ÂYET VE HADİSLERLE AÇIKLAMALI

KUR'ÂN-I KERÎM MEÂLİ

PROF. DR. MEHMET YAŞAR KANDEMİR
YRD. DOÇ. DR. HALİT ZAVALSIZ
ÜMİT ŞİMŞEK

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI
Sertifika Numarası: 16209

ISBN 978-975-548-248-4 (Takım)
ISBN 978-975-548-249-1 (1. Cilt)

ÂYET ve HADİSLERLE AÇIKLAMALI KUR'ÂN-I KERÎM MEÂLİ

MEHMET YAŞAR KANDEMİR - HALİT ZAVALSIZ - ÜMİT ŞİMŞEK

Redaksiyon
Prof. Dr. Metin Yurdagür - Prof. Dr. Hasan Aksoy

Yayına Hazırlayan
Dr. Muhammet Abay

Baskı ve Cilt
Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26
Haramidere / Beylikdüzü / İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34
Sertifika Numarası: 11957

5. Baskı, İstanbul 2016

İsteme Adresi
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Nuh Kuyusu Cad. Nr. 110 34662 Bağlarbaşı Üsküdar İSTANBUL
Tel.: +90 216 651 15 06, Faks: +90 216 651 00 61
siparis@ilahiyatvakfi.com - http://www.ilahiyatvakfi.com

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI

ÂYET VE HADİSLERLE AÇIKLAMALI

KUR'ÂN-I KERÎM MEÂLİ

Prof. Dr. MEHMET YAŞAR KANDEMİR
Yrd. Doç. Dr. HALİT ZAVALSIZ
ÜMİT ŞİMŞEK

Cilt 1

İSTANBUL 2016

FİHRİST

SÛRE FİHRİSTİ

SÛRELERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

TAKDİM

Dünyayı "sürekli Kur'an okuyan bir gezegen" olarak tarif edersek, herhalde mübalâğa etmiş olmayız. İnişinden bu yana geçen on dört asır boyunca yeryüzünde hiçbir zaman Kur'an sadâları eksik olmadı. Gece-gündüz demeden, bir an ara vermeden, bu gezegen, milyonlarca dille Kur'an okumaya devam etti, halen de ediyor.

Bu durum, Kur'ân-ı Kerîm'in sürekli bir mucize olduğunu gösterdiği gibi, bu ümmetin daha öncekilere nasip olmayan bir İlâhî lütfa mazhar olduğunu da göstermektedir. Evvelki ümmetler, Âlemlerin Rabbi tarafından kendilerine kitap gönderilme şerefini belki bir asır bile koruyamamış ve Allah'ın kitaplarını kendi elleriyle tahrif ederek tanınmayacak bir hale sokmuşken; bu ümmet, Kur'ân-ı Kerîm'i dünyadaki herşeyden değerli bilmiş, onu korumayı hayatın en yüksek gayesi addetmiş, onun her harfinden bir mâna hazinesi çıkaracak şekilde bütün yeteneklerini onu okumak ve yaşamak gayesine yöneltmiştir.

Ümmetin, bir gönül birliği halinde yüzyılları kaplayan bu gayretleri, Kur'ân-ı Kerîm üzerinde yoğunlaşan benzersiz bir ilim ve kültür birikiminin doğmasını sağlamıştır. Bugünkü gibi yabancı akımların rüzgârları altında zihinlerin karmakarışık hale geldiği zamanlarda dahi, bu birikim, Kur'ân-ı Kerîm'e samimiyetle yaklaşan herkese yol gösterecek bir potansiyel arz etmektedir. Bunun da ötesinde, Kur'ân-ı Kerîm'in kendisi, bütün zamanlara hitap eden irşadı ve her zamana yeni bir yüzünü gösteren i'câzı ile, bizzat hidayet kaynağı olarak önümüzdedir. Onunla doğru yolu bulmak ve ondan yeni birşeyler öğrenmek için gerekli olan tek şey, usulüne uygun bir şekilde ona yönelmek ve teslim olmaktan ibarettir.

Kur'ân-ı Kerîm, bizzat kendisini "mübîn" sıfatıyla niteler, herşeyi açıklayan apaçık bir kitap olarak bildirir. Lâkin bu, herkesin herşeyi aynı kolaylıkla anlayacağı mânasına alınmamalıdır. Öyle olsaydı, insanlar arasındaki ilim ve kavrayış farkının bir anlamı kalmazdı. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamanın birtakım şartları elbette bulunacaktır; bunun yanında, herkes o deryadan kendi kabı nisbetinde bir nasip alacak, o hidayet güneşinden aynası kadar bir nura mazhar olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'i anlamanın birinci şartı, onu ilk muhatapları gibi okumak, yani, yaşayarak anlamaya çalışmaktır. Bu da, Allah'ın kelâmına kesin bir teslimiyet ister. Nitekim ashâb-ı kirâm, âyetler birer birer indikçe, kalplerinde en küçük bir endişeye yer vermeksizin, o hükümlere teslim oluyordu.

Kur'ân-ı Kerîm'in sürekli okunmak üzere indirildiğini de unutmamak gerekir. Hergün beş defa Allah'ın huzuruna çıkmanın ve her huzura çıkışta Kur'an okumanın elbette bir mânası vardır. Ancak sürekli okuyuş sayesinde Kur'ân-ı Kerîm, hayatın her tarafına nüfuz eder; onun mâna incelikleri insanın zihnine bir bir açılmaya başlar; birbirini açıklayan âyetler arasındaki ilişkiler meydana çıkar.

Kur'ân-ı Kerîm'in kendi kendisini açıklaması onun en büyük özelliği olduğu gibi, tefsir usulünün de en başta gelen ilkesidir. Bu ilke ihmal edildiği zaman herkesin kendi anlayışına göre âyetleri istediği tarafa çekebildiğine dair sayısız örneklerin şahidiyiz.

Kur'an tefsirinin ikinci kaynağı ise Hadistir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'i tebliğ etmenin yanı sıra, onu söz ve fiille açıklamak Peygamber aleyhisselâma, ona itaat etmek de ümmetine görev olarak verilmiştir. Günümüzdeki ihtilâflar, özellikle bir kısım medya eliyle biteviye sürdürülen tartışmalar dikkatle incelendiğinde görülecektir ki, bu konuları anlaşılmaz hale getiren en büyük etken, Hadisin dikkate alınmamasıdır. Zira Hadis, ümmet içindeki her türlü ihtilâfı çözme gücüne sahiptir; onun için anlaşmazlık halinde Peygamber aleyhisselâma başvurmak bizzat Kur'ân-ı Kerîm tarafından emredilmiştir (bk. Nisâ, 4/65).

Elinizdeki meâl, mevcut çalışmalar arasında eksikliği müşahede edilen bu iki ana noktada bir hizmet sunmak niyetiyle hazırlanmıştır:

Bu çalışmada sadece âyetlerin meali verilmekle yetinilmemiş; o âyetle ilgili daha başka âyetlere de dipnotlarında yer verilmiştir.

Aynı şekilde, Peygamber Efendimizin Kur'ân-ı Kerîm ile ilgili açıklamaları da, yine ilgili âyetlerin dipnotlarında, Hadis ilminin ilkeleri doğrultusunda ve kaynakları gösterilmek suretiyle kaydedilmiştir.

Bu iki özellik, elinizdeki meâlin diğer bütün meâllerden ayrılan en önemli yönünü teşkil etmektedir. Bu sayede, okuyucu, Kur'ân-ı Kerîm'in hangi sayfasını açarsa açsın, okuduğu âyetlerle ilgili diğer âyetleri bir arada inceleme fırsatı bulduğu gibi, kendisine Kur'an indirilen Peygamberin âyetlerle ilgili açıklamalarını da o âyetlerin dipnotlarında bulacaktır.

Yukarıda da temas ettiğimiz gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in bir başka özelliği, her çağa, âyetlerin mâna tabakalarından yeni biri yüzünü göstermesidir. Bu bakımdan, Kur'ân-ı Kerîm'in inişi Asr-ı saâdette tamamlanmış olsa da, onun Allah katından gelen hak kitap olduğunu gösteren yeni yeni delillerin Kur'an semâsından inmeye devam ettiği söylenebilir. Bu mucize ise, en aşikâr surette, "ilmî i'câz" adı verilen bir şekilde kendisini göstermektedir.

İlmî i'câzın en aşikâr yönü ise, bilimsel konulara temas eden âyetlerin hiçbir şekilde bir çelişki içermemesidir. Oysa Kur'ân-ı Kerîm, tabiat bilimlerinin alanına giren yüzlerce konudan söz etmektedir. Bu kadar çeşitli konulara temas eden bir kitabın, daha sonraki zamanların anlayışına ters düşecek ifadeler içermemesi, mucizeden başka hiçbir şeyle açıklanamaz. Hattâ, ters düşmek bir yana dursun, sonraki yüzyılların bilgileri ışığında anlaşılacak nice nükteleri de bu âyetlerinin arasına saklamış, âdeta sonradan bulunup ehli

tarafından açılacak bir define sandığı gibi zamanın nehrine bırakmıştır.

Elinizdeki mealin bir başka özelliği, bilimsel konulara temas eden âyetlerle ilgili açıklamalarda görülecektir. Ancak bu açıklamalarda aşırılığa kaçmamak hususunda itina gösterilmiş; Kur'ân-ı Kerîm'in bir tabiat bilimi kitabı olmadığı dikkate alınarak, konu, ilgili âyetin muhtevâsı ve sevk ediliş amacı içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, ekseriyet itibarıyla, verilen bilgiler, hemen herkesin ulaşabileceği ansiklopedik bilgiler seviyesinde tutulmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbu da, zaten herkesin gözü önündeki varlık ve hadiselere dikkat çekmek suretiyle, ekseriyet tarafından yaşanan hayattaki ibret tablolarını herkesin gözü önüne sermek şeklindedir.

Herşeye rağmen, yıllar süren gayretlerin sonucu da olsa, elinizdeki çalışma, bir beşer ürünüdür. Bu itibarla, ne kadar çaba göstersek de, hatâdan bütünüyle kurtulamayacağımızın birer beşer olarak idraki içindeyiz. Bu çalışmada kendisini gösteren güzellikler ise, bütünüyle Allah'ın kelâmından ve onu bize getiren Peygamberin güzelliğinden gelen meziyetlerdir. Bu iki kaynakla bizim aramızda böyle bir fark her zaman bulunacaktır. Yapılan her yeni çalışma, bir yandan onlardaki güzelliklerin yeni yeni taraflarını keşfederken, bir yandan da beşerî eksiklere yenilerini eklemek suretiyle, bize, Allah ve Resûlü karşısındaki mevkiimizi hatırlatacaktır.

Bu çalışmamızda değerli görüş ve katkılarıyla bize yardımcı olan kıymetli hocalarımıza ve arkadaşlarımıza, özellikle meâlin en güzel şekilde basılması için hiçbir fedakârlığı esirgemeyen MÜ İlâhiyat Fakültesi Vakfı mütevelli heyetine teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir
Yrd. Doç. Dr. Halit Zavalsız
Ümit Şimşek

ÂYET ve HADİSLERLE AÇIKLAMALI

KUR'ÂN-I KERÎM MEÂLİ

FÂTİHA SÛRESİ (1. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. Yedi âyettir. Kur'ân-ı Kerîm en özlü dua olan Fâtiha sûresi ile başladığı için ona başlangıç, giriş, önsöz anlamında "Fâtiha" adı verilmiştir. Kitab'ın özü ve temeli anlamında "Ümmü'l-Kitâb",[1] devamlı tekrarlanan yedi âyet anlamında "es-Seb`u'l-mesânî"[2] onun diğer isimlerinden ikisidir. Bir Müslüman namaz kılarken bu sûreyi her gün onlarca, hayatı boyunca yüz binlerce defa tekrarlar.

Fâtiha sûresinin ilk dört âyeti, Allah Teâlâ'yı "Âlemlerin Rabbi", "Rahmân", "Rahîm", "hesap gününün tek hâkimi" gibi belli başlı özellikleriyle tanıtır. Geri kalan âyetleri ise kulun Rabbine nasıl yalvarması ve O'ndan neler istemesi gerektiğini öğretir.

İslâm'ın ilk yıllarında ve tamamı bir defada inen Fâtiha sûresinin değeri Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmiş ve Resûl-i Ekrem Efendimize "Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti ve şu yüce Kur'an'ı verdik" buyurulmuştur.[3] Fâtiha sûresinin önemini birçok hadiste belirten Resûl-i Ekrem, onun namazın her rekâtında okunmasını emretmiştir.[4] Bir kudsî hadiste Allah Teâlâ Fâtiha sûresini kuluyla Kendisi arasında ikiye böldüğünü ve kulunun istediğini kendisine vereceğini belirterek şöyle buyurmuştur: "Kul namaz kılarken 'Elhamdülillâhi rabbilâlemîn' deyince Allah Teâlâ: 'Kulum Bana hamdetti' buyurur. Kul 'er-Rahmânirrahîm' deyince Allah Teâlâ: 'Kulum Beni övdü' buyurur. Kul 'Mâliki yevmiddîn' deyince Allah Teâlâ: "Kulum Benim yüceliğimi dile getirdi" buyurur. Kul 'İyyâke na`büdü ve iyyâke nesta`în' deyince Allah Teâlâ: 'Bu Benimle kulum arasındadır ve kuluma istediği verilecektir' buyurur. Kul sûreyi sonuna kadar okuyunca[5] Allah Teâlâ: 'İşte bu kulumundur ve kulumun istediği kendisine verilecektir' buyurur."[6]

Fâtiha sûresinin fazîletine dair başka hadisler de bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem Ebû Saîd ibni Muallâ'ya "Sana Kur'an'ın en büyük sûresini öğreteceğim" diyerek ona Fâtiha sûresini öğretmiş, kendisine lütfedilen bu yedi âyetin namazlarda okunduğunu söylemiştir.[7]

Resûl-i Ekrem Cebrâil aleyhisselâm ile otururken yeryüzüne ilk defa inen bir melek huzuruna gelmiş ve "Sadece sana verilen, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur sebebiyle seni tebrik ederim" diyerek bu iki nurun Fâtiha sûresi ile Bakara sûresinin son iki âyeti (Âmenerresûlü) olduğunu bildirmiştir.[8] Sahâbeden birinin hasta bir adamı yedi defa okuduğu Fâtiha sûresiyle tedavi ettiği de bilinmektedir.[9]

---

1 Buhârî, Tefsîr 1/1.

2 Hicr 15/87; Buhârî, Tefsîr 1/1, Fezâilü'l-Kur'ân 9.

3 Hicr 15/87.

4 Buhârî, Ezân 95; Müslim, Salât 34.

5 "Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; gazabına uğramış, azıp sapmış olanların yoluna değil" deyince.

6 Müslim, Salât 38.

7 Buhârî, Tefsîr 1/1, 8/2, 15/3; Fezâilü'l-Kur'ân 9.

8 Müslim, Müsâfirîn 254; Nesâî, İftitâh 25.

9 Buhârî, İcâre 16, Fezâilü'l-Kur'ân 9, Tıb 39; Müslim, Selâm 65, 66.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ ﴿١﴾
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلرَّحْمٰنِ
الرَّح۪يمِۙ ﴿٣﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِۜ ﴿٤﴾ اِيَّاكَ
نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَع۪ينُۜ ﴿٥﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَق۪يمَۙ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧﴾

1. Bismillâhirrahmânirrahîm.[10]

2. Hamd,[11] Âlemlerin[12] Rabbi[13] olan Allah'a mahsustur.

3. O Rahmân[14] ve Rahîm'e, koruyup gözeten Allah'a.[15]

4. Hesap gününün[16] tek hâkimine.[17]

5. Allahım! Yalnız Sana kulluk eder, yalnız Senden yardım dileriz.[18]

6. Bizi doğru yola ilet.[19]

7. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna;[20] gazabına uğramış, azıp sapmış olanların yoluna değil.[21]

---

10 Bu âyetin kısa adı besmele olup "Çok esirgeyen, çok merhamet eden Allah'ın adıyla başlarım" anlamına gelmekte, bu şekliyle Neml sûresinde (27/30) geçmekte ve Tevbe sûresi dışında bütün sûrelerin başında yer almaktadır. Resûl-i Ekrem yemeye, içmeye besmeleyle başlamayı, eve besmele çekerek girmeyi tavsiye etmiş (Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 102, 103, 108; Tirmizî, Eşribe 13), ancak kötü bir olay meydana gelince şeytana beddua etmemeyi tenbih etmiş, zira bir şeyin şeytandan olduğu söylendiği zaman onun "bu işi ben yaptım" diye böbürleneceğini, fakat "besmele çekildiği zaman kendini sinekten daha zavallı göreceğini" haber vermiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 59; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], IV, 324-325). Köpek ve şahin gibi av için eğitilmiş hayvanları avın üzerine gönderirken besmele çekmekle ilgili hadis Mâide sûresi (5), 4. âyetin dipnotunda, besmeleyle ilgili diğer hadisler de Neml sûresi (27), 30. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Besmele, bundan sonraki sûre başlarında "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" şeklindeki tercümesiyle verilecektir.

11 Hamdetmek, verdiği nimetlerden dolayı, hamde lâyık yegâne varlık olan Allah'a minnet ve şükrünü sunmaktır. Bazı âyetlerde hamd ve teşekkürün "göklerde ve yerde" (Rûm 30/18), "dünyada ve âhirette" (Kasas 28/70; Sebe' 34/1) sadece Allah'a sunulabileceği belirtilmektedir.

Peygamber Efendimiz Allah'a hamd etmenin mü'mine neler kazandıracağını anlatırken "Elhamdülillâh duası mizanı, sübhânallah ve elhamdülillâh sözleri ise yer ile gökler arasını sevap ile doldurur" (Müslim, Tahâret 1; Tirmizî, Daavât 86); "Zikrin en üstünü lâ ilâhe illallah demek, duanın en üstünü de elhamdülillâh demektir" (Tirmizî, Daavât 9; İbni Mâce, Edeb 55) buyurmuştur.

12 Âlem, Allah'ın yarattığı bütün varlıklardır. Bir âyette "Âlemlerin Rabbi" ifadesi, "Göklerin, yerin, bu ikisi arasında bulunan her şeyin (kâinatın) Rabbi" diye açıklanmıştır (Şuarâ 26/23-24).

13 Rab, bütün varlıkların sahibi ve onları en mükemmel şekilde yetiştiren, ihtiyaçlarını karşılayan ve yaşatan demektir.

14 Bazı âyetlerde Allah yerine sadece "Rahmân" geçmekte ve "O Rahmân'dır" (Furkân 25/59);

"Rahmân, Kur'an'ı öğretti" (Rahmân 55/1-2);

"Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylelerini bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek, pek değerli bir mükâfâtla müjdele" (Yâsîn 36/11);

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?" (Zuhruf 43/45);

"Onlara şöyle de: 'İster Allah diye, ister Rahmân diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur. Sen de namazda sesini pek yükseltme, büsbütün de kısma, ikisinin ortasında bir yol tut'" (İsrâ 17/110) buyurulmaktadır.

Rahmân ismi Kur'an'da çok yerde tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Meryem 19/61, 78, 85, 87, 92; Enbiyâ 21/42, 112; Şuarâ 26/5; Kâf 50/33; Mülk 67/19, 20, 29).

15 Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'nın rahmetinin genişliğini şöyle anlatmıştır: "Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan, yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur." (Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 19).

Bir başka hadisinde de "Allah Teâlâ'nın kullarına, bir annenin yavrusuna olan şefkatinden daha merhametli olduğunu" söylemiştir (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22).

16 "Hesap ve ceza gününün ne olduğunu bilir misin? Evet, hesap ve ceza gününün ne olduğunu bilir misin? O, kimsenin kimseye bir faydasının olmadığı gündür. Hüküm o gün Allah'ındır." (İnfitâr 82/17-19).

"Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz." (Enbiyâ 21/47).

17 Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah Teâlâ yeryüzünü avucuna alacak, gökleri sağ eliyle dürüp katlayacak ve 'Hükümdar Benim, nerede yeryüzünün hükümdarları?' buyuracaktır." (Buhârî, Tefsîr 39/3, Rikāk 44, Tevhîd 6; Müslim, Münâfikīn 23, 24).

18 Herkesin Allah'a ibâdet etmesi gerektiği birçok âyette belirtilmiştir:

"Ey insanlar! Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Rabbinize kulluk edin. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız." (Bakara 2/21).

"Elbette Biz her ümmete 'Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun' diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı hakketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın." (Nahl 16/36).

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

"O halde O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan!" (Hûd 11/123).

"Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin." (Bakara 2/45, 153).

19 Peygamber Efendimiz, "doğru yol" ifadesiyle İslâm'ın kastedildiğini söylemiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 182).

20 Kendilerine nimet verilenlerin kimler olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilmektedir:

"Kim, Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!" (Nisâ 4/69).

21 Âyet ve hadislerde Allah'ın gazabına uğrayanların daha çok Yahudiler (Bakara 2/61), azıp sapanların ise Hıristiyanlar (Mâide 5/77; Tirmizî, Tefsîr 2/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 378-379) olduğu belirtilmektedir. Yahudilerin gazaba uğradıkları şu âyetlerde bildirilmektedir:

"Allah'ın dilediği kuluna lütufta bulunarak peygamberlik vermesini kıskandılar da, Kur'an'ı inkâr ederek kendilerini ne kötü bir şeye sattılar. Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Zâten kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır." (Bakara 2/90).

"Şöyle de: 'Allah katında cezası daha ağır olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere tapanlardır. İşte yerleri en kötü olan ve doğru yoldan en fazla sapan bunlardır.'" (Mâide 5/60).

"Buzağıyı ilâh edinenlere gelince, dünya hayatında onlara Rablerinden bir gazap ve bir zillet erişecektir. İftiracıları Biz böyle cezalandırırız." (A'râf 7/152).

Hıristiyanların azıp sapmış oldukları da şöyle belirtilmektedir:

"Şöyle de: 'Ey Ehl-i kitap! Dininizde haktan uzaklaşıp da aşırılığa kaçmayın. Daha önce kendileri azıp sapmış, birçoklarını saptırmış, böylece doğru yoldan uzaklaşmış bir topluluğun istek ve arzularına uymayın.'" (Mâide 5/77).

Kur'ân-ı Kerîm'de ilâhî gazabı ve azabı hak edenlerin Yahudilerden ibâret olmadığı, bir mü'mini kasıtlı olarak öldüren (Nisâ 4/93), savaştan kaçan (Enfâl 8/16; Fetih 48/16), iman ettikten sonra kâfir olan (Nahl 16/106), Kur'an'ı inkâr eden (Bakara 2/90) kimselerin ve benzerlerinin de Allah'ın gazabına uğrayacakları ifade buyurulmaktadır.

Resûl-i Ekrem, Fâtiha'yı okuduktan sonra sesini birinci saftakiler duyacak şekilde "âmin" derdi ve şöyle buyururdu: "İmam 'âmin' deyince siz de 'âmin' deyiniz. Çünkü melekler de 'âmin' derler. 'Âmin' deyişi meleklerin 'âmin' deyişine denk gelen kimsenin geçmiş günahları bağışlanır." (Buhârî, Ezân 111, 112; Müslim, Salât 72; Nesâî, İftitâh 33).

BAKARA SÛRESİ (2. sûre)

Medine devrinde on yıl gibi uzun bir zamanda inmiştir. Kur'an'ın en uzun sûresi olup 286 âyettir. Bu sûre adını, 67-73. âyetlerdeki İsrâiloğulları'na kesmeleri emredilen inekle ilgili kıssadan almıştır. İman, ibâdet, ahlâk, beşerî ilişkiler, âile ve toplum hayatı ile ilgili esasları içerir. İnsanın yaratılışını anlatır ve hayatının daha sonraki safhalarından söz eder. İnananların, inkâr edenlerin, münafıkların, Yahudi ve Hıristiyanların özelliklerini karşılaştırır. İsrâiloğulları'na verilen nimetleri dile getirir; onların ilâhî gazabı üzerlerine çeken ciddiyetsiz davranışları üzerinde ayrıntılı bir şekilde durur; inananları, dinin bozulmasına yol açan bu tür davranışlara karşı uyarır. Müslümanların diğer toplumlardan ayrı bir cemaat ve başkalarında bulunmayan özelliklere sahip bir ümmet olduğunu belirtir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bazı hadislerinde Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinin okunmasını tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ı okuyun. Çünkü Kur'an, kendisini okuyanlara kıyamet gününde şefaat edecektir. Bakara ile Âl-i İmrân sûrelerini okuyun. Çünkü onlar kıyamet gününde iki bulut, yahut iki gölge veya saf saf olmuş iki grup kuş halinde gelecek ve kendilerini okuyanların yardımına koşacaklardır. Bakara sûresini okuyun. Onu okumak bereket, okumamak ise kaybedilen sevaplar yüzünden pişmanlık duymaya sebeptir. Boş şeylerle uğraşanlar onu okuyamazlar."[1] "Her şeyin bir zirvesi vardır; Kur'an'ın zirvesi de Bakara sûresidir.[2] "Evlerinizi kabristana çevirmeyin; şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar, oraya girmez."[3] Bu sûrede bulunan Âyetü'l-kürsî (255. âyet) ve "Âmenerresûlü" (285-286. âyet) gibi özel bölümlerin fazîletleri hakkındaki hadîs-i şerîfler söz konusu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.[4]

2. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan kitap işte budur.[5] O, takvâ sahiplerine[6] doğru yolu gösterir.[7]

3. O takvâ sahipleri gayba iman ederler,[8] namazı gerektiği şekilde kılarlar[9] ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar.[10]

4. Yine onlar sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilen kitaplara iman ederler; âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar.[11]

5. İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır, murada erenler de ancak onlardır.[12]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ف۪يهِ

هُدًى لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ

بِالْغَيْبِ وَيُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ

اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ

هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى

مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

1 Müslim, Müsâfirîn 252; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 249, 251, 254.

2 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 2; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26.

3 Müslim, Müsâfirîn 212, Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284, 337, 378, 388.

4 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harflere "bağımsız ve ayrı harfler" anlamında "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" denir. Bunlar müteşâbih âyetlerden sayılır (Müteşâbihât hakkında Âl-i İmrân sûresi (3), 7. âyetinin açıklamasında bilgi verilecektir). Bu harfler Kur'an'ın sırlarından birer sırdır. Onların belli bir anlamı olup olmadığı bilinmemektedir.

5 "Bu kitabın, Âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur." (Secde 32/2).

6 Takvâ, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir. Allah'a itaatten bahs edildiği yerde takvâ "ihlâs" anlamında, günahtan korunmaktan söz edildiğinde ise o günahtan sakınma anlamındadır. Buna göre takvâ sahipleri, Allah'ın buyruklarını tutan, yasaklarından kaçınan ve böylece kendilerini O'nun azabından korumaya çalışan kimselerdir.

"Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24); "Kim nefsinin tutkularından korunmuşsa, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır." (Haşr 59/9); "O halde gücünüz yettiği kadar Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Kulak verin; itaat edin; kendi iyiliğiniz için bağışta bulunun. Kim nefsinin tutkularından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir" (Teğâbün 64/16) âyetleri ile "Yarım hurma vermek sûretiyle de olsa kendinizi Cehennem ateşinden koruyunuz" (Buhârî, Zekât 9, 10, Edeb 34; Müslim, Zekât 66-70) hadîs-i şerîfi bu anlamdadır.

7 Fâtiha sûresinde "Bizi doğru yola ilet" diye yapılan duaya, bu âyette, insana doğru yolu Kur'an'ın göstereceği belirtilerek bir tür cevap verilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm aynı zamanda "İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır." (Fussılet 41/44), mü'minlerin imanını, kâfirlerin ise inkârını arttırır (Mâide 5/64, 68; Tevbe 9/124, 125; İsrâ 17/41).

8 Allah, melek, âhiret, Cennet ve Cehennem gibi duyular ötesi gerçeklere Kur'an'da "gayb" adı verilmektedir. Mü'min olmanın ilk şartı, kısaca "âmentü" diye ifade edilen, Allah ve Resûlü tarafından haber verilen iman esaslarına samimiyetle inanmaktır. İsrâiloğulları'nı yakalamak üzere onların ardına düşen Firavun'un, tam boğulacağı sırada "İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım" demesi iman sayılmamakta, Allah Teâlâ, "Yaa! Şimdi mi Müslüman oldun? Oysa sen, daha önce hep Allah'a karşı gelen ve fitne fesat çıkaran biriydin" âyetiyle böylesi imanın bir değeri bulunmadığını belirtmektedir (Yûnus 10/90-91). Gaybla ilgili olarak ayrıca En'âm sûresi (6), 50 ve 59 âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

9 Şu âyetler, namazı gerektiği şekilde kılmanın ne olduğu hakkında fikir vermektedir:

"Onlar namazlarını devamlı kılanlardır." (Meâric 70/23).

"Onlar namazlarını gözetir ve korurlar." (Meâric 70/34).

"Onlar namazlarında derin bir saygı içerisindedirler." (Mü'minûn 23/2).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem namazı gerektiği şekilde kılmanın "İslâm'ın beş temel esasından" biri olduğunu söylemiş (Buhârî, Îmân 2; Müslim, Îmân 19-22), namazını gerektiği şekilde kılmayan birini de üç defa "Dön ve yeni baştan kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın" diye uyarmış, adamın namazı gerektiği şekilde kılmayı bilemediğini söylemesi ve kendine öğretmesini istemesi üzerine de şunları söylemiştir: "Namaza durduğun zaman tekbir al! Sonra Kur'an'dan kolayına gelen âyeti oku! Ardından rükûa var ve bütün organların tamamen hareketsiz kalıncaya kadar öylece dur! Sonra başını kaldır, ayakta iyice doğruluncaya kadar dur! Ardından secdeye var, bütün organların tamamen hareketsiz kalıncaya kadar secdede öylece kal! Sonra başını kaldır, bütün organların tamamen hareketsiz kalıncaya kadar otur! Namazın bütün rekâtlarında bunları böyle yap!" (Buhârî, Ezân 95, 122; Müslim, Salât 45).

10 "Kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar" ifadesi Enfâl 8/3; Hac 22/35; Kasas 28/54; Secde 32/16; Şûrâ 42/38'de de geçmektedir.

Yüce Allah Bakara sûresi (2), 219. âyette "İhtiyacınızdan fazlasını vereceksiniz" buyurarak harcanacak miktarı göstermekte, İsrâ sûresi (17), 29. âyette ise "elini boynuna bağlayıp" iyice cimrileşmenin ve "elini büsbütün açıp" israf etmenin yanlış olduğunu açıklamaktadır. İhtiyaç sahiplerine Allah rızası için vermeyi teşvik eden pek çok âyet vardır:

"Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/92).

"O takvâ sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle güzel davrananları sever." (Âl-i İmrân 3/134).

"Onlar namazı gerektiği şekilde kılar, zekâtı verirler; onlar âhirete de tam ve kesin bir şekilde inanırlar." (Lokmân 31/4). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

"Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler, hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler." (Fâtır 35/29).

"Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler." (İnsan 76/8).

11 "Âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar" ifadesi Neml 27/73 ve Lokman 31/4'te de geçmektedir. Âhiret, öldükten sonraki hayatın adıdır. Bütün insanlar kıyamet gününde yeniden diriltilecek, dünyada yaptıklarının hesabını Allah'ın huzurunda vereceklerdir.

12 Bu ifade aynen Lokman sûresi (31), 5. âyette de geçmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ
اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝٦ خَتَمَ
اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْۜ وَعَلٰٓى
اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝٧

6. Kâfirleri[13] başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler.

7. Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir;[14] gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır.

13 Kâfirler, Allah, melek ve âhirete iman gibi temel inançları kabul etmezler, namaz ve zekât gibi ibâdetleri reddederler. Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiğine göre "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (En'âm 6/4).

"Onlar ise ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını dönerler ve "Bu sürüp giden bir büyü" derler." (Kamer 54/2).

Allah Teâlâ Peygamber Efendimize onlara şöyle demesini emreder:

"Göklerde ve yerde neler var, bir bakın! Ama bütün bu delil ve uyarılar, iman etmeyecek bir topluma fayda vermez." (Yûnus 10/101).

Şu iki âyet onların durumunu ortaya koymaktadır:

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyen ve 'Bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız' diyenler ve böylece iman ile inkâr arasında bir yol tutmak isteyenler, işte gerçek kâfirler bunlardır. Biz onlara, aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/150-151).

14 Allah Teâlâ, gerçeği kabul etmeme konusunda ısrar eden ve iradelerini sürekli olarak bu yolda kullananların her türlü anlama ve kavrama kabiliyetlerini mühürlemiştir. Bu ilâhî bir kanundur. Çünkü Cenâb-ı Hak insanı melek veya şeytan değil, beşer olarak yaratmış ve onu dünya hayatında istediğini yapma konusunda serbest bırakmıştır. Allah onların kalplerini mühürlediği için onlar inkâr etmiş değildir; onlar inkâr etmiş oldukları için Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Yani, onlar evvelce inkâr etmiş, bu inkârlarında bile bile ısrar etmiş, tövbe etmemiş, tövbe için kendilerine tanınan imkânları reddetmiş oldukları için Allah da onları imana zorlamamış, bir bakıma onların isteği üzerine kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Demek ki insanın "idrâk vasıtalarının işlemez hale getirilmesi", tamamen onun kendi seçiminden kaynaklanmaktadır: Bu gerçek, âyetlerde şöyle ifade edilmektedir:

"Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalplerimiz örtülüdür, demeleri yüzünden Biz onları cezalandırdık. Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Pek azı dışında onlar iman etmezler." (Nisâ 4/155).

"Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin

8. İnsanlardan, bir kısmı da var ki, gerçekten inanmadıkları halde: "Biz Allah'a ve âhiret gününe iman ettik" derler.[15]

9. Akıllarınca Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Oysa kendilerini aldatırlar da bunun farkında olmazlar.

10. Onların kalplerinde bir hastalık var; Allah onların hastalığını daha da artırmıştır,[16] yalan söyledikleri için onlara acı bir azap vardır.

11. Onlara: "Yeryüzünde bozgunculuk etmeyin" dendiğinde "Biz ancak düzeltiyoruz" diye cevap verirler.[17]

12. Şunu bilin ki, asıl bozguncular onlardır, ama bunu anlamazlar.

13. Onlara: "Siz de diğer insanlar gibi iman edin" dendiğinde "Biz de o beyinsizler gibi mi inanalım?" derler.[18] Şunu bilin ki, asıl aptal ve düşüncesiz olan kendileridir; ama bunu da bilmezler.

14. Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inanıyoruz!" derler; kendi şeytanlarıyla[19] baş başa kaldıklarında ise: "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِن۪ينَۘ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ
اللّٰهَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُواۚ وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّٓا
اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَۜ ﴿٩﴾ ف۪ي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضاًۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَل۪يمٌۙ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا ق۪يلَ
لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِۙ قَالُٓوا اِنَّمَا نَحْنُ
مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ
وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ اٰمِنُوا
كَمَٓا اٰمَنَ النَّاسُ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ كَمَٓا اٰمَنَ
السُّفَهَٓاءُۜ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَٓاءُ وَلٰكِنْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاط۪ينِهِمْۙ
قَالُٓوا اِنَّا مَعَكُمْۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿١٤﴾

masallarından başka bir şey değil" derler." (En`âm 6/25).

"İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara apaçık deliller getirdi; ama onların daha önce de yalanladıkları şeye inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." (A`râf 7/101).

"Allah, onların kalplerini mühürlemiştir. Artık gerçeği bilemezler." (Tevbe 9/93).

"Hadlerini aşanların kalplerini işte Biz, böyle mühürleriz." (Yûnus 10/74).

"Bunlar kalplerini, kulaklarını ve gözlerini Allah'ın mühürlediği kimselerdir." (Nahl 16/108).

"Biz kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarını engelleyecek örtüler, kulaklarına da bir ağırlık koyarız." (İsrâ 17/46).

"Biz onların kalplerine, bu uyarıları anlamalarını önleyen kalın perdeler koyduk, kulaklarını da ağırlaştırdık. Sen onları doğru yola çağırsan da, artık onlar kesinlikle doğruyu bulamayacaklar." (Kehf 18/57).

Burada başka âyetler de zikredilmiştir.

"Allah, ilim ve gerçeği kabul etmek istemeyenlerin kalplerini işte böyle mühürler." (Rûm 30/59).

"Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler." (Mü'min 40/35).

"Hevâ-hevesini ilâhlaştıranı gördün mü? Allah onu bilgisine rağmen saptırmış, kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerini de perdelemiştir." (Câsiye 45/23).

"Onlardan seni dinliyor gibi görünenler vardır. Fakat yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara: "Az önce o ne demişti?" derler. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir." (Muhammed 47/16).

"Aslında kazandıkları günahlar onların kalplerini paslandırmıştır." (Mutaffifîn 83/14).

Burada Resûl-i Ekrem Efendimizin çokça yaptığı şu duayı hatırlamalı ve onu sık sık tekrarlamalıdır: "Yâ mukallibe'l-kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik: Ey kalpleri halden hale çeviren Allahım! Benim kalbimi dininden ayırma!" (Tirmizî, Kader 7, Daavât 90, 124; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 182; VI, 91, 251, 294, 302, 315).

15 Bu âyetten yirminci âyete kadar, İslâmî gerçekleri gönülden benimsemedikleri halde iman ettiklerini ileri süren münafıkların söz ve davranışlarından örnekler verilmektedir.

16 "Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?"diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler." (Tevbe 9/124-125). Kalplerinde hastalık bulunanların durumuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Kur'an âyetleri güneşe benzer. Gün ışığını alan bereketli topraklar gibi, Kur'an âyetlerinin indiği mü'min gönüller de rengârenk çiçeklere bürünür. Oysa aynı ışık, çürümüş maddelerin daha da kokuşmasına yol açmaktadır.

17 Allah Teâlâ yeryüzünde bozgunculuk etmemeyi bütün kullarından istemiştir:

"Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp huzuru bozmayın." (A`râf 7/56, 85).

18 Münafıklar; din uğrunda canlarını tehlikeye atmaktan, zorlukları göğüslemekten çekinmeyen gerçek Müslümanların bu davranışını aptallık, beyinsizlik kabul ederler.

19 Allah Teâlâ, şu âyette olduğu gibi, hakikati kabul etmemek için direnen kâfirlerin ileri gelenlerini şeytanlar diye nitelendirmektedir:

"Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik; bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar." (En`âm 6/112). Bu konuda daha fazla bilgi için bu âyetin dipnotuna bakınız.

15. Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor[20] ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor.[21]

16. Onlar doğru yola karşılık sapıklığı almış kimselerdir.[22] Bu yüzden ne bu takaslarından bir şey kazanmışlar, ne de doğru yolu bulmuşlardır.

17. Münafıklar bu halleriyle ateş yakan adama benzerler. Ateş böylelerinin etrafını aydınlatınca Allah ışıklarını söndürmüş ve kendilerini zifiri karanlıkta bırakmıştır; artık hiçbir şeyi göremezler.[23]

18. Artık onlar sağır, dilsiz ve kördür;[24] tuttukları yanlış yoldan geri dönemezler.

19. Veya onların durumu zifiri karanlıkta gök gürültüsü ve şimşekler arasında boşalan yağmura tutulmuş kimselerin haline benzer; böyleleri yıldırımın sebep olacağı ölümden korunmak için parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar.[25] Allah kâfirleri ilim ve kudretiyle kuşatmıştır.

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فٖي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ
بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا
كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى
اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّٓا اَضَٓاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فٖي ظُلُمَاتٍ
لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا
يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
فٖيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ
اَصَابِعَهُمْ فٖٓي اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحٖيطٌ بِالْكَافِرٖينَ ﴿١٩﴾

20 "Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Tevbe 9/79). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 "Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar." (En`âm 6/28).

"Biz onların kalplerini ve gözlerini haktan çeviririz. Daha önceleri inanmadıkları gibi yine iman etmezler. Ve onları azgınlıkları içinde bırakırız; öylece bocalayıp dururlar." (En`âm 6/110).

"Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar." (A`râf 7/186).

"Şâyet Allah insanlara, çabucak istedikleri iyilikler gibi, hak ettikleri kötülükleri de hemen verseydi, onların sonu derhal gelir ve yok olup giderlerdi. Ama Biz, huzurumuza çıkacaklarına inanmayanları azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız." (Yûnus 10/11).

"Biz onlara acıyıp içine düştükleri sıkıntıyı gidersek, onlar yine de inatla azgınlıkları içinde bocalayacaklardır." (Mü'minûn 23/75).

22 "Onlar doğru yola karşılık sapıklığı, Allah'ın affı yerine Cehennem azabını satın almış kimselerdir. Onlar ateşe ne kadar da dayanıklı imişler!" (Bakara 2/175). Kâfirlerin daha başka neyi neye karşılık satıp aldıkları hakkında Bakara sûresi (2), 90. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

23 Bu âyette, gerçekte iman etmedikleri halde iman ettiklerini söyleyen münafıkların hali tasvir edilmektedir. Onlar: "Biz Allah'a ve âhiret gününe iman ettik, Muhammed aleyhisselâmı ve onun getirdiği dini kabul ettik" derken, etrafını aydınlatmak için ateş yakan adama benzerler. Ateş yakan adamın ateşin aydınlığından faydalanması gibi, onlar iman ettiklerini söyleyerek dünyada Müslüman olmanın imkânlarından faydalanırlar. Ama yalancı oldukları, eski inançlarından vazgeçmedikleri için "iman ettik" demeleri onlara bir fayda vermez. Yaktığı ateş sönünce zifiri karanlıkta kalan kimse gibi, onlar da öldükleri andan itibaren her şeylerini kaybeder, hem kabirlerinde hem kıyamet gününde imansızlığın zifiri karanlığında kalırlar (Taberî, *Câmiu'l-beyân*, I, 141 ve devamı; Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, I, 43).

24 "Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur" (Hac 22/46) âyetinde belirtildiği üzere, kalbin gerçeği hissetmesi önemlidir.

"And olsun, size vermediğimiz imkânları Biz onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de kalpleri onlara hiçbir fayda sağlamadı..." (Ahkâf 46/26).

İnkârcıların gerçeği duymadıkları, görmedikleri ve dile getirmedikleri şu âyetlerde de belirtilmektedir:

"Kâfirleri gerçeğe dâvet eden kimsenin hali, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen çobana benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar." (Bakara 2/171).

"Âyetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içinde kalmış birtakım sağır ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru bir yola iletir." (En`âm 6/39).

"De ki: "Ben sizi sadece vahiy ile uyarıyorum. Ama sağırlar, uyarıldıkları zaman çağrıyı duymazlar." (Enbiyâ 21/45).

"Sen sağırlara sesini duyurabilir misin? Körlere veya apaçık sapıklıkta olanlara yol gösterebilir misin?" (Zuhruf 43/40).

25 Bu âyette, 17. âyetteki temsilin bir benzeri verilmektedir. Buna göre, zifiri karanlığı andıran şüpheleri içinde bocalayıp duran münafıklar, yeryüzünü canlandıran yağmur gibi gönülleri dirilten İslâm dini ile, özellikle de onun gök gürültüsünü ve şimşek çakmasını andıran kâfirlere yönelik tehditleriyle karşılaşınca ne yapacaklarını bilemediler. Ve onlar tıpkı yıldırım düşmesinden korkup da ondan korunmak için parmaklarıyla kulaklarını tıkayan adamın şuursuz hareketine benzer davranışlar sergilemeye başladılar (Nesefî, *Tefsîr*, I, 41).

20. Çakan şimşek neredeyse gözlerini kör edecek; şimşek etrafı aydınlattıkça onun ışığında yürürler, karanlık çökünce oldukları yerde çakılıp kalırlar; eğer Allah dileseydi onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Çünkü Allah her şeye kādirdir.

21. Ey insanlar! Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Rabbinize kulluk edin. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız.

22. O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek,[26] gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı.[27] Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın.[28]

23. Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın.[29]

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا
اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ
قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ
وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿٢٠﴾ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي
خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
﴿٢١﴾ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا
وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا
تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا
فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾

26 "İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı..." (Zuhruf 43/10). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

27 Bu âyetlerde yerkürenin insan hayatına elverişli, içinde yaşamaya ve gidiş gelişe uygun bir hale getirildiği belirtilmekte, başka âyetlerde bu konuda ayrıntılar da verilmektedir:

"Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti. Boyunu yükseltti, düzene koydu. Gecesini karanttı, gündüzünü aydınlattı. Ondan sonra yeri yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı." (Nâziât 79/27-33).

Atmosferin hem gök taşlarının hem de zararlı ışınların tehlikelerinden koruyan bir tavan biçiminde inşa edildiği "Gökyüzünü korunmuş bir tavan halinde yarattık" (Enbiyâ 21/32) diye ifade edilmektedir.

28 "Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler. Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler." (Bakara 2/165).

"Çünkü onlar insanları Allah'ın yolundan saptırmak için O'na denk tuttukları birtakım ilâhlar uydurdular. Onlara şöyle de: "Haydi dünyanın safâsını biraz daha sürün bakalım, nasıl olsa varacağınız yer ateştir." (İbrâhim 14/30).

"Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara, "Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı" derler. Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/33).

"İnsan sıkıntıya düştüğünde, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Rabbi ona Kendi katından bir nimet verdiğinde, önceki yalvarıp yakarışını unutur da, halkı O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar. De ki: İnkârınla biraz oyalanadur; nasıl olsa Cehennem'i boylayacaklardansın." (Zümer 39/8).

"De ki: Siz yeri iki günde yaratanı inkâr edip de başkalarını O'na denk mi tutuyorsunuz? Oysa O Âlemlerin Rabbidir." (Fussılet 41/9).

Sahâbîler, Resûl-i Ekrem'e, Allah katında en büyük günahın hangisi olduğunu sordukları zaman "Seni yarattığı halde Allah'a bir başkasını denk tutmandır" buyurdu (Buhârî, Tefsîr 2/3, Diyât 1; Müslim, Îmân 141). Bir başka sefer de bunu "Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na denk tutmamalarıdır" diye ifade etti (Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, 48).

29 "Yoksa 'Bunu kendisi uydurdu' mu diyorlar? Şöyle de: 'Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın.'" (Yûnus 10/38).

"Yoksa 'Kur'an'ı kendisi uydurdu' mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: 'Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hatta bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!' Eğer bu teklifinize olumlu cevap veremezlerse, şunu bilin ki, bu Kur'an ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman olacak mısınız?" (Hûd 11/13-14). Ayrıca Hûd sûresi (11), 14. âyetin dipnotuna bakınız.

"Şöyle de: "Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bütün insanlar ve cinler toplanıp birbirine yardım etseler, yine de onun benzerini ortaya koyamazlar." (İsrâ 17/88).

"Yoksa "Onu kendisi uydurmuş" mu diyorlar? Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir; umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar." (Secde 32/3).

"Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Onu ben uydurmuşsam, sizin gücünüz beni Allah'ın azabından kurtarmaya aslâ yetmez. Kaldı ki, O, Kendi kitabı hakkında yaptığınız taşkınlıkları pek iyi biliyor; sizinle benim aramda şâhit olarak O yeter. Aynı zamanda O,, günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Ahkāf 46/8).

"Yahut "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? Doğrusu, onlar inanmazlar. Doğru söylüyorlarsa, onun gibi bir söz ortaya koysunlar." (Tûr 52/33-34).

24. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız,[30] o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının.[31]

25. İman edip sâlih ameller yapanlara da[32] içinde ırmaklar[33] akan Cennetler verileceğini müjdele.[34] Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa: "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir.[35] Onlara tertemiz eşler verilecek[36] ve hep orada kalacaklardır.

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ
الَّت۪ي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ
لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا
مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًاۙ قَالُوا هٰذَا الَّذ۪ي رُزِقْنَا
مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِه۪ مُتَشَابِهًاۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا
اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

---

30 Semâvî dinlerin sonuncusu İslâmiyet, Allah elçilerinin sonuncusu da Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemdir. Resûl-i Ekrem'in peygamberliğini isbat eden en önemli kanıt (mûcize) Kur'an'dır. Kur'an gerek edebî üstünlüğü, gerekse mâna ve muhteva zenginliği açısından insan gücünü aşan bir kitap olup Allah'ın kelâmıdır. Bu noktada tereddüdü bulunan kimsenin yapacağı tek şey -şâyet nefsi tarafından aldatılmıyor veya kendisi başkalarını aldatmaya çalışmıyorsa- Kur'an'ın hiç olmazsa orta hacimdeki (meselâ on sayfalık) bir sûresinin benzerini meydana getirmekten ibârettir. Kur'ân-ı Kerîm bu âyette de görüldüğü üzere kimsenin bunu başaramayacağını ısrarla dile getirmekte ve bir anlamda meydan okumaktadır. On dört asırdır devam eden bu meydan okuyuşa bazı teşebbüslere rağmen karşı çıkıp cevap veren olmamıştır. Kur'an, bu hususu şu şekilde dile getirmektedir:

"Şöyle de: "Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bütün insanlar ve cinler toplanıp birbirine yardım etseler, yine de onun benzerini ortaya koyamazlar." (İsrâ 17/88).

31 Bu gerçek Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle de ifade edilmektedir:

"De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır! Tabiî bunu anlayabilselerdi!" (Tevbe 9/81). Bu âyetin dipnotunda Cehennem ateşinin yakıcılığı ile ilgili bazı âyetler ve bir hadis zikredilmiştir.

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır..." (Tahrîm 66/6).

"Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz." (Enbiyâ 21/98).

"Haktan ayrılanlar ise Cehennem'e odun olurlar." (Cin 72/15).

32 "İman etmek, İslâm'ın belirlediği dürüst davranışları sergilemek, güzel ve erdemli işleri gerçekleştirmek" diye de açıklanabilecek "sâlih amel" Kur'ân-ı Kerîm'de çok tekrarlanmakta ve onu yapanlara pek çok mükâfât verileceği belirtilmektedir.

33 "Takvâ sahiplerine vadedilen Cennet'in hali şöyledir: Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şerbet ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır. Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15). Cennet'in tasvir edildiği diğer âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

34 "İman edip sâlih ameller yapanlar ise cennetliktir. Onlar da hep Cennet'te kalacaklardır." (Bakara 2/82).

35 Cennetliklere, şekli ve rengi dünyada tattıkları nimetlere benzese bile lezzeti daha nefis yiyecekler sunulacaktır. "Cennet'te gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanların hayal bile edemediği nimetler vardır." (Buhârî, Tefsîr 32/1).

36 Tertemiz eş sözü, insanı rahatsız eden hallerden ve kötü huylardan arınmış hayat arkadaşı anlamına gelmektedir. Bu eşler muhtelif âyetlerde tasvir edilmektedir:

"Yanlarında da bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş güzel ve iri gözlü eşler vardır." (Sâffât 37/48).

"Sanki onlar birer yakut ve mercandır." (Rahmân 55/58).

"Bir de güzel gözlü hûriler vardır: Saklı inciler gibi." (Vâkıa 56/22-23).

26. Allah, bir sivri sineği veya daha küçük bir şeyi örnek vermekten çekinmez.[37] İman edenler, bunun Rablerinden gelen isabetli bir benzetme olduğunu bilirler. Kâfirler ise: "Allah bu benzetme ile ne demek istiyor?" derler. Allah bu tür misallerle birçok kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, birçoklarını da bunlarla doğru yola iletir;[38] Aslında, Allah'ın saptırdıkları, zâten yoldan çıkmış olanlardır.[39]

27. Onlar, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler;[40] Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal ederler[41] ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.[42] En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.[43]

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا
بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَاۜ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ
كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ
يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًاۜ وَمَا يُضِلُّ
بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقٖينَۙ ﴿٢٦﴾ اَلَّذٖينَ يَنْقُضُونَ
عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مٖيثَاقِهٖۖ وَيَقْطَعُونَ
مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِي الْاَرْضِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

37 Kur'ân-ı Kerîm'de "putların bir sineği bile yaratamayacağı, sinek onlardan bir şey kapsa onu da geri alamayacağı" (Hac 22/73), "Allah'tan başka varlıklara güvenenlerin ağ ören örümceğe benzediği" (Ankebût 29/41) misalleri geçince veya "ateş yakan adam" (Bakara 2/17), "yağmura tutulan adam" (Bakara 2/19) benzetmeleri yapılınca bazı inançsızlar bu tür anlatımların Allah sözüne benzemediğini ileri sürdüler. Eşyayı maddî büyüklüğüne göre değerlendiren inançsızlar, sinek, böcek gibi şeyleri küçük görüp alay konusu yaparken, Allah, misal olarak verdiği varlıklardaki hikmet ve sanat eserlerine dikkatleri çekiyor.

38 "Âyetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içinde kalmış birtakım sağır ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru bir yola iletir." (En'âm 6/39). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir âyet ve bir hadis zikredilmiştir.

"Bununla dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini doğru yola iletirsin." (A'râf 7/155).

"Elbette Allah, dilediği kimselerin bu tür iddiaları yüzünden doğru yoldan sapmasına fırsat verir, Kendine yöneleni de doğru yola iletir." (Ra'd 13/27).

"Ama O dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletir." (Nahl 16/93).

"Allah dine dâvet ettirmek için dilediği kimseyi seçer ve Kendisine yönelenleri doğru yola iletir." (Şûrâ 42/13).

"Allah dilediğini böylece saptırır, dilediğine de hidâyet verir." (Müddessir 74/31).

39 "Doğru yoldan çıkan" sözünün Kur'an dilindeki karşılığı "fâsık"tır. Fâsık, Allah'a isyan eden kimse anlamına olup bundan sonraki âyette fâsıkın belirgin özellikleri sayılmaktadır. Ayrıca İbrâhim sûresi (14), 4. âyetinin 2 nolu dipnotuna bakınız.

40 "Onlar, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler" ifadesi Ra'd sûresi (13), 25. âyette aynen geçmektedir.

"Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın; ama her defasında, hem de Allah'tan hiç korkmadan, antlaşmalarını bozan kimselerdir." (Enfâl 8/56).

Halbuki mü'minler "Allah'a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler, verdikleri sözden dönmezler." (Ra'd 13/20). Mâide 5/1 ve İsrâ 17/34'teki emirler ise verilen sözde durulmasıyla ilgilidir.

Bir kudsî hadiste Allah Teâlâ'nın "Benim adıma and içtikten sonra sözünden cayan kişinin kıyamet gününde düşmanı olacağım" buyurduğu belirtilmektedir (Buhârî, Büyû' 106, İcâre 10).

Peygamber Efendimiz verdiği sözden dönmenin münafıkların en belirgin alâmetlerinden biri olduğunu söylemiştir (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 106).

41 "Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyler"den ilk akla geleni akrabalık bağıdır. Şu âyet bunu göstermektedir:

"Demek siz iş başına geçecek olsanız, memlekette fitne fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz, öyle mi?" (Muhammed 47/22).

42 Âyetin buraya kadar olan kısmı Ra'd sûresi (13), 25. âyette aynen geçmektedir.

43 En büyük zarara uğrayanların (hâsirûn'un) kimler olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmektedir: Onların ilki bu âyette sayılan işleri yapanlardır. Diğerleri ise şunlardır: Kur'ân-ı Kerîm'i, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler (Bakara 2/121; A'râf 7/9; Yûnus 10/95; Zümer 39/63), iman etmeyi reddedenler (Mâide 5/5), peygamberleri reddedenler (A'râf 7/92), başlarına ansızın gelecek azaptan emin olanlar (A'râf 7/99), Allah'ın doğru yoldan saptırdıkları (A'râf 7/178), Allah'ın "habis" diye niteledikleri (Enfâl 8/37), münafıklar (Tevbe 9/69), Allah'ı inkâr ederek bâtıla inanan ve Allah'a ortak koşanlar (Ankebût 29/52; Zümer 39/65), dünya hayatını âhirete tercih edenler (Nahl 16/107), şeytanın taraftarları (Mücâdele 58/19), malları ve evlâtlarının kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoydukları (Münâfikûn 63/9), kıyamet gününde kendilerini ve âilelerini hüsrana düşürenler (Zümer 39/15).

28. Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir.[44] Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.[45]

29. Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur.[46] Ayrıca semâya yönelip onu yedi gök[47] halinde düzenlemiştir. Her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.[48]

30. Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım"[49] deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih ve takdis edip dururken,[50] orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişler;[51] Allah da onlara, "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurmuştu.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا
فَاَحْيَاكُمْۚ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ لَكُمْ مَا
فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ
فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍۜ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ۟
﴿٢٩﴾ وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي جَاعِلٌ فِي
الْاَرْضِ خَل۪يفَةًۜ قَالُٓوا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا مَنْ يُفْسِدُ
ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

---

44 "Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de!" (İsrâ 17/51).

"O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz." (Enbiyâ 21/104).

"İnsan der ki: "Öldükten sonra tekrar diriltilecek miyim?" O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?" (Meryem 19/66-67).

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık..." (Hac 22/5).

"Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir. Sonra da O'nun huzuruna çıkarılırsınız." (Rûm 30/11). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"Mahlûkatı önce yaratan ve sonra diriltten de O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır." (Rûm 30/27).

"Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/79).

"Onlar ise "Rabbimiz" derler. "Bizi iki kere öldürdün, iki kere diriltin." (Mü'min 40/11).

"İnkâr edenler, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Evet, Rabbime and olsun, siz kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra da yapmış olduklarınız size bildirilecek. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Tegābün 64/7).

Kâinatı yaratan Allah'ın onu yok olduktan sonra yeniden dirilteceği ayrıca İsrâ 17/51; Neml 27/64; Ankebût 29/19; Rûm 30/11, 27, Nûh 71/18; Bürûc 85/13'te de belirtilmektedir.

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler topluca En`âm 6/29; Yûnus 10/34; Ra`d 13/5; Meryem 19/66'da da verilmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de bir kudsî hadiste Cenâb-ı Hakk'ın şöyle buyurduğunu haber vermektedir: "Hiçbir hakkı olmadığı halde insanoğlu Beni yalanlamaya kalktı, hiçbir hakkı olmadığı halde Bana hakaret etti. Beni yalanlamaya kalkması, kendisini yeniden diriltip aynen yaratamayacağımı ileri sürmesidir. Bana hakaret etmesi ise Benim bir oğlum olduğunu iddia etmesidir. Bir eş veya bir oğul edinmek gibi insana âit sıfatlardan Kendimi tenzih ederim." (Buhârî, Tefsîr 2/8, 112/1-2).

45 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Sonunda herkesin Allah'a döneceği konusuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

46 "Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları, üzüm bağları, ekinler, bir kökten çıkan tek sürgülü ve bir kökten birçok dal budak veren hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi de aynı sudan beslenir. Biz o meyvelerin bir kısmını diğerinden farklı lezzette kılmışızdır. Elbette bunda, aklını kullanan bir topluluk için dersler vardır." (Ra`d 13/4). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili başka âyetler de zikredilmiştir.

"Yeryüzünde rengârenk yarattığı şeyleri de O sizin hizmetinize verdi." (Nahl 16/13). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Yeri de canlılar için hazırladı. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır." (Rahmân 55/10-12).

"Yeryüzünü sizin için uysallaştıran O'dur. O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin. Dönüşünüz de yine O'nadır." (Mülk 67/15).

47 "Yedi gök" ifadesi hakkında bilgi için Fussılet sûresi (41), 12. âyetin dipnotuna bakınız.

48 Her şeyi insan için yaratan Allah'ın, ona uygun olan hayat tarzını da herkesten iyi bileceği, bu sebeple O'na itaat etmek gerektiği hatırlatılmakta, gerçek bilginin tek kaynağının O olduğu belirtilmektedir

49 Halife; güç ve iktidarı elinde bulunduran zâtın, kendini temsil etmek üzere güç ve yetki verdiği kimsedir. İnsanın yeryüzünde Allah'ın halifesi olması, onun hâkimiyetinin temsilcisi olması anlamına gelmektedir. Allah, emirlerine ne kadar uyduklarını görmek için kullarına bu fırsatı vermektedir:

"Onların ardından, yeryüzünde neler yapacağınızı görmek için sizi onların yerine geçirdik." (Yûnus 10/14).

"Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur." (En`âm 6/165).

"Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur." (Fâtır 35/39).

"Ey Davud! Biz seni yer yüzünde halife yaptık" (Sâd 38/26).

Resûl-i Ekrem de "Dünya tatlı ve çekicidir. Allah onun idâresini size verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Sakın dünyaya aldanmayın" buyurmuştur (Müslim, Zikir 99; Tirmizî, Fiten 26).

50 Bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette belirtilmiş olup bunların bir kısmı Ra`d sûresi (13), 13. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

51 Melekler, kendilerine verilen görevi itiraz etmeden yapan varlıklardır. Onlar bu soruyu itiraz etmek için değil, fesat çıkarma ve kan dökme özelliğine sahip insanı niçin yaratacağını öğrenmek için sormuşlardır. Bu âyet ile devamındaki âyetlerde Allah Teâlâ'nın insana büyük değer verdiği belirtilmekte, bu sebeple onun şeytanın değil, Rabbinin sözünü dinlemesi gerektiği hatırlatılmaktadır.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى
الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِؤُ۫ن۪ي بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ
لَنَٓا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَل۪يمُ
الْحَك۪يمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ
فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ
اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۙ وَاَعْلَمُ
مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَاِذْ قُلْنَا
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ
اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٤﴾

31. Allah Âdem'e her şeyin ismini öğretti; sonra da onları meleklere gösterip "Dedikleriniz doğruysa haydi bunların adlarını Bana söyleyin bakalım" buyurdu.

32. Melekler "Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur.[52] Elbette her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen, her işi yerli yerince yapan yalnız Sensin" dediler.

33. Allah Âdem'e "Ey Âdem! Bunların adlarını onlara söyle" buyurdu. Âdem onların adlarını meleklere bildirince, Allah "Size, göklerin ve yerin gaybını[53] Ben bilirim; ayrıca sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz şeyleri de Ben bilirim[54] demedim mi?" buyurdu.

34. O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde[55] İblis'ten[56] başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi[57] ve kâfirlerden oldu.[58]

---

52 "İnsana bilmediklerini öğreten O'dur." (Alak 96/5).

53 Gayb hakkında Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

54 "Allah ise sizin açığa vurduğunuzu da bilir, gizlediğinizi de." (Mâide 5/99; Nûr 24/29). Gizli, açık yapılan her şeyi Allah Teâlâ'nın bildiği Nahl 16/19; Mümtehıne 60/1 ve Teğâbün 64/4'te de geçmektedir.

55 Hz. Âdem'e secde etme emri sadece Âdem'in şahsını değil, onun şahsında bütün insanlığı kapsamaktadır. Âdem yaratılmadan önce bu emrin verildiğini, yaratılınca da meleklerin ona secde ettiğini gösteren başka âyetler de vardır:

"Hani bir zamanlar Rabbin meleklere şöyle demişti: 'Ben kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan insan yaratacağım. Ona en uygun şekli verip içine Kendi ruhumdan üflediğim zaman, onun önünde hemen secdeye kapanın.'" (Hicr 15/28-29; Sâd 38/71-72).

Âdem'e yapılacak secdenin anlamı onu selâmlamak ve kendisine saygı duyduğunu göstermektir. Bunun, Allah'a ibâdet için yapılan secdeyle bir ilgisi yoktur. Resûl-i Ekrem'in haber verdiğine göre mahşerde insanlar güneş tepelerine dikilip de sıkıntı ve kederden iyice bunaldıkları zaman, şefaat etmesi için ilk defa

Hz. Âdem'e başvurduklarında ona âyette zikredilen özellikleriyle hitap ederek "Ey Âdem! Sen insanların babasısın. Seni Allah kudret eliyle yarattı. Sana Kendi ruhundan üfledi. Meleklere sana secde etmelerini emretti, onlar da secde ettiler. Seni Cennet'e yerleştirdi. Rabbine varıp bizim için şefaat et" diyeceklerdir (Buhârî, Enbiyâ 3, Tefsîr 17/5; Müslim, Îmân 327).

56 İblis, ilk yaratılan büyük şeytandır. İblis adıyla Kur'an'da on bir yerde, şeytan ve şeytanlar adıyla da seksen sekiz yerde geçmektedir. İblis, Allah'a çok ibâdet ederek değerini yükseltmiş ve meleklerin arasına katılmıştı; meleklerle birlikte bulunmasına rağmen melek değildi, cinlerdendi. Onun en belirgin özelliği çok kötülük yapması, kibirli olması, Allah'a karşı gelmesi ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışmasıdır. Allah Teâlâ ona niçin meleklerle beraber secde etmediğini sorunca "Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" demişti (A'râf 7/12; Sâd 38/76).

57 Bazı hadislerde, "Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kimsenin Cennet'e giremeyeceğinin bildirilmesi" (Müslim, Îmân 147; Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61), bu kimselerin şeytana âit bu özelliği benimsemesi dolayısıyladır.

58 İblis'in Hz. Âdem'e secde etmediği başka âyetlerde de belirtilmektedir:

"Kuşkusuz sizi yarattık, sonra size şekil ve biçim verdik. Daha sonra da meleklere: 'Âdem'e secde edin!' dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. O secde edenlerden olmadı. Allah ona 'Sana secde etmeni emrettiğim halde niçin secde etmedin?' diye sordu. İblis de 'Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın' dedi." (A'râf 7/11-12; ayrıca bk. Kehf 18/50; Sâd 38/76).

"Bir zamanlar meleklere 'Âdem'e secde edin' dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise şunları söyledi: 'Ben çamurdan yarattığın birine secde eder miyim?'" (İsrâ 17/61).

"Hani Biz, meleklere 'Âdem'e secde edin' dediğimizde hepsi derhal secdeye kapandı. İblis hâriç. Çünkü o cinlerdendi. Bu yüzden Rabbinin emrine karşı çıktı. Onlar size düşman iken, Beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Zâlimler için bu, ne kötü bir değiştirmedir!" (Kehf 18/50). İblis'in Allah'a karşı gelmesi olayı, yukarıda zikredilen âyetlerden başka Hicr 15/33, Tâhâ 20/116, Sâd 38/74'te ve bunların devamında anlatılmaktadır.

35. Biz de Âdem'e "Ey Âdem! Eşinle beraber Cennet'e yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz yerden bol bol yiyin, yalnız şu ağaca[59] yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden[60] olursunuz" dedik.[61]

36. Fakat şeytan ikisinin de ayağını Cennet'ten kaydırdı ve içinde bulundukları nimetlerden onları ayırdı. Biz de onlara: "Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin.[62] Orada yerleşip belli bir zamana kadar faydalanacaksınız" dedik.[63]

37. Sonra Âdem, Rabbinden öğrendiği sözlerle tövbe etti;[64] Rabbi de onun tövbesini kabul etti. Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden[65] ve çok merhamet edendir.

وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ
وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا
هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾
فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا
كَانَا فِيهِۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ
اِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ
فَتَابَ عَلَيْهِۜ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

---

59 Yasak ağacın buğday, üzüm veya incir olduğu söylenmekte ise de bu konuda Kur'an'da ve güvenilir hadislerde bilgi bulunmamaktadır. Bir âyette şeytanın o ağaca "ebediyet ağacı" (şeceretü'l-huld) adını verdiği görülmektedir:

"Derken, şeytan ona vesvese verdi ve: "Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını, aslâ yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim mi?" dedi." (Tâhâ 20/120).

60 Allah Teâlâ, kendisini tanımayan, koyduğu sınırları aşan, yasakları çiğneyenlere "zâlim" demektedir. Şu âyetler bunu göstermektedir:

"Çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokmân 31/13);

"O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254);

"Kim Allah'ın koyduğu sınırları çiğnerse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/229). Öte yandan insanların ve yetimlerin mallarını haksız yere ellerinden alıp yemek (Nisâ 4/10; Mâide 5/107; A`râf 7/85), fakir Müslümanları horlayıp kovmak (En`âm 6/52) gibi davranışlar da birer zulümdür. Allah'ın emirlerine karşı gelerek günah işlemek de insanın kendi kendine zulmetmesidir (Âl-i İmrân 3/135; Nisâ 4/64; A`râf 7/23).

61 Bu âyetin benzeri A`râf sûresi (7), 19. âyette de geçmektedir.

62 "Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin. Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38).

"Allah şöyle buyurdu: "Birbirinize düşman olarak Cennet'ten inin! Yeryüzünde yerleşip belli bir zamana kadar orada faydalanacaksınız." (A`râf 7/24).

Peygamber Efendimiz Hz. Âdem'in Cennet'ten bir Cuma günü çıkarıldığını haber vererek şöyle buyurmuştur: "Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennet'e konuldu ve yine o gün Cennet'ten çıkarıldı." (Müslim, Cum`a 17, 18; Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 4, 45).

63 "Bilmiyorum, azabın ertelenmesi belki de sizin için bir imtihan ve belli bir süreye

kadar size tanınmış bir fırsattır!" (Enbiyâ 21/111).

64 Hz. Âdem'in Allah Teâlâ'dan öğrenip Hz. Havva ile birlikte yaptığı dua şudur:

"Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz." (A`râf 7/23).

65 Kur'ân-ı Kerîm'de mü'minleri tövbe etmeye yönelten ve tövbelerin kabul edileceğini belirten pek çok âyet olup bazıları şunlardır:

"Allah katında makbul olan tövbe, bilmeyerek günah işleyip de, o günahtan hemen vazgeçenlerin tövbesidir. Allah bunların tövbesini kabul eder. Allah, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır. Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir. Biz, böylelerine elem verici bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/17-18).

"Kötülükleri yaptıktan sonra tövbe ederek gerçekten iman edenlere gelince, şüphesiz o tövbe ve imandan sonra senin Rabbin çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (A`râf 7/153).

"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin. O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve erdemli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin." (Hûd 11/3).

"Ey kavmim! Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin de size gökten bol yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin." (Hûd 11/52).

"Öyleyse O'ndan sizi bağışlamasını dileyin ve tövbe ederek O'na dönün. Çünkü benim Rabbim kullarına yakındır ve onların dualarını kabul eder." (Hûd 11/61).

"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tövbe edip O'na yönelin. Çünkü benim Rabbim çok merhamet eden, çok seven ve sevilendir." (Hûd 11/90).

"Yine de Rabbin, bir câhillik edip kötülük işleyen, ardından da tövbe edip kendine çeki düzen verenlerin yanındadır. Elbette senin Rabbin onların bu tövbelerinden sonra çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nahl 16/119).

"Eğer sâlih kimseler olursanız, bilin ki Allah Kendisine yönelenleri bağışlayıcıdır." (İsrâ 17/25).

"Ey mü'minler! Hepiniz tövbe ederek Allah'a yöneliniz ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Nûr 24/31).

"Zâten kim tövbe edip sâlih amel yaparsa, o gerçekten Allah'a tam olarak yönelmiş olur." (Furkân 25/71).

"Ey iman edenler! İçten ve kesin bir tövbe ile Allah'a dönün." (Tahrîm 66/8).

"Onlara dedim ki: Rabbinizden sizi bağışlamasını dileyin; çünkü O çok bağışlayandır." (Nûh 71/10).

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş olanlar için Cehennem azabından başka bir yakıcı azap daha vardır." (Bürûc 85/10).

Resûl-i Ekrem de, kulun tövbe etmesinin Allah Teâlâ'yı memnun edeceğini şöyle açıklamıştır: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize, günah işledikten sonra Allah'tan af dileyecek bir millet getirir ve onları bağışlardı." (Müslim, Tevbe 11).

Peygamber Efendimiz: "Ey insanlar! Allah'a tövbe edip O'ndan af dileyiniz. Zira ben O'na günde yüz defa tövbe ederim" buyurmuş (Müslim, Zikir 42); sahâbîler, onun bir yerde otururken yüz defa: "Allahım! Beni bağışla ve tövbemi kabul eyle. Çünkü Sen tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edensin" dediğini tesbit etmişlerdir (Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Daavât 39).

38. Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin. Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa,[66] onlara artık ne korku vardır ne de keder."[67]

39. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir[68] ve hep orada kalacaklardır.

40. Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın[69] ve Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim.[70] Bir de Benden, yalnız Benden korkun.[71]

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَم۪يعاًۚ فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي
هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا
خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اذْكُرُوا
نِعْمَتِيَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا
بِعَهْد۪ٓي اُو۫فِ بِعَهْدِكُمْۚ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

---

66 Burada Allah Teâlâ Hz. Âdem ve Havva'nın şahsında Âdemoğullarına hitap etmekte ve: "Eğer size bir peygamber ve onunla bir kitap gönderirsem, siz de onu kabul ederseniz, işte o zaman doğru yolu bulursunuz" demektedir.

67 Hz. Âdem'in kıssası A`râf sûresinde daha geniş bir şekilde anlatılmaktadır (11-27. âyetler). Allah'a ve peygamberlere inanıp onların gösterdiği yoldan gidenlere ve sâlih ameller yapanlara (Bakara 2/62; En`âm 6/48; A`râf 7/35; Ahkāf 46/13), Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet ederek yüzünü Allah'a çevirip yalnız O'na kulluk edenlere (Bakara 2/112), mallarını Allah yolunda harcayan, harcadığını başa kakmayan ve gönül kırmayanlara (Bakara 2/262), mallarını hayır yapmak için gece, gündüz, gizli, açık verenlere (Bakara 2/274) ve Allah'ın dostlarına (Yûnus 10/62) hiçbir korku ve keder olmadığı müjdelenmektedir.

"Ey âyetlerimize iman etmiş ve hakka teslim olmuş kullarım! Ne bir korku vardır bugün size, ne de keder." (Zuhruf 43/68-69).

68 Âyetin buraya kadar olan kısmı Mâide 5/10, 86; Hadîd 57/19; Tegābün 64/10'de geçmekte ve bu mâna şu ifadelerle de dile getirilmektedir:

"Ama âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar için de aşağılayıcı bir azap vardır." (Hac 22/57).

"Bu Kur'an bir hidâyet rehberidir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenler için ise, en şiddetlisinden acı bir azap vardır." (Câsiye 45/11).

69 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve bir zamanlar sizi bütün milletlere üstün kıldığımı hatırlayın." (Bakara 2/47).

"Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Zira O aranızdan peygamberler çıkardı; sizi hükümdarlar yaparak hürriyetinize kavuşturdu ve hiçbir millete vermediğini size verdi." (Mâide 5/20).

İsrâiloğulları'na verilen diğer nimetler de Kur'ân-ı Kerîm'de sayılmaktadır:

"Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik..." (Bakara 2/57).

"Hani sizi Firavun âilesinden kurtarmıştı. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınıza dokunmuyorlardı." (İbrâhim 14/6).

"İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik." (Yûnus 10/90).

70 İsrâiloğulları'ndan alınan ve onlara verilen söz, şu âyetlerde açıklanmaktadır:

"Hatırlayın! Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve şöyle demiştik: "Size verdiğimiz Kitab'a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız." (Bakara 2/63; ayrıca bk. Bakara 2/93; A`râf 7/171).

"Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83).

"Yine vaktiyle sizden "Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurdunuzdan çıkarmayacaksınız" diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/84).

"Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı da, onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar fenadır!" (Âl-i İmrân 3/187).

"Elbette Biz İsrâiloğulları'ndan söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman bir peygamber onlara hoşlanmadıkları bir şey getirse, o peygamberlerin kimine yalancı der, kimini de öldürürlerdi." (Mâide 5/70).

Genel olarak verilen sözde durmakla ilgili âyetler İsrâ sûresi (17), 34. âyetteki "Verdiğiniz sözde durun" ifadesinin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Yeryüzünün neresinden yolculuğa çıkarsan çık, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Mü'minler! Siz de nerede bulunursanız yüzünüzü o yöne çevirin. İnsanlardan zulmedenler dışında hiç kimse sizin aleyhinizde bir delil bulamasın. Siz de onlardan korkmayın, Benden korkun. Böylece size verdiğim nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız." (Bakara 2/150). Sadece Allah'tan korkulmasını emreden âyetler burada zikredilmiştir.

41. Elinizdeki Tevrat'ı doğrulayan Benim indirdiğim kitaba iman edin.[72] Onu ilk inkâr eden siz olmayın.[73] Küçük bir dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin.[74] Ve Benden, yalnız Benden sakının.[75]

42. Hakkı bâtıl ile karıştırmayın;[76] bile bile gerçeği gizlemeyin.[77]

43. Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin[78] ve rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.[79]

44. Siz insanlara iyilik yapmayı öğütleyip kendinizi unutuyor musunuz?[80] Halbuki ilâhî kitabı da okumaktasınız. Aklınızı başınıza almayacak mısınız?[81]

وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ
وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖۖ وَلَا تَشْتَرُوا
بِاٰيَات۪ي ثَمَنًا قَل۪يلًاۘ وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾
وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا
الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِع۪ينَ ﴿٤٣﴾
اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ
وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

---

72 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

73 Tevrat'ta yer alan Allah'ın birliği, Muhammed aleyhisselâmın beklenen peygamber olduğu ve onun özellikleri, peygamberlere iman edilmesi gibi din esaslarının Kur'ân-ı Kerîm'de de aynen yer aldığı belirtilmekte, bu gerçekleri çok iyi bilen Yahudi bilginlerinin diğer câhil insanlar gibi onları hemen inkâr etmemesi gerektiği hatırlatılmaktadır.

74 "Bir parça dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin" ifadesi Mâide sûresi (5), 44. âyette de geçmektedir. Bu konu Kur'ân-ı Kerîm'de değişik şekillerde şöyle ifade edilmektedir:

"Yazıklar olsun o kimselere ki, kitabı kendi elleriyle yazarlar, sonra da küçük bir dünya menfaati için "Bu Allah tarafından gönderilmiştir" derler." (Bakara 2/79).

"Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar." (Bakara 2/174).

"Gerçekten Ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki; hem Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene -Allah'a büyük bir saygı içerisinde- iman ederler. Allah'ın âyetlerini değersiz dünya menfaati ile değiştirmezler." (Âl-i İmrân 3/199).

"Onlar, Allah'ın âyetlerini basit bir dünya menfaatine değişip böylece Allah yolundan uzaklaşmış ve insanları da uzaklaştırmışlardır. Onların yaptığı pek kötü bir şeydir!" (Tevbe 9/9).

Kur'ân-ı Kerîm'de, muhtelif âyetlerde, Allah'a verilen sözlerin de değersiz dünya menfaati için satılmaması şöyle emredilmiştir:

"Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur..." (Âl-i İmrân 3/77). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

75 "Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabakaları vardır. Kullarını Allah bununla korkutup uyarıyor. Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının." (Zümer 39/16). "Bana karşı gelmekten sakının" ifadesinin geçtiği diğer yerler burada zikredilmiştir.

76 Dinin bildirdiği gerçekleri, kendi asılsız doğrularınızla; Allah'ın gönderdiğini çok iyi bildiğiniz Müslümanlığı, içine insan sözü karıştırıldığını bildiğiniz Yahudilik ve Hıristiyanlıkla karıştırmayın.

77 "Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile hakkı bâtıla karıştırıyor, gerçeği gizliyorsunuz?" (Âl-i İmrân 3/71).

78 Namaz ve zekâtın beraberce zikredildiğini ve kesin bir şekilde emredildiğini gösteren âyetler Lokman sûresi (31), 4. âyetin dipnotunda verilmiştir.

79 "Meryem! Rabbine itaat et, secdeye kapan! O'nun huzurunda saygıyla eğilenlerle beraber sen de rükû et!" (Âl-i İmrân 3/43).

80 Şuayb peygamber kavmine şöyle demişti:

"Ayrıca size "yapmayın" dediğimi, kendim yaparak çelişkiye düşmek istemem." (Hûd 11/88).

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazap sebebidir." (Saf 61/2-3).

Söylediğinin aksini yapmanın kıyamet gününde insanı ne hale düşüreceğini Resûl-i Ekrem şöyle anlatmıştır: Cehennem halkı, karnından dışarı fırlayan bağırsaklarıyla kendi etrafında dönüp duran bir adama: "Yahu sen dünyadayken iyiliği emredip kötülükten sakındırmaz mıydın?!" diye soracak; o da: "Evet, iyiliği emreder, fakat kendim yapmazdım, kötülükten sakındırır, ama kendim yapardım" diye cevap verecektir (Buhârî, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Zühd 51).

81 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/76; Âl-i İmrân 3/65; En'âm 6/32; A'râf 7/169; Yûnus 10/16; Hûd 11/51; Enbiyâ 21/10, 67; Mü'minûn 23/80; Kasas 28/60; Sâffât 37/138.

45. Sabrederek[82] ve namaz kılarak[83] Allah'tan yardım isteyin.[84] Çünkü namaz, Allah'a duyduğu derin saygıdan kalbi ürperenlerden başkasına zor gelir.

46. Onlar Rablerine kavuşacaklarını ve günün birinde dönüp O'na varacaklarını kesinlikle bilirler.[85]

47. Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve bir zamanlar sizi bütün milletlere üstün kıldığımı hatırlayın.[86]

48. Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı,[87] hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği,[88] hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı[89] ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun.[90]

وَاسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ وَاِنَّهَا لَكَبٖيرَةٌ
اِلَّا عَلَى الْخَاشِعٖينَۙ ﴿٤٥﴾ اَلَّذٖينَ يَظُنُّونَ
اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ
﴿٤٦﴾ يَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ
الَّتٖٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنّٖي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمٖينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزٖي نَفْسٌ
عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ
وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

---

82 Sabır, başa gelen acılara katlanmak, sıkıntılara direnmek anlamına gelir. İlâhî yardımın bir gün geleceğini düşünerek sabreden huzurlu olur ve dertlerinden er geç kurtulur. Kur'an'da sabretmenin ve sabredenlerin değeriyle ilgili pek çok âyet vardır (Ayrıca bk. Bakara 2/156 ve dipnotu). Ramazan ayına "sabır ayı" denmesi, orucun sabırla yakın ilgisini göstermektedir. Peygamber Efendimiz bu yakın ilgiyi "Oruç sabrın yarısıdır" buyurmak sûretiyle ifade etmiştir (Tirmizî, Daavât 87; Dârimî, Tahâret 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 363, 365, 370, 372).

83 Resûl-i Ekrem Efendimiz bir elem ve keder hissettiği zaman Allah'tan yardım istemek için namaza dururdu (Ebû Dâvûd, Tatavvu' 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 388).

84 "Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara 2/153). Sabırla ilgili diğer âyetler Hûd sûresi (11), 115. âyetin dipnotunda verilmiştir.

85 "Âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar." (Bakara 2/4; Neml 27/3; Lokman 31/4).

86 Bu âyet aynen Bakara sûresi (2), 122. âyette de geçmektedir. "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın..." (Bakara 2/40). İsrâiloğulları'na verilen nimetlerden birkaçı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Bir zamanlar İsrâiloğulları, Allah'ın gönderdiği dini kabul ettikleri için o devirde yaşayan inkârcı milletlerden üstün kılınmışlardı. Bunu Allah Teâlâ şöyle ifade etmiştir:

"Biz onları bilerek o zamanın diğer milletlerine üstün kıldık." (Duhân 44/32).

"Biz İsrâiloğulları'na da kitap, hüküm ve peygamberlik verdik, onları güzel ve temiz nimetlerle rızıklandırdık ve kendilerini o zamanın milletlerine üstün kıldık." (Câsiye 45/16).

Fakat daha sonraları Allah Teâlâ şu âyette belirttiği gibi Muhammed ümmetini en hayırlı ümmet yapmıştır:

"Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz..." (Âl-i İmrân 3/110). Ayrıca bu âyetin dipnotuna bakınız.

87 "Kıyamet gününde yakınlarınızın da çocuklarınızın da size bir faydası olmaz. Allah o gün aranızı ayırır. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Mümtehine 60/3).

88 İsrâiloğulları, peygamberlerinin şefaat edeceğine inanırlardı. Bu âyette onlara ve kâfirlere kıyamet gününde kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği bildirilmektedir. Kimsenin kimseye şefaat edemeyeceğini belirten başka âyetler de vardır:

"Ey iman edenler! İçinde hiçbir alış alış verişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan bağışta bulunun. O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254).

Yukarıdaki âyetler ve benzerleri, kıyamet gününde insanlara yarar sağlayacak olan yegâne şeyin, kendi iman ve amelleri olduğunu, kâfirler için ise hiçbir şefaatin fayda vermeyeceğini beyan etmektedir. Yine şefaati konu alan daha başka âyetler ise, şefaatin ancak Allah izin verdikten sonra söz konusu olacağını bildirmektedir. Bütün bunlardan ve konuyla ilgili pek çok hadisten şu hususlar anlaşılmaktadır: 1) Şefaat tümüyle Allah'ın iznine bağlıdır. 2) Kâfirler hiçbir şekilde şefaatten yararlanamayacaktır; dolayısıyla, ancak iman etmiş olanlara şefaat bir yarar sağlayabilecektir. Bu konudaki diğer âyetlerden bir kısmı da şöyledir:

"O'nun izni olmadan huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir?" (Bakara 2/255).

"O izin vermeden kimse şefaat edemez." (Yûnus 10/3).

"O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaat etme yetkisine sahip olamayacaktır." (Meryem 19/87).

"O gün ancak, Rahmân'ın kendisine izin verdiği ve konuşmasına râzı olduğu kimsenin şefaati fayda verecektir." (Tâhâ 20/109).

"Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez." (Sebe' 34/23).

"De ki: Şefaat bütünüyle Allah'a âittir." (Zümer 39/44).

"Göklerde nice melekler var ki, Allah, şefaat edilmesini dilediği ve râzı olduğu kimseler hakkında kendilerine izin vermedikçe, onların şefaati hiçbir fayda vermez." (Necm 53/26).

"Artık, şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez." (Müddessir 74/48).

Âhirette hiçbir peygamberin ilk olarak şefaate cesaret edemeyeceği, sadece Resûl-i Ekrem'e şefaat izni verileceği hadislerde geniş bir şekilde anlatılmaktadır (Buhârî, Tevhîd 19, 24; Müslim, Îmân 335-345).

"Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir" (İsrâ 17/79) âyeti Peygamber Efendimizin âhiretteki şefaatine işâret etmektedir. Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili hadisler zikredilmiştir.

89 Bu ifade, canını Cehennem'den kurtarmak için hiç kimseden kurtuluş akçesi, bir fidye alınmayacağını belirtmektedir. "Bugün ne sizden, ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmeyecek! Varacağınız yer ateştir ki, size lâyık olan da budur. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!" (Hadîd 57/15).

90 Bu âyet, Bakara sûresi (2), 123. âyette, bir iki kelime değişikliği ve bir takdim tehirle şöyle geçmektedir:

"Kimsenin kimseye bir faydasının dokunmayacağı, kimseden bir kurtuluş bedeli kabul edilmeyeceği, kimseye hiçbir şefaatin fayda vermeyeceği ve kimseye bir yardım edilmeyeceği günden korkun."

49. Ey İsrâiloğulları! Sizi Firavun[91] âilesinin elinden kurtardığımız zamanı da hatırlayın. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınızın hayatına dokunmuyorlardı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.[92]

50. Bir de denizi yarıp sizi kurtardığımızı hatırlayın.[93] O zaman Firavun âilesini gözlerinizin önünde boğmuştuk.[94]

51. Mûsâ ile kırk gece için sözleştiğimizi de hatırlayın.[95] Siz de o ayrılıp gittikten sonra buzağıyı ilâh edinip zâlim olmuştunuz.[96]

52. Yine de bütün bunlardan sonra belki şükredersiniz diye sizi bağışlamıştık.

53. Doğru yolu bulmanız için de Mûsâ'ya kitabı[97] ve hak ile bâtılı ayıran delilleri vermiştik.

54. O zaman Mûsâ kavmine: "Ey kavmim! Buzağıya tapmakla kendinize zulmettiniz.[98] Hemen yaratanınıza dönüp tövbe edin ve nefislerinizi öldürün.[99] Böyle yapmanız yaratıcınızın katında sizin için daha hayırlıdır" demişti. Allah da tövbelerinizi kabul etmişti. Çünkü tövbeleri çok kabul eden ve çok merhametli olan yalnız O'dur.[100]

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ
سُٓوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْؕ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ
رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ
فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَاِذْ وَاعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَعٖينَ
لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ
ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ
﴿٥٣﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ
ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُٓوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْؕ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْؕ فَتَابَ
عَلَيْكُمْؕ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ ﴿٥٤﴾

91 Firavun kelimesi bir özel isim değil, Eski Mısır kralları için kullanılan bir ünvandır.

92 Bu âyet, A`râf sûresi (7), 141. âyette ve "Allah'ın size verdiği nimetleri bir düşünün" uyarısıyla İbrâhim sûresi (14), 6. âyette de geçmektedir.

93 "Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık; asânı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavunun ordusu yetişecek diye korkma, denizde boğulacağım diye endişe etme!" (Tâhâ 20/77).

"Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu." (Şuarâ 26/63).

Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edip de Yahudilerin Aşûre günü oruç tuttuğunu görünce, onlara o gün niçin oruç tuttuklarını sordu. Onlar da: "Bugün, Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'yı ve kavmini düşmanlarının elinden kurtardığı, Firavun'u ve kavmini denizde boğduğu büyük bir gündür. Mûsâ peygamber Allah'a şükretmek için o gün oruç tutmuştu; biz de onun için tutuyoruz" dediler. "Biz Mûsâ'ya sizden daha yakınız" buyuran Resûl-i Ekrem Aşûre orucunu tuttu; ashâbına da tutmalarını emretti (Buhârî, Savm 69, Enbiyâ 24, Menâkıbü'l-Ensâr 52; Müslim, Sıyâm 127, 128).

94 "Âyetlerimizi yalanladıkları ve onu umursamadıkları için, Biz de hepsini denizde boğarak intikam aldık." (A`râf 7/136).

"Kâfirlerin hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin hali gibidir: Onlar da, Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı, günahları yüzünden onları da helâk etmiştik, Firavun hânedanını da suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zâlimdi." (Enfâl 8/54).

"Bunun üzerine Firavun onları ülkeden sürüp çıkarmak istedi; Biz de onu ve onunla birlikte olanların hepsini denizde boğduk." (İsrâ 17/103).

"Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık. Diğerlerini ise suda boğduk." (Şuarâ 26/65-66).

"Gazabımızı hak ettiklerinde onların hepsini suda boğarak intikam aldık." (Zuhruf 43/55).

95 Tûr dağında kendisiyle görüşüp Tevrat'ı vermek üzere sözleştiğimizi.

"Biz Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, buna on gece daha eklemiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk gece olmuştu." (A`râf 7/142). Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'ya, Sînâ Dağı diye de bilinen Tûr dağında kırk gece kalmasını ve daha sonra İsrâiloğulları'na olan buyruklarını içeren Tevrat'ı alıp götürmesini emretmişti.

96 İsrâiloğulları'nın buzağıya tapması olayı A`râf (7/148-152) ve Tâhâ (20/85-97) sûrelerinde geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Bakara sûresi (2), 67. âyetin açıklamasında konuya temas edilmiştir.

97 "And olsun Biz Mûsâ'ya kitabı verdik..." (Bakara 2/87). Hz. Mûsâ'ya Tevrat adlı kitabın verildiği Mâide 5/44; En`âm 6/154; Hûd 11/110; İsrâ 17/2; Enbiyâ 21/48; Mü'minûn 23/49; Furkān 25/35 gibi âyetlerde belirtilmektedir.

98 İsrâiloğulları'nın buzağıya nasıl taptıkları konusunda bazı âyetlerde bilgi vardır:

"Mûsâ'nın kavmi, onun Tûr'a gitmesinden sonra, süs takılarından böğüren bir buzağı heykeli yapıp ona tapınmaya başladılar." (A`râf 7/148).

"Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden kendi isteğimizle dönmedik. Fakat yanımızda Mısırlıların zînet eşyalarından birtakım ağırlıklar vardı; onları eritmek için ateşe attık, aynı şekilde Sâmirî de attı." Böylece Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Sâmirî ve adamları: "İşte sizin de Mûsâ'nın da ilâhı budur; fakat o bunu unuttu" dediler." (Tâhâ 20/87-88).

99 Âyetteki "Nefislerinizi öldürün" ifadesini "Puta tapmayanlar tapanları öldürsün" şeklinde anlamak mümkündür. Bunu mecazî olarak "Nefsinizi ıslâh edin" şeklinde anlayanlar da vardır. Bazı tefsirler, Kitâb-ı Mukaddes'teki ifadesine yakın bir şekilde, "Birbirinizi öldürün" mânasını vermektedirler. "Herkes kılıcını beline kuşansın ve ordugâhta kapıdan kapıya dolaşsın ve herkes kendi kardeşini ve herkes kendi arkadaşını ve herkes kendi komşusunu öldürsün." (Çıkış, 34/27).

100 Bakara sûresi (2), 37. âyetin 2 nolu dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

55. Hani bir de: "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz" demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti.[101]

56. Sonra da ölümünüzün ardından belki şükredersiniz diye sizi tekrar diriltmiştik.[102]

57. Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik;[103] "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin" dedik.[104] Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı.[105]

58. Hani bir zamanlar da şöyle demiştik: "Şu şehre girin,[106] orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin ve şehrin kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin; bir de 'Dileğimiz isyanımızın affıdır' deyin ki, Biz de günahlarınızı bağışlayalım. İyilik yapanların mükâfâtını fazlasıyla vereceğiz.[107]

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى
نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ
وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ
بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾
وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ
الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىۜ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْۜ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا
هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ
لَكُمْ خَطَايَاكُمْۜ وَسَنَز۪يدُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٥٨﴾

---

101 "Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istemiş, "Bize Allah'ı açıkça göster" demişlerdi. Derken, zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı." (Nisâ 4/153).

İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'yı üzmesiyle ilgili âyetler arasında şunlar da zikredilmelidir:

"Bir zamanlar siz de "Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine bizim için dua et de, yerde yetişen şeylerden sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın" demiştiniz." (Bakara 2/61).

"Onlar yine "Ey Mûsâ!" dediler. "Onlar orada bulundukça biz aslâ o topraklara girmeyiz. Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz." (Mâide 5/24).

Semûd kavmi de yıldırımla helâk edilmişti:

"Onlar Rablerinin emrine karşı gelip azınca onları da göz göre göre yıldırım çarpıverdi. Ne ayağa kalkabildiler, ne de kimseden yardım gördüler." (Zâriyât 51/44-45).

102 Âyette işâret edilen olayda, Hz. Mûsâ, Tûr dağında Allah ile olan sözleşmesine götürmek üzere kavminden yetmiş kişiyi seçmişti (A'râf 7/155). Bu seçkin kimseler, İsrâiloğulları'nın buzağıya tapmalarından dolayı orada Allah'tan af dileyeceklerdi. Fakat Hz. Mûsâ'nın Rabbiyle konuştuğunu duyunca Allah Teâlâ'yı görmek istemişler, "Onu bize de göstermezsen sana inanmayız" demişler, bunun üzerine onları yıldırım çarpıp öldürmüştü.

103 Peygamber Efendimiz: "Mantar, kudret helvasındandır" buyurduğuna göre (Buhârî, Tefsîr 2/4, 7/2), kudret helvasının sadece tatlıdan ibâret olmadığı anlaşılmaktadır.

"Onların üzerine bulutu gölge yaptık, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın ikram ettik. "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin!" dedik." (A'râf 7/160).

104 "Size rızık olarak verdiğimiz iyi ve temiz şeylerden yiyin" ifadesinin geçtiği diğer yerler Bakara sûresi (2), 168. âyetin dipnotunda gösterilmiştir. İsrâiloğulları, her gün taze ve temiz bir şekilde kendilerine sunulan bu nimetleri uzun süre yediler; kendilerinden bu yiyecekleri biriktirmemeleri istendiği halde onları biriktirip bozulmasına yol açtılar. Allah Teâlâ onların bu aç gözlülüğünü nimete nankörlük saymaktadır.

105 Bu âyet, A'râf sûresi (7), 160. âyette de aynen geçmekte, yalnız orada, "üzerinize bulutu gölge yaptık" yerine "onların üzerine bulutu gölge yaptık" ifadesi kullanılmaktadır.

"Ey İsrâiloğulları! Şüphesiz Biz sizi düşmanınızdan kurtardık; Tûr'un sağ tarafını da sizinle buluşma yeri olarak belirledik. Size gökten ikram olarak kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yiyin, ama aşırılığa kaçmayın, aksi takdirde üzerinize gazabım iner. Kimin üzerine gazabım inerse şüphesiz o Cehennem çukuruna yuvarlanır." (Tâhâ 20/80-81).

İnsanların kendilerine zulmettikleri muhtelif âyetlerde şöyle belirtilmektedir:

"Aslında onlara Allah zulmetmemiş, ama onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir." (Âl-i İmrân 3/117).

"Allah kesinlikle onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Tevbe 9/70; Ankebût 29/40; Rûm 30/9; Zuhruf 43/76).

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

"Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler." (Hûd 11/101).

"Allah onlara zulmetmedi, onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Nahl 16/33).

"Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." (Nahl 16/118). Burada ayrıca şu âyetleri de hatırlamalıdır:

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

106 Girmeleri istenen şehir muhtemelen Kudüs veya Erîha idi.

107 "Hani onlara şöyle denilmişti: 'Şu şehre yerleşin, orada dilediğiniz yerden yiyip için, 'Dileğimiz isyanımızın affıdır' deyip şehrin kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin ki Biz de günahlarınızı bağışlayalım. İyilik yapanları fazlasıyla ödüllendireceğiz.'" (A'râf 7/161). İyilik etmekle ilgili âyet ve hadisler için bk. Bakara 2/195; Nahl 16/90.

59. Fakat o zâlimler kendilerine söyleneni başka bir sözle değiştirdiler.[108] Biz de yoldan çıktıkları için o zâlimlerin üzerine gökten korkunç bir azap indirdik.[109]

60. Hani Mûsâ kavmi için su aramaya çıkmıştı da, Biz de kendisine "Asânı taşa vur" demiştik. Bunun üzerine oradan on iki pınar fışkırıvermişti. Böylece her kabile su içeceği yeri öğrenmişti.[110] Biz de: "Allah'ın verdiği rızıktan yiyin, için; fakat fitne fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın" demiştik.[111]

61. Bir zamanlar siz de: "Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine bizim için dua et de, yerde yetişen şeylerden sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın" demiştiniz.[112] Mûsâ ise: "Siz değerli olanı âdi şeylerle mi değiştirmek istiyorsunuz? Öyleyse bir şehre inin, orada her istediğiniz var" demişti. Böylece onların üzerine bir alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerine inanmıyor, peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı.[113] Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden oldu.[114]

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ
لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا
مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَإِذِ
اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ
بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا
عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ
كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي
الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى
لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا
وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ
أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ
خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا
بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ
ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

---

108 İsrâiloğulları'na: "Şehrin kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin ve 'Dileğimiz isyanımızın affıdır' anlamında 'hıtta' deyin" buyurulmuştu. Fakat onlar şehre eğilerek ve Allah'a şükrederek değil, makatları üzerinde sürünerek girdiler. "Hıtta" diyecek yerde de "kırmızı buğday" anlamında "hınta", "kılın içinde bir tane" anlamında, "habbetün fî'ş-şa're" şeklinde saçma bir söz söyleyerek, Allah'ın emrini alaya aldılar (Buhârî, Enbiyâ 28, Tefsîr 2/5, 7/4; Müslim, Tefsîr 1).

109 "Fakat onlardan zâlim olanlar kendilerine söylenen sözü değiştirip başka şekle koydular. Biz de haksızlık ettikleri için onların üzerine gökten bir belâ indirdik." (A'râf 7/162). Lût kavmi de aynı şekilde cezalandırılmıştır:

"Biz, yoldan çıkmaları yüzünden bu şehrin halkı üzerine gökten korkunç bir azap indireceğiz." (Ankebût 29/34).

110 "Biz onları oymaklar halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi Mûsâ'dan su isteyince, ona, "Asânı taşa vur" diye vahyettik. Taştan on iki pınar fışkırdı. Böylece her kabile su içeceği yeri öğrendi." (A'râf 7/160).

111 "Fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın" emri İsrâiloğulları'ndan başka Sâlih peygamberin gönderildiği Semûd (A'râf 7/74), Şuayb peygamberin gönderildiği Medyen (Hûd 11/85; Ankebût 29/36) ve Eyke (Şuarâ 26/183) halklarına da verilmişti.

112 Yahudilerin kudret helvası ve bıldırcın yerine çeşitli sebzeleri istemeleri normal görünse bile, "Rabbimize" değil de "Rabbine dua et" şeklindeki küstahça ifadeleri, her şeyden önce onların iyi niyetli olmadıklarını göstermektedir.

113 Peygamber Efendimiz: "Kıyamet gününde azabı en şiddetli olan, bir peygamberin öldürdüğü veya bir peygamberi öldüren kimsedir" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 407).

114 "Nerede olurlarsa olsunlar, onların üzerine zillet damgası vurulmuş ve Allah'ın gazabına uğramışlardır. Kendilerini bu zilletten ancak Allah'ın ipine sarılmak veya Müslümanların himayesi altına girmek sûretiyle kurtarabilirler. Bu zillete düşmelerinin sebebi: Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleridir. Zira isyan etmişler ve haddi aşmışlardır." (Âl-i İmrân 3/112).

"Yahudilerin uyguladığı zulümler ve pek çok insanı Allah yolundan uzaklaştırmaları yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış birtakım temiz yiyecekleri, Biz onlara haram kıldık. Ve kendilerine yasaklandığı halde faiz almaları ve haksız yere başkalarının mallarını yemelerinden dolayı bunları haram kıldık. Ve onların kâfir olanlarına elem verici bir azap hazırladık." (Nisâ 4/160-161).

"Yahudilere de bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun sırt, bağırsak ve kemik yağları dışındaki iç yağlarını da onlara haram kıldık. Zulümleri yüzünden Biz onları böyle cezalandırdık. Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz." (En'âm 6/146).

"İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, hem Davud'un hem de Meryem oğlu Îsâ'nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi de onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşıp durmalarıydı." (Mâide 5/78).

62. Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sâbiîlerden[115] kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih amel yaparsa, onların Rableri yanında mükâfâtları vardır.[116] Onlar için artık ne korku vardır, ne de keder.[117]

63. Hatırlayın! Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve şöyle demiştik: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız."[118]

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى
وَالصَّابِئِينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ
وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا
فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

---

115 Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde (Mâide 5/69; Hac 22/17) daha geçen Sâbiîler ifadesiyle İslâmiyet, Hıristiyanlık veya Yahudilik dışındaki dinler kastedilmiş olabileceği gibi, Hıristiyanlık ve Yahudilik arasında, tek ilâhlı bir din olup bugün Irak taraflarında bir grup mensubu bulunan Sâbiîler de kastedilmiş olabilir.

116 "Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Sâbiîlerden ve Hıristiyanlardan kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih ameller yaparsa, onlara artık ne korku vardır, ne de keder." (Mâide 5/69).

"Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Onlar, Allah yolunda küçük veya büyük bir harcama yapsalar veya bir yol kat etseler, bunlar da kendileri lehine mutlaka yazılır. Neticede Allah onları işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfâtlandırır." (Tevbe 9/121).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

"İman edip sâlih bir amel işleyen kimseye gelince, ona mükâfâtın en güzeli vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz." (Kehf 18/88).

"İman edip, sâlih ameller yapanların günahlarını örteceğiz ve onları yaptıklarının en güzeliyle mükâfâtlandıracağız." (Ankebût 29/7).

Bu âyetler, ancak doğru bir şekilde Allah'a ve âhirete iman eden ve imanına uygun biçimde güzel işler yapan kimselerin Cennet'e girebileceğini bildirmektedir. Allah'a ortak koşan, O'na oğul yakıştıran, peygamber ve kitaplardan bir kısmını inkâr edenlerin ise bu müjdelerden bir pay alamayacakları şu gibi âyetlerden açıkça anlaşılmaktadır:

"Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin. Kim Allah'a

şirk koşarsa, Allah ona Cennet'i haram kılar ve onun varacağı yer Cehennem'dir. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur." "Allah üç ilâhtan biridir" diyenler kâfir oldular. Oysa bir olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Bu iddialarından vazgeçmezlerse, onların kâfir olanlarına acı bir azap dokunacaktır." (Mâide 5/72-73).

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyen ve "Bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız" diyenler ve böylece iman ile inkâr arasında bir yol tutmak isteyenler, işte gerçek kâfirler bunlardır. Biz onlara, aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır. Buna mukabil Allah'a ve peygamberlerine inananlar ve peygamberlerden hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara gelince, Allah onların mükâfâtlarını verecektir. Ve Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir." (Nisâ 4/150-152).

"Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/85).

Resûl-i Ekrem de "Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ister Yahudi olsun ister Hıristiyan, bu ümmetten herhangi bir kimse benim peygamber olduğumu duyar da, benimle gönderilen gerçeğe iman etmeden ölürse, kesinlikle cehennemlik olur" (Müslim, Îmân 240; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 317, 350) buyurmuş; muhtelif vesilelerle de "Müslüman olmayanın Cennet'e giremeyeceğini" haber vermiştir (Buhârî, Cihâd 182, Rikâk 45; Müslim, Îmân 178, 377; Tirmizî, Hac 44; İbni Mâce, Sıyâm 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 3, III, 415).

117 "Onlar için artık ne korku vardır, ne de keder" ifadesi Bakara sûresi (2), 112, 262, 274, 277. âyetlerde geçmektedir.

118 "Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83).

"Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve ona kulak verin" demiştik." (Bakara 2/93).

"Onlardan söz almak için, Tûr dağını üzerlerine kaldırdık. Ve onlara 'Beyt-i Makdis'in kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin' dedik. Ayrıca 'Cumartesi günü yasağını hiçe sayarak, haddi aşmayın!' diye onlardan sağlam bir söz aldık." (Nisâ 4/154).

"Bir zamanlar dağı bir gölgelik gibi onların tepesine dikmiştik de, onun başlarına düşüvereceğini sanmışlardı. Biz de onlara şöyle demiştik: "Size verdiğimiz Kitab'a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Ancak bu sayede azabımdan korunur, rızamı kazanabilirsiniz." (A'râf 7/171).

64. Ondan sonra siz verdiğiniz sözden yine döndünüz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı muhakkak mahvolup gitmiştiniz.[119]

65. İçinizden cumartesi günüyle ilgili yasağı çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara: "Aşağılık birer maymun olun!" demiştik.[120]

66. Bu cezayı, hem o devirde yaşayanlara hem de gelecek nesillere uyarıcı bir ibret, müttakilere[121] de bir ders olsun diye verdik.

67. Bir zamanlar Mûsâ kendi kavmine: "Allah, size bir inek kesmenizi emrediyor" demiş;[122] onlar da "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" demişlerdi. Mûsâ ise onlara: "Böylesine câhillik etmekten Allah'a sığınırım" cevabını vermişti.

68. "Bizim için Rabbine dua et de kesilecek ineğin niteliklerini bize bildirsin" dediler; Mûsâ da: "Allah onun ne çok geçkin ne de çok körpe, dinç bir inek olmasını istiyor. Haydi artık size emredileni yapın bakalım!" dedi.

69. Bunun üzerine: "Bizim için Rabbine dua et de onun rengini bize bildirsin" dediler; Mûsâ: "Allah onun, bakanların içini açacak parlak renkte sapsarı bir inek olmasını istiyor" dedi.

70. Yine onlar: "Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl olacağını bize daha açık seçik bildirsin. Zira, sözü edilen sığırı karıştırmadan bulmamız oldukça zor; inşallah isteneni buluruz" dediler.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ
﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذ۪ينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي
السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِـ۪ٔينَ ﴿٦٥﴾
فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا
وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٦٦﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪
اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا
اَتَتَّخِذُنَا هُزُواً قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ
مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ
لَنَا مَا هِيَ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا
فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا
تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا
مَا لَوْنُهَا قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُ
فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِر۪ينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ
لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ
عَلَيْنَا وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾

119 Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif yerlerde "Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı" insanoğlunun ilâhî azapla perişan olacağı (Nûr 24/10, 14, 20) veya pek azı dışında şeytana uyup gideceği (Nisâ 4/83; Nûr 24/21) belirtilmektedir.

120 Allah Teâlâ'nın bazı toplumların şeklini çirkin bir hale dönüştürmesine "mesh" denmektedir. Şu âyetler bunu göstermektedir:

"Onlara, deniz kıyısındaki şehrin halkına

ne olduğunu sor! Onlar cumartesi günü balık avlama yasağını çiğnemişlerdi. Balıklar onlara cumartesi günü sürüler halinde su yüzünde görülerek gelirdi. Cumartesi dışında ise gelmezdi. Onlar yoldan çıktıkları için, Biz de kendilerini işte böyle imtihan ediyorduk... Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik. Onlar isyan edip kendilerine yasaklanan şeyi yapmaya devam edince Biz de onlara: "Aşağılık birer maymun olun!" dedik." (A'râf 7/163, 165-166).

"Şöyle de: "Allah katında cezası daha ağır olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere tapanlardır." (Mâide 5/60). Müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre cumartesi yasağını çiğneyen halk gerçekten maymuna çevrilmiştir. Peygamber Efendimize "maymunların ve domuzların, maymuna ve domuza çevrilmiş insanlardan türeyip türemediği" sorulmuş; Resûl-i Ekrem de, kendilerini Allah Teâlâ'nın böyle cezalandırdığı kimselerin soylarının devam etmediğini, maymun ve domuz neslinin bu tür cezalandırmadan önce de var olduğunu söylemiştir (Müslim, Kader 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 413, 445, 466).

121 Müttaki: Takvâ sahibi. Takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

122 İneğin, bir ölünün katilini ortaya çıkarmak için kesildiği Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"Hani siz bir adamı öldürmüş, suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Oysa Allah, örtbas edip sakladığınızı ortaya çıkaracaktı. 'İneğin bir parçasıyla öldürülen adama vurun' dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir de aklınızı başınıza almanız için size kudretini açıklayan delilleri gösterir." (Bakara 2/72-73).

71. Mûsâ: "Allah buyuruyor ki:" dedi. "O, henüz boyunduruğa koşulup toprak sürmemiş, hiç ekin sulamamış, alacasız ve kusursuz bir inektir." Onlar: "İşte şimdi gerçeği anlattın" diyerek ineği satın alıp kestiler. Az kalsın kendilerine emredilen şeyi yapmayacaklardı.[123]

72. Hani siz bir adamı öldürmüş, suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Oysa Allah, örtbas edip sakladığınızı ortaya çıkaracaktı.

73. "İneğin bir parçasıyla öldürülen adama vurun" dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir de aklınızı başınıza almanız için size kudretini açıklayan delilleri gösterir.[124]

74. Ama bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı da taş kesildi,[125] hatta taştan da beter oldu. Çünkü öyle taşlar vardır ki bağrından ırmaklar çağlar. Öylesi de vardır ki çatlayıp arasından sular akar. Bazısı da, Allah korkusundan yuvarlanıp düşer.[126] Sizin yaptıklarınızdan ise Allah habersiz değildir.[127]

قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ
الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَۚ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ
فِيهَاۜ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّۜ فَذَبَحُوهَا وَمَا
كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ
فِيهَاۜ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَۚ ﴿٧٢﴾
فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَاۜ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ
الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ
قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ
اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةًۜ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ
مِنْهُ الْاَنْهَارُۜ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ
مِنْهُ الْمَٓاءُۜ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ
اللّٰهِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

---

123 Yahudiler, kendilerinden bir inek kesmeleri istendiği zaman herhangi bir inek keserek Allah'ın emrini kolayca yerine getirmek varken, inek hakkında gereksiz sorular sorarak işlerini zorlaştırmışlardır. Allah Teâlâ, Müslümanları bu konuda uyarmış ve "Ey iman edenler! Açıklandığı zaman sizi sıkıntıya sokacak konularda soru sormayın" (Mâide 5/101) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz de gereksiz yere çok soru sormaktan Allah Teâlâ'nın hoşlanmadığını belirtmiştir (Buhârî, Zekât 53, Rikâk 22; Müslim, Akdıye 10, 12-14). Konuyla ilgili diğer hadisler Mâide sûresi (5), 101. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

124 Bu sûrenin 67. âyetinin dipnotunda belirtildiği gibi, Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'ndan haksız yere öldürülen bir adamın katilini meydana çıkarmak için, kesilen ineğin bir parçasıyla ölüye vurulmasını, onun da canlanıp katilini haber vermesini uygun görmüştü. Esasen Cenâb-ı Hak bu olayla daha önemli bir gerçeğe işâret etmekte, bir ölünün bu şekilde diriltilmesiyle bütün insanların öldükten sonra kıyamet gününde yeniden diriltilmesinin kendisi için aynı derecede kolay olacağını hatırlatmaktadır. Şu âyet de bu gerçeği vurgulamaktadır:

"Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir." (Lokmân 31/28).

Âyette ayrıntı verilmemişse de, "Allah ölüleri böyle diriltir" sözü, ölünün dirilerek katilini haber vermiş olduğuna işâret etmektedir. Bu mûcize, etrafımızda ve kendi üzerimizde sürekli olarak tekrarlanan mûcizelerden farklı bir şey değildir. Kesilmiş bir ineğin bir parçası bir ölüye hayat vermekten ne kadar uzak ise, canlı bedenlerinin başlangıcını teşkil eden ve onların canlanmasında rol alan şeyler de cansızları canlandırmaktan o kadar uzaktır. Bir tohum veya bir yumurta cansız olduğu gibi, onların canlanmasında rol oynuyor görünen ısı, ışık, su, hava, toprak gibi şeylerin tümü de cansızdır ve bir ölüyü canlandırma konusunda bir inek kemiğinden daha ileride değildir. Cansız tohumdan canlı ağaca, cansız yumurtadan canlı kuşa uzanan olaylar zinciri içinde hayatın nerede başladığı ve nasıl ortaya çıktığı ise, bütün akıllara ve bilime meydan okuyan bir mûcizedir. Ve bu mûcize, her an, her yerde, gözlerimiz önünde sayısız örnekleriyle devam eder, gider. İşte Allah, ölüleri böyle diriltir ve âyetlerini bize gösterir—akıl edelim diye.

125 "Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık." (Mâide 5/13).

"Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara!" (Zümer 39/22).

"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve hak olarak inen Kur'an'a karşı kalplerinin yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasın ki, üzerlerinden uzun bir zaman geçince kalpleri katılaşmış ve birçoğu da yoldan çıkmıştı." (Hadîd 57/16).

126 Allah'ın kudreti karşısında dağlar bile parça parça olur:

"Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün." (Haşr 59/21).

"Belirlediğimiz vakitte Mûsâ Tûr'a gelip de Rabbi onunla konuşunca o: "Rabbim, Kendini bana göster de Sana bakayım!" dedi. Allah ona "Sen Beni aslâ göremezsin; ama şu dağa bak; eğer o dağ yerinde durabilirse sen de Beni görürsün!" buyurdu. Rabbi Kendini dağa gösterince onu paramparça etti." (A'râf 7/143). Cenâb-ı Hakk'ın kudreti karşısında da ürperilmesi ve sadece ondan çekinilmesi gerektiği pek çok âyette belirtilmektedir (bk. Bakara 2/150; Mâide 5/3, 44; Tevbe 9/13, 18; Ra'd 13/21; Enbiyâ 21/28, 49; Mü'minûn 23/57; Nûr 24/52; Ahzâb 33/39; Fâtır 35/18, 28; Zümer 39/23; Haşr 59/21; Mülk 67/12; ayrıca bk. Bakara 2/74).

127 "Sizin yaptıklarınızdan ise Allah habersiz değildir" âyeti Bakara sûresi (2), 140. âyette de geçmiş, geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

75. Şimdi onların size inanmalarını mı bekliyorsunuz? Oysa onlardan bir kısmı, Allah'ın kelâmını dinleyip anladıktan sonra bile onu kasten bozup değiştirirler.[128]

76. İman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inandık" derler, başbaşa kaldıklarında ise: "Allah'ın size açtığı gerçekleri, Rabbinizin huzurunda size karşı delil olarak kullansınlar diye mi tutup onlara anlatıyorsunuz; bu kadar bir şeye akıl erdiremiyor musunuz?" derler.[129]

77. Yoksa onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?[130]

78. Onların bir kısmı da ümmîdir; okuma yazma bilmez. Bütün bildikleri kulaktan dolma şeyler, birtakım kuruntulardır.[131] Onlar sadece yanlış fikirlere kapılmışlardır.

79. Yazıklar olsun o kimselere ki, kitabı kendi elleriyle yazarlar, sonra da küçük bir dünya menfaati için: "Bu Allah tarafından gönderilmiştir" derler.[132] Yazıklar olsun elleriyle yazdıkları yüzünden onlara, yazıklar olsun kazandıkları yüzünden onlara!

80. Bir de: "Birkaç gün hâriç bize kesinlikle ateş dokunmayacak" dediler.[133] Onlara şöyle de: "Bu konuda Allah'tan bir teminat mı aldınız? Eğer öyleyse, ne âlâ, zira Allah verdiği teminattan aslâ dönmez. Yoksa siz Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ
بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا
الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوا اٰمَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ
إِلٰى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ
عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا
يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا
يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا
يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ
بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا
كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾
وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً
قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ
عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

---

128 Âyette daha önceleri bazı hahamların Tevrat'ın Allah kelâmı olduğunu anladıktan sonra bile onu tahrif ettikleri, bozup değiştirdikleri hatırlatılmaktadır. Bu vesileyle şu âyetler de hatırlanmalıdır:

"Ehl-i kitaptan bir kısmı; aslında kitapta olmadığı halde, sizin kitapta öyle olduğunu zannetmeniz için kitabı okurken dillerini eğip bükerler; böylece çarpıttıkları şeyi Allah göndermediği halde, onun Allah'tan olduğunu söylerler; onlar bile bile Allah adına yalan uydururlar." (Âl-i İmrân 3/78).

"Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin. Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini

ve anlamlarını değiştirirler ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler. Allah birisini fitneye düşürmek isterse, artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın. Onlar, kalplerini Allah'ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır." (Mâide 5/41). Bu âyetin dipnotunda Yahudilerin tahrif şekillerinden birini gösteren bir olay zikredilmiştir.

129 Burada münafık Yahudilerin tavrı anlatılmaktadır. Onlar, Resûl-i Ekrem'in özellikleri veya bir zamanlar İsrâiloğulları'nın yaşadıkları hakkında Tevrat'ta verilen bilgilerin Müslümanlara anlatılmasını doğru bulmamışlardır. Onlar Müslümanların bu bilgileri hem dünyada kullanmalarından hem de kıyamet gününde Allah'ın huzurunda söyleyerek kendilerine üstünlük sağlamalarından çekinmişlerdir.

Şu âyet de münafık Yahudilerin tavrını anlatmaktadır:

"Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman 'Biz de inanıyoruz!' derler; kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: 'Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz' derler." (Bakara 2/14).

"Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" şeklinde de tercüme edilebilecek bu âyetin geçtiği diğer yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

130 "Şu hale bakın, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gönüllerinden geçeni de, açıkça söylediklerini de bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir." (Hûd 11/5).

"Elbette Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir." (Nahl 16/23).

"Şüphesiz Rabbin onların gönüllerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da bilir." (Neml 27/74; Kasas 28/69).

"O halde onların sözü seni tasalandırmasın. Biz onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da." (Yâsîn 36/76).

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir. Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/13-14).

131 "Ehl-i kitap: "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler. Bu onların kendi kuruntuları. Onlara şöyle de: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Bakara 2/111).

"Allah'ın vadettiği bu mükâfât ne sizin kuruntularınıza göredir, ne de Ehl-i kitabın kuruntularına göre. Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaktır." (Nisâ 4/123).

132 "Ehl-i kitaptan bir kısmı; aslında kitapta olmadığı halde, sizin kitapta öyle olduğunu zannetmeniz için kitabı okurken dillerini eğip bükerler; böylece çarpıttıkları şeyi Allah göndermediği halde, onun Allah'tan olduğunu söylerler; onlar bile bile Allah adına yalan uydururlar." (Âl-i İmrân 3/78).

133 "Onların yüz çevirmelerinin sebebi, bizi ateş sadece birkaç gün yakacaktır demeleridir. Uydurdukları bu tür şeyler dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır." (Âl-i İmrân 3/24). Bazı Yahudiler, dünyanın ömrünün yedi bin yıl olduğunu, böylece her bin yılı için bir gün olmak üzere, toplam yedi gün Cehennem'de kalacaklarını, bazıları da atalarının buzağıya taptıkları süre kadar olmak üzere kırk gün ceza göreceklerini, daha sonra Cennet'e gireceklerini ileri sürmüşlerdi. Hayber'in fethinden sonra Resûl-i Ekrem Yahudilere: "Kimler cehennemliktir?" diye sormuş, onlar da: "Biz orada az bir süre kalacağız. Sonra biz çıkacağız, bizim yerimize oraya siz gireceksiniz" deyince, Allah'ın elçisi onlara: "Yıkılıp kalın orada. Biz aslâ oraya sizin yerinize girmeyeceğiz" buyurmuştu (Buhârî, Çizye 7; Tıb 55; Dârimî, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 451)

81. Ama hiç de öyle değil! Kim bir kötülük işler, suçu da kendini çepeçevre kuşatırsa,[134] işte onlar cehennemliktir, hep orada kalacaklardır.

82. İman edip sâlih ameller yapanlar ise cennetliktir. Onlar da hep Cennet'te kalacaklardır.

83. Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya,[135] yakın akrabaya,[136] yetimlere,[137] yoksullara[138] iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık. Ama pek azınız hâriç, çoğunuz sözünüzden döndünüz. Hâlâ dönmektesiniz.

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِه۪ خَط۪يـَٔتُهُ
فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ
﴿٨١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾
وَاِذْ اَخَذْنَا م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ لَا تَعْبُدُونَ
اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناً وَذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً
وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ
اِلَّا قَل۪يلاً مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

134 Âyette "günah" ile kastedilenin şirk, Allah'ın kitabını tahrif etmek ve Allah adına yalan söylemek gibi, inkâr anlamına gelen günahlar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunun dışındaki günahları da âyetin tehdidinden çok uzakta saymamak gerekir. Çünkü küçük diye önemsenmeyen günahlar, zamanla çoğalıp büyük günaha dönüşebilir. Bu sebeple olmalı ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Âişe'ye: "Âişe! Küçümsenen günahlardan sakın! Çünkü Allah'ın onları da kaydeden görevlileri vardır" buyurmuş (İbni Mâce, Zühd 24; Dârimî, Rikāk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 70, 151); ümmetine de "küçümsenen günahlardan sakınmalarını" tembih etmiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 402, V, 331).

135 "Sana, Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. Onlara şöyle de: "Sevap kazanmak için harcayacağınız şeyleri önce ananıza, babanıza, akrabanıza, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara verin. Allah, yaptığınız her iyiliği mutlaka bilir." (Bakara 2/215).

"Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babanıza iyilikte bulunun, yakınlara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızda bulunan arkadaşa, yolcuya, yolda kalmış insana ve idâreniz altında bulunan hizmetçi ve kölelere de iyi davranın." (Nisâ 4/36).

"Onlara şöyle de: "Gelin, Rabbinizin size neyi haram kıldığını bildireyim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ananıza babanıza iyi davranın." (En'âm 6/151).

"Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın. Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! Onlara merhamet gösterip alçak gönüllü davran ve kendileri için şöyle dua et: 'Rabbim! Onlar beni küçükken nasıl şefkat ve sevgiyle büyüttülerse, Sen de onlara öyle merhamet eyle!'" (İsrâ 17/23-24). Anaya babaya iyilik etmekle ilgili hadisler İsrâ sûresi (17), 23. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme!" (Ankebût 29/8).

"Biz insana, anne-babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur. Onun için, Bana şükret, anne-babana da teşekkür et. Dönüş ancak Bana'dır." (Lokmân 31/14).

"Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer. Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" dedi. "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Seni hoşnut kılacak güzel işler yapmayı bana nasip eyle; soyumdan gelenlere de iyilik ver. Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım." (Ahkâf 46/15).

136 Yakın akrabaya iyilik etmekle ilgili olarak bir önceki notta zikredilen Nisâ sûresi (4), 36. âyetten başka, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'a itaatin; malını sevdiği halde onu akrabasına ve diğer muhtaçlara vermek olduğu belirtilmekte (Bakara 2/177) ve "Akrabaya hakkını ver" (İsrâ 17/26; Rûm 30/38) buyurulmaktadır.

Resûl-i Ekrem de "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin" buyurmuş (Müslim, Îmân 74, 75); "Beni Cennet'e götürüp Cehennem'den uzaklaştıracak davranışı haber ver" diyen birine: "Allah'a ibâdet edip O'ndan başkasına ilâh diye tapmazsın, namazı gerektiği gibi kılar, zekâtı verir ve akrabanı koruyup gözetirsin" buyurmuştur (Buhârî, Edeb 10; Müslim, Îmân 14).

Bir sahâbînin "Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar; ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar" demesi üzerine de "Sen böyle davrandıkça Allah'ın yardımı seninledir" demiş (Müslim, Birr 22); "Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren onları koruyup gözetmiş sayılmaz; akrabayı koruyup gözeten adam, kendisiyle ilgiyi kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devam edendir" buyurmuş (Buhârî, Edeb 15); "Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse akrabasını kollayıp gözetsin" diye tavsiye etmiş (Buhârî, Edeb 12; Müslim, Birr 20, 21); yoksula yapılan yardımın bir sadaka, ama akrabaya yapılan yardımın ise iki sadaka yerine geçtiğini haber vermiştir (Tirmizî, Zekât 26; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Zekât 28).

137 Yetimlere yardım edilmesi ve haklarının verilmesiyle ilgili âyet ve hadisler Nisâ sûresi (4), 2. âyetin dipnotunda verilmiştir.

138 Yoksullara yardım edilmesi Bakara 2/177, 215; Nisâ 4/36; Enfâl 8/41; Tevbe 9/60; Nûr 24/22; Haşr 59/7'de de emredilmektedir.

84. Yine vaktiyle sizden "Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurdunuzdan çıkarmayacaksınız" diye kesin söz almıştık. Şimdi siz de şâhitsiniz ki, bu sözleşmeyi kabul etmiştiniz.[139]

85. Buna rağmen, şimdi siz yine birbirini öldüren, içinizden bir kısmını yurtlarından süren kimselersiniz. Onlara karşı kötülük yapmada ve düşmanlık etmede birbirinizi destekliyorsunuz. Onlar elinize esir düştüklerinde fidyelerini verip onları kurtarıyorsunuz. Oysa onları yurtlarından çıkarmak da size yasaklanmıştı. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?[140] Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır.[141] Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.[142]

86. İşte bunlar âhireti dünya hayatıyla değiştiren kimselerdir.[143] Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.[144]

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ
وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ
اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ اَنْتُمْ
هٰٓؤُلَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا
مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ
بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى
تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ
اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ
بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ
اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾

139 "Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim." (Bakara 2/40). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

140 İslâmiyet'in geldiği sırada Medine'de birbiriyle savaş halinde olan Evs ve Hazrec adında iki kabile vardı. Medineli Yahudiler de ikiye ayrılmıştı. Nadiroğulları ile Kurayzaoğulları Evs kabilesiyle, Kaynukaoğulları da Hazrec kabilesiyle ittifak halindeydi. İki taraf birbiriyle düşmanca çarpışır, savaşlarda galip gelen taraftaki Yahudiler, Tevrat'ta açıkça yasaklanmasına rağmen, mağlup taraftaki dindaşlarına düşman muâmelesi yaparak onları yurtlarından çıkarırlardı. Öte yandan her iki tarafın Yahudilerinden esir düşen olduğunda da "Kitabımızın hükmüne göre

onları kurtarmaya mecburuz" diyerek, birleşip esirlerin fidyesini verirlerdi. İşte âyette bu çelişkili durum dile getirilmektedir.

141 "Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26). Kâfirlerin dünyada rezilliği, âhirette de büyük azabı tadacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

142 "Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir" âyeti Bakara sûresi (2), 140. âyette de geçmiş, geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

143 Kâfirler âhireti dünya hayatıyla değiştirmekle kalmamış, doğru yolu sapıklıkla, imanı imansızlıkla değiştirmiş, kendilerini pek ucuza satmışlardır. Bu konuda Bakara sûresi (2), 90. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

144 "Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/162). Kâfirlerin azaplarının hafifletilmeyeceğiyle ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

"Bu, onların, dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutmaları, ve Allah'ın kâfirlere doğru yolu göstermemesi yüzünden böyledir." (Nahl 16/107).

87. And olsun Biz Mûsâ'ya kitabı[145] verdik, ondan sonra da birbiri arkasından peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs[146] ile destekledik. Ama size ne zaman bir peygamber gelip de hoşunuza gitmeyen şeyler söylediyse, siz küstahlık ederek kimini yalanladınız, kimini öldürdünüz,[147] öyle değil mi?

88. Onlar Peygamber'e: "Bizim kalplerimiz örtülüdür" dediler.[148] Aslında hakkı inkâr ettikleri için Allah onlara lânet etmiştir; o yüzden pek azı iman eder.

89. Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler.[149] Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir.[150]

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ
بَعْدِه۪ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا ع۪يسَى ابْنَ مَرْيَمَ
الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِۜ اَفَكُلَّمَا
جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ
اسْتَكْبَرْتُمْۚ فَفَر۪يقاً كَذَّبْتُمْۘ وَفَر۪يقاً تَقْتُلُونَ
(٨٧) وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌۜ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
بِكُفْرِهِمْ فَقَل۪يلاً مَا يُؤْمِنُونَ (٨٨) وَلَمَّا
جَٓاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا
مَعَهُمْۙ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى
الَّذ۪ينَ كَفَرُواۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مَا عَرَفُوا
كَفَرُوا بِه۪ۘ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِر۪ينَ (٨٩)

145 Tevrat'ı.

146 "Rûhulkudüs", Cebrâil aleyhisselâmın adlarından biri olup lekelenmesi mümkün olmayan tertemiz ruh anlamındadır:

"De ki: "O Kur'an'ı, mü'minlerin imanını pekiştirmek, Müslümanlara bir rehber ve bir müjdeci olmak üzere Rabbinden değişmez bir gerçek olarak Rûhulkudüs indirmiştir." (Nahl 16/102).

"Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile güçlendirdik." (Bakara 2/253; ayrıca bk. Mâide 5/110). Rûhulkudüs kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de "er-Rûhu'l-emîn" (Şuarâ 26/193) ve "rûhanâ" şekillerinde de geçmektedir (Meryem 19/17).

Cebrâil aleyhisselâmın peygamberleri desteklemek üzere insanlara yardım ettiği de bilinmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem, kendinin veya İslâmiyet'in aleyhinde şiir söyleyenleri hicvetmesi için şair Hassân ibni Sâbit'i teşvik etmiş ve ona "Allahım! Hassân'ı Rûhulkudüs ile teyit et!" diye dua etmiştir (Buhârî, İlim 68, Bed'ü'l-halk 6; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 151, 152).

147 Yahudilerin peygamberlerini öldürdükleriyle ilgili âyetler için Bakara sûresi (2), 91. âyete ve dipnotuna bakınız.

148 "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalplerimiz örtülüdür, demeleri yüzünden Biz onları cezalandırdık." (Nisâ 4/155). Allah'ın kalpleri mühürlemesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Yahudiler, kendilerini İslâmiyet'e dâvet eden Resûl-i Ekrem ile alay ederek, kalplerinin onun getirdiği dine kapalı olduğunu, Kur'an'ı dinleyip anlamak istemediklerini, onun hidâyetine ihtiyaçları olmadığını söylemişlerdi. Aralarından Abdullah ibni Selâm gibi âlim ve fazîletli pek az insan iman etmişti.

149 Resûl-i Ekrem'in geleceğine dair Tevrat ve İncil'de muhtelif âyetler bulunmaktadır. A'râf sûresi (7), 157. âyeti ve 1 nolu dipnotuna bakınız. Yahudiler, özellikleri Tevrat'ta geniş bir şekilde anlatılan "O Peygamber"in Benî İsrâil soyundan çıkacağını düşünüyor ve onun yardımıyla düşmanlarını yeneceklerini hayal ediyorlardı. Son peygamberin Araplardan çıktığını görünce hayal kırıklığına uğradılar ve onu reddettiler. Bir zamanlar ilâhî gazaba uğramış bu topluluk, bir sonraki âyette belirtildiği üzere, Resûl-i Ekrem'i kıskanıp Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr etmeleri yüzünden tekrar ilâhî gazaba uğradılar.

150 "İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu, onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder. Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim. Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/159-162).

"Sana gerçek bilgi geldikten sonra, kim seninle bu konuda münakaşa ederse onlara de ki: Gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı; kadınlarımızı ve kadınlarınızı; nefislerimizi ve nefislerinizi çağırıp, bir araya getirelim; sonra da Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun" diye dua edelim." (Âl-i İmrân 3/61).

"Apaçık âyetler kendilerine geldikten, iman edip, Peygamber'in hak olduğuna tanıklık ettikten sonra inkâra düşen bir toplumu Allah nasıl doğru yola iletir? Allah, öyle zâlimlere doğru yolu göstermez. Onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramaktır. Onlar bu lânetin içinde ebediyen kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek, kendilerine süre de verilmeyecektir. Ancak yaptıklarının ardından tövbe edip kendilerine çeki düzen verenler müstesnâdır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." (Âl-i İmrân 3/86-89).

"Şunu iyi bilin ki: Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır." (Hûd 11/18).

"Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânete uğradılar. Dikkat edin, Âd kavmi gerçekten de Rablerini inkâr etmişti. Unutmayın, Hûd'un kavmi Âd işte böyle yok olup gitti." (Hûd 11/60).

"Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir. Onlar dünyada da âhirette de lânete uğradılar. Onlara verilen ödül, ne kötü!" (Hûd 11/98-99).

"Ancak, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, O'nun korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal edenler ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar; işte lânet de bunlar içindir, en kötü yurt olan Cehennem de bunlar içindir." (Ra'd 13/25).

"Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse çık oradan! Çünkü sen artık kovulmuş birisin! Hesap gününe kadar bu lânet senin tependen ayrılmayacaktır." (Hicr 15/34-35).

"Bu dünyada peşlerine bir lânet taktık. Kıyamet gününde daha da çirkinleşecekler." (Kasas 28/42).

"Rabbimiz!" derler. "Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden mahrum et!" (Ahzâb 33/68).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

90. Allah'ın dilediği kuluna lütufta bulunarak peygamberlik vermesini kıskandılar da, Kur'an'ı inkâr ederek kendilerini ne kötü bir şeye sattılar.[151] Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Zâten kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.

91. Onlara: "Allah'ın indirdiği Kur'an'a iman edin" dendiği zaman "Biz yalnız bize indirilene inanırız" derler; ondan başkasını inkâr ederler. Oysa Kur'an ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan ilâhî bir vahiydir.[152] Onlara şöyle de: "Eğer Tevrat'a inanıyorsanız, bundan önce Allah'ın peygamberlerini niçin öldürdünüz?"[153]

92. Andolsun Mûsâ size apaçık mûcizeler getirmişti;[154] ama o yanınızdan ayrılınca buzağıya tapmıştınız. İşte siz o zâlimlersiniz.

93. Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve ona kulak verin" demiştik.[155] Onlar ise: "Duyduk, ama itaat etmiyoruz" dediler. Çünkü inkâr etmeleri yüzünden kalplerindeki buzağı sevgisi iliklerine işlemişti. Onlara şöyle de: "Eğer ileri sürdüğünüz gibi mü'minseniz, inancınız size ne çirkin şeyler emrediyor!"

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا
بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ
عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۚ فَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ عَلٰى
غَضَبٍۜ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَاِذَا
قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ
بِمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَٓاءَهُ وَهُوَ
الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْۜ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ
اَنْبِيَٓاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ
اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ
﴿٩٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواۜ
قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فٖي
قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْۜ قُلْ بِئْسَمَا
يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

---

151 Muhtelif âyetlerde kâfirlerin isabetsiz alış veriş yaptıkları, kendilerini değersiz menfaatler karşılığında sattıkları anlatılır. Bunlar, "doğru yola karşılık sapıklığı almak" (Bakara 2/16, 175), "âhirete karşılık dünya hayatını almak" (Bakara 2/86), "imana karşılık inkârı almak" (Âl-i İmrân 3/177) gibi değiş tokuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm onların menfaatlerine düşkün oldukları için Allah'a verdikleri ahdi de sattıklarını belirtir:

"Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı da, onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar

fenadır!" (Âl-i İmrân 3/187). Onların sattıkları şeylerden biri de Allah'ın âyetleridir:

"Onlar, Allah'ın âyetlerini basit bir dünya menfaatine değişip böylece Allah yolundan uzaklaşmış ve insanları da uzaklaştırmışlardır. Onların yaptığı pek kötü bir şeydir!" (Tevbe 9/9).

152 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

153 "Çünkü onlar Allah'ın âyetlerine inanmıyor, peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden oldu." (Bakara 2/61; ayrıca dipnotuna da bakınız). Yahudilerin peygamberleri öldürdükleri başka âyetlerde de anlatılmaktadır:

"Şüphesiz Allah'ın âyetlerini inkâr eden, peygamberleri haksız yere öldüren ve kendilerine adaletli davranmayı öğütleyenleri de öldürenleri elem verici bir azap ile müjdele." (Âl-i İmrân 3/21). Onların bu cinâyetlerine Âl-i İmrân sûresi (3), 112. âyetinde de temas edilmektedir.

154 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik." (İsrâ 17/101). Bu âyetin dipnotunda dokuz mûcizeden söz eden âyetler zikredilmiştir.

155 Âyetin buraya kadar olan kısmı Bakara sûresi (2), 63. âyette aynen geçmiş, konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiş, İsrâiloğulları'ndan alınan sözle ilgili diğer âyetler Bakara sûresi (2), 40. âyetin dipnotunda verilmiştir.

94. Onlara şöyle de: "Eğer âhiret yurdu başkalarına değil de, Allah katında sadece size âit ise[156] ve siz de bu inancınızda samimi iseniz, hemen ölümü isteyin de görelim."[157]

95. Fakat onlar daha önce işledikleri günahlar yüzünden hiçbir zaman ölümü isteyemezler. Allah ise o zâlimleri iyi bilir.[158]

96. Elbette sen onları, insanların yaşamaya en düşkünü olarak bulursun. Onlardaki hırs müşriklerde[159] bile yoktur. Her biri bin yıl yaşamak ister. Bu kadar yaşamak bile onları azaptan kurtarmaz.[160] Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir.

97. O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa[161] şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan[162] ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan[163] Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir.[164]

98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e ve Mîkâil'e düşmansa,[165] Allah da o kâfirlerin düşmanıdır.

99. Elbette Biz sana apaçık âyetler indirdik; yoldan çıkmış olanlardan başkası[166] onları inkâr etmez.

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ
خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا
بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ
﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ
وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ
اَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ
اَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ
كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ
اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ
وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ
لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ
بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا اِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾

156 Bu âyette Yahudilerin, kendilerini herkesten üstün görme hastalıklarına işâret edilmekte, onların "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" (Bakara 2/111); "Birkaç gün hâriç bize kesinlikle ateş dokunmayacak" (Bakara 2/80); "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" (Mâide 5/18) gibi iddiaları hatırlatılmaktadır.

157 "De ki: Ey Yahudiler! Eğer diğer insanların değil de sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsanız, o zaman hemen ölümü isteyin; eğer iddianızda doğru iseniz." (Cum'a 62/6).

158 Bu âyet Cum'a sûresi (62), 7. âyette de tekrarlanmaktadır. "Allah ise o zâlimleri iyi bilir" ifadesi Bakara 2/246 ve Tevbe 9/47'de de geçmektedir.

159 Müşrik, Allah'tan başkasına ilâh diye tapan, yahut Allah'tan başkasına ilâhlık özellikleri yakıştıran, onları Allah'ın işlerinde ve egemenliğinde pay sahibi olarak gören kimse demektir. Kâinatı denetimi altında tutma, yarattıklarının her türlü ihtiyaçlarını karşılama, gizli ve açık her şeyi bilme gibi üstün özellikler sadece Allah Teâlâ'da bulunduğu halde, bu özelliklerin başkalarında da bulunduğunu ileri sürmek, onlara ilâhlık yakıştırmak olur. Müşriklerin Allah'a ortak koştukları şeyler arasında çeşitli tabiat olayları ve varlıklar, dünyaca büyük tanınan kimseler, Allah'ı sever gibi sevilerek itaat edilen ve peşinden gidilenler, yıldızlar, melekler, cinler, şeytanlar sayılabilir. Allah'a evlât yakıştırmak, bir kısım peygamber veya melekleri Allah'ın oğlu veya kızı saymak da Allah'a şirk koşmaktır.

160 "Düşün bir kere, Biz onları yıllarca nimetlerimizden faydalandırsak, sonra da tehdit edildikleri azap başlarına gelse, nimetlerden bunca yararlanmaları onlara ne fayda verir?" (Şuarâ 26/205-207).

161 Yahudilerin Cebrâil aleyhisselâma düşmanlıklarıyla ilgili hadis bir sonraki âyetin dipnotunda verilecektir.

162 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

163 Kur'ân-ı Kerîm'in, "mü'minlere bir rehber ve rahmet", "bir müjdeci", "bir öğüt", "kalblerdeki hastalıklara bir şifâ" olma özelliği muhtelif âyetlerde zikredilmektedir.

"Hem müjdeleyici, hem de uyarıcı olarak indirilmiştir. Fakat çokları ona sırtlarını döndüler; kulak vermiyorlar." (Fussılet 41/4).

"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Kur'ân-ı Kerîm'in sayılan özelliklerini dile getiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

164 "De ki: "O Kur'an'ı, mü'minlerin imanını pekiştirmek, Müslümanlara bir rehber ve bir müjdeci olmak üzere Rabbinden değişmez bir gerçek olarak Rûhulkudüs indirmiştir." (Nahl 16/102).

"Uyaranlardan olasın diye senin kalbine onu Rûhulemîn indirmiştir. Apaçık bir Arapça ile." (Şuarâ 26/193-195; ayrıca bk. Kıyâmet 75/16-18).

"O Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Tekvîr 81/19).

165 Cebrâil aleyhisselâma düşman olanlar Yahudilerdir. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince, Yahudilerin önde gelen âlimlerinden Abdullah ibni Selâm onu ziyarete gitti ve kendisine peygamberlerden başka kimsenin bilemeyeceği üç şey soracağını söyledi; sorularının cevabını alınca, bir peygamberin huzurunda bulunduğunu anlayarak İslâmiyet'i kabul etti. Sorduğu soruların cevabını Cebrâil'in getirdiğini öğrenince, Yahudilerin bu meleğe düşman olduklarını haber verdi (Buhârî, Tefsîr 2/6). Hz. Mûsâ'ya, "Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz" (Mâide 5/24) diyecek kadar saygısız ve korkak olan İsrâiloğulları, Cebrâil'e, "savaş emrini ve helâk edilecek topluluklara ilâhî azabı getirdiği için" düşman idiler (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 274).

166 "Yoldan çıkmış olan" ifadesi, "fâsık" kelimesinin karşılığıdır.

100. Onların her söz verişinde, içlerinden bir topluluk o sözü bozup bir kenara atmadı mı?[167] Zâten onların çoğu iman etmez.[168]

101. Ne zaman Allah tarafından onlara ellerindeki kitabı doğrulayan bir peygamber geldiyse, kendilerine kitap verilenlerin bir kısmı, sanki onun farkında değillermiş gibi, Allah'ın kitabını bir kenara atıp terkettiler.[169]

102. Onlar, Süleyman'ın saltanatı konusunda şeytanların uydurduğu yalanlara uydular.[170] Oysa Süleyman hiçbir zaman kâfir olmadı. Fakat insanlara büyü yapmayı, Bâbil'de Hârût ve Mârût adlı meleklere indirilen bilgileri öğreten o şeytanlar kâfir oldular. Halbuki o iki melek "Biz insanları denemek için gönderildik, sakın büyü yaparak kâfir olma!" demeden kimseye bir şey öğretmezlerdi. Onlar ise bu iki melekten karı ile kocanın arasını açacak şeyler öğreniyorlardı.[171] Oysa onlar Allah'ın izni olmadıkça o büyü ile hiç kimseye zarar veremezler. Fakat onlar kendilerine yarar değil zarar getirecek şeyleri belliyorlardı.[172] Ve elbette onlar, büyüyü satın alan kimselerin âhirette hiçbir nasibi olmadığını da çok iyi biliyorlardı. Kendilerini ne kötü bir şey karşılığında sattılar. Keşke bunu da bilselerdi.

أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ
رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ
فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ
اللّٰهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾
وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ
سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ
كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ
عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ
وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَا إِنَّمَا
نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا
مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ
بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ
اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ
مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

---

167 "Allah katında canlıların en kötüsü bir daha iman etmeyecek derecede kâfir olanlardır. Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın; ama her defasında, hem de Allah'tan hiç korkmadan, antlaşmalarını bozan kimselerdir." (Enfâl 8/55-56).

"İçlerinden pek azı dışında onlardan hep hâinlik görürsün." (Mâide 5/13).

168 İnsanların çoğunun iman etmediği çeşitli âyetlerde belirtilmektedir (Hûd 11/17; Ra'd 13/1; Şuarâ 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190; ayrıca bk. Nahl 16/83; İsrâ 17/89; Furkân 25/50; Rûm 30/42). Burada şu âyet de düşünülmelidir:

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En'âm 6/116; bu âyetin dipnotuna da bakınız).

169 Allah'ın son elçisinin bütün özellikleri ellerindeki Tevrat'ta yazılı olduğu halde, bunları bilmiyormuş gibi davranan Yahudi bilginlerinin tutumu kınanmaktadır.

170 Yahudiler Hz. Süleyman'ı hiç sevmezlerdi. Onun Resûl-i Ekrem'in dediği gibi bir peygamber değil, büyü ile olağanüstü güçler elde eden, hayvanlara ve cinlere söz geçiren bir hükümdâr olduğunu ileri sürerlerdi. Bunun sebebi şu idi: Hicr sûresi (15), 18. âyetin dipnotunda açıklanacağı üzere şeytanlar, Allah'ın emirlerini birbirine aktaran meleklerden kulak hırsızlığı yaparak yarım yamalak duydukları bir şeye yüz yalan katarak onları kâhin dostlarına iletirlerdi. Onlar da gaybdan haber veriyoruz diye insanları kandırırlardı (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Tıb 46). Süleyman aleyhisselâm onların sırlarının yazılı olduğu bilgileri ele geçirdi ve bunları tahtının altına gömdü. Onun vefatından sonra şeytanlar, bu gömülü bilgileri ortaya çıkardılar ve onu insanlara "Süleyman'ın eşsiz hazinesi (büyüsü)" diye sundular (Saîd b. Mansûr, *es-Sünen* [Humeyd], II, 595; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 291). Âyette Allah Teâlâ, onların bu iddialarının hiçbir kıymeti ve esası bulunmadığını belirtmektedir.

171 Şeytanı en fazla sevindiren şeyin, eşleri birbirinden ayırmak olduğu anlaşılmaktadır. Resûl-i Ekrem, İblis adlı büyük şeytanın yeryüzüne dağılan askerlerinden günlük rapor alırken, onların yaptıklarını genellikle önemsemediğini, ama karı kocayı birbirinden ayıranlardan memnun olup onları tebrik ettiğini haber vermektedir (Müslim, Münâfikîn 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 314-315).

172 Sihir yapan kimse, Allah'ın koyduğu düzeni değiştirmeye çalıştığı için bu âyet sihir öğretmeyi ve yapmayı yasaklamaktadır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem, Allah'a şirk koşmak gibi sihir yapmanın da en büyük günahlardan biri olduğunu söylemiş (Buhârî, Tıb 48), çalıntı veya yitik bir malın yerini öğrenmek üzere büyücüye giden ve onun söylediklerine inanan kimsenin kırk gün boyunca hiçbir namazının kabul olunmayacağını belirtmiştir (Müslim, Selâm 125; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 68, V, 380). Tâhâ (20/57-73) ve Şuarâ (26/34-51) sûrelerinde sihir konusu geniş bir şekilde ele alınmaktadır.

103. Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi.[173]

104. Ey iman edenler! (Peygamber'e "Bize bakar mısın?" diyeceğiniz zaman) "râinâ" demeyin, "unzurnâ" deyin ve onu dinleyin.[174] Kâfirlere acı bir azap vardır.

105. Ehl-i kitap[175] olsun, müşrikler[176] olsun, kâfirlerin hiçbiri Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemez. Allah ise rahmetini dilediğine lütfeder. Allah pek büyük lütuf sahibidir.[177]

106. Biz bir âyeti nesheder[178] veya unutturursak, ya ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kādir olduğunu bilmiyor musun?

107. Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır.[179] Sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır.[180]

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا
انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ
مِنْ رَبِّكُمْ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَٓاءُ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ مَا نَنْسَخْ مِنْ
اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ
تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ
تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

173 "Eğer iman edip şükrederseniz, Allah size niçin azap etsin? Allah şükredenin mükâfâtını veren, her şeyi hakkıyla bilendir." (Nisâ 4/147).

"Eğer Ehl-i kitap olanlar, iman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların günahlarını örter, kendilerini nimetlerle dolu cennetlere koyardık." (Mâide 5/65).

"Eğer o ülkelerin halkı iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların üzerine gökten ve yerden bolluk ve bereket kapılarını açardık." (A`râf 7/96).

"Azabı gördükten sonra iman eden ve imanlarının faydasını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Ancak Yunus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, Biz de dünya hayatında kendilerini rezil eden azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha dünya nimetlerinden faydalandırdık." (Yûnus 10/98).

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Konuyla ilgili bazı âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

174 Nisâ sûresi (4), 46. âyette daha geniş anlatıldığı üzere, Peygamber Efendimizin sözlerini iyi anlayabilmek için onun kendileriyle daha fazla ilgilenmesini isteyen bazı Müslümanlar Resûl-i Ekrem'e "Bize de kulak ver, bizi de dinle" anlamında "râinâ" derlerdi. Bu kelime "i" harfi uzatılarak "râînâ" diye söylendiğinde ise "bizim çobanımız" anlamına geliyordu. Yahudiler de Peygamber Efendimizle alay etmek için kelimeyi uzatarak söylüyorlardı. İşte bunun üzerine Müslümanlardan "Bize de bakar mısın!" anlamında "unzurnâ" demelerini emreden bu âyet nâzil oldu. Kâfirler, Resûl-i Ekrem ile "çobanımız" diye alay etmeye kalkmışlar; fakat Allah Teâlâ onların halinin daha beter olduğunu şöyle haber vermiştir:

"Kâfirleri gerçeğe dâvet eden kimsenin hali, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen çobana benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar." (Bakara 2/171). Bu âyette, iman edenlere, kâfirlere benzememeleri hatırlatılmaktadır.

175 "Ehl-i kitap" ilâhî bir kitaba inananlar demek olup Kur'ân-ı Kerîm'de genellikle Yahudi ve Hıristiyanlar için kullanılmakta ve otuz dört yerde geçmektedir.

176 Müşrik, Allah'tan başkasını ilâh yerine koyan kimse demektir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 96. âyetin dipnotuna bakınız.

177 "Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Cum`a 62/4). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

178 Nesh, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırıp onun yerine yeni bir hüküm koymak demektir. Daha önceki ilâhî kitapların yaptığı gibi, Kur'ân-ı Kerîm de

kendinden önceki ilâhî kitapların Allah tarafından gönderildiğini kabul etmiş, fakat onların içindeki bazı hükümleri yürürlükten kaldırıp kendi dönemine daha elverişli hükümler getirmiştir. Yirmi üç yıl gibi uzun bir zaman diliminde gerektiğinde bölüm bölüm veya âyet âyet inen Kur'ân-ı Kerîm, nesh uygulamasını kendi içinde de yapmış, İslâmiyet'in ilk yıllarında insanları dine alıştırmak için inen bazı hükümleri, geçiş dönemi sona erince kaldırmış, o hükümlerin yerine insanlara daha faydalı olup bir daha değişmeyecek hükümler getirmiştir. Şu âyetler de bu gerçeğe işâret etmektedir:

"Allah dilediği hükmü siler, dilediğini bırakır." (Ra`d 13/39).

"Biz bir âyetin yerine başka bir âyet indirdiğimizde -ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilir- kâfirler Peygamber'e 'Bunları şüphesiz sen uyduruyorsun' derler. Esasen onların çoğu işin aslını bilmez." (Nahl 16/101).

179 "Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır" ifadesi Mâide sûresi (5), 40. âyette de aynen geçmektedir. Bu anlamdaki diğer âyetler Âl-i İmrân sûresi (3), 189. âyetin dipnotunda verilmiştir.

180 "Allah'tan başka sizin ne bir dostunuz vardır, ne de bir yardımcınız" ifadesi Tevbe 9/16; Ankebût 29/22; Şûrâ 42/31'de de aynen geçmektedir. Hûd sûresi (11), 113. âyetteki ifadesi ise şöyledir:

"Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz." (Hûd 11/113).

108. Yoksa bir zamanlar Mûsâ'dan istendiği gibi, siz de peygamberinizden olmayacak şeyler mi istiyorsunuz?[181] Kim imanı inkârla değişirse, doğru yoldan sapmış olur.

109. Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister.[182] Onlar gerçeği apaçık gördükten sonra, bunu içlerindeki kıskançlık[183] yüzünden yaparlar. Allah'ın emri gelinceye kadar onları hoş görün, bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

110. Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız.[184] Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.[185]

111. Ehl-i kitap: "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler.[186] Bu onların kendi kuruntuları.[187] Onlara şöyle de: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!"[188]

112. Hayır, iş öyle değil! Kim bütün benliğiyle kendini Allah'a teslim eder[189] ve yalnız O'na kulluk ederse, onun mükâfâtını Allah verecektir.[190] Onlara artık ne korku vardır ne de keder.[191]

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا
سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ
بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾
وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ
مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ
اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا
وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا
الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ
هُودًا اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا
بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلٰى مَنْ
اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُٓ اَجْرُهُ عِنْدَ
رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

181 "Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istemiş, "Bize Allah'ı açıkça göster" demişlerdi. Derken, zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı." (Nisâ 4/153).

İbni Abbas'ın haber verdiğine göre Kureyşliler de Resûl-i Ekrem'e: "Rabbine dua et de Safâ tepesini bizim için altın yapsın. Biz de sana iman edelim."; "Dağları da yerinden kaldırsın, orada ziraat yapalım" demişlerdi (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 242, 258, 345; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 394; ayrıca Mâide sûresi (5), 115. âyetin dipnotuna bakınız). Onların bu istekleri, İsrâiloğulları'nın isteklerine benzemektedir. Bu âyet-i kerîme, şu âyet gibi Resûl-i Ekrem'e gereksiz soru sormayı da yasaklamaktadır:

"Ey iman edenler! Açıklandığı zaman sizi sıkıntıya sokacak konularda soru sormayın. Kur'an indirilirken bunları sorarsanız, size açıklanıverir; oysa Allah onlardan sizi muaf tutmuştur." (Mâide 5/101). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

182 "Baksana! Kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olanlar sapıklığı benimsiyorlar ve sizin de yoldan çıkıp küfre düşmenizi istiyorlar." (Nisâ 4/44). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

183 Kıskançlık (haset) konusuyla ilgili hadisler Felak sûresi (113), 5. âyetin dipnotundadır.

184 "Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve sevabı daha da artmış olarak bulursunuz." (Müzzemmil 73/20). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

185 "Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de çokça tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/233, 237, 265; Âl-i İmrân 3/156; Enfâl 8/72; Hûd 11/112; Ahzâb 33/9).

186 Yahudiler, Cennet'e sadece Yahudilerin, Hıristiyanlar da sadece Hıristiyanların gireceğini ileri sürdüler.

187 "Allah'ın vadettiği bu mükâfât ne sizin kuruntularınıza göredir, ne de Ehl-i kitabın kuruntularına göre." (Nisâ 4/123).

188 "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" ifadesi, Allah'tan başka ilâh olduğunu ileri sürenlere Neml sûresi (27), 64. âyette de söylenmektedir.

189 Cebrâil insan kıyafetine girerek, ashâbının yanında oturan Resûl-i Ekrem'e iman, islâm ve ihsanın ne olduğunu sormuş, o da: "İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir; sen O'nu görmesen de O seni görmektedir" diye cevap vermiştir (Buhârî, Îmân 37; Müslim, Îmân 5, 7). İnsan, Allah'a kulluğunu arzederken O'nu görüyormuş gibi davranmaya gayret etmelidir.

190 "Kim tam bir teslimiyetle yüzünü Allah'a döner ve güzelce kullukta bulunursa, sapasağlam bir kulpa yapışmıştır." (Lokmân 31/22).

191 "Onlara artık ne korku vardır ne de keder" ifadesi Bakara 2/112, 262, 274, 277'de geçmektedir.

113. Yahudiler: "Hıristiyanların sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Hıristiyanlar da: "Yahudilerin sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Oysa onlar kendilerine inen kitabı okuyup duruyorlar. Bazı câhiller de onların sözlerine benzer şeyler söylediler. Ama Allah, kıyamet gününde, onların anlaşamadıkları konularda hükmünü verecektir.[192]

114. Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasını engelleyen[193] ve ibâdet yerlerinin yıkılmasına çalışandan daha zâlim[194] kim olabilir? Böylelerinin, oralara korku içinde girmekten başka bir hakkı olamaz. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.[195]

115. Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz dönün, döndüğünüz her yer kıbledir.[196] Elbette Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ
وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۙ
وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا
يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ
فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِي خَرَابِهَاۜ اُولٰٓئِكَ مَا
كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِفِينَۜ لَهُمْ
فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا
تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

192 "De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda Allah Teâlâ'nın hükmünü vereceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

193 "Gördün mü namaz kılacak olan bir kulu bundan alıkoyanı?" (Alak 96/9-10).

194 Kur'ân-ı Kerîm'de "en zâlim (azlem)" diye nitelenen kimseler şunlardır:

"Allah'ın bildirdiği tanıklığı söylemeyip gizleyenler" (Bakara 2/140), "uydurduğu yalanların Allah'ın sözü olduğunu ileri süren veya Allah'ın âyetlerini yalanlamaya kalkışanlar" (En`âm 6/21; A`râf 7/37; Yûnus 10/17; Hûd 11/18; Kehf 18/15), "uydurduğu yalanların Allah'ın sözü olduğunu ileri süren, kendisine vahiy gelmediği halde vahiy geldiğini söyleyen, bir de Allah'ın indirdiği vahyin benzerini ben de indireceğim diyenler" (En`âm 6/93), "insanları saptırmak için bir bilgiye dayanmadan uydurduğu yalanların Allah'ın sözü olduğunu ileri sürenler" (En`âm 6/144), "Allah'ın âyetlerini yalanlamaya kalkışan

ve onlardan yüz çeviren kimseler" (En`âm 6/157), "Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldığında onlardan yüz çeviren ve kendi eliyle işlediklerini unutanlar" (Kehf 18/57; Secde 32/22), "Allah adına yalan uyduran yahut hak kendisine geldiğinde onu yalanlayanlar" (Ankebût 29/68; Zümer 39/32), "Kendisi İslâm'a çağırıldığı halde Allah adına yalan uyduranlar" (Saf 61/7).

195 "Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır" ifadesi Mâide sûresi (5), 41. âyette de geçmektedir.

"Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26).

Kâfirlerin dünyada rezilliği, âhirette büyük azabı tadacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

196 Nereye dönseniz kıble o taraftadır. Peygamber Efendimiz bir yere giderken devesinin üzerinde nafile namaz kılardı. Bu sırada devesi ne tarafa dönse, Resûl-i Ekrem buna aldırmadan namazını kılmaya devam ederdi (Buhârî, Vitir 6, Taksîru's-salât 7, 12; Müslim, Müsâfirîn 31, 32, 35, 37, 39). Savaş sırasında, düşmanın hücumundan korkup da namazı "korku namazı" şeklinde, yürürken veya binitli olarak edâ ederken de mutlaka kıbleye dönmek gerekmez (Buhârî, Tefsîr 44).

116. Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler.[197] Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.[198] Buna ne gerek var, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur.[199] Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir.

117. O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır.[200] Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir.[201]

118. Bilgiden yoksun olanlar: "Allah bizimle konuşmalıydı veya bize bir mûcize gelmeliydi!" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor! Biz, gerçeği bilmek isteyenlere âyetlerimizi açıklamışızdır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ
﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِذَا قَضٰٓى
اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾
وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا
اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَٓا اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ
قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾

---

197 Âyet, Yahudilerin "Üzeyir Allah'ın oğlu", Hıristiyanların da "Îsâ Allah'ın oğlu" demelerine işâret etmektedir (Tevbe 9/30; Nisâ 4/171). Kendilerine ilâhî kitap gelenlerden sapıtmış olanlar "Allah'ın kızları olduğunu" da ileri sürmüşlerdir (Nahl 16/57; Allah kız evlât edindi iddiasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotundadır).

"O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz bir şekilde yaratandır. Eşi yokken O'nun çocuğu nasıl olabilir?" (En`âm 6/101).

"Onlar 'Allah oğul edindi' dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Zâten göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Allah'ın oğlu olduğuna dair elinizde bir deliliniz de aslâ yoktur. Hal böyleyken Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?" (Yûnus 10/68).

"Allah'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir. Hâşâ O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur." (Meryem 19/35).

"O müşrikler: "Rahmân, çocuk edindi" dediler. Bunu söylemekle ne kadar çirkin ve korkunç bir iddia ortayaya atmış oldunuz! Bu söz yüzünden, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı; Halbuki evlât edinmek Rahmân'ın şânına yakışmaz. Çünkü göklerde ve yerde bulunan herkes, Rahmân'a kul olarak gelecektir." (Meryem 19/88-93).

"Göklerin ve yerin sahibi yalnız O'dur. O hiç oğul edinmemiştir, mülk ve saltanatta O'nun bir ortağı da yoktur." (Furkān 25/2).

"Allah evlât edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. Fakat O evlât edinmekten münezzehtir." (Zümer 39/4).

"Rabbimizin şânı çok yücedir; O eş veya evlât edinmemiştir." (Cin 72/3).

"O doğurmamış, doğmamıştır." (İhlâs 112/3).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir kudsî hadiste Cenâb-ı Hakk'ın şöyle buyurduğunu haber vermektedir: "Hiçbir hakkı olmadığı halde insanoğlu Beni yalanlamaya kalktı; hiçbir hakkı olmadığı halde Bana hakaret etti. Beni yalanlamaya kalkması, kendisini yeniden diriltip aynen yaratamayacağımı ileri sürmesidir. Bana hakaret etmesi ise Benim bir oğlum olduğunu söylemesidir. Bir eş veya bir oğul edinmek gibi insana âit sıfatlarla Benim hiçbir ilgim yoktur." (Buhârî, Tefsîr 2/8, 112/1-2). Kendisi de şöyle buyurmaktadır: "Duyduğu bir eziyete Allah kadar sabreden kimse yoktur. Kâfirler O'na şirk koşarlar, bir oğlu olduğunu ileri sürerler, O yine de onlara sağlık, âfiyet ve rızık verir." (Buhârî, Edeb 71; Tevhîd 3; Müslim, Münâfikîn 49, 50).

198 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur." (Zümer 39/7). Allah'ın kimseye ihtiyacı olmadığıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

199 Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın olduğu pek çok âyette tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/116, 255, 284; Âl-i İmrân 3/109, 129; Nisâ 4/116, 126, 131, 132, 170, 171; En`âm 6/12; Tevbe 9/116; Yûnus 10/55, 66, 68; İbrâhim 14/2; Nahl 16/52; Tâhâ 20/6; Hac 22/64; Nûr 24/64; Lokmân 31/26; Sebe' 34/1; Şûrâ 42/4; Necm 53/31).

200 Bu ifade En`âm sûresi (6), 101. âyette aynen geçmektedir.

201 Bu ifade Âl-i İmrân 3/47; Meryem 19/35; Mü'min 40/68'de de aynen geçmektedir.

Şu âyetler de bu anlamdadır:

"Allah katında Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan var etti; sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi." (Âl-i İmrân 3/59).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir." (En`âm 6/73).

"Biz bir şeyi murad ettiğimizde ona "Ol!" dememiz yeter, o da hemen oluverir." (Nahl 16/40). Allah Teâlâ'nın emrinin ânında gerçekleştiğini belirten bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Bir şeyin olmasını dilediğinde, ona sadece "Ol!" der; o da hemen oluverir." (Yâsîn 36/82).

119. Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için[202] Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin.

120. Onların dinlerine uymadıkça ne Yahudiler senden hoşnut olur ne de Hıristiyanlar. Şöyle de: "Dosdoğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur." Şâyet sana gelen ilimden[203] sonra onların hevâ-heveslerine uyacak olursan, bilesin ki seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dostun olur ne de bir yardımcın.[204]

121. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu kitabı gereği gibi okurlar, ona gönülden iman ederler. Kim de onu inkâr ederse, en büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.[205]

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا
تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَنْ
تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى
تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا
نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ
وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

202 Âyetin buraya kadar olan kısmı Fâtır sûresi (35), 24. âyette aynen geçmekte olup devamı şöyledir:

"Hiçbir ümmet yoktur ki, onların içlerinden bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın." Konuyla ilgili diğer âyetler ise şunlardır:

"Ey Ehl-i kitap! 'Bize müjde veren ve uyaran biri gelmedi' dememeniz için, hiçbir peygamberin gönderilmediği uzun bir aradan sonra size gerçekleri açıklayan elçimiz geldi. İşte size hem müjde veren hem de uyaran bir Peygamber gelmiştir. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Mâide 5/19).

"Ben sadece iman edenleri uyaran ve müjdeleyen biriyim." (A'râf 7/188).

"Şüphe yok ki ben de, O'nun size gönderdiği uyaran ve müjdeleyen bir peygamberim." (Hûd 11/2).

"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor." (Sebe' 34/28). Esasen bütün peygamberlerin en belirgin özelliği budur:

"Biz peygamberleri yalnızca müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz." (En'âm 6/48).

"Biz, seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik." (İsrâ 17/105).

"Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." (Furkān 25/56).

"Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45).

"Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik." (Fâtır 35/24).

"Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Fetih 48/8).

"Kalk ve uyar." (Müddessir 74/2)

"En yakınlarını uyar!" (Şuarâ 26/214) âyeti nâzil olunca, Resûl-i Ekrem Kureyş kabilesini toplantıya çağırdı; onlar da geldiler. Akrabasının kimine genel, kimine de özel olarak hitap ederek "insanları tehlikelere karşı uyarmakla görevlendirildiğini" şöyle anlattı: "Ey Abdüşşems oğulları! Ey Kâ'b ibni Lüey oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Hâşim oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Fâtıma! Kendini Cehennem'den kurtar! Çünkü sizi Allah'ın azabından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim." (Müslim, Îmân 348, 351; ayrıca bk. Şuarâ 26/214 ve Tebbet 111/1'in dipnotları).

203 Vahiyden, Kur'an'dan.

204 Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde belirtildiğine göre, kendilerine ilâhî kitap gelenler nefislerinin gelip geçici isteklerine uymuşlardır (Kasas 28/50; Rûm 30/29; Muhammed 47/16; Kamer 54/3).

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ini, muhtelif âyetlerde "Sana gelen gerçeği bırakıp onların asılsız görüşlerine uyma" (Mâide 5/48, 49, 77; En'âm 6/150; Şûrâ 42/15; Câsiye 45/18) diye uyarmakta, onların asılsız görüşlerine uyduğu takdirde neler olacağını, tıpkı yukarıdaki âyette olduğu gibi, şöyle belirtmektedir:

"Şâyet sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olsan, o zaman elbette sen kendine yazık edenlerden olursun." (Bakara 2/145).

"Eğer sana ilim geldikten sonra onların asılsız görüşlerine uyarsan, seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dost bulabilirsin ne de bir koruyucu." (Ra'd 13/37).

"Allah tarafından gelen bir hidâyet rehberi olmadan sırf kendi hevâ-hevesine uyandan daha sapık kim olabilir ki? Elbette Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Kasas 28/50).

"Zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın, heveslerinin peşine düştüler" (Rûm 30/29).

"Eğer gerçek onların hevâ-heveslerine tâbi olsaydı, gökler, yer ve içindekilerde dirlik ve düzen kalmazdı." (Mü'minûn 23/71).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

"Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, heveslerinin peşine düşmüşlerdir" (Muhammed 47/16).

"Onlar hevâ-heveslerine uyup Peygamber'i yalanladılar. Oysa her işin belirlenmiş bir hedefi vardır." (Kamer 54/3).

205 Bu âyet, Yahudi âlimlerinden Abdullah ibni Selâm gibi Tevrat'ı ve İncil'i samimiyetle okuyan, Kur'ân-ı Kerîm nâzil olunca ona inanıp Müslüman olanların durumunu dile getirmektedir. "Kim de onu inkâr ederse, en büyük zarara uğrayanlar işte onlardır" ifadesiyle ilgili olarak Resûl-i Ekrem Efendimizin şöyle bir hadîs-i şerîfi vardır: "Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ister Yahudi olsun ister Hıristiyan, bu ümmetten herhangi bir kimse benim peygamber olduğumu duyar da, benimle gönderilen gerçeğe iman etmeden ölürse, kesinlikle cehennemlik olur." (Müslim, Îmân 240; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 317, 350).

122. Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve bir zamanlar sizi bütün milletlere üstün kıldığımı hatırlayın.[206]

123. Kimsenin kimseye bir faydasının dokunmayacağı, kimseden bir kurtuluş bedeli kabul edilmeyeceği, kimseye hiçbir şefaatin fayda vermeyeceği ve kimseye bir yardım edilmeyeceği günden korkun.[207]

124. Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış,[208] o da bu emirleri yerine getirmişti.[209] Bunun üzerine Rabbi ona "İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım" demişti. İbrâhim de: "Yâ Rabbî! Soyumdan da önderler çıkar."[210] deyince: "Benim verdiğim bu söz zâlimleri kapsamaz."[211] buyurmuştu.

125. Biz Kâbe'yi insanlar için toplanıp sevap kazanma yeri ve güvenli bir mekân yapmıştık.[212] Siz de İbrâhim'in makamını namazgâh edinin.[213] Zâten İbrâhim ile İsmâil'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, ibâdet etmek maksadıyla orada kalanlar, rükû ve secde edenler için evimi tertemiz tutun."[214]

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي
أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ
عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا
تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذِ
ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ
إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾
وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا
وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا
إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

206 Bu âyet aynen Bakara sûresi (2), 47. âyette geçmektedir. Âyetin ilk kısmı olan "Ey isrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın" ifadesi de Bakara sûresi (2), 40. âyette geçmiş ve sözü edilen nimetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

207 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadislere işâret edilmiştir.

208 Abdullah ibni Abbas bu âyeti tefsir ederken Allah Teâlâ'nın Hz. İbrâhim'i beşi başta, beşi bedende olmak üzere on şeyle imtihan ettiğini söylemiş; baştakilerin bıyığı kısaltmak, ağzı çalkalamak, burna su çekmek, dişleri misvâklamak ve saçları ikiye ayırmak olduğunu; bedendekilerin de tırnakları kesmek, kasıkları tıraş etmek, sünnet olmak, koltuk altlarını temizlemek, küçük ve büyük abdestten sonra su ile temizlenmek olduğunu belirtmiştir (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 293. Zehebî bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir).

209 Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'i, emirlerini yerine getirdiği için "vefalı İbrâhim" diye anmaktadır (Necm 53/37).

210 Hz. İbrâhim'in soyu hakkındaki bir duası da şöyledir:

"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelenleri namazı devamlı kılanlardan eyle!" (İbrâhim 14/40).

"Soyumdan gelenlere de iyilik ver." (Ahkâf 46/15). Konu hakkında bilgi ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

211 "Onu da, İshak'ı da kutlu ve uğurlu kıldık. İkisinin neslinden de hem iyi kulluk edenler var, hem de kendisine açıkça zulmedenler." (Sâffât 37/113). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

212 "Şüphesiz yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mâbed, âlemlere bir bereket ve hidâyet kaynağı olan Mekke'deki Kâbe'dir. Orada apaçık deliller ve İbrâhim'in makamı vardır. Oraya giren güven içinde olur. Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten insanlara Beytullah'ı haccetmek Allah'ın bir emridir." (Âl-i İmrân 3/96-97).

213 Hz. Ömer'in Resûl-i Ekrem'e yaptığı bazı teklifler Allah Teâlâ tarafından da onaylanmıştı. Bunlara "Muvâfakāt-ı Ömer" denir. Bu tekliflerden birinde Hz. Ömer, "Ey Allah'ın elçisi! İbrâhim'in makamını namazgâh edinsek olmaz mı?" demişti. Bunun üzerine "Siz de İbrâhim'in makamını namazgâh edinin" âyeti nâzil olmuştu (Buhârî, Salât 32; Tefsîr 2/9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 24). Peygamber Efendimiz de Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Makām-ı İbrâhim'de iki rekât namaz kılmıştı (Buhârî, Salât 30; Hac 69, 72, 80).

214 "Hani İbrâhim'e Biz Beyt'in yerini hazırlayıp göstermiş ve şöyle buyurmuştuk: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma; Beytimi de, tavaf edenler, Allah'ın huzurunda duranlar, rükû ve secde edenler için tertemiz yap!" (Hac 22/26).

126. Bir de İbrâhim: "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap;[215] halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben inkâr edeni de bir süre rızıklandırıp, sonra Cehennem'in içine sürerim.[216] Orası ne kötü bir yerdir."[217]

127. Hani İbrâhim ile İsmâil Kâbe'nin temellerini yükseltirken[218] şöyle dua etmişlerdi: "Ey Rabbimiz! Yaptığımız bu hizmeti kabul et! Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen elbette Sensin."[219]

128. "Rabbimiz! İkimizi de yalnız Sana boyun eğenlerden eyle! Soyumuzdan da Sana boyun eğecek bir ümmet çıkar! Bize ibâdet yer ve usullerimizi göster ve tövbemizi kabul buyur! Çünkü tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet eden sadece Sensin!"[220]

129. "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti[221] öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın.[222] Çünkü karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapan sadece Sensin!"

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا
اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ
اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ
كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلٖيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ
النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿١٢٦﴾ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ
الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا
وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً
مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ
اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا
وَابْعَثْ فٖيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَيُزَكّٖيهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿١٢٩﴾

---

215 Hz. İbrâhim'in bu duasının kabul edildiği şu âyetlerde de görülmektedir:

"Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi?" (Kasas 28/57).

"Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler?" (Ankebût 29/67). Hz. İbrâhim'in duasının tamamı İbrâhim 14/35-41'dedir.

Burada Peygamber Efendimizin "Mescidler ne maksatla yapılmışsa onun için kullanılacaktır." (Müslim, Mesâcid 80) hadisini hatırlamak gerekir.

216 "Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir. Ama sonunda o kâfirlerin varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir." (Âl-i İmrân 3/197). Dünya hayatının kısa süreli bir faydalanma olduğuyla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

"Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak, sonra dönüp Bize geleceklerdir. Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız." (Yûnus 10/70). Bu âyetin dipnotunda da ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Onlara kısa bir süre verdiğimiz ömürle hayatın zevkini yaşatır, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokmân 31/24).

217 Cehennem hakkında kullanılan "Orası ne kötü bir yerdir" ifadesi ayrıca Âl-i İmrân 3/162; Enfâl 8/16; Tevbe 9/73; Hac 22/72; Hadîd 57/15; Tegābün 64/10; Tahrîm 66/9; Mülk 67/6'da geçmektedir.

218 "Hani İbrâhim'e Biz Beyt'in yerini hazırlayıp göstermiştik." (Hac 22/26).

219 "Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/137; En'âm 6/13, 115; Enfâl 8/61; Yûnus 10/65; Yûsuf 12/34; Enbiyâ 21/4; Şuarâ 26/220; Ankebût 29/5; Fussılet 41/36; Duhân 44/6). İki âyette de "Sen her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilensin" şeklinde geçmektedir (Bakara 2/127; Âl-i İmrân 3/35).

220 Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

221 Hikmet, insanı hatalı davranmaktan alıkoyan, doğruyu yanlıştan ayıran bilgi anlamına gelmekte, her faydalı bilgiye ve sâlih amele hikmet denmekte, Allah'ın her şeyi bir anlam ve amaca göre yaratması da hikmet kelimesiyle ifade edilmektedir. Tâbiîn müfessirlerinden Katâde bin Diâme es-Sedûsî'nin belirttiğine göre, hikmet kelimesi, bu âyette olduğu gibi, "Kitab" veya "Allah'ın âyetleri" gibi ifadelerle birlikte kullanıldığı zaman bununla "Peygamber Efendimizin sünneti" kastedilmektedir (Buhârî, Tefsîr 33/5). İmam Şâfiî de Kur'an'da geçen hikmetin sünnet olduğunu söylemektedir (er-Risâle, s. 76-79). "Şunu iyi bilin ki, bana Kur'an ile birlikte onun bir misli daha verildi" hadisi de bunu göstermektedir (Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 10; hikmet'in yirmi iki mânası için bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 269).

222 "Şüphesiz Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu: Zira daha önce apaçık bir sapkınlık içindeyken, onlara âyetlerini okuyan, onları günahlarından temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten kendi içlerinden bir peygamber gönderdi." (Âl-i İmrân 3/164).

"O Allah ki, kitap ehli olmayanlar içinde, onlara âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermiştir. Yoksa onlar daha önce apaçık bir şaşkınlıkta idiler. Allah o peygamberi, henüz bunlara katılmamış, ama daha sonra katılacak olan başkalarına da göndermiştir. O karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır." (Cum'a 62/2-3).

İbrâhim aleyhisselâmın, neslinden gelmesi için dua ettiği peygamberin kim olduğunu açıklarken Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Ben babam İbrâhim'in duasıyım" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 127, 128, V, 262; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 453, 656).

130. Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini[223] reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber yaptık.[224] Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır.

131. Çünkü Rabbi ona "Emrime boyun eğ!" buyurmuştu; o da: "Âlemlerin Rabbine boyun eğdim" demişti.

132. İbrâhim bunu oğullarına da vasiyet etti. Yakub da[225] "Oğullarım! Bakın, Allah size bu dini seçti. Yalnız Müslüman olarak can verin!" dedi.[226]

133. Yakub son nefesini verirken yoksa siz de orada mıydınız?[227] O sırada Yakub oğullarına: "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormuş, onlar da: "Sadece senin ilâhına, ataların İbrâhim, İsmâil ve İshak'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz. Biz yalnız O'na boyun eğen Müslümanlarız" demişlerdi.[228]

134. Onlar bir ümmetti, geçip gittiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Siz onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz.[229]

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهٖيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ
نَفْسَهُۜ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي
الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُٓ
اَسْلِمْۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٣١﴾
وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰهٖيمُ بَنٖيهِ وَيَعْقُوبُۜ يَا بَنِيَّ
اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدّٖينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا
وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَۜ ﴿١٣٢﴾ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ
حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَنٖيهِ مَا
تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدٖيۜ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ
اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهاً
وَاحِداًۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ
قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ
وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

223"Sen onlara: "Allah doğruyu söylemiştir. O halde bâtıl dinlerden uzaklaşıp tevhid dinine yönelen ve hiçbir zaman Allah'a eş koşmamış İbrâhim'in dinine tâbi olun!" de." (Âl-i İmrân 3/95).

"Şöyle de: "Elbette Rabbim beni dosdoğru bir yola, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim'in sapasağlam dinine iletti. İbrâhim hiçbir zaman müşriklerden olmadı." (En`âm 6/161).

"Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı. O, Allah'ın nimetlerine şükrederdi. Allah da onu seçkin kıldı ve doğru yola iletti. Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır. Sonra sana da "Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in tertemiz dinine uy!" diye vahyettik." (Nahl 16/120-123).

"Atanız İbrâhim'in dinine sarılın." (Hac 22/78).

Peygamber Efendimize "Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu din hangisidir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Hz. İbrâhim'in müsamahakâr dinidir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 236).

"Ben ne Yahudilikle gönderildim ne Hıristiyanlıkla. Ben Hz. İbrâhim'in müsamahakâr diniyle gönderildim." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 266; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI/2, 1022-1027, nr. 2924).

224"Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/47). Peygamberlerin Allah tarafından seçilmiş kullar olduğuna dair âyetler burada verilmiştir.

225Yakub peygamber Hz. İbrâhim'in torunudur. İsrâiloğulları da Hz. Yakub'un torunlarıdır. Burada Yahudilere dedelerinin vasiyeti özellikle hatırlatılmaktadır.

226"Şüphesiz Allah katında tek din İslâm'dır." (Âl-i İmrân 3/19).

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, aradığı din ondan aslâ kabul edilmeyecektir; ve o, âhirette de mahvolup gideceklerden olacaktır." (Âl-i İmrân 3/85).

Hz. Yusuf da Allah'a "Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!" diye dua etmişti (Yûsuf 12/101).

Müslüman olarak can verebilmek için, Allah Teâlâ'nın gösterdiği şu çizgide yürümek gerekir:

"Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa, Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse ve en güzel olanı yalanlarsa, Ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/5-10).

227Bu soru, İbrâhim aleyhisselâmın Yahudi veya Hıristiyan olduğunu iddia eden Yahudi ve Hıristiyanlara yöneliktir.

228"Yoksa siz İbrâhim, İsmâil, İshak, Yakub ile torunlarının hep Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorsunuz? Onlara şöyle de: "Siz mi daha iyi bileceksiniz, yoksa Allah mı?" Allah'ın bildirdiği bir gerçeği söylemeyip gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Ama Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Bakara 2/140).

Peygamberlerin aynı inanca sahip olduğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle ifade buyurmuştur: "Peygamberler baba bir, ana ayrı kardeştir. Dinleri de aynı dindir." (Buhârî, Enbiyâ 48; Müslim, Fezâil 143-145).

229Bu âyet Bakara sûresi (2), 141. âyette aynen geçmektedir. İnsanın sadece kendi yaptıklarından sorumlu olduğunu gösteren başka âyetlerler de vardır:

"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez." (En`âm 6/164).

"Herkes kendi kazancına bağlıdır." (Tûr 52/21).

"İnsan için yalnız çalışmasının karşılığı vardır." (Necm 53/39).

Resûl-i Ekrem Efendimiz, yeterince ibâdet ve iyilik etmeyen kimseyi asil bir soydan gelmesinin hiçbir fayda sağlamayacağını ifade ederek: "Bir kimseyi ameli geride bırakırsa, soyu öne geçiremez" buyurmuştur (Müslim, Zikir 38; Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, Kırâât 12; İbni Mâce, Mukaddime 17).

135. Bir de: "Yahudi ve Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız" dediler. Sen de şöyle de: "Doğrusu, biz tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman Allah'a ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyarız."[230]

136. Siz şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Mûsâ'ya ve Îsâ'ya verilene; Rablerinden bütün peygamberlere verilene iman ettik. Biz o peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz sadece Allah'a boyun eğen Müslümanlarız."[231]

137. Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi inanırlarsa elbette doğru yolu bulurlar. Yüz çevirirlerse derin bir çıkmaza saplanırlar.[232] Allah seni koruyup onların hakkından gelecektir. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur."[233]

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا
قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ
اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ اِلٰى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوتِيَ
مُوسٰى وَعٖيسٰى وَمَا اُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ
لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
﴿١٣٦﴾ فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَا اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ
اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فٖي شِقَاقٍ
فَسَيَكْفٖيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿١٣٧﴾

230 "İbrâhim ne bir Yahudi idi, ne de bir Hıristiyan. O, Hanîf bir Müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan değildi." (Âl-i İmrân 3/67).

"Sen onlara: "Allah doğruyu söylemiştir. O halde bâtıl dinlerden uzaklaşıp tevhid dinine yönelen ve hiçbir zaman Allah'a eş koşmamış İbrâhim'in dinine tâbi olun!" de." (Âl-i İmrân 3/95).

"Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim." (En'âm 6/79).

"Şöyle de: "Elbette Rabbim beni dosdoğru bir yola, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim'in sapasağlam dinine iletti. İbrâhim hiçbir zaman müşriklerden olmadı." (En'âm 6/161).

"Bana şunlar da emredildi: "Allah'ın birliğini tanıyarak yüzünü dosdoğru hak dine çevir; sakın müşriklerden olma!" (Yûnus 10/105).

"Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı." (Nahl 16/120).

"Sonra sana da 'Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in tertemiz dinine uy!' diye vahyettik." (Nahl 16/123).

"Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur; lâkin insanların çoğu bilmiyor." (Rûm 30/30).

231 "Peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız" (Bakara 2/285).

"Biz onlar arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz ancak Allah'a teslim olmuşuzdur." (Âl-i İmrân 3/84).

"Buna mukabil Allah'a ve peygamberlerine inananlar ve peygamberlerden hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara gelince, Allah onların mükâfâtlarını verecektir." (Nisâ 4/152). Mü'min olabilmek için hem kendi peygamberine hem de diğer peygamberlere inanmak şarttır. Bütün peygamberlere inanmayan kimse, kendi peygamberine de inanmamış olur. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem'e inanmayan Yahudi ve Hıristiyanların imanından söz edilemez. Bu konuda bilgi için Bakara sûresi (2), 62. âyetin dipnotuna bakınız. Ayrıca "Biz o peygamberlerden hiçbiri arasında ayırım yapmayız" demek, biz onlardan birine inandığımız gibi, diğerlerine de inanırız demektir. Yoksa, onlar arasında ayırım yapmamak, onlardan hiçbirinin diğerine üstün olmadığı anlamına gelmez (bk. Bakara 2/253).

Peygamber Efendimiz zamanında Yahudiler ve Hıristiyanlar Tevrat'ı İbrânice okur, onu Müslümanlara Arapça olarak tefsir ederlerdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Müslümanlara: "Kendilerine ilâhî kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanları ne doğrulayınız ne de yalanlayınız. Onlara şöyle deyiniz" buyurarak yukarıdaki âyeti okudu (Buhârî, Tefsîr 2/11; İ'tisâm 25, Tevhîd 51). Allah'ın elçisi bu âyeti çoğu zaman sabah namazının sünnetinin birinci rekâtında okurdu. İkinci rekâtında ise Âl-i İmrân sûresinin ya 52 veya 53 yahut 152 yahut da 164. âyetlerini okurdu (Müslim, Müsâfirîn 99-100; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 4; Nesâî, İftitah 38).

232 "Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir." (Âl-i İmrân 3/20).

"Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32).

"Eğer onlar bu söylenenleri kabul etmezlerse üzülme! Çünkü Allah fitne fesat çıkaranları iyi bilir." (Âl-i İmrân 3/63).

"Eğer Allah'ın buyruklarından yüz çevirirlerse, şunu bil ki, Allah onları bazı günahları yüzünden belâya uğratmak istiyordur." (Mâide 5/49).

"Ama küfürden vazgeçip iman etmezlerse, biliniz ki Allah sizin Mevlâ'nızdır." (Enfâl 8/40).

"Eğer yüz çevirirseniz, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkarım." (Hûd 11/3).

"Eğer yine de yüz çevirirseniz, bilin ki ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim." (Hûd 11/57).

"Bütün bunlardan sonra, onlar yine de yüz çevirirlerse artık senin görevin açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Nahl 16/82).

"Eğer yüz çevirirlerse onlara de ki: "Ben hepinize Allah'ın vahyini eşit bir şekilde bildirdim." (Enbiyâ 21/109).

233 "Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir" ifadesinin geçtiği yerler için Bakara sûresi (2), 127. âyete ve dipnotuna bakınız.

138. Allah'ın boyadığı renge boyanın.[234] Kimin boyası Allah'ın boyadığı renkten daha güzeldir? Biz sadece O'na kulluk ederiz.

139. Onlara şöyle de: "Bizimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Halbuki O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir.[235] Bizim yaptığımız işler bize, sizin yaptığınız sizedir.[236] Biz O'na gönülden bağlıyız."[237]

140. Yoksa siz İbrâhim, İsmâil, İshak, Yakub ile torunlarının hep Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorsunuz? Onlara şöyle de: "Siz mi daha iyi bileceksiniz, yoksa Allah mı?" Allah'ın bildirdiği bir gerçeği söylemeyip gizleyenden daha zâlim kim olabilir?[238] Ama Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir.[239]

141. Onlar bir ümmetti, geçip gittiler. Onların kazandıkları onlara, sizin kazandığınız sizedir. Siz onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz.[240]

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً
وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ اَتُحَآجُّونَنَا
فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ
﴿١٣٩﴾ اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا
اَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ وَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا
اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ
خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ
وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

---

234 "Allah'ın boyadığı renge boyanın" demek, Allah'ın her insanın gönlüne koyduğu temiz fıtrata kendinizi bırakın ve O'nun gönderdiği dini benimseyip Müslüman olun, demektir. İnsan Allah'ın dinine göre yaşamaya başlarsa, bütün hayatında ve davranışlarında o dinin asil rengi ortaya çıkacak, Müslümanlığın güzelliği daha bir farkedilecektir.

235 "O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı." (Meryem 19/30). "Allah benim de, sizin de Rabbinizdir" anlamındaki âyetler burada verilmiştir.

236 "Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir; onun için aramızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır; herkesin dönüşü O'nadır." (Şûrâ 42/15). Herkesin dininin kendine ait olduğuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

237 Âyet, Yahudilerin ve Hıristiyanların "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" (Mâide 5/18) demelerini, "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" (Bakara 2/111) diye böbürlenmelerini, gelecek peygamberin Araplardan değil yine

kendilerinden çıkacağını söyleyerek kendilerini Allah'a daha yakın görmelerini tutarsız bulmakta, O'nun herkesin Rabbi olduğunu, bu sebeple herkesin Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut etmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

238 Yahudi ve Hıristiyanların Tevrat ve İncil'den öğrendikleri halde söylemeyip gizledikleri gerçek, Peygamber Efendimizin Allah'ın elçisi olduğu gerçeğidir. Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

239 "Allah sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/149; Âl-i İmrân 3/99). Kur'ân-ı Kerîm'de şu ifadelerle de geçmektedir:

"Allah onların yaptıklarından habersiz değildir." (Bakara 2/144; En'âm 6/132).

"Senin Rabbin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Hûd 11/123); Neml 27/93).

240 Bu âyet Bakara sûresi (2), 134. âyette aynen geçmektedir. Konuyla ilgili âyet ve hadisler orada zikredilmiştir.

142. İnsanlardan birtakım beyinsizler: "Onları, şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren nedir?" diyecekler. Şöyle de: "Doğu da Allah'ın, batı da.[241] O, dilediğini doğru yola iletir."[242]

143. Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun[243] diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık.[244] Senin daha önce de yöneldiğin Kâbe'yi yeniden kıble yapmamızın sebebi, Peygamber'e uyanları, tekrar eski dinlerine dönecek olanlardan ayırmak içindir. Kıblenin değiştirilmesi, Allah'ın doğru yola ilettiklerinden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı boşa çıkarmayacaktır.[245] Çünkü Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

الجزء ٢ سَيَقُولُ السُّفَهَٓاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ
عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّت۪ي كَانُوا عَلَيْهَاۜ قُلْ لِلّٰهِ
الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُۜ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ
اُمَّةً وَسَطاً لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَه۪يداًۜ وَمَا
جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّت۪ي كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا
لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ
عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ لَكَب۪يرَةً اِلَّا عَلَى
الَّذ۪ينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُض۪يعَ
ا۪يمَانَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤٣﴾

---

241 Bu âyet ile aşağıdaki üç âyet, kıblenin Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'dan Mekke'deki Mescid-i Harâm'a yani Kâbe'ye döndürülmesi olayı ile ilgilidir. Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret edince on altı veya on yedi ay boyunca Mescid-i Aksâ'ya yönelerek namaz kıldı. Kâbe'ye doğru namaz kılmayı çok istediği için Allah da onun bu arzusunu yerine getirdi. Daha önceleri Müslümanların Kudüs'e doğru namaz kılmalarından pek memnun olan Yahudiler ve Hıristiyanlar bu değişiklikten son derece rahatsızlık duydular (Buhârî, Îmân 30, Tefsîr 2/12).

242 "Allah dilediğini doğru yola iletir" ifadesi Bakara 2/213, 272; Yûnus 10/25; Nûr 24/46'da geçmektedir. Allah Teâlâ'nın dilediğini doğru yola ileteceği benzeri ifadelerle şöyle de geçmektedir:

"İşte bu yol Allah'ın yoludur. O bu yola kullarından dilediğini iletir." (En'âm 6/88).

"Elbette Allah dilediğini doğru yola iletir." (Hac 22/16).

"Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56).

"Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir." (Zümer 39/23).

İbrâhim 14/4; Fâtır 35/8 ve Müddessir 74/31'de ise "Allah dilediğini böylece saptırır, dilediğine de hidâyet verir" şeklinde geçmektedir. Bize ise hidâyeti şöyle istememiz tavsiye edilmektedir:

"Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; gazabına uğramış, azıp sapmış olanların yoluna değil." (Fâtiha 1/6-7).

Burada şu âyeti de hatırlamalıdır:

"Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir." (Tegâbün 64/11).

243 "Peygamberlerin şâhitlik etme zamanı geldiğinde, size vadolunan gün gelmiştir." (Mürselât 77/11).

244 Allah Teâlâ Peygamber Efendimize ve onun ümmetine, diğer peygamberlerin tebliğ vazifesini yapıp yapmadıklarına şâhitlik etme görevi de vermiştir. Peygamber Efendimizin Hz. Nûh ve ümmetiyle ilgili olarak anlattığı şu misal konuya açıklık getirmektedir: Kıyamet gününde Nûh aleyhisselâma "Üstlendiğin peygamberlik görevini ümmetine tebliğ ettin mi?" diye sorulacak. O da: "Evet, yâ Rabbî! Tebliğ ettim" diyecek. Bu defa onun ümmetine: "Nûh size benden aldığı görevi ulaştırdı mı?" diye sorulacak. Onlar da: "Hayır, bize bir uyarıcı gelmedi" diyecek. O zaman Cenâb-ı Hak Nûh peygambere: "Görevini yaptığına dair şâhitlerin kimlerdir?" diye soracak; o da: "Muhammed ve ümmeti" diye cevap verecek. İşte bunun üzerine Muhammed ümmetine sorulacak, onlar da Kur'ân-ı Kerîm'den öğrendikleri şekilde Hz. Nûh'un görevini yaptığını, ümmetine Allah'ın buyruklarını duyurduğunu söyleyecek. Resûl-i Ekrem bu sözlerini doğrulamak üzere açıklamakta olduğumuz "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü, dengeli ve adaletli bir ümmet yaptık." âyetini okudu (Buhârî, Enbiyâ 3, Tefsîr 2/13, İ'tisâm 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 32).

Şu âyet de Muhammed ümmetinin Allah yanındaki değerini göstermektedir:

"Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz: Çünkü iyiliği teşvik eder; kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız." (Âl-i İmrân 3/110).

Resûl-i Ekrem'in kıyamet gününde "şâhit" olacağını ifade eden âyetlerden bazıları şöyledir:

"Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?" (Nisâ 4/41).

"Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45-46).

"Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Fetih 48/8).

245 Kâbe kıble olunca, bazı sahâbîler, Kudüs'e doğru namaz kılındığı günlerde ölen Müslümanların kıldığı namazların boşa gidip gitmediğini merak ettiler. Bunun üzerine "Allah sizin imanınızı boşa çıkarmayacaktır" âyeti inince, âyetteki "iman" kelimesiyle namazın kastedildiği anlaşıldı (Buhârî, Îmân 30, Tefsîr 2/12).

144. Yüzünü sık sık göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Biz seni mutlaka hoşnut olacağın bir kıbleye döndüreceğiz. Haydi yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir! Mü'minler! Siz de namaz kılarken nerede olursanız olun yüzünüzü o yöne çevirin.[246] Kendilerine ilâhî kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlar bu emrin Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.[247]

145. Kendilerine ilâhî kitap verilenlere her türlü mûcizeyi getirsen, yine de senin kıblene dönmezler. Sen de onların kıblesine dönmezsin. Zâten onlar birbirinin kıblesine de dönmezler. Şâyet sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olsan, o zaman elbette sen kendine yazık edenlerden olursun.[248]

146. Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler, o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar.[249] Ancak onların bir kısmı gerçeği bile bile gizler.

147. Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma![250]

148. Her milletin yöneldiği bir kıblesi vardır. Siz hayır yapmakta birbirinizle yarışın.[251] Nerede olursanız olun Allah hepinizi huzurunda bir araya getirecektir. Çünkü Allah her şeye kādirdir.

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ
فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ
فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذِينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا
اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ
الَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا
قِبْلَتَكَۚ وَمَٓا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ
بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ اِنَّكَ اِذاً لَمِنَ
الظَّالِمِينَۢ ﴿١٤٥﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْۜ وَاِنَّ فَرِيقاً
مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾
اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ
﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا
الْخَيْرَاتِۜ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ
جَمِيعاًۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

---

246 Kıblenin Mescid-i Aksâ'dan yani Kudüs'ten Mescid-i Harâm'a yani Kâbe'ye çevrilmesine dair âyet inince Resûl-i Ekrem bunu hemen uyguladı. Başka mescidlerde namaz kılmakta iken kıblenin değiştiğini haber alan mü'minler de bunu öğrendikleri

anda Kâbe'ye doğru yöneldiler (Buhârî, Tefsîr 2/12, 16, 17, 19, 20; Müslim, Mesâcid 11). İşte o gün bugündür yeryüzündeki bütün mü'minler namaz kılacakları zaman yüzlerini Kâbe'ye doğru dönerek meydana getirdikleri dümdüz saflarla Allah'ın huzurunda bir ve beraber olduklarını gösterirler.

247 "Allah onların yaptıklarından habersiz değildir" âyeti ve benzerleri için Bakara sûresi (2), 140. âyetin dipnotuna bakınız.

248 Kendilerine ilâhî kitap gelenlerin arzularına uymanın kötü sonuçlarını gösteren diğer âyetler Bakara sûresi (2), 120. âyetin dipnotunda verilmiştir.

249 Âyetin buraya kadar olan kısmı En`âm sûresi (6), 20. âyette aynen geçmektedir.

250 Bu âyet Âl-i İmrân sûresi (3), 60. âyette de geçmektedir. "Kendilerine kitap verdiklerimiz, Kur'an'ın, gerçeğin tâ kendisi olarak Rabbin tarafından indirildiğini bilirler. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (En`âm 6/114).

"Şâyet sana indirdiğimizde bir şüphen varsa, senden önce gelen kitabı okuyanlara sor. Elbette sana Rabbinden gerçek geldi. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma." (Yûnus 10/94).

251 "İşte onlar, hayırlarda yarışmakta ve öne geçmektedirler." (Mü'minûn 23/61). Hayırda yarışmakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

149. Nereden yolculuğa çıkarsan çık, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir.[252] Bu emir Rabbinden gelen gerçek bir emirdir. Allah sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.[253]

150. Yeryüzünün neresinden yolculuğa çıkarsan çık, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Mü'minler! Siz de nerede bulunursanız yüzünüzü o yöne çevirin. İnsanlardan zulmedenler[254] dışında hiç kimse sizin aleyhinizde bir delil bulamasın. Siz de onlardan korkmayın, Benden korkun.[255] Böylece size verdiğim nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız.

151. Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, size kitabı ve hikmeti öğretir,[256] bilmediğinizi belletir.[257]

152. Öyleyse siz Beni anın ki Ben de sizi anayım.[258] Bana şükredin, sakın nimetlerime nankörlük etmeyin.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ
حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ
إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا
مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ
وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ
مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُونِي
أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

---

252 Mescid-i Harâm, Kâbe demektir. Bu emir bir sonraki âyette de tekrarlanmakta, yolculuk sırasında namaz kılarken de Kâbe'ye doğru dönmek gerektiği bildirilmektedir.

253 "Allah sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir" âyeti ve benzerleri için Bakara sûresi (2), 140. âyetin dipnotuna bakınız.

254 "Zulmedenler" ifadesiyle, Resûl-i Ekrem Kudüs'e doğru namaz kılarken "O bizim kıblemize döndü, yakında dinimize de girecek" diye ümitle bekleyen, kıblenin Kâbe'ye çevrilmesinden sonra ise "Muhammed dedesi İbrâhim'in yaptığı Kâbe'yi ve atalarının dinini özledi, onun için kıbleyi değiştirdi" diye tutarsız ve haksız konuşanlar kastedilmektedir.

255 "İnsanlardan korkmayın, Benden korkun" ifadesi Mâide sûresi (5), 44. âyette de geçmekte, sadece Allah'tan korkulması gerektiği çeşitli âyetlerde belirtilmektedir:

"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Bir de Benden, yalnız Benden korkun." (Bakara 2/40).

"Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir." (Ahzâb 33/39).

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazını gereği gibi kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkanlar onarıp ziyaret eder." (Tevbe 9/18).

"Mü'minler! Sizi köstekleyen şeytandan başkası değildir. O içinize kendi dostlarının korkusunu yerleştirmeye çalışıyor. Siz, onlardan korkmayın, eğer gerçekten mü'min iseniz Benden korkun." (Âl-i İmrân 3/175).

256 Bakara sûresi (2), 129. âyetin dipnotunda hikmet hakkında bilgi verilmiştir.

257 "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın." (Bakara 2/129). Konuyla ilgili diğer âyetler ve açıklama için buraya bakınız.

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin." (Şûrâ 42/52). Allah Teâlâ'nın Resûlullah'a bilmediklerini belletmesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

258 Allah; kulunun Kendisini her zaman ve her durumda, ayakta, otururken, yatarken bile anmasını ister (Âl-i İmrân 3/191) ve bir hadîs-i kudsîde şöyle buyurur: "Ben kulumun Beni düşündüğü gibiyim. Kulum Beni zikrettiği zaman onunla beraberimdir. Eğer Beni yalnız başına anarsa, Ben de onu yalnız Kendim anarım. Şâyet o Beni bir topluluk içinde anarsa, Ben de onu daha hayırlı bir toplulukta anarım. Eğer kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım." (Buhârî, Tevhîd 15, 50; Müslim, Zikir 2, 19).

Resûl-i Ekrem de bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir." (Buhârî, Daavât 66; Müslim, Zikir 12).

"İçinde Allah'ın anıldığı ev ile Allah'ın anılmadığı evin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir." (Müslim, Müsâfirîn 211).

Huzura ermenin tek yolu Allah'ı zikretmektir:

"Onlar iman eden ve Allah'ın zikriyle huzura kavuşan kimselerdir. Şunu iyi bilin ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur." (Ra'd 13/28). Bu âyetin dipnotunda ilgili bazı âyetler ve bir hadis vardır.

153. Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin.[259] Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

154. Allah yolunda öldürülenlere "ölülerdir" demeyin. Hayır onlar diridir, ama siz farkında değilsiniz.[260]

155. Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar kaybettirmek sûretiyle imtihan edeceğiz.[261] Müjdele o sabredenleri!

156. Onlar, başlarına bir felâket gelince "Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve sonunda yine O'na döneceğiz" derler.[262]

157. Bütün günahları Rableri tarafından bağışlanıp merhamet edilenler iş te böyle davrananlardır. Ve onlar doğru yolu bulanlardır.

158. Safâ ile Merve Allah'ın hac için koyduğu işâretlerdendir. Hacceden[263] veya umre yapan bir kimsenin onları tavaf etmesinde bir günah yoktur.[264] Kim içinden gelerek bir iyilik ederse, elbette yapılan iyiliklerin karşılığını veren ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'tır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَع۪ينُوا بِالصَّبْرِ
وَالصَّلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا
تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ
اَحْيَٓاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ
بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ
الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ
الصَّابِر۪ينَ ﴿١٥٥﴾ اَلَّذ۪ينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُص۪يبَةٌ
قَالُٓوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ
عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ
شَعَٓائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَل۪يمٌ ﴿١٥٨﴾

259 "Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin. Çünkü namaz, Allah'a duyduğu derin saygıdan kalbi ürperenlerden başkasına zor gelir." (Bakara 2/45).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zor ve sıkıntılı bir durumla karşılaştığında namaz kılardı (Ebû Dâvûd, Tatavvu' 22; Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, I, 361, nr. 1319).

260 Aşağıda meali verilen âyet de şehitlerin sahip olduğu bazı nimetleri dile getirmektedir:

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Aksine onlar diridirler; Rableri yanında rızıklanmaktadırlar." (Âl-i İmrân 3/169). Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şehitlerin ruhlarının, Cennet'te yeşil kuşların bedeninde arzu ettikleri meyvelerden yiyerek, Cennet ırmaklarına dalıp çıkarak ve istedikleri yere uçarak dolaşıp durduğunu haber vermiştir (Müslim, İmâret 121; Ebû Dâvûd, Cihâd 27; Tirmizî, Fazlü'l-cihâd 13, Tefsîr 4).

261 "Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Âl-i İmrân 3/186).

262 Resûl-i Ekrem muhtelif hadislerinde bu konuyu şöyle açıklamıştır:

"Bir kul sıkıntıya düşüp de 'Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve sonunda yine O'na döneceğiz. Allahım, başıma gelen sıkıntının ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lütfet' diye dua ederse, Allah Teâlâ ona uğradığı sıkıntıdan dolayı hakettiği karşılığı ve kaybettiğinden daha hayırlısını verir." (Müslim, Cenâiz 4).

"Çocuğunu kaybeden Müslüman: 'Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve sonunda yine O'na döneceğiz' deyince, Allah Teâlâ meleklere: 'Kulum için Cennet'te bir köşk yapın ve ona Hamd Köşkü adını verin' buyurur." (Tirmizî, Cenâiz 36).

"Asıl sabır, felâketin geldiği anda dayanıklı olabilmektir." (Buhârî, Cenâiz 31; Müslim, Cenâiz 14-15).

263 Hac ibâdeti, "Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten insanlara Beytullah'ı haccetmek Allah'ın bir emridir" (Âl-i İmrân 3/97) âyetiyle emredilmiştir.

Hac yılda bir defa ve sadece Zilhicce ayının belli günlerinde yapıldığı halde, umrenin belli bir zamanı yoktur. Umre, ihram giyip Kâbe'yi tavaf ederek ve Safâ ile Merve arasında bazan yürüyerek bazan koşarak yapılan bir ibâdettir. Hacda, umreden farklı olarak, Arafât dağına çıkılıp orada belli bir süre durulması (vakfe yapılması) zorunludur. Bakara sûresi (2), 196-197. âyetlerde hac ve umreden söz edilmektedir.

264 Hz. İbrâhim'in eşi Hâcer, oğlu İsmâil'e su bulmak için Kâbe'nin doğusunda bulunan Safâ ile Merve tepeleri arasında yedi defa koşmuştu. Câhiliye devrinde de Kâbe ziyaret edilirken Safâ ile Merve arasında koşulurdu. İslâmiyet geldikten sonra, Müslümanlar orada koşmanın bir Câhiliye âdeti olduğunu düşünerek çekingen davrandılar. Söz konusu tereddüdü gidermek üzere bu âyet indi (Buhârî, Hac 80) ve bu geleneğin Hz. İbrâhim'den beri var olduğunu öğretti.

159. İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu,[265] onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder.[266]

160. Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim.[267]

161. Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu,[268] Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir.

162. Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır.[269]

163. Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur.[270] O Rahmân ve Rahîm'dir.[271]

اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ
وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِۙ
اُو۬لٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَۙ ﴿١٥٩﴾
اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَاُو۬لٰٓئِكَ
اَتُوبُ عَلَيْهِمْۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾
اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُو۬لٰٓئِكَ
عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ
اَجْمَعِينَۙ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

265 "Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/174).

"Ey Ehl-i kitap! kitapta olup da gizlediğiniz pek çok şeyi size açıklayan, bir çoğunu da yüzünüze vurmayan elçimiz geldi." (Mâide 5/15).

"Onlara şöyle de: 'Mûsâ'nın insanlara bir nur ve bir yol gösterici olarak getirdiği, sizin ise ayrı ayrı kâğıtlara yazıp işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu da gizlediğiniz, ayrıca, sizin de ve atalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği o kitabı kim indirmiştir?'" (En'âm 6/91).

Bu sûrenin 146. âyetinde, kendilerine ilâhî kitap verilen bazılarının Peygamber Efendimizi öz oğulları gibi tanıdıkları halde, kitaplarında açıklanan bu gerçeği bile bile gizleyip sakladıkları ifade edilmektedir.

266 "Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/89). Allah'ın lânetinin kimlerin üzerine olacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

267 "Ancak yaptıklarının ardından tövbe edip kendilerine çeki düzen verenler müstesnâdır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." (Âl-i İmrân 3/89).

"Ancak tövbe edip kendilerine çekidüzen verenler ve Allah'ın dinine sarılıp, bütün samimiyetleriyle O'na yönelenler müstesnâ. Onlar, mü'minlerle beraberdir. Mü'minlere ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Nisâ 4/146).

"Kötülükleri yaptıktan sonra tövbe ederek gerçekten iman edenlere gelince, şüphesiz o tövbe ve imandan sonra senin Rabbin çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (A'râf 7/153).

"Yine de Rabbin, bir câhillik edip kötülük işleyen, ardından da tövbe edip kendine çeki düzen verenlerin yanındadır. Elbette senin Rabbin onların bu tövbelerinden sonra çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nahl 16/119).

"Ancak bundan sonra tövbe edip, durumlarını düzeltenlere gelince, bunlar fâsıklıktan kurtulurlar. Çünkü Allah son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir." (Nûr 24/5).

Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

268 "İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah aslâ bağışlamayacaktır." (Muhammed 47/34). Kâfir olarak ölenlerin durumuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

269 Bu âyet Âl-i İmrân sûresi (3), 88. âyette aynen geçmektedir.

"Zâlimler azapla yüz yüze geldiklerinde, artık ne azapları hafifletilir ne de kendilerine süre verilir." (Nahl 16/85).

"Suçlular Cehennem ateşini görecek, oraya düşeceklerini kesinlikle anlayacak, ama oradan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır." (Kehf 18/53).

"Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği zamanı bir bilselerdi! Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecektir. Onu geri çevirmeye güçleri yetmeyeceği gibi, kendilerine süre de verilmeyecektir." (Enbiyâ 21/39-40).

"Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" (Mülk 67/7-8).

"İşte, tadın artık! Bundan sonra size azaptan başka bir şey arttırmayız." (Nebe' 78/30).

270 "Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Âhirete iman etmeyenlerin kalbi Allah'ın birliğini inkâr eder, inanmayı kibirlerine yediremezler." (Nahl 16/22).

"Allah'tan başka bir ilâh daha kabul etme! Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız kalırsın!" (İsrâ 17/22).

"De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim. Ama bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir." (Fussılet 41/6).

"Şüphesiz sizin ilâhınız O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur." (Tâhâ 20/98).

"De ki: "Rabbim tarafından bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor." (Enbiyâ 21/108).

"Bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir. Biz, yalnız O'na boyun eğen Müslümanlarız." (Ankebût 29/46).

Tek ilâhtan başka ilâh edinmemeyi emreden âyetler şu âyetin dipnotunda zikredilmiştir:

"Allah şöyle buyurdu: 'İki ilâh edinmeyin; O tek bir ilâhtır. Bu sebeple yalnız Benden korkun.'" (Nahl 16/51).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin, içinde ism-i a'zamın bulunduğunu haber verdiği âyetlerden biri de bu Bakara sûresi (2), 163. âyettir (Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Daavât 65; İbni Mâce, Duâ 9).

271 Rahmân ve Rahîm hakkında bilgi için Fâtiha sûresi (1), 3. âyette bakınız.

164. Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır.[272]

165. Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler.[273] Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler. O zulmedenler[274] azap ile yüz yüze geldikleri anda[275] bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ
اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي
الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ
السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ
وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ
يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ
اللّٰهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ وَلَوْ يَرَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ
لِلّٰهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾

272 "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için birçok deliller vardır." (Âl-i İmrân 3/190). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler zikredilmiştir.

"Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57).

"Taze et yemeniz, takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi hizmetinize veren O'dur. Gemilerin denizde suları yara yara gittiğini görürsün. Bütün bunlar, Rabbinizin nimetinden nasibinizi aramanız, faydalanıp O'na şükretmeniz içindir." (Nahl 16/14).

"Allah gökten yağmur indirip daha önce ölü olan yeryüzünü onunla canlandırdı. Elbette bunda dinleyip anlayan bir toplum için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/65).

"Biz geceyi ve gündüzü, Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren iki delil yaptık; Rabbinizin size olan lütfunun peşine düşüp aramanız, yılların sayısını ve hesabınızı bilmeniz için gecenin karanlığını giderip

ardından gündüzün aydınlığını getirdik. İşte Biz, her şeyi böylesine geniş geniş açıkladık." (İsrâ 17/12).

"Görmedin mi? Allah, bulutları nasıl yönlendiriyor, sonra onları bir araya getirip, nasıl yoğunlaştırıyor! Sen de o bulutların arasından yağmurun indiğini görürsün. Allah, gökyüzünden dağlar gibi bulutlar da indirir ki, bunlarda bazan dolu bulunur. O doluyu Allah dilediği kimselerin başına indirir. Dilediği kimseleri de ondan korur. O bulutlarda çakan şimşeklerin parıltısı ise neredeyse gözleri kör edecek!" (Nûr 24/43).

"De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah geceyi kıyamete kadar üzerinizde sürekli kılacak olsa, Allah'tan başka, size aydınlık getirecek bir ilâh kimdir? Hâlâ kulak vermeyecek misiniz? De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah gündüzü kıyamete kadar üzerinizde sürekli kılacak olsa, istirahat edeceğiniz bir geceyi size Allah'tan başka getirecek bir ilâh kimdir? Bu gerçeği görmeyecek misiniz? Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/71-73).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5).

"O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

273 Şu âyet Allah'ı sevmenin ölçüsünü belirtiyor:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Âl-i İmrân 3/31).

Peygamber Efendimiz, Allah katında en büyük günahın hangisi olduğunu soran birine: "Seni yaratan Allah'a başka varlıkları denk tutmandır" buyurmuştur (Buhârî, Tefsîr 2/3, 25/2; Müslim, Îmân 142).

274 Allah'tan başkasını O'na denk tutan ve onları Allah'ı severcesine seven kimselerin birer zâlim oldukları muhtelif âyetlerde belirtilmektedir:

"O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254). Lokman aleyhisselâm oğluna öğüt verirken şöyle demiştir:

"Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokmân 31/13).

275 "O azabı yakınlarında gördükleri zaman, kâfirlerin yüzleri simsiyah kesilir. Onlara 'İstediğiniz şey işte bu' denir." (Mülk 67/27).

166. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır.[276]

167. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler.[277] Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır.[278]

168. Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin.[279] Şeytanın izinden gitmeyin.[280] Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır.[281]

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا
وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ
﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً
فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ
اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ
بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا
مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾

---

276 "Şunlara bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! İlâh diye taptıkları şeyler onları nasıl da yüz üstü bırakıp gitti." (En'âm 6/24).

"O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz. Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." Orada herkes, daha önce yaptığının hesabını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar, onların ilâh diye uydurdukları şeyler ise kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir." (Yûnus 10/28-30).

"İşte kendilerine yazık edenler bunlardır; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları bırakıp gitti." (Hûd 11/21).

"Artık o gün Allah'a boyun eğecekler. İlâh diye tapındıkları şeyler de kendilerini yüz üstü bırakıp gidecektir." (Nahl 16/87). Konuyla ilgili başka âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Biz her ümmetten bir şâhit çıkaracağız ve diyeceğiz ki: 'Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hakkında delilinizi getirin bakalım.' İşte o zaman gerçek ilâhlığın Allah'a âit olduğunu anlayacaklar ve dünyada iken uydurdukları o sahte ilâhlar da kaybolup gidecek." (Kasas 28/75).

"'Rabbimiz!' derler. 'Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar.'" (Ahzâb 33/67). Konuyla ilgili başka âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Daha önce yalvarıp yakardıkları şeyler onları öylece bırakıp kaybolmuş; onlar da sığınacak bir yerleri olmadığını anlamışlardır." (Fussılet 41/48).

277 Dünyada kendilerine uyulanlarla onların arkasından gidenlerin âhiretteki çekişmelerini gösteren âyetlerden biri şudur:

"Kâfirler: "Ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan öncekilere" dediler. Sen o zâlimleri Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen! Birbirlerine söz yetiştirmektedirler. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: "Siz olmasaydınız biz mü'min olmuştuk." Büyüklük taslayanlar da güçsüzlere derler ki: "Siz doğru yolu buldunuz da biz mi sizi yoldan zorla çevirdik? Siz zâten suçlu kimselerdiniz." Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara: "Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı" derler. Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyunduruklar geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/31-33).

278 Kâfirlerin Cehennem'den bir daha çıkarılmayacaklarıyla ilgili diğer âyetler Mâide sûresi (5), 37. âyette ve dipnotunda verilmiştir.

279 "İyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır" (Mâide 5/4) buyuran Allah Teâlâ, birçok âyette, kullarına verdiği helâl ve temiz rızıklardan yenmesini tavsiye buyurmaktadır (Bakara 2/57, 172; Mâide 5/88; En'âm 6/142; A'râf 7/160).

Bazı âyetlerde ise helâl ve temiz nimetlerin yenmesi tavsiye edilirken bazı öğütler de verilmektedir:

"Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'nun nimetlerine şükredin." (Nahl 16/114).

"Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yiyin, ama aşırılığa kaçmayın." (Tâhâ 20/81).

"Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin, sâlih ameller yapın." (Mü'minûn 23/51).

"Peygamberleri onlara 'Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin' demişti." (Sebe' 34/15).

Resûl-i Ekrem de "yediği haram, içtiği haram, gıdası haram" olan birinin duasının kabul edilmeyeceğini belirtmektedir (Müslim, Zekât 65; Tirmizî, Tefsîr 2/37).

"Şöyle de: 'Allah'ın kulları için yarattığı zîneti, iyi ve temiz rızıkları kim haram kıldı?' Şöyle söyle: 'Bunlar dünya hayatında iman edenler içindir; kıyamet gününde de sadece onların olacaktır.' Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklarız." (A'râf 7/32).

280 "Ey iman edenler! Şeytanın izinden gitmeyin. Kim şeytanın izinden giderse, bilsin ki o, kendisinden hep hayâsızlığı, dinin ve aklın kabul etmediği şeyleri yapmasını ister." (Nûr 24/21).

Bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ: "Ben kullarımı tertemiz Müslümanlar olarak yarattım; fakat şeytanlar onları dinlerinden uzaklaştırdı; onlara helâl kıldığım rızıkları haram diye gösterdi" buyurmakta (Müslim, Cennet 63) ve Kendisinin verdiği nimetleri haram saymamak gerektiğini hatırlatmaktadır.

281 "Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır" ifadesi Bakara 2/208; En'âm 6/142; Zuhruf 43/62'de de geçmektedir. Ayrıca bk. Yûsuf 12/5; İsrâ 17/53; Kasas 28/15; Yâsîn 36/60.

"Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı, şeytan sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır demedim mi?" diye seslendi." (A'râf 7/22).

"Bunun üzerine Biz şöyle dedik: "Ey Âdem! Bu İblis; senin de, eşinin de gerçekten düşmanıdır. Dikkat edin, sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın! Yoksa sıkıntı çekersin." (Tâhâ 20/117).

169. Şeytan sizi kötü olanı ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya,[282] Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeye kışkırtır.[283]

170. Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler.[284] Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?

171. Kâfirleri gerçeğe dâvet eden kimsenin hali, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen çobana benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler.[285] Çünkü akıllarını kullanmazlar.

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin.[286] Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.

اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّٓوءِ وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ
تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ وَاِذَا
قٖيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ
نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ
اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـٔاً وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾
وَمَثَلُ الَّذٖينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذٖي يَنْعِقُ
بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً وَنِدَٓاءًۜ صُمٌّ بُكْمٌ
عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾

282"Şeytan sizi fakir düşersiniz diye korkutur da cimriliğe ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya teşvik eder." (Bakara 2/268).

283Şeytan insanı ahlâksızlığa itmekle kalmaz, onu daha büyük günahlara sevkeder. İnsanın aklıyla ve şahsî çabasıyla elde edemeyeceği, ancak Allah bildirirse öğreneceği bilgiler bulunduğu halde, şeytan, onu Allah hakkında bilmediği şeyleri söylemeye de teşvik eder. Ona Allah'ın oğlu olduğunu söyletir (Bakara 2/116), hangi hayvanların Allah'a adanması gerektiği fikrini telkin eder (Mâide 5/103), çocukları öldürmeyi, Allah'ın helâl kıldığı rızkı haram saymayı öğütler (En'âm 6/140; Yûnus 10/59; Nahl 16/116).

284Gerçeklere sırt çeviren bütün inkârcılar, en doğru yolun, atalarından gördükleri hayat tarzı olduğunu ileri sürmüşlerdir:

"Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin" dendiği zaman, "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter" derler. Peki, ya ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Mâide 5/104).

"O imansızlar çirkin bir iş yaptıkları zaman "Atalarımızın da böyle yaptığını gördük ve bunu bize Allah emretti" derler. Sen de şöyle de: "Allah hiçbir zaman hayâsızlığı, ahlâksızlığı emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (A'râf 7/28).

"Onlar: "Hayır! Ama biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük" demişlerdi." (Şuarâ 26/74).

"Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde, onlar "Biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" dediler. Peki, ya şeytan onları alevli ateş azabına çağırıyorsa?" (Lokmân 31/21).

"Çünkü onlar atalarını sapıklıkta buldular. Ama yine de onların izlerinde koşup duruyorlar." (Sâffât 37/69-70).

"Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz." Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler. Peygamberleri: "Ya ben size atalarınızdan gördüğünüz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" dedi. Onlar ise: "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz" dediler." (Zuhruf 43/22-24).

285"Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin. Sen körleri içinde bulundukları sapıklıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Ancak âyetlerimize inanlara, boyun eğip teslim olanlara sesini duyurabilirsin." (Rûm 30/52-53).

"Artık onlar sağır, dilsiz ve kördür; tuttukları yanlış yoldan geri dönemezler." (Bakara 2/18). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmış ve benzeri âyetler zikredilmiştir.

286"Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

173. Allah size leşi, kanı,[287] domuz etini[288] ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı.[289] Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa,[290] başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan[291] yemesinde bir günah yoktur.[292] Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[293]

174. Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar.[294] Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır.

175. Onlar doğru yola karşılık sapıklığı, Allah'ın affı yerine Cehennem azabını satın almış kimselerdir.[295] Onlar ateşe ne kadar da dayanıklı imişler!

176. Bu azabın sebebi, inkâr ettikleri kitabı Allah'ın gerçeği ortaya koymak için indirmesidir. Bu kitap hakkında anlaşmazlığa düşenler de[296] haktan büsbütün uzaklaşmışlardır.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَمَنِ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا
أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ
ثَمَنًا قَلِيلًا أُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ
إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولٰئِكَ
الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ
بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ
بِأَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

---

287 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Size iki ölü ve iki kan helâl kılınmıştır. İki ölü balık ile çekirge, iki kan da karaciğer ile dalaktır (İbni Mâce, Et'ıme 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 97).

288 Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah Teâlâ'nın sadece domuz etini yemeyi değil, onu alıp satmayı da yasakladığını bildirmiştir (Buhârî, Büyû' 112; Müslim, Müsâkât 71).

289 Âyetin buraya kadar olan kısmı yakın ifadelerle Mâide sûresi (5), 3. âyette de geçmektedir.

290 Burada, yemediği takdirde ölmek gibi hayatî bir tehlikenin söz konusu olması durumuna işâret edilmektedir. Yasaklanan şeyleri yemek zorunda kalmanın ölçüsünü bildiren hadîs-i şerîf Mâide sûresi (5), 3. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

291 "Kendisi gibi zorda kalmış birinin hakkına tecavüz etmeden ve zaruret miktarını aşmadan" anlamındadır.

292 Bir kıtlık yılında, sahâbînin biri Medine'deki bahçelerden birine girerek başak toplayıp yemiş, bir kısmını da yanında götürmeye çalışırken bahçe sahibi onu yakalayıp dövmüş ve elbisesini almıştı. Şikâyet üzerine Resûl-i Ekrem bahçe sahibini "Adam açtı doyurmadın, doğruyu bilmiyordu öğretmedin" diye uyarmıştı (Ebû Dâvûd, Cihâd 85; İbni Mâce, Ticârât 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 167).

Başkasının malını çalmak haramdır; fakat aç kalan bir kimsenin, haram olan bir şeyi, ölmeyecek ve hayatiyetini devam ettirecek, ama başkasına da zarar vermeyecek kadar yemesinde sakınca görülmemiştir.

293 Bu âyet, bir iki kelime farkıyla Nahl sûresi (16), 115. âyette de geçmektedir.

"Onlara şöyle de: "Bana vahyedilenler arasında, bir kimseye haram kılınmış yiyecekler olarak sadece ölmüş hayvan etini, akan kanı, bir pislik olan domuz etini, bir de Allah'a itaatsizlik olarak O'ndan başkası adına kesilen hayvanı buluyorum." Ancak kim başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan bunlardan yemek zorunda kalırsa, şunu bilsin ki, senin Rabbin çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (En'âm 6/145).

"Size şunlar haram kılındı: Kesilmeden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar, henüz canı çıkmadan yetişip kestikleriniz dışında boğularak, dövülerek, yüksekten düşerek, bir hayvan tarafından boynuzlanarak, yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen ve putlar için kesilen hayvanlar; bir de fal oklarıyla şans aramak." (Mâide 5/3).

Allah'ın "çok bağışlayan" ve "çok merhamet eden" anlamındaki Gafûr ve Rahîm isimleri, beraberce yetmiş iki yerde geçmektedir.

294 "İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu, onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder." (Bakara 2/159). Bu âyetin dipnotunda, Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyenler hakkında bilgi vardır.

295 "Onlar doğru yola karşılık sapıklığı almış kimselerdir. Bu yüzden ne bu takaslarından bir şey kazanmışlar, ne de doğru yolu bulmuşlardır." (Bakara 2/16).

Kâfirlerin daha başka neyi neye karşılık satıp aldıkları hakkında Bakara sûresi (2), 90. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

296 "Allah'ın, gerçeği ortaya koymak için indirdiği kitap" ifadesi Âl-i İmrân sûresi (3), 3. âyette şöyle geçmektedir:

"Kur'ân-ı Kerîm'i sana, gerçeğin ta kendisi ve önceki ilâhî kitapları doğrulayıcı olarak parça parça indiren Allah'tır. Tevrat ve İncil'i de O indirmiştir."

177. Yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz iyilik değildir.[297] Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanan; malını sevdiği halde[298] onu akrabasına,[299] yetimlere, yoksullara,[300] yolda kalmışlara,[301] ihtiyacından dolayı isteyenlere, bir de esirlere veren; namazı gerektiği şekilde kılıp zekâtı ödeyen, antlaşma yaptığında sözünde duran;[302] sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında bunlara dayanıp katlanan kimselerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi olanlar işte bunlardır; müttakiler[303] de ancak bunlardır.

178. Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas emredildi.[304] Hür kimse hür kimseyi, köle köleyi, kadın kadını öldürdüğü zaman kısas yapılır. Ancak katil, öldürdüğü kimsenin yakını tarafından affedilirse kısas düşer; o zaman affeden, uygun görülen diyeti kabul etmeli, affedilen de diyet borcunu güzelce ödemelidir.[305] Bu, Rabbinizin bir hafifletmesi ve merhametidir. Bütün bunlara rağmen kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa,[306] pek acı bir azabı hak etmiş olur.[307]

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ
وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَۚ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِۙ وَالسَّٓائِل۪ينَ
وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ
وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِر۪ينَ
فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَح۪ينَ الْبَأْسِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ صَدَقُواۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ
الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ
بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ
اَخ۪يهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ
بِاِحْسَانٍۜ ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ
فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٨﴾

297"Evlere arka taraflarından girmek iyilik değildir. Asıl iyilik, Allah'a karşı gelmekten sakınanın iyiliğidir." (Bakara 2/189).

298"Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız." (Âl-i İmrân 3/92).

Hangi sadakanın daha sevap olduğunu soran birine Resûl-i Ekrem'in verdiği şu cevap konuya açıklık getirmektedir: "Gücün kuvvetin ve sağlığın yerindeyken, cimriliğin üzerinde olup fakir düşmekten endişe etmekteyken, daha büyük zengin olmayı düşlerken verdiğin sadakanın sevabı daha büyüktür." (Buhârî, Zekât 11, Vesâyâ 7; Müslim, Zekât 92).

299Yakın akrabaya iyilik etmeyi emreden Bakara sûresi (2), 83. âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

300"Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler." (İnsan 76/8).

Resûl-i Ekrem yoksulu şöyle târif etmiştir: "Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir." (Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101).

301"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya hakkını ver." (İsrâ 17/26; Rûm 30/38).

"Elde ettiğiniz herhangi bir ganimetin beşte birinin Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış kimselere âit olduğunu bilin." (Enfâl 8/41; Haşr 59/7).

302İnsanlarla yapılan her türlü antlaşma ve sözleşme Allah'a verilen söz sayılır. "Allah'a verdiğiniz sözde durun." (En'âm 6/152).

"Aranızda sözleşme yaptığınızda Allah'a verdiğiniz sözü tam olarak tutun." (Nahl 16/91).

303Müttaki: Takvâ sahibi. Takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

304Kısas misilleme demek olup birini kasten öldürene ve yaralayana uygulanır. Tevrat'ta da "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar da böylece kısas yapılacak" diye yazıldığı Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilmektedir (Mâide 5/45).

305"Tevrat'ta Biz onlara, "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar da böylece kısas yapılacak" diye yazdık. Kim de kısasdan vazgeçip kendi hakkını bağışlarsa, bu onun için bir kefaret olur." (Mâide 5/45).

İbni Abbas'ın açıklamasına göre İsrâiloğulları'nda kısas uygulaması vardı, fakat diyet yoktu. Katili "affeden" ifadesiyle, kasten öldürme olayında kısas yerine diyeti kabul eden kimse anlatılmaktadır. Bu tür olaylarda diyet alıp verebilmek, Allah Teâlâ'nın bu ümmete gösterdiği bir kolaylıktır. Bu sebeple diyeti isteyen güzel bir üslup ile istemeli, veren de güzel bir tarzda ödemelidir.

306"Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin! Haksız yere öldürülen kimsenin velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir; o da misilleme yaparken ölçüyü aşmasın." (İsrâ 17/33). Meselâ katilin akrabasından bir veya birkaç kişiyi haksız yere öldürmesin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırı aşmaktır. Diyeti aldıktan sonra katilin öldürülemeyeceğine Peygamber Efendimiz de işâret etmiştir (Buhârî, İlim 39, Diyât 8).

307"Artık kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa, pek acı bir azabı hak etmiş olur" ifadesi Mâide sûresi (5), 94. âyette de geçmektedir.

179. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız.[308]

180. Birinize ölüm yaklaştığı zaman, eğer geride mal bırakacaksa, baba, ana ve yakın akrabası için uygun bir şekilde vasiyet etmek size farz kılınmıştır.[309] Bu, takvâ sahiplerinin[310] üzerine bir borçtur.

181. Artık bu vasiyeti duyduktan sonra onu değiştiren olursa, günahı değiştirenin boynunadır. Şüphesiz Allah, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

182. Vasiyet edenin bir hataya düşmesinden veya günaha girmesinden korkup da mîrasçılar arasında bir uzlaşma sağlayan kimseye herhangi bir günah yoktur.[311] Doğrusu Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[312]

183. Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah'a karşı gelmekten korunasınız diye,[313] size de farz kılındı.

184. Oruç günleri sayılıdır.[314] Ancak hasta olan veya yolculuğa çıkıp da oruç tutamayanlarınız, tutamadığı oruçları diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar ise her oruç için bir fakiri doyuracak kadar fidye verir.[315] Kim gönlünden koparak fazla fazla verirse, kendisi için daha hayırlı olur. Ama oruç tutmanız, bir bilseniz, sizin için daha hayırlıdır.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا
حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ
اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِۚ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَۜ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا
سَمِعَهُ فَاِنَّمَٓا اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُۜ
اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌۜ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ
مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَٓا
اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ
كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿١٨٣﴾ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ
كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ
اَيَّامٍ اُخَرَۜ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ
مِسْكِينٍۜ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُۜ وَاَنْ
تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

---

308 Birini öldürmek isteyen kimse, 'Eğer onu öldürürsem, kısas uygulayıp beni de öldürürler' diye düşünür ve kararından vazgeçer. Cezanın caydırıcılığı, işlenecek birçok cinâyetin önüne geçer ve muhtemel nice katil ve maktullerin hayatı kurtulmuş olur.

309 Mîras âyetinden önce inen bu âyette baba, ana ve yakın akraba için "vasiyet"ten söz edilmiş, fakat daha sonra gelen mîras

âyeti (Nisâ 4/11-12) mîrasçıların paylarını belirlemiştir. Resûl-i Ekrem, Allah Teâlâ mîras âyetiyle herkese hakkını verdiği için artık mîrasçılara vasiyet etmeye gerek bulunmadığını (Ebû Dâvûd, Vesâyâ 6), geride bırakılan malın "üçte birini geçmemek üzere" mîrastan pay alamayan akrabaya, meselâ yetim torunlara, fakirlere, hayır için kurulan müesseselere verilmek üzere vasiyet edilebileceğini bildirmiş (Buhârî, Vesâyâ 3), "Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan Müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir" buyurmuştur (Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasıyyet 1, 4).

310 "Takvâ sahipleri" ifadesinin anlamı için Bakara sûresi (2), 2. âyetin açıklamasına bakınız.

311 Yukarıdaki iki âyet mîras bırakanın vasiyetini uygulayacak kimseyle ilgilidir. Vasiyetnâmeyi uygulayacak kimse vasiyet edenin bir hata veya haksızlık ettiğini görürse, meselâ mîrasçılardan birine hakkı olandan fazlasını bıraktığını veya onlardan mal kaçırdığını tespit ederse, mîrasçılara durumu açıklamalı ve böylece hatayı önlemelidir. Böyle iyi bir niyetle vasiyeti değiştirmekte herhangi bir sakınca yoktur.

312 "Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir" cümlesi Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça vurgulanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 192, 199, 226; Mâide 5/3; En'âm 6/54; Nahl 16/18).

313 Oruç, Müslümanları kötülüklerden korumak ve erdemli birer insan haline getirmek için farz kılınmıştır. Peygamber Efendimiz gözlerini haramdan, nefislerini kötülükten korumak için gençleri evlenmeye, evlenemeyenleri ise oruç tutmaya teşvik etmiş, orucun şehveti kırmak sûretiyle insanı günahlardan uzaklaştıracağını açıklamıştır (Buhârî, Savm 9, 10, Nikâh 2, 3).

314 Ramazan ayı bazı yıllar 29, bazı yıllar 30 gün olduğu için "Oruç günleri sayılıdır" buyurulmuştur.

315 Fidye, "bedel" demektir. Bu âyet ile bir sonraki âyet sağlıklı olan ve yolculuğa çıkmayan herkesin mutlaka bu ayı oruçlu geçireceği hükmünü getirmektedir (Buhârî, Tefsîr 2/26; Müslim, Sıyâm 149). Oruç tutması gerektiği halde hasta olup da oruç tutamayan veya tutmakta zorlanan yahut yolculuk edenlere, iyileştikten veya seyahatten döndükten sonra tutamadıkları oruçları tutma kolaylığı tanınmıştır. Çok yaşlı olduğu için oruç tutamayanlara tutamadıkları oruçlar için, bir yoksula bir günlük yiyeceğini verme imkânı getirilmiştir (Buhârî, Tefsîr 2/25).

185. Ramazan, hidâyetin ve hak-bâtıl ayırımının apaçık delilleri ve insanlara rehber olmak üzere Kur'an'ın indirildiği aydır.[316] İşte bu sebeple, içinizden ramazan ayına erişen orucunu tutsun. Ancak hasta veya yolcu olup da[317] oruç tutamayan kimse, tutamadığı oruçları başka günlerde tutsun. Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez;[318] ama O, sayılı günleri oruçlu geçirmenizi, size doğru yolu gösterdiği için de Allah'ın yüceliğini tanımanızı ve Kendisine şükretmenizi ister.

186. Kullarım sana Beni sorarlarsa, Ben onlara pek yakınım.[319] Bana dua ettiğinde dua edenin duasına karşılık veririm.[320] Öyleyse onlar da Benim dâvetime uysunlar ve Bana iman etsinler ki, doğru yolu bulabilsinler.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖٓي اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ
فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ
كَانَ مَرٖيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ
اُخَرَۜ يُرٖيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرٖيدُ بِكُمُ
الْعُسْرَۘ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ
عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَاِذَا
سَاَلَكَ عِبَادٖي عَنّٖي فَاِنّٖي قَرٖيبٌۜ اُجٖيبُ
دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ فَلْيَسْتَجٖيبُوا
لٖي وَلْيُؤْمِنُوا بٖي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

316 Kur'an, Mekke'de milâdî 610 yılı Ramazan ayında indirilmeye başlanmıştır. "Biz Kur'an'ı Kadir Gecesinde indirdik." (Kadir 97/1).

"Biz onu mübârek bir gecede indirdik." (Duhân 44/3).

317 Resûl-i Ekrem, hicretin 8. yılının (630) Ramazan ayında Mekke fethi için yola çıkmıştı. Bir süre yol aldıktan sonra su istedi ve herkesin göreceği şekilde suyu içti. Onu gören Müslümanlar da oruçlarını bozdular. Allah'ın elçisi Mekke'ye varıncaya kadar oruç tutmadı (Buhârî, Savm 34, 38). Peygamber Efendimiz yine bir yolculuk sırasında, insanların kendisini, sıcaktan ve güneşten korumaya çalıştıkları birini gördü ve onlara bu gayretlerinin sebebini sordu. Onlar da bu kişinin oruçlu olduğu için zor durumda kaldığını söylediler. Allah'ın elçisi: "Seferde oruç tutmanız dindarlık değildir. Allah'ın size verdiği kolaylıktan faydalanmaya bakınız" buyurdu (Müslim, Sıyâm 92; Nesâî, Sıyâm 47). Bununla beraber yolculuk sırasında oruç tutmak isteyenlerin tutabileceğini belirtti (Buhârî, Savm 33; Müslim, Sıyâm 107).

318 "Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez." (Mâide 5/6).

"O, sizi bunun için seçti ve size dinde hiçbir zorluk yüklemedi." (Hac 22/78).

319 "De ki: Eğer ben sapmışsam, bunun zararı banadır. Doğru yolu bulmuşsam, o da Rabbimin bana vahyettikleri sayesindedir. Şüphesiz ki O her şeyi işitir, her şeye yakındır." (Sebe' 34/50). Allah'ın kuluna yakınlığını ifade eden âyetler burada verilmiştir.

Bir sefer sırasında bazı sahâbîler bir tepeye çıkıp indikçe yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Resûl-i Ekrem onlara şöyle buyurdu: "Ey İnsanlar! Kendinize acıyın. Siz ne sağıra sesleniyorsunuz ne de yanınızda bulunmayan birine. Sizi çok iyi duyan ve yanınızda bulunan birine dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir." (Buhârî, Daavât 50, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44-46).

320 "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60).

"Rabbinize yalvara yakara ve sessizce dua edin. Çünkü O aşırı gidenleri sevmez." (A'râf 7/55).

Resûl-i Ekrem; bir kimsenin "Çok dua ettim, duam kabul olunmadı" diyerek dua etmekten geri durmamasını öğütlemiş, acele etmedikçe duasına karşılık verileceğini müjdelemiştir (Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikir 90-92).

Allah'ın elçisi bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde bir Müslüman Allah'tan bir şey dilerse, günah bir şeyi istemediği veya akrabası ile ilgisini kesmeyi arzu etmediği sürece Allah onun dileğini mutlaka yerine getirir veya ona vereceği şey kadar bir kötülüğü kendisinden uzaklaştırır." (Tirmizî, Daavât 115; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 18).

187. Oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, eşlerinizle ilişkide bulunmanız size helâl kılındı.[321] Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbise gibisiniz. Allah, nefislerinize karşı koyamayacağınızı bildiği için tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Şimdi eşlerinizle beraber olabilir ve Allah'ın sizin için yazıp takdir ettiğini isteyebilirsiniz. Fecrin, beyaz ipliğe benzeyen aydınlığı siyah ipliğe benzeyen gece karanlığından ayrılıncaya kadar yiyip için[322] ve orucu ertesi akşama kadar tutmaya devam edin. Mescidlerde itikâfa çekildiğinizde eşlerinizle ilişkide bulunmayın.[323] Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırlara yaklaşmayın.[324] İşte Allah Kendisine karşı gelmekten sakınsınlar diye âyetlerini insanlara böyle açıklar.

188. Birbirinizin malını haksız şekilde yemeyin. Başkalarına âit bazı malları, günah olduğunu bile bile haksız yolla yemek için hâkimlere rüşvet vermeyin.[325]

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى
نِسَٓائِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّۜ
عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْۚ فَالْـٰٔنَ
بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْۖ
وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ ثُمَّ
اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ
وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِي الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ حُدُودُ
اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُٓوا
اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا
اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ
اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

---

321 Ramazan orucu farz kılındığı ilk zamanlarda, gündüzleri olduğu gibi Ramazan gecelerinde de cinsel ilişki yasaktı. Bazıları ise kendilerine hâkim olamayıp geceleri kaçamak yapıyordu. İşte o zaman Allah Teâlâ iftar vaktinden imsak vaktine kadar cinsel ilişkiye izin veren bu âyeti indirdi. (Buhârî, Tefsîr 2/27).

322 Ashâb-ı kirâmdan Adî bin Hâtim bu âyetle ilgili başından geçen bir olayı şöyle anlatır: "Fecrin, beyaz ipliğe benzeyen aydınlığı siyah ipliğe benzeyen gece karanlığından ayrılıncaya kadar yiyip için" âyeti inince, biri siyah diğeri beyaz iki ip alıp onları yastığımın altına koydum. Gece zaman zaman bu iplere bakıyor, fakat renklerini birbirinden ayıramıyordum. Ertesi sabah Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme giderek bu durumu anlattım. Bana "Âyette geçen siyah iplik ile beyaz iplik, gece karanlığı ile gündüz aydınlığı demektir" diye açıkladı (Buhârî, Savm 16; Tefsîr 2/28).

Âyette sahur yapmaya teşvik de vardır. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Sahur yapınız. Çünkü sahurda bolluk, bereket vardır." (Buhârî, Savm 20; Müslim, Sıyâm 45).

"Bizim orucumuzu Ehl-i kitabın orucundan ayıran en önemli fark, sahur yemeğidir." (Müslim, Sıyâm 46; Ebû Dâvûd, Sıyâm 15; Nesâî, Sıyâm 27).

323 İtikâf, "belli bir yerde, belli bir zamanda, belli şartlara uyarak Allah'a kulluk ve itaat etmek" anlamına gelen nafile yani yapılması zorunlu olmayan, ancak yapana da sevap kazandıran bir ibâdettir. Peygamber Efendimizin yaptığı gibi (Buhârî, İtikâf 6) Ramazan'ın son on gününde mescidde itikâfa giren kimse, ibâdet, dua ve tefekkürle meşgul olur; âyette belirtildiği üzere itikâf süresince yiyip içer, fakat cinsel ilişkiden ve dünyevî isteklerden uzak durur.

324 "Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırları aşmayın. Kim Allah'ın koyduğu sınırları çiğnerse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/229).

"İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır." (Nisâ 4/13; Mücâdele 58/4; Talâk 65/1).

Allah Teâlâ "sınırlar" diye ifade ettiği haramlara yaklaşmayı bile yasaklamıştır. Resûl-i Ekrem bu yasağı şöyle bir misalle açıklamıştır: "Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına âit bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arâzisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir." (Buhârî, Îmân 39; Müslim, Müsâkât 107, 108).

325 Müfessirlerin çoğunluğu, bu âyetten ve özellikle âyetin son cümlesinden çıkarılan en uygun anlamın "rüşvet yasağı" olduğu kanaatindedir. Başkasının malını haksız yere yemenin büyük vebalini Resûl-i Ekrem şöyle ifade buyurdu: "Elbette ben de sizin gibi insanım. Bazan bana sizden iki dâvâlı gelir ve onlardan biri haksız olduğu halde daha düzgün konuşabilir. Ben de sözlerini doğru sanıp onun lehine hüküm verebilirim. Kimin lehine bir Müslümanın hakkını alarak hüküm vermişsem, şunu bilsin ki, o Müslümanın hakkı ateşten bir parçadır. Onu ister alsın, ister bıraksın." (Buhârî, Mezâlim 16; Müslim, Akdıye 4, 5).

189. Sana yeni doğan ayın farklı görüntülerini soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar ve hac için zaman ölçüleridir.[326] Evlere arka taraflarından girmek iyilik değildir.[327] Asıl iyilik, Allah'a karşı gelmekten sakınanın iyiliğidir.[328] Evlere kapılarından girin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki[329] ebedî kurtuluşa eresiniz.

190. Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın, ama aşırı gitmeyin.[330] Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.[331]

191. Onları[332] yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın.[333] Fitne, adam öldürmekten daha beterdir.[334] Onlar sizinle Mescid-i Harâm'ın yakınında savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın.[335] Eğer sizinle orada savaşırlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte budur.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِۜ قُلْ هِيَ مَوَاق۪يتُ لِلنَّاسِ
وَالْحَجِّۜ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ
ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰىۚ وَأْتُوا
الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ
يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَد۪ينَ ﴿١٩٠﴾ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ
وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ ف۪يهِۚ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ
فَاقْتُلُوهُمْۜ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٩١﴾

---

326 "Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O geceyi dinlenme için, Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır." (En'âm 6/96). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Bunlar o konunun uzmanlarından öğrenilebilecek şeylerdir. Peygamberinizden, sizi helâkten kurtaracak ve ebedî saadete kavuşturacak şeyleri öğrenmeye bakın" demektir. Ayrıca, "O, insanlar ve hac için zaman ölçüleridir" buyurulmak sûretiyle, ayın yaratılış hikmetine ve onun insanlığa hizmetkâr kılınışına dikkat çekilmiştir. Böylece, eşyayı hikmetten soyutlayan ve tesadüfe mal eden sapık anlayışlar da düzeltilerek yolun doğrusu gösterilmiş, girilecek kapı işâret edilmiştir.

327 Câhiliye döneminde haccetmek için ihrama girenler, hacdan sonra evlerine kapıdan değil, evlerinin arkasından açtıkları bir pencereden girer ve bunu bir ibâdet sayarlardı. İslâmiyet'ten sonra bazı Müslümanlar bu âdeti sürdürmek istedi. Medineli Müslümanlardan biri bu âdete uymayınca onun günah işlediğini ileri sürenler oldu. İşte o zaman bu âyet indi ve evlere kapılarından girmek gerektiğini bildirdi (Buhârî, Umre 18; Tefsîr 2/29).

Bazı âlimlere göre âyetteki "evlere kapılarından girmek" ifadesi "her şeyi usûlünce, yerli yerince ve en uygun yöntemle yapmak" anlamında mecazî bir anlatımdır. Bu ifadeyle Peygamber'e "yeni doğan ayın farklı görüntülerini" sormanın, tıpkı eve arka taraftan girmek gibi garip bir davranış ve peygamberlik makamına saygısızlık olduğu dile getirilmiştir.

328 "Yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanan; malını sevdiği halde onu akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, ihtiyacından dolayı isteyenlere, bir de esirlere veren; namazı gerektiği şekilde kılıp zekâtı ödeyen, antlaşma yaptığında sözünde duran; sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında bunlara dayanıp katlanan kimselerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi olanlar işte bunlardır; müttakiler de ancak bunlardır." (Bakara 2/177).

329 "Allah'a karşı gelmekten sakının" ifadesine Kur'ân-ı Kerîm'de çok vurgu yapılmakta olup Bakara sûresinde de şu âyetlerde geçmektedir: 194, 196, 203, 223, 231, 233, 282.

330 İslâmiyet'in ilk yıllarında sayıca az oldukları için kendilerine yapılan haksızlıklara sabreden Müslümanlara, Medine'ye hicret ettikten sonra "haksız yere saldıranlara karşı savaşmaya" (Hac 22/39) ve "barışa yanaşmadıkları gibi Müslümanlardan ellerini çekmeyenleri yakalayıp öldürmeye" (Nisâ 4/91) izin verilmiş, "Müşrikler sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın" (Tevbe 9/36) buyurulmuştur.

331 Resûl-i Ekrem askerlerini savaşa gönderirken onlara şu emirleri verirdi: "Besmeleyle yola çıkınız. Allah'ı inkâr edenlerle Allah yolunda savaşınız; fakat savaş sırasında haddi aşmayınız, yapılan anlaşmaları bozmayınız, düşmanın muhtelif organlarını keserek işkence yapmayınız, çocukları ve manastırlarda ibâdet edenleri öldürmeyiniz" (Müslim, Cihâd 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 300). Peygamber Efendimizin katıldığı savaşlardan birinde bir kadın ölü bulundu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem kadınlarla çocukların öldürülmesini yasakladı (Buhârî, Cihâd 147; Müslim, Cihâd 24). "Allah haddi aşanları sevmez" ifadesi Mâide 5/87; A'râf 7/55'te de geçmektedir.

332 Sizinle savaşanları, savaşta düşman tarafını.

333 Müşrikler, Müslümanları Mekke'den çıkardıkları için onların da bu mübârek topraklardan çıkarılmaları istenmektedir.

334 "Çünkü fitne adam öldürmekten de korkunçtur." (Bakara 2/217). Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli yerlerinde, "sınama, belâ, bozgunculuk, baskı, işkence" gibi, farklı anlamlarda kullanılan fitne kelimesi bu âyette, dindar insanlara dinlerini terk etmeleri yolunda yapılan baskı ve işkence anlamındadır. Bu anlamda fitne, gerçekten de, insanî değerleri hiçe sayan ve hayatı yaşanmaz hale getiren bir niteliğe sahiptir. 193. âyette bu baskıdan kurtulmanın yolu gösterilmektedir.

335 "Mescid-i Harâm", Kâbe ve civarıdır. Allah Teâlâ dünya yaratılalı beri orada kan dökmeyi yasakladığı için buraya, hürmet edilmesi gereken yer anlamında haram bölgesi (harem) denmiş ve Mekke fethi sırasında sadece Peygamber Efendimiz için, yalnız günün belli bir bölümünde bu yasak kaldırılmıştır (Buhârî, İlim 37, 39; Müslim, Hac 446). Ama kâfirler Müslümanlarla orada savaşmaya kalktığında, kendileriyle savaşa izin verilmiştir.

192. Onlar saldırmaktan vazgeçecek olursa, siz de vazgeçin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[336]

193. Zulüm ve baskı[337] tamamen ortadan kalkıncaya ve hâkimiyet Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.[338] Eğer haksızlıklara son verirlerse, artık zâlimlerden başkasına düşmanlık beslenmeyecektir.

194. Haram aylarda size saldıranlara siz de karşılık verin.[339] Çünkü dokunulmazlıklar karşılıklıdır.[340] Şu halde kim size saldırırsa, siz de ona aynı şekilde cevap verin.[341] Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, Allah takvâ sahipleriyle[342] beraberdir.

195. Mallarınızı Allah yolunda harcayın da kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın.[343] Ve iyilik edin, yaptığınızı güzel yapın. Çünkü Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever.[344]

فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٩٢﴾
وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
الدّ۪ينُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا
عَلَى الظَّالِم۪ينَ ﴿١٩٣﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ
الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى
عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى
عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ
مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٩٤﴾ وَاَنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْد۪يكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ
وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٩٥﴾

---

336 "Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir" cümlesi Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça vurgulanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 182, 199, 226; Mâide 5/3; En'âm 6/54; Nahl 16/18).

337 Burada "fitne" kelimesi "zulüm ve baskı" ifadesiyle karşılanmıştır. Şu âyette de öyledir:

"Elbette senin Rabbin, çeşitli zulüm ve baskılara uğradıktan sonra hicret eden, ardından Allah yolunda savaşıp sabredenlerin yanındadır." (Nahl 16/110).

338 "Hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet Allah'a âit oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın. Eğer küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Enfâl 8/39). Zâlimlerin yaptığı hareket tamamen haksızlık ve kötülük olduğu için "Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır" (Şûrâ 42/40) âyetine göre zâlimler bu cezayı haketmektedir.

339 "Gökleri ve yeri yarattığı gün koyduğu ölçü uyarınca, Allah'a göre ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru din ve doğru hesap budur. O halde bu aylarda savaşı başlatarak kendinize zulmetmeyin. Ve müşrikler sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın ve şunu da unutmayın ki Allah'ın yardımı müttakilerle beraberdir." (Tevbe 9/36).

Haram aylar (el-eşhürü'l-hurum), savaşın haram kabul edildiği, karşılıklı olarak saldırmazlık örfünün uygulandığı dört kutsal ay olup bunlar Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. Allah Teâlâ bu aylarda savaşmayı yasaklamıştır. Resûl-i Ekrem, kendisine saldıran olmazsa bu aylarda savaş yapmazdı (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 345).

340 Haram aylar ile Kâbe'nin civarı dokunulmaz değerler olarak kabul edildiğinden, bu aylarda ve bu yerlerde hiç kimse öldürülmez, karşılıklı olarak saldırmazlık örfü uygulanır. Ancak bu aylarda ve bu yerlerde Müslümanlara saldıranlara âdil ve ölçülü davranmak sûretiyle cevap verilir. Bir kötülüğe karşılık verilirken ölçüyü aşmamak gerektiği Kur'ân-ı Kerîm'de defalarca hatırlatılır:

"Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kadar karşılık verin. Ama sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl 16/126). Bu âyetin dipnotunda bu konu âyet ve hadislerle açıklanmıştır.

341 "Eğer Allah insanların kötülüğünü birbirinin eliyle savuşturmasaydı, dünyada dirlik ve düzen kalmazdı." (Bakara 2/251).

"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim bağışlar ve barış yolunu seçerse, onun mükâfâtı Allah'a âittir. O ise zâlimleri hiç sevmez." (Şûrâ 42/40).

342 Bakara sûresi (2), 2. âyetin açıklamasına bakınız.

343 İstanbul'un fethine katılan mücâhidlerden biri tek başına düşmana saldırınca, Müslümanlar onun "kendini kendi eliyle tehlikeye attığını" söylediler. İslâm askerleri arasında bulunan Ebû Eyyub el-Ensârî onlara âyeti yanlış anladıklarını hatırlatarak âyetin iniş sebebini şöyle anlattı: "Bu âyet, biz Ensar hakkında nâzil oldu. Allah Teâlâ, Peygamberine yardım edip de İslâm uğrunda savaşanlar çoğalınca, Peygamberimize duyurmadan kendi kendimize konuşmaya başladık: 'Mallarımız sahipsiz kalıp helâk oldu. Artık İslâmiyet güçlendiğine ve uğrunda savaşanlar çoğaldığına göre, malımızın başına geçip onunla uğraşabiliriz' dedik. İşte o zaman Allah Teâlâ, bizim yanlış düşündüğümüzü gösteren bu âyeti indirdi. Bu sûretle biz, 'Kendimizi kendi elimizle tehlikeye atmanın' cihadı bırakmak, işimizin başına geçip onunla uğraşmak anlamına geldiğini öğrendik." (Ebû Dâvûd, Cihâd 22; Tirmizî, Tefsîr 2/19).

344 "Hani bir zamanlar da şöyle demiştik: "(...) İyilik yapanların mükâfâtını fazlasıyla vereceğiz." (Bakara 2/58).

"Anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız" (Bakara 2/83).

"Çünkü iyi davranan ve dürüst olanlar bu konuda kınanmaz." (Tevbe 9/91).

"Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de insanlara öylece ihsanda bulun." (Kasas 28/77).

Kur'ân-ı Kerîm'de, daha başka âyetlerde iyilik eden ve işini güzel yapanları Allah'ın sevdiği (Âl-i İmrân 3/134, 148; Mâide 5/13, 93) ve onlara hakettiği karşılığın fazlasıyla verileceği (Bakara 2/58; A'râf 7/161) belirtilmektedir. İyilik etmek (ihsan) konusunda Nahl sûresi (16), 90. âyetin dipnotunda da bilgi verilmiştir.

196. Başladığınız haccı ve umreyi Allah rızası için tamamlayın.[345] Eğer bir engel çıkar da tamamlayamazsanız,[346] o zaman maddî durumunuza uygun bir kurban gönderin.[347] O kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.[348] Aranızdan hastalanan veya başında bir rahatsızlığı bulunduğu için tıraş olanların ise, fidye olarak oruç tutması veya sadaka vermesi yahut kurban kesmesi gerekir.[349] Güvene kavuştuğunuzda, içinizden kim hac zamanına kadar umre yaparsa, maddî durumuna uygun bir kurban kesmesi icab eder. Kurban kesemeyenler ise; üçü hac mevsiminde, yedisi de memleketine döndükten sonra olmak üzere tam on gün oruç tutarlar. Bu hüküm Mescid-i Harâm civarında yaşamayanlar içindir. Allah'a karşı gelmekten korkun ve bilin ki, Allah'ın cezası çok şiddetlidir.[350]

197. Hac vakti belli aylardadır.[351] O aylarda haccetmeye karar veren, hac boyunca cinsel ilişkiden,[352] günahtan, kavgadan uzak durmalıdır.[353] Yaptığınız bütün iyilikleri Allah bilir. Kendinize yol azığı hazırlayın; azığın en hayırlısı takvâdır.[354] Ey akıl sahipleri! Bana karşı gelmekten ve azabımdan sakının.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُۜ فَمَنْ كَانَ
مِنْكُمْ مَرِيضاً اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ
مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ
فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ
مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ
فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ
كَامِلَةٌۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا
اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ
مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ ف۪يهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

345 Peygamber Efendimiz ve sahâbîleri hicretin 6. (milâdî 628) yılında umre yapmak üzere Medine'den Mekke'ye hareket etmişler, ancak Mekkeli müşrikler onların şehre girmesine engel olmuşlardı. Bir yıl sonra inen bu âyette, onlara, yarım kalan umrelerini tamamlamaları emredilmektedir. "Onlar inkâr eden ve sizi Mescid-i Harâm'dan, yolda bekletilen kurbanlıklarınızı da yerine ulaşmaktan alıkoyanlardır. Eğer orada kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmasaydı, sizin de bilmeden onları ezerek vicdan azabına uğrama ihtimaliniz olmasaydı, Allah savaş izni verirdi. Dilediklerini rahmetine

eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çektirdi. Onlar birbirinden ayırt edilseydi, kâfir olanlarını acı bir azaba uğratırdık." (Fetih 48/25). Bakara sûresi (2), 158. âyetin dipnotunda hac ve umre hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

346 Haccı veya umreyi tamamlamaya engel olan şeyler, düşman veya bir hastalık yahut benzeri sebeplerdir.

347 Bir engel yüzünden hac ibâdeti yarım kalan kimse, maddî durumuna uygun olarak bir deve, sığır veya koyunu, kurbanların kesildiği Mina'ya gönderecek, gönderemezse bulunduğu yerde kesecektir.

348 "Başı tıraş etmek" ihramdan çıkmanın ilk şartıdır.

349 Bu âyetin kendisi hakkında indiğini söyleyen ashâb-ı kirâmdan Kâ`b ibni Ucre, umre yapmak için Hudeybiye'de bulundukları sırada başının bitlendiğini, Resûl-i Ekrem'in de kendisine tıraş olmasını, buna karşılık daha sonra üç gün oruç tutmasını veya altı fakiri doyurmasını yahut bir koyun kesmesini emrettiğini belirtmektedir (Buhârî, Hac 177-180; Müslim, Hac 80-86).

350 "Allah'ın cezası çok şiddetlidir" ifadesi şu âyetlerde tekrarlanmaktadır (Bakara 2/211; Âl-i İmrân 3/11; Mâide 5/2, 98; Enfâl 8/13, 25, 48, 52; Ra`d 13/6; Mü'min 40/3, 22; Haşr 59/4, 7).

351 Hac mevsimi Şevvâl, Zilkâde ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür (Buhârî, Hac 33, bab başlığında).

352 Cinsel ilişki diye tercüme edilen "rafes" kelimesi kötü söz anlamına da gelmektedir.

353 Resûl-i Ekrem'in belirttiğine göre, kötü söz söylemekten, (ihramlı iken cinsel ilişkide bulunmaktan) ve günah işlemekten sakınarak Allah rızası için hacceden kimse anasından doğduğu günkü gibi tertemiz olarak yurduna döner (Buhârî, Hac 4; Müslim, Hac 438).

354 Takvâ, Bakara sûresinin başında da (2/2) geçtiği gibi, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınmak ve Allah'ın himayesine sığınmak demektir. "Benden sakının", "Benden korkun", "Allah'tan korkun" gibi ifadeler de, kişinin, ilâhî buyruklara karşı gelmek sûretiyle kendisini Allah'ın korumasından yoksun kılması ve O'nun şiddetli azabına müstehak hale getirmesi ihtimaline karşı bir uyarıdır.

198. Hac mevsiminde alış veriş yaparak Rabbinizden rızık istemeye çalışmanızda[355] hiçbir günah yoktur. Arafât'tan büyük kalabalıklar halinde dalga dalga indiğinizde Müzdelife'deki Meş`ar-i Harâm'da[356] Allah'ı zikredin.[357] Size doğru yolu gösterdiği için O'nu anın. Zira O sizi hidâyete erdirmeden önce siz gerçekten yolunu kaybetmiş kimselerden idiniz.

199. Sonra insanların dalgalar halinde döndüğü Arafât'tan siz de dönün ve Allah'tan sizi bağışlamasını dileyin.[358] Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

200. Hac görevlerinizi yerine getirince, bir zamanlar atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha coşkulu bir şekilde Allah'ı anın.[359] Bazıları "Rabbimiz! Bize kısmetimizi dünyada ver!" der. Öyle kimselerin âhirette hiç nasibi yoktur.

201. Kimi de "Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver! Bizi Cehennem azabından koru" diye dua eder.[360]

202. İşte yaptıkları iyiliğin karşılığını görecek olan onlardır. Allah hesabı çok çabuk bitirendir.[361]

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ
رَبِّكُمْۜ فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا
اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِۖ وَاذْكُرُوهُ
كَمَا هَدٰيكُمْۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ
الضَّٓالّ۪ينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ اَف۪يضُوا مِنْ حَيْثُ
اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ
اَوْ اَشَدَّ ذِكْراًۜ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ
رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ
مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا
اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ نَص۪يبٌ
مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

355 "Rabbinizden rızık istemeye çalışmanızda" ifadesinin ticaret ve maddî kazanç anlamına geldiği diğer âyetlerden anlaşılmaktadır: "Cuma günü namaz için ezan okunduğunda, alışverişi bırakıp Allah'ın zikrine koşun" âyetinin hemen ardından "Namaz kılındığında ise yeryüzüne yayılıp Allah'ın lütfundan rızkınızı arayın" buyurulmaktadır (Cum`a 62/9-10; ayrıca bk. Müzzemmil 73/20). Câhiliye döneminde hac mevsiminde panayırlar kurulup ticaret yapılırdı; İslâmiyet gelince bunun sakıncalı olduğu zannedildi. Âyet bu düşüncenin doğru olmadığını, hacla birlikte ticaret yapılabileceğini ortaya koydu (Buhârî, Hac 150, Büyû' 1).

356 Hacılar, arefe günü öğle vaktinden ertesi gününün sabah vaktine kadar olan süre içinde Mekke'nin 21 km. doğusunda-

ki Arafât dağında bir müddet dururlar. Mahşeri andıran bu kalabalıkta bir süre durmaya "vakfe" denir.

Resûl-i Ekrem "Hac, Arefe demektir" hadisiyle vakfenin haccın vazgeçilmez şartı olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Tefsîr 2; Ebû Dâvûd, Menâsik 68). Güneş batınca oradan Meş`ar-i Harâm da denilen Müzdelife'ye inerler. Burada akşam ve yatsı namazlarını birlikte kılmak sûretiyle Allah'ı zikrederler.

357 "Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin." (Ahzâb 33/41). Allah'ı zikretmekle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

358 Bu emir ibâdetlerden sonra istiğfar etmenin (Allah'ın bağışlamasını dilemenin) önemine işâret etmektedir. Peygamber Efendimiz de namazı kıldıktan sonra üç defa istiğfar ederdi (Müslim, Mesâcid 135; Nesâî, Sehv 81).

"Onlara dedim ki: Rabbinizden sizi bağışlamasını dileyin; çünkü O çok bağışlayandır." (Nûh 71/10). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

359 İslâmiyet'ten önce Araplar hacdan sonra Mina'da toplanıp atalarıyla övünürlerdi. Âyet, Müslümanlara bu yanlış uygulamayı reddetmelerinin gerektiğini, orada Allah'ı ataları anmaktan daha güçlü bir şekilde anıp zikretmenin daha uygun olacağını hatırlatmaktadır.

360 Resûl-i Ekrem bu duayı çok okur ve okunmasını tavsiye ederdi (Buhârî, Tefsîr 2/36, Daavât 55; Müslim, Zikr 23, 26, 27; Ebû Dâvûd, Vitir 26, Menâsik 51; Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Menâsik 32).

361 "Allah hesabı çok çabuk bitirendir" ifadesi birçok âyette tekrarlanmaktadır (Âl-i İmrân 3/19, 199; Mâide 5/4; Ra`d 13/41; İbrâhim 14/51; Nûr 24/39; Mü'min 40/17).

203. Belirli günlerde Allah'ı zikredin.[362] İki gün içinde Mina'da görevini çabucak tamamlayıp memleketine dönmek isteyene günah olmadığı gibi,[363] orada daha fazla kalana da günah yoktur. Bu durum, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar içindir. Siz de Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.[364]

204. Bazı kimselerin dünya ile ilgili sözleri senin hoşuna gider.[365] Üstelik o, pek yaman bir düşman olduğu halde, kalbindekine Allah'ı şâhit de tutar.[366]

205. Ancak bir işin başına geçince memleketi birbirine katmaya, ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.[367]

206. Ona "Allah'tan kork!" dendiği zaman kibri ve gururu[368] onu günaha sürükler. Artık onun lâyığı Cehennem'dir. Orası ne fena bir yerdir!

207. Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir.[369] Allah ise kullarına pek şefkatlidir.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍؕ فَمَنْ
تَعَجَّلَ ف۪ي يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا
اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا
اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ
يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ
اللّٰهَ عَلٰى مَا ف۪ي قَلْبِه۪ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾
وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ ف۪يهَا
وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ
الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُؕ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ
﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْر۪ي نَفْسَهُ ابْتِغَٓاءَ
مَرْضَاتِ اللّٰهِؕ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

---

362 "Belirli günler", arefe günü sabah vaktinden Kurban bayramının dördüncü günü ikindi vaktine kadar olan zamanı kapsamakta, bu zaman dilimine "eyyâmü't-teşrîk" (teşrik günleri) denilmekte, Müslümanların bu günlerde yüksek sesle teşrik tekbirleri alarak Allah'ı zikretmeleri istenmektedir.

Resûl-i Ekrem, teşrik günlerinin yeme, içme ve Allah'ı zikretme günleri olduğunu söylemiştir (Müslim, Sıyâm 144, 145). Teşrik tekbiri şöyledir: "Allâhü ekber Allâhü ekber, lâ ilâhe illallahü vallahü ekber, Allâhü ekber ve lillâhil hamd."

363 İki gün içinde yani Zilhicce'nin on bir ve on ikinci günlerinde Mina'daki görevleri ni bitirenlerin Mekke'den ayrılabilecekleri belirtilmektedir.

364 Huzurunda toplanılacak olan Allah'tan sakınılması gerektiği birçok âyette hatırlatılmaktadır (Meselâ bk. Mâide 5/96; En'âm 6/72; Enfâl 8/24; Mü'minûn 23/79; Mücâdele 58/9; Mülk 67/24).

365 "Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın. Allah ise bütün işlerinizi bilir." (Muhammed 47/30).

366 Bu ve devamındaki iki âyet, münafıkların belirgin özelliklerini dile getirmekte, içiyle dışı birbirini tutmayan bu kimselerin usta birer yalancı olduklarını belirtmektedir (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107, 108).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem münafıklar hakkında: "Allah'ın en nefret ettiği adamlar bu azılı düşmanlardır" buyurmuştur (Buhârî, Tefsîr 2/37; Müslim, İlim 5).

Münâfikûn sûresinde onlar şöyle nitelendirilmektedir:

"Münafıklar sana geldiklerinde "Senin Allah'ın elçisi olduğuna şâhitlik ederiz" dediler. Allah senin Kendi Resûlü olduğunu elbette biliyor. Fakat Allah münafıkların gerçekten yalancı olduklarına da şâhittir. Onlar, halkı Allah yolundan alıkoymak için yalan yere yemin ettiler. Bu yaptıkları, gerçekten pek kötü bir şeydir. Çünkü önce iman etmiş, sonra kâfir olmuşlar, ondan sonra da Allah onların kalplerini mühürlemiştir; artık bir şey anlayacak durumda değillerdir. Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Onlar elbise giydirilmiş keresteler gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakının. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Münâfikûn 63/1-4).

367 "Onlar dünyada hep fitne fesat çıkarmaya uğraşırlar. Fakat Allah fitne fesat çıkaranları hiç sevmez." (Mâide 5/64).

"Ülkede bozgunculuk çıkarmaya kalkma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez." (Kasas 28/77).

"Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli insanlar bulunsaydı." (Hûd 11/116).

"Demek siz iş başına geçecek olsanız, memlekette fitne fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz, öyle mi?" (Muhammed 47/22).

368 "Doğrusu, inkâr edenler kibir ve gururları yüzünden muhalefet etmektedir." (Sâd 38/2).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

369 Allah rızasının her şeyden değerli ve insanın kazanacağı en büyük ödül olduğu çeşitli âyetlerde belirtilmiştir:

"Allah'ın rızasını kazanmak ve gönüllerindeki imanı iyice sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların durumu ise bir tepe üzerinde bulunan bir bahçeye benzer ki, bol yağmur yağdığında ürününü iki kat verir. Hatta yağmur yağmasa bile az bir çiseleme ona yeter. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/265).

"Hayrı sadece Allah rızası için yapmalısınız." (Bakara 2/272).

"Kim bunu Allah'ın rızasını arayarak yaparsa, elbette Biz ona pek büyük bir mükâfât vereceğiz." (Nisâ 4/114).

"Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara, içinden ırmaklar akan ve ebediyen kalacakları Cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vadetmiştir. Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. Asıl bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/72).

"Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder; namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur; kötülüğü, iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar; dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir." (Ra'd 13/22). Bu âyetin dipnotuna da bakılmalıdır.

"Allah'a ve Resûlüne iman edin; size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır. (...) Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin gerçek sahibi zâten Allah'tır." (Hadîd 57/7, 10).

"O ancak yüce Rabbinin rızası için verir." (Leyl 92/20).

208. Ey iman edenler! Hepiniz birden İslâm'ın barış ve huzur iklimine girin. Şeytanın peşinden gitmeyin; çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır.[370]

209. Size bunca açık belgeler geldikten sonra yine de yanlış yola saparsanız, Allah'ın karşı konulmaz kudret sahibi olduğunu ve her işi yerli yerince yaptığını aklınızdan çıkarmayın.

210. Yoksa bu kimseler,[371] Allah'ın meleklerle birlikte bulutların gölgeleri arasından çıkıp yanlarına gelmesini[372] ve böylece defterlerinin dürülüvermesini mi bekliyorlar? Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.[373]

211. Kendilerine apaçık nice belgeler verdiğimizi İsrâiloğulları'na bir sor bakalım. Kim Allah'ın nimeti kendisine geldikten sonra onu değiştirirse, şunu bilsin ki, Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

212. Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir.[374] Onlar iman edenlerle alay edip dururlar.[375] Halbuki takvâ[376] sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır.[377] Allah dilediğine hesapsız rızık verir.[378]

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ
كَٓافَّةًۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ
لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا
جَٓاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ عَزٖيزٌ
حَكٖيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ
اللّٰهُ فٖي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ
الْاَمْرُۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ بَنٖٓي
اِسْرَٓائٖيلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ
يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ
اللّٰهَ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذٖينَ
اٰمَنُواۢ وَالَّذٖينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

---

370 "Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

371 Âyet, mükemmel bir Müslüman olmayı kabul etmeyip şeytanın ardından gidenleri hedef almaktadır. Konuyla ilgili geniş açıklama En`âm sûresi (6), 8. âyetin dipnotlarında yapılmıştır.

372 Kur'ân-ı Kerîm, vaktiyle İsrâiloğulları'nın da böyle bir istekte bulunduğunu haber vermektedir:

"Hani bir de "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz" demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti." (Bakara 2/55; ayrıca bk. Nisâ 4/153).

373 "Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir" ifadesi şu âyetlerde tekrarlanmaktadır: Âl-i İmrân 3/109; Enfâl 8/44; Hac 22/76; Fâtır 35/4; Hadîd 57/5.

374 "Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor." (Tevbe 9/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

375 "Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Tevbe 9/79).

376 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

377 Âhirette ise mü'minler onlara gülecektir:

"Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler: Hem de koltuklara kurulmuş, onları seyrederken!" (Mutaffifîn 83/34-35). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

378 "Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr 24/38). Allah Teâlâ'nın dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

213. İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti.[379] Sonra onlar, farklı düşüncelere sahip olmaya başlayınca Allah, müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdi.[380] Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere gerçeği içeren kitaplar indirdi.[381] Ancak Ehl-i kitap[382] kendilerine apaçık gerçekler geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler.[383] Sonra Allah, Kendi iradesiyle, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda, iman edenlere doğru yolu gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.[384]

214. Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır.[385]

215. Sana, Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. Onlara şöyle de: "Sevap kazanmak için harcayacağınız şeyleri önce ananıza, babanıza, akrabanıza, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara verin.[386] Allah, yaptığınız her iyiliği mutlaka bilir."

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ
مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَۖ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فٖيمَا اخْتَلَفُوا
فٖيهِۜ وَمَا اخْتَلَفَ فٖيهِ اِلَّا الَّذٖينَ اُو۫تُوهُ مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۚ
فَهَدَى اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا
فٖيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖۜ وَاللّٰهُ يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ
اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٢١٣﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذٖينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْۜ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَٓاءُ وَالضَّرَّٓاءُ
وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا
مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِۜ اَلَٓا اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ
قَرٖيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلْ
مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبٖينَ
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ وَابْنِ السَّبٖيلِۜ وَمَا
تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلٖيمٌ ﴿٢١٥﴾

---

379 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi." (Yûnus 10/19).

Şu âyet, insanlığın neden birçok ümmete ayrıldığı konusuna açıklık getirmektedir:

"Her biriniz için Biz bir şeriat ve bir yol belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır. O halde siz de hayır yapmakta birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir." (Mâide 5/48).

380 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik." (Bakara 2/119). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

381 "İman eden kimselere yol göstermek ve rahmet olmak üzere onlara bilerek açıklamalar yaptığımız bir kitap verdik." (A'râf 7/52).

"Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın ve iman edenlere rehber ve rahmet olsun diye indirdik." (Nahl 16/64). Bu âyetin dipnotunda Peygamber Efendimizin açıklama görevine dair bilgi verildi.

382 "Ehl-i kitap" ilâhî bir kitaba inananlar demek olup Kur'ân-ı Kerîm'de genellikle Yahudiler ve Hıristiyanlar için kullanılır.

383 "Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler." (Şûrâ 42/14). Aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düşenlerle ilgili âyetler burada verilmiştir.

384 Bu âyet, insanların önceleri tabiat güçlerine yani birden çok ilâha taptıklarını, diğer bir ifadeyle ilk dinlerin çok ilâhlı olduğunu, dinde evrim sonucunda çok ilâhlılıktan tek ilâha geçildiğini ileri sürenlerin tezini çürütmektedir. "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler" (Yûnus 10/19) âyetiyle de teyit edildiği üzere, insanlar Hz. Âdem'den itibaren ilâhî vahyin ışığında Allah'ın istediği bir hayat tarzını benimsemişler, ancak sonradan görüş ayrılığına düşerek farklı dinlere girdikçe, Allah Teâlâ peygamberleri aracılığı ile onlara yol göstermeye, bir zamanlar tek ümmet olduklarını hatırlatmaya devam etmiştir. "Allah dilediğini doğru yola iletir" ifadesinin geçtiği diğer yerler için Bakara sûresi (2), 142. âyete bakınız.

385 Mü'minlerin mutlaka denemelerden geçirileceğini gösteren âyetlerden biri şudur:

"İnsanlar, imtihan edilmeden sadece "İman ettik" demekle serbest bırakılacaklarını mı sandılar? Gerçek şu ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, doğru söyleyenleri ve yalancıları mutlaka birbirinden ayıracaktır." (Ankebût 29/2-4). Allah'ın insanları denemesiyle ilgili diğer âyetler ve bir hadis Ankebût sûresi (29), 3. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir." (Sâffât 37/171-172). Peygamberlere ve mü'minlere Allah'ın yardımının erişeceğine dair âyetler burada zikredilmiştir.

İslâmiyet'in ilk yıllarında putperestlerden büyük işkenceler gören Müslümanlar "Allah bize yardım etmeyecek mi?" diye dert yandıkları zaman Resûl-i Ekrem onlara, önceki ümmetler içinde bazı mü'minlerin testere ile baştan aşağı biçildiği, vücutları demir tırmıklarla tarandığı halde dinlerinden dönmediklerini bildirmiş ve onları teselli etmişti (Buhârî, Menâkıb 25, İkrâh 1).

386 "Anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz." (Bakara 2/83). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

216. Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı.[387] Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir.[388] Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz.[389]

217. Sana, savaşın yasak edildiği ayda savaşmanın hükmünü soruyorlar. Onlara o ayda savaşmanın büyük günah olduğunu söyle.[390] Ama insanları Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'ı[391] ziyaret etmeyi engellemek ve orada oturanları yerlerinden, yurtlarından etmek ise Allah katında daha büyük günahtır. Çünkü fitne adam öldürmekten de korkunçtur.[392] Güçleri yetse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşırlar. Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse,[393] işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır.[394]

218. İman edenler ile Allah yolunda hicret edip[395] savaşanlara gelince, onların, Allah'ın rahmetini ümit etmeye hakları vardır.[396] Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ
وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ
وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فٖيهِۜ قُلْ قِتَالٌ
فٖيهِ كَبٖيرٌۜ وَصَدٌّ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ
بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ
مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ
مِنَ الْقَتْلِۜ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى
يَرُدُّوكُمْ عَنْ دٖينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُواۜ
وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دٖينِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ
كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ
هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢١٨﴾

387 İslâmiyet'te savaş Allah'ın kullarını boş yere öldürmek için değil, onların insanca yaşamasını sağlamak için emredilmiş, Müslümanlarla barışa yanaşmayan, onlara haksız yere saldıranlarla savaşılması kaçınılmaz görülmüştür (Nisâ 4/91; Hac 22/39). Haksız yere saldıranları Allah'ın sevmediği özellikle belirtilmekle beraber (Bakara 2/190), dindar insanlara dinlerini bırakmaları için yapılan baskının (fitnenin) adam öldürmekten de beter olduğu hatırlatılmış (Bakara 2/191, 217), zulüm ve baskı tamamen ortadan kalkıncaya ve hâkimiyet Allah'ın oluncaya kadar savaşılması emredilmiştir (Bakara 2/193).

388 "Onlardan hoşlanmasanız da sabredin. Allah'ın, sizin hoşlanmadığınız bir şeyi, sayısız hayra vesile kılmış olabileceğini unutmayın!" (Nisâ 4/19).

389 "Allah bilir, siz bilmezsiniz" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/232; Âl-i İmrân 3/66; Nûr 24/19.

390 Savaşın yasak edildiği aylar (haram aylar) hakkında 194. âyetin dipnotunda bilgi verildi. Resûl-i Ekrem, hicretin ikinci yılında Abdullah ibni Cahş kumandasında 8-9 kişiden oluşan bir gözcü birliğini görevlendirmişti. Bu birliğin, haram ayların henüz girmediği düşüncesiyle Mekkelilerin küçük bir ticaret kervanına saldırıp bir putperesti öldürmesi, diğerlerini esir alıp Medine'ye getirmesi üzerine, putperest Mekkeliler, Müslümanların haram aylara saygısız davrandıklarını ileri sürdüler. Âyet onların bu iddiasına cevap vererek haram aylarda savaşmanın büyük günah olduğunu, ama Müslümanlara yapılan baskı ve zulmün, onları yurtlarından çıkarmanın ve Kâbe'yi ziyaret etmelerini engellemenin adam öldürmekten daha büyük suç olduğunu belirtti.

391 Kâbe'yi.

392 "Fitne, adam öldürmekten daha beterdir." (Bakara 2/191). Bu âyetin dipnotunda "fitne" kelimesinin taşıdığı anlamlar ve konuyla ilgili bilgiler verilmiştir.

393 "İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamayacaktır." (Muhammed 47/34). Bir Müslümanın kendi iradesiyle İslâm dininden çıkmasına irtidad, böyle kimselere de mürted denir. Kâfir olarak ölenlerin durumuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

394 Allah'ın emirlerine aykırı hareket etmek, yapılan amellerin sevabını yok eder. Buna ihbât denir. Yaptıklarının dünyada da, âhirette de hiçbir değeri olmayan kimseler muhtelif âyetlerde zikredilmiştir. Bunlar Allah'a iman etmeyip O'na ortak koşanlar (En'âm 6/88; Ahzâb 33/19; Zümer 39/65), Allah yolundan alıkoyan, Peygamber'e karşı gelen ve ona saygısızlık edenler (Muhammed 47/1, 32; Hucurât 49/2), Allah'ın âyetlerini inkâr eden, peygamberleri ve adaletin yayılmasını isteyenleri haksız yere öldürenler (Âl-i İmrân 3/21-22; Muhammed 47/8, 9), münafıklar (Mâide 5/53; Tevbe 9/69), Allah'ı gazaplandıracak şeyleri yapan, O'nun râzı olduğu şeylerden hoşlanmayanlar (Muhammed 47/28), Kur'an'ı ve âhireti inkâr edenler (A'râf 7/147; Kehf 18/105), Allah'ın mescidlerini onarmayan kâfirler (Tevbe 9/17), dünya hayatının saltanat ve servetini isteyenler (Hûd 11/15-16), inkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyanlardır (Muhammed 47/32).

395 Hicret, Allah'ın emrettiği gibi yaşayabilmek için yurdunu, yuvasını bırakıp başka bir ülkeye göç etmek demektir. İslâmiyet'in ilk yıllarında Müslümanlar dinleri uğrunda Mekke'yi terkedip önce Habeşistan'a, daha sonra Medine'ye göç etmişlerdir.

396 "Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer 39/9). Allah'ın rahmetini ummakla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

219. Sana içki ve kumarı soruyorlar. Şöyle de: Her ikisinin de büyük zararı ve insanlar için bazı faydaları vardır; fakat zararları, yararlarından daha büyüktür.[397] Sana ne harcayacaklarını da soruyorlar. Şöyle de: "İhtiyaçtan fazlasını vereceksiniz."[398] İşte Allah düşünmeniz için âyetlerini size böyle açıklıyor.

220. Allah, hem dünya hem de âhiret meselelerini düşünesiniz diye âyetlerini size işte böyle açıklar. Sana yetimleri de soruyorlar. De ki: Onları ve mallarını koruyup gözetmek kendi hallerine bırakmaktan daha hayırlıdır.[399] Kendileriyle birlikte yaşar, mallarını mallarınıza katarsanız, zâten onlar sizin kardeşlerinizdir. Kaldı ki Allah haksızlık yapanla koruyup gözeteni bilir. Allah dileseydi, size altından kalkamayacağınız sorumluluklar yüklerdi. Çünkü Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ قُلْ ف۪يهِمَٓا
اِثْمٌ كَب۪يرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ وَاِثْمُهُمَٓا
اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَاۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا
يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ
الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰىۜ قُلْ
اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌۜ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْۜ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِۜ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٢٠﴾

397 Arap toplumunda içki alışkanlığı çok yaygın olduğu için Allah Teâlâ onu bir defada yasaklamadı. Hurma ve üzümden güzel yiyecek ve sarhoş edici içecek elde edildiğini hatırlatan âyet (Nahl 16/67), içkinin henüz yasaklanmadığı Mekke döneminde inmiş ve içkinin yasaklanmasına giden yolu yavaş yavaş hazırlamıştır. Ardından içkinin bazı dünyevî faydaları bulunduğunu, ancak zararının daha büyük olduğunu belirten âyet (Bakara 2/219) inince, Müslümanların bir kısmı zararının çokluğunu dikkate alarak içkiyi bıraktı. Daha sonraki günlerde bir ziyafette içkiyi fazla kaçıranlardan biri namaz kıldırırken sûreyi yanlış okuyunca "sarhoşken namaz kılınmasını" yasaklayan âyet indi (Nisâ 4/43). İçkiyi büsbütün bırakamayanlar o günden itibaren namaz vakitlerinin dışında, yatsı namazından sonra içmeye başladılar. Medine'de, yine bir düğün ziyafetinde iyice sarhoş olan bazı Müslümanlar kendilerinin daha soylu olduklarını ileri sürerek kavga edince içkiyi kesinlikle yasaklayan şu âyetler geldi:

"Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pislikten başka bir şey değildir. Bunlardan kaçının ki ebedî kurtuluşa eresiniz. Elbette şeytan, içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz, değil mi?" (Mâide 5/90-91; Hz. Ömer'in, içkinin bu sırayla yasaklandığını belirten sözleri için bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 1; Tirmizî, Tefsîr 8, 9; Nesâî, Eşribe 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 53).

Bu âyetlerin ardından gelen iki âyette (Mâide 5/92-93) iyi ve samimi Müslümanların, yasaklanmadan önce içtikleri içkiden dolayı sorumlu olmayacağı bildirilmektedir.

Âyette geçen "hamr" kelimesi, sarhoşluk veren bütün içkileri kapsamaktadır. Zâten Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, "Sarhoş eden her şey hamrdır; sarhoşluk veren her şey haramdır" buyurmuştur (Müslim, Eşribe 73-73; Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 1). İçki hakkında daha başka bilgiler için Mâide 5/90, 91 ve 93. âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

398 Resûl-i Ekrem'in şu hadisleri ihtiyaçtan fazlasını ihtiyaç sahiplerine vermek gerektiğini gösterdiği gibi, yardım şeklini de öğretmektedir:

"Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir." (Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94-97).

"Ey Âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan dolayı Allah katında sorumlu tutulmazsın. Harcamaya, bakmakla yükümlü olduklarından başla." (Müslim, Zekât 97; Tirmizî, Zekât 32).

Peygamber Efendimiz sahâbîleri sadaka vermeye teşvik etmişti. Oradakilerden biri yanında bir dinarı bulunduğunu söyledi. Resûl-i Ekrem de onu kendi ihtiyaçları için harcamasını tavsiye etti. O zât: "Yanımda bir dinar daha var, onu kime vereyim?" diye sordukça Peygamber Efendimiz de sırasıyla çocuğuna, eşine, hizmetçisine vermesini söyledi ve böylece yardıma en yakından başlamak gerektiğini öğretti (Ebû Dâvûd, Zekât 45; Nesâî, Zekât 54).

Başka hadislerinde de, imkânı olanın sırasıyla önce kendine, âilesine, akrabasına, sonra da civarında bulunan diğer kimselere yardım etmesi gerektiğini buyurmuştur (Müslim, Zekât 41; Nesâî, Zekât 60).

Diğer yandan, bu âyet, ihtiyaç fazlasını biriktirme, yığma, istif etme yerine, onu muhtaç olanlara vermeye teşvik etmek sûretiyle, mü'minleri bencillikten uzak, başkalarını gözeten birer insan olmaya yönlendirmektedir.

399 "Yetimlere mallarını verin. Helâli haramla değiştirmeyin; onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu çok büyük bir günahtır." (Nisâ 4/2). Yetim haklarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

221. Müşrik[400] kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Bu müşrik hoşunuza gitse bile, Mü'min bir câriye özgür bir müşrikten hayırlıdır. Müşrik erkekleri de, iman etmedikleri sürece mü'min kadınlarla evlendirmeyin. Mü'min bir köle, özgür bir müşrikten hayırlıdır. Bu müşrik hoşunuza gitse bile. Çünkü onlar insanı Cehennem'e çağırırlar; Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye[401] âyetlerini onlara açıklar.[402]

222. Sana kadınların âdet görmesini de soruyorlar. Onlara şöyle de: "O rahatsızlık veren bir hâldir. Onun için âdet gördüklerinde kadınlardan uzak durun ve onlar temizleninceye kadar kendileriyle cinsel ilişkide bulunmayın.[403] Temizlendikleri zaman Allah'ın izin verdiği yerden onlara yaklaşın.[404] Elbette Allah çok tövbe edenleri de,[405] çok temizlenenleri de sever.[406]

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّۜ وَلَاَمَةٌ
مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْۚ وَلَا
تُنْكِحُوا الْمُشْرِكٖينَ حَتّٰى يُؤْمِنُواۜ وَلَعَبْدٌ
مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ
يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ
وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحٖيضِۜ
قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي الْمَحٖيضِۙ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ
فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ التَّوَّابٖينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرٖينَ ﴿٢٢٢﴾

---

400 Müşrik, Allah'tan başkasını ilâh yerine koyan, Allah'a ortak koşan, Allah'tan başkalarını O'na denk tutan kimsedir. Şu âyet müşrikin kim olduğunu göstermektedir:

"Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler. Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler." (Bakara 2/165).

401 "Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29). Kur'an âyetlerinin, insanların ders alması için indirildiğini belirten diğer âyetler burada zikredilmiştir.

402 Bu âyet, mü'min bir erkek ve kadının, bir müşrikle evlenemeyeceğini ortaya koymakta, onlarla yapılacak evliliğin İslâmî olmayan değerleri öne çıkaracağını, karı-koca arasında sadece cinsel değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel bir ilişki bulunduğu için gayrimüslim eşin, Müslüman olan eşini etkileyerek kendi değerlerinden koparıp âhiretini yıkabileceğini hatırlatmaktadır. Müslüman erkeğin Ehl-i kitap olan Yahudi veya Hıristiyan kadınlarla evlenmesine izin verilmekle beraber (Mâide 5/5), Müslüman kadının, kendi dininden olmayan bir erkekle evlenmesinin hem kendini hem de çocuklarını ateşe atmaktan başka bir şey olmadığı belirtilmektedir.

Şu âyet de bunu ifade etmektedir:

"Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiklerinde, onları imtihan edin. Gerçi Allah onların imanlarını herkesten daha iyi bilir. Siz de onların inanmış kimseler olduklarını anlarsanız, onları müşrik kocalarına geri göndermeyin. Ne onlar o kâfirlere helâldir, ne de o kâfirler onlara." (Mümtehıne 60/10).

Peygamber Efendimiz huzurlu bir hayat sürebilmek için dindar kadınla evlenmeyi tavsiye ederek şöyle buyurmuştur:

"Bir kadınla dört sebepten biri için evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç ki mutlu olabilesin." (Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53).

"Dünya geçici bir faydadan ibârettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır." (Müslim, Radâ` 64; Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5).

403 Yahudiler âdet gören kadınla aynı evde oturmaz, onunla birlikte yemez ve içmezlerdi. Sahâbîler Peygamber Efendimize bu konuyu sorunca, yukarıdaki âyet indi. Resûl-i Ekrem de âdet gören kadınlarla cinsel ilişki dışında her türlü birlikteliğin serbest olduğunu belirtti (Müslim, Hayz 16; Nesâî, Tahâret 181).

404 Allah'ın izin verdiği yerin kadının cinsel organı olduğu "Toprağınızı dilediğiniz gi bi işleyin." (Bakara 2/223) ve "Şimdi eşlerinizle beraber olabilir ve Allah'ın sizin için yazıp takdir ettiğini isteyebilirsiniz" (Bakara 2/187) âyetlerinde geçen "toprak" ve "Allah'ın yazıp takdir ettiği" ifadelerinde belirtilmektedir. Zira ürün ancak toprakta yetişir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir kimsenin eşiyle ters ilişkide bulunmasını yasaklamış, böyle birinin lânetli olduğunu, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın onun suratına bakmayacağını haber vermiştir (Ebû Dâvûd, Nikâh 45; Tirmizî, Radâ` 12; İbni Mâce, Nikâh 29; Dârimî, Tahâret 114).

405 Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

406 "Elbiseni temiz tut." (Müddessir 74/4).

223. Kadınlarınız size ürün veren bir topraktır.[407] Toprağınızı dilediğiniz gibi işleyin,[408] ama mutluluğa ermeniz için önceden hazırlık yapın.[409] Allah'a karşı gelmekten sakının ve O'na kavuşacağınızı bilin. Mü'minlere müjde ver.[410]

224. Ben şunu yapmama konusunda Allah'a yemin ettim diyerek iyilik etmekten, günahtan sakınmaktan ve insanların arasını düzeltmekten geri durmayın.[411] Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

225. Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, ancak bilerek yaptığınız yeminlerden sorumlu tutar.[412] Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır.

226. Hanımlarıyla ilişkide bulunmayacaklarına dair yemin edenlere dört ay bekleme süresi vardır. Şâyet bu süre içinde yeminlerinden cayıp eşlerine geri dönerlerse, elbette Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[413]

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى
شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ
اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ
وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ
بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا
كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾
لِلَّذٖينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ
اَشْهُرٍ فَاِنْ فَآؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٢٦﴾

407 Kadının toprağa benzetilmesi ve toprağın istendiği gibi işlenmesi mecazî bir anlatımdır. Çocuğu dünyaya getirip büyütmesindeki yeri ve önemi sebebiyle ana, ürün veren toprak anaya benzetilmiş, böylece evliliğin öncelikli hedefinin çocuk yetiştirmek olduğuna da işâret edilmiştir.

408 Bu âyet ile cinsel ilişki sırasında kadının üreme organına arka taraftan yaklaşmanın çocuğun şaşı doğmasına yol açacağını ileri süren Yahudilere cevap verilmekte (Buhârî, Tefsîr 2/39; Müslim, Nikâh 117-118), cinsel ilişkide şekil konusunda bir sınırlama bulunmadığı belirtilmektedir. Bir önceki âyet de aynı konuyla ilgili olup dipnotunda bilgi verilmiştir.

409 Âyetin bu kısmına genellikle, iyilik, ibâdet ve hayır yapmak sûretiyle âhirete hazırlanma şeklinde mâna verilmiştir. Bu ifadeyi, "Geleceğinizi düşünerek çocuk yapın veya cinsel ilişkide acele etmeyin; eşinize kaba ve hoyratça davranmayın; birbirinizi güzel söz ve hareketlerle cinsel ilişkiye hazırlayın" şeklinde anlamak da mümkündür. Peygamber Efendimiz ilişkiye başlamadan önce dua edilmesini de tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: "Biriniz eşiyle birleşeceği zaman, 'bismillâh, Allâhümme cennibne'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ: Allahım! Şeytanı bizden ve bize vereceğin çocuktan uzaklaştır' derse ve bu beraberlikten çocukları olursa, şeytan ona zarar veremez." (Buhârî, Vudû' 8, Nikâh 66, Daavât 54, Tevhîd 13; Müslim, Nikâh 116).

410 "Mü'minlere müjde ver" ifadesi Tevbe 9/112; Yûnus 10/87; Ahzâb 33/47; Saf 61/13'te de geçmektedir.

411 Âyet, iyiliğe engel olacak veya kötülüğe yol açacak şekilde yemin etmeyi yasaklamaktadır.

Resûl-i Ekrem konuyu şöyle açıklamaktadır: "Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin edip de yemin ettiğin şeyin aksini yapmayı daha hayırlı gördüğünde yemini bozup cezasını öde (kefaretini ver) ve hayırlı gördüğün işi yap." (Buhârî, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19).

Bir başka hadisinde, yeminimi bozarsam günahkâr olurum diye yanlışta ısrar etmenin, kefaret vermemekte direnmenin ve âile fertlerinin zararına sebep olmanın fenalığına şöyle işâret buyurmaktadır: "Sizden birinizin, âilesine zarar verecek yeminine sâdık kalması, yeminini bozup da Allah'ın farz kıldığı kefareti vermek zorunda kalmaktan daha büyük günahtır." (Buhârî, Eymân 1; Müslim, Eymân 26).

Yemin kefaretinin miktarı bir sonraki âyetin dipnotunda açıklanmaktadır.

412 "Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek edip de sorumluluğu altına girdiğiniz yeminlerin hesabını sizden sorar. Böyle bir yemini bozmanın kefareti, âilenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisiyle on fakiri doyurmak veya giydiğinizin orta hallisiyle giydirmek yahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaktır. Bunları yapamayan kimse üç gün oruç tutar. Bozduğunuz yeminlerin kefareti işte budur. Ettiğiniz yeminlere bağlı kalın. Şükretmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Mâide 5/89).

Hz. Âişe bu âyetin, bir kimsenin yalan söylemeyi kastetmeden "hayır vallahi", "evet vallahi" gibi önemsiz yeminler etmesi hakkında nâzil olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Eymân 1, Tefsîr 5/8; Keffârât 1, 6).

Yalan kastı olmadan, sadece dil alışkanlığı sebebiyle yapılan bu tür yeminlere "lağv yemini" denir ve bunların bir sorumluluğu yoktur. Bile bile yapılan yalan yeminler konusunda ise Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yalan yere yemin ederek bir Müslümanın hakkını gasbeden kimseye Allah Cehennem'i vâcip, Cennet'i de haram kılar." Bunun üzerine bir kişi: 'Eğer o hak önemsiz bir şey ise yine böyle midir, yâ Resûlallah?' diye sorunca Peygamberimiz: "Misvak ağacından bir dal parçası olsa bile böyledir" buyurdu (Müslim, Îmân 218; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 9).

413 "Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir" cümlesi Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 182, 199, 226, Mâide 5/3, En'âm 6/54, Nahl 16/18).

227. Şâyet boşanmaya karar verirlerse, şüphe yok ki her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'tır.
228. Boşanan kadınlar üç âdet süresince bekleyeceklerdir.[414] Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri[415] onlara helâl değildir. Eğer taraflar bu süre içinde barışırlarsa kocalarının onlara dönme önceliği vardır. Erkeklerin hanımları üzerinde hakları olduğu gibi, örfe uygun şekilde hanımların da kocaları üzerinde hakları vardır. Ancak erkekler kadınlara göre bir derece daha fazla hak sahibidir.[416] Allah karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapandır.
229. Boşamadan iki defa geri dönülebilir.[417] Ondan sonra erkeğin vazifesi ya güzelce geçinmek veya tatlılıkla ayrılmaktır. Evlenirken kadınlarınıza verdiğiniz mehir ve hediyelerden hiçbir şeyi geri almanız size helâl değildir.[418] Ancak karı koca Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı kalamayacaklarından endişe ederek boşanmak isterlerse durum değişir. Karı kocanın Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı kalamayacaklarından endişe ederseniz, bu durumda kadının, kocasından aldığının bir kısmını boşanmak için ona geri vermesinde, erkeğin de bunu almasında ikisine de bir günah yoktur.[419] Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırları aşmayın. Kim Allah'ın koyduğu sınırları çiğnerse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ
عَل۪يمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُٓوءٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا
خَلَقَ اللّٰهُ ف۪يٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ ف۪ي
ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحاًۜ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذ۪ي
عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ
دَرَجَةٌۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٢٨﴾ اَلطَّلَاقُ
مَرَّتَانِۖ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْر۪يحٌ
بِاِحْسَانٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّٓا
اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـٔاً اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُق۪يمَا
حُدُودَ اللّٰهِۜ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ
اللّٰهِۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ف۪يمَا افْتَدَتْ بِه۪ۜ
تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَاۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ
حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

414 Boşanan kadının "iddet" denilen üç defa âdet görünceye kadar başkasıyla evlenmeyip beklemesi, eşlere ayrılma konusundaki kararlarını yeniden gözden geçirme fırsatı verecek, daha önemlisi kadının hamile olup olmadığı anlaşılacak, hamile ise çocuğun babasının kim olduğu ortaya çıkacaktır. Durumları farklı olan eşlerin bekleme süresi de farklıdır:

"Ey Peygamber! Hanımlarınızı boşayacağınız zaman, iddetlerini gözeterek boşayın; iddet günlerini de iyice hesap edin." (Talâk 65/1).

"Âdetten kesilmiş hanımlarınızın iddetinde şüpheye düşerseniz, onların da, henüz âdet görmemiş olanların da iddeti üç aydır. Hamile olanların iddeti de çocuklarını doğurunca sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde kolaylık verir." (Talâk 65/4).

"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp onlarla ilişkide bulunmadan kendilerini boşadığınız takdirde, bir iddet dönemi hesaplayıp onları bekletmeye hakkınız yoktur. Yalnız onları gönül alacak bir şeyler vererek memnun edin ve güzellikle boşayın." (Ahzâb 33/49).

415 Hâmile olup olmadıklarını veya âdet görüp görmediklerini saklamaları.

416 Bu hak, Nisâ sûresi (4), 34. âyette belirtildiği üzere, erkeğin kadını koruyup gözetmesi, âilenin geçimini üstlenmesi dolayısıyladır.

417 Bunun gerekçesi için Bakara sûresi (2), 231. âyetin ikinci dipnotuna bakınız.

418 "Eğer bir eşi boşayıp yerine başka bir eş almak isterseniz, boşadığınız eşe yükler dolusu mehir vermiş bile olsanız, ondan hiçbir şey geri almayınız. Siz onu, iftira ederek ve açıkça günaha girerek mi geri alacaksınız? Verdiklerinizi onlardan nasıl geri alırsınız? Oysa sizler, evlenip birbirinizle beraber oldunuz, üstelik onlar da sizden kesin söz aldılar." (Nisâ 4/20-21).

419 Burada, kocasından ayrılmak isteyen kadının onu boşanmaya ikna etmesi için belli bir fidye verebileceği esası getirilmektedir. Sahâbeden Sâbit ibni Kays'ın hanımı Peygamber Efendimize kocasının dindar, güzel huylu bir insan olduğunu, fakat onu çirkin bulduğu için bir günaha girmekten korktuğunu ve kocasından boşanmak istediğini söyledi. Resûl-i Ekrem kadına: "Onun sana mehir olarak verdiği bahçeyi kendisine geri vermeyi kabul eder misin?" diye sordu. Kadın bunu kabul etmeye hazır olduğunu söyleyince Allah'ın elçisi Sâbit ibni Kays'a: "Bahçeyi al, onu boşa!" buyurdu. O da öyle yaptı (Buhârî, Talâk 12; Nesâî, Talâk 34).

230. Şâyet koca eşini üçüncü defa boşarsa, artık bu kadın bir başka erkekle evlenip boşanmadıkça o kocaya helâl olmaz.[420] Ama onu ikinci kocası da boşarsa,[421] Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı kalacaklarına inanmaları şartıyla eski karı kocanın yeniden evlenmesinde bir günah yoktur. İşte bunlar bilen ve anlayan kimseler için Allah'ın koyduğu ölçülerdir.

231. Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme süresini tamamladıklarında, onları ya güzellikle yanınızda tutun veya kendilerinden tatlılıkla ayrılın.[422] Onlara haksızlık etmek ve zarar vermek için nikâh altında tutmayın.[423] Bunu yapan kendine yazık etmiş olur. Sakın Allah'ın âyetleriyle eğlenmeye kalkmayın.[424] Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı[425] ve hikmeti hatırlayın da Allah'a karşı gelmekten sakının. Şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.

232. Kadınları boşadığınız zaman, onlar da iddetlerini[426] tamamladılar mı, meşrû bir şekilde anlaştıkları takdirde onların yeniden evlenmelerine karşı çıkmayın.[427] Sizden Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere verilen öğüt işte budur. Bu öğütlere uygun davranmak, sizin için daha faydalı ve daha nezihtir. Faydalı ve hayırlı olanı ise Allah bilir, siz bilmezsiniz.[428]

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى
تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُقِيمَا
حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ
فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ
سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا
لِتَعْتَدُواۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ
وَلَا تَتَّخِذُٓوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَٓا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ
الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا
طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ
اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ
بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ
وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

420 Rifâa el-Kurazî'nin karısı Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktı ve Rifâa'nın kendisini üç talâk ile boşadığını, ondan sonra Abdurrahman ibni Zübeyr ile evlendiğini, fakat ikinci kocasının cinsel gücü olmadığını söyledi. Peygamber Efendimiz o hanıma eski kocası Rifâa ile yeniden evlenmeyi arzu ettiğinin anlaşıldığını, fakat ikinci bir koca ile cinsel ilişkide bulunmadan bunun mümkün olmadığını söyledi (Buhârî, Şehâdât 3, Talâk 4, 7; Müslim, Nikâh 111-115).

421 Kadının evlendiği bu ikinci kocanın onu kendi isteğiyle boşaması şarttır. Şâyet kadının ilk kocasına yeniden dönmesini sağlamak üzere ikinci kocayla sahte bir evlilik yapılmışsa, Resûl-i Ekrem böyle sahte evlilik (hülle) yapana da yaptırana da lânet etmiştir (Ebû Dâvûd, Nikâh 16; Tirmizî, Nikâh 28; Nesâî, Talâk 13).

422 "Onlar bekleme süresini tamamladıklarında, ya onları güzellikle yanınızda tutun veya kendilerinden tatlılıkla ayrılın." (Talâk 65/2).

423 Kadına haksızlık etmenin ve ona zarar vermenin değişik şekilleri vardır. Boşandıktan sonra bekleme süresinin (iddet müddetinin) sonuna doğru, eşiyle gerçekten evlenmeyi düşünmediği halde, yeniden evlenmek istiyormuş gibi davranmak, üstelik bunu defalarca yapmak ve böylece boşanma süresini istediği kadar uzatmak kadına yapılan haksızlıklardan biridir. İslâmiyet'ten önce bu haksızlık çokça yapıldığı için boşamadan dönme hakkı ikiyle sınırlandırılmıştır (Ebû Dâvûd, Talâk 9, 19; Tirmizî, Talâk 16; Nesâî, Talâk 75). Kendisinden ayrılmak isteyen eşini boşamak için ondan maddî karşılık istemek de ona zarar vermektir.

424 "Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar. Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır." (Câsiye 45/9). Kâfirlerin âyetleri alaya almasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

Eşine sıkıntı vermek için onu boşamamak, boşamak için para istemek gibi davranışlar Allah'ın koyduğu hükümleri ciddiye almamak, onlarla alay etmektir. Âyette, evlenme ve boşanma konularının ve bunlar hakkındaki ilâhî hükümlerin son derece ciddi olduğu, alaya alınacak tarafları bulunmadığı hatırlatılmaktadır. Resûl-i Ekrem evlenme, boşanma ve boşamadan vazgeçmenin şaka götürmeyecek kadar ciddi olduğunu belirtmiştir (Ebû Dâvûd, Talâk 9; Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, II, 9, nr. 2194; Tirmizî, Talâk 9).

425 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır." (A'râf 7/2). Kur'ân-ı Kerîm'in insanlara öğüt vermek için indirildiğini belirten diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

426 Üç âdet görünceye kadar olan bekleme süresini. Diğer iddet türleri hakkında 234. âyet ve dipnotlarında bilgi verilmiştir.

427 Bu ifade, kadının eski kocasıyla olduğu kadar, ahlâka ve dinî kurallara uygun bir şekilde anlaştığı başka bir erkekle evlenmesine engel olmamak şeklinde de anlaşılmıştır.

428 "Allah bilir, siz bilmezsiniz" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/216; Âl-i İmrân 3/66; Nûr 24/19.

233. Anneler, emzirme süresini tamamlatmak isteyen babalar için çocuklarını iki tam yıl emzirirler.[429] Annelerin yiyecek ve giyeceklerini uygun şekilde temin etmek babaya düşer. Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz.[430] Hiçbir anne ve baba çocukları yüzünden zarara uğratılamaz. Babaya mîrasçı olacak kimseye de aynı yükümlülük vardır. Ana ile baba birbirine danışıp anlaşarak iki yıl dolmadan çocuğu memeden kesmeye karar verirlerse, bundan dolayı ikisine de bir günah yoktur. Şâyet çocuklarınızı sütanneye vermek isterseniz, uygun olan ücreti verdikten sonra bunda da size bir günah yoktur.[431] Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

234. Vefat eden mü'minlerin geride bıraktıkları hanımları, yeniden evlenebilmek için dört ay on gün bekleyeceklerdir.[432] Bekleme süresi dolunca kendileri için uygun olanı yapmalarında size bir günah yoktur.[433] Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ
لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ
لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ
نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا
مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ
اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوا
اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا
اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ
اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ
مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِى اَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

429 Oğlu İbrâhim on yedi veya on sekiz aylıkken ölünce, Peygamber Efendimiz onun süt emme süresinin Cennet'te tamamlanacağını anlatmak üzere "İbrâhim'in Cennet'te süt annesi vardır" buyurdu (Buhârî, Cenâiz 91, Bed'ü'l-halk 8, Edeb 109).

430 "Ey Rabbimiz! Eğer unutur yahut hata edersek bizi cezalandırma! Ey Rabbimiz! Daha öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Kaldıramayacağımız yükü bize yükleme!" (Bakara 2/286).

"Varlıklı kimse, imkânına göre nafaka versin; maddî imkânları dar olan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından versin. Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez." (Talâk 65/7).

431 "Eğer çocuklarınızı emzirirlerse ücretlerini de verin. Aranızda güzellikle anlaşın. Bu size zor gelecek olursa, çocuğu babanın hesabına başka biri emzirsin." (Talâk 65/6).

432 Kocası ölen kadınların, gebe olup olmadıklarını anlamak için dört ay on gün beklemeleri gerekmektedir. Âdetten kesilen yaşlı hanımlar ile henüz âdet görmemiş genç kızların bekleme süresi üç ay; gebe olanların bekleme süresi ise doğum yapana kadardır (Talâk 65/4).

Bu konuda Resûl-i Ekrem de şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının bir ölüye üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Yalnız kocası için dört ay on gün bekleyecektir." (Buhârî, Talâk 46; Müslim, Talâk 62, 63, 65).

Hanım sahâbîlerden Ümmü Atıyye, bu uygulamayı anlattıktan sora, Asr-ı saadette iddet bekleyen kadınların gözlerine sürme çekmediklerini, vücutlarına koku sürünmeyip dikkat çekmek için gözalıcı elbise giymediklerini söylemektedir (Buhârî, Hayz 12; Müslim, Talâk 67).

433 Kocası ölen bir hanımın, iddet adı verilen bu bekleme süresince biriyle evlenmesi, hatta bu konuyu görüşmesi, süslenmesi ve cazip kıyafetler giymesi yasak olmakla beraber, bekleme süresi dolduktan sonra süslenmesinde ve evlenmesinde hem kendine hem de ölen kocanın yakınlarına yönelik bir günah yoktur.

235. Vefat iddeti bekleyen kadınlara, kendileriyle evlenme niyetinde olduğunuzu üstü kapalı bir şekilde söylemenin[434] veya bu düşünceyi gönlünüzde taşımanın bir günahı yoktur. İddet bitiminde niyetinizi onlara açacağınızı Allah bilmektedir. Herkesin normal göreceği sözleri söylemekte bir sakınca olmamakla beraber onlarla gizli gizli buluşmayın. Bekleme süresi dolmadan da onlarla nikâh yapmaya kalkışmayın. Şunu iyi bilin ki, evlenme konusunda içinizden geçenleri Allah çok iyi bilmektedir. Onun için Allah'ın emrine karşı gelmekten sakının. Ayrıca şunu da bilin ki, Allah çok bağışlayan ve ceza vermekte hiç acele etmeyendir.

236. Evlenip de henüz cinsel ilişkide bulunmadığınız veya mehirlerini[435] belirlemediğiniz sürece kadınları boşamanızın size bir günahı yoktur. Bu durumda onlara, zengin olanlar kendi güçlerine, fakir olanlar da kendi imkânlarına göre, gönüllerini alacak ve örfe uygun düşecek şekilde maddî bir karşılık versin. İyiliği ilke edinenlere yakışan da budur.

237. Mehirlerini belirlediğiniz halde kendileriyle cinsel ilişkide bulunmadan onları boşarsanız, kararlaştırdığınız mehrin yarısını onlara vermeniz gerekir. Ancak kadınlar alacakları mehirden vazgeçebilir veya nikâhı elinde bulunduran erkekler mehrin tamamını bağışlayabilirler.[436] Ama, sizin bağışlamanız takvâya[437] daha uygun bir davranıştır. Birbirinize erdemli davranmayı ihmal etmeyin.[438] Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.[439]

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ
خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فٖٓي اَنْفُسِكُمْۜ
عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ
لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا
مَعْرُوفًاۜ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى
يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ
طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا
لَهُنَّ فَرٖيضَةًۚ وَمَتِّعُوهُنَّۚ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ
وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِۚ
حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنٖينَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرٖيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ
اَوْ يَعْفُوَا الَّذٖي بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِۜ وَاَنْ
تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۜ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ
بَيْنَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٢٣٧﴾

434 Bir erkeğin iddet bekleyen bir hanıma "Allah nasip ederse iyi bir hanımla evlenmeyi düşünüyorum, seni beğeniyorum, benim gözümde çok değerlisin" gibi sözlerle onunla evlenme niyetinde olduğunu çıtlatması sakıncalı değildir (Buhârî, Nikâh 34. Bu rivayet bab başlığında geçmektedir).

435 Mehir, erkeğin evlenirken kadına vereceğini belirttiği para veya maldır. Kadın boşanıp yeniden evleninceye veya geçimini sağlayacak bir imkâna kavuşuncaya kadar aldığı bu para veya malla hayatını sürdürür.

436 Böyle bir boşanma halinde, erkeğin mehrin yarısını kadına verme mecburiyeti olduğu, bununla beraber kadının "Hayır, ben istemiyorum" diyerek bunu almaktan vazgeçebileceği, erkeğin veya onun velisinin ise cömertlikte daha ileri giderek mehrin tamamını kadına verebileceği, erkeğin bu cömertliği göstermesinin iyi bir Müslümana daha çok yakışacağı belirtilmektedir.

Cinsel ilişkide bulunduktan sonra boşanma durumunda mehrin tamamının kadına âit olacağı şöyle ifade edilmektedir:

"Eğer bir eşi boşayıp yerine başka bir eş almak isterseniz, boşadığınız eşe yükler dolusu mehir vermiş bile olsanız, ondan hiçbir şey geri almayınız. Siz onu, iftira ederek ve açıkça günaha girerek mi geri alacaksınız? Verdiklerinizi onlardan nasıl geri alırsınız? Oysa sizler, evlenip birbirinizle beraber oldunuz, üstelik onlar da sizden kesin söz aldılar." (Nisâ 4/20-21).

437 Takvâ terimi için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

438 Kur'an'ın ruhunu pek güzel aksettiren bu âyet, önce boşanma ile ilgili kurallardan bir kısmını belirleyerek karşılıklı hakları tespit ediyor, sonra da insanlara bu kuralların ötesinde bir hedef gösteriyor: Fazîlet. Âyetin bu dersini aşamalar halinde ele alırsak: 1) Önce, her iki tarafın hukuk ve yükümlülükleri net bir şekilde ortaya konmuştur ki, bu, "kararlaştırılmış mehrin yarısını vermek" şeklindedir. 2) Daha sonra, her iki tarafa da, kendilerine verilmiş olan haklarda tasarruf yetkisi tanınmış ve bu haklardan fedâkârlıkta bulunabilecekleri bildirilmiştir. Buna göre, kadın, isterse hakkı olan mehri almayıp karşı tarafa bağışlayabilir. Veya erkek, mehrin sadece yarısını vermekle yükümlü olduğu halde, gönül alma yolunu seçerek kadına mehrin tamamını verebilir. 3) Kullar "mehri tamamen ödemek, hiç almamak veya tümünü bağışlamak" şıklarından birini tercih etme hususunda serbest bırakılmışlardır. Ancak Kur'an, mecbur tutmamakla birlikte, Allah'ın rızasını arayanları, üçüncü şıkka yönlendiriyor. 4) Böylece, fedâkârlığın kuvvetli tarafa yakıştığını belirtmek sûretiyle, Kur'an medeniyetinin en önemli esası tespit edilmiş bulunuyor: "Aranızda fazîleti ihmal etmeyin." Bu, hakkı kuvvette arayan maddeci anlayışa karşılık, kuvvetini haktan alan bir muhteşem medeniyet anlayışıdır ki, bu âyetten sonra, Bakara sûresinin sonuna kadar devam eden âyetler, özellikle faiz ve zekât ile ilgili emir, yasak, teşvik ve sakındırmalar hep bu anlayışı perçinlemekte ve Müslümanları tepeden tırnağa birer fazîlet âbidesi haline getirecek bir terbiyeyi işlemektedir. 5) Âyetin en son cümlesi ise, her şeyi açıklayan ve insanın içindeki bütün hayır reflekslerini seferber eden bir cümledir: "Şüphesiz ki Allah sizin yaptıklarınızı görmektedir." Hiçbir hakkın zâyi olmayacağı, hiçbir iyiliğin de karşılıksız kalmayacağı büyük hesap gününe iman eden bir kimse için bundan başka bir öğüde ihtiyaç var mı?

439 "Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir" ifadesi Bakara sûresi (2), 110. âyette de aynen geçmektedir.

238. Namazlara devam edin, özellikle orta namaza özen gösterin.[440] Allah'ın huzurunda derin bir saygıyla el bağlayıp divan durun.

239. Eğer bir korku ve tehlike söz konusu ise, o zaman namazınızı yürürken veya binek üzerindeyken kılarsınız.[441] Kendinizi emniyette hissettiğiniz zaman da, bilmediklerinizi size öğrettiği şekilde namazınızı kılarak Allah'ı zikredin.

240. Arkalarında eşler bırakarak ölecek olanlarınız, onların bir yıl süreyle evlerinden çıkarılmadan geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Şâyet onlar kendi istekleriyle çıkıp giderlerse, kendileri hakkında dine uygun şekilde yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur. Allah karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapandır.

241. Boşanmış kadınlara geçimlerini sağlamak için verilmesi gereken bir nafaka vardır ki,[442] bu da haksızlıktan sakınanların üzerine bir borçtur.

242. Düşünüp anlamanız için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.[443]

243. Sayıları binlerce olmasına rağmen ölüm korkusuyla yurtlarını terkedip gidenleri bir düşünsene![444] Bu durumda Allah önce onlara: "Ölün!" demiş, sonra da onları diriltmişti.[445] Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez.[446]

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى
وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا
اَوْ رُكْبَانًا فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ
كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾
وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا
وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ
اِخْرَاجٍ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي
مَا فَعَلْنَ فِٓي اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللّٰهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ
بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ
اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا
ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

---

440 Namaza önem vermek, onu vaktinde ve Peygamber Efendimizin öğrettiği şekilde kılmaktır. Çünkü Resûl-i Ekrem en faziletli amelin "vaktinde kılınan namaz olduğunu" söylemiştir (Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1; Müslim, Îmân 137). Allah'ın elçisi "Orta namaz ikindi namazıdır" buyurmuş (Tirmizî, Salât 19), Hendek Gazvesi'nde "Bizi orta namaz olan ikindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun" diye putperestlere beddua etmiştir (Buhârî, Cihâd 98, Tefsîr 2/42; Müslim, Mesâcid 205-208; Ebû Dâvûd Salât 5; Tirmizî, Salât 18, 19, Tefsîr 2; Nesâî, Salât 14; İbni Mâce, Salât 6). Sahâbenin ve tanınmış âlimlerin büyük çoğunluğu "orta namaz" ifadesini ikindi namazı diye tefsir etmişlerdir. Orta namazın sabah

veya öğle namazı yahut diğer namazlar olduğu da söylenmiştir.

441 Bir korku ve tehlike sebebiyle kılınan bu namaza "korku namazı" (salâtü'l-havf) adı verilmiş, korku namazının nasıl kılınacağı Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle târif edilmiştir:

"Savaş zamanında sen arkadaşlarının arasında bulunur da, onlara namaz kıldıracak olursan, onlardan bir kısmı silahlarını yanlarına alarak seninle beraber namaz kılsın. Bunlar namazlarını kılınca arkanızda bulunup, sizi düşmandan korusunlar. Bu defa namaz kılmayanlar gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar, silahlarını da yanlarına alarak tedbirli olsunlar. Çünkü kâfirler; silahlarınızdan veya eşyanızdan gâfil bulunmanızı isterler ki, âni bir baskın yapsınlar. Ancak yağmur-çamurdan veya hasta olmanızdan dolayı size bir sıkıntı verecekse silahlarınızı yanınıza almamanızda herhangi bir beis yoktur. Yine de tedbiri elden bırakmayın. Şüphesiz ki Allah kâfirler için aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır. Korku halinde kıldığınız namazlarınızı bitirince, ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı zikredin. Güvene kavuşunca da, namazlarınızı normal zamandaki şartlarına uyarak kılınız. Çünkü namaz, mü'minlere belli vakitlerde farz kılınmıştır." (Nisâ 4/102-103).

442 Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine boşama bedelleri konusunda nasıl davranılması gerektiğini de göstermiştir:

"Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve onun zînetini istiyorsanız, gelin, boşanma bedellerinizi verip sizi güzellikle boşayayım." (Ahzâb 33/28).

Henüz cinsel ilişkide bulunmadan boşanan eşlere verilecek tazminat konusunda da "Onları gönül alacak bir şeyler vererek memnun edin ve güzellikle boşayın" buyurmaktadır (Ahzâb 33/49). Bu bağışın miktarına gelince:

"Zengin olanlar kendi güçlerine, fakir olanlar da kendi imkânlarına göre, gönüllerini alacak ve örfe uygun düşecek şekilde maddî bir karşılık versin." (Bakara 2/236).

443 "Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Nûr 24/18). Bu anlamdaki diğer âyetler burada verilmiştir.

444 Kur'ân-ı Kerîm, birçok âyette Resûl-i Ekrem'e hitaben, yüzyıllar önce geçmiş bazı olaylardan söz ederken, o olayın olup bittiğini gözünle görmüş gibi kesin bir şekilde bilmiyor musun anlamında "Görmedin mi?", "Bir baksana!", "Bir düşünsene!" gibi ifadeler kullanır.

445 Evlenme ve boşanmayla ilgili açıklamalardan sonra Allah yolunda savaşma konusuna geçilmekte ve bu âyet bizi konuyla ilgili diğer âyetleri anlamaya hazırlamaktadır. Muhtelif rivayetlerde vaktiyle binlerce insanın canlarını düşmandan veya bulaşıcı bir hastalıktan kurtarmak için ülkelerini terkedip gittikleri, fakat bu kaçışın onları ölümden kurtarmadığı belirtilmekte, bu sebeple Müslümanların gerçeğin savunucusu olmaktan ve Allah yolunda savaşmaktan korkmaması gerektiği hatırlatılmaktadır. Burada kendilerinden söz edilen "binlerce kişinin", Firavun'un zulmünden kurtulmak için büyük gruplar halinde Mısır'dan çıkan (Mâide 5/20-26) İsrâiloğulları olması da muhtemeldir.

"De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size bir faydası olmayacaktır; çünkü dünya nimetlerinden pek kısa süre faydalanacaksınız." (Ahzâb 33/16).

446 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). İnsanların pek az şükretmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

244. Allah yolunda savaşın[447] ve şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi duyan, her şeyi bilendir.

245. Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister?[448] Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz.[449]

246. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğulları'nın önde gelenlerinin neler yaptığına bir baksana! Kendilerine gönderilen peygambere "Başımıza bir hükümdar tayin et de onun emrinde Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O da: "Ya size savaş farz kılınır da savaşmazsanız?" diye sorunca, "Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan ayrılmışken niçin savaşmayalım?" dediler. Kendilerine savaş farz kılınınca da, pek azı dışında sözlerinden dönüverdiler. Allah zâlimleri çok iyi bilmektedir.

247. Peygamberleri onlara: "Allah size Tâlût'u hükümdar tayin etti" dedi. Onlar ise "O bize nasıl hükümdar olabilir ki? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyığız; kaldı ki, o varlıklı biri de değildir" dediler. Peygamberleri de onlara şunu söyledi: "Allah onu size üstün kıldı, ilmini ve gücünü arttırdı. Allah mülkünün egemenliğini dilediğine verir. Ve Allah'ın lütfu geniş, ilmi sonsuzdur."

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً
وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾
اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِي اِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ
مُوسٰى اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا
نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ
اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا
قَالُوا وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَائِنَا فَلَمَّا
كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيلًا
مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ
لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ
مَلِكًا قَالُوا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا
وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً
مِنَ الْمَالِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ
وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللّٰهُ يُؤْتِي
مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

447 "Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın, ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez." (Bakara 2/190). Allah yolunda savaşmakla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

448 "Allah'a güzel bir borç verirseniz, elbette Ben de sizin günahlarınızı örter ve sizi içinde ırmaklar akan cennetlere koyarım." (Mâide 5/12).

"Kim Allah'a güzel bir borç verirse, Allah da onu kat kat arttırır. Üstelik ona pek değerli bir mükâfât da vardır." (Hadîd 57/11).

"Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ile Allah'a güzel bir borç verenlere, harcadıkları şey kat kat fazlasıyla geri ödenir; üstelik onlar için bitmez tükenmez bir de mükâfât vardır." (Hadîd 57/18).

"Allah'a güzel bir borç verirseniz, O sizin için bunu kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Çünkü O iyiliklerin karşılığını bol bol veren; kullarına sabırla ve yumuşaklıkla muâmele ederek ceza vermekte acele etmeyendir." (Tegâbün 64/17).

"Allah'a güzel bir borç takdim edin." (Müzzemmil 73/20).

Allah'a borç vermek, O'nun rızasını kazanmak için malını ve canını yine O'nun gösterdiği yolda harcamaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiğine göre "kat kat fazlasını almak" bazan bir verip on almaktır:

"Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir." (En'âm 6/160).

Bazan da bir verip yedi yüz katını, hatta daha fazlasını almaktır:

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohuma benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir." (Bakara 2/261).

Resûl-i Ekrem Efendimizin şu hadisi "kat kat fazlası" hakkında fikir vermektedir: "Çarşıya, pazara girip de "Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ-şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü, yuhyî ve yümît, ve hüve hayyün lâ yemût, bi-yedihi'l-hayr, vehüve alâ külli şey'in kadîr" diyen kimseye, Allah Teâlâ bir milyon iyilik yazar, bir milyon kötülüğünü siler ve Cennet'te ona bir ev yapar." (Tirmizî, Daavât 36; İbni Mâce, Ticârât 40 [Elbânî, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, II, 21, nr. 1817]; Dârimî, İsti'zân 58).

Allah rızası için harcamanın sevabıyla ilgili âyetler şu âyetin dipnotunda verilmiştir:

"Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/92).

449 Yalnız Allah'a dönüleceğini belirten diğer âyetler Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

248. Peygamberleri onlara şunu da söyledi: "Tâlût'un hükümdar olduğunun işâreti, size meleklerin taşıdığı sandığın[450] gelmesidir. O sandığın içinde Rabbinizin size bağışladığı bir gönül huzuru ile Mûsâ ve Hârun âilesinden kalan şeyler bulunmaktadır. Eğer mü'minseniz bunda sizin için büyük bir ibret vardır."

249. Tâlût, ordusuyla yola çıkınca şöyle dedi: "Allah sizi bir ırmakla sınayacaktır. O ırmaktan içen benden değildir. Ondan içmeyen ise elbette bendendir. Ama bir avuç içmenin sakıncası yoktur." Pek azı dışında hepsi o ırmaktan içti. Tâlût ile beraberindeki mü'minler ırmağı geçince, geride kalanlar: "Bugün bizim Câlût[451] ve ordusuyla savaşacak gücümüz kalmadı" dediler. Allah'ın huzuruna çıkacaklarını kesin olarak bilenler ise: "Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah'ın izniyle yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir" dediler.[452]

250. Câlût ve ordusuyla karşı karşıya geldikleri zaman da şöyle dua ettiler: "Ey Rabbimiz! Üstümüze sabır yağdır,[453] ayaklarımızı sağlamlaştır, kâfirlere karşı bize yardım et!"

251. Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü. Allah, Davud'a hükümdarlık ve hikmet verdi ve dilediği bazı şeyleri öğretti.[454] Eğer Allah insanların kötülüğünü birbirinin eliyle savuşturmasaydı, dünyada dirlik ve düzen kalmazdı. Ama Allah'ın bütün varlıklara sayısız lütufları vardır.

252. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz.[455] Çünkü sen de peygamberlerden birisin.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِه۪ٓ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ
ف۪يهِ سَك۪ينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى
وَاٰلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِۙ
قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَل۪يكُمْ بِنَهَرٍۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ
مِنّ۪يۚ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنّ۪ٓي اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً
بِيَدِه۪ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَل۪يلًا مِنْهُمْۜ فَلَمَّا جَاوَزَهُ
هُوَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ
بِجَالُوتَ وَجُنُودِه۪ۜ قَالَ الَّذ۪ينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا
اللّٰهِۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَل۪يلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَث۪يرَةً بِاِذْنِ
اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِر۪ينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ
وَجُنُودِه۪ قَالُوا رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَۜ ﴿٢٥٠﴾
فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِۙ وَقَتَلَ دَاوُ۫دُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ
اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَٓاءُۜ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٢٥٢﴾

---

450 Bu âyette "tâbût" diye geçen sandık, muhtemelen Hz. Mûsâ'ya gelen on emrin korunduğu "ahid sandığı"ydı. Savaşlarda ve önemli olaylarda bu sandığı yanlarında gören İsrâiloğulları Allah'ın kendilerine yardım edeceğine inanır ve

mâneviyatları artardı. Bazı rivayetlere göre Hz. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğulları doğru yoldan uzaklaşınca düşmanları onları yenerek bu sandığı ellerinden almıştı. İşte bu sandığın Tâlût'a getirilmesi, onun Allah tarafından hükümdar seçildiğini gösterecekti.

451 Câlût, İsrâiloğulları'na karşı savaşan düşman ordularından birinin kumandanıydı.

452 Sahâbeden Berâ bin Âzib radıyallahu anh şöyle diyor: "Biz -Muhammed aleyhisselâmın ashâbı- Bedir Gazvesi'ne katılan sahâbîlerin, Tâlût ile birlikte nehri geçen mü'minler kadar olduğunu konuşurduk. Tâlût ile ile birlikte nehri üç yüz on kadar mü'min geçmişti." (Buhârî, Megâzî 6; İbni Mâce, Cihâd 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 290).

453 Hz. Mûsâ'ya iman ettikleri için Firavun'un cezalandırmaya kalktığı sihirbazlar da buna benzer şekilde dua ederek: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak canımızı al!" (A'râf 7/126) demişlerdi.

454 "Biz o dâvâyı Süleyman'a iyice öğrettik. Her birine hikmet ve ilim bağışladık. Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onlar Davud'la beraber Allah'ı tesbih ederlerdi. Bütün bunları Biz yaptık. Bir de Davud'a, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için, zırh yapma sanatını öğrettik." (Enbiyâ 21/80).

"Biz Davud'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. 'Ey dağlar ve ey kuşlar, Davud tesbih ettikçe onunla beraber tekrarlayın' dedik. Demiri de onun için yumuşattık. 'Dokusu düzenli, bol zırhlar yap' dedik. Sâlih ameller işlemeye bakın; çünkü Ben sizin yaptıklarınızı görüyorum." (Sebe' 34/10-11).

455 Bu ifade, Âl-i İmrân 3/108 ve Câsiye 45/6'da da geçmektedir.

253. İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik.[456] İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu;[457] bir kısmının da derecelerini yükseltti.[458] Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs[459] ile güçlendirdik. Eğer Allah dileseydi, o peygamberlerin hemen ardından gelen insanlar, kendilerine bu kadar açık deliller ulaşmışken birbirleriyle savaşmazlardı. Lâkin anlaşmazlığa düştüler ve onlardan iman eden de oldu, inkâr eden de.[460] Yine de Allah dileseydi onlar birbiriyle savaşmazlardı. Fakat Allah dilediğini yapar.[461]

254. Ey iman edenler! İçinde hiçbir alış verişin, dostluğun ve şefaatin[462] geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan bağışta bulunun.[463] O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ
وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ
وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا
اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا
جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ
مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا
اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ
وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

456 "Nitekim Davud'a da Zebur'u verdik." (İsrâ 17/55).

457 "Mûsâ ile de Allah bizzat kelâmıyla konuştu" (Nisâ 4/164).

"Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A'râf 7/144).

"Biz de Âdem'e "Ey Âdem! Eşinle beraber Cennet'e yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz yerden bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden olursunuz" dedik." (Bakara 2/35). Bu âyetler Hz. Mûsâ ile Hz. Âdem'in Cenâb-ı Hak ile doğrudan konuşan peygamberlerden olduklarını göstermektedir.

458 Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimize, "Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik" (Enbiyâ 21/107); "Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik" (Sebe' 34/28); "Umulur ki böylece Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd'a yükseltir" (İsrâ 17/79) buyurması, Resûl-i Ekrem'in de insanlara, "Elbette ben, (...) Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim" (A'râf 7/158) demekle emrolunması onun peygamberler arasındaki üstün yerini ortaya koymaktadır. Peygamber Efendimiz, şânı ve şerefi bu kadar yüce olmakla beraber derin tevâzuu sebebiyle insanların peygamberleri birbirine üstün tutmasını doğru bulmamış, "Hiç kimse benim Yunus peygamberden daha hayırlı olduğumu kesinlikle söylemesin" (Buhârî, Enbiyâ 35; Müslim, Fezâil 159); "Benim Mûsâ'dan hayırlı olduğumu söylemeyiniz" buyurmuştur (Buhârî, Husûmât 1; Müslim, Fezâil 160).

459 Rûhulkudüs, Cebrâil aleyhisselâmın adlarından biri olup Kur'ân-ı Kerîm'de, "Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile güçlendirdik" şeklinde ilk geçtiği Bakara sûresi (2), 87. âyetin dipnotunda açıklanmış ve ilgili âyetler orada zikredilmiştir.

460 "De ki: Gerçek Rabbinizden gelmiştir: Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf 18/29).

461 "Allah dilediğini yapar" ifadesi Hac sûresi (22), 14. âyette de geçmektedir.

462 Âhirette, Allah dilemedikçe kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği konusuyla ilgili âyetler için Bakara sûresi (2), 48. âyetin; Peygamber Efendimizin özel şefaati için ise İsrâ sûresi (17), 79. âyetin açıklamasına bakınız.

463 "Ey iman edenler! Çalışıp kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin helâl ve temiz olanlarından Allah rızası için harcayın." (Bakara 2/267).

"İman eden kullarıma söyle! Alış verişin bulunmadığı, dostluğun fayda vermediği bir gün gelip çatmadan namazlarını gerektiği şekilde kılsınlar; kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah rızası için gizlice ve açıktan harcasınlar." (İbrâhim 14/31).

"Allah'a ve Resûlüne iman edin; size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır." (Hadîd 57/7).

"Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olaydım" diye yalvarmadan önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden hayırda harcayın." (Münâfikûn 63/10).

"Kendi iyiliğiniz için bağışta bulunun. Kim nefsinin tutkularından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Tegâbün 64/16).

255. Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. Her zaman diridir; her şeyin varlığı Kendisine bağlı olup bütün kâinatı yönetendir;[464] ne uyuklar, ne uyur; göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur.[465] O'nun izni olmadan huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir?[466] O, kullarının geleceğini de bilir, geçmişini de.[467] Kulları ise O'nun ilminden ancak O'nun dilediği kadarını kavrayabilirler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez. Yüce ve büyük olan yalnız O'dur.[468]

256. Dinde zorlama yoktur.[469] Çünkü doğru ile eğri birbirinden açıkça ayrılmıştır. Bundan böyle şeytanî güçleri[470] inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa[471] yapışmış olur. Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ
سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا
بِاِذْنِه۪ۜ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ
وَلَا يُح۪يطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه۪ٓ اِلَّا بِمَا
شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ
وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ
﴿٢٥٥﴾ لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدّ۪ينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ
مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ
بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى
لَا انْفِصَامَ لَهَاۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٥٦﴾

---

464 Âyetin buraya kadar olan kısmı Âl-i İmrân sûresi (3), 2. âyette tekrarlanmaktadır.

465 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

466 Şefaat konusuyla ilgili olarak bir önceki âyetin dipnotuna bakınız.

467 "O, kullarının geleceğini de bilir, geçmişini de" ifadesi Tâhâ 20/110; Enbiyâ 21/28; Hac 22/76'da da geçmektedir.

468 Bu âyet, içinde Allah'ın ilmi, gücü, kudreti, tahtı, her şeyi kuşatan sonsuz kudreti ve egemenliği anlamlarına gelen "kürsî" kelimesi geçtiği için "Âyetü'l-kürsî" diye anılır. Bu âyet, tevhid inancını en açık şekilde

ortaya koymakta, Allah hakkında en derli toplu bilgiyi vermektedir. Bir gün Peygamber Efendimiz güzel Kur'an okumasıyla ünlü sahâbî Übey ibni Kâ'b'a: "Allah'ın kitabından ezberinde bulunan âyetlerin en büyüğü hangisi, biliyor musun?" diye sordu. Übey: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedi. Resûl-i Ekrem ona aynı soruyu bir kere daha sorunca: "Allâhü lâilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm'dur" diye cevap verdi. Allah'ın elçisi onun göğsünü sıvazlayarak: "İlmin sana mübârek olsun" buyurdu (Müslim, Müsâfirîn 258) ve yatağına girerken Âyetü'l-kürsî'yi okuyan kimseyi Allah Teâlâ'nın sabaha kadar koruyacağını ve şeytanın ona yaklaşamayacağını bildirdi (Buhârî, Vekâlet 10, Bed'ü'l-halk 11).

469 Allah Teâlâ insana irade, doğruyu veya yanlışı seçme özgürlüğü vermiş, onların doğru yolu kendi istek ve arzularıyla benimsemelerini istemiş, Müslüman olmaya zorlanmalarını (ikrahı) kesinlikle yasaklamıştır.

"Nûh şöyle dedi: 'Ey kavmim! Söyleyin bana. Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana lütfedip peygamberlik nimeti bağışlamış da siz onu göremiyorsanız, şimdi siz istemediğiniz halde onu size zorla mı kabul ettireceğiz?'" (Hûd 11/28).

"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi birden iman ederdi. Yoksa sen iman etsinler diye insanları zorlayacak mısın?" (Yûnus 10/99).

470 "Şeytanî güçlere kulluk etmekten kaçınıp da Allah'a yönelenler için müjde vardır. Müjdele o kullarımı!" (Zümer 39/17).

İnsanı Allah'tan ve O'na giden yoldan uzaklaştıran, Allah'ın buyruklarının değil kendi dayatmalarının yapılmasını isteyen bütün şeytanî güçlere Kur'ân-ı Kerîm'de "tâğût" denmektedir. Tâğût; şeytan, Allah'tan başkasının bilemeyeceği şeyleri bildiğini ileri süren kimse yani kâhin (Buhârî, Tefsîr 10), bir grubun lideri (Müslim, Cihâd 119) olarak yorumlanmıştır. İnsanı arzu ve şehvetlerinin esiri yapan kendi nefsi ve Allah'ın yolundan uzaklaşmasını sağlayan etrafındaki her şey ve herkes birer tâğûttur.

471 Resûl-i Ekrem, hiç kopmayacak kulpun İslâmiyet olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Ta'bîr 23; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 150).

257. Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır;[472] onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.[473] Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürükler.[474] İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır.

258. Allah'ın kendisine verdiği mülk ve saltanata dayanarak şımarıp da İbrâhim ile Rabbi hakkında tartışmaya giren kimseye bakmaz mısın? Hani İbrâhim: "Benim Rabbim can veren ve öldürendir."[475] deyince, o: "Ben de can verir ve öldürürüm!" demişti. İbrâhim: "Allah güneşi doğudan getirir, sen de batıdan getir bakalım!" deyince o kâfir donup kalmıştı. Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[476]

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا
اَوْلِيَٓاؤُ۬هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ
النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى
الَّذ۪ي حَٓاجَّ اِبْرٰه۪يمَ ف۪ي رَبِّه۪ٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ
الْمُلْكَۢ اِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّيَ الَّذ۪ي يُحْي۪
وَيُم۪يتُۙ قَالَ اَنَا۬ اُحْي۪ وَاُم۪يتُۜ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ
فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْت۪ي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ
فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذ۪ي
كَفَرَۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَۚ ﴿٢٥٨﴾

472 Dost, sahip, yardımcı ve koruyucu anlamına gelen "velî" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde geçmektedir:

"Allah, mü'minlerin dostu ve yardımcısıdır." (Âl-i İmrân 3/68).

"Sizin dostunuz ve yardımcınız yalnız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır." (Âl-i İmrân 3/150).

"Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir. Kim de Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost bilirse, hiç kuşkusuz üstün gelecek olan, Allah'ın taraftarlarıdır." (Mâide 5/55-56).

"Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan ya-

ratan, herkesi besleyip doyuran, ama Kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?" (En'âm 6/14).

"Elbette benim dostum ve yardımcım kitabı indiren Allah'tır. O sâlih kullarını koruyup gözetir." (A'râf 7/196).

"Takvâ sahiplerinin dostu ise Allah'tır." (Câsiye 45/19).

"Zira Allah iman edenlerin dostudur; kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur." (Muhammed 47/11).

"Onun dostu Allah'tır, Cebrâil'dir, sâlih mü'minlerdir." (Tahrîm 66/4).

473 Allah iman edenleri yanlış yoldan kurtarır, onlara doğru yolu gösterir ve şöyle buyurur:

"İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın." (En'âm 6/153).

"Allah o kitapla, rızasını arayanları ebedî kurtuluşa giden yollara götürür; onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir." (Mâide 5/16).

"İşte bu, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarman, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ulaştırman için sana indirdiğimiz bir kitaptır." (İbrâhim 14/1).

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize O rahmetini indirir; O'nun melekleri de sizin için dua eder. O, mü'minler hakkında pek merhametlidir." (Ahzâb 33/43).

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık âyetleri indiren O'dur." (Hadîd 57/9).

"Bir de peygamber gönderdi ki, iman eden ve sâlih ameller yapanları karanlıklardan nura çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okur." (Talâk 65/11).

474 "Mü'minler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise şeytanî güçlerin yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşınızı sürdürünüz. Çünkü şeytanın hîlesi pek zayıftır." (Nisâ 4/76).

"Şeytanlar ise, dostlarına hep sizinle tartışmalarını telkin ederler." (En'âm 6/121).

475 "Elbette yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz." (Hicr 15/23).

"Dirilten de O, öldüren de O'dur." (Mü'min 40/68).

"O'ndan başka ilâh yoktur; O diriltir ve öldürür." (Duhân 44/8). İnsan cansızken Allah'ın ona can verdiği, sonra öldürüp yeniden dirilteceği konusuyla ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 28. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

476 Bir önceki âyette, etrafındaki insanları aydınlıktan karanlığa götüren şeytanî güçlerden (tâğûttan) söz edilmişti. Bu âyet ile devamında bu tiplere örnekler verilmekte ve ilk olarak Hz. İbrâhim ile tartışan kral Nemrud ele alınmaktadır. Bir sonraki âyette ve devamında ise, Kendine inananları, Allah'ın, karanlıktan aydınlığa nasıl çıkardığına örnekler verilmektedir.

"Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez" ifadesi Âl-i İmrân sûresi (3), 86. âyette de geçmekte ve geçtiği diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmektedir.

259. Veya o kimsenin haline bakmaz mısın ki, altı üstüne gelip harap olmuş ıpıssız bir şehirden geçerken[477] "Allah, harabeye dönmüş bu yeri nasıl diriltecek?" demişti. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz yıl sonra diriltti. Sonra da kendisine "Burada ne kadar kaldın?" diye sordu. O da: "Ya bir gün, yahut daha az" dedi. Allah ise "Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak hiç bozulmamış! Bir de eşeğine bak! Biz seni insanlara ibret olsun diye böyle öldürüp dirilttik. Şimdi de şu kemiklere bak, Biz onları nasıl yerli yerince dizip sonra üzerine et giydiriyoruz." O kimse de işin aslını anlayınca "Allah'ın her şeye kādir olduğunu artık çok iyi biliyorum" dedi.[478]

260. Bir zamanlar İbrâhim "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster!" demişti. Allah "Yoksa inanmıyor musun?" diye sorunca, "Elbette inanıyorum, fakat kalbim iyice kanaat getirip yatışsın diye bunu istiyorum" dedi.[479] Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse dört tane kuş tut, onları kendine alıştır, sonra kesip parçala ve her parçayı bir dağın başına koy; sonra da onları çağır, koşarak sana gelecekler-dir. Şunu iyi bil ki, Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır."

261. Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu,[480] yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohuma benzer.[481] Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir.[482] Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

اَوْ كَالَّذ۪ي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى
عُرُوشِهَاۚ قَالَ اَنّٰى يُحْي۪ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَاۚ
فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۜ قَالَ كَمْ
لَبِثْتَۜ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالَ
بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ
وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ
وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ
كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًاۜ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اَرِن۪ي كَيْفَ
تُحْيِ الْمَوْتٰىۜ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْۜ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ
لِيَطْمَئِنَّ قَلْب۪يۜ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ
جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْت۪ينَكَ سَعْيًاۜ وَاعْلَمْ اَنَّ
اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ الَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ ف۪ي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍۜ وَاللّٰهُ
يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٦١﴾

---

477 "Harap olmuş ıpıssız şehirden geçen" kimse müfessirlerin çoğuna göre Uzeyir aleyhisselam'dır.

478 Bu olayın bir benzeri Ashâb-ı Kehf kıssasında da nakledilmektedir (Kehf 18/9-22).

479 Peygamber Efendimiz, bir hadisinde bu

konuya temas ederek: "Ölenlerin diriltilmesinden şüphe etmeye biz İbrâhim'den daha haklıyız" buyurmuş ve bu mütevazı ifadesiyle Hz. İbrâhim'in ölülerin dirilişini görme arzusunun bir şüpheden kaynaklanmadığını ifade etmek istemiştir (Buhârî, Enbiyâ 11, Tefsîr 2/46, 12/5; Müslim, Îmân 238). Hz. İbrâhim'in, âyette de belirtildiği gibi, canlıların ölümünden sonra Allah Teâlâ'nın onları yeniden dirilteceğinden şüphesi yoktu. O, diriltme olayının nasıl meydana geldiğini gözleriyle görerek imanını daha bir güçlendirmek, kalbini tamamen mutmain kılmak istiyordu. Peygamberlerin, insanları dâvet edecekleri gerçekleri gözleriyle görmeleri, kendilerinden emin olarak derin bir gönül rahatlığı içinde görev yapmalarını sağlar. Onlara meleklerin görünmesinin, kendilerine Cennet ve Cehennem'in gösterilmesinin sebebi de bu olmalıdır.

480 Malını Allah yolunda harcayanlar hakkında yapılan benzetmeler için Bakara sûresi (2), 262 ve 265. âyetlere bakınız. İnfakla ilgili bazı âyetler ve hadisler Bakara 2/3, 219, 245; Enfâl 8/60'da verilmiştir.

481 Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar." (Buhârî, Rikāk 31; Müslim, Îmân 207). Yine bir hadiste belirtildiğine göre, Allah rızası için bir deve bağışlayan kimseye, kıyamet gününde yedi yüz deve verilecektir (Müslim, Cihâd 132). Ayrıca En`âm sûresi (6), 160. âyete ve dipnotuna bakınız.

482 "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister? Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245).

"Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir." (En`âm 6/160). Âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ ثُمَّ
لَا يُتْبِعُونَ مَٓا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَٓا اَذًى لَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ
خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ
حَل۪يمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا
صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰىۙ كَالَّذ۪ي يُنْفِقُ
مَالَهُ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ
فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْداًۜ لَا يَقْدِرُونَ
عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْد۪ي
الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ الَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْب۪يتاً مِنْ
اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ
فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِۚ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا
وَابِلٌ فَطَلٌّۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢٦٥﴾

262. Mallarını Allah yolunda harcayan ve yaptığı bu iyilikleri de başa kakıp[483] gönül kırmayan kimselerin Rableri katında mükâfâtları vardır. Onlar için artık ne korku vardır ne de keder.

263. Tatlı bir söz,[484] başkasının kusurunu örtme, yardım ettikten sonra gönül kırmaktan daha hayırlıdır.[485] Allah'ın böyle yardımlara ihtiyacı yoktur;[486] O, ceza vermekte hiç acele etmeyendir.

264. Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcayanlar gibi başa kakıp gönül yıkmak sûretiyle[487] hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Bu şekilde hayır yapan kimsenin durumu, üzerinde bir parça toprak bulunan ve şiddetli bir yağmurun çırılçıplak bıraktığı bir kaya gibidir. Böylesi adamlar yaptıkları hiçbir iyiliğin faydasını göremezler.[488] Allah kâfirleri doğru yola ulaştırmaz.

265. Allah'ın rızasını kazanmak ve gönüllerindeki imanı iyice sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların[489] durumu ise bir tepe üzerinde bulunan bir bahçeye benzer ki, bol yağmur yağdığında ürününü iki kat verir. Hatta yağmur yağmasa bile az bir çiseleme ona yeter. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

483 "Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcayanlar gibi başa kakıp gönül yıkmak sûretiyle hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Bu şekilde hayır yapan kimsenin durumu, üzerinde bir parça toprak bulunan ve şiddetli bir yağmurun çırılçıplak bıraktığı bir kaya gibidir. Böylesi adamlar yaptıkları hiçbir iyiliğin faydasını göremezler. Allah kâfirleri doğru yola ulaştırmaz." (Bakara 2/264).

"Yaptığını çok görüp de başa kakma." (Müddessir 74/6).

484 "Allah'ın, hayatınızın dayanağı kıldığı, koruyasınız diye sizin idâre ve emânetinize verdiği yetimlerin mallarını, birtakım aklı ermez, kâr-zarar bilmez kişilere vermeyin; ama bu mallarla onları yedirip-içirin ve giydirin. Onlara güzel söz söyleyin." (Nisâ 4/5).

"Mîrasın taksimi sırasında, mîrasçı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa, onlara da bu mîrastan bir şeyler verin ve onlara güzel söz söyleyin." (Nisâ 4/8).

485 Bir sonraki âyet ve dipnotu bu konuyla ilgilidir.

486 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur." (Zümer 39/7). Allah'ın kimseye ihtiyacı olmadığıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

487 Resûl-i Ekrem'in haber verdiğine göre, Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kimsenin yüzüne bile bakmayacaktır. Onlardan biri, yaptığı iyiliği her fırsatta başa kakan kimsedir (Müslim, Îmân 171; Ebû Dâvûd, Libâs 25; Tirmizî, Büyû' 5; Nesâî, Zekât 69, Büyû' 5, Zînet 104; İbni Mâce, Ticârât 30).

488 Bu âyette, Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanların takdirini kazanmak için servetini dağıtan münafığın hali, üzerini ince bir toprağın örttüğü kayaya benzetilmiştir. Bolca yağan yağmur iyi cins toprağa faydalı olduğu halde, üzeri incecik toprakla örtülü kayanın gerçek yüzünü bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarır. Menfaat hesaplarıyla yapılan sözde hayırlar, onları yapanlara âhirette bir fayda vermeyecektir. Resûl-i Ekrem'in bu konuya uygun bir benzetmesi A'râf sûresi (7), 58. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

489 "Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir." (Bakara 2/207). Allah rızasını kazanmak ile ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

266. Biriniz ister mi ki, hurma ve üzümlerle dolu bir bahçesi olsun, o bahçeden dereler aksın, içinde her türlü ürün bulunsun da, sonra, bakıma muhtaç çocukları varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın, bu durumda iken bir de ateşli bir kasırga kopsun ve bahçeyi kasıp kavursun? Düşünsünler diye, insanlara âyetlerini Allah işte böyle açıklıyor.[490]

267. Ey iman edenler! Çalışıp kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin helâl ve temiz olanlarından Allah rızası için harcayın. Size verildiğinde ancak göz yumarak alabileceğiniz âdi şeyleri, hayır yapıyorum diye başkalarına vermeye kalkmayın.[491] Şunu bilin ki Allah'ın kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur;[492] O her türlü övgüye lâyık olandır.

268. Şeytan sizi fakir düşersiniz diye korkutur da cimriliğe ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya teşvik eder. Allah ise bağışlamayı ve bol nimet vermeyi vadeder.[493] Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

269. Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, ona gerçekten pek büyük bir hayır verilmiştir.[494] Bunu ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.[495]

270. Allah rızası için yaptığınız her hayrı ve adadığınız her adağı Allah elbette bilir.[496] Verdiğini başa kakarak veya adaklarını yerine getirmeyerek kendilerine zulmedenlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur.[497]

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ
وَاَعْنَابٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ
فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ
وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَٓاءُ فَاَصَابَهَٓا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ
فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا
اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا
اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا
الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ
اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ
حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ
بِالْفَحْشَٓاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا
وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ
يَشَٓاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِىَ خَيْرًا
كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾
وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ
اللّٰهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾

490 "Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Nûr 24/18). Bu anlamdaki diğer âyetler burada verilmiştir.

Hayatı boyunca kazandığı serveti kaybeden ve küçücük yavrularıyla ortada kalıveren yaşlı bir adam dünyada nasıl

çâresiz, boynu bükük ve kaybettiklerini yeniden kazanma imkânından mahrum ise, ömür servetini boşuna harcayıp âhirete eli boş giden kimse de orada öylesine perişan olacaktır. Hz. Ömer bu âyetin, Allah'ın buyruklarını yapmakta iken, şeytanın telkiniyle günaha giren, yaptığı hayır ve iyilikleri tamamen kaybeden zengin bir adamın durumunu dile getirdiğini söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 2/47).

491 Peygamber Efendimizin mescidinde yatıp kalkan fakir Müslümanlara, bazı kimseler, pek de iyi bir niyete dayanmadan kalitesiz hurma vermişlerdi. O zaman bu âyet indi ve bu davranışın iyi bir şey olmadığını hatırlattı (Tirmizî, Tefsîr 2/35) ve "Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul eder" gerçeğini öğretti (Müslim, Zekât 65).

492 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur." (Zümer 39/7). Allah'ın kimseye ihtiyacı olmadığına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

493 Resûl-i Ekrem insana hem şeytanın hem de meleğin etkili olduğunu, şeytanın kötülüğü ve hakkı yalanlamayı telkin ettiğini, meleğin ise insana hayırlı işler yapmayı ve gerçeği kabul etmeyi tavsiye ettiğini belirtmiş, gönlünde iyi duygular hisseden kimsenin onun Allah'tan olduğunu bilip hamdetmesini, kötü duygular hissedenin de şeytandan Allah'a sığınmasını öğütlemiştir (Tirmizî, Tefsîr 2/36).

Şeytanın başka telkinleri de vardır:

"Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir." (Nisâ 4/120).

"Şeytanın onlara vaadi, aldatmadan başka bir şey değildir!" (İsrâ 17/64).

494 Hikmet; insanı hatalı davranmaktan alıkoyan, doğruyu yanlıştan ayıran faydalı bilgi ve sâlih ameldir. Hikmet hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 129. âyetin dipnotuna bakınız. Burada, kendisine hikmet verilen kimsenin şeytanın emir ve telkinlerini farkedip ondan uzaklaşacağına ve Allah'ın verdiği nimetleri O'nun emrettiği şekilde harcayacağına işâret edilmektedir. Resûl-i Ekrem, Allah'ın verdiği ilim ve hikmeti yerli yerince kullanan kimsenin imrenilecek üstün bir niteliğe sahip olduğunu bildirmiştir (Buhârî, İlim 15).

495 "Bunu ancak akıl sahibi kimseler düşünüp anlar." (Âl-i İmrân 3/7).

"Elbette o peygamberlerin kıssalarında akıllı kimselerin çıkaracağı dersler vardır." (Yûsuf 12/111).

"Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar." (Ra'd 13/19).

496 Bu âyette, servetini Allah rızasını kazanmak veya dünyevî bir çıkar elde etmek için harcayanı ve adayanı sadece Allah'ın bildiği, Allah rızasından başka hedef gözetenlerin birer zâlim olduğu ve kıyamet gününde onlara kimsenin yardım edemeyeceği belirtilmektedir.

497 Bu ifade Âl-i İmrân 3/192 ve Mâide 5/72'-de de geçmektedir.

271. Hayırları açıktan yapmanız ne güzel! Ama onu fakirlere gizlice götürüp vermeniz sizin için daha hayırlı olur.[498] Bu sayede Allah sizin bir kısım günahlarınızı bağışlar. Zira Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.

272. Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir.[499] Yaptığınız her hayır kendiniz içindir. Hayrı sadece Allah rızası için yapmalısınız. Yaptığınız her hayrın karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size fazlasıyla ödenecektir.[500]

273. Kendilerini Allah yoluna adayan, bu sebeple geçimlerini sağlayamayan fakirlere yardım edin.[501] Onlar dilenmekten çekindikleri için gerçek hallerini bilmeyenler onları zengin sanır; sen ise onları sîmâlarından tanırsın; onlar kimseden ısrarla bir şey istemezler.[502] Yaptığınız her hayrı Allah bilir.[503]

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَۚ وَإِنْ
تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۜ
وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا
ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾
لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ
الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ
بِسِيمٰيهُمْۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًاۜ وَمَا
تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

---

498 "Siz, bir hayrı açıktan da yapsanız gizli de yapsanız yahut bir kötülüğü affetseniz, Allah, onu bilir." (Nisâ 4/149).

"Siz bir şeyi ister açığa vurun, ister gizleyin; muhakkak ki Allah her şeyi bilir." (Ahzâb 33/54).

"Şeytan bunu, onların göklerde ve yerde saklı olanları ortaya çıkaran ve sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilen Allah'a secde etmemeleri için yapmıştır." (Neml 27/25).

Resûl-i Ekrem'in belirttiğine göre, Allah Teâlâ kıyamet gününde arşının gölgesinde yedi kişiyi barındıracaktır. Bunlardan biri "sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimsedir" (Buhârî, Ezân 36, Zekât 16; Müslim, Zekât 91).

Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde ise yaptığı hayrı açıktan yapan kimseyi Kur'ân-ı Kerîm'i yüksek sesle okuyana, yaptığı bağışı gizlice yapanı ise Kur'ân-ı Kerîm'i gizlice okuyana benzetmiş (Ebû

Dâvûd, Tatavvu' 25; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 20; Nesâî, Zekât 68), gizlice yapılan hayırlarda riya olmayacağına işâret buyurmuştur.

499 "Allah birisini fitneye düşürmek isterse, artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın." (Mâide 5/41).

"Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru bir yola iletir." (En'âm 6/39). Burada hidâyetle ilgili bir hadis verilmiştir.

"Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A'râf 7/178). Allah'ın yoldan saptırdığı kişiye kimsenin yol gösteremeyeceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56).

"Allah dilediğini doğru yola iletir" ifadesinin geçtiği diğer yerler için Bakara sûresi (2), 142. âyete ve dipnotuna bakınız.

500 Önemli olan yaptığı hayrı Allah rızası için yapmaktır. İyi niyetle yapılan hayır, farkında olmadan yanlış ellere verilmiş olsa bile zâyi olmaz. Şu âyet de bunu göstermektedir:

"Allah yolunda harcadığınız şeylerin karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size eksiksiz verilecektir." (Enfâl 8/60). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

501 İslâmiyet'in ilk yıllarında, Medine döneminde Ehl-i Suffe denen bazı fakir Müslümanlar Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkar, Resûl-i Ekrem'den İslâmiyet'i öğrenirlerdi. Peygamber Efendimiz de onların geçimini sağlar, dini öğretmek üzere bir yere göndereceği öğretmenleri veya bazı askerî birlikleri onların arasından seçerdi. Öte yandan her şeylerini Mekke'de bırakıp hicret eden Müslümanlar da "fakir" durumdaydı. Aşağıda meali verilen âyet de onların bu durumunu ifade etmektedir:

"O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden muhacirlerin de hakkı vardır." (Haşr 59/8).

Kendilerini hem fikren hem bedenen dine adayan, bu yüzden de geçimlerini temin etme imkânı bulamayanlar her devirde olacaktır.

502 Resûl-i Ekrem bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimsenin yoksul olmadığını, asıl yoksulun kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu halde dilenmeyen, hali bilinip de kendisine sadaka verilmeyen kimse olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Zekât 53, Tefsîr 2/48; Müslim, Zekât 101, 102).

Peygamber Efendimiz Müslümanlara kanaatkâr olmayı, kimseden ısrarla bir şey istememeyi tavsiye etmiş, hatta bazı sahâbîlerden "kimseden bir şey istememek üzere" bîat almış, mal biriktirmek için dilencilik yapanların kendilerini yakacak kor istediklerini haber vermiştir (Müslim, Zekât 95, 96, 99, 105, 108, 125).

503 "Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/92).

274. Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıktan hayır yapmak için verenlerin[504] Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara artık ne korku vardır ne de keder.

275. Faiz yiyenler, kıyamet günü kabirlerinden şeytan çarpmış kimseler gibi kalkacaklardır.[505] Çünkü onlar: "Alış veriş de tıpkı faiz gibidir" derlerdi.[506] Oysa Allah alış verişi helâl, faizi haram kılmıştır. Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizcilikten vazgeçen kimsenin daha önce kazandıkları kendine âittir.[507] Artık onun hakkındaki kararı Allah verecektir. Kim de yeniden faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır.[508]

276. Allah faizli kazançların bereketini giderip mahveder, zekât ve sadakaları ise bereketlendirir.[509] Çünkü Allah, nankörlükte ve günahta ısrarlı olanların hiçbirini sevmez.

277. İman eden, sâlih ameller yapan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve zekâtlarını verenlerin Rableri yanında mükâfâtları vardır. Onlara ne bir korku vardır ne de keder.

278. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının. Eğer Allah'a gerçekten inanıyorsanız, faizden doğan, ancak henüz tahsil etmediğiniz kazançları almaktan vazgeçin.

اَلَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ
وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾
اَلَّذٖينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ
اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ
مِنَ الْمَسِّۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ
الرِّبٰواۜ فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى
فَلَهُ مَا سَلَفَۜ وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ وَمَنْ عَادَ
فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ
﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثٖيمٍ ﴿٢٧٦﴾ اِنَّ
الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٢٧٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٢٧٨﴾

---

504 "Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder; namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur." (Ra'd 13/22).

"İman eden kullarıma söyle! Alış verişin bulunmadığı, dostluğun fayda vermediği bir gün gelip çatmadan namazlarını gerektiği şekilde kılsınlar; kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah rızası için gizlice ve açıktan harcasınlar." (İbrâhim 14/31).

"Bunlar, kötülüğü iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden bir kısmını da başkaları için harcarlar." (Kasas 28/54).

"Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler, hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler." (Fâtır 35/29).

505 Buna göre "Her kul öldüğü hal üzere diriltilir" hadisi (Müslim, Cennet 83), faiz yiyenleri bekleyen tehlikeyi göstermektedir. Zâten Resûl-i Ekrem faizi alana da verene de, hatta bu işleme şâhitlik yapana da, onu yazana da lânet etmiştir (Müslim, Müsâkât 105-106; Tirmizî, Büyû' 2).

506 "Alış veriş de tıpkı faiz gibidir" diyenler ticarette her zaman kaybetme ihtimali bulunduğunu, faizde ise böyle bir tehlikenin söz konusu olmadığını dikkate almazlar. Ticaret yapan kimsenin sermaye ile birlikte iş ve beyin gücünü kullandığını, zamanını harcadığını, buna karşılık sâbit bir gelir beklemediğini görmezden gelirler. Çalışmadan ve yatırım yapmadan faizle gelir temin edenler, emek-sermâye ilişkisini altüst ederek toplumun dengesini bozarlar.

507 Faizi yasaklayan âyet gelmeden önce faizcilik yapan bir kimsenin kazandığı para kendisine âittir. Faizcilik yasaklanmadan önce faizcilik yapanların durumu, içki ve kumar yasak edilmeden önce içki içip kumar oynayanların durumu gibidir. Şu âyet buna açıklık getirmektedir:

"İman edip sâlih amel yapanlar; bundan böyle haramlardan sakınıp imanlarını koruyarak sâlih amel yapmaya devam ederlerse, daha önce yiyip içtikleri şeylerden dolayı onlara bir günah yoktur." (Mâide 5/93).

508 Resûl-i Ekrem "Faiz alana da verene de Allah'ın lânet ettiğini" (Müslim, Müsâkât 105, 106) bildirmiş, âhirette onlara nasıl azap edileceğini rüyasında gördüğünü belirtmiş, böyle birinin kan gibi kırmızı bir nehirde ağzındaki bir taşla yüzdüğünü, dışarı çıkmak istediğinde ağzına bir taş daha atılarak yüzmeye mecbur edildiğini ve işkencenin böyle sürüp gittiğini haber vermiştir (Buhârî, Büyû' 24, Ta'bîr 48).

509 "Onlar bilmezler mi ki, kullarının tövbelerini kabul eden, sadaka ve zekâtlarını alıp değerlendiren yalnız Allah'tır?" (Tevbe 9/104).

"Halkın malından size artış sağlasın diye faizle verdiğiniz şeyler Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını gözeterek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince: İşte bunu yapanlar, ödüllerini kat kat arttıranların tâ kendileridir." (Rûm 30/39).

Resûl-i Ekrem "Sadaka vermenin malı eksiltmeyeceğini" (Müslim, Birr 69), "Bir sadakaya kıyamet gününde yedi yüz misli karşılık verileceğini" (Müslim, İmâret 132), "Allah Teâlâ'nın sadakayı kabul edip onu dağ gibi oluncaya kadar ihtimamla büyüteceğini" (Buhârî, Zekât 8; Müslim, Zekât 63, 64) haber vermekte, faizle çoğalan bir malın "mutlaka azalacağını" bildirmektedir (İbni Mâce, Ticârât 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 395). Bir de şöyle buyurmaktadır: "Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri: 'Allahım! Malını verene yenisini ver!' diye dua eder. Diğeri de: 'Allahım! Cimrilik edenin malını yok et!' diye beddua eder." (Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57).

279. Eğer bunu yapmazsanız, Allah ve Resûlü ile savaş halinde olduğunuzu bilin. Eğer tövbe ederseniz ana paranız sizindir.[510] Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.

280. Borçlu zor durumdaysa, eli genişleyinceye kadar ona süre verin. Onun borcunu bütünüyle bağışlamak ise, bir bilseniz, sizin için ne kadar da hayırlıdır.[511]

281. Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının.[512] O gün herkese hak ettiğinin karşılığı eksiksiz verilecek; hiç kimse haksızlığa uğramayacaktır.[513]

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ
وَرَسُولِهِۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ
لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَاِنْ كَانَ ذُو
عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ وَاَنْ تَصَدَّقُوا
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا
يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ
نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

510 Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Şunu bilin ki, Câhiliye devrindeki bütün faizler tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Anaparanız sizindir. Onun ne fazlasını alarak zulmedeceksiniz; ne de azını alarak zulme uğrayacaksınız." (Ebû Dâvûd, Büyû' 5; Tirmizî, Tefsîr 9/2; İbni Mâce, Menâsik 76, 84).

511 Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın gölgesinde gölgelenmek isteyen kimse zor durumda kalana süre versin veya borcunu bağışlasın." (İbni Mâce, Sadakât 14; Elbânî, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, II, 54, nr. 1963).

Yine Resûlullah'ın haber verdiğine göre, önceki ümmetlerden zengin bir adam hesaba çekildi. Kendisine: "Dünyada hiç iyilik yaptın mı?" diye soruldu. Adam yapmadığını söyledi. "Hele bir düşün!" denildi. Adam, insanlarla alış veriş yaptığını, yanında çalışan adamlara, zor durumda olanlara kolaylık göstermelerini, fakirlerin borcunu bağışlamalarını tembih ettiğini söyledi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: "Biz bağışlamaya ondan daha lâyıkız. Onu affediniz" buyurdu (Buhârî, Büyû 17, İstikrâz 5, Enbiyâ 50; Müslim, Müsâkât 26-32).

Peygamber Efendimiz zor durumdaki birine borç verene hergün verdiği para kadar sadaka sevabı verileceğini, borcunun süresi dolduktan sonra erteleyene de her gün için iki misli sadaka sevabı verileceğini müjdelemiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 360).

512 Herkesin Allah'ın huzuruna döneceğini belirten diğer âyetler Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

513 "Geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü hesaba çekmek için onları bir araya getirdiğimizde halleri nice olacak?" (Âl-i İmrân 3/25).

"Hiçbir peygamberin emânete hıyanet etmesi düşünülemez. Kim böyle bir haksızlık yaparsa, kıyamet gününde hıyanet ettiği şeyin günahıyla gelecektir. Sonra herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilecek, hiç kimseye zulmedilmeyecektir." (Âl-i İmrân 3/161).

"Allah, herkese kazandığının karşılığını vermek için böyle yapar." (İbrâhim 14/51).

"O gün herkes huzurumuza gelip kendini kurtarmaya çalışır, herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilir ve kimse haksızlığa uğratılmaz." (Nahl 16/111).

"O gün herkese ne kazandıysa onun karşılığı verilir. O gün kimseye haksızlık edilmez." (Mü'min 40/17).

"Allah gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratmıştır. Onun için, herkes ne kazandıysa onun karşılığını görür ve kimseye bir haksızlık yapılmaz." (Câsiye 45/22).

"Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Böylece Allah onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak verecek ve onlara zulmedilmeyecektir." (Ahkâf 46/19).

"Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, kötülük işleyenleri yaptıkları yüzünden cezalandıracak, iyilik yapanlara ise daha da güzeliyle mükâfât verecektir." (Necm 53/31).

Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümânın belirttiğine göre "öyle bir günden sakının ki" âyeti, Kur'ân-ı Kerîm'in en son inen âyetidir (Buhârî, Tefsîr 2/53).

282. Ey iman edenler, belli bir vâde ile birbirinizden borç aldığınızda, onu yazın.[514] İçinizden biri onu doğru bir şekilde yazsın; yazmayı bilenler, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin.[515] Borçlanan kimse de borcunu söyleyip yazdırsın.[516] Rabbi olan Allah'tan korksun da borcunu eksik yazdırmasın. Eğer borçlu, yarım akıllı, âciz veya yazdıramayacak durumda ise, onun menfaatini kollamakla görevli olan kimse doğru olarak yazdırsın. Ve içinizden iki erkeği bu anlaşmaya şâhit tutun; iki erkek bulunmazsa, şâhitliğini kabul edebileceğiniz kimselerden bir erkekle, biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatabilmesi için iki kadın şâhit olsun.[517] Şâhitler çağırıldıklarında şâhitlik etmekten kaçınmasınlar.[518] Az olsun, çok olsun borçları vâdesini belirterek yazmaya üşenmeyin; böylece yazmanız, Allah katında daha doğru, borcu isbat etmek için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ama alışverişi peşin yapıyorsanız, onu yazmamaktan dolayı size bir günah yoktur. Bir de, alım satımlarınızı şâhit huzurunda yapın. Ancak bundan yazan da şâhitlik eden de bir zarar görmesin; eğer onlara zarar verirseniz, bu sizin için günah olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Bunları size Allah öğretiyor ve Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ
بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ
اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذٖي عَلَيْهِ الْحَقُّ
وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ
كَانَ الَّذٖي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفٖيهًا اَوْ ضَعٖيفًا اَوْ
لَا يَسْتَطٖيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِۜ
وَاسْتَشْهِدُوا شَهٖيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْۚ فَاِنْ لَمْ
يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا
مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغٖيرًا
اَوْ كَبٖيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖۜ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ
وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ
تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدٖيرُونَهَا بَيْنَكُمْ
فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا
اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهٖيدٌۜ
وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ
وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٢٨٢﴾

514Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret edince Medinelilerin iki üç sene vâdeyle hurma alıp sattıklarını gördü. O zaman onlara borcun hem miktarını hem de ödeneceği zamanı belirlemelerini emretti (Buhârî, Selem 2; Müslim, Müsâkât 127, 128).

515Peygamber Efendimiz işini beceremeyenin işine yardım etmenin bir sadaka olduğunu belirttiğine göre (Buhârî, Zekât 30; Edeb 33), yazmayı bilmeyenlerin borç senedini yazmak da bir iyiliktir.

516Yakınlarına borç veren kimse: "Bana güvenmiyor musun?" diyecekleri düşüncesiyle genellikle sözleşmenin yazılmasını teklif edemez, bu da daha sonraları çeşitli anlaşmazlıklara yol açar. İşte bu sebeple Allah Teâlâ borç akdinin yazılmasını parayı verene değil alana teklif etmektedir. Bu sözleşmeyi borçlunun yazdırması ve borcunu ne zaman ödeyeceğini belirtmesi, borcunu kabul ve ikrar ettiğini de gösterecektir.

517"İçinizden" ifadesiyle şâhidin Müslüman olması, "kabul edebileceğiniz" ifadesiyle de âdil ve güvenilir olması gerektiğine işâret edilmektedir. Şu âyet de böyle olduğunu göstermektedir:

"Aranızdan adalet sahibi iki kişiyi de şâhit tutun." (Talâk 65/2).

518Resûl-i Ekrem bilgisine başvurulduğu zaman bildiğini söylemeyenin ağzına kıyamet gününde ateşten gem takılacağını haber vermiş (Ebû Dâvûd, İlim 9; Tirmizî, İlim 3; İbni Mâce, Mukaddime 24), ihtilâf çıktığı zaman bildiklerini gelip haber veren şâhidi "en hayırlı şâhit" diye övmüştür (Müslim, Akdıye 19; Ebû Dâvûd, Kazâ 13; Tirmizî, Şehâdât 1; İbni Mâce, Ahkâm 28).

283. Seferde olup da yazacak birini bulamazsanız, borç karşılığında rehin alırsınız.[519] Eğer birbirinize güvenir de rehin almazsanız, kendisine güvenilen kimse, Rabbi olan Allah'tan korksun da borcunu ödesin. Şâhitliği saklamayın. Şâhitlikten kaçınıp da bildiğini söylemeyen kimse, kalbi bozuk bir günahkârdır. Allah bütün yaptıklarınızı bilendir.[520]

284. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.[521] İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar,[522] sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.[523] Çünkü Allah her şeye kādirdir.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا
فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا
فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ
رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا
فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ
﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ
يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٨٤﴾

519 Rehin, bir borç karşılığında, o borç ödeninceye geri alınmak şartıyla, borçlunun alacaklıya bıraktığı kıymetli eşya veya maldır. Resûlullah Efendimiz vefat etmeden bir süre önce bir Yahudi tâcirden ekmek yapmak üzere aldığı arpa karşılığında zırhını ona rehin bırakmıştı (Buhârî, Büyû 33, 88, Rehin 1, 2, 5, Cihâd 89).

520 Bu iki âyette, alınan borçlar için "yazmak, şâhit tutmak, rehin almak" gibi üç türlü belgelendirmeden söz edilmekte, sonuncu âyette ise birbirine güvenen kimselerin bu teminatlara ihtiyaç duymayabileceği, o takdirde borçlunun, kendisine duyulan güveni kötüye kullanmayıp borcunu mutlaka zamanında ödemesi gerektiği belirtilmekte, böylece alıp verilen borcu yazmanın bir tavsiyeden ibâret olduğu anlaşılmaktadır.

521 "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

522 Bu âyet nâzil olunca, kalplerinden geçen her düşünceden sorumlu tutulacaklarını zanneden Müslümanlar büyük bir üzüntüye kapıldılar. Resûl-i Ekrem'e gelerek namaz, oruç, zekât, cihad gibi ilâhî emirleri yerine getirdiklerini, ama kalplerinden geçen düşüncelere hâkim olamadıklarını söylediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz onlara, Ehl-i kitabın yaptığı gibi "İşittik ve isyan ettik" demeyip "İşittik ve itaat ettik, ey Rabbimiz; bizi bağışlamanı dileriz, dönüşümüz ancak Sanadır" demelerini tavsiye etti. Onlar bir müddet böyle dua edince Allah Teâlâ imanlarını güçlendirdi. Ardından "Allah kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutmaz" diye başlayan Bakara sûresinin 286. âyeti nâzil oldu (Müslim, Îmân 199, 200; Tirmizî, Tefsîr 2/40). Ayrıca Bakara sûresi (2), 286. âyete ve dipnotuna bakınız.

Şu hadîs-i kudsî, olumsuz düşüncelerin günah olarak yazılmayacağını göstermektedir: "Allah Teâlâ meleklere şöyle buyurur: Kulum bir kötülük yapmayı gönlünden geçirirse, onu yapmadıkça kötülük olarak yazmayın. Eğer onu yaparsa, o zaman bir kötülük olarak yazın. Eğer kulum Benim rızam için o kötülüğü yapmaktan vazgeçerse, bunu onun için bir iyilik olarak yazın. Şâyet bir iyilik yapmayı gönlünden geçirir de yapamazsa, siz onu bir iyilik olarak yazın. Eğer onu yaparsa, o zaman on mislinden yedi yüz misline kadar iyilik olarak yazın." (Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Îmân 203).

"De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/29). Kalplerden geçen her şeyi Allah Teâlâ'nın bildiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

523 Allah Teâlâ'nın "dilediğini bağışlayıp (ve ya merhamet edip) dilediğine azap edeceği" ifadesi Âl-i İmrân 3/129; Mâide 5/18, 40; Ankebût 29/21; Fetih 48/14'de geçmektedir. Cenâb-ı Hak azabı hak etmiş olanlardan dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. O'nun dilediğine azap edişi adaletten uzak keyfî bir uygulama değildir. Çünkü O, "kimseye zerre kadar haksızlık etmez; herkese kazandığını eksiksiz verir, hatta iyiliği kat kat arttırır, üstelik Kendi katından pek büyük bir ecir verir" (Bakara 2/281; Nisâ 4/40; Yûnus 10/44; Kehf 18/49).

Şu husus iyi bilinmelidir: Allah'ın azabı, adalettir; bağışlaması ise lütuftur; her ikisini de bir mecburiyetten değil, tamamen Kendi iradesiyle yapar. Bu ve benzeri âyetlerde sık sık Allah'ın dilemesine atıfta bulunulması, bu noktayı teyit etmek içindir; yoksa bir keyfîlik ifadesi değildir. Allah dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder; çünkü lütuf da, ceza da O'nun elindedir ve O, kimin neye lâyık olduğunu hakkıyla bilir.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪
وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪
وَرُسُلِه۪ۜ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪ۜ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ
الْمَص۪يرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۜ
لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْۜ رَبَّنَا
لَا تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ نَس۪ينَٓا اَوْ اَخْطَأْنَاۚ رَبَّنَا وَلَا
تَحْمِلْ عَلَيْنَٓا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا
بِه۪ۚ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ
مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٨٦﴾

285. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, "Peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız" diye iman ettiler,[524] "İşittik ve itaat ettik, ey Rabbimiz; bizi bağışlamanı dileriz, dönüşümüz ancak Sanadır" dediler.

286. Allah kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutmaz. Herkesin ettiği iyilik kendi yararına, işlediği kötülük kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Eğer unutur yahut hata edersek[525] bizi cezalandırma! Ey Rabbimiz! Daha öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Kaldıramayacağımız yükü bize yükleme![526] Günahlarımızı affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım eyle![527]

---

524 "Biz o peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız." (Bakara 2/136). Bu âyetin birinci dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

525 "Bu konuda bilmeyerek yaptığınız hatadan dolayı size bir günah yoktur, ancak bilinçli ve kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Ahzâb 33/5).

526 "Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/233). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

527 Mîrac'da Resûl-i Ekrem'e beş vakit namazla birlikte bu sûrenin son iki âyeti hediye edilmiş ve Allah'a şirk koşmayan (O'ndan başkasına ilâh diye tapmayan) ümmetinin büyük günahlarının bağışlanacağı müjdelenmiştir (Müslim, Îmân 279; Tirmizî, Tefsîr 53/1; Nesâî, Salât 2).

Yeryüzüne ilk defa inen bir melek sevgili Peygamberimizi: "Sadece sana verilen, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur sebebiyle seni tebrik ederim" diye kutlamış, bu iki nurun Fâtiha sûresi ile Bakara sûresinin son iki âyeti (Âmenerresûlü) olduğunu bildirmiştir (Müslim, Müsâfirîn 254; Nesâî, İftitâh 25). Resûl-i Ekrem de: "Bir gecede Bakara sûresinin son iki âyetini (Âmenerresûlü'yü) okuyan kimseye bu âyetler her bakımdan yeterli olur" buyurmuştur (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 10, 27, 34; Müslim, Müsâfirîn 255).

Bu âyette dört dua cümlesi bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem, "Rabbimiz! Eğer unutur veya yanılırsak bizi sorguya çekme" duasından hemen sonra Allah Teâlâ'nın "Evet, öyle yaptım" buyurduğunu, diğer üç duadan sonra da aynı sözü tekrarladığını müjdelemiştir (Müslim, Îmân 199-200; Tirmizî, Tefsîr 2/40).

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ (3. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 200 âyettir. İsmini, 33. âyetinde geçen ve Hz. Meryem'in babası İmrân'a izafeten "İmrân âilesi" anlamına gelen ifadeden almıştır. Yaklaşık ilk seksen âyeti, Necran Hıristiyanları hakkında nâzil olmuştur. Hıristiyanlar hicretin dokuzuncu yılında Medine'ye heyet halinde gelerek Peygamberimize Hz. Îsâ ile ilgili birtakım sorular sormuşlar; onun babasız dünyaya geldiğini ifade ederek, ilâhlığını iddia etmişlerdi. Sûre de, ilk âyetlerinde yüce Allah'ın özelliklerini anlatarak; Hz. Îsâ'ya ilâhlık isnad edilemeyeceğini, onda ilâhlık özelliklerinin bulunmadığını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Sûrenin önemli bir bölümü ise Uhud Harbi sırasında inmiş olup bu savaştan alınması gereken ibret dersleri içermektedir. Resûl-i Ekrem, Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinin okunmasını tavsiye ederek: "Onlar iki nurdur. Kendilerini okuyanları kıyamet gününde gölgelendirecektir"[1] buyurmuştur.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.

2. Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. Her zaman diridir; her şeyin varlığı Kendisine bağlı olup bütün kâinatı yönetendir.[2]

3. Kur'ân-ı Kerîm'i sana, gerçeğin ta kendisi ve önceki ilâhî kitapları doğrulayıcı olarak[3] parça parça indiren Allah'tır. Tevrat ve İncil'i de[4] O indirmiştir.

4. Daha önce, bu kitapları insanları gerçeğe ulaştırmak için, toptan indiren O'dur. Hak ile bâtılı ayıran delilleri de O indirmiştir. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için kuşkusuz şiddetli bir azap vardır.[5] Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir. O, inkârcılardan intikam alır.[6]

5. Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُۜ ﴿٢﴾
نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَۙ ﴿٣﴾
مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۜ اِنَّ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌۜ
وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى
عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِۜ ﴿٥﴾

1 Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/348, 352, 361).

2 Bakara sûresi (2), 255. âyette Allah'ın Hayy ve Kayyûm sıfatları ve diğer özellikleri zikredilmekte; Tâhâ sûresi (20), 111. âyette ise: "Bütün yüzler, Hayy ve Kayyûm olan Allah'a boyun eğmiştir, omuzlarına zulüm yüklenenler de hakikaten hüsrana uğramıştır" buyurulmaktadır. Peygamber Efendimiz, Allah'ın en büyük ismi demek

olan "İsm-i a'zam"ın Bakara sûresinin 163. âyeti ile Âl-i İmrân sûresinin ilk iki âyetinde bulunduğunu haber vermiştir. (Tirmizî, Daavât 65; İbni Mâce, Duâ 9).

3 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/46, 48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkâf 46/30.

4 Tevrat, Hz. Mûsâ'ya, İncil de Hz. Îsâ'ya vahyedilen kitabın adı.

"Allah, Îsâ'ya okuyup yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecektir." (Âl-i İmrân 3/48).

"Ey Ehl-i kitap! İbrâhim hakkında niye tartışıp duruyorsunuz? Halbuki Tevrat da İncil de kesinlikle ondan sonra indirilmiştir. Aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Âl-i İmrân 3/65).

5 "Allah'ın âyetlerini kim inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah hesabı çok çabuk bitirendir." (Âl-i İmrân 3/19).

6 Allah Teâlâ'nın inkârcılardan intikam alması, onları günahlarına uygun olarak cezalandırmasıdır. "Geçmişte olanları ise Allah affetmiştir. Ama kim tekrar o günahı işlerse Allah bunun intikamını ondan alır." (Mâide 5/95).

"Sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz ki Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir ve inkârcılardan intikam alandır." (İbrâhim 14/47).

"Âyetlerimizi yalanladıkları ve onu umursamadıkları için, Biz de hepsini denizde boğarak intikam aldık." (A'râf 7/136).

"Kendisine Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiğinde ondan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim vardır? Biz o günahkârlardan elbette intikam alırız." (Secde 32/22).

"Allah, inkârcılardan intikam alan karşı konulmaz kudret sahibi değil midir?" (Zümer 39/37).

"Biz de onlardan intikam aldık." (Zuhruf 43/25).

"Seni onların arasından alsak bile yine onlardan intikam alırız." (Zuhruf 43/41).

"O büyük çarpışla onları amansız bir şekilde yakaladığımız gün onlardan intikam almış oluruz." (Duhân 44/16).

7 "Ey Rabbimiz! Elbette Sen bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Çünkü yerde, gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz." (İbrâhim 14/38).

"Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir." (Tâhâ 20/7).

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir. Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/13-14).

"O açık olanı da bilir, gizli kalanı da." (A'lâ 87/7).

"O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varırlar; hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz." (Mü'min 40/16).

"Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19).

"Âyetlerimizi inkâr edenler kesinlikle Bize gizli kalmaz." (Fussılet 41/40).

6. Sizi rahimlerde dilediği biçimde şekillendiren O'dur.[8] O'ndan başka gerçek ilâh yoktur. Karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapan yalnız O'dur.

7. Sana kitabı indiren O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem âyetlerden meydana gelir ki, bunlar kitabın aslı ve özüdür, bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir.[9] Kalplerinde eğrilik bulunanlar, sırf fitne çıkarmak için o müteşâbih âyetlerin yorumlarına tâbi olurlar. Oysa bunların kesin anlamlarını yalnız Allah bilir. İlimde derinleşmiş olan kimseler de,[10] "Biz bunlara iman ettik, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler.[11] Bunu ancak akıl sahibi kimseler düşünüp anlar.[12]

8. Onlar şöyle derler: Rabbimiz! Bizi doğruya ilettikten sonra kalplerimizi inkâra meylettirme,[13] Bize yüce katından bir rahmet bağışla. Çünkü istediklerimizi bize bağışlayan yalnız Sensin.

9. Rabbimiz! Şüphesiz Sen, bütün insanları, gelişinde kuşku olmayan bir günde[14] bir araya getireceksin![15] Allah, verdiği sözden kesinlikle caymaz.[16]

هُوَ الَّذٖى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ
يَشَٓاءُۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٦﴾
هُوَ الَّذٖٓى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ
اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌۜ فَاَمَّا الَّذٖينَ فٖى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ
فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَٓاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَٓاءَ تَأْوٖيلِهٖۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوٖيلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُۢ
وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهٖۙ
كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَاۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُولُوا
الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ
هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةًۚ اِنَّكَ اَنْتَ
الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَٓا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ
لَا رَيْبَ فٖيهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمٖيعَادَ ﴿٩﴾

---

8 "O gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı. Size de bir şekil verdi, sûret ve görünüşünüzü güzelleştirdi. Sonunda dönüş yalnız O'nadır." (Tegâbün 64/3).

"Ey insan, pek lütufkâr olan Rabbine karşı seni aldatan ne? O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi." (İnfitâr 82/6-8).

"Biz insanı en güzel biçimde yarattık." (Tîn 95/4).

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. İnsanların bu konuda seçme hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok uzak ve çok yücedir." (Kasas 28/68).

İnsanın bir döllenmiş hücre ile başlayan hikâyesi, sadece bir bedenin kurulup canlandırılmasından ibâret bir macera değildir; gerçi bu kadarı da sayılamayacak kadar çok mûcizeleri içerir. Bundan başka, yaratılan her insan için, gelmiş ve gelecek bütün insanlardan farklı olarak takdir edilen özellikler de saymakla bitmez. Sîmâ ve parmak izi, bunların en çok bilinenidir. Bunlardan başka, kaşıyla, gözüyle, saçıyla,

rengiyle, endamıyla, hatta her bir insan için özel şekilde düzenlenmiş birer stereofonik ses stüdyosu niteliğindeki kulak kıvrımlarıyla, bütün bunlardan da ötede mânevî kişiliğiyle bir muhteşem bütünlük içinde öyle bir varlıktır ki rahimlerde şekillenen, o ancak gökteki ve yerdeki her şeyi her haliyle bilen bir kudret ve hikmet sahibinin eseri olabilir.

9 Muhkem âyetler, anlamı açık ve kesin olan âyetlerdir; bunların anlaşılmasında tereddüt olmaz: "Allah'tan başka ilâh yoktur; O'nun hiçbir benzeri yoktur; O'nun kudreti her şeye yeter" gibi. Müteşâbih âyetler ise, çoğunlukla bir benzetme içeren ve başka bir delil ışığında ele alınmadığı takdirde, yanlış yorumlanabilecek olan âyetlerdir: "Allah'ın eli", "Allah'ın tahtı" gibi deyimler içeren âyetler bu gruba girer. Bu tür âyetler, zihinlerimizin kavrayamayacağı yüce ve soyut meseleleri bizim anlayabileceğimiz şeylerle açıklayan âyetlerdir; eğer onları "kitabın aslı ve özü" olan muhkem âyetlerin ışığında ele alacak olursak, bize anlatılan şeyi çözmekte zorlanmayız. Ancak dünya imtihan dünyasıdır; hakkı arayan ruhlar Kur'an ile aradıklarını nasıl buluyorlarsa, fitne arayanlar da aynı kaynakta kendi cezalarını bulurlar ki, bunun bir yolu da müteşâbih âyetlere tutunup onlarla oyalanmaktır. Kur'an, bizi bu tür kalp eğriliklerine karşı uyarmaktadır.

10 "Ancak onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ile, sana indirilene ve senden önceki peygamberlere indirilen kitaplara iman eden mü'minlere, özellikle namazlarını dosdoğru kılanlara, zekâtlarını verenlere, Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere büyük bir mükâfât vereceğiz." (Nisâ 4/162).

11 Bu anlam, âyetteki "illallah" lafzı ile cümlenin sona ermesi, "ve'r-râsihûne" ile yeni bir cümlenin başlaması durumuna göredir. Ama "ve'r-râsihûne fi'l ilmi"de durulursa o zaman âyetin anlamı şöyle olur: "Bu müteşâbihin tevilini ancak Allah ve bir de ilimde derinleşmiş olan kimseler bilir." Ancak müteşâbih âyetlerin peşine takılanlar âyette kınandığına göre, bizim tercih ettiğimiz anlam âyetin ruhuna daha uygun kabul edilmektedir.

12 Resûl-i Ekrem bu âyeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Kur'ân-ı Kerîm'in müteşâbih âyetlerine tâbi olan kimseleri gördüğünüzde işte onlar Allah Teâlâ'nın 'kalplerinde eğrilik olanlar' diye isimlendirdiği kimselerdir. Onlardan uzak durunuz." (Buhârî, Tefsîr 3/1; Müslim, İlim 1).

13 Bir hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimizin şu duayı okuduğu rivayet edilmektedir: "Ey kalpleri halden hale çeviren Allah! Benim kalbimi dininden ayırma!"(Tirmizî, Kader 7, Daavât 90, 124; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/182, VI/91, 251, 294, 302, 315)

Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz geceleyin uyandığında şöyle dua ederdi: "Allahım! Senden başka ilâh yoktur. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allahım! Günahımdan dolayı Senden affımı isterim; Senden şefkat isterim. Allahım! İlmimi artır; kalbimi doğruya ilettikten sonra kaydırma; bana katından bir rahmet bağışla; çünkü bağışlayan yalnız Sensin." (Ebû Dâvûd, Edeb 98; İbni Hibbân, *es-Sahîh*, XII, 341).

14 Kıyamet gününde.

15 Nisâ sûresi (4), 87. âyette: "Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. O geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizi mutlaka bir araya getirecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?" buyurulmaktadır.

16 Bu ifade Ra`d sûresi (13), 31. âyette de geçmekte; Âl-i İmrân sûresi (3), 194. âyette ise "Şüphesiz Sen verdiğin sözden dönmezsin" buyurulmaktadır.

10. Şüphesiz kâfirleri, ne malları ne de evlâtları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır.[17] Onlar Cehennem'in yakıtıdırlar.[18]

11. Bu kâfirlerin hali, tıpkı Firavun hânedanı ile daha önceki kâfirlerin haline benzer:[19] Onlar da, âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah onları günahları yüzünden cezalandırmıştı. Allah'ın azabı pek çetindir.

12. Kâfirlere de ki: sizler yakında mağlup olup[20] Cehennem'e sürüleceksiniz. Cehennem ise ne kötü döşektir!

13. Şüphesiz karşı karşıya gelen iki orduda sizin için büyük bir ibret vardır: Bunlardan biri Allah yolunda savaşmakta; diğeri inkârcı olup mü'minleri, kendilerinin iki misli görmekteydi.[21] Allah dilediğini yardımıyla destekler.[22] Şüphesiz bunda akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır.

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ
وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ
وَقُودُ النَّارِۙ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ
لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى
جَهَنَّمَۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ
ف۪ي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَاۜ فِئَةٌ تُقَاتِلُ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ
رَأْيَ الْعَيْنِۜ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

---

17 "Şüphesiz ki kâfirleri, ne malları ne de evlâtları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Onlar cehennemliktir, orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân 3/116).

"Malları da, evlâtları da onları Allah'ın azabından kurtaramayacaktır. Onlar ateş ehlidir ve orada sürekli kalacaklardır." (Mücâdele 58/17).

Bazı insanların, servet ve çocukları sayesinde azaptan korunacaklarına inanmaları Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade edilmektedir:

"Ve dediler ki: "Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız." (Sebe' 34/35).

"Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne

de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37).

"O gün malın da, evlâdın da faydası olmayacak. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenlere faydası olacak." (Şuarâ 26/89).

"Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumuzu zannediyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller." (Mü'minûn 23/55-56).

18 "Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır." (Tahrîm 66/6).

19 "Onların hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin haline benzer. Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de, Allah onları günahları yüzünden yakalayıvermişti." (Enfâl 8/52).

Çeşitli âyet-i kerîmelerde bunların; Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberlerin kavimleri olduğu; Allah'ın, kendilerini cezalandırmasına sebep olan günahlarının ise; Allah'ı inkâr etmeleri, peygamberleri yalanlamaları ve daha başka günahları olduğu belirtilmiş; Sâlih aleyhisselâmın kavmi Semûd'un, Allah'ın mûcize olarak gönderdiği deveyi kesmeleri, Lût kavminin eşcinselliği, Şuayb kavminin de ölçü ve tartıyı eksik yapmaları gibi hususlar onların helâk edilmelerinin sebebi olarak sayılmıştır. "Bilgiden yoksun olanlar: "Allah bizimle konuşmalıydı veya bize bir mûcize gelmeliydi!" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor!" (Bakara 2/118).

20 "Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir." (Enfâl 8/38).

21 Bu âyette Bedir Gazvesi'ne işâret edilmektedir. "Hani Allah sana rüyanda o düşmanları az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, korkup dağılır ve savaşıp savaşmama konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşerdiniz. Ama Allah sizi bundan korudu. Şüphesiz O, kalplerde olan her şeyi bilir. Düşmanla karşılaştığınızda onları size az gösteriyor, sizi de onlara az gösteriyordu ki, olması gereken işi Allah yerine getirsin. Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir." (Enfâl 8/43-44).

22 "Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız." (Âl-i İmrân 3/123).

14. Kadınlara,[23] oğullara, altın ve gümüşten meydana gelen hazineler dolusu servete, özenle yetiştirilen atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara cazip gösterildi.[24] Bunlar, dünya hayatının geçici zevkleridir.[25] Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır.

15. Dünyanın cazibesine gönlünü kaptıranlara de ki: Size bundan daha güzelini haber vereyim mi? Takvâ[26] sahiplerine içinden ırmaklar akan Cennetler vardır; onlar orada ebediyen kalacaklardır; ayrıca tertemiz eşler de onlar içindir[27] ve hepsinden önemlisi Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah, kullarının yaptığını görmektedir.

16. O takvâ sahipleri ki, Rabbimiz! Şüphesiz Sana inandık, Sen de bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateşin azabından koru, derler.

17. Bunlar, sabreden, söz ve davranışlarında dürüst olan, Allah'ın emirlerine itaat eden, gereken yerlere infakta bulunan ve seher vakitlerinde Allah'tan affedilmelerini isteyenlerdir.[28]

18. Kendisinden başka gerçek bir ilâh olmadığına bizzat Allah şâhittir; ayrıca melekler ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da kesinlikle Allah'tan başka bir ilâh olmadığına şâhittirler.[29] Allah'tan başka bir ilâh yoktur. Karşı konulmaz bir kudrete sahip olan, her şeyi yerli yerinde yapan yalnız O'dur.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَٓاءِ
وَالْبَن۪ينَ وَالْقَنَاط۪يرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ
وَالْحَرْثِۜ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَاللّٰهُ
عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾ قُلْ اَؤُ۬نَبِّئُكُمْ
بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْۜ لِلَّذ۪ينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِۜ
وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِۚ ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَٓا اِنَّنَٓا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِۚ ﴿١٦﴾ اَلصَّابِر۪ينَ وَالصَّادِق۪ينَ
وَالْقَانِت۪ينَ وَالْمُنْفِق۪ينَ وَالْمُسْتَغْفِر۪ينَ
بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُو۬لُوا الْعِلْمِ قَٓائِمًا
بِالْقِسْطِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٨﴾

---

23 İnsanın sayılan şeylere olan sevgisi imtihan sebebiyle ona verilmiştir. Eğer bunlar özel olarak onu Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmekten alıkoyar ve Allah'tan uzaklaştırırsa, bu onun aleyhine olur.

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise

o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/24).

"O evlerde öyle yiğit adamlar vardır ki, ne ticaret, ne de alışveriş, onları Allah'ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkmaktadırlar." (Nûr 24/37).

"Süleyman, "Ben bu güzel şeyleri Rabbimi hatırlattıkları için severim" dedi ve atlar gözden kayboluncaya kadar onları seyretti." (Sâd 38/32).

Cenâb-ı Hakk'ın, insanları kadınlarla imtihanı en ağır imtihanlardan biridir. Bu yüzden Yüce Allah ilk önce bu âyete kadınlarla başladı.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de bir hadisinde, "Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım" (Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97) buyurmuş; bir başka hadisinde de iyi kadın için şunları söylemiştir: "Dünya bir metâdır, en hayırlı metâı ise sâliha kadındır. Erkeği kendisine baktığında onu mutlu eder, emrettiğinde itaat eder, kocasının istemediği bir şeyi yapmaz, ona ve malına ihanet etmez." (Müslim, Radâ` 64; Nesâî, Nikâh 15).

24 "Malı ise pek çok seviyorsunuz." (Fecr 89/20). İnsanın mal sevgisiyle ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

25 "İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra`d 13/26). Dünya hayatının gelip geçici olmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 Takvâ, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir. Açıklaması için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

27 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25).

Konuyla ilgili olarak ayrıca Tevbe sûresi (9), 72. âyete ve sonundaki dipnota bakılabilir.

28 "Geceleri çok az uyurlardı. Seher vakitlerinde Allah'tan af dilerlerdi." (Zâriyât 51/17-18).

"Biz de onların üstüne taş yağdırdık. Ancak Lût'un âilesi müstesnâ; onları seher vakti kurtardık. Bu ise katımızdan bir nimet idi." (Kamer 54/34-35).

Seher vakitlerinde Allah'tan dilekte bulunma konusunda Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ her gece gecenin son üçte birinde en yakın semâdan şöyle seslenir: Bana dua eden yok mu, duasını kabul edeyim! Benden isteyen yok mu, istediğini vereyim! Benden bağışlanma dileyen yok mu, onu affedeyim." (Buhârî, Daavât 14; Müslim, Müsâfirîn 168-170).

29 "Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166).

"Ve şâhitlik edene ve hakkında şâhitlik edilene andolsun." (Bürûc 85/3). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

19. Şüphesiz Allah katında tek din İslâm'dır.[30] Ehl-i kitap ise, kendilerine, İslâm'ın ve peygamberin hak olduğuna dair bilgi geldikten sonra, aralarında kıskançlık yüzünden ihtilâfa düştüler.[31] Allah'ın âyetlerini kim inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah hesabı çok çabuk bitirendir.[32]

20. Allah'ın dini hakkında seninle tartışırlarsa onlara de ki: Ben ve bana tâbi olanlar, Allah'a boyun eğdik.[33] Kendilerine kitap verilenlere de, verilmeyenlere de "Siz de teslim oldunuz mu?" diye sor. Eğer Müslüman olurlarsa doğruyu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir.[34] Allah kullarını zâten görüyor.

21. Şüphesiz Allah'ın âyetlerini inkâr eden, peygamberleri haksız yere öldüren[35] ve kendilerine adaletli davranmayı öğütleyenleri de öldürenleri elem verici bir azap ile müjdele.

22. Öylelerinin bütün yaptıkları dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır.[36] Onları kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.[37]

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ
الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ
الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
فَاِنَّ اللّٰهَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَاِنْ حَٓاجُّوكَ
فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ
لِلَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيّ۪نَ ءَاَسْلَمْتُمْ
فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾
اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيّ۪نَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذ۪ينَ يَأْمُرُونَ
بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ
﴿٢١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٢٢﴾

30 "Kâfirler, bugün dininizden çıkacağınıza dair ümitlerini kesmiş durumdadır; artık onlardan korkmayın, Benden korkun! Bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâmiyet'i seçtim." (Mâide 5/3).

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde olanların hepsi ister istemez Allah'a boyun eğip teslim olmuşlardır; ve sonunda hepsi O'na döndürüleceklerdir." (Âl-i İmrân 3/83).

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, aradığı din ondan aslâ kabul edilmeyecektir; ve o, âhirette de mahvolup gideceklerden olacaktır." (Âl-i İmrân 3/85).

Allah'ın gönderdiği bütün dinlerin İslâm, onlara inananların da Müslüman olduğu Kur'an'da şöyle belirtilmiştir:

"Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslümanlar diye isimlendirdi." (Hac 22/78).

31 "Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler." (Şûrâ 42/14). Aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düşenlerle ilgili âyetler burada verilmiştir.

32 "İşte yaptıkları iyiliğin karşılığını görecek olan onlardır. Allah hesabı çok çabuk bitirendir." (Bakara 2/202).

33 "Şöyle de: 'İşte benim yolum budur. Ben ve bana tâbi olanlar insanları bilgi ve kesin iman ile Allah'a çağırıyoruz. Allah her türlü noksanlıktan uzaktır ve ben O'na şirk koşanlardan değilim.'" (Yûsuf 12/108).

34 "Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirlere doğru yolu göstermez." (Mâide 5/67).

"Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

"Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek ise Bize âittir." (Ra'd 13/40).

"Elçiler: "Rabbimiz biliyor ki" dediler, "biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bize düşen size açıkça tebliğde bulunmaktan ibârettir." (Yâsîn 36/16-17).

35 Bakara sûresi 61. âyette, Yahudilerin alçaklık ve aşağılık içinde bulunmalarına ve Allah'ın gazabına uğramalarına sebep olarak; Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri, isyan edip, haddi aşmaları gösterilmektedir. Aynı konu, Âl-i İmrân sûresi (3), 112. âyetin son kısmında da tekrar dile getirilmektedir.

36 Kur'ân-ı Kerîm'de dinden dönenlerin (mürtedlerin) aynı sonla karşılaşacakları (Bakara 2/217) belirtilmekte, münafıkların yaptıklarının ise boşa gideceği ve hüsrana uğrayacakları (Mâide 5/53) anlatılmaktadır.

37 "Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/192).

"İnkâr edenleri dünyada da, âhirette de şiddetli bir şekilde cezalandıracağım; onları koruyacak yardımcıları da olmayacak." (Âl-i İmrân 3/56).

"Hayat boyu kâfir olan ve kâfir olarak ölenler, kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır; onların hiçbir yardımcıları da yoktur." (Âl-i İmrân 3/91).

"Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez. Onlara yardım eden de bulunmaz." (Nahl 16/37).

23. Baksana! Kitaptan kendilerine bir pay verilenler,[38] aralarında hakem olması için Allah'ın kitabı Kur'an'a çağrılıyorlar da, onlardan bir kısmı Allah'ın hükmünden yüz çeviriyor; zâten bunlar dâimâ yüz çevirir.[38a]

24. Onların yüz çevirmelerinin sebebi, bizi ateş sadece birkaç gün yakacaktır demeleridir.[39] Uydurdukları bu tür şeyler dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır.

25. Geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü hesaba çekmek için onları bir araya getirdiğimizde halleri nice olacak?[40] Çünkü o gün herkes hayır-şer ne yapmışsa karşılığını eksiksiz alacak, hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir.[41]

26. De ki: Mülk ve saltanatın sahibi Allahım, Sen saltanatı dilediğine verir, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltip aziz, dilediğini alçaltıp zelil edersin.[42] Hayır yalnız Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kādirsin.[43]

27. Geceyi gündüze, gündüzü geceye katarsın,[44] Ölüden diriyi, diriden ölüyü[45] çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin.[46]

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ
يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ
يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا
مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ
لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ
تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ
تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ
الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ
اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

---

38 Bu ifade ile burada özellikle Yahudiler kastedilmektedir.

38a "Baksana! Kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olanlar sapıklığı benimsiyorlar ve sizin de yoldan çıkıp küfre düşmenizi istiyorlar." (Nisâ 4/44).

"Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Onlar aslı, esası olmayan birtakım bâtıl şeylere ve şeytanî güçlere inanırlar; kâfirler için de: "Bunlar, mü'minlerden daha doğru bir yolda" derler." (Nisâ 4/51).

39 "Bir de, "Birkaç gün hâriç bize kesinlikle ateş dokunmayacak" dediler. Onlara şöyle de: "Bu konuda Allah'tan bir teminat mı aldınız? Eğer öyleyse, ne âlâ, zira Allah verdiği teminattan aslâ dönmez. Yoksa siz Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (Bakara 2/80).

40 "Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?" (Nisâ 4/41).

41 "O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Allah'ın zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar." (Hac 22/18).

43 Yegâne kudret sahibinin Cenâb-ı Hak olduğunu gösteren pekçok âyetten birkaçı şöyledir:

"Gerçek egemenliğin sahibi olan Allah yüceler yücesidir! O'ndan başka ilâh yoktur. O, şerefli Arş'ın Rabbidir." (Mü'minûn 23/116).

"Göklerin ve yerin sahibi yalnız O'dur. O hiç oğul edinmemiştir, mülk ve saltanatta O'nun bir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur." (Furkān 25/2).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder. Karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur." (Saf 61/1).

"Şânı ne yücedir o Allah'ın ki her şeyin hükümranlığı O'nun elindedir. O her şeye kādirdir." (Mülk 67/1).

44 "O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir." (Fâtır 35/13). Allah'ın geceyi gündüze, gündüzü de geceye katmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

45 "Tohumu ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur." (En'âm 6/95).

"O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19). Yeryüzünü ölümünden sonra yeniden diriltmekle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

46 "Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr 24/38). Allah Teâlâ'nın dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

28. Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler![47] Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz.[48] Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır.[49]

29. De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir.[50] O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir.[51] Allah her şeye kādirdir.

30. Kıyamet gününde herkes dünyada iken yaptığı iyiliği ve kötülüğü karşısında hazır bulacak;[52] ama yaptığı kötülüklerin kendisinden çok uzaklarda bulunmasını isteyecek. Allah sizi azabından sakındırıyor. Çünkü Allah kullarına çok şefkatlidir.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ
مِنَ اللّٰهِ فٖي شَيْءٍ اِلَّٓا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةًۜ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ
اِنْ تُخْفُوا مَا فٖي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ
اللّٰهُۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ
وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ
نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًاۚ وَمَا عَمِلَتْ
مِنْ سُٓوءٍۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَعٖيدًاۜ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

47 "Ey iman edenler! Bana ve size düşman olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz; ama onlar size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Üstelik Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz Benim yolumda cihad etmek ve rızamı kazanmak için yola çıkmışsanız, onlara nasıl sevgi gösterip sır verirsiniz? Sizin gizlediğinizi de Ben bilirim, açığa vurduğunuzu da. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur." (Mümtehıne 60/1).

"Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Çünkü onlar birbirinin dostudur. Sizden onları dost edinen, kesinlikle onlardan olur. Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Mâide 5/51).

"Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir." (Mâide 5/55).

"Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan dininizle alay edip eğlenenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer mü'min iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının." (Mâide 5/57).

"Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler de birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne çıkar, büyük bir fesat meydana gelir." (Enfâl 8/73).

"Ey iman edenler! Eğer inkârı imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyiniz. İçinizden kim onları dost edinirse onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Tevbe 9/23).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir." (Mücâdele 58/22).

"Allah, sizinle sırf dininizden dolayı savaşmış, sizi yurdunuzdan çıkarmış ve çıkarılmanıza destek olmuş kimseleri dost edinmekten sizi men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Mümtehıne 60/9).

48 "Kalbi imanla huzura ermiş olduğu halde baskı altında kalarak inkâra zorlananlar hâriç, iman ettikten sonra kâfir olan ve inkârı gönül rızasıyla benimseyenlere Allah gazap eder; onları büyük bir azap beklemektedir." (Nahl 16/106).

49 "Sonunda dönüş yalnız Allah'adır" ifadesi, aynen Nur 24/42 ile Fâtır 35/18'de geçmektedir.

50 "İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar, sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Çünkü Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/284). Konuyla ilgili hadisler için buraya bakınız.

"Siz, bir hayrı açıktan da yapsanız gizli de yapsanız yahut bir kötülüğü affetseniz, Allah, onu bilir. Şüphesiz Allah da her şeye kādir olan bir affedicidir." (Nisâ 4/149).

"Şu hale bakın, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gönüllerinden geçeni de, açıkça söylediklerini de bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir." (Hûd 11/5).

"Şeytan bunu, onların göklerde ve yerde saklı olanları ortaya çıkaran ve sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilen Allah'a secde etmemeleri için yapmıştır." (Neml 27/25).

"Siz bir şeyi ister açığa vurun, ister gizleyin; muhakkak ki Allah her şeyi bilir." (Ahzâb 33/54).

"Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19).

"Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir." (Tâhâ 20/7).

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir." (Mülk 67/13).

51 "Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16). Gökte, yerde olan her şeyi Allah'ın bilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

31. De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız,[53] bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.[54] Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

32. De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz.[55] Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez.[56]

33. Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve Imrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir.[57]

34. Bunlar birbirlerinin zürriyetinden gelmedir. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

35. Hani İmrân'ın karısı[58] şöyle demişti: "Rabbim! Karnımdakini, sırf Senin hizmetine adadım. Benim bu adağımı kabul eyle! Şüphesiz duaları kabul eden, maksat ve niyetleri bilen yalnız Sensin."

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُون۪ي يُحْبِبْكُمُ
اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿٣١﴾ قُلْ اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى
اٰدَمَ وَنُوحاً وَاٰلَ اِبْرٰه۪يمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى
الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍۜ وَاللّٰهُ
سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۚ ﴿٣٤﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ
رَبِّ اِنّ۪ي نَذَرْتُ لَكَ مَا ف۪ي بَطْن۪ي مُحَرَّراً
فَتَقَبَّلْ مِنّ۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٥﴾

53 "Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler." (Bakara 2/165).

54 "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur." (Nisâ 4/80).

"Peygamber size ne verdiyse alın; neyi yasakladıysa ondan da kaçının." (Haşr 59/7).

Resûl-i Ekrem Efendimiz: "İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı Cennet'e girecektir" buyurunca, ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın elçisi! Cennet'e girmeyi kim istemez ki?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de şöyle buyurdu: "Bana itaat eden Cennet'e girecektir, bana karşı gelenler Cennet'i istememiş demektir." (Buhârî, İ'tisâm 2).

55 "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin ve içinizden kendilerine yetki verdiğiniz yöneticilere de itaat edin. Bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde, -eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız- o hususta Allah'a ve Resûlüne başvurunuz. Böyle yapmanız daha hayırlı ve neticesi daha güzeldir." (Nisâ 4/59).

"Biz, gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izniyle yalnız kendisine itaat edilsin diye gönderdik." (Nisâ 4/64).

"Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere, içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça, gerçek mü'min olamazlar." (Nisâ 4/65).

"Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik." (Nisâ 4/80).

"Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92).

"Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir. Allah'tan korkunuz, aranızda anlaşmazlığa yol açan konuları düzeltiniz; eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz." (Enfâl 8/1).

"Ey mü'minler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin." (Enfâl 8/20).

"Ey iman edenler! Allah ve Resûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara cevap verin." (Enfâl 8/24).

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin! Birbirinizle çekişmeyin; yoksa içinize korku düşer, dağılırsınız ve gücünüz kaybolur. Zorluklara sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl 8/46).

"De ki: "Hem Allah'a itaat edin, hem de peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirecek olursanız şunu bilin ki, Peygamber kendi görevinden, siz de kendi görevinizden sorumlu tutulacaksınız. Ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Nûr 24/54).

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin de yaptıklarınızı boşa çıkarmayın." (Muhammed 47/33).

"Gizli konuşmadan önce sadaka vermekten korktunuz mu? Mâdemki siz bunu yapmadığınız halde Allah sizi bağışladı; öyleyse siz de namazı gerektiği gibi kılmaya bakın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Zira Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Mücâdele 58/13).

"Hem Allah'a itaat edin, hem Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirecek olursanız bunun zararı sizedir; çünkü elçimize düşen, açıkça bildirmekten ibârettir." (Tegâbün 64/12).

56 "İnkârcıları O hiç sevmez." (Rûm 30/45).

57 "Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/47). Peygamberlerin Allah tarafından seçilmiş kullar olduğuna dair âyetler burada verilmiştir.

58 Meryem'in annesi Hanne, hamile olduğunu anlayınca.

36. O, çocuğunu dünyaya getirince dedi ki: "Rabbim! Ben kız doğurdum." -Oysa Allah, zâten onun ne doğurduğunu biliyordu- "Erkek kız gibi değildir.[59] Onun adını Meryem koydum. Onu ve soyunu lânetli şeytanın şerrinden Senin himayene emânet ediyorum."[60]

37. Rabbi de, Meryem'i, memnuniyetle kabul etti, onu çok güzel bir şekilde yetiştirdi ve Zekeriya'nın himayesine verdi. Zekeriya, her ne zaman mâbedde onun yanına varsa, yanında değişik bir yiyecek bulurdu da: "Meryem! Bunlar sana nereden geliyor?" diye sorardı. Meryem de: "Allah'tan geliyor, şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır" derdi.[61]

38. İşte orada Zekeriya Rabbine şöyle niyazda bulundu: "Rabbim, Kendi lütfundan bana tertemiz bir evlât bağışla.[62] Şüphesiz istekleri duyan ve karşılığını veren Sensin."

39. Zekeriya mâbedde ibâdet ederken melekler ona şöyle seslendi: "Yüce Allah sana Yahya adında bir evlâdın olacağını müjdeliyor.[63] Yahya, Allah'ın "ol" demesiyle dünyaya gelecek olan Îsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek; hem kavminin efendisi olarak, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de sâlih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olacaktır."

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنّ۪ي وَضَعْتُهَٓا
اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ
الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ وَاِنّ۪ي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ
وَاِنّ۪ٓي اُع۪يذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّج۪يمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ
وَاَنْبَتَهَا نَبَاتاً حَسَناًۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا
دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ وَجَدَ عِنْدَهَا
رِزْقاًۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَاۜ قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۚ
قَالَ رَبِّ هَبْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةًۚ
اِنَّكَ سَم۪يعُ الدُّعَٓاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ
وَهُوَ قَٓائِمٌ يُصَلّ۪ي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ
يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقاً بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ
وَسَيِّداً وَحَصُوراً وَنَبِيّاً مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٣٩﴾

---

59 Meryem'in annesi karnındaki çocuğu Beyt-i Makdis'e hizmet etmesi için adamıştı. Doğurduğu çocuğun kız olduğunu görünce, kızın erkek gibi hizmet edemeyeceğini ifade etti.

60 "Soyumdan gelenlere de iyilik ver." (Ahkâf 46/15). Konu hakkında bilgi ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

61 "Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr 24/38). Allah Teâlâ'nın dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

62 Hz. Zekeriya Yüce Allah'tan kendisine ve Yakub âilesine mîrasçı olacak hayırlı bir evlât isteyerek şöyle dua etti:

"Bana Kendi katından hayırlı bir evlât bağışla. Böylece bana ve Yakub âilesine mîrasçı olsun. Ey Rabbim! Onu rızana erişen bir kul eyle!" (Meryem 19/5-6).

Hz. İbrâhim de Allah'a şöyle dua etmişti:

"Şu yaşlı halimde bana İsmâil'i ve İshak'ı bağışlayan Allah'a hamdolsun. Şüphesiz ki benim Rabbim, duaları işitip kabul edendir." (İbrâhim 14/39).

63 "Allah şöyle buyurdu: "Ey Zekeriya! Şüphesiz Biz sana Yahya adında bir çocuğun olacağını müjdeliyoruz; Bu ismi daha önce hiç kimseye vermedik." (Meryem 19/7).

40. Zekeriya: "Rabbim! Ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyar; karım da şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış iken benim bir oğlum nasıl olabilir" dedi. Yüce Allah: "Emir böyledir. Allah, dilediğini yapar" buyurdu.[64]

41. Zekeriya: "Rabbim! O halde karımın hamile kaldığına dair bana açık bir delil göster" diye yalvardı. Rabbi de ona şöyle cevap verdi: "Senin istediğin delil, üç gün boyunca insanlarla ancak işâretle konuşabilmendir. Bu esnada Rabbini çok zikret, sabah akşam O'nu tesbih et."[65]

42. Hani melekler şöyle demişti: "Meryem! Şüphesiz Allah mânevî hizmet için seni seçti. Seni tertemiz kıldı ve hiçbir kadına nasip etmediğini sana verdi."[66]

43. "Meryem! Rabbine itaat et, secdeye kapan! O'nun huzurunda saygıyla eğilenlerle beraber sen de rükû et!"

44. İşte bu kıssalar, gayb haberlerindendir.[67] Biz bunları Kur'an'da vahyederek sana bildiriyoruz.[68] Çünkü Meryem'i hangisinin himaye edeceği konusunda anlaşamayıp, kur'aya başvurduklarında sen onların yanında değildin.

45. Hani melekler şöyle demişti: "Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu Îsâ Mesih'in müjdesini veriyor. O, dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'ın, Kendine yakın kıldığı kimselerdendir.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لٖى غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ
الْكِبَرُ وَامْرَاَتٖى عَاقِرٌۜ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ
مَا يَشَٓاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لٖٓى اٰيَةًۜ قَالَ
اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًاۜ
وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثٖيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِىِّ
وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ
اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى
نِسَٓاءِ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٢﴾ يَا مَرْيَمُ اقْنُتٖى لِرَبِّكِ
وَاسْجُدٖى وَارْكَعٖى مَعَ الرَّاكِعٖينَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ
مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحٖيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ
لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ اِذْ قَالَتِ
الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ
مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسٖيحُ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجٖيهًا
فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبٖينَۙ ﴿٤٥﴾

64 "Melek "Emir böyledir. Rabbin diyor ki: Bu, Benim için kolaydır. Nitekim daha önce de, sen hiçbir şey değilken seni Ben yaratmıştım!" (Meryem 19/9).

65 "Zekeriya: "Ey Rabbim! Öyleyse bana bir işâret göster" dedi. Allah: "Senin işâretin, sapasağlam olduğun halde, tam üç gün üç gece insanlarla konuşamayacak olmandır" buyurdu. Bunun üzerine Zekeriya mâbedden kavminin yanına çıktı ve onlara, "sabah-akşam Rabbinizi tesbih edin" diye işâret etti." (Meryem 19/10-11).

"O'nu tesbih et" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle de geçmektedir:

"Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et!" (Hicr 15/98). Bu ifadenin geçtiği âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

66 Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet kadınlarının en hayırlısı dört hanımdır: Bunlar Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fâtıma, İmrân kızı Meryem ve Firavun'un karısı olan Müzâhim kızı Âsiye'dir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 293, 316).

67 Akıl ve duyularla bilinmeyen şeylere gayb denir. Gayb hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotuna bakınız.

68 "İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir." (Hûd 11/49).

"Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerindendir. Yoksa Yusuf'un kardeşleri bir araya gelip tuzak kurarken sen onların yanında değildin." (Yûsuf 12/102). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

46. O, hem beşikte hem büyüdüğünde insanlara Allah'ın buyruğunu iletecek ve sâlih kullardan biri olacaktır.[69]

47. Meryem dedi ki: "Rabbim! Bana hiçbir beşer eli değmemişken, benim nasıl çocuğum olabilir?" Yüce Allah da: "Emir böyledir; Allah dilediğini yaratır.[70] Bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" buyurdu.[71]

48. Allah, Îsâ'ya okuyup yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecektir.

49. Allah, onu İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderecek, o da, onlara şöyle diyecek: "Şüphesiz ben size Rabbinizden büyük bir mûcize getirdim.[72] Size çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp ona üfleyeceğim; o da Allah'ın izniyle derhal kuş olacak; Allah'ın izniyle anadan doğma körleri, alaca hastalarını iyileştireceğim ve yine Allah'ın izniyle ölüleri dirilteceğim; evlerinizde ne yiyip, neleri biriktirdiğinizi size bir bir haber vereceğim. Eğer inanmak isterseniz bunda sizin için büyük bir ibret vardır.[73]

50. Ben size benden önce gönderilen Tevrat'ı tasdik etmek üzere ve daha önce size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim.[74] Size Rabbinizden açık bir mûcize getirdim, O halde Allah'a karşı gelmekten korkun ve bana itaat edin.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي
وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٤٨﴾
وَرَسُولًا اِلٰى بَنٓي اِسْرَٓائِلَ اَنّي قَدْ جِئْتُكُمْ
بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنّٓي اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ
كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ
وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا
تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ اِنَّ
فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾
وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ
لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ
بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

---

69 "Bunun üzerine Meryem çocuğu işaret etti. Onlar: "Beşikteki bir sabi ile nasıl konuşabiliriz?" dediler. O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübârek kıldı ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti, beni anneme

itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı, doğduğum günde, öleceğim günde ve öldükten sonra dirileceğim günde de bana selâm olsun!" dedi. Hakkında şüphelenip anlaşmazlığa düştükleri Meryem oğlu Îsâ işte budur! O, Hakk'ın sözüdür." (Meryem 19/29-34).

"Meryem oğlu Îsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve ikisini barınmaya uygun ve suyu olan yüksekçe bir yere yerleştirdik." (Mü'minûn 23/50).

70 "Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O ne dilerse yaratır." (Şûrâ 42/49). Konuyla ilgili bazı âyetler için buraya bakınız.

71 "Cebrâil dedi ki: "Emir böyledir. Rabbin buyurdu ki: Bu Benim için kolaydır. Biz, onu insanlara kudretimizin bir delili ve katımızdan bir rahmet kılacağız. Bu ezelde olmuş bitmiş bir iştir." (Meryem 19/21).

"Allah katında Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan var etti; sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi." (Âl-i İmrân 3/59).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir." (En'âm 6/73).

"Biz bir şeyi murad ettiğimizde ona "Ol!" dememiz yeter, o da hemen oluverir." (Nahl 16/40).

"Allah'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir. Hâşâ O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Çünkü O, bir şeyin olmasını istedi mi, ona sadece "ol" der; o da hemen oluverir." (Meryem 19/35).

"Bir şeyin olmasını dilediğinde, ona sadece "Ol!" der; o da hemen oluverir." (Yâsîn 36/82).

"Dirilten de O, öldüren de O'dur. O bir işin olmasına hükmettiğinde sadece "Ol" der; o da oluverir." (Mü'min 40/68).

72 "Îsâ onlara apaçık mûcizelerle geldiğinde dedi ki: "Ben size hikmetle ve anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak için geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin." (Zuhruf 43/63).

73 "O zaman Allah şöyle buyurur: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla! Hani seni Rûhulkudüs ile desteklemiştim de hem beşikteyken hem yetişkinlik çağında insanlarla konuşurdun. Hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Hani Benim iznimle çamurdan bir kuş yapar, ona üflerdin de, Benim iznimle o bir kuş oluverirdi. Yine Benim iznimle anadan doğma körlerin gözlerini açar, alacalıyı iyileştirirdin. Yine Benim iznimle ölüleri diriltirdin. Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman onların elinden seni Ben kurtarmıştım." (Mâide 5/110).

74 "Yahudilerin uyguladığı zulümler ve pek çok insanı Allah yolundan uzaklaştırmaları yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış birtakım temiz yiyecekleri, Biz onlara haram kıldık. Ve kendilerine yasaklandığı halde faiz almaları ve haksız yere başkalarının mallarını yemelerinden dolayı bunları haram kıldık. Ve onların kâfir olanlarına elem verici bir azap hazırladık." (Nisâ 4/160-161).

51. Kuşkusuz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur.[75]

52. Îsâ, İsrâiloğulları'nın inkâr edeceğini hissedince: "Allah yoluna dâvet etmede kim bana yardımcı olacak?" diye sordu. Havâriler: "Allah yolunda yardımcın biz olacağız, Allah'a iman ettik. Şâhid ol ki, bizler Müslümanız" diye cevap verdiler.[76]

53. Havâriler sözlerine şöyle devam ettiler: "Rabbimiz! İndirdiğin vahye inandık, Peygamberinin emrine uyduk; öyle ise bizi şâhitlik edenlerle birlikte yaz."[77]

54. Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı.[78] Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür.[79]

55. Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey Îsâ! Seni vefat ettirip Kendi katıma yükselteceğim,[80] inkâr edenlerden ve onların çirkin davranışlarından seni uzak tutacağım ve sana tâbi olanları kıyamet gününe kadar inkâr edenlere üstün kılacağım; sonunda hepiniz Bana döneceksiniz; Ben de dünyada iken anlaşamadığınız konularda aranızda hükmümü vereceğim.[81]

56. İnkâr edenleri dünyada da, âhirette de şiddetli bir şekilde cezalandıracağım; onları koruyacak yardımcıları da olmayacak.

اِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَق۪يمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّٓا اَحَسَّ ع۪يسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ
قَالَ مَنْ اَنْصَار۪ٓي اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِۚ وَاشْهَدْ بِاَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا بِمَٓا اَنْزَلْتَ
وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِد۪ينَ
﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِر۪ينَ ع
﴿٥٤﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا ع۪يسٰٓى اِنّ۪ي مُتَوَفّ۪يكَ
وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
وَجَاعِلُ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ
بَيْنَكُمْ ف۪يمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَد۪يدًا فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِؗ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٥٦﴾

---

75 "İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın. Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınmanız için size işte bunları emretti." (En'âm 6/153).

76 "Ey iman edenler, Allah'ın yardımcıları olun. Nasıl ki Meryem oğlu Îsâ havârilere "Allah yolunda bana yardım edecek kim var?" diye sormuş, havâriler de "Allah'ın yardımcıları biziz" demişlerdi. Böylece İsrâiloğulları'ndan bir zümre iman etti, bir zümre ise kâfir oldu. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik ve onlar üstün geldiler." (Saf 61/14).

77 "Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz." (Mâide 5/83).

78 "Bir de "Biz, Allah'ın Resûlü Meryem oğlu Îsâ Mesih'i öldürdük" demeleri yüzündendir. Oysa onlar Îsâ Mesih'i ne öldürdüler, ne de çarmıha gerdiler. Fakat, öldürdükleri kişi onlara Îsâ Mesih'miş gibi göründü. Şüphesiz Îsâ hakkında farklı fikirlere sahip olanlar, onun öldürülmesi hususunda da şüphe içerisindedirler. Bu konuda zan ve hayallerinin peşinden gitmekten başka hiçbir bilgileri yoktur. O öldürdükleri şahsın Îsâ olduğunu kesin bir şekilde bilemediler." (Nisâ 4/157).

79 "Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir." (Enfâl 8/30).

"Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar. De ki: "Hîleye karşı Allah'ın tedbiri daha çabuktur." Bizim elçilerimiz yaptığınız hîleleri bir bir yazıyorlar." (Yûnus 10/21).

"Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Fakat bütün tuzakları tersine çevirmek Allah'ın elindedir. Herkesin ne kazandığını O bilir. Dünyanın sonunda güzel bir hayatın kimi beklediğini kâfirler de yakında anlayacaklar." (Ra'd 13/42).

"Gerçekten de onlar hîle yapmaya kalktılar; onların hîleleri dağları yerinden oynatacak kadar güçlü olsa bile, Allah onların bütün düzenlerini bilmektedir." (İbrâhim 14/46).

"Onlar bir tuzak kurdu, ama onlar farkında olmadan Biz de bir tuzak kurduk. İşte bak, tuzaklarının sonu ne oldu? Onları da kavimlerini de, hepsini birden helâk ettik." (Neml 27/50-51).

"Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır." (Fâtır 35/43).

80 "Bilakis Allah onu Kendi katına yükseltmiştir. Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/158).

81 "De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda Allah Teâlâ'nın hükmünü vereceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

57. Fakat iman edip sâlih ameller yapanlara gelince, Allah onların mükâfâtını eksiksiz verecek.[82] Çünkü Allah zâlimleri sevmez.

58. Sana anlattığımız bu kıssalar, senin peygamberliğini gösteren birtakım mûcizeler olup, hikmet dolu Kur'an'dandır.

59. Allah katında Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan var etti; sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi.[83]

60. Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma![84]

61. Sana gerçek bilgi geldikten sonra, kim seninle bu konuda münakaşa ederse onlara de ki: Gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı; kadınlarımızı ve kadınlarınızı; nefislerimizi ve nefislerinizi çağırıp, bir araya getirelim; sonra da Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun" diye dua edelim.[85]

62. Şüphesiz bu anlatılanlar, gerçek kıssalardır. Allah'tan başka ilâh yoktur. Şüphesiz Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapandır.

63. Eğer onlar bu söylenenleri kabul etmezlerse üzülme! Çünkü Allah fitne fesat çıkaranları iyi bilir.

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِم۪ينَ
﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ
وَالذِّكْرِ الْحَك۪يمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ ع۪يسٰى
عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَۜ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَر۪ينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَٓاجَّكَ
ف۪يهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ
تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَٓاءَنَا وَاَبْنَٓاءَكُمْ وَنِسَٓاءَنَا
وَنِسَٓاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ
فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِب۪ينَ ﴿٦١﴾
اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ
اِلَّا اللّٰهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦٢﴾
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِالْمُفْسِد۪ينَ ﴿٦٣﴾

---

82 Bu ifade, Nisâ sûresi (4), 173. âyette aynen geçmektedir.

"Allah, içinizden iman edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak; onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve korkularını güvene çevirecektir. Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi

Bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir." (Nûr 24/55).

Ebû Hüreyre radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası Deccâl'den, belâsı büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şeyin mi gelmesini bekliyorsunuz?" (Tirmizî, Zühd 3).

83 Hz. Âdem'in yaratılış hikâyesi, Hz. Îsâ'nın yaratılışından daha ilginç olduğu halde, hiç kimse kalkıp da Âdem'e Allah'ın oğlu veya Allah demiyor, Îsâ hakkında yanlış kanaat sahibi olanlar bu âyet üzerinde çok iyi düşünmelidir.

"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur." (En'âm 6/2). İlgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

84 "Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (Bakara 2/147).

85 Hicretin 9. yılında Necran Hıristiyanlarından bir heyet Medine'ye geldi ve kendilerini İslâmiyet'e dâvet eden Resûl-i Ekrem ile Hz. Îsâ hakkında tartıştı. Bu olay üzerine nâzil olan Âl-i İmrân sûresinin ilk seksen âyeti İslâmiyet'in bu konudaki görüşlerini ortaya koydu. Allah Teâlâ bu sûrenin 61. âyetinde Resûl-i Ekrem'e, onlar yine aynı tartışmaya kalkarsa kendileriyle lânetleşmesini emretti. Önemli bir kısmı piskoposlardan oluşan bu heyet, bir peygamberle lânetleşmenin kötü sonucunu bildikleri için buna yanaşmadılar. Bu âyet, bir tartışma esnasında haksız ve yalancı olanın Allah'ın lânetine uğraması için, "Kim haksızsa Allah ona lânet etsin" diye birbirine lânet etmesi anlamında "mübâhele" (ibtihâl) âyeti diye anılır.

64. De ki: "Ey Ehl-i kitap![86] Gelin aramızdaki ortak olan sözde buluşalım: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; Allah'ı bırakıp da birbirimizi rab edinmeyelim." Eğer bunu da kabul etmezlerse, onlara: "Şâhid olun ki, bizler Allah'ın emirlerine teslim olmuş Müslümanlarız" deyin.[87]

65. Ey Ehl-i kitap! İbrâhim hakkında[88] niye tartışıp duruyorsunuz?[89] Halbuki Tevrat da İncil de kesinlikle ondan sonra indirilmiştir. Aklınızı kullanmayacak mısınız?[90]

66. Hadi diyelim bilginiz olan konularda tartıştınız, peki ne diye bilmediğiniz konularda tartışıyorsunuz? Oysa Allah bilir, siz bilmezsiniz.[91]

67. İbrâhim ne bir Yahudi idi, ne de bir Hıristiyan. O, Hanîf bir Müslümandı.[92] Allah'a ortak koşanlardan değildi.[93]

68. İbrâhim'e en yakın insanlar, zamanında ona uyanlar ile şu peygamber[94] ve ona iman edenlerdir. Allah, mü'minlerin dostu ve yardımcısıdır.[95]

69. Ehl-i kitaptan bir kısmı sizi doğru yoldan saptırmak ister.[96] Oysa onlar sadece kendilerini saptırırlar da farkına bile varmazlar.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ
بِه۪ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ
دُونِ اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ
ف۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْج۪يلُ
اِلَّا مِنْ بَعْدِه۪ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
حَاجَجْتُمْ ف۪يمَا لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَٓاجُّونَ
ف۪يمَا لَيْسَ لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ اِبْرٰه۪يمُ يَهُودِيًّا وَلَا
نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَن۪يفًا مُسْلِمًاۜ وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٦٧﴾ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ
بِاِبْرٰه۪يمَ لَلَّذ۪ينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُواۜ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ
طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْۜ
وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾

---

86 Kur'ân-ı Kerîm'de "Ehl-i kitap" kavramından Yahudi ve Hıristiyanlar anlaşılmakta ve muhtelif âyetlerde onlardan "kendilerine kitap verdiklerimiz", "kendilerine kitap verilenler" diye söz edilmektedir.

87 "Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın." (Nahl 16/36).

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

88 Yahudidir-Hıristiyandır diye.

89 "Yoksa siz İbrâhim, İsmâil, İshak, Yakub ile torunlarının hep Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorsunuz? Onlara şöyle de: "Siz mi daha iyi bileceksiniz, yoksa Allah mı?" Allah'ın bildirdiği bir gerçeği söylemeyip gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Ama Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Bakara 2/140).

90 "Aklınızı kullanmayacak mısınız?" ifadesinin geçtiği yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

91 "Allah bilir, siz bilmezsiniz" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/216, 232; Nûr 24/19.

92 Bâtıl dinlerden uzak, Allah'a teslim olmuş bir kimse idi.

93 "Bir de "Yahudi ve Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız" dediler. Sen de şöyle de: "Doğrusu, biz tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman Allah'a ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyarız." (Bakara 2/135). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

94 "Şu peygamber" ifadesiyle Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem kastedilmektedir.

"Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı. O, Allah'ın nimetlerine şükrederdi. Allah da onu seçkin kıldı ve doğru yola iletti. Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır. Sonra sana da "Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in tertemiz dinine uy!" diye vahyettik." (Nahl 16/120-123).

95 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/257).

"Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir." (Mâide 5/55).

"Şunu iyi bilin ki, Allah dostlarına ne korku vardır ne de keder. Onlar Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlardır. Dünya hayatında da, âhirette de onlara müjdeler vardır. Allah'ın verdiği sözlerde aslâ değişme olmaz. Büyük bahtiyarlık işte budur." (Yûnus 10/62-64).

96 "Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister." (Bakara 2/109).

"O münafıklar, kendileri kâfir oldukları gibi, sizin de kâfir olmanızı ve sapkınlıkta eşit hale gelmenizi isterler." (Nisâ 4/89).

"Onlar sizi ele geçirecek olsalar size olan düşmanlıklarının gereğini yaparlar; ellerini ve dillerini ancak kötülük niyetiyle size uzatırlar ve sizin kâfir olmanızı cân ü gönülden arzu ederler." (Mümtehıne 60/2).

70. Ey Ehl-i kitap! Bildiğiniz halde niçin Allah'ın âyetlerini inkâr edersiniz?

71. Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile hakkı bâtıla karıştırıyor, gerçeği gizliyorsunuz?[97]

72. Ehl-i kitaptan bir kısmı kendi aralarında şöyle konuşmuşlardı: "Müslümanlara indirilen Kur'an'a sabahleyin inanıp, akşamleyin inkâr edin; bu durum, belki onların dinlerinden dönmesine sebep olabilir."

73. Yine birbirlerine: "Dininize uyanlardan başkasına sakın güvenmeyin!" derler. Onlar yine birbirlerine: "Size verilenin benzerinin başka birine verildiğine de, Rabbinizin huzurunda o Müslümanların, aleyhinize delil getirip sizi yeneceklerine de inanmayın" derler. Sen de onlara şöyle de: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur. Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir.[98] Allah'ın hazinesi geniştir, kime neyi vereceğini bilir.

74. Allah rahmetini dilediği kullarına ihsan eder. Allah büyük lütuf sahibidir.[99]

75. Ehl-i kitaptan öylesi var ki, kendisine bir kantar dolusu emânet mal bıraksan onu sana geri verir;[100] içlerinden öylesi de var ki, ona bir dinarı emânet etsen, tepesine dikilip durmadıkça onu sana geri vermez. Çünkü onlar: "Bizden olmayanlara yaptıklarımızın bir günahı yoktur" derler. Onlar, Allah hakkında bile bile yalan söylerler.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ
تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ
وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ
الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ عَلَى الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُٓوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُٓوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ
د۪ينَكُمْ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ اَنْ يُؤْتٰٓى
اَحَدٌ مِثْلَ مَٓا اُو۫ت۪يتُمْ اَوْ يُحَٓاجُّوكُمْ عِنْدَ
رَبِّكُمْ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ
يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪
مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ
اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّه۪ٓ
اِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِد۪ينَارٍ لَا
يُؤَدِّه۪ٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَٓائِمًا ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّ۪نَ سَب۪يلٌ
وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

97 "Hakkı bâtıl ile karıştırmayın; bile bile gerçeği gizlemeyin." (Bakara 2/42).

98 "Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Cum'a 62/4). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

99 "Ehl-i kitap olsun, müşrikler olsun, kâfirlerin hiçbiri Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine lütfeder. Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Bakara 2/105).

100 "Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde de adaletle hükmetmenizi emreder. Allah'ın size verdiği öğüt ne güzeldir! Şüphesiz Allah her şeyi duyan, her şeyi görendir." (Nisâ 4/58).

76. Hayır! Ama kim verdiği sözde durur,[101] Allah'tan korkarak emânete riâyet ederse, Allah da takvâ sahiplerini sever.

77. Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur;[102] Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır.[103]

78. Ehl-i kitaptan bir kısmı; aslında kitapta olmadığı halde, sizin kitapta öyle olduğunu zannetmeniz için kitabı okurken dillerini eğip bükerler; böylece çarpıttıkları şeyi Allah göndermediği halde, onun Allah'tan olduğunu söylerler; onlar bile bile Allah adına yalan uydururlar.[104]

79. Kendisine Allah'ın kitap, hikmet ve peygamberlik verdiği hiçbir kimse kalkıp da insanlara, "Allah'ı bırakın da bana kul olun" diyemez. Aksine onlara şöyle der: "Öğretmekte olduğunuz kitap ve yapmakta olduğunuz araştırmalar gereğince, kendini Allah yoluna adamış samimi dindarlar olun."

80. O, size, "Melekleri ve peygamberleri ilâhlar edinin" de diyemez.[105] Siz Müslüman olduktan sonra, hiç o size kalkıp da kâfir olmayı emreder mi?

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُتَّق۪ينَ ﴿٧٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ
وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَل۪يلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَل۪يمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَر۪يقًا يَلْوُ۫نَ اَلْسِنَتَهُمْ
بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ
مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا
هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ
اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ
لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا ل۪ي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ
كُونُوا رَبَّانِيّ۪نَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ
اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّ۪نَ اَرْبَابًا
اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

101 "Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34). Verilen sözde durmakla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

102 "Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı da, onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar fenadır!" (Âl-i İmrân 3/187).

"Öyleyse, Allah'a verdiğiniz sözü, değersiz dünya menfaatine değişmeyin! Eğer bilirseniz, Allah katındaki nimet sizin için daha hayırlıdır." (Nahl 16/95).

Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif âyetlerde: Allah'ın âyetlerinin de değersiz dünya menfaati için satılmaması emredilmiştir. İlgili âyetler için Bakara sûresi (2), 41. âyete ve dipnotuna bakınız.

103 "Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır. Onlar doğru yola karşılık sapıklığı, Allah'ın affı yerine Cehennem azabını satın almış kimselerdir. Onlar ateşe ne kadar da dayanıklı imişler!" (Bakara 2/174-175).

Ebû Zer radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Üç sınıf insan vardır ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz, onları temize çıkarmaz. Hem de onlar için can yakıcı bir azap vardır."

Ravi dedi ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu cümleyi üç defa tekrarladı. Ebû Zer, "Bu kimseler tam bir mahrumiyete ve hüsrana uğramışlar. Bunlar kimlerdir, Ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Resûl-i Ekrem de, "Elbisesini kibirle yerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve yalan yere yemin ederek ticaret malını iyi bir fiyatla satmaya çalışandır" buyurdu (Müslim, Îmân 171; Tirmizî, Büyû' 5; Nesâî, Zekât 69).

104 "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?" (Saf 61/7).

105 "O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar." (Sebe' 34/40). Meleklerin böyle bir iddiasının olmadığı, onların da Allah'a ibâdet etmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَٓا اٰتَيْتُكُمْ
مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ
مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهُۜ
قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرٖيۜ
قَالُٓوا اَقْرَرْنَاۜ قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا۬ مَعَكُمْ
مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾ اَفَغَيْرَ دٖينِ
اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ
﴿٨٣﴾ قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا
اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى
وَعٖيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۚ لَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾
وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دٖينًا فَلَنْ يُقْبَلَ
مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٨٥﴾

81. Hani Allah peygamberlerden söz alarak: "Ben size kitap ve hikmet verdikten sonra, sahip olduğunuz bu bilgileri tasdik eden bir peygamber size geldiğinde ona mutlaka inanacak ve kesinlikle yardım edeceksiniz" buyurmuş[106] ve şöyle sormuştu: "Bu ahdi kabul edip üstleniyor musunuz?" Onlar da: "Kabul ettik" dediler. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "O halde şâhit olun, Ben de sizinle birlikte şâhit olanlardanım."

82. Alınan ve verilen bütün bu sözlerden sonra kim yüz çevirirse, işte onlar, yoldan çıkmışların tâ kendileridir.

83. Yoksa onlar Allah'ın dininden başka din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde olanların hepsi ister istemez Allah'a boyun eğip teslim olmuşlardır;[107] ve sonunda hepsi O'na döndürüleceklerdir.

84. Şöyle de: "Biz, Allah'a, bize indirilene; İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakub'un torunlarına indirilenlere; Rableri tarafından Mûsâ'ya, Îsâ'ya ve bütün peygamberlere verilenlere iman ettik; Biz onlar arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz ancak Allah'a teslim olmuşuzdur."[108]

85. Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, aradığı din ondan aslâ kabul edilmeyecektir;[109] ve o, âhirette de mahvolup gideceklerden olacaktır.[110]

106 Abdullah ibni Sâbit'ten rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Ömer ibni Hattâb radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Kurayzalı bir kardeşe uğradım, bana Tevrat'tan bazı bölümler yazdı, onları size arzedebilir miyim?" dedi. Bunu duyunca Resûlullah'ın yüzü değişti. Ben de Ömer'e: "Resûlullah'ın yüzündeki değişikliği görmüyor musun?" dedim. Ömer: "Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a ve Resûl olarak da Muhammed'e

râzı olduk" diyerek Resûl-i Ekrem'i rahatlattı. İşte o zaman Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Mûsâ aleyhisselâm aranızda olsaydı, siz de beni bırakıp ona tâbi olsaydınız, şüphesiz sapıklığa düşmüş olurdunuz. Ümmetlerden benim payıma düşen siz, peygamberlerden sizin payınıza düşen de benim" buyurdu (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 265-266).

107 "Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra'd 13/15).

"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmüyorlar mı ki, onların gölgeleri, sağa sola eğilip boyun bükerek nasıl da Allah'a secde etmektedir! Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler." (Nahl 16/48-49).

"Bundan başka, duman halindeki göğe yöneldi ve hem ona, hem de yeryüzüne: "İsteseniz de, istemeseniz de gelin" buyurdu. İkisi de: "İsteyerek geldik" dedi." (Fussılet 41/11).

108 "Siz şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Mûsâ'ya ve Îsâ'ya verilene; Rablerinden bütün peygamberlere verilene iman ettik. Biz o peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz sadece Allah'a boyun eğen Müslümanlarız." Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi inanırlarsa elbette doğru yolu bulurlar. Yüz çevirirlerse derin bir çıkmaza saplanırlar. Allah seni koruyup onların hakkından gelecektir. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (Bakara 2/136-137).

109 Âişe radıyallahu anhâdan rivayet edildiğine göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Kim bizim bu dinimizde olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez." (Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdıye 17-18).

110 "Şüphesiz Allah katında tek din İslâm'dır." (Âl-i İmrân 3/19). Zâten, öteden beri Allah'ın gönderdiği bütün dinler özü itibariyle İSLÂM'dır. "Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslümanlar diye isimlendirdi." (Hac 22/78).

86. Apaçık âyetler kendilerine geldikten, iman edip, Peygamber'in hak olduğuna tanıklık ettikten sonra inkâra düşen bir toplumu Allah nasıl doğru yola iletir? Allah, öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[111]

87. Onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

88. Onlar bu lânetin içinde ebediyen kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek, kendilerine süre de verilmeyecektir.[112]

89. Ancak yaptıklarının ardından tövbe edip kendilerine çeki düzen verenler müstesnâdır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.[113]

90. Önce iman edip sonra inkâr edenlerin; ardından küfürlerini daha da artıranların tövbeleri aslâ kabul edilmeyecektir.[114] Onlar yoldan çıkmışların tâ kendileridir.[115]

91. Hayat boyu kâfir olan ve kâfir olarak ölenler,[116] kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir.[117] Onlar için elem verici bir azap vardır; onların hiçbir yardımcıları da yoktur.[118]

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ
وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ
جَزَٓاؤُ۬هُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا
يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾
اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ
اِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ
وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الضَّٓالُّونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ
مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهِ اُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

111 "Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez" âyeti, ayrıca şu sûrelerde de geçmektedir: Bakara 2/258; Mâide 5/51; En`âm 6/144; Tevbe 9/19; Kasas 28/50; Ahkâf 46/10; Saff 61/7; Cum`a 62/5.

112 "İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu, onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder. Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim. Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/159-162).

"İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir. İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız. Orada bağrışıp durmaktadırlar, "Rabbimiz, bizi buradan çıkar ki, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller yapalım" diye. Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik

mi? Üstelik size uyarıcı da geldi. Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur." (Fâtır 35/36-37).

"Ateştekiler Cehennem bekçilerine: "Rabbinize dua edin de bir günlüğüne olsun azabımızı hafifletsin" derler." (Mü'min 40/49).

113 "Ancak bundan sonra tövbe edip, durumlarını düzeltenlere gelince, bunlar fâsıklıktan kurtulurlar. Çünkü Allah son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir." (Nûr 24/5).

"Ancak tövbe edip kendilerine çeki-düzen verenler ve Allah'ın dinine sarılıp, bütün samimiyetleriyle O'na yönelenler müstesnâ. Onlar, mü'minlerle beraberdir. Mü'minlere ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Nisâ 4/146).

114 "Çünkü önce iman etmiş, sonra kâfir olmuşlar, ondan sonra da Allah onların kalplerini mühürlemiştir; artık bir şey anlayacak durumda değillerdir." (Münâfikûn 63/3).

115 "Allah katında makbul olan tövbe, bilmeyerek günah işleyip de, o günahtan hemen vazgeçenlerin tövbesidir. Allah bunların tövbesini kabul eder. Allah, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır. Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir. Biz, böylelerine elem verici bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/17-18).

"Şüphesiz iman edip sonra kâfir olan, sonra yine iman edip tekrar kâfir olan ve inkârını daha da artıranları Allah kesinlikle affetmeyecek ve onları kurtuluş yoluna iletmeyecektir." (Nisâ 4/137).

116 "İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah aslâ bağışlamayacaktır." (Muhammed 47/34). Kâfir olarak ölenlerin durumuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

117 Dünyada yapılan iyiliklere âhirette mükâfât verilebilmesi için iman etmek şarttır. Nitekim Hz. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Abdullah ibni Cüd'ân Câhiliye döneminde sıla-i rahim yapar, yoksulları doyurur, köleleri hürriyetine kavuştururdu. Bunun ona bir faydası olacak mı?" diye sorduğunda Resûlullah Efendimiz şu cevabı vermiştir: "Hayır! O bir gün olsun, 'Rabbim! Ceza ve hesap gününde hatalarımı bağışla' dememiştir." (Müslim, Îmân 214).

"Yine o takvâ sahipleri, çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp, O'ndan günahlarının affını isterler. Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki? Onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmrân 3/135).

118 "Kâfirlere gelince, yeryüzündeki her şey, hatta bir o kadarı daha onların olsa ve kıyamet gününün azabından kurtulmak için bunların hepsini fidye olarak verseler dahi onlardan aslâ kabul edilmez; onlara acı bir azap vardır." (Mâide 5/36).

"Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder. Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir." (Yûnus 10/54).

"Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet gününde başlarına gelecek o korkunç azaptan kurtulmak için hepsini fedâ ederlerdi. Çünkü hiç hesaba katmadıkları şey Allah tarafından karşılarına çıkarılacaktır." (Zümer 39/47).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde Allah Teâlâ Cehennem'de azabı en hafif birine: "Yeryüzünde ne varsa senin olsaydı, kurtulmak için onları verir miydin?" diye soracak. Adam "Evet" diye cevap verecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona "Baban Âdem'in sulbünde iken, Ben senden, bundan daha kolayını istedim. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksın diye senden söz aldım, ama sen Allah'a ortak koşmakta diretti̇n" diyecektir (Buhârî, Enbiyâ 1, Rikâk 49, 51; Müslim, Kıyâmet 51).

92. Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir.[119]

93. Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in[120] bir sebeple kendine yasakladığı yiyecek dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları'na helâldi. De ki: Eğer siz iddianızda doğru iseniz Tevrat'ı getirip okuyun.[121]

94. Bütün bunlardan sonra kim Allah adına yalan uydurursa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.[122]

95. Sen onlara: "Allah doğruyu söylemiştir. O halde bâtıl dinlerden uzaklaşıp tevhid dinine yönelen ve hiçbir zaman Allah'a eş koşmamış İbrâhim'in dinine tâbi olun!"[123] de.

الجزء ٤
لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلٖيمٌ ﴿٩٢﴾
كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اِلَّا
مَا حَرَّمَ اِسْرَٓائٖيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ
تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَٓا
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ
اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿٩٥﴾

119"Ey iman edenler! İçinde hiçbir alış alış verişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan bağışta bulunun. O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254).

"Ey iman edenler! Çalışıp kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin helâl ve temiz olanlarından Allah rızası için harcayın. Size verildiğinde ancak göz yumarak alabileceğiniz âdi şeyleri, hayır yapıyorum diye başkalarına vermeye kalkmayın. Şunu bilin ki Allah'ın kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur; O her türlü övgüye lâyık olandır." (Bakara 2/267).

"Allah rızası için yaptığınız her hayrı ve adadığınız her adağı Allah elbette bilir. Verdiğini başa kakarak veya adaklarını yerine getirmeyerek kendilerine zulmedenlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur." (Bakara 2/270).

"Allah'a ve Resûlüne iman edin; size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır." (Hadîd 57/7).

"Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin gerçek sahibi zâten Allah'tır. Fetihten önce Allah yolunda harcama yapan ve savaşanlarınız, başkalarıyla bir olmaz. Onların derecesi, daha sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksek bir mertebededir." (Hadîd 57/10).

"Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olaydım" diye yalvarmadan önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden hayırda harcayın." (Münâfikûn 63/10).

"Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler." (İnsan 76/8).

Enes radıyallahu anh şöyle dedi: Medine'de Ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid-i Nebevî'nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes sözüne devamla dedi ki: "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız" âyeti nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve: "Ya Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana 'Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, gerçek iyiliğe eremezsiniz' âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için tasadduk ediyorum. Allah'tan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan" dedi.

Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Aferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum."

Ebû Talha: "Öyle yapayım, ya Resûlallah!" dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti (Buhârî, Zekât 44, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîr 3/5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43)

120İsrâil, Yakub aleyhisselâmın diğer adıdır.

121Bu âyet, Yahudilikteki bazı gıda kısıtlamalarının mesnetsizliğine işâret etmektedir. Bu âyetin iniş sebebi şudur: Yahudiler Peygamberimize: "Sen, İbrâhim dinine mensup olduğunu iddia ediyorsun; İbrâhim, deve eti yemez, deve sütü içmezdi. Halbuki sen bunları yiyip içiyorsun" demişlerdi. Efendimiz de onlara şöyle cevap vermişti: "Bu yiyecekler İbrâhim'e de helâldi. Biz de onları helâl kabul ediyoruz." (Tefsîru'l-Begavî, II, 67).

122"Kendisi İslâm'a çağırıldığı halde olumlu cevap vermediği gibi, bir de Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?" (Saf 61/7).

123"Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır." (Bakara 2/130). İbrâhim'in Hanîf dininin mâhiyeti ve o dine sahip çıkmakla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"İbrâhim ne bir Yahudi idi, ne de bir Hıristiyan. O, Hanîf bir Müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan değildi." (Âl-i İmrân 3/67).

96. Şüphesiz yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mâbed, âlemlere bir bereket ve hidâyet kaynağı olan Mekke'deki Kâbe'dir.[124]

97. Orada apaçık deliller ve İbrâhim'in makamı vardır. Oraya giren güven içinde olur.[125] Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten[126] insanlara Beytullah'ı haccetmek Allah'ın bir emridir.[127] Kim Allah'ın emrini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur.[128]

98. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yaptıklarınızı açıkça görüp dururken, O'nun âyetlerini neden kabul etmiyorsunuz?

99. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yolunun doğru olduğunu bile bile, onu eğri göstermeye çalışarak[129] mü'minleri ondan niçin alıkoyuyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir."[130]

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ
بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ
آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ
اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ
شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

124 Ebû Zer el-Gıfârî diyor ki: "Yâ Resûlallah! Yeryüzünde yapılan ilk mescid hangisidir?" diye sordum. "Mescid-i Harâm'dır" buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Mescid-i Aksâ"dır" buyurdu. "İkisinin yapılışı arasında ne kadar zaman vardır?" diye sordum. Şöyle buyurdu: "Kırk sene. Nerede namaz vakti gelirse namazını orada kıl. Orası da bir mesciddir." (Buhârî, Enbiyâ 9, 40; Müslim, Mesâcid 1)

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bineğinin üzerindeyken Mekke'ye şöyle seslenmiştir: "Ey Mekke! Sen Allah'ın en hayırlı ve en sevimli toprağısın! Beni senden çıkarmasalardı çıkmazdım."(Tirmizî, Menâkıb 69; İbni Mâce, Menâsik 103; Dârimî, Siyer 67)

Resûl-i Ekrem Mescid-i Nebevî'de kılınan bir namazın, Kâbe dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan daha fazîletli olduğunu söylemiş (Buhârî, Fazlü's-salât 1; Müslim, Hac 505-510); Kâbe'de kılınan bir namazın da, başka yerde kılınan yüz bin namazdan daha fazîletli olduğunu belirtmiştir (İbni Mâce, İkâmet 195; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 343, 397).

125 "Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek ve Müslümanlardan olmakla emrolundum." (Neml 27/91).

"Onlar: "Eğer seninle birlikte biz de İslâm dinine girecek olursak, yurdumuzdan sökülüp atılırız" dediler. Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunun farkında değil!" (Kasas 28/57).

"Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler? Onlar bâtıla inanıp, Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebût 29/67).

126 Binek, yol ve azık bakımından gücü yeten.

127 "Başladığınız haccı ve umreyi Allah rızası için tamamlayın." (Bakara 2/196).

"İnsanları hacca dâvet et ki, bir kısmı yaya olarak, bir kısmı da uzak yollardan gelen develer üzerinde sana gelsinler." (Hac 22/27).

Ebû Hüreyre radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Umre ibâdeti, daha sonraki bir umreye kadar işlenecek günahlara kefarettir. Makbul olan haccın karşılığı ise, ancak Cennet'tir." (Buhârî, Umre 1; Müslim, Hac 437).

Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bir gün hitâbede bulundu ve: "Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı. O halde haccediniz" buyurdu. Sahâbîlerden biri: "Her sene mi, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Efendimiz, o sahâbî sorusunu üç defa tekrarlayıncaya kadar ona cevap vermedi. Sonra: "Eğer evet deseydim, her sene haccetmeniz farz olurdu, sizin de buna gücünüz yetmezdi!" buyurduktan sonra sözlerine şöyle devam etti: "Ben sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni kendi halime bırakın. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine çok sual sormaları ve aldıkları cevaplar konusunda ihtilâf etmeleri yüzünden helâk oldular. Bundan dolayı, ben size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yerine getirin. Herhangi bir şeyi de yasaklarsam ondan da kesin olarak kaçının!" (Müslim, Hac 412; Nesâî, Menâsik 1).

Hac ve umre hakkında daha fazla bilgi için Bakara sûresi (2), 196. âyete ve dipnotuna bakınız.

128 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat yine de O, kullarının inkârına râzı olmaz. Şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur." (Zümer 39/7). Allah'ın kimseye ihtiyacı olmadığına dair âyetler burada verilmiştir.

129 "O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyar, o yolu kötü göstermeye çalışır ve âhiret hayatını inkâr ederlerdi." (A'râf 7/45).

"İman edenleri tehdit etmek, onları Allah'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın." (A'râf 7/86).

"Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak, şâhitler de "Rablerine iftira edenler işte bunlardır" diyecekler. Şunu iyi bilin ki: Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır. O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır; bunlar âhiret hayatını da inkâr edenlerdir." (Hûd 11/18-19).

130 "Allah yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir" âyeti Bakara sûresi (2), 146. âyette de geçmiş ve geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

100. Ey Mü'minler! Ehl-i kitaptan bir gruba uyacak olursanız, onlar sizi, imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yaparlar.[131]

101. Allah'ın âyetleri size okunup dururken, üstelik O'nun elçisi de aranızda bulunurken nasıl olur da tekrar inkâra dönersiniz?[132] Allah'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, elbette dosdoğru bir yola iletilmiş olur.

102. Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasaklarına gereği gibi saygılı ve duyarlı olun ve yalnız Müslüman olarak can verin.[133]

103. Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin.[134] Allah'ın üzerinizdeki şu nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı;[135] O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz.[136] Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.[137]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا فَر۪يقاً
مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ
ا۪يمَانِكُمْ كَافِر۪ينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ
وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَف۪يكُمْ
رَسُولُهُۜ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٠١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ
جَم۪يعاً وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَٓاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَاناًۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا
حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَاۜ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

---

131 "Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister. Onlar gerçeği apaçık gördükten sonra, bunu içlerindeki kıskançlık yüzünden yaparlar. Allah'ın emri gelinceye kadar onları hoş görün, bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/109).

"Onların dinlerine uymadıkça ne Yahudiler senden hoşnut olur ne de Hıristiyanlar. Şöyle de: "Dosdoğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur." Şâyet sana gelen ilimden sonra onların hevâ-heveslerine uyacak olursan, bilesin ki seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dostun olur ne de bir yardımcın." (Bakara 2/120).

"Ey Mü'minler! Kâfirlere uyarsanız, onlar sizi dininizden çıkarıp, tekrar kâfirliğe döndürürler de mahvolup gidersiniz." (Âl-i İmrân 3/149).

132 "Peygamber sizi Rabbinize iman etmek için çağırıp dururken size ne oluyor ki Allah'a inanmayacakmışsınız? Üstelik O sizden söz de almıştı. İman edecekseniz ne duruyorsunuz?" (Hadîd 57/8).

133 "İbrâhim bunu oğullarına da vasiyet etti. Yakub da: "Oğullarım! Bakın, Allah size bu dini seçti. Yalnız Müslüman olarak can verin!" dedi." (Bakara 2/132).

"O halde gücünüz yettiği kadar Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Kulak verin; itaat edin; kendi iyiliğiniz için bağışta bulunun. Kim nefsinin tutkularından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Tegâbün 64/16).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah, onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının! Kadınlara kapılmaktan korunun! Zira İsrâiloğulları'nda ilk fitne, kadınlar yüzünden çıkmıştır." (Müslim, Zikir 99).

"Şüphesiz Allah Teâlâ, sizin yaptığınız üç şeyden hoşnut olur, üç şeyden de hoşlanmaz. O, sizin sadece Kendisine ibâdet etmenizden, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdan ve Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp tefrikaya düşmemenizden hoşlanır. Dedikodu yapmanızdan, çok soru sormanızdan ve malı telef etmenizden ise hoşlanmaz" (Müslim, Akdıye 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 327, 360, 367)

"Kim Cehennem'den uzaklaştırılıp Cennet'e konulmayı isterse, ölümü, Allah'a ve âhiret gününe inanmış olarak karşılasın. Bir de başkalarına karşı, kendisine nasıl davranılmasından hoşlanıyorsa, o da başkalarına öyle davransın." (Müslim, İmâret 46; Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9).

134 "Allah'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, elbette dosdoğru bir yola iletilmiş olur." (Âl-i İmrân 3/101).

"Allah'a inanıp, O'na sımsıkı sarılanları Allah pek yakında Kendinden bir rahmet ve lütfa eriştirecek ve onları Kendine ulaşan dosdoğru bir yola iletecektir." (Nisâ 4/175).

"Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı gerektiği şekilde kılanlara gelince: Biz işlerini düzeltmeye çalışanların hak ettiği karşılığı vermeyi ihmal etmeyiz." (A'râf 7/170).

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin! Birbirinizle çekişmeyin; yoksa içinize korku düşer, dağılırsınız ve gücünüz kaybolur. Zorluklara sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl 8/46).

"Allah yolunda gereği gibi cihad edin. O, sizi bunun için seçti ve size dinde hiçbir zorluk yüklemedi. Atanız İbrâhim'in dinine sarılın. Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslümanlar diye isimlendirdi. Neticede, Peygamber size şâhitlik edecek, siz de diğer insanlara şâhitlik edeceksiniz. O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'ın ipine sarılın. O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!" (Hac 22/78).

"Allah Nûh'a emrettiği şeyi sizin için de din olarak yasalaştırdı. Aynı şeyi, "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, sana da vahyettik; İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya da emrettik." (Şûrâ 42/13).

135 "Mü'minlerin kalplerini birbirine ısındıran da O'dur. Yeryüzündeki bütün imkânları harcamış olsaydın, sen onların kalplerini birbirine ısındıramazdın; ama Allah onları birbirine sevdirdi. Çünkü O, karşı konulmaz bir güce sahiptir; her şeyi yerli yerinde yapandır." (Enfâl 8/63).

"Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi; inkârı, günahı ve isyanı da size çirkin gösterdi." (Hucurât 49/7).

"Allah'ın emrettiği şekilde yaşarsanız, bakarsınız, Allah, düşman olduğunuz kimselerle aranızda bir sevgi ortaya çıkarır." (Mümtehıne 60/7).

136 "Mü'minler kardeştir" (Hucurât 49/10).

137 "Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Nûr 24/18). Bu ifadenin geçtiği diğer âyetler burada verilmiştir.

104. Müslümanlar! İçinizden hayra çağıran, iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun.[138] İşte kurtuluşa erecekler onlardır.

105. Kendilerine apaçık mûcizeler geldikten sonra anlaşmazlığa düşüp, birbiriyle çekişen kimseler gibi olmayın.[139] Onlar için büyük bir azap vardır.

106. O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir.[140] Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir.[141]

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ
الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾
يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ
اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾

138"Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz: Çünkü iyiliği teşvik eder; kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da iman etseydi onlar için hayırlı olurdu. İçlerinde inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir." (Âl-i İmrân 3/110).

"Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/113-114).

"İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, hem Davud'un hem de Meryem oğlu Îsâ'nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi de onların Allah'a isyan etmeleri ve hadleri ni aşıp durmalarıydı. Yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler ne kötü şeylerdi." (Mâide 5/78-79).

"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdır: Onlar iyiliği emir ve tavsiye eder, kötülükten sakındırırlar." (Tevbe 9/71).

"Onlar; günahlarına tövbe eden, ibâdetle meşgul olan, hamdeden, seyahat eden, rükû ve secde eden, iyiliği emir ve tavsiye edip kötülükten sakındıran ve Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdir. Sen böyle mü'minleri müjdele!" (Tevbe 9/112).

"Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli insanlar bulunsaydı. Ama içlerinden, kendilerini

kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refaha aldanıp yoldan çıkarak günahkâr oldular." (Hûd 11/116).

"Allah'ın dinine yardım edenler, kendilerine yeryüzünde güç kuvvet verdiğimizde namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Neticede bütün işlerin değerleneceği yer Allah'ın huzurudur." (Hac 22/41).

"Yavrum, namazı gerektiği şekilde kıl, iyiliği tavsiye et, kötülükten sakındırıp vazgeçirmeğe çalış, başına gelene sabret. İşte bunlar, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Lokmân 31/17).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Allah'ın bir kimseyi senin aracılığınla doğru yola iletmesi, senin için o kızıl develerden daha hayırlıdır." (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 34).

"Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin, buna gücü yetmezse diliyle değiştirmeye çalışsın, buna da gücü yetmezse kalbiyle nasıl değiştireceğini düşünsün. İşte bu, imanın en zayıf noktasıdır." (Müslim, Îmân 78; Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, İman 17).

139"Allah Nûh'a emrettiği şeyi sizin için de din olarak yasalaştırdı. Aynı şeyi, "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, sana da vahyettik." (Şûrâ 42/13).

140"Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar ceza verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar." (Yûnus 10/27).

"Kıyamet gününde, Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerini simsiyah görürsün. Büyüklük taslayanlar için Cehennem'de yer mi yok? Müttakileri ise, Allah, muratlarına erdirmek sûretiyle kurtarır. Artık onlara hiçbir kötülük dokunmaz; hiçbir şeye de üzülmezler." (Zümer 39/60-61).

"O kimini alçaltır, kimini yüceltir." (Vâkıa 56/3).

"Yüzler vardır o gün parıl parıl, güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmış, karanlığa bürünmüştür. İşte bunlar inkârcı günahkârlardır." (Abese 80/38-42).

"Bir de öyle yüzler var ki, o gün mutludur." (Gâşiye 88/8).

141"Allah da "Öyleyse, inkâr ettiğiniz için şimdi tadın azabı!" buyuracak." (En'âm 6/30). Bu ifadenin geçtiği diğer âyetler için buraya bakınız.

107. Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince,[142] onlar Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği Cennet'te olacak ve orada ebedî kalacaklardır.[143]

108. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz.[144] Allah, hiç kimseye zulmetmek istemez.[145]

109. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.[146] Neticede her şey Allah'a döndürülecektir.[147]

110. Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz: Çünkü iyiliği teşvik eder; kötülükten sakındırır[148] ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da iman etseydi onlar için hayırlı olurdu.[149] İçlerinde inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

111. Onlar size, dilleriyle incitmekten başka bir zarar veremezler;[150] sizinle savaşacak olsalar arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendilerine yardım edecek kimse de bulunmaz.[151]

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَف۪ي رَحْمَةِ
اللّٰهِ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْمًا
لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾
كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ
﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّٓا اَذًى وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ
يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾

---

142 "İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/26).

"O gün yüzler vardır ışıl ışıl, Rablerinin cemâline bakmaktadır." (Kıyâmet 75/22-23).

"Yüzler vardır o gün parıl parıl, güleçtir, sevinçlidir." (Abese 80/38-39).

"Bir de öyle yüzler var ki, o gün mutludur. Yaptığından hoşnuttur. Yüksek bir Cennet'tedir. Orada boş bir söz işitmez." (Gâşiye 88/8-11).

143 "İman edip sâlih ameller yapanları, Rableri rahmetine alır. İşte apaçık kurtuluş budur." (Câsiye 45/30). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir de hadis vardır.

144 Bu ifade Bakara 2/252 ve Câsiye 45/6'da da geçmektedir.

145 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzündendir. Yoksa Allah kullarına kesinlikle zulmetmez." (Âl-i İmrân 3/182).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez." (Nisâ 4/40).

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

"Tıpkı Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un ve daha sonrakilerin başlarına gelenler gibi. Yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmek istemez." (Mü'min 40/31).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

146 Bu ifade Âl-i İmrân 3/129; Nisâ 4/126, 131, 132 ve Necm 53/31'de de geçmektedir. Hadîd sûresi (57), 5. âyette de şöyle geçmektedir:

"Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur. Bütün işler Allah'a dönecektir." (Hadîd 57/5).

147 Bu ifade Enfâl 8/44; Hac 22/76; Fâtır 35/4'te de geçmektedir.

148 Bu konuda daha geniş bilgi için Âl-i İmrân sûresi (3), 104. âyete ve dipnotuna bakınız.

149 "Eğer Ehl-i kitap olanlar, iman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların günahlarını örter, kendilerini nimetlerle dolu cennetlere koyardık. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni uygulasalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nimetlerle besleneceklerdi." (Mâide 5/65-66).

"Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etselerdi, kâfirlerle dost olmazlardı; lâkin onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir." (Mâide 5/81).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla, bu sınırları aşıp ihlâl edenler; bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdir. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçerlerdi. Alt katta oturanlar: 'Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz' dediler. Ancak üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek üzere onlara izin verecek olurlarsa, hepsi birlikte batıp helâk olurlar. Eğer onların delik açmalarını önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar." (Buhârî, Şirket 6).

150 "Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Âl-i İmrân 3/186).

151 "Görmedin mi münafıklık edenleri: Ehl-i kitaptan olan kâfir kardeşlerine: "Şâyet siz yurdunuzdan çıkarılırsanız bilin ki, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde konuşanların sözünü aslâ dinlemeyiz. Size savaş açılırsa yardımınıza geliriz" diyorlardı. Allah şâhittir ki onlar yalan söylüyorlar. Onlar yurtlarından çıkarılacak olsa, onlarla beraber çıkmazlar. Onlara savaş açılsa yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendileri de kimseden yardım görmezler." (Haşr 59/11-12).

112. Nerede olurlarsa olsunlar, onların üzerine zillet damgası vurulmuş ve Allah'ın gazabına uğramışlardır. Kendilerini bu zilletten ancak Allah'ın ipine sarılmak veya Müslümanların himayesi altına girmek sûretiyle kurtarabilirler. Bu zillete düşmelerinin sebebi: Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleridir. Zira isyan etmişler ve haddi aşmışlardır.[152]

113. Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır.[153]

114. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar.[154] İşte bunlar, sâlih kullardandır.

115. Onların yaptığı hiçbir hayır karşılıksız kalmayacaktır. Allah takvâ sahiplerini bilir.

116. Şüphesiz ki kâfirleri, ne malları ne de evlâtları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Onlar cehennemliktir, orada ebedî kalacaklardır.[155]

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوا اِلَّا بِحَبْلٍ
مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ
مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ
الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ لَيْسُوا سَوَٓاءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
اُمَّةٌ قَٓائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَاُو۬لٰٓئِكَ
مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾ اِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ
وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَاُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

152 "Böylece onların üzerine bir alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerine inanmıyor, peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden oldu." (Bakara 2/61).

153 "Gerçi onlardan orta yolda olanlar da vardır." (Mâide 5/66).

"Mü'minlere en fazla düşmanlık besleyenlerin elbette Yahudilerle müşrikler olduğunu göreceksin. Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük taslamazlar. Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz. Bütün emelimiz Rabbimizin bizi sâlih kullar arasına katarak Cennet'e koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!" Allah da böyle demeleri sebebiyle onlara, içinde ırmaklar akan Cennetler verdi. Orada ebediyen kalacaklardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin göreceği karşılık işte budur." (Mâide 5/82-85).

154 "Verdiklerini de Rablerinin huzuruna varacaklarının bilinci içinde kalpleri ürpererek verenler var ya, işte onlar, hayırlarda yarışmakta ve öne geçmektedirler." (Mü'minûn 23/61). Hayırda yarışmakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

155 "Şüphesiz kâfirleri, ne malları ne de evlâtları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Onlar Cehennem'in yakıtıdırlar." (Âl-i İmrân 3/10).

117. Onların bu dünya hayatında harcadıkları şeyler, kendi kendilerine zulmetmiş bir topluluğun ekinlerini kasıp kavuran bir fırtınaya benzer. Aslında onlara Allah zulmetmemiş, ama onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir.[156]

118. Ey Mü'minler! Sizden olmayanları sakın, dost ve sırdaş edinmeyin.[157] Çünkü onlar, size ellerinden gelen fenalığı yapmaktan çekinmezler. Sizin sıkıntıya düşmenizi isterler, size olan kin ve nefretleri ağızlarından taşmaktadır; kalplerinde gizlemiş oldukları düşmanlık ise daha korkunçtur. Aklınızı kullanırsanız, işte size âyetlerimizi tek tek açıklamış bulunuyoruz.

119. Ey Mü'minler! Siz onları seversiniz, oysa onlar, Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inanmanıza rağmen sizi sevmezler. Onlar sizinle karşılaştıklarında: "Biz de inandık" derler; birbirleriyle başbaşa kaldıklarında ise size olan kinleri yüzünden parmaklarını ısırırlar.[158] Onlara: "Kininizden geberin" de. Allah kalplerde olan her şeyi bilir.[159]

120. Size bir iyilik gelse bu onları üzer; başınıza bir kötülük gelince de buna sevinirler.[160] Ama siz sabreder, Allah'tan korkar ve O'na kulluğa devam ederseniz onların hîleleri size aslâ zarar vermeyecektir. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmaktadır.

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ ف۪ي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَثَلِ ر۪يحٍ ف۪يهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ
ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ
وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا
يَأْلُونَكُمْ خَبَالًاۜ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ
الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْف۪ي صُدُورُهُمْ
اَكْبَرُۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٓا اَنْتُمْ اُو۬لَٓاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا
يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّه۪ۚ وَاِذَا
لَقُوكُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّاۗ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ
الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِۜ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۘ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا
بِهَاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ
شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُح۪يطٌ ﴿١٢٠﴾

156"İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Allah, hiç kimseye zulmetmek istemez." (Âl-i İmrân 3/108).

157"Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir za-

rardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

158"Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inanıyoruz!" derler; kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler. Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/14-15).

"İman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inandık" derler, başbaşa kaldıklarında ise "Allah'ın size açtığı gerçekleri, Rabbinizin huzurunda size karşı delil olarak kullansınlar diye mi tutup onlara anlatıyorsunuz; bu kadar bir şeye akıl erdiremiyor musunuz?" derler." (Bakara 2/76).

159Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği, Âl-i İmrân 3/154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

160"O münafıklar sizi gözetleyip dururlar." (Nisâ 4/141).

"Sana bir iyilik erişse, bu onları üzer. Başına bir kötülük gelse: "Biz daha önce tedbirimizi almıştık" derler ve sevinerek dönüp giderler." (Tevbe 9/50). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

121. "Hani, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için bir sabah evinden ayrılmıştın.[161] Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

122. O sırada içinizden iki birlik yılmış, geri çekilmeye niyetlenmişti. Oysa Allah onların dostu ve yardımcısıydı.[162] Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler."[163]

123. Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi.[164] O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız.

124. O vakit sen mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi?" diyordun.[165]

125. Evet yeter, eğer sabredip, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size saldırsa bile, Rabbiniz sizi özel işâretli beş bin melekle destekleyecektir.

وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِن۪ينَ
مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِؕ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿١٢١﴾ اِذْ
هَمَّتْ طَٓائِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَاۙ وَاللّٰهُ
وَلِيُّهُمَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ
﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ
اَذِلَّةٌۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾
اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِن۪ينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ
يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُنْزَل۪ينَؕ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓىۙ اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا
وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ
بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّم۪ينَ ﴿١٢٥﴾

---

161 Bu âyette Peygamber Efendimizin Uhud Savaşı için yaptığı hazırlığa işâret edilmektedir.

162 Peygamber Efendimiz ordusuyla düşmanı karşılamak üzere Medine dışına çıktı, Şavt denilen yere geldiklerinde münafıkların reisi Abdullah ibni Übey: "Muhammed bizi dinlemedi, çoluk çocuğu dinledi, bizim görüşümüz bu değildi" diyerek 300 kişilik taraftarıyla birlikte ordu saflarından ayrıldı. Bu durum Müslümanlar üzerinde olumsuz etkiler doğurdu, karışıklıklara sebep oldu. Hatta Hariseoğulları ile Selemeoğulları neredeyse bunların etkisinde kalıp ordu saflarını terk edeceklerdi. Ancak Allah'ın yardımı ve sahâbenin kararlılığı sayesinde bu düşünceden vazgeçtiler (122. âyette bozulmaya yüz tuttuğu bildirilen iki bölük bunlardır). Peygamber Efendimiz kalan 700 kişi ile yoluna devam etti. Uhud'a vardığında dağı arkalarına, düşmanı karşılarına alacak şekilde ordusunu düzenledi. Ancak burada düşmanın sızabileceği bir

geçit daha vardı, oraya da Abdullah ibni Cübeyr komutasında elli kişilik bir okçu birliğini yerleştirdi ve onlara: "Oklarınızla bizi savunun, sakın arkamızdan gelmelerine izin vermeyin, yensek de yenilsek de hiçbir şekilde yerinizden ayrılmayınız, kuşların etlerimizi gagaladığını görseniz bile sakın yerinizi terk etmeyiniz!" diyerek talimat verdi (Buhârî, Cihâd 164; İbni Sa'd, *et-Tabakāt*, II, 40).

163 Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etmelidirler" ifadesi Mâide 5/11; Tevbe 9/51; İbrâhim 14/11; Mücâdele 58/10; Tegâbün 64/13'te de geçmektedir. Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23).

"Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et." (Âl-i İmrân 3/159). Tevekküle dair âyet ve hadisler burada verilmiştir.

"Sen Allah'a tevekkül et; vekil olarak Allah kâfidir." (Ahzâb 33/3). Allah'a tevekkül edilmesini tavsiye eden bazı âyetler için buraya bakınız.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allahım! Sana teslim oldum, Sana inandım, Sana güvendim, Sana yöneldim, Senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim. Allahım! Senin izzetine sığınıyorum, beni yolumu şaşırmaktan muhafaza eyle! Senden başka ilâh yoktur. Sen ölmeyen dirisin. Halbuki cinler ve insanlar ölürler." (Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Zikir 67).

164 "Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah'ın izniyle yenmiştir." (Bakara 2/249).

"Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz diye sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı." (Enfâl 8/26).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yararlı işler görmekte acele ediniz. Zira yakın bir gelecekte karanlık geceler gibi birtakım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zamanda insan, mü'min olarak sabaha çıkar, kâfir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Dinini küçük bir dünyalığa satar" (Müslim, Îmân 186).

Uhud Savaşı'nda adamın biri Peygamberimize: "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer öldürülürsem, nerede olurum?" diye sordu. Resûlüllah da "Cennet'te" cevabını verdi. Bunun üzerine adam, elinde yemekte olduğu birkaç hurmayı fırlatıp attı, savaştı ve şehit oldu. (Buhârî, Megāzî 17; Müslim, İmâret 143).

165 "Hani siz Rabbinize dua edip yardım istiyordunuz, O da: "Birbirini takib eden bin melekle size yardım edeceğim" diye duanızı kabul etmişti." (Enfâl 8/9).

"Sonra Allah, Resûlüne ve mü'minlere iç huzuru ve güven duygusu verdi ve göremediğiniz birtakım askerler indirdi, inkârcıları cezalandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur." (Tevbe 9/26).

"Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde, Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu." (Ahzâb 33/9).

126. Allah bu yardımı ve desteği, sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır.[166]

127. Bir de Allah bu yardımı size, kâfirlerden bir kısmının kökünü kazımak veya onları zarar ve ziyan içinde eli boş geri döndürmek için yapmıştır.

128. (Resûlüm!) Bu konuda senin yapacağın bir şey yok! Allah'ın, onların tövbelerini kabul etmesine yahut onları kendilerine zulmetmeleri yüzünden cezalandırmasına karar vermek senin işin değildir. Çünkü onlar zâlimlerdir.[167]

129. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'a âittir;[168] Allah, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder; dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.[169] Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

130. Ey Mü'minler! Kat kat faiz yemeye kalkmayın.[170] Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı davranmaktan sakının ki, ebedî kurtuluşa eresiniz.

131. Kâfirler için hazırlanan Cehennem azabından kendinizi korumaya çalışın.[171]

132. Allah'a ve Resûlüne itaat edin ki,[172] Allah'ın rahmetine erişesiniz.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ
قُلُوبُكُمْ بِه۪ۜ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِۙ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُٓوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَٓائِب۪ينَ ﴿١٢٧﴾
لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ
اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢٩﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا
مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿١٣٠﴾
وَاتَّقُوا النَّارَ الَّت۪ٓي اُعِدَّتْ لِلْكَافِر۪ينَۚ ﴿١٣١﴾
وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾

166"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı. Çünkü yüce olan dâvâ yalnız Allah'ın dâvâsıdır. Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir ve her şeyi yerli

yerince yapandır." (Tevbe 9/40). Bu âyetin dipnotunda Allah Teâlâ'nın mü'minlerin gönlüne huzur verip onları desteklemesiyle ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

"Allah'ın sizi meleklerle desteklemesi, sevinesiniz ve gönülleriniz de huzura ersin diyedir. Yoksa zafer ve yardımı veren yalnız Allah'tır. Çünkü Allah, karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapandır." (Enfâl 8/10).

167"Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/272).

"Savaştan geri kalan başka bir grubun işi de Allah'a kalmıştır: İster onlara azap eder, ister tövbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar." (Tevbe 9/106).

"Allah, verdiği söze sâdık kalanları, sözlerinde durdukları için mükâfâtlandıracak; münafıklara ise dilerse azap edecek, dilerse tövbe nasip edecektir. Gerçekten de Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Ahzâb 33/24).

168"Bilmiyor musun ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O, dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar. Çünkü Allah, her şeye kâdirdir." (Mâide 5/40).

"Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'a âittir" âyeti Âl-i İmrân sûresi (3), 109. âyette de geçmiş, geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

169"Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder" âyeti Bakara sûresi (2), 284. âyette de geçmiş, geçtiği diğer yerler orada gösterilmiş ve konu hakkında açıklama yapılmıştır.

170"Faiz yiyenler, kıyamet günü kabirlerinden şeytan çarpmış kimseler gibi kalkacaklardır." (Bakara 2/275).

"Allah faizli kazançların bereketini giderip mahveder, zekât ve sadakaları ise bereketlendirir." (Bakara 2/276).

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının. Eğer Allah'a gerçekten inanıyorsanız, faizden doğan, ancak henüz tahsil etmediğiniz kazançları almaktan vazgeçin. Eğer bunu yapmazsanız, Allah ve Resûlü ile savaş halinde olduğunuzu bilin. Eğer tövbe ederseniz ana paranız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz." (Bakara 2/278-279).

171"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

172"De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Allah'a ve Resûlüne itaat etmekle ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

133. Rabbinizden erişecek bir bağışlanmayı ve öyle bir cenneti kazanmak için yarışın ki onun genişliği gökler ve yer kadar olup, takvâ sahipleri için hazırlanmıştır.[173]

134. O takvâ[174] sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını affederler.[175] Allah da böyle güzel davrananları sever.

135. Yine o takvâ sahipleri, çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp, O'ndan günahlarının affını isterler. Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki?[176] Onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler.

136. Onların mükâfâtı, Rableri tarafından bağışlanma ve içinde ırmaklar akan cennetlerdir. Onlar orada ebedî kalırlar. Böyle davrananların mükâfâtı ne güzeldir!

137. Sizden önceki milletlere nice ilâhî kanunlar uygulanmıştır. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın![177]

138. İşte bu Kur'an bütün insanlar için bir açıklama ve müttakiler[178] için de bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür.[179]

وَسَارِعُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ
عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اُعِدَّتْ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّٓاءِ
وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾
وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوٓا
اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا
لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ
يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾
اُولٰٓئِكَ جَزَٓاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هٰذَا
بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

---

173 "Rabbinizden erişecek bir bağışlanmayı ve öyle bir Cennet'i kazanmak için yarışın ki, genişliği gök ile yerin genişliği kadardır ve Allah ile peygamberlerine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu Allah'ın lütfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Hadîd 57/21).

"Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır." (Muhammed 47/15).

174 Takvâ, "ibâdet ve güzel işler yaparak kendini zarar veren şeylerden korumak" demektir. Açıklaması için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

175 "Onlar büyük günahlardan ve fuhşiyattan kaçınırlar; öfkelendiklerinde ise kusurları bağışlarlar." (Şûrâ 42/37).

Peygamber Efendimiz, Abdülkaysoğullarından Eşecc'e şöyle buyurdu: "Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Biri yumuşak huyluluk, diğeri de bir işi acele etmeden yapmaktır." (Müslim, Îmân 25-26).

Allah'ın Elçisi başka bir hadisinde de şöyle buyurdu: "Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir." (Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, 108).

İbni Mes`ûd radıyallahu anh de şunları söyledi: "Bir defasında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, gönderildiği kavim tarafından dövülüp yüzü kanatılan bir peygamberi anlatıyor ve şöyle diyordu: 'O peygamber bir taraftan yüzündeki kanları siliyor, bir taraftan da: 'Ey Allahım! Halkımı bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar' diyordu." (Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Cihâd 105).

176 "Kullarının tövbesini kabul eden, günahları bağışlayan ve sizin ne işlediğinizi bilen de O'dur." (Şûrâ 42/25).

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine "Seyyidülistiğfâr" (istiğfarların en değerlisi) olduğunu söylediği şu zikrin okunmasını tavsiye etmiştir: "Allahım! Sen benim Rabbimsin. İbâdete lâyık Senden başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın. Ben, Senin kulunum. Ezelde Sana verdiğim söz ve vaadi tutmaya gücüm yettiğince çalışıyorum. İşlediğim günahların şerrinden Sana sığınırım. Bana lütfettiğin nimetleri yüce huzurunda minnetle anar, günahlarımı itiraf ederim. Beni affet. Şüphe yok ki, günahları Senden başka affedecek yoktur."

Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: "Her kim, bu Seyyidülistiğfâr'ı sevabına ve fazîletine bütün kalbiyle inanarak gündüz okur da, o gün akşam olmadan ölürse cennetlik olur. Yine her kim sevabına ve fazîletine gönülden inanarak gece okur da, sabah olmadan ölürse cennetlik olur." (Buhârî, Daavât 2, 16; Ebû Dâvûd, Edeb 100-101; Tirmizî, Daavât 15; Nesâî, İstiâze 57).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Bir kul günah işledikten sonra güzelce abdest alıp iki rekât namaz kılar ve Allah'tan o günahını bağışlamasını isterse, Cenâb-ı Hak onu mutlaka bağışlar." Allah'ın Elçisi ardından da bu âyeti (Âl-i İmrân 2/135) okumuştur (Ebû Dâvûd, Vitir 26; Tirmizî, Salât 298, Tefsîr 4/14; İbni Mâce, İkâmet 193).

177 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?" (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

178 Müttaki: Takvâ sahibi. Takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

179 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Kur'ân-ı Kerîm'in diğer özellikleri için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

"Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler indirmekteyiz." (İsrâ 17/82).

139. Gevşemeyin ve üzülmeyin![180] Eğer mü'minseniz en üstün sizsiniz.

140. Sizler yara aldıysanız,[181] düşmanınız da benzeri bir yara almıştır.[182] Biz, bu savaş günlerini bazan galibiyet, bazan de mağlubiyet şeklinde insanlar arasında evirip çeviririz. Allah inananlarla inanmayanları ortaya koymak ve içinizden şehitler çıkarmak için böyle yapar. Yoksa Allah zâlimleri sevmez.

141. Bir de Allah, bütün bunları, mü'minleri günahlarından temizlemek; kâfirleri de mahvetmek için böyle yapar.

142. Yoksa siz, aranızdan cihad edenleri ve dâvâsı uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, Cennet'e gireceğinizi mi zannettiniz?[183]

143. Andolsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce[184] şehit olarak ölmeyi istemiştiniz. O istediğiniz şeyi gözlerinizle gördüğünüz halde bakıp duruyordunuz.[185]

144. Muhammed yalnızca bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir.[186] Şâyet o ölür veya öldürülürse, eski dininize geri mi döneceksiniz? Kim İslâm'ı bırakıp eski dinine dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah ise şükredenlerin[187] mükâfâtını verecektir.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ
فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ
نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللّٰهُ لَا
يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ
اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾
وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ
تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾
وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
الرُّسُلُ اَفَاِئْنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى
اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ
اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

180 "Düşman birliklerini takip etmekte gevşek davranmayın. Çünkü siz acı çekiyorsanız, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar. Ama siz Allah'tan, onların ummadığı şeyleri umuyorsunuz." (Nisâ 4/104).

"Üstün durumda iken gevşeyip de barışa talip olmayın. Allah sizinle beraberdir ve emeklerinizin karşılığını eksiltmeyecektir." (Muhammed 47/35).

181 Uhud'da.

182 Müşriklerin Bedir'de uğradığı hezimete işâret olunmaktadır.

183 "Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara 2/214).

"Allah, kâfiri mü'minden ayırmadıkça, mü'minleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/179).

"Yoksa siz, Cenâb-ı Hak, içinizden cihad edenleri; Allah'tan, Resûlünden ve mü'minlerden başkasını dost edinmeyenleri ortaya çıkarmadıkça; öyle kendi halinize bırakılacağınızı mı sandınız? Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Tevbe 9/16).

"İnsanlar, imtihan edilmeden sadece "İman ettik" demekle serbest bırakılacaklarını mı sandılar? Gerçek şu ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, doğru söyleyenleri ve yalancıları mutlaka birbirinden ayıracaktır." (Ankebût 29/2-3).

"Gerçek şu ki, içinizden cihad eden ve sabredenleri ayırt edinceye ve sözlerinizin doğruluğunu meydana çıkarıncaya kadar Biz sizi sınamaya devam edeceğiz." (Muhammed 47/31).

184 Uhud savaşı başlamadan önce.

185 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Düşmanla karşılaşıp savaşmayı temenni etmeyin; Allah'tan âfiyet isteyin. Ama karşılaşırsanız sebat edin. Unutmayınız ki, Cennet kılıçların gölgesi altındadır." (Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20).

186 Bu ifade Hz. Îsâ için de kullanılmıştır:

"Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti." (Mâide 5/75).

"De ki: Peygamberlerin ilki ben değilim." (Ahkâf 46/9). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

187 İslâm nimetinin kadrini bilerek sebat edenlerin.

145. Allah'ın izni olmadan hiçbir canlı ölmez. Allah ölümün zamanını belirlemiştir.[188] Kim, yaptığı iş karşılığında bu dünyanın nimetlerini isterse, ona istediği dünyalığı veririz; kim de âhiret nimetlerini isterse ona da, istediği nimetleri veririz.[189] Biz şükredenlerin mükâfâtını vereceğiz.

146. Nice peygamberle birlikte pek çok Allah dostu savaştı. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen sıkıntılardan dolayı yılmadılar, gevşemediler, düşmana boyun eğmediler.[190] Allah sabredenleri sever.

147. Söyledikleri sadece şuydu: "Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizdeki aşırılıkları bağışla. Savaşta ayaklarımızı kaydırma. Kâfirlere karşı bize zafer nasîb et."

148. Böylece Allah da onlara dünya nimeti ile âhiret sevabının en güzelini verdi.[191] Çünkü Allah güzel davrananları sever.[192]

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ
كِتَابًا مُؤَجَّلًاۜ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِه۪
مِنْهَاۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِه۪ مِنْهَاۜ
وَسَنَجْزِي الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ
قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَث۪يرٌۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا
اَصَابَهُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا
اسْتَكَانُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٤٦﴾
وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا ف۪ٓي اَمْرِنَا وَثَبِّتْ
اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٤٧﴾
فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ
ثَوَابِ الْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٤٨﴾

188"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin. O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve erdemli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkarım." (Hûd 11/3).

"Allah da sizin günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve belirlenmiş bir vakte kadar ceza vermeksizin sizi ertelesin. Allah'ın takdir ettiği ecel gelecek olursa aslâ ertelenmez. Keşke bunu bilseniz." (Nûh 71/4).

189"Bazıları "Rabbimiz! Bize kısmetimizi dünyada ver!" der. Öyle kimselerin âhirette hiç nasibi yoktur. Kimi de "Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver! Bizi Cehennem azabından koru" diye dua eder." (Bakara 2/200-201).

"Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince: Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir." (Yûnus 10/7-8).

"Kim âhiret kazancını isterse, Biz onun kazancını arttırırız. Dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun âhirette bir nasibi olmaz." (Şûrâ 42/20).

190"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, en aşağılık kimseler arasındadır. Allah, "Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz" diye yazmıştır. Gerçekten de Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Mücâdele 58/20-21).

Ashâb-ı kirâmdan Habbâb ibni Eret radıyallahu anh şöyle demiştir: "Hırkasını başının altına yastık yapmış Kâbe'nin gölgesinde dinlenirken Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme (müşriklerden gördüğümüz işkencelerden) şikâyette bulunduk ve: 'Bize yardım dilemeyecek, Allah'a bizim için dua etmeyecek misiniz?' dedik." Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi: "Önceki ümmetler içinde mü'minlerden yakalanıp çukurlara gömülen, sonra da vücudu bir testere ile başından aşağı ikiye biçilerek eti-kemiği demir tırmıklarla tarananlar oldu. Fakat bütün bu yapılanların hiçbiri onları dinlerinden döndüremedi. Yemin ederim ki Allah, mutlaka bu dini hâkim kılacaktır. Öylesine ki, yalnız başına bir atlı, Allah'tan ve sürüsüne kurt saldırmasından başka hiçbir şeyden endişe etmeksizin San'a'dan Hadramut'a kadar emniyetle gidecektir. Ne var ki, siz sabırsızlanıyorsunuz." (Buhârî, Menâkıb 25, İkrâh 1; Ebû Dâvûd, Cihâd 97).

191"Allah'ın izni olmadan hiçbir canlı ölmez. Allah ölümün zamanını belirlemiştir. Kim, yaptığı iş karşılığında bu dünyanın nimetlerini isterse, ona istediği dünyalığı veririz; kim de âhiret nimetlerini isterse ona da, istediği nimetleri veririz. Biz şükredenlerin mükâfâtını vereceğiz." (Âl-i İmrân 3/145).

192"Mallarınızı Allah yolunda harcayın da kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. Ve iyilik edin, yaptığınızı güzel yapın. Çünkü Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever." (Bakara 2/195).

"O takvâ sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle güzel davrananları sever." (Âl-i İmrân 3/134).

"Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık. Onlar kelimeleri yerlerinden oynatıp değiştirirler; kendilerine verilen öğütten ders almayı unutmuşlardır. İçlerinden pek azı dışında onlardan hep hâinlik görürsün. Yine de sen onları bağışla ve kendilerine aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever." (Mâide 5/13).

"İman edip sâlih amel yapanlar; bundan böyle haramlardan sakınıp imanlarını koruyarak sâlih amel yapmaya devam ederlerse, daha önce yiyip içtikleri şeylerden dolayı onlara bir günah yoktur. Yeter ki haram edilen şeylerden sakınmayı ve iman etmeyi bırakmasınlar; sonra da bu yasaklardan daha çok sakınıp her zaman iyi şeyler yapsınlar. Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever." (Mâide 5/93).

149. Ey Mü'minler! Kâfirlere uyarsanız, onlar sizi dininizden çıkarıp, tekrar kâfirliğe döndürürler de[193] mahvolup gidersiniz.

150. Sizin dostunuz ve yardımcınız yalnız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır.[194]

151. Allah'ın hiçbir zaman tapınılmasına müsaade etmeyeceği putları, O'na ortak koşmuş olmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız.[195] Onların varacakları yer Cehennem'dir. Zâlimlerin barınacağı yer ne kötüdür!

152. Allah, size olan vaadini yerine getirdi. Siz o kâfirleri Allah'ın izniyle yok etmek üzere idiniz. Ancak Allah size sevdiğiniz şeyi[196] gösterince, peygamberin emrine uyup uymama konusunda birbirinizle tartıştınız, emre itaatsizlik ettiniz ve zayıfladınız.[197] Kiminiz dünyayı, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah sizi denemek için bozguna uğrattı. Ama O, sonunda yine de sizi bağışladı. Zira Allah, mü'minlere karşı pek lütufkârdır.

153. Unutmayın ki, Allah'ın elçisi arkanızdan size seslenirken, siz hiç kimseye bakmadan savaş meydanından kaçıp uzaklaşıyordunuz. Bunun üzerine Allah, kaçırdığınız zaferin ve başınıza gelenlerin üzüntüsünü unutturmak üzere,[198] size peygamber emrine uymamanın karşılığı olarak keder üstüne keder verdi. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.[199]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا
خَاسِر۪ينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ خَيْرُ
النَّاصِر۪ينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًاۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ وَبِئْسَ
مَثْوَى الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ
وَعْدَهُٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِه۪ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا
اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيَبْتَلِيَكُمْۚ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو
فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥٢﴾ اِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا
تَلْوُ۫نَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ
ف۪ٓي اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ
لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا
اَصَابَكُمْۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

193 "Ey Mü'minler! Ehl-i kitaptan bir gruba uyacak olursanız, onlar sizi, imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yaparlar." (Âl-i İmrân 3/100).

194 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). İlgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir. Kim de Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost bilirse, hiç kuşkusuz üstün gelecek olan, Allah'ın taraftarlarıdır." (Mâide 5/55-56).

195 "Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!" (Haşr 59/2).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş özellik hep birden bana verildi: Bir aylık mesafeden düşmanlarım benden korkutulmak sûretiyle bana yardım edildi. Yeryüzü benim için tertemiz kılındı ve namazgâh yapıldı. Savaş ganimetleri bana helâl kılındı. Şefaat etme yetkisi bana verildi. Daha önce bir peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi; ben ise bütün insanlara gönderildim." (Buhârî, Teyemmüm 1, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3)

196 Zaferi ve savaş ganimetini.

197 Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud'a vardığında ordusunu, dağı arkalarına, düşmanı karşılarına alacak şekilde düzenledi. Ancak buradaki Ayneyn diye bilinen bir tepede düşmanın sızabileceği bir geçit vardı. Peygamber Efendimiz, oraya da Abdullah ibni Cübeyr komutasında elli kişilik bir okçu birliğini yerleştirdi ve onlara şu talimatı verdi: "Oklarınızla bizi savunun, sakın düşmanın arkamızdan gelmesine izin vermeyin, yensek de yenilsek de hiçbir şekilde yerinizden ayrılmayın, kuşların etlerimizi gagaladığını görseniz bile sakın yerinizi terk etmeyin!" (Buhârî, Cihâd 164).

Savaş başladıktan kısa bir süre sonra Müslümanlar, düşmanı püskürtüp üstün duruma geçti ve onların geride bıraktığı ganimetleri toplamaya başladı. Yedi veya sekizi dışında Peygamber Efendimizin kendilerine verdiği talimatı unutan, komutanlarının uyarısına da kulak vermeyen Ayneyn tepesindeki Müslüman okçular, ganimetten pay almak için nöbet yerlerini terk ettiler. Bunu gören düşman, bu geçitteki birkaç İslâm askerini şehit ederek oraya hâkim oldu, İslâm ordusunu arkadan kuşattı ve mağlupken galip duruma geçti.

198 "Kaybettiklerinize üzülmeyin, size verdiklerimizle de şımarmayın diye böyle yaptık." (Hadîd 57/23).

199 "Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır" ifadesi, Mâide 5/8; Tevbe 9/16; Nûr 24/53; Mücâdele 58/13; Haşr 59/18 ve Münâfikûn 63/11'de de geçmektedir.

154. Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu, bazılarınızı kendinden geçiren bir uyuklama hali indirdi.[200] Bu arada bir kısım insan da kendi derdine düşmüş, Allah hakkında haksız bir şekilde, Câhiliye dönemi insanları gibi gerçek dışı şeyler düşünüyor[201] ve: "Bu konuda bizim fikrimizi mi sordular?" diyorlardı.[202] Sen de onlara: "Bütün karar ve yetki Allah'a âittir" de. Onlar, aslında sana açıklayamadıkları şeyleri içlerinde gizliyorlar ve kendi aralarında: "Bizim bir tercih hakkımız olsaydı, burada böyle öldürülmezdik" diyorlardı. Sen de onlara şöyle de: "Siz evlerinizde bile olsaydınız, kendilerine ölüm takdir edilmiş olanlar, düşüp ölecekleri yere mutlaka gideceklerdi.[203] Allah bunları, kalplerinizdeki samimiyeti denemek, gönüllerinizi şeytanın vesvesesinden temizlemek için yapmıştır. Allah, kalplerde olanları çok iyi bilir."[204]

155. Şüphesiz, iki ordunun karşı karşıya geldiği gün, aranızdan savaştan kaçanları, yaptıkları bazı hatalar yüzünden şeytan yoldan çıkarmak istemişti. Allah onları affetmiştir. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır.

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً
نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْ وَطَٓائِفَةٌ قَدْ
اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ
مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ
ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ
كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا
قُلْ لَوْ كُنْتُمْ ف۪ي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذ۪ينَ كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ
مَا ف۪ي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا ف۪ي قُلُوبِكُمْ
وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ اِنَّمَا
اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ
عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿١٥٥﴾

200 Yiğitliği ile ünlü sahâbî Ebû Talha radıyallahu anh o günkü hali şöyle anlatır: "Uhud Savaşı'nın yapıldığı gün uyuklayanlardan biri de bendim. Elimdeki kılıç yere düşüyor, uzanıp onu alıyorum. Tekrar elimden düşüyor, bir daha uzanıp alıyorum." (Buhârî, Megâzî 20, Tefsîr 3/11)

201 "İşte, Rabbiniz hakkındaki bu yanlış düşünceniz sizi helâke sürükledi de böyle

mahvolup gidenlerden oldunuz." (Fussılet 41/23).

202 "O sırada düşman üstünüzden ve altınızdan size saldırmıştı da korkudan gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmiş, siz de Allah hakkında olmadık zanlara kapılmıştınız." (Ahzâb 33/10). Allah hakkında yanlış düşüncelere kapılmakla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6). Kâfirlerin kötü zan beslemesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

203 "Allah'ın izni olmadan hiçbir canlı ölmez. Allah ölümün zamanını belirlemiştir." (Âl-i İmrân 3/145).

"Nerede olsanız ölüm sizi gelip bulur. İsterseniz sarp ve sağlam kalelerin içinde olun." (Nisâ 4/78).

"De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size bir faydası olmayacaktır; çünkü dünya nimetlerinden pek kısa süre faydalanacaksınız." (Ahzâb 33/16).

"De ki: Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip sizi bulacaktır." (Cum'a 62/8).

204 "O göklerde ve yerde olanı da bilir, sizin gizlediğinizi ve açığa vurduğunuzu da. Allah, kalplerde olan her şeyi bilir." (Tegābün 64/4).

156. Ey iman edenler! Sizler, seferde iken ölen veya savaşırken şehit düşen kardeşleri hakkında: "Yanımızda olsalardı ölmez ve öldürülmezlerdi" diyen kâfirler gibi olmayın.[205] Neticede bu düşünceyi Allah onların kalplerinde pişmanlık haline getirecektir. Dirilten de öldüren de Allah'tır.[206] Allah yaptıklarınızı görmektedir.

157. Andolsun, Allah yolunda öldürülseniz veya ölseniz de, hiç şüphesiz Allah tarafından günahlarınızın bağışlanması ve O'nun size olan rahmeti, kâfirlerin topladıkları dünya malından çok daha hayırlıdır.

158. Andolsun ki, ister rahat döşeğinizde ölün, ister şehit olun; mutlaka Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

159. Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile.[207] Karara bağlanacak işlerde onlara danış.[208] Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever.[209]

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ
كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِي
الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا
مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً
فٖي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ يُحْيٖي وَيُمٖيتُ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فٖي سَبٖيلِ
اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ
مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى
اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ
لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلٖيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا
مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ
وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلٖينَ ﴿١٥٩﴾

---

205 "Bedir'de düşmanlarınıza verdiğiniz iki misli zarar, Uhud'da kendi başınıza gelince, "Bu nasıl oldu?" diye soruyordunuz öyle mi? De ki: "Bunun sebebi sizsiniz "Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/165).

"İçinizden, savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine "Bize gelin" diyenleri Allah biliyor. Zâten bunların pek azı savaşa gelir." (Ahzâb 33/18).

206 "Benim Rabbim can veren ve öldürendir." (Bakara 2/258). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

207 "Biz, gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izniyle yalnız kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Onlar, nefislerine zulmedince hemen sana gelip Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve sen de Allah'ın Resûlü olarak onlar için mağfiret dileseydin, onlar Allah'ın tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli olduğunu mutlaka görürlerdi." (Nisâ 4/64).

"Mü'minler, Allah'a ve peygamberine iman etmiş kişilerdir. Onlar Peygamberle beraber toplumu ilgilendiren önemli bir iş için biraraya gelmişken, ondan izin almadan ayrılıp gitmezler. Şüphesiz senden izin alanlar, Allah'a ve Resûlüne iman edenlerdir. Bu sebeple şâyet bazı özel işleri için senden izin isterlerse sen uygun gördüklerine izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Nûr 24/62).

"Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile. Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de." (Muhammed 47/19).

"Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, doğurdukları çocuklar hakkında yalan uydurmamak, meşrû olan bir işte sana karşı gelmemek üzere biat etmek istediklerinde, onların biatını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Mümtehine 60/12).

208 "Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı gerektiği şekilde kılarlar. Aralarındaki işlerini danışarak yaparlar." (Şûrâ 42/38).

209 "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesi şu âyetlerde geçmektedir: Âl-i İmrân 3/122, 160; Mâide 5/11; Tevbe 9/51; İbrâhim 14/11; Mücâdele 58/10; Tegābün 64/13.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23).

"Rabbiniz Allah işte O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O her şeyi yaratandır. Öyleyse O'na kulluk edin. Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur." (En'âm 6/102).

"Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na tevekkül ettim. O, muhteşem Arş'ın sahibidir." (Tevbe 9/129).

"Ben yalnız Allah'a tevekkül ettim." (Yûnus 10/71).

"Mûsâ şöyle dedi: "Ey kavmim! Eğer Allah'a iman ediyorsanız, yalnız O'na tevekkül edin. Gerçekten Müslüman iseniz." (Yûnus 10/84).

"Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim." (Hûd 11/56).

"Başarım, Allah'ın yardımına bağlıdır. Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum." (Hûd 11/88).

"Sen o ölümsüz hayat sahibi olan Allah'a tevekkül et!" (Furkān 25/58).

"Sen Allah'a tevekkül et; vekil olarak Allah kâfidir." (Ahzâb 33/3). Allah'a tevekkül etmekle ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum." (Şûrâ 42/10).

"Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter." (Talâk 65/3).

"Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır; mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Tegābün 64/13).

"De ki: O Rahmân'dır; O'na inandık ve O'na tevekkül ettik" (Mülk 67/29).

Peygamber Efendimiz de Allah'a tevekkül edenlerin "hesapsız, azapsız bir şekilde Cennet'e gireceklerini" haber vermiş (Buhârî, Tıb 17, 42, Rikāk 50; Müslim, Îmân 374), dualarında "Allah'a tevekkül etmiş" (Buhârî, Teheccüd 1, Tevhîd 8, 35; Müslim, Zikir 68), ashâbına bunu tavsiye etmiş (Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikr 56) ve şöyle buyurmuştur: "Eğer siz Allah'a gereği gibi tevekkül edip güvenseydiniz, Allah Teâlâ, sabahları boş kursakla çıkıp akşamları dolu kursakla dönen kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı." (Tirmizî, Zühd 33; İbni Mâce, Zühd 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 30, 52). Ayrıca Âl-i İmrân sûresi (3), 122. âyetin dipnotuna bakınız.

160. Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez.[210] Ama sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde inananlar yalnız Allah'a tevekkül etsinler.[211]

161. Hiçbir peygamberin emânete hıyanet etmesi düşünülemez.[212] Kim böyle bir haksızlık yaparsa, kıyamet gününde hıyanet ettiği şeyin günahıyla gelecektir. Sonra herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilecek, hiç kimseye zulmedilmeyecektir.[213]

162. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışan kimse, hiç Allah'a isyan edip gazabına uğrayan ve varacağı yer Cehennem olan kimse gibi olur mu?[214] Cehennem ne kötü bir yerdir![215]

163. Onların Allah yanındaki dereceleri farklı farklıdır.[216] Allah onların yaptıklarını görmektedir.

164. Şüphesiz Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu: Zira daha önce apaçık bir sapkınlık içindeyken, onlara âyetlerini okuyan, onları günahlarından temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten kendi içlerinden bir peygamber gönderdi.[217]

165. Bedir'de düşmanlarınıza verdiğiniz iki misli zarar, Uhud'da kendi başınıza gelince, "Bu nasıl oldu?" diye soruyordunuz öyle mi?[218] De ki: "Bunun sebebi sizsiniz."[219] Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ
يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذ۪ي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِه۪
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا
كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ
اللّٰهِ كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾
لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اِذْ بَعَثَ ف۪يهِمْ
رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِه۪
وَيُزَكّ۪يهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ
﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّٓا اَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ
مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ
اَنْفُسِكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٦٥﴾

210 "Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/116). Allah'ın yardım ettiklerinin üstün geleceğine dair âyetler için buraya bakınız. "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve dayanma gücü verir." (Muhammed 47/7). İlgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna da bakınız.

"Allah, Kendine yardım edenlere elbette yardım edecektir. Çünkü Allah, karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Hac 22/40).

211 Allah'a tevekkül etmekle ilgili olarak Âl-i İmrân sûresi (3), 122 ve 159. âyetlere ve bunların dipnotuna bakılabilir.

212 Bedir Savaşı'nda alınan ganimetlerden kadife bir kumaş kaybolmuştu da; münafıklar: "Bunu belki de Allah'ın Resûlü almıştır" demişti. İşte yukarıdaki âyet bunun üzerine inmişti. (Ebû Dâvûd, Hurûf 3; Tirmizî, Tefsîr 3/17).

213 "Eğer bunu yapmazsanız, Allah ve Resûlü ile savaş halinde olduğunuzu bilin. Eğer tövbe ederseniz ana paranız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz." (Bakara 2/279).

"Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281).

"Yoksa Allah kullarına kesinlikle zulmetmez." (Âl-i İmrân 3/182).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez." (Nisâ 4/40).

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

214 "Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar." (Secde 32/18).

"Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız?" (Kalem 68/35).

215 Cehennem'in kötü bir yer olduğunu belirten diğer âyetler Bakara sûresi (2), 126. âyetin dipnotunda verilmiştir.

216 Allah'ın rızasına uygun hareket edenlerin dereceleri, gazabına uğrayanların dereceleri gibi değildir. "Herkesin yaptığı işe göre derecesi farklı olacaktır. Çünkü Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir." (En'âm 6/132).

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

217 "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın." (Bakara 2/129). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

218 Müslümanlar Uhud Savaşı'nda yetmiş şehit verdiler. Bedir Savaşı'nda ise müşriklerden yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmişini de esir almışlardı. (Buhârî, Megâzî 10).

219 "Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir. Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara elçi gönderdik. Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/79).

"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Üstelik günahlarınızın birçoğunu da Allah affeder." (Şûrâ 42/30).

166. Uhud'da iki ordunun karşılaştığı gün, başınıza gelen felâket, Allah'ın izniyle olup, bu O'nun gerçek mü'minleri belirlemesi içindir.

167. Ayrıca münafıkları belli etmek içindi. Onlara: "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut hiç olmazsa nefsinizi ve malınızı korumak üzere savunmada yer alın" denilmişti de, onlar: "Biz savaş olacağını bilseydik, elbette sizin arkanızdan gelirdik" dediler. Bu tutumlarıyla onlar, o gün imandan çok inkâra yakındılar: Çünkü kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı.[220] Allah, onların gizlediklerini çok iyi bilmektedir.

168. Kendileri evlerinde oturdukları halde, savaşa gidip şehit düşen kardeşleri hakkında "Bizi dinleseler öldürülmezlerdi" diyenlere de ki: "Eğer bu düşüncenizde samimi iseniz, ölümü başınızdan defedin bakalım."

169. Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Aksine onlar diridirler;[221] Rableri yanında rızıklanmaktadırlar.

170. O şehitler, Rablerinin kendilerine bağışladığı nimetlerin mutluluğunu duyarlar, henüz kendilerine katılmamış mücâhid kardeşleri adına da "Onlara hiçbir korku yok, onlar üzülmeyecekler" diye sevinirler.

171. Yine onlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine olan büyük lütfu ve ihsanı yanında, O'nun, inananların mükâfâtını zâyi etmeyeceği yolundaki vaadinden dolayı da sevinç içindedirler.

وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ
اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَۙ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ
الَّذِينَ نَافَقُواۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُواۜ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ
قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْۜ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ
مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِۚ يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَۚ ﴿١٦٧﴾
اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا
مَا قُتِلُواۜ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًاۜ بَلْ اَحْيَٓاءٌ عِنْدَ
رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَۙ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهۙ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا
بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَۢ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ
وَفَضْلٍۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

220 "Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin." (Mâide 5/41).

"Bedevîlerden Hudeybiye seferine katılmayanlar sana gelip "Mallarımız ve âilelerimiz bizi oyaladı; bizim için Allah'tan af dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar. De ki: Allah sizin için bir zarar veya bir yarar murad etse, O'ndan size gelecek olan şeyi kim engelleyebilir? Doğrusu, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Fetih 48/11).

221 "O halde, dünya hayatını verip âhireti kazanmak isteyen samimi mü'minler Allah yolunda savaşsınlar! Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, Biz ona pek yakında büyük bir mükâfât vereceğiz." (Nisâ 4/74).

"Allah yolunda öldürülenlere 'ölülerdir' demeyin. Hayır onlar diridir, ama siz farkında değilsiniz." (Bakara 2/154).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şehitlerin ruhlarının, Cennet'te yeşil kuşların bedeninde arzu ettikleri meyvelerden yiyerek, Cennet ırmaklarına dalıp çıkarak ve istedikleri yere uçarak dolaşıp durduğunu haber vermiştir (Müslim, İmâret 121; Ebû Dâvûd, Cihâd 27; Tirmizî, Fazlü'l-cihâd 13, Tefsîr 4).

172. Onlar, savaşta onca yara aldıktan sonra bile, Allah ve Resûlünün tekrar savaşa dâvetine olumlu cevap vermişlerdi.[222] İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir.[223]

173. Bazıları onlara: "Düşmanlar sizinle savaşmak için ordular topladı, onlardan korkun" demişti de, ancak bu onların imanını artırmış ve şöyle demişlerdi: "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir."[224]

174. Sonra onlar savaştan kendilerine hiçbir zarar gelmeden, Allah'ın büyük nimet ve ihsanıyla döndüler, böylece Allah'ın hoşnutluğunu da kazandılar. Allah çok büyük lütuf sahibidir.

175. Sizi köstekleyen şeytandan başkası değildir. O içinize kendi dostlarının korkusunu yerleştirmeye çalışıyor. Siz, onlardan korkmayın, eğer gerçekten mü'min iseniz Benden korkun.[225]

176. İnkârda birbirleriyle yarışanlar seni üzmesin.[226] Çünkü onlar Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Allah onları âhirette nasipsiz bırakmak ister. Onları büyük bir azap beklemektedir.

177. İmanı inkârla değiştirenler kesinlikle Allah'a zarar veremeyeceklerdir.[227] Kaldı ki, onlara elem verici bir azap vardır.

اَلَّذٖينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ
بَعْدِ مَٓا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُۜ لِلَّذٖينَ اَحْسَنُوا
مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظٖيمٌۚ ﴿١٧٢﴾ اَلَّذٖينَ قَالَ
لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ
فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اٖيمَانًاۗ وَقَالُوا حَسْبُنَا
اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكٖيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ
مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُٓوءٌۙ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظٖيمٍ ﴿١٧٤﴾
اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَٓاءَهُۖ فَلَا
تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٧٥﴾
وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذٖينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِۚ اِنَّهُمْ
لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔاۜ يُرٖيدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ
لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ
﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاٖيمَانِ لَنْ
يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔاۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١٧٧﴾

---

222 "Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı gerektiği şekilde kılarlar. Aralarındaki işlerini danışarak yaparlar. Onlara rızık olarak verdiğimiz şeylerden de bağışta bulunurlar." (Şûrâ 42/38).

223 "İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır." (Yûnus 10/26).

"Bu dünyada iyilik yapanlara güzel bir mükâfât vardır. Âhiret yurdu elbette

daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" (Nahl 16/30).

"Tarafımdan onlara şunu söyle: Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada samimi davranıp iyilik yapanlar için güzel bir karşılık vardır." (Zümer 39/10).

224 "Allah her şeyi yaratandır. Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

İbni Abbas radıyallahu anhümâdan öğrendiğimize göre, "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" sözünü, ateşe atıldığı zaman Hz. İbrâhim söylemişti. Bu âyette belirtildiği üzere Uhud yenilgisinden sonra düşmanın tekrar saldırmaya hazırlandığı ileri sürüldüğü zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz de aynı sözü söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 3/13).

225 "Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Bir de Benden, yalnız Benden korkun. Elinizdeki Tevrat'ı doğrulayan Benim indirdiğim kitaba iman edin. Onu ilk inkâr eden siz olmayın. Küçük bir dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin. Ve Benden, yalnız Benden sakının." (Bakara 2/40-41).

"Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin karar veren ve savaşı önce kendileri başlatan bir topluluğa karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, yalnız Allah'tan korkun." (Tevbe 9/13).

226 "Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!" (Kehf 18/6).

"Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin." (Şuarâ 26/3).

"İnkâr edenlerin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü Bizedir; yaptıklarının sonuçlarını Biz onlara haber veririz. Hiç kuşku yok ki Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Lokmân 31/23). Kâfirlerin sözlerine üzülmemekle ilgili âyetlerin bir kısmı da burada verilmiştir.

227 "Yoksa bir zamanlar Mûsâ'dan istendiği gibi, siz de peygamberinizden olmayacak şeyler mi istiyorsunuz? Kim imanı inkârla değişirse, doğru yoldan sapmış olur." (Bakara 2/108).

178. Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin haklarında hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahlarını daha da artırsınlar diye süre veriyoruz.[228] Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

179. Allah, kâfiri mü'minden ayırmadıkça, mü'minleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır.[229] Allah size gaybı da göstermez ki, mü'mini kâfiri ayırabilesiniz.[230] Ancak Allah, bunun için resûllerinden dilediğini seçer.[231] O halde siz Allah'a ve peygamberine iman edin. Eğer iman eder, günahlardan sakınırsanız sizin için büyük bir mükâfât vardır.

180. Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler,[232] bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür.[233] Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır.[234] Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ
خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا
اِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ
لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى
يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرُسُلِهِ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ
بِمَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

---

228 "Âyetlerimizi yalanlayanları ise, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz. Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A'râf 7/182-183).

"Sen onları bir süre kendi gafletleriyle başbaşa bırak! Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumuzu zannediyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller." (Mü'minûn 23/54-56).

"Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız. Ben onlara mühlet veririm; tuzağım ise pek çetindir." (Kalem 68/44-45).

229 "Allah böylece pisi temizden ayırt eder; sonra pisleri üst üste yığar ve hepsini Cehennem'e tıkar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Enfâl 8/37).

230 "Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın. Allah ise bütün işlerinizi bilir." (Muhammed 47/30).

231 Onlara gaybı bildirir. "De ki: Tehdit edildiğiniz şey yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi tanır; onu da ben bilemem. Gaybı bilen O'dur; hiç kimseye gayb bilgisini açık bir şekilde bildirmez. Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına bekçiler koyar." (Cin 72/25-27).

232 "Onlar cimrilik eden ve insanları da cimriliğe teşvik eden, Allah'ın kendilerine bağışladığı zenginliği gizleyen kimselerdir. Biz, bu nankörlere aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/37).

"Onlardan bir kısmı da: "Eğer Allah bize lütfundan verip zengin kılarsa, mutlaka sadaka ve zekât verir ve iyi insanlardan oluruz" diye Allah'a yemin edip söz vermişlerdi. Allah onlara lütfundan verince hemen cimrileştiler ve arkalarını dönüp gittiler." (Tevbe 9/76).

"Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlar, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar." (Furkân 25/67).

"Siz öyle kimselersiniz ki, Allah yolunda harcamanız istendiğinde, bir kısmınız cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik ederse, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Çünkü gerçekten Allah zengin, siz ise muhtaçsınız." (Muhammed 47/38).

"Öyle kimseler hem cimrilik eder, hem de insanlara cimriliği öğütler. Fakat kim Allah'ın buyruklarından yüz çevirirse şunu bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur; her türlü övgüye lâyık olan da O'dur." (Hadîd 57/24).

"Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse ve en güzel olanı yalanlarsa, ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/8-10).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Rabbim! Cimrilikten, tembellikten, çok yaşlanıp bunamaktan, kabir azabından, Deccâl'in oyununa gelmekten, hayatın ve ölümün getireceği huzursuzluktan Sana sığınırım." (Buhârî, Tefsîr 16/1).

233 "Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden pek çoğu halkın malını haksız yere yerler ve onları Allah'ın yolundan alıkorlar. Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanları pek acı bir azap ile müjdele! Kıyamet gününde o altın ve gümüşler, Cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara: "İşte kendiniz için biriktirdikleriniz, şimdi tadın bakalım biriktirdiklerinizin cezasını!" denilecek." (Tevbe 9/34-35).

Ebû Hüreyre radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah kime mal verir de o malın zekâtını vermezse, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için büyük bir erkek yılan şekline konulur. Onun azgınlığını göstermek üzere iki gözü üstünde iki nokta vardır. Bu azgın yılan kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan ağzı ile sahibinin çenesini iki tarafından yakalar. Sonra: 'Ben senin dünyada çok sevdiğin malınım, ben senin hazinenim' der." Resûl-i Ekrem bunları söyledi. Ardından da yukarıdaki âyeti okudu (Buhârî, Zekât 3, Tefsîr 3/14, 9/6, Hiyel 3).

234 "Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız. Sonunda onlar da Bize döndürülecekler." (Meryem 19/40). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin gerçek sahibi zâten Allah'tır." (Hadîd 57/10).

181. "Allah fakir, biz zenginiz" diyen kimselerin sözlerini Allah elbette duymuştur.[235] Biz onların bu sözünü de, peygamberleri haksız yere öldürmelerini de yazacağız[236] ve onlara: "Yakıcı azabı tadın!" diyeceğiz.[237]

182. Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzündendir.[238] Yoksa Allah kullarına kesinlikle zulmetmez.[239]

183. "Şüphesiz Allah bize, gökten inen bir ateşin yakacağı bir kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere iman etmemeyi emretti" diyenlere de ki: "Benden önce birçok peygamber, size mûcizeler ve o söylediğiniz şeyi getirmişti. Eğer bu iddianızda samimi iseniz neden o peygamberleri öldürdünüz?"[240]

184. Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı.[241]

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ
وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ
الْاَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ
اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ اَلَّذِينَ قَالُوا
اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى
يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ
جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي
قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾
فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاؤُ
بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

---

235 Yukarıdaki yakışıksız sözü Yahudiler söylemiştir:

"Yahudiler bir de "Allah'ın eli sıkıdır" dediler. Elleri bağlansın onu söyleyenlerin, lânet olsun onlara! Hiç de öyle değil, aksine Allah'ın iki eli de açıktır; nasıl dilerse öylece bağışlar. Rabbinden sana indirilen âyetler onların çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da arttıracaktır. Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve kin bıraktık. Onlar ne zaman bir savaş ateşi körüklemek istedilerse, Allah onu söndürdü. Onlar dünyada hep fitne fesat çıkarmaya uğraşırlar. Fakat Allah fitne fesat çıkaranları hiç sevmez." (Mâide 5/64).

Bakara sûresinin "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister?" diye başlayan 245. âyeti nâzil olunca Yahudiler: "Ey Muhammed! Rabbin ihtiyaç içinde, bu yüzden kullarından borç istedi" dediler. İşte bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 181. âyeti indi.

236 "Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır." (Zuhruf 43/19). Kâfirlerin Cenâb-ı Hak tarafından yazılacak bazı suçlarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

237 "Yakıcı Cehennem azabı" ifadesi Enfâl 8/50 ve Hac 22/22'de geçmektedir.

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş olanlar için Cehennem azabından başka bir yakıcı azap daha vardır." (Bürûc 85/10). Yakıcı azapla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

238 İnsan âhirette, ister hayır olsun ister şer, ancak yaptığının karşılığını bulacaktır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde Allah, her birinizle tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında Cehennem'den başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi Cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan, güzel bir sözle kendini korusun." (Buhârî, Zekât 9, Rikâk 49, Tevhîd 36).

239 "Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46). Allah'ın kullarına zulmetmeyeceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

240 "Şüphesiz Allah'ın âyetlerini inkâr eden, peygamberleri haksız yere öldüren ve kendilerine adaletli davranmayı öğütleyenleri de öldürenleri elem verici bir azap ile müjdele." (Âl-i İmrân 3/21). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

241 "Senden önce de birçok peygamber yalanlandı. Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler." (En'âm 6/34).

"Eğer senin yalan söylediğini ileri sürerlerse, onlara şöyle de: "Rabbinizin merhameti pek geniştir. Ama azabı da öyle müşriklerden geri çevrilmez." (En'âm 6/147).

"Onlar seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce de Nûh kavmi, Âd ve Semûd da peygamberlerini yalanlamıştı." (Hac 22/42).

"Siz gerçeği yalanlarsanız, şunu bilin ki sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Ancak Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Ankebût 29/18).

"Eğer seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı." (Fâtır 35/4).

"Seni yalanlıyorlarsa üzülme! Çünkü onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara apaçık mûcizeler, öğüt dolu sayfalar ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi." (Fâtır 35/25).

"Kâfirlerin sana söyledikleri, senden önceki peygamberlere söylenenden başka bir şey değildir." (Fussılet 41/43).

"Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Mülk 67/18).

185. Her nefis ölümü tadacaktır.[242] Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz verilecektir. Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir.[243] Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir.[244]

186. Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz[245] ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan[246] ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız.[247] Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır.[248]

كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِۜ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ
اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ
النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَۜ وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ
فٖٓي اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ
الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ
الَّذٖينَ اَشْرَكُٓوا اَذًى كَثٖيرًاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾

---

242 "Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Sen öleceksin de, onlar ebedî mi kalacaklar? Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/34-35).

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra yalnız Bize döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/57).

"Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Kıyamet gününde ise Rabbinizin katında dâvâlaşacaksınız." (Zümer 39/30-31).

"Bütün bunlardan sonra hepiniz mutlaka öleceksiniz. Sonra da kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz." (Mü'minûn 23/15-16).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zevkleri bıçak gibi kesen ölümü çok hatırlayın." (Tirmizî, Zühd 4; Nesâî, Cenâiz; İbni Mâce, Zühd 31).

Bir başka hadiste de: "Kim Cehennem'den uzaklaştırılıp, Cennet'e konulmak isterse; ölümün kendisine, Allah'a ve âhiret gününe inanmış olduğu halde gelmesini temenni etsin ve kendisine yapılmasını istediği şeyleri insanlara yapsın" buyurmuştur (Müslim, İmâret 46; Nesâî, Bey'at 25; İbni Mâce, Fiten 9).

Efendimiz, Cennet'in ne kadar önemli bir yer olduğunu anlatmak için de şöyle buyurmuştur: "Cennet'te birinizin kamçısı kadar bir yer, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır. İsterseniz 'Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa...' (Âl-i İmrân 3/185) âyetini okuyun." (Buhârî, Cihâd 73; Tirmizî, Tefsîr 3/22; Dârîmî, Rikâk 99; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 438, 483, III, 433).

243 "O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır. Onlara: "Bugün sizin müjdeniz, içlerinde ırmaklar akan cennetlerdir; ebediyen orada kalacaksınız. İşte bu çok büyük bir bahtiyarlıktır" denir." (Hadîd 57/12).

"Cehennemlikler ile cennetlikler bir olamaz. Cennetlikler, işte onlar muradına ermiş olanlardır." (Haşr 59/20).

"İman eden ve sâlih ameller yapanlar için ise, içinden ırmaklar akan Cennetler vardır. Asıl büyük bahtiyarlık işte budur." (Bürûc 85/11).

Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah salallahü aleyhi ve selleme: "İnsanlara Cennet'i en çok kazandıracak şey nedir?" diye soruldu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de: "Allah'a saygı (takvâ) ve güzel ahlâktır" buyurdu (Buhârî, Birr 62; İbni Mâce, Zühd 29).

244 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Dünya hayatının gelip geçici olmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

245 "Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar kaybettirmek sûretiyle imtihan edeceğiz. Müjdele o sabredenleri!" (Bakara 2/155).

246 Yahudi ve Hıristiyanlardan.

247 "Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister. Onlar gerçeği apaçık gördükten sonra, bunu içlerindeki kıskançlık yüzünden yaparlar. Allah'ın emri gelinceye kadar onları hoş görün, bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir." (Bakara 2/109).

248 "Yavrum, namazı gerektiği şekilde kıl, iyiliği tavsiye et, kötülükten sakındırıp vazgeçirmeğe çalış, başına gelene sabret. İşte bunlar, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Lokmân 31/17).

"Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Şûrâ 42/43).

187. Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz"[249] diye söz almıştı da,[250] onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar fenadır!

188. Sakın yaptıkları çirkin davranışlarla sevinen[251] yapmadıklarıyla da övülmek isteyenlerin azaptan kurtulacaklarını zannetme! Onlar için elem verici bir azap vardır.

189. Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Allah her şeye kādirdir.[252]

190. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde[253] akıl sahipleri için[254] birçok deliller vardır.[255]

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ
لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُۘ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ
ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِه۪ ثَمَنًا قَل۪يلًاۜ فَبِئْسَ مَا
يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا
اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا
فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِۚ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ
ف۪ي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِۚ ﴿١٩٠﴾

---

249 "İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu, onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder." (Bakara 2/159).

"Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/174).

"Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur; Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/77).

250 Allah Teâlâ'nın İsrâiloğulları'ndan aldığı sözlerle ilgili âyetler, Bakara sûresi (2), 40. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

251 "Savaştan geri kalanlar, Allah'ın Resûlüne muhalefet ederek evlerinde oturmaktan pek memnun kaldılar ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi istemediler ve "Bu sıcakta savaşa çıkmayın!" dediler. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır! Tabiî bunu anlayabilselerdi!" (Tevbe 9/81).

İbni Abbas radıyallahu anhümâdan rivayet edildiğine göre bu âyet, Ehl-i kitap bilginlerinin özellikleri hakkında inmiştir: Efendimiz onlara bir soru sormuş, onlar bunu bildikleri halde gizlemişler, başka şeyler söylemişler ve buna da sevinmişlerdi.

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî'nin anlattığına göre ise: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem savaşa gidince, münafıklar gitmemiş, gitmediklerine de pek sevinmişlerdi. Efendimiz savaştan dönünce, hemen onun yanına giderek bu tavırlarından dolayı özür dilemişler, böylece yapmadıklarıyla övülmek istemişlerdir (Buhârî, Tefsîr 3/16; Müslim, Münâfikīn 7, 8)

252 "Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Sizin, ne Allah'tan başka bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107).

"Bilmiyor musun ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O, dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar. Çünkü Allah, her şeye kādirdir." (Mâide 5/40).

"Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur. O diriltir ve öldürür. O her şeye kādirdir." (Hadîd 57/2).

"Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur. Bütün işler Allah'a dönecektir." (Hadîd 57/5).

"O Allah ki, göklerin ve yerin sahibidir. Ve Allah her şeye şâhittir." (Bürûc 85/9).

253 Uzunluk-kısalık, sıcaklık-soğukluk bakımından farklı oluşunda.

254 Allah'ın azamet ve kudretine dair.

"Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar. Onlar Allah'a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler, verdikleri sözden dönmezler. Onlar Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler. Rablerinin kudretinden ürperip gazabından çekinirler, hesaplarının kötü çıkmasından korkarlar. Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder; namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur; kötülüğü, iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar; dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir." (Ra'd 13/19-22).

255 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164).

"Gece ile gündüzün arka arkaya gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, düşünen ve Allah'a saygı duyup, emrine uygun yaşamak isteyen bir toplum için nice ibretler vardır." (Yûnus 10/6).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5).

191. O akıl sahipleri: ayakta iken, otururken ve yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler ve derler ki: "Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın.[256] Sen hikmetsiz bir şey yaratmaktan uzaksın. Bizi Cehennem azabından koru!"[257]

192. Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır.[258]

193. "Rabbimiz! Doğrusu biz, 'Rabbinize iman edin!' diyerek imana çağıran peygamberi duyduk, derhal iman ettik.[259] Rabbimiz! Büyük günahlarımızı bağışla, küçük günahlarımızı ört. Bize iyilerin ölümünü nasip et.[260]

194. "Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla vadettiğin mükâfâtları bize ver; kıyamet gününde bizi rezil etme. Çünkü Sen aslâ sözünden caymazsın."[261]

اَلَّذ۪ينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ ف۪ي خَلْقِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا
بَاطِلًاۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾
رَبَّنَٓا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُۜ
وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَٓا اِنَّنَا
سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَاد۪ي لِلْا۪يمَانِ اَنْ اٰمِنُوا
بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّاۗ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ
عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِۚ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا
وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْم۪يعَادَ ﴿١٩٤﴾

256"Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay haline o kâfirlerin!" (Sâd 38/27).

"Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85).

257Resûl-i Ekrem, ashâbıyla birlikte yolculuk yaparken, geceleyin uykudan uyandığında gökyüzüne bakarak Âl-i İmrân sûresi (3), 191. âyetteki "Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın" ifadesinden başlayıp 193. âyetin sonuna kadar okurdu. (Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 12).

258"Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı." (Şûrâ 42/8).

259"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13).

260Hz. Yusuf şöyle dua etmişti:

"Rabbim! Gerçekten de Sen bana mülk ve saltanattan büyük bir nasip verdin, rüya tâbirini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Allahım, dünyada ve âhirette beni koruyup destekleyen Sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Yûsuf 12/101).

261"Sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz ki Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir ve inkârcılardan intikam alandır." (İbrâhim 14/47).

195. Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım.[262] Zira siz biribirinizi tamamlayan parçalarsınız. Hicret edenler, vatanlarından çıkarılanlar, Benim yolumda ezâ-cefâ görenler, hakarete uğrayanlar, savaşıp şehit olanların da günahlarını mutlaka affedeceğim ve onları Allah katından bir mükâfât olmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Zâten güzel mükâfât da ancak Allah katındadır."

196. Kâfirlerin ülke ülke dolaşıp durmaları, ticaret yaparak kazanç sağlamaları seni aldatmasın.[263]

197. Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir.[264] Ama sonunda o kâfirlerin varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir.[265]

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنّ۪ي لَٓا اُض۪يعُ عَمَلَ
عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰىۚ بَعْضُكُمْ
مِنْ بَعْضٍۚ فَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُو۫ذُوا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَقَاتَلُوا
وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ
وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۚ ثَوَاباً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ
حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِۜ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَل۪يلٌ
ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

---

262 "Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

"Allah yolunda öldürülenlerin ise yaptıklarını O hiçbir zaman boşa çıkarmaz." (Muhammed 47/4).

Peygamber Efendimizin hanımı Ümmü Seleme radıyallahu anhâ: "Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân-ı Kerîm'de hicret konusunda kadınlardan bahsedildiğini hiç duymuyorum" demişti. Bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 195. âyeti inmişti (Tirmizî, Tefsîr 4/9; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 328, 451).

263 "Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma! İman etmiyorlar diye de üzülme! Mü'minlere kol kanat ger!" (Hicr 15/88).

"Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Tâhâ 20/131).

"Size verilen her şey, bu dünya hayatının geçici nimeti ve süsüdür. Oysa Allah katında olanlar daha hayırlı ve daha devamlıdır. Bunu düşünemiyor musunuz?" (Kasas 28/60). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girmez. Onların diyar diyar dolaşması seni aldatmasın." (Mü'min 40/4).

264 "Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/77).

"Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak, sonra dönüp Bize geleceklerdir. Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız." (Yûnus 10/70).

"Allah'a iftira edenlerin bu dünyadaki hayatı, çok kısa süreli bir faydalanmadır; ardından kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir." (Nahl 16/117).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Vallahi, âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırıp çıkardığı sırada, parmağında kalan su kadardır; baksın parmağına, ne kadar su var." (Müslim, Cennet 55).

265 "Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır. O'nun emrine uymayanlar bütün yeryüzüne, hatta bir o kadarına daha sahip olsalar, azaptan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirlerdi. Hesabın en kötüsü onları bekliyor. Varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir." (Ra'd 13/18).

"Kâfirlere de ki: sizler yakında mağlup olup Cehennem'e sürüleceksiniz. Cehennem ise ne kötü döşektir!" (Âl-i İmrân 3/12).

198. Ancak Rablerinden korkan ve O'na karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir ikram olmak üzere, içinde ırmaklar akan Cennetler vardır. Allah katında olanlar, iyi kullar için daha hayırlıdır.[266]

199. Gerçekten Ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki; hem Allah'a inanırlar, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene -Allah'a büyük bir saygı içerisinde- iman ederler.[267] Allah'ın âyetlerini değersiz dünya menfaati ile değiştirmezler.[268] İşte onların, Rableri katında mükâfâtları vardır. Şüphesiz Allah insanları çok hızlı bir şekilde hesaba çeker.

200. Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun.[269] Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz.[270]

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾
وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا
اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا
يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿١٩٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا
وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

266"Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26).

"Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96).

"Ama Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, üst üste bina edilmiş köşkler vardır ki, altlarından ırmaklar akar. Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz." (Zümer 39/20).

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

"Şükreden iyiler ise kâfur katkılı kadehten içerler. Kâfur bir pınardır ki, Allah'ın kulları ondan içer ve onu diledikleri tarafa akıtırlar." (İnsan 76/5-6).

"O iyilik ehli olanlar, mutlaka bol nimet içindedirler." (İnfitâr 82/13).

"İyiler, nimet içindedir." (Mutaffifîn 83/22).

"Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A'lâ 87/16-17).

267"Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/113-114).

268"Küçük bir dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin. Ve Benden, yalnız Benden sakının." (Bakara 2/41). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

269Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu konuyla ilgili bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda bir gün hudut nöbeti tutmak, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının Cennet'teki yeri, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır. Kulun Allah Teâlâ'nın yolunda akşamleyin veya sabah erken vakitteki yürüyüşü de dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır." (Buhârî, Cihâd 73).

"Her ölenin amel defteri kapatılır. Ancak Allah yolunda nöbet tutarken ölen kimsenin ameli kıyamete kadar durmadan büyür, bu kimse kabir fitnesinden de emin olur." (Ebû Dâvûd, Cihâd 16; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 20).

270"Ey Mü'minler! Kat kat faiz yemeye kalkmayın. Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı davranmaktan sakının ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/130).

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; O'nun rızasını elde etmenin yollarını arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki, kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/35).

"Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pislikten başka bir şey değildir. Bunlardan kaçının ki ebedî kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/90).

"Şöyle de: "Haram ile helâl bir değildir. Haram olanın çokluğu hoşuna gitse de bu böyledir. Allah'a karşı gelmekten sakının, ey akıl sahipleri! Böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/100).

"Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak için içinizden birine Rabbinizden bir öğüt gelmesine mi şaştınız? O'nun sizi Nûh kavminden sonra, onların yerine getirdiğini ve sizi daha da güçlü kıldığını hatırlayın. Allah'ın verdiği nimetleri hatırlayın ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (A'râf 7/69).

"Ey iman edenler! Bir düşman birliğiyle karşılaştığınızda sebat edip direnin. Allah'ı çok zikredin ki, başarıya ulaşasınız." (Enfâl 8/45, ayrıca bk. Cum'a 62/10).

"Ey mü'minler! Hepiniz tövbe ederek Allah'a yöneliniz ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Nûr 24/31).

"Ey inananlar! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kullukta bulunun ve hayır işleyin ki ebedî kurtuluşa eresiniz." (Hac 22/77).

NİSÂ SÛRESİ (4. sûre)

Medine devrinde nâzil olmuştur. 176 âyettir. Kadına mîras hakkı tanıyan ve kadın haklarıyla ilgili düzenlemeler getiren âyetler içerdiği için, sûreye, "kadınlar" anlamına gelen "Nisâ" ismi verilmiştir. Sûrede kadınlarla ilgili hükümler, yetim malı yemekten sakınılması, yetişkin hale geldiklerinde yetimlere âit malların şâhitler huzurunda kendilerine geri verilmesi, özellikle yetim kızlara özen gösterilmesi gibi önemli hususlar yanında evlilik ve mehir, mal-mîras ve cihadla ilgili konulara ağırlık verilmiştir. Sûre, Ehl-i kitaptan ve münafıklardan söz etmiş, hicretin fazîletini ve hicrette gecikenlerin günahını anlatmış, insanların birbirleriyle dayanışmasına, sosyal güvenliğe ve karşılıklı merhamet ve şefkate teşvik etmiş, nikâhlanması haram olan kadınlara âit hükümleri açıklamıştır. Aynı zamanda tövbeyi mânevî bir temizlenme aracı ve şahsiyetin olgunlaşmasına, güven ve gönül rahatlığı hissetmeye bir vesile olarak kabul edip, günahkârları tövbe etmeye teşvik etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp[1] bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının.[2] Adını söyleyerek birbirinizden istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve akrabalarla ilişkiyi kesmekten sakının. Şüphesiz ki Allah sizi dâimâ görüp gözetmektedir.[3]

2. Yetimlere mallarını verin.[4] Helâli haramla değiştirmeyin; onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin.[5] Çünkü bu çok büyük bir günahtır.[6]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ
مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ
مِنْهُمَا رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءًۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ بِه۪ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
عَلَيْكُمْ رَق۪يبًا ﴿١﴾ وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ
وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِۖ وَلَا تَأْكُلُٓوا
اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا ﴿٢﴾

1 "Sizi tek bir candan yaratan, gönül huzuru bulacağı eşini de o candan var eden Allah'tır." (A'râf 7/189).

"Allah, size kendi cinsinizden eşler yarattı, eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı. Buna rağmen onlar asılsız şeylere inanıp Allah'ın nimetine karşı nankörlük mü ediyorlar?" (Nahl 16/72).

"Sizin cinsinizden, kendilerine ısınacağınız eşler yaratması ve aranıza merhamet ve sevgi vermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Düşünen bir topluluk için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/21).

"Allah sizi önce topraktan, sonra bir damla sudan yarattı, sonra da sizi erkek-dişi şeklinde çiftler haline getirdi." (Fâtır 35/11).

"O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti." (Zümer 39/6).

"O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. O size kendi cinslerinizden eşler yarattı, hayvanlardan da çiftler yarattı ki, sizi böylece eşlerle çoğaltıp duruyor." (Şûrâ 42/11).

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da övünmek için değil, birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz en müttaki olanınızdır. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Hucurât 49/13).

"Sizi de çift olarak yarattık." (Nebe' 78/8).

2 "Ey insanlar! Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Rabbinize kulluk edin. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız." (Bakara 2/21).

"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok korkunç bir şeydir." (Hac 22/1).

"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ve öyle bir günden korkun ki, ne babanın evlâdına en ufak bir faydası dokunur, ne de evlâdın babasına. Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın." (Lokmân 31/33).

"Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Fâtır 35/5).

3 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet et. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor." (Buhârî, Îmân 37, Tefsîr 31/2; Müslim, Îmân 7-8; Ebû Dâvûd, Sünnet 16)

4 Bu sûrenin 6. âyetinde, yetimlere mallarını vermek, âkıl bâliğ ve reşid olmaları şartına bağlanmıştır.

5 "Sana yetimleri de soruyorlar. De ki: Onları ve mallarını koruyup gözetmek kendi hallerine bırakmaktan daha hayırlıdır. Kendileriyle birlikte yaşar, mallarını mallarınıza katarsanız, zâten onlar sizin kardeşlerinizdir. Kaldı ki Allah haksızlık yapanla koruyup gözeteni bilir." (Bakara 2/220).

"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler hiç şüphesiz karınlarını ateşle doldurmuş oluyorlar. Pek yakında alevli ateşe gireceklerdir." (Nisâ 4/10).

"Yetişkinlik çağına girinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın." (En'âm 6/152; İsrâ 17/34).

"Hayır, doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz." (Fecr 89/17).

"Fakat o sarp yokuşu aşamadı. Sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin? O, köle azat etmektir. Yahut kıtlık gününde yemek yedirmektir: Ya bir yetim akrabaya veya toza toprağa bulanmış yoksula." (Beled 90/9-16).

"O seni yetim bulup da barındırmadı mı?" (Duhâ 93/6).

"Öyleyse yetime sakın kötü davranma." (Duhâ 93/9).

"Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz." (Mâûn 107/1-3).

6 Peygamber Efendimiz: "Helâk edici yedi günahtan sakının" buyurmuş ve yetim malı yemenin de bunlardan biri olduğunu söylemiştir (Buhârî, Vesâyâ 23, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145).

Bir başka hadisinde de: "Allahım! İki zayıf kimsenin, yetim ile kadının hakkını yemekten sakınmaları için herkesi şiddetle uyarıyorum" buyurmuştur (İbni Mâce, Edeb 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 439). Yetimi himaye etmekle ilgili hadisler Duhâ sûresi (93), 9. âyetin dipnotunda verilmiştir.

3. Yetim kızlarla evlenip de, adaletli davranamayacağınızdan endişe ederseniz, o zaman onları değil, hoşunuza giden diğer kadınlardan birini, hatta bunlardan iki, üç veya dördünü birden nikâhlayabilirsiniz. Şâyet bunlar arasında da adaleti sağlayamayacağınızdan korkarsanız, o zaman sadece bir hanımla evlenin veya sahip olduğunuz câriyelerle yetinin. Adaletten ayrılmamanız için, en uygun olanı budur.[7]

4. Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini[8] gönül hoşluğuyla verin. Onlar da gönül rızasıyla o mehrin bir kısmını size bağışlayacak olurlarsa, onu gönül rahatlığıyla yiyin, istediğiniz gibi harcayın.

5. Allah'ın, hayatınızın dayanağı kıldığı, koruyasınız diye sizin idâre ve emânetinize verdiği yetimlerin mallarını, birtakım aklı ermez, kâr-zarar bilmez kişilere vermeyin; ama bu mallarla onları yedirip-içirin ve giydirin. Onlara güzel söz söyleyin.

6. Velisi bulunduğunuz yetimleri evlilik çağına gelinceye kadar zaman zaman deneyin. Eğer onlarda kâr-zararı ayırt edebilecek bir kabiliyet görürseniz, mallarını geciktirmeden kendilerine verin; büyüyüp de, sizden geri alacaklar diye onların mallarını saçıp savurarak tüketmeye kalkmayın.[9] Yetimin velisi zengin ise, onun malını yemekten kaçınsın; fakir ise, emeğinin karşılığı olacak şekilde yesin. Yetimlere mallarını teslim ederken onlar adına şâhit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah kâfidir.

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى
فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ
مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى
اَلَّا تَعُولُواۜ ﴿٣﴾ وَاٰتُوا النِّسَٓاءَ صَدُقَاتِهِنَّ
نِحْلَةًۜ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ
نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنٖٓيـًٔا مَرٖٓيـًٔا ﴿٤﴾ وَلَا تُؤْتُوا
السُّفَهَٓاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتٖي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ
قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فٖيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا
لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى
حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ
رُشْدًا فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْۚ وَلَا تَأْكُلُوهَٓا
اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُواۜ وَمَنْ كَانَ
غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْۚ وَمَنْ كَانَ فَقٖيرًا فَلْيَأْكُلْ
بِالْمَعْرُوفِۜ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ
فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسٖيبًا ﴿٦﴾

---

7 Urve bin Zübeyr teyzesi Hz. Âişe'den "Yetim kızlarla evlenip de, adaletli davranamayacağınızdan endişe ederseniz..." (Nisâ 4/3) âyetinin açıklanmasını istedi. Hz. Âişe de ona bu âyette, velisinin himayesinde bulunan ve onun mal hissesine

ortak olan yetim kızlardan bahsedildiğini söyledi ve konuyu şöyle açıkladı: "Yetim kızın malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider; ama başkalarının vereceği kadar bir mehir vermeden o kızla evlenmek ister ve böylece ona adaletli davranmamış olur. İşte bu âyette, himayeleri altındaki yetimlerle evlenmek isteyen velilere, o yetim kızlara karşı âdil davranmaları ve onlara en yüksek miktarda mehir vermeleri emredilmekte, böyle yapmayacaklarsa hoşlarına giden diğer kadınlarla evlenmeleri tavsiye edilmektedir. Bu âyet nâzil olunca insanlar Resûl-i Ekrem'e gelip bu konuda fetva sordular. O zaman Nisâ sûresinin "Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar" diye başlayan 127. âyeti nâzil oldu. Bu âyetteki "güzelliklerinden dolayı nikâhlamak istediğiniz" cümlesi, velisi olduğu yetim kızın malı ve güzelliği az olunca onunla evlenmek istemeyen kimselerden söz etmekte; malı ve güzelliği sebebiyle evlenmek istedikleri yetim kızlara adaleti gözetmeyecek olan velilerin onlarla evlenmelerini yasaklamaktadır." (Buhârî, Şerike 7, Tefsîr 4/1, 23; Nikâh 1, 16, 36, 37, 43; Hiyel 8; Müslim, Tefsîr 6-8).

Yetim haklarıyla ilgili âyetler bu sûrenin 2. âyetinin dipnotunda verilmiştir.

Bazı insanlar tarafından istismar edilen konulardan biri de "birden çok evlilik" (taaddüd-i zevcât) meselesidir. Câhiliye döneminde eş sayısında herhangi bir sınır yoktu; isteyen istediği sayıda kadınla evlenirdi. İslâm bunu dörtle sınırlamış ve çok ağır şartlara bağlamıştır. Âyetlerin ruhuna iyice dikkat edilirse bunun zorlaştırıldığı görülür. Zâten bu da bir emir değil, ruhsattır. "Bunlar arasında da adaleti sağlayamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir hanımla evlenin veya sahip olduğunuz câriyelerle yetinin..." buyrularak, tek evliliğe teşvik edilmektedir. Âyette, eşler arasında sözü edilen adaletten maksat, şüphesiz ki zâhirî adalettir. Birden fazla eşi olan kimse bu maddî adalete mutlaka riâyet etmelidir. Aksi takdirde birden fazla evlenmesi kesinlikle yasaktır. Ancak kalbî adaleti sağlamakla ne yükümlüdür, ne de buna gücü yeter. Bu sebeple Nisâ sûresi (4), 129. âyette, "Ne kadar isteseniz de eşleriniz arasında tam adaleti sağlayamazsınız. O halde sadece bir tarafa tamamen meyledip, diğer tarafı ne dul ne de kocalı gibi askıda bırakmayın. Bozulan ilişkilerinizi düzeltir, birbirinize haksızlık etmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" buyurulmaktadır.

8 Mehir hakkında açıklama için Bakara sûresi (2), 236. âyetin dipnotuna bakınız.

9 Yetim malı yönetmenin zor bir iş olduğunu, Resûl-i Ekrem Efendimizin Ebû Zer el-Gıfârî'ye hitaben söylediği şu hadîs-i şerîf göstermektedir: "Ebû Zer! Senin gerçekten zayıf olduğunu görüyorum. Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim. İki kişiye bile olsa sakın başkan olma! Yetim malına da yöneticilik yapma!" (Müslim, İmâret 17; Ebû Dâvûd, Vesâyâ 4; Nesâî, Vesâyâ 10).

7. Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklerin bir payı olduğu gibi; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınların da bir payı vardır. Bunlar, az veya çok belirlenmiş, meşrû bir paydır.

8. Mîrasın taksimi sırasında, mîrasçı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa, onlara da bu mîrastan bir şeyler verin[10] ve onlara güzel söz söyleyin.

9. Geride çâresiz evlâtlar bıraktıkları takdirde, onların geleceğinden endişe edecek olanlar, aynı endişeyi diğer insanlar için de taşısınlar; Allah'a karşı saygılı davransınlar ve gerçeği söylesinler.[11]

10. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler hiç şüphesiz karınlarını ateşle doldurmuş oluyorlar.[12] Pek yakında alevli ateşe gireceklerdir.[13]

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْاَقْرَبُونَۖ وَلِلنِّسَٓاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَۜ
نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ
اُو۬لُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ
فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا
﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ
ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْۖ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ
وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يَأْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَأْكُلُونَ
فِي بُطُونِهِمْ نَارًاۜ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

10 Bu âyet, ürünlerin hasat mevsiminde yoksulu gözetmeyi emreden şu âyet-i kerîmeyi hatıra getirmektedir:

"Ürün verdiklerinde onların ürününden yiyin; mahsülün toplanıp biçildiği gün de, yoksulun hakkını verin. Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez." (En'âm 6/141).

11 Öleceğini düşünerek malını vasiyet eden kimsenin yanında bulunanlar, ona, geride bırakacağı âilesini ve çocuklarını düşünmesini tavsiye etmelidir. Nitekim Sa'd ibni Ebî Vakkās, Vedâ haccı yılında Mekke'de şiddetli bir hastalığa yakalanıp da Resûl-i Ekrem onu ziyarete gittiğinde: "Yâ Resûlallah! Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir kızımdan başka mîrasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı?" diye sorduğunda Peygamber Efendimiz malının yarısını dağıtmasını bile doğru bulmamış, "üçte birine ne buyurursun?" diye sorması üzerine de: "Üçte birini dağıt! Hatta o bile çok. Mîrasçılarını zengin bırakman, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır" buyurmuştu (Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekāt 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5).

12 Resûl-i Ekrem Efendimiz, "Yedi helâk ediciden kaçının" diye başlayan hadisinde, 'Yetim malı yemenin' helâk ediciliğini anlatmıştır (Buhârî, Vesâyâ, 23, Hudûd 44. Hadisin tamamı için Nûr sûresi (24), 23. âyetin dipnotuna bakınız).

13 "Yetimlere mallarını verin. Helâli haramla değiştirmeyin; onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu çok büyük bir günahtır." (Nisâ 4/2). Yetim haklarıyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

11. Evlâtlarınızın mîrastan payları konusunda Allah size şu emirleri vermektedir:[14] Erkeğin payı kadının payının iki katıdır. Evlâtların hepsi kız ve ikiden fazla ise, ölenin bıraktığı mîrasın üçte ikisi onlarındır. Geride sadece tek kız evlât kalmışsa, mîrasın yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan ana-babasından her birine altıda bir düşer. Eğer çocuğu yoksa, tek vârisi de ana-babası ise o takdirde mîrasın üçte biri annenindir.[15] Ölenin kardeşleri varsa, o zaman mîrasın altıda biri annenindir.[16] Bütün bu taksimler, ölenin yapmış olduğu vasiyeti yerine getirildikten ve varsa borcu ödendikten sonra yapılacaktır. Ana-babanız ve evlâtlarınızdan hangisinin size daha faydalı olduğunu bilemezsiniz.[17] Bu hükümler, Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilen ve yerli yerinde yapandır.[18]

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِيٓ اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ
حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِۚ فَاِنْ كُنَّ نِسَٓاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ
فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَۚ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً
فَلَهَا النِّصْفُۜ وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌۚ فَاِنْ لَمْ
يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُٓ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُۚ
فَاِنْ كَانَ لَهُٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ
وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَٓا اَوْ دَيْنٍۜ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ وَاَبْنَٓاؤُ۬كُمْۚ
لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاًۜ فَرِيضَةً
مِنَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يماً حَك۪يماً ﴿١١﴾

14 Câbir ibni Abdullah radıyallahu anhümâ diyor ki: Bir defasında hastalanmıştım. Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'le birlikte Benî Selime yurdundaki evime yaya olarak beni ziyarete gelmiş. Bir şey anlamaz derecede baygın olduğumu görünce su isteyip abdest almış, abdest suyundan birazını üzerime serpmiş. Bunun üzerine ben de hemen ayılıp kendime geldim ve: "Ey Allah'ın Elçisi! Mîrasçılarıma malımı nasıl bırakmamı emredersiniz?" diye sordum. Fakat bana cevap vermedi;

ardından da "Evlâtlarınızın mîrası konusunda" diye başlayan mîras âyeti nâzil oldu (Buhârî, Vudû 44, Tefsîr 4/4, Merdâ 5, Tıb 21, Ferâiz 1, 13, İ'tisâm 8). Bu sûrenin 176. âyetinin de bu olay üzerine nâzil olduğu anlaşılmaktadır (Müslim, Ferâiz 5-8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 298).

15 Geriye kalan da babanındır. Anneye evlâdının malından mîras hakkı tanımak, kadın hakları konusunda günümüz medeniyetinin henüz ulaşamadığı bir seviyeyi işaret ediyor."

16 Geriye kalan da babanındır.

17 Allah mîras taksimini bildiği bir hikmetten dolayı bu şekilde farz kılmıştır. Eğer bu bize bırakılsaydı, biz o mîrasçılardan hangisinin bize daha faydalı olacağını bilemez, hataya düşerdik.

18 Kur'ân-ı Kerîm'de on yerde tekrarlanan "Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilen ve yerli yerinde yapandır" ifadesi, ahkâm âyetlerinin çokça zikredildiği bu sûrede 11, 17, 24, 92, 104, 111 ve 170. âyetlerde yedi defa tekrarlanmaktadır.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا
تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ
وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ
وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا
تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ
وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُٓ
اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ
فَاِنْ كَانُٓوا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَٓاءُ فِي
الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ
غَيْرَ مُضَٓارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ
﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ
يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ
نَارًا خَالِدًا ف۪يهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿١٤﴾

12. Hanımlarınızın çocukları yoksa mîras bıraktıkları malın yarısı sizindir. Şâyet çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Ama bu taksim, yaptıkları vasiyetlerin yerine getirilmesinden ve borçlarının ödenmesinden sonra yapılacaktır. Çocuklarınız yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri dul eşlerinizindir. Eğer çocuklarınız varsa bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Bu da vasiyetinizin yerine getirilmesinden ve borçlarınızın ödenmesinden sonra yapılacaktır. Eğer mîras bırakan erkek veya kadının ana-babası ve çocukları yok da, sadece bir erkek kardeşi ile bir kız kardeşi varsa, bu durumda onların her birine altıda bir düşer. Eğer daha fazla iseler, üçte bire ortaktırlar. Ama bütün bunlar da, ölenin yaptığı vasiyetin yerine getirilmesinden ve borcunun ödenmesinden sonradır; ancak bu taksim, vârislere herhangi bir zarar verilmeden yapılmalıdır. Bunlar Allah'ın bir emridir; Allah, zarar vereni de vermeyeni de bilir; ceza vermekte acele etmez.

13. İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada ebedî olarak kalırlar.[19] Asıl büyük kurtuluş işte budur.

14. Kim de Allah'a ve Resûlüne isyan eder ve O'nun çizdiği sınırları aşarsa, Allah da onu ebedî kalacağı bir ateşin içine sokar.[20] Onun için aşağılayıcı bir azap vardır.

19 "Kim, Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!" (Nisâ 4/69).

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder,

Allah'tan korkar ve O'na isyan etmekten sakınırsa, işte bunlar muradına erenlerin tâ kendileridir." (Nûr 24/52).

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçeği söyleyin. Böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, pek büyük bir murada ermiş demektir." (Ahzâb 33/70-71).

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Kim yüz çevirirse, onu da acı bir azapla cezalandırır." (Fetih 48/17).

20 "Bana düşen, Allah tarafından gönderilenleri tebliğ etmekten ibârettir. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, onun için, ebediyen içinde kalmak üzere Cehennem ateşi vardır." (Cin 72/23).

15. Zina eden kadınlarınıza karşı aranızdan dört erkek şâhit getirin. Bunlar, şâhitlik ederlerse; onları, ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah, kendileri için bir çıkış yolu belirleyinceye kadar evlerinde alıkoyun.[21]

16. Sizden bu çirkin fiili işleyen her iki kişiyi de cezalandırın. Eğer tövbe eder ve kendilerine çeki düzen verirlerse artık onlara ceza vermekten vazgeçin. Çünkü Allah, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir.

17. Allah katında makbul olan tövbe, bilmeyerek günah işleyip de, o günahtan hemen vazgeçenlerin tövbesidir. Allah bunların tövbesini kabul eder.[22] Allah, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır.

18. Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir.[23] Biz, böylelerine elem verici bir azap hazırlamışızdır.

وَالّٰت۪ي يَأْت۪ينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ
فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْۚ فَاِنْ
شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى
يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَب۪يلًا
﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَاۚ فَاِنْ
تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ تَوَّابًا رَح۪يمًا ﴿١٦﴾ اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى
اللّٰهِ لِلَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
يَتُوبُونَ مِنْ قَر۪يبٍ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿١٧﴾
وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۚ
حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنّ۪ي
تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذ۪ينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌۜ
اُو۬لٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٨﴾

---

21 Bu çıkış yolu daha sonra Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmıştır:

"Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer sopa vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın belirlediği bu cezayı uygularken o ikisine olan acıma hissi sizi etkisi altına almasın. Mü'minlerden bir grup da onlara uygulanan bu cezaya şâhit olsun. Zina eden bir erkek, zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadından başkasını nikâhlayamaz. Zina eden bir kadını da ancak zina

eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek nikâhlayabilir. Zina eden ve Allah'a ortak koşanları nikâhlamak mü'minlere haram kılınmıştır." (Nûr 24/2-3).

Resûl-i Ekrem Efendimiz de şöyle buyurmuştur: "Zina eden kimselerle ilgili hükmü benden alınız: Allah onlar için bir çıkış yolu belirlemiştir. Bekârlara da yüz sopa vurulur ve bir sene bulunduğu yerden sürgün edilir. Evli olup da zina edenlere de yüz sopa vurulur ve recmedilir." (Müslim, Hudûd 12-14; Ebû Dâvûd, Hudûd 23; Tirmizî, Hudûd 8; İbni Mâce, Hudûd 7).

22 Allah'ın Resûlü bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Günahından tövbe eden, hiç günahı olmayan kimse gibidir." (İbni Mâce, Zühd 30).

"İblis dedi ki: Ey Rabbim! Senin izzetin hakkı için, insanlar hayatta oldukları müddetçe onları yoldan çıkarmaya devam edeceğim. Allah da şöyle buyurdu: Ben de izzet ve celâlim hakkı için, onlar Bana istiğfar ettikleri sürece onları affedeceğim." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 29, 41; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 212, nr. 104).

23 "Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi? Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez. Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de." (En'âm 6/158).

"Azabımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik" dediler. Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı. Bu, Allah'ın kulları hakkında her zaman geçerli olan kanunudur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır." (Mü'min 40/85).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "Şüphesiz Allah, perde düşmedikçe kulun tövbesini kabul eder ve onu affeder" buyurunca ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Resûlü! Perde nedir?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de şöyle buyurdu: "Perde, kişinin müşrik olarak ölmesidir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 174).

19. Ey mü'minler! Kadınları zorla mîras olarak almak size helâl değildir.[24] Onlar apaçık bir fuhuş işlemedikçe, kendilerine vermiş olduğunuz şeylerin bir kısmını geri almak için onlara baskı yapmayın.[25] Onlarla güzel bir şekilde hayatınızı sürdürün.[26] Onlardan hoşlanmasanız da sabredin. Allah'ın, sizin hoşlanmadığınız bir şeyi, sayısız hayra vesile kılmış olabileceğini unutmayın!

20. Eğer bir eşi boşayıp yerine başka bir eş almak isterseniz, boşadığınız eşe yükler dolusu mehir vermiş bile olsanız, ondan hiçbir şey geri almayınız. Siz onu, iftira ederek ve açıkça günaha girerek mi geri alacaksınız?[27]

21. Verdiklerinizi onlardan nasıl geri alırsınız? Oysa sizler, evlenip birbirinizle beraber oldunuz, üstelik onlar da sizden kesin söz aldılar.[28]

22. Geçmişte, İslâm öncesinde olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu utanç verici bir şey,[29] Allah'ın öfke duyduğu bir davranış ve kötü bir yoldur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا
النِّسَٓاءَ كَرْهًاۜ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ
مَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۚ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ
فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ ف۪يهِ
خَيْرًا كَث۪يرًا ﴿١٩﴾ وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ
زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍۙ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا
فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔاۜ اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُب۪ينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ
اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ
م۪يثَاقًا غَل۪يظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ
اٰبَٓاؤُ۬كُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّهُ
كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًاۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا ﴿٢٢﴾

24 Abdullah ibni Abbas bu durumu şöyle açıklamıştır: "Câhiliye devrinde biri öldüğü zaman, yakınları onun karısına başkalarından daha çok hak sahibi idiler: Dilerlerse onunla mehir vermeden evlenirlerdi; isterlerse başkalarıyla evlendirir, mehirlerini kendileri alırlardı; hatta dilerlerse hiç evlendirmezlerdi. Onlar, kendilerini o kadın üzerinde âilesinden daha çok hak sahibi kabul ediyorlardı. Âyet, İslâm'dan önceki bu uygulamayı tenkit için nâzil olmuştur." (Buhârî, Tefsîr 4/6, İkrâh 5).

25 "Evlenirken kadınlarınıza verdiğiniz mehir ve hediyelerden hiçbir şeyi geri almanız size helâl değildir. Ancak karı koca Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı kalamayacaklarından endişe ederek boşanmak isterlerse durum değişir. Karı kocanın Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı kalamayacaklarından endişe ederseniz, bu durumda kadının, kocasından aldığının bir kısmını boşanmak için ona geri vermesinde, erkeğin de bunu almasında ikisine de bir günah yoktur. Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırları aşmayın. Kim Allah'ın koyduğu sınırları çiğnerse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/229).

26 Peygamber Efendimizin kadınlarla iyi geçinme konusundaki iki hadisi şöyledir: "Sizin en hayırlınız, âile fertlerine en hayırlı olandır. Âilesine en hayırlı olanınız benim." (İbni Mâce, Nikâh 50; Tirmizî, Menâkıb 64).

"Hiçbir kimse karısına kin beslemesin! Çünkü onun bir huyunu beğenmezse, mutlaka bir başka huyunu beğenir." (Müslim, Radâ` 61).

27 "Evlenirken kadınlarınıza verdiğiniz mehir ve hediyelerden hiçbir şeyi geri almanız size helâl değildir." (Bakara 2/229).

28 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ederim. Çünkü siz onları Allah'ın emâneti olarak aldınız ve onların namuslarını Allah adına helâl kıldınız." (Müslim, Hac 147; Dârimî, Menâsik 34; Ahmed b Hanbel, *Müsned*, V, 72).

Özellikle kadınlara karşı her türlü haksızlığın pervasızca işlendiği bir toplumdan, bu kötü âdetleri Kur'an birer birer söküp çıkarıyor; onların yerine fazîletli davranışları yerleştiriyor. Burada erkekler haksızlıktan alıkonurken, bir başka âyet, hedef olarak bundan daha ötesini gösteriyor ve "Size zorbalık değil, fedâkârlık yaraşır" diyor. Bu konuda Bakara sûresinin 237. âyetine ve açıklamasına bakınız.

29 "Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve kötülüğe yaklaşmayın." (En`âm 6/151).

"Zinaya yaklaşmayın; çünkü o çirkin ve yüz kızartan bir iştir; çok kötü bir yoldur." (İsrâ 17/32).

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ
الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰت۪ٓي
اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ
وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي
حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ الّٰت۪ي دَخَلْتُمْ بِهِنَّۘ
فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْۘ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ مِنْ
اَصْلَابِكُمْۙ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَح۪يمًاۙ ﴿٢٣﴾

23. Analarınızı, kızlarınızı, kızkardeşlerinizi, halalarınızı, teyzelerinizi, erkek kardeşlerinizin kızlarını, kızkardeşlerinizin kızlarını, sizi emziren sütanalarınızı, süt kız kardeşlerinizi,[30] kayınvalidelerinizi ve kendileriyle zifafa girdiğiniz hanımlarınızdan olup, himayenizde bulunan üvey kızlarınızı nikâhlamak da size haram kılınmıştır. Eğer anneleriyle beraber olmadan ayrılmışsanız, üvey kızlarınızla nikâhlanmanızda herhangi bir sakınca yoktur. Ayrıca öz oğullarınızın hanımlarıyla nikâhlanmanız[31] ve iki kız kardeşi bir nikâh altında bulundurmanız da size haram kılınmıştır.[32] Ancak, İslâm öncesinde geçmiş olanlar affedilir. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

30 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Nesep yoluyla haram kılınanlar, süt emme yoluyla da haram kabul edilir." (Buhârî, Şehâdât 7, Farzu'l-humüs 4; Müslim, Radâ` 1).

31 Evlâtlığın ölmesi veya hanımını boşaması durumunda onun eşiyle evlenmek haram değildir. Çünkü evlâtlık, insanın öz oğlu değildir. Daha geniş bilgi için Ahzâb sûresi (33), 4 ve 37. âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

32 Âyette belirtildiği üzere iki kız kardeşi bir nikâh altında bulundurmak yasak olduğu gibi, bir hanımı halası veya teyzesiyle bir nikâh altında birleştirmek de (Buhârî, Nikâh 27; Müslim, Nikâh 33-40) mümkün değildir.

24. Sahibi bulunduğunuz câriyeler hâriç, evli kadınları nikâhlamanız da size haram kılınmıştır. Bunlari size Allah emretmiştir. Bunların dışındakiler, iffetli davranıp zina etmemek ve mehirlerini ödemek şartıyla, size helâl kılınmıştır. Evlenip de birlikteliğinden yararlandığınız hanımlara mehirlerini Allah'ın bir emri olarak veriniz.[33] Ama mehir belirlendikten sonra onu aranızda karşılıklı rıza ile artırıp eksiltmekte size herhangi bir günah yoktur. Şüphesiz Allah her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince yapandır.

25. İçinizden, hür ve mü'min kadınları nikâhlamaya maddî gücü yetmeyenleri, sahibi bulunduğunuz mü'min câriyelerle evlendirin. İmanınızın derecesini Allah daha iyi bilir. Sizler aynı soydan geliyorsunuz. O halde câriyeleri iffetli olmaları, açıkça veya gizli dostlar tutarak zina etmemeleri şartıyla ve sahiplerinin de izniyle nikâhlayın ve mehirlerini de örfe uygun bir şekilde geciktirmeden kendilerine verin. Eğer onlar evlendikten sonra zina ederlerse onların cezası hür kadınlara uygulanan cezanın yarısıdır. Câriyeleri nikâhlama izni, zinaya düşme korkusu olanlarınız içindir. Ama nefsinizi dizginler de, câriye almaktan vazgeçerseniz bu sizin için daha hayırlı olur. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْۚ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا
وَرَٓاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَۜ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ
فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةًۜ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ
فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْۜ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ
وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ
غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍۚ
فَاِذَٓا اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ
نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِۜ
ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْۜ وَاَنْ
تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

33 Burada sözü edilen mehir, normal evliliklerde kadına verilen nikâh bedelidir. Bunun, İslâm'ın ilk dönemlerinde kısa bir süre kabul edilmekle beraber, daha sonra Sünnet'le neshedilen müt'a nikâhı ile bir ilgisi yoktur.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de müt'a nikâhı hakkında şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Daha önce kadınlardan yararlanma konusunda size izin vermiştim. Ama şimdi Allah bunu kıyamete kadar haram kılmıştır. Kimin yanında bu durumdaki kadınlardan biri varsa onu serbest bıraksın ve onlara verdiklerinden hiçbir şeyi de geri almasın." (Müslim, Nikâh 21; Dârimî, Nikâh 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 405-407).

26. Allah, size hükümlerini beyan etmek, sizi daha önce yaşamış iyi insanların yollarına iletmek[34] ve tövbenizi kabul buyurmak ister. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

27. Allah, tövbenizi kabul edip, sizi bağışlamak isterken şehvet düşkünü insanlar sizin tamamen yoldan çıkmanızı ve günahlara dalmanızı isterler.[35]

28. Allah, yüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insanoğlu yaratılış itibariyle zayıftır, âcizdir.

29. Ey mü'minler! Karşılıklı rızaya dayanan bir ticaret dışında, birbirinizin malını aranızda haksız olarak yemeyin.[36] Kendi nefislerinizi de öldürmeyin.[37] Şüphesiz Allah sizlere pek merhametlidir.

30. Kim zulmedip haddi aşarak, bu yasaklanan fiilleri işlerse; Biz onu pek yakında o müthiş Cehennem ateşine sokacağız. Bu ise, Allah için pek kolaydır.

31. Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız,[38] Biz, sizin küçük günahlarınızı affederiz. Ve sizi çok güzel bir yere[39] yerleştiririz.

يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْۜ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ
عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ
اَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ
يُخَفِّفَ عَنْكُمْۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ
بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ
تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ
عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًاۜ وَكَانَ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ اِنْ تَجْتَنِبُوا
كَبَٓائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

---

34 Fâtiha sûresinde geçtiği gibi, daha önce gelip geçenler içinde doğru yolu bularak Allah'ın nimetlerine erişmiş olanların yoluna.

35 "O münafıklar, kendileri kâfir oldukları gibi, sizin de kâfir olmanızı ve sapkınlıkta eşit hale gelmenizi isterler." (Nisâ 4/89).

36 "Birbirinizin malını haksız şekilde yemeyin. Başkalarına âit bazı malları, günah olduğunu bile bile haksız yolla yemek için hâkimlere rüşvet vermeyin." (Bakara 2/188).

37 "Kendi nefislerinizi de öldürmeyin" ifadesi ya "Birbirinizi öldürmeyin" veya "İntihar etmeyin" anlamlarına gelmektedir.

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini yasakladığı cana kıymayın." (En'âm 6/151).

"Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin! Haksız yere öldürülen kimsenin velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir; o da misilleme yaparken ölçüyü aşmasın. Çünkü kendisine yetki verilmekle zâten yardım edilmiştir." (İsrâ 17/33).

Peygamber aleyhisselâmın intihar konusundaki bazı hadisleri şöyledir: "Kim, ne ile intihar ederse, kıyamet günü onunla azap olunur." (Buhârî, Edeb 44, 73, Eymân 7; Müslim, Îmân 176).

"Kim bir dağdan yuvarlanarak kendini öldürürse, o Cehennem ateşi içinde de ebedî olarak yuvarlanır. Kim zehir içerek kendini öldürürse, zehiri elinde Cehennem içinde ebedî olarak onu içmeye devam eder. Kim kendini bir demir parçasıyla öldürürse, o demir parçasını Cehennem'de karnına batırmaya devam eder durur." (Buhârî, Tıb 56; Müslim, Îmân 175)

Amr ibni Âs şöyle anlatıyor: "Peygamber Efendimiz beni Zâtü's-selâsil Savaşı'na gönderdi. Çok soğuk bir gecede ihtilâm olduğum (düşüm azdığı) için yıkanmam gerekti. Hastalanmaktan korktuğum için su ile yıkanmadım, teyemmüm ettim ve bu teyemmümle arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Resûlullah'ın yanına gelerek, durumu anlattığımda: 'Amr! Cünüpken arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?' buyurdu. Ben de: Allah'ın 'Kendi nefislerinizi de öldürmeyin. Şüphesiz Allah sizlere pek merhametlidir.' âyetini hatırladım, teyemmüm edip namaz kıldırdım, dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem güldü, hiçbir şey demedi." (Ebû Dâvûd, Tahâret 125; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/203, 204).

38 "Gündüzün iki ucunda, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu buyruklar, Allah'ı ananlara bir öğüttür." (Hûd 11/114).

"Onlar büyük günahlardan ve fuhşiyattan kaçınırlar; öfkelendiklerinde ise kusurları bağışlarlar." (Şûrâ 42/37).

"Onlar, ufak tefek günahlar dışında, günahın büyüklerinden ve fuhşiyattan kaçınırlar." (Necm 53/32).

"Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel yaparsa, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Bu ise pek büyük bahtiyarlıktır." (Tegâbün 64/9).

"Büyük günahlardan" söz eden yukarıdaki âyet-i kerîme, günahların büyük (kebîre) ve küçük (sagîre) olmak üzere iki kısma ayrıldığını göstermektedir.

Nitekim bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Helâk edici yedi büyük günahtan kaçının" buyurunca, sahâbîler: "Ey Allah'ın Resûlü! Helâk edici yedi günah hangileridir?" diye sordular. Peygamber Efendimiz de şöyle buyurdu: "Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, Allah'ın öldürülmesini yasakladığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina suçu isnad etmektir." (Buhârî, Vesâyâ 23, Tıbb 48, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145).

Resûlullah Efendimizin bir başka hadisi de şöyledir: "Büyük günahlardan kaçınılması halinde; beş vakit namaz ile iki Cuma namazı ve iki ramazan, aralarında işlenecek küçük günahlara kefarettir." (Müslim, Tahâret 16).

39 Âyetteki "güzel bir yer"le Cennet kastedilmektedir.

32. Allah'ın, bir kısmınıza diğerinden daha fazla verdiği şeylere göz dikip imrenmeyin.[40] Çünkü erkeklerin de kazandıklarından belli bir payı, kadınların da kazandıklarından belli bir payı vardır.[41] Allah'ın tükenmeyen hazinesinden isteyin.[42] Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

33. Ana-babanın ve diğer yakın akrabanın geride bıraktığı her şey için Biz mîrasçılar belirledik. Kendileriyle sözleşme yaptığınız kimselerin paylarını da verin.[43] Şüphesiz ki Allah her şeyi görmektedir.[44]

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ
عَلٰى بَعْضٍۜ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا
وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَۜ وَسْـَٔلُوا
اللّٰهَ مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَل۪يمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا
تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۜ وَالَّذ۪ينَ
عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَص۪يبَهُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٣٣﴾

40 "Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma! İman etmiyorlar diye de üzülme! Mü'minlere kol kanat ger!" (Hicr 15/88).

"Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Tâhâ 20/131).

"Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyor? Oysa dünya hayatında onların geçimlerini Biz bölüştürdük ve bir kısmı diğerlerini yanında çalıştırsın diye kimini ötekinden üstün seviyelere yükselttik. Fakat Rabbinin rahmeti, onların toplayabileceği her şeyden daha hayırlıdır." (Zuhruf 43/32).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Sadece iki kişiye gıpta edilir: Biri Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse. Diğeri de Allah'ın kendisine verdiği ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse." (Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3; Müslim, Müsâfirîn 268).

41 Yüce Allah, dünya işinde olsun, âhiret işinde olsun, çalışan kimsenin hak ettiği kazanç konusunda kadın-erkek ayırımı yapmamıştır.

"Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım." (Âl-i İmrân 3/195).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

42 "Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96).

"Şöyle de: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz. İnsan çok cimridir." (İsrâ 17/100).

43 Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümâdan rivayet edildiğine göre, Mekkeli Müslümanlar Medine'ye hicret edince, bir Muhacir ile bir Ensar birbiriyle kardeş yapılıyor ve onlar birbirlerine mîrasçı oluyorlardı. Daha sonra nâzil olan Enfâl sûresinin "Ama akraba olan Müslümanlar, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir" (Enfâl 8/75) âyetiyle o uygulama son buldu (Buhârî, Kefâlet 2, Tefsîr 4/7, Ferâiz 16).

44 "Şüphesiz ki Allah her şeyi görmektedir" ifadesi aynı şekilde Hac 22/17'de ve yakın ifadelerle Mâide 5/117; Ahzâb 33/55; Sebe' 34/47; Fussılet 41/53; Mücâdele 58/6; Bürûc 85/9'da da geçmektedir

34. Allah'ın insanların bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak âile içinde yüklendikleri malî sorumluluklar sebebiyle erkekler, kadınların koruyup kollayıcısı durumundadır. Dolayısıyla sâliha kadınlar itaatkârdırlar.[45] Allah'ın, onların kocaları üzerindeki haklarını korumasına karşılık, hanımlar da kocalarının bulunmadığı zamanlarda kendilerini, onların mallarını ve çocuklarını korurlar. Size karşı geleceklerinden endişe ettiğiniz hanımlarınıza önce nasihat edin, fayda vermezse yatakta yalnız bırakın, bu da sonuç vermezse onları hafifçe dövün.[46] Size itaat ederlerse artık onlara haksızlık etmek için herhangi bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, büyüktür.

35. Karı koca arasındaki anlaşmazlığın sürmesinden endişe ederseniz, erkeğin ve kadının âilelerinden birer hakem belirleyin. Eğer onlar karı kocanın arasını düzeltmek isterse, Allah onların aralarını uzlaştırır. Şüphesiz Allah, her şeyi bilir, kullarının yaptığı her şeyden haberdardır.

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ
بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْۜ
فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا
حَفِظَ اللّٰهُۜ وَالّٰت۪ي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّۚ فَاِنْ
اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ﴿٣٤﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَمًا
مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ يُر۪يدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ
بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا خَب۪يرًا ﴿٣٥﴾

45 Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Kadınların en hayırlısı, yüzüne baktığında seni mutlu eden, bir şey yapmasını istediğinde itaat eden, yanında bulunmadığın sırada, gerek nefsi ve gerekse malın açısından seni korumaya çalışan kadındır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 251, 432; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 453-455, nr. 1838)

"Dünya geçici bir faydalanmadan ibârettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır." (Müslim, Radâ` 64; Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5)

"Bir kadın beş vakit namazını kılar, orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse; ona 'Cennet'e, istediğin kapıdan gir' denilir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 191; İbni Hibbân, *es-Sahîh*, IX, 471; Elbânî, *Sahîhu't-tergîb ve't-terhîb*, II, 412, nr. 1932),

46 Vedâ haccında Peygamber Efendimiz kadınlarla ilgili olarak şu nasihatlerde bulunmuştur: "Hanımlarınız hakkında Allah'tan korkun. Onlar sizin yanınızda emânettir. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, istemediğiniz kimseyi evinize almamalarıdır. Eğer bu konuda sizi dinlemezlerse onları incitmeyecek şekilde hafifçe dövebilirsiniz. Onların sizin üzerinizdeki hakları ise, örfe uygun şekilde onları giydirmek, yedirip içirmektir." (Müslim, Hac 147).

İnsanlar arası ilişkilerin bir hukuk, bir de fazîlet yönü vardır. Bakara sûresi (2), 237. âyette işâret edildiği gibi, Kur'an bir yandan hukuku belirlerken, bir yandan da insanlara bunun daha ötesini göstererek onları bir fazîlet yarışına çağırır ki, dünya hayatının asıl amacı da, böylece, kimin daha güzel işler yapacağını belirlemektir. Âyette, erkeğin ve kadının karşılıklı sorumlulukları belirtilirken, bu sorumlulukların bir âile yuvasını tehdit edecek ölçülerde ihlâl edilmemesi için gereken önlemlerin de aşamalı olarak alınması bildirilmiştir. Bu aşamaların en başında güzelce öğüt vermek gelmektedir. Ancak öğüt fayda vermez de iş inatlaşmaya giderse, bu defa yatağını ayırma şeklinde bir önlem devreye girecek, o da sonuç vermezse, en son çâre olarak, hafifçe dövmeye başvurulabilecektir. Bu önlemler, meselenin vehamet kazandığı ve yuvayı tehdit etme istidadı taşıdığı hallerde devreye girebilecek ve son derece dikkatle, hakka tecavüz etmeden ve Allah'tan korkarak başvurulacak olağanüstü önlemlerdir; yoksa âile içi ilişkilerde kocanın karısını dövmesini esas alan bir uygulama aslâ değildir. Bu, işin hukuk tarafıdır. Konu bir bütün olarak önceki ve sonraki âyetlerle birlikte incelendiğinde görülecektir ki, Kur'an'ın âile hayatında gerek erkeğe, gerekse kadına gösterdiği hedefler, karşılıklı hukuka riâyet etmenin de ötesinde, bir fazîlet yarışı niteliğini taşımaktadır. Bu yarışta örnek alınacak kişi ise, hiç kuşkusuz, Kur'an'ın canlı timsali olan Peygamber Efendimizdir ki, onun hayatı boyunca bir kadına el kaldırmak şöyle dursun, kalp kırıcı bir söz söylediğini dahi gören olmamıştır. Onun tavsiye ve buyrukları da hep kadınlara iyi muâmele yönünde olmuştur. Peygamberimizin bu konudaki yanlış davranışlardan yakınmaları az değildir. Bir hadislerinde, "Sizden birisi, kölesini dövdüğü gibi karısını da dövmeye kalkışıyor. Halbuki akşam onunla aynı yatakta yatacaktır" (Buhârî, Tefsîr 91; Müslim, Cennet 49) buyuran Peygamberimiz, başka bir defa da, "Birçok kadın Muhammed âilesine gelerek kocalarını şikâyet ediyor. Kadınlarını döven o kimseler sizin hayırlınız değildir" (Ebû Dâvûd, Nikâh 42) şeklindeki sözleriyle, konunun ciddiyetine karşı ümmetini uyarmıştır. "Mü'minlerin imanca en mükemmeli, ahlâkı en güzel olanıdır; hayırlılarınız da kadınlarına karşı hayırlı olanlardır" (Tirmizî, Radâ` 11) buyruğu da Peygamberimizin iyi bilinen hadislerindendir. Ünlü Vedâ hutbesinde ise, Peygamber Efendimiz, bu âyeti (Nisâ 4/34) tefsir ederek uygulanmasına açıklık getirirken, aynı zamanda, kadınlara karşı iyi davranmayı da vurgulamıştır: "Ashâbım! Size, kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Çünkü onlar sizin himayenize verilmişlerdir. Apaçık bir ahlâksızlık işlemedikleri takdirde, onlar üzerinde zorbalığa hakkınız yoktur. Şâyet apaçık bir ahlâksızlık işleyecek olurlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın, sonra da acıtmayacak şekilde hafifçe dövün. Size itaat ettikleri takdirde, artık onlara karşı bahane aramayın." (Tirmizî, Radâ` 11).

36. Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babanıza iyilikte bulunun,[47] yakınlara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya,[48] yanınızda bulunan arkadaşa, yolcuya, yolda kalmış insana ve idâreniz altında bulunan hizmetçi ve kölelere de iyi davranın.[49] Çünkü Allah, büyüklenen ve durmadan kendini metheden kimseleri kesinlikle sevmez.[50]

37. Onlar cimrilik eden[51] ve insanları da cimriliğe teşvik eden, Allah'ın kendilerine bağışladığı zenginliği gizleyen kimselerdir.[52] Biz, bu nankörlere aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır.

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـٔاً
وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى
وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ
وَابْنِ السَّبٖيلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراًۙ
﴿٣٦﴾ اَلَّذٖينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرٖينَ عَذَاباً مُهٖيناًۚ ﴿٣٧﴾

---

47 "Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın. Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle!" (İsrâ 17/23).

"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme! Dönüşünüz yalnız Bana'dır. Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek haber vereceğim." (Ankebût 29/8).

"Biz insana, anne-babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur. Onun için, Bana şükret, anne-babana da teşekkür et. Dönüş ancak Bana'dır." (Lokmân 31/14).

"Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer. Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" dedi. "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Seni hoşnut kılacak güzel işler yapmayı bana nasip eyle; soyumdan gelenlere de iyilik ver. Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım." (Ahkâf 46/15).

48 Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Cebrâil bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mîrasçı kılacak sandım." (Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140-141).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin." (Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikāk 23; Müslim, Îmân 74, 75).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin." (Müslim, Îmân 77).

"Allah katında dostların en hayırlısı dostuna iyi davranandır. Allah yanında komşuların en hayırlısı komşusuna hayırlı olandır." (Tirmizî, Birr 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 167-168).

"Kendi yediğin senin için sadakadır. Çocuğuna yedirdiğin sadakadır, eşine yedirdiğin sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin sadakadır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 131, 132; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I/1, 814, nr. 452-453).

49 Benzer emirler, İsrâiloğulları'na da verilmiştir:

"Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, (...)' diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83).

50 "Kibirlenip de insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Lokmân 31/18).

"Kaybettiklerinize üzülmeyin, size verdiklerimizle de şımarmayın diye böyle yaptık. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Hadîd 57/23).

51 "Şeytan sizi fakir düşersiniz diye korkutur da cimriliğe ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya teşvik eder. Allah ise bağışlamayı ve bol nimet vermeyi vadeder. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Bakara 2/268).

"Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180).

"Siz öyle kimselersiniz ki, Allah yolunda harcamanız istendiğinde, bir kısmınız cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik ederse, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Çünkü gerçekten Allah zengin, siz ise muhtaçsınız. Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed 47/38).

"Öyle kimseler hem cimrilik eder, hem de insanlara cimriliği öğütler. Fakat kim Allah'ın buyruklarından yüz çevirirse şunu bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur; her türlü övgüye lâyık olan da O'dur." (Hadîd 57/24).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah, verdiği nimetin izini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır." (Tirmizî, Edeb 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 438; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, III, 280-281, 310-312, nr. 1290, 310, nr. 1320).

52 "Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden pek çoğu halkın malını haksız yere yerler ve onları Allah'ın yolundan alıkorlar. Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanları pek acı bir azap ile müjdele! Kıyamet gününde o altın ve gümüşler, Cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara: "İşte kendiniz için biriktirdikleriniz, şimdi tadın bakalım biriktirdiklerinizin cezasını!" denilecek." (Tevbe 9/34-35).

38. Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde, mallarını insanlara gösteriş için harcayanları da Allah sevmez.[53] Şeytan kime dost ve arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır![54]

39. Onlar da Allah'a ve âhiret gününe inanıp, Allah'ın kendilerine bağışladığı imkânlardan başkalarına da harcasalardı ne olurdu?[55] Ama Allah, onların ne yaptığını çok iyi bilmektedir.

40. Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez.[56] Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır[57] ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir.[58]

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَكُنِ
الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَٓاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا
عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً
يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

---

53 "Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcayanlar gibi başa kakıp gönül yıkmak sûretiyle hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Bu şekilde hayır yapan kimsenin durumu, üzerinde bir parça toprak bulunan ve şiddetli bir yağmurun çırılçıplak bıraktığı bir kaya gibidir. Böylesi adamlar yaptıkları hiçbir iyiliğin faydasını göremezler. Allah kâfirleri doğru yola ulaştırmaz." (Bakara 2/264).

Malını insanlara gösteriş için harcamak bir bakıma şirktir. Şu hadîs-i şerîfler, şirk ile yapılan amelin hiçbir değer taşımadığını ifade etmektedir:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir kudsî hadiste Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Ben, her türlü ortaklıktan uzağım. Kim yaptığı bir ibâdette Benden başkasını Bana ortak koşarsa, o kişiyi de, ortak koştuğunu da reddederim." (Müslim, Zühd 46).

"Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kişi, Allah'ın huzuruna getirilen bir şehit olacaktır. Allah Teâlâ dünyada ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da bu nimetleri hatırlar ve bunlara sahip olduğunu itiraf eder. Cenâb-ı Hak ona 'Peki, bunlara karşı sen ne yaptın?' diye sorar. O da: 'Şehit düşünceye kadar cihad ettim' diye cevap verir. O zaman Allah Teâlâ: 'Yalan söylüyorsun. Sen, ne babayiğit adam desinler diye savaştın, o da denildi' buyurur. Sonra Cenâb-ı Hakk'ın emriyle o kişi yüzüstü Cehennem'e atılır. Âlim desinler diye ilim öğrenen, cömert adam desinler diye malını harcayan kimseler de aynı şekilde Cehennem'e atılırlar (Daha geniş bilgi için bk. Müslim, İmâret 152).

54 "Görmedin mi, Biz şeytanları kâfirlere musallat ettik, onları durmadan günah ve isyana tahrik etmekteler?" (Meryem 19/83).

"Biz onlara öyle arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları ne varsa hepsini onlara hoş gösterdiler. Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap vaadi onlar için de gerçek oldu. Çünkü öncekiler de bunlar gibi mahvolup gitmişti." (Fussılet 41/25).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar. Sonunda huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı! Sen ne kötü arkadaşsın!" der." (Zuhruf 43/36-38).

"Arkadaşı der ki: "Rabbimiz, onu ben azdırmadım. O zâten derin bir sapıklıktaydı." (Kâf 50/27).

55 "Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir." (Bakara 2/207). Allah rızası için harcayanların durumu ve âhiretteki kazançlarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

56 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir." (Enfâl 8/51). Konuyla ilgi âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

57 "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohuma benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir." (Bakara 2/261).

"Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir." (En'âm 6/160).

"Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz." (Enbiyâ 21/47).

"Kim huzurumuza bir iyilikle gelirse, ondan daha hayırlısıyla karşılık bulur. Üstelik onlar o günün dehşetinden de güven içindedirler." (Neml 27/89).

"Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O her şeyden hakkıyla haberdardır." (Lokmân 31/16).

"Kim güzel bir iş yaparsa, bu güzel işe karşılık Biz onun güzelliğini daha da arttırırız. Çünkü Allah çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir." (Şûrâ 42/23).

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Allah'ın herkese emeğinin karşılığını vereceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

58 Yani Allah, kulun amelinin sevabını hiç eksiltmediği gibi, cezasında da artırmaya gitmez. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Allah mü'min kulun iyiliğini eksiltip zulmetmez. Mü'min dünyada yaptığı iyiliğe karşılık rızıkla mükâfâtlanır; âhirette de ayrıca mükâfâtını görür. Kâfir ise dünyada yaptığı iyiliğin karşılığını alır, âhirette ona hiçbir karşılık yoktur." (Müslim, Kıyâmet 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 125, 283).

41. Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?[59]

42. Dünyada iken hakkı inkâr edip Peygamber'e karşı gelenler, kıyamet gününde yerle bir olmayı arzu edecekler[60] ve amellerinden hiçbir şeyi Allah'tan gizleyemeyecekler.[61]

43. Ey iman edenler! Sarhoşken ne dediğinizi bilmedikçe,[62] cünüpken de yıkanmadıkça -yolcu olanlarınız hâriç- namaza yaklaşmayın. Eğer hasta ya da yolcu iseniz veya sizden biri abdestini bozmuşsa veyahut kadınlarınızla cinsel ilişkide bulunmuşsanız; bu durumlarda abdest alacak veya yıkanacak su da bulamazsanız, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: yüzünüzü ve kollarınızı onunla meshedin.[63] Şüphesiz ki Allah çok affedici, engin merhamet sahibidir.

44. Baksana! Kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olanlar sapıklığı benimsiyorlar ve sizin de yoldan çıkıp küfre düşmenizi istiyorlar.[64]

فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ
وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ
يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ
تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُۜ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ
حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا
الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا
تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتّٰى
تَغْتَسِلُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ
اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ
النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا
طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى
الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ
الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

---

59 "Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek." (Nahl 16/84). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Her ümmete kendi içinden bir şâhit çıkaracağımız kıyamet gününü hatırla! Seni de bu ümmete şâhit tutacağız." (Nahl 16/89).

Abdullah ibni Mes`ûd'un rivayet ettiğine göre, bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona, "Bana Kur'an oku!" buyurmuştu. İbni Mes`ûd olayın devamını şöyle anlatmıştır: "Kur'an sana indirildiği halde onu sana ben mi okuyacağım?" dedim. Allah'ın Elçisi, "Evet, ben Kur'an'ı bir başkasından dinlemeyi pek severim" buyurdu. Ben de ona Nisâ sûresini okumaya başladım. "Biz her ümmetten o ümmetin yapıp ettiklerine bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?"

âyetine gelince, "Şimdilik yeter!" buyurdu. Bir de baktım ki, gözlerinden yaşlar süzülüyor (Buhârî Tefsîr 4/41, Fezâilü'l-Kur'ân 32, 33, 35; Müslim, Müsâfirîn 247, 248).

60 "Gerçek şu ki, Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün insan kendi elleriyle yaptıklarına bakar; kâfir de "Keşke toprak olsaydım" der." (Nebe' 78/40).

61 "O gün onların ağızlarını mühürleriz de işledikleri günahları Bize elleri söyler, ayakları da şâhitlik eder." (Yâsîn 36/65).

"Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap ortaya konur. Peygamberler ve şâhitler getirilir. Kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hüküm verilir. Herkese yaptığı işin karşılığı tastamam ödenir. Aslında Allah onların yaptıklarını pek iyi bilmektedir." (Zümer 39/69-70).

"İşte o gün, yeryüzü bütün haberlerini anlatır." (Zilzâl 99/4).

62 Âyetin bu kısmı içkinin kesin olarak yasaklanmasından önceki safhayı ifade etmektedir. İçkinin dört safhada yasaklandığı Bakara sûresi (2), 219. âyetin dipnotunda anlatılmıştır. Bu âyetin nüzûl sebebini Hz. Ali şöyle anlatmıştır: "Abdurrahman ibni Avf bizi ziyafete çağırıp içki ikram etti. İçki bizi iyice sarhoş etti. Derken namaz zamanı geldi, beni öne geçirdiler; ben de namazda Kâfirûn sûresini yanlış okudum; 'Ey kâfirler! Sizin taptıklarınıza tapmam, siz de bizim kulluk ettiğimiz Allah'a kulluk etmezsiniz' diyecek yerde 'Ben sizin taptıklarınıza taparım, biz sizin taptıklarınıza taparız' dedim. Bu âyet bu sebeple nâzil oldu (Ebû Dâvûd, Eşribe 1; Tirmizî, Tefsîr 4/12).

63 "Ey iman edenler, namaz kılacağınız zaman yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin ve bileklere kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz boy abdesti alın. Şâyet hasta veya yolculuk halinde iseniz, yahut tuvalete gitmişseniz, veyahut cinsel ilişkide bulunmuşsanız abdest almak veya gusletmek için su bulamadığınız takdirde, temiz bir toprakla teyemmüm ederek, onunla elinizi ve yüzünüzü meshedin. Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez, Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister." (Mâide 5/6).

Bir yolculuk sırasında Resûl-i Ekrem Efendimiz sabah namazını kıldırırken Müslümanlardan biri namaz kılmadı. Namazdan sonra Allah'ın Elçisi ona niçin kendileriyle birlikte namaz kılmadığını sorunca, o zât cünüp olduğunu söyledi. Peygamber Efendimiz ona teyemmüm ederek namaz kılmasını söyledi. O da öyle yaptı (Buhârî, Teyemmüm 6, 9, Menâkıb 25; Müslim, Mesâcid 312).

Peygamber Efendimiz, teyemmümün bu ümmete sunulan ilâhî bir ikram olduğunu şöyle dile getirmiştir: "Diğer insanlara üç bakımdan üstün kılındık: Saflarımız meleklerin safları gibi değerli, yeryüzü bize mescid kılındı. Su bulamadığımız zaman da teyemmüm etmemiz için toprak bize temiz kılındı." (Müslim, Mesâcid 4).

64 "Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden kâfir yapmak ister. Onlar gerçeği apaçık gördükten sonra, bunu içlerindeki kıskançlık yüzünden yaparlar. Allah'ın emri gelinceye kadar onları hoş görün, bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir." (Bakara 2/109).

"Ehl-i kitaptan bir kısmı sizi doğru yoldan saptırmak ister. Oysa onlar sadece kendilerini saptırırlar da farkına bile varmazlar." (Âl-i İmrân 3/69).

"O münafıklar, kendileri kâfir oldukları gibi, sizin de kâfir olmanızı ve sapkınlıkta eşit hale gelmenizi isterler." (Nisâ 4/89).

"Onlar sizi ele geçirecek olsalar size olan düşmanlıklarının gereğini yaparlar; ellerini ve dillerini ancak kötülük niyetiyle size uzatırlar ve sizin kâfir olmanızı cân ü gönülden arzu ederler." (Mümtehıne 60/2).

45. Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Dost olarak Allah kâfidir, yardımcı olarak da Allah yeter.[65]

46. Yahudilerden bir kısmı da, kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrif ederler.[66] Peygamber'e de, dillerini eğip bükerek ve din ile alay ederek "Sözünü işittik ama karşı çıkıyoruz!" İşit, işitmez olasıca! Ve "Bizi gözet" derler.[67] Halbuki onlar, bunun yerine, "İşittik, itaat ediyoruz"; "Dinle" ve "Bize bak" deselerdi, gerçekten de kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah inkârları yüzünden onlara lânet edip rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onların pek azı iman eder.[68]

47. Ey Ehl-i kitap! Biz birtakım yüzleri tersine çevirip ense gibi dümdüz etmeden ve Cumartesi gününe saygı göstermeyen kimseleri[69] lânetlediğimiz gibi sizi de lânetlemeden önce, yanınızdaki Tevrat'ı doğrulamak üzere indirdiğimiz kitaba iman edin.[70] Allah'ın emri, mutlaka yerine gelir.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى
بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ
الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا
بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْ وَاَقْوَمَ وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا
مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا
عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ
السَّبْتِ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

---

65 "Sizin dostunuz ve yardımcınız yalnız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır." (Âl-i İmrân 3/150).

"Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez. Ama sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde inananlar yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Âl-i İmrân 3/160).

66 "Şimdi onların size inanmalarını mı bekliyorsunuz? Oysa onlardan bir kısmı, Allah'ın kelâmını dinleyip anladıktan sonra bile onu kasten bozup değiştirirler." (Bakara 2/75).

"Ehl-i kitaptan bir kısmı; aslında kitapta olmadığı halde, sizin kitapta öyle olduğunu zannetmeniz için kitabı okurken

dillerini eğip bükerler; böylece çarpıttıkları şeyi Allah göndermediği halde, onun Allah'tan olduğunu söylerler; onlar bile bile Allah adına yalan uydururlar." (Âl-i İmrân 3/78).

"Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık. Onlar kelimeleri yerlerinden oynatıp değiştirirler; kendilerine verilen öğütten ders almayı unutmuşlardır." (Mâide 5/13).

67 Âyetin orijinalinde geçen "râinâ" kelimesi Arap dilinde her ne kadar "Bizi gözet, bizim durumumuzu dikkate al" anlamına gelse de, İbrânî dilinde "râinâ" diye söylendiğinde "Bizim kötü kişimiz, çobanımız" anlamına gelmektedir. Bu iki kelimenin telaffuzu aynı olduğu için, onlar bunu söylemekten sakındırılıp, bunun yerine "Unzurnâ = Bize bak" demeleri emredilmiştir. Kaldı ki Yahudiler, bu kelimeyi dillerini eğip bükerek söylediklerinden onların, bunun Arapçadaki anlamını mı, yoksa kendi dillerindeki mânasını mı kastettikleri belli olmuyordu.

68 "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalplerimiz örtülüdür, demeleri yüzünden Biz onları cezalandırdık. Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Pek azı dışında onlar iman etmezler." (Nisâ 4/155).

"Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık." (Mâide 5/13).

69 Cumartesi gününe saygı göstermeyen bu kimseler; Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiğine göre, Allah'a karşı gelmiş ve canlarının istediği şekilde hareket ederek, ilâhî sınırı çiğnemişler, bu yüzden de maymunlar ve domuzlar haline çevrilmişlerdir. Daha geniş bilgi için Bakara ve A'râf sûrelerindeki ilgili âyetlere bakılabilir (Bakara 2/65; A'râf 7/163, 166).

70 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

48. Allah, Kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz,[71] ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur.[72]

49. Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi?[73] Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez.[74]

50. Hele şunlara bak! Nasıl da Allah adına yalan uyduruyorlar! Apaçık bir günah olarak bu onlara yeter!

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا
دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ
افْتَرٰٓى اِثْماً عَظ۪يماً ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ
يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْۜ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُ وَلَا
يُظْلَمُونَ فَت۪يلاً ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَۜ وَكَفٰى بِه۪ٓ اِثْماً مُب۪يناً ﴿٥٠﴾

---

71 Furkān sûresi (25), 70. âyette, şirkten tövbe edip, iman eden ve ameli sâlih işleyen kimselerin geçmiş günahlarının iyiliklere çevrileceği; Enfâl sûresi (8), 38. âyette, küfürlerinden vazgeçtiklerinde, geçmiş günahlarının bağışlanacağı; buna karşılık şirkle beraber öldükleri takdirde, Allah'ın kendilerine Cennet'i haram kılacağı ve barınaklarının Cehennem ateşi olacağı (Mâide 5/72), Cennet nimetlerinin kendilerine yasaklandığı (A'râf 7/50) bildirilmektedir. Bir başka âyette (Hac 22/31) şirk içinde öldüğü takdirde müşrikin kurtuluşunun olmadığı anlatılırken, Lokmân sûresi (31), 13. âyette, şirkin büyük bir zulüm olduğu ifade edilmektedir. En'âm sûresi (6), 82. âyette, imanlarını şirke bulamayanların ancak güven ve emniyette olacağı, doğru yolu bulacağı anlatılmaktadır.

"De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Zümer 39/53).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ her günahı bağışlayabilir; yalnız müşrik (bazı rivayetlere göre kâfir) olarak öleni ve bir mü'mini kasten öldüren mü'mini bağışlamaz." (Ebû Dâvûd, Fiten 6; Nesâî, Tahrîm 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 99).

Bir kudsî hadiste de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kim Bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, Ben kendisini bir o kadar mağfiretle karşılarım." (Müslim, Zikir 22; Tirmizî, Daavât 99; İbni Mâce, Edeb 58).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Cebrâil bana geldi; 'Ümmetinden Allah'a ortak koşmayarak ölen kimse Cennet'e girer' dedi" buyurunca, Ebû Zer el-Gıfârî: "Zina edip hırsızlık yapsa da mı?" diye sordu. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi: "Zina da etse, hırsızlık da yapsa neticede Cennet'e girer" buyurdu (Buhârî, İstikrâz 3, Rikāk 14; Müslim, Zekât 32).

Yine Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilâh yoktur diyerek iman eden ve bu iman üzere

ölen kimse, zina etmiş, hırsızlık yapmış olsa da Cennet'e girecektir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 166).

72 "Şüphesiz Allah, Kendisine şirk koşulmasını aslâ bağışlamaz. Ama dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Allah'a şirk koşan ise, derin bir sapıklığa düşmüş olur." (Nisâ 4/116).

"Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kapıp parçaladığı veya rüzgârın uzak bir yere savurduğu kimseye benzer." (Hac 22/31).

"Gerçek şu ki, sana da, senden öncekilere de, "Allah'a ortak koşacak olursan bütün yaptıkların boşa gider ve mahvolup gidenlerden olursun" diye vahyolunmuştur." (Zümer 39/65).

73 Burada sözü edilenler, "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" (Mâide 5/18); "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" (Bakara 2/111) diye iddiada bulunan Yahudi ve Hıristiyanlardır.

"Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/174).

"Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur; Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/77).

"Ey iman edenler! Şeytanın izinden gitmeyin. Kim şeytanın izinden giderse, bilsin ki o, kendisinden hep hayâsızlığı, dinin ve aklın kabul etmediği şeyleri yapmasını ister. Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti olmasaydı, içinizden hiç kimse aslâ temize çıkamazdı. Ama Allah dilediği kullarını temize çıkarır. Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir." (Nûr 24/21).

"Sizi topraktan yarattığında da, annelerinizin karınlarında siz birer cenin halinde iken de sizi en iyi bilen O'dur. O halde siz kendinizi temize çıkarmayın; kimin takvâ sahibi olduğunu en iyi O bilir." (Necm 53/32).

74 "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

"Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, Biz ona pek yakında büyük bir mükâfât vereceğiz." (Nisâ 4/74).

"Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri geldiğinde, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir." (Yûnus 10/47).

"Kitabı sağından verilenler kitaplarını okuyacaklar ve onlara zerre kadar zulmedilmeyecek." (İsrâ 17/71).

"Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap ortaya konur. Peygamberler ve şâhitler getirilir. Kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hüküm verilir. Herkese yaptığı işin karşılığı tastamam ödenir. Aslında Allah onların yaptıklarını pek iyi bilmektedir." (Zümer 39/69-70).

51. Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Onlar aslı, esası olmayan birtakım bâtıl şeylere ve şeytanî güçlere[75] inanırlar; kâfirler için de: "Bunlar, mü'minlerden daha doğru bir yolda" derler.[76]

52. İşte onlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir.[77] Allah'ın lânetine uğrayan kişiye de yardım edecek birini bulamazsın.[78]

53. Yoksa onların Allah'ın mülk ve saltanatında bir payları mı var? Eğer öyle olsaydı, onlar insanlara bir zırnık bile vermezlerdi.[79]

54. Yoksa onlar, Allah'ın insanlara lütuf ve kereminden bağışladığı nimetleri mi kıskanıyorlar! Biz İbrâhim âilesine de kitap ve hikmet verdik[80] ve onlara büyük bir saltanat bahşettik.

55. Onlardan bir kısmı İbrâhim'e inanmış, bir kısmı da ondan yüz çevirmiştir. İnanmayanlara Cehennem'in alevli ateşi yeter!

56. Âyetlerimizi inkâr edenleri pek yakında korkunç bir ateşe sokacağız. Onların derileri pişip yandıkça, yeniden azabı tatsınlar diye derilerini yenileyeceğiz. Çünkü Allah, karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ
الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ أَهْدٰى مِنَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ
نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ
فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ
يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِهِ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ إِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾
فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ
وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا
الْعَذَابَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾

---

75 "Şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur." (Bakara 2/256). Şeytanî güçler hakkında açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

76 Yahudiler, Mekke müşriklerini, mü'minlere tercih ederler.

77 Lânet, Allah'ın, bir kimseyi, rahmetinden, af ve merhametinden mahrum bırakması anlamında dinî bir terimdir.

"Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/89).

"Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir." (Bakara 2/161).

78 "Allah'ın vadettiği bu mükâfât ne sizin kuruntularınıza göredir, ne de Ehl-i kitabın kuruntularına göre. Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaktır." (Nisâ 4/123).

"Şüphesiz münafıklar, Cehennem'in en aşağı tabakasındadır. Onları kurtaracak hiçbir yardımcı bulamazsın." (Nisâ 4/145).

"Allah o kâfirleri, emellerine erişememiş halde, öfkeleriyle yüzüstü bıraktı. Allah savaşta mü'minleri kâfirlere karşı korudu. Çünkü Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Ahzâb 33/25).

79 "Şöyle de: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz. İnsan çok cimridir." (İsrâ 17/100).

80 "Allah, Îsâ'ya okuyup yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecektir." (Âl-i İmrân 3/48).

"O zaman Allah şöyle buyurur: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla! Hani seni Rûhulkudüs ile desteklemiştim de hem beşikteyken hem yetişkinlik çağında insanlarla konuşurdun. Hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim." (Mâide 5/110).

"Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Zira O aranızdan peygamberler çıkardı; sizi hükümdarlar yaparak hürriyetinize kavuşturdu ve hiçbir millete vermediğini size verdi." (Mâide 5/20).

57. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onları da içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz; orada ebedî olarak kalacaklardır. Ayrıca orada onlar için tertemiz eşler de vardır.[81] Biz onları, serin ve hoş gölgeler altına alacağız.[82]

58. Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi,[83] insanlar arasında hüküm verdiğinizde de adaletle hükmetmenizi emreder.[84] Allah'ın size verdiği öğüt ne güzeldir! Şüphesiz Allah her şeyi duyan, her şeyi görendir.[85]

59. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin ve içinizden kendilerine yetki verdiğiniz yöneticilere de itaat edin.[86] Bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde, -eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız- o hususta Allah'a ve Resûlüne başvurunuz.[87] Böyle yapmanız daha hayırlı ve neticesi daha güzeldir.

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًاۜ لَهُمْ فٖيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلٖيلًا ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ
اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا
حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ
اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
سَمٖيعًا بَصٖيرًا ﴿٥٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا
اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِى
الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فٖى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ
اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوٖيلًا ﴿٥٩﴾

---

81 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

"Dünyanın cazibesine gönlünü kaptıranlara de ki: Size bundan daha güzelini haber vereyim mi? Takvâ sahiplerine içinden ırmaklar akan Cennetler vardır; onlar orada ebediyen kalacaklardır; ayrıca tertemiz eşler de onlar içindir ve hepsinden önemlisi Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah, kullarının yaptığını görmektedir." (Âl-i İmrân 3/15).

82 "Takvâ sahiplerine vadedilen Cennet'in özellikleri şöyledir: İçinde ırmaklar çağlar; meyvesi de gölgesi de devamlıdır. Müttakilerin mutlu sonu işte budur." (Ra'd 13/35).

"Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Cennetliklerin gölgelerde dinlenmesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Orada koltuklara kurulmuşlardır; ne güneş sıcağı görürler orada, ne dondurucu soğuğu. Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış, meyveleri ise hemen koparılacak gibi eğilmiştir." (İnsan 76/13-14).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cennet'te öyle büyük bir ağaç vardır ki, idmanlı bir at binicisi bile, onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz." (Buhârî, Rikâk 51; Müslim, Cennet 8).

Başka bir rivayete göre ise: "Bir süvari o ağacın gölgesinde yüz sene gider de bir ucundan diğerine varamaz" buyurmuştur (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîr 56/1; Müslim, Cennet 8).

83 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Emâneti, sana güven duyup, emânet edene tastamam geri ver; sana hâinlik edene sen hâinlik etme!" (Ebû Dâvûd, Büyû 79; Tirmizî, Büyû 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 414).

84 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Nisâ 4/135). Adaletli olmakla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

85 Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz yüce Allah, zulmetmediği sürece hâkimle beraberdir. Zulmetmeye başladığında, ondan uzaklaşır." (İbni Mâce, Ahkâm 2; İbni Hibbân, es-Sahîh, XI, 448, nr. 5062; Elbânî, *Sahîhu't-tergîb ve't-terhîb*, II, 522, nr. 2196).

86 Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Üzerinize tayin edilen yönetici, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat ediniz." (Buhârî, Ezân 54, 56, Cihâd 39).

"Allah'a isyan emredilmedikçe Müslümana düşen görev, hoşuna gitse de, gitmese de, dinleyip itaat etmektir. Ama isyan etmesi emredilirse o zaman dinleyip itaat etmesi gerekmez." (Buhârî, Cihâd 109, Ahkâm 4; Müslim, İmâret 38).

Çünkü yine Resûlullah'ın buyurduğu gibi: "Ülü'l-emre itaat meşrû konulardadır. Allah'a isyan olan yerde mahlûka itaat olmaz." (Buhârî, Âhâd 1; Müslim, İmâret 39).

87 "Anlaşmazlığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a âittir. Rabbim olan Allah işte budur. Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum." (Şûrâ 42/10).

"Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere, içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça, gerçek mü'min olamazlar." (Nisâ 4/65). Konuyla ilgili olarak bu âyetin dipnotuna da bakınız.

"Onlara, Müslüman ordusunun güvenliği veya hezimetine dair bir haber geldiğinde onu yayarlar. Oysaki onlar, o haberi Peygamber'e ve aralarındaki yetkili kimselere bildirselerdi, içlerinden işin içyüzünü yorumlayabilenler, o haberin eğrisini doğrusunu anlayıp, ne yapılması gerektiğini bilirlerdi. Size Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, pek azınız hâriç şeytana uyup giderdiniz." (Nisâ 4/83).

"Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir!" (Nisâ 4/122).

"Yoksa onlar Câhiliye devrinin hükmünü mü arıyorlar? Fakat kesin bir bilgi ve inançla iman edenler için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim var?" (Mâide 5/50).

"Vaadine Allah'tan daha vefalı kim vardır?" (Tevbe 9/111).

Mealini verdiğimiz ve dipnotta zikrettiğimiz âyetler şunu göstermektedir: Kur'an ve Sünnet'in hakemliğini kabul etmeyenler, Allah'a ve âhirete inanmış sayılmazlar.

60. Hem sana indirilene hem de senden önce indirilenlere inandıklarını iddia edenlere bir baksana! Onlar, reddetmekle emrolundukları şeytanî güçlerin[88] hükmüne başvurmak istiyorlar.[89] Oysa o azgın şeytan kendilerini doğru yoldan uzaklaştırıp, korkunç bir sapkınlığa düşürmek ister.[90]

61. Onlara: "Allah'ın indirdiği kitabın ve Peygamber'in hükmüne gelin!" denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.[91]

62. İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiği zaman halleri nice olur? Kaldı ki sonra Allah'a yemin ederek "Biz iyilik edip, insanlar arasında uzlaşma sağlamaktan başka bir şey düşünmedik" diyerek sana gelirler.

63. İşte onlar, kalplerinde olan her şeyi Allah'ın bildiği kimselerdir. Onun için sen, onlara aldırma! Onlara nasihat et ve ruhlarına işleyecek etkili sözler söyle.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرٖيدُونَ
اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا
اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖۜ وَيُرٖيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ
ضَلَالاً بَعٖيدًا ﴿٦٠﴾ وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ
الْمُنَافِقٖينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًاۚ ﴿٦١﴾
فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدٖيهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُ۫كَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا
اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْفٖيقًا ﴿٦٢﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ
يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فٖي قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ
وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فٖٓي اَنْفُسِهِمْ قَوْلاً بَلٖيغًا ﴿٦٣﴾

88 "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru ile eğri birbirinden açıkça ayrılmıştır. Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur." (Bakara 2/256).

"Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Onlar aslı, esası olmayan birtakım bâtıl şeylere ve şeytanî güçlere inanırlar; kâfirler için de: "Bunlar, mü'minlerden daha doğru bir yolda" derler." (Nisâ 4/51).

"Mü'minler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise şeytanî güçlerin yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşınızı sürdürünüz. Çünkü şeytanın hîlesi pek zayıftır." (Nisâ 4/76).

"Şöyle de: "Allah katında cezası daha ağır olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere tapanlardır." (Mâide 5/60).

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti." (Nahl 16/36).

"Şeytanî güçlere kulluk etmekten kaçınıp da Allah'a yönelenler için müjde vardır. Müjdele o kullarımı!" (Zümer 39/17).

89 Çünkü inanan kimsenin tâğûtu inkâr etmesi gerekirdi:

"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru ile eğri birbirinden açıkça ayrılmıştır. Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Bakara 2/256).

90 "Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır: "O kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve çılgın ateşin azabına sürükler." (Hac 22/4). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

91 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler." (Bakara 2/170). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

64. Biz, gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izniyle yalnız kendisine itaat edilsin diye gönderdik.[92] Onlar, nefislerine zulmedince hemen sana gelip Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve sen de Allah'ın Resûlü olarak onlar için mağfiret dileseydin, onlar Allah'ın tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli olduğunu mutlaka görürlerdi.[93]

65. Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere, içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça, mü'min olamazlar.[94]

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ
اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُكَ
فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ
لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَح۪يمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا
وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ ف۪يمَا
شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ
حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْل۪يمًا ﴿٦٥﴾

---

92 Çünkü peygambere itaat Allah'a itaattir. "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik." (Nisâ 4/80).

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Âl-i İmrân 3/31).

93 İşte bu âyet apaçık bir şefaat emridir ve Peygamber şefaatinin sonucunu da "Allah'ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulmak." şeklinde açıklamaktadır.

"Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile. Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159).

"Mü'minler, Allah'a ve peygamberine iman etmiş kişilerdir. Onlar Peygamberle beraber toplumu ilgilendiren önemli bir iş için biraraya gelmişken, ondan izin almadan ayrılıp gitmezler. Şüphesiz senden izin alanlar, Allah'a ve Resûlüne iman edenlerdir. Bu sebeple şâyet bazı özel işleri için senden izin isterlerse sen uygun gördüklerine izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Nûr 24/62).

"Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile. Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de." (Muhammed 47/19).

"Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, doğurdukları çocuklar hakkında yalan uydurmamak, meşrû olan bir işte sana karşı gelmemek üzere biat etmek istediklerinde, onların biatını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Mümtehıne 60/12).

94 "Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır." (Ahzâb 33/21). Resûl-i Ekrem'in ve diğer peygamberlerin örnek oluşuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

Ağırlıklı olarak bu sûrede, ayrıca daha başka pek çok yerde önemle vurgulandığı üzere (Örnek olarak bk. Mâide 5/2; Enfâl 8/24; Nûr 24/47-54; Ahzâb 33/21, 36; Haşr 59/7), Peygamber'e itaat etmek, Allah'a itaatin en önemli şartı durumundadır. Onun sünneti de, Müslümanların Kur'an ile birlikte başvuracakları bir kaynak olarak gösterilmiştir. Bunu çeşitli gerekçelerle eğip bükmek, Kur'an'ı öne çıkarıyorum bahanesiyle Sünnet'in önemini düşürmeye kalkışmak, hiçbir şekilde doğru değildir; bu tür davranışlara karşı Peygamberimizin de şiddetli uyarıları vardır:

"Sakın, sizden birini, kendisine benden bir emir veya yasak ulaştığı zaman, koltuğuna oturup da 'Ben Kur'an'dan başkasını bilmem; Allah'ın kitabında ne gördüysek ona uyarız' derken bulmayayım." (Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 10).

"Haberiniz olsun, koltuğuna kurulmuş bir adamın, kendisine benden bir hadis ulaştığında, 'Sizinle bizim aramızda Allah'ın kitabı vardır; onda haram bulduğumuzu haram sayar, onda helâl bulduğumuzu helâl biliriz' demesi yakındır. Şurası muhakkak ki, Resûlullah'ın haram kıldığı şey de, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir." (Tirmizî, İlim 10).

Âyet, Müslümanların, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin vereceği hükmü gönül rızasıyla benimsemeleri gerektiğini anlatmaktadır. Âyetin nüzûl sebebi, Muhacirlerden Zübeyr ibni Avvâm ile Ensardan bir zât arasında çıkan bahçe sulama anlaşmazlığıdır. Bu anlaşmazlığın doğmasına neden olan su arkı, önce Hz. Zübeyr'in hurmalığına uğruyor, sonra Medineli sahâbînin tarlasını suluyordu. Hz. Zübeyr hurmalığını sulayacağı sırada Medineli sahâbî suyu önce kendisinin kullanacağını söyleyerek ona itiraz edince, anlaşmazlığı Peygamber Efendimize ilettiler; o da: "Zübeyr! Bahçeni sula, sonra suyu alıkoymayıp komşuna ver!" buyurdu. Fakat komşusu: "Ey Allah'ın Elçisi! O, halanın oğlu olduğu için mi böyle hükmediyorsun?" diyerek Resûl-i Ekrem'in verdiği karara itiraz etti. Peygamberlik makamına gerekli saygının gösterilmediğini gören Resûlullah Efendimizin rengi attı ve Hz. Zübeyr'e su hakkını sonuna kadar kullanmasını tavsiye ederek: "Zübeyr! Tarlanı sula! Sonra suyu, hurma ağaçlarının köklerine ulaşıncaya kadar bahçende tut!" buyurdu. İşte bu âyet de bu olay üzerine nâzil oldu (Buhârî, Müsâkât 6, 7, Sulh 12, Tefsîr 12; Müslim, Fezâil 129).

66. Biz onlara: "Canınızı verin veya ülkenizi terkedin" diye bir emir verseydik;[95] içlerinden pek azı bu emri yerine getirirdi. Halbuki onlar kendilerine yapılan nasihati tutsalardı, onlar için daha hayırlı olur, azim ve sebatları daha da artardı.

67. O zaman onlara kendi yanımızdan büyük bir mükâfât verirdik.

68. Ve onları, dosdoğru bir yola iletirdik.[96]

69. Kim, Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır![97]

70. Bu lütuf Allah'tandır. Buna kimin lâyık olduğunu Allah'ın bilmesi yeter.[98]

71. Ey mü'minler! Düşmana karşı tedbirinizi alın. Gerektiğinde bölük bölük veya topyekûn savaşa gidin.[99]

72. Sizden öyleleri var ki, pek ağır davranır savaşa gitmez.[100] Savaşta başınıza bir felâket geldiğinde de: "Allah bana yardım etti, iyi ki onlarla beraber savaşa gitmemişim" der.

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ
اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلٖيلٌ
مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهٖ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبٖيتًاۙ ﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ
مِنْ لَدُنَّٓا اَجْرًا عَظٖيمًاۙ ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ
صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ
وَالرَّسُولَ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الَّذٖينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدّٖيقٖينَ وَالشُّهَدَٓاءِ
وَالصَّالِحٖينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ رَفٖيقًا ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ
الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلٖيمًا ﴿٧٠﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا
ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمٖيعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ مِنْكُمْ
لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةٌ قَالَ قَدْ
اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهٖيدًا ﴿٧٢﴾

95 "O zaman Mûsâ kavmine: "Ey kavmim! Buzağıya tapmakla kendinize zulmettiniz. Hemen yaratanınıza dönüp tövbe edin ve nefislerinizi öldürün. Böyle yapmanız yaratıcınızın katında sizin için daha hayırlıdır" demişti." (Bakara 2/54).

96 "Kuşkusuz Allah benim de Rabbim, sizin de. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Âl-i İmrân 3/51).

"Rabbinin dosdoğru yolu işte budur. Gerçekten de Biz, düşünüp anlamak isteyenler için âyetlerimizi bir bir açıklamış bulunuyoruz." (En'âm 6/126).

"İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın. Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınmanız için size işte bunları emretti." (En'âm 6/153).

97 "İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada èbedî olarak kalırlar. Asıl büyük kurtuluş işte budur." (Nisâ 4/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Hz. Âişe radıyallahu anhâdan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme bir adam geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Sen bana nefsimden de sevimlisin, evlâdımdan da... Evimde iken aklıma sen düşünce duramıyor, yüzüne bakmak için kalkıp geliyorum. Bir gün benim de senin de öleceğini düşünüyorum. Cennet'e girdiğinde senin diğer peygamberlerle beraber yüksek makamlarda olacağını biliyorum. Ben Cennet'e girdiğimde seni göremeyeceğim diye korkuyorum. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cebrâil bu âyeti getirinceye kadar ona cevap vermedi (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [İvezullah], I, 152-153. nr. 477; Heysemî, *Mecmau'l-bahreyn fî zevâidi'l-Mu'cemeyn* [Abdülkuddûs], VI, 16, 17, nr. 3308).

98 İnsanların âhirette kurtuluşu Allah'ın lütfu iledir. O'nun lütuf ve ihsanı olmazsa hiç kimse kurtulamaz. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Hiçbirinizi yaptığı güzel işleri ve ibâdetleri kurtaramayacaktır" buyurunca, Ashâb-ı kirâm: "Seni de mi ey Allah'ın Resûlü!" diye sordular. Peygamber aleyhisselâm: "Beni de amelim kurtaramayacaktır, ancak Allah beni rahmetine daldırırsa o zaman kurtulurum" buyurdu (Buhârî, Merdâ 19; Müslim, Kıyâmet 71-75).

99 "Düşman birliklerini takip etmekte gevşek davranmayın." (Nisâ 4/104).

"İster kolay, ister zor; ister silahlı, ister silahsız hep beraber savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihad edin. Bilirseniz sizin için hayırlı olan budur." (Tevbe 9/41).

"Onlara, 'Gelin, Allah yolunda savaşın yahut hiç olmazsa nefsinizi ve malınızı korumak üzere savunmada yer alın' denilmişti de, onlar: 'Biz savaş olacağını bilseydik, elbette sizin arkanızdan gelirdik' dediler. Bu tutumlarıyla onlar, o gün imandan çok inkâra yakındılar: Çünkü kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı. Allah, onların gizlediklerini çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/167).

100 "Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlar savaşa gitmemek için senden izin isterler. Onların kalpleri zâten şüphe ile dolu ve bu şüpheleri içerisinde bocalayıp durmaktadırlar. Savaşa çıkmak isteselerdi, onun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların sefere çıkmasını hoş görmedi, korkaklıkları ve tembellikleri yüzünden onları evlerinde alıkoydu. Onlara, savaşa gidemeyenlerle beraber siz de evlerinizde oturun denildi. Sizinle beraber sefere çıksalardı, aranızda fitne fesat çıkarmaktan başka bir şey yapmaz, sizi zor duruma düşürmek için fitne kazanını kaynatırlardı. İçinizde zâten onların casusları da vardır. Allah, o zâlimleri çok iyi bilir." (Tevbe 9/45-47).

73. Şâyet Allah size bir zafer ve ganimet ihsan ederse, o zaman da, aranızda daha önce sanki hiçbir tanışıklık yokmuş gibi, "Keşke onlarla beraber olup ben de savaşa katılsaydım da, büyük bir pay elde etseydim" der.[101]

74. O halde, dünya hayatını verip âhireti kazanmak isteyen samimi mü'minler Allah yolunda savaşsınlar! Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, Biz ona pek yakında büyük bir mükâfât vereceğiz.[102]

75. Size ne oldu da Allah yolunda ve çâresizlik içerisinde bırakılarak: "Ey Rabbimiz! Bizi, halkı zâlim olan bu şehirden kurtar,[103] yüce katından bize bir koruyucu ve destek olacak bir yardımcı gönder" diyen o çâresiz erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?[104]

76. Mü'minler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise şeytanî güçlerin yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşınızı sürdürünüz.[105] Çünkü şeytanın hîlesi pek zayıftır.

وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

101 "O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

"İnsanlardan bir kısmı, "Biz Allah'a inandık" derler. Ama Allah'a inandığı için bir ezâ gördüğünde, insanların kendisine yapmış olduğu bu ezayı, Allah'ın azabı gibi sayarlar. Rabbinden sana bir zafer geldiğinde: "Biz de sizinle beraberdik" derler. Bunlar yaptıklarının, Allah'a gizli kalacağını mı zanneder? Allah, insanların kalplerindekini bilmez mi?" (Ankebût 29/10).

"Seferden geri kalmış olanlar, siz ganimet almaya gittiğiniz zaman "İzin verin, biz de ardınıza düşelim" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. Sen de ki: "Siz bizim arkamızdan gelmeyeceksiniz; çünkü daha önce Allah böyle buyurdu." Onlar, "Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Gerçekte ise onların pek kıt bir anlayışları var." (Fetih 48/15).

102 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ Kendi yolunda cihada çıkan kimseye, onu sadece Benim yolumda cihad, Bana iman, Benim resûllerimi tasdik yola çıkarmıştır, buyurarak kefil olur. Allah, o kimseye 'Şehit olursa Cennet'e koyacağım, gazi olursa mânevî ecre ve dünyalık ganimete kavuşmuş olarak evine döndüreceğim' diyerek kefil olmuştur. Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda açılan bir yara, kıyamet gününde Allah'ın huzurunda açıldığı gündeki şekliyle gelir. Rengi kan rengi, kokusu misk kokusudur. Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer Müslümanlara zor gelmeseydi, Allah yolunda cihada çıkan hiçbir seriyyenin arkasında aslâ oturup kalmazdım. Fakat maddî güç bulamıyorum ki onları sevk edeyim, onlar da bu gücü bulamıyorlar. Benden ayrı kalmak ise onlara zor geliyor. Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda cihad edip öldürülmeyi, sonra cihad edip yine öldürülmeyi, sonra tekrar cihad edip öldürülmeyi çok arzu ederdim." (Müslim, İmâret 103; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 231; ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 7; Nesâî, Îmân 24).

103 "Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13).

104 "Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir! Ancak hicret etmek için gerçekten bir yol bulamayan, kurtuluş imkânına da sahip olamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar böyle değildir. Şüphesiz Allah onları affeder. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/97-99).

105 "Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/200).

77. Henüz savaş izni çıkmadan önce kendilerine: "Savaştan elinizi çekin, namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin" denilen kimselere bir baksana! İstedikleri savaş kendilerine farz kılınınca,[106] içlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta ondan da fazla insanlardan korkmaya başladığını[107] ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke bize biraz daha süre verseydin!" dediklerini görürsün. Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez."

78. Nerede olsanız ölüm sizi gelip bulur. İsterseniz sarp ve sağlam kalelerin içinde olun.[108] Onlar bir iyiliğe kavuşsalar, "Bu, Allah'tan" derler. Başlarına bir felâket gelse, "Bu da senin yüzünden" derler.[109] Şöyle de: "Nimet de belâ da Allah'tandır." Bu adamlar neden hiçbir sözü anlamıyor?

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَلَمَّا كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ
النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً
وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ
لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلٰى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ
الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰى وَلَا
تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ
الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ
تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ
عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَا لِهٰؤُلَاءِ
الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

106 "İman edenler "Keşke bir sûre indirilse" diyorlar. Fakat anlamı açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışıyla sana baktıklarını görürsün. Onlara düşen ise şudur: İtaat etmek ve güzel söz söylemek. İş ciddileştiğinde Allah'a verdikleri sözde dursalardı, onlar için hayırlı olacaktı." (Muhammed 47/20-21).

107 "Onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Çünkü onlar anlayıştan yoksun bir topluluktur." (Haşr 59/13).

108 "Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz verilecektir. Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir. Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân 3/185).

"Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Sen öleceksin de, onlar ebedî mi kalacaklar? Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/34-35).

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra yalnız Bize döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/57).

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88).

"Yeryüzünde olan herkes fânidir. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkī kalacaktır." (Rahmân 55/26-27).

109 "Başlarına bir iyilik gelince, "Bu zâten bizim hakkımızdı" der, bir kötülük gelince de, bunu Mûsâ ve yanındakilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Şunu çok iyi bilin: Onların uğursuzluk saydığı şey, kötü işlerine karşılık Allah'ın verdiği cezadır; ama onların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/131).

"İnsanlardan bir kısmı da Allah'a iğreti şekilde ibâdet eder: Eğer bir menfaate kavuşursa, dininde sebat eder. Ama başına bir felâket gelirse gerisin geriye eski inancına döner. Böyleleri dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık hüsran budur!" (Hac 22/11).

"Onlar: "Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Sâlih de: "Sizin uğursuzluğunuz Allah katında yazılı amellerinizden gelmektedir. Doğrusu siz sınanmakta olan bir topluluksunuz" dedi." (Neml 27/47).

"Onlar: "Bize uğursuzluk getirdiniz. Vazgeçmeyecek olursanız sizi taşlarız; başınızı belâya sokarız" dediler. Elçiler de cevâben dediler ki: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verilmesini mi uğursuzluk sayıyorsunuz? Aslında siz haddini aşıp kendinize yazık etmiş bir toplumsunuz." (Yâsîn 36/18-19).

Görüldüğü gibi uğursuzluk anlayışı, Câhiliye devrinden kalma asılsız bir inanıştır. Resûl-i Ekrem İslâm'da uğursuzluk anlayışının bulunmadığını (Buhârî, Tıb 19, 43-45, Müslim, Selâm 102, 107, 110), uğursuzluğa inanmanın şirk olduğunu kesinlikle belirtmiştir (Ebû Dâvûd, Tıb 24; İbni Mâce, Tıb 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 389, 440). Peygamber Efendimiz ümmetinden yetmiş bin kişinin hesapsız-azapsız Cennet'e gireceğini haber vermiş ve bunların "büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rablerine güvenenler" olduğunu belirtmiştir (Buhârî, Rikâk 50; Müslim, Îmân 374).

79. Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir.[110] Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara elçi gönderdik.[111] Buna şâhit olarak da Allah yeter.[112]

80. Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur.[113] İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik.[114]

81. O münafıklara bir şey emrettiğin zaman, "Baş üstüne!" derler. Fakat senin yanından ayrılıp gittiklerinde, onlardan bir kısmı, senin söylediğinin aksine geceleyin planlar yapar. Ama Allah onların planlarını kaydetmektedir.[115] Sen onlara aldırma, Allah'a tevekkül et.[116] Vekil olarak Allah yeter.[117]

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا
أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ
لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾
مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ
تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾
وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ
بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ
وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾

---

110 "Bedir'de düşmanlarınıza verdiğiniz iki misli zarar, Uhud'da kendi başınıza gelince, "Bu nasıl oldu?" diye soruyordunuz öyle mi? De ki: "Bunun sebebi sizsiniz." Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/165).

"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Üstelik günahlarınızın birçoğunu da Allah affeder." (Şûrâ 42/30).

"Şu bir gerçek ki, Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar Müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar." (Buhârî, Merdâ 1).

111 "Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor." (Sebe' 34/28).

"Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107).

112 "Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın Resûlüdür." (Fetih 48/28-29).

"Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166). Allah'ın şâhit olarak yeteceği Yûnus 10/29; Ra'd 13/43; İsrâ 17/96'da belirtilmektedir.

113 "Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır." (Ahzâb 33/21). Resûl-i Ekrem'in ve di-

ğer peygamberlerin örnek oluşuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir." (Necm 53/3-4).

"Nûh "Ey kavmim!" dedi. "Ben size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin, O'ndan sakının, bana itaat edin." (Nûh 71/2-3).

"Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım." (Yûnus 10/15).

Peygamber Efendimiz hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Allah'a ve Resûlüne itaat eden doğru yolu bulmuş, isyan eden ise sadece kendine zarar vermiş olur." (Müslim, Cum'a 48; Ebû Dâvûd, Nikâh 31-32, Edeb 77).

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana isyan eden ise Allah'a isyan etmiş olur." (Buhârî, Cihâd 109, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 32, 33). Konuyla ilgili diğer hadisler için bu sûrenin 65. âyetinin açıklamasına da bakınız.

114 "Eğer Allah dileseydi onlar Allah'a ortak koşamazdı. Biz seni onlara bekçi yapmadık. Sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin." (En'âm 6/107).

"Rabbiniz sizi herkesten iyi bilir. O dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. Biz seni onlardan sorumlu bir vekil olarak göndermedik." (İsrâ 17/54).

"Eğer arkalarını dönüp giderlerse, Biz seni onların yaptıklarından sorumlu bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen, tebliğ etmekten ibârettir. Şu bir gerçek ki, Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

İrbâz ibni Sâriye radıyallahu anh şöyle dedi:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Size, Allah'a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emîr olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürecek olanlar pek çok ihtilâflar görecekler. O zaman size gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine (uygulamalarına) sarılmanızdır. Benim ve onların sünnetlerine sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid'atlerden şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." (Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 16; İbni Mâce, Mukaddime 6).

115 "Onlar, insanlardan utanıp yaptıklarını gizler de; Allah'tan utanıp gizlemezler. Halbuki onlar, Allah'ın râzı olmadığı sözleri gizlice planlarken Allah onların yanıbaşındaydı ve onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmış bulunuyordu." (Nisâ 4/108).

116 "Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159). Allah'a tevekkül etmekle ilgili muhtelif âyetler burada zikredillmiştir.

117 "Allah her şeyi yaratandır. Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

82. Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar mı?[118] Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı.[119]

83. Onlara, Müslüman ordusunun güvenliği veya hezimetine dair bir haber geldiğinde[120] onu yayarlar.[121] Oysaki onlar, o haberi Peygamber'e ve aralarındaki yetkili kimselere bildirselerdi, içlerinden işin içyüzünü yorumlayabilenler, o haberin eğrisini doğrusunu anlayıp, ne yapılması gerektiğini bilirlerdi. Size Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, pek azınız hâriç şeytana uyup giderdiniz.

84. O halde Allah yolunda savaş;[122] çünkü sen yalnız kendinden sorumlusun. Mü'minleri de savaşa teşvik et.[123] Allah, kâfirlerin gücünü kıracaktır. Allah'ın azabı pek şiddetli, cezalandırması pek çetindir.

85. Kim bir iyiliğe aracılık ederse, onun sevabından ona da bir pay vardır. Kim de kötülüğe aracılık ederse onun günahından ona da bir pay vardır.[124] Allah her şeyi görüp gözetmektedir.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَۜ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ
غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فٖيهِ اخْتِلَافًا كَثٖيرًا ﴿٨٢﴾
وَاِذَا جَٓاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ
اَذَاعُوا بِهٖۜ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى
اُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذٖينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ
مِنْهُمْۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فٖي
سَبٖيلِ اللّٰهِۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ
الْمُؤْمِنٖينَۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذٖينَ
كَفَرُواۜ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْكٖيلًا ﴿٨٤﴾
مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصٖيبٌ
مِنْهَاۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ
مِنْهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقٖيتًا ﴿٨٥﴾

---

118 "Sana kitabı indiren O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem âyetlerden meydana gelir ki, bunlar kitabın aslı ve özüdür, bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, sırf fitne çıkarmak için o müteşâbih âyetlerin yorumlarına tâbi olurlar. Oysa bunların kesin anlamlarını yalnız Allah bilir. İlimde derinleşmiş olan kimseler de, "Biz bunlara iman ettik, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler. Bunu ancak akıl sahibi kimseler düşünüp anlar." (Âl-i İmrân 3/7).

"O peygamberleri apaçık mûcizelerle ve yol gösteren kitaplarla gönderdik. Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman, onların da üzerinde düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik." (Nahl 16/44).

"Onlar Kur'an üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?" (Mü'minûn 23/68).

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üze-

rinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29).

"Onlar Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üstünde kilitler mi var?" (Muhammed 47/24).

119 "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım. Şöyle de: "Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okuyamazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Bana vahiy gelmeden önce aranızda bir ömür boyu yaşadım. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız? Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var? Şu bir gerçek ki, kâfirler aslâ iflâh olmazlar." (Yûnus 10/15-17). Burada konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

120 Doğru veya yanlış olduğuna bakmaksızın.

121 Halbuki Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Her duyduğunu anlatmak kişiye günah olarak yeter." (Müslim, Mukaddime 5; Ebû Dâvûd, Edeb 80).

122 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet'te yüz derece vardır. Allah bunları Kendi yolunda savaşan mücâhidler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe gök ile yer kadardır." (Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22).

123 "Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Sizden sabırlı yirmi kişi olsa, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Sizden sabırlı yüz kişi kâfirlerden bin kişiyi mağlup eder. Çünkü onlar ne için savaştığını düşünmeyen beyinsizlerdir. Ama şimdi Allah, sizde zaaf olduğunu bildiği için yükünüzü hafifletti: Dolayısıyla sizden sabreden yüz kişi, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Sizden sabırlı bin kişi de Allah'ın izniyle onlardan iki bin kişiyi mağlup eder. Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl 8/65-66).

124 İslâm'da iyi çığır açanlara bunun sevabı ve o yolda yürüyenlerin sevabından bir pay, kötü çığır açanlara da bunun günahı ve o yolda yürüyenlerin günahından bir pay verileceğine dair hadîs-i şerîf için En'âm sûresi (6), 164. âyetin dipnotuna bakınız.

86. Size bir selâm verildiğinde, onu daha güzeliyle veya aynısıyla alın. Şüphesiz ki Allah her şeyin hesabını tutmaktadır.[125]

87. Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. O geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizi mutlaka bir araya getirecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?[126]

88. Size ne oluyor ki, münafıklar konusunda ikiye ayrılıyorsunuz? Oysa Allah onları, işledikleri günahlar yüzünden tekrar küfre döndürmüştür. Yoksa Allah'ın saptırdıklarını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için sen aslâ bir çıkış yolu bulamazsın.[127]

89. O münafıklar, kendileri kâfir oldukları gibi, sizin de kâfir olmanızı ve sapkınlıkta eşit hale gelmenizi isterler.[128] Onlar Allah yolunda hicret etmedikçe sakın onlardan hiç kimseyi dost edinmeyin. Eğer hicretten yüz çevirirlerse, onları yakalayıp bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.[129]

وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَٓا
اَوْ رُدُّوهَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسٖيبًا
(٨٦) اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ
حَدٖيثًا (٨٧) فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقٖينَ فِئَتَيْنِ
وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُواۜ اَتُرٖيدُونَ اَنْ
تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ
تَجِدَ لَهُ سَبٖيلًا (٨٨) وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا
كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَٓاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ
اَوْلِيَٓاءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ فَاِنْ
تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًاۙ (٨٩)

---

125 Bu âyete göre selâmı almak farzdır. Ayrıca selâm veren kimseye, onun selâmından daha güzeliyle karşılık vermek de dînimizin bir emridir. Meselâ: "Esselâmü aleyküm" diye selâm verene "Ve Aleykümüsselâm ve rahmetullah" diye; "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" diyene "Ve aleykümüsselâm ve rahmetullahi ve berekâtühû" diye cevap vermek veya en azından selâm verenin selâmına karşılık vermek gerekir.

Selâmın fazîletiyle ilgili olarak Allah'ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizler iman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız." (Müslim, Îmân 93; Tirmizî, Kıyâmet 56; İbni Mâce, Mukaddime 9, Edeb 11).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabanızla alâkanızı ve onlara yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız. Bu sayede selâmetle Cennet'e girersiniz." (Tirmizî, Kıyâmet 42; İbni Mâce, Et'ıme 1; Dârimî, İsti'zân 1).

126 "Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir!" (Nisâ 4/122).

"Yoksa onlar Câhiliye devrinin hükmünü mü arıyorlar? Fakat kesin bir bilgiyle iman edenler için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?" (Mâide 5/50).

"...Sözüne Allah'tan daha vefalı kim var?" (Tevbe 9/11).

127 Bu ifade Nisâ sûresi (4), 143. âyette de aynen geçmekte, şu ifadeler de bu gerçeği ortaya koymaktadır:

"Doğrusu inkâr edenlere kurdukları düzenler hoş gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez." (Ra'd 13/33).

"Rablerinden korkanların onu işittiklerinde tüyleri ürperir. Sonra hem tenleri, hem kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar. Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir. Allah'ın şaşırttığını ise doğru yola getirecek yoktur." (Zümer 39/23).

"Allah kuluna yetmez mi? Onlar ise Allah'tan başkalarıyla seni korkutmak istiyorlar. Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösterecek kimse olmaz." (Zümer 39/36).

"O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur. Allah'ın saptırdığını ise kimse yola getiremez." (Mü'min 40/33).

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz." (Şûrâ 42/46).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Uhud Savaşı'na çıktığında, yanında bulunanlardan bir kısmı geri döndü. Ashâb-ı kirâm bunlar hakkında iki gruba ayrıldılar. Bir kısmı "Onları öldürelim" derken, bir kısmı da "Hayır, öldürmeyelim" dedi. Bunun üzerine "Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında iki gruba ayrılıyorsunuz?" diye başlayan bu âyet nâzil oldu. Resûl-i Ekrem de: "Medine, taybedir (güzel ve hoş şehirdir); ateş, demir ve gümüşün cürûfunu nasıl dışarı atarsa, o da içindeki pislikleri öylece atar" buyurdu (Buhârî, Fezâilü'l-Medine 10, Tefsîr 4/15; Müslim, Münâfikîn 6. Bu konuda daha fazla bilgi için A'râf sûresi (7), 178. âyetin açıklamasına bakınız).

128 "Ehl-i kitaptan bir kısmı sizi doğru yoldan saptırmak ister. Oysa onlar sadece kendilerini saptırırlar da farkına bile varmazlar." (Âl-i İmrân 3/69). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

129 Burada kastedilenler, hicret etmek sûretiyle imanlarını ve Müslümanlarla beraber olduklarını ispat etmek yerine, Müslümanları yurtlarından çıkaran, müşriklerle beraber kalmayı tercih eden ve Müslümanlar aleyhindeki faaliyetlerine devam eden münafıklardır. Bunu izleyen iki âyet, ayrıca Tevbe 9/6-7; Mümtehıne 60/8-9 gibi âyetler de bu duruma açıklık getirmektedir.

"Ey iman edenler! Bana ve size düşman olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz; ama onlar size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Üstelik Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar." (Mümtehıne 60/1).

90. Ancak aranızda antlaşma bulunan bir kavme sığınanları veya ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmayı göze alamayıp size gelenleri öldürmeyin. Allah dileseydi onları size musallat ederdi de mutlaka sizinle savaşırlardı. Onlar bir tarafa çekilip sizinle savaşmaz ve size barış teklif ederlerse,[130] Allah size onların aleyhinde bulunma hakkı vermemiştir.

91. Bir de hem sizden hem de kendi kavimlerinden güven içinde olmayı isteyen başka münafıklar da bulacaksınız. Onlar ne zaman fitne fesat çıkarmaya dâvet edilseler oraya gözü kapalı atılırlar. Eğer size karşı savaşmaktan uzak durmaz, barış teklifinde bulunmaz ve ellerini sizden çekmezlerse, onları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün.[131] İşte, böylece size onlara karşı apaçık bir yetki vermişizdir.

اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
مِيثَاقٌ اَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ
يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَاِنِ
اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ
السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا
(٩٠) سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ
وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى الْفِتْنَةِ
اُرْكِسُوا فِيهَا فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا
اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ
وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاُولٰئِكُمْ
جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا (٩١)

130"O kâfirler barışa yanaşırsa sen de yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur." (Enfâl 8/61).

131"Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın, ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez. Onları yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha beterdir. Onlar sizinle Mescid-i Harâm'ın yakınında savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın. Eğer sizinle orada savaşırlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte budur." (Bakara 2/190-191).

"Yeryüzünde zafer kazanıp kâfirleri sindirmedikçe, hiçbir peygamberin esirler alması uygun değildir. Çünkü siz bu şekil-

de geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, oysa Allah sizin âhireti kazanmanızı istiyor." (Enfâl 8/67).

"Kâfirlerle savaşta karşı karşıya geldiğiniz zaman onların boyunlarını vurun. Onları iyice sindirdiğinizde, aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın." (Muhammed 47/4).

92. Bir mü'minin başka bir mü'mini kasten öldürmesi olacak şey değildir. Ama hata ile olabilir. Bir mü'mini hata ile öldüren kimsenin, mü'min bir köleyi azat etmesi ve ölenin âilesine diyet ödemesi gerekir. Ancak öldürülenin âilesi diyetten vazgeçip bunu bağışlarsa o başka. Hata ile öldürülen kimse mü'min olmakla birlikte, size düşman bir kavimden ise, o takdirde sadece mü'min bir köleyi azat etmek gerekir. Öldürülen kimse, aranızda barış antlaşması bulunan kâfir bir topluluktan ise; ölenin âilesine diyet vermek ve bir de mü'min bir köleyi azat etmek gerekir. Bunları yerine getirmek için yeterli imkânlara sahip olamayan, bunun yerine ard arda iki ay oruç tutar. Allah bunları hata ile adam öldüren kimsenin tövbesini kabul etmek için meşrû kılmıştır. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerinde yapar.

93. Bir mü'mini kasten öldürenin cezası, içinde ebedî kalmak üzere Cehennem'dir. Allah ona gazap eder, lânet eder, ve korkunç bir azap hazırlar.[132]

94. Ey mü'minler! Allah yolunda cihad için sefere çıktığınız zaman çok dikkatli olun da, size selâm verene[133] dünya hayatının geçici menfaatine tamah ederek, "Sen mü'min değilsin" deyip onu öldürmeye kalkmayın. Unutmayın ki, Allah katında nice ganimetler vardır. Daha önceleri siz de onlar gibiydiniz; Allah size iman nimetini nasip etti. O halde iyice anlayıp dinleyin. Çünkü Allah yaptığınız işleri çok iyi bilmektedir.[134]

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا
خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْر۪يرُ
رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ
يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ مِنْ
قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِه۪ وَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِۘ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ
مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُ۬هُ جَهَنَّمُ خَالِدًا ف۪يهَا
وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا
عَظ۪يمًا ﴿٩٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ضَرَبْتُمْ
ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى
اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًاۚ تَبْتَغُونَ عَرَضَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۘ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَث۪يرَةٌۜ
كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُواۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿٩٤﴾

---

132 "İşte bu yüzden İsrâiloğulları'na şunu bildirdik: Cana kıymayan veya yeryüzünde fitne fesat çıkarmayan birini kim öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de bir kimsenin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gi-

bidir. Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Lâkin bundan sonra bile onların çoğu hâlâ ölçüyü aşmaya devam ediyor." (Mâide 5/32).

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini yasakladığı cana kıymayın. Aklınızı kullanmanız için Allah size işte bunları emretti." (En'âm 6/151).

"Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar. Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına, haklı bir gerekçeye dayanmadan kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezasını görür." (Furkân 25/68).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek hesap, kan dâvâlarıdır." (Buhârî, Diyât 1, Rikāk 48; Müslim, Kasâme 28).

Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de şöyle buyurdu: "Dünyanın yok olup gitmesi, Allah katında bir Müslümanın öldürülmesinden daha önemsizdir." (Tirmizî, Diyât 7; Nesâî, Tahrîmü'd-dem 2; İbni Mâce, Diyât 1).

133 Veya kelime-i şehâdet getirip Müslüman olduğunu ifade edene.

134 Bu âyetin iniş sebebiyle ilgili rivayetlerden biri şöyledir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Mikdâd ibni Esved'in de aralarında bulunduğu bir askerî müfreze gönderdi. Bunlar, düşmanın bulunduğu yere gelinceye kadar, onlar kaçtılar. Yalnız pek çok malı bulunan bir adam yerinden ayrılmadı. Müslümanları görünce kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olduğunu ifade etti; ama Mikdâd buna aldırmayarak onu öldürdü. Arkadaşlarından biri ona "Kelime-i şehâdet getiren bir adamı öldürdün öyle mi? Ben bunu Allah'ın Resûlüne haber vereceğim" dedi ve Medine'ye varınca durumu Peygamber Efendimize haber verdi. Resûl-i Ekrem: "Mikdâd'ı bana çağırın!" buyurdu ve ona 'Lâ ilâhe illallah' diyen bir adamı öldürdün mü Mikdâd? Yarın kıyamet gününde bu kelime-i tevhîd karşına çıkınca ne yapacaksın?" buyurdu. Peygamber Efendimizin Mikdâd'a şöyle söylediği de rivayet edilmektedir: Kâfirlerin yanında imanını gizleyen bir adam, senin yanında mü'min olduğunu dile getiriyor, sen de tutup onu öldürüyorsun! Halbuki daha önce Mekke'de iken sen de aynı şekilde imanını gizliyordun (Buhârî, Diyât 1; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî] XII, 30; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, VII, 8-9).

95. Bir mazereti olmadan savaştan geri kalan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar eşit olamaz. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah her birine en güzel mükâfâtı vadetti; ama cihad edenleri, çok büyük bir mükâfât ile, mücâdeleden kaçınıp oturanlara üstün kıldı.[135]

96. Onlar için Allah katından yüksek dereceler,[136] bir bağışlanma ve bir rahmet vardır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

97. Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir![137]

98. Ancak hicret etmek için gerçekten bir yol bulamayan, kurtuluş imkânına da sahip olamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar böyle değildir.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ
اُو۬لِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ
دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ
اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا
عَظِيمًاۙ ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةًۜ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ
تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ قَالُوا
فِيمَ كُنْتُمْۜ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي
الْاَرْضِۜ قَالُٓوا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً
فَتُهَاجِرُوا فِيهَاۜ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ
وَسَٓاءَتْ مَص۪يرًاۙ ﴿٩٧﴾ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ
مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا
يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

---

135 "Savaşa katılmamakta köre günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya günah yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Kim yüz çevirirse, onu da acı bir azapla cezalandırır." (Fetih 48/17).

"Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin gerçek sahibi zâten Allah'tır. Fetihten önce Allah yolunda harcama yapan ve savaşanlarınız, başkalarıyla bir olmaz. Onların derecesi, daha sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksek bir mertebededir. Bununla beraber, Allah onların hepsine de en güzel mükâfâtı vadetmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Hadîd 57/10).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet'te yüz derece vardır. Allah bunları Kendi yolunda cihad eden mücâhidler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe gök ile yer arası kadardır." (Buhârî, Cihâd 4; Tevhîd 22; Müslim İmâret 116).

Câbir ibni Abdullah el-Ensârî radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

"Bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte bir gazvede bulunuyorduk. Buyurdu ki: Hastalıkları yüzünden Medine'de kalan öyle kimseler var ki, siz bir yolda yürüdüğünüz veya bir vâdiyi geçtiğinizde, onlar da sizinle birlikte gibidir."

Bir başka rivayete göre ise "Sevap kazanmada size ortak olurlar" buyurdu (Müslim, İmâret 159).

136 "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

137 Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Müslümanlardan Mekke'de kalıp hicret etmeyen birtakım kimseler, Peygamber Efendimiz zamanında müşriklerle beraber oluyor ve onların sayısını çoğaltıyorlardı. Bedir Savaşı'nda düşman saflarında bulunan bu kimselere ok atılıyor, atılan oklar bunlardan birine değerek öldürüyordu. Bunun üzerine işte bu âyet nâzil olmuştur." (Buhârî, Tefsîr 4/19; Fiten 12).

99. Şüphesiz Allah onları affeder.[138] Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

100. Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde gidilecek pek çok yer ve geniş imkân bulur. Allah ve Resûlüne hicret etmek üzere evinden çıkıp da, hicret edeceği yere varmadan yolda ölen kimseyi mükâfâtlandırmak Allah'a âittir.[139] Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

101. Yolculuğa çıktığınız zaman, kâfirlerin size saldıracağından korkarsanız, namazlarınızı kısaltmanızda size bir günah yoktur.[140] Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.

فَاُو۬لٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْۜ وَكَانَ
اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَث۪يرًا
وَسَعَةًۜ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِه۪ مُهَاجِرًا اِلَى
اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ
اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا
﴿١٠٠﴾ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِۗ
اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ اِنَّ
الْكَافِر۪ينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُب۪ينًا ﴿١٠١﴾

138 "Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/233). 286)

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivayet ettiğine göre: Resûl-i Ekrem Efendimiz yatsı namazını kılarken, "Semiallahü limen hamideh" deyince, secdeye varmadan önce şöyle dua etti: "Allahım! Ayyâş ibni Ebî Rebîa'yı kurtar. Allahım! Seleme bin Hişâm'ı kurtar. Allahım! Velîd ibni Velîd'i kurtar. Allahım! Mü'minlerden çâresiz kimseleri de kurtar. Allahım! Mudar kabilesi üzerine baskını artır. Allahım! Onlara Hz. Yusuf'un kıtlık seneleri gibi seneler ver!" (Buhârî, Ezân 128, İstiskâ 2, Cihâd 98, Enbiyâ 19, Edeb 110, Daavât 58, Tefsîr 4/21).

139 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Resûlüne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Resûlüne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlenir." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1, Îmân 41; Müslim, İmâret 155).

İbni Abbas radıyallahu anhümâdan ve diğerlerinden rivayet edildiğine göre bu âyet, Damre bin Cündeb hakkında nâzil olmuştur: O, Medine'ye hicret etmek üzere Mekke'den çıkmış, ama Peygamber Efendimize ulaşamadan yolda ruhunu teslim etmişti (Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* [Esed], V, 81; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî], XI, 272-273; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, VII, 10).

140 "Eğer bir korku ve tehlike söz konusu ise, o zaman namazınızı yürürken veya binek üzerindeyken kılarsınız. Kendinizi emniyette hissettiğiniz zaman da, bilmediklerinizi size öğrettiği şekilde Allah'ı anıp zikredin." (Bakara 2/239).

Âyetin zâhiri yolculukta namazın kısaltılmasını "korku" şartına bağlamış ise de, uygulama "güven" halini de içerir. Nitekim ashâb-ı kirâmdan Ya'lâ bin Ümeyye şöyle demiştir: Bir gün Ömer ibni Hattâb'a dedim ki: "Bugün insanlar güven içinde oldukları halde namazı kısaltıyorlar; hayret! Halbuki yüce Allah 'korkarsanız' buyurmuştu. Bunun üzerine Ömer ibni Hattâb şunları söyledi: "Doğrusu senin hayret ettiğin şeye ben de hayret etmiş ve bunu Resûlullah'a sormuştum. Bana şöyle buyurdu: 'Bu Allah'ın size bir sadakasıdır. O'nun sadakasını kabul edin.' (Müslim, Müsâfirîn 4; Ebû Dâvûd, Sefer 1; Tirmizî, Tefsîr 4/20).

Abdullah ibni Abbas ve Abdullah ibni Ömer Peygamber aleyhisselâm ile Mekke'den Medine'ye bir yolculuk yaptıklarını, tamamen güven içinde oldukları halde Resûl-i Ekrem'in dört rekatlı farz namazları ikişer rekât kıldırdığını söylemişlerdir (Tirmizî, Salât 391; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 354, II, 135).

Enes ibni Mâlik de Resûl-i Ekrem ile Medine'den Mekke'ye bir yolculuk yaptıklarını, Mekke'de on gün kaldıklarını, Medine'ye dönünceye kadar Peygamber Efendimizin dört rekatlı farz namazları ikişer rekât kıldırdığını bildirmiştir. (Buhârî, Taksîru's-salât 1; Müslim, Müsâfirîn 15).

Korku namazı (salâtü'l-havf) ile sefer halinde kılınan namazın farklı olduğunu unutmamak lâzım.

102. Savaş zamanında sen arkadaşlarının arasında bulunur da, onlara namaz kıldıracak olursan, onlardan bir kısmı silahlarını yanlarına alarak seninle beraber namaz kılsın.[141] Bunlar namazlarını kılınca arkanızda bulunup, sizi düşmandan korusunlar. Bu defa namaz kılmayanlar gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar, silahlarını da yanlarına alarak tedbirli olsunlar. Çünkü kâfirler; silahlarınızdan veya eşyanızdan gâfil bulunmanızı isterler ki, âni bir baskın yapsınlar.[142] Ancak yağmur-çamurdan veya hasta olmanızdan dolayı size bir sıkıntı verecekse silahlarınızı yanınıza almamanızda herhangi bir beis yoktur. Yine de tedbiri elden bırakmayın. Şüphesiz ki Allah kâfirler için aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.

103. Korku halinde kıldığınız namazlarınızı bitirince, ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı zikredin.[143] Güvene kavuşunca da, namazlarınızı normal zamandaki şartlarına uyarak kılınız. Çünkü namaz, mü'minlere belli vakitlerde farz kılınmıştır.[144]

104. Düşman birliklerini takip etmekte gevşek davranmayın.[145] Çünkü siz acı çekiyorsanız, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar.[146] Ama siz Allah'tan, onların ummadığı şeyleri umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır.

وَاِذَا كُنْتَ فٖيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ
طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ
فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْۖ وَلْتَأْتِ
طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْۚ وَدَّ الَّذٖينَ
كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ
فَيَمٖيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةًۜ وَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ
كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُٓوا اَسْلِحَتَكُمْۚ وَخُذُوا
حِذْرَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرٖينَ عَذَابًا
مُهٖينًا ﴿١٠٢﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا
اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْۚ فَاِذَا
اطْمَأْنَنْتُمْ فَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ
كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا
تَهِنُوا فِي ابْتِغَٓاءِ الْقَوْمِۜ اِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ
فَاِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَۚ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ
مَا لَا يَرْجُونَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٖيمًا حَكٖيمًا ﴿١٠٤﴾

141 Diğerleri düşmanı gözetlesin.

142 Ebû Hüreyre radıyallahu anhın naklettiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve selem Mekke-Medine yolu üzerindeki Dacnân ile Usfân arasında konaklayınca müşrikler şöyle dediler: "Onların, adına

ikindi dedikleri bir namazları var ki, onu babalarından ve çocuklarından daha çok severler. Hazırlığınızı yapın ve onların üzerine hücum edin." İşte onun üzerine bu âyet nâzil oldu (Tirmizî, Tefsîr 4/21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 522).

143 "Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin." (Ahzâb 33/41). Allah'ı zikretmekle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

144 "Gündüzün iki ucunda, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl." (Hûd 11/114). Bu âyetin dipnotunda beş vakit namazı belirleyen âyet ve hadisler zikredilmiştir.

145 "Gevşemeyin ve üzülmeyin! Eğer mü'minseniz en üstün sizsiniz. Müslümanlar! Sizler yara aldıysanız, düşmanınız da benzeri bir yara almıştır." (Âl-i İmrân 3/139-140). "Üstün durumda iken gevşeyip de barışa talip olmayın. Allah sizinle beraberdir ve emeklerinizin karşılığını eksiltmeyecektir." (Muhammed 47/35).

146 "Müslümanlar! Sizler yara aldıysanız, düşmanınız da benzeri bir yara almıştır. Biz, bu savaş günlerini bazan galibiyet, bazan de mağlubiyet şeklinde insanlar arasında evirip çeviririz. Allah inananlarla inanmayanları ortaya koymak ve içinizden şehitler çıkarmak için böyle yapar. Yoksa Allah zâlimleri sevmez. Bir de Allah, bütün bunları, mü'minleri günahlarından temizlemek; kâfirleri de mahvetmek için böyle yapar. Yoksa siz, aranızdan cihad edenleri ve dâvâsı uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, Cennet'e gireceğinizi mi zannettiniz?" (Âl-i İmrân 3/140-142).

105. Şüphesiz gerçeği ortaya koyan bu kitabı sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik. Sakın hâinleri savunma![147]

106. Allah'tan günahlarının affını dile.[148] Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

107. Sakın günah işleyerek kendilerine hâinlik edenleri[149] savunma! Şüphesiz Allah, hâinlikte ve günahta aşırı gidenleri sevmez.

108. Onlar, insanlardan utanıp yaptıklarını gizler de; Allah'tan utanıp gizlemezler. Halbuki onlar, Allah'ın râzı olmadığı sözleri gizlice planlarken Allah onların yanıbaşındaydı ve onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmış bulunuyordu.[150]

109. Siz onları dünya hayatında savundunuz diyelim; peki kıyamet gününde Allah'a karşı onları kim savunacak? Ya da onları savunmayı kim üstlenecek?

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا
تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾ وَاسْتَغْفِرِ
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا
تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾
يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ
اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى
مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا
﴿١٠٨﴾ هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

---

147 Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine dâvâ getirildiği zaman nasıl davranılması gerektiği hakkında şöyle buyurmuştur:

"Dâvânızı bana getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim. Kimin haklı olduğu konusunda bana bir vahiy gelmiş değildir. Vahiy gelmeyen konularda ben ancak reyimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nisbetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek lehine hükmederim. Her kime kardeşine âit bir hakkı hükmeder, verirsem, sakın onu almasın. Ben ona bir ateş parçası vermiş olurum." (Buhârî, Mezâlim 16, Şehâdât 27, Hiyel 10, Ahkâm 20, 29, 31; Müslim, Akdıye 4, 5).

Bu âyetin (Nisâ 4/105) iniş sebebi hakkındaki rivayetlerden en kabul göreni şudur: "Ensar arasında Zafer oğullarından Tu'me bin Übeyrık adında birisi komşusu

Katâde bin Nu'mân'dan bir gece un dağarcığının içine koyduğu bir zırhı çalmış ve onu Zeyd ibni Semin adında bir Yahudinin yanına bırakmış; Tu'me'nin evi aranmış, fakat zırh bulunamamış; Tu'me zırhı çalmadığına yemin edince onu bırakmışlar; Tu'me'nin, zırhı içine koyduğu un dağarcığı delik olduğundan unun izini takip ederek, Yahudinin evine varıp zırhı bulmuşlar. Yahudi, bunu kendisine Tu'me'nin getirip bıraktığını söylemiş ve buna Yahudilerden şâhitlik edenler de olmuş. Zafer oğulları Resûlullah'a giderek hırsızın, Yahudi olduğuna şâhitlik etmiş ve Tu'me'yi savunmuşlar. Peygamber Efendimiz de görünüşte Müslüman olan Tu'me'nin yeminine ve yandaşlarının şâhitliğine göre karar verecek olmuş, işte bunun üzerine bu âyetler nâzil olmuş ve hâin olan ile hıyanetten uzak olanı bildirerek Resûlullah'ı irşad edip hatadan korumuştur." (Tirmizî, Tefsîr 4/22).

148 "Yine o takvâ sahipleri, çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp, O'ndan günahlarının affını isterler. Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki? Onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmrân 3/135). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Ey kavmim! Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin de size gökten bol yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin." (Hûd 11/52). Konuyla ilgili diğer âyet ve hadisler için Âl-i İmrân sûresi (3), 135. âyete ve dipnotuna bakınız.

"Sabret; Allah'ın vaadi gerçektir. Günahın için bağışlanma dile ve akşam sabah Rabbini hamdederek tesbih et." (Mü'min 40/55). Allah'tan bağışlanma dilemekle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

149 Allah'ın verdiği imkân ve yetenekleri O'na isyanda kullanarak kendisini cezaya müstahak hale getirmiş olanları. Yahut mensubu olduğu İslâm toplumuna hıyanet etmiş olanları.

150 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah her şeyi ilmiyle kuşatmıştır." (Nisâ 4/126).

"Müslümanlar! Sizler, şımarıp çalım satmak, gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmaktadır." (Enfâl 8/47).

"Şuayb de "Ey kavmim!" dedi. "Size göre benim yakınlarım, Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, O'nun buyruklarına kulak asmıyorsunuz? Şunu iyi bilin ki, benim Rabbim sizin bütün yaptıklarınızı kuşatmıştır." (Hûd 11/92).

"Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler. Ama şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi kuşatmıştır." (Fussılet 41/54).

"Nerede olursanız olun O sizinledir. Allah sizin yaptıklarınızı da görür." (Hadîd 57/4).

"Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir." (Mücâdele 58/7).

"Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/20).

110. Başkalarına zarar verecek bir iş yapan veya kendine zulmeden kimse Allah'tan af dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhamet edici bulur.[151]

111. Günah işleyen, onu sadece kendi aleyhine işlemiş olur.[152] Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır.

112. İstemeden veya isteyerek bir günah işleyen, sonra onu suçsuz birinin üzerine atan kimse, iftira suçunu ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.

113. Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, o insanlardan bir kısmı vereceğin hükümde seni şaşırtmaya yeltenecekti.[153] Onlar ancak kendilerini şaşırtırlar; sana da bir zarar veremezler. Çünkü Allah sana kitabı indirdi, hikmeti[154] verdi ve bilmediklerini öğretti.[155] Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür.[156]

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ
يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾
وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى
نَفْسِهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ
يَكْسِبْ خَطِيٓـئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيٓـئًا
فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا
فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ
مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ
تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

151 "Yine o takvâ sahipleri, çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp, O'ndan günahlarının affını isterler. Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki? Onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmrân 3/135).

"Allah katında makbul olan tövbe, bilmeyerek günah işleyip de, o günahtan hemen vazgeçenlerin tövbesidir. Allah bunların tövbesini kabul eder. Allah, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/17).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Günah işlemiş bir Müslüman abdest alır, iki rekât namaz kılar, ardından da Allah'tan bu günahının affını isterse Allah onu affeder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 8, 9).

152 "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır bir günahkâr, yükünü taşımak için yardım istese, kendi akrabası da olsa hiç kimse o yükten birazını olsun üstüne almaz. Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin. Arınan, kendisi için arınmış olur. Varış ancak Allah'adır." (Fâtır 35/18). En'âm sûresi (6), 164. âyette konuyla ilgili diğer âyetlere işâret edilmiştir.

153 Burada 105. âyetin dipnotunda zikredilen Tu'me bin Übeyrık kıssasına işâret vardır.

154 Hikmetin anlamları için Bakara sûresi (2), 129 ve 269. âyetlerin açıklamalarına bakınız.

155 "Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).

"Sen aslında bu kitabın sana vahyedileceğini ummuyordun. Ama Rabbinden bir rahmet eseri olarak sana indirildi. O halde sakın kâfirlere arka çıkma." (Kasas 28/86).

156 "Gerçekten de senin üzerinde O'nun pek büyük lütfu vardır." (İsrâ 17/87). Allah Teâlâ Resûlüne, mü'minlere ihsan edeceği lütfunu onlara haber vermesini şöyle emretmektedir:

"Mü'minlere de, Allah'tan pek büyük bir lütuf ve ikrama erişeceklerini müjdele." (Ahzâb 33/47; ayrıca bk. Şûrâ 42/22).

114. Onların fısıldaşmalarının çoğunda bir hayır yoktur.[157] Ancak bununla sadaka vermeyi veya iyilik yapmayı emreden yahut insanların arasını düzeltmeyi düşünen kimselerin fısıldaşmaları böyle değildir.[158] Bunu Allah rızası için yapana büyük bir mükâfât vereceğiz.

115. Doğru yol kendisine besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkan ve mü'minlerin yolundan başka bir yol tutan kimseyi bu kötü tercihiyle başbaşa bırakır ve onu Cehennem'e sokarız.[159] Cehennem ise varılacak ne kötü bir yerdir!

116. Şüphesiz Allah, Kendisine şirk koşulmasını[160] aslâ bağışlamaz. Ama dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Allah'a şirk koşan ise, derin bir sapıklığa düşmüş olur.[161]

لَا خَيْرَ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ
بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِۜ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
فَسَوْفَ نُؤْت۪يهِ اَجْراً عَظ۪يماً ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ
الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ
غَيْرَ سَب۪يلِ الْمُؤْمِن۪ينَ نُوَلِّه۪ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِه۪
جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يراً ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ
اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً بَع۪يداً ﴿١١٦﴾

---

157 "Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir. Gizlice konuşmaktan men olunan o kimseleri görmedin mi? Yine kendilerine yasaklanan şeye dönüyorlar ve günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşıyorlar. Sana geldiklerinde de seni Allah'ın selâmlamadığı bir şekilde selâmlıyorlar. Üstelik birbirlerine: "Söylediğimiz şey yüzünden Allah bizi cezalandırsa ya!" diyorlar. Onları ancak Cehennem paklar. Oraya gireceklerdir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası! Ey iman edenler! Gizlice konuştuğunuzda, günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşmayın; hayır ve takvâ hakkında konuşup görüşün. Ve huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun. O tür gizli konuşmalar şeytandandır; o iman edenleri bununla üzmek ister. Ama Allah'ın izni olmadan şeytan onlara hiçbir zarar veremez. Onun için, mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Mücâdele 58/7-10).

158 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına: "Size, oruç, namaz ve sadakanın derecesinden daha fazîletli bir şeyi

haber vereyim mi?" diye sordu. Onlar: "Evet, yâ Resûlallah!" deyince şöyle buyurdu: "İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise yapılan iyilikleri kökünden kazıyıp yok eder." (Ebû Dâvûd, Edeb 50; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 444).

Peygamber aleyhisselâm dargınları barıştırma konusunda da şöyle buyurmuştur: "İnsanların arasını düzeltmek maksadıyla birinden ötekine uygun sözler taşıyan (veya hayırlı konuşan) yalancı sayılmaz." (Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101)

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde şöyle buyurmuştur: "İnsanoğlunun bütün sözleri aleyhinedir, lehine değildir. Ancak dinen ve aklen iyi olanı emretmesi veya dinin ve aklın kabul etmediği şeylerden sakındırması yahut Allah'ı zikretmesi lehinedir." (Tirmizî, Zühd 62; İbni Mâce, Fiten 12; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* [Esed], XIII, 56, 58).

159 "Hani Mûsâ kavmine "Ey kavmim" demişti. "Benim size Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğumu bile bile niçin bana eziyet ediyorsunuz?" Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa doğru yolu göstermez." (Saf 61/5).

"Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız." (Kalem 68/44).

160 Kendisinden başka birtakım varlıklara ilâhî bir güç atfedilmesini.

161 "Allah, Kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur." (Nisâ 4/48). Daha fazla bilgi için bu âyetin dipnotuna bakınız.

117. Onlar Allah'ı bırakıp da ancak birtakım dişi putlara taparlar.[162] Aslında onlar, bunu yapmakla azgın şeytandan başkasına tapmazlar.[163]

118. Allah o şeytana lânet etmişti. O da bunun üzerine şöyle demişti: "Senin kullarından bir kısmını tarafıma çekeceğim."[164]

119. "Onları hak yoldan saptıracağım, boş ümitlerle oyalayacağım. Ben onlara emredeceğim, hayvanların kulaklarını yaracaklar. Ben onlara emredeceğim, Allah'ın yarattığı şekli değiştirecekler."[165] demişti. Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse o, apaçık bir ziyana uğramış olur.

120. Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir.[166]

121. İşte onların barınağı Cehennem'dir. Onlar oradan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır.

اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّٓا اِنَاثًاۚ وَاِنْ يَدْعُونَ
اِلَّا شَيْطَانًا مَر۪يدًاۙ ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللّٰهُۢ وَقَالَ
لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَص۪يبًا مَفْرُوضًاۙ
﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ
فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ
فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ
وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا
مُب۪ينًاۜ ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنّ۪يهِمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَح۪يصًا ﴿١٢١﴾

---

162 Câhiliye dönemi Arapları, putlarına Lât, Uzzâ ve Menât gibi dişi isimleri veriyorlardı. Müşriklerden bir kısmı da meleklere tapıyor ve onların Allah'ın kızları olduğunu iddia ediyorlardı. Allah Teâlâ onlara şöyle hitap etti:

"Şimdi gördünüz mü Lât ile Uzzâ'yı? Ve bir üçüncüleri olan Menât'ı? Erkekler sizin de kızlar Allah'ın mı? Öyleyse bu pek insafsız bir bölüştürme! Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar. Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir." (Necm 53/19-23).

"Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır." (Zuhruf 43/19).

"Bir de Allah ile cinler arasında nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de biliyor ki, bu tür iftirada bulunanlar toplanıp hesap ve ceza için mutlaka Allah'ın huzuruna sevk edileceklerdir." (Sâffât 37/158).

Mekke müşrikleri taptıkları putları birer dişi varlık olarak tasavvur eder ve onlara dişi isimleri takarlardı. Halbuki onlar kadına değer veren kimseler değillerdi. Gerçek hayatta kadını aşağılayan bir toplumun, kendi elleriyle yaptıkları birer cansız sembolden ibâret olan ilâhlarına

dişi isimleri verip de onlara tapınmaları, kendileri açısından ne kadar aşağılayıcı bir durumdur!

Diğer yandan, günümüz Batı medeniyeti de hayatın hedefine nefsânî arzuları yerleştirmiş, onun ortasına da cinselliği koymuştur. Böylelikle, her dönem için, "tapılacak" yeni kadın tipleri icad eden Batı medeniyeti, bir yandan da, onu süflî duyguların bir aracı haline getirmek sûretiyle aşağılamakta ve Mekke müşriklerinin âkıbetini paylaşmaktadır.

163 Halbuki yüce Allah, Âdemoğullarından azgın şeytana tapmamalarını istemiştir:

"Ben size öğüt vermedim mi, ey Âdem oğulları: "Şeytana kul olmayın; o sizin şüphesiz apaçık düşmanınızdır." (Yâsîn 36/60).

164 Onları kendime taptıracağım.

"İblis şöyle dedi: "Rabbim! Mâdemki beni suç işlemeye yönelttin, öyleyse ben de yeryüzünde günahları onlara çok cazip göstereceğim ve kesinlikle hepsini baştan çıkaracağım. Ancak Sana ihlâsla bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir." (Hicr 15/39-40).

"İblis dedi ki: "İzzetin hakkı için, onların hepsini azdıracağım. Yalnız Sana içtenlikle bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir." (Sâd 38/82-83).

"Gerçekten de İblis'in onlar hakkındaki zan ve tahmini doğru çıktı, çünkü bazı mü'minler hâriç çoğu ona uyup gittiler. Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/20-21).

165 "Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur; lâkin insanların çoğu bilmiyor." (Rûm 30/30).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Ama ana-babası onu ya Yahudileştirir, ya Hıristiyanlaştırır veya Mecûsi yapar. Nitekim hayvan da bütün organları tam olarak doğar. Onda bir eksiklik görür müsünüz?" (Buhârî, Cenâiz 79, 92; Müslim, Kader 22).

Peygamber aleyhisselâm bir diğer hadisinde şöyle buyurmuştur: "Allah buyurdu ki: Ben kullarımı bütün bâtıl inançlardan uzak, tevhid dinine meyilli olarak yarattım. Ama şeytanlar gelip onları dinlerinden uzaklaştırdı. Benim kendilerine helâl kıldığım şeyleri onlara haram etti." (Müslim, Cennet 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 162).

Bir hanım Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme: "Ey Allah'ın Resûlü! Yakalandığı bir hastalık sebebiyle kızımın saçları döküldü. Ben onu evlendirmiştim de. Ona takma saç (peruk) yaptırayım mı?" diye sordu Bunun üzerine Allah'ın elçisi: "Takma saç takana da taktırana da Allah lânet etmiştir" buyurdu (Buhârî, Libâs 83- 85; Müslim, Libâs 115-118)

Gösterilen yerlerdeki diğer rivayetlere göre Peygamber aleyhisselâm ayrıca: "Allah takma saç (peruk) takana ve taktırana lânet etsin" buyurmuş, saçlarına saç ekleten ve ekleyen; dövme yapan ve yaptıran kadına da lânet etmiştir."

166 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/22). Şeytanın insan üzerinde zorlayıcı bir etkisi olamayacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

"Doğru yol kendilerine açıkça belli olduktan sonra gerisin geri dönenleri şeytan kışkırtmış ve uzun emellerle oyalamıştır." (Muhammed 47/25).

122. Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onları içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Orada ebedî olarak kalacaklardır.[167] Bu, Allah'ın gerçek vaadidir.[168] Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir![169]

123. Allah'ın vadettiği bu mükâfât ne sizin kuruntularınıza göredir, ne de Ehl-i kitabın kuruntularına göre.[170] Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek[171] ve Allah'tan başka da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaktır.[172]

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاًۜ وَمَنْ اَصْدَقُ
مِنَ اللّٰهِ ق۪يلاً ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ
اَهْلِ الْكِتَابِۜ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءاً يُجْزَ بِه۪ۙ وَلَا
يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِياًّ وَلَا نَص۪يراً ﴿١٢٣﴾

167 "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onları da içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz; orada ebedî olarak kalacaklardır. Ayrıca orada onlar için tertemiz eşler de vardır. Biz onları, serin ve hoş gölgeler altına alacağız." (Nisâ 4/57).

168 "Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür." (Yûnus 10/4).

"Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür" ifadesi şu âyetlerde tekrar edilmektedir: Yûnus 10/55, Kehf 18/21, Kasas 28/13; Rûm 30/60; Lokman 31/9, 33; Fâtır 35/5; Mü'min 40/55, 77; Câsiye 45/32; Ahkâf 46/17.

169 "Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?" (Nisâ 4/87). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "En doğru söz Allah'ın sözüdür. En hayırlı rehberlik Muhammed'in rehberliğidir. En kötü işler dine sonradan sokulanlardır. Dine sonradan sokulan her şey bid'attir. Her bid'at dalâlettir. Her dalâlet ateştedir." (Müslim, Cum`a 43; Nesâî, Salâtu'l- îdeyn 22; İbni Mâce, Mukaddime 7).

170 "Ehl-i kitap "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler. Bu onların kendi kuruntuları. Onlara şöyle de: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Bakara 2/111).

"Onların yüz çevirmelerinin sebebi, bizi ateş sadece birkaç gün yakacaktır demeleridir. Uydurdukları bu tür şeyler dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır." (Âl-i İmrân 3/24).

"Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" dediler. Şöyle de: "Eğer öyleyse Allah sizi niçin günahlarınız yüzünden cezalandırıp duruyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan (ölümlü) insanlarsınız. O dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır. Sonunda dönüş de yalnız O'nadır." (Mâide 5/18).

171 "Kim bir kötülük işlerse, sadece onun misliyle karşılığını görür." (Mü'min 40/40). Kötülüğün cezasının misliyle görüleceğine dair âyetler burada zikredilmiştir.

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

172 "Ama iman edip, sâlih ameller yapanların mükâfâtını Allah eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir. O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/173).

"İşte onlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir. Allah'ın lânetine uğrayan kişiye de yardım edecek birini bulamazsın." (Nisâ 4/52).

"Din ve Peygamber aleyhine olumsuz bir şey söylemedik diye Allah'a yemin ediyorlar; halbuki dinden çıkmalarına sebep olan o kelimeyi söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar kâfir oldular ve ellerinin erişemeyeceği şeye yeltendiler. Onlar, Allah ve Resûlü mü'minleri Allah'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe eriştirdiği için, intikam almaya kalktılar. Tövbe ederlerse kendileri için iyi olur. Etmezlerse Allah onları dünyada ve âhirette acı verici bir azabın içine sokacaktır. Yeryüzünde kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı olacaktır." (Tevbe 9/74).

"Şüphesiz göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O diriltir, O öldürür. Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Tevbe 9/116).

"Onlar Allah'ı bırakıp, haklarında O'nun hiçbir şey bildirmediği ve kendilerinin de bilmediği varlıklara tapmaktadırlar. O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." (Hac 22/71).

"Siz, ne yerde ne de gökte Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Zâten sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz var, ne de bir yardımcınız!" (Ankebût 29/22).

"De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir? Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı." (Ahzâb 33/17).

"Siz dünyada Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Allah'tan başka da sizin ne bir dostunuz vardır, ne bir yardımcınız." (Şûrâ 42/31).

"Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek" (Nisâ 4/123) âyeti nâzil olduğu zaman Müslümanlara pek ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu: "Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Çünkü Müslümanın başına gelen her felâkette, hatta ayağına batan dikende ve uğradığı musibette onun günahlarına bir kefaret vardır." (Müslim, Birr 52; Tirmizî, Tefsîr 4/24).

Peygamber Efendimiz bir başka hadislerinde de şöyle buyurdu:

"Din kolaylıktır. Dinin belirlediği emir ve yasaklarla yetinmeyip kendini daha fazlasını yapmaya zorlayan kimse dine yenik düşer. O halde orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız." (Buhârî, Îmân 29; Nesâî, Îmân 28).

"Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, varacağınız hedefe ulaşasınız." (Buhârî, Rikâk 18).

124. Mü'min olmak şartıyla[173] erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır.[174]

125. Yalnız Allah'a kulluk ederek, bütün benliğiyle yüzünü O'na dönen[175] ve tek Allah'a inanarak hiçbir zaman O'na ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyandan[176] daha güzel bir inanç sahibi kim var?[177] Allah, İbrâhim'i dost edinmiştir.

126. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah her şeyi ilmiyle kuşatmıştır.[178]

127. Senden kadınlar hakkındaki dinî hükümleri açıklamanı istiyorlar. De ki: Allah size onlar hakkındaki hükmünü açıklıyor. Kendileri için belirlenen haklarını[179] vermediğiniz, ancak güzelliklerinden dolayı nikâhlamak istediğiniz veya başkalarıyla evlenmelerini istemediğiniz[180] yetim kızlar[181] ve çâresiz bırakılmış çocuklar hakkında kitapta açıklamalarda bulunuyor, ayrıca yetimlere adaletle muâmele etmenizi istiyor. Hayır olarak ne yaparsanız, şüphesiz ki Allah onu bilmektedir.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ
اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ
وَلَا يُظْلَمُونَ نَقٖيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ دٖينًا
مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ
مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهٖيمَ
خَلٖيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحٖيطًا ﴿١٢٦﴾
وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَٓاءِۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْتٖيكُمْ
فٖيهِنَّۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فٖي
يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰتٖي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ
وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفٖينَ مِنَ
الْوِلْدَانِۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِۜ وَمَا
تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلٖيمًا ﴿١٢٧﴾

---

173 Çünkü mü'min olmayan, yaptığı iyiliklerden dolayı âhirette bir mükâfât göremez. Âhirette mükâfât görmenin ilk şartı iman sahibi olmaktır.

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

174 "Kim bir kötülük işlerse, sadece onun misliyle karşılığını görür. İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel

yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler." (Mü'min 40/40). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Allah'ın herkese emeğinin karşılığını vereceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

175 "Hayır, iş öyle değil! Kim bütün benliğiyle kendini Allah'a teslim eder ve yalnız O'na kulluk ederse, onun mükâfâtını Allah verecektir. Onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/112).

176 "Bir de "Yahudi ve Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız" dediler. Sen de şöyle de: "Doğrusu, biz tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman Allah'a ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyarız." (Bakara 2/135).

177 "Allah'a çağıran, sâlih amel yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim var?" (Fussılet 41/33).

"İbrâhim'e en yakın insanlar, zamanında ona uyanlar ile şu peygamber ve ona iman edenlerdir. Allah, mü'minlerin dostu ve yardımcısıdır." (Âl-i imrân 3/68).

"Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı." (Nahl 16/120).

"Sonra sana da "Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in tertemiz dinine uy!" diye vahyettik." (Nahl 16/123).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Allah İbrâhim'i dost edindiği gibi beni de dost edinmiştir." (Müslim, Mesâcid 23).

"Ey insanlar! Eğer ben insanlardan birini dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat sizin Peygamberiniz Allah'ın dostudur." (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 3, 6, 7; ayrıca bk. Buhârî, Salât 80).

178 "Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler. Ama şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi kuşatmıştır." (Fussılet 41/54).

179 Mîras ve mehir gibi.

180 Mîraslarını kaybetmemek için.

181 Câhiliye döneminde, yetim bir kızı himaye eden adam, elbisesini onun üzerine atınca hiç kimse o kızla evlenemezdi. Eğer kız güzelse, erkek de onu seviyorsa o adam o kızla evlenir, malına da sahip olurdu. Eğer kız çirkinse, o kızla kendisi evlenmediği gibi başkasıyla evlenmesine de engel olur, öldüğü zaman da mîrasına konardı. İşte yüce Allah bunu haram kılmış ve mü'minleri bundan sakındırmıştır. Benzeri bir uygulama için Nisâ sûresi (4), 19. âyete ve dipnotuna bakınız.

128. Eğer bir kadın kocasının kendisini ihmal edip terk edeceğinden endişe ederse, aralarını düzeltip barışmalarında ikisine de bir günah yoktur. Zira, karşılıklı anlaşma en iyi yoldur. Her ne kadar insanların yaratılışında cimrilik ve kıskançlık varsa da, siz eşlerinize güzel davranır, onlara haksızlık etmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.

129. Ne kadar isteseniz de eşleriniz arasında tam adaleti sağlayamazsınız.[182] O halde sadece bir tarafa tamamen meyledip, diğer tarafı ne dul ne de kocalı gibi askıda bırakmayın.[183] Bozulan ilişkilerinizi düzeltir, birbirinize haksızlık etmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

130. Karı koca ayrılacak olursa, Allah lütfu sayesinde onları birbirine muhtaç etmez. Allah'ın hazinesi geniştir, O her şeyi yerli yerinde yapandır.

131. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Andolsun ki Biz, sizden önce kendilerine kitap verilenlere de, size de: "Allah'tan korkun!" diye emretmiştik. İnkâr edip, nankörlükte bulunursanız[184] bunun Allah'a hiçbir zararı olmaz. Çünkü göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.[185] Allah kimseye muhtaç değildir; her türlü övgü zâten O'na âittir.

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ
اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يُصْلِحَا
بَيْنَهُمَا صُلْحًاۜ وَالصُّلْحُ خَيْرٌۜ وَاُحْضِرَتِ
الْاَنْفُسُ الشُّحَّۜ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ
اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ
تَسْتَطِيعُٓوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَٓاءِ وَلَوْ
حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا
كَالْمُعَلَّقَةِۜ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ
اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا
حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَۜ
وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

---

182 Hz. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem günlerini eşleri arasında adaletli bir şekilde böler, sonra da şöyle derdi: Allahım! Bu benim imkânlarım ölçüsünde yaptığım taksimdir. Senin elinde olup da benim yapamadığım şeylerden dolayı beni kınama." (Ebû Dâvûd, Nikâh 37, 38; Tirmizî, Nikâh 42; Nesâî, İşretü'n-nisâ 2, İbni Mâce, Nikâh 47).

183 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kimin iki eşi olup da, birine daha yakın olur diğerini ihmal ederse, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna bir yanı düşük olarak gelir." (İbni Mâce, Nikâh 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 347, 471).

184 "Mûsâ şunu da söyledi: "Siz ve yeryüzünde bulunanlar, hepiniz birden Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır." (İbrâhim 14/8).

"Biz Lokman'a da hikmet verdik ve "Allah'a şükret" dedik. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de kendi aleyhine nankörlük etmiş olur; çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü de zâten O'na âittir." (Lokmân 31/12).

"Onlar da: "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların imanına Allah'ın ihtiyacı yoktu. Gerçekte Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; her türlü övgüye lâyık olan O'dur." (Tegâbün 64/6).

185 "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır." (Bakara 2/284). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

132. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.[186]

133. Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir.[187] Allah buna kādirdir.

134. Kim dünya mutluluğunu isterse, bilmelidir ki dünya mutluluğu da, âhiret mutluluğu da Allah katındadır.[188] Allah her şeyi duyan, her şeyi görendir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿١٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ
اَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِاٰخَر۪ينَۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى ذٰلِكَ قَد۪يرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُر۪يدُ
ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿١٣٤﴾

186"Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

187"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur." (Mâide 5/54).

"Onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer inkârcılar bunlara inanmazlarsa, onların

yerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz." (En'âm 6/89).

"Gerçek zengin ve sınırsız merhamet sahibi ancak senin Rabbindir. Dilerse O sizi yok eder ve tıpkı sizi başka insanların soyundan yarattığı gibi, sizden sonra yerinize de dilediğini getirir." (En'âm 6/133).

"Allah'ın gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi yok eder, yerinize yeni bir topluluk getirir." (İbrâhim 14/19).

"Dilerse O sizi yok eder, yerinize yeni bir nesil getirir. Bunu yapmak Allah'a göre hiç de zor bir şey değildir." (Fâtır 35/16-17).

"Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed 47/38).

"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, onların yerine daha hayırlılarını getirmeye Biz elbette kādiriz; hiç kimse de Bize engel olamaz." (Meâric 70/40-41).

"Onları Biz yarattık ve eklemlerini birbirine sapasağlam bağladık. Dilediğimizde, onları benzerleriyle de değiştiririz." (İnsan 76/28).

188"Bazıları "Rabbimiz! Bize kısmetimizi dünyada ver!" der. Öyle kimselerin âhirette hiç nasibi yoktur." (Bakara 2/200).

"Böylece Allah da onlara dünya nimeti ile âhiret sevabının en güzelini verdi. Çünkü Allah güzel davrananları sever." (Âl-i İmrân 3/148).

"Kim, yaptığı iş karşılığında bu dünyanın nimetlerini isterse, ona istediği dünyalığı veririz; kim de âhiret nimetlerini isterse ona da, istediği nimetleri veririz. Biz şükredenlerin mükâfâtını vereceğiz." (Âl-i İmrân 3/145).

"Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen veririz; sonra da Cehennem'i ona mekân yaparız. O da kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e girer." (İsrâ 17/18).

"Kim âhiret kazancını isterse, Biz onun kazancını arttırırız. Dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun âhirette bir nasibi olmaz." (Şûrâ 42/20).

135. Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın.[189] Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin.[190] Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz[191] şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine ve Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaplara inanmaya devam edin.[192] Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü[193] inkâr ederse, o kimse içinden çıkamayacağı bir sapıklık çukuruna düşmüş olur.

137. Şüphesiz iman edip sonra kâfir olan, sonra yine iman edip tekrar kâfir olan ve inkârını daha da artıranları Allah kesinlikle affetmeyecek ve onları kurtuluş yoluna iletmeyecektir.[194]

138. Münafıklar için elem verici bir azap olduğunu kendilerine müjdele![195]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ
شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ
اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ
وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿١٣٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ي نَزَّلَ
عَلٰى رَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنْ
قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪
وَرُسُلِه۪ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا
بَع۪يدًا ﴿١٣٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ
اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ
اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَب۪يلًا ﴿١٣٧﴾
بَشِّرِ الْمُنَافِق۪ينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًاۙ ﴿١٣٨﴾

---

189 "Şâhitliği Allah için özenle yapın." (Talâk 65/2).

"Onlar şâhitliklerini dosdoğru yaparlar." (Meâric 70/33).

190 "Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde de adaletle hükmetmenizi emreder." (Nisâ 4/58).

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz nefret, sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Takvâya en uygun olan budur. Allah'a karşı gelmekten sakının." (Mâide 5/8).

"Ama hüküm verecek olursan, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah âdil olanları sever." (Mâide 5/42).

"Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaleti gözetin." (En'âm 6/152).

"Şöyle de: "Rabbim adaletli olmayı emretti." (A'râf 7/29).

"Elbette Allah, adaletli davranmayı, iyilikten ayrılmamayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder." (Nahl 16/90).

"Ey Davud, Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ-hevesine tâbi olma ki seni Allah yolundan saptırmasın." (Sâd 38/26). Doğru yoldan sapanların istek ve arzularına uymamayı tavsiye eden âyetler burada verilmiştir.

"De ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi." (Şûrâ 42/15).

"Dâima âdil olun. Çünkü Allah âdil olanları sever." (Hucurât 49/9).

"Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutabilsinler." (Hadîd 57/25).

"Allah, sizinle dininizden dolayı savaşmamış ve sizi yurdunuzdan çıkarmamış olanlara iyilik etmenizi ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Aslında Allah, adaletli olanları sever." (Mümtehıne 60/8).

191 "Şâhitliği saklamayın. Şâhitlikten kaçınıp da bildiğini söylemeyen kimse, kalbi bozuk bir günahkârdır. Allah bütün yaptıklarınızı bilendir." (Bakara 2/283).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Size şâhitlerin en hayırlısını haber vereyim mi? O, kendisine sorulmadan şâhitlik görevini yerine getiren kimsedir." (Müslim, Akdıye 19; Ebû Dâvûd, Akdıye 13; Tirmizî, Şehâdât 1).

"Sizi Mescid-i Harâm'ı ziyaret etmekten alıkoydukları için bir topluluğa duyduğunuz kin, onlara karşı saldırganlık yapmaya yol açmasın! Bir de iyilik ve takvâda yardımlaşın, kötülükte ve düşmanlıkta birbirinize destek vermeyin." (Mâide 5/2).

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz nefret, sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Takvâya en uygun olan budur." (Mâide 5/8).

"Ama hüküm verecek olursan, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah âdil olanları sever." (Mâide 5/42).

"Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaleti gözetin." (En'âm 6/152).

"Elbette Allah, adaletli davranmayı, iyilikten ayrılmamayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder." (Nahl 16/90).

192 "Allah'a ve Resûlüne iman edin; size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır." (Hadîd 57/7).

193 Bunların hepsini veya birini.

194 "Önce iman edip sonra inkâr edenlerin; ardından küfürlerini daha da artıranların tövbeleri aslâ kabul edilmeyecektir. Onlar yoldan çıkmışların tâ kendileridir." (Âl-i İmrân 3/90).

"İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir." (Nisâ 4/167).

"Çünkü onlar önce iman etmiş, sonra kâfir olmuşlar, ondan sonra da onların kalpleri mühürlenmiştir; artık bir şey anlayacak durumda değillerdir." (Münâfikûn 63/3).

195 "Şüphesiz münafıklar, Cehennem'in en aşağı tabakasındadır. Onları kurtaracak hiçbir yardımcı bulamazsın." (Nisâ 4/145).

139. Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmektedirler.[196] Yoksa onlar, kâfirlerin yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir.[197]

140. Şüphesiz Allah, kitabında size şunu da indirmişti: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edilip, alaya alındığını duyduğunuzda, onlar başka bir konuya geçinceye kadar onlarla beraber oturmayın.[198] Yoksa siz de tıpkı onlar gibi olursunuz." Şüphesiz Allah münafıkları da kâfirleri de hep birlikte Cehennem'de toplayacaktır.

141. O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler.[199] Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir.[200] Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir.[201]

اَلَّذٖينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرٖينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنٖينَۜ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ
الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمٖيعاًۜ ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي
الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ
بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى
يَخُوضُوا فٖي حَدٖيثٍ غَيْرِهٖٓۘ اِنَّكُمْ اِذاً مِثْلُهُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقٖينَ وَالْكَافِرٖينَ فٖي
جَهَنَّمَ جَمٖيعاًۙ ﴿١٤٠﴾ اَلَّذٖينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْۚ
فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُٓوا اَلَمْ نَكُنْ
مَعَكُمْۘ وَاِنْ كَانَ لِلْكَافِرٖينَ نَصٖيبٌۙ قَالُٓوا اَلَمْ
نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَۜ
فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَلَنْ يَجْعَلَ
اللّٰهُ لِلْكَافِرٖينَ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ سَبٖيلاً ﴿١٤١﴾

196 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

197 "İnkârcıların sözü seni üzmesin. Çünkü izzet ve şeref tamamıyla Allah'a âittir. Şüphesiz her şeyi duyan her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (Yûnus 10/65).

"Kim izzet ve şeref arıyorsa, bilsin ki izzet ve şeref bütünüyle Allah'a âittir. Güzel sözler O'na yükselir; onu da sâlih amel yükseltir. Kötü işler tasarlayanlar için ise şiddetli bir azap vardır. Öylelerinin tuzakları boşa çıkmaya mahkûmdur." (Fâtır 35/10).

"İzzet sahibi Rabbin, onların yakıştırdıklarından münezzehtir." (Sâffât 37/180).

"Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak" diyorlar. Oysa üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir; lâkin o münafıklar bunu bilmiyor." (Münâfikûn 63/8).

198 "Âyetlerimizle alay edenleri gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar yanlarından uzaklaş. Eğer şeytan bunu sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zâlimlerle beraber oturma. Takvâ sahiplerine onların günahlarından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat yine de hatırlatmak gerekir. Bakarsınız onlar da sakınırlar." (En'âm 6/68-69).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve âhirete inanıyorsa içki bulunan bir sofraya oturmasın!" (Tirmizî, Edeb 43; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ] IV, 320; Zehebî, hadisin Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir).

199 "Mü'minlere "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Mü'minler "Evet" der. "Fakat siz kendi kendinizi yaktınız. Çünkü bizim başımıza bir şeyler gelmesini bekleyip durdunuz; hep şüphe içinde oldunuz; Allah'ın emri gelinceye kadar kuruntularla avunup durdunuz; o çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldattı." (Hadîd 57/14).

200 "Allah kıyamet günü aranızda ihtilâf etmekte olduğunuz konularda hükmünü verecektir." (Hac 22/69). Allah'ın kıyamet gününde insanlar arasında hüküm vereceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

201 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ yeryüzünü önümde katladı da doğusuyla, batısıyla bütün dünyayı gördüm. Ümmetimin egemenliği kesinlikle bana gösterilen yerlere kadar ulaşacaktır. Bana biri kırmızı, diğeri beyaz iki hazine verildi (İran ve Bizans hazineleri önüme serildi). Ben, Rabbimden ümmetimi genel bir kıtlıkla yok etmemesini, onların üzerine kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kurutmamasını niyaz ettim. Bunun üzerine Rabbim bana şöyle buyurdu: "Yâ Muhammed! Ben bir hüküm verirsem o geri çevrilmez. Ben sana ümmetini genel bir kıtlıkla yok etmeyeceğimi, onlara kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de köklerini kazıtmayacağımı vadediyorum. Onlar birbirini helâk etmedikçe ve esir almadıkça bütün yeryüzü halkı toplanıp onlara saldırsa bile onların yok edilmesine izin vermeyeceğim." (Müslim, Fiten 19; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 278, 284).

142. Münafıklar[202] güya Allah'ı aldatıyorlar. Oysaki Allah onların bu tavırlarının cezasını verecektir.[203] Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar,[204] insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az zikrederler.[205]

143. Onlar, küfürle iman arasında bocalayıp dururlar. Ne onlara katılırlar, ne de bunlara.[206] Allah'ın saptırdığı kimse için sen bir çıkış yolu bulamazsın.[207]

144. Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da, kâfirleri dost edinmeyin.[208] Yoksa sizi cezalandırması için Allah'a apaçık bir delil mi sunmak istiyorsunuz?

145. Şüphesiz münafıklar, Cehennem'in en aşağı tabakasındadır. Onları kurtaracak hiçbir yardımcı bulamazsın.

146. Ancak tövbe edip kendilerine çeki-düzen verenler ve Allah'ın dinine sarılıp,[209] bütün samimiyetleriyle O'na yönelenler müstesnâ. Onlar, mü'minlerle beraberdir. Mü'minlere ise Allah büyük bir mükâfât verecektir.

147. Eğer iman edip şükrederseniz, Allah size niçin azap etsin? Allah şükredenin mükâfâtını veren, her şeyi hakkıyla bilendir.[210]

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْۚ
وَاِذَا قَامُٓوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰىۙ
يُرَٓاؤُ۫نَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا
قَلِيلًاۘ ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَۗ لَٓا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ
وَلَٓا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ
سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَۜ
اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ
الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًاۙ ﴿١٤٥﴾
اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ
وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَۜ
وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ اَجْرًا عَظِيمًا
﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ
وَاٰمَنْتُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

---

202 Münafık, ikiyüzlü insan demektir. O ne samimi mü'mindir, ne samimi münkirdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz münafığın halini şöyle târif etmiştir: "Münafık iki sürü arasında gidip gelen şaşkın koyun gibidir. Kâh koşar bu sürüye gelir, kâh koşar öteki ne gider. Hangi sürüye katılacağını bilmez." (Müslim, Münâfikîn 16; Nesâî, Îmân 31).

203 "Akıllarınca Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışıyorlar. Oysa kendilerini aldatırlar da bunun farkında olmazlar." (Bakara 2/9).

"O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, mü'minlere "Bizi bekleyin de nurunuzdan istifade edelim" derler. Onlara denir ki: "Arkanıza dönün de orada nur arayın." Derken aralarına bir duvar çekilir ki, onun bir kapısı vardır; içi rahmet, dışı ise azaptır." (Hadîd 57/13).

"Allah onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Çünkü onlar kendi yaptıklarını unutsa da Allah bunları bir bir kaydetmiştir. Zâten Allah her şeye şâhittir." (Mücâdele 58/6).

204 "Onların yaptığı bağışların kabulüne engel olan şey, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeleri, namaza üşene üşene kalkmaları ve bağışlarını gönülsüzce yapmalarıdır." (Tevbe 9/54).

205 Peygamber Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Öylesi namaz münafığın namazıdır. Oturup Güneş'i gözetler. Güneş tam batacağı sırada kalkar, tavuğun yem yediği gibi dört rekât bir ikindi namazı kılıverir. O namazda Allah'ı pek az zikreder." (Müslim, Mesâcid 195; Ebû Dâvûd, Salât 5; Tirmizî, Salât 129; Nesâî, Mevâkît 9).

"Münafıklara sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen bir namaz yoktur. İnsanlar bu iki namazda ne kadar çok ecir ve sevap olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa cemaate gelirlerdi." (Buhârî, Mevâkît 20, Ezân 34; Müslim, Mesâcid 252).

206 "Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendir, ne onlardan. Fakat bilerek yalan yere yemin ederler." (Mücâdele 58/14).

207 Âyetin son kısmı Nisâ sûresi (4), 88. âyette geçmiş ve konuyla ilgili diğer âyetler orada verilmiştir.

208 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Daha geniş bilgi için bu âyetin dipnotuna bakınız.

209 "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin." (Âl-i İmrân 3/103). Allah'ın dinine sarılmakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

210 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat yine de O, kullarının inkârına râzı olmaz. Şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur." (Zümer 39/7).

"Eğer insanlar ve cinler doğru yolda gitselerdi, Biz onları bol bol yağmurla rızıklandırırdık." (Cin 72/16). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

148. Allah çirkin sözün, açıkça söylenmesini sevmez. Ancak zulme uğrayan kimsenin durumu başkadır.[211] Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

149. Siz, bir hayrı açıktan da yapsanız gizli de yapsanız yahut bir kötülüğü affetseniz,[212] Allah, onu bilir. Şüphesiz Allah da her şeye kādir olan bir affedicidir.[213]

150. Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyen ve "Bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız."[214] diyenler ve böylece iman ile inkâr arasında bir yol tutmak isteyenler,

151. İşte gerçek kâfirler bunlardır. Biz onlara, aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır.[215]

152. Buna mukabil Allah'a ve peygamberlerine inananlar ve peygamberlerden hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara gelince,[216] Allah onların mükâfâtlarını verecektir. Ve Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّٓوءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا
مَنْ ظُلِمَۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَم۪يعاً عَل۪يماً ﴿١٤٨﴾ اِنْ
تُبْدُوا خَيْراً اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُٓوءٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوّاً قَد۪يراً ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ وَيُر۪يدُونَ اَنْ يُفَرِّقُوا
بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِه۪ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ
وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍۙ وَيُر۪يدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ
ذٰلِكَ سَب۪يلاًۙ ﴿١٥٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ
حَقّاًۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ عَذَاباً مُه۪يناً ﴿١٥١﴾
وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ وَلَمْ يُفَرِّقُوا
بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُو۬لٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْت۪يهِمْ
اُجُورَهُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿١٥٢﴾

211 "Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseleri suçlama imkânı yoktur. Suçlanacak olanlar, halka zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapan kimselerdir. İşte onlar için acı bir azap vardır. Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Şûrâ 42/41-43).

Bir adam peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelerek: "Yâ Resûlallah! Benim bir komşum var, bana eziyet ediyor" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü ona "Evindeki eşyalarını çıkar, sokağa at" buyurdu. Adam da eşyalarını alıp yola attı. Yoldan geçenler ona eşyalarını niçin yola attığını sormaya başladı. Adam da: "Komşum bana eziyet ediyor" dedi. İnsanlar: "Allahım! Komşusuna eziyet eden adama lânet et, onu rezil rüsvâ et" demeye başladılar. Eziyet eden adam da: "Eşyalarını al, evine dön; vallahi sana bundan sonra hiç eziyet etmeyeceğim" dedi (Ebû Dâvûd, Edeb 122; İbni Hibbân, *es-Sahîh*, II, 278; Elbânî, *Sahîhu't-tergîb ve't-terhîb*, II, 682, nr. 2559).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Birbirine söven iki kişinin söylediklerinin günahı, -mazlum olan aşırı gitmedikçe- bu küfürlü kavgayı ilk başlatana yazılır." (Müslim, Birr 68; Ebû Dâvûd, Edeb 39; Tirmizî, Birr 51).

İbni Abbas'tan nakledilen bir yoruma göre: "Allah, zulme uğramadıkça, kimsenin kimseye beddua etmesini hoş karşılamaz. Cenâb-ı Hak sadece mazluma, kendisine zulmeden kimseye beddua etme izni vermiştir." (Taberî, *Câmiu'l-beyân* [Şakir], IX, 344).

212 "Kim de kısasdan vazgeçip kendi hakkını bağışlarsa, bu onun için bir kefaret olur." (Mâide 5/45).

"Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kadar karşılık verin. Ama sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl 16/126).

213 "De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/29). Kalplerden geçen her şeyi Allah Teâlâ'nın bildiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sadaka vermekten dolayı mal eksilmez. Bir insan başkasının hatasını affederse Allah onun şerefini artırır. Kim Allah için mütevazı olursa Allah onu yüceltir." (Müslim, Birr 69; Tirmizî, Birr 82).

214 Peygamberlerden birini inkâr eden, hepsini inkâr etmiş demektir. Mü'min olmak için, Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlere inanmak şarttır.

"Siz şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Mûsâ'ya ve Îsâ'ya verilene; Rablerinden bütün peygamberlere verilene iman ettik. Biz o peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz sadece Allah'a boyun eğen Müslümanlarız." (Bakara 2/136). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

215 "Böylece onların üzerine bir alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar." (Bakara 2/61).

"Nerede olurlarsa olsunlar, onların üzerine zillet damgası vurulmuş ve Allah'ın gazabına uğramışlardır." (Âl-i İmrân 3/112).

216 "Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, "Peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız" diye iman ettiler, "İşittik ve itaat ettik, ey Rabbimiz; bizi bağışlamanı dileriz, dönüşümüz ancak Sanadır" dediler." (Bakara 2/285).

153. Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istemiş, "Bize Allah'ı açıkça göster" demişlerdi.[217] Derken, zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı. Sonra kendilerine apaçık deliller geldiği halde buzağıyı ilâh edinmişlerdi. Buna rağmen onları yine affettik. Ve Mûsâ'ya peygamberliğini gösteren apaçık bir mûcize verdik.[218]

154. Onlardan söz almak için, Tûr dağını üzerlerine kaldırdık.[219] Ve onlara: "Beyt-i Makdis'in kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin" dedik. Ayrıca "Cumartesi günü yasağını hiçe sayarak, haddi aşmayın!" diye[220] onlardan sağlam bir söz aldık.

155. Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalplerimiz örtülüdür, demeleri yüzünden[221] Biz onları cezalandırdık.[222] Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir.[223] Pek azı dışında onlar iman etmezler.[224]

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ
كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى
اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً
فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا
الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ
فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا
مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ
وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا
لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ
مِيثَاقًا غَليظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ
وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَٓاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ
عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَليلًا ﴿١٥٥﴾

---

217 "Hani bir de "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz" demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti." (Bakara 2/55).

Araplar da Peygamberimizden birçok şey istemişti:

"Ve kâfirler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar çıkarmadıkça sana aslâ inanmayız. Veya aralarından gürül gürül ırmaklar akıttığın hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı. Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız." Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım?" (İsrâ 17/90-93).

218 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik." (İsrâ 17/101).

219 "Hatırlayın! Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve şöyle demiştik: "Size verdiğimiz Kitab'a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Ancak bu sayede azabımdan korunur, rızamı kazanabilirsiniz." (Bakara 2/63). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

220 "Onlara, deniz kıyısındaki şehrin halkına ne olduğunu sor! Onlar cumartesi günü balık avlama yasağını çiğnemişlerdi. Balıklar onlara cumartesi günü sürüler halinde su yüzünde görülerek gelirdi. Cumartesi dışında ise gelmezdi. Onlar yoldan çıktıkları için, Biz de kendilerini işte böyle imtihan ediyorduk." (A'râf 7/163). Bakara sûresi (2), 65. âyet de bu konuyla ilgilidir. İlgili âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

221 "Onlar Peygamber'e: "Bizim kalplerimiz örtülüdür" dediler. Aslında hakkı inkâr ettikleri için Allah onlara lânet etmiştir; o yüzden pek azı iman eder." (Bakara 2/88).

"Sen Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanların arasına görünmeyen bir perde çekeriz. Biz kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarını engelleyecek örtüler, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Bu yüzden, sen Kur'an'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/45-46). Bu âyetlerin dipnotlarında ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Kendilerine Rabbinin âyetleri hatırlatılarak öğüt verilen ve bu öğütlerden yüz çeviren, üstelik yapmış olduğu günah ve isyanları unutandan daha zâlim kim olabilir? Biz onların kalplerine, bu uyarıları anlamalarını önleyen kalın perdeler koyduk, kulaklarını da ağırlaştırdık. Sen onları doğru yola çağırsan da, artık onlar kesinlikle doğruyu bulamayacaklar." (Kehf 18/57).

"Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü; kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da perde var. Artık ne yapacaksan yap; biz de yapacağız." (Fussılet 41/5).

222 "Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık. Onlar kelimeleri yerlerinden oynatıp değiştirirler; kendilerine verilen öğütten ders almayı unutmuşlardır. İçlerinden pek azı dışında onlardan hep hâinlik görürsün. Yine de sen onları bağışla ve kendilerine aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever." (Mâide 5/13).

223 "Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir." (Bakara 2/7). Allah'ın kalpleri mühürlemesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

224 "Fakat Allah inkârları yüzünden onlara lânet edip rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onların pek azı iman eder." (Nisâ 4/46).

156. Bu ceza, onların inkârları ve Meryem'e çirkin iftira atmaları yüzünden;

157. Bir de "Biz, Allah'ın Resûlü Meryem oğlu Îsâ Mesih'i öldürdük" demeleri yüzündendir. Oysa onlar Îsâ Mesih'i ne öldürdüler, ne de çarmıha gerdiler. Fakat, öldürdükleri kişi onlara Îsâ Mesih'miş gibi göründü. Şüphesiz Îsâ hakkında farklı fikirlere sahip olanlar, onun öldürülmesi hususunda da şüphe içerisindedirler. Bu konuda zan ve hayallerinin peşinden gitmekten başka hiçbir bilgileri yoktur. O öldürdükleri şahsın Îsâ olduğunu kesin bir şekilde bilemediler.

158. Bilakis Allah onu Kendi katına yükseltmiştir. Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır.

159. Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce Îsâ'ya inanmış olmasın.[225] Kıyamet gününde Îsâ onlar hakkında şâhitlik edecektir.

160. Yahudilerin uyguladığı zulümler ve pek çok insanı Allah yolundan uzaklaştırmaları yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış birtakım temiz yiyecekleri, Biz onlara haram kıldık.[226]

161. Ve kendilerine yasaklandığı halde faiz almaları ve haksız yere başkalarının mallarını yemelerinden dolayı bunları haram kıldık. Ve onların kâfir olanlarına elem verici bir azap hazırladık.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظٖيمًاۙ
﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسٖيحَ عٖيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِۚ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ
وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْۜ وَاِنَّ الَّذٖينَ اخْتَلَفُوا فٖيهِ
لَفٖي شَكٍّ مِنْهُۜ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ
الظَّنِّۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقٖينًاۙ ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ
اِلَيْهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزٖيزًا حَكٖيمًا ﴿١٥٨﴾ وَاِنْ
مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ
مَوْتِهٖۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهٖيدًاۚ
﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذٖينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ
طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبٖيلِ
اللّٰهِ كَثٖيرًاۙ ﴿١٦٠﴾ وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا
عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرٖينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿١٦١﴾

---

225 Bu âyette "bihî, kable mevtihî" terkiplerinde iki zamir geçmekte, bu zamirlerin âit olduğu şahıslar farklı olduğundan âyetin yorumu da farklılık arzetmektedir: Âyetteki bu zamirlerden birincisi Hz. Îsâ'ya, ikincisi Ehl-i kitap olan kimseye gidiyor ise âyetin anlamı şöyle olur: "Ehl-i kitap olan hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce Îsâ'ya inanmış olmasın."

Her iki zamir Îsâ aleyhisselâma râcî olabilir; o takdirde anlam şöyledir: "Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki, Îsâ aleyhisselâm

ölmeden ona inanmış olmasın." Bunlar, Hz. Îsâ'nın nüzûlü (yeryüzüne inişi) sırasında mevcut olan Ehl-i kitaptır. Peygamber Efendimiz âhir zamanda Îsâ aleyhisselâmın gökten ineceğini, Ehl-i kitaptan ona inanmamış kimse kalmayacağını şöyle ifade buyurmuştur:

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yakında Meryem oğlu Îsâ, âdil bir hakem olarak gökten yere inecek, haçı kıracak (Hıristiyanlığın hükümsüz olduğunu ilan edecek), domuzu öldürme emrini verecek, zimmîlerden cizyeyi kaldıracak (din olarak sadece İslâmiyet kalacak); mal da o kadar çoğalacak ki, onu kimse kabul etmeyecek." (Buhârî, Büyû' 102, Mezâlim 31, Enbiyâ 49; Müslim, Îmân 242).

Üçüncü bir tahlil de "bihî" zamiri Allah Teâlâ ve Muhammed aleyhisselâma; "Kable mevtihî" deki zamir de Ehl-i kitap olan kimseye râcî olabilir. O takdirde âyetin anlamı şöyle olur: "Ehl-i kitap olan hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce Allah Teâlâ'ya ve Muhammed aleyhisselâma inanmış olmasın" (Nesefî, Tefsîr, I, 366).

226 "Yahudilere de bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun sırt, bağırsak ve kemik yağları dışındaki iç yağlarını da onlara haram kıldık. Zulümleri yüzünden Biz onları böyle cezalandırdık. Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz." (En'âm 6/146). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

162. Ancak onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ile,[227] sana indirilene ve senden önceki peygamberlere indirilen kitaplara iman eden mü'minlere, özellikle namazlarını dosdoğru kılanlara, zekâtlarını verenlere, Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere büyük bir mükâfât vereceğiz.

163. Biz Nûh'a, Nûh'tan sonraki peygamberlere, İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a, Yakub soyundan gelen peygamberlere, Îsâ'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Hârun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.[228] Davud'a da Zebur'u verdik.[229]

164. Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik.[230] Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu.[231]

165. Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki,[232] peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın.[233] Allah karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır.

166. Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter.[234]

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ
يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ
قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ
اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْرًا عَظ۪يمًاࣖ ﴿١٦٢﴾ اِنَّٓا
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ كَمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلٰى نُوحٍ
وَالنَّبِيّ۪نَ مِنْ بَعْدِه۪ۚ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ
وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ
وَع۪يسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَۚ
وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُورًاۚ ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ
عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَۜ
وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْل۪يمًاۚ ﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُبَشِّر۪ينَ
وَمُنْذِر۪ينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ
بَعْدَ الرُّسُلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَز۪يزًا حَك۪يمًا ﴿١٦٥﴾
لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَٓا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِه۪ۚ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَه۪يدًاۜ ﴿١٦٦﴾

227 "İlimde derinleşmiş olan kimseler de, "Biz bunlara iman ettik, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler. Bunu ancak akıl sahibi kimseler düşünüp anlar." (Âl-i İmrân 3/7).

228 "Allah Nûh'a emrettiği şeyi sizin için de din olarak yasalaştırdı. Aynı şeyi, "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, sana da vahyettik;

İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya da emrettik." (Şûrâ 42/13).

229 "Senin Rabbin göklerde ve yerde olan varlıkları da herkesten iyi bilir. Elbette Biz, peygamberlerin bir kısmına diğerlerinden farklı özellikler verdik. Nitekim Davud'a da Zebur'u verdik." (İsrâ 17/55; Enbiyâ sûresi (21), 105. âyette de Zebur'dan söz edilmektedir).

230 "Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz." (Mü'min 40/78). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"De ki: Peygamberlerin ilki ben değilim." (Ahkâf 46/9). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

231 "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik. İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu; bir kısmının da derecelerini yükseltti." (Bakara 2/253). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

232 "Biz peygamberleri yalnızca müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. İman edip güzel işler yaparak kendilerini düzeltenlere ne korku vardır ne de keder." (En'âm 6/48).

"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor." (Sebe' 34/28).

233 "Ayrıca Biz, peygamber göndermeden kimseye azap etmeyiz." (İsrâ 17/15).

"Eğer peygamber göndermeden önce onları bir azap ile helâk etseydik, kıyamet gününde şöyle diyeceklerdi: Ey Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, rezil ve perişan olmadan önce âyetlerine uysaydık!" (Tâhâ 20/134).

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47). Kâfirlerin bahane ileri sürmemesiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

234 "Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/79). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

167. İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar,[235] elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir.

168. Şüphesiz inkâr edip zulmedenleri Allah ne bağışlayacak, ne de onlara kurtuluş yolunu gösterecektir.[236]

169. Allah onlara ancak ebedî olarak kalacakları Cehennem yolunu gösterecektir. Bu da Allah'a çok kolaydır.[237]

170. Ey insanlar! Şüphesiz Peygamber size Rabbinizden gerçeği getirmiştir.[238] Siz de ona iman edin. Hakkınızda hayırlı olan budur.[239] Eğer inkâr ederseniz şunu bilin ki, göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır.[240] Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerinde yapar.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ
وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ
الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا
لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

235 "Kâfirler, insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Daha sonra da harcayacaklar. Ama bu harcanan mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup olacaklar. Ve kâfirler toplanıp Cehennem'e sürülecekler." (Enfâl 8/36).

"İnkârlarında ısrar edip, insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlara, fitne fesat çıkarmaları yüzünden azap üstüne azap edeceğiz." (Nahl 16/88).

"İnkâr eden ve halkı Allah yolundan alıkoyanların yaptıklarını Allah boşa çıkarmıştır." (Muhammed 47/1).

"İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve doğru yol kendisine açıkça belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar vermiş olmazlar. Allah onların bütün işlerini boşa çıkaracaktır." (Muhammed 47/32).

"İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah aslâ bağışlamayacaktır." (Muhammed 47/34).

"Onlar yeminleriyle kandırarak insanları Allah yolundan alıkoydular. Artık onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır." (Mücâdele 58/16).

"Onlar, halkı Allah yolundan alıkoymak için yalan yere yemin ettiler. Bu yaptıkları, gerçekten pek kötü bir şeydir." (Münâfikûn 63/2).

236 "Şüphesiz iman edip sonra kâfir olan, sonra yine iman edip tekrar kâfir olan ve inkârını daha da artıranları Allah kesinlikle affetmeyecek ve onları kurtuluş yoluna iletmeyecektir." (Nisâ 4/137).

237 "Kim zulmedip haddi aşarak, bu yasaklanan fiilleri işlerse; Biz onu pek yakında o müthiş Cehennem ateşine sokacağız. Bu ise, Allah için pek kolaydır." (Nisâ 4/30).

"Tehlike geçip korkuları gittiğinde ise, sizin iyiliğinizi çekemeyip, sivri dilleriyle size sataşmaya başlarlar. Onlar iman etmemiş, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu ise Allah için pek kolaydır." (Ahzâb 33/19).

"Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlıkla huzurumuza gelirse, onun azabı iki kat olur. Bu ise Allah için pek kolaydır." (Ahzâb 33/30).

238 "Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtılı izlemeleri, iman edenlerin de Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır." (Muhammed 47/3). "Rabbinizden gelen gerçek" ifadesiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

239 Haklarında hayırlı olanın bu olduğu bir sonraki âyette de belirtilmektedir.

240 "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır." (Bakara 2/284). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

171. Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi[241] ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir[242] ve O'ndan bir ruhtur.[243] O halde siz de Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Allah'ın üç olduğunu söylemeyin.[244] Bundan vazgeçin; sizin için hayırlı olana yönelin.[245] Şüphesiz Allah tek bir ilâhtır.[246] Çocuğu olmaktan münezzehtir. Çünkü göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Koruyup düzenleyici olarak Allah yeter.[247]

172. Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse,[248] Allah onların hepsini Kendi huzurunda toplayacaktır.[249]

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ وَلَا
تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ اِنَّمَا الْمَس۪يحُ
ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُۚ
اَلْقٰيهَٓا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُۘ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرُسُلِه۪ۚ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌۜ اِنْتَهُوا خَيْراً لَكُمْۜ
اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌۜ سُبْحَانَهُٓ اَنْ يَكُونَ لَهُ
وَلَدٌۢ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلاً ﴿١٧١﴾ لَنْ يَسْتَنْكِفَ
الْمَس۪يحُ اَنْ يَكُونَ عَبْداً لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ
الْمُقَرَّبُونَۜ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِه۪
وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَم۪يعاً ﴿١٧٢﴾

241 "Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir." (Mâide 5/75).

242 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da olu- verir." (Bakara 2/117).

243 "Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik." (Şûrâ 42/52). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

Bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Ey Muhammed! Ey Efendimiz ve Efendimizin oğlu! Ey en hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu!" diye hitap edince, Allah'ın Elçisi şunları söyledi: "Ey insanlar! Allah'tan korkunuz. Şeytan sizi baştan çıkarmasın. Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im. Allah'ın kulu ve Resûlüyüm. Allah Teâlâ'nın beni yerleştirdiği yerden daha yükseğine çıkarmanızı istemem." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 153, 249; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, IV, 101, nr. 1572).

Yine bir adam Peygamber Efendimize: "Ey insanların en hayırlısı!" diye hitap edince, Allah'ın Elçisi: "O İbrâhim aleyhisselâmdır" buyurdu (Müslim, Fezâil 150; Ebû Dâvûd, Sünnet 13; Tirmizî, Tefsîr 87).

Resûlullah Efendimiz başka hadislerinde de şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şeriki yoktur; Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlüdür. Îsâ da Allah'ın kulu ve elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet, haktır ve gerçektir, Cehennem de haktır ve gerçektir" diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, Cennet'e koyar." (Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, Îmân 46).

"Hıristiyanların Meryem oğlu Îsâ'yı aşırı sevip ilâhlaştırdıkları gibi siz de beni aşırı sevip ilâhlaştırmayın. Ben Allah'ın kuluyum. Benim hakkımda: 'Allah'ın kulu ve Resûlü' deyin." (Buhârî, Enbiyâ 48, Hudûd 31).

244 "Allah üç ilâhtan biridir" diyenler kâfir oldular. Oysa bir olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Bu iddialarından vazgeçmezlerse, onların kâfir olanlarına acı bir azap dokunacaktır." (Mâide 5/73).

245 Onlar için hayırlı olanın bu olduğu bir önceki âyette de belirtilmiştir.

246 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur." (Bakara 2/163). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

247 "Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

248 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

249 "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

173. Ama iman edip, sâlih ameller yapanların mükâfâtını Allah eksiksiz verecek,[250] hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir.[251] O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak[252] ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.[253]

174. Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.

175. Allah'a inanıp, O'na sımsıkı sarılanları[254] Allah pek yakında Kendinden bir rahmet ve lütfa eriştirecek ve onları Kendine ulaşan dosdoğru bir yola iletecektir.

176. Senden fetva istiyorlar. De ki; Allah size geride vâris olarak hayatta kalmış babası ve çocuğu bulunmayan kimse[255] hakkında hükmünü şöyle açıklıyor: Bir erkek ölür, geride çocuğu kalmaz, bir kız kardeşi bulunursa, malının yarısı o kız kardeşin olur. Kız kardeş geride çocuk bırakmadan ölürse, erkek kardeş onun bütün malına mîrasçı olur. Ölenin geride iki kız kardeşi kalırsa, bunlar mîrasın üçte ikisini alırlar. Geride kalanlar erkek ve kız kardeşler ise; erkeğe iki kız hissesi vardır. Bir yanlış yapmayasınız diye Allah size bu hükümleri açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.[256]

فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَز۪يدُهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۚ وَاَمَّا
الَّذ۪ينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا اَل۪يمًاۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٧٣﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ
جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ
نُورًا مُب۪ينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ
وَاعْتَصَمُوا بِه۪ فَسَيُدْخِلُهُمْ ف۪ي رَحْمَةٍ مِنْهُ
وَفَضْلٍۙ وَيَهْد۪يهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَق۪يمًاۜ ﴿١٧٥﴾
يَسْتَفْتُونَكَۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْت۪يكُمْ فِي الْكَلَالَةِۜ
اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُٓ اُخْتٌ
فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَٓا اِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهَا وَلَدٌۜ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ
مِمَّا تَرَكَۜ وَاِنْ كَانُٓوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً
فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِۜ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمْ اَنْ تَضِلُّواۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١٧٦﴾

---

250 "Fakat iman edip sâlih ameller yapanlara gelince, Allah onların mükâfâtını eksiksiz verecek. Çünkü Allah zâlimleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/57). "Zira Allah iman edip sâlih amel işleyenleri lütfuyla mükâfâtlandıracaktır. İnkârcıları ise O hiç sevmez." (Rûm 30/45).

251 "Hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir" ifadesi Nûr 24/38; Fâtır 35/30 ve Şûrâ 42/26'da da geçmektedir.

252 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

253 "De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir? Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı." (Ahzâb 33/17).

254 "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin." (Âl-i İmrân 3/103). Allah'ın dinine sarılmakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

255 "Geride varis olarak baba ve evlât bırakmadan ölen kimseye" kelâle denir. Âyetin metninde "kelâle" geçmektedir.

256 Berâ bin Âzib radıyallahu anh bu âyetin en son inen âyet olduğunu söylemiştir (Buhârî, Megâzî 66, Tefsîr 4/27, 9/1). Nisâ sûresi (4), 11. âyetin nüzül sebebi ile bu âyetin nüzül sebebinin aynı olduğu anlaşılmaktadır (bk. Nisâ 4/11; Müslim, Ferâiz 10).

MÂİDE SÛRESİ (5. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 120 âyettir. 112-115. âyetlerinde havârilerin Hz. Îsâ'dan bir "gök sofrası" (mâide) istemeleri anlatıldığı için sûreye Mâide adı verilmiştir. Hz. Âişe onun en son indirilen sûre olduğunu söylemiş ve "Bu sûredeki helâlleri helâl, haramları haram biliniz" demiştir.[1] Peygamberimizin vefatından üç ay önce vedâ haccında nâzil olan ve İslâmiyet'in insanlığa gönderilen son din olduğunu gösteren "Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim" mealindeki âyet de bu sûrededir.[2] Mâide sûresinde inanç ve ahlâk esasları, âile ve ceza hukukuna dair hükümler, hac, İslâmî usûle uygun olmayan hayvan kesimleri, abdest, teyemmüm, şâhitlik, hırsızlık, içki ve kumarla ilgili fıkhî hükümler yer almaktadır. Bu sûrede Hz. Âdem'in oğulları Hâbil ile Kābil'in kıssaları dolayısıyla haksız yere cana kıymanın büyük günah olduğu belirtilmekte, içki, kumar ve falcılığın yasaklandığı ifade edilmekte, Ehl-i kitabın durumundan bahisle İsrâiloğulları'nın hem Allah'a verdikleri sözde durmadıkları, hem Hz. Mûsâ'ya karşı geldikleri, Hıristiyanların teslis inancı yüzünden doğru yoldan saptıkları anlatılmakta, Hz. Îsâ hakkındaki inançları düzeltilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin![3] Haram olduğu aşağıda bildirilecek olanların dışındaki hayvanların eti[4] size helâl kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmanız helâl değildir.[5] Şüphesiz Allah dilediği hükmü verir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ
اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا
يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ
حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُر۪يدُ ﴿١﴾

1 Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 188; Hâkim, el-Müstedrek (Atâ), II, 340.

2 Mâide 5/3; Buhârî, Îmân 33; Müslim, Îmân Tefsîr 1; Tirmizî, Tefsîr 5/1, 2.

3 Sözleşmelere bağlı kalmayı emreden bu âyet ile "Verdiğiniz sözde durun" (İsrâ 17/34) âyeti, yapılan akitlere bağlı kalmak gerektiğini göstermektedir. İnsanlar birbirleriyle yaptıkları anlaşma ve sözleşmelere, ayrıca Allah ile olan kulluk sözleşmelerine ve O'na verdikleri adak türü vaatlerine bağlı kalmakla yükümlüdürler. Birbiriyle alış veriş yapanlar da alım satım sözleşmesi yapmış olurlar.

Sözleşmelere bağlı kalmakla ilgili diğer âyetler İsrâ sûresi (17), 34. âyetin dipnotunda verilmiştir.

4 Hangi hayvanların etinin haram kılındığı bu sûrenin üçüncü âyeti ile dipnotlarında belirtilmiştir.

5 İhram, hac ve umre yaparken giyilen dikişsiz iki parça kumaştan ibâret özel bir kıyafettir. Bu sûrenin 94-96. âyetlerinde avlanma konusunda bilgi verilmiş, ihramlı iken kara hayvanlarını avlamanın ve bu avların etini yemenin yasaklandığı belirtilmiştir.

2. Ey iman edenler, Allah'ın koyduğu hac simgelerine,[6] haram aylara,[7] Kâbe'ye gönderilen kurbanlık hayvanlar ile onların boynuna takılan gerdanlıklara,[8] Rablerinin nimetini ve rızasını dileyerek Kâbe'ye gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Harâm'ı[9] ziyaret etmekten alıkoydukları için bir topluluğa duyduğunuz kin, onlara karşı saldırganlık yapmaya yol açmasın! Bir de iyilik ve takvâda[10] yardımlaşın,[11] kötülükte ve düşmanlıkta birbirinize destek vermeyin.[12] Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası pek çetindir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ
اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ
وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاۜ وَاِذَا
حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواۜ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ
قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
اَنْ تَعْتَدُواۢ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ
وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

6 Hac ibâdetini yerine getirirken ihram giymek, tavaf ve sa'y etmek, şeytan taşlamak, kurban kesmek gibi ibâdetler ve bu ibâdetlerin yapıldığı yerler birer hac simgesidir. "Safâ ile Merve Allah'ın hac için koyduğu işâretlerdendir" (Bakara 2/158) âyeti de bunu göstermektedir.

7 Haram aylar, savaşın yasaklandığı aylar demektir. Bakara sûresi (2), 194. âyetin dipnotuna bakınız.

8 İslâmiyet'ten önce de bir hayvanın kurbanlık olduğunu göstermek üzere boynuna bir tür gerdanlık takılırdı. Kurbanlık hayvanlara Resûl-i Ekrem de gerdanlık takmıştır (Buhârî, Hac 110; Müslim, Hac 366, 367).

9 Kâbe'ye Beyt-i Harâm ve Mescid-i Harâm da denir.

10 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin açıklamasına bakınız.

11 "Bir haksızlığa uğradıkları zaman hep birlikte yardımlaşarak kendilerini savunurlar." (Şûrâ 42/39). Peygamber Efendimiz: "Din kardeşin zâlim de, mazlum da olsa ona yardım et" buyurunca, bir adam: "Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse nasıl yardım edeyim?" diye sordu. Allah'ın Elçisi şöyle buyurdu: "Onu zulümden alıkoyar, böylece ona yardım etmiş olursun." (Buhârî, Mezâlim 4, İkrâh 7; Müslim, Birr 62).

12 "Ey iman edenler! Gizlice konuştuğunuzda, günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşmayın; hayır ve takvâ için fısıldaşın." (Mücâdele 58/9).

3. Size şunlar haram kılındı: Kesilmeden ölen murdar hayvan,[13] kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar,[14] henüz canı çıkmadan yetişip kestikleriniz dışında boğularak, dövülerek, yüksekten düşerek, bir hayvan tarafından boynuzlanarak, yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen ve putlar için kesilen hayvanlar;[15] bir de fal oklarıyla şans aramak.[16] Bunları yapmak, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Kâfirler, bugün dininizden çıkacağınıza dair ümitlerini kesmiş durumdadır;[17] artık onlardan korkmayın, Benden korkun! Bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım[18] ve sizin için din olarak İslâmiyet'i seçtim.[19] Açlıktan bunalıp çâresiz kalan kimse,[20] günaha meyletmeden bunlardan yiyebilir.[21] Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[22]

4. Senden kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar. Şöyle de: "İyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır.[23] Allah'ın size öğrettiği bilgi ile eğittiğiniz avcı hayvanların sizin için yakaladıklarını besmele çekerek yiyin[24] ve Allah'a karşı gelmekten sakının; çünkü Allah hesabı çok çabuk bitirendir.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ
الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ وَالْمُنْخَنِقَةُ
وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّط۪يحَةُ وَمَٓا اَكَلَ
السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى
النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْاَزْلَامِۜ ذٰلِكُمْ
فِسْقٌۜ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ د۪ينِكُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِۜ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ
د۪ينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَت۪ي وَرَض۪يتُ
لَكُمُ الْاِسْلَامَ د۪ينًاۜ فَمَنِ اضْطُرَّ ف۪ي مَخْمَصَةٍ
غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍۙ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿٣﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ قُلْ اُحِلَّ
لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ
مُكَلِّب۪ينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا
مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

---

13 Resûl-i Ekrem Efendimiz balığı bu hükmün dışında tutmuş, "onun ölüsünün de helâl olduğunu" belirtmiştir (Ebû Dâvûd, Tahâret 52; Tirmizî, Tahâret 52; Nesâî, Tahâret 48; İbni Mâce, Tahâret 38, Sayd 18, Et'ıme 31).

14 Âyetin buraya kadar olan kısmı yakın ifadelerle Bakara sûresi (2), 173. âyette de geçmektedir.

15 "Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/173). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bu âyetlerde yenmesi istenmeyen şeylerin bir kısmı insan vücuduna zararlı olduğu, bir kısmı da tevhid inancını zedelediği için yasaklanmıştır. Eti yenmesi haram olan hayvanlar hadislerde açıklanmış, Resûl-i Ekrem genel bir kural koyarak yırtıcı hayvanlardan "köpek dişli", kuşlardan "pençeli" olanların, bir de ehlî eşek etinin yenmeyeceğini belirtmiştir (Buhârî, Zebâih 28, 29; Müslim, Sayd 15, 16). Ayrıca bir hayvanın etinin yenebilmesi için de kanının akıtılmasını ve besmele çekilerek kesilmesini şart koşmuştur (Buhârî, Şerike 3, 16, Cihâd 191; Müslim, Edâhî 20).

16 Âyet, ilâh kabul edilen bir puttan veya gelecekten haber verdiğine inanılan bir şahıstan fal yöntemiyle şansını veya ileride başına gelecekleri öğrenmeye kalkmayı yasaklamakta ve bütün kumar çeşitlerini iptal etmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'nin fethedildiği gün Kâbe'ye girdi. İçerideki putları dışarı çıkarttı. Bunlar arasında ellerinde fal okları tutan Hz. İbrâhim ile İsmâil'in resimleri de vardı. Peygamber Efendimiz bu resimlere bakarak şöyle buyurdu: "Allah bunları yapanları helâk etsin. Allah'a yemin ederim ki, bu putperestler de pek iyi bilirlerdi ki, bu iki peygamber, rızıklarını kesinlikle fal oklarıyla aramamışlardır." (Buhârî, Hac 54, Enbiyâ 8; Ebû Dâvûd, Menâsik 92).

17 "Şeytan, Müslümanların kendisine kulluk etmelerinden ümidini kesmiştir. Fakat onları birbirlerine düşürmeye, aralarını açmaya çalışacaktır." (Müslim, Münâfikīn 65; Tirmizî, Birr 25; İbni Mâce, Menâsik 76).

18 "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir." (Fetih 48/2).

19 Her türlü sorunu çözümleyecek düzeydeki İslâmiyet'i bir hayat tarzı olarak belirledim; sizi de her türlü bağımlılıktan, kula kul olmaktan kurtardım, demektir. Dinin tamamlandığını bildiren bu âyetten sonra, sadece Bakara sûresinin 281. âyeti nâzil olmuş, yeni herhangi bir hüküm inmemiştir. Bu âyetin inişinden seksen iki gün sonra da Peygamberimiz vefat etmiştir.

20 Çâresiz kalmanın ölçüsünü Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle belirlemiştir: "Sabah ve akşam yemeği yiyemediğinizde ve yerden de sebze çıkaramadığınızda ölü hayvan etini yiyebilirsiniz." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 218; Dârimî, Edâhî 24).

21 Günaha yani harama yönelmemenin ölçüsü, "Kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yemesinde bir günah yoktur" (Bakara 2/173) âyetiyle belirlenmiştir.

22 Bu âyet Vedâ haccı arefesinde, Resûl-i Ekrem'in vefatından seksen bir gün önce inmiş olan son ahkâm âyetidir. Bir Yahudi Hz. Ömer'e: "Bu âyet Yahudilere inseydi o gün bayram ederdik" deyince, Hz. Ömer bu âyetin Cumaya denk gelen arefe gününde Arafât'ta indiğini, dolayısıyla Müslümanların o günü zâten bayram olarak kutladıklarını söylemiştir (Buhârî, Îmân 33; Müslim, Tefsîr 5).

"Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir" gerçeği Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça hatırlatılmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 182, 199, 226; En'âm 6/54; Nahl 16/18, 115).

23 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Besmele çekmek", köpek ve şahin gibi av için eğitilmiş hayvanları avın üzerine gönderirken bismillâh demektir (Buhârî, Sayd 2, 7, 8, Tevhîd 13; Müslim, Sayd 1-8). Besmeleyle ilgili diğer hadisler için Fâtiha sûresi (1), 1 ve Neml sûresi (27), 30. âyetin dipnotuna bakınız.

5. Bugün iyi ve temiz şeyler size helâl kılındı. Ehl-i kitabın[25] yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. Zina etmeyip namuslu yaşamak, gizli dost tutmamak ve mehirlerini verip nikâhlamak şartıyla hür ve namuslu mü'min kadınlar ile sizden önce kendilerine kitab verilmiş olanların hür ve namuslu kadınları size helâldir.[26] İmân etmeyi reddeden kimsenin bütün yaptıkları kesinlikle boşa gider ve o âhirette mahvolup gidenlerden olur.[27]

6. Ey iman edenler, namaz kılacağınız zaman yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin[28] ve bileklere kadar ayaklarınızı yıkayın.[29] Eğer cünüpseniz boy abdesti alın.[30] Şâyet hasta veya yolculuk halinde iseniz, yahut tuvalete gitmişseniz, veyahut cinsel ilişkide bulunmuşsanız abdest almak veya gusletmek için su bulamadığınız takdirde, temiz bir toprakla teyemmüm ederek, onunla elinizi ve yüzünüzü meshedin.[31] Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez,[32] Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister.

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
مُحْصِن۪ينَ غَيْرَ مُسَافِح۪ينَ وَلَا مُتَّخِذ۪ٓي
اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْا۪يمَانِ فَقَدْ حَبِطَ
عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ
فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ
وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَاِنْ كُنْتُمْ
مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ
الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً
فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ
وَاَيْد۪يكُمْ مِنْهُ مَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ
مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُر۪يدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ
نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

25 Ehl-i kitap için Bakara sûresi (2), 105. âyetin dipnotuna bakınız.

26 İman eden hiçbir erkek ve kadının, bir müşrikle evlenemeyeceğine dair Bakara sûresi (2), 221. âyet ile dipnotunda yeterli bilgi bulunmaktadır.

27 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

28 Başı meshetmek, ıslak eli başın üzerine hafifçe sürmektir.

29 Yüzü, ellerle birlikte kolları ve ayakları yıkamak, başı da meshetmek sûretiyle abdest alınmış olur. Namazın ön şartı olan abdest, Allah'ın huzuruna çıkma anlamını taşıyan namaz ibâdetine maddeten ve ruhen hazırlanmaktır. Zira abdest almadan kılınan namaz kabul olunmaz (Buhârî, Vudû' 2).

Resûl-i Ekrem abdest organlarının yıkanıp temizlenmesiyle birlikte günahların da temizleneceğini haber vermiş (Müslim, Tahâret 8, 32, 33, Müsâfirîn 294), kıyamet gününde Muhammed ümmetinin, aldıkları abdestten dolayı "yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olanlar" diye anılacağını bildirmiştir (Buhârî, Vudû' 3; Müslim, Tahâret 135).

Ayağı yıkamak yerine çıplak ayağı meshetmek ise yeterli değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem, abdest alırken topuklarını dikkatle yıkamayanları: "Vay ateşte yanacak ökçelerin haline!" diye uyarmış (Buhârî, Vudû' 27, 29; Müslim, Tahâret 25-30); bir adamın abdest aldıktan sonra ayağının üzerinde "tırnak" (veya dirhem) kadar bir yerin kuru kaldığını görünce ona "Git, abdestini güzelce al!" buyurmuştur (Müslim, Tahâret 31; Ebû Dâvûd, Tahâret 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 21, 23, III, 424; ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 294).

Abdest almanın bir Müslümana kazandıracağı sevabı Resûl-i Ekrem şöyle anlatmıştır: "Bir Müslüman (veya mü'min) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp gider. Nihayet o Müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur." (Müslim, Tahâret 32; Tirmizî, Tahâret 2; Mâlik, Muvatta', Tahâret 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 303).

30 Cünüp olmak, uyanıkken veya rüyada cinsel haz duyarak boşalmaktır. Maddeten ve mânen kirlenmek sayılan bu halden kurtulmak için boy abdesti almak (gusletmek) yani temizlenme niyetiyle tepeden tırnağa yıkanmak gerekir.

31 Teyemmüm hakkında Nisâ sûresi (4), 43. âyette bilgi verilmiştir; âyetin bir bölümünde şöyle buyurulmuştur:

"Ey iman edenler! Sarhoşken ne dediğinizi bilmedikçe, cünüpken de yıkanmadıkça -yolcu olanlarınız hâriç- namaza yaklaşmayın. Eğer hasta ya da yolcu iseniz veya sizden biri abdestini bozmuşsa veyahut kadınlarınızla cinsel ilişkide bulunmuşsanız; bu durumlarda abdest alacak veya yıkanacak su da bulamazsanız, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: yüzünüzü ve kollarınızı onunla meshedin." (Nisâ 4/43).

32 "Allah sizin için kolaylık diler, zorluk çekmenizi istemez." (Bakara 2/185). Allah'ın, kullarına kolaylık dilemesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Allah, size hükümlerini beyan etmek, sizi daha önce yaşamış iyi insanların yollarına iletmek ve tövbenizi kabul buyurmak ister. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar." (Nisâ 4/26).

7. Allah'ın size verdiği nimetleri ve sizin O'na "Baş üstüne, duyduk ve emrine uyduk" diye verdiğiniz kesin ve bağlayıcı sözü hatırlayın.[33] Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah kalplerde olan her şeyi bilir.[34]

8. Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun.[35] Bir topluluğa duyduğunuz nefret, sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Takvâya[36] en uygun olan budur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

9. Allah, iman edip sâlih ameller[37] yapanlara günahlarını bağışlayacağını ve onlara büyük mükâfât vereceğini vadetmiştir.[38]

10. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir.[39]

11. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size zarar vermek istemişti de, Allah onların size zarar vermesini önlemişti.[40] O halde Allah'a karşı gelmekten sakının. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler.[41]

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ
الَّذ۪ي وَاثَقَكُمْ بِه۪ۙ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۘ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ لِلّٰهِ
شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ
عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُواۜ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۘ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾
وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ
﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ
اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْۚ وَاتَّقُوا
اللّٰهَۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

---

33 Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği en büyük nimet Müslümanlıktır. Kullarının O'na verdiği kesin ve bağlayıcı söze gelince, muhtemelen bu, şu âyetlerde ifade edildiği üzere kulların Allah'a verdiği belirtilen söz ve ahittir: "Hani Rabbin Âdemoğullarının bellerinden soylarını çıkartmış ve onları kendilerine karşı şâhit tutarak "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuştu. Onlar da: "Evet, Rabbimizsin, buna şâhitlik ederiz" demişlerdi." (A'râf 7/172). Hadîd

sûresi (57), 8. âyetteki "Üstelik O sizden ahit de almıştı" ifadesi de bu söz ve ahde işâret etmektedir. Âyette geçen söz ve ahdin, Allah'ın ve Resûlünün emirlerini dinleyeceklerine, zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli zamanlarda bu emirlere itaat edeceklerine dair ashâbın Resûlullah'a yaptığı biat (Buhârî, Fiten 2, Ahkâm 43; Müslim, İmâret 41, 42) olduğu da söylenmektedir. "Allah'ın size verdiği nimetleri hatırlayın" ifade kalıbıyla Kur'ân-ı Kerîm'de daha başka nimetler de hatırlatılmaktadır (bk. Mâide 5/20; İbrâhim 14/16; Ahzâb 33/9).

34 Cenâb-ı Hakk'ın kalplerdeki her şeyi bildiği birçok âyette belirtilmektedir. Âl-i İmrân sûresi (3), 119. âyetin dipnotuna bakınız.

35 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın." (Nisâ 4/135). Adaletli olmakla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Peygamber Efendimiz, şu olayda görüleceği üzere, haksız ve adaletsiz işlere aslâ şâhitlik etmemiştir: Nu'mân ibni Beşîr radıyallahu anhümâ henüz çocukken babası onu alıp Allah'ın Elçisi'ne götürdü ve: "Sahip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim" dedi. Resûl-i Ekrem ona "Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?" diye sordu. Beşîr'in vermediğini söylemesi üzerine de: "O halde bu işe beni şâhit tutma; çünkü ben bir zulme şâhit olamam" buyurdu (Buhârî, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 14).

36 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

37 Sâlih amel için Bakara sûresi (2), 25. âyetin dipnotuna bakınız.

38 "Onlardan iman eden ve sâlih ameller işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfât vadetmiştir." (Fetih 48/29). İman edip sâlih ameller yapanlara Allah'ın pek çok vaadi vardır (Meselâ bk. Bakara 2/25, 82, 277; Nisâ 4/57, 122; Mâide 5/93; Yûnus 10/9; Hûd 11/23; Ra'd 13/29; Kehf 18/30, 107; Hac 22/14, 23, 50, 56; Nûr 24/55).

39 Bu âyet Bakara sûresi (2), 39. âyette de geçmiş; tekrar edildiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

40 Bu nimetin Resûl-i Ekrem'e putperestlerin vermek istediği zarardan Allah Teâlâ'nın onu koruması olduğu söylenmekte ve bununla ilgili hadisler rivayet edilmektedir. Bu hadislerin en güvenilir olanı şudur: Resûl-i Ekrem bir gazve dönüşünde bir vâdide mola verdi. Askerler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağıldılar. Resûl-i Ekrem de bir ağacın altında istirahate çekildi, kılıcını da ağaca astı. Peygamber Efendimizi öldürmek için fırsat kollayan müşriklerden biri ağaca asılı kılıcı aldı, "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" diye sordu. Allah'ın Elçisi'nin: "Allah" diye cevap vermesi üzerine, bedevînin elindeki kılıç yere düşüverdi. Sonra Resûl-i Ekrem o adamı serbest bıraktı (Buhârî, Cihâd 84, Meğâzî 31; Müslim, Müsâfirîn 311).

41 "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesinin geçtiği diğer yerler Âl-i İmrân sûresi (3), 122. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

12. Allah, İsrâiloğulları'ndan kesin ve bağlayıcı söz almıştı.[42] İçlerinden de on iki denetleyici tayin etmiştik.[43] Allah şöyle buyurmuştu: "Ben elbette sizinle beraberim. Eğer namazı gerektiği şekilde kılar, zekâtı verir, peygamberlerime iman edip onları destekler ve Allah'a güzel bir borç verirseniz,[44] elbette Ben de sizin günahlarınızı örter ve sizi içinde ırmaklar akan cennetlere koyarım.[45] Artık bundan sonra hanginiz nankörlük ederse dosdoğru yoldan sapmış olur."

13. Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık. Onlar kelimeleri yerlerinden oynatıp değiştirirler;[46] kendilerine verilen öğütten ders almayı unutmuşlardır. İçlerinden pek azı dışında onlardan hep hâinlik görürsün.[47] Yine de sen onları bağışla[48] ve kendilerine aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever.[49]

14. "Biz Hıristiyanız"[50] diyenlerden de kesin ve bağlayıcı söz almıştık; onlar kendilerine verilen öğütten ders almayı unuttular. Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek kin ve düşmanlık yerleştirdik.[51] Neler işleyip durduklarını Allah onlara bildirecektir.

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٰٓائ۪يلَۚ وَبَعَثْنَا
مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَق۪يباًۜ وَقَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مَعَكُمْۜ
لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ
بِرُسُل۪ي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضاً
حَسَناً لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ
جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ
بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١٢﴾
فَبِمَا نَقْضِهِمْ م۪يثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ
قَاسِيَةًۚ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِه۪ۙ وَنَسُوا
حَظّاً مِمَّا ذُكِّرُوا بِه۪ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى
خَٓائِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَل۪يلاً مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ
وَاصْفَحْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٣﴾ وَمِنَ
الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰٓى اَخَذْنَا م۪يثَاقَهُمْ
فَنَسُوا حَظّاً مِمَّا ذُكِّرُوا بِه۪ۖ فَاَغْرَيْنَا
بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ
وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

---

42 İsrâiloğulları, iman edip dindarca yaşayacaklarına dair Allah'a kesin ve bağlayıcı söz (ahid) vermişlerdi. Bu kesin ve bağlayıcı söz hakkında, bu sûrenin yedinci âyeti ile dipnotunda bilgi verilmiştir.

43 On iki kabileden meydana gelen İsrâiloğulları'nın Allah'a verdikleri söze bağlı kalmalarını sağlamak üzere, Hz. Mûsâ her kabileden bir temsilci seçmişti. Resûl-i Ekrem'in İkinci Akabe Bîatı'nda,

Medine'den gelen yetmiş iki kişi arasından on iki temsilci seçmesi de bu olaya benzemektedir.

44 Allah'a borç vermek, O'nun rızasını kazanmak için malını ve canını yine O'nun gösterdiği yolda gönül hoşluğu ile harcamaktır (bk. Bakara 2/245).

45 "İçinde ırmaklar akan Cennet" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de çokça tekrarlanmaktadır. Şu âyet Cennet ırmakları hakkında fikir vermektedir:

"Takvâ sahiplerine vadedilen Cennet'in hali şöyledir: Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şerbet ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır." (Muhammed 47/15).

46 Kelimeleri yerlerinden oynatıp değiştirme, sözü asıl bağlamından koparak çarpıtma konusunda geniş bilgi için Mâide sûresi (5), 41. âyetin dipnotuna bakınız.

47 "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalpleri-miz örtülüdür, demeleri yüzünden Biz onları cezalandırdık. Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Pek azı dışında onlar iman etmezler." (Nisâ 4/155).

48 "Sen af yolunu tut, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma!" (A'râf 7/199). Affetmekle ilgili âyetler burada verilmiş ve bir hadis zikredilmiştir.

49 İyilik eden ve işini güzel yapanların ödülüyle ilgili diğer âyetler için Bakara sûresi (2), 195. âyetin dipnotuna bakınız.

50 Hıristiyan kelimesi, bu dine mensup olanların benimsediği bir addır. Kur'an'da onlara yardımcılar anlamında "nasârâ" denmiştir. Hz. Îsâ, havârilerine: "Allah yoluna dâvet etmede kim bana yardımcı olacak?" diye sorduğunda onlar "Allah yolunda yardımcın biz olacağız" (Âl-i İmrân 3/52; Sâf 61/14) diye cevap vermişlerdi.

51 "Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve kin bıraktık." (Mâide 5/64). Hıristiyan milletler tarih boyunca birbirleriyle ve Yahudilerle savaşmışlar, I. ve II. Dünya Savaşlarında kendilerinden milyonlarca insanı acımasızca öldürmüşlerdir.

15. Ey Ehl-i kitap![52] Kitapta[53] olup da gizlediğiniz pek çok şeyi size açıklayan, bir çoğunu da yüzünüze vurmayan elçimiz geldi. Şüphesiz size Allah'tan bir nur ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap da geldi.[54]

16. Allah o kitapla,[55] rızasını arayanları ebedî kurtuluşa giden yollara götürür; onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır[56] ve dosdoğru bir yola iletir.

17. Meryem oğlu Mesih'in Allah olduğunu söyleyenler şüphesiz kâfir olmuşlardır. Onlara şöyle de: "Eğer Allah Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzündekilerin hepsini helâk etmek isterse, O'na kim engel olabilir?" Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır.[57] O dilediğini yaratır.[58] Zira Allah her şeye kādirdir.

18. Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" dediler.[59] Şöyle de: "Eğer öyleyse Allah sizi niçin günahlarınız yüzünden cezalandırıp duruyor?[60] Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız. O dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.[61] Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır. Sonunda dönüş de yalnız O'nadır."

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ
لَكُمْ كَث۪يراً مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ
وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ
وَكِتَابٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٥﴾ يَهْد۪ي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ
رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِه۪ وَيَهْد۪يهِمْ اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاً اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَس۪يحَ
ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاًۜ
وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ
يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ
﴿١٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ
اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُ۬هُۜ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْۜ
بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۘ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾

52 "Ehl-i kitap" ifadesi için Bakara sûresi (2), 105. âyetin dipnotuna bakınız.

53 Tevrat ve İncil'de.

54 Bir nur olan ve gerçeği açıkça gösteren kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir.

"Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir." (Şuarâ 26/2; Kasas 28/2).

"Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69).

"Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun." (Zuhruf 43/2).

55 Kur'ân-ı Kerîm ile.

56 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

57 "Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır" ifadesiyle, Hz. Îsâ ile annesinin ve helâk edilebilecek bütün varlıkların ilâh olamayacağı belirtilmekte, bir sonraki âyette bu hüküm bir daha tekrarlanmaktadır. Bu sûrenin 72-75. âyetlerinde bu konuda daha fazla bilgi verilmektedir.

Ayrıca göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın olduğu pek çok âyette tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/116, 255, 284; Âl-i İmrân 3/109, 129; Nisâ 4/116, 126, 131, 132, 170, 171; En'âm 6/12; Tevbe 9/116; Yûnus 10/55, 66, 68; İbrâhim 14/2; Nahl 16/52; Tâhâ 20/6; Hac 22/64; Nûr 24/64; Lokmân 31/26; Sebe' 34/1; Şûrâ 42/4; Necm 53/31).

58 "Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O ne dilerse yaratır." (Şûrâ 42/49). Allah'ın dilediğini yaratmasıyla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

59 Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur", Hıristiyanlar da "Îsâ Allah'ın oğludur" demişler (Tevbe 9/30), her biri inandıkları peygamberin Cenâb-ı Hakk'a daha yakın olduğundan hareketle kendilerini Allah'a herkesten yakın hissetmişler, bu sebeple de "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" iddiasında bulunmuşlardır.

60 Tarih boyunca Yahudilerin muhtelif milletlere esir düşmelerine, katledilmelerine, sahip oldukları nimetleri kaybetmelerine işâret edilmektedir.

61 Allah Teâlâ'nın "dilediğini bağışlayıp dilediğine azap edeceği" ifadesi Bakara sûresi (2), 284. âyette de geçmiş, konuyla ilgili diğer âyetler orada zikredilmiş ve gerekli açıklama yapılmıştır.

19. Ey Ehl-i kitap! 'Bize müjde veren ve uyaran biri gelmedi' dememeniz için, hiçbir peygamberin gönderilmediği uzun bir aradan sonra[62] size gerçekleri açıklayan elçimiz geldi.[63] İşte size hem müjde veren hem de uyaran bir Peygamber gelmiştir.[64] Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

20. Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Zira O aranızdan peygamberler çıkardı; sizi hükümdarlar yaparak hürriyetinize kavuşturdu ve hiçbir millete vermediğini size verdi."[65]

21. "Ey kavmim! Allah'ın girmenizi takdir ettiği kutsal toprağa girin.[66] Sakın geri dönüp kaçmayın. Dönerseniz mahvolup gidersiniz."

22. Onlar şöyle dediler "Ey Mûsâ! Orada zorba bir topluluk var. Onlar çıkmadan biz oraya kesinlikle girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de gireriz."[67]

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ
لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا
مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌۜ
وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى
لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ جَعَلَ فِيكُمْ اَنْبِيَٓاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًاۗ
وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾
يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ
اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا
خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا
جَبَّارِينَۗ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا
مِنْهَاۚ فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

62 Resûl-i Ekrem: "Benimle Îsâ arasında başka peygamber yoktur" buyurmuştur (Buhârî, Enbiyâ 48; Müslim, Fezâil 143-145). Hz. Îsâ ile Peygamber Efendimiz arasındaki zaman dilimi (fetret) yaklaşık 600 senedir.

63 "Ey Ehl-i kitap! kitapta olup da gizlediğiniz pek çok şeyi size açıklayan, bir çoğunu da yüzünüze vurmayan elçimiz geldi. Şüphesiz size Allah'tan bir nur ve gerçeği açıkça gösteren bir kitap da geldi." (Mâide 5/15).

"O peygamberleri apaçık mûcizelerle ve yol gösteren kitaplarla gönderdik. Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman, onların da üzerinde düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik." (Nahl 16/44).

"Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın ve iman edenlere rehber ve rahmet olsun diye indirdik." (Nahl 16/64).

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47). Kâfirlerin bize peygamber gelmedi diye bahane ileri sürmemesiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

64 "Müjde veren ve uyaran" Peygamber konusundaki âyetler ve bazı hadisler Bakara sûresi (2), 119. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

65 "Hürriyetinize kavuşturdu" ifadesi "aranızdan hükümdarlar çıkardı" şeklinde de tercüme edilebilir; netice itibariyle o da, "Allah sizi Firavun'un zulmü altında uzun yıllar esir yaşadıktan sonra hürriyetinize kavuşturdu ve sizi kendi kendinizin efendisi yaptı" demektir. İslâmî anlayışa göre evi, eşi ve hizmetçisi bulunan kimse hükümdar sayılmakta (Müslim, Zühd 37); çoluk çocuğuyla birlikte güvenlik ve âfiyet içinde yeni bir güne kavuşan, buna ilaveten bir de günlük yiyeceği bulunan kimseye bütün dünya verilmiş kabul edilmektedir (Tirmizî, Zühd 34; İbni Mâce, Zühd 9). Buna bakarak hükümdarlık ifadesiyle şahıslara verilen nimetlerin kastedildiği söylenebilir. Öte yandan İsrâiloğulları soyundan gelen Hz. Davud'a ve Süleyman'a peygamberlikle beraber muhteşem bir saltanat verilmesi, Hz. Yusuf zamanında ve sonrasında İsrâiloğulları'nın Mısır'da siyâsî bir güce ve iktidara sahip kılınması, peygamberlerin çoğunun onlara gelmesi Allah Teâlâ'nın bu millete ne büyük nimetler lütfettiğini göstermektedir.

66 Beyt-i Mukaddes'in bulunduğu Kudüs'te İbrâhim, İshak, Yakub gibi birçok peygamber yaşadığı için Filistin toprakları kutsal sayılmış, Kur'ân-ı Kerîm'de bu topraklardan "çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ" (İsrâ 17/1), "bütün insanlar için mübârek kıldığımız diyar" (Enbiyâ 21/71) gibi ifadelerle söz edilmiştir. Allah Teâlâ böyle mübârek bir toprağı, emirlerine bağlı kalmaları şartıyla o günkü İsrâiloğulları'na vadetmişti. Ancak aşağıdaki âyetlerde bir daha görüleceği üzere onlar Allah'a karşı gelmek sûretiyle bu hakkı kaybetmişlerdi. Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına karşı gelenlerin böyle bir yerde oturmaya elbette hakları yoktu. Allah Teâlâ ilâhî kitapların hepsinde de "yeryüzüne ancak iyi kullarının mîrasçı olacağını yazdığını" söylemekte (Enbiyâ 21/105), Kendisine gönülden inananların üstün geleceğini haber vermektedir (Âl-i İmrân 3/139).

67 Bu sûrenin on ikinci âyetinde ve dipnotunda geçtiği üzere, kutsal topraklara casus olarak giden on iki denetleyici orada yaşayanların iri cüsseli, güçlü, kuvvetli kimseler olduklarını söyleyince İsrâiloğulları büyük bir korkuya kapılarak savaşmaktan vazgeçtiler ve Allah'ın emrine karşı geldiler.

23. Allah'a karşı gelmekten korkan ve O'nun nimetine erenlerden iki kişi[68] şöyle dedi: "Kapıyı tutarak onlara saldırın; bir kere oradan girerseniz, mutlaka siz yenersiniz; Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin."[69]

24. Onlar yine "Ey Mûsâ!" dediler. "Onlar orada bulundukça biz aslâ o topraklara girmeyiz. Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz."[70]

25. Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kendimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık yoldan çıkan[71] bu halk ile bizim aramızda Sen hükmünü ver."[72]

26. Allah şöyle buyurdu: "Kutsal topraklar onlara kırk yıl boyunca yasaklanmıştır. Bulundukları yerde şaşkın şaşkın dolaşıp duracaklardır. Artık o yoldan çıkmış kimselere üzülme!"

27. Onlara Âdem'in iki oğlunun[73] başından geçen gerçeği anlat. Hani onlar birer kurban sunmuşlardı da, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen "Seni mutlaka öldüreceğim" deyince, öteki şu cevabı vermişti: "Allah, yalnız takvâ[74] sahiplerinin ibâdetini kabul eder."

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذ۪ينَ يَخَافُونَ اَنْعَمَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَۚ فَاِذَا
دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّا
لَنْ نَدْخُلَهَٓا اَبَدًا مَا دَامُوا ف۪يهَا فَاذْهَبْ
اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَٓا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾
قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْس۪ي وَاَخ۪ي
فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٥﴾
قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَع۪ينَ سَنَةًۚ
يَت۪يهُونَ فِي الْاَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ
الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ
بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ
قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٢٧﴾

68 Bu iki kişinin, on ikinci âyette sözü edilen Hz. Mûsâ'nın seçtiği denetleyicilerden mi, yoksa düşman tarafından Hz. Mûsâ'ya iman etmiş iki kişi mi olduğu bilinmemektedir.

69 "Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile. Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159). Tevekküle dair âyetler ve hadisler burada verilmiştir.

Bütün peygamberler yalnız Allah'a tevekkül ettiklerini yani sadece O'na güvenip dayandıklarını belirtmiş, ümmetlerine de bunu tavsiye etmişlerdir:

"Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı da burada zikredilmiştir.

70 Öte yandan Bedir Savaşı'nda Resûl-i Ekrem ashâbını müşriklerle savaşmaya dâvet ettiğinde Mikdâd ibni Esved şöyle demişti: "Ya Resûlallah! Biz sana İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'ya dediği gibi 'Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın, biz işte burada oturuyoruz' demeyiz. Sen yürü, biz de seninle beraberiz. Biz senin önünde, ardında, sağında, solunda savaşırız." Resûl-i Ekrem bu söze pek sevindi ve mübârek yüzü aydınlanıverdi (Buhârî, Megâzî 4, Tefsîr 5/4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 90, 389, 457, III, 105, 188, IV, 314).

İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'yı üzmesiyle ilgili âyetler arasında aşağıda meali verilenler de zikredilmelidir:

"Hani bir de "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz" demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti." (Bakara 2/55).

"Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine bizim için dua et de, yerde yetişen şeylerden sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın." (Bakara 2/61).

71 Fâsıklık yapan.

72 "Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz olacak şey değil." (A'râf 7/89).

"De ki: Rabbimiz hepimizi toplayacak, sonra aramızda hükmünü adaletle verecektir." (Sebe' 34/26).

73 Bu âyet ile devamındaki dört âyette, Hz. Âdem'in iki oğlu Hâbil ile Kâbil arasında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden Kâbil'in Hâbil'i öldürdüğü, sonra da işlediği cinâyete nasıl pişman olduğu anlatılmaktadır.

74 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

28. "Sen beni öldürmek için bana elini kaldırsan bile, ben seni öldürmek için elimi kaldırmayacağım.[75] Çünkü ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

29. "Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. Zâlimlerin cezası işte budur."[76]

30. Bunun üzerine nefsi onu kardeşini öldürmeye sürükledi; onu öldürdü ve böylece mahvolup gidenlerden oldu.

31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstersin diye yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Bunun üzerine o "Yazıklar olsun bana, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmeyi beceremedim ha!" dedi ve yaptığına pişmanlık duyanlardan oldu.[77]

32. İşte bu yüzden İsrâiloğulları'na şunu bildirdik: Cana kıymayan veya yeryüzünde fitne fesat çıkarmayan[78] birini kim öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de bir kimsenin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibidir. Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Lâkin bundan sonra bile onların çoğu hâlâ ölçüyü aşmaya devam ediyor.

لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَن۪ي مَٓا اَنَا۬ بِبَاسِطٍ
يَدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَۚ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ تَبُٓوءَ۬ا بِاِثْم۪ي
وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِۚ وَذٰلِكَ
جَزٰٓؤُ۬ا الظَّالِم۪ينَۚ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ
اَخ۪يهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٣٠﴾
فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ
كَيْفَ يُوَار۪ي سَوْءَةَ اَخ۪يهِۜ قَالَ يَا وَيْلَتٰٓى
اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ
فَاُوَارِيَ سَوْءَةَ اَخ۪يۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِم۪ينَۚ
﴿٣١﴾ مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ
اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي
الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَم۪يعًاۜ وَمَنْ
اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَم۪يعًاۜ وَلَقَدْ
جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَث۪يرًا
مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

75 Hâbil'in bu görüşünün doğruluğunu hadîs-i şerîfler şöyle açıklamaktadır: Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz: "İki Müslüman birbirine kılıç çektiği zaman, öldüren de, ölen de Cehennem'dedir" buyurmuştu. Sahâbeden Ebû Bekre es-Sekafî: "Yâ Resûlallah! Öldürenin durumu belli, ama ölen niçin Cehennem'dedir?" diye sorunca Allah'ın Resûlü şu cevabı verdi: "Çünkü o da, arkadaşını öldürmek istiyordu." (Buhârî, Îmân 22, Diyât 2, Fiten 10; Müslim, Fiten 14, 15).

Yine bir defasında Resûl-i Ekrem: "İleride fitneler meydana gelecek; o zaman oturan ayakta olandan daha hayırlıdır; ayakta olan yürüyenden daha hayırlıdır; yürüyen koşandan daha hayırlıdır" buyurmuştu. Sa'd ibni Ebî Vakkās: "Ya adam evime girer de beni öldürmek için elini kaldırırsa ben ne yapmalıyım?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de ona "Âdem'in oğlu gibi ol!" buyurdu (Ebû Dâvûd, Fiten 2; Tirmizî, Fiten 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 185).

Bununla beraber Peygamber aleyhisselâm bazı değerlerin savunulmasını tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: "Malı uğrunda öldürülen şehittir; kanı uğrunda öldürülen şehittir; dini uğrunda öldürülen şehittir; âilesi uğrunda öldürülen şehittir." (Ebû Dâvûd, Sünnet 29; Tirmizî, Diyât 21; Nesâî, Tahrîmü'd-dem 21-25).

Yine bir adam Resûl-i Ekrem'e: "Yâ Resûlallah! Bir kişi gelip malımı almak isterse ne yapayım?" diye sorunca aralarında şu konuşma geçmiştir: "Ona malını verme." "Benimle savaşmaya kalkarsa?" "Sen de onunla savaş." "Ya adam beni öldürürse?" "Sen şehit olursun." "Ben adamı öldürürsem?" "O Cehennem'dedir." (Müslim, Îmân 225).

76 "Bir suçlunun başkasının suçunu yüklenemeyeceği" Kur'ân-ı Kerîm'de beş yerde (En'âm 6/164; İsrâ 17/15; Fâtır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38) tekrarlanmakta; "bir günaha yol açanın", "kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceği" belirtilmektedir (Nahl 16/25; Ankebût 29/13). Ancak bu, diğerinin günahından bir şey azaltmaz. Biri işlediği günahın, diğeri de yol açtığı, sebep olduğu günahın cezasını çeker.

Resûl-i Ekrem de, cinâyete teşebbüs eden kimsenin hem kendi günahını hem de öldürdüğü kimsenin günahını yükleneceğini haber vermekte (Müslim, Fiten 13), Kābil'in durumuna temasla: "Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem'in kan döken ilk oğluna ayrılır. Çünkü o, öldürme çığırını ilk açan kişidir" buyurmaktadır (Buhârî, Enbiyâ 1, Diyât 2, İ'tisâm 15; Müslim, Kasâme 27). Birine söverek kavgayı başlatan kimsenin de, haksızlığa uğrayan daha ileri gitmedikçe, hem kendi günahını hem de haksızlık ettiği kimsenin günahını yükleneceğini bildirmektedir (Müslim, Birr 68).

77 Hz. Âdem ile Havva'nın çocukları Hâbil ile Kābil arasında yaşandığı bilinen bu kıssada, kıskançlık duygusunun ve öfke ateşinin insana korkunç hatalar yaptıracağı anlatılmakta, bu hataların ardından gelen pişmanlık duygusunun onu buhranlara düşüreceği tasvir edilmektedir. Hâbil ile Kābil olayından herkesin ders alması istenmekte, bekledikleri son peygamberin kendi soylarından değil Araplardan çıktığını görünce büyük bir kıskançlık duygusuna kapılarak Resûl-i Ekrem'i birkaç defa öldürmeye teşebbüs eden Yahudiler özellikle uyarılmakta ve kınanmaktadır. İşte bu sebeple sözkonusu kıssayı izleyen âyette, bir zamanlar Yahudilerin haksız yere adam öldürme konusunda uyarıldıkları hatırlatılmaktadır.

78 Bozgunculuk etmeyen. "Allah ise bozgunculuğu sevmez." (Bakara 2/205). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

33. Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde fitne fesat çıkarmaya çalışanların cezası ya öldürülmek veya asılmak yahut elleri ve ayakları çaprazlama kesilmek[79] ya da bulundukları yerden sürgün edilmektir. Dünyada onların cezası böyle bir rezilliktir; âhirette de onlar için büyük bir azap vardır.[80]

34. Ancak siz kendilerini yakalamadan önce tövbe edenler bu hükmün dışındadır. Allah'ın elbette günahları çok bağışladığını, çok merhamet ettiğini aklınızdan çıkarmayın.[81]

35. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; O'nun rızasını elde etmenin yollarını arayın[82] ve O'nun yolunda cihad edin ki, ebedî kurtuluşa eresiniz.

36. Kâfirlere gelince, yeryüzündeki her şey, hatta bir o kadarı daha onların olsa ve kıyamet gününün azabından kurtulmak için bunların hepsini fidye olarak verseler dahi onlardan aslâ kabul edilmez; onlara acı bir azap vardır.[83]

اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذٖينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُٓوا اَوْ
يُصَلَّبُٓوا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدٖيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ
خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ
خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ
عَظٖيمٌ ﴿٣٣﴾ اِلَّا الَّذٖينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ
تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ
وَابْتَغُٓوا اِلَيْهِ الْوَسٖيلَةَ وَجَاهِدُوا فٖي سَبٖيلِهٖ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا
لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمٖيعًا وَمِثْلَهُ
مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٣٦﴾

---

79 Bu tür cezanın eski devirlerden beri uygulandığı Firavun'un şu sözünden de anlaşılmaktadır:

"Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da topunuzu birden asacağım." (A'râf 7/124). Peygamber Efendimiz de beytülmâle âit develeri otlatan çobanı işkenceyle öldüren, sonra da develeri alıp giden kişileri yakalatmış ve onların el ve ayaklarını çaprazlama kestirmiştir (Buhârî, Hudûd 15-18; Müslim, Kasâme 9-14).

80 "Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26). Kâfirlerin dünyada rezilliği, âhirette büyük azabı tadacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

81 "Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim." (Bakara 2/160). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

82 Allah'ın rızasını elde etmenin yolu âyette "vesîle" kelimesiyle ifade edilmiştir. Allah'ın rızasını kazandıracak her türlü iş ve davranış bu kelimenin kapsamına girer.

Bir hadîs-i kudsîde Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Her kim (ihlâs ile Bana kulluk eden) bir dostuma düşmanlık ederse, Ben de ona karşı harp ilan ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden, Bence daha sevimli herhangi bir şeyle Bana yakınlık kazanamaz. Kulum Bana (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibâdetlerle durmadan yaklaşır, nihayet Ben onu severim. Kulumu sevince de (âdetâ) Ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; Bana sığınırsa, onu korurum." (Buhârî, Rikâk 38).

Diğer yandan Peygamberimizin Cennet'teki makamına da "vesîle" denmiştir. Peygamber Efendimizin bu konudaki hadîs-i şerîfi şöyledir: "Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerinin aynısını siz de söyleyin. Sonra bana salâvat getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa rahmet eder. Daha sonra benim için Allah'tan "vesîle"yi isteyin. Çünkü vesîle, Cennet'te Allah'ın kullarından bir tek kuluna lâyık olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için "vesîle"yi isteyen kimseye şefaatim vâcip olur." (Müslim, Salât 11; Ebû Dâvûd, Salât 36; Tirmizî, Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 37; ayrıca bk. Buhârî, Ezân 8, Tefsîr 17/11).

İnsanın en yüce hedefi; âyette belirtildiği gibi, Allah'a karşı gelmekten sakınmak ve O'nun rızasını kazanmak olmalıdır. "Vesîle" kelimesi bir âyette şöyle geçmektedir:

"Onların ilâh diye taptığı varlıklar, Rablerinin rızasını elde etmenin yollarını ararlar." (İsrâ 17/57).

83 "Dinlerini bir oyun ve eğlence haline getirmiş, dünya hayatına aldanmış kimseleri kendi hallerine bırak! İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek. O zaman insanın Allah'tan başka ne bir dostu ne de bir şefaatçisi olacak! Kurtulmak için her şeyini fidye olarak vermek istese bile yine de kabul edilmeyecek." (En'âm 6/70).

"Hayat boyu kâfir olan ve kâfir olarak ölenler, kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır; onların hiçbir yardımcıları da yoktur." (Âl-i İmrân 3/91). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

"Bugün ne sizden, ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmeyecek!" (Hadîd 57/15).

37. Onlar ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkamazlar.[84] Onlar için sürekli bir azap vardır.

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına bir karşılık ve Allah tarafından caydırıcı bir ceza olmak üzere ellerini kesin.[85] Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır.

39. Kim de yaptığı o zulümden sonra tövbe eder ve kendini düzeltirse, şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder;[86] çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[87]

40. Bilmiyor musun ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır.[88] O, dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar.[89] Çünkü Allah, her şeye kādirdir.

يُر۪يدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ
بِخَارِج۪ينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٣٧﴾
وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُٓوا اَيْدِيَهُمَا
جَزَٓاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ
عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِه۪
وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَغْفِرُ
لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٠﴾

---

84 "Bir daha da oradan çıkamazlar." (İnfitâr 82/16).

Kâfirlerin Cehennem'den çıkamayacakları gibi Cennet'e de giremeyecekleri şu âyette daha kesin bir ifadeyle anlatılmaktadır:

"Deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da Cennet'e giremezler." (A'râf 7/40).

85 Devlet bütün fertlerinin insanî ihtiyaçlarını sağlamakla ve onların şahsiyetini dilenme ve çalma zilletine düşmekten korumakla yükümlüdür. Devlet halkına bu garantiyi sağladıktan sonra, erginlik çağına gelen, hırsızlık yapmanın haram olduğunu bilen birinin, başkasına âit olup herkesin kolayca alamayacağı şekilde koruma altında tutulan belli bir değerdeki

malı çalması, toplumun dirlik ve düzenliğine el uzatmak olacağından el kesmeyi gerektiren ağır bir suç sayılmaktadır. Karnını doyurmak gibi haklı bir gerekçesi olan kimseye ise bu ceza kesinlikle uygulanmaz. Bu cezanın gerekçesi, âyette belirtildiği gibi, suçun bir daha işlenmesini önlemek için ibret dersi vermektir. Hırsızlık yaptığı takdirde elinin kesileceğini bilen kimse bu suçu işlemeye bir daha cesaret edemeyecektir. Hz. Ömer bir kıtlık yılında el kesme cezasını uygulamadığına göre, bu cezanın uygulanabilmesi için toplumda sağlam bir sosyal güvenlik sistemi bulunması şarttır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cenâb-ı Hakk'ın bütün emirlerini olduğu gibi, bu konudaki buyruklarını da titizlikle uygulardı. Hz. Âişe'nin anlattığına göre Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumuna pek üzülen Kureyş kabilesi mensupları: "Bu konuyu Allah'ın Elçisi ile kim görüşebilir?" diye kendi aralarında konuştular. Bazıları: "Buna Resûlullah'ın çok sevdiği Üsâme bin Zeyd'den başkası cesaret edemez" dediler. Üsâme de onların istekleri doğrultusunda Peygamber Efendimiz ile konuştu. Peygamber Efendimiz Üsâme'ye: "Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?" diye çıkıştıktan sonra kalkıp bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

"Sizden önceki milletlerin yok olmasına sebep, içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona cezasını vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim." (Buhârî, Enbiyâ 54, Megāzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9).

86 Bakara sûresi (2), 37. âyetin 2 nolu dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

87 Cenâb-ı Hakk'ın bütün günahları bağışladığı ve çok merhametli olduğuyla ilgili diğer âyetlere Bakara sûresi (2), 173. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

88 "Bilmiyor musun ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır" ifadesi Bakara sûresi (2), 107. âyette de aynen geçmektedir. Bu anlamdaki diğer âyetler Âl-i İmrân sûresi (3), 189. âyetin dipnotunda verilmiştir.

89 Allah Teâlâ'nın "dilediğini bağışlayıp dilediğine azap edeceği" ifadesi Bakara sûresi (2), 284. âyette de geçmiş, konuyla ilgili diğer âyetler orada zikredilmiş ve gerekli açıklama yapılmıştır.

41. Ey Peygamber! Kalpleri inanmadığı halde[90] ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin.[91] Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirirler[92] ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler. Allah birisini fitneye düşürmek isterse,[93] artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın.[94] Onlar, kalplerini Allah'ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.[95]

42. Onlar yalanı can kulağıyla dinler ve durmadan haram yerler.[96] Eğer bir dâvâ için sana başvururlarsa, istersen aralarında hüküm ver, istersen onları kendi hallerine bırak. Hükmetmediğin takdirde sana hiçbir zarar veremezler. Ama hüküm verecek olursan, aralarında adaletle hükmet.[97] Çünkü Allah âdil olanları sever.[98]

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذ۪ينَ يُسَارِعُونَ
فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ
وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْۚ وَمِنَ الَّذ۪ينَ هَادُوا
سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَر۪ينَۙ
لَمْ يَأْتُوكَۜ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِه۪ۚ
يَقُولُونَ اِنْ اُو۫ت۪يتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ
فَاحْذَرُواۜ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ
يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌۚ وَلَهُمْ فِي
الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ
اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِۜ فَاِنْ جَٓاؤُ۫كَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ
اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ
يَضُرُّوكَ شَيْـٔاًۜ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ ﴿٤٢﴾

---

90 Allah'a inanmayanların kalpleri Kur'ân-ı Kerîm'de değişik şekillerde tasvir edilmiştir:

"Kalpleri aksini söylerken ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar." (Tevbe 9/8).

"Onların kalpleri zâten şüphe ile dolu ve bu şüpheleri içerisinde bocalayıp durmaktadırlar." (Tevbe 9/45).

"Kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri katılaşmış kimseler..." (Hac 22/53).

"Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar." (Fetih 48/11).

91 "İnkâr edenlerin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü Bizedir; yaptıklarının sonuçlarını Biz onlara haber veririz. Hiç kuşku yok ki Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Lokmân 31/23). Kâfirlerin sözlerine üzülmemekle ilgili âyetlerin bir kısmı da burada verilmiştir.

92 Âyet, Yahudi hahamlarının, kendi görüşlerine ve anlayışlarına uymayan Tevrat âyetlerini, ya bir şeyler ekleyip çıkarmak veya onları istedikleri şekilde çarpıtarak yorumlamak sûretiyle değiştirmelerini hatırlatmaktadır. Tevrat'taki recm (taşlayarak öldürme) âyetini (Tesniye 22/23-24) uygulamaktan vazgeçmeleri bu tahriflerin tipik örneklerinden biridir. Medine'de zina eden Yahudi bir erkekle kadına Resûl-i Ekrem'in recmden daha hafif bir ceza vereceğini umarak huzuruna geldiklerinde Peygamber Efendimiz onlara Tevrat'ın bu konudaki hükmünü sordu. Gerçeği gizleyen Yahudiler zina edenlere meydan dayağı attıklarını veya yüzlerine kara çalıp dolaştırdıklarını ve böylece günahkârları rezil ettiklerini söylediler; fakat ünlü bir Yahudi âlimi iken İslâmiyet'i kabul eden Abdullah ibni Selâm onların yalan söylediklerini, zira Tevrat'ta recm âyeti bulunduğunu belirtti. Tevrat'ı alıp getirdikleri zaman da recm âyetinin üzerini elleriyle kapatarak, orada böyle bir hüküm bulunmadığını ileri sürmeye kalktılar. Abdullah ibni Selâm yine onların oyununu bozunca Resûl-i Ekrem suçluların Tevrat'a göre cezalandırılmalarını emretti (Buhârî, Menâkıb 26, Hudûd 24, 37, Tevhîd 51; Müslim, Hudûd 26, 28).

93 Kâfirliği seçmesi yüzünden Allah bir kimseyi kâfirliğe, sapıklığa düşürmek isterse.

94 "Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek yoktur." (A'râf 7/186).

"Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez. Onlara yardım eden de bulunmaz." (Nahl 16/37).

"Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56). A'râf sûresi (7), 178. âyetin dipnotları da konuyla ilgilidir.

95 "Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır" ifadesi Bakara sûresi (2), 114. âyette de geçmektedir.

"Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26). Kâfirlerin dünyada rezilliği, âhirette büyük azabı tadacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

96 Buradaki "haram" sözünün karşılığı "suht" kelimesidir. Ünlü tâbiîn âlimi Muhammed ibni Sîrîn "suht"ün, istediği hükmü vermek için bir kimseden alınan rüşvet olduğunu söylemektedir (Buhârî, İcâre 16). Esasen "suht" faiz, zina gelirleri gibi haramın her türünü ifade etmekle beraber, burada, âyetin gelişinden, rüşvet alarak haksız hüküm veren Yahudi hâkimlerin kastedildiği anlaşılmaktadır.

97 "De ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi." (Şûrâ 42/15). Adaleti gözetmekle ilgili âyetler için buraya bakınız.

98 "Çünkü Allah âdil olanları sever" ifadesi Hucurât 49/9; Mümtehıne 60/8'de de geçmektedir.

43. Allah'ın buyruklarının yer aldığı Tevrat ellerindeyken nasıl oluyor da senin hakemliğine başvuruyorlar, sonra da ne diye verdiğin hükme râzı olmuyorlar? Aslında onlar hiçbir şeye inanmış değillerdir.

44. İçinde yol gösteren ve aydınlatan âyetler bulunan Tevrat'ı da şüphesiz Biz indirdik. Hakk'a teslim olmuş peygamberler, Yahudilere onunla hükmederlerdi. Kendilerini Allah'a vermiş kimseler ile âlimler de onunla hükmederlerdi; çünkü hepsi de Allah'ın kitabını korumakla görevliydiler ve onun hak kitap olduğuna şâhit idiler. Siz de insanlardan korkmayın, Benden korkun;[99] bir parça dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin.[100] Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir.[101]

45. Tevrat'ta Biz onlara: "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar da böylece kısas yapılacak" diye yazdık.[102] Kim de kısasdan vazgeçip kendi hakkını bağışlarsa, bu onun için bir kefaret olur.[103] Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا
حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَٓا
اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ
فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ
اَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ
بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ
شُهَدَٓاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا
تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا قَلٖيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ
بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾
وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ
وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ
بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ
فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ
بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

---

99 "Siz de insanlardan korkmayın, benden korkup çekinin" ifadesi Bakara sûresi (2), 150. âyette de geçmiş ve konuyla ilgili diğer âyetler orada gösterilmiştir.

100 "Bir parça dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin" ifadesi Bakara sûresi (2), 41. âyette de geçmiş, konuyla ilgili diğer âyetler orada zikredilmiştir

101 "Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Mâide 5/45).

"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar fâsıkların tâ kendileridir." (Mâide 5/47).

102 "Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas emredildi. Hür kimse bir başka hür şahsı, köle köleyi, kadın kadını öldürdüğü zaman kısas yapılır. Ancak katil, öldürdüğü kimsenin yakını tarafından affedilirse kısas düşer; o zaman affeden, uygun görülen diyeti kabul etmeli, affedilen de diyet borcunu güzelce ödemelidir." (Bakara 2/178). Bu âyetin dipnotunda konu hakkında bilgi vardır. İslâmiyet'te, Yahudilik'te olduğu gibi, kısas (misilleme) emredilmiş, buna ilaveten mağdur tarafın katilden diyet alarak onu affedebileceği hükmü de getirilmiştir (Bakara sûresi (2), 178. âyete ve dipnotuna bakınız).

103 Resûl-i Ekrem: "Bir kimse kendisini yaralayana misilleme yapmaktan vazgeçerse, bağışladığı ölçüde Allah da onu bağışlar" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 316, 329; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 343-344, nr. 2273).

46. Sonra o peygamberlerin ardından Meryem oğlu Îsâ'yı, kendinden önce indirilen Tevrat'ın hükümlerini doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona da içinde yol gösterici ve aydınlatıcı emirler bulunan İncil'i, kendisinden önceki Tevrat'ı doğrulamak üzere ve takvâ[104] sahiplerine bir yol gösterici ve bir öğüt olarak verdik.[105]

47. İncil'e bağlı olanlar da, Allah'ın İncil'de indirdiğiyle hükmetsin.[106] Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar fâsıkların tâ kendileridir.[107]

48. Sana da, daha önceki kitapları doğrulamak ve onlardaki hükümleri korumak üzere her yönüyle gerçek olan Kur'an'ı indirdik.[108] Öyleyse kendilerine ilâhî kitap gelenler arasında Allah'ın indirdiklerine uygun olarak hüküm ver; sana gelen gerçeği bırakıp onların asılsız görüşlerine uyma.[109] Her biriniz için Biz bir şeriat ve bir yol belirledik.[110] Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır.[111] O halde siz de hayır yapmakta birbirinizle yarışın.[112] Hepinizin dönüşü Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir.[113]

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ
مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ
الْاِنْج۪يلَ ف۪يهِ هُدًى وَنُورٌۙ وَمُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّق۪ينَۜ
﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْج۪يلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
ف۪يهِۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ مِنَ
الْحَقِّۜ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاًۜ
وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا
الْخَيْرَاتِۜ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَۙ ﴿٤٨﴾

104 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

105 Allah Teâlâ "İncil'i, kendisinden önceki Tevrat'ı doğrulamak" üzere gönderdiği gibi, Kur'an'ı da daha önce gönderilen kitapları doğrulamak üzere göndermiştir (Bakara 2/97). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

106 Yani Allah İncil'de ne indirmişse onunla hükmetsinler. Ondan bir şey saklamasınlar, âyetlerini eğip bükmesinler, ona kendilerinin ilave ettiği şeylerle hükmetmeye kalkmasınlar. Böyle yaptıkları takdirde, İncil'in Âhir zaman Peygamberi hakkındaki haberlerini de tasdik edecek ve Kur'an'a tâbi olacaklardır. Diğer yandan bu âyet bir önceki âyete bağlı olarak okunacak olursa şöyle bir mâna verilebilir: "Biz onlara, İncil'e bağlı olanlar da, Allah'ın onda indirdiğiyle hükmetsin diye emrettik."

107 Fâsık, doğru yoldan çıkan, Allah'a isyan eden kimse demektir. Bakara sûresi (2), 26. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi vardır. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenlerin aynı zamanda kâfir ve zâlim olduklarıyla ilgili âyetler Mâide sûresi (5), 44. âyetin dipnotunda verilmiştir.

108 "Elbette Kur'an'ı Biz indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız." (Hicr 15/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

109 "Onların arzularına uyma." (Mâide 5/49; Şûrâ 42/15).

Kendilerine ilâhî kitap gelenlerin asılsız görüşlerine uymanın doğuracağı tehlikeler Bakara sûresi (2), 120. âyet ve dipnotunda belirtilmektedir.

110 "Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibâdet şekli belirledik. O halde dinî konularda seninle aslâ çekişmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Hac 22/67).

111 "Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Ama onların anlaşmazlıkları sürüp gidecektir." (Hûd 11/118). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

112 "Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan O'dur. Karşı konulmaz kuvvet sahibi ve günahları çok bağışlayan yalnız O'dur." (Mülk 67/2; ayrıca bk. Hûd 11/7).

113 "Hepinizin dönüşü Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir" ifadesi Mâide sûresi (5), 105. âyette şöyle geçmektedir: "Hepinizin dönüşü Allah'adır; neler yaptığınızı O size bildirecektir." Herkesin Allah'a döneceğine dair âyetler ise Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

49. Sana şunu da bildirdik: Onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzularına uyma.[114] Sakın seni Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından caydırmasınlar.[115] Eğer Allah'ın buyruklarından yüz çevirirlerse, şunu bil ki, Allah onları bazı günahları yüzünden belâya uğratmak istiyordur. Gerçekten de insanların bir çoğu Allah'ın yolundan çıkmış kimselerdir.

50. Yoksa onlar Câhiliye devrinin[116] hükmünü mü arıyorlar? Fakat kesin bir bilgiyle iman edenler için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?

51. Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin.[117] Çünkü onlar birbirinin dostudur. Sizden onları dost edinen, kesinlikle onlardan olur. Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[118]

52. Kalplerinde hastalık bulunanların, "Devir aleyhimize dönüp de başımıza bir felâket gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların dostluğunu kazanmaya çalıştıklarını görürsün.[119] Kim bilir belki de Allah bir fetih veya Kendi katından bir kolaylık nasip eder de, onlar kalplerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olurlar.

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا
تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ
عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا
فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ
ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ
٤٩ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَۜ وَمَنْ
اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ٥٠
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ
وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَۘ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ
وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ٥١ فَتَرَى الَّذ۪ينَ
ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ ف۪يهِمْ يَقُولُونَ
نَخْشٰٓى اَنْ تُص۪يبَنَا دَٓائِرَةٌۜ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ
يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِه۪ فَيُصْبِحُوا
عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِم۪ينَۜ ٥٢

---

114 "Eğer gerçek onların hevâ-heveslerine tâbi olsaydı, gökler, yer ve içindekilerde dirlik ve düzen kalmazdı." (Mü'minûn 23/71).

"Şunu da bilin ki, aranızda Allah'ın Resûlü vardır. Eğer birçok işte o size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz." (Hucurât 49/7).

115 "Ey Davud, Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ-hevesine tâbi olma ki seni Allah yolundan saptırmasın." (Sâd 38/26).

Doğru yoldan sapanların istek ve arzularına uymamayı tavsiye eden âyetler burada verilmiştir.

116 "Câhiliye devri" ifadesi, Arapların İslâmiyet'ten önceki dönemde hatalı inanışlarını, kanunsuz ve düzensiz yaşayışlarını anlatmak üzere Kur'an ve hadislerde kullanılan bir terimdir.

117 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler!" (Âl-i İmrân 3/28). Kâfirleri dost edinmemekle ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız. Yahudiler Yahudileri, Hıristiyanlar da Hıristiyanları dost bilir, birbirlerine dayanıp güvenirler. İşte bu sebeple Müslümanlar da Müslümanları dost bilmeli, Müslüman olmayanlara kusursuz bir dostmuş gibi samimiyetle güvenmemeli, onları önemli işlerin başına geçirmemeli, onlara sırlarını söylememeli, onların inançlarını ve hayat tarzlarını benimsememelidir. Ancak bu esas; Yahudi ve Hıristiyanların Müslümanlara iyi niyet besleyenleriyle dostça ilişkiler kurmaya, onlarla iş ve ticaret yapmaya, onların işlerini yönetmeye, onların yardıma muhtaç olanlarına yardım etmeye engel değildir.

118 "Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez" ifadesi Âl-i İmrân sûresi (3), 86. âyette de geçmiş ve geçtiği diğer âyetler orada gösterilmiştir.

119 "O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

"Onların birçoğunun kâfirlerle dost olduklarını görürsün." (Mâide 5/80).

"İnsanlardan bir kısmı, "Biz Allah'a inandık" derler. Ama Allah'a inandığı için bir ezâ gördüğünde, insanların kendisine yapmış olduğu bu ezayı, Allah'ın azabı gibi sayarlar. Rabbinden sana bir zafer geldiğinde: "Biz de sizinle beraberdik" derler. Bunlar yaptıklarının, Allah'a gizli kalacağını mı zanneder? Allah, insanların kalplerindekini bilmez mi? Allah hiç şüphesiz iman edenleri de ortaya çıkaracak, münafıkları da ortaya çıkaracaktır." (Ankebût 29/10-11).

Burada münafıkların iki yüzlülüğü anlatılmakta, bunların, Yahudilerin veya Hıristiyanların galibiyeti halinde zor duruma düşmemek için onlarla dost kalmaya çalıştıkları belirtilmekte, işte bu sebeple Müslümanların Müslümanlardan başka dostu olmadığı hatırlatılmakta ve Müslüman olmayanlarla dostluk kurulmaması istenmektedir.

53. O zaman mü'minler birbirlerine şöyle der: "Bizimle beraber olduklarına dair var güçleriyle yemin edenler bunlar değil miydi?" Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş,[120] böylece kaybedenlerden olmuşlardır.

54. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki,[121] Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur;[122] Onlar Allah yolunda cihad eder ve hiç kimsenin kınamasından korkup çekinmezler.[123] Bu, Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir.[124] Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

55. Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah,[125] O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir.[126]

56. Kim de Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost bilirse, hiç kuşkusuz üstün gelecek olan, Allah'ın taraftarlarıdır.[127]

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَقْسَمُوا
بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٥٣﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ د۪ينِه۪
فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ
اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِر۪ينَ
يُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ
لَوْمَةَ لَٓائِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُ
وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٥٤﴾ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ
الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾
وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

120 Bütün yaptıkları boşa çıkanların kimler olduğuyla ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 217. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

121 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133. Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

122 "Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı müttaki-

lerle beraberdir." (Tevbe 9/123).

"Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

Allah'ı seven ve Allah tarafından sevilen bir mü'min diğer mü'min kardeşlerine son derece şefkatli, mütevazı ve anlayışlı davranır; maddî ve mânevî güç ve yeteneklerini, servetini, zekâsını onlara karşı kullanamaz. Mü'minler ancak kendi aralarında böyle bir tutkunluk ve bağlılık kurmak sûretiyle düşmanlarına karşı koyabilirler. İnkârcılar onların vakur ve onurlu hallerini, tâvizsiz tavırlarını, güçlü ve satın alınamaz karakterlerini gördükçe kendilerinden çekinirler. Allah Teâlâ mü'minlerin kâfirlere karşı sert, ama birbirlerine pek merhametli olduklarını ısrarla belirtir. Bilgi için Fetih sûresi (48), 29. âyete ve dipnotuna bakınız.

123 Allah'ın gönderdiği buyrukları çağdaş kabul etmeyen, mü'minleri zamanı geçmiş ve eskimiş hükümlere bağlı kalıyorlar diye kınayıp ayıplayan yahut zamanın modasına göre daha başka suçlamalarla onları aşağılayan kimseler her devirde olmuştur ve olacaktır. Allah Teâlâ, mü'minlerin böyle tenkitlere aldırmayan, tehditlerden korkmayan, sağlam inançlı kişiler olmalarını istemektedir. Peygamber Efendimiz mü'minlerden "kınayanların kınamasından korkmamak" üzere bîat alırdı (Buhârî, Ahkâm 43; Müslim, İmâret 41).

124 "Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Cum'a 62/4). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

125 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır." (Bakara 2/257). Dostun Allah olduğu konusundaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

126 Resûl-i Ekrem Efendimiz, din kardeşliğinin akrabalıktan da öte bir yakınlık olduğunu belirtmiş, Müslüman olmayan akrabalarıyla aralarındaki ilginin mâhiyetini şöyle açıklamıştır: "(Akrabam olan) Falan oğulları âilesi benim dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah Teâlâ ile sâlih mü'minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim." (Buhârî, Edeb 14; Müslim, Îmân 366).

Peygamber Efendimiz: "Mü'minden başkasını dost tutma" tavsiyesinde bulunmuştur (Ebû Dâvûd, Edeb 19; Tirmizî, Zühd 56).

127 "Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/116). Allah'ın yardım ettiklerinin üstün geleceğine dair âyetler için buraya bakınız.

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan dininizle alay edip eğlenenleri ve kâfirleri dost edinmeyin.[128] Eğer mü'min iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının.

58. Namaz kılmak için ezan okuduğunuzda, onu alay ve eğlence konusu yaparlar;[129] çünkü onlar akılları ermeyen bir topluluktur.

59. Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Yalnızca Allah'a inandığımız, bize indirilene ve daha önce indirilene iman ettiğimiz ve çoğunuz yoldan çıkan kimseler olduğunuz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?"

60. Şöyle de: "Allah katında cezası daha ağır[130] olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara,[131] kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere[132] tapanlardır. İşte yerleri en kötü olan ve doğru yoldan en fazla sapan bunlardır."

61. Size geldiklerinde "İnandık" derler. Oysa onlar yanınıza kâfir olarak gelmiş, oradan kâfir olarak çıkmışlardır.[133] Allah, onların saklamakta olduklarını pek iyi bilir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذ۪ينَ
اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى
الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ
هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ
مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ
عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَاز۪يرَ
وَعَبَدَ الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ
عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٦٠﴾ وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُٓوا
اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا
بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾

128 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler." (Âl-i İmrân 3/28). Kâfirleri dost edinmemekle ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

129 Bu âyet, "namaza çağrı" anlamında ezanın Kur'an'da yer aldığını göstermektedir. Ezan sesinden rahatsız olan ve onunla alay ederek rahatlamaya çalışanların şeytanla bir yakınlıkları olduğu anlaşılmaktadır. Zira Peygamber Efendimizden öğrendiğimize göre şeytan da ezan sesinden rahatsız olur ve "Namaz için ezan okunduğu zaman, onu duymamak için arkasını dönüp yellenerek kaçar. Ezan bitince tekrar geri gelir. Namaz için kamet getirilince yine arkasını dönüp kaçar. Kamet bittiğinde tekrar gelir; kişi ile nefsi arasına sokulur ve ona 'Falan şeyi hatırla, filan şeyi hatırla' diyerek, namazdan önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır; böylece insan kaç rekât namaz kıldığını bilemez." (Buhârî, Ezân 4, Amel fis'-salât 18, Sehv 6, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Salât 19, Mesâcid 83).

130 "Ehl-i kitaptan kâfir olanlar ile müşrikler Cehennem ateşindedirler; orada sürekli kalırlar. Onlar, yaratılmışların en kötüsüdür." (Beyyine 98/6). Tevbe sûresi (9), 30-31. âyetler de konuyla ilgilidir.

131 "İçinizden cumartesi günüyle ilgili yasağı çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara: "Aşağılık birer maymun olun!" demiştik." (Bakara 2/65). Konuyla ilgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

132 Şeytanî güçler (tâğût) ifadesi Bakara sûresi (2), 256. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

133 Şu âyet Yahudilerin bu konudaki tutumlarını dile getirmektedir:

"Ehl-i kitaptan bir kısmı kendi aralarında şöyle konuşmuşlardı: "Müslümanlara indirilen Kur'an'a sabahleyin inanıp, akşamleyin inkâr edin; bu durum, belki onların dinlerinden dönmesine sebep olabilir." (Âl-i İmrân 3/72).

62. Onların birçoğunun günah işlemekte, düşmanlık etmede ve haram yemekte yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kötü bir şeydir.

63. Zahit ve âlimlerinin onları günah sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi?[134] İşleyip durdukları ne kötü bir şeydir.

64. Yahudiler bir de: "Allah'ın eli sıkıdır" dediler.[135] Elleri bağlansın onu söyleyenlerin, lânet olsun onlara! Hiç de öyle değil, aksine Allah'ın iki eli de açıktır;[136] nasıl dilerse öylece bağışlar. Rabbinden sana indirilen âyetler onların çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da artıracaktır.[137] Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve kin bıraktık.[138] Onlar ne zaman bir savaş ateşi körüklemek istedilerse, Allah onu söndürdü. Onlar dünyada hep fitne fesat çıkarmaya uğraşırlar. Fakat Allah fitne fesat çıkaranları hiç sevmez.[139]

65. Eğer Ehl-i kitap olanlar, iman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların günahlarını örter, kendilerini nimetlerle dolu cennetlere koyardık.[140]

وَتَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ
وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ
السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌۜ غُلَّتْ اَيْد۪يهِمْ
وَلُعِنُوا بِمَا قَالُواۢ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِۙ
يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ
مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۜ
وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى
يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ
اَطْفَاَهَا اللّٰهُۙ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًاۜ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ اَنَّ
اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ
سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿٦٥﴾

---

134 Bu âyet, âlimlerin ve dini yaşamaya çalışanların en önemli görevinin, toplumdaki fenalıkları düzeltmeye çalışmak olduğunu göstermektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, günah işleyenlerden daha güçlü ve caydırıcı üstünlüğe sahip olup da onları uyarmayanlar ile bütün toplumun başına gelecek felâketi şöyle haber vermektedir: "İnsanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmaya çalışmazlarsa, çok geçmeden Allah onların hepsini uygun göreceği bir şekilde cezalandırır."

(Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; İbni Mâce, Fiten 20). Bu sûrenin 79. âyeti ile açıklamasına da bakınız.

135 Allah'ın "eli sıkı" yani cimri olduğunu, nimetlerini kimseye vermediğini cimrilikleriyle ünlü Yahudiler uydurmuşlardır. Âyette, Allah Teâlâ'nın iki elinin de açık olduğu, kullarına dilediği gibi verip dağıttığı ifade edilmekte, bir başka âyette "lütfunu kimine kısarak, kimine bol bol verdiği" hatırlatılmaktadır (Bakara 2/245).

Bunun hikmeti de bir başka âyette şöyle açıklanmıştır:

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Onun için, Allah rızkı kendi dilediği bir ölçüde indirir. Şüphesiz ki O kullarından haberdardır ve onların her halini görmektedir." (Şûrâ 42/27).

Bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ: "Ey kulum! Sen Benim için ver ki, Ben de sana vereyim" buyurmuş, Peygamber Efendimiz de bu ifadeyi şöyle açıklamıştır: "Allah'ın eli doludur. O'nun gece gündüz durmadan vermesi, mülkünden bir şey azaltmaz. Göğü, yeri yaratalı beri O'nun neler infak ettiğini bir düşünün bakalım. Elbette O'nun elindeki hiçbir şey eksilmemiştir." (Buhârî, Tefsîr 11/2; Müslim, Zekât 36, 37).

Allah Teâlâ cimriliği de, savurganlığı da uygun görmeyip şöyle buyurur:

"Eli sıkı olma, ancak varını yoğunu da saçıp savurma! Yoksa kınanır, kaybettiklerine pişman olursun." (İsrâ 17/29). Konuyla ilgili hadisler burada zikredilmiştir.

136 "O size Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. İnsan gerçekten çok zâlim, çok nankördür." (İbrâhim 14/34).

137 "Rabbinden sana indirilen âyetler onların çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da artıracaktır" ifadesi Mâide sûresi (5), 68. âyette de geçmektedir. "Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?"diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler." (Tevbe 9/124-125).

"Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41).

"Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler indirmekteyiz." (İsrâ 17/82).

138 "Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek kin ve düşmanlık yerleştirdik. Neler işleyip durduklarını Allah onlara bildirecektir." (Mâide 5/14).

139 "Allah ise bozgunculuğu sevmez." (Bakara 2/205). Bu ifadenin geçtiği diğer yerlere burada işâret edilmiştir.

140 "Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi." (Bakara 2/103). İman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınanların sahip olacağı nimetlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Nimetlerle dolu cennetlerdedirler." (Sâffât 37/43). Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınanların nimetlerle dolu Cennet'te olacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ
وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْۜ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌۜ
وَكَث۪يرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا
الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ
لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ
مِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ
﴿٦٧﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ
حَتّٰى تُق۪يمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ مَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۚ فَلَا تَأْسَ
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٦٨﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُ۫نَ وَالنَّصَارٰى مَنْ
اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

66. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni uygulasalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nimetlerle besleneceklerdi. Gerçi onlardan orta yolda olanlar da vardır. Fakat birçoğunun yapmakta olduğu ne kötü bir şeydir.[141]

67. Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun.[142] Allah seni insanlardan koruyacaktır.[143] Şüphesiz Allah, kâfirlere doğru yolu göstermez.

68. Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni tam olarak uygulamadıkça hiçbir esasa dayanmış olmazsınız."[144] Rabbinden sana indirilen âyetler onların bir çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da artıracaktır.[145] Artık o kâfirler için üzülme!

69. Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Sâbiîlerden ve Hıristiyanlardan kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih ameller yaparsa, onlara artık ne korku vardır, ne de keder.[146]

141 "Ehl-i kitaptan öylesi var ki, kendisine bir kantar dolusu emânet mal bıraksan onu sana geri verir; içlerinden öylesi de var ki, ona bir dinarı emânet etsen, tepesine dikilip durmadıkça onu sana geri vermez." (Âl-i İmrân 3/75).

"Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/113-114).

"Kendilerine Tevrat verildiği halde onun yükümlülüğünü yerine getirmeyenlerin

durumu, ciltlerle kitap yüklenmiş eşeğe benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan topluluğun hali ne kötüdür! Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez." (Cum'a 62/5).

142 Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin elçilik görevini yapmasıyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ: 'Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun' buyurmuşken Resûl-i Ekrem Allah'ın kitabından bir şey gizledi, insanlara duyurmadı diyen kimse Allah'a büyük iftira etmiş olur." (Buhârî, Tefsîr 5/7, Tevhîd 46; Müslim, Îmân 287).

Enes ibni Mâlik de: "Şâyet Resûlullah'ın, kendisine gelen vahyi başkalarına bildirmeme yetkisi olsaydı şu âyeti kimseye duyurmazdı" diyerek Resûl-i Ekrem'in evlâtlığı Zeyd ibni Hârise'ye eşini boşamamasını tavsiye ettiği Ahzâb sûresinin 37. âyetini okumuştur (Buhârî, Tevhîd 22). Hz. Ali'ye: "Ehl-i beyt olarak sizlerde, Kur'an'da yer almayan bir vahiy var mı?" diye sorulmuş, o da böyle bir şeyin bulunmadığını yeminle belirtmiştir (Buhârî, Cihâd 171).

143 Bu sûrenin 11. âyetinin dipnotunda geçtiği üzere Allah Teâlâ Resûlünü çeşitli suikastlerden korumuş, putperestlerin onu zehirlemesine izin vermemiştir (Buhârî, Cizye 7; Tıb 55). Resûl-i Ekrem'in bazan: "Keşke bu gece sâlih sahâbîlerimden biri beni korusa!" diye içinden geçirdiği olmuş, o gece sahâbîlerden biri (meselâ Sa'd ibni Ebî Vakkās) kendiliğinden gelip Resûlullah'ın evinin etrafında nöbet tutmuştur (Buhârî, Cihâd 70, Temennî 4; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 39-40). "Allah seni insanlardan koruyacaktır" âyeti nâzil olunca da Allah'ın Elçisi dışarı çıkmış, kendisini bekleyenlere "Allah Teâlâ beni koruyacaktır" diyerek onları evlerine göndermiştir (Tirmizî, Tefsîr 5/4; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 342; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha,* V, 644-646, nr. 2489).

144 Bakara sûresi (2), 89. âyetin dipnotunda belirtildiği gibi Tevrat ve İncil'de Resûl-i Ekrem'in geleceği haber verilmekte, herkesin ona inanması ve kendisini desteklemesi tavsiye edilmekteydi. Eğer Yahudiler ve Hıristiyanlar kendi kitaplarına gerçekten inansalardı, onların tavsiyesine uyarak Peygamber Efendimize ve onun getirdiği kitaba da inanırlardı.

"Kendilerine Tevrat verildiği halde onun yükümlülüğünü yerine getirmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap yüklenmiş eşeğe benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan topluluğun hali ne kötüdür! Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez." (Cum'a 62/5).

145 "Rabbinden sana indirilen âyetler onların çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da artıracaktır" ifadesi Mâide sûresi (5), 64. âyette de geçmektedir. Konuyla ilgili diğer âyetler orada verilmiştir.

146 Bu âyet çok az farkla Bakara sûresi (2), 62. âyette de geçmektedir:

"Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sâbiîlerden kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih ameller yaparsa, onların Rableri yanında mükâfâtları vardır. Onlar için artık ne korku vardır, ne de keder." (Bakara 2/62). Bu âyetin dipnotunda diğer âyetler zikredilmiştir.

"Şüphesiz Allah; mü'minler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve müşrikler arasında kıyamet gününde hükmünü verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir." (Hac 22/17).

70. Elbette Biz İsrâiloğulları'ndan söz aldık[147] ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman bir peygamber onlara hoşlanmadıkları bir şey getirse, o peygamberlerin kimine yalancı der, kimini de öldürürlerdi.[148]

71. Yaptıkları başlarına bir belâ olmayacak sanıp kör ve sağır kesildiler.[149] Sonra Allah onların tövbelerini kabul etti. Ardından birçokları yine kör ve sağır kesildiler. Halbuki Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir.

72. "Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin.[150] Kim Allah'a şirk koşarsa,[151] Allah ona Cennet'i haram kılar[152] ve onun varacağı yer Cehennem'dir. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur."[153]

73. "Allah üç ilâhtan biridir" diyenler[154] kâfir oldular. Oysa bir olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Bu iddialarından vazgeçmezlerse, onların kâfir olanlarına acı bir azap dokunacaktır.

74. Hâlâ Allah'a dönüp O'ndan kendilerini bağışlamasını istemeyecekler mi?[155] Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

لَقَدْ اَخَذْنَا م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَاَرْسَلْنَٓا
اِلَيْهِمْ رُسُلاًۜ كُلَّمَا جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا
تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْۙ فَر۪يقاً كَذَّبُوا وَفَر۪يقاً يَقْتُلُونَ
﴿٧٠﴾ وَحَسِبُٓوا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا
ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَث۪يرٌ
مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ
الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ
وَقَالَ الْمَس۪يحُ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ
رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ
عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ
مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّ
اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍۢ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّٓا اِلٰهٌ وَاحِدٌۜ
وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٣﴾ اَفَلَا يَتُوبُونَ
اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧٤﴾

147 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim." (Bakara 2/40). İsrâiloğulları'ndan alınan söz ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

148 "Ama size ne zaman bir peygamber gelip de hoşunuza gitmeyen şeyler söylediyse, siz küstahlık ederek kimini yalanladınız, kimini öldürdünüz, öyle değil mi?" (Bakara 2/87).

149 İsrâiloğulları kendilerini."Allah'ın oğulları ve sevgilileri" kabul ettikleri için (Mâide 5/18), peygamberleri yalanlamak ve onları öldürmek gibi büyük suçların başlarına bir belâ olmayacağını sandılar, peygamberlerin Allah yoluna dâvetleri karşısında kör ve sağır kesilmeye devam ettiler. Allah Teâlâ tövbelerini kabul ettikten sonra da bu âdetlerinden vazgeçmediler. Son olarak Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin dâveti karşısında da tavırlarını değiştirmediler.

150 "Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Meryem 19/36).

151 Allah'tan başkasına ilâh diye taparsa, diğer bir ifadeyle Allah'a ortak koşarsa.

152 Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif vesilelerle, hatta bazan "Muhammed'in canı, kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki" diyerek Müslüman olmayanın Cennet'e giremeyeceğini haber vermiştir. Bakara sûresi (2), 62. âyetin dipnotuna bakınız.

153 "Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur" ifadesi Bakara 2/270 ve Âl-i İmrân 3/192'de geçmektedir. Âhirette yardımcıları olmayan bu zâlimler, Allah'a şirk koşanlardır. Zira "Şirk büyük bir zulümdür." (Lokmân 31/13).

154 Hıristiyan inancına göre, bir olan İlâh kendisini insanlara Baba, oğul, Kutsal Ruh olarak üç ayrı şahıs halinde bildirmiştir. Hıristiyanların kutsal kitabında geçmeyip, M.S. II. yüzyılda ortaya çıkan bu inanç teslis (üçleme, trinite, trinity) diye anılmaktadır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan her biri hem ayrı ilâh kabul edilmekte hem de onların üç ilâh değil bir ilâh olduğu ileri sürülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm bu inancın yanlış ve asılsız olduğunu, buna inananların kâfir sayıldığını belirtmektedir. "Allah üç ilâhtan biridir" inancını bırakmaları hususunda Hıristiyanlar şöyle de uyarılmıştır:

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur. O halde siz de Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Allah'ın üç olduğunu söylemeyin. Bundan vazgeçin; sizin için hayırlı olana yönelin. Şüphesiz Allah tek bir ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehtir. Çünkü göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Koruyup düzenleyici olarak Allah yeter." (Nisâ 4/171).

155 "Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki?" (Âl-i İmrân 3/135).

"Onlar, nefislerine zulmedince hemen sana gelip Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve sen de Allah'ın Resûlü olarak onlar için mağfiret dileseydin, onlar Allah'ın tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli olduğunu mutlaka görürlerdi." (Nisâ 4/64).

75. Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir.[156] Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. Onun annesi de dürüst ve iffetli bir hanımdı. İkisi de yiyip içerdi.[157] Bir onlara gerçekleri nasıl açıkladığımıza bak, bir de onların nasıl yüz çevirdiklerine!

76. Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da size hiçbir zarar ve fayda veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'tır."[158]

77. Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Dininizde haktan uzaklaşıp da aşırılığa kaçmayın.[159] Daha önce kendileri azıp sapmış, birçoklarını saptırmış, böylece doğru yoldan uzaklaşmış bir topluluğun istek ve arzularına uymayın."[160]

78. İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, hem Davud'un hem de Meryem oğlu Îsâ'nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi de onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşıp durmalarıydı.[161]

79. Yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı.[162] Yaptıkları işler ne kötü şeylerdi.[163]

مَا الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ وَاُمُّهُ صِدّ۪يقَةٌۜ كَانَا يَأْكُلَانِ
الطَّعَامَۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ
انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۜ
وَاللّٰهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ
الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا
تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا
كَث۪يرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ عَلٰى لِسَانِ
دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى ابْنِ مَرْيَمَۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ
مُنْكَرٍ فَعَلُوهُۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

---

156 "Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur." (Nisâ 4/171).

"Nihayet o da bir kuldur ki, Biz onu nimetimize eriştirdik ve İsrâiloğulları'na kudretimizi gösteren bir ibret yaptık." (Zuhruf 43/59).

157 Hz. Îsâ ile annesinin, tıpkı diğer insanlar gibi bir şeyler yiyerek ve içerek yaşadıkları, yiyip içtiklerinin bir kısmını vücutlarından atmak zorunda oldukları, bu tür ihtiyaçları bulunan kimselere de ilâh denemeyeceği hatırlatılmaktadır. Burada şu âyetler de hatırlanmalıdır:

"Biz o peygamberlere yiyip içmeden yaşayan bedenler vermedik. Onlar ölümsüz de değillerdi." (Enbiyâ 21/8).

"Ye iç, gözün aydın olsun! İnsanlardan birini görürsen "Ben Rahmân'a susma orucu adadım, bu yüzden de bugün hiçkimseyle konuşmayacağım" diye işâret et." (Meryem 19/26).

"Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin, sâlih ameller yapın. Şüphesiz Ben yaptıklarınızı bilirim." (Mü'minûn 23/51).

158 "Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir" ifadesinin geçtiği yerler için Bakara sûresi (2), 127. âyete ve dipnotuna bakınız.

159 Hıristiyanlar, Nisâ sûresi (4), 171. âyette de geçtiği gibi, Hz. Îsâ'ya olan aşırı sevgileri yüzünden onu ilâh kabul ettikleri için böyle uyarılmışlardır.

160 "Ey Davud, Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ-hevesine tâbi olma ki seni Allah yolundan saptırmasın." (Sâd 38/26). Doğru yoldan sapanların istek ve arzularına uymamayı tavsiye eden âyetler burada verilmiştir.

161 "Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden böyle oldu" âyetinin geçtiği diğer yerler için Bakara sûresi (2), 61. âyete ve dipnotuna bakınız.

162 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İsrâiloğulları arasında dinden sapma, ilk defa şöyle başladı: Bir adam bir başka adama rastlar ve, "Bana baksana! Allah'tan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket. Çünkü bu sana helâl değildir" derdi. Ertesi gün, aynı işi yaparken o adamla tekrar karşılaşır ve kendisini yaptığı kötü işten nehyetmediği gibi, onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah Teâlâ kalblerini birbirine benzetti." Sonra Resûl-i Ekrem Mâide sûresi (5), 77-81. âyetleri okudu ve sözüne şöyle devam etti: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mâni olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğulları'na lânet ettiği gibi size de lânet eder." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Tefsîr 5/6, 7; İbni Mâce, Fiten 20).

Peygamber Efendimiz, kötülüğe engel olma konusu üzerinde önemle durmuş ve şöyle buyurmuştur: "Hanginiz bir kötülük görürse, onu eliyle düzeltsin. Şâyet eliyle düzeltmeye gücü yetmezse, diliyle düzeltsin. Diliyle düzeltmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltmeye çalışsın ki, bu imanın en zayıf derecesidir." (Müslim, Îmân 78; Ebû Dâvûd, Salât 239; Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, Îmân 17; Melâhim 17). Bir başka hadisinde toplumdaki insanları, bir geminin alt ve üst kamaralarına binmiş yolculara benzetmiş; şâyet alt kattaki yolcular su almak için üst kata çıkmak yerine, geminin altından bir delik açmaya kalkar, üst kattakiler de buna engel olmazsa hep birlikte batıp giderler, buyurmuştur (Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30; Tirmizî, Fiten 12). "Cihadın en fazîletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13; Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20).

Kötülüklere engel olma yolunda Allah Teâlâ'nın tavsiye buyurduğu usûllerden biri şöyledir:

"İçinizden hayra çağıran, iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erecekler onlardır." (Âl-i İmrân 3/104).

163 "Onların birçoğunu günah işlemekte, düşmanlık etmede ve haram yemekte yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kötü bir şeydir. Zahit ve âlimlerinin onları günah sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? İşleyip durdukları ne kötü bir şeydir." (Mâide 5/62-63).

80. Onların birçoğunun kâfirlerle dost olduklarını görürsün.[164] Kendi elleriyle Allah'ın gazabını dâvet etmeleri[165] ne kötü bir şeydir! Onlar hep azap içinde kalacaklardır.

81. Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etselerdi, kâfirlerle dost olmazlardı; lâkin onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.[166]

82. Mü'minlere en fazla düşmanlık besleyenlerin elbette Yahudilerle müşrikler[167] olduğunu göreceksin. Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük taslamazlar.[168]

تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ
لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾
وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا
مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ
عَدَاوَةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذ۪ينَ
اَشْرَكُواۚ وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰىۜ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ
قِسّ۪يس۪ينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

---

164 "Kalplerinde hastalık bulunanların, "Devir aleyhimize dönüp de başımıza bir felâket gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların dostluğunu kazanmaya çalıştıklarını görürsün. Kim bilir belki de Allah bir fetih veya Kendi katından bir kolaylık nasip eder de, onlar kalplerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olurlar." (Mâide 5/52).

165 "İşte bu, onların Allah'ı gazaplandıracak şeyin peşine düşmeleri ve O'nun râzı olduğu şeyden de hoşlanmamaları yüzündendir. Onun için, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır." (Muhammed 47/28).

166 Âyet-i kerîme; Yahudilerin, Allah'ın emirlerini önemsemeyen, kâfirlerle samimi dostluk kuran, bu sebeple de Müslümanlara yakınlık duymayan tavırlarına dikkat çekmektedir. Bir sonraki âyet onların Müslümanlara düşman olduğunu açıkça ifade etmektedir.

167 Allah'tan başkasına ilâh diye tapanlar, Allah'a ortak koşanlar.

168 Keşiş (kıssîs); ilimle ve ibâdetle meşgul Hıristiyan din adamı, rahip ise âhiret korkusuyla dünyadan el çekip manastıra kapanan kimse demektir. Onları başkalarından üstün kılan özellikleri bilgili, ibâdete düşkün ve alçak gönüllü olmalarıdır.

"Sonra onların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Kendisine İncil'i vererek Meryem oğlu Îsâ'yı da arkalarından gönderdik. Onun izinden gidenlerin kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik." (Hadîd 57/27).

وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى
اَعْيُنَهُمْ تَف۪يضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا
مِنَ الْحَقِّۚ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِد۪ينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا
جَٓاءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا
مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا
قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٨٥﴾
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿٨٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ
وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَ
﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّباًۖ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي اَنْتُمْ بِه۪ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

83. Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz."[169]

84. "Bütün emelimiz Rabbimizin bizi sâlih kullar[170] arasına katarak Cennet'e koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!"

85. Allah da böyle demeleri sebebiyle onlara, içinde ırmaklar akan[171] Cennetler verdi. Orada ebediyen kalacaklardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin göreceği karşılık işte budur.

86. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir.[172]

87. Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz nimetleri kendinize haram ederek haddi aşmayın.[173] Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.[174]

88. Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin.[175] Bir de Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının.

---

169 Bu âyette, İslâmiyet gelince ona iman eden samimi Hıristiyanlar anlatılmaktadır.

170 İyi ve hayırlı kullar.

171 Takvâ sahiplerine verilecek bu ırmakların özellikleri Muhammed sûresi (47), 15. âyette belirtilmektedir.

172 Bu âyet, Bakara sûresi (2), 39. âyette de tekrarlanmakta ve geçtiği yerler orada gösterilmektedir.

173 Allah'ın kullarına helâl kıldığı iyi ve temiz nimetlerin bir kısmı yiyip içmekle ilgilidir. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın kulları için yarattığı zîneti, iyi ve temiz rızıkları kim haram kıldı? Şöyle söyle: "Bunlar dünya hayatında iman edenler içindir; kıyamet gününde de sadece onların olacaktır." (A`râf 7/32; En`âm 6/143-144 de bu konuyla ilgilidir). Diğer nimetlere gelince, onların önemli bir kısmını şu hadîs-i şerîf açıklamaktadır: Bazı sahâbîler geceleri sabaha kadar durmadan ibâdet etmeyi, aralıksız oruç tutmayı, ağızlarına et koymamayı ve ibâdete engel olacağı düşüncesiyle evlenmemeyi, hatta bazıları günaha düşmemek için kendilerini kısırlaştırmayı akıllarına koymuşlardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunu duyunca o sahâbîleri buldu ve dedi ki: "Şunları şunları yapmayacağını söyleyenler siz misiniz? Bakın, sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetime uymayan kimse benden değildir." (Buhârî, Nikâh 1, 8; Müslim, Nikâh 5-8). Peygamber Efendimiz gündüzleri hep oruç tutan, geceleri durmadan namaz kılan genç sahâbîsi Abdullah ibni Amr ibni Âs'a şunları söylemişti: "Böyle yapma, bazı kere oruç tut, bazan tutma; gece hem uyu, hem de teheccüde kalk. Şüphesiz senin üzerinde vücudunun hakkı vardır, iki gözünün hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerinin hakkı vardır. Şüphesiz her aydan üç gün oruç tutman sana yeter. Çünkü senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır; bu da bütün zamanının oruçlu olması demektir." (Buhârî, Savm 55-57, Enbiyâ 37, Nikâh 89; Müslim, Sıyâm 181-193)

174 "Allah haddi aşanları sevmez" ifadesi Bakara 2/190 ve A`râf 7/55'te de geçmektedir.

175 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

89. Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek edip de sorumluluğu altına girdiğiniz yeminlerin hesabını sizden sorar.[176] Böyle bir yemini bozmanın kefareti, âilenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisiyle on fakiri doyurmak veya giydiğinizin orta hallisiyle giydirmek yahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaktır. Bunları yapamayan kimse üç gün oruç tutar. Bozduğunuz yeminlerin kefareti işte budur. Ettiğiniz yeminlere bağlı kalın. Şükretmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.[177]

90. Ey iman edenler! İçki,[178] kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pislikten başka bir şey değildir.[179] Bunlardan kaçının ki ebedî kurtuluşa eresiniz.

91. Elbette şeytan, içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister.[180] Artık bunlardan vazgeçersiniz, değil mi?[181]

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ
وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَۚ
فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكٖينَ مِنْ اَوْسَطِ
مَا تُطْعِمُونَ اَهْلٖيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرٖيرُ
رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ
كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا
اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا
الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا يُرٖيدُ الشَّيْطَانُ
اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِي
الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ
اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

176"Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, ancak bilerek yaptığınız yeminlerden sorumlu tutar. Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır." (Bakara 2/225). İnsanı bağlamayan yemin konusunda Bakara 2/224 ve dipnotunda bilgi verilmiştir.

"Yeminlerinizi bozmayı Allah size meşrû kılmıştır." (Tahrîm 66/2).

177"Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Nûr 24/18). Bu anlamdaki diğer âyetler burada verilmiştir.

178İçkinin haram kılınışının safhaları Bakara sûresi (2), 219. âyetin dipnotunda anlatılmıştır. O devirde Arabistan'da içki çok yaygındı. Aklı perdeleyen, doğru düşünmeyi engelleyen her şeyin "hamr (içki)" olduğunu söyleyen Hz. Ömer, içkinin haram kılındığı tarihte Medine'de üzümden başka hurma, bal, buğday, arpa ve darıdan da içki yapıldığını haber vermiştir (Buhârî, Tefsîr 5/10; Eşribe 2, 5). Yemen'den gelen bir adam, Resûl-i Ekrem'den, memleketlerinde darıdan yapılan ve "mizr" denilen bir içkinin (bir tür biranın) helâl olup olmadığını öğrenmek istedi. O da bu içkinin sarhoş edip etmediğini sordu. Adam sarhoş ettiğini söyleyince, Allah'ın Elçisi sarhoşluk veren her şeyin haram olduğunu bildirdi ve sarhoşluk veren içkileri içenlere, âhirette cehennemliklerin terinin içirileceğini haber verdi (Müslim, Eşribe 72; Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 360). Mü'min olan bir kimsenin içki içemeyeceğini söyleyen Resûl-i Ekrem (Buhârî, Mezâlim 30, Eşribe 1, Hudûd 1; Müslim, Îmân 104), içki içenlerle ilgili olarak şöyle buyurdu: "Dünyada içki içip de bundan tövbe etmeyen kimse âhiret şarabından mahrum edilir." (Buhârî, Eşribe 1; Müslim, Eşribe 76-78). "İçkiye düşkün olanlar Cennet'e giremez." (Nesâî, Eşribe 46; İbni Mâce, Eşribe 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 203, VI, 641; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 280-285, 289, nr. 673, 675, 678).

179Putlar için kurban kesmenin, fal oklarıyla şans aramanın yasaklandığı bu sûrenin üçüncü âyetinde belirtilmiş, dipnotta konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

180"Şeytan onları avucunun içine almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur." (Mücâdele 58/19).

181İçkinin haram kılındığı gün, Enes ibni Mâlik, ileri gelen sahâbîlerden olan üvey babası Ebû Talha'nın evinde ona ve Ebû Dücâne, Muâz ibni Cebel, Ebû Ubeyde bin Cerrâh, Übey ibni Kâ'b gibi arkadaşlarına içki sunduğunu, Resûl-i Ekrem'in içkinin haram kılındığını ilan ettiğini duydukları anda içmeye son verdiklerini, evdeki içki küplerini sokağa döktüklerini ve Medine sokaklarında içki aktığını söylemiştir (Buhârî, Mezâlim 21, Tefsîr 5/11, Eşribe 3; Müslim, Eşribe 3-9).

Adamın biri Peygamber Efendimize bir tulum şarap hediye etmişti. Resûl-i Ekrem ona, "Allah Teâlâ'nın içkiyi haram kıldığını" söyleyince, bundan haberinin olmadığını belirten adam yanındaki birine bir şeyler fısıldadı. Allah'ın Elçisi ona ne fısıldadığını sorunca da, "şarabı satmasını" söylediğini belirtti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz: "İçkinin içilmesini haram kılan Allah, satılmasını da haram kılmıştır" buyurdu. O adam da tulumdaki şarabı döktü (Müslim, Müsâkāt 68; Nesâî, Büyû' 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 230, 244, 323, 358).

Resûl-i Ekrem içkiyle ilgili olarak şu on kişiye lânet etmiştir: İçkiyi içen, sunan, satan, alan, imal eden, imal ettiren, imal etmek isteyen, taşıyan, taşıtan ve parasını yiyen (Ebû Dâvûd, Eşribe 2; Tirmizî, Büyû' 59; İbni Mâce, Eşribe 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 25, 71, 97).

92. Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının.[182] Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir.[183]

93. İman edip sâlih amel yapanlar;[184] bundan böyle haramlardan sakınıp imanlarını koruyarak sâlih amel yapmaya devam ederlerse, daha önce yiyip içtikleri şeylerden dolayı onlara bir günah yoktur. Yeter ki haram edilen şeylerden sakınmayı ve iman etmeyi bırakmasınlar; sonra da bu yasaklardan daha çok sakınıp her zaman iyi şeyler yapsınlar. Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever.[185]

94. Ey iman edenler! Allah, görmedikleri halde Kendisinden korkanları ortaya çıkarmak için, ellerinizle ve mızraklarınızla yakalayabileceğiniz avları yasaklamak sûretiyle sizi deneyecektir. Artık kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa, pek acı bir azabı hak etmiş olur.[186]

وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا
فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا
الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فٖيمَا
طَعِمُٓوا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا
وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٩٣﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ
مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدٖيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ
لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ
اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٩٤﴾

182 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

183 "Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Allah kullarını zâten görüyor." (Âl-i İmrân 3/20; Şûrâ 42/48).

"Peygamber'in görevi sadece tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/99).

"Bu durumda peygamberlerin görevi, açıkça duyurmaktan başka ne olabilir?" (Nahl 16/35).

"Bütün bunlardan sonra, onlar yine de yüz çevirirlerse artık senin görevin açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Nahl 16/82).

"Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Nûr 24/54; Ankebût 29/18).

"Hem Allah'a itaat edin, hem Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirecek olursanız bunun zararı sizedir; çünkü elçimize düşen, açıkça bildirmekten ibârettir." (Tegâbün 64/12).

Bu âyetlerde vurgulanan şey, tebliğ edilen hakikatleri muhatabın kabul etmemesi durumunda Peygamber'in bundan sorumlu olmayacağıdır. Yoksa Peygamber'in tebliğ görevinin yanı sıra bir de açıklama görevi vardır ki, Nahl sûresinin 44 ve 64. âyetlerinde buna işâret edilmiştir. Nahl sûresi (16), 44. âyete ve açıklamasına bakınız.

"Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir." (Ahzâb 33/39). Peygamberlerin görevlerinin tebliğ etmek olduğunu belirten âyetlerin bir kısmı da burada verilmiştir.

184 Sâlih amel için Bakara sûresi (2), 25. âyetin dipnotuna bakınız.

185 İçki haram kılınınca, bazı Müslümanlar, muhtemelen Uhud Gazvesi'nde şehit düşenler hakkında "Midelerinde şarap varken öldürüldüler" diye konuşmaya başladılar. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu ve onların içki haram kılınmadan önce içtikleri şeylerden dolayı günahkâr olmadıkları belirtildi (Buhârî, Mezâlim 21, Tefsîr 5/11; Müslim, Eşribe 3; Tirmizî, Tefsîr 5/10-12).

"Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir." (Enfâl 8/38). İyi Müslüman olanın geçmiş günahlarının bağışlanacağıyla ilgili hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

186 "Artık kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa, pek acı bir azabı hak etmiş olur" ifadesi Bakara sûresi (2), 178. âyette de geçmektedir.

95. Ey iman edenler! İhramlıyken avlanmayın. Hanginiz ihramlıyken bilerek av hayvanını öldürürse, onun cezası; iki âdil kişinin belirleyeceği, öldürdüğü ava eş değerdeki bir hayvanı Kâbe'de kurban edilmek için göndermek veya fakirleri doyurmak yahut ona denk gelecek şekilde oruç tutmak sûretiyle bir kefaret ödemektir.[187] Böylece yaptığı işin ağır sorumluluğunu tatmış olur.[188] Geçmişte olanları ise Allah affetmiştir. Ama kim tekrar o günahı işlerse Allah bunun intikamını ondan alır. Çünkü Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve inkârcılardan intikam alandır.[189]

96. Deniz hayvanlarını avlamak ve yemek hem sizin, hem de yolcuların faydalanması için size helâl kılındı.[190] Ama ihramda bulunduğunuz sürece karada avlanmak size haram kılındı.[191] Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının.[192]

97. Kutlu ev olan Kâbe'yi,[193] haram ayları,[194] boyunları gerdanlıklı ve gerdanlıksız kurbanlıkları[195] Allah insanların maddî ve mânevî hayatları için destek yaptı. Böylece siz de şunu biliniz ki, Allah göklerde olanı da bilir yerde olanı da.[196] Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

98. Bilin ki, Allah'ın cezası pek şiddetlidir.[197] Allah aynı zamanda çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[198]

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ
وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّداً
فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ
ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ
كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكٖينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَاماً
لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ ذُو
انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾ اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ
مَتَاعاً لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ
الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُماًۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ
الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَۜ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
شَدٖيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌۜ ﴿٩٨﴾

187 İki âdil kişi av hayvanını öldüren kimsenin kaç fakiri doyuracağını, kaç gün oruç tutacağını da belirleyecektir.

188 Resûl-i Ekrem Mekke ve Medine'nin belirli bölgelerinin harem olduğunu söylemiş, haremdeki bitkilerin koparılmayacağını, oradaki ağaçların kesilmeyeceğini, bu bölgedeki av hayvanlarına dokunulmayacağını belirtmiş (Buhârî, Hac 43; Lukata 7), haremdeki çaylak, karga, akrep, fare, kuduz köpek gibi zararlı hayvanları öldürmekte ise bir sakınca bulunmadığını söylemiştir (Buhârî, Cezâü's-sayd 7; Müslim, Hac 66-71).

189 "Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve kötülerden intikam alandır" ifadesi Âl-i İmrân 3/4; İbrâhim 14/47 ve Zümer 39/37'de de geçmektedir.

190 Irmakta, gölde ve benzeri yerlerde avlanmak da denizde avlanmak gibi helâl kılınmıştır. "Yolculuk yapan" ifadesiyle hacılar ve diğer yolcular kastedilmiş, onlara deniz ve benzeri yerlerde avlanmanın yasaklanmadığı belirtilmiştir. "Taze et yemeniz, takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi hizmetinize veren O'dur. Gemilerin denizde suları yara yara gittiğini görürsün. Bütün bunlar, Rabbinizin nimetinden nasibinizi aramanız, faydalanıp O'na şükretmeniz içindir." (Nahl 16/14). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

191 Hacda bulunan kimsenin deniz hayvanlarını avlaması da yemesi de helâl sayıldığı halde, kara hayvanlarını avlaması yasaklanmış, ama ihramda olmayanların avladığı kara hayvanını yemesine izin verilmiştir (Buhârî, Cezâü's-sayd 5; Müslim, Hac 56).

192 "Siz de Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Bakara 2/203). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

193 Kâbe'nin adlarından biri de, bu âyette geçtiği gibi, kutlu (hürmetli) ev anlamında el-Beytü'l-harâm'dır.

194 Haram aylar terimi Bakara sûresi (2), 194. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

195 Boyunlarında gerdanlık olan kurbanlıklar konusunda bu sûrenin ikinci âyetinin dipnotunda bilgi verilmiştir.

196 "Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16). Gökte, yerde olan her şeyi Allah'ın bilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

197 "Allah'ın cezası pek şiddetlidir" ifadesinin tekrarlandığı yerler için Bakara sûresi (2), 196. âyetin dipnotuna bakınız.

198 "Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir" ifadesinin tekrarlandığı yerler için Bakara sûresi (2), 173. âyetin dipnotuna bakınız.

99. Peygamber'in görevi sadece tebliğ etmekten ibârettir.[199] Allah ise sizin açığa vurduğunuzu da bilir, gizlediğinizi de.[200]

100. Şöyle de: "Haram ile helâl bir değildir. Haram olanın çokluğu hoşuna gitse de bu böyledir.[201] Allah'a karşı gelmekten sakının, ey akıl sahipleri![202] Böylece ebedî kurtuluşa eresiniz."

101. Ey iman edenler! Açıklandığı zaman sizi sıkıntıya sokacak konularda soru sormayın.[203] Kur'an indirilirken bunları sorarsanız, size açıklanıverir;[204] oysa Allah onlardan sizi muaf tutmuştur. Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte hiç acele etmeyendir.

102. Sizden önce de bir topluluk böyle sorular sormuş, sonra onları yapmadıkları için kâfir olmuşlardı.

103. Allah kulağı yarılan, salıverilen, erkek-dişi ikizler doğuran, on defa yavruladığı için yük vurulmayan hayvanların adanmasını emretmemiştir;[205] fakat kâfirler Allah adına yalan uyduruyorlar.[206] Zâten onların çoğu aklını kullanmayan kimselerdir.

مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا
تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي
الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ
الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ
وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ
تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ
اَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ
مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا
حَامٍ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

199 "Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

200 "Ayrıca sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz şeyleri de bilirim demedim mi?" (Bakara 2/33). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetlere işâret edilmiştir.

201 Âyette "habis" ile "tayyib", pis ile temiz yani helâl ile haram, mü'min ile kâfir, itaatkâr ile isyankâr arasında bir mukayese yapılmakta, iyi, doğru ve güzel olmayanların çokluğuna aldanmamak gerektiği hatırlatılmakta, iyiyi kötüye tercih etmek gerektiği belirtilmektedir.

202 "Allah'tan korkun, ey akıl sahipleri!" ifadesi Talâk sûresi (65), 10. âyette de geçmektedir.

203 Resûl-i Ekrem Efendimiz, "Ey Müslümanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccedin!" dediği zaman sahâbîlerden biri: "Her sene mi?" diye sordu; fakat Peygamber Efendimiz buna cevap vermedi. Üçüncü defa sorduğunda ise: "Ben sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni kendi halime bırakın" diyerek geçmiş ümmetlerin peygamberlerine çok soru sorduklarını, aldıkları cevaplarda anlaşmazlığa düştüklerini için yok olup gittiklerini hatırlattı (Müslim, Hac 412; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 508).

Resûl-i Ekrem bir başka hadisinde insanları sıkıntıya sokmanın vebalinden bahsetti; daha önce yasaklanmayan bir konuyu Peygamber'e sorup yasaklanmasına yol açanın, günahı en ağır kimse olduğunu söyledi (Buhârî, İ'tisâm 3; Müslim, Fezâil 132, 133). Allah'ın Resûlü sahâbîlerin bazı konuları sormalarını istemezdi. Bir gün onların bu konularda fazlaca soru sormasına kızdı ve istedikleri her şeyi sorabileceklerini söyledi. Babasının kim olduğunu soranlara, cennetlik mi, yoksa cehennemlik mi olduğunu öğrenmek isteyenlere, hatta kaybolan devesinin yerini merak edenlere bir bir cevap verdi ve bu olay üzerine yukarıdaki âyet indi (Buhârî, İlim, 28, Fiten 15; İ'tisâm 3; Müslim, Fezâil 134, 135, 137, 138).

204 Açıklandığı zaman da hoşunuza gitmez.

205 İslâmiyet'ten önceki yıllarda Araplar beş defa doğuran, beşinci yavrusu erkek olan devenin kulağını yarıp salıverirler, bir daha onu sağmaz, sırtına binmez, bir işte kullanmazlardı. Bu dişi deveye bahîre derlerdi. Bazan "Şu işim olursa şu deveyi ilâhlara bırakacağım" derler, sâibe adını verdikleri bu deveden artık faydalanmazlardı. Eğer koyun dişi doğurursa kendilerinin, erkek doğurursa ilâhların olur; biri erkek diğeri dişi olmak üzere ikiz doğan kuzular ise kurban edilmez, buna da vasîle derlerdi. Bir erkek devenin dölünden on deve doğarsa, artık o devenin sırtına binilmez, hâmî dedikleri bu hayvanın istediği yerde yayılması, dilediği sudan içmesi engellenmezdi (Buhârî, Menâkıb 9, Tefsîr 5/13).

Allah Teâlâ bu âdetlerin hiçbir esasının bulunmadığını, bunları insanların Allah adına uydurduklarını söylemiş, Resûl-i Ekrem de bu âdetleri ilk defa uyduran Amr ibni Âmir el-Huzâî'yi bağırsaklarını Cehennem'de sürüklerken gördüğünü haber vermiştir (Buhârî, Menâkıb 8; Müslim, Cennet 50, 51).

206 "Hele şunlara bak! Nasıl da Allah adına yalan uyduruyorlar!" (Nisâ 4/50).

"Böyle yapmanıza Allah mı izin verdi, yoksa Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?" (Yûnus 10/59).

"Allah adına yalan uyduranlar iflâh olmazlar." (Yûnus 10/69).

"Hiçbir delile dayanmadan "Şu helâldir, bu haramdır" diye yalan söyleyerek Allah'a iftira etmeyin. Çünkü iftira ederek Allah'a yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar." (Nahl 16/116).

104. Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin" dendiği zaman, "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter" derler. Peki, ya ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?[207]

105. Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın.[208] Siz doğru yolda iseniz, sapıtanlar size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır; neler yaptığınızı O size bildirecektir.[209]

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çattığında, vasiyet ederken, içinizden[210] iki âdil kişiyi; şâyet ölüm derdi sizi yolculuk sırasında yakalarsa sizden olmayanlardan iki kişiyi vasiyetinize şâhit tutun.[211] Eğer şâhitlerden kuşkulanırsanız, namazdan sonra onları alıkoyun ve kendilerine şöyle yemin ettirin: "Vallahi, akrabamız bile söz konusu olsa yeminimizi hiçbir menfaat karşılığında değiştirmeyeceğiz ve Allah'ın emâneti olan şâhitliği aslâ gizlemeyeceğiz. Aksi halde elbette günahkârlardan oluruz."

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى
الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ
اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـٔاً
وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ
اَنْفُسَكُمْۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْۜ اِلَى
اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ
بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ح۪ينَ
الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ
مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ
فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا
مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ
لَا نَشْتَر۪ي بِه۪ ثَمَناً وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا
نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذاً لَمِنَ الْاٰثِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾

207 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

208 Her Müslüman öncelikle kendinden, âilesinden, yakın çevresinden sorumlu olduğu için onları günahlardan korumaya, fenalık yapmalarına engel olmaya çalışmakla yükümlüdür. O aynı zamanda başkalarına da doğru yolu gösterecek, hatalarını söyleyip uyaracaktır. Hz. Ebû

Bekir şöyle demiştir: "Ey insanlar, siz bu âyeti okuyup duruyor, fakat onu yanlış anlıyorsunuz. Oysa biz Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittik: İnsanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah'ın cezayı genelleştirmesinden korkulur." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; Tefsîr 5/17, 18; İbni Mâce, Fiten 20). Kötülüklere engel olmaya çalışmakla ilgili âyet ve hadisler Mâide sûresi (5), 79. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

209 "Hepinizin dönüşü Allah'adır; neler yaptığınızı O size bildirecektir" âyeti Mâide sûresi (5), 48. âyette şöyle geçmektedir: "Hepinizin dönüşü Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir." Herkesin Allah'a döneceğiyle ilgili âyetler ise Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

210 "Müslüman olan".

211 Âyette, yabancı bir ülkede seyahat ederken iki Müslüman bulunmadığı takdirde iki gayrimüslimin vasiyete şâhitlik edebileceği belirtilmektedir. Bu âyet ile devamındaki 107-108. âyetler şöyle bir olay üzerine nâzil olmuştur: Müslüman olan Büdeyl ibni Ebî Meryem, o zamanlar Hıristiyan olan Temîm ed-Dârî ve Adî bin Beddâ ile ticaret için Suriye'ye gitmişti. Büdeyl orada hastalandı, ölmeden önce arkadaşlarına, eşyasını âilesine teslim etmelerini vasiyet etti ve onlara göstermeden, eşyasının bir listesini kumaşların arasına sakladı. Vârisler, altın kakmalı gümüş bir bardağın eşyalar arasında çıkmadığını görünce, onu Temîm ile Adî'ye sordular, onlar bu konuda bilgileri bulunmadığını söylediler. Bunun üzerine vârisler durumu Resûl-i Ekrem'e şikâyet ettiler; o da Büdeyl'in yol arkadaşlarına yemin ettirdi. Daha sonra bardak Mekke'de bulundu ve onun yeni sahipleri bardağı Temîm ile Adî'den satın aldıklarını söylediler. Durum tekrar Resûlullah'a arzedilip de Büdeyl'in mîrasçıları "O bardak bize âittir" diye yemin edince bu âyet indi (Buhârî, Vesâyâ 35; Ebû Dâvûd, Akdıye 19; Tirmizî, Tefsîr 5/19-20).

107. Bu şâhitlerin yalan söyleyerek günah işledikleri ortaya çıkarsa, haksızlığa uğrayan mîrasçılardan iki kişi onların yerini alıp şöyle yemin ederler: "Vallahi bizim şâhitliğimiz onların şâhitliğinden daha doğrudur. Biz kimsenin hakkını yemedik. Yoksa biz, elbette zâlimlerden oluruz."

108. Bu usûl, onların şâhitliği gerektiği gibi yapmalarını veya yaptıkları yeminden sonra başkalarının yeminlerine başvurulacağından korkup çekinmelerini sağlar. Allah'a karşı gelmekten korkun ve O'nun emirlerine kulak verin. Allah yoldan çıkmış topluluğa[212] doğru yolu göstermez.[213]

109. Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da: "Bizim bir bilgimiz yok; gaybı[214] sadece Sen bilirsin" diyecekler.[215]

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّٓا اِثْمًا فَاٰخَرَانِ
يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذ۪ينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ
مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ
الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ
عَلٰى وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ
اَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿١٠٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُ
اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُج۪بْتُمْ قَالُوا لَا
عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

212 Fâsıklara.

213 "Allah yoldan çıkmış topluluğa yol göstermez" ifadesi Tevbe 9/24, 80; Saf 61/5; Münâfikûn 63/6'da da geçmektedir.

214 Gayb hakkında Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

215 "Elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92 ve dipnotu).

"Allah ise sizin açığa vurduğunuzu da bilir, gizlediğinizi de." (Mâide 5/99). İşte bu sebeple kıyamet gününde, peygamberlere, "ümmetlerinin kendilerine nasıl davrandıkları ve ne ölçüde inandıkları" sorulduğunda, onlar, "kimin bütün kalbiyle inandığını, kimin inanmış göründüğü halde inanmadığını bilemediklerini, ölümlerinden sonra ümmetlerinin dine ne ölçüde bağlı kaldıkları konusunda bilgi sahibi olmadıklarını, bütün bunları sadece Allah Teâlâ'nın bildiğini" söyleyeceklerdir. Bu durumu Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle anlatmaktadır: Kıyamet gününde, Havz'ının etrafında toplanan ümmetinden bir kısmını oradan uzaklaştıranlara, "Onlar benim ümmetimdir" diye engel olmaya çalışacak, fakat görevliler, "Senden sonra bunların dinde olmayan neler icad ettiklerini bilemezsin" diye karşılık verecekler; o zaman Allah'ın Elçisi Hz. Îsâ gibi:

"Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların halini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin. Onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette Sen karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapansın" (Mâide 5/118) diyecektir (Buhârî, Enbiyâ 8, Tefsîr 5/14, 21/2, Rikâk 45; Müslim, Cennet 82).

110. O zaman Allah şöyle buyurur: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla![216] Hani seni Rûhulkudüs ile desteklemiştim de[217] hem beşikteyken hem yetişkinlik çağında insanlarla konuşurdun.[218] Hani sana yazı yazmayı, hikmeti,[219] Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Hani Benim iznimle çamurdan bir kuş yapar, ona üflerdin de, Benim iznimle o bir kuş oluverirdi. Yine Benim iznimle anadan doğma körlerin gözlerini açar, alacalıyı[220] iyileştirirdin. Yine Benim iznimle[221] ölüleri diriltirdin. Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman[222] onların elinden seni Ben kurtarmıştım.

111. Hani havârilere "Bana ve elçime iman edin" diye vahyetmiştim; onlar da "Biz iman ettik, Sen de şâhit ol ki, biz hakka teslim olmuş Müslümanlarız" demişlerdi.[223]

112. O zaman havâriler: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O da: "Eğer siz gerçekten mü'minseniz, Allah'tan korkun" demişti.

113. Havâriler: "Biz o sofradan yemek, böylece kalplerimizi huzura kavuşturmak, bize doğru söylediğini bilmek ve bu olaya şâhitlik edenlerden olmak istiyoruz" dediler.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ
نِعْمَت۪ي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ اِذْ اَيَّدْتُكَ
بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ
وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْج۪يلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطّ۪ينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ
بِاِذْن۪ي فَتَنْفُخُ ف۪يهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْن۪ي وَتُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْن۪يۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى
بِاِذْن۪يۚ وَاِذْ كَفَفْتُ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَنْكَ اِذْ
جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ
اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ
اِلَى الْحَوَارِيّ۪نَ اَنْ اٰمِنُوا ب۪ي وَبِرَسُول۪يۚ قَالُٓوا
اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَط۪يعُ
رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِۜ قَالَ
اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُر۪يدُ
اَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ
صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿١١٣﴾

216 Hz. Îsâ'ya ve annesi Hz. Meryem'e verilen bu nimet ve mûcizelerden Âl-i İmrân sûresi (3), 36-54. âyetlerde genişçe söz edilmektedir.

217 "Onu Rûhulkudüs ile destekledik." (Bakara 2/87). Bu âyetin dipnotunda Rûhulkudüs hakkında bilgi verilmiş ve ilgili âyetler zikredilmiştir.

218 "Bunun üzerine Meryem çocuğu işâret etti. Onlar: "Beşikteki bir sabi ile nasıl konuşabiliriz?" dediler. O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübârek kıldı ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti, beni anneme itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı, doğduğum günde, öleceğim günde ve öldükten sonra dirileceğim günde de bana selâm olsun!" dedi." (Meryem 19/29-33).

219 "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin." (Bakara 2/129). Bu âyetin dipnotunda hikmet hakkında bilgi verilmiştir.

220 Abraş diye de anılan alaca, vücutta lekeler şeklinde oluşan bir cilt hastalığıdır.

221 Bu âyette "Benim iznimle" ifadesinin dört defa tekrarlanması, insanın Allah'ın yardımıyla yaptığı olağanüstü işleri "ben yaptım" diye sahiplenmemesi gerektiğini hatırlatmak için olmalıdır.

222 Firavun ve adamları da Hz. Mûsâ'nın getirdiği mûcizeyi görünce "Bu kesinlikle bir büyüdür" demişlerdi (Yûnus 10/76).

223 "Îsâ, İsrâiloğulları'nın inkâr edeceğini hissedince: "Allah yoluna dâvet etmede kim bana yardımcı olacak?" diye sordu. Havâriler: "Allah yolunda yardımcın biz olacağız, Allah'a iman ettik. Şâhid ol ki, bizler Müslümanız" diye cevap verdiler." (Âl-i İmrân 3/52).

114. Meryem oğlu Îsâ da şöyle dua etti: "Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, hem bizim için hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve Senin kudretini benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun. Bizi rızıklandır; çünkü rızık verenlerin en hayırlısı Sensin."[224]

115. Allah şöyle buyurdu: "Ben onu size elbette indireceğim. Ama bundan sonra içinizden kim nankörlük ederse, evrende hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim."[225]

116. Allah: "Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?" buyurduğu zaman Îsâ der ki: "Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı[226] sadece Sen bilirsin."[227]

117. "Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğini söyledim. 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim.[228] Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların halini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin."

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَٓا اَنْزِلْ
عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا
لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا
عَلَيْكُمْۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنّ۪ٓي اُعَذِّبُهُ
عَذَابًا لَٓا اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿١١٥﴾
وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا ع۪يسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ
قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُون۪ي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ ل۪ٓي اَنْ اَقُولَ
مَا لَيْسَ ل۪ي بِحَقٍّۜ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُۜ
تَعْلَمُ مَا ف۪ي نَفْس۪ي وَلَٓا اَعْلَمُ مَا ف۪ي نَفْسِكَۜ
اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ
اِلَّا مَٓا اَمَرْتَن۪ي بِه۪ٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي
وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَه۪يدًا مَا دُمْتُ
ف۪يهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَن۪ي كُنْتَ اَنْتَ الرَّق۪يبَ
عَلَيْهِمْۜ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿١١٧﴾

---

224 Allah Teâlâ'nın rızık verenlerin en hayırlısı olduğu Hac 22/58; Mü'minûn 23/72; Sebe' 34/39; Cum'a 62/11'de de geçmektedir.

225 Âlimlerin çoğunluğu İsrâiloğulları'na gökten sofra indiği görüşünü benimsemiş, Ammâr ibni Yâsir de, bu sofrada ekmek ve et bulunduğunu söylemiştir (Tirmizî, Tefsîr 5/21). Bazı âlimler ise, havârilerin "Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demelerini, 'Sen Rabbinden bize gökten sofra indirmesini isteyebilir misin? Bunu istemen uygun olur mu?' şeklinde anlamışlar, havâriler inanmış kimseler oldukları için Allah'ın kudretinden şüpheye düşmeyeceklerini; zâten sofra indiği takdirde bunu inkâr edenlere ağır cezalar verileceğini duyunca da isteklerinden tamamen vazgeçtiklerini, dolayısıyla gökten sofra inmediğini söylemişlerdir. Kureyş kabilesi de Resûl-i Ekrem'den benzeri bir şey istemiş, "Eğer Safâ tepesini altın yaparsan sana inanırız" demişlerdi. Resûl-i Ekrem onlardan "Gerçekten inanacaklarına" dair söz alınca bu yönde dua etti. Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm geldi ve Allah Teâlâ'nın selâmıyla birlikte şu emrini iletti: "Eğer sen istersen Safâ tepesi onlar için altın haline gelir. Ama daha sonra

onlardan kim nankörlük ederse, evrende hiç kimseye etmediğim azabı ona ederim. Şâyet bunun yerine onlara tövbe ve rahmet kapısını açmamı istersen, açarım." O zaman Resûl-i Ekrem: "Tövbe ve rahmet kapısını açmanı dilerim" buyurdu (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 242, 258, 345; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], IV, 268; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII/2, 1157-1160, nr. 3388).

226 Gayb hakkında Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

227 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Cenâb-ı Hakk'ın sorusuna Hz. Îsâ'nın verdiği yukarıdaki cevabı, ona Allah Teâlâ'nın öğrettiğini söylemiştir (Tirmizî, Tefsîr 5/22).

228 "Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Meryem 19/36). Allah benim de, sizin de Rabbinizdir, anlamındaki âyetler burada verilmiştir.

118. "Onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette Sen karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapansın."[229]

119. Allah buyurur ki: Bugün, doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda verdiği gündür. Onlara içinde ırmaklar akan[230] Cennetler verilecek, bir daha çıkmamak üzere orada ebediyen kalacaklardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır.[231] En büyük bahtiyarlık işte budur.[232]

120. Göklerin, yerin ve onlardaki her şeyin sahibi Allah'tır. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ
فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ
هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِق۪ينَ صِدْقُهُمْۜ لَهُمْ جَنَّاتٌ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ
رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا ف۪يهِنَّۜ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٢٠﴾

229 Resûl-i Ekrem bir gece namaz kılmaya kalkmış ve sabaha kadar sadece bu âyeti okuyarak ibâdet etmişti (Nesâî, İftitâh 79; İbni Mâce, İkāmet 179; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 149, 156); sonra da "Yâ Rabbî! Ümmetim, ümmetim!" diye dua edip ağlamıştı. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona Cebrâil aleyhisselâmı göndermiş ve "Biz seni ümmetin hakkında râzı edeceğiz, seni üzmeyeceğiz" diye teselli etmişti (Müslim, Îmân 346).

117 ve 118. âyetlerle ilgili bir diğer hadis Mâide sûresi (5), 109. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Hz. İbrâhim'in, kendisine karşı gelenler için yaptığı dua da böyle bir bağışlama niyazıydı: "Rabbim! Onlar insanlardan birçoğunu doğru yoldan uzaklaştırdılar. Benim ardımdan gelen bendendir; kim de bana karşı gelirse elbette Sen bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edensin." (İbrâhim 14/36). Hz. Nûh ve Hz. Mûsâ ise kavimlerinin artık yola gelmeyeceklerini anladıkları zaman (A'râf 7/132; Hûd 11/36) onların helâk edilmesi için dua etmişlerdi (Yûnus 10/88; Nûh 71/26-27).

230 Takvâ sahiplerine verilecek bu ırmakların özellikleri Muhammed sûresi (47), 15. âyette belirtilmektedir.

231 "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Mücâdele 58/22).

232 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9).

EN`ÂM SÛRESİ (6. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 165 âyettir. Tamamı bir gecede nâzil olmuştur. On bir âyetinin Medine devrinde indirildiği de rivayet edilmektedir; 136, 138 ve 139. âyetlerinde, İslâmiyet'ten önceki Arapların en`âm denilen büyük baş hayvanlardan bir kısmını helâl, bir kısmını haram saymalarından söz edilmekte, sûre de adını bu kelimeden almaktadır. En`âm sûresinde Allah'ın birliği, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin hak peygamber oluşu üzerinde durulmakta, âhiretin varlığı başta olmak üzere inanç esasları ele alınmakta, Allah'a ortak koşanların sapık görüşlerini reddeden belgeler sunulmakta ve daha önceleri peygamberlere inanmayanların başlarına gelen felâketler hatırlatılmaktadır. Eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlara dair bilgiler verilmekte, helâl ve haram konusunda açıklamalar yapılmakta, helâli ve haramı insanların kendiliklerinden bilemeyeceği ifade edilmektedir. Ana babaya itaat etmek, geçim korkusuyla çocukların canına kıymamak, zinadan uzak durmak, adam öldürmemek, yetim malı yememek, eksik ölçüp tartmamak gibi esaslar da ortaya konmaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hamd,[1] gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur.[2] Yine de kâfirler başkalarını Rablerine denk tutuyorlar.[3]

2. Sizi bir çamurdan yaratan,[4] sonra bir ecel belirleyen O'dur.[5] O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır.[6] Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

3. Göklerde ve yerde Allah O'dur.[6a] O sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir; açıkça yaptıklarınızı da, ne yapıp ne kazandığınızı da bilir.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَۜ ثُمَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ مِنْ ط۪ينٍ ثُمَّ قَضٰٓى اَجَلًاۜ وَاَجَلٌ
مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ
اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَفِي الْاَرْضِۜ يَعْلَمُ
سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

---

1 Allah'ın övgüye lâyık olduğunu dile getirmek ve O'na minnet ve şükrünü sunmak anlamındaki hamd hakkında bilgi için Fâtiha sûresi (1), 2. âyete ve dipnotuna bakınız.

2 Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını belirten A`râf sûresi (7), 54. âyete ve dipnotuna bakılabilir.

3 Kâfirler, azgınlar ve şeytanın orduları, işte "Onlar orada birbirleriyle çekişirken diyecekler ki: "Allah'a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü sizi Âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk. Bizi ancak o azgın kâfirler yoldan çıkardı. Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim, ne de candan bir dostumuz. Tekrar

dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!" (Şuarâ 26/96-102).

4 "Biz insanı kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan yarattık." (Hicr 15/26; ayrıca bk. Hicr 15/28, 33).

"O, insanı ateşte pişmiş gibi kupkuru çamurdan yarattı." (Rahmân 55/14). İnsanın çamurdan yaratılmasıyla ilgili olarak ayrıca bk. Hac 22/5; Mü'minûn 23/12; Secde 32/7; Sâffât 37/11; Rahmân 55/14.

5 "Sizi geceleyin ölü gibi uyutan, gündüzün ne yaptığınızı bilen, sonra belirlenen bir ecel gelinceye kadar sizi gündüzleri yeniden hayata döndüren O'dur. En sonunda hepiniz O'na döneceksiniz, sonra O size neler yaptığınızı bildirecektir." (En`âm 6/60).

"O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar güzel bir şekilde yaşatsın." (Hûd 11/3).

"Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kalacağı bir güne ertelemektedir." (İbrâhim 14/42).

"Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir zamanı olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi. Zâten o, farkına varmadıkları bir sırada onlara ansızın gelecektir." (Ankebût 29/53).

"Sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den, sonra bir aleka'dan yaratan, sonra da ana rahminden bebek olarak çıkaran, olgunluk çağına ve nihayet ihtiyarlığa erişmeniz için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz bundan önce vefat eder; kiminiz de, aklınızı kullanırsınız diye, belirlenmiş bir ecele erişecek kadar yaşatılır." (Mü'min 40/67).

"Biz gökleri, yeri ve aralarındakini bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir süre için yarattık." (Ahkâf 46/3).

"Aranızda ölümü takdir eden Biziz." (Vâkıa 56/60).

İnsanların olduğu gibi milletlerin de bir ömrü vardır. Onların vâdesi dolunca kesinlikle geciktirilmez:

"Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A`râf 7/34). Belirlenen süre dolunca ömrün ertelenmeyeceğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Sadece insanların, milletlerin değil; göklerin, yerin, Güneş'in, Ay'ın, gecenin ve gündüzün de bir ömrü olup onlar da belirli bir süreye kadar yaşayacaklardır (Ra`d 13/2; İsrâ 17/99; Lokman 31/29; Zümer 39/5). "Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, güzel işler yapsın, çünkü Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir. Her şeyi işiten, her şeyi bilen yalnız O'dur." (Ankebût 29/5). Nitekim Resûl-i Ekrem de: "Allah katında her şeyin belli bir eceli vardır" buyurmuştur (Buhârî, Cenâiz 32; Müslim, Cenâiz 11).

6 Âyette sözü edilen birinci ecel, her şahsın ölüm zamanı; ikinci ecel ise kıyametin kopması, yeniden dirilme ve Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkma zamanı olarak yorumlanabilir.

6a "O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur." (Kasas 28/70).

"Gökte de ilâh O'dur, yerde de ilâh O'dur. O her işi yerli yerince yapar, her şeyi hakkıyla bilir." (Zuhruf 43/84).

7 "Allah sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir, açıkça yaptıklarınızı da." (Nahl 16/19; Tegâbün 64/4).

"Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir." (Tâhâ 20/7).

"Şeytan bunu, onların göklerde ve yerde saklı olanları ortaya çıkaran ve sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilen Allah'a secde etmemeleri için yapmıştır." (Neml 27/25).

"Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

4. Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler.[8]

5. Kendilerine hak olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar.[9] Fakat alay ettikleri şeyin haberleri yakında onlara ulaşacaktır.[10]

6. Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi?[11] Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş,[12] üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا
عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ
وَاَرْسَلْنَا السَّمَٓاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا
الْاَنْهَارَ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَر۪ينَ ﴿٦﴾

8 Bu âyet Yâsîn sûresi (36), 46. âyette de aynen geçmektedir. Konuyla ilgili diğer âyetler şunlardır:

"Onlara, peygamberleri Sâlih'in doğruluğunu gösteren âyetlerimizi göndermiştik, ama onlar bu âyetlere sırt çevirmişlerdi." (Hicr 15/81).

"Fakat onlara ne zaman Rahmân'dan yeni bir öğüt gelecek olsa, yüz çevirirler." (Şuarâ 26/5).

"Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49). Ayrıca Bakara sûresi (2), 6. âyet ve dipnotundaki âyetler bu konuyla ilgilidir.

9 "Doğrusu, hak olan Kur'an kendilerine geldiğinde onlar bunu da yalanladılar; onun için pek şaşkın bir haldedirler." (Kâf 50/5).

10 "Onlar işte yine yalanladılar, ama alay etmekte oldukları şeylerin haberleri pek yakında kendilerine gelecektir!" (Şuarâ 26/6).

"Alay ettikleri şeyin haberi" ifadesini iki türlü anlamak mümkündür. Biri, Müslümanların yoksul ve güçsüz durumuna bakarak onlarla alay edenler (Mekke döneminde olduğu gibi), onların güçlenerek nasıl bir başarıya ulaştıklarını görüp

(Medine döneminde olduğu gibi) derin bir şaşkınlığa düşeceklerdir. Diğeri de, inkârcılar, dünyada yaptıklarının karşılığını kıyamet gününde görüp gerçeği anlayacaklardır.

11 Bu âyet ile aşağıda zikredilen aynı anlamdaki âyetlerde İslâmiyet'i kabul etmeyen müşrikler tehdit edilmekte, inkârcı tavırlarını devam ettirdikleri takdirde onların da yok edileceği hatırlatılmaktadır:

"Elbette Biz, sizden önceki nice nesilleri, peygamberleri kendilerine mûcizeler getirdikleri halde, zulmettikleri ve inanmadıkları için helâk ettik. Kâfir olan kavimleri Biz işte böyle cezalandırırız." (Yûnus 10/13).

"Biz, Nûh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik." (İsrâ 17/17).

"Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk ettik." (Meryem 19/74).

"Onlardan önce Biz nice kavimleri helâk ettik! Şimdi sen, hiç onlardan herhangi bir kimseyi görüyor veya cılız da olsa bir ses duyuyor musun?" (Meryem 19/98).

"Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında dolaştıkları nice milletleri helâk edişimiz onların akıllarını başlarına getirmedi mi?" (Tâhâ 20/128).

"Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri!" (Kasas 28/58).

"Şimdi yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk etmiş olmamız onları hâlâ yola getirmedi mi?" (Secde 32/26).

"Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Gidenlerin de hiçbiri geri dönmüyor." (Yâsîn 36/31).

"Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryad edip durdular, ama kurtuluş vakti geçmişti." (Sâd 38/3).

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı." (Mü'min 40/21).

"Sizin çevrenizdeki beldelerden de nicelerini Biz helâk ettik. Belki inkâr ve isyandan dönerler diye âyetlerimizi kendilerine çeşitli şekillerde açıkladık." (Ahkâf 46/27).

"Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13).

"Biz onlardan önce kendilerinden daha güçlü nice nesiller helâk ettik; azabımız başlarına gelince diyar diyar kaçacak delik aradılar. Allah'ın azabından sığınılacak yer mi olur?" (Kâf 50/36).

"Onlar âyetlerimizin hepsini birden yalanladılar. Biz de onları izzetli ve kudretli birine yaraşır biçimde cezalandırdık. Şimdi sizin kâfirleriniz onlardan daha mı üstün?" (Kamer 54/42-43).

"Biz sizin gibi nice toplumları helâk ettik. Fakat hani ibret alan?" (Kamer 54/51).

"Öncekileri Biz helâk etmedik mi?" (Mürselât 77/16).

12 "And olsun, size vermediğimiz imkânları Biz onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik." (Ahkâf 46/26).

7. Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler: "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi.[13]

8. "Ona bir melek indirilseydi ya!" dediler.[14] Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi.[15]

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ
بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ
مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ
أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾

---

13 Kâfirlerin Kur'ân-ı Kerîm'e inanmak için Resûl-i Ekrem'den olağanüstü hâdiseler istemeleri şöyle anlatılmaktadır:

"Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız." (İsrâ 17/93).

"Bu öğütle yetinmiyorlar, istiyorlar ki, her birine okunmaya hazır açık sayfalar verilsin." (Müddessir 74/52).

Allah Teâlâ, kâfirlerin bu tür istekleri yerine getirilse bile onların yine de inanmayacaklarını başka âyetlerde de bildirmektedir (En`âm 6/111; A`râf 7/146; Yûnus 10/96, 97). Ve kâfirlerin, gözleriyle gördükleri başka gerçeklere de büyü dedikleri muhtelif âyetlerde belirtilmekte, Allah Teâlâ Hz. Îsâ'ya bunlardan birini şöyle hatırlatmaktadır:

"Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman onların elinden seni Ben kurtarmıştım." (Mâide 5/110).

"Kendi içlerinden birisine "İnsanları uyar, iman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında herkesten daha ileride bulunduklarını müjdele" diye vahyetmemiz onların tuhafına mı gitti de, o kâfirler ona "Bu adam, kesinlikle bir sihirbazdır" dediler." (Yûnus 10/2).

"Eğer sen onlara: "Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz" desen, şüphesiz o kâfirler derhal: "Bu, düpedüz bir büyüdür" derler." (Hûd 11/7).

"Kendilerine hak geldiği zaman, o kâfirler, "Bu düpedüz büyü!" dediler." (Sebe' 34/43).

"Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve dediler ki: "Bu yalancı bir sihirbaz." (Sâd 38/4).

"Gerçeği gösteren bir mûcize gördüklerinde de alaya alıyorlar. Diyorlar ki: "Bu düpedüz bir büyüdür." (Sâffât 37/14-15).

"Gerçek kendilerine geldiği zaman onu inkâr edenler, apaçık âyetlerimiz onlara okunduğu zaman, "Bu düpedüz büyü" dediler." (Ahkâf 46/7).

"Firavun ise var gücüyle karşı çıkarak: "Bu Mûsâ ya büyücü, ya da delinin biri" demişti." (Zâriyât 51/39).

"Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli." (Zâriyât 51/52).

14 "İnanmayanların "Ona gökten bir hazine indirilmeli veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi?" demeleri yüzünden içini bir sıkıntı kaplar." (Hûd 11/12).

"Ama müşrikler yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkān 25/7).

"Öldükten sonra Huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar dediler ki: "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" (Furkān 25/21).

"Onlara birbiri ardınca peygamberler gelmiş ve kendilerine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" demişlerdi. Onlar ise "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melekler indirirdi; sizinle gönderileni biz inkâr ediyoruz" dediler." (Fussılet 41/14).

"Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!" (Zuhruf 43/53). Bunlar inanmaya niyeti olmayan kâfirlerin bahanelerdir. Onların yanına melekler de gelse inanmayacakları şöyle belirtilmektedir:

"Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı, karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır; lâkin onların çoğu bunu bilmez." (En`âm 6/111).

15 Bu âyette bize bir ilâhî kanun hatırlatılmaktadır. Dünyada insanlar bir imtihandan geçmekte ve buna göre kimsenin gaybı (duyular ötesi gerçekleri) görüp bilmemesi gerekmektedir. Zira gaybı bilenler Allah'a inanmak zorunda kalacak, o zaman da imtihanın bir anlamı olmayacaktır. Gaybın sırlarını görüp de inanmayanlara ise yaşama ve iman etme fırsatı verilmeyecektir. Allah Teâlâ bu duruma şöyle de işaret buyurmaktadır:

"Yoksa bu kimseler, Allah'ın meleklerle birlikte bulutların gölgeleri arasından çıkıp yanlarına gelmesini ve böylece defterlerinin dürülüvermesini mi bekliyorlar?" (Bakara 2/210).

"Biz melekleri ancak insanlara hakettikleri cezayı uygulamak için göndeririz. Artık o zaman da kendilerine yaşama fırsatı verilmez." (Hicr 15/8). Nitekim Lût kavmine melekler gönderilmiş, sonra da onlar helâk edilmişlerdir (Hûd 11/69-83). İnkârcıların Peygamber Efendimize:

"Ona gökten bir hazine indirilmeli veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi?" (Hûd 11/12) demeleri yüzünden içini bir sıkıntı kapladığı belirtilmektedir.

9. Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük.[16]

10. Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti;[17] fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti.[18]

11. Şöyle de: "Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bakın."[19]

12. Onlara: "Göklerde ve yerde olan şeyler kimindir?" diye sor. Onlar gerçeği söylemeseler de sen: "Allah'ın" diye cevap ver.[20] Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir.[21] Geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde hepinizi elbette bir araya getirecektir. Kendilerine yazık edenler işte buna inanmazlar.[22]

13. Gecede ve gündüzde barınan[23] ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا
عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ
مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ
﴿١١﴾ قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ
لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ
إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ اَلَّذِينَ خَسِرُوا
اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ
فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

16 "Ama müşrikler yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkân 25/7).

Resûl-i Ekrem'e şöyle buyrulmaktadır:

"Elbette Biz senden önce de peygamberler gönderdik, onlara eşler ve çocuklar verdik." (Ra`d 13/38). ;

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz yiyip içen ve çarşı pazarda dolaşan kimselerdi." (Furkân 25/20).

"Onlara şöyle de: "Eğer yeryüzünde yaşayanlar meleklerden ibâret olsaydı, elbette Biz de onlara elçi olarak gökten bir melek indirirdik." (İsrâ 17/95).

Kendilerine peygamber olarak bir insanın değil de bir meleğin gelmesini isteyenler şu gerçeği göz ardı ediyorlar: İnsanın gözü, belli frekanstaki ışığı görebilir. Mâhiyetini bilmediğimiz bir tür ışık olan meleğin insanlar tarafından görülmesi mümkün değildir. İnsan gözünün meleği görebilmesi için meleğe maddî bir beden giydirilmesi gerekir. O zaman da onun

melek olduğu anlaşılmaz; dolayısıyla Allah'a inanmayanlar, yine de şüpheden kurtulmazlar. A`râf sûresi (7), 63. âyet ve dipnotundaki âyetler ile şu âyet de konumuzla ilgilidir:

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi." (Yûsuf 12/109).

17 Âyetin buraya kadar olan kısmı Ra`d sûresi (13), 32. âyette, tamamı ise Enbiyâ sûresi (21), 41. âyette geçmektedir.

"Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu." (Hûd 11/38). Sonunda Nûh'un dediği oldu; tufan onları dört bir yandan kuşatıp helâk etti (Ankebût 29/14).

"Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi. Mü'minleri gördüklerinde ise "İşte bunlar sapıklar" derlerdi. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler." (Mutaffifîn 83/29-34).

18 İlâhî azabın, Allah'ın vahyi ile alay edenleri nasıl sarıp kuşattığı ayrıca şu âyetlerde haber verilmektedir: Hûd 11/8; Ra`d 13/32; Nahl 16/34; Enbiyâ 21/41; Hac 22/44, 48; Zümer 39/48; Mü'min 40/45, 83; Câsiye 45/33; Ahkâf 46/26.

19 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?" (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

20 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 "Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir." (En`âm 6/54).

"Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır." (A`râf 7/156).

Allah Teâlâ Arş'ı taşıyan ve onun etrafında bulunan meleklerin şöyle dediklerini haber vermektedir:

"Rabbimiz, Senin rahmetin de, ilmin de her şeyi kuşatmıştır." (Mü'min 40/7).

Resûl-i Ekrem Efendimizin bildirdiğine göre, Allah Teâlâ varlıkları yarattığı zaman, Kendi katında Arş'ın üstünde bulunan kitabına: "Rahmetim gazabıma üstün geldi" diye yazmıştır (Buhârî, Bed'ü'l-halk 1, Tevhîd 15, 22, 28, 55; Müslim, Tevbe 14-16).

Bir başka hadiste ise Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabanî hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur." (Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 17-21). Ayrıca Fâtiha sûresi (1), 3. âyetine ve dipnotuna bakınız.

22 "Kendilerine yazık edenler işte buna inanmazlar" ifadesi En`âm sûresi (6), 20. âyette de geçmektedir.

"De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır. Apaçık hüsran işte budur." (Zümer 39/15). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

23 "Ve geceye ve barındırdıklarına." (İnşikâk 84/17).

14. Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan yaratan,[24] herkesi besleyip doyuran, ama Kendisi beslenmeye muhtaç olmayan[25] Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?"[26] Yine şöyle de: "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi[27] ve: 'Sakın müşriklerden olma' buyuruldu."

15. Şöyle de: "Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım."[28]

16. O gün kim o azaptan uzak tutulursa, Allah ona rahmet etmiştir. Bu ise apaçık bir kurtuluştur.[29]

17. Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir.[30]

18. O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudretine sahiptir.[31] Her işi yerli yerince yapan, her şeyden haberdar olan ancak O'dur.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ اِنّ۪ٓي
اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ
عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ
يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ
فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ
فَوْقَ عِبَادِه۪ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١٨﴾

---

24 "Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah her şeye kādirdir." (Fâtır 35/1). Yüce Allah'ın "hiç yoktan yaratan" anlamındaki Fâtır isminin geçtiği yerler bu âyette gösterilmiştir.

25 "Ey insanlar! Hepiniz gerçekten Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her türlü övgüye lâyık olan birisi varsa, o da Allah'tır." (Fâtır 35/15).

"Ben onlardan bir rızık istemiyorum; Beni doyurmalarını da istemiyorum. Bütün rızıkları veren o Allah'tır ki, sarsılmaz ve karşı konulmaz kuvvet sahibidir." (Zâriyât 51/57-58).

"Her şey her halinde o Allah'a muhtaçtır; O hiçbir şeye muhtaç değildir." (İhlâs 112/2).

26 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır." (Bakara 2/257). Allah'ın mü'minlerin dostu ve yardımcısı olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"De ki: Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz, ey câhiller?" (Zümer 39/64). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

27 Allah'a herkesten önce Resûl-i Ekrem'in inanması emredilmiştir. "O'nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim." (En`âm 6/163).

"Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi." (Yûnus 10/104).

"Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum." (Ra`d 13/36).

"De ki: Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek ve Müslümanlardan olmakla emrolundum." (Neml 27/91).

"De ki: "Ben saf ve samimi bir inançla Allah'a yönelerek O'na kulluk etmekle emrolundum. Ve bana Müslümanların ilki olmam emredildi." (Zümer 39/12).

"Âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi." (Mü'min 40/66).

Allah'ın emrine boyun eğen kimse anlamına gelen Müslüman kelimesi diğer peygamberler ve ümmetler için de kullanılır:

"Çünkü Rabbi ona "Emrime boyun eğ!" buyurmuştu; o da "Âlemlerin Rabbine boyun eğdim" demişti." (Bakara 2/131).

"Yakub da: "Oğullarım! Bakın, Allah size bu dini seçti. Yalnız Müslüman olarak can verin!" dedi." (Bakara 2/132, 133, 136; ayrıca bk. Yûsuf 12/101).

28 Bu âyet Yûnus 10/15 ve Zümer 39/13'te de geçmektedir. Yine bu konuda Sâlih peygamber de kavmine şöyle demişti:

"Bu durumda O'na isyan ettiğim takdirde beni O'nun azabından kim kurtarır?" (Hûd 11/63).

29 "Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir." (Âl-i İmrân 3/185).

"Onları kötülüklerden koru. O gün Sen kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmişsindir. Asıl büyük bahtiyarlık da işte budur." (Mü'min 40/9).

"İman edip sâlih ameller yapanları, Rableri rahmetine alır. İşte apaçık kurtuluş budur." (Câsiye 45/30).

30 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez. Senin için bir hayır dilerse, O'nun nimetini kimse engelleyemez. O lütfunu kullarından dilediğine verir." (Yûnus 10/107).

"De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir? Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı." (Ahzâb 33/17).

"Allah insanlar için bir rahmet nasip ettiğinde onu engelleyecek kimse yoktur. O'nun engellediği şeyi de O'ndan başka verecek kimse olmaz. O karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır." (Fâtır 35/2).

"O zaman söyleyin bana, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'tan başka yakardıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya O benim için bir rahmet murad etse, O'nun rahmetine engel olabilirler mi?" (Zümer 39/38).

"De ki: Allah sizin için bir zarar veya bir yarar murad etse, O'ndan size gelecek olan şeyi kim engelleyebilir? Doğrusu, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Fetih 48/11).

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu gerçekten hareketle Abdullah ibni Abbas'a şöyle öğüt vermiştir:

"Yavrucuğum! Bütün bir ümmet toplanıp sana bir iyilik etmek istese, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği iyiliği yapabilir. Yine bütün bir ümmet toplanıp sana bir kötülük yapmaya kalksa, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği kötülüğü yapabilir." (Tirmizî, Kıyâmet 59).

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bu âyetten aldığı ilhamla farz namazlardan sonra şöyle dua ederdi:

"Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini verecek bir kimse yoktur. Senin lütfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez." (Buhârî, Ezân 155; Müslim, Mesâcid 137, 138).

31 Âyetin buraya kadar olan kısmı En`âm sûresi (6), 61. âyette de geçmektedir.

19. Onlara: "Kimin şâhitliği daha büyüktür?" diye sor, cevap vermezlerse şunu söyle: "Sizinle benim aramda Allah şâhittir.[32] Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi.[33] Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?"[34] Ve de ki: "Ama ben şâhitlik etmem." Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır[35] ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur."[36]

20. Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar.[37] Kendilerine yazık edenler ise iman etmezler.[38]

21. Allah adına yalan uyduran yahut O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var?[39] Şu bir gerçek ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar.[40]

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَه۪يدٌ
بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ وَاُو۫حِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِه۪ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ
اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى قُلْ لَٓا اَشْهَدُ قُلْ
اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّن۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا
تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْ اَلَّذ۪ينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ
كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

---

32 "Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166).

"Sizinle benim aramda şâhit olarak O yeter." (Ahkāf 46/8).

"Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter." (Fetih 48/28).

33 Resûl-i Ekrem'in bütün insanların peygamberi olduğunu gösteren başka âyetler de vardır:

"Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim." (A`râf 7/158).

"Bu Kur'an, insanların, kendilerini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmaları, Allah'ın tek bir ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sahiplerinin duyup öğüt almaları için bir duyurudur." (İbrâhim 14/52).

"Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1).

"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor." (Sebe' 34/28).

Ayrıca Cin sûresi, cinlerin de Peygamberimizden Kur'an'ı dinleyerek ona iman ettiklerini bildirmektedir. Bu itibarla onun

peygamberliği ve getirdiği kitap bütün insanlardan başka, cinleri de kapsamaktadır.

Resûl-i Ekrem, hiçbir peygambere verilmeyen beş özelliğinden söz ederken, önceki peygamberlerin sadece kavimlerine gönderilmesine karşılık kendisinin siyah beyaz bütün insanlara gönderildiğini söylemiştir (Buhârî, Teyemmüm 1; Müslim, Mesâcid 3).

34 "Onlar Allah'tan başka bir ilâh daha kabul edenlerdir; ama yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/96).

"Allah'tan başka bir ilâh daha kabul etme! Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız kalırsın!" (İsrâ 17/22).

"Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme; yoksa kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın." (İsrâ 17/39).

"Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir." (Mü'minûn 23/117).

"Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar." (Furkān 25/68).

"O halde Allah'tan başka bir ilâha da yalvarıp yakarma! Yoksa azaba uğrayanlardan olursun." (Şuarâ 26/213).

"Allah varken başka bir ilâh öyle mi? Elbette onların pek çoğu bu gerçeği bilmiyor!" (Neml 27/61).

"Allah ile beraber başka ilâh mı olur?" sorusu bu sûrenin 62-64. âyetlerinde üç defa daha tekrarlanmaktadır.

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma!" (Kasas 28/88).

"Allah'ın yanısıra başka ilâh edineni! Atın onu şiddetli azabın içine!" (Kāf 50/26).

"Allah'tan başka bir ilâh daha edinmeyin." (Zâriyât 51/51).

35 "Bu Kur'an, insanların, kendilerini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmaları, Allah'ın tek bir ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sahiplerinin duyup öğüt almaları için bir duyurudur." (İbrâhim 14/52).

"Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin; O tek bir ilâhtır. Bu sebeple yalnız Benden korkun." (Nahl 16/51). Tek bir ilâha kulluk etmeyi emreden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. İlâhın tek olduğuyla ilgili âyetler de Bakara sûresi (2), 163. âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 "Sizin Allah'tan başkasını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur" ifadesi En`âm 6/78 ve Hûd 11/54'te de geçmektedir.

37 "Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler, o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Ancak onların bir kısmı gerçeği bile bile gizler." (Bakara 2/146).

38 Bu ifade En`âm sûresi (6), 12. âyette de geçmekte, konuyla ilgili bir âyet bu âyetin dipnotunda zikredilmektedir.

39 "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim var?" ifadesi En`âm 6/93, 144; A`râf 7/37; Yûnus 10/17; Hûd 11/18; Kehf 18/15; Ankebût 29/68; Zümer 39/32 ve Saf 61/7'de de geçmektedir.

"Allah adına yalan uyduran yahut O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var?" ifadesinin birinci kısmında peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârlar, ikinci kısmında ise kâfirler hedef alınmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

40 "Şu bir gerçek ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar" ifadesi En`âm 6/135; Yûsuf 12/23; Kasas 28/37'de tekrarlanmaktadır.

22. O gün hepsini bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Allah'a ortak olduğunu ileri sürdüğünüz o şeyler hani nerede?" diye soracağız.[41]

23. Onlar: "Rabbimiz Allah'a yemin ederiz, biz O'ndan başkasına ilâh diye tapmadık" diye kaçamak cevap vermekten başka bir şey yapamayacaklardır.[42]

24. Şunlara bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! İlâh diye taptıkları şeyler onları nasıl da yüz üstü bırakıp gitti.[43]

25. Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler.[44] Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler.[45] Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve: "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler.[46]

26. Böylece onlar hem halkı onu dinlemekten alıkoyarlar, hem de kendileri uzaklaşırlar. Gerçekte ise kendilerini helâk ederler de bunun farkına bile varmazlar.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَم۪يعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذ۪ينَ
اَشْرَكُٓوا اَيْنَ شُرَكَٓاؤُكُمُ الَّذ۪ينَ كُنْتُمْ
تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّٓا اَنْ
قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِك۪ينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ
كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ
اِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ
يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْراً وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ
لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ يُجَادِلُونَكَ
يَقُولُ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ
وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

41 "Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler." (A`râf 7/37).

"Onlara şöyle denilecek: "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı? Veya kendilerini kurtarabiliyorlar mı?" (Şuarâ 26/92-93).

"Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek." (Kasas 28/62, 74).

"Sonra da sorulur onlara: Nerede ortak koştuklarınız? Allah'tan başka taptıklarınız nerede? "Bizi bırakıp kayboldular" derler. "Meğer daha önce yalvarıp yakardıklarımız bir hiçmiş!" Kâfirleri Allah işte böyle şaşırtır." (Mü'min 40/73-74).

42 Allah Teâlâ'nın belirttiğine göre kıyamet gününde "insan kendini sorgulayacak durumda" olacaktır (İsrâ 17/11).

Resûl-i Ekrem'in açıkladığına göre ise, insanın ağzına mühür vurulup organlarına söz verilecek, organlar da onun neler yaptığını anlatarak yalanlarını birer birer çürütecektir (Müslim, Zühd 16).

43 Başkalarını Allah'a denk tutanlar, dünyada boş hayallerle avunduklarını ve umduklarının çıkmadığını görünce âhirette ortada kalıvereceklerdir. "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır." (Bakara 2/166). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

44 Bu ifade Yûnus 10/42; Muhammed 47/16'da da geçmektedir.

45 İnkârcıların duyarlılığını yitirmiş kalpleri kayadan da serttir (Bakara 2/74). Çünkü "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir." (Bakara 2/7). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Dağların kendisiyle yürütüldüğü, yerin parçalandığı veya ölülerin diriltilip konuşturulduğu bir Kur'an olsaydı, onlar ona da inanmazlardı." (Ra`d 13/31).

"Biz kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarını engelleyecek örtüler, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Bu yüzden, sen Kur'an'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/46). Kâfirlerin Kur'ân-ı Kerîm karşısındaki tavırlarıyla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

"Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü; kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da perde var. Artık ne yapacaksan yap; biz de yapacağız." (Fussılet 41/5).

"Onlardan seni dinliyor gibi görünenler vardır. Fakat yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara: "Az önce o ne demişti?" derler. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir." (Muhammed 47/16).

46 "Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman, "Duyduk duyduk! İstesek elbette biz de bunun benzerini söylerdik. Çünkü bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (Enfâl 8/31).

"Onlara: "Rabbinizin indirdiği nedir?" diye sorulduğu zaman, "Eskilerin masalları" derler." (Nahl 16/24).

"Dediler ki: "Biz, ölüp de toprağa karıştıktan ve kemik yığınları haline geldikten sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi? Doğrusu biz de, daha önce atalarımız da aynı şeyle tehdit edilip durduk. Fakat bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." (Mü'minûn 23/82-83; ayrıca bk. Neml 27/67-68).

"Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular. "Dediler ki: Bu Kur'an, eskilerin masallarıdır. Peygamber onları başkasına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah-akşam okunmaktadır." (Furkân 25/4-5).

"Ona âyetlerimiz okunduğunda, sanki kulağında bir ağırlık varmışçasına, hiç duymamış gibi küstahça arkasını döner. Sen onu acı bir azapla müjdele." (Lokmân 31/7).

"Biz o Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, mutlaka: "Âyetleri açıklansaydı ya! Araplara yabancı dilde kitap olur mu?" diyeceklerdi. De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalıdır. Sanki onlara çok uzak bir yerden sesleniliyor!" (Fussılet 41/44).

"Anne-babasına "Öf be! Benden önce nice nesiller geçip gitmiş ve geri dönmemişken, siz hâlâ beni tekrar diriltilmekle mi korkutuyorsunuz?" diyen kimseye gelince: Anne-babası Allah'tan yardım isteyerek, "Yazık sana! İnadı bırak da imana gel! Allah'ın vaadi gerçektir" demekte, o ise "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" diye cevap vermektedir." (Ahkâf 46/17).

"Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsaneleri" der." (Kalem 68/15).

"Onlar hesap gününü yalanlıyorlar. Oysa onu, sadece haddini aşan ve günaha dalan kimse yalanlar. Kendisine âyetlerimiz okunduğunda "Bunlar eskilerin efsaneleri" der." (Mutaffifîn 83/11-13). İnkârcıların Kur'an'la ilgili diğer iddiaları hakkında En`âm sûresi (6), 105. âyetin dipnotunda da bilgi verilmiştir.

27. Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler.[47]

28. Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler.[48] Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı.[49] Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar.

وَلَوْ تَرٰىٓ اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا
يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا
وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ
مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا
لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾

---

47 "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Kıyamet âniden başlarına kopuverdiğinde: "Dünyada yaptığımız hatalar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler." (En'âm 6/31).

"Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önceleri yapmadıklarımızı yapsak." (A'râf 7/53).

"O gün zâlimler: "Rabbimiz!" derler. "Bize biraz daha süre ver de dâvetini kabul edip peygamberlere uyalım." Peki, bir zamanlar, sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz?" (İbrâhim 14/44).

"Bir gün gelecek kâfirler, keşke biz de Müslüman olsaydık, diye hayıflanacaklar." (Hicr 15/2).

"Nihayet o müşriklerden birine ölüm geldiği zaman diyecektir ki: "Rabbim, beni dünyaya geri gönder. Daha önce ihmal ettiğim konularda sâlih amel yapayım." Aslâ! Bu, onun söylediği boş bir lâftan ibârettir. Kaldı ki, önlerinde diriltilecekleri güne kadar geri dönmelerine imkân vermeyen bir engel vardır." (Mü'minûn 23/99-100).

"İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır. O gün zâlim parmaklarını ısırarak şöyle diyecek: 'Keşke Peygamberle beraber hakka giden yola girseydim! Eyvah bana! Keşke falanı dost edinmeseydim. Vallahi, bana Kur'an geldi ama onu hatırlamaktan o beni uzaklaştırdı.' Şeytan insanı işte hep böyle yüzüstü bırakır." (Furkân 25/26-29).

"Tekrar dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!" (Şuarâ 26/102).

"O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! "Yâ Rabbî! Gördük ve işittik" derler. "Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih ameller yapalım." (Secde 32/12).

"Yüzleri ateşte çevrilip dururken, "Yazık bize!" derler. "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik!" (Ahzâb 33/66).

"Orada bağrışıp durmaktadırlar, "Rabbimiz, bizi buradan çıkar ki, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller yapalım" diye. Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da geldi. Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur." (Fâtır 35/37).

"Allah kimi saptırırsa, artık onu hidâyete erdirecek dostu olmaz. Zâlimleri de görürsün ki, azabı gördükleri zaman "Geri dönmenin bir yolu yok mu?" demektedirler." (Şûrâ 42/44).

"Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olaydım" diye yalvarmadan önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden hayırda harcayın." (Münâfikûn 63/10).

48 "Kazandıkları günahların çirkinliği onlara aşikâr hale gelmiş ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır." (Câsiye 45/33). Konuyla ilgili olarak Zümer sûresi (39), 47-48. âyete de bakınız.

49 Allah Teâlâ, münafıkları tanıtırken onların "Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşmüş kimseler" olduğunu, "şüpheleri içinde bocalayıp durduklarını" hatırlatıyor; Tebük seferine katılmamak için bahaneler uydurduklarını söyledikten sonra "Sizinle beraber sefere çıksalardı, aranızda fitne fesat çıkarmaktan başka bir şey yapmaz, sizi zor duruma düşürmek için fitne kazanını kaynatırlardı" (Tevbe 9/46-48) buyuruyor.

Peygamberliğin ilk yıllarında Resûl-i Ekrem'in bedduası üzerine inkârcıların burnunu sürtmek üzere Mekke'de başlayan kıtlık hakkında da Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Biz onlara acıyıp içine düştükleri sıkıntıyı gidersek, onlar yine de inatla azgınlıkları içinde bocalayacaklardır." (Mü'minûn 23/75). Devamındaki şu âyet, kâfirlerin inat ve inkârını hiçbir şeyin değiştirmeyeceğini belirtiyor:

"O müşrikleri Biz azap ile yakaladık, ama onlar yine de Rablerine boyun eğip yalvarıp yakarmadılar." (Mü'minûn 23/76).

29. "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi.[50]

30. Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman onların halini bir görsen. Allah onlara: "Nasıl, yeniden dirilmek gerçek değil miymiş?" diye soracak. "Evet, Rabbimize and olsun ki, gerçekmiş" diyecekler. Allah da: "Öyleyse, inkâr ettiğiniz için şimdi tadın azabı!" buyuracak.[51]

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir.[52] Kıyamet âniden başlarına kopuverdiğinde:[53] "Dünyada yaptığımız hatalar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler. Günahlarını ise sırtlarına yüklenmişlerdir. Şunlara bak! Ne kötü bir yük taşıyorlar!

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka nedir?[54] Âhiret yurdu ise takvâ[55] sahipleri için daha hayırlıdır.[56] Aklınızı başınıza almayacak mısınız?[57]

33. Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz.[58] Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.

وَقَالُٓوا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوثٖينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْؕ
قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّؕ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَاؕ قَالَ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾
قَدْ خَسِرَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِؕ حَتّٰٓى اِذَا
جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى
مَا فَرَّطْنَا فٖيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى
ظُهُورِهِمْؕ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌؕ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ
لِلَّذٖينَ يَتَّقُونَؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ
لَيَحْزُنُكَ الَّذٖي يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ
وَلٰكِنَّ الظَّالِمٖينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

---

50 "Bir de şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?" (İsrâ 17/49, 98).

"Gerçek hayat şu dünyada yaşadığımız hayattır; yaşarız, ölürüz, bir daha aslâ diriltilmeyiz." (Mü'minûn 23/37).

"Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye. Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/78-79).

Mekkeli müşrikler Resûl-i Ekrem'i kastederek şöyle demişti:

"O size, ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, diriltilip kabirden çıkarılacağınızı mı söylüyor?" (Mü'minûn 23/35). Onların bu sözleri Mü'minûn 23/82; Sâffât 37/16, 53; Vâkıa 56/47'de tekrarlanmaktadır.

"Dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Yaşarız ve ölürüz. Bizi helâk eden de yalnız zamandır." Oysa onların bu konuda bilgileri yoktur; sadece tahmin yürütüyorlar." (Câsiye 45/24).

"İnkâr edenler, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Evet, Rabbime and olsun, siz kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra da yapmış olduklarınız size bildirilecek. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Tegâbün 64/7).

"İnsan, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?" (Kıyâmet 75/3).

"Onlar hâlâ diyorlar ki: "O çukurdan, tekrar hayata mı döneriz? Çürüyüp ufalanmış kemiklere döndükten sonra, öyle mi? Dediler ki: "Öyleyse bu hüsranlı bir dönüş olur." (Nâziât 79/10-12).

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler topluca Bakara 2/28; Yûnus 10/34; Ra`d 13/5; Meryem 19/66'da da verilmiştir.

51 "Ateşe sunuldukları gün, kâfirlere sorulur: "Bu gerçek miymiş, değil miymiş?" "Evet" derler. "Rabbimize and olsun ki gerçekmiş." Allah buyurur ki: "İnkâr edip durduğunuz için, şimdi tadın azabı!" (Ahkâf 46/34).

O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" ifadesi ayrıca Âl-i İmrân 3/106; Enfâl 8/35; Ahkâf 46/34'te de geçmektedir.

52 "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45).

"Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler." (Fussılet 41/54). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

53 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir." (A`râf 7/187).

"Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

"Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecektir. Onu geri çevirmeye güçleri yetmeyeceği gibi, kendilerine süre de verilmeyecektir." (Enbiyâ 21/40).

"Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyametin ansızın başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" (Zuhruf 43/66).

54 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar." (Bakara 2/212).

"İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra`d 13/26). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

55 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

56 Bu ifade Yûsuf 12/109'da aynen, Nahl 16/30'da da şöyle geçmektedir:

"Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

57 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesinin geçtiği yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

58 "İnkârda birbirleriyle yarışanlar seni üzmesin." (Âl-i İmrân 3/176).

"Onların söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını elbette biliyoruz." (Hicr 15/97). Allah Teâlâ Peygamberine, inkârcıların tavırlarından ve sözlerinden dolayı üzülmemesini (Mâide 5/41, 68; Yûnus 10/65; Yâsîn 36/76), Kur'an'a inanmıyorlar diye kendini harap etmemesini (Kehf 18/6; Şuarâ 26/3; Fâtır 35/8) ve bundan dolayı içini sıkıntı kaplamamasını (Hûd 11/12) tavsiye etmektedir.

"Sen onların söylediklerine sabret." (Kâf 50/39).

34. Senden önce de birçok peygamber yalanlandı.[59] Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek bir güç yoktur.[60] O peygamberlerin başından geçen bazı olaylar sana da bildirilmiştir.

35. Onların yüz çevirmesi sana ağır geliyor da, kendilerine bir mûcize getirmeye gücün yetiyorsa yerin dibine bir tünel kaz veya göğe bir merdiven kur![61] Eğer Allah dileseydi onların hepsini doğru yolda birleştirirdi.[62] Öyleyse sakın kendini bilmezlerden olma!

36. Ancak can kulağıyla dinleyenler senin dâvetini kabul eder.[63] Ölüleri ise Allah diriltir,[64] sonra da hepsi O'nun huzuruna çıkarılır.

37. "Rabbinden ona bir mûcize indirilse ya!" dediler.[65] Şöyle de: "Allah elbette mûcize indirmeye kādirdir." Fakat onların çoğu bunu bilmez.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى
مَا كُذِّبُوا وَاُو۫ذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَاۚ وَلَا
مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِۚ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ
نَبَائِ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٣٤﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ
اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا
فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَٓاءِ فَتَأْتِيَهُمْ
بِاٰيَةٍۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا يَسْتَجٖيبُ
الَّذٖينَ يَسْمَعُونَۜ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ
اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ
اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ
يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

59 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: "Onlara mutlaka yardım erişecektir." (Sâffât 37/171-172). Peygamberlere ve mü'minlere Allah'ın yardımının erişeceğine dair âyetler burada zikredilmiştir.

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır." (Mücâdele 58/21).

Günahkâr toplulukların muhtelif şekillerde helâk edilmesi, Resûl-i Ekrem'in her türlü zorluğa rağmen İslâmiyet'i yayması ilâhî yardımın birer sonucudur.

61 Kur'an âyetleriyle yetinmeyen inkârcılar, Resûl-i Ekrem'den peygamberliğini mûcizeyle ispatlamasını istediler; o da Müslüman olacakları ümidiyle Allah Teâlâ'dan mûcize yaratmasını bekledi. Allah ise insanların Kur'an âyetlerine ve kâinat mûcizesine bakarak akıllarını çalıştırmaları, doğruyu kendi çabalarıyla bulmaları gerektiğini hatırlattı. Burada, ayrıca peygamberlerin kendiliğinden mûcize getiremeyeceği, mûcizeyi sadece Allah'ın yaratabileceği öğretilmektedir. Bu gerçek diğer âyetlerde şöyle ifade edilmektedir. "Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize gösteremez. Allah'ın takdir ettiği her şeyin bir kaydı ve belli bir vakti vardır." (Ra'd 13/38; Mü'min 40/78).

62 "Allah dileseydi onların hepsini doğru yolda birleştirirdi" ifadesi En'âm sûresi (6), 149. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

63 "Dinlemedikleri halde dinledik diyen münafık ve müşrikler gibi olmayın." (Enfâl 8/21).

"Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67; Nahl 16/65; Rûm 30/23).

"Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin. Sen körleri içinde bulundukları sapıklıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Ancak âyetlerimize inanlara, boyun eğip teslim olanlara sesini duyurabilirsin." (Rûm 30/52-53).

Dinleyip işitenlerin diri, işitmeyenlerin ölü olduğu şöyle ifade edilmektedir:

"Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir." (Fâtır 35/22).

64 "Ölüyken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında gideceği yolu bulması için bir nur verdiğimiz kimse, hiç inkâr karanlıkları içinde bocalayıp duran kimse gibi olur mu?" (En'âm 6/122).

65 "Ve kâfirler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar çıkarmadıkça sana aslâ inanmayız. Veya aralarından gürül gürül ırmaklar akıttığın hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı. Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız." Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım?" (İsrâ 17/90-93).

"Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi." (En'âm 6/8). Kâfirlerin bu tür istekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

38. Yerde yürüyen her canlı, havada kanat çırpan her kuş sizin gibi birer topluluktur.[66] Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.[67] Onların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.[68]

39. Âyetlerimizi yalanlayanlar[69] karanlıklar içinde kalmış birtakım sağır ve dilsizlerdir.[70] Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru bir yola iletir.[71]

40. Onlara şöyle de: "Söyleyin bana: Başınıza Allah'ın azabı gelse veya kıyamet kopuverse Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız?[72] Sözünüzde doğru iseniz, cevap verin."

41. Hayır, yalnız O'na yalvarırsınız; O da dilerse kalkması için yalvardığınız azabı giderir, siz de kendilerine ilâhlık yakıştırdığınız şeyleri o sırada unutuverirsiniz.[73]

42. Şüphesiz senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik ve onları belki inkârlarından vazgeçerek Allah'a boyun büküp yalvarırlar diye darlıklara ve zorluklara uğrattık.[74]

وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَطٖيرُ
بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي
الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ
﴿٣٨﴾ وَالَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ
فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ
يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ
اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ
السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ
﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ
اِلَيْهِ اِنْ شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾
وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ
بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾

---

66 Peygamber Efendimizden mûcize isteyenlere, yere ve göğe baktıklarında her an binlerce mûcize görebilecekleri hatırlatılmaktadır. Bizimle bu dünyayı paylaşan diğer canlılar başıboş topluluklar değildir; onların yaratılış amaçları ve bu amaçlara uygun yaşayış biçimleri vardır. Onlar da tıpkı düzenli insan toplulukları gibi, tâbi oldukları yasalara uygun şekilde yaşarlar ve kendilerine verilmiş olan görevleri yerine getirirler.

67 Kitap, Levh-i Mahfûz olup En`âm sûresi (6), 59. âyette bu konuda bilgi verilmiştir.

68 Kıyamet gününde her varlık, dünyada yaptığının hesabını vermek üzere Allah'ın huzurunda toplanacak, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin belirttiği gibi: "O gün haklar sahiplerine mutlaka verilecek, boynuzsuz koyun dahi boynuzlu koyundan hakkını alacaktır." (Müslim, Birr 60; Tirmizî, Kıyâmet 2).

69 Kur'an âyetlerini yalanlayanların başına gelecek felâketleri Allah Teâlâ şöyle haber vermektedir:

"Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışanlar ise, yoldan çıkmaları yüzünden azap çekeceklerdir." (En`âm 6/49).

"Âyetlerimizi yalanlayan ve kibirlenip onlardan yüz çevirenlere gelince, işte onlar cehennemliktir, hep ateşte kalacaklardır." (A`râf 7/36).

"Âyetlerimizi ve âhiret hayatını yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar sadece yaptıklarının cezasını göreceklerdir." (A`râf 7/147).

"Âyetlerimizi yalanlayanları ise, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz." (A`râf 7/182).

70 İnkârcılık, bilgisizlik, inatçılık, taklitçilik, nefsinin arzularının esiri olmak gibi mânevî körlükler kişinin gerçeğe ulaşmasını engelleyen birer karanlıktır. Bunların etkisinde kalanlar doğruyu duymaz, görmez ve söylemezler.

71 Bir kudsî hadiste belirtildiğine göre Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kullarım! Benim doğru yola ilettiklerim dışında hepiniz sapıtmışsınızdır. O halde Benden doğru yolu bulmayı dileyin ki sizi doğru yola ileteyim." (Müslim, Birr 55).

Demek ki Cenâb-ı Hakk'ın doğru yola iletdikleri, O'ndan doğru yolda olmayı dileyenlerdir. Kendi iradeleriyle doğru yolda olmayı dileyenleri o yola iletmek O'nun adaletinin gereğidir. Çünkü "Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

72 Bu sorunun cevabı bir sonraki âyette verilmektedir.

73 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar." (Yûnus 10/22-23). Sıkıntıya düşenlerin derhal Allah'a yalvardığı, kurtulunca da taşkınlık etmeye devam ettiklerini ifade eden âyetler, Yûnus sûresi (10), 23. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Sahip olduğunuz ne kadar nimet varsa Allah'tandır; ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl 16/53).

"İnsanlar sıkıntıya uğrayınca Rablerine yönelerek O'na yakarırlar. Sonra Rableri onlara Kendi tarafından bir rahmet tattırdığında, bir de bakarsın, onlardan bir topluluk, Rablerine ortak koşmaya başlamıştır." (Rûm 30/33).

"İnsan sıkıntıya düştüğünde, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Rabbi ona Kendi katından bir nimet verdiğinde, önceki yalvarıp yakarışını unutur da, halkı O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar. De ki: İnkârınla biraz oyalanadur; nasıl olsa Cehennem'i boylayacaklardansın." (Zümer 39/8. Bu sûrenin 49. âyetinde de aynı gerçek ifade edilmektedir.

"Biz ne zaman insana nimet versek haktan uzaklaşıp yan çizer. Başına bir kötülük gelince de sürekli yalvarıp yakarır." (Fussılet 41/51).

74 "Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oraların halkını Allah'a boyun büküp yalvarsınlar diye çeşitli sıkıntı ve zorluklara uğrattık." (A`râf 7/94). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا
بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا
فَرِحُوا بِمَٓا اُو۫تُٓوا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ
مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ ظَلَمُوا
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ
اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى
قُلُوبِكُمْ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتٖيكُمْ بِهِۜ اُنْظُرْ
كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾

43. Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı;[75] şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı.[76]

44. Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unuttukları zaman, bu defa onlara bütün nimetlerin kapılarını açtık.[77] Sahip oldukları nimetlere bakıp iyice şımardıkları sırada onları ansızın yakalayıverdik de[78] birden bire bütün ümitlerini yitirdiler.

45. İşte böylece, zulmeden o kavmin kökü büsbütün kazındı.[79] Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

46. Sana inanmayanlara şöyle de: "Söyleyin bakalım, eğer Allah işitme ve görme duyularınızı elinizden alsa, kalplerinizi de mühürlese, onları size Allah'tan başka hangi ilâh geri verebilir?" Şunlara bak, Biz âyetlerimizi değişik şekillerde nasıl açıklıyoruz, ama onlar yine de yüz çeviriyorlar![80]

---

75 "Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara! Onlar apaçık bir sapıklık içindedir." (Zümer 39/22). Kalpleri katılaşmış olanlarla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

76 Şeytanın, kötü şeyler yapanları iyi şeyler yaptıklarına inandırdığı muhtelif âyetlerde şöyle belirtilmektedir:

"Hatırlayın! Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve "Bugün insanlardan size üstün gelecek kimse yoktur; ben de size yardım edeceğim" demişti." (Enfâl 8/48).

"Allah'a andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik; fakat şeytan onlara yaptıklarını hoş gösterdi. Onun için, dünyada olduğu gibi o gün de onların dostu ancak şeytandır. Bu yüzden de onlara acı bir azap vardır." (Nahl 16/63).

"Ancak onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp, Güneş'e secde ettiklerini de gördüm. Belli ki şeytan, onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden de doğru yolu bulamıyorlar." (Neml 27/24).

"Âd ve Semûd'u da helâk ettik. Meskenlerinin hali size bunu açıkça göstermiştir. Şeytan onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuştur. Aslında onlar gerçeği görebilecek kimselerdi." (Ankebût 29/38).

"Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle o mü'minler bir olur mu?" (Fâtır 35/8).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/36-37).

77 "Âyetlerimizi yalanlayanları ise, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz. Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A`râf 7/181-183). 183. âyetin dipnotunda konu hakkında bilgi verilmiştir.

78 Bu iki âyet birlikte düşünüldüğü zaman dert ve sıkıntılar kadar nimet ve refahın da bir imtihan ve uyarı şekli olduğu anlaşılır. Felâkete uğrayan kimse, bunu Allah'tan bilmeli ve derin bir tevâzu içinde Rabbine yönelip yalvarmalı, O'ndan dertlerine son vermesini istemelidir. Başına gelen sıkıntılardan ders alarak Rabbine yönelmeyen ve büsbütün şımaran kimsenin daha ağır cezaları haketmesi kaçınılmazdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu duruma işâretle: "Eğer Allah Teâlâ'nın bir günahkâra arzu ettiği her şeyi verdiğini görürsen, anla ki, bu onu yavaş yavaş felâkete sürüklemek içindir" buyurdu, ardından da bu âyeti okudu." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 145).

"Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). Kâfirlere ilâhî azabın ansızın gelmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

79 "Biz onu ve onun yanında bulunanları merhametimizle kurtardık; âyetlerimizi yalanlayan ve ona iman etmeyenlerin ise kökünü kestik." (A`râf 7/72).

80 "Onlar iyice anlasınlar diye âyetlerimizi değişik şekillerde nasıl açıklıyoruz bir bak!" (En`âm 6/65).

"Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41).

"Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Ama insanoğlu varlıklar arasında tartışmaya en düşkün olanıdır." (Kehf 18/54).

47. Onlara şöyle de: "Eğer size Allah'ın azabı âniden veya göz göre göre gelecek olsa, zâlimlerden başkası mı yok edilir, ne dersiniz?"[81]

48. Biz peygamberleri yalnızca müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz.[82] İman edip güzel işler yaparak kendilerini düzeltenlere ne korku vardır ne de keder.[83]

49. Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışanlar ise, yoldan çıkmaları yüzünden azap çekeceklerdir.

50. Onlara şöyle de: Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımda" veya "Ben gaybı[84] bilirim" demiyorum. "Ben bir meleğim" de demiyorum.[85] Ben sadece bana vahyedilene uyarım.[86] Onlara şunu da söyle: "Görmeyenle gören bir olur mu?[87] Hiç düşünmüyor musunuz?"

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً
اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ
﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَل۪ينَ اِلَّا مُبَشِّر۪ينَ
وَمُنْذِر۪ينَۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ
﴿٤٩﴾ قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْد۪ي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ
وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنّ۪ي مَلَكٌۚ
اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي
الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُۜ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

81 Allah'tan başkasını O'na denk tutan ve onları Allah'ı severcesine seven kimseleri Kur'ân-ı Kerîm zâlim diye nitelemekte ve "inkâr edenler ise, zâlimlerin ta kendileridir" buyurulmaktadır. Bu gerçeği Lokman aleyhisselâm oğluna öğüt verirken şöyle ifade etmiştir:

"Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokmân 31/13).

"Zâlimlerden başkası mı yok edilir, ne dersiniz?" ifadesinin bir benzeri de şu âyettir:

"Yoldan çıkmışlar topluluğundan başkası mı yok edilir, ne dersiniz?" (Ahkâf 46/35).

82 Âyetin bu kısmı Kehf sûresi (18), 56. âyette de geçmektedir.

83 "Ey Âdemoğulları! İçinizden size âyetlerimi anlatan peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır, güzel işler yaparak kendini düzeltirse, onlara ne korku vardır ne de keder." (A'râf 7/35).

84 Gayb hakkında Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

85 "Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımda, gaybı da biliyorum demem ve bir melek olduğumu da ileri sürmem. Sizin hor gördüğünüz kimselere Allah'ın hiçbir hayır vermeyeceğini de söyleyemem. Onların kalplerinde olanı Allah daha iyi bilir. Şâyet bunların aksini yaparsam, elbette o zaman ben de zâlimlerden biri olurum." (Hûd 11/31).

Resûl-i Ekrem, insanların putlarda olağanüstü güçler gördüğü, onlardan yardım ve iyilik beklediği, din adına ortaya çıkan adamların her şeye hükmedeceğine inandığı bir zamanda gönderildiği için zihinleri iyice karışık kimseler, ondan peygamber olduğunu gösterecek olağanüstü güçler beklemekteydi. Kullarının hurafelerden arınmış bir imana sahip olmalarını isteyen Allah Teâlâ, onlara Peygamber'e hangi gözle bakılması gerektiğini öğretti. Resûl-i Ekrem de, kendisinde olağanüstü güçler bulunmadığını, gösterdiği mûcizelerin Allah'ın irade ve kudretiyle meydana geldiğini, çünkü Allah'ın "sırlarını ancak istediği peygamberine bildirdiğini" (Cin 72/26, 27), belirtti. Hz. Âişe, "Peygamber Efendimizin ileride meydana gelecek şeyleri bildiğini kim söylerse, Allah'a iftira etmiş sayılır" (Müslim, Îmân 287) diyerek, Allah bildirmeden peygamberin bir şey bilemeyeceğini vurguladı. Nitekim Resûlullah Efendimiz, Hz. Âişe'ye iftira edildiği zaman, ancak Allah Teâlâ bildirdikten sonra onun suçsuz olduğunu öğrenmiştir (Nûr 24/11, 26; Buhârî, Şehâdât 15; Müslim, Tevbe 56). Bir peygamberin, tıpkı diğer insanlar gibi yemek yiyip yolda yürümesini yadırgayanlara (bk. Furkân 25/7) Resûl-i Ekrem kendisinin bir melek değil, yiyen, içen, evlenen ve çoluk çocuğa karışan bir insan olduğunu söyledi.

Allah bildirmedikçe gaybı peygamberlerin bilmeyeceğine dair Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok âyet vardır (Hûd 11/45-46, 69-70, 80-81; Neml 27/22). Bu konuda bilgi için En'âm sûresi (6), 59. âyete ve dipnotuna bakılabilir. Bununla birlikte, söz konusu âyet ve hadislerin, bazı gayb bilgilerini Allah'ın peygamberlerine bildirdiği anlamına geldiğini de unutmamak gerekir. Zâten peygamberlerin dînî gerçeklere dair ümmetlerine verdikleri haberler (Allah'a meleklere, âhirete iman gibi), hemen hemen tümüyle gayb haberleridir. Bundan başka, Peygamberimizin hadislerinde, geçmiş veya gelecek zamanlara dair bazı haberler de bulunmaktadır.

86 Resûl-i Ekrem'e vahyedilen Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu âyet, onun sünnetinin de tümüyle Kur'an'la uyum halinde olduğuna dair bir teminat içermektedir. Ayrıca Peygamberimizin, karşılaştığı bazı problemleri Cebrâil'in yardımıyla çözmesi de sağlanmıştır. Kur'an âyetleri dışındaki bu ilâhî yardımdan söz eden Peygamber Efendimiz: "Bana Kur'an'la birlikte onun bir benzeri daha verildi" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Sünne, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 131).

87 "Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi?" (Hûd 11/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

51. Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkan ve Allah'tan başka bir dostları ve bir şefaatçileri[88] olmayanları sen bu Kur'an ile uyar. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.

52. Sabah akşam sadece Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından. Öyleyse niçin onları kovup da zâlimlerden olasın![89]

53. "Allah'ın aramızdan seçip lütfuna lâyık gördüğü kimseler bunlar mıymış?" demeleri için onları birbiriyle işte böyle imtihan ettik.[90] Şükredenleri en iyi bilen Allah değil mi?

54. Âyetlerimize iman edenler sana geldiklerinde onlara şöyle de: "Size selâm olsun; Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir.[91] İşte bu sebeple hanginiz câhillik edip de bir kötülük yapar, sonra da tövbe eder ve kendini düzeltirse, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[92]

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذٖينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا اِلٰى
رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ وَلِيٌّ وَلَا شَفٖيعٌ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذٖينَ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرٖيدُونَ وَجْهَهُ مَا
عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ
حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ
مِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لِيَقُولُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ
بَيْنِنَا اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِرٖينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا
جَٓاءَكَ الَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ
اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُٓوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ
مِنْ بَعْدِهٖ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٥٤﴾

---

88 Âhirette, Allah dilemedikçe kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği konusuyla ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 48. âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem'in ise Allah'ın dilemesi üzerine mü'minlere şefaat edeceği konusunda sahih hadisler bulunmaktadır (Meselâ bk. Buhârî, Enbiyâ 3, 9, Tefsîr İsrâ 17/5; Müslim, Îmân 327, 328). Onun âhiretteki özel şefaatinden İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotunda söz edilmiştir.

89 Varlıklı kâfirler yoksul Müslümanları her devirde küçümsemişlerdir. Devrin zenginleri Hz. Nûh'tan fakirleri yanından kovmasını istemiş, o da:

"Ben iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben, sizin câhil bir toplum olduğunuzu görüyorum. Ey kavmim! Eğer onları yanımdan kovarsam beni Allah'ın azabından kim kurtarır?

Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/29-30) demişti. İslâmiyet'in ilk yıllarında, Mekke'de, hür ve zenginlerden çok, köle ve fakirler Müslüman oluyordu (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 7. hadis). Mekke'nin ileri gelenleri, Selmân-ı Fârisî, Bilâl-i Habeşî, Suheyb-i Rûmî gibi bu fakir ve yoksul Müslümanlarla birlikte oturmayı gururlarına yediremediler; bu sebeple Resûl-i Ekrem'e, "Eğer bizimle görüşmek istiyorsan, yanına geldiğimiz zaman onları dışarı çıkar" dediler. Allah'ın Elçisi, İslâmiyet'in güçlenmesi için toplumda söz sahibi olan bazı kâfirlerin Müslüman olmasında büyük fayda görmüş, kısa bir süre için bu teklifi kabul etmenin kimseye zarar vermeyeceğini düşünmüştü. İşte o sırada bu âyet indi ve Peygamber Efendimize, kâfirlerin isteklerini kabul ederek fakir Müslümanları kesinlikle incitmemesi tembih edildi (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 45, 46; İbni Mâce, Zühd 7). Allah Teâlâ önemi sebebiyle bu konuya Kehf 18/28'de de temas ederek şöyle buyurdu: "Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!"

90 Bir önceki âyette, kâfirlerin, varlıklı ve soylu oldukları gerekçesiyle kendilerini önemseyip fakir Müslümanları küçümsedikleri belirtilmişti. Onun devamı olan bu âyette böyle bir değer yargısının yanlış olduğu, insanların Cenâb-ı Hakk'a boyun eğip O'na şükrettikleri ölçüde değer kazanacakları bildirilmekte, imanı ve takvâyı değil, serveti ve soyu ölçü alanların ise imtihanı kaybedecekleri hatırlatılmaktadır. İnkârcıların, "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi" demeleri (Ahkâf 46/11) ve kendilerini Müslümanlardan daha üstün görmeleri de (Meryem 19/73) aynı anlayışı yansıtmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın insana bakışını şu iki hadîs-i şerîf özetlemektedir:

"Allah Teâlâ sizin yüzlerinize ve mallarınıza değil, kalblerinize ve amellerinize bakar." (Müslim, Birr 33, 34; İbni Mâce, Zühd 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284, 539).

"Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan koğulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." (Müslim, Birr 138, Cennet 48).

91 "Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir." (En'âm 6/12). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

92 Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir. "Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir" cümlesi de Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça vurgulanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 182, 199, 226, Mâide 5/3, Nahl 16/18, 115).

Cenâb-ı Hakk'ın merhametinin genişliğiyle ilgili olarak burada şu hadîs-i şerîf de hatırlanmalıdır: "Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, Kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayanlara azap etmemesidir." (Buhârî, Cihâd 46, Libâs 101, İsti'zân 30, Tevhîd 1; Müslim Îmân 48, 49).

55. Kâfirlerin tuttuğu yol iyice belli olsun diye âyetleri işte böyle açıklıyoruz.[93]

56. Onlara şunu söyle: "Allah'ı bırakıp da taptığınız şeylere kulluk etmek bana yasaklandı." Ve şunu da söyle: "Ben sizin asılsız görüşlerinize uymam.[94] Uyarsam yolumu şaşırmış olurum, doğru yolda gidenlerden olmam."[95]

57. Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum;[96] siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir.[97] Hükmü ancak Allah verir;[98] O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur."

58. Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti.[99] Zâlimleri Allah daha iyi bilir."

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبٖينَ سَبٖيلُ
الْمُجْرِمٖينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ اِنّٖي نُهٖيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذٖينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ اَهْوَٓاءَكُمْ
قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُهْتَدٖينَ ﴿٥٦﴾
قُلْ اِنّٖي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّٖي وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ مَا
عِنْدٖي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ
يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلٖينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ
اَنَّ عِنْدٖي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ
بَيْنٖي وَبَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٥٨﴾

---

93 "Belki onlar doğru yola gelirler diye âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (A'râf 7/174). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

94 "Eğer gerçek onların hevâ-heveslerine tâbi olsaydı, gökler, yer ve içindekilerde dirlik ve düzen kalmazdı. Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

95 "De ki: Ben, sizin Allah'tan başka yalvardıklarınıza tapmaktan men olundum. Çünkü bana apaçık deliller geldi ve Âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi." (Mü'min 40/66).

96 Resûl-i Ekrem'in Mekkeli müşriklere söylediği "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum" ifadesini Nûh (Hûd 11/28), Sâlih (Hûd 11/63) ve Şuayb (Hûd 11/88) peygamberler de kendi kavimlerine: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam" diye başlayan cümlelerle söylemişlerdi.

97 Bütün kâfirler, kendilerini Allah'ın cezalandıracağına inanmadıkları için azabın bir an önce gelmesini istemişlerdir. Bu konu bir sonraki âyetin dipnotunda ele alınacaktır.

98 "Hükmü ancak Allah verir" ifadesi Yûsuf 12/40, 67'de geçmektedir. "Şunu iyi bilin ki, hükmü ancak O verir ve O, en hızlı hesap görendir." (En'âm 6/62).

"Allah hükmünü verir, O'nun hükmünü denetleyecek hiç kimse yoktur." (Ra'd 13/41).

"Hükmü ancak O verir. Sonunda O'na döneceksiniz." (Kasas 28/70, 88).

"Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır." (Mü'min 40/12).

"Anlaşmazlığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a âittir." (Şûrâ 42/10).

99 "Onlar da şöyle dediler: "Yoksa sen bize sadece bir Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın taptığı ilâhları bırakmamız için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım." (A'râf 7/70).

"Sâlih!" dediler. "Eğer sen gerçekten peygamberlerden isen, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım." (A'râf 7/77).

"Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi." (Enfâl 8/32).

"And olsun ki, eğer onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelesek, bu defa da mutlaka: "O'nun azabı göndermesini engelleyen nedir?" derler. Şunu iyi bilin! Başlarına azap geldiği gün, artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek onları çepeçevre kuşatacaktır." (Hûd 11/8).

"İnkârcılar şöyle dediler: "Ey Nûh! Bizimle tartıştın. Hem de bu tartışmayı çok fazla uzattın. Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım." (Hûd 11/32).

"Onlar senden azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Allah verdiği sözden aslâ dönmez." (Hac 22/47).

"Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir zamanı olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi. Zâten o, farkına varmadıkları bir sırada onlara ansızın gelecektir. Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Oysa Cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır." (Ankebût 29/53-54).

"Eğer dâvânda samimi isen üzerimize göğü parça parça düşür!" dediler." (Şuarâ 26/187).

"Yine de onlar alayla: "Rabbimiz, hesap gününden önce bize azaptan düşen payımızı hemen ver" dediler." (Sâd 38/16).

"Kıyamete inanmayanlar, onun bir an önce gelmesini istiyorlar. İman edenler ise onun gerçek olduğunu biliyor ve ondan korkuyorlar. Bilmiş olun ki, kıyamet hakkında tartışanlar, derin bir aldanış içindeler." (Şûrâ 42/18).

"Onlar ise "Sen bizi ilâhlarımızdan vazgeçirmek için mi geldin?" Doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım" dediler." (Ahkâf 46/22).

Allah Teâlâ insanların bu aceleci tavırlarını dikkate almadığını şöyle ifade etmektedir:

"Şâyet Allah insanlara, çabucak istedikleri iyilikler gibi, hak ettikleri kötülükleri de hemen verseydi, onların sonu derhal gelir ve yok olup giderlerdi." (Yûnus 10/11). Bu âyetin dipnotuna bakınız.

Kıyamet gününde kâfirlere şöyle denecek:

"Tadın azabınızı! Bir an önce gelmesini isteyip durduğunuz şey işte budur." (Zâriyât 51/14).

59. Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez.[100] Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez.[101] O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği gösteren apaçık bir kitaptadır.[102]

60. Sizi geceleyin ölü gibi uyutan,[103] gündüzün ne yaptığınızı bilen, sonra belirlenen bir ecel gelinceye kadar[104] sizi gündüzleri yeniden hayata döndüren O'dur.[105] En sonunda hepiniz O'na döneceksiniz, sonra O size neler yaptığınızı bildirecektir.[106]

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ
وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ
الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ
مُبِينٍ ﴿٥٩﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ
وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
ف۪يهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّىۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ
ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

---

100 Resûl-i Ekrem, kısaca "gayb" denen, duyularla algılanamayan, vahyin rehberliği olmaksızın akıl yoluyla da bilinemeyen beş konudan söz ederek "bunlara gaybın anahtarları dendiğini ve bunları Allah'tan başkasının bilmeyeceğini" söylemiş, ardından da şu âyeti okumuştur:

"Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Lokmân 31/34; konuyla ilgili olarak bu âyetin dipnotuna bakınız; Buhârî, İstiskā 29, Tefsîr 6/1, 13/1, Tevhîd 4. Gayb için ayrıca Bakara 2/3 ve En'âm 6/50 ile bunların dipnotlarına bakılabilir).

101 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

"Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a âit olmasın. Onların bir süre kalacakları yeri de, sürekli kalacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır." (Hûd 11/6).

"Ne göklerde ve ne de yerde, zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan uzak kalamaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Sebe' 34/3). Allah Teâlâ'nın gizli, açık her şeyi bildiğiyle ilgili âyetler Ra'd sûresi (13), 10. âyetin dipnotunda verilmiştir.

102 Bir önceki dipnotta yer alan âyetlerde görüldüğü gibi bazan gerçeği açıkça gösteren kitap (kitâb-ı mübîn), bazan korunmuş levha anlamında Levh-i Mahfûz diye geçen ve nasıl olduğu sadece Allah tarafından bilinen bu kitapta, daha varlıklar yaratılmadan önce, evrende olacak her şeyin yazıldığı anlaşılmaktadır. "Doğrusu, bu şânı pek yüce Kur'an'dır. O Levh-i Mahfûz'da korunmuştur." (Bürûc 85/21-22).

Kur'an'ın Levh-i Mahfûz'da yazılı olduğu şöyle de ifade edilmektedir:

"O, katımızdaki Ana Kitap'ta bulunan pek yüce ve hikmet dolu bir Kur'an'dır." (Zuhruf 43/4).

Levh-i Mahfûz'la ilgili başka âyetler de vardır:

"Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

"Gökte ve yerde olan her şeyi Allah'ın bildiğini bilmez misin? Bunların hepsi bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz bunu bilmek Allah için pek kolaydır." (Hac 22/70).

"Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta yazılı olmasın." (Neml 27/75).

"Biz her şeyi apaçık bir kitapta kayda geçirmişizdir." (Yâsîn 36/12).

"Toprağın onlardan neyi eksilttiğini Biz biliriz. Katımızda, her şeyi saklayan bir kitap vardır." (Kāf 50/4).

Her şeyin kayıtlı olduğu Levh-i Mahfûz'daki bilgilerin değişmeyeceğini Resûl-i Ekrem şöyle ifade etmiştir: "Kaderi yazan kalem artık yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir (Tirmizî, Kıyâmet 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 293).

103 Uyku sırasında, henüz sırrını çözemediğimiz hâdiseler cereyan eder. Bir kısım teorilere göre, bu sırada hafızamızda düzenlemeler yapılır; meselâ, kısa dönem hafızadaki bazı bilgiler uzun dönem hafızaya nakledilir. Vücudun diğer sistemleri açısından da uyku vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bugün dünyanın dört bir yanında binlerce laboratuarda uyku ile ilgili çalışmalar yürütülmekte, bir yandan uykunun sırları çözülmeye çalışılırken, bir yandan da modern hayatın uyku ile ilgili olarak ortaya çıkardığı sorunlara çözüm aranmaktadır. Kur'an, bazı âyetlerinde uyku ile ölüm arasında paralellik kurar. Ancak unutmamak gerekir ki, ölüm hayatın yokluğu demek değildir; o da esrarengiz bir varlıktır ve Mülk sûresinin başında da vurgulandığı gibi, yaratılmış olan bir şeydir. Uyku da, ölüme çok benzer bir şekilde, insanın bir ölçüde bilinç kaybına uğradığı, ruh ile beden arasındaki ilişkinin başkalaştığı, bu arada rüya vasıtasıyla insanın başka bir âlem ile temasa geçtiği bir hâdisedir. O'nun hakkında ne kadar az şey bilirsek bilelim, şu kadarı kesin bir gerçek ki, o, hayatın kendisi kadar hayret verici, hikmet dolu, aslâ tesadüfle açıklanmayacak olan bir mûcizedir. Eğer öyle olmasaydı, hayatımız üzerinde onun icra ettiği onarıcı ve düzenleyici etkiyi uykudan başka bir şeyle telâfi etmek için çırpınan insanlık böylesine âciz kalmazdı.

Gece ile gündüzün niçin yaratıldığını belirten âyetlerden biri şöyledir:

"Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/73).

104 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). İnsana belirlenmiş bir ömür verildiği konusuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

105 "Ölüm sırasında Allah ruhları alır. Ölmemiş olanların ruhlarını ise uykularında alır; sonra, ölümüne hükmettiği kimsenin ruhunu tutar, diğerlerini de belirlenmiş bir ecele kadar salıverir. Düşünen bir topluluk için bunda dersler vardır." (Zümer 39/42).

"Gece uyumanız, gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir." (Rûm 30/23).

106 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin sonunda Allah'a döneceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Sonunda hepiniz Bana döneceksiniz; Ben de dünyada iken anlaşamadığınız konularda aranızda hükmümü vereceğim." (Âl-i İmrân 3/55).

61. O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudretine sahiptir.[107] Yaptıklarınızı kaydeden birtakım melekleri size O gönderir.[108] Birinize ölüm gelince elçilerimiz hiç kusur etmeksizin onun canını alırlar.[109]

62. Daha sonra onlar gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılır.[110] Şunu iyi bilin ki, hükmü ancak O verir[111] ve O, en hızlı hesap görendir.

63. Onlara şöyle de: "Karanın ve denizin tehlikelerinden sizi kurtaran kimdir? O'na boyun bükerek gizlice yalvarır 'Eğer Allah bizi bu halden kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız' diye dua edersiniz."[112]

64. Şöyle de: "Sizi tehlikelerden ve her sıkıntıdan Allah kurtarır; ama siz yine O'na ortak koşarsınız."[113]

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ
حَفَظَةً حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ
رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى
اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ
اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجّ۪يكُمْ
مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا
وَخُفْيَةً لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ
الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجّ۪يكُمْ مِنْهَا
وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

107 Âyetin buraya kadar olan kısmı En'âm sûresi (6), 18. âyette de geçmektedir.

108 "İnsanın önünde, ardında Allah'ın emriyle onu izleyen, koruyup gözeten melekler vardır." (Ra'd 13/11). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

109 "Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu." (Nisâ 4/97).

"De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği sizi öldürür; sonra da Rabbinizin huzuruna çıkarılırsınız." (Secde 32/11).

"Rabbimiz Allah'tır" deyip de özde ve sözde dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve "Korkmayın ve üzülmeyin" derler. "Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhirette de size dostuz." (Fussılet 41/31-32).

"Ya melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırken onların hali ne olacak?" (Muhammed 47/27).

Resûl-i Ekrem Allah'a iman eden ve etmeyen kimselerin canlarının nasıl alınacağını uzun bir hadiste anlatmış, bir mü'min öleceği zaman, yüzleri Güneş gibi parlayan meleklerin ellerindeki Cennet kefeni ve Cennet kokularıyla onun yanına geleceğini, ölüm meleği ona "Ey güzel can! Allah'ın affına ve rızasına kavuşmak üzere artık çık!" deyince canının bir damla su gibi akıvereceğini, meleklerin o canı Cennet kefenine sarıp güzel kokular sürdükten sonra, 62. âyette belirtildiği üzere, Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkaracaklarını, Cenâb-ı Hakk'ın "Kulumun amel defterini İlliyyûn'a kaydedin" buyurduktan sonra onu tekrar yeryüzüne götürmelerini emredeceğini, sonra da onu alıp Cennet'e bakan, içine Cennet kokuları dolan ve ufuklar boyunca genişleyen kabrine götüreceklerini, iyilik ve ibâdetlerinin de güzel yüzlü bir insan şeklinde yanına gelip kıyamete kadar ona arkadaşlık edeceğini söylemiş; buna karşılık Allah'ı inkâr eden kimsenin canını çirkin yüzlü meleklerin "Ey pis can! Allah'ın öfke ve gazabına uğramak üzere çık!" diyerek azapla alacaklarını, ruhunun göklere çıkamayacağını, Cenâb-ı Hakk'ın onun amel defterinin ise Siccîn'e kaydedilmesini emredeceğini ve kabrinde ona kıyamete kadar azap edileceğini haber vermiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 287-288; İbni Mâce, Zühd 31; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 364-365; Nesâî, Cenâiz 9). Meleklerin dünyada iyi işler yapanların canlarını güzellikle alacağı âyette şöyle belirtilmektedir:

"O takvâ sahipleri pırıl pırıl oldukları halde melekler onların canını alırken şöyle derler: "Size selâm olsun; yaptıklarınıza karşılık girin Cennet'e!" (Nahl 16/32).

110 "De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği sizi öldürür; sonra da Rabbinizin huzuruna çıkarılırsınız." (Secde 32/11).

111 "Hükmü ancak Allah verir" (En'âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğini ifade eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

112 "Hayır, yalnız O'na yalvarırsınız; O da dilerse kalkması için yalvardığınız azabı giderir, siz de kendilerine ilâhlık yakıştırdığınız şeyleri o sırada unutuverirsiniz." (En'âm 6/41). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

113 "Allah sıkıntınızı giderdiğinde, içinizden bazıları hemen Rablerinden başkasına ilâhlık yakıştırıverirler." (Nahl 16/54).

65. Şöyle de: "O, size üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye yahut sizi karşı gruplar halinde bölüp birinizin zorbalığını diğerine tattırmaya kādirdir."[114] Onlar iyice anlasınlar diye âyetlerimizi değişik şekillerde nasıl açıklıyoruz bir bak!

66. Senin kavmin Kur'an'ın yalan olduğunu söyledi. Halbuki o, gerçeğin ta kendisidir. Onlara: "Ben sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim" de![115]

67. Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. İleride siz de öğreneceksiniz.

68. Âyetlerimizle alay edenleri gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar yanlarından uzaklaş. Eğer şeytan bunu sana unutturursa,[116] hatırladıktan sonra artık o zâlimlerle beraber oturma.[117]

69. Takvâ[118] sahiplerine onların günahlarından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat yine de hatırlatmak gerekir. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ
عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ
يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذٖيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍۜ
اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ
﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّۜ قُلْ لَسْتُ
عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍۜ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذٖينَ يَخُوضُونَ
فٖٓي اٰيَاتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فٖي
حَدٖيثٍ غَيْرِهٖۜ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا
تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ
﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى الَّذٖينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ
مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

114 Allah'ın, buyruğunu dinlemeyenlerin çeşitli azap ile cezalandırıldığı Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmaktadır. Allah onların tepelerine yıldırım veya tufan göndermek, başlarına taş yağdırmak sûretiyle yahut ayaklarının altından gelen bir azap ile yani deprem, yer göçmesi, suların fışkırması, ateşin yakıp kül etmesi gibi cezalarla köklerini kurutmuştur. Günahkârların bir kısmını da iç veya dış savaşlarla yok etmiştir. Resûl-i Ekrem Rabbinden ümmeti hakkında neler dilediğini şöyle ifade buyurdu: "Rabbimden üç şey istedim; bana ikisini verdi, birini vermedi. Ümmetimi kıtlıkla helâk etmemesini niyaz ettim, dileğimi kabul etti. Ümmetimi suda boğa-

rak helâk etmemesini, bir başka rivayete göre, onların başına, köklerini kazıyacak bir düşman musallat etmemesini istedim, bu dileğimi de kabul etti. Onlara birbirleri eliyle felâket vermemesini niyaz ettim, fakat bu dileğimi kabul etmedi." (Müslim, Fiten 20; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Tirmizî, Fiten 14; İbni Mâce, Fiten 9). İşte bu yüzden ümmet arasındaki kargaşa kıyamete kadar sürüp gidecektir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 445). Bazı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem, ümmetinin dış düşmanlarla helâk edilmemesine dair duasının da kabul edildiğini haber vermiştir (Müslim, Fiten 19; Tirmizî, Fiten 14; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 16).

Bu âyetin "O, size tepenizden veya ayaklarınızın altından azap göndermeye gücü yetendir" kısmı nâzil olunca Resûl-i Ekrem "Allahım, himayene sığınırım" diye dua etmiş, "Sizi gruplar halinde bölüp birbirinizin canını yaktırmaya gücü yetendir" kısmı inince de "Bu daha hafiftir" demiştir (Buhârî, Tefsîr 6/2; İ'tisâm 11, Tevhîd 16).

115 "Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108).

"Sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin." (En`âm 6/107; Zümer 39/41; Şûrâ 42/6). Yani sen tebliğini yaptıktan sonra onların inanmamaları sana bir sorumluluk yüklemez demektir. Nitekim "Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir. Yaptığınız her hayır kendiniz içindir" (Bakara 2/272) âyeti de bunu göstermektedir.

116 Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın kendisine gönderdiği vahyi kesinlikle unutmaz. Fakat onun unuttuğu bazı şeyler de olmuştur. Nitekim bir gün namaz kıldırırken ya eksik veya fazla kıldırmıştı. Bu durum kendisine hatırlatıldığı zaman "Ben de bir insanım; sizin unuttuğunuz gibi ben de unutabilirim" buyurmuştur (Buhârî, Salât 31; Müslim, Mesâcid 89, 92-94).

117 "Şüphesiz Allah, kitabında size şunu da indirmişti: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edilip, alaya alındığını duyduğunuzda, onlar başka bir konuya geçinceye kadar onlarla beraber oturmayın. Yoksa siz de tıpkı onlar gibi olursunuz." Şüphesiz Allah münafıkları da kâfirleri de hep birlikte Cehennem'de toplayacaktır." (Nisâ 4/140).

118 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

70. Dinlerini bir oyun ve eğlence haline getirmiş, dünya hayatına aldanmış kimseleri kendi hallerine bırak![119] İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek.[120] O zaman insanın Allah'tan başka ne bir dostu ne de bir şefaatçisi olacak! Kurtulmak için her şeyini fidye olarak vermek istese bile yine de kabul edilmeyecek.[121] Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek[122] ve acı bir azap beklemektedir.

71. Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?[123] Allah bizi doğru yola ilettikten sonra gerisin geri inkâra mı dönelim? Tıpkı arkadaşları "Yanımıza gel!" diye seslenip doğru yola çağırırken onları bırakan ve şeytanın ayartmasına kapılıp yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan kimse gibi mi olalım?" Şöyle de: "Allah'ın gösterdiği yol en doğru yoldur. Bize, Âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredildi."

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ
بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ
وَلَا شَفِيعٌ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ
مِنْهَا اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ
شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا
يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا
يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ
اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ
فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهُٓ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهُٓ
اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ
الْهُدٰى وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

119"Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz; dünya hayatı da sizi aldatmıştı." (Câsiye 45/35). Dünya hayatının aldatmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

120"Geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü hesaba çekmek için onları bir araya getirdiğimizde halleri nice olacak? Çünkü o gün herkes hayır-şer ne yapmışsa karşılığını eksiksiz alacak, hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir." (Âl-i İmrân 3/25).

121"Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48, 123; konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/91; Mâide 5/36 ve dipnotları).

122Cehennemliklere içirilecek ve başlarından aşağıya dökülecek olan bu kaynar suyun mâhiyeti muhtelif âyetlerde belirtilmiştir:

"İnkâr edenlere ise, inkâr etmelerinin karşılığı olarak kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap vardır." (Yûnus 10/4).

"Bu perişanlığın ardından Cehennem azabı gelecek; orada onlara kanlı ve irinli su içirilecek." (İbrâhim 14/16).

"Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek; Cehennem de ne fena bir yerdir!" (Kehf 18/29).

"Kâfirlere ateşten elbiseler biçilecek, başlarının üzerinden de kaynar su dökülecektir. O sıcak suyun etkisiyle iç organları da, derileri de eriyecektir." (Hac 22/19-20).

"Üzerine de onlar için kaynar sudan bir içecek var." (Sâffât 37/67).

"İşte kaynar su ile irin; tatsınlar onu!" (Sâd 38/57).

"Kaynar suyun içine! Sonra ateşte yakılırlar." (Mü'min 40/72).

"Doğrusu zakkum ağacı: O günahkârların yiyeceğidir. Erimiş maden gibi karınlarda kaynar: Kaynar suyun fokurdayışı gibi." (Duhân 44/43-46).

"Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

"İliklere işleyen kavurucu bir ateş ve son derece kaynar bir su içindedirler." (Vâkıa 56/42).

"Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Susamış ama bir türlü suya kanmayan develer gibi içeceksiniz." (Vâkıa 56/54-55).

"Ona kaynar sudan bir ziyafet." (Vâkıa 56/93).

"Orada çağlar boyunca kalırlar. Ne bir serinlik tadarlar, ne bir içecek: Kaynar suyla irinden başka." (Nebe' 78/23-25).

"Onlara, son derece kaynar su kaynağından içirilir." (Gâşiye 88/5).

123"Allah'ı bırakıp da kendilerine zarar ve yarar vermeyen şeylere tapıyor ve "Bunlar Allah'ın katında bizim şefaatçilerimiz" diyorlar." (Yûnus 10/18).

"Onlar Allah'ı bir yana bırakıp, kendilerine göklerden ve yerden rızık olarak verebilecekleri hiçbir şeyleri olmayan ve zâten buna güçleri de yetmeyen şeylere mi tapıyorlar?" (Nahl 16/73).

"Bunun üzerine İbrâhim dedi ki: "Allah'ı bırakıp da, size hiçbir faydası ve zararı dokunmayan bu putlara mı tapıyorsunuz?" (Enbiyâ 21/66).

"Allah'ı bırakır da, kendisine zararı ve yararı dokunmayacak şeylere yalvarıp durur. İçinden çıkılmaz sapıklık işte budur." (Hac 22/12).

"Buna rağmen onlar Allah'ı bırakıp kendilerine bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorlar. Zâten kâfir, Rabbine karşı hep şeytana destek oluyor." (Furkân 25/55).

"O halde Allah'tan başka bir ilâha da yalvarıp yakarma! Yoksa azaba uğrayanlardan olursun." (Şuarâ 26/213).

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Kasas 28/88).

"Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir." (Yâsîn 36/74-75).

72. Ve bize "Namazı gerektiği şekilde kılın, Allah'a karşı gelmekten sakının" diye de emrolundu. Sonunda O'nun huzurunda toplanacaksınız.[124]

73. Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur;[125] "Ol!" dediği gün her şey oluverir.[126] O'nun sözü gerçektir. Sûra[127] üflendiği gün[128] de her şeyin sahibi O'dur.[129] Görülmeyeni de görüleni de bilen O'dur.[130] O her şeyi bir anlam ve amaca göre yapan ve her şeyden haberdar olandır.

74. Bir zamanlar İbrâhim babası Âzer'e: "Putların ilâh olduğunu mu kabul ediyorsun? Doğrusu ben, seni de, kavmini de açık bir sapkınlık içinde görüyorum" demişti.[131]

75. Böylece Biz İbrâhim'e, güçlü bir imana sahip olsun diye göklerin ve yerin muhteşem saltanatını gösteriyorduk.

76. Karanlık basınca İbrâhim bir yıldız gördü, "İşte Rabbim!" dedi. Yıldız batınca da, "Ben batıp kaybolanları sevmem" dedi.

77. Sonra doğmakta olan Ay'ı görünce "İşte Rabbim!" dedi. O da batıp kaybolunca, "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, mutlaka yolunu yitirenlerden olurdum" dedi.

وَاَنْ اَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُۜ وَهُوَ الَّذ۪ٓي
اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ وَيَوْمَ يَقُولُ
كُنْ فَيَكُونُۜ قَوْلُهُ الْحَقُّۜ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ
يُنْفَخُ فِي الصُّورِۜ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۜ
وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٧٣﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ
لِاَب۪يهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَاماً اٰلِهَةًۚ اِنّ۪ٓي اَرٰيكَ
وَقَوْمَكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُر۪ٓي
اِبْرٰه۪يمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِن۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ
الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَباًۚ قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ
قَالَ لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِل۪ينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ
بَازِغاً قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ
يَهْدِن۪ي رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٧﴾

124 "Siz de Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Bakara 2/203). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

125 "Allah'ın gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattığını görmedin mi?" (İbrâhim 14/19).

"Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık." (Sâd 38/27).

"Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Biz eğlenmek için yaratmadık. Biz onları bir anlam ve amaca göre yarattık; lâkin çokları bunu bilmez." (Duhân 44/38-39).

Ayrıca şu âyetlerde göklerin ve yerin boşuna değil, bir anlam ve amaca göre yaratıldığı ifade edilmektedir: (Âl-i İmrân 3/191; Hicr 15/85; Nahl 16/3; Enbiyâ 21/16; Ankebût 29/44; Rûm 30/8; Zümer 39/5; Câsiye 45/22; Ahkāf 46/3; Tegâbün 64/3).

126 "Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). İlgili âyetlere burada işâret edilmiştir. Allah her şeyi "Ol!" emriyle yoktan yarattığı gibi, kıyamet gününde onları hesaba çekmek üzere yeniden diriltmek istediğinde yine "Ol!" demesi yetecektir.

127 Peygamber Efendimiz sûrun, "içine üflenen boru (boynuz) gibi bir şey" olduğunu söylemiştir (Ebû Dâvûd, Sünnet 20, 21; Tirmizî, Kıyâmet 8, Tefsîr 39/8; Dârimî, Rikâk 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 162, 192).

128 "Ve sûra üfürülür." (Yâsîn 36/51). Sûra üfürülmekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

129 "Sûra üflendiği gün" sözü, sûra ilk defa üflenip kıyametin koptuğu günü ve ikinci defa üflenip yeniden diriliş ânını ifade etmektedir (Meselâ bk. Kehf 18/99; Neml 27/87; Zümer 39/68; Mü'min 40/16). O zaman da, tıpkı bugün olduğu gibi her şeye sadece Allah hükmedecek; ancak, bugünkünden farklı olarak, bu durum apaçık şekilde o gün herkes tarafından görülecektir.

130 Bu ifade Tevbe 9/94, 105; Ra'd 13/9; Mü'minûn 23/92; Secde 32/6; Zümer 39/46; Haşr 59/22; Tegâbün 64/18'de de geçmektedir.

131 Hz. İbrâhim'in babasıyla olan konuşması Meryem sûresi (19), 41-50. âyetlerde de geçmektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimizin haber verdiğine göre, Hz. İbrâhim kıyamet gününde, yüzü toz toprak içinde olan babası Âzer ile karşılaşacak ve ona, "Ben sana dünyada iken bana âsî olma dememiş miydim?" diye soracak. Babası da ona, "İşte bugün sana âsî olmayacağım" diyecek. O zaman Hz. İbrâhim, "Yâ Rabbî!" diyecek. "İnsanların diriltileceği günde beni utandırmayacağını bana vaat buyurmuştun. Bugün babamın senin rahmetinden uzak olmasından daha çok utanacak ne olabilir ki?" O zaman Allah Teâlâ şöyle buyuracak: "Ben Cennet'i kâfirlere haram kıldım." Sonra "Ey İbrâhim! Şu iki ayağının arasındaki nedir?" diye seslenilecek. Eğilip bakınca, babasını kana bulanmış bir sırtlan şeklinde görecek. Bunun üzerine onu ayaklarından tutup Cehennem'e atacaklar (Buhârî, Enbiyâ 8, Tefsîr 26/1).

78. Güneş'i doğarken görünce: "İşte Rabbim! Bu hepsinden de büyük" dedi. O da batınca şunları söyledi: "Ey kavmim! Sizin ilâhlık yakıştırdığınız şeylerle benim hiçbir ilgim yok."[132]

79. "Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim."[133]

80. Kavmi onunla tartıştı. İbrâhim onlara şöyle dedi: "Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Ben O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Rabbim dilemedikçe onlar bana bir kötülük yapamaz. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır.[134] Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?"

81. Allah'ın size haklarında herhangi bir şey bildirmediği putları O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden ne diye korkacakmışım? İki taraftan hangisi daha güvenli durumdadır? Biliyorsanız söyleyin!

82. İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar,[135] işte onlar güven içindedir[136] ve doğru yolu bulanlar da onlardır.

فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا
اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ
مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ
لِلَّذ۪ي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفاً
وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٧٩﴾ وَحَٓاجَّهُ
قَوْمُهُۜ قَالَ اَتُحَٓاجُّٓونّ۪ي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ
وَلَٓا اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ
رَبّ۪ي شَيْـٔاًۜ وَسِعَ رَبّ۪ي كُلَّ شَيْءٍ عِلْماًۜ اَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا
اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ
بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناًۜ فَاَيُّ
الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٨١﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُٓوا ا۪يمَانَهُمْ
بِظُلْمٍ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

---

132 "Sizin Allah'tan başkasını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur" ifadesi En`âm 6/19 ve Hûd 11/54'te de geçmektedir

133 Hz. İbrâhim bir hanîf yani tek Allah'a inanan bir kimseydi (En`âm 6/74; Âl-i İmrân 3/67; Meryem 19/41-50). Bir Müslüman olarak babasına, puta tapmanın yanlış olduğunu söylemişti. Güneş'e, Ay'a, yıldıza ilâh diye tapan kendi halkını uyarmak için bu cisimler doğarken onların yanında bulunmuş, "Benim ilâhım bu muymuş? Hayret!" gibi ifadelerle onları doğru düşünmeye teşvik etmiş, ilâh diye taptıklarının birer birer silinerek insanı tek başına bırakıp gittiğini, devamlı var

olmayan şeylere ilâh denemeyeceğini anlatmak istemiştir. "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, mutlaka yolunu yitirenlerden olurdum" (En`âm 6/77) demesi onun zâten tek Allah'a inandığını göstermektedir.

Burada bir gerçeği daha hatırlatmak uygun olacaktır: Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimize "Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır" (Rûm 30/30); "Allah tarafından o geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce yüzünü doğru olan tek dine çevir!" (Rûm 30/43) buyurması, Hz. İbrâhim'in de fıtrat üzere yaratılmış biri olarak tek Allah'a inanma sezgisini ruhunda taşıdığını göstermektedir. Resûl-i Ekrem'in, "Her çocuk Allah'ın yarattığı yapıda doğar; sonra onu anası, babası Yahudi veya Hıristiyan yahut Mecûsi yapar" buyurması (Buhârî, Cenâiz 79, 92, Kader 3; Müslim, Kader 22-25), Cenâb-ı Hakk'ın herkesi Allah'ın varlığını ve birliğini sezip kavramaya imkân veren bir yetenekle yarattığını ortaya koymaktadır. Yine bir kudsî hadiste belirtildiğine göre Allah Teâlâ, "Ben kullarımı hanîf (tek Allah'a inanan kimseler) olarak yarattım. Ama şeytanlar onların yanına giderek kendilerini dinlerinden çevirdiler" buyurmuştur (Müslim, Cennet 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 162).

134 "Şüphesiz sizin ilâhınız O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır." (Tâhâ 20/98). Allah'ın ilminin her şeyi kuşatmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

135 Bu âyet nâzil olunca sahâbîler "Hangimiz kendine zulmetmez ki?" diye üzüldüler. Resûl-i Ekrem onlara âyeti yanlış anladıklarını, "imanlarına zulüm bulaştırmayanlar" ifadesinin 'Allah'a ortak koşmayanlar' anlamına geldiğini söyledi ve: "Lokman'ın oğluna, 'Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür' (Lokmân 31/13) diye öğüt verdiğini duymadınız mı?" buyurdu (Buhârî, Îmân 23; Enbiyâ 8, 41, Tefsîr 6/3, 31/1, İstitâbetü'l-mürteddîn 1, 9; Müslim, Îmân 197). "O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir" (Bakara 2/254) âyeti ile Allah'ı bırakıp da bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapmanın zâlimlik olduğunu belirten âyet de (Yûnus 10/106) bunu ifade etmektedir.

136 "Kıyamet gününde ateşe atılan kimse mi hayırlıdır, yoksa güven içinde huzurumuza gelen mi?" (Fussılet 41/40).

83. Kavmine karşı kullanması için İbrâhim'e öğrettiğimiz tartışma ve muhakeme yöntemi işte budur.[137] Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz.[138] Şüphesiz senin Rabbin her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[139]

84. Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce Nûh'u ve onun soyundan Davud, Süleyman, Eyyub, Yusuf, Mûsâ ve Hârun'u da doğru yola iletmiştik. İşte iyilik eden ve işini güzel yapanları Biz böyle mükâfâtlandırırız.[140]

85. Zekeriya, Yahya, Îsâ ve İlyas'ı da doğru yola ilettik. Onların hepsi sâlihlerdendi.

86. İsmâil, Elyesa', Yunus ve Lût'u da doğru yola ilettik. Onların hepsini diğer insanlara üstün kıldık.

87. Onların babalarından, soylarından ve kardeşlerinden de bir kısmını seçtik[141] ve dosdoğru bir yola ilettik.

88. İşte bu yol Allah'ın yoludur. O bu yola kullarından dilediğini iletir.[142] Eğer onlar Allah'a ortak koşsaydı,[143] yaptıkları bütün iyilikler elbette boşa giderdi.

وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنَاهَآ اِبْرٰهٖيمَ عَلٰى قَوْمِهٖۜ
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُۜ اِنَّ رَبَّكَ حَكٖيمٌ
عَلٖيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ كُلًّا
هَدَيْنَاۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ
دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى
وَهٰرُونَۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنٖينَۙ ﴿٨٤﴾
وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعٖيسٰى وَاِلْيَاسَۜ كُلٌّ مِنَ
الصَّالِحٖينَۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰعٖيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ
وَلُوطًاۜ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمٖينَۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ
اٰبَآئِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ
وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ
هُدَى اللّٰهِ يَهْدٖي بِهٖ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَلَوْ
اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

137 Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'e geniş bilgi, düşünme ve akıl yürütme yeteneği vermiş, o da bu sayede kendi kavmiyle başarılı tartışmalar yaparak onlara Allah'ın kudretini gösteren delilleri hatırlatmıştır. Allah Teâlâ, âyetin devamında, dilediği kullarına her zaman yardım edeceğini ve onları düşmanlarına karşı başarılı kılacağını belirtmektedir.

138 "Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz" ifadesi Yûsuf sûresi (12), 76. âyette de geçmektedir.

""Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

139 Allah Teâlâ'nın her şeyi yerli yerince yaptığı ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bildiği bu sûrede ayrıca iki yerde (128, 139) ve daha başka sûrelerde geçmektedir (Hicr 15/25; Neml 27/6).

140 "İşte iyilik eden ve işini güzel yapanları Biz böyle mükâfâtlandırırız" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Yûsuf 12/22; Kasas 28/14; Sâffât 37/80, 105, 110, 121, 131.

141 "Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve İmrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir." (Âl-i İmrân 3/33).

"Hani melekler şöyle demişti: "Meryem! Şüphesiz Allah mânevî hizmet için seni seçti. Seni tertemiz kıldı ve hiçbir kadına nasip etmediğini sana verdi." (Âl-i İmrân 3/42).

"Güçlü ve basiretli kullarımız İbrâhim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an. Biz onları, özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kullar kıldık. Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı. İsmâil, Elyesa' ve Zülkifl'i de an. Onların hepsi de hayırlı kimselerdendi." (Sâd 38/45-48).

142 "Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir." (Zümer 39/23).

143 Allah'tan başkasını ilâh yerine koysaydı.

89. Onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer inkârcılar bunlara inanmazlarsa, onların yerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.[144]

90. İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git[145] ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum.[146] Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür."[147]

91. O Yahudiler: "Allah hiçbir insana bir şey indirmemiştir" diyerek Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar.[148] Onlara şöyle de: "Mûsâ'nın insanlara bir nur ve bir yol gösterici olarak getirdiği, sizin ise ayrı ayrı kâğıtlara yazıp işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu da gizlediğiniz,[149] ayrıca, sizin de atalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği o kitabı kim indirmiştir?" Ardından da: "O kitabı Allah indirmiştir" de; sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar.[150]

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا
قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمِينَ
﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ
الْكِتَابَ الَّذِي جَٓاءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى
لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ
كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُكُمْ
قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

---

144 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

145 Resûl-i Ekrem'in, dolayısıyla onun ümmetinin, daha önce gelip geçmiş peygamberlerin yolundan gitmesi emredilmektedir. Çünkü peygamberler doğru yolu gösteren kimselerdir. Allah Teâlâ onlara birbirinden farklı üstünlükler vermiş; kimini sabırda, kimini iffette, kimini adalette, kimini şükürde örnek yapmış, Kur'ân-ı Kerîm'i kendisine gönderdiği son peygambere ise bütün peygamberlerin üstün yönlerini vermek sûretiyle onu kıyamete kadar gelecek insanlara eşsiz bir örnek kılmıştır.

146 "Ey kavmim! Kaldı ki, ben buna karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Allah'a âittir." (Hûd 11/29, 51).

"Eğer yüz çevirirseniz, ben zâten sizden bir ücret istemiş değilim. Benim ücretimi sadece Allah verir." (Yûnus 10/72).

"Sizden istediğim bir ücret varsa o sizin olsun. Benim mükâfâtım Allah'a âittir. O ise her şeye şâhittir." (Sebe' 34/47).

"Kendileri doğru yolda olan ve sizden hiçbir karşılık beklemeyen kimselere uyun." (Yâsîn 36/21).

"Tebliğime karşılık sizden akrabalık sevgisi dışında bir şey istemiyorum." (Şûrâ 42/23).

Cenâb-ı Mevlâ doğrudan Peygamber Efendimize de: "Oysa sen peygamberlik görevine karşılık onlardan bir ücret istemiyorsun" buyurmuştur (Yûsuf 12/104; ayrıca bk. Furkān 25/57; Sâd 38/86). Aynı şekilde Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberlere de, ümmetlerine: "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum" demeleri emredilmiştir (Şuarâ 26/109, 127, 145, 164, 180).

147 "Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür" âyeti Yûsuf 12/104; Sâd 38/87; Kalem 68/52'de de geçmektedir.

"Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

148 "Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar" ifadesi Hac 22/74 ve Zümer 39/67'de de geçmektedir.

149 Yahudilerin Tevrat'ı bir kâğıt parçası gibi değersiz gördükleri, onun bazı bölümlerini insanlara gösterdikleri, ama Peygamber Efendimizin özelliklerini belirten kısımları veya recm âyeti gibi işlerine gelmeyen yerleri kimseye göstermeyip sakladıkları Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilmektedir:

"Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler, o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Ancak onların bir kısmı gerçeği bile bile gizler." (Bakara 2/146; En`âm 6/20).

"İndirmiş olduğumuz delilleri ve hidâyeti Biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra saklayanlar yok mu, onlara hem Allah lânet eder, hem lânet edebilecek olan herkes lânet eder." (Bakara 2/159).

"Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirirler ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler." (Mâide 5/41). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

150 "Onlara şöyle de: "Haydi dünyanın safâsını biraz daha sürün bakalım, nasıl olsa varacağınız yer ateştir." (İbrâhim 14/30).

"Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın safâsını sürsünler, boş ümitler onları aldatıp oyalasın, yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/3).

"Onlar Allah'tan başka bir ilâh daha kabul edenlerdir; ama yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/96). Yakında gerçekleri öğreneceklerini belirten diğer âyetler burada zikredilmiştir.

"Verdiğimiz nimetlere nankörlük edip eğlenedursunlar! Ama pek yakında görecekler!" (Ankebût 29/66).

"İnkârınla biraz oyalanadur; nasıl olsa Cehennem'i boylayacaklardansın." (Zümer 39/8).

"Bırak onları, dalsınlar, eğlensinler, tehdit edildikleri azap günlerine kavuşuncaya kadar." (Zuhruf 43/83; Meâric 70/42).

"İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler; oysa onların yurtları ateştir." (Muhammed 47/12).

"Onlar ki daldıkları boş lâflarla oynayıp duruyorlar." (Tûr 52/12).

Diğer peygamberler de isyankâr ümmetlerini böyle tehdit etmiş, Sâlih peygamber, mûcize deveyi boğazlayan Semûd kavmine "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın" demiş, ardından da korkunç bir çığlık onları yok etmiştir (Hûd 11/65-68; ayrıca bk. Zâriyât 51/43).

"Dünyanın sefasını sürün bakalım; yakında öğreneceksiniz." (Nahl 16/55). Rûm 30/34).

"Onlara kısa bir süre verdiğimiz ömürle hayatın zevkini yaşatır, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokmân 31/24).

"Şimdilik biraz yiyip için, nasiplenedurun; çünkü kâfirlersiniz." (Mürselât 77/46).

92. İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke[151] ile çevresindekileri[152] uyarman için[153] Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır.[154] Âhirete inananlar ona da inanırlar ve onlar namazlarını aksatmadan kılarlar.

93. Allah adına yalan uyduran, kendisine vahiy gelmediği halde "Bana vahiy geldi" diyen, bir de "Allah'ın indirdiği vahyin benzerini ben de indireceğim" diyenden[155] daha zâlim kim olabilir?[156] Sen o zâlimlerin can çekiştikleri ve meleklerin onlara ellerini uzatarak "Çıkarın şu canlarınızı! Allah hakkındaki gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp[157] kabul etmeyişiniz yüzünden bugün perişan eden azapla cezalandırılacaksınız"[158] dedikleri zaman onların halini bir görsen![159]

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي
بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ
وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ
عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِباً اَوْ قَالَ اُو۫حِيَ
اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ
مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُۜ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ
ف۪ي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا
اَيْد۪يهِمْۚ اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ
غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِه۪ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

151 Yeryüzünde "İnsanların ibâdeti için yapılan ilk ev, Mekke'deki mübârek Kâbe" olduğu için (Âl-i İmrân 3/96), Allah Teâlâ Mekke'yi şehirlerin anası saymıştır.

152 Yeryüzünde yaşayan herkesi.

153 "Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/6). Kur'an'ın, Resûl-i Ekrem'e, insanları uyarması için gönderildiğini belirten diğer âyetler burada verilmiştir.

154 "Bu Kur'an da Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır; ona uyun, Allah'ın rahmetine nâil olmak ve rızasını kazanmak için ona aykırı davranmaktan sakının." (En`âm 6/155).

"Bu Kur'an, Bizim indirdiğimiz mübârek bir öğüttür. Şimdi siz bunu inkâr mı ediyorsunuz?" (Enbiyâ 21/50).

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an

sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29).

Kur'ân-ı Kerîm'in sadece Araplara değil, bütün insanlara gönderildiğini açıkça belirten başka âyetler de vardır. "Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi." (En`âm 6/19). Resûl-i Ekrem'in bütün insanların peygamberi olduğunu gösteren diğer âyetler ve bazı hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

155 "Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman, "Duyduk duyduk! İstesek elbette biz de bunun benzerini söylerdik. Çünkü bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (Enfâl 8/31). Bunun üzerine Allah Teâlâ kâfirlere şöyle seslendi:

"Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın." (Bakara 2/23). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir. Ardından da şöyle buyurmuştur:

"Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

156 "Allah adına yalan uyduran yahut O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var" ifadesi ilk olarak En`âm 6/21'de geçmiş ve bu ifadenin geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir." Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler ise Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

157 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

158 "Siz sadece vaktiyle yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz." (Yûnus 10/52). Herkesin sadece yaptıklarının cezasını göreceğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

159 "Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Allah'a inananlarla O'nu inkâr edenlerin canlarının nasıl alınacağı konusunda En`âm sûresi (6), 61. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

94. Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz.[160] Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız.[161] Hani, Allah'ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz.[162] Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allah'a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur.[163]

95. Tohumu ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur.[164] İşte Allah bu![165] O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?[166]

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ
مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا
نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذٖينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ
فٖيكُمْ شُرَكٰٓؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ
مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ
وَالنَّوٰى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

---

160 "Onlar, sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Andolsun ki Bizim huzurumuza, sizi ilk defa yarattığımız gibi geleceksiniz. Yoksa siz, hesap ve ceza için size belli bir zaman ve mekân tayin etmediğimizi mi sanmıştınız?" (Kehf 18/48).

"Onların hepsi kıyamet gününde O'nun huzuruna tek tek gelecektir." (Meryem 19/95).

Resûl-i Ekrem kıyamet gününde insanların Allah'ın huzurunda, yalın ayak, vücutları çıplak, ilk yaratıldıkları gibi sünnetsiz olarak toplanacaklarını haber verince, Hz. Âişe buna hayret etti ve "Ey Allah'ın elçisi! Erkekler ve kadınlar birbirine bakmaz mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem ona şu cevabı verdi: "O gün herkes başkasıyla ilgilenemeyecek kadar kendi derdine düşecektir." (Buhârî, Enbiyâ 48, Tefsîr 21/2, Rikâk 45; Müslim, Cennet 56; Tirmizî, Tefsîr 80/2).

161 Peygamber Efendimiz, insanoğlunun, öldüğü zaman yaptığı hayırlar dışında her şeyini geride bırakacağını şöyle anlatmıştır: "Âdemoğlu malım, malım deyip durur. Ey Âdemoğlu! Sadece yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin, bir de sadaka verip âhiret azığı yaptığın şey senindir." (Müslim, Zühd 3, 4; Tirmizî, Zühd 31, Tefsîr 89/1; Nesâî, Vesâyâ 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 24, 26).

162 "Allah'ı bırakıp da kendilerine zarar ve yarar vermeyen şeylere tapıyor ve "Bunlar Allah'ın katında bizim şefaatçilerimiz" diyorlar. Şöyle de: "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18).

"Allah'a ortak koştukları şeylerden hiçbiri onlara şefaatçi olmamış, kendileri de o ortakları reddetmişlerdir." (Rûm 30/13).

"Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez." (Sebe' 34/23).

"Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: Ellerinden hiçbir şey gelmese, hatta akılları bile olmasa, yine mi onlardan şefaat umacaksınız?" (Zümer 39/43).

"Allah'ın dilediği ve hoşnut olduğu kimseler için Allah'ın izin vermesi dışında, göklerdeki nice melekten hiçbirisinin şefaati bir işe yaramaz." (Necm 53/26).

163 "Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek. Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." Onlara: "Bana ortak olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" denilecek. Onlar da tanrılarını çağıracaklar; ama bunlar onlara cevap veremeyecek, karşılarında azabı görecekler. Ne olurdu vaktiyle doğru yolu bulsalardı!" (Kasas 28/62-64).

"Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar." (Meryem 19/82).

"İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz." (Ankebût 29/25).

"İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkâf 46/6).

164 Bu âyette, canlılarla ilgili bir mûcizenin iki yönüne temas edilmektedir. Bunlardan biri, genetik programlarla ilgilidir. Taneler ve çekirdekler, bu programların kayıtlarını saklayan kudret ve hikmet eserleridir; bunlar yarılıp açıldığında, içindeki program işlemeye başlar ve zerre kadar bir çekirdeğin üzerinde, dağ gibi ağaçlar adım adım inşa edilir. Köklerden yapraklara, çiçeklerden meyvenin tadına, rengine, kokusuna ve biçimine varıncaya kadar her şey ve her güzellik, inceden inceye ve sonsuz hikmetle düzenlenmiş olan bu programlara uygun şekilde gerçekleştirilir. Yeryüzü, toprağın altındaki sayısız tohumlarda kayıt altına alınmış genetik programlara uygun şekilde süsünü takınır, çiçekler açar, meyveler verir, rengârenk güzelliklere bürünür. İkinci olarak, ölüden dirinin ve diriden ölünün çıkarılmasına işâret edilmiştir ki, bu da, taklit edilmek bir yana dursun, açıklaması bile yapılamayan, ama gözlerimizin önünde cereyan edip duran bir mûcizedir. Çünkü toprağın altına giren tane ve tohumlar cansız, onlardan çıkanlar ise canlıdır. Hayatın nereden geldiği, ne zaman ve nasıl devreye girdiği konusunda ise kimsenin söyleyebileceği bir şey yoktur. İşte bütün bunları yapan ancak Allah'tır ve kulların ibâdetine lâyık olan da ancak O'dur. Bir taneyi yahut bir çekirdeği yaratamayan, ölüden diriyi çıkaramayan varlıkların ise hiçbir şekilde ibâdete muhatap olması düşünülemez.

165 "O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur; her şeyin sahibi O'dur." (Zümer 39/6). Konuyla ilgilid diğer âyetler burada verilmiştir.

166 "O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" ifadesi Yûnus 10/34; Fâtır 35/3; Mü'min 40/62'de de geçmektedir.

96. Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O geceyi dinlenme için,[167] Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır.[168] Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir.[169]

97. Karanın ve denizin karanlıklarında gideceğiniz yolu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan O'dur.[170] Gerçekten de Biz, bilen bir topluluk için âyetlerimizi çeşitli şekillerde açıklamış bulunuyoruz.[171]

98. Sizi tek bir candan yaratan[172] O'dur. Ve sizin için bir süre kalacağınız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır.[173] Gerçekten de Biz, anlayabilecek bir topluluk için âyetlerimizi açıklamış bulunuyoruz.[174]

فَالِقُ الْاِصْبَاحِۚ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ حُسْبَانًاۜ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ
﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا
بِهَا ف۪ي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ قَدْ فَصَّلْنَا
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي
اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌۜ
قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

---

167 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

168 "Güneş ve Ay'ın hareketi bir hesaba göredir." (Rahmân 55/5). Güneş ve Ay'ın bir hesapla olduğuna dair açıklama ve konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

169 "Güneş de kendisi için belirlenmiş bir kanunla, yörüngesinde akıp gider. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (Yâsîn 36/38). Her şeyin Allah'ın takdiriyle olduğunu ifade eden diğer âyetler burada verilmiştir.

170 "Onlar, yıldızlarla da yönlerini bulurlar." (Nahl 16/16).

"Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı O sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da O'nun emriyle size hizmet etmektedir." (Nahl 16/12).

171 "Gerçekten de Biz, düşünüp anlamak isteyenler için âyetlerimizi bir bir açıklamış bulunuyoruz." (En'âm 6/126).

172 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

173 "Onların bir süre kalacakları yeri de, sürekli kalacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır." (Hûd 11/6).

"O gün varılacak yer yalnız Rabbinin huzurudur." (Kıyâmet 75/12). İnsanın belli bir süre kalacağı yer (müstakar), muhtemelen önce baba sulbü, sonra ana rahmidir. Sürekli kalacağı yer (müstevda') ise önce kabir, sonra da âhiret yurdu olabilir.

174 Benzeri âyetler için bir önceki âyete ve dipnotuna bakınız.

99. Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin[175] ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır.[176]

100. Onlar ise, hiçbir şey bilmedikleri halde, Allah'ın yarattığı cinleri O'na ortak koştular,[177] O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar.[178] Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzak, çok yücedir.[179]

وَهُوَ الَّذٖٓى اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا
بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا
نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًاۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ
طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ اَعْنَابٍ
وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ
اُنْظُرُٓوا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكُمْ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ
الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنٖينَ وَبَنَاتٍ
بِغَيْرِ عِلْمٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾

175"And olsun incire ve zeytine." (Tîn 95/1).

176"Gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22).

"Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164).

"Asmalı ve asmasız bağları, çeşitli tatlarda hurma ve ekinleri, zeytinleri ve narları, kimi bakımdan birbirine benzer, kimi bakımdan benzemez şekilde yaratıp yetiştiren Allah'tır." (En'âm 6/141).

"Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları, üzüm bağları, ekinler, bir kökten çıkan tek sürgülü ve bir kökten birçok dal budak veren hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi de aynı sudan beslenir. Biz o meyvelerin bir kısmını diğerinden farklı lezzette kılmışızdır. Elbette bunda, aklını kullanan bir topluluk için dersler vardır." (Ra'd 13/4).

"Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten indirdiği yağmurla size rızık olsun diye meyveler, ürünler çıkaran da Allah'tır. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur." (İbrâhim 14/32).

"Gökten yağmur indiren de O'dur. İçeceğiniz su, hayvanları otlattığınız bitkiler o yağmurdan meydana gelir. Onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her türden ürünler bitirir.

Elbette bunda, düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/10-11).

"Allah gökten yağmur indirip daha önce ölü olan yeryüzünü onunla canlandırdı." (Nahl 16/65).

"Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur. Allah buyurdu ki: "Biz o su ile her türlü bitkiden çift çift çıkardık. O bitkilerden hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Elbette bunda akıl sahipleri için pek çok dersler vardır." (Tâhâ 20/53-54).

"Görmedin mi: Allah gökyüzünden bir su indirir de yeryüzü onunla yemyeşil hale gelir. Şüphesiz Allah'ın lütfu pek geniştir. O'nun ilmi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Hac 22/63).

"Bu su ile sizin için hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik. Sizin için o bağ ve bahçelerde nice meyveler vardır ki, onlardan yersiniz." (Mü'minûn 23/19).

"Onlara: "Gökten suyu indiren ve onunla ölmüş olan yeryüzüne hayat veren kimdir?" diye soracak olsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler. De ki: "Hamd Allah'a mahsustur! Ama insanların pek çoğu aklını kullanmıyor!" (Ankebût 29/63).

"Onlar görmedi mi ki, Biz suyu kupkuru topraklara sevk eder ve onunla ekinler bitiririz de, hem kendileri, hem hayvanları ondan yerler? Hâlâ gözlerini açmayacaklar mı?" (Secde 32/27).

"Allah'ın gökten bir su indirdiğini görmedin mi? Onunla Biz rengârenk ürünler çıkardık. Bunun gibi, dağlarda da beyazlı, kırmızılı, kapkara ve daha nice renklerde yollar açtık." (Fâtır 35/27).

"Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir. Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır." (Zümer 39/21).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5; ayrıca bk. Kâf 50/9-11; Nebe' 78/14-16; Nâziât 79/30-33; Abese 80/24-32).

"İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz? Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz indiren?" (Vâkıa 56/69).

177"Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu." (Sebe' 34/41).

"Bir de Allah ile cinler arasında nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de biliyor ki, bu tür iftirada bulunanlar toplanıp hesap ve ceza için mutlaka Allah'ın huzuruna sevk edileceklerdir." (Sâffât 37/158).

Cin, görünmeyen varlıklar demektir. Kur'ân-ı Kerîm'in 72. sûresi olan Cin sûresinde cinler hakkında geniş bilgi bulunmaktadır.

178"Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler." (Bakara 2/116). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın oğul edinmesi iddiasıyla ilgili diğer âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

Şu âyetin dipnotunda da Allah'ın kızları olduğu iddiasıyla ilgili âyetler zikredilmiştir:

"Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57).

179"Allah onların söylediklerinden çok çok uzak, çok çok yücedir." (İsrâ 17/43). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

101. O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz bir şekilde yaratandır.[180] Eşi yokken O'nun çocuğu nasıl olabilir?[181] Her şeyi O yaratmıştır;[182] her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.[183]

102. Rabbiniz Allah işte O'dur.[184] O'ndan başka ilâh yoktur. O her şeyi yaratandır.[185] Öyleyse O'na kulluk edin. Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur.[186]

103. Gözler O'nu göremez;[187] ama O gözleri görür.[188] Yarattıklarının ihtiyacını bütün incelikleriyle bilip karşılayan ve her şeyden haberdar olan O'dur.[189]

بَدٖيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌۜ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍۚ وَهُوَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُۘ وَهُوَ
يُدْرِكُ الْاَبْصَارَۚ وَهُوَ اللَّطٖيفُ الْخَبٖيرُ ﴿١٠٣﴾

---

180 Bu ifade Bakara sûresi (2), 117. âyette aynen geçmektedir.

181 "Rabbimizin şânı çok yücedir; O eş veya evlât edinmemiştir." (Cin 72/3).

"Hiçbir şey O'na denk olmamıştır." (İhlâs 112/4).

Evlât var ise, anne de var demektir. Onun için Allah'a evlât yakıştıranlar, bir de zevce yakıştırmak zorunda kalırlar. Böyle bir iddiaya ise, kimsenin dili varmaz. Çünkü her şeyi yaratan Allah'ın eşi, benzeri, dengi olmaz. O halde, benzeri olmayanın evlâdı nasıl olur? Kendi içinde bu kadar açık bir çelişki taşıyan bir iddiaya nasıl inanabilirsiniz?

182 "Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur." (Furkân 25/2).

183 "Her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur" ifadesi Bakara sûresi (2), 29. âyette de geçmektedir.

184 "O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur." (Zümer 39/6). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

185 "Allah her şeyi yaratandır" ifadesi Ra`d 13/16; Zümer 39/62; Mü'min 40/62'de de geçmektedir.

186 "Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Kendisine güvenilip dayanılan (Vekil) oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

187 Bu âyet, Cenâb-ı Hakk'ın dünyada görülemeyeceğini belirtmektedir. Mü'minlerin O'nu âhirette göreceklerini ise "O gün yüzler vardır ışıl ışıl, Rablerinin cemâline bakmaktadır" (Kıyâmet 75/22-23) âyeti dile getirmektedir. Zâten Allah'a inanmayanların kıyamet gününde Rablerini görmekten mahrum edilmeleri (Mutaffifîn 83/15), mü'minlerin O'nu göreceklerini ortaya koymaktadır. "İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır" (Yûnus 10/26) âyetindeki "bir de fazlası", Allah'ın cemâline bakmak diye yorumlanmıştır (Müslim, Îmân 298). Nitekim Peygamber Efendimiz, cennetlikler Cennet'e girince Allah Teâlâ'nın onlara: "Benden istediğiniz başka bir şey var mı?" diye soracağını, onların pek çok nimete kavuştuklarını şükranla ifade etmeleri üzerine perdeyi kaldıracağını, onlara verilen en güzel ve en değerli mükâfâtın Rablerine bakmak olacağını haber vermiştir (Müslim, Îmân 297; Tirmizî, Tefsîr 10/1). Resûl-i Ekrem Efendimiz mü'minlerin Cennet'te Allah Teâlâ'yı göreceklerini belirttiği bir başka hadisinde, ashâbına gökyüzündeki Ay'ı gösterdikten sonra "Şu Ay'ı hiçbir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi Rabbinizi de ayan beyan göreceksiniz" buyurmuştur (Buhârî, Mevâkît 16; Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211). Allah Teâlâ'nın görülmesi (ru'yetullah) konusunda Necm 53/13'te de bilgi verilecektir. Ayrıca Hz. Mûsâ'nın "Rabbim, Kendini bana göster de sana bakayım!" (A`râf 7/143) demesinin ne anlama geldiği bu âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

188 Görme duyusu, canlı türlerinin her biri için ayrı şekilde takdir edilmiştir. Onlardan kimi kızıl ötesini, kimi morötesini görür. Kimi bizden az, kimi bizden fazla görür. Kimi arı gibi petek gözlerle, kimi şahin gibi keskin gözlerle görür. Kimi gecenin karanlığında göreceğini görür, kimi suda yüzerken suyun altını da, üstünü de aynı netlikte görür. Bu takdir her canlı türü için o kadar hikmetli bir şekilde cereyan eder ki, herkes bu dünyadan kendisine gerekli olan şeyi görür; hiç kimse bu düzenlemede en küçük bir kusur göremez. Bu durum apaçık gösteriyor ki, onlara gözlerini veren, bütün o gözleri, gördükleri ve görmedikleriyle birlikte görmekte ve kullarından her birine lâyık olan gözü nasip etmektedir.

189 "Yarattıklarının ihtiyacını bilip karşılayan ve her şeyden haberdar olan O'dur" ifadesi Mülk sûresi (67), 14. âyette de geçmektedir.

"Şüphesiz ki Allah'ın bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Ahzâb 33/34).

Allah Teâlâ'nın her şeyi bilmesiyle ilgili âyetler En`âm 6/57 ve Ra`d 13/10'un dipnotlarında da verilmiştir.

104. Size Rabbinizden gerçeği gösteren deliller gelmiştir.[190] Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse yararı kendisine, kim de gözünü kapayıp görmezse zararı kendisinedir.[191] Ben sizin bekçiniz değilim.[192]

105. Biz bilenlere açıklayalım diye âyetleri işte böyle çeşitli şekillerde anlatıyoruz. Ama onlar neticede sana: "Sen başkalarından ders almışsın" diyecekler.[193]

106. Rabbinden sana vahyedilene uy![194] O'ndan başka ilâh yoktur. Müşriklere[195] ise aldırma.[196]

107. Eğer Allah dileseydi onlar Allah'a ortak koşamazdı. Biz seni onlara bekçi yapmadık.[197] Sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin.[198]

قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنْ اَبْصَرَ
فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ
بِحَف۪يظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ
وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ
شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَف۪يظاًۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿١٠٧﴾

190"Biz, önceki nesilleri helâk ettikten sonra, insanların kalbini aydınlatmak, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya o kitabı verdik ki, düşünüp öğüt alsınlar." (Kasas 28/43).

"Bu Kur'an, insanlara gerçeği gösteren delillerden ibârettir; kesin bir bilgiyle iman eden bir topluluk için de bir hidâyet ve rahmettir." (Câsiye 45/20).

191"Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur. Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108). Bu âyet İsrâ 17/15; Neml 27/92; Zümer 39/41'de tekrarlanmaktadır.

"Kim inkâr etmişse, inkârı kendi zararınadır. Sâlih amel işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar." (Rûm 30/44).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

192Şuayb peygamber de kavmine "Ben sizin bekçiniz de değilim" demiştir (Hûd 11/86). Hem Resûl-i Ekrem Efendimiz hem de Şuayb aleyhisselâm bu sözle, insanları yanlışa düşmekten veya başlarına gelecek tehlikelerden koruyup gözetmek gibi bir görevleri bulunmadığını, görevlerinin duyurmak ve uyarmaktan ibâret olduğunu söylemişlerdir.

193Kâfirler, Resûl-i Ekrem'in Kur'an'ı Allah'tan değil, bir Yahudi veya Hıristiyandan öğrendiğini şöyle iddia etmişlerdi:

"'Kur'an'ı, ona kesinlikle bir insan öğretiyor' dediklerini elbette biliyoruz. Kur'an'ı ona öğrettiğini ileri sürdükleri kimsenin dili yabancıdır, Kur'an ise açık ve anlaşılır bir Arapçadır." (Nahl 16/103).

"Dedi ki: 'Bu öteden beri yapılagelen bir büyü. Bu beşer sözünden başka bir şey değildir.'" (Müddessir 74/24-25).

"Kâfirler: 'Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir' dediler." (Furkân 25/4).

"Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve 'Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil' derler." (En`âm 6/25). Kâfirlerin bu tür iddialarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

194"Rabbinden sana vahyedilene uy!" cümlesi Yûnus 10/109 ve Ahzâb 33/2'de de geçmektedir.

"Ben sadece bana vahyedilene uyarım; çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." (Ahkâf 46/9).

195Allah'tan başkasını ilâh yerine koyanlara, Allah'ın her şeyi kuşatan egemenliğine başkalarını ortak tutanlara.

196"Bizim zikrimizden yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şeye önem vermeyenlere aldırma." (Necm 53/29).

"Şimdi sen onları kendi hallerine bırak ve bekleyedur; zâten onlar da bekliyorlar." (Secde 32/30).

"Müşriklere ise aldırma" ifadesi Hicr sûresi (15), 94. âyette de geçmektedir.

197"Biz seni onlara bekçi yapmadık" cümlesi Nisâ 4/80 ve Şûrâ 42/48'de geçmektedir.

198"Onlara: "Ben sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim" de!" (En`âm 6/66). Benzeri âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

108. Onların Allah'ı bırakıp taptıkları ilâhlara sövmeyin ki, onlar da bilgisizlikleri yüzünden ileri gidip Allah'a sövmesinler.[199] Biz her millete işlerini böyle hoş gösterdik. Sonunda hepsi ancak Rablerine dönecek,[200] O da onlara neler yaptıklarını tek tek bildirecektir.

109. Kendilerine bir mûcize gelirse, ona kesinlikle iman edeceklerine dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara şöyle de: "Mûcizeler Allah'ın elindedir." İstedikleri mûcize gelse bile, ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?[201]

110. Biz onların kalplerini ve gözlerini haktan çeviririz. Daha önceleri inanmadıkları gibi yine iman etmezler. Ve onları azgınlıkları içinde bırakırız; öylece bocalayıp dururlar.[202]

وَلَا تَسُبُّوا الَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍۜ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا
لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْۖ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ وَاَقْسَمُوا
بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ
بِهَاۜ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْۙ
اَنَّهَٓا اِذَا جَٓاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ
اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ
اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فٖي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

199 İslâmiyet insanın şahsiyetine ve inancına büyük önem vermiştir. Bu sebeple kimsenin kutsal saydığı değerlere hakaret etmemek gerekir. Özellikle Allah'a inanmayanları küçümsemek, inançlarına hakaret etmek ve duygularını incitmek onların bilgisizlikleri yüzünden Allah'a saygısızlık etmelerine yol açabilir. Bir kimsenin, bir başka şahsın babasına, anasına söverek kendi babasına, anasına sövülmesine imkân vermesi büyük günah olduğuna göre (Buhârî, Edeb 4; Müslim, Îmân 145), Allah'a sövülmesine yol açacak bir hareket, elbette en büyük günahtır.

200 "Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

201 "Müşriklerin istediği mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi, öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz." (İsrâ 17/59). Bu âyetin dipnotunda zikredilen hadis, konuya açıklık getirmektedir.

202 "Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/15).

111. Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik,[203] ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı,[204] karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır;[205] lâkin onların çoğu bunu bilmez.

112. Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik;[206] bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak.[207]

113. O insan ve cin şeytanları bunu, âhirete inanmayanların gönülleri o yaldızlı sözlere meyletsin, sonra ondan hoşlansınlar ve işlemekte oldukları kötülükleri yapmaya devam etsinler diye yaparlar.

114. Onlara şöyle de: "Allah size bütün gerçekleri apaçık ortaya koyan kitabı[208] göndermişken, doğruyu, yanlışı öğrenmek için Allah'tan başka hakem mi arayacağım?"[209] Kendilerine kitap verdiklerimiz, Kur'an'ın, gerçeğin tâ kendisi olarak Rabbin tarafından indirildiğini bilirler. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma![210]

الجزء ٨
وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ
الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا
كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ
نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحٖى
بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًاۜ وَلَوْ
شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ
﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ
مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغٖي حَكَمًا وَهُوَ
الَّذٖٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًاۜ وَالَّذٖينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ
رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرٖينَ ﴿١١٤﴾

203 Bu âyetle kâfirlerin bazı isteklerine cevap verilmektedir. Onlar Peygamber Efendimize "Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirsene!" (Hicr 15/7); "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" (Furkân 25/21); "Ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin" (İsrâ 17/92) demişlerdi.

204 Yine Mekkeli kâfirler Resûl-i Ekrem'e "Doğru söylüyorsanız, bize atalarımızı getirin" (Duhân 44/36) demişlerdi.

205 "Çünkü onlar her türlü mûcizeyi görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler o

yola girmez; ama eğri yolu gördüklerinde o yolu tutarlar. Bunun sebebi onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlara ilgisiz kalmalarıdır." (A`râf 7/146).

"Hatta onlara gökten bir kapı açsak, oradan da semâlara çıksalar, yine de: "Galiba gözümüz bağlandı; herhalde biz büyülendik" derler." (Hicr 15/14-15).

206 "İşte böylece Biz, her peygamber için kâfirlerden bir grup düşman yaratmışızdır!" (Furkân 25/31).

"Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inanıyoruz!" derler; kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler." (Bakara 2/14).

"Fakat insanlardan bazı adamlar cinlerden birtakım adamlara sığınıp da onların azgınlığını arttırıyordu." (Cin 72/6).

"Cin ve insandan olan bütün şeytanların şerrinden." (Nâs 114/6).

Bu âyetlerden, cinlerin olduğu gibi insanların da şeytanlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, kendileri azgın olduğu gibi, başkalarını da azdırmayı iş edinen kimselerdir.

207 "Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak" ifadesi En`âm sûresi (6), 137. âyette de geçmektedir.

208 "Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır." (Fussılet 41/3).

"Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi iyice açıklar, iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (Yûsuf 12/111).

209 Bu âyette, Resûl-i Ekrem'den kâfirlere şöyle demesi istenmektedir: Doğru, yanlış, helâl, haram Kur'an'da açıkça belirtilmiştir. Bunun böyle olduğunu Yahudi ve Hıristiyan âlimleri de çok iyi bilir. Şimdi ben Rabbimin bu açıklamalarını dikkate almayıp, yanlış yolda gidenlerin içi kof parlak sözlerine mi değer vereyim? Şu âyet de bunu andırıyor:

"De ki: Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz, ey câhiller?" (Zümer 39/64).

210 "Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (Bakara 2/147). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

115. Rabbinin sözü doğruluk yönüyle de, adalet yönüyle de mükemmeldir.[211] O'nun sözlerini değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.

116. Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar.[212] Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler.[213]

117. Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.[214]

118. Eğer Allah'ın âyetlerine inanmış kimseler iseniz, besmele çekilerek kesilenlerden yiyiniz.[215]

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا
مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾
وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ
أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ
اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

211"Rabbinin sözü gerçekleşmiştir" (temmet [hakkat] kelimetü Rabbike) ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif vesilelerle tekrarlanmaktadır:

"İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti. Firavun ve kavminin özenle yaptığı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik." (A`râf 7/137).

"Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşti." (Yûnus 10/33).

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler." (Yûnus 10/96).

"Böylece Rabbinin "Cehennem'i cinlerle ve insanlarla tamamen dolduracağım." sözü yerine gelmiş olacaktır." (Hûd 11/119).

"İnkâr edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabbinin sözü işte böylece gerçekleşmiştir." (Mü'min 40/6).

212Çoğunluğun yanlış yolda olduğunu, iman etmediğini gösteren pek çok âyet vardır: "O, elbette Rabbinden gelen bir gerçektir. Fakat insanların çoğu ona iman etmez." (Hûd 11/17).

"İnanmaları için ne kadar gayret etsen de, insanların çoğu iman etmez." (Yûsuf 12/103; Ra`d 13/1; Şuarâ 26/8, 67, 103, 121).

"Onlardan önce gelip geçenlerin de çoğu sapıtmıştı." (Sâffât 37/71).

"Şunu da bilin ki, aranızda Allah'ın Resûlü vardır. Eğer birçok işte o size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz." (Hucurât 49/7).

Hal böyle olunca insan gerçeği bizzat aramalı, doğruyu kendi gayretleriyle bulmaya çalışmalıdır. Çoğunluk, genellikle birbirine bakarak zan ve tahmine dayalı hüküm yürüttükleri için doğru yoldan uzaklaşırlar. Tarih boyunca peygamberlerin, Allah'ın buyruklarını dinlemeyen koskoca bir topluma karşı tek başlarına veya birkaç mü'minle birlikte mücâdele etmeleri de bu gerçeği doğrulamaktadır.

213"Onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler" ifadesi Yûnus sûresi (10), 66. âyette de geçmektedir.

"Siz sadece zan ve tahmine dayanarak yalan söylüyorsunuz." (En`âm 6/148).

"Onların çoğu sadece zanna göre hareket eder. Zan ve tahmin ise gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez." (Yûnus 10/36).

"Bir de dediler ki: "Rahmân dileseydi biz bunlara tapmazdık." Oysa bu konuda hiçbir bilgileri yoktur; sadece tahmin yürütüyorlar." (Zuhruf 43/20).

"Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır." (Hucurât 49/12).

"Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar." (Necm 53/23).

"Oysa onların bu konuda hiçbir bilgisi yoktur; sadece zan ve tahminin peşine takılmış gidiyorlar. Zan ve tahmin ise gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez." (Necm 53/28).

214Âyet, Nahl 16/125; Necm 53/30; Kalem 68/7'de de geçmektedir.

"Rabbin haddi aşanları elbette çok iyi bilir." (En`âm 6/119).

"Doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56).

215Besmele çekilerek kesilen hayvanların yenilmesine izin verilirken, Allah'tan başkası adına kesilen veya ölen hayvanların yenilmesi yasaklanmakta, ayrıca avlanırken de besmele çekilmesi istenmektedir (Mâide 5/4). Yahudiler Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelerek, insanın kendi öldürdüğünü yiyip Allah'ın öldürdüğünü (ölmüş hayvanı) yememesinin tutarlı bir davranış olmadığını söyledikleri zaman En`âm sûresinin 118-121. âyetleri inmiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ 13; Tirmizî, Tefsîr 6/6; Nesâî, Dahâyâ 40; İbni Mâce, Zebâih 4). Bu konu 121. âyete kadar devam etmektedir.

119. Besmele çekilerek kesilen hayvanları niye yemeyesiniz? Oysa Allah, mecbur kalınca yiyebileceğiniz şeyler dışında size neleri haram kıldığını ayrı ayrı bildirmiştir.[216] Doğrusu birçok kimse, bilgiye dayanmayan kendi temelsiz ve asılsız görüşleriyle[217] insanları yoldan çıkarıyorlar. Rabbin haddi aşanları elbette çok iyi bilir.[218]

120. Günahın açığını da bırakın, gizlisini de.[219] Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.

121. Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin; çünkü bu Allah'ın emrini dinlememek olur.[220] Şeytanlar ise, dostlarına hep sizinle tartışmalarını telkin ederler.[221] Eğer onlara boyun eğerseniz, elbette siz de müşrik olursunuz.

122. Ölüyken dirilttiğimiz[222] ve kendisine insanlar arasında gideceği yolu bulması için bir nur verdiğimiz kimse, hiç inkâr karanlıkları içinde bocalayıp duran kimse gibi olur mu?[223] Olmaz ama, kâfirlere yaptıkları şeyler işte böyle hoş ve güzel görünür.[224]

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ
عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا
اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ
بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾
وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ
الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا
تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ
وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰى
اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ
لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ
وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ
مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا
كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

---

216 Nelerin yenmeyeceği, mecbur kalındığı zaman bunların ne ölçüde yeneceği Bakara 2/173; Mâide 5/3'te açıklanmıştır.

217 "Şâyet sana gelen ilimden sonra onların hevâ-heveslerine uyacak olursan, bilesin ki seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dostun olur ne de bir yardımcın." (Bakara 2/120). İnsanların asılsız görüşlerine, heveslerine uymanın kötü sonuçlarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

218 "Allah haddi aşanları sevmez." (Bakara 2/190; Mâide 5/87; A`râf 7/55).

219 Peygamber Efendimiz iyiliği ve günahı şöyle târif etmiştir: "İyilik güzel ahlâktan ibârettir. Günah ise, kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir." (Müslim, Birr 14, 15; Tirmizî, Zühd 52).

"İyilik, ruhun rahatladığı ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir. Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvalar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 227-228; Dârimî, Büyû' 2).

Resûl-i Ekrem günahın sınırını belirlediği bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın bir çoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar yakalarını Hakk'ın elinden, iffetlerini halkın dilinden kurtarırlar." (Buhârî, Îmân 39, Büyû' 2; Müslim, Müsâkât 107, 108).

220 "Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yemesinde bir günah yoktur." (Bakara 2/173). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

Bir de kesilirken besmele çekilip çekilmediği bilinmeyen hayvanların durumu vardır. Bazı sahâbîler Peygamber Efendimize, "Ey Allah'ın elçisi! Yeni Müslüman olmuş bazı insanlar bize et ikram ediyorlar. Doğrusu onu keserken besmele çekip çekmediklerini bilmiyoruz; ne yapalım?" diye sormuşlardı. Resûl-i Ekrem de "O et için siz besmele çekin ve yiyin" buyurdu (Buhârî, Büyû' 5, Zebâih 21, Tevhîd 13; Ebû Dâvûd, Dahâyâ 18, 19; Nesâî, Dahâyâ 39).

221 İnsan veya cin şeytanları, kendi taraftarlarına, 118. âyetin dipnotunda geçtiği gibi, besmele çekilmeden kesilen veya kendiliğinden ölen hayvanların yenebileceği hususunda ve benzeri konularda Müslümanlarla tartışmaları, onlara İslâmî olmayan görüşleri benimsetmeye çalışmaları için telkinde bulunurlar.

222 Allah'ı inkâr eden kimse mânen ölü sayılır. Allah ona İslâm'ın aydınlık yolunu gösterince yeniden dirilip hayat bulmuş olur. Doğru yola çıkan kimse ile inkâr bataklığına düşen kimse arasındaki fark Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif âyetlerinde şöyle kıyaslanmıştır:

"Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/24).

"Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin. Sen körleri içinde bulundukları sapıklıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Ancak âyetlerimize inanlara, boyun eğip teslim olanlara sesini duyurabilirsin." (Rûm 30/52-53).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne karanlıklar ile nur, ne de gölge ile sıcak. Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir." (Fâtır 35/19-22).

223 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler." (Bakara 2/257). Allah Teâlâ'nın mü'minleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

224 Peygamberlerin dâvet ettiği yolu beğenmeyenler, şeytanın telkinlerine kapılarak kendi hayat tarzlarını daha cazip bulmuşlar ve yanlışlarını doğru diye savunmuşlardır. Allah Teâlâ bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor." (Tevbe 9/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En`âm 6/43). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

123. İşte Biz, her ülkenin kâfirlerinin ileri gelenlerini, birtakım hîle ve düzenlerin peşinde koşmaları için önemli mevkilere getiririz.[225] Ancak onlar, kurdukları düzenlerin kendi aleyhlerine olduğunun farkına varmazlar.

124. Onlara bir âyet gelince, "Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız" derler. Allah, peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir.[226] Günahkârların başına, çevirdikleri dolaplar yüzünden, Allah tarafından bir aşağılanma ve şiddetli bir azap gelecektir.

125. Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar.[227] Kimi doğru yoldan uzaklaştırmak isterse, sanki gökyüzünde yükseliyormuşçasına onun göğsünü sıktıkça sıkar.[228] Allah, iman etmeyenlere işte böyle bir ceza verir.

126. Rabbinin dosdoğru yolu işte budur. Gerçekten de Biz, düşünüp anlamak isteyenler için âyetlerimizi bir bir açıklamış bulunuyoruz.[229]

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا ف۪ي كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِم۪يهَا
لِيَمْكُرُوا ف۪يهَاۜ وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا
لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ رُسُلُ
اللّٰهِۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۜ
سَيُص۪يبُ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ
اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ
﴿١٢٤﴾ فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ
لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ
ضَيِّقاً حَرَجاً كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَٓاءِۜ
كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَق۪يماًۜ
قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

---

225 "Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz. Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız.'" (Sebe' 34/34-35).

"Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler. Peygamberleri, "Ya ben size atalarınızdan gördüğünüz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" dedi. Onlar ise "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz" dediler. Biz de onlardan intikam aldık. Bir bak, peygamberlerini yalanlayanların sonu ne oldu!" (Zuhruf 43/25).

226 Resûl-i Ekrem'in peygamber olmasını pek münasip görmeyen o zamanın kâfirleri kendisiyle alay etmiş, Mekke veya Tâif'in zenginlerinden birinin peygamber olmasının daha uygun olacağını söylemişlerdi. Kur'ân-ı Kerîm bu hususa muhtelif âyetlerde temas eder:

"Kâfirler seni gördükleri zaman "İlâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seninle alay ediyorlar." (Enbiyâ 21/36).

"Seni gördüklerinde 'Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?' diye hep alay ediyorlar." (Furkân 25/41).

"Bir de "Bu Kur'an iki şehirden birindeki büyük bir adama indirilseydi ya" dediler." (Zuhruf 43/31).

Peygamber Efendimiz, kendisini asırlar öncesinden itibaren Allah Teâlâ'nın nasıl seçtiğini anlatırken şöyle buyurmuştur: "Ben devirden devre, âileden âileye geçerek Âdemoğulları soyunun en temizinden seçildim. Sonunda şu içinde bulunduğum soydan geldim." (Buhârî, Menâkıb 23).

"Cenâb-ı Hak İsmâil oğullarından Kinâne oğullarını, onlardan Kureyş kabilesini, Kureyş'ten Hâşim oğullarını, onların arasından da beni seçti." (Tirmizî, Menâkıb 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 107).

227 "Bütün insanlar bir midir? Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o kimse Rabbinden bir nur üzerindedir. Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara! Onlar apaçık bir sapıklık içindedir." (Zümer 39/22).

"Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi; inkârı, günahı ve isyanı da size çirkin gösterdi." (Hucurât 49/7).

"Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

"Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?" (İnşirâh 94/1).

228 Vücut yapımız, içinde yaşadığımız çevrenin bütün şartlarıyla, bu arada üzerimizdeki atmosfer basıncıyla da uyumlu bir şekilde düzenlenmiştir. Yerçekimi, dünyamızı çevreleyen atmosferin muazzam kütlesini onun etrafında tutar; atmosfer, böylece, o muazzam kütlenin basıncıyla üzerimize yüklenir. Fakat bu basınç, içimizden karşı bir basınçla dengelendiği için, biz üzerimizde herhangi bir yük ve güçlük hissetmeyiz. Ancak atmosferin üst tabakalarında durum farklılaşır. Yerden uzaklaştıkça hava seyrelir; hava seyreldikçe basınç düşer. Bu defa kan basıncı kendisini gittikçe artan bir şiddetle belli etmeye başlar ve insan bunun etkisini soluk alıp verme güçlüğü, göğüste sıkışma ve daralma şeklinde hisseder. İradelerini inkâr yönünde kullanan ve bu konudaki ısrarları yüzünden kalplerinin mühürlenmesini hak eden kimselerin göğsü de, üzerlerine çöken inkâr pisliğinin basıncı altında sıkışmış ve tıkanmış haldedir ve bu sıkışma, İslâm'ı hatırlatan şeyler karşısında etkisini açıkça belli etmektedir.

229 "Gerçekten de Biz, düşünüp anlamak isteyenler için âyetlerimizi bir bir açıklamış bulunuyoruz" âyetinin benzerleri için En`âm 6/97 ve dipnotuna bakınız.

127. Rablerinin yanındaki huzur ve güven ülkesi Cennet onlar içindir. Yaptıkları iyilikler sebebiyle Allah onların dostu ve yardımcısıdır.

128. Allah, bütün insanları ve cinleri huzurunda toplayacağı günde: "Ey cinler![230] Siz insanların pek çoğunu baştan çıkardınız" buyuracak. Cinlerin insanlar arasındaki dostları "Rabbimiz! Biz birbirimizden faydalandık[231] ve böylece bize verdiğin sürenin sonuna geldik" diyecek. Allah ise onlara şöyle buyuracak: "Sizin yeriniz Cehennem'dir. Allah aksini dilemedikçe,[232] hepiniz orada sürekli kalacaksınız." Şüphesiz senin Rabbin her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[233]

129. Kazandıkları günahlar yüzünden, zâlimleri birbirine işte böyle dost ederiz.[234]

130. Allah onlara: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak.[235] Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz" diyecekler. Onları dünya hayatı aldatmıştır;[236] böylece onlar, kendi aleyhlerine şâhitlik ederek kâfir olduklarını itiraf edecekler.[237]

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا
يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ
وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ
بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ
لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا
مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾
وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ
آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا
شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

230 Cinlerin bir kısmı Müslüman, bir kısmı kâfirdir. Şeytanlar, kâfir olan cinlerdendir. Bu âyette "Ey cinler!" diye kendilerine hitap edilenler, bu sûrenin 112. âyetinde kendilerinden söz edilen "cin şeytanları"dır. Şu âyet de en büyük şeytan olan İblis'in cinlerden olduğunu göstermektedir:

"Hani Biz, meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde hepsi derhal secdeye kapandı. İblis hâriç. Çünkü o cinlerdendi. Bu yüzden Rabbinin emrine karşı çıktı." (Kehf 18/50).

231 İnsan, şeytanın telkin ettiği inkâr, isyan gibi günahları benimseyerek yapar; nefsin arzu ettiği günahları şeytan ona kolaylaştırır; böylece insanla şeytan birbirinden faydalanmış olur. Ayrıca insan

ile cin şeytanlarının birbirlerine ilham verdiği de bu sûrenin 112. âyetinde bildirilmiştir. Söz konusu âyet ile dipnotuna da bakınız.

232 "Gökler ve yer durdukça, Rabbin aksini dilemedikçe, onlar sürekli Cehennem'de kalacaklardır." (Hûd 11/107).

233 "Şüphesiz senin Rabbin her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir" âyetinin geçtiği diğer yerler için En`âm sûresi (6), 83. âyete ve dipnotuna bakınız.

234 Ve bu dostluk ve yakınlık sebebiyle birbirini kolayca baştan çıkarırlar. Bu âyeti şöyle anlamak da mümkündür: Allah, onları birbirine musallat eder; böylece bir zâlimi diğeri vasıtasıyla ortadan kaldırır.

235 "Cehennem bekçileri derler ki: "Peygamberleriniz size apaçık deliller getirmedi mi?" (Mü'min 40/50). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Bir zaman da, Kur'an'ı dinlemeleri için, cinlerden bir topluluğu sana yönlendirmiştik. Onu dinlemek için hazır hale geldiklerinde, birbirlerine: "Susun, dinleyelim!" dediler. Kur'an okunduktan sonra da kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler. "Ey kavmimiz!" dediler. "Biz Mûsâ'dan sonra indirilen ve daha önceki kitapları doğrulayıp hakka ve dosdoğru bir yola ileten bir kitap dinledik." (Ahkâf 46/29-30).

"De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinlediği ve sonra da şöyle dediği vahyedildi: "Biz harikulâde bir Kur'an dinledik." (Cin 72/1).

Bu durum Resûl-i Ekrem'in cinlerin de peygamberi olduğunu göstermektedir. Burada şu âyeti de hatırlamalıdır:

"İçinizden size âyetlerimi anlatan peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır, güzel işler yaparak kendini düzeltirse, onlara ne korku vardır ne de keder." (A`râf 7/35).

"Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" (Mülk 67/8).

236 "Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz; dünya hayatı da sizi aldatmıştı." (Câsiye 45/35). Dünya hayatının aldatmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

237 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A`râf 7/37). Kâfirlerin kendi aleyhlerine şâhitlik etmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

131. Peygamber gönderilmesinin sebebi şudur: Senin Rabbin, halkını uyarmadan, ülkeleri haksız yere aslâ helâk etmez.[238]

132. Herkesin yaptığı işe göre derecesi farklı olacaktır.[239] Çünkü Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir.[240]

133. Gerçek zengin[241] ve sınırsız merhamet sahibi ancak senin Rabbindir.[242] Dilerse O sizi yok eder ve tıpkı sizi başka insanların soyundan yarattığı gibi, sizden sonra yerinize de dilediğini getirir.[243]

134. Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir;[244] onun önüne geçemezsiniz.[245]

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ
وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا
عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾
وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِۜ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَٓاءُ كَمَٓا
اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَۜ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا
تُوعَدُونَ لَاٰتٍۙ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

238 "Biz, peygamber göndermeden kimseye azap etmeyiz." (İsrâ 17/15).

"Yoksa senin Rabbin, halkı iyilikleri emredip kötülüklere engel olan ülkeleri haksız yere helâk etmez." (Hûd 11/117).

"Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık. Böylece yaptıklarının cezasını tattılar ve işlerinin sonu büyük bir ziyan oldu." (Talâk 65/8-9).

"Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın." (Nisâ 4/165).

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın." (Nahl 16/36).

239 "İnsanları birbirinden nasıl üstün kıldığımıza baksana! Ama âhiretteki dereceler ve üstünlükler daha büyük olacaktır." (İsrâ 17/21). Esasen orada hem Cennet'in hem de Cehennem'in farklı dereceleri vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz de bunu tefsir ederek "Cennetlikler kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir" buyurmakta (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11); "Cennet'e ilk girenlerin yüzünün, on dördüncü gecesindeki ay gibi, onların ardından girenlerin yüzünün en parlak yıldız gibi parlayacağını" haber vermekte (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 15); "Allah Teâlâ'nın, Kendi yolunda cihad edenlere Cennet'te birbirinden farklı yüz derece hazırladığını, iki derece arasında gökle yer kadar mesafe bulunduğunu" belirtmektedir (Buhârî, Cihâd 4).

Öte yandan Cenâb-ı Hakk'ın, "İnkârlarında ısrar edip, insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlara, fitne fesat çıkarmaları yüzünden azap üstüne azap edeceğiz" (Nahl 16/88); "Şüphesiz münafıklar, Cehennem'in en aşağı tabakasındadır. Onları kurtaracak hiçbir yardımcı bulamazsın" (Nisâ 4/145) buyurması, Cehennem azabının da birbirinden farklı olacağını ortaya koymaktadır.

240 "Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Bakara 2/140). Aynı anlamdaki âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

241 "Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur." (Yûnus 10/68).

"Şüphesiz hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve övülmeye lâyık olan da yalnız Allah'tır." (Hac 22/64; ayrıca bk. Lokmân 31/26; Fâtır 35/15; Hadîd 57/24; Mümtehıne 60/6).

"Çünkü gerçekten Allah zengin, siz ise muhtaçsınız. Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed 47/38).

242 Bir kudsî hadiste, Allah Teâlâ, sınırsız zenginliğini ve hiçbir şeye muhtaç olmayışını şöyle dile getirmektedir: "Kullarım! Daha önce yaşayanlar, daha sonra yaşayanlar, insan ve cin herkes bir yerde toplanıp Benden istekte bulunsalar, Ben de her birine istediğini versem, bu Benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır." (Müslim, Birr 55).

243 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

244 "Kıyamet mutlaka kopacaktır." (Hicr 15/85; Mü'min 40/59).

"Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, güzel işler yapsın, çünkü Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir." (Ankebût 29/5).

"Kâfirler "Kıyamet başımıza gelmez" dediler. De ki: Evet, gaybı bilen Rabbime and olsun ki o sizin başınıza mutlaka gelecek. Ne göklerde ve ne de yerde, zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan uzak kalamaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Sebe' 34/3).

"Size vadolunanlar kesinlikle doğrudur. Ve hesap günü mutlaka gerçekleşecektir." (Zâriyât 51/6-6).

"Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir. Onu önleyecek kimse yoktur." (Tûr 52/7-8).

"Size vadolunan şey mutlaka gerçekleşecektir." (Mürselât 77/7). Bu âyette, âhiret hayatına dair Kur'ân-ı Kerîm'de verilen bilgilerin yani kıyametin kopacağı, insanların yeniden dirilip mahşerde toplanacağı, herkesin hesaba çekildikten sonra Cennet'e veya Cehennem'e gireceği konusundaki haberlerin gerçek olduğu hatırlatılmaktadır.

245 Yerine göre "Allah'ı âciz bırakamazsınız"; "O'nun elinden kurtulamazsınız"; "O'nun önüne geçemezsiniz" ifadesi En`âm 6/134; Enfâl 8/59; Tevbe 9/2, 3; Yûnus 10/53; Hûd 11/20, 33; Nahl 16/46; Nur 24/57; Ankebût 29/22; Zümer 39/51; Şûrâ 42/31; Ahkāf 46/32'de de geçmektedir.

135. Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz.[246] Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır."

136. Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırdılar ve akıllarınca "Bu Allah'ın, bu da O'na ortak olan ilâhlarımızın" dediler. İlâhları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, ama Allah için ayırdıklarından ilâhları adına harcarlar. Onlar ne kötü hüküm veriyor.[247]

137. İşte böylece, müşriklerin çoğuna, insan ve cin şeytanlarından olan ortakları, kendilerini mahvetmek ve dinlerini iyice bozmak için çocuklarını öldürmeyi[248] bile hoş göstermiştir.[249] Eğer Allah dileseydi onlar bunu yapamazdı. Onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak.[250]

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي
عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ
الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا
لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يبًا
فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ
فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ
وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ
مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَث۪يرٍ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْۜ وَلَوْ
شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

---

246 "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın! Elbette ben de görevimi yapacağım. Kimin başına rezil ve perişan eden bir azabın geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz. Neler olacağını bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim." (Hûd 11/93).

Dünya hayatının sonunda kimin kazançlı çıkacağını Allah Teâlâ şöyle belirtmektedir:

"Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder; namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur; kötülüğü, iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar; dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir." (Ra`d 13/22).

İnkârcılara yönelik bu tür tehdit âyetlerinden bazıları şunlardır:

"Dünyada rezil ve perişan eden bir azabın kimin başına geleceğini, âhirette devamlı bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz." (Hûd 11/39).

"İman etmeyenlere şöyle de: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Elbette biz de görevimizi yapacağız. Bekleyin bakalım. Biz de bekliyoruz." (Hûd 11/121-122).

"Ey Muhammed de ki: "Herkes beklemekte, siz de bekleyin! Düz yolun yolcuları kimmiş, doğru yolu kim bulmuş, yakında göreceksiniz!" (Tâhâ 20/135).

"De ki: "Ey kavmim, siz elinizden geleni yapın; ben de yapıyorum. Yakında öğreneceksiniz: "Hor ve hakir edici bir azap kime gelir, kalıcı bir azap kime inermiş!" (Zümer 39/39-40).

Müşriklere yönelik "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" tarzındaki tehditler için ayrıca En`âm 6/158; A`râf 7/71; Yûnus 10/20, 102'ye; zâlimlerin iflâh olmayacağına dair âyetler için de En`âm sûresi (6), 21. âyetin dipnotuna bakılabilir.

247 Buradan itibaren on âyet, Câhiliye devri Araplarının Allah ve din hakkındaki yanlış inançlarını ve tutumlarını sergilemektedir. Bu âyet ise onların pek garip zekât anlayışlarını ortaya koymaktadır. Besleyip yetiştirdikleri hayvan ve ekinlerden biri Allah, diğeri O'na ortak koştukları putları için olmak üzere iki pay ayırırlardı. Allah için ayırdıkları zekâtı misafirlere ve fakirlere, putlara ayırdıklarını da onlar için yapılan törenlere, kurbanlara, putlara hizmet edenlere harcarlardı. Putlara ayrılan para bitince "Allah zengindir; putlarımız ise fakirdir" diyerek Allah için ayırdıkları paydan alıp putların hesabına aktarırlar, ama putların payından alıp öteki tarafa kesinlikle bir şey aktarmazlardı. Zâten onların din adamlarının çıkarına uygun olan da bu idi. Âyet, bu örnekle, hayatın önemli bir gerçeğini bize hatırlatmaktadır: Allah'a ortak koşulan yerde, hükümler Allah adına değil, dâimâ ortaklar adına verilir. Allah'ın zenginliği ise, sadece, Allah hesabına fedâkârlık yapılacağı zaman hatırlanır. Bütün imkânlar, Allah'a ortak kabul edilen şeyler için seferber edilir; gerçek hayatta da onların sözü geçer. Allah'a ise, Kendisine saygı duyulan, ama her işe de karıştırılmayan bir ilâh rolü biçilir. Bu âyette anlatılan uygulama, 121. âyette yer alan "Eğer onlara boyun eğerseniz, elbette siz de müşrik olursunuz." uyarısının somut bir örneğini teşkil etmektedir.

"Onlar ne kötü hüküm veriyor" ifadesi Nahl 16/59; Ankebût 29/4; Câsiye 45/21'de de geçmektedir.

248 "Oysa onlardan birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelendiği zaman, öfkeden yüzü simsiyah kesiliverir. Kendisine verilen müjdenin utancıyla tanıdıklarından saklanır. Utancına katlanarak onu sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün! Şuna bakın, ne kötü hüküm veriyorlar." (Nahl 16/58-59). Konuyla ilgili diğer âyetler ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

249 "Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En`âm 6/43). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

250 "Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En`âm 6/112).

138. Yine kendi akıllarınca "Şu hayvanlar ve ekinler haramdır, onları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şu hayvanlara binilmesi ve sırtlarına yük vurulması haramdır" dediler.[251] Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar.[252] Bütün bunlar, onların Allah adına uydurdukları yalanlardır. Allah da onları uydurup durdukları şeyler yüzünden cezalandıracaktır.

139. Bir de şöyle dediler: "Bu hayvanların karnındaki yavrular erkeklerimize helâl, kadınlarımıza haramdır. Eğer yavru ölü doğarsa her iki taraf da ondan yiyebilir." Allah onları bu yakıştırmalarından dolayı cezalandıracaktır.[253] O her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[254]

140. Bilgisizlikleri yüzünden aptalca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar[255] gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır.[256]

141. Asmalı ve asmasız bağları, çeşitli tatlarda hurma ve ekinleri, zeytinleri ve narları, kimi bakımdan birbirine benzer, kimi bakımdan benzemez şekilde yaratıp yetiştiren Allah'tır.[257] Ürün verdiklerinde onların ürününden yiyin; mahsülün toplanıp biçildiği gün de, yoksulun hakkını verin.[258] Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.[259]

وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَٓا
اِلَّا مَنْ نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ
ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ
عَلَيْهَا افْتِرَٓاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فٖي بُطُونِ هٰذِهِ
الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى
اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فٖيهِ شُرَكَٓاءُ
سَيَجْزٖيهِمْ وَصْفَهُمْ اِنَّهُ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ
خَسِرَ الَّذٖينَ قَتَلُٓوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَٓاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ
ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٤٠﴾ وَهُوَ الَّذٖٓي
اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ
وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ
وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا
مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهٖ
وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ ﴿١٤١﴾

251 "Allah kulağı yarılan, salıverilen, erkekdişi ikizler doğuran, on defa yavruladığı için yük vurulmayan hayvanların adanmasını emretmemiştir; fakat kâfirler Allah adına yalan uyduruyorlar. Zâten onların çoğu aklını kullanmayan kimselerdir." (Mâide 5/103). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

252 Câhiliye devri Arapları bazı hayvanları putlarına kurban ederken Allah'ın adını değil, putların adını anarlardı.

253 "Hiçbir delile dayanmadan "Şu helâldir, bu haramdır" diye yalan söyleyerek Allah'a iftira etmeyin. Çünkü iftira ederek Allah'a yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar." (Nahl 16/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

254 "Şüphesiz senin Rabbin her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (En'âm 6/83). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

255 "Şöyle de: Allah'ın kulları için yarattığı zîneti, iyi ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" (A'râf 7/32). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz nimetleri kendinize haram ederek haddi aşmayın." (Mâide 5/87). Burada konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

256 İbni Abbas radıyallahu anhümâ, İslâmiyet'ten önce Arapların ne kadar câhil olduklarını görmek için bu âyetin okunmasını tavsiye etmiştir (Buhârî, Menâkıb 12).

257 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

258 Yoksulun hakkı, toplanan üründen verilmesi gereken zekâttır.

259 "Yiyin, için, ama israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez." (A'râf 7/31). İsrafla ilgili diğer âyetler ve bazı hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

142. Yük taşımaya elverişli ve yününden yararlandığınız hayvanları da yaratan O'dur. Allah'ın size verdiği rızıklardan yiyin, ama şeytanın izinden gitmeyin; çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır.[260]

143. Allah erkekli, dişili sekiz hayvan yarattı; bir çifti koyundan, bir çifti keçiden.[261] Şöyle de: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerin rahimlerinde bulunan yavrularını mı haram kıldı?[262] Eğer doğru söylüyorsanız, bana bir bilgiye dayanarak cevap verin."

144. Sekiz eşin bir çifti deveden, bir çifti de sığırdandır.[263] Şöyle de: "Allah, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerin rahimlerinde bulunan yavrularını mı haram kıldı?[264] Allah bunları size haram kılarken yoksa siz de orada mıydınız? Bir bilgiye dayanmadan insanları doğru yoldan saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?[265] Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[266]

وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًاۜ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ
عَدُوٌّ مُبِينٌۙ ﴿١٤٢﴾ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۚ مِنَ الضَّأْنِ
اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ
حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ نَبِّؤُ۫نِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَۙ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ
اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا
اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمْ كُنْتُمْ
شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ
عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾

260"Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Şeytanın izinden gidilmemesi ve onun insanın düşmanı olmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

261Bir önceki ve bir sonraki âyetler dikkate alınınca, burada dört tür yani dördü erkek, dördü dişi olmak üzere sekiz adet evcil ve eti yenen hayvandan söz edildiği görülür. "Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi." (Zümer 39/6). Bu âyette koyun ve keçi, bir sonraki âyette deve ve sığır olmak üzere, insanların faydalandığı bu dört tür hayvandan sekiz eş diye söz edilmektedir.

262"Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?" ifadesi bir sonraki âyette de geçmektedir.

263Bu ifadeyi bir önceki âyetle birlikte değerlendirmek gerekir.

264"Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?" ifadesi bir önceki âyette de geçmektedir.

265"Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir" ifadesinin geçtiği diğer yerler En`âm sûresi (6), 93. âyetin dipnotunda gösterilmiş; Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

266"Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez" ifadesi Âl-i İmrân 3/86'da da geçmiş ve geçtiği diğer âyetler orada gösterilmiştir.

145. Onlara şöyle de: "Bana vahyedilenler arasında, bir kimseye haram kılınmış yiyecekler olarak sadece ölmüş hayvan etini, akan kanı, bir pislik olan domuz etini, bir de Allah'a itaatsizlik olarak O'ndan başkası adına kesilen hayvanı buluyorum." Ancak kim başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan bunlardan yemek zorunda kalırsa, şunu bilsin ki, senin Rabbin çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[267]

146. Yahudilere de bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun sırt, bağırsak ve kemik yağları dışındaki iç yağlarını da onlara haram kıldık. Zulümleri yüzünden Biz onları böyle cezalandırdık.[268] Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz.

147. Eğer senin yalan söylediğini ileri sürerlerse, onlara şöyle de: "Rabbinizin merhameti pek geniştir. Ama azabı da öyle müşriklerden geri çevrilmez."[269]

148. Müşrikler[270] şöyle diyecekler: "Eğer Allah dileseydi biz de atalarımız da O'ndan başkasına ilâh diye tapmaz, hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık."[271] Onlardan öncekiler de Bizim azabımızı tadıncaya kadar peygamberleri böyle yalanlamışlardı.[272] Onlara şöyle de: "Bize gösterebileceğiniz bir bilgi ve belgeniz var mı? Siz sadece zan ve tahmine dayanarak yalan söylüyorsunuz."[273]

قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّماً عَلٰى
طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَماً
مَسْفُوحاً اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ
فِسْقاً اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ
وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى
الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذ۪ي ظُفُرٍۚ وَمِنَ
الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَٓا
اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَٓا اَوِ الْحَوَايَٓا اَوْ
مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ
وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ
ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍۚ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ
الْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا
لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكْنَا وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا
حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَاۜ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ
مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَاۜ اِنْ تَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

267"Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah

çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/173). Konu bu âyetin dipnotunda açıklanmış ve ilgili diğer âyetler orada zikredilmiştir. Bu âyette geçen "akan kan" ifadesiyle başka âyetlerde yalın olarak geçen "kan" ifadesi (Bakara 2/173; Mâide 5/3; Nahl 16/115) arasında bir anlam farkı yoktur. Burada, hayvan yaralandığında veya kesilirken vücudundan akan kandan söz edilmektedir.

268"Böylece onların üzerine bir alçaklık ve aşağılık damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerine inanmıyor, peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşmaları yüzünden oldu." (Bakara 2/61). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Allah Teâlâ'nın Yahudilere ölü hayvanların yağını haram kıldığını, fakat onların bu yağı eriterek sattıklarını ve parasını yediklerini söyleyerek onlara lânet etmiştir (Buhârî, Büyû 103, 112; Müslim, Müsâkât 71-74). İç yağının Müslümanlara helâl olduğu Peygamber Efendimizin bu konudaki tasviplerinden (takrirlerinden) de anlaşılmaktadır. Abdullah ibni Mugaffel der ki, "Hayber'in fethedildiği gün bir torba içyağı ele geçirmiştim. Bugün bundan hiç kimseye bir şey vermem" diyerek etrafıma bakındım. Bir de ne göreyim, Resûlullah gülümseyerek orada duruyor." (Müslim, Cihâd 72; Ebû Dâvûd, Cihâd 127; Nesâî, Dahâyâ 38).

269"Eğer senin yalan söylediğini iddia ederlerse, onlara şöyle de: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size âittir. Benim yaptıklarımdan siz, sizin yaptıklarınızdan da ben sorumlu değilim." (Yûnus 10/41).

"Kullarıma, Benim gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğumu bildir! Ancak azabımın da gerçekten pek acı olduğunu söyle!" (Hicr 15/49-50).

270Allah'tan başkasını ilâh yerine koyanlar.

271Onların bu iddiasına bir sonraki âyette ve dipnotunda cevap verilmektedir.

272"Onlardan öncekiler de peygamberleri böyle yalanlamışlardı" ifadesi Yûnus 10/39; Sebe' 34/45; Fâtır 35/25; Zümer 39/25; Mülk 67/18'de de geçmektedir.

273"Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En`âm 6/116). İnsanların zan ve tahmine göre hareket ettikleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

149. Şöyle de: "Tam ve kesin delil Allah'ındır.[274] Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi."[275]

150. Onlara şöyle de: "Haydi, bunları Allah'ın haram kıldığına şâhitlik edecek şâhitlerinizi çağırın."[276] Ancak onlar şâhitlik etse bile, sakın sen onlarla şâhitlik etme. Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışan, âhirete inanmayıp da başka varlıkları Rablerine denk tutan kimselerin arzularına uyma.[277]

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ
اَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ
يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا فَاِنْ شَهِدُوا
فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

274 Allah, insanlara doğru yolu göstermek için gerçeği açıklayacak, inkârcıların yalan söylediğini açık ve kesin bir şekilde ortaya koyacak delile sahiptir.

275 Bir önceki âyette geçtiği üzere "Eğer Allah dileseydi biz de atalarımız da O'ndan başkasına ilâh diye tapmaz, hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık" diyen putperestlere böyle cevap verilmektedir. Onların bu iddiaları başka âyetlerde de tekrarlanmaktadır (Nahl 16/35; Zuhruf 43/20).

"Eğer Allah insanların iradesini dışlamak, onlara günah işleme özgürlüğü vermemek sûretiyle hepsini zorla doğru yola iletmek isteseydi, kullarını o şekilde yaratırdı. Fakat O, peygamberler göndererek doğru yolu göstermiş, insanların doğru yolu kendi istek ve arzularıyla benimsemelerini istemiş, onlar doğru yolda yürümek isteyince de kendilerine yardım etmiştir. Bu konu Kur'an'da birçok defa tekrarlanmaktadır (bk. En`âm 6/35; Yûnus 10/99). Putperestlerin söylemek istedikleri şudur: "Eğer Allah, bizim Kendisinden başkasına ilâhlık yakıştırmamızı engelleyecek güçte olup da bizi engellemiyorsa, demek ki bizim Kendisinden başkasına ilâhlık yakıştırmamıza bir itirazı yoktur." Allah Teâlâ onların bu asılsız sözlerinin bir bilgi ve belgeye değil, zan ve tahmine dayandığını söylemekte (En`âm 6/148; Zuhruf 43/20), kullarının inkârcılığına râzı olmadığını belirtmektedir (Zümer 39/7).

"Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Ama onların anlaşmazlıkları sürüp gidecektir" (Hûd 11/118) âyeti de Cenâb-ı Hakk'ın hedefinin insanları denemek olduğunu göstermektedir.

276 Bu sûrenin 119. âyetinde, haram kılınan şeyleri Allah Teâlâ'nın ayrı ayrı haber verdiği belirtilmişti. 139. âyet ile 142-145. âyetlerde putperest Arapların, bazı yiyecekleri kendi başlarına helâl, bazılarını haram kıldıkları, hatta "Şunları erkekler, bunları kadınlar yiyebilir" dedikleri, daha da ileri giderek bu yasakları Allah'ın koyduğunu ileri sürdükleri ifade edilmişti. Bu âyette ise, onlar iddialarını ispata dâvet edilmekte, "Bunları Allah'ın haram kıldığına şâhitlik edecek şâhitleriniz varsa, çağırın gelsinler" denmektedir.

277 "Ey Davud, Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ-hevesine tâbi olma ki seni Allah yolundan saptırmasın." (Sâd 38/26). Doğru yoldan sapanların istek ve arzularına uymamayı tavsiye eden âyetler burada verilmiştir.

151. Onlara şöyle de: "Gelin, Rabbinizin size neyi haram kıldığını bildireyim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.[278] Ananıza babanıza iyi davranın.[279] Yoksul kalırız diye çocuklarınızı öldürmeyin.[280] Biz hem sizin hem de onların rızkını veririz.[281] Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve hayasızlığa yaklaşmayın.[282] Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini yasakladığı cana kıymayın.[283] Aklınızı kullanmanız için Allah size işte bunları emretti.[284]

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا
تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـٔاً وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناًۚ وَلَا
تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ
وَاِيَّاهُمْۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا
بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

278"Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler. Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler." (Bakara 2/165).

Peygamber Efendimiz "Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin Cennet'e veya Cehennem'e girmesini gerektiren iki etken nedir?" diye soran birine şu cevabı verdi: "Allah'a ortak koşmadan ölen Cennet'e girer; Allah'a şirk koşarak ölen de Cehennem'i boylar." (Müslim, Îmân 151).

Bir başka sefer de "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu Cehennem'e haram kılar" buyurdu (Buhârî, İlim 49; Müslim, Îmân 53).

279"Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir. Ana babaya özellikle yaşlandıkları ve bakıma muhtaç oldukları zaman nasıl ilgi gösterilmesi gerektiği İsrâ 17/23-24 ve dipnotlarında ele alınmıştır.

280Kur'ân-ı Kerîm İslâmiyet'ten önce Arapların muhtelif sebeplerle çocuklarını öldürdüklerini haber vermekte (En`âm 6/137) ve yoksulluk korkusuyla böyle bir cinâyetin işlenmemesini emretmektedir (İsrâ 17/31). Tekvîr sûresinde kıyamet tasvir edilirken bu konuya temasla:

"Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda: Günahı neydi de öldürüldü?" (Tekvîr 81/8-9) buyurulmaktadır. O günahsız yavruların sadece onları besleyememek korkusuyla değil, ileride anababalarını utandıracak bir iş yapabilecekleri endişesiyle, hatta "meleklerin Allah'ın kızı olduklarına" inanıldığı için onların da meleklere katılması düşüncesiyle öldürüldükleri söylenmektedir (bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Tekvîr 81/8-9'un tefsiri).

Abdullah ibni Mes`ûd şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem Efendimize: 'En büyük günah nedir?' diye sordum. Efendimiz de: 'Allah seni yarattığı halde O'na ortak koşmandır' diye cevap verdi. 'Sonra hangisidir?' diye sordum: 'Yemeğine ortak olacak endişesiyle çocuğunu öldürmendir' buyurdu." (Buhârî, Tefsîr 2/3, 25/2, Edeb 20; Müslim, Îmân 141, 142).

281"Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır." (İsrâ 17/31). Çocukları öldürmemekle ilgili âyetler burada, hadisler de Nahl 16/59'da zikredilmiştir. Rızkı Allah'ın verdiğiyle ilgili âyetler için Tâhâ 20/132'ye bakınız.

282"Şöyle de: "Rabbim, gizli ve açık her kötülüğü, her günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, Allah'ın, sağlam bir belgeyle bildirmediği şeylere ilâhlık yakıştırmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." (A`râf 7/33).

283"Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar. Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına, haklı bir gerekçeye dayanmadan kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezasını görür." (Furkân 25/68).

Haklı sebeple öldürme gerekçeleri vardır. Bunlar savaşta düşmanı öldürmek; canını veya malını almak isteyen bir saldırganı, canını ve malını savunurken öldürmek, bir yakınını haksız yere öldüren kimseye hâkim tarafından kısas uygulanmasıdır. İnsanın kendi canı Allah'ın ona verdiği bir emânet olduğu için intihar etmek de "haklı bir gerekçeye dayanmadan cana kıyma" yasağının kapsamına girer.

284Bu âyetin devamındaki iki âyette, Allah Teâlâ'nın bunları "düşünüp ders almamız", "Allah'a karşı gelmekten sakınmamız" için emrettiği belirtilmektedir.

152. Yetişkinlik çağına girinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın.[285] Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın.[286] Biz kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemeyiz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaleti gözetin.[287] Allah'a verdiğiniz sözde durun.[288] Allah, düşünüp ders almanız için size işte bunları emretti.[289]

153. İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın.[290] Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınmanız için size işte bunları emretti.[291]

154. Sonra yine Biz, iyilik edenlere[292] nimetimizi tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak, doğruyu göstermek ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya kitabı verdik.[293] Belki böylece onlar Rablerinin huzuruna çıkacaklarına iman ederler.[294]

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ
حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْم۪يزَانَ
بِالْقِسْطِۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۚ وَاِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ
اَوْفُواۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَۙ
﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاط۪ي مُسْتَق۪يمًا فَاتَّبِعُوهُۚ
وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ
سَب۪يلِه۪ۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى
الَّذ۪ي اَحْسَنَ وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

---

285 Âyetin buraya kadar olan kısmı İsrâ sûresi (17), 34. âyette de geçmektedir. "Yetimlere mallarını verin. Helâli haramla değiştirmeyin; onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu çok büyük bir günahtır." (Nisâ 4/2). Yetim haklarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

286 Hz. Şuayb de Medyen kavmine, "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın. Mal ve eşyanın değerini düşürerek kimsenin hakkını yemeyin" (A'râf 7/85); Eyke kavmine de aynı şekilde, "Ölçüyü tam yapın. Halka haksızlık ederek zarar verenlerden olmayın" (Şuarâ 26/181) diye emretmişti. Allah Teâlâ bizlere de ölçüyü tam yapmayı, doğru terazi ile tartmayı tavsiye etmekte, bunun daha hayırlı ve sonucunun daha güzel olduğunu hatırlatmaktadır (İsrâ 17/35). Ve "Tartıyı adaletle yapın; terazide bir şey eksiltmeyin" (Rahmân 55/9) buyurmaktadır. Eksik ölçüp yanlış tartanları "Ölçü ve tartıya hîle karıştıranların vay haline!" diye tehdit etmekte, bu kimselerin başkalarından alırken dolu dolu aldıklarını, fakat verirken yanlış ölçüp tarttıklarını söylemekte ve "Onlar bir gün diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı?" diye uyarmaktadır (Mutaffifîn 83/1-6). Resûl-i Ekrem de ölçüyü ve tartıyı eksik yapan milletlerin kıtlık ve geçim sıkıntısı çekeceklerini, başlarına zâlim yöneticilerin geleceğini haber vermiştir (İbni Mâce, Fiten 22; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 216-218, nr. 106).

287 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Nisâ 4/135).

288 "Aranızda sözleşme yaptığınızda Allah'a verdiğiniz sözü tam olarak tutun." (Nahl 16/91).

"Verdiğiniz sözde durun. Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34). İnsanın Allah'a verdiği söz, öncelikle O'na kulluk etme sözüdür; bu sebeple her kul Allah'ın emirlerini ve yasaklarını uygulayacak; yaptığı her türlü antlaşma ve sözleşme Allah'a verilen birer söz sayıldığından, onları da yerine getirecektir. İnsanın ana ve babasına, içinde yetiştiği topluma karşı görevleri de, onun yerine getirmesi gereken borçlarıdır.

289 Allah Teâlâ insanın düşünüp ders alması gerektiğini bazan bu ifadeyle (Ayrıca bk. A'râf 7/57; Nahl 16/90; Nûr 24/1, 27; Zâriyât 51/49), bazan "Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz!" (A'râf 7/3; Neml 27/62) diye, kimi zaman "Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Yûnus 10/3; Hûd 11/24, 30; Nahl 16/17; Mü'minûn 23/85; Sâffât 37/155; Câsiye 45/23; Hâkka 69/42), kimi zaman da "Öyleyse düşünmeniz gerekmez mi?" (Vâkıa 56/62) ifadeleriyle hatırlatmaktadır.

290 "Doğru yolu bildirmek Allah'a âittir." (Nahl 16/9). Allah Teâlâ, bu ve bundan önceki iki âyette on emir vermekte, bu emirlerin Kendi yolu olduğunu söylemektedir.

Bir gün Peygamber Efendimiz de böyle bir yol târifi yapmıştır: Önce yere düz bir çizgi çekmiş; ashâbına "İşte bu Allah'ın yoludur" buyurmuş; daha sonra bu çizginin sağına, soluna birtakım çizgiler daha çekmiş, sonra "Bunlar da birer yoldur. Ama bu yolların her birinin başında insanları o yollara çağıran bir şeytan vardır" buyurmuş, ardından da bu âyeti okumuştur (İbni Mâce, Mukaddime 1; Dârimî, Mukaddime 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 435, 465, III, 397).

291 Bundan önceki iki âyetin sonu da, bu âyetteki "Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınmanız için size işte bunları emretti" ifadesini andırmaktadır.

292 "İyilik edenlere" ifadesini, "Tevrat'ın içindeki ilâhî buyrukları iyi uygulayanlara" diye anlamak da mümkündür.

293 "Öfkesi geçince Mûsâ levhaları aldı. O levhalarda, Rablerinden korkanlara doğru yolu gösteren öğütler ve Allah'ın merhamet edeceği yazılıydı." (A'râf 7/154).

"Biz, önceki nesilleri helâk ettikten sonra, insanların kalbini aydınlatmak, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya o kitabı verdik ki, düşünüp öğüt alsınlar." (Kasas 28/43).

294 Bu sûrenin 91. âyetinde "Allah insanoğluna vahiy indirmemiştir, diyerek Allah'ı gereği gibi tanımadıkları" belirtilen İsrâiloğulları'na, "Mûsâ'nın insanlara bir nur ve bir yol gösterici olarak" Tevrat'ı getirdiği bildirilmişti. Bu âyette aynı konuya tekrar dönülmektedir.

155. Bu Kur'an da Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır;[295] ona uyun, Allah'ın rahmetine nâil olmak ve rızasını kazanmak için ona aykırı davranmaktan sakının.

156. "Kitap bizden önce yaşayan iki topluluğa indirildi, bizim onların okuduklarından haberimiz yoktu" demeyesiniz diye size de kitap indirdik.[296]

157. Veya "Bize de kitap indirilseydi onlardan daha doğru bir yolda olurduk" demeyesiniz diye size kitap indirilmiştir.[297] İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet gelmiştir.[298] Allah'ın âyetlerini yalanlamaya kalkışan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlimi olur mu?[299] Âyetlerimizden yüz çeviren ve halkı onlardan alıkoyanları bu tutumları yüzünden azabın en müthişiyle cezalandıracağız.

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُوٓا اِنَّمَٓا اُنْزِلَ
الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا
عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّٓا
اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّٓا اَهْدٰى مِنْهُمْ
فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ
عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا
سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

295 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır." (En`âm 6/92). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

296 Kâfirlerin "Yahudilere Tevrat, Hıristiyanlara İncil indirildi; bize ise kitap verilmedi. O kitapları okuyup anlayamadığımızdan içindeki bilgilerden de haberimiz yoktu" diye bir bahane ileri sürmemeleri için onlara da Kur'an verildiği belirtilmektedir.

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde, 'Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık' demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47). Kâfirlerin bize peygamber gelmedi diye bahane ileri sürmemesiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

297 "Onlar ise şöyle deyip duruyorlardı: "Öncekilerin kitapları gibi bizim de bir kitabımız olsaydı, biz de Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullardan olurduk." Oysa onlara kitap geldi, ama onu inkâr ettiler! Yakında görecekler." (Sâffât 37/167-170).

"Kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, başka hiçbir ümmetin erişemeyeceği kadar doğru yolda olacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Kendilerine uyarıcı geldiğinde ise, bu onların haktan daha çok uzaklaşmasına yol açtı." (Fâtır 35/42).

298 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

299 Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

158. Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi?[300] Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez.[301] Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de.[302]

159. Dinlerini parça parça edip de gruplara ayrılanlara gelince, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur.[303] Onların işi Allah'a kalmıştır; ileride Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecektir.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ
يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَۜ يَوْمَ
يَأْت۪ي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا
ا۪يمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ
ف۪ٓي ا۪يمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ انْتَظِرُٓوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ
(١٥٨) اِنَّ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا د۪ينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا
لَسْتَ مِنْهُمْ ف۪ي شَيْءٍۜ اِنَّمَٓا اَمْرُهُمْ اِلَى
اللّٰهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (١٥٩)

300 "O inkârcılar neyi bekliyorlar? Kendilerine meleklerin veya Rabbinin emrinin gelmesini mi? Daha öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Nahl 16/33). Melekler onların canlarını almak üzere gelirler, Allah'ın emri ise kıyametin kopmasıdır. İnkârcılar Allah'a inanabilmek için kendilerine de vahiy gelmesini (En`âm 6/124), göğün parça parça üstlerine düşmesini (İsrâ 17/92; Furkân 25/21) istemişlerdi. Muhtelif âyetlerde onlara, "Allah'ın bulut gölgeleri içinde meleklerle birlikte yanlarına gelmesini" bekliyorlarsa, böyle bir şey olduğu an dünyadaki hayatlarının da sona ereceği belirtilmektedir (Bakara 2/210; Fecr 89/22).

"Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?" (Muhammed 47/18).

301 Peygamber Efendimiz "Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş'in batıdan doğduğunu gören herkes o gün iman eder" buyurduktan sonra bu âyeti okudu:

"Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez." (En`âm 6/158; Buhârî, Tefsîr 6/9; Müslim, Îmân 248).

Resûl-i Ekrem, kıyametten önce olağanüstü on olayın meydana geleceğini haber vermiştir. Kıyametin büyük alâmetleri (eşrâtü's-sâ'a) diye bilinen bu mûcizeler şunlardır: "Güneş'in batıdan doğması; Deccâl'in gelmesi, konuşan bir hayvanın (dâbbetü'l-arz) yerden çıkması (bk. Neml 27/82); Ye'cûc ve Me'cûc'un yeryüzüne yayılması, bir dumanın (duhân) ortalığı kaplaması (bk. Duhân 44/10); biri doğuda, diğeri batıda, üçüncüsü de Arap Yarımadası'nda olmak üzere yere batma olaylarının meydana gelmesi; Yemen'den (Aden'den) bir ateşin çıkması ve Hz. Îsâ'nın yeryüzüne inmesi (Müslim, Îmân 248, Fiten 39, 40; Tirmizî, Fiten 21; Ebû Dâvûd, Melâhim 12). İşte bunun için Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Güneş batıdan doğmadan önce kim tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder." (Müslim, Zikir 43).

302 "Öyleyse o azabı bekleyin, sizinle beraber ben de bekleyeceğim." (A`râf 7/71; Yûnus 10/20, 102).

"Bekleyin bakalım. Biz de bekliyoruz." (Hûd 11/122).

"Şimdi sen onları kendi hallerine bırak ve bekleyedur; zâten onlar da bekliyorlar." (Secde 32/30).

303 Allah Teâlâ kullarını hep uyarmış, onlara şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine apaçık mûcizeler geldikten sonra anlaşmazlığa düşüp, birbiriyle çekişen kimseler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/105).

"İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın. Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınmanız için size işte bunları emretti." (En`âm 6/153).

"Fakat insanlar aralarındaki din bağını paramparça ettiler. Hepsi de sonunda yalnız Bize dönecektir." (Enbiyâ 21/93).

"Ama onlar aralarındaki inanç bağlarını paramparça ettiler. Her topluluk kendi inancıyla övünüp durur." (Mü'minûn 23/53).

"O müşrikler ki, dinlerini parçalayıp bölük pörçük olmuşlardır; her topluluk kendisininkiyle övünür, durur." (Rûm 30/32).

160. Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir.[304] Kimseye haksızlık edilmeyecektir.

161. Şöyle de: "Elbette Rabbim beni dosdoğru bir yola, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim'in sapasağlam dinine iletti.[305] İbrâhim hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

162. Şöyle de: "Namazım, bütün ibâdetlerim,[306] hayatım ve ölümüm yalnızca Âlemlerin Rabbi Allah içindir."[307]

163. "O'nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim."[308]

مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَاۚ وَمَنْ
جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ اِنَّن۪ي هَدٰين۪ي رَبّ۪ٓي اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۚ د۪ينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ
حَن۪يفًاۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ
اِنَّ صَلَات۪ي وَنُسُك۪ي وَمَحْيَايَ وَمَمَات۪ي
لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦٢﴾ لَا شَر۪يكَ لَهُۚ
وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا۬ اَوَّلُ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٦٣﴾

---

304 Bir kötülük yapanın sadece yaptığının karşılığını görmesi ilâhî adaletle yorumlanabilir. Ama bir iyilik edene Allah'ın on misli karşılık vermesi, O'nun eşsiz merhametinin eseridir. Şu âyetler bunu göstermektedir:

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

"Kim huzurumuza bir iyilikle gelirse, ondan daha hayırlısıyla karşılık bulur. Üstelik onlar o günün dehşetinden de güven içindedirler." (Neml 27/89).

"Kim güzel bir iş yaparsa, bu güzel işe karşılık Biz onun güzelliğini daha da arttırırız." (Şûrâ 42/23).

Şu âyet konuya daha bir açıklık getirmektedir: "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her

başağında yüz tane bulunan bir tohuma benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Bakara 2/261).

İyiliklerin en az karşılığının "bire on", hatta "bire yedi yüz" olduğunu Allah Teâlâ bir kudsî hadiste şöyle açıklamaktadır: "Kim bir iyilik etmek ister de yapamazsa, Cenâb-ı Hak bunu yapılmış mükemmel bir iyilik olarak kaydeder. Şâyet bir kimse iyilik etmek ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar. Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder. Şâyet insan bir kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar." (Buhârî, Rikâk 31, Tevhîd 35; Müslim, Îmân 207, 259).

Bir başka kudsî hadiste de Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım; kim Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım. Kim Bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, Ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım." (Müslim, Zikir 22; İbni Mâce, Edeb 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 153).

305 "Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır." (Bakara 2/130). Konuyla ilgili diğer âyetler ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

306 "Bütün ibâdetlerim" diye tercüme ettiğimiz "nüsük" kelimesi kurban ve hac anlamına da gelmektedir. Resûl-i Ekrem namaza durmak üzere tekbir aldığı zaman önce "Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim" (En`âm 6/79) âyetini, hemen ardından "Namazım, bütün ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm yalnızca Âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim" (En`âm 6/162-163) âyetlerini okur ve devamında uzunca bir dua yapardı (Müslim, Müsâfirîn 201; Ebû Dâvûd, Salât 118, 119; Tirmizî, Daavât 32; Nesâî, İftitâh 17).

307 "Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes." (Kevser 108/2).

308 Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'yı görmek istediğinde kendisine bunun mümkün olmadığı belirtilmiş; O'nun kendini dağa göstereceği, şâyet o sırada dağ yerinde durabilirse kendisinin de Cenâb-ı Hakk'ı görebileceği ona söylenmişti. Allah Teâlâ'nın dağa tecelli etmesi üzerine dağın parça parça olduğunu gören Hz. Mûsâ bu isteğinden dolayı tövbe etmiş ve:

"Seni görmeden iman edenlerin ilki de benim" (A`râf 7/143) demişti. Bu âyette de Resûl-i Ekrem "Müslümanların ilki benim" demekle, Allah'ın kendisine emrettiklerine, tebliğ ettiği esaslara herkesten önce baş eğip teslim olduğunu söylemektedir.

"Ve bana Müslümanların ilki olmam emredildi." (Zümer 39/12).

164. Şöyle de: "Allah her şeyin Rabbi iken ben kendime O'ndan başka Rab mi arayacağım?[309] Herkesin kazancı yalnız kendinedir. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.[310] Sonunda hepiniz Rabbinize döneceksiniz,[311] anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size tek tek bildirecektir."

165. Sizi yeryüzünün halifeleri yapan,[312] verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler[313] veren O'dur. Şüphesiz Rabbin çabuk ceza verendir; bununla beraber O çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[314]

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغ۪ي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍۜ
وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَاۚ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ
الَّذ۪ي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ
فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْۜ اِنَّ
رَبَّكَ سَر۪يعُ الْعِقَابِۘ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٦٥﴾

309"De ki: Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz, ey câhiller?" (Zümer 39/64). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

310"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez" ifadesi çeşitli âyetlerde (İsrâ 17/15; Fâtır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38) geçmektedir. Bu âyetler Hıristiyanlıktaki Hz. Îsâ'nın insanların günahını yüklendiği (aslî günah) inancının asılsız olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak kişi başkasını günaha teşvik eder de onun kötülük işlemesine sebep olursa, o günah hem işleyene, hem de sebep olana yazılır. Peygamber Efendimiz bunu şöyle açıklamıştır: "İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey eksilmez. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey eksilmez." (Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64; İbni Mâce, Mukaddime 14).

Resûl-i Ekrem Efendimiz ziyaretine gelen bir sahâbîye, kendisine çok benzeyen oğlunu göstererek "Bu senin oğlun mu?" diye sordu; o da yemin ederek çocuğun kendisine âit olduğunu söyledi. Onun bu tavrına gülen Allah'ın elçisi: "O çocuk senin günahından, sen de onunkinden sorumlu değilsiniz" buyurduktan sonra "Hiç kimse bir başkasının günahını taşımaz" âyetini okudu (Ebû Dâvûd, Diyât 2; Nesâî, Kasâme 41, 42; İbni Mâce, Diyât 26).

Şu âyetler de konuyu açıklamaktadır:

"Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. Zâlimlerin cezası işte budur." (Mâide 5/29).

"O iftirayı ortaya atanlar içinizden küçük bir gruptur. Onu kendiniz için şer sanmayın. Bilakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri işlediği günahın cezasını çekecektir. Ama onlardan bu işin elebaşılığını yapan kimseye daha büyük bir azap vardır." (Nûr 24/11).

"Onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceklerdir. Kıyamet gününde uydurdukları şeylerden dolayı sorguya çekileceklerdir." (Ankebût 29/13).

311"Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

312"Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım" deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih edip dururken, orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişlerdi." (Bakara 2/30). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiş, açıklama yapılmıştır.

313"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

314"Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir." (En'âm 6/12). Bu âyetin dipnotunda Cenâb-ı Hakk'ın merhametinin genişliği ile ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

A`RÂF SÛRESİ (7. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 206 âyettir. Adını 46 ve 48. âyetlerde geçen A`râf kelimesinden almaktadır. Cennet ile Cehennem'i birbirinden ayıran bölgedeki surun yüksek tepelerine A`râf adı verilmekte ve orada henüz Cennet'e giremeyen Ashâbü'l-A`râf (Ehlü'l-A`râf) bulunmaktadır. Bu sûrede; Allah'ın buyruklarına uyulması emredilmekte, Allah'a isyan edenlerin yok olup gittiği hatırlatılmakta, şeytana uymamak, onun tuzağına düşmemek, kimseye haksız yere saldırmamak, Allah'ın emirlerine karşı çıkmamak gerektiği anlatılmaktadır. Hz. Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb ve Mûsâ Peygamberlerin Allah'a inanmayanlarla mücâdelesi ve kâfirlerin nasıl yok olup gittiği dile getirilmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, zaman zaman A`râf sûresiyle akşam namazı kıldırmış, sûrenin yarısını birinci, diğer yarısını da ikinci rekâtta okumuştur.[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا
يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪
وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾ اِتَّبِعُوا مَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ
دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm Sâd.[2]

2. Bu, kendisiyle insanları uyarman,[3] mü'minlere öğüt vermen[4] için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın.[5]

3. Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost bilip ardından gitmeyin.[6] Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz![7]

---

1 Nesâî, İftitâh 67. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem akşam namazında bazan 50 âyetten meydana gelen Mürselât sûresini (Buhârî, Ezân 98; Müslim, Salât 173), bazan 49 âyetten meydana gelen Tûr sûresini (Buhârî, Ezân 99; Müslim, Salât 174) okumuştur. Ashâb-ı kirâmdan Zeyd ibni Sâbit, Medine valisi Mervân ibni Hakem'in akşam namazlarını hep kısa sûrelerle kıldırdığını görünce, onu Resûl-i Ekrem'in akşam namazlarını bazan Mâide, bazan A`râf sûreleriyle kıldırdığını söyleyerek uyarmıştır (Buhârî, Ezân 98; Ebû Dâvûd, Salât 127, 128; Nesâî, İftitâh 67).

2 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

3 "Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/6). Kur'an'ın, Resûl-i Ekrem'e, insanları uyarması için gönderildiğini belirten diğer âyetler burada verilmiştir.

4 "Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik. Onu Allah'tan korkan kimselere bir öğüt olsun diye indirdik." (Tâhâ 20/2-3).

"Kendilerine okunan bu kitabı sana indirmemiz mûcize olarak onlara yetmedi mi? Hiç şüphesiz bunda iman eden bir toplum için bir rahmet ve öğüt vardır." (Ankebût 29/51).

"Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69).

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29).

"Bu Kur'an ise, bütün insanlığa sadece bir öğüttür." (Sâd 38/87).

"Öğüt vermeye devam et; çünkü öğüt mü'minlere ve iman edecek olanlara fayda verir." (Zâriyât 51/55).

"Sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kâhinsin, ne de deli." (Tûr 52/29).

"And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Fakat hani ibret alacak olan?" (Kamer 54/17, 22, 32, 40).

"Halbuki Kur'an, âlemler için bir öğüttür ve uyarıcıdan başka bir şey değildir." (Kalem 68/52).

"Şüphesiz bu Kur'an, takvâ sahipleri için bir öğüttür." (Hâkka 69/48).

"Bu bir öğüttür; artık kurtulmayı dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Müzzemmil 73/19).

"Ancak bu Kur'an bir hatırlatma ve bir öğüttür." (Müddessir 74/54).

"Çünkü bu Kur'an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür. İsteyen ondan öğüt alır." (Abese 80/11-12).

"O bütün âlemler için bir öğüttür: İçinizden, dosdoğru bir yol tutmak isteyenler için." (Tekvîr 81/27-28).

"Öğüt fayda verse de, vermese de sen öğüt ver." (A`lâ 87/9).

5 İnkârcıların Peygamber'in dâvetini kabul etmeyip "Ona gökten bir hazine indirilmeli veya bir melek gelmeli değil miydi?" demelerinden veya bu tür sözlerinden dolayı Resûl-i Ekrem'in canının sıkıldığı, gönlünün daralıp içinde bir sıkıntı duyduğu (Hûd 11/12; Hicr 15/97), Kur'an'a inanmadılar diye üzüntüsünden neredeyse kendini yiyip bitirdiği (Kehf 18/6; Şuarâ 26/3) bilindiği için bu âyetle teselli edilmektedir.

6 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinmemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

7 "Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz!" ifadesi Neml 27/62 ve Hâkka 69/42'de de geçmektedir.

"Allah, düşünüp ders almanız için size işte bunları emretti." (En`âm 6/152). Bu âyetin sonuncu dipnotunda düşünüp ders alma konusundaki diğer âyetler gösterilmiştir.

Şu âyetler de insanların pek az düşünüp ders aldığını göstermektedir:

"İnanmaları için ne kadar gayret etsen de, insanların çoğu iman etmez." (Yûsuf 12/103).

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En`âm 6/116). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

4. Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti.[8]

5. Onlara azabımız geldiğinde, "Biz gerçekten zâlimmişiz" demekten başka sözleri olmamıştı.[9]

6. Elbette hem kendilerine peygamber gönderilen kimseleri hesaba çekeceğiz hem de onlara gönderilen peygamberleri sorgulayacağız.[10]

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا
بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ
دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا
اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ
اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾

8 "Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unuttukları zaman, bu defa onlara bütün nimetlerin kapılarını açtık. Sahip oldukları nimetlere bakıp iyice şımardıkları sırada onları ansızın yakalayıverdik de birden bire bütün ümitlerini yitirdiler." (En`âm 6/44).

"Onların sayıları ve servetleri artınca, "Atalarımız da böyle sıkıntılar ve mutluluklar yaşamışlardı" demeye başladılar. Biz de onları beklemedikleri bir sırada ansızın yakalayıverdik." (A`râf 7/95).

"Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

"Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; ama Allah onların tuzak kurdukları binalarını temellerinden sarstı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü ve azap onlara hiç beklemedikleri yerden geliverdi." (Nahl 16/26).

"Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız." (İsrâ 17/68). Allah'ın azabından güvencede olunamayacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

"Biz, zulmü âdet haline getirmiş nice beldeyi kırdık geçirdik de, sonra yerlerine başka kavimler getirdik." (Enbiyâ 21/11).

"Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecektir. Onu geri çevirmeye güçleri yetmeyeceği gibi, kendilerine süre de verilmeyecektir." (Enbiyâ 21/40).

"Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeyi helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır." (Hac 22/45).

"Bu azap da onlara hiç ummadıkları bir anda ansızın geliverir." (Şuarâ 26/202).

"Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri! Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz." (Kasas 28/58).

"Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir zamanı olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi. Zâten o, farkına varmadıkları bir sırada onlara ansızın gelecektir." (Ankebût 29/53).

"Rabbimizi tesbih ederiz" dediler. "Doğrusu biz kendimize yazık etmişiz." (Kalem 68/29). Bu âyetin öncesine ve sonrasına bakınız.

"Yoksa siz semâdakinin, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız, yer sallanıp duruyor..." (Mülk 67/16).

9 "Dediler ki: "Vah bize! Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz!" Biz onları biçilmiş ekin, sönmüş ateş gibi yapıncaya kadar; böylece feryat edip durdular." (Enbiyâ 21/14-15).

"Andolsun ki Rabbinin azabından onlara azıcık bir şey dokunsa, "Eyvah bize!" derler. Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz." (Enbiyâ 21/46).

"Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

"Hiç farkında olmadığınız bir sırada azap ansızın gelip çatmadan önce, Rabbinizden size indirilen en güzel söze uyun." (Zümer 39/55).

"Azabımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik" dediler." (Mü'min 40/84).

"Böylece günahlarını itiraf ederler. Uzak olsun ateş ehli Allah'ın rahmetinden!" (Mülk 67/11).

10 Âhirette Allah Teâlâ kendilerine peygamber gönderilen kimselere "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diye seslenecektir (Kasas 28/65).

"Tutuklayın onları; çünkü sorguya çekilecekler." (Sâffât 37/24). İnsanların hesaba çekileceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

Öte yandan "Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da: "Bizim bir bilgimiz yok; gaybı sadece Sen bilirsin" diyecekler." (Mâide 5/109).

Bu tür sorgulamaların çarpıcı örneklerinden biri şu âyette görülmektedir:

"Allah: "Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?" buyurduğu zaman Îsâ der ki: "Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı sadece Sen bilirsin." (Mâide 5/116).

Şu hadîs-i şerîfte de belirtildiği gibi, herkes sorumlu olduğu için mutlaka sorguya çekilecektir: "Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek âilesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğü sürüden sorumludur." (Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20).

7. Sonra olup bitenleri kendilerine ilâhî ilmimizle kesin bir şekilde anlatacağız. Çünkü Biz hiçbir zaman onlardan uzak olmadık.

8. Gerçek tartı o gün olacaktır.[11] Kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar murada erenlerdir.[12]

9. Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar âyetlerimizi inkar etmeleri ve zulümleri yüzünden kendilerine yazık edenlerdir.[13]

10. Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık.[14] Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz![15]

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ
﴿٧﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ
خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾
وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ
فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

---

11 "Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız." (Enbiyâ 21/47).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

12 Bu ifade Mü'minûn sûresi (23), 102. âyette de aynen geçmektedir.

"Terazide kimin iyi amelleri ağır basarsa, hoşnut olacağı bir hayattadır." (Kâria 101/7-8).

Resûl-i Ekrem'in, kıyamet günü kelime-i şehâdetin tartıda pek ağır geleceğini (Tirmizî, Îmân 17; İbni Mâce, Zühd 35), "elhamdülillâh" demenin mizanı sevapla dolduracağını (Müslim, Tahâret 1), Abdullah ibni Mes`ûd'un ince ve çelimsiz bacaklarının, amellerin tartıldığı terazide Uhud dağından daha ağır çekeceğini (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 114, 420-421) söylemesi, iyilik ve kötülüklerin bizim bilemeyeceğimiz bir yöntemle tartılıp değerlendirileceğini göstermektedir.

13 "Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Onlar Cehennem'de ebedî kalacaklardır." (Mü'minûn 23/103).

"Kimin amelleri de hafif gelirse, onu kucaklayacak olan Hâviye'dir. Hâviye'nin ne olduğunu biliyor musun? O kızgın bir ateştir." (Kâria 101/8-11).

14 "Orada hem sizin için, hem de rızkını sizin vermediğiniz canlılar için geçim kaynakları yarattık." (Hicr 15/20).

İnsana verilen geçim kaynakları Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"İnsan yediklerine bir baksın. Biz bol bol yağmur yağdırdık. Sonra toprağı özel şekilde yardık. Böylece ondan ekinler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, bol ağaçlı bahçeler, meyveler, otlaklar bitirdik. Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir." (Abese 80/24-32; ayrıca bk. Tâhâ 20/53; Secde 32/27).

15 "Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez." (Bakara 2/243). Bu âyet Yûnus 10/60; Yûsuf 12/38; Neml 27/73 ve Mü'min 40/61'de de geçmektedir.

"Hani Rabbiniz size şunu da bildirmişti: Eğer şükrederseniz, elbette size daha çok veririm; ama nankörlük ederseniz, gerçekten de Benim azabım pek çetindir." (İbrâhim 14/7).

"O size Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. İnsan gerçekten çok zâlim, çok nankördür." (İbrâhim 14/34; ayrıca bk. Nahl 16/18).

"Aslında onlar, hem nimeti Allah'ın verdiğini biliyor, hem de o nimeti inkâr ediyorlar. Zâten onların çoğu nankördür." (Nahl 16/83).

"Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!" (Mü'minûn 23/78; Secde 32/9; Mülk 67/23).

"Onlar Süleyman'ın isteğine göre kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar, yerlerinden kalkmaz kazanlar yaparlardı. Şükür içinde çalışın, ey Davud hânedanı! Doğrusu, kullarımdan gereği gibi şükredenler pek azdır." (Sebe' 34/13).

"Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin." (Sebe' 34/15).

"Biz orada nice hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik; içinden pınarlar fışkırttık. O hurmalıkların ve üzüm bağlarının ürünlerinden yesinler diye. Halbuki bunları onlar yapmadı. Hâlâ şükretmeyecekler mi?" (Yâsîn 36/34-35).

İnsanın şükretmesini Allah Teâlâ'nın önemsediği şöyle ifade buyurulmaktadır:

"İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat yine de O, kullarının inkârına râzı olmaz. Şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur." (Zümer 39/7).

"Dinlenmeniz için geceyi, işlerinizi göresiniz diye de gündüzü sizin için var eden Allah'tır. Doğrusu Allah insanlar üzerinde pek büyük lütuf sahibidir; ancak insanların çoğu şükretmiyor." (Mü'min 40/61).

11. Kuşkusuz sizi yarattık,[16] sonra size şekil ve biçim verdik. Daha sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin!" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. O secde edenlerden olmadı.[17]

12. Allah ona "Sana secde etmeni emrettiğim halde niçin secde etmedin?" diye sordu.[18] İblis de "Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi.[19]

13. Allah, İblis'e "Öyleyse in o Cennet'ten! Orada büyüklük taslamaya hakkın yok.[20] Defolup git![21] Artık sen aşağılıklardan birisin" buyurdu.

14. İblis de "İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana yaşama fırsatı ver" dedi.[22]

15. Allah "Tamam, artık sen kendisine yaşama fırsatı verilenlerden birisin" dedi.[23]

16. Bunun üzerine şeytan şunları söyledi: "Mâdemki beni azgınlığımdan ötürü suç işlemeye mahkûm ettin,[24] o halde ben de kullarını azdırmak için Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım."[25]

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا
اِبْل۪يسَۜ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِد۪ينَ ﴿١١﴾ قَالَ
مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَۜ قَالَ اَنَا۬
خَيْرٌ مِنْهُۚ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ ط۪ينٍ
﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ
تَتَكَبَّرَ ف۪يهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِر۪ينَ
﴿١٣﴾ قَالَ اَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ
اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي
لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَق۪يمَۙ ﴿١٦﴾

---

16 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur." (En'âm 6/2). Bu âyetin dipnotunda insanın çamurdan yaratılmasıyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

17 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). Bu âyetin dipnotlarında Âdem'e secdenin mâhiyeti ve İblis hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

18 "Allah buyurdu ki: 'Ey İblis! Ne diye secde edenlerle beraber olmadın?' İblis şöyle dedi: 'Ben, Senin kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan yarattığın bir insana aslâ secde edemem." (Hicr 15/32-33).

"Allah buyurdu: "Ey İblis, Kendi ellerimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü taslıyorsun, yoksa hakikaten yücelerden misin?" (Sâd 38/75). İblis ile Allah Teâlâ arasında geçen konuşmaların devamı Hicr 15/34-44 ve Sâd 38/75-85'de verilmektedir.

19 "Biz insanı kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan yarattık. Daha önce de cinleri bedenin gözeneklerine işleyen zehirli ateşten yarattık." (Hicr 15/26-27). Âdem'in topraktan yaratılmasıyla ilgili âyetler En'âm sûresi (6), 2. âyetin dipnotunda gösterilmiştir. Resûl-i Ekrem de bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Melekler

nurdan, cinler zehirli ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) yaratılmıştır." (Müslim, Zühd 60).

20 "Şüphesiz O, büyüklük taslayanları sevmez." (Nahl 16/23). Büyüklük taslamanın kötülüğüyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18). Şeytanın Cennet'ten kovulmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

22 "İblis: 'Öyleyse Rabbim! İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana yaşama fırsatı ver' dedi." (Hicr 15/36; Sâd 38/79). Şeytanın kıyamete kadar öldürülmeyip kendine yaşama fırsatı verilmesini istemesi, onun âhiret hayatının var olduğunu bildiği halde Allah Teâlâ ile çekişmeye cüret ettiğini göstermektedir.

23 Bu âyet Hicr 15/37; Sâd 38/80'de de geçmektedir.

24 Şeytan; Allah'ın emrini dinlemediği, O'na karşı kibirli davrandığı, hatasından dolayı tövbe etmediği için suç işlemeye yöneldiğini görmemiş, başına gelen felâketten kendini değil Allah'ı sorumlu tutmuş, Hz. Âdem gibi Cenâb-ı Hak'tan bağışlanma dileyeceği yerde, intikam almak için süre istemiştir. Âdem ise yaptığı hatayı anlamış, nasıl tövbe edeceği konusunda Rabbinden öğrendiği kelimelerle dua etmiş, Allah da tövbesini kabul etmişti (Bakara 2/37).

Hz. Âdem'in hatasını kabul ederek ve Rabbine boyun eğerek kazandığı mertebe şeytanı hem ona hem de onun soyuna düşman etmiş ve aşağıdaki âyette belirtildiği gibi çeşitli oyunlarla insanları baştan çıkaracağını ve onların çoğunu azdıracağını iddia etmiş, sadece Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir şey yapamayacağını söylemiştir (Hicr 15/40; Sâd 38/82-83).

Allah Teâlâ da şeytanın iyi insanları baştan çıkaramayacağı gerçeğini pekiştirerek "Elbette kullarım üzerinde senin zorlayıcı bir gücün yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter" (İsrâ 17/65) buyurmuştur.

25 "Senin kullarından bir kısmını tarafıma çekeceğim." (Nisâ 4/118).

"İblis şöyle dedi: "Rabbim! Mâdemki beni suç işlemeye yönelttin, öyleyse ben de yeryüzünde günahları onlara çok cazip göstereceğim ve kesinlikle hepsini baştan çıkaracağım." (Hicr 15/39).

"Eğer bana kıyamete kadar süre verirsen, pek azı dışında, onun soyunu elbette hâkimiyetim altına alacağım." (İsrâ 17/62).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Şeytan 'Yâ Rabbî! İzzetine yemin ederim ki, Kulların can taşıdığı sürece onları azdıracağım' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ da 'İzzetim ve celâlim hakkı için onlar Benden bağışlanma diledikleri sürece Ben de onları bağışlayacağım' buyurdu." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 29, 41, 76; Ebû Ya'lâ, el-*Müsned* [Esed], II, 458, 530).

Resûl-i Ekrem'in söylediğine göre şeytan her vesileyle insanın önüne çıkar, yolunu keser, iyi ve güzel işler yapmasına engel olmaya çalışır. Bir kimse Müslüman olacağı sırada şeytan ona, atalarının dinini bırakmakla iyi yapmadığını; hicret ederken yurdunu, yuvasını bırakıp gitmenin, gurbette yalnız kalmanın çok zor olduğunu; savaşa gitmenin mal ve can kaybına yol açtığını, ölürse servetinin paylaşılıp karısının başkaları tarafından nikâhlanacağını söyleyerek caydırmaya çalışır. Ama Müslüman onun baştan çıkarmak için söylediği bu sözlere aldırmaz; doğru bildiğini yapar ve Allah'ın cennetini kazanır (Nesâî, Cihâd 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 483; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VI/2, 1176-1195, nr. 2979).

17. "Sonra onlara elbette önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulmayacaksın."[26]

18. Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım."[27]

19. "Ey Âdem! Sen de eşinle beraber Cennet'e yerleşin. Dilediğiniz nimetlerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz."[28]

20. Bunun üzerine şeytan, edep yerlerini birbirine göstermek için onlara vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı, melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı."[29]

21. Ve onlara: "Ben iyiliğiniz için size öğüt veriyorum" diye de yemin etti.

22. Böylece onları parlak sözlerle aldattı.[30] O ağacın meyvesini tattıkları zaman edep yerleri açılıverdi, onlar da Cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştılar.[31] Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı, şeytan sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır demedim mi?"[32] diye seslendi.

ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْد۪يهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْۜ وَلَا تَجِدُ
اَكْثَرَهُمْ شَاكِر۪ينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُ۫مًا
مَدْحُورًاۜ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ
مِنْكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٨﴾ وَيَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ
وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا
تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِم۪ينَ
﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا
وُ۫رِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا
رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ
اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِد۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي
لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَۙ ﴿٢١﴾ فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ
فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۜ وَنَادٰيهُمَا
رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ
لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٢٢﴾

---

26 "Gerçekten de İblis'in onlar hakkındaki zan ve tahmini doğru çıktı, çünkü bazı mü'minler hâriç çoğu ona uyup gittiler. Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/20-21).

27 "Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse çık oradan! Çünkü sen artık kovulmuş birisin!" (Hicr 15/34).

"Allah şöyle buyurdu: "Haydi defol! Onlardan kim sana uyarsa, hepinizin cezası elbette yaptıklarınızın tam karşılığı olmak üzere Cehennem'dir." (İsrâ 17/63).

"Dilesek Biz herkese hidâyet verirdik. Fakat Benim "Cinlerin ve insanların bütün inkârcılarıyla Cehennem'i dolduracağım." şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir." (Secde 32/13).

"Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"Cehennem'i seninle ve sana uyanların hepsiyle birden dolduracağım." (Sâd 38/85).

28 Bu âyet, bir iki kelime farkıyla Bakara 2/35'te de geçti; âyette sözü edilen ağaç ve "zâlimlerden olma" konuları hakkında orada bilgi verildi.

29 "Derken, şeytan ona vesvese verdi ve: "Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını, aslâ yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim mi?" dedi." (Tâhâ 20/120).

30 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Mü'min kötülüğe yatkın olmadığı için kolayca aldatılabilir" (Ebû Dâvûd, Edeb 6; Tirmizî, Birr 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 394) buyurmuştur. Hz. Âdem ile Havva da kötülüğün ne olduğunu bilmediklerinden şeytana kolayca aldanmışlardır. Şeytanın önce Havva'yı, onun vasıtasıyla Âdem'i kandırdığı görüşü İslâmî kaynaklarda mevcut değildir.

31 Âdem ile Havva'nın mahrem yerlerini hemen örtmeye çalışmaları, utanma ve mahrem yerlerini gizleme duygusunun insana daha yaratılırken verildiğini göstermektedir. Şeytan, kendisine düşman bildiği insanı yenmek için öncelikle onun en zayıf yanı olan cinsellik duygusunu harekete geçirmeye, onu soyarak utanma duygusunu yok etmeye çalışmıştır. Şeytanın işbirlikçilerinin de her devirde aynı yöntemi uyguladıkları anlaşılmaktadır.

32 "Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23. Onlar şöyle dediler: "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz."[33]

24. Allah şöyle buyurdu: "Birbirinize düşman olarak Cennet'ten inin! Yeryüzünde yerleşip belli bir zamana kadar orada faydalanacaksınız."[34]

25. "Orada yaşayacak, orada ölecek ve oradan diriltileceksiniz!"[35]

26. Ey Âdemoğulları! Size hem edep yerlerinizi örtecek, hem de vücudunuzu süsleyecek elbise indirdik.[36] Ama takvâ elbisesi[37] daha hayırlıdır. Bunlar, insanlar düşünüp akıllarını kullansınlar diye Allah'ın gönderdiği âyetlerdendir.[38]

27. Ey Âdemoğulları! Şeytan, anne ve babanızın edep yerlerini birbirlerine göstermek için elbiselerini soyarak onları Cennet'ten çıkardığı gibi, sakın sizi de aldatmasın; çünkü şeytan ve soyu sizin onları görmeyeceğiniz yerlerden sizi görürler.[39] Şüphesiz Biz, şeytanları, iman etmeyenlere dost yaptık.[40]

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا
وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ
اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ
مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ ف۪يهَا
تَحْيَوْنَ وَف۪يهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾
يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَار۪ي
سَوْاٰتِكُمْ وَر۪يشًاۜ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ
ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾
يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَٓا
اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا
لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَاۜ اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ
وَقَب۪يلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْۜ اِنَّا جَعَلْنَا
الشَّيَاط۪ينَ اَوْلِيَٓاءَ لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

---

33 "Doğru yoldan saptıklarını anlayıp yaptıklarına pişman olunca dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa her şeyi kaybedenlerden olacağız." (A`râf 7/149).

34 "Biz de onlara: "Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin. Orada yerleşip belli bir zamana kadar faydalanacaksınız" dedik." (Bakara 2/36). "Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin. Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38).

35 "Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız." (Tâhâ 20/55). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 "Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı; kimi dağlardan mağaralar meydana getirdi; sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler, düşmandan koruyacak zırhlar yarattı. O, Kendisine boyun eğesiniz diye size olan nimetini işte böyle tamamlar." (Nahl 16/81).

37 Takvâ elbisesi; iman, sâlih amel, güzel bir hayat tarzı ve Allah'tan korkup utanarak mahrem yerlerini örtmek demektir. Ayrıca takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

38 Örtünme problemi bütün insanların ortak meselesi olduğu için bu âyette Allah Teâlâ "Ey Âdemoğulları!" diye seslenerek bütün insanlığı örtünme konusunda düşünmeye dâvet etmekte, akıllarını kullanmaya ve böylece ana ve babalarını kandıran şeytanın tuzağına bir daha düşmemeye çağırmaktadır.

39 Resûl-i Ekrem Efendimiz, "Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır" hadîs-i şerîfiyle (Buhârî, İ'tikâf 8, 11; Müslim, Selâm 23-25) onun bu özelliğine işâret etmektedir.

40 Allah Teâlâ, "Ey Âdem! Bu İblis; senin de, eşinin de düşmanıdır. Dikkat edin, sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın! Yoksa sıkıntı çekersin" âyetiyle şeytanın mü'minlere düşman olduğunu hatırlatmış (Tâhâ 20/117), bize de şeytanın secde emrine uymayan bir âsî olduğunu hatırlatarak "Onlar size düşman iken, Beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz?" (Kehf 18/50) diye uyarmıştır. Burada şu âyeti de hatırlamalıdır:

"Gerçekte onun iman eden ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur. Şeytanın zorlayıcı gücü sadece onu dost edinenler ve onun tesiriyle Allah'a ortak koşanlar üzerindedir." (Nahl 16/99-100).

وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا
اٰبَٓاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ
وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ كَمَا بَدَاَكُمْ
تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَر۪يقًا هَدٰى وَفَر۪يقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ
الضَّلَالَةُ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاط۪ينَ اَوْلِيَٓاءَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

28. O imansızlar çirkin bir iş yaptıkları zaman "Atalarımızın da böyle yaptığını gördük ve bunu bize Allah emretti" derler.[41] Sen de şöyle de: "Allah hiçbir zaman hayâsızlığı, ahlâksızlığı emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"[42]

29. Şöyle de: "Rabbim adaletli olmayı[43] emretti. Her secde ettiğinizde yüzünüzü dosdoğru O'na çevirin ve sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetinizle O'na yalvarın.[44] Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz."[45]

30. O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri haketti.[46] Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler,[47] yine de kendilerini doğru yolda sanırlar.[48]

41 "Onlara 'Allah'ın indirdiğine uyunuz' dendiği zaman, 'Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız' derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Şöyle de: 'Rabbim, gizli ve açık her kötülüğü, her günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, Allah'ın, sağlam bir belgeyle bildirmediği şeylere ilâhlık yakıştırmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.'" (A`râf 7/33).

"Hiçbir delile dayanmadan 'Şu helâldir, bu haramdır' diye yalan söyleyerek Allah'a iftira etmeyin. Çünkü iftira ederek Allah'a yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar." (Nahl 16/116).

43 Her türlü haksızlıktan, aşırılıktan uzak durmayı, her konuda dürüst ve ölçülü olmayı emretti.

"Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin." (Nisâ 4/135). Adaletle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

44 "Kâfirler hoşlanmasa da, siz bütün samimiyetinizle sadece Allah'a yönelerek O'na yalvarın." (Mü'min 40/14). Konuyla ilgili âyetler ve bir hadis için buraya bakınız.

45 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz." (En`âm 6/94). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

"Mahlûkatı önce yaratan ve sonra dirilten de O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır." (Rûm 30/27).

"Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/79).

Resûl-i Ekrem "Kıyamet günü yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah'ın huzurunda toplanacaksınız" buyurduktan sonra şu âyeti okudu:

"Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz." (Enbiyâ 21/104) (Buhârî, Enbiyâ 48; Müslim, Cennet 58).

46 "Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti." (Nahl 16/36).

"Sizi yaratan O'dur; sonra kiminiz kâfir oluyor, kiminiz mü'min." (Tegâbün 64/2).

"Başa gelen musibet yalnız Allah'ın izniyledir. Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

47 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinmemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

48 "Yaptıkları yüzünden en çok zarar görecekleri size bildirelim mi?" Onlar, iyi bir iş yaptıklarını zannetmelerine rağmen, dünya hayatında yaptıkları çalışmalar boşa giden insanlardır. Onlar Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir. Bu yüzden de bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Biz, kıyamet gününde onlara hiçbir değer vermeyeceğiz." (Kehf 18/103-105).

"Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/37).

31. Ey Âdemoğulları! Namaz kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi giyin.[49] Yiyin, için, ama israf etmeyin.[50] Çünkü Allah israf edenleri sevmez.[51]

32. Şöyle de: Allah'ın kulları için yarattığı zîneti, iyi ve temiz rızıkları kim haram kıldı?[52] Şöyle söyle: "Bunlar dünya hayatında iman edenler içindir; kıyamet gününde de sadece onların olacaktır." Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklarız.

33. Şöyle de: "Rabbim, gizli ve açık her kötülüğü, her günahı,[53] haksızlık edip ölçüyü aşmayı, Allah'ın, sağlam bir belgeyle bildirmediği şeylere ilâhlık yakıştırmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."[54]

34. Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler.[55]

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ خُذُوا ز۪ينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا
وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُواۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِف۪ينَ
۝٣١ قُلْ مَنْ حَرَّمَ ز۪ينَةَ اللّٰهِ الَّت۪ٓي اَخْرَجَ لِعِبَادِه۪
وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِيَ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٣٢ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ
رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ
وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًا وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ۝٣٣ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ
لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ۝٣٤

49 Câhiliye devrinde, Kureyş kabilesine mensup olmayan Araplar, erkeğiyle, kadınıyla Kâbe'yi çırılçıplak tavaf ederdi. Bu âyet o âdeti kaldırmak üzere inmiş (Müslim, Hac 152, Tefsîr 25); ancak hükmünü sadece Kâbe tavafıyla sınırlamayıp, bütün ibâdetlerde ve bütün mescidlerde kula yaraşan şeyin, Rabbinin huzuruna çıktığının bilincine vararak güzel ve temiz elbiseler giymek olduğunu bildirmiştir.

50 Resûl-i Ekrem "İsraf etmeden ve kibirlenmeden yiyin, için, sadaka verin, giyip kuşanın" buyurmuş (Buhârî, Libâs 1, bab başlığında; İbni Mâce, Libâs 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 181, 182), "Allah Teâlâ'nın, verdiği nimetleri kulunun üzerinde görmekten memnun olacağını" belirtmiş (Tirmizî, Edeb 54; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 311), yeme içme konusunda da şu ölçüyü koymuştur: "Hiçbir kimse midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırma-

lıdır (Tirmizî, Zühd 47; İbni Mâce, Et`ıme 50; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V. 336-338, nr. 2265).

51 "Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez." (En`âm 6/141).

"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya hakkını ver; ama sakın malını israf ederek saçıp savurma!" (İsrâ 17/26).

"Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlar, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar." (Furkān 25/67).

52 "Bilgisizlikleri yüzünden aptalca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır." (En`âm 6/140).

"Onlara şöyle de: "Haydi, bunları Allah'ın haram kıldığına şâhitlik edecek şâhitlerinizi çağırın." (En`âm 6/150).

"Onlara şöyle sor: "Söyleyin bakalım! Niçin Allah'ın size ikram ettiği rızkın bir kısmını haram, bir kısmını da helâl kabul ettiniz?" Şöyle de: "Böyle yapmanıza Allah mı izin verdi, yoksa Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?" (Yûnus 10/59).

"Hiçbir delile dayanmadan "Şu helâldir, bu haramdır" diye yalan söyleyerek Allah'a iftira etmeyin. Çünkü iftira ederek Allah'a yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar." (Nahl 16/116).

Temiz yiyecekleri bazı gerekçelerle dilediklerine yasaklama yetkisinin sadece Allah'a âit olduğu şöyle ifade edilmektedir:

"Yahudilerin uyguladığı zulümler ve pek çok insanı Allah yolundan uzaklaştırmaları yüzünden daha önce kendilerine helâl kılınmış birtakım temiz yiyecekleri, Biz onlara haram kıldık." (Nisâ 4/160).

53 "Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve kötülüğe yaklaşmayın." (En`âm 6/151). Burada konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

54 Bunlar şeytanın insana telkin ettiği bazı kötülükler olup bu durum bir başka âyette şöyle anlatılır:

"Şeytan sizi kötü olanı ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya, Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeye kışkırtır." (Bakara 2/169).

İnsanların Allah hakkında bilmeden söyledikleri yalanlar vardır. Ehl-i kitabın "Allah oğul edindi" demesi (Bakara 2/116), Yahudilerin "Üzeyir Allah'ın oğlu", Hıristiyanların da "Îsâ Allah'ın oğlu" diye iftira etmesi (Tevbe 9/30) bu tür yalanlardandır.

55 Bu âyet Yûnus sûresi (10), 49. âyette de geçmektedir. "Hiçbir millet ecelini ne öne alabilir, ne de geciktirebilir." (Hicr 15/5; Mü'minûn 23/43).

"Fakat onları belirlenen zamana kadar erteler. Ecelleri dolunca onu ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler." (Nahl 16/61).

"Çünkü eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü Allah geri bırakacak değildir." (Münâfikūn 63/11).

Allah'ın insana verdiği ömrün süresi de böyledir:

"Allah'ın takdir ettiği ecel gelecek olursa aslâ ertelenmez." (Nûh 71/4).

35. Ey Âdemoğulları! İçinizden size âyetlerimi anlatan peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır, güzel işler yaparak kendini düzeltirse, onlara ne korku vardır ne de keder.[56]

36. Âyetlerimizi yalanlayan ve kibirlenip onlardan yüz çevirenlere gelince,[57] işte onlar cehennemliktir, hep ateşte kalacaklardır.

37. Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir?[58] Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek.[59] Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler.[60] Ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler.[61]

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ اِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَات۪ي فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾
وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَٓا
اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ
﴿٣٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَص۪يبُهُمْ
مِنَ الْكِتَابِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا
يَتَوَفَّوْنَهُمْۙ قَالُٓوا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا
عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِر۪ينَ ﴿٣٧﴾

---

56 "Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin. Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38).

"Allah onlara 'Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?' diye soracak." (En`âm 6/130).

"Buyurdu ki: 'Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin! Size Benden bir hidâyet rehberi gelir de, kim o rehberime uyarsa, aslâ yolunu şaşırmaz ve âhirette de sıkıntı çekmez.'" (Tâhâ 20/123).

57 "Şüphesiz O, büyüklük taslayanları sevmez." (Nahl 16/23). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlara 'Allah'tan başka ilâh yok' denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer

âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

58 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir" ifadesi ilk olarak En`âm sûresi (6), 21. âyette geçmiş ve bu ifadenin geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler ise Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

59 Onların âhirette hiçbir kısmetleri olmadığı için iyilik adına ellerine sadece kendilerine takdir edilen ömür ve rızık geçecek, âhirette de cezalarını çekecekler.

60 "Sonra da sorulur onlara: Nerede ortak koştuklarınız? Allah'tan başka taptıklarınız nerede? "Bizi bırakıp kayboldular" derler. "Meğer daha önce yalvarıp yakardıklarımız bir hiçmiş!" Kâfirleri Allah işte böyle şaşırtır." (Mü'min 40/73-74).

"Daha önce yalvarıp yakardıkları şeyler onları öylece bırakıp kaybolmuş; onlar da sığınacak bir yerleri olmadığını anlamışlardır." (Fussılet 41/48).

"Kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye O'ndan başka ilâh edindikleri şeyler onlara yardım etseydi ya! Ama onlar kendilerini yüzüstü bırakıp ortadan kayboldular. Sapıtmalarının ve uydurup durdukları şeyin sonucu işte budur." (Ahkâf 46/28).

61 "Allah onlara: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak. Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz" diyecekler. Onları dünya hayatı aldatmıştır; böylece onlar, kendi aleyhlerine şâhitlik ederek kâfir olduklarını itiraf edecekler." (En`âm 6/130).

"Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şâhitken, Allah'ın mescidlerini onarmaları veya orayı ziyaret etmeleri mümkün değildir. Onların yaptıkları boşunadır. Onlar Cehennem ateşinin içinde ebedî kalacaklardır." (Tevbe 9/17).

"Cehennem bekçileri onlara sorar: 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?' 'Evet' derler. 'Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız... Keşke dinleseydik' derler. "Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık." Böylece günahlarını itiraf ederler." (Mülk 67/8-11).

38. Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin Cehennem'e!" Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar.[62] Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz."[63]

39. Öncekiler sonrakilere şöyle diyecek: "Sizin bize bir üstünlüğünüz yoktur. Öyleyse yaptıklarınızın cezası olarak tadın azabı!"[64]

40. Âyetlerimizi yalanlayan ve kibirlenip[65] onlardan yüz çevirenlere elbette gök kapıları açılmaz[66] ve deve iğne deliğinden geçmedikçe[67] onlar da Cennet'e giremezler. Kâfirleri Biz işte böyle cezalandırırız.[68]

41. Onlar için Cehennem ateşinden bir döşek, üstlerine de ateşten örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız.[69]

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ
أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتّٰى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا
جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرٰيهُمْ لِأُولٰيهُمْ رَبَّنَا
هٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ
النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ
﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ
لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ
أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى
يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ
فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

62 "Rabbimiz!" derler. "Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden mahrum et!" (Ahzâb 33/67-68).

"Sen o zâlimleri Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen! Birbirlerine söz yetiştirmektedirler. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: 'Siz olmasaydınız biz mü'min olmuştuk.' Büyüklük taslayanlar da güçsüzlere derler ki: 'Siz doğru yolu buldunuz da biz mi sizi yoldan zorla çevirdik? Siz zâten suçlu kimselerdiniz.' Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara, 'Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı' derler. Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/31-33). Bu çekişmeler için İbrâhim sûresi (14), 21. âyetine ve dipnotuna bakınız.

63 "Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. Zâlimlerin cezası işte budur." (Mâide 5/29). İki kat ceza çekmekle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir. Buna göre, insanlar için zararlı olan bir düşünceyi veya bir hareketi ilk defa ortaya koyan kimse, açtığı çığırdan gidenlerin hatalarından da sorumlu tutulacaktır.

"O zaman inkâr edenler "Rabbimiz!" derler. "Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağılıklardan olsunlar." (Fussılet 41/29).

64 "Sonra o kendilerine yazık edenlere şöyle denecek: "Sürekli azabı tadın bakalım! Siz sadece vaktiyle yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz." (Yûnus 10/52). Herkesin yaptıklarına karşılık cezalandırılacağı konusuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

65 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

66 Resûl-i Ekrem kâfirlerin canlarının azapla alınacağını ve onların ruhlarının göklere yükselmeyeceğini belirtmiş, sonra da bu âyeti okumuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 287-288; İbni Mâce, Zühd 31). Kâfirlerin canlarının azapla nasıl alınacağı En`âm sûresi (6), 61. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

67 Bu mecazî ifade, "Balık kavağa çıkınca" deyimi gibi, bir şeyin imkânsız oluşunu anlatmak için kullanılır. Bu anlatımda mübâlağa unsuru ön planda bulunduğu, devenin eğri boynu, hörgücü ve uzun ayaklarıyla iğne deliğinden geçmesi imkânsız olduğu için kelimenin deve diye tercüme edilmesi daha uygundur.

68 "Kâfir olan kavimleri Biz işte böyle cezalandırırız" (Yûnus 10/13) ifadesi, "Günahkârları Biz işte böyle cezalandırırız" ifadesini hatırlatmaktadır.

69 "Elbette Biz, sizden önceki nice nesilleri, peygamberleri kendilerine mûcizeler getirdikleri halde, zulmettikleri ve inanmadıkları için helâk ettik. Kâfir olan kavimleri Biz işte böyle cezalandırırız." (Yûnus 10/13).

"Nankörlükleri yüzünden onları işte böyle cezalandırdık. Yoksa Biz nankörlerden başkasını hiç cezalandırır mıyız?" (Sebe' 34/17).

42. İman edip sâlih ameller yapanlara gelince, esasen Biz kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutmayız;[70] işte cennetlikler onlardır; onlar hep Cennet'te kalacaklardır.

43. Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız.[71] Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak,[72] onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık.[73] Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur."[74]

44. Cennetlikler cehennemliklere şöyle diyecek: "Biz Rabbimizin bize vadettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük. Siz de Rabbinizin başınıza geleceğini söylediği şeylerin gerçekleştiğini gördünüz mü?"[75] Onlar da: "Evet" diyecekler. Aralarında biri şöyle seslenecek: "Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!"[76]

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۤ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي
صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا
كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَاۤ اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ
جَاۤءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوۤا اَنْ تِلْكُمُ
الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾
وَنَادٰۤى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ
قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ
مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ
بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

---

70 "Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/233). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız" ifadesi Hicr sûresi (15), 47. âyette de geçmektedir.

72 Bu ırmakların özellikleri için Muhammed sûresi (47), 15. âyete bakınız.

73 Burada bir İslâm edebi öğretilmektedir. İnsan bir başarı kazandığı zaman "Bunu ben başardım" diye yeteneğini öne çıkarmayacak, gururlanmayacak, onu Allah'ın yardımıyla başardığını düşünecektir.

Aynı şekilde çok ibâdet ve iyilik ettiği için Cennet'e gideceğini de aklından geçirmeyecektir. Zira Resûl-i Ekrem hiç kimsenin sadece kendi gayretiyle Cennet'e giremeyeceğini söylediği zaman sahâbîler "Bu sizin için de söz konusu mu?" diye sormuşlar, o da, eğer Allah'ın yardımı ve merhameti olmazsa kendisinin de Cennet'e giremeyeceğini belirtmiştir (Buhârî, Merdâ 19, Rikâk 18; Müslim, Münâfikîn 71-76).

74 "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

"Yaptıklarınız sayesinde vâris kılındığınız Cennet işte budur." (Zuhruf 43/72).

Resûl-i Ekrem'in buyurduğuna göre, Cennet'e giren herkese, daha çok sevinip şükretmesi için Cehennem'deki yeri gösterilecek ve kötü işler yapsaydı oraya gireceği kendisine hatırlatılacaktır. Cehennem'e giren herkese de, daha çok üzülüp pişman olması için Cennet'teki yeri gösterilecek ve iyi işler yapsaydı oraya gireceği söylenecektir (Buhârî, Rikâk 51).

Resûl-i Ekrem bir başka hadisinde şöyle buyurdu: "Cennetlikler Cennet'e girince bir kimse şöyle seslenir: 'Siz Cennet'te ebediyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz'. Resûl-i Ekrem sözüne devamla buyurdu ki: "Şu âyet de bunu göstermektedir: 'Onlara şöyle seslenilecek: Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur.'" (Müslim, Cennet 22).

75 Resûl-i Ekrem, Bedir Gazvesi'nde öldürülüp bir kuyuya atılan Ebû Cehil ile diğer putperestlere adlarıyla seslenerek "Biz Rabbimizin bize vadettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük. Siz de Rabbinizin başınıza geleceğini söylediği şeylerin gerçekleştiğini gördünüz mü?" diyerek bu âyeti okudu. Hz. Ömer: "Yâ Resûlullah! Kendilerinde hayat eseri bulunmayan şu ölülere ne söylersin?" deyince Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, söylediğim sözleri siz onlardan daha iyi duymuyorsunuz. Sözlerimi onlar da sizin kadar duyuyor, fakat cevap veremiyorlar." (Buhârî, Cenâiz 86, Megâzî 8).

76 "Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/89). Allah'ın lânetinin kimlerin üzerine olacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

45. "O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyar, o yolu kötü göstermeye çalışır ve âhiret hayatını inkâr ederlerdi."[77]

46. Cennet'le Cehennem arasında bir perde vardır;[78] A`râf'ta da cennetlikleri ve cehennemlikleri yüzlerinden tanıyan adamlar bulunur.[79] Onlar cennetliklere "Size selâm olsun!" diye seslenirler. Kendileri ise henüz Cennet'e girmemekle beraber, oraya girmeyi ummaktadırlar.

47. Gözleri cehennemlikler tarafına çevrilince de: "Ey Rabbimiz! Bizi zâlimlerle bir araya getirme" derler.

48. A`râftakiler, sîmâlarından tanıdıkları bazı adamlara seslenerek şöyle derler: "Gördünüz ya, o kalabalık taraftarlarınız, hesapsız servetiniz ve kibirli tavırlarınız[80] size bir şey kazandırmadı."[81]

49. "Böylelerine Allah rahmetini eriştirmez, diye yemin ettiğiniz şunlar değil miydi? Şimdi ise Allah onlara 'Girin Cennet'e![82] Artık size hiçbir korku yok, hiç üzülmeyeceksiniz' diyor."

ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًا وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ كَـٰفِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا
حِجَابٌ ۚ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ
كُلًّا بِسِيمَىٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا۟ أَصْحَـٰبَ ٱلْجَنَّةِ
أَن سَلَـٰمٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَـٰرُهُمْ تِلْقَآءَ
أَصْحَـٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰٓ أَصْحَـٰبُ
ٱلْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَىٰهُمْ
قَالُوا۟ مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ
تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهَـٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ
لَا يَنَالُهُمُ ٱللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ
لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

77 Bu âyetin tamamı Hûd sûresi (11), 19. âyette, "insanları Allah'ın yolundan alıkoyar, o yolu kötü göstermeye çalışır" kısmı ise İbrâhim sûresi (14), 3. âyette geçmektedir. Kur'ân-ı Kerîm "insanları Allah'ın yolundan alıkoymaya" çalışanların, hahamların ve rahiplerin çoğu ile (Tevbe 9/34) kâfirler (İbrâhim 14/3) ve şeytanlar (Zuhruf 43/37) olduğunu haber vermektedir.

"Şüphesiz gerçekleri inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan çevirenler ve yerli olsun, yabancı olsun, hepsi için eşit şekilde ibâdet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan onları alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada haktan saparak bir zulme yeltenirse âhirette ona elem verici bir azap tattıracağız." (Hac 22/25).

78 Bu âyette perde, engel, duvar anlamındaki "hicâb" şu âyette "sur" şeklinde geçmektedir. "O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, mü'minlere "Bizi bekleyin de nurunuzdan istifade edelim" derler. Onlara denir ki: "Arkanıza dönün de orada nur arayın." Derken aralarına bir duvar çekilir ki, onun bir kapısı vardır; içi rahmet, dışı ise azaptır." (Hadîd 57/13).

79 Cennet ile Cehennem'i birbirinden ayıran engelin yani surun yüksek kısımlarına A`râf denmektedir. Bu konudaki rivayetlerden, A`râf'ta bulunanların (Ashâbü'l-A`râf), iyilik ve kötülükleri birbirine denk olduğu için Cennet'e veya Cehennem'e giremeyen, ama Cennet'e girmeyi ümit eden kimseler oldukları anlaşılmaktadır (Saîd b. Mansûr, *es-Sünen*, V, 144, 147, Tefsîru sûreti'l-A`râf). A`râf'ta bulunup hem cennetlikleri hem de cehennemlikleri yüzlerine bakar bakmaz tanıyan kimseler hakkında yeterli bilgi yoktur.

80 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

81 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız." (En`âm 6/94).

"Onlar, sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Andolsun ki Bizim huzurumuza, sizi ilk defa yarattığımız gibi geleceksiniz." (Kehf 18/48).

82 "Ey âyetlerimize iman etmiş ve hakka teslim olmuş kullarım! Ne bir korku vardır bugün size, ne de keder. Siz de, eşleriniz de, sevinç içinde girin Cennet'e." (Zuhruf 43/68-70).

50. Cehennemlikler Cennetliklere "Yanınızdaki sudan veya Allah'ın size verdiği rızıklardan bize de verin" diye seslenecekler; onlar da "Allah bunları kâfirlere haram etti" diyecekler.

51. O kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatı da onları aldatmıştı.[83] Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz.[84]

52. İman eden kimselere yol göstermek ve rahmet olmak üzere onlara bilerek açıklamalar yaptığımız bir kitap verdik.[85]

53. Onlar, Kur'an'ın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar?[86] O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: "Rabbimizin peygamberleri gerçekten de doğruyu getirmişler. Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu?[87] Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önceleri yapmadıklarımızı yapsak."[88] Onlar kendilerine yazık etti; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları yüz üstü bırakıp gitti.[89]

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ
اَنْ اَف۪يضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُۜ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى
الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٥٠﴾ اَلَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَهُمْ لَهْوًا
وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ
نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَاۙ
وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ
جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى
وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّا تَأْو۪يلَهُۜ يَوْمَ يَأْت۪ي تَأْو۪يلُهُ يَقُولُ الَّذ۪ينَ
نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۚ
فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَٓا اَوْ نُرَدُّ
فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذ۪ي كُنَّا نَعْمَلُۜ قَدْ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

83 "Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz; dünya hayatı da sizi aldatmıştı." (Câsiye 45/35). Dünya hayatının insanı aldatmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

84 Kıyamet gününde Allah Teâlâ, dünyada büyük nimetler verdiği ve toplumda saygın duruma getirdiği birini karşısına alarak, ona verdiği nimetleri sayıp döktükten ve bunları kendisine itiraf ettirdikten

sonra "Günün birinde Benim karşıma çıkacağını dikkate alır mıydın?" diye soracak, onun bunu hiç düşünmediğini söylemesi üzerine de "Vaktiyle sen Beni unuttuğun gibi şimdi de Ben seni unutacağım" buyuracak (Müslim, Zühd 16).

85 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

86 Bu ifadenin anlamı "Onlar kıyametin kopmasını, âhiret hayatının başlamasını mı bekliyorlar?" demektir. Ayrıca Yûnus sûresi (10), 39. âyetine ve dipnotuna bakınız.

87 "Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim, ne de candan bir dostumuz" (Şuarâ 26/100-101) âyeti onların sonunda acı gerçeği anlayacaklarını göstermektedir.

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

88 Cehennemliklerin, dünyaya yeniden bir dönüş imkânı olsa da peygamberlere inansak, yapmadığımız kulluk görevlerini yapsak diye kıvranacakları muhtelif âyetlerde belirtilmektedir (İbrâhim 14/44; Şuarâ 26/102; Secde 32/12; Mü'min 40/11; Şûrâ 42/44).

"Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler. Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar." (En'âm 6/27-28). Münafık ve kâfirlerin bu konudaki tavırlarıyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotunda zikredilmiştir.

89 "Onlar kendilerine yazık etti; ilâh diye tutundukları şeyler de onları yüz üstü bırakıp gitti" âyeti bir kelime farkıyla Hûd sûresi (11), 21. âyette de geçmektedir.

54. Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan;[90] sonra Arş üzerine kurulan;[91] gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan;[92] Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren[93] Allah'tır. Şunu iyi bilin ki, her şeyi yaratmak ve yönetmek yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir![94]

55. Rabbinize yalvara yakara ve sessizce dua edin.[95] Çünkü O aşırı gidenleri sevmez.[96]

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى
الْعَرْشِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَث۪يثًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ
بِاَمْرِه۪ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ
رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٥٤﴾ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا
وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٥٥﴾

---

90 Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin altı günde yaratıldığını gösteren başka âyetler de vardır (Yûnus 10/3; Hûd 11/7; Furkān 25/59; Secde 32/4; Kāf 50/38; Hadîd 57/4). Bu âyetlerdeki "altı gün" ifadesinin, bilinen altı dünya günü olmayacağını gösteren başka âyetler de bulunmaktadır:

"Rabbinin katındaki bir gün, sizin hesabınızla bin sene gibidir." (Hac 22/47).

"Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir." (Secde 32/5).

"Melekler ve Ruh elli bin sene uzunluğundaki bir günde O'na yükselir." (Meâric 70/4). Bu âyetleri dikkate alan bazıları, "altı gün"ü altı bin yıl veya daha genel bir ifadeyle altı zaman dilimi diye anlamanın uygun olacağını söylemişlerdir. Bu konu, yeryüzünün iki günde (Fussılet 41/9), göklerin de iki günde (Fussılet 41/12) yaratıldığını gösteren âyetler açıklanırken ele alınacaktır.

91 Arş'a istivâ (Arş üzerine kurulma) deyimi, bir hükümdarın tahtına yerleşerek egemenliğini icra etmesini ifade etmektedir. Kur'an'da yer yer geçen buna benzer deyimler, Âl-i İmrân sûresinin başında da geçtiği gibi, "müteşâbihât" içinde yer alırlar ki, bunların "muhkem âyetler" adı verilen âyetlere göre anlamlandırılmaları gerekir. Âl-i İmrân sûresi (3), 7. âyete ve dipnotuna bakınız. Muhkem âyetler ise, Allah'ın hiçbir şeye benzemediğini, O'nun her türlü eksiklik ve kusurdan yüce olduğunu açıkça bildirmektedir. Bu bakımdan, âyetteki ifadenin, bizim dünyamızdaki gibi bir tahtı ve bizim bildiğimiz şekilde bir tahta çıkma işlemini anlatmadığı açıktır. Şu kadar var ki, Allah'ın sıfatlarını ve fiillerini anlayabilmemiz için, bizim elimizde ölçü teşkil edebilecek ve bir fikir verebilecek şeyler de, bizim dünyamıza âit kavramlar olacaktır; aksi takdirde biz hiçbir şey anlayamayız. Allah'ın her şeyi işittiğini biliriz; ama bu bizim işitmemiz gibi değildir. Allah'ın her şeyi gördüğünü biliriz; ama bu bizim görmemiz gibi değildir. Allah'ın Arş'a istivâsı da böyledir; Kur'an bununla bize, Allah'ın bütün varlık âlemini kuşatan sınırsız egemenliğini anlatmaktadır. Tahtına kurulmuş bir hükümdar kendi ülkesinde nasıl saltanatını icra ederse, Allah da bütün göklerde ve yerde, bütün kâinatta, dünyada ve âhirette, görünen ve görünmeyen âlemlerde, her şeyi kuşatan sonsuz ilim, irade ve kudretiyle hükmünü icra etmektedir. Bununla beraber, Arş sözcüğünün sadece temsilî bir kavramdan ibâret olmadığı ve bir hakikatinin bulunduğu da dikkatten uzak tutulmamalıdır. İlk dönem bilginleri bu konuda yoruma girmez, "Kur'an ve Hadiste geçen 'Arş' veya 'Allah'ın eli' (yedullah) gibi sözcüklerin bir hakikati vardır; ancak bunların ne olduğunu bilemeyiz" derlerdi. Daha sonraki dönemlerde, Allah'ı diğer varlıklara benzeten ve O'na bizim anladığımız mânada el, ayak, cisim gibi şeyler yakıştıran sapık akımların meydan bulması karşısında, halkın inançlarını sağlama almak isteyen bilginler ise, müteşâbih âyetler konusunda tevil yolunu açmışlar, meselâ "Arş" sözcüğünün "egemenlik" anlamına geldiğini söylemişlerdir. Bu da, hiç kuşkusuz, geçerli bir yorumdur; ancak, bunun, Kur'an'ın anlatımındaki canlılığı yansıtamadığı da bir gerçektir.

Allah Teâlâ'nın Arş üzerine istivâsı şu âyetlerde de ifade edilmektedir: Yûnus 10/3; Tâhâ 20/5; Furkān 25/59; Secde 32/4; Hadîd 57/4.

92 Kur'an bu âyetinde bize Dünya'yı uzaydan seyrettirmekte ve Dünya'nın bir tarafında geceyi kovalamakta olan gündüzün, başka bir tarafta da gece tarafından örtülüşünü göstermektedir. Gece ile gündüzü ayıran iki ayrı hat, Dünya döndükçe onun etrafını böylece birbirinin peşi sıra dolaşır, durur. Bu konu "Gecenin gelişi de onlar için Allah'ın birliğini gösteren bir delildir. Gündüzü ondan çekip alırız da birden karanlıkta kalıverirler" (Yâsîn 36/37) âyetinin dipnotunda ele alınacaktır.

93 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir. Her biri belirli bir zamana kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur." (Ra'd 13/2). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

94 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1). Cenâb-Hakk'ın yüceliğini dile getiren âyetler burada verilmiştir.

95 "Sabah akşam boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve kendin işitecek kadar bir sesle Rabbini an. Sakın gâfillerden olma!" (A'râf 7/205). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiş ve bilgi verilmiştir.

Bir sefer sırasında bazı sahâbîler bir tepeye çıkıp indikçe yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Resûl-i Ekrem onlara şöyle buyurdu: "Ey İnsanlar! Kendinize acıyın. Siz ne işitmeyen birine sesleniyorsunuz, ne de yanınızda bulunmayan birine! Aksine sizi çok iyi duyan ve her an yanınızda bulunan birine dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir." (Buhârî, Daavât 50, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44-46).

96 "Çünkü Allah haddi aşanları sevmez." (Bakara 2/190). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Peygamber Efendimiz "Duada aşırı giden topluluklar gelecektir" buyurmak sûretiyle dua ederken gereksiz ifadelere yer vermemeyi tavsiye etmiştir. Bazı sahâbîler, Allah'tan Cennet'i istemekle ve O'na Cehennem'den sığınmakla yetinmeyip Cennet'in nimetlerini, Cehennem'in azap şekillerini bir bir saymaya kalkan yakınlarını, bu hadisi ve bu âyeti (A'râf 7/55) okuyarak uyarmışlardır (Ebû Dâvûd, Vitir 23; İbni Mâce, Duâ 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172, 183).

56. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp huzuru bozmayın.[97] Allah'a hem korku hem de ümitle dua edin. Şüphesiz Allah'ın rahmeti iyilik eden ve işini güzel yapanlara yakındır.[98]

57. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde,[99] Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız.[100] Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız.[101] Belki bunu düşünüp ders alırsınız.[102]

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا
وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ
مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ
بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ
سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا
بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

---

97 "Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp huzuru bozmayın" ifadesi A`râf sûresi (7), 85. âyette de geçmektedir. Aynı konuya münafıklardan söz edilirken de şöyle işâret edilmektedir:

"Onlara: "Yeryüzünde bozgunculuk etmeyin" dendiğinde, "Biz ancak düzeltiyoruz" diye cevap verirler." (Bakara 2/11).

98 Allah Teâlâ merhametli olmayı Kendine ilke edindiği (En`âm 6/12) için rahmeti her şeyi kaplamıştır (A`râf 7/156). Bu sebeple Resûl-i Ekrem "Hiçbiriniz Allah'ın kendisine iyi davranacağını ummadan ölmesin" diye tembih etmiştir (Müslim, Cennet 82, 83). Buna hüsnüzan denir. Allah Teâlâ bir kudsî hadiste "Ben, kulumun Beni düşündüğü (zannettiği) gibiyim" (Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Tevbe 1) buyurmakta, kendisine merhamet edeceğini zanneden kuluna merhamet, azap edeceğini zanneden kuluna da azap edeceğini haber vermektedir.

99 Burada havanın, özellikle hava akımının kaldırma kuvvetine bir işâret vardır. Bulutların ağırlığı hakkında fikir vermek için, yağmur sırasında yere düşen su miktarını bir ipucu olarak alabilir ve meselâ 50 kilometrekarelik bir alana düşen 1 santim yağışın yarım milyon ton ağırlık anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Bu hesaptan da anlaşılacağı gibi, büyük fırtına bulutları, on binlerce jumbo jetten meydana gelen muazzam bir filo ağırlığına erişmektedir.

100 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164).

"Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik, gökten yağmur yağdırdık ve onunla size su verdik. O suyu saklayıp koruyan da siz değilsiniz." (Hicr 15/22).

"Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü hale gelmiş görürsün; fakat Biz üzerine suyu indirdiğimizde, kıpırdanıp kabarır ve her türlü güzel bitkileri çıkarır." (Hac 22/5).

"Görmedin mi? Allah, bulutları nasıl yönlendiriyor, sonra onları bir araya getirip, nasıl yoğunlaştırıyor! Sen de o bulutların arasından yağmurun indiğini görürsün. Allah, gökyüzünden dağlar gibi bulutlar da indirir ki, bunlarda bazan dolu bulunur. O doluyu Allah dilediği kimselerin başına indirir. Dilediği kimseleri de ondan korur. O bulutlarda çakan şimşeklerin parıltısı ise neredeyse gözleri kör edecek!" (Nûr 24/43).

"Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen de O'dur. Biz gökyüzünden tertemiz bir su indirdik." (Furkān 25/48).

"Onlar mı hayırlı, yoksa karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgârları gönderen Allah mı?" (Neml 27/63).

"Rüzgârları müjdeci olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider ve siz de O'nun lütfundan rızkınızı ararsınız." (Rûm 30/46).

"O Allah ki, rüzgârları gönderir; o rüzgârlar da bulutları kaldırır; sonra o bulutları gökte dilediği gibi yayar ve parçalara ayırır. Derken bulutların içinden yağmur tanelerinin boşaldığını görürsün. O yağmuru dilediği kullarına gönderdiğinde onları sevince boğar." (Rûm 30/48).

"Rüzgârları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar bulutları kaldırır; sonra Biz o bulutları çorak bir beldeye sevk eder ve ölü toprakları onlarla diriltiriz. Ölülerin diriltilmesi de işte böyledir." (Fâtır 35/9).

"Yine O'nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri diriltenin tâ Kendisidir. Çünkü O her şeye kādirdir." (Fussılet 41/39).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5).

101 Resûl-i Ekrem, sûra üflenip insanlar öldükten bir süre sonra Allah Teâlâ'nın çiğ tanelerini andıran bir yağmur yağdıracağını, insanların çürüyen cesetlerinin bununla yeniden hayat bulacağını söylemiştir (Müslim, Fiten 116).

102 Allah Teâlâ'nın insanı bu ve benzeri ifadelerle düşünüp ders almaya dâvet etmesiyle ilgili âyetler En`âm 6/152'nin sonuncu dipnotundadır.

58. Verimli toprağın bitkisi Rabbinin izniyle gür biter. Çorak toprağın bitkisi de kavruk ve cılız olur.[103] Şükreden bir topluluk için âyetlerimizi işte böyle açıklarız.

59. Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey benim kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur.[104] Doğrusu ben başınıza gelecek büyük bir günün[105] azabından korkuyorum."[106]

60. Kavminin önde gelenleri ise ona "Doğrusu biz de senin doğru yoldan büsbütün çıktığını düşünüyoruz" diye cevap verdiler.

61. Nûh şunları söyledi: "Ey kavmim! Ben, doğru yoldan çıkmış değilim. Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim."[107]

62. "Size Rabbimin buyruklarını iletiyor, öğüt veriyor[108] ve sizin bilmediklerinizi de Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum."[109]

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّهٖۚ وَالَّذ۪ي
خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِداًۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ لَقَدْ اَرْسَلْنَا
نُوحاً اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِه۪ٓ
اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
لَيْسَ ب۪ي ضَلَالَةٌ وَلٰكِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي وَاَنْصَحُ
لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

---

103 Burada Kur'an, yağmura, ona inanan mü'minler verimli toprağa, inanmayanlar da verimsiz toprağa benzetilmiş; inananların kazançlı çıkacağı, inanmayanların eli boş kalacağı anlatılmak istenmiştir. Resûl-i Ekrem de aynı konuyu yine yağmur ve toprak benzetmesiyle şöyle açıklamıştır: "Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arâzidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, bunu duyduğu zaman kibrinden başını bile kaldırmayan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir." (Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15).

104 Âyetin buraya kadar olan kısmı Mü'minûn sûresi (23), 23. âyette de geçmekte ve Nûh kıssasının zikredildiği diğer yerler orada verilmektedir. Bu âyetten itibaren 93. âyete kadar beş peygamberin kendi kavmiyle olan macerası özlü bir şekilde anlatılmaktadır.

105 "Büyük bir gün" ifadesiyle ya kıyamet gününün azabına veya Nûh tufanına işâret edilmektedir.

106 Bütün peygamberler kavimlerini bu tür ifadelerle uyarmışlardır (Nûh, Hûd, Sâlih, Şuayb peygamberlerin uyarısına misal olarak bk. A`râf 7/65, 73, 85; Hûd 11/3, 26, 50, 61 84; Mü'minûn 23/23, 32; Şuarâ 26/135; Mü'min 40/30; Ahkâf 46/21).

107 Bütün peygamberler kendilerini "Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim" diye tanıtmışlardır (Meselâ bk. A`râf 7/67, 104).

108 "Sâlih arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruğunu size ilettim ve size güzelce öğüt verdim. Ama siz öğüt verenleri sevmezsiniz." (A`râf 7/79).

"Şuayb, arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size iletip güzelce öğüt vermiştim. Şimdi ben kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?" (A`râf 7/93).

"Allah sizi inkârınız yüzünden azgınlık içinde bırakmayı dilemişse, size öğüt vermek istesem bile tesir etmez. O, sizin Rabbinizdir; Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Hûd 11/34).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Vedâ haccında ashâbına "Benim görevimi yapıp yapmadığım size sorulacak, acaba ne diyeceksiniz?" buyurduğunda, ashâb-ı kirâm: "Görevini yaptığını, Rabbinin buyruklarını ilettiğini ve öğüt verdiğini kesinlikle belirtiriz" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi üç defa "Şâhid ol, yâ Rab" buyurmuştur (Müslim, Hac 147).

109 Yakub peygamber, Yusuf'una bir gün kavuşacağını söylediği zaman oğulları buna ihtimal vermemişti. "O da şunları söyledi: "Ben derdimi, üzüntümü sadece Allah'a şikâyet ediyorum. Ve ben Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediklerinizi biliyorum." (Yûsuf 12/86).

"Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak da Allah kâfidir." (Ahzâb 33/39). Peygamberlerin tebliğ görevi ve diğer özellikleriyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

63. "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?"[110]

64. Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk.[111] Çünkü onlar gerçekten kör bir toplumdu.

65. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik.[112] Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ Allah'a karşı gelmekten sakınmıyor musunuz?"[113]

66. Kavminin önde gelen kâfirleri ona "Gerçekten de biz senin beyinsiz ve düşüncesiz olduğunu görüyor ve kesinlikle yalancının biri olduğunu düşünüyoruz" dediler.

67. O da onlara şu cevabı verdi: "Ey kavmim! Ben akılsız ve düşüncesiz biri değilim. Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim."[114]

68. "Rabbimin buyruklarını size iletiyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim."[115]

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا
وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾
وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾
قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرٰيكَ
فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي
رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ
رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾

---

110 Bu ifadenin bir benzeri bu sûrenin 69. âyetinde de tekrarlanmaktadır. Muhtelif kavimlerin peygamberlerini şaşkınlıkla karşıladığı şu âyetlerde de ifade edilmektedir:

"Kendi içlerinden birisine "İnsanları uyar, iman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında herkesten daha ileride bulunduklarını müjdele" diye vahyetmemiz onların tuhafına mı gitti de, o kâfirler ona "Bu adam, kesinlikle bir sihirbazdır" dediler." (Yûnus 10/2).

"Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve dediler ki: "Bu yalancı bir sihirbaz." (Sâd 38/4).

"Kâfirler içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştılar da "Bu ne acaip şey!" dediler." (Kâf 50/2).

"Semûd kavmi de kendilerini uyaran peygamberleri yalanladı. Dediler ki: "İçimizden bir beşere mi uyacağız? O zaman sapıtmış ve çıldırmışız demektir." (Kamer 54/23-24).

"Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, onlar da "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi." (Tegâbün 64/6).

111 "Nûh kavmini de, peygamberleri yalanlayınca, suya gark ettik ve onları insanlara bir ibret yaptık. Zâlimlere elem verici bir azap hazırladık." (Furkân 25/37).

"Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun. İşte Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfâtlandırırız. Doğrusu, o Bizim mü'min kullarımızdandı. Sonunda ötekilerini sulara gömdük." (Sâffât 37/79-82).

"Biz de sağanak sağanak boşalan yağmurla gök kapılarını açtık. Yerden de sular fışkırttık. Her iki su kütlesi, belirlenen iş için buluştu. Nûh'u tahtadan yapılmış, çivilerle tutturulmuş gemiye bindirdik." (Kamer 54/11-13).

112 Hûd peygamberin kıssası, kendi adıyla anılan 11. sûrede ve Kur'an'ın muhtelif yerlerinde anlatılmıştır.

113 "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber gönderdik. O da şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Siz ise Allah'tan başkasını ilâh sayarak O'na iftira edip duruyorsunuz." (Hûd 11/50).

114 Bütün peygamberler kendilerini "Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim" diye tanıtmışlardır (Meselâ bk. A`râf 7/61, 104).

115 Bu sûrenin 62. âyetinin dipnotuna bakınız.

69. "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak için içinizden birine Rabbinizden bir öğüt gelmesine mi şaştınız?[116] O'nun sizi Nûh kavminden sonra, onların yerine getirdiğini ve sizi daha da güçlü kıldığını hatırlayın. Allah'ın verdiği nimetleri hatırlayın ki, ebedî kurtuluşa eresiniz."

70. Onlar da şöyle dediler: "Yoksa sen bize sadece bir Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın taptığı ilâhları bırakmamız için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım."[117]

71. Hûd şöyle dedi: "Artık size Rabbinizden bir azap ve gazap inmesini hakettiniz. Onlara tapılacağına dair Allah'ın bir delil indirmediği, adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden ibâret[118] ilâhlarınız hakkında mı benimle tartışıyorsunuz?[119] Öyleyse o azabı bekleyin, sizinle beraber ben de bekleyeceğim."[120]

72. Biz onu ve onun yanında bulunanları merhametimizle kurtardık; âyetlerimizi yalanlayan ve ona iman etmeyenlerin ise kökünü kestik.[121]

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا
إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً فَاذْكُرُوا
آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا
أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي
أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ
اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ
مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ
مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

116 "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" (A`râf 7/63). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

117 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En`âm 6/58). Kâfirlerin azap istemedeki aceleci tavrı ve Cenâb-ı Hakk'ın onlara verdiği cevapla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

118 Tabiat, tesadüf, evrim, yahut bir kısım insanlara takılan kof ünvanlara olağanüstü güçler yakıştıran zamanımızın cereyanlarına da burada işâret var.

119 "Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar. Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir." (Necm 53/23).

120 "Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de." (En`âm 6/158). Diğer peygamberlerin azabı beklemekle ilgili sözleri burada verilmiştir.

121 "İşte böylece, zulmeden o kavmin kökü büsbütün kazındı." (En`âm 6/45).

"Helâk emrimiz gelince Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk." (Hûd 11/58). Sütunlar üzerine kurulmuş köşkleriyle ünlü İrem ülkesinin halkı olan Âd kavminin yok edilişiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

73. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik.[122] Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir belge gelmiştir: İşte Allah'ın şu dişi devesi size gönderilen bir mûcizedir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir fenalık yapmayın, sonra başınıza acı bir azap gelir.[123]

74. "Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz.[124] Öyleyse Allah'ın verdiği nimetleri anın, fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın."

75. Kavminin büyüklük taslayan önderleri, kendi kavimlerinden küçümsedikleri mü'minlere "Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin olarak biliyor musunuz?" diye sordular. Onlar da: "Biz ona gönderilen her şeye kesinlikle iman ediyoruz" diye cevap verdiler.

76. Büyüklük taslayanlar ise: "Biz de sizin iman ettiğinizi inkâr ediyoruz" dediler.

77. Ve deveyi boğazladılar,[125] Rablerinin emrine baş kaldırdılar. "Sâlih!" dediler. "Eğer sen gerçekten peygamberlerden isen, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım."[126]

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحاًۢ قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ
جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْۜ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ
لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ
﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ
بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُونَ
مِنْ سُهُولِهَا قُصُوراً وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ
بُيُوتاًۚ فَاذْكُرُٓوا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا
فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ
اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ لِلَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ
اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحاً مُرْسَلٌ مِنْ
رَبِّه۪ۜ قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلَ بِه۪ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾
قَالَ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا بِالَّذ۪ٓي اٰمَنْتُمْ
بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا
عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا
بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٧٧﴾

122 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi altı defa tekrarlanan Semûd kavminin Sâlih peygamberle olan macerası Hûd sûresi (11), 62-68. âyetlerde anlatılmaktadır. Onların başkenti, Medine-Tebük demiryolu üzerindeki Medâin-i Sâlih istasyonunun bulunduğu yerdeydi.

123 Kur'ân-ı Kerîm'de birçok âyette mûcize deveden söz edilir:

"Ey kavmim! İşte, size mûcize olarak Allah'ın gönderdiği dişi deve. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa pek yakında başınıza bir azap gelir." (Hûd 11/64).

"Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz." (İsrâ 17/59).

"Sâlih: 'İşte mûcize, şu dişi devedir! Bir gün kuyudan su içme hakkı onun; belli bir gün de sizindir. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa dehşetli bir günün azabı sizi yakalar' dedi." (Şuarâ 26/155-156).

"Biz onları sınamak için dişi deveyi gönderiyoruz. Sen onların ne yapacağını izle ve sabırlı ol." (Kamer 54/27).

"Allah'ın elçisi onlara: "İşte bu Allah'ın mûcize olarak yarattığı dişi devesi" dedi. "Onun su içme hakkını gözetin." (Şems 91/13).

124 "Dağları yontarak güven içinde yaşayacakları evler yaparlardı." (Hicr 15/82).

"Siz burada hep güven içinde kendi halinize bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?" (Şuarâ 26/146, 149).

"Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine? (...) Ve vâdilerde kayaları oyup yontarak evler yapan Semûd'a?" (Fecr 89/6, 9).

125 "Derken onlar deveyi kestiler, fakat pişman oldular." (Şuarâ 26/157).

"Onlar arkadaşlarını çağırdılar; o da bıçağını çekip deveyi kesti." (Kamer 54/29).

"Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden başlarına azap indirip onları yerle bir etti." (Şems 91/14).

126 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Kâfirlerin azap istemedeki aceleci tavrı ve Cenâb-ı Hakk'ın onlara verdiği cevapla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

78. Bunun üzerine onları korkunç bir sarsıntı yakalayıverdi ve onlar yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar.[127]

79. Sâlih arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruğunu size ilettim ve size güzelce öğüt verdim. Ama siz öğüt verenleri sevmezsiniz."[128]

80. Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde,[129] o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız?"

81. "Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir kavimsiniz."[130]

82. Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: "Bunları ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlardır!"

83. Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu.[131]

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فٖى دَارِهِمْ
جَاثِمٖينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ
اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبّٖى وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ
لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحٖينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ
لِقَوْمِهٖٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا
مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمٖينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ
الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ
قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ
اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ
اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ
اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٨٣﴾

---

127 Bu âyet A`râf sûresi (7), 91. âyette de aynen geçmektedir. "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Bu âyetin dipnotunda, Semûd kavminin muhtemel yok ediliş şekliyle ilgili açıklama yapılmıştır.

128 "Şuayb, arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size iletip güzelce öğüt vermiştim. Şimdi ben kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?" (A`râf 7/93).

Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbıyla Tebük seferine giderken, Semûd kavminin ülkesi olan Hicr'e vardıklarında ashâbını şöyle uyardı: "Azaba uğratılmış olan şu milletin yurduna ağlamadan girmeyin. Şâyet ağlayamıyorsanız, onların başına gelenlerin sizin de başınıza gelmemesi için onların topraklarına uğramayın." Sonra da başını örterek o vâdiden süratle geçti (Buhârî, Enbiyâ 17, Tefsîr 15/2; Müslim, Zühd 38-39).

Sahâbîler, Tebük seferinde Hicr mevkiinde konakladıklarında, bir zamanlar bu diyarın zâlim halkının kullandığı kuyulardan su çekmiş, onunla hamur yoğurmuşlardı. Resûl-i Ekrem bunu öğrenince, sahâbîlere çektikleri suyu dökmelerini, yoğurdukları hamurları develere yedirmelerini emretti (Buhârî, Enbiyâ 17; Müslim, Zühd 40).

129 Hz. İbrâhim'in yeğeni olan Lût peygamber, Irak ile Filistin arasındaki topraklarda yaşayan halka gönderilmişti. Bu bölge, onların yok edilmesinden sonra Lût gölünün altında kalmıştır.

130 "Rabbinizin sizin için yarattığı hanımlarınızı bırakıp da, insanlar arasından erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Gerçekten siz haddini aşan bir toplumsunuz!" (Şuarâ 26/165-166).

Eşcinselliği iğrenç ve insanlık dışı bir fiil olarak reddeden ve bir kavmin helâkine sebep olarak gösteren bu ve benzeri âyetlerin ifadeleri son derece nettir ve ürkütücüdür. Peygamberimiz de eşcinsel ilişkide bulunanların lânetlendiklerini haber vermiş, "Ümmetim hakkında en çok korktuğum şey, Lût kavminin yaptığı iştir" buyurmak sûretiyle, bu iğrençliğin İslâm ümmeti için taşıdığı tehlikeye işârette bulunmuştur. (Tirmizî, Hudûd 24; İbni Mâce, Hudûd 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 382). Batı toplumlarında yaygınlaştıktan sonra, İslâm toplumları içinde de yayılmak ve yerleştirilmek istenen anlayış ise, bu fiili iğrençliğinden soyutlayıp normal bir davranış biçimi olarak benimsetmeyi amaçlamakta ve ne yazık ki bu yönde belirli bir mesafe de alınmış bulunmaktadır. Bunda, sadece ahlâksızlığı yaymak isteyenlerin değil, onları hoşgörmek, doğal karşılamak, benimsemek veya tehlikeyi küçümsemek sûretiyle buna çanak tutanların da payının bulunduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. Nisâ 4/140 ve En`âm 6/108 gibi âyetler, günahı hoşgörmenin veya günaha sebep olmanın da, onu işlemek gibi bir vebal teşkil ettiğini bildirmektedir.

131 "Elçiler "Ey Lût!" dediler. "Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ el uzatamazlar. Gecenin bir vaktinde âileni alıp yola çık. Hiçbiriniz geri dönüp bakmasın. Ancak, karın hâriç. Kavminin başına gelecek belâ, onun da başına gelecek." (Hûd 11/81).

"Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısının ise geride kalıp helâk edilenler arasında olmasını takdir ettik." (Neml 27/57; Hicr 15/59-60; ayrıca bk. Ankebût 29/32).

"Lût kavmini helâk etmek istediğimizde, mü'minlerden kim varsa oradan çıkardık. Gerçi orada Müslümanlardan yalnız bir ev halkı bulduk." (Zâriyât 51/35-36).

"Allah kâfirlere örnek olarak Nûh'un karısı ile Lût'un karısını gösterdi. Onlar, sâlih kullarımızdan ikisinin nikâhı altında iken onlara hıyanet etmişlerdi. Ancak Allah'ın elinden onları kocaları da kurtaramadı ve onlara, "Cehennem'e girenlerle beraber siz de ateşe girin" dendi." (Tahrîm 66/10).

84. Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık.[132] İşte bak, kâfirlerin sonu nasıl oldu!

85. Medyen'e de[133] kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur.[134] İşte size Rabbinizden apaçık bir delil geldi. Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın.[135] Mal ve eşyanın değerini düşürerek kimsenin hakkını yemeyin. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Eğer inanmış kimseler iseniz, sizin için hayırlı olan budur."

86. "İman edenleri tehdit etmek, onları Allah'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla[136] yol başlarını tutmayın. Şunu da unutmayın: Bir zamanlar sayınız pek azdı; Allah sizi çoğalttı. Bakın bakalım, fitne fesat çıkaranların sonu ne olmuş!."

87. "Eğer bir kısmınız bana gönderilene inanmışken, bir kısmınız inanmıyorsa, Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin. Çünkü O hüküm verenlerin en hayırlısıdır."[137]

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراًۜ فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٨٤﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ
اَخَاهُمْ شُعَيْباًۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ
مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْم۪يزَانَ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا
فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ
صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ
مَنْ اٰمَنَ بِه۪ وَتَبْغُونَهَا عِوَجاًۚ وَاذْكُرُٓوا
اِذْ كُنْتُمْ قَل۪يلاً فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ
طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ بِه۪
وَطَٓائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ
اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٧﴾

---

132 "Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık. O taşlar Rabbin tarafından işâretlenmişti. Böyle bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir." (Hûd 11/82-83; ayrıca bk. Zâriyât 51/32-34).

"O şehrin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık." (Hicr 15/74).

"Üzerlerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarılmış olanlar için ne kötü bir cezadır o taş yağmuru!" (Şuarâ 26/173). "Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. Bu

yağmur uyarıldıkları halde aldırmayanlar için ne korkunç bir yağmurdur! " (Neml 27/58).

133 Medyen, Mısır ile Filistin arasında, Akabe körfeziyle Sînâ yarımadasının bir bölümü üzerinde bulunan bir yerleşim merkeziydi. Bu bölgede yaşayanlar, Hz. İbrâhim'in çocuklarından Midyan'ın yönetimini kabul ettikleri için Medyenoğulları diye anılmışlardır.

134 "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Çünkü ben sizin bolluk içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum." (Hûd 11/84). Bu âyetin devamındaki âyetlerde Şuayb aleyhisselâmın kavmiyle olan konuşması verilmektedir.

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününde Allah'ın mükâfâtını umacak işler yapın ve ülkede fesat çıkararak bozgunculuk yapmayın." (Ankebût 29/36).

135 "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın." (En'âm 6/152). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

136 "De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yolunun doğru olduğunu bile bile, onu eğri göstermeye çalışarak mü'minleri ondan niçin alıkoyuyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Âl-i İmrân 3/99).

137 "Sana vahyedilene uy! Allah hükmünü verinceye kadar da sabret! Çünkü O hüküm verenlerin en hayırlısıdır." (Yûnus 10/109).

"Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin" ifadesi, "Siz bekleyin bakalım! Biz de sizinle beraber beklemekteyiz." (Tevbe 9/52) âyeti gibi kâfirlere yönelik bir tehdittir.

88. Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız."[138] Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?"

89. "Doğrusu Allah, bizi sizin şu bâtıl dininizden kurtardıktan sonra yeniden ona dönersek, Allah'a iftirada bulunmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz olacak şey değil.[139] Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır.[140] Biz Allah'a tevekkül ettik.[141] Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver! Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı Sensin.

90. Kavminin önde gelen kâfirleri: "Şuayb'ın ardından giderseniz, o takdirde siz kaybedersiniz" dediler.[142]

91. Bunun üzerine onları korkunç bir sarsıntı yakalayıverdi ve onlar, yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar.[143]

92. Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydi. Asıl ziyan edenler, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.[144]

93. Şuayb, arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size iletip güzelce öğüt vermiştim. Şimdi ben kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?"[145]

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ
لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ
مِنْ قَرْيَتِنَا اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَاۜ قَالَ اَوَلَوْ
كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَاۜ
وَمَا يَكُونُ لَنَا اَنْ نَعُودَ فِيهَا اِلَّا اَنْ يَشَاءَ
اللّٰهُ رَبُّنَاۜ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًاۜ عَلَى اللّٰهِ
تَوَكَّلْنَاۜ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ
وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ اِذًا
لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَاۚ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ
يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْۚ فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

138 Bütün kâfirler peygamberlerini ülkelerinden çıkarmak istemişlerdir:

"İnkâr edenler ise peygamberlerine: "Ya dinimize dönersiniz ya da biz, sizi kesinlikle ülkemizden çıkarırız!" dediler." (İbrâhim 14/13).

"Kavminin ona cevabı: "Lût âilesini ülkenizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe çok düşkün insanlarmış!" demekten ibâret oldu." (Neml 27/56).

Kâfirler Resûl-i Ekrem'i de ülkesinden çıkmak zorunda bırakmışlardır:

"Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı." (Enfâl 8/30).

"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu." (Tevbe 9/40).

"O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sıkıştırıp duracaklar." (İsrâ 17/76).

"Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13).

"Üstelik Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar." (Mümtehine 60/1).

139 Şuayb peygamber "Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz olacak şey değil" derken, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu ve sadece O'nun dilediği şeylerin meydana geleceğini hatırlatıyor; eğer Allah kendilerinin fenalığını ve helâkini dilemişse, ancak o zaman gerçek dini bırakıp eski dinlerine döneceklerini söylüyor. İşte bu sebeple Allah Teâlâ bir kulun hiçbir konuda kesinlikle "Ben yarın şu işi yapacağım" demeyip, "inşallah", "Allah dilerse", "Allah izin verirse yaparım" demesini tavsiye etmektedir (Kehf 18/23-24).

Hidâyeti bulduktan sonra yeniden küfre dönmenin ne büyük bir bahtsızlık olduğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle ifade buyurmuştur: "Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar: Allah ve Resûlünü, bu ikisinden başka herkesten fazla sevmek. Sevdiğini Allah için sevmek. Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." (Buhârî, Îmân 9, 14, İkrâh 1, Edeb 42; Müslim, Îmân 67).

140 "Şüphesiz sizin ilâhınız O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır." (Tâhâ 20/98). Allah'ın ilminin her şeyi kuşatmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

141 Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

142 "Kavminin önde gelen kâfirleri şöyle dediler: "Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu ve sana sadece bizim en alt seviyede olanlarımızın düşünüp taşınmadan inandığını görüyoruz. Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuza inanıyoruz." (Hûd 11/27).

143 Bu âyet A`râf 7/78'de de aynen geçmiş ve orada konuyla ilgili bilgi verilmiştir.

144 "Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı. Şunu iyi bilin, Semûd kavmi Rablerini inkâr etmişti. Ve şunu unutmayın, Semûd kavmi işte böyle yok olup gitti." (Hûd 11/68).

"Sanki daha önce orada hiç yaşamamışlardı. İşte, bakın, Medyen de Semûd gibi yok olup gitti." (Hûd 11/95).

145 "Sâlih arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruğunu size ilettim ve size güzelce öğüt verdim. Ama siz öğüt verenleri sevmezsiniz." (A`râf 7/79).

Allah Teâlâ Peygamber Efendimize de kâfirlere üzülmemesini tavsiye etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinden sana indirilen âyetler onların bir çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da artıracaktır. Artık o kâfirler için üzülme!" (Mâide 5/68).

94. Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oraların halkını Allah'a boyun büküp yalvarsınlar diye çeşitli sıkıntı ve zorluklara uğrattık.[146]

95. Sonra belâ ve sıkıntıları giderip yerine iyilik ve mutluluk verdik. Onların sayıları ve servetleri artınca, "Atalarımız da böyle sıkıntılar ve mutluluklar yaşamışlardı" demeye başladılar. Biz de onları beklemedikleri bir sırada ansızın yakalayıverdik.[147]

96. Eğer o ülkelerin halkı[148] iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların üzerine gökten ve yerden bolluk ve bereket kapılarını açardık;[149] fakat onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de yaptıkları kötülükler yüzünden onları yakalayıverdik.

97. Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uykudayken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?[150]

98. Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğine dair bir güvenceye mi sahipti?

99. Yahut onlar, Allah'ın kendilerine hazırlayacağı tuzaktan emin mi oldular? Yalnızca mahvolup giden kimseler Allah'ın hazırlayacağı tuzaktan kendilerini güvencede hissedebilir.[151]

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّٓا اَخَذْنَٓا
اَهْلَهَا بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ
﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ
حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَٓاءَنَا الضَّرَّٓاءُ
وَالسَّرَّٓاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿٩٥﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا
لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى
اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾
اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى
وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا
يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

---

146 "Şüphesiz senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik ve onları belki inkârlarından vazgeçerek Allah'a boyun büküp yalvarırlar diye darlıklara ve zorluklara uğrattık. Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi?" (En`âm 6/42-43).

"Biz de Firavun'un ardından gidenleri, düşünüp akıllarını başlarına alsınlar diye yıllarca kuraklık ve ürün kıtlığı ile cezalandırdık." (A`râf 7/130). Bunun bir örneği A`râf 7/130'da görülmektedir. Bu âyetten itibaren bazı ilâhî kanunlardan söz edilmekte, peygamberlere kulak vermeyen-

lerin önce nasıl uyarıldıkları, yola gelmedikleri takdirde de nasıl cezalandırıldıkları belirtilmekte ve böylece başa gelen sıkıntıların esasen kötü bir şey olmadığı, bu tür olayların insanın kendini değerlendirmesine ve hatalarını anlamasına imkân verdiği anlatılmaktadır. Şu âyet insanın iyilikle de kötülükle de imtihan edildiğini göstermektedir:

"Biz onları yeryüzüne bölük bölük dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardır, olmayanlar da. İsyanlarından dönsünler diye onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik." (A`râf 7/168).

Resûl-i Ekrem mü'minin de sıkıntılarla deneneceğini şöyle ifade etmektedir: "Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar ondan, çoluk çocuğundan ve malından belâ eksik olmaz." (Tirmizî, Zühd 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 287, 450).

147 "Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

148 59. âyetten buraya kadar Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberlerin gönderildikleri topluluk hakkında kısa bilgi verilmiş ve onların gerçeği inkâr etmeleri yüzünden nasıl yok edildikleri anlatılmıştır. Bu ibretli olaylar Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç defa daha tekrarlanacaktır.

149 "Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi." (Bakara 2/103). İman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınanların sahip olacağı nimetlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

150 "Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

151 "Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya onlar gezip dolaşırken Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini kıskıvrak yakalamasından güvencede mi oldular? Onlar bu azaptan yakalarını kurtaramazlar." (Nahl 16/45-46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar Rablerinin azabından korkarlar. Zira Rablerinin azabından kimse emin olamaz." (Meâric 70/27-28).

"Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54).

100. Yeryüzünde daha önce yaşayıp helâk olanlardan sonra oraya mîrasçı olanlara Allah şunu bildirmedi mi? Eğer Biz dilersek, onları da günahları yüzünden felâketlere uğratırız.[152] Fakat Biz onların kalplerini mühürlüyoruz da hiçbir şeyi duymuyorlar.

101. İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara apaçık deliller getirdi;[153] ama onların daha önce de yalanladıkları şeye inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.[154]

102. Onların çoğunun verdiği sözü tuttuğunu görmedik. Çoğunun da söz dinlemez günahkâr olduklarını gördük.

103. Sonra o peygamberlerin ardından[155] Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler.[156] Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!

104. Mûsâ şöyle dedi: "Ey Firavun! Ben, gerçekten de Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim."[157]

105. "Benim görevim, Allah hakkında sadece gerçek olanı söylemektir. Ben size Rabbinizden apaçık bir delil getirdim. İsrâiloğulları'nı benimle gönder."[158]

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ
أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ
وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾
تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَائِهَا
وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا
وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا
أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ
مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا
بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ
﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسَى يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا
أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٠٥﴾

---

152 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi" (En`âm 6/6). Daha önceki devirlerde nice nesillerin helâk edildiğini ifade eden âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

153 "O kavimlere peygamberleri apaçık mûcizeler getirmişlerdi. Allah kesinlikle onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Tevbe 9/70; Rûm 30/9).

"Elbette Biz, sizden önceki nice nesilleri, peygamberleri kendilerine mûcizeler getirdikleri halde, zulmettikleri ve inanmadıkları için helâk ettik." (Yûnus 10/13).

"Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş; ancak onlar ellerini dişleyerek: "Biz, size gönderilen dine kesinlikle inanmıyoruz. Bizi inanmaya çağırdığınız şeyin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" demişlerdi." (İbrâhim 14/9).

"Oysa peygamberleri onlara apaçık mûcizeler, öğüt dolu sayfalar ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi." (Fâtır 35/25).

"Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş; onlar ise inkâr etmişlerdi." (Mü'min 40/22).

"Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, onlar da "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların imanına Allah'ın ihtiyacı yoktu." (Tegâbün 64/6).

154 "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir." (Bakara 2/7). Allah'ın kalpleri, kulakları mühürlemesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

155 Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberlerin ardından.

156 "O peygamberlerden sonra Mûsâ ile Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik; ama hepsi de büyüklük tasladılar. Zâten onlar kâfir bir toplumdu." (Yûnus 10/75).

"Onu Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik. Ama onlar, Firavun'un emrine tâbi oldular. Oysa Firavun gibilerin işi iflâh olmaz." (Hûd 11/97).

"Elbette biz Mûsâ'yı da "Milletini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın geçmiş milletlere verdiği nimet ve felâketleri hatırlat!" diye mûcizelerimizle gönderdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır." (İbrâhim 14/5).

"Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârun'u mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler. Zâten onlar, büyüklük taslayan zâlimlerdi." (Mü'minûn 23/45-46).

"Mûcizelerimiz onlara apaçık görülür bir şekilde gelince: "Bu düpedüz bir büyüdür" dediler. Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği halde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak işte, fesatçıların sonu ne oldu?" (Neml 27/13-14).

"Biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle ve apaçık bir delille göndermiştik. Onu Firavun'a, Hâmân'a ve Kārun'a gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz bir büyücü" dediler." (Mü'min 40/23-24).

"Firavun hânedanına da kendilerini uyaran peygamberler gelmişti." (Kamer 54/41).

Ayrıca Duhân 44/17; Zâriyât 51/38 gibi âyetlerde de Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderildiği belirtilmektedir.

157 Bütün peygamberler kendilerini "Ben, gerçekten de Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim" diye tanıtmışlardır (A`râf 7/61, 67).

158 Hz. Yusuf Mısır'a hazine bakanı olunca, "İsrâil" diye de anılan babası Yakub peygamber, oğullarıyla birlikte Mısır'a gidip yerleşmişti. Hz. Yakub'un çocukları yani İsrâiloğulları orada çoğalmış, Mısır kralları (firavunlar) onları hor görmeye ve en kötü işlerde çalıştırarak ezmeye başlamışlardı. İşte bu sebeple Hz. Mûsâ kendi soyu olan İsrâiloğulları'nı Mısır'dan götürmek ve onları firavunların zulmünden kurtarmak istedi.

106. Firavun "Eğer bir mûcize getirdiysen ve doğru söylüyorsan onu göster bakalım" dedi.[159]

107. Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi.[160]

108. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı![161]

109. Firavunun kavminin ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, gerçekten de çok usta bir sihirbazmış!"[162]

110. "Sizi ülkenizden çıkarmak istiyor." Firavun: "Peki, ne tavsiye edersiniz?" dedi.[163]

111. Şöyle dediler: "Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de tellâllar çıkar."[164]

112. "Bütün usta sihirbazları toplayıp sana getirsinler!"[165]

113. Sihirbazlar Firavun'a geldiler: "Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?" dediler.[166]

114. Firavun da "Evet! Üstelik siz benim en yakınlarımdan olacaksınız" dedi.[167]

115. Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?" dediler.[168]

116. O da: "Siz atın!" dedi. Sihirbazlar ellerindekini atınca, halkın gözünü boyayıp onları dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar.[169]

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا اِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا
هِيَ ثُعْبَانٌ مُبٖينٌۚ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ
بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرٖينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ
فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلٖيمٌۙ ﴿١٠٩﴾ يُرٖيدُ
اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْۚ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ
﴿١١٠﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ
حَاشِرٖينَۙ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلٖيمٍ ﴿١١٢﴾
وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا
اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبٖينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ
لَمِنَ الْمُقَرَّبٖينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّٓا اَنْ
تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقٖينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ
اَلْقُواۚ فَلَمَّٓا اَلْقَوْا سَحَرُٓوا اَعْيُنَ النَّاسِ
وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظٖيمٍ ﴿١١٦﴾

---

159 "Firavun: "Eğer doğru söylüyorsan, getir bakalım onu" dedi." (Şuarâ 26/31).

160 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 32. âyette de aynen geçmektedir.

"Mûsâ da onu yere attı, o da hızla kayıp giden bir yılan oluverdi." (Tâhâ 20/20).

"'Ey Mûsâ! O nidâ eden Benim. Ben, karşı konulmaz bir güce sahip olan ve her

şeyi yerli yerince yapan Allah'ım. Şimdi asânı yere at!' Mûsâ onu yere atıp, çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. Biz de buyurduk ki: 'Ey Mûsâ, Korkma! Çünkü Benim huzurumda peygamberler korkmaz.'" (Neml 27/9-10; benzeri âyet için bk. Kasas 28/31).

161 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 33. âyette de aynen geçmektedir. "Şimdi de elini de koynuna sok, bir başka mûcize olarak kusursuz bir şekilde bembeyaz çıkacaktır." (Tâhâ 20/22).

"Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz çıkacaktır." (Neml 27/12; benzeri âyet için bk. Kasas 28/32).

162 "Firavun çevresindekilere dedi ki: "Bu gerçekten de usta bir sihirbaz." (Şuarâ 26/34).

"Onu Firavun'a, Hâmân'a ve Kārun'a gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz bir büyücü" dediler." (Mü'min 40/24).

163 "Büyüsüyle sizi ülkenizden çıkarmak istiyor, bu durumda ne tavsiye edersiniz? dedi." (Şuarâ 26/35).

"Dedi ki: "Ey Mûsâ! Sen yaptığın büyü ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?" (Tâhâ 20/57).

164 Bu âyet bir kelime farkıyla Şuarâ sûresi (26), 36. âyette de geçmektedir.

165 "Firavun: "Bütün usta sihirbazları toplayıp bana getirin!" diye emretti." (Yûnus 10/79).

166 "Sihirbazlar Firavun'a geldiler: 'Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?' dediler" (Şuarâ 26/41).

167 Âyetin benzeri Şuarâ sûresi (26), 42. âyette de geçmektedir.

168 "Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: "Ne atacaksanız atın!" dedi." (Yûnus 10/80).

"Mûsâ onlara: "Haydi, ne atacaksanız atın!" dedi." (Şuarâ 26/43).

169 "Onlar da: "Firavun'un izzeti hakkı için kesinlikle biz galip geleceğiz!" diyerek iplerini ve değneklerini attılar." (Şuarâ 26/44).

"Bir de baktı ki, onların ipleri ve sopaları yaptıkları sihirden dolayı ona sanki koşuyorlarmış gibi göründü." (Tâhâ 20/66). Bakara 2/102 ve dipnotunda büyü hakkında bilgi verilmiştir.

117. Biz de Mûsâ'ya "Asânı at!" diye vahyettik.[170] Bir de baktılar ki, asâ büyücülerin uydurduğu şeyleri yalayıp yutuyor![171]

118. Böylece gerçek ortaya çıktı, onların yaptıkları ise yok olup gitti.[172]

119. İşte oracıkta yenildiler ve küçük düşüp rezil oldular.[173]

120. Sihirbazlar secdeye kapandılar.[174]

121. Ve şöyle dediler: "Âlemlerin Rabbine iman ettik."[175]

122. "Mûsâ ile Hârun'un Rabbine."[176]

123. Bunun üzerine Firavun: "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz, öyle mi? Bu yaptığınız, halkı kendi memleketinden çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tuzaktır.[177] Ama başınıza gelecekleri yakında görüp öğreneceksiniz!"

124. "Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da topunuzu birden asacağım" dedi.[178]

125. Onlar da şöyle dediler: "Biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz!"

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ
تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا
صَاغِرٖينَۚ ﴿١١٩﴾ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدٖينَۚ ﴿١٢٠﴾
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى
وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ
اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي
الْمَدٖينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَاۚ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ
مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ
﴿١٢٤﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾

170 "Bu yüzden Mûsâ içinde bir korku hissetti. Ona dedik ki: "Korkma! Çünkü kesinlikle sen üstün geleceksin." (Tâhâ 20/67-68).

171 "Sağ elindekini yere at; onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları sihirbaz hîlesidir. Sihirbaz da nerede olsa, ne yapsa başarıya ulaşamaz." (Tâhâ 20/69).

172 "Şöyle de: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkûmdur." (İsrâ 17/81).

173 "Şunlara bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! İlâh diye taptıkları şeyler onları nasıl da yüz üstü bırakıp gitti." (En`âm 6/24).

174 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 46. âyette de geçmektedir.

175 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 47. âyette de geçmektedir.

176 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 48. âyette de geçmektedir. Hz. Mûsâ'nın ortaya koyduğu mûcizenin kendilerinin yaptığı sihirle bir ilgisi bulunmadığını en iyi sihirbazlar anlamışlardı. Bu sebeple en küçük bir tereddüde kapılmadan Âlemlerin Rabbine iman ettiler.

177 "Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? Demek, size büyücülüğü öğreten ustanız o imiş!" (Tâhâ 20/71; Şuarâ 26/49).

Firavun'un bu sözleri tamamen şarlatanlıktır. Çünkü Hz. Mûsâ'nın getirdiği mûcizenin sihirbazların büyüsünden çok farklı olduğunu o da görmüş, bütün sihirbazların ona iman etmesiyle de yenildiğini anlamıştı. O anda halkın da Hz. Mûsâ'nın tarafını tutabileceği endişesiyle zihinlere bazı şüpheler sokmak ve kafaları karıştırmak istemiş, bunun için de Mûsâ ile sihirbazların anlaştıkları, Mısır'ın yerli halkını şehirden sürüp çıkarmak ve yönetime el koymak istedikleri yalanını uydurmuştu:

"Onlar da şöyle dediler: 'Sen bizi atalarımızın gittiğini gördüğümüz yoldan çevirmek ve kardeşinle bu toprakların yönetimini ele geçirmek için mi geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz.'" (Yûnus 10/78).

178 "Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına kesip hepinizi asacağım." (Şuarâ 26/49).

"Kesinlikle ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım; böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu göreceksiniz!" (Tâhâ 20/71). El ve ayakların çaprazlama kesilmesi hakkında Mâide sûresi (5), 33. âyetin dipnotuna bakılabilir.

126. Sen sadece, "Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam almak istiyorsun.[179] Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak canımızı al!"[180]

127. Firavun kavminin ileri gelenleri ona şöyle dediler: "Mûsâ ile kavmini, seni ve ilâhlarını terk edip yeryüzünde fitne fesat çıkarsınlar diye mi kendi hallerine bırakacaksın?"[181] Firavun da: "Biz onların oğullarını öldürüp kızlarını sağ bırakacağız.[182] Çünkü gerçekten biz onları ezecek güçteyiz" dedi.

128. Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin![183] Şunu unutmayın ki, bütün yeryüzü Allah'ındır; onu kullarından dilediğine verir. Hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir."[184]

129. İsrâiloğulları Mûsâ'ya: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da biz hep işkence gördük" dediler. Mûsâ şunları söyledi: "Bakarsınız, Rabbiniz düşmanlarınızı yok eder, nasıl hareket edeceğinizi görmek için de onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar."[185]

130. Biz de Firavun'un ardından gidenleri, düşünüp akıllarını başlarına alsınlar diye yıllarca kuraklık ve ürün kıtlığı ile cezalandırdık.[186]

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا
جَٓاءَتْنَا رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا
مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ
اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ
وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَٓاءَهُمْ
وَنَسْتَحْيٖ نِسَٓاءَهُمْ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾
قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا
اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُٓوا اُو۫ذِينَا مِنْ
قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ
عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ
فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾
وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

179 "Şöyle de: Ey Ehl-i kitap! Yalnızca Allah'a inandığımız, bize indirilene ve daha önce indirilene iman ettiğimiz ve çoğunuz yoldan çıkan kimseler olduğunuz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?" (Mâide 5/59).

"Onlar, Allah ve Resûlü mü'minleri Allah'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe eriştirdiği için, intikam almaya kalktılar." (Tevbe 9/74).

"Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman etmelerinden başka bir şey değildi." (Bürûc 85/8).

180 Hz. Mûsâ'ya iman edenler, Câlût ve ordusuyla karşı karşıya geldikleri zaman buna benzer şekilde dua ederek şöyle demişlerdi:

"Ey Rabbimiz! Üstümüze sabır yağdır, ayaklarımızı sağlamlaştır, kâfirlere karşı bize yardım et!" (Bakara 2/250).

Gösteriye başlamadan önce Firavun'a "Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?" diye onunla pazarlık yapan sihirbazların, gerçek bir imana sahip olduktan sonra hiçbir menfaate önem vermedikleri, imanlarını her şeyin üstünde tutan birer kahraman oldukları ve dinleri uğrunda hiçbir cezadan korkmadıkları görülmektedir. Onların şu sözleri imanlarının gücünü göstermektedir:

"Bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi Yaratanı bırakıp da seni kesinlikle tercih edecek değiliz! İstediğin kararı ver, yapmak istediğini yap. Çünkü senin hükmün yalnız bu dünya hayatında geçer. Şüphesiz biz, hatalarımızı ve bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlı, cezası daha süreklidir." (Tâhâ 20/72-73).

181 Hz. Mûsâ'ya usta bir sihirbaz diyen, onu yenmek için ülkenin bütün usta sihirbazlarının toplanmasını teklif eden Firavun'un danışmanları, verdikleri aklın bir işe yaramadığını görünce, bu defa başlarını kurtarmak için Hz. Mûsâ ile İsrâiloğulları'nın da tıpkı sihirbazlar gibi cezalandırılmasını ve böylece tehlikenin büsbütün ortadan kaldırılmasını istediler.

182 "Doğrusu Firavun yeryüzünde iyice azmış, halkını gruplara ayırmıştı: Onlardan bir kısmını; erkek çocuklarını öldürmek, kız çocuklarını sağ bırakmak sûretiyle iyice zayıf düşürmüştü. Çünkü o bozgunculardandı." (Kasas 28/4).

"Mûsâ onlara katımızdan hakkı getirdiğinde, "Mûsâ ile beraber iman edenlerin kızlarını sağ bırakıp oğullarını öldürün" dediler. Fakat kâfirlerin hîlesi hep boşa çıkmıştır." (Mü'min 40/25).

183 "Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin." (Bakara 2/45). Bu âyetin dipnotunda konu hakkında bilgi verilmiştir.

184 "Hayırlı son, takvâ sahiplerinindir" ifadesi Hûd 11/49 ve Kasas 28/83'te de geçmektedir. Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

185 "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur." (En`âm 6/165).

"Onların ardından, yeryüzünde neler yapacağınızı görmek için sizi onların yerine geçirdik." (Yûnus 10/14).

"Allah, içinizden iman edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak; onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve korkularını güvene çevirecektir. Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir." (Nûr 24/55).

186 Mısır halkı, Hz. Yusuf zamanında da aynı şekilde cezalandırılmıştı (bk. Yûsuf 12/43, 47-49).

131. Başlarına bir iyilik gelince, "Bu zâten bizim hakkımızdı" der, bir kötülük gelince de, bunu Mûsâ ve yanındakilerin uğursuzluğuna yorarlardı.[187] Şunu çok iyi bilin: Onların uğursuzluk saydığı şey, kötü işlerine karşılık Allah'ın verdiği cezadır; ama onların çoğu bunu bilmez.[188]

132. Mûsâ'ya şöyle dediler: "Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi getirirsen getir, biz sana inanmayacağız."[189]

133. Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular.[190]

134. Sözü edilen felâket başlarına gelince şöyle dediler: "Ey Mûsâ! Sana verdiği söz hürmetine bizim için Rabbine dua et! Eğer başımızdaki bu azabı kaldırırsan sana kesinlikle iman edecek ve İsrâiloğulları'nı seninle göndereceğiz."[191]

135. Belli bir süreye kadar başlarındaki azabı kaldırdığımızda hemen sözlerinden döndüler.[192]

136. Âyetlerimizi yalanladıkları ve onu umursamadıkları için, Biz de hepsini denizde boğarak intikam aldık.[193]

فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖۚ وَاِنْ
تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُۜ
اَلَٓا اِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهٖ مِنْ
اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَاۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ
﴿١٣٢﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ
وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ
فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾
وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَۚ لَئِنْ كَشَفْتَ
عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنٖٓي
اِسْرَٓائِيلَۚ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ
اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾
فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

---

187 "Onlar bir iyiliğe kavuşsalar, "Bu, Allah'tan" derler. Başlarına bir felâket gelse, "Bu da senin yüzünden" derler. Şöyle de: "Nimet de belâ da Allah'tandır." Bu adamlar neden hiçbir sözü anlamıyor?" (Nisâ 4/78).

"Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

"Onlar: "Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Sâlih de: "Sizin uğursuzluğunuz Allah katında yazılı amellerinizden gelmektedir. Doğrusu siz sınanmakta olan bir topluluksunuz" dedi." (Neml 27/47).

"İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda buna seviniverirler. Kendi işledikleri şeyler yüzünden başlarına bir kötülük gelince de ümitsizliğe düşerler." (Rûm 30/36).

"Onlar: "Bize uğursuzluk getirdiniz. Vazgeçmeyecek olursanız sizi taşlarız; başınızı belâya sokarız" dediler. Elçiler de cevâben dediler ki: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verilmesini mi uğursuzluk sayıyorsunuz? Aslında siz haddini aşıp kendinize yazık etmiş bir toplumsunuz." (Yâsîn 36/18-19).

Resûl-i Ekrem "Uğursuzluk yoktur" buyurmuş (Buhârî, Tıb 19, 43-45; Müslim, Selâm 102-116); uğursuzluğa inanmayanların hesapsız, azapsız Cennet'e girecekleri-ni söylemiş (Buhârî, Rikâk 50; Müslim, Îmân 374); Muâviye bin Hakem'in "Aramızda uğursuzluğa inanan adamlar var" demesi üzerine de "Bu onların gönüllerinde hissettikleri bir duygudur. Bu duygu onları işlerinden alıkoymasın" buyurmuştur (Müslim, Mesâcid 33).

188 Hayrı da, şerri de yaratanın Allah olduğunu bilmiyorlardı. Onlar kendi hareketleriyle başlarına gelecek kötülükleri dâvet etmiş, Allah da onların hakettiği şeyi onlara vermişti.

189 "Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracağım. Çünkü onlar her türlü mûcizeyi görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler o yola girmez; ama eğri yolu gördüklerinde o yolu tutarlar. Bunun sebebi onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlara ilgisiz kalmalarıdır." (A`râf 7/146).

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/96-97).

"Mûcizelerimiz onlara apaçık görülür bir şekilde gelince: "Bu düpedüz bir büyüdür" dediler. Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği halde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak işte, fesatçıların sonu ne oldu?" (Neml 27/14).

190 "O peygamberlerden sonra Mûsâ ile Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik; ama hepsi de büyüklük tasladılar. Zâten onlar kâfir bir toplumdu." (Yûnus 10/75). Firavun ve adamlarının kibirli kimseler olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onlara gösterdiğimiz hiçbir mûcize yoktur ki, diğerinden daha büyük olmasın. Belki inkârlarından dönerler diye, Biz onları azaba da uğrattık." (Zuhruf 43/48).

191 "Onlar ise "Ey büyücü, sana verdiği sözün hatırına bizim için Rabbine dua et; o zaman mutlaka doğru yola geleceğiz" diyorlardı." (Zuhruf 43/49).

192 133. âyette sayılan korkunç felâketler belli aralıklarla başlarına gelince, bunların ilâhî bir azap değil, herkesin başına gelebilecek doğal birer felâket olduğunu kabul ederlerdi.

193 "Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir. O, inkârcılardan intikam alır." (Âl-i İmrân 3/4). Allah Teâlâ'nın intikam almasıyla ilgili âyetlerden bazı örnekler için buraya bakınız.

"Eyke kavmi de gerçekten zâlimdi. Biz de onlardan intikam aldık." (Hicr 15/78-79).

"Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik." (Rûm 30/47).

"Biz de onlardan intikam aldık. Bir bak, peygamberlerini yalanlayanların sonu ne oldu!" (Zuhruf 43/25).

137. Vaktiyle hor görülüp ezilen o kavmi ise, bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti.[194] Firavun ve kavminin özenle yaptığı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik.[195]

138. Ve İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik.[196] Derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapınıp duran bir kavme rastladılar. "Ey Mûsâ!" dediler. "Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yap!" Mûsâ şunları söyledi: "Siz ne câhil bir milletsiniz!"[197]

139. "Onların din diye bağlandıkları şeyin bir değeri, ibâdet diye yaptıklarının da bir temeli yoktur."[198]

140. Mûsâ sözüne şöyle devam etti: "Allah sizi başka milletlere üstün kılmışken, ben size O'ndan başka ilâh mı arayacakmışım?"[199]

141. Sizi Firavun âilesinin elinden kurtardığımız zamanı da hatırlayın. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı öldürüp kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.[200]

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذ۪ينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ
مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّت۪ي بَارَكْنَا
ف۪يهَاۜ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَن۪ٓي
اِسْرَٓائ۪يلَ بِمَا صَبَرُواۜ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ
فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾
وَجَاوَزْنَا بِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى
قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْۚ قَالُوا يَا مُوسَى
اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهاً كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ اِنَّكُمْ
قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ ف۪يهِ
وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ
اَبْغ۪يكُمْ اِلٰهاً وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿١٤٠﴾
وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ
سُٓوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَٓاءَكُمْۜ وَف۪ي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظ۪يمٌ ﴿١٤١﴾

---

194 Şu âyet bu güzel sözü ve vaadi ifade etmektedir:

"İsrâiloğulları Mûsâ'ya: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da biz hep işkence gördük" dediler. Mûsâ şunları söyledi: "Bakarsınız, Rabbiniz düşmanlarınızı yok eder, nasıl hareket edeceğinizi görmek için de onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar." (A`râf 7/129).

"Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım. Ayrıca onlara yeryüzünde güç-kuvvet vermek; Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk." (Kasas 28/5-6).

195 "Biz de Firavun ve adamlarını o güzelim bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve muhteşem konaklardan çıkardık. İşte böyle oldu ve o nimetlere İsrâiloğulları'nı mîrasçı kıldık." (Şuarâ 26/57-59).

"Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar, çiftlikler, muhteşem konaklar, safâsını sürdükleri nimetler... İşte böylece onları yurtlarından çıkardık. Bütün bunlara Biz başka bir halkı mîrasçı yaptık." (Duhân 44/25-28).

196 "İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü." (Yûnus 10/90). Hz. Mûsâ ve İsrâiloğulları'nın denizi geçişi, Firavun ve adamlarının boğuluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

197 "Hûd dedi ki: "Azabın ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ben ancak size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz câhillik eden bir toplumsunuz." (Ahkâf 46/23). Bazı peygamberlerin kavimlerine câhiller diye hitap etmesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

198 "Onlara âhirette sadece ateş vardır. Dünyada yaptıkları tamamen boşa gidecektir. Zâten yaptıklarının da hiçbir değeri yoktur." (Hûd 11/16).

199 "Onlara şöyle de: "Allah size bütün gerçekleri apaçık ortaya koyan kitabı göndermişken, doğruyu, yanlışı öğrenmek için Allah'tan başka hakem mi arayacağım?" (En`âm 6/114). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili başka âyet de zikredilmiştir.

200 Bu âyet Bakara 2/49'da ve "Allah'ın size verdiği nimetleri bir düşünün" uyarısıyla İbrâhim sûresi (14), 6. âyette geçmektedir.

142. Biz Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, buna on gece daha eklemiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk gece olmuştu.[201] Mûsâ kardeşi Hârun'a şöyle demişti: "Sen benim yerime kavmimin başına geç, onların hatasını düzelt, bozguncuların yolundan gitme!"

143. Belirlediğimiz vakitte Mûsâ Tûr'a gelip de Rabbi onunla konuşunca o "Rabbim, Kendini bana göster de Sana bakayım!" dedi. Allah ona "Sen Beni aslâ göremezsin;[202] ama şu dağa bak; eğer o dağ yerinde durabilirse sen de Beni görürsün!" buyurdu. Rabbi Kendini dağa gösterince onu paramparça etti.[203] Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince "Rabbim!" dedi. "Sen her bakımdan yüce ve mükemmelsin. Sana tövbe ettim ve Seni görmeden iman edenlerin ilki de benim."[204]

144. Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim.[205] Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!"

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰث۪ينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا
بِعَشْرٍ فَتَمَّ م۪يقَاتُ رَبِّه۪ٓ اَرْبَع۪ينَ لَيْلَةًۚ
وَقَالَ مُوسٰى لِاَخ۪يهِ هٰرُونَ اخْلُفْن۪ي ف۪ي
قَوْم۪ي وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَب۪يلَ الْمُفْسِد۪ينَ
﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِم۪يقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ
رَبُّهُۙ قَالَ رَبِّ اَرِن۪ٓي اَنْظُرْ اِلَيْكَۜ قَالَ
لَنْ تَرٰين۪ي وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ
اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰين۪يۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى
رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًاۚ
فَلَمَّٓا اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ
وَاَنَا۬ اَوَّلُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٤٣﴾ قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ي
اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَات۪ي وَبِكَلَام۪ي
فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾

201 "Mûsâ ile kırk gece için sözleştiğimizi de hatırlayın." (Bakara 2/51). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

202 Âyette, Allah Teâlâ'nın dünyada görülemeyeceği belirtilmektedir. İnsan Allah'ı hiçbir zaman göremeyecek olsa, Hz Mûsâ "Sana bakayım" demekle O'ndan olmayacak bir şeyi istemiş olurdu. Peygamberlerin mümkün olmayan bir şeyi istemesi ise aslâ söz konusu olamaz.

Mü'minlerin Allah'ı âhirette göreceği hususu, "Gözler O'nu göremez; ama O gözleri görür" (En`âm 6/103) âyetinin dipnotunda açıklanmıştır.

"O gün yüzler vardır ışıl ışıl, Rablerinin cemâline bakmaktadır." (Kıyâmet 75/22-23). Bu âyetin dipnotuna da bakınız.

203 Duyu ve yeteneklerimizin belirli bir kapasitesi vardır. Gözlerimiz de elektromanyetik tayftan belirli bir bölgeye âit ışımayı, yani gün ışığı dediğimiz radyasyon cinsini çözümleyecek şekilde yaratılmıştır. Bu sınırlar içinde bile, belirli bir şiddetin yukarısı gözümüzün kapasitesini aşar, hatta körlük tehlikesi oluşturur: Gündüzün ortasında Güneş'e çıplak gözle bakmak gibi. Allah'ın yarattıklarından orta çapta bir yıldızın nuru karşısında eriyen gözler, her şeyi ve her nuru yaratanı nasıl görebilir, o nur karşısında hangi dağ yerinde durabilir? En`âm sûresi (6), 103. âyetin dipnotuna da bakınız.

204 İbni Abbas'ın yorumuna göre Hz. Mûsâ: "İsrâiloğulları'ndan sana iman edenlerin ilki benim" demek istemiştir (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 630. Zehebî hadisin sahih olduğunu söylemiştir).

205 "Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/47). Peygamberlerin Allah tarafından seçilmiş kullar olduğuna dair âyetler burada verilmiştir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın rivayet ettiğine göre bir defasında bir Müslüman ile bir Yahudi kavga ettiler. Müslüman "Muhammed'i âlemlere üstün tutan Allah'a yemin ederim ki" deyince, Yahudi "Ben de Mûsâ'yı âlemlere üstün tutan Allah'a yemin ederim ki" dedi. Bunu üzerine Müslüman elini kaldırıp Yahudinin suratına bir tokat attı. Yahudi doğruca Resûl-i Ekrem Efendimize giderek Müslüman ile aralarında olup biteni anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Benim Mûsâ peygamberden daha üstün olduğumu söylemeyiniz. Kıyamet gününde bütün insanlar ölecek; ilk ayılan ben olacağım. Bir de bakacağım ki, Mûsâ arşın bir tarafına yapışmış. Acaba Mûsâ ölenler arasındaydı da benden önce mi ayıldı; yoksa Allah Teâlâ'nın istisna edip öldürmediklerinden biri miydi, bilemiyorum. (Buhârî, Fezâil 31, Rikâk 43, Tevhîd 31; Müslim, Fezâil 160).

145. Biz Mûsâ'ya Tevrat levhalarında[206] her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık; sonra da şunları söyledik: "Onlara sıkıca sarıl! Kavmine de emret, onun en güzelini alsınlar![207] Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunun ne hale geldiğini göstereceğim."

146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracağım. Çünkü onlar her türlü mûcizeyi görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler o yola girmez; ama eğri yolu gördüklerinde o yolu tutarlar. Bunun sebebi onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlara ilgisiz kalmalarıdır.[208]

147. Âyetlerimizi ve âhiret hayatını yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir.[209] Onlar sadece yaptıklarının cezasını göreceklerdir.[210]

148. Mûsâ'nın kavmi, onun Tûr'a gitmesinden sonra, süs takılarından böğüren bir buzağı heykeli yapıp ona tapınmaya başladılar.[211] O heykelin kendileriyle konuşmadığını ve onlara bir yol göstermediğini görmediler mi?[212] Onu ilâh edinmekle zâlimlerden oldular.[213]

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً
وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ
يَأْخُذُوا بِاَحْسَنِهَا سَاُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ
﴿١٤٥﴾ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ
فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ
لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ
لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ
يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ هَلْ
يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ
مُوسٰى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا
لَهُ خُوَارٌ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا
يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾

206 Kur'ân-ı Kerîm'de bu levhalardan "sayfalar (suhuf)" diye de söz edilmektedir:

"Yoksa Mûsâ'nın sayfalarında olanlar ona bildirilmedi mi?" (Necm 53/36).

"Bunlar evvelki sayfalarda da vardı: İbrâhim'in ve Mûsâ'nın sayfalarında." (A`lâ 87/18-19).

207 Bir şeyin en güzelini yapmak, en güzeline uymak, en güzelini söylemek, en güzel şekilde yapmak Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça emredilmektedir. Bununla, insanlar sadece birtakım yükümlülükleri üstün körü yerine getirmek veya işleri sadece kitabına uydurmakla yetinmeyip, Allah'ın buyruklarına gönülden yönelerek onu en güzel şekilde uygulamanın yollarını aramaya teşvik edilmektedir. İki şık arasında serbest bırakıldığında en güzelini seçmek de (cezalandırmak yerine affetmeyi tercih etmek gibi) bu öğüt kapsamındadır:

"Onlar sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın hidâyete eriştirdiği kimselerdir. İşte gerçek akıl sahipleri bunlardır." (Zümer 39/18).

"Rabbinizden size indirilen en güzel söze uyun." (Zümer 39/55).

"Size bir selâm verildiğinde, onu daha güzeliyle veya aynısıyla alın." (Nisâ 4/86).

"Yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın." (En`âm 6/152). İsrâ 17/34).

"Onlarla en güzel şekilde tartış." (Nahl 16/125).

"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler." (İsrâ 17/53).

"Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav." (Mü'minûn 23/96).

"Ehl-i kitap ile en güzel bir şekilde tartışın." (Ankebût 29/46).

"Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver." (Fussılet 41/34).

208 Allah insana büyük değer vermekte, onu kendine muhatap almaktadır. İnsan da bu ilgi ve iltifat karşısında duygusuz ve kayıtsız kalmamalı, kendisine gönderilen ilâhî buyrukları önemsemelidir. Elindeki sayısız nimetlerin ilâhî bir bağış olduğunu görmeyip bunları kendi kabiliyetleriyle kazandığını sanmak Allah'a karşı küstahlık etmektir. Cenâb-ı Hak böylesine anlayışsız, ilâhî buyruklara karşı ilgisiz olan kendini beğenmişleri, âyetlerini anlama nimetinden mahrum bırakacağını bildirmektedir.

209 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217). Bütün yaptıkları boşa çıkan öteki günahkârlar bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

210 "Ama kim de kötü amellerle gelirse, yüzükoyun ateşe atılır. Siz sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz." (Neml 27/90).

"Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/33).

211 İsrâiloğulları'nın Mısır halkına âit bir miktar süs takısını yanlarında getirdikleri, onlarla birlikte Mısır'dan gelen Sâmirî'nin bu takılardan bir buzağı heykeli yapıp "Bu hem sizin hem de Mûsâ'nın ilâhıdır, ama Mûsâ onu unuttu" demesi üzerine buzağıya taptıkları, Hz. Hârun'un uyarısına hiç kulak asmadıkları, Tûr'dan döndükten sonra bu korkunç manzarayı gören Hz. Mûsâ'nın Sâmirî'yi hesaba çekip kovduğu Tâhâ sûresinde anlatılmaktadır (bk. 85-98. âyetler).

212 "Onlar, o heykelin kendilerine bir cevap vermediğini, bir zarar veya yararının da dokunmadığını görmüyorlar mı?" (Tâhâ 20/89).

213 İsrâiloğulları, "erkek çocuklarını öldürüp kızlarını sağ bırakan" (A`râf 7/141) Firavun'un nesiller boyu süren zulmünden daha birkaç ay önce kurtulmuşlardı. Denizin yarılıp kendilerinin geçmesi ve Firavun'un orada taraftarlarıyla birlikte boğulması mûcizesini (Bakara 2/50; Yûnus 10/90) gözleriyle görmüşlerdi. Bu unutulmayacak olaylardan sonra putperest bir halkla karşılaşınca Hz. Mûsâ'dan "kendilerine onların ilâhları gibi bir ilâh yapmasını" istemeleri (A`râf 7/138) ve peygamberlerinin Allah ile görüşmeye gitmesini fırsat bilerek buzağıya tapmaları ne kadar ibretlidir!

149. Doğru yoldan saptıklarını anlayıp yaptıklarına pişman olunca dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa her şeyi kaybedenlerden olacağız."[214]

150. Mûsâ, kızgın ve üzgün şekilde kavmine dönünce[215] "Ben gittikten sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele ettiniz, öyle mi?" dedi.[216] Levhaları yere bıraktı, kardeşi Hârun'u başından yakalayıp kendisine çekti.[217] Hârun şöyle dedi: "Ey anamın oğlu![218] Bu millet beni güçsüz görüp sözümü dinlemedi. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Bana kızıp da düşmanları sevindirme! Beni bu zâlim kavimle bir tutma!"

151. Mûsâ şöyle yalvardı: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla.[219] Bizi rahmetine eriştir. Merhamet edenlerin en merhametlisi Sensin!"[220]

152. Buzağıyı ilâh edinenlere gelince, dünya hayatında onlara Rablerinden bir gazap ve bir zillet erişecektir. İftiracıları Biz böyle cezalandırırız.

153. Kötülükleri yaptıktan sonra tövbe ederek gerçekten iman edenlere gelince, şüphesiz o tövbe ve imandan sonra senin Rabbin çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[221]

وَلَمَّا سُقِطَ فٓي اَيْدٖيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ
ضَلُّواۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ
لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ
مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا
خَلَفْتُمُونٖي مِنْ بَعْدٖيۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ
وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَأْسِ اَخٖيهِ يَجُرُّهُٓ
اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونٖي
وَكَادُوا يَقْتُلُونَنٖيۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ
وَلَا تَجْعَلْنٖي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿١٥٠﴾
قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لٖي وَلِاَخٖي وَاَدْخِلْنَا فٖي
رَحْمَتِكَۘ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمٖينَ ﴿١٥١﴾ اِنَّ
الَّذٖينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ
مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِي الْمُفْتَرٖينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذٖينَ عَمِلُوا
السَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُواۘ
اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٥٣﴾

214 "Onlar şöyle dediler: "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz." (A'râf 7/23).

215 Hz. Mûsâ daha Tûr dağında iken "Biz, senin yokluğunda kavmini imtihan ettik; Sâmirî onları yoldan çıkardı" (Tâhâ 20/85) âyetiyle kavminin buzağıya taptığını öğrendiği için kızgın ve üzgün dönmüştü.

216 "Bunun üzerine Mûsâ öfkeli ve üzüntülü bir şekilde kavminin yanına döndü ve onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Onun size verdiği sözün üzerinden uzun bir süre mi geçti, yoksa Rabbinizden üzerinize bir gazabın inmesini mi istediniz de, bana verdiğiniz sözden döndünüz?" (Tâhâ 20/86).

217 "Mûsâ dönünce:"Ey Hârun!" dedi. "Onların yoldan çıktığını gördüğünde Beni izlemekten seni alıkoyan neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?" (Tâhâ 20/92-93).

218 "Hârun: "Ey anamın oğlu! Saçımı sakalımı çekme! Ben, senin: 'Sözümü dinlemedin de İsrâiloğulları'nın arasına ikilik soktun demenden korktum' dedi." (Tâhâ 20/94).

Hz. Mûsâ ile Hârun'un ana baba bir kardeş oldukları söylenmektedir. Hz. Hârun kendileriyle aynı dinden olan annelerini anmakla veya annelerin şefkatini hatırlatmakla kardeşinin acıma duygusuna hitap etmek istemiş, bir sonraki âyette görüleceği üzere Hz. Mûsâ da bu sözlerden etkilenmiştir.

219 "Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kendimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık yoldan çıkan bu halk ile bizim aramızda Sen hükmünü ver." (Mâide 5/25).

220 "Allah koruyanların en hayırlısı, merhamet edenlerin en merhametlisidir." (Yûsuf 12/64, 92).

"Eyyub'u da hatırla! Hani o Rabbine: "Hastalanıp sıkıntıya düştüm; merhametlilerin en merhametlisi Sensin!" diye dua ediyordu." (Enbiyâ 21/83).

221 "Yine de Rabbin, bir câhillik edip kötülük işleyen, ardından da tövbe edip kendine çeki düzen verenlerin yanındadır. Elbette senin Rabbin onların bu tövbelerinden sonra çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nahl 16/119).

"Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir." (Bakara 2/37). Bu âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir. Ayrıca Bakara sûresi (2), 160. âyetin dipnotuna bakınız.

154. Öfkesi geçince Mûsâ levhaları aldı. O levhalarda, Rablerinden korkanlara doğru yolu gösteren öğütler ve Allah'ın merhamet edeceği yazılıydı.[222]

155. Mûsâ kavminden yetmiş adam seçerek belirlediğimiz yere getirdi. Onları şiddetli bir deprem yakalayınca[223] Mûsâ şöyle dedi: "Rabbim! Eğer dileseydin onları da, beni de daha önce helâk ederdin. İçimizdeki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden[224] bizi helâk eder misin? Bu iş Senin imtihanından başka bir şey değildir.[225] Bununla dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini doğru yola iletirsin. Bizim dostumuz ve yardımcımız Sensin. Bizi bağışla, bize merhamet et. Bağışlayanların en hayırlısı Sensin."

156. "Bize bu dünyada da, âhirette de iyi ve güzel olanı yaz! Şüphesiz biz Sana yöneldik." Allah şöyle buyurdu: "Ben azabımı dilediğime veririm. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır;[226] ama onu âhirette Bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize iman edenlere yazacağım."

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ
الْاَلْوَاحَ وَف۪ي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذ۪ينَ
هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسٰى
قَوْمَهُ سَبْع۪ينَ رَجُلًا لِم۪يقَاتِنَا فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ
قَبْلُ وَاِيَّايَ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ
مِنَّا اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ
وَتَهْد۪ي مَنْ تَشَاءُ اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ
لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِر۪ينَ ﴿١٥٥﴾
وَاكْتُبْ لَنَا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَا اِلَيْكَ قَالَ عَذَاب۪ي
اُص۪يبُ بِه۪ مَنْ اَشَاءُ وَرَحْمَت۪ي وَسِعَتْ كُلَّ
شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذ۪ينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

222"Sonra yine Biz, iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak, doğruyu göstermek ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya kitabı verdik." (En`âm 6/154). Tevrat'ın bir öğüt, rahmet ve hidâyet vesilesi olmasıyla ilgili âyetler

bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

223"Hani bir de 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz' demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti. Sonra da ölümünüzün ardından belki şükredersiniz diye sizi tekrar diriltmiştik." (Bakara 2/55-56). Bu âyetlerin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

224İsrâiloğulları'ndan bir kısmının buzağıya tapması yüzünden.

225Buzağıya tapma olayına işâret edilmektedir.

226"Rabbimiz, Senin rahmetin de, ilmin de her şeyi kuşatmıştır." (Mü'min 40/7).

"Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir." (En`âm 6/12, 54). En`âm sûresi (6), 12. âyetin dipnotunda Cenâb-ı Hakk'ın merhametiyle ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

157. Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye,[227] okuma yazma bilmeyen[228] o Peygamber'e uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten sakındırır; iyi ve temiz şeyleri onlara helâl,[229] pis şeyleri ise haram kılar, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer.[230] Ona iman eden, onu destekleyen,[231] düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen nura[232] uyan kimseler, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

158. Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim.[233] Öyleyse Allah'a iman edin, Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden o ümmî[234] Peygamber'e de iman edin.[235] Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.

159. Mûsâ'nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayan bir topluluk vardı.[236]

اَلَّذ۪ينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذ۪ي
يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ
وَالْاِنْج۪يلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَٓائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ
وَالْاَغْلَالَ الَّت۪ي كَانَتْ عَلَيْهِمْۜ فَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
بِه۪ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذ۪ٓي
اُنْزِلَ مَعَهُٓۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يَٓا
اَيُّهَا النَّاسُ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَم۪يعًا
الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذ۪ي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِه۪
وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ
مُوسٰٓى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِه۪ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

---

227 Hz. Îsâ, İsrâiloğulları'na kendinden sonra "Ahmed" adında bir peygamberin geleceğini haber vermişti (Sâf 61/6). Bu sebeple Yahudi ve Hıristiyanlar Resûl-i Ekrem'i öz oğulları gibi tanıyorlardı (Bakara 2/146). Fakat onlar "Kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler." (Bakara 2/89). Tevrat'ı iyi bilen ünlü sahâbî Abdullah ibni Amr ibni Âs, Resûl-i Ekrem'in, Kur'an'daki bazı özellikleriyle Tevrat'ta da şöyle tanıtıldığını söylemiştir: "Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir

müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Aynı zamanda ümmîlere (Araplara) sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin. Ben sana Mütevekkil adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşı pazarda bağırıp çağıran biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; aksine affeder, bağışlar. Allah doğru yoldan sapan milleti (Arapları) onun yol göstermesiyle lâ ilâhe illallah diyerek doğru yola iletmedikçe ruhunu almaz. Allah bu kelime-i tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır." (Buhârî, Büyû 50, Tefsîr 48/3).

Resûl-i Ekrem'in geleceğine dair Tevrat'ta bulunan âyetlerden biri şudur: "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek." (Tesniye 18/15-19).

İncil'de de Peygamber Efendimizin geleceğine dair âyetler bulunmaktadır (Matta 21/42-44; Yuhanna 1/19-21, 14/26, 15/26, 16/7-15).

228 Âyette "ümmî" diye ifade edilen kelime, "okuma yazma bilmeyen" demektir. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'e, Kur'an'dan önce ne bir kitap okuduğunu, ne de onu eliyle yazdığını belirttikten sonra, eğer okuyup yazmayı bilseydi, bâtılın peşinden gidenlerin, bu kitabı kendisi yazdı diye şüpheye düşebileceklerini söylemektedir (Ankebût 29/48). Ümmî olan bir insanın, kimsenin bilmediklerini bilmesi, elindeki ilâhî kitaba dayanarak kısa bir zamanda büyük bir medeniyet kurması büyük bir mûcizedir.

229 Peygamber Efendimizin iyi ve temiz şeyleri helâl kıldığı başka âyetlerde de belirtilmektedir (Mâide 5/4). Ayrıca A`râf sûresi (7), 32. âyete ve dipnotuna bakınız.

230 Bu mecazî anlatımla Kitâb-ı Mukaddes'te insanların sorumlu tutulduğu bazı ağır yükümlülükleri Peygamber Efendimizin kaldıracağı haber verilmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem: "Ben Yahudilik ve Hıristiyanlıkla değil müsamahakâr hanîf diniyle gönderildim" buyurmuş (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 266), "Allah'ın en beğendiği dinin müsamahakâr hanîf dini olduğunu (Buhârî, Îmân 29, bab başlığında) söylemiştir.

231 "Eğer namazı gerektiği şekilde kılar, zekâtı verir, peygamberlerime iman edip onları destekler ve Allah'a güzel bir borç verirseniz, elbette Ben de sizin günahlarınızı örter ve sizi içinde ırmaklar akan cennetlere koyarım." (Mâide 5/12).

"Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz diye." (Fetih 48/9).

232 Kur'ân-ı Kerîm'e.

233 "Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi." (En`âm 6/19). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'in bütün insanların peygamberi olduğuna dair bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

234 Okuma-yazma bilmeyen.

235 "Allah'a ve Resûlüne iman edin." (Hadîd 57/7).

236 "Yarattıklarımız arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayanlar da vardır." (A`râf 7/181).

160. Biz onları oymaklar halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi Mûsâ'dan su isteyince, ona, "Asânı taşa vur" diye vahyettik. Taştan on iki pınar fışkırdı. Böylece her kabile su içeceği yeri öğrendi.[237] Onların üzerine bulutu gölge yaptık, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın ikram ettik. "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin!" dedik.[238] Aslında onlar Bize zulmetmediler; kendilerine zulmedip duruyorlardı.[239]

161. Hani onlara şöyle denilmişti: "Şu şehre yerleşin, orada dilediğiniz yerden yiyip için, 'Dileğimiz isyanımızın affıdır' deyip şehrin kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin[240] ki Biz de günahlarınızı bağışlayalım. İyilik yapanları fazlasıyla ödüllendireceğiz."[241]

162. Fakat onlardan zâlim olanlar kendilerine söylenen sözü değiştirip başka şekle koydular.[242] Biz de haksızlık ettikleri için onların üzerine gökten bir belâ indirdik.

163. Onlara, deniz kıyısındaki şehrin halkına ne olduğunu sor! Onlar cumartesi günü balık avlama yasağını çiğnemişlerdi. Balıklar onlara cumartesi günü sürüler halinde su yüzünde görülerek gelirdi. Cumartesi dışında ise gelmezdi.[243] Onlar yoldan çıktıkları için, Biz de kendilerini işte böyle imtihan ediyorduk.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًاؕ
وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُٓ
اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۚ فَانْبَجَسَتْ
مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ
اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْؕ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ
وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىؕ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْؕ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ
كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَاِذْ ق۪يلَ لَهُمُ
اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ
شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
نَغْفِرْ لَكُمْ خَط۪ٓيـَٔاتِكُمْؕ سَنَز۪يدُ الْمُحْسِن۪ينَ
﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ
الَّذ۪ي ق۪يلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ
السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾ وَسْـَٔلْهُمْ
عَنِ الْقَرْيَةِ الَّت۪ي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِۢ اِذْ
يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَأْت۪يهِمْ ح۪يتَانُهُمْ يَوْمَ
سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَۙ لَا تَأْت۪يهِمْۚ
كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

237 "Hani Mûsâ kavmi için su aramaya çıkmıştı da, Biz de kendisine "Asânı taşa vur" demiştik. Bunun üzerine oradan on iki pınar fışkırıvermişti. Böylece her kabile su içeceği yeri öğrenmişti." (Bakara 2/60).

238 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin." (Bakara 2/168). Bu âyetin dipnotunda iyi ve temiz rızıklardan yemeyle ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

239 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik; "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin" dedik. Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57).

"Aslında onlar Bize zulmetmediler, kendilerine zulmedip duruyorlardı" anlamındaki diğer âyetler de Bakara sûresi (2), 57. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

240 "Onlardan söz almak için, Tûr dağını üzerlerine kaldırdık. Ve onlara 'Beyt-i Makdis'in kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin' dedik. Ayrıca 'Cumartesi günü yasağını hiçe sayarak, haddi aşmayın!' diye onlardan sağlam bir söz aldık." (Nisâ 4/154).

241 "Hani bir zamanlar da şöyle demiştik: "Şu şehre girin, orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin ve şehrin kapısından eğilerek ve Allah'a şükrederek girin; bir de 'Dileğimiz isyanımızın affıdır' deyin ki, Biz de günahlarınızı bağışlayalım. İyilik yapanların mükâfâtını fazlasıyla vereceğiz." (Bakara 2/58).

242 "Fakat o zâlimler kendilerine söyleneni başka bir sözle değiştirdiler. Biz de yoldan çıktıkları için o zâlimlerin üzerine gökten korkunç bir azap indirdik." (Bakara 2/59). Bu âyetin dipnotunda, sözü değiştirip başka şekle koymalarıyla ilgili bilgi verilmiştir.

243 Allah Teâlâ Yahudilerin cumartesi günü tatil yapıp ibâdet etmelerini emretmiş, o gün balık avlamalarını da yasaklamıştı. Bu sebeple balıklar avlanmanın yasak olduğu cumartesi günü suları yararak akın akın gelir, fakat diğer günler ortaya çıkmazdı. O kasaba halkının imtihan şekli böyleydi. Fakat o aç gözlü insanlar, bu yasağı dinlemeyip cumartesi günü avlanınca, imtihanı kaybettiler ve kendi sonlarını hazırladılar.

164. İçlerinden bir topluluk "Allah'ın yok edeceği veya pek ağır bir azapla cezalandıracağı kimselere niçin boş yere öğüt veriyorsunuz?" deyince, onlar şu cevabı verdi: "Bunu, Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allah'a karşı gelmekten sakınırlar diye yapıyoruz" dediler.

165. Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik.[244]

166. Onlar isyan edip kendilerine yasaklanan şeyi yapmaya devam edince Biz de onlara: "Aşağılık birer maymun olun!" dedik.[245]

167. O zaman Rabbin, kıyamete kadar İsrâiloğulları'na en müthiş cezayı verecek kimseleri onların üzerine göndereceğini bildirmişti. Şüphesiz senin Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve elbette O çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[246]

168. Biz onları yeryüzüne bölük bölük dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardır, olmayanlar da. İsyanlarından dönsünler diye onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik.[247]

وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًاۙ اللّٰهُ
مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًاۜ قَالُوا
مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا
نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖٓ اَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ
عَنِ السُّوٓءِ وَاَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ
بَـٔيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا
عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً
خَاسِـٔينَ ﴿١٦٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِۜ
اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِۚ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْاَرْضِ اُمَمًاۚ مِنْهُمُ
الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ
بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّـَٔاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

244 O kavim içinde üç grup insan bulunduğu anlaşılıyor: kötülüğü işleyenler, kötülükten sakındıranlar, kötülüğü bizzat işlemedikleri halde ona seyirci kalanlar. Âyet, bunlar içinden, sadece sakındıranların kurtulduğunu açıkça haber veriyor

ve kötülükten sakındırmanın, Allah huzurunda bir özür teşkil edeceğini bildiriyor. Şu âyet de bunu göstermektedir:

"Müslümanlar! İçinizden hayra çağıran, iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erecekler onlardır." (Âl-i İmrân 3/104). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

245 "İçinizden cumartesi günüyle ilgili yasağı çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara 'Aşağılık birer maymun olun!' demiştik." (Bakara 2/65). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

Devamındaki âyette ise şöyle buyrulmuştur:

"Bu cezayı, hem o devirde yaşayanlara hem de gelecek nesillere uyarıcı bir ibret, müttakilere de bir ders olsun diye verdik." (Bakara 2/66).

246 "Kullarıma, Benim gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğumu bildir! Ancak azabımın da gerçekten pek acı olduğunu söyle!" (Hicr 15/49-50).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Eğer mü'min, Allah'ın azabının ne kadar çok olduğunu bilseydi, Cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah'ın rahmetinin ne kadar çok olduğunu kavrayabilseydi, O'nun cennetinden aslâ ümidini kesmezdi." (Müslim, Tevbe 23; Tirmizî, Daavât 100; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 334, 397, 484).

247 "Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/35).

Cenâb-ı Hakk'ın, kullarını uyarma şekillerinden biri onları azapla imtihan etmektir:

"İnsanların kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu. Yaptıklarından bir kısmının kötü sonuçlarını, belki vazgeçerler diye Allah onlara tattırıyor." (Rûm 30/41).

"Belki vazgeçerler diye, Biz onlara en büyük azaptan önce, dünyada da bazı azapları tattıracağız." (Secde 32/21).

"Belki inkârlarından dönerler diye, Biz onları azaba da uğrattık." (Zuhruf 43/48).

"Sizin çevrenizdeki beldelerden de nicelerini Biz helâk ettik. Belki inkâr ve isyandan dönerler diye âyetlerimizi kendilerine çeşitli şekillerde açıkladık." (Ahkâf 46/27).

169. Derken onların ardından kötü bir nesil geldi ve kitap onların eline geçti. Bunlar şu aşağılık dünyanın gelip geçici malına sarılmaktan çekinmez, "Nasıl olsa bağışlanacağız" derlerdi.[248] Ellerine bir o kadar daha dünya malı geçse onu da alırlardı. Peki, bir zamanlar onlardan Allah hakkında gerçek dışı bir şey söylemeyeceklerine dair kitabın hükmüne göre söz alınmamış mıydı?[249] Üstelik onlar kitapta yazılı olanı okuyup öğrenmişlerdi. Takvâ[250] sahipleri için âhiret yurdu daha hayırlıdır.[251] Aklınızı başınıza almayacak mısınız?[252]

170. Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı gerektiği şekilde kılanlara gelince: Biz işlerini düzeltmeye çalışanların hak ettiği karşılığı vermeyi ihmal etmeyiz.[253]

171. Bir zamanlar dağı bir gölgelik gibi onların tepesine dikmiştik de, onun başlarına düşüvereceğini sanmışlardı.[254] Biz de onlara şöyle demiştik: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız."

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ
يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ
لَنَا وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ اَلَمْ
يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا
عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ
الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾
وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا
اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

---

248 Tevrat'a mîrasçı olan bu kötü nesil, "Biz seçkin insanlarız, nasıl olsa bağışlanacağız" diye Tevrat'ı istedikleri gibi değiştirmişler, rüşvet almakta sakınca görmemişler ve her kötülüğü yapmışlardı.

249 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Bir de Benden, yalnız Benden korkun." (Bakara 2/40). Konuyla ilgili diğer

âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan: "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacak, onu aslâ gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı da, onlar bu sözü önemsemeyip, kulak ardı etmiş ve değersiz dünya menfaatine karşılık onu değiştirmişlerdi. Onların değiştirme bedeli olarak aldıkları şey ne kadar fenadır!" (Âl-i İmrân 3/187). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

250 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

251 "Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" (Nahl 16/30). Takvâ sahipleri için âhiret yurdunun daha hayırlı olduğunu ifade eden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

252 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesinin geçtiği yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

253 "Dilediğimizi rahmetimizden faydalandırır, iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini de boşa çıkarmayız." (Yûsuf 12/56).

"Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz." (Kehf 18/30).

"Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır." (Tevbe 9/120; Hûd 11/115; Yûsuf 12/90).

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Allah'ın herkese emeğinin karşılığını vereceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

254 "Hatırlayın! Bir zamanlar Tûr dağını üzerinize kaldırarak, Tevrat'a göre yaşayacağınıza dair sizden söz almış ve şöyle demiştik: "Size verdiğimiz Kitab'a bütün gücünüzle sarılın, içinde olanları hatırınızda tutun. Ancak bu sayede azabımdan korunur, rızamı kazanabilirsiniz." (Bakara 2/63). Bu konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

172. Hani Rabbin Âdemoğullarının bellerinden soylarını çıkartmış ve onları kendilerine karşı şâhit tutarak "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuştu. Onlar da: "Evet, Rabbimizsin, buna şâhitlik ederiz" demişlerdi.[255] Bu nu, kıyamet günü "Bizim bundan haberimiz yoktu" demenizi önlemek için yaptık.

173. Yahut "Bizden önce atalarımız Allah'a şirk koşmuştu; biz onların ardından giden bir nesildik. Şimdi o verdiği sözde durmayanlar yüzünden bizi helâk mi edeceksin?" demenizi önlemek için yaptık.[256]

174. Belki onlar doğru yola gelirler diye âyetleri işte böyle açıklıyoruz.[257]

175. Onlara şu kimsenin haberini de anlat: Biz ona âyetlerimizi vermiştik. Fakat o bu âyetlerden sıyrılıp çıktı. Bu yüzden de şeytan onu peşine taktı, sonunda yolunu yitirip iyice azgınlaştı.[258]

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَن۪ٓي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ
ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ
بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِل۪ينَۙ ﴿١٧٢﴾
اَوْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اَشْرَكَ اٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُ
وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ
الَّذ۪ٓي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا
فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾

255 Bir defasında Hz. Ömer'e bu âyeti sordular. O da bunun Resûl-i Ekrem'e de sorulduğunu ve onun şöyle buyurduğunu söyledi: 'Allah Teâlâ Âdem'i yarattı. Sonra kudret eliyle sırtını sıvazlayarak zürriyetini çıkardı ve: 'Bunları Cennet için yarattım; cennetliklerin amelini yapacaklar' buyurdu. Sonra kudret eliyle sırtını bir daha sıvazlayarak zürriyetini çıkardı, 'Bunları da Cehennem için yarattım; cehennemliklerin amelini yapacaklar' buyurdu. Bunun üzerine bir adam: 'Yâ Resûlellah! Öyleyse yapılacak amelin ne faydası var?' diye sordu. Resûlullah Efendimiz ona şu cevabı verdi: 'Allah bir kulu Cennet için yaratınca onun cennetliklerin amelini başarmasını sağlar. O kul cennetliklerin amelini yaparak ölür, Allah Teâlâ da onu Cennet'e koyar. Bir kulu da Cehennem için yaratınca, onun cehennemliklerin amelini başarmasını sağlar. O kul cehennemliklerin amelini yaparak ölür. Allah Teâlâ da onu Cehennem'e koyar." (Mâlik, *Muvatta'*, Kader 2; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Tirmizî, Tefsîr 7/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 44). Ayrıca Yûnus sûresi (10), 54. âyetin dipnotuna bakınız.

Kişinin Cennet veya Cehennem için yaratılmış olması, Yüce Allah'ın ezelî ilminin her şeyi kuşatması sebebiyledir. "Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder" (İnsan 76/3) şeklindeki âyetler, kulun önüne hidâyet ve sapıklık yollarının açıldığını, kulun da bunlardan birini kendi iradesiyle seçtiğini bildirmekte; "Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse ve en güzel olanı yalanlarsa, ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız" (Leyl 92/8-10) tarzındaki âyetler de, kulun seçtiği yolu Allah'ın ona kolaylaştırdığını haber vermektedir. Allah her şeyi ezelî ilmiyle bildiği için, kulun hangi yönde tercih kullanacağını ve Cennet ve Cehennem'den hangisine hak kazanacağını da bilmektedir.

Halkın "kâlû belâ" diye bildiği bu "söz alma vakti" (bezm-i elest) konusunda âlimler farklı açıklamalar yapmışlardır. Kimine göre bu vakit, insanların daha babalarının belinde bulunduğu zamandır; kimine göre ana rahmine düştüğü zamandır; kimine göre de erginlik çağına girdiği zamandır. Her şeye gücü yeten Cenâb-ı Hakk'ın kıyamete kadar yaratacağı insan soyunun her bir ferdinin ruhunu daha Hz. Âdem'in genlerindeyken yaratmasında ve onlardan Kendisinden başka ilâh olmadığına dair söz almasında yadırganacak bir durum yoktur. Bir defada dışarı atılan erlik suyunda 300 milyon canlının bulunması bu konuda fikir vermektedir. Buna göre bu âyette sembolik bir anlatım bulunduğunu söylemek pek isabetli görünmemektedir. Burada asıl anlaşılması gereken şey, kendi irademizle bir imtihanı tercih etmiş olmamızdır. Nasıl olduğunu bilmiyor veya bu dünyada hatırlamıyor olabiliriz; ancak Allah'ın bu âyetiyle haber verdiğine göre, Rabbimizle aramızda bir ahitleşme cereyan etmiş bulunuyor ve biz de bunun sonucu olarak bir imtihana tâbi tutuluyoruz. Burada şu âyetleri hatırlamakta fayda vardır:

"İnsanlar, imtihan edilmeden sadece 'İman ettik' demekle serbest bırakılacaklarını mı sandılar? Gerçek şu ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, doğru söyleyenleri ve yalancıları mutlaka birbirinden ayıracaktır." (Ankebût 29/2-3).

256 Âyette, dinin emir ve yasaklarını bilmediğini, çevresinin kötü olması yüzünden yanıldığını söyleyerek hiç kimsenin sorumluluktan kurtulamayacağı belirtilmektedir. Ezelde Allah'a verdiğimiz kulluk sözünü şimdi hatırlamasak bile, yeri gelince onu gönlümüzün derinliklerinde, vicdanımızda, bilinç altımızda hissederiz; ama genellikle bu duyguyu bastırmak ve susturmak için çaba harcarız. Allah herkesten tek tek söz aldığı ve bu duyguyu herkesin kalbine yerleştirdiği için ataları suçlamak bir kurtuluş yolu değildir.

257 Allah Teâlâ âyetlerini çeşitli vesilelerle açıkladığını haber vermektedir:

"Kâfirlerin tuttuğu yol iyice belli olsun diye âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (En`âm 6/55).

"Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklarız." (A`râf 7/32).

"Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Yûnus 10/24).

"Aklını kullanan bir topluluk için âyetleri Biz böyle açıklıyoruz." (Rûm 30/28).

258 Hz. Mûsâ veya Resûl-i Ekrem zamanında yaşayan bu adamın hikâyesinin Yahudilere anlatılması istenmektedir. Kur'an'da ve hadislerde, ibret için bazı kötü davranışlar sergilenirken, genellikle olayın öznesi belirtilmez. Bu âyette sözü edilen şahsın kimliği hakkında tefsirlerde verilen bilgiler sağlam değildir.

176. Eğer dileseydik, elbette onu âyetlerimizle yüceltirdik; fakat o dünyaya sarıldı ve nefsinin isteklerine uydu.[259] Onun hali, kovalasan da dilini çıkarıp soluyan, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp soluyan köpeğin haline benzer. Âyetlerimizi yalanlayanların hali de işte böyledir. Sen kendilerine bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.[260]

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve böylece yalnız kendilerine yazık edenlerin hali ne kötüdür![261]

178. Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir.[262]

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُٓ اَخْلَدَ اِلَى
الْاَرْضِ وَاتَّـبَعَ هَوٰيهُۚ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِۚ
اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْۜ ذٰلِكَ
مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ مَثَلًا
الْقَوْمُ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا
يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖيۚ
وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

---

259 "Nefsinin hevâ-hevesini kendine ilâh edineni gördün mü? Ama aldırma! Ondan sen mi sorumlu olacaksın?" (Furkân 25/43).

"Eğer sana olumlu cevap vermezlerse, bil ki onlar sadece hevâ-heveslerine uyuyorlar. Allah tarafından gelen bir hidâyet rehberi olmadan sırf kendi hevâhevesine uyandan daha sapık kim olabilir ki? Elbette Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Kasas 28/50).

"Hevâ-hevesini ilâhlaştıranı gördün mü? Allah onu bilgisine rağmen saptırmış, kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerini de perdelemiştir. Allah'tan sonra artık ona kim yol gösterebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?" (Câsiye 45/23).

260 "Bu misalleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz." (Haşr 59/21).

261 "Kendilerine Tevrat verildiği halde onun yükümlülüğünü yerine getirmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap yüklenmiş eşeğe benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan topluluğun hali ne kötüdür! Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez." (Cum`a 62/5). Doğru yola iletenin de, saptıranın da Allah olduğunu bildiren âyetlerin yanlış yorumlanmasını önleyecek birçok âyet-i kerîme vardır ki, bu iki âyet de onlar arasındadır. Anlatılan vak'a, tam anlamıyla bir kronolojik seyir izlemekte ve yanlış bir yoruma ihtimal bırakmamaktadır. Buna göre, kıssası anlatılan kimseye (1) önce Allah âyetlerini vermiş, (2) sonra

o bundan sıyrılıp çıkmış, (3) bunun üzerine şeytan da onu peşine takmıştır. İlâhî iradenin rolü ise, bu olayın tahlili sırasında belirtilmekte ve "Dileseydik Biz onu yüceltirdik" buyurulmaktadır. Ancak ilâhî iradenin o şekilde tecelli etmemesinin nedeni de yine o kişinin kendi tercihidir; çünkü o, semâvî olandan yüz çevirmiş ve dünyaya sarılmıştır. Bütün bunlardan dolayı da Allah ona hidâyet vermeyi ve âyetleriyle yüceltmeyi dilememiştir. Yoksa Allah hiç sebepsiz yere kulunu inkâra ve sapıklığa zorlayıp sonra da onu cezalandırmış değildir. "Allah dilediğini doğru yola iletir, dilediğini de saptırır" şeklindeki ifadeleri içeren âyetlerin, böyle bir arka planının bulunduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. Nitekim bu mealdeki âyetlerden biri de hemen bu kıssayı izlemekte (178. âyet) ve konuya iyice açıklık getirmektedir.

262 "Yoksa Allah'ın saptırdıklarını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için sen aslâ bir çıkış yolu bulamazsın." (Nisâ 4/88, 143).

"Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar. Kimi doğru yoldan uzaklaştırmak isterse, sanki gökyüzünde yükseliyormuşçasına onun göğsünü sıktıkça sıkar. Allah, iman etmeyenlere işte böyle bir ceza verir." (En`âm 6/125).

"Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar." (A`râf 7/186).

"Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez." (Ra`d 13/33).

"Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez. Onlara yardım eden de bulunmaz." (Nahl 16/37).

"Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın." (İsrâ 17/97).

"Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, artık sen ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın." (Kehf 18/17).

"Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56).

"Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir. Allah'ın şaşırttığını ise doğru yola getirecek yoktur." (Zümer 39/23).

"Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösterecek kimse olmaz. Allah'ın doğru yola ilettiğini de saptıracak kimse yoktur." (Zümer 39/36-37).

"O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur. Allah'ın saptırdığını ise kimse yola getiremez." (Mü'min 40/33).

"Allah kimi saptırırsa, artık onu hidâyete erdirecek dostu olmaz." (Şûrâ 42/44).

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz." (Şûrâ 42/46).

Resûl-i Ekrem konuşacağı zaman, asıl konuya girmeden önce yaptığı kısa bir girişte bu âyetten de faydalanarak şöyle derdi: "Allah kime doğru yolu göstermişse, hiç kimse onu saptıramaz; kimi de saptırırsa, hiç kimse ona doğru yolu gösteremez." (Ebû Dâvûd, Nikâh 33; Tirmizî, Nikâh 1105; Nesâî, Cum`a 24).

179. And olsun ki Biz, cinlerden de, insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık.[263] Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar.[264] Onlar hayvan sürüsü gibidir; hatta daha da şaşkındırlar.[265] İşte asıl gâfiller bunlardır.

180. En güzel isimler Allah'ındır;[266] Siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan ayrılanları kendi hallerine bırakın.[267] Onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

181. Yarattıklarımız arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayanlar da vardır.[268]

182. Âyetlerimizi yalanlayanları ise, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz.[269]

183. Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir.[270]

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثٖيرًا مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِۘ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ
اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا
يَسْمَعُونَ بِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ
اَضَلُّۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلّٰهِ
الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُوا
الَّذٖينَ يُلْحِدُونَ فٖٓي اَسْمَٓائِهٖۜ سَيُجْزَوْنَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ
يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذٖينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا
يَعْلَمُونَۚ ﴿١٨٢﴾ وَاُمْلٖي لَهُمْۜ اِنَّ كَيْدٖي مَتٖينٌ ﴿١٨٣﴾

263 Bu âyetin anlaşılması için A`râf sûresi (7), 172. âyetin dipnotunda yer alan hadîs-i şerîfle ilgili açıklamaya bakınız.

264 Allah Teâlâ münafıklar hakkında:

"Onlar sağır, dilsiz ve kördür." (Bakara 2/18); Hûd kavmi hakkında:

"And olsun, size vermediğimiz imkânları Biz onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de kalpleri onlara hiçbir fayda sağlamadı; çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı" (Ahkâf 46/26) buyurmuştur.

265 "Kâfirleri gerçeğe dâvet eden kimsenin hali, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen çobana benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar." (Bakara 2/171).

"İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler." (Muhammed 47/12).

266 "Onlara şöyle de: "İster Allah diye, ister Rahmân diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur." (İsrâ 17/110).

"Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. En güzel isimler O'nundur." (Tâhâ 20/8).

"En güzel isimler" anlamındaki Esmâ-i Hüsnâ, Allah'ın, bize Kur'an ve Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ünvanlarıdır: Rahmân, Rahîm, Hâlık, Rezzak, Gafûr, Halîm gibi. Bu isimler, her türlü eksiklikten sonsuz derecede yüce olan Allah'ı bize tanıtırlar; onları öğrenmekle biz, Allah'ın her şeyi yaratan, rahmeti her şeyi kuşatan, rızık veren, bağışlayan, her şeyi gören, her şeyi işiten, dilediğini dilediği gibi yaratan yegâne ilâh olduğunu öğrenmiş oluruz. Bu isimler, aynı zamanda, kâinatta gözümüzün önüne serilmiş olan bütün güzelliklerin (maddenin, mânanın, görüntünün, sesin, ilmin, rahmetin, hikmetin, adaletin güzellikleri gibi) kaynağını da bize gösterir. Resûl-i Ekrem "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Bunları ezberleyip benimseyen Cennet'e girer" buyurmakta (Buhârî, Şurût 18, Tevhîd 12; Müslim, Zikir 5, 6), bazı hadis kitaplarında da Cenâb-ı Hakk'ın doksan dokuz ismi sayılmıştır (Tirmizî, Daavât 83; İbni Mâce, Duâ 10). Esasen Allah'ın güzel isimleri doksan dokuzla sınırlı olmayıp Kur'an'da ve hadislerde O'nun çok daha fazla ismi geçmekte, bu konuda fikir sahibi olmamız için Esmâ-i Hüsnâ'dan sadece doksan dokuzu sayılmaktadır. Allah'ın hangi isimlerle anılabileceği konusu, hataya hiç tahammülü olmayan, son derece ciddi bir inanç konusudur. Onun için, âyetin devamında, bu konuda haktan ayrılanlarla ilgili bir uyarı yer almaktadır.

267 Allah'ın isimleri konusunda yalan, yanlış şeyler söyleyenler, onları değiştirip bozanlardır. Putperestlerin "Allah" ismini bozarak putlarına "Lât" adını vermeleri, O'nun "Azîz" ismini "Uzzâ", "Mennân" ismini "Menât" diye değiştirmeleri haktan ayrıldıklarını gösterir.

268 "Mûsâ'nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayan bir topluluk vardı." (A`râf 7/159).

Peygamber Efendimizin müjdelediğine göre: "Bu ümmet, Allah'ın buyruğuna uygun şekilde yaşamaya devam edecektir. Kendilerine muhalefet edenler, kıyamete kadar onlara zarar veremeyecektir." (Buhârî, İlim 13; Farzu'l-humüs 7, Menâkıb 28, İ'tisâm 10, Tevhîd 29).

269 "Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız." (Kalem 68/44). Yavaş yavaş helâke nasıl yaklaştırıldıkları bir sonraki âyette ve onun dipnotunda açıklanmaktadır.

270 Bu âyet Kalem sûresi (68), 45. âyette de geçmektedir. Âyette sözü edilen tuzak şudur: Allah Teâlâ kâfirlere belli bir süre rahat yaşama imkânı verip iplerini uzatınca, işlerimiz iyice düzeldi diye sevinecekler ve daha fazla taşkınlık yapacaklardır. İstidrac denilen bu geçici rahatlama ve kötü sona doğru adım adım yaklaşma, şu âyette de belirtildiği gibi esasen felâketin başlangıcıdır:

"Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin haklarında hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahlarını daha da artırsınlar diye süre veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır" (Âl-i İmrân 3/178).

"Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir." (Tûr 52/42). Kâfirlerin tuzağı ile Allah'ın tuzağını kıyaslayan âyetler burada verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Hiç şüphesiz Allah zâlime yaşama fırsatı verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez" buyurdu, sonra da şu âyeti okudu:

"Rabbin, halkı zâlim ülkeleri tutup cezalandırdığı zaman işte böyle cezalandırır. O'nun verdiği ceza, pek acı ve pek şiddetlidir." (Hûd 11/102; Buhârî, Tefsîr 11/5; Müslim, Birr 61).

184. Onlar eskiden beri aralarında yaşayan zâtın aklında bir bozukluk olmadığını hiç düşünmediler mi?[271] O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir.[272]

185. Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına,[273] Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin iyice yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?[274]

186. Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek yoktur.[275] Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar.[276]

187. Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir.[277] Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar.[278] Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu Allah'ın bildiğini bilmez."

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ
هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي
مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ
اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ قَدِ
اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ
﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ
فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ
السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ
رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً
يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا
عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

271"Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Peygamberimizin ve başka peygamberlerin delilikle suçlanmalarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Arkadaşınız ne saptı, ne de şaşırdı." (Necm 53/2).

272Bütün peygamberler kendilerini ümmetlerine "Ben sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biriyim" diye tanıtmışlardır (Hûd 11/25; Hicr 15/89; Hac 22/49; Şuarâ 26/115; Ankebût 29/50; Sâd 38/70; Ahkâf 46/9; Zâriyât 51/50, 51; Mülk 67/26; Nûh 71/2).

273"Şöyle de: "Göklerde ve yerde neler var, bir bakın! Ama bütün bu delil ve uyarılar,

iman etmeyecek bir topluma fayda vermez." (Yûnus 10/101).

"Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra`d 13/3). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili birçok âyete işâret edilmiştir.

"Onlar yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik." (Şuarâ 26/7).

"Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi?" (Sebe' 34/9).

"Nasıl gaflet ettiler, üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina edip süslemişiz ki, hiçbir eksiği gediği yoktur." (Kâf 50/6).

274"İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Allah'ın sözünden ve âyetlerinden sonra onlar daha hangi söze inanacaklar?" (Câsiye 45/6).

"Artık bu Kur'an'a da inanmazlarsa hangi söze inanacaklar?" (Mürselât 77/50).

275"Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A`râf 7/178). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

276"Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/15). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

277Peygamber Efendimiz kıyametin ansızın kopacağını bazı ifadelerle anlatmış, "devesini sağan bir adam daha süt kabını ağzına götüremeden; elbise alış verişi yapan iki kişi daha alış verişi tamamlamadan; havuzunu tamir eden biri daha işini bitiremeden, lokmasını ağzına götüren adam daha onu yiyemeden" kıyametin kopacağını söylemiştir (Buhârî, Rikāk 40; Müslim, Fiten 140).

278"Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Sen onu nereden bileceksin? Onun nihâî bilgisi sadece Rabbine âittir. Sen sadece O'ndan korkanlar için bir uyarıcısın." (Nâziât 79/42-45).

Kıyametin ne zaman kopacağının bütün peygamberlere sorulduğu şu ifadenin çokça tekrarlanmasından anlaşılmaktadır:

"Şöyle diyorlar: "Şâyet dedikleriniz doğruysa, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?" (Yûnus 10/48). Bu sorunun geçtiği diğer yerler burada gösterilmiştir.

Resûl-i Ekrem de kıyametin ne zaman kopacağını soran birine, "Kendisine soru sorulan, bu konuda sorandan daha bilgili değildir" buyurmuş (Buhârî, Îmân 37; Müslim, Îmân 1, 5); bir başka zaman aynı soruyla karşılaştığında kıyametin alâmetlerinden birine işâretle "emânet ehil olmayana verildiği zaman kıyametin kopacağını" söylemiştir (Buhârî, İlim 2; Rikāk 35). Peygamber Efendimizin kıyametin büyük alâmetleri hakkındaki hadisi En`âm sûresi (6), 158. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

188. Şöyle de: "Allah dilemedikçe kendime ne bir faydam dokunabilir ne de bir zararım.[279] Eğer gaybı bilseydim elbette bundan çok yararlanırdım[280] ve başıma kötülük de gelmezdi. Ben sadece iman edenleri uyaran ve müjdeleyen biriyim."[281]

189. Sizi tek bir candan yaratan,[282] gönül huzuru bulacağı eşini de o candan var eden[283] Allah'tır. Erkek eşine yaklaşınca, eşi hafif bir yük yüklenip hamile kalır ve onu bir süre taşır. Yükü ağırlaşınca, Rableri Allah'a: "Bize kusursuz bir çocuk verirsen elbette Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarırlar.

190. Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, Allah'ın kendilerine bağışladığı nimetin meydana gelmesinde O'ndan başka güçlere de yer vermeye kalktılar.[284] Oysa Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı her şeyden yücedir.[285]

191. Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar?[286]

192. Taptıkları şeyler ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir.[287]

قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖى نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا
مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ
لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُۚ
اِنْ اَنَا اِلَّا نَذٖيرٌ وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ
الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا
زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ اِلَيْهَاۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ
حَمْلًا خَفٖيفًا فَمَرَّتْ بِهٖۚ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ دَعَوَا
اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا
جَعَلَا لَهُ شُرَكَٓاءَ فٖيمَٓا اٰتٰيهُمَاۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ
شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَۘ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطٖيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

---

279 "Sen de onlara şöyle de: "Allah dilemedikçe benim kendime bile ne bir zararım dokunur ne de bir faydam." (Yûnus 10/49).

"De ki: Size ne bir zarar vermeye benim gücüm yeter, ne de iyilik yapmaya." (Cin 72/21).

280 "Ben gaybı bilirim demiyorum." (En`âm 6/50). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiş, konu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca En`âm sûresi (6), 59. âyete ve dipnotuna bakılmalıdır.

281 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik." (Bakara 2/119). Bu âyetin dipnotunda Peygamber Efendimizin ve diğer peygamberlerin uyaran ve müjdeleyen elçiler olduğuyla ilgili âyetler gösterilmiştir.

282 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

283 "Sizin cinsinizden, kendilerine ısınacağınız eşler yaratması ve aranıza merhamet ve sevgi vermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir." (Rûm 30/21).

284 Burada ve bir sonraki âyette Âdem ile Havva'nın soyundan gelen bazılarının nankörlüğü dile getirilmektedir. Kimilerinin "Çocuğu yaratan doğadır" diyerek Allah'ı unutması, kimilerinin Resûl-i Ekrem zamanındaki inkârcılar gibi çocuğa Abdüllât (Lât'ın kulu), Abdüşşems (Güneş'in kulu) yahut bazı doğu ülkelerinde görüldüğü üzere Hüseyinbahş (Hüseyin'in verdiği) ve benzeri adlar koyarak Allah'ı görmezden gelmesi, O'ndan başkasına ilâhlık yakıştırmaktır. Çocuğu olsun diye yatırlara adak adayan, Allah kendisine sapasağlam çocuk verdikten sonra bu yatırlara gidip şükranlarını sunan câhillerin yaptığı da bir tür şirktir, yani Allah'tan başkasını ilâh yerine koymaktır. "Her çocuk Allah'ın yarattığı yapıda doğar; sonra onu anası, babası Yahudi veya Hıristiyan yahut Mecûsi yapar." (Buhârî, Cenâiz 79, 92, Kader 3; Müslim, Kader 22-25) hadisi de, bazı ana-babaların kendilerine bağışlanan yavruları şirke iterek Allah'tan başkasını ilâh yerine koyduklarını belirtmektedir.

285 "Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18; Neml 27/63).

286 "Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Nahl 16/17).

"Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Kaldı ki onların kendileri yaratılmıştır." (Nahl 16/20).

"Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir. Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar; ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler!" (Furkān 25/3).

"Ey insanlar! Size bir misal veriliyor; şimdi ona kulak verin: Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler bir araya gelse, bir sineği yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendilerinden istenen de." (Hac 22/73).

"Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar?" (Tûr 52/35). İlgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

287 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A`râf 7/197). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

193. Siz onları doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler. Onları çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez.[288]

194. Allah'ı bırakıp yalvardıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara dua edin de size karşılık versinler.[289]

195. Onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri mi var? Görecek gözleri yahut duyacak kulakları mı var? Onlara şöyle de: "İlâh diye taptığınız bütün varlıkları çağırın;[290] sonra da elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın."[291]

196. "Elbette benim dostum ve yardımcım kitabı indiren Allah'tır.[292] O sâlih kullarını koruyup gözetir."[293]

وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْۜ سَوَٓاءٌ
عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ
الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ
فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَج۪يبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَاۘ اَمْ لَهُمْ
اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَاۘ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَاۘ
اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۜ قُلِ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ
ثُمَّ ك۪يدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ
الَّذ۪ي نَزَّلَ الْكِتَابَۘ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِح۪ينَ ﴿١٩٦﴾

---

288 Burada sözü edilen putlardır. Hz. İbrâhim'in babasına söylediği şu sözler de bu âyeti açıklamaktadır:

"Hani o babasına: "Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?" demişti." (Meryem 19/42).

Müfessirler bu âyetin iki şekilde anlaşılabileceğini söylemişlerdir. Birincisine göre, burada müşriklere hitap edilmekte ve "Siz o ilâhlarınızı doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler" denmektedir. İkincisine göre ise Resûl-i Ekrem'e ve mü'minlere hitap edilmekte ve "Siz o kâfirleri doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler" denmektedir.

289 "Onlara şunu söyle: "Allah'ı bırakıp da taptığınız şeylere kulluk etmek bana yasaklandı." (En`âm 6/56).

"Ey insanlar! Size bir misal veriliyor; şimdi ona kulak verin: Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler bir araya gelse, bir sineği yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendilerinden istenen de." (Hac 22/73).

"De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?" (Fâtır 35/40).

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, "Allah" diyecekler.

De ki: O zaman söyleyin bana, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'tan başka yakardıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya O benim için bir rahmet murad etse, O'nun rahmetine engel olabilirler mi?" (Zümer 39/38).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin. Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur." (Ahkâf 46/4-5).

290 Onlara âhirette de öyle denecektir:

"Onlara: "Bana ortak olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" denilecek. Onlar da tanrılarını çağıracaklar; ama bunlar onlara cevap veremeyecek, karşılarında azabı görecekler. Ne olurdu vaktiyle doğru yolu bulsalardı!" (Kasas 28/64).

291 "Onlara Nûh'un kıssasını anlat. Hani o kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetlerini size hatırlatmam gücünüze gidiyorsa, şunu iyi bilin ki, ben yalnız Allah'a tevekkül ettim. İlâh diye taptığınız bütün varlıklarla toplanıp bana ne yapacağınıza karar verin; ama vereceğiniz karar daha sonra sizi üzmesin. Ardından da bana hiç göz açtırmadan kararınızı uygulayın." (Yûnus 10/71).

"Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, ilâhlarımızdan biri seni fena halde çarpmış." Hûd da şöyle dedi: "Sizin Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptıklarınızla bir ilgim bulunmadığına Allah'ı şâhit tutarım, buna siz de şâhit olun. Hepiniz elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın." (Hûd 11/54-55).

"Bir hîleniz varsa, haydi, yapın Bana hîlenizi!" (Mürselât 77/39).

292 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır." (Bakara 2/257). Allah'ın mü'minlerin dostu ve yardımcısı olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

293 "Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

"Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik. Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer." (Rûm 30/47).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/173).

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir." (Mücâdele 58/21).

197. "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur."[294]

198. "Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler."[295]

199. Sen af yolunu tut, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma![296]

200. Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın.[297] Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi bilendir.

201. Takvâ[298] sahipleri, şeytanın etkisini içlerinde hissettiklerinde, hemen ne olup bittiğini düşünür ve gerçeği görecek hale gelirler.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ
نَصْرَكُمْ وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَاِنْ
تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُواۜ وَتَرٰيهُمْ
يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾
خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ
الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِۜ اِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾
اِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا اِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ
الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَاِذَا هُمْ مُبْصِرُونَۚ ﴿٢٠١﴾

---

294 "O'nu bırakıp tapındıkları şeyler ise kendilerine bir cevap veremez." (Ra'd 13/14).

"Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptığınız varlıkları çağırın da görün: Onlar başınıza gelen bir sıkıntıyı ne giderebilirler, ne de onu sizden uzaklaştırabilirler." (İsrâ 17/56).

"Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir. Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar; ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler!" (Furkān 25/3).

"Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir. Onlara yalvarsanız, duanızı işitmezler. İşitseler de size cevap veremezler." (Fâtır 35/13-14).

"Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir." (Yâsîn 36/75).

"De ki: O zaman söyleyin bana, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'tan başka yakardıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya O benim için bir rahmet murad etse, O'nun rahmetine engel olabilirler mi? De ki: Allah bana yeter; tevekkül edecekler O'na tevekkül etsin." (Zümer 39/38).

"Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur." (Ahkāf 46/5).

295 Konuyla ilgili âyetler bir önceki âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

296 "Yine de sen onları bağışla ve kendilerine aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever." (Mâide 5/13).

"Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav." (Mü'minûn 23/96).

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir." (Fussılet 41/34).

Peygamber Efendimizin huzurunda yaptığı kabalıklarla bilinen bedevî Uyeyne bin Hısn, yine bir sahâbî olan kardeşinin oğlu Hür ibni Kays'a misafir olmuştu. Uyeyne, Hz. Ömer'in danışma kurulu üyesi olan yeğeninden kendisini halifeyle görüştürmesini istedi ve Hz. Ömer'in karşısına çıkınca "Ey Hattâb oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda da adaletle hükmetmiyorsun" deyince Hz. Ömer bu haksız ve yersiz sözlere sinirlendi ve onu cezalandırmak istedi. Hür ibni Kays "Ey mü'minlerin emiri!" diye söze başlayarak "Sen kusurları bağışla, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma" âyetini okuyunca, Kur'ân-ı Kerîm'e çok bağlı olan Hz. Ömer olduğu yere çakılmış gibi irkildi ve bir adım ileri gitmedi (Buhârî, Tefsîr 7/5, İ'tisâm 2). Burada Resûl-i Ekrem Efendimizin şu hadisi de hatırlanmalıdır: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz." (Buhârî, İlim 11; Müslim, Cihâd 6-8).

297 Fussılet sûresi (41), 36'da aynen geçen bu âyet, bir önceki âyetin devamı olup, kendini bilmez kişiler senin anlayışlı davranmana rağmen canını sıkmaya devam etseler bile onlara uyma ve hemen Allah'a sığın, demektir. Şeytanın kışkırtması değişik şekillerde olur. Resûl-i Ekrem onun insanı "Şunu kim yarattı, bunu kim yarattı?" diye düşündürmeye başlayıp sonunda "Allah'ı kim yarattı?" diye sorduracağını hatırlatmakta, o zaman daha ileri gitmeden "Allah'a iman ettim" diyerek hemen O'na sığınılmasını tavsiye etmektedir (Buhârî, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Îmân 212-215).

Allah Teâlâ Kendisine nasıl sığınılacağını da göstermiştir:

"De ki: "Rabbim! Şeytanların vesvese ve tahrikinden Sana sığınırım. Onların yanımda bulunmasından da Sana sığınırım, Rabbim!" (Mü'minûn 23/97-98).

Resûl-i Ekrem Efendimiz öfkeli bir adam gördü; yüzü kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişip dışarı fırlamıştı. Onun "Eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm" diyerek şeytandan Allah'a sığınması halinde öfkesinin geçeceğini söyledi (Buhârî, Edeb 44, 76; Müslim, Birr 109).

"Sen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Mü'min 40/56). Allah'a sığınmakla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"De ki: Sığınırım insanların Rabbine." (Nâs 114/1).

298 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

202. Şeytanların kardeşleri[299] onları azgınlığa sürükler,[300] bir daha da yakalarını bırakmazlar.

203. Onlara yeni bir âyet getirmediğin zaman, "Onu kendin derlesene" derler.[301] Onlara şöyle de: "Ben sadece Rabbimden bana vahyedilene uyarım.[302] Bu Kur'an, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler, iman edenleri doğru yola ileten bir rehber ve rahmettir."[303]

204. Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin, susup dinleyin.[304] Böylece Allah'ın merhametine nâil olursunuz.

205. Sabah akşam boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve kendin işitecek kadar bir sesle Rabbini an.[305] Sakın gâfillerden olma!

206. Rabbinin huzurunda bulunanlar,[306] elbette O'na kulluk etmekten kibirlenmezler. O'nu hep tesbih eder,[307] yalnız O'na secde ederler.[308]

وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ
۝٢٠٢ وَاِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا
قُلْ اِنَّمَٓا اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَبّ۪ي هٰذَا
بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
۝٢٠٣ وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝٢٠٤ وَاذْكُرْ رَبَّكَ ف۪ي نَفْسِكَ
تَضَرُّعاً وَخ۪يفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِل۪ينَ
 ۝٢٠٥ اِنَّ الَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِه۪ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ۝٢٠٦

---

299 Kolayca şeytanın etkisinde kalanlar onun kardeşi sayılmaktadır. "Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir" (İsrâ 17/27) âyeti bunu göstermektedir.

300 "Allah, bütün insanları ve cinleri huzurunda toplayacağı günde: "Ey cinler! Siz insanların pek çoğunu baştan çıkardınız" buyuracak. Cinlerin insanlar arasındaki dostları "Rabbimiz! Biz birbirimizden faydalandık ve böylece bize verdiğin sürenin sonuna geldik" diyecek." (En`âm 6/128).

"Görmedin mi, Biz şeytanları kâfirlere musallat ettik, onları durmadan günah ve isyana tahrik etmekteler?" (Meryem 19/83).

"Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." (Kasas 28/63).

301 İnkârcılar Kur'an'ı Resûl-i Ekrem'in sözü zannettikleri için, Allah'ın Elçisi onlarla tartıştığı zaman "Bu konuda henüz bir âyet hazırlayamadığın anlaşılıyor" diyerek akıllarınca alay ederlerdi. Âyette inkârcıların bu yanılgısına cevap verilmektedir.

302 "Sana vahyedilene uy!" (Yûnus 10/109).

"Ben, ancak bana vahyedilene uyarım." (Yûnus 10/15).

"Rabbinden sana vahyedilene uy." (Ahzâb 33/2).

303 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

304 "İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin,

okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26). Âyet, Kur'an okunurken susmanın ve onu dinlemenin farz olduğunu bildiriyor.

305 Allah'ı sabah akşam anıp tesbih etmekle ilgili pek çok âyet-i kerîme vardır:

"Bu esnada Rabbini çok zikret, sabah akşam O'nu tesbih et." (Âl-i İmrân 3/41).

"Bunun üzerine Zekeriya mâbedden kavminin yanına çıktı ve onlara, "sabah-akşam Rabbinizi tesbih edin" diye işâret etti." (Meryem 19/11).

"Sabah akşam Rabbinin ismini an." (İnsan 76/25).

Neden sabah akşam dua edilmesi gerektiğini şu âyet göstermektedir:

"Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra`d 13/15; ayrıca bk. Nûr 24/36).

Allah Teâlâ Kendisine sessizce dua edilmesini istemektedir:

"Rabbinize yalvara yakara ve sessizce dua edin. Çünkü O aşırı gidenleri sevmez." (A`râf 7/55).

"Sen de namazda sesini pek yükseltme, büsbütün de kısma, ikisinin ortasında bir yol tut." (İsrâ 17/110).

Allah'a sesini yükseltmeden dua etmenin gereğini şu hadîs-i şerîf belirtmektedir: Ashâb-ı kirâm, Resûl-i Ekrem ile yaptıkları bir yolculuk sırasında, tepelere çıktıkça "Allâhü ekber", "lâ ilâhe illallah" diye yüksek sesle bağırmaya başladılar. Peygamber Efendimiz onları "Ey Müslümanlar! Kendinizi zorlamayınız. Çünkü siz sağıra veya burada olmayan birine seslenmiyorsunuz. Allah dâimâ sizinle beraberdir, işitir ve size sizden daha yakındır" diye uyardı (Buhârî, Megâzî 131, Daavât 51, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44, 45).

306 "O'nun yakınında bulunan melekler ise O'na kulluk etmekten yüksünmez ve yorulmazlar." (Enbiyâ 21/19). Allah'ın huzurunda bulunanlar, Arş'ın etrafındaki meleklerdir:

"Melekleri de görürsün ki, Arş'ın etrafını kuşatmış, Rablerini hamdederek tesbih etmektedirler." (Zümer 39/75).

307 Tesbih etmek, Allah'ın her türlü eksiklik, kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu anmak demektir.

308 **Bu âyet secde âyetidir.** "Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmüyorlar mı ki, onların gölgeleri, sağa sola eğilip boyun bükerek nasıl da Allah'a secde etmektedir! Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler." (Nahl 16/48-49). 49. Âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra`d 13/15). Bu âyetin dipnotunda ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler." (Mü'min 40/7).

"Eğer onlar bunu kibirlerine yediremeyecek olurlarsa, şu bir gerçek ki, Rabbinin katında bulunanlar gece gündüz usanmaksızın O'nu tesbih ederler." (Fussılet 41/38).

Kur'ân-ı Kerîm'de okunduğu veya dinlendiği zaman Allah'a secde edilmesi gereken on dört âyetin ilki budur. Bu âyetleri okuyunca veya dinleyince secde edenler, "Allah'a kulluk etmekten çekinmediklerini", Allah'a secde etmekten derin zevk aldıklarını göstermiş olurlar. Bu secdeye "secde-i tilâvet" denir.

ENFÂL SÛRESİ (8. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 75 âyettir. Ancak 30–37. âyetler Mekke'de inmiştir. Sûre adını birinci âyette geçen "ganimetler" anlamındaki "enfâl" kelimesinden almıştır. Hicretin ikinci yılında Bedir Savaşı sırasında Müslümanlar arasında meydana gelen bazı fikir ayrılıkları bu sûrenin inmesine sebep olmuştur. Bunlardan biri, Peygamber Efendimiz Müslümanları Bedir Savaşı'na çağırdığı zaman bazılarının gitmek istememesi, bazısının da Bedir'e vardığı halde savaşmaktan kaçınmasıdır. Bir diğer sebep de Bedir Savaşı'nda elde edilen ganimetlerin taksiminde ihtilâf edilmesidir. Sûrede Müslümanlara Allah'ın ve Resûlünün emirlerine itaat etmeleri, samimi olmaları, ihtiyatı elden bırakmamaları, düşmanlarına karşı hazırlıklı olup tedbir almaları, Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetleri hatırlamaları ve O'nun kendilerine vadettiği zafer ve desteğe lâyık olmaları, O'nun mağfiretini ve hoşnutluğunu kazanabilmek için savaş esnasında riâyet edilmesi gereken kurallara dikkat etmeleri, karşı tarafla yaptıkları antlaşmaları korumaları ve birbirleriyle olan ilişkilerinde dikkatli davranmaları tavsiye edilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ
وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ
وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١﴾
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ
وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٢﴾

1. Sana ganimetlerden[1] soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir.[2] Allah'tan korkunuz, aranızda anlaşmazlığa yol açan konuları düzeltiniz; eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz.

2. Mü'minler o kimselerdir ki,[3] Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir;[4] kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır,[5] onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler.[6]

---

1 Ganimet; savaşta, Müslüman olmayanlardan alınan mal ve esirler demektir.

2 Sa`d ibni Ebî Vakkās Bedir Gazvesi'nde bir düşmanı öldürmüş, onun kılıcını alıp Resûl-i Ekrem'e getirmiş ve o kıymetli kılıcın kendisine verilmesini istemişti. Peygamber Efendimiz de "O kılıç benim de değil, senin de" diyerek vermemişti. Fakat o sırada "Ey Muhammed! Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir" âyeti nâzil oldu. Resûl-i Ekrem Sa`d ibni Ebî Vakkās'ı huzuruna çağırdı ve ona "Sen bu kılıcı benden istemiştin, o zaman bu kılıç ne senindi ne de benimdi. Şimdi ise Allah bu konuda hükmetme yetkisini bana verdi.

Artık o senindir; git kılıcını al" buyurdu (Ebû Dâvûd, Cihâd 144-145; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 80).

"Elde ettiğiniz herhangi bir ganimetin beşte birinin Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış kimselere âit olduğunu bilin. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız bunun böyle olduğunu kabul edin. Allah her şeye kādirdir." (Enfâl 8/41).

"Ama artık elde ettiğiniz ganimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Enfâl 8/69).

"Onlara, elde edecekleri pek çok ganimetler de nasip etti. Allah karşı konulmaz kudret sahibidir ve her işi yerli yerince yapar. Allah size, elde edeceğiniz daha pek çok ganimetler vadetti. Ayrıca, mü'minler için Allah ve Resûlünün desteğine bir işâret olsun diye ve sizi dosdoğru bir yola iletmek için, bunu da peşin olarak verdi ve insanların ellerini üzerinizden çekti." (Fetih 48/19-20).

"Allah'ın onlardan alıp Peygamberine ganimet olarak verdiği malları elde etmek için at veya deve koşturmadınız. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine gönderir. Allah her şeye kādirdir. Allah'ın, savaşsız, barış yoluyla fethedilen ülkelerin halkından Resûlüne nasip ettiği ganimet malları Allah'a, Resûlüne, Peygamber'in yakın akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolculara âittir." (Haşr 59/6-7).

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de ganimet anlamına gelen "fey'" kelimesi de zikredilmektedir. Ancak bu, savaşmaksızın elde edilen ganimetler için kullanılır.

3 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmez, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15).

4 "Allah sözün en güzelini, âyetleri birbiriyle uyumlu ve tutarlı, gerçekleri farklı üsluplarla tekrarlayan bir kitabı parça parça indirmiştir. Rablerinden korkanların onu işittiklerinde tüyleri ürperir. Sonra hem tenleri, hem kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar. Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir." (Zümer 39/23). Kalpleri ürperenlerle ilgili âyetler burada verilmiştir.

5 "Bazıları onlara: "Düşmanlar sizinle savaşmak için ordular topladı, onlardan korkun" demişti de, ancak bu onların imanını artırmış ve şöyle demişlerdi: "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir." (Âl-i İmrân 3/173).

"Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?"diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler." (Tevbe 9/124).

6 "Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile. Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever. Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez. Ama sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde inananlar yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Âl-i İmrân 3/159-160). Tevekkülle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3. Onlar namazlarını gerektiği şekilde kılarlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar.[7]

4. İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri katında yüksek dereceler vardır.[8] Allah'ın bağışlaması ve tükenmez bir rızık da onları beklemektedir.[9]

5. Ganimetlerin taksiminden bazıları nasıl hoşlanmadılarsa Rabbin seni hak dâvâ uğrunda evinden çıkardığı zaman da durum böyle idi.[10] Mü'minlerden bir kısmı düşmanla karşılaşmayı istemiyordu.[11]

6. Gerçekleşecek zafer belli olduktan sonra, sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi savaş konusunda onlar seninle cedelleşiyorlardı.

7. Hani Allah size, iki topluluktan birinin[12] sizin olacağını vadediyordu. Sizler ise, silahsız topluluğun elinize düşmesini istiyordunuz. Oysa Allah, peygamberine indirilen âyetlerini teyit için hakkı sağlamlaştırıp yüceltmek, kâfirlerin kökünü ise kesmek istiyordu.

8. Allah, müşrikler hoşlanmasa da, hakkı yüceltmek, bâtılı ortadan kaldırmak istiyor.[13]

اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَۜ ﴿٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ
لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَر۪يمٌۚ ﴿٤﴾ كَمَٓا اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ
بِالْحَقِّۖ وَاِنَّ فَر۪يقًا مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ لَكَارِهُونَۙ
﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ
كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَۜ
﴿٦﴾ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا
لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ
لَكُمْ وَيُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪
وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ
وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَۚ ﴿٨﴾

7 "O takvâ sahipleri gayba iman ederler, namazı gerektiği şekilde kılarlar ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Bakara 2/3). Namaz ve zekâtla ilgili daha fazla bilgi için bu âyetin dipnotuna bakınız.

8 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere âit ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Evet, öyledir. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11).

9 "Allah'ın bağışlaması ve tükenmez bir rızık" ifadesinin geçtiği diğer yerler Sebe' sûresi (34), 4. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

10 "Hani, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için bir sabah evinden ayrılmıştın. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir. O sırada içinizden iki birlik yılmış, geri çekilmeye niyetlenmişti. Oysa Allah onların dostu ve yardımcısıydı. Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/121-122).

11 "Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara 2/216).

"Henüz savaş izni çıkmadan önce kendilerine: "Savaştan elinizi çekin, namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin" denilen kimselere bir baksana! İstedikleri savaş kendilerine farz kılınınca, içlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta ondan da fazla insanlardan korkmaya başladığını ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke bize biraz daha süre verseydin!" dediklerini görürsün. Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/77).

12 Kureyş'in ticaret kervanı veya onların askerî birliği.

13 "Sihirbazlar hünerlerini ortaya koyunca, Mûsâ: "Bu sizin yaptığınız düpedüz büyüdür. Ama Allah onu elbette boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fitne fesat çıkaranların işini düzeltmez. Kâfirler hoşlanmasa da, Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır." (Yûnus 10/81-82).

9. Hani siz Rabbinize dua edip yardım istiyordunuz,[14] O da: "Birbirini takib eden bin melekle size yardım edeceğim" diye duanızı kabul etmişti.[15]

10. Allah'ın sizi meleklerle desteklemesi, sevinesiniz ve gönülleriniz de huzura ersin diyedir. Yoksa zafer ve yardımı veren yalnız Allah'tır. Çünkü Allah, karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapandır.[16]

11. Hatırlayın, Allah size ihsanda bulunmak için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu.[17] Sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, Allah'ın yardımına olan güvenle kalplerinizi güçlendirmek ve ayaklarınızı kaydırmamak için Allah üzerinize gökten su indiriyordu.

12. Yine hatırlayın! Hani Rabbin meleklere: "Ben sizinle beraberim, öyle ise siz de mü'minlere güç verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım,[18] siz de onların boyunlarının üzerine ve her bir parmak uçlarına vurun!"[19] diye vahyediyordu.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي
مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾
وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ
قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ إِنَّ
اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ
أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ
وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ
﴿١١﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ
فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ
الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ
الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾

14 Peygamber salallahü aleyhi ve sellem Bedir Savaşı başlamadan önce Allah'a şöyle dua etmişti: "Allahım! Bana olan vaadini gerçekleştir. Allahım! Bana vadettiğini ver. Allahım! şu Müslüman cemaati de helâk edersen, yeryüzünde Sana kulluk edecek kimse kalmayacaktır." (Buhârî, Cihâd 89; Müslim, Cihâd 58; Tirmizî, Tefsîr 8/3; ayrıca bk. Kamer 54/45-46).

15 "Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız. O vakit sen mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi ?" diyordun. Evet yeter, eğer sabredip, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size saldırsa bile, Rabbiniz sizi özel işâretli beş bin melekle destekleyecektir." (Âl-i İmrân 3/123-125).

Cebrâil aleyhisselâm Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme gelerek "Ey Allah'ın Elçisi! İçinizdeki Bedir gazilerine nasıl bir önem veriyorsunuz?" diye sordu. O da: "Onları Müslümanların en fazîletlisi sayarız" buyurdu. Bunun üzerine Cebrâil "Biz de meleklerden Bedir Gazvesi'ne katılanları meleklerin en fazîletlisi sayarız" dedi (Buhârî, Megâzî 11; İbni Mâce, Mukaddime 11).

16 "Allah bu yardımı ve desteği, sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır. Bir de Allah bu yardımı size, kâfirlerden bir kısmının kökünü kazımak veya onları zarar ve ziyan içinde eli boş geri döndürmek için yapmıştır." (Âl-i İmrân 3/126-127).

17 "Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu, bazılarınızı kendinden geçiren bir uyuklama hali indirdi. Bu arada bir kısım insan da kendi derdine düşmüş, Allah hakkında haksız bir şekilde, Câhiliye dönemi insanları gibi gerçek dışı şeyler düşünüyor ve: "Bu konuda bizim fikrimizi mi sordular?" diyorlardı." (Âl-i İmrân 3/154).

18 "Allah'ın hiçbir zaman tapınılmasına müsaade etmeyeceği putları, O'na ortak koşmuş olmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer Cehennem'dir. Zâlimlerin barınacağı yer ne kötüdür!" (Âl-i İmrân 3/151).

"Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!" (Haşr 59/2).

19 "Kâfirlerle savaşta karşı karşıya geldiğiniz zaman onların boyunlarını vurun. Onları iyice sindirdiğinizde, aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Esir aldıktan sonra ya onları lütfedip bırakır, yahut fidye alırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar böyle yapın. Allah dileseydi siz savaşmadan onlardan intikam alırdı. Lâkin O sizi birbirinizle sınamak için savaşı emretmiştir. Allah yolunda öldürülenlerin ise yaptıklarını O hiçbir zaman boşa çıkarmaz." (Muhammed 47/4).

13. İşte bu azap, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara ise Allah'ın azabı pek şiddetlidir.[20]

14. Cezanız işte budur; tadın onu ve ayrıca kâfirlere Cehennem azabı olduğunu da bilin.

15. Ey mü'minler! Kâfirlerle ordular halinde karşılaştığınızda sakın arkanızı dönüp kaçmayın.[21]

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme yahut diğer bir birliğe katılma gibi bir amaç dışında kim o günde arkasını dönüp kaçarsa, hiç şüphesiz Allah'ın gazabına uğramış olur;[22] onun varacağı yer de Cehennem'dir. Cehennem ise gidilecek ne kötü bir yerdir!

17. Onları siz öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Düşmana bir avuç toprak attığında da sen atmadın, Allah attı.[23] Bunu da, kâfirleri kahretmek; mü'minleri de güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı.[24] Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

18. Bu olay Allah'ın mü'minleri sınaması, kâfirlerin tuzağını kırması içindi.[25]

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾
ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابَ النَّارِ
﴿١٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾ وَمَنْ
يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ
مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ
وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ
تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْۖ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ
رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰىۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِن۪ينَ
مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٧﴾
ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٨﴾

20 "Doğru yol kendisine besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkan ve mü'minlerin yolundan başka bir yol tutan kimseyi bu kötü tercihiyle başbaşa bırakır ve onu Cehennem'e sokarız. Cehennem ise varılacak ne kötü bir yerdir!" (Nisâ 4/115).

"O münafıklar bilmez mi ki, Allah ve Resûlünün emirlerine karşı direnen kimseye içinde ebediyen kalacağı Cehennem ateşi vardır. Asıl büyük rezillik budur." (Tevbe 9/63).

"İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve doğru yol kendisine açıkça belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar vermiş olmazlar. Allah onların bütün işlerini boşa çıkaracaktır." (Muhammed 47/32).

"Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, en aşağılık kimseler arasındadır. Allah, "Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz" diye yazmıştır. Gerçekten de Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Mücâdele 58/20-21).

"Çünkü onlar Allah'a ve Resûlüne karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a karşı gelirse, bilsin ki, Allah'ın cezası pek çetindir." (Haşr 59/4).

21 "Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/200).

"Ey iman edenler! Bir düşman birliğiyle karşılaştığınızda sebat edip direnin. Allah'ı çok zikredin ki, başarıya ulaşasınız." (Enfâl 8/45).

"Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf tutarak Kendi yolunda savaşanları sever." (Saf 61/4).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "Helâk edici yedi günah"tan uzak durmayı tavsiye etmiş, bu günahlardan birinin savaş meydanından kaçmak olduğunu söylemiştir (Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 48, Hudûd 44; Müslim, Îmân 145).

22 "Şüphesiz, iki ordunun karşı karşıya geldiği gün, aranızdan savaştan kaçanları, yaptıkları bazı hatalar yüzünden şeytan yoldan çıkarmak istemişti. Allah onları affetmiştir. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır." (Âl-i İmrân 3/155).

23 Ashâb-ı kirâmdan Seleme bin Ekva' anlatmıştır: Huneyn Savaşı'nda Müslümanlar zor durumda kalınca Resûl-i Ekrem bindiği katırdan indi. Yerden bir avuç toprak aldı; düşmana doğru döndü ve "Bu suratlar kahrolsun" diyerek toprağı düşmana doğru fırlattı. O toprak düşman askerlerinin gözüne doldu. Bunun üzerine düşman bozulup dağıldı (Müslim, Cihâd 81).

Fiillerin bir kula bakan "kesb" yönü, bir de Allah'a bakan "yaratma" yönü vardır. "Attığında" sözü kesb yönüne işâret etmekte ve kulun rolünü ifade etmekte; "Sen atmadın" sözü ise tesirin Allah'a âit olduğunu ve fiilleri, sonuçlarıyla beraber O'nun yarattığını anlatmaktadır. Başka bir deyişle, kul fiiliyle bir duada bulunmuş olmakta; Allah'ın yaratmasıyla ortaya çıkan sonuç ise bu duanın cevabını teşkil etmektedir.

24 "Süleyman, tahtı yanında hazır görünce: "Bu, Rabbimin lütfundandır; nimetine karşı şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınıyor. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse şüphesiz Rabbimin kimseye ihtiyacı yoktur, lütuf ve keremi ise pek çoktur" dedi." (Neml 27/40).

"İnsan bir sıkıntıya düştüğünde Bize yalvarıp yakarır. Ona tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda ise "Bunu bilgim sayesinde elde ettim" deyiverir. Oysa o bir sınamadır; fakat çokları bunu bilmez." (Zümer 39/49).

25 "Mûsâ onlara katımızdan hakkı getirdiğinde, "Mûsâ ile beraber iman edenlerin kızlarını sağ bırakıp oğullarını öldürün" dediler. Fakat kâfirlerin hîlesi hep boşa çıkmıştır." (Mü'min 40/25).

"Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir." (Tûr 52/42). Kâfirlerin tuzağı ile Allah'ın tuzağını kıyaslayan âyetler burada verilmiştir.

19. Ey müşrikler! Siz zafer mi umuyordunuz. İşte zaferi (!) gördünüz![26] Peygamber'e ve İslâm'a düşmanlıktan vazgeçerseniz bu sizin için hayırlıdır. Ama tekrar savaşmaya ve düşmanlığa kalkışırsanız, Biz mü'minlere yine yardım ederiz. Ne kadar çok da olsa, topluluğunuzun size hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü Allah, mü'minlerle beraberdir.

20. Ey mü'minler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin.[27] Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin.[28]

21. Dinlemedikleri halde dinledik diyen münafık ve müşrikler gibi olmayın.[29]

22. Çünkü Allah katında, canlıların en kötüsü, hakkı duyup anlamayan o sağırlar ve dilsizlerdir.[30]

23. Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi onlara duyururdu.[31] Duyursaydı bile onlar yine haktan yüz çevirir, dönüp giderlerdi.[32]

اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُۚ وَاِنْ
تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْۚ وَلَنْ
تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْۙ وَاَنَّ
اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا
اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ
تَسْمَعُونَۚ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا
سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ
عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ
﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْۜ
وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

26 "Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/89).

27 "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir. De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/31-32). Allah'a

ve Resûlüne itaat konusuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

28 Peygamber'i dinleyip durduğunuz halde veya "Kurân'ın peygambere itaat ile ilgili emirlerini dinleyip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyiniz".

29 "Kendilerine apaçık mûcizeler geldikten sonra anlaşmazlığa düşüp, birbiriyle çekişen kimseler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/105).

"Ey iman edenler! Sizler, seferde iken ölen veya savaşırken şehit düşen kardeşleri hakkında: "Yanımızda olsalardı ölmez ve öldürülmezlerdi" diyen kâfirler gibi olmayın. Neticede bu düşünceyi Allah onların kalplerinde pişmanlık haline getirecektir. Dirilten de öldüren de Allah'tır. Allah yaptıklarınızı görmektedir." (Âl-i İmrân 3/156).

"Müslümanlar! Sizler, şımarıp çalım satmak, gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmaktadır." (Enfâl 8/47).

"İpliğini sağlamca eğirdikten sonra tekrar bozan kadın gibi yapmayın." (Nahl 16/92).

"Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı. Onun Allah katında çok değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69).

"O kimseler gibi olmayın ki, onlar Allah'ı unutunca Allah da onlara kendilerini unutturmuştur. Onlar hep yoldan çıkmış kimselerdir." (Haşr 59/19).

30 "Kâfirleri gerçeğe dâvet eden kimsenin hali, bağırıp çağırmadan başka bir şey duymayan hayvanlara seslenen çobana benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar." (Bakara 2/171).

"And olsun ki Biz, cinlerden de, insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar. Onlar hayvan sürüsü gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır." (A'râf 7/179).

"Yoksa sen onların çoğunun gerçeği dinlediklerini veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun? Onlar tıpkı hayvan sürüsü gibidir. Hatta daha da şaşkın bir durumdadırlar." (Furkân 25/44).

31 "Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah kalplerinizde iman etmeye bir yatkınlık görürse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar. Allah, çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Enfâl 8/70).

32 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler. Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar." (En'âm 6/27-28).

24. Ey iman edenler! Allah ve Resûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara cevap verin.[33] Bilin ki Allah kişiyle kalbinin arasına girer,[34] neticede hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25. Öyle bir fitneden[35] korkunuz ki, sadece içinizdeki zâlimlere gelmekle kalmaz, herkesi kapsar.[36] Şunu bilin ki, Allah'ın azabı da pek çetindir.

26. Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da,[37] Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi[38] ve şükredersiniz diye[39] sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ
وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْي۪يكُمْۚ وَاعْلَمُٓوا
اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُص۪يبَنَّ الَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَٓاصَّةًۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَاذْكُرُٓوا اِذْ اَنْتُمْ
قَل۪يلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ
يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِه۪
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

---

33 Ebû Saîd ibni Muallâ diyor ki, ben namaz kılarken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanımdan geçti ve bana seslendi. Namazımı bitirince yanına gittim. Bana şunları söyledi: "Seni çağırdığım zaman, niçin yanıma gelmedin? Allah Teâlâ 'Ey iman edenler! Allah ve Resûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara cevap verin" buyurmuyor mu?" (Buhârî, Tefsîr 1/1, 8/2, 15/3; Fezâilü'l-Kur'ân 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 450).

34 "And olsun, Biz insanı yarattık; içinden geçenleri de çok iyi biliriz. Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız." (Kâf 50/16).

Tâbiîn âlimlerinden Şehr ibni Havşeb Ümmü Seleme radıyallahu anhâya: Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem senin yanında bulunduğu zaman en çok hangi duayı okurdu? diye sordum. O da şöyle dedi: Çoğu zaman "Yâ mukallibe'l-kulûb! Sebbit kalbî alâ dînik: Ey kalpleri halden hale çeviren Allah! Benim kalbimi dininden ayırma!" diye dua ederdi. (Tirmizî, Kader 7, Daavât 90, 124. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 182, VI, 91, 251)

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hiçbir kalp yoktur ki, Âlemlerin Rabbi olan Rahmân'ın iki parmağı arasında olmasın: O düzeltmek isterse düzeltir, eğriltmek isterse eğriltir." (İbni Mâce, Mukaddime 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 182).

35 "Fitne, adam öldürmekten daha beterdir." (Bakara 2/191). Bu âyetin dipnotunda fitne hakkında bilgi verilmiştir.

36 "İçlerinden bir topluluk "Allah'ın yok edeceği veya pek ağır bir azapla cezalandıracağı kimselere niçin boş yere öğüt veriyorsunuz?" deyince, onlar şu cevabı verdi: "Bunu, Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allah'a karşı gelmekten sakınırlar diye yapıyoruz" dediler. Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman,

Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik." (A'râf 7/164-165).

"Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli insanlar bulunsaydı. Ama içlerinden, kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refaha aldanıp yoldan çıkarak günahkâr oldular." (Hûd 11/116).

Bu fitnede zâlim, zulmü ve isyanı yüzünden helâk olur; zâlim olmayan ise, zulme engel olmayıp sustuğu için yok olup gider.

Ebû Bekir radıyallahu anh şöyle dedi:

"Ey insanlar! Şüphesiz siz şu âyeti okuyorsunuz:

"Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru yolda iseniz, sapıtanlar size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır; neler yaptığınızı O size bildirecektir." (Mâide 5/105). Oysa ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken işittim: "Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah'ın Kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; İbni Mâce, Fiten 20)

Yine bir hadislerinde: "Hiçbir topluluk yoktur ki, aralarında günahlar işlenir de, kendileri o günah işleyenlerden daha güçlü ve daha kalabalık olmalarına rağmen buna engel olmazlarsa, Allah hepsini birden cezaya çarptırır" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 364, 366).

37 "Onlar: "Eğer seninle birlikte biz de İslâm dinine girecek olursak, yurdumuzdan sökülüp atılırız" dediler. Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunun farkında değil!" (Kasas 28/57).

"Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler? Onlar bâtıla inanıp, Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebût 29/67).

"Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için, kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için, onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır." (Kureyş 106/1-4).

38 "Seni aldatmak isterlerse, şüphesiz sana Allah yeter. Kendi yardımıyla ve mü'minlerle seni destekleyen yalnız O'dur." (Enfâl 8/62).

39 "Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız." (Âl-i İmrân 3/123).

"Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak için içinizden birine Rabbinizden bir öğüt gelmesine mi şaştınız? O'nun sizi Nûh kavminden sonra, onların yerine getirdiğini ve sizi daha da güçlü kıldığını hatırlayın. Allah'ın verdiği nimetleri hatırlayın ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (A'râf 7/69).

"Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz. Öyleyse Allah'ın verdiği nimetleri anın, fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın." (A'râf 7/74).

"İman edenleri tehdit etmek, onları Allah'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın. Şunu da unutmayın: Bir zamanlar sayınız pek azdı; Allah sizi çoğalttı. Bakın bakalım, fitne fesat çıkaranların sonu ne olmuş!." (A'râf 7/86).

27. Ey mü'minler! Allah'a ve Resûlüne hıyanet etmeyin. Yoksa bile bile size emânet edilen şeylere hâinlik etmiş olursunuz.[40]

28. Şunu da bilin ki, mallarınız ve evlâtlarınız birer imtihan vesilesidir.[41] Büyük mükâfâtın ise Allah katında olduğunu unutmayın.[42]

29. Ey mü'minler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, Allah size hak ile bâtılı birbirinden ayırdedici bir kabiliyet verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar.[43] Allah büyük lütuf sahibidir.

30. Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için[44] sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir.[45] Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ
وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ
وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ
﴿٢٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ
يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ ﴿٢٩﴾
وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ
اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَۜ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرٖينَ ﴿٣٠﴾

40 "Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde de adaletle hükmetmenizi emreder. Allah'ın size verdiği öğüt ne güzeldir! Şüphesiz Allah her şeyi duyan, her şeyi görendir." (Nisâ 4/58).

Emânetler maddî olduğu gibi mânevî de olabilir. Namaz, oruç, zekât, hac da birer emânettir. Yaratılanlar arasında kendisine emânet edilene hâinlik eden belki de sadece insandır.

"Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Onlar buna hâinlik etmekten çekinip korktular; insan ise emânete hâinlik etti. Çünkü o çok zâlim, çok câhildir." (Ahzâb 33/72).

41 "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/24).

"Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır." (Kehf 18/46).

"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Bunu yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendisidir." (Münâfikûn 63/9).

"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar çıkabilir; onlara karşı dikkatli olun. Fakat affeder, hoş görür ve kusurlarını örterseniz, hiç şüphe yok ki Allah da çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir. Mallarınız da, çocuklarınız da birer imtihan vesilesidir. Allah katında ise pek büyük bir mükâfât vardır." (Tegâbün 64/14-15).

Resûl-i Ekrem Efendimiz mal ve evlât sevgisi de dâhil olmak üzere hiçbir sevginin Allah ve Resûlullah sevgisini bastırmaması gerektiğini şöyle ifade etmiştir: "Üç özellik vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını tadar: Allah ve Resûlünü bunların dışındaki herkesten ve her şeyden fazla sevmek. Sevdiğini Allah için sevmek. Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." (Buhârî, Îmân 9, 14, İkrâh 1, Edeb 42; Müslim, Îmân 67; ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 10).

Bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Bir kimse beni ana babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek mü'min olamaz." (Buhârî, Îmân 8; Müslim, Îmân 70).

42 Büyük mükâfâtın Allah yanında olduğu Tevbe 9/22, Tegâbün 64/15'te de tekrarlanmaktadır

43 "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'nun peygamberine inanın ki, rahmetinden size iki kat mükâfât versin, size yolunuzu gösterecek bir nur nasip etsin ve sizi bağışlasın. Çünkü Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir." (Hadîd 57/28).

"Sizi o büyük toplanma günü için bir araya getireceği zamanı düşünün. O gün kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gündür. Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel yaparsa, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar." (Tegâbün 64/9).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." (Talâk 65/2-3).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde kolaylık verir." (Talâk 65/4).

"Hayırları açıktan yapmanız ne güzel! Ama onu fakirlere gizlice götürüp vermeniz sizin için daha hayırlı olur. Bu sayede Allah sizin bir kısım günahlarınızı bağışlar. Zira Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Bakara 2/271).

44 "Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13). Kâfirlerin Peygamber Efendimizi yurdundan çıkarmalarıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

45 "Yoksa onlar: "O şairin biri; bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar? De ki: Bekleyedurun; ben de sizinle beraber bekliyorum." (Tûr 52/30-31).

"Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54).

"Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar. De ki: "Hîleye karşı Allah'ın tedbiri daha çabuktur." Bizim elçilerimiz yaptığınız hîleleri bir bir yazıyorlar." (Yûnus 10/21).

"O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sıkıştırıp duracaklar; ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamazlar." (İsrâ 17/76).

"Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara, "Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı" derler. Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/33).

"Önlerine bir duvar, arkalarına bir duvar çekip onları öyle bir kuşattık ki, bir şey görecek halleri yoktur." (Yâsîn 36/9).

31. Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman, "Duyduk duyduk! İstesek elbette biz de bunun benzerini söylerdik. Çünkü bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler.[46]

32. Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi.[47]

33. Oysa sen içlerinde iken Allah onlara aslâ azap etmez; istiğfar ettikleri sürece de Allah onlara azap edecek değildir.[48]

34. Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil olmadıkları halde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken[49] Allah onlara niye azap etmesin? Allah'a karşı gelmekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez.

35. Onların, Kâbe'deki ibâdetleri sadece ıslık çalmak ve el çırpmaktan ibâretti.[50] O halde inkârınızdan dolayı şimdi tadın azabı!

36. Kâfirler, insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Daha sonra da harcayacaklar. Ama bu harcanan mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup olacaklar. Ve kâfirler toplanıp Cehennem'e sürülecekler.[51]

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ
نَشَٓاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣١﴾ وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا
هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً
مِنَ السَّمَٓاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا
كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ ف۪يهِمْؕ وَمَا كَانَ
اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ
اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُٓوا اَوْلِيَٓاءَهُؕ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُهُٓ اِلَّا
الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾
وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَٓاءً
وَتَصْدِيَةًؕ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ
لِيَصُدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِؕ فَسَيُنْفِقُونَهَا
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَؕ
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

46 "Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25). Kâfirlerin Kur'an ve âhiret gibi din esaslarına "eskilerin masalları" demeleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47 Bu ifade Ebû Cehil'e âittir. Onun bu sözü üzerine bu sûrenin 33 ve 34. âyetleri

nâzil olmuştur (Buhârî, Tefsîr 8/3, 4; Müslim, Kıyâmet 37).

"Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Günahkâr kavimlerin bir an önce cezalandırılmayı istemesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

48 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Şeytan, Allah Teâlâ'ya "Yâ Rabbî! Ruhları bedenlerinde olduğu sürece kullarını azdırmaya devam edeceğim" dedi. Allah Teâlâ da ona şunu söyledi: "İzzet ve Celâlime yemin olsun ki, onlar da Bana istiğfar ettikleri sürece kendilerini bağışlamaya devam edeceğim." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 29, 41, 76; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], IV, 290; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 212, nr. 104).

49 "Sana, savaşın yasak edildiği ayda savaşmanın hükmünü soruyorlar. Onlara o ayda savaşmanın büyük günah olduğunu söyle. Ama insanları Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'ı ziyaret etmeyi engellemek ve orada oturanları yerlerinden, yurtlarından etmek ise Allah katında daha büyük günahtır. Çünkü fitne adam öldürmekten de korkunçtur. Güçleri yetse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşırlar." (Bakara 2/217).

"Onlar inkâr eden ve sizi Mescid-i Harâm'dan, yolda bekletilen kurbanlıklarınızı da yerine ulaşmaktan alıkoyanlardır. Eğer orada kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmasaydı, sizin de bilmeden onları ezerek vicdan azabına uğrama ihtimaliniz olmasaydı, Allah savaş izni verirdi. Dilediklerini rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çektirdi. Onlar birbirinden ayırt edilseydi, kâfir olanlarını acı bir azaba uğratırdık." (Fetih 48/25).

"Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şâhitken, Allah'ın mescidlerini onarmaları veya orayı ziyaret etmeleri mümkün değildir. Onların yaptıkları boşunadır. Onlar Cehennem ateşinin içinde ebedî kalacaklardır. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazını gereği gibi kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkanlar onarıp ziyaret eder. Doğru yola ermiş olmaları umulanlar işte bunlardır." (Tevbe 9/17-18).

50 Câhiliye devrinde, Kureyş kabilesine mensup olmayan Araplar, erkeğiyle, kadınıyla Kâbe'yi çırılçıplak tavaf ederdi. Bu âdeti kaldırmak üzere "Ey Âdemoğulları! Namaz kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi giyin" (A'râf 7/31) âyeti nâzil olmuştur (Müslim, Hac 152, Tefsîr 25).

51 "Kâfirlere de ki: sizler yakında mağlup olup Cehennem'e sürüleceksiniz. Cehennem ise ne kötü döşektir!" (Âl-i İmrân 3/12).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir." (Mücâdele 58/21).

37. Allah böylece pisi temizden[52] ayırt eder; sonra pisleri üst üste yığar ve hepsini Cehennem'e tıkar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.[53]

38. Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır.[54] Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir.[55]

39. Hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet Allah'a âit oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın.[56] Eğer küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yaptıklarını görmektedir.

40. Ama küfürden vazgeçip iman etmezlerse, biliniz ki Allah sizin Mevlâ'nızdır.[57] O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır![58]

لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ
الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا
فَيَجْعَلَهُ ف۪ي جَهَنَّمَ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ
﴿٣٧﴾ قُلْ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ
مَا قَدْ سَلَفَ وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ
وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ
بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُٓوا اَنَّ
اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٤٠﴾

---

52 Kâfiri mü'minden.

53 "En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır" ifadesi Bakara 2/27'de geçmiş ve bu ifadenin geçtiği diğer yerler hakkında açıklama yapılmıştır.

"Allah, kâfiri mü'minden ayırmadıkça, mü'minleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/179).

"O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz." (Yûnus 10/28).

"Kıyametin koptuğu gün, inanan ve inkâr edenlerin birbirinden ayrıldıkları gündür." (Rûm 30/14).

"Ayrılın bugün, ey kâfirler! Ben size öğüt vermedim mi, ey Âdem oğulları: "Şeytana kul olmayın; o sizin apaçık düşmanınızdır." (Yâsîn 36/59-60).

54 Bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme "Ey Allah'ın Elçisi! Câhiliye devrinde yaptığımız günahlardan dolayı ceza görecek miyiz?" diye sordu. Peygamber Efendimiz ona şu cevabı verdi: "Bir kimse iyi Müslüman olursa, Câhiliye devrinde yaptığı günahlardan sorumlu tutulmaz. Bir kimse de İslâmiyet'i bütün gönlüyle benimsemezse, hem İslâmiyet'e girmeden önce hem sonra yaptığı günahlardan sorumlu tutulur." (Buhârî, İstitâbetü'l-mürteddîn 1; Müslim, Îmân 189).

Ashâb-ı kirâmdan Amr ibni Âs Müslüman olmaya karar verince Peygamber Efendimizin huzuruna çıkarak "Eski günahlarım bağışlanmak şartıyla sana biat edip Müslüman olacağım" dedi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de ona "Müslüman olmanın, daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını" söyledi (Müslim, Îmân 192; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 198, 204, 205).

55 "Mü'minler! Sizden önceki milletlere nice ilâhî kanunlar uygulanmıştır. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın!" (Âl-i İmrân 3/137).

"Geçmiş toplumların başına gelenler ortada dururken onlar yine de ona inanmazlar." (Hicr 15/13).

"Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır. Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar?" (Fâtır 35/43).

56 "Zulüm ve baskı tamamen ortadan kalkıncaya ve hâkimiyet Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer haksızlıklara son verirlerse, artık zâlimlerden başkasına düşmanlık beslenmeyecektir." (Bakara 2/193).

"Haram aylar sona erince antlaşmaları bozan o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, esir edin, hapsedin ve geçmeleri muhtemel olan her yerde onları gözetleyin. Eğer şirkten vazgeçer, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Tevbe 9/5).

"Ama tövbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekâtları verirlerse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Tevbe 9/11).

57 Dostunuz, yâr ve yardımcınızdır.

58 "O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'ın ipine sarılın. O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!" (Hac 22/78).

"Elbette benim dostum ve yardımcım kitabı indiren Allah'tır. O sâlih kullarını koruyup gözetir." (A'râf 7/196).

"Zira Allah iman edenlerin dostudur; kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur." (Muhammed 47/11).

41. Elde ettiğiniz herhangi bir ganimetin beşte birinin[59] Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış kimselere âit olduğunu bilin. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı günde[60] kulumuza indirdiğimize[61] inanıyorsanız bunun böyle olduğunu kabul edin. Allah her şeye kādirdir.

42. Hani siz vâdinin Medine'ye daha yakın bir yamacında, onlar ise daha uzak tarafında idiler. Kervan da[62] sizden daha aşağıda bir yerde idi. Eğer belli bir noktada buluşmak üzere birbirinizle sözleşseydiniz, farklı davranır o vakitte bir araya gelemezdiniz.[63] Ama Allah, inkâr edip helâk olacak olan açık bir delili görerek helâk olsun, inanıp yaşayan da yine açık bir delili görerek[64] yaşasın diye kesinleşmiş bir işi gerçekleştirmek için sizi böyle bir araya getirdi. Şüphesiz Allah, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

43. Hani Allah sana rüyanda o düşmanları az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, korkup dağılır ve savaşıp savaşmama konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşerdiniz. Ama Allah sizi bundan korudu. Şüphesiz O, kalplerde olan her şeyi bilir.[65]

44. Düşmanla karşılaştığınızda onları size az gösteriyor, sizi de onlara az gösteriyordu ki,[66] olması gereken işi Allah yerine getirsin. Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.[67]

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ
خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ
بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ
بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ
وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ
لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ
هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ
وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ اِذْ يُرِيكَهُمُ
اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا
لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
سَلَّمَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ
يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِٓي اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا
وَيُقَلِّلُكُمْ فِٓي اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا
كَانَ مَفْعُولًا وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾

59 "Hiçbir peygamberin emânete hıyanet etmesi düşünülemez. Kim böyle bir haksızlık yaparsa, kıyamet gününde hıyanet ettiği şeyin günahıyla gelecektir. Sonra herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilecek, hiç kimseye zulmedilmeyecektir." (Âl-i İmrân 3/161).

"Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir. Allah'tan korkunuz, aranızda anlaşmazlığa yol açan konuları düzeltiniz; eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz." (Enfâl 8/1). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

60 O gün Bedir günüdür. Bedir savaşıyla Allah mü'minlere büyük bir zafer nasib etmiş, böylece hak ile bâtılın, mü'min ile müşrikin arası kesin bir şekilde ayrılmıştır.

61 "Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız. O vakit sen mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi ?" diyordun." (Âl-i İmrân 3/123-124).

62 Kureyş ticaret kervanı da.

63 Âyette; Müslümanların savaşa elverişsiz, kâfirlerin daha elverişli bir yerde bulunduğu, savaş için sözleşilse bile bu kadar uygun bir yer seçilemeyeceği belirtilmektedir.

64 Bedir Savaşı'nın, hakla bâtılın arasının ayrıldığı gün olarak belirtilmesi, hiç ummadıkları bir zamanda iki tarafın karşı karşıya getirilmesi, iki tarafın güçlerinin birbirine az gösterilmesi, aslında Müslümanlar asker ve silah bakımından çok zayıf olmalarına rağmen Allah'ın onlara birtakım mânevî güçlerle yardım etmesi; hulâsa Müslümanların zaferi, Mekkeli kâfirlerin bozguna uğraması için gerekli olan bütün planların Allah tarafından takdir edilmesi açık bir delildir herhalde.

65 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19).

66 Her iki tarafın birbirini az görmesi savaş başlamadan önceydi. Savaş başladıktan sonra Allah Teâlâ Müslümanları iki kat fazla göstermiştir. (bk. Âl-i İmrân, 3/13).

67 "Sonunda bütün işler Allah'a dönecektir" ifadesi ilk defa Bakara 2/210'da geçmiş ve bu ifadenin geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

45. Ey iman edenler! Bir düşman birliğiyle karşılaştığınızda sebat edip direnin.[68] Allah'ı çok zikredin ki,[69] ebedî kurtuluşa eresiniz.[70]

46. Allah'a ve Resûlüne itaat edin![71] Birbirinizle çekişmeyin; yoksa içinize korku düşer, dağılırsınız ve gücünüz kaybolur. Zorluklara sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.[72]

47. Müslümanlar! Sizler, şımarıp çalım satmak, gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın.[73] Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmaktadır.

48. Hatırlayın! Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş[74] ve "Bugün insanlardan size üstün gelecek kimse yoktur; ben de size yardım edeceğim" demişti. İki ordu karşı karşıya gelince de, "Ben sizden ayrılıyorum, çünkü ben sizin görmediklerinizi görüyorum,[75] ben Allah'tan korkuyorum, Allah'ın azabı çok şiddetlidir" diyerek gerisin geriye dönüp kaçmıştı.[76]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمْ فِئَةً
فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يراً لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَۚ ﴿٤٥﴾ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا
تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ ر۪يحُكُمْ
وَاصْبِرُواۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِر۪ينَۚ ﴿٤٦﴾ وَلَا
تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَراً
وَرِئَٓاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ
وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُح۪يطٌ ﴿٤٧﴾ وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ
الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنّ۪ي جَارٌ لَكُمْۚ فَلَمَّا
تَرَٓاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ
اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِنْكُمْ اِنّ۪ٓي اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ
اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَۜ وَاللّٰهُ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

---

68 Abdullah ibni Ebî Evfâ radıyallahu anhümâdan rivayet edildiğine göre, düşmanla karşılaştığı gazâlardan birinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Güneş tepe noktasından batıya doğru meyledinceye kadar bekledi, sonra ayağa kalktı ve ashâbına şunları söyledi:

"Düşmanla karşılaşıp savaşmayı temenni etmeyin; Allah'tan âfiyet isteyin. Ama karşılaşırsanız sebat edin. Unutmayınız ki, Cennet kılıçların gölgesi altındadır." Ardından da şöyle dua etti: "Ey kitabı (Kur'an'ı) indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allahım! Şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!" (Buhârî, Cihâd 156; Müslim, Cihâd 20).

69 "Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin. Sabah akşam O'nu tesbih edin." (Ahzâb 33/41-42).

Zikirle ilgili âyet ve hadisler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

70 "Ebedî kurtuluşa eresiniz" ifadesinin geçtiği diğer yerler: Bakara 2/189; Âl-i İmrân 3/130, 200; Mâide 5/35, 90, 100; A`râf 7/69; Nûr 24/31 ve Cum`a 62/10.

"Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/200).

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; O'nun rızasını elde etmenin yollarını arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/35).

"Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pislikten başka bir şey değildir. Bunlardan kaçının ki ebedî kurtuluşa eresiniz." (Mâide 5/90).

"Ey inananlar! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kullukta bulunun ve hayır işleyin ki ebedî kurtuluşa eresiniz." (Hac 22/77).

71 "Ey mü'minler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin." (Enfâl 8/20). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

72 "Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. Allah yolunda öldürülenlere "ölülerdir" demeyin. Hayır onlar diridir, ama siz farkında değilsiniz. Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar kaybettirmek sûretiyle imtihan edeceğiz. Müjdele o sabredenleri! Onlar, başlarına bir felâket gelince "Bizim bütün varlığımız Allah'ındır ve sonunda yine O'na döneceğiz" derler." (Bakara 2/153-156).

"Sabredenlere ise mükâfâtları hesapsız şekilde verilecektir." (Zümer 39/10).

73 Bu âyet Müslümanlara Ebû Cehil ve yandaşları gibi olmamayı tavsiye etmektedir. Onlara, ticaret kervanının başında bulunan Ebû Süfyân'ın elçisi gelip de kervanın kurtulduğunu, dolayısıyla geri dönmelerini söylediği zaman onlar bu teklifi reddettiler ve şöyle dediler: "Bizler, Bedir'e varıp orada develer kesmeden, şaraplar içmeden, şarkıcı kadınlar bize şarkı söylemeden geri dönmeyiz. Araplar bizim şan ve şerefimizi duyacaklar"

74 "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle o mü'minler bir olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme. Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor." (Fâtır 35/8).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

75 Şeytan, Müslümanların yardımına gelen melekleri görmüştü.

76 "Şeytanın hali de böyledir. İnsana "Kâfir ol" der. O kâfir olduğunda da "Ben senden uzağım; çünkü ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" deyiverir." (Haşr 59/16).

"Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/22).

49. Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Bu Müslümanları dinleri aldattı" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse[77] Allah onu üstün kılar.[78] Çünkü Allah karşı konulmaz bir güce sahiptir, yaptığı her işi yerli yerince yapar.

50. Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!"[79] diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin.[80]

51. Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden[81] ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir.[82]

52. Onların hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin haline benzer. Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de, Allah onları günahları yüzünden yakalayıvermişti. Çünkü Allah güçlüdür, azabı da çok şiddetlidir.[83]

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى
اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى
إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ
وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ
﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ
بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ۙ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ ۗ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

---

77 "Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159). Allah'a tevekkül etmekle ilgili muhtelif âyetler burada zikredillmiştir.

78 "Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter. Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir." (Talâk 65/3).

79 "Yakıcı Cehennem azabı" ifadesi Âl-i İmrân 3/181 ve Hac 22/22'de geçmektedir.

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş olanlar için Cehennem azabından başka bir yakıcı azap daha vardır." (Bürûc 85/10). Yakıcı azapla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

80 "Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler. Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler. O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi." (Bakara 2/165).

"O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudretine sahiptir. Yaptıklarınızı kaydeden birtakım melekleri size O gönderir. Birinize ölüm gelince elçilerimiz hiç kusur etmeksizin onun canını alırlar." (En'âm 6/61).

"Allah adına yalan uyduran, kendisine vahiy gelmediği halde "Bana vahiy geldi" diyen, bir de "Allah'ın indirdiği vahyin benzerini ben de indireceğim" diyenden daha zâlim kim olabilir? Sen o zâlimlerin can çekiştikleri ve meleklerin onlara ellerini uzatarak "Çıkarın şu canlarınızı! Allah hakkındaki gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün perişan eden azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman onların halini bir görsen!" (En'âm 6/93).

"Melekler onların canlarını alırken, kendilerine yazık eden o kâfirler uysallaşıverir ve "Biz hiçbir kötülük yapmamıştık" derler. "Evet, yaptınız! Sizin neler yaptığınızı Allah elbette çok iyi biliyor." (Nahl 16/28).

"Can derdine düştükleri zaman onları bir görsen! Kaçacak hiçbir yer yoktur; azabın çok yakınında yakalanmışlardır." (Sebe' 34/51).

"Ya melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırken onların hali ne olacak?" (Muhammed 47/27).

81 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde Allah, her birinizle tercümansız konuşacaktır: Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında Cehennem'den başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi Cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan, güzel bir sözle kendini korusun." (Buhârî, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 67).

82 Çünkü suçluyu cezalandırmamak, suçsuzu cezalandırmak anlamına gelir.

"Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzündendir. Yoksa Allah kullarına kesinlikle zulmetmez." (Âl-i İmrân 3/182).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46). Allah'ın kullarına zulmetmeyeceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

Allah Teâlâ bir hadîs-i kudsîde şöyle buyurmuştur: "Kullarım! Ben zulmetmeyi Kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Artık birbirinize zulmetmeyiniz..."

"Kullarım! İşte amelleriniz. Onları sizin için kaydeder, sonra size geri veririm. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa kendinden başka kimseyi kınamasın." (Müslim, Birr 55).

83 "Bilgiden yoksun olanlar: "Allah bizimle konuşmalıydı veya bize bir mûcize gelmeliydi!" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor! Biz, gerçeği bilmek isteyenlere âyetlerimizi açıklamışızdır." (Bakara 2/118).

"Bu kâfirlerin hali, tıpkı Firavun hânedanı ile daha önceki kâfirlerin haline benzer: Onlar da, âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah onları günahları yüzünden cezalandırmıştı. Allah'ın azabı pek çetindir." (Âl-i İmrân 3/11).

53. Bu cezanın sebebi şudur: Bir toplum kendi içinde bulunduğu iyi hali değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti değiştirmez.[84] Allah, onların söylediklerini işittiği ve yaptıklarını bildiği için onları cezalandırır.

54. Kâfirlerin hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin hali gibidir: Onlar da, Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı, günahları yüzünden onları da helâk etmiştik,[85] Firavun hânedanını da suda boğmuştuk.[86] Çünkü onların hepsi zâlimdi.

55. Allah katında canlıların en kötüsü bir daha iman etmeyecek derecede kâfir olanlardır.[87]

56. Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın; ama her defasında, hem de Allah'tan hiç korkmadan, antlaşmalarını bozan kimselerdir.

57. Savaşta onları yakalarsan öyle bir cezalandır ki, arkadan gelenlere ibret olsun; belki düşünürler de bir daha yanlışlık yapmazlar.

58. Bir kavmin, antlaşmayı bozup hâinlik edeceğinden endişelenirsen, aynı şekilde sen de antlaşmayı bozduğunu onlara bildir.[88] Çünkü Allah hâinleri sevmez.[89]

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا
عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ
سَمٖيعٌ عَلٖيمٌۙ ﴿٥٣﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ وَكُلٌّ كَانُوا
ظَالِمٖينَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذٖينَ
كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٥٥﴾ اَلَّذٖينَ عَاهَدْتَ
مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فٖي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ
لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ
فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ
﴿٥٧﴾ وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ
عَلٰى سَوَاءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنٖينَ ﴿٥٨﴾

---

84 "İnsanın önünde, ardında Allah'ın emriyle onu izleyen, koruyup gözeten melekler vardır. Bir toplum, içinde bulunduğu durumu değiştirmedikçe Allah onun durumunu değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dilerse, artık o geri çevrilmez. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz." (Ra'd 13/11).

"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Üstelik günahlarınızın birçoğunu da Allah affeder." (Şûrâ 42/30).

"Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa doğru yolu göstermez." (Saf 61/5).

85 "Bu kâfirlerin hali, tıpkı Firavun hânedanı ile daha önceki kâfirlerin haline benzer: Onlar da, âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah onları günahları yüzünden cezalandırmıştı. Allah'ın azabı pek çetindir." (Âl-i İmrân 3/11).

"Onların hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin haline benzer. Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de, Allah onları günahları yüzünden yakalayıvermişti. Çünkü Allah güçlüdür, azabı da çok şiddetlidir." (Enfâl 8/52).

"Allah onları günahları yüzünden yakaladı, ama onların kendilerini Allah'ın gazabından koruyacak kimseleri olmadı." (Mü'min 40/21).

86 "İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü. Firavun boğulmak üzere iken: "İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım" dedi." (Yûnus 10/90).

"Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu. Diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık. Diğerlerini ise suda boğduk." (Şuarâ 26/63-66).

"Her birini günahıyla yakalayıverdik: Kiminin başına taş yağdırdık. Kimini o korkunç ses yakaladı. Kimini yerin dibine geçirdik; kimini de suda boğduk. Allah onlara kesinlikle zulmetmedi; onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Ankebût 29/40).

87 "Çünkü Allah katında, canlıların en kötüsü, hakkı duyup anlamayan o sağırlar ve dilsizlerdir." (Enfâl 8/22).

88 Halifeliği sırasında Bizanslılarla bir sulh anlaşması yapan Muâviye bin Ebî Süfyân, anlaşma süresinin bitmesine birkaç ay kala ordusuyla birlikte Bizans'a doğru yola çıktı. Bizans toprağına yakın bir yerde bir süre bekleyecek, anlaşma süresi bitince onlara saldıracaktı. Ordu Bizans'a doğru yol alırken, ashâb-ı kirâmdan Amr ibni Abese tekbir getirerek onlara yetişti ve "Sözünde durmak var, dönmek yok" diye bağırdı. Halife onu yanına çağırıp ne demek istediğini sorunca da Peygamber Efendimizin şu hadisini haber verdi: "Bir kimse bir kavimle antlaşma yapmışsa, süresi bitene veya antlaşmayı bozduğunu onlara bildirene kadar antlaşmayı ne bozsun ne de onu yenilesin!" Bu hadisi daha önce duymamış olan halife, ordusuyla birlikte derhal geri döndü (Ebû Dâvûd, Cihâd 152; Tirmizî, Siyer 27).

89 "Sakın günah işleyerek kendilerine hâinlik edenleri savunma! Şüphesiz Allah, hâinlikte ve günahta aşırı gidenleri sevmez." (Nisâ 4/107).

59. Kâfirler, cezadan kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, Allah'ı aslâ âciz bırakamazlar.[90]

60. Düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet,[91] beslenmiş ve eğitilmiş savaş atları hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve Allah'ın bilip de sizin bilmediğiniz[92] başka düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda harcadığınız şeylerin karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size eksiksiz verilecektir.[93]

61. O kâfirler barışa yanaşırsa sen de yanaş[94] ve Allah'a tevekkül et.[95] Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur.

62. Seni aldatmak isterlerse, şüphesiz sana Allah yeter. Kendi yardımıyla ve mü'minlerle seni destekleyen yalnız O'dur.[96]

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا
يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ
مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ
عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ
شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا
تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾
وَاِنْ يُرِيدُوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ
هُوَ الَّذِي اَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

90 "Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir. Ama sonunda o kâfirlerin varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir." (Âl-i İmrân 3/197).

"Bu, Allah ve Resûlünden büyük hac gününde insanlara yapılmış bir duyurudur: Allah ve Resûlünün müşriklerle hiçbir bağı yoktur. Tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlı olur. Ama iman etmekten kaçınırsanız, bilin ki Allah'ın elinden kurtulamazsınız. İnkâr edenleri pek acı bir azap ile müjdele." (Tevbe 9/3).

"De ki: Hem Allah'a itaat edin, hem de peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirecek olursanız şunu bilin ki, Peygamber kendi görevinden, siz de kendi görevinizden sorumlu tutulacaksınız. Ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Nûr 24/54).

"Kâfirlerin dünyada Allah'ın elinden kurtulacaklarını sanma! Onların varacakları yer ateştir! Orası varılacak ne kötü bir yerdir!" (Nûr 24/57).

"Yoksa kötülükleri işleyip duranlar elimizden kaçıp kurtulacaklarını mı sandılar? Eğer öyle düşünüyorlarsa onlar ne kötü hüküm veriyorlar!" (Ankebût 29/4).

"Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!" (Câsiye 45/21).

"Şunu da anlamış bulunuyoruz ki, biz ne dünyada Allah'ı âciz bırakabiliriz, ne de O'ndan kaçıp kurtulabiliriz." (Cin 72/12).

91 Peygamber Efendimiz minberde ashâbına hitap ederken "Düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın" âyetini okuduktan sonra ardı ardına üç defa "Şunu biliniz ki kuvvet, atmaktır" buyurmuştur (Müslim, Cihâd 167; Ebû Dâvûd, Cihâd 23; Tirmizî, Tefsîr 8/5; İbni Mâce, Cihâd 19).

Hadiste "atmaktır" ifadesinin günümüzdeki anlamı ise: "en doğru, maksadı gerçekleştirmede en etkili silahlar ile diğer araç gereçler, askerî eğitim, savunma ve savaş stratejisi gibi savunma ve zafer için gerekli olan her türlü askerî güç ve imkânlar" demektir.

92 "Çevrenizdeki bedevîler arasında münafıklar vardır. Medine halkından bir kısmı da münafıklıkta uzmanlaşmıştır. Onları sen bilmezsin, Biz biliriz! Onlara çifte ceza vereceğiz! Sonra da çok daha büyük bir azabın içine atılacaklardır." (Tevbe 9/101).

93 "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohuma benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Bakara 2/261).

"Yaptığınız her hayrın karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size fazlasıyla ödenecektir." (Bakara 2/272).

"Yaptığınız her hayrı Allah bilir." (Bakara 2/273).

"Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/92).

"Allah'a güzel bir borç verirseniz, O sizin için bunu kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Çünkü O iyiliklerin karşılığını bol bol veren; kullarına sabırla ve yumuşaklıkla muâmele ederek ceza vermekte acele etmeyendir." (Tegâbün 64/17).

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

94 "Zira, karşılıklı anlaşma en iyi yoldur." (Nisâ 4/128). Ancak bu durum, mü'minleri zaafa uğratacak şekilde, her ne olursa olsun barışa talip olmak şeklinde anlaşılmamalıdır.

"Üstün durumda iken gevşeyip de barışa talip olmayın. Allah sizinle beraberdir ve emeklerinizin karşılığını eksiltmeyecektir." (Muhammed 47/35).

95 Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

96 "Şüphesiz karşı karşıya gelen iki orduda sizin için büyük bir ibret vardır: Bunlardan biri Allah yolunda savaşmakta; diğeri inkârcı olup mü'minleri, kendilerinin iki misli görmekteydi. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır." (Âl-i İmrân 3/13).

"Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz diye sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı." (Enfâl 8/26).

"Ey Peygamber! Allah sana da, sana tâbi olan mü'minlere de yeter!" (Enfâl 8/64).

63. Mü'minlerin kalplerini birbirine ısındıran da O'dur.[97] Yeryüzündeki bütün imkânları harcamış olsaydın, sen onların kalplerini birbirine ısındıramazdın; ama Allah onları birbirine sevdirdi.[98] Çünkü O, karşı konulmaz bir güce sahiptir; her şeyi yerli yerinde yapandır.

64. Ey Peygamber! Allah sana da, sana tâbi olan mü'minlere de yeter![99]

65. Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et.[100] Sizden sabırlı yirmi kişi olsa, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Sizden sabırlı yüz kişi kâfirlerden bin kişiyi mağlup eder.[101] Çünkü onlar ne için savaştığını düşünmeyen beyinsizlerdir.[102]

66. Ama şimdi Allah, sizde zaaf olduğunu bildiği için yükünüzü hafifletti: Dolayısıyla sizden sabreden yüz kişi, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Sizden sabırlı bin kişi de Allah'ın izniyle onlardan iki bin kişiyi mağlup eder. Allah sabredenlerle beraberdir.[103]

وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ
جَمِيعًا مَآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ
بَيْنَهُمْ اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ
حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾
يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ
اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا
مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفًا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾
اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ
ضَعْفًا فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا
مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا
اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

97 "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki şu nimetini hatırlayın: Hani birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı; O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz. Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

98 "Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi; inkârı, günahı ve isyanı da size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar yalnız bunlardır." (Hucurât 49/7).

99 Âyetin gramer yapısı dikkate alınacak olursa şöyle de ifade edilebilir: "Ey Peygamber! Allah ve sana tâbi olan mü'minler sana yeter."

"Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a boyun eğerek namazı gerektiği şekilde kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir." (Mâide 5/55).

"Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak" diyorlar. Oysa üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir; lâkin o münafıklar bunu bilmiyor." (Münâfikûn 63/8).

100 "O halde Allah yolunda savaş; çünkü sen yalnız kendinden sorumlusun. Mü'minleri de savaşa teşvik et. Allah, kâfirlerin gücünü kıracaktır. Allah'ın azabı pek şiddetli, cezalandırması pek çetindir." (Nisâ 4/84).

Uhud Savaşı'nda adamın biri Peygamber Efendimize: "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer öldürülürsem, nerede olurum?" diye sordu. Peygamber Efendimiz de: "Cennet'te" cevabını verdi. Bunun üzerine adam, elinde yemekte olduğu birkaç hurmayı fırlatıp attı, savaştı ve şehit oldu. (Buhârî, Megâzî 17; Müslim, İmâret 143).

101 "Mü'minler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise şeytanî güçlerin yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşınızı sürdürünüz. Çünkü şeytanın hîlesi pek zayıftır." (Nisâ 4/76).

102 "Onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Çünkü onlar anlayıştan yoksun bir topluluktur. Onlar etrafı sağlam kalelerle çevrilmiş şehirlerde veya surların ardında olmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki çatışmaları ise pek şiddetlidir. Sen onları birlik içinde sanırsın; halbuki kalpleri darmadağınıktır. Çünkü onlar akılları ermeyen bir topluluktur." (Haşr 59/13-14).

103 Son iki âyet, bu sûrenin 45. âyetine açıklık getirmektedir. Söz konusu âyette mü'minler düşman topluluğu karşısında sebat etmekle emrolunmuş; bu âyetlerde ise, karşısında sebat edilmesi gereken düşman kuvvetinin büyüklüğü belirlenmiş, sebat yükümlülüğünün sınırları çizilmiştir. Yukarıdaki âyetlerden ilkinde bu sınır bire ondur. Ancak daha sonraki yıllarda İslâm'a giren pek çok kişi ile sayı kalabalıklaşmış olmakla birlikte, yeni girenlerin birçoğu eskilerin kuvvet ve sabrına ulaşamamış, ayrıca bu arada İslâm toplumuna sızan ve sürekli olarak fitne kazanlarını kaynatan münafıklar da toplumda ister istemez bir zaaf sebebi oluşturmuş, böylece sayıca kalabalık olan yeni toplum, içindeki her seviyeden insanlarla birlikte, kendilerinin on misli değil, iki misli bir düşman kuvvetine karşı sebat etmekle yükümlü kılınmıştır. Bu, bir mü'minin sebatı için alt sınırı teşkil etmektedir. Kiminin imanı ise, on değil, belki bin de değil, bütün bir dünyaya meydan okuyacak güçtedir ve tarih böyle insanları da, toplumları da görmüştür. Sonuç olarak, yukarıdaki iki âyetin ikisi de değişik seviyelerdeki toplumların durumuna göre sınırlar koymaktadır.

67. Yeryüzünde zafer kazanıp kâfirleri sindirmedikçe, hiçbir peygamberin esirler alması uygun değildir.[104] Çünkü siz bu şekilde geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, oysa Allah sizin âhireti kazanmanızı istiyor. Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir; yaptığı her şeyi yerli yerince yapandır.

68. Eğer daha önce Allah katında yazılı bir hüküm olmasaydı,[105] aldığınız fidyelerden dolayı size büyük bir azap dokunurdu.[106]

69. Ama artık elde ettiğiniz ganimetlerden helâl ve hoş olarak yiyin.[107] Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah kalplerinizde iman etmeye bir yatkınlık görürse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı bağışlar.[108] Allah, çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

71. Eğer onlar sana hâinlik etmek isterlerse, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü onlar daha önce de Allah'a hâinlik etmeye kalkmışlardı da, Allah da onlara karşı sana güç ve imkân vermişti. Allah her şeyi bilir, yaptıklarını yerli yerince yapar.

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى
يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِۜ تُر۪يدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَاۗ
وَاللّٰهُ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٦٧﴾
لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ ف۪يمَٓا
اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا
غَنِمْتُمْ حَلَالاً طَيِّباًۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٦٩﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ
ف۪ٓي اَيْد۪يكُمْ مِنَ الْاَسْرٰىۙ اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ
ف۪ي قُلُوبِكُمْ خَيْراً يُؤْتِكُمْ خَيْراً مِمَّٓا اُخِذَ
مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧٠﴾
وَاِنْ يُر۪يدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ
قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾

---

104 "Yine hatırlayın! Hani Rabbin meleklere: "Ben sizinle beraberim, öyle ise siz de mü'minlere güç verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine ve her bir parmak uçlarına vurun!" diye vahyediyordu." (Enfâl 8/12). "Kâfirlerle savaşta karşı karşıya geldiğiniz zaman onların boyunlarını vurun. Onları iyice sindirdiğinizde, aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Esir aldıktan sonra ya onları lütfedip bırakır, yahut fidye alırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar böyle yapın. Allah dileseydi siz savaşmadan

onlardan intikam alırdı. Lâkin O sizi birbirinizle sınamak için savaşı emretmiştir. Allah yolunda öldürülenlerin ise yaptıklarını O hiçbir zaman boşa çıkarmaz. Onları amaçlarına eriştirir, durumlarını düzeltir. Onları, kendilerine anlattığı Cennet'e koyar." (Muhammed 47/4-6).

105 İctihad hatasını cezalandırmamak yahut Bedir gazilerinin günahlarının bağışlanması yahut ganimetlerin helâl kılınması yönünde verilmiş olan ilâhî bir hüküm olmasaydı.

106 Bedir Savaşı'nda alınan esirlerin durumuyla ilgili olarak Peygamberimizin yaptığı istişarede, Hz. Ömer başta olmak üzere bir kısım Ashâb esirlerin öldürülmesini, diğerleri ise fidye karşılığında serbest bırakılmasını savundular. Neticede esirler fidye karşılığında serbest bırakıldı. Ancak İslâm toplumu henüz kendisini toparlamaya çalışıyordu ve müşrik ordusu da tümüyle bertaraf edilmiş değildi. Bu bakımdan, fidye karşılığında bile olsa esirlerin serbest bırakılması, Müslümanların karşı karşıya bulunduğu tehlikenin devamına, belki de büyümesine meydan vereceği için, âyet, mü'minleri ciddi bir şekilde uyarmıştır. (Müslim, Cihâd 58; Ebû Dâvûd, Cihâd 121; Tirmizî, Tefsîr 8/6, 7.) Bununla beraber, alınmış olan fidye haram da edilmemiştir ki, buna bir sonraki âyette değinilecektir.

107 Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş özellik bana verildi: Bir aylık mesafeden düşmanların kalbine korku salmak sûretiyle bana yardım edildi. Yeryüzü benim için hem namaz kılma yeri hem temizlenme vasıtası kılındı. Benden önce kimseye helâl kılınmadığı halde savaş ganimetleri bana helâl kılındı. Bana şefaat izni verildi. Bir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi; ben ise bütün insanlara gönderildim." (Buhârî, Teyemmüm 1, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3).

108 "Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi onlara duyururdu. Duyursaydı bile onlar yine haktan yüz çevirir, dönüp giderlerdi." (Enfâl 8/23).

72. Şüphesiz iman edip hicret edenler, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve bunlara kucak açıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır.[109] Ama iman etmiş fakat hicret etmemiş kimselerle, hicret edinceye kadar, sizin hiçbir dostluğunuz ve yardımlaşmanız olamaz.[110] Bununla beraber onlar dinlerini korumak için sizden yardım isterlerse, aranızda barış antlaşması olan bir kavme karşı olmadıkça, onlara yardım etmeniz gerekir. Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا
وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ
شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي
الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

109 "Muhacir ve Ensardan İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu samimiyetle izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/100).

"O ağacın altında sana biat ettiklerinde, Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi ve onları yakında erişecekleri bir fetihle mükâfâtlandırdı." (Fetih 48/18).

"Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında olanlar kâfirlere karşı sert ve tâvizsiz, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûda, secdede, hep Allah'ın lütuf ve hoşnutluğunu ararken görürsün. Yüzlerinde de secde izi vardır. Bu onların Tevrat'taki tasvirleridir. İncil'deki tasvirlerine gelince: Onlar filiz vermiş, git gide güçlenmiş, kalınlaşmış, nihayet gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer ki, üreticilerin pek hoşuna gider. Onlarla Allah kâfirleri, mü'minleri böylesine güçlü ve dirençli kılarak, öfkelendirir. Onlardan iman eden ve sâlih ameller işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfât vadetmiştir." (Fetih 48/29).

"Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmez, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15). Mü'minlerin mallarıyla, canlarıyla cihad etmeleriyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden muhacirlerin de hakkı vardır. Onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir. Daha önce Medine'yi kendilerine bir yurt edinmiş ve imanı benliklerine sindirmiş olanlar, kendi beldelerine hicret edenlere muhabbet beslerler; onlara verilen şeylerden dolayı gönüllerinde bir sıkıntı duymazlar; hatta kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin tutkularından korunmuşsa, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır." (Haşr 59/8-9).

110 "O münafıklar, kendileri kâfir oldukları gibi, sizin de kâfir olmanızı ve sapkınlıkta eşit hale gelmenizi isterler. Onlar Allah yolunda hicret etmedikçe sakın onlardan hiç kimseyi dost edinmeyin. Eğer hicretten yüz çevirirlerse, onları yakalayıp bulduğunuz yerde öldürün. Onlardan hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin." (Nisâ 4/89).

"Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir! Ancak hicret etmek için gerçekten bir yol bulamayan, kurtuluş imkânına da sahip olamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar böyle değildir. Şüphesiz Allah onları affeder. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/97-9).

73. Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler de birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne çıkar, büyük bir fesat meydana gelir.[111]

74. İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve onlara kucak açıp yardım edenler, işte onlar gerçek mü'minlerdir, onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.[112]

75. Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenler de sizdendir. Ama akraba olan Müslümanlar, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar.[113] Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ
تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ
حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا
مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولٰئِكَ
مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ
فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

---

111 "Zâlimler zâten birbirinin dostudur. Takvâ sahiplerinin dostu ise Allah'tır." (Câsiye 45/19).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz biri evlenmek için size müracaat ederse onu evlendirin. Aksi takdirde yeryüzünde büyük bir fitne ve karışıklık olur." (Tirmizî, Nikâh 3; İbni Mâce, Nikâh 46).

112 "Onlar namazlarını gerektiği şekilde kılarlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar. İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri katında yüksek dereceler vardır. Allah'ın bağışlaması ve tükenmez bir rızık da onları beklemektedir." (Enfâl 8/3-4).

"Onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır" ifadesinin geçtiği diğer yerler Sebe' sûresi (34), 4. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

113 Çünkü onlar aynı zamanda birbirlerine mîrasçı olurlar.

"Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır; onun eşleri de mü'minlerin anneleridir. Akrabalar ise, birbirlerine, diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak dostlarınıza bir iyilik yapacak olursanız o başka. Bunlar, kitapta böylece yazılmış bulunmaktadır." (Ahzâb 33/6).

TEVBE SÛRESİ (9. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 129 âyettir. Bir adı da Berâe'dir. Münafıkların en geniş şekilde anlatıldığı sûre budur. Tevbe sûresinin özelliklerinden biri, başında besmelenin bulunmayışıdır. Çünkü sûre, savaş ilanını ve bütün antlaşmaların bozulduğunu ifade eden âyetlerle başlamakta; halbuki besmele, bünyesinde barış ve güven ruhu taşımaktadır. Başında besmelenin bulunmayışının bir başka sebebi de, bu sûrenin Enfâl sûresinin devamı mâhiyetinde olup olmadığı hususundaki görüş ayrılığıdır. Kur'an okumaya bu sûrenin başından başlanacaksa, sadece 'Eûzü' çekilir ve besmele çekmeden sûreye başlanır. Bu sûrenin başından değil de, herhangi bir âyetinden başlanacaksa, o zaman besmele de okunur. Şâyet bir sûreden bu sûreye geçilmek istenirse Eûzü-besmele çekmeden okumaya devam edilir. Sûrede şu konular ele alınmaktadır: Antlaşmalarını bozan müşriklere aynı şekilde antlaşmalarının bozulduğunun bildirilmesi, Mescid-i Harâm çevresinin putperestlerden temizlenmesi, Allah ve Resûlüne bağlılığın ve iman kardeşliğinin her şeyin üstünde tutulması, Allah'ın nimetlerini ve yardımlarını hiçbir zaman göz ardı etmeksizin iman mücâdelesindeki azim ve kararlılığın korunması, münafıkların zor zamanlarda sergileyebileceği davranışların hatırlatılması, Ehl-i kitapla ilişkiler, cizye ve zekât hükümleri, bedevî Arapların dînî hükümler karşısındaki tavırları, yaptığı kötülüklerden samimi pişmanlık duyanların tövbeleri, Resûlullah'a canla başla destek olan ilk Müslümanların ve onların yolunu izleyenlerin Allah katında çok üstün bir mertebeye sahip oldukları, Hz. Muhammed'in mü'minlere karşı engin şefkati.

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۜ ﴿١﴾ فَس۪يحُوا فِي الْاَرْضِ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي
اللّٰهِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِر۪ينَ ﴿٢﴾

1. Bu, Allah ve Resûlünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir son ihtardır.[1]

2. Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın. Ancak, Allah'ın azabından kurtulamayacağınızı[2] ve Allah'ın, kâfirleri rezil rüsvâ edeceğini[3] hatırınızdan çıkarmayın.

1 Müşrikler Peygamber Efendimizle yaptıkları antlaşmaları bozmaya başlayınca, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bu konuda daha köklü tedbirler aldı. Önce Hz. Ebû Bekir'i, ardından Hz. Ali'yi Mekke'ye gönderdi ve bu tedbirleri onlar vasıtasıyla halka duyurdu.

Bu konuda Ebû Hüreyre radıyallahu anh diyor ki: "Hz. Ebû Bekir; Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kendisini görev-

lendirdiği Vedâ haccından önceki hacda, kurban bayramı günü Mina'da Peygamber Efendimizin şu emrini insanlara bildirecek kimselerle birlikte beni de göndermişti: Emir şöyleydi:

Bu yıldan sonra artık hiçbir müşrik hac yapamayacak. Hiç kimse Kâbe'yi çıplak olarak tavaf edemeyecek." (Buhârî, Tefsîr 1; Müslim, Hac 435).

Hz. Ali, kendisine sorulması üzerine, bu hacda duyurduğu diğer iki emrin şunlar olduğunu söylemiştir:

"Müslüman olmayan Cennet'e giremeyecek. Peygamberle aralarında antlaşma olanların sözleşmeleri, süreleri doluncaya kadar geçerli olacaktır." (Tirmizî, Hac 44).

Müşriklerin Kâbe'yi neden tavaf edemeyecekleri bu sûrenin 28. âyetinde gerekçeli olarak belirtilmektedir: "Ey iman edenler! Müşrikler bir pisliktir; onun için bu seneden sonra bir daha Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar."

2 "Kâfirler, cezadan kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, Allah'ı aslâ âciz bırakamazlar." (Enfâl 8/59). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

3 "Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırıp rezil rüsvâ etsin; onlara karşı size zafer nasip etsin ve mü'minlerin gönüllerini ferahlatsın." (Tevbe 9/14).

3. Bu, Allah ve Resûlünden büyük hac gününde[4] insanlara yapılmış bir duyurudur: Allah ve Resûlünün müşriklerle hiçbir bağı yoktur. Tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlı olur. Ama iman etmekten kaçınırsanız, bilin ki Allah'ın elinden kurtulamazsınız. İnkâr edenleri pek acı bir azap ile müjdele.

4. Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşrikler, şâyet yükümlülüklerini eksiksiz yapar ve sizin aleyhinize kimseye arka çıkmazlarsa, onlarla yaptığınız antlaşmalara süreleri doluncaya kadar riâyet edin.[5] Çünkü Allah, antlaşmalarına riâyet eden müttakileri[6] sever.

5. Haram aylar[7] sona erince antlaşmalarını bozan o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, esir edin, hapsedin ve geçmeleri muhtemel olan her yerde onları gözetleyin. Eğer şirkten vazgeçer, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse onları serbest bırakın.[8] Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

6. Müşriklerden biri senden sığınma hakkı isterse, Allah'ın kelâmını dinlemesi için ona bu hakkı ver. Sonra da[9] onu güvende olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar bilgisiz bir topluluktur.

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ
الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ
وَرَسُولُهُۜ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٣﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ
اِلٰى مُدَّتِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٤﴾ فَاِذَا
انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِك۪ينَ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ
وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍۚ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَب۪يلَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾ وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ
اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ
اَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

---

4 Büyük hac günü; muhtemelen Kurban bayramından bir gün önceki gün (arefe günü) veya Bayram günüdür. Bu konuda görüş birliği yoktur. Bugünlerde hacılar Arafât ve Mina'da toplanırlar.

5 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem yapılan antlaşmalara bağlı kalmanın önemini şöyle ifade buyurmuştur: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emânet edilince hıyanet eder." (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108).

6 Âyet metninde geçen müttaki, takvâ sahibi, takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve güzel işler yapmak suretiyle zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

7 Haram aylar, savaşın yasaklandığı aylar demektir. Bakara sûresi (2), 194. âyetin dipnotuna bakınız.

8 "Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın, ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez. Onları yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha beterdir. Onlar sizinle Mescid-i Harâm'ın yakınında savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın. Eğer sizinle orada savaşırlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte budur. Onlar saldırmaktan vazgeçecek olursa, siz de vazgeçin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/190-192).

"Ama tövbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekâtlarını verirlerse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Tevbe 9/11).

9 Gerçeği kabul etmezse.

7. O müşriklerin, Allah katında ve Resûlü yanında geçerli ve güvenilir bir antlaşması nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Harâm yanında kendileriyle antlaşma yaptığınız kimseler, size karşı dürüst kaldıkları sürece siz de onlara dürüst olun. Çünkü Allah, antlaşmalarına vefa gösteren müttakileri sever.

8. Onların sözüne nasıl güvenilebilir? Onlar size üstün gelecek olsalar, ne akrabalık, ne de antlaşma gözetirler. Kalpleri aksini söylerken ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar.[10] Zâten onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

9. Onlar, Allah'ın âyetlerini basit bir dünya menfaatine değişip[11] böylece Allah yolundan uzaklaşmış ve insanları da uzaklaştırmışlardır. Onların yaptığı pek kötü bir şeydir!

10. Onlar bir mü'min hakkında ne akrabalık bağını, ne de antlaşma hükümlerini gözetirler. Onlar, işte böyle sınır tanımayan kimselerdir.

11. Ama tövbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekâtlarını verirlerse, artık onlar da sizin din kardeşlerinizdir. Bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri işte böyle açıklıyoruz.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِك۪ينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ
وَعِنْدَ رَسُولِه۪ٓ اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۚ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَق۪يمُوا لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ
﴿٧﴾ كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا
ف۪يكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ
وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْۚ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَۚ ﴿٨﴾
اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَل۪يلًا فَصَدُّوا
عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾
لَا يَرْقُبُونَ ف۪ي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي
الدّ۪ينِۜ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

10 "Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin. Onlar kitaptaki kelimelerin

yerlerini ve anlamlarını değiştirirler ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler." (Mâide 5/41).

"Onlar sizi hoşnut etmek için Allah'a yemin ederler. Oysaki gerçekten inanıyorlarsa Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha uygundur." (Tevbe 9/62).

"Bedevîlerden Hudeybiye seferine katılmayanlar sana gelip "Mallarımız ve âilelerimiz bizi oyaladı; bizim için Allah'tan af dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar." (Fetih 48/11).

11 "Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/174).

"Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur; Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/77).

"Gerçekten Ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki; hem Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene -Allah'a büyük bir saygı içerisinde- iman ederler. Allah'ın âyetlerini değersiz dünya menfaati ile değiştirmezler. İşte onların, Rableri katında mükâfâtları vardır. Şüphesiz Allah insanları çok hızlı bir şekilde hesaba çeker." (Âl-i İmrân 3/199).

12. Onlar antlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozar, dininize dil uzatırlarsa, o zaman küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onların artık ne yeminlerine güvenilir, ne de antlaşmalarına. Belki böylece azgınlıklarından vazgeçerler.

13. Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin karar veren[12] ve savaşı önce kendileri başlatan bir topluluğa karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, Allah Kendisinden korkmanıza daha layıktır.[13]

14. Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırıp rezil rüsvâ etsin;[14] onlara karşı size zafer nasip etsin ve mü'minlerin gönüllerini ferahlatsın.

15. İman edenlerin kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah, dilediği kimselerin tövbesini kabul eder. Allah her şeyi bilir ve yaptığını yerli yerince yapar.

16. Yoksa siz, Cenâb-ı Hak, içinizden cihad edenleri; Allah'tan, Resûlünden ve mü'minlerden başkasını dost edinmeyenleri ortaya çıkarmadıkça; öyle kendi halinize bırakılacağınızı mı sandınız?[15] Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

وَاِنْ نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ
وَطَعَنُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ فَقَاتِلُٓوا اَئِمَّةَ الْكُفْرِۙ
اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾
اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْماً نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا
بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُ۫كُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۜ
اَتَخْشَوْنَهُمْۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْد۪يكُمْ
وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ
قَوْمٍ مُؤْمِن۪ينَۙ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْۜ
وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ
حَك۪يمٌ ﴿١٥﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ
اللّٰهُ الَّذ۪ينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِه۪ وَلَا الْمُؤْمِن۪ينَ
وَل۪يجَةًۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

---

12 "Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13). Kâfirlerin Peygamber Efendimizi yurdundan çıkarmalarıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

"Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Kâfirlerin pey-

gamberleri yurtlarından çıkarmalarıyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

13 "Mü'minler! Sizi köstekleyen şeytandan başkası değildir. O içinize kendi dostlarının korkusunu yerleştirmeye çalışıyor. Siz, onlardan korkmayın, eğer gerçekten mü'min iseniz Benden korkun." (Âl-i İmrân 3/175).

"Onlar sizi hoşnut etmek için Allah'a yemin ederler. Oysaki gerçekten inanıyorlarsa Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha uygundur." (Tevbe 9/62).

"Yine kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah, yoldan çıkmış kimselerden aslâ hoşnut olmaz." (Tevbe 9/96).

14 "Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın. Ancak, Allah'ın azabından kurtulamayacağınızı ve Allah'ın, kâfirleri rezil rüsvâ edeceğini hatırınızdan çıkarmayın." (Tevbe 9/2).

15 "Yoksa siz, aranızdan cihad edenleri ve dâvâsı uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, Cennet'e gireceğinizi mi zannettiniz?" (Âl-i İmrân 3/142). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17. Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şâhitken, Allah'ın mescidlerini onarmaları veya orayı ziyaret etmeleri mümkün değildir. Onların yaptıkları boşunadır.[16] Onlar Cehennem ateşinin içinde ebedî kalacaklardır.

18. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazını gereği gibi kılan, zekâtını veren[17] ve yalnız Allah'tan korkanlar onarıp ziyaret eder. Doğru yola ermiş olmaları umulanlar işte bunlardır.

19. Siz, hacılara su vermeyi, Mescid-i Harâm'ı onarmayı; Allah'a ve âhiret gününe inanıp, Allah yolunda cihad edenlerin yaptığı işle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah yanında bir değildir.[18] Allah, öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[19]

20. İman edip hicret eden ve Allah katında mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerin, Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür.[20] Muradına erenler işte onlardır.

21. Rableri onları, rahmetiyle, hoşnutluğuyla ve içinde ebedî nimetler bulunan cennetlerle müjdeler.

22. Onlar o cennetlerde ebediyen kalacaklardır. Çünkü büyük mükâfât Allah katındadır.[21]

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ
اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ
﴿١٧﴾ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ
وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ
يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾ اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ
الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ
لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمٖينَۢ ﴿١٩﴾ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ
اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ
﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ
وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فٖيهَا نَعٖيمٌ مُقٖيمٌۙ ﴿٢١﴾ خَالِدٖينَ
فٖيهَٓا اَبَدًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿٢٢﴾

16 "Lokman oğluna öğüt verirken dedi ki: 'Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür.'" (Lokmân 31/13). "Gerçek şu ki, sana da, senden öncekilere de, 'Allah'a ortak koşacak olursan bütün yaptıkların boşa gider ve mahvolup

gidenlerden olursun' diye vahyolunmuştur." (Zümer 39/65).

17 "Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/110).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getiren birini gördüğünüz zaman, onun gerçek mü'min olduğuna şâhitlik ediniz." (Tirmizî, Îmân 8, Tefsîr 9/8; İbni Mâce, Mesâcid 19).

18 "Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar. İman eden ve sâlih amel işleyenler için Me'vâ cennetleri vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram yeri olarak hazırlanmıştır. Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler." (Secde 32/18-20).

"İşte azap böyledir. Âhiret azabı daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı! Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır. Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız? Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle?" (Kalem 68/33-36).

19 "Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez" ifadesinin geçtiği diğer yerler Bakara sûresi (2), 258. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

20 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmez, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15). Mü'minlerin mallarıyla, canlarıyla cihad etmeleriyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

21 Büyük mükâfâtın Allah yanında olduğu Enfâl 8/28 ve Tegâbün 64/15'te de tekrarlanmaktadır

23. Ey iman edenler! Eğer inkârı imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyiniz. İçinizden kim onları dost edinirse onlar zâlimlerin tâ kendileridir.[22]

24. De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise[23] o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez.[24]

25. Gerçekten de Allah, size birçok yerde ve Huneyn gününde yardım etmişti. O gün sayıca çokluğunuz sizi gururlandırmış, ama bunun size hiçbir faydası olmamıştı. Onca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmiş, sonra da, arkanızı dönüp kaçmıştınız.[25]

26. Sonra Allah, Resûlüne ve mü'minlere iç huzuru ve güven duygusu verdi ve göremediğiniz birtakım askerler indirdi,[26] inkârcıları cezalandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُٓوا اٰبَٓاءَكُمْ
وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى
الْا۪يمَانِۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ وَاَبْنَٓاؤُ۬كُمْ
وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَش۪يرَتُكُمْ
وَاَمْوَالُۨ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ
كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَٓا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ
مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَجِهَادٍ ف۪ي سَب۪يلِه۪ فَتَرَبَّصُوا
حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ ف۪ي مَوَاطِنَ
كَث۪يرَةٍۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ
فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ
الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِر۪ينَۚ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه۪ وَعَلَى
الْمُؤْمِن۪ينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ
الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦﴾

---

22 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

23 "Malı ise pek seviyorsunuz." (Fecr 89/20). İnsanın mal sevgisiyle ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'in elini tutmuştu. Hz. Ömer ona

"Ya Resûlallah! Seni canımdan başka her şeyden daha çok seviyorum" dedi. Resûl-i Ekrem: "Hayır, bu olmadı. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni canından da çok sevmelisin" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ya Resûlallah! Yemin ederim ki, şu anda sen bana canımdan da ilerisin" dedi. O zaman Allah'ın Elçisi: "Ömer! İşte şimdi oldu" buyurdu (Buhârî, Eymân ve'n-nüzûr 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 293).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden hiçbiriniz, beni anasından, babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe mükemmel bir mü'min olamaz." (Buhârî, Îmân 8; Müslim, Îmân 69).

"Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır; onun eşleri de mü'minlerin anneleridir." (Ahzâb 33/6).

24 "Allah yoldan çıkmış topluluğa yol göstermez" ifadesinin geçtiği diğer yerler Mâide sûresi (5), 108. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

25 "Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir Savaşı'nda zafer verdi. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız. O vakit sen mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi ?" diyordun. Evet yeter, eğer sabredip, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size saldırsa bile, Rabbiniz sizi özel işâretli beş bin melekle destekleyecektir. Allah bu yardımı ve desteği, sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır." (Âl-i İmrân 3/123-126).

"Hani siz Rabbinize dua edip yardım istiyordunuz, O da: "Birbirini takib eden bin melekle size yardım edeceğim" diye duanızı kabul etmişti." (Enfâl 8/9-10).

Mekke ile Tâif arasındaki Huneyn Vâdisinde cereyan eden bu savaş, Mekke'nin fethinden sonra, Müslümanların yeni katılmalarla güçlendiği bir dönemde gerçekleşmiş ve Müslümanlar bu savaşa oldukça kuvvetli bir orduyla çıkmışlardı. Ancak savaşın başlangıcında pusuya düşürüldüler ve ciddi kayıplar vererek geri çekilmek zorunda bırakıldılar. Hatta bir ara Peygamberimiz birkaç ashâbıyla yalnız kalmıştı. Daha sonra Peygamberimizin çağrısına kulak veren Müslümanlar tekrar toparlandılar ve savaşın seyri değişti.

26 "Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde, Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu. O sırada düşman üstünüzden ve altınızdan size saldırmıştı da korkudan gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmiş, siz de Allah hakkında olmadık zanlara kapılmıştınız. Mü'minler orada, şiddetli bir sarsıntıya tutulmuş halde sınanıyorlardı." (Ahzâb 33/9-11).

"İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir." (Fetih 48/4). Allah'ın mü'minlere yardımıyla ilgili diğer âyetler için buraya bakınız.

"O ağacın altında sana biat ettiklerinde, Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi ve onları yakında erişecekleri bir fetihle mükâfâtlandırdı." (Fetih 48/18). Allah'ın güven ve huzur indirmesiyle ilgili bazı âyetler için buraya bakınız.

27. Bundan sonra Allah dilediğinin tövbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

28. Ey iman edenler! Şüphesiz müşrikler pistir.[27] Onun için bu yıldan sonra artık Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Onların engellenmesiyle yoksulluk olur diye korkarsanız, unutmayın ki, Allah dilerse sizi Kendi lütfuyla zenginleştirir.[28] Şüphesiz Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

29. Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldıklarını haram kabul etmeyen, Hak dini din olarak benimsemeyen Ehl-i kitap ile, aşağılık duygusu içinde kendi elleriyle cizye[29] verinceye kadar savaşın.[30]

30. Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler.[31] Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir.[32] Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?[33]

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً
فَسَوْفَ يُغْن۪يكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ
اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ
اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَد۪ينُونَ د۪ينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ
اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَس۪يحُ ابْنُ اللّٰهِ
ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُ۫نَ قَوْلَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

27 Müşriklerin pis oluşu maddî değil, mânevîdir. Bedenleri değil, kalpleri pistir.

28 "Bekâr olanlarınızı, bir de evlenebilecek durumda olan köle ve câriyelerinizi evlendiriniz. Eğer onlar fakir iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah'ın hazinesi geniştir, O her şeyi bilir." (Nûr 24/32).

29 Cizye, İslâm devletindeki gayrimüslim tebanın erkeklerinden alınan baş vergisidir. İslâm ülkesinde zimmî (gayrimüslim vatandaş) statüsünde bulunan kişilerden; kendilerine din hürriyeti, can ve mal güvenliği sağlaması karşılığında alınan bu verginin Kur'an'daki dayanağı bu âyettir.

30 Bu ve benzeri âyetler, Müslümanlara karşı savaş halinde olan veya savaş hazırlığı içinde bulunanları kastetmektedir ki, Bakara 2/190-193 ve benzeri âyetlerden açıkça anlaşılan budur. Çünkü bu âyetlerde, "Sizinle savaşanlarla savaşın; haddi aşmayın; vazgeçerlerse siz de vazgeçin" emirleri yer almaktadır. Nitekim Peygamberimizin uygulaması da hep bu şekilde olmuştur.

31 "Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur. O halde siz de Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Allah'ın üç olduğunu söylemeyin. Bundan vazgeçin; sizin için hayırlı olana yönelin. Şüphesiz Allah tek bir ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehtir. Çünkü göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Koruyup düzenleyici olarak Allah yeter." (Nisâ 4/171).

"Meryem oğlu Mesih'in Allah olduğunu söyleyenler şüphesiz kâfir olmuşlardır. Onlara şöyle de: "Eğer Allah Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzündekilerin hepsini helâk etmek isterse, O'na kim engel olabilir?" Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır. O dilediğini yaratır. Zira Allah her şeye kādirdir." (Mâide 5/17).

"Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin. Kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona Cennet'i haram kılar ve onun varacağı yer Cehennem'dir. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur." "Allah üç ilâhtan biridir" diyenler kâfir oldular. Oysa bir olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Bu iddialarından vazgeçmezlerse, onların kâfir olanlarına acı bir azap dokunacaktır. Hâlâ Allah'a dönüp O'ndan kendilerini bağışlamasını istemeyecekler mi? Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir. Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. Onun annesi de dürüst ve iffetli bir hanımdı. İkisi de yiyip içerdi. Bir onlara gerçekleri nasıl açıkladığımıza bak, bir de onların nasıl yüz çevirdiklerine!" (Mâide 5/72-75).

"Allah: "Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?" buyurduğu zaman Îsâ der ki: "Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı sadece Sen bilirsin. Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğini söyledim. 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim. Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların halini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin." (Mâide 5/116-117).

32 "Bilgiden yoksun olanlar: "Allah bizimle konuşmalıydı veya bize bir mûcize gelmeliydi!" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor!" (Bakara 2/118).

"Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli. Yoksa peygamberleri yalanlama konusunda birbirlerine akıl mı verdiler?" (Zâriyât 51/52-53).

33 "Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Onlar elbise giydirilmiş keresteler gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakının. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Münâfikūn 63/4).

31. Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve özellikle de Meryem oğlu Mesih'i rab edinmişlerdi.[34] Oysaki onlar, Kendisinden başka ilâh olmayan, tek bir Allah'a kulluk etmekle görevli idiler.[35] Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden çok uzaktır.[36]

32. Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa Allah nurunu mutlaka tamamlamak istiyor; kâfirler isterse hoşlanmasın.[37]

33. Dinini bütün dinlere üstün kılmak için, Resûlünü hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın.[38]

34. Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden pek çoğu halkın malını haksız yere yerler[39] ve onları Allah'ın yolundan alıkorlar.[40] Altın ve gümüşü biriktirip de[41] Allah yolunda harcamayanları[42] pek acı bir azap ile müjdele!

اِتَّخَذُٓوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسٖيحَ ابْنَ مَرْيَمَۚ وَمَٓا اُمِرُٓوا
اِلَّا لِيَعْبُدُٓوا اِلٰهًا وَاحِدًاۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ
سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ يُرٖيدُونَ اَنْ
يُطْفِؤُ۫ا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ
يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذٖٓي
اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ
عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ كَثٖيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ
وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِۜ وَالَّذٖينَ
يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا
فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلٖيمٍۙ ﴿٣٤﴾

---

34 Peygamberimiz bu âyeti şöyle açıklamıştır: "Onlar hahamlarına ve rahiplerine ibâdet etmediler. Fakat hahamları ve rahipleri bir şeyi onlara helâl kılınca helâl sayıyor, haram kılınca da haram sayıyorlardı." (Tirmizî, Tefsîr 9/10).

35 "Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık. Ama pek azınız hâriç, çoğunuz sözünüzden döndünüz. Hâlâ dönmektesiniz." (Bakara 2/83).

"Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babanıza iyilikte bulunun, yakınlara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızda bulunan arkadaşa, yolcuya, yolda kalmış insana ve idâreniz altında bulunan hizmetçi ve kölelere de iyi davranın." (Nisâ 4/36).

"Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın. Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle!" (İsrâ 17/23).

"Oysa onlar sadece bâtıl dinlerden uzaklaşarak saf bir inançla yalnız Allah'a kulluk etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı ki, dosdoğru din de zâten budur." (Beyyine 98/5).

36 Bu ifadenin geçtiği diğer yerler Yûnus sûresi (10), 18. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

37 "Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah nurunu tamamlayacaktır; kâfirler isterse hoşlanmasın." (Saf 61/8).

38 "Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler isterse hoşlanmasın." (Saf 61/9).

"Eğer peygamber göndermeden önce onları bir azap ile helâk etseydik, kıyamet gününde şöyle diyeceklerdi: Ey Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, rezil ve perişan olmadan önce âyetlerine uysaydık!" (Tâhâ 20/134).

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47).

"Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın Resûlüdür." (Fetih 48/28-29).

39 Halbuki bunların halka örnek olmaları gerekiyor.

"Onların birçoğunu günah işlemekte, düşmanlık etmede ve haram yemekte yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kötü bir şeydir. Zahit ve âlimlerinin onları günah sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? İşleyip durdukları ne kötü bir şeydir." (Mâide 5/62-63).

40 "Şüphesiz gerçekleri inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan çevirenler ve yerli olsun, yabancı olsun, hepsi için eşit şekilde ibâdet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan onları alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada haktan saparak bir zulme yeltenirse âhirette ona elem verici bir azap tattıracağız." (Hac 22/25).

41 "Ki onlar malı biriktirip yığar ve onu sayıp durur." (Hümeze 104/2).

Bir bedevî Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâya bu âyetin anlamını sordu. O da şu cevabı verdi: "Altını, gümüşü biriktirip de onların zekâtını vermeyene yazıklar olsun demektir. Mal biriktirmeyi yasaklayan bu âyet zekât âyetinden önce nâzil olmuştur. Zekât âyeti nâzil olunca, Allah Teâlâ zekâtı malların temizlenmesine vesile kılmıştır." (Buhârî, Zekât 4; Tefsîr 9/7).

42 "Kâfirler, insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Daha sonra da harcayacaklar. Ama bu harcanan mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup olacaklar. Ve kâfirler toplanıp Cehennem'e sürülecekler." (Enfâl 8/36).

"Onların bu dünya hayatında harcadıkları şeyler, kendi kendilerine zulmetmiş bir topluluğun ekinlerini kasıp kavuran bir fırtınaya benzer. Aslında onlara Allah zulmetmemiş, ama onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir." (Âl-i İmrân 3/117).

"Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180).

35. Kıyamet gününde o altın ve gümüşler, Cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara: "İşte kendiniz için biriktirdikleriniz, şimdi tadın bakalım biriktirdiklerinizin cezasını!"[43] denilecek.

36. Gökleri ve yeri yarattığı gün koyduğu ölçü uyarınca, Allah'a göre ayların sayısı on ikidir.[44] Bunlardan dördü[45] haram aylardır.[46] İşte doğru din ve doğru hesap budur.[47] O halde bu aylarda savaşı başlatarak kendinize zulmetmeyin. Ve müşrikler sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın[48] ve şunu da unutmayın ki Allah'ın yardımı müttakilerle[49] beraberdir.

يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا ف۪ي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى
بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْۜ هٰذَا
مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ
اثْنَا عَشَرَ شَهْراً ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَٓا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌۜ ذٰلِكَ
الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا ف۪يهِنَّ اَنْفُسَكُمْ
وَقَاتِلُوا الْمُشْرِك۪ينَ كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَٓافَّةًۜ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٣٦﴾

---

43 "Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün. Tat bakalım; hani sen çok güçlü, şerefli biriydin!" (Duhân 44/48-49).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Malının zekâtını ödemeyen kişinin bu malı kıyamet gününde ateşten levhalar haline getirilir, bununla yanı, alnı ve sırtı dağlanır. Bu işlem, uzunluğu elli bin sene olan bir günde, insanların hesabı görülünceye kadar devam eder. Sonra yolunun ya Cennet'e veya Cehennem'e çıktığını görür." (Müslim, Zekât 24).

44 Bunlar: Muharrem, Safer, Rebîülevvel, Rebîülâhır, Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhir, Receb, Şâban, Ramazan, Şevvâl, Zilkâde ve Zilhicce aylarıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram olan aylardır. Üçü birbiri ardınca gelen, Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem'dir. Biri ise, Cemâziyelâhir ile Şâban arasında bulunan ve Mudar kabilesinin daha çok değer verdiği Receb ayıdır."

"Şüphesiz ki sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve O size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler." (Buhârî, Hac 132; Müslim, Kasâme 29).

45 Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. İlk üç ay ard arda gelmekte, üç ayların ilki olan Receb ise Muharrem'den beş ay sonra gelmektedir.

46 Bunlar, savaşın yasak edildiği aylardır. Ama düşman bu aylarda saldırmışsa, onlara savunma anlamında cevap verilecektir.

47 "Siz "Allah'ı bırakıp, ancak adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlere tapıyorsunuz. Allah onlara tapılacağına dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm verme yetkisi sadece Allah'ındır. O da, Kendisinden başka hiçbir şeye kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur, fakat insanların çoğu bunu bilmez." (Yûsuf 12/40).

"Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur; lâkin insanların çoğu bilmiyor." (Rûm 30/30).

48 "Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın, ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez. Onları yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha beterdir. Onlar sizinle Mescid-i Harâm'ın yakınında savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın. Eğer sizinle orada savaşırlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte budur. Onlar saldırmaktan vazgeçecek olursa, siz de vazgeçin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/190-192).

"Haram aylar sona erince antlaşmaları bozan o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, esir edin, hapsedin ve geçmeleri muhtemel olan her yerde onları gözetleyin. Eğer şirkten vazgeçer, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Tevbe 9/5).

49 Müttaki, takvâ sahibi, takvâ ise Bakara 2/2'de açıklandığı gibi, ibâdet ve sâlih ameller yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

37. Haram ayların yerini değiştirmek, kâfirlikte ileri gitmekten başka bir şey değildir; ayrıca bu, kâfirlerin daha da sapmasına yol açmaktadır. Çünkü onlar Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını denkleştirmek, böylece O'nun haram kıldığını meşrûlaştırmak üzere haram ayı bir yıl helâl, bir yıl da haram kabul ederler.[50] Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor.[51] Allah kâfirlere doğru yolu göstermez.

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda topyekûn savaşa çıkın dendiğinde, olduğunuz yere çakılıp kaldınız.[52] Yoksa âhirete karşılık dünya hayatına mı râzı oldunuz? Âhiretin yanında dünya zevki hiç denecek kadar azdır.[53]

اِنَّمَا النَّس۪ٓيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ
عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا
مَا حَرَّمَ اللّٰهُۜ زُيِّنَ لَهُمْ سُٓوءُ اَعْمَالِهِمْۜ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِۜ اَرَض۪يتُمْ
بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ فَمَا مَتَاعُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَل۪يلٌ ﴿٣٨﴾

---

50 Haram aylardan üç tanesi arka arkaya geldiğinden, bu kadar uzun süre savaştan ve yağmalamadan uzak durmak, müşriklere güç geliyor, bu yüzden haram ayların arasına haram olmayan bir ay katmak, böylece bir senenin haramlığını başka seneye ertelemek gibi düzenlere başvurarak, işi, kendi akıllarınca kitabına uydurmuş oluyorlardı. Bu âyette, Câhiliye döneminde sıklıkla uygulanan ve nesî adı verilen bu uygulama yasaklanmaktadır.

Araplar harpçi ve yağmacı bir millet idi. Haram aylarda savaşmak da onlara yasak edilmişti. Onlar savaş halinde iken haram ay gelip çattığında, savaşı bırakmak kendilerine zor geliyordu. Bu sebeple de haram ayı helâl sayıyorlar, onun yerine bir başka ayı haram kabul ediyorlardı. Yani haram bir ayın hürmetini bir başka aya aktarıyorlardı. Meselâ Muharrem'i helâl kabul edip, onun yerine Safer ayını haram kılıyorlar, böylece sene içerisinde dört haram ayı tamamlamış oluyorlardı.

51 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En'âm 6/43).

"İşte böylece, müşriklerin çoğuna, insan ve cin şeytanlarından olan ortakları, kendilerini mahvetmek ve dinlerini iyice bozmak için çocuklarını öldürmeyi bile hoş göstermiştir. Eğer Allah dileseydi onlar bunu yapamazdı. Onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En'âm 6/137).

"Hatırlayın! Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve "Bugün insanlardan size üstün gelecek kimse yoktur; ben de size yardım edeceğim" demişti. İki ordu karşı karşıya gelince de, "Ben sizden ayrılıyorum, çünkü ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum, Allah'ın azabı çok şiddetlidir" diyerek gerisin geriye dönüp kaçmıştı." (Enfâl 8/48).

"İnkâr ve isyanda ölçüyü aşanlara yaptıkları güzel gösterilmiştir." (Yûnus 10/12).

"Doğrusu inkâr edenlere kurdukları düzenler hoş gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez." (Ra'd 13/33).

"Allah'a andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik; fakat şeytan onlara yaptıklarını hoş gösterdi. Onun için, dünyada olduğu gibi o gün de onların dostu ancak şeytandır. Bu yüzden de onlara acı bir azap vardır." (Nahl 16/63).

"Âhirete iman etmeyenlere Biz amellerini hoş ve cazip gösterdik. Bu yüzden de onlar şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar." (Neml 27/4).

"Onlara hükümdarlık eden, bir kadın gördüm ki, kendisine her türlü imkân verilmiş ve muhteşem bir tahtı var. Ancak onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp, Güneş'e secde ettiklerini de gördüm. Belli ki şeytan, onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden de doğru yolu bulamıyorlar." (Neml 27/23-24).

"Firavun'a yaptığı çirkin iş böylece hoş gösterildi ve yoldan çıkarılmış oldu." (Mü'min 40/37).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

"Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle o mü'minler bir olur mu?" (Fâtır 35/8).

52 Bu olay, Mekke'nin fethinden ve Huneyn Savaşı'ndan sonra, sıcak bir yaz gününde, meyvelerin olgunlaştığı, gölgelerin arandığı ve savaşa gitmenin zor olduğu bir zamanda, Müslümanlara Tebük Savaşı'na gitmeleri emredildiğinde meydana gelmiştir.

53 "Kâfirlerin ülke ülke dolaşıp durmaları, ticaret yaparak kazanç sağlamaları seni aldatmasın. Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir. Ama sonunda o kâfirlerin varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir." (Âl-i İmrân 3/196-197).

"Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır." (Nisâ 4/77).

"Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak, sonra dönüp Bize gelecekler. Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız." (Yûnus 10/70).

"İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Dünya hayatının gelip geçici olmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Çünkü iftira ederek Allah'a yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar. Allah'a iftira edenlerin bu dünyadaki hayatı, çok kısa süreli bir faydalanmadır; ardından kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir." (Nahl 16/116-117).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadarcık bir su ile döndüğüne bir baksın." (Müslim, Cennet 55).

39. Eğer topyekûn savaşa gitmezseniz, Allah sizi acıklı bir azap ile cezalandırır ve yerinize itaatkâr bir toplum getirir;[54] siz de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kādirdir.

40. Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında,[55] iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir."[56] diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi[57] ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı. Çünkü yüce olan dâvâ yalnız Allah'ın dâvâsıdır.[58] Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir ve her şeyi yerli yerince yapandır.

41. İster kolay, ister zor; ister silahlı, ister silahsız hep beraber savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihad edin.[59] Bilirseniz sizin için hayırlı olan budur.[60]

اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا وَيَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾ اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ
اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ اِذْ
هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِه۪ لَا تَحْزَنْ
اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَاۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلَيْهِ
وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا السُّفْلٰىۜ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَاۜ وَاللّٰهُ
عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٤٠﴾ اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا
وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

---

54 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

55 "Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13). Kâfirlerin Peygamber Efendimizi yurdundan çıkarmalarıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

56 Ebû Bekir radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Hicret yolculuğunda biz Resûlullah ile mağaradayken, tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve: "Ey Allah'ın elçisi! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür" dedim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor (ve haklarında neler düşünüyor)sun, Ebû Bekir!" (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 2, Tefsîr 9/9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 1).

57 "Sonra Allah, Resûlüne ve mü'minlere iç huzuru ve güven duygusu verdi ve göremediğiniz birtakım askerler indirdi, inkârcıları cezalandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur." (Tevbe 9/26).

"Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde, Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu." (Ahzâb 33/9).

"İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir." (Fetih 48/4). Allah'ın mü'minlere yardımıyla ilgili diğer âyetler için buraya bakınız.

Allah Teâlâ'nın Bedir'de mü'minleri nasıl desteklediği ve kâfirleri nasıl cezalandırdığı Âl-i İmrân 3/123-127 ve Enfâl 8/9-12'de anlatılmaktadır.

58 Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme: "Biri cesaretini göstermek, diğeri milletini korumak, öteki kendine yiğit adam dedirtmek için savaşan kimselerden hangisi Allah yolundadır?" diye soruldu. Allah'ın Resûlü şu cevabı verdi: "Kim, İslâmiyet daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır." (Buhârî, İlim 45, Cihâd 15, Farzu'l-humüs 10, Tevhîd 28; Müslim, İmâret 150).

59 Bu âyet; hasta, sağlam; güçlü, güçsüz; genç, ihtiyar herkese savaşı farz kıldığı için âyetin hükmünü yerine getirmek Müslümanlara zor geldi. Allah Teâlâ da bunun üzerine şu âyeti indirdi:

"Zayıflara, hastalara ve savaşa hazırlanmak için maddî imkân bulayamayanlara, Allah ve Resûlüne karşı samimi oldukları sürece, savaşa katılmadıkları için hiçbir günah yoktur." (Tevbe 9/91).

60 "Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara 2/216).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ Kendi yolunda cihada çıkan kimseye, 'Onu sadece Benim yolumda cihad, Bana iman, Benim resûllerimi tasdîk yola çıkarmıştır" buyurarak kefil olur. Allah, o kimseyi şehit olursa Cennet'e koymaya, gazi olursa -mânevî ecre ve dünyalık ganimete kavuşmuş olarak- evine döndürmeye kefil olmuştur." (Müslim, İmâret 103).

42. Eğer dâvet edildikleri şey kolay bir kazanç ve rahat bir sefer olsaydı seninle birlikte giderlerdi. Fakat o meşakkatli sefer, onlara pek uzak geldi. Savaştan geri kalan o münafıklar bir de kalkıp: "Gücümüz olsaydı sizinle beraber savaşa çıkardık" diye Allah'a yemin edip kendilerini helâke sürükleyecekler. Oysa Allah, onların yalan söylediğini kesinlikle bilmektedir.[61]

43. Allah seni affetti; ama sen, neden kimin doğru söylediğini, kimin yalancı olduğunu anlayıncaya kadar beklemeyip onlara izin verdin?

44. Allah'a ve âhiret gününe inanmış olanlar, mallarıyla canlarıyla cihad ederler;[62] savaşa gitmemek için senden izin istemezler.[63] Allah o takvâ sahiplerini bilir.

45. Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlar savaşa gitmemek için senden izin isterler. Onların kalpleri zâten şüphe ile dolu ve bu şüpheleri içerisinde bocalayıp durmaktadırlar.[64]

46. Savaşa çıkmak isteselerdi, onun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların sefere çıkmasını hoş görmedi, korkaklıkları ve tembellikleri yüzünden onları evlerinde alıkoydu. Onlara, savaşa gidemeyenlerle beraber siz de evlerinizde oturun denildi.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا
لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ
وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا
مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ
لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ
الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾
اِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي
رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ
لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ
فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

61 Çünkü onların bu savaşa gidecek güçleri vardı.

Bu âyetler Tebük Savaşı ile ilgili olarak inmiştir. Bu sefer, Bizanslıların Müslümanlara saldırmak üzere hazırlık yaptığı haberi üzerine gerçekleşmişti. Fakat İslâm ordusu Medine-Şam yolunun ortalarında bulunan Tebük'e geldiğinde, Bizanslılar savaşmaktan vazgeçmişlerdi. Böylece Müslümanlar büyük bir şan ve şerefle Medine'ye döndüler. Ancak sefer yaz sıcağında ve çok güç şartlar altında

gerçekleşmiş, onun için bir kısım Müslümanlara bu iş ağır gelmişti. Münafıklar ise fesat kazanını çoktan ateşlemişlerdi. Gelecek âyetlerde, gerek münafıkların, gerekse savaştan geri kalmış olmaktan pişman olan samimi Müslümanların durumları ayrı ayrı ele alınacaktır.

62 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmez, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15). Mü'minlerin mallarıyla, canlarıyla cihad ettikleriyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

63 Derhal savaşa katılırlar.

64 "O münafıkların yaptığı bina, kalpleri paramparça olmadıkça içlerinde bir şüphe halinde kalmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar." (Tevbe 9/110).

"Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler. Ama şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi kuşatmıştır." (Fussılet 41/54).

"Daha önce Yusuf da size apaçık deliller getirmişti. Ama siz onun getirdikleri hakkında hep şüphe edip durdunuz. O öldüğünde ise 'Allah ondan sonra bir daha peygamber göndermez' demiştiniz. Allah, haddini aşan ve dinde şüphe edenleri işte böyle saptırır." (Mü'min 40/34).

"Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14).

47. Sizinle beraber sefere çıksalardı, aranızda fitne fesat çıkarmaktan başka bir şey yapmaz, sizi zor duruma düşürmek için fitne kazanını kaynatırlardı. İçinizde zâten onların casusları da vardır. Allah, o zâlimleri çok iyi bilir.[65]

48. Şüphesiz onlar, bundan önce de fitne çıkarmak istemişler; senin işlerini alt üst etmeye kalkışmışlardı.[66] Ama hakkın yardımı yetişti, onlar istemese de Allah'ın emri üstün geldi.

49. O münafıklardan bir kısmı da şöyle der: "Savaşa gitmemek için bana izin ver de, beni fitneye düşürme!" Ama bilsinler ki, onlar zâten fitnenin içine düşmüşlerdir. Şüphesiz Cehennem de onları çepeçevre kuşatacaktır.[67]

50. Sana[68] bir iyilik erişse, bu onları üzer. Başına bir kötülük gelse: "Biz da ha önce tedbirimizi almıştık" derler ve sevinerek dönüp giderler.[69]

51. De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa başımıza ancak o gelir.[70] O, bizim mevlâmızdır. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler."[71]

52. De ki: "Siz, bizim hakkımızda iki güzel sonuçtan birini[72] bekliyorsunuz. Biz ise sizin hakkınızda, ya Allah'ın Kendi katından veya bizim ellerimizle sizi cezalandırmasını bekliyoruz.[73] Siz bekleyin bakalım! Biz de sizinle beraber beklemekteyiz."[74]

لَوْ خَرَجُوا فٖيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا
وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ
وَفٖيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ
بِالظَّالِمٖينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ
وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ
اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَقُولُ ائْذَنْ لٖي وَلَا تَفْتِنّٖيۜ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ
سَقَطُواۜ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحٖيطَةٌ بِالْكَافِرٖينَ
﴿٤٩﴾ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۚ وَاِنْ تُصِبْكَ
مُصٖيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَٓا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ
وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصٖيبَنَٓا
اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَاۚ هُوَ مَوْلٰينَاۚ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ
بِنَٓا اِلَّٓا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۜ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ
بِكُمْ اَنْ يُصٖيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ
بِاَيْدٖينَاۘ فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

65 "Allah zâlimleri çok iyi bilir" ifadesi Bakara 2/95, 246; Cum'a 62/7'de de geçmektedir.

66 "Münafıklar her yıl birkaç defa başlarına gelen musibetlerle denendiklerini görmüyorlar mı? Fakat yine de ne tövbe ediyorlar, ne de ibret alıyorlar. Yine bir sûre indirildiği zaman "Sizi gören oldu mu?" diye birbirlerine bakıyor, sonra da sıvışıp gidiyorlar. Anlayışsız kimseler oldukları için Allah onların kalplerini hak ve hayırdan uzaklaştırmıştır." (Tevbe 9/126-127).

67 "Şüphesiz Cehennem de onları çepeçevre kuşatacaktır" ifadesi Ankebût sûresi (29), 54. âyette de geçmektedir.

68 Zafer ve ganimet gibi.

69 "Size bir iyilik gelse bu onları üzer; başınıza bir kötülük gelince de buna sevinirler. Ama siz sabreder, Allah'tan korkar ve O'na kulluğa devam ederseniz onların hîleleri size aslâ zarar vermeyecektir. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmaktadır." (Âl-i İmrân 3/120).

"Sizden öyleleri var ki, pek ağır davranır savaşa gitmez. Savaşta başınıza bir felâket geldiğinde de: "Allah bana yardım etti, iyi ki onlarla beraber savaşa gitmemişim" der. Şâyet Allah size bir zafer ve ganimet ihsan ederse, o zaman da, aranızda daha önce sanki hiçbir tanışıklık yokmuş gibi, "Keşke onlarla beraber olup ben de savaşa katılsaydım da, büyük bir pay elde etseydim" der." (Nisâ 4/72-73).

"O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

70 "İster yeryüzünde meydana gelen bir musibet olsun, ister kendi canlarınızda, onu daha Biz yaratmadan önce o bir kitapta yazılıdır. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Hadîd 57/22).

"Başa gelen musibet yalnız Allah'ın izniyledir. Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

71 "O sırada içinizden iki birlik yılmış, geri çekilmeye niyetlenmişti. Oysa Allah onların dostu ve yardımcısıydı. Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Konuyla ilgili diğer âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

72 Ya gaziliği ya şehitliği.

73 "Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırıp rezil rüsvâ etsin; onlara karşı size zafer nasip etsin ve mü'minlerin gönüllerini ferahlatsın." (Tevbe 9/14).

74 "İman etmeyenlere şöyle de: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Elbette biz de görevimizi yapacağız. Bekleyin bakalım. Biz de bekliyoruz." (Hûd 11/121-122).

"Ey Muhammed de ki: "Herkes beklemekte, siz de bekleyin! Düz yolun yolcuları kimmiş, doğru yolu kim bulmuş, yakında göreceksiniz!" (Tâhâ 20/135).

"Yoksa onlar: "O şairin biri; bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar? De ki: Bekleyedurun; ben de sizinle beraber bekliyorum." (Tûr 52/31).

53. De ki: "İster gönüllü ister gönülsüz infak edin, verdikleriniz sizden aslâ kabul edilmeyecektir. Çünkü siz, yoldan çıkmış bir topluluk haline geldiniz."[75]

54. Onların yaptığı bağışların kabulüne engel olan şey, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeleri, namaza üşene üşene kalkmaları ve bağışlarını gönülsüzce yapmalarıdır.[76]

55. Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.[77]

56. Bir de kalkıp "Biz de sizdeniz" diye Allah'a yemin ediyorlar. Oysa kesinlikle onlar sizden değildir. Ancak korkak bir kavim oldukları için böyle söylüyorlar.[78]

57. Eğer sığınacak bir yer, barınabilecek mağaralar veya başlarını sokacak bir delik bulsalar, süratle koşup oraya girerlerdi.

58. Onlardan bir kısmı da, sadakaların taksimi konusunda seni ayıplıyorlar.[79] Kendilerine istedikleri verilse râzı olacaklar; verilmeyince hemen kızıveriyorlar.[80]

59. Eğer onlar Allah ve Resûlünün kendilerine verdiklerine râzı olsalar ve: "Bize Allah yeter! Allah ve Resûlü bize lütfundan yine verecek; bizim muradımız yalnız Allah'ın rızasıdır" deselerdi, haklarında daha hayırlı olurdu.

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ
مِنْكُمْ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٥٣﴾
وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا
اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَأْتُونَ
الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا
وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ
وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ
كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ
وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾
لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا
لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا
رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ
﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتٖينَا اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِهٖ وَرَسُولُهُ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

75 "Onlara Âdem'in iki oğlunun başından geçen gerçeği anlat. Hani onlar birer kurban sunmuşlardı da, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen "Seni mutlaka öldüreceğim" deyince, öteki şu cevabı vermişti:

"Allah, yalnız takvâ sahiplerinin ibâdetini kabul eder." (Mâide 5/27).

76 "Münafıklar güya Allah'ı aldatıyorlar. Oysaki Allah onların bu tavırlarının cezasını verecektir. Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az zikrederler." (Nisâ 4/142).

77 "Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin! Çünkü Allah, o mal ve çocuklarla onları dünyada cezalandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istemektedir." (Tevbe 9/85).

"Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma! İman etmiyorlar diye de üzülme! Mü'minlere kol kanat ger!" (Hicr 15/88).

"Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır." (Kehf 18/46).

"Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Tâhâ 20/131).

"Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumuzu zannediyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller." (Mü'minûn 23/55-56).

"Malları, oğulları var diye onlara uyma." (Kalem 68/14).

78 "Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Onlar elbise giydirilmiş keresteler gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakının. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Münâfikûn 63/4).

79 "Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Tevbe 9/79).

80 Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anh şöyle demiştir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir ganimeti paylaştırırken biz yanında oturuyorduk. Derken Temîm oğullarından Zülhuvaysıra isimli bir kişi çıkageldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Âdil ol' dedi. Resûlullah Efendimiz de: 'Yazık sana! Ben adaletli davranmazsam kim adaletli davranır?' buyurdu. Bunun üzerine Ömer ibni Hattâb: 'Müsaade et ya Resûlallah! Bu adamın boynunu vurayım' dedi. Efendimiz, 'Bırak onu. Çünkü onun öyle arkadaşları var ki, sizden biri onların namazları yanında kendi namazını, oruçları yanında kendi orucunu küçük görür. Onlar Kur'an okurlar; okudukları Kur'an boğazlarından aşağıya geçmez; ok yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar" buyurdu (Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Zekât 143)

60. Sadakalar[81] Allah'ın bir emri olarak, yalnızca fakirlere,[82] miskinlere,[83] zekât gelirlerini toplayıp dağıtan görevlilere[84] kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kimselere;[85] özgürlüğüne kavuşturulacak kölelere, borcunu ödemekte güçlük çeken borçlulara,[86] Allah yolunda cihad edenlere ve yolda kalmış yolculara verilir.[87] Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

61. Onlardan bir kısmı da: "O, her söylenene kulak veriyor" diyerek Peygamber'i incitirler.[88] De ki: "O sizin iyiliğinize olanları dinleyen hayırlı bir kulaktır.[89] O, Allah'a inanır, mü'minlerin sözlerine güvenir. İman edenleriniz için de bir rahmettir." Allah'ın Resûlüne ezâ edip incitenlere pek acı bir azap vardır.[90]

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ
وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِۜ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌۜ قُلْ اُذُنُ
خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ
وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۜ وَالَّذِينَ
يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾

---

81 Âyetteki "sadakalar" ifadesi "zekât gelirleri" anlamına gelmektedir.

82 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zekâtı zengine vermek helâl değildir. Zekât ancak şu beş kişiye helâldir: Zekât toplama görevlisine, zekât olarak verilen eşyayı parasıyla satın alana, borçluya, Allah yolunda savaşanlara veya bir düşkünün kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin komşusuna." (Ebû Dâvûd, Zekât 25; İbni Mâce, Zekât 27; Mâlik, Muvatta', Zekât 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 56, 97).

83 Resûl-i Ekrem Efendimiz yoksulu (miskini) şöyle anlatmıştır: "Bir iki hurma veya bir iki lokma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu halde dilenmeyen kimsedir." (Buhârî, Tefsîr 2/48; Müslim, Zekât 102).

Bir başka rivayette de: "Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyendir." (Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101).

84 Bu görevliler, Peygamber aleyhisselâmın akrabasından olmamalıdır. Peygamberimizin amcasının oğulları olan Rebîa ibni Hâris ile Fadl ibni Abbas ondan kendilerini zekât toplamakla görevlendirmesini istediklerinde Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuştur: "Sadaka (Zekât) Muhammed'e ve onun Ehl-i beytine helâl değildir. Çünkü zekât insanların ellerinin kiridir." (Müslim, Zekât 168).

85 Safvân ibni Ümeyye şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn Savaşı'nın yapıldığı gün bana ganimetten pay verdi. O benim en nefret ettiğim insandı. Bana vermeye devam ettikçe, gözümde insanların en sevimlisi oldu." O gün Allah'ın Elçisi Safvân'a yüz deve verdi. Ardından yüz deve daha verdi. Daha sonra bir o kadar deve daha verdi (Müslim, Fezâil 59; Tirmizî, Zekât 30).

86 Sahâbeden Ebû Bişr Kabîsa ibni'l-Muhârik bir kefâlet borcu yüzünden zor durumda kalıp Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme başvurmuştu. Olayı şöyle anlattı. Peygamber Efendimiz bana "Bekle biraz. Sadaka malı gelsin, ondan sana verilmesini emrederiz!" dedi. Sonra da şöyle buyurdu: "Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için helâldir: Biri, kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer. Bir de bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar -yahut ihtiyacını giderecek kadar- dilenmesi helâldir. Üçüncüsü de, hakkında, kendisini tanıyanlardan aklı başında üç kişinin "filan fakir düştü" diyecekleri kadar ihtiyaç sahibi olan kişidir. Onun da geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiş olur." (Müslim, Zekât 109; Ebû Dâvûd, Zekât 26; Nesâî, Zekât 80).

87 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Üç kimseye Allah Teâlâ muhakkak yardım eder: Allah yolunda savaşan gaziye, hürriyetine kavuşmak için efendisiyle anlaşma yapan (mükâteb) köleye ve iffetini korumak için evlenen kişiye." (Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 20; Nesâî, Cihâd 12, Nikâh 5).

88 "Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine, izinsiz ve yemek vakti dâvetsiz olarak girmeyin; yemek için çağırıldığınızda da dâvet vaktinden önce gidip orada beklemeyin. Yemeğe çağırıldığınız zaman girin; yediğinizde de birbirinizle sohbete dalmadan hemen dağılın. Bu hareketiniz Peygamber'i rahatsız ediyor; ancak o size bunu söylemekten sıkılıyor. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey isteyeceğiniz zaman da onu perde arkasından isteyin. Sizin kalbiniz için de, onların kalpleri için de böylesi daha nezihtir. Peygamber'i üzmek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamak da size ebediyen yasaklanmıştır. Bunları yapmanız Allah katında büyük bir günahtır." (Ahzâb 33/53).

"Allah'ı ve Resûlünü incitenleri ise Allah dünyada da, âhirette de lânetlemiş ve onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır. Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları işlemedikleri bir günah yüzünden incitenler de bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmişlerdir." (Ahzâb 33/57-58).

"Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı. Onun Allah katında çok değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69).

"Hani Mûsâ kavmine "Ey kavmim" demişti. "Benim size Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğumu bile bile niçin bana eziyet ediyorsunuz?" Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa doğru yolu göstermez." (Saf 61/5).

89 "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na tevekkül ettim. O, muhteşem Arş'ın sahibidir." (Tevbe 9/128-129).

90 "Allah'ı ve Resûlünü incitenleri ise Allah dünyada da, âhirette de lânetlemiş ve onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır." (Ahzâb 33/57).

62. Onlar sizi hoşnut etmek için Allah'a yemin ederler. Oysaki gerçekten inanıyorlarsa Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha uygundur.[91]

63. O münafıklar bilmez mi ki, Allah ve Resûlünün emirlerine karşı direnen kimseye içinde ebediyen kalacağı Cehennem ateşi vardır.[92] Asıl büyük rezillik budur.[93]

64. Münafıklar kalplerindekini yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar;[94] ama yine de alay ediyorlar. De ki: Siz alay etmeye devam edin![95] Şüphesiz Allah korktuğunuzu başınıza getirecektir.

65. Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan: "Biz öylesine eğlenip oynuyorduk."[96] derler. De ki: "Allah ile âyetleriyle ve Allah'ın Resûlü ile mi eğleniyordunuz!"

66. Artık özür dilemeyin![97] Çünkü siz önce iman edip, sonra tekrar kâfir oldunuz.[98] Bir kısmınızı[99] affetsek de; diğer bir kısmınızı suçlarında ısrar etmeleri yüzünden cezalandıracağız.

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ
اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ
يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ
لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ
الْعَظ۪يمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ
عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ قُلِ
اسْتَهْزِؤُاۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾
وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ
وَنَلْعَبُۜ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِه۪ وَرَسُولِه۪ كُنْتُمْ
تَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ
بَعْدَ ا۪يمَانِكُمْۜ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِم۪ينَ ﴿٦٦﴾

---

91 "Yine kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah, yoldan çıkmış kimselerden aslâ hoşnut olmaz." (Tevbe 9/96).

92 "İşte bu azap, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara ise Allah'ın azabı pek şiddetlidir." (Enfâl 8/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin açıklamasında verilmiştir.

93 "Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/192).

"Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla vadettiğin mükâfâtları bize ver; kıyamet gününde bizi rezil etme. Çünkü Sen aslâ sözünden caymazsın." (Âl-i İmrân 3/194).

"Dünyada rezil ve perişan eden bir azabın kimin başına geleceğini, âhirette devamlı bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz." (Hûd 11/39).

"Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın! Elbette ben de görevimi yapacağım. Kimin başına rezil ve perişan eden bir azabın geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz." (Hûd 11/93).

"Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil ve perişan eder de "Hani nerede kendileri uğrunda mü'minlerle çekiştiğiniz ve Bana ortak koştuğunuz ilâhlarınız?" diye sorar. Kendilerine ilim verilenler de "Bugün, rezillik ve kötülük kâfirlerin üzerinedir" derler." (Nahl 16/27).

"Rabbim! Bana hikmet ve ilim ver ve beni sâlih kullarının arasına kat! Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle! Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl. Babamı da bağışla, çünkü o yolunu şaşırmışlar arasındadır. İnsanların dirileceği günde beni rezil etme!" (Şuarâ 26/83-87).

"Ey iman edenler! İçten ve kesin bir tövbe ile Allah'a dönün. Bakarsınız, Rabbiniz sizin günahlarınızı örter ve sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. O gün, Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri Allah'ın utandırmayacağı gündür." (Tahrîm 66/8).

94 "Yoksa, kalplerinde hastalık olan o münafıklar, içlerindeki kinlerini Allah'ın meydana çıkarmayacağını mı sandılar? Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın. Allah ise bütün işlerinizi bilir." (Muhammed 47/29-30).

95 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

96 Hiçbir kastımız yoktu.

97 "O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

"Ey inkâr edenler! Bugün özür beyan etmeyin; ne yaptıysanız onun cezasını çekeceksiniz." (Tahrîm 66/7).

98 "Şüphesiz iman edip sonra kâfir olan, sonra yine iman edip tekrar kâfir olan ve inkârını daha da artıranları Allah kesinlikle affetmeyecek ve onları kurtuluş yoluna iletmeyecektir. Münafıklar için elem verici bir azap olduğunu kendilerine müjdele!" (Nisâ 4/137-138).

99 Küfürden vazgeçenlerinizi.

67. Münafık erkekler ve münafık kadınlar, hepsi birbirinden yanadır.[100] Kötülüğü teşvik edip iyilikten sakındırırlar. Elleri de sıkıdır. Allah'ı unuttukları için Allah da onları unutmuştur.[101] Münafıklar yoldan çıkmışların tâ kendileridir.

68. Allah, münafık erkek ve münafık kadınları ve kâfirleri içinde ebedî kalacakları Cehennem ateşiyle tehdit etmiştir. Allah'ın lânetine uğrayan bu kimseleri ancak Cehennem ateşi paklar. Onlar için devamlı bir azap vardır.

69. Ey münafıklar! Sizin haliniz sizden öncekilerin haline benzemektedir.[102] Ama onlar sizden daha güçlü, mal ve evlâtları daha fazlaydı.[103] Nihayet onlar bu dünyadan nasiplerini aldılar. Sizden öncekiler nasıl nasiplerini aldılarsa, siz de öylece nasibinizi aldınız ve o batağa dalanlar gibi siz de daldınız.[104] Öylelerinin yaptıkları dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.

70. Onlara daha önce yaşayanların: Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve Lût kavminin haberleri gelmedi mi?[105] O kavimlere peygamberleri apaçık mûcizeler getirmişlerdi.[106] Allah kesinlikle onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler.[107]

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ
يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ
وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ اِنَّ
الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ
الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ
جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ
اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾ كَالَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا
وَاَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ
بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذٖي خَاضُوا اُولٰٓئِكَ
حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَاُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ
اِبْرٰهٖيمَ وَاَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ
اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

100 "Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler de birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne çıkar, büyük bir fesat meydana gelir." (Enfâl 8/73).

101 "O kâfirler, inanmaları gereken dinle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatına aldanmışlardı. Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz." (A'râf 7/51).

"O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin?" Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın." (Tâhâ 20/125-126).

"Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz için şimdi tadın azabı! Bu defa da Biz sizi unuttuk; yaptıklarınızdan dolayı sürekli azabı tadın." (Secde 32/14).

"Onlara denir ki: "Bu gününüze kavuşmayı nasıl unuttuysanız, bugün de Biz sizi unutuyoruz. Kalacağınız yer ateştir; hiçbir yardımcınız da yoktur." (Câsiye 45/34).

"O kimseler gibi olmayın ki, onlar Allah'ı unutunca Allah da onlara kendilerini unutturmuştur. Onlar hep yoldan çıkmış kimselerdir." (Haşr 59/19).

102 Ebû Saîd el-Hûdrî şöyle demiştir: "Bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz 'Kesinlikle sizden öncekilerin âdetlerine karış karış, arşın arşın uyacaksınız, hatta onlar bir kelerin yuvasına girseler, siz de onların ardından gideceksiniz' buyurmuştu. Biz 'Ya Resûlallah! Onlar Yahudilerle Hıristiyanlar mı?' diye sorunca 'Ya kim olacak?' buyurdu." (Buhârî Enbiyâ 50, İ'tisâm 14; Müslim, İlim 6).

103 "Ve dediler ki: "Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız." (Sebe' 34/35). Servet ve evlâtlarıyla övünen, buna rağmen yok olup gidenlerle ilgili âyetler burada verilmiştir.

104 "Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin halini sorarlar: "Sizi Sekar'a sokan nedir?" Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulları doyurmazdık. Bâtıla dalanlarla biz de dalıp gitmiştik. Hesap gününü de yalanlıyorduk. Sonunda kesin bilgi bize ulaştı." (Müddessir 74/40-47).

105 "Önceki Âd kavmini de O helâk etti. Semûd'u da helâk edip geriye bir şey bırakmadı. Daha önce Nûh kavmini de O helâk etti. Çünkü onlar hem çok zâlim, hem de çok azgındı. Alt üst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi. Onları kaplayan azap öyle bir kapladı ki!" (Necm 53/50-54).

"Firavun ile ondan öncekiler ve Lût kavmi de o günahı işledi." (Hâkka 69/9).

106 "Sizden önce gelip geçenlerin, Nûh, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin haberi size gelmedi mi? Onların sayısını ve başlarına geleni Allah'tan başka kimse bilemez. Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş; ancak onlar ellerini dişleyerek: "Biz, size gönderilen dine kesinlikle inanmıyoruz. Bizi inanmaya çağırdığınız şeyin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" demişlerdi." (İbrâhim 14/9).

107 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik; 'Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin' dedik. Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

71. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdır:[108] Onlar iyiliği emir ve tavsiye eder, kötülükten sakındırırlar.[109] Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. Allah da onlara merhametiyle muâmele edecektir. Şüphesiz Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir, her şeyi yerli yerince yapar.

72. Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara, içinden ırmaklar akan ve ebediyen kalacakları Cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vadetmiştir.[110] Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. Asıl bahtiyarlık işte budur.[111]

73. Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş;[112] onlara karşı sert davran.[113] Onların barınağı Cehennem'dir; orası ne kötü bir yerdir!

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَٓاءُ
بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ
اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللّٰهُ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ
أَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَٓا أَيُّهَا
النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ
عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

108 "Bütün mü'minler kardeştir; o halde siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki O'nun rahmetine erişesiniz." (Hucurât 49/10).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir." (Buhârî, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65).

"Mü'minler birbirini sevmekte, birbirine acımakta ve birbirini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir organı hasta olduğu zaman, diğer organlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66).

109 "Müslümanlar! İçinizden hayra çağıran, iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erecekler onlardır." (Âl-i İmrân 3/104).

"Siz, insanların iyiliği için yeryüzüne çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz: Çünkü iyiliği teşvik eder; kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da iman etseydi onlar için hayırlı olurdu. İçlerinde inananlar varsa da, onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir." (Âl-i İmrân 3/110).

110 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra'd 13/23). Adn cennetleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kapları ve içindeki eşyalar gümüşten olan iki Cennet vardır. Kapları ve içindeki eşyalar altından olan iki Cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü'minlerle Rablerini görmeleri arasında Allah'ın yüzündeki azamet ve kibriya örtüsünden başka bir şey bulunmayacaktır." (Buhârî, Tefsîr 55/1, 2 Tevhîd 24; Müslim, Îmân, 296).

Allah'ın Elçisi bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve Resûlüne iman eder, namazını dosdoğru kılar ve Ramazan orucunu tutarsa Allah onu cennetine koymayı Kendine ilke edinmiştir. İster Allah yolunda cihad (hicret) etmiş olsun, isterse doğduğu topraklarda oturmuş olsun." Bunun üzerine sahâbîler: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyelim mi? diye sordular. O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz, hatta şunu da söyleyin dercesine sözüne devam ederek buyurdu ki: "Cennet'te yüz derece vardır, bunları Allah Kendi yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe gökle yer arasındaki mesafe kadardır. Allah'tan dilekte bulunduğunuz zaman O'ndan Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, cennetlerin en yükseği ve en değerlisidir. Cennet ırmakları oradan kaynar. Rahmân'ın arşı da onun üzerindedir." (Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22).

111 Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ cennetliklere: 'Ey Cennet halkı!' diye seslenir. Onlar da: 'Buyur Rabbimiz! Emret! Bütün hayır ve iyilikler Senin elindedir' derler. Allah Teâlâ: 'Halinizden memnun musunuz?' diye sorar. Onlar: 'Nasıl memnun olmayalım, Rabbimiz. Sen bize, hiç kimseye vermediğin bunca nimetler ihsan ettin' derler. Allah Teâlâ: 'Size bunlardan daha değerlisini vereyim mi?' buyurur. Cennetlikler: 'Bunlardan daha değerlisi ne olabilir, Rabbimiz!' derler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: 'Üzerinize rızamı indiriyorum; bundan sonra size hiç gazap etmeyeceğim' buyurur." (Buhârî, Rikâk 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet 9).

112 Bu âyet, aynı lafızlarla Tahrîm sûresi (66), 9. âyette de geçmektedir.

"Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldıklarını haram kabul etmeyen, Hak dini din olarak benimsemeyen Ehl-i kitap ile, aşağılık duygusu içinde kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın." (Tevbe 9/29).

"Mü'minlerden iki topluluk birbiriyle çarpışacak olursa hemen aralarını bulun. Onlardan biri diğerine haksızlık ederse, haksızlık eden taraf Allah'ın hükmüne dönünceye kadar onunla savaşın." (Hucurât 49/9).

113 "Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı müttakilerle beraberdir." (Tevbe 9/123).

"Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında olanlar kâfirlere karşı sert ve tâvizsiz, kendi aralarında merhametlidirler." (Fetih 48/29).

74. Din ve Peygamber aleyhine olumsuz bir şey söylemedik diye Allah'a yemin ediyorlar; halbuki dinden çıkmalarına sebep olan o kelimeyi söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar kâfir oldular ve ellerinin erişemeyeceği şeye yeltendiler.[114] Onlar, Allah ve Resûlü mü'minleri Allah'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe eriştirdiği için, intikam almaya kalktılar.[115] Tövbe ederlerse kendileri için iyi olur. Etmezlerse Allah onları dünyada ve âhirette acı verici bir azabın içine sokacaktır. Yeryüzünde kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı olacaktır.

75. Onlardan bir kısmı da: "Eğer Allah bize lütfundan verip zengin kılarsa, mutlaka sadaka ve zekât verir ve iyi insanlardan oluruz" diye Allah'a yemin edip söz vermişlerdi.

76. Allah onlara lütfundan verince hemen cimrileştiler ve arkalarını dönüp gittiler.[116]

77. Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söyleyip durmaları yüzünden, Kendisine kavuşacakları güne kadar Allah onların kalplerine münafıklığı yerleştirdi.[117]

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ
الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا
لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا اِلَّا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِه۪ فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا
لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَل۪يمًا
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٧٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ
لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ
الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا
بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ
نِفَاقًا ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا اَخْلَفُوا
اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

---

114 Resûl-i Ekrem Efendimizi katlederek İslâmiyet'i ortadan kaldırmak istemişlerdi.

Ashâb-ı kirâmdan Ebü't-Tufeyl Âmir ibni Vâsile'nin rivayet ettiğine göre âyet-i kerîmede işâret edilen olay şudur: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ordusuyla birlikte Tebük Gazvesi'nden dönerken bir dağ yoluna saptı ve orduya "Resûlullah yukarıdaki dağ yolundan gidecek, kimse o yoldan gitmesin!" diye ilan ettirdi. Huzeyfe bin Yemân Allah'ın Elçisi'nin devesini yularından çekiyor, Ammâr ibni Yâsir de deveyi sürüyordu. İşte o sırada yüzleri maskeli birkaç adam arkadan gelip, Resûlullah'ın devesini süren Ammâr'ın üzerine yürüdü. Ammâr da geri dönüp onların develerinin yüzüne vurmaya başladı. Huzeyfe onun imdadına yetişti. Peygamber Efendimiz Huzeyfe'ye "Yeter, yeter" buyurdu ve adamlar dönüp gidince devesinden indi. Allah'ın Elçisi Ammâr ile konuşmaya başladı: "Ammâr! Adamları tanıdın mı?" "Hayır, adamların yüzleri maskeliydi, ancak develerini ta-

nıyabildim." "Peki, maksatlarını anlayabildin mi?". "Bunu Allah ve Resûlü bilir." "Onlar Resûlullah'ın devesini ürkütüp kendisini uçurumdan aşağı yuvarlamak istediler." Daha sonra Ammâr Peygamber Efendimizin ashâbından bir adama "Allah aşkına bana söyle. O gün dağ yoluna sapan adamlar kaç kişiydiler?" diye sordu. Adam on dört kişi olduklarını söyleyince, Ammâr "Sen de onlardan isen, demek ki on beş kişiydiler" dedi. Resûlullah bunlardan üçünün adını açıkladı. Onlar da, o gün Peygamber Efendimizin "Kimse dağ yolundan gitmeyecek" şeklindeki ilanını işitmedikleri için o yola saptıklarını, diğer adamlarının niyetini ise bilmediklerini söylediler (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 453-454, 390-391; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, I, 110, VI, 195). Sahîh-i Müslim'deki rivayete göre (Münâfikîn 11), Tebük dönüşü dağ yoluna sapanlardan biri, Huzeyfe bin Yemân'a "O dağ yoluna sapanlar kaç kişiydi" diye sormuş, o da şunları söylemiştir: "Bize onların on dört kişi olduğu haber verildi. Eğer sen de onlardan biriysen sayıları on beş olur. Allah'a yemin ederim ki, onlardan on ikisi hem bu dünyada hem de âhiret hayatında Allah'a ve Resûlüne düşmandır. Peygamber Efendimiz onlardan üçünü mâzur görmüştür." Huzeyfe, sahâbe arasında on iki münâfık bulunduğunu Peygamber Efendimizin sözü olarak da rivayet etmektedir (Müslim, Münâfikîn 9, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 390).

115 "Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Yalnızca Allah'a inandığımız, bize indirilene ve daha önce indirilene iman ettiğimiz ve çoğunuz yoldan çıkan kimseler olduğunuz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?" (Mâide 5/59).

"Sen sadece, "Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam almak istiyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak canımızı al!" (A'râf 7/126).

"Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman etmelerinden başka bir şey değildi." (Bürûc 85/8).

116 "Kendisine kötülük dokunduğunda sızlanır durur. Hayır eriştiğinde ise iyice cimrileşir." (Meâric 70/20-21).

117 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Münâfığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyanet eder." (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108).

78. Onlar, Allah'ın kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdar olduğunu, ayrıca O'nun bütün gizlilikleri eksiksiz bildiğini bilmiyorlar mı?[118]

79. Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya,[119] Allah da onlarla alay edecektir.[120] Onlar için elem verici bir azap vardır.

80. O münafıklar için Allah'tan ister af dile, ister dileme! Bir şey değişmez.[121] Onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları affetmeyecektir.[122] Çünkü onlar, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmişlerdir. Allah yoldan çıkmış topluluğa doğru yolu göstermez.[123]

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ
وَأَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ
الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ
وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ
مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
﴿٧٩﴾ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ
تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ
لَهُمْ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

---

118 "Şu hale bakın, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gönüllerinden geçeni de, açıkça söylediklerini de bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir." (Hûd 11/5).

"Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir." (Tâhâ 20/7).

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir. Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/13-14).

119 Ebû Mes`ûd Ukbe bin Amr el-Ensârî radıyallahu anh bu âyetin hangi olay üzerine indiğini şöyle anlattı: "Sadaka âyeti inince, biz hamallık yaparak sadaka vermeye başladık. Derken bir adam geldi, çokca sadaka verdi. Münafıklar onun için "Gösteriş yapıyor" dediler. Bir başka Müslüman bir ölçek hurma getirdi. Yine münafıklar, "Allah'ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur" dediler. Bunun üzerine Tevbe sûresinin 79. âyeti indi." (Buhârî, Zekât 10, Tefsîr 9/11; Müslim, Zekât 72).

120 Hiç kimse münafıkların ayıplamasından kurtulamaz: Yüklü miktarda hayır yapanlar için riyâkâr, az bir miktar hayır yapanlar için de, Allah'ın buna ihtiyacı yok derler.

"Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inanıyoruz!" derler; kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler. Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/14-15).

"Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu." (Hûd 11/38).

"Ey iman edenler! Bir topluluk başka bir topluluğu alaya almasın; belki de o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınları alaya almasın; belki de alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi de ayıplamayın; birbirinize kötü lakaplar takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötü şeydir! Bu tür davranışlardan kim tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Hucurât 49/11).

"Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi. Mü'minleri gördüklerinde ise "İşte bunlar sapıklar" derlerdi. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler. (Mutaffifîn 83/29-34).

121 "İster af dile, ister dileme" sözü, istiğfarın münafıklar hakkında bir sonuç vermeyeceğini bildirmek içindir; yoksa onlar hakkında af dilemenin caiz olduğunu ifade etmek için değildir. Nitekim bu sûrenin 84 ve 113. âyetlerinden bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca bu konu için Hûd 11/46 ve Mümtehıne 60/4'e bakılabilir.

122 "Onlara: "Gelin, Allah'ın Resûlü sizin için Allah'tan af dilesin" dendiği zaman başlarını çevirirler; sen onların kasılarak dâvet edildikleri şeyden uzaklaştıklarını görürsün. Onlar için af dilesen de, dilemesen de onlara göre birdir. Allah onları bağışlayacak değildir. Çünkü Allah yoldan çıkmışlara yol göstermez." (Münâfikûn 63/5-6).

123 "Allah yoldan çıkmış topluluğa doğru yolu göstermez" ifadesinin geçtiği diğer yerler Mâide sûresi (5), 108. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

81. Savaştan geri kalanlar, Allah'ın Resûlüne muhalefet ederek evlerinde oturmaktan pek memnun kaldılar ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi istemediler ve "Bu sıcakta savaşa çıkmayın!" dediler. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır![124] Tabiî bunu anlayabilselerdi!"

82. Öyleyse kazandıkları günahlar yüzünden az gülsünler, çok ağlasınlar.[125]

83. Eğer Allah onlardan bir topluluğun yanına dönmeni sana nasip eder de, o topluluk seninle birlikte bir başka savaşa gitmek üzere izin isterse, onlara de ki: "Bir daha aslâ benimle cihada çıkamayacak ve benimle birlikte herhangi bir düşmanla da savaşmayacaksınız! Çünkü siz, ilk defasında evinizde oturmayı tercih ettiniz. O halde şimdi de geride kalıp evlerinde oturanlarla[126] beraber oturunuz!"

84. Onlardan hiçbirinin cenaze namazını kılma! Kabirlerine de uğrama! Çünkü onlar, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmiş ve yoldan çıkmış olarak ölmüşlerdir.[127]

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ
وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي
سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ
نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾
فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَٓاءً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى
طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ
تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا
اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا
مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ
مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ اِنَّهُمْ كَفَرُوا
بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

---

124 Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "Sizin yaktığınız ateş, Cehennem ateşinin yetmişte biri kadardır" buyurunca, ashâb-ı kirâm, "Ey Allah'ın Elçisi! Dünya ateşi bile insanı cezalandırmaya yeter" dediler. Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi dünya ateşinden altmış dokuz derece daha can yakıcı kılındı; onların her biri dünya ateşi kadar şiddetlidir." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Cennet 30).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Cehennem azabının şiddetinden söz ettiği bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kıyamet gününde cehennemliklerin azabı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişidir." (Buhârî, Rikāk 51; Müslim, Îmân 362-364).

"Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

"Âyetlerimizi inkâr edenleri pek yakında korkunç bir ateşe sokacağız. Onların derileri pişip yandıkça, yeniden azabı tatsınlar diye derilerini yenileyeceğiz." (Nisâ 4/56).

"Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir." (Kehf 18/29).

"Kâfirlere ateşten elbiseler biçilecek, başlarının üzerinden de kaynar su dökülecektir. O sıcak suyun etkisiyle iç organları da, derileri de eriyecektir. Onlar için bir de demirden topuzlar vardır. Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı Cehennem'den çıkmak isteseler, her seferinde bu topuzlarla tekrar oraya itilecekler ve kendilerine: "Tadın bakalım bu yakıcı azabı!" denilecek." (Hac 22/19-22).

"Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

"Fakat ne mümkün! O alev alev yanan bir ateştir. Derileri yakıp kavurur. Arkasını döneni, haktan yüz çevireni de kendisine çağırır, servet toplayıp yığanı da." (Meâric 70/15-18).

125 "Ağlayacağınıza gülüyorsunuz. Ve hâlâ gaflet içinde eğleniyorsunuz." (Necm 53/60-61).

126 Kadınlarla, çocuklarla, hasta ve sakatlarla.

127 Münafıkların başı diye bilinen Abdullah ibni Übey ibni Selûl ölünce, samimi bir Müslüman olan oğlu Abdullah, babasının bağışlanmasına vesile olacağı ümidiyle ve ona kefen yapmak düşüncesiyle Resûl-i Ekrem'den gömleğini istedi. Allah'ın Elçisi ona gömleğini verdi. Sonra Abdullah Efendimizden babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Peygamber aleyhisselâm namazını kıldırmak üzere kalkınca Hz. Ömer Resûl-i Ekrem'in elbisesini tutarak: "Yâ Resûlullah! Rabbin yasakladığı halde onun namazını kılacak mısın?" dedi. Peygamber Efendimiz ona "Rabbim bana 'O münafıklar için Allah'tan ister af dile, ister dileme, bir şey değişmez. Onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları affetmeyecektir" (Tevbe 9/80) buyurmak sûretiyle af dileyip dilememekte beni serbest bıraktı. Ben ona yetmiş defadan fazla af dileyeceğim" diye cevap verdi. Hz. Ömer "İyi ama o münafık" dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldırdı; bunun üzerinde "Onlardan hiçbirinin cenaze namazını kılma! Kabirlerine de gitme! Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmiş ve yoldan çıkmış olarak ölmüşlerdir" âyeti nâzil oldu (Buhârî, Cenâiz 22, Tefsîr 9/12, Libâs 8; Müslim, Münâfikīn 3).

Bir başka rivayette Hz. Ömer, Resûl-i Ekrem cenaze namazını kıldırmak üzere kalktığında ona Abdullah ibni Übeyy'in yaptığı fenalıkları bir bir anlattığını, Resûlullah'ın kendisini tebessümle dinlediğini, sonra da "Çekil önümden Ömer!" buyurarak cenaze namazını kıldırdığını söylemiş ve sözünü şöyle tamamlamıştır: "Allah ve Resûlü her şeyi daha iyi bildiği halde, o gün Resûlullah'a karşı olan cüretime daha sonra hep hayret etmişimdir." (Buhârî, Tefsîr 9/12).

85. Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin! Çünkü Allah, o mal ve çocuklarla onları dünyada cezalandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istemektedir.[128]

86. "Allah'a iman edin ve Resûlü ile birlikte cihada gidin!" diye emreden bir sûre indirildiğinde, onların varlıklı olanları savaşa gitmemek için senden izin isterler ve derler ki: Bize müsaade et de, evlerinde kalanlarla beraber kalalım.[129]

87. Onlar evlerinde kalanlarla birlikte[130] geride kalmaya râzı oldular. Kalpleri üzerine mühür vuruldu.[131] Artık onlar, haklarında hayırlı olanı anlayamazlar.

88. Ama Peygamber ve onunla birlikte iman edenler, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ettiler.[132] Bütün hayır ve bereket onlarındır. Kurtuluşa erecekler de ancak onlardır.

89. Allah, onlara içinden ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Onlar o cennetlerde ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur.[133]

90. Bedevîlerden, savaşa gitmemek üzere mazeret ileri sürenler, kendilerine izin verilmesi için geldiler. Allah ve Resûlüne karşı dürüst olmayıp yalan söyleyenler ise ne geldiler, ne de mazeret ileri sürdüler? Onlardan kâfir olanların başına pek acı bir azap gelecektir.

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ
اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ
اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ
اسْتَاْذَنَكَ اُو۬لُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا
نَكُنْ مَعَ الْقَاعِد۪ينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا
مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا
يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمُ الْخَيْرَاتُۘ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾
اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٨٩﴾
وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ
وَقَعَدَ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ سَيُص۪يبُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٠﴾

128 "Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor." (Tevbe 9/55). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

129 "İçinizden, savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine 'Bize gelin' diyenleri Allah biliyor. Zâten bunların pek azı savaşa gelir. Onlar size karşı pek cimridirler. Korku bastırdığında, üzerine ölüm baygınlığı çöken kimse gibi gözleri yuvalarında dönmüş halde onların sana baktıklarını görürsün. Tehlike geçip korkuları gittiğinde ise, sizin iyiliğinizi çekemeyip, sivri dilleriyle size sataşmaya başlarlar. Onlar iman etmemiş, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu ise Allah için pek kolaydır." (Ahzâb 33/18-19).

"Fakat anlamı açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışıyla sana baktıklarını görürsün." (Muhammed 47/20).

130 Kadınlarla, çocuklarla, hasta ve sakatlarla.

131 "Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/7). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

132 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmez, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15). Mü'minlerin mallarıyla, canlarıyla cihad etmeleriyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

133 "En büyük bahtiyarlık işte budur" ifadesinin geçtiği diğer yerler Mâide sûresi (5), 119. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

91. Zayıflara, hastalara ve savaşa hazırlanmak için maddî imkân bulayamayanlara, Allah ve Resûlüne karşı samimi oldukları sürece, savaşa katılmadıkları için hiçbir günah yoktur.[134] Çünkü iyi davranan ve dürüst olanlar bu konuda kınanmaz. Allah, çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

92. Kendilerine binek temin etmen için sana geldiklerinde, sen kendilerine: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" dediğin zaman; maddî imkân bulamadıkları için üzüntülerinden gözyaşları dökerek dönüp gidenlere de herhangi bir sorumluluk yoktur.[135]

93. Ancak, zengin oldukları halde savaşa gitmemek için senden izin isteyenler kınanır.[136] Çünkü onlar, kadınlarla beraber oturup kalmaya râzı olmuşlardır. Allah, onların kalplerini mühürlemiştir. Artık gerçeği bilemezler.[137]

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا
عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا
نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِؕ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ
مِنْ سَبِيلٍؕ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌۙ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى
الَّذِينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ
مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ
مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ ﴿٩٢﴾
اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ
اَغْنِيَٓاءُۚ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِۙ
وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

134 "Savaşa katılmamakta köre günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya günah yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Kim yüz çevirirse, onu da acı bir azapla cezalandırır." (Fetih 48/17).

135 Enes radıyallahu anh şöyle dedi: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Tebük Gazvesi'nden döndüğümüz sırada şöyle buyurdu: "Medine'de bizden geride kalan öyle kimseler vardır ki, bir dağ yoluna, bir vâdiye girdiğimizde onlar da bizimle beraber yürüyormuş gibi sevap kazanırlar. Çünkü onları birtakım mazeretleri alıkoymuştur." (Buhârî, Megâzî 81, Cihâd 35; Ebû Dâvûd, Cihâd 19; İbni Mâce, Cihâd 6).

136 "Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlar savaşa gitmemek için senden izin isterler. Onların kalpleri zâten şüphe ile dolu ve bu şüpheleri içerisinde bocalayıp durmaktadırlar." (Tevbe 9/45).

137 "Onlar evlerinde kalanlarla birlikte geride kalmaya râzı oldular. Kalpleri üzerine mühür vuruldu. Artık onlar, haklarında hayırlı olanı anlayamazlar." (Tevbe 9/87). Savaşa gitmeyip evlerinde oturanlarla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

94. Savaştan dönüp geldiğinizde size özür beyan ederler. De ki: "Hiç özür dilemeye kalkmayın; size inanmayacağız! Çünkü Allah çevirdiğiniz dolapların bir kısmını bize haber vermiştir. Allah ve Resûlü bundan sonra ne yapacağınıza bakacak. Sonra da görülen ve görülmeyen her şeyi bilen Allah'ın huzuruna varacaksınız.[138] O, yaptıklarınızı size tek tek haber verecektir.

95. Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, kendilerini kınamamanız için size Allah adına yemin edecekler. Onları kınamak ve azarlamaktan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktir. Kazandıkları günahlar yüzünden varacakları yer Cehennem'dir.

96. Yine kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah, yoldan çıkmış kimselerden aslâ hoşnut olmaz.

97. Bedevîlerin[139] inkârı ve ikiyüzlülüğü çok daha şiddetlidir.[140] Bunlardan Allah'ın Resûlüne indirdiği hükümleri bilip kavramaları beklenemez. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

98. Bedevîlerden bir kısmı, Allah yolunda harcadıklarını boşa gitmiş sayar ve bundan kurtulmak için başınıza felâketlerin gelmesini bekler. O felâketler onların başına gelsin! Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

الجزء ١١ يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ
لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا
اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ
وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ
اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ
اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا
عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى
عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ
كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ
مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ
مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ
عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾

---

138 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin sonunda Allah'a döneceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

139 Çölde yaşayan göçebelerin.

140 Bedevîler çölde yaşadıkları, bu yüzden de katı ve kaba oldukları için, Allah on-

ların arasından değil, onlara göre daha yumuşak ve daha nazik olan şehirliler arasından peygamber göndermiştir.

Şu olay bedevîlerin ne kadar katı kalpli olduğunu göstermektedir.

Hz. Âişe'nin anlattığına göre bazı bedevîler Resûl-i Ekrem'in huzuruna geldiler ve "Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?" diye sordular. Peygamberimiz "Evet, öpüyoruz" buyurdu. Onlar: "Fakat biz, vallahi onları öpmüyoruz" deyince Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah sizin kalplerinizden merhamet duygusunu söküp almışsa, ben ne yapabilirim ki!" (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 64).

99. Ama bir kısım bedevîler de Allah'a ve âhiret gününe iman eder, hayır için harcadığını Allah'a yakınlaşmaya ve Peygamber'in duasını kazanmaya vesile sayar. Gerçekten de Allah yolunda harcadıkları onlar için birer yakınlaşma vesilesidir. İleride Allah onları cennetine yerleştirecektir. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

100. Muhacir ve Ensardan[141] İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu samimiyetle izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur.[142]

101. Çevrenizdeki bedevîler arasında münafıklar vardır. Medine halkından bir kısmı da münafıklıkta uzmanlaşmıştır. Onları sen bilmezsin, Biz biliriz![143] Onlara çifte ceza vereceğiz! Sonra da çok daha büyük bir azabın içine atılacaklardır.[144]

102. Savaşa katılmayan bazıları da günahlarını itiraf etmişler, böylece yaptıkları iyi bir işle, kötü bir işi birbirine karıştırmışlardır.[145] Bakarsın Allah onların tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ
اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِۜ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ
لَهُمْۜ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٩﴾ وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ
الْمُهَاجِر۪ينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذ۪ينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِاِحْسَانٍۙ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ
وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١٠٠﴾
وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَۜ
وَمِنْ اَهْلِ الْمَد۪ينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ
لَا تَعْلَمُهُمْۜ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْۜ سَنُعَذِّبُهُمْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظ۪يمٍۚ ﴿١٠١﴾
وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا
عَمَلاً صَالِحاً وَاٰخَرَ سَيِّئاًۜ عَسَى اللّٰهُ اَنْ
يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٠٢﴾

141 Muhacirler; Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar, Ensar da onlara hem evlerini hem de gönüllerini açarak yardım eden Medineli Müslümanlardır. "Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenler de sizdendir. Ama akraba olan Müslümanlar, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındır-

lar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir." (Enfâl 8/75).

"O ağacın altında sana biat ettiklerinde, Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi ve onları yakında erişecekleri bir fetihle mükâfâtlandırdı." (Fetih 48/18).

"O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden muhacirlerin de hakkı vardır. Onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir. Daha önce Medine'yi kendilerine bir yurt edinmiş ve imanı benliklerine sindirmiş olanlar, kendi beldelerine hicret edenlere muhabbet beslerler; onlara verilen şeylerden dolayı gönüllerinde bir sıkıntı duymazlar; hatta kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin tutkularından korunmuşsa, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır." (Haşr 59/8-9).

142 "Allah buyurur ki: Bugün, doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda verdiği gündür. Onlara içinde ırmaklar akan Cennetler verilecek, bir daha çıkmamak üzere orada ebediyen kalacaklardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Mâide 5/119). "En büyük bahtiyarlık işte budur" ifadesinin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

143 "Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın. Allah ise bütün işlerinizi bilir." (Muhammed 47/30).

"Nûh dedi ki: "Benim, onların daha önce yaptıklarına dair bilgim yoktur. Onların hesabı yalnız Rabbime âittir. Biraz düşünseydiniz bunu anlardınız!" (Şuarâ 26/112-113).

144 "Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/85).

145 Günahlarını itiraf edip pişmanlık duymak gibi güzel bir davranışla, savaşa katılmama günahını birbirine karıştırmışlardır.

103. Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıracak bir miktar zekât al! Bir de onlar için dua ve istiğfar et.[146] Çünkü senin duan onların gönül rahatlığını sağlayacaktır. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

104. Onlar bilmezler mi ki, kullarının tövbelerini kabul eden, sadaka ve zekâtlarını alıp değerlendiren yalnız Allah'tır?[147] Gerçekten tövbeleri kabul eden ve merhameti bol olan yalnız Allah'tır![148]

105. Onlara de ki: Allah'ı hoşnut edecek işler yapın. Yaptığınız işleri Allah da görecek, Resûlü de, mü'minler de görecektir! Görülen ve görülmeyen her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız.[149] O, yaptıklarınızı size tek tek haber verecektir.[150]

106. Savaştan geri kalan başka bir grubun işi de Allah'a kalmıştır: İster onlara azap eder, ister tövbelerini kabul eder.[151] Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ
بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ
وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ
يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ
اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
وَالْمُؤْمِنُونَۜ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۚ ﴿١٠٥﴾
وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ
وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠٦﴾

---

146 Abdullah ibni Ebî Evfâ radıyallahu anh diyor ki: "Bir topluluk Allah'ın Elçisi'ne zekâtlarını getirip verince Resûlullah onlara 'Allahım! Falan oğullarına rahmet eyle!' diye dua ederdi. Babam da zekâtını getirip verince ona da "Ebû Evfâ oğullarına rahmet eyle" diye dua etti." (Buhârî, Zekât 64, Megâzî 35; Müslim, Zekât 176).

147 "Allah faizli kazançların bereketini giderip mahveder, zekât ve sadakaları ise bereketlendirir." (Bakara 2/276).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, -ki Allah, helâlden başkasını kabul etmez- Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla büyütür." (Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64).

148 "O günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, cezası şiddetli ve lütfu bol olandır. O'ndan başta ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır." (Mü'min 40/3).

"Kullarının tövbesini kabul eden, günahları bağışlayan ve sizin ne işlediğinizi bilen de O'dur." (Şûrâ 42/25).

149 "O gün Rabbinize sunulursunuz; hiçbir şeyiniz gizli kalmaz." (Hâkka 69/18).

"Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin sonunda Allah'a döneceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Bütün gizliliklerin ortaya serildiği gün, insanın ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı." (Târık 86/9-10).

"Ve kalplerde olanlar ortaya konacak. O gün Rableri onların her şeyinden haberdardır." (Âdiyât 100/10-11).

150 "Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O her şeyden hakkıyla haberdardır." (Lokmân 31/16).

151 "Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir. Yaptığınız her hayır kendiniz içindir." (Bakara 2/272).

"Savaştan geri kalan ve tövbeleri ertelenen o üç kişinin tövbesini de Allah kabul etmişti. Çünkü bütün genişliğine rağmen yeryüzü kendilerine dar gelmiş, gönülleri de daraldıkça daralmış ve Allah'ın azabından kurtulmak için yine O'ndan başka bir sığınak olmadığını kesinlikle anlamışlardı. Eski hallerine dönsünler diye Allah onları tövbeye muvaffak kılmıştır. Çünkü tövbeleri çokça kabul eden ve merhameti bol olan yalnız Allah'tır." (Tevbe 9/118).

"Allah, verdiği söze sâdık kalanları, sözlerinde durdukları için mükâfâtlandıracak; münafıklara ise dilerse azap edecek, dilerse tövbe nasip edecektir. Gerçekten de Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Ahzâb 33/24).

107. Onlardan bir kısmı da Müslümanlara zarar vermek, kâfirleri desteklemek, mü'minlerin arasında ayrılık çıkarmak, daha önce Allah ve Resûlüne karşı savaşmış kimsenin gelişini gözlemek için bir mescid bina etmiş kimselerdir.[152] Üstelik bunlar, "Biz bu mescidi yaparken iyilikten başka bir şey düşünmedik" diye yemin de ederler. Allah şâhittir ki, onlar yalancıdır.[153]

108. Sakın o mescidde namaz kılma! Daha ilk günden temeli Allah korkusu üzere atılan bir mescid, senin namaz kılmana daha uygundur. Orada tertemiz olmayı sevenler vardır.[154] Allah da zâten tertemiz olanları sever.

109. Binasını Allah korkusu ve Allah rızasına uygun olarak yapan kimse mi daha hayırlı, yoksa yıkılmaya yüz tutmuş ve kendisiyle birlikte Cehennem ateşinin içine uçacak bir uçurumun kenarına yapan kimse mi? Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.

110. O münafıkların yaptığı bina, kalpleri paramparça olmadıkça içlerinde bir şüphe halinde kalmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا
وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَاِرْصَادًا لِمَنْ
حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ
اِنْ اَرَدْنَا اِلَّا الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا لَمَسْجِدٌ
اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ
تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا
وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ اَفَمَنْ اَسَّسَ
بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ
اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ
هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ
بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ اِلَّا
اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

---

152 Medine münafıkları, bir papaz olan ve İslâm aleyhindeki kışkırtmaları yüzünden Müslümanlarca "fâsık" diye anılan (İbni Sa'd, *et-Tabakāt*, II, 37) birisiyle işbirliği yaparak, üs olarak kullanılmak üzere bir mescid inşa etmişler, Peygamberimizden de burada ilk namazı kıldırmasını istemişlerdi. Peygamberimiz o sırada Tebük seferinin hazırlığı içinde bulunduğu için, "Dönüşte" cevabını vermişti. Sefer dönüşünde bu âyetler nâzil olunca Peygamberimiz o mescidi yaktırdı. Âyette geçen ve onun "zarar vermek üzere" bina edildiğini bildiren dırâr kelimesinden dolayı

bu sözde mescid, "Mescid-i Dırâr" adıyla şöhret bulmuştur.

153 "Münafıklar sana geldiklerinde "Senin Allah'ın elçisi olduğuna şâhitlik ederiz" dediler. Allah senin Kendi Resûlü olduğunu elbette biliyor. Fakat Allah münafıkların gerçekten yalancı olduklarına da şâhittir." (Münâfikūn 63/1).

"Onlara: "Allah'ın indirdiği kitabın ve Peygamber'in hükmüne gelin!" denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün. İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiği zaman halleri nice olur? Kaldı ki sonra Allah'a yemin ederek "Biz iyilik edip, insanlar arasında uzlaşma sağlamaktan başka bir şey düşünmedik" diyerek sana gelirler." (Nisâ 4/61-62).

154 "İlk günden temeli Allah korkusu üzerine atılan mescid"in Mescid-i Nebevî mi, Kuba mescidi mi olduğu ashâb-ı kirâm arasında merak ve tartışma konusu olmuştur. Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anh Resûl-i Ekrem Efendimizin Mescid-i Nebevî'ye bitişik olan evine giderek "Yâ Resûlallah! Temeli Allah korkusu üzerine atılan mescid iki mescidden hangisidir?" diye sormuş, Allah'ın Resûlü yerden bir avuç çakıl taşı alıp onları yere vurarak "O sizin işte şu mescidinizdir" diye Mescid-i Nebevî'yi göstermiştir (Müslim, Hac 514).

İki sahâbînin bu konuda tartışıp meseleyi Peygamber Efendimize sorduğu, Allah'ın Elçisi'nin de "O, benim şu mescidimdir" buyurduğu da belirtilmekte (Nesâî, Mesâcid 8; Tirmizî, Salât 241, Tefsîr 9/14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 8, 89, V, 331), ardından da "Kuba mescidinde de çok hayır vardır" buyurduğu ifade edilmektedir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 23, 91).

Öte yandan Resûl-i Ekrem'in "Orada tertemiz olmayı sevenler vardır, âyeti Kuba'daki Müslümanlar hakkında nâzil olmuştur" buyurduğunu söyleyen Ebû Hüreyre radıyallahu anh, "Kubalılar su ile taharetlendikleri için bu âyet onlar hakkında nâzil oldu" diye de bir açıklama yapmıştır (Ebû Dâvûd, Tahâret 23; Tirmizî, Tefsîr 9/15). Peygamber Efendimiz bir hadisinde "Kuba mescidinde kılınan bir namaz bir umre gibidir" buyurmuştur (Tirmizî, Salât 242; İbni Mâce, İkâmet 197).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Bu âyetin Kubâ'daki Müslümanlar hakkında nâzil olduğunu söylemiştir." (Ebû Dâvûd, Tahâret 23; Tirmizî, Tefsîr 9/15; İbni Mâce, Tahâret 28).

111. Şüphesiz Allah mü'minlerden Cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da bildirdiği gerçek vaadidir. Vaadine Allah'tan daha vefalı kim vardır?[155] O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış-verişten dolayı sevinin.[156] En büyük bahtiyarlık işte budur.

112. Onlar; günahlarına tövbe eden, ibâdetle meşgul olan, hamdeden, seyahat eden,[157] rükû ve secde eden, iyiliği emir ve tavsiye edip kötülükten sakındıran ve Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdir. Sen böyle mü'minleri müjdele!

113. Ne Peygamber'in, ne de mü'minlerin; yakın akrabaları bile olsa, cehennemlik oldukları açığa çıktıktan sonra, müşriklerin bağışlanmalarını Allah'tan dilemeleri uygun değildir.[158]

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اَنْفُسَهُمْ
وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ فٖي سَبٖيلِ
اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي
التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ
مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذٖي بَايَعْتُمْ
بِهٖۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّٓائِبُونَ
الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْ
يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكٖينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُو۬لٖي قُرْبٰى مِنْ
بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿١١٣﴾

155 "Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. O geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizi mutlaka bir araya getirecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?" (Nisâ 4/87).

"Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onları içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir!" (Nisâ 4/122).

"Yoksa onlar Câhiliye devrinin hükmünü mü arıyorlar? Fakat kesin bir bilgiyle iman edenler için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?" (Mâide 5/50).

156 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Aksine onlar diridirler; Rableri yanında rızıklanmaktadırlar. O şehitler, Rablerinin kendilerine bağışladığı nimetlerin mutluluğunu duyarlar, henüz kendilerine katılmamış mücâhid kardeşleri adına da: "Onlara hiçbir korku yok, onlar üzülmeyecekler" diye sevinirler. Yine onlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine olan büyük lütfu ve ihsanı yanında, O'nun, inananların mükâfâtını zâyî etmeyeceği yolundaki vaadinden dolayı da sevinç içindedirler. Onlar, savaşta onca yara aldıktan sonra bile, Allah ve Resûlünün tekrar savaşa dâvetine olumlu cevap vermişlerdi. İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir. Bazıları onlara: "Düşmanlar sizinle savaşmak için ordular topladı, onlardan korkun" demişti de, ancak bu onların imanını artırmış ve şöyle demişlerdi: "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir." (Âl-i İmrân 3/169-173). Cihâd etmenin fazîletiyle ilgili uzunca bir hadis Nisâ sûresi (4), 74. âyetin dipnotunda verilmiştir.

157 İlim, cihad, ibret ve tefekkür için seyahat edenler; dinlerini özgürce yaşayabilmek için hicret edenler, demektir.

Peygamber Efendimize âyetteki "seyahat edenler" kelimesinin anlamı sorulduğunda "Oruç tutanlardır" buyurmuştur (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 365. Zehebî, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir).

Bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme: "Yâ Resûlullah! Seyahat etmeme izin ver!" deyince, Allah'ın Elçisi "Ümmetimin seyahati Allah yolunda cihad etmektir" buyurdu (Ebû Dâvûd, Cihâd 6; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 83. Zehebî, bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir).

158 ""Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119).

Ebû Tâlib ölüm döşeğinde iken Resûl-i Ekrem onun yanına geldi. Amcasının yanında Ebû Cehil ile bir başka müşrik daha vardı. Resûlullah Efendimiz "Amca! Allah yanında senin lehinde şâhitlik yapabilmem için lâilâhe illallah de!" buyurdu. Müşrikler ona "Ebû Tâlib! Abdülmuttalib'in dininden vaz mı geçeceksin?" dediler. Resûl-i Ekrem amcasına durmadan kelime-i tevhîdi telkin ediyordu. Ebû Tâlib son söz olarak Abdülmuttalib'in dini üzerinde olduğunu söyledi. Resûlullah Efendimiz "Amca! Allah beni yasaklamadıkça, O'ndan seni bağışlamasını niyaz edeceğim" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet ile Kasas sûresinin 56. âyeti (Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğruya iletir ve doğru yolu bulanları da en iyi O bilir) nâzil oldu (Buhârî, Cenâiz 80, Menâkıbü'l-Ensâr 40, Tefsîr 9/16; Müslim, Îmân 39).

114. İbrâhim'in, babası için Allah'tan af dilemesi ise,[159] sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayıdır.[160] Ancak onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca ondan uzaklaştı.[161] Şüphesiz İbrâhim çok içli, yumuşak tabiatlı biriydi.[162]

115. Allah, bir toplumu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıkça bildirmeden onların sapıklığına hükmedip de, ona göre muâmele etmez.[163] Şüphesiz Allah her şeyi bilendir.

116. Şüphesiz göklerin ve yerin sahibi Allah'tır.[164] O diriltir, O öldürür.[165] Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır.[166]

117. Andolsun ki, Allah, Peygamberini affettiği gibi,[167] o zor zamanda, içlerinden bir kısmının kalpleri yılgınlığa düşmek üzereyken Peygamber'e tâbi olan Muhacir ve Ensarı da tövbeye muvaffak kıldı ve tövbelerini kabul etti. Çünkü O, kullarına karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰه۪يمَ لِاَب۪يهِ اِلَّا
عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ
اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُۜ اِنَّ اِبْرٰه۪يمَ لَاَوَّاهٌ
حَل۪يمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ
اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَۜ اِنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۜ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿١١٦﴾
لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِر۪ينَ
وَالْاَنْصَارِ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوهُ ف۪ي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ
مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَز۪يغُ قُلُوبُ فَر۪يقٍ مِنْهُمْ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌۙ ﴿١١٧﴾

159Hz. İbrâhim babası için "Babamı da bağışla, çünkü o yolunu şaşırmışlar arasındadır" diye dua etmişti (Şuarâ 26/86).

160"Babası: "Ey İbrâhim! Yoksa sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vaz geçmezsen seni taşlarım. Şimdi uzunca bir süre benden uzak dur" dedi. İbrâhim de dedi ki: "Sana selâm olsun! Rabbimden seni bağışlamasını dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır." (Meryem 19/46-47).

"Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle! Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl. Babamı da bağışla, çünkü o yolunu şaşırmışlar arasındadır." (Şuarâ 26/84-86).

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." Ancak İbrâhim'in babasına "Senin için Allah'tan af dileyeceğim" demesi bir örnek olmaz. İbrâhim sözüne devamla "Ama sana Allah'tan gelecek hiçbir azaba ben engel olamam" dedi. Onlar şöyle dua ederlerdi: "Rabbimiz! Sana tevekkül ettik, Sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak Sanadır." (Mümtehıne 60/4).

161"Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum. Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz" dedi." (Meryem 19/48).

162"Çünkü İbrâhim yumuşak huylu, duygulu ve kendini tamamen Allah'a vermiş biriydi." (Hûd 11/75).

163"Semûd'a da Biz doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler. Onları da kazandıkları günahlar yüzünden aşağılayıcı bir azabın yıldırımı çarpıverdi." (Fussılet 41/17).

164"Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/189). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

165"Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Allah'ın öldürüp diriltmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

166"Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

167"Allah seni affetti; ama sen, neden kimin doğru söylediğini, kimin yalancı olduğunu anlayıncaya kadar beklemeyip onlara izin verdin?" (Tevbe 9/43).

118. Savaştan geri kalan ve tövbeleri ertelenen o üç kişinin tövbesini de Allah kabul etmişti. Çünkü bütün genişliğine rağmen yeryüzü kendilerine dar gelmiş, gönülleri de daraldıkça daralmış ve Allah'ın azabından kurtulmak için yine O'ndan başka bir sığınak olmadığını kesinlikle anlamışlardı.[167/2] Eski hallerine dönsünler diye Allah onları tövbeye muvaffak kılmıştır. Çünkü tövbeleri çokça kabul eden ve merhameti bol olan yalnız Allah'tır.

119. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.[168]

120. Medine halkının ve çevresindeki bedevîlerin, savaşta Resûlullah'tan geri kalmaları ve onu yalnız bırakıp kendi canlarının derdine düşmeleri yakışık almaz. Zira onlar ne zaman Allah yolunda bir susuzluk, yorgunluk ve açlık çekseler; kâfirleri kızdıracak biçimde[169] bir yere ayak basıp orayı ele geçirseler ve bir şekilde düşmana karşı üstünlük sağlasalar, bunların her biri kendilerine mutlaka sâlih birer amel olarak yazılır. Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır.[170]

121. Onlar, Allah yolunda küçük veya büyük bir harcama yapsalar veya bir yol kat etseler, bunlar da kendileri lehine mutlaka yazılır. Neticede Allah onları işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfâtlandırır.[171]

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذٖينَ خُلِّفُواۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ
عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ
عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ
اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ
اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ ﴿١١٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقٖينَ ﴿١١٩﴾
مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدٖينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ
الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا
يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهٖۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا
يُصٖيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فٖى
سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُ۫نَ مَوْطِئًا يَغٖيظُ الْكُفَّارَ
وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ
بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ
الْمُحْسِنٖينَۙ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغٖيرَةً
وَلَا كَبٖيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ
لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

167/2 Peygamber Efendimiz, yatağa yatarken okunmasını tavsiye ettiği duada, Allah'ın azabından kurtulmak için yine Allah'tan başka bir sığınak olmadığını şöyle dile getirmemizi istemiştir: "Allah'ım kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim. İşimi Sana Ismarladım. Sırtımı Sana dayadım. Ümit bağladığım Sen, korktuğum yine Sensin. Senden kaçıp sığınacak ve Senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine Sensin. İndirdiğin Kitabına ve gönderdiğin Peygamberine iman ettim, de! Eğer ölürsen iman üzere ölürsün. Buda senin o gece ki son sözlerin olsun." (Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikir 56).

168 "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçeği söyleyin. Böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, pek büyük bir murada ermiş demektir." (Ahzâb 33/70-71).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe iletir. İyilik de Cennet'e iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir." (Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105).

169 "Onlarla Allah kâfirleri, mü'minleri böylesine güçlü ve dirençli kılarak, öfkelendirir." (Fetih 48/29). Kâfirleri kızdıracak bir şeyler yapmakla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

170 "Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir." (En'âm 6/160).

"Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115).

"Çünkü kim Allah'a karşı gelmekten sakınıp sabrederse, elbette Allah iyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin emeklerini boşa çıkarmaz." (Yûsuf 12/90).

"Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz." (Kehf 18/30).

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Allah'ın herkese emeğinin karşılığını vereceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

171 "Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

122. Bununla beraber, mü'minlerin hep birden savaşa gitmesi doğru değildir. Her topluluktan bir kısmı savaşa gitmeli; bir kısmı da ilimde derinleşmeli ve savaşa gidenler geri döndüğünde onlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmelidir. Belki böylece onlar da yanlışa düşmekten sakınırlar.

123. Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler.[172] Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı müttakilerle[173] beraberdir.

124. Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?"diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır[174] ve onlar buna sevinirler.

125. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır.[175] Sonunda kâfir olarak ölüp giderler.[176]

126. Münafıklar her yıl birkaç defa başlarına gelen musibetlerle denendiklerini görmüyorlar mı? Fakat yine de ne tövbe ediyorlar, ne de ibret alıyorlar.

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةًۜ فَلَوْلَا
نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي
الدّ۪ينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُٓوا اِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا
ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ
﴿١٢٣﴾ وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ
اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِه۪ٓ ا۪يمَانًاۚ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
فَزَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا
الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى
رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ اَوَلَا
يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ ف۪ي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

172"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur; Onlar Allah yolunda cihad eder ve hiç kimsenin kınamasından korkup çekinmezler. Bu, Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Mâide 5/54).

"Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş; onlara karşı sert davran." (Tevbe 9/73; Tahrîm 66/9).

"Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında olanlar kâfirlere karşı sert ve tâvizsiz, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûda, secdede, hep Allah'ın lütuf ve hoşnutluğunu ararken görürsün." (Fetih 48/28-29).

173Müttaki, takvâ sahibi, takvâ ise Bakara 2/2'de açıklandığı gibi, ibâdet ve sâlih ameller yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

174"Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2).

175"Onların kalplerinde bir hastalık var; Allah onların hastalığını daha da artırmıştır, yalan söyledikleri için onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/10).

"Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Bu Müslümanları dinleri aldattı" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse Allah onu üstün kılar. Çünkü Allah karşı konulmaz bir güce sahiptir, yaptığı her işi yerli yerince yapar." (Enfâl 8/49).

"Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler indirmekteyiz." (İsrâ 17/82).

"Münafıklar ile kalplerinde hastalık bulunanlar ise, "Meğer Allah ve Resûlü bize sadece kuru vaatlerde bulunmuşlar" diyorlardı." (Ahzâb 33/12).

"Münafıklar ile kalplerinde fesat bulunanlar ve yalan haberlerle şehirde ortalığı karıştıranlar eğer bu hareketlerinden vazgeçmezlerse, Biz seni onların üzerine göndeririz de, pek azı müstesnâ, artık orada sana komşuluk edemezler." (Ahzâb 33/60).

"De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalıdır." (Fussılet 41/44).

"İman edenler "Keşke bir sûre indirilse" diyorlar. Fakat anlamı açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışıyla sana baktıklarını görürsün." (Muhammed 47/20).

176"İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah aslâ bağışlamayacaktır." (Muhammed 47/34). Kâfir olarak ölenlerin durumuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

127. Yine bir sûre indirildiği zaman[177] "Sizi gören oldu mu?" diye birbirlerine bakıyor, sonra da sıvışıp gidiyorlar. Anlayışsız kimseler oldukları için Allah onların kalplerini hak ve hayırdan uzaklaştırmıştır.[178]

128. Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.[179]

129. Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse,[180] de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na tevekkül ettim.[181] O, muhteşem Arş'ın sahibidir."

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ
هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُواۜ صَرَفَ اللّٰهُ
قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَٓاءَكُمْ
رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَز۪يزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَر۪يصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِن۪ينَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢٨﴾
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُۘ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿١٢٩﴾

177 Münafıkların ayıp ve rezilliklerini anlatan.

178 "Hani Mûsâ kavmine "Ey kavmim" demişti. "Benim size Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğumu bile bile niçin bana eziyet ediyorsunuz?" Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini haktan ayırdı. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa doğru yolu göstermez." (Saf 61/5).

"Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar? Sanki ürkmüş yaban eşekleri gibi. Aslandan kaçıyorlar!" (Müddessir 74/49-51).

179 "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın. Çünkü karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapan sadece Sensin!" (Bakara 2/129).

"Şüphesiz Allah mü'minlere büyük bir lütufta bulundu: Zira daha önce apaçık bir sapkınlık içindeyken, onlara âyetlerini okuyan, onları günahlarından temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten kendi içlerinden bir peygamber gönderdi." (Âl-i İmrân 3/164).

"Sana tâbi olan mü'minlere kol kanat ger. Sana karşı gelirlerse, 'Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım' de." (Şuarâ 26/215-216).

"O Allah ki, kitap ehli olmayanlar içinde, onlara âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermiştir. Yoksa onlar daha önce apaçık bir şaşkınlıkta idiler." (Cum'a 62/2).

Peygamber Efendimizin insanlara olan derin merhametini gösteren hadislerden biri şudur:

Bir gün Hz Âişe Allah'ın elçisine: "Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi: "Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl'in oğlu İbni Abdüyâlîl'e sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş, derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâmı fark ettim. Cebrâil bana seslenerek 'Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himaye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir' dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da 'Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim' dedi. O zaman 'Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a kulluk edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim' dedim." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 7; Müslim, Cihâd 111).

180 "Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse, Allah onu en büyük azapla cezalandırır." (Gâşiye 88/23-24).

181 "O sırada içinizden iki birlik yılmış, geri çekilmeye niyetlenmişti. Oysa Allah onların dostu ve yardımcısıydı. Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122).

"Allah'a karşı gelmekten korkan ve O'nun nimetine erenlerden iki kişi şöyle dedi: "Kapıyı tutarak onlara saldırın; bir kere oradan girerseniz, mutlaka siz yenersiniz; Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili diğer âyetler bu iki âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

YÛNUS SÛRESİ (10. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 109 âyettir. Adını, Yunus peygamberin kavminden söz eden 98. âyetten almıştır. Hz. Yunus'un kıssası Kur'an'ın değişik sûrelerinde de (Enbiyâ 21/87-88; Sâffât 37/139-148 ve Kalem 68/48-50) anlatılmaktadır. Bu sûrede Hz. Nûh ve Hz. Mûsâ'nın kıssalarına büyük yer verilmektedir. Allah'ın varlık ve birliğine dair deliller, âhiret hayatı, Kur'an'ın ve Peygamber'in doğruluğu, dünya hayatının mâhiyeti, daha önceki ümmetlerin işledikleri kötülükler yüzünden başlarına gelen felâketler, Yûnus sûresinde ağırlıklı olarak ele alınan konular arasındadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Râ.[1] Bunlar, hikmet[2] dolu kitabın âyetleridir.[3]

2. Kendi içlerinden birisine "İnsanları uyar, iman edenlere de, dürüst olmaları ve iyi işler yapmaları sebebiyle Rableri katında herkesten daha ileride bulunduklarını[4] müjdele" diye vahyetmemiz onların tuhafına mı gitti de, o kâfirler ona "Bu adam, kesinlikle bir sihirbazdır" dediler.[5]

3. Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine kurulan ve her şeyi yöneten[6] Allah'tır. O izin vermeden kimse şefaat edemez.[7] Rabbiniz Allah işte O'dur.[8] Öyleyse O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?[9]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكٖيمِ ﴿١﴾
اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى
رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذٖينَ
اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ
الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبٖينٌ ﴿٢﴾ اِنَّ
رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
فٖي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ
الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفٖيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ
اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

2 Hikmet kelimesi Bakara sûresi (2), 129. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

3 Kitab, Kur'ân-ı Kerîm demektir. Bazı sûreler, burada olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerine dikkat çekerek başlamaktadır:

"Elif Lâm Râ. Bunlar hakkı açıklayan apaçık kitabın âyetleridir." (Yûsuf 12/1).

"Elif Lâm Mîm Râ. İşte bunlar kitabın âyetleridir." (Ra'd 13/1).

"Elif Lâm Râ. Bunlar kitabın ve her şeyi açıklayan apaçık Kur'an'ın âyetleridir." (Hicr 15/1).

"Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir." (Şuarâ 26/2; Kasas 28/2). "Tâ Sîn. Bunlar Kur'an'ın ve her şeyi açıklayan apaçık bir kitabın âyetleridir." (Neml 27/1).

4 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Biz Müslümanlar Yahudi ve Hıristiyanlara göre dünyaya en sonra gelen, ama kıyamet gününde fazîlet bakımından en başa geçecek olanlarız." (Buhârî, Vudû' 68, Cum'a 1, 12, Eymân 1; Müslim, Cum'a 19-21; hadisin devamı için Nahl sûresi (16), 124. âyetin dipnotuna bakınız).

5 Araplar, daha önceki milletler gibi Kur'an'ın bir insan vasıtasıyla gönderilmesini yadırgıyor, bir melekle gönderilmesinin daha doğru olacağını ileri sürüyorlardı. Onların bu düşüncelerinin yerinde olmadığı şu âyet ve onun dipnotunda zikredilen diğer âyetlerle belirtilmiştir:

"Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En'âm 6/9).

"Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" (A'râf 7/63). Eski devirlerden beri kâfirlerin, içlerinden biri tarafından uyarılmayı yadırgadıklarını gösteren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır." (A'râf 7/54). Kâinatın altı günde yaratılması ve Allah Teâlâ'nın Arş'a istivâsı gibi konular bu âyetin dipnotlarında açıklanmıştır.

"Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?" (Yûnus 10/31).

"Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur." (Ra'd 13/2).

"Gökten yere kadar her işi O çekip çevirir." (Secde 32/5).

7 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Bu âyetin dipnotunda Allah izin vermeden kimsenin şefaat edemeyeceği konusuyla ilgili âyetler ve bazı hadisler zikredilmiştir.

Şefaate dair âyetlerden hiç kimsenin Allah'a bu konuda herhangi bir telkin ve tavsiyede bulunamayacağı; ancak O izin verirse, dilediği kimsenin mü'minlere şefaat edebileceği anlaşılmaktadır.

8 "O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur." (Zümer 39/6). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

9 "Allah, düşünüp ders almanız için size işte bunları emretti." (En'âm 6/152). Düşünüp ders almakla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

4. Hepiniz yalnız O'na döneceksiniz.[10] Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür.[11] O, mahlûkatı önce yoktan yaratır; sonra da iman edip sâlih ameller yapanları âdil bir şekilde mükâfâtlandırmak[12] için yeniden diriltir.[13] İnkâr edenlere ise, inkâr etmelerinin karşılığı olarak kaynar sudan bir içecek[14] ve acı bir azap vardır.

5. Güneş'i bir ışık, Ay'ı bir nur yapan[15] ve yılların sayısını ve hesabınızı bilesiniz diye Ay'a menziller takdir eden O'dur.[16] Allah bunları elbette bir anlam ve amaca göre yaratmıştır.[17] O, bilmek isteyenler için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar.[18]

6. Geceyle gündüzün değişip durmasında, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde O'na karşı gelmekten sakınanlar için elbette birtakım deliller vardır.[19]

7. Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan[20] ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince:

8. Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir.

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا إِنَّهُ
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا
كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ
ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ
اِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾
اِنَّ فِي اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ
اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَّقُونَ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا
وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا
وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اُولٰئِكَ
مَاْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

---

10 "Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir. Sonra da O'nun huzuruna çıkarılırsınız." (Rûm 30/11). Yeniden Allah'ın huzuruna çıkmakla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

11 "Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür" ifadesi şu âyetlerde tekrar edilmektedir: Nisâ 4/122; Yûnus 10/55, Kehf 18/21, Kasas 28/13, Rûm 30/60, Lokman 31/9, 33, Fâtır 35/5, Mü'min 40/55, 77, Câsiye 45/32, Ahkāf 46/17.

12 "Sâlih ameller yapanları mükâfâtlandırmak için" ifadesi Rûm 30/45; Sebe' 34/4'te de geçmektedir.

"O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Kimseye haksızlık edilmeyeceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmeyle ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

14 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık." (Nebe' 78/13). Ay ve Güneş'in durumuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

Güneş için gerek bu âyette kullanılan ziyâ kelimesinde, gerekse başka yerlerde geçen diğer kelime ve anlatımlarda, ışık ile beraber ısıyı da içeren anlamlar mevcut olduğu halde, Ay hakkında kullanılan nur sözcüğünde böyle bir anlam yoktur. Gerçi Kur'an, yıldızların ve gezegenlerin nitelik ve oluşumundan habersiz toplumlara, onların inanışlarına tamamen ters düşecek bir şekilde Güneş ve Ay arasındaki farkı açıkça anlatmamış; ancak, daha sonraki zamanların anlayışına da gâyet ince işâretler göndermiştir.

16 "Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır." (En'âm 6/96). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ay için de menziller belirledik." (Yâsîn 36/39).

"Ay'ı göklerde bir nur, Güneş'i de bir kandil yapmış." (Nûh 71/16). İlgili bazı âyetler için buraya bakınız.

17 "Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri sadece bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir ecel ile yaratmıştır." (Rûm 30/8). Göklerin ve yerin bir anlam ve amaca göre yaratıldığını belirten âyetler burada verilmiştir.

18 "Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza kesin olarak iman etmeniz için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Ra'd 13/2).

19 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

20 "O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar." (İbrâhim 14/3).

"Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz." (Ahkāf 46/20).

"Bizim zikrimizden yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şeye önem vermeyenlere aldırma." (Necm 53/29). Burada dünyaya gönül kaptırmamakla ilgili bir hadis bulunmaktadır.

"Ve dünya hayatını tercih etmişse, onun barınacağı yer Cehennem'dir." (Nâziât 79/38-39).

9. İman edip sâlih ameller yapanları ise, Rableri, iman ettikleri için doğru yola iletecektir.[21] Onlar, içinde nehirlerin çağlayıp aktığı nimeti bol cennetlerde yaşayacaklardır.[22]

10. Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır.[23] Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir.[24]

11. Şâyet Allah insanlara, çabucak istedikleri iyilikler gibi, hak ettikleri kötülükleri de hemen verseydi, onların sonu derhal gelir ve yok olup giderlerdi.[25] Ama Biz, huzurumuza çıkacaklarına inanmayanları azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız.[26]

12. İnsan bir sıkıntıya uğrayınca yatarken, otururken, ayaktayken Bize dua eder. Sıkıntısını giderdiğimiz de ise, sanki uğradığı bu sıkıntı yüzünden Bize yalvaran kendisi değilmiş gibi inkârcılığa devam eder.[27] İnkâr ve isyanda ölçüyü aşanlara yaptıkları güzel gösterilmiştir.[28]

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
يَهْدٖيهِمْ رَبُّهُمْ بِاٖيمَانِهِمْ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْاَنْهَارُ فٖي جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ
فٖيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فٖيهَا سَلَامٌ
وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ
﴿١٠﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ
بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذٖينَ لَا
يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فٖي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾
وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهٖ
اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ
مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذٰلِكَ
زُيِّنَ لِلْمُسْرِفٖينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

21 "Başa gelen musibet yalnız Allah'ın izniyledir. Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

22 "Nimetlerle dolu cennetlerdedirler." (Sâffât 37/43). Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınanların nimetlerle dolu Cennetlerde olacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

23 "Onlar birbirlerini "Selâm size!" diye selâmlayacak" ifadesi İbrâhim sûresi (14), 23. âyette de geçmektedir.

"Orada onlar boş söz duymayacak, sadece "Selâm" sözünü işiteceklerdir." (Meryem 19/62).

"İşte bunlar sabrettikleri için, Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfâtlandırılacak, orada saygı ve selâmla karşılanacaklar." (Furkân 25/75).

"Allah'a kavuştukları gün, "Selâm!" diye karşılanacaklardır." (Ahzâb 33/44).

"Bir de, rahmeti bol Rabden selâm sözü vardır." (Yâsîn 36/58).

"Orada boş bir lâf, günaha sokan bir söz işitmezler. İşittikleri tek söz, Selâm, Selâm'dır." (Vâkıa 56/25-26).

Cennetliklere melekler de selâm verecek ve şöyle diyecek:

"Sabrettiğiniz için selâm olsun size. Dünya hayatının en güzel sonucudur bu!" (Ra'd 13/24).

"O takvâ sahipleri pırıl pırıl oldukları halde melekler onların canını alırken şöyle derler: "Size selâm olsun; yaptıklarınıza karşılık girin Cennet'e!" (Nahl 16/32).

24 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İnsanın kendiliğinden nefes alması gibi cennetlikler de kendiliklerinden sübhânallah, elhamdülillâh, Allâhü ekber derler." (Müslim, Cennet 18-20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 349, 354, 384).

25 "Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini isterler. Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti." (Ra'd 13/6).

"İnsan, iyiliği istercesine kötülüğü de ister. İnsan, pek acelecidir." (İsrâ 17/11).

Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir." (Müslim, Zühd 74; Ebû Dâvûd, Vitir 27), "Kendinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyin. Çünkü melekler dualarınıza âmin derler." (Müslim, Cenâiz 7; Ebû Dâvûd, Cenâiz 16, 17). Bununla beraber Allah Teâlâ birçok âyette "halîm" olduğunu yani ceza vermekte aceleci davranmadığını belirtmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/225, 235, 263).

İlk zamanlardan beri peygamberlere inanmayan toplumlar, ilâhî azabın bir an önce gelmesini istemiş, Allah Teâlâ da onlara şu cevabı vermiştir:

"Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En'âm 6/58). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/15). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl 16/53). İnkârcıların sıkıntıya düşünce Allah'a yalvarmalarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Burada şu âyet de hatırlanmalıdır:

"Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur." (Hûd 11/9). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 "Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor." (Tevbe 9/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En'âm 6/43). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13. Elbette Biz, sizden önceki nice nesilleri, peygamberleri kendilerine mûcizeler getirdikleri halde, zulmettikleri ve inanmadıkları için helâk ettik.[29] Kâfir olan kavimleri Biz işte böyle cezalandırırız.[30]

14. Onların ardından, yeryüzünde neler yapacağınızı görmek için sizi onların yerine geçirdik.[31]

15. Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler.[32] Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem.[33] Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım.[34]

16. Şöyle de: "Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okuyamazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Bana vahiy gelmeden önce aranızda bir ömür boyu yaşadım.[35] Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?[36]

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا
وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ
لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا
ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ
لِٓي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَٓائِ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا
مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا
تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِه۪ فَقَدْ لَبِثْتُ
فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِه۪ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

---

29 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi?" (En'âm 6/6). Pek çok neslin helâk edildiğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"İşte zulmettikleri zaman kendilerini helâk ettiğimiz ülke halkları! Biz onların helâki için bir zaman belirlemiştik." (Kehf 18/59).

30 "Onlar için Cehennem ateşinden bir döşek, üstlerine de ateşten örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız." (A'râf 7/41). Zâlimlerin, günahkârların cezalandırılmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

31 "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur. Şüphesiz Rabbin çabuk ceza verendir; bununla beraber O çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (En'âm 6/165).

"Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. Çünkü kâfirlerin inkârı, Rableri katında gazaptan başka bir şey arttırmaz. Sonuçta, kâfirlerin inkârı ancak kendi hüsranlarını arttırmış olur." (Fâtır 35/39).

32 Allah'ın âyetleri okunduğu zaman mü'minler ağlayarak secdeye kapanırken (Meryem 19/58), inkârcılar değişik tepkiler vermişler, kimi zaman "İstesek elbette biz de bunun benzerini söylerdik" demişler (Enfâl 8/31), kimi zaman arkalarını dönüp gitmişler (Mü'minûn 23/66) veya aşırı kibirleri yüzünden Allah'ın âyetlerini duymuyormuş gibi davranmışlar (Lokman 31/7, Câsiye 45/8), bazan Kur'an okuyanların üzerine saldıracak kadar huzursuz olmuşlar (Hac 22/72), kâh onun bir yalan ve büyü (Mü'minûn 23/105; Sebe' 34/43; Ahkâf 46/7), kâh eskilerin masalları olduğunu ileri sürmüşlerdir (Kalem 68/15; Mutaffifîn 83/13). Burada ise, inkârcıların bir tür uzlaşmacı tavır sergiledikleri görülmektedir. Onlar Kur'an'ı Allah'ın sözü değil Peygamber'in sözü kabul ettikleri için, Allah'ın birliği, âhiretin varlığı ve hiç benimsemedikleri ahlâk esasları konusunda kendi eğilimlerinin dikkate alınması halinde Resûl-i Ekrem ile anlaşabileceklerini teklif etmektedirler.

33 Kur'ân-ı Kerîm'de âyetleri ancak Allah'ın bir başka âyetle değiştirebileceği belirtilmektedir:

"Biz bir âyeti nesheder veya unutturursak, ya ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kâdir olduğunu bilmiyor musun?" (Bakara 2/106).

"Biz bir âyetin yerine başka bir âyet indirdiğimizde -ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilir- kâfirler Peygamber'e "Bunları şüphesiz sen uyduruyorsun" derler." (Nahl 16/101).

"O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz." (Necm 53/3).

34 "Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım" ifadesi En'âm 6/15'te de geçmiştir.

35 Resûl-i Ekrem kırk yaşında peygamber oldu; bu tarihten sonra on üç yıl Mekke'de, on yıl Medine'de yaşadı ve altmış üç yaşında vefat etti (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 45). Bu âyette, onun peygamberlikten önce inkârcıların arasında kırk yıl yaşadığı halde peygamberlik gibi bir özentisinin bulunmadığı hatırlatılmaktadır.

36 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesinin geçtiği yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ
كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ؕ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا
يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ شُفَعَٓاؤُ۬نَا عِنْدَ اللّٰهِؕ
قُلْ اَتُنَبِّؤُ۫نَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا
فِي الْاَرْضِؕ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾
وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّٓا اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُواؕ
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
ف۪يمَا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ
عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه۪ۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ
فَانْتَظِرُواۚ اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾

17. Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var?[37] Şu bir gerçek ki, kâfirler aslâ iflâh olmazlar.

18. Allah'ı bırakıp da kendilerine zarar ve yarar vermeyen şeylere tapıyor[38] ve "Bunlar Allah'ın katında bizim şefaatçilerimiz" diyorlar.[39] Şöyle de: "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?[40] Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir.[41]

19. İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler.[42] Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi.[43]

20. "Ona Rabbinden bir mûcize indirilse ya!" diyorlar.[44] Şöyle de: "Gaybın[45] bilgisi sadece Allah'a âittir. Öyleyse bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekliyorum."[46]

---

37 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var" ifadesi En`âm 6/21'de de geçmiş, orada bu âyet hakkında bilgi verilmiş, "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim var?" ifadesinin geçtiği diğer yerler gösterilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler ise Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 "Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" (En`âm 6/71). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

39 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3).

40 "Siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" (Ra`d 13/33).

"De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?" (Hucurât 49/16).

41 "Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir" ifadesi Nahl 16/1; Kasas 28/68; Rûm 30/40; Zümer 39/67'de geçmektedir. Ayrıca bk. A`râf 7/190; Neml 27/63.

42 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra onlar, farklı düşüncelere sahip olmaya başlayınca Allah, müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere gerçeği içeren kitaplar indirdi. Ancak Ehl-i kitap kendilerine apaçık gerçekler geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Sonra Allah, Kendi iradesiyle, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda, iman edenlere doğru yolu gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/213). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

43 "Eğer Rabbinin, cezanın erteleneceğine dair daha önce verdiği söz olmasaydı, işleri çoktan bitirilirdi." (Hûd 11/110; Fussılet 41/45).

"Eğer Rabbin tarafından, azaplarının erteleneceğine dair geçmiş bir hüküm ve belirlenmiş bir süre olmasaydı, azap onların yakasına yapışırdı." (Tâhâ 20/129).

"Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14; ayrıca bk. Şûrâ 42/21).

Allah Teâlâ'nın verdiği söz, insanların dünyada bir denemeden geçeceği, kötülere cezalarını, iyilere ödüllerini âhirette vereceği sözüdür. Bu sözün dayanağı, "merhametli olmayı Kendine ilke edindiğini" (En`âm 6/12; bu âyetin dipnotuna da bakınız) ve "rahmetinin gazabına üstün geldiğini" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 1; Müslim, Tevbe 14-16) belirtmesidir.

44 "Rabbinden ona bir mûcize indirilse ya, dediler." (En`âm 6/37). Müşriklerin istedikleri diğer mûcizeler için bu âyetin dipnotuna, ilgili diğer âyetler için En`âm 6/8 ve 109'a ve dipnotlarına bakılmalıdır. Esasen onların her türlü mûcize gelse bile bir bahane bularak iman etmeyecekleri En`âm 6/111 ve dipnotundaki âyetlerden anlaşılmaktadır.

45 Göklerin ve yerin duyular ötesi gerçeklerine "gayb" denilmekte olup Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi verilmiştir.

46 "Öyleyse o azabı bekleyin, sizinle beraber ben de bekleyeceğim" ifadesi A`râf 7/71; Yûnus 10/102'de aynen geçmektedir.

"Onlara 'Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz' de." (En`âm 6/158). Bu tehdidin geçtiği diğer yerler âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

21. Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar.[47] De ki: "Hîleye karşı Allah'ın tedbiri daha çabuktur."[48] Bizim elçilerimiz yaptığınız hîleleri bir bir yazıyorlar.[49]

22. Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur.[50] Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar.[51]

وَإِذَآ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ
مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللّٰهُ أَسْرَعُ
مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾
هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتّٰى إِذَا
كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ
وَفَرِحُوا بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ
الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ
بِهِمْ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ
أَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾

---

47 "Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, "Başımdaki dertler silinip gitti" der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir." (Hûd 11/10).

"Biz, insana ne zaman nimet versek Allah'tan uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse ümitsizliğe düşer." (İsrâ 17/83).

"İnsan iyilik istemekten usanmaz. Kendisine bir kötülük dokunduğunda ise hemen ümitsizliğe düşer, karamsarlaşır. Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli

vardır." Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız. "Biz ne zaman insana nimet versek haktan uzaklaşıp yan çizer. Başına bir kötülük gelince de sürekli yalvarıp yakarır." (Fussılet 41/49-51).

"Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

48 "Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

49 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"Onların yaptığı her şey defterlerde kayıtlıdır." (Kamer 54/52).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/10-12).

50 "Andolsun Biz Âdemoğullarını üstün bir şekilde yarattık, onların karada ve denizde ulaşımlarını sağladık, kendilerine iyi ve temiz rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık." (İsrâ 17/70).

51 "Onlara şöyle de: "Karanın ve denizin tehlikelerinden sizi kurtaran kimdir? O'na boyun bükerek gizlice yalvarır 'Eğer Allah bizi bu halden kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız' diye dua edersiniz." (En'âm 6/63).

"Sahip olduğunuz ne kadar nimet varsa Allah'tandır; ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl 16/53). Konuyla ilgili diğer âyetler bir sonraki âyetin dipnotunda zikredilecektir.

"Rabbimiz! Bizden azabı kaldır; iman edeceğiz' derler." (Duhân 44/12).

23. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar.[52] Ey insanlar! Taşkınlığınız sadece kendinize zarar verir.[53] Geçici bir süre dünya hayatından faydalanırsınız; ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz.

24. Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer. İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler yağmuru emip boy atıp gürleşir. Nihayet yeryüzü süslenip olanca güzelliğiyle göz kamaştırır. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna inandıkları bir sırada, bir gece vakti veya güpe gündüz oraya azap emrimiz gelir,[54] sanki dün orada hiçbir güzellik yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz.[55] Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz.[56]

25. Allah, kullarını huzur ve barış yurduna dâvet eder. O dilediğini doğru yola iletir.[57]

فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّۜ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ
عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْۙ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِه۪
نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُۜ
حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ
وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓاۙ اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا
لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَص۪يدًا كَاَنْ لَمْ
تَغْنَ بِالْاَمْسِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِۜ
وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢٥﴾

---

52 "İnsan bir sıkıntıya uğrayınca yatarken, otururken, ayaktayken Bize dua eder. Sıkıntısını giderdiğimiz de ise, sanki uğradığı bu sıkıntı yüzünden Bize yalvaran kendisi değilmiş gibi inkârcılığa devam eder. İnkâr ve isyanda ölçüyü aşanlara yaptıkları güzel gösterilmiştir." (Yûnus 10/12).

"Denizde başınıza bir tehlike gelince, ilâh diye tapındıklarınızın hepsi kaybolur gider, yalnız O kalır ve siz O'na yalvarıp yakarırsınız. Ama O sizi kurtarıp karaya çıkarınca O'ndan yüz çevirirsiniz. İnsanoğlu çok nankördür. Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız. Yoksa O'nun sizi tekrar

denize döndürüp üzerinize her şeyi kırıp geçiren bir fırtına göndermeyeceğinden ve nankörlüğünüz yüzünden orada sizi boğmayacağından emin mi oldunuz? İşte o zaman Bize karşı sizi kollayacak birini de bulamazsınız." (İsrâ 17/67-69).

"Onlar bir gemiye binip sefere çıktıkları zaman, samimi olarak Allah'a yakarırlar. Fakat Allah, onları denizin korkularından kurtarıp karaya çıkardığında bakarsın ki onlar yine Allah'a ortak koşarlar." (Ankebût 29/65).

"İnsanlar sıkıntıya uğrayınca Rablerine yönelerek O'na yakarırlar. Sonra Rableri onlara Kendi tarafından bir rahmet tattırdığında, bir de bakarsın, onlardan bir topluluk, Rablerine ortak koşmaya başlamıştır." (Rûm 30/33).

"Dağ gibi dalgalar onları sardığında, sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Onları sağ sâlim karaya çıkardığında ise bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi çok hâin ve nankör olanlardan başkası inkâr etmez." (Lokmân 31/32).

"İnsan sıkıntıya düştüğünde, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Rabbi ona Kendi katından bir nimet verdiğinde, önceki yalvarıp yakarışını unutur da, halkı O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar." (Zümer 39/8).

53 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zulüm ve akraba ile ilgiyi kesmek kadar, âhirete ertelenen cezası yanında, Allah Teâlâ'nın dünyada bir an önce cezalandırmasını gerektiren bir başka günah daha yoktur." (Ebû Dâvûd, Edeb 43; Tirmizî, Kıyâmet 57; İbni Mâce, Zühd 23).

54 Gönderdiğimiz don, kasırga, sel gibi bir âfetle.

55 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

56 "Belki onlar doğru yola gelirler diye âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (A'râf 7/174). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

57 "Allah dilediğini doğru yola iletir" ifadesinin ve benzeri ifadelerin geçtiği diğer yerler için bk. Bakara 2/142.

Bir hadiste Yûnus sûresinin "Allah kullarını huzur ve barış yurduna dâvet eder. O, dilediğini doğru yola iletir" (Yûnus 10/25) âyetinden söz edilir. Bu âyette "doğru yol" şöyle bir temsille canlandırılır: "Bir yol var; yolun iki kenarında kapıları açık iki duvar var; kapıların üzerinde ise perdeler var. Yolun başında bir dâvetçi, onun üzerinde de ikinci bir dâvetçi 'Allah kullarını huzur ve barış yurduna dâvet eder ve dilediğini doğru yola iletir' diye seslenir. Yolun iki kenarındaki kapılar Allah'ın koyduğu yasaklardır. Bir kimse perdeyi kaldırmadan Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemez. Yolun başındaki dâvetçinin üzerindeki ikinci dâvetçi ise Rabbinin vâizidir (vicdandır) (Tirmizî, Emsâl 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 183).

26. İyi işler yapanlara, iman ve ihsan[58] sahibi mü'minlere en güzel mükâfât,[59] bir de fazlası vardır.[60] Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır.

27. Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar ceza verilir.[61] Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar.[62] Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak hiç kimse yoktur.[63] Suratları sanki kap karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir.[64] İşte bunlar da cehennemliktir ve hep orada kalacaklardır.

28. O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız;[65] sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz."[66]

29. "Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu."[67]

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌۜ وَلَا يَرْهَقُ
وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَنَّةِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا
السَّيِّـَٔاتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَاۙ وَتَرْهَقُهُمْ
ذِلَّةٌۜ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ كَاَنَّمَٓا
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًاۜ
اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ
اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَٓاؤُ۬كُمْۚ فَزَيَّلْنَا
بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

58 İhsan hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 112. âyetin dipnotuna bakınız.

59 "İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir." (Âl-i İmrân 3/172). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Orada onların diledikleri her şey var; üstelik, katımızdan daha fazlası da var." (Kâf 50/35). "Bir de fazlası" sözü, Allah'ın bağışlaması ve hoşnut olması diye açıklandığı gibi, O'nun cemâline bakmak (ru'yetullah) diye de yorumlanmıştır. Konuyla ilgili diğer âyet ve hadisler için En`âm sûresi (6), 103. âyete ve dipnotuna bakınız.

61 "Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir. Kimseye haksızlık edilmeyecektir." (En`âm 6/160). İyilik ve kötülüklerin karşılıkları hakkında bu âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

62 "Gözleri baygın düşecek, kendilerini zillet kaplayacaktır." (Kalem 68/43; Meâric 70/44).

63 "O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur. Allah'ın saptırdığını ise kimse yola getiremez." (Mü'min 40/33).

64 "O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir." (Âl-i İmrân 3/106).

"Yüzler vardır o gün parıl parıl, güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmış, karanlığa bürünmüştür. İşte bunlar inkârcı günahkârlardır." (Abese 80/38-42).

65 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47).

"O gün hepsini bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Allah'a ortak olduğunu ileri sürdüğünüz o şeyler hani nerede?" diye soracağız." (En`âm 6/22).

66 "Müşrikler, kendilerine ilâhlık yakıştırıp taptıkları varlıkları gördükleri zaman "Ey Rabbimiz! Seni bırakıp da kendilerine taptıklarımız işte bunlar" diyecekler. Onlar da: "Siz gerçekten yalancısınız" diye onların sözlerini reddedecekler." (Nahl 16/86). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

"O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar. "Melekler 'Sen her türlü kusurdan ve ortaktan münezzeh bulunan yüceler yücesisin' derler. "Onlarla bizim hiçbir ilgimiz yok; bizim mevlâmız Sen'sin. Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu." (Sebe' 34/40-41).

67 İnsanların Allah'ı bırakıp ilâh diye taptıkları melekler, cinler, ruhlar, atalar, azizler ve başka varlıklar, onların ibâdetlerinden veya törenlerinden kesinlikle haberleri bulunmadığını söyleyecekler ve bir sonraki âyette belirtildiği gibi onları yüz üstü bırakıp gideceklerdir.

30. Orada herkes, daha önce yaptığının hesabını verecek[68] ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar, onların ilâh diye uydurdukları şeyler ise kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir.[69]

31. Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim?[70] Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim?[71] Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?" "Allah" diye cevap verecekler.[72] O zaman şöyle de: "Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?".

32. İşte gerçek Rabbiniz Allah O'dur.[73] Gerçeğin dışında sapkınlıktan başka ne vardır? O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?

33. Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşti.[74]

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَٓا اَسْلَفَتْ وَرُدُّٓوا
اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ
يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ
فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ
الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ فَاَنّٰى
تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
عَلَى الَّذِينَ فَسَقُٓوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

68 "Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13).

"Bütün gizliliklerin ortaya serildiği gün, insanın ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı." (Târık 86/9-10).

"Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık. Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız. Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/13-14).

69 "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır." (Bakara 2/166). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz kıyamet gününü tasvir ederken şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde insanlar bir araya toplanacak. Yüce Rabbimiz "Kim neye tapıyorsa onun arkasına düşsün" buyuracak. Kimi

Güneş'in, kimi Ay'ın, kimi de taptığı ve kendine bağlandığı şeylerin ardına düşüp gidecek." (Buhârî, Ezân 129, Rikāk 52, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 299).

70 "O Allah ki, size âyetlerini gösterir ve gökten sizin için rızık indirir. Fakat O'na yönelenlerden başkası böyle şeylerden ibret almaz." (Mü'min 40/13). Allah'ın gökten rızık indirmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Neml 27/64).

71 "Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarırsın." (Âl-i İmrân 3/27). Bu anlamdaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

72 "De ki: "Yeryüzü ve içindekiler kimindir? Biliyorsanız söyleyin." Diyecekler ki: "Allah'ındır." Sen de de ki: "O halde neden düşünmüyor sunuz?" De ki: "Yedi kat semânın Rabbi ve o yüce Arş'ın sahibi kimdir?" Diyecekler ki: "Onlar da Allah'ındır." De ki: "O halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" De ki: "Her şeyin hâkimiyeti elinde bulunan kimdir? O her şeyi koruyup kollar, ama O'nun azabından kimse kimseyi koruyamaz. Biliyorsanız söyleyin!" Diyecekler ki: "Allah'tır." De ki: "O halde nasıl oluyor da yalanların büyüsüne kapılıyorsunuz?" (Mü'minûn 23/84-89).

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, diyecekler ki: "Karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah yarattı." (Zuhruf 43/9).

"Onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, "Allah" derler. Öyleyse nasıl yüz çeviriyorlar?" (Zuhruf 43/87).

73 "O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur." (Zümer 39/6). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

74 "Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler." (Yûnus 10/96).

"Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelmedi mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler. Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir." (Zümer 39/71).

"İnkâr edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabbinin sözü işte böylece gerçekleşmiştir." (Mü'min 40/6).

34. Şöyle de: "İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?" Şöyle de: "Mahlûkatı ilk defa Allah yaratır; sonra yeniden O diriltir.[75] O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz? "[76]

35. Şöyle sor: "İlâh diye taptıklarınız arasında doğru yola ileten birisi var mı?" Şöyle de: "Doğru yola yalnızca Allah iletir. Öyleyse doğru yola ileten mi Kendisine uyulmaya daha lâyıktır; yoksa yol gösterilmedikçe kendiliğinden yol bulamayan mı? Peki ne oluyor öyleyse size? Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?"[77]

36. Onların çoğu sadece zanna göre hareket eder. Zan ve tahmin ise gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez.[78] Allah onların ne yaptığını elbette bilmektedir.[79]

37. Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendisinden önce indirilen kitapları doğrulayan,[80] Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe olmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.[81]

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ
فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ
مَنْ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْد۪ي لِلْحَقِّۜ
اَفَمَنْ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ
لَا يَهِدّ۪ٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ
تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنّاًۜ
اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْن۪ي مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۜ اِنَّ
اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هٰذَا
الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ
تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ الْكِتَابِ
لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٧﴾

---

75 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28).

"Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir, onlar boyunlarına zincir vurulanlardır, onlar cehennemliklerdir

ve hep orada kalacaklardır." (Ra'd 13/5).

"Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç?" (Nahl 16/17).

"Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir. Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar; ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler!" (Furkān 25/3).

"Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi?" (Neml 27/64).

"Onlar, Allah'ın mahlûkatı ilk defa nasıl yarattığını görmediler mi? Sonra da onları öldükten sonra tekrar diriltecektir. Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır." (Ankebût 29/19).

"Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra öldüren, sonra da dirilten Allah'tır. Allah'a ortak koştuklarınız arasında bunlardan herhangi birini yapabilecek birisi var mı? O her kusurdan münezzeh, onların ortak koştuklarından da çok yücedir." (Rûm 30/40).

"Tekrar yaratılış da yine O'na âittir." (Necm 53/47).

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler topluca Bakara 2/28, En'âm 6/29, Ra'd 13/5, Meryem 19/66'da da verilmiştir.

76 "O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" ifadesi Fâtır 35/3; Mü'min 40/62'de de geçmektedir.

77 "Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?" ifadesi Sâffât 37/149-150 ve Kalem 68/36'da da geçmektedir.

78 "Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En'âm 6/116). İnsanların zanlarına göre hareket ettikleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

79 "Allah onların ne yaptığını elbette bilmektedir" ifadesi Nûr sûresi (24), 41. âyette de geçmektedir.

80 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

81 "Bu kitap, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri kesin delillerle güçlendirilmiş ve iyice açıklanmış bir kitaptır." (Hûd 11/1).

"Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi iyice açıklar, iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (Yûsuf 12/111).

"Biz Kur'an'ı gerçeği ortaya koymak için indirdik ve o da gerçeğin tâ kendisi olarak indi." (İsrâ 17/105).

"Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir. Bu onların yapabileceği bir şey değildir; isteseler de buna güçleri yetmez." (Şuarâ 26/210-211).

"Bu kitabın, Âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur." (Secde 32/2).

"O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir." (Vâkıa 56/80).

38. Yoksa "Bunu kendisi uydurdu" mu diyorlar?[82] Şöyle de: "Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın."[83]

39. Aslında onlar, ne olduğunu anlayıp kavrayamadıkları ve kendilerine de henüz yorumu gelmeyen bir şeyi[84] yalanladılar.[85] Onlardan öncekiler de peygamberlerini işte böyle yalanlamışlardı.[86] Ama bak o zâlimlerin sonu ne oldu.[87]

40. Onlardan Kur'an'a iman eden de var, iman etmeyen de.[88] Senin Rabbin bozguncuları çok iyi bilir.[89]

41. Eğer senin yalan söylediğini iddia ederlerse, onlara şöyle de: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size âittir. Benim yaptıklarımdan siz sorumlu değilsiniz; sizin yaptıklarınızdan da ben sorumlu değilim."[90]

42. Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama sen sağırlara sesini hiç duyurabilir misin? Üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa![91]

43. Onlardan bir kısmı da senin yüzüne bakıp durur. Fakat körlere, üstelik kalp gözleri de görmüyorsa, sen yol gösterebilir misin?[92]

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ
وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ
يُح۪يطُوا بِعِلْمِه۪ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْو۪يلُهُۜ كَذٰلِكَ
كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ
بِه۪ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِه۪ۜ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ
بِالْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ ل۪ي عَمَل۪ي
وَلَكُمْ عَمَلُكُمْۚ اَنْتُمْ بَر۪يٓؤُ۫نَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا۬
بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ
اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ
تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

---

82 "Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar?" (Şûrâ 42/24). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

83 "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/23-24). Bu anlamdaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir hadisinde Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği en büyük mûcizenin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu şöyle ifade buyurmuştur: "Gönderilen her peygambere, insanoğlunun inanıp değer verdiği çeşitli mûcizeler mutlaka verilmiştir. Allah Teâlâ'nın bana verdiği mûcize ise, bana vahyettiği Kur'ân-ı Kerîm'dir. İşte bu sebeple kıyamet gününde ümmeti en çok olan peygamberin ben olacağımı umuyorum." (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 1, İ'tisâm 1; Müslim, Îmân 239).

84 Kıyameti, Kur'an'ın verdiği bilgileri.

85 Kur'an'ı, onun verdiği bilgileri, kıyametle ilgili haberleri araştırıp soruşturmaya gerek duymadan inkâr edenlerin pişmanlığı şöyle anlatılmaktadır:

"Onlar, Kur'an'ın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: 'Rabbimizin peygamberleri gerçekten de doğruyu getirmişler. Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önceleri yapmadıklarımızı yapsak.'" (A`râf 7/53). Ayrıca bu âyetin dipnotuna bakınız.

86 "Onlardan öncekiler de peygamberlerini işte böyle yalanlamışlardı" ifadesi En`âm 6/148; Sebe' 34/45; Fâtır 35/25; Zümer 39/25; Mülk 67/18'de de geçmektedir.

87 "Biz de onu ve askerlerini yakaladık, denize döktük. Bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu!" (Kasas 28/40).

88 Bilgi için 38. âyetin dipnotuna bakınız.

"İçimizden iyi kimseler de var, iyi olmayanlar da. Biz de bölük bölük olup çeşitli yollar tutmuşuzdur." (Cin 72/11).

89 "Eğer onlar bu söylenenleri kabul etmezlerse üzülme! Çünkü Allah fitne fesat çıkaranları iyi bilir." (Âl-i İmrân 3/63).

90 Âyet, herkesin kendinden sorumlu olduğunu belirtmektedir. "De ki: Ey kâfirler! Sizin tapmakta olduklarınıza ben tapacak değilim. Benim ibâdet ettiğime de siz ibâdet edecek değilsiniz. Sizin tapıp durduklarınıza da ben hiçbir zaman tapmam. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmezsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana." (Kâfirûn 109/1-6).

"Sana karşı gelirlerse, 'Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım' de." (Şuarâ 26/216).

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." (Mümtehıne 60/4).

91 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler." (En`âm 6/25).

"Onlardan seni dinliyor gibi görünenler vardır. Fakat yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara: "Az önce o ne demişti?" derler. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir." (Muhammed 47/16).

92 "Sen sağırlara sesini duyurabilir misin? Körlere veya apaçık sapıklıkta olanlara yol gösterebilir misin?" (Zuhruf 43/40).

44. Allah insanlara aslâ zulmetmez.[93] Fakat insanlar kendilerine zulmederler.[94]

45. Allah onları huzurunda topladığı gün,[95] onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır.[96] Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir.[97]

46. Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce senin ruhunu alsak da farketmez, sonunda dönüp yine Bize geleceklerdir.[98] Allah onların yaptıklarını görmektedir.[99]

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ
لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ
بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ
وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ
بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا
مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَه۪يدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

---

93 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir." (Enfâl 8/51). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

94 "Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Allah Teâlâ, insanın yaptığı kötülüklerden dolayı kendisini suçlaması gerektiğini, "Kullarım! Ben, zulmetmeyi Kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Bundan böyle birbirinize sakın zulmetmeyin" diye başlayan uzun hadîs-i kudsînin sonunda şöyle ifade buyurmuştur: "Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için kaydeder, sonra onları size iade ederim. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa kendisinden başka kimseyi ayıplamasın." (Müslim, Birr 55).

95 "Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır." (Nisâ 4/172).

"Allah, bütün insanları ve cinleri huzurunda toplayacağı gün de: "Ey cinler! Siz insanların pek çoğunu baştan çıkardınız" buyuracak." (En'âm 6/128).

"Şüphesiz senin Rabbin kıyamet gününde onları huzurunda toplayacaktır." (Hicr 15/25).

"O gün Allah, onları ve Allah'ı bırakarak taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: "Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" diye soracaktır." (Furkân 25/17).

"O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar." (Sebe' 34/40).

96 "Allah sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız ve dünyada çok az bir süre kaldığınızı sanacaksınız." (İsrâ 17/52).

"Onlar aralarında: "Dünyada en fazla on gün kaldınız" diye fısıldaşacaklar. İçlerinden aklı başında olan: "Dünyada bir günden fazla kalmadınız" dediğinde, onların birbirlerine ne söyleyeceklerini Biz pek iyi biliriz." (Tâhâ 20/103-104).

"Kıyametin koptuğu gün, günahkârlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Önceden de onların böyle tersleri dönüveriyordu." (Rûm 30/55).

"Kendilerine vadolunan günü gördüklerinde, onlar dünyada gündüzün bir saatinden fazla kalmadıklarını sanırlar." (Ahkâf 46/35).

"O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ya bir gece kalmışlardır, ya da bir kuşluk vakti." (Nâziât 79/46).

"Allah inkâr edenlere: "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar. Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık. Günleri saymakla görevli olanlara sor!" derler. Allah şöyle buyurur: "Doğrusu siz, çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu vaktiyle bilseydiniz!" (Mü'minûn 23/112-114).

97 "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Kıyamet âniden başlarına kopuverdiğinde "Dünyada yaptığımız hatalar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler. Günahlarını ise sırtlarına yüklenmişlerdir. Şunlara bak! Ne kötü bir yük taşıyorlar!" (En'âm 6/31).

98 Âyetin buraya kadar olan kısmı Mü'min 40/77'de tekrarlanmaktadır. Bu âyet Ra'd 13/40'ta da şöyle tekrarlanmaktadır: "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek ise Bize âittir."

"Biz senin ruhunu alsak bile yine de kendilerinden intikam alırız. Yahut onlara vadettiğimiz şeyi sana da gösteririz. Çünkü onları cezalandırmaya Biz kâdiriz." (Zuhruf 43/41-42).

99 "Şüphesiz ki Allah her şeyi görmektedir." (Nisâ 4/33; Ahzâb 33/55).

"Ey Ehl-i kitap! Allah yaptıklarınızı açıkça görüp dururken, O'nun âyetlerini neden kabul etmiyorsunuz?" (Âl-i İmrân 3/98).

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır.[100] Onlara peygamberleri geldiğinde, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir.[101]

48. Şöyle diyorlar: "Şâyet dedikleriniz doğruysa, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?"[102]

49. Sen de onlara şöyle de: "Allah dilemedikçe benim kendime bile ne bir zararım dokunur ne de bir faydam.[103] Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir ne de öne alabilirler."[104]

50. Şöyle de: "Ne dersiniz? Allah'ın azabı size gece uyurken veya güpegündüz gelse haliniz nice olur?[105] Kâfirler, bunlardan hangisinin bir an önce gelmesini istiyor?"[106]

51. O azap gerçekleştiğinde mi O'na inanacaksınız? O zaman size "Şimdi mi inandınız?" denecek. Oysa onun bir an önce gelmesini siz istiyordunuz.[107]

52. Sonra o kendilerine yazık edenlere şöyle denecek: "Sürekli azabı tadın bakalım! Siz sadece vaktiyle yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz."[108]

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ
قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۜ
اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ
عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ
بِهٖۜ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ
قٖيلَ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِۚ
هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

100"Her toplumun bir yol göstereni vardır." (Ra`d 13/7).

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik." (Nahl 16/36).

"Hiçbir ümmet yoktur ki, onların içlerinden bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın." (Fâtır 35/24).

"Peygamber gönderilmesinin sebebi şudur: Senin Rabbin, halkını uyarmadan, ülkeleri haksız yere aslâ helâk etmez." (En`âm 6/131). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

101"Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/49). Kimseye haksızlık edilmeyeceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir" ifadesi Yûnus sûresi (10), 54. âyette de geçmektedir.

102İnkârcıların kıyametin ne zaman kopacağı konusundaki bu sorusu Kur'an'da çokça tekrarlanmaktadır: (Enbiyâ 21/38; Neml 27/71; Sebe' 34/29; Yâsîn 36/48; Mülk 67/25).

103"Şöyle de: "Allah dilemedikçe kendime ne bir faydam dokunabilir ne de bir zararım. Eğer gaybı bilseydim elbette bundan çok yararlanırdım ve başıma kötülük de gelmezdi. Ben sadece iman edenleri uyaran ve müjdeleyen biriyim." (A`râf 7/188).

"De ki: Allah sizin için bir zarar veya bir yarar murad etse, O'ndan size gelecek olan şeyi kim engelleyebilir?" (Cin 72/21).

104"Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir ne de öne alabilirler" ifadesi A`râf sûresi (7), 34. âyette de geçmiş, konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

105"Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

106"Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En`âm 6/58). İlâhî azaba inanmayanların, bu azabın bir an önce gelmesini istemeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

107"Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez." (En`âm 6/158). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

"Azabımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik" dediler. Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı." (Mü'min 40/84-85).

"Tadın azabınızı! Bir an önce gelmesini isteyip durduğunuz şey işte budur." (Zâriyât 51/14).

108"Çıkarın şu canlarınızı! Allah hakkındaki gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün perişan eden azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman onların halini bir görsen!" (En`âm 6/93).

"Öyleyse yaptıklarınızın cezası olarak tadın azabı!" (A`râf 7/39).

"Siz sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz." (Neml 27/90). Bu ifade, benzeri şekillerde şu âyetlerde de geçmektedir: Sâffât 37/39; Câsiye 45/28; Tûr 52/16; Tahrîm 66/7).

"Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz için şimdi tadın azabı! Bu defa da Biz sizi unuttuk; yaptıklarınızdan dolayı sürekli azabı tadın." (Secde 32/14).

"O gün kimseye bir haksızlık yapılmaz; ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz." (Yâsîn 36/54).

"Kıyamet gününde, zâlimlere "kazandığınız günahların cezasını şimdi tadın bakalım" denilecek. O korkunç azaptan kendisini yüzüyle korumaya çalışan kimsenin hali ile güven içinde olan mü'minin durumu hiç bir olur mu?" (Zümer 39/24).

53. Sana "Azap gerçekten var mı?" diye soruyorlar. Şöyle de: "Evet, onun kesin bir gerçek olduğuna Allah'a yemin ederim. O'nun önüne geçemezsiniz!"[109]

54. Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder.[110] Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar.[111] O gün, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir.[112]

55. Şunu iyi bilin: Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.[113] Ve şunu da unutmayın ki, Allah'ın verdiği söz elbette gerçektir.[114] Ama onların çoğu bunu bilmez.

وَيَسْتَنْبِئُونَكَ اَحَقٌّ هُوَ قُلْ اِي وَرَبّ۪ٓي اِنَّهُ
لَحَقٌّ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ
نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِه۪ۜ
وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۚ وَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ اَلَٓا
اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

---

109 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En'âm 6/134). Kıyametin mutlaka kopacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). İnsanların öldükten sonra yeniden diriltileceğiyle ilgili âyetler de bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

110 "Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler." (Sebe' 34/33).

"Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır. O'nun emrine uymayanlar bütün yeryüzüne, hatta bir o kadarına daha sahip olsalar, azaptan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirlerdi." (Ra'd 13/18).

"Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet gününde başlarına gelecek o korkunç azaptan kurtulmak için hepsini fedâ ederlerdi. Çünkü hiç hesaba katmadıkları şey Allah tarafından karşılarına çıkarılacaktır." (Zümer 39/47).

"Fakat kâfir o günün azabından kurtulmak için oğullarını bile fedâ etmek ister. Daha da eşini ve kardeşini, kendisini barındıran sülâlesini, yeryüzünde kim varsa hepsini fedâ edip Cehennem'den kurtulmak ister." (Meâric 70/11-14).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, kıyamet günü Cehennem'de azabı en hafif olan birine 'Yeryüzünün bütün serveti senin olsa, şu azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?' diye soracak; o da "Evet, fedâ ederdim" diyecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ 'Fakat sen daha Âdem'in sulbündeyken, senden bundan daha azını istemiş, Benden başkasını Bana şirk koşma da seni Cehennem'e sokmayayım, demiştim; ama sen bundan kaçındın ve Benden başkasına ilâh diye tapındın' buyuracak." (Buhârî, Ehâdîsü'l-enbiyâ 1; Müslim, Sıfatü'l-kıyâme 51-53).

Bir başka rivayete göre kıyamet günü inkârcıya "Yeryüzünü dolduracak kadar altının olsaydı, şu azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?" diye sorulacak; o da "Evet, fedâ ederdim" diyecek. Bunun üzerine ona "Yalan söylüyorsun, dünyadayken senden çok daha azı istenmişti" denecek (Buhârî, Rikâk 49; Müslim, Sıfatü'l-kıyâme 52-53).

111 "O azabı yakınlarında gördükleri zaman, kâfirlerin yüzleri simsiyah kesilir. Onlara: "İstediğiniz şey işte bu" denir." (Mülk 67/27).

112 "Kimseye bir haksızlık yapılmadan, aralarında adaletle hükmedilir" ifadesi Yûnus 10/47; Zümer 39/69'da da geçmektedir.

113 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

114 Bu ifadenin Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği yerler Yûnus sûresi (10), 4. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

56. Yaşatan da öldüren de O'dur.[115] Siz yalnız O'na döneceksiniz.[116]

57. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt,[117] gönüllerin derdine devâ,[118] mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir.[119]

هُوَ يُحْيِـي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ
لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

---

115 Yaşatanın da öldürenin de Allah olduğu pek çok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/258; Âl-i İmrân 3/156; A`râf 7/158; Tevbe 9/116; Mü'minûn 23/80; Mü'min 40/68; Duhân 44/8; Necm 53/44; Hadîd 57/2).

"Biz diriltir, Biz öldürürüz; dönüş de yine Bizedir." (Kâf 50/43).

116 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28).

"Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245).

"Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281).

"Sonra hepinizin dönüşü Banadır." (Âl-i İmrân 3/55).

"Sonunda hepiniz Bana döneceksiniz; Ben de dünyada iken anlaşamadığınız konularda aranızda hükmümü vereceğim." (Mâide 5/48, 105).

"En sonunda hepiniz O'na döneceksiniz, sonra O size neler yaptığınızı bildirecektir." (En`âm 6/60).

"Sonunda hepsi ancak Rablerine dönecek, O da onlara neler yaptıklarını tek tek bildirecektir." (En`âm 6/108).

"Sonunda hepiniz Rabbinize döneceksiniz, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size tek tek bildirecektir." (En`âm 6/164).

"Hepiniz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/4).

"Ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (Yûnus 10/23).

"Sonunda dönüp yine Bize geleceklerdir. Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Yûnus 10/46).

"Sonra dönüp Bize geleceklerdir. Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız." (Yûnus 10/70).

"Dönüşünüz yalnız Allah'adır." (Hûd 11/4).

"O, sizin Rabbinizdir; Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Hûd 11/34).

"Sizi yaratıp yeryüzüne dağıtan da O'dur. Yine ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Mü'minûn 23/79; Mülk 67/24).

"Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?" (Mü'minûn 23/115).

"Hükmü ancak O verir. Sonunda O'na döneceksiniz." (Kasas 28/70, 88).

"Dönüşünüz yalnız Bana'dır. Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek haber vereceğim." (Ankebût 29/8).

"O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Çünkü sonunda yalnız O'na döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/17).

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra yalnız Bize döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/57).

"Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir." (Rûm 30/11).

"Onların dönüşü Bizedir; yaptıklarının sonuçlarını Biz onlara haber veririz. (Lokmân 31/23).

"De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği sizi öldürür; sonra da Rabbinizin huzuruna çıkarılırsınız." (Secde 32/11).

"Hem ben niçin beni yoktan yaratana kulluk etmeyeyim? Sonunda siz de O'na döneceksiniz." (Yâsîn 36/22).

"Her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır O Allah ki, her şeyin egemenliği elindedir; siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Yâsîn 36/83).

"Göklerin ve yerin saltanatı O'nundur. Sonunda O'nun huzuruna döneceksiniz." (Zümer 39/44).

"Derilerine: "Niçin aleyhimizde şâhitlik ettiniz?" derler. Derileri der ki: "Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan da O idi; yine O'na dönüyorsunuz." (Fussılet 41/21).

"Kıyamet vaktinin bilgisi O'nun katındadır. Siz de O'nun huzuruna döneceksiniz." (Zuhruf 43/85).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Sonra hepiniz Rabbinizin huzuruna döneceksiniz." (Câsiye 45/15).

"De ki: Sizi Allah yaşatır, sonra öldürür, sonra da geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde toplar." (Câsiye 45/26).

"Şüphesiz onların dönüşü Bizedir." (Gâşiye 88/25).

117 "İşte bu Kur'an bütün insanlar için bir açıklama ve müttakiler için de bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür." (Âl-i İmrân 3/138).

"Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere bir öğüt ve ibret gelmiştir." (Hûd 11/120).

"Doğrusu Biz, size her şeyi açıklayan âyetler, sizden önce yaşayıp gidenlerden örnekler ve takvâ sahipleri için öğütler indirdik." (Nûr 24/34).

118 "Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler indirmekteyiz." (İsrâ 17/82).

"De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır." (Fussılet 41/44).

119 "Daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir." (Bakara 2/97).

"İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet gelmiştir." (En`âm 6/157).

"İman eden kimselere yol göstermek ve rahmet olmak üzere onlara bilerek açıklamalar yaptığımız bir kitap verdik." (A`râf 7/52).

"Bu Kur'an, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler, iman edenleri doğru yola ileten bir rehber ve rahmettir." (A`râf 7/203).

"Elbette o peygamberlerin kıssalarında akıllı kimselerin çıkaracağı dersler vardır. Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi iyice açıklar, iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (Yûsuf 12/111).

"Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın ve iman edenlere rehber ve rahmet olsun diye indirdik." (Nahl 16/64).

"Biz sana her şeyi açıklamak, doğru yolu göstermek, rahmet kaynağı olmak, Müslümanlara da müjde vermek üzere bu kitabı indirdik." (Nahl 16/89).

"De ki: "O Kur'an'ı, mü'minlerin imanını pekiştirmek, Müslümanlara bir rehber ve bir müjdeci olmak üzere Rabbinden değişmez bir gerçek olarak Rûhulkudüs indirmiştir." (Nahl 16/102).

"İyilik yapan ve iyi kulluk edenler için doğru yola iletici bir rehber ve bir rahmettir." (Lokmân 31/3; ayrıca bk. Mü'min 40/54, Câsiye 45/20).

Yûnus sûresinin 57. âyetinde zikredilen öğüt, şifâ, rehber ve rahmet Kur'ân-ı Kerîm'dir.

58. Onlara şöyle de: "Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, evet yalnız bununla sevinsinler. Bu, onların biriktirdiği dünya malından daha hayırlıdır.[120]

59. Onlara şöyle sor: "Söyleyin bakalım! Niçin Allah'ın size ikram ettiği rızkın bir kısmını haram, bir kısmını da helâl kabul ettiniz?"[121] Şöyle de: "Böyle yapmanıza Allah mı izin verdi, yoksa Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?"[122]

60. Allah adına yalan uyduranlar kıyamet gününü ne sanıyorlar? Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük bir lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez.[123]

61. Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz.[124] Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız her şeyi açıklayan apaçık bir kitapta yazılmıştır.[125]

62. Şunu iyi bilin ki, Allah dostlarına[126] ne korku vardır ne de keder.[127]

63. Onlar Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlardır.[128]

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِه۪ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ
هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ
حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى
اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُونُ ف۪ي شَأْنٍ وَمَا
تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ
عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُف۪يضُونَ
ف۪يهِۜ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ
فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ
ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍ ﴿٦١﴾ اَلَٓا
اِنَّ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَۚ ﴿٦٢﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَۜ ﴿٦٣﴾

120 "Andolsun, Allah yolunda öldürülseniz veya ölseniz de, hiç şüphesiz Allah tarafından günahlarınızın bağışlanması ve O'nun size olan rahmeti, kâfirlerin topladıkları dünya malından çok daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân 3/157).

121 "Şöyle de: Allah'ın kulları için yarattığı zîneti, iyi ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" (A'râf 7/32). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

122 "Fakat kâfirler Allah adına yalan uyduruyorlar." (Mâide 5/103). Allah adına yalan uydurulması ve Allah adına yalan uyduranların iflâh olmayacağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Kâfirlerin uydurduğu şeylerden biri de şöyle ifade edilmektedir:

"Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırdılar ve akıllarınca "Bu Allah'ın, bu da O'na ortak olan ilâhlarımızın" dediler. İlâhları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, ama Allah için ayırdıklarından ilâhları adına harcarlar. Onlar ne kötü hüküm veriyor." (En'âm 6/136).

123 "Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez" âyeti Bakara 2/243; Yûsuf 12/38; Neml 27/73 ve Mü'min 40/61'de de geçmektedir.

124 "Nerede olsanız O sizinledir." (Hadîd 57/4).

"Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?" (Beled 90/7).

125 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler gösterilmiş, "apaçık kitap" hakkında bilgi verilmiştir.

126 Allah dostları (evliyâullah), Allah'a dost olan ve Allah rızası için birbirine dost olan kimselerdir. Allah dostlarının Allah rızası için birbirini sevenler olduğu şu hadisten anlaşılmaktadır: Resûl-i Ekrem "Allah'ın kullarından peygamber veya şehit olmadıkları halde, kıyamet günü Allah'ın onlara olan lütfu sebebiyle peygamberlerin ve şehitlerin imrenerek bakacağı kimseler vardır" deyince, sahâbîler, "Onlar kimlerdir?" diye sordular. Peygamber Efendimiz de: "Onlar aralarında bir akrabalık veya ticaret ilişkisi bulunmadığı halde, Allah rızası için birbirini seven kimselerdir. Vallahi onlar bir nur üzerinde olup yüzleri ışıl ışıldır. Başkaları korktuğu zaman onlar korkmayacak, insanlar kederlendiği zaman onlar üzülmeyecektir" buyurdu; ardından da "Şunu iyi bilin ki, Allah dostlarına ne korku vardır ne de keder." (Yûnus 10/62) âyetini okudu (Ebû Dâvûd, İcâre 78; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 343). Bu âyetin arkasından gelen âyetler de "Allah dostları"nın niteliklerini saymaktadır.

127 "Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38). Korku ve keder görmeyecek Allah dostlarının özelliklerini belirten âyetler bu âyetin dipnotunda özet olarak gösterilmiştir.

128 "Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." (Neml 27/53; Fussılet 41/18).

64. Dünya hayatında da, âhirette de onlara müjdeler vardır.[129] Allah'ın verdiği sözlerde aslâ değişme olmaz. Büyük bahtiyarlık işte budur.[130]

65. İnkârcıların sözü seni üzmesin.[131] Çünkü izzet ve şeref tamamıyla Allah'a âittir.[132] Şüphesiz her şeyi duyan her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.

66. Şunu iyi bilin: Göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi Allah'ındır.[133] Allah'tan başkasını ilâh yerine koyanlar esasen onlara da tapmıyorlar. Onlar sadece zanlarına göre hareket ediyor ve yalnız tahmin yürütüyorlar.[134]

67. Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur.[135] Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır.[136]

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي
الْاٰخِرَةِۜ لَا تَبْدٖيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُۜ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۢ
اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمٖيعاًۜ هُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ
﴿٦٥﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ
فِي الْاَرْضِۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ
وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذٖي جَعَلَ
لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فٖيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراًۜ
اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

---

129 Mü'minlere şöyle müjdeler verilecektir:

"'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır.'" (Fussılet 41/30-32).

"O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır. Onlara: "Bugün sizin müjdeniz, içlerinde ırmaklar akan cennetlerdir; ebediyen orada kalacaksınız. İşte bu çok büyük bir bahtiyarlıktır" denir." (Hadîd 57/12).

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

Resûl-i Ekrem Efendimizden bu âyeti açıklaması istendiğinde, müjdenin "mü'minin gördüğü veya ona gösterilen ve aynen çıkan rüyalar olduğunu" söy-

lemiştir (Tirmizî, Rü'yâ 3; İbni Mâce, Ta'bîr 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 315).

Resûl-i Ekrem'e, "Güzel bir iş yapan kimseyi insanların övüp takdirle karşılamasını nasıl buluyorsunuz?" diye sormuşlar, o da "Bu, mü'minin dünyadaki müjdesidir" buyurmuştur (Müslim, Birr 166). Çünkü bir iyilik yapanı insanların sevip takdir etmesi, Allah Teâlâ'nın da onu sevdiğini ve insanlara sevdirdiğini gösterir.

130 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir. Mâide sûresi (5), 119. âyetin dipnotuna bakınız.

131 "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En'âm 6/33). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetlere işâret edilmektedir.

"O halde onların sözü seni tasalandırmasın." (Yâsîn 36/76).

132 "Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmektedirler. Yoksa onlar, kâfirlerin yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir." (Nisâ 4/139). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

133 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

134 "Onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler" ifadesi En'âm 6/116'de de geçmiş ve konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

135 "Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı kılan O'dur." (Furkân 25/47).

"Onlar görmediler mi ki, dinlensinler diye geceyi karanlık, çalışıp kazansınlar diye de gündüzü aydınlık yarattığımızı?" (Neml 27/86).

"De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah gündüzü kıyamete kadar üzerinizde sürekli kılacak olsa, istirahat edeceğiniz bir geceyi size Allah'tan başka getirecek bir ilâh kimdir? Bu gerçeği görmeyecek misiniz? Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/72-73).

"Gece uyumanız, gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir." (Rûm 30/23).

"Dinlenmeniz için geceyi, işlerinizi göresiniz diye de gündüzü sizin için var eden Allah'tır." (Mü'min 40/61).

"Uykunuzu bir dinlenme yaptık. Geceyi örtü yaptık. Gündüzü geçim vakti yaptık." (Nebe' 78/9-11).

136 Dinleyip anlayan bir toplum için ibret alacak başka şeyler de vardır:

"Allah gökten yağmur indirip daha önce ölü olan yeryüzünü onunla canlandırdı. Elbette bunda dinleyip anlayan bir toplum için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/65).

"Gece uyumanız, gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir. Kulak veren bir topluluk için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/23).

68. Onlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Zâten göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Allah'ın oğlu olduğuna dair elinizde bir deliliniz de aslâ yoktur. Hal böyleyken Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?"[137]

69. Şöyle de: "Allah adına yalan uyduranlar iflâh olmazlar."[138]

70. Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak,[139] sonra dönüp Bize geleceklerdir.[140] Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız.

71. Onlara Nûh'un kıssasını anlat.[141] Hani o kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetlerini size hatırlatmam gücünüze gidiyorsa, şunu iyi bilin ki, ben yalnız Allah'a tevekkül ettim.[142] İlâh diye taptığınız bütün varlıklarla toplanıp bana ne yapacağınıza karar verin; ama vereceğiniz karar daha sonra sizi üzmesin. Ardından da bana hiç göz açtırmadan kararınızı uygulayın.[143]

72. "Eğer yüz çevirirseniz,[144] ben zâten sizden bir ücret istemiş değilim. Benim ücretimi sadece Allah verir.[145] Bana Müslümanlardan olmam emredildi."[146]

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ
لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اِنْ
عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ
فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ
الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾
وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ
اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ
وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً
ثُمَّ اقْضُوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى
اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾

137 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Kâfirlerin "Allah oğul edindi"

iddiasıyla ve O'nun hiçbir şeye muhtaç olmadığı, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin O'nun olduğu gerçeğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

138 "Fakat kâfirler Allah adına yalan uyduruyorlar. Zâten onların çoğu aklını kullanmayan kimselerdir." (Mâide 5/103). Allah adına yalan uydurulması ve Allah adına yalan uyduranların iflâh olmayacağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

139 "Geçici bir süre dünya hayatından faydalanırsınız; ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (Yûnus 10/23).

"Haydi dünyanın safâsını biraz daha sürün bakalım, nasıl olsa varacağınız yer ateştir." (İbrâhim 14/30).

"Ey kavmim, bu dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir. Âhiret ise, ebedî kalınacak yerdir." (Mü'min 40/39).

"Allah'a iftira edenlerin bu dünyadaki hayatı, çok kısa süreli bir faydalanmadır; ardından kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir." (Nahl 16/117).

140 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin sonunda Allah'a döneceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

141 Hz. Nûh'un ibretli kıssası A`râf sûresinde kısaca (7/59-64), Hûd sûresinde genişçe anlatılmıştır (11/25-48). Olay en geniş şekliyle Nûh sûresinde verilmiştir.

142 "Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Allah'a tevekkül etmek O'na güvenip dayanmak demek olup konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

143 "İlâh diye taptığınız bütün varlıkları çağırın; sonra da elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın." (A`râf 7/195). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

144 "Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Kâfirleri "Eğer yüz çevirirseniz" diye uyaran âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

145 Peygamberlerin ücretlerini sadece "Âlemlerin Rabbinden bekledikleri" çeşitli âyetlerde tekrarlanmaktadır (Hûd 11/29, 51; Şuarâ 26/109, 127, 145, 164, 180).

146 "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En`âm 6/14). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

73. Yine de Nûh'u yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtarıp onları yok ettiklerimizin yerine geçirdik; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk.[147] Uyarılıp da yola gelmeyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın![148]

74. Nûh'tan sonra Biz, yine bir çok peygamberi kendi kavimlerine gönderdik;[149] Peygamberleri onlara apaçık deliller getirdiler. Fakat onlar da daha önce yalanladıkları şeylere bir türlü inanmadılar. Hadlerini aşanların kalplerini işte Biz, böyle mühürleriz.[150]

75. O peygamberlerden sonra Mûsâ ile Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik;[151] ama hepsi de büyüklük tasladılar. Zâten onlar kâfir bir toplumdu.[152]

76. Kendilerine tarafımızdan hakikat gelince, "Bu kesinlikle bir büyü" dediler.[153]

77. Mûsâ onlara şöyle dedi: "Size gerçeğin bilgisi gelince hep böyle mi söylüyorsunuz? Şimdi bu bir büyü mü? Oysa, büyücüler aslâ iflâh olmazlar."

78. Onlar da şöyle dediler. "Sen bizi atalarımızın gittiğini gördüğümüz yoldan çevirmek[154] ve kardeşinle bu toprakların yönetimini ele geçirmek için mi geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz."

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ
وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ
فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ
قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ
مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا
فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾
فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ
هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ
لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ
السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا
وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ
فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

147 "Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk." (A'râf 7/64).

148 "Uyarılıp da yola gelmeyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın" ifadesi Şuarâ sûresi (26), 173. âyette de geçmektedir. Uyarılıp da yola gelmeyenlerin başına gelenler

şu âyetlerde dile getirilmiştir (Neml 27/58; Sâffât 37/73, 177).

149 "Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik." (Nisâ 4/164). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

150 "İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara apaçık deliller getirdi; ama onların daha önce de yalanladıkları şeye inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." (A'râf 7/101). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiş veya onlara işâret edilmiştir. Bu âyetteki "Hadlerini aşanların kalplerini işte böyle mühürleriz" ifadesi, A'râf sûresi (7), 100. âyette "Fakat Biz onların kalplerini mühürlüyoruz da hiçbir şeyi duymuyorlar" şeklinde geçmektedir.

151 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik." (A'râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

152 "Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular." (A'râf 7/133).

"Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârun'u mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler. Zâten onlar, büyüklük taslayan zâlimlerdi." (Mü'minûn 23/45-46).

"Kârun, Firavun ve Hâmân'ı da yok ettik. Halbuki Mûsâ onlara apaçık mûcizeler getirmişti de; onlar ülkede büyüklük taslamışlardı. Ancak azabımızdan kaçıp kurtulamadılar." (Ankebût 29/39).

"İnkâr edenlere gelince, onlara şöyle denir: Size âyetlerimiz okunmamış mıydı? Oysa siz büyüklük tasladınız ve kâfir bir topluluk olup çıktınız." (Câsiye 45/31).

153 İsrâiloğulları daha sonraları Hz. Îsâ'ya da aynı şeyi söylemişlerdi:

"Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman onların elinden seni Ben kurtarmıştım." (Mâide 5/110).

Kâfirler Peygamber Efendimize de aynı şekilde itiraz etmişlerdir:

"Fakat onlara hak geldiğinde "Bu bir büyüdür; biz buna inanmıyoruz" dediler." (Zuhruf 43/30).

154 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Bu âyetin dipnotunda, bütün inkârcıların, atalarından gördükleri hayat tarzının en doğru yol olduğunu ileri sürdüklerine dair âyetler zikredilmiştir.

79. Firavun: "Bütün usta sihirbazları toplayıp bana getirin!" diye emretti.[155]

80. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: "Ne atacaksanız atın!" dedi.[156]

81. Sihirbazlar hünerlerini ortaya koyunca, Mûsâ şöyle dedi: "Bu sizin yaptığınız düpedüz büyüdür. Ama Allah onu elbette boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fitne fesat çıkaranların işini düzeltmez."

82. "Kâfirler hoşlanmasa da, Allah sözleriyle[157] gerçeği ortaya çıkaracaktır."[158]

83. Firavun ile yakın çevresinin işkencesinden korktukları için, Mûsâ'ya, kendi kavminden genç bir nesil dışında iman eden olmadı. Çünkü Firavun o ülkede hem üstün bir güce sahipti hem de azgın biriydi.[159]

84. Mûsâ şöyle dedi: "Ey kavmim! Eğer Allah'a iman ediyorsanız, yalnız O'na tevekkül edin. Gerçekten Müslüman iseniz."[160]

85. Onlar da şöyle dediler: "Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik.[161] Ey Rabbimiz! Bizi zâlim toplumun elinde perişan etme![162]

86. "Ve bizi merhametinle o kâfir kavimden kurtar."[163]

87. Mûsâ ve kardeşine şöyle vahyettik: "Mısır'da kavminiz için evler edinin. Evlerinizi mescid haline getirin. Namazlarınızı dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele."[164]

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾
فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا
مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى
مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ
اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ
﴿٨٢﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ
عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ
يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ
لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ
إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ
كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ
لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ
قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾

155 "Bütün usta sihirbazları toplayıp sana getirsinler!" (A'râf 7/112).

156 Bu âyet Şuarâ sûresi (26), 43. âyette de geçmektedir.

157 Vaatleriyle, vahiyleriyle, emirleriyle, iradesiyle, kaza ve kaderiyle, hükümleriyle, yasalarıyla.

158 "Hani Allah size, iki topluluktan birinin

sizin olacağını vadediyordu. Sizler ise, silahsız topluluğun elinize düşmesini istiyordunuz. Oysa Allah, peygamberine indirilen âyetlerini teyit için hakkı sağlamlaştırıp yüceltmek, kâfirlerin kökünü ise kesmek istiyordu. Allah, müşrikler hoşlanmasa da, hakkı yüceltmek, bâtılı ortadan kaldırmak istiyor." (Enfâl 8/7-8).

"Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır." (Şûrâ 42/24).

159 "Onları Firavun'dan kurtardık. Gerçekten o üstünlük taslayan azgın biri idi." (Duhân 44/31).

160 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili âyetler ve bazı hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

161 Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

162 "Rabbimiz! Bizi kâfirler için fitne yapma." (Mümtehıne 60/5).

163 "Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

"Sonra Biz, müttakileri Cehennem'e düşmekten kurtarır; zâlimleri diz üstü çökmüş halde orada bırakırız." (Meryem 19/72).

"Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." (Neml 27/53).

164 "Mü'minlere müjde ver" ifadesi Bakara 2/223; Tevbe 9/112; Ahzâb 33/47; Saf 61/13'te de geçmektedir.

88. Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Elbette Sen Firavun'a ve yakın çevresine dünyada büyük bir saltanat ve servet verdin. Ey Rabbimiz! Bunu, insanları Senin yolundan saptırsınlar diye mi yaptın?[165] Ey Rabbimiz! Onların mallarını helâk et! Kalplerini katılaştır ki, o acı azabı görmeden iman etmesinler."

89. Allah, Mûsâ ile Hârun'a şöyle buyurdu: "Duanız kabul edildi. Dosdoğru yolunuza devam edin ve eğriyi doğruyu bilmeyenlerin istek ve arzularına kesinlikle uymayın!"[166]

90. İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik.[167] Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü.[168] Firavun boğulmak üzere iken: "İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım" dedi.[169]

91. Yaa! Şimdi mi Müslüman oldun? Oysa sen, daha önce hep Allah'a karşı gelen ve fitne fesat çıkaran biriydin.[170]

92. Senden sonra gelenlere ibret olman için bugün cesedini kurtaracağız.[171] Çünkü insanların pek çoğu âyetlerimizden habersizdir.[172]

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ
وَمَلَأَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ
رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى
اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى
يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ
دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَٓانِّ سَبِيلَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنٓي اِسْرَٓائِيلَ
الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًاۜ
حَتّٰٓى اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّا الَّذٓي اٰمَنَتْ بِهِ بَنُٓوا اِسْرَٓائِيلَ وَاَنَا۬
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ
وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ
بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةًۜ وَاِنَّ
كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

165 Kâfirlerin, Firavun ve adamlarının yaşadığı lüksü ve refahı görüp "Allah bunları sevmese kendilerine bunca nimeti verir mi?" diyerek onların hayat tarzını benimsemeleri ve böylece doğru yoldan daha çok uzaklaşmaları için mi verdin?

"Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma. Bırakacak olursan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar da ancak günahkâr ve nankör evlâtlar yetiştirirler." (Nûh 71/26-27).

166 "Daha önce kendileri azıp sapmış, birçoklarını saptırmış, böylece doğru yoldan uzaklaşmış bir topluluğun istek ve arzularına uymayın." (Mâide 5/77).

"Biz seni uygulayacağın bir şeriatle gönderdik. Öyleyse sen de ona uy; bilmeyenlerin istek ve arzularına uyma." (Câsiye 45/18).

167 "İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik" ifadesi A`râf sûresi (7), 138. âyette de geçmektedir.

168 "Firavun ve adamları güneş doğarken onların peşine düştüler. İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın ashâbı: "Şimdi yakalandık!" dediler. Mûsâ: "Hayır, korkmayın! Çünkü Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir" dedi. Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu. Diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık. Diğerlerini ise suda boğduk." (Şuarâ 26/60-66).

169 Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde Yahudilerin aşûre günü oruç tuttuklarını gördü ve bunun sebebini sordu. Onlar da o gün, Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'yı ve İsrâiloğulları'nı düşmanlarının elinden kurtardığını, Firavun ve kavmini denizde boğduğunu, bunun üzerine Hz. Mûsâ'nın Allah'a şükretmek üzere, o gün oruç tuttuğunu, kendilerinin de bu maksatla aynı günde oruç tuttuklarını söylediler. Resûl-i Ekrem de "Ben Mûsâ'ya sizden daha yakınım" diyerek aşûre günü oruç tuttu. Ashâbına da aynı günde oruç tutmalarını emretti (Buhârî, Savm 69, Müslim, Sıyâm 127-128).

"Biz de hem onu, hem askerlerini yakalayıp denize attık ki, o sırada o kendi kendisini suçluyordu." (Zâriyât 51/40).

170 Firavun, Hz. Mûsâ'ya iman eden sihirbazlara "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz, öyle mi?" (A`râf 7/123) diye çıkışmış, kendi adamlarına da "Ben sizin en yüce rabbinizim" demiş (Nâziât 79/24) bir isyankârdı. Şimdi ise ölümle yüzyüze gelince iman ettiğini söylemişti. Halbuki "Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir." (Nisâ 4/18).

"Azabımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik" dediler. Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı." (Mü'min 40/84-85).

171 Âyette özel olarak Hz. Mûsâ'nın zamanındaki Firavun ile beraber, genel olarak Firavunların mumyalama geleneğine bir işâret bulunmakta ve insanların çoğunun haberdar olmadığı "âyetlerden" söz edilmektedir ki, Kur'an'ın indiği dönemdeki insanlar, bugün British Museum'da teşhir edilen ve 3000 yıllık olduğu tesbit edilen (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, XIII, 120) Firavun mumyasından haberdar değildi.

172 İnsanların pek çoğunun yanlış bir tutum içinde olduğu muhtelif âyetlerde belirtilmektedir:

"Gerçekten de insanların bir çoğu Allah'ın yolundan çıkmış kimselerdir." (Mâide 5/49).

"Yâ Rabbî! Bu putlar, insanların bir çoğunu yoldan çıkardı." (İbrâhim 14/36).

"Fakat insanların birçoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ediyor." (Rûm 30/8).

93. And olsun ki Biz, İsrâiloğulları'nı güzel bir yurda yerleştirdik,[173] onlara iyi ve temiz rızıklar verdik. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler.[174] Elbette Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.[175]

94. Şâyet sana indirdiğimizde bir şüphen varsa, senden önce gelen kitabı okuyanlara sor.[176] Elbette sana Rabbinden gerçek geldi. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma.[177]

95. Ve aslâ Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma; yoksa mahvolup gidenlerden olursun![178]

96. Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler.[179]

97. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler.[180]

98. Azabı gördükten sonra iman eden ve imanlarının faydasını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Ancak Yunus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, Biz de dünya hayatında kendilerini rezil eden azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha dünya nimetlerinden faydalandırdık.[181]

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي اِسْرَآئِلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ
وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى
جَآءَهُمُ الْعِلْمُ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَاِنْ
كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ
الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَآءَكَ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ
عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَآءَتْهُمْ
كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا
كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَا اِيمَانُهَا اِلَّا قَوْمَ
يُونُسَ لَمَّا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾

173 "Vaktiyle hor görülüp ezilen o kavmi ise, bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti." (A'râf 7/137).

"Biz de Firavun ve adamlarını o güzelim bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve muhteşem konaklardan çıkardık. İşte böyle oldu ve o nimetlere İsrâiloğulları'nı mîrasçı kıldık." (Şuarâ 26/57-59).

"Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar, çiftlikler, muhteşem konaklar, safâsını sürdükleri nimetler... İşte böylece onları yurtlarından çıkardık. Bütün bunlara Biz başka bir halkı mîrasçı yaptık." (Duhân 44/25-28).

174 Bunlar ya Tevrat geldikten sonra anlaşmazlığa düşen Hz. Mûsâ dönemindeki İsrâiloğulları'dır veya Resûl-i Ekrem'in Kur'ân-ı Kerîm'i getirmesinden sonra onun peygamberliği hususunda anlaşmazlığa düşen Yahudilerdir. Resûl-i Ekrem bu anlaşmazlıktan söz ederek "Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya, Hıristiyanlar da yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardır. Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaklardır" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Sünne 1, Tirmizî, Îmân 18; İbni Mâce, Fiten 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 102; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 402. nr. 203).

175 "De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda Allah Teâlâ'nın hükmünü vereceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

176 Burada sadece Resûlullah'a değil, tek tek bütün insanlara hitap edilmekte ve onlara eğer Resûl-i Ekrem'in peygamberliğinde bir şüpheniz varsa, onu "kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanıyan" (En'âm 6/20; Bakara 2/146) Yahudi ve Hıristiyanlara sorun, denilmektedir.

177 "Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (Bakara 2/147). Benzeri âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

178 Peygamber'e hitap eden diğer âyetlerde olduğu gibi, burada da muhatap bütün insanlardır.

179 "Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" sözü böylece gerçekleşti." (Yûnus 10/33). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

180 "Firavun boğulmak üzere iken, 'İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım' dedi" (Yûnus 10/90) âyetinde belirtildiği gibi, bu inkârcılar da âhirette başlarına gelecek azabı görmeden inanmazlar. "Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler." (Bakara 2/6).

"İşte böylece Biz inkârı kâfirlerin kalplerine soktuk. Onlar acıklı azabı görmedikçe ona iman etmezler." (Şuarâ 26/200-201).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti." (Kalem 68/48).

Burada şu âyeti de hatırlamalıdır: "Mûsâ'ya şöyle dediler: "Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi getirirsen getir, biz sana inanmayacağız." (A'râf 7/132). Hiçbir mûcizenin kâfirleri imana getirmeyeceği gerçeğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

181 Yunus peygamber, Irak'ta yaşayan yüz bin'den fazla (Sâffât 37/147) Asurlu'ya peygamber gönderilmiş, fakat halkın kendine iman etmediğini görünce onlara kızmış, Allah Teâlâ'nın iznini beklemeden görev yerini terketmişti (Enbiyâ 21/87). Fakat Ninova halkı ilâhî azabın gelmek üzere olduğunu anlayınca hepsi birden iman etmiş, muhtemelen peygamberleri çekip gittiği ve böylece şartlar tam olarak gerçekleşmediği için ilâhî cezadan kurtulmuşlardı. Sâffât 37/139-148'de anlatılan bu olayın sonunda "Onlar iman ettiler; Biz de kendilerini belirli bir vakte kadar nimetlerimizden nasiplendirdik" buyurulmaktadır.

99. Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi birden iman ederdi.[182] Yoksa sen iman etsinler diye insanları zorlayacak mısın?

100. Allah'ın izni olmadan hiç kimse iman edemez.[183] Allah, aklını kullanmayanlara şirki[184] musallat eder.

101. Şöyle de: "Göklerde ve yerde neler var, bir bakın![185] Ama bütün bu delil ve uyarılar, iman etmeyecek bir topluma fayda vermez."

102. Onlar, ancak kendilerinden öncekilerin başlarına gelen felâket günlerinin benzerini mi bekliyorlar? Şöyle de: "Öyleyse olacak olanları bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber beklemekteyim."

103. Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur.[186]

104. Şöyle de: "Ey insanlar! Şâyet benim dinimden şüphe ediyorsanız; bakın, ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi."[187]

105. Bana şunlar da emredildi: "Allah'ın birliğini tanıyarak yüzünü dosdoğru hak dine çevir; sakın müşriklerden olma!"[188]

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ
جَمِيعاًۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا
مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ
قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ
اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْۜ قُلْ فَانْتَظِرُٓوا
اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَۚ حَقًّا عَلَيْنَا
نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ
كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذِينَ
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ
الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَۙ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفاًۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

182 "Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi." (En'âm 6/149). Bu âyetin dipnotunda, insanların kendi iradeleriyle iman etmelerinin istendiğine dair bilgi verilmiştir.

"Eğer Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi." (Ra'd 13/31).

"Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Ama onların

anlaşmazlıkları sürüp gidecektir." (Hûd 11/118).

Bir sonraki âyet de konuyla doğrudan ilgilidir.

"Sen onları inanmaya zorlamakla görevli değilsin." (Kâf 50/45).

183 Bu âyeti, bir önceki âyetle birlikte düşünmelidir.

184 Âyetteki "rics" kelimesini, Hasan-ı Basrî gibi şirk diye anlamanın uygun olacağını şu âyet de göstermektedir:

"O halde pislik demek olan putlardan uzak durun ve yalan sözden kaçının." (Hac 22/30). Şirk, Allah'tan başka birtakım varlıklara ilâhî bir güç atfedilmesidir.

185 "Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin iyice yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi?" (A'râf 7/185). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

186 "Sonra Biz, müttakileri Cehennem'e düşmekten kurtarır; zâlimleri diz üstü çökmüş halde orada bırakırız." (Meryem 19/72).

"Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." (Neml 27/53).

"Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer." (Rûm 30/47).

"İman edenleri, küfür ve şirkten sakınanları da kurtardık." (Fussılet 41/18).

187 "Şöyle de: "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En'âm 6/14). Sadece Allah'a kulluk etme emriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

188 "Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim." (En'âm 6/79). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

106. "Allah'ı bırakıp da, sana fayda ve zarar veremeyen şeylere yalvarıp yakarma![189] Bunu yapacak olursan, kesinlikle zâlimlerden olursun."[190]

107. Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez. Senin için bir hayır dilerse, O'nun nimetini kimse engelleyemez. O lütfunu kullarından dilediğine verir. Günahları çok bağışlayan, çok merhamet eden yalnız O'dur.[191]

108. Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir.[192] Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur.[193] Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim.[194]

109. Sana vahyedilene uy![195] Allah hükmünü verinceye kadar da sabret! Çünkü O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.[196]

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ
وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ
الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ
فَلَا رَٓادَّ لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ
عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَٓا
اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْۚ
فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ
ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ
بِوَك۪يلٍۜ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ
حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿١٠٩﴾

189"Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" (En'âm 6/71). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

190"İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar, işte onlar güven içindedir ve doğru yolu bulan onlardır." (En'âm 6/82). Bu âyetin dipnotunda, Allah'tan başkasına tapmanın en büyük zulüm olduğu konusunda bilgi verilmiştir.

191"Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En'âm 6/17). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

192"Bu kitaptan aslâ şüphe etme. O, elbette Rabbinden gelen bir gerçektir. Fakat insanların çoğu ona iman etmez." (Hûd 11/17).

"De ki: Gerçek Rabbinizden gelmiştir: Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf 18/29).

"Bir de Allah, kendilerine ilim verilenler o Kur'an'ın, sana Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsin; ona iman etsin ve gönülleri de ona karşı saygıyla dolsun diye buna müsaade eder." (Hac 22/54).

"Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtılı izlemeleri, iman edenlerin de Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır." (Muhammed 47/3). "Rabbinizden gelen gerçek" ifadesiyle ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

193"Artık kim doğru yola girerse kendi iyiliği için girer. Kim doğru yoldan saparsa bu kendi zararına olur" âyeti İsrâ 17/15, Neml 27/92, Zümer 39/41'de tekrarlanmaktadır.

"Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse yararı kendisine, kim de gözünü kapayıp görmezse zararı kendisinedir." (En'âm 6/104). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

194"Senin kavmin Kur'an'ın yalan olduğunu söyledi. Halbuki o, gerçeğin ta kendisidir. Onlara: "Ben sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim" de!" (En'âm 6/66). Konuyla ilgili âyetlerin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

195"Onlara yeni bir âyet getirmediğin zaman, "Onu kendin derlesene" derler. Onlara şöyle de: "Ben sadece Rabbimden bana vahyedilene uyarım." (A'râf 7/203). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

196"Eğer bir kısmınız bana gönderilene inanmışken, bir kısmınız inanmıyorsa, Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin. Çünkü O hüküm verenlerin en hayırlısıdır." (A'râf 7/87).

"Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115).

HÛD SÛRESİ (11. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 123 âyettir. Adını 50-60. âyetlerinde anlatılan Hûd peygamberin kıssasından almıştır. Sûrede Nûh, Sâlih, İbrâhim, Lût, Şuayb, Mûsâ ve Hârun peygamberlerin kıssalarına bazı ayrıntılarla yer verilmiş, Allah'a ve âhirete iman, Peygamber'in ve Kur'an'ın doğruluğu gibi konular üzerinde durulmuştur. Peygamberlerin görevlerini hiçbir çıkar gözetmeden yaptıkları, onları yalanlayan kavimlerin ise çeşitli cezalarla yok olup gittikleri dile getirilmiştir. Peygamber Efendimizin saçındaki birkaç telin ağardığını farkeden Hz. Ebû Bekir ona bunun sebebini sorunca, Resûl-i Ekrem "Beni Hûd, Vâkıa, Mürselât, Nebe' ve Şems sûreleri kocalttı" buyurmuş[1] ve bu sûrede insanın sorumluluğunu artıran âyetler bulunduğunu ifade etmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Râ.[2] Bu kitap, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri kesin delillerle güçlendirilmiş ve iyice açıklanmış bir kitaptır.[3]

2. Ve Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye bu kitapta her şey açıklanmıştır. Şüphe yok ki ben de, O'nun size gönderdiği uyaran ve müjdeleyen bir peygamberim.[4]

3. Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin.[5] O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar[6] güzel bir şekilde yaşatsın ve erdemli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin.[7] Eğer yüz çevirirseniz, büyük bir günün[8] azabına uğramanızdan korkarım.

4. Dönüşünüz yalnız Allah'adır.[9] O her şeye kādirdir.

5. Şu hale bakın, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar.[10] Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gönüllerinden geçeni de, açıkça söylediklerini de bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir.[11]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ
حَك۪يمٍ خَب۪يرٍۙ ﴿١﴾ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنَّن۪ي لَكُمْ
مِنْهُ نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌۙ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ
تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً حَسَناً اِلٰٓى اَجَلٍ
مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُۜ وَاِنْ تَوَلَّوْا
فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَب۪يرٍ ﴿٣﴾
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ
﴿٤﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُۜ
اَلَا ح۪ينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ
وَمَا يُعْلِنُونَۚ اِنَّهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

1 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 57; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 639-642, nr. 955.

2 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

3 "Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi iyice açıklar, iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (Yûsuf 12/111).

"Şüphesiz bu Kur'an sana her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah tarafından verilmektedir." (Neml 27/6).

4 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). Peygamberlerin uyarıcı ve müjdeleyici özellikleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş, Peygamber Efendimizin bu özelliğini yakınlarına açıklamasına dair hadis de zikredilmiştir.

Peygamberlerin sadece Allah'a kulluk edilmesini sağlamak için gönderildiğini belirten başka âyetler de vardır:

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik." (Nahl 16/36).

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?" (Zuhruf 43/45).

5 "Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir." (Bakara 2/37). Bu âyetin dipnotunda mü'minleri tövbe etmeye yönelten ve tövbelerin kabul edileceğini belirten âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

6 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). İnsanın belirli bir ömrü olduğunu gösteren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredildi.

7 İyi davranışların karşılığının on mislinden yedi yüz misline kadar verileceğine dair âyet ve hadisler En'âm sûresi (6), 160 ve Yûnus sûresi (10), 26. âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

8 Kıyamet gününün.

9 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin Allah'a döneceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 Burada Mekkeli müşriklerin Peygamber Efendimizi görmeye ve onun sesini bile duymaya tahammül edemedikleri, kendisine rastladıkları zaman, "yine dinden söz edecek" diye hemen geriye döndükleri ve tanınmamak için başlarını örtüp oradan uzaklaşmaya çalıştıkları tasvir edilmektedir. Nûh aleyhisselâm da vaktiyle kavminin kendisine böyle davrandıklarını Allah Teâlâ'ya şöyle şikâyet etmişti:

"Senin kendilerini bağışlaman için onları her çağırışımda kulaklarını tıkadılar, elbiselerine büründüler, inat ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler." (Nûh 71/7).

"Ey Muhammed! De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/29). Kalplerden geçen her şeyi Allah Teâlâ'nın bildiği konusuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

11 "Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/119). Bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

6. Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a âit olmasın.[12] Onların bir süre kalacakları yeri de, sürekli kalacakları yeri de O bilir.[13] Bunların hepsi gerçeği açıklayan apaçık bir kitaptadır.[14]

7. Arş'ı su üzerindeyken,[15] hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için,[16] gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur.[17] Eğer sen onlara: "Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz" desen, şüphesiz o kâfirler derhal: "Bu, yeniden diriltilme düşüncesi düpedüz bir büyüdür" derler.

8. And olsun ki, eğer onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelesek, bu defa da mutlaka: "O'nun azabı göndermesini engelleyen nedir?" derler.[18] Şunu iyi bilin! Başlarına azap geldiği gün, artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek onları çepeçevre kuşatacaktır.[19]

وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ
رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَاۜ كُلٌّ فٖي
كِتَابٍ مُبٖينٍ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ فٖي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى
الْمَٓاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَلَئِنْ
قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ
الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ
اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ
مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَأْتٖيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا
عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨﴾

---

12 "Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz." (Tâhâ 20/132). Konuyla ilgili âyetler ve bir hadis için buraya bakınız.

13 "Ve sizin için bir süre kalacağınız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır." (En'âm 6/98). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

14 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Bu âyetin dipnotunda "apaçık bir kitap" ifadesi hakkında bilgi verilmiştir.

15 "Kâfirler göklerin ve yerin birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı görmediler mi? Hâlâ mı inanmayacaklar?" (Enbiyâ 21/30) âyeti, önce suyun yaratıldığını ortaya koymaktadır.

"Arş'ı su üzerinde iken" deyimi (1) zaman, (2) su, (3) arş kavramları açısından incelendiğinde, bundan farklı yorumlar çıkarılabilmektedir. Eğer âyette kastedilen zaman kâinatın yaratılışından önce ise—ki zaman da kâinatla beraber var olduğu için, öyle bir "zamanı" ezel kavramı içinde düşünmek daha doğru olur—o takdirde "su" sözcüğünün burada bir istiareden ibâret olduğunu ve Arş gibi, onun da gerçek niteliğini bilemeyeceğimizi kabul etmemiz gerekir. Kâinatın ilk yaratılış aşamalarında ise, bizim dünyamızın "su" kavramına oldukça yaklaşmış oluruz. Çünkü, bugün bilim dünyasının ortak kanısı haline gelmiş ve oldukça ciddi kanıtlarla desteklenen teoriler, kâinatın sıfır hacim ve sonsuz yoğunlukta, trilyonlarca derece sıcaklıkta bir kozmik çorbadan yaratılmış olduğu ve daha sonra da adım adım atom parçacıklarının inşa edildiği yönündedir. Buna göre, kâinatın ilk dönemlerinde, madde bütünüyle hidrojen çekirdeklerinden ibâretti ki, halen de kâinattaki maddenin dörtte üçünün hidrojenden ibâret olduğu hesaplanmaktadır. Hidrojen ise suyun hammaddesidir, sözcüğün kökü "su"dan gelmekte ve hidrojen adı da "suyu doğuran" anlamını taşımaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, kâinatın, uzun çağlar boyunca ağırlıklı olarak hidrojen üzerinde tecelli eden ilâhî irade ile şekillendiğini ve suyun hammaddesi ile göklerin ve yerin yaratılarak bugünkü halini aldığını söyleyebiliriz. Eğer âyetteki ibare "yerin yaratıldığı" zamana işâret ediyorsa, bu defa, bizim bildiğimiz suya iyice yaklaşmış oluruz. Her üç halde de, suyun yaratılış için taşıdığı önem aşikârdır. "Arş" sözcüğüne gelince: Allah'ın kudret ve egemenliğini ifade etmesi itibarıyla bu sözcüğün su ile olan ilişkisi de açıktır; çünkü Allah'ın ilim, irade, kudret ve rahmetinin eserleri, bütün ihtişamıyla, hayat üzerinde kendilerini göstermektedir ve hayat da suya bağlıdır ki, Enbiyâ 21/30'da buna işâret edilmiştir. "Arş" ve "altı gün" kavramları ile ilgili olarak A'râf 7/54'te de bazı açıklamalar verilmiştir.

16 Göklerin, yerin ve her şeyin boş yere değil, insanları denemek için yaratıldığı muhtelif âyetlerde belirtilmektedir:

"Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay haline o kâfirlerin!" (Sâd 38/27).

"Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?" (Mü'minûn 23/115).

"Ben cinleri ve insanları yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât 51/56).

"Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan O'dur." (Mülk 67/2).

17 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır" (A'râf 7/54) âyetinin dipnotunda "altı gün" hakkında bilgi verilmiştir.

18 "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir." (En'âm 6/57).

"Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En'âm 6/58). İlâhî azaba inanmayanların onu bir an önce görmek istemeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). İnkârcıların alay ettikleri gerçeğin onları iyice sarıp mahvedeceğini belirten âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

9. Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur.[20]

10. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, "Başımdaki dertler silinip gitti" der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir.[21]

11. Ancak sıkıntılara sabreden ve sâlih ameller yapanlar böyle davranmazlar. Onları bağışlanma ve pek büyük bir mükâfât beklemektedir.[22]

وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ
نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ
أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ
ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾
إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

---

20 "İnsan bir sıkıntıya uğrayınca yatarken, otururken, ayaktayken Bize dua eder. Sıkıntısını giderdiğimiz de ise, sanki uğradığı bu sıkıntı yüzünden Bize yalvaran kendisi değilmiş gibi inkârcılığa devam eder. İnkâr ve isyanda ölçüyü aşanlara yaptıkları güzel gösterilmiştir." (Yûnus 10/12).

"Biz, insana ne zaman nimet versek Allah'tan uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse ümitsizliğe düşer." (İsrâ 17/83).

"İnsanlar sıkıntıya uğrayınca Rablerine yönelerek O'na yakarırlar. Sonra Rableri onlara kendi tarafından bir rahmet tattırdığında, bir de bakarsın, onlardan bir topluluk, Rablerine ortak koşmaya başlamıştır." (Rûm 30/33).

"İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda buna seviniverirler. Kendi işledikleri şeyler yüzünden başlarına bir kötülük gelince de ümitsizliğe düşerler." (Rûm 30/36).

"İnsan sıkıntıya düştüğünde, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Rabbi ona Kendi katından bir nimet verdiğinde, önceki yalvarıp yakarışını unutur da, halkı O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar." (Zümer 39/8).

"İnsan bir sıkıntıya düştüğünde Bize yalvarıp yakarır. Ona tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda ise "Bunu bilgim sayesinde elde ettim" deyiverir. Oysa o bir sınamadır; fakat çokları bunu bilmez." (Zümer 39/49).

"İnsan iyilik istemekten usanmaz. Kendisine bir kötülük dokunduğunda ise hemen ümitsizliğe düşer, karamsarlaşır. Başına gelen kötülükten sonra ona rah-

metimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır. Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız. Biz ne zaman insana nimet versek haktan uzaklaşıp yan çizer. Başına bir kötülük gelince de sürekli yalvarıp yakarır." (Fussılet 41/49-51).

"Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

"Fakat ne zaman rızkını kısarak onu sınayacak olsa, bu defa da "Rabbim beni aşağıladı" der." (Fecr 89/16).

Resûl-i Ekrem Efendimiz dert ve sıkıntıların iyi tarafını şöyle göstermiştir: "Müslümanın çektiği yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar her şeyi, Allah onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar." (Buhârî, Merdâ 1; Müslim, Birr 46-52).

21 "Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar." (Yûnus 10/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma, çünkü Allah şımaranları sevmez" (Kasas 28/76).

Sevinci de, sıkıntıyı da Allah'tan bilmek gerektiğini Resûl-i Ekrem şöyle belirtmiştir: "Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hali kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64).

Şu halde insan, bir üzüntüyle karşılaşınca yaşadığı güzel günleri hatırlamalı ve Allah'ın o imkânları kendisine yine verebileceğini düşünmelidir. Bir nimete kavuşunca da, sıkıntılı günlerini unutmamalı, bütün bunların Allah'tan olduğunu bilmelidir.

22 "Allah, iman edip sâlih ameller yapanlara günahlarını bağışlayacağını ve onlara büyük mükâfât vereceğini vadetmiştir." (Mâide 5/9).

"İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25). Bu âyetin dipnotunda sözü edilen ödüllerle ilgili âyetler zikredilmiştir.

12. İnanmayanların "Ona gökten bir hazine indirilmeli veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi?" demeleri yüzünden[23] içini bir sıkıntı kaplar, bu sebeple de sana vahyolunan şeylerin bir kısmını onlara duyurmayacak hale gelirsin.[24] Unutma ki sen Allah'ın azabından sakındıran bir peygambersin.[25] Her hususta Kendisine güvenilip dayanılacak olan ise Allah'tır.[26]

13. Yoksa "Kur'an'ı kendisi uydurdu" mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: "Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hatta bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!"[27]

14. Eğer bu teklifinize olumlu cevap veremezlerse, şunu bilin ki, bu Kur'an ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir[28] ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman olacak mısınız?[29]

15. Sadece dünya hayatını, onun saltanat ve servetini isteyenlere, yaptıklarının karşılığını dünyada eksiksiz veririz.[30] Onlar bu hayatta hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.

16. Onlara âhirette sadece ateş vardır. Dünyada yaptıkları tamamen boşa gidecektir.[31] Zâten yaptıklarının da hiçbir değeri yoktur.[32]

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ
بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ
جَٓاءَ مَعَهُ مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذٖيرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌۜ ﴿١٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ
فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ
﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجٖيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا
اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ
اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرٖيدُ الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا وَزٖينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فٖيهَا
وَهُمْ فٖيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ
لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُۘ وَحَبِطَ مَا
صَنَعُوا فٖيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

23 "Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi." (En'âm 6/8). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiş ve gerekli açıklama yapılmıştır. İnkârcıların Kur'ân-ı Kerîm'e inanmak için ileri sürdükleri bu türden bazı istekleri için ayrıca bk. İsrâ 17/90-93.

24 "Onların söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını elbette biliyoruz." (Hicr 15/97).

25 Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'in müşriklere şöyle söylemesini emretmiştir:

"Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımda" veya "Ben gaybı bilirim" demiyorum. "Ben bir meleğim" de demiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyarım." (En'âm 6/50).

"Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108).

"Sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin." (En'âm 6/107).

26 "Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Kendisine güvenilip dayanılan (vekil) oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

27 "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın." (Bakara 2/23). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 "Eğer sana olumlu cevap vermezlerse, bil ki onlar sadece hevâ-heveslerine uyuyorlar. Allah tarafından gelen bir hidâyet rehberi olmadan sırf kendi hevâ-hevesine uyandan daha sapık kim olabilir ki? Elbette Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Kasas 28/50).

29 "Artık müslüman olacak mısınız?" ifadesi Enbiyâ sûresi (21), 108. âyette de geçmektedir.

Kur'an'ın indiği ortam, yüzyıllardır edebiyatla yoğurulmuş bir haldeydi; bu bakımdan, insanlar sözün değerini çok iyi anlayabiliyorlardı. Kur'an indiğinde, inanmayanlar bile onun karşısındaki hayranlıklarını gizleyemediler. İnsanların ona yönelmesini önlemek için ise "Bu bir büyüdür, kâhin sözüdür, şair sözüdür" gibi yakıştırmalar ortaya attılar. Kur'an ise onlara karşı açık bir şekilde meydan okuyordu: "Sözünüzde doğru iseniz, hepiniz toplanın da Kur'an'ın benzerini getirin."

Bu çağrıya muhatap olanlar sıradan insanlar değil, sözün ustalarıydı. Cevap vermemekle ve "Ebû Tâlib'in yetimi" diye küçümsedikleri Peygamberimizin elinde ortaya çıkan kitabın bir benzerini getirememekle küçük duruma düşmüşlerdi. Kur'an, onların âcizliklerine karşılık, her seferinde çıtayı biraz daha düşürerek onlara tekrar tekrar çağrılarda bulundu: "Hepsini değilse, on sûresinin benzerini getirin. Bu on sûre, Kur'an'ın içerdiği hakikatlere benzer şeylerden söz etmesin de tümüyle uydurmalardan ibâret olsun, yeter ki siz getirin. On sûre getiremiyorsanız, bari bir sûrenin benzerini getirin..." Kur'an, inişinden asırlar sonra, onu inkâr edenlere hâlâ bu çağrısıyla meydan okumaya devam ediyor. Bakara 2/23-24 ve Yûnus 10/38'e de bakınız.

30 "Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen veririz; sonra da Cehennem'i ona mekân yaparız. O da kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e girer." (İsrâ 17/18). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

31 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217). Yaptıkları dünyada da, âhirette de boşa gidecek olanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

32 "Onların din diye içine daldıkları şeyin bir değeri, ibâdet diye yaptıklarının da bir temeli yoktur." (A'râf 7/139).

17. Şu halde sadece dünya hayatına önem veren biriyle, Rabbinden gelen açık bir delile dayanan[33] kimse hiç bir tutulabilir mi? Bunu da Kur'an'ın şâhitliği ve ondan önce bir yol gösterici ve rahmet olarak gelen Mûsâ'nın kitabı belgeleyip doğruluyor.[34] İşte bu gerçeği kavrayanlar Kur'an'a iman ederler. Dine karşı birleşen inkârcıların varacağı yer ise ateştir.[35] Bu kitaptan aslâ şüphe etme.[36] O, elbette Rabbinden gelen bir gerçektir. Fakat insanların çoğu ona iman etmez.[37]

18. Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?[38] Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak, şâhitler de[39] "Rablerine iftira edenler işte bunlardır" diyecekler.[40] Şunu iyi bilin ki: Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır.[41]

19. O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır; bunlar âhiret hayatını da inkâr edenlerdir.[42]

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه۪ وَيَتْلُوهُ
شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِه۪ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا
وَرَحْمَةًۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِه۪
مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُۚ فَلَا تَكُ ف۪ي
مِرْيَةٍ مِنْهُۗ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى
رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا
عَلٰى رَبِّهِمْۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٨﴾
اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًاۜ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

33 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabb'imden gelen açık bir delile dayanmaktayım." (En`âm 6/57).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

34 "Oysa Kur'an'dan önce de, bir rehber ve bir rahmet olarak, Mûsâ'nın kitabı vardı." (Ahkâf 46/12).

35 Resûl-i Ekrem bütün insanlara peygamber olarak gönderildiği için (bk. En`âm 6/19 ve dipnotu) ona inanmayanların cehennemlik olması tabiîdir. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu ümmetten bir Yahudi veya bir Hıristiyan beni duyup da benimle gönderilen şeylere iman etmeden ölürse o mutlaka cehennemliklerden olur (Müslim, Îmân 240). Konuyla ilgili açıklama Bakara sûresi (2), 62. âyetin dipnotunda geçmiştir.

36 "İçinde hiçbir şüphe bulunmayan kitap işte budur." (Bakara 2/2).

37 "Zâten onların çoğu iman etmez." (Bakara 2/100). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetlere işâret edildilmiştir.

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En`âm 6/116). Çoğunluğun yanlış yolda olduğuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim var?" ifadesinin geçtiği diğer yerler En`âm sûresi (6), 21. âyetin dipnotunda, Kur'ân-ı Kerîm'in "en zâlim" diye nitelediği kimseler de Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

39 Âyette sözü edilen şâhitler melekler, peygamberler, mü'minler veya her insanın kendi organlarıdır.

40 Resûl-i Ekrem'in haber verdiğine göre, Allah Teâlâ kıyamet gününde diğer insanlara göstermeden mü'mine günahlarını bir bir hatırlatacak, o da suçlarını itiraf edecek, artık tamamen mahvolduğunu düşündüğü bir sırada Cenâb-ı Mevlâ ona "Günahlarını dünyada başkalarından gizlediğim gibi, bugün de hepsini bağışladım" buyuracak ve ona iyiliklerinin yazılı olduğu defter verilecek; sıra kâfirlere ve münafıklara gelince, bütün insanların huzurunda onlara: "Rab'lerine iftirada bulunanlar işte bunlardır; Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun" denecektir (Buhârî, Mezâlim 2, Tefsîr 11/4; Müslim, Tevbe 52).

41 "Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!" ifadesi A`râf sûresi (7), 44. âyette de geçmektedir. Lânet ile ilgili olarak Bakara sûresi (2), 89. âyetin dipnotuna bakılabilir.

42 Bu âyet A`râf sûresi (7), 45. âyette tekrarlanmakta ve Allah'ın yolundan alıkoyanların kimler olduğu dipnotunda belirtilmektedir.

20. Allah onları yeryüzünde cezalandırmak isterse, onlar yakalarını Allah'tan kurtaramazlar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak dostları da olmayacaktır.[43] Azapları katlanarak artacaktır.[44] Çünkü onlar gerçeği duymaya da, görmeye de katlanamazlardı.[45]

21. İşte kendilerine yazık edenler bunlardır; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları bırakıp gitti.[46]

22. Kesinlikle âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır.[47]

23. İman edip sâlih ameller işleyen ve derin bir tevâzu ile Rablerine boyun eğenlere gelince, işte onlar cennetliktir; hep orada kalacaklardır.

24. Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi?[48] Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?

اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزٖينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا
كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَۢ يُضَاعَفُ
لَهُمُ الْعَذَابُۜ مَا كَانُوا يَسْتَطٖيعُونَ السَّمْعَ وَمَا
كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾
لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ
﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْۙ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ
هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرٖيقَيْنِ
كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصٖيرِ وَالسَّمٖيعِۜ
هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

---

43 "Kâfirlerin dünyada Allah'ın elinden kurtulacaklarını sanma!" (Nûr 24/57).

"Siz, ne yerde ne de gökte Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Zâten sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz var, ne de bir yardımcınız!" (Ankebût 29/22).

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinmemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Siz dünyada Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Allah'tan başka da sizin ne bir dostunuz vardır, ne bir yardımcınız." (Şûrâ 42/31).

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur." (Şûrâ 42/46).

44 "Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar. Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz." (A'râf 7/38). Âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiştir.

45 "Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinde inkâr alâmetlerini okursun. Neredeyse âyetlerimizi kendilerine okuyanların üzerlerine saldıracaklar." (Hac 22/72).

"İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26).

"Senin kendilerini bağışlaman için onları her çağırışımda kulaklarını tıkadılar, elbiselerine büründüler, inat ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler." (Nûh 71/7).

"Keşke dinleseydik" derler. "Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık." (Mülk 67/10).

46 Bu âyet bir kelime farkıyla A'râf sûresi (7), 53. âyette de geçmiştir.

"İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/167). Konuyle ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

47 "Onlar için azabın en kötüsü vardır. Âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır." (Neml 27/5).

48 Bu âyette mü'min, gören ve işitene, kâfir de kör ve sağıra benzetilmiştir; onların birbirine denk olmayacağı çeşitli âyetlerde belirtilmiştir:

"Onlara şunu da söyle: "Görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?" (En'âm 6/50).

"Onlara: "Hiç, görmeyenle gören bir olur mu? Veya karanlıklarla aydınlık hiç eşit olur mu?" diye de sor." (Ra'd 13/16).

"Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar." (Ra'd 13/19).

"Şunu iyi bil ki sen, ölülere kesinlikle bir şey duyuramazsın! Arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrını işittiremezsin." (Neml 27/80).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne karanlıklar ile nur, ne de gölge ile sıcak. Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir." (Fâtır 35/19-22).

"Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl ve iz'an sahipleri düşünüp ders çıkarırlar." (Zümer 39/9).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne de iman edip sâlih amel yapanlarla günahkârlar. Fakat pek az düşünüyorsunuz." (Mü'min 40/58).

"Cehennemlikler ile cennetlikler bir olamaz. Cennetlikler, işte onlar muradına ermiş olanlardır." (Haşr 59/20).

25. Elbette Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik.[49] Onlara şöyle dedi: "Şüphesiz ben, sizi açıkça uyaran biriyim."[50]

26. "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben, sizin için pek acı bir günün azabından korkuyorum."[51]

27. Kavminin önde gelen kâfirleri şöyle dediler: "Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu[52] ve sana sadece bizim en alt seviyede olanlarımızın düşünüp taşınmadan inandığını görüyoruz.[53] Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuza inanıyoruz."

28. Nûh şöyle dedi: "Ey kavmim! Söyleyin bana. Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam[54] ve O bana lütfedip peygamberlik nimeti bağışlamış da siz onu göremiyorsanız, şimdi siz istemediğiniz halde onu size zorla mı kabul ettireceğiz?"[55]

29. "Ey kavmim! Kaldı ki, ben buna karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum.[56] Benim ücretim yalnız Allah'a âittir. Ben iman edenleri yanımdan kovacak da değilim.[57] Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır.[58] Fakat ben, sizin câhil bir toplum olduğunuzu görüyorum."[59]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اِنّ۪ي لَكُمْ
نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ
الْمَلَأُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا
بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذ۪ينَ
هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي
وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ
اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا
قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا
عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ بِطَارِدِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ اِنَّهُمْ
مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

---

49 "Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik." (A'râf 7/59; Mü'minûn 23/23). Hz. Nûh'un kıssası, Nûh sûresinde, Hûd sûresinde (25-48. âyetlerde), Mü'minûn sûresinde (23-29. âyetlerde) verilmektedir.

50 "Nûh "Ey kavmim!" dedi. "Ben size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım." (Nûh 71/2).

51 "Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey benim kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum." (A'râf 7/59).

Peygamberler kavimlerini bu gibi ifadelerle uyarmışlardır. Meselâ Hûd aleyhisselâmın uyarısı için bk. Şuarâ 26/124-135. Bu sûrede diğer peygamberlerin buna benzer uyarıları bulunmaktadır.

52 "Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetlere işâret edilmiştir.

53 "Onlar da: "Sana hep aşağılık kimseler uyarken, bizim senin peygamberliğine inanmamızı nasıl beklersin?" dediler." (Şuarâ 26/111).

"İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." (Ahkâf 46/11).

Tarih boyunca peygamberlere ilk önce fakir ve kimsesizler inanmıştır. Nitekim Resûl-i Ekrem Bizans kralı Herakliyus'u İslâm'a dâvet etmek üzere bir mektup gönderdiğinde, kral o günlerde Suriye'de bulunan Arap tüccarları huzuruna getirtmiş, içlerinden Peygamber Efendimize soyca yakın olan Ebû Süfyân'ı karşısına alarak ona Resûl-i Ekrem hakkında sorular sormaya başlamış ve bu arada "Ona inananlar toplumun ileri gelenleri mi, yoksa zayıf ve güçsüzleri mi?" diye sormuş, zayıf ve güçsüzlerin inandığını öğrenince de, "Zâten bütün peygamberlerin dâvetini önce zayıf ve güçsüz olanlar kabul etmiştir" demişti (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6; Müslim, Cihâd 74).

54 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz." (En'âm 6/57). Burada diğer peygamberlerin benzeri ifadelerine işâret edilmiştir.

55 "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru ile eğri birbirinden açıkça ayrılmıştır. Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Bakara 2/256).

56 "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En'âm 6/90). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'in ve diğer peygamberlerin kimseden bir karşılık beklemedikleriyle ilgili âyetler verilmiştir.

57 "Sabah akşam sadece Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından. Öyleyse niçin onları kovup da zâlimlerden olasın!" (En'âm 6/52). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

58 Ve kendilerini kovanları dâvâ edeceklerdir.

59 "Hûd dedi ki: "Azabın ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ben ancak size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz câhillik eden bir toplumsunuz." (Ahkâf 46/23). Bazı peygamberlerin kavimlerini câhillikle nitelemesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

30. "Ey kavmim! Eğer onları yanımdan kovarsam beni Allah'ın azabından kim kurtarır? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?"[60]

31. "Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımda, gaybı[61] da biliyorum demem ve bir melek olduğumu da ileri sürmem. Sizin hor gördüğünüz kimselere Allah'ın hiçbir hayır vermeyeceğini de söyleyemem. Onların kalplerinde olanı Allah daha iyi bilir. Şâyet bunların aksini yaparsam, elbette o zaman ben de zâlimlerden biri olurum."[62]

32. İnkârcılar şöyle dediler: "Ey Nûh! Bizimle tartıştın. Hem de bu tartışmayı çok fazla uzattın. Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım."[63]

33. Nûh da onlara şöyle dedi: "Onu size, dilerse, ancak Allah getirebilir. Siz de aslâ O'nun elinden kaçıp kurtulamazsınız."[64]

34. "Allah sizi inkârınız yüzünden azgınlık içinde bırakmayı dilemişse, size öğüt vermek istesem bile tesir etmez. O, sizin Rabbinizdir; Siz yalnız O'na döneceksiniz."[65]

35. Yoksa "Kur'an'ı kendisi uydurdu" mu diyorlar? Şöyle de: "Eğer onu ben uydurmuşsam, günahı banadır. Fakat benim sizin günahlarınızla hiçbir ilgim yoktur.[66]

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ
اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ
عِنْدِي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا
اَقُولُ اِنِّي مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِٓي
اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ
بِمَا فِٓي اَنْفُسِهِمْۚ اِنِّٓي اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾
قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا
اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِٓي اِنْ
اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ
اَنْ يُغْوِيَكُمْۜ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾
اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ
اِجْرَامِي وَاَنَا۬ بَرِٓيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

60 Allah Teâlâ insanı bu ve benzeri ifadelerle düşünüp ders almaya dâvet etmektedir. En'âm sûresi (6), 152. âyetin dipnotuna bakınız.

61 Duyular ötesi gerçekleri.

62 "Onlara şöyle de: Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımda" veya "Ben gaybı bilirim" demiyorum. "Ben bir meleğim" de demiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Onlara şunu da söyle: "Görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?" (En'âm 6/50). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

63 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Kâfirlerin peygamberlerden azap istemeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

64 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En'âm 6/134). "Siz O'nun elinden kurtulamazsınız" ifadesinin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

65 Yalnız Allah'a dönüleceğini belirten diğer âyetler Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

66 Mekkeli müşriklerle Resûl-i Ekrem arasındaki en önemli anlaşmazlık Kur'ân-ı Kerîm'in kimin sözü olduğu konusuydu. Bu âyette Nûh kavminin peygamberlerine olan itirazları anlatılırken, bir ara cümlesiyle, Resûl-i Ekrem'e de aynı itirazların yapıldığı belirtilmektedir. Müşriklerin bu yöndeki iddiaları ve onlara verilen cevaplar Bakara 2/23 ve dipnotundadır.

36. Nûh'a şöyle vahyedildi: "Kavminden şimdiye kadar iman edenlerden başka kimse iman etmeyecek.[67] Artık onların yaptıklarına üzülme."

37. "Gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap! Zâlimler hakkında artık Bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır!"[68]

38. Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu.[69]

39. "Dünyada rezil ve perişan eden bir azabın kimin başına geleceğini, âhirette devamlı bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz."[70]

40. Emrimiz gelip de sular coşup kaynamaya başlayınca[71] Nûh'a şöyle dedik: "Her canlıdan erkekli, dişili birer çifti[72] ve daha önce suda boğulmasına karar verilenler dışında kalan âileni[73] ve iman edenleri gemiye al." Zâten onunla beraber iman eden pek az insan vardı.

41. Nûh şöyle dedi: "Gemiye binin. Gemi akıp giderken de, dururken de Allah'ın adını anın.[74] Elbette benim Rabbim çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir."

وَاُو۫حِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا
مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾
وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا
تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾
وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ
مِنْ قَوْمِه۪ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا
مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ
وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا
جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ ف۪يهَا
مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ
عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا
قَل۪يلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا ف۪يهَا بِسْمِ اللّٰهِ
مَجْر۪يهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبّ۪ي لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٤١﴾

---

67 "Zâten onunla beraber iman eden pek az insan vardı." (Hûd 11/40).

68 "Nûh'u tahtadan yapılmış, çivilerle tutturulmuş gemiye bindirdik." (Kamer 54/13).

"Bunun üzerine Biz de ona "Sen Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap; azap emrimiz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her türlü canlıdan birer çift ile bir de haklarında azap hükmü verilmiş olanların dışında âileni gemiye al. Zâlimler hakkında da Bana bir şey söyleme! Çünkü onlar boğulmaya mahkûmdur" diye vahyettik." (Mü'minûn 23/27).

69 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Bu âyetin dipnotlarında peygamberlerle ve mü'minlerle alay edenlerin acıklı sonunu gösteren âyetlere işâret edilmiştir.

70 "De ki: "Ey kavmim, siz elinizden geleni yapın; ben de yapıyorum. Yakında öğreneceksiniz: Hor ve hakir edici bir azap kime gelir, kalıcı bir azap kime inermiş!" (Zümer 39/40).

"Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz. Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır." (En'âm 6/135). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Suların kaynaması" ifadesini, yerden suların fışkırıp gökten yağmurun boşanmasını tasvir eden şu âyetler tefsir etmektedir:

"Biz de sağanak sağanak boşalan yağmurla gök kapılarını açtık. Yerden de sular fışkırttık. Her iki su kütlesi, belirlenen iş için buluştu. Nûh'u tahtadan yapılmış, çivilerle tutturulmuş gemiye bindirdik. Kâfirlerin yalanladığı kulumuza mükâfât olarak, o gemi gözetimimiz altında akıp gidiyordu." (Kamer 54/1114).

"Azap emrimiz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her türlü canlıdan birer çift ile bir de haklarında azap hükmü verilmiş olanların dışında âileni gemiye al. Zâlimler hakkında da Bana bir şey söyleme! Çünkü onlar boğulmaya mahkûmdur" diye vahyettik." (Mü'minûn 23/27).

72 Allah Teâlâ üreyip çoğalmaları için bitkileri çifter çifter yarattığı gibi (Ra'd 13/3), hayvan türünü de aynı kanuna tâbi tutmuştur. Şu nevi âyetler bunu göstermektedir:

"Düşünüp ibret alırsınız diye her şeyden çifter çifter yarattık." (Zâriyât 51/49; ayrıca bk. Ra'd 13/3, Hicr 15/19, Kāf 50/7).

73 Hz. Nûh'a iman etmeyen yakınları, oğlu (Hûd 11/43) ile karısıydı (Tahrîm 66/10).

74 "Sen ve beraberindekiler gemiye bindiğiniz zaman, 'Hamdolsun bizi o zâlimler güruhundan kurtaran Allah'a' de." (Mü'minûn 23/28).

42. Gemi dağlar gibi dalgalar arasında onları alıp götürürken, Nûh, bir kenarda duran oğluna "Yavrum! Bizimle beraber gemiye bin. Kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.

43. Oğlu: "Beni sulardan koruyacak bir dağa sığınacağım" deyince Nûh şunları söyledi: "Bugün, merhamet edip korudukları dışında, Allah'ın azabından kurtulacak kimse yoktur." Derken aralarına dalga giriverdi ve oğlu boğulanlara karıştı.

44. Ve şöyle emredildi: "Ey yer, suyunu yut! Ey gök suyunu tut!" Sular çekildi, iş bitirildi, gemi Cûdî'ye[75] oturdu. Ve "Zâlimler topluluğu yok olsun!" denildi.

45. Nûh Rabbine şöyle yalvardı: "Rabbim! Oğlum benim âilemdendir.[76] Senin vaadin de elbette gerçektir. Ve Sen hüküm verenlerin en âdilisin.[77]

46. Allah şöyle buyurdu: "Ey Nûh! O aslâ senin âilenden değildir.[78] Çünkü onun yaptığı çok kötü bir iştir. Ayrıca, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi sakın Benden isteme! Câhillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum.

47. Nûh da "Rabbim! Aslını bilmediğim şeyi Senden istemekten yine Sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen her şeyi kaybedenlerden olurum" dedi.[79]

وَهِيَ تَجْر۪ي بِهِمْ ف۪ي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ
ابْنَهُ وَكَانَ ف۪ي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا
تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰو۪ٓي اِلٰى جَبَلٍ
يَعْصِمُن۪ي مِنَ الْمَٓاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ
اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ
فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَق۪ينَ ﴿٤٣﴾ وَق۪يلَ يَٓا اَرْضُ
ابْلَع۪ي مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِع۪ي وَغ۪يضَ الْمَٓاءُ
وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَق۪يلَ
بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ
فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْن۪ي مِنْ اَهْل۪ي وَاِنَّ وَعْدَكَ
الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا
نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ
فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ اِنّ۪ٓي اَعِظُكَ
اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓي
اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌ وَاِلَّا
تَغْفِرْ ل۪ي وَتَرْحَمْن۪ٓي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٤٧﴾

---

75 Cûdî dağı Güneydoğu Anadolu bölgesinde Şırnak il merkezi sınırları içindedir.

76 Anlaşılan Nûh peygamber "Âileni ve sana iman edenleri gemiye al!" (Hûd 11/40) emrini alınca, bütün âilesinin kurtulacağını ümit etti ve bu sebeple Cenâb-ı Hakk'a

"Rabbim! Oğlum benim âilemdendir" diyerek O'na âilesini kurtaracağı yolundaki vaadini hatırlatmak istedi. Hz. Nûh, tufandan sonra oğlunun âhiretteki durumunu düşünüp üzülmüş ve onun bağışlanması ümidiyle Cenâb-ı Hakk'a böyle yalvarmış da olabilir.

77 "Allah hüküm verenlerin en âdili değil mi?" (Tîn 95/8).

78 "Bütün müminler kardeştir." âyeti (Hucurât 49/10), din bağının her şeyden önemli olduğunu göstermektedir. "Ey iman edenler! Eğer inkârı imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyiniz. İçinizden kim onları dost edinirse onlar zâlimlerin tâ kendileridir. De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/23-24).

"Ne Peygamber'in, ne de mü'minlerin; yakın akrabaları bile olsa, cehennemlik oldukları açığa çıktıktan sonra, müşriklerin bağışlanmalarını Allah'tan dilemeleri uygun değildir." (Tevbe 9/113).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Mücâdele 58/22).

79 "Onlar şöyle dediler: "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz." (A'râf 7/23).

48. Ona şöyle denildi: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olanlardan gelecek ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in! Onların soylarından gelecek bazı milletleri dünyada bir süre faydalandıracağız, sonra da onlara tarafımızdan acı bir azap dokunacaktır."

49. İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir.[80] Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin.[81] Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir."[82]

50. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber gönderdik. O da şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Siz ise Allah'tan başkasını ilâh sayarak O'na iftira edip duruyorsunuz."[83]

51. "Ey kavmim! Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım sadece beni yaratana âittir.[84] Aklınızı başınıza almayacak mısınız?"[85]

52. "Ey kavmim! Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin[86] de size gökten bol yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın.[87] Günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin."

53. Şöyle dediler: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedin. Senin sözüne bakarak ilâhlarımızı bırakacak değiliz; sana da inanmayız."

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ
عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَۜ وَاُمَمٌ
سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤٨﴾
تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوح۪يهَٓا اِلَيْكَۚ مَا
كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَاۜ
فَاصْبِرْۜ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٩﴾ وَاِلٰى عَادٍ
اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا
لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾
يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ
اِلَّا عَلَى الَّذ۪ي فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا
قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ
السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى
قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِم۪ينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا
هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِك۪ٓي
اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٣﴾

80 Bakara 2/3, En`âm 6/50 ve 59 ile dipnotlarında, gayb adı verilen duyular ötesi gerçekler hakkında bilgi verilmiştir.

81 "Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerdendir. Yoksa Yusuf'un kardeşleri bir araya gelip tuzak kurarken sen onların

yanında değildin." (Yûsuf 12/102). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

82 "Hayırlı son takvâ sahiplerinindir" ifadesi A`râf 7/128 ve Kasas 28/83'te de geçmektedir.

83 "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ Allah'a karşı gelmekten sakınmıyor musunuz?" (A`râf 7/65).

84 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum." (En`âm 6/90). Peygamberlerin görevlerine karşılık bir ücret istemedikleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

85 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesinin geçtiği yerler Bakara sûresi (2), 44. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

86 "Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir." (Bakara 2/37). Bu âyetin dipnotunda mü'minleri tövbe etmeye yönelten ve tövbelerin kabul edileceğini belirten âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

87 "Onlara dedim ki: Rabbinizden sizi bağışlamasını dileyin; çünkü O çok bağışlayandır. Üzerinize bol bol yağmur yağdırsın. Size mal ve evlât nasip etsin, bağlar yeşertsin, ırmaklar akıtsın." (Nûh 71/10-12).

İnsanın Allah'a "Beni bağışla!" diye yalvarmasına "istiğfar" denir. Bu konuda Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse istiğfarı dilinden düşürmezse, Allah Teâlâ ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir kurtuluş yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir." (Ebû Dâvûd, Vitir 26; İbni Mâce, Edeb 57; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 248).

54-55. "Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, ilâhlarımızdan biri seni fena halde çarpmış." Hûd da şöyle dedi: "Sizin Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptıklarınızla bir ilgim bulunmadığına[88] Allah'ı şâhit tutarım, buna siz de şâhit olun. Hepiniz elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın."[89]

56. "Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a[90] tevekkül ettim.[91] Bütün canlıların kaderi Allah'ın elindedir. Elbette Rabbimin yolu dosdoğru yoldur."[92]

57. "Eğer yine de yüz çevirirseniz, bilin ki ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize bir başka kavmi getirmek isterse getirir[93] ve siz O'na kesinlikle zarar veremezsiniz. Elbette benim Rabbim her şeyi görüp gözetendir."[94]

58. Helâk emrimiz gelince[95] Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle[96] kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk.

59. İşte bu Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini bile bile inkâr ederlerdi; Allah'ın peygamberlerine kafa tutar ve her inatçı zorbanın ardına düşerlerdi.

60. Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânete uğradılar. Dikkat edin, Âd kavmi gerçekten de Rablerini inkâr etmişti. Unutmayın, Hûd'un kavmi Âd işte böyle yok olup gitti.

اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ
قَالَ اِنّٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنّي بَرٓيءٌ
مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهٖ فَكِيدُونِي
جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ اِنّي تَوَكَّلْتُ عَلَى
اللّٰهِ رَبّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ
بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبّي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقيمٍ
﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَآ اُرْسِلْتُ
بِهٖٓ اِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ
وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا اِنَّ رَبّي عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
حَفيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا
وَالَّذينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ
مِنْ عَذَابٍ غَليظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا
بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوٓا اَمْرَ
كُلِّ جَبَّارٍ عَنيدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ
الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَٓا اِنَّ عَادًا
كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

88 Allah Teâlâ Peygamber Efendimize şöyle söylemesini emretmişti:

"Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En'âm 6/19).

89 "Onlara şöyle de: "İlâh diye taptığınız bütün varlıkları çağırın; sonra da elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın." (A'râf 7/195). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

90 "Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Meryem 19/36).

91 "Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

92 Allah'ın yaptığı her iş doğrudur, güzeldir. O'nun rızası hakta, doğruluk ve adalettedir.

93 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

94 "Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir." (Fecr 89/14).

95 Hz. Hûd'un gönderildiği Âd kavminin helâk edilişi Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde şöyle anlatılmaktadır:

"Biz de, dünya hayatında hor ve hakir edici azabı onlara tattırmak için, üzerlerine o uğursuz günlerde gürültülü bir fırtına gönderdik. Âhiret azabı ise bundan daha da aşağılayıcıdır; kimseden de yardım görmezler." (Fussılet 41/16).

"Âd kavminde de ibretler vardır. Onların üzerine de Biz köklerini kazıyan bir kasırga göndermiştik. Bir kasırga ki, dokunduğu her şeyi küle çeviriyordu." (Zâriyât 51/41-42).

"Biz de, uğursuzluğu uzun süre devam eden günlerde onların üzerine gürültülü bir fırtına gönderdik. Bir fırtına ki, insanları kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlerinden koparıp atıyordu." (Kamer 54/19-20).

"Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/6-8).

"Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine? Beldeler arasında bir benzeri yaratılmamış, yüksek binalarla dolu İrem'e?" (Fecr 89/6-8).

96 Resûl-i Ekrem, âhirette hiç kimsenin yaptığı iyilik ve ibâdetler sebebiyle kurtulamayacağını söyleyince, "Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi?" diye sordular. O da şöyle buyurdu: "Evet, ben de kurtulamam. Ama Allah merhamet edip beni bağışlarsa kurtulurum." (Buhârî, Rikāk 18, Merdâ 19; Müslim, Sıfatü'l-kıyâme 71-78).

61. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin ondan başka ilâhınız yoktur.[97] O sizi yeryüzünde yarattı, orada yaşamanızı ve orayı yaşanır hale getirmenizi istedi.[98] Öyleyse O'ndan sizi bağışlamasını dileyin ve tövbe ederek O'na dönün.[99] Çünkü benim Rabbim kullarına yakındır[100] ve onların dualarını kabul eder."

62. Şöyle dediler: "Ey Sâlih! Sen, bundan önce aramızda kendisine ümit bağladığımız biriydin. Şimdi ise bizi atalarımızın taptığı şeylerden mi vazgeçirmek istiyorsun? Bizi inanmaya çağırdığın konuda derin bir şüphe içindeyiz."[101]

63. Sâlih de şöyle dedi: "Ey kavmim! Bir de şöyle düşünün! Ya ben, Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve de O bana lütfedip peygamberlik vermişse![102] Bu durumda O'na isyan ettiğim takdirde beni O'nun azabından kim kurtarır? O'na isyan edip size uyarsam, bana daha büyük zarar vermekten başka bir şey yapamazsınız."

64. "Ey kavmim! İşte, size mûcize olarak Allah'ın gönderdiği dişi deve. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa pek yakında başınıza bir azap gelir."[103]

65. Buna rağmen onlar deveyi boğazladılar.[104] Sâlih onlara şöyle dedi: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın! İşte bu, kimsenin yalan diyemeyeceği bir tehdittir."

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ
اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا
فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبّ۪ي قَر۪يبٌ
مُج۪يبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ ف۪ينَا
مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا اَتَنْهٰينَا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ
اٰبَاؤُنَا وَاِنَّنَا لَف۪ي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا اِلَيْهِ
مُر۪يبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ
يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَز۪يدُونَن۪ي
غَيْرَ تَخْس۪يرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ
لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَر۪يبٌ
﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا ف۪ي دَارِكُمْ
ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

---

97 Âyetin buraya kadar olan kısmı A'râf 7/73'te de geçmiştir.

98 "Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz. Öyleyse Allah'ın verdiği nimetleri anın, fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın." (A'râf 7/74).

99 "Sonra Âdem, Rabbinden öğrendiği sözlerle tövbe etti; Rabbi de onun tövbesini kabul etti. Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir." (Bakara 2/37). Mü'minleri tövbe etmeye yönelten ve tövbelerin kabul edileceğini belirten bir çok âyet burada zikredilmiştir.

100 "De ki: Eğer ben sapmışsam, bunun zararı banadır. Doğru yolu bulmuşsam, o da Rabbimin bana vahyettikleri sayesindedir. Şüphesiz ki O her şeyi işitir, her şeye yakındır." (Sebe' 34/50). Allah'ın kuluna yakınlığını ifade eden âyetler burada verilmiştir.

101 "Artık onlarla arzu ettikleri şey arasına bir perde çekilmiştir; tıpkı daha önceki benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar başkalarını da kuşkulandıran bir şüphe içindeydiler." (Sebe' 34/54). Allah'a iman konusunda derin bir şüphe içinde olanlarla ilgili âyetler burada verilmiştir.

102 "Nûh şöyle dedi: "Ey kavmim! Söyleyin bana. Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana lütfedip peygamberlik nimeti bağışlamış da siz onu göremiyorsanız, şimdi siz istemediğiniz halde onu size zorla mı kabul ettireceğiz?" (Hûd 11/28).

Şuayb peygamber de şöyle demişti:

"Ey kavmim! Söyleyin bakalım! Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana Kendi lütfundan güzel bir nasip vermişse, O'na nasıl karşı gelebilirim?" (Hûd 11/88).

103 "Size Rabbinizden apaçık bir belge gelmiştir: İşte Allah'ın şu dişi devesi size gönderilen bir mûcizedir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir fenalık yapmayın, sonra başınıza acı bir azap gelir." (A'râf 7/73). Mûcize deve ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

104 "Ve deveyi boğazladılar." (A'râf 7/77). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

66. Helâk emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle azaptan ve o günün rezilliğinden kurtardık.[105] Elbette senin Rabbin sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.[106]

67. O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.[107]

68. Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı. Şunu iyi bilin, Semûd kavmi Rablerini inkâr etmişti. Ve şunu unutmayın, Semûd kavmi işte böyle yok olup gitti.[108]

69. İbrâhim'e de elçilerimiz[109] müjdeyi getirip "Sana selâm olsun" dediler.[110] İbrâhim "Size de selâm olsun" dedi ve biraz sonra önlerine kızartılmış bir buzağı getirdi.[111]

70. Fakat yemeğe el uzatmadıklarını görünce onların bu halini beğenmedi ve içine bir korku düştü.[112] Onlar da: "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik" dediler.[113]

فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍۜ
اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَز۪يزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ
الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا ف۪ي
دِيَارِهِمْ جَاثِم۪ينَۙ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا ف۪يهَاۜ
اَلَٓا اِنَّ ثَمُودَا۬ كَفَرُوا رَبَّهُمْۜ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ
﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰه۪يمَ بِالْبُشْرٰى
قَالُوا سَلَامًاۜ قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ
بِعِجْلٍ حَن۪يذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَٰٓا اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خ۪يفَةًۜ قَالُوا
لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍۜ ﴿٧٠﴾

---

105 "Helâk emrimiz gelince Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk." (Hûd 11/58). Âd kavminin helâki ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

106 "Elbette senin Rabbin karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir" ifadesi Hac 22/40, 74; Şûrâ 42/19'da da geçmektedir.

107 "Bunun üzerine onları korkunç bir sarsıntı yakalayıverdi ve onlar yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar." (A'râf 7/78, 91).

"Gün doğarken o korkunç ses onları yakalayıverdi." (Hicr 15/73).

"Sabaha doğru o korkunç ses onları yakalayıverdi." (Hicr 15/83).

"Derken o korkunç ses onları yakalayıverdi. Biz de hepsini selin önündeki çer çöp haline getirdik. Zâlimlerin canı Cehennem'e!" (Mü'minûn 23/41).

"Her birini günahıyla yakalayıverdik: Kiminin başına taş yağdırdık. Kimini o korkunç ses yakaladı. Kimini yerin dibine geçirdik; kimini de suda boğduk. Allah onlara kesinlikle zulmetmedi; onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Ankebût 29/40). Âyetin dipnotunda ilgili âyetlerin bir kısmı zikredilmiştir.

"Yalnız korkunç bir ses onlara yetti; hepsi bir anda sönüp gittiler." (Yâsîn 36/29).

"Onların beklediği tek bir sestir ki, birbirleriyle çekişip dururken onları yakalayıverir." (Yâsîn 36/49).

"Tek bir ses duyulur. Onların hepsi huzurumuzda toplanıverir." (Yâsîn 36/53).

"Onlar Rablerinin emrine karşı gelip azınca onları da göz göre göre yıldırım çarpıverdi." (Zâriyât 51/44).

"Onlara tek bir ses gönderdik de ağıla yığılmış çalı çırpıya döndüler." (Kamer 54/31).

Görüldüğü üzere Semûd kavminin yok edilişini anlatan âyetlerde "şiddetli bir sarsıntı" (recfe) ve "korkunç bir ses"ten (sayha) söz edilmekte, bu da şiddetli bir depremi veya yanardağ patlamasını hatıra getirmektedir. Deprem dalgalarından P dalgaları, ses dalgaları cinsinden boyuna dalgalar olduğu gibi, birçok şiddetli depreme sesin de eşlik ettiği bilinmektedir. Yanardağ patlamalarında ise bu daha da bârizdir; yüzlerce, hatta binlerce kilometre uzaktan işitilen yanardağ patlamalarının olduğu bilinmektedir.

108 "Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydi. Asıl ziyan edenler, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu." (A'râf 7/92). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

109 Bu elçiler insan kılığına girmiş meleklerdi.

110 Bu müjde, -az sonra görüleceği gibi- kendisinin ve eşinin ilerlemiş yaşına rağmen bir oğula sahip olacakları haberiydi (Hûd 11/71-73; Hicr 15/52-53; Zâriyât 51/28).

"Onu, sâlihlerden bir peygamber olarak İshak ile müjdeledik." (Sâffât 37/112).

111 "Onun yanına girdiklerinde "Selâm" demişlerdi. O da: "Size de selâm olsun" demiş; ancak içinden "Bunlar hiç tanımadığım kimseler" diye düşünmüştü. Sonra misafirlere sezdirmeden hemen âilesinin yanına vardı, kızartılmış semiz bir buzağıyla döndü. Onu önlerine koydu ve, "Buyurmaz mısınız?" dedi." (Zâriyât 51/25-27).

112 "Sonra içine bir korku düştü. Ama onlar: "Korkma" dediler." (Zâriyât 51/28).

Hz. İbrâhim onların melek olduklarını bilmediğinden yemeğe el sürmediklerine bakarak kötü niyetle geldikleri düşüncesiyle endişelenmişti veya onların melek olduklarını anlamakla beraber, birilerini cezalandırmak üzere geldiklerini düşünerek korkmuştu.

113 "Dediler ki: "Biz günaha batmış inkârcı bir kavme gönderildik. Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız. O taşlar, haddini aşanlar için Rabbinin katında işaretlenmiştir." (Zâriyât 51/32-34).

71. Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik.[114]

72. İbrâhim'in eşi de "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, şu kocam da ihtiyar bir adamken, çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!" dedi.[115]

73. Melekler şöyle dedi: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun, ey hâne halkı. Elbette O çok övülmeye lâyıktır ve şânı pek yücedir.[116]

74. İbrâhim'in korkusu geçip müjdeyi de alınca, Lût kavmi hakkında elçilerimizle tartışmaya başladı.[117]

75. Çünkü İbrâhim yumuşak huylu, duygulu ve kendini tamamen Allah'a vermiş biriydi.[118]

76. Elçiler ona şöyle dediler: "İbrâhim! Sen bu işten vazgeç! Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Onların başına, artık geri çevrilemez bir azap gelecektir."[119]

77. Elçilerimiz Lût'a varınca, kendisini bir sıkıntı bastı, göğsü daraldı ve "Bugün zor bir gün olacak" dedi.[120]

78. Daha önceden de o çirkin işi yapan kavmi, Lût'a koşarak geldi.[121] O da onlara: "Ey kavmim!" dedi. "İşte kadınlar, onlar benim kızlarımdır.[122] Sizin evlenmeniz için en uygun ve en temizi onlardır.[123] Allah'tan korkun ve beni misafirlerime karşı rezil etmeyin![124] İçinizde hiç aklı başında adam yok mu?"

وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا
بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾
قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا
بَعْلِى شَيْخًا اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾
قَالُٓوا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ اِنَّهُ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ
وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ
﴿٧٤﴾ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا
اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ اَمْرُ
رَبِّكَ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾
وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِٓیءَ بِهِمْ وَضَاقَ
بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾
وَجَٓاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتِى
هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى
ضَيْفِى اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

114 Hz. İbrâhim'in eşi, yemek yemeyen misafirlerin kötü bir niyeti bulunmadığını, üstelik onların melek olduğunu ve kendilerini değil Lût kavmini cezalandıracaklarını duyunca rahatladı ve güldü. Melekler de Sâre'ye önce İshak adında bir oğlu,

ardından da Yakub adında bir torunu olacağını müjdelediler.

"İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik. Her birini sâlih insanlar yaptık." (Enbiyâ 21/72).

"Sonra içine bir korku düştü. Ama onlar: "Korkma" dediler ve ona bilge bir oğul müjdesi verdiler." (Zâriyât 51/28).

115 "Bunun üzerine hanımı çığlık atarak yanlarına geldi ve elini yüzüne vurup "Şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış bir kocakarı mı doğuracak?" dedi." (Zâriyât 51/29).

116 Bu âyetin "Elbette O çok övülmeye lâyıktır ve şânı pek yücedir" kısmı, Peygamber Efendimizin ashâbına öğrettiği ve namazlarda, tahiyyâttan sonra okuduğumuz "Allâhümme salli" ve "Allâhümme bârik" dualarında "Elbette sen çok övülmeye lâyıksın ve şânın pek yücedir" şeklinde geçmektedir (Buhârî, Enbiyâ 10; Müslim, Salât 65).

117 "Elçilerimiz İbrâhim'e müjdeyi getirince dediler ki: "Biz bu şehrin halkını yok edeceğiz. Çünkü oranın halkı zulmü âdet haline getirmişlerdir. İbrâhim dedi ki: "O şehirde Lût da vardır!" Onlar da: "Orada kimlerin olduğunu biz çok iyi biliyoruz. Onu ve âilesini mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı azap içinde kalıp helâk olacak!" dediler." (Ankebût 29/31-32).

118 "Şüphesiz İbrâhim çok içli, yumuşak tabiatlı biriydi." (Tevbe 9/114).

119 Bu sûrenin 82-83. âyetlerinde, onların başına nasıl bir azabın geldiği belirtilmektedir.

120 "Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onları koruyamayacağı endişesiyle üzüldü ve göğsü daraldı. Onlar dediler ki: "Korkma, üzülme! Biz şüphesiz seni ve âileni kurtaracağız. Yalnız karın azap içinde kalıp helâk olacak." (Ankebût 29/33).

Lût kavmi eşcinseldi (A'râf 7/80-81). Melekler onların azgınlığını bir kere daha ortaya koymak için her biri oraya güzel yüzlü gençler kılığında gelmişlerdi. Hz. İbrâhim gibi (Hûd 11/70) Hz. Lût da onların melek olduğunu bilmediğinden, kendilerini ahlâksız Sodomluların elinden korumakta zorlanacağını düşünerek kaygılandı ve bu sebeple "Bugün zor bir gün olacak" dedi.

121 "Bu arada şehir halkı sevinerek Lût'a geldi." (Hicr 15/67).

122 "Peygamber'in hanımları mü'minlerin anneleri" sayıldığına göre (Ahzâb 33/6), peygamber de mü'minlerin babası sayılır. Müfessirlerin dediği gibi, bu âyette Lût peygamber, "İşte kadınlar, onlar benim kızlarım" derken, Lût kavmi kadınlarının kendi kızları durumunda olduğunu söylemekte, erkeklerin onlarla evlenmesinin ve kendi eşleriyle yetinmesinin daha temiz bir yaşama biçimi olduğunu onlara hatırlatmaktadır.

123 "Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: "Bunları ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlardır!" (A'râf 7/82; Neml 27/56).

124 "Lût onlara şöyle dedi: "Gerçekten de bunlar benim misafirlerimdir. Beni onların yanında utandırmayın! Allah'tan korkun da beni rezil etmeyin!" (Hicr 15/68-69).

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا ف۪ي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّۚ
وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُر۪يدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ ل۪ي
بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰو۪ٓي اِلٰى رُكْنٍ شَد۪يدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا
يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُٓوا اِلَيْكَ
فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ
مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَۜ اِنَّهُ مُص۪يبُهَا مَٓا
اَصَابَهُمْۜ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُۜ اَلَيْسَ الصُّبْحُ
بِقَر۪يبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا
عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً
مِنْ سِجّ۪يلٍ مَنْضُودٍۙ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَۜ
وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِم۪ينَ بِبَع۪يدٍ ﴿٨٣﴾ وَاِلٰى
مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْباًۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ وَلَا تَنْقُصُوا
الْمِكْيَالَ وَالْم۪يزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ ﴿٨٤﴾

79. Onlar şöyle dediler: "Senin kızlarına meylimiz ve ihtiyacımız olmadığını elbette bilirsin. Sen, aslında bizim ne istediğimizi de çok iyi biliyorsun."

80. Lût da "Keşke sizinle baş edecek gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı" dedi.[125]

81. Elçiler "Ey Lût!" dediler. "Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ el uzatamazlar.[126] Gecenin bir vaktinde âileni alıp yola çık.[127] Hiçbiriniz geri dönüp bakmasın.[128] Ancak, karın hâriç.[129] Kavminin başına gelecek belâ, onun da başına gelecek.[130] Onlar için belirlenen zaman, sabah vaktidir.[131] Zâten sabah da yakın değil mi?"

82. Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık.[132]

83. O taşlar Rabbin tarafından işâretlenmişti.[133] Böyle bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir.

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur.[134] Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Çünkü ben sizin bolluk içinde yaşadığınızı görüyorum.[135] Böyle giderse, hepinizi azabıyla kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum."

125 Hz. İbrâhim'in yeğeni olan Hz. Lût Suriyeli, fakat kendisinin peygamber olarak gönderildiği kavim, Sodomluydu. Bu sebeple onlara: "Keşke size yetecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı" derken, "Size karşı beni savunacak yakınlarım olsaydı" demek istiyordu. Resûl-i Ekrem Efendimiz, esasen onun arkasında Allah Teâlâ gibi çok daha sağlam bir destek bulunduğunu belirterek "Allah Lût'a rahmet etsin. O çok sağlam bir yere dayanmaktaydı. Cenâb-ı Hak Lût'tan sonraki peygamberleri, kavimlerinin soy bakımından en tanınmışları arasından seçmiştir" buyurdu (Tirmizî, Tefsîr 12/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 332).

Eski devirlerden beri, geniş bir akraba çevresi olanlar, halkın gözünde güçlü sayılmıştır. Nitekim Medyen kavmi de Şuayb peygambere "Kabilen olmasaydı seni taşa tutup öldürürdük" demişlerdir (Hûd 11/91).

126 Nitekim şu âyet, onların Hz. Lût'un misafirlerine el uzatamadıklarını gösteriyor:

"Onlar Lût'un misafirlerine kötülük etmeye niyetlendiler; Biz de onların gözlerini kör ettik, "Tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu" dedik." (Kamer 54/37).

127 Hz. Lût'a Sodom halkından, karısı dışında, sadece kendi âilesi inanmıştı:

"Gerçi orada Müslümanlardan yalnız bir ev halkı bulduk." (Zâriyât 51/36).

128 Kimsenin aklı, hem geride bıraktığınız mal, mülk ve dostlarda kalmasın, hem de gerçekten geri dönüp bakmasın demektir.

129 "Karın hariç" sözünü iki şekilde anlamak mümkündür: Ya yola onsuz çıkılacak, yahut hep beraber yola çıktıkları halde, geriye dönüp baktığı için veya geride bıraktıklarıyla alâkasını kesmediği için o da diğerleriyle beraber helâk olacaktır.

130 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A`râf 7/83). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

131 "Biz Lût'a şu kesin hükmü bildirdik: "Sabaha doğru onların kökü tamamen kesilmiş olacaktır." (Hicr 15/66).

132 "Gün doğarken o korkunç ses onları yakalayıverdi. O şehrin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık." (Hicr 15/73-74).

"Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız." (Zâriyât 51/33).

"Biz de onların üstüne taş yağdırdık." (Kamer 54/34).

Ashâb-ı Fîl de böyle cezalandırılmıştı: "Bu kuşlar onlara pişmiş balçıktan taşlar attı." (Fîl 105/4).

"Ateşte pişirilmiş taş" tanımıyla ilk hatıra gelen şey bir yanardağ patlamasıdır. Yerkabuğunun altında, "kaynayan kayalar" şeklinde târif edebileceğimiz erimiş madenler, yanardağ patlamasıyla fırlatıldığında, şiddetli yer sarsıntılarının eşliğinde, çevreye küller ve dumanlarla beraber, irili ufaklı taşlar ile aralarından şimşekler çakan volkanik püskürtüler ve lav parçaları halinde âdetâ gülleler yağar.

133 "O taşlar, haddini aşanlar için Rabbinin katında işâretlenmiştir." (Zâriyât 51/34). Yani her birinin kimin başına ineceği belirlenmiştir.

134 Âyetin buraya kadar olan kısmı A`râf sûresi (7), 85. âyette de aynen geçmektedir; devamı ise şöyledir: "İşte size Rabb'inizden apaçık bir delil geldi. Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın. Mal ve eşyanın değerini düşürerek kimsenin hakkını yemeyin. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Eğer inanmış kimseler iseniz, sizin için hayırlı olan budur." Şuayb peygamberin kıssası A`râf 7/85-93. âyetlerde de anlatılmaktadır.

135 Buna rağmen hâlâ açgözlülük edip de başkasının hakkına göz dikiyorsunuz.

85. “Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı âdil bir şekilde tam yapın.[136] İnsanların malını hiçbir şekilde haksız yere almayın. Fitne fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın.”

86. “Eğer mü’minseniz, Allah’ın helâlinden kazandırdığı kâr sizin için daha hayırlıdır.[137] Bununla beraber ben sizin bekçiniz de değilim.”[138]

87. Onlar da: “Ey Şuayb!” dediler. “Atalarımızın taptıklarını bir yana bırakmamızı veya mallarımızı istediğimiz gibi kullanmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor?[139] Bunu senden beklemezdik. Çünkü sen yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın.

88. O da: “Ey kavmim!” dedi. “Söyleyin bakalım! Eğer ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana Kendi lütfundan güzel bir nasip vermişse, O’na nasıl karşı gelebilirim? Ayrıca size “yapmayın” dediğimi, kendim yaparak çelişkiye düşmek istemem.[140] Tek isteğim, elimden geldiği kadar yanlışlarınızı düzeltmektir. Başarım, Allah’ın yardımına bağlıdır. Ben O’na tevekkül ettim ve yalnız O’na yöneliyorum.[141]

89. “Ey kavmim! Sakın, bana olan düşmanlığınız sizi günaha itip de, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başına gelenler gibi bir felâketi sizin de başınıza getirmesin! Zâten Lût kavmi de sizden pek uzak değildir.”

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْم۪يزَانَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ
وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ
اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ وَمَٓا اَنَا۬
عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ
اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ
اٰبَٓاؤُ۬نَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ ف۪ٓي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُ۬اۜ
اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَل۪يمُ الرَّش۪يدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا
قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي
وَرَزَقَن۪ي مِنْهُ رِزْقاً حَسَناًۜ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ
اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُر۪يدُ
اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُۜ وَمَا تَوْف۪يق۪ٓي
اِلَّا بِاللّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿٨٨﴾
وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاق۪ٓي اَنْ يُص۪يبَكُمْ
مِثْلُ مَٓا اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ
قَوْمَ صَالِحٍۜ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَع۪يدٍ ﴿٨٩﴾

---

136 Âyetin bu kısmı A`râf sûresi (7), 85. âyette de aynen geçmektedir. Ölçüyü ve tartıyı doğru yapma emri Resûl-i Ekrem’e de şöyle verilmiştir: “Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın.” (En`âm 6/152). Bu emre uymayanları nelerin beklediğiyle

ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

137 “Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır.” (Kehf 18/46; ayrıca bk. Meryem 19/76).

138 Resûl-i Ekrem de muhataplarına “Ben sizin bekçiniz değilim” demişti (En`âm 6/104; bu ifadenin açıklaması için bu âyete bakınız).

139 Hz. Şuayb çok namaz kıldığı ve bütün dinlerde olduğu gibi, onun dininde de “namaz” önemli bir ibâdet olduğu için, onların bu ifadeyle: “Bunları sana dinin mi emrediyor?” demek istedikleri anlaşılıyor. “Namaz, Allah’a duyduğu derin saygıdan kalbi ürperenlerden başkasına zor gelir” (Bakara 2/45) âyeti, dini samimiyetle benimsemeyenlerin namazı öteden beri hafife aldıklarını gösteriyor.

140 “Siz insanlara iyilik yapmayı öğütleyip kendinizi unutuyor musunuz?” (Bakara 2/44). Söylediğinin aksini yapmanın kıyamet gününde insanı ne hale düşüreceği bu âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

141 “Ben O’na tevekkül ettim ve yalnız O’na yöneliyorum.” (Şûrâ 42/10).

90. "Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tövbe edip O'na yönelin. Çünkü benim Rabbim çok merhamet eden, çok seven ve sevilendir."[142]

91. Onlar şöyle dediler: "Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz. Ayrıca, aramızda senin güçsüz ve âciz biri olduğunu da düşünüyoruz. Kabilen olmasaydı seni taşa tutup öldürürdük.[143] Zâten gözümüzde bir değerin de yok!"

92. Şuayb de "Ey kavmim!" dedi. "Size göre benim yakınlarım, Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, O'nun buyruklarına kulak asmıyorsunuz? Şunu iyi bilin ki, benim Rabbim sizin bütün yaptıklarınızı kuşatmıştır."

93. "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın! Elbette ben de görevimi yapacağım. Kimin başına rezil ve perişan eden bir azabın geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz.[144] Neler olacağını bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim."[145]

94. Helâk emrimiz gelince Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında yüzüstü yığılıp kaldılar.[146]

95. Sanki daha önce orada hiç yaşamamışlardı. İşte, bakın, Medyen de Semûd gibi yok olup gitti.[147]

96. Elbette Biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle[148] ve apaçık bir yetkiyle gönderdik.[149]

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِۜ اِنَّ
رَبّ۪ي رَح۪يمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا
نَفْقَهُ كَث۪يرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ينَا
ضَع۪يفًاۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَۘ وَمَٓا اَنْتَ
عَلَيْنَا بِعَز۪يزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْط۪ٓي اَعَزُّ
عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِۜ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَٓاءَكُمْ ظِهْرِيًّاۜ
اِنَّ رَبّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ مُح۪يطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۜ سَوْفَ
تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَمَنْ هُوَ
كَاذِبٌۜ وَارْتَقِبُٓوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ رَق۪يبٌ ﴿٩٣﴾
وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا ف۪ي دِيَارِهِمْ
جَاثِم۪ينَۙ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا ف۪يهَاۜ اَلَا
بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٩٦﴾

142 "Çünkü O, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir." (Bakara 2/37). Bu âyetin dipnotunda mü'minleri tövbe etmeye yönelten ve tövbelerin kabul edileceğini belirten âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

"O çok bağışlayıcıdır; kullarını seven ve sevilendir." (Bürûc 85/14).

143 "Lût da "Keşke sizinle baş edecek gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı" dedi." (Hûd 11/80). Güçsüz olma, desteği bulunmama konusunda bilgi için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

"Beni taşa tutmanıza karşı, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (Duhân 44/20). Peygamberlerin taşlanmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

144 "Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz. Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır." (En'âm 6/135). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

145 "Artık neler olacağını bekle; kuşkusuz onlar da bekliyorlar." (Duhân 44/59).

146 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

147 "Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydi. Asıl ziyan edenler, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu." (A'râf 7/92). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

148 Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizeler şu âyetlerde zikredilmektedir:

"Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!" (A'râf 7/107-108).

"Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular." (A'râf 7/133).

"Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik. İşte sor İsrâiloğulları'na. Mûsâ onlara geldiğinde Firavun: "Mûsâ! Ben senin kesinlikle büyülenmiş biri olduğunu görüyorum" demişti." (İsrâ 17/101).

"Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz çıkacaktır. Böylece dokuz mûcize ile Firavun ve kavmine git. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir topluluk haline geldi." (Neml 27/12).

149 "Mûsâ'nın kıssasında da ibretler vardır. Biz onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik." (Zâriyât 51/38).

97. Onu Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik.[150] Ama onlar, Firavun'un emrine tâbi oldular. Oysa Firavun gibilerin işi iflâh olmaz.

98. Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir.

99. Onlar dünyada da âhirette de lânete uğradılar.[151] Onlara verilen ödül, ne kötü!

100. Sana verdiğimiz bu haberler, o ülkelerde olup bitenlerdir. Onlardan kiminin izi kalmış, kimi de yok olup gitmiştir.

101. Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler.[152] Rabbinin azap emri gelince, Allah'ı bırakıp taptıkları ilâhları onlara hiçbir fayda vermedi, sadece zararlarını daha çok arttırdı.

102. Rabbin, halkı zâlim ülkeleri tutup cezalandırdığı zaman işte böyle cezalandırır. O'nun verdiği ceza, pek acı ve pek şiddetlidir.[153]

103. İşte bu kıssalarda, âhiret azabından korkanlar için bir ders vardır. O gün, bütün insanların toplanacağı bir gündür.[154] O gün, herkesin görüp tanık olacağı bir gündür.

104. Biz o günü ancak belli bir zamana kadar erteleriz.

105. O gün geldiğinde, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz.[155] Artık onların kimi bahtiyar, kimi bedbahttır."

إلى فرعون وملائه فاتبعوا أمر فرعون
وما أمر فرعون برشيد ﴿٩٧﴾ يقدم قومه
يوم القيمة فأوردهم النار وبئس الورد
المورود ﴿٩٨﴾ وأتبعوا في هذه لعنة ويوم
القيمة بئس الرفد المرفود ﴿٩٩﴾ ذلك من
أنباء القرى نقصه عليك منها قائم
وحصيد ﴿١٠٠﴾ وما ظلمناهم ولكن ظلموا
أنفسهم فما أغنت عنهم آلهتهم التي
يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر
ربك وما زادوهم غير تتبيب ﴿١٠١﴾ وكذلك
أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن
أخذه أليم شديد ﴿١٠٢﴾ إن في ذلك لآية لمن
خاف عذاب الآخرة ذلك يوم مجموع له
الناس وذلك يوم مشهود ﴿١٠٣﴾ وما نؤخره
إلا لأجل معدود ﴿١٠٤﴾ يوم يأت لا تكلم
نفس إلا بإذنه فمنهم شقي وسعيد ﴿١٠٥﴾

150 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler." (A'râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili diğer

âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Firavun'un arkasından gitmenin kimseyi doğru yola çıkarmadığını şu tür âyetler açıkça göstermektedir:

"Firavun'a git! Çünkü o iyice azdı." (Tâhâ 20/24, 43; Nâziât 79/17).

151 Peygamber sözü dinlemeyen milletler hep böyle lânete uğramışlardır. Hûd peygamberin kavmi Âd da öyle olmuştur:

"Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânete uğradılar. Dikkat edin, Âd kavmi gerçekten de Rablerini inkâr etmişti. Unutmayın, Hûd'un kavmi Âd işte böyle yok olup gitti." (Hûd 11/60).

"Bu dünyada peşlerine bir lânet taktık. Kıyamet gününde daha da çirkinleşecekler." (Kasas 28/42).

152 "Yahudilere de, daha önce sana sözünü ettiğimiz şeyleri haram kıldık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." (Nahl 16/118).

"Kâfirler ise ebediyen Cehennem azabındadırlar. Azapları hafifletilmez; orada ümitsizdirler. Biz onlara zulmetmedik ki! Onlar kendilerine zulmettiler." (Zuhruf 43/74-76).

153 Resûl-i Ekrem Efendimiz "Allah zâlime yaşama fırsatı verir; ama onu yakalayınca bir daha bırakmaz" buyurmuş, sonra da bu âyeti okumuştur (Buhârî, Tefsîr11/5; Müslim, Birr 61).

"Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A'râf 7/183).

154 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47).

155 "Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/35-36).

"O gün Ruh ve melekler saf saf olurlar. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz; konuşan da doğruyu söyler." (Nebe' 78/38).

106. Allah'ın rahmetinden mahrum kalanlar Cehennem'dedir. Orada derin acılar içinde nefes alıp verirler.[156]

107. Gökler ve yer durdukça,[157] Rabbin aksini dilemedikçe,[158] onlar sürekli Cehennem'de kalacaklardır. Senin Rabbin, elbette dilediğini yapandır.[159]

108. Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça[160] bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli Cennet'te kalacaklardır.[161]

109. Onların taptıklarının boş şeyler oldukları konusunda herhangi bir şüphen olmasın. Daha önce ataları nasıl tapıyorsa bunlar da ancak öyle tapıyorlar.[162] Biz de onların hakettiklerini elbette kendilerine eksiksiz ödeyeceğiz.

110. Biz Mûsâ'ya kitabı[163] verdik, fakat onda anlaşmazlığa düşüldü.[164] Eğer Rabbinin, cezanın erteleneceğine dair daha önce verdiği söz olmasaydı, işleri çoktan bitirilirdi.[165] Onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedir.[166]

111. Elbette senin Rabbin onların her birine, yaptıklarının karşılığını eksiksiz ödeyecektir. Çünkü onların yaptığı her şeyden O'nun haberi vardır.[167]

112. Öyleyse sana emredildiği gibi dosdoğru ol.[168] Seninle birlikte tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Aşırılık yapmayın![169] Elbette Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

فَاَمَّا الَّذٖينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فٖيهَا
زَفٖيرٌ وَشَهٖيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدٖينَ فٖيهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ
اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرٖيدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذٖينَ
سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدٖينَ فٖيهَا مَا
دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَاءَ
رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾ فَلَا تَكُ فٖي
مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا
كَمَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ
نَصٖيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فٖيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ
لَفٖي شَكٍّ مِنْهُ مُرٖيبٍ ﴿١١٠﴾ وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا
لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
خَبٖيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ
مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿١١٢﴾

156 "Onların orada korkunç bir inleyişi vardır. Onlar orada başka bir şey de işitmezler." (Enbiyâ 21/100).

157 Âyette sözü edilen gökler ve yer, âhiretteki gökler ve yerdir. "İşte o gün, yer bir başka yere ve gökler başka göklere dönüşecek" (İbrâhim 14/48) âyeti, âhiret âleminde yer ve göklerin de değişeceğini göstermektedir.

158 "Allah ise onlara şöyle buyuracak: "Sizin yeriniz Cehennem'dir. Allah aksini dilemedikçe, hepiniz orada sürekli kalacaksınız." (En'âm 6/128).

159 "Arş'ın sahibidir, şânı pek yücedir. Dilediğini yapandır." (Bürûc 85/15-16).

160 "Gökler ve yer durdukça" ifadesi bir önceki âyette açıklanmıştır.

161 "Orada yorgunluk nedir bilmeyecekler ve oradan hiç çıkarılmayacaklar." (Hicr 15/48). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir. Cennetliklerin bir daha ölmeyeceğine dair hadis de Meryem sûresi (19), 39. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

162 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

163 Tevrat'ı

164 Kimi inandı, kimi inkâr etti.

165 Âyetin buraya kadar olan kısmı Fussılet sûresi (41), 45. âyette de geçmektedir. "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi." (Yûnus 10/19). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetler zikredilmiş, konuyla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Allah Teâlâ'nın verdiği söz; dünyanın deneme yeri, âhiretin ise ceza ve ödül verme yeri olduğu konusundaki açıklamasıdır. Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini gösteren bu söz olmasaydı, suçluların cezasının çoktan verileceği belirtilmektedir.

166 "Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14; ayrıca bk. Fussılet 41/45).

167 "Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/14).

168 "Onun için, sen çağrını yap. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." (Şûrâ 42/15).

169 Aşırılık yapılmaması gereken bazı konulara Kur'ân-ı Kerîm'de işâret edilmiştir:

"Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yiyin, ama aşırılığa kaçmayın, aksi takdirde üzerinize gazabım iner. Kimin üzerine gazabım inerse şüphesiz o Cehennem çukuruna yuvarlanır." (Tâhâ 20/81).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Tâ ki siz de ölçüyü aşmayın." (Rahmân 55/7-8).

113. Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur;[170] sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz.[171]

114. Gündüzün iki ucunda,[172] gecenin de gündüze yakın saatlerinde[173] namaz kıl.[174] Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir.[175] Bu buyruklar,[176] Allah'ı ananlara bir öğüttür.

وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ
النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ
لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ
وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِۜ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّـَٔاتِۜ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَۚ ﴿١١٤﴾

170"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinmemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz." (Şûrâ 42/46).

171"Onun için, başınıza azap gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun; sonra kimseden yardım göremezsiniz." (Zümer 39/54).

"Çünkü onlar seni Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramazlar." (Câsiye 45/19).

172Sabah, öğle ve ikindi vakitlerinde.

173Akşam ve yatsı vakitlerinde.

174Şu âyetler de namaz vakitlerini belirlemektedir:

"Güneş'in batıya kaydığı andan gece karanlığına kadar namazı gerektiği şekilde kıl; sabah namazını da öylece kıl. Çünkü sabah namazının tanıkları vardır." (İsrâ 17/78).

"Bunun için sen onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdederek tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün belli vakitlerinde de tesbihine devam et ki, Rabbinin hoşnutluğuna eresin." (Tâhâ 20/130).

"Akşama erdiğinizde ve sabaha çıktığınızda Allah'ı tesbih edin. Göklerde ve yerde hamd O'na âittir. Gündüzün sonuna doğru ve öğleye eriştiğiniz zaman da O'nu tesbih edin." (Rûm 30/17-18).

Bu âyetlerde sabah, öğle ve akşam namazları geçmekte, "Güneş'in batmasından önce" derken ikindi; "gecenin bir bölümü" sözüyle de yatsı namazına işâret edilmektedir. Peygamber Efendimiz beş vakit namazı kılmış, kıldırmış, insanlara beş vakit namazın farz olduğunu defalarca söylemiştir: "Cebrâil geldi, bana imam oldu, onunla birlikte namaz kıldım, sonra onunla bir daha namaz kıldım" diye beş vakit namazı parmağıyla sayarak göstermiştir (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Mevâkît 1; Müslim, Mesâcid 167).

Muâz ibni Cebel'i Yemen'e gönderirken ona "Allah'ın kendilerine günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir" demiştir (Buhârî, Zekât 41, 63, Megâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29-31).

175İyiliklerin kötülükleri yok etmekle kalmayacağını müjdeleyen şu âyet, daha fazlasını da haber vermektedir:

"Ancak tövbe edip iman eden ve sâlih amel yapanlara gelince, onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." (Furkân 25/70).

Resûl-i Ekrem Efendimiz, muhtelif hadislerinde, namazın kötülüğü yok edeceğini şöyle belirtmiştir:

"Büyük günahlardan sakınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki ramazan, bunların aralarındaki zaman diliminde işlenecek günahlara kefaret olur." (Müslim, Tahâret 14, 16).

"Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünden bir dere aksa da, o kimse her gün bu derede beş defa yıkansa, vücudunda hiç kir kalır mı? İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder." (Buhârî, Mevâkît 6; Müslim, Mesâcid 283).

Bir sahâbî Peygamber Efendimizin huzuruna gelerek günah işlediğini söylemiş ve cezalandırılmasını istemişti. O zaman bu âyet (Hûd 11/114) inerek o zâtı sevindirmişti. Diğer sahâbîler "Bu âyetin hükmü sadece o kimse için mi?" diye sorunca, Allah'ın Elçisi: "Hayır, bütün insanlar içindir" buyurmuştu (Buhârî, Mevâkît 4, Tefsîr Hûd 11/6; Müslim, Tevbe 39).

Yine benzeri bir müracaat karşısında Peygamberimiz, kendisine başvuran kişiye "Güzelce abdestini alıp bizimle beraber namaz kılmadın mı?" diye sormuş, "Evet" cevabını alınca, "Öyleyse Allah senin günahını bağışladı" buyurmuştur (Buhârî, Hudûd 27; Müslim, Tevbe 44, 45).

Peygamber Efendimiz, abdestte yıkanması gereken uzuvları üçer defa yıkamak sûretiyle güzelce abdest alan, gönlünden bir şey geçirmeden iki rekât namaz kılan kimsenin geçmiş günahlarının bağışlanacağını da müjdelemiştir (Buhârî, Vudû' 24, 28; Müslim, Tahâret 3, 4).

"İyilikler kötülükleri giderir" ifadesinin namaz emrini izlemesi de, farz namazların, aradaki kötülükleri gidereceğine işâret etmektedir. Bağışlanmalar, küçük günahlar için söz konusu olup, büyük günahlar için ayrıca tövbe ve istiğfar gerekir. Nitekim bir âyette de buna işâret edilmiş ve büyük günahlardan kaçınanların diğer kusurlarının da, Allah tarafından bağışlanacağı bildirilmiştir (Nisâ 4/31. Bu âyetin açıklamasına bakınız).

176Âyetteki namaz emri ve iyiliklerin kötülükleri yok edeceği müjdesi.

115. Sabret![177] Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.[178]

116. Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli insanlar bulunsaydı. Ama içlerinden, kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi.[179] Zâlimler ise, kendilerine verilen refaha aldanıp yoldan çıkarak[180] günahkâr oldular.

117. Yoksa senin Rabbin, halkı iyilikleri emredip kötülüklere engel olan ülkeleri haksız yere helâk etmez.[181]

وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَ
﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ
اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا قَلٖيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْۚ وَاتَّبَعَ
الَّذٖينَ ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا فٖيهِ وَكَانُوا
مُجْرِمٖينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ
الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

---

177 "Sana vahyedilene uy! Allah hükmünü verinceye kadar da sabret!" (Yûnus 10/109).

"Sıkıntılara sabret; sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur." (Nahl 16/127).

"Bunun için sen onların söylediklerine sabret!" (Tâhâ 20/130).

"Sabret; Allah'ın vaadi kesindir ve mutlaka doğrudur. Buna tam ve kesin imanı olmayanların tavırları sakın seni endişeye sevketmesin." (Rûm 30/60).

"Başına gelene sabret." (Lokmân 31/17).

"Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla. O, daima Allah'a yönelen bir kimseydi." (Sâd 38/17).

"Sabret; Allah'ın vaadi gerçektir." (Mü'min 40/55, 77).

"Azim ve sebat sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret." (Ahkâf 46/35).

"Sen onların söylediklerine sabret." (Kâf 50/39).

"Rabbinin hükmü erişinceye kadar sabret. Sen Bizim gözetimimiz altındasın. Kalktığın zaman Rabbini hamdederek tesbih et." (Tûr 52/48).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret." (Kalem 68/48; İnsan 76/24).

"O halde sen, güzel bir şekilde sabret." (Meâric 70/5).

"Onların söylediklerine sabret ve güzellikle onlardan uzaklaş." (Müzzemmil 73/10).

"Rabbinin rızası için sabret." (Müddessir 74/7).

178 "Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz" ifadesi Tevbe 9/120 ve Yûsuf 12/90'da aynen geçmektedir.

"Dilediğimizi rahmetimizden faydalandırır, iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini de boşa çıkarmayız." (Yûsuf 12/56).

"Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz." (Kehf 18/30).

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Allah'ın herkese emeğinin karşılığını vereceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

179 "Müslümanlar! İçinizden hayra çağıran, iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erecekler onlardır." (Âl-i İmrân 3/104). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Zahit ve âlimlerinin onları günah sözden ve haram yemekten sakındırması gerekmez miydi?" (Mâide 5/63).

"Yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler ne kötü şeylerdi." (Mâide 5/79). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın." (Mâide 5/105). Âyetin dipnotundaki konuyla ilgili hadise bakınız.

"İçlerinden bir topluluk "Allah'ın yok edeceği veya pek ağır bir azapla cezalandıracağı kimselere niçin boş yere öğüt veriyorsunuz?" deyince, onlar şu cevabı verdi: "Bunu, Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allah'a karşı gelmekten sakınırlar diye yapıyoruz" dediler. Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik." (A'râf 7/164-165).

180 "Çünkü onlar evvelce varlık içinde şımarmışlardı." (Vâkıa 56/45).

181 "Yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı." (Mâide 5/79). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotundadır.

"Senin Rabbin, halkını uyarmadan, ülkeleri haksız yere aslâ helâk etmez." (En'âm 6/131). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

"Daha önce Nûh kavmini de O helâk etti. Çünkü onlar zulme sapmış ve azıtmıştı." (Necm 53/52).

118. Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı.[182] Ama onların anlaşmazlıkları sürüp gidecektir.[183]

119. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri anlaşmazlığa düşmeyecektir. Zâten onları bunun için yarattı.[184] Böylece Rabbinin "Cehennem'i cinlerle ve insanlarla tamamen dolduracağım." sözü yerine gelmiş olacaktır.[185]

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ
وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ
جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

---

182 "Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ama O dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızın hesabını elbette vereceksiniz." (Nahl 16/93).

"Allah dileseydi, insanların hepsini tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini rahmetine eriştirir." (Şûrâ 42/8).

Vaktiyle insanların tek bir ümmet olduğunu gösteren âyetler de vardır:

"İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra onlar, farklı düşüncelere sahip olmaya başlayınca Allah, müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere gerçeği içeren kitaplar indirdi." (Bakara 2/213). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bazı âyetler de, Allah Teâlâ'nın insan iradesini dışlamadığını, ona günah işleme özgürlüğü verdiğini, onun peygamberlerin rehberliğinde doğru yolu kendi istek ve arzusuyla benimsemesini istediğini göstermektedir:

"Eğer Allah dileseydi onların hepsini doğru yolda birleştirirdi." (En'âm 6/35). Bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Şöyle de: "Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi." (En'âm 6/149).

183 "And olsun ki Biz, İsrâiloğulları'nı güzel bir yurda yerleştirdik, onlara iyi ve temiz rızıklar verdik. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler. Elbette Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." (Yûnus 10/93). İnsanların çeşitli gruplara ayrılmasına dair hadis için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır. O halde siz de hayır yapmakta birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri O size bildirecektir." (Mâide 5/48).

184 Yaratılıştaki asıl amaç, kulların rahmete erişmesi, sâlih ameller yapanların ödüllendirilmesidir. Yûnus 10/4, Mülk 67/2 ve benzeri âyetlerde bu husus vurgulanmıştır. Ancak iradelerini inkâr ve isyan yönünde kullananlar, Allah'ın verdiği nimetlerin yönünü çevirir ve kendilerini rahmet yerine azabı hak eder hale getirirler. Bir diğer yoruma göre âyetin anlamı: Allah insanları birbiriyle anlaşmazlığa düşsün ve iyilerle kötüler böylece belli olsun diye yaratmıştır.

185 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18). İlgili âyetler dipnotta zikredilmiştir.

"Dilesek Biz herkese hidâyet verirdik. Fakat Benim "Cinlerin ve insanların bütün inkârcılarıyla Cehennem'i doldururum." şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir." (Secde 32/13).

"Biz o gün Cehennem'e "Doldun mu?" dedikçe, o "Daha yok mu?" der." (Kâf 50/30).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Cennet ile Cehennem tartıştılar. Cehennem 'Bende zorbalar ve kibirliler var' dedi. Cennet ise 'Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti: "Ey Cennet! Sen Benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey Cehennem! Sen de Benim azabımsın, dilediğime seninle azap ederim. Her ikinizi de dolduracağım." (Buhârî, Tefsîr 50/1, Tevhîd 25; Müslim, Cennet 34).

120. Peygamberlerin haberlerinden kalbini güçlendirecek kıssaların hepsini sana anlatıyoruz.[186] Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere bir öğüt ve ibret gelmiştir.

121. İman etmeyenlere şöyle de: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Elbette biz de görevimizi yapacağız."[187]

122. "Bekleyin bakalım. Biz de bekliyoruz."[188]

123. Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir.[189] Sonunda bütün işler O'na döndürülür.[190] O halde O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan! Senin Rabbin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir.[191]

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا
نُثَبِّتُ بِه۪ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ ف۪ي هٰذِهِ الْحَقُّ
وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ
لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْۜ
اِنَّا عَامِلُونَۙ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُواۚ اِنَّا مُنْتَظِرُونَ
﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ
عَلَيْهِۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

186 "İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz." (A'râf 7/101).

"Biz sana vahyettiğimiz bu Kur'an'la kıssaların en güzelini sana anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunları hiç bilmezdin." (Yûsuf 12/3).

"Biz onların başından geçenleri, bütün gerçeğiyle sana anlatacağız." (Kehf 18/13).

"Geçmiş hâdiselerden sana böylece kıssalar anlatıyoruz." (Tâhâ 20/99).

187 "Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz. Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır." (En'âm 6/135). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

188 "Onlara 'Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz' de." (En'âm 6/158). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

189 Duyular ötesi gerçekler demek olan gaybın Allah'ın elinde olduğunu gösteren bu ifade Nahl 16/77 ve Kehf 18/26'da da geçmektedir.

190 "Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir." (Bakara 2/210). Bu ifadenin geçtiği diğer âyetler burada gösterilmiştir.

191 "Allah, sizin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Bakara 2/140). Bu âyetin dipnotunda benzeri âyetler gösterilmiştir.

YÛSUF SÛRESİ (12. sûre)

Mekke devrinde, Hûd sûresinden sonra inmiştir. 111 âyettir. Sûrenin tamamına yakın kısmında, "kıssaların en güzeli olan" (ahsenü'l-kasas) olarak nitelendirilen Yusuf peygamberin kıssası anlatıldığı için ona bu ad verilmiştir. Her safhasında ayrı ayrı dersler ve ibretler bulunan bu kıssa, bütün olarak da, her şeyin ilâhî kader tarafından belirlendiğini ve kaderin her hükmünde nice hikmetler bulunduğunu göstermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا
اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰناً عَرَبِياًّ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ
نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ
الْغَافِل۪ينَ ﴿٣﴾ اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَب۪يهِ يَٓا اَبَتِ
اِنّ۪ي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ي سَاجِد۪ينَ ﴿٤﴾ قَالَ يَا بُنَيَّ
لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَك۪يدُوا لَكَ
كَيْداًۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Râ.[1] Bunlar hakkı açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.[2]

2. Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik.[3]

3. Biz sana vahyettiğimiz bu Kur'an'la kıssaların en güzelini sana anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunları hiç bilmezdin.[4]

4. Bir zamanlar Yusuf,[5] babasına "Babacığım!" demişti. "Rüyamda on bir yıldız ile Güneş'in ve Ay'ın bana secde ettiğini gördüm."[6]

5. Babası da "Yavrum!" dedi. "Sakın rüyanı kardeşlerine anlatayım deme![7] Sonra sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın gerçekten apaçık düşmanıdır."[8]

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

2 Bunlar Allah'tan geldiği belli, mânası açık, hidâyet rehberi olan kitabın âyetleridir. "Bunlar apaçık kitabın âyetleridir" ifadesi Şuarâ 26/2; Kasas 28/2'de de geçmektedir. Yûnus sûresi (10), 1. âyetin dipnotunda benzeri ifadelerden söz edilmiştir.

3 "Biz her peygamberi, kendi toplumlarına gerçeği iyice anlatmaları için o toplumun

diliyle gönderdik." (İbrâhim 14/4).

"İşte Biz bu kitabı Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar, bu Kur'an onlar için bir öğüt, bir ibret ortaya koysun diye onda tehditlerimizi çeşitli üsluplarla açıkladık." (Tâhâ 20/113).

"Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır." (Fussılet 41/3).

"Biz o Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, mutlaka: "Âyetleri açıklansaydı ya! Araplara yabancı dilde kitap olur mu?" diyeceklerdi. De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalıdır. Sanki onlara çok uzak bir yerden sesleniliyor!" (Fussılet 41/44).

"Şehirlerin anası olan Mekke ile onun çevresindekileri uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününden sakındırman için, sana böylece Arapça bir Kur'an vahyettik." (Şûrâ 42/7).

"Düşünüp anlamanız için Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik." (Zuhruf 43/3).

Bütün bu âyetlerde görüldüğü gibi, Peygamber Efendimizin ve Kur'an'ın ilk muhataplarının Arap olması sebebiyle onlara ilâhî kitabın kendi dilleriyle indirildiği, böylece onu anlamadıklarına dair bir bahanelerinin kalmadığı belirtilmektedir. Kur'an'ın Arapça olarak gönderildiğini belirten başka âyetler de vardır (Ra'd 13/37; Nahl 16/103; Zümer 39/28; Şuarâ 26/195; Ahkâf 46/12). Şu kadar var ki, Kur'an Arapça olarak gönderilmekle beraber, sadece Araplara değil, bütün insanlara gönderilmiştir (bk. Sebe' 34/8). Kur'an'ın Arapça oluşu üzerine yapılan bu vurgular, onun herhangi bir dildeki tercümesinin Kur'an'ın yerine geçemeyeceğini açıkça göstermektedir.

4 "Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin." (Şûrâ 42/52). Allah Teâlâ'nın Resûlullah'a bilmediklerini belletmesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

5 Peygamber Efendimize "İnsanların en şereflisi kimdir?" diye sorduklarında, "İnsanların en şereflisi Allah'ın peygamberi Yusuf'tur. O, Allah'ın peygamberinin oğludur; babası da Allah'ın peygamberinin oğludur; onun babası da Allah'ın dostunun oğludur" buyurmuş; Yusuf'un babasının Yakub, onun babasının İshak, onun babasının da İbrâhim olduğunu söylemiştir (Buhârî, Enbiyâ 18, Tefsîr 12/1, 2).

6 Bu sûrenin 99 ve 100. âyetlerinde rüyanın kısaca yorumu yapılmakta, on bir yıldızın Hz. Yusuf'un on bir kardeşi, Güneş'in babası, Ay'ın da annesi olduğu anlaşılmaktadır.

7 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya görünce, o Allah'tandır. Bu sebeple Allah'a hamdetsin ve o rüyasını anlatsın (Bir başka rivayette: Sadece sevdiğine anlatsın). Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. O zaman o rüya kendisine zarar vermez" (Buhârî, Ta'bîr 3, 4, 26; Müslim, Rü'yâ 3).

8 "Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6. "Demek ki rüyada gördüğün gibi Rabbin seni seçecek,[9] sana rüya tâbirini öğretecek,[10] daha önce ataların İbrâhim'e ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi[11] sana ve Yakub oğullarına da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz senin Rabbin her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar."

7. And olsun ki Yusuf ile kardeşlerinin kıssasında ibret almak isteyenler için nice dersler vardır.

8. Yusuf'un kardeşleri[12] kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Biz güçlü ve sayıca daha çok olduğumuz halde, babamız Yusuf ile kardeşini[13] bizden çok seviyor. Babamız kesinlikle açık bir yanılgı içindedir."

9. "Yusuf'u öldürün veya onu uzak bir yere atın,[14] böylece babanız sadece sizinle ilgilensin, sonra da tövbe edip iyi insanlar olursunuz."

10. İçlerinden biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka bir şey yapacaksanız, onu bir kuyunun dibine atın, gelip geçen kervanlardan biri onu bulup alsın."

11. Babalarına şöyle dediler: "Baba, niçin bize güvenip Yusuf'u emânet etmiyorsun? Oysa biz onun iyiliğini istiyoruz.

12. "Onu yarın bizimle gönder de gezip oynasın; ona mutlaka göz kulak oluruz."

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبٖيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوٖيلِ
الْاَحَادٖيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ
يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ
اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَؕ اِنَّ رَبَّكَ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٦﴾
لَقَدْ كَانَ فٖي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلٖينَ
﴿٧﴾ اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى
اَبٖينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌؕ اِنَّ اَبَانَا لَفٖي
ضَلَالٍ مُبٖينٍۚ ﴿٨﴾ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ
اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبٖيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ
بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحٖينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا
تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فٖي غَيَابَتِ الْجُبِّ
يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ
﴿١٠﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى
يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا
غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

---

9 Rabbin, insanların arasından seni seçip peygamber yapacak.

10 "Böylece Yusuf'a o ülkede büyük bir mevki ve güç verdik ve ona rüya tâbirini öğrettik." (Yûsuf 12/21).

"Rabbim! Gerçekten de sen bana mülk ve saltanat verdin ve rüya tâbirini öğrettin." (Yûsuf 12/101). Bu sûrenin 41 ve 47-49. âyetlerinde Hz. Yusuf'un yaptığı rüya tâbirlerinden örnekler görülecektir. "Rüyaların yorumu" ifadesi, olayların gerçek yüzünü anlama ve onlara çözüm bulma diye de anlaşılabilir.

11 "Nimeti tamamlama" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç yerde geçmektedir:

"Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez, Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister." (Mâide 5/6).

"Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Zira O aranızdan peygamberler çıkardı; sizi hükümdarlar yaparak hürriyetinize kavuşturdu ve hiçbir millete vermediğini size verdi." (Mâide 5/20).

"Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı; kimi dağlardan mağaralar meydana getirdi; sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler, düşmandan koruyacak zırhlar yarattı. O, Kendisine boyun eğesiniz diye size olan nimetini işte böyle tamamlar." (Nahl 16/81).

Allah Teâlâ Peygamber Efendimize olan nimetini tamamlama konusunda da şöyle buyurmuştur:

"Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, üzerindeki nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola iletecektir." (Fetih 48/2).

12 Hz. Yusuf'un on bir kardeşi vardı.

13 "Yusuf'un kardeşi" diye söz edilen öz kardeşi Bünyâmin'di. Yusuf ile Bünyâmin'in anneleri diğerlerinden ayrı olduğu için, üvey ağabeyleri onları farklı görüyordu.

14 Mekkeliler de Resûl-i Ekrem'e böyle bir tuzak kurmuşlardı:

"Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir." (Enfâl 8/30). Hz. Yusuf'a yakınlarının hazırladığı tuzağın ona hiçbir zarar vermeyişi, üstelik tuzak hazırlayanların onun önünde dize gelişi ile Resûl-i Ekrem'i öldürmeye çalışanların Mekke'nin fethinden sonra onun önünde dize gelişi birbirine ne kadar da benzemektedir. Burada şu âyet hatırlanmalıdır:

"Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54). Tuzak kuranlara Allah Teâlâ'nın cevap vermesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13. Babaları şöyle dedi: "Onu alıp götürmeniz beni endişelendiriyor; farkında olmadığınız bir sırada onu bir kurdun kapmasından korkuyorum."

14. Onlar da şöyle dediler: "Biz güçlü kuvvetli bir topluluk iken onu kurt kapacaksa, yazıklar olsun bize!"

15. Yusuf'u götürüp de onu kuyunun dibine atmaya karar verdiklerinde, Biz de Yusuf'a: "Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını anlatacaksın" diye vahyettik.[15]

16. Akşam olunca ağlayarak babalarına geldiler.

17. Ve şöyle dediler: "Baba, biz yarışmak üzere gitmiş, Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. Bir de baktık ki, onu kurt yemiş. Ama biz doğruyu söylesek de sen bize inanmazsın."

18. Yusuf'un gömleğini de üzerine yalandan bir kan sürüp getirmişlerdi. Babaları şöyle dedi: "Belli ki nefsiniz sizi kötü bir işe sürüklemiş. Artık bana düşen, güzelce sabretmektir.[16] Anlattıklarınız karşısında, bana dayanma gücü verecek olan sadece Allah'tır."[17]

19. Derken bir kervan çıkageldi, sucularını suya gönderdiler. Sucu kovasını sarkıtınca "Müjde!" diye seslendi. "İşte bir oğlan çocuğu!" Ve onu bir ticaret malı gibi sakladılar. Oysa Allah, onların ne yaptığını çok iyi biliyordu.

قَالَ اِنّ۪ي لَيَحْزُنُن۪ٓي اَنْ تَذْهَبُوا بِه۪ وَاَخَافُ
اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا
لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِه۪ وَاَجْمَعُٓوا اَنْ
يَجْعَلُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ الْجُبِّۚ وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ
لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿١٥﴾ وَجَٓاؤُٓ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً يَبْكُونَۜ ﴿١٦﴾ قَالُوا
يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ
عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ
لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِق۪ينَ ﴿١٧﴾ وَجَٓاؤُ عَلٰى قَم۪يصِه۪
بِدَمٍ كَذِبٍۜ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ
اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَم۪يلٌۜ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى
مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوا
وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهُۜ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌۜ
وَاَسَرُّوهُ بِضَاعَةًۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

---

15 "Derken Yusuf'un kardeşleri gelip huzuruna çıktılar; Yusuf onları tanımış, ama onlar Yusuf'u tanımamışlardı." (Yûsuf 12/58). Yusuf'un Mısır'da vezir olduğu sırada kardeşleri yiyecek istemek üzere onun huzuruna girdiklerinde "Yusuf onlara: "Câhilliğiniz zamanında Yusuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?" diye sordu." (Yûsuf 12/89).

16 Hz. Yakub; oğulları, Yusuf'un öz kardeşi Bünyâmin'i erzak almak için Mısır'a götürüp orada bırakmak zorunda kaldıkları zaman da "Belliki nefsiniz sizi kötü bir işe sürüklemiş. Artık güzel bir sabır gerek" (Yûsuf 12/83) dedi. Allah Teâlâ, Peygamber Efendimize de "O halde sen, güzel bir şekilde sabret." (Meâric 70/5) buyurmuştu.

17 Peygamber Efendimiz de, Mekkeli müşrikler karşısında zor durumda kaldığında aynı şeyi söylemiş "Rabbim! Aramızda adaletle hükmet. Rabbimiz Rahmân'dır. Sizin O'na yakıştırdıklarınıza karşı Kendisinden yardım istenecek sadece O'dur." (Enbiyâ 21/112) demişti.

20. Sonra Yusuf'u ucuz bir fiyata, birkaç gümüş paraya sattılar. Çünkü ona pek değer vermemişlerdi.

21. Onu satın alan Mısırlı,[18] hanımına şöyle dedi: "Ona iyi bak. Belki bize bir faydası dokunur, belki de onu evlât ediniriz." Böylece Yusuf'a o ülkede büyük bir mevki ve güç verdik[19] ve ona rüya tâbirini öğrettik.[20] Allah her şeyi dilediği gibi yapar, ama insanların çoğu bunu bilmez.

22. Yusuf olgunluk çağına girince, Biz, ona olayların esasını kavrayıp adaletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik.[21] İyilik eden ve işini güzel yapanlara Biz işte böyle mükâfât veririz.

23. Derken, evin hanımı onu elde etmek istedi; kapıları iyice kilitledi ve "Haydi gel!" dedi. Yusuf ise "Allah'a sığınırım!" dedi. "Kocan, benim efendimdir. O bana çok iyi davranıyor. Şu da bir gerçek ki, zâlimler aslâ iflâh olmazlar."[22]

24. Kadın onu gerçekten istemişti. Eğer Rabbinin kesin delilini görmeseydi, Yusuf da ona meyledecekti.[23] Kötülüğü ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı ondan uzak tutalım diye böyle yaptık. Çünkü o ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.[24]

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ
وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي
اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ
عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ
تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا
بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ
فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ
وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي
أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ
﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَا
بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ
وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

---

18 Yusuf'u, Mısır'ın ekonomi işlerine bakan vezir satın almıştı.

19 Allah Teâlâ, Hz. Yusuf'un hapisten çıkıp ülkenin hazinelerinin başına getirildiğini belirttikten sonra da "Böylece Yusuf'u o ülkede yerleştirdik" ifadesini kullanmaktadır (Yûsuf 12/56).

20 "Demek ki rüyada gördüğün gibi Rabbin seni seçecek, sana rüya tâbirini öğretecek." (Yûsuf 12/6). Bu âyetin dipnotuna bakınız. "Yusuf şöyle dedi:

"Rabbim! Gerçekten de Sen bana mülk ve saltanattan büyük bir nasip verdin, rüya tâbirini öğrettin." (Yûsuf 12/101).

21 "Mûsâ olgunluk çağına gelince, Biz ona olayların esasını kavrayıp adaletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik. İşte iyilik eden ve işini güzel yapanları Biz böyle mükâfâtlandırırız." (Kasas 28/14).

"Lût'a da hikmet ve ilim verdik." (Enbiyâ 21/74).

"Biz o dâvâyı Süleyman'a iyice öğrettik. Her birine hikmet ve ilim bağışladık." (Enbiyâ 21/79).

22 "Şu bir gerçek ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar" ifadesi En`âm 6/21, 135, Kasas 28/37'de de tekrarlanmaktadır.

23 Hz. Yusuf'a zinanın çirkinliğini gösteren ve onu günahtan uzaklaştıran bu ilâhî delilin ne olduğu konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yalnız İbni Abbas, o sırada Hz. Yakub'un belirip oğlunun göğsüne eliyle vurarak ona engel olduğunu rivayet etmektedir (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 377. Zehebî bu rivayetin Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir).

Şu hadîs-i şerîf, günah işlemeye uygun bir ortam bulunmasına rağmen ondan vazgeçebilmenin gerçek erdem olduğunu ve bu davranışın kulun lehine değerlendirileceğini göstermektedir: "Kim bir kötülük yapmak ister, sonra da bundan vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder." En`âm sûresi (6), 160. âyetin dipnotuna bakınız.

24 Allah Teâlâ Hz. Yusuf'un "ihlâsa erdirilmiş" (bütün gönlüyle Allah'a bağlanması, her şeyi Allah rızası için yapması sağlanmış) kullardan olduğunu belirtmektedir. Şeytan da "ihlâsa erdirilen kimseleri baştan çıkaramayacağını" itiraf etmektedir (Hicr 15/40; Sâd 38/83).

25. İkisi birden kapıya kadar koştu. Bu arada kadın Yusuf'un gömleğini arkasından çekip yırttı. Kapının yanında kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın kocasına "Senin âilene kötülük yapmak isteyen birinin, hapse atılmaktan veya acı bir azaptan başka cezası var mıdır?" dedi.[25]

26. Yusuf ise "Asıl o beni elde etmek istedi" dedi. Kadının yakınlarından biri de şöyle şâhitlik etti: "Eğer Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa hanım doğru, o yalan söylüyor, demektir."

27. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, hanım yalan, o doğru söylüyor, demektir."

28. Evin efendisi Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce hanımına şunları söyledi: "Anlaşılan bu da sizin tuzaklarınızdan biri. Doğrusu siz kadınların tuzağı pek yaman olur."

29. "Yusuf! Bu olaydan kimseye bahsetme! Kadın! Sen de günahın için af dile; çünkü sen gerçekten günahkârlardan biri olup çıkmışsın."

30. Şehirdeki birtakım kadınlar: "Vezirin hanımı uşağını elde etmek istemiş. Besbelli onun aşkıyla deli divâne olmuş; görüyoruz ki, kadın iyice azıtmış" diye konuşmaya başladılar.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمٖيصَهُ مِنْ دُبُرٍ
وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِۜ قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ
مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُٓوءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ
عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنٖي عَنْ
نَفْسٖي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ كَانَ
قَمٖيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ
الْكَاذِبٖينَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ كَانَ قَمٖيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ
فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَاٰ
قَمٖيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّۜ
اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظٖيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ
هٰذَا وَاسْتَغْفِرٖي لِذَنْبِكِۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ
الْخَاطِـٖٔينَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدٖينَةِ
امْرَاَتُ الْعَزٖيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهٖۚ قَدْ
شَغَفَهَا حُبًّاۜ اِنَّا لَنَرٰيهَا فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٠﴾

---

25 Yusuf'u böyle suçlayan kadın, daha sonraki zamanlarda onun suçsuz olduğunu şöyle söyleyecektir:

"Vezirin hanımı kadınlara şunları söyledi: "Kendisi yüzünden beni kınadığınız delikanlı işte bu. Gerçekten de onu elde

etmek istedim, ama o buna şiddetle karşı çıktı. Eğer dediğimi yine yapmazsa mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır." (Yûsuf 12/32).

"Kral kadınlara: "Yusuf'un gönlünü çelmek istediğinizde nasıl bir durumla karşılaştınız, onun size meylini sezdiniz mi?" diye sordu. Onlar da: "Allah için biz, ondan bir kötülük görmedik" dediler. O zaman vezirin hanımı da: "İşte şimdi gerçek ortaya çıktı" dedi. "Onu elde etmek isteyen bendim; o ise kesinlikle doğruyu söylüyordu." (Yûsuf 12/51).

31. Vezirin hanımı, kadınların dedikodusunu duyunca, onları evine dâvet etti. Kendilerine ikramda bulundu, her birinin eline bir bıçak verdi. Yusuf'a da "Yanlarına çık!" dedi. Kadınlar onu görünce güzelliğine hayran kaldılar ve şaşkınlıkla ellerini kestiler: "Aman Allahım!" dediler. "Bu bir insan değil, olsa olsa soylu bir melektir!"[26]

32. Vezirin hanımı kadınlara şunları söyledi: "Kendisi yüzünden beni kınadığınız delikanlı işte bu. Gerçekten de onu elde etmek istedim, ama o buna şiddetle karşı çıktı.[27] Eğer dediğimi yine yapmazsa mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır."[28]

33. Yusuf şöyle dedi: "Rabbim! Zindan bana, onların benden istediği şeyden, daha sevimlidir. Eğer Sen onların tuzağını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve câhillerden olurum."[29]

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzağını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur.[30]

35. Sonra, Yusuf'un suçsuz olduğunu ortaya koyan delilleri gördükleri halde, onu bir süre zindana atmayı uygun buldular.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ
وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ
مِنْهُنَّ سِكِّيناً وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّۚ فَلَمَّا
رَاَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ
لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَراًۜ اِنْ هٰذَا اِلَّا مَلَكٌ كَر۪يمٌ
﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذ۪ي لُمْتُنَّن۪ي ف۪يهِۜ وَلَقَدْ
رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِه۪ فَاسْتَعْصَمَۜ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ
مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوناً مِنَ الصَّاغِر۪ينَ
﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا
يَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنّ۪ي كَيْدَهُنَّ
اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٣٣﴾
فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّۜ اِنَّهُ
هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ
مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٣٥﴾

26 Resûl-i Ekrem Efendimiz Mîrac gecesinde üçüncü kat semâda gördüklerini anlatırken şöyle buyurmuştur: "Bir de baktım ki, Yusuf aleyhisselâm orada. Meğer ona güzelliğin yarısı verilmiş" (Müslim, Îmân 259).

27 Vezirin hanımı yıllar sonra bunu bir kere daha itiraf ederek şöyle diyecektir:

"İşte şimdi gerçek ortaya çıktı" dedi. "Onu elde etmek isteyen bendim; o ise kesinlikle doğruyu söylüyordu." (Yûsuf 12/51).

28 Vezirin hanımının Mısır'ın yüksek sosyetesini toplayarak gönlünü kaptırdığı delikanlıyı onlara göstermesi ve onu elde etmekten vazgeçmeyeceğini çekinmeden söylemesi o günün ahlâk anlayışını da ortaya koymaktadır.

29 Hz. Yusuf'un bu yanık duası, onun, güzelliğine vurulan birçok kadının kendisini baştan çıkartmaya çalışması yüzünden iyice bunaldığını göstermektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz "kıyamet gününde, Allah Teâlâ'nın yedi insanı Arş'ının gölgesinde barındıracağını" belirtirken, bunlardan birinin "güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine 'Ben Allah'tan korkarım' diyerek yaklaşmayan yiğit olduğunu" söylemiş (Buhârî, Ezân 36; Müslim, Zekât 91) ve böylece iffetine düşkün insanların Allah'ı hoşnut edeceğini belirtmiştir.

30 "Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen elbette Sensin." (Bakara 2/127). Bu ifadenin geçtiği yerler, bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

36. Yusuf'la birlikte zindana iki de delikanlı girmişti. Onlardan biri: "Ben rüyamda şarap yapmak için üzüm sıktığımı gördüm" dedi. Diğeri ise "Ben de rüyamda, başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve kuşların ondan yediğini gördüm" dedi. "Bize rüyamızı tâbir et! Çünkü biz, senin iyilik yapanlardan olduğunu görüyoruz" dediler.

37. Yusuf şöyle dedi: "Yiyeceğiniz yemek daha önünüze gelmeden önce ben o yemeğin ne olduğunu size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiği bilgilerdendir. Çünkü ben, Allah'a inanmayan ve âhireti inkâr eden bir toplumun dinini terkettim."[31]

38. "Ve atalarım İbrâhim, İshak ve Yakub'un dinine tâbi oldum.[32] Allah'tan başkasını ilâh kabul etmek bize yakışmaz. Bu inanç, Allah'ın bize ve diğer insanlara bir lütfudur. Fakat insanların çoğu şükretmez."[33]

39. "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit ilâhlara inanmak mı daha iyi, yoksa her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'a[34] inanmak mı?"

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِۜ قَالَ اَحَدُهُمَٓا اِنّ۪ٓي
اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ خَمْرًاۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي
اَحْمِلُ فَوْقَ رَأْس۪ي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُۜ
نَبِّئْنَا بِتَأْو۪يلِه۪ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ
﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأْت۪يكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِه۪ٓ اِلَّا
نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْو۪يلِه۪ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَاۜ
ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَن۪ي رَبّ۪يۜ اِنّ۪ي تَرَكْتُ مِلَّةَ
قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓاء۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ مَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نُشْرِكَ
بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا
وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ
مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۜ ﴿٣٩﴾

31 Bu âyet ile ardından gelen üç âyette görüldüğü üzere Hz. Yusuf fırsatları çok iyi değerlendirmiş, rüyalarını tâbir ettirmek isteyenlere peygamber olduğunu söylemiş, Allah'ın kendisine öğrettiği bilgi ile rüyalarını yorumlayacağını hatırlatmış

ve böylece onları tek Allah'a inanmaya dâvet etmiştir. Peygamberlerin metodu budur. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Îsâ'nın da böyle yaptığı, "Evlerinizde ne yiyip, neleri biriktirdiğinizi size bir bir haber vereceğim" (Âl-i İmrân 3/49) diyerek Allah'ın izniyle mûcize gösterebileceğini ifade ettiği ve eline geçen tebliğ fırsatını değerlendirdiği bilinmektedir.

32 Resûl-i Ekrem de insanlara aynı şeyi söylemişti: "O halde bâtıl dinlerden uzaklaşıp tevhid dinine yönelen İbrâhim'in dinine tâbi olun. O, Allah'a eş koşan müşriklerden değildi" demişti (Âl-i İmrân 3/95). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez." (Bakara 2/243). Bu âyet, Yûnus 10/60; Neml 27/73; Mü'min 40/61'de de geçmektedir.

34 "Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah" ifadesi Ra'd 13/16; İbrâhim 14/48; Sâd 38/65; Zümer 39/4 ve Mü'min 40/16'da da geçmektedir.

40. "Siz Allah'ı bırakıp, ancak adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlere tapıyorsunuz. Allah onlara tapılacağına dair hiçbir delil indirmemiştir.[35] Hüküm verme yetkisi sadece Allah'ındır.[36] O da, Kendisinden başka hiçbir şeye kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur, fakat insanların çoğu bunu bilmez."[37]

41. "Ey zindan arkadaşlarım! Rüyalarınızın yorumuna gelince, biriniz efendisine şarap sunacak, diğeriniz de asılacak ve kuşlar onun başından yiyecek. Yorumunu istediğiniz rüya böylece kesinleşmiştir."

42. Yusuf, onlardan, kurtulacağını kesin bildiği kimseye "Efendinin yanında benden söz et!" dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yusuf'tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden de Yusuf birkaç yıl daha zindanda kaldı.

43. Bir gün Kral yanında bulunan yakınlarına: "Rüyamda yedi zayıf ineğin yedi besili ineği yediğini görüyorum. Bir de yedi yeşil ve yedi kuru başak görüyorum. Efendiler! Eğer rüya tâbirinden anlıyorsanız, bu rüyamı bana yorumlayın!" dedi.

44. Onlar da: "Bunlar karmakarışık rüyalardır. Biz böyle karışık rüyaların tâbirini bilmeyiz" dediler.

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا
اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ
اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُۜ
ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّٓا اَحَدُكُمَا
فَيَسْق۪ي رَبَّهُ خَمْراًۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ
فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِه۪ۜ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذ۪ي
ف۪يهِ تَسْتَفْتِيَانِۜ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذ۪ي ظَنَّ اَنَّهُ
نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْن۪ي عِنْدَ رَبِّكَۘ فَاَنْسٰيهُ
الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّه۪ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ
بِضْعَ سِن۪ينَۜ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّ۪ٓي اَرٰى
سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۜ يَٓا
اَيُّهَا الْمَلَأُ اَفْتُون۪ي ف۪ي رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ
لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ
وَمَا نَحْنُ بِتَأْو۪يلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾

35 Hûd peygamber de şöyle demişti: "Onlara tapılacağına dair Allah'ın bir delil indirmediği, adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden ibâret ilâhlarınız hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse o azabı bekleyin, sizinle beraber

ben de bekleyeceğim." (A'râf 7/71).

Allah Teâlâ Mekkeli müşriklere şöyle buyurmuştur:

"Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar. Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir." (Necm 53/23).

36 "Hükmü ancak Allah verir." (En'âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğini ifade eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "İşte doğru olan tek din budur, fakat insanların çoğu bunu bilmez" ifadesi Rûm sûresi (30), 30. âyette de geçmektedir. "İşte doğru din ve doğru hesap budur." (Tevbe 9/36).

45. O iki mahkûmdan kurtulmuş olan ve nice zaman sonra Yusuf'un durumunu hatırlayan kişi "Ben size o rüyanın yorumunu haber verebilirim; beni hemen Yusuf'a gönderin" dedi.

46. Yusuf'un yanına varınca "Yusuf! Ey doğru sözlü insan! Bize yedi zayıf ineğin yediği yedi besili inek ile yedi yeşil ve yedi kuru başağı tâbir et! Umarım o adamlara doğru cevabı götürürüm, onlar da senin değerini öğrenirler" dedi.

47. Yusuf şunu söyledi: "Eskiden olduğu gibi hiç ara vermeden yedi yıl ekin ekersiniz, yiyeceğiniz az bir miktarı ayırıp, geri kalanını öylece başağında bırakırsınız."

48. "Ardından yedi kurak yıl gelecek; tohumluk için saklayacağınız az bir miktar dışında, biriktirdiğiniz her şeyi tüketecek."

49. "Bunun ardından bir yıl gelecek, o zaman insanlar bol yağmura kavuşacak, meyvelerden su çıkarıp ineklerden süt sağacaklar."[38]

50. Bunu duyan Kral "Onu bana getirin!" dedi. Kralın elçisi yanına gelince, Yusuf ona "Efendine dön de, o kadınların ellerini niçin kestiklerini bir sor bakalım. Şüphesiz Rabbim onların tuzaklarını çok iyi bilir" dedi.[39]

وَقَالَ الَّذ۪ي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ
اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْو۪يلِه۪ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ
اَيُّهَا الصِّدّ۪يقُ اَفْتِنَا ف۪ي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ
يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ
وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّ۪ٓي اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِن۪ينَ دَاَبًاۚ
فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ ف۪ي سُنْبُلِه۪ٓ اِلَّا قَل۪يلًا
مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ
شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَل۪يلًا مِمَّا
تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ
ف۪يهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَف۪يهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ
الْمَلِكُ ائْتُون۪ي بِه۪ۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ
ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الّٰت۪ي
قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّۜ اِنَّ رَبّ۪ي بِكَيْدِهِنَّ عَل۪يمٌ ﴿٥٠﴾

38 Hz. Yusuf, yedi besili sığır ve yedi yeşil başakla bolluk yıllarını, yedi zayıf sığır ve yedi kuru başakla kıtlık yıllarını kastetmiştir.

39 Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Yusuf'un bu temkinli davranışını takdir etmiş ve her zamanki mütevazı ifadesiyle "Eğer ben

zindanda Yusuf kadar kalsaydım, elçinin dâvetine uyup hapisten çıkardım" buyurmuştur (Buhârî, Ehâdîsü'l-enbiyâ 11, Tefsîr, 12/5; Müslim, Îmân 238).

51. Kral kadınlara: "Yusuf'un gönlünü çelmek istediğinizde nasıl bir durumla karşılaştınız, onun size meylini sezdiniz mi?" diye sordu. Onlar da: "Allah için biz, ondan bir kötülük görmedik" dediler. O zaman vezirin hanımı da: "İşte şimdi gerçek ortaya çıktı" dedi. "Onu elde etmek isteyen bendim; o ise kesinlikle doğruyu söylüyordu."

52. Yusuf şunları söyledi:[40] "Benim böyle davranmam,[41] evde bulunmadığı sırada kendisine ihanet etmediğimi ve Allah'ın hâinlerin tuzağını başarılı kılmadığını efendimin de bilmesi içindir."

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ
نَفْسِه۪ۜ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُٓوءٍۜ
قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَز۪يزِ الْـٴٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّۘ
اَنَا۬ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِه۪ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٥١﴾
ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ
وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ الْخَٓائِن۪ينَ ﴿٥٢﴾

40 Müfessirlerin çoğuna ve bu konudaki rivayetlere göre bu âyet ile bir sonraki âyet, Yusuf peygamberin Kralın elçisine söylediği sözlerden ibârettir. O bu sözlerle, Kralın dâvetini kabul ederek zindandan neden bir an önce çıkmadığını,

kadınların hesaba çekilmesini neden istediğini açıklamaktadır. Bazı müfessirler ise bu sözleri vezirin hanımına nisbet etmekte ve Yusuf'un yokluğunda onun aleyhinde bir şey yapmadığını anlatmaya çalıştığını söylemektedir; ancak bir önceki âyette "Yusuf'u elde etmek istediğini itiraf eden, fakat yaptıklarına pişman olduğu anlaşılmayan öyle bir hanımın ağzından, bir sonraki âyette görülecek olan hikmetli ifadelerin çıkması pek uygun görünmemektedir.

41 "Efendine dön de, o kadınların, ellerini kestiklerini bir sor" demem.

53. "Yine de kendimi büsbütün temize çıkarmam;[42] çünkü Rabbimin esirgeyip koruduğu kimseler dışında, nefis insana sürekli kötülüğü emreder. Elbette Rabbim çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir."[43]

54. Kral "Onu bana getirin, kendime danışman yapayım" dedi. Onunla konuşunca da şunları söyledi: "Bundan böyle yanımızda önemli bir yere sahip güvenilir biri olacaksın."

55. Yusuf da ona "Beni ülkenin hazinelerini yönetmekle görevlendir. Çünkü ben koruyup yönetmeyi iyi bilirim" dedi.[44]

56. Böylece Yusuf'a o ülkede büyük bir mevki ve güç verdik.[45] Artık dilediği yerde kalıyor, dilediği gibi yönetiyordu.[46] Dilediğimizi rahmetimizden faydalandırır, iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini de boşa çıkarmayız.[47]

57. Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlar için âhiret mükâfâtı[48] elbette daha hayırlıdır.

58. Derken Yusuf'un kardeşleri gelip huzuruna çıktılar; Yusuf onları tanımış, ama onlar Yusuf'u tanımamışlardı.[49]

(الجزء ١٣) وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪يۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ
اِلَّا مَا رَحِمَ رَبّ۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٣﴾
وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُون۪ي بِه۪ٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْس۪يۚ
فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَك۪ينٌ
اَم۪ينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْن۪ي عَلٰى خَزَٓائِنِ الْاَرْضِۚ
اِنّ۪ي حَف۪يظٌ عَل۪يمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا
لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَٓاءُۜ
نُص۪يبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَٓاءُ وَلَا نُض۪يعُ اَجْرَ
الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَٓاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ
فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

42 Allah Teâlâ da nefsini temize çıkarmamayı tavsiye etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O halde siz kendinizi temize çıkarmayın; kimin takvâ sahibi olduğunu en iyi O bilir." (Necm 53/32).

43 Hz. Yusuf'un kendini neden temize çıkarmadığını ve Allah Teâlâ'nın onu gerçekten koruduğunu şu âyet göstermektedir:

"Kadın onu gerçekten istemişti. Eğer Rabbinin kesin delilini görmeseydi, Yusuf da ona meyledecekti." (Yûsuf 12/24).

44 Bu âyet, bir görevi en iyi şekilde yapabilecek kimsenin, kendisini tanımayan ve yeteneklerini bilmeyenlere, sahip olduğu özellikleri dile getirmesinde, hatta başarıyla yapacağı bir görevi istemesinde sakınca bulunmadığını göstermektedir. Genellikle menfaatperestler ile makam ve mevki düşkünleri yöneticiliğe talip olduğu için Resûl-i Ekrem Efendimiz onları ve yöneticilik yapacak yeteneği bulunmayanları şu sözleriyle uyarmıştır:

"Vallahi biz görev isteyeni veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz."

"Siz memuriyet alma konusunda pek istekli davranacaksınız. Halbuki o yanıp tutuştuğunuz görev, kıyamet gününde bir pişmanlık sebebi olacaktır."

"Abdurrahman İbni Semüre! Kimseden yöneticilik görevi isteme! Zira bu görev, sen istemeden verilirse, Allah yardımcın olur. Eğer sen istediğin için verilirse, Allah'tan yardım göremezsin" (Buhârî, Ahkâm 5, 6, Müslim, Eymân 19, İmâret 13).

45 "Böylece Yusuf'a o ülkede büyük bir mevki ve güç verdik" ifadesi Yûsuf sûresi (12), 21. âyette de geçmişti.

46 "Rabbim! Gerçekten de sen bana mülk ve saltanat verdin" âyeti (Yûsuf 12/101), onun daha sonra ülkenin hükümdarı olduğunu göstermektedir.

47 "Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır." (Tevbe 9/120). Buna benzer ifadelerin geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

48 "Âhiret mükâfâtı" ifadesi şu âyette de geçmektedir:

"Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri elbette bu dünyada güzel bir şekilde barındıracağız. Âhiret mükâfâtı ise hiç şüphesiz daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi." (Nahl 16/41).

"Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" (Nahl 16/30). Âhiret yurdunun daha hayırlı olduğunu ifade eden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

49 Bereketli yedi yıl geçmiş, yedi yıl sürecek kıtlık başlamış, bu kuraklığa hazırlıksız yakalandığı için zor durumda kalan komşu ülkeler yiyecek satın almak üzere Mısır'a akın etmiş, bu sırada Hz. Yusuf'un kardeşleri de oraya gelmişlerdi.

59. Yusuf onların yiyecek yüklerini hazırlatınca "Bir dahaki sefere baba bir kardeşinizi de getirin.[50] Gördüğünüz gibi, ben eksiksiz ölçüyor ve misafirlerimi en iyi şekilde ağırlıyorum" dedi.

60. "Eğer kardeşinizi bana getirmezseniz, artık size bir ölçek buğday bile vermeyeceğim, sakın yanıma da yaklaşmayın."

61. Onlar da: "Onu bizimle göndermesi için babasını râzı etmeye çalışacağız. Bunu mutlaka başaracağız" dediler.

62. Yusuf adamlarına şöyle dedi: "Ödedikleri erzak bedellerini yüklerinin içine koyun. Evlerine varınca bunun farkına varırlar da belki yine erzak almaya gelirler."

63. Yusuf'un kardeşleri, babalarının yanına döndüklerinde "Ey babamız!" dediler. "Kardeşimizi götürmezsek, artık bize erzak verilmeyecek. Kardeşimizi bizimle gönder de erzak alalım. Elbette biz onu koruyup gözetiriz."

64. Babaları şunu söyledi: "Daha önce kardeşini, size güvenip nasıl emânet ettiysem, şimdi onu da aynı şekilde yine size emânet edeyim, öyle mi? Allah koruyanların en hayırlısı, merhamet edenlerin en merhametlisidir."

65. Yüklerini açıp da ödedikleri erzak bedelinin kendilerine geri verildiğini görünce: "Ey babamız!" dediler. "Başka ne isteyebiliriz ki! Bak, ödediğimiz erzak bedeli bize geri verilmiş; bununla âilemize yine erzak alır, bizimle gönderirsen hem kardeşimizi korur, hem de bir deve yükü fazla erzak getirmiş oluruz. Zâten bu getirdiğimiz az bir şeydir."

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِاَخٍ
لَكُمْ مِنْ اَبِيكُمْۚ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّي اُوفِي الْكَيْلَ
وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَاِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ
فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ
لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا اِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا اِلٰى اَبِيهِمْ
قَالُوا يَا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ
مَعَنَا اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾
قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَا اَمِنْتُكُمْ
عَلٰى اَخِيهِ مِنْ قَبْلُۜ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا
وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا
مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْۜ
قَالُوا يَا اَبَانَا مَا نَبْغِيۜ هٰذِهِ بِضَاعَتُنَا
رُدَّتْ اِلَيْنَاۚ وَنَمِيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا
وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍۜ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

50 Hz. Yusuf ağabeylerini tanıdığını belli etmemiş, getirmedikleri bir kardeşleri daha olduğunu söyledikleri zaman, muhtemelen onun için de yiyecek vermiş ve bir dahaki sefere onu da getirmelerini istemişti. Hz. Yusuf'un öz kardeşi Bünyâmin'di.

66. Babaları onlara: "Kuşatılıp ölümle yüz yüze gelmedikçe, mutlaka onu bana geri getireceğinize dair Allah'a yemin ederek söz vermeden, onu sizinle göndermem" dedi. Yemin edip söz vermeleri üzerine de "Söylediklerimize Allah şâhittir"[51] dedi.

67. Sonra şöyle dedi: "Oğullarım! Şehre hepiniz aynı kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin.[52] Gerçi, Allah'tan başınıza gelecek hiçbir şeyi ben önleyemem.[53] Çünkü hüküm ve takdir ancak Allah'ındır.[54] Ben yalnız O'na tevekkül ettim. Tevekkül etmek isteyenler yalnız O'na tevekkül etsinler."[55]

68. Babalarının kendilerine emrettiği şekilde şehre girdiler; ama bu tedbir, Yakub'un gönlünden geçen arzuyu açığa vurması dışında, Allah'ın onlar için yazdığı hiçbir şeyi kendilerinden uzaklaştırmadı. Elbette Yakub, kendisine öğrettiklerimiz sebebiyle, bu konuda bilgi sahibiydi;[56] ama insanların çoğu bu gerçeği bilmez.[57]

69. Yusuf'un yanına girdikleri zaman, o kardeşini kucaklayıp yanına aldı, onunla bir süre baş başa kaldı ve ona "Ben, senin öz kardeşinim; artık onların yaptıklarına üzülme!" dedi.[58]

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا
مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّن۪ي بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْۚ
فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ
وَك۪يلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ
وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍۜ وَمَٓا
اُغْن۪ي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ اِنِ الْحُكْمُ
اِلَّا لِلّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ
اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْۜ مَا كَانَ يُغْن۪ي عَنْهُمْ مِنَ
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً ف۪ي نَفْسِ يَعْقُوبَ
قَضٰيهَاۜ وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا
عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ٓي اَنَا۬
اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

51 "Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur." (En'âm 6/102; Hûd 11/12).

52 Hz. Yakub, her biri yakışıklı, boylu, poslu on bir kardeşi bir arada görenlerin onları kıskanabileceğini düşünmüş ve onlara nazar değmemesi için böyle bir tavsiyede

bulunmuş olabilir. Peygamber Efendimiz "Nazar değmesi inkâr edilemez bir gerçektir" buyurmuştur (Buhârî, Tıb 36; Müslim, Selâm 41, 42). Şu âyet de göz değmesinin hak olduğuna işâret etmektedir:

"Kur'an'ı işittiklerinde, o kâfirler neredeyse seni haset ve düşmanlıklarından dolayı gözleriyle yıkacaklardı." (Kalem 68/51). Hz. Yakub'un oğullarına verdiği bu öğüdün başka sebepleri de olabilir: Mısır'a ilk gittiklerinde Hz. Yusuf'un onlara özel ilgi gösterdiğini bilen bazı kötü niyetli kişilerin kendilerine bir fenalık yapabileceğini düşünmüş olabilir veya onların kötü bir maksatla oraya geldiklerini hesap edenlerin çıkabileceğini dikkate almış olabilir.

53 Hz. Yakub, bu ifadesiyle, tavsiye ettiği tedbirin yine de Allah'ın takdirini değiştirmeyeceğini söylemektedir.

54 "Hükmü ancak Allah verir." (En'âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğini ifade eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

55 Bu ifade İbrâhim sûresi (14), 12. âyette de geçmektedir. Bunun benzeri olan "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesinin geçtiği diğer âyetler Mâide sûresi (5), 11. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

56 Hz. Yakub, bir önceki âyette geçtiği üzere, "Allah'tan gelecek şeyi sizden engelleyemem" diyerek ilâhî takdiri kimsenin değiştiremeyeceği gerçeğine işâret etmişti.

57 Çünkü aldıkları tedbire güvenenler, Allah'ın takdirini değiştireceklerini zannederler; daha ileri gidenler kaderi kabul etmezler; tedbir almanın Allah'a tevekkül etmeye engel olduğunu düşünenler ise, tedbirin Allah'tan yardım istemek anlamına geldiğini ve tedbir aldıklarında gönüllerinin ferahlayacağını bilmezler.

58 Bu ifadeyi 'Üvey kardeşlerinin bir zamanlar bana yaptıklarına üzülme' diye anlamak mümkündür. Hz. Yusuf, planladığı bazı olayları gördüğü zaman kardeşinin şaşırmasını önlemek için 'Yakında olup biteceklerden dolayı üzülme' diye onu hazırlamak istemiş de olabilir.

70. Yusuf onların yüklerini hazırlatınca su kabını öz kardeşinin yüküne yerleştirdi; sonra bir tellâl, onların arkasından "Ey kafile! Kesinlikle siz hırsızsınız" diye bağırdı.

71. Yusuf'un kardeşleri gelenlere dönüp "Ne kaybettiniz?" diye sordular.

72. Kralın adamları şöyle dediler: "Kralın su kabını kaybettik, onu arıyoruz; bulana bir deve yükü mükâfât var. Bu mükâfâtın verileceğine kefilim."

73. Yusuf'un kardeşleri de "Vallahi, siz de kesinlikle biliyorsunuz ki, biz buraya fitne fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz" dediler.

74. Kralın adamları: "Peki, yalan söylüyorsanız, size göre bunun cezası nedir?" diye sordular.

75. Yusuf'un kardeşleri de "Çalınan şey kimin yükünde çıkarsa, cezası onun tutuklanmasıdır.[59] İşte hırsızlık yapan zâlimleri biz böyle cezalandırırız" dediler.

76. Bunun üzerine Yusuf, öz kardeşinin yükünden önce diğerlerinin yüklerini aramaya başladı, sonunda su kabını öz kardeşinin yükünde bulup çıkardı. Öz kardeşini yanında alıkoyması için Biz Yusuf'a böyle bir çâre öğrettik.[60] Allah dilemeseydi, kardeşini Kralın kanunlarına göre yanında alıkoyamazdı. Biz, dilediğimiz kimselerin bilgi seviyesini kat kat yükseltiriz.[61] Ama her bilenin üstünde bir başka bilen vardır.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي
رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ
لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا
تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ
وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾
قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا
جَزَاؤُهُ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ
مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذٰلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ
اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ اَخِيهِ كَذٰلِكَ
كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِي دِينِ
الْمَلِكِ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ
مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

59 Kardeşini yanında alıkoymak isteyen Hz. Yusuf, bir sonraki âyette belirtildiği üzere, bunu Mısır kanunlarına göre değil, Kenan diyarının âdetlerine göre yapıyor ve buna göre, hırsızlık yapan şahsın, eşyasını çaldığı adamın yanında belli bir

süre köle olarak çalıştırıldığını biliyordu. Böylece, bir zamanlar kendisini babalarından çalan üvey kardeşlerini de cezalandırmış oluyordu.

60 "Yusuf'a böyle bir çâre öğrettik" ifadesi, kardeşi Bünyâmin'i yanında alıkoymak isteyen, fakat bunu nasıl yapacağını bilemeyen Yusuf peygambere, bu işin çâresini Allah Teâlâ'nın öğrettiğini göstermektedir.

61 Hz. İbrâhim'in, Allah'ın varlığı konusunda halkla yaptığı tartışmalardan söz edilirken de bu ifade kullanılmaktadır "Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz. Şüphesiz senin Rabbin her işi yerli yerince yapan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (En'âm 6/83).

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

77. Yakub'un oğulları şöyle dediler: "Eğer o hırsızlık yaptıysa, daha önce kardeşi de hırsızlık yapmıştı."[62] Yusuf onlara bir şey belli etmeden bu sözü içine attı ve kendi kendine "Siz daha kötü durumdasınız.[63] Yakıştırdığınız şeyi Allah çok iyi biliyor" diye söylendi.

78. Onlar: "Ey Vezir!" dediler. "Gerçekten de onun çok yaşlı bir babası var. İçimizden birini onun yerine alıkoy! Biz seni iyiliksever birisi olarak görüyoruz."[64]

79. Yusuf "Allah korusun!" dedi. "Malımızı kimin yanında bulmuşsak ancak onu alıkoyabiliriz. Başkasını alıkoyarsak, kesinlikle haksızlık etmiş oluruz."

80. Kardeşlerini geri almaktan ümidi kesince, aralarında görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri şöyle dedi: "Babanızın Allah'a yemin ettirerek sizden söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz suçu bilmiyor musunuz? Babam bana izin verene kadar veya Allah benim lehimde hükmünü belirtene kadar buradan bir yere gitmeyeceğim. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

81. "Babanızın yanına gidin ve deyin ki: 'Ey babamız! Oğlun gerçekten hırsızlık yaptı. Biz de sadece bildiğimiz, gördüğümüz şeylere şâhitlik ediyoruz.[65] İleride başımıza gelecekleri de bilemezdik."[66]

قَالُٓوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُۚ
فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ ف۪ي نَفْسِه۪ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْۚ
قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًاۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا
شَيْخًا كَب۪يرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ اِنَّا نَرٰيكَ
مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ
نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓۙ اِنَّٓا اِذًا
لَظَالِمُونَۚ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا
نَجِيًّاۜ قَالَ كَب۪يرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُٓوا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ
اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا
فَرَّطْتُمْ ف۪ي يُوسُفَۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى
يَأْذَنَ ل۪ٓي اَب۪ٓي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ ل۪يۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُٓوا اِلٰٓى اَب۪يكُمْ فَقُولُوا
يَٓا اَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَۚ وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا
بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظ۪ينَ ﴿٨١﴾

62 Tıpkı Bünyâmin gibi onun öz kardeşi Yusuf'un da çocukluğunda bir şey çaldığını söylemeleri o anda uydurdukları bir yalan olabilir. Bu konuda tefsirlerde nakledilen rivayetlerin güvenilir bir kaynağı bulunmamaktadır.

63 Hz. Yusuf, "Siz daha kötü durumdasınız" derken ya onların kendisini babalarından çalarken başvurdukları yola işâret etmekte veya o anda kardeşlerinin fena bir durumda bulunduklarını kastetmektedir.

64 Hz. Yakub'un ona çok düşkün olduğunu, yurtlarına döndükleri zaman onu göremeyince çok üzüleceğini anlatmaya çalıştılar.

65 Kralın su kabının Bünyâmin'in yükünde çıktığını gözümüzle gördük, sana onu söylüyoruz.

66 Sana kardeşimizi koruyacağımıza dair söz verirken onun hırsızlık yapacağını bilemezdik.

82. "Bize inanmazsan, aralarında bulunduğumuz o şehrin halkına ve birlikte geldiğimiz kafileye sor. Emin ol, biz doğru söylüyoruz."[67]

83. Babaları "Hayır, hayır!" dedi. "Belliki nefsiniz sizi kötü bir işe sürüklemiş. Artık güzel bir sabır gerek. Umarım Allah, onların hepsini[68] bana geri getirir. Çünkü O her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen, her işi yerli yerince yapandır."[69]

84. Onlardan yüzünü öteye çevirip "Vah Yusufum, vah!" diye inledi. Üzüntüden gözleri görmez oldu. Acısını içine gömüyordu.[70]

85. Oğulları "Yusuf diye diye vallahi eriyip tükenecek veya ölüp gideceksin" dediler.

86. O da şunları söyledi: "Ben derdimi, üzüntümü sadece Allah'a şikâyet ediyorum. Ve ben Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediklerinizi biliyorum."[71]

87. "Oğullarım! Haydi gidin! Yusuf ile kardeşini arayıp bulmaya çalışın. Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."[72]

88. Yusuf'un yanına varınca "Ey Vezir!" dediler. "Kıtlık yüzünden biz ve âilemiz çok sıkıntı çektik. Bu defa pek az bir erzak bedeli getirdik. Sen bize yine erzakımızı tam ver ve kardeşimizi iade ederek bize bağışta bulun. Şüphesiz Allah bağışta bulunanları mükâfâtlandırır."

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَـةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي
اَقْبَلْنَا فِيهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ
سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَمِيلٌۜ
عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ
الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا
اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ
الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا
تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ
تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا
بَثِّي وَحُزْنِي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا
مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ
اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ
الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا
اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا
بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ
عَلَيْنَاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

67 Yakub peygamberin oğulları Kenan diyarına dönünce, olanları babalarına anlatarak sözlerini böyle bitirdiler.

68 Yusuf'u, Bünyâmin'i ve büyük oğlumu.

69 Hz. Yakub, oğlu Yusuf'u kaybettiği zaman da böyle söylemiş, "Belli ki nefsiniz

sizi kötü bir işe sürüklemiş. Artık güzel bir sabır gerek. Anlattıklarınız karşısında dayanma gücü verecek olan sadece Allah'tır" demişti (Yûsuf 12/18).

70 Peygamberler de kederlenip üzülür, bunda bir sakınca yoktur. Resûl-i Ekrem oğlu İbrâhim'in ölümüne ağlayınca, bunu yadırgayanlara göz yaşlarının rahmet ve şefkat eseri olduğunu söyleyerek şöyle buyurmuştur: "Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz ancak Rabbimiz'in râzı olacağı sözleri söyleriz" (Buhârî, Cenâiz 43; Müslim, Fezâil 62).

71 "Nûh şunları söyledi: "Ey kavmim! Ben, doğru yoldan çıkmış değilim. Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim. Size Rabbimin buyruklarını iletiyor, öğüt veriyor ve sizin bilmediklerinizi de Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum." (A'râf 7/61-62). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

72 "Biz sana gerçeği müjdeliyoruz, sakın ümit kesenlerden olma!" dediler. İbrâhim de "Azıp sapmış olanlardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit kesebilir?" dedi." (Hicr 15/55-56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

89. Yusuf onlara: "Câhilliğiniz zamanında Yusuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?" diye sordu.[73]

90. "Ne! Yoksa sen, gerçekten sen Yusuf musun?" diye sordular. O da: "Ben Yusuf'um, bu da kardeşim" dedi. "Allah bize iyilik etti. Çünkü kim Allah'a karşı gelmekten sakınıp sabrederse, elbette Allah iyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin emeklerini boşa çıkarmaz."[74]

91. Onlar da: "Yemin ederiz ki, Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suçluyduk" dediler.

92. Yusuf şöyle dedi: "Bugün sizi azarlayıp kınamak yok.[75] Allah sizi bağışlasın. O merhamet edenlerin en merhametlisidir."[76]

93. "Şu gömleğimi götürüp babamın yüzüne sürün de gözleri yeniden açılsın. Sonra bütün âilenizi alıp bana gelin!" dedi.

94. Kafile Mısır'dan henüz ayrılmıştı ki, babaları "Eğer bana bunadı, demezseniz; ben gerçekten Yusuf'un kokusunu alıyorum" dedi.[77]

95. Onun yanındakiler "Vallahi sen Yusuf'a olan aşırı sevgini hiç bırakmadın" dediler.

96. Müjdeci gelip de gömleği yüzüne sürünce Yakub yeniden görmeye başladı. Ve "Ben size, Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediklerinizi biliyorum dememiş miydim?" dedi.[78]

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخ۪يهِ
اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ
يُوسُفُ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخ۪ي قَدْ مَنَّ
اللّٰهُ عَلَيْنَا اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا
يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ
اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـ۪ٔينَ ﴿٩١﴾
قَالَ لَا تَثْر۪يبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ
وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَم۪يص۪ي
هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَب۪ي يَأْتِ بَص۪يرًا
وَأْتُون۪ي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ
الْع۪يرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنّ۪ي لَاَجِدُ ر۪يحَ يُوسُفَ
لَوْلَٓا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي
ضَلَالِكَ الْقَد۪يمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَش۪يرُ
اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ
لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

73 "Yusuf'u götürüp de onu kuyunun dibine atmaya karar verdiklerinde, Biz de Yusuf'a: "Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını anlatacaksın" diye vahyettik." (Yûsuf 12/15).

74 "Medine halkının ve çevresindeki bedevîlerin, savaşta Resûlullah'tan geri kalmaları ve onu yalnız bırakıp kendi canlarının derdine düşmeleri yakışık almaz. Zira onlar ne zaman Allah yolunda bir susuzluk, yorgunluk ve açlık çekseler; kâfirleri kızdıracak biçimde bir yere ayak basıp orayı ele geçirseler ve bir şekilde düşmana karşı üstünlük sağlasalar, bunların her biri kendilerine mutlaka sâlih birer amel olarak yazılır. Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır." (Tevbe 9/120). Allah'ın iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini boşa çıkarmayacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

75 İslâm dinine göre, yapılan hata büyük bir günah olsa bile, onun yüze vurulması doğru değildir. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir câriye zina eder ve bunu yaptığı da kesinleşirse, sahibi onu cezalandırsın. Fakat suçunu başına kakmasın. Sonra ikinci defa zina yaparsa, aynı şekilde cezalandırsın, ama yine de suçunu yüzüne vurup kötü sözlerle kınamasın. Sonra bu câriye üçüncü defa zina ederse, artık efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa satsın" (Buhârî, Itk 17, Büyû' 66; Müslim, Hudûd 30).

76 "Mûsâ şöyle yalvardı: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bizi rahmetine eriştir. Merhamet edenlerin en merhametlisi Sensin!" (A'râf 7/151). Benzeri ifadelerin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

77 Pek yakınındaki kuyudan oğlunun kokusunu alamayan Hz. Yakub'un, Kenan diyarına 400 km. uzakta bulunan bir yerden yavrusunun kokusunu duyması, her şeyin ilâhî takdire uygun şekilde meydana geldiğini ortaya koymaktadır.

78 "O da şunları söyledi: "Ben derdimi, üzüntümü sadece Allah'a şikâyet ediyorum. Ve ben Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediklerinizi biliyorum." (Yûsuf 12/86).

"Nûh şunları söyledi: "Ey kavmim! Ben, doğru yoldan çıkmış değilim. Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim. Size Rabbimin buyruklarını iletiyor, öğüt veriyor ve sizin bilmediklerinizi de Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum." (A'râf 7/61-62).

97. Oğulları "Ey babamız! Bizim için Allah'tan günahlarımızın affını dile! Çünkü biz kesinlikle günah işledik" dediler.[79]

98. O da: "Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir" dedi.[80]

99. Yakub âilesi Mısır'a gelip Yusuf'un yanına girdikleri zaman, Yusuf annesiyle babasını bağrına bastı ve "Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin" dedi.

100. Annesiyle babasını tahtına oturttu. Hepsi birden onun önünde saygıyla eğildiler.[81] Yusuf "Babacığım!" dedi. "Daha önce gördüğüm rüyanın tâbiri işte budur.[82] Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi. Ayrıca şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra beni hapisten çıkarmak ve sizi çölden buraya getirmekle Rabbim bana çok büyük lütufta bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediğine çok lütufkârdır.[83] O her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen, her şeyi yerli yerince yapandır."

101. "Rabbim! Gerçekten de Sen bana mülk ve saltanattan büyük bir nasip verdin, rüya tâbirini öğrettin.[84] Ey gökleri ve yeri yoktan var eden[85] Allahım, dünyada ve âhirette beni koruyup destekleyen Sensin. Müslüman olarak canımı al[86] ve beni sâlih kullarının arasına kat!"[87]

قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا
خَاطِئ۪ينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّ۪يۜ
اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا
مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِن۪ينَۜ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ
عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّداًۚ وَقَالَ يَٓا
اَبَتِ هٰذَا تَأْو۪يلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا
رَبّ۪ي حَقّاًۜ وَقَدْ اَحْسَنَ ب۪ٓي اِذْ اَخْرَجَن۪ي مِنَ
السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ
نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْن۪ي وَبَيْنَ اِخْوَت۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي
لَط۪يفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ
﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَن۪ي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَن۪ي
مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ اَنْتَ وَلِيّ۪ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ
تَوَفَّن۪ي مُسْلِماً وَاَلْحِقْن۪ي بِالصَّالِح۪ينَ ﴿١٠١﴾

79 "Yemin ederiz ki, Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suçluyduk" (Yûsuf 12/91) diyerek Hz. Yusuf'tan af dileyen kardeşleri, aynı şekilde babalarından da af dilemişlerdi.

Birine haksızlık yapan kimsenin fırsat el-

deyken ondan helâllik dilemesi gerektiğini Resûl-i Ekrem şöyle belirtmiştir: "Her kim din kardeşine ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir haksızlık yapmışsa, altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helâlleşsin. Aksi halde kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı haksızlık miktarınca sevaplarından alınır, hak sahibine verilir. Eğer iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yüklenir" (Buhârî, Mezâlim 10, Rikāk 48).

80 "De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Zümer 39/53).

81 Bu ifade, hepsi birden Allah'a şükür secdesine kapandılar veya o günün âdetlerine göre, bir devlet büyüğü olan Hz. Yusuf'un önünde yere kapandılar diye de anlaşılmıştır.

82 "Bir zamanlar Yusuf, babasına "Babacığım!" demişti. "Rüyamda on bir yıldız ile Güneş'in ve Ay'ın bana secde ettiğini gördüm." (Yûsuf 12/4).

83 "Allah kullarına karşı lütuf sahibidir; O dilediğini rızıklandırır. O karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Şûrâ 42/19).

84 Bir zamanlar Hz. Yusuf gördüğü rüyayı babasına anlattığı zaman o "Demekki rüyada gördüğün gibi Rabbin seni seçecek, sana rüyaların yorumunu öğretecek" demişti (Yûsuf 12/6).

85 "Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah her şeye kādirdir." (Fâtır 35/1). Yüce Allah'ın "hiç yoktan yaratan" anlamındaki Fâtır isminin geçtiği yerler bu âyette gösterilmiştir.

86 Hz. Yakub da oğullarına bunu vasiyet etmiş: "Oğullarım! Allah size bu dini seçti. Yalnız Müslüman olarak can verin!" demişti (Bakara 2/132).

Hz. Yusuf "Müslüman olarak canımı al" diye dua ederken, eceli gelip öleceği zaman Müslüman olarak can vermeyi temenni etmektedir.

Bu konuda Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır" (Müslim, Zikir 13).

"Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Zira ölmeyi isteyen kimse eğer iyi biriyse, belki daha çok hayır ve iyilik yapar. Eğer kötü biriyse, olabilir ki, tövbe edip Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır" (Buhârî, Temennî 6; Müslim, Zikir 10).

"Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin: Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için hayırlı olduğu zaman canımı al!" (Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10).

87 Hz. İbrâhim de:

"Rabbim! Bana hikmet ve ilim ver ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Şuarâ 26/83) diye dua etmiştir.

102. Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerindendir. Yoksa Yusuf'un kardeşleri bir araya gelip tuzak kurarken sen onların yanında değildin.[88]

103. İnanmaları için ne kadar gayret etsen de, insanların çoğu iman etmez.[89]

104. Oysa sen peygamberlik görevine karşılık onlardan bir ücret istemiyorsun.[90] Bu Kur'an, bütün insanlığa sadece bir öğüttür.[91]

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır[92] ki, o müşrikler bunları görürler; ama başlarını öte yana çevirip geçerler.[93]

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ
وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ
حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾
وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

88 "Ey Muhammed! İşte bu kıssalar, gayb haberlerindendir. Biz bunları Kur'an'da vahyederek sana bildiriyoruz. Çünkü Meryem'i hangisinin himaye edeceği konusunda anlaşamayıp, kur'aya başvurduklarında sen onların yanında değildin." (Âl-i İmrân 3/44).

"Ey Peygamber! İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir." (Hûd 11/49).

"Biz Mûsâ'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen Tûr'un batı tarafında değildin. Sen bu olaya şâhit olanlardan da değildin! Kaldı ki Biz nice nesiller yarattık ve onların üzerinden uzun seneler geçti. Sen ayrıca Medyen halkı arasında da bulunmadın ki, onlardan öğrenip âyetlerimizi Mekke halkına okuyasın. Fakat seni peygamber olarak gönderip, sana vahyeden Biziz. Biz Mûsâ'ya nidâ ettiğimizde sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan insanları uyarasın, onlar da öğüt alsınlar diye Biz seni peygamber olarak gönderdik." (Kasas 28/44-46).

89 "Zâten onların çoğu iman etmez." (Bakara 2/100). İnsanların çoğunun iman etmediği çeşitli âyetlerde vurgulanmaktadır (Hûd 11/17; Ra'd 13/1; Şuarâ 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190; ayrıca bk. Nahl 16/83, İsrâ 17/89; Furkân 25/50; Rûm 30/42).

Kur'ân-ı Kerîm'de insanların çoğunun hatalı davrandığı değişik şekillerde belirtilir:

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En'âm 6/116).

Bazı âyetlerde de insanların çoğunun Allah'a şükretmediği belirtilir (Meselâ bk. Bakara 2/243, Yûnus 10/60, Neml 27/73 ve Mü'min 40/61).

90 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum." (En'âm 6/90). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

91 "Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür" âyeti En'âm 6/90; Sâd 38/87; Kalem 68/52'de de geçmektedir.

92 Allah'ın varlığını, birliğini, ilmini, hikmetini, kudretini, rahmetini, her şeyi kuşatan egemenliğini, her türlü noksan sıfattan, aczden, kusurdan, ortaktan münezzeh oluşunu gösteren nice deliller vardır.

93 "Kendinizde de nice deliller var; bunları hâlâ görmeyecek misiniz?" (Zâriyât 51/21). Görülmesi gereken delillerle ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

106. Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar.[94]

107. Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin[95] gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?[96]

108. Şöyle de: "İşte benim yolum budur. Ben ve bana tâbi olanlar insanları bilgi ve kesin iman ile Allah'a çağırıyoruz.[97] Allah her türlü noksanlıktan uzaktır[98] ve ben O'na şirk koşanlardan değilim."

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ
﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُٓوا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ
عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلٖٓي اَدْعُٓوا
اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنٖيۜ
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٠٨﴾

---

94 "Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Tevbe 9/30).

"Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler. Anlaşmazlığa düştükleri şey hakkında Allah onların arasında hükmünü

verecektir. Yalancılığı ve nankörlüğü âdet haline getirene Allah doğru yolu göstermez." (Zümer 39/3).

"De ki: Yeryüzünde dolaşın da, daha öncekilerin sonlarının ne olduğuna bir bakın. Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdi." (Rûm 30/42).

"Onlara denir ki: Siz şunun için bu hale düştünüz: Allah'ın birliğine iman etmek için çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyor, O'na ortak koşulunca inanıyordunuz. Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır." (Mü'min 40/12).

Halbuki Allah Teâlâ, bir hadîs-i kudsîde: "Bana ortak koşulmasına Benim ihtiyacım yok. Kim işlediği amelde Benden başkasını Bana ortak koşarsa, o kişiyi de ortak koştuğunu da reddederim" buyurmaktadır (Müslim, Zühd 46).

Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimize "Ey Allah'ın elçisi! Bana sabahleyin ve akşamleyin okuyacağım mübârek kelimeleri belletseniz de okusam" deyince, Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Gökleri ve yeri, görülen ve görülmeyen âlemleri yaratan Allahım! Ey her şeyin Rabbi ve sahibi! Senden başka ilâh bulunmadığını kesinlikle söylerim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, onun Allah'a şirk koşmaya dâvet etmesinden Sana sığınırım" diye dua et ve bunu sabahleyin, akşamleyin ve yatağa yattığın zaman söyle!" (Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 14, 95).

Bir kısım insanlar Allah'a inandıkları, O'nun gücünü ve kudretini kabul ettikleri halde, bir başka varlığa ibâdet ederek veya başka varlıkları yahut kavramları Allah'ın mülkünden bir kısmında hüküm ve yetki sahibi kabul etmek sûretiyle şirke düşerler. Şu âyet bunu anlatmaktadır:

"Ey Peygamber! Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?" "Allah" diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: "Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?"." (Yûnus 10/31). Bu âyetin dipnotunda benzeri âyetlere işâret edilmiştir.

95 "Kendilerini kuşatacak bir azab" (gâşiye) ifadesi, bir sûreye ad olmuş ve bu sûrenin birinci âyetinde şöyle geçmiştir:

"Her yeri kaplayan felâketin haberi sana geldi mi?" (Gâşiye 88/1).

96 "Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A'râf 7/4). Kâfirlere ilâhî azabın ansızın gelmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

97 "Allah'ın dini hakkında seninle tartışırlarsa onlara de ki: Ben ve bana tâbi olanlar, Allah'a boyun eğdik. Kendilerine kitap verilenlere de, verilmeyenlere de: "Siz de teslim oldunuz mu?" diye sor. Eğer Müslüman olurlarsa doğruyu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Allah kullarını zâten görüyor." (Âl-i İmrân 3/20).

"Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45-46). Peygamberlerin Allah'a çağırdığıyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

98 "İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur." (Zümer 39/7). Allah'ın kimseye ihtiyacı olmadığıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

109. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi.[99] İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı?[100] Elbette âhiret yurdu, takvâ[101] sahipleri için daha hayırlıdır.[102] Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

110. Nihayet o peygamberler kavimleri tarafından yalanlandıklarını kesin olarak anlayıp onlardan büsbütün ümit kestikleri sırada, kendilerine yardımımız yetişmiş[103] ve dilediğimiz kimseler kurtuluşa ermiştir.[104] Ancak azabımız, öyle kâfirlerden geri çevrilmez.[105]

111. Elbette o peygamberlerin kıssalarında akıllı kimselerin çıkaracağı dersler vardır. Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular,[106] her şeyi iyice açıklar,[107] iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir.[108]

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي
اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىۜ اَفَلَمْ يَسٖيرُوا فِي
الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ اتَّقَوْاۜ
اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ
وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَاۙ
فَنُجِّيَ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ
الْمُجْرِمٖينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فٖي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ
لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِۜ مَا كَانَ حَدٖيثًا يُفْتَرٰى
وَلٰكِنْ تَصْدٖيقَ الَّذٖي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ
كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

99 "Ey Resûlüm! Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi. Bunu bilmiyorsanız ilim ehline sorun" (Nahl 16/43; Enbiyâ 21/7).

"Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En`âm 6/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkası değildi. Bilmiyorsanız bilenlere sorun! Biz o peygamberlere yiyip içmeden yaşayan bedenler vermedik. Onlar ölümsüz de değillerdi." (Enbiyâ 21/7-8).

Bu âyetler, peygamberlerin melek değil beşer olarak, beşerin de erkek kısmından seçilerek gönderildiğini açık bir şekilde bildirmektedir. Peygamberlerin beşer oluşu, insanlara her bakımdan örnek teşkil etmeleri için, erkek oluşu da peygamberliğin son derece meşakkatli olan ve pek büyük düşmanlıklar karşısında tahammül gücü isteyen bir vazife olması sebebiyledir.

100 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?" (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

101 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

102 "Elbette âhiret yurdu, takvâ sahipleri için daha hayırlıdır" ifadesi En`âm sûresi (6), 32. âyette de geçmektedir. "Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" (Nahl 16/30). Âhiret yurdunun daha hayırlı olduğunu ifade eden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

103 "Senden önce de birçok peygamber yalanlandı. Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler." (En`âm 6/34).

"Böylece, âyetlerimizi yalanlayan kavimden onu koruduk. Onlar gerçekten de çok kötü bir kavimdi; Biz de onların hepsini birden boğduk" (Enbiyâ 21/77).

"Biz Mûsâ ile Hârun'a da lütuflarda bulunduk. Her ikisini ve kavimlerini o büyük dertten kurtardık. Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/114-116).

Hz. Âişe bu âyeti şöyle açıklamıştır: "Peygamberler, inkârcıların kendilerine artık inanmayacaklarını gördükleri, bir de uzun süre ağır sıkıntılara uğrayan mü'minlerin de ilâhî yardımın gecikmesi üzerine tereddüde düştükleri, peygamberlerin de kendilerinin yalanlandıklarını zannettikleri sırada, onlara yardımımız yetişti, demektir" (Buhârî, Ehâdîsü'l-enbiyâ 19; Tefsîr 2/38, 12/6). Burada şu âyeti hatırlamalıdır:

"Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara 2/214). Âyetin dipnotunda mü'minlerin geçirdiği imtihanlarlar ilgili bir âyet ve bir hadis vardır.

104 "Sonra peygamberlere verdiğimiz söze sâdık kaldık. Onları ve onlarla birlikte dilediklerimizi azaptan kurtardık; haddi aşanları ise helâk ettik." (Enbiyâ 21/9).

105 "Ama azabı da öyle müşriklerden geri çevrilmez." (En`âm 6/147).

106 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkâf 46/30.

107 "Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendisinden önce indirilen kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe olmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır." (Yûnus 10/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır." (Fussılet 41/3).

"Onlara şöyle de: "Allah size bütün gerçekleri apaçık ortaya koyan kitabı göndermişken, doğruyu, yanlışı öğrenmek için Allah'tan başka hakem mi arayacağım?" (En`âm 6/114).

108 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

RA`D SÛRESİ (13. sûre)

Mekke'de mi, Medine'de mi indiği konusunda farklı rivayet ve görüşler vardır. Bununla birlikte, Mekke'de inen sûrelerin özelliğini göstermektedir. 43 âyettir. Kâinattaki varlıklardan alınacak ibretler üzerinde geniş şekilde durur, evreni bir kitap gibi okumayı öğretir; insanlara örnek olarak gösterilebilecek olan kulların tanımını yapar. Gökyüzünün bulutlarla, şimşek ve gök gürültüsüyle Allah'ı tesbih ettiğini dile getirir. Sûre de adını 13. âyetinde geçen ve "gök gürültüsü" anlamına gelen bu "ra'd" kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm Râ.[1] İşte bunlar kitabın âyetleridir.[2] Rabbinden sana indirilen bu Kitap bir gerçektir.[3] Fakat insanların çoğu iman etmez.[4]

2. Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş,[5] sonra da Arş üzerine kurulmuş,[6] Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir.[7] Her biri belirli bir zamana kadar yörüngesinde dönüp duracaktır.[8] Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur.[9] Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza kesin olarak iman etmeniz için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar.[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِۜ وَالَّذ۪ٓي
اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي رَفَعَ
السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ كُلٌّ
يَجْر۪ي لِاَجَلٍ مُسَمًّىۜ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

2 "Bunlar, hikmet dolu kitabın âyetleridir." (Yûnus 10/1). "Bunlar kitabın âyetleridir" ifadesinin geçtiği diğer âyetler burada zikredilmiştir.

3 "Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir?" (Ra`d 13/19).

4 "Zâten onların çoğu iman etmez." (Bakara 2/100). Bu âyetin dipnotunda insanların çoğunun iman etmediğini ifade eden âyetler gösterilmiştir.

5 "Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"O, gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattı." (Lokmân 31/10).

"Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?" (Gâşiye 88/18).

"Direksiz yükseltilen gök" kavramı, Kur'an'ın indiği dönemde yaygın olan inanışlara ters düşen bir kavramdı. Hatta Kur'an'ın inişinden sonra bile insanlar daha yüzyıllarca Kaf dağı efsaneleriyle oyalanmışlar, dağlardan direkler üzerine kurulu bir gökyüzü hayal etmişlerdir. "Gökler" sözcüğünden ister atmosfer, isterse uzay anlaşılsın, her iki halde de Dünya'nın kütlesi ve hareketleri, Güneş ve Ay ile karşılıklı konumları ve etkileşimleri gibi iç içe geçmiş son derece hassas dengeler sayesinde kurulmuş olan ve devam eden bir düzene dikkat çekilmekte olduğu bellidir. Kur'an, bu hesapların, direkler üzerine tavan çatmaktan çok daha farklı bir iş olduğunu bildirirken, "İşte, gördüğünüz gibi, gökleri direksiz yükseltti; gördüğünüz yerde direk olmadığı gibi, görmediğiniz yerlerde de böyle bir şey yoktur" diyerek, o günkü insan nazarının ulaşamadığı yerlerden haber vermektedir. Diğer yandan, âyetteki ifadenin "Gördüğünüz cinsten bir direk olmaksızın gökleri yükseltti" anlamını verecek şekilde okunması da mümkündür. Bu takdirde, çekim kuvveti, merkezkaç kuvveti, uzayın genişlemesi gibi etkileşmeler akla gelmektedir ki, gerçekten de, bugün yüksekliği çok iyi dengelenmiş ve hayata elverişli hale getirilmiş bir atmosfer altında ve yeteri kadar genişlemiş, hâlâ da genişlemeye devam eden bir uzay içinde yaşayışımızda, Dünya'yı ve evreni ayakta tutan bu "görünmez direkler" görevlendirilmiştir.

6 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır." (A`râf 7/54). "Arş üzerine kuruldu" ifadesi burada açıklanmış ve bu ifadenin geçtiği diğer yerler gösterilmiştir.

7 "Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı, Güneş'i ve Ay'ı insanların hizmetine kim verdi?" diye sorsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler. O halde nasıl oluyor da, Allah'ın yolundan yüz çeviriyorlar?" (Ankebût 29/61).

"Görmedin mi? Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. O Güneş'i ve Ay'ı emrine boyun eğdirmiştir; hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Sizin yaptıklarınızdan da Allah hiç şüphesiz haberdardır." (Lokmân 31/29).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı. O, geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor; Güneş ile Ay'ı da kendi yasalarına itaatkâr kıldı. Onların hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Bilin ki O karşı konulmaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır." (Zümer 39/5).

8 "Güneş de kendisi için belirlenmiş bir kanunla, yörüngesinde akıp gider." (Yâsîn 36/38). Güneş'in ve Ay'ın kendi yörüngelerinde dönüp durmasıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

9 "Her şeyi yöneten Allah'tır." (Yûnus 10/3). Bu anlamdaki âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "O, bilmek isteyenler için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Yûnus 10/5).

3. Yeryüzünü yayıp döşeyen,[11] onun üzerine dağlar yerleştiren[12] ve orada ırmaklar akıtan O'dur.[13] Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir,[14] geceyi gündüzün üzerine örter.[15] Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır.

4. Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları,[16] üzüm bağları, ekinler, bir kökten çıkan tek sürgülü ve bir kökten birçok dal budak veren hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi de aynı sudan beslenir. Biz o meyvelerin bir kısmını diğerinden farklı lezzette kılmışızdır.[17] Elbette bunda, aklını kullanan bir topluluk için dersler vardır.[18]

5. Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir.[19] İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir, onlar boyunlarına zincir vurulanlardır,[20] onlar cehennemliklerdir ve hep orada kalacaklardır.

وَهُوَ الَّذ۪ي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ ف۪يهَا رَوَاسِيَ
وَاَنْهَاراًۜ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ ف۪يهَا
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ
مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ
وَنَخ۪يلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ
وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَاِنْ
تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَاباً ءَاِنَّا
لَف۪ي خَلْقٍ جَد۪يدٍۜ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْۚ
وَاُو۬لٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

---

11 "Yeri de yayıp döşedik, oraya yerinden oynatılamaz dağlar yerleştirdik ve orada belli bir ölçüde her nimeti bitirdik." (Hicr 15/19).

"Yeryüzünü de döşedik, üzerinde sağlam dağlar diktik, her güzel çiftten bitkiler yeşerttik." (Kâf 50/7).

"Yeri de Biz döşedik; ne güzel yayıp düzenliyoruz!" (Zâriyât 51/48).

"Ondan sonra yeri yayıp döşedi." (Nâziât 79/30).

"Yere bakmazlar mı, nasıl düzlenmiş?" (Gâşiye 88/20).

12 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kâf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesini dağların nasıl sağladığı Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

13 "Ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur." (İbrâhim 14/32).

"Gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." (Nahl 16/15).

"Onlar mı hayırlı, yoksa yeryüzünü insanların ve canlıların yaşamasına elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan, üzerinde sağlam dağlar diken ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?" (Neml 27/61).

14 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Bu âyetin dipnotunda çiftler halinde yaratılma konusu açıklanmış ve ilgili âyetler gösterilmiştir.

15 "Gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatandır." (A`râf 7/54).

"Ve onu örten geceye." (Şems 91/4).

"And olsun etrafı kapladığında geceye." (Leyl 92/1).

Göklerdeki kudret ve hikmet eserlerine dikkatleri çektikten sonra, Kur'an, bu defa yeryüzündeki hayatın inceliklerine bakışlarımızı çeviriyor ve, yine o zamanın insanlarının habersiz olduğu bir şeyden, bitkilerin erkekli ve dişili olarak yaratılışından bahsediyor. Gecenin gündüz üzerine örtülmesinde ise, kâinatta asıl olan şeyin gündüz değil, gece olduğuna bir işâret vardır ki, bu konuda ayrıntı Yâsîn 36/37'de gelecektir.

16 Modern teorilere göre, kıt'aların tamamı, yerkabuğunda birbirine komşu levhaların üzerinde bulunmaktadır. Çok uzun çağlar önce ise kıt'alar birbirinin "kapı komşusu" idiler; sonra kayarak birbirlerinden ayrıldılar. Halen de bu kayma devam etmektedir.

17 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En`âm 6/99). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

18 Aklını kullanan bir toplumun alacağı dersler bulunduğu çeşitli âyetlerde belirtilmektedir (Nahl 16/12, 67; Rûm 30/24, 28).

19 "Bir de şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?" (İsrâ 17/49).

"O size, ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, diriltilip kabirden çıkarılacağınızı mı söylüyor?" (Mü'minûn 23/35).

"Biz öldükten, toza toprağa, kemiğe dönüştükten sonra, yeniden diriltileceğiz, öyle mi?" derler." (Mü'minûn 23/82; Sâffât 37/16; Vâkıa 56/47).

"Kâfirler dediler ki: "Sahi, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra tekrar diriltilecek miyiz?" (Neml 27/67).

"Yine o kâfirler dediler ki: Size, çürüyüp dağıldıktan sonra yeniden yaratılacağınızı söyleyen bir adam gösterelim mi?" (Sebe' 34/7).

"Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye. Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/78-79).

"Ölüp de toprak olduktan sonra yeniden mi dirilecekmişiz? Ne uzak bir dönüş bu?" (Kâf 50/3).

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler topluca Bakara 2/28; En`âm 6/29; Yûnus 10/34; Meryem 19/66'da da verilmiştir.

20 "Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyunduruklar geçirmişizdir." (Sebe' 34/33). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

6. Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini isterler.[21] Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti. Elbette senin Rabbin, bütün zâlimliklerine rağmen insanları bağışlayandır. Ama senin Rabbinin cezası da pek çetindir.[22]

7. Kâfirler "Ona Rabbinden bir mûcize indirilmesi gerekmez miydi?" derler.[23] Sen insanları kendilerini bekleyen tehlikelerden uyaran birisin.[24] Her toplumun bir yol göstereni vardır.[25]

8. Allah her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksik, neyi fazla kılacağını bilir. O'nun katında her şeyin bir ölçüsü vardır.[26]

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ
وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ اِنَّمَٓا
اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ اَللّٰهُ يَعْلَمُ
مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغٖيضُ الْاَرْحَامُ
وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

21 Burada âhiret hayatına inanmayan, dünya ve âhirette ceza göreceklerini kabul etmeyen inkârcıların kıyametin kopmasını ve eğer varsa, azabın bir an önce gelmesini istedikleri belirtilmektedir. "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En`âm 6/58). İlâhî azabın bir an önce gelmesini isteyenlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

22 "Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edindiği" (En`âm 6/12) ve "Rahmeti ise her şeyi kuşattığı" (A`râf 7/156) için insanları hemen cezalandırmaz.

"Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

"Şüphesiz Rabbin çabuk ceza verendir; bununla beraber O çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (En`âm 6/165; A`râf 7/167).

"Kullarıma Benim bütün günahları bağışlayıcı ve merhamet edici olduğumu anlat! Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da söyle!" (Hicr 15/49- 50).

23 İnkâr edenlerin Resûl-i Ekrem'den bu ve benzeri pek çok istekleri olmuştur: Kimi "Ona bir melek indirilseydi ya" (En`âm 6/8; melek indirilmesini isteyenlerle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir), kimi de "Ona gökten bir hazine indirilmeli" demiştir (Hûd 11/12; kâfirlerin mûcize istekleri için ayrıca bk. Yûnus 10/20; Ra`d 13/27; Ankebût 29/50). Kendi istekleriyle Allah'a yönelmeyenleri hiçbir şeyin imana iletmeyeceğini Allah Teâlâ şöyle ifade buyurmaktadır:

"Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı, karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır." (En`âm 6/111).

24 "Ey Peygamber! Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik." (Bakara 2/119). Resûl-i Ekrem'in müjdeci ve uyarıcı olmasıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Ey Peygamber! Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/272). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Her ümmetin bir peygamberi vardır." (Yûnus 10/47). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Rahimlerde olanı O bilir." (Lokmân 31/34). Allah'tan başkasının akıl ve duyularla bilemeyeceği beş konu bu âyette belirtilmiş, dipnotunda açıklama yapılmıştır.

"O'nun ilmi olmadan bir dişi ne gebe kalır, ne doğurur" (Fâtır 35/11; Fussılet 41/47).

"Sizi topraktan yarattığında da, annelerinizin karınlarında siz birer cenin halinde iken de sizi en iyi bilen O'dur." (Necm 53/32).

Resûl-i Ekrem Efendimiz torununun vefatı üzerine kızına "Alan da veren de Allah'tır. O'nun katında her şeyin belli bir vakti vardır" buyurmuştur (Buhârî, Cenâiz 32; Müslim, Cenâiz, 11).

Bu âyet rahimdeki yavrunun gelişme safhalarını; kuvvet ve kudretinden nelerin azalıp çoğalacağını; iyi bir insan mı, kötü bir insan mı olacağını; sağlam mı sakat mı, güzel mi çirkin mi olacağını; ne kadar yaşayacağını; kısaca bütün özelliklerini sadece Allah'ın bileceğini ifade etmektedir.

Bir kadının bedeninde, hayatı boyunca olgunlaşacak yumurta hücrelerinden çok daha fazlası, o dünyaya gelmeden önce depolanmıştır. Yetişkin çağa gelince, her ay bu yumurtalardan biri olgunlaşır veya döllenir, ya da vücuttan atılır. Döllenme halinde, vücuda girmiş olan yüz milyonlarca erkek hücre çeşitli aşamalarda elenir ve içlerinden sadece bir tanesi yumurtayla birleşir. Sonra bölünme ve çoğalmalar başlar. Arkadan farklılaşmalar gelir. Kas, kemik, sinir hücreleri gibi, birbirinden farklı dokular ve sistemler içinde yer alacak hücrelerin hepsi, akıllara durgunluk veren bir düzen içinde ve belli sayılara ulaşınca duracak şekilde çoğalır. Sadece rahimlerin eksiltip arttırdığı değil, varlık âlemindeki her şey böyle kesin bir hesapla düzenlenmiş, her şey için Allah katında bir miktar biçilmiş ve böylece, bütün yaratıklar, birbirleriyle çok çeşitli ilişkiler içinde bir dengeye kavuşturulmuştur. Yoksa, hesapsız ve başıboş bırakıldığı takdirde, sadece bir sinek çiftinin bile birkaç ay içinde başka bir canlıya yer bırakmayacak şekilde dünyayı istilâ etme potansiyeli vardır. Her dişinin ne yüklendiği konusunda Âl-i İmrân 3/6 ve Lokmân 31/34'ün açıklamalarına da bakınız.

9. O gaybı[27] da bilir, akıl ve duyularla kavranan şeyleri de.[28] O ululardan ulu, yücelerden yücedir.[29]

10. Sizden birinin gizlice konuşmasıyla açıkça konuşması, geceleyin gizlenmesiyle gündüzün ortaya çıkması arasında O'na göre bir fark yoktur.[30]

11. İnsanın önünde, ardında Allah'ın emriyle onu izleyen, koruyup gözeten melekler vardır.[31] Bir toplum, içinde bulunduğu durumu değiştirmedikçe Allah onun durumunu değiştirmez.[32] Allah bir topluma kötülük dilerse, artık o geri çevrilmez. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz.[33]

12. Korku ve ümit içinde bulunasınız diye size şimşeği gösteren[34] ve yağmur yüklü bulutları[35] meydana getiren O'dur.[36]

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾
سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِه۪
وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ
﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِه۪
يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا
بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَا اَرَادَ
اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ
دُونِه۪ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ
خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾

---

27 Göklerin ve yerin duyular ötesi gerçeklerine "gayb" denilmekte olup Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi verilmiştir.

28 "Gaybı, akıl ve duyularla kavranan şeyleri bilen O'dur" ifadesi Kur'an sıralanışına göre ilk defa En`âm 6/73'de geçmiş, geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

29 Bu ifade Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle de tekrarlanır: "Allah her şeyden yüce, her şeyden büyüktür" (Hac 22/62; Lokman 31/30; Sebe' 34/23; Mü'min 40/12).

30 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

"Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir." (Tâhâ 20/7).

"Şüphesiz O, açıkça söylediklerinizi bildiği gibi, gizlice söylediklerinizi de bilir." (Enbiyâ 21/110).

"Şeytan bunu, onların göklerde ve yerde saklı olanları ortaya çıkaran ve sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilen Allah'a secde etmemeleri için yapmıştır." (Neml 27/25).

"And olsun, Biz insanı yarattık; içinden geçenleri de çok iyi biliriz. Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız." (Kâf 50/16).

31 "Yanında onu gözetleyip ağzından çıkan her sözü kaydeden biri vardır." (Kâf 50/18).

"Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/12).

"Çünkü sabah namazının tanıkları vardır." (İsrâ 17/78). Bu âyetin açıklamasında, bazı meleklerin gece, bazısının da gündüz insanların arasında kaldıklarını ifade eden hadis zikredilmiştir.

32 "Bir toplum kendi içinde bulunduğu iyi hali değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti değiştirmez." (Enfâl 8/53). Benzeri âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

33 "De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir? Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı." (Ahzâb 33/17).

"Sizin, ne Allah'tan başka bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107). Allah'tan başka dost ve yardımcı olmadığını ifade eden diğer âyetlerin geçtiği yerler burada zikredilmiştir.

34 Şimşek, Güneş yüzeyini kat kat geride bırakan sıcaklığıyla ve koca şehirlerin uzun zaman enerji ihtiyacını karşılamaya yetecek gücüyle ürkütücü bir kudret eseri olduğu gibi, aynı zamanda, göklerde kurulu bir gübre fabrikası gibi çalışarak ürettiği azotlu bileşiklerle de en az o kadar muhteşem bir rahmet eseri olarak, semâmızda her an binlercesiyle çakıp durmaktadır. İnsan ise, hem o kudretin muhtacıdır, hem de o rahmetin. O kudretin azabından kurtulmak için sığınacağı yer de yine o rahmetten başkası değildir.

35 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A`râf 7/57). Burada ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

36 "Size ümit ve korku içinde şimşeği göstermesi ve gökten bir su indirerek onunla ölü toprakları canlandırması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Aklını kullanan bir topluluk için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/24). İnsan şimşeği görünce yıldırım düşebileceği endişesiyle korkar, ama onun ardından yağmur geleceğini düşünerek sevinip ümitlenir.

13. Gök gürültüsü Allah'a hamdederek O'nun yüceliğini dile getirir. Melekler de O'nu korku ve saygıyla tesbih eder.[37] O, yıldırımlar gönderip bunlarla dilediğini çarpar. Durum böyleyken kâfirler yine de Allah'ın birliği hakkında tartışıp duruyorlar. Halbuki Allah'ın cezası pek çetindir.

14. Gerçek dua ve ibâdet sadece Allah'a yapılır. Onların, O'nu bırakıp tapındıkları şeyler ise kendilerine bir cevap veremez.[38] Onların hali, ağzına su gelsin diye iki avucunu suya doğru uzatıp bekleyen kimse gibidir. Oysa bu şekilde onun ağzına su aslâ gelmeyecektir. Kâfirlerin duası da işte böyle boşa gider.[39]

15. Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez[40] sabah akşam Allah'a secde ederler.[41]

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ
خِيفَتِهِۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِۚ وَهُوَ شَدِيدُ
الْمِحَالِۜ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّۜ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا
كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ
بِبَالِغِهِۜ وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ
﴿١٤﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾

37 Dağların, taşların, göklerde ve yerde olan bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/30; Âl-i İmrân 3/191; A`râf 7/206; İsrâ 17/44; Enbiyâ 21/20, 33, 79; Nûr 24/36, 41; Yâsîn 36/40; Sâd 38/18; Zümer 39/75; Mü'min 40/7; Şûrâ 42/5; Haşr 59/1, 24; Saf 61/1; Cum`a 62/1; Tegâbün 64/1).

38 "Bütün bunlar şunu gösterir: Allah Hakkın tâ kendisidir; onların Allah'ı bırakıp taptıkları ise bâtılın tâ kendisidir. Allah her şeyden yüce ve her şeyden büyüktür." (Hac 22/62; Lokmân 31/30).

"Allah hak ve adaletle hükmeder. Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Her şeyi işiten de, her şeyi gören de, hiç şüphe yok ki o Allah'tır." (Mü'min 40/20).

"Onların Allah'tan başka yalvarıp yakardıkları şeyler ise şefaat yetkisine sahip değillerdir." (Zuhruf 43/86).

39 "Cehennem bekçileri derler ki: "Peygamberleriniz size apaçık deliller getirmedi mi?" Onlar "Evet" diye cevap verirler. Bekçiler de: "Öyleyse yalvarın bakalım" derler. "Ama kâfirlerin yalvarması boşunadır." (Mü'min 40/50).

40 "Yoksa onlar Allah'ın dininden başka din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde olanların hepsi ister istemez Allah'a boyun eğip teslim olmuşlardır; ve sonunda hepsi O'na döndürüleceklerdir." (Âl-i İmrân 3/83).

"Bundan başka, duman halindeki göğe yöneldi ve hem ona, hem de yeryüzüne 'İsteseniz de, istemeseniz de gelin' buyurdu. İkisi de 'İsteyerek geldik' dedi." (Fussılet 41/11).

41 **Bu âyet secde âyetidir.** Secde âyetleri hakkında A`râf sûresi (7), 206. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmüyorlar mı ki, onların gölgeleri, sağa sola eğilip boyun bükerek nasıl da Allah'a secde etmektedir! Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler." (Nahl 16/48-49).

"Görmedin mi, göklerde olanlar, yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün canlılar ve insanların pek çoğu O'na secde etmektedir? Pek çoğu ise azabı hak etmiştir. Allah'ın zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar." (Hac 22/18).

Ne onların kendileri, ne de yalvardıkları, gölgelerine bile söz geçiremezler; onların dilleri başka şey söylerken, bedenleri, hayatları, hatta gölgeleri bile, Allah'ın emriyle var olmak ve O'nun koyduğu yasalara uymak sûretiyle, O'na itaat ederler.

16. "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor ve onlar cevap vermezlerse sen "Allah" diye cevap ver. Ve onlara: "Allah'ı bir yana bırakıp da kendilerine bile fayda ve zarar veremeyecek olanları mı dost edindiniz?"[42] diye sor. Onlara: "Hiç, görmeyenle gören bir olur mu?[43] Veya karanlıklarla aydınlık hiç eşit olur mu?" diye de sor. Yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratan O'na ortak bazı tanrılar buldular da, bu tanrıların yarattığı varlıkların, Allah'ın yarattığına benzemesi kafalarını mı karıştırdı?[44] Sen şöyle de: "Allah her şeyi yaratandır.[45] O tektir, her şeyi kudretine boyun eğdirendir."[46]

17. Allah gökten bir su indirir; dereler kapsayabildiği kadar selle dolup taşar; bu sel, üste çıkan köpüğü alıp götürür. Süs eşyası veya faydalı bir âlet yapmak için ateşte eritilen madenlerin üzerinde de buna benzer bir köpük oluşur. İşte Allah, hak ile bâtılı böyle bir benzetmeyle anlatır.[47] Köpük atılıp gider, insanlara faydalı olan şey ise yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misallerle gerçeği anlatır.[48]

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ
اللّٰهُۜ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ لَا
يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّاۜ قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُۚ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِه۪ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْۜ قُلِ
اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
﴿١٦﴾ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ
بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًاۜ وَمِمَّا
يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَٓاءَ حِلْيَةٍ
اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
الْحَقَّ وَالْبَاطِلَۜ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ
جُفَٓاءًۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي
الْاَرْضِۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ﴿١٧﴾

---

42 "Hani, Allah'ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allah'a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur." (En`âm 6/94). Kâfirlerin şefaatçi edinmeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotundadır.

"Şöyle de: "Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptığınız varlıkları çağırın da görün: Onlar başınıza gelen bir sıkıntıyı ne giderebilirler, ne de onu sizden uzaklaştırabilirler." (İsrâ 17/56).

"Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir. Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar; ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler!" (Furkân 25/3).

"Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyorsunuz, bunların ilâh olduğunu iddia ederek yalan uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız size bir rızık veremez. O halde siz rızkınızı Allah katında arayın, O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Çünkü sonunda yalnız O'na döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/17).

"De ki: Allah'tan başka ilâhlaştırdıklarınıza siz yakaradurun. Onlar ne göklerde, ne de yerde, zerre ağırlığınca bir şeyin bile sahibi değillerdir. Ne göklerde ve yerde onların bir ortaklığı vardır, ne de Allah'ın onlardan bir yardımcıya ihtiyacı." (Sebe' 34/22).

"Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler. Anlaşmazlığa düştükleri şey hakkında Allah onların arasında hükmünü verecektir. Yalancılığı ve nankörlüğü âdet haline getirene Allah doğru yolu göstermez." (Zümer 39/3).

"Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur." (Tûr 52/36). Konuyla ilgili bazı âyetler de burada verilmiştir.

43 "Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/24). Mü'min ile kâfirin birbirine eşit olmadığını ifade eden bu tür âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

44 "De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

45 "Allah her şeyi yaratandır" ifadesi En`âm 6/102; Zümer 39/62; Mü'min 40/62'de de geçmektedir

46 "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit ilâhlara inanmak mı daha iyi, yoksa her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'a inanmak mı?" (Yûsuf 12/39). Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah ifadesinin geçtiği yerlere burada işâret edilmiştir.

47 Bu âyette Teâlâ hakkı saf suya ve saf cevhere, bâtılı da suyun ve eritilen madenin yüzeyinde oluşan köpüğe benzetmiştir.

48 Bu âyette iki misal verilmiştir: Birincisinde, Peygamber Efendimize indirilen vahiy yağmura, vahyi kabul eden mü'minler derelere benzetilmiştir. Nehir yataklarının daha çok suyla dolması gibi, kapsama gücü geniş olan mü'minlerin vahiyden çok, kapsama gücü dar olanların ise daha az faydalanacağı dile getirilmiştir.

İkinci misalde, mü'minlerin göz ve gönül okşayan süsler, faydalı madenler gibi kalıcı olduğu, ilâhî vahye karşı çıkan kâfirlerin ise köpük gibi yok olup gideceği anlatılmıştır.

Allah Teâlâ'nın böyle misaller getirdiği İbrâhim 14/25, Nûr 24/35'de de belirtilmiştir.

"Verimli toprağın bitkisi Rabbinin izniyle gür biter. Çorak toprağın bitkisi de kavruk ve cılız olur. Şükreden bir topluluk için âyetlerimizi işte böyle açıklarız." (A`râf 7/58). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem Efendimizin verdiği bir misal zikredilmiştir.

18. Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır.[49] O'nun emrine uymayanlar bütün yeryüzüne, hatta bir o kadarına daha sahip olsalar, azaptan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirlerdi.[50] Hesabın en kötüsü onları bekliyor.[51] Varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir.[52]

19. Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir?[53] Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar.[54]

20. Onlar Allah'a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler,[55] verdikleri sözden dönmezler.[56]

21. Onlar Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler.[57] Rablerinin kudretinden ürperip gazabından çekinirler,[58] hesaplarının kötü çıkmasından korkarlar.

22. Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder;[59] namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur;[60] kötülüğü, iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar;[61] dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir.[62]

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰىۜ وَالَّذِينَ
لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ
جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ سُٓوءُ الْحِسَابِۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ
الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰىۜ اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ
يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَۙ
﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِه۪ٓ اَنْ
يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ
الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ
وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِراًّ وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ
السَّيِّئَةَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِۙ ﴿٢٢﴾

---

49 "İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir." (Âl-i İmrân 3/172). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı gerektiği şekilde kılarlar. Aralarındaki işlerini danışarak yaparlar. Onlara rızık olarak verdiğimiz şeylerden de bağışta bulunurlar." (Şûrâ 42/38).

50 "Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder. Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar." (Yûnus 10/54). İlgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

51 "Kimin amel defteri sağından verilirse, hesabı kolayca görülecek, yakınlarına sevinçle dönecektir. Amel defteri arkasından verilene gelince: O da helâkini isteyecek, ve alevli ateşe girecektir." (İnşikâk 84/7-12). İnşikâk sûresi (84), 8. âyetin dipnotunda konuyla ilgili hadis zikredilmiştir.

52 "Orası ne fena bir döşektir" ifadesinin geçtiği yerler Âl-i İmrân sûresi (3), 196. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

53 "Hiç, görmeyenle gören bir olur mu?" (Ra`d 13/16). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

54 "Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar" ifadesi Zümer sûresi (39), 9. âyette de geçmektedir.

55 "Allah'a verdiğiniz sözde durun." (En`âm 6/152). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. İnsanın ezelde (bezm-i elest'te, diğer bir ifadeyle kâlû belâ'da) Allah'a verdiği sözle ilgili olarak A`râf sûresi (7), 172-173. âyetlere bakınız.

56 Kâfirler için ise şöyle buyurulur:

"Onlar, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler." (Bakara 2/27). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin!" (Mâide 5/1).

57 Kâfirler için ise şöyle buyurulur:

"Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal ederler." (Bakara 2/27). Bu âyetin açıklamasına bakınız.

58 "Rablerinin kudretinden ürperip gazabından çekinirler" âyeti Enbiyâ 21/49; Fâtır 35/18; Zümer 39/23 ve Mülk 67/12'de geçmektedir.

59 "Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir." (Bakara 2/207). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Allah'ın rızasını kazanmak ve gönüllerindeki imanı iyice sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların durumu ise bir tepe üzerinde bulunan bir bahçeye benzer ki, bol yağmur yağdığında ürününü iki kat verir. Hatta yağmur yağmasa bile az bir çiseleme ona yeter. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/265).

"Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıktan hayır yapmak için verenler Rablerinin yanında hakettikleri karşılığı göreceklerdir. Onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/274). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

61 Bu ifade Kasas sûresi (28), 54. âyette de aynen geçmekte, şu âyetler konuya açıklık getirmektedir:

"Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav." (Mü'minûn 23/96).

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir." (Fussılet 41/34).

62 "Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz." (En`âm 6/135).

23. Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden[63] ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir.[64] Melekler de her kapıdan[65] yanlarına sokularak onlara şöyle derler:

24. "Sabrettiğiniz için selâm olsun size. Dünya hayatının en güzel sonucudur bu!"

25. Ancak, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, O'nun korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal edenler ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar;[66] işte lânet de bunlar içindir, en kötü yurt olan Cehennem de bunlar içindir.[67]

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ ﴿٢٣﴾
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى
الدَّارِۜ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ
مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ
بِهٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۙ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

---

63 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Cennetliklerin eşleriyle birlikte safâ süreceklerini gösteren diğer âyetler burada verilmiştir.

64 "Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir." (Mü'min 40/8).

Adn cennetleri çeşitli âyetlerde şöyle tasvir edilmektedir:

"Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara, içinden ırmaklar akan ve ebediyen kalacakları Cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vadetmiştir." (Tevbe 9/72). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"O yurt, onların girecekleri, içinden ırmaklar akan Adn cennetleridir; orada diledikleri her şey vardır. Allah takvâ sahiplerine işte böyle mükâfât verir." (Nahl 16/31).

"İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler; tahtlarına kurulacaklardır. Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir makam!" (Kehf 18/31).

"Orası Adn cennetleridir ki, Rahmân onu, görmedikleri halde inanan kullarına vadetmiştir. Hiç şüphesiz Allah'ın vaadi gerçekleşecektir." (Meryem 19/61).

"Onların girecekleri yer Adn cennetleridir. Orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler; elbiseleri ise ipektir." (Fâtır 35/33).

"O zaman Allah sizin günahlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere yerleştirir. İşte asıl büyük bahtiyarlık budur." (Saf 61/12).

"Onların Rableri katındaki mükâfâtları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnuttur, onlar da Allah'tan. Bu mükâfât, Rabbinden korkan kimse içindir." (Beyyine 98/8).

65 "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

66 Âyetin buraya kadar olan kısmı Bakara 2/27'de geçmiş, konuyla ilgili âyet ve hadisler orada zikredilmiştir.

67 "İşte lânet de bunlar içindir, en kötü yurt olan Cehennem de bunlar içindir" ifadesi Mü'min sûresi (40), 52. âyette de geçmektedir.

26. Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir.[68] İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir.[69]

27. Kâfirler "Ona Rabbinden bir mûcize indirilmesi gerekmez miydi?" derler.[70] Şöyle de: "Elbette Allah, dilediği kimselerin bu tür iddiaları yüzünden doğru yoldan sapmasına fırsat verir, Kendine yöneleni de doğru yola iletir."[71]

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ وَفَرِحُوا
بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي
الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه۪ۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾

---

68 "Allah dilediğine rızkı bol, dilediğine sınırlı verir" ifadesi şu âyetlerde tekrarlanmaktadır: İsrâ 17/30; Kasas 28/82; Ankebût 29/62; Rûm 30/37; Sebe' 34/36, 39; Zümer 39/52; Şûrâ 42/12. Âyet, servetin insanlar arasında eşit olarak dağıtılmamasının ilâhî bir hikmete dayandığını göstermekte, zengin ve fakir arasındaki farklılığı sun'î yollarla kaldırmanın mümkün olamayacağına işâret etmektedir. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek, zekât ve sadakalarla onları desteklemek sûretiyle bu farklılığın bir ölçüde azaltılabileceği anlaşılmaktadır. Herkese bol rızık verilmesinin sakıncası ise şöyle belirtilmektedir:

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Onun için, Allah rızkı Kendi dilediği bir ölçüde indirir. Şüphesiz ki O kullarından haberdardır ve onların her halini görmektedir." (Şûrâ 42/27).

Rızıkla ilgili hadisler Sebe' sûresi (34), 39. âyetin dipnotunda verilmiştir.

69 "Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten meydana gelen hazineler dolusu servete, özenle yetiştirilen atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara cazip gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici zevkleridir. Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır." (Âl-i İmrân 3/14).

"Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân 3/185).

"Âhiretin yanında dünya zevki hiç denecek kadar azdır." (Tevbe 9/38). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer. İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler yağmuru emip boy atıp gürleşir. Nihayet yeryüzü süslenip olanca güzelliğiyle göz kamaştırır. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna inandıkları bir sırada, bir gece vakti veya güpe gündüz oraya azap emrimiz gelir, sanki dün orada hiçbir güzellik yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Yûnus 10/24).

"Onlara dünya hayatı hakkında şu misali ver. Dünya hayatı gökten indirdiğimiz suya benzer, yeryüzündeki bitkiler onu emerek yemyeşil hale gelir, büyüyüp birbirine karışır; ama bir süre sonra kuruyup, rüzgârların savurduğu çer çöp haline gelir. Allah her şeyi yapmaya kādirdir." (Kehf 18/45). Konuyla ilgili bazı âyetler için buraya bakınız.

"Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve bir oyundan ibârettir. Oysa âhiret yurdu, işte gerçek hayat odur. Keşke bunu bilselerdi!" (Ankebût 29/64).

"Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın." (Fâtır 35/5).

"Ey kavmim, bu dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir. Âhiret ise, ebedî kalınacak yerdir." (Mü'min 40/39).

"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka nedir ki?" (Muhammed 47/36).

"Şunu bilin ki, dünya hayatı bir oyundan, bir eğlenceden, bir gösterişten, aranızda bir övünmeden, mal ve evlât yarışından ibârettir. O bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider; sonra kuruyuverir de onu sapsarı görürsün. Sonra saman olur gider. Âhirette de çetin bir azap, bir de Allah'tan bağışlanma ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir." (Hadîd 57/20).

"Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A`lâ 87/16-17).

Resûl-i Ekrem de: "Dünya geçici bir avuntudan ibârettir" buyurmuş (Müslim, Radâ` 64), âhiret nimetleri yanında dünya nimetlerinin ne kadar değersiz olduğunu şöyle anlatmıştır: "Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadar bir suyla döndüğüne baksın" (Müslim, Cennet 55).

Dünyanın her şeyinin geçici olduğunu şu hadîs-i şerîf de pek güzel ifade etmektedir:

"Dünyada bolluk ve refah içinde yaşayan cehennemlik bir kişi kıyamet gününde getirilip Cehennem'e bir kere daldırılır. Sonra ona 'Ey Âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu?' diye sorulur. O adam: 'Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim' der.

Bir de dünyada en yoksul şekilde yaşayan cennetliklerden biri getirilir Cennet'e bir kere daldırılır. Ona da: 'Ey Âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi?' diye sorulur. O da: 'Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim' der" (Müslim, Münâfikīn 55; İbni Mâce, Zühd 38).

70 "Kâfirler "Ona Rabbinden bir mûcize indirilmesi gerekmez miydi?" derler." (Ra`d 13/7). İnkârcıların bu tür isteklerine bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

"Müşriklerin istediği mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi, öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz." (İsrâ 17/59). Mekkeli kâfirlerin Resûl-i Ekrem'den Safâ tepesini altına çevirmesini istemeleriyle ilgili hadis burada zikredilmiştir.

71 "Allah bu tür misallerle birçok kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, birçoklarını da bunlarla doğru yola iletir; Aslında, Allah'ın saptırdıkları, zâten yoldan çıkmış olanlardır." (Bakara 2/26). Konuyla ilgili âyetler için dipnotuna bakınız.

28. Onlar iman eden ve Allah'ın zikriyle huzura kavuşan kimselerdir. Şunu iyi bilin ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur.[72]

29. İman edip sâlih amel işleyenlere ne mutlu! Onları güzel bir hayat beklemektedir.[73]

30. İşte seni de kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiklerimizi onlara okuyup açıklayasın. Çünkü onlar Rahmân olan Allah'ı inkâr ediyorlar.[74] Onlara şöyle de: "O benim Rabbimdir; O'ndan başka ilâh yoktur. Ben O'na tevekkül ettim,[75] yalnız O'na döneceğim.

31. Dağların kendisiyle yürütüldüğü,[76] yerin parçalandığı veya ölülerin diriltilip konuşturulduğu bir kitap olsaydı, o, yine bu Kur'an olurdu; ama onlar ona da inanmazlardı.[77] Oysa her şeyi yapmak yalnızca Allah'ın elindedir. Mü'minler hâlâ şunu anlamadı mı: Eğer Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi.[78] Fakat o kâfirlerin yaptığı kötülükler yüzünden, başlarına ağır felâketler gelmesi veya bunların yurtlarının yakınına inmesi devam edecektir. Allah'ın verdiği söz[79] yerine gelinceye kadar bu böyle sürüp gidecektir. Allah, verdiği sözden aslâ caymaz.[80]

اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ
اللّٰهِؕ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُؕ ﴿٢٨﴾
اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ
وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ ف۪ٓي اُمَّةٍ قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَٓا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ الَّذ۪ٓي
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِؕ قُلْ
هُوَ رَبّ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ
مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ
اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰىؕ بَلْ
لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَم۪يعاًؕ اَفَلَمْ يَا۟يْـَٔسِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَنْ لَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَم۪يعاًؕ وَلَا
يَزَالُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا تُص۪يبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا
قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَر۪يباً مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ
وَعْدُ اللّٰهِؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْم۪يعَادَ ﴿٣١﴾

---

72 "Allah'ı zikretmek en büyük ibâdettir." (Ankebût 29/45).

Kur'ân-ı Kerîm'in bir adı da zikirdir (Meselâ bk. Hicr 15/9; Nahl 16/44; Enbiyâ 21/50). Allah Teâlâ mûcize isteyenlere Kur'an okumayı, onun gösterdiği yolu izleyerek huzura erişmeyi tavsiye etmektedir.

"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz de "Zikrin en fazîletlisi lâ ilâhe illallahtır" buyurmuş

(Tirmizî, Daavât 9; İbni Mâce, Edeb 55), gönüllerin onunla büyük ölçüde huzura ereceğine işâret etmiştir.

73 "Dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir." (Ra`d 13/22). Bu âyet ile devamındaki iki âyette cennetliklerin sahip olacağı nimetlerden söz edilmektedir.

"Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin özellikleri şöyledir: İçinde ırmaklar çağlar; meyvesi de gölgesi de devamlıdır. Müttakilerin mutlu sonu işte budur. Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir." (Ra`d 13/35). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Şüphesiz takvâ sahipleri için varılacak güzel bir yer vardır." (Sâd 38/49).

Cennet hayatının pek güzel bir tasviri Vâkıa sûresi (56), 8-40. âyetlerde yapılmıştır.

74 "Onlara: "Rahmân'a secde edin!" denildiğinde, "Rahmân da neymiş? Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza secde mi edeceğiz?" derler." (Furkân 25/60).

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın Rahmân ismi, besmele dışında elli altı yerde tekrarlanmaktadır. Bunlardan ilki Fâtiha sûresinde "er-Rahmânirrahîm" şeklinde geçmektedir.

75 "Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Sadece Allah'a tevekkül etmekle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

76 "Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğünde..." (Tekvîr 81/3),

"Dağlar yürütülür, bir serap olur" (Nebe' 78/20) âyetleri ancak kıyamet koptuğu zaman dağların yürütüleceğini bildirmektedir.

77 Bu âyetteki "kur'an" kelimesiyle Kur'ân-ı Kerîm değil, herhangi bir ilâhî kitabın kastedildiği anlaşılmaktadır. Zira Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Davud'a kur'an kolaylaştırılmıştı." (Buhârî, Ehâdîsü'l-enbiyâ 37) hadisiyle, ona okumanın kolaylaştırıldığını ifade buyurmuştur.

78 "Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi birden iman ederdi." (Yûnus 10/99). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

79 Allah'ın verdiği söz (Allah'ın vaadi) ifadesini sahâbe ve tâbiîn müfessirleri Mekke'nin fethedilmesi ve böylece Resûl-i Ekrem'in kâfirleri dize getirmesi veya kıyametin kopması diye anlamışlardır. "Allah'ın verdiği söz", kâfirlerin ölüp ilâhî azaba uğramaları diye de anlaşılmıştır.

80 "Allah verdiği sözden aslâ caymaz" ifadesi Âl-i İmrân 3/9, 194; Zümer 39/20'de de tekrarlanmaktadır.

32. Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti. Ben, kâfirlere belli bir süre tanıdım, sonra da onları kıskıvrak yakalayıverdim,[81] böylece Benim cezamın nasıl olduğunu gördüler.

33. Herkesin yaptığını görüp gözeten Allah hiç bunu yapamayanlarla bir tutulur mu?[82] Bir de kalkıp O'na ortak koşuyorlar. Onlara şöyle de: "O tanrılara istediğiniz adı takın![83] Böylece siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?[84] Yoksa lâf olsun diye mi konuşuyorsunuz?" Doğrusu inkâr edenlere kurdukları düzenler hoş gösterildi[85] ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez.[86]

34. Onlara dünya hayatında bir azap vardır;[87] âhiret azabı ise daha çetindir.[88] Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmayacaktır.[89]

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ
عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ
بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ قُلْ
سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ
أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ
أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

---

81 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En`âm 6/10). Bu âyetin dipnotunda, peygamberlerle alay edenlerin nasıl cezalandırıldığını gösteren diğer âyetlere işâret edilmiştir.

"Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A`râf 7/183). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

82 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En`âm 6/59). Her yerde olup biteni ve insanın her yaptığını Allah'ın bildiğine dair âyetler için bu âyetin dipnotlarına bakınız.

83 Bu âyette, "Allah'ın güzel isimlerine benzer bir ismi onlara yakıştırabilecek misiniz? Onlar böyle bir ismi hak edecek ne yaptılar?" denmektedir. Ayrıca A`râf sûresi (7), 180. âyetin açıklamasına bakınız.

84 "Şöyle de: "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" (Yûnus 10/18).

"De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?" (Hucurât 49/16).

"Siz "Allah'ı bırakıp, ancak adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlere tapıyorsunuz. Allah onlara tapılacağına dair hiçbir delil indirmemiştir." (Yûsuf 12/40). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

85 İnkâr edenlere yaptıklarının iyi bir şey olduğunu telkin edenler ya şeytanlar ya putlara olan inançları veya kötü arkadaşlarıdır:

"Şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En`âm 6/43). Şeytanın, kötü şeyler yapanları iyi şeyler yaptıklarına inandırdığına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

86 "Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A`râf 7/178). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

87 "Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/85).

"Fakat o kâfirlerin yaptığı kötülükler yüzünden, başlarına ağır felâketler gelmesi veya bunların yurtlarının yakınına inmesi devam edecektir. Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar bu böyle sürüp gidecektir." (Ra`d 13/31).

88 Âhiret azabının daha çetin, daha büyük, daha aşağılayıcı olduğu Tâhâ 20/127; Zümer 39/26; Fussılet 41/16; Kalem 68/33'de de ifade edilmektedir.

89 "Şâyet sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olsan, o zaman elbette sen kendine yazık edenlerden olursun." (Bakara 2/145). Bu âyetin dipnotuna bakınız.

"İşte böylece Biz Kur'an'ı Arapça bir hüküm ve hikmet kaynağı olarak indirdik. Eğer sana ilim geldikten sonra onların asılsız görüşlerine uyarsan, seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dost bulabilirsin ne de bir koruyucu." (Ra`d 13/37).

"O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur." (Mü'min 40/33).

35. Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin özellikleri şöyledir: İçinde ırmaklar çağlar; meyvesi de[90] gölgesi de[91] devamlıdır. Müttakilerin[92] mutlu sonu işte budur. Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir.[93]

36. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'an ile de sevinirler.[94] Ama sana karşı olan topluluklardan o vahyin bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır.[95] Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum[96] ve sonunda O'nun huzuruna varacağım."

37. İşte böylece Biz Kur'an'ı Arapça bir hüküm ve hikmet kaynağı olarak indirdik.[97] Eğer sana ilim geldikten sonra onların asılsız görüşlerine uyarsan, seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dost bulabilirsin ne de bir koruyucu.[98]

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ
عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ
﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ
بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ
يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ
اللّٰهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ
مَآبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ
الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

---

90 "Pek çok meyveler arasında yaşarlar. Ki ne arkası kesilir, ne de onlardan esirgenir." (Vâkıa 56/32-33).

Peygamber Efendimiz bir gün güneş tutulduğu için küsûf namazı kıldırmıştı. Namazdan sonra sahâbîler: "Yâ Resûlallah!" dediler. "Namazda bir şey almak ister gibi elini uzattığını, sonra vazgeçtiğini gördük, sebebi neydi?" diye sordular. Allah'ın Elçisi şöyle buyurdu: "Cennet'i gördüm ve bir salkım üzüm koparmak için uzandım. Şâyet onu koparsaydım, dünya durdukça ondan yerdiniz" (Buhârî, Ezân 91, Nikâh 88; Müslim, Küsûf 17)

91 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Cennetliklerin gölgelerde dinleneceğini müjdeleyen âyetler burada zikredilmiştir.

92 Müttaki, takvâ sahibi; takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve sâlih ameller yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

93 "Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin hali şöyledir: Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şerbet ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır. Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

Takvâ sahiplerinin huzurlu Cennet hayatını tasvir eden pek çok âyetten biri de şudur:

"Takvâ sahipleri ise güvenli bir yerdedir. Bahçelerde, pınar başlarındadır. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar. Onları böyle mükâfâtlandırır, güzel gözlü eşlerle birleştiririz. Orada, güven içinde, her türlü meyveden isterler. İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar. Allah onları Cehennem azâbından da korumuştur. Bütün bunlar Rablerinden bir lütuftur. Asıl büyük bahtiyarlık işte budur." (Duhân 44/51-57).

94 Kendilerine ilâhî kitap gelen samimi mü'minlerin Kur'an ve Resûlullah karşısındaki durumları şöyle de ifade edilmektedir:

"Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten sakındırır; iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer. Ona iman eden, onu destekleyen, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen nura uyan kimseler, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (A'râf 7/157).

95 Kendilerine ilâhî kitap gelenlerden bir kısmının daha farklı tutumları da şöyle anlatılmaktadır:

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur. O halde siz de Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Allah'ın üç olduğunu söylemeyin. Bundan vazgeçin; sizin için hayırlı olana yönelin. Şüphesiz Allah tek bir ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehtir. Çünkü göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Koruyup düzenleyici olarak Allah yeter." (Nisâ 4/171).

96 "Ey Peygamber, Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45-46). Peygamberlerin Allah'a çağırmasıyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

97 "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/2). Kur'an'ın Arapça olarak indirilmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

98 "Şâyet sana gelen ilimden sonra onların hevâ-heveslerine uyacak olursan, bilesin ki seni Allah'ın gazabından kurtaracak ne bir dostun olur ne de bir yardımcın." (Bakara 2/120). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38. Elbette Biz senden önce de peygamberler gönderdik,[99] onlara eşler ve çocuklar verdik.[100] Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize gösteremez.[101] Allah'ın takdir ettiği her şeyin bir kaydı ve belli bir vakti vardır.

39. Allah dilediği hükmü siler, dilediğini bırakır.[102] Ana kitap O'nun katındadır.[103]

40. Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın[104] bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de[105] senin görevin sadece tebliğ etmektir;[106] hesaba çekmek ise Bize âittir.[107]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا
لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ
كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُ
وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ
بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

99 "Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik." (Nisâ 4/164). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

100 Peygamberin melek olması gerektiğini ileri süren kâfirler, Resûl-i Ekrem'in yiyip içmesini, çarşıda pazarda dolaşmasını bir peygambere yakıştıramadıklarını söylemişlerdi. Allah Teâlâ hem bu âyette hem başka âyetlerde Peygamber'in melek değil insan olduğunu, tabiat üstü özellikleri bulunmadığını belirtmiştir. Şu âyetler ve dipnotları bu gerçeği dile getirmektedir:

"Ama müşrikler yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkân 25/7).

"Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En`âm 6/9).

101 "Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz." (Mü'min 40/78).

102 Bu âyet bir önceki âyetin devamı mâhiyetindedir. Allah, kullarına gönderdiği kitaplardaki bazı hükümleri değiştirmeyi gerekli gördüğünde değiştirir, yürürlükte bırakmayı uygun gördüğünde değiştirmeyip bırakır. Şu âyet de burada hatırlanmalıdır:

"Biz bir âyeti nesheder veya unutturursak, ya ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kādir olduğunu bilmiyor musun?" (Bakara 2/106).

Allah Teâlâ kimseye karşı sorumlu değildir: "O'nun yaptıklarından sual olunmaz; onlar ise hesaba çekileceklerdir" (Enbiyâ 21/23).

103 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği gösteren apaçık bir kitaptadır." (En`âm 6/59). Bu âyetin dipnotunda Ana kitap, Levh-i Mahfûz diye de anılan Kitap'la ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a âit olmasın. Onların bir süre kalacakları yeri de, sürekli kalacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi gerçeği açıklayan apaçık bir kitaptadır." (Hûd 11/6).

104 "Fakat o kâfirlerin yaptığı kötülükler yüzünden, başlarına ağır felâketler gelmesi veya bunların yurtlarının yakınına inmesi devam edecektir. Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar bu böyle sürüp gidecektir." (Ra`d 13/31).

105 "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce senin ruhunu alsak da farketmez, sonunda dönüp yine Bize geleceklerdir. Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Yûnus 10/46).

"Sen şimdi sabret; Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. İster onlara vadettiklerimizden bir kısmını sana gösterelim, ister daha önce seni vefat ettirelim, sonunda hepsinin döneceği yer Bizim huzurumuzdur." (Mü'min 40/77).

106 "Eğer Müslüman olurlarsa doğruyu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir." (Âl-i İmrân 3/20). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun." (Mâide 5/67). Konuyla ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

107 "Hesaplarını görmek de Bize düşer." (Gâşiye 88/26).

41. Bizim yeryüzünü kenarlarından eksiltmekte olduğumuzu onlar görmediler mi?[108] Allah hükmünü verir,[109] O'nun hükmünü denetleyecek hiç kimse yoktur. Allah hesabı çok çabuk bitirendir.[110]

42. Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı.[111] Fakat bütün tuzakları tersine çevirmek Allah'ın elindedir. Herkesin ne kazandığını O bilir. Dünyanın sonunda güzel bir hayatın kimi beklediğini kâfirler de yakında anlayacaklar.

43. Kâfirler "Sen peygamber değilsin" diyorlar. Sen de şöyle de: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah[112] ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter!"[113]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ
اَطْرَافِهَاۜ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖۜ
وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعاًۜ يَعْلَمُ مَا
تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍۜ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ
عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَسْتَ مُرْسَلاًۜ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيداً بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْۙ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

108 "Halbuki Biz onları da babalarını da nimetlerimizden faydalandırdık da, uzun bir ömür sürdüler. Onlar çevrelerine bakıp da Bizim yeryüzünü kenarlarından yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı?" (Enbiyâ 21/44).

Geçen zaman içinde bu âyete çeşitli anlamlar verilmiştir. Bunlar arasında, inkârcıların her taraftan kuşatılarak günden güne topraklarının eksilmesi, yahut yeryüzü kaynaklarının tüketilmesi gibi mânalar da vardır. Bu yorumların pek çoğu makul yorumlar olarak görünmektedir. Bu sûrenin 4. âyetinde açıklanan modern teoriler ise, konuya daha farklı bir derinlik getirmektedir. Buna göre, yerkabuğu levhalarının birbirlerine yaklaşması, sürtünmesi ve uzun zaman içinde üst üste binmesi yerkabuğunda kıvrılmalar, göçmeler, yanardağ ve dağ silsileleri oluşumu gibi sonuçlar doğurmakta, bu düşey hareketler de yerkabuğu levhalarının kenarlarından eksilmelere yol açmaktadır. Bir diğer modern yorum da, buzulların erimesiyle ilgilidir ki, denizlerin yükselerek karaları kenarlarından eksiltmesiyle sonuçlanacağından endişe edilen bu gelişmeler son senelerde dünyayı ciddi şekilde meşgul etmektedir.

109 "Hükmü ancak Allah verir" (En`âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

110 "Allah hesabı çok çabuk bitirendir." (Bakara 2/202). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

111 "Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; ama Allah onların tuzak kurdukları binalarını temellerinden sarstı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü ve azap onlara hiç beklemedikleri yerden geliverdi." (Nahl 16/26).

"Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54). Cenâb-ı Hakk'ın kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

112 "Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/79). Allah'ın şâhit olarak yeteceği konusuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

113 Allah Teâlâ'nın kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar öncelikle Yahudi ve Hıristiyanlardır. Onların bu konuda, özellikle de Peygamber Efendimizin Allah'ın Elçisi olduğu konusunda bilgi sahibi oldukları şu âyet ile onun dipnotundaki âyetlerde belirtilmektedir:

"Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar." (A`râf 7/157).

İBRÂHİM SÛRESİ (14. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 52 âyettir. Sûre adını Hz. İbrâhim'in Mekke'nin güvenliği ve orada oturanların iyiliği için yaptığı duadan (35-41) almıştır. Sûrede Mûsâ aleyhisselâm ile birlikte, daha başka peygamberlerin de apaçık delillerle kavimlerine gönderilmiş oldukları bildirilir; onları yalanlayan kavimlerinin âkıbetleri anlatılır; kıyamet ve âhiretin çeşitli tasvirlerine yer verilir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Râ.[1] İşte bu, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarman, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ulaştırman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.[2]

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa, hepsi O'nundur.[3] Kendilerini bekleyen şiddetli azaptan dolayı vay o kâfirlerin haline!

3. O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar.[4] İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar.[5] İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler.[6]

4. Biz her peygamberi, kendi toplumlarına gerçeği iyice anlatmaları için o toplumun diliyle gönderdik.[7] Allah, dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini doğru yola iletir.[8] Karşı konulmaz kudret sahibi, her şeyi yerli yerince yapan sadece O'dur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرۚ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ
الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ
مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ
سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ ف۪ي
ضَلَالٍ بَع۪يدٍ ﴿٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا
بِلِسَانِ قَوْمِه۪ لِيُبَيِّنَ لَهُمْۜ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ
وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

2 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır." (En'âm 6/92). Kur'an'ın nasıl bir kitap olduğunu belirten âyetler için buraya bakınız.

"Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). Cenâb-ı Hakk'ın insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

3 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın olduğunu belirten âyetlerin geçtiği yerlere burada işaret edilmiştir.

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir." (Meryem 19/65).

"Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Varış da ancak Allah'adır." (Nûr 24/42; Bürûc 85/9).

4 "Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince." (Yûnus 10/7).

"Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz." (Ahkâf 46/20).

"Hayır, siz dünyayı seviyorsunuz. Âhireti bırakıyorsunuz." (Kıyâmet 75/20-21).

"Şunlar önlerindeki korkunç kıyamet gününü bırakıyorlar da geçici dünyaya bağlanıyorlar." (İnsan 76/27).

"Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A'lâ 87/16-17).

5 "O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyar, o yolu kötü göstermeye çalışır ve âhiret hayatını inkâr ederlerdi." (A'râf 7/45). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışanların kimler olduğu haber verilmektedir.

6 Kimlerin pek derin bir sapıklık içinde olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade edilir:

"Allah'ı bırakır da, kendisine zararı ve yararı dokunmayacak şeylere yalvarıp durur. İçinden çıkılmaz sapıklık işte budur." (Hac 22/12).

"Doğrusu, âhirete inanmayanlar azapta ve koyu bir aldanış içindeler." (Sebe' 34/8).

"Bilmiş olun ki, kıyamet hakkında tartışanlar, derin bir aldanış içindeler." (Şûrâ 42/18).

7 "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/2). Kur'an'ın neden Arapça olarak gönderildiğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

8 "Allah dilediğini şaşkınlık içinde bırakır, dilediğini doğru yola iletir" ifadesi Fâtır 35/8 ve Müddessir 74/31'de de geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın "doğru yoldan sapmasına fırsat verdiği kimseler" zâlimler (İbrâhim 14/27), kâfirler (Mü'min 40/74), peygambere gelen vahiyden şüphe edenlerdir (Mü'min 40/34). Onların en belirgin özelliği Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönmek, Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal etmek ve yeryüzünde bozgunculuk yapmaktır (Bakara 2/26-27). Görüldüğü üzere onların doğru yoldan uzak kalmasına kendi tutum ve eğilimleri sebep olmaktadır.

5. Elbette biz Mûsâ'yı da "Milletini karanlıklardan aydınlığa çıkar[9] ve onlara Allah'ın geçmiş milletlere verdiği nimet ve felâketleri[10] hatırlat!" diye mûcizelerimizle gönderdik.[11] Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır.[12]

6. Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size verdiği nimetleri bir düşünün. Hani sizi Firavun âilesinden kurtarmıştı. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınıza dokunmuyorlardı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı."[13]

7. "Hani Rabbiniz size şunu da bildirmişti: 'Eğer şükrederseniz, elbette size daha çok veririm;[14] ama nankörlük ederseniz, gerçekten de Benim azabım pek çetindir."

8. Mûsâ şunu da söyledi: "Siz ve yeryüzünde bulunanlar, hepiniz birden Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur[15] ve her türlü övgüye lâyıktır."

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ
اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى
لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ
اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ
الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَٓاءَكُمْۜ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ
﴿٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ
وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابٖي لَشَدٖيدٌ ﴿٧﴾
وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُٓوا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي
الْاَرْضِ جَمٖيعًاۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمٖيدٌ ﴿٨﴾

9 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). Cenâb-ı Hakk'ın insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

10 "Allah'ın geçmiş milletlere verdiği nimet ve felâketler" diye tercüme ettiğimiz ifadenin karşılığı "eyyâmullah'tır". "Eyyâm" yani "günler" sözcüğü ile bazı önemli tarihî olayların kastedilmesi bir Arap geleneği olduğuna göre, "Allah'ın

günleri" tamlaması, ister lütuf ve nimet, isterse azap ve ceza cinsinden olsun, Allah'tan gelen veya gelecek olan şeyleri ifade etmektedir. Eski kavimlerin yaşadığı helâkler, bolluk ve nimet günleri yanında, kıyamet günü gibi anlamlar da buna dâhildir. Kur'an'da bu deyimin geçtiği ikinci yer olan Câsiye sûresi (45), 14. âyette söz konusu ifadeden, bu son anlamın kastedildiği anlaşılmaktadır.

11 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!" (A`râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik." (İsrâ 17/101). Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizeler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'min kendisine imrenilecek ve hayranlık duyulacak kimsedir. Çünkü her hali kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64).

13 Bu âyet "Bir zamanlar Mûsâ kendi kavmine şöyle demişti" ifadesi dışında Bakara 2/49'da ve A`râf 7/141'de de geçmektedir.

14 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A`râf 7/10). İnsanların Allah'a az şükretmesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

15 "Şunu bilin ki Allah'ın kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur." (Bakara 2/267). Allah'ın kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı bulunmadığı şu âyetlerde de ifade edilir: Âl-i İmrân 3/97, Neml 27/40, Ankebût 29/6, Lokman 31/12, Zümer 39/7, Hadîd 57/24, Tegâbün 64/6).

Allah Teâlâ hiçbir şeye ihtiyacı bulunmadığını bir hadîs-i kudsîde şöyle ifade buyurmuştur:

"Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanlarınız cinleriniz, en müttaki bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu Benim mülkümde herhangi bir şey arttırmaz. Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanlarınız cinleriniz, en günahkâr bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu Benim mülkümden en küçük bir şey eksiltmez. Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanlarınız cinleriniz bir yerde toplanıp Benden istekte bulunacak olsalar, Ben de her birine istediğini versem, bu Benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında da denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır." (Müslim, Birr 55).

9. Sizden önce gelip geçenlerin, Nûh, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin haberi size gelmedi mi?[16] Onların sayısını ve başlarına geleni Allah'tan başka kimse bilemez. Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş;[17] ancak onlar ellerini dişleyerek[18] "Biz, size gönderilen dine kesinlikle inanmıyoruz.[19] Bizi inanmaya çağırdığınız şeyin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" demişlerdi.[20]

10. Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan[21] Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel[22] gelinceye kadar size süre veriyor." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız.[23] Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!"

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ
وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ
اِلَّا اللّٰهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا
اَيْدِيَهُمْ فِي اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَا
اُرْسِلْتُمْ بِهِ وَاِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا اِلَيْهِ
مُرِيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ
ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا اِنْ
اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا
كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

---

16 Bize adları bildirilmeyen ve kıssaları anlatılmayan nice topluluklar ve peygamberler gelip geçmiştir:

"Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik." (Nisâ 4/164).

"Ad kavmini, Semûd kavmini, Res halkını ve bunlar arasında nice nesilleri de helâk ettik. Biz onların her birine geçmiş milletlerden misaller getirmiştik. İbret almadıkları için hepsini helâk ettik." (Furkân 25/38-39).

"Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik." (Mü'min 40/78).

17 "İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara apaçık deliller getirdi; ama onların daha önce de yalanladıkları şeye inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." (A'râf 7/101). Peygamberlerin kavimlerine deliller, mûcizeler getirmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

18 Bu mûcizeler karşısında duydukları çâresizlik, hayret ve öfkelerinden dolayı.

19 "Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz.'" (Sebe' 34/34).

"Onlara birbiri ardınca peygamberler gelmiş ve kendilerine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" demişlerdi. Onlar ise "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melekler indirirdi; sizinle gönderileni biz inkâr ediyoruz" dediler." (Fussılet 41/14).

"Peygamberleri, "Ya ben size atalarınızdan gördüğünüz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" dedi. Onlar ise "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz" dediler." (Zuhruf 43/24).

20 "Şöyle dediler: "Ey Sâlih! Sen, bundan önce aramızda kendisine ümit bağladığımız biriydin. Şimdi ise bizi atalarımızın taptığı şeylerden mi vazgeçirmek istiyorsun? Bizi inanmaya çağırdığın konuda derin bir şüphe içindeyiz." (Hûd 11/62).

21 "Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/1). Yüce Allah'ın "hiç yoktan yaratan" anlamındaki Fâtır isminin geçtiği yerler bu âyette gösterilmiştir.

22 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). Ecelle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Kavminin önde gelen kâfirleri şöyle dediler:

"Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu ve sana sadece bizim en alt seviyede olanlarımızın düşünüp taşınmadan inandığını görüyoruz. Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuza inanıyoruz." (Hûd 11/27).

"O zâlimler gizlice fısıldaşarak dediler ki: Bu da sizin gibi bir beşer değil mi? Göz göre göre büyüye boyun mu eğeceksiniz?" (Enbiyâ 21/3).

"Kavminin ileri gelen kâfirleri: "Bu da sizin gibi bir insan! Peygamberlik iddiasıyla size üstünlük kurup, başınıza geçmek istiyor. Allah peygamber göndermek isteseydi gökten melekler indirirdi. Üstelik biz, atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (Mü'minûn 23/24).

"Kavminin ileri gelenlerinden, dünya hayatında nimetler içinde yüzdürdüğümüz halde âhirete kavuşmayı yalanlayan kâfirler dediler ki: "Bu da sizin gibi bir beşerdir. Sizin yediğinizden yer, içtiğinizden içer. Sizin gibi bir beşere itaat ederseniz ziyan edersiniz" (Mü'minûn 23/33, 34).

"Firavun ile adamlarına gittiler; fakat onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler. Zâten onlar büyüklük taslayan bir zümre idi. "Bizim gibi iki tane beşere mi inanacağız?" dediler. "Üstelik kavimleri de bize kulluk etmekte iken!" (Mü'minûn 23/47).

"Sen de bizim gibi sadece bir insansın. Eğer dediğin gibi peygambersen, haydi bize bir mûcize getir." (Şuarâ 26/154).

"Sen de bizim gibi bir insansın. Biz senin yalancı biri olduğuna inanıyoruz." (Şuarâ 26/186).

"Onlar ise: "Siz de bizim gibi birer beşersiniz" dediler. "Rahmân'ın bir şey indirdiği yok; siz yalan söylüyorsunuz." (Yâsîn 36/15).

"Dediler ki: "İçimizden bir beşere mi uyacağız? O zaman sapıtmış ve çıldırmışız demektir." (Kamer 54/24).

"Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, onlar da "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların imanına Allah'ın ihtiyacı yoktu." (Tegâbün 64/6).

11. Peygamberleri onlara şu cevabı verdi: "Evet, biz de sizin gibi insanlarız;[24] ama Allah kullarından dilediğine lütufta bulunur; Allah'ın izni olmadan biz size bir delil, bir mûcize de getiremeyiz. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler."[25]

12. "Bize gideceğimiz yolları O göstermişken Allah'a niçin tevekkül etmeyecekmişiz? Bize çektirdiğiniz sıkıntılara karşı elbette sabredip katlanacağız. Tevekkül etmek isteyenler yalnız Allah'a tevekkül etsinler.[26]

13. İnkâr edenler ise peygamberlerine: "Ya dinimize dönersiniz ya da biz, sizi kesinlikle ülkemizden çıkarırız!" dediler.[27] Bunun üzerine Rableri o peygamberlere şöyle vahyetti: "Biz zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz."

14. "Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz.[28] İşte bu vaad, Benim huzurumda hesap vermekten, tehdit ve azabımdan korkanlar içindir."[29]

15. Peygamberler kâfirlere karşı Allah'tan yardım istedi, Allah da onlara yardım etti; sonunda bütün inatçı zorbalar[30] perişan olup gitti.

16. Bu perişanlığın ardından Cehennem azabı gelecek; orada o Cehennemliğe kanlı ve irinli su içirilecek.[31]

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ
(١١) وَمَا لَنَٓا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ
هَدٰينَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَا
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ (١٢)
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ
مِنْ اَرْضِنَٓا اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَاَوْحٰٓى
اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ (١٣)
وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذٰلِكَ
لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ (١٤)
وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ (١٥)
مِنْ وَرَٓائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَٓاءٍ صَدِيدٍ (١٦)

24 "Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım?" (İsrâ 17/93).

"De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim. Ancak bana, 'İlahınızın tek bir İlah' olduğu vahyedilmektedir." (Kehf 18/110; Fussılet 41/6).

"Siz de bizim gibi insanlarsınız." (İbrâhim 14/10). Peygamberlere karşı çıkanların bu tür itirazları için bu âyetin dipnotuna bakınız.

25 "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesinin geçtiği diğer yerler Âl-i İmrân sûresi (3), 122. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

26 "Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkül etsinler" ifadesi, aynen veya benzeri şekilde Yûsuf 12/67; Zümer 39/38'de de geçmektedir. "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesinin geçtiği yerler ise Âl-i İmrân sûresi (3), 122. âyetin dipnotunda gösterilmiştir. Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

27 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Kâfirlerin peygamberlerini ülkelerinden çıkarmak istemeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 "Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şunu unutmayın ki, bütün yeryüzü Allah'ındır; onu kullarından dilediğine verir. Hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir." (A'râf 7/128).

"Allah, içinizden iman edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak; onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve korkularını güvene çevirecektir. Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir." (Nûr 24/55).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır." (Mücâdele 58/21).

29 "Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkan kimseye iki Cennet vardır." (Rahmân 55/46).

"Kim Rabbinin huzurunda durmaktan korkup da nefsini kötü heveslerden alıkoymuşsa, onun varacağı yer Cennet'tir." (Nâziât 79/40-41).

30 "Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler." (Mü'min 40/35).

31 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin içecekleriyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Şüphesiz Biz, zâlimlere, alevleri çepeçevre kendilerini kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek; Cehennem de ne fena bir yerdir!" (Kehf 18/29).

"Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

17. Onu yudumlamaya çalışacak, fakat bir türlü yutamayacak. Orada onu her taraftan ölüm kuşatacak, fakat ölüp kurtulamayacak. Ardından da daha şiddetli bir azap gelecek.

18. Rablerini inkâr edenlerin bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer.[32] Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler.[33] İşte doğru yoldan tamamen uzaklaşmak budur.[34]

19. Allah'ın gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattığını görmedin mi?[35] O dilerse sizi yok eder, yerinize yeni bir topluluk getirir.[36]

20. Bunu yapmak Allah'a hiç de zor gelmez.[37]

21. Kıyamet gününde onların hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak.[38] Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara[39] şöyle diyecek: "Doğrusu biz size uyup ardınızdan gitmiştik. Şimdi Allah'ın azabını birazcık olsun üzerimizden kaldırabilecek misiniz?" Onlar da şöyle karşılık verecek: "Allah bizi doğru yola iletseydi, biz de size yol gösterirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü kaçıp sığınacağımız bir yer yok!"[40]

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ
عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ
فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا
عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ
جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾
وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ
اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ
مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا
أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

---

32 "Onların bu dünya hayatında harcadıkları şeyler, kendi kendilerine zulmetmiş bir topluluğun ekinlerini kasıp kavuran bir fırtınaya benzer. Aslında onlara Allah zulmetmemiş, ama onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir." (Âl-i İmrân 3/117). "Kâfirlerin amelleri ise, çölde susamış bir kimsenin görüp de su zannettiği seraba benzer. Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu görür ve yanında Allah'ı bulur; Allah da onun hesabını eksiksiz görür. Allah, hesabı çabuk bitirendir." (Nûr 24/39).

"Biz, onların yaptıkları bütün işleri ele alacak, hepsini toz duman edeceğiz." (Furkān 25/23).

33 "Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcayanlar gibi başa kakıp gönül yıkmak sûretiyle hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Bu şekilde hayır yapan kimsenin durumu, üzerinde bir parça toprak bulunan ve şiddetli bir yağmurun çırılçıplak bıraktığı bir kaya gibidir. Böylesi adamlar yaptıkları hiçbir iyiliğin faydasını göremezler. Allah kâfirleri doğru yola ulaştırmaz." (Bakara 2/264).

34 "O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3). Kimlerin derin bir sapıklık içinde olduğunu ifade eden âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

35 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En'âm 6/73). Bu mânadaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

36 Bu ifade aynen Fâtır sûresi (35), 16. âyette de geçmektedir. "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 Bu âyet Fâtır sûresi (35), 17. âyette de geçmektedir.

38 "İşte o gün, yer bir başka yere ve gökler başka göklere dönüşecek, insanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allah'ın huzuruna çıkacaklardır." (İbrâhim 14/48).

39 "Onlara 'Allah'tan başka ilâh yok' denince büyüklük taslıyorlardı" (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

40 Kıyamet gününde kötü önderler ile onların ardından gidenler arasındaki tartışmalar muhtelif âyetlerde verilmektedir:

"Kâfirler: "Ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan öncekilere" dediler. Sen o zâlimleri Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen! Birbirlerine söz yetiştirmektedirler. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: "Siz olmasaydınız biz mü'min olmuştuk." Büyüklük taslayanlar da güçsüzlere derler ki: "Siz doğru yolu buldunuz da biz mi sizi yoldan zorla çevirdik? Siz zâten suçlu kimselerdiniz." Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara, "Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı" derler. Azâbı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/31-33).

"Ateşte birbiriyle çekişip dururlarken, güçsüz olanlar, dünyada iken büyüklük taslayanlara derler ki: "Biz size uymuştuk. Şimdi bizden ateşin birazını olsun savabiliyor musunuz?" Büyüklük taslayanlar ise: "Hepimiz ateşteyiz" derler. Artık Allah kulları arasında hükmünü vermiştir." (Mü'min 40/47-48).

22. Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek:[41] "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu;[42] ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm de yoktu;[43] ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır."[44]

23. İman edip sâlih ameller yapanlar; içinde ırmaklar akan cennetlere konulacaklar,[45] Rablerinin izniyle orada ebedî kalacaklar, birbirlerine iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm size!" diye ifade edeceklerdir.[46]

24. Görmüyor musun, Allah nasıl bir misal veriyor? Güzel bir sözü[47] kökü sâbit, dalları göğe yükselen güzel bir ağaca benzetiyor.

25. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir.[48] Düşünüp ders alsınlar diye Allah, insanlara böyle misaller vermektedir.[49]

26. Kötü bir söz de, kökü yerden sökülen, artık ayakta durması mümkün olmayan çürük bir ağaç gibidir.[50]

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ
وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ
وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ ل۪يۚ فَلَا تَلُومُون۪ي
وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ مَٓا اَنَا۬ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا
اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّۜ اِنّ۪ي كَفَرْتُ بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ
مِنْ قَبْلُۜ اِنَّ الظَّالِم۪ينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٢﴾
وَاُدْخِلَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْۜ تَحِيَّتُهُمْ ف۪يهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ
كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ
طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَٓاءِۙ ﴿٢٤﴾
تُؤْت۪ٓي اُكُلَهَا كُلَّ ح۪ينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَاۜ وَيَضْرِبُ
اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَب۪يثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَب۪يثَةٍۨ
اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

---

41 Hesap görülüp de cehennemlikler Cehennem'e girince, şeytan cehennemliklere, daha çok pişmanlık duymaları için, âyette belirtildiği gibi bir konuşma yapacak.

42 Allah Teâlâ'nın bu konudaki pek çok vaadinden ikisi şöyledir:

"Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onları içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek

vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir!" (Nisâ 4/122).

"Hepiniz yalnız O'na döneceksiniz. Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür. O, mahlûkatı önce yoktan yaratır; sonra da iman edip sâlih ameller yapanları âdil bir şekilde mükâfâtlandırmak için yeniden diriltir. İnkâr edenlere ise, inkâr etmelerinin karşılığı olarak kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap vardır." (Yûnus 10/4). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

43 "Sana uyup azgınlaşanlar dışında, elbette senin, kullarım üzerinde zorlayıcı bir gücün yoktur." (Hicr 15/42).

"Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Gerçekte onun iman eden ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur. Şeytanın zorlayıcı gücü sadece onu dost edinenler ve onun tesiriyle Allah'a ortak koşanlar üzerindedir." (Nahl 16/98-100).

"Elbette kullarım üzerinde senin zorlayıcı bir gücün yoktur." (İsrâ 17/65).

"Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/21).

Şu hadîs-i şerîf de şeytanın insan üzerinde zorlayıcı bir gücü olmadığını göstermektedir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Biriniz eşiyle beraber olacağı zaman 'Bismillah! Allahım! Şeytanı bizden uzak tut! Bize bağışlayacağın soyumuzdan da uzak tut' der ve şâyet bu birleşmeden çocuğu olursa, şeytan o çocuğa kesinlikle zarar veremez." (Buhârî, Vudû' 8, Bed'ü'l-halk 11, Nikâh 66; Müslim, Nikâh 116).

44 "Elbette zâlimlere acı bir azap vardır" ifadesi Şûrâ sûresi (42), 21. âyette de geçmektedir.

45 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele." (Bakara 2/25).

46 "Onlar birbirlerini "Selâm size!" diye selâmlayacak" ifadesi Yûnus sûresi (10), 10. âyette de geçmiş, cennetliklerin birbirini böyle selâmlayacağına, onlara Allah Teâlâ'nın ve meleklerin de selâm vereceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47 Bir sonraki âyette de görüleceği üzere, güzel söz, her zaman meyve veren güzel bir ağaca benzer. Sözlerin en güzeli olan iman ağacı da mü'minin kalbinde biter ve orada kök salar. Bu güzel ağacın yani tevhid inancının yetiştirdiği hayır ve iyilik meyveleri hep göklere yükselir ve sonsuz hayatında mü'minin gıdası olur.

48 Bir gün Peygamber Efendimiz ashâbına bir tür bilmece sordu: "Yaprakları düşmeyen ve her zaman meyve veren, bu özellikleriyle de Müslümana benzeyen bir ağaç vardır; söyleyin bakalım, o hangi ağaçtır?" buyurdu. Onlardan cevap alamayınca, sorduğu ağacın hurma olduğunu söyledi (Buhârî, İlim 4, 5, 50; Tefsîr 14/1; Müslim, Münâfikîn 63, 64).

49 "İşte bu misalleri Biz insanlara veriyoruz. Ama bunları ancak bilenler düşünüp anlayabilir!" (Ankebût 29/43).

"Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz." (Haşr 59/21).

50 "Kötü söz" sadece ahlâk dışı konuşmalar değil, gerçek dışı olan her şey, her türlü çirkinlik ve inançsızlıktır.

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَيُضِلُّ
اللّٰهُ الظَّالِم۪ينَۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا
وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَۚ
يَصْلَوْنَهَاۜ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ
اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ قُلْ تَمَتَّعُوا
فَاِنَّ مَص۪يرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ
يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ ف۪يهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾ اَللّٰهُ
الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ
مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ
رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي
الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ ﴿٣٢﴾

27. Allah iman edenleri, inanıp ikrar ettikleri değişmez söz sebebiyle hem dünyada hem de âhirette sapasağlam tutar;[51] zâlimlerin de doğru yoldan sapmasına fırsat verir; Allah dilediğini yapar.[52]

28. Allah'ın verdiği iman nimetine şükretmeyip nankörlük edenleri[53] ve toplumlarını helâk olacakları yere, Cehennem'e sürükleyenleri görmedin mi?[54]

29. Onların hepsi Cehennem'e girecektir. Orası ne kötü bir yaşama yeridir.[55]

30. Çünkü onlar insanları Allah'ın yolundan saptırmak için O'na denk tuttukları birtakım ilâhlar uydurdular.[56] Onlara şöyle de: "Haydi dünyanın safâsını biraz daha sürün bakalım, nasıl olsa varacağınız yer ateştir."[57]

31. İman eden kullarıma söyle! Alış verişin bulunmadığı, dostluğun fayda vermediği bir gün gelip çatmadan[58] namazlarını gerektiği şekilde kılsınlar; kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah rızası için gizlice ve açıktan harcasınlar.[59]

32. Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten indirdiği yağmurla size rızık olsun diye meyveler, ürünler çıkaran da Allah'tır. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri[60] hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur.[61]

---

51 Peygamber Efendimiz bu âyetin kabir azabı hakkında nâzil olduğunu söylemiş, Allah Teâlâ'nın, mü'minleri kabirdeki sorgularında başarılı kılacağını şöyle müjdelemiştir: "Mü'min kabre konduğu zaman melekler onun yanına gelir. O da Allah'tan başka ilâh bulunmadığını, Muhammed aleyhisselâmın onun Resûlü olduğunu söyler. İşte "Allah iman edenleri, inanıp ikrar ettikleri değişmez söz sebebiyle hem dünyada hem de âhirette sapasağlam tutar" âyetinin mânası budur" (Buhârî, Cenâiz 86, Tefsîr 14/2; Müslim, Cennet 73, 74; Ebû Dâvûd, Sünnet 23; Tirmizî, Tefsîr 14/4; Nesâî, Cenâiz 114; İbni Mâce, Zühd 32).

52 "Zekeriya: "Rabbim! Ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyar; karım da şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış iken benim bir oğlum nasıl olabilir" dedi. Yüce Allah: "İradem böyledir. Öyle de olsa Allah, dilediğini yapar" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/40). İlgili âyet için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Görmedin mi, göklerde olanlar, yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün canlılar ve insanların pek çoğu O'na secde etmektedir? Pek çoğu ise azabı hak etmiştir. Allah'ın zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar." (Hac 22/18).

53 Allah'ın insanlar üzerindeki en büyük nimeti onlara peygamber göndermesidir. Peygamber'e inanmamak bu nimete nankörlük etmektir. İbni Abbas, âyette sözü edilen "nankörlerin", Resûl-i Ekrem'in kendileri için büyük bir nimet olduğunu anlamayan Mekkeli kâfirler olduğunu söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 14/3).

54 Kur'ân-ı Kerîm, birçok âyette Resûl-i Ekrem'e hitaben, yüzyıllar önce yaşanmış bazı olaylardan söz ederken, bunların kesinliğini belirtmek üzere muhataba, o olayın olup bittiğini bizzat görmüş gibi "Bilmiyor musun?" anlamında "Görmedin mi?", "Bir baksana!", "Bir düşünsene!" gibi ifadeler kullanır.

55 Bu âyet bir kelime farkıyla Sâd 38/56; Mücâdele 58/8'de de geçmektedir.

56 "Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

57 "Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak." (Yûnus 10/70). Dünyanın geçici bir faydalanma yeri olduğuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Haydi dünyanın sefasını biraz daha sürün bakalım" tehdidinin bir başka şekli de şöyledir:

"Sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

58 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Konuyla ilgili âyetler ve açıklamalar için bu âyetin dipnotlarına bakınız.

59 "Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıktan hayır yapmak için verenler Rablerinin yanında hakettikleri karşılığı göreceklerdir. Onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/274). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

60 "Gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider." (Rûm 30/46). İlgili âyetler için buraya bakılabilir.

61 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

33. Bir düzen içinde hareket eden Güneş ile Ay'ı da sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur.[62]

34. O size Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi.[63] Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz.[64] İnsan gerçekten çok zâlim, çok nankördür.[65]

35. İbrâhim şöyle dua etmişti: "Yâ Rabbî! Burayı güvenli bir şehir yap,[66] beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut!"[67]

36. "Yâ Rabbî! Bu putlar, insanların bir çoğunu yoldan çıkardı.[68] Bundan böyle kim bana uyarsa o bendendir; kim de bana karşı gelirse şüphesiz Sen çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibisin!"[69]

37. "Ey Rabbimiz! Çocuklarımdan bir kısmını, namazı gerektiği şekilde kılsınlar diye Kutlu Evi'nin[70] yanında, ekin bitmeyen bir vâdiye yerleştirdim.[71] Sen de insanlardan bir kısmının gönlünü onlara yönelt, onları çeşitli ürünlerle rızıklandır[72] ki Sana şükretsinler."

38. "Ey Rabbimiz! Elbette Sen bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Çünkü yerde, gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."[73]

وسخر لكم الشمس والقمر دائبين
وسخر لكم الليل والنهار ﴿٣٣﴾ وآتيكم
مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ
اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ
﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ
اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ
﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ
فَمَنْ تَبِعَنٖي فَاِنَّهُ مِنّٖي وَمَنْ عَصَانٖي فَاِنَّكَ
غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَا اِنّٖٓي اَسْكَنْتُ مِنْ
ذُرِّيَّتٖي بِوَادٍ غَيْرِ ذٖي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ
اَفْـِٔدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٖٓي اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ
الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَا اِنَّكَ
تَعْلَمُ مَا نُخْفٖي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفٰى عَلَى
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ ﴿٣٨﴾

62 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur." (Yûnus 10/67). Gece ve gündüzün yaratılmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Allah Teâlâ muhtelif âyetlerde insanın hizmetine Güneş'i ve Ay'ı, geceyi ve gündüzü (Nahl 16/12), denizi ve denizde yüzen gemileri (Nahl 16/14, Hac 22/65, Câsiye 45/12), yer ve gökte olanları (Hac 22/65; Lokman 31/20; Câsiye 45/13; ayrıca bk. Bakara 2/29 ve dipnotu) sunduğunu belirtmiştir.

63 Allah, yaşamak için ihtiyaç duyduğunuz ve Kendisinden isteyebileceğiniz her şeyi sizin için hazırlamıştır.

64 "Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız sayamazsınız" ifadesi Nahl sûresi (16), 18. âyette de geçmektedir.

65 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). İnsanın pek az şükretmesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"İnsan Rabbine karşı çok nankördür." (Âdiyât 100/6). İnsanın nankörlüğüne dair bazı âyetler burada verilmiştir.

66 "Bir de İbrâhim "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." (Bakara 2/126). Hz. İbrâhim'in duası Bakara sûresi (2), 127-129. âyetlerde de devam etmektedir.

Bir başka âyette Allah Teâlâ Hz. İbrâhim'in duasının kabul edildiğini ve Mekkelilerin nasıl bir yerde yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir:

"Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler?" (Ankebût 29/67).

"Onlar: "Eğer seninle birlikte biz de İslâm dinine girecek olursak, yurdumuzdan sökülüp atılırız" dediler. Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunun farkında değil!" (Kasas 28/57).

67 Hz. İbrâhim ve oğlu İshak'tan şöyle de söz edilmektedir:

"Onu da, İshak'ı da kutlu ve uğurlu kıldık. İkisinin neslinden de hem iyi kulluk edenler var, hem de kendisine açıkça zulmedenler." (Sâffât 37/113).

68 Putların, insanın yoldan çıkmasına âlet olacağı mecazî bir dille anlatılmaktadır.

69 Hz. İbrâhim yumuşak huylu ve çok duygulu bir insan olduğu için (Tevbe 9/114; Hûd 11/75) kendisine karşı gelenlerin bile bağışlanmasını niyaz etmişti. Hz. İbrâhim'in bu duası, Hz. Îsâ'nın şu duasını hatırlatmaktadır:

"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette Sen karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapansın." (Mâide 5/118). Bu sûrenin dipnotunda, Peygamber Efendimizin bu âyeti okuyarak ümmeti için nasıl ağladığını dile getiren hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

70 "Kutlu Ev" (el-Beytü'l-muharrem), kendisine saldırılması ve saygısızlık edilmesi haram kılınmış ev, Kâbe anlamındadır. Bu Kutlu Ev'e yine aynı anlamda "el-Beytü'l-harâm" da denmektedir (Mâide 5/97).

71 Hz. İbrâhim'in eşi Hâcer ile oğlu İsmâil'i henüz hiçbir kimsenin yaşamadığı bu kurak ve çorak yere yerleştirmesi Sahîh-i Buhârî'de (Enbiyâ 9) geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

72 "Bir de İbrâhim "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." (Bakara 2/126). Hz. İbrâhim'in bu duası üzerine Mekke'nin güvenli ve bereketli bir belde haline getirilmesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız. Yüzyıllardan beri insanların hac ve umre için o mübârek topraklara koşması, Allah Teâlâ'nın Hz. İbrâhim'in bu duasını kabul ettiğini göstermektedir.

73 "Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân 3/5). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

39. "Şu yaşlı halimde bana İsmâil'i ve İshak'ı bağışlayan Allah'a hamdolsun.[74] Şüphesiz ki benim Rabbim, duaları işitip kabul edendir."[75]

40. "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelenleri namazı devamlı kılanlardan eyle![76] Ey Rabbimiz! Duamı da kabul buyur!"

41. "Hesap günü geldiğinde beni, annemi, babamı[77] ve bütün mü'minleri bağışla, ey Rabbimiz!"

42. Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kalacağı bir güne ertelemektedir.[78]

43. O gün, onlar başlarını yukarı dikmiş, kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş, çağırıldıkları yere doğru koşarlar.[79]

44. İnsanları, başlarına azabın geleceği kıyamet günü hakkında uyar![80] O gün zâlimler: "Rabbimiz!" derler. "Bize biraz daha süre ver de dâvetini kabul edip peygamberlere uyalım."[81] Peki, bir zamanlar, sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz?"

45. Oysa siz, kendilerine zulmedenlerin bir zamanlar yaşadıkları yerlerde oturmuş, onlara ne yaptığımızı görüp anlamıştınız; ayrıca size böyle nice örnekler de vermiştik.[82]

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي وَهَبَ ل۪ي عَلَى الْكِبَرِ
اِسْمٰع۪يلَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبّ۪ي لَسَم۪يعُ الدُّعَٓاءِ ﴿٣٩﴾
رَبِّ اجْعَلْن۪ي مُق۪يمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۗ رَبَّنَا
وَتَقَبَّلْ دُعَٓاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيَّ
وَلِلْمُؤْمِن۪ينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا
تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَۜ
اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ ف۪يهِ الْاَبْصَارُۙ
﴿٤٢﴾ مُهْطِع۪ينَ مُقْنِع۪ي رُؤُ۫سِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ
طَرْفُهُمْۚ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَٓاءٌۜ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ
يَوْمَ يَأْت۪يهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
رَبَّنَٓا اَخِّرْنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ
وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ
قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ ف۪ي
مَسَاكِنِ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ
كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

---

74 "İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik. Her birini sâlih insanlar yaptık." (Enbiyâ 21/72).

"Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik. Ona dünyada

mükâfâtını verdik; şüphesiz âhirette de o, sâlihlerden olacaktır." (Ankebût 29/27).

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71).

75 "İşte orada Zekeriya Rabbine şöyle niyazda bulundu: "Rabbim, Kendi lütfundan bana tertemiz bir evlât bağışla. Şüphesiz istekleri duyan ve karşılığını veren Sensin." (Âl-i İmrân 3/38).

76 Hz. İbrâhim, şu âyette de görüldüğü gibi, her fırsatta soyunu düşünmüş ve onların iyiliğini istemiştir:

"Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış, o da bu emirleri yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona "İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım" demişti. İbrâhim de: "Yâ Rabbî! Soyumdan da önderler çıkar" deyince: "Benim verdiğim bu söz zâlimleri kapsamaz" buyurmuştu." (Bakara 2/124).

"Soyumdan gelenlere de iyilik ver." (Ahkâf 46/15). Konu hakkında bilgi ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

77 "İbrâhim'in, babası için Allah'tan af dilemesi ise, sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayıdır. Ancak onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrâhim çok içli, yumuşak tabiatlı biriydi." (Tevbe 9/114). Hz. İbrâhim'in babası için af dilemesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

78 "Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

79 "O gün yer yarılır, onlar hızla mahşer yerine koşarlar. Bu Bizim için pek kolay bir toplayıştır." (Kâf 50/44).

"Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler: "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/7-8).

80 "Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne candan bir dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

81 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin yeniden dünyaya dönme istekleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

82 "Biz onların her birine geçmiş milletlerden misaller getirmiştik. İbret almadıkları için hepsini helâk ettik." (Furkân 25/39).

"Doğrusu Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermiş bulunuyoruz." (Rûm 30/58).

"İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermişizdir." (Zümer 39/27).

46. Gerçekten de onlar hîle yapmaya kalktılar; onların hîleleri dağları yerinden oynatacak kadar güçlü olsa bile, Allah onların bütün düzenlerini bilmektedir.[83]

47. Sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma![84] Şüphesiz ki Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir ve inkârcılardan intikam alandır.[85]

48. İşte o gün, yer bir başka yere ve gökler başka göklere dönüşecek,[86] insanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allah'ın huzuruna çıkacaklardır.[87]

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ
وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ
﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ
رُسُلَهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ
تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ
وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

83 "Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54). Cenâb-ı Hakk'ın kâfirlerin tuzaklarını bilmesi ve onları boşa çıkarmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Burada inkârcıların İslâm dinini ve Peygamberini ortadan kaldırmak için ellerinden gelen hîleyi yaptıklarına, ama bütün bunları Allah bildiği için, onların dine ve Peygamber'e aslâ bir zarar veremeyeceklerine, yaptıkları fenalığın cezasını çekeceklerine işâret edilmektedir.

84 Düşmanlarına karşı onlara yardım edeceğine, kendilerini yalanlayanları yok edeceğine dair vaadinden cayacağını zannetme.

"Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir." (Mücâdele 58/21).

85 "Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve inkârcılardan intikam alandır" ifadesi Âl-i İmrân 3/4; Mâide 5/95 ve Zümer 39/27'de de geçmektedir.

86 "Sana kıyamet gününde dağların hali ne olacak diye soruyorlar. De ki: Rabbim onları un ufak edip savuracak. Onların yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak. Sen oralarda ne bir çukur, ne de bir tümsek göreceksin." (Tâhâ 20/105-107).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde insanlar beyaz, hiç ayak basılmamış ve âdetâ has undan yapılmış çöreğe benzeyen ve daha kimsenin tanımadığı bir meydanda toplanacaktır." (Buhârî, Rikāk 44; Müslim, Münâfikīn 28).

87 "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit ilâhlara inanmak mı daha iyi, yoksa her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'a inanmak mı?" (Yûsuf 12/39). "Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allah" ifadesinin geçtiği âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

49. O gün kâfirlerin birbirine bağlanıp zincirlere vurulduğunu görürsün.[88]

50. Elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir.[89]

51. Allah, herkese kazandığının karşılığını vermek için böyle yapar.[90] Şüphesiz Allah, hesabı çok çabuk bitirendir.[91]

52. Bu Kur'an, insanların, kendilerini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmaları,[92] Allah'ın tek bir ilâh olduğunu[93] bilmeleri ve akıl sahiplerinin duyup öğüt almaları için bir duyurudur.[94]

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي
الْأَصْفَادِ ۚ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَى
وُجُوهَهُمُ النَّارُ ۙ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ
مَا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا
بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ
إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

88 "Zincirlere vurulmuş olarak Cehennem'in dar bir yerine tıkıldıkları zaman, oracıkta hemen helâk olmak için can atarlar." (Furkān 25/13).

"O zaman boyunlarında bukağılar ve zincirlerle sürüklenirler: Kaynar suyun içine! Sonra ateşte yakılırlar." (Mü'min 40/71-72).

"Kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile çılgın alevli bir de ateş hazırladık." (İnsan 76/4).

89 "Onların yüzlerini ateş kavurur da, sırıtan dişleriyle kalıverirler." (Mü'minûn 23/104).

"Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği zamanı bir bilselerdi!" (Enbiyâ 21/39).

90 "O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

91 "Allah hesabı çok çabuk bitirendir" ifadesinin geçtiği diğer yerler Bakara sûresi (2), 202. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

92 "Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi." (En'âm 6/19). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

93 "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En'âm 6/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

94 "Bu kitap, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri kesin delillerle güçlendirilmiş ve iyice açıklanmış bir kitaptır. Ve Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye bu kitapta her şey açıklanmıştır." (Hûd 11/1-2).

"Bu bir duyurudur. Yoldan çıkmışlar topluluğundan başkası mı yok edilir, ne dersiniz?" (Ahkāf 46/35).

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29). Kur'an'dan öğüt almakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

HİCR SÛRESİ (15. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 99 âyettir. Sûrenin 80-84. âyetlerinde dağ yamaçlarında oydukları evlerde yaşamaları sebebiyle Hicr halkı (Ashâbü'l-hicr) diye anılan Sâlih peygamberin kavmi Semûd'dan söz edildiği için bu adı almıştır. Sûrede insanın yaratılışı anlatılır; bazı peygamber kıssalarına yer verilir; Allah'ın varlık ve birliğine dair delillere ve insan üzerindeki ilâhî nimetlere dikkat çekilir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Râ.[1] Bunlar kitabın ve her şeyi açıklayan apaçık Kur'an'ın âyetleridir.[2]

2. Bir gün gelecek kâfirler, keşke biz de Müslüman olsaydık, diye hayıflanacaklar.[3]

3. Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın safâsını sürsünler,[4] boş ümitler onları aldatıp oyalasın,[5] yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler.[6]

4. Biz hiçbir toplumu vaktini belirlemeden yok etmedik.[7]

5. Hiçbir millet ecelini ne öne alabilir, ne de geciktirebilir.[8]

6. Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen![9] Sen delinin birisin."[10]

الجزء ١٤

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُب۪ينٍ ﴿١﴾
رُبَمَا يَوَدُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِم۪ينَ ﴿٢﴾
ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ
فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ
اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ
اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

2 "Elif Lâm Râ. Bunlar, hikmet dolu kitabın âyetleridir." (Yûnus 10/1). Bu âyetin dipnotunda benzeri ifadelerin geçtiği âyetler gösterilmiştir.

3 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin bu tür pişmanlıklarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar dünya nimetlerinden bir süre faydalanacak, sonra dönüp Bize geleceklerdir. Biz de inkâr etmeleri yüzünden onlara şiddetli azabı tattıracağız." (Yûnus 10/70). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın neden insanları hemen cezalandırmayıp onları bir süre kendi hallerine bıraktığı ise şöyle açıklanmaktadır:

"Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

"Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak." (Târık 86/17).

5 "Boş ümitler" diye tercüme ettiğimiz "emel" konusunda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İnsan yaşlansa da, iki duygusu hep genç kalır: Biri çok kazanma hırsı, öteki çok yaşama arzusu" (Buhârî, Rikâk 5; Müslim, Zekât 113-115).

6 "İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler; oysa onların yurtları ateştir." (Muhammed 47/12).

7 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). Ecele dair âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 Bu âyet Mü'minûn 23/43'te tekrarlanmaktadır.

"Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Resûl-i Ekrem Efendimize kitap indirildiğine inanmayan Mekkeli kâfirler, onunla "Ey kendisine kitap geldiğini ileri süren kimse!" diye alay etmeye kalkmışlardı.

10 "Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Ama onların pek çoğu gerçeği sevmiyorlar." (Mü'minûn 23/70).

"O, Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa kendisinde delilik mi var?" (Sebe' 34/8).

"Arkadaşınızda aslâ cinnetten eser yok! O, sizi şiddetli bir azaptan önce uyarmaktan başka bir şey yapmıyor!" (Sebe' 34/46).

"Mecnun bir şairin hatırı için ilâhlarımızı mı terk edelim?" diyorlardı." (Sâffât 37/36).

"Fakat onlar peygamberden yüz çevirmiş, "Bu peygamber değil, kendisine başkası tarafından bir şeyler belletilmiş delinin biri" demişlerdi." (Duhân 44/14).

"Sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kâhinsin, ne de deli." (Tûr 52/29).

"Rabbinin nimeti sayesinde, sen bir mecnun değilsin." (Kalem 68/2).

"O delinin biri" diyorlardı." (Kalem 68/51).

"Arkadaşınız aslâ bir deli değildir." (Tekvîr 81/22).

Deli diye suçlanan sadece Peygamber Efendimiz değildir:

"Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli." (Zâriyât 51/52).

Nûh kavmi peygamberleri için şöyle demişlerdi:

"O olsa olsa cinnet geçirmiş bir adamdır. Bir süre onu gözaltında tutun!" dediler." (Mü'minûn 23/25).

"Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanladılar, ona deli dediler ve ona engel oldular." (Kamer 54/9).

Firavun da Hz. Mûsâ hakkında aynı şeyi söylemişti:

"Firavun: "Size gönderilen peygamberiniz şüphesiz delinin biridir" dedi." (Şuarâ 26/27).

"Firavun ise var gücüyle karşı çıkarak: "Bu Mûsâ ya büyücü, ya da delinin biri" demişti." (Zâriyât 51/39).

7. "Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirsene!"[11]

8. Biz melekleri ancak insanlara hakettikleri cezayı uygulamak için göndeririz. Artık o zaman da kendilerine yaşama fırsatı verilmez.[12]

9. Elbette Kur'an'ı Biz indirdik[13] ve elbette onu Biz koruyacağız.[14]

10. Elbette Biz, senden önce gelip geçen toplumlara da peygamberler gönderdik.[15]

11. Onlar kendilerine gelen her peygamberle alay ederlerdi.[16]

12. Biz de o alaycılığı kâfirlerin kalplerine işte böyle sokarız.[17]

13. Geçmiş toplumların başına gelenler ortada dururken onlar yine de ona inanmazlar.[18]

14. Hatta onlara gökten bir kapı açsak, oradan da semâlara çıksalar,

15. Yine de: "Galiba gözümüz bağlandı; herhalde biz büyülendik."[19] derler.

لَوْ مَا تَأْت۪ينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِق۪ينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ
وَمَا كَانُٓوا اِذاً مُنْظَر۪ينَ ﴿٨﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا
الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ ف۪ي شِيَعِ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٠﴾ وَمَا
يَأْت۪يهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ
﴿١١﴾ كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ ف۪ي قُلُوبِ الْمُجْرِم۪ينَۙ ﴿١٢﴾
لَا يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٣﴾
وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً مِنَ السَّمَٓاءِ فَظَلُّوا
ف۪يهِ يَعْرُجُونَۙ ﴿١٤﴾ لَقَالُٓوا اِنَّمَا سُكِّرَتْ
اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

11 "Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı, karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır." (En'âm 6/111). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi?" (En'âm 6/158). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi." (En'âm 6/8). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bilgi verilmiştir.

13 Kur'an'ı Cenâb-ı Hakk'ın indirdiğine dair pek çok âyet olup bir kısmı şöyledir:

"Sana kitabı indiren O'dur." (Âl-i İmrân 3/7).

"Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik." (Nisâ 4/174).

"Sana da, daha önceki kitapları doğrulamak ve onlardaki hükümleri korumak üzere her yönüyle gerçek olan Kur'an'ı indirdik." (Mâide 5/48).

"Elif Lâm Râ. Bunlar hakkı açıklayan apaçık kitabın âyetleridir. Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/1-2).

"O peygamberleri apaçık mûcizelerle ve yol gösteren kitaplarla gönderdik. Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman, onların da üzerinde düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik." (Nahl 16/44). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Önceki peygamberlere kitap indirdiğimiz gibi sana da bu kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz buna inanırlar. Şunlardan da ona iman edenler vardır. Zâten âyetlerimizi yalnız nankörler inkâr eder." (Ankebût 29/47).

"Biz sana kitabı gerçeği ortaya koymak üzere indirdik; sen de samimi bir inançla yalnız Allah'a kulluk et." (Zümer 39/2).

"Şüphesiz Biz Kur'an'ı sana parça parça indirdik." (İnsan 76/23).

14 "Kur'an'a hiçbir yönden bir noksanlık erişmez. O, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir." (Fussılet 41/42).

"Biz Kur'an'ı, insanlara yavaş yavaş okuyasın diye bölümlere ayırdık ve parça parça indirdik." (İsrâ 17/106). İlgili âyetler burada gösterilmiştir.

15 "Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik." (Nisâ 4/164). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler." (Rûm 30/47).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?" (Zuhruf 43/45).

16 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiştir.

17 "İşte böylece Biz inkârı kâfirlerin kalplerine soktuk." (Şuarâ 26/200).

Günahkârların kalplerine sokulduğu için iman etmelerine engel olan şey onların alaycılığı ve inkârcılığıdır. Burada şu âyetler de hatırlanmalıdır:

"Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir." (Bakara 2/7). Kalplerin mühürlenmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

18 "Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir." (Enfâl 8/38). Âyetin dipnotuna bakınız.

"Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın. Allah'ın kanununda hiçbir sapma da göremezsin." (Fâtır 35/43).

19 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). İnkâr etmeye şartlanan kâfirlerin gerçekleri büyü diye inkâr edeceklerini dile getiren âyetler burada zikredilmiştir.

16. And olsun ki Biz gökyüzünde burçlar[20] yarattık[21] ve seyredenler için onu süsledik.[22]

17. Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk.[23]

18. Ancak onlardan kulak hırsızlığı yapmak isteyenleri[24] hemen parlak bir alev topu kovalar.[25]

19. Yeri de yayıp döşedik, oraya yerinden oynatılamaz dağlar yerleştirdik ve orada belli bir ölçüde her nimeti bitirdik.[26]

20. Orada hem sizin için, hem de rızkını sizin vermediğiniz canlılar için geçim kaynakları yarattık.[27]

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا
لِلنَّاظِرِينَ (١٦) وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ
رَجِيمٍ (١٧) إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ
شِهَابٌ مُبِينٌ (١٨) وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا
وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ (١٩) وَجَعَلْنَا لَكُمْ
فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ (٢٠)

20 Bir anlamıyla "yüksek köşk, kule veya kale" demek olan burç, diğer anlamıyla da, gökyüzündeki yıldız kümelerini ifade etmektedir. Âyet ise, açıkça görüldüğü gibi, gökyüzünün yıldızlarla süslenmiş olduğundan söz etmektedir. Eski insanların putperestlik dönemlerinden kalan efsanelerden başka bir dayanağı olmayan astroloji burçlarıyla, hele o burçlarda bulunduğu ileri sürülen esrarengiz güçlerle lunduğu ileri sürülen esrarengiz güçlerle bunun hiçbir ilgisi yoktur. Tam tersine, müteakip âyetlerden de anlaşılacağı gibi, Kur'an, kâhinlik, medyumluk, falcılık türünden şeyleri bütünüyle şeytan işi olarak kabul etmektedir. İnsanların karakterleri veya geleceği üzerinde bu burçların birtakım etkilerinin olabileceği şeklindeki safsatalar ise, katıksız birer şirk numunesi olarak, Kur'an'ın en şiddetli hücumlarının tam hedefinde yer almaktadır.

21 "Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir güneş ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/61).

"And olsun burçlarla dolu göğe." (Bürûc 85/1).

22 "Biz en yakın semâyı yıldızlarla donattık." (Sâffât 37/6). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

23 Bu âyette şeytanın "kovulduğu" ve semânın ondan "korunduğu" ifade edilmektedir.

"Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan!" (A'râf 7/18). Şeytanın kovulmuş olmasıyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

"Ve onu her türlü isyankâr şeytandan koruduk." (Sâffât 37/7).

"Dünya semâsını da kandillerle süsledik ve koruduk." (Fussılet 41/12).

Şeytanın şerrinden korunmak gerektiğini Hz. Meryem'in annesinin şu duası da göstermektedir:

"O, çocuğunu dünyaya getirince dedi ki: "Rabbim! Ben kız doğurdum." -Oysa Allah, zâten onun ne doğurduğunu biliyordu- "Erkek kız gibi değildir. Onun adını Meryem koydum. Onu ve soyunu lânetli şeytanın şerrinden Senin himayene emânet ediyorum." (Âl-i İmrân 3/36).

Göklerin cin ve şeytandan korunması, cin ve şeytanın gücünün sınırlı olduğunu, onların her yere gidip her istediklerini yapamayacağını, gaybı (duyular ötesi gerçekleri) bilemeyeceğini göstermektedir.

24 Bu âyette, göğün sırlarını çalmaya kalkan şeytanlara izin verilmediği belirtilmektedir:

"Zâten onlar vahyi dinlemekten de menedilmişlerdir." (Şuarâ 26/212).

25 "Onlar yüce âlemleri dinleyemez ve kovulmak için her taraftan taşlanırlar. Onlara bir de sürekli azap vardır. Ancak kulak hırsızlığıyla bir şeyler kapan olursa, onu da delip geçen bir alev topu kovalar." (Sâffât 37/8-10).

"Biz en yakın semâyı kandillerle donattık. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık; onlara bir de alevli ateş azabı hazırladık." (Mülk 67/5).

Cinler şöyle dediler:

"Önceden, haber dinlemek için orada oturacak yerler bulup otururduk. Şimdi kim bir şey dinlemeye kalksa, kendisini gözetleyen bir alev bulur." (Cin 72/9).

Şeytanların semânın sırlarını "kulak hırsızlığı" yoluyla çalmaya kalkışması ve onları hemen "parlak bir alev topunun kovalaması" konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz şu bilgiyi vermiştir: "Kulak hırsızı şeytanlar, yerden göğe kadar birbirinin üstüne dizilerek kulak hırsızlığına hazırlanırlar. Bazan onlar bu durumdayken, meleklerin konuşmasını duyan en üsteki şeytana bir ateş parçası düşüp onu yakar. Bazan de ateş parçası kendisine ulaşmadan üstteki, alttaki şeytana duyduğu haberi iletir; o da diğerlerine duyurur ve böylece o bilgi sihirbazlara kadar ulaştırılır. Onlar da bire yüz katarak bu bilgiyi halka söylerler. Allah'ın emri yeryüzünde gerçekleşince, sihirbazın doğru söylediği zannedilmiş olur." (Buhârî, Tefsîr 15/1, 34/1; ayrıca bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Tıb 46, Tevhîd 57; Müslim, Selâm 122-124). Konuyla ilgili bir diğer hadis için Ahkāf sûresi (46), 29. âyetin dipnotuna bakınız.

26 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). Bu âyetin dipnotunda, zikredilen konularla ilgili âyetler gösterilmiştir.

27 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık." (A'râf 7/10). Bu âyetin dipnotunda, Kur'an'da zikredilen geçim kaynakları belirtilmiştir.

21. Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir;[28] ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz.[29]

22. Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik,[30] gökten yağmur yağdırdık ve onunla size su verdik.[31] O suyu saklayıp koruyan da siz değilsiniz.[32]

23. Elbette yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz.[33] Her şey yok olup gittikten sonra bâkī kalan gerçek mülk sahibi de Biziz.[34]

24. And olsun ki Biz, sizden ileri geçenleri de biliriz, geride kalanları da biliriz.[35]

25. Şüphesiz senin Rabbin kıyamet gününde onları huzurunda toplayacaktır.[36] Ve gerçekten de O, her işi yerli yerince yapan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.

26. Biz insanı kuru çamurdan,[37] işlenebilen özlü bir balçıktan[38] yarattık.

27. Daha önce de cinleri bedenin gözeneklerine işleyen zehirli ateşten yarattık.[39]

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَٓائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ
اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ
فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُۚ
وَمَٓا اَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنٖينَ ﴿٢٢﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ
نُحْيٖ وَنُمٖيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ
عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمٖينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا
الْمُسْتَأْخِرٖينَ ﴿٢٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْۜ
اِنَّهُ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ
مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍۚ ﴿٢٦﴾ وَالْجَٓانَّ
خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

---

28 "Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır." (Münâfikūn 63/7).

29 "Biz gökten belli bir ölçüde su indirdik, onu yerde dinlendirdik. Onu yok etmeye elbette Biz kādiriz." (Mü'minûn 23/18).

"Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur." (Furkān 25/2).

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Onun için, Allah rızkı Kendi dilediği bir ölçüde indirir. Şüphesiz ki O kullarından haberdardır ve onların her halini görmektedir." (Şûrâ 42/27).

"Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

"Biz her şeyi bir kaderle yarattık." (Kamer 54/49). Kaderle ilgili diğer âyetler ve beş hadis için buraya bakınız.

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Tâ ki siz de ölçüyü aşmayın." (Rahmân 55/7-8).

"Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutabilsinler." (Hadîd 57/25).

"Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir." (Talâk 65/3).

"O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı." (İnfitâr 82/7).

30 Bu âyetlerde, rüzgârın gerek bitki tozlaşmasındaki, gerekse bulutların meydana gelmesinde yoğunlaşma çekirdekleri olarak rol alacak toz zerrelerinin, yukarı atmosfer tabakalarına taşınmasındaki görevine işâret vardır.

31 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız." (A'râf 7/57). Rüzgâr nimetiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Sizin için gökten su indiren O'dur. İçeceğiniz de ondandır, hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler de. Allah onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve her türlü meyveyi yetiştirir" (Nahl 16/10-11).

"İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz? Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz indiren? Dileseydik onu acı bir su yapardık; öyleyse niçin hâlâ şükretmezsiniz?" (Vâkıa 56/68-70).

"Üstüne de sarsılmaz, sâbit, yüce dağlar diktik; size tatlı bir su içirdik." (Mürselât 77/27).

32 "Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir." (Zümer 39/21). Bu âyetin dipnotunda suların kaynaklarda nasıl korunduğu açıklanmıştır.

33 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56).

"Biz diriltir, Biz öldürürüz; dönüş de yine Bizedir." (Kāf 50/43).

34 "Göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır" (Âl-i İmrân 3/180; Hadîd 57/10).

"Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız. Sonunda onlar da Bize döndürülecekler." (Meryem 19/40).

35 Önce gelip gidenler ve sonra gelecek olanlarla birlikte bütün insanlık; aynı zamanda, kulluk ve itaatte, hayırlı işlerde öne geçenler veya geri kalanlar; bütün bunlar Allah'ın ilmindedir.

"O Sekar denilen Cehennem belâların en büyüklerindendir. İnsanlar için bir uyarıcıdır: Hem hayır ve itaatte ileri gitmek isteyenlerinize, hem geri kalacak olanlarınıza." (Müddessir 74/35-37).

36 "Allah onları huzurunda topladığı gün, onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45). Herkesin Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda toplanacağını belirten âyetler burada zikredilmiştir.

37 "Sizi bir çamurdan yaratan O'dur." (En'âm 6/2). İnsanın çamurdan yaratılmasıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

38 Elmalılı Hamdi Yazır, bu âyetin tefsirinde "işlenebilen özlü balçığın" insan tohumu olan "nutfe" anlamına geldiğini, insanın "nutfe mâhiyetini almış bir balçıktan yaratıldığını" söylemektedir (*Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 3056-3059).

39 "Cinleri de saf bir ateş alevinden yarattı." (Rahmân 55/15).

"Allah ona "Sana secde etmeni emrettiğim halde niçin secde etmedin?" diye sordu. İblis de "Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi." (A'râf 7/12). Bu âyetin dipnotuna bakınız.

28. Hani bir zamanlar Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan insan yaratacağım."[40]

29. "Ona en uygun şekli verip içine Kendi ruhumdan[41] üflediğim zaman, onun önünde hemen secdeye kapanın."[42]

30. Bunun üzerine bütün melekler secde etti.[43]

31. Yalnız İblis emre uymadı. O secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.[44]

32. Allah şöyle buyurdu: "Ey İblis! Ne diye secde edenlerle beraber olmadın?"

33. İblis şöyle dedi "Ben, Senin kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan yarattığın bir insana aslâ secde edemem."

34. Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse çık oradan![45] Çünkü sen artık kovulmuş[46] birisin!"[47]

35. "Hesap gününe kadar bu lânet senin tependen ayrılmayacaktır."[48]

36. İblis: "Öyleyse Rabbim! İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana yaşama fırsatı ver" dedi.[49]

37. Allah da şöyle buyurdu: "Tamam, artık sen kendisine yaşama fırsatı verilenlerden birisin."[50]

38. "O vakti belirli güne kadar."[51]

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ
صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ
وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ
﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾
اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ
﴿٣١﴾ قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ
السَّاجِد۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ
خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾
قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۙ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ
عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ
فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ
الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

---

40 "Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir beşer yaratacağım." (Sâd 38/71).

"Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım" deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih edip dururken, orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişler; Allah da onlara: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurmuştu." (Bakara 2/30). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

41 "Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindendir. Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir." (İsrâ 17/85). Ruhun Allah'a nispet edilmesi, O'na âit oluşu yönüyledir: Allah'ın kulu, Allah'ın işi, Allah'ın eseri gibi. Yoksa O'ndan bir parça anlamına gelmez.

42 Bu âyet Sâd sûresi (38), 72. âyette de geçmektedir.

43 Bu âyet Sâd sûresi (38), 73. âyette de geçmektedir.

44 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). İblis'in Hz. Âdem'e secde etmemesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

45 "Allah, İblis'e "Öyleyse in o Cennet'ten! Orada büyüklük taslamaya hakkın yok. Defolup git! Artık sen aşağılıklardan birisin" buyurdu." (A'râf 7/13).

"Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan!" (A'râf 7/18).

46 "Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk." (Hicr 15/17). "Kovulmuş şeytan" ifadesiyle ilgili âyetler burada gösterilmiştir.

47 Bu âyet Sâd sûresi (38), 77. âyette tekrarlanmaktadır.

48 "Hesap gününe kadar lânetim senin üzerindedir." (Sâd 38/78).

49 Bu âyet A'râf 7/14; Sâd 38/79'da da geçmektedir.

50 Bu âyet A'râf 7/15; Sâd 38/80'de de geçmektedir.

51 Bu âyet, vaktini sadece Allah'ın bildiği, kıyametin kopacağı güne kadar anlamındadır.

39. İblis şöyle dedi: "Rabbim! Mâdemki beni suç işlemeye yönelttin, öyleyse ben de yeryüzünde günahları onlara çok cazip göstereceğim ve kesinlikle hepsini baştan çıkaracağım."[52]

40. "Ancak Sana ihlâsla bağlanan[53] kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir."[54]

41. Allah da şöyle buyurdu: "İşte Bana ulaşan dosdoğru yol budur."[55]

42. Sana uyup azgınlaşanlar dışında, elbette senin, kullarım üzerinde zorlayıcı bir gücün yoktur.[56]

43. Elbette o azgınların hepsinin buluşma yeri Cehennem'dir.[57]

44. Cehennem'in yedi kapısı vardır.[58] O azgınlardan kimin hangi kapıdan gireceği belirlenmiştir.

45. Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır.[59]

46. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir.[60]

47. Biz onların kalplerindeki kini çıkarıp atacağız.[61] Karşılıklı tahtlar üzerinde dost ve kardeş olarak oturacaklar.[62]

قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي
الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَكَ
مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
مُسْتَق۪يمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَاد۪ي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاو۪ينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ
جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ
اَبْوَابٍۜ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾
اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۜ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوهَا
بِسَلَامٍ اٰمِن۪ينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا ف۪ي صُدُورِهِمْ
مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِل۪ينَ ﴿٤٧﴾

---

52 "Bunun üzerine şeytan şunları söyledi: "Mâdemki beni azgınlığımdan ötürü suç işlemeye mahkûm ettin, o hâlde ben de kullarını azdırmak için Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara elbette önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulmayacaksın." (A`râf 7/16-17). Bu âyetlerin dipnotlarında ilgili âyetlere işâret edilmiş ve konuyla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

53 "Yaptıklarınızın cezasından başka bir şey görmeyeceksiniz. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları yaptıklarının karşılığını fazlasıyla görecekler." (Sâffât 37/39-40).

54 "İblis dedi ki: "İzzetin hakkı için, onların hepsini azdıracağım. Yalnız Sana içtenlikle bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir." (Sâd 38/82-83).

55 Allah'a ulaşan dosdoğru yol, O'na ihlâsla, içtenlikle bağlanmaktır. Allah Teâlâ, insanı Rabbine ulaştıran dosdoğru yolun "yalnız Kendisine kulluk etmek" (Âl-i İmrân 3/51; Meryem 19/36; Yâsîn 36/61; Zuhruf 43/64) ve "kıyametin kopacağına kesinlikle inanmak" (Zuhruf 43/61) olduğunu bildirmiştir.

56 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın." (İbrâhim 14/22). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

57 "Dine karşı birleşen inkârcıların varacağı yer ise ateştir." (Hûd 11/17).

58 Kur'an'da Cehennem şu yedi adla anılmaktadır: Cehennem, Lezâ, Hutama, Sa îr, Sakar, Cahîm ve Hâviye.

59 Bu âyet Zâriyât sûresi (51), 15. âyette de geçmekte ve devamındaki 16-19. âyetlerde onların bu mertebeyi nasıl kazandıkları şöyle anlatılmaktadır: "Onlar daha önce iyiliği ilke edinmiş kimselerdi. Geceleri biraz uyurlardı. Seher vakitlerinde Allah'tan af dilerlerdi. Mallarında, isteyen ve istemeyen yoksullar için bir pay vardı."

"Takvâ sahipleri ise güvenli bir yerdedir. Bahçelerde, pınar başlarındadır. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar. Onları böyle mükâfâtlandırır, güzel gözlü eşlerle birleştiririz. Orada, güven içinde, her türlü meyveden isterler. İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar. Allah onları Cehennem azâbından da korumuştur. Bütün bunlar Rablerinden bir lütuftur. Asıl büyük bahtiyarlık işte budur." (Duhân 44/51-57).

Takvâ sahiplerinin âhiretteki mutlu hayatları Tûr 52/17-20; Kamer 54/54-55; Mürselât 77/41-43'te de anlatılmaktadır.

60 "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

"Selâmetle girin oraya; bugün sonsuz hayatın başladığı gündür." (Kâf 50/34).

61 Bu ifade A`râf sûresi (7), 43. âyette de geçmektedir.

62 "Sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulmuşlardır. Onları güzel gözlü hûrilerle birleştirmişizdir." (Tûr 52/20).

"Yeşil yastıklara, güzel döşeklere kurulmuşlardır." (Rahmân 55/76).

"Mücevheratla süslü tahtlara karşılıklı kurulmuşlardır." (Vâkıa 56/15-16). Bu tasvir Vâkıa sûresi (56), 40. âyete kadar devam etmektedir. Sâffât sûresi (37), 41-61. âyetlerde de Cennet nimetleri ve orada karşılıklı tahtlar üzerinde yapılan bir sohbet anlatılmaktadır.

48. Orada yorgunluk nedir bilmeyecekler[63] ve oradan hiç çıkarılmayacaklar.[64]

49. Kullarıma, Benim gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğumu bildir![65]

50. Ancak azabımın da gerçekten pek acı olduğunu söyle![66]

51. Onlara İbrâhim'in misafirlerini anlat.[67]

52. Bu misafirler, İbrâhim'in yanına girince ona "Sana selâm olsun" demişler; İbrâhim de onlara: "Biz, sizden korkuyoruz" diye cevap vermişti."[68]

53. Misafirler ona "Korkma!" dediler. Biz, sana derin bilgi sahibi bir oğlun olacağını müjdeliyoruz."[69]

54. "Bu yaşlı halimle beni mi müjdeliyorsunuz?" dedi. "Bana neyin müjdesini veriyorsunuz?"[70]

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا
بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِيٓ اَنِّيٓ اَنَا الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ
الْاَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَۘ
﴿٥١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًاۜ قَالَ
اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا
نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِي
عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

---

63 Cennetlikler kendi aralarında şöyle konuşacaklar:

"O Rabbimiz ki, ebediyen kalınacak bu yurda lütfuyla bizi yerleştirdi. Artık burada ne yorulur, ne de usanırız." (Fâtır 35/35).

Resûl-i Ekrem Efendimiz de şöyle buyurdu: "Cennetlikler Cennet'e girince biri şöyle seslenecek: 'Siz Cennet'te ebediyen yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz; hep sağlıklı olacak, hiç hastalanmayacaksınız; hep genç kalacak, hiç yaşlanmayacaksınız; hep nimet ve mutluluk içinde yaşayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz.'" (Müslim, Cennet 22).

Peygamber Efendimiz Cennet'te insana sıkıntı veren hiçbir şeyin bulunmadığını bir başka hadisinde şöyle ifade buyurmuştur: "Allah Teâlâ eşim Hatice'yi, içinde hiçbir gürültünün, çalışıp yorulmanın bulunmadığı oyma inciden yapılma bir köşkle müjdelememi bana emretti." (Buhârî, Umre 11, Menâkıbü'l-Ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 71-72).

64 "Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için ziyafet yeri olarak Firdevs cennetleri vardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır ve oradan hiç ayrılmak istemeyeceklerdir." (Kehf 18/107-108).

65 Allah Teâlâ, kırk dokuz âyette, kendisinin "çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğunu" bildirmektedir.

66 Peygamber Efendimiz, 49 ve 50. âyetlerde dile getirilen ilâhî rahmet ve azabı şöyle ifade buyurmuştur: "Eğer mü'min Allah'ın azabının nasıl olduğunu bilseydi, Cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah'ın rahmetinin ne kadar geniş olduğunu bilseydi, O'nun cennetinden aslâ ümidini kesmezdi" (Müslim, Tevbe 23).

67 Hz. İbrâhim'in misafirleri, ona insan kıyafetinde gelen meleklerdir. Hz. İbrâhim'in onlarla görüşüp konuşması bu sûrede 51-60. âyetlerde, Hûd sûresinde 69-76, Zâriyât sûresinde de 24-34. âyetlerde anlatılmaktadır.

68 "İbrâhim'e de elçilerimiz müjdeyi getirip: "Sana selâm olsun" dediler. İbrâhim: "Size de selâm olsun" dedi ve biraz sonra önlerine kızartılmış bir buzağı getirdi. Fakat yemeğe el uzatmadıklarını görünce onların bu hâlini beğenmedi ve içine bir korku düştü. Onlar da: "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik" dediler." (Hûd 11/69-70). Bu âyetlerin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilip açıklamalar yapılmıştır (Ayrıca bk. Zâriyât 51/25-28).

69 "Sonra içine bir korku düştü. Ama onlar: "Korkma" dediler ve ona bilge bir oğul müjdesi verdiler." (Zâriyât 51/28).

"Biz de ona yumuşak huylu, uysal bir erkek evlât müjdesi verdik." (Sâffât 37/101).

Bu âyetlerde sözü edilen çocuk İshak peygamberdi:

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71). Bu âyetin dipnotuna bakınız.

70 Hz. İbrâhim, Cenâb-ı Hakk'ın dilediği her şeyi yapacağını bilmekle beraber, ilerlemiş yaşta çocuk sahibi olmayı hayret verici bulduğu için böyle söylemişti. Nitekim Melekler Zekeriya peygambere bir oğlu olacağını müjdeledikleri zaman o da böyle bir tepki göstermişti:

"Zekeriya: "Rabbim! Ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyar; karım da şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış iken benim bir oğlum nasıl olabilir" dedi. Yüce Allah: "İradem böyledir. Öyle de olsa Allah, dilediğini yapar" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/40).

Hz. İbrâhim'in eşi de bu habere hayret etmiş ve meleklere şöyle demişti:

"İbrâhim'in eşi de "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, şu kocam da ihtiyar bir adamken, çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!" dedi." (Hûd 11/72).

"Bunun üzerine hanımı çığlık atarak yanlarına geldi ve elini yüzüne vurup "Şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış bir kocakarı mı doğuracak?" dedi." (Zâriyât 51/29).

55. "Biz sana gerçeği müjdeliyoruz, sakın ümit kesenlerden olma!"[71] dediler.

56. İbrâhim de: "Azıp sapmış olanlardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit kesebilir?" dedi.[72]

57. İbrâhim: "Ey elçiler, göreviniz nedir, niçin gönderildiniz?" diye sordu.

58. Onlar da: "Aslında biz, kâfir bir toplumu helâk için gönderildik" dediler.[73]

59. "Yalnız Lût'un âilesi bu helâkin dışındadır; elbette onların hepsini kurtaracağız."[74]

60. "Yalnız suçlularla geride kalmasına hükmettiğimiz karısı kurtulmayacak."[75]

61. Derken elçiler Lût'un evine geldiler.[76]

62. Lût onlara: "Siz tanımadığım kimselersiniz" dedi.[77]

63. Onlar da şöyle dediler: "Ama biz sana onların şüphe ettiği azabı getirdik."

64. "Biz sana gerçeği getirdik ve elbette biz doğruyu söyleriz."

65. "Gecenin bir vaktinde âileni alıp yola çık, sen de arkalarından gidip onları izle, hiçbiriniz geri dönüp bakmasın, size emredilen yere doğru gidin!"[78]

66. Biz Lût'a şu kesin hükmü bildirdik: "Sabaha doğru onların kökü tamamen kesilmiş olacaktır."[79]

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ
الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ
رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ
أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا
إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا
لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا
إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾
قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ
﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾
فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ
أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا
حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ
الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

---

71 "De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Zümer 39/53). "Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler ise, rahmetimden ümit kesmiş olanlardır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Ankebût 29/23).

72 "Oğullarım! Haydi gidin! Yusuf ile kardeşini arayıp bulmaya çalışın. Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." (Yûsuf 12/87).

73 "Dediler ki: "Biz günaha batmış inkârcı bir kavme gönderildik. Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız. O taşlar, haddini aşanlar için Rabbinin katında işâretlenmiştir." (Zâriyât 51/32-34).

74 "Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız?" (A'râf 7/80). Lût kavminin günahkâr yaşayışı ve yok edilişi bu âyetin devamında (81-84. âyetlerde) anlatılmaktadır.

75 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A'râf 7/83). Bu âyetin dipnotlarında konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

76 "Elçilerimiz Lût'a varınca, kendisini bir sıkıntı bastı, göğsü daraldı ve "Bugün zor bir gün olacak" dedi." (Hûd 11/77). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

77 "İbrâhim'in ikramda bulunduğu misafirlerle ilgili haber sana ulaştı mı? Onun yanına girdiklerinde: "Selâm" demişlerdi. O da: "Size de selâm olsun" demiş; ancak içinden: "Bunlar hiç tanımadığım kimseler" diye düşünmüştü." (Zâriyât 51/24-25).

78 "Elçiler: "Ey Lût!" dediler. "Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ el uzatamazlar. Gecenin bir vaktinde âileni alıp yola çık. Hiçbiriniz geri dönüp bakmasın. Ancak, karın hâriç. Kavminin başına gelecek belâ, onun da başına gelecek. Onlar için belirlenen zaman, sabah vaktidir. Zâten sabah da yakın değil mi?" (Hûd 11/81). Bu âyetin dipnotlarında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

79 "Biz onu ve onun yanında bulunanları merhametimizle kurtardık; âyetlerimizi yalanlayan ve ona iman etmeyenlerin ise kökünü kestik." (A'râf 7/72). Bu âyetin dipnotunda kökü kesilen diğer kâfirlere işâret edilmektedir.

67. Bu arada şehir halkı sevinerek Lût'a geldi.[80]

68. Lût onlara şöyle dedi: "Gerçekten de bunlar benim misafirlerimdir. Beni onların yanında utandırmayın!"

69. "Allah'tan korkun da beni rezil etmeyin!"[81]

70. Onlar da: "Biz sana başkalarını koruyup misafir etmeyeceksin dememiş miydik!" dediler.[82]

71. Lût da "Alacaksanız, işte kızlarım" dedi.[83]

72. Senin hayatına yemin olsun, onlar sarhoşlukları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp duruyorlardı.

73. Gün doğarken o korkunç ses onları yakalayıverdi.[84]

74. O şehrin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık.[85]

75. Şüphesiz bunda görüp anlayabilenler için nice ibretler vardır.[86]

76. O şehrin harabeleri işlek bir yol üzerindedir.[87]

77. Elbette bu kıssalarda[88] mü'minler için büyük bir ders vardır.

78. Eyke kavmi de gerçekten zâlimdi.[89]

وَجَاءَ اَهْلُ الْمَدٖينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ
اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ ضَيْفٖى فَلَا تَفْضَحُونِۙ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُٓوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ
الْعَالَمٖينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ بَنَاتٖٓى اِنْ كُنْتُمْ
فَاعِلٖينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖى سَكْرَتِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقٖينَۙ
﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجّٖيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمٖينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبٖيلٍ
مُقٖيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٧﴾
وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمٖينَۙ ﴿٧٨﴾

---

80 Lût kavmini helâk edecek olan melekler Sodom şehrine insan kılığında gittikleri için bu yakışıklı gençlerden faydalanacaklarını hayal eden halk Lût peygamberin evine sevinerek geldiler.

"Daha önceden de o çirkin işi yapan kavmi, Lût'a koşarak geldi." (Hûd 11/78).

Lût peygamberin şu sözleri onların niçin sevindiklerini ve koşarak geldiklerini göstermektedir:

"Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız? Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir kavimsiniz." (A'râf 7/80-81).

"Onlar Lût'un misafirlerine kötülük etmeye niyetlendiler; Biz de onların gözlerini kör ettik, "Tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu" dedik." (Kamer 54/37).

81 "Allah'tan korkun ve beni misafirlerime karşı rezil etmeyin!" (Hûd 11/78). Hz. Lût, misafirlerinin melek olduğunu bilmediği için zor durumda kalmıştı. Bunun üzerine melekler ona kendilerini tanıtmış ve şöyle demişlerdi:

"Ey Lût! Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ el uzatamazlar." (Hûd 11/81).

82 "Lût da "Keşke sizinle baş edecek gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı" dedi." (Hûd 11/80). Bu âyetin dipnotunda açıklandığı üzere Lût peygamber Suriyeliydi; Sodom halkından değildi. Sodomlular onu kendilerinden saymadıkları için yabancılarla görüşmesini, onları evinde misafir etmesini yasaklamışlardı.

83 "Daha önceden de o çirkin işi yapan kavmi, Lût'a koşarak geldi. O da onlara: "Ey kavmim!" dedi. "İşte kadınlar, onlar benim kızlarımdır. Sizin evlenmeniz için en uygun ve en temizi onlardır." (Hûd 11/78). Bu âyetin dipnotunda Lût peygamberin "İşte benim kızlarım" derken hem kendi kızlarını hem de ümmetinin kızlarını kastettiği açıklanmıştır.

84 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Sesle yok edilen kavimlerle ilgili âyetler burada verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

85 "Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık." (Hûd 11/82). Bu âyetin dipnotunda benzeri âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

86 Özellikle zamanımızda, cinsel sapıklıkların iğrençliğini ve âkıbetini görüp de ibret alabilmek için, gerçekten de ince, çok ince anlayış sahibi olmak gerekiyor! Kur'ân-ı Kerîm'de bu anlamda âyetler vardır:

"Ve bu şehirden geriye, düşünen bir kavim için büyük bir ibret bıraktık." (Ankebût 29/35).

"Sonra orada, o acı azaptan korkanlar için bir alâmet bıraktık." (Zâriyât 51/37).

87 "Sabah akşam onların yurtlarından geçiyorsunuz. Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?" (Sâffât 37/137-138). Mekkelilere, ticaret seferi yaparken Suriye yolu üzerindeki Sodom şehrine uğradıkları hatırlatılmaktadır.

88 Lût aleyhisselâmın kıssası A'râf 7/80-84; Hûd 11/74-83; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58'te de geçmektedir.

89 Eyke, ormanlık yer anlamına gelmektedir. Şuayb peygamber hem Medyen kavmine hem de Eyke kavmine gönderilmişti. Onların kıssaları da A'râf 7/85-93; Hûd 11/84-95 ve Şuarâ 26/176-190'da anlatılmakta, yaptıkları zulümler haber verilmektedir (Ayrıca bk. Sâd 38/13; Kâf 50/14).

79. Biz de onlardan intikam aldık.[90] İkisinin harabesi de[91] açık bir yol üzerinde durmaktadır.

80. Gerçekten Hicr kavmi de peygamberleri yalanlamıştı.[92]

81. Onlara, âyetlerimizi göndermiştik, ama onlar bu âyetlere sırt çevirmişlerdi.[93]

82. Dağları yontarak güven içinde yaşayacakları evler yaparlardı.[94]

83. Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi.[95]

84. Onca varlıkları kendilerine bir fayda vermedi.[96]

85. Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri elbette bir anlam ve amaca göre yarattık.[97] Kıyamet mutlaka kopacaktır.[98] İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran.[99]

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾
وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ
﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ
مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ
السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

---

90 "Âyetlerimizi yalanladıkları ve onu umursamadıkları için, Biz de hepsini denizde boğarak intikam aldık." (A`râf 7/136). Allah Teâlâ'nın intikam almasıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir. Eyke kavminden nasıl intikam alındığı ise şöyle belirtilmektedir:

"Ama onlar, Şuayb'ı yalanlamayı sürdürdüler. Derken bulutlu bir günün azabı üzerlerine çöktü. O gerçekten büyük bir günün azabı idi." (Şuarâ 26/189).

91 Sodom ile Eyke veya Eyke ile Medyen (80. âyetin dipnotuna bk.) harabelerine işâret edilmektedir.

92 Hicr kavmi, Sâlih peygamberin gönderildiği Semûd kavmi olup dağ yamaçlarında oydukları evlerde yaşadıkları için onlara muhtemelen "sağlam ve korunmuş yerlerde yaşayanlar" anlamında Ashâbü'l-hicr denilmekteydi. Zamanla Hicr adı unutuldu ve Medine-Tebük arasında, Hicaz demiryolunun üzerinde bulunan bu yere Medâinü Sâlih denildi (Semûd kavminin kıssası için bk. A`râf 7/73-79; Hûd 11/61-68; Şuarâ 26/141-158; Neml 27/45-53). Resûl-i Ekrem'in Tebük Gazvesi'nde Semûd kavminin yaşadığı Hicr'den geçerken ashâbını nasıl uyardığı A`râf sûresi (7), 79. âyetin dipnotunda belirtildi.

93 "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (En`âm

6/4). Kâfirlerin Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarından yüz çevirmesiyle ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir.

94 "Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz." (A`râf 7/74). Dağları oyarak ev yapanlarla ilgili âyetler burada verilmiştir.

95 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Sesle yok edilen kavimlerle ilgili âyetler burada verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

96 Bu ifade Zümer 39/50 ve Mü'min 40/82'de de geçmektedir. Dünya malının ve varlığının kimseye fayda vermediği şu âyetlerde belirtilmektedir:"Nimetlerden bunca yararlanmaları onlara ne fayda verir?" (Şuarâ 26/207).

"Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir. Ne kazandıkları şeylerin onlara bir faydası olur, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların. Onlar için büyük bir azap vardır." (Câsiye 45/10).

"Malları da, evlâtları da onları Allah'ın azabından kurtaramayacaktır. Onlar ateş ehlidir ve orada sürekli kalacaklardır." (Mücâdele 58/17).

"Malım da bir fayda vermedi." (Hâkka 69/28).

"O helâke yuvarlanırken malı kendisine bir fayda vermez." (Leyl 92/11).

"Ne malı bir fayda verdi ona, ne de kazandıkları." (Tebbet 111/2).

97 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En`âm 6/73). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

98 "Neredeyse gizlediğim kıyamet, herkes yaptığının karşılığını görsün diye mutlaka gelecektir." (Tâhâ 20/15).

"Kıyamet mutlaka gelecektir, onda hiç şüphe yoktur." (Hac 22/7; Mü'min 40/59).

"Kâfirler "Kıyamet başımıza gelmez" dediler. De ki: Evet, gaybı bilen Rabbime and olsun ki o sizin başınıza gelecek. Ne göklerde ve ne de yerde, zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan uzak kalamaz." (Sebe' 34/3).

"Allah'ın vaadi gerçektir; kıyametin geleceğinde de hiçbir kuşku yoktur" dendiğinde, siz dediniz ki: "Kıyamet neymiş, biz bilmeyiz. Biz onu bir tahminden ibâret sanıyoruz; kesin bir bilgi sahibi değiliz." (Câsiye 45/32).

Her şeyin belirli bir süre ile yaratıldığını belirten âyetler de bu gerçeği ifade etmektedir:

"Onlar kendi yaratılışlarını hiç düşünmediler mi? Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri sadece bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir ecel ile yaratmıştır. Fakat insanların birçoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ediyor." (Rûm 30/8).

"Biz gökleri, yeri ve aralarındakini bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir süre için yarattık. İnkâr edenler ise, uyarıldıkları şeye sırtlarını dönüyorlar." (Ahkâf 46/3).

99 "Rahmân'ın has kulları: yeryüzünde mütevazı bir şekilde yürürler; câhiller kendilerine lâf attığında ise, "Selâmetle!" der geçerler." (Furkân 25/63).

"Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler." (Kasas 28/55).

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ
سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا
تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا
مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ اِنّٖٓي اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ
﴿٨٩﴾ كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ اَلَّذِينَ
جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ
اَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

86. Şüphesiz senin Rabbin tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[100]

87. Elbette Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti[101] ve şu yüce Kur'an'ı verdik.

88. Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma![102] İman etmiyorlar diye de üzülme![103] Mü'minlere kol kanat ger![104]

89. Şöyle de: "Bakın, ben Allah'ın azabından açıkça uyaran biriyim."[105]

90. Nitekim Biz, kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr edenlere de azap indirmiştik.[106]

91. Onlar Kur'an'ı kısım kısım böldüler.[107]

92. Rabbine yemin olsun ki, elbette Biz onların hepsini hesaba çekeceğiz.[108]

93. Ve yaptıklarının hesabını onlara elbette soracağız.

100"Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratamaz mı? Elbette yaratır. Çünkü O tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Yâsîn 36/81-82).

"İman edenlere söyle, Allah'ın ceza vereceği günlerin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü neticede Allah her topluluğa hak ettiklerinin karşılığını verecektir." (Câsiye 45/14).

"Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/14).

101Namazın her rekâtında tekrarlanan yedi âyet Fâtiha sûresidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Fâtiha sûresinin Kur'an'ın en büyük sûresi olduğunu belirtmiş (Buhârî, Tefsîr 1/1, 8/2, 15/3; Fezâilü'l-Kur'ân 9) ve onun namazın her rekâtında okunmasını emretmiştir (Buhârî, Ezân 95; Müslim, Salât 34). Fâtiha sûresinin girişinde bu konuda daha fazla bilgi verilmiştir.

102"Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Tâhâ 20/131).

103"Sıkıntılara sabret; sabretmen de ancak

Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; yaptıklarına bakıp canını sıkma!" (Nahl 16/127).

"Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!" (Kehf 18/6).

"Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin." (Şuarâ 26/3).

"Onlar için üzülme, kurdukları tuzaklar yüzünden de canın sıkılmasın." (Neml 27/70).

"O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme. Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor." (Fâtır 35/8).

104"Sana tâbi olan mü'minlere kol kanat ger." (Şuarâ 26/215).

Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem Efendimizin mü'minlere olan şefkatini şöyle ifade buyurmuştur:

"Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

105"O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184). Bütün peygamberlerin kullandığı bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanları ilâhî azaptan korumak için nasıl çırpındığını şöyle bir misalle anlatmıştır: "Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da ateşine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz" (Buhârî, Rikâk 26; Müslim, Fezâil 19).

106"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyen ve: "Bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız" diyenler ve böylece iman ile inkâr arasında bir yol tutmak isteyenler, işte gerçek kâfirler bunlardır. Biz onlara, aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/150-151).

İbni Abbas, "kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr edenler" sözüyle Yahudi ve Hıristiyanlara işâret edildiğini söylemektedir (Buhârî, Tefsîr 15/4).

107"Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/85). Bu âyetin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

108"Elbette hem kendilerine peygamber gönderilen kimseleri hesaba çekeceğiz hem de onlara gönderilen peygamberleri sorgulayacağız." (A'râf 7/6). Burada, hesaba çekmenin mâhiyeti hakkında açıklama yapılmıştır.

"Tutuklayın onları; çünkü sorguya çekilecekler." (Sâffât 37/24). İnsanların hesaba çekileceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

94. Sana emredileni açıkça söyle![109] Müşriklere[110] aldırma![111]

95. Elbette Biz seninle alay eden o müşriklerin hakkından geliriz.[112]

96. Onlar Allah'tan başka bir ilâh daha kabul edenlerdir;[113] ama yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler.[114]

97. Onların söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını elbette biliyoruz.[115]

98. Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et[116] ve secde edenlerden ol![117]

99. Ve sana ölüm[118] gelinceye kadar Rabbine kulluk et![119]

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ
﴿٩٤﴾ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ اَلَّذِينَ
يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾
وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ
﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ
﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

109"Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun." (Mâide 5/67).

110Allah'tan başkasını ilâh yerine koyanlara, Allah'ın her şeyi kuşatan egemenliğine başkalarını ortak tutanlara.

111"Müşriklere ise aldırma" ifadesi En`âm 6/106'da geçmiş, benzeri ifadelerin geçtiği yerler orada gösterilmiştir.

112"Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Tevbe 9/79). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

113"Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" (En`âm 6/19). Allah'tan başka ilâh kabul edilmemesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

114"Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın safâsını sürsünler, boş ümitler onları aldatıp oyalasın, yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/3).

"Ama başınıza gelecekleri yakında görüp öğreneceksiniz!" (A`râf 7/123).

"Sonunda kimin kazançlı çıkacağını göreceksiniz" (En`âm 6/135).

"Dünyada rezil ve perişan eden bir azabın kime geleceğini, âhirette de devamlı bir azabın kimin üzerine çökeceğini yakında görüp öğreneceksiniz." (Hûd 11/39; ayrıca bk. Hûd 11/93).

115"Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz." (En`âm 6/33). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'e kâfirlerin söylediklerine üzülmemesini tavsiye eden âyetler gösterilmiştir.

116Cenâb-ı Hakk'ı tesbih etmek, O'nun her türlü kusurdan ve ortaktan uzak olduğunu söylemektir.

"Bu esnada Rabbini çok zikret, sabah akşam O'nu tesbih et." (Âl-i İmrân 3/41).

"Bunun için sen onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdederek tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün belli vakitlerinde de tesbihine devam et ki, Rabbinin hoşnutluğuna eresin." (Tâhâ 20/130).

"Sen o ölümsüz hayat sahibi olan Allah'a tevekkül et! O'nu hamdederek tesbih et!" (Furkân 25/58).

"Sabah akşam O'nu tesbih edin." (Ahzâb 33/42).

"Sabret; Allah'ın vaadi gerçektir. Günahın için bağışlanma dile ve akşam sabah Rabbini hamdederek tesbih et." (Mü'min 40/55).

"Sen onların söylediklerine sabret; Rabbini güneşin doğuşundan ve batışından önce hamdederek tesbih et." (Kâf 50/39).

"Rabbinin hükmü erişinceye kadar sabret. Sen Bizim gözetimimiz altındasın. Kalktığın zaman Rabbini hamdederek tesbih et. Gecenin bir kısmında ve yıldızlar kaybolurken de O'nu tesbih et." (Tûr 52/48-49).

"Öyleyse sen de Yüce Rabbinin adını her türlü kusurdan ve ortaktan tenzih et." (Hâkka 69/52).

"Gecenin bir kısmında O'na secde et; geceleyin O'nu uzun uzun tesbih et." (İnsan 76/26).

"Yüce Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut." (A`lâ 87/1).

"Rabbini hamdederek tesbih et ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir." (Nasr 110/3).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Allah Teâlâ'yı övgüyle anıp O'nun her türlü kusurdan ve ortaktan uzak olduğunu söylemeyi ("sübhânallahi ve bi-hamdihî" demeyi) tavsiye etmekte ve bunu sabah ve akşam yüzer defa söylemekten daha büyük zikir bulunmadığını belirtmekte, "bu zikri günde yüz defa söyleyen kimsenin günahları deniz köpüğü kadar bile olsa bağışlanacağını haber vermektedir (Buhârî, Daavât 65; Müslim, Zikir 28, 29).

117"Siz Güneş'e de, Ay'a da secde etmeyin; bütün bunları yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk edecekseniz." (Fussılet 41/37).

"Gecenin bir kısmında O'na secde et; geceleyin O'nu uzun uzun tesbih et." (İnsan 76/26).

"Sakın, sen ona boyun eğme; Rabbine secde et ve O'na yaklaş." (Alak 96/19).

118"Ölüm" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "yakîn" (kesin bilgi)dir. "Yakîn" kelimesi bu âyette ölüm anlamında kullanılmıştır; çünkü ölüm ânı, gaybî olarak inanılan şeyler hakkında kesin bilgiye ulaşılan ândır. Müddessir 74/47'den bu mâna gâyet açık şekilde anlaşıldığı gibi, muhacir sahâbîlerden Osman ibni Maz'ûn vefat edince Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin "Ona yakîn gelmiştir" buyurması da bunu göstermektedir (Buhârî, Cenâiz 3, Şehâdât 30).

119"Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın." (Nisâ 4/36).

"O halde O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan!" (Hûd 11/123).

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. O halde O'na kulluk et ve kulluğunda sabret." (Meryem 19/65).

NAHL SÛRESİ (16. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 128 âyettir. 68-69. âyetlerde Allah Teâlâ'nın arıya (nahl) bal yapmasını ilham etmesinden söz edildiği için sûreye Nahl adı verilmiştir. Sûrede, Allah'ın insanlar üzerindeki sayısız nimetlerinden örnekler sunulur; Allah'ın varlık ve birliğine dair deliller, âhiret âleminden tasvirler, güzel ahlâk öğütleri, inkâr ve isyanın sonuçlarına dair uyarılar yer alır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ
اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرُٓوا اَنَّهُ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Allah'ın azap emri[1] gelmiştir; öyleyse artık onun bir an önce gelmesini istemeyin.[2] Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden münezzeh ve yücedir.[3]

2. Allah, kullarından dilediğine Kendi tarafından bir vahiyle melekleri indirir[4] ve peygamberlerinden insanları şöyle uyarmalarını[5] ister: "Benden başka ilâh yoktur; Bana karşı gelmekten sakının."[6]

3. Allah gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı.[7] Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerin çok üstünde, çok ötesindedir.[8]

---

1 "Allah'ın emri (emrullah)" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de ölüm, azap ve kıyamet anlamlarında kullanılmıştır. Allah'ın azap emrinden söz eden âyetlerden birkaçı şöyledir:

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/24).

"Elçiler ona şöyle dediler: "İbrâhim! Sen bu işten vazgeç! Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Onların başına, artık geri çevrilemez bir azap gelecektir." (Hûd 11/76).

"Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince, Allah'ı bırakıp taptıkları ilâhları onlara hiçbir fayda vermedi, sadece zararlarını daha çok arttırdı." (Hûd 11/101).

"O inkârcılar neyi bekliyorlar? Kendilerine meleklerin veya Rabbinin emrinin gelmesini mi? Daha öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, onlar

kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Nahl 16/33). Dipnotunda "Rabbinin emri" ifadesi hakkında açıklama yapılmıştır.

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. Kıyametin kopması göz açıp kapayacak kadar, hatta ondan da çabuktur. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Nahl 16/77).

"Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içerisindeler ve hâlâ inanmıyorlar." (Meryem 19/39).

"Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz. Allah'ın emri geldiğinde ise, adaletle hükmolunmuş ve hakkı boşa çıkarmaya çalışanlar da oracıkta hüsrana uğramış demektir." (Mü'min 40/78).

"Mü'minlere "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Mü'minler "Evet" der. "Fakat siz kendi kendinizi yaktınız. Çünkü bizim başımıza bir şeyler gelmesini bekleyip durdunuz; hep şüphe içinde oldunuz; Allah'ın emri gelinceye kadar kuruntularla avunup durdunuz; o çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldattı." (Hadîd 57/14).

2 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En`âm 6/58). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

3 "Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18). Bu ifadenin geçtiği yerlere burada işâret edilmiştir.

4 "Allah, peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir." (En`âm 6/124).

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15).

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik." (Şûrâ 42/52).

"Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah her şeyi duyar ve her şeyi görür." (Hac 22/75).

5 "De ki: "Ben sizi sadece vahiy ile uyarıyorum." (Enbiyâ 21/45).

6 "Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik." (Nahl 16/36).

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

"Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabakaları vardır. Kullarını Allah bununla korkutup uyarıyor. Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının." (Zümer 39/16). "Bana karşı gelmekten sakının" ifadesinin geçtiği diğer yerler burada zikredilmiştir.

7 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En`âm 6/73). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 Bu ifade Yûnus 10/18'de geçmiş, geçtiği diğer yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

4. İnsanı da bir damla sudan yarattı.[9] Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı.[10]

5. Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz.[11]

6. Onları akşam ağıla getirirken, sabah otlağa götürürken hoş bir güzellik yaşarsınız.[12]

7. Bin bir güçlükle gidebileceğiniz yerlere yükünüzü onlar taşır. Elbette sizin Rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir.

8. Atları, katırları, merkepleri sizin için binek ve zînet olarak O yarattı; O, bilemediğiniz daha neler yaratır.[13]

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَص۪يمٌ
مُب۪ينٌ ﴿٤﴾ وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ ف۪يهَا
دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ
ف۪يهَا جَمَالٌ ح۪ينَ تُر۪يحُونَ وَح۪ينَ تَسْرَحُونَ
﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا
بَالِغ۪يهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُ۫فٌ
رَح۪يمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَم۪يرَ
لِتَرْكَبُوهَا وَز۪ينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

---

9 Bu âyetteki "su damlası" ifadesiyle erkeğin spermiyle kadın yumurtasının döllenmesine işâret edildiği şu âyetlerden anlaşılmaktadır:

"Seni önce topraktan yaratan, sonra nutfe'den var eden, daha sonra da eli-yüzü düzgün bir adam haline getiren Rabbini inkâr mı ettin?" (Kehf 18/37).

"O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?" (Meryem 19/67).

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz." (Hac 22/5). Konunun açıklaması için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Allah sizi önce topraktan, sonra bir damla sudan yarattı, sonra da sizi erkek-dişi şeklinde çiftler haline getirdi. O'nun ilmi olmadan bir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur." (Fâtır 35/11).

"Sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den, sonra bir aleka'dan yaratan, sonra da ana rahminden bebek olarak çıkaran, olgunluk çağına ve nihayet ihtiyarlığa erişmeniz için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz bundan önce vefat eder; kiminiz de, aklınızı kullanırsınız diye, belirlenmiş bir ecele erişecek kadar yaşatılır." (Mü'min 40/67).

"Rahimlere döküldüğünde bir damla sudan erkekli dişili çiftleri yaratan O'dur." (Necm 53/45-46). Âyetin dipnotunda çocuğun cinsiyeti hakkında bilgi verilmiştir.

"Aslâ! Biz onları da o bildikleri şeyden yarattık." (Meâric 70/39).

"Şüphesiz daha sonra Biz insanı karışık bir nutfe'den yarattık; sınamak için de onu işitir ve görür hale getirdik." (İnsan 76/2).

"Bir damla sudan! Onu yarattı, ona biçim verdi." (Abese 80/19).

"O, fışkırıp atılmış bir sudan yaratıldı. Ki omurga ile göğüsler arasından çıkar." (Târık 86/6-7).

Bir defasında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem avucuna tükürdü, sonra şehâdet parmağını onun üzerine koyarak şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey Âdemoğlu! Ben seni buna benzer bir şeyden yaratmışken, nasıl olur da sen Beni âciz zannedersin?" Sonra boğazına işâret ederek: "Canın boğazına gelince, sadaka veriyorum dersin. Halbuki sadaka verme zamanı çoktan geçmiştir" buyurdu (İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 210; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, III, 89-90, nr. 1099).

10 "Görmedi mi insan: Biz kendisini bir damla sudan yarattık da o Bize açıkça düşman kesiliverdi. Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diye." (Yâsîn 36/77-78).

11 "Allah erkekli, dişili sekiz hayvan yarattı..." (En'âm 6/143-144; ayrıca bk. Zümer 39/6).

"Allah size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı; hayvanların derilerinden, konup göçtüğünüzde kolayca taşıyabileceğiniz çadırlar verdi; onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir süre giyeceğiniz, kullanacağınız ev eşyası ve ticaret malı verdi." (Nahl 16/80).

"Elbette sağmal hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır. Nitekim, onların karınlarındaki yarı sindirilmiş gıdalar ile kan arasında oluşan içimi güzel, saf sütle sizi besleriz." (Nahl 16/66).

"Şüphesiz hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır. Onların karınlarından çıkan sütlerden size içiririz. Onlarda daha pek çok menfaatiniz vardır. Onlardan bir kısmının etlerini yersiniz." (Mü'minûn 23/21).

"Görmediler mi: Kudretimizin eseri olan mahlûkatımızdan kendileri için kullanıp yararlandıkları hayvanlar yarattık. Biz onları kendilerine tahsis ettik; kimine binerler, kiminden yerler. Bunlarda kendileri için içecekler ve daha başka yararlar da vardır. Hâlâ mı şükretmeyecekler?" (Yâsîn 36/71-73).

"Bir kısmına binesiniz, bir kısmından da yiyesiniz diye hayvanları sizin için yaratan Allah'tır." (Mü'min 40/79).

12 Sabahleyin koyunların, sığırların karınlarını doyurma istek ve arzusuyla otlağa doğru gidişi, akşamleyin süt dolu memeleriyle sallana sallana ve yavrularına duydukları özlemi dile getirircesine meleye meleye ağıllarına, ahırlarına dönüşü hayvan sahiplerinin pek hoşuna gider.

13 "Bunun gibi, binecekleri daha nice şeyleri Biz onlar için yarattık." (Yâsîn 36/42).

Resûl-i Ekrem Efendimiz, o devirde en kıymetli binek olan genç develere, kıyamet yaklaştığı zaman pek önem verilmeyeceğini söylemişti (Müslim, Îmân 243). Çağımızın en gözde taşıtları olan uçak, tren, otomobil gibi nakil vasıtalarını o devirde hayal etmek elbette mümkün değildi. "Bilemediğiniz daha neler yaratır" ifadesinin içine başka nelerin girebileceğini bugün tahmin etmek de aynı şekilde mümkün değildir.

9. Doğru yolu bildirmek Allah'a âittir.[14] Yolun eğrisi de vardır. Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.[15]

10. Gökten yağmur indiren de O'dur. İçeceğiniz su, hayvanları otlattığınız bitkiler o yağmurdan meydana gelir.[16]

11. Onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her türden ürünler bitirir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.[17]

12. Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı O sizin hizmetinize verdi.[18] Yıldızlar da O'nun emriyle size hizmet etmektedir.[19] Elbette bunda aklını kullanan bir toplumun alacağı dersler vardır.

13. Yeryüzünde rengârenk yarattığı şeyleri de[20] O sizin hizmetinize verdi.[21] Elbette bunda düşünüp ders alan kimseler için büyük bir ibret vardır.

14. Taze et yemeniz, takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi hizmetinize veren O'dur. Gemilerin denizde suları yara yara gittiğini görürsün. Bütün bunlar, Rabbinizin nimetinden nasibinizi aramanız, faydalanıp O'na şükretmeniz içindir.[22]

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ
شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ (٩) هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ
شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ (١٠) يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ
وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
(١١) وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهِ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (١٢) وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ
فِي الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ (١٣) وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ
لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٤)

---

14 "İşte Benim dosdoğru yolum budur, o yolu tutun. Sizi Allah'ın yolundan ayıracak başka yollara sapmayın." (En'âm 6/153). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

"Doğru yola iletmek yalnız Bize âittir." (Leyl 92/12).

15 "Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi." (En'âm 6/149). Bu âyetin dipnotunda açıklama yapılmış, ilgili âyetler gösterilmiştir.

16 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 Bir önceki âyetin dipnotuna bakınız.

18 "Bir düzen içinde hareket eden Güneş ile Ay'ı da sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur." (İbrâhim 14/33). Konuyla ilgili bazı âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

"Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Bu âyetin dipnotunda da konuyla ilgili bazı âyetler gösterilmiştir.

19 Bu sûrenin 16. âyetine ve dipnotuna bakınız.

20 "Allah'ın gökten bir su indirdiğini görmedin mi? Onunla Biz rengârenk ürünler çıkardık. Bunun gibi, dağlarda da beyazlı, kırmızılı, kapkara ve daha nice renklerde yollar açtık." (Fâtır 35/27).

"Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir. Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır." (Zümer 39/21). Dipnotta su kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

21 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

22 "Nimetinden faydalanasınız diye denizde sizin için gemileri yüzdüren Rabbinizdir." (İsrâ 17/66).

"Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/73).

"Rüzgârları müjdeci olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider ve siz de O'nun lütfundan rızkınızı ararsınız. Ve umulur ki, bütün bunlara şükredersiniz." (Rûm 30/46).

"İki deniz bir olmaz. İşte şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır; şu da tuzludur, acıdır. Onların her birinden taze et yer, takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Gemilerin de suyu yara yara gittiklerini görürsün. Bunlar, Allah'ın nimetlerinden rızıklarınızı aramanız ve şükretmeniz içindir." (Fâtır 35/12).

"O Allah ki, gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gitsin ve siz de O'nun lütfundan nasibinizi arayıp şükredesiniz diye, denizleri sizin hizmetinize verdi." (Câsiye 45/12).

15. Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti,[23] gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı.[24]

16. Bunlardan başka yol gösterecek daha nice işâretler yarattı. Onlar, yıldızlarla da yönlerini bulurlar.[25]

17. Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç?[26] Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?[27]

18. Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız, sayamazsınız.[28] Ama Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[29]

19. Allah sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir, açıkça yaptıklarınızı da.[30]

20. Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Kaldı ki onların kendileri yaratılmıştır.[31]

21. Onların taptıkları diri değil ölüdürler; kendilerine tapanların ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.[32]

22. Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır.[33] Âhirete iman etmeyenlerin kalbi Allah'ın birliğini inkâr eder, inanmayı kibirlerine yediremezler.[34]

وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ
وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ ﴿١٥﴾
وَعَلَامَاتٍۜ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ اَفَمَنْ
يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾
وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا
يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَۜ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ
غَيْرُ اَحْيَٓاءٍۚ وَمَا يَشْعُرُونَۙ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾
اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَالَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

---

23 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur." (Ra'd 13/3). Bu âyetin dipnotunda dağlarla ilgili âyetlerin geçtiği yerlere işâret edilmiştir.

Üzerinde yaşadığımız yerkabuğu, dünyanın kendi büyüklüğüne oranla son derece ince bir kabuktur; bu kabuk, yoğun ve kızgın bir sıvı olarak niteleyebileceğimiz manto tabakası üzerine serilmiştir. Ortalama 5-10 km kalınlığındaki yerkabuğu, eğer bütün yeryüzü boyunca aynı kalınlığı korusaydı, sürekli olarak kayan, ileri ve geri giden, birbiriyle çarpışıp duran, her an şiddetli depremlerle sarsılan bir Dünyamız olurdu! Bunun önlemi dağlarla alınmıştır. Çünkü dağların altında yerkabuğunun kalınlığı birden artar ve dağın kendi yüksekliğinin on, on beş misline kadar çıkar. Bu fazla kalınlık, tıpkı toprağa kök salan bir ağaç, yahut yere çakılan bir kazık gibi, dağların manto tabakasına doğru salınan kökleridir. Bu köklerle —yahut, Nebe' sûresi (78), 7. âyetteki benzetmeye uygun şekilde, bu kazıklarla— yerkabuğu manto tabakasına tutunur, sağlamlaşır ve üzerinde barınanlar için güvenli bir yer halini alır.

24 "Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur." (Tâhâ 20/53).

"İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı; doğru gitmeniz için onda yollar yarattı." (Zuhruf 43/10).

"Yeryüzünü de Allah önünüze yaydı: Geniş yollarında yürüyüp gidin diye." (Nûh 71/20).

25 "Karanın ve denizin karanlıklarında gideceğiniz yolu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan O'dur." (En'âm 6/97; ayrıca bk. Nahl 16/12).

Daha önce sayılan nimetlerde birinci derecede ilgili taraf insan olarak gösterilirken, burada "onlar" gibi daha genel bir deyim kullanılmıştır ki, bundan, yıldızların veya yeryüzünde işâret taşı işlevini gören diğer alâmetlerin (meselâ yeryüzünün manyetik alanının) insanlar dışında da çok geniş bir kitleye rehberlik hizmeti vermekte olduğu anlaşılabilir. Nitekim kuşların, balıkların, sayısız kara ve deniz hayvanlarının, böceklerin, özellikle göçmen hayvanların yön bulma konusunda yıldızlardan ve daha başka işâretlerden yararlanmalarını sağlayan akıllara durgunluk verici yeteneklerle donatılmış olduğuna dair sürekli olarak yeni bilgiler edinilmektedir.

26 "Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar?" (A'râf 7/191). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Allah, düşünüp ders almanız için size işte bunları emretti." (En'âm 6/152). Düşünüp ders almakla ilgili âyetler burada gösterilmiştir.

28 "Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız, saymakla bitiremezsiniz" ifadesi İbrâhim sûresi (14), 34. âyette de geçmektedir.

29 "Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de otuz beş yerde tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/173, 182, 192, 199, 226, Mâide 5/3, En'âm 6/54).

30 Bu âyet Tegābün sûresi (64), 4. âyette de geçmektedir.

"Göklerde ve yerde Allah O'dur. O sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir, açıkça yaptıklarınızı da, ne yapıp ne kazandığınızı da bilir" (En'âm 6/3). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

31 "Onların, O'nu bırakıp tapındıkları şeyler ise kendilerine bir cevap veremez." (Ra'd 13/14).

"Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir. Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar; ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler!" (Furkān 25/3).

32 "Kendilerine tapanların ne zaman diriltileceklerini de bilmezler" ifadesi Neml sûresi (27), 65. âyette de geçmektedir.

33 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 2/163). Allah'tan başka ilâh bulunmadığıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

34 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Kâfirlerin kibirlenmesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23. Elbette Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.[35] Şüphesiz O, büyüklük taslayanları sevmez.[36]

24. Kâfirlere: "Rabbinizin indirdiği nedir?" diye sorulduğu zaman, onlar "Eskilerin masalları" derler.[37]

25. Neticede onlar kıyamet gününde kendi günahlarını tamamen yüklendikleri gibi, bilgisizce saptırdıkları kimselerin bazı günahlarını da yükleneceklerdir.[38] Bir bilseniz, o yüklendikleri şey ne kötüdür!.

لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا
يُعْلِنُونَۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾
وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْۙ قَالُٓوا
اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَۙ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُٓوا اَوْزَارَهُمْ
كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ
يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

---

35 "Yoksa onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?" (Bakara 2/77). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

36 "Kibirlenip de insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Lokmân 31/18).

"Kaybettiklerinize üzülmeyin, size verdiklerimizle de şımarmayın diye böyle yaptık. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Hadîd 57/23).

Büyüklük taslayanlar pek çok âyette yerilmiştir. Büyüklük taslamanın kötü sonucu bazı âyetlerde şöyle belirtilmiştir:

"O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34; ayrıca bk. Sâd 38/74).

"Allah, İblis'e "Öyleyse in o Cennet'ten! Orada büyüklük taslamaya hakkın yok. Defolup git! Artık sen aşağılıklardan birisin" buyurdu." (A'râf 7/13).

"Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın. Kıyamet gününde, Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerini simsiyah görürsün. Büyüklük taslayanlar için Cehennem'de yer mi yok?" (Zümer 39/59-60).

"Onlara: "Ebediyen kalmak üzere girin Cehennem'in kapılarından" denir. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!" (Zümer 39/72; ayrıca bk. Mü'min 40/76).

"Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler." (Mü'min 40/35).

"Büyüklük taslayanlar ise: "Hepimiz ateşteyiz" derler. "Artık Allah kulları arasında hükmünü vermiştir." (Mü'min 40/48).

"O peygamberlerden sonra Mûsâ ile Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik; ama hepsi de büyüklük tasladılar. Zâten onlar kâfir bir toplumdu." (Yûnus 10/75). Firavun ve Nemrud gibi zâlimlerin büyüklük taslamalarıyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem de kalbinde zerre kadar kibir olanın Cennet'e giremeyeceğini (Müslim, Îmân 147), kibirlilerin Cehennem'de olduğunu (Buhârî, Tevhîd 25, Müslim, Cennet 34), tevâzu göstereni Allah'ın yükselteceğini (Müslim, Birr 69), kibirli davrananı aşağıların aşağısına indireceğini söylemiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 76).

37 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25). Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm için eskilerin masalları demeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Ayrıca En'âm sûresi (6), 105. âyete ve dipnotuna bakınız.

"Takvâ sahiplerine "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulacak, onlar da "İyilik ve güzellik indirdi" diye cevap verecekler." (Nahl 16/30).

38 "Onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceklerdir. Kıyamet gününde uydurdukları şeylerden dolayı sorguya çekileceklerdir." (Ankebût 29/13).

"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez" (En'âm 6/164) âyetine rağmen insanın bir başkasının günahını yüklenmesinin sebebi onu doğru yoldan uzaklaştırmasıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu durumu şöyle açıklamıştır: "Her kim İslâm'da kötü bir çığır açarsa, ona açtığı bu çığırın günahı ve kendinden sonra o çığırda yürüyenlerin günahı yazılır; fakat hiçbirinin günahından da bir şey eksilmez" (Müslim, Zekât 69, İlim 15).

Tıpkı kötü çığır açan gibi, "Başkalarını doğru yoldan ayrılmaya çağıran kimseye de kendisine uyanların günahı kadar günah yazılır" (Müslim, İlim 16).

26. Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı;[39] ama Allah onların tuzak kurdukları binalarını temellerinden sarstı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü ve azap onlara hiç beklemedikleri yerden geliverdi.[40]

27. Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil ve perişan eder de "Hani nerede kendileri uğrunda mü'minlerle çekiştiğiniz ve Bana ortak koştuğunuz ilâhlarınız?" diye sorar.[41] Kendilerine ilim verilenler[42] de "Bugün, rezillik ve kötülük kâfirlerin üzerinedir" derler.[43]

28. Melekler onların canlarını alırken, kendilerine yazık eden o kâfirler uysallaşıverir[44] ve "Biz hiçbir kötülük yapmamıştık" derler.[45] "Evet, yaptınız! Sizin neler yaptığınızı Allah elbette çok iyi biliyor."

29. Haydi Cehennem'in kapılarından[46] bir daha çıkmamak üzere girin içeri! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür![47]

قَدْ مَكَرَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ
بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزٖيهِمْ وَيَقُولُ
اَيْنَ شُرَكَٓاءِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ فٖيهِمْ
قَالَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ
وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرٖينَ ﴿٢٧﴾ اَلَّذٖينَ تَتَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا
كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُٓوءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِدٖينَ فٖيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٢٩﴾

---

39 "O münafıklara bir şey emrettiğin zaman, "Baş üstüne!" derler. Fakat senin yanından ayrılıp gittiklerinde, onlardan bir kısmı, senin söylediğinin aksine geceleyin planlar yapar. Ama Allah onların planlarını kaydetmektedir. Sen onlara aldırma, Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Nisâ 4/81).

"İşte Biz, her ülkenin kâfirlerinin ileri gelenlerini, birtakım hîle ve düzenlerin peşinde koşmaları için önemli mevkilere getiririz. Ancak onlar, kurdukları düzenlerin kendi aleyhlerine olduğunun farkına varmazlar." (En`âm 6/123). İlgili âyetler burada verilmiştir.

"Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir." (Enfâl 8/30). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Böylece İbrâhim'e bir tuzak kurmak istediler; Biz ise onları çok sefil bir duruma düşürdük." (Sâffât 37/98).

40 "Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular?" (Nahl 16/45).

"Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!" (Haşr 59/2).

"Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Sonra azap onlara hiç farkında olmadıkları taraftan geliverdi." (Zümer 39/25).

"Bu azap da onlara hiç ummadıkları bir anda ansızın geliverir." (Şuarâ 26/202).

41 "O gün hepsini bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Allah'a ortak olduğunu ileri sürdüğünüz o şeyler hani nerede?" diye soracağız." (En`âm 6/22). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Kendilerine ilim verilenler" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetlerde tekrarlanır: İsrâ 17/107; Hac 22/54; Kasas 28/80; Ankebût 29/49; Rûm 30/56; Sebe' 34/6; Muhammed 47/16; Mücâdele 58/11.

43 "Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/192).

44 "Artık o gün Allah'a boyun eğecekler. İlâh diye tapındıkları şeyler de kendilerini yüz üstü bırakıp gidecektir." (Nahl 16/87).

45 "Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir!" (Nisâ 4/97).

"Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Ya melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırken onların hali ne olacak?" (Muhammed 47/27).

Mü'minlerin canlarının nasıl alınacağı ise şöyle anlatılmaktadır:

"O takvâ sahipleri pırıl pırıl oldukları halde melekler onların canını alırken şöyle derler: "Size selâm olsun; yaptıklarınıza karşılık girin Cennet'e!" (Nahl 16/32).

46 "Cehennem'in yedi kapısı vardır. O azgınlardan kimin hangi kapıdan gireceği belirlenmiştir." (Hicr 15/44). Bu âyetin dipnotunda Cehennem kapılarının adları sayılmıştır.

47 Bu âyet Zümer 39/72 ve Mü'min 40/76'da da geçmektedir.

30. Takvâ sahiplerine[48] "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulacak, onlar da "İyilik ve güzellik indirdi" diye cevap verecekler.[49] Bu dünyada iyilik yapanlara güzel bir mükâfât vardır.[50] Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır.[51] Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!

31. O yurt, onların girecekleri, içinden ırmaklar akan[52] Adn cennetleridir;[53] orada diledikleri her şey vardır.[54] Allah takvâ sahiplerine[55] işte böyle mükâfât verir.

32. O takvâ sahipleri pırıl pırıl oldukları halde melekler onların canını alırken[56] şöyle derler: "Size selâm olsun; yaptıklarınıza karşılık girin Cennet'e!"[57]

وَق۪يلَ لِلَّذ۪ينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا
خَيْراًۜ لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ
وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌۜ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّق۪ينَۙ
﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْر۪ي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ ف۪يهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَۜ كَذٰلِكَ
يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٣١﴾ اَلَّذ۪ينَ تَتَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّب۪ينَۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُۙ
ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

---

48 Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotunda "takvâ sahipleri" ifadesi açıklanmıştır.

49 "Onlara: "Rabbinizin indirdiği nedir?" diye sorulduğu zaman, "Eskilerin masalları" derler." (Nahl 16/24).

50 "Bu dünyada samimi davranıp iyilik yapanlar için güzel bir karşılık vardır" ifadesi Zümer sûresi (39), 10. âyette de geçmektedir.

"İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/26). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili başka âyetler de zikredilmiştir.

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

51 "Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten meydana gelen hazineler dolusu servete, özenle yetiştirilen atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara cazip gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici zevkleridir. Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır. Dünyanın cazibesine gönlünü kaptıranlara de ki: Size bundan daha güzelini haber vereyim mi? Takvâ sahiplerine içinden ırmaklar akan Cennetler vardır; onlar orada ebediyen kalacaklardır; ayrıca tertemiz eşler de onlar içindir ve hepsinden önemlisi Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah, kullarının yaptığını görmektedir." (Âl-i İmrân 3/14-15).

"Allah katında olanlar, iyi kullar için daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân 3/198). Bu âyetin dipnotunda konuyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka nedir? Âhiret yurdu ise takvâ sahipleri için daha hayırlıdır." (En'âm 6/32).

"Takvâ sahipleri için âhiret yurdu daha hayırlıdır. Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (A'râf 7/169).

"Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! İman edip sâlih amel işleyenler için Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşur" (Kasas 28/80).

"Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A'lâ 87/17).

"Senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır." (Duhâ 93/4).

52 Cennet ırmaklarının özellikleri Muhammed sûresi (47), 15. âyette anlatılmaktadır.

53 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra'd 13/23). Bu âyetin dipnotunda Adn cennetini tasvir eden diğer âyetler verilmiştir.

54 "Orada istedikleri her şey vardır ve hep orada kalacaklardır. Bu Rabbinin istenmeye değer bir vaadidir." (Furkân 25/16).

"Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır" (Zümer 39/34; Şûrâ 42/22).

"Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir." (Fussılet 41/31).

"Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız." (Zuhruf 43/71).

"Orada onların diledikleri her şey var; üstelik, katımızdan daha fazlası da var." (Kâf 50/35).

55 Takvâ sahipleri, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, demektir. Takvâ sahipleri hakkında geniş bilgi için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

56 "Birinize ölüm gelince elçilerimiz hiç kusur etmeksizin onun canını alırlar." (En'âm 6/61). Bu âyetin dipnotunda iyi ve kötülerin canlarının nasıl alınacağıyla ilgili hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

57 "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

"'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin!'" (Fussılet 41/30).

Burada şu âyet de hatırlanmalıdır:

"Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A'râf 7/43). Âyetin dipnotunda konuyla ilgili hadîs-i şerîfler zikredilmiştir.

33. O inkârcılar neyi bekliyorlar? Kendilerine meleklerin veya Rabbinin emrinin gelmesini mi?[58] Daha öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı.[59]

34. Yaptıkları kötülüğün cezası başlarına geldi[60] ve alay ettikleri gerçek onları dört bir yandan kuşatıp mahvetti.[61]

35. Müşrikler[62] şöyle dediler: "Eğer Allah dileseydi biz de, atalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye ilâh diye tapmaz ve O'nun haram kılmadığı bir şeyi kendimize haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de tıpkı böyle yapmıştı.[63] Bu durumda peygamberlerin görevi, açıkça duyurmaktan başka ne olabilir?[64]

36. Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden[65] uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik.[66] Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti,[67] kimi de doğru yoldan sapmayı hak etti.[68] Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın.[69]

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ
اَمْرُ رَبِّكَۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَمَا
ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾
فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا
كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا
لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِه۪ مِنْ شَيْءٍ
نَحْنُ وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِه۪ مِنْ
شَيْءٍۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۚ فَهَلْ عَلَى
الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا
ف۪ي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولاً اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَۚ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ
حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُۜ فَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٣٦﴾

---

58 Canlarını almak üzere "meleklerin" gelmesini veya "Rabbin emri" olan kıyametin kopmasını mı bekliyorlar anlamındaki bu ifade çeşitli âyetlerde geçmektedir:

"Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi? Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez. Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de." (En`âm 6/158). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar, Kur'an'ın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: "Rabbimizin peygamberleri gerçekten de doğruyu getirmişler. Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önceleri yapmadıklarımızı yapsak." Onlar kendilerine yazık etti; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları yüz üstü bırakıp gitti." (A`râf 7/53).

"Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyametin ansızın başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" (Zuhruf 43/66).

"Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?" (Muhammed 47/18).

59 "Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44). Allah Teâlâ'nın kimseye zulmetmeyeceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

60 "Onlar kazandıkları günahların cezasını çektiler. Şunlardan zulmedenlerin başına da kendi kazandıkları günahların cezası gelecek ve onlar bunu önleyemeyecektir." (Zümer 39/51).

61 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En`âm 6/10). İlâhî azabın alay edenleri kuşatıp mahvettiğini belirten diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

62 Allah'a ortak koşanlar. Bakara sûresi (2), 96. âyetin dipnotunda müşrik hakkında bilgi verilmiştir.

63 "Müşrikler şöyle diyecekler: "Eğer Allah dileseydi biz de atalarımız da O'ndan başkasına ilâh diye tapmaz, hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de Bizim azabımızı tadıncaya kadar peygamberleri böyle yalanlamışlardı. Onlara şöyle de: "Bize gösterebileceğiniz bir bilgi ve belgeniz var mı? Siz sadece zan ve tahmine dayanarak yalan söylüyorsunuz." Şöyle de: "Tam ve kesin delil Allah'ındır. Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi." (En`âm 6/148-149). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

64 "Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

65 "Çünkü doğru ile eğri birbirinden açıkça ayrılmıştır. Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur." (Bakara 2/256). Bu âyetin dipnotunda şeytanî güçler hakkında bilgi verilmiştir.

66 "Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

"Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/23).

"Her ümmetin bir peygamberi vardır." (Yûnus 10/47). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

67 "Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir." (Tegâbün 64/11).

68 "O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri hak etti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler, yine de kendilerini doğru yolda sanırlar." (A`râf 7/30). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

69 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?" (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

37. Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez.[70] Onlara yardım eden de bulunmaz.[71]

38. "Allah ölen bir kimseyi kıyamet gününde yeniden diriltmez" diye en büyük yemini ettiler. Hayır, elbette diriltecektir; bu O'nun verdiği kesin bir sözdür.[72] Ama insanların çoğu bunu bilmez.[73]

39. Anlaşmazlığa düştükleri gerçeği insanlara açıklamak, bir de kâfirlerin yalancı olduklarını görüp anlamaları için diriltecektir.

40. Biz bir şeyi murad ettiğimizde ona "Ol!" dememiz yeter, o da hemen oluverir.[74]

41. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri elbette bu dünyada güzel bir şekilde barındıracağız.[75] Âhiret mükâfâtı ise hiç şüphesiz daha büyüktür.[76] Keşke bunu bilselerdi.

42. Onlar, Allah yolunda gördükleri ezaya sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül edenlerdir.[77]

43. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi. Bilmiyorsanız bilenlere sorun.[78]

إِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدٖي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرٖينَ ﴿٣٧﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ
اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ
الَّذٖي يَخْتَلِفُونَ فٖيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبٖينَ ﴿٣٩﴾ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ
اِذَا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾
وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا
لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ
اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اَلَّذٖينَ صَبَرُوا
وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

---

70 Çünkü bir insan iradesini kötüye kullanıp sapkınlığı tercih eder, hep orada kalmakta ısrar ederse, Allah onun istediğini yaratır.

71 "Allah birisini fitneye düşürmek isterse, artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın. Onlar, kalplerini Allah'ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır." (Mâide 5/41). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

"Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A'râf 7/178). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

72 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

73 "Ama iİnsanların çoğu bunu bilmez" ifadesi A'râf 7/187; Yûsuf 12/21, 41, 68; Rûm 30/6, 30; Sebe' 34/28, 36; Mü'min 40/57; Câsiye 45/26'da tekrarlanmaktadır.

74 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). Allah Teâlâ'nın "Ol!" demesiyle her şeyin olacağını belirten âyetler burada zikredilmiştir.

"Ve Bizim emrimiz, gözün bir bakışı gibidir." (Kamer 54/50).

"Kıyametin kopması göz açıp kapayacak kadar, hatta ondan da çabuktur." (Nahl 16/77).

"Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir." (Lokmân 31/28).

75 Bu âyette sözü edilen "Allah yolunda hicret edenler", öncelikle Resûl-i Ekrem ve ashâbıdır; onlar o günlerde zulüm diyarı haline gelen Mekke'yi terkedip gittikten sonra Habeşistan'da ve Medine'de huzur içinde yaşamışlardır.

76 "Âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten de ne güzeldir!" (Nahl 16/30). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

77 Bu âyet Ankebût sûresi (29), 59. âyette de geçmektedir.

"Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Allah'a tevekkül etmekle ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

78 Bu âyet Enbiyâ sûresi (21), 7. âyette aynen geçmektedir.

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi." (Yûsuf 12/109). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

"Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" (A'râf 7/63). İnsanların, kendi içlerinden bir peygamberin gelmesini yadırgamalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

44. O peygamberleri apaçık mûcizelerle ve yol gösteren kitaplarla gönderdik. Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman,[79] onların da üzerinde düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik.[80]

45. Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden[81] veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular?[82]

46. Veya onlar gezip dolaşırken Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini kıskıvrak yakalamasından güvencede mi oldular? Onlar bu azaptan yakalarını kurtaramazlar.

47. Yoksa, Allah'ın onları yavaş yavaş yakalayıp helâk etmeyeceğine dair bir güvenceleri mi var? Ama bilin ki, Rabbiniz gerçekten de çok şefkatli ve çok merhametlidir.[83]

48. Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmüyorlar mı ki, onların gölgeleri, sağa sola eğilip boyun bükerek nasıl da Allah'a secde etmektedir![84]

49. Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler[85] büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler.[86]

50. Onlar üzerlerinde egemen olan Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar.[87]

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِۜ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ
الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذ۪ينَ مَكَرُوا
السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ
يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿٤٥﴾
اَوْ يَأْخُذَهُمْ ف۪ي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِز۪ينَۙ ﴿٤٦﴾
اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍۜ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُ۫فٌ
رَح۪يمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ
شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُ۬ا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَم۪ينِ وَالشَّمَٓائِلِ
سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ
رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

79 "Şüphesiz gerçeği ortaya koyan bu kitabı sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik. Sakın hâinleri savunma!" (Nisâ 4/105).

"Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın ve iman edenlere rehber ve rahmet olsun diye indirdik." (Nahl 16/64).

Bu âyetler Resûl-i Ekrem'in görevinin sadece Allah'ın buyruklarını insanlara duyurmaktan ibâret olmadığını, aynı zamanda sözleri ve uygulamalarıyla Allah'ın gönderdiği Kur'an'ı onlara açıklamak ve dünyada nasıl yaşanması gerektiğini göstermek olduğunu, dolayısıyla Kur'an'ı anlayabilmek için hadislerin vazgeçilmezliğini ortaya koymaktadır.

80 "Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82). Bu âyetin dipnotunda Kur'an'ı düşünmekle ilgili âyetler zikredilmiştir.

81 "Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9). Cenâb-ı Hakk'ın dilediğini yerin dibine batıracağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

82 "Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). Kâfirlere ilâhî azabın ansızın gelmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız." (İsrâ 17/68). Allah'ın azabından güvencede olunamayacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

83 "Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi. Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf 18/58).

84 "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu hareketsiz kılardı. Sonra Biz, güneşi gölgenin varlığına bir delil yaptık. Sonra da o gölgeyi yavaş yavaş istediğimiz tarafa doğru çekeriz." (Furkân 25/45-46).

"Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra`d 13/15). Gölgelerin secdesi ile ilgili âyetler burada verilmiştir.

85 "O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar." (Sebe' 34/40). Meleklerin böyle bir iddiasının olmadığını, onların da Allah'a ibâdet ettiğini bildiren âyetler burada verilmiştir.

86 **Bu âyet secde âyetidir.** A`râf sûresi (7), 206. âyetin dipnotunda secde âyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

"Rabbinin huzurunda bulunanlar, elbette O'na kulluk etmekten kibirlenmezler. O'nu hep tesbih eder, yalnız O'na secde ederler." (A`râf 7/206). Burada her şeyin Allah'a secde etmesiyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra`d 13/15). Bu âyetin dipnotunda ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

87 "Buna rağmen onlar: "Rahmân, oğul edindi!" dediler. Hâşâ! O bütün noksanlıklardan uzaktır. Bilakis evlât diye niteledikleri Allah'ın şerefli kullarıdır. Onlar, Allah izin vermeden, konuşmazlar ve yalnız O'nun emriyle hareket ederler." (Enbiyâ 21/26-27).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

51. Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin; O tek bir ilâhtır.[88] Bu sebeple yalnız Benden korkun."[89]

52. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.[90] Kulluk ve itaat de her zaman sadece O'nadır.[91] Yoksa siz Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53. Sahip olduğunuz ne kadar nimet varsa Allah'tandır; ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız.[92]

54. Allah sıkıntınızı giderdiğinde, içinizden bazıları hemen Rablerinden başkasına ilâhlık yakıştırıverirler.[93]

55. Kendilerine verdiğimiz nimetlere neticede nankörlük ederler. Dünyanın sefasını sürün bakalım; yakında öğreneceksiniz.[94]

56. Üstelik bir de kendilerine verdiğimiz rızıktan ne olduğunu bilmedikleri şeylere[95] de bir pay ayırıyorlar; vallahi uydurduğunuz bu yalan ve iftiranın hesabını elbette vereceksiniz.[96]

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُٓوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِۚ اِنَّمَا
هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًاۜ
اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ
اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَۚ ﴿٥٣﴾
ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ
بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۜ
فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ
لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْۜ
تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

---

88 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 2/163). İlâhın tek olduğu ile ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

Allah Teâlâ Kendisinden başka bir ilâh kabul edilmesini değişik ifadelerle yasaklamıştır:

"O Allah tek bir ilâhtır." (En`âm 6/19). Allah'tan başka ilâh kabul edenlerin başına gelecek felâketleri gösteren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Allah'tan başka bir ilâh daha kabul etme! Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız kalırsın!" (İsrâ 17/22).

"Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme; yoksa kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın." (İsrâ 17/39).

"Allah'ın yanısıra başka ilâh edineni! Atın onu şiddetli azabın içine!" (Kâf 50/26).

"Allah'tan başka bir ilâh daha edinmeyin." (Zâriyât 51/51).

Birden fazla ilâh bulunması halinde neler olacağı da şöyle anlatılmıştır:

"Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu." (Enbiyâ 21/22).

"Şöyle de: "Eğer dedikleri gibi Allah'la birlikte başka ilâhlar olsaydı, bu ilâhlar da Arş'ın sahibine ulaşmaya çalışırlardı." (İsrâ 17/42).

89 "Siz de onlardan korkmayın, Benden korkun." (Bakara 2/150). Bu âyetin dipnotunda sadece Allah'tan korkulmasıyla ilgili bazı âyetler gösterilmiştir.

90 "Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Bu anlamdaki âyetlerin geçtiği yerler burada gösterilmiştir.

91 Allah Teâlâ, kullarının kulluk görevini sadece İslâm dinine inanarak yerine getirebileceğini belirtmiştir:

"Şüphesiz Allah katında tek din İslâm'dır." (Âl-i İmrân 3/19). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler gösterilmiştir.

92 "Onlara şöyle de: "Söyleyin bana: Başınıza Allah'ın azabı gelse veya kıyamet kopuverse Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Sözünüzde doğru iseniz, cevap verin." Hayır, yalnız O'na yalvarırsınız; O da dilerse kalkması için yalvardığınız azabı giderir, siz de kendilerine ilâhlık yakıştırdığınız şeyleri o sırada unutuverirsiniz." (En`âm 6/40-41). Zor durumda kalanların Allah'a sığınmasıyla ilgili âyetler En`âm sûresi (6), 41. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

93 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar." (Yûnus 10/22-23). Sıkıntıya düşenlerin Allah'a yalvarmaları, kurtulunca taşkınlığa devam etmeleriyle ilgili âyetler Yûnus sûresi (10), 23. âyetin dipnotunda verilmiştir.

94 Bu âyet Rûm sûresi (30), 34. âyette aynen, Ankebût sûresi (29), 66. âyette de az bir farkla geçmektedir. "Çünkü onlar insanları Allah'ın yolundan saptırmak için O'na denk tuttukları birtakım ilâhlar uydurdular. Onlara şöyle de: "Haydi dünyanın safâsını biraz daha sürün bakalım, nasıl olsa varacağınız yer ateştir." (İbrâhim 14/30). İlgili âyetlere burada işaret edilmiştir.

"Onlar Allah'tan başka bir ilâh daha kabul edenlerdir; ama yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/96). Yakında gerçekleri öğreneceklerini belirten diğer âyetler burada zikredilmiştir.

95 Kendisine ibâdet edilen ilâhta bulunması gereken özelliklere sahip olup olmadıklarını bilmedikleri şeylere tapıyorlar ve onlara pay ayırıyorlar.

96 "Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırdılar ve akıllarınca "Bu Allah'ın, bu da O'na ortak olan ilâhlarımızın" dediler. İlâhları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, ama Allah için ayırdıklarından ilâhları adına harcarlar. Onlar ne kötü hüküm veriyor." (En`âm 6/136). Bu âyetin dipnotunda konuya dair açıklama yapılmıştır.

57. Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar.[97]

58. Oysa onlardan birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelendiği zaman, öfkeden yüzü simsiyah kesiliverir.[98]

59. Kendisine verilen müjdenin utancıyla tanıdıklarından saklanır. Utancına katlanarak onu sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün![99] Şuna bakın, ne kötü hüküm veriyorlar.[100]

60. Âhirete inanmayanların işte böyle çirkin nitelikleri vardır; en üstün sıfatlar ise Allah'ındır.[101] Karşı konulmaz kudret sahibi, her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur.

61. Eğer Allah insanları yaptıkları zulümler yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı.[102] Fakat onları belirlenen zamana kadar erteler.[103] Ecelleri dolunca onu ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler.[104]

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا
يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى
ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارٰى
مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِه۪ اَيُمْسِكُهُ
عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ اَلَا سَاءَ مَا
يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى وَهُوَ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ
بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ
لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

97 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Allah'ın oğul edindiği iddiasıyla ilgili diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onlar ise, hiçbir şey bilmedikleri halde, Allah'ın yarattığı cinleri O'na ortak koştular, O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar." (En'âm 6/100).

"Demek Rabbiniz sizi erkek çocuklarla şereflendirdi, Kendisi de meleklerden kız çocukları edindi, öyle mi? Gerçekten de siz çok ağır bir lâf söylüyorsunuz." (İsrâ 17/40).

"Sor onlara: Kızlar Rabbinin de oğlanlar onların mı? Yoksa Biz melekleri dişi yaratmışız da onlar buna tanık mı olmuşlar?" (Sâffât 37/149-150).

Putperest Arapların melekleri dişi kabul ettikleri (Zuhruf 43/19), onları Allah'ın kızları saydıkları (Sâffât 37/149) belirtilmekte, sonra da şöyle buyurulmaktadır:

"Allah kızları erkek çocuklara tercih mi etti? Ne oluyor size? Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?" (Sâffât 37/153-154).

"Yoksa O yarattıklarından Kendisine kızlar edindi de oğulları size mi ayırdı?" (Zuhruf 43/16).

"Yoksa kızlar Allah'ın, oğullar sizin mi?" (Tûr 52/39).

"Erkekler sizin de kızlar Allah'ın mı? Öyleyse bu pek insafsız bir bölüştürme!" (Necm 53/21-22).

"Âhirete inanmayanlar, meleklere dişi isimleri takıyorlar." (Necm 53/27).

98 "Oysa onlardan birine Rahmân'a yakıştırdığı şeyin müjdesi verilince, öfkeye kapılarak yüzü simsiyah kesilir. Süs içinde yetişip de mücâdelede kendisini savunamayanı mı Allah'a yakıştırıyorlar?" (Zuhruf 43/17-18).

99 Bazı Arapların, kız çocuğu dünyaya geldiğinde, aşırı bir utanç duygusuyla onu toprağa gömdüğü "Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda: Günahı neydi de öldürüldü?" (Tekvîr 81/8-9) âyetiyle belirtilmektedir.

Resûl-i Ekrem "kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi Allah Teâlâ'nın haram kıldığını" belirtmiş (Buhârî, Edeb 6; Müslim, Akdıye 12), "Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yan yana bulunacağız" buyurup parmaklarını bitiştirmiş (Müslim, Birr 149), bir başka hadisinde de "Her kim çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu Cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar" buyurmuştur (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Birr 147).

Kız çocuklarının bir başka gerekçeyle de öldürüldüğü Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade buyurulmaktadır:

"Yoksul kalırız diye çocuklarınızı öldürmeyin. Biz hem sizin hem de onların rızkını veririz." (En'âm 6/151; İsrâ 17/31). En'âm sûresi (6), 151. âyetin dipnotunda konuyla ilgili başka açıklama da yapılmıştır.

100 "Ne kötü hüküm veriyorlar" ifadesi Ankebût 29/4; Câsiye 45/21'de de geçmektedir.

101 "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar Allah'ındır." (Rûm 30/27). Burada konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

102 "Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi. Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf 18/58).

"Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

103 "Sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır." (En'âm 6/2). Belirlenmiş zamanla ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir.

104 "Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

62. Sevmedikleri şeyleri Allah'a yakıştırırlar.[105] En güzel mükâfâtın da kendileri için olacağına dair yalan söylerler.[106] Aslında onlar için sadece Cehennem var; ve şüphesiz oraya herkesten önce gireceklerdir.

63. Allah'a andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik;[107] fakat şeytan onlara yaptıklarını hoş gösterdi.[108] Onun için, dünyada olduğu gibi o gün de onların dostu ancak şeytandır. Bu yüzden de onlara acı bir azap vardır.

64. Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın[109] ve iman edenlere bir rehber ve rahmet olsun diye indirdik.[110]

65. Allah gökten yağmur indirip daha önce ölü olan yeryüzünü onunla canlandırdı.[111] Elbette bunda dinleyip anlayan bir toplum için büyük bir ibret vardır.[112]

66. Elbette sağmal hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır.[113] Nitekim, onların karınlarındaki yarı sindirilmiş gıdalar ile kan arasında oluşan içimi güzel, saf sütle sizi besleriz.

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ
الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۜ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ
النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ
اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ
الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا
فٖيهِۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾
وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ
يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ
نُسْقٖيكُمْ مِمَّا فٖي بُطُونِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ
وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَٓائِغًا لِلشَّارِبٖينَ ﴿٦٦﴾

---

105 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Ayrıca En'âm sûresi (6), 136. âyete bakınız.

106 Kâfirler âhiret hayatını kesinlikle kabul etmez, eğer âhiret varsa, dünyada en iyi şekilde yaşadığımız gibi orada da en güzel şekilde yaşarız derler. Gerçek hiç de öyle değildir: "Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır." (Ra'd 13/18).

107 "Şüphesiz senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik ve onları belki inkârlarından vazgeçerek Allah'a boyun büküp yalvarırlar diye darlıklara ve zorluklara uğrattık." (En'âm 6/42). İnsanların sıkıntıya uğratılmasının hikmetiyle ilgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

108 "Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama

tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En'âm 6/43). Şeytanın kâfirleri iyi şeyler yaptıklarına inandırmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

109 "Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere gerçeği içeren kitaplar indirdi." (Bakara 2/213). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotundadır. Peygamber Efendimizin görevinin Allah'ın buyruklarını insanlara duyurmaktan ibâret olmadığı, bunun yanında sözleri ve uygulamalarıyla Kur'an'ı onlara açıklamak ve dünyada nasıl yaşanması gerektiğini göstermekle de görevli olduğu Nahl sûresi (16), 44. âyetin dipnotunda belirtildi.

110 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

111 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

112 Burada, kuru toprakların gökten inen yağmurla yeniden canlandığı gibi, ölü kalplerin de gökten inen vahiyle yeniden hayat bulacağına işâret edilmekte, yeryüzüne yağmurla hayat veren Cenâb-ı Hakk'ın insanları da öldükten sonra aynı şekilde dirilteceği hatırlatılmaktadır. Ayrıca Ra'd 13/17; En'âm 6/36 âyetlerine ve dipnotlarına bakınız.

113 "Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz." (Nahl 16/5). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

67. Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki yapar,[114] hem de güzel ve temiz rızıklar elde edersiniz. Şüphesiz bunda, aklını kullanan bir toplum için büyük bir ders vardır.[115]

68. Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlarda, ağaçlarda ve insanların hazırladığı kovanlarda[116] kendine yuva yap!"[117]

69. "Sonra her türlü üründen[118] ye de, Rabbinin sana kolaylaştırdığı yollara[119] çık!" Onların karınlarından[120] çeşitli renklerde bir şerbet[121] çıkıyor ki, onda insanlar için şifâ[122] vardır. Elbette bunda da, düşünen bir toplum için büyük bir ders vardır.

70. Sizi Allah yoktan yarattı, sonra da sizi vefat ettirecektir. İçinizden bir kısmı ömrün en kötü devrine, artık daha önce bildiği şeyleri bilmez olduğu çağa kadar yaşatılır.[123] Elbette Allah, her şeyi bilir ve her şeye kādirdir.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخٖيلِ وَالْاَعْنَابِ
تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ اِنَّ فٖي
ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ
اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذٖي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا
وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَۙ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلٖي
مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكٖي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًاۜ
يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ
فٖيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ
وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا
يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٧٠﴾

114 Hurma ve üzümden yiyecek ve içecek elde edildiğini hatırlatan bu âyet içkinin yasaklanmadığı Mekke döneminde inmişti. Sarhoş edici şeyler hakkında ilk inen bu âyette içkinin iyiliği veya kötülüğünden söz edilmediği, ama hurma ve üzümün "güzel bir yiyecek" olduğu belirtilerek içkinin iyi bir şey olmadığına dolaylı olarak işâret edildiği görülmekte ve zihinler daha sonra gelecek içki yasağına hazırlanmaktadır. Bu konuda Bakara sûresi (2), 219. âyetin dipnotunda geniş bilgi verilmiştir. İçki Medine'de inen Mâide sûresi (5), 90-91. âyetlerle kesin olarak yasaklanmıştır.

115 Aklını kullanan bir toplumun alacağı dersler bulunduğu çeşitli âyetlerde belirtilmektedir (Meselâ bk. Ra`d 13/4; Nahl 16/12; Rûm 30/24, 28).

İlâhî kudret ve hikmet, hurma ile üzüm gibi iki mûcize meyveyi hiç beklenmeyecek bir yerden, kızgın güneş altındaki kuru topraktan çıkarmaktadır. Bundan önceki âyette de benzeri bir duruma işâret edilerek, "yarı sindirilmiş gıdalar ile kan arasında oluşan" süte dikkat çekilmiştir.

116 Balarısı bulduğu her yere yuva yapmaz; belirli ölçütlere başvurarak, elverişli yerler arasından kendilerine en uygununu seçer. Bu ifadelerde de arının bu seçici davranışına bir işâret vardır.

117 Bu ve bir sonraki âyette, balarısıyla ilgili ifadeler, Türkçeye aktaramadığımız bir özellik taşımakta ve dişilik belirtmektedir. Gerçekten de, bir balarısı kovanında cereyan eden bütün işler dişi balarıları tarafından yapılmakta ve bu arada bal da tamamen dişi balarılarının elinden çıkmaktadır. Kovanın başındaki arı da kraliçe arıdır. Ancak bu gerçek yirminci yüzyılda keşfedilmiş; o zamana kadar insanlar "arı beyi" efsaneleriyle oyalanmışlardır.

118 Balarısının bizimle olan ilişkilerinin asıl can alıcı yönü, baldan ziyade, ürün tarafındadır. Balarısı olmasaydı, bugün bildiğimiz meyve ve sebzeden pek çoğunu tanıyamayacak, sadece birkaç tahıl cinsiyle yetinmek zorunda kalacaktık. Çünkü bunların tozlaşması tamamen denecek ölçüde balarısına bağlıdır. Âyette de "çiçekler" yerine "ürünler" denilmiş olmasında bu sonuca işâret vardır.

119 Bal mûcizesinin en önemli aşamalarından biri de, arıların çiçek tarlalarına giderken ve dönerken izlediği yollarla ilgilidir. Güneş'i referans alarak, Güneş'in her an değişen konumuna göre hesaplarda ayarlama yaparak, hatta bulutların arkasında gizlenmiş Güneş'in yerini de belirleyerek, bundan başka yerin manyetik alanı, yerçekimi ve polarizasyon düzlemi gibi, "Rablerinin onlara kolaylaştırdığı" diğer yollardan yararlanarak balarılarının birbirlerinden adres alıp vermeleri, hâlâ sırları çözülmeye devam eden bir mûcizeler yumağıdır.

120 Âyetin metni "onların karınlarından" şeklinde olduğu gibi, "onun karınlarından" şeklinde de anlaşılabilir ki, her ikisi de doğrudur. Çünkü balarılarının bir değil, iki midesi vardır. Ayrıca, çiçeklerden nektar toplayarak midesinde saklayan arı, kovana geldikten sonra bunu başka bir arının midesine aktarır ve balı bu ikinci arı yapar. Böylece, balın her damlası çift mideli arılardan ikisinin karınlarından çıkmış olur.

121 Arının karnından çıktığı haliyle, bal henüz bir şerbet kıvamındadır. Daha sonra bu şerbet kurutularak bildiğimiz bal kıvamına getirilir ve ondan sonra peteklerin üzeri örtülür.

122 Balın şifâ verici özelliğiyle ilgili olarak tıp dünyasında hergün yeni bir buluşun yapıldığını söylersek abartmış olmayız. Bugün yaraların iyileştirilmesi başta olmak üzere, mide ve bağırsak iltihapları, kronik ishal, astım, allerjik nezle, boğaz ve burun iltihaplanmaları, deri hastalıkları, göz hastalıkları, mantarlar ve diş çürükleri gibi pek çok konuda modern tıp bala bir tedavi aracı olarak başvurmaktadır.

Tatlıyı ve balı çok seven Peygamber Efendimizin (Buhârî, Eşribe 15), kendisine bal hediye edildiği zaman onu ashâbı arasında kaşık kaşık bölüştürdüğü, balın tedavi edici özelliğine dikkat çektiği (Buhârî, Tıb 3) ve "Şifâ veren iki şeye devam ediniz: Bala ve Kur'an'a" buyurduğu bilinmektedir (İbni Mâce, Tıb 7).

123 "Sizden bir kısmı henüz çok genç iken ölür, bir kısmı da hayatın en düşkün dönemine kadar yaşatılır da, evvelce bildiklerini bilmez hale gelir." (Hac 22/5).

"Sizi güçsüz bir halde yaratan; güçsüzlükten sonra size kuvvet veren; bunun ardından sizi yine bir güçsüzlük ve ihtiyarlık dönemine ulaştıran Allah'tır. O dilediğini yaratır; çünkü O her şeyi bilir, her şeye kādirdir." (Rûm 30/54).

"Kime uzun ömür verirsek, onun yaratılışını tersine döndürürüz. Hiç akıl edemiyorlar mı?" (Yâsîn 36/68).

"Sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den, sonra bir aleka'dan yaratan, sonra da ana rahminden bebek olarak çıkaran, olgunluk çağına ve nihayet ihtiyarlığa erişmeniz için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz bundan önce vefat eder; kiminiz de, aklınızı kullanırsınız diye, belirlenmiş bir ecele erişecek kadar yaşatılır." (Mü'min 40/67).

"Erzel-i ömür" hayatın en kötü devresi olup, başkalarına bir şeyler öğreten insanın bildiğini unuttuğu, duygularını yitirdiği, kendine bakamayacak hale geldiği bir dönemdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz "Allahım! Erzel-i ömüre döndürülmekten Sana sığınırım" diye dua ederdi (Buhârî, Daavât 37, 41, 44; Müslim, Zikir 52).

71. Allah kiminize, kiminizden daha fazla rızık verdi. Ama kendilerine bol rızık verilenler, kendileriyle eşit olması için mallarını köle ve hizmetçileriyle paylaşmazlar. Bu böyle iken Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorlar?[124]

72. Allah, size kendi cinsinizden eşler yarattı,[125] eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı. Buna rağmen onlar asılsız şeylere inanıp Allah'ın nimetine karşı nankörlük mü ediyorlar?

73. Onlar Allah'ı bir yana bırakıp, kendilerine göklerden ve yerden rızık olarak verebilecekleri hiçbir şeyleri olmayan ve zâten buna güçleri de yetmeyen şeylere mi tapıyorlar?[126]

74. Onun için hiçbir şeyi Allah'a benzetmeye kalkmayın.[127] Elbette Allah bilir, siz bilmezsiniz.[128]

75. Allah, elinden hiçbir şey gelmeyen bir köle ile kendisine tarafımızdan güzel bir rızık verdiğimiz ve bu güzel rızıktan gizlice ve açıkça dağıtan hür bir adamı örnek veriyor.[129] Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Bütün hamdler Allah'a mahsustur; ama onların çoğu bunu bilmez.

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِۚ فَمَا
الَّذ۪ينَ فُضِّلُوا بِرَٓادّ۪ي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌۜ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ
يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجاً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَن۪ينَ
وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ ﴿٧٢﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ
رِزْقاً مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ شَيْـٔاً وَلَا
يَسْتَط۪يعُونَۚ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَۜ
اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً عَبْداً مَمْلُوكاً لَا يَقْدِرُ
عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً
فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرّاً وَجَهْراًۜ هَلْ يَسْتَوُ۫نَۜ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

124 "Allah size kendinizden şöyle bir misal verdi: Elinizin altındaki köle ve hizmetçilerinizden, size verdiğimiz rızka ortak olup da sizinle eşit haklara sahip ve kendilerine birbirinize saygı gösterdiğiniz gibi saygı göstereceğiniz ortaklarınız var mı? Aklını kullanan bir topluluk için âyetleri Biz böyle açıklıyoruz." (Rûm 30/28).

Bu âyetler, Allah'ın kendilerine verdiği nimeti hizmetçileriyle paylaşarak onları kendilerine ortak etmeye râzı olmayan kimselerin, Allah'ın yarattığı varlıkları O'na nasıl denk tutabildiklerini sorguluyor.

Allah Teâlâ'nın verdiği nimetleri yönetimi altındakilerle paylaşma konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Onlar sizin hizmetçileriniz ve kardeşlerinizdir. Allah onları sizin himayenize vermiştir. Kimin himayesinde bir kardeşi varsa, kendi yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de giydirsin. Onlara üstesinden gelemeyecekleri şeyleri yüklemeyiniz. Şâyet yükleyecek olursanız kendilerine yardım ediniz." (Buhârî, Îmân 22, Itk 15, Edeb 44; Müslim, Eymân 40).

125 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz evliliğin bir nimet olduğunu ifade etmek üzere kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın insana "Senin evlenmeni sağlamadım mı?" buyuracağını haber vermiştir (Müslim, Zühd 16).

126 Rızkı sadece Allah'ın verdiği, insanın kendine rızık verene ibâdet etmesi gerektiği başka âyetlerde şöyle belirtilmektedir:

"Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyorsunuz, bunların ilâh olduğunu iddia ederek yalan uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız size bir rızık veremez. O halde siz rızkınızı Allah katında arayın, O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Çünkü sonunda yalnız O'na döndürüleceksiniz." (Ankebût 29/17).

"Ey insanlar! Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak, Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır? O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ne diye O'ndan yüz çeviriyorsunuz?" (Fâtır 35/3).

"Bütün rızıkları veren o Allah'tır ki, sarsılmaz ve karşı konulmaz kuvvet sahibidir." (Zâriyât 51/58).

"Ya O size verdiği rızkı kesecek olursa, o zaman sizi rızıklandıracak olan kim?" (Mülk 67/21).

Burada şu âyet de hatırlanmalıdır:

"Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" (En'âm 6/71). İnsana fayda ve zarar veremeyen şeylere tapmayı sorgulayan âyetler burada zikredilmiştir.

127 "Hiçbir şey O'na benzemez." (Şûrâ 42/11).

"Hiçbir şey O'na denk olmamıştır." (İhlâs 112/4).

128 "Allah bilir, siz bilmezsiniz" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/216, 232; Âl-i İmrân 3/66; Nûr 24/19.

129 Burada "köle" sözüyle puta tapanlar, "malını gizlice, açıkça dağıtan" sözüyle de Allah'a inananlar kastedilmektedir. Köle, hürriyetini efendisinin eline bıraktığı gibi, puta tapan da iradesini o yalancı ilâhlara teslim etmiş olur. Allah'a inanan bir mü'min ise sadece kâinatın sahibine baş eğmiş, yaratılanlara köle olmaktan kurtulmuştur.

76. Allah şu iki adamı da örnek veriyor. Onlardan biri dilsizdir, elinden hiçbir şey gelmez ve efendisinin sırtında bir yüktür. Onu nereye gönderse hayırlı bir iş beceremez. Hiç böyle biri, adaleti emreden ve doğru yolu tutan adamla bir olur mu?[130]

77. Göklerin ve yerin gaybı[131] Allah'ın elindedir.[132] Kıyametin kopması göz açıp kapayacak kadar, hatta ondan da çabuktur.[133] Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

78. Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmez halde çıkardı.[134] Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.[135]

79. Allah'ın koyduğu kanunlara uyarak havada uçan kuşlara bakıp hiç düşünmüyorlar mı?[136] Onları havada tutan Allah'tan başkası değildir. Şüphesiz iman eden bir toplum için bunda nice ibretler vardır.

80. Allah size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı; hayvanların derilerinden, konup göçtüğünüzde kolayca taşıyabileceğiniz çadırlar verdi; onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir süre giyeceğiniz, kullanacağınız ev eşyası ve ticaret malı verdi.[137]

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا
يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُۙ اَيْنَمَا
يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍۜ هَلْ يَسْتَوٖي هُوَۙ وَمَنْ
يَأْمُرُ بِالْعَدْلِۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٧٦﴾
وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَٓا اَمْرُ
السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُۜ اِنَّ
اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ
مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٔاًۙ وَجَعَلَ
لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۙ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ
فٖي جَوِّ السَّمَٓاءِۜ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُۜ اِنَّ فٖي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ
لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ
جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ
وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا
وَاَشْعَارِهَٓا اَثَاثاً وَمَتَاعاً اِلٰى حٖينٍ ﴿٨٠﴾

130"Yüzüstü sürünen mi emeline daha kolay ulaşır, yoksa dosdoğru bir yolda dümdüz yürüyen mi?" (Mülk 67/22).

131Göklerin ve yerin duyular ötesi gerçeklerine "gayb" denilmekte olup Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bu konu-

da bilgi verilmiştir.

132Gaybın Allah'ın elinde olduğunu gösteren bu ifade Hûd 11/123; Kehf 18/26'da da geçmektedir.

133"Ve Bizim emrimiz, gözün bir bakışı gibidir." (Kamer 54/50).

134"Sizi topraktan yarattığında da, annelerinizin karınlarında siz birer cenin halinde iken de sizi en iyi bilen O'dur. O halde siz kendinizi temize çıkarmayın; kimin takvâ sahibi olduğunu en iyi O bilir." (Necm 53/32).

135"Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). İnsanların pek az şükretmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!" (Mü'minûn 23/78).

"Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi, Kendi ruhundan üfledi ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az şükrediyorsunuz!" (Secde 32/9).

"De ki: Sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Fakat çok az şükrediyorsunuz." (Mülk 67/23).

"Biz ona iki göz vermedik mi? Bir dil ile iki dudak vermedik mi?" (Beled 90/8-9).

136"Üstlerinde kanat çırpan kuşları görmediler mi? Onları havada tutan Rahmân'dan başkası değildir. O her şeyi hakkıyla görür." (Mülk 67/19).

137"Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz." (Nahl 16/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

81. Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı; kimi dağlardan mağaralar meydana getirdi;[138] sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler,[139] düşmandan koruyacak zırhlar yarattı. O, Kendisine boyun eğesiniz diye size olan nimetini işte böyle tamamlar.

82. Bütün bunlardan sonra, onlar yine de yüz çevirirlerse artık senin görevin açıkça tebliğ etmekten ibârettir.[140]

83. Aslında onlar, hem nimeti Allah'ın verdiğini biliyor,[141] hem de o nimeti inkâr ediyorlar. Zâten onların çoğu nankördür.

84. Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz;[142] o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek;[143] ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek.[144]

85. Zâlimler azapla yüz yüze geldiklerinde, artık ne azapları hafifletilir ne de kendilerine süre verilir.[145]

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ
سَرَابٖيلَ تَقٖيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابٖيلَ تَقٖيكُمْ
بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ
تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ
الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ
ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾
وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهٖيدًا ثُمَّ لَا
يُؤْذَنُ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ
﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذٖينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ
فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

---

138 "Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz." (A'râf 7/74). Dağları oyarak ev yapanlarla ilgili âyetler burada verilmiştir.

139 "Ey Âdemoğulları! Size hem edep yerlerinizi örtecek, hem de vücudunuzu süsleyecek elbise indirdik." (A'râf 7/26). Bu âyetin dipnotunda örtünmeyle ilgili bir hatırlatma yapılmıştır.

140 "Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Peygamber'in görevinin açıkça bildirmekten ibâret olduğuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir. Nahl sûresi (16), 44. âyetin dipnotuyla da karşılaştırınız.

141 "Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çı-

karan kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?" "Allah" diye cevap verecekler." (Yûnus 10/31). Kâfirlerin, nimetleri Allah'ın verdiğini bilmeleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

142 Kıyamet gününde hiç kimsenin "Bize Allah'ın buyrukları gelmedi" diye itiraz etmemesi için, her peygamber kendi ümmetinin şâhidi olacaktır. Bu âyet yanında, aşağıdaki âyetler de bunu göstermektedir:

"Biz her ümmetten bir şâhit çıkaracağız ve diyeceğiz ki: 'Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hakkında delilinizi getirin bakalım.' İşte o zaman gerçek ilâhlığın Allah'a âit olduğunu anlayacaklar ve dünyada iken uydurdukları o sahte ilâhlar da kaybolup gidecek." (Kasas 28/75).

Aynı konuda şu âyet de hatırlanmalıdır:

"Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Peygamberimizin ve ümmetinin, diğer peygamberlerin tebliğ vazifesini yapıp yapmadıklarına şâhitlik etmesiyle ilgili hadis ve âyetler için söz konusu âyetin dipnotuna bakınız.

143 "Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/35-36).

"Allah da şöyle buyurur: "O ateş içerisinde aşağılık bir halde kalın. Benimle bir daha konuşmayın!" (Mü'minûn 23/108).

"İşledikleri zulüm yüzünden tehdit edildikleri ceza başlarına gelmiş, artık konuşacak halleri kalmamıştır." (Neml 27/85).

144 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"Allah'ın rızasını kazanmak için yeni bir fırsat isteseler de kendilerine bu fırsat verilmeyecektir." (Fussılet 41/24).

"Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz; dünya hayatı da sizi aldatmıştı." O gün ne oradan çıkarılırlar, ne özürleri kabul edilir." (Câsiye 45/35).

145 "Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/161-162). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

86. Müşrikler,[146] kendilerine ilâhlık yakıştırıp taptıkları varlıkları gördükleri zaman "Ey Rabbimiz! Seni bırakıp da kendilerine taptıklarımız işte bunlar" diyecekler. Onlar da: "Siz gerçekten yalancısınız" diye onların sözlerini reddedecekler.[147]

87. Artık o gün Allah'a boyun eğecekler.[148] İlâh diye tapındıkları şeyler de kendilerini yüz üstü bırakıp gidecektir.[149]

88. İnkârlarında ısrar edip, insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlara, fitne fesat çıkarmaları yüzünden azap üstüne azap edeceğiz.[150]

89. Her ümmete kendi içinden bir şâhit çıkaracağımız kıyamet gününü hatırla![151] Seni de bu ümmete şâhit tutacağız.[152] Biz sana her şeyi açıklamak, doğru yolu göstermek, rahmet kaynağı olmak, Müslümanlara da müjde vermek üzere bu kitabı indirdik.[153]

وَاِذَا رَاَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا
رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ شُرَكَٓاؤُ۬نَا الَّذٖينَ كُنَّا نَدْعُوا
مِنْ دُونِكَۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ
لَكَاذِبُونَۚ ﴿٨٦﴾ وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ اَلَّذٖينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ
عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ
﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فٖي كُلِّ اُمَّةٍ شَهٖيدًا عَلَيْهِمْ
مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهٖيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمٖينَ ﴿٨٩﴾

146 Allah'tan başkasına ilâh diye tapanlar, Allah'a ortak koşanlar.

147 "Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz." (Yûnus 10/28).

"O gün Allah onlara: "Haydi, Benim ortağım olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" buyuracak. Çağıracaklar ama onlar kendilerine cevap veremeyecek. Biz, kâfirlerle taptıkları arasına derin bir uçurum koyduk." (Kehf 18/52).

"Kendilerine üstünlük ve şeref sağlasın diye, Allah'ı bırakıp birtakım ilâhlar edindiler. Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar." (Meryem 19/81-82).

"İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz. Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır." (Ankebût 29/25).

"Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkâf 46/5-6).

148 "Melekler onların canlarını alırken, kendilerine yazık eden o kâfirler uysallaşıverir ve "Biz hiçbir kötülük yapmamıştık" derler. "Evet, yaptınız! Sizin neler yaptığınızı Allah elbette çok iyi biliyor." (Nahl 16/28). Kâfirlerin Allah'a ve meleklere boyun eğişleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

149 "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır." (Bakara 2/166). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"O gün hepsini bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Allah'a ortak olduğunu ileri sürdüğünüz o şeyler hani nerede?" diye soracağız." (En'âm 6/22).

"Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir başka âyet vardır.

150 "İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir." (Nisâ 4/167). İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

151 "Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek." (Nahl 16/84). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler ve açıklamalar vardır.

152 "Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?" (Nisâ 4/41). Konuyla ilgili hadis için bu âyetin dipnotuna bakınız.

153 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Bu âyetin dipnotunda Kur'an'ın öğüt, şifâ, rehber ve rahmet olduğunu belirten diğer âyetler zikredilmiştir.

90. Elbette Allah, adaletli davranmayı,[154] iyilikten ayrılmamayı[155] ve akrabayı görüp gözetmeyi[156] emreder; her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı[157] ve taşkınlığı yasaklar;[158] düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.

91. Aranızda sözleşme yaptığınızda Allah'a verdiğiniz sözü tam olarak tutun.[159] İyi niyetinize Allah'ı şâhit gösterip iyice pekiştirerek yaptığınız yeminleri de bozmaya kalkmayın.[160] Elbette Allah yaptığınız her şeyi bilir.

92. Bir topluluğun başka bir topluluktan daha güçlü olmasına aldanıp da, ipliğini güzelce eğirdikten sonra bozan kadın gibi, ettiğiniz yeminleri bozup aranızda fitne fesat çıkarmaya vesile yapmayın. Elbette Allah sizi bununla sınamaktadır; anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin doğrusunu da kıyamet gününde kesinlikle size açıklayacaktır.

93. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı.[161] Ama O dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletir.[162] Yaptıklarınızın hesabını elbette vereceksiniz.[163]

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَا۪يتَٓائِ
ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾
وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا
الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْك۪يدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ
عَلَيْكُمْ كَف۪يلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّت۪ي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ
قُوَّةٍ اَنْكَاثًاۜ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ
اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍۜ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ
اللّٰهُ بِه۪ۜ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ
ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ
اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي
مَنْ يَشَٓاءُۜ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

154 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin." (Nisâ 4/135). Adaletli olmakla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

155 İyilikten ayrılmamak diye tercüme ettiğimiz "ihsan", hem Yaratan'a hem de yaratılanlara karşı tavrımızı belirler.

Yaratan'a karşı "İhsan", Peygamber Efendimizin ifadesiyle "O'nu görüyormuş gibi ibâdet etmektir" (Buhârî, Îmân 37; Müslim, Îmân 1, 5).

Yaratılanlara karşı "ihsan"ı şu âyet dile getirir:

"Ve iyilik edin, yaptığınızı güzel yapın. Çünkü Allah iyilik eden ve işini güzel yapanları sever." (Bakara 2/195). Konuyla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir. Peygamber Efendimiz bunu "kendisi için istediğini din kardeşi için de istemek" diye özetlemiş (Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71-72) ve şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını (ihsanı) emretmiştir. Canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde bu işi can yakmayacak şekilde yapınız." (Müslim, Sayd 57).

156 "Yakın akrabaya (...) iyilik edeceksiniz." (Bakara 2/83). Yakın akrabaya iyilik etmekle ilgili bazı âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

157 "Şeytan sizi kötü olanı ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya, Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeye kışkırtır." (Bakara 2/169). Şeytanın telkinleriyle ilgili âyetler burada hatırlatılmıştır.

"Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve kötülüğe yaklaşmayın." (En'âm 6/151).

158 "Şöyle de: "Rabbim, gizli ve açık her kötülüğü, her günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, Allah'ın, sağlam bir belgeyle bildirmediği şeylere ilâhlık yakıştırmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." (A'râf 7/33). Dipnotta açıklama vardır.

159 "Kendileriyle sözleşme yaptığınız kimselerin paylarını da verin." (Nisâ 4/33). Dipnotta konuyla ilgili bir hadis zikredilmiştir.

"Verdiğiniz sözde durun. Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34). Burada, verilen sözde durmakla ilgili âyetler ve bir hadis zikredilmiştir.

160 "Ben şunu yapmama konusunda Allah'a yemin ettim diyerek iyilik etmekten, günahtan sakınmaktan ve insanların arasını düzeltmekten geri durmayın. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir. Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, ancak bilerek yaptığınız yeminlerden sorumlu tutar. Allah günahları çok bağışlayan, ceza vermekte acele davranmayandır." (Bakara 2/224-225). Bu âyetlerin dipnotlarında yeminle ilgili âyet ve hadisler zikredilmiş, açıklama yapılmıştır.

"Allah'a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaati karşılığında değiştirenler yok mu, işte onların âhirette hiçbir nasipleri yoktur; Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/77). Dipnotta konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

161 "Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Ama onların anlaşmazlıkları sürüp gidecektir." (Hûd 11/118). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiş ve konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

162 "Allah bu tür misallerle birçok kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, birçoklarını da bunlarla doğru yola iletir; Aslında, Allah'ın saptırdıkları, zâten yoldan çıkmış olanlardır." (Bakara 2/26). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

163 "Üstelik bir de kendilerine verdiğimiz rızıktan ne olduğunu bilmedikleri şeylere de bir pay ayırıyorlar; vallahi uydurduğunuz bu yalan ve iftiranın hesabını elbette vereceksiniz." (Nahl 16/56).

"Tutuklayın onları; çünkü sorguya çekilecekler." (Sâffât 37/24). İnsanların hesaba çekileceğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

94. Yeminlerinizi birbirinizi aldatma aracı yapmayın! Şâyet öyle yaparsanız, yere daha önce sapa sağlam basan ayaklarınız kayıp gider; siz de insanları Allah'ın yolundan alıkoymanın dünyadaki kötü sonuçlarını tadarsınız, ayrıca âhirette de büyük bir azaba uğrarsınız.[164]

95. Öyleyse, Allah'a verdiğiniz sözü,[165] değersiz dünya menfaatine değişmeyin![166] Eğer bilirseniz, Allah katındaki nimet sizin için daha hayırlıdır.

96. Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez.[167] Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz.[168]

97. Erkek olsun, kadın olsun[169] kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız.[170] Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz.[171]

98. Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.[172]

وَلَا تَتَّخِذُٓوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ
قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا
صَدَدْتُمْ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ
٩٤ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَل۪يلًاۜ اِنَّمَا
عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
٩٥ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ
وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذ۪ينَ صَبَرُٓوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٩٦ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ
حَيٰوةً طَيِّبَةًۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٩٧ فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ ٩٨

---

164 Bu âyette anlatılan şudur: Yaptığınız asılsız yeminlerle insanları kandırırsanız, önce Allah'a olan saygısızlığınız yüzünden imanınız büyük zarar görür; sonra yeni Müslüman olanlar veya İslâmiyet'e ilgi duyanlar sizin bu din ve ahlâk dışı tutumunuzu görünce hayal kırıklığına uğrayıp dinden soğuyabilir. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoyduğunuz için de âhirette bunun cezasını çekersiniz.

165 Yani, Allah adına yaptığınız antlaşmaları.

166 "Küçük bir dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin." (Bakara 2/41). Allah'ın âyetlerini basit çıkarlar için satmakla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

167 "Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli Cennet'te kalacaklardır." (Hûd 11/108).

"Bu Bizim hazırladığımız rızıktır ki, bitmek tükenmek bilmez." (Sâd 38/54).

Mü'minlerin bir daha çıkmamak üzere Cennet'te kalacaklarını müjdeleyen pek çok âyet de Allah'ın nimetlerinin bitip tükenmeyeceğini göstermektedir.

168 "Sabredenlere ise mükâfâtları hesapsız şekilde verilecektir." (Zümer 39/10). Bir sonraki âyet de aynı gerçeği dile getirmektedir.

"Allah onların yaptıkları işlerin en kötüsünü bile örtecek, yaptıkları işlerin en değerlisiyle de onları mükâfâtlandıracaktır." (Zümer 39/35).

169 "Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım. Zira siz biribirinizi tamamlayan parçalarsınız. Hicret edenler, vatanlarından çıkarılanlar, Benim yolumda ezâ-cefâ görenler, hakarete uğrayanlar, savaşıp şehit olanların da günahlarını mutlaka affedeceğim ve onları Allah katından bir mükâfât olmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Zâten güzel mükâfât da ancak Allah katındadır." (Âl-i İmrân 3/195).

170 "İman edip sâlih bir amel işleyen kimseye gelince, ona mükâfâtın en güzeli vardır." (Kehf 18/88).

"İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler." (Mü'min 40/40).

"Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Âhiret hayatının yanında dünya hayatının önemsizliğiyle ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

"Güzel bir hayat" ifadesiyle dünya hayatının kastedildiği, "yapılan güzel işleri daha değerlisiyle ödüllendirmenin" de âhirette olacağı anlaşılmaktadır. Allah'a gerçekten inanan kimse dünyada sıkıntı içinde yaşasa bile, onun duyduğu gönül huzuru haksız kazancıyla rahat yaşayan hiçbir zenginde yoktur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz "gerçek zenginliğin mal çokluğuyla değil, gönül tokluğuyla olduğunu" söylemiş (Buhârî, Rikâk 15; Müslim, Zekât 120), "Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kimsenin kurtulduğunu" (Müslim, Zekât 125) belirtmiştir.

171 "Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sâbiîlerden kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih ameller yaparsa, onların Rableri yanında mükâfâtları vardır. Onlar için artık ne korku vardır, ne de keder." (Bakara 2/62). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir." (Âl-i İmrân 3/172).

"Bu dünyada iyilik yapanlara güzel bir mükâfât vardır." (Nahl 16/30). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiştir.

172 "Sen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Mü'min 40/56). Şeytandan Allah'a sığınmakla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

Kur'an okuyan ve ibâdet eden kimsenin Kur'an üzerinde gereği gibi düşünüp kendini ibâdete vermemesi için şeytan onun zihnini dağıtmaya, dünya ile ilgili şeyleri hatırlatmaya çalışır. Buna engel olmak için Peygamber Efendimiz namaza başlarken sübhâneke duasını okuduktan sonra şeytanın telkinlerinden Allah'a sığınırdı (Ebû Dâvûd, Salât 122, 123; Tirmizî, Salât 65; Dârimî, Salât 33).

"Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın" (A'râf 7/200). Şeytanın insanı değişik şekillerde kışkırttığı ve şeytandan Allah'a nasıl sığınılması gerektiği bu âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

99. Gerçekte onun iman eden ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur.[173]

100. Şeytanın zorlayıcı gücü sadece onu dost edinenler ve onun tesiriyle Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.[174]

101. Biz bir âyetin yerine başka bir âyet indirdiğimizde -ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilir- kâfirler Peygamber'e "Bunları şüphesiz sen uyduruyorsun" derler.[175] Esasen onların çoğu işin aslını bilmez.

102. De ki: "O Kur'an'ı, mü'minlerin imanını pekiştirmek, Müslümanlara bir rehber ve bir müjdeci olmak üzere Rabbinden değişmez bir gerçek olarak Rûhulkudüs indirmiştir."[176]

103. Onların, "Kur'an'ı, ona kesinlikle bir insan öğretiyor" dediklerini elbette biliyoruz.[177] Kur'an'ı ona öğrettiğini ileri sürdükleri kimsenin dili yabancıdır,[178] Kur'an ise açık ve anlaşılır bir Arapçadır.[179]

104. Allah'ın âyetlerine iman etmeyenleri, Allah doğru yola iletmez;[180] onlara acı bir azap vardır.

اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى
الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾
وَاِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
يُنَزِّلُ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ اَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ
رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى
وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ
يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى
يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ
مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

---

173 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz." (İbrâhim 14/22). Şeytanın insan üzerinde zorlayıcı etkisi olmamasıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

174 "Gerçekte onun iman eden ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur." (Nahl 16/99). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir âyet vardır.

175 "Biz bir âyeti nesheder veya unutturursak, ya ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kâdir olduğunu bilmiyor musun?" (Bakara 2/106). Bu âyetin dipnotunda konu hakkında bilgi verilmiş, ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

176 Bir önceki âyetin devamı olan bu âyette Kur'an'ı Rûhulkudüs'ün (lekelenmesi mümkün olmayan tertemiz ruhun) indirdiği, bu sebeple ondan şüphe etmemek gerektiği belirtilmektedir. Rûhulkudüs, Cebrâil aleyhisselâmın adlarından biri olup Kur'ân-ı Kerîm'de ilk geçtiği şu âyette hakkında bilgi verilmiş ve onunla ilgili âyetler orada zikredilmiştir:

"And olsun Biz Mûsâ'ya kitabı verdik, ondan sonra da birbiri arkasından peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile destekledik." (Bakara 2/87).

"O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir." (Bakara 2/97). Bu âyetin dipnotunda hem Cebrâil aleyhisselâmın hem de Kur'an'ın zikri geçen özellikleri hakkında açıklama yapılmış, ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

177 "Biz bilenlere açıklayalım diye âyetleri işte böyle çeşitli şekillerde anlatıyoruz. Ama onlar neticede sana: "Sen başkalarından ders almışsın" diyecekler." (En'âm 6/105). Bu âyetin dipnotunda konu açıklanmış ve ilgili âyetler zikredilmiştir.

178 Rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz Mekke'deyken Arap asıllı olmayan Yaîş adlı bir köleye bazı âyetleri öğretirdi (veya Cebr ve Yesâr adlı iki Hıristiyan köle Kitâb-ı Mukaddes'i okurken zaman zaman onları dinlerdi). Bunu fırsat bilen ve İslâm aleyhine kullanmak isteyen Mekkeliler, Resûl-i Ekrem'e vahiy gelmediğini, onun Kur'an'ı bu kölelerden öğrendiğini ileri sürdüler. İşte bu âyet onları yalanlamak üzere indi (İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, I, 222, III, 670).

179 Daha önceki âyet-i kerîmede de müşriklerin Peygamberimize "Kur'an'ı sen uyduruyorsun" dediklerine işâret edilmişti. Ancak, içerdiği hakikatler, verdiği gayb haberleri ve geçmiş kavimlere dair naklettiği hâdiseler itibariyle Kur'an'ın, Peygamberimiz gibi ümmî bir zât bir yana, o günkü Arap toplumunun en bilge kişilerine dahi yakıştırılamayacağı meydanda idi. Bu durum da Kur'an'ın muhaliflerini yeni yakıştırmalar bulmaya zorlamış; bu yakıştırmalar ise daha başka açmazlar doğurmuş ve en önde gelen Arap ediplerini âciz bırakan belâgatiyle Kur'an'ın yabancı bir kimse tarafından nasıl öğretilebileceği sorusuyla onları karşı karşıya getirmiştir. Böylelikle Kur'an, kendisine karşı çıkanları, kaçabilecekleri her köşeden kıstırmakta ve onlara hiçbir hareket alanı bırakmamaktadır.

180 "Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

105. Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydurur. Asıl yalancılar da onlardır.[181]

106. Kalbi imanla huzura ermiş olduğu halde baskı altında kalarak inkâra zorlananlar hâriç,[182] iman ettikten sonra kâfir olan ve inkârı gönül rızasıyla benimseyenlere Allah gazap eder; onları büyük bir azap beklemektedir.

107. Bu, onların, dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutmaları,[183] ve Allah'ın kâfirlere doğru yolu göstermemesi yüzünden böyledir.

108. Bunlar kalplerini, kulaklarını ve gözlerini Allah'ın mühürlediği kimselerdir.[184] Asıl gâfiller de onlardır.

109. Şüphesiz âhirette en büyük zarara uğrayacak olanlar da onlardır.[185]

110. Sonra şu da kesin gerçek ki, elbette senin Rabbin, çeşitli zulüm ve baskılara uğradıktan[186] sonra hicret eden, ardından Allah yolunda savaşıp sabredenlerin yanındadır. Şüphesiz senin Rabbin, bütün bunlardan sonra da çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَنْ
كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ ا۪يمَانِه۪ٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ
مُطْمَئِنٌّ بِالْا۪يمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ
صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظ۪يمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ
الْكَافِر۪ينَ ﴿١٠٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى
قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذ۪ينَ هَاجَرُوا
مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓاۙ
اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١٠﴾

181 "Bir bilgiye dayanmadan insanları doğru yoldan saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (En'âm 6/144).

"Şöyle de: "Allah adına yalan uyduranlar iflâh olmazlar." (Yûnus 10/69).

Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ Resûlünün değil, Allah'ın âyetlerine iman etmeyenlerin yalan uydurduğunu belirtmektedir. Bizans kralı Herakliyus Resûlullah'ın İslâm'a dâvet mektubunu aldığında, o günlerde Suriye'de bulunan Arap tüccarlarını huzuruna getirtmiş, içlerinden Peygamber Efendimize soyca yakın olan ve o günlerde henüz İslâmiyet'i kabul etmeyen Ebû Süfyân'ı karşısına alarak ona Resûl-i Ekrem hakkında sorular yöneltmeye başlamış ve "Peygamber olduğunu söylemeden önce siz onu yalancılıkla suçlar mıydınız?" diye sorup, hiç yalan söylemediğini öğrenince "İnsanlara yalan söylemeyen birinin, kalkıp da Allah'a yalan söylemesi olacak şey değildir" demişti (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6; Müslim, Cihâd 74).

182 Dininden dönmeye zorlanan kimseler, baskı altında kaldıkları zaman, dininden dönmüş gibi görünebilir. Şu âyetler bunu ve insanın elde olmayan sebeplerden dolayı yaptığı hatalardan hesaba çekilmeyeceğini göstermektedir:

"Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/286).

"Biz kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemeyiz." (En'âm 6/152; ayrıca bk. A'râf 7/42, Mü'minûn 23/62).

Bir kimse dininden dönmeye zorlandığında, içinde bir rahatsızlık, gönlünde bir tedirginlik duymadan dininden dönerse, Allah'ın gazabını ve hesaba çekilmeyi hak etmiş olur. İslâmiyet'in ilk günlerinde Mekkeliler Ammâr ibni Yâsir'e dayanılmaz işkenceler yaparak ona putları lehinde, Peygamber Efendimiz aleyhinde sözler söylettiler. Ammâr Resûl-i Ekrem'e gelip o sözleri söylerken kalbinde ve imanında bir değişiklik olmadığını söyleyince, Allah'ın Elçisi bunun bir sakıncası olmadığını, gerekirse aynı sözleri yine söyleyebileceğini belirtti (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 389; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, III, 249).

183 "İşte bunlar âhireti dünya hayatıyla değiştiren kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir." (Bakara 2/86).

"O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

184 "Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/7). Kâfirlerin kalplerinin mühürlenmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

185 "Kesinlikle âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır." (Hûd 11/22).

"Onlar için azabın en kötüsü vardır. Âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır." (Neml 27/5).

186 Burada "fitne" kelimesi "zulüm ve baskı" ifadesiyle karşılanmıştır. Dindar insanlara dinlerini bırakmaları için yapılan baskılara da fitne denmektedir. "Onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha beterdir." (Bakara 2/191). Âyetin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

"Zulüm ve baskı tamamen ortadan kalkıncaya ve hâkimiyet Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın." (Bakara 2/193).

111. O gün herkes huzurumuza gelip kendini kurtarmaya çalışır, herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilir ve kimse haksızlığa uğratılmaz.[187]

112. Allah, halkı güven ve huzur içinde yaşayan ve rızıkları her taraftan bol bol gelen bir şehri örnek veriyor:[188] O şehir halkı Allah'ın nimetlerine nankörlük edince, Allah da yaptıklarına karşılık onlara bütün benliklerini kaplayan bir açlığı ve korkuyu tattırdı.[189]

113. Andolsun ki onlara içlerinden bir peygamber[190] de gelmişti, ama onu yalanladılar; zulümlerine devam edip giderken onları azap yakalayıverdi.[191]

114. Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin.[192] Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'nun nimetlerine şükredin.

115. Allah size sadece leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yiyebilir; çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.[193]

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا
وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً
مُطْمَئِنَّةً يَأْت۪يهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ
الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ
﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ
فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ وَاشْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾
اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١٥﴾

187 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). O gün herkese kazandığının eksiksiz verileceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

188 Bu âyette kendilerinden söz edilen Mekke halkıdır. Onların güven içinde yaşamaları ve Allah'ın yardımıyla rızıklarını kolayca temin etmeleri için Hz. İbrâhim şöyle dualar etmişti:

"Bir de İbrâhim "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." (Bakara 2/126).

"Sen de insanlardan bir kısmının gönlünü onlara yönelt, onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki Sana şükretsinler." (İbrâhim 14/37).

Allah Teâlâ bu duaları kabul ettiğini muhtelif âyetlerde şöyle belirtmektedir:

"Biz Kâbe'yi insanlar için toplanıp sevap kazanma yeri ve güvenli bir mekân yapmıştık." (Bakara 2/125).

"Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için, kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için, onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır." (Kureyş 106/1-4).

189 İslâm'a ve Müslümanlara aşırı derecede düşman olanlardan biri Mudar kabilesiydi. Resûl-i Ekrem onlara: "Allahım! Mudar kabilesine ağır bir baskı uygula! Onlara Yusuf zamanındaki kıtlık yılları gibi bir kıtlık yaşat!" diye beddua etti (Buhârî, Ezân 128; Müslim, Mesâcid 294, 295).

Huzur ve güven içinde yaşayan bu İslâm düşmanları bir yandan açlığın tesiriyle, diğer yandan güçlenen İslâmî birliklerin gönüllerine saldığı can korkusuyla huzurlarını büsbütün kaybettiler.

190 Yani Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem.

191 Mekkeli müşrikler muhtelif zamanlarda kıtlık çektiler, Müslümanların korkusuyla yaşadılar, Bedir'de ileri gelen birçok adamlarını kaybettiler, Mekke fethedilince de yurtlarından oldular.

192 "Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz nimetlerden yiyin" ifadesi Mâide sûresi (5), 8. âyette de geçmektedir.

"Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin." (Bakara 2/168). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiştir.

193 "Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmeden ve haddi aşmadan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/173). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

116. Hiçbir delile dayanmadan "Şu helâldir, bu haramdır" diye yalan söyleyerek Allah'a iftira etmeyin.[194] Çünkü iftira ederek Allah adına yalan uyduranlar aslâ iflâh olmazlar.[195]

117. Allah'a iftira edenlerin bu dünyadaki hayatı, çok kısa süreli bir faydalanmadır; ardından kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir.[196]

118. Yahudilere de, daha önce sana sözünü ettiğimiz şeyleri haram kıldık.[197] Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.[198]

119. Yine de Rabbin, bir câhillik edip kötülük işleyen, ardından da tövbe edip kendine çeki düzen verenlerin yanındadır.[199] Elbette senin Rabbin onların bu tövbelerinden sonra çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.

120. Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti.[200] O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.[201]

121. O, Allah'ın nimetlerine şükrederdi. Allah da onu seçkin kıldı ve doğru yola iletti.[202]

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ
هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ
الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَل۪يلٌۖ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذ۪ينَ هَادُوا
حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُۚ وَمَا
ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ
﴿١١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذ۪ينَ عَمِلُوا السُّٓوءَ
بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُٓواۙ
اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١٩﴾ اِنَّ
اِبْرٰه۪يمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتاً لِلّٰهِ حَن۪يفاًۜ وَلَمْ
يَكُ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ ﴿١٢٠﴾ شَاكِراً لِاَنْعُمِه۪ۜ
اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٢١﴾

194"Bilgisizlikleri yüzünden aptalca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır." (En`âm 6/140). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"O imansızlar çirkin bir iş yaptıkları zaman "Atalarımızın da böyle yaptığını gördük ve bunu bize Allah emretti" derler. Sen de şöyle de: "Allah hiçbir zaman hayâsızlığı, ahlâksızlığı emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (A`râf 7/28). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Onlara şöyle sor: "Söyleyin bakalım! Niçin Allah'ın size ikram ettiği rızkın bir kısmını haram, bir kısmını da helâl kabul ettiniz?" Şöyle de: "Böyle yapmanıza Allah mı izin verdi, yoksa Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?" (Yûnus 10/59).

Bu âyetler helâli ve haramı belirleme yetkisinin sadece Allah'a âit olduğunu ortaya koymaktadır. "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır" (Bakara 2/168) âyetinin dipnotunda Allah'ın helâl kıldığı rızıkları şeytanın haram kılmasıyla ilgili âyetler zikredilip bilgi verilmiş, Allah'a inanmayanların helâl ve haramı keyiflerine göre ortaya koydukları ise En`âm 6/138 ve 139'da gösterilmiştir.

195"Allah adına yalan uyduranlar iflâh olmazlar" ifadesi Yûnus 10/69'da da geçmiştir.

196"Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben inkâr edeni de bir süre rızıklandırıp, sonra Cehennem'in içine sürerim. Orası ne kötü bir yerdir." (Bakara 2/126). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Bu, çok kısa süreli bir faydalanmadan ibârettir. Ama sonunda o kâfirlerin varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne fena bir döşektir." (Âl-i İmrân 3/197). Dünya hayatının kısa süreli bir faydalanma olduğuyla ilgili bazı âyetler burada zikredilmiştir.

197"Yahudilere de bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun sırt, bağırsak ve kemik yağları dışındaki iç yağlarını da onlara haram kıldık. Zulümleri yüzünden Biz onları böyle cezalandırdık. Şüphesiz Biz gerçeği söyleriz." (En`âm 6/146).

198"Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). İnsanın kendine zulmetmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

199"Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim." (Bakara 2/160). Tövbe edenlerin bağışlanacağına dair âyetler burada zikredilmiştir.

"Allah katında makbul olan tövbe, bilmeyerek günah işleyip de, o günahtan hemen vazgeçenlerin tövbesidir. Allah bunların tövbesini kabul eder. Allah, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/17). Âyetin dipnotunda tövbe edenlerin bağışlanmasıyla ilgili hadisler vardır.

"Âyetlerimize iman edenler sana geldiklerinde onlara şöyle de: 'Size selâm olsun; Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir. İşte bu sebeple hanginiz câhillik edip de bir kötülük yapar, sonra da tövbe eder ve kendini düzeltirse, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir.'" (En`âm 6/54). Dipnotta konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

200Hz. İbrâhim üstün erdemlere sahip olması ve ayrıca yaşadığı devirde ondan başka tek Allah'a inanan kimse bulunmaması sebebiyle başlı başına bir ümmet kabul edilmiştir.

201"Sen de şöyle de: "Doğrusu, biz tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman Allah'a ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyarız." (Bakara 2/135). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

202Hz. İbrâhim'in iletildiği doğru yol âyette şöyle açıklanmaktadır:

"Şöyle de: "Elbette Rabbim beni dosdoğru bir yola, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim'in sapasağlam dinine iletti. İbrâhim hiçbir zaman müşriklerden olmadı." (En`âm 6/161).

122. Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır.[203]

123. Sonra sana da "Tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman müşriklerden olmayan İbrâhim'in tertemiz dinine uy!" diye vahyettik."[204]

124. Cumartesi gününe saygı gösterilmesi, sadece o gün hakkında anlaşmazlığa düşenlere emredildi.[205] Senin Rabbin kıyamet gününde, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda elbette hükmünü verecektir.[206]

125. Rabbinin yoluna hikmetle[207] ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış.[208] Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.[209]

وَاٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةًۜ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصَّالِحٖينَۜ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٢٣﴾ اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ
عَلَى الَّذٖينَ اخْتَلَفُوا فٖيهِۜ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا
فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ اُدْعُ اِلٰى سَبٖيلِ رَبِّكَ
بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتٖي هِيَ اَحْسَنُۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ
ضَلَّ عَنْ سَبٖيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدٖينَ ﴿١٢٥﴾

---

203 Hz. İbrâhim'e dünyada verilen bazı iyilik ve güzellikler şöyle belirtilmiştir:

"İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık." (Meryem 19/49-50).

"Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik. Ona dünyada mükâfâtını verdik; şüphesiz âhirette de o, sâlihlerden olacaktır." (Ankebût 29/27).

Allah'ın Hz. İbrâhim'e verdiği iyilik ve güzelliklerden biri de Müslümanların namazlarında "Allâhümme salli ve bârik" dualarını okuyarak onu hep hayırla anmalarıdır.

Burada şu âyet ve devamındaki âyetler de hatırlanmalıdır:

"Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır." (Bakara 2/130).

204 "Bir de "Yahudi ve Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız" dediler. Sen de şöyle de: "Doğrusu, biz tek Allah'a inanan ve hiçbir zaman Allah'a ortak koşmayan İbrâhim'in dinine uyarız." (Bakara 2/135).

Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

205 "İçinizden cumartesi günüyle ilgili yasağı çiğneyenleri elbette bilirsiniz. İşte bu yüzden Biz onlara: "Aşağılık birer maymun olun!" demiştik. Bu cezayı, hem o devirde yaşayanlara hem de gelecek nesillere uyarıcı bir ibret, müttakilere de bir ders olsun diye verdik." (Bakara 2/65-66). Cumartesi yasağıyla ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 65. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Allah Teâlâ'nın Yahudilere ve Hıristiyanlara da Cuma gününü ibâdet günü yaptığı halde, onların bu günde anlaşmazlığa düşmelerini Resûl-i Ekrem şöyle açıklamıştır: "Biz dünyaya en sonra gelen, ama kıyamet gününde en başa geçecek olan kimseleriz. Çünkü diğer milletlere kitapları bizden önce verildi, bize daha sonra verildi. Allah onlara Cuma gününü farz kılmışken onlar anlaşmazlığa düşüp başka günlere saygı gösterdiler; Allah da Cuma gününe saygı göstermeyi bize nasip etti. Artık bu konuda halk bize uymuştur. Yahudilerin ibâdet ve tatil günü yarın (Cumartesi), Hıristiyanların ibâdet ve tatil günü de bir sonraki gündür." (Buhârî, Cum'a 1, 12; Müslim, Cum'a 19-23).

206 "De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda Allah Teâlâ'nın hükmünü vereceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

207 Bu âyette geçen "hikmet"in, kendisiyle tartışılan kimsenin kültür seviyesini ve zihnî yapısını dikkate alarak uygun bir dille konuşmak olduğu anlaşılmaktadır. Birini "Rabbinin yoluna çağırmaya" gayret eden kimse, sadece akıl ve mantığıyla değil, duygularını da ortaya koyarak karşısındakinin iyiliğini ve mutluluğunu düşündüğünü, ona faydalı olmaya çalıştığını göstermelidir. Bakara sûresi (2), 129. âyetin dipnotunda "hikmet"in diğer anlamları üzerinde durulmuştur.

208 En güzel yöntem, tatlı dille, güler yüzle konuşmak; karşısındakini yenmeyi değil, onu kendi tarafına çekmeyi düşündüğü için iğneli sözlerle, alaycı ifadelerle karşısındakini incitmemek, onun ilgisini çekecek fikirler ileri sürebilmektir. "Zulmedenleri hâriç, Ehl-i kitap ile en güzel bir şekilde tartışın ve onlara deyin ki: "Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir. Biz, yalnız O'na boyun eğen Müslümanlarız." (Ankebût 29/46).

"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Çünkü şeytan insanların arasını bozmaya çalışır. Çünkü şeytan insanın gerçekten apaçık düşmanıdır." (İsrâ 17/53).

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ ile Hârun'a şöyle demişti:

"Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı. Ona yumuşak bir üslupla hitap edin; belki, düşünür veya azabımdan korkar." (Tâhâ 20/43-44).

209 "Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (En'âm 6/117). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler ve benzeri ifadeler burada gösterilmiştir.

126. Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kadar karşılık verin. Ama sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır.[210]

127. Sıkıntılara sabret;[211] sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme;[212] yaptıklarına bakıp canını sıkma!

128. Çünkü Allah, takvâ sahipleriyle ve iyilik edip işini güzel yapanlarla beraberdir.[213]

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهٖۜ
وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِر۪ينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ
وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
تَكُ ف۪ي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ
الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا وَالَّذ۪ينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

---

210 "Haram aylarda size saldıranlara siz de karşılık verin. Çünkü dokunulmazlıklar karşılıklıdır. Şu halde kim size saldırırsa, siz de ona aynı şekilde cevap verin. Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, Allah takvâ sahipleriyle beraberdir." (Bakara 2/194). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Tevrat'ta Biz onlara: "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar da böylece kısas yapılacak" diye yazdık. Kim de kısasdan vazgeçip kendi hakkını bağışlarsa, bu onun için bir kefaret olur." (Mâide 5/45).

"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim bağışlar ve barış yolunu seçerse, onun mükâfâtı Allah'a âittir. O ise zâlimleri hiç sevmez. Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseleri suçlama imkânı yoktur. Suçlanacak olanlar, halka

zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapan kimselerdir. İşte onlar için acı bir azap vardır. Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Şûrâ 42/40-43).

Uhud Savaşı'nda Medineli Müslümanlardan (Ensardan) altmış dört, Mekkeli Müslümanlardan (Muhacirlerden) de biri Hz. Hamza olmak üzere altı kişi şehit düşmüş, müşrikler şehitlerin çeşitli organlarını kesmişlerdi. Ensar: "Bir gün biz de onları ele geçirirsek daha fazlasını yapacağız" dediler. Mekke fethedildiği gün Müslümanlardan biri: "Bugün Kureyş'in kökü kazınacak" dedi; ama Resûl-i Ekrem: "Dört kişi dışında kimseye dokunmayın" buyurdu (Tirmizî, Tefsîr 16/2) ve bu âyet o gün indi.

211 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Sabır tavsiye eden âyetler burada zikredilmiştir.

212 "İman etmiyorlar diye de üzülme!" (Hicr 15/88). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

213 Allah Teâlâ'nın iyileri desteklediği muhtelif âyetlerde şöyle dile getirilmektedir:

"Yine hatırlayın! Hani Rabbin meleklere: "Ben sizinle beraberim, öyle ise siz de mü'minlere güç verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine ve her bir parmak uçlarına vurun!" diye vahyediyordu." (Enfâl 8/12).

Hicret sırasında Resûl-i Ekrem Hz. Ebû Bekir'e şöyle demişti:

"Üzülme! Allah bizimle beraberdir." (Tevbe 9/40).

"İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın ashâbı: "Şimdi yakalandık!" dediler. Mûsâ: "Hayır, korkmayın! Çünkü Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir" dedi." (Şuarâ 26/61-62).

İSRÂ SÛRESİ (17. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 111 âyettir. Sûrenin ilk âyetinde Mîrac'ın birinci safhası olan Resûl-i Ekrem'in Mekke'den Kudüs'e yaptığı gece yolculuğundan söz edildiği için sûreye "geceleyin yürütmek" anlamına gelen İsrâ adı verilmiştir. Sûrede Allah'ın varlık ve birliği, O'na ortak koşanların âkıbeti, peygamberlik, âhiret, insanın yaratılışı, insan üzerindeki ilâhî nimetler üzerinde durulur; insanın dünya ve âhiretini aydınlatacak öğütler yer alır.

الجزء ١٥

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سُبْحَانَ الَّذ۪ٓي اَسْرٰى بِعَبْدِه۪ لَيْلًا مِنَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا
الَّذ۪ي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ
هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١﴾ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى
الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ
اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُون۪ي وَك۪يلًاۜ ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ
حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍۜ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i, kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek için Mescid-i Harâm'dan alıp çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir.[1] Elbette O her şeyi duyan, her şeyi görendir.[2]

2. Biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve o kitabı "Benden başkasına tevekkül etmeyin!" diye[3] İsrâiloğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber yaptık.[4]

3. Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdığımız kimselerin nesilleri! Şüphesiz Nûh çok şükreden bir kuldu.[5]

---

1 Bu âyet-i kerîmede, hicretten bir yıl kadar önce meydana gelen İsrâ ve Mîrac olayına işâret edilmektedir. Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'i bir gece Mekke'deki Kâbe'den alıp Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya götürmesi Mîrac'ın birinci basamağı olup İsrâ diye adlandırılmakta, oradan alıp göklere çıkarmasına da Mîrac denmektedir. Peygamber aleyhisselâm bu yolculuğu Cebrâil'in eşliğinde ve ayağını gözünün gördüğü en son noktaya basan Burak adlı bir binitin sırtında yapmış, Mescid-i Aksâ'da iki rekât namaz kıldıktan sonra göklere yükselmiştir. Bu yolculukta göğün çeşitli katlarında bazı peygamberlerle görüşmüş, Cennet'i ve Cehennem'i görmüş, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkarak ondan beş vakit namaz emrini almıştır (Buhârî, Salât 1, Bed'ü'l-halk 6; Enbiyâ 5; Tevhîd 37; Müslim, Îmân 259-272).

Mîrac'ın sadece bir rüyadan ibâret olduğu veya Resûlullah'ın bedeniyle değil ruhuyla göklere çıktığı görüşüne karşılık, âyette "gece yolculuğundan", "bir yerden alınıp bir başka yere götürülmekten" ve her türlü kusurdan ve ortaktan uzak olan Allah Teâlâ'nın kudretinden söz edilmesi,

Mîrac'ın yalnız ruh ile değil, aynı zamanda bedenle yapılan bir olay olduğunu göstermektedir. Bu mûcizeden bahseden diğer âyetlerde Resûl-i Ekrem'e gösterilen olağanüstülüklerin insanları sınamak için meydana getirildiğinden söz edilmesi (İsrâ 17/60), "Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı. And olsun ki Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü" (Necm 53/17-18) denmesi ve Mekkelilerin Mîrac'ı duydukları zaman onu şiddetle reddetmesi bu mûcizenin rüya ile bir ilgisi bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu sûrenin 60. âyetinin açıklamasına da bakınız.

2 "Elbette O her şeyi duyan, her şeyi görendir ifadesi" Mü'min 40/20, 56; Şûrâ 42/11'de geçmektedir.

"Allah her şeyi işiten, her şeyi görendir" ifadesi Hac 22/61, 75; Lokman 31/28; Mücâdele 58/1'de geçmektedir.

"O, ne kadar güzel görür, ne kadar güzel işitir!" (Kehf 18/26).

3 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Mü'minlerin yalnız Allah'a tevekkül etmesiyle ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

4 "Doğrusu, Biz Mûsâ'ya da kitap vermiştik; sana da bir kitap verileceği konusunda bir şüphen olmasın. Biz onu İsrâiloğulları için bir hidâyet rehberi yapmıştık." (Secde 32/23).

"Doğru yolu bulmanız için de Mûsâ'ya kitabı ve hak ile bâtılı ayıran delilleri vermiştik." (Bakara 2/53). Hz. Mûsâ'ya kitabın verildiğini belirten âyetlere burada işâret edilmiştir.

5 Bu ifadeyle "Siz de atanız Nûh gibi şükreden bir kul olun; nankör olmayın" denmektedir.

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden olup, Âdem'in soyundan, Nûh ile gemide taşıdıklarımızın soyundan; İbrâhim ve İsrâil soyundan, hidâyet yolunu gösterip seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar." (Meryem 19/58). İsrâ sûresinin bu âyetinde bütün insanlar, Allah'a çok şükrettikleri için boğulmaktan kurtarılan ataları Hz. Nûh gibi şükreden kul olmaya dâvet edilmektedir.

Peygamber Efendimiz, "Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur" (Müslim, Zikir 89; Tirmizî, Et'ime 18) hadisiyle bizim de şükreden bir kul olmamızı tavsiye buyurmuştur.

4. İsrâiloğulları'na da kitapta[6] şunu bildirdik: "Elbette siz yeryüzünde iki defa fesat çıkaracak,[7] zulüm ve taşkınlık yapacaksınız."[8]

5. Bu iki fesattan birincisinin zamanı geldiğinde, çok güçlü, savaşçı kullarımızı başınıza belâ ettik, onlar da evlerinize varıncaya kadar her yeri alt üst ettiler; bu, kesinlikle yerine getirilmesi gereken bir sözdü.[9]

6. Sonra size onlara karşı tekrar üstünlük verdik, servet ve oğullarla gücünüzü artırıp sayınızı çoğalttık.

7. Eğer iyi işler yaparsanız, kendinize iyilik edersiniz; kötülük ederseniz, yine kendinize edersiniz.[10] İkinci fesadınızı cezalandırma zamanı gelince[11] sizi rezil ve perişan etmeleri, ilkinde olduğu gibi yine Beytü'l-makdis'e girmeleri ve ele geçirdikleri her şeyi yok etmeleri için başka düşmanları başınıza belâ ettik.

8. Belki Rabbiniz size merhamet eder;[12] ama yine fesat çıkarırsanız, cezanızı yine veririz.[13] Zâten Biz, Cehennem'i kâfirler için bir zindan yapmışızdır.[14]

وَقَضَيْنَٓا اِلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ فِي الْكِتَابِ
لَتُفْسِدُنَّ فِي الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ
عُلُوًّا كَبٖيرًا ﴿٤﴾ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ اُو۫لٰيهُمَا
بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَٓا اُو۬لٖي بَأْسٍ
شَدٖيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِۜ وَكَانَ وَعْدًا
مَفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ
وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنٖينَ وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ
نَفٖيرًا ﴿٦﴾ اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ
وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَاۜ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ
لِيَسُٓؤُ۫ا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا
دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبٖيرًا
﴿٧﴾ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْۚ وَاِنْ عُدْتُمْ
عُدْنَاۢ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرٖينَ حَصٖيرًا ﴿٨﴾

---

6 Yani Tevrat'ta.

7 Bu fesatlardan birincisinin Zekeriya peygamberin, ikincisinin de Yahya peygamberin öldürülmesi olduğu kaydedilmektedir (Müttaki el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, II, 452, 560, nr. 4477).

8 "Yahudiler bir de "Allah'ın eli sıkıdır" dediler. Elleri bağlansın onu söyleyenlerin, lânet olsun onlara!. Hiç de öyle değil, aksine Allah'ın iki eli de açıktır; nasıl dilerse öylece bağışlar. Rabbinden sana indirilen âyetler onların çoğunun azgınlığını ve inkârcılığını daha da arttıracaktır. Biz de onların arasına kıyamete kadar sürüp gidecek bir düşmanlık ve kin bıraktık. Onlar ne zaman bir savaş ateşi körüklemek istedilerse, Allah onu söndürdü. Onlar dünyada hep fitne fesat çıkarmaya uğraşırlar. Fakat Allah fitne fesat çıkaranları hiç sevmez." (Mâide 5/64).

9 Bu âyette, tefsirlerde belirtildiği gibi, muhtemelen Bâbil kralı Buhtunnasr'ın milâttan önce VI. asırda Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mâbed'ini yakıp yıkmasına işâret edilmektedir. Esasen İsrâiloğulları'nın yurdu tarih boyunca birçok defa düşmanları tarafından istilâ edilmiş, Yahudiler kılıçtan geçirilmiş, esir edilmiş ve ülkelerinden sürülmüşlerdir.

10 "Kim inkâr etmişse, inkârı kendi zararınadır. Sâlih amel işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar." (Rûm 30/44).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Sonra hepiniz Rabbinizin huzuruna döneceksiniz." (Câsiye 45/15).

İyilik ve kötülüklerin kaydedildiği ve karşılıklarının görüleceği şöyle belirtilmektedir:

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

11 Bu sûrenin beşinci âyetinde birinci fesattan söz edilmişti. İkinci fesadın zamanı ise muhtemelen Yahya peygamberi öldürdükleri, Hz. Îsâ'yı da öldürmeye kalkıştıkları günlerdir. Yahudiler milâttan sonra 70 yılında Titus tarafından perişan edilmiş, devletleri ve mâbedleri yakılıp yıkılmıştı.

12 Yani Müslüman olursanız sizi bağışlar.

13 Yahudiler İslâmiyet gelince Peygamber Efendimize karşı koydukları için Allah'ın gazabını hak etmişler, Allah da onları Resûl-i Ekrem ve Müslümanların eliyle cezalandırmıştır. Şu âyetler işte bu cezalandırmayı anlatmaktadır:

"Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir. Allah'ın dilediği kuluna lütufta bulunarak peygamberlik vermesini kıskandılar da, Kur'an'ı inkâr ederek kendilerini ne kötü bir şeye sattılar. Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Zâten kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır." (Bakara 2/89-90).

"Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!" (Haşr 59/2).

"Müşrik saldırganlara Ehl-i kitaptan arka çıkanları da Allah kalelerinden indirdi ve kalplerine korku saldı. Siz de onlardan kimini öldürdünüz, kimini esir aldınız." (Ahzâb 33/26).

14 "Onlar için Cehennem ateşinden bir döşek, üstlerine de ateşten örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız." (A'râf 7/41).

"Zincirlere vurulmuş olarak Cehennem'in dar bir yerine tıkıldıkları zaman, oracıkta hemen helâk olmak için can atarlar." (Furkân 25/13).

9. Elbette bu Kur'an insanı en doğru yola iletir. Sâlih ameller yapan mü'minlere büyük bir mükâfât verileceğini müjdeler.[15]

10. Ve âhirete iman etmeyenlere acı bir azap hazırladığımızı bildirir.

11. İnsan, iyiliği istercesine kötülüğü de ister.[16] İnsan, pek acelecidir.

12. Biz geceyi ve gündüzü, Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren iki delil yaptık;[17] Rabbinizin size olan lütfunun peşine düşüp aramanız, yılların sayısını ve hesabınızı bilmeniz için gecenin karanlığını giderip ardından gündüzün aydınlığını getirdik.[18] İşte Biz, her şeyi böylesine geniş geniş açıkladık.[19]

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْد۪ي لِلَّت۪ي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ
الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ
اَجْراً كَب۪يراًۙ ﴿٩﴾ وَاَنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً اَل۪يماً ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ
بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ بِالْخَيْرِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولاً
﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَٓا اٰيَةَ
الَّيْلِ وَجَعَلْنَٓا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا
فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّن۪ينَ
وَالْحِسَابَۜ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْص۪يلاً ﴿١٢﴾

---

15 "Allah bu tutarlı ve dosdoğru kitabı, inanmayanları Kendi katından gelecek şiddetli bir azap ile uyarmak, sâlih ameller işleyen mü'minleri de içlerinde ebedî kalacakları güzel bir mükâfât ile müjdelemek için indirmiştir." (Kehf 18/2-3).

"İman edip sâlih ameller yapanlar ise Cennet bahçelerinde olacaktır. Rableri katında onlar için istedikleri her şey vardır. İşte bu pek büyük bir lütuftur. İşte bu, iman eden ve sâlih ameller yapan kullarına Allah'ın müjdelediği şeydir." (Şûrâ 42/22-23).

"İtaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfât verir." (Fetih 48/16).

"Onlardan iman eden ve sâlih ameller işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfât vadetmiştir." (Fetih 48/29).

16 "Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara 2/216).

Bir şeye canı sıkıldığı veya öfkelendiği zaman kendine yahut âilesinden birine lânet ve beddua etmekten çekinmeyen insanın bu yersiz isteğine Allah Teâlâ'nın hemen cevap vermediği şöyle belirtilmektedir:

"Şâyet Allah insanlara, çabucak istedikleri iyilikler gibi, hak ettikleri kötülükleri de hemen verseydi, onların sonu derhal gelir ve yok olup giderlerdi." (Yûnus 10/11). Âyetin dipnotunda konu âyet ve hadislerle açıklanmıştır.

Peygamber Efendimize inanmayanların şu tür istekleri de böyledir:

"Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi." (Enfâl 8/32).

17 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Öğüt almak yahut şükretmek isteyen için geceyi gündüzü birbirini takip edecek şekilde yaratan Allah'tır." (Furkān 25/62).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı. O, geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor; Güneş ile Ay'ı da kendi yasalarına itaatkâr kıldı. Onların hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider." (Zümer 39/5).

"Gece, gündüz, Güneş ve Ay da O'nun varlığını gösteren delilerdendir." (Fussılet 41/37).

"Gecenin gelişi de onlar için Allah'ın birliğini gösteren bir delildir. Gündüzü ondan çekip alırız da birden karanlıkta kalıverirler." (Yâsîn 36/37).

18 "Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O geceyi dinlenme için, Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (En'âm 6/96). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında gösterilmiştir.

19 Yeryüzünde gündüzden söz edebilmek için günışığını dağıtacak bir atmosfer gereklidir. Onun için, yeryüzünün geceleri önceden beri var olduğu halde, bildiğimiz anlamdaki gündüzler, atmosferin düzenlenmesinden sonra var olmuştur. Bütün bunların bir amaca yönelik şekilde cereyan ettiği, bu amacın da insanı ilâhî nimetlerden yararlandırmak olduğu, Dünya'nın yaratılış aşamalarından açıkça anlaşıldığı gibi, âyette de ayrıca hatırlatılmaktadır. Her şey inceden inceye ayrıntılandırılmış, her şey bütün ayrıntılarıyla insanın istifadesine yönlendirilmiştir.

13. Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık.[20] Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız.[21]

14. Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek.[22]

15. Artık kim doğru yolu seçerse kendi iyiliği için seçmiştir. Kim doğru yoldan saparsa bu kendi zararına olur.[23] Hiçkimse, bir başkasının günahını taşımaz.[24] Ayrıca Biz, peygamber göndermeden kimseye azap etmeyiz.[25]

16. Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, oranın zengin ve şımarık adamlarına buyruğumuzu göndeririz; ama onlar buna karşı gelerek ilâhî cezayı hak ederler;[26] Biz de orayı yerle bir ederiz.

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ ف۪ي عُنُقِه۪ۜ وَنُخْرِجُ
لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾
اِقْرَأْ كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ
حَس۪يبًاۜ ﴿١٤﴾ مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي
لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا
تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَمَا كُنَّا مُعَذِّب۪ينَ
حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَاِذَٓا اَرَدْنَٓا اَنْ
نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَف۪يهَا فَفَسَقُوا ف۪يهَا
فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْم۪يرًا ﴿١٦﴾

---

20 "Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

Uzun bir kudsî hadisin sonuncu paragrafında Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için saklar, sonra onları size geri veririm. Artık kim bir hayır bulursa Allah'a hamdetsin; kim de hayırdan başka bir şey bulursa kendisinden başka kimseyi ayıplamasın." (Müslim, Birr 55).

21 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

"Ölüleri diriltecek olan Biziz. Onların yaptıkları işleri de, arkada bıraktıkları izleri de yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta kayda geçirmişizdir." (Yâsîn 36/12).

"O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz." (Câsiye 45/28).

"Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/10-12).

22 "Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir. Beraberindeki melek de: 'İşte, onun defteri yanımda hazır' der." (Kâf 50/22-23).

"'Ne zamanmış kıyamet günü?' diye sorar." (Kıyâmet 75/6).

23 "Artık kim doğru yola girerse kendi iyiliği için girer. Kim doğru yoldan saparsa bu kendi zararına olur" ifadesi Yûnus 10/108, Neml 27/92, Zümer 39/41'de tekrarlanmaktadır.

Şu âyet de aynı konudadır:

"Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse yararı kendisine, kim de gözünü kapayıp görmezse zararı kendisinedir." (En`âm 6/104). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

24 "Hiç kimse bir başkasının günahını taşımaz" ifadesi Kur'an'da beş defa tekrarlanmaktadır. Geçtiği diğer yerler En`âm sûresi (6), 164. âyetin dipnotunda gösterilmiş ve konu hakkında bilgi verilmiştir.

25 "Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın." (Nisâ 4/165). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında gösterilmiştir.

26 Bir toplumun sıradan halkı, ülkesinin ileri gelenlerini örnek alır. Maddî güçleri, hayat görüşleri ve örnek hareketiyle toplumu yönlendiren kimselerin baştan çıkması, onları taklit eden halkı da kötü yönde etkiler ve böylece bir toplum ilâhî cezayı hak eder. Bu cezayı hak eden geçmiş milletlerin önde gelenlerinin görüşleri Kur'ân-ı Kerîm de şöyle ifade edilmektedir:

"Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz. Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız." (Sebe' 34/34-35).

"Hepsi de peygamberleri kesinlikle yalanladı ve bu yüzden azabımı hak etti." (Sâd 38/14).

"Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/23).

"Çünkü onlar evvelce varlık içinde şımarmışlardı." (Vâkıa 56/45).

Burada şu âyetleri de hatırlamalıdır:

"İşte Biz, her ülkenin kâfirlerinin ileri gelenlerini, birtakım hîle ve düzenlerin peşinde koşmaları için önemli mevkilere getiririz." (En`âm 6/123).

"Onların refah içinde yüzenlerini azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar." (Mü'minûn 23/64).

17. Biz, Nûh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik.[27] Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilip görmesi yeter.[28]

18. Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen veririz;[29] sonra da Cehennem'i ona mekân yaparız. O da kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e girer.[30]

19. Kim de âhiret hayatını ister ve Allah'a inanmış olarak bütün gücüyle onu kazanmaya çalışırsa,[31] işte öyle kimselere bu çabalarının karşılığı verilir.[32]

20. Biz âhireti isteyenlere de dünyayı isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden veririz.[33] Rabbinin nimeti kimseden esirgenmiş değildir.

21. İnsanları birbirinden nasıl üstün kıldığımıza baksana! Ama âhiretteki dereceler ve üstünlükler daha büyük olacaktır.[34]

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفٰى
بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿١٧﴾ مَنْ
كَانَ يُر۪يدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ ف۪يهَا مَا نَشَٓاءُ
لِمَنْ نُر۪يدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَۚ يَصْلٰيهَا
مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ
وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ
مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَۜ وَمَا كَانَ عَطَٓاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا
﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ
وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْض۪يلًا ﴿٢١﴾

---

27 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Bu âyetin dipnotunda daha önceki nesillerin neden ve nasıl helâk edildikleriyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

28 "Şüphesiz O, kullarının durumunu çok iyi bilen ve her şeyi görendir." (İsrâ 17/30). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kullarının günahlarından haberdar olma konusunda O kendi kendine yeter!" (Furkân 25/58).

Tehdit dolu bu ifadeler, onların bütün yaptıklarını bilip gören Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde kendilerini hak ettikleri

şekilde cezalandıracağını belirtmektedir.

29 "Sadece dünya hayatını, onun saltanat ve servetini isteyenlere, yaptıklarının karşılığını dünyada eksiksiz veririz. Onlar bu hayatta hiçbir haksızlığa uğratılmazlar." (Hûd 11/15).

"Kim âhiret kazancını isterse, Biz onun kazancını arttırırız. Dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun âhirette bir nasibi olmaz." (Şûrâ 42/20).

"Hayır, siz dünyayı seviyorsunuz." (Kıyâmet 75/20).

"Şunlar önlerindeki korkunç kıyamet gününü bırakıyorlar da geçici dünyaya bağlanıyorlar." (İnsan 76/27).

30 "Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme; yoksa kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın." (İsrâ 17/39).

31 Âyete göre, dünyada yapılan iyiliklerin âhirette karşılığını görebilmek için, önce Allah'a inanmak, sonra da bütün gücüyle onu kazanmaya çalışmak şarttır. Bu konudaki âyetlerden biri şudur:

"Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

32 "İşte sizin mükâfâtınız bu; emekleriniz böylece karşılık görmüştür." (İnsan 76/22).

33 Âyette, onlara nimet vermenin sonucu değiştirmeyeceği, âhireti isteyenlerin Cennet'e, dünyayı isteyenlerin ise Cehennem'e gideceği ifade edilmektedir.

34 "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın dereceleri yükseltmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

Dünyada bazı kimselere daha fazla servet, daha mükemmel sağlık, daha çarpıcı güzellik verilmesi gerçek bir üstünlük değildir. Asıl dereceler ve üstünlükler, insanın dünyadaki hayat tarzına göre âhirette verilecektir. Esasen mü'minlere dünyada da birçok üstünlük verilmiştir. Ama insanlar üstünlüğü hep maddî değerlerle ölçtükleri için çoğu zaman bu güzellikleri fark edemezler. Âhiretteki üstünlüğe gelince, şu hadîs-i şerîf bu konuda fikir vermektedir:

"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Peygamber Efendimizin bu sözleri üzerine ashâb-ı kirâm:

"Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere âit ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11).

22. Allah'tan başka bir ilâh daha kabul etme![35] Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız kalırsın!

23. Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın.[36] Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle!"[37]

24. "Onlara merhamet gösterip alçak gönüllü davran ve kendileri için şöyle dua et: 'Rabbim! Onlar beni küçükken nasıl şefkat ve sevgiyle büyüttülerse, Sen de onlara öyle merhamet eyle!'"[38]

25. Kalbinizden geçeni en iyi Rabbiniz bilir. Eğer sâlih kimseler olursanız, bilin ki Allah Kendisine yönelenleri[39] bağışlayıcıdır.

26. Akrabaya,[40] yoksula ve yolda kalmış yolcuya[41] hakkını ver;[42] ama sakın malını israf ederek saçıp savurma![43]

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا
مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا
اِلَّٓا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۜ اِمَّا يَبْلُغَنَّ
عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ
لَهُمَٓا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا
كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ
الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي
صَغِيرًاۜ ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْۜ اِنْ
تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا
﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ
وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

---

35 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 2/163). İlâhın tek olduğu ile ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" (En'âm 6/19). Allah'tan başka ilâh kabul edenlerin başına gelecek felâketleri gösteren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin; O tek bir ilâhtır. Bu sebeple yalnız Benden korkun." (Nahl 16/51). Allah'tan başka ilâh edinmemeyi emreden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 "Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83). Ana babaya iyilik etmekle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Allah'ın en çok beğendiği davranışın vaktinde kılınan namazdan sonra "ana babaya iyilik ve itaat" olduğunu söyledi (Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1; Müslim, Îmân 137-139); "Kendine en iyi davranmam gereken kimdir?" diye üç

defa soran birine her defasında "Anan!" diye cevap verdi; dördüncü defa "Sonra kim gelir?" diye sorduğunda "Baban!" buyurdu (Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1, 2).

Peygamber Efendimiz cihada gitmek için izin isteyen birine: "Anan, baban sağ mı?" diye sordu; adam "Evet" deyince, "Öyleyse onlara hizmet etmeye çalış" buyurdu (Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5).

37 "Anne-babasına "Öf be! Benden önce nice nesiller geçip gitmiş ve geri dönmemişken, siz hâlâ beni tekrar diriltilmekle mi korkutuyorsunuz?" diyen kimseye gelince: Anne-babası Allah'tan yardım isteyerek, "Yazık sana! İnadı bırak da imana gel! Allah'ın vaadi gerçektir" demekte, o ise "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" diye cevap vermektedir." (Ahkâf 46/17).

Resûl-i Ekrem anne ve babaya hizmet etmenin Cennet'i kazandıracağını şöyle ifade buyurdu: "Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de Cennet'e giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun" (Müslim, Birr 9, 10; Tirmizî, Daavât 101).

38 "Biz insana, anne-babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur. Onun için, Bana şükret, anne-babana da teşekkür et. Dönüş ancak Bana'dır. Eğer onlar, ilâhlığına dair hiçbir bilgin olmayan şeyleri Bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, o zaman onlara itaat etme. Yine de dünyada onlarla iyi geçin. Sen, Bana yönelenlerin yolunu izle. Sonra dönüşünüz Bana'dır; yapmış olduklarınızı tek tek Ben size bildireceğim." (Lokmân 31/14-15).

"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme! Dönüşünüz yalnız Bana'dır. Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek haber vereceğim." (Ankebût 29/8).

39 Kur'an'da, Davud (Sâd 38/17, 30) ve Eyyub peygamberlerin (Sâd 38/44) tövbe, zikir ve ibâdetle Allah'a yönelen kullar oldukları belirtilmektedir.

40 "Yakın akrabaya, (...) iyilik edeceksiniz..." (Bakara 2/83). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

41 "Malını sevdiği halde onu akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, ihtiyacından dolayı isteyenlere, bir de esirlere" vermek gerektiği Bakara sûresi (2), 177. âyette belirtilmiş, yetime, yoksula ve yolda kalmışlara yardım etmekle ilgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

42 Bu âyet 28. âyetle birlikte düşünülmelidir. Âyetteki "Hakkını ver" ifadesi, yardım eden kimseye, elindeki malın gerçek sahibi olan Allah'ın, ihtiyaç sahiplerinin hakkını da o malla birlikte kendisine emânet ettiğini hatırlatmaktadır. Bu âyetin muhatabı olan kimse emâneti gerçek sahiplerine vermeyi unutmamalı, kendisinin bir aracıdan ibâret olduğunu bilmelidir.

43 "Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlar, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar." (Furkân 25/67).

27. Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28. Eğer sen, Rabbinden gelmesini umduğun bir yardımı beklediğin için muhtaçlara ilgi gösteremiyorsan, o zaman hiç olmazsa onlara gönül alıcı bir söz söyle![44]

29. Eli sıkı olma, ancak varını yoğunu da saçıp savurma![45] Yoksa kınanır, kaybettiklerine pişman olursun.

30. Elbette Rabbin dilediğine rızkı bol, dilediğine de sınırlı verir.[46] Şüphesiz O, kullarının durumunu çok iyi bilen ve her şeyi görendir.[47]

31. Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz.[48] Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır.

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا
تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ
تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا
تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا
كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ
رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ
كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوا
أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ
وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

---

44 Bu âyette, Peygamber Efendimizin şahsında Müslümanlara bir görgü dersi verilmektedir. 26. âyette zikredilen akrabayı ve diğer hak sahiplerini, kendilerine yardım edemeyip geri çevirmek zorunda kalan kimsenin, hiç olmazsa "Size şimdilik yardım edemiyorum; ama ilk fırsatta yardım edeceğim" diye gönüllerini alması gerektiği belirtilmektedir. Burada şu âyetleri de hatırlamalıdır:

"Tatlı bir söz, başkasının kusurunu örtme, yardım ettikten sonra gönül kırmaktan daha hayırlıdır." (Bakara 2/263; 264. âyet de aynı konudadır).

"Mîrasın taksimi sırasında, mîrasçı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa, onlara da bu mîrastan bir şeyler verin ve onlara güzel söz söyleyin." (Nisâ 4/8).

45 Âyette cimrilik yerilmekte, savurganlık kınanmakta, cömertlik övülmektedir.

"Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlar, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar." (Furkân 25/67).

Peygamber Efendimiz konuya şöyle bakmaktadır:

"Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri 'Allahım! Malını verene yenisini ver' diye dua eder. Diğeri de 'Allahım! Cimrilik edenin malını yok et!' diye beddua eder" (Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57).

"Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ey insanoğlu! Sen başkalarına ver, ben de sana vereyim" (Buhârî, Tefsîr 11/2; Müslim, Zekât 36).

"Başkalarına ver, sayıp durma, yoksa Allah da nimetini senden esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar" (Buhârî, Zekât 21, 22, Hibe 15; Müslim, Zekât 88).

"Cimrilikten sakınınız; çünkü cimrilik sizden önceki milletleri helâk etmiş, onları haksız yere birbirinin kanını dökmeye, haramlarını helâl saymaya götürmüştür" (Müslim, Birr 56).

Resûl-i Ekrem vermenin ölçüsünü şöyle koymaktadır: "Ey insanoğlu! İhtiyacından fazla olan malını insanlara vermen senin için iyi, vermemen kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. Geçimini üstlendiklerinden başlamak sûretiyle iyilik et. Veren el alan elden üstündür" (Müslim, Zekât 97).

Peygamber Efendimiz dualarında cimrilikten Allah'a sığınmıştır (Buhârî, Daavât 37, 41, 44).

46 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir." (Ra`d 13/26). Bu ifadenin geçtiği yerler burada gösterilmiş ve konu hakkında bilgi verilmiştir.

47 "Elbette O kullarının durumunu çok iyi bilen ve her şeyi görendir" ifadesi İsrâ sûresi (17), 96. âyette de geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın bilip görmesi şöyle de ifade edilmektedir:

"Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilip görmesi yeter." (İsrâ 17/17).

Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi gördüğü birçok âyette şöyle belirtilir:

"Şüphesiz Sen bizi görüyorsun" dedi." (Tâhâ 20/35).

"Rabbin, her şeyi görmektedir." (Furkân 25/20).

"Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu." (Ahzâb 33/9).

"Hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

48 "Yoksul kalırız diye çocuklarınızı öldürmeyin. Biz hem sizin hem de onların rızkını veririz." (En`âm 6/151). Çocukları öldürmeyi yasaklayan diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Kendisine verilen müjdenin utancıyla tanıdıklarından saklanır. Utancına katlanarak onu sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün! Şuna bakın, ne kötü hüküm veriyorlar." (Nahl 16/59). Burada konuyla ilgili hadisler zikredilmiştir.

32. Zinaya yaklaşmayın;[49] çünkü o çirkin ve yüz kızartan bir iştir; çok kötü bir yoldur.

33. Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin![50] Haksız yere öldürülen kimsenin velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir; o da misilleme yaparken ölçüyü aşmasın.[51] Çünkü kendisine yetki verilmekle zâten yardım edilmiştir.

34. Yetişkinlik çağına girinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel bir tarzda yaklaşın.[52] Verdiğiniz sözde durun.[53] Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir.[54]

35. Ölçtüğünüzde tam ölçün, doğru teraziyle tartın.[55] Böylesi sizin için daha hayırlı ve sonucu daha güzeldir.

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ
سَب۪يلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ
اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ
جَعَلْنَا لِوَلِيِّه۪ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِۜ
اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ
الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۖ
وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُ۫لًا ﴿٣٤﴾
وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ
الْمُسْتَق۪يمِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْو۪يلًا ﴿٣٥﴾

---

49 Zinanın iğrenç ve yüz kızartıcı bir davranış olduğunu belirten âyet, sadece zinayı yasaklamakla yetinmemekte, zinaya götüren sebeplerin ortadan kaldırılmasını hem kişilere hem de topluma emretmektedir. İslâmiyet'te gençlerin evlenmeye teşvik edilmesi, evliliğin kolaylaştırılması, öte yandan sarhoş edici içkilerin yasaklanması zinayı önleyen tedbirlerden birkaçıdır.

Bir genç Resûl-i Ekrem'den zina etmesine izin vermesini istediği zaman Resûlullah Efendimiz onu yanına oturtmuş, kendi annesiyle, kızıyla, kız kardeşiyle, halasıyla, teyzesiyle zina edilmesine râzı olup olmayacağını birer birer sormuş, onun böyle bir şeyi kimsenin kabul edemeyeceğini söylemesi üzerine, bu delikanlının bağışlanması, kalbinin temizlenmesi ve iffetinin korunması için dua etmiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 256-257). Zinanın çirkin bir davranış olduğu konusunda gençleri eğitmek ve evliliği kolaylaştırmak toplumun görevidir.

50 "Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin" ifadesi En`âm sûresi (6), 151. âyette aynen geçmiş, benzeri bir âyet gösterilmiş ve haklı sebeple öldürme gerekçeleri orada açıklanmıştır.

"Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar. Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına, haklı bir gerekçeye dayanmadan kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezasını görür." (Furkân 25/68).

51 Haksız yere öldürülen kimsenin velisine, hakkını arama yetkisi verildiği Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmaktadır:

"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas emredildi. Hür kimse hür kimseyi, köle köleyi, kadın kadını öldürdüğü zaman kısas yapılır. Ancak katil, öldürdüğü kimsenin yakını tarafından affedilirse kısas düşer; o zaman affeden, uygun görülen diyeti kabul etmeli, affedilen de diyet borcunu güzelce ödemelidir. Bu, Rabbinizin bir hafifletmesi ve merhametidir. Bütün bunlara rağmen kim Allah'ın koyduğu sınırı aşarsa, pek acı bir azabı hak etmiş olur." (Bakara 2/178). Bu âyetin dipnotlarında gerekli açıklama yapılmıştır.

Saldırgana saldırırken bile ölçüyü aşmamak Kur'ân-ı Kerîm'de ısrarla belirtilmiştir. Bakara sûresi (2), 194. âyete ve dipnotuna bakınız.

52 Âyetin buraya kadar olan kısmı En`âm 6/152'de de geçmiştir.

"Yetimlere mallarını verin. Helâli haramla değiştirmeyin; onların mallarını mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu çok büyük bir günahtır." (Nisâ 4/2). Yetim haklarıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir. Nisâ sûresinin 3-6. âyetleri de yetimlerle ilgilidir.

53 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve Bana verdiğiniz sözde durun ki, Ben de size verdiğim sözü yerine getireyim." (Bakara 2/40). İsrâiloğulları'ndan alınan sözlerle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Hayır! Ama kim verdiği sözde durur, Allah'tan korkarak emânete riâyet ederse, Allah da takvâ sahiplerini sever." (Âl-i İmrân 3/76).

"Kendileriyle sözleşme yaptığınız kimselerin paylarını da verin." (Nisâ 4/33). Dipnotta konuyla ilgili bir hadis zikredilmiştir.

"Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin!" (Mâide 5/1).

"Allah'a verdiğiniz sözde durun." (En`âm 6/152). Verilen sözde durmakla ilgili olarak bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Aranızda sözleşme yaptığınızda Allah'a verdiğiniz sözü tam olarak tutun." (Nahl 16/91).

"Ahdini bozan, kendi zararına bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü tutan kimseye ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Fetih 48/10).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Verdiği sözü bozan herkes için kıyamet günü bir bayrak dikilip bu falanın sözünde durmadığının simgesidir diye ilan olunacaktır." (Buhârî, Cizye 22, Edeb 9, Hiyel 99; Müslim, Cihâd 11-16).

54 "And olsun, onlar geri dönmeyeceklerine dair daha önce Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözün hesabı elbette sorulur." (Ahzâb 33/15).

55 "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın." (En`âm 6/152). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنَّ السَّمْعَ
وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُو۬لٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ
مَسْؤُ۫لًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۚ
اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ
طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ
مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ
الْحِكْمَةِۜ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى
فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰيكُمْ
رَبُّكُمْ بِالْبَن۪ينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
اِنَاثًاۜ اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظ۪يمًا ﴿٤٠﴾

36. Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi yaptıklarından sorumludur.[56]

37. Yeryüzünde büyüklük taslayarak dolaşma. Çünkü kasılarak yürürken ne yeri yarabilir, ne de dağlar kadar yüce olabilirsin.[57]

38. Bütün bu sayılan davranışlar, kötü ve Rabbinin beğenmediği şeylerdir.[58]

39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme;[59] yoksa kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın.[60]

40. Demek Rabbiniz sizi erkek çocuklarla şereflendirdi, Kendisi de meleklerden kız çocukları edindi, öyle mi?[61] Gerçekten de siz çok ağır bir lâf söylüyorsunuz.[62]

---

56 Âyet zan, tahmin ve şüpheye dayanarak bir iş yapmamak, birini suçlamamak gerektiğini; bir konuda hüküm verirken iyice araştırıp soruşturmanın kaçınılmaz olduğunu; iyice bilinmeyen bir fikri, bir düşünceyi benimsemenin insanı çıkmaza götüreceğini; görmediğini gördüm, duymadığını duydum demenin, bilmediğini biliyorum diyerek meseleyi saptırmanın ağır bir sorumluluk gerektirdiğini; kısacası asılsız ve yanlış bilgiye dayanarak yapılan işten dolayı insanın âhirette hesaba çekileceğini bildirmektedir. Şu âyetler, insanın bu konudaki sorumluluğunu hatırlatan birçok âyete örnek olarak zikredilebilir:

"Şâyet sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olsan, o zaman elbette sen kendine yazık edenlerden olursun." (Bakara 2/145).

"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme!" (Ankebût 29/8).

Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Kötü zandan sakınınız. Çünkü kötü zan (sanı), sözlerin en yalan olanıdır" (Buhârî, Nikâh 45, Edeb 57, 58, Ferâiz 2).

57 "Kibirlenip de insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde kasılarak yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez. Yürüyüşünde ılımlı ol" (Lokman 31/18, 19).

"Rahmân'ın has kulları: yeryüzünde mütevazı bir şekilde yürürler." (Furkān 25/63).

Kārun'un kendi milletine karşı kibirlendiği için sarayıyla birlikte yerin dibine geçirildiği Kasas sûresi (28), 76-81. âyetlerde anlatılmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir zamanlar böbürlenerek yürüyen bir adamın başına gelenleri şöyle anlattı: "Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçiriverdi. O adam kıyamete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir" (Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50).

Peygamber Efendimiz birçok hadisinde kibirin fenalığını dile getirmiş, "Büyüklük taslayarak yürüyen kimselerin cehennemlik olduğunu" (Buhârî, Eymân 9; Müslim, Cennet 47) ve "kalbinde zerre kadar kibir olan kimsenin Cennet'e giremeyeceğini" (Müslim, Îmân 147) haber vermiştir.

Öte yandan tevâzu konusunda da şöyle buyurmuştur: "Kim Allah için mütevazı olursa Allah onu yüceltir." (Müslim, Birr 69; Tirmizî, Birr 82).

58 Bu sûrede "Rabbin şöyle emretti" diye başlayan 23. âyetten 38. âyete kadar on dört yasak, on bir de emir zikredilmiştir. "Bütün bu sayılan davranışlar" ifadesi, yukarıda zikredilen Allah'a şirk koşmak, israf etmek, ana babaya karşı gelmek, cimrilik etmek, yoksulluk korkusuyla çocukları öldürmek, büyüklük taslayarak yürümek gibi kötülükleri kapsamaktadır.

59 Bu emirler yumağının "Sadece Allah'a kulluk edin" (İsrâ 17/23) diye başlayıp, "Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme" (İsrâ 17/39) diye bitmesi en önemli meselenin tevhid (tek Allah'a iman) olduğunu göstermektedir.

"Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" (En'âm 6/19). Allah'tan başka ilâh kabul edilmemesiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

60 "Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen veririz; sonra da Cehennem'i ona mekân yaparız. O da kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak Cehennem'e girer." (İsrâ 17/18). Dünyaya gönül verenlerin kayıplarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

61 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Bu âyetin dipnotunda, Allah'ın kız çocuğu edindiği iddiasıyla ilgili diğer âyetler zikredilmiştir. Bunun devamındaki 58-59. âyetlerde putperest Arapların kız çocuğa sahip olmaktan duydukları şaşkınlık ve utanç dile getirilmektedir.

62 Allah'ın oğlu veya kızı olduğunu ileri sürmenin pek ağır, pek çirkin bir lâf olduğu şöyle de ifade edilmektedir:

"O müşrikler: "Rahmân, çocuk edindi" dediler. Bunu söylemekle ne kadar çirkin ve korkunç bir iddia ortayaya atmış oldunuz! Bu söz yüzünden, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı; Rahmân'a çocuk yakıştırdılar diye! Halbuki evlât edinmek Rahmân'ın şânına yakışmaz." (Meryem 19/88-92).

41. Düşünüp ders alsınlar diye,[63] Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı.[64]

42. Şöyle de: "Eğer dedikleri gibi Allah'la birlikte başka ilâhlar olsaydı, bu ilâhlar da Arş'ın sahibine ulaşmaya çalışırlardı.[65]

43. Allah onların söylediklerinden çok çok uzak, çok çok yücedir.[66]

44. Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler O'nu tesbih eder.[67] O'nu hamdederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur;[68] ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. O, ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çok bağışlayandır.

45. Sen Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanların arasına görünmeyen bir perde çekeriz.[69]

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فٖي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُواۜ
وَمَا يَزٖيدُهُمْ اِلَّا نُفُوراً ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ
مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذاً لَابْتَغَوْا اِلٰى
ذِي الْعَرْشِ سَبٖيلاً ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّاً كَبٖيراً ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ
السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فٖيهِنَّۜ وَاِنْ
مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ
تَسْبٖيحَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حَلٖيماً غَفُوراً ﴿٤٤﴾ وَاِذَا
قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذٖينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً ﴿٤٥﴾

---

63 "Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29). Âyetlerin, insanların ders alması için indirildiğini belirten diğer âyetler burada zikredilmiştir.

64 "Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan vazgeçmedi." (İsrâ 17/89).

"Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Ama insanoğlu varlıklar arasında tartışmaya en düşkün olanıdır." (Kehf 18/54).

"İşte Biz bu kitabı Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar, bu Kur'an onlar için bir öğüt, bir ibret ortaya koysun diye onda tehditlerimizi çeşitli üsluplarla açıkladık." (Tâhâ 20/113).

"Doğrusu öğüt alsınlar diye Biz o yağmuru insanlar arasında çeşitli şekillerde sürekli olarak evirip çevirmekteyiz. Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte direnmektedir." (Furkân 25/50).

"Kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, başka hiçbir ümmetin erişemeyeceği kadar doğru yolda olacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Kendilerine uyarıcı geldiğinde ise, bu onların haktan daha çok uzaklaşmasına yol açtı." (Fâtır 35/42).

65 Şâyet başka ilâhlar olsaydı, onlar bütün evreni elinde tutan Allah'a iki şey için ulaşmaya çalışacaklardı: Ya, O'nunla savaşarak en güçlü ilâh durumuna gelmek, diğeri de O'nun gücünü kabul ederek önünde eğilmek olacaktı.

Şu âyetler birinci ihtimale cevap niteliğindedir:

"Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu. Arşın sahibi olan Allah onların yakıştırdığı vasıflardan münezzehtir, yücedir." (Enbiyâ 21/22).

"Allah aslâ çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Şâyet olsaydı o zaman her biri kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır." (Mü'minûn 23/91).

Şu âyet de ikinci ihtimale cevap niteliğindedir:

"Onların ilâh diye taptığı varlıklar, Rablerinin rızasını elde etmenin yollarını ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılması gereken bir azaptır." (İsrâ 17/57).

66 "Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzak, çok yücedir." (En'âm 6/100).

"Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18). Bu tür ifadelerin geçtiği yerlere burada işâret edilmiştir.

67 Allah'ın her türlü eksiklik, kusur ve ortaktan uzak olduğunu belirterek O'nu anar.

68 "Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra'd 13/15).

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder." (Hadîd 57/1).

"Göklerde ve yerde olanların, kanat çırparak uçan kuşların Allah'ı tesbih etmekte olduğunu görmüyor musun? Onların hepsi duasını da bilir, tesbihini de. Allah onların ne yaptığını elbette bilmektedir." (Nûr 24/41). Göklerde ve yerde olanların Allah'ı yüceltip durduğunu belirten pek çok âyet vardır (Meselâ bk. Haşr 59/24, Cum'a 62/1, Teğâbün 64/1).

Bu âyette bizim hem canlı dediğimiz hem de cansız sandığımız varlıkların bile Allah'ın sonsuz ve sınırsız yüceliğini kendi özel lisanlarıyla anıp durdukları belirtilmektedir. Cansız denen varlıkların, hesaplamakta zorlandığımız bir süratle hareket etmesi, onların da yaratıcılarını tanıdığını, O'nun koyduğu kanunlara boyun eğdiğini ve O'nu hamdederek yücelttiğini göstermektedir. Yüksek sesle ezan okunmasını tavsiye eden Resûl-i Ekrem'in "Müezzinin sesini duyan cin, insan ve her şeyin kıyamet gününde onun lehine şâhitlik edeceğini" müjdelemesi (Buhârî, Ezân 5); ashâb-ı kirâmın, "yedikleri yemeğin Allah'ı anıp tesbih ettiğini duyması" (Buhârî, Menâkıb 25) cansız dediğimiz varlıkların bir başka açıdan canlı olduklarını göstermektedir.

69 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı" (İsrâ 17/41) âyeti ile benzeri âyetlerde, insanların düşünüp ders almaları için Kur'an'da gerçeklerin tekrar tekrar açıklandığı, fakat ders almak şöyle dursun, onların gerçeklerden süratle uzaklaştığı, bu yüzden de kalplerinin duygusuzlaştırıldığı belirtilmektedir. "Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir" (Bakara 2/7) âyetinin dipnotunda bu konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

Aşağıdaki âyetlerde de aynı konu işlenmektedir.

46. Biz kalplerinin üzerine Kur'an'ı anlamalarını engelleyecek örtüler, kulaklarına da bir ağırlık koyarız.[70] Bu yüzden, sen Kur'an'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler.[71]

47. Seni dinlerken niçin dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zâlimlerin "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz.[72]

48. Seni benzettikleri şeye bak![73] Onlar işte bu yüzden yoldan saptılar; bir daha da doğru yolu bulamazlar.[74]

49. Bir de şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?"[75]

50. Şöyle de: "İster taş olun, ister demir."

51. "İsterseniz diriltilemez sandığınız başka bir şey olun, yine de diriltileceksiniz." Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de![76] O vakit seninle alay edip başlarını sallayarak "Ne zamanmış o?" diyecekler. Sen de onlara: "Belki çok yakında" de.[77]

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفٖٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي
الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾
نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ
اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ
اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ
كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا
يَسْتَطٖيعُونَ سَبٖيلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا
عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدٖيدًا
﴿٤٩﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدٖيدًا ﴿٥٠﴾ اَوْ
خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فٖي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ
مَنْ يُعٖيدُنَاۜ قُلِ الَّذٖي فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ
فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُ۫سَهُمْ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هُوَۜ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَرٖيبًا ﴿٥١﴾

---

70 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25). Bu âyetin dipnotlarında, kâfirlerin Kur'ân-ı Kerîm karşısındaki tavırlarını gösteren âyetler zikredilmiştir.

71 Şu âyetlerde inkârcıların Kur'an karşısındaki tavırları ile Kur'an'ın onlara bakışı dile getirilmektedir: "Sen ölülere aslâ işittiremediğin gibi, arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrıyı duyuramazsın." (Neml 27/80; Rûm 30/52).

"Allah tek ilâh olarak anıldığında, âhirete inanmayanların kalpleri daralır, canları sıkılır. O'ndan başkaları anıldığı zaman hemen seviniverirler." (Zümer 39/45).

"Onlara denir ki: Siz şunun için bu hale düştünüz: Allah'ın birliğine iman etmek için çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyor, O'na ortak koşulunca inanıyordunuz. Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır." (Mü'min 40/12).

"İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26).

72 "Zâlimler dediler ki: "Siz sadece büyülenmiş bir kimsenin peşinden gidiyorsunuz. Senin hakkında söylediklerine bak! Onlar işte bu yüzden yoldan saptılar; bir daha da doğru yolu bulamazlar." (Furkân 25/8-9).

"Onların ne dediğini Biz pekala biliyoruz." (Kâf 50/45).

73 Kâfirlerin Resûl-i Ekrem'e "büyücü", "büyülenmiş", "şair", "kâhin", "deli" demelerine işâret edilmektedir.

74 Bu âyet Furkân sûresi (25), 9. âyette de geçmektedir.

75 "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?" ifadesi İsrâ 17/98'de tekrarlanmakta ve kâfirlerin bu sözleriyle ilgili âyetler orada verilmektedir.

"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin, çürüyüp toz, toprak olan insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

76 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28).

"Mahlûkatı önce yaratan ve sonra dirilten de O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır." (Rûm 30/27).

"Tekrar yaratılış da yine O'na âittir." (Necm 53/47).

"Sizi Biz yarattık; bunu kabul etmeli değil misiniz?" (Vâkıa 56/57).

"Peki, bütün bunları yapan, ölüleri diriltemez mi?" (Kıyâmet 75/40).

77 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

"Onlar o cezayı uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz." (Meâric 70/6-7). Kıyametin vaktinin yakın olduğunu bildiren bazı âyetler burada zikredilmiştir.

52. Allah sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız[78] ve dünyada çok az bir süre kaldığınızı sanacaksınız.[79]

53. Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler.[80] Çünkü şeytan insanların arasını bozmaya çalışır.[81] Çünkü şeytan insanın gerçekten apaçık düşmanıdır.[82]

54. Rabbiniz sizi herkesten iyi bilir. O dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder.[83] Biz seni onlardan sorumlu bir vekil olarak göndermedik.[84]

55. Senin Rabbin göklerde ve yerde olan varlıkları da herkesten iyi bilir.[85] Elbette Biz, peygamberlerin bir kısmına diğerlerinden farklı özellikler verdik.[86] Nitekim Davud'a da Zebur'u verdik.[87]

56. Şöyle de: "Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptığınız varlıkları çağırın da görün: Onlar başınıza gelen bir sıkıntıyı ne giderebilirler, ne de onu sizden uzaklaştırabilirler."[88]

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ
إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا
الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ
إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا
﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ
أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى
بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا
الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ
كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

---

78 "Sonra sizi çağırır çağırmaz kabirlerinizden çıkarsınız." (Rûm 30/25).

79 "O gün Sûra üfürülecek. Kâfirleri Biz korkudan gözleri göğermiş bir vaziyette biraraya toplayacağız. Onlar aralarında: "Dünyada en fazla on gün kaldınız" diye fısıldaşacaklar. İçlerinden aklı başında olan: "Dünyada bir günden fazla kalmadınız" dediğinde, onların birbirlerine ne söyleyeceklerini Biz pek iyi biliriz." (Tâhâ 20/102-104).

"Allah inkâr edenlere: "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar. Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık. Günleri saymakla görevli olanlara sor!" derler." (Mü'minûn 23/112-113).

"O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ya bir gece kalmışlardır, ya da bir kuşluk vakti." (Nâziât 79/46).

80 "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış." (Nahl 16/125). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

81 Kur'ân-ı Kerîm'de şeytanın kışkırtıcılığı şöyle dile getirilir:

"Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın." (A`râf 7/200; Fussılet 41/36).

82 "Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

83 Şu halde hiç kimse inancına veya ibâdetine güvenerek Cennet'i garanti ettiğini düşünmemelidir.

84 Resûl-i Ekrem'in insanlardan sorumlu olmadığı bir başka âyette şöyle ifade edilmektedir:

"Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119).

"Onlara: "Ben sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim" de!" (En`âm 6/66). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetlere işâret edilmiştir.

85 Yani Allah Teâlâ onların hangisinin kendisine daha çok bağlı olduğunu, hangisine peygamberlik görevi vereceğini herkesten iyi bilir.

86 "İşte bu peygamberlere birbirinden farklı üstünlükler verdik. İçlerinden bir kısmıyla Allah doğrudan konuştu; bir kısmının da derecelerini yükseltti." (Bakara 2/253). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

87 Nisâ 4/163'te de geçen bu ifade ile Resûl-i Ekrem'in Peygamberliğine itiraz ederek "Ama müşrikler yine de şöyle diler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkān 25/7) diyenlere cevap verilmekte, peygamberliğin dünyadan el etek çekmeyi gerektirmediği, bir hükümdar olan Davud'a da peygamberlik verildiği belirtilmektedir. Enbiyâ 21/105'te de Zebur'dan söz edilmektedir. Şu hadîs-i şerîf de Davud aleyhisselâmın üstün yanını ve hayatın içinde olduğunu göstermektedir: "Allah Teâlâ Hz. Davud'a Zebur'u okumayı kolaylaştırmıştı. Davud peygamber kendisinin ve adamlarının bindiği hayvanların sefere hazırlanmasını emrederdi de, hayvanlar daha eğerlenip hazırlanmadan Zebur'u okuyup hatmederdi. Ve yalnızca kendi elinin emeğinden yerdi" (Buhârî, Enbiyâ 37; Tefsîr 17/6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 314).

88 İnkârcıların ilâh diye taptıkları şeylerin güçsüzlüğü âyetlerde değişik şekillerde ifade edilmektedir:

"Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur. Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A`râf 7/197-198). İlâh diye taptıkları varlıkların âcizliğini dile getiren âyetler A`râf sûresi (7), 197. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"De ki: Allah'tan başka ilâhlaştırdıklarınıza siz yakaradurun. Onlar ne göklerde, ne de yerde, zerre ağırlığınca bir şeyin bile sahibi değillerdir. Ne göklerde ve yerde onların bir ortaklığı vardır, ne de Allah'ın onlardan bir yardımcıya ihtiyacı. Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez." (Sebe' 34/22-23).

"Ben hiç O'ndan başka ilâhlar edinebilir miyim? Eğer Rahmân bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz; hiçbiri beni kurtaramaz." (Yâsîn 36/23).

57. Onların ilâh diye taptığı varlıklar, Rablerinin rızasını elde etmenin yollarını ararlar.[89] Allah'ın rahmetini umar,[90] azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılması gereken bir azaptır.

58. Kıyamet gününden önce, bütün beldeleri ya helâk edeceğiz veya şiddetli bir azapla cezalandıracağız.[91] Bu, kitapta böylece yazılmıştır.[92]

59. Müşriklerin[93] istediği mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi, öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır.[94] Nitekim Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler.[95] Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz.

أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ اِلٰى رَبِّهِمُ
الْوَسٖيلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ
مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ
مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَدٖيدًا كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ
مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾ وَمَا مَنَعَنَا اَنْ نُرْسِلَ
بِالْاٰيَاتِ اِلَّا اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ
وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا
وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوٖيفًا ﴿٥٩﴾

---

89 "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; O'nun rızasını elde etmenin yollarını arayın." (Mâide 5/35). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın rızasını elde etmenin yolları hakkında açıklama yapılmıştır.

Abdullah ibni Mes`ûd, bu âyetin bazı cinlere ilâh diye tapan bir kısım Araplar hakkında indiğini, o cinler Müslüman olduktan sonra da bu câhillerin işin farkında olmadan onlara tapmaya devam ettiklerini söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 17/7; Müslim, Tefsîr 28-30).

90 "Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir?" (Zümer 39/9). Allah'ın rahmetini ummakla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

91 "Peygamber gönderilmesinin sebebi şudur: Senin Rabbin, halkını uyarmadan, ülkeleri haksız yere aslâ helâk etmez." (En`âm 6/131). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

92 Âyette sözü edilen kitap, "Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık." (En`âm 6/38). ve "Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği açıkça gösteren bir kitaptadır" (En`âm 6/59) âyetlerinde geçen Levh-i Mahfûz olup En`âm sûresi (6), 59. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi verilmiştir.

93 Müşrik, Allah'tan başkasına ilâh diye tapan, yahut Allah'tan başkasına ilâhlık özellikleri yakıştıran, onları Allah'ın işlerinde ve egemenliğinde pay sahibi olarak gören kimse demektir.

94 Eskiden kendilerine mûcize gönderilen toplumlar Allah'a ve peygamberine inanmak zorundaydılar; mûcizeyi gördükten sonra inanmayanlar helâk edildiler. Hal böyle olunca, bir topluma büyük mûcizeler gönderilmemesi Allah'ın o topluma bir lütfudur. Bu ümmetin en büyük mûcizesi ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Şu hadis konuyu daha iyi anlatmaktadır: Mekkeli inkârcılar Resûl-i Ekrem'e Safâ tepesini altına çevirdiği takdirde İslâmiyet'i kabul edeceklerine dair kesin söz verdiler. O da buna sevindi onların isteklerinin yerine gelmesi için Allah'a dua etti. Ardından Cebrâil gelerek Resûl-i Ekrem'e şunları söyledi: "Bunu mutlaka istiyorsan dileğin yerine getirilecektir; ama onlar yine de iman etmezlerse en ağır cezayı göreceklerdir; eğer mûcize gönderilmeyip onlar için tövbe ve rahmet kapısının açık bırakılmasını istersen öyle yapılacaktır." Bunun üzerine Peygamber Efendimiz dileğinden vazgeçerek tövbe ve rahmet kapısının açık bırakılmasını istedi. Âyet de bu olay üzerine indi (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 242, 258; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 344, 394, IV, 268, Zehebî hadisin sahih olduğunu söylemiştir; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII/2, 1157-1162, nr. 3388).

Şu âyet de konuyla ilgilidir:

"Kendilerine bir mûcize gelirse, ona kesinlikle iman edeceklerine dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara şöyle de: "Mûcizeler Allah'ın elindedir." İstedikleri mûcize gelse bile, ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?" (En`âm 6/109).

95 Semûd kavmini denemek için gönderilen devenin macerası A`râf 7/73-79 ve Hûd 11/64-68'de anlatılmaktadır.

60. Hani sana: "Rabbin ilim ve kudretiyle insanları elbette çepeçevre kuşatmıştır" diye bildirmiştik. Mîrac'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri[96] ve Kur'an'da lânetlenen ağacı[97] insanları sadece sınamak için ortaya koyduk. Biz onları korkutarak uyarıyoruz, ama bu onların azgınlığını daha da artırmaktan başka bir sonuç vermiyor.

61. Bir zamanlar meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise şunları söyledi: "Ben çamurdan yarattığın birine secde eder miyim?"[98]

62. "Şu benden üstün tuttuğuna bak! Eğer bana kıyamete kadar süre verirsen, pek azı dışında, onun soyunu elbette hâkimiyetim altına alacağım."[99]

63. Allah şöyle buyurdu: "Haydi defol! Onlardan kim sana uyarsa, hepinizin cezası elbette yaptıklarınızın tam karşılığı olmak üzere Cehennem'dir."[100]

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِۜ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّت۪ٓي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ
وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِۜ وَنُخَوِّفُهُمْۙ
فَمَا يَز۪يدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَب۪يرًا ﴿٦٠﴾ وَاِذْ
قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا
اِبْل۪يسَۜ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ ط۪ينًاۚ ﴿٦١﴾
قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذ۪ي كَرَّمْتَ عَلَيَّۘ لَئِنْ
اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ
اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُ۬كُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

96 "Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i, kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek için Mescid-i Harâm'dan alıp çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir" (İsrâ 17/1) âyetinde geçen "kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek" ifadesiyle, İbni Abbas'ın da dediği gibi (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 42, Tefsîr İsrâ 17/9) bu âyetteki "sana gösterdiğimiz o görüntüler" ifadesi aynı şeye yani İsrâ olayından sonra meydana gelen Mîrac hâdisesine ve Peygamber Efendimizin orada gördüklerine işâret etmektedir. Bunun "insanları denemek için ortaya konması" ise, Allah'a ve Peygamber'e gerçekten iman edenler Mîrac olayını duydukları zaman en küçük bir tereddüde kapılmazken, gönülden iman etmeyenlerin böyle bir şeyin olamayacağını ileri sürmeleridir.

Öte yandan Mîrac olayını duyar duymaz bazı Müslümanların dinden çıkması bu muazzam seyahatin bir rüya olmadığını göstermektedir. Çünkü rüyaya kimse itiraz etmez ve âyette belirtildiği gibi rüya "insanları imtihan etmek için" de anlatılmaz. Mîrac'da Resûl-i Ekrem'in gördüklerine başka âyetlerde de temas edilmektedir:

"Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız? And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü: Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında. Onun yanında da Me'vâ cenneti vardır. O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu. Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı. And olsun ki Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü." (Necm 53/12-18).

97 İbni Abbas radıyallahu anhümâ Kur'an'da "lânetlenen ağacın" zakkum ağacı olduğunu söylemektedir (Buhârî, Menâkıb 42, Tefsîr 17/9). Zakkum ağacına başka âyetlerde de temas edilmektedir:

"Bu mu daha iyi bir ikramdır, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zâlimler için bir belâ ve azap vesilesi yaptık. O, Cehennem'in dibinde biten bir ağaçtır. Meyvesi şeytanların başına benzer. Ondan mutlaka yiyecekler, hem de karınlarını tıka basa dolduracaklar." (Sâffât 37/62-66).

"Doğrusu zakkum ağacı: O günahkârların yiyeceğidir. Erimiş maden gibi karınlarda kaynar: Kaynar suyun fokurdayışı gibi." (Duhân 44/43-46).

"Sonra da, siz ey Haktan uzak düşen ve gerçeği yalanlayanlar! Zakkum ağacından mutlaka yiyeceksiniz." (Vâkıa 56/51-52).

Yukarıdaki iki âyette de Zakkum ağacının bir fitne ve imtihan aracı olmasından söz edilmektedir. Mü'minler "O, Cehennem'in dibinde biten bir ağaçtır" (Sâffât 37/64) âyetine tereddütsüz inanırken, inkârcıların 'Kuru bir toprakta bile ağaç yetişmezken, içinde korkunç bir ateşin yandığı Cehennem'de nasıl yetişebilir?' diyerek Peygamber Efendimizi yalanlamaları onlar için bir fitne olmuştur. Zakkuma "lânetlenen ağaç" denmesinin sebebi, Kur'an'da birtakım kötü özellikleriyle anılmasıdır veya onu Cehennem'de yiyenlerin bu ağaca lânet etmesidir yahut lânetlenmiş olan cehennemliklerin onu yemesidir.

98 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). Bu âyetin dipnotlarında olay anlatılmış, İblis hakkında açıklama yapılmış ve ilgili âyetler zikredilmiştir.

İblis'in Âdem'in önünde secde etmeyi kibir ve gurur meselesi yapması muhtelif âyetlerde belirtilmektedir:

"Allah şöyle buyurdu: "Ey İblis! Ne diye secde edenlerle beraber olmadın?" İblis şöyle dedi: "Ben, Senin kuru çamurdan, işlenebilen özlü bir balçıktan yarattığın bir insana asla secde edemem." (Hicr 15/32-33).

99 "Bunun üzerine şeytan şunları söyledi: "Mâdemki beni azgınlığımdan ötürü suç işlemeye mahkûm ettin, o halde ben de kullarını azdırmak için Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara elbette önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulmayacaksın." (A'râf 7/16-17). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili âyet ve hadisler verilerek açıklama yapılmıştır.

100 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

64. "Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle baştan çıkar; atlılarını, yayalarını toplayıp onların üstüne yürü;[101] mallarını ve çocuklarını yönetmekte onlara ortak ol[102] ve onlara vaatlerde bulun;[103] şeytanın onlara vaadi, aldatmadan başka bir şey değildir!"[104]

65. "Elbette kullarım üzerinde senin zorlayıcı bir gücün yoktur.[105] Vekil olarak Rabbin yeter."[106]

66. Nimetinden faydalanasınız diye denizde sizin için gemileri yüzdüren Rabbinizdir.[107] Şüphesiz O, sizlere pek merhametlidir.[108]

67. Denizde başınıza bir tehlike gelince, ilâh diye tapındıklarınızın hepsi kaybolur gider, yalnız O kalır ve siz O'na yalvarıp yakarırsınız. Ama O sizi kurtarıp karaya çıkarınca O'ndan yüz çevirirsiniz.[109] İnsanoğlu çok nankördür.[110]

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ
وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ
فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُوراً ﴿٦٤﴾ اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ
لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلاً
﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي
الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ
رَحِيماً ﴿٦٦﴾ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ
ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّا اِيَّاهُ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى
الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُوراً ﴿٦٧﴾

---

101 Âyette sözü edilen "şeytanın atlıları, yayaları" onun buyruğundan dışarı çıkmayan insanlar ve cinlerdir.

102 Şeytanın "mallarını yönetmekte onlara ortak olması"; haram yollardan para kazanmakta, parayı dinin uygun görmediği yerlere harcamakta, Allah'ın kendilerine helâl kıldığı güzel nimetleri haram saymakta (A'râf 7/32, Yûnus 10/59) bir sakınca bulunmadığına onları inandırması diye açıklanabilir. "Çocuklarını yönetmekte onlara ortak olması" ise zinayı günah göstermeyip bu yolla çocuk sahibi olmayı, çocukları din dışı yollarla eğitmeyi, yavrularını öldürmeyi (En'âm 6/140), onlara uygun olmayan isimler vermeyi benimsetmesi diye yorumlanabilir.

Resûl-i Ekrem, kendisine Allah Teâlâ'nın şöyle bildirdiğini söylemiştir: "Bütün kullarımı Müslüman olarak yarattım; ama şeytanlar onları dinlerinden döndürdüler. Onlara helâl kıldıklarımı haram diye gösterdiler" (Müslim, Cennet 63).

103 Âyetteki "baştan çıkar", "üstüne yürü", "ortak ol", "vaatlerde bulun" şeklindeki ifadeler, "Elinden geleni ardına koyma, bütün bunların cezasını çekeceksin" anlamında şeytana yönelik bir tehdittir. Aynı zamanda, şeytana bu fırsatı Allah'ın

verdiğini, O'nun izni ve iradesi olmadan şeytanın kimseyi kandıramayacağını da göstermektedir. "Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/21).

104 "Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir." (Nisâ 4/120).

105 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın." (İbrâhim 14/22). Burada şeytanın insan üzerinde zorlayıcı bir etkisi olamayacağına dair âyetler ve konuyla ilgili bir hadis zikredilmiştir.

106 "Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir." (Zümer 39/62). Allah'ın Vekil oluşuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

107 "Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur." (İbrâhim 14/32).

108 "Şüphesiz Allah sizlere pek merhametlidir." (Nisâ 4/29).

109 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız sadece kendinize zarar verir. Geçici bir süre dünya hayatından faydalanırsınız; ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (Yûnus 10/22-23). Sıkıntıya düşenlerin Allah'a yalvarıp, kurtulunca taşkınlık etmeleriyle ilgili âyetler Yûnus sûresi (10), 23. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

110 "Yine de insanların çoğu inkârcılıktan vazgeçmedi." (İsrâ 17/89).

"Doğrusu öğüt alsınlar diye Biz o yağmuru insanlar arasında çeşitli şekillerde sürekli olarak evirip çevirmekteyiz. Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte direnmektedir." (Furkân 25/50).

68. Yoksa O'nun[111] sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz?[112] O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız.

69. Yoksa O'nun sizi tekrar denize döndürüp üzerinize her şeyi kırıp geçiren bir fırtına göndermeyeceğinden ve nankörlüğünüz yüzünden orada sizi boğmayacağından emin mi oldunuz? İşte o zaman Bize karşı sizi kollayacak birini de bulamazsınız.

70. Andolsun Biz Âdemoğullarını üstün bir şekilde yarattık,[113] onların karada ve denizde ulaşımlarını sağladık,[114] kendilerine iyi ve temiz rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık.

71. Kıyamet gününde bütün insanları önderleriyle birlikte çağıracağız.[115] Kitabı sağından verilenler kitaplarını okuyacaklar[116] ve onlara zerre kadar zulmedilmeyecek.[117]

أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ
يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ
وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً
أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ
فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ
عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ
خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ
بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ
يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

111 Denizde boğulmaktan kurtulup karaya çıktığınızda.

112 "Şöyle de: "O, size üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye yahut sizi karşı gruplar halinde bölüp birinizin zorbalığını diğerine tattırmaya kâdirdir." (En`âm 6/65).).

"Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). Allah'ın azabının ansızın gelmesiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uykudayken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğine dair bir güvenceye mi sahipti? Yahut onlar, Allah'ın kendilerine hazırlayacağı tuzaktan emin mi oldular? Yalnızca mahvolup giden kimseler Allah'ın hazırlayacağı tuzaktan kendini güvencede hissedebilir." (A`râf 7/97-99).

"Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya onlar gezip dolaşırken Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini kıskıvrak yakalamasından güvencede mi oldular? Onlar bu azaptan yakalarını kurtaramazlar. Yoksa, Allah'ın onları yavaş yavaş yakalayıp helâk etmeyeceğine dair bir güvenceleri mi var?" (Nahl 16/45-47).

"Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9).

"Yoksa siz semâdakinin, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız, yer sallanıp duruyor... Veya semâdakinin, başınıza taş yağdırmayacağından emin mi oldunuz? Tehdidimin nasıl bir şey olduğunu yakında öğrenirsiniz." (Mülk 67/16-17).

113 "Biz insanı en güzel biçimde yarattık." (Tîn 95/4).

"O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri, göğü bir tavan yaptı; size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi; hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı." (Mü'min 40/64).

114 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur." (Yûnus 10/22).

"Ayrıca hem onlara hem de gemilere binersiniz." (Mü'minûn 23/22).

"Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12).

"Biz İsrâiloğulları'na da kitap, hüküm ve peygamberlik verdik, onları güzel ve temiz nimetlerle rızıklandırdık ve kendilerini o zamanın milletlerine üstün kıldık." (Câsiye 45/16).

115 Önder; rehber, peygamber demek olduğu gibi, dünyada iken peşlerinden gidilen kimseleri de ifade etmektedir:

"Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış, o da bu emirleri yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona "İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım" demişti." (Bakara 2/124).

"Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir." (Hûd 11/98).

Şu hadis de kıyamet gününde önderlerin ardından gidileceğini göstermektedir: "Allah Teâlâ kıyamet gününde insanları bir araya toplayarak 'Herkes taptığının ardından gitsin!' buyurur. Güneş'e tapan Güneş'in, Ay'a tapan Ay'ın, putlara tapan putların ardından gider." (Buhârî, Ezân 129, Tevhîd 24).

116 Herkese her şeyin yazıldığı bir kitap verilecektir:

"Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız." (İsrâ 17/13). Kitapta her şeyin yazılı olduğuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Kitabı sağ eline verilenlerin sevinci ile sol eline verilenlerin üzüntüsü şöyle anlatılmaktadır:

"Defteri sağından verilen der ki: 'Alın, okuyun kitabımı. Ben zâten hesaba çekileceğimi biliyordum.' Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir. Yüksek bir Cennet'tedir. O Cennet'in meyveleri hemen yakınındadır. Geçmiş günlerde yaptığınız amellerinize karşılık şimdi âfiyetle yiyin ve için." (Hâkka 69/19-24).

"Kimin amel defteri sağından verilirse, hesabı kolayca görülecek, yakınlarına sevinçle dönecektir." (İnşikâk 84/7-9).

117 "Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/49). Kimseye zulmedilmeyeceğine dair âyetler burada zikredilmiştir.

72. Bu dünyada gözü kör olan, âhirette de kördür,[118] hatta oradaki şaşkınlığı daha da fazladır.

73. Onlar, akıllarınca seni kandıracak, sana vahyettiğimizden başka şeyleri Bize isnat etmeni sağlayacaklardı.[119] Ve işte o zaman seni dost kabul edeceklerdi.

74. Eğer sana sebat vermeseydik,[120] neredeyse sen de onlara biraz eğilim gösterecektin.

75. İşte o zaman sana yaşarken de, ölünce de katmerli acılar tattırırdık. Bize karşı sana yardım edecek kimseyi de bulamazdın.[121]

76. O kâfirler seni yurdundan çıkarmak[122] için sıkıştırıp duracaklar; ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamazlar.[123]

77. Bu, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız bir kanundur. Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.[124]

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهِ أَعْمٰى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمٰى
وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ
عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا
غَيْرَهُ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ
ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا
﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ
الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا
﴿٧٥﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ
لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ
مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

---

118 Şu âyetler meselenin özüne işâret etmekte, dünyadaki körlük ifadesinin anlamını açıklamaktadır:

"Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hac 22/46).

"Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar." (Ra'd 13/19).

"Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin?" Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın." (Tâhâ 20/124-126).

"Ne görmeyenle gören bir olur..." (Fâtır 35/19).

"İşte onlar, Allah'ın lânetlediği ve kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir." (Muhammed 47/23).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne de iman edip sâlih amel yapanlarla günahkârlar. Fakat pek az düşünüyorsunuz." (Mü'min 40/58).

119 Bu âyette inkârcıların, bazı konularda kendilerine ve putlarına anlayış gösterilmesi halinde Müslüman olacaklarını söyleyerek Resûl-i Ekrem'den tâviz koparmaya çalışmalarına işâret edilmektedir. Şu âyetler de onların bu tür gayretlerini göstermektedir:

"Sakın seni Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından caydırmasınlar." (Mâide 5/49).

"Onlar kendilerine yumuşak davranmanı isterler, tâ ki onlar da sana yumuşak davransınlar." (Kalem 68/9).

"Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım." (Yûnus 10/15).

120 Kararlı olmanı, yerinde sağlam durmanı sağlamasaydık.

121 "Eğer dileseydik sana vahyettiklerimizi tamamen silip yok ederdik, sonra onu Bizden geri alacak bir yardımcı da bulamazdın." (İsrâ 17/86).

122 "Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13). Kâfirlerin Peygamber Efendimizi yurdundan çıkarmalarıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

123 Bu âyet Kur'an'ın geleceğe dönük haberlerinden biridir. Mekkeli müşriklerin Resûl-i Ekrem'i hicrete zorlamalarını anlatmaktadır. Bu âyet indikten bir süre sonra hicret gerçekleşmiş, iki yıl sonra Mekkeli putperestlerin bir kısmı Bedir'de canından olmuş, Mekke fethedilince İslâmiyet'i kabul etmeyenler o topraklardan atılmışlardır.

124 "Daha önce gelip geçmiş olanlar hakkında da Allah'ın kanunu böyleydi. Sen Allah'ın kanununda bir değişiklik bulamazsın." (Ahzâb 33/62).

"Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır. Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın. Allah'ın kanununda hiçbir sapma da göremezsin." (Fâtır 35/43).

78. Güneş'in batıya kaydığı andan gece karanlığına kadar namazı gerektiği şekilde kıl;[125] sabah namazını da öylece kıl. Çünkü sabah namazının tanıkları vardır.[126]

79. Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl.[127] Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir.[128]

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ
وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا
﴿٧٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِه۪ نَافِلَةً لَكَۗ عَسٰٓى
اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾

---

125 Güneş'in tepe noktasından batıya kaydığı an öğle vaktidir. Âyette bu vakitten gece karanlığına kadar belli aralıklarla namaz kılınması yani öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının edâ edilmesi istenmektedir. Şu âyetler özellikle sabah, akşam ve diğer namazları göstermektedir:

"Gündüzün iki ucunda, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl." (Hûd 11/114). Bu âyetin dipnotunda namaz vakitlerini gösteren diğer âyetler zikredilmiştir.

126 Sabah namazında tanıkların yani meleklerin de bulunduğu haber verilerek bu namazın ihmal edilmemesi hatırlatılmaktadır. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Cemaatle kılınan namaz yalnız başına kılınan namazdan yirmi beş derece daha fazîletlidir. Gece ve gündüz melekleri sabah namazında bir araya gelirler." Bu hadisi rivayet eden Ebû Hüreyre şöyle demiştir: Böyle olduğunu görmek için isterseniz şu âyeti okuyunuz: "Bir de kırâatiyle önemli sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazının tanıkları vardır" (Buhârî, Tefsîr 17/10; Müslim, Mesâcid 246).

Yine Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bazı melekler geceleyin, bazısı da gündüz vakti sırayla gelip aranızda bulunurlar. Melekler sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Geceleyin aranızda kalmış olanlar Allah'ın huzuruna çıkarlar. Kullarının durumunu çok iyi bilen Allah Teâlâ meleklere: 'Kullarımı ne halde bıraktınız?' diye sorar. Melekler: 'Yanlarına namaz kılarken varmıştık, onları yine namaz kılarken bıraktık' derler" (Buhârî, Mevâkît 16, Tevhîd 23, 33; Müslim, Mesâcid 210).

127 Geceleyin uykudan uyanıp namaz kılmaya teheccüd dendiğinden, gece kılınan namaza "teheccüd namazı" adı verilmiştir. Resûl-i Ekrem farz namazlardan sonra en fazîletli namazın gece namazı olduğunu söylemiş (Müslim, Sıyâm 202, 203), teheccüd namazını on bir rekâttan fazla kılmamakla beraber (Buhârî, Teheccüd 16), her rekâtta en uzun sûreleri okuduğu için (Müslim, Müsâfirîn 203) ayaklarının şiştiği olmuş (Buhârî, Tefsîr 48/2; Müslim, Münâfikīn 81), kayın biraderi Abdullah ibni Ömer'i gece namazı kılmaya teşvik etmiş (Buhârî, Teheccüd 2, 21), ümmetinin de insanlar uyurken kalkıp namaz kılmasını arzu etmiştir (Tirmizî, Et'ıme 45).

Bazı âyetlerde gece namazı kılmaya teşvik edildiğini gösteren işâretler vardır:

"Yataklarından kalkıp korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler." (Secde 32/16).

Cennet'te büyük ödüller kazanan kimselerden söz edilirken şöyle denmektedir:

"Geceleri çok az uyurlardı. Seher vakitlerinde Allah'tan af dilerlerdi." (Zâriyât 51/17-18).

Peygamber Efendimizin teheccüdüne de şöyle işâret buyurulmaktadır:

"Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir. Gecenin yarısını veya daha azını ibâdetle geçir. Yahut biraz daha arttır. Ve Kur'an'ı tane tane oku." (Müzzemmil 73/2-4).

"Rabbin biliyor ki, sen ve beraberindekilerden bir topluluk, gecenin üçte ikisine yakın bir kısmını yahut yarısını veya üçte birini ibâdetle geçiriyorsunuz." (Müzzemmil 73/20).

128 "Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın." (Duhâ 93/5). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bilgi vardır.

"Şânını da yüceltmedik mi?" (İnşirâh 94/4). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotundadır.

"Övülmüş makam, övgüye değer bir konum" demek olan "Makām-ı Mahmûd", kıyamet günü mahşer yerinde hesapların görülmesini beklerken büyük sıkıntılar çeken insanlar, hesabın bir an önce başlamasını sağlamaları için Hz. Âdem'den itibaren peygamberlere başvuracaklar, fakat onların yardımcı olamayacaklarını söylemeleri üzerine sonunda Resûl-i Ekrem'e gelecekler, onun Cenâb-ı Hakk'a yalvarması üzerine hesap başlayacaktır. Peygamber aleyhisselâmın bu şefaatine Makām-ı Mahmûd adı verilmektedir (Buhârî, Zekât 52, Enbiyâ 3, Tefsîr 2/1, 17/11; Müslim, Îmân 320, 322, 326, 327; Tirmizî, Tefsîr 17/7). Hesabın başlamasından sonra da kendisine verilen şefaat yetkisi sebebiyle ümmetine çeşitli şekillerde şefaat edecektir (Buhârî, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 322, 326). Peygamber Efendimiz ezandan sonra okunmasını istediği duada "Allahım! Kendisine vadettiğin Makām-ı Mahmûd'u Muhammed'e ver!" diye dua edilmesini tavsiye etmiştir (Buhârî, Ezân 8).

Resûl-i Ekrem kendisine Cenâb-ı Hakk'ın şefaat yetkisi verdiğini şöyle anlatmaktadır: "Şefaat yetkisiyle, ümmetimin yarısının Cennet'e girmesi arasında muhayyer bırakıldım. Ben de şefaat yetkisini tercih ettim" (Tirmizî, Kıyâmet 13; İbni Mâce, Zühd 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 75).

"Her peygamberin makbul bir duası vardır. Peygamberler daha hayatta iken makbul dualarını yapmışlardır. Ben ise bu hakkımı ümmetime şefaat etmek için âhirete sakladım" (Müslim, Îmân 338, 339; Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Zühd 37). Şefaat konusunda bilgi için ayrıca Bakara sûresi (2), 48. âyetin dipnotuna bakınız.

80. De ki: Yâ Rabbî! Gireceğim yere doğrulukla girmemi, çıkacağım yerden de doğrulukla çıkmamı nasip eyle; yüce katından bana yardımcı bir kuvvet ver."[129]

81. Şöyle de: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkûmdur."[130]

82. Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet[131] olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler[132] indirmekteyiz.

83. Biz, insana ne zaman nimet versek Allah'tan uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse ümitsizliğe düşer.[133]

84. Şöyle de: "Herkes kendi yapısına göre davranır. Kimin hayat tarzının daha doğru olduğunu Rabbiniz herkesten iyi bilir."

85. Sana ruh hakkında soru soruyorlar.[134] De ki: "Ruh, Rabbimin emrindendir.[135] Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir."[136]

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي
مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ
الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ
مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ
الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى
الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ
كَانَ يَؤُ۫سًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ
فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا ﴿٨٤﴾
وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ
رَبِّي وَمَٓا اُو۫تِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

---

129 İbni Abbas şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'in Mekke'deyken, Medine'ye hicret etmesine izin verildi ve o zaman bu âyet nâzil oldu" (Tirmizî, Tefsîr 18/9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 223).

130 İslâmiyet gelince, şirkin yıkılıp gittiğini belirten başka âyetler de vardır:

"De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne yeni bir şey ortaya koyabilir, ne de gideni geri getirebilir." (Sebe' 34/49).

"Bilakis Biz, hakkı bâtılın tepesine öyle bir atarız ki, onun beynini parçalar, bir de görürsün ki bâtıl yok olup gitmiştir." (Enbiyâ 21/18).

Mekke fethedilip de Resûl-i Ekrem oraya girdiğinde Kâbe'de 360 put vardı. Allah'ın Resûlü elindeki sopayla putlara dokunarak bu âyeti ve "De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne yeni bir şey ortaya koyabilir, ne de gideni geri getirebilir" (Sebe' 34/49) âyetini okudu (Buhârî, Megâzî 48, Tefsîr 17/12; Müslim, Cihâd 87).

131 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Kur'ân-ı Kerîm'in mü'minlere öğüt, şifâ, rehber ve rahmet olmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

Kur'an, inançsızlık hastalığı ile yanlış inançları, kötü huyları ve alışkanlıkları tedavi eden ve böylece insanın psikolojik, ahlâkî ve kültürel hastalıklarını iyileştiren bir ilaçtır. Resûl-i Ekrem bedeninde bir rahatsızlık hissettiği zaman Muavvizeteyn sûrelerini okuyup vücuduna üfler, kimi zaman avucuna üfleyip ellerini vücuduna sürerdi. Son rahatsızlığında bu iki sûreyi ona Hz. Âişe okumuştu (Buhârî, Megâzî 83, Fezâilü'l-Kur'ân 14, Tıb 32, 41; Müslim, Tıb 50-51).

132 "Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler" (Tevbe 9/124-125).

"İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalıdır. Sanki onlara çok uzak bir yerden sesleniliyor!" (Fussılet 41/44).

133 "Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar." (Yûnus 10/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, "Başımdaki dertler silinip gitti" der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir." (Hûd 11/9-10). Hûd sûresi (11), 9. âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Biz ne zaman insana nimet versek haktan uzaklaşıp yan çizer. Başına bir kötülük gelince de sürekli yalvarıp yakarır." (Fussılet 41/51).

134 Yahudiler Resûl-i Ekrem'e "Ruh nedir?" diye sordular. O bu soruya hemen cevap vermedi. O sırada kendisine bu âyet inerek Yahudilerin sorularını cevaplamış oldu (Buhârî, İlim 47, Tefsîr 17/13, İ'tisâm 3, Tevhîd 28; Müslim, Sıfatü'l-kıyâme 32). Kur'ân-ı Kerîm'de Cebrâil aleyhisselâmdan "ruh" (Meryem 19/17; Şuarâ 26/193; Kadir 97/4) ve "Rûhulkudüs" (Bakara 2/87, 253; Mâide 5/110) diye söz edildiği gibi, Kur'ân-ı Kerîm hakkında da "ruh" ifadesi kullanılmaktadır (Mü'min 40/15; Şûrâ 42/52). İşte bu sebeple bazı tefsirlerde burada sözü edilen "ruh" kelimesiyle insan ruhu değil, konuyla ilgisi sebebiyle Kur'an'ı getiren Cebrâil'in kastedildiği söylenmektedir.

135 Rabbimin bir "Ol!" emriyle yarattığı bir varlıktır veya Rabbimin işlerinden bir iştir.

"Bir de İmrân kızı Meryem ki, iffetini korumuş, Biz de ona ruhumuzdan üflemiştik." (Tahrîm 66/12).

136 Allah Teâlâ'nın sonsuz ilmi yanında insanın bildiklerinin son derece sınırlı olduğunu şu iki âyet göstermektedir:

"De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, hatta bir o kadarını daha getirseydik, Rabbimin sözleri bitmeden, denizler tükenirdi." (Kehf 18/109).

"Eğer Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha eklenseydi, Allah'ın sözleri yine de yazmakla tükenmezdi. Muhakkak ki Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir, her işi de yerli yerince yapar." (Lokmân 31/27).

86. Eğer dileseydik sana vahyettiklerimizi tamamen silip yok ederdik, sonra onu Bizden geri alacak bir yardımcı da bulamazdın.[137]

87. Ancak Rabbinin merhameti sebebiyle silip yok etmedik. Gerçekten de senin üzerinde O'nun pek büyük lütfu vardır.[138]

88. Şöyle de: "Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bütün insanlar ve cinler toplanıp birbirine yardım etseler, yine de onun benzerini ortaya koyamazlar.[139]

89. Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan vazgeçmedi.[140]

90. Ve kâfirler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar çıkarmadıkça sana aslâ inanmayız."

91. "Veya aralarından gürül gürül ırmaklar akıttığın hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı."

92. "Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli[141] ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin."[142]

93. "Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe[143] senin göğe çıktığına da inanmayız." Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım?"[144]

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذٖٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكٖيلًاۙ ﴿٨٦﴾ اِلَّا
رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ
كَبٖيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ
عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهٖيرًا ﴿٨٨﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فٖى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ
كُلِّ مَثَلٍۘ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا
﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا
مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًاۙ ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ لَكَ
جَنَّةٌ مِنْ نَخٖيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ
خِلَالَهَا تَفْجٖيرًاۙ ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَٓاءَ
كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِىَ بِاللّٰهِ
وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبٖيلًاۙ ﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ
مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَٓاءِۜ وَلَنْ نُؤْمِنَ
لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُۜ قُلْ
سُبْحَانَ رَبّٖى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

---

137 "İşte o zaman sana yaşarken de, ölünce de katmerli acılar tattırırdık. Bize karşı sana yardım edecek kimseyi de bulamazdın." (İsrâ 17/75).

138 "Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür." (Nisâ 4/113). Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i

Ekrem'e Kur'ân-ı Kerîm'i lütfetmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

139 "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın." (Bakara 2/23). Bu âyetin dipnotunda kâfirlerin Kur'an'ın on sûresinin, hatta bir sûresinin benzerini ortaya koyamayacaklarıyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

140 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

141 Mekkeli müşrikler belki de şu âyete dayanarak böyle bir istekte bulunmuşlardı:

"Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz." (Sebe' 34/9). Kâfirlerin, üzerlerine gökten bir parça düşürülmesini istemeleriyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

142 Allah ve melekler karşılarına gelince, akılları sıra onlara Resûl-i Ekrem'in gerçekten peygamber olup olmadığını sorup öğreneceklerdi. Böyle bir isteğin gerçekleşmesi halinde yaşama şanslarının kalmayacağı şöyle belirtilmektedir:

"Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi." (En'âm 6/8). Bu âyetin dipnotlarında eskiden beri kâfirlerin bu tür isteklerde bulunduğunu ve bunun neden mümkün olmayacağını ifade eden âyetler zikredilmiştir.

143 "Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istemiş, "Bize Allah'ı açıkça göster" demişlerdi." (Nisâ 4/153).

"Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). Burada aynı konudaki diğer âyetler zikredilmiştir.

144 "De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim" (Kehf 18/110; Fussılet 41/6).

94. Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiği zaman insanları iman etmekten alıkoyan tek sebep, "Allah, bir insanı mı peygamber gönderdi?" demeleri olmuştur.[145]

95. Onlara şöyle de: "Eğer yeryüzünde yaşayanlar meleklerden ibâret olsaydı, elbette Biz de onlara elçi olarak gökten bir melek indirirdik."[146]

96. Şöyle de: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter.[147] Elbette O kullarının durumunu çok iyi bilir ve her şeyi görür."[148]

97. Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın.[149] Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzüstü sürükleyerek toplarız.[150] Onların varacakları yer Cehennem'dir; Cehennem'in alevi azaldıkça, onların alevini artırırız.

98. İşte onların cezası budur. Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ettiler ve şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?"[151]

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَٓاءَهُمُ
الْهُدٰٓى اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا
رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ
يَمْشُونَ مُطْمَئِنّ۪ينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ
السَّمَٓاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ
شَه۪يدًا بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪
خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿٩٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ
وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِه۪ۜ
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا
وَبُكْمًا وَصُمًّاۜ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ كُلَّمَا خَبَتْ
زِدْنَاهُمْ سَع۪يرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ بِاَنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٩٨﴾

145"Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Konuyla ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir.

"Hidâyet rehberi insanlara geldiğinde; onların iman edip, Rablerinden af dilemelerine engel, sadece ilâhî kanun gereği öncekilerin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini beklemeleri veya göz göre göre azabın kendilerine gelmesini istemeleridir." (Kehf 18/55). Bu âyetin dipnotunda ilgili bazı âyetler zikredilmiştir.

146"Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En'âm 6/9). Burada konuyla ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

147"Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/79). Allah'ın şâhit olarak yeteceğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

148"Elbette O kullarının durumunu çok iyi bilen ve her şeyi görendir" ifadesi İsrâ 17/30'da da aynen geçmiş ve benzeri âyetler orada zikredilmiştir.

149Âyet; Allah Teâlâ'nın imana istidatlı olan kime yol gösterirse onun doğru yolu bulduğunu, fıtratı bozuk olan kimi de yoldan saptırırsa, onun Allah'tan başka koruyanı olmayacağını belirtmektedir. Bu konudaki diğer âyetler şu âyetin dipnotunda zikredilmiştir:

"Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A'râf 7/178).

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinmemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

150"Yüzüstü Cehennem'e sürülecek olanlar var ya, işte onların yerleri en kötü yer, yolları da en yanlış yoldur." (Furkân 25/34).

"O gün yüz üstü ateşe sürüklenirler. Tadın bakalım, neymiş Cehennem'in dokunuşu!" (Kamer 54/48).

Bir adam Resûl-i Ekrem'e: "Ey Allah'ın elçisi! Kıyamet gününde kâfir yüzüstü nasıl haşredilecek?" diye sorunca, Efendimiz de: "Dünyada onu ayakları üstünde yürüten, kıyamet gününde yüzüstü yürütemez mi?" buyurdu (Buhârî, Tefsîr 25/1; Müslim, Münâfikîn 54).

151"Bir de şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle mi?" (İsrâ 17/49).

"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin çürümüş kemik ve toz, toprak haline gelen insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir.

99. Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kâdir olduğunu,[152] ve onlar için geleceğinde şüphe olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı?[153] Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor.[154]

100. Şöyle de: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz.[155] İnsan çok cimridir."[156]

101. Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik.[157] İşte sor İsrâiloğulları'na. Mûsâ onlara geldiğinde Firavun: "Mûsâ! Ben senin kesinlikle büyülenmiş biri olduğunu görüyorum" demişti.[158]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ
اَجَلًا لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا
(٩٩) قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ٓي
اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
قَتُورًا (١٠٠) وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ
بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ فَقَالَ
لَهُ فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا (١٠١)

---

152 "Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratamaz mı?" (Yâsîn 36/81).

"Göklerin ve yerin yaratılışı, insanların yaratılışından daha büyük bir iştir; lâkin insanların çoğu bunu bilmez." (Mü'min 40/57).

"Onlar görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan ve bundan yorulmayan Allah, ölüleri diriltmeye de kâdirdir? Evet, hiç şüphe yok ki, O her şeye kâdirdir." (Ahkâf 46/33).

"Yoksa ilk yaratışta Biz âciz mi kaldık?" (Kâf 50/15).

"Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti. Boyunu yükseltti, düzene koydu." (Nâziât 79/27-28).

153 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır." (En'âm 6/2). Ecelle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

154 "Yine de insanların çoğu inkârcılıktan vazgeçmedi." (İsrâ 17/89).

"Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte direnmektedir." (Furkân 25/50).

155 "Yoksa onların Allah'ın mülk ve saltanatında bir payları mı var? Eğer öyle olsaydı, onlar insanlara bir zırnık bile vermezlerdi." (Nisâ 4/53).

"Gerçekten insan hırslı ve tez canlı yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğunda sızlanır durur. Hayır eriştiğinde ise iyice cimrileşir." (Meâric 70/19-21).

156 Aşağıda gelecek olan 101-104. âyetlerde, Müslümanları Mekke'den sürüp atmak isteyen inkârcılara, bir zamanlar Firavun'un da İsrâiloğulları'nı Mısır'dan atmak istediği, ama Allah Teâlâ'nın onu ve adamlarını denizde boğarak cezalandırdığı hatırlatılmaktadır.

157 "Andolsun Mûsâ size apaçık mûcizeler getirmişti." (Bakara 2/92). ve "Kendilerine, her birinde aşikâr bir imtihan bulunan mûcizeler verdik" (Duhân 44/33) âyetlerinde Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizelerden genel olarak söz edilmekte, ama bunların hangileri olduğu şu âyetlerde gösterilmektedir:

"Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!" (A'râf 7/107-108).

"Biz de Firavun'un ardından gidenleri, düşünüp akıllarını başlarına alsınlar diye yıllarca kuraklık ve ürün kıtlığı ile cezalandırdık." (A'râf 7/130).

"Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular." (A'râf 7/133).

"Bir zamanlar dağı bir gölgelik gibi onların tepesine dikmiştik de, onun başlarına düşüvereceğini sanmışlardı." (A'râf 7/171).

"Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu." (Şuarâ 26/63).

İbni Abbas başta olmak üzere ilk müfessirlerin önemli bir kısmı âyetteki "dokuz mûcize" ifadesini, yukarıdaki âyetlerde zikredilen maddî mûcizeler şeklinde anlamışlardır. Fakat "dokuz mûcize"nin İsrâiloğulları'na verilen dokuz emir olduğu da rivayet edilmektedir. Buna göre iki Yahudi, Resûl-i Ekrem'i sınamak için ona "Elbette biz Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik" âyetinde sözü edilen mûcizelerin neler olduğunu sormuş, Resûl-i Ekrem de onlara bu mûcizelerin şunlar olduğunu söylemiştir: "Allah'tan başkasına ilâh diye tapmayın, zina etmeyin, Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymayın, hırsızlık etmeyin, büyü yapmayın, suçsuz bir kimseyi yöneticilere ihbar ederek onun haksız yere öldürülmesine önayak olmayın, faiz yemeyin, iffetli kadına iftira etmeyin, savaştan kaçmayın ve ey Yahudiler, özellikle sizler cumartesi günüyle ilgili yasağı çiğnemeyin." Bunun üzerine Yahudiler "Sen gerçekten peygambersin" diyerek Resûl-i Ekrem'in elini ayağını öpmüşler, fakat Yahudiler bizi öldürür diye Müslüman olmamışlardı (Tirmizî, İsti'zân 33, Tefsîr 17/14; Nesâî, Tahrîm 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 239).

Şu âyet de bu "dokuz mûcize"den söz etmektedir:

"Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz çıkacaktır. Böylece dokuz mûcize ile Firavun ve kavmine git. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir topluluk haline geldi." Mûcizelerimiz onlara apaçık görülür bir şekilde gelince: "Bu düpedüz bir büyüdür" dediler. Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği halde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak işte, fesatçıların sonu ne oldu?" (Neml 27/12-14).

158 Allah Teâlâ, Müslümanlara "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" (İsrâ 17/47) diyen Mekkeli müşriklerin tıpkı Firavun gibi düşündüklerine dikkatimizi çekmektedir.

102. Mûsâ da şu cevabı vermişti: "İnsanlara doğruyu gösteren bu mûcizeleri göklerin ve yerin Rabbinden başkasının indirmediğini şüphesiz sen de biliyorsun. Ey Firavun! Ben de senin kesinlikle mahvolup gitmiş biri olduğunu görüyorum!"

103. Bunun üzerine Firavun onları ülkeden sürüp çıkarmak istedi; Biz de onu ve onunla birlikte olanların hepsini denizde boğduk.[159]

104. Firavun ve beraberindekileri denizde boğduktan sonra da İsrâiloğulları'na şöyle dedik: "Onların topraklarına siz yerleşin; âhiret günü gelince hepinizi bir araya getireceğiz."

105. Biz Kur'an'ı gerçeği ortaya koymak için indirdik[160] ve o da gerçeğin tâ kendisi olarak indi.[161] Biz, seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik.[162]

106. Biz Kur'an'ı, insanlara yavaş yavaş okuyasın diye[163] bölümlere ayırdık ve parça parça indirdik.

107. Şöyle de: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın; daha önce kendilerine ilim verilenlere[164] Kur'an okunduğu zaman, hemen yüzüstü secdeye kapanırlar."[165]

108. Ve şöyle derler: "Rabbimiz her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır. Rabbimizin vaadi kesin olarak gerçekleşti."[166]

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَٓا اَنْزَلَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَٓائِرَۚ وَاِنّ۪ي
لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُوراً ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ
يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ
جَم۪يعاًۙ ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِه۪ لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ
اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ
جِئْنَا بِكُمْ لَف۪يفاًۜ ﴿١٠٤﴾ وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ
وَبِالْحَقِّ نَزَلَۜ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّراً
وَنَذ۪يراًۢ ﴿١٠٥﴾ وَقُرْاٰناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى
النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْز۪يلاً ﴿١٠٦﴾ قُلْ
اٰمِنُوا بِه۪ٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُواۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِه۪ٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ
(السجدة) لِلْاَذْقَانِ سُجَّداًۙ ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ
رَبِّنَٓا اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً ﴿١٠٨﴾

159 "Bir de denizi yarıp sizi kurtardığımızı hatırlayın. O zaman Firavun âilesini gözlerinizin önünde boğmuştuk." (Bakara 2/50). Firavun ve onunla birlikte olanların denizde boğulmasıyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

160 "Rabbinin sözü doğruluk yönüyle de, adalet yönüyle de mükemmeldir." (En'âm 6/115).

"Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendisinden önce indirilen kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe olmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır." (Yûnus 10/37).

161 "Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166).

"Onu Cebrâil indirdi." (Şuarâ 26/193).

162 "Biz seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı olarak gönderdik" ifadesi Furkān 25/56'da aynen, birçok yerde de benzeri şekillerde geçmektedir (bk. Ahzâb 33/45, Fetih 48/8).

Resûl-i Ekrem'in "müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı" olarak gönderildiğini belirten âyetler çoktur:

"Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'in müjdeci ve uyarıcı özelliğini dile getiren âyetler zikredilmiştir.

163 "Kâfirler: "Bu Kur'an, Peygamber'e bir defada, toplu halde indirilseydi ya!" dediler. Biz, Kur'an'la senin kalbini güçlendirmek için onu böyle parça parça indirdik ve tane tane okuduk." (Furkān 25/32).

"Ve Kur'an'ı tane tane oku." (Müzzemmil 73/4).

"Vahyi çabucak ezberlemek için dilini kıpırdatma. Onu toplamak da, okutmak da Bize âittir. Biz onu sana okuduğumuzda, sen okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da Bize âittir." (Kıyâmet 75/17-19).

164 "Daha önce kendilerine ilim verilenler" ifadesiyle Yahudi ve Hıristiyanların âlimleri kastedilmekte olup aşağıdaki iki âyette ve 109. âyetin dipnotunda onların özellikleri anlatılmaktadır.

165 **Bu âyet secde âyetidir.** A'râf sûresi (7), 206. âyetin dipnotunda secde âyeti hakkında bilgi verilmiştir.

166 Ehl-i kitap âlimleri "Rabbimizin vaadi kesin olarak gerçekleşti" derken, Kitâb-ı Mukaddes'teki Resûl-i Ekrem'in geleceğine dair tebşir âyetlerini kastettikleri anlaşılmaktadır. Konu hakkında bilgi için A'râf sûresi (7), 157. âyetin dipnotuna bakınız.

109. Onlar ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar; Kur'an'ın okunması, onların Allah'a olan saygısını artırır.[167]

110. Onlara şöyle de: "İster Allah diye, ister Rahmân[168] diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur.[169] Sen de namazda sesini pek yükseltme, büsbütün de kısma, ikisinin ortasında bir yol tut."[170]

111. Ve "Bir oğul edinmeyen,[171] mülk ve saltanatında ortağı bulunmayan,[172] âciz olmadığı için bir yardımcıya ihtiyaç duymayan Allah'a hamdolsun" de ve tekbir getirerek O'nun büyüklüğünü ilan et.[173]

وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَز۪يدُهُمْ خُشُوعاً ۩
﴿١٠٩﴾ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَۜ اَيًّا
مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۚ وَلَا تَجْهَرْ
بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ
سَب۪يلاً ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَمْ يَتَّخِذْ
وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَر۪يكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْب۪يراً ﴿١١١﴾

---

167 "Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/113-114).

"Mü'minlere en fazla düşmanlık besleyenlerin elbette Yahudilerle müşrikler olduğunu göreceksin. Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük taslamazlar. Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz. Bütün emelimiz Rabbimizin bizi sâlih kullar arasına katarak Cennet'e koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!" (Mâide 5/82-84).

"Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz buna da inanırlar. Onlara Kur'an okunduğu zaman, "Biz buna iman ettik, çünkü o, Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Bundan önce de zâten biz Müslüman idik!" derler." (Kasas 28/52-53).

168 Allah Teâlâ'nın Rahmân isminin geçtiği diğer yerler Fâtiha sûresi (1), 3. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

169 "En güzel isimler Allah'ındır; Siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan ayrılanları kendi hallerine bırakın." (A'râf 7/180). Âyetin dipnotunda Allah'ın en güzel isimleri demek olan "Esmâ-i hüsnâ" hakkında bilgi verilmiştir.

170 Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümâ-nın haber verdiğine göre, Resûl-i Ekrem, Mekke'de İslâmiyet'i gizli gizli yaydığı sıralarda ashâbına namaz kıldırırken Kur'an'ı yüksek sesle okur, bunu duyan müşrikler de Kur'an'a, onu gönderene ve getirene söverlerdi. İşte o günlerde Allah Teâlâ bu âyeti indirdi ve Resûlüne namaz kıldırırken müşriklerin Kur'an'ı duyup hakaret edeceği kadar sesini yükseltmemesini, ashâbının duyamayacağı kadar da yavaş sesle okumamasını, ikisi arasında orta bir yol tutmasını buyurdu (Buhârî, Tefsîr 17/14, Tevhîd 34, 44, 52; Müslim, Salât 145).

171 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir.

172 "De ki: Mülk ve saltanatın sahibi Allahım, Sen saltanatı dilediğine verir, dilediğinden çekip alırsın." (Âl-i İmrân 3/26). Mülk ve saltanatın Allah'ın olduğuna dair âyetler burada verilmiştir.

173 "Rabbinin büyüklüğünü an." (Müddessir 74/3).

KEHF SÛRESİ (18. sûre)

Mekke devrinde, Gâşiye sûresinden sonra inmiştir. 110 âyettir. İsmini, "Ashâbü'l-Kehf" terkibinde bulunan ve mağara anlamına gelen "el-Kehf" kelimesinden almıştır. Sûrede Ashâb-ı Kehf kıssası; zengin, ama inançsız bir adamla bir mü'minin konuşması; Hz. Âdem ve İblis kıssası, Hz. Mûsâ ile Hızır aleyhisselâmın hikâyesi ve Zülkarneyn'in kıssası anlatılmaktadır. "Elhamdülillâhi" cümlesiyle başlayan beş sûreden biri de Kehf sûresidir.[1] Ashâb-ı kirâmdan Berâ bin Âzib, Kehf sûresini okurken üzerini bir bulut kaplamıştı. Sabah olunca, bu durumu Resûl-i Ekrem'e anlattı. Peygamberimiz ona "O sekînedir, ilâhî rahmettir; Kur'an okuduğun için inmiştir" buyurdu.[2] Yine bu sûrenin fazîletiyle ilgili olarak Ebü'd-Derdâ radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kehf sûresinin başından (bir rivayette ise sonundan) on âyet ezberleyen kimse Deccâl'in şerrinden korunmuş olur."[3]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ
وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاًۜ ﴿١﴾ قَيِّماً لِيُنْذِرَ بَأْساً
شَد۪يداً مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْراً حَسَناًۙ
﴿٢﴾ مَاكِث۪ينَ ف۪يهِ اَبَداًۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ الَّذ۪ينَ
قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداًۗ ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ
عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَٓائِهِمْۜ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ
مِنْ اَفْوَاهِهِمْۜ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِباً ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hamd bütünüyle, kuluna kitabı indiren[4] ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermeyen[5] Allah'a mahsustur.[6]

2-3. Allah bu tutarlı ve dosdoğru kitabı, inanmayanları Kendi katından gelecek şiddetli bir azap ile uyarmak, sâlih ameller işleyen mü'minleri de içlerinde ebedî kalacakları güzel bir mükâfât ile müjdelemek için indirmiştir.[7]

4. Bu ilâhî kelâmı, "Allah çocuk edindi" diyenleri,[8] uyarmak için indirmiştir.[9]

5. Bu konuda ne onların bir bilgisi var, ne de atalarının! Ağızlarından çıkan söz ne kadar korkunçtur![10] Çünkü onlar Allah'a iftira etmekten başka bir şey söylemiyorlar.

---

1 Diğerleri Fâtiha, En`âm, Sebe' ve Fâtır sûreleridir.

2 Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 11; Müslim, Müsâfirîn 240.

3 Müslim, Müsâfirîn 257.

4 "Sana kitabı indiren O'dur." (Âl-i İmrân 3/7).

5 "Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar

mı? Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82).

"İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermişizdir. O hiçbir tutarsızlığı olmayan Arapça bir Kur'an'dır. Umulur ki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar." (Zümer 39/27-28).

6 "Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (Fâtiha 1/2).

"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur." (En`âm 6/1).

"Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Âhirette de hamd O'na mahsustur." (Sebe' 34/1).

"Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır." (Fâtır 35/1).

7 "Elbette bu Kur'an insanı en doğru yola iletir. Sâlih ameller yapan mü'minlere büyük bir mükâfât verileceğini müjdeler." (İsrâ 17/9).

8 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116).

9 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A`râf 7/2).

"Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin; boş bir inatla direnenleri de onunla uyarasın." (Meryem 19/97).

10 "Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Tevbe 9/30).

"Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57).

"Demek Rabbiniz sizi erkek çocuklarla şereflendirdi, Kendisi de meleklerden kız çocukları edindi, öyle mi? Gerçekten de siz çok ağır bir lâf söylüyorsunuz." (İsrâ 17/40).

"O müşrikler: "Rahmân, çocuk edindi" dediler. Bunu söylemekle ne kadar çirkin ve korkunç bir iddia ortayaya atmış oldunuz! Bu söz yüzünden, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı; Rahmân'a çocuk yakıştırdılar diye!" (Meryem 19/88-91).

6. Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye,[11] arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin![12]

7. İnsanların hangisinin daha güzel işler yaptığını deneyelim diye; şüphesiz Biz yeryüzündeki her şeyi dünyanın bir zîneti yaptık.[13]

8. Ama hiç şüphe yok ki Biz, vakti gelince yeryüzünü kupkuru bir toprağa çeviririz.[14]

9. Yoksa sen, Bizim âyetlerimizden sadece Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Rakîm'i mi[15] meraka değer bir şey zannettin?

10. Hani o gençler, mağaraya sığınmış ve şöyle demişlerdi: "Rabbimiz! Sen bize Kendi katından bir rahmet ver, işlerimizde doğruyu bulmayı bize kolaylaştır!"[16]

11. Biz de onları sığındıkları o mağarada yıllarca derin bir uykuya daldırdık.[17]

12. Sonra Biz, iki gruptan[18] hangisinin, mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesaplayacağını ortaya koyalım diye onları uyandırdık.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ
يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَد۪يثِ اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا
مَا عَلَى الْاَرْضِ ز۪ينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ
اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا
صَع۪يدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ
الْكَهْفِ وَالرَّق۪يمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا
﴿٩﴾ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا
رَبَّنَٓا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ
اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي
الْكَهْفِ سِن۪ينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ
اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُٓوا اَمَدًا ﴿١٢﴾

---

11 "Onların yüz çevirmesi sana ağır geliyorsa, kendilerine bir mûcize getirmeye gücün yetiyorsa yerin dibine bir tünel kaz veya göğe bir merdiven kur! Eğer Allah dileseydi onların hepsini doğru yolda birleştirirdi. Öyleyse sakın kendini bilmezlerden olma!" (En'âm 6/35).

"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi birden iman ederdi. Yoksa sen iman etsinler diye insanları zorlayacak mısın? Allah'ın izni olmadan hiç kimse iman edemez. Allah, aklını kullanmayanlara şirki musallat eder." (Yûnus 10/99-100).

12 "Onların söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını elbette biliyoruz." (Hicr 15/97).

"Sıkıntılara sabret; sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; yaptıklarına bakıp canını sıkma!" (Nahl 16/127).

"O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme. Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor." (Fâtır 35/8).

13 "Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır." (Kehf 18/46).

"Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/35).

"Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan O'dur." (Mülk 67/2).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının! Kadınlara kapılmaktan korunun! Çünkü İsrâiloğulları'nda ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır" (Müslim, Zikir 99; Tirmizî, Fiten 26; İbni Mâce, Fiten 19).

14 "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer. İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler yağmuru emip boy atıp gürleşir. Nihayet yeryüzü süslenip olanca güzelliğiyle göz kamaştırır. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna inandıkları bir sırada, bir gece vakti veya güpe gündüz oraya azap emrimiz gelir, sanki dün orada hiçbir güzellik yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Yûnus 10/24).

"Onlar görmedi mi ki, Biz suyu kupkuru topraklara sevk edip onunla ekinler bitiririz de, hem kendileri, hem hayvanları ondan yerler? Hâlâ gözlerini açmayacaklar mı?" (Secde 32/27).

15 "Kehf" mağara ve dağların içindeki dehliz; "rakîm" ise âyette söz konusu edilen mağaraya konulan kitabe anlamına gelir. Bu kıssa ile ilgili olarak kitaplarda pek çok ayrıntı anlatılıyor ise de, aralarında sahih bir rivayet bulabilmek pek güçtür. Bunların çoğunluğu, kıssanın özü ile ilgili olmayan ve dikkatleri kıssanın mesajından uzaklaştırarak konuyu bir efsaneye çevirme istidadı taşıyan şeylerdir. Âyetten anlaşıldığına göre, Ashâb-ı Kehf, zâlim bir hükümdarın kötülüğünden korunmak ve inançlarını muhafaza etmek için mağaraya çekilen bir grup gençten ibârettir. Bu kıssadan alınacak ibretler için, âyetteki ayrıntılar yeterli ipuçları taşımaktadır. Kehf sûresi (18), 22. âyete de bakınız.

16 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allahım! Bizim için karar verdiğin şeyin âkıbetini hayreyle!" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 147; İbni Mâce, Duâ 4).

17 "Onlar mağaralarında dokuz fazlasıyla üç yüz sene kaldılar." (Kehf 18/25).

18 Bu iki grubun kimler olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür: Bazıları bunların, Ashâb-ı Kehf ve onların dirildiği zamandaki şehrin halkı; ya da sözü edilen şehir halkından iki grup veya mü'minler-kâfirler derken; bir kısmı da bunların Ashâb-ı Kehf zamanındaki mü'minlerden olduğunu ileri sürmüştür. Ancak 19. âyetten anlaşıldığına göre bu iki grup Ashâb-ı Kehf'in kendi içindeki iki grup olup mağarada kaldıkları süre hakkında neler söyledikleri söz konusu âyette belirtilmektedir.

13. Biz, onların başından geçenleri, bütün gerçeğiyle sana anlatacağız: Şüphesiz onlar, Rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz onların imanlarını daha da güçlendirdik.[19]

14. Onlar zâlim kralın karşısına çıkıp da: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir, biz O'ndan başkasını ilâh kabul edip tapmayız. Öyle bir şey yaparsak gerçekten saçmalamış oluruz" derken, Biz onların kalplerine sebat verdik.[20]

15. Onlar aldıkları bu güçle şöyle dediler: "İşte bizim kavmimiz! Allah'tan başka birtakım ilâhlar edindiler. Bunların ilâh olduğuna dair açık bir delil getirseler ya![21] Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?"[22]

16. Mâdemki siz, onlardan ve onların, Allah'tan başka taptıkları o asılsız şeylerden uzaklaştınız, o halde şu mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetinden bol bol ihsan etsin ve işinizde size kolaylıklar sağlasın.[23]

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ
اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًىۗ ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا
عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ
اِلٰهاً لَقَدْ قُلْنَٓا اِذاً شَطَطاً ﴿١٤﴾ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمُنَا
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةًۜ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ
بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍۜ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِباًۜ ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا
اللّٰهَ فَأْوُٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ
رَحْمَتِه۪ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقاً ﴿١٦﴾

---

19 Allah, Kendisine iman edip, itaat edenin imanını artırır. İtaat, hidâyet ve imanın artmasına sebeptir.

"Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler." (Tevbe 9/124).

"Doğru yolu bulanların ise Allah iman ve hidâyetlerini arttırmış, onlara kötülükten korunmayı nasip etmiştir." (Muhammed 47/17).

"İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O'dur." (Fetih 48/4).

20 "Hatırlayın, Allah size ihsanda bulunmak için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, Allah'ın yardımına olan güvenle kalplerinizi güçlendirmek ve ayaklarınızı kaydırmamak için Allah üzerinize gökten su indiriyordu." (Enfâl 8/11).

"Mûsâ'nın annesi ise, Mûsâ'dan başka

bir şey düşünmüyordu. Kendisine yapılan vaatlere inanması için kalbine sebat vermeseydik, neredeyse işi açığa vuracaktı." (Kasas 28/10).

21 "De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

22 "Allah adına yalan uyduran yahut O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var? Şu bir gerçek ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar." (En'âm 6/21). "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim var" ifadesinin geçtiği diğer âyetler burada gösterilmiştir.

"Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak, şâhitler de 'Rablerine iftira edenler işte bunlardır' diyecekler. Şunu iyi bilin ki: Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır." (Hûd 11/18).

"Allah adına yalan söyleyen ve kendisine hak geldiğinde onu yalanlayan kimseden daha zâlim kimdir? O kâfirler için Cehennem'de yer mi yok?" (Zümer 39/32).

23 Bu âyet, müşriklerden ve taptıklarından uzaklaşmanın Allah'ın lütuf ve merhametini kazanmaya sebep olduğunu göstermektedir.

"Hz. İbrâhim de putperestlerle olan ilişkisini kesince Allah ona ihsanda bulunmuştur:

"Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum. Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz" dedi. İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık." (Meryem 19/49-50).

17. Güneş doğarken onların mağarasını, sağ taraftan yalayıp geçer; batarken de onlara dokunmadan, sol taraftan geçip giderdi; Onlar, mağaranın genişçe bir yerinde olmalarına rağmen güneş onlara dokunmazdı.[24] İşte onların bu şekilde korunmaları Allah'ın kudretini gösteren delillerden biridir. Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa,[25] artık sen ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.[26]

18. Onlar uyudukları halde sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmaktaydı. Onları o halde görseydin, için korkuyla dolar, dehşete düşer kaçardın.

19. Biz onları uyuttuğumuz gibi uyandırdık. Onlar da başlarına geleni birbirlerine sormaya başladılar. İçlerinden biri: "Uykuda ne kadar kaldınız?" diye sordu. Diğerleri: "Bir gün veya yarım gün" diye cevap verdi. Süre konusunda anlaşamayınca, "Rabbiniz, ne kadar uyuduğunuzu daha iyi bilir. Şimdi içinizden birini şu para ile şehre gönderin de yiyeceklerin hangisi daha temiz ve daha güzel ise bakıp, ondan size biraz yiyecek getirsin.[27] Ama satıcıya çok nazik davransın; sizi ve yerinizi sakın kimseye sezdirmesin."

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ
ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ
الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ
اللّٰهِ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ
اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ
وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ
بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ
مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾
وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ
قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا
اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ
فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهِ اِلَى الْمَدِينَةِ
فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ
مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾

---

24 Mağaranın kapısının tam kuzeye baktığı anlaşılıyor. İşte bundan dolayı mağaraya güneş ışığı girmiyor ve yanından geçenler de içeride ne olduğunu göremiyordu.

25 "Yoksa Allah'ın saptırdığını siz mi doğru yola getireceksiniz? Allah'ın saptırdığı

kimse için sen bir çıkış yolu bulamazsın" (Nisâ 4/88, 143).

"Allah'ın saptırdığını doğru yola iletecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınlıkları içinde bocalayıp dururlar." (A'râf 7/186).

"Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez." (Ra'd 13/33; Mü'min 40/33).

"Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir. Allah'ın şaşırttığını ise doğru yola getirecek yoktur." (Zümer 39/23).

"Allah kuluna yetmez mi? Onlar ise Allah'tan başkalarıyla seni korkutmak istiyorlar. Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösterecek kimse olmaz. Allah'ın doğru yola ilettiğini de saptıracak kimse yoktur." (Zümer 39/36-37).

"O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur. Allah'ın saptırdığını ise kimse yola getiremez." (Mü'min 40/33).

"Allah kimi saptırırsa, artık onu hidâyete erdirecek dostu olmaz." (Şûrâ 42/44).

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz." (Şûrâ 42/46).

Resûl-i Ekrem konuşacağı zaman, asıl konuya girmeden önce yaptığı kısa bir girişte bu âyetten de faydalanarak şöyle derdi: "Allah kime doğru yolu göstermişse, hiç kimse onu saptıramaz; kimi de saptırırsa, hiç kimse ona doğru yolu gösteremez" (Ebû Dâvûd, Nikâh 33; Tirmizî, Nikâh 17; Nesâî, Cum'a 24).

26 "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar. Kimi doğru yoldan uzaklaştırmak isterse, sanki gökyüzünde yükseliyormuşçasına onun göğsünü sıktıkça sıkar. Allah, iman etmeyenlere işte böyle bir ceza verir." (En'âm 6/125).

"Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın." (İsrâ 17/97).

"Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir." (Kasas 28/56).

"Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez. Onlara yardım eden de bulunmaz." (Nahl 16/37).

27 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Helâl ve temiz rızıklardan yemekle ilgili diğer âyetler için buraya bakınız.

20. "Çünkü onlar, sizi yakalarsa, ya taşa tutup öldürürler, ya da kendi dinlerine döndürmeye çalışırlar.[28] İşte o zaman ebediyen kurtuluşa eremezsiniz" dediler.

21. Böylece Biz insanları onlardan haberdar ettik ki; Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve kıyametin geleceğinde şüphe olmadığını bilsinler.[29] Hani insanlar, Ashâb-ı Kehf hakkında aralarında tartışmaya başlamışlardı: Bir kısmı, "Onların üzerlerine, büyük bir anıt dikin, durumlarını en iyi Rableri bilir" dediler. Ancak aralarında sözü geçenler ise: "Onların üzerine mutlaka bir mescid yapacağız" dediler.[30]

22. İnsanlar diyecekler ki: Onlar üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir. Bir kısmı diyecek ki: Onlar beş kişidir, altıncıları köpekleridir. Bunlar karanlığa taş atmaktadır.[31] Bir kısmı da diyecek ki: Onlar yedidir, sekizincileri köpekleridir. De ki: Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir.[32] Zâten, çok az kimse onlar hakkında bilgi sahibidir. O halde, sana vahyile bildirdiğimiz açık gerçekler dışında kimseyle tartışma! Ve onlarla ilgili olarak hiç kimseye bir şey sorma.[33]

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ
يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا
أَبَدًا ﴿٢٠﴾ وَكَذٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا
أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ
فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا
ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ
قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ
عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ
رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ
كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ
وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا
يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً
ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

---

28 "Güçleri yetse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşırlar. Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217).

"Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız? Doğrusu Allah, bizi sizin şu

bâtıl dininizden kurtardıktan sonra yeniden ona dönersek, Allah'a iftirada bulunmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz olacak şey değil. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz Allah'a tevekkül ettik. Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver! Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı Sensin." (A'râf 7/88-89).

"Beni taşa tutmanıza karşı, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (Duhân 44/20).

29 "Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Fâtır 35/5).

30 İyi kimselere saygı göstermek maksadıyla onların kabirleri üzerine mâbed inşa etmek bir örf haline gelmişti. Bu gelenek önünde sonunda insanları putperestliğe götürdüğü için Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmış, kabirlerin üzerine mâbed yapan Yahudi ve Hıristiyanlar da kınanmıştır. (Buhârî, Salât 48, 54, Cenâiz 70; Menâkıbü'l-Ensâr 37; Müslim, Mesâcid 19).

Peygamberimiz ayrıca şu uyarıda bulunmuştur: "İyi biliniz ki sizden önceki ümmetler, peygamberlerinin ve iyi kimselerinin kabirlerini mescid edinmişlerdi. Sakın siz kabirleri mescid edinmeyiniz; size bunu yasaklıyorum. (Müslim, Mesâcid 23).

31 "Bunlar karanlığa taş atmaktadır" ifadesi bu iki görüşün yanlış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla doğru olan görüş üçüncüsüdür.

32 İnsanlar bazı şeyleri bilseler bile, yine de gerçek bilgiyi Allah'a havale etme edebini göstermelidirler.

33 Kıssaların, Kur'ân-ı Kerîm ile sahih hadislerde belirtilen kısımlarından başka ayrıntılarıyla oyalanmanın, hele bu hususta başkalarına, meselâ Ehl-i kitap âlimlerine veya tahrif edilmiş kitaplara müracaat etmenin hiçbir yarar sağlamayacağını âyet açıkça belirtiyor ve bu kapıyı ebediyen kapatıyor. Kur'an'dan dersini alan bir Müslüman, onlara bu hususta bir şey sormaz, onlarla tartışmaya da girmez; fakat Allah'ın ve Resûlünün bildirdiği şekilde işin doğrusunu anlatıp onları tashih eder.

23. Hiçbir şey hakkında sakın: "Ben yarın şu işi yapacağım" deme.

24. Ancak inşallah dersen o başka.[34] Bunu söylemeyi unuttuğun zaman Rabbini an.[35] Ve de ki: "Umarım Rabbim beni bundan daha güzeline, daha doğrusuna iletir."

25. Onlar mağaralarında dokuz fazlasıyla üç yüz sene kaldılar.[36]

26. Ama yine de sen: "Onların ne kadar kaldığını Allah daha iyi bilir" de. Çünkü göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir.[37] O, ne kadar güzel görür, ne kadar güzel işitir![38] Onların Allah'tan başka bir dostu da yoktur.[39] Çünkü O, Kendi hükümranlığına hiç kimseyi ortak etmez.[40]

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنّ۪ي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۙ
﴿٢٣﴾ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۘ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا
نَس۪يتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبّ۪ي لِاَقْرَبَ
مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا ف۪ي كَهْفِهِمْ
ثَلٰثَ مِائَةٍ س۪ن۪ينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ
اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُواۚ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ اَبْصِرْ بِه۪ وَاَسْمِعْۜ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِه۪
مِنْ وَلِيٍّۘ وَلَا يُشْرِكُ ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

---

34 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Davud peygamberin oğlu Hz. Süleyman "Bu gece yüz veya doksan dokuz (Sahîh-i Müslim'deki rivayetlere göre altmış, yetmiş) kadınımla ilişkide bulunacağım. Her biri de Allah yolunda cihad edecek birer yiğit doğuracak" demişti. Arkadaşı (veya melek) ona "İnşallah" demesini tavsiye etmiş, fakat o inşallah demeyi unutmuştu. Bu kadınlardan sadece biri hamile kalmış, o da sakat bir insan doğurmuştu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bunları söyledikten sonra "Eğer o inşallah deseydi, o kadınlardan her biri Allah yolunda savaşacak bir yiğit doğururdu" buyurmuştur (Buhârî, Cihâd 23, Nikâh 119; Müslim, Eymân 22-25).

35 Allah'ın ismi anıldığı zaman şeytan oradan kaçar. Ezan okunurken şeytanın kaçtığını belirten hadis de bize bunu anlatmaktadır (Daha geniş bilgi için bk. Buhârî, Ezân 4, Amel fi's-salât 18, Sehv 6).

"Âyetlerimizle alay edenleri gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar yanlarından uzaklaş. Eğer şeytan bunu sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zâlimlerle beraber oturma." (En'âm 6/68).

"Yusuf, onlardan, kurtulacağını kesin bildiği kimseye "Efendinin yanında benden söz et!" dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yusuf'tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden de Yusuf birkaç yıl daha zindanda kaldı." (Yûsuf 12/42).

"O da: "Gördün mü? Kayanın yanında dinlendiğimiz zaman balığı unuttum; onu sana söylemeyi bana unutturan şeytandan başkası değildir." (Kehf 18/63).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/36-37).

"Şeytan onları avucunun içine almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. Ama bilin ki, şeytanın taraftarları, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir." (Mücâdele 58/19).

36 Üç yüz sene Güneş yılına göre, üç yüz dokuz sene ise Kamerî yıla göredir.

37 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59).

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. Sonunda bütün işler O'na döndürülür. O halde O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan! Senin Rabbin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir." (Hûd 11/123).

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. Kıyametin kopması göz açıp kapayacak kadar, hatta ondan da çabuktur. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Nahl 16/77).

"De ki: "Allah'tan başka, ne göklerde ne de yerde hiç kimse gaybı bilmez. Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler." (Neml 27/65).

"Gayb" hakkında Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

38 "Hiçbir şey O'na benzemez. O her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Şûrâ 42/11).

"Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah her şeyi duyar ve her şeyi görür." (Hac 22/75).

"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Zâten Allah sizin konuşmalarınızı işitmekteydi. Çünkü Allah her şeyi işitir, her şeyi görür." (Mücâdele 58/1).

39 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/257). Allah'ın iman edenlerin dostu olmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

40 Bu ifadeye göre hüküm yalnız Allah'ın hükmüdür. Helâl O'nun helâl kıldığı; haram da O'nun haram kıldığıdır. Din ise O'nun kabul ettiği dindir.

"Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir. Hükmü ancak Allah verir; O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur." (En'âm 6/57). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Siz "Allah'ı bırakıp, ancak adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlere tapıyorsunuz. Allah onlara tapılacağına dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm verme yetkisi sadece Allah'ındır. O da, Kendisinden başka hiçbir şeye kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur, fakat insanların çoğu bunu bilmez." (Yûsuf 12/40).

"Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar. Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir. Yoksa insan her istediği şeyi elde eder mi? Âhiret de Allah'ındır, dünya da." (Necm 53/23-25).

27. Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku![41] O'nun sözlerini değiştirecek bir güç yoktur.[42] Sen kesinlikle, O'ndan başka bir sığınak da bulamayacaksın.[43]

28. Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek[44] O'na dua ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et.[45] Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma.[46] Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme![47]

وَاتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَۚ لَا
مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ۚ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا
﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ
بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُر۪يدُونَ وَجْهَهُ وَلَا
تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْۚ تُر۪يدُ ز۪ينَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۚ وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ
ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

---

41 "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu kitabı gereği gibi okurlar, ona gönülden iman ederler. Kim de onu inkâr ederse, en büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Bakara 2/121).

"Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirlere doğru yolu göstermez." (Mâide 5/67).

"Ayrıca Kur'an okumam da bana emredildi. Kim doğru yola girerse kendi iyiliği için girer. Kim de doğru yoldan saparsa de ki: "Ben, sadece bir uyarıcıyım." (Neml 27/92).

"Sana kitaptan vahyedileni oku, namazı dosdoğru kıl! Çünkü namaz insanı hayâsızlıktan, dinin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkor. Namaz kılarak Allah'ı zikretmek en büyük ibâdettir. Allah yaptıklarınızı bilir." (Ankebût 29/45).

"Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler, hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler." (Fâtır 35/29).

"Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak da Allah kâfidir." (Ahzâb 33/39).

42 "Senden önce de birçok peygamber yalanlandı. Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek bir güç yoktur. O peygamberlerin başından geçen bazı olaylar sana da bildirilmiştir." (En'âm 6/34).

"Rabbinin sözü doğruluk yönüyle de, adalet yönüyle de mükemmeldir. O'nun sözlerini değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek

mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/115).

43 "İşte onların barınağı Cehennem'dir. Onlar oradan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Nisâ 4/121).

"De ki: Size ne bir zarar vermeye benim gücüm yeter, ne de iyilik yapmaya. De ki: Allah'ın elinden beni hiç kimse kurtaramaz. O'ndan başka sığınacak bir yer de bulamam." (Cin 72/21-22).

44 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir topluluk Allah'ın rızasından başka bir şey düşünmeksizin O'nu zikretmek için bir araya gelirse, gökten bir münâdî onlara şöyle seslenir: Bağışlanmış olarak kalkıp gidin; çünkü kötülükleriniz iyiliklerle değiştirildi" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 142; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 245, nr. 2210).

Allah'ın Resûlü bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Adamın biri bir başka köydeki din kardeşini ziyaret etmek üzere yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı izlemek için onun geçeceği yolda bir meleği görevlendirdi. Adam meleğin yanına gelince, melek ona "Nereye gidiyorsun?" dedi. Adam: "Şu ileriki köyde bir din kardeşim var, onu ziyarete gidiyorum" dedi. Melek: "O adamdan elde etmek istediğin bir menfaatin mi var?" diye sordu. Adam: "Yok, hayır, ben onu sırf Allah rızası için severim, onun için ziyaretine gidiyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine melek ona şunları söyledi: "Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim." (Müslim, Birr 38).

Yine Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir cemaat Allah'ın evlerinden bir evde (bir mescidde) toplanır, Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine huzur ve sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri Kendi nezdinde bulunanların arasında anar." (Müslim, Zikir 38).

45 "Sabah akşam sadece Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından. Öyleyse niçin onları kovup da zâlimlerden olasın!" (En'âm 6/52). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için buraya bakınız.

"Yüzünü ekşitti ve döndü: Yanına âmâ geldi diye. Nereden biliyorsun? Belki o günahlarından arınacaktı; yahut öğüt alacak, öğütten faydalanacaktı. Öğüte ihtiyaç duymayan kimseye gelince: Sen ona yöneliyorsun. Oysa o inkârından arınmadı diye sen sorumlu olmazsın. Fakat sana can atarak geleni, üstelik Allah'a saygı duyarak gelmişken, sen ihmal ediyorsun. Bir daha böyle yapma! Çünkü bu Kur'an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür. İsteyen ondan öğüt alır." (Abese 80/1-12).

46 "Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme." (Tâhâ 20/131).

47 "Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme. Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerinde yapar." (Ahzâb 33/1).

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme; onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Ahzâb 33/48).

"Bizim zikrimizden yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şeye önem vermeyenlere aldırma." (Necm 53/29).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; onlardan hiçbir günahkâra ve nankôre itaat etme." (İnsan 76/24).

29. De ki: Gerçek Rabbinizden gelmiştir:[48] Dileyen iman etsin,[49] dileyen inkâr etsin.[50] Şüphesiz Biz, zâlimlere,[51] alevleri çepeçevre kendilerini kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek; Cehennem de ne fena bir yerdir![52]

30. Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz.[53]

31. İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır.[54] Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler;[55] tahtlarına kurulacaklardır.[56] Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir makam![57]

32. Onlara şu iki adamı örnek göster: Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş ve bağların çevresini hurma ağaçlarıyla donatmış, aralarına da ekili bir alan yerleştirmiştik.[58]

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَٓاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ
شَٓاءَ فَلْيَكْفُرْ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلظَّالِم۪ينَ نَارًا
اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَاِنْ يَسْتَغ۪يثُوا يُغَاثُوا
بِمَٓاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ
وَسَٓاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ اِنَّا لَا نُض۪يعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا
﴿٣٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ ف۪يهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ
مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا عَلَى الْاَرَٓائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ
وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا
رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ
وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾

48 "Bu konuda gerçek sana Rabbinden gelmiştir. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (Bakara 2/147). İlgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

49 "İsteyen ondan öğüt alır." (Abese 80/12).

50 "Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtılı izlemeleri, iman edenlerin de Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır. İşte Allah insanlara kendi durumlarını böyle anlatır." (Muhammed 47/3).

51 Müşriklere ve kâfirlere

52 "Bu perişanlığın ardından Cehennem azabı gelecek; orada o Cehennemliğe kanlı ve irinli su içirilecek. Onu yudumlamaya çalışacak, fakat bir türlü yutamayacak. Orada onu her taraftan ölüm kuşatacak, fakat ölüp kurtulamayacak. Ardından da daha şiddetli bir azap gelecek. Rablerini inkâr edenlerin bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu

küle benzer. Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler. İşte doğru yoldan tamamen uzaklaşmak budur." (İbrâhim 14/16-18).

"Doğrusu zakkum ağacı: O günahkârların yiyeceğidir. Erimiş maden gibi karınlarda kaynar: Kaynar suyun fokurdayışı gibi." (Duhân 44/43-46).

"Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin hali şöyledir: Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şerbet ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır. Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

53 "Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım." (Âl-i İmrân 3/195).

"Mü'min olmak şartıyla sâlih amel işleyen hiçbir kimsenin emeği görmezlikten gelinmeyecektir. Çünkü Biz onun işlediklerini yazıyoruz." (Enbiyâ 21/94). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı gerektiği şekilde kılanlara gelince: Biz işlerini düzeltmeye çalışanların hak ettiği karşılığı vermeyi ihmal etmeyiz." (A'râf 7/170). İlgili âyetler burada verilmiştir.

"Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Bu âyetin dipnotlarında gerçekten iman edip ameli sâlih işleyen kimsenin ecrinin zâyi olmayacağına dair bazı âyetler verilmiştir.

54 "Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara, içinden ırmaklar akan ve ebediyen kalacakları Cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vadetmiştir. Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. Asıl bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/72).

55 "Onların girecekleri yer Adn cennetleridir. Orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler; elbiseleri ise ipektir." (Fâtır 35/33).

"İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar." (Duhân 44/53).

"Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır; bir de gümüş bilezikler takınmışlardır. Ve Rableri onlara tertemiz bir şarap içirir. İşte sizin mükâfâtınız bu; emekleriniz böylece karşılık görmüştür." (İnsan 76/21-22).

56 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetler verilmiştir.

57 "İşte bunlar sabrettikleri için, Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfâtlandırılacak, orada saygı ve selâmla karşılanacaklar. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaktır!" (Furkân 25/75-76).

58 "Onları, tıpkı bağ sahiplerini sınadığımız gibi sınadık. Onlar sabah olur olmaz bağlarının ürününü devşireceklerine yemin etmişlerdi." (Kalem 68/17).

33. Her iki bağ da ürününü vermiş, verimlerinde de herhangi bir azalma olmamıştı. Bağların arasında bir de ırmak akıtmıştık.

34. Bu adamın başka malı mülkü de vardı. Bu sebeple konuşurken arkadaşına: "Benim malım mülküm seninkinden daha fazla, adamlarım da seninkilerden daha çok" derdi.[59]

35. İşte gururu ve kibri yüzünden kendisine böylesine yazık eden bu adam: "Burasının bir gün yok olacağını hiç sanmıyorum" diyerek bağına girdi.

36. Ardından da: "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum; Rabbime döndürülsem bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum"[60] diye ekledi.

37. Arkadaşı ona şöyle cevap verdi: "Seni önce topraktan yaratan, sonra nutfe'den var eden, daha sonra da eliyüzü düzgün bir adam haline getiren Rabbini inkâr mı ettin?"[61]

38. "Fakat ben senin gibi düşünmüyorum. O Allah benim Rabbimdir. Ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam."[62]

39. "Bahçene girdiğinde, 'Mâşallah! Güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır' deseydin ya![63] Sen, her ne kadar beni servet ve evlât yönünden kendinden daha geri görsen de."

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ
شَيْـًٔاۙ وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًاۙ ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ
ثَمَرٌۚ فَقَالَ لِصَاحِبِه۪ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ اَنَا۬ اَكْثَرُ
مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ
وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ۚ قَالَ مَٓا اَظُنُّ اَنْ تَب۪يدَ
هٰذِه۪ٓ اَبَدًاۙ ﴿٣٥﴾ وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةًۙ
وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبّ۪ي لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا
مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ
اَكَفَرْتَ بِالَّذ۪ي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًاۜ ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۬ هُوَ اللّٰهُ رَبّ۪ي
وَلَٓا اُشْرِكُ بِرَبّ۪ٓي اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ دَخَلْتَ
جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِۚ
اِنْ تَرَنِ اَنَا۬ اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًاۚ ﴿٣٩﴾

---

59 "Ve dediler ki: "Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız." (Sebe' 34/35). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve evlât verilecek diyeni?" (Meryem 19/77).

"Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumu-

zu zannediyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller." (Mü'minûn 23/55-56).

"Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır." Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız." (Fussılet 41/50).

"Allah'ın vaadi gerçektir; kıyametin geleceğinde de hiçbir kuşku yoktur" dendiğinde, siz dediniz ki: "Kıyamet neymiş, biz bilmeyiz. Biz onu bir tahminden ibâret sanıyoruz; kesin bir bilgi sahibi değiliz." (Câsiye 45/32).

"İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." Sonra da, Kur'an ile doğru yolu bulamadıkları için, "Bu eski bir uydurma" deyip çıkacaklar." (Ahkâf 46/11).

61 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmekle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim." (Hac 22/5).

"Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi, Kendi ruhundan üfledi ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az şükrediyorsunuz!" (Secde 32/9).

62 "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'an ile de sevinirler. Ama sana karşı olan gruplardan o vahyin bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır. Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve sonunda O'nun huzuruna varacağım." (Ra'd 13/36).

"De ki: Ben yalnız Rabbime yalvarırım; O'na hiç kimseyi ortak koşmam." (Cin 72/20).

"Ey insan, pek lütufkâr olan Rabbine karşı seni aldatan ne? O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi." (İnfitâr 82/6-8).

63 Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâb-ı kirâmdan Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye şöyle buyurdu: "Sana Cennet hazinelerinden bir hazineyi göstereyim mi? O, 'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh (Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir)' sözüdür." (Buhârî, Megâzî 38, Daavât 50, Kader 7, Tevhîd 9; Müslim, Zikir 44-46).

40. "Ben, Rabbimin senin bağından daha hayırlısını bana vereceğini umuyorum. Ayrıca Allah, senin bağına gökten bir âfet gönderebilir;[64] bağın da ekinsiz, ürünsüz kupkuru bir toprak haline gelebilir."[65]

41. "Ya da o bahçenin suyu dibe çekiliverir de, senin onu tekrar bulup çıkarmaya gücün yetmez."[66]

42. Derken, kâfirin tüm ürünü semâvî bir âfetle helâk edildi. Adam, bahçesinin hâk ile yeksân olduğunu görünce, boşa giden para ve emeklerine üzülerek ellerini ovuşturmaya ve "Keşke Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmamış olsaydım!" demeye başladı.

43. Artık ona Allah'tan başka yardım edecek ne birileri vardı, ne de o, kendi başının çâresine bakacak haldeydi.

44. Çünkü bu noktada gerçek yardım ve koruyuculuk, hakkın tâ kendisi olan Allah'a âittir.[67] O'nun vereceği mükâfât ve sonuç daha hayırlıdır.[68]

45. Onlara dünya hayatı hakkında şu misali ver. Dünya hayatı gökten indirdiğimiz suya benzer, yeryüzündeki bitkiler onu emerek yemyeşil hale gelir, büyüyüp birbirine karışır;[69] ama bir süre sonra kuruyup, rüzgârların savurduğu çer çöp haline gelir. Allah her şeyi yapmaya kâdirdir.

فَعَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ
وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ
صَع۪يدًا زَلَقًاۙ ﴿٤٠﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُ۬هَا غَوْرًا
فَلَنْ تَسْتَط۪يعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَاُح۪يطَ بِثَمَرِه۪
فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ ف۪يهَا
وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي
لَمْ اُشْرِكْ بِرَبّ۪ٓي اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ
يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًاۜ
﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّۜ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا
وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ
بِه۪ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَش۪يمًا تَذْرُوهُ
الرِّيَاحُۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

---

64 "Biz onun burnunu sürteceğiz. Onları, tıpkı bağ sahiplerini sınadığımız gibi sınadık. Onlar sabah olur olmaz bağlarının ürününü devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar "Allah dilerse" diyerek bir istisna da yapmamışlardı. Onlar uyurken Rabbin tarafından gelen bir âfet o bağı kuşatıverdi. Bağ simsiyah küle döndü." (Kalem 68/16-20).

65 "İnsanların hangisinin daha güzel işler yaptığını deneyelim diye; şüphesiz Biz yeryüzündeki her şeyi dünyanın bir zîneti yap-

tık. Ama hiç şüphe yok ki Biz, vakti gelince yeryüzünü kupkuru bir toprağa çeviririz." (Kehf 18/7-8). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetlerin dipnotuna bakınız.

66 "Onlar mı hayırlı, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Biz o suyla, bir ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz, nice güzelliklerle dolu bahçeler yetiştirdik. Allah varken başka bir ilâh öyle mi? Doğrusu onlar Rablerini başkalarına denk tutan bir topluluktur." (Neml 27/60).

"De ki: Suyunuz âniden yerin dibine çekilecek olsa, kim size tatlı bir pınar suyu getirir?" (Mülk 67/30). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

67 "İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü. Firavun boğulmak üzere iken: "İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım" dedi. Yaa! Şimdi mi Müslüman oldun? Oysa sen, daha önce hep Allah'a karşı gelen ve fitne fesat çıkaran biriydin." (Yûnus 10/90-91).

"O günde Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek, onlar da Allah'ın hakkı ortaya çıkaran gerçek ilâh olduğunu anlayacaklardır." (Nûr 24/25).

"Daha sonra onlar gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılırlar. Şunu iyi bilin ki, hükmü ancak O verir ve O, en hızlı hesap görendir." (En'âm 6/62).

"Orada herkes, daha önce yaptığının hesabını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar, onların ilâh diye uydurdukları şeyler ise kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir." (Yûnus 10/30).

"Zira Allah iman edenlerin dostudur; kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur." (Muhammed 47/11).

68 O, insanı dünyadaki mevkiine göre değil, Kendi katındaki değerine göre mükâfâtlandırır veya cezalandırır.

69 "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer. İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler yağmuru emip boy atıp gürleşir. Nihayet yeryüzü süslenip olanca güzelliğiyle göz kamaştırır. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna inandıkları bir sırada, bir gece vakti veya güpe gündüz oraya azap emrimiz gelir, sanki dün orada hiçbir güzellik yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Yûnus 10/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

46. Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir.[70] Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise,[71] Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır.[72]

47. Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz[73] ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün![74] Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız.[75]

48. Onlar, sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Andolsun ki Bizim huzurumuza, sizi ilk defa yarattığımız gibi geleceksiniz.[76] Yoksa siz, hesap ve ceza için size belli bir zaman ve mekân tayin etmediğimizi mi sanmıştınız?[77]

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ
وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ
ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ
وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةًۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ
نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًاۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ
صَفًّاۜ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ
مَرَّةٍۘ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

---

70 "İnsanların diriltileceği günde beni rezil etme! O gün malın da, evlâdın da faydası olmayacak. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenlere faydası olacak." (Şuarâ 26/87-89).

"Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37).

"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Bunu yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendisidir." (Münâfikûn 63/9).

"Mallarınız da, çocuklarınız da birer imtihan vesilesidir. Allah katında ise pek büyük bir mükâfât vardır." (Tegâbün 64/15).

71 Ebû Saîd el-Hûdrî, Abdullah ibni Ömer ve Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerin Resûl-i Ekrem Efendimizden rivayet ettiklerine göre Allah'ın Resûlü "kalıcı olan sâlih amellerin (el-bâkıyâtü's-sâlihât'ın)" sübhânallah, elhamdülillâh, lâilâhe illallah, Allâhü ekber, lâhavle velâ kuvvete illâ billâh zikirleri olduğunu söylemiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 75, IV, 267; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII, 785-791, nr. 3264).

72 "Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten meydana gelen hazineler dolusu servete, özenle yetiştirilen atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara cazip gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici zevkleridir. Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır." (Âl-i İmrân 3/14).

"Allah doğru yolda olanların hidâyetini artırır. Kalıcı olan sâlih ameller Rabbin katında sevap ve sonuç bakımından daha hayırlıdır." (Meryem 19/76).

73 "Ve dağlar süratle yürüyecektir." (Tûr 52/10).

74 "Sana kıyamet gününde dağların hali ne olacak diye soruyorlar. De ki: Rabbim onları un ufak edip savuracak. Onların yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak. Sen oralarda ne bir çukur, ne de bir tümsek göreceksin." (Tâhâ 20/105-107).

"O gün gök şiddetle çalkalanacak, ve dağlar süratle yürüyecektir." (Tûr 52/9-10).

"Yer şiddetle sarsıldığında, dağlar paramparça, un ufak olduğunda, toz olup uçuştuğunda..." (Vâkıa 56/4-6).

"Yer ve dağlar kaldırılıp tek bir darbeyle parçalandığında." (Hâkka 69/14).

"Dağlar atılmış yün gibi olur." (Meâric 70/9).

"O gün yer ve dağlar sarsılır; koca dağlar kum yığınına döner." (Müzzemmil 73/14).

"Dağlar savrulduğunda." (Mürselât 77/10).

"Dağlar yürütülür, bir serap olur." (Nebe' 78/20).

"Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğünde." (Tekvîr 81/3).

"O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervanelere döner. Dağlar atılmış yün gibi olur." (Kâria 101/4-5).

75 "De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler, belirlenmiş olan o mâlum günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız." (Vâkıa 56/49-50).

"Bugün hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri toplamışızdır." (Mürselât 77/38).

76 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Hani, Allah'ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allah'a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur." (En'âm 6/94). İnsanların ilk defa Allah'ın huzuruna çıkarılacağını belirten hadis için buraya bakınız.

"Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz." (A'râf 7/29). Konuyla ilgili olarak buradaki açıklamaya bakınız.

"Şüphesiz Allah, onları ilmiyle kuşatmış ve hepsini tek tek kayıt altına almıştır. Onların hepsi kıyamet gününde O'nun huzuruna tek tek gelecektir." (Meryem 19/94-95).

"O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim vaadimizdir. Bunu mutlaka yapacağız." (Enbiyâ 21/104).

77 "Allah ölen bir kimseyi kıyamet gününde yeniden diriltmez" diye en büyük yemini ettiler. Hayır, elbette diriltecektir; bu O'nun verdiği kesin bir sözdür. Ama insanların çoğu bunu bilmez." (Nahl 16/38).

"Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi. Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf 18/58).

"İnkâr edenler, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Evet, Rabbime and olsun, siz kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra da yapmış olduklarınız size bildirilecek. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Tegâbün 64/7).

49. Amel defterleri önlerine konacak;[78] o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin.[79] Onlar derler ki: "Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!"[80] Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar.[81] Rabbin kimseye zulmetmez.[82]

50. Hani Biz, meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde hepsi derhal secdeye kapandı.[83] İblis hâriç. Çünkü o cinlerdendi.[84] Bu yüzden Rabbinin emrine karşı çıktı. Onlar size düşman iken,[85] Beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu[86] dost ediniyorsunuz?[87] Zâlimler için bu, ne kötü bir değiştirmedir!

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ
مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهٰذَا الْكِتَابِ
لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً اِلَّا اَحْصٰيهَا
وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ
اَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ
فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ
عَنْ اَمْرِ رَبِّهِ اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُٓ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ
دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

78 "Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap ortaya konur." (Zümer 39/69).

"Defterler açıldığında..." (Tekvîr 81/10).

79 "O gün zâlimlerin, dünyada kazandıkları günahlardan korktuklarını görürsün. Oysa korktukları başlarına gelecektir. İman edip sâlih ameller yapanlar ise Cennet bahçelerinde olacaktır. Rableri katında onlar için istedikleri her şey vardır. İşte bu pek büyük bir lütuftur." (Şûrâ 42/22).

80 "Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık. Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız. Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/13-14). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

"Küçük büyük, hepsi yazılmıştır." (Kamer 54/53).

"Defteri sağından verilen der ki: 'Alın, okuyun kitabımı. Ben zâten hesaba çekileceğimi biliyordum.' Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir." (Hâkka 69/19-21; 25-27).

81 "Kıyamet gününde herkes dünyada iken yaptığı iyiliği ve kötülüğü karşısında hazır bulacak; ama yaptığı kötülüklerin kendisinden çok uzaklarda bulunmasını isteyecek. Allah sizi azabından sakındırıyor. Çünkü Allah kullarına çok şefkatlidir." (Âl-i İmrân 3/30).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40). Allah'ın kullarına zerre kadar zulmetmeyeceğiyle ilgili bazı âyetler için buraya bakınız.

"Allah insanlara aslâ zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler." (Yûnus 10/44).

"Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz." (Enbiyâ 21/47).

"O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz." (Câsiye 45/28).

"Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13).

82 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir." (Enfâl 8/51). Allah'ın kimseye zulmetmeyeceği ile ilgili âyetler burada verilmiştir.

83 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). Konuyla ilgili açıklama burada yapılmıştır.

"Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir beşer yaratacağım. Ben ona güzel ve düzgün bir biçim verip ruhumdan üflediğim zaman, siz de onun önünde secdeye kapanın." Meleklerin hepsi secde etti. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfir olup çıktı. Allah buyurdu: "Ey İblis, kendi ellerimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü taslıyorsun, yoksa hakikaten yücelerden misin?" İblis: "Ben ondan daha üstünüm" dedi. "Çünkü beni ateşten, onu çamurdan yarattın." (Sâd 38/71-76).

84 "Allah ona "Sana secde etmeni emrettiğim halde niçin secde etmedin?" diye sordu. İblis de "Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi." (A'râf 7/12). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

85 "Şeytan size gerçekten düşmandır; siz de onu düşman belleyin. O, kendisine tâbi olanları cehennemlik olsunlar diye Allah'a karşı gelmeye çağırır." (Fâtır 35/6).

86 Âyetteki bu ifadeden ve Kur'ân-ı Kerîm'deki diğer âyetlerden İblis'in soyu olduğu açıkça belirtiliyor. Ancak onun soyunun hangi yolla meydana geldiğine da ir Kur'ân-ı Kerîm'de ve sahih hadislerde açık bilgi bulunmamaktadır.

87 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat her zaman sadece Allah'adır. O'ndan başkasını dost edinenler ise, "Biz onlara, yalnız bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Bu âyetin dipnotlarında kulluğun yalnız Allah'a olacağına ve O'ndan başka dost edinenlerin haline temas eden âyetler verilmiştir.

51. Ben İblis'i ve soyunu, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şâhit tuttum.[88] İnsanları yoldan çıkaranları Ben Kendime yardımcı da yapmış değilim.[89]

52. O gün Allah onlara: "Haydi, Benim ortağım olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" buyuracak. Çağıracaklar ama onlar kendilerine cevap veremeyecek.[90] Biz, kâfirlerle taptıkları arasına derin bir uçurum koyduk.

53. Suçlular Cehennem ateşini görecek, oraya düşeceklerini kesinlikle anlayacak,[91] ama oradan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.[92]

مَٓا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ
الْمُضِلّ۪ينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا
شُرَكَٓائِيَ الَّذ۪ينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَج۪يبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا
﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ
مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

88 "Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır." (Zuhruf 43/19).

89 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/22).

"Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur. De ki: Allah'tan başka ilâhlaştırdıklarınıza siz yakaradurun. Onlar ne göklerde, ne de yerde, zerre ağırlığınca bir şeyin bile sahibi değillerdir. Ne göklerde ve yerde onların bir ortaklığı vardır, ne de Allah'ın onlardan bir yardımcıya ihtiyacı." (Sebe' 34/21-22).

90 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A'râf 7/197). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Onların, O'nu bırakıp tapındıkları şeyler ise kendilerine bir cevap veremez. Onların hali, ağzına su gelsin diye iki avucunu suya doğru uzatıp bekleyen kimse gibidir. Oysa bu şekilde onun ağzına su aslâ gelmeyecektir. Kâfirlerin duası da işte böyle boşa gider." (Ra'd 13/14).

"Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek. Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." Onlara: "Bana ortak olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" denilecek. Onlar da tanrılarını çağıracaklar; ama bunlar onlara cevap veremeyecek, karşılarında azabı görecekler. Ne olurdu vaktiyle doğru yolu bulsalardı!" (Kasas 28/62-64).

"Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir." (Yâsîn 36/74-75).

91 "Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

92 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi." (Bakara 2/165).

"Bize gelecekleri günde; neler duyacaklar, neler görecekler! Fakat bugün o zâlimler tam bir sapıklık içindeler." (Meryem 19/38).

"O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! "Yâ Rabbî! Gördük ve işittik" derler. "Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih ameller yapalım." (Secde 32/12).

54. Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık.[93] Ama insanoğlu varlıklar arasında tartışmaya en düşkün olanıdır.[94]

55. Hidâyet rehberi insanlara geldiğinde; onların iman edip, Rablerinden af dilemelerine engel, sadece ilâhî kanun gereği öncekilerin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini beklemeleri veya göz göre göre azabın kendilerine gelmesini istemeleridir.[95]

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ
كُلِّ مَثَلٍۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا
﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ
الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ
سُنَّةُ الْاَوَّلٖينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

---

93 Kur'ân-ı Kerîm'de ilâhî gerçekler birçok misal ve benzetmeyle anlatılmıştır. Allah Teâlâ kimi zaman bir sinekle (Bakara 2/26; Hac 22/73), kimi zaman bir bal arısıyla (Nahl 16/68-69), bazan bir örümcekle (Ankebût 29/41), yeryüzü, gökyüzü ve denizlerle, hâsılı bütün kâinatı insanoğlunun gözleri önüne sererek, bunlardan ibret alınmasını istemiştir. Ama ne yazık ki, insanların çoğu bunlardan ibret almasını bilememiştir.

"Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41).

"Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan vazgeçmedi." (İsrâ 17/89).

"Allah'ı bırakıp da başkalarını dost ve

koruyucu edinenlerin hali; örümceğin haline benzer: Örümcek de kendine bir ev yapmıştır; ama evlerin en zayıfı örümceğin evidir. Keşke bilselerdi! Şüphesiz Allah onların, Kendisini bırakıp da, hangi şeye taptıklarını bilir. Karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan O'dur. İşte bu misalleri Biz insanlara veriyoruz. Ama bunları ancak bilenler düşünüp anlayabilir!" (Ankebût 29/41-43).

"Doğrusu Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermiş bulunuyoruz. Ancak sen kendilerine istedikleri mûcizeyi göstersen bile, inkâr edenler mutlaka: "Siz düzmece iddialarda bulunmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz" derler." (Rûm 30/58).

"Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz." (Haşr 59/21).

94 "Dediler ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha üstün, yoksa o mu?" Bu misali seninle tartışmak için verdiler. Zâten onlar kavgacı bir topluluktur." (Zuhruf 43/58). Bu âyetin dipnotunda insanoğlunun tartışmayı sevdiğine dair âyet ve hadisler verilmiştir.

Hz. Ali'nin naklettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gece onu ve kızı Hz. Fâtıma'yı ziyaret etmiş, "Namaz kılmaz mısınız?" diye onları teheccüd namazına teşvik etmişti. Hz. Ali olayın devamını şöyle anlatıyor: "Ben 'Yâ Resûlallah! Hayatımız Cenâb-ı Hakk'ın kudret elindedir. Bizi uyandırmak isterse uyandırır' dedim. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü bana cevap vermeden geri döndü. Onun uzaklaşıp giderken dizine vurarak "Ama insanoğlu varlıklar arasında tartışmaya en düşkün olanıdır." (Kehf 18/54). mealindeki âyeti okuduğunu duydum" dedi (Buhârî, Teheccüd 5, Tefsîr 18/1, İ'tisâm 18, Tevhîd 31; Müslim, Müsâfirîn 206).

95 "Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi." (Enfâl 8/32). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiği zaman insanları iman etmekten alıkoyan tek sebep, "Allah, bir insanı mı peygamber gönderdi?" demeleri olmuştur." (İsrâ 17/94).

"Sen de bizim gibi bir insansın. Biz senin yalancı biri olduğuna inanıyoruz. Eğer dâvânda samimi isen üzerimize gökten parça parça düşür!" dediler." (Şuarâ 26/186-187).

"Siz hâlâ erkeklerle ilişkiye girip, yol kesecek ve toplantılarınızda çirkin işler yapacak mısınız? Kavminin ona cevabı ise: "Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını bize getir!" demekten ibâret oldu." (Ankebût 29/29).

56. Halbuki Biz peygamberleri yalnızca müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz.[96] Kâfirler hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele eder,[97] âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar.[98]

57. Kendilerine Rabbinin âyetleri hatırlatılarak öğüt verilen ve bu öğütlerden yüz çeviren, üstelik yapmış olduğu günah ve isyanları unutandan daha zâlim kim olabilir?[99] Biz onların kalplerine, bu uyarıları anlamalarını önleyen kalın perdeler koyduk, kulaklarını da ağırlaştırdık. Sen onları doğru yola çağırsan da, artık onlar kesinlikle doğruyu bulamayacaklar.[100]

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَل۪ينَ اِلَّا مُبَشِّر۪ينَ
وَمُنْذِر۪ينَۚ وَيُجَادِلُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا اٰيَات۪ي وَمَٓا
اُنْذِرُوا هُزُواً ﴿٥٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ
بِاٰيَاتِ رَبِّه۪ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُۜ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ
يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْراًۜ وَاِنْ تَدْعُهُمْ
اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذاً اَبَداً ﴿٥٧﴾

---

96 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119).

"Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/165).

"Biz peygamberleri yalnızca müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. İman edip güzel işler yaparak kendilerini düzeltenlere ne korku vardır ne de keder." (En`âm 6/48).

"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor." (Sebe' 34/28).

"Bunlardan önce Nûh kavmi ile onları izleyen topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Her bir ümmet, peygamberini ele geçirip cezalandırmaya kalktı ve hakkı ortadan kaldırmak için bâtıla sarılarak mücâdele etti. Sonra Ben onları kıskıvrak yakalayıverdim de cezamın nasıl olduğunu gördüler." (Mü'min 40/5).

"Biz onu mübârek bir gecede indirdik. Biz dâimâ insanları uyarıyoruz." (Duhân 44/3).

97 "Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa Allah nurunu mutlaka tamamlamak istiyor; kâfirler isterse hoşlanmasınlar." (Tevbe 9/32).

"Bilakis Biz, hakkı bâtılın tepesine öyle bir atarız ki, onun beynini parçalar, bir de görürsün ki bâtıl yok olup gitmiştir.

Allah'a yakıştırdığınız o çirkin sıfatlardan dolayı vay halinize!" (Enbiyâ 21/18).

"Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girmez. Onların diyar diyar dolaşması seni aldatmasın." (Mü'min 40/4).

"Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtılı izlemeleri, iman edenlerin de Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır. İşte Allah insanlara kendi durumlarını böyle anlatır." (Muhammed 47/3).

98 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En`âm 6/10). Kâfirlerin daha önce de peygamberlerle alay etmeleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Münafıklar kalplerindekini yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar; ama yine de alay ediyorlar. De ki: Siz alay etmeye devam edin! Şüphesiz Allah korktuğunuzu başınıza getirecektir. Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan: "Biz öylesine eğlenip oynuyorduk" derler. De ki: "Allah ile âyetleriyle ve Allah'ın Resûlü ile mi eğleniyordunuz!" (Tevbe 9/64-65).

"Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar. Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır." (Câsiye 45/9). Kâfirlerin, Allah'ın âyetlerini alaya almalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

99 Kur'ân-ı Kerîm'de "en zâlim, daha zâlim" (azlem) diye nitelenen kimselerin kimler olduğu Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

"Kendisine Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiğinde ondan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim vardır? Biz o günahkârlardan elbette intikam alırız." (Secde 32/22).

100 "Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler. Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/6-7). Yedinci âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Siz onları doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler. Onları çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez." (A`râf 7/193).

"Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A`râf 7/198).

"Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü; kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da perde var. Artık ne yapacaksan yap; biz de yapacağız." (Fussılet 41/5).

58. Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi.[101] Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır.[102]

59. İşte[103] zulmettikleri zaman kendilerini helâk ettiğimiz ülke halkları![104] Biz onların helâki için bir zaman belirlemiştik.

60. Hani bir vakit Mûsâ genç yardımcısına:[105] "İki denizin birleştiği noktaya[106] varıncaya kadar yürümeye devam edeceğim; eğer aradığımı bulamazsam, senelerce yürüyeceğim" demişti.[107]

61. İki denizin birleştiği noktaya varınca, balıklarını[108] unutmuşlar; bu arada balık da bir delikten denize yol bulup gitmişti.

62. Balığı unuttukları yeri geçince Mûsâ kendisine hizmet eden gence: "Artık getir yiyeceklerimizi! Gerçekten de bu yolculuk bizi çok yordu" demişti.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا
كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ
لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى
اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ
مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا
اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ
حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا
حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا
﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَاۘ
لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

101 "Gerçek zengin ve sınırsız merhamet sahibi ancak senin Rabbindir. Dilerse O sizi yok eder ve tıpkı sizi başka insanların soyundan yarattığı gibi, sizden sonra yerinize de dilediğini getirir." (En`âm 6/133).

"Eğer Allah insanları yaptıkları zulümler yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat onları belirlenen zamana kadar erteler. Ecelleri dolunca onu ne bir an geciktire-

bilirler, ne de öne alabilirler." (Nahl 16/61). İlgili âyetler için buraya bakınız.

"Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

102 "De ki: "Sizin için belirlenmiş bir vakit var ki, ondan ne bir saat geri kalabilir, ne de ileri geçebilirsiniz." (Sebe' 34/30).

103 İnkâra sapıp, azgınlık ederek

104 "Sana verdiğimiz bu haberler, o ülkelerde olup bitenlerdir. Onlardan kiminin izi kalmış, kimi de yok olup gitmiştir. Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince, Allah'ı bırakıp taptıkları ilâhları onlara hiçbir fayda vermedi, sadece zararlarını daha çok arttırdı. Rabbin, halkı zâlim ülkeleri tutup cezalandırdığı zaman işte böyle cezalandırır. O'nun verdiği ceza, pek acı ve pek şiddetlidir." (Hûd 11/100-102).

"İşte zulümleri yüzünden çökmüş, boş kalmış evleri! Şüphesiz bunda bilen bir topluluk için büyük bir ibret vardır." (Neml 27/52).

"Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri! Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz." (Kasas 28/58).

105 Hz. Mûsâ'nın bu genç yardımcısı Yûşâ bin Nûn idi (Buhârî, İlim 44).

106 Bu iki denizin hangi denizler olduğu hakkında güvenilir bilgi yoktur.

107 Hz. Mûsâ ile Hızır kıssası 82. âyete kadar devam edecektir.

108 Übey ibni Kâ`b'in anlattığına göre Resûl-i Ekrem Efendimiz bu olayla ilgili tamamlayıcı bilgiler içeren bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Mûsâ aleyhisselâm bir gün İsrâiloğulları arasında bir hutbe irad etmiş; bu arada kendisine: 'İnsanların en bilgini kimdir?' diye sorulmuş; o da 'Benim' demişti. 'Kimin daha bilgin olduğunu Allah bilir' demediği için Allah Hz. Mûsâ'yı uyarmış ve ona şöyle buyurmuştu: 'İki denizin birleştiği yerde benim bir kulum vardır, o senden daha bilgilidir.' Bunun üzerine Hz. Mûsâ: 'Rabbim! Ona nasıl ulaşabilirim?' diye sormuş, Allah Teâlâ: 'Sepete bir balık koyup yola çık, o balığı nerede kaybedersen, işte o kulum oradadır' buyurmuştu. Mûsâ, genç hizmetkârı Yûşâ bin Nûn ile yola çıktılar, bir kayanın yanına gelince orada uyudular. Bu arada balık sepetten çırpınıp çıkarak denize kaçtı." (Buhârî, Enbiyâ 27, Tefsîr 18/2; Müslim, Fezâil 170-172).

63. O da: "Gördün mü? Kayanın yanında dinlendiğimiz zaman balığı unuttum; onu sana söylemeyi bana unutturan şeytandan başkası değildir.[109] Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitti" dedi.

64. Mûsâ da: "İşte aradığımız buydu" dedi. Hemen geldikleri yoldan izlerini takip ederek geri döndüler.

65. Balığın unutulduğu yere gelince, kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan büyük bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan birini buldular.[110]

قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ
فَاِنّ۪ي نَس۪يتُ الْحُوتَۘ وَمَٓا اَنْسَان۪يهُ اِلَّا
الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَب۪يلَهُ
فِي الْبَحْرِ عَجَباً ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا
نَبْغِۗ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصاًۙ ﴿٦٤﴾
فَوَجَدَا عَبْداً مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْماً ﴿٦٥﴾

---

109 Unutmanın şeytandan olduğunu ifade eden başka âyetler de var:

"Âyetlerimizle alay edenleri gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar yanlarından uzaklaş. Eğer şeytan bunu sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zâlimlerle beraber oturma." (En'âm 6/68). Konuyla ilgili bir hadis için buraya bakınız.

"Şeytan onları avucunun içine almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. Ama bilin ki, şeytanın taraftarları, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir." (Mücâdele 58/19).

"Yusuf, onlardan, kurtulacağını kesin bildiği kimseye "Efendinin yanında benden söz et!" dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yusuf'tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden de Yusuf birkaç yıl daha zindanda kaldı." (Yûsuf 12/42).

110 Burada sözü edilen kulun, Hızır aleyhisselâm olduğu konusunda müfessirler ittifak etmektedir. Bir kısım ilim adamları "âb-ı hayât" içmiş olan Hızır aleyhisselâmın halen hayatta olduğunu ifade ederken, bir kısmı da:

"Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Sen öleceksin de, onlar ebedî mi kalacaklar?" (Enbiyâ 21/34) âyetinde işâret edildiği gibi Hızır aleyhisselâmın hayatta olmadığını savunmuşlardır.

Âlimler, Hızır aleyhisselâmın: Nebî mi, Resûl mü, yoksa bir veli mi olduğu konusunda da farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak konu, bu âyette geçen "Katımızdan bir rahmet" ve "tarafımızdan bir

ilim" ifadeleri ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği daha başka âyetlerle birlikte düşünülürse; ayrıca bu sûrenin 82. âyetinde gelecek olan "Bütün bunları ben kendiliğimden yapmadım" ifadesiyle birlikte değerlendirilirse Hızır aleyhisselâmın bir peygamber olduğu kanaati ağır basmaktadır. (Şinkîtî, *Edvâü'l-beyân*, IV, 172-173).

Nitekim bir peygamber olarak Hızır aleyhisselâm, kendisine verilen ilmin yani şeriatın hükmüyle amel etmiştir ki, bunlar Mûsâ aleyhisselâmın şeriatında olmayan şeylerdir.

66. Mûsâ ona dedi ki: "Allah'ın sana öğrettiği bu hayırlı ilimden bana da öğretmen için yanında kalabilir miyim?"[111]

67. Hızır: "Sen benimle beraber olmaya katlanamazsın."

68. "İçyüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?" dedi.

69. Mûsâ, "İnşâallah benim sabırlı olduğumu göreceksin, sana hiçbir konuda karşı gelmeyeceğim!" dedi.

70. Hızır: "Yanımda kalacaksan, sana bilgi verinceye kadar, bana hiçbir şey sormayacaksın!" dedi.

71. Derken, gidip bir gemiye bindiler. Hızır bu gemiyi deldi. Bunun üzerine Mûsâ: "Yolcuları boğmak için mi onu deldin? Doğrusu, kötü bir iş yaptın!" dedi.

72. Hızır: "Sana benimle beraber olmaya dayanamazsın demedim mi?" dedi.

73. Mûsâ: "Unuttuğum için beni azarlama, yanında kalma konusunda da bana güçlük çıkarma!" dedi.

74. Derken yine yola koyuldular, bir erkek çocuğa rastladılar. Hızır bu çocuğu hemen öldürüverdi. Mûsâ: "Herhangi bir cana kıymamış, tertemiz bir mâsûmu öldürdün! Öyle mi?[112] Kuşkusuz sen, çok kötü bir şey yaptın!" dedi.

قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ
مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ
تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى
مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنٖٓي اِنْ
شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْصٖي لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾
قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنٖي فَلَا تَسْـَٔلْنٖي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى
اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى
اِذَا رَكِبَا فِي السَّفٖينَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا
لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾
قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنٖي بِمَا نَسٖيتُ وَلَا
تُرْهِقْنٖي مِنْ اَمْرٖي عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى
اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا
زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

---

111 Peygamber Efendimizin haber verdiğine göre o kul (Hızır), Hz. Mûsâ'ya dedi ki: "Sen Allah'ın kendi ilminden sana öğrettiği bir ilme sahipsin ki, ben onu bilemem. Ben de Allah'ın kendi ilminden bana öğrettiği bir ilme sahibim ki sen onu bilmezsin." (Buhârî, Enbiyâ 27, Tefsîr 18/3; Müslim, Fezâil 170).

Arkadaşlık ve dostluk konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Güzel koku satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar bedava verir veya sen ondan satın alırsın, ya da onunla beraber olduğun sürece güzel koku koklamış olursun. Körük

çeken kimse ise ya elbiseni yakar, ya da (en azından) körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun." (Buhârî, Zebâih 31, Büyû' 38; Müslîm, Birr 146).

112 "Bir mü'minin başka bir mü'mini kasten öldürmesi olacak şey değildir. Ama hata ile olabilir." (Nisâ 4/92).

"Bir mü'mini kasten öldürenin cezası, içinde ebedî kalmak üzere Cehennem'dir. Allah ona gazap eder, lânet eder, ve korkunç bir azap hazırlar." (Nisâ 4/93).

"İşte bu yüzden İsrâiloğulları'na şunu bildirdik: Cana kıymayan veya yeryüzünde fitne fesat çıkarmayan birini kim öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de bir kimsenin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibidir. Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Lâkin bundan sonra bile onların çoğu hâlâ ölçüyü aşmaya devam ediyor." (Mâide 5/32).

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini yasakladığı cana kıymayın. Aklınızı kullanmanız için Allah size işte bunları emretti." (En'âm 6/151).

"Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin! Haksız yere öldürülen kimsenin velisine hakkını arama yetkisi vermişizdir; o da misilleme yaparken ölçüyü aşmasın. Çünkü kendisine yetki verilmekle zâten yardım edilmiştir." (İsrâ 17/33).

75. Hızır Mûsâ'ya: "Ben sana benimle arkadaşlığa sabredemezsin demedim mi?" dedi.

76. Mûsâ da: "Bundan sonra sana bir şey daha sorarsam, o zaman benimle arkadaşlık etme![113] Çünkü benden ayrılmakta artık mâzur sayılabilirsin" dedi.

77. Yine yürüdüler. Nihayet bir kasabaya vardılar, ora halkından kendilerine yiyecek vermelerini istediler. Ancak kasaba halkı onları ağırlamaktan kaçındı. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler; Hızır hemen duvarı doğrultuverdi.[114] Mûsâ: "İsteseydin, buna karşılık bir ücret alırdın" dedi.

78. Hızır şunları söyledi: "İşte şu an, seninle benim ayrılma vaktimiz geldi. Şimdi sana bir türlü sabredemediğin şu meselelerin yorumunu anlatacağım."

79. "O deldiğim gemi, hayatını denizde kazanan yoksullara âitti; onu kusurlu hale getirmek istedim. Çünkü önlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan zâlim bir kral vardı."

80. "Öldürdüğüm çocuğun ana babası mü'min insanlardı. Ancak bu çocuğun onları azgınlığa ve inkâra sürüklemesinden endişe ettik."[115]

81. "Böylece Rablerinin onlara bu çocuktan daha hayırlısını ve merhametlisini ihsan etmesini istedik."

الجزء ١٦
قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا
فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾
فَانْطَلَقَا حَتّٰى اِذَا اَتَيَا اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا
اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا
جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ
شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا
فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَاُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا
لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِينَةُ
فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ
فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ
يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا الْغُلَامُ
فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا اَنْ يُرْهِقَهُمَا
طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَاَرَدْنَا اَنْ يُبْدِلَهُمَا
رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

113 "Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Mûsâ'nın Hızır'a "Bundan sonra sana bir şey daha sorarsam benimle arkadaşlık etme" demesine temasla şöyle buyurmuştur: "Allah'ın rahmeti bize ve Hz. Mûsâ'ya olsun. Eğer sabretseydi, daha başka hayret edilecek

şeyler görecekti. Onun sabretmesini ve bize başlarından geçen birçok olayın anlatılmasını isterdik." (Buhârî, İlim 44, Enbiyâ 27, Tefsîr 18/2-4; Müslim, Fezâil 172).

114 Bu olayı anlatan hadîs-i şerîfi rivayet eden tâbiîn âlimi Saîd ibni Cübeyr, Hızır'ın elini sürerek veya eliyle işâret ederek duvarı doğrulttuğunu söylemiştir (Buhârî, İcâre 7).

115 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hızır'ın öldürdüğü çocuk kâfir tabiatında yaratılmıştı. Eğer yaşasaydı, anasını ve babasını, kendisine duydukları muhabbet sebebiyle kesinlikle küfre sürükleyecekti" (Müslim, Kader 29; Ebû Dâvûd, Sünnet 16).

82. "Doğrulttuğum duvar ise o şehirdeki iki yetim çocuğa âitti. Altında da onlara mîras kalan bir hazine vardı. Babaları da sâlih bir kişiydi. Rabbin, Kendisinin bir lütfu olarak istedi ki, bu çocuklar yetişkinlik çağına gelince, hazinelerini kendileri çıkarsınlar. Kaldı ki, ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım. İşte bir türlü sabredemediğin olayların içyüzü bundan ibârettir."

83. Sana Zülkarneyn'i[116] soruyorlar. De ki: "Onunla ilgili olarak bana gelen vahyi size okuyacağım."

84. Biz ona yeryüzünde büyük bir imkân ve güç verdik. Ve ona her meseleyi çözüp halledecek yol ve yöntemi de gösterdik.

85. O da bir yol tutup gitti.[117]

86. Güneş'in battığı yere, batının en uzak ülkesine varınca, sanki güneşin kara bir balçık içinde battığını gördü[118] ve orada inkârcı bir topluluk buldu. Ona dedik ki: "Ey Zülkarneyn! İstersen bunları cezalandırırsın veya onlara güzel davranıp affedersin."[119]

87. Zülkarneyn dedi ki: "Zulmedeni cezalandıracağız,[120] sonra Rabbine döndürülecek, O da ona görülmemiş bir ceza verecektir."

88. "İman edip sâlih bir amel işleyen kimseye gelince, ona mükâfâtın en güzeli vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz."[121]

89. Sonra Zülkarneyn bir yol tutup gitti.[122]

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتٖيمَيْنِ
فِي الْمَدٖينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ
اَبُوهُمَا صَالِحًاۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَٓا
اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَاۗ رَحْمَةً مِنْ
رَبِّكَۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرٖيۜ ذٰلِكَ تَأْوٖيلُ
مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًاۜ ﴿٨٢﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ
عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِۜ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ
ذِكْرًاۜ ﴿٨٣﴾ اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْاَرْضِ
وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًاۙ ﴿٨٤﴾ فَاَتْبَعَ
سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ
وَجَدَهَا تَغْرُبُ فٖي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ
عِنْدَهَا قَوْمًاۜ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّٓا اَنْ
تُعَذِّبَ وَاِمَّٓا اَنْ تَتَّخِذَ فٖيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾
قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى
رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَٓاءً الْحُسْنٰىۚ وَسَنَقُولُ
لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًاۜ ﴿٨٨﴾ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

---

116 Zülkarneyn'in kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kimine göre, Aristo'nun talebesi Makedonya kralı Büyük İskender'dir. Kimine göre de Kur'an'da sözü edilen Zülkarneyn mü'min, Büyük İskender ise mü'min değildir. Bazıları onun İran kralı olduğunu söylemiştir. Öte yandan Zülkarneyn'in bir peygamber mi, bir veli mi, yoksa bir kral mı olduğu konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Peygamber Efendimize Zülkarneyn hakkında soru sorulması üzerine bu âyetler nâzil olmuştur. Sahih hadislerde ise Zülkarneyn hakkında bilgi bulunmamaktadır.

117 Batıya doğru bir sefere çıktı.

118 Âyette geçen ayn kelimesi hem göz, hem de pınar, su gözesi, kaynak anlamına gelmektedir. Bu tasvir, Zülkarneyn'in, kıt'aların okyanusa bakan batı sınırına kadar uzandığı ve orada, güneşin puslu ve sıcak sularda, belki de nehrin denize döküldüğü bir yerde batarken bir göz halini alışını seyrettiği izlenimini veriyor. Âyetin devamından da, Zülkarneyn'in âdil bir hükümdar olduğu anlaşılıyor.

119 "Tatlı bir söz, başkasının kusurunu örtme, yardım ettikten sonra gönül kırmaktan daha hayırlıdır. Allah'ın böyle yardımlara ihtiyacı yoktur; O, ceza vermekte hiç acele etmeyendir." (Bakara 2/263).

"Sen af yolunu tut, iyiliği emret, kendini bilmez câhillere aldırma!" (A'râf 7/199). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

120 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere dâvâlarınızı getiriyorsunuz. Biriniz delilini ileri sürmekte diğerinden daha becerikli ve daha üstün anlatımlı olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Şâyet ben kardeşinin hakkını alıp birinizin lehine hüküm vermişsem, biliniz ki ona Cehennem'den bir parça ayırmış olurum." (Buhârî, Şehâdât 27, Hıyel 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdıye 4).

121 "Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa, ve en güzel olanı doğrularsa, Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/5-7).

122 Bu defa Batıdan doğuya doğru yeni bir sefere çıktı.

90. Nihayet güneşin doğduğu yere varınca onun, ilkel bir kavim üzerine doğduğunu gördü. Biz onlara güneşten başka bir örtü de vermemiştik.

91. Zülkarneyn'in durumu bundan ibârettir. Biz onunla ilgili her şeyden haberdardık.

92. Sonra yine bir yol tutup gitti.[123]

93. Nihayet iki büyük dağ arasına gelince, orada neredeyse hiçbir söz anlamayan bir kavme rastladı.

94. Onlar: "Ey Zülkarneyn! Şüphesiz Ye'cûc ve Me'cûc,[124] bu ülkede fesat çıkarıyor; bizimle onların arasına bir sed çekmek üzere, sana bir bedel ödesek olmaz mı?" dediler.

95. Zülkarneyn de: "Rabbimin bana verdiği imkân sizin vereceğinizden daha hayırlıdır.[125] Bu sebeple siz bana gücünüzle yardım edin de, onlarla aranıza, sizi onlardan koruyacak sağlam bir sed yapayım" dedi.

96. "Bana demir kütleleri getirin!" İki dağın arasını bu demir kütleleriyle doldurup düzleyince, "Şimdi ateşi körükleyin" dedi. Demir yığınını kor ateş haline getirince, "Bana erimiş bakır getirin de, bunun üzerine dökeyim" dedi.

97. Böylece o Ye'cûc Me'cûc, ne seddi aşabildiler, ne de onda delik açabildiler.[126]

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ
عَلٰى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًاۙ ﴿٩٠﴾
كَذٰلِكَۜ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ
اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ
وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًاۙ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَأْجُوجَ
وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ
لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا
﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنّ۪ي ف۪يهِ رَبّ۪ي خَيْرٌ فَاَع۪ينُون۪ي
بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًاۙ ﴿٩٥﴾ اٰتُون۪ي
زُبَرَ الْحَد۪يدِۜ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ
قَالَ انْفُخُواۜ حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهُ نَارًاۙ قَالَ
اٰتُون۪ٓي اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًاۜ ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُٓوا
اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

123 Üçüncü bir sefere çıktı. Zülkarneyn'in üçüncü seferinde karşılaştığı kimselerin Türkler olduğu söylenmektedir (Kâmil Mîras, *Tecrîd Tercemesi*, IX, 100).

124 "Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi açılıp, onlar her bir tepeden akın etmeye başladığında ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten

donakalacaktır. Onlar: 'Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!' diyecekler." (Enbiyâ 21/96-97).

125 "Elçiler gelince, Süleyman onlara dedi ki: 'Siz beni mal ile mi etkilemek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdikleri size verdiklerinden daha hayırlıdır. Böyle hediyelere ancak siz sevinirsiniz.'" (Neml 27/36).

126 Bir gün Peygamber Efendimiz korkudan titreyerek eşi Zeyneb binti Cahş'ın yanına girdi ve: "Allah'tan başka ilâh yoktur. Yaklaşan selden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şu kadar yer açıldı" buyurdu ve başparmağı ile şehâdet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine eşi ona "Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde iyiler varken yine de helâk olur muyuz?" diye sorunca, "Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet" buyurdu (Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1).

98. Zülkarneyn dedi ki: "Bu sed, Rabbimden kullarına bir rahmettir. Rabbimin belirlediği zaman geldiğinde, onu yerle bir edecektir. Rabbimin vaadi mutlaka gerçekleşecektir."[127]

99. O gün Biz insanları birbiri içerisinde dalgalanır halde bırakacağız. Sûra üfürülecek[128] ve insanların hepsini[129] bir araya getireceğiz.[130]

100. O gün Biz Cehennem'i bütün korkunçluğuyla kâfirlere sunacağız.[131]

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّ۪يۚ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ
رَبّ۪ي جَعَلَهُ دَكَّٓاءَۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبّ۪ي حَقًّاۜ ﴿٩٨﴾
وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ ف۪ي بَعْضٍ وَنُفِخَ
فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعاًۙ ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا
جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِر۪ينَ عَرْضاًۙ ﴿١٠٠﴾

127"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ve öyle bir günden korkun ki, ne babanın evlâdına en ufak bir faydası dokunur, ne de evlâdın babasına. Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın." (Lokmân 31/33).

"Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Fâtır 35/5).

128"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur. Görülmeyeni de görüleni de bilen O'dur. O her şeyi bir anlam ve amaca göre yapan ve her şeyden haberdar olandır." (En'âm 6/73).

"Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu: "Sûr sahibi boruyu ağzına koymuş, ne zaman üflemekle emrolunursa hemen üfleyeceği ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?" Bu söz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ashâbına ağır geldi. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi: "Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir) deyiniz" buyurdu (Tirmizî, Kıyâmet 8, Tefsîr 39/7).

129Hesap ve ceza için

130"Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin gü nü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47).

"Geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet günü hesaba çekmek için onları bir araya getirdiğimizde halleri nice olacak? Çünkü o gün herkes hayır-şer ne yapmışsa karşılığını eksiksiz alacak, hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir." (Âl-i İmrân 3/25).

"Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir; onun için aramızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır; herkesin dönüşü

O'nadır." (Şûrâ 42/15).

"İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkâf 46/6).

"Sizi o büyük toplanma günü için bir araya getireceği zamanı düşünün. O gün kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gündür." (Tegâbün 64/9).

Resûl-i Ekrem kıyamet gününde insanların Allah'ın huzurunda; yalın ayak, vücutları çıplak, ilk yaratıldıkları gibi sünnetsiz olarak toplanacaklarını haber verince Hz. Âişe buna hayret etti ve "Ey Allah'ın Resûlü! Erkekler ve kadınlar birbirine bakmaz mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem ona şu cevabı verdi: "O gün herkes başkasıyla ilgilenemeyecek kadar kendi derdine düşecektir." (Buhârî, Rikâk 45; Müslim, Cennet 56, 59).

"De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler, belirlenmiş olan o mâlum günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız." (Vâkıa 56/49-50).

131"Cehennem de azgınlara açıkça gösterilecek. Onlara şöyle denilecek: "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı? Veya kendilerini kurtarabiliyorlar mı?" Onlar da, onlara tapan azgınlar da, tepetaklak Cehennem'e atılacaklar. İblis'in bütün askerleri de. Onlar orada birbirleriyle çekişirken diyecekler ki: "Allah'a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz." (Şuarâ 26/91-97).

"Biz o gün Cehennem'e "Doldun mu?" dedikçe, o "Daha yok mu?" der." (Kâf 50/30).

"Bu alevli ateş onlara uzak bir mesafeden göründüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu duyacaklar. Zincirlere vurulmuş olarak Cehennem'in dar bir yerine tıkıldıkları zaman, oracıkta hemen helâk olmak için can atarlar. Onlara: "Bugün bir defa helâk olmayı istemeyin; birçok defa helâk olmayı isteyin!" denir." (Furkân 25/12-14).

"İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz. Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir." (Ahkâf 46/20).

"Kâfirler için ise Cehennem azabı vardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası! Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" "Evet" derler. "Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: 'Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız.' 'Keşke dinleseydik!' derler. 'Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık.'" (Mülk 67/6-10).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hesap gününde Cehennem huzura getirilir. Cehennem'in yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin melek vardır." (Müslim, Cennet 29; Tirmizî, Cehennem 1)

101. Onlar, gözleri Benim zikrime kapalı bulunan[132] ve Kur'an'ı dinlemeye tahammül edemeyen[133] kimselerdir.

102. Kâfirler, Beni bırakıp da kullarımı dost edinerek, onlardan yararlanacaklarını mı sandılar?[134] Şüphesiz ki Biz, Cehennem'i kâfirler için konak yeri olarak hazırlamışızdır.[135]

103. De ki: "Yaptıkları yüzünden en çok zarar görecekleri size bildirelim mi?"

104. Onlar, iyi bir iş yaptıklarını zannetmelerine rağmen,[136] dünya hayatında yaptıkları çalışmalar boşa giden insanlardır.[137]

105. Onlar Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir. Bu yüzden de bütün yaptıkları boşa gitmiştir.[138] Biz, kıyamet gününde onlara hiçbir değer vermeyeceğiz.[139]

ٱلَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَن ذِكْرِى
وَكَانُوا۟ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَن يَتَّخِذُوا۟ عِبَادِى مِن دُونِىٓ
أَوْلِيَآءَ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَـٰفِرِينَ نُزُلًا
﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِٱلْأَخْسَرِينَ أَعْمَـٰلًا ﴿١٠٣﴾
ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ
يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهِۦ فَحَبِطَتْ
أَعْمَـٰلُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

132"Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar." (Ra'd 13/19).

"Biz onların kalplerine, bu uyarıları anlamalarını önleyen kalın perdeler koyduk, kulaklarını da ağırlaştırdık. Sen onları doğru yola çağırsan da, artık onlar kesinlikle doğruyu bulamayacaklar." (Kehf 18/57).

"Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak diriltin?" Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın." (Tâhâ 20/124-126).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne karanlıklar ile nur, ne de gölge ile sıcak. Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir. Sen ancak bir uyarıcısın." (Fâtır 35/19-23).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona şeytanı musallat ederiz de kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar" (Zuhruf 43/36).

"Kendilerine üstünlük ve şeref sağlasın diye, Allah'ı bırakıp birtakım ilâhlar edindiler. Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar." (Meryem 19/81-82).

133"İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26).

134"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Bu âyetin dipnotlarında kulluğun yalnız Allah'a olacağına ve O'ndan başka dost edinenlerin haline temas eden âyetler verilmiştir.

135"Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost bilip ardından gitmeyin. Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz!" (A'râf 7/3).

"Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz." (Hûd 11/113).

"Şüphesiz Biz, zâlimlere, alevleri çepeçevre kendilerini kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek; Cehennem de ne fena bir yerdir!" (Kehf 18/29).

"Sonra da, siz ey Haktan uzak düşen ve gerçeği yalanlayanlar! Zakkum ağacından mutlaka yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Susamış ama bir türlü suya kanmayan develer gibi içeceksiniz. Onlara hesap gününde verilecek ziyafet işte budur." (Vâkıa 56/51-56).

136"O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri hak etti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler, yine de kendilerini doğru yolda sanırlar." (A'râf 7/30).

"Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/37).

137"Âyetlerimizi ve âhiret hayatını yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar sadece yaptıklarının cezasını göreceklerdir." (A'râf 7/147).

"Rablerini inkâr edenlerin bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler. İşte doğru yoldan tamamen uzaklaşmak budur." (İbrâhim 14/18).

"Kâfirlerin amelleri ise, çölde susamış bir kimsenin görüp de su zannettiği seraba benzer. Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu görür ve yanında Allah'ı bulur; Allah da onun hesabını eksiksiz görür. Allah, hesabı çabuk bitirendir." (Nûr 24/39).

"Biz, onların yaptıkları bütün işleri ele alacak, hepsini toz duman edeceğiz." (Furkân 25/23).

"Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler ise, rahmetimden ümit kesmiş olanlardır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Ankebût 29/23).

138"Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217). Kimlerin dünya ve âhirete yönelik bütün işlerinin boşa çıkacağı bu âyetin dipnotunda gruplar halinde gösterilmiştir.

139"O gün ne insanlara, ne de cinlere günahları sorulmaz." (Rahmân 55/39).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü, dünyada büyük diye tanınan iriyarı bir adam çıkagelir. Halbuki onun Allah katında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur." (Buhârî, Tefsîr 18/6; Müslim, Münâfikîn 18).

106. İşte inkâr etmeleri, âyetlerimi ve peygamberlerimi alay konusu yapmaları[140] yüzünden onların cezası Cehennem'dir.

107. Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için ziyafet yeri olarak Firdevs cennetleri vardır.[141]

108. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır ve oradan hiç ayrılmak istemeyeceklerdir.[142]

109. De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, hatta bir o kadarını daha getirseydik, Rabbimin sözleri bitmeden, denizler tükenirdi."[143]

110. De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir.[144] O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa[145] sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!"[146]

ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُٓوا
اٰيَاتٖي وَرُسُلٖي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ
الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدٖينَ فٖيهَا لَا
يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ
مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبّٖي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ
اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبّٖي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ
مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ
كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا
صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

---

140 "Kâfirler seni gördükleri zaman "İlâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seninle alay ediyorlar. Halbuki onlar, Rahmân anılınca hep O'nu inkâr ediyorlar." (Enbiyâ 21/36).

"Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Kâfirlerin daha önce de peygamberlerle alay etmeleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Münafıklar kalplerindekini yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar; ama yine de alay ediyorlar. De ki: Siz alay etmeye devam edin! Şüphesiz Allah korktuğunuzu başınıza getirecektir. Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan: "Biz öylesine eğlenip oynuyorduk" derler. De ki: "Allah ile âyetleriyle ve Allah'ın Resûlü ile mi eğleniyordunuz!" (Tevbe 9/64-65).

"Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar. Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır." (Câsiye 45/9). Kâfirlerin, Allah'ın âyetlerini alaya almalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

141 "Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, onlar için de yüksek

mertebeler vardır. Onlar içinden ırmaklar akan, Adn cennetlerinde ebedî kalacaklardır. Günahlardan arınmaya çalışanların mükâfâtı işte budur." (Tâhâ 20/75-76).

"Mü'minler, gerçekten muratlarına ermişlerdir. Onlar namazlarında derin bir saygı içerisindedirler. Boş söz ve lüzumsuz işlerden kaçınırlar. Onlar zekât vermek için çalışırlar. Onlar iffetlerini korurlar. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeleriyle yetinirler; çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesinde bir şey ararsa, işte onlar Allah'ın koyduğu sınırları aşanlardır. O mü'minler, kendilerine emânet edilene ve verdikleri söze riâyet ederler. Namazlarını titizlikle edâ ederler. İşte bunlar vârislerin tâ kendileridir. Onlar Firdevs cennetine vâris olacak, orada ebediyen kalacaklardır." (Mü'minûn 23/1-11).

Peygamber Efendimiz Cennet'in içinde Cennetler bulunduğunu, bunların en yücesinin Firdevs cenneti olduğunu söylemiş (Buhârî, Cihâd 14); "Allah'tan Cennet istediğinizde Firdevs'i isteyiniz" buyurmuştur (Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22).

142 "Onların girecekleri yer Adn cennetleridir. Orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler; elbiseleri ise ipektir. 'Bütün tasalarımızı gideren Allah'a hamdolsun' derler. 'Şüphesiz ki Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir. O Rabbimiz ki, ebediyen kalınacak bu yurda lütfuyla bizi yerleştirdi. Artık burada ne yorulur, ne de usanırız.'" (Fâtır 35/33-35).

143 "Eğer Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha eklenseydi, Allah'ın sözleri yine de yazmakla tükenmezdi. Muhakkak ki Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir, her işi de yerli yerince yapar." (Lokmân 31/27).

144 "De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim. Ama bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. Dosdoğru O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Ortak koşanların ise başlarına gelecek var!" (Fussılet 41/6).

145 "Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir?" (Zümer 39/9). Bu âyetin dipnotunda Rabbinin rahmetini umanlarla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

146 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizin adınıza en çok korktuğum şey, küçük şirktir." Ashâb-ı kirâm "Küçük şirk nedir? Ey Allah'ın Resûlü!" diye sordular. Resûl-i Ekrem de: "Riyâdır. Kıyamet gününde Allah, insanları amelleriyle cezalandırırken bir kısmına da diyecek ki, siz gidin dünyada iken riya ve gösteriş yaptığınız kişilere, bakın onların yanında size verebilecekleri hiçbir mükâfât bulabilecek misiniz?" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 429; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 654-655, nr. 951)

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah, şüphesiz gelecek olan kıyamet gününde ilk insandan son insana kadar herkesi bir araya topladığı zaman bir münâdî şöyle nidâ edecektir: Kim yaptığı bir işte Allah'a ortak koşmuşsa sevabını ortak koştuğunun yanında arasın. Çünkü Allah, rızası için yapılmayan hiçbir şeyi kabul etmez." (Tirmizî, Tefsîr 18/6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 466, IV, 215).

MERYEM SÛRESİ (19. sûre)

Mekke döneminde, birinci Habeşistan hicretinden sonra, İsrâ olayından önce nâzil olmuştur. 98 âyettir. Adını 16, 27 ve 34. âyetlerinde geçen "Meryem" isminden almıştır. Kıssalar bu sûrenin ağırlığını teşkil etmektedir. Sûre, Allah'ın birliğini ve öldükten sonra dirilmeyi, Allah'ın oğlu ve ortağı olmadığını ve peygamberlerin ümmetlerinden doğruyu bulanlarla, doğru yoldan sapmış olan insanların yol ve yöntemlerini beyan etmeyi hedeflemekte, Hıristiyanların bâtıl inançlarını reddetmekte ve Allah'a evlât yakıştıranlar hakkında şiddetli tehditler ihtiva etmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd.[1]

2. Bu, Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin hikâyesidir.[2]

3. Hani o, Rabbine gönülden seslenerek şöyle dua etmişti.[3]

4. "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı; Rabbim! Şimdiye kadar Sana dua ve niyazımda aslâ mahrum olmadım.[4]

5. Ben, arkamda kalıp, yerimi alacak yakınlarımdan endişeliyim; karım da hiç doğum yapmadı.[5] Bana Kendi katından hayırlı bir evlât bağışla.

6. Böylece bana ve Yakub âilesine mîrasçı olsun.[6] Ey Rabbim! Onu rızana erişen bir kul eyle!"

7. Allah şöyle buyurdu: "Ey Zekeriya! Şüphesiz Biz sana Yahya adında bir çocuğun olacağını müjdeliyoruz;[7] Bu ismi daha önce hiç kimseye vermedik."[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ
زَكَرِيَّاۚ ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَٓاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ
رَبِّ اِنّ۪ي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنّ۪ي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ
شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَٓائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾
وَاِنّ۪ي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَٓاء۪ي وَكَانَتِ
امْرَاَت۪ي عَاقِرًا فَهَبْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۙ ﴿٥﴾
يَرِثُن۪ي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَۗ وَاجْعَلْهُ رَبِّ
رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَا زَكَرِيَّٓا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍۨ
اسْمُهُ يَحْيٰىۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

---

1 Bakara sûresi (2), 1. âyetin açıklamasına bakınız.

2 Peygamber Efendimiz, Zekeriya aleyhisselâmın marangozlukla meşgul olduğunu söylemiştir (Müslim, Fezâil 169).

3 "İşte orada Zekeriya Rabbine şöyle niyazda bulundu: "Rabbim, Kendi lütfundan bana tertemiz bir evlât bağışla. Şüphesiz istekleri duyan ve karşılığını veren Sensin." (Âl-i İmrân 3/38).

4 "Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum. Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz" dedi." (Meryem 19/48).

5 "Biz onun duasını kabul edip, kendisine Yahya'yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hale getirdik. Çünkü onlar, hayır işlerinde yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize dua ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı." (Enbiyâ 21/90).

6 Âyette sözü edilen mîras mânevî mîrastır. Maddî mîras için ise Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Biz peygamberlere mîrasçı olunmaz; bizim bıraktıklarımız sadakadır." (Buhârî, Farzu'l-humüs 1, Megâzî 14, 38; Müslim, Cihâd 54).

"Süleyman Davud'a mîrasçı oldu ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve muhtaç olduğumuz her şey verildi. Şüphesiz bunlar, apaçık bir lütuftur." (Neml 27/16). Peygamberlere maddî bakımdan mîrasçı olunamayacağına dair bu âyetin dipnotuna bakınız.

7 "Zekeriya mâbedde ibâdet ederken melekler ona şöyle seslendi: "Yüce Allah sana Yahya adında bir evlâdın olacağını müjdeliyor. Yahya, Allah'ın "ol" demesiyle dünyaya gelecek olan Îsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek; hem kavminin efendisi olarak, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de sâlih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olacaktır." (Âl-i İmrân 3/39).

Aynı müjde Hz. İbrâhim'in karısına da verilmişti:

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik. İbrâhim'in eşi de: "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, şu kocam da ihtiyar bir adamken, çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!" dedi. Melekler şöyle dedi: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun, ey hâne halkı. Elbette O çok övülmeye lâyıktır ve şânı pek yücedir." (Hûd 11/71-73).

8 Bu âyetten, Yahya aleyhisselâmın ismini bizzat Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu anlaşılmaktadır.

8. Zekeriya: "Ey Rabbim! Karım, şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış, ben de oldukça yaşlanmış biri iken, benim çocuğum nasıl olur?" dedi.[9]

9. Melek "Emir böyledir. Rabbin diyor ki: Bu, Benim için kolaydır.[10] Nitekim daha önce de, sen hiçbir şey değilken seni Ben yaratmıştım!"[11]

10. Zekeriya: "Ey Rabbim! Öyleyse bana bir işâret göster" dedi.[12] Allah: "Senin işâretin, sapasağlam olduğun halde, tam üç gün üç gece insanlarla konuşamayacak olmandır" buyurdu.[13]

11. Bunun üzerine Zekeriya mâbedden kavminin yanına çıktı ve onlara, "sabah-akşam Rabbinizi tesbih edin" diye işâret etti.[14]

12. Biz: "Ey Yahya! Kitaba[15] sımsıkı sarıl!" dedik ve ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet verdik.

13. Ayrıca ona Kendi katımızdan şefkat ve günahlardan arınmışlık nasip ettik. O, takvâ[16] sahibi biriydi.

14. Ana-babasına da çok iyi davranırdı. Kesinlikle zorba ve isyankâr biri değildi.[17]

15. Doğduğu gün, öleceği gün ve öldükten sonra dirileceği gün de ona selâm olsun![18]

16. Kitapta Meryem'in kıssasını da an![19] Hani o âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere[20] çekilmişti.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لٖى غُلَامٌ وَكَانَتِ
امْرَاَتٖى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا
﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ
خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ
رَبِّ اجْعَلْ لٖى اٰيَةًۜ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ
النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى
قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ
سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾ يَا يَحْيٰى خُذِ
الْكِتَابَ بِقُوَّةٍۜ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّاۙ ﴿١٢﴾
وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةًۜ وَكَانَ تَقِيًّاۙ ﴿١٣﴾ وَبَرًّا
بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ
عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ
حَيًّاۚ ﴿١٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ اِذِ
انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّاۙ ﴿١٦﴾

9 "Bunun üzerine hanımı çığlık atarak yanlarına geldi ve elini yüzüne vurup "Şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış bir kocakarı mı doğuracak?" dedi." (Zâriyât 51/29). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

10 "Zekeriya: "Rabbim! Ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyar; karım da şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış iken benim bir oğlum nasıl olabilir" dedi. Yüce Allah: "İradem böyledir. Öyle de olsa Allah, dilediğini yapar" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/40).

"O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). Konuyla ilgili olarak bu âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

11 "İnsanın üzerinden öyle bir zaman gelip geçti ki, o vakit adı anılmaya bile değmez bir şeydi." (İnsan 76/1).

12 Hz. Zekeriya, duasının kabul olduğunu ve karısının hamile kaldığını gösteren bir işâret istemektedir.

13 "Zekeriya: "Rabbim! O halde karımın hamile kaldığına dair bana açık bir işârette bulun" diye yalvardı. Rabbi de ona şöyle cevap verdi: "Senin istediğin işâret üç gün boyunca insanlarla ancak işâretleşmeyle konuşabilmendir." (Âl-i İmrân 3/41). Bu âyette üç gün, Meryem 19/10'da ise üç gece denilmekte. O halde üç gün üç gece Hz. Zekeriya ancak işâretle konuşabilecektir.

14 "Bu esnada Rabbini çok zikret, sabah akşam O'nu tesbih et." (Âl-i İmrân 3/41).

15 Burada sözü edilen kitap Tevrat'tır.

16 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin açıklamasına bakınız.

17 "Zekeriya mâbedde ibâdet ederken melekler ona şöyle seslendi: "Yüce Allah sana Yahya adında bir evlâdın olacağını müjdeliyor. Yahya, Allah'ın "ol" demesiyle dünyaya gelecek olan Îsâ'nın peygamberliğini tasdik edecek; hem kavminin efendisi olarak, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de sâlih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olacaktır." (Âl-i İmrân 3/39).

18 "Beni anneme itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde ve öldükten sonra dirileceğim günde de bana selâm olsun!" dedi." (Meryem 19/32-33).

"Selâm olsun peygamber olarak gönderilenlere." (Sâffât 37/181).

19 "Hani İmrân'ın karısı şöyle demişti: 'Rabbim! Karnımdakini, sırf Senin hizmetine adadım. Benim bu adağımı kabul eyle! Şüphesiz duaları kabul eden, maksat ve niyetleri bilen Sensin.' O, çocuğunu dünyaya getirince dedi ki: 'Rabbim! Ben kız doğurdum.' -Oysa Allah, zâten onun ne doğurduğunu biliyordu- 'Erkek kız gibi değildir. Onun adını Meryem koydum. Onu ve soyunu lânetli şeytanın şerrinden Senin himayene emânet ediyorum.' Rabbi de, Meryem'i, memnuniyetle kabul etti, onu çok güzel bir şekilde yetiştirdi ve Zekeriya'nın himayesine verdi. Zekeriya, her ne zaman mâbedde onun yanına varsa, yanında değişik bir yiyecek bulurdu da: 'Meryem! Bunlar sana nereden geliyor?' diye sorardı. Meryem de: 'Allah'tan geliyor, şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır' derdi." (Âl-i İmrân 3/35-37).

"Bir de İmrân kızı Meryem ki, iffetini korumuş, Biz de ona ruhumuzdan üflemiştik. O Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve Allah'a gönülden itaat eden kimselerdendi." (Tahrîm 66/12).

20 Mescid-i Aksâ'nın doğu tarafında bir yere.

17. İnsanlarla kendisi arasına bir perde çekmişti. Derken Biz ona ruhumuzu[21] gönderdik; ruh da ona eli yüzü düzgün bir insan şeklinde göründü.[22]

18. Meryem onu görünce dedi ki: "Şüphesiz ben senden Rahmân'a sığınıyorum. Eğer sende Allah korkusu varsa bana yaklaşma!"

19. Cebrâil de, "Ben, sadece Rabbinin sana gönderdiği bir elçisiyim" dedi. "O, beni sana tertemiz bir erkek evlât bağışlamak için gönderdi."[23]

20. Meryem: "Benim nasıl çocuğum olabilir ki!" dedi. "Ne bana bir beşer eli değdi, ne de ben iffetsizlik ettim".[24]

21. Cebrâil dedi ki: "Emir böyledir. Rabbin buyurdu ki: Bu Benim için kolaydır.[25] Biz, onu insanlara kudretimizin bir delili[26] ve katımızdan bir rahmet kılacağız. Bu ezelde olmuş bitmiş bir iştir."

22. Meryem, Îsâ'ya hamile kaldı. Bu sebeple karnındaki bebeğiyle ayrılıp uzak bir yere çekildi.

23. Derken, doğum sancısı onu bir hurma ağacına tutunmaya zorladı. Keşke bundan önce ölseydim de, unutulup gitseydim" dedi.[27]

24. Alt tarafından biri ona şöyle seslendi:[28] "Üzülme! Rabbin senin alt yanında küçük bir dere akıttı;

25. Hurma ağacını da kendine doğru silkele! Üzerine taze hurmalar dökülsün.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا
رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ
إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا
﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ
غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ
وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ
كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ
اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا
﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾
فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ
يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا
﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ
رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزّٰي إِلَيْكِ بِجِذْعِ
النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

---

21 Cebrâil'i.

22 Şâyet Cebrâil melek sûretinde görünseydi Meryem korkardı.

23 "Hani melekler şöyle demişti: 'Meryem! Şüphesiz Allah sana, kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu

Îsâ Mesih'in müjdesini veriyor. O, dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'ın, kendine yakın kıldığı kimselerdendir.'" (Âl-i İmrân 3/45).

24 "Meryem dedi ki: "Rabbim! Bana hiçbir beşer eli değmemişken, benim nasıl çocuğum olabilir?" Yüce Allah da: "İşte öyle; Allah dilediğini yaratır. Bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/47).

25 Bu ifade Meryem 19/9'da da aynen geçti.

26 "Meryem oğlu Îsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve ikisini barınmaya uygun ve suyu olan yüksekçe bir yere yerleştirdik." (Mü'minûn 23/50).

"Meryem oğlu Îsâ'nın yaratılışı misal verilince senin kavmin hemen yaygaraya başladı." (Zuhruf 43/57).

27 Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Başına bir musibet geldi diye hiçbiriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: 'Allahım! Benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da canımı al' desin" (Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10, 13).

28 Hz. Meryem yüksek bir yerde olduğu için bu ifade kullanılmıştır. Kimin seslendiği kesin olarak bilinmediği için, bunun Cebrâil veya Hz. Îsâ olabileceği söylenmiştir.

26. Ye iç, gözün aydın olsun! İnsanlardan birini görürsen[29] "Ben Rahmân'a susma orucu adadım, bu yüzden de bugün hiçkimseyle konuşmayacağım" diye işâret et.[30]

27. Derken, çocuğu kucağına alıp kavminin yanına döndü. Onlar dediler ki: "Meryem! Sen gerçekten de çok çirkin bir iş yaptın!"

28. "Ey Hârun'un kız kardeşi![31] Senin baban kötü bir adam değildi; annen de iffetsiz bir kadın değildi."

29. Bunun üzerine Meryem çocuğu işâret etti. Onlar: "Beşikteki bir sabi ile nasıl konuşabiliriz?" dediler.

30. O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum,[32] O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı."[33]

31. "Nerede olursam olayım, O beni mübârek kıldı ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti,[34]

32. Beni anneme itaatli kıldı[35] ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı,

33. Doğduğum günde, öleceğim günde ve öldükten sonra dirileceğim günde de bana selâm olsun!" dedi.[36]

34. Hakkında şüphelenip anlaşmazlığa düştükleri Meryem oğlu Îsâ işte budur! O, Hakkın sözüdür.[37]

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ
الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ
صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾ فَأَتَتْ
بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ
شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ
أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا
﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ
كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبْدُ
اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾
وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي
بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا
بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾
وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ
وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

---

29 Onlar da sana niçin konuşmadığını sorarlarsa.

30 Çünkü onların dininde susmak bir ibâdet sayılıyordu.

31 Sözü geçen Hârun'un, Hz. Mûsâ'nın kardeşi Hârun aleyhisselâm ile ilgisi yoktur. Peygamberimiz bu durumu: "Onlar, çocuklarına peygamberlerin ve sâlih kişilerin isimlerini verirlerdi" şeklinde açıklamıştır (Müslim Âdâb 9; Tirmizî, Tefsîr 19/1).

32 Hıristiyanlar, "Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" (Mâide 5/17, 72); "Allah üç ilâhtan biridir" (Mâide 5/73) ve

"Meryem oğlu Mesih'i Rab edinmişlerdi" (Tevbe 9/31) diyerek küfürlerini ilan ederken, Hz. Îsâ'nın, daha beşikte bir sabi iken "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum" demesi ne kadar anlamlıdır. Kaldı ki, "Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz." (Nisâ 4/172).

"Kuşkusuz Allah benim de Rabbim, sizin de. O halde O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Âl-i İmrân 3/51).

"Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz yalnız Allah'tır; O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Zuhruf 43/64).

"Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğini söyledim. 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim. Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların halini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin." (Mâide 5/117).

"Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin. Kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona Cennet'i haram kılar ve onun varacağı yer Cehennem'dir. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur." (Mâide 5/72).

33 "Nihayet o da bir kuldur ki, Biz onu nimetimize eriştirdik ve İsrâiloğulları'na kudretimize gösteren bir ibret yaptık." (Zuhruf 43/59). Bu âyetin dipnotunda Hz. Îsâ'nın Allah'ın kulu olduğuna dair âyetler verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"İnsanların dünya ve âhirette Meryem oğlu Îsâ'ya en yakını benim. Bütün peygamberler babaları bir, anaları ayrı kardeşler gibidir. Îsâ peygamber benim kardeşimdir; onunla benim aramda başka peygamber yoktur." (Buhârî, Enbiyâ 48; Müslim, Fezâil 143-145).

34 "Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!" (Hicr 15/99).

Namaz ve zekât şu âyetlerde beraberce sayılarak kesin bir şekilde emredilmiştir: Bakara 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisâ 4/77, 162; Mâide 5/12, 55; Tevbe 9/5, 11, 18, 71; Meryem 19/31, 55; Enbiyâ 21/73; Hac 22/41, 78; Nûr 24/37, 56; Neml 27/3; Lokmân 31/4; Ahzâb 33/33; Mücâdele 58/13; Müzzemmil 73/20; Beyyine 98/5.

35 "Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın." (İsrâ 17/23). Anaya babaya iyi davranmakla ilgili hadisler burada zikredilmiştir.

"Sana, Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. Onlara şöyle de: "Sevap kazanmak için harcayacağınız şeyleri önce ananıza, babanıza, akrabanıza, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara verin. Allah, yaptığınız her iyiliği mutlaka bilir." (Bakara 2/215). Anaya babaya iyilik etmekle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

36 "Selâm olsun peygamber olarak gönderilenlere." (Sâffât 37/181).

37 "Hani melekler şöyle demişti: 'Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu Îsâ Mesih'in müjdesini veriyor. O, dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'ın, Kendine yakın kıldığı kimselerdendir.'" (Âl-i İmrân 3/45).

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur." (Nisâ 4/171).

35. Allah'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir. Hâşâ O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.[38] Çünkü O, bir şeyin olmasını istedi mi, ona sadece "ol" der; o da hemen oluverir.[39]

36. Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. O halde O'na kulluk edin.[40] İşte dosdoğru yol budur.

37. Bazı gruplar kendi aralarında, Îsâ hakkında anlaşmazlığa düştüler.[41] O büyük gün görüldüğünde kâfirlerin başına gelecek var![42]

38. Bize gelecekleri günde; neler duyacaklar, neler görecekler![43] Fakat bugün o zâlimler tam bir sapıklık içindeler.[44]

39. Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır![45] Onlar hâlâ gaflet içerisindeler ve hâlâ inanmıyorlar.[46]

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ
اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ
مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ
يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٣٧﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ يَوْمَ
يَأْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ ف۪ي ضَلَالٍ
مُب۪ينٍ ﴿٣٨﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِيَ
الْاَمْرُ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

---

38 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Allah'ın oğul edindiği iddiasıyla ilgili âyetler ve hadisler burada zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şeriki yoktur; Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlüdür; Îsâ da Allah'ın kulu ve elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet haktır ve gerçektir, Cehennem de haktır ve gerçektir, diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, Cennet'e koyar." (Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, Îmân 46).

39 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

40 "Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin. Kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona Cennet'i haram kılar ve onun varacağı yer Cehennem'dir. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı yoktur." (Mâide 5/72).

41 "Îsâ onlara apaçık mûcizelerle geldiğinde dedi ki: "Ben size hikmetle ve anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak için geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz yalnız Allah'tır; O'na kulluk

edin. İşte dosdoğru yol budur." Sonra birtakım topluluklar Îsâ hakkında birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler. Acıklı bir günün azabından o zulmedenlerin vay haline!" (Zuhruf 43/63-65).

42 Resûlullah Efendimiz: "Hiç şüphesiz Allah, zâlime bir süre yaşama fırsatı verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez" buyurdu; sonra da şu âyet-i kerîmeyi okudu:

"Rabbin, halkı zâlim kentleri tutup cezalandırdığı zaman işte böyle cezalandırır. O'nun verdiği ceza, pek acı ve pek şiddetlidir." (Hûd 11/102). (Buhârî, Tefsîr 11/5; Müslim, Birr 61).

43 "Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir." (Bakara 2/167).

"O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! "Yâ Rabbî! Gördük ve işittik" derler. "Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih ameller yapalım." (Secde 32/12).

"Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

44 "Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kaldığı bir güne ertelemektedir." (İbrâhim 14/42).

45 "İnsanları, başlarına azabın geleceği kıyamet günü hakkında uyar! O gün zâlimler: "Rabbimiz!" derler. "Bize biraz daha süre ver de dâvetini kabul edip peygamberlere uyalım." Peki, bir zamanlar, sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz?" (İbrâhim 14/44).

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi. Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/18-19).

46 "Hiç farkında olmadığınız bir sırada azap ansızın gelip çatmadan önce, Rabbinizden size indirilen en güzel söze uyun. Öyle bir gün geldiğinde, kişi "Allah'a karşı işlediğim kusurlar yüzünden yazıklar olsun bana; ben Allah'ın diniyle alay edenler arasındaydım!" demesin. Veya "Allah beni doğru yola iletseydi ben de sakınanlardan olurdum" demesin. Veya azabı gördüğünde, "Keşke elime bir fırsat daha geçse de iyilik yapanlardan olsam" demesin. Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın." (Zümer 39/55-59).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler Cennet'e, cehennemlikler Cehennem'e girdiğinde ölüm alaca bir koç şeklinde getirilir, Cennet'le Cehennem arasında durdurulur. Denilir ki: "Ey Cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz?" Onlar da başlarını kaldırıp bakarlar ve derler ki: "Evet, bu ölümdür." Cehennemliklere: "Ey Cehennem halkı! Bunu tanıyor musunuz?" diye sorulur. Onlar da başlarını kaldırıp bakarlar ve şöyle derler: "Evet, bu ölümdür." Emredilir, ölüm boğazlanarak öldürülür ve şöyle denir: "Ey Cennet ehli! Cennet'te ebediyen kalacaksınız, artık ölüm yok. Ey Cehennem ehli! Cehennem'de ebediyen kalacaksınız, artık ölüm yok." Bu açıklamalardan sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz şu âyeti okudu:

"Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içerisindeler ve hâlâ inanmıyorlar." (Meryem 19/39). Resûl-i Ekrem Efendimiz eliyle işâret ederek şöyle buyurdu: "Dünya ehli, dünya gafletindedir." (Buhârî, Tefsîr 19/1; Müslim, Cennet 40).

40. Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız.[47] Sonunda onlar da Bize döndürülecekler.

41. Kitapta İbrâhim'in kıssasını da anlat! Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi.

42. Hani o babasına: "Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?"[48]

43. "Babacığım! Şüphesiz sana gelmeyen bir bilgi bana gelmiştir. Bana uy da seni doğru yola ileteyim."

44. "Babacığım, şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a âsî olmuştur."[49]

45. "Babacığım! Şüphesiz ben, Rahmân'ın azabına uğramandan ve böylece şeytana dost olmandan korkuyorum" dedi.[50]

46. Babası: "Ey İbrâhim![51] Yoksa sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vaz geçmezsen seni taşlarım.[52] Şimdi uzunca bir süre benden uzak dur" dedi.

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا
يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ
إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ
لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا
يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ
إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ
فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا
تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ
عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ
عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا
﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرٰهِيمُ
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

---

47 "Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180).

"Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şunu unutmayın ki, bütün yeryüzü Allah'ındır; onu kullarından dilediğine verir. Hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir." (A`râf 7/128).

"Elbette yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz. Her şey yok olup gittikten sonra bâkī kalan gerçek mülk sahibi de Biziz." (Hicr 15/23).

"Sen şimdi sabret; Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. İster onlara vadettiklerimizden bir kısmını sana gösterelim, ister daha önce seni vefat ettirelim, sonunda hepsinin döneceği yer Bizim huzurumuzdur." (Mü'min 40/77).

"Yeryüzünde olan herkes fânidir. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkī kalacaktır." (Rahmân 55/26-27).

48 "Bir zamanlar İbrâhim babası Âzer'e "Putların ilâh olduğunu mu kabul ediyorsun? Doğrusu ben, seni de, kavmini de açık bir sapkınlık içinde görüyorum" demişti." (En`âm 6/74). Bu âyetin dipnotunda Hz. İbrâhim ile babasının kıyamet günü karşılaşmasıyla ilgili bir hadis vardır.

"Andolsun ki, Biz daha önce İbrâhim'e de, doğru yolu bulmasını sağlayacak bir sağduyu ve olgunluk vermiştik. Biz onun buna lâyık olduğunu biliyorduk. O vakit babasına ve kavmine: "Nedir bu tapmakta olduğunuz heykeller?" diye sormuştu. Onlar da: "Babalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onlara uyduk" diye karşılık vermişlerdi. İbrâhim: "Andolsun ki siz de babalarınız da apaçık bir sapıklığın içine sürüklenmişsiniz" dedi. Onlar: "Sen ciddi mi söylüyorsun, yoksa bizimle eğleniyor musun?" dediler. İbrâhim: "Hayır, hayır! Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir; onları O yaratmıştır. Ben de bu gerçeği kabul edenlerdenim" dedi." (Enbiyâ 21/51-56).

"Hani o, babasına ve kavmine: "Sizler, nelere tapıyorsunuz?" demişti. Onlar da: "Putlara tapıyoruz, onlara tapmaya da devam edeceğiz" demişlerdi. İbrâhim: "Peki, ama" dedi. "Siz, kendilerine dua ettiğinizde, onlar sizi duyuyor mu? Yahut size fayda, ya da zarar verebiliyorlar mı?" demişti. Onlar: "Hayır! Ama biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük" demişlerdi. İbrâhim de şöyle dedi: "Sizin ve geçmiş atalarınızın nelere taptığını biraz olsun düşünmüyor musunuz? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur." (Şuarâ 26/70-77).

49 "Ben size öğüt vermedim mi, ey Âdem oğulları: 'Şeytana kul olmayın; o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır' diye." (Yâsîn 36/60).

"Onlar Allah'ı bırakıp da ancak birtakım dişi putlara taparlar. Aslında onlar, bunu yapmakla azgın şeytandan başkasına tapmazlar." (Nisâ 4/117).

50 "Ey Âdemoğulları! Şeytan, anne ve babanızın edep yerlerini birbirlerine göstermek için elbiselerini soyarak onları Cennet'ten çıkardığı gibi, sakın sizi de aldatmasın; çünkü şeytan ve soyu sizin onları göremeyeceğiniz yerlerden sizi görürler. Şüphesiz Biz, şeytanları, iman etmeyenlere dost yaptık." (A`râf 7/27).

51 Hz. İbrâhim her defasında babasına karşı saygısını muhafaza ederek ona "Babacığım" diye hitap ederken, babası ona bir defacık olsun "Yavrum, evlâdım!" demiyor. Bu durum bize, imanın edep ve nezaketini; şirkin ve küfrün ise insanı merhamet, sevgi ve nezaketten ne kadar uzak bıraktığını gösteriyor.

52 "Beni taşa tutmanıza karşı, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (Duhân 44/20).

47. İbrâhim de dedi ki: "Sana selâm olsun![53] Rabbimden seni bağışlamasını dileyeceğim.[54] Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır."

48. "Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum.[55] Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz"[56] dedi.

49. İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık.[57]

50. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık.[58]

51. Kitapta Mûsâ'nın kıssasını da zikret! Şüphesiz o ihlâslı ve seçkin bir insan idi. Bir resûl, bir nebî idi.[59]

52. Biz ona Tûr dağının[60] sağ tarafından seslenmiş ve doğrudan konuşması için, onu Kendimize yaklaştırmıştık.[61]

53. Biz ona rahmetimizden dolayı, kardeşi Hârun'u bir peygamber olarak kendisine yardımcı verdik.[62]

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبّٖيۜ اِنَّهُ
كَانَ بٖي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبّٖيۘ عَسٰٓى اَلَّٓا اَكُونَ
بِدُعَٓاءِ رَبّٖي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا
يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۙ وَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَۜ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ
عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰٓى اِنَّهُ
كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنَاهُ
مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَٓا اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

---

53 "Rahmân'ın has kulları: yeryüzünde mütevazı bir şekilde yürürler; câhiller kendilerine lâf attığında ise, "Selâmetle!" der geçerler." (Furkân 25/63).

"Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler." (Kasas 28/55).

Burada Hz. İbrâhim babası için mağfiret dileyeceğini vadediyor ve bu vaadini de gerçekten yerine getiriyor (Şuarâ 26/86; İbrâhim 14/41). Ancak babasının apaçık bir Allah düşmanı olduğu ortaya çıkınca, ondan uzaklaşıyor ve artık onun için mağfiret dilemekten vazgeçiyor (Tevbe 9/114). Hz. İbrâhim'in müşrik olan babasının affını niyaz etmesinin, onun daha önceki vaadinden dolayı olduğu belirtiliyor (Tevbe 9/114). Müslümanlar Hz. İbrâhim'e uyarak müşrik ölüleri için, Peygamberimiz de amcası Ebû Tâlib için istiğfar etmeye kalkınca: "Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yakışır, ne de inananlara" âyeti nâzil oluyor (Tevbe 9/113). Mümtehıne sûresi (60), 4. âyette

de, Hz. İbrâhim'in bu tavrının örnek alınmaması gereken hususlardan biri olduğu belirtiliyor.

54 "Ne Peygamber'in, ne de mü'minlerin; yakın akrabaları bile olsa, cehennemlik oldukları açığa çıktıktan sonra, müşriklerin bağışlanmalarını Allah'tan dilemeleri uygun değildir. İbrâhim'in, babası için Allah'tan af dilemesi ise, sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayıdır. Ancak onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrâhim çok içli, yumuşak tabiatlı biriydi." (Tevbe 9/113-114). Hz. İbrâhim'in babası için af dilemesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

55 "De ki: Ben yalnız Rabbime yalvarırım; O'na hiç kimseyi ortak koşmam." (Cin 72/20). Bu âyetin dipnotunda yalnız Allah'a kulluk etmekle igili bazı âyetler verilmiştir.

56 "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı; Rabbim! Şimdiye kadar Sana dua ve niyazımda aslâ mahrum olmadım." (Meryem 19/4).

57 "Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık; hepsini de doğru yola ilettik." (En'âm 6/84).

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71).

"İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik. Her birini sâlih insanlar yaptık." (Enbiyâ 21/72).

"Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik." (Ankebût 29/27).

58 "Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle! Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl." (Şuarâ 26/84-85).

Biz de namazlarımızda "Allâhümme salli", "Allâhümme bârik" dualarını okuyarak hem Peygamberimize, hem Hz. İbrâhim'e dua ediyoruz.

59 "Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A'râf 7/144).

Nebî; insanın kendi gücüyle elde edemeyeceği bir haberi ya da hükmü Allah'ın kendisine vahyettiği kimsedir. Resûl ise, Allah'tan aldığı vahyi insanlara tebliğ etmek ve fiilen uygulamakla görevli bir Nebîdir. Bu vahiy yeni bir şeriat, yeni bir din olabileceği gibi, önceki bir peygamberin şeriatına uyup onu tebliğ etme görevi biçiminde de olabilir.

60 "And olsun Tûr-i Sînâ'ya." (Tûr 52/1).

"And olsun incire ve zeytine, ve Tûr-i Sînâ'ya." (Tîn 95/1-2). Tûr-i Sînâ ve zeytin ağacı ilişkisi için Mü'minûn sûresi (23), 20. âyete ve açıklamasına bakınız.

61 "Mûsâ oraya vardığında, mübârek bölgede yer alan vâdinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!" (Kasas 28/30).

62 "Âilemden de bana bir yardımcı ver. Kardeşim Hârun'u. Onunla beni güçlendir. Onu işlerime ortak et!" de." (Tâhâ 20/29-32).

"Kalbim daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârun'u da peygamber olarak gönder!" (Şuarâ 26/13).

"Kardeşim Hârun'un dili benden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte yardımcı olarak gönder ki, beni tasdik etsin. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi." (Kasas 28/34).

54. Kitapta İsmâil'in kıssasını da anlat. Çünkü o, sözüne sâdık[63] bir resûl ve bir nebî idi.

55. Âilesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi.[64] Rabbinin de rızasını kazanmıştı.

56. Kitapta İdris'in kıssasını da anlat. Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi.[65]

57. Biz onu çok yüce bir makama yükselttik.[66]

58. İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden olup, Âdem'in soyundan, Nûh ile gemide taşıdıklarımızın soyundan; İbrâhim ve İsrâil[67] soyundan, hidâyet yolunu gösterip seçtiğimiz kimselerdendir.[68] Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar.[69]

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ
يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ
مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِدْرِيسَ
اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا
عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْرَٓائِيلَ
وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ
(السجدة) اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

---

63 Peygamber Efendimiz sözüne sâdık olmanın önemine işaretle şöyle buyurmuştur: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyanet eder." (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ihtiyaç sahiplerine verecek bir şey bulamazsa, onlara daha sonra vermeyi vadederdi. Câbir ibni Abdullah'a da: "Eğer Bahreyn'den zekât malı gelirse sana şöyle şöyle doldurup veririm" buyurmuştu. Fakat Peygamber Efendimiz vefat edene kadar Bahreyn'den mal gelmedi. Bahreyn'den mal geldiği zaman, halife Hz. Ebû Bekir, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin birine vaadi veya borcu varsa bize başvursun" diye ilan etti. Bunun üzerine Câbir ona başvurdu. O da Peygamber Efendimizin vadettiği gibi ona avuçlar dolusu mal ve para verdi. (Buhârî, Kefâlet 3, Hibe 18, Şehâdât 28, Farzu'l-humüs 15, Cizye 4, Megâzî 73; Müslim, Fezâil 60-61).

64 "Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır." (Tâhâ 20/132).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su

serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin." (Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18, Vitir 13; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 5).

Bir başka hadisinde de şöyle buyurdu:

"Bir kimse geceleyin karısını uyandırır da beraberce veya her biri kendi başına iki rekât namaz kılarlarsa, 'Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar' arasına yazılırlar." (Ebû Dâvûd, Tatavvu' 18, Vitir 13; İbni Mâce, İkâmet 175).

65 "İsmâil'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla! Hepsi de sabreden kimselerdi." (Enbiyâ 21/85).

66 Resûl-i Ekrem Efendimiz Mîrac'a çıktığında İdris aleyhisselâmı dördüncü kat semâda görmüştü (Müslim, Îmân 258).

67 İsrâil, Yakub aleyhisselâmın diğer adıdır.

68 "Onu da, İshak'ı da kutlu ve uğurlu kıldık. İkisinin neslinden de hem iyi kulluk edenler var, hem de kendisine açıkça zulmedenler." (Sâffât 37/113). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz." (Mü'min 40/78).

Bu âyetin tefsirinde İbni Kesîr'in verdiği bilgiye göre Âdem'in soyu ifadesiyle İdris aleyhisselâm, Nûh ile birlikte gemiye bindirilenlerin soyu ile İbrâhim aleyhisselâm, İbrâhim aleyhisselâmın soyu ile İshak, Yakub ve İsmâil aleyhimüsselâm ve İsrâil yani Yakub aleyhisselâmın soyu ile de: Mûsâ, Hârun, Zekeriya, Yahya ve Meryem oğlu Îsâ aleyhimüsselâm kastedilmektedir (İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, IX, 262).

69 **Bu âyet secde âyetidir.**

"Şöyle de: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın; daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okunduğu zaman, hemen yüzüstü secdeye kapanırlar." Ve şöyle derler: "Rabbimiz her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır. Rabbimizin vaadi kesin olarak gerçekleşti." Onlar ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar; Kur'an'ın okunması, onların Allah'a olan saygısını artırır." (İsrâ 17/107-109).

59. Ama bunlardan sonra namazlarını kılmayan[70] şehvetlerinin arkasına düşen bir nesil geldi. Onlar da yaptıkları bu azgınlığın cezasını görecekler!

60. Ancak tövbe edip,[71] iman eden ve sâlih amel[72] işleyenler, Cennet'e girecek ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır.[73]

61. Orası Adn cennetleridir ki, Rahmân onu, görmedikleri halde inanan kullarına vadetmiştir. Hiç şüphesiz Allah'ın vaadi gerçekleşecektir.[74]

62. Orada onlar boş söz duymayacak, sadece "Selâm" sözünü işiteceklerdir.[75] Orada sabah akşam rızıkları da hazırdır.

63. Kullarımızdan müttaki olanlara vereceğimiz Cennet işte budur.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ
وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا
﴿٥٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ
شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدَ الرَّحْمٰنُ
عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾
لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا اِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ
رِزْقُهُمْ ف۪يهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ
الَّت۪ي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

---

70 "Namazlarını kılmayanlar" ifadesi "Namazlarını zâyi edenler" şeklinde de anlaşılmıştır. Namazı zâyi etme konusunda âlimler farklı görüşler belirtmişlerdir: Namazı vaktinde kılmamak, şartlarına riâyet etmemek, farz oluşunu inkâr etmek, cemaat halinde kılmamak, camileri işlevsiz hale getirmek gibi.

"Münafıklar güya Allah'ı aldatıyorlar. Oysaki Allah onların bu tavırlarının cezasını verecektir. Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az zikrederler." (Nisâ 4/142).

"Onların yaptığı bağışların kabulüne engel olan şey, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeleri, namaza üşene üşene kalkmaları ve bağışlarını gönülsüzce yapmalarıdır." (Tevbe 9/54).

"Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin halini sorarlar: "Sizi Sekar'a sokan nedir?" Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulları doyurmazdık. Bâtıla dalanlarla biz de dalıp gitmiştik. Hesap gününü de yalanlıyorduk. Sonunda kesin bilgi bize ulaştı." (Müddessir 74/41-47).

"Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı." (Kıyâmet 75/31).

Namaza karşı kayıtsız olanlar için yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, namazlarından gâfildirler." (Mâûn 107/4-5).

Ayrıca Resûl-i Ekrem Efendimiz "Kul ile şirk ve küfür arasındaki engel namazdır" (Müslim, Îmân, 134) buyurmuştur.

Yine bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bizimle onlar arasındaki ayırıcı temel unsur namazdır. Namazı terk eden kimse küfre düşer." (Tirmizî, Îmân 9; Nesâî, Salât 8; İbni Mâce, İkâmet 77).

Bu hadiste namazın farz oluşunu inkâr eden veya onu hafife alanların küfre düşeceği belirtilmektedir Namazın farz olduğuna inandığı halde kılamayanlar ise günahkâr olur.

71 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Günahtan tövbe eden, günah işlememiş gibidir" (İbni Mâce, Zühd 30; Elbânî, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, II, 418, nr. 3427).

Tövbe ederek iman edip sâlih amel işleyenlerin mükâfâtı Tâhâ 20/82; Furkân 25/70; Kasas 28/67'de de belirtilmiştir.

72 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25).

73 "Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik. Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne zulme uğramaktan." (Cin 72/13). Gerçekten iman edip, ameli sâlih işleyen kimselerin emeğinin zâyi olmayacağına dair âyetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda; ayrıca A`râf sûresi (7), 170; Kehf sûresi (18), 30 ve Enbiyâ sûresi (21), 94. âyetin dipnotunda verilmiştir.

74 Şu âyetler, Cenâb-ı Hakk'ın sözünden caymayacağını göstermektedir:

"Rabbimiz! Şüphesiz Sen, bütün insanları, gelişinde kuşku olmayan bir günde bir araya getireceksin! Allah, verdiği sözden kesinlikle caymaz." (Âl-i İmrân 3/9).

"Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla vadettiğin mükâfâtları bize ver; kıyamet gününde bizi rezil etme. Çünkü Sen aslâ sözünden caymazsın." Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım." (Âl-i İmrân 3/194-195).

"Şöyle de: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın; daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okunduğu zaman, hemen yüzüstü secdeye kapanırlar." Ve şöyle derler: "Rabbimiz her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır. Rabbimizin vaadi kesin olarak gerçekleşti." (İsrâ 17/107-108).

75 Çünkü onlar birbirlerine, melekler de onlara selâm verecektir:

"Orada boş bir lâf, günaha sokan bir söz işitmezler. İşittikleri tek söz, Selâm, Selâm'dır." (Vâkıa 56/25-26).

"Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10).

"Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir. Melekler de her kapıdan yanlarına sokularak onlara şöyle derler: "Sabrettiğiniz için selâm olsun size. Dünya hayatının en güzel sonucudur bu!" (Ra`d 13/23-24).

"Allah'a kavuştukları gün, "Selâm!" diye karşılanacaklardır. Allah onlar için güzel bir mükâfât hazırlamıştır." (Ahzâb 33/44).

64. Cebrâil demiştir ki: "Biz melekler, ancak Rabbinin emriyle ineriz.[76] Çünkü geleceğimiz, geçmişimiz ve bu ikisi arasındaki her şeyin bilgisi ve tedbiri O'na âittir. Senin Rabbin hiçbir şeyi unutmaz.[77]

65. O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir.[78] O halde O'na kulluk et ve kulluğunda sabret.[79] Sen aynı isimde O'nun bir benzerini tanıyor musun?"[80]

66. İnsan der ki: "Öldükten sonra tekrar diriltilecek miyim?"[81]

67. O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?[82]

68. Rabbine andolsun ki Biz onları şeytanlarıyla birlikte[83] dirilteceğiz ve Cehennem'in etrafında korkudan diz üstü çökmüş olarak bekleteceğiz.[84]

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْد۪ينَا
وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
نَسِيًّاۚ ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِه۪ۜ هَلْ تَعْلَمُ
لَهُ سَمِيًّاۚ ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ
لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ
الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ
شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاط۪ينَ
ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّاۚ ﴿٦٨﴾

---

76 Abdullah ibni Abbas, Peygamberimizin Cebrâil'e, niçin kendisine daha sık uğramadığını sorması üzerine, bu âyetin indiğini söylemiştir. (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Tefsîr 19/2, Tevhîd 28)

77 "Mûsâ: "Onlara dair bilgi Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim aslâ yanılmaz, unutmaz" dedi." (Tâhâ 20/52).

78 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

79 "O halde O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan!" (Hûd 11/123).

"Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et." (Tâhâ 20/132).

80 "Herkesin yaptığını görüp gözeten Allah hiç bunu yapamayanlarla bir tutulur mu? Bir de kalkıp O'na ortak koşuyorlar. Onlara şöyle de: "O tanrılara istediğiniz adı takın! Böylece siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa lâf olsun diye mi konuşuyorsunuz?" Doğrusu inkâr edenlere kurdukları düzenler hoş gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah'ın saptırdığına hiçkimse doğru yolu gösteremez." (Ra'd 13/33).

81 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetlerin bir kısmı burada zikredilmiştir.

"Bir de şöyle dediler: "Biz bir yığın kemik, bir avuç toprak olduktan sonra yepyeni bir şekilde dirilip hayat bulacağız, öyle

mi?" Şöyle de: "İster taş olun, ister demir. İsterseniz diriltilemez sandığınız başka bir şey olun, yine de diriltileceksiniz." Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de! O vakit seninle alay edip başlarını sallayarak: "Ne zamanmış o?" diyecekler. Sen de onlara: "Belki çok yakında" de. Allah sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız ve dünyada çok az bir süre kaldığınızı sanacaksınız." (İsrâ 17/49-52).

"Sizi yaratıp yeryüzüne dağıtan da O'dur. Yine ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız. Dirilten de O, öldüren de O'dur. Gece ve gündüzün birbiri ardına gelişi de O'nun eseridir. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız? Aksine onlar da öncekilerin söylediklerine benzer şeyler söylediler. Dediler ki: "Biz, ölüp de toprağa karıştıktan ve kemik yığınları haline geldikten sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi? Doğrusu biz de, daha önce atalarımız da aynı şeyle tehdit edilip durduk. Fakat bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." (Mü'minûn 23/79-83).

"De ki: "Allah'tan başka, ne göklerde ne de yerde hiç kimse gaybı bilmez. Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler." Hayır, onların âhiret hakkındaki bilgileri yetersizdir! Hatta onlar âhiretin varlığından şüphe etmektedirler. Dahası bu konuda kördürler. Kâfirler dediler ki: "Sahi, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra tekrar diriltilecek miyiz? Doğrusu bu tehdit bize de, daha önce atalarımıza da yapılmıştı. Ama bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir!" (Neml 27/65-68).

"Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir." (Ra'd 13/5).

"Görmedi mi insan: Biz kendilerini bir damla sudan yarattık da o Bize açıkça düşman kesiliverdi. Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye. Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/77-79).

"Kâfirler içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştılar da: "Bu ne acaip şey!" dediler. "Ölüp de toprak olduktan sonra yeniden mi dirilecekmişiz? Ne uzak bir dönüş bu?" Toprağın onlardan neyi eksilttiğini Biz biliriz. Katımızda, her şeyi saklayan bir kitap vardır. Doğrusu, hak olan Kur'an kendilerine geldiğinde onlar bunu da yalanladılar; onun için pek şaşkın bir haldedirler." (Kâf 50/2-5).

"Hesap günü ne zaman?" diye soruyorlar." (Zâriyât 51/12).

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 28, Yûnus sûresi (10), 34. âyetin dipnotunda topluca verilmiştir.

82 "İnsanın üzerinden öyle bir zaman gelip geçti ki, o vakit adı anılmaya bile değmez bir şeydi." (İnsan 76/1).

83 "Münafıklar iman edenlerle karşılaştıkları zaman "Biz de inanıyoruz!" derler; kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise: "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" derler." (Bakara 2/14). Daha fazla bilgi almak için bu âyetin ve En'âm sûresi (6), 112. âyetin dipnotuna bakınız.

84 "O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz." (Câsiye 45/28).

69. Sonra da her topluluktan, Rahmân'a isyanda en ileri gidenleri aralarından çekip çıkaracağız.

70. Sonra Cehennem'e atılmaya en lâyık olanın kim olduğunu en iyi Biz biliriz.[85]

71. Sizden Cehennem'e uğramayacak hiç kimse yoktur.[86] Bu, Rabbinin kesinleşmiş bir hükmüdür.

72. Sonra Biz, müttakileri Cehennem'e düşmekten kurtarır;[87] zâlimleri diz üstü çökmüş halde orada bırakırız.

73. Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğunda kâfirler mü'minlere:[88] "Sizinle bizim, hangimizin mevki ve makamı daha üstün, mensupları daha güzel!" diye sorarlar.[89]

74. Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk ettik.[90]

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى
الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذ۪ينَ
هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا
وَارِدُهَاۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّاۚ ﴿٧١﴾
ثُمَّ نُنَجِّي الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِم۪ينَ ف۪يهَا
جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
قَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوۤا اَيُّ الْفَر۪يقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا
قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾

---

85 Önce inkâr ve isyanın elebaşları ele alınacak, ceza verilmeye onlardan başlanacak, herkes durumuna göre gerekli cezayı görecektir:

"İnkârlarında ısrar edip, insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlara, fitne fesat çıkarmaları yüzünden azap üstüne azap edeceğiz." (Nahl 16/88).

"Neticede onlar kıyamet gününde kendi günahlarını tamamen yüklendikleri gibi, bilgisizce saptırdıkları kimselerin bazı günahlarını da yükleneceklerdir. Bir bilseniz, o yüklendikleri şey ne kötüdür!." (Nahl 16/25). Bu âyetin dipnotundaki açıklamayı okuyunuz.

"Onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceklerdir. Kıyamet gününde uydurdukları şeylerden dolayı sorguya çekileceklerdir." (Ankebût 29/13).

"Yüzleri ateşte çevrilip dururken, "Yazık bize!" derler. "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik! Rabbimiz!" derler. "Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden mahrum et!" (Ahzâb 33/66-68).

86 Herkes Cehennem'in üzerinden geçecektir. Cehennem Allah'ın sâlih kullarına etki etmeyecektir. Onların Cehennem'deki hali, İbrâhim aleyhisselâmın Nemrud'un ateşine atıldığındaki hali gibi olacaktır. İbrâhim aleyhisselâm ateşe atıldığında yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Biz de dedik ki: "Ey ateş! İbrâhim'e serin ve selâmet ol!" (Enbiyâ 21/69).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Umarım inşallah Bedir Savaşı'nda ve Hudeybiye Antlaşması'nda bulunanlar Cehennem'e girmezler" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 285, 362).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bir Müslümanın (henüz ergenlik çağına ermemiş) üç çocuğu ölür de, onların acısına sabrederse ona ateş ancak yeminini bozacağı an kadar dokunur" (Buhârî, Cenâiz 6, Eymân 9; Müslim, Birr 150)

"Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir." (Hûd 11/98).

"Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz." (Enbiyâ 21/98).

87 "Müttakileri ise, Allah, muratlarına erdirmek sûretiyle kurtarır. Artık onlara hiçbir kötülük dokunmaz; hiçbir şeye de üzülmezler." (Zümer 39/61).

"Takvâ sahibi ise ondan uzak tutulur." (Leyl 92/17).

88 Kendilerine Allah'ın apaçık âyetleri okunduğu zaman inkârcıların verdiği tepkilerle ilgili âyetler Yûnus sûresi (10), 15. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

89 Kâfirler dünyada kendi durumlarını mü'minlerin durumlarıyla karşılaştırır ve şunu demek isterler: Biz dünyada sizden daha zenginiz, evlerimiz, ev eşyalarımız daha güzel, manzaramız daha hoş! Eğer Allah katında da sizden daha değerli olmasaydık, bizi dünyada size tercih etmezdi; size vermediği nimet ve zînetleri bize vermezdi.

"Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumuzu zannediyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller." (Mü'minûn 23/55-56).

"Kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler de, sonra onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir. Onu acı bir azapla müjdele." (Câsiye 45/8).

"İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." Sonra da, Kur'an ile doğru yolu bulamadıkları için, "Bu eski bir uydurma" deyip çıkacaklar." (Ahkâf 46/11).

"Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsaneleri" der." (Kalem 68/15).

90 "Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı? Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü. Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak bir şey yoktur. O her şeyi bilir ve her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/44).

"Mûsâ Rabbine dua ederek "Bunlar bir kâfirler topluluğu" dedi. Allah buyurdu ki: "Kullarımla birlikte gece vakti yola çık; çünkü takip edileceksiniz. "Denizi açık ve sâkin halde bırak. Onlar boğulmaya mahkûm bir ordudur." Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar... Çiftlikler, muhteşem konaklar... Safâsını sürdükleri nimetler... İşte böylece onları yurtlarından çıkardık. Bütün bunlara Biz başka bir halkı mîrasçı yaptık. Gök ve yer onlara ağlamadı; kendilerine süre de tanınmadı." (Duhân 44/22-29).

75. De ki: “Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin![91] Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler.[92]

76. Allah doğru yolda olanların hidâyetini artırır.[93] Kalıcı olan sâlih ameller Rabbin katında sevap ve sonuç bakımından daha hayırlıdır.[94]

77. Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve evlât verilecek diyeni?[95]

78. O, gayb[96] perdesini mi araladı, yoksa Rahmân’ın katından bir söz mü aldı?[97]

79. Hayır![98] Biz, onun söylediklerini yazacağız[99] ve azabına azap katacağız.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ
الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ
اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ
هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ
اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ
مَرَدًّا ﴿٧٦﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ
لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ
اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ
مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

---

91 “Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin haklarında hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahlarını daha da artırsınlar diye süre veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır” (Âl-i İmrân 3/178).

“Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unuttukları zaman, bu defa onlara bütün nimetlerin kapılarını açtık. Sahip oldukları nimetlere bakıp iyice şımardıkları sırada onları ansızın yakalayıverdik de birden bire bütün ümitlerini yitirdiler.” (En`âm 6/44).

“Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor.” (Bakara 2/15).

92 “Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir.” (Yâsîn 36/75).

“Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır.” (Sâffât 37/173). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

“İmanlarına iman katmaları için mü’minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O’dur. Göklerin ve yerin orduları Allah’a âittir. Allah ise her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır.” (Fetih 48/4). Bu âyetin dipnotunda, Mü’minlerin kurtuluşa ereceği; kâfirlerin ise büyük zarara uğrayacağına dair âyetler verilmiştir.

“Size Rahmân’dan başka yardım edecek ordunuz hangisi? Kâfirler apaçık bir aldanış içindeler.” (Mülk 67/20).

“O azabı yakınlarında gördükleri zaman, kâfirlerin yüzleri simsiyah kesilir. Onlara: “İstediğiniz şey işte bu” denir.” (Mülk 67/27). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

93 “Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: “Bu sûre hanginizin imanını artırdı?”diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler.” (Tevbe 9/124).

94 “Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır.” (Kehf 18/46). Kalıcı olan sâlih ameller burada bir hadîs-i şerîfle açıklanmıştır.

95 Habbâb ibni Eret radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Ben demircilik yapardım. Âs ibni Vâil’in bana borcu vardı, paramı almak için yanına gittiğimde: “Muhammed’i inkâr etmedikçe sana borcumu ödemem” dedi. Ben de: “Sen ölüp diriltilinceye kadar Muhammed’i kesinlikle inkâr etmem” dedim. “Ben öldükten sonra diriltilecek miyim?” diye sordu. Ben “Evet” deyince: “Eğer ben ölür de diriltilirsem, orada malım ve evlâdım olacak, o zaman sana borcumu öderim” dedi. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti indirdi (Buhârî, Büyû’ 29, İcâre 15, Lukata 10, Tefsîr 19/3-6; Müslim, Münâfikîn 35).

96 Gayb hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

97 “Bir de: “Birkaç gün hâriç bize kesinlikle ateş dokunmayacak” dediler. Onlara şöyle de: “Bu konuda Allah’tan bir teminat mı aldınız? Eğer öyleyse, ne âlâ, zira Allah verdiği teminattan aslâ dönmez. Yoksa siz Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?” Ama hiç de öyle değil! Kim bir kötülük işler, suçu da kendini çepeçevre kuşatırsa, işte onlar cehennemliktir, hep orada kalacaklardır.” (Bakara 2/80-81).

“Yoksa kendisinde gayb bilgisi var da görünmeyen âlemleri mi görüyor?” (Necm 53/35).

98 Yetmiş yedinci âyette sözü edilen kişinin Âs ibni Vâil olduğu söylenmektedir. Bu âyetlerde onun gayb bilgisine sahip olmadığı, Allah’tan bir söz almadığı, onun doğrudan doğruya Allah’a iftira ettiği belirtilmektedir.

99 “Allah fakir, ama biz zenginiz” diyen kimselerin sözlerini Allah elbette duymuştur. Biz onların bu sözünü de, peygamberleri haksız yere öldürmelerini de yazacağız ve onlara: “Yakıcı azabı tadın!” diyeceğiz.” (Âl-i İmrân 3/181).

“Rahmân’ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır.” (Zuhruf 43/19).

“Onun sağında ve solunda oturmuş iki melek her şeyi kaydetmektedir. Yanında onu gözetleyip ağzından çıkan her sözü kaydeden biri vardır.” (Kâf 50/17-18).

“Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar.” (Zuhruf 43/80).

“Onlara: “Bu, size gerçeği söyleyen kitabımızdır. Biz sizin bütün yaptıklarınızı kaydediyorduk” denilecek.” (Câsiye 45/29).

“Fakat! Bütün bunlara rağmen siz dini, hesap ve ceza gününü yalanlamaya kalkışıyorsunuz. Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn’dir. Her ne yaparsanız bilirler.” (İnfitâr 82/9-12).

80. Ve kendisine verileceğini söylediği şeylere Biz vâris olacağız.[100] O da huzurumuza tek başına gelecek.[101]

81. Kendilerine üstünlük ve şeref sağlasın diye,[102] Allah'ı bırakıp birtakım ilâhlar edindiler.[103]

82. Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar.[104]

83. Görmedin mi, Biz şeytanları kâfirlere musallat ettik, onları durmadan günah ve isyana tahrik etmekteler?[105]

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾
كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ
عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا
الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾

---

100 "Elbette yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz. Her şey yok olup gittikten sonra bâkī kalan gerçek mülk sahibi de Biziz." (Hicr 15/23).

"Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız. Sonunda onlar da Bize döndürülecekler." (Meryem 19/40). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

101 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız." (En`âm 6/94).

"Onlar, sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Andolsun ki Bizim huzurumuza, sizi ilk defa yarattığımız gibi geleceksiniz. Yoksa siz, hesap ve ceza için size belli bir zaman ve mekân tayin etmediğimizi mi sanmıştınız?" (Kehf 18/48).

"Onların hepsi kıyamet gününde O'nun huzuruna tek tek gelecektir." (Meryem 19/95).

102 "Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmektedirler. Yoksa onlar, kâfirlerin yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir." (Nisâ 4/139).

"İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz. Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır." (Ankebût 29/25).

"Kim izzet ve şeref arıyorsa, bilsin ki izzet ve şeref bütünüyle Allah'a âittir." (Fâtır 35/10).

"Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak" diyorlar. Oysa üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir; lâkin o münafıklar bunu bilmiyor." (Münâfikūn 63/8).

103 "Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler." (Yâsîn 36/74).

104 "O gün Allah, onları ve Allah'ı bırakarak taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: 'Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?' diye soracaktır. Onlar da: 'Sen her türlü kusur ve ortaktan uzaksın! Seni

bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Sen, bunları ve atalarını çeşitli nimetlerle besledin, ama onlar da Seni anmayı unuttular, böylece helâk olmayı hak etmiş bir toplum haline geldiler' diyecekler. Bunun üzerine Allah da müşriklere: "İşte bu taptığınız şeyler sizi yalancı çıkardı; artık ne azabı savmaya ne de kendinize bir yardım sağlamaya gücünüz yeter. Sizden kim zulmetmişse, ona korkunç bir azap tattıracağız." (Furkān 25/17-19).

"Onlara yalvarsanız, duanızı işitmezler. İşitseler de size cevap veremezler. Kıyamet gününde ise sizin onlara yakıştırdığınız Allah'a ortaklığı reddederler. Hiç kimse sana, her şeyden haberdar olan Allah gibi bilgi veremez." (Fâtır 35/14).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin. Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkāf 46/4-6).

105 "Şeytanlar ise, dostlarına hep sizinle tartışmalarını telkin ederler. Eğer onlara boyun eğerseniz, elbette siz de müşrik olursunuz." (En`âm 6/121).

"Ey Âdemoğulları! Şeytan, anne ve babanızın edep yerlerini birbirlerine göstermek için elbiselerini soyarak onları Cennet'ten çıkardığı gibi, sakın sizi de aldatmasın; çünkü şeytan ve soyu sizin onları göremeyeceğiniz yerlerden sizi görürler. Şüphesiz Biz, şeytanları, iman etmeyenlere dost yaptık." (A`râf 7/27).

"Biz onlara öyle arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları ne varsa hepsini onlara hoş gösterdiler. Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap vaadi onlar için de gerçek oldu. Çünkü öncekiler de bunlar gibi mahvolup gitmişti." (Fussılet 41/25).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar. Sonunda huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı! Sen ne kötü arkadaşsın!" der." (Zuhruf 43/36-38).

"Arkadaşı der ki: "Rabbimiz, onu ben azdırmadım. O zâten derin bir sapıklıktaydı." (Kāf 50/27).

84. O halde sen onların bir an önce ceza görmelerini isteme![106] Şüphesiz Biz onlar için gün saymaktayız.[107]

85. Biz, o günde takvâ sahiplerini, seçkin misafirler olarak Rahmân'ın huzurunda toplayacağız.[108]

86. Günahkârları da suya götürülen bir sürü gibi Cehennem'e süreceğiz.[109]

87. O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaat etme yetkisine sahip olamayacaktır.[110]

88. O müşrikler: "Rahmân, çocuk edindi" dediler.[111]

89. Bunu söylemekle ne kadar çirkin ve korkunç bir iddia ortayaya atmış oldunuz!

90. Bu söz yüzünden, neredeyse gökler çatlayacak,[112] yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı;

91. Rahmân'a çocuk yakıştırdılar diye!

92. Halbuki evlât edinmek Rahmân'ın şânına yakışmaz.[113]

93. Çünkü göklerde ve yerde bulunan herkes, Rahmân'a kul olarak gelecektir.

94. Şüphesiz Allah, onları ilmiyle kuşatmış ve hepsini tek tek kayıt altına almıştır.[114]

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾
يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّق۪ينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا
﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِم۪ينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا
﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ
عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ
الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا
اِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ
وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾
اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغ۪ي
لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ اِنْ كُلُّ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّٓا اٰتِي الرَّحْمٰنِ
عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾

---

106 "Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak." (Târık 86/17).

"Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin haklarında hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahlarını daha da artırsınlar diye süre veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır" (Âl-i İmrân 3/178).

"Onlara kısa bir süre verdiğimiz ömürle hayatın zevkini yaşatır, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokmân 31/24).

107 Bu âyetin anlamı, onlar için belirlenen vakit geldiği zaman kendilerini helâk edeceğiz, demektir.

108 Bu âyette, Allah'ın emirlerine itaat edip, yasaklarından kaçarak O'na saygı gösteren insanların kıyamet gününde saygın

elçiler gibi ilâhî huzura kabul edilecekleri belirtilmektedir.

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." (Zümer 39/73).

109 "İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelmedi mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler. Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir. Onlara: "Ebediyen kalmak üzere girin Cehennem'in kapılarından" denir. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!" (Zümer 39/71-72).

110 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48).

"O'nun izni olmadan huzurunda kim kalkıp da şefaat edebilir?" (Bakara 2/255).

"Bizi ancak o azgın kâfirler yoldan çıkardı. Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim. Ne de candan bir dostumuz." (Şuarâ 26/99-101).

"Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez." (Sebe' 34/23).

"Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

"Onların Allah'tan başka yalvarıp yakardıkları şeyler ise şefaat yetkisine sahip değillerdir; ancak bilerek hakka şâhitlik edenler bunu yapabileceklerdir." (Zuhruf 43/86).

"Göklerde nice melekler var ki, Allah, şefaat edilmesini dilediği ve râzı olduğu kimseler hakkında kendilerine izin vermedikçe, onların şefaati hiçbir fayda vermez." (Necm 53/26).

"Artık, şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez." (Müddessir 74/48).

111 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

112 "Allah'ın yüceliğinden, gökler neredeyse üstlerinden çatlayıverecek; melekler hamdederek Rablerini tesbih ediyorlar ve yerdekiler için bağışlanma diliyorlar." (Şûrâ 42/5).

113 "Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Tevbe 9/30).

114 "Allah onların hepsini diriltiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Çünkü onlar kendi yaptıklarını unutsa da Allah bunları bir bir kaydetmiştir. Zâten Allah her şeye şâhittir." (Mücâdele 58/6).

95. Onların hepsi kıyamet gününde O'nun huzuruna tek tek gelecektir.[115]

96. Hiç şüphesiz iman edip sâlih amel yapanlar için Rahmân, gönüllerde bir sevgi meydana getirecektir.[116]

97. Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip[117] kolaylaştırdık ki,[118] takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin; boş bir inatla direnenleri de onunla uyarasın.

98. Onlardan önce Biz nice kavimleri helâk ettik![119] Şimdi sen, hiç onlardan herhangi bir kimseyi görüyor veya cılız da olsa bir ses duyuyor musun?[120]

وَكُلُّهُمْ اٰتٖيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ
الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقٖينَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُدًّا
﴿٩٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ
مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

---

115 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız." (En'âm 6/94). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada verilmiştir.

116 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e: 'Allah filanı seviyor, onu sen de sev!' diye emreder. Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına: 'Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de seviniz!' diye hitabeder. Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Edeb 41, Tevhîd 33; Müslim, Birr 157).

117 "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/2). Kur'an'ın neden Arapça gönderildiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

118 "Biz her peygamberi, kendi toplumlarına gerçeği iyice anlatmaları için o toplumun diliyle gönderdik." (İbrâhim 14/4).

"İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirdik ve kolaylaştırdık." (Duhân 44/58).

"And olsun, Biz Kur'an'ı zikir için kolaylaştırdık. Fakat hani ibret alacak olan? (Kamer 54/17, 22, 32, 40).

119 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Daha önce helâk edilen kavimlerle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

120 "Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeyi helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır." (Hac 22/45).

"Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri! Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz." (Kasas 28/58).

Yüce Allah, Semûd kavmini korkunç bir sesle, Âd kavmini ise azgın ve gürültülü bir fırtınayla helâk ettiğini belirttikten sonra (Hâkka 69/5, 6) şöyle buyuruyor:

"Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/8).

TÂHÂ SÛRESİ (20. sûre)

Mekke devrinde, Meryem sûresinden sonra inmiştir. 135 âyettir. Sûrede, daha çok tevhid, peygamberlik ve âhiret konuları üzerinde durulmuştur. Sûre adını, ilk kelimesinden almıştır. Hz. Mûsâ ile ilgili olarak geniş bilgi verdiği ve onun kıssasını içerdiği için, bu sûreye Mûsâ sûresi de denilmiştir. Bu arada sûrede Hz. Âdem'in kıssasına da temas edilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Tâ Hâ![1]

2. Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik.[2]

3. Onu Allah'tan korkan kimselere bir öğüt olsun diye indirdik.

4. O Kur'an, yeri ve o yüce gökleri yaratan tarafından parça parça indirilmiştir.

5. O Rahmân, Arş'a kurulmuştur.[3]

6. Göklerde, yerde, ikisi arasında ve nemli toprağın altında[4] ne varsa, hepsi O'nun hâkimiyetindedir.

7. Sen ister açık ister gizli konuş; O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.[5]

8. Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır. En güzel isimler O'nundur.[6]

9. Mûsâ'nın kıssası sana geldi mi?[7]

10. Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine şöyle demişti: "Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki size oradan bir kor parçası getiririm veya orada yol gösterecek bir rehber bulurum."[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىۙ
﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۙ ﴿٣﴾ تَنْز۪يلًا
مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰىۜ ﴿٤﴾
اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ
فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَۜ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ
حَد۪يثُ مُوسٰىۢ ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ
امْكُثُٓوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ
مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir

2 Bu âyetin Peygamberimize bakan yönü, Kur'an'ı kabul etmemekte direnen inkâr

ehli karşısında onun kendisini helâk edercesine üzmemesi gerektiğini hatırlatmış olmasıdır. Fâtır 35/8; Kehf 18/6 ve Şuarâ 26/3'te aynı husus dile getirilmiştir. Âyet, bütün Müslümanlara İslâm'ın bir kolaylık dîni olduğunu hatırlatmaktadır. (Bakara 2/185 ve Hac 22/78'e bakılabilir).

3 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan Allah'tır." (A'râf 7/54). Bu âyetin dipnotunda "Allah'ın Arş üzerine kurulmasıyla" ilgili bilgi verilmiştir.

4 Toprağın altı, özellikle nemli toprağın altı, yerin üstünden geri kalmayacak bir zenginlikle hayatın kaynadığı bir ortamdır. Hatta kışın çetin şartları altında, yer üzerinde herhangi bir hayat belirtisi görülmezken, kar tabakası altında donmaktan korunmuş ve nemli kalması temin edilmiş olan toprakta, gözle görünen ve görünmeyen sayısız canlı türleri ile hayat yine devam eder. Bu hummâlı faaliyetler sayesindedir ki, bahar geldiğinde yeryüzü dirilir ve tekrar eski canlılığına kavuşur.

5 "Onlar, Allah'ın kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdar olduğunu, ayrıca O'nun bütün gizlilikleri eksiksiz bildiğini bilmiyorlar mı?" (Tevbe 9/78). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

6 "En güzel isimler Allah'ındır; Siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan ayrılanları kendi hallerine bırakın. Onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir." (A'râf 7/180). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada verilmiş, esmâ-i hüsnâ hakkında açıklama yapılmıştır.

7 Bu ifade Nâziât sûresi (79), 15. âyette aynen geçmektedir.

8 "Hani bir zamanlar Mûsâ âilesine şöyle demişti: "Ben bir ateş gördüm; size oradan ya bir haber ya da ısınmanız için bir kor parçası getiririm." Oraya varınca kendisine şöyle nidâ edildi: "Bu ateşin bulunduğu yerde olanlar ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan uzaktır. Ey Mûsâ! O nidâ eden Benim. Ben, karşı konulmaz bir güce sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'ım." (Neml 27/7-9).

"Mûsâ belirlenen süreyi tamamlayıp âilesiyle birlikte yola çıkınca, Tûr dağı tarafında bir ateş gördü. Âilesine dedi ki: "Siz burada biraz bekleyin, ben bir ateş gördüm; belki size oradan yol hakkında bir haber, ya da ateş yakıp ısınmanız için bir kor parçası getiririm." Mûsâ oraya vardığında, mübârek bölgede yer alan vâdinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi "Ey Mûsâ! Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!" (Kasas 28/29-30).

11. Ateşin yanına varınca, kendisine "Ey Mûsâ!" diye seslenildi:

12. "Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın."[9]

13. Ben seni peygamber seçtim.[10] Şimdi sana vahyedilene kulak ver.

14. Ben Allah'ım; Benden başka ilâh yoktur. Yalnız Bana kulluk et, Beni anmak için de namaz kıl.[11]

15. Neredeyse gizlediğim kıyamet,[12] herkes yaptığının karşılığını görsün diye[13] mutlaka gelecektir.[14]

16. Buna inanmayıp da nefsinin isteklerine uyanlar sakın seni ona inanmaktan alıkoymasın! Yoksa helâk olursun.[15]

17. "Mûsâ! Şu sağ elindeki nedir?"

18. Mûsâ: "O benim asâmdır; yürürken ona yaslanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim, onunla başka işler de yaparım" dedi.

19. Allah: "Ey Mûsâ! Onu yere at!" buyurdu.

20. Mûsâ da onu yere attı, o da hızla kayıp giden bir yılan oluverdi.

21. Allah şöyle buyurdu: "Tut onu, korkma! Biz onu tekrar eski haline getireceğiz."[16]

22. "Şimdi de elini koynuna sok, bir başka mûcize olarak kusursuz bir şekilde bembeyaz çıkacaktır."[17]

فَلَمَّا اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنّ۪ٓي اَنَا
رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ
طُوًىۜ ﴿١٢﴾ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى
﴿١٣﴾ اِنَّن۪ٓي اَنَا اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدْن۪يۙ
وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْر۪ي ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ
اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْف۪يهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا
تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ
بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ
بِيَم۪ينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَۚ
اَتَوَكَّؤُ۬ا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَم۪ي
وَلِيَ ف۪يهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا
مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾
قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ۠ سَنُع۪يدُهَا س۪يرَتَهَا
الْاُو۫لٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ
تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ اٰيَةً اُخْرٰىۙ ﴿٢٢﴾

9 "Oraya varınca kendisine şöyle nidâ edildi: "Bu ateşin bulunduğu yerde olanlar ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan uzaktır." (Neml 27/8).

"Mûsâ oraya vardığında, mübârek bölge-

de yer alan vâdinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Âlemlerin Rabbi olan Allah Benim Ben!" (Kasas 28/30).

"Hani Rabbi ona kutsal vâdi Tuvâ'da şöyle seslenmişti." (Nâziât 79/16).

10 "Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A'râf 7/144).

11 "Öyleyse siz Beni anın, Ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nimetlerime nankörlük etmeyin." (Bakara 2/152). Allah'ı anmakla ilgili hadisler burada zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim namazını kılmadan uyur veya unutursa bunun kefareti hatırladığı zaman namazını kılmasıdır. Bundan başka da kefareti yoktur." (Buhârî, Mevâkīt 37; Müslim, Mesâcid 314).

12 "De ki: "Allah'tan başka, ne göklerde ne de yerde hiç kimse gaybı bilmez. Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler." (Neml 27/65).

13 "Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

14 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Kıyamet gününün mutlaka geleceğine dair âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

15 "Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

"Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra o kâfirler seni onların gereğini yapmaktan sakın alıkoymasın. Sen insanları Rabbine çağır ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!" (Kasas 28/87).

16 Allah şöyle buyurdu:

"Şimdi asânı yere at!" Mûsâ onu yere atıp, çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. Biz de buyurduk ki: "Ey Mûsâ, Korkma! Çünkü Benim huzurumda peygamberler korkmaz." (Neml 27/10).

"Asânı yere at!" Mûsâ da asâyı yere atıp onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Mûsâ! Dön, korkma, çünkü sen güvendesin" denildi." (Kasas 28/31).

17 "Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz çıkacaktır." (Neml 27/12).

"Elini de koynuna sok, lekesiz olarak bembeyaz bir halde çıksın. Korkuyla açılan kollarını indir. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelen adamlarına göstermen için Rabbin tarafından sana verilmiş iki mûcizedir. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir topluluktur." (Kasas 28/32).

23. “Böylece sana büyük mûcizelerimizden bir kısmını gösterelim.”[18]

24. “Firavun'a git! Çünkü o iyice azdı.”[19]

25. Mûsâ dedi ki: “Ey Rabbim! Gönlüme ferahlık ver.”

26. “İşimi kolaylaştır.”

27. “Dilimin düğümünü çöz de,”[20]

28. “Söylediklerimi anlasınlar.”

29. “Âilemden de bana bir yardımcı ver.”

30. “Kardeşim Hârun'u.”[21]

31. “Onunla beni güçlendir.”[22]

32. “Onu işlerime ortak et de,”

33. “Seni çokça tesbih[23] edelim.”

34. “Seni çokça zikredelim.”

35. “Şüphesiz Sen bizi görüyorsun” dedi.

36. Allah şöyle buyurdu: “Ey Mûsâ! İstediklerin sana verildi.”[24]

37. “Zâten sana daha önce de ihsanda bulunmuştuk.”

38. O vakit annene ilham edip şöyle demiştik:

39. “Onu bir sandığın içine koy, nehre bırak; nehir onu sahile atsın da, Bana da ona da düşman olan biri onu alsın.”[25] Mûsâ! Bir de sana, gözetimimde yetişesin diye Kendimden bir sevimlilik vermiştim.

لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰىۚ ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى
فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لٖى
صَدْرٖىۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لٖٓى اَمْرٖىۙ ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ
عُقْدَةً مِنْ لِسَانٖىۙ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلٖى ﴿٢٨﴾
وَاجْعَلْ لٖى وَزٖيرًا مِنْ اَهْلٖىۙ ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخِىۙ
﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرٖىۙ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فٖٓى اَمْرٖىۙ
﴿٣٢﴾ كَىْ نُسَبِّحَكَ كَثٖيرًاۙ ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ
كَثٖيرًاۜ ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصٖيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ
قَدْ اُوتٖيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىۙ ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَا اِلٰٓى
اُمِّكَ مَا يُوحٰىۙ ﴿٣٨﴾ اَنِ اقْذِفٖيهِ فِى التَّابُوتِ
فَاقْذِفٖيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ
يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لٖى وَعَدُوٌّ لَهُۜ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ
مَحَبَّةً مِنّٖىۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنٖى ﴿٣٩﴾

18 “Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik. İşte sor İsrâiloğulları'na.” (İsrâ 17/101). Dokuz mûcize için buraya bakınız.

19 Bu âyet Nâziât sûresi (79), 17. âyette aynen geçmektedir.
“Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı.” (Tâhâ 20/43).

20 Hz. Mûsâ'nın dilinde merâmını rahat ifade etmesine engel bir rahatsızlık vardı. Bu durumu Firavun, Hz. Mûsâ'yı küçümsemek için kullanmaktadır:

“Derken Firavun halkına hitap ederek şöyle dedi: “Ey kavmim! Mısır'ın egemenliği ve ayaklarımın altından akan şu ırmaklar hep benim değil mi? Görmüyor musunuz? Ben neredeyse meramını anlatamayacak haldeki şu zavallıdan daha üstün değil miyim?” (Zuhruf 43/51-52).

21 “Kalbim daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârun'u da peygamber olarak gönder!” (Şuarâ 26/13).

22 “Kardeşim Hârun'un dili benden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte yardımcı olarak gönder ki, beni tasdik etsin. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum” dedi. Allah buyurdu ki: “Seni kardeşinle destekleyeceğiz. ve size âyetlerimizle öyle bir güç vereceğiz ki, onlar size aslâ erişemeyecekler. Siz ve size tâbi olanlar mutlaka galip geleceksiniz.” (Kasas 28/34-35).

23 Tesbih etmek, Cenâb-ı Hakk'ın kutsallığını, her kusurdan uzak olduğunu dile getirmektir.

24 “Biz ona rahmetimizden dolayı, kardeşi Hârun'u bir peygamber olarak kendisine yardımcı verdik.” (Meryem 19/53).

“Andolsun ki Biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve kardeşi Hârun'u da kendisine yardımcı tayin ettik.” (Furkân 25/35).

25 “Mûsâ'nın annesine: “Onu emzir” diye vahyettik. “Başına bir şey gelmesinden endişelenirsen onu nehre bırak, sakın korkup üzülme! Çünkü Biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri yapacağız.” Firavun hânedanı da, sonradan kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak olan Mûsâ'yı bulup aldılar. Doğrusu Firavun da, Hâmân da, askerleri de yanlış yolda idiler. Firavun'un hanımı: “Bu çocuk, benim için de senin için de göz aydınlığıdır. Sakın onu öldürmeyin! Umarım bize faydalı olur, ya da onu evlât ediniriz” dedi. Onlar o sırada yaptıkları işin farkında değillerdi.” (Kasas 28/7-9).

40. “Hani kız kardeşin seni takib ederek gitmiş ve onlara ‘Ona bakacak birini size göstereyim mi?’ demişti. Böylece Biz, gözü aydın olsun ve üzülmesin diye[26] seni annene kavuşturduk. Bir kişiyi yanlışlıkla öldürmüştün de, seni bunun sıkıntısından kurtarmış,[27] sonra da türlü imtihanlarla sınamıştık. Medyen halkı arasında yıllarca kaldın; sonra takdir ettiğimiz şekilde Medyen’den Tûr’a döndün, ey Mûsâ!

41. “Seni, Kendime elçi seçtim.”[28]

42. “Sen ve kardeşin mûcizelerimle gidin; Beni anmakta gevşek davranmayın.”

43. “Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı.”[29]

44. “Ona yumuşak bir üslupla hitap edin;[30] belki, düşünür veya azabımdan korkar.”

45. Onlar dediler ki: “Ey Rabbimiz! Doğrusu onun bize fırsat vermeden saldırmasından ve büsbütün azgınlaşmasından endişe ediyoruz.”

46. Allah buyurdu ki: “Korkmayın! Şüphesiz Ben sizinle beraberim; her şeyi işitir ve görürüm.”

47. “Ona gidin ve deyin ki: ‘Biz Rabbinin elçileriyiz, İsrâiloğulları’nı bizimle beraber gönder artık, onlara işkence etme, biz sana Rabbinden bir mûcize getirdik. Selâm doğru yolu tutanlara olsun!”[31]

48. Şüphesiz bize vahyedildi ki: “Azab, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenleredir.”[32]

إِذْ تَمْشِىٓ أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلٰى
مَنْ يَكْفُلُهُۜ فَرَجَعْنَاكَ إِلٰىٓ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ
عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَۜ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ
مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًاۚ فَلَبِثْتَ سِنٖينَ فٖىٓ
أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى
(٤٠) وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسٖىۚ (٤١) اِذْهَبْ أَنْتَ
وَأَخُوكَ بِاٰيَاتٖى وَلَا تَنِيَا فٖى ذِكْرٖىۚ (٤٢)
اِذْهَبَآ إِلٰى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغٰىۚ (٤٣) فَقُولَا لَهُ
قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشٰى (٤٤)
قَالَا رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ
أَوْ أَنْ يَطْغٰى (٤٥) قَالَ لَا تَخَافَآ إِنَّنٖى مَعَكُمَآ
أَسْمَعُ وَأَرٰى (٤٦) فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا
رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنٖىٓ إِسْرَآئٖيلَ وَلَا
تُعَذِّبْهُمْۜ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَۜ وَالسَّلَامُ
عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى (٤٧) إِنَّا قَدْ أُوحِىَ
إِلَيْنَآ أَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى (٤٨)

---

26 “Biz daha önce onun, sütanneleri emmesine izin vermedik. İşte o sırada ablası dedi ki: “Ona sizin adınıza bakacak ve çok şefkatli davranacak bir âileyi size göstereyim mi?” Böylece Biz, annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah’ın vaa-

dinin gerçek olduğunu bilsin diye onu, annesine kavuşturduk. Ama onların pek çoğu bunu bilmez.” (Kasas 28/12-13).

27 “Hem onlara göre benim bir suçum var. Bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum” dedi.” (Şuarâ 26/14).

“Mûsâ dedi ki: ‘Rabbim! Ben onlardan birini öldürdüm. Bu yüzden onların da beni öldürmelerinden korkuyorum.’” (Kasas 28/33).

“Bir gün Mûsâ, ahalisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi ve orada biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından iki kişinin birbiriyle kavga ettiğini gördü. Kendi kavminden olan kişi, düşmanına karşı ondan yardım istedi; Mûsâ da ötekine bir yumruk attı, adamın ölümüne sebep oldu. Arkasından: “Bu, şeytanın işidir. Çünkü o gerçekten insanları şaşırtan apaçık bir düşmandır” dedi. “Rabbim! Ben kendime yazık ettim. Beni bağışla!” diye dua etti. Rabbi de onu bağışladı. Şu kesin ki, gerçekten günahları çok bağışlayan ve engin merhamet sahibi olan yalnız O’dur.” (Kasas 28/15-16).

28 Tâhâ sûresi (20), 13. âyette aynı mâna geçti.

“Allah şöyle buyurdu: “Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!” (A`râf 7/144). Konuyla ilgili bir hadis için buraya bakınız.

29 Tâhâ sûresi (20), 24. âyette de aynı anlam geçti.

30 “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış. Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O’dur.” (Nahl 16/125).

31 Resûl-i Ekrem Efendimiz “Selâm doğru yolu tutanlara olsun” âyetini komşu krallara yazdığı mektuplarda kullanırdı. Bizans kralı Herakliyus’a yazdığı mektupta da besmele ve hitap cümlesinden sonra “selâmun alâ men ittebe’a’l-hüdâ” diye yazdırmıştı (Buhârî, Bed’ü’l-vahy 7; Müslim, Cihâd 74).

32 “Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak, şâhitler de “Rablerine iftira edenler işte bunlardır” diyecekler. Şunu iyi bilin ki: Allah’ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır.” (Hûd 11/18). Bu âyetin dipnotunda gerçekleri yalanlayanlarla ilgili olara bir hadis zikredilmiştir.

“O bedbaht, dini yalanlayan ve Haktan yüz çevirendir.” (Leyl 92/16). Dini yalanlayıp Haktan yüz çevirenlerle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

“Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa.” (Alak 96/13).

49. Firavun: "Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ?" dedi.[33]

50. Mûsâ: "Rabbimiz, her şeye yaratılışının gereğini veren ve ona nasıl yaşayacağını öğretendir" dedi.[34]

51. Firavun: "O halde geçmiş milletlerin hali ne olacak?" dedi.

52. Mûsâ: "Onlara dair bilgi Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim aslâ yanılmaz, unutmaz" dedi.

53. Yeryüzünü size beşik yapan,[35] orada size yollar ve geçitler açan,[36] gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur.[37] Allah buyurdu ki: "Biz o su ile her türlü bitkiden çift çift çıkardık."[38]

54. O bitkilerden hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Elbette bunda akıl sahipleri için pek çok dersler vardır.[39]

55. Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız.[40]

56. Andolsun ki, Biz o Firavun'a bütün mûcizelerimizi gösterdik; ama o yalanladı ve inanmamakta direndi.[41]

57. Dedi ki: "Ey Mûsâ! Sen yaptığın büyü ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?[42]

58. "Elbette biz de sana benzer bir büyü ile mutlaka karşılık vereceğiz. O halde aramızda sen, katılmaktan caymayacağımız ve ikimize de uygun bir karşılaşma yeri ve zamanı belirle."

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا
الَّذٖٓي اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾
قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ
عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّٖي فٖي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبّٖي
وَلَا يَنْسٰى ﴿٥٢﴾ اَلَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ
مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ
السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ
نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ
اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا
خَلَقْنَاكُمْ وَفٖيهَا نُعٖيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ
تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا
فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾ قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا
مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ
بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا
لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

---

33 Çünkü Firavun kendinden başka Rab tanımıyordu ve kendisinin en büyük Rab olduğunu söylüyordu:

"Firavun: "Resûlü olduğunu söylediğiniz Âlemlerin Rabbi de kimmiş?" diye sordu." (Şuarâ 26/23).

"Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum!" (Kasas 28/38).

"Halkı topladı ve seslendi: "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi." (Nâziât 79/23-24).

34 "Yüce Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut. O Rabbin ki yarattı, güzel ve düzgün şekilde biçimlendirdi. O Rabbin ki kaderini çizdi, yol gösterdi." (A'lâ 87/1-3).

35 "Biz yeryüzünü bir döşek yapmadık mı?" (Nebe' 78/6). Yeryüzünün insanın yaşamasına elverişli kılınmasıyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 "Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti, gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." (Nahl 16/15).

"Biz, kendilerini sarsmasın diye yeryüzüne sağlam dağlar yerleştirdik ve istedikleri yere ulaşmaları için, o dağlarda geniş yollar ve geçitler açtık." (Enbiyâ 21/31).

"İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı; doğru gitmeniz için onda yollar yarattı." (Zuhruf 43/10).

37 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık." (En'âm 6/99). Allah'ın gökten yağmur yağdırıp su indirdiğine dair âyetler burada verilmiştir.

38 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

39 "Şüphesiz bunda, aklını kullanan bir toplum için büyük bir ders vardır." (Nahl 16/67). Bu ifade Tâhâ 20/128'de de geçmiş, konuyla ilgili açıklama orada yapılmıştır.

40 "Orada yaşayacak, orada ölecek ve oradan diriltileceksiniz!" (A'râf 7/25).

"Allah sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız ve dünyada çok az bir süre kaldığınızı sanacaksınız." (İsrâ 17/52).

"Onlar ise "Rabbimiz" derler. "Bizi iki kere öldürdün, iki kere diriltin. Şimdi günahlarımızı itiraf ediyoruz. Bize bir çıkış yolu yok mu?" (Mü'min 40/11). Bu âyetin dipnotunda öldükten sonra diriltilmekle ilgili üç âyet verilmiştir.

"Biz yeryüzünü bir toplanma yeri yapmadık mı: Hem diriler, hem ölüler için?" (Mürselât 77/25-26).

"Sonra da, dilediği vakit onu tekrar diriltir." (Abese 80/22).

41 "Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği halde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak işte, fesatçıların sonu ne oldu?" (Neml 27/14).

42 "Ve şöyle dediler: "Bu ikisi, büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve örnek dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer büyücüdür." (Tâhâ 20/63).

59. Mûsâ dedi ki: "Buluşma zamanımız bayram günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir."

60. Firavun dönüp gitti, bütün hazırlığını yaptı, öyle geldi.[43]

61. Mûsâ sihirbazlara dedi ki: "Yazık size! Allah'a iftira etmeyin, yoksa korkunç bir azap ile kökünüzü kazır. Allah'a iftira eden kesinlikle iflâh olmaz."

62. Büyücüler yapacakları işi aralarında müzakere ettiler; fısıldaşarak konuştular.

63. Ve şöyle dediler: "Bu ikisi, büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve örnek dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer büyücüdür."

64. "O halde yapacağınız sihre iyi karar verin. Sonra düzenli sıralar halinde gelin. Şüphesiz bugün üstün gelen kurtuluşa ermiştir."

65. Sihirbazlar dediler ki: "Mûsâ! Hünerini ya önce sen göster, ya da önce biz gösterelim."

66. Mûsâ: "Hayır, önce hünerinizi siz ortaya koyun!" dedi.[44] Bir de baktı ki, onların ipleri ve sopaları yaptıkları sihirden dolayı ona sanki koşuyorlarmış gibi göründü.[45]

67. Bu yüzden Mûsâ içinde bir korku hissetti.[46]

68. Ona dedik ki: "Korkma! Çünkü kesinlikle sen üstün geleceksin;

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ
النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ
كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا
تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ
وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا
اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوا
اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ
الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا
وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾ قَالُوا يَا
مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ
مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا حِبَالُهُمْ
وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا
تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فٖي نَفْسِهٖ خٖيفَةً مُوسٰى
﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾

---

43 "Bütün usta sihirbazları toplayıp sana getirsinler!" (A'râf 7/112).

"Firavun: "Bütün usta sihirbazları toplayıp bana getirin!" diye emretti." (Yûnus 10/79).

"Sihirbazlar Firavun'a geldiler: 'Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?' dediler. Firavun da: 'Evet! Üstelik benim en yakınlarımdan olacaksınız' dedi." (Şuarâ 26/41-42).

44 "Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara 'Ne atacaksanız atın!' dedi." (Yûnus 10/80).

45 "O da 'Siz atın!' dedi. Sihirbazlar ellerindekini atınca, halkın gözünü boyayıp onları dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar." (A'râf 7/116). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

"Mûsâ onlara 'Haydi, ne atacaksanız atın!' dedi. Onlar da: 'Firavun'un izzeti hakkı için kesinlikle biz galip geleceğiz!' diyerek iplerini ve değneklerini attılar." (Şuarâ 26/43-44).

46 Hz Mûsâ, insanlar sihirle mûcizeyi birbirine karıştırırlar da gerçeği göremezler diye endişelendi.

69. "Sağ elindekini yere at; onların yaptıklarını yutsun.[47] Çünkü onların yaptıkları sihirbaz hîlesidir. Sihirbaz da nerede olsa, ne yapsa başarıya ulaşamaz."[48]

70. Bunun üzerine sihirbazlar, "Biz Hârun ile Mûsâ'nın Rabbine iman ettik" diyerek secdeye kapandılar.[49]

71. Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? Demek, size büyücülüğü öğreten ustanız o imiş![50] Kesinlikle ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim[51] ve sizi hurma dallarına asacağım;[52] böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu göreceksiniz!"

72. Onlar da şöyle dediler: "Bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi Yaratanı bırakıp da seni kesinlikle tercih edecek değiliz! İstediğin kararı ver, yapmak istediğini yap. Çünkü senin hükmün yalnız bu dünya hayatında geçer."[53]

73. "Şüphesiz biz, hatalarımızı ve bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlı,[54] cezası daha süreklidir."

74. Şüphesiz Rabbinin huzuruna kâfir olarak gelen için Cehennem vardır. O orada ne ölür kurtulur, ne de rahat yaşar.[55]

وَاَلْقِ مَا ف۪ي يَم۪ينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُواۜ اِنَّمَا
صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍۜ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ
حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ
اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۜ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ
الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ ف۪ي
جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَٓا اَشَدُّ عَذَابًا
وَاَبْقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَٓاءَنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذ۪ي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَٓا
اَنْتَ قَاضٍۜ اِنَّمَا تَقْض۪ي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ
﴿٧٢﴾ اِنَّٓا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَٓا
اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِۜ وَاللّٰهُ خَيْرٌ
وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾ اِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَاِنَّ
لَهُ جَهَنَّمَۜ لَا يَمُوتُ ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

---

47 "Mûsâ asâsını yere attı; bir de ne görsünler, asâ onların uydurdukları şeyleri yutuyor." (Şuarâ 26/45).

48 "Oysa onlar Allah'ın izni olmadıkça o büyü ile hiç kimseye zarar veremezler. Fakat onlar kendilerine yarar değil zarar getirecek şeyleri belliyorlardı. Ve elbette onlar, büyüyü satın alan kimselerin âhirette hiçbir nasibi olmadığını da çok iyi biliyorlardı. Kendilerini ne kötü bir şey karşılığında sattılar. Keşke bunu da bilselerdi. Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi." (Bakara 2/102-103).

"İşte oracıkta yenildiler ve küçük düşüp rezil oldular." (A'râf 7/119).

49 "Sihirbazlar secdeye kapandılar. Ve şöyle dediler: "Âlemlerin Rabbine iman ettik. Mûsâ ile Hârun'un Rabbine." (A'râf 7/120-122).

"Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar. "Âlemlerin Rabbine iman ettik! Mûsâ ve Hârun'un Rabbine!" dediler." (Şuarâ 26/46-48).

50 "Bunun üzerine Firavun: 'Ben size izin vermeden ona iman ettiniz, öyle mi? Bu yaptığınız, halkı kendi memleketlerinden çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tuzaktır. Ama başınıza gelecekleri yakında görüp öğreneceksiniz!' dedi." (A'râf 7/123).

51 El ve ayakların çaprazlama kesilmesi hakkında Mâide 5/33'e bakılabilir.

52 "Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da topunuzu birden asacağım." (A'râf 7/124).

53 "Ey kavmim! Bugün, bu ülkede üstünlüğü elde tutan kimseler olarak egemenlik sizindir. Ya Allah'ın azabı başımıza gelecek olursa bize kim yardım edecek?" Firavun ise "Ben size ancak kendi görüşümü anlatır, size yalnızca doğru yolu gösteririm" dedi." (Mü'min 40/29).

54 "Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi." (Bakara 2/103).

"Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96).

"Size verilen her şey, bu dünya hayatının geçici nimeti ve süsüdür. Oysa Allah katında olanlar daha hayırlı ve daha devamlıdır. Bunu düşünemiyor musunuz?" (Kasas 28/60).

"Size verilen ne varsa, hep dünya hayatının gelip geçici menfaatidir. Allah katındaki ise, iman eden ve Rabbine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Şûrâ 42/36).

55 "İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir." (Fâtır 35/36).

"Yâ Mâlik! Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık" diye seslenirler. O da: "Siz burada sürekli kalıcısınız" der." (Zuhruf 43/77).

"Ve alevli ateşe girecektir. Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi." (İnşikâk 84/12-13).

Peygamber Efendimiz, mü'min olan günahkârların Cehennem'deki halini şöyle anlatmıştır: "Cehennemlik olan günahkârlar Cehennem'de ne ölür kurtulurlar, ne de yaşayıp hayattan faydalanabilirler. Ancak orada günahlarından dolayı Cehennem'e atılmış günahkâr mü'minlerden birtakım kimseler vardır ki, bir süre azap olunduktan sonra Cenâb-ı Hak onları basbayağı öldürecek, sonunda kömür haline gelecekler. O zaman bunlara şefaat edilmesine izin verilecek. Bunlar gruplar halinde Cennet nehirlerinin başlarına getirilecek ve 'Ey cennetlikler, bunların üzerine bol bol Cennet sularından dökünüz' denilecek, böylece sel yatağında ot biter gibi canlanacaklar." (Müslim, Îmân 306; İbni Mâce, Zühd 37).

75. Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, onlar için de yüksek mertebeler vardır.[56]

76. Onlar içinden ırmaklar akan, Adn cennetlerinde ebedî kalacaklardır. Günahlardan arınmaya çalışanların mükâfâtı işte budur."[57]

77. Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımı geceleyin yola çıkar;[58] asânı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavunun ordusu yetişecek diye korkma, denizde boğulacağım diye endişe etme!"[59]

78. Derken, Firavun askerleriyle birlikte Mûsâ ve kavminin peşine düştü, ama deniz onları görülmedik bir şekilde yutuverdi.

79. Firavun kavmini yoldan çıkarmış, onlara doğru yolu göstermemişti.[60]

80. Ey İsrâiloğulları! Şüphesiz Biz sizi düşmanınızdan kurtardık; Tûr'un sağ tarafını da sizinle buluşma yeri olarak belirledik.[61] Size gökten ikram olarak kudret helvası ve bıldırcın indirdik.[62]

81. Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yiyin,[63] ama aşırılığa kaçmayın, aksi takdirde üzerinize gazabım iner. Kimin üzerine gazabım inerse şüphesiz o Cehennem çukuruna yuvarlanır.

وَمَنْ يَأْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ
فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰىۙ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ
عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ
وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾ وَلَقَدْ اَوْحَيْنَٓا
اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَاد۪ي فَاضْرِبْ لَهُمْ
طَر۪يقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًاۙ لَا تَخَافُ دَرَكًا
وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِه۪
فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْۜ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ
فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ
قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ
جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ
الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا ف۪يهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ
غَضَب۪يۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَب۪ي فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾

---

56 "Herkesin yaptığı işe göre derecesi farklı olacaktır. Çünkü Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir." (En'âm 6/132). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için buraya bakınız.

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Bu âyetin dipnotunda insanların derecelerinin farklı oluşuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"O kimini alçaltır, kimini yüceltir." (Vâkıa 56/3). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın mü'minlerin derecelerini yükseltmesiyle ilgili âyetler verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet yüz derecedir. Her iki derece arasında gökle yer arası kadar mesafe vardır. Firdevs cenneti en yüksek derecededir. Oradan dört nehir çıkar. Arş bunun üzerindedir. Allah'tan istediğinizde Firdevs cennetini isteyiniz." (Tirmizî, Cennet 4; İbni Mâce, Zühd 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 316, 321).

57 "Bütün bunlar, onların yaptıklarına bir mükâfâttır." (Vâkıa 56/24). İnsanların mükâfâtları, yaptıklarının karşılığı olacaktır. İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına şöyle buyurdu: "Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün ufak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğümüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Resûlü! O yerler, peygamberlere âit ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah'a iman edip, peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11).

58 "Biz de Mûsâ'ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü siz takip edileceksiniz" diye vahyettik." (Şuarâ 26/52).

"Allah buyurdu ki: "Kullarımla birlikte gece vakti yola çık; çünkü takip edileceksiniz." (Duhân 44/23).

59 "Firavun ve adamları güneş doğarken onların peşine düştüler. İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın ashâbı: "Şimdi yakalandık!" dediler. Mûsâ: "Hayır, korkmayın! Çünkü Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir" dedi. Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu. Diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık. Diğerlerini ise suda boğduk." (Şuarâ 26/60-66).

60 "Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir." (Hûd 11/98).

"Firavun ise 'Ben size ancak kendi görüşümü anlatır, size yalnızca doğru yolu gösteririm' dedi." (Mü'min 40/29).

61 "Biz ona Tûr dağının sağ tarafından seslenmiş ve doğrudan konuşması için, onu Kendimize yaklaştırmıştık." (Meryem 19/52).

62 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik." (Bakara 2/57). Burada kudret helvası hakkında açıklama vardır.

"Onların üzerine bulutu gölge yaptık, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın ikram ettik." (A'râf 7/160).

63 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Helâl ve temiz rızıklardan yemekle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

82. Bununla beraber, tövbe edeni, iman ederek sâlih amel işleyeni ve doğru yolda yürüyeni hiç şüphesiz affederim.[64]

83. Allah: "Kavmini bırakıp da acele gelmene sebep ne idi, Ey Mûsâ?" diye sordu.

84. Mûsâ da: "İşte onlar, hemen peşimdeler. Ben, Sen hoşnûd olasın diye acele edip Sana geldim, ey Rabbim!" dedi.

85. Allah şöyle buyurdu: "Şunu bilesin ki Biz, senin yokluğunda kavmini imtihan ettik; Sâmirî onları yoldan çıkardı."

86. Bunun üzerine Mûsâ öfkeli ve üzüntülü bir şekilde kavminin yanına döndü ve onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Onun size verdiği sözün üzerinden uzun bir süre mi geçti, yoksa Rabbinizden üzerinize bir gazabın inmesini mi istediniz de, bana verdiğiniz sözden döndünüz?"[65]

87. Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden kendi isteğimizle dönmedik. Fakat yanımızda Mısırlıların zînet eşyalarından birtakım ağırlıklar vardı; onları eritmek için ateşe attık, aynı şekilde Sâmirî de attı."

88. Böylece Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Sâmirî ve adamları: "İşte sizin de Mûsâ'nın da ilâhı budur; fakat o bunu unuttu" dediler.

وَاِنّ۪ي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا
ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾ وَمَٓا اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ
يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُو۬لَٓاءِ عَلٰٓى اَثَر۪ي
وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ
فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ
السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِه۪
غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ
وَعْدًا حَسَنًا اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ
اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ
مَوْعِد۪ي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَٓا اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ
بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَٓا اَوْزَارًا مِنْ ز۪ينَةِ
الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ
﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ
فَقَالُوا هٰذَٓا اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

---

64 "Ancak tövbe edip iman eden ve sâlih amel yapanlara gelince, onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." (Furkân 25/70).

"De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Zümer 39/53).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ 'Ey Âdemoğlu! Sen Bana dua ettiğin ve Benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım."

"Ey Âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen Benden bağışlanmanı dilersen, günahlarını affederim."

"Ey Âdemoğlu! Bana hiçbir şeyi ortak koşmamış, şirke bulaşmamış olduğun takdirde, yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen bile, Ben seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım' buyurmuştur" (Tirmizî, Daavât 98).

65 "Mûsâ, kızgın ve üzgün şekilde kavmine dönünce "Ben gittikten sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele ettiniz, öyle mi?" dedi. Levhaları yere bıraktı, kardeşi Hârun'u başından yakalayıp kendisine çekti. Hârun şöyle dedi: "Ey anamın oğlu! Bu millet beni güçsüz görüp sözümü dinlemedi. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Bana kızıp da düşmanları sevindirme! Beni bu zâlim kavimle bir tutma!" (A'râf 7/150).

89. Onlar, o heykelin kendilerine bir cevap vermediğini, bir zarar veya yararının da dokunmadığını görmüyorlar mı?

90. Halbuki daha önce Hârun onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz bu buzağıyla imtihan edildiniz. Sizin Rabbiniz Rahmân olan Allah'tır. Bana uyun ve benim sözümü dinleyin."

91. Onlar ise: "Mûsâ bize dönünceye kadar, biz buna tapmaya devam edeceğiz" dediler.

92-93. Mûsâ dönünce: "Ey Hârun!" dedi. "Onların yoldan çıktığını gördüğünde Beni izlemekten seni alıkoyan neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?"[66]

94. Hârun: "Ey anamın oğlu! Saçımı sakalımı çekme! Ben, senin: 'Sözümü dinlemedin de İsrâiloğulları'nın arasına ikilik soktun' demenden korktum" dedi.[67]

95. Sonra Mûsâ: "Ey Sâmirî! Peki, ya senin zorun neydi?" dedi.

96. Sâmirî dedi ki: "Ben onların görmediği bir şeyi gördüm. Sana gelen elçinin[68] ayak izinden bir avuç toprak aldım; onu buzağının içine attım. Böyle bir şey yapmayı nefsim bana hoş gösterdi."

97. Mûsâ da: "Defol!" dedi. Artık yaşadığın sürece: "Bana dokunmayın!" diyerek, insanlardan uzak duracaksın. Ayrıca seni bekleyen öyle bir azap var ki, ondan aslâ kurtulamayacaksın. Şimdi tapmakta olduğun ilâhına bak! Onu ateşte yakacağız, sonra küllerini denize savuracağız."

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ
لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ
مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ
الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا اَمْرِي ﴿٩٠﴾
قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ
اِلَيْنَا مُوسٰى ﴿٩١﴾ قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ
اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِۜ اَفَعَصَيْتَ
اَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِي
وَلَا بِرَاْسِي اِنِّي خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ
بَيْنَ بَنِي اِسْرَٓائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ
فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ
بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ
الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي
﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ
تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُۚ
وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

---

66 "Biz Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, buna on gece daha eklemiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk gece olmuştu. Mûsâ kardeşi Hârun'a şöyle demişti: "Sen benim yerime kavmimin başına geç, onların hatasını düzelt, bozguncula-

rın yolundan gitme!" (A'râf 7/142).

67 Hz. Hârun şunu demek istiyor: Aslında ben senin emrine karşı gelmedim. Ama onlara karşı, senin istediğin gibi sert davransaydım veya İsrâiloğulları'nı bırakıp, senin yanına gelseydim, halk çeşitli gruplara ayrılırdı. O zaman da, senin: "Halkı gruplara ayırdın, sözüme gerekli değeri vermedin!" demenden korkardım.

68 "Elçi" kelimesiyle Cebrâil aleyhisselâm kastedilmektedir.

98. Şüphesiz sizin ilâhınız O Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur.[69] O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.[70]

99. İşte böylece geçmişin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz.[71] Şüphesiz tarafımızdan da sana bir zikir verdik.[72]

100. Kim ondan yüz çevirirse, kıyamet gününde büyük bir günah yükünün altına girecektir.[73]

101. Bu yükün altında devamlı kalacaktır. Kıyamet gününde bu, onlar için ne kötü bir yüktür!

102. O gün Sûra üfürülecek.[74] Kâfirleri Biz korkudan gözleri göğermiş[75] bir vaziyette biraraya toplayacağız.

103. Onlar aralarında: "Dünyada en fazla on gün kaldınız" diye fısıldaşacaklar.

104. İçlerinden aklı başında olan: "Dünyada bir günden fazla kalmadınız" dediğinde,[76] onların birbirlerine ne söyleyeceklerini Biz pek iyi biliriz.[77]

105. Sana kıyamet gününde dağların hali ne olacak diye soruyorlar. De ki: Rabbim onları un ufak edip savuracak.[78]

106. Onların yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak.

اِنَّمَٓا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذٖى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَسِعَ
كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾ كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ
مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ
لَدُنَّا ذِكْرًاۚ ﴿٩٩﴾ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ
يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًاۙ ﴿١٠٠﴾ خَالِدٖينَ
فٖيهِۜ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًاۙ ﴿١٠١﴾ يَوْمَ
يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمٖينَ يَوْمَئِذٍ
زُرْقًاۚ ﴿١٠٢﴾ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ
اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ
يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرٖيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًاۚ
﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا
رَبّٖى نَسْفًاۙ ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًاۙ ﴿١٠٦﴾

---

69 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 2/163). Allah'ın birliğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

70 "Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (En'âm 6/80).

"Rabbimiz Allah dilemedikçe sizin dininize dönmemiz olacak şey değil. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır." (A'râf 7/89).

"Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın peygamberlere gönderdiği buyrukları göklerle yerler arasında iner durur. Böylece bilmiş olun

ki, Allah her şeye kâdirdir; ilmiyle de Allah her şeyi kuşatmıştır." (Talâk 65/12).

71 "Peygamberlerin haberlerinden kalbini güçlendirecek kıssaların hepsini sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere bir öğüt ve ibret gelmiştir." (Hûd 11/120). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

72 Anma, öğüt, ibret, tefekkür anlamlarını ifade eden zikir kelimesiyle Kur'an kastedilmiş ve Kur'an'ın bu özelliklerine, yani indiriliş amacına işâret edilmiştir. Bu kelime 113 ve 124. âyetlerde de tekrarlanacaktır."

"Elbette Kur'an'ı Biz indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız." (Hicr 15/9).

73 "Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin?" Allah şöyle buyurur: 'Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın.'" (Tâhâ 20/124-126).

74 Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu: "İsrâfil, sûru ağzına koymuş, üfleme emrini ve iznini bekleyip durur iken ben nasıl sevinebilirim?" Bu söz, ashâb-ı kirâmı çok endişelendirdi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz onlara: "Hasbünallahü ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir) deyiniz" buyurdu (Tirmizî, Kıyâmet 8; Tefsîr 397).

"Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur." (En'âm 6/73). Sûr hakkında burada açıklama yapılmıştır.

75 Bu ifadenin anlamı korkudan yüzleri morarmış ve gözleri kör olmuş demektir.

76 "Allah onları huzurunda topladığı gün, onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

77 Kıyametin dehşetini gördüklerinde, dünyadan hiç yararlanmadıklarını, orada pek az kaldıklarını düşünecekler.

78 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

107. Sen oralarda ne bir çukur, ne de bir tümsek göreceksin.[79]

108. O gün, herkes hiçbir yere sapmadan kendilerini çağıran dâvetçinin peşine düşecektir.[80] Rahmân'ın azamet ve heybetinden dolayı bütün sesler kısılacak, sen de sadece kısık bir ses duyabileceksin.

109. O gün ancak, Rahmân'ın kendisine izin verdiği ve konuşmasına râzı olduğu kimsenin şefaati fayda verecektir.[81]

110. Allah, onların geleceğini de bilir, geçmişini de.[82] Fakat onların bilgisi Allah'ı kuşatamaz.

111. Bütün yüzler, her zaman diri, her şeyin varlığı Kendisine bağlı olan ve kâinatı yöneten Allah'ın önünde eğilmiştir. Yapmış olduğu zulmün yükünü taşıyan kimse gerçekten iflâh olmaz.[83]

112. Mü'min olarak sâlih amel yapan kimse ise, ne bir haksızlığa uğramaktan korkar, ne de sevaplarını eksik almaktan.[84]

113. İşte Biz bu kitabı Arapça bir Kur'an olarak indirdik[85] ve Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar, bu Kur'an onlar için bir öğüt, bir ibret ortaya koysun diye onda tehditlerimizi çeşitli üsluplarla açıkladık.[86]

لَا تَرٰى فٖيهَا عِوَجًا وَلَٓا اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ
يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۚ وَخَشَعَتِ
الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا
﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ
لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا
بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحٖيطُونَ بِهٖ
عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ
وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ
مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ
ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فٖيهِ مِنَ الْوَعٖيدِ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

79 "İşte o gün, yer bir başka yere ve gökler başka göklere dönüşecek, insanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allah'ın huzuruna çıkacaklardır." (İbrâhim 14/48). Konuyla ilgili bir hadis için buraya bakınız.

80 "Sen onlara aldırma. Gün gelir, dâvetçi onları görülmedik bir şeye çağırır. Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/6-8).

81 "O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaat etme yetkisine sahip olamayacaktır." (Meryem 19/87). Şefaat konusuyla ilgili olarak bu âyetin, ayrıca Bakara sûresi (2), 48 ve İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

Peygamber Efendimiz kıyamet gününde ümmetine nasıl şefaat edeceğini anlattığı uzunca bir hadiste özetle şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bana 'Haydi git, kalbinde buğday (veya arpa) tanesi kadar iman eseri olanları Cehennem'den çıkar' buyuracak, ben de gidip emredileni yapacağım. Sonra tekrar Rabbimin huzuruna çıkacağım. Bana 'Haydi git, kalbinde hardal tanesi kadar iman eseri olanları Cehennem'den çıkar' buyuracak. Ben de gidip emredileni yapacağım. Sonra tekrar Rabbimin huzuruna çıkacağım ve geri kalan ümmetimin Cehennem'den çıkarılması için yalvaracağım. Bana 'Kalbinde hardal tanesinden daha az, çok daha az, azdan da az iman eseri olanları Cehennem'den çıkar' buyuracak, ben de bana emredileni yapacağım. Dördüncü defa Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıktığımda 'Yâ Rabbî! Lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den çıkarmama izin ver' diyeceğim. Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den çıkarmak üzere şefaat etme işi sana verilmemiştir. Fakat Ben kudretime, büyüklüğüme, azametime ve ululuğuma yemin ederim ki, lâilâhe illallah diyenleri Cehennem'den Ben çıkaracağım" (Buhârî, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 326).

82 "Allah onların geleceğini de bilir, geçmişini de" ifadesi, Bakara 2/255; Enbiyâ 21/28; Hac 22/76'da da geçmektedir.

83 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zulümden kaçının. Çünkü zulüm kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir." (Müslim, Birr 56).

84 "Mü'min olmak şartıyla sâlih amel işleyen hiçbir kimsenin emeği görmezlikten gelinmeyecektir. Çünkü Biz onun işlediklerini yazıyoruz." (Enbiyâ 21/94). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Kim bir kötülük işlerse, sadece onun misliyle karşılığını görür. İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler." (Mü'min 40/40). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

85 Yûsuf sûresi (12), 2. âyetin dipnotunda Kur'an'ın Arapça olarak indirilmesiyle ilgili âyetler verilmiştir.

86 İsrâ sûresi (17), 41. âyetin dipnotunda Kur'an'da çeşitli üsluplar kullanılmasıyla ilgili âyetler verilmiştir.

114. Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yüceler yücesidir![87] Sana vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumada acele etme![88] "Rabbim! İlmimi artır" de.[89]

115. Doğrusu Biz Âdem'e daha önce buyruğumuzu iletmiştik;[90] ama o bunu unuttu. Biz onda bir azim de görmedik.[91]

116. Hani Biz, meleklere: "Âdem'e secde edin!" diye emretmiştik. Hepsi secde etmiş, ancak İblis secde etmekten kaçınmıştı.[92]

117. Bunun üzerine Biz şöyle dedik: "Ey Âdem! Bu İblis; senin de, eşinin de gerçekten düşmanıdır.[93] Dikkat edin, sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın! Yoksa sıkıntı çekersin."

118. Çünkü Cennet'te ne acıkır, ne de çıplak kalırsın.

119. Orada ne susuzluk çeker, ne de güneşten yanarsın.

120. Derken, şeytan ona vesvese verdi ve: "Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını,[94] aslâ yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim mi?"[95] dedi.

121. Böylece Âdem ile Havva o yasak ağaçtan yediler, bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü de, Cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştılar. Âdem, Rabbinin emrine karşı geldi, şaşırıp kaldı.[96]

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّۚ وَلَا تَعْجَلْ
بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهُۘ
وَقُلْ رَبِّ زِدْن۪ي عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَٓا اِلٰٓى
اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾
وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا
اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ
هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا
مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ
ف۪يهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا ف۪يهَا
وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ
قَالَ يَٓا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ
وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ
لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۘ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾

87 "Gerçek egemenliğin sahibi olan Allah yüceler yücesidir! O'ndan başka ilâh yoktur. O, şerefli Arş'ın Rabbidir." (Mü'minûn 23/116).

88 "Vahyi çabucak ezberlemek için dilini kıpırdatma. Onu toplamak da, okutmak da Bize âittir. Biz onu sana okuduğumuzda, sen okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da Bize âittir." (Kıyâmet 75/16-19).

89 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyur-

muştur: "İlim tahsili için yola çıkan kimse geri dönünceye kadar Allah yolundadır" (Tirmizî, İlim 2).

Peygamberimiz şöyle dua ederdi: "Allahım! Bana öğrettiğin bilgilerden faydalanmamı sağla: Faydalanacağım bilgileri öğret. İlmimi artır!" (Tirmizî, Daavât 129; İbni Mâce, Mukaddime 23, Duâ 2).

Bu âyetin Peygamberimizle ilgili yönü, vahyin inişi sırasında henüz vahiy bitmeden önce, unuturum korkusuyla Kur'an'ı ezberlemeye çalışmasıdır. Ümmetiyle ilgili yönü de Kur'an'ın bir bütün halinde dikkate alınması ve iyice kavranmasıdır. Çünkü Kur'an'ın âyetleri birbirini tamamlar ve açıklar. Bu âyetlerden bir veya ikisini alıp Kur'an'ın geri kalan kısmından soyutlayarak onlardan anlam çıkarmak, insanı ciddi yanlışlara sürükleyebilir. Âyetin sonundaki dua da Kur'an'ın bu konudaki uyarısını desteklemektedir.

90 "Yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zâlimlerden olursunuz" dedik." (Bakara 2/35).

91 Âyetteki ifadeden, "şeytanın iğvasına karşı direnme konusunda Hz. Âdem'in yeterince kararlı ve azimli davranmadığı" anlamı çıkarıldığı gibi, onun "hatada ısrarlı olmadığı, ilahî emre karşı gelme niyeti taşımadığı ve tövbe ettiği" anlamı da çıkarılmıştır.

92 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). İlgili âyetler ve bu konuda açıklama bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

93 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

94 Kur'an'da ve İslâmî kaynaklarda "şeceretü'l-huld" olarak anılan bu ağaç hakkında Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, bir atlı onun gölgesinde yetmiş sene veya yüz sene gider de, yine de sonuna varamaz; işte o ölümsüzlük ağacıdır" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 455, 462; Dârimî, Rikâk 114).

95 "Bunun üzerine şeytan, edep yerlerini birbirine göstermek için onlara vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı, melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı." Ve onlara: "Ben iyiliğiniz için size öğüt veriyorum" diye de yemin etti." (A'râf 7/20-21). Burada konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

96 "Böylece onları parlak sözlerle aldattı. O ağacın meyvesini tattıkları zaman edep yerleri açılıverdi, onlar da Cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştılar. Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı, şeytan sizin apaçık düşmanınızdır demedim mi?" diye seslendi." (A'râf 7/22).

122. Sonra Rabbi onu peygamber seçip Kendine yaklaştırdı. Tövbesini kabul etti ve doğru yola iletti.

123. Buyurdu ki: "Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin![97] Size Benden bir hidâyet rehberi gelir de, kim o rehberime uyarsa, aslâ yolunu şaşırmaz ve âhirette de sıkıntı çekmez."[98]

124. Kim Benim zikrimden yüz çevirirse,[99] onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir.[100] Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz.[101]

125. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin?"

126. Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın."[102]

127. Haddi aşan ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları Biz işte böyle cezalandırırız. Âhiret azabı ise çok daha şiddetli ve süreklidir.[103]

128. Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında dolaştıkları nice milletleri helâk edişimiz onların akıllarını başlarına getirmedi mi? Elbette bunda akıl sahipleri için pek çok dersler vardır.[104]

129. Eğer Rabbin tarafından, azaplarının erteleneceğine dair geçmiş bir hüküm ve belirlenmiş bir süre olmasaydı, azap onların yakasına yapışırdı.[105]

ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾
قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَم۪يعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ
هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ
عَنْ ذِكْر۪ي فَاِنَّ لَهُ مَع۪يشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ
لِمَ حَشَرْتَن۪ٓي اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَص۪يرًا
﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَس۪يتَهَا
وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ نَجْز۪ي
مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّه۪
وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ
يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ ف۪ي مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِاُو۬لِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

97 Burada, Âdem ve Havva ile soyunun İblis'e ve soyuna düşman olarak yeryüzüne inmesi emredilmektedir.

98 "Biz de onlara: "Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin. Orada yerleşip belli bir zamana kadar faydalanacaksınız" dedik." (Bakara 2/36). Bu âyetin dipnotunda ilgili iki âyet ve bir hadis zikredilmiştir.

"Onlara şöyle dedik: "Hepiniz oradan inin. Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38). Kimlerin korku ve keder hissetmeyeceğine dair âyetlere burada işâret edilmiştir.

99 Beni anmaktan, Benim kitabımdan yüz çevirirse demektir. Bu sûrenin 99. âyetinin açıklamasına bakınız.

100 Nahl sûresi (16), 97. âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama vardır.

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur." (Zuhruf 43/36).

"Böylece onları nimetlerimizle imtihan ederiz. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Allah onu gittikçe artan bir azaba sokar." (Cin 72/17).

101 "Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzüstü sürükleyerek toplarız. Onların varacakları yer Cehennem'dir; Cehennem'in alevi azaldıkça, onların alevini artırırız." (İsrâ 17/97). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama vardır.

102 "O kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatı da onları aldatmıştı. Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz." (A'râf 7/51). Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir kimse Kur'an'ı öğrenip okur, sonra da unutursa, âhirette Allah'a elleri kesik olarak kavuşacaktır" (Ebû Dâvûd, Vitir 8; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 284).

"O kimseler gibi olmayın ki, onlar Allah'ı unutunca Allah da onlara kendilerini unutturmuştur." (Haşr 59/19).

"Onlara denir ki: "Bu gününüze kavuşmayı nasıl unuttuysanız, bugün de Biz sizi unutuyoruz. Kalacağınız yer ateştir; hiçbir yardımcınız da yoktur." (Câsiye 45/34).

103 "Onlara dünya hayatında bir azap vardır; âhiret azabı ise daha çetindir. Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmayacaktır." (Ra'd 13/34). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

104 "Şimdi yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk etmiş olmamız onları hâlâ yola getirmedi mi? Bunda elbette ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?" (Secde 32/26).

105 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi." (Yûnus 10/19). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

130. Bunun için sen onların söylediklerine sabret![106] Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdederek tesbih et.[107] Gecenin bazı saatlerinde[108] ve gündüzün belli vakitlerinde de tesbihine devam et ki,[109] Rabbinin hoşnutluğuna eresin.[110]

131. Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının gösterişine gözünü dikme.[111] Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır.

132. Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et.[112] Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz.[113] Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَاۚ وَمِنْ اٰنَٓائِ
الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى
﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ
اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ
فِيهِۜ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ
اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاۜ لَا نَسْـَٔلُكَ
رِزْقًاۜ نَحْنُ نَرْزُقُكَۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

---

106 "Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla. O, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi." (Sâd 38/17). Sabırla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En'âm 6/33). İlgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

107 "Rabbini hamdederek tesbih etmek"le ilgili âyetler Hicr sûresi (15), 98. âyetin dipnotunda verilmiştir.

108 "Ey örtüsüne bürünen! Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir." (Müzzemmil 73/1-2).

109 "Akşama erdiğinizde ve sabaha çıktığınızda Allah'ı tesbih edin. Göklerde ve yerde hamd O'na âittir. Gündüzün sonuna doğru ve öğleye eriştiğiniz zaman da O'nu tesbih edin." (Rûm 30/17-18). Kur'an'da beş vakit namazla ilgili açıklama için buraya bakınız.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan bir kimse Cehennem'e girmez." (Müslim, Mesâcid 212-213; Ebû Dâvûd, Salât 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 136, 261). Hadisi rivayet eden kimse, Peygamber Efendimizin burada sabah ve ikindi namazlarını kastettiğini söylemiştir.

110 Kur'ân-ı Kerîm'de beş vakit namazın delillerinden biri de bu âyettir.

"Senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın." (Duhâ 93/4-5).

Bir hadîs-i kudsîde belirtildiğine göre Allah Teâlâ cennetliklere: "Ey Cennet ehli!" diye seslenecek. Onlar da: "Buyur ey Rabbimiz! Emrine hazırız" diyecekler. Allah: "Halinizden memnun musunuz?"

diye soracak. Onlar: "Niye memnun olmayalım ki, yâ Rabbî! Yarattıklarından hiç kimseye vermediğini bize verdin?" diye karşılık verecekler. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Bundan daha güzelini size vereceğim" buyuracak. Kullar: "Bundan daha güzeli ne olabilir ki?" diyecekler. Allah Teâlâ: "Rızamı size helâl kılacağım, bundan sonra size ebediyen gazap etmeyeceğim" buyuracak. (Buhârî, Rikāk 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet 9).

111 "Allah'ın, bir kısmınıza diğerinden daha fazla verdiği şeylere göz dikip imrenmeyin." (Nisâ 4/32). Konuyla ilgili âyetler ve bir hadis burada verilmiştir.

112 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına geldiklerinde kılmazlarsa kendilerini cezalandırınız ve yataklarını da ayırınız" (Ebû Dâvûd, Salât 26).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz" (Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, Itk 17; Müslim, İmâret 20).

113 "Yoksul kalırız diye çocuklarınızı öldürmeyin. Biz hem sizin hem de onların rızkını veririz." (En`âm 6/151).

"Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a âit olmasın." (Hûd 11/6).

"Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır." (İsrâ 17/31).

"Rızkını taşıyamayan nice canlılar vardır. Onların da sizin de rızkınızı Allah verir. Her şeyi işiten ve her şeyi bilen yalnız O'dur." (Ankebût 29/60).

"Ben cinleri ve insanları yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum; Beni doyurmalarını da istemiyorum." (Zâriyât 51/56-57).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter. Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir." (Talâk 65/2-3).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: Ey Âdemoğlu! Sen kendini Bana kulluğa ver ki, Ben gönlünü zenginlikle doldurayım, fakirliğini kapatayım. Eğer böyle yapmazsan gönlünü meşguliyetle doldurur, fakirliğini de kapatmam" (Tirmizî, Kıyâmet 30; İbni Mâce, Zühd 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 358).

133. Onlar dediler ki: "O, Rabbinden bize bir mûcize getirseydi ya!"[114] Önceki kitaplardaki bilgileri açıklayan Kur'an onlara gelmedi mi?[115]

134. Eğer peygamber göndermeden önce onları bir azap ile helâk etseydik, kıyamet gününde şöyle diyeceklerdi: Ey Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, rezil ve perişan olmadan önce âyetlerine uysaydık![116]

135. Ey Muhammed de ki: "Herkes beklemekte, siz de bekleyin! Düz yolun yolcuları kimmiş, doğru yolu kim bulmuş, yakında göreceksiniz![117]

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖۜ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ
بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّٓا
اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِه۪ لَقَالُوا رَبَّنَا
لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ
مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ
مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُواۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ
الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

---

114 "O kâfirler şöyle dedi: "Ona Rabbinden birtakım mûcizeler verilseydi ya!" De ki: "Mûcizeler ancak Allah katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." Kendilerine okunan bu kitabı sana indirmemiz mûcize olarak onlara yetmedi mi? Hiç şüphesiz bunda iman eden bir toplum için bir rahmet ve öğüt vardır." (Ankebût 29/50-51).

115 Âyetin metninde "ilk sahifeler" denilmektedir ki, bununla "İbrâhim ve Mûsâ'nın sahifeleri" kastedilmektedir. A'lâ sûresi (87), 18-19. âyetlere bakınız.

116 "Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/97).

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

117 "Pek yakında azabı gördüklerinde; yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler." (Furkān 25/42).

"Sâlih'e buyurduk ki: "Şımarık yalancının kim olduğunu yarın öğrenecekler." (Kamer 54/26).

ENBİYÂ SÛRESİ (21. sûre)

Mekke döneminde, Peygamber Efendimizin Medine'ye hicretinden biraz önce, yani yaklaşık peygamberliğin onikinci senesi nâzil olmuştur. 112 âyettir. Enbiyâ (Peygamberler) sûresi diye isimlendirilişinin sebebi, bu sûrede kısa da olsa birçok peygamber kıssasının bir araya getirilmiş olmasıdır. Tevhid, peygamberlik ve âhiret bahisleri, sûrenin başlıca konularıdır. Enbiyâ sûresi, Mekke döneminin son zamanlarında, müşrik Mekke halkının zorbalaştığı, inatlaştığı ve İslâm'dan yüz çevirmelerinin zirveye ulaştığı bir dönemde nâzil olmuştur. Bu yüzden sûrenin ilk âyetinde bu zorba ve inkârcılara, hesabın ve azabın yaklaştığı, ancak kendilerinin hâlâ gaflet içerisinde bulundukları hatırlatılmaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. İnsanların hesaba çekilme vakti yaklaştı;[1] ama onlar hâlâ gaflet içerisinde;[2] hesab için hazırlanmaktan yüz çeviriyorlar.[3]

2. Onlara Rablerinden ne zaman yeni bir uyarı gelse, onu ancak alay ederek dinlerler.[4]

3. Kalpleri de onun anlamından gâfil. O zâlimler gizlice fısıldaşarak dediler ki: Bu da sizin gibi bir beşer değil mi?[5] Göz göre göre büyüye boyun mu eğeceksiniz?[6]

4. O Peygamber de şöyle demiştir: "Rabbim, gökte ve yerde konuşulanları bilir. O, her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir."[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ
مُعْرِضُونَ ۚ ﴿١﴾ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ ذِكْرٍ
مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ
يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا
النَّجْوَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ ۚ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ
﴿٣﴾ قَالَ رَبّ۪ي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ
وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٤﴾

---

1 "Yaklaşan, artık iyice yaklaştı." (Necm 53/57). Bu âyetin dipnotunda kıyametin yaklaşmasıyla ilgili âyetler verilmiştir.

2 "Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

3 "Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?" (Muhammed 47/18).

"Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı. Onlar ise ne

zaman bir mûcize görseler sırtlarını dönerler ve "Bu sürüp giden bir büyü" derler." (Kamer 54/1-2).

4 "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (Yâsîn 36/46).

"Gerçeği gösteren bir mûcize gördüklerinde de alaya alıyorlar." (Sâffât 37/14).

5 Yani siz onun büyücü olduğunun farkında değil misiniz, dedikleri belirtiliyor.

"Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel gelinceye kadar size süre veriyor." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Kâfirlerin bu tür itirazlarıyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

"Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücâdele 58/7). Bu âyetin dipnotlarında Allah'ın her şeyi bildiğine dair âyetler verilmiştir.

6 "Seni dinlerken niçin dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zâlimlerin "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz." (İsrâ 17/47).

7 "Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen elbette Sensin." (Bakara 2/127).

"Allah her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/137; En'âm 6/13, 115; Enfâl 8/61; Yûnus 10/65; Yûsuf 12/34; Enbiyâ 21/4; Şuarâ 26/220; Ankebût 29/5; Fussılet 41/36; Duhân 44/6). İki âyette de "Sen her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilensin" şeklinde geçmektedir (Bakara 2/127; Âl-i İmrân 3/35).

5. Onlar da: "O Kur'an, karmakarışık rüyalardan ibârettir. Yok, onu kendisi uydurmuştur. Yok, o bir peygamber değil, bir şairdir![8] Böyle değilse, önceki peygamberler gibi, o da bize bir mûcize getirsin" dediler.[9]

6. Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir kasaba halkı, mûcize geldiğinde, iman etmemişti. Şimdi bunlar mı iman edecek?

7. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkası değildi.[10] Bilmiyorsanız bilenlere sorun![11]

8. Biz o peygamberlere yiyip içmeden yaşayan bedenler vermedik.[12] Onlar ölümsüz de değillerdi.[13]

9. Sonra peygamberlere verdiğimiz sö ze sâdık kaldık. Onları ve onlarla birlikte dilediklerimizi azaptan kurtardık; haddi aşanları ise helâk ettik.[14]

10. Andolsun ki size, şerefinizi yükseltecek bir kitap indirdik.[15] Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

بَلْ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ
شَاعِرٌۚ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾
مَٓا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَاۚ اَفَهُمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا
نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُٓوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا
لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدٖينَ ﴿٨﴾
ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَٓاءُ
وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفٖينَ ﴿٩﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ
كِتَابًا فٖيهِ ذِكْرُكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

8 "Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

9 "Müşriklerin istediği mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi, öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz." (İsrâ 17/59). Burada konu bir hadisle açıklanmıştır.

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/96-97). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

10 "Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi. İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı?" (Yûsuf 12/109). Açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Bu âyet Nahl sûresi (16), 43. âyette bir kelime fazlasıyla aynen geçmektedir.

"De ki: Peygamberlerin ilki ben değilim. Bana veya size ne yapılacağını da ben bilemem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım; çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." (Ahkâf 46/9).

11 "Bilmiyorsanız bilenlere sorun" ifadesi, Nahl sûresi (16), 43. âyette de geçmektedir.

12 Müşrikler, peygamberlerin yemesini içmesini ve beşerden olmasını akıllarına sığdıramıyorlardı.

"Ama müşrikler yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkân 25/7).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz yiyip içen ve çarşı pazarda dolaşan kimselerdi. Biz, sizi birbirinizle imtihan ediyoruz. Bakalım sabredecek misiniz? Rabbin, her şeyi görmektedir." (Furkân 25/20). Konuyla ilgili olarak Ra`d sûresi (13), 38. âyetin dipnotunda açıklama vardır.

13 "Her nefis ölümü tadıcıdır." Bu ifade Âl-i İmrân 3/185; Enbiyâ 21/34 ve Ankebût 29/57'de de geçmektedir. Konuyla ilgili diğer âyet ve hadislere Âl-i İmrân sûresi (3), 185. âyetin dipnotunda yer verilmiştir.

14 "Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Çünkü onlar gerçekten kör bir toplumdu." (A`râf 7/64).

"Biz onu ve onun yanında bulunanları merhametimizle kurtardık; âyetlerimizi yalanlayan ve ona iman etmeyenlerin ise kökünü kestik." (A`râf 7/72).

"Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A`râf 7/83).

"Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik." (A`râf 7/165). Konuyla ilgili olarak ayrıca Hûd 11/58, 66, 94. âyetlere de bakılabilir.

15 "Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

"Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir. Yakında ondan sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf 43/44).

"Bu çok şerefli bir Kur'an'dır." (Vâkıa 56/77).

11. Biz, zulmü âdet haline getirmiş nice beldeyi kırdık geçirdik de,[16] sonra yerlerine başka kavimler getirdik.[17]

12. Onlar gelmekte olan azabımızı hissedince, derhal oradan kaçmaya başladılar.[18]

13. Kaçmayın! Daha önceki zevk ve lüksünüze, hoşlandığınız konaklarınıza geri dönün ki, önemli meselelerde yine size danışılsın!

14. Dediler ki: "Vah bize! Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz!"[19]

15. Biz onları biçilmiş ekin, sönmüş ateş gibi yapıncaya kadar; böylece feryat edip durdular.[20]

16. Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasındakileri eğlenmek için yaratmadık.[21]

17. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu Kendi katımızdan edinirdik.[22] Ama bunu yapacak da değiliz.

18. "Bilakis Biz, hakkı bâtılın tepesine öyle bir atarız ki, onun beynini parçalar, bir de görürsün ki bâtıl yok olup gitmiştir.[23] Allah'a yakıştırdığınız o çirkin sıfatlardan dolayı vay halinize!

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً
وَاَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا
اَحَسُّوا بَأْسَنَا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾
لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا اِلٰى مَا اُتْرِفْتُمْ فِيهِ
وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا
وَيْلَنَا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ
دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ
﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ اَرَدْنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ
لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّٓا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ
﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ
فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

---

16 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67).

"Helâk emrimiz gelince Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında yüzüstü yığılıp kaldılar." (Hûd 11/94).

"Biz, Nûh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik. Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilip görmesi yeter." (İsrâ 17/17).

"Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeyi helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır." (Hac 22/45).

"Halkı zâlim nice beldeler var ki, Ben onlara süre tanıdım. Sonra da cezalandırmak üzere yakalayıverdim onları. Dönüş ancak Bana'dır." (Hac 22/48).

"Elçilerimiz İbrâhim'e müjdeyi getirince dediler ki: "Biz bu şehrin halkını yok edeceğiz. Çünkü oranın halkı zulmü âdet haline getirmişlerdir." (Ankebût 29/31).

"Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık." (Talâk 65/8).

17 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kâdirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

18 "Azabımızı gördüklerinde, 'Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik' dediler. Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı. Bu, Allah'ın kulları hakkında her zaman geçerli olan kanunudur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır." (Mü'min 40/84-85).

19 "Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz" ifadesi Enbiyâ sûresi (21), 46. âyette de geçmektedir.

20 "Onların refah içinde yüzenlerini azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar. Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz." (Mü'minûn 23/64-65).

21 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için birçok deliller vardır." (Âl-i İmrân 3/190). İlgili âyetlerin bir kısmı da burada verilmiştir.

"Onlar kendi yaratılışlarını hiç düşünmediler mi? Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri sadece bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir ecel ile yaratmıştır. Fakat insanların birçoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ediyor." (Rûm 30/8).

"Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay haline o kâfirlerin!" (Sâd 38/27).

"Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Biz eğlenmek için yaratmadık. Biz onları bir anlam ve amaca göre yarattık; lâkin çokları bunu bilmez". (Duhân 44/38-39).

22 "Allah evlât edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. Fakat O evlât edinmekten münezzehtir. O, her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tır." (Zümer 39/4).

23 "De ki: Hiç şüphesiz, Rabbim bâtılı imhâ ederek hakkı ortaya çıkaracaktır. O bütün gizlilikleri bilir." (Sebe' 34/48).

"Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi. Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir." (Şûrâ 42/24).

19. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'na âittir.[24] O'nun yakınında bulunan melekler ise O'na kulluk etmekten yüksünmez ve yorulmazlar.[25]

20. Gece gündüz bıkmadan, usanmadan O'nu tesbih ederler.[26]

21. Yoksa onlar yeryüzündeki varlıklardan birtakım ilâhlar edindiler de, ölüleri bunlar mı diriltecek?

22. Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu. Arşın sahibi olan Allah onların yakıştırdığı vasıflardan münezzehtir, yücedir.[27]

23. Allah yaptıklarından sorumlu değildir; ama insanlar yaptıklarından sorguya çekileceklerdir.[28]

24. Yoksa Allah'tan başka birtakım ilâhlar mı edindiler? De ki: Allah'tan başka ilâhlar olduğuna dair deliliniz varsa getirin![29] İşte benimle beraber olanların kitabı, işte benden öncekilerin kitabı![30] Ama onların çoğu hakkı bilmez, bu sebeple de haktan yüz çevirirler.[31]

25. Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım.[32]

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَنْ عِنْدَهُ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَۚ
﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾
اَمِ اتَّخَذُٓوا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ
﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَاۚ
فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾
لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ اَمِ
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةًۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْۚ
هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْل۪يۜ بَلْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٢٤﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا
نُوح۪ٓي اِلَيْهِ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۬ فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

---

24 Bu ifade Rûm sûresi (30), 26. âyette de geçmektedir.

"Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." (Bakara 2/116). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler burada gösterilmiştir.

25 "Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini Kendi huzurunda toplayacaktır." (Nisâ 4/172). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Rabbinin huzurunda bulunanlar, elbette O'na kulluk etmekten kibirlenmezler. O'nu hep tesbih eder, yalnız O'na secde ederler." (A'râf 7/206). Benzeri âyetler için buraya bakınız.

"Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu hamdederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. O, ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çok bağışlayandır." (İsrâ 17/44). İlgili âyetler burada verilmiştir.

26 Öte yandan dağların taşların, göklerde ve yerde olan varlıkların Allah'ı tesbih etmesiyle ilgili âyetlere Ra'd 13/13'te işâret edilmiştir.

27 "Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin; O tek bir ilâhtır. Bu sebeple yalnız Benden korkun." (Nahl 16/51). Allah'tan başka ilâh kabul edilmesini yasaklayan âyetler burada verilmiştir.

"Allah aslâ çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Şâyet olsaydı o zaman her biri kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır." (Mü'minûn 23/91).

"Eğer gerçek onların hevâ-heveslerine tâbi olsaydı, gökler, yer ve içindekilerde dirlik ve düzen kalmazdı." (Mü'minûn 23/71).

28 "Elbette hem kendilerine peygamber gönderilen kimseleri hesaba çekeceğiz hem de onlara gönderilen peygamberleri sorgulayacağız." (A'râf 7/6). Hesaba çekmenin mâhiyetiyle ilgili âyetler ve bir hadis burada zikredilmiştir.

"Rabbine yemin olsun ki, elbette Biz onların hepsini hesaba çekeceğiz. Ve yaptıklarının hesabını onlara elbette soracağız." (Hicr 15/92-93).

29 "Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Neml 27/64).

"Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hani nerede?" diye soracaktır. Biz her ümmetten bir şâhit çıkaracağız ve diyeceğiz ki: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hakkında delilinizi getirin bakalım." İşte o zaman gerçek ilâhlığın Allah'a âit olduğunu anlayacaklar ve dünyada iken uydurdukları o sahte ilâhlar da kaybolup gidecek." (Kasas 28/74-75).

30 Tevrat, Zebur ve İncil gibi diğer semâvî kitaplar da Allah'tan başka ilâh olmadığını söylemektedir.

31 "Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz." (Sâd 38/68). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

32 "Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın. Sen onların doğru yola gelmelerini ne kadar çok istesen de, Allah sapmalarına fırsat verdiği kimselere yol göstermez. Onlara yardım eden de bulunmaz." (Nahl 16/36-37).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?" (Zuhruf 43/45).

26. Buna rağmen onlar: “Rahmân, oğul edindi!” dediler. Hâşâ! O bütün noksanlıklardan uzaktır.[33] Bilakis evlât diye niteledikleri Allah’ın şerefli kullarıdır.[34]

27. Onlar, Allah izin vermeden, konuşmazlar ve yalnız O’nun emriyle hareket ederler.[35]

28. Allah onların geleceğini de geçmişini de bilir.[36] Onlar, sadece Allah’ın râzı olduğu kimselere şefaat edebilirler.[37] Kendileri de O’nun korkusundan tir tir titremektedirler.[38]

29. Onlardan kim: “Allah’ın yanı sıra ben de bir ilâhım!” derse, onu Cehennem’le cezalandırırız. İşte zâlimleri Biz böyle cezalandıracağız.

30. Kâfirler göklerin ve yerin birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı[39] ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı[40] görmediler mi?[41] Hâlâ mı inanmayacaklar?

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ
عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ
وَهُمْ بِاَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ
اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ
ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾
وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنّ۪ٓي اِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ
نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِم۪ينَ
﴿٢٩﴾ اَوَلَمْ يَرَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اَنَّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا
مِنَ الْمَٓاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

---

33 “Yahudiler ve Hıristiyanlar: “Allah oğul edindi” dediler. Hâşâ, O’nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na saygıyla boyun eğmiştir.” (Bakara 2/116). Allah’ın oğul edindiği iddiasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

“Kızları Allah’a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar.” (Nahl 16/57). Allah’ın kız evlât edindiği iddiasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

“Rahmân’ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır.” (Zuhruf 43/19).

34 Bu âyette kâfirlerin “Allah’ın oğlu, kızı” diye söz ettiği meleklerin, O’nun şerefli birer kulu olduğu belirtilmektedir.

35 “Ey iman edenler! Kendi görüşünüzü Allah’ın ve Resûlünün verdiği hükmün önüne geçirmeyin ve Allah’tan korkun.” (Hucurât 49/1).

“Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah’a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.” (Tahrîm 66/6).

36 Aynı âyet için Tâhâ sûresi (20), 110. âyete bakınız.

37 Şefaat konusuyla ilgili olarak Bakara sûresi (2), 48. âyete, Peygamberimizin özel şefaati için de İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotuna bakınız.

38 “O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler.” (Enbiyâ 21/49).

“Şüphesiz Rablerinin korkusundan ürperenler...” (Mü’minûn 23/57).

“Onlar Rablerinin azabından korkarlar.” (Meâric 70/27).

39 “Göğü kudret elimizle Biz bina ettik ve Biz genişletmekteyiz.” (Zâriyât 51/47). Bu âyetin dipnotunda göğün sürekli genişlemekte olduğuna dair açıklama yapılmıştır.

Âyet, insan neslinin yaratılışından çok önceki bir zamandan söz ettiği halde, “Görmediler mi?” sözüyle başlamakta ve böylece, sözü edilen şeyin zaman içinde görüleceğine işârette bulunmaktadır. Nitekim bugün uzayın milyarlarca ışık yılı derinliklerine çevrilen optik ve radyo teleskoplar, yerdeki ve uzaydaki araçlardan yapılan ölçümler, kâinat tarihinin çeşitli aşamalarından kesitleri gözlerimizin önüne sermekte ve bize, uzayda milyarlarca yıl öncesini, hatta kâinatın “bebekliğini” seyretme imkânını vermektedir. Bütün bunlardan çıkan sonuç: Gökler ve yer, vaktiyle tek bir varlıktan ibâretti; sonradan galaksiler, yıldızlar, gezegenler kuruldu ve bunlar birbirlerinden ayrıldılar.

40 Bitki olsun, hayvan olsun, bütün canlıların yaratılışına suyun kaynak teşkil etmesi de, Kur’an’ın mûcize olarak verdiği haberler arasında bulunmakla birlikte, burada dikkat çekilen bir başka nokta daha vardır: Bugün sadece 700 bin kadarı keşfedilmiş bulunan ve tamamı hakkında da 50 milyon ile 100 milyon çeşit arasında oldukları yönünde tahminler yürütülen canlı türlerinin akıl almaz zenginliğinin altında, hidrojen ve oksijenden ibâret iki elementten meydana gelmiş bir madde vardır ki, bu mûcize madde, bütün bu canlı türlerinin sayısız bedenlerinde iş görmekte, her yere Rabbinin izniyle hayat götürmektedir. İşte bütün hayatı kuşatan bir muhteşem tevhid delili. Diğer yandan, kâinatta ilk yaratılan elementin tek protonlu hidrojen oluşu da bu bağlamda dikkat çekicidir. Bütün maddenin temelinde yatan hidrojen elementinin adı ise “suyu doğuran” anlamına gelmektedir.

41 Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Resûlü! Seni gördüğüm zaman gönlüm huzurla doluyor, gözüm aydın oluyor; bana her şeyi anlat” dedim. O da: “Her şey sudan yaratılmıştır” buyurdu. Ben de: “Bana öyle bir şey söyle ki, onu yaptığım zaman Cennet’e gireyim” dedim. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: “Selâmı yay, yoksulları doyur, akrabaları ziyaret et, insanlar uykuda iken geceleyin namaz kıl, sonra da selâmetle Cennet’e gir.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 295, 323-324, 493).

31. Biz, kendilerini sarsmasın diye yeryüzüne sağlam dağlar yerleştirdik[42] ve istedikleri yere ulaşmaları için, o dağlarda geniş yollar ve geçitler açtık.[43]

32. Gökyüzünü korunmuş bir tavan halinde yarattık. Ama onlar gökyüzünün bu âyetlerine aldırmıyorlar.[44]

33. Geceyi gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan Allah'tır. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.[45]

34. Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Sen öleceksin de, onlar ebedî mi kalacaklar?[46]

35. Her nefis ölümü tadacaktır.[47] Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz.

36. Kâfirler seni gördükleri zaman "İlâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seninle alay ediyorlar.[48] Halbuki onlar, Rahmân anılınca hep O'nu inkâr ediyorlar.

37. İnsanoğlu çok aceleci yaratılmıştır.[49] Benden azabın bir an önce gelmesini istemeyin. Âyetlerimi size göstereceğim.[50]

وَجَعَلْنَا فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَميدَ بِهِمْ
وَجَعَلْنَا فيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ
﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ
عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذى خَلَقَ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فى
فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ
قَبْلِكَ الْخُلْدَ اَفَاِئِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ
﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ
وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَا
رَاٰكَ الَّذينَ كَفَرُوا اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا
اَهٰذَا الَّذى يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ
الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ
عَجَلٍ سَاُريكُمْ اٰيَاتى فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾

---

42 "Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti, gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." (Nahl 16/15). Dağların durumuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

43 "Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur. Allah buyurdu ki: "Biz o su ile her türlü bitkiden çift çift çıkardık." (Tâhâ 20/53).

"Yeryüzünü de döşedik, üzerinde sağlam dağlar diktik, her güzel çiftten bitkiler yeşerttik." (Kâf 50/7).

"Yeryüzünü de Allah önünüze yaydı: Geniş yollarında yürüyüp gidin diye." (Nûh 71/19-20).

44 "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, o müşrikler bunları görürler; ama başlarını öte yana çevirip geçerler. Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar." (Yûsuf 12/105-106).

"Onların hepsini yedi gök olarak iki günde yarattı ve her bir göğe görevlerini bildirdi. Dünya semâsını da kandillerle süsledik ve koruduk." (Fussılet 41/12). Gökyüzünün yaratılmasıyla ilgili âyet ve açıklamalar bu âyetin dipnotlarında verilmiştir.

Dünyamıza uzaydan sadece günışığı gelmez. Onun yanı sıra, gerek Güneş'ten, gerekse uzayın başka yerlerinden, sürekli olarak X ve gama ışınları, kozmik ışınlar ve göktaşları gibi, öldürücü ışın ve maddeler yağar. Ancak bir yandan atmosferin yapısı, diğer yandan Dünya'nın manyetik alanı, bu tür zararlı şeyleri ya eleyecek, yahut yönünü değiştirecek şekilde düzenlenmiş ve böylece yeryüzünde hayat son derece özenli bir şekilde koruma altına alınmıştır. Fakat bu mûcize önlemlerden birine, kâşifine izafeten Van Allen Radyasyon Kuşağı adını veren insanlar, gökyüzünün âyetlerine aldırmıyor ve kendilerine yeri ve göğü hizmetkâr eden Rableri hakkında aynı kadirşinaslığı göstermekte zorlanıyorlar.

45 "Ne Güneş Ay'a yetişebilir, ne gece gündüzü geçebilir. Hepsi bir yörüngede yüzer, gider." (Yâsîn 36/40).

46 "Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz verilecektir. Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir. Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân 3/185). İlgili âyetler ve hadisler burada verilmiştir.

"Yoksa onlar: "O şairin biri; bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar? De ki: Bekleyedurun; ben de sizinle beraber bekliyorum." (Tûr 52/30-31).

"Yeryüzünde olan herkes fânidir. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır." (Rahmân 55/26-27).

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88).

47 Bir önceki âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

48 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Kâfirlerin daha önce de peygamberlerle alay etmeleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

"Seni gördüklerinde 'Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?' diye hep alay ediyorlar." (Furkân 25/41).

49 "Şâyet Allah insanlara, çabucak istedikleri iyilikler gibi, hak ettikleri kötülükleri de hemen verseydi, onların sonu derhal gelir ve yok olup giderlerdi. Ama Biz, huzurumuza çıkacaklarına inanmayanları azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız." (Yûnus 10/11). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için buraya bakınız.

"İnsan, iyiliği istercesine kötülüğü de ister. İnsan, pek acelecidir." (İsrâ 17/11). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

50 "Yakında onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde âyetlerimizi göstereceğiz; tâ ki Kur'an'ın tartışılmaz bir gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?" (Fussılet 41/53).

38. Diyorlar ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?[51]

39. Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği zamanı bir bilselerdi![52]

40. Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek[53] ve onları şaşkına çevirecektir. Onu geri çevirmeye güçleri yetmeyeceği gibi, kendilerine süre de verilmeyecektir.[54]

41. "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti;[55] fakat alay ettikleri gerçek alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti.[56]

42. De ki: "Gece ve gündüz sizi o Rahmân'ın azabından kim koruyacak?"[57] Buna rağmen yine de onlar Rablerinin zikrinden yüz çeviriyorlar.

43. Yoksa onları, Bizim azabımızdan koruyacak, Bizden başka ilâhları mı var? Oysa onlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de Bizden bir yardım görürler.[58]

44. Halbuki Biz onları da babalarını da nimetlerimizden faydalandırdık da, uzun bir ömür sürdüler. Onlar çevrelerine bakıp da Bizim yeryüzünü kenarlarından yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı?[59] O halde onlar mı galip, yoksa Biz mi?

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ
لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ
ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ
بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا
هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ
مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ
ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ
تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ
اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ
مَتَّعْنَا هٰؤُلَاءِ وَاٰبَاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ
الْعُمُرُ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ
نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

---

51 "Şöyle diyorlar: "Doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?" (Yûnus 10/48; Neml 27/71; Sebe' 34/29; Yâsîn 36/48; Mülk 67/25).

52 "Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabakaları vardır. Kullarını Allah bununla korkutup uyarıyor. Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının." (Zümer 39/16).

"Onlar için Cehennem ateşinden bir döşek, üstlerine de ateşten örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız." (A`râf 7/41).

"Elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir." (İbrâhim 14/50).

53 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A`râf 7/187). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

"Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyametin ansızın başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" (Zuhruf 43/66).

"Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?" (Muhammed 47/18).

54 "Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/162). Kâfirlere süre verilmeyeceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

55 "Sen Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında hayran kaldın; onlar ise alay ediyorlar." (Sâffât 37/12).

"Onlara hangi peygamber geldiyse onu alaya aldılar." (Zuhruf 43/7).

56 Bu âyet aynen En`âm sûresi (6), 10. âyette geçmiş ve orada konuyla ilgili âyetler zikredilmiş, En`âm sûresi (6), 11. âyette de şöyle buyurulmuştur:

"Şöyle de: "Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bakın." (En`âm 6/11).

57 "Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A`râf 7/4). İlâhî azabın ansızın geleceğine dair âyetler burada verilmiştir.

"Babacığım! Şüphesiz ben, Rahmân'ın azabına uğramandan ve böylece şeytana dost olmandan korkuyorum" dedi." (Meryem 19/45).

"Yoksa siz semâdakinin, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız, yer sallanıp duruyor... Veya semâdakinin, başınıza taş yağdırmayacağından emin mi oldunuz? Tehdidimin nasıl bir şey olduğunu yakında öğrenirsiniz." (Mülk 67/16-17).

58 "Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar? Taptıkları şeyler ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir." (A`râf 7/191-192).

"Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A`râf 7/197).

"Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir." (Yâsîn 36/74-75).

59 "Bizim yeryüzünü kenarlarından eksiltmekte olduğumuzu onlar görmediler mi? Allah hükmünü verir, O'nun hükmünü denetleyecek hiç kimse yoktur. Allah hesabı çok çabuk bitirendir." (Ra`d 13/41). Yeryüzünün kenarlarından eksiltilmesiyle ilgili açıklama için buraya bakınız.

"Sizin çevrenizdeki beldelerden de nicelerini Biz helâk ettik. Belki inkâr ve isyandan dönerler diye âyetlerimizi kendilerine çeşitli şekillerde açıkladık." (Ahkâf 46/27).

45. De ki: "Ben sizi sadece vahiy ile uyarıyorum. Ama sağırlar, uyarıldıkları zaman çağrıyı duymazlar."[60]

46. Andolsun ki Rabbinin azabından onlara azıcık bir şey dokunsa, "Eyvah bize!" derler. Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz."[61]

47. Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz.[62]

48. Andolsun ki Biz Mûsâ ile Hârun'a, takvâ sahipleri[63] için bir ışık ve öğüt olarak hakkı bâtıldan ayırt eden Tevrat'ı verdik.

49. O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler.[64]

50. Bu Kur'an, Bizim indirdiğimiz mübârek bir öğüttür.[65] Şimdi siz bunu inkâr mı ediyorsunuz?

قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِۘ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ
الدُّعَٓاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ
نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا
اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ
الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ
وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا
بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً وَذِكْرًا
لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿٤٨﴾ اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ
وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا ذِكْرٌ
مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُۜ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

---

60 "Şunu iyi bil ki sen, ölülere kesinlikle bir şey duyuramazsın! Arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrını işittiremezsin. Sen, körleri de şaşkınlıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Sen, sesini ancak âyetlerimize inanıp teslim olanlara duyurabilirsin." (Neml 27/80-81).

"Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin. Sen körleri içinde bulundukları sapıklıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Ancak âyetlerimize inananlara, boyun eğip teslim olanlara sesini duyurabilirsin." (Rûm 30/52-53).

"Ne görmeyenle gören bir olur, ne karanlıklar ile nur, ne de gölge ile sıcak. Diriler ile ölüler de bir değildir. Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir. Sen ancak bir uyarıcısın." (Fâtır 35/19-23).

61 "Gerçekten biz kendimize yazık etmişiz" ifadesi Enbiyâ sûresi (21), 14. âyette de geçmektedir. Benzeri âyetler için oraya bakınız.

62 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!'

Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

Hz. Âişe'nin haber verdiğine göre bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna gelip oturdu ve "Yâ Resûlallah!" dedi. "Benim iki kölem var; bana yalan söylüyor, ihanet ediyor, emirlerime karşı geliyorlar; ben de onlara sövüp sayıyor, dayak atıyorum; onlarla benim durumum nedir?". Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde onların sana olan ihanetleri, karşı gelmeleri, yalan söylemeleri ile senin onlara verdiğin ceza hesap edilecek; eğer onlara verdiğin ceza onların suçları kadarsa, karşılıklı olarak bir alıp vereceğiniz yoktur. Eğer senin onlara verdiğin ceza onların suçundan daha az ise, senin onlardan alacağın var demektir. Şâyet onlara verdiğin ceza hak ettiklerinden daha fazlaysa, o fazlalık kısas yoluyla senden alınacaktır." Bunun üzerine adam bir köşeye çekildi, hıçkırarak ağlamaya başladı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona "Sen 'Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız' âyetini (Enbiyâ 21/47) okumuyor musun?" buyurdu. O zaman adam "Vallahi Yâ Resûlallah! Anlaşılan benim için de onlar için de hayırlı olan, kendilerinden ayrılmaktır. Şâhit olun ki, ben onların hepsini azat ediyorum" dedi (Tirmizî, Tefsîr 21/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 280).

"Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O her şeyden hakkıyla haberdardır." (Lokmân 31/16).

"Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

63 Takvâ kavramı için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

64 "Allah onların geleceğini de geçmişini de bilir. Onlar, sadece Allah'ın râzı olduğu kimselere şefaat edebilirler. Kendileri de O'nun korkusundan tir tir titremektedirler." (Enbiyâ 21/28). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylelerini bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek, pek değerli bir mükâfâtla müjdele." (Yâsîn 36/11). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Görmedikleri hâlde Rahmân'dan korkan ve O'na yönelmiş bir kalple huzuruna gelen herkes içindir bu vaad." (Kâf 50/33).

"Görmedikleri halde Rablerinden korkanlara gelince, onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır." (Mülk 67/12).

65 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır." (En'âm 6/92).

"Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En'âm 6/90). Bu ifadenin geçtiği yerler burada gösterilmiştir.

"Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt oluşuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29).

51. Andolsun ki, Biz daha önce İbrâhim'e de, doğru yolu bulmasını sağlayacak bir sağduyu ve olgunluk vermiştik. Biz onun buna lâyık olduğunu biliyorduk.[66]

52. O vakit babasına ve kavmine: "Nedir bu tapmakta olduğunuz heykeller?" diye sormuştu.

53. Onlar da: "Babalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onlara uyduk" diye karşılık vermişlerdi.

54. İbrâhim: "Andolsun ki siz de babalarınız da apaçık bir sapıklığın içine sürüklenmişsiniz" dedi.

55. Onlar: "Sen ciddi mi söylüyorsun, yoksa bizimle eğleniyor musun?" dediler.

56. İbrâhim: "Hayır, hayır! Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir; onları O yaratmıştır. Ben de bu gerçeği kabul edenlerdenim" dedi.

57. Ve içinden: "Vallahi, siz arkanızı dönüp gittikten sonra putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım!" dedi.

58. İbrâhim, o putları paramparça etti, yalnız, bu putları kimin kırdığını gelip sormaları için en büyüklerine dokunmadı.

59. Döndüklerinde: "Bunu bizim ilâhlarımıza kim yaptı? Her kimse, şüphesiz o zâlimlerden biridir" dediler.

60. İçlerinden bir kısmı: "İbrâhim adında bir gencin onları diline doladığını duymuştuk" dedi.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا اِبْرٰه۪يمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا
بِه۪ عَالِم۪ينَ ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَا
هٰذِهِ التَّمَاث۪يلُ الَّت۪ٓي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ
﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا لَهَا عَابِد۪ينَ ﴿٥٣﴾
قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ ف۪ي ضَلَالٍ
مُب۪ينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ
مِنَ اللَّاعِب۪ينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذ۪ي فَطَرَهُنَّۘ وَاَنَا۬
عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ
لَاَك۪يدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِر۪ينَ
﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَب۪يرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ
اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا
بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا
فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰه۪يمُۜ ﴿٦٠﴾

66 "Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün bâtıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı. O, Allah'ın nimetlerine şükrederdi. Allah da onu seçkin kıldı ve doğru yola iletti. Biz

İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır." (Nahl 16/120-122). Bu âyetlerin dipnotlarında Hz. İbrâhim ile ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

Hz. İbrâhim'in kıssası Sâffât sûresi (37), 83-113. âyetlerde geçmektedir.

61. Diğerleri de: "O halde onu halkın önüne çıkarın da, başına gelecekleri herkes görsün" dediler.

62. Onu getirdiklerinde: "İbrâhim! İlâhlarımıza bunu yapan sen misin?" diye sordular.

63. İbrâhim: "Hayır! Bu işi, şu büyükleri yapmıştır.[67] Eğer konuşabiliyorlarsa kendilerine sorun!" dedi.

64. Vicdanlarının sesini dinlediklerinde, birbirlerine: "Asıl zâlim bunlara tapan sizlersiniz" dediler.

65. Sonra eski inançlarına dönerek: "İbrâhim! Bunların konuşamayacağını sen de biliyorsun" dediler.

66. Bunun üzerine İbrâhim: "Allah'ı bırakıp da, size hiçbir faydası ve zararı dokunmayan bu putlara mı tapıyorsunuz?"[68]

67. "Size de, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza da yuh olsun! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" dedi.[69]

68. Putperestler: "Eğer bir şey yapacaksanız, İbrâhim'i ateşe atıp yakın, böylece ilâhlarınıza yardım edin!" dediler.[70]

69. Biz de dedik ki: "Ey ateş! İbrâhim'e serin ve selâmet ol!"[71]

70. İbrâhim'e tuzak kurmak istediler; ama Biz onları daha fazla zarara uğrattık.[72]

71. İbrâhim'i ve Lût'u kurtarıp; âlemler için mübârek kıldığımız ülkeye ulaştırdık.[73]

قَالُوا فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا
بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ
كَبٖيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ
﴿٦٣﴾ فَرَجَعُٓوا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُٓوا اِنَّكُمْ
اَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى
رُؤُ۫سِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ يَنْطِقُونَ
﴿٦٥﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا
يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَكُمْ
وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُٓوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونٖي بَرْدًا
وَسَلَامًا عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا
فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرٖينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا
اِلَى الْاَرْضِ الَّتٖي بَارَكْنَا فٖيهَا لِلْعَالَمٖينَ ﴿٧١﴾

---

67 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin haber verdiğine göre Hz. İbrâhim, insanların yalan diye değerlendirebileceği üç şey söylemiştir. Biri, putları kırmaya karar verdiğinde "Ben hastayım" diyerek (Sâffât 37/89) herkesle birlikte

bayram yerine gitmemesi; ikincisi, putları kırdıktan sonra putperestler kendisine "İlâhlarımızı kırıp parçalayan sen misin?" diye sorduklarında, onları düşünmeye yöneltmek için "Hayır! Bu işi, şu büyükleri yapmıştır" (Enbiyâ 21/63) demesi; üçüncüsü de eşi Sâre ile zâlim bir kralın ülkesine gittikleri ve o kralın, güzel kadınları elde etmek için kocalarını öldürttüğünü öğrendiği zaman eşine "Şâyet böyle bir durumla karşılaşırsak karım değil, kız kardeşim olduğunu söyle. Çünkü sen İslâm'da aynı zamanda benim kız kardeşimsin" demesidir. Peygamber Efendimiz bu oldukça geniş hadîs-i şerîfte zâlim kralın Sâre'yi sarayına almakla beraber, Allah Teâlâ koruduğu için ona zarar veremediğini, hatta bir câriye olan Hz. Hâcer'i ona hediye ettiğini anlatmıştır (Buhârî, Enbiyâ 8; Müslim, Fezâil 154).

68 "Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra gerisin geri inkâra mı dönelim?" (En'âm 6/71).

"İbrâhim onlara dedi ki: "Kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de, yaptıklarınızı da yaratan Allah'tır." (Sâffât 37/95-96).

69 Bu ifade, Allah Teâlâ'nın kavmine karşı kullanması için Hz. İbrâhim'e verdiğini söylediği akıl yürütme yeteneğini göstermektedir. En'âm sûresi (6), 83. âyete bakınız.

70 "Kavminin İbrâhim'e cevabı ise sadece: "Onu öldürün veya yakın!" demekten ibâret oldu; ama Allah İbrâhim'i ateşten kurtardı. Bu olayda iman eden bir toplum için nice ibretler vardır." (Ankebût 29/24).

"Onlar ise: "İbrâhim için bir fırın yapın" dediler. "Ve onu ateşe atın." (Sâffât 37/97).

71 Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümânın haber verdiğine göre, Hz. İbrâhim ateşe atıldığında, son olarak şöyle demiştir: "Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir)." (Buhârî, Tefsîr 3/13).

72 "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir." (Tûr 52/42). Bu âyetin dipnotunda kâfirlerin tuzak kurmaları ve tuzaklarının aleyhlerine dönmesine dair âyetler verilmiştir.

73 Bu mübârek ülke Şam ve Filistin'dir. Peygamberlerin pek çoğunun bu ülkelere gönderilmesi, semâvî kitapların bu bölgelerde nâzil olması buraların mânevî açıdan önemini göstermektedir. Nitekim İsrâ olayını anlatan âyette de Mescid-i Aksâ'dan ve çevresinin mübârek kılınışından söz edilmektedir (İsrâ 17/1).

72. İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik.[74] Her birini sâlih insanlar yaptık.

73. Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık.[75] Onlara, hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi emrettik.[76] Onlar yalnız Bize kulluk ediyorlardı.

74. Lût'a da hikmet[77] ve ilim verdik.[78] Onu, çirkin işler yapmakta olan kasabadan kurtardık. Çünkü onlar yoldan çıkmış çok kötü bir topluluk idi.[79]

75. Böylece onu rahmetimizle kuşattık. Çünkü o sâlih kimselerdendi.[80]

76. Nûh'u da hatırla! Hani o daha önce[81] Bize dua etmiş,[82] Biz de onun duasını kabul etmiş,[83] onu ve âilesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.[84]

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا
جَعَلْنَا صَالِح۪ينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ
بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَا۪يتَٓاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا
عَابِد۪ينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا
وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّت۪ي كَانَتْ تَعْمَلُ
الْخَبَٓائِثَ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِق۪ينَ ﴿٧٤﴾
وَاَدْخَلْنَاهُ ف۪ي رَحْمَتِنَا اِنَّهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ
﴿٧٥﴾ وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٦﴾

---

74 Yakub peygamber, İshak peygamberin oğludur. "Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık; hepsini de doğru yola ilettik." (En'âm 6/84).

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71).

"İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık." (Meryem 19/49). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

75 "Onlar âyetlerimize kesin bir şekilde iman ederek sabır ve sebat ettiklerinde,

kendi içlerinden buyruğumuzla insanlara doğru yolu gösteren önderler tayin ettik." (Secde 32/24).

"Mûsâ'nın kavmi arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayan bir topluluk vardı." (A'râf 7/159).

"Yarattıklarımız arasında hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve onun ışığında adaleti uygulayanlar da vardır." (A'râf 7/181).

76 "O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübârek kıldı ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti. Beni anneme itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı." (Meryem 19/30-32).

"Kitapta İsmâil'in kıssasını da anlat. Çünkü o, sözüne sâdık bir resûl ve bir nebî idi. Âilesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. Rabbinin de rızasını kazanmıştı." (Meryem 19/54-55).

"Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır." (Tâhâ 20/132).

77 Hikmet, insanı hatalı davranmaktan alıkoyan, doğruyu yanlıştan ayıran bilgi anlamına gelmekte, her faydalı bilgiye ve sâlih amele hikmet denmekte, Allah'ın her şeyi bir anlam ve amaca göre yaratması da hikmet kelimesiyle ifade edilmektedir. Hikmet hakkında daha fazla bilgi için Bakara sûresi (2), 129. âyetin dipnotuna bakınız.

78 "Bunun üzerine Lût İbrâhim'e iman etti. İbrâhim dedi ki: "Ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum." (Ankebût 29/26).

"Yusuf olgunluk çağına girince, Biz, ona olayların esasını kavrayıp adaletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik. İyilik eden ve işini güzel yapanlara Biz işte böyle mükâfât veririz." (Yûsuf 12/22). Allah Teâlâ'nın hüküm ve ilim verdiğinden söz ettiği diğer peygamberler burada zikredilmiştir.

79 "Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavminden koruduk. Gerçekten de onlar çok kötü bir topluluktu. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk." (Enbiyâ 21/77).

80 "Biz de onları rahmetimizle kuşattık. Çünkü onlar sâlih kimselerdendi." (Enbiyâ 21/86).

81 Kavminin helâki için

82 "Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanladılar, ona deli dediler ve ona engel oldular. Nûh: "Mağlup düştüm, yardım et" diye Rabbine yakardı." (Kamer 54/9-10).

"Nûh: "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma." (Nûh 71/26).

"Yâ Rabbî! Beni, anne-babamı, mü'min olarak evime girenleri, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimleri ise daha da perişan eyle." (Nûh 71/28).

83 "Nûh: "Mağlup düştüm, yardım et" diye Rabbine yakardı." (Kamer 54/10).

84 "Emrimiz gelip de sular coşup kaynamaya başlayınca Nûh'a şöyle dedik: "Her canlıdan erkekli, dişili birer çifti ve daha önce suda boğulmasına karar verilenler dışında kalan âileni ve iman edenleri gemiye al." Zâten onunla beraber iman eden pek az insan vardı." (Hûd 11/40).

"Onu ve âilesini o büyük felâketten kurtardık." (Sâffât 37/76).

77. Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavminden koruduk. Gerçekten de onlar çok kötü bir topluluktu.[85] Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk.[86]

78. Davud ve Süleyman'ı da hatırla! Hani o ikisi, halkın koyunlarının geceleyin girip zarar verdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Biz onların verdikleri hükme şâhit idik.[87]

79. Biz o dâvâyı Süleyman'a iyice öğrettik.[88] Her birine hikmet ve ilim bağışladık. Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onlar Davud'la beraber Allah'ı tesbih ederlerdi.[89] Bütün bunları Biz yaptık.

80. Bir de Davud'a, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için, zırh yapma sanatını öğrettik.[90] Artık Allah'ın nimetlerine şükredersiniz değil mi?

81. Süleyman'ın emrine de onun isteğine göre, kutlu ve bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giden o zorlu rüzgârı[91] verdik. Biz, her şeyi bilmekteyiz.

82. Kendisi için dalgıçlık yapan[92] ve daha başka işler gören[93] şeytanları da Süleyman'a boyun eğdirdik. Biz, onları gözetim altında tutardık.

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ
اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَ
﴿٧٧﴾ وَدَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ
اِذْ نَفَشَتْ ف۪يهِ غَنَمُ الْقَوْمِۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ
شَاهِد۪ينَۙ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا
حُكْمًا وَعِلْمًاۘ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُ۫دَ الْجِبَالَ
يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَۜ وَكُنَّا فَاعِل۪ينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ
صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْۚ
فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ
عَاصِفَةً تَجْر۪ي بِاَمْرِه۪ٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّت۪ي
بَارَكْنَا ف۪يهَاۜ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِم۪ينَ ﴿٨١﴾
وَمِنَ الشَّيَاط۪ينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ
عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَۚ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظ۪ينَۙ ﴿٨٢﴾

---

85 "Onu, çirkin işler yapmakta olan kasabadan kurtardık. Çünkü onlar yoldan çıkmış çok kötü bir topluluk idi." (Enbiyâ 21/74).

86 "Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise

suda boğduk. Çünkü onlar gerçekten kör bir toplumdu." (A'râf 7/64). Nûh kavminin suda boğulmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

87 Davud aleyhisselâm ile oğlu Süleyman aleyhisselâm, geceleyin komşunun tarlasına giren ve ekinlerine zarar veren koyun sürüsü hakkında farklı fetvalar vermişlerdi: Davud aleyhisselâm; koyunların, tazminat olarak ekini telef olan kimseye verilmesine hükmetmiş; Süleyman aleyhisselâm ise, zararı karşılanıncaya kadar sütünden, yününden istifade etmek üzere koyunların ekin sahibine verilmesine, daha sonra yine asıl sahibine iade edilmesine hükmetmişti.

88 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Vaktiyle iki kadın yanlarında çocuklarıyla giderken bir kurt geldi, onlardan birinin çocuğunu kapıp götürdü. Kadınlardan biri arkadaşına: 'Kurt senin çocuğunu götürdü' dedi. O da: 'Hayır, senin çocuğunu götürdü" dedi. Kadınlar dâvâlarını halletmek üzere Davud aleyhisselâma başvurdular. O da yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Kadınlar oradan ayrıldıktan sonra Hz. Davud'un oğlu Süleyman aleyhisselâma giderek, meseleyi ona anlattılar. Hz. Süleyman: 'Bana bıçağı getirin de çocuğu ikiye bölerek aralarında paylaştırayım' dedi. O zaman genç kadın: 'Ne olur, Allah aşkına böyle bir şey yapma! Çocuk onundur!' dedi. Hz. Süleyman da kadının bu davranışı üzerine, çocuğun o genç kadına âit olduğunu belirtti" (Buhârî, Enbiyâ 40, Ferâiz 30; Müslim, Akdıye 20).

89 "Biz Davud'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. "Ey dağlar ve ey kuşlar, Davud tesbih ettikçe onunla beraber siz de tekrarlayın" dedik. Demiri de onun için yumuşattık." (Sebe' 34/10).

"Dağları Biz onun emrine verdik ki, akşam sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Kuşları da onun emrine verdik; etrafında toplanır, hepsi birden onun emrine itaat ederdi." (Sâd 38/18-19).

90 "Dokusu düzenli, bol zırhlar yap" dedik. "Sâlih ameller işlemeye bakın; çünkü Ben sizin yaptıklarınızı görüyorum." (Sebe' 34/11).

91 "Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah bir aylık, öğleden sonra bir aylık yol alırdı." (Sebe' 34/12).

"Biz de rüzgârı onun emrine verdik ki, onun emriyle istediği yöne doğru tatlı tatlı eserdi." (Sâd 38/36).

92 "Binalar kuran ustaları, dalgıçlık yapanları ve şeytanları, zincirlere vurulmuş daha nice yaratıkları da onun emrine verdik." (Sâd 38/37-38). Konuyla ilgili âyetler Sâd sûresi (38), 38. âyetin dipnotunda, ayrıca Sebe' sûresi (34), 12-13. âyetlerde verilmiştir.

93 "Onlar Süleyman'ın isteğine göre kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar, yerlerinden kalkmaz kazanlar yaparlardı." (Sebe' 34/13).

83. Eyyub'u da hatırla! Hani o Rabbine: "Hastalanıp sıkıntıya düştüm; merhametlilerin en merhametlisi Sensin!" diye dua ediyordu.[94]

84. Biz de onun duasını kabul ettik; bütün dertlerini giderdik; katımızdan bir rahmet ve Bize kulluk edenlere bir ders olmak üzere, ona âilesini ve bir o kadarını daha bağışladık.[95]

85. İsmâil'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla! Hepsi de sabreden kimselerdi.[96]

86. Biz de onları rahmetimizle kuşattık. Çünkü onlar sâlih kimselerdendi.[97]

87. Zünnûn'u[98] da hatırla![99] Hani o, kavmine öfkelenip gitmiş; Bizim kendisini darda bırakmayacağımızı zannetmişti. Sonra da karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur; Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!" diyerek Rabbine yakarmıştı.[100]

88. Biz onun da duasını kabul ettik, onu kederden kurtardık. İşte iman edenleri Biz böyle kurtarırız.[101]

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ
وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَۚ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا
لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ
وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى
لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾ وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِدْر۪يسَ وَذَا
الْكِفْلِۜ كُلٌّ مِنَ الصَّابِر۪ينَۚ ﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنَاهُمْ
ف۪ي رَحْمَتِنَاۜ اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا
النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ
نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَۗ اِنّ۪ي كُنْتُ مِنَ
الظَّالِم۪ينَۚ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُۙ وَنَجَّيْنَاهُ
مِنَ الْغَمِّۜ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾

---

94 "Kulumuz Eyyub'u da an. Rabbine "Şeytan bana dert ve acı vermektedir" diye serzenişte bulunmuştu. Ona "Ayağını yere vur, işte sana hem yıkanmak, hem de içmek için soğuk bir su" dedik. Tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahipleri için bir öğüt olarak, ona âilesini ve bir o kadarını daha bağışladık. Ona "Eline bir demet sap alıp onunla vur; yeminini bozma" dedik. Gerçekten Biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi." (Sâd 38/41-44). Burada konuyla ilgili iki âyet, bir hadis zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

Sa`d ibni Ebî Vakkās radıyallahu anh Peygamber Efendimize: "En ağır belâ kimin başına gelir?" diye sordu. O da şöyle buyurdu: "En ağır belâlar peygamberlerin, sonra sırasıyla onlara en yakın olanların başına gelir. İnsan dindarlığına göre belâya uğrar; dini sağlamsa, başına gelen belâ ağır olur; dini zayıfsa, başına gelen belâ hafif olur. Kul, yeryüzünde günahsız olarak yürüyüp gidinceye kadar başına belâ gelmeye devam eder." (Tirmizî, Zühd 56; İbni Mâce, Fiten 23; Dârimî, Rikāk 67).

95 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir gün Eyyub peygamber soyunmuş yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyub da onları toplayıp elbisesine doldurdu. Bunun üzerine Cenâb-ı Mevlâ: 'Eyyub! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?' diye seslendi. Eyyub da: 'Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lütfettiğin berekete doyamam' dedi." (Buhârî, Gusül 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35; Nesâî, Gusül 7).

96 "Kitapta İdris'in kıssasını da anlat. Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi. Biz onu çok yüce bir makama yükselttik." (Meryem 19/56-57).

"Kendisiyle beraber iş yapacak çağa geldiğinde, İbrâhim oğluna dedi ki: "Yavrucuğum, rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm. Buna ne dersin?" O da: "Babacığım, sana emredileni yap" dedi. "İnşâallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın." (Sâffât 37/102).

"İsmâil, Elyesa' ve Zülkifl'i de an. Onların hepsi de hayırlı kimselerdendi." (Sâd 38/48).

97 "Böylece onu rahmetimizle kuşattık. Çünkü o sâlih kimselerdendi." (Enbiyâ 21/75).

98 Yunus'u.

99 "Şüphesiz Yunus da peygamber olarak gönderilenlerdendi." (Sâffât 37/139). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler ve bir de hadîs-i şerîf verilmiştir.

100 "Şüphesiz Yunus da peygamber olarak gönderilenlerdendi. Hani o yolcu dolu bir gemiye binip ülkesinden kaçmıştı. Sonra aralarında kur'a çekmişler, o da kur'ada kaybederek denize atılmıştı. Sonra, kendisini kınayıp dururken, onu büyük bir balık yuttu. Eğer Rabbini tesbih edenlerden olmasaydı, insanların diriltilecekleri güne kadar o balığın karnında kalacaktı." (Sâffât 37/139-144).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti. Rabbinin nimeti erişmeseydi, o bomboş arâziye kınanmış bir halde atılıp gidecekti. Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı." (Kalem 68/48-50). Ayrıca konuyla ilgili açıklama için Yûnus sûresi (10), 98. âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Yunus'un, balığın karnında iken yaptığı dua ne kadar güzeldir! O şöyle demişti: "Senden başka ilâh yoktur; Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!" Bir Müslüman bu dua ile Rabbine yalvarırsa Allah onun duasını mutlaka kabul eder." (Tirmizî, Daavât 82; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 170).

101 "Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

89. Zekeriya'yı da hatırla! Hani o Rabbine: "Rabbim! Beni, tek başıma bırakma![102] Gerçi vârislerin en hayırlısı Sensin!" diye yalvarmıştı.[103]

90. Biz onun duasını kabul edip, kendisine Yahya'yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hale getirdik.[104] Çünkü onlar, hayır işlerinde yarışıyor;[105] sevap umarak ve azaptan korkarak Bize dua ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı.

91. İffetini koruyan Meryem'i de an.[106] Biz ona ruhumuzdan üfledik;[107] onu ve oğlunu, bütün âlemlere, kudretimizi gösteren birer ibret kıldık.[108]

92. Şüphesiz bu hepinizin dinidir ve yegâne dindir.[109] Ben de sizin Rabbinizim. O halde Bana kulluk edin.[110]

93. Fakat insanlar aralarındaki din bağını paramparça ettiler.[111] Hepsi de sonunda yalnız Bize dönecektir.

وَزَكَرِيَّٓا اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْن۪ي فَرْدًا
وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِث۪ينَۚ ﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُۜ اِنَّهُمْ
كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا
رَغَبًا وَرَهَبًاۜ وَكَانُوا لَنَا خَاشِع۪ينَ
﴿٩٠﴾ وَالَّت۪ٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا
ف۪يهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَٓا اٰيَةً
لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٩١﴾ اِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةًۘ
وَاَنَا۬ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُٓوا
اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْۜ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

102 "Beni tek başıma çocuksuz bırakma" anlamındadır.

103 "Bu, Rabbinin kulu Zekeriya'ya rahmetinin hikâyesidir. Hani o, Rabbine gönülden seslenerek şöyle dua etmişti. "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı; Rabbim! Şimdiye kadar Sana dua ve niyazımda aslâ mahrum olmadım. Ben, arkamda kalıp, yerimi alacak yakınlarımdan endişeliyim; karım da hiç doğum yapmadı. Bana Kendi katından hayırlı bir evlât bağışla. Böylece bana ve Yakub âilesine mîrasçı olsun. Ey Rabbim! Onu rızana erişen bir kul eyle!" Allah şöyle buyurdu: "Ey Zekeriya! Şüphesiz Biz sana Yahya adında bir çocuğun olacağını müjdeliyoruz; Bu ismi daha önce hiç kimseye vermedik." (Meryem 19/2-7). Ayrıca Âl-i İmrân sûresi (3), 37-41. âyetlere bakınız.

104 Çünkü Hz. Zekeriya'nın eşi o güne kadar hiç çocuk doğurmamıştı. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

"Zekeriya: "Rabbim! Ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyar; karım da şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış iken benim bir oğlum

nasıl olabilir" dedi. Yüce Allah: "İradem böyledir. Öyle de olsa Allah, dilediğini yapar" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/40).

"Karım da hiç doğum yapmadı." (Meryem 19/5).

105 "İşte onlar, hayırlarda yarışmakta ve öne geçmektedirler." (Mü'minûn 23/61). Hayırda yarışanlarla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

106 "Bir de İmrân kızı Meryem ki, iffetini korumuş, Biz de ona ruhumuzdan üflemiştik. O Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve Allah'a gönülden itaat eden kimselerdendi." (Tahrîm 66/12).

"Kitapta Meryem'in kıssasını da an! Hani o âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. İnsanlarla kendisi arasına bir perde çekmişti. Derken Biz ona ruhumuzu gönderdik; ruh da ona eli yüzü düzgün bir insan şeklinde göründü. Meryem onu görünce dedi ki: "Şüphesiz ben senden Rahmân'a sığınıyorum. Eğer sende Allah korkusu varsa bana yaklaşma!" Cebrâil de, "Ben, sadece Rabbinin sana gönderdiği bir elçisiyim" dedi. "O, beni sana tertemiz bir erkek evlât bağışlamak için gönderdi." Meryem: "Benim nasıl çocuğum olabilir ki!" dedi. "Ne bana bir beşer eli değdi, ne de ben iffetsizlik ettim." Cebrâil dedi ki: "Emir böyledir. Rabbin buyurdu ki: Bu Benim için kolaydır. Biz, onu insanlara kudretimizin bir delili ve katımızdan bir rahmet kılacağız. Bu ezelde olmuş bitmiş bir iştir." Meryem, Îsâ'ya hamile kaldı. Bu sebeple karnındaki bebeğiyle ayrılıp uzak bir yere çekildi." (Meryem 19/16-22).

107 "Hani melekler şöyle demişti: "Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu Îsâ Mesih'in müjdesini veriyor. O, dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'ın, Kendine yakın kıldığı kimselerdendir. O, hem beşikte hem büyüdüğünde insanlara Allah'ın buyruğunu iletecek ve sâlih kullardan biri olacaktır. Meryem dedi ki: "Rabbim! Bana hiçbir beşer eli değmemişken, benim nasıl çocuğum olabilir?" Yüce Allah da: "İşte öyle; Allah dilediğini yaratır. Bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/45-47).

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur." (Nisâ 4/171). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

108 "Meryem oğlu Îsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve ikisini barınmaya uygun ve suyu olan yüksekçe bir yere yerleştirdik." (Mü'minûn 23/50).

109 Peygamber Efendimiz peygamberlerin birbirine yakınlığını şöyle ifade buyurmuştur: "Peygamberler aynı babanın çocuklarıdır; sadece anneleri ayrıdır; onların dini de birdir" (Buhârî, Enbiyâ 48; Müslim, Fezâil 145).

110 "Şüphesiz bu din hepinizin dinidir ve tektir. Ben de Rabbinizim. O halde Bana karşı gelmekten sakının." (Mü'minûn 23/52).

"Ben cinleri ve insanları yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât 51/56).

111 "Dinlerini parça parça edip de gruplara ayrılanlara gelince, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır; ileride Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecektir." (En'âm 6/159). Dinlerini parçalayanlarla ilgili âyetler burada verilmiştir.

94. Mü'min olmak şartıyla sâlih amel işleyen hiçbir kimsenin emeği görmezlikten gelinmeyecektir.[112] Çünkü Biz onun işlediklerini yazıyoruz.

95. Günahları yüzünden helâk ettiğimiz kasaba halkının Bize dönmemesi imkânsızdır.[113]

96. Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi açılıp, onlar her bir tepeden akın etmeye başladığında,[114]

97. Ve gerçek vaadin[115] vakti yaklaştığında;[116] kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır.[117] Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik.[118] Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler.

98. Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz.[119] Hepiniz oraya gireceksiniz.

99. Eğer bu taptıklarınız gerçekten ilâh olsaydı Cehennem'e girmezlerdi. Oysa hepsi orada ebedî kalacaktır.

100. Onların orada korkunç bir inleyişi vardır.[120] Onlar orada başka bir şey de işitmezler.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۚ وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾
وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَٓا اَنَّهُمْ لَا
يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ
وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾
وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ
اَبْصَارُ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا
ف۪ي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿٩٧﴾
اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ
جَهَنَّمَۜ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَاۜ وَكُلٌّ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾
لَهُمْ ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَهُمْ ف۪يهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

---

112 "Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97). Bu âyetin dipnotlarında konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz." (Kehf 18/30).

"Kim bir kötülük işlerse, sadece onun misliyle karşılığını görür. İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler." (Mü'min 40/40). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

113 Tevbe etmeyecekleri ve hallerini düzeltmeyecekleri artık iyice belli olduktan ve kesinleştikten sonra helâklerine hükmedildiği için, "Keşke onlara biraz daha

süre tanınsaydı, belki inkâr ve isyandan vazgeçerlerdi" şeklindeki düşüncelerin geçerliliği yoktur. Bu âyete, "Helâk ettiğimiz beldelerin bir daha dünyaya geri dönmesine imkân yoktur" anlamı yanında; "Helâk ettiğimiz beldelerin hesap vermek için huzurumuza gelmemeleri mümkün değildir" anlamı da verilmiştir. Biz ikinci mânayı tercih ettik.

114 Bir kıyamet alâmeti olarak anıldığı anlaşılan Ye'cûc ve Me'cûc için âyetlerde daha fazla ayrıntı bulunmamakta, hadislerde geçen târifler ise, yorum gerektiren müteşâbihât cinsinden görünmektedir. Kehf sûresi (18), 93-97. âyetlerde Ye'cûc ve Me'cûc hakkında bilgi vardır. Ayrıca Kehf sûresi (18), 94. âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, âhir zamanda meydana gelecek bazı hâdiselerden bahsettiği uzunca bir hadisinde Ye'cûc ve Me'cûc'a da temas etti: "Allah Teâlâ Ye'cûc ve Me'cûc'u yeryüzüne gönderir. Onlar tepelerden süratle inip giderler; öncüleri Taberiye gölüne varıp gölün bütün suyunu içer. Arkadan gelenler oraya vardıklarında, 'Bir zamanlar burada çok su varmış' derler, buyurdu. Daha sonra sözüne devamla 'Allah Teâlâ Ye'cûc ve Me'cûc'un enselerine kurtçuklar musallat eder; hepsi bir anda ölüp gider... Ye'cûc ve Me'cûc'un kokmuş cesetlerinin olmadığı bir karış yer bulunmaz... Ardından Allah Teâlâ deveboyunları gibi iri kuşlar gönderir; bu kuşlar onların kokmuş cesetlerini alarak Cenâb-ı Hakk'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Allah Teâlâ her şeyi silip süpüren bol bir yağmur gönderir; böylece yeryüzünü ayna gibi pırıl pırıl temizler" buyurdu (Müslim, Fiten 110; Tirmizî, Fiten 59; İbni Mâce, Fiten 33).

115 Bu ifadeyle kıyamet kastedilmektedir.

116 "Zülkarneyn dedi ki: "Bu sed, Rabbimden kullarına bir rahmettir. Rabbimin belirlediği zaman geldiğinde, onu yerle bir edecektir. Rabbimin vaadi mutlaka gerçekleşecektir." (Kehf 18/98).

"Yaklaşan, artık iyice yaklaştı." (Necm 53/57). Bu âyetin dipnotunda kıyametin yaklaşmasıyla ilgili âyetler verilmiştir.

117 "Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kaldığı bir güne ertelemektedir." (İbrâhim 14/42).

"Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

118 "Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içerisindeler ve hâlâ inanmıyorlar." (Meryem 19/39).

"İnsanların hesaba çekilme vakti yaklaştı; ama onlar hâlâ gaflet içerisinde; hesab için hazırlanmaktan yüz çeviriyorlar." (Enbiyâ 21/1).

"Ancak 'Eyvah bize!' derler. 'Hesap günü gelmiş!'" (Sâffât 37/20).

119 "Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Toplayın o zâlimleri ve kendileri gibilerini ve Allah'tan başka taptıklarını. Hepsine Cehennem'in yolunu gösterin." (Sâffât 37/22-23).

"O insan derisini kavurup simsiyah yapar." (Müddessir 74/29).

120 "Allah'ın rahmetinden mahrum kalanlar Cehennem'dedir. Orada derin acılar içinde nefes alıp verirler." (Hûd 11/106).

101. Ama kendilerine tarafımızdan ebedî mutluluk vadedilenler ise[121] onlar Cehennem'den uzak tutulacaklar.

102. Onlar, Cehennem'in uğultusunu duymayacak; canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklar.

103. En büyük korku bile[122] onları üzmeyecek ve melekler onları: "İşte size vadedilen gün bu gündür" diye karşılayacak.[123]

104. O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz![124] Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz.[125] Bu Bizim vaadimizdir. Bunu mutlaka yapacağız.

105. Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da kaydettik ki: "Yeryüzüne sâlih kullarım vâris olacaktır."[126]

106. Şüphesiz bu Kur'an'da Allah'a kulluk etmek isteyen kimseler için yeterli bilgi vardır.

107. Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik.[127]

108. De ki: "Rabbim tarafından bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilivor.[128] Artık Müslüman olacak mısınız?"[129]

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰىٓ اُولٰٓئِكَ
عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا
وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ
﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَٓاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ
لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَاْنَٓا اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا
عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي
الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا
عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا
لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً
لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ اِنَّمَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا
اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

---

121 "İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/26).

"Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır." (Ra`d 13/18).

"İman edip sâlih amel işleyenlere ne mutlu! Onları güzel bir hayat beklemektedir." (Ra`d 13/29).

122 Kıyamet gününün korkusu.

123 "'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir.'" (Fussılet 41/30-31).

124 "Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Oysa kıyamet gününde yeryüzü O'nun avucunda, gökler ise dürülmüş halde elindedir. Hâşâ! O, onların ortak koştukları şeylerden çok uzak, çok yücedir." (Zümer 39/67).

125 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız." (En`âm 6/94). Konuya ilgili hadisler burada verilmiştir.

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına: "Ey insanlar! Sizler Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız" buyurdu ve "Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim vaadimizdir. Bunu mutlaka yapacağız" (Enbiyâ 21/104) âyetini okuduktan sonra sözüne şöyle devam etti: 'Kıyamet gününde ilk elbise giydirilen kişi İbrâhim aleyhisselâm olacaktır. Yine kıyamet gününde ashâbımdan bazı kişiler yakalanıp sol tarafa alınacak, Ben 'Yâ Rabbî! Onlar benim ashâbım!' diyeceğim. Bunun üzerine bana 'Bunlar senden sonra ne kötü işler yaptı, sen bilmiyorsun' denilecek. Ben de sâlih kul Îsâ aleyhisselâmın dediği gibi diyeceğim:

"Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık idim. Fakat Sen beni içlerinden aldıktan sonra onların halini görüp gözetleyen sadece Sen oldun. Zâten her şeyi gören Sensin." (Mâide 5/117). Bana denilecek ki: "Sen onların arasından ayrıldıktan sonra onlar dinden dönmeye devam ettiler." (Buhârî, Enbiyâ 8, 48, Tefsîr 21/2, Rikâk 45; Müslim, Cennet 58).

126 "Allah, içinizden iman edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak; onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve onların korkularını güvene çevirecektir. Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir." (Nûr 24/55).

127 "Rabbinden bir rahmet olarak Biz peygamberler göndeririz. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur." (Duhân 44/5-6).

"Şânını da yüceltmedik mi?" (İnşirâh 94/4).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Ben âlemlere hediye edilmiş rahmet peygamberiyim." (Dârimî, Mukaddime 3; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [ivezullah], III, 223; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], I, 91; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, VIII, 257; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 882-886, nr. 490).

Ebû Hüreyre radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre bazı kimseler Resûl-i Ekrem'e: "Ey Allah'ın Resûlü! Müşriklere beddua et" dediler. O da: "Ben lânetçi olarak gönderilmedim, ancak rahmet olarak gönderildim" buyurdu. (Müslim, Birr 87).

128 "Hepinizin ilâhı, tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 2/163). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En`âm 6/19).

129 "Artık Müslüman olacak mısınız?" ifadesi Hûd sûresi (11), 14. âyette de geçmektedir.

109. Eğer yüz çevirirlerse onlara de ki: "Ben hepinize Allah'ın vahyini eşit bir şekilde bildirdim. Artık; size vadedilen şeyin[130] yakın mı, uzak mı olduğunu bilmiyorum?"[131]

110. Şüphesiz O, açıkça söylediklerinizi bildiği gibi, gizlice söylediklerinizi de bilir.[132]

111. Bilmiyorum, azabın ertelenmesi belki de sizin için bir imtihan ve belli bir süreye kadar size tanınmış bir fırsattır!

112. Peygamber sonunda şöyle dedi: "Rabbim! Aramızda adaletle hükmet.[133] Rabbimiz Rahmân'dır. Sizin O'na yakıştırdıklarınıza karşı Kendisinden yardım istenecek sadece O'dur."

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَٓاءٍۜ وَاِنْ
اَدْرٖٓي اَقَرٖيبٌ اَمْ بَعٖيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ اِنَّهُ
يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ
﴿١١٠﴾ وَاِنْ اَدْرٖي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى
حٖينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّۜ وَرَبُّنَا
الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

130 Kıyametin, hesap gününün.

131 "De ki: Tehdit edildiğiniz şey yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi tanır; onu da ben bilemem." (Cin 72/25).

132 "Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir. Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/13-14).

"Sizden birinin gizlice konuşmasıyla açıkça konuşması, geceleyin gizlenmesiyle gündüzün ortaya çıkması arasında O'na göre bir fark yoktur." (Ra'd 13/10). Allah'ın gizli, açık her şeyi bildiğiyle ilgili diğer âyetler için buraya bakınız.

133 "Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver! Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı Sensin." (A'râf 7/89).

"De ki: Rabbimiz hepimizi toplayacak, sonra aramızda hükmünü adaletle verecektir. Çünkü O hakkı ortaya çıkaran ve her şeyi hakkıyla bilendir." (Sebe' 34/26).

HAC SÛRESİ (22. sûre)

Bir kısım âyetleri, Mekke, bir kısım âyetleri de Medine döneminde indirilmiştir. Nûr sûresinden sonra nâzil olmuştur. 78 âyettir. Adını 27. âyetinde geçen ve "İnsanlar arasında haccı ilan et" anlamına gelen bölümden almıştır. Bu sûrede kıyametten, tevhid inancının tutarlılığından ve Allah'a ortak koşmanın mantıksızlığından, hac ibâdetinden, mü'minlerin bazı özelliklerinden, Allah'ın insanlara olan lütuf ve ihsanından, inkârcıların kötü âkıbetinden, mü'minlere verilecek mükâfâtlardan bahsedilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının.[1] Çünkü kıyamet sarsıntısı çok korkunç bir şeydir.[2]

2. Onu göreceğiniz gün, her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutur,[3] her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Çünkü Allah'ın azabı pek çetindir.[4]

3. İnsanlardan öyleleri var ki, hiçbir bilgisi olmadığı halde, Allah hakkında[5] tartışmaya girer[6] her azgın şeytanın peşine takılır.

4. Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır: "O kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve çılgın ateşin azabına sürükler."[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ
شَيْءٌ عَظ۪يمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ
عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا
وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى
وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَد۪يدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ
شَيْطَانٍ مَر۪يدٍۙ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ
فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْد۪يه۪ٓ اِلٰى عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿٤﴾

---

1 "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ve öyle bir günden korkun ki, ne babanın evlâdına en ufak bir faydası dokunur, ne de evlâdın babasına. Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın." (Lokmân 31/33).

"Ey insanlar! Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Rabbinize kulluk edin. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırsınız." (Bakara 2/21).

2 "Yer şiddetle sarsıldığında..." (Vâkıa 56/4). "Yer o müthiş sarsıntısıyla sarsıldığında..." (Zilzâl 99/1).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Gökyüzü gıcırdadı. Gıcırdamakta da haklı. Çünkü dört parmak kadar bir yer yok ki, orada bir melek alnını yere koyup Allah'a secde etmiş olmasın. Allah'a yemin ediyorum ki, benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yataklarınızda hanımlarınızdan zevk almazdınız, Allah'a yalvarıp yakarmak için yollara düşerdiniz" (Tirmizî, Zühd 9; İbni Mâce, Zühd 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 173).

3 "İnkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günden nasıl korunacaksınız?" (Müzzemmil 73/17).

4 Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anhın rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına şunu haber verdi: Kıyamet gününde Allah Teâlâ Âdem peygambere: "Ey Âdem! Cehennem'e girecek kimseleri halkın arasından seçip gönder!" buyuracak. Âdem: "Yâ Rabbî! Cehennem'e gönderileceklerin sayısı ne kadardır?" diye soracak. Cenâb-ı Hak da: "Her bin kişiden 999'u" buyuracak. Daha sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "İşte o vakit çocuklar şiddetli korkudan dolayı ihtiyarlayacak" buyurdu ve şu âyeti okudu:

"Her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Çünkü Allah'ın azabı pek çetindir." (Hac 22/2). Bu sözlerden çok etkilenen ashâb-ı kirâm: "Yâ Resûlallah! Cehennem'den kurtulacak o binde bir hangimiz olacak?" diye sordular. Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Size müjdeler olsun. Sizden bir kişiye karşılık Ye'cûc ve Me'cûc'dan 1000 kişi Cehennem'e gönderilecek." Ardından da sözüne şöyle devam etti: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cennetliklerin dörtte birinin siz olmanızı umarım." Bunu duyan sahâbîler "Allâhü ekber" dediler. Resûlullah sözüne devamla: "Cennetliklerin üçte birinin siz olmanızı umarım" buyurdu. Ashâb-ı kirâm yine "Allâhü ekber" dediler. "Umarım ki cennetliklerin yarısı siz olursunuz" buyurunca yine tekbir getirdiler. Daha sonra Resûlullah Efendimiz sözünü şöyle tamamladı: "Sizinle mahşer halkının geneli kıyas edilirse, siz tıpkı beyaz öküzün derisindeki siyah bir tüy yahut siyah öküzün derisindeki beyaz bir tüy gibisiniz." (Buhârî, Enbiyâ 7, Rikâk 46; Müslim, Îmân 379).

5 Allah hakkında demek, Allah'ın varlığı, birliği, insanları yeniden dirilteceği gibi konularda demektir.

6 "Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girmez. Onların diyar diyar dolaşması seni aldatmasın." (Mü'min 40/4). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girenlerle ilgili âyetler verilmiştir.

7 "Hem sana indirilene hem de senden önce indirilenlere inandıklarını iddia edenlere bir baksana! Onlar, reddetmekle emrolundukları şeytanî güçlerin hükmüne başvurmak istiyorlar. Oysa o azgın şeytan kendilerini doğru yoldan uzaklaştırıp, korkunç bir sapkınlığa düşürmek ister." (Nisâ 4/60).

"Bunun üzerine şeytan şunları söyledi: "Mâdemki beni azgınlığımdan ötürü suç işlemeye mahkûm ettin, o halde ben de kullarını azdırmak için Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara elbette önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulmayacaksın." (A'râf 7/16-17).

"Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde, onlar: "Biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" dediler. Peki, ya şeytan onları alevli ateş azabına çağırıyorsa?" (Lokmân 31/21).

"Şüphesiz şeytan size düşmandır; siz de onu düşman belleyin. O, kendisine tâbi olanları cehennemlik olsunlar diye Allah'a karşı gelmeye çağırır." (Fâtır 35/6).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/36-37).

5. Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa,[8] şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den[9] sonra bir aleka'dan,[10] sonra belli belirsiz bir çiğnem etten[11] yarattık ki, size kudretimizi gösterelim.[12] Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz. Sizden bir kısmı henüz çok genç iken ölür, bir kısmı da hayatın en düşkün dönemine kadar yaşatılır da, evvelce bildiklerini bilmez hale gelir.[13] Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü hale gelmiş görürsün; fakat Biz üzerine suyu indirdiğimizde, kıpırdanıp kabarır ve her türlü güzel bitkileri çıkarır.[14]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فٖي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ
فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ
مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ
لِنُبَيِّنَ لَكُمْۜ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا
اَشُدَّكُمْۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى
اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ
وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ
اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهٖيجٍ ۝٥

---

8 "Sor onlara: Kendilerini yaratmak mı da ha zor, yoksa diğer yarattıklarımızı mı? Aslında Biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık." (Sâffât 37/11).

"Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

9 "Allah sizi önce topraktan, sonra bir damla sudan yarattı, sonra da sizi erkek-dişi şeklinde çiftler hâline getirdi. O'nun ilmi olmadan bir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur. Bir canlıya ne kadar ömür verildiği de, ömründen neyin eksildiği de bir kitapta yazılıdır. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Fâtır 35/11).

"Rahimlere döktüğünüz meniyi biraz olsun düşünüyor musunuz?" (Vâkıa 56/58).

Nutfe'nin sözlük anlamı "bir su damlası" olup âyette sperm veya zigot (döllenmiş yumurta hücresi) anlamında kullanılmaktadır.

"İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı." (Nahl 16/4). İnsanın bir damla sudan yaratılmasıyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfe hâline getirdik. Bunun ardından bu nutfeyi bir aleka, alekayı da bir mudga hâline getirdik. Mudgayı kemikler hâline soktuk ve bu kemiklere et giydirdik. Nihâyet onu bambaşka bir yaratışla var edip hayat verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne kadar yücedir!" (Mü'minûn 23/13-14).

"Yoksa o atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi?" (Kıyâmet 75/37).

10 "Sonra aleka oldu; derken Allah ona güzel ve düzgün bir biçim verdi." (Kıyâmet 75/38).

Bu kelimenin dört anlamı birden, mûcizevî bir anlatımla, burada karşımıza çıkmaktadır: (1) Bir yere asılma, tutunma: Döllenmiş yumurta hücresi, çoğalmaya başladıktan sonra rahime geçtiğinde, bitki köklerine benzer uzantılarla rahim duvarına tutunup asılır ve kendisini emniyete alır. (2) Sülük: Bir buğday tanesi boyuna ulaştığında, ceninin görüntüsü gerçekten de bir sülüğü andırmaktadır. (3) Kan pıhtısı: Kan, henüz kapalı durumdaki damarlar arasında hapsolmuş halde bulunduğu için, bu aşamada cenin bir kan pıhtısı görünümü de kazanmaktadır. (4) İlgi ve şefkat: Rahim kelimesinde de bu anlam vardır; gerek cenin ile rahim, gerekse anne ile bebeği arasındaki münasebeti en iyi anlatacak kavram da herhalde budur.

11 Bir çiğnem et, ağızda çiğnenmiş lokma anlamındaki "mudga"dır. Ceninin bu aşamadaki hali, üzerindeki kabartılarla, sanki dişlenmiş gibi bir manzara ortaya çıkarmaktadır. Bu dönem, vücut organ ve sistemlerinin de kurulmaya başladığı devredir; bu sırada bazı organların (kalp gibi) ilk adımları atılmakta, şekillenmeler kısmen başlamış bulunmaktadır.

12 Peygamber Efendimiz bu konuyla ilgili olarak: "Sizden birinizin bedeni, annesinin karnında kırk günde derlenir toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı haline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek ona ruh üfler" buyurmuştur (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1; Müslim, Kader 1).

"O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur; her şeyin sahibi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?" (Zümer 39/6).

13 "Sizi güçsüz bir halde yaratan; güçsüzlükten sonra size kuvvet veren; bunun ardından sizi yine bir güçsüzlük ve ihtiyarlık dönemine ulaştıran Allah'tır. O dilediğini yaratır; çünkü O her şeyi bilir, her şeye kâdirdir." (Rûm 30/54). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

14 "Görmedin mi: Allah gökyüzünden bir su indirir de yeryüzü onunla yemyeşil hale gelir. Şüphesiz Allah'ın lütfu pek geniştir. O'nun ilmi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Hac 22/63).

"Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36).

"Yine O'nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır. O'na can veren, elbette ölüleri diriltenin tâ Kendisidir. Çünkü O her şeye kâdirdir." (Fussılet 41/39).

"Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

"Gökten de bereketli yağmurlar indirdik; onunla bağlar ve biçilecek taneli ekinler bitirdik. Salkımları üst üste binmiş yüksek hurma ağaçları bitirdik. Hepsi kullara rızık olsun. Biz o suyla ölü toprağa can verdik. Kabirlerden çıkışınız da işte böyle olacaktır." (Kâf 50/9-11).

6. Bütün bunlar gösterir ki, Allah Hakk'ın tâ kendisidir, ölüleri O diriltir ve O her şeye kādirdir.[15]

7. Yine bütün bunlardan şunu da anlayın ki, kıyamet hiç şüphesiz gelecek,[16] Allah kabirdekileri diriltecektir.[17]

8. Buna rağmen insanlardan bazısı bir bilgiye, bir rehbere ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan, Allah hakkında tartışır durur.[18]

9. İnsanları Allah'ın yolundan saptırmak için gururlanıp haktan yüz çevirerek bu tartışmaya devam eder. İşte böyleleri için dünyada bir rezillik vardır.[19] Kıyamet gününde de ona yakıcı Cehennem azabını tattıracağız.[20]

10. İşte bu ceza, senin ellerinle işlediğin günah yüzündendir.[21] Yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez.[22]

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى
وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّ السَّاعَةَ
اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ ف۪يهَاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي
اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُن۪يرٍۙ
﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِه۪ لِيُضِلَّ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ لَهُ
فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذ۪يقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَذَابَ الْحَر۪يقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِ ﴿١٠﴾

---

15 "Bütün bunlar şunu gösterir: Allah Hakk'ın tâ kendisidir; onların Allah'ı bırakıp taptıkları ise bâtılın tâ kendisidir. Allah her şeyden yüce ve her şeyden büyüktür." (Hac 22/62).

"Bütün bunlar gösterir ki, Allah Hakk'ın tâ kendisidir; O'ndan başka yakardıkları şeyler ise bâtıldır. Her şeyden yüce, her şeyden büyük olan da işte o Allah'tır." (Lokmân 31/30).

16 "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85). Kıyametin mutlaka kopacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

17 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler burada verilmiş, konuyla ilgili âyetlerin topluca zikredildiği yerler de burada gösterilmiştir.

"Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye. Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/78-79).

"Kabirler alt üst olup içindekiler dışarı atıldığında." (İnfitâr 82/4).

"Fakat o bilmiyor mu ki bir gün gelecek, kabirlerde olanlar dışarı atılacak." (Âdiyât 100/9).

18 Bu âyet Lokman sûresi (31), 20. âyette de geçmektedir. İlgili âyetler için oraya bakınız.

"Halbuki Biz peygamberleri yalnızca müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. Kâfirler hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele eder, âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar." (Kehf 18/56).

"Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girmez. Onların diyar diyar dolaşması seni aldatmasın." (Mü'min 40/4). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girenlerle ilgili âyetler verilmiştir.

19 "Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26). Dünya hayatında rezilliği tadacaklar ve âhirette daha büyük azaba uğrayacaklarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

20 "Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş olanlar için Cehennem azabından başka bir yakıcı azap daha vardır." (Bürûc 85/10). İnananlara işkence edip de tövbe etmemiş olanlara yakıcı azabın tattırılacağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 "İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiği zaman halleri nice olur?" (Nisâ 4/62).

"Onların birçoğunun kâfirlerle dost olduklarını görürsün. Kendi elleriyle Allah'ın gazabını dâvet etmeleri ne kötü bir şeydir!" (Mâide 5/80).

"İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik." (Kasas 28/47).

"Kendi işledikleri şeyler yüzünden başlarına bir kötülük gelince de ümitsizliğe düşerler." (Rûm 30/36).

"İnsanların kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu." (Rûm 30/41).

"Şu bir gerçek ki, Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir." (Şûrâ 42/48).

22 "Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46). Allah'ın, kullarına aslâ zulmetmeyeceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

11. İnsanlardan bir kısmı da Allah'a iğreti şekilde ibâdet eder: Eğer bir menfaate kavuşursa, dininde sebat eder. Ama başına bir felâket gelirse gerisin geriye eski inancına döner. Böyleleri dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir.[23] İşte apaçık hüsran budur![24]

12. Allah'ı bırakır da, kendisine zararı ve yararı dokunmayacak şeylere yalvarıp durur.[25] İçinden çıkılmaz sapıklık işte budur.

13. Kaldı ki o, zararı faydasından çok olan varlıklara yalvarıp yakarır. O yalvardıkları, ne kötü yardımcı ve ne kötü dosttur!

14. Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir.[26] Şüphesiz Allah dilediğini yapar.[27]

15. Kim, Allah'ın dünya ve âhirette Peygamberine yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gökyüzüne bir merdiven uzatsın, sonra oradan gelecek yardımı kessin.[28] Baksın, bulduğu çâre, öfkesini dindirecek mi?

16. İşte Biz Kur'an'ı böyle apaçık âyetler halinde indirdik. Elbette Allah dilediğini doğru yola iletir.[29]

17. Şüphesiz Allah; mü'minler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve müşrikler arasında kıyamet gününde hükmünü verecektir.[30] Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir.[31]

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍۚ فَاِنْ
اَصَابَهُ خَيْرٌۨ اطْمَاَنَّ بِهٖۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌۨ
انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖۗ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَۜ
ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبٖينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُۜ ذٰلِكَ هُوَ
الضَّلَالُ الْبَعٖيدُۚ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُٓ اَقْرَبُ
مِنْ نَفْعِهٖۜ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشٖيرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ
مَا يُرٖيدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَٓاءِ
ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغٖيظُ
﴿١٥﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۙ وَاَنَّ اللّٰهَ
يَهْدٖي مَنْ يُرٖيدُ ﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ
هَادُوا وَالصَّابِـٖٔينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ
وَالَّذٖينَ اَشْرَكُوٓاۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدٌ ﴿١٧﴾

---

23 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ihmal etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o sınırları aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de unut-

tuğu için değil de size olan merhameti sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp kurcalamayın" (Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, 184; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], IV, 115).

24 "Siz O'ndan başka kime isterseniz kulluk ededurun. De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır. Apaçık hüsran işte budur." (Zümer 39/15).

25 "Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" (En'âm 6/71). Yararı ve zararı dokunmayacak şeylere tapınmakla ilgili âyetler burada verilmiştir.

26 "Allah, iman eden ve sâlih amel işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler; oysa onların yurtları ateştir." (Muhammed 47/12).

27 "Allah dilediğini yapar" ifadesi Bakara sûresi (2), 253. âyette de geçmektedir.

28 "Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

"Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6). Allah hakkında kötü zan besleyen kâfirleri, Allah'ın cezalandıracağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

29 "Şöyle de: "Doğu da Allah'ın, batı da. O, dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/142). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

30 "Sözde iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sâbiîlerden kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıp sâlih ameller yaparsa, onların Rableri yanında mükâfâtları vardır. Onlar için artık ne korku vardır, ne de keder." (Bakara 2/62). "Sâbiîler" için Bakara sûresi (2), 62. âyetin açıklamasına, benzer bir âyet için de Mâide sûresi (5), 69. âyete bakınız.

"Şüphesiz kıyamet gününde Rabbin, onların anlaşmazlığa düştükleri bütün konulardaki hükmünü verecektir." (Secde 32/25).

"De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda kıyamet gününde Allah'ın hüküm vereceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

31 "Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir" ifadesi aynı şekilde Nisâ sûresi (4), 33. âyette de geçmektedir. Yakın ifadelerle geçtiği diğer yerler orada gösterilmiştir.

18. Görmedin mi, göklerde olanlar, yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar,[32] bütün canlılar ve insanların pek çoğu Allah'a secde etmektedir?[33] Pek çoğu ise azabı hak etmiştir. Allah'ın zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur.[34] Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar.[35]

19. İşte bunlar,[36] Rableri hakkında münakaşa eden iki karşıt topluluktur: Kâfirlere ateşten elbiseler biçilecek, başlarının üzerinden de kaynar su dökülecektir.[37]

20. O sıcak suyun etkisiyle iç organları da, derileri de eriyecektir.[38]

21. Onlar için bir de demirden topuzlar vardır.

22. Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı Cehennem'den çıkmak isteseler, her seferinde bu topuzlarla tekrar oraya itilecekler[39] ve kendilerine: "Tadın bakalım bu yakıcı azabı!" denilecek.[40]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَّٓابُّ
وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ
الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ
اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ ﴿١٨﴾ هٰذَانِ خَصْمَانِ
اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ
لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ
الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾
كُلَّمَٓا اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ
اُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

32 "Bitkiler ve ağaçlar O'na secde eder." (Rahmân 55/6).

33 "Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra`d 13/15). Konuyla ilgili olarak burada açıklama yapılmıştır.

"Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu hamdederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. O, ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çok bağışlayandır." (İsrâ 17/44). Bütün varlıkların Allah'ı tesbih etmesiyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan onun yanından ayrılıp ağlar ve şöyle der: 'Yazıklar olsun ona' (bir başka rivayete göre: Yazıklar olsun bana). Âdemoğluna secde etmesi emredildi, secde etti, şimdi Cennet onundur. Bana da secde etmem emredildi, fakat ben secde etmedim, bu yüzden Cehennem de benimdir" (Müslim, Îmân 133; İbni Mâce, İkāmet 70).

34 "De ki: Mülk ve saltanatın sahibi Allahım, Sen saltanatı dilediğine verir, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltip aziz, dilediğini alçaltıp zelil edersin. Hayır yalnız Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kādirsin." (Âl-i İmrân 3/26).

"Eğer Allah bir kimseye nur vermemişse onun aslâ nuru olmaz." (Nûr 24/40).

35 **Bu âyet secde âyetidir.**

36 Yani mü'minler ve kâfirler.

37 "Dinlerini bir oyun ve eğlence haline getirmiş, dünya hayatına aldanmış kimseleri kendi hallerine bırak! İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek. O zaman insanın Allah'tan başka ne bir dostu ne de bir şefaatçisi olacak! Kurtulmak için her şeyini fidye olarak vermek istese bile yine de kabul edilmeyecek. Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En`âm 6/70). Cehennemliklerin içecekleriyle ilgili âyetler için buraya bakınız.

"O gün kâfirlerin birbirine bağlanıp zincirlere vurulduğunu görürsün. Elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir." (İbrâhim 14/49-50).

"Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün." (Duhân 44/48).

38 "Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler hiç bir olur mu?" (Muhammed 47/15).

39 "Kötülerin arkasından gidenler 'Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onlar bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek' diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/167).

"Onlar ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkamazlar. Onlar için sürekli bir azap vardır." (Mâide 5/37).

"Hesap gününde oraya girerler. Bir daha da oradan çıkamazlar." (İnfitâr 82/15-16).

40 "Yakıcı azabı tadın" ifadesi Âl-i İmrân 3/181; Enfâl 8/50'de de geçmektedir.

"Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş olanlar için Cehennem azabından başka bir yakıcı azap daha vardır." (Bürûc 85/10). İnananlara işkence edip de tövbe etmemiş olanlara yakıcı azabın tattırılacağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23. Şüphesiz Allah iman edip, sâlih ameller yapanları da, içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır.[41] Onlar orada altın bilezikler ve incilerle süslenecektir. Onların Cennet'teki elbiseleri de ipekten olacaktır.[42]

24. Hem onlara güzel söz söylemek ilham edilmiş,[43] hem de onlar Allah'ın dosdoğru yoluna iletilmişlerdir.

25. Şüphesiz gerçekleri inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan çevirenler ve yerli olsun, yabancı olsun, hepsi için eşit şekilde ibâdet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan onları alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada haktan saparak bir zulme yeltenirse âhirette ona elem verici bir azap tattıracağız.[44]

26. Hani İbrâhim'e Biz Beyt'in yerini hazırlayıp göstermiş ve şöyle buyurmuştuk: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma; Beytimi de, tavaf edenler, Allah'ın huzurunda duranlar, rükû ve secde edenler için tertemiz yap![45]

27. İnsanları hacca dâvet et ki, bir kısmı yaya olarak, bir kısmı da uzak yollardan gelen develer üzerinde sana gelsinler.[46]

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوا
اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا اِلٰى صِرَاطِ
الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ
وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ
الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾
وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى
كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

---

41 "Allah, iman eden ve sâlih amel işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler; oysa onların yurtları ateştir." (Muhammed 47/12).

42 "İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler; tahtlarına kurulacaklardır. Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir makam!" (Kehf 18/31). Cennet ehlinin giyecekleri elbiseler ve takınacakları takılarla ilgili olarak bu âyetin dipnotuna bakınız.

Resûlullah Efendimiz âhirette Müslümanın süsünden söz ederken "Mü'minin nuru ve beyazlığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır" buyurmuştur (Müslim, Tahâret 33; Nesâî, Tahâret 110; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 371).

Müslüman erkeklerin ipek elbise giymeleri haramdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Müslüman erkeklere ipek elbise giymemelerini emretmiş ve: "Dünyada bunları giyen âhirette giyemeyecektir" buyurmuştur (Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11).

43 "Güzel söz" den maksat: Kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdet gibi zikirlerdir.

"Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A'râf 7/43).

"Bütün tasalarımızı gideren Allah'a hamdolsun" derler. "Şüphesiz ki Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir." (Fâtır 35/34).

44 "Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil olmadıkları halde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken Allah onlara niye azap etmesin? Allah'a karşı gelmekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez." (Enfâl 8/34).

"Onlar inkâr eden ve sizi Mescid-i Harâm'dan, yolda bekletilen kurbanlıklarınızı da yerine ulaşmaktan alıkoyanlardır. Eğer orada kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmasaydı, sizin de bilmeden onları ezerek vicdan azabına uğrama ihtimaliniz olmasaydı, Allah savaş izni verirdi. Dilediklerini rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çektirdi. Onlar birbirinden ayırt edilseydi, kâfir olanlarını acı bir azaba uğratırdık." (Fetih 48/25). Müşriklerin, mü'minleri Allah'ın yolundan alıkoymasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir ordu Kâbe'ye saldırmak üzere yola çıkacak; bir çöle geldiklerinde baştan sona bütün ordu yere batacaktır" (Buhârî, Büyû' 49, Hac 49; Müslim, Fiten 4-8).

45 "Biz Kâbe'yi insanlar için toplanıp sevap kazanma yeri ve güvenli bir mekân yapmıştık. Siz de İbrâhim'in makamını namazgâh edinin. Zâten İbrâhim ile İsmâil'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, ibâdet etmek maksadıyla orada kalanlar, rükû ve secde edenler için evimi temiz tutun." (Bakara 2/125). Bu sûrenin 134. âyetine kadar aynı konu anlatılmaktadır.

46 "Başladığınız haccı ve umreyi Allah rızası için tamamlayın." (Bakara 2/196).

"Orada apaçık deliller ve İbrâhim'in makamı vardır. Oraya giren güven içinde olur. Bundan dolayı hacca gitmeye gücü yeten insanlara Beytullah'ı haccetmek Allah'ın bir emridir. Kim Allah'ın emrini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur." (Âl-i İmrân 3/97). Hac konusunda daha geniş bilgi için Bakara 2/196, 197 ve Âl-i İmrân 3/97. âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

28. "Böylece haccın kendilerine sağladığı menfaatleri görsünler ve belirlenen günlerde,[47] Allah'ın onlara ihsan ettiği kurbanlık hayvanları, Allah'ın adını anarak kessinler.[48] Bunlardan hem siz yiyin, hem de sıkıntı çeken yoksullara yedirin."

29. "Sonra gerekli temizlikleri yaparak kirlerini gidersinler,[49] adaklarını yerine getirsinler[50] ve o Beyt-i Atîk'i[51] tavaf etsinler."

30. İşte durum budur. Kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygı gösterirse, bu, Rabbi katında onun için hayırlı olur. Haram olduğu belirtilenler dışındaki hayvanların eti size helâl kılınmıştır.[52] O halde pislik demek olan putlardan uzak durun ve yalan sözden kaçının.[53]

31. Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmadan tamamen O'na yönelen kimseler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kapıp parçaladığı veya rüzgârın uzak bir yere savurduğu kimseye benzer.[54]

32. İşte durum budur. Kim Allah'ın belirlediği işâretlere[55] saygı gösterirse, Allah'a saygı göstermiş olur. Çünkü bu davranış inanan kalplerin Allah'a saygısındandır.[56]

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
فٖٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ
الْاَنْعَامِۚ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ
الْفَقٖيرَۘ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا
نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتٖيقِ ﴿٢٩﴾
ذٰلِكَۗ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ
عِنْدَ رَبِّهٖۜ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى
عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ
وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِۙ ﴿٣٠﴾ حُنَفَٓاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ
مُشْرِكٖينَ بِهٖۜ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ
مِنَ السَّمَٓاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوٖي بِهِ
الرّٖيحُ فٖي مَكَانٍ سَحٖيقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَۗ وَمَنْ يُعَظِّمْ
شَعَٓائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

---

47 "And olsun fecre, ve on geceye..." (Fecr 89/1-2). Bu âyetin dipnotunda "belirli günler" demek olan on gece hakkında bilgi vardır.

48 "Eğer Allah'ın âyetlerine inanmış kimseler iseniz, besmele çekilerek kesilenlerden yiyiniz. Besmele çekilerek kesilen hayvanları niye yemeyesiniz?" (En'âm 6/118-119). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

49 Bu ifade ile tıraş olup saçı sakalı kısaltmak, tırnakları kesmek ve yıkanıp temizlenmek kastedilmektedir.

50 Harem-i Şerîf'te kurban kesmeyi adamışlarsa kessinler.

51 Atîk: eski, kıdemli, şerefli, azat olunmuş demektir. Kâbe'nin ilk mâbed olduğu şöyle belirtilmektedir:

"Şüphesiz yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mâbed, âlemlere bir bereket ve hidâyet kaynağı olan Mekke'deki Kâbe'dir." (Âl-i İmrân 3/96).

Diğer yandan, hadiste de, kelimenin "azat olunmuşluk" anlamı ile bağlantılı olarak, "Kâbe'ye Beyt-i Atîk denmesinin sebebi, hiçbir zorbanın ona egemen olamamasıdır" buyurulmuştur. (Tirmizî, Tefsîr 22/3; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 421).

52 "Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin! Haram olduğu aşağıda bildirilecek olanların dışındaki hayvanların eti size helâl kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmanız helâl değildir. Şüphesiz Allah dilediği hükmü verir." (Mâide 5/1).

"Size şunlar haram kılındı: Kesilmeden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar, henüz canı çıkmadan yetişip kestikleriniz dışında boğularak, dövülerek, yüksekten düşerek, bir hayvan tarafından boynuzlanarak, yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen ve putlar için kesilen hayvanlar; bir de fal oklarıyla şans aramak." (Mâide 5/3).

53 Ashâb-ı kirâmdan Ebû Bekre Nüfey ibni Hâris şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem Efendimiz: 'Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?' diye üç defa sordu. Biz de: 'Evet ey Allah'ın elçisi' dedik. Resûl-i Ekrem: 'Bunlar Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek' buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve 'İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır' buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarladı. Daha fazla üzülmesini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik" (Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbetü'l-mürteddîn 1; Müslim, Îmân 143).

54 "Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra gerisin geri inkâra mı dönelim? Tıpkı arkadaşları "Yanımıza gel!" diye seslenip doğru yola çağırırken onları bırakan ve şeytanın ayartmasına kapılıp yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan kimse gibi mi olalım?" Şöyle de: "Allah'ın gösterdiği yol en doğru yoldur. Bize, Âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredildi." (En'âm 6/71). Allah'tan başkasına ibâdet etmemekle ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

55 Âyette "İşaretler" diye tercüme ettiğimiz kelime "Şeâir" dir. Açıklama için Bakara 2/158; Mâide 5/2, 58. âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

56 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Birbirinize haset etmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları! Birbirinize kardeşçe davranınız; zirâ, Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona hiçbir zaman zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. -Peygamberimiz üç defa göğsüne işâret ederek buyurdular ki- Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı, diğer Müslümana haramdır" (Müslim, Birr 32).

33. Bu kurbanlıklarda belli bir süreye kadar sizin için çeşitli faydalar vardır. Sonra da onlar, kesim mahalli Beyt-i Atîk'e[57] varacaktır.

34. Biz, kendilerine rızık olarak verdiğimiz hayvanları keserken, üzerlerine Allah'ın adını ansınlar diye, her ümmete bir kurban ibâdeti belirledik.[58] Şunu unutmayın ki, sizin ilâhınız tek bir ilâhtır.[59] Şu halde sadece O'na boyun eğin. İtaat edip boyun eğenleri müjdele!

35. Onlar, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperen,[60] başlarına gelen felâketlere sabreden, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerin bir kısmını hayır yolunda sarf eden[61] kimselerdir.

36. Biz kurbanlık sığır ve develeri de sizin için Allah'ın dininin işâretlerinden kıldık.[62] Onlarda sizin için pek çok hayır vardır. Onları usûlüne uygun şekilde kurban ederken de Allah'ın adını anın. Usûlüne uygun olarak kesildiğinde etlerinden hem siz yiyin, hem kanaat gösterip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin.[63] İşte böylece şükredesiniz diye Biz bunları sizin hizmetinize verdik.[64]

37. O kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Allah'a yalnız sizin takvânız ulaşır.[65] İşte böylece sizi doğru yola ulaştırdığı için O'nun büyüklüğünü anasınız diye, Allah bunları emrinize vermiştir.[66] İyilik eden ve işini güzel yapanları müjdele!

لَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ
مَحِلُّهَٓا اِلَى الْبَيْتِ الْعَت۪يقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ
اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَه۪يمَةِ الْاَنْعَامِۜ فَاِلٰهُكُمْ
اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُٓ اَسْلِمُواۜ وَبَشِّرِ الْمُخْبِت۪ينَۙ
﴿٣٤﴾ اَلَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ
وَالصَّابِر۪ينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُق۪يمِي
الصَّلٰوةِۙ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾
وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ لَكُمْ
ف۪يهَا خَيْرٌۗ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا
صَوَٓافَّۚ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا
وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّۜ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا
لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ
لُحُومُهَا وَلَا دِمَٓاؤُ۬هَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى
مِنْكُمْۜ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ
عَلٰى مَا هَدٰيكُمْۜ وَبَشِّرِ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٧﴾

57 Beyt-i Atîk, Kâbe demektir. Açıklaması için 29. âyetin dipnotuna bakınız.

58 "Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibâdet şekli belirledik." (Hac 22/67).

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh diyor ki:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (vedâ haccında) kendi eliyle ayakta yedi deve kurban etti. Medine'de ise yine kendi elleriyle pek güzel boynuzları olan iki beyaz koçu kurban etti" (Buhârî, Hac 117, 119; Müslim, Edâhî 17, 18).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hayvanları usûlüne uygun olarak kesmeyi tavsiye ederek şöyle buyurmuştur: "Bir hayvanı keseceğiniz zaman, ona eziyet vermeyecek güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin" (Müslim, Sayd 57; Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22, 26, 27; İbni Mâce, Zebâih 3).

59 "Sizin ilâhınız tek olan ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir" (Bakara 2/163). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Allah sözün en güzelini, âyetleri birbiriyle uyumlu ve tutarlı, gerçekleri farklı üsluplarla tekrarlayan bir kitabı parça parça indirmiştir. Rablerinden korkanların onu işittiklerinde tüyleri ürperir. Sonra hem tenleri, hem kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar." (Zümer 39/23). Bu âyetin dipnotlarında Kur'an'ın mûcize oluşuyla ilgili açıklamalar yapılmış ve okunduğunda kalpleri ürperenlerle ilgili âyetler verilmiştir.

61 "Ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Bakara 2/3).

62 Bu sûrenin 32. âyetinin dipnotuna bakınız.

63 Kurbanın üçe ayrılacağı görüşünde olan âlimlerin delili bu âyettir. Üçte birini kurban sahibi yer, üçte birini dost ve akrabalarına hediye eder, üçte birini de fakirlere dağıtır. (İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, X, 68).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Daha önce ben sizi kurban etlerini üç günden fazla saklamaktan sakındırmıştım. Ama şimdi yiyin. İstediğiniz kadarını da saklayın." (Müslim, Cenâiz 106).

Bir başka rivayete göre ise: "Bir kısmını yiyin, bir kısmını saklayın, bir kısmını da sadaka olarak verin" buyurmuştur (Müslim, Edâhî 28).

64 Allah Teâlâ geceyi, gündüzü, Güneş'i, Ay'ı, yeryüzünde rengârenk yarattığı şeyleri, denizi ve daha başka şeyleri de insanın hizmetine verdiğini söylemektedir (Meselâ bk. İbrâhim 14/32-33; Nahl 16/12-14).

65 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz; fakat kalplerinize ve amellerinize bakar." (Müslim, Birr, 33).

66 "Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: Müslümanlığınızı başıma kakmayın. Eğer dediğiniz gibi samimi mü'minseniz, aslında sizi imana kavuşturmakla Allah size iyilik ediyor demektir." (Hucurât 49/17).

38. Şüphesiz Allah, mü'minleri koruyup savunacaktır. Çünkü Allah, hiçbir hâin ve nankörü sevmez.[67]

39. Kendilerine karşı savaş açılan Müslümanlara, zulme uğradıkları için savaş izni verilmiştir.[68] Şüphesiz Allah, düşmanlarına karşı onlara yardım etmeye kādirdir.

40. Onlar sırf "Rabbimiz Allah'tır!" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış insanlardır.[69] Eğer Allah insanların kötülüğünü birbirinin eliyle savuşturmasaydı,[70] manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın isminin çokça anıldığı mescidler tahrip edilirdi. Allah, Kendine yardım edenlere elbette yardım edecektir.[71] Çünkü Allah, sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.[72]

41. Allah'ın dinine yardım edenler, kendilerine yeryüzünde güç kuvvet verdiğimizde namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar.[73] Neticede bütün işlerin değerleneceği yer Allah'ın huzurudur.[74]

42. Onlar seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce de Nûh kavmi, Âd ve Semûd da peygamberlerini yalanlamıştı.[75]

43. İbrâhim'in kavmi ile Lût'un kavmi de.

44. Medyenliler de yalanlamıştı.[76] Mûsâ da yalanlanmıştı. Ben, o inkârcılara önce süre verdim; sonra da yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler![77]

إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ اُذِنَ لِلَّذِينَ
يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُواۜ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ
لَقَدِيرٌۙ ﴿٣٩﴾ اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ
حَقٍّ اِلَّا اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُۜ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ
وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا
اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًاۜ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ
فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِۜ
وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ
كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُۙ ﴿٤٢﴾
وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍۙ ﴿٤٣﴾ وَاَصْحَابُ
مَدْيَنَۚ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ
ثُمَّ اَخَذْتُهُمْۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

67 "Sakın günah işleyerek kendilerine hâinlik edenleri savunma! Şüphesiz Allah, hâinlikte ve günahta aşırı gidenleri sevmez." (Nisâ 4/107).

68 Mekkeli müşrikler ashâb-ı kirâma eziyet ediyor, onlar bu durumu Resûl-i Ekrem'e

şikâyet ediyor, Allah'ın elçisi de: "Henüz savaşma izni verilmediğini, sabretmeleri gerektiğini" bildiriyordu. Mekke'den Medine'ye hicret edildikten sonra bu âyetle Müslümanlara savaş izni verilmiştir.

69 "Üstelik Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar." (Mümtehıne 60/1).

"Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman etmelerinden başka bir şey değildi." (Bürûc 85/8).

70 "Eğer Allah insanların kötülüğünü birbirinin eliyle savuşturmasaydı, dünyada dirlik ve düzen kalmazdı." (Bakara 2/251).

71 "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve dayanma gücü verir." (Muhammed 47/7).

"Allah yolunda hicret edenlerin durumu böyledir. Kim kendisine yapılan haksızlığa misliyle karşılık verip sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok affedici ve çok bağışlayıcıdır." (Hac 22/60).

72 "Yenilmeyendir" ifadesi Hûd 11/66; Hac 22/74; Şûrâ 42/19'da da geçmektedir.

73 "Demek siz iş başına geçecek olsanız, memlekette fitne fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz, öyle mi?" (Muhammed 47/22).

74 "Kim tam bir teslimiyetle yüzünü Allah'a döner ve güzelce kullukta bulunursa, sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Zira bütün işlerin sonu Allah'a varır." (Lokmân 31/22).

75 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Peygamberlerin kavimleri tarafından yalanlanmasıyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

76 Peygamberleri Şuayb'ı.

77 Onların inkârına karşılık Benim onlara verdiğim ceza.

"Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Şimdikilerin gücü ise onlara verdiklerimizin onda birini bulmuyor. Onlar peygamberlerimi yalanladılar. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Sebe' 34/45).

"Sonra Ben o kâfirleri yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Fâtır 35/26).

"Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Mülk 67/18).

45. Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeyi helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır.[78]

46. Onlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Eğer gezip dolaşsalardı, düşünecek kalplere, duyacak kulaklara sahip olurlardı? Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur.[79]

47. Onlar senden azabın bir an önce gelmesini istiyorlar.[80] Allah verdiği sözden aslâ dönmez. Ama bilinmeli ki, Rabbinin katındaki bir gün, sizin hesabınızla bin sene gibidir.[81]

48. Halkı zâlim nice beldeler var ki, Ben onlara süre tanıdım. Sonra da cezalandırmak üzere yakalayıverdim onları.[82] Dönüş ancak Bana'dır.

49. De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben sizi açıkça uyaran biriyim."

50. İman edip, sâlih ameller yapanlar için büyük bir bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır.[83]

51. Ama akılları sıra âyetlerimizi etkisiz bırakmak için gayret edip birbirleriyle yarışanlar cehennemliktir.[84]

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ
خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ
مَش۪يدٍ ﴿٤٥﴾ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَتَكُونَ
لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَٓا اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ
بِهَاۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى
الْقُلُوبُ الَّت۪ي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ
بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾
وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ
اَخَذْتُهَاۚ وَاِلَيَّ الْمَص۪يرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ
اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٤٩﴾ فَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذ۪ينَ سَعَوْا ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿٥١﴾

---

78 "Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri! Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz." (Kasas 28/58).

"Nitekim öyle bir helâk oldular ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. Kâfirler topluluğunu Biz işte böyle cezalandırırız." (Ahkâf 46/25).

79 Geçmiş milletlerin başına gelen felâketlerden ders almak için belli bir olgunluğa ve anlayışa sahip olmak gerekir. Aksi takdirde geçmiş hatalar sürer gider. Mehmed Âkif bunu şöyle ifade etmiştir: "Tarihi tekerrür diye târif ediyorlar/ Hiç ibret

alınsaydı tekerrür mü ederdi."

"Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

80 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Kâfirlerin, azabın çabuklaştırılmasını istemeleriyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini isterler." (Ra'd 13/6).

"İnsan, iyiliği istercesine kötülüğü de ister. İnsan, pek acelecidir." (İsrâ 17/11).

81 "Gökten yere kadar her işi O çekip çevirir. Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir." (Secde 32/5).

"Melekler ve Ruh elli bin sene uzunluğundaki bir günde O'na yükselir." (Meâric 70/4).

Allah katındaki bir günün bizim hesabımızla bin yıl olduğunu Peygamber Efendimizin şu hadisinden de öğreniyoruz: "Fakir Müslümanlar, Cennet'e zenginlerden beş yüz sene yani yarım gün önce girerler" (Tirmizî, Zühd 37; İbni Mâce, Zühd 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 451, 512).

Bunlar, zamanın kesin ve değişmez bir varlık olmadığı, yerde ve gökte, farklı mekânlarda ve farklı hızlarda değişik şekilde işlediği yahut algılandığı konusunda açık bir ipucu vermektedir. Âyette "Rabbinin günü" gibi bir ifade yerine "Rabbinin katında bir gün" deyiminin kullanılmış olması da, zamanın yaratıcısı olan Allah'ın böyle sınırlardan münezzeh olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca, Yûnus 10/45; Mü'minûn 23/112-113; Meâric 70/6-7; Nâziât 79/46 gibi daha birçok âyette de, farklı kişilerin farklı ortamlarda zamanı değişik şekillerde algıladıklarına dair ifadeler bulunmaktadır.

82 "Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A'râf 7/183). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiş, gerekli açıklama yapılmıştır.

"Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı." (Muhammed 47/13).

"Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık." (Talâk 65/8).

"Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız." (Kalem 68/44).

83 "Allah, iman edip sâlih ameller yapanlara günahlarını bağışlayacağını ve onlara büyük mükâfât vereceğini vadetmiştir." (Mâide 5/9). İman edip sâlih ameller yapanlara Allah'ın vaatlerini dile getiren âyetlere burada işâret edilmiştir.

"Sizden kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, sâlih ameller yaparsa, ona mükâfâtını iki kat veririz. Biz ona güzel bir rızık hazırlamışızdır." (Ahzâb 33/31).

84 "Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için uğraşanlara ise, en kötüsünden, acı bir azap vardır." (Sebe' 34/5).

52. Biz, senden evvel hiçbir resûl, hiçbir nebî[85] göndermedik ki; onlardan biri bir şey dilediğinde şeytan onun dileğine bir vesvese karıştırmış olmasın.[86] Ama Allah, şeytanın verdiği vesveseyi giderir. Sonra da Kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerinde yapar.

53. Allah'ın böyle bir şeye fırsat vermesi, şeytanın attığı bu vesveseyi kalplerinde hastalık bulunanlara ve kalpleri iyice katılaşmış kimselere bir sınama vesilesi yapmak içindir. Şüphesiz o zâlimler, haktan büsbütün uzaklaşmıştır.

54. Bir de Allah, kendilerine ilim verilenler[87] o Kur'an'ın, sana Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsin;[88] ona iman etsin ve gönülleri de ona karşı saygıyla dolsun diye buna müsaade eder. Şüphe yok ki Allah iman edenleri dosdoğru bir yola iletecektir.

55. Ama kâfirler, kıyamet saati kendilerine ansızın gelinceye veya yeni bir gün doğurmayan o kısır günün[89] azabı gelip çatıncaya kadar o Kur'an hakkında hep şüphe içerisinde olacaklardır.

56. Hâkimiyet o gün bütünüyle Allah'ındır.[90] O, insanlar arasında hükmünü verecektir:[91] İman edip sâlih ameller yapanlar, nimetlerle dolu cennetlerde olacaklardır.[92]

57. Ama âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar için de aşağılayıcı bir azap vardır.[93]

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ
اِلَّٓا اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فٖٓي اُمْنِيَّتِهٖۚ
فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ
اللّٰهُ اٰيَاتِهٖۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌۙ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ
مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذٖينَ فٖي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْۜ وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ
لَفٖي شِقَاقٍ بَعٖيدٍۙ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهٖ
فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذٖينَ
اٰمَنُٓوا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ
الَّذٖينَ كَفَرُوا فٖي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ
عَقٖيمٍ ﴿٥٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِۜ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْۜ
فَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فٖي
جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهٖينٌ ﴿٥٧﴾

---

85 Resûl ile nebî hakkında bilgi için Meryem sûresi (19), 51. âyetin dipnotuna bakınız.

86 Peygamber, insanların hidâyetini diler; fakat şeytan onu ümitsizliğe sevk edecek tuzaklar kurar, vesveseler verir. Bu sade-

ce dilekle ilgili bir konudur; vahiyle herhangi bir ilişkisi yoktur. Cin sûresi (72), 27-28. âyetlere de bakınız.

"Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik; bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En'âm 6/112). İnsanlardan da şeytanlar bulunmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Şeytanlar ise, dostlarına hep sizinle tartışmalarını telkin ederler. Eğer onlara boyun eğerseniz, elbette siz de müşrik olursunuz." (En'âm 6/121). Burada insan ve cin şeytanlarının taraftarlarına telkinleri konusunda açıklama vardır.

"İblis dedi ki: 'İzzetin hakkı için, onların hepsini azdıracağım.'" (Sâd 38/82).

87 "Kendilerine ilim verilenler" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetlerde tekrarlanır: İsrâ 17/107; Kasas 28/80; Ankebût 29/49; Rûm 30/56; Sebe' 34/6; Muhammed 47/16; Mücâdele 58/11.

88 "Kendilerine ilim verilenler, sana Rabbinden indirilmiş olan kitabın, hakkın tâ kendisi olduğunu ve insanları, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ilettiğini görüyorlar." (Sebe' 34/6).

"Tâ ki, peygamberlerin, Rableri tarafından gönderilenleri tastamam ulaştırdıklarını Allah ortaya koysun. Allah, onların her halini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır." (Cin 72/28). Bu âyetin dipnotlarında konuyla ilgili açıklama yapılmış ve âyetler verilmiştir.

89 Kendisinden sonra başka bir gün olmayan, kıyamet günü.

90 "İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır." (Furkân 25/26).

"O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varırlar; hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz. Mülk ve saltanat o gün kimindir? Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'ın!" (Mü'min 40/16).

"O, kimsenin kimseye bir faydasının olmadığı gündür. Hüküm o gün Allah'ındır." (İnfitâr 82/19).

91 Enbiyâ 21/104. âyetin dipnotuna bakınız.

92 "Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları yaptıklarının karşılığını fazlasıyla görecekler. Orada onlar için âşinâ rızıklar vardır. Ve meyveler vardır. Sürekli ikram görürler. Nimetlerle dolu cennetlerdedirler." (Sâffât 37/40-43). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

93 "Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

58. Allah yolunda hicret eden, sonra da bu uğurda öldürülen veya ölenleri ise, Allah pek güzel nimetlerle rızıklandıracaktır.[94] Şüphesiz Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

59. Allah, mutlaka onları hoşnut kalacakları bir yere yerleştirecektir. Şüphesiz Allah her şeyi bilen ve kullarının kusurlarına karşı lütufla muâmele edip, ceza vermekte acele etmeyendir.

60. Allah yolunda hicret edenlerin durumu böyledir. Kim kendisine yapılan haksızlığa misliyle karşılık verip[95] sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok affedici ve çok bağışlayıcıdır.

61. Allah kudret sahibi olduğu için dilediğine böyle yardım eder. O'nun kudretinin en önemli delili: geceyi gündüze, gündüzü de geceye katması[96] ve her şeyi işitip, görmesidir.

62. Bütün bunlar şunu gösterir: Allah Hakk'ın tâ kendisidir; onların Allah'ı bırakıp taptıkları ise bâtılın tâ kendisidir. Allah her şeyden yüce ve her şeyden büyüktür.

63. Görmedin mi: Allah gökyüzünden bir su indirir de yeryüzü onunla yemyeşil hale gelir.[97] Şüphesiz Allah'ın lütfu pek geniştir. O'nun ilmi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.[98]

وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُٓوا
اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًاۜ وَاِنَّ
اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقٖينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ
مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلٖيمٌ حَلٖيمٌ
﴿٥٩﴾ ذٰلِكَۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ
ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ
غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي
النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ
سَمٖيعٌ بَصٖيرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ
وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبٖيرُ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ تَرَ
اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۘ فَتُصْبِحُ
الْاَرْضُ مُخْضَرَّةًۜ اِنَّ اللّٰهَ لَطٖيفٌ خَبٖيرٌۚ ﴿٦٣﴾

---

94 "Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde gidilecek pek çok yer ve geniş imkân bulur. Allah ve Resûlüne hicret etmek üzere evinden çıkıp da, hicret edeceği yere varmadan yolda ölen kimseyi mükâfâtlandırmak Allah'a âittir. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir." (Nisâ 4/100). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili olarak iki hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

"İman edenler ile Allah yolunda hicret edip savaşanlara gelince, onların, Allah'ın rahmetini ümit etmeye hakları vardır. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/218).

"Hicret edenler, vatanlarından çıkarılanlar, Benim yolumda ezâ-cefâ görenler, hakarete uğrayanlar, savaşıp şehit olanların da günahlarını mutlaka affedeceğim ve onları Allah katından bir mükâfât olmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım." (Âl-i İmrân 3/195).

"Onlar Allah yolunda hicret etmedikçe sakın onlardan hiç kimseyi dost edinmeyin." (Nisâ 4/89).

"Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir!" (Nisâ 4/97).

"Şüphesiz iman edip hicret edenler, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve bunlara kucak açıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır." (Enfâl 8/72).

"İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve onlara kucak açıp yardım edenler, işte onlar gerçek mü'minlerdir, onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır." (Enfâl 8/74).

"Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri elbette bu dünyada güzel bir şekilde barındıracağız." (Nahl 16/41).

"Sonra şu da kesin gerçek ki, elbette senin Rabbin, çeşitli zulüm ve baskılara uğradıktan sonra hicret eden, ardından Allah yolunda savaşıp sabredenlerin yanındadır. Şüphesiz senin Rabbin, bütün bunlardan sonra da çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nahl 16/110).

"De ki: Rabbim, kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimsenin rızkını da daraltır. Siz hayır için bir şey harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. Çünkü O en hayırlı rızık vericidir." (Sebe' 34/39).

95 "Haram aylarda size saldıranlara siz de karşılık verin. Çünkü dokunulmazlıklar karşılıklıdır. Şu halde kim size saldırırsa, siz de ona aynı şekilde cevap verin. Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki, Allah takvâ sahipleriyle beraberdir." (Bakara 2/194).

"Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kadar karşılık verin. Ama sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl 16/126).

"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim bağışlar ve barış yolunu seçerse, onun mükâfâtı Allah'a âittir. O ise zâlimleri hiç sevmez. Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseleri suçlama imkânı yoktur." (Şûrâ 42/40-41).

96 "O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar." (Fâtır 35/13). Allah'ın geceyi gündüze, gündüzü geceye katmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

97 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

98 "Evlerinizde size okunan Allah'ın âyetlerini, ilim ve hikmeti düşünün. Şüphesiz ki Allah'ın bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Ahzâb 33/34). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

64. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur.[99] Şüphesiz hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve övülmeye lâyık olan da yalnız Allah'tır.

65. Görmedin mi, Allah yerde olan her şeyi ve Kendi koyduğu yasalarla denizde yüzen gemileri sizin emrinize vermiştir.[100] Gökyüzünü, Kendi izni olmadan yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır.[101] Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.

66. Size hayat veren, sonra sizi öldürecek ve daha sonra da diriltecek olan ancak O'dur.[102] İnsan ise doğrusu çok nankördür.[103]

67. Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibâdet şekli belirledik.[104] O halde dinî konularda seninle aslâ çekişmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et.[105] Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.

68. Şâyet seninle yine tartışacak olurlarsa de ki: "Allah yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir."

69. Allah kıyamet günü aranızda ihtilâf etmekte olduğunuz konularda hükmünü verecektir.[106]

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنَّ
اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَميدُ ۝٦٤ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ
سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْري
فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ وَيُمْسِكُ السَّمَٓاءَ اَنْ تَقَعَ
عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِه۪ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ
لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ۝٦٥ وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَحْيَاكُمْ ثُمَّ
يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ
۝٦٦ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ
فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ اِنَّكَ
لَعَلٰى هُدًى مُسْتَق۪يمٍ ۝٦٧ وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ
اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝٦٨ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ۝٦٩

---

99 "Buna ne gerek var, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın olduğuyla ilgili âyetlerin geçtiği yerler burada zikredilmiştir.

100 "Rüzgârları müjdeci olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider ve siz de O'nun lütfundan rızkınızı ararsınız. Ve umulur ki, bütün bunlara şükredersiniz." (Rûm 30/46). Denizde yüzen gemilerin Allah'ın lütfu olduğuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). İnsanların bindiği gemiler ve hizmetine verilen hayvanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

101 "Göklerin ve yerin yok olmalarını engelleyen Allah'tır. Şâyet yok olup gidecek olsalar, and olsun ki, O'ndan başka onları tutabilecek hiçbir güç yoktur. O ceza vermekte acele etmeyen ve çok bağışlayandır." (Fâtır 35/41). Konuyla ilgili hadis için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Gökyüzünü korunmuş bir tavan halinde yarattık. Ama onlar gökyüzünün bu âyetlerine aldırmıyorlar." (Enbiyâ 21/32). Konuyla ilgili açıklama için buraya bakınız.

102 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Konuyla ilgili âyetler ve bir hadis burada zikredilmiştir.

103 "O size Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. İnsan gerçekten çok zâlim, çok nankördür." (İbrâhim 14/34).

"Fakat onlar, kullarından bir kısmını, Allah'ın bir parçası saydılar. Doğrusu, insan apaçık bir nankördür." (Zuhruf 43/15).

"İnsan Rabbine karşı çok nankördür." (Âdiyât 100/6).

104 "Sana da, daha önceki kitapları doğrulamak ve onlardaki hükümleri korumak üzere her yönüyle gerçek olan Kur'an'ı indirdik. Öyleyse kendilerine ilâhî kitap gelenler arasında Allah'ın indirdiklerine uygun olarak hüküm ver; sana gelen gerçeği bırakıp onların asılsız görüşlerine uyma. Her biriniz için Biz bir şeriat ve bir yol belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır." (Mâide 5/48).

"Biz, kendilerine rızık olarak verdiğimiz hayvanları keserken, üzerlerine Allah'ın adını ansınlar diye, her ümmete bir kurban ibâdeti belirledik." (Hac 22/34).

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).

105 "Sen insanları Rabbine çağır ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!" (Kasas 28/87).

"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış. Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (Nahl 16/125).

106 "Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

"De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). İnsanların anlaşmazlığa düştüğü konularda kıyamet gününde Allah'ın hüküm vereceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"İşte Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Çünkü Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerince yapar." (Mümtehıne 60/10).

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ
اِنَّ ذٰلِكَ ف۪ي كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿٧٠﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًا
وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِه۪ عِلْمٌۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ نَص۪يرٍ
﴿٧١﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ
ف۪ي وُجُوهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَۜ يَكَادُونَ
يَسْطُونَ بِالَّذ۪ينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۜ قُلْ
اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْۜ اَلنَّارُۜ وَعَدَهَا اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٧٢﴾ يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ
اجْتَمَعُوا لَهُۜ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا
يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُۜ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ
﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ
عَز۪يزٌ ﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا
وَمِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌۚ ﴿٧٥﴾

70. Gökte ve yerde olan her şeyi Allah'ın bildiğini bilmez misin? Bunların hepsi bir kitapta yazılıdır.[107] Şüphesiz bunu bilmek Allah için pek kolaydır.

71. Onlar Allah'ı bırakıp, haklarında O'nun hiçbir şey bildirmediği ve kendilerinin de bilmediği varlıklara tapmaktadırlar.[108] O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.[109]

72. Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinde inkâr alâmetlerini okursun.[110] Neredeyse âyetlerimizi kendilerine okuyanların üzerlerine saldıracaklar. De ki: "Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Ateş! Allah onu kâfirlere vadetmiştir. Gidilecek ne kötü yerdir orası!"

73. Ey insanlar! Size bir misal veriliyor; şimdi ona kulak verin: Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler bir araya gelse, bir sineği yaratamazlar.[111] Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendilerinden istenen de.

74. Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar.[112] Şu bir gerçek ki, Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.

75. Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da.[113] Şüphesiz Allah her şeyi duyar ve her şeyi görür.

107"De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: "Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce, Arş'ı su üzerinde iken, mahlûkatın kaderini belirlemiştir." (Müslim, Kader 16).

"Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Allah kaleme 'Yaz' dedi. Kalem de 'Ne yazayım?' diye sordu. Allah: 'Olacak olanları yaz'

buyurdu. Böylece kalem kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı." (Ebû Dâvûd, Sünnet 17; Tirmizî, Kader 17, Tefsîr 68/1).

108"Gerçek egemenliğin sahibi olan Allah yüceler yücesidir! O'ndan başka ilâh yoktur. O, şerefli Arş'ın Rabbidir. Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz. (Mü'minûn 23/116-117).

109"Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/192).

"Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da geldi. Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur." (Fâtır 35/37).

"Allah dileseydi, insanların hepsini tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı." (Şûrâ 42/8).

110"Kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler de, sonra onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir. Onu acı bir azapla müjdele." (Câsiye 45/8).

"Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsaneleri" der." (Kalem 68/15).

111"Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar? Taptıkları şeyler ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir. Siz onları doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler. Onları çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez. Allah'ı bırakıp yalvardıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara dua edin de size karşılık versinler. Onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri mi var? Görecek gözleri yahut duyacak kulakları mı var? Onlara şöyle de: 'İlâh diye taptığınız bütün varlıkları çağırın; sonra da elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın.'" (A'râf 7/191-195).

"Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur. Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A'râf 7/197-198).

"Yaratan, yaratamayan gibi olur mu hiç? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Nahl 16/17).

112"O Yahudiler "Allah hiçbir insana bir şey indirmemiştir" diyerek Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Onlara şöyle de: "Mûsâ'nın insanlara bir nur ve bir yol gösterici olarak getirdiği, sizin ise ayrı ayrı kâğıtlara yazıp işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu da gizlediğiniz, ayrıca, sizin de ve atalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği o kitabı kim indirmiştir?" Ardından da "O kitabı Allah indirmiştir" de; sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91).

"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Oysa kıyamet gününde yeryüzü O'nun avucunda, gökler ise dürülmüş halde elindedir. Hâşâ! O, onların ortak koştukları şeylerden çok uzak, çok yücedir." (Zümer 39/67).

113"Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/1).

"Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/47). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

76. Allah onların geleceğini de bilir, geçmişini de.[114] Zâten bütün işler sonunda Allah'a dönecektir.[115]

77. Ey inananlar! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kullukta bulunun ve hayır işleyin ki[116] ebedî kurtuluşa eresiniz.

78. Allah yolunda gereği gibi cihad edin. O, sizi bunun için seçti ve size dinde hiçbir zorluk yüklemedi.[117] Atanız İbrâhim'in dinine sarılın. Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslümanlar diye isimlendirdi. Neticede, Peygamber size şâhitlik edecek, siz de diğer insanlara şâhitlik edeceksiniz.[118] O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'ın ipine sarılın.[119] O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır![120]

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۜ وَاِلَى اللّٰهِ
تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا
وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ
جِهَادِهٖۜ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي
الدّٖينِ مِنْ حَرَجٍۜ مِلَّةَ اَبٖيكُمْ اِبْرٰهٖيمَۜ هُوَ سَمّٰيكُمُ
الْمُسْلِمٖينَ مِنْ قَبْلُ وَفٖي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ
شَهٖيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِۚ
فَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِۜ
هُوَ مَوْلٰيكُمْۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصٖيرُ ﴿٧٨﴾

114 "Allah onların geleceğini de bilir, geçmişini de" ifadesi, Bakara 2/255; Enbiyâ 21/28'de de geçmektedir.

115 "Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir" ifadesi şu âyetlerde tekrarlanmaktadır (Âl-i İmrân 3/109; Enfâl 8/44; Fâtır 35/4; Hadîd 57/5).

116 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmanın eline bırakmaz. Kim Müslüman kardeşinin ihtiyacını temin ederse Allah da onun ihtiyacını karşılar. Kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter." (Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58).

117 "Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez." (Bakara 2/185).

"Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez, Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister." (Mâide 5/6).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz." (Buhârî, İlim 11, Edeb 80, Cihâd 164; Müslim, Cihâd 6-7).

118 "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Konuyla ilgili hadis için buraya bakınız.

"Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?" (Nisâ 4/41). Konuyla ilgili âyet ve hadis için buraya bakınız.

119 Bu ifade, "Allah'ın dinine sarılın" demektir. Şu âyet de bu anlamı desteklemektedir:

"Ancak tövbe edip kendilerine çeki-düzen verenler ve Allah'ın dinine sarılıp, bütün samimiyetleriyle O'na yönelenler müstesnâ. Onlar, mü'minlerle beraberdir. Mü'minlere ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Nisâ 4/146).

120 "Hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet Allah'a âit oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın. Eğer küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yaptıklarını görmektedir. Ama küfürden vazgeçip iman etmezlerse, biliniz ki Allah sizin Mevlâ'nızdır. O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!" (Enfâl 8/39-40). Allah'ın mü'minlerin dostu olduğuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

MÜ'MİNÛN SÛRESİ (23. sûre)

Mekke döneminde, Enbiyâ sûresinden sonra inmiştir. 118 âyettir. Adını, ilk âyetinde geçen ve "mü'minler" anlamına gelen kelimeden almaktadır. Sûrede kurtuluşa eren mü'minlerin özellikleri, yüce Allah'a inanıp ibâdet etmenin lüzumu, geçmiş peygamberlere karşı tavır alan inkârcıların ortak özellikleri, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller ile insanlara olan lütfu; inkârcıların âhiretteki faydasız pişmanlıkları, dünya hayatının çok kısa bir imtihan dönemi olduğu, bu geçici hayata aldanmayıp sadece Allah'a ibâdet etmenin gereği anlatılmaktadır. Hz. Ömer şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme vahiy gelince, başının etrafında arı uğultusuna benzer bir ses duyulurdu. Vahiy geldikten sonra yanında bir süre kaldık. Allah'ın Elçisi kıbleye yöneldi, ellerini kaldırdı ve şöyle dua etmeye başladı: 'Allahım! Bize çok ver, azaltma; bizi şerefli kıl, alçaltma; bize ver, mahrum etme; bizi gözet, başkalarını bize tercih etme; bizden râzı ol, bizi de Kendinden râzı et.' Sonra da 'Bana on âyet nâzil oldu, kim bu âyetleri okuyup gereğini yerine getirirse Cennet'e girer' buyurdu ve bu sûrenin ilk on âyetini okudu."[1]

الجزء ١٨

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي
صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَنِ
اللَّغْوِ مُعْرِضُونَۙ ﴿٣﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ
فَاعِلُونَۙ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَۙ
﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَۚ ﴿٦﴾ فَمَنِ
ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَۚ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Mü'minler, gerçekten muratlarına ermişlerdir.[2]

2. Onlar namazlarında derin bir saygı içerisindedirler.[3]

3. Boş söz ve lüzumsuz işlerden kaçınırlar.[4]

4. Onlar zekât vermek için çalışırlar.[5]

5. Onlar iffetlerini korurlar.[6]

6. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeleriyle yetinirler; çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar.

7. Kim bunun ötesinde bir şey ararsa, işte onlar Allah'ın koyduğu sınırları aşanlardır.

---

1 Tirmizî, Tefsîr 23/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 34.

2 "İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır, murada erenler de ancak onlardır." (Bakara 2/5).

"Kurtuluşa erdi günahlarından arınan ve

Rabbinin adını anıp namaz kılan." (A'lâ 87/14-15).

"And olsun Güneş'e ve onun aydınlığına, ve onu izlediğinde Ay'a, ve dünyayı aydınlatan gündüze, ve onu örten geceye, ve gökyüzüne ve onu bina edene, ve yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene, ve insana ve onu düzgün bir şekilde yaratana; ona, kütü ve iyi olma kabiliyetini ilham edene: Nefsini maddî-mânevî kirlerden arındıran kurtulmuştur." (Şems 91/1-9).

3 "Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım isteyin. Çünkü namaz, Allah'a duyduğu derin saygıdan kalbi ürperenlerden başkasına zor gelir." (Bakara 2/45). Konuyla ilgili olarak bu âyetin dipnotuna bakınız.

4 "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi yaptıklarından sorumludur." (İsrâ 17/36).

"Rahmân'ın o has kulları yalan yere şâhitlik etmezler. Boş bir söz ve davranışa rastladıklarında ise yüz çevirip ağırbaşlılıkla oradan geçip giderler." (Furkân 25/72).

"Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler." (Kasas 28/55).

Resûl-i Ekrem Efendimiz hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşunu gösterir." (Tirmizî, Zühd 11; İbni Mâce, Fiten 12).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun." (Buhârî, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Îmân 74, 75).

"Kim bir mecliste oturur ve orada bir sürü faydasız ve mânasız sözlerle vakit öldürür de, o meclisten kalkmadan önce: 'Sübhâneke Allâhümme ve bi-hamdike. Eşhedü en lâ ilâhe illâ ente. Estağfiruke ve etûbü ileyke: Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve Sana tövbe ederim' derse, o mecliste yapmış olduğu hataları bağışlanır." (Tirmizî, Daavât 39).

5 "Onların mallarından, kendilerini temizleyip arındıracak bir miktar zekât al! Bir de onlar için dua ve istiğfar et. Çünkü senin duan onların gönül rahatlığını sağlayacaktır. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir." (Tevbe 9/103).

6 "Mü'min erkeklere söyle! Gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar. Bu, onlar için daha temiz ve daha nezih bir davranıştır. Şüphesiz Allah onların yaptıklarından haberdardır." (Nûr 24/30).

"Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar. Zarûrî olarak görünenin dışında zînetlerini göstermesinler. Başörtülerini göğüslerinin üzerine salıversinler. Zînet yerlerini; kocalarından, babalarından, kayınpederlerinden, oğullarından, üvey oğullarından, erkek kardeşlerinden, erkek kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, Müslüman kadınlardan, câriyelerinden, kadınlara ihtiyacı bulunmayan erkek hizmetçilerden veya kadınların mahrem yerlerinden henüz habersiz olan çocuklardan başkasına göstermesinler. Bir de yürürken gizledikleri zînetlerinin farkına varılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler! Hepiniz tövbe ederek Allah'a yöneliniz ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Nûr 24/31).

"Onlar iffetlerini korurlar." (Mü'minûn 23/5; Meâric 70/29).

8. O mü'minler, kendilerine emânet edilene ve verdikleri söze riâyet ederler.[7]

9. Namazlarını titizlikle edâ ederler.[8]

10. İşte bunlar vârislerin tâ kendileridir.[9]

11. Onlar Firdevs cennetine vâris olacak,[10] orada ebediyen kalacaklardır.

12. Andolsun ki Biz insanı çamurun özünden yarattık.[11]

13. Sonra onu sağlam bir yerde[12] bir nutfe haline getirdik.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ
﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ
يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾
وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ
﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾

---

7 Bu son dört âyet, Meâric sûresi (70), 29-32. âyetlerde aynı lafızlarla geçmektedir.

"Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde de adaletle hükmetmenizi emreder. Allah'ın size verdiği öğüt ne güzeldir! Şüphesiz Allah her şeyi duyan, her şeyi görendir." (Nisâ 4/58). Bu âyetin dipnotunda emânetle ilgili iki hadis zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Münâfığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyanet eder." (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108).

"Yetişkinlik çağına girinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel bir tarzda yaklaşın. Verdiğiniz sözde durun. Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34).

8 Abdurrahman İbni Mes`ûd radıyallahu anh şöyle dedi: Peygamber aleyhisselâma: "Allah'ın en çok beğendiği amel hangisidir?" diye sordum. "Vaktinde kılınan namazdır" diye cevap verdi (Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137-139).

9 "Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A`râf 7/43). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili iki hadis zikredilmiştir.

10 "Ama iman edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için ziyafet yeri olarak Firdevs cennetleri vardır." (Kehf 18/107). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kapları ve içindeki eşyalar gümüşten olan iki Cennet vardır. Kapları ve içindeki eşyalar altından olan iki Cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü'minlerin Rablerini görmeleri sırasında, Zât-ı Kibriyâ ile onlar arasında azamet ve kibriyâ örtüsünden başka bir şey bulunmayacaktır." (Buhârî, Tefsîr 55/1-2 Tevhîd 24; Müslim, Îmân, 296).

Allah'ın elçisi bir başka hadislerinde de şöyle buyurmuştur: "Kim, Allah'a ve Resûlüne iman eder, namazını dosdoğru kılar ve Ramazan orucunu tutarsa, Allah onu cennetine koymayı Kendine ilke edinmiştir. İster Allah yolunda cihad (hicret) etmiş olsun, isterse doğduğu topraklarda oturmuş olsun." Bunun üzerine Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyelim mi?" diye sordu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz hatta şunu da söyleyin dercesine sözüne devam ederek buyurdu ki: "Cennet'te yüz derece vardır, bunları Allah Kendi yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe gökle yer arasındaki mesafe kadardır. Allah'tan dilekte bulunduğunuz zaman O'ndan Firdevs cennetini isteyin. Çünkü o cennetlerin en yükseği ve en değerlisidir. Cennet ırmakları oradan kaynar. Rahmân'ın Arş'ı da onun üzerindedir." (Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22; Tirmizî, Cennet 4).

11 Başta genetik malzemenin yapıtaşlarını teşkil eden hidrojen, oksijen, karbon ve azot olmak üzere, insan bedeninde var olan elementlerin tümü, toprağın da özünü teşkil eden elementlerdir. Hem bu âyette hem de şu âyetlerde bu gerçeğe işâret edilmektedir:

"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En`âm 6/2). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir. Ayrıca Hicr sûresi (15), 26-28. âyetlere ve açıklamalarına da bakınız.

"Sizi topraktan yaratması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Sonra siz birer beşer olarak yeryüzüne yayılırsınız." (Rûm 30/20).

"O Allah ki, yarattığı her şeyi güzel yarattı, insanı yaratmaya da çamurdan başladı. Onun neslini ise değersiz bir suyun özünden yarattı. Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi, Kendi ruhundan üfledi ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az şükrediyorsunuz!" (Secde 32/7-9).

12 "Ana rahminde" anlamına gelmektedir. Aynı hususa; "Sonra onu sağlam bir yere yerleştirdik" (Mürselât 77/21) âyeti de işâret etmektedir.

14. Bunun ardından bu nutfe'yi bir aleka, aleka'yı da bir mudga haline getirdik.[13] Mudgayı kemikler haline soktuk ve bu kemiklere et giydirdik.[14] Nihayet onu bambaşka bir yaratışla var edip hayat verdik.[15] Yaratanların en güzeli olan Allah ne kadar yücedir![16]

15. Bütün bunlardan sonra hepiniz mutlaka öleceksiniz.[17]

16. Sonra da kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.[18]

17. Şu bir gerçek ki Biz sizin üzerinizde yedi yol yarattık.[19] Şüphesiz ki Biz, yarattıklarımızdan habersiz değiliz.[20]

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ
مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا
الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ
فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ
اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعَ طَرَٓائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

---

13 Bu konuda daha geniş bilgi için Hac sûresi (22), 5. âyete ve dipnotuna bakınız.

14 "Veya o kimsenin haline bakmaz mısın ki, altı üstüne gelip harap olmuş ıpıssız bir şehirden geçerken "Allah, harabeye dönmüş bu yeri nasıl diriltecek?" demişti. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz yıl sonra diriltti. Sonra da kendisine "Burada ne kadar kaldın?" diye sordu. O da: "Ya bir gün, yahut daha az" dedi. Allah ise "Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak hiç bozulmamış! Bir de eşeğine bak! Biz seni insanlara ibret olsun diye böyle öldürüp dirilttik. Şimdi de şu kemiklere bak, Biz onları nasıl yerli yerince dizip sonra üzerine et giydiriyoruz." O kimse de işin aslını anlayınca "Allah'ın her şeye kādir olduğunu artık çok iyi biliyorum" dedi." (Bakara 2/259).

Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anh dedi ki: Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdik ve kabul edilmiş olan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem haber verdi ve şöyle buyurdu:

"Hamileliğin başlangıcından itibaren bebeğin yaratılış sürecinin ilk aşaması, anne karnında kırk günde derlenip toparlanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı haline döner. Sonra da yine bir o kadar zaman içinde bir parça et olur." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1; Müslim, Kader 1).

15 Cenin ilk yaratılış aşamalarında başka canlılardan çok farklı bir görünümde değildir. Daha sonra bir insan cenini görünümünü kazanır. Ancak bütün bu aşamaların sonunda ortaya çıkan bir bebek, tamamen farklı bir yaratıktır ve başka hiçbir şeyde rastlanmayacak bir güzelliğe ve sevimliliğe sahiptir. İnsanın her bir yaratılış aşaması farklı bir yaratılış sergilediği gibi, her bir insan bireyi de farklı bir yaratılış demektir; ne daha önce onun bir benzeri yaratılmıştır, ne de ondan sonra yaratılacaktır.

"O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti. Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratışın ardından diğerine geçirerek yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur; her şeyin sahibi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?" (Zümer 39/6).

16 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1). Allah'ın şânının yüceliğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"O en güzel Yaratıcıyı, sizin de, daha önce gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l putuna mı tapıyorsunuz?" (Sâffât 37/125-126).

Sayılan bütün bu yaratış mertebelerinde ve her bir insan için ayrı ayrı tekrarlanan bu sayısız yaratmalarda, Allah, yaratıcılığın en güzel tecellilerini sergilemektedir. Bu bakımdan, "yaratıcıların en güzeli" deyiminden, failin değil, fiilin çokluğunu ve her bir fiilde failin mükemmelliğini anlamak gerekir.

17 "Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz verilecektir. Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir. Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân 3/185). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler ve hadisler verilmiştir.

"Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Bu âyetin dipnotunda yeniden diriltilmekle ilgili âyetlerin bir kısmı verilmiş ve bir de hadis zikredilmiştir.

18 "Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız." (Tâhâ 20/55).

19 "Yedi yol" ifadesine yedi gök, yedi yörünge, yedi Güneş sistemi gibi anlamların yanı sıra, beş duyu ile akıl ve vahiyden ibâret yedi algılama yolu anlamı da verilmiştir. Bu arada, "yedi" kelimesinin kesin bir rakamdan ziyade çokluk ifade edebileceği de dikkate alınmalıdır.

20 "Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/14). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın yaratmasıyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

18. Biz gökten belli bir ölçüde su indirdik,[21] onu yerde dinlendirdik.[22] Onu yok etmeye elbette Biz kādiriz.[23]

19. Bu su ile sizin için hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik.[24] Sizin için o bağ ve bahçelerde nice meyveler vardır ki, onlardan yersiniz.[25]

20. Bir de Tûr-i Sînâ çevresinde yetişen bir ağaç bitirdik ki; bu ağaç, yiyenler için hem katık olacak zeytini ve hem de zeytin yağını üretir.[26]

21. Şüphesiz hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır. Onların karınlarından çıkan sütlerden size içiririz.[27] Onlarda daha pek çok menfaatiniz vardır. Onlardan bir kısmının etlerini yersiniz.[28]

22. Ayrıca hem onlara hem de gemilere binersiniz.[29]

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ
فِي الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُونَۚ
﴿١٨﴾ فَاَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ
وَاَعْنَابٍ لَكُمْ فٖيهَا فَوَاكِهُ كَثٖيرَةٌ وَمِنْهَا
تَأْكُلُونَۙ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَٓاءَ
تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِلٖينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ
فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ نُسْقٖيكُمْ مِمَّا فٖي بُطُونِهَا
وَلَكُمْ فٖيهَا مَنَافِعُ كَثٖيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَۙ
﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

21 "Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

"Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Bu âyetin dipnotunda Allah Teâlâ'nın her şeyi belli bir ölçüye göre vermesine dair âyetler zikredilmiştir.

"Biz her şeyi bir kaderle yarattık." (Kamer 54/49).

22 "Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir. Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır." (Zümer 39/21).

"De ki: Suyunuz âniden yerin dibine çekilecek olsa, kim size tatlı bir pınar suyu getirir?" (Mülk 67/30). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

23 Dünya'daki tatlı suyun neredeyse tamamı denecek kadar büyük kısmı yeraltında depolanmıştır. Böyle bir saklama işlemi olmasaydı, gökten yağmur yağması, dibi delik bir kovayı doldurmaya çalışmaktan çok farklı bir şey olmaz; yeryüzünde hayat bugünkü zenginliğine hiçbir zaman kavuşamazdı. Diğer yandan, sızma ve birikme sırasında topladığı minerallerle ayrı bir zenginlik teşkil eden şifâlı sular da yeraltı suları arasındadır. Suyun gökten indirilmiş olmasında, Dünya'nın ilk yaratılış aşamalarına işâret de bulunabilir ki, âyette geçmiş zaman kipinin kullanılmış olması, böyle bir yoruma imkân vermektedir. Nitekim Dünya üzerindeki su miktarı, uzun çağlar boyunca pek çok kuyruklu yıldızın gezegenimize çarparak depolarındaki suyu buraya boşaltmış olduğunu öne süren teorilerle açıklanmaktadır.

24 "Gür ağaçlı bahçeler yetiştirdik." (Nebe' 78/16). Yeryüzünde bağlar bahçeler yaratılmasıyla igili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

25 "Onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her türden ürünler bitirir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/11).

26 Bu âyette sözü edilen ağaç zeytin ağacıdır. 19 ve 20. âyetlerde hurma, üzüm ve zeytin, hem yetişmesindeki olağanüstülükler ve sağladığı yararlar yönüyle, hem de herkes tarafından bilinen birer meyve olmaları itibarıyla, dikkatleri Allah'ın nimetlerine çekebilecek özellikler taşıyan birer numune olmaları sebebiyledir. Bu arada zeytinin yetiştiği coğrafî bölge, Kur'an'ın muhataplarına âşinâ bir üslupla tanımlanırken, aynı zamanda, Hz. Mûsâ'nın ilâhî hitâba mazhar olduğu yere de atıfta bulunmak sûretiyle, zeytin gibi bir mûcize, gözlerimizin önüne, Allah'ın bir kudret ve hikmet kelimesi kimliğiyle getirilmekte ve bir anlamda, "İşte Rabbinizin sizinle bir konuşması; onu dinleyin" şeklindeki bir ifadeyle zihinler tefekküre çağırılmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz zeytinyağı hakkında şöyle buyurmuştur: "Zeytinyağını yiyiniz. Onunla saçınızı yağlayınız. Çünkü o mübârek bir ağaçtan çıkar." (Tirmizî, Et'ıme 43; Dârimî, Sayd 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 497).

27 "Elbette sağmal hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır. Nitekim, onların karınlarındaki yarı sindirilmiş gıdalar ile kan arasında oluşan içimi güzel, saf sütle sizi besleriz." (Nahl 16/66).

28 "Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz." (Nahl 16/5). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

29 "Bin bir güçlükle gidebileceğiniz yerlere yükünüzü onlar taşır. Elbette sizin Rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir. Atları, katırları, merkepleri sizin için binek ve zînet olarak O yarattı; O, bilemediğiniz daha neler yaratır." (Nahl 16/7, 8). Konuyla ilgili açıklama ve bir hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Görmedin mi, Allah yerde olan her şeyi ve Kendi koyduğu yasalarla denizde yüzen gemileri sizin emrinize vermiştir. Gökyüzünü, Kendi izni olmadan yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır. Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir." (Hac 22/65).

"Onlarda sizin için daha nice faydalar da vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız. Hem onlara, hem de gemilere binersiniz." (Mü'min 40/80).

"Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12).

23. Andolsun Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak göndermiştik. O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz, çünkü sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur.[30] Gerçek böyleyken hâlâ O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" demişti.[31]

24. Kavminin ileri gelen kâfirleri: "Bu da sizin gibi bir insan! Peygamberlik iddiasıyla size üstünlük kurup, başınıza geçmek istiyor.[32] Allah peygamber göndermek isteseydi gökten melekler indirirdi.[33] Üstelik biz, atalarımızdan böyle bir şey duymadık."[34]

25. "O olsa olsa cinnet geçirmiş bir adamdır. Bir süre onu gözaltında tutun!" dediler.

26. Nûh, "Rabbim! Onların beni yalanlamasına karşı bana yardım et!" diye dua etti.[35]

27. Bunun üzerine Biz de ona "Sen Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap; azap emrimiz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her türlü canlıdan birer çift ile bir de haklarında azap hükmü verilmiş olanların dışında âileni gemiye al. Zâlimler hakkında da Bana bir şey söyleme! Çünkü onlar boğulmaya mahkûmdur" diye vahyettik.[36]

28. Sen ve beraberindekiler gemiye çıkıp yerleşince: "Bizi, bu zâlimlerin elinden kurtaran Allah'a hamdolsun!" de.[37]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا
تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
مِنْ قَوْمِه۪ مَا هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يُر۪يدُ
اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ
مَلٰٓئِكَةًۚ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَۚ
﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِه۪ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا
بِه۪ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي بِمَا
كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ
الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا
وَفَارَ التَّنُّورُۙ فَاسْلُكْ ف۪يهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ
اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْۚ وَلَا تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُواۚ
اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾ فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ
وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
الَّذ۪ي نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٨﴾

30 Âyetin buraya kadar olan kısmı A'râf sûresi (7), 59. âyette de geçmektedir.

31 "Elbette Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Şüphesiz ben, sizi açıkça uyaran biriyim." (Hûd 11/25).

"Nûh "Ey kavmim!" dedi. "Ben size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım." (Nûh 71/2).

Peygamberler kavimlerini bu gibi ifadelerle uyarmışlardır. Meselâ Hûd aleyhisselâmın uyarısı için Şuarâ sûresi (26), 124-135. âyetlere bakınız. Bu sûrede diğer peygamberlerin buna benzer uyarıları bulunmaktadır.

Hz. Nûh'un kıssası, Nûh sûresinde; A'râf 7/59-64; Hûd 11/25-49; Mü'minûn 23/23-31; Şuarâ 26/105-122 ve Kamer 54/9-17. âyetlerde verilmektedir.

32 "Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel gelinceye kadar size süre veriyor." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Burada kâfirlerin peygamberlere bu tür itirazlarıyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

33 "Onlara şöyle de: Eğer yeryüzünde yaşayanlar meleklerden ibâret olsaydı, elbette Biz de onlara elçi olarak gökten bir melek indirirdik." (İsrâ 17/95). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

34 "Mûsâ onlara apaçık mûcizelerimizle gelince dediler ki: "Bu, uydurulmuş sihirden başka bir şey değildir. Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (Kasas 28/36).

Bütün peygamberler bu tür itirazlarla karşılaşmıştır (bk. Mü'minûn 23/31-38).

35 Bu âyet aynen Mü'minûn sûresi (23), 39. âyette tekrarlanmaktadır.

"Nûh "Mağlup düştüm, yardım et" diye Rabbine yakardı." (Kamer 54/10).

"Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma. Bırakacak olursan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar da ancak günahkâr ve nankör evlâtlar yetiştirirler. Yâ Rabbî! Beni, anne-babamı, mü'min olarak evime girenleri, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimleri ise daha da perişan eyle." (Nûh 71/26-28).

36 "Gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap! Zâlimler hakkında artık Bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır!" (Hûd 11/37).

"Emrimiz gelip de sular coşup kaynamaya başlayınca Nûh'a şöyle dedik: "Her canlıdan erkekli, dişili birer çifti ve daha önce suda boğulmasına karar verilenler dışında kalan âileni ve iman edenleri gemiye al." Zâten onunla beraber iman eden pek az insan vardı." (Hûd 11/40).

37 "Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur. Bu sayede onların sırtlarına kurulursunuz. Onlara bindiğinizde Rabbinizin nimetini hatırlayıp şöyle dersiniz: "Bunu bizim hizmetimize veren Allah her türlü kusurdan uzaktır. Yoksa bizim buna gücümüz yetmezdi." (Zuhruf 43/13).

29. Ve yine: "Rabbim! Beni güvenli ve bereketli bir yere ulaştır. Çünkü, insanı gideceği yere ulaştıranların en hayırlısı Sensin!" de.

30. Şüphesiz Nûh kıssasında nice ibretler vardır. Gerçekten Biz, kullarımızı imtihan etmekteyiz.[38]

31. Onlardan sonra Biz başka bir nesil yarattık.[39]

32. Onlara da kendi içlerinden: "Allah'a kulluk edin, çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yok, O'na karşı gelmekten sakınmıyor musunuz?" diyen bir peygamber gönderdik.

33. Kendilerine dünya hayatında nimet ve refah verdiğimiz halde, âhiret hayatını inkâr edip yalanlayan[40] kavminin ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu da sizin gibi bir insan! Sizin yediğinizden yemekte, içtiğinizden içmektedir."

34. "Eğer sizin gibi bir beşere itaat edecek olursanız, şüphesiz siz kaybedersiniz."

35. "O size, ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, diriltilip kabirden çıkarılacağınızı mı söylüyor?"

36. "Heyhât, heyhât! Size söylenen şey gerçek olmaktan ne kadar da uzak!"

37. "Gerçek hayat şu dünyada yaşadığımız hayattır; yaşarız, ölürüz, bir daha aslâ diriltilmeyiz."[41]

38. "Bu adam sadece, Allah adına yalan uyduran biridir.[42] Biz ona kesinlikle inanmayız!"

وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْن۪ي مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَاَنْتَ
خَيْرُ الْمُنْزِل۪ينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَل۪ينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اَنْشَأْنَا مِنْ
بَعْدِهِمْ قَرْناً اٰخَر۪ينَۚ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا ف۪يهِمْ
رَسُولاً مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ
قَوْمِهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ
وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ مَا هٰذَٓا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ
وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ
بَشَراً مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذاً لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾
اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَاباً
وَعِظَاماً اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَۙ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ
هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَۙ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا
حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوث۪ينَۙ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۨ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ كَذِباً وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣٨﴾

---

38 "Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar kaybettirmek sûretiyle imtihan edeceğiz. Müjdele o sabredenleri!" (Bakara 2/155).

"Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Âl-i İmrân 3/186).

"Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/35).

39 Bu âyette sözü edilen nesil, Hûd aleyhisselâmın gönderildiği Âd kavmidir (bk. A`râf 7/65-69).

40 "Âyetlerimizi ve âhiret hayatını yalanlayanların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar sadece yaptıklarının cezasını göreceklerdir." (A`râf 7/147).

"İnkâr eden, âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanlar ise Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır." (Rûm 30/16).

41 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En`âm 6/29). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Artık bir daha ölmeyeceğiz, değil mi? Önceki ölümümüzden sonra bize başka ölüm yok. Azaba da uğratılmayacağız." (Sâffât 37/58-59).

"Dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Yaşarız ve ölürüz. Bizi helâk eden de yalnız zamandır." Oysa onların bu konuda bilgileri yoktur; sadece tahmin yürütüyorlar." (Câsiye 45/24).

42 "O, Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa kendisinde delilik mi var? Doğrusu, âhirete inanmayanlar azapta ve koyu bir aldanış içindeler." (Sebe' 34/8).

39. Peygamber de: "Rabbim! Onların yalanlamasına karşı bana yardım et!" diye dua etti.[43]

40. Allah da ona "Pek yakında onlar mutlaka pişman olacaklar!" buyurdu.

41. Derken o korkunç ses onları yakalayıverdi. Biz de hepsini selin önündeki çer çöp haline getirdik. Zâlimlerin canı Cehennem'e![44]

42. Onların ardından da başka nesiller yarattık.[45]

43. Hiçbir millet ecelini ne öne alabilir, ne de geciktirebilir.[46]

44. Sonra Biz peygamberlerimizi peş peşe gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, onlar onu yalanladılar.[47] Biz de onları birbiri ardından helâk edip, birer ibret hikâyesi haline getirdik.[48] İnanmayanların canı Cehennem'e!

45-46. Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârun'u mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle[49] Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik.[50] Fakat onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler. Zâten onlar, büyüklük taslayan zâlimlerdi.

47. Nitekim şöyle dediler: "Şimdi kalkıp da soydaşları bize kölelik edip duran şu bizim gibi iki insana mı inanacağız?"

48. Böylece o ikisini yalanladılar. Kendileri de helâk edilenlerden oldular.

49. Oysa doğru yolu bulsunlar diye Biz Mûsâ'ya kitabı[51] verdik.

قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾
قَالَ عَمَّا قَل۪يلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِم۪ينَۚ ﴿٤٠﴾
فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ
غُثَٓاءًۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ
اَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَر۪ينَۜ ﴿٤٢﴾ مَا
تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَۜ
﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاۜ كُلَّمَا جَٓاءَ
اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَاد۪يثَۚ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ
هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٤٥﴾ اِلٰى
فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا
عَال۪ينَۚ ﴿٤٦﴾ فَقَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا
وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَۚ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا
فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَك۪ينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

---

43 Bu ifade Mü'minûn sûresi (23), 26. âyette de geçti.

44 "Ve şöyle emredildi: 'Ey yer, suyunu yut! Ey gök suyunu tut!' Sular çekildi, iş bitirildi, gemi Cûdî'ye oturdu. Ve 'Zâlimler topluluğu yok olsun!' denildi." (Hûd 11/44).

45 Bu nesillerin; Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberlerin kavimleri olduğu söylenmektedir.

46 "Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Herkesin ve her milletin bir eceli olduğuna dair âyetler burada verilmiştir.

47 "Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz.'" (Sebe' 34/34).

"Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/23).

48 "Fakat onlar: "Rabbimiz, konaklarımızın arasını uzat" dediler ve kendilerine zulmettiler. Biz de onları darmadağın edip dillere düşürdük. Kuşkusuz bunda yeterince sabredip çok şükretmesini bilen herkes için ibretler vardır." (Sebe' 34/19).

49 "Elbette Biz Mûsâ'yı da mûcizerimizle ve apaçık bir yetkiyle gönderdik." (Hûd 11/96). Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizelerden bahseden âyetler burada verilmiştir.

50 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!" (A'râf 7/103). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Onu Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik. Ama onlar, Firavun'un emrine tâbi oldular. Oysa Firavun gibilerin işi iflâh olmaz." (Hûd 11/97).

51 Tevrat'ı.

50. Meryem oğlu Îsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık[52] ve ikisini barınmaya uygun ve suyu olan yüksekçe bir yere yerleştirdik.[53]

51. Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin,[54] sâlih ameller yapın. Şüphesiz Ben yaptıklarınızı bilirim.

52. Şüphesiz bu hepinizin dinidir ve yegâne dindir. Ben de Rabbinizim. O halde Bana karşı gelmekten sakının.[55]

53. Ama onlar aralarındaki inanç bağlarını paramparça ettiler. Her topluluk kendi inancıyla övünüp durur.[56]

54. Sen onları bir süre kendi gafletleriyle başbaşa bırak![57]

55-56. Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve evlâtlarla, onların hayrına mı koştuğumuzu zannediyorlar?[58] Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller.

57. Şüphesiz Rablerinin korkusundan ürperenler,

58. Rablerinin âyetlerine iman edenler,

59. Ve Rablerine hiçbir şeyi ortak koşmayanlar,

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَا
اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَع۪ينٍ ﴿٥٠﴾ يَٓا اَيُّهَا
الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا
صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌۜ ﴿٥١﴾ وَاِنَّ
هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا۬ رَبُّكُمْ
فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًاۜ
كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ
ف۪ي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٥٤﴾ اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا
نُمِدُّهُمْ بِه۪ مِنْ مَالٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ
لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِۜ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾
اِنَّ الَّذ۪ينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَۙ
﴿٥٧﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَۙ
﴿٥٨﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٩﴾

---

52 "Cebrâil dedi ki: "Emir böyledir. Rabbin buyurdu ki: Bu Benim için kolaydır. Biz, onu insanlara kudretimizin bir delili ve katımızdan bir rahmet kılacağız. Bu ezelde olmuş bitmiş bir iştir." (Meryem 19/21).

"İffetini koruyan Meryem'i de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu, bütün âlemlere, kudretimizi gösteren birer ibret kıldık." (Enbiyâ 21/91).

"Îsâ, kıyamet vakti için bir alâmettir; kıyamet hakkında sakın şüpheye düşmeyin ve Benim emir ve yasaklarıma uyun. İşte dosdoğru yol budur." (Zuhruf 43/61).

53 "Alt tarafından biri ona şöyle seslendi: "Üzülme! Rabbin senin alt yanında küçük bir dere akıttı." (Meryem 19/24).

54 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden

gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Helâl ve temiz nimetlerden yemekle ilgili âyetler burada verilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Allah Teâlâ temizdir; sadece temiz olanları kabul eder. Allah Teâlâ peygamberlerine neyi emrettiyse mü'minlere de onu emretmiştir. Cenâb-ı Hak Peygamberlere şöyle buyurdu:

"Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin, sâlih ameller yapın. Şüphesiz Ben yaptıklarınızı bilirim." (Mü'minûn 23/51). Mü'minlere de şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin. Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin." (Bakara 2/172).

Resûl-i Ekrem Efendimiz daha sonra şunları söyledi: "Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapar. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: Yâ Rabbî! Yâ Rabbî! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!" (Müslim, Zekât 65; Tirmizî, Tefsîr 2/37).

55 "Şüphesiz bu din hepinizin dinidir ve yegâne dindir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde Bana kulluk edin." (Enbiyâ 21/92).

"Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabakaları vardır. Kullarını Allah bununla korkutup uyarıyor. Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının." (Zümer 39/16). Allah'a karşı gelmekten sakınmakla ilgili üç âyet bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

56 "Dinlerini parça parça edip de gruplara ayrılanlara gelince, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır; ileride Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecektir." (En'âm 6/159). Dinlerini parçalayanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

57 "Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın safâsını sürsünler, boş ümitler onları aldatıp oyalasın, yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/3).

"Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak." (Târık 86/17).

58 "Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin haklarında hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahlarını daha da artırsınlar diye süre veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır" (Âl-i İmrân 3/178). Kâfirlere verilen sürenin, haklarında hayırlı olmadığı ile ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor." (Tevbe 9/55). Kâfirlere verilen nimetlere imrenmemek gerektiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

60. Verdiklerini de Rablerinin huzuruna varacaklarının bilinci içinde kalpleri ürpererek verenler var ya,[59]

61. İşte onlar, hayırlarda yarışmakta ve öne geçmektedirler.[60]

62. Biz hiçbir kimseyi gücünün yetmediği şeyle sorumlu tutmayız.[61] Bizim katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır.[62] Kimse haksızlığa uğratılmaz.[63]

63. Fakat o kâfirlerin kalpleri gerçeği söyleyen bu kitaptan gâfildir. Üstelik, onların bundan başka yapa geldikleri nice kötülükleri vardır.

64. Onların refah içinde yüzenlerini azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar.[64]

65. Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz.

66. Âyetlerim size okunurdu da, arkanızı dönüp giderdiniz.[65]

67. Kâbe'nin sahipleriyiz diye kibirlenerek,[66] geceleri toplanıp âyetlerim hakkında ileri geri konuşurdunuz.

68. Onlar Kur'an üzerinde hiç düşünmediler mi?[67] Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

وَالَّذ۪ينَ يُؤْتُونَ مَٓا اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ
اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَۙ ﴿٦٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِي
الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ
نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ
بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ
ف۪ي غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ
ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذْنَا
مُتْرَف۪يهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾
لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ
﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ اٰيَات۪ي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ
عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَۙ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِر۪ينَ بِه۪
سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ
اَمْ جَٓاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَٓاءَهُمُ الْاَوَّل۪ينَۘ ﴿٦٨﴾

---

59 Hz. Âişe Peygamberimize: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu âyette kendilerinden söz edilen 'verdiklerini kalpleri ürpererek veren kimseler', hırsızlık yapan, zina eden ve içki içip de Allah'tan korkan kimseler mi?" diye sordu. Peygamberimiz de: "Hayır! Ey Ebû Bekir'in kızı, ey Sıddîk'in kızı! Bunlar Allah'tan korkarak namaz kılan, oruç tutan ve zekât veren kimselerdir" buyurdu (Tirmizî, Tefsîr 23/3; İbni Mâce, Zühd 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 159, 205).

60 "Her milletin yöneldiği bir kıblesi vardır. Siz hayır yapmakta birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun Allah hepinizi huzurunda bir araya getirecektir. Çünkü Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/148).

"Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/114).

"Her biriniz için Biz bir şeriat ve bir yol belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır. O halde siz de hayır yapmakta birbirinizle yarışın." (Mâide 5/48).

"Biz onun duasını kabul edip, kendisine Yahya'yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hale getirdik. Çünkü onlar, hayır işlerinde yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize dua ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı." (Enbiyâ 21/90).

"Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mîrasçı kıldık. Onlardan kimi vardır, nefsine zulmeder. Kimi vardır, dengelidir, orta yolu tutar. Kimi de vardır, Allah'ın izniyle hayırda öne geçer. Bu ise pek büyük bir lütuftur." (Fâtır 35/32).

"İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir." (Vâkıa 56/10).

Vâkıa sûresi (56), 10-40. âyetlerde hayırda yarışıp öne geçenlere verilecek mükâfâtlar sayılmaktadır.

61 "Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/233). Kimsenin gücünün yetmeyeceği şeyle sorumlu tutulmayacağına dair âyetler burada verilmiştir.

62 "Onlara: "Bu, size gerçeği söyleyen kitabımızdır. Biz sizin bütün yaptıklarınızı kaydediyorduk" denilecek." (Câsiye 45/29).

63 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Kimsenin haksızlığa uğratılmayacağıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

64 "Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryad edip durdular, ama kurtuluş vakti geçmişti." (Sâd 38/3).

"Çünkü onlar evvelce varlık içinde şımarmışlardı." (Vâkıa 56/45). Varlık içinde şımaranlarla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Nimetler içinde yüzen yalanlayıcılara biraz mühlet ver ve onları sen Bana bırak. Çünkü Bizim katımızda onların ayağına vurulacak nice köstekler, alevler, boğazdan geçmeyen yiyecekler ve acı bir azap var." (Müzzemmil 73/11-13).

65 "Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin?" Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın. Haddi aşan ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları Biz işte böyle cezalandırırız. Âhiret azabı ise çok daha şiddetli ve süreklidir." (Tâhâ 20/124-127).

"Âyetlerimiz size okunurdu da, onları yalanlardınız, öyle değil mi?" (Mü'minûn 23/105).

"Onlara denir ki: Siz şunun için bu hale düştünüz: Allah'ın birliğine iman etmek için çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyor, O'na ortak koşulunca inanıyordunuz. Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır." (Mü'min 40/12).

66 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

67 "Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82). Kâfirlerin Kur'an üzerinde düşünmedikleriyle ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

"Onlar Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üstünde kilitler mi var?" (Muhammed 47/24).

69. Yoksa peygamberlerini tanımıyorlar da, onun için mi inkâr ediyorlar?[68]

70. Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar?[69] Halbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Ama onların pek çoğu gerçeği sevmiyor.[70]

71. Eğer gerçek onların hevâ-heveslerine tâbi olsaydı, gökler, yer ve içindekilerde dirlik ve düzen kalmazdı.[71] Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler.[72]

72. Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun?[73] Rabbinin vereceği ücret daha hayırlıdır. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.[74]

73. Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.[75]

74. Ama âhirete inanmayanlar ise bu yoldan ısrarla sapıyorlar.

75. Biz onlara acıyıp içine düştükleri sıkıntıyı gidersek, onlar yine de inatla azgınlıkları içinde bocalayacaklardır.[76]

76. O müşrikleri Biz azap ile yakaladık, ama onlar yine de Rablerine boyun eğip yalvarıp yakarmadılar.[77]

77. Nihayet üzerlerine şiddetli bir azap kapısını açınca, birden o azap içinde ümitsizliğe kapılırlar.[78]

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ
﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ
وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ
أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ
وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ
عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ
خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ
رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا
فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ
بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا
ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

---

68 "Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler, o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Ancak onların bir kısmı gerçeği bile bile gizler." (Bakara 2/146).

"Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerine yazık edenler ise iman etmezler." (En`âm 6/20).

"Arkadaşınız ne saptı, ne de şaşırdı." (Necm 53/2). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

69 "Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Peygamberimizin ve başka peygamberlerin delilikle suçlanmalarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

70 "Allah da şöyle buyurdu: Biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz." (Zuhruf 43/78).

71 "Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu. Arşın sahibi olan Allah onların yakıştırdığı vasıflardan münezzehtir, yücedir." (Enbiyâ 21/22).

72 "Andolsun ki size, şerefinizi yükseltecek bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?" (Enbiyâ 21/10).

"Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz." (Sâd 38/68). Bu âyetin dipnotunda ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir. Yakında ondan sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf 43/44).

"Bu çok şerefli bir Kur'an'dır." (Vâkıa 56/77).

73 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En`âm 6/90). Peygamberlerin insanlardan bir ücret istemediği, ücretlerini sadece Allah'tan istediğiyle ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Yoksa sen onlardan ücret istiyorsun da onlar bunun ağırlığı altında eziliyorlar mı?" (Tûr 52/40; Kalem 68/46).

74 "Meryem oğlu Îsâ da şöyle dua etti: "Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, hem bizim için hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve Senin kudretini benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun. Bizi rızıklandır; çünkü rızık verenlerin en hayırlısı Sensin." (Mâide 5/114). Allah Teâlâ'nın rızık verenlerin en hayırlısı olduğuna dair âyetlere burada işâret edilmiştir.

"De ki: Rabbim, kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimsenin rızkını da daraltır. Siz hayır için bir şey harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. Çünkü O en hayırlı rızık vericidir." (Sebe' 34/39). Rızıkla ilgili hadisler burada zikredilmiştir.

75 "O halde dinî konularda seninle aslâ çekişmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Hac 22/67). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).

76 "Oysa Allah onları maskaraya çeviriyor ve onları azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın süründürüyor." (Bakara 2/15). Kâfirlerin azgınlıkları içinde bocalamalarıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Benim ve sizin durumunuz, bir ateş yakıp da bu ateşe cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın haline benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise (tıpkı o cırcır böcekleri ve pervaneler gibi) benim elimden kurtulup, ateşe girmeye çalışıyorsunuz." (Buhârî, Rikâk 26; Müslim, Fezâil 19).

77 "Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En`âm 6/43).

78 "Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unuttukları zaman, bu defa onlara bütün nimetlerin kapılarını açtık. Sahip oldukları nimetlere bakıp iyice şımardıkları sırada onları ansızın yakalayıverdik de birden bire bütün ümitlerini yitirdiler." (En`âm 6/44).

78. Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz![79]

79. Sizi yaratıp yeryüzüne dağıtan da O'dur. Yine ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız.[80]

80. Dirilten de O, öldüren de O'dur. Gece ve gündüzün birbiri ardına gelişi de O'nun eseridir.[81] Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?[82]

81. Aksine onlar da öncekilerin söylediklerine benzer şeyler söylediler.[83]

82. Dediler ki: "Biz, ölüp de toprağa karıştıktan ve kemik yığınları haline geldikten sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi?[84]

83. "Doğrusu biz de, daha önce atalarımız da aynı şeyle tehdit edilip durduk. Fakat bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir."[85]

84. De ki: "Yeryüzü ve içindekiler kimindir? Biliyorsanız söyleyin."

85. Diyecekler ki: "Allah'ındır." Sen de de ki: "O halde neden düşünmüyor sunuz?"

86. De ki: "Yedi kat semânın Rabbi ve o yüce Arş'ın sahibi kimdir?"[86]

87. Diyecekler ki: "Onlar da Allah'ındır." De ki: "O halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?"

وَهُوَ الَّذٖٓى اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ
وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَلٖيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ
الَّذٖى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ
﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذٖى يُحْيٖى وَيُمٖيتُ وَلَهُ
اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾
قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ
وَاٰبَٓاؤُ۬نَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ
الْاَوَّلٖينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فٖيهَٓا
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ
قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظٖيمِ
﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

79 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A`râf 7/10). İnsanların Allah'a az şükretmesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

80 "De ki: Sizi yaratıp yeryüzüne yayan da O'dur; yine O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Mülk 67/24).

"Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Sonunda herkesin Allah'a döneceği konusuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

81 "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için birçok deliller vardır." (Âl-i İmrân 3/190). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

82 "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/76; Âl-i İmrân 3/65; En`âm 6/32; A`râf 7/169; Yûnus 10/16; Hûd 11/51; Enbiyâ 21/10, 67; Kasas 28/60; Sâffât 37/138.

83 "Bilgiden yoksun olanlar: "Allah bizimle konuşmalıydı veya bize bir mûcize gelmeliydi!" dediler. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle söylemişlerdi. Bunların kalpleri birbirine ne kadar da benziyor! Biz, gerçeği bilmek isteyenlere âyetlerimizi açıklamışızdır." (Bakara 2/118).

"Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli. Yoksa peygamberleri yalanlama konusunda birbirlerine akıl mı verdiler? Hayır, onlar bir azgınlar topluluğu da ondan." (Zâriyât 51/52-53).

84 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En`âm 6/29). Bu âyetin dipnotunda kâfirlerin toz toprak haline geldikten sonra yeniden diriltilmekle ilgili sözleri zikredilmiştir.

Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler En`âm 6/29'dan başka Yûnus 10/34, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

85 "Kâfirler dediler ki: "Sahi, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra tekrar diriltilecek miyiz? Doğrusu bu tehdit bize de, daha önce atalarımıza da yapılmıştı. Ama bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir!" (Neml 27/67-68).

"Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En`âm 6/25). Kâfirlerin Kur'an ve âhiret gibi din esaslarına "eskilerin masalları" demeleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

86 "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor ve onlar cevap vermezlerse sen "Allah" diye cevap ver." (Ra`d 13/16).

88. De ki: "Her şeyin hâkimiyeti elinde bulunan kimdir?[87] O her şeyi koruyup kollar, ama O'nun azabından kimse kimseyi koruyamaz. Biliyorsanız söyleyin!"

89. Diyecekler ki: "Allah'tır." De ki: "O halde nasıl oluyor da yalanların büyüsüne kapılıyorsunuz?"

90. Hayır! Biz onlara gerçeği getirdik. Ama onlar gerçekten yalan söylüyorlar.[88]

91. Allah aslâ çocuk edinmemiştir.[89] O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Şâyet olsaydı o zaman her biri kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı.[90] Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır.[91]

92. O Görüleni de görülmeyeni de bilir. Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden çok yücedir.[92]

93. De ki: "Rabbim! Eğer onların tehdit edildiği azabı bana göstereceksen,

94. O zaman beni o zâlimlerin arasında bırakma, Rabbim!"[93]

95. Biz onları tehdit ettiğimiz azabı sana göstermeye elbette kādiriz.

96. Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav.[94] Biz onların senin hakkındaki asılsız yakıştırmalarını pek iyi biliyoruz.

97. De ki: "Rabbim! Şeytanların vesvese ve tahrikinden Sana sığınırım.[95]

98. Onların yanımda bulunmasından da Sana sığınırım, Rabbim!"[96]

قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ
يُجٖيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾
بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾
مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ
اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنّٖي مَا
يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنٖي فِي الْقَوْمِ
الظَّالِمٖينَ ﴿٩٤﴾ وَاِنَّا عَلٰى اَنْ نُرِيَكَ مَا
نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ بِالَّتٖي هِيَ اَحْسَنُ
السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ
رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطٖينِ
﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

---

87 "Bir şeyin olmasını dilediğinde, ona sadece "Ol!" der; o da hemen oluverir." (Yâsîn 36/82).

88 "Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyor-

lar." (En'âm 6/28). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

"Yoksa Biz melekleri dişi yaratmışız da onlar buna tanık mı olmuşlar? Bilin ki "Allah çocuk sahibi oldu" demeleri de onların kendi uydurmalarındandır. Hiç şüphe yok ki onlar yalancılardır. Allah kızları erkek çocuklara tercih mi etti?" (Sâffât 37/150-153).

89 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

90 "Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisinin de düzeni bozulurdu. Arşın sahibi olan Allah onların yakıştırdığı vasıflardan münezzehtir, yücedir." (Enbiyâ 21/22). Ayrıca Mü'minûn sûresi (23), 71. âyete ve dipnotuna bakınız.

91 "Allah, onların bu asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır." (Sâffât 37/159). Allah Teâlâ'nın kâfirlerin yakıştırmalarından uzak olduğuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

92 "Allah'ı bırakıp da kendilerine zarar ve yarar vermeyen şeylere tapıyor ve "Bunlar Allah'ın katında bizim şefaatçilerimiz" diyorlar. Şöyle de: "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18).

93 Peygamber Efendimiz şöyle dua etmiştir: "Allahım! Bir kavmi fitneye düşürmek istediğinde, bu belâya uğramadan benim canımı al!" (Tirmizî, Tefsîr 38/4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 66, 378; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, VII/1, 502-506, nr. 3169).

94 "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir." (Fussılet 41/34).

95 "De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların Hükümdarına, insanların İlâhına: İnsanların kalplerine kötülük fısıldayan sinsi şeytanın şerrinden." (Nâs 114/1-5). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada verilmiştir.

96 Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı kötülüklerden Allah'a sığınır ve: "Ölüm ânında şeytanın iğvasıyla beni aldatmasından ve tövbe etmeme engel olmasından Sana sığınırım, ey Rabbim!" derdi (Ebû Dâvûd, Vitir 32; Nesâî, İstiâze 61).

99. Nihayet o müşriklerden birine ölüm geldiği zaman diyecektir ki: "Rabbim, beni dünyaya geri gönder."[97]

100. "Daha önce ihmal ettiğim konularda sâlih amel yapayım." Aslâ! Bu, onun söylediği boş bir lâftan ibârettir.[98] Kaldı ki, önlerinde diriltilecekleri güne kadar geri dönmelerine imkân vermeyen bir engel vardır.

101. Sûra üfürüldüğü zaman[99] aralarındaki akrabalıklar yok olup gidecek ve birbirlerinin halini de sormayacaklar.[100]

102. O gün kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.[101]

103. Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Onlar Cehennem'de ebedî kalacaklardır.[102]

104. Onların yüzlerini ateş kavurur da, sırıtan dişleriyle kalıverirler.[103]

105. Âyetlerimiz size okunurdu da, onları yalanlardınız, öyle değil mi?[104]

106. Şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Azgınlığımıza yenik düştük ve biz yoldan çıkmış bir topluluk haline geldik."

107. "Ey Rabbimiz! Bizi bu ateşten çıkar. Eğer bir daha eski halimize dönersek, işte o zaman gerçekten kendimize zulmetmiş oluruz"[105]

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ
رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلّٖٓي اَعْمَلُ صَالِحاً
فٖيمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَٓائِلُهَا
وَمِنْ وَرَٓائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾
فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَٓا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ
يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَازٖينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ
خَفَّتْ مَوَازٖينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ فٖي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ
وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فٖيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾
اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتٖي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا
تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا
شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْماً ضَٓالّٖينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَٓا
اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

---

97 "Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir. Biz, böylelerine elem verici bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/18).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Başınıza yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası Deccâl'den, belâsı bunlardan daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?" (Tirmizî, Zühd 3).

98 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin ve günahkârların pişmanlıklarıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

99 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

100 "Dost dostun halini sormaz." (Meâric 70/10).

"O gün insan kendi kardeşinden kaçar. Anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendisine yetecek bir derdi vardır." (Abese 80/34-37).

101 "Gerçek tartı o gün olacaktır. Kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar murada erenlerdir." (A'râf 7/8). Burada konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

102 "Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerine yazık edenlerdir." (A'râf 7/9).

"Kimin amelleri de hafif gelirse, onu kucaklayacak olan Hâviye'dir. Hâviye'nin ne olduğunu biliyor musun? O, kızgın bir ateştir." (Kâria 101/8-11).

103 "Elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir." (İbrâhim 14/50).

"Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği zamanı bir bilselerdi!" (Enbiyâ 21/39).

Peygamber aleyhisselâm Mü'minûn sûresinin (23) 104. âyetini okuduktan sonra şöyle buyurmuştur:

"Kavrulan üst dudağı büzülüp yüzünün ortasına çıkar; alt dudağı da göbeğine kadar düşer." (Tirmizî, Cehennem 5; Tefsîr 23/5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 88).

104 "Allah'ın âyetleri size okunup dururken, üstelik O'nun elçisi de aranızda bulunurken nasıl olur da tekrar inkâra dönersiniz? Allah'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, elbette dosdoğru bir yola iletilmiş olur." (Âl-i İmrân 3/101).

"Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/165).

"Artık kim doğru yolu seçerse kendi iyiliği için seçmiştir. Kim doğru yoldan saparsa bu kendi zararına olur. Hiçkimse, bir başkasının günahını taşımaz. Ayrıca Biz, peygamber göndermeden kimseye azap etmeyiz." (İsrâ 17/15).

"Cehennem kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi? Evet" derler. "Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız." (Mülk 67/8-9).

105 "Onlar ise "Rabbimiz" derler. "Bizi iki kere öldürdün, iki kere diriltin. Şimdi günahlarımızı itiraf ediyoruz. Bize bir çıkış yolu yok mu?" (Mü'min 40/11).

108. Allah da şöyle buyurur: "O ateş içerisinde aşağılık bir halde kalın.[106] Benimle bir daha konuşmayın!"

109. "Çünkü kullarımdan bir kısmı: 'Rabbimiz! İman ettik, günahlarımızı bağışla, bize acı; merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin' diyordu."[107]

110. "Ama sizler onları alay konusu yapıyordunuz.[108] Sonunda da bu tutumunuz size Beni anmayı unutturdu; siz onlara gülüp duruyordunuz."[109]

111. "Ben de sabrettikleri için bugün onları mükâfâtlandırdım. Çünkü umduklarına kavuşanlar yalnız onlardır."[110]

112. Allah inkâr edenlere: "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.

113. Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık. Günleri saymakla görevli olanlara sor!" derler.[111]

114. Allah şöyle buyurur: "Doğrusu siz, çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu vaktiyle bilseydiniz!"

115. Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?[112]

116. Gerçek egemenliğin sahibi olan Allah yüceler yücesidir![113] O'ndan başka ilâh yoktur. O, şerefli Arş'ın Rabbidir.

117. Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa,[114] bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz.[115]

118. De ki: "Rabbim! Günahımı bağışla, bana merhamet et. Merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin!"[116]

قَالَ اخْسَؤُا ف۪يهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ اِنَّهُ
كَانَ فَر۪يقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا
اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ
الرَّاحِم۪ينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰى
اَنْسَوْكُمْ ذِكْر۪ي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ
﴿١١٠﴾ اِنّ۪ي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا اَنَّهُمْ
هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي
الْاَرْضِ عَدَدَ سِن۪ينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا
اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَٓادّ۪ينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ اِنْ
لَبِثْتُمْ اِلَّا قَل۪يلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿١١٤﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى
اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ
الْعَرْشِ الْكَر۪يمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِه۪ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ
رَبِّه۪ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ
اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿١١٨﴾

---

106 "İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir. İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız. Orada bağrışıp durmaktadırlar, "Rabbimiz, bizi buradan çıkar ki, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller yapalım" diye. Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da geldi. Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur." (Fâtır 35/36-37).

"Kâfirler ise ebediyen Cehennem azabındadırlar. Azapları hafifletilmez; orada ümitsizdirler. Biz onlara zulmetmedik ki! Onlar kendilerine zulmettiler. Yâ Mâlik! Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık" diye seslenirler. O da: "Siz burada sürekli kalıcısınız" der. Allah da şöyle buyurdu: Biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz." (Zuhruf 43/74-78).

107 "De ki: "Rabbim! Günahımı bağışla, bana merhamet et. Merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin!" (Mü'minûn 23/118).

108 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Bu âyetin dipnotlarında peygamberlerle ve mü'minlerle alay edenlerin acıklı sonunu gösteren âyetlere işâret edilmiştir.

109 "Sen Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında hayran kaldın; onlar ise alay ediyorlar." (Sâffât 37/12).

"Sonra derler ki: "Dünyada iken kendilerini kötü saydığımız adamları niçin burada Cehennem'in içinde göremiyoruz? Halbuki biz kendileriyle alay eder dururduk. Yoksa onları gözümüzden mi kaçırdık?" (Sâd 38/62-63).

"Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi." (Mutaffifîn 83/29).

110 "Cehennemlikler ile cennetlikler bir olamaz. Cennetlikler, işte onlar muradına ermiş olanlardır." (Haşr 59/20).

111 "Kıyametin koptuğu gün, günahkârlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Önceden de onların böyle tersleri dönüveriyordu." (Rûm 30/55).

"Azim ve sebat sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret; onlar için acele etme. Kendilerine vadolunan günü gördüklerinde, onlar dünyada gündüzün bir saatinden fazla kalmadıklarını sanırlar. Bu bir duyurudur. Yoldan çıkmışlar topluluğundan başkası mı yok edilir, ne dersiniz?" (Ahkâf 46/35).

"O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ya bir gece kalmışlardır, ya da bir kuşluk vakti." (Nâziât 79/46).

112 "Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay haline o kâfirlerin!" (Sâd 38/27).

"İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?" (Kıyâmet 75/36).

113 Bu ifade Tâhâ sûresi (20), 114. âyette de geçmektedir.

114 "Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88).

"Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir; sakın Allah ile beraber başka birisine ibâdet etmeyin." (Cin 72/18).

115 "Eğer Allah bize lütfetmeseydi, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vah vah! Demek ki, kâfirler iflâh olmayacak!" (Kasas 28/82).

116 "Çünkü kullarımdan bir kısmı: 'Rabbimiz! İman ettik, günahlarımızı bağışla, bize acı; merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin' diyordu." (Mü'minûn 23/109).

NÛR SÛRESİ (24. sûre)

Medine devrinde, hicretin altıncı yılında, Ahzâb sûresinden sonra inmiştir. 64 âyettir. Adını, "nur âyeti" denilen 35. âyetinden almıştır. Nûr sûresi, toplum ve özellikle âile ile ilgili önemli ilkeler getirmiştir: Zinanın haram olduğu ve zina edenlerin cezası, iffetli kadın ve erkeklere zina isnad etmenin cezası, kendi eşine zina isnad etmenin hükmü, Hz. Âişe'nin, kendisine yapılan iftiradan temize çıkması, evlere giriş-çıkış âdâbı, kadın erkek ilişkileri, kadınların örtünmeleri, evliliğe teşvik, Allah'ın birliğini gösteren bazı tevhid delilleri; âile fertlerinin evde birbirine nasıl davranacağı, bütün toplumu ilgilendiren durumlarda mü'minlerin sorumluluklarına ilişkin açıklamalar, bu sûrede değinilen ve prensibe bağlanan hususların başlıcalarını oluşturur.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Bu, indirdiğimiz ve hükümlerinin uygulanmasını farz kıldığımız bir sûredir. Düşünüp, öğüt almanız için bu sûrede apaçık âyetler indirdik.

2. Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer sopa vurun.[1] Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın belirlediği bu cezayı uygularken o ikisine olan acıma hissi sizi etkisi altına almasın.[2] Mü'minlerden bir grup da onlara uygulanan bu cezaya şâhit olsun.

3. Zina eden bir erkek, zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadından başkasını nikâhlayamaz. Zina eden bir kadını da ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek nikâhlayabilir.[3] Zina eden ve Allah'a ortak koşanları nikâhlamak mü'minlere haram kılınmıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا ف۪يهَٓا
اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾
اَلزَّانِيَةُ وَالزَّان۪ي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ
مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍۖ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا
رَأْفَةٌ ف۪ي د۪ينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾ اَلزَّان۪ي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً
اَوْ مُشْرِكَةًۘ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَٓا اِلَّا زَانٍ
اَوْ مُشْرِكٌۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾

1 Âyette geçen "celde" kelimesi, cilde vurulacak değneği ifade etmektedir ki, bundan, "cildin altına nüfuz ederek eti çürütmeyecek ve tehlike doğurmayacak" bir vurma anlamı çıkarılmıştır.

2 Kim olursa olsun, Kitap ve Sünnette belir-

tilen cezaları hak etmiş olanlara bu ceza mutlaka uygulanmalıdır. Çünkü şeriatın kestiği parmak acımaz. Kaldı ki zina eden erkek ve kadına gerekli cezanın verilmesiyle ilgili hüküm, sadece yalnız Kur'ân-ı Kerîm'de yoktur. Tevrat'ta da aynı ceza hükmü mevcuttur. Ancak Yahudiler işlerine geldiği gibi hareket etmeyi bir hayat prensibi kabul ederek, Tevrat'ın âyetlerini bu yönde tahrîf etmektedirler. Tevrat'taki recm (taşlayarak öldürme) âyetini (Tesniye 22/23-24) uygulamaktan vazgeçmeleri, onların yaptığı bu tahriflerin tipik örneklerinden biridir. Medine'de zina eden Yahudi bir erkekle kadına Resûl-i Ekrem'in recmden daha hafif bir ceza vereceğini umarak huzuruna geldiklerinde Peygamber Efendimiz onlara Tevrat'ın bu konudaki hükmünü sordu. Gerçeği gizleyen Yahudiler zina edenlere meydan dayağı attıklarını veya yüzlerine kara çalıp dolaştırdıklarını ve böylece günahkârları rezil ettiklerini söylediler; fakat ünlü bir Yahudi âlimi iken İslâmiyet'i kabul eden Abdullah ibni Selâm onların yalan söylediklerini, zira Tevrat'ta recm âyeti bulunduğunu belirtti. Tevrat'ı alıp getirdikleri zaman da recm âyetinin üzerini elleriyle kapatarak, orada böyle bir hüküm bulunmadığını ileri sürmeye kalktılar. Abdullah ibni Selâm yine onların oyununu bozunca Resûl-i Ekrem suçluların Tevrat'a göre cezalandırılmalarını emretti (Buhârî, Menâkıb 26, Hudûd 24, 37, Tevhîd 51; Müslim, Hudûd 26, 28).

3 "Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yakışır. Bu temiz insanlar, iftiracıların kendilerine isnat ettikleri suçlardan uzaktır. Onlar için bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır." (Nûr 24/26).

4. İffetli kadınlara zina suçu isnat edip de, sonra dört şâhit getiremeyenlere seksen sopa vurun.[4] Onların şâhitliklerini de ebediyen kabul etmeyin. Çünkü onlar fâsıkların tâ kendileridir.[5]

5. Ancak bundan sonra tövbe edip, durumlarını düzeltenlere gelince, bunlar fâsıklıktan kurtulurlar. Çünkü Allah son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir.

6. Eşlerine zina suçu isnat edip de, kendilerinden başka şâhitleri bulunmayanlara gelince, bunlardan her birinin şâhitliği, kendisinin doğru söylediğine dair Allah adına dört defa yemin etmektir.

7. Beşincisinde de: "Eğer yalancılardan isem, Allah'ın lâneti üzerime olsun!" diye yemin etmektir.

8. Suçlanan kadının Allah'ı şâhit tutarak dört defa, kocasının yalan söylediğini yeminle ifade etmesi ise kendisini ceza görmekten kurtarır.

9. Beşincisinde ise, eğer kocası doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını istemektir.

10. Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tövbeleri çokça kabul eden ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapan bir hakîm olmasaydı, sizi hemen cezalandırırdı.[6]

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا
بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً
وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ
وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ
يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا
أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ
بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ
أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٧﴾ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ
شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

---

4 "Kötülüğü aklından geçirmeyen iffetli mü'min kadınlara iftira edenler dünya ve âhirette lânetlenmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır. Kıyamet gününde kendi dilleri, elleri ve ayakları onların aleyhlerine şâhitlik edecek ve yaptıklarını anlata-

caktır. O günde Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek, onlar da Allah'ın hakkı ortaya çıkaran gerçek ilâh olduğunu anlayacaklardır." (Nûr 24/23-25).

5 Fâsık, doğru yoldan çıkan, Allah'a isyan eden kimse demektir. Bakara sûresi (2), 26. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi vardır.

6 "Ondan sonra siz verdiğiniz sözden yine döndünüz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı muhakkak mahvolup gitmiştiniz." (Bakara 2/64).

"Size Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, pek azınız hâriç şeytana uyup giderdiniz." (Nisâ 4/83).

"Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, o insanlardan bir kısmı vereceğin hükümde seni şaşırtmaya yeltenecekti." (Nisâ 4/113).

"Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti bulunmasaydı, Allah çok şefkatli ve çok merhametli biri olmasaydı, sizi hemen cezalandırırdı." (Nûr 24/20).

"Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti olmasaydı, içinizden hiç kimse aslâ temize çıkamazdı." (Nûr 24/21).

11. O iftirayı ortaya atanlar içinizden küçük bir gruptur.[7] Onu kendiniz için şer sanmayın. Bilakis o sizin için bir hayırdır.[8] Onlardan her biri işlediği günahın cezasını çekecektir. Ama onlardan bu işin elebaşılığını yapan kimseye pek büyük bir azap vardır.[9]

12. Bu iftirayı işittiğinizde, mü'min erkek ve mü'min kadınların, birbirleri hakkında iyi şeyler düşünmeleri ve: "Bu, düpedüz bir iftiradır!" demeleri gerekmez miydi?

13. Bu iftirayı atanlar, iddialarına dair dört şâhit getirselerdi ya! Şâhit getiremediklerine göre[10] onlar Allah katında yalancıların tâ kendileridir.

14. Eğer dünya ve âhirette size Allah'ın lütfu ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız bu iftira yüzünden size gerçekten büyük bir azap dokunurdu.[11]

15. Çünkü siz bu iftirayı dilden dile yayıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyleri ağzınızda geveleyip duruyor ve bunun da basit bir şey olduğunu sanıyordunuz.[12] Oysa bu, Allah katında son derece büyük bir günahtı.

16. Onu duyduğunuz zaman "Bu konuda konuşmak bize yakışmaz! Hâşâ! bu büyük bir iftiradır!" deseydiniz ya![13]

17. Eğer inanmış kimseler iseniz, böyle bir şeyi bir daha yapmamanız için, Allah size öğüt veriyor.

18. Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.[14] Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

إِنَّ الَّذِينَ جَٓاؤُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْۜ لَا
تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْۜ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْۜ لِكُلِّ
امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِۚ وَالَّذ۪ي
تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَٓا
اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ
بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًاۙ وَقَالُوا هٰذَٓا اِفْكٌ مُب۪ينٌ
﴿١٢﴾ لَوْلَا جَٓاؤُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَۚ فَاِذْ
لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَٓاءِ فَاُو۬لٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ
الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ ف۪ي
مَٓا اَفَضْتُمْ ف۪يهِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۚ ﴿١٤﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ
بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ
لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًاۗ وَهُوَ عِنْدَ
اللّٰهِ عَظ۪يمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا
يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَاۗ سُبْحَانَكَ هٰذَا
بُهْتَانٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا
لِمِثْلِه۪ٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٨﴾

---

7 Bu âyet ile sonraki dokuz âyette, İslâm tarihinde "İfk hâdisesi" diye bilinen bir olay konu edilmektedir. Peygamber Efendimiz hicretin 6. yılında Benî Mustalık Gazvesi'nden dönerken yanında bulunan Hz. Âişe tabiî ihtiyacını gidermek için uzaklaşmış, düşürdüğü gerdanlığını ararken askerî birlik oradan ayrılmış, kendisi geri-

de kalmıştı. Birliğin artçılarından Safvân ibni Muattal, Hz. Âişe'yi kendi devesine bindirip hayvanı yederek Medine'ye getirdi. Aralarında münafıkların reisi Abdullah ibni Übey ile bazı mü'minlerin de bulunduğu bir grup bu olaya dayanarak, Hz. Âişe ile Safvân arasında ilişki bulunduğu iftirasını ortaya attılar. Bunun üzerine Hz. Âişe'nin mâsum olduğunu açıklayan bu âyetler nâzil oldu. Bu olay *Sahîh-i Buhârî*'de (Şehâdât 15) ve *Sahîh-i Müslim*'de (Tevbe 56) geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

8 Çünkü uğradığınız sıkıntılar bir kısım günahlarınızın bağışlanmasına vesile olur.

"Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı. Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşlandığınız bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara 2/216).

"Onlardan hoşlanmasanız da sabredin. Allah'ın, sizin hoşlanmadığınız bir şeyi, sayısız hayra vesile kılmış olabileceğini unutmayın!" (Nisâ 4/19).

9 Âyete sözü edilen elebaşı, münafıkların reisi Abdullah ibni Übey'dir.

10 "İffetli kadınlara zina suçu isnat edip de, sonra dört şâhit getiremeyenlere seksen sopa vurun. Onların şâhitliklerini de ebediyen kabul etmeyin. Çünkü onlar fâsıkların tâ kendileridir." (Nûr 24/4).

11 "Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tövbeleri çokça kabul eden ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapan olmasaydı, sizi hemen cezalandırırdı." (Nûr 24/10). Allah'ın lütuf ve merhametiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

12 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kul iyice düşünüp taşınmadan bir şey söyleyiverir de bu yüzden Cehennem'in doğu ile batısı arasından daha uzak bir yerine düşer gider." (Buhârî, Rikâk 23; Müslim, Zühd 49, 50).

Bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onun derecesini yüceltir. Yine bir kul Allah'ın gazabını gerektiren bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onu bu sözü sebebiyle Cehennem'in dibine atar." (Buhârî, Rikâk 23; Tirmizî, Zühd 10)

13 Kur'ân-ı Kerîm, bilmediğimiz konuda konuşmayı yasakladığı gibi, bilmediğimiz konuda tartışmayı da yasaklar:

"Hadi diyelim bilginiz olan konularda tartıştınız, peki ne diye bilmediğiniz konularda tartışıyorsunuz? Oysa Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Âl-i İmrân 3/66).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ümmetim, içinden geçirdiklerini konuşmadıkça ve gereğini yapmadıkça Allah onu bağışlar." (Buhârî, Itk 6, Talâk 11; Müslim, Îmân 201).

14 "Düşünüp anlamanız için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Bakara 2/242).

"Düşünesiniz diye, âyetlerini Allah işte böyle açıklıyor." (Bakara 2/266).

"Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

"Bir yanlış yapmayasınız diye Allah size bu hükümleri açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." (Nisâ 4/176).

"Şükretmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Mâide 5/89).

"Allah âyetlerini size işte böyle açıklamaktadır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır." (Nûr 24/58).

"Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Nûr 24/61).

19. Mü'minler arasında hayâsızlığın yayılmasını isteyenler için dünya ve âhirette elem verici bir azap vardır.[15] Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20. Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti bulunmasaydı, Allah çok şefkatli ve çok merhametli olmasaydı, sizi hemen cezalandırırdı.[16]

21. Ey iman edenler! Şeytanın izinden gitmeyin. Kim şeytanın izinden giderse, bilsin ki o, kendisinden hep hayâsızlığı, dinin ve aklın kabul etmediği şeyleri yapmasını ister.[17] Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti olmasaydı, içinizden hiç kimse aslâ temize çıkamazdı. Ama Allah dilediği kullarını temize çıkarır.[18] Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

22. İçinizden fazîlet ve servet sahibi kimseler; yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardım etmemek üzere yemin etmesinler! Affetsinler, hoş görsünler. Siz, Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.[19]

23. Kötülüğü aklından geçirmeyen iffetli mü'min kadınlara iftira edenler dünya ve âhirette lânetlenmiştir.[20] Onlar için büyük bir azap vardır.

24. Kıyamet gününde kendi dilleri, elleri ve ayakları onların aleyhlerine şâhitlik edecek ve yaptıklarını anlatacaktır.[21]

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ
اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّٖي
مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ
اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوا
اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي
سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ
اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾
اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ
وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

15 Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Allah'ın kullarını incitmeyiniz. Onları ayıplamayınız. Ayıplarını araştırmayınız. Kim Müslüman kardeşinin ayıbını araştırırsa, Allah da onun ayıbını araştırır, evinin içinde bile olsa onu rezil eder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 279; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, VIII, 86, 87).

"Bir kimse bir Müslümanın aybını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter." (Müslim, Zikir 38; İbni Mâce, Mukaddime 17).

"İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapması, Allah onu örttüğü halde sabahleyin kalkıp: 'Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım' demesi açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor." (Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52).

"Kardeşinin ayıbına sevindiğini açıkça belirtme! Çünkü Allah ona merhamet eder, senin başına da o ayıpladığın şeyi verir." (Tirmizî, Kıyâmet 54).

16 "Üzerinizde Allah'ın lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tövbeleri çokça kabul eden ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapan olmasaydı, sizi hemen cezalandırırdı." (Nûr 24/10). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

17 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır. "Şeytan sizi kötü olanı ve her türlü hayâsızlığı, ahlâksızlığı yapmaya, Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeye kışkırtır." (Bakara 2/168-169). Şeytanın insanların düşmanı olması ve onları çirkin şeyler yapmaya kışkırtmasıyla ilgili âyetler ve bir hadis burada verilmiştir.

18 "Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/49).

19 Hz. Ebû Bekir, Mistah adındaki bir akrabasının Hz. Âişe'ye yapılan iftira hâdisesine karışması üzerine, ona bakmamaya ve yardım etmemeye yemin etmişti. Âyet-i kerîme bunun üzerine nâzil olmuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz iftira edenlere cezasını verdikten sonra onlara kin gütmemiş, kimsenin onlara karşı fenalık etmesine, kin beslemesine de izin vermemiştir.

Âyet-i Kerîme Hz. Ebû Bekir'i "Fazîlet ve servet sahibi" diye nitelemiştir.

20 "Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları işlemedikleri bir günah yüzünden incitenler de bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmişlerdir." (Ahzâb 33/58).

İlâhî lâneti dile getiren âyetlerden biri şudur:

"Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/89). Allah'ın lânetinin kimlerin üzerine olacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Helâk eden yedi şeyden sakının!" buyurunca, sahâbîler: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar nelerdir?" diye sordular. Peygamber Efendimiz de: 'Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve kötülüğü aklından geçirmeyen kadınları zina ile suçlamaktır" buyurdu (Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, Îmân, 145).

21 "O gün onların ağızlarını mühürleriz de işledikleri günahları Bize elleri söyler, ayakları da şâhitlik eder." (Yâsîn 36/65). Ellerin ve ayakların şâhitlik edeceğine dair âyetler ve bir hadis burada verilmiştir.

25. O günde Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek, onlar da Allah'ın hakkı ortaya çıkaran gerçek ilâh olduğunu anlayacaklardır.[22]

26. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yakışır.[23] Bu temiz insanlar, iftiracıların kendilerine isnat ettikleri suçlardan uzaktır. Onlar için bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır.[24]

27. Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere; izin almadan ve sahiplerine selâm vermeden girmeyin.[25] Bu, sizin için daha hayırlıdır. Belki düşünüp ders alırsınız.

28. Şâyet o evlerde kimseyi bulamazsanız, izin verilmedikçe girmeyin. Size: "Geri dönün!" denilirse, dönün. Bu, sizin için daha temiz ve daha nezih bir davranıştır. Allah bütün yaptıklarınızı bilir.

29. Belli bir kesim için değil de, herkesin yararlanmasına açık olan evlere[26] girmenizde size herhangi bir sakınca yoktur. Allah sizin açığa vurduğunuzu da bilir, gizlediğinizi de.[27]

30. Mü'min erkeklere söyle! Gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar.[28] Bu, onlar için daha temiz ve daha nezih bir davranıştır. Şüphesiz Allah onların yaptıklarından haberdardır.[29]

يَوْمَئِذٍ يُوَفّٖيهِمُ اللّٰهُ دٖينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ
اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبٖينُ ﴿٢٥﴾ اَلْخَبٖيثَاتُ
لِلْخَبٖيثٖينَ وَالْخَبٖيثُونَ لِلْخَبٖيثَاتِۚ
وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبٖينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِۚ
اُو۬لٰٓئِكَ مُبَرَّؤُ۫نَ مِمَّا يَقُولُونَۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرٖيمٌ ﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا
تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فٖيهَٓا
اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْۚ وَاِنْ
قٖيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ
فٖيهَا مَتَاعٌ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ
وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لِلْمُؤْمِنٖينَ يَغُضُّوا
مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْۜ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

22 "Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

23 "Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Bu müşrik hoşunuza gitse bile, Mü'min bir câriye özgür bir

müşrikten hayırlıdır. Müşrik erkekleri de, iman etmedikleri sürece mü'min kadınlarla evlendirmeyin. Mü'min bir köle, özgür bir müşrikten hayırlıdır. Bu müşrik hoşunuza gitse bile. Çünkü onlar insanı Cehennem'e çağırırlar; Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini açıklar." (Bakara 2/221).

24 "Onlar için bağışlanma ve güzel rızık vardır" ifadesinin geçtiği diğer yerler Sebe' sûresi (34), 4. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

"Sizden kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, sâlih ameller yaparsa, ona mükâfâtını iki kat veririz. Biz ona güzel bir rızık hazırlamışızdır." (Ahzâb 33/31).

25 "Allah size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı." (Nahl 16/80).

Resûl-i Ekrem Efendimiz de: "Sizden biri üç defa izin isteyip de, kendisine izin verilmezse geri dönsün" buyurmuştur. (Buhârî, İsti'zân 13; Müslim, Âdâb 33).

Peygamber Efendimiz mesken masûniyeti üzerinde çok durmuş ve bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bir kimse izinsiz olarak seni gözetlese, sen de ona çakıl taşı atıp, gözünü çıkarsan, sana herhangi bir günah olmaz." (Buhârî, Diyât 23; Müslim, Âdâb 44).

Adamın biri Resûl-i Ekrem Efendimize: "İslâm'da hangi amel daha hayırlıdır?" diye sormuş. Allah'ın Resûlü de: 'Tanıdığın tanımadığın herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir' şeklinde cevap vermiştir." (Buhârî, Îmân 6, 20; Müslim, Îmân 63).

26 Bu evlerle hanlar, hamamlar, kervansaraylar, oteller ve kamuya açık barınma yerleri kastedilmektedir.

27 Bu ifade Mâide sûresi (5), 99. âyette de geçmektedir.

"Allah "Size, göklerin ve yerin gaybını Ben bilirim; ayrıca sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz şeyleri de bilirim demedim mi?" buyurdu." (Bakara 2/33). İnsanların açığa vurduğunu da, gizlediğini de Allah'ın bildiğine dair âyetlerin geçtiği yerlere burada işâret edilmiştir.

28 "Onlar iffetlerini korurlar." (Mü'minûn 23/5; Meâric 70/29).

Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Yol ve sokaklara oturmaktan sakınınız" buyurunca, sahâbîler:

"Yâ Resûlallah! Bizim yol ve sokaklara oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü lüzumlu işlerimizi orada konuşuyoruz" dediler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Bundan vazgeçemiyor ve mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, o halde yolun hakkını veriniz" buyurdu.

"Yolun hakkı nedir ki, ey Allah'ın Elçisi?" diye sordukları zaman da:

"Gözü haramdan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâmı almak, iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırmaktır" buyurdu (Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ali'ye şöyle buyurmuştur: "Yâ Ali! Bakılması haram olan bir kadına arka arkaya bakma; çünkü ilk bakışın affedilir, ama sonrakiler aleyhinedir." (Ebû Dâvûd, Nikâh 42, 43; Tirmizî, Edeb 28)

Resûlullah Efendimiz bir başka hadislerinde de şöyle buyurmuşlardır: "Kim bana iki çenesinin ve iki bacağının arasını garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim." (Buhârî, Rikâk 23).

29 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19).

31. Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar.[30] Zarûrî olarak görünenin dışında[31] zînetlerini göstermesinler. Başörtülerini göğüslerinin üzerine salıversinler.[32] Zînet yerlerini; kocalarından, babalarından, kayınpederlerinden, oğullarından, üvey oğullarından, erkek kardeşlerinden, erkek kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, Müslüman kadınlardan, câriyelerinden, kadınlara ihtiyacı bulunmayan erkek hizmetçilerden veya kadınların mahrem yerlerinden henüz habersiz olan çocuklardan başkasına göstermesinler. Bir de yürürken gizledikleri zînetlerinin farkına varılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar.[33] Ey mü'minler! Hepiniz tövbe ederek Allah'a yöneliniz ki,[34] ebedî kurtuluşa eresiniz.[35]

32. Bekâr olanlarınızı, bir de evlenebilecek durumda olan köle ve câriyelerinizi evlendiriniz.[36] Eğer onlar fakir iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir.[37] Allah'ın hazinesi geniştir, O her şeyi bilir.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ
وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا
ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ
اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ
اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَن۪ٓي اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَن۪ٓي اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ
نِسَٓائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِع۪ينَ
غَيْرِ اُو۬لِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذ۪ينَ
لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَٓاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ
بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْف۪ينَ مِنْ ز۪ينَتِهِنَّ وَتُوبُٓوا
اِلَى اللّٰهِ جَم۪يعاً اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾
وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ
مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَٓائِكُمْ اِنْ يَكُونُوا فُقَرَٓاءَ
يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٣٢﴾

---

30 "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, örtülerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların iffetli hanımlar olarak tanınmaları ve eziyete uğramamaları için daha uygundur. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Ahzâb 33/59).

Ümmü Seleme annemiz şöyle demiştir: "Ben Peygamber Efendimizin yanında bulunuyordum. Meymûne de oradaydı. Derken Abdullah ibni Ümmi Mektûm geldi. Bu olay, örtünme âyeti geldikten sonra idi. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Örtülerinizi üzerinize alınız' buyurdu. Biz de: 'Ey Allah'ın Resûlü! O âmâ değil mi? Bizi görmez, tanımaz' dedik. O zaman Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: 'Siz de mi âmâsınız, siz de mi onu görmüyorsunuz?' buyurdu." (Ebû Dâvûd, Libâs 34; Tirmizî, Edeb 29).

31 El, yüz ve ayakların dışında demektir.

32 Câhiliye dönemindeki başörtüsünü arkaya salarak göğüs kısmını açıkta bırakmak şeklindeki bir uygulamaya karşı, saçlarla beraber, boyun, gerdan ve göğüs kısmının da örtülmesinin gerektiği vurgulanmıştır.

33 Bununla, özellikle Araplarda kadınların ayaklarına taktıkları halhal kastedilmektedir.

34 "Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim." (Bakara 2/160). Tövbe ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Ayrıca Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

Âlimlere göre insan, yaptığı her günahtan dolayı tövbe etmelidir. İşlenen günah sadece Allah'a karşı olup, kul hakkını ilgilendirmiyorsa, bundan tövbe etmenin üç şartı vardır: 1. O günahı terketmek, 2. Onu yaptığına pişman olmak. 3. Bir daha yapmamaya kesin karar vermek. Şâyet bu üç şarttan biri eksikse, gerçek anlamda tövbe edilmiş olmaz. İşlenen günah kul hakkını ilgilendiriyorsa, ondan tövbe etmenin de dört şartı vardır: Bunlardan üçü yukarıda sayılan şartlardır. Dördüncüsü de kul hakkından arınıp kurtulmaktır.

35 "Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/200). Ebedî kurtuluşa ermekle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey gençler! Sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin. Evlilik, gözün haramdan sakınmasına ve iffetin korunmasına daha uygundur. Evlenemeyenler de oruç tutsun. Çünkü oruç kişiyi firenler." (Buhârî, Savm 10, Nikâh 2, 3; Müslim, Nikâh 3).

37 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah üç kimseye yardım edeceğine söz vermiştir: İffetini korumak için evlenen kimseye, borcunu ödemek isteyen anlaşmalı (mükâteb) köleye, Allah yolunda savaşan gaziye." (Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 3; Nesâî, Cihâd 12; İbni Mâce, Itk 3).

33. Evlenmeye maddî imkân bulamayanlar da, Allah kendilerini lütfuyla zengin kılıncaya kadar, iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden özgürlüklerini satın almak için sizinle azatlık sözleşmesi yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde çalışıp para kazanarak, ödeyecek bir kabiliyet görürseniz, anlaşma yapın. Allah'ın size verdiği maddî imkânlardan onlara yardımda bulunun.[38] Câriyelerinizi, dünya hayatının gelip geçici menfaatine göz dikerek, hele de iffetli kalmak istiyorlarsa, sakın fuhşa zorlamayın! Kim onları fuhşa zorlarsa şunu bilsin ki, zorla bu işe itildikleri için, Allah onları bağışlayacak, onlara merhamet edecektir.[39]

34. Doğrusu Biz, size her şeyi açıklayan âyetler,[40] sizden önce yaşayıp gidenlerden örnekler ve takvâ sahipleri[41] için öğütler indirdik.

35. Allah göklerin ve yerin nurudur.[42] O'nun nurunun misali, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Bu lamba bir cam içindedir. Bu cam, inci gibi parlayan bir yıldıza benzer ki, ne doğuya, ne de batıya âit olmayan mübârek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur. O yağ, neredeyse kendisine ateş dokunmasa bile, kendiliğinden ışık verecek haldedir.[43] Bu durum, nur üzerine nurdur! Allah dilediği kimseyi Kendi nuruna iletir; bunun için de insanlara birçok misaller verir, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى
يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۜ وَالَّذٖينَ يَبْتَغُونَ
الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
اِنْ عَلِمْتُمْ فٖيهِمْ خَيْرًاۗ وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ
الَّذٖٓى اٰتٰيكُمْۜ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى
الْبِغَٓاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ
بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا
اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذٖينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٣٤﴾ اَللّٰهُ
نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ
فٖيهَا مِصْبَاحٌۜ اَلْمِصْبَاحُ فٖى زُجَاجَةٍۜ اَلزُّجَاجَةُ
كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ
زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍۙ يَكَادُ زَيْتُهَا
يُضٖٓىءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌۜ نُورٌ عَلٰى نُورٍۜ
يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ
الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌۙ ﴿٣٥﴾

38 Özgürlüğünü satın almak için efendisiyle anlaşma yapan (mükâteb) köleye maddî yardımda bulunmanın anlamı, ya ödemesi gereken miktarın bir kısmını bağışlamak veya bazı âyetlerde geçtiği gibi zekâtın bir bölümünü onlara vermektir

(bk. Bakara 2/177; Tevbe 9/60).

39 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah, ümmetimin yanılarak, unutarak yaptığı, bir de başkasının kendisine zorla yaptırdığı şeylerin günahını affetmiştir." (İbni Mâce, Talâk 16; İbni Hibbân, *es-Sahîh*, XVI, 202, nr. 7219).

40 "Doğrusu Biz, her şeyi apaçık ortaya koyan âyetler indirdik. Allah, dilediği kimseleri doğru yola iletir." (Nûr 24/46).

41 Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

42 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gece teheccüd namazı kılmak üzere kalktığında yaptığı uzun duaya şöyle başlardı: "Ey Rabbim! Yalnız Sana hamdolsun ki, göklerin ve yerin nuru Sensin. Yalnız Sana hamdolsun ki, yeri ve gökleri ayakta tutan Sensin. Yalnız Sana hamdolsun ki, yerin, göklerin ve içlerinde olanların Rabbi Sensin." (Buhârî, Teheccüd 1; Müslim, Müsâfirîn 199).

43 Göklerin ve yerin bütün aydınlığı Allah'tan gelir. Maddî-mânevî bütün nurların yaratıcısı O'dur. Âyette geçen Nûr kelimesi ile Allah'ın nuru kastedildiği gibi, Peygamber'in, Kur'an'ın, mü'minin, iman ve İslâm'ın nurlarının kastedildiği yorumları da yapılmıştır. Âyetin özlü ifadesi bu yorumların hepsini de haklı çıkardığı gibi, bazı bilimsel mûcizeleri de içerecek geniş bir anlam zenginliğine sahiptir. Bu yorumlara göre, Peygamber, Kur'an veya mü'minin kalbi, Allah'ın nurunun yerleştiği bir yuva olarak görülmekte; kristal cam hem bütün parıltısıyla o nuru yayan, hem de onu her türlü dış etkiden koruyan bir mahfazayı temsil etmekte; âyette zikri geçen doğuya ve batıya âit olmayan yakıt ise mekândan, maddeden ve her türlü sınırdan münezzeh bir ilâhî kaynağı göstermektedir. Gökler, yer ve içindekiler, ancak Peygamber'in getirdiği nur ile Kur'an'ın ışığında, Allah'ın iman ve İslâm şeklinde mü'min kuluna lütfettiği hidâyet nuruyla bakıldığı zaman aydınlanıp anlam kazanmakta, yaratılanların niçin yaratıldığı anlaşılmakta, herkesin nereden gelip nereye gittiği bilinir hale gelmektedir.

36. Bu nur öyle evlerde ışık verir ki, Allah, o evlerin yüceltilmesine ve içlerinde Kendi adının zikredilmesine izin vermiştir. Bu evlerde O'nun adını sabah akşam tesbih ederler.[44]

37. O evlerde öyle yiğit adamlar vardır ki, ne ticaret, ne de alışveriş, onları Allah'ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz.[45] Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkmaktadırlar.[46]

38. Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir.[47] Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.[48]

39. Kâfirlerin amelleri ise, çölde susamış bir kimsenin görüp de su zannettiği seraba benzer.[49] Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu görür ve yanında Allah'ı bulur; Allah da onun hesabını eksiksiz görür. Allah, hesabı çabuk bitirendir.

فِي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا
اسْمُهُۙ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِۙ ﴿٣٦﴾
رِجَالٌۙ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ
اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَٓاءِ الزَّكٰوةِۙ يَخَافُونَ
يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُۙ ﴿٣٧﴾
لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ
مِنْ فَضْلِهٖۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُٓوا اَعْمَالُهُمْ
كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَٓاءًۜ حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ
فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُۜ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِۙ ﴿٣٩﴾

---

44 Âyet-i kerîmede geçen "evler" ifadesiyle mescidler kastedilmektedir. Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde mescidlerin yapılmasını ve orada ibâdet edilmesini şöyle teşvik etmiştir: "Kim Allah rızası için bir mescid yaparsa, Allah da Cennet'te onun için bir saray yapar." (Buhârî, Salât 65; Müslim, Mesâcid 24).

"Camide cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazîletlidir." (Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249).

Bir adam mescidde yitiğini soruşturuyor ve "Kırmızı devemi gören var mı?" diyordu. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Bulamaz ol! Mescidler ne için yapılmışsa ancak o maksatlarla kullanılacak mekânlardır' buyurdu." (Müslim, Mesâcid 80, 81; İbni Mâce, Mesâcid 11).

45 "Onlar bir ticaret yahut bir eğlence görünce, oraya koşuşup seni ayakta bırakıverirler. De ki: Allah'ın verecekleri, eğlenceden de, ticaretten de hayırlıdır. Allah ise rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Cum'a 62/11).

"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Bunu yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendisidir." (Münâfikûn 63/9).

46 "Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

"Sen onlara aldırma. Gün gelir, dâvetçi onları görülmedik bir şeye çağırır. Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/6-8).

"Biz o korkunç ve dehşetli günde Rabbimizden korkarız." (İnsan 76/10).

47 "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

"İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/26).

"Çünkü Allah onların mükâfâtlarını eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir. Zira O çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir." (Fâtır 35/30).

"Orada onların diledikleri her şey var; üstelik, katımızdan daha fazlası da var." (Kâf 50/35). "Bir de fazlası" sözü, Allah'ın bağışlaması ve hoşnut olması diye açıklandığı gibi, O'nun cemâline bakmak diye de yorumlanmıştır. İlgili âyet ve hadisler için En'âm sûresi (6), 103. âyete ve dipnotuna bakınız.

"Bir de peygamber gönderdi ki, iman eden ve sâlih ameller yapanları karanlıklardan nura çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okur. Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel işlerse, Allah onu, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah ona gerçekten pek güzel bir rızık nasip etmiştir." (Talâk 65/11).

48 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Geceyi gündüze, gündüzü geceye katarsın, Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin." (Âl-i İmrân 3/27).

"Zekeriya, her ne zaman mâbedde onun yanına varsa, yanında değişik bir yiyecek bulurdu da: "Meryem! Bunlar sana nereden geliyor?" diye sorardı. Meryem de: "Allah'tan geliyor, şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır" derdi." (Âl-i İmrân 3/37).

"Allah kullarına karşı lütuf sahibidir; O dilediğini rızıklandırır. O karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Şûrâ 42/19).

49 "Rablerini inkâr edenlerin bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler. İşte doğru yoldan tamamen uzaklaşmak budur." (İbrâhim 14/18). Kâfirlerin yaptıkları iyi işlerin kendilerine fayda vermeyeceğine dair âyetler burada verilmiştir.

40. Ya da o kâfirlerin amelleri, engin bir denizdeki koyu karanlıklar gibidir: O denizi dalga üzerine dalga kaplamış, onun da üzerinde yoğun kara bulutlar var. Birbiri üstünde karanlıklar... Öyle ki insan elini çıkarıp baksa neredeyse kendi elini dahi göremez. Eğer Allah bir kimseye nur vermemişse onun aslâ nuru olmaz.

41. Göklerde ve yerde olanların, kanat çırparak uçan kuşların Allah'ı tesbih etmekte olduğunu görmüyor musun? Onların hepsi duasını da bilir, tesbihini de.[50] Allah onların ne yaptığını elbette bilmektedir.[51]

42. Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır.[52] Varış da ancak Allah'adır.[53]

43. Görmedin mi? Allah, bulutları nasıl yönlendiriyor,[54] sonra onları bir araya getirip, nasıl yoğunlaştırıyor! Sen de o bulutların arasından yağmurun indiğini görürsün.[55] Allah, gökyüzünden dağlar gibi bulutlar da indirir ki, bunlarda bazan dolu bulunur. O doluyu Allah dilediği kimselerin başına indirir. Dilediği kimseleri de ondan korur.[56] O bulutlarda çakan şimşeklerin parıltısı ise neredeyse gözleri kör edecek![57]

44. Allah, gece ve gündüzü durmadan değiştirir.[58] Şüphesiz bunda akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır.[59]

اَوْ كَظُلُمَاتٍ ف۪ي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ
مِنْ فَوْقِه۪ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِه۪ سَحَابٌۜ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍۜ اِذَٓا اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ
يَرٰيهَاۜ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُوراً فَمَا لَهُ
مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍۜ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْب۪يحَهُۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِمَا
يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ
وَاِلَى اللّٰهِ الْمَص۪يرُ ﴿٤٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْج۪ي
سَحَاباً ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَاماً
فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِه۪ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ
السَّمَٓاءِ مِنْ جِبَالٍ ف۪يهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُص۪يبُ بِه۪
مَنْ يَشَٓاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَٓاءُۜ يَكَادُ سَنَا
بَرْقِه۪ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِۜ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

---

50 "Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu hamdederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. O, ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çok bağışlayandır." (İsrâ 17/44). Kâinatta her şeyin Allah'ı tesbih etmesiyle ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiş, canlı ve cansız varlıkların Allah'ı ne şekilde tesbih ettikleri anlatılmıştır.

51 Bu ifade Yûnus sûresi (10), 36. âyette geçmektedir.

52 Bu ifade Âl-i İmrân 3/189; Mâide 5/17, 18, 120; Şûrâ 42/49; Câsiye 45/14'te de geçmektedir.

"Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107).

"Bilmiyor musun ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O, dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar. Çünkü Allah, her şeye kādirdir." (Mâide 5/40).

"Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur. O diriltir ve öldürür. O her şeye kādirdir." (Hadîd 57/2).

"Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur. Bütün işler Allah'a dönecektir." (Hadîd 57/5).

53 "Varış ancak Allah'adır" ifadesi aynen Âl-i İmrân 3/28 ile Fâtır 35/18'de de geçmektedir.

54 Allah Teâlâ rüzgârla, hava akımlarıyla, dağlar ve engebelerden oluşan cepheler ve basınç sistemleriyle onları yönlendirir ve dilediği yerde, dilediği şekilde toplar.

55 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57). Rüzgâr, bulut ve yağmur konusuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

56 Âyet, üst üste yığılarak gökyüzünde kurulmuş dağları andıran cumulonimbus bulutlarını tasvir etmekte ve sonunda, bunları latif bir istiare ile "dağlar" olarak isimlendirmektedir. Gerçekten de, biz yağıştan söz ettiğimiz zaman, bir anlamda, milyonlarca ton ağırlığında dağların yere indiğinden söz etmiş oluruz. Dolu ise, âyetin tasvirine uygun şekilde, cumulonimbus bulutlarının içinde cereyan eden son derece fırtınalı, şimşekli, sarsıntılı, iniş çıkışlı olayların sonucudur. Bulutların içinde defalarca yukarı ve aşağı gidip gelerek büyüyen buz tanelerinden meydana gelen dolu, normal olarak bir santimin altında büyüklüğe sahip olmakla birlikte, on santimi geçen çaptaki dolu taneleri de görülmüştür. Böyle bir dolu yere düşerken saatte 200 kilometreden fazla hıza erişir ve ölümcül olabilir.

57 "Çakan şimşek neredeyse gözlerini kör edecek; şimşek etrafı aydınlattıkça onun ışığında yürürler, karanlık çökünce oldukları yerde çakılıp kalırlar; eğer Allah dileseydi onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Çünkü Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/20).

58 Allah, gece ve gündüzü uzunluk, kısalık; soğukluk ve sıcaklık bakımından durmadan değiştirir.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için birçok deliller vardır." (Âl-i İmrân 3/190). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

59 Bu ifade aynen Âl-i İmrân sûresi (3), 13. âyette de geçmektedir.

45. Allah hareket eden her canlıyı sudan yaratmıştır.[60] Onlardan bir kısmı karnı üzerinde sürünür, bir kısmı iki ayağı üzerinde yürür, bir kısmı da dört ayağı üzerinde yürür. Allah, ne dilerse onu yaratır. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

46. Doğrusu Biz, her şeyi apaçık ortaya koyan âyetler indirdik.[61] Allah, dilediği kimseleri doğru yola iletir.[62]

47. Onlar: "Allah'a ve Resûlüne inandık ve itaat ettik" diyorlar; ama sonra da içlerinden bir kısmı yüz çeviriyor. Onlar mü'min değildir.[63]

48. Aralarındaki anlaşmazlıklar hakkında hüküm vermek için Allah'a ve Resûlüne[64] çağrıldıkları zaman, onlardan bir kısmı hemen yüz çevirir.[65]

49. Ama haklı çıkacaklarını görürlerse, tam bir itaat içinde koşarak gelirler.[66]

50. Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüpheye mi düştüler? Ya da Allah ve Resûlünün kendilerine zulmetmesinden mi korkuyorlar? Aslında, zulmedenler onların tâ kendileridir.[67]

51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlüne çağrıldıkları zaman mü'minlerin sözü sadece: "Duyduk ve uyduk." şeklinde olur. İşte kurtuluşa erecek olanlar da yalnız onlardır.[68]

52. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'tan korkar[69] ve O'na isyan etmekten sakınırsa, işte bunlar muradına erenlerin tâ kendileridir.[70]

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي
عَلٰى بَطْنِه۪ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْش۪ي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ
اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ
مُبَيِّنَاتٍۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ
وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَر۪يقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۜ
وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى
اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُٓوا اِلَيْهِ
مُذْعِن۪ينَۜ ﴿٤٩﴾ اَف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا
اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَح۪يفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۜ
بَلْ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ
الْمُؤْمِن۪ينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٥٢﴾

---

60 "Kâfirler göklerin ve yerin birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı görmediler mi? Hâlâ mı inanmayacaklar?" (Enbiyâ 21/30). Bu âyetin dipnotunda bütün canlıların sudan yaratılmasıyla ilgili

açıklama yapılmış, bir de hadis zikredilmiştir.

61 "Doğrusu Biz, size her şeyi açıklayan âyetler, sizden önce yaşayıp gidenlerden örnekler ve takvâ sahipleri için öğütler indirdik." (Nûr 24/34).

62 "İnsanlardan birtakım beyinsizler: "Onları, şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren nedir?" diyecekler. Şöyle de: "Doğu da Allah'ın, batı da. O, dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/142). Allah'ın, dilediklerini doğru yola iletmesiyle ilgili açıklama burada yapılmış ve âyetlerin yerleri gösterilmiştir.

63 "İnsanlardan, bir kısmı da var ki, gerçekten inanmadıkları halde, "Biz Allah'a ve âhiret gününe iman ettik" derler." (Bakara 2/8).

64 Yani Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine.

65 "Hem sana indirilene hem de senden önce indirilenlere inandıklarını iddia edenlere bir baksana! Onlar, reddetmekle emrolundukları şeytanî güçlerin hükmüne başvurmak istiyorlar. Oysa o azgın şeytan kendilerini doğru yoldan uzaklaştırıp, korkunç bir sapkınlığa düşürmek ister. Onlara: "Allah'ın indirdiği kitabın ve Peygamber'in hükmüne gelin!" denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün." (Nisâ 4/60-61).

"Şüphesiz gerçeği ortaya koyan bu kitabı sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmetmen için indirdik. Sakın hâinleri savunma!" (Nisâ 4/105).

66 "Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin. Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirirler ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler." (Mâide 5/41).

67 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik; "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin" dedik. Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). İnsanların, başkasına değil, aslında kendilerine zulmetmeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

68 "Mü'minler! Sabırlı olun; sabırda düşmanlarınızı geride bırakın. Dâima savaşa hazır olun. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, böylece ebedî kurtuluşa eresiniz." (Âl-i İmrân 3/200). Ebedî kurtuluşa ermekle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

69 "Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme. Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerinde yapar." (Ahzâb 33/1).

70 "İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada ebedî olarak kalırlar. Asıl büyük kurtuluş işte budur." (Nisâ 4/13). Konuyla ilgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

"Cehennemlikler ile cennetlikler bir olamaz. Cennetlikler, işte onlar muradına ermiş olanlardır." (Haşr 59/20).

53. O münafıklar, kendilerine emrettiğin takdirde seninle birlikte savaşa çıkacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Yemin etmeyin! Size düşen, uygun şekilde itaat etmektir.[71] Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

54. De ki: "Hem Allah'a itaat edin, hem de peygambere itaat edin.[72] Eğer yüz çevirecek olursanız şunu bilin ki, Peygamber kendi görevinden, siz de kendi görevinizden sorumlu tutulacaksınız. Ona itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir."[73]

55. Allah, içinizden iman edip sâlih ameller yapanlara şu vaatlerde bulunmuştur: Kendilerinden öncekileri yeryüzüne hâkim kıldığı gibi, onları da mutlaka hâkim kılacak;[74] onlara kendileri için râzı olduğu dinlerini yaşama imkânı verecek ve korkularını güvene çevirecektir.[75] Çünkü onlar Bana kulluk ederler, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâra saparsa, işte onlar doğru yoldan çıkanların tâ kendileridir.[76]

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ
لَيَخْرُجُنَّۜ قُلْ لَا تُقْسِمُواۚ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌۜ
اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ اَطِيعُوا
اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا
عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْۜ وَاِنْ
تُطِيعُوهُ تَهْتَدُواۜ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ
فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْۖ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى
لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًاۜ
يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْـًٔاۜ وَمَنْ
كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

71 "Kendilerine bir mûcize gelirse, ona kesinlikle iman edeceklerine dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara şöyle de: "Mûcizeler Allah'ın elindedir." İstedikleri mûcize gelse bile, ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?" (En'âm 6/109).

"O zaman mü'minler birbirlerine şöyle der: "Bizimle beraber olduklarına dair var güçleriyle yemin edenler bunlar değil miydi?" Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, böylece kaybedenlerden olmuşlardır." (Mâide 5/53).

72 "Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na isyan etmekten sakınırsa, işte bunlar muradına erenlerin tâ kendileridir." (Nûr 24/52).

"De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Allah'a ve Resûlüne itaat etmekle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

73 "Elçiler "Rabbimiz biliyor ki" dediler, "biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bize düşen size açıkça tebliğde bulunmaktan ibârettir." (Yâsîn 36/16-17).

"Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek ise Bize âittir." (Ra'd 13/40).

"Öğüt ver; çünkü sen öğüt vericisin. Yoksa onları zorlayacak değilsin." (Gâşiye 88/21-22).

74 "İsrâiloğulları Mûsâ'ya: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da biz hep işkence gördük" dediler. Mûsâ şunları söyledi: "Bakarsınız, Rabbiniz düşmanlarınızı yok eder, nasıl hareket edeceğinizi görmek için de onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar." (A'râf 7/129). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz diye sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı." (Enfâl 8/26).

"Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım. Ayrıca onlara yeryüzünde güç-kuvvet vermek; Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk." (Kasas 28/5-6).

75 Resûl-i Ekrem Efendimiz konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Allah'a gerçekten iman eden ve sâlih amellerde bulunan bu ümmeti; Allah katında yüce mertebe kazanmak, dinini yaşamak, düşmanlarına karşı Allah'tan yardım görmek ve yeryüzünde güç sahibi olmakla müjdele. Kim âhiret amelini dünya için yaparsa, onun âhirette hiçbir nasibi yoktur." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 134; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], IV, 346. Zehebî bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.).

Adî bin Hâtim Resûlullah'ın huzuruna geldiğinde Allah'ın Elçisi ona "Sen Hîre'yi bilir misin?" diye sordu: O da: "Duydum ama görmedim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hak bu dâvâyı tamamına erdirecek, hatta Hîre'den bir kadın çıkacak, herhangi bir kimsenin himayesi olmadan Kâbe-i Muazzama'yı tavaf edecektir. İran kralı Kisrâ'nın hazineleri fethedilecek. Mal ve servet o kadar artacak ki, ona kimse dönüp bakmayacak." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 258, V, 134).

76 "Allah, bir sivri sineği veya daha küçük bir şeyi örnek vermekten çekinmez. İman edenler, bunun Rablerinden gelen isabetli bir benzetme olduğunu bilirler. Kâfirler ise: "Allah bu benzetme ile ne demek istiyor?" derler. Allah bu tür misallerle birçok kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, birçoklarını da bunlarla doğru yola iletir; Aslında, Allah'ın saptırdıkları, zâten yoldan çıkmış olanlardır." (Bakara 2/26).

"Doğru yoldan çıkan" sözünün Kur'an dilindeki karşılığı 'fâsık'tır. Fâsık, Allah'a isyan eden kimse anlamına olup Bakara 2/27. âyette fâsıkın belirgin bazı özellikleri sayılmaktadır. Ayrıca İbrâhim sûresi (14), 4. âyetin 2 nolu dipnotuna bakınız.

56. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber'e itaat edin ki, Allah'ın rahmetine erişesiniz.[77]

57. Kâfirlerin dünyada Allah'ın elinden kurtulacaklarını sanma![78] Onların varacakları yer ateştir! Orası varılacak ne kötü bir yerdir![79]

58. Ey iman edenler! Sahibi bulunduğunuz köle ve câriyeleriniz, bir de henüz ergenlik çağına ulaşmamış çocuklarınız, şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğlen sıcağında elbiselerinizi çıkarıp istirahata çekildiğinizde ve yatsı namazından sonra.[80] Çünkü bu üç vakit, sizin mahrem halde bulunacağınız zamanlardır. Bu vakitlerin dışında, izinsiz olarak yanınıza girmelerinde ne size bir günah vardır, ne de onlara. Çünkü birbirinizin yanına girip çıkmak durumundasınız. Allah âyetlerini size işte böyle açıklamaktadır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır.

59. Çocuklarınız ergenlik çağına gelince, onlar da kendilerinden önceki büyüklerinin yaptığı gibi sizden izin istesinler. Allah âyetlerini size işte böyle açıklamaktadır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır.

60. Artık evlenme beklentisi olmayan yaşlı kadınların, örtülmesi gereken zînetlerini göstermemek şartıyla, dış elbiselerini çıkarmaları günah değildir. Ama yine de sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır.[81] Allah her şeyi duyar, her şeyi bilir.

وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطٖيعُوا
الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذٖينَ كَفَرُوا مُعْجِزٖينَ فِي الْاَرْضِ وَمَأْوٰيهُمُ
النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٥٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذٖينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
وَالَّذٖينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ
مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحٖينَ تَضَعُونَ
ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهٖيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِ
ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى
بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ
عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٥٨﴾ وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ
الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذٖينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ
عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَٓاءِ
الّٰتٖي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ
اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزٖينَةٍ وَاَنْ
يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٦٠﴾

77 "Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/110).

"Namazlara devam edin, özellikle orta

namaza özen gösterin. Allah'ın huzurunda derin bir saygıyla el bağlayıp divan durun." (Bakara 2/238).

"İman eden, sâlih ameller yapan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve zekâtlarını verenlerin Rableri yanında mükâfâtları vardır. Onlara ne bir korku vardır ne de keder." (Bakara 2/277).

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin ki, Allah'ın rahmetine erişesiniz." (Âl-i İmrân 3/132). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

78 "Kâfirler, cezadan kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, Allah'ı aslâ âciz bırakamazlar." (Enfâl 8/59). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı? Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü. Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak bir şey yoktur. O her şeyi bilir ve her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/44).

79 "Bir de İbrâhim "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben inkâr edeni de bir süre rızıklandırıp, sonra Cehennem'in içine sürerim. Orası ne kötü bir yerdir." (Bakara 2/126). Cehennem'in ne kötü bir yer olduğuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

80 "Akşama erdiğinizde ve sabaha çıktığınızda Allah'ı tesbih edin. Göklerde ve yerde hamd O'na âittir. Gündüzün sonuna doğru ve öğleye eriştiğiniz zaman da O'nu tesbih edin." (Rûm 30/17-18). "Kur'an'da beş vakit namaz var mı?" sorusuna İbni Abbas bu iki âyeti ve Nûr sûresinin 58. âyetini hatırlatarak cevap vermiştir.

81 "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, örtülerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların iffetli hanımlar olarak tanınmaları ve eziyete uğramamaları için daha uygundur. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Ahzâb 33/59).

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ
وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ
اَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَٓائِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ
بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ اَوْ
صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا
جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا
عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ع
٦١ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا
حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِذَا اسْتَأْذَنُوكَ
لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٦٢

61. Âmâ, topal veya hasta gibi özürlülerin, evlerinizde yemek yemelerinde bir sakınca yoktur. Sizin de eş ve çocuklarınızın evlerinden,[82] babalarınızın evlerinden, analarınızın evlerinden, kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden yahut anahtarları size teslim edilmiş bakımını üstlendiğiniz evlerden veyahut da dostlarınızın evlerinden izinsiz yiyip içmenizde herhangi bir günah yoktur.[83] Birlikte veya ayrı ayrı yemenizde de size bir günah yoktur.[84] Evlere girdiğinizde, Allah katından hoş ve bereketli bir sağlık ve esenlik dileğiyle birbirinize mutlaka selâm verin.[85] Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.

62. Mü'minler, Allah'a ve peygamberine iman etmiş kişilerdir. Onlar Peygamberle beraber toplumu ilgilendiren önemli bir iş için biraraya gelmişken, ondan izin almadan ayrılıp gitmezler. Şüphesiz senden izin alanlar, Allah'a ve Resûlüne iman edenlerdir. Bu sebeple şâyet bazı özel işleri için senden izin isterlerse sen uygun gördüklerine izin ver ve onlar için Allah'tan af dile.[86] Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

82 Bir adam Peygamber Efendimize gelerek: "Ey Allah'ın elçisi! Benim malım var, çocuğum da var. Fakat babam malımı tüketecek" deyince Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Sen de malın da babana âitsiniz. Şüphesiz çocuklarınız kazancınızın en temizlerinden biridir. Çocuklarınızın kazancından âfiyetle yiyiniz (Ebû Dâvûd, İcâre 77; İbni Mâce, Ticâret 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 179, 214).

83 "Ey mü'minler! Karşılıklı rızaya dayanan bir ticaret dışında, birbirinizin malını aranızda haksız olarak yemeyin. Kendi nefislerinizi de öldürmeyin. Şüphesiz Allah sizlere pek merhametlidir." (Nisâ 4/29).

84 Yemeği birlikte veya ayrı ayrı yemekte herhangi bir mahzur olmamakla beraber, Peygamber Efendimiz birlikte yemek yemenin bereketini şöyle ifade etmiştir: "Yemeğinizi birlikte yiyin, ayrı ayrı yemeyin. Çünkü bereket, beraberliktedir." (İbni Mâce, Et`ıme 17).

Peygamber Efendimiz "Yâ Resûlallah! Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz" diyenlere, "Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuzdur?" diye sorup da öyle yaptıklarını öğrenince: "Birlikte yiyin; besmele çekin; böyle yaparsanız yemeğiniz bereketlenir" buyurdu (Ebû Dâvûd, Et`ıme 14; İbni Mâce, Et`ıme 17).

85 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Selâmı aranızda yayın, yemek yedirin, akrabanızla alâkanızı kesmeyin, onlara yardımınızı devam ettirin. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız. Böylece esenlikle Cennet'e girersiniz." (Tirmizî, Kıyâmet 42; İbni Mâce, İkâmet 174, Et`ıme 1).

86 "Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile. Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de." (Muhammed 47/19). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın çok bağışyalayıcı ve merhametli olduğuna ve Peygamber'in de onların günahları için af dilemesine dair âyetler verilmiştir.

63. Peygamber'i birbirinizi çağırır gibi çağırmayın![87] Allah içinizden birbirinin arkasına gizlenerek sıvışıp gidenleri pek iyi biliyor. Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya elem verici bir azaba uğramaktan sakınsınlar.

64. Haberiniz olsun! Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'a âittir.[88] O sizin ne halde olduğunuzu bilir. Huzuruna dönecekleri günde bütün yaptıklarını kendilerine O bildirecektir. Allah, her şeyi bilir.[89]

لَا تَجْعَلُوا دُعَٓاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَٓاءِ
بَعْضِكُمْ بَعْضًاۜ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ يَتَسَلَّلُونَ
مِنْكُمْ لِوَاذًاۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذ۪ينَ يُخَالِفُونَ عَنْ
اَمْرِه۪ٓ اَنْ تُص۪يبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُص۪يبَهُمْ عَذَابٌ
اَل۪يمٌ ﴿٦٣﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
قَدْ يَعْلَمُ مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِۜ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٤﴾

87 "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin; birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın. Yoksa yaptığınız iyilikler mahvolur gider de farkına bile varmazsınız. Resûlullah'ın huzurunda seslerini kısanlara gelince: İşte onlar, kalplerini Allah'ın takvâya erişmeleri için samimi kıldığı kimselerdir. Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır." (Hucurât 49/2-3).

88 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Göklerde ve yerdeki her şeyin Allah'ın olduğunu ifade eden âyetlere burada işâret edilmiştir.

"Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar, sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Çünkü Allah her şeye kâdirdir." (Bakara 2/284).

89 "Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücâdele 58/7). Bu âyetin dipnotlarında Allah'ın her şeyi bildiğine dair âyetler verilmiştir.

"Bütün yaptıklarını kendilerine O bildirecektir" ifadesi Mücâdele sûresi (58), 6-7. âyetlerde de geçmektedir. Bu anlamdaki bazı ifadeler En'âm 6/108, 159'da geçmiştir.

FURKĀN SÛRESİ (25. sûre)

Mekke döneminde, Yâsîn sûresinden sonra, Habeşistan'a hicretle İsrâ ve Mîrac hâdisesi arasında inmiştir. 77 âyettir. Bir taraftan Mekke müşriklerini, onların inatlarını, inananlara ezâ ve cefâlarını, bâtılın yanında yer alıp hakka karşı mücâdele ederek insanları haktan uzaklaştırmalarını anlatırken; diğer taraftan da Peygamber aleyhisselâmı desteklemek sûretiyle onu rahatlatmayı, mutlu etmeyi ve onun kalbini huzura erdirmeyi hedeflemektedir. Kulu Muhammed'e Kur'an'ı indiren Allah'ın yüceliğini anlatarak başlayan bu sûre; Allah'a dua ve ibâdette bulunmayan insanların hiçbir değer ve önem taşımayacağını beyan ederek sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

تَبَارَكَ الَّذٖى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ
لِيَكُونَ لِلْعَالَمٖينَ نَذٖيرًا ﴿١﴾ اَلَّذٖى لَهُ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرٖيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ
شَیْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدٖيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ
دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا
يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye,[1] kuluna Furkān'ı[2] indiren[3] Allah yücelerin yücesidir![4]

2. Göklerin ve yerin sahibi yalnız O'dur. O hiç oğul edinmemiştir,[5] mülk ve saltanatta O'nun bir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur.[6]

3. Buna rağmen müşrikler, Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılan birtakım ilâhlar edinmişlerdir.[7] Bu ilâhlar kendilerine gelen bir zararı önleyemedikleri gibi, bir fayda da sağlayamazlar;[8] ne öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölüleri diriltebilirler![9]

---

1 "Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi." (En'âm 6/19). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'in bütün insanların peygamberi olduğuna dair bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

2 Hak ile bâtılı ayıran Kur'an'ı.

3 "Hamd bütünüyle o Allah'a âittir ki, kuluna kitabı indirmiş ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermemiştir. O dosdoğru kitabı, Kendi katından gelecek şiddetli bir azaptan insanları sakındırmak ve sâlih ameller yapan mü'minleri de güzel bir ödülle müjdelemek üzere indirmiştir." (Kehf 18/1-2).

4 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları

emrine baş eğdiren Allah'tır. Şunu iyi bilin ki, her şeyi yaratmak ve yönetmek yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir!" (A'râf 7/54).

"Yaratanların en güzeli olan Allah ne kadar yücedir!" (Mü'minûn 23/14).

"O şânı öyle yüce bir Allah'tır ki, dilerse sana bunlardan daha hayırlısını verir, içinden ırmaklar akan bahçeler lütfeder ve senin için saraylar yapar." (Furkān 25/10).

"Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir güneş ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/61).

"İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir." (Mü'min 40/64).

"Şânı ne yücedir O'nun ki, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkü ve hükümranlığı O'nundur. Kıyamet vaktinin bilgisi O'nun katındadır. Siz de O'nun huzuruna döneceksiniz." (Zuhruf 43/85).

"Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı ne yücedir!" (Rahmân 55/78). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın yüceliğine dair iki hadis zikredilmiştir.

"Şânı ne yücedir o Allah'ın ki her şeyin hükümranlığı O'nun elindedir. O her şeye kādirdir." (Mülk 67/1).

5 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz bir şekilde yaratandır. Eşi yokken O'nun çocuğu nasıl olabilir? Her şeyi O yaratmıştır; her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/101). Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh olmasıyla ilgili âyetler burada verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

6 "Güneş de kendisi için belirlenmiş bir kanunla, yörüngesinde akıp gider. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (Yâsîn 36/38).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"Yüce Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut. O Rabbin ki yarattı, güzel ve düzgün şekilde biçimlendirdi. O Rabbin ki kaderini çizdi, yol gösterdi." (A'lâ 87/1-3).

7 "Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur." (Tûr 52/35-36).

8 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A'râf 7/197). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

9 "İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'ndan başkaları ne yarattıysa gösterin bana! Doğrusu o zâlimler apaçık bir sapıklık içindeler." (Lokmân 31/11). Konuyla ilgili diğer bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Kaldı ki onların kendileri yaratılmıştır." (Nahl 16/20).

"Şimdi gördünüz mü Lât ile Uzzâ'yı? Ve bir üçüncüleri olan Menât'ı? Erkekler sizin de kızlar Allah'ın mı? Öyleyse bu pek insafsız bir bölüştürme! Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar. Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir." (Necm 53/19-23).

"Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez; aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir." (Yâsîn 36/74-75).

4. Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir;[10] bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular.

5. Dediler ki: "Bu Kur'an, eskilerin masallarıdır. Peygamber onları başkasına yazdırmıştır.[11] Bu masallar ona sabah-akşam okunmaktadır."[12]

6. De ki: "Bu Kur'an'ı, göklerin ve yerin bütün sırlarını bilen Allah indirmiştir.[13] Doğrusu O, çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir."

7. Ama müşrikler[14] yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor![15] Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!"[16]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرٰيهُ
وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا
وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ
الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هٰذَا
الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

---

10 "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/23-24). Bu anlamdaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

11 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En`âm 6/25). Kâfirlerin Kur'an'a eskilerin masallarıdır demeleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

12 "Fakat onlar peygamberden yüz çevirmiş, "Bu peygamber değil, kendisine başkası tarafından bir şeyler belletilmiş delinin biri" demişlerdi." (Duhân 44/14).

13 "Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166).

"Yoksa 'Kur'an'ı kendisi uydurdu' mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: 'Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hatta bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!' Eğer bu teklifinize olumlu cevap veremezlerse, şunu bilin ki, bu Kur'an ancak

Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman olacak mısınız?" (Hûd 11/13-14).

"Ama tarafımızdan kendilerine hak ve hakikat geldiğinde dediler ki: "Mûsâ'ya verilenin bir benzeri ona da verilseydi ya!" Sanki onlar, daha önce Mûsâ'ya verileni inkâr etmediler mi? Ve hatta: "Bu Kur'an ve Tevrat, birbirini destekleyen iki büyüdür. Biz hepsini inkâr ediyoruz!" demediler mi? De ki: "Eğer söylediklerinizde samimi iseniz, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de, ben de ona tâbi olayım! Eğer sana olumlu cevap vermezlerse, bil ki onlar sadece hevâ-heveslerine uyuyorlar. Allah tarafından gelen bir hidâyet rehberi olmadan sırf kendi hevâ-hevesine uyandan daha sapık kim olabilir ki? Elbette Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Kasas 28/48-50).

"İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun günahlarını örter ve mükâfâtını arttırır." (Talâk 65/5).

14 Müşrik, Allah'tan başkasına ilâh diye tapan, yahut Allah'tan başkasına ilâhlık özellikleri yakıştıran, onları Allah'ın işlerinde ve egemenliğinde pay sahibi olarak gören kimse demektir. Bu konuda daha geniş bilgi için Bakara sûresi (2), 96. âyetin dipnotuna bakınız.

15 "Biz o peygamberlere yiyip içmeden yaşayan bedenler vermedik. Onlar ölümsüz de değillerdi." (Enbiyâ 21/8).

"Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin, sâlih ameller yapın. Şüphesiz Ben yaptıklarınızı bilirim." (Mü'minûn 23/51).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz yiyip içen ve çarşı pazarda dolaşan kimselerdi. Biz, sizi birbirinizle imtihan ediyoruz. Bakalım sabredecek misiniz? Rabbin, her şeyi görmektedir. Öldükten sonra Huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar dediler ki: "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" Andolsun ki onlar, kendilerini çok büyük gördüler ve büyük bir taşkınlıkla azdıkça azdılar." (Furkân 25/20-21).

16 "Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!" (Zuhruf 43/53).

"Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi. Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En`âm 6/8-9).

"Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı, karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır; lâkin onların çoğu bunu bilmez." (En`âm 6/111).

"Onlara şöyle de: "Eğer yeryüzünde yaşayanlar meleklerden ibâret olsaydı, elbette Biz de onlara elçi olarak gökten bir melek indirirdik." (İsrâ 17/95).

"Onlara bir âyet gelince, "Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız" derler. Allah, peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir. Günahkârların başına, çevirdikleri dolaplar yüzünden, Allah tarafından bir aşağılanma ve şiddetli bir azap gelecektir." (En`âm 6/124).

8. "Ya da ona bir hazine verilseydi veya yiyip içeceği bir bahçesi olsaydı!"[17] Zâlimler dediler ki: "Siz sadece büyülenmiş bir kimsenin peşinden gidiyorsunuz"[18]

9. Senin hakkında söylediklerine bak![19] Onlar işte bu yüzden yoldan saptılar; bir daha da doğru yolu bulamazlar.[20]

10. O şânı öyle yüce bir Allah'tır ki, dilerse sana bunlardan daha hayırlısını verir, içinden ırmaklar akan bahçeler lütfeder ve senin için saraylar yapar.

11. Aslında onlar kıyameti yalanladılar.[21] Biz de kıyameti yalanlayanlara alevli bir ateş hazırlamışızdır.[22]

12. Bu alevli ateş onlara uzak bir mesafeden göründüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu duyacaklar.[23]

13. Zincirlere vurulmuş[24] olarak Cehennem'in dar bir yerine tıkıldıkları zaman, oracıkta hemen helâk olmak için can atarlar.

14. Onlara: "Bugün bir defa helâk olmayı istemeyin; birçok defa helâk olmayı isteyin!" denir.[25]

15. De ki: "Bu mu daha hayırlı, yoksa takvâ sahiplerine[26] vadedilen ebedî Cennet mi? Orası onlar için bir mükâfât ve nihâî bir varış yeri olacaktır."[27]

اَوْ يُلْقٰۤى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَاْكُلُ
مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا
رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ
الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾
تَبَارَكَ الَّذٖۤي اِنْ شَٓاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ
ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ
وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعٖيرًا ﴿١١﴾
اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعٖيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا
وَزَفٖيرًا ﴿١٢﴾ وَاِذَٓا اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا
مُقَرَّنٖينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا
الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثٖيرًا
﴿١٤﴾ قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتٖي وُعِدَ
الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَٓاءً وَمَصٖيرًا ﴿١٥﴾

17 "Ve kâfirler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar çıkarmadıkça sana aslâ inanmayız. Veya aralarından gürül gürül ırmaklar akıttığın hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı. Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız." Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım? Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiği zaman insanları iman etmekten alıkoyan

tek sebep, "Allah, bir insanı mı peygamber gönderdi?" demeleri olmuştur." (İsrâ 17/90-94).

18 "Seni dinlerken niçin dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zâlimlerin "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz." (İsrâ 17/47).

19 Burada kâfirlerin Resûl-i Ekrem'i "büyücü, büyülenmiş, şair, kâhin ve deli" gibi çirkin nitelemelerine işâret edilmektedir.

20 Bu âyet İsrâ sûresi (17), 48. âyette de geçmektedir.

21 "Ardından da: "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum; Rabbime döndürülsem bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum" diye ekledi." (Kehf 18/36).

"Kâfirler "Kıyamet başımıza gelmez" dediler. De ki: Evet, gaybı bilen Rabbime and olsun ki o sizin başınıza mutlaka gelecek. Ne göklerde ve ne de yerde, zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan uzak kalamaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Sebe' 34/3).

"Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır." Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız." (Fussılet 41/50).

22 "Ve alevli ateşe girecektir." (İnşikâk 84/12). Kıyameti yalanlayanların ateşe gireceklerivle ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23 "Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" (Mülk 67/7-8).

24 "O gün kâfirlerin birbirine bağlanıp zincirlere vurulduğunu görürsün." (İbrâhim 14/49). Konuyla ilgili bazı âyetlere burada işâret edilmiştir.

25 "İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir. İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız." (Fâtır 35/36).

"Şimdi sızlansak da sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü kaçıp sığınacağımız bir yer yok!" (İbrâhim 14/21).

"Girin oraya! Artık ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Çünkü sadece yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz" denilecek." (Tûr 52/16).

"Yâ Mâlik! Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık" diye seslenirler. O da: "Siz burada sürekli kalıcısınız" der. Allah da şöyle buyurdu: Biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz." (Zuhruf 43/77-78).

"O da helâkini isteyecek, ve alevli ateşe girecektir." (İnşikâk 84/11-12).

26 Takvâ sahipleri için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

27 "Orada yorgunluk nedir bilmeyecekler ve oradan hiç çıkarılmayacaklar." (Hicr 15/48).

"İşte hesap günü için size vadedilen budur. Bu Bizim hazırladığımız rızıktır ki, bitmek tükenmek bilmez." (Sâd 38/53-54).

16. Orada istedikleri her şey vardır[28] ve hep orada kalacaklardır. Bu Rabbinin istenmeye değer bir vaadidir.[29]

17. O gün Allah, onları ve Allah'ı bırakarak taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: "Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" diye soracaktır.[30]

18. Onlar da: "Sen her türlü kusur ve ortaktan uzaksın! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz.[31] Sen, bunları ve atalarını çeşitli nimetlerle besledin, ama onlar da Seni anmayı unuttular,[32] böylece helâk olmayı hak etmiş bir toplum haline geldiler" diyecekler.

19. Bunun üzerine Allah da müşriklere: "İşte bu taptığınız şeyler sizi yalancı çıkardı; artık ne azabı savmaya ne de kendinize bir yardım sağlamaya gücünüz yeter.[33] Sizden kim zulmetmişse, ona korkunç bir azap tattıracağız.

20. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz yiyip-içen ve çarşı pazarda dolaşan kimselerdi.[34] Biz, sizi birbirinizle imtihan ediyoruz.[35] Bakalım sabredecek misiniz? Rabbin, her şeyi görmektedir.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ خَالِدٖينَۜ كَانَ عَلٰى
رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُ۫لًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ
اَضْلَلْتُمْ عِبَادٖي هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا
السَّبٖيلَۜ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغٖي لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ
اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى
نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾
فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَۙ فَمَا تَسْتَطٖيعُونَ
صَرْفًا وَلَا نَصْرًاۚ وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ
عَذَابًا كَبٖيرًاۚ ﴿١٩﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ
مِنَ الْمُرْسَلٖينَ اِلَّٓا اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ
وَيَمْشُونَ فِي الْاَسْوَاقِۜ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةًۜ اَتَصْبِرُونَۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصٖيرًا ﴿٢٠﴾

28 "O yurt, onların girecekleri, içinden ırmaklar akan Adn cennetleridir; orada diledikleri her şey vardır. Allah takvâ sahiplerine işte böyle mükâfât verir." (Nahl 16/31). Konuyla ilgili diğer bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

29 "Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla vadettiğin mükâfâtları bize ver; kıyamet gününde bizi rezil etme. Çünkü Sen aslâ sözünden caymazsın." (Âl-i İmrân 3/194).

"Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir. Şüphe yok ki Sen karşı konulmaz kudret sahibisin ve her şeyi yerli yerinde yaparsın." (Mü'min 40/8).

30 "Allah: "Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?" buyurduğu zaman Îsâ der ki: "Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı sadece Sen bilirsin." (Mâide 5/116).

"O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar. Melekler "Sen her türlü kusurdan ve ortaktan münezzeh bulunan yüceler yücesisin" derler. "Onlarla bizim hiçbir ilgimiz yok; bizim mevlâmız Sen'sin. Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu." (Sebe' 34/40-41).

"Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkāf 46/5-6).

31 "Melekler "Sen her türlü kusurdan ve ortaktan münezzeh bulunan yüceler yücesisin" derler. "Onlarla bizim hiçbir ilgimiz yok; bizim mevlâmız Sen'sin. Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu." (Sebe' 34/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Bu âyetin dipnotlarında kulluğun yalnız Allah'a olacağına ve O'ndan başka dost edinenlerin haline temas eden âyetler verilmiştir.

32 "Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unuttukları zaman, bu defa onlara bütün nimetlerin kapılarını açtık. Sahip oldukları nimetlere bakıp iyice şımardıkları sırada onları ansızın yakalayıverdik de birden bire bütün ümitlerini yitirdiler." (En'âm 6/44).

33 Tapılan putların ne kendilerine, ne de başkalarına yardım edemeyeceğine dair bu sûrenin 17. âyetinin dipnotuna bakınız.

34 "Ama müşrikler yine de şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber? Yiyor içiyor ve çarşı pazarda dolaşıyor! Bari, yanında kendisiyle beraber insanları uyaracak bir melek indirilseydi ya!" (Furkān 25/7). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

35 Allah Teâlâ Peygamber Efendimize: "Ben seni imtihan etmek, seninle de başkalarını imtihan etmek için gönderdim" buyurmuştur (Müslim, Cennet 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 162).

21. Öldükten sonra Huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar dediler ki: "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!"[36] Andolsun ki onlar, kendilerini çok büyük gördüler ve büyük bir taşkınlıkla azdıkça azdılar.

22. Melekleri görecekleri gün[37] kâfirler için hiç de müjdeli bir gün olmayacak.[38] Melekler onlara: "Size her şey yasak, her şeyden mahrumsunuz!" diyecek.

23. Biz, onların yaptıkları bütün işleri ele alıp, toz duman edeceğiz.[39]

24. Ama o gün cennetliklerin kalacağı yer çok huzurlu, dinleneceği yer pek güzeldir.[40]

25. O gün gökyüzü, beyaz bulutlar halinde yarılacak, melekler birbiri ardınca yeryüzüne indirilecektir.[41]

26. İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır.[42] O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır.[43]

27. O gün zâlim parmaklarını ısırarak şöyle diyecek: "Keşke Peygamberle beraber hakka giden yola girseydim!"[44]

28. "Eyvah bana! Keşke falanı dost edinmeseydim."[45]

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا
أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا لَقَدِ
اسْتَكْبَرُوا فِي اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا
﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ
لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾
وَقَدِمْنَا اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ
هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ
خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ
تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ
تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ
وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾
وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا
لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾
يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

---

36 Konuyla ilgili âyetler için Furkān 25/7. ve 8. âyetlerin dipnotlarına bakınız.

37 Canlarının alınacağı gün veya kabirde yahut kıyamet günü.

38 "Sen o zâlimlerin can çekiştikleri ve meleklerin onlara ellerini uzatarak "Çıkarın şu canlarınızı! Allah hakkındaki gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün perişan eden azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman onların halini bir görsen!" (En'âm 6/93).

"O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudretine sahiptir. Yaptıklarınızı kaydeden birtakım melekleri size O gönderir. Birinize ölüm gelince elçilerimiz hiç kusur etmeksizin onun canını alırlar." (En'âm 6/61). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50).

"Biz melekleri ancak insanlara hakettikleri cezayı uygulamak için göndeririz. Artık o zaman da kendilerine yaşama fırsatı verilmez." (Hicr 15/8).

Kâfirlere böyle sert davranan meleklerin, mü'minlere nazik ve yumuşak davranarak onlara müjdeler vereceği de şöyle belirtilmektedir:

"'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır.'" (Fussılet 41/30-32).

39 "Rablerini inkâr edenlerin bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler. İşte doğru yoldan tamamen uzaklaşmak budur." (İbrâhim 14/18). Kâfirlerin yaptıkları işlerin kendilerine fayda vermeyeceğine dair âyetler burada verilmiştir.

40 "İşte bunlar sabrettikleri için, Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfâtlandırılacak, orada saygı ve selâmla karşılanacaklar. "Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaktır!" (Furkān 25/75-76). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

41 "İşte o gün olan olmuştur. Gök yarılmış, gücünü yitirmiştir. Melekler göğün etrafındadır. Rabbinin Arş'ını o gün başlarının üstünde sekiz melek yüklenir." (Hâkka 69/15-17).

42 "Hesap gününün tek hâkimine." (Fâtiha 1/4). Konuyla ilgili bir hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varırlar; hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz. Mülk ve saltanat o gün kimindir? Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'ın!" (Mü'min 40/16).

"Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/7-8).

"O, kimsenin kimseye bir faydasının olmadığı gündür. Hüküm o gün Allah'ındır." (İnfitâr 82/19).

43 "Sûra üfürüldüğünde... İşte o gün pek zor bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir." (Müddessir 74/8-10). 10. âyetin dipnotunda o kıyamet gününün kâfirlere kolay olmayacağı hakkında iki âyet, bir hadis zikredilmiştir.

44 "Yüzleri ateşte çevrilip dururken, "Yazık bize!" derler. "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik! Rabbimiz!" derler. "Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar." (Ahzâb 33/67-68).

45 "O gün takvâ sahiplerinden başka bütün dostlar birbirine düşman kesilirler." (Zuhruf 43/67).

29. "Vallahi, bana Kur'an geldi ama onu hatırlamaktan o beni uzaklaştırdı." Şeytan insanı işte hep böyle yüzüstü bırakır.

30. Peygamber de diyecek ki: "Rabbim! Şüphesiz kavmim bu Kur'an'ı ihmal edip terk etti."[46]

31. İşte böylece Biz, her peygamber için kâfirlerden bir grup düşman yaratmışızdır.[47] Yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter![48]

32. Kâfirler: "Bu Kur'an, Peygamber'e bir defada, toplu halde indirilseydi ya!" dediler. Biz, Kur'an'la senin kalbini güçlendirmek için onu böyle parça parça indirdik ve tane tane okuduk.[49]

33. Onlar seni zor durumda bırakmak için ne zaman bir misal getirecek olsalar, Biz sana gerçeği getirir ve en güzel açıklamayı yaparız.

34. Yüzüstü Cehennem'e sürülecek olanlar var ya,[50] işte onların yerleri en kötü yer,[51] yolları da en yanlış yoldur.[52]

35. Andolsun ki Biz Mûsâ'ya kitabı[53] verdik[54] ve kardeşi Hârun'u da kendisine yardımcı tayin ettik.[55]

36. Ve onlara: "Mûcizelerimizi yalanlayan şu toplumu uyarmaya gidiniz!" dedik.[56] Ama sonunda peygamberleri yalanladıkları için o toplumu mahvettik.

لَقَدْ اَضَلَّنٖي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَٓاءَنٖيۜ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولاً ﴿٢٩﴾ وَقَالَ
الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا
الْقُرْاٰنَ مَهْجُوراً ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ
نَبِيٍّ عَدُوّاً مِنَ الْمُجْرِمٖينَۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِياً
وَنَصٖيراً ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ
عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةًۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ
بِهٖ فُؤٰادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتٖيلاً ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ
بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسٖيراًۜ
﴿٣٣﴾ اَلَّذٖينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَۙ
اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَاناً وَاَضَلُّ سَبٖيلاً ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُٓ اَخَاهُ
هٰرُونَ وَزٖيراًۚ ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَٓا اِلَى الْقَوْمِ
الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمٖيراًۜ ﴿٣٦﴾

---

46 "İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26).

47 "Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik; bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En'âm 6/112). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

48 "Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Dost olarak Allah kâfidir, yardımcı olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/45).

49 "Biz Kur'an'ı gerçeği ortaya koymak için indirdik ve o da gerçeğin tâ kendisi olarak indi. Biz, seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik. Biz Kur'an'ı, insanlara yavaş yavaş okuyasın diye bölümlere ayırdık ve parça parça indirdik." (İsrâ 17/105-106). Konuyla ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'an'ı kendine has makamıyla yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır." (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 19, Tevhîd 32; Müslim, Müsâfirîn 232-234):

50 Bir adam Resûl-i Ekrem Efendimize: "Yâ Resûlallah! Kıyamet gününde kâfir yüzüstü nasıl haşredilecek? diye sormuş, o da: "Onu dünyada ayakları üzerinde yürüten, kıyamet gününde yüzüstü yürütmeye de kâdir değil midir" diye cevap vermiştir. (Buhârî, Tefsîr 25/1; Müslim, Kıyâmet 54).

51 "Ve: "Ey Rabbimiz! Bizi Cehennem azabından uzaklaştır, çünkü onun azabı bitmez tükenmez bir azaptır!" derler. Ne kötü bir durak, ne kötü bir konaktır o Cehennem!" (Furkān 25/65-66).

52 "Şöyle de: "Allah katında cezası daha ağır olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere tapanlardır. İşte yerleri en kötü olan ve doğru yoldan en fazla sapan bunlardır." (Mâide 5/60).

53 Kitap sözüyle Tevrat kastedilmektedir.

54 "Andolsun ki Biz Mûsâ'ya kitabı verdik" ifadesi; Bakara 2/87; Hûd 11/110; Mü'minûn 23/49; Kasas 28/43; Secde 32/23 ve Fussılet 41/45'de de geçmektedir.

55 Hz. Mûsâ'nın bu hususta yaptığı dua şöyledir:

"Âilemden de bana bir yardımcı ver. Kardeşim Hârun'u. Onunla beni güçlendir. Onu işlerime ortak et de. Seni çokça tesbih edelim. Seni çokça zikredelim." (Tâhâ 20/29-34).

"Kardeşim Hârun'un dili benden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte yardımcı olarak gönder ki, beni tasdik etsin. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi." (Kasas 28/34).

56 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik. İşte sor İsrâiloğulları'na. Mûsâ onlara geldiğinde Firavun: "Mûsâ! Ben senin kesinlikle büyülenmiş biri olduğunu görüyorum" demişti." (İsrâ 17/101). Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizelerle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

37. Nûh kavmini de, peygamberleri yalanlayınca, suya gark ettik[57] ve onları insanlara bir ibret yaptık. Zâlimlere elem verici bir azap hazırladık.[58]

38. Ad kavmini, Semûd kavmini, Res halkını[59] ve bunlar arasında nice nesilleri de helâk ettik.[60]

39. Biz onların her birine geçmiş milletlerden misaller getirmiştik. İbret almadıkları için hepsini helâk ettik.

40. Doğrusu onlar azap yağmuruna[61] tutulan kasabaya uğramışlardı.[62] O kasabanın halini görmediler mi? Aslında onlar, öldükten sonra dirilmeyi beklemiyorlar.

41. Seni gördüklerinde "Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?" diye hep alay ediyorlar.[63]

42. "İlâhlarımıza tapınmakta direnmeseydik, neredeyse bizi onlardan uzaklaştıracaktı!" diyorlar.[64] Pek yakında azabı gördüklerinde; yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler.[65]

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ
وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ
عَذَابًا اَلِيمًاۚ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟
وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا
﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَۘ وَكُلًّا تَبَّرْنَا
تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي
اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ
اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ
اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا
لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
ح۪ينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٤٢﴾

57 "Andolsun Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak göndermiştik. O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz, çünkü sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Gerçek böyleyken hâlâ O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?"demişti." (Mü'minûn 23/23). Hz. Nûh'un kıssasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavminden koruduk. Gerçekten de onlar çok kötü bir topluluktu. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk." (Enbiyâ 21/77).

Allah Teâlâ aynı gerekçeyle Firavun kavmini de helâk ettiğini şöyle belirtiyor:

"Âyetlerimizi yalanladıkları ve onu umursamadıkları için, Biz de hepsini denizde boğarak intikam aldık." (A`râf 7/136).

58 "Onlar Rablerinin Resûlüne karşı geldiler; Allah da onları şiddetli bir azapla yakaladı. Nûh zamanında sular taştığında sizin atalarınızı gemiye bindirdik: Bunu size bir öğüt ve ibret yapalım ve işitecek kulaklar onu iyice bellesin diye." (Hâkka 69/10-12).

59 Res, kuyu demektir. Res halkının kimler olduğuna dair çeşitli rivayetler varsa da bunların hiçbirisi kesinlik taşımamaktadır.

Şu âyette de Res halkından söz edilmektedir:

"Onlardan önce Nûh kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı, Res halkı da, Semûd da." (Kâf 50/12).

60 "Semûd ve Âd kavimleri de o çarpacak felâketi yalanlamıştı. Semûd kavmi o korkunç sesle yok olup gitti. Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/4-8).

"Biz, Nûh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik. Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilip görmesi yeter." (İsrâ 17/17).

61 "Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık. O taşlar Rabbin tarafından işâretlenmişti. Böyle bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir." (Hûd 11/82-83).

62 Mekkeli müşriklerin Lût'un kenti Sodom'a uğradıkları ifade edilmektedir. Şu âyetler de onları anlatmaktadır:

"O şehrin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık. Şüphesiz bunda görüp anlayabilenler için nice ibretler vardır. O şehrin harabeleri işlek bir yol üzerindedir. Elbette bu kıssalarda mü'minler için büyük bir ders vardır." (Hicr 15/74-77). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili bilgi verilmiştir.

"Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. Bu yağmur uyarıldıkları halde aldırmayanlar için ne korkunç bir yağmurdur!" (Neml 27/58).

63 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En`âm 6/10). Bu âyetin dipnotunda, peygamberlerle alay edenlerin nasıl cezalandırıldığını gösteren diğer âyetlere işâret edilmiştir.

64 "Onların ileri gelenleri: "Yürüyün, ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen de budur" diyerek harekete geçtiler." (Sâd 38/6).

"Bir de kendilerine tâbi olanlara dediler ki: 'Sakın ilâhlarınızdan vazgeçmeyin. Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğus'u, Yeûk'u ve Nesr'i aslâ bırakmayın.'" (Nûh 71/23).

65 "Sâlih'e buyurduk ki: "Şımarık yalancının kim olduğunu yarın öğrenecekler." (Kamer 54/26).

43. Nefsinin hevâ-hevesini kendine ilâh edineni gördün mü?[66] Ama aldırma! Ondan sen mi sorumlu olacaksın?

44. Yoksa sen onların çoğunun gerçeği dinlediklerini veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun?[67] Onlar tıpkı hayvan sürüsü gibidir.[68] Hatta daha da şaşkın bir durumdadırlar.

45. Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu hareketsiz kılardı. Sonra Biz, güneşi gölgenin varlığına bir delil yaptık.[69]

46. Sonra da o gölgeyi yavaş yavaş istediğimiz tarafa doğru çekeriz.[70]

47. Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı kılan O'dur.[71]

48. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen de O'dur.[72] Biz gökyüzünden tertemiz bir su indirdik.[73]

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ اَفَاَنْتَ تَكُونُ
عَلَيْهِ وَكِيلاًۙ ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ
يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ
هُمْ اَضَلُّ سَب۪يلاً ﴿٤٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ
مَدَّ الظِّلَّۚ وَلَوْ شَٓاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِناًۚ ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَل۪يلاًۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا
قَبْضاً يَس۪يراً ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ
لِبَاساً وَالنَّوْمَ سُبَاتاً وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوراً
﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ
رَحْمَتِه۪ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً طَهُوراًۙ ﴿٤٨﴾

---

66 "Eğer dileseydik, elbette onu âyetlerimizle yüceltirdik; fakat o dünyaya sarıldı ve nefsinin isteklerine uydu. Onun hali, kovalasan da dilini çıkarıp soluyan, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp soluyan köpeğin haline benzer. Âyetlerimizi yalanlayanların hali de işte böyledir. Sen kendilerine bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler." (A'râf 7/176). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

"Hevâ-hevesini ilâhlaştıranı gördün mü? Allah onu bilgisine rağmen saptırmış, kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerini de perdelemiştir. Allah'tan sonra artık ona kim yol gösterebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?" (Câsiye 45/23).

67 "Keşke dinleseydik" derler. "Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık." (Mülk 67/10).

"And olsun ki Biz, cinlerden de, insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar. Onlar hayvan sürüsü gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır." (A'râf 7/179).

68 "Allah, iman eden ve sâlih amel işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler; oysa onların yurtları ateştir." (Muhammed 47/12).

69 Bu âyette kendisine dikkat çekilen gölge, etrafımızdaki âlemi gözümüzün önüne sermekte ışığa yardımcı olan ve onun işlevini tamamlayan, son derece önemli bir unsurdur. Biz cisimlerin gerçek şekillerini ancak gölge vasıtasıyla belirler, eşyayı gölge vasıtasıyla üç boyutlu olarak görürüz. Eğer cisimlere vuran şey sadece ışıktan ibâret olsaydı, gözümüzün önündeki en küçük cisimden en büyük cisimlere varıncaya kadar her şeyi iki boyutlu olarak görürdük: tıpkı gece vakti gökyüzünü seyreder gibi. Hatta, görsel sanatlarda, ışığın kullanımı olarak gördüğümüz şey, aslında, gölgenin doğru ve güzel bir şekilde kullanımından ibârettir. Bu da, ışık kaynağını, ışığın niteliğini ve ışık önündeki engeli kapsayan çok yönlü bir beceriyi ifade eder. Gölgenin yaratılması ise, hiç kuşkusuz, bundan çok daha büyük bir iştir. Çünkü bunda ışığın belirli özelliklerle yaratılması, eşyaya çeşitli düzeylerde geçirgenlik özelliklerinin verilmesi, atmosfer içinde ışığın yayılması gibi çok yönlü hesaplar vardır.

70 Bu âyet, gölgeyi "Dilediğimiz tarafa çeker, tabiî yasalarımız uyarınca onu şekilden şekle sokarız." anlamına gelmektedir. Böylece âyette bir yandan gölgenin, diğer bütün varlık ve olaylar gibi, doğa yasalarına uygun şekilde, bir düzen içinde hareket ettiği vurgulanırken, diğer yandan da o yasaların ardındaki ilâhî iradeye dikkat çekilmektedir. Bu âyet, bir önceki âyetin sonundaki "Güneş'i gölgenin varlığına bir delil kıldık" ifadesiyle birlikte alındığında, âyetteki bu tanım, ortaya muhteşem bir kâinat manzarası çıkarmakta ve Güneş gibi bir yıldızı bir fener yapıp onunla yeryüzünde sayısız gölgeleri şekilden şekle sokan ilâhî kudret ve iradenin eserlerini insanın hayaline seyrettirmektedir.

71 "Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/73).

"Uykunuzu bir dinlenme yaptık. Geceyi örtü yaptık. Gündüzü geçim vakti yaptık." (Nebe' 78/9-11).

72 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57). Rüzgârların Allah'ın rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderilmesi, onunla kurumuş yeryüzünün diriltilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

73 "İnsanlar ümitlerini kesmişken yağmuru indiren ve rahmetini yayan da O'dur. O her türlü övgüye lâyık olan gerçek dost ve gözeticidir." (Şûrâ 42/28).

"Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Ölü toprağa nasıl can veriyor. İşte, ölüleri diriltecek olan da O'dur. O her şeye kādirdir." (Rûm 30/50).

"İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz?" (Vâkıa 56/68). Konuyla ilgili dört âyet bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

49. Böylece onunla ölü bir beldeye hayat vermeyi,[74] yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara ondan su içirmeyi istedik.

50. Doğrusu öğüt alsınlar diye Biz o yağmuru insanlar arasında çeşitli şekillerde sürekli olarak evirip çevirmekteyiz.[75] Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte direnmektedir.

51. Biz dileseydik her şehire bir uyarıcı gönderirdik.[76]

52. O halde kâfirlere boyun eğme![77] Kur'an'ı esas alarak onlara karşı büyük bir gayretle cihad et![78]

53. İki denizi birbirine salıveren de Allah'tır. İşte şu susuzluğu gideren tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur.[79] O, aralarına karışmalarına engel olan bir sınır koymuştur.[80]

لِنُحْيِۦَ بِهِۦ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُۥ مِمَّا خَلَقْنَآ
أَنْعَٰمًا وَأَنَاسِىَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَٰهُ
بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا۟ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا
كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ
نَّذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْكَٰفِرِينَ وَجَٰهِدْهُم بِهِۦ
جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ
هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ
بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾

---

74 "Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü hale gelmiş görürsün; fakat Biz üzerine suyu indirdiğimizde, kıpırdanıp kabarır ve her türlü güzel bitkileri çıkarır." (Hac 22/5).

"Yine O'nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır. O'na can veren, elbette ölüleri diriltenin tâ Kendisidir. Çünkü O her şeye kādirdir." (Fussılet 41/39).

"Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

"Hepsi kullara rızık olsun. Biz o suyla ölü toprağa can verdik. Kabirlerden çıkışınız da işte böyle olacaktır." (Kāf 50/11). Allah'ın rızık olarak gökten su indirmesi ve onunla ölü olan yeryüzünü diriltmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sûra üflenip herkes öldükten bir süre sonra insanların nasıl diriltileceklerini şöyle anlatmaktadır: "Allah Teâlâ çiğ tanelerini andıran

bir yağmur yağdırır. İnsanların çürüyen cesetleri bununla yeniden hayat bulur." (Müslim, Fiten 116).

75 Bu ifadeyle su devresinin çeşitli aşamalarına; yani suyun denizlerde, havada, yeraltında, akarsu ve göllerdeki yağmur, buhar, kar, dolu gibi çeşitli hallerine işâret edilmektedir.

76 "Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allah'a iman edin, Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden o ümmî Peygamber'e de iman edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." (A'râf 7/158).

77 "Kalbini Bizi hatırlamaktan gāfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28). Konuyla ilgili âyetlere burada yer verilmiştir.

78 Bu âyet, ilimle yapılan bilimsel ve kültürel cihadın kılıçla yapılan cihaddan daha önemli olduğunu vurgulamaktadır.

79 "İki deniz bir olmaz. İşte şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır; şu da tuzludur, acıdır. Onların her birinden taze et yer, takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Gemilerin de suyu yara yara gittiklerini görürsün. Bunlar, Allah'ın nimetlerinden rızıklarınızı aramanız ve şükretmeniz içindir." (Fâtır 35/12).

80 "Onlar mı hayırlı, yoksa yeryüzünü insanların ve canlıların yaşamasına elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan, üzerinde sağlam dağlar diken ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?" (Neml 27/61).

"İki denizi salıverdi ki birbirine kavuşurlar. Ama aralarında bir engel vardır; birbirlerine karışmazlar." (Rahmân 55/19-20).

Bu tanım, nehirlerin denize döküldüğü yerlerdeki haliç ve deltalara uygun düşmektedir. Alt ve üst akıntılarla her iki tarafa doğru cereyan edebilecek karışma, hiç kuşkusuz, nehirleri bozardı. Ancak haliç ve deltalar böyle bir karışmayı önlediği gibi, nehir sularının biriktirdiği organik ve inorganik maddelerle son derece zengin bir yapıya kavuşmakta ve denizlerin de, karaların da en bereketli bölgeleri haline gelmektedir. Nehirler ile onların döküldüğü denizler arasında gidip gelen bir kısım hayvanlara ise Allah mûcizevî bir özellik vermiştir. Bu balıklar denize açıldıkları zaman, tuzlu su onların vücutlarında da bir engelle karşılaşır, arıtılır ve tuz fazlası vücuttan atılır. Bu arada, benzer bir durum, bir boğazla birbirinden ayrılan çeşitli denizler ve okyanuslar arasında da tespit edilmiş; meselâ Cebelitarık Boğazının iki yanındaki iki denizde farklı tuzluluk seviyeleri belirlenmiştir. Diğer yandan, bu ve benzeri âyetlerde geçen "iki deniz" tâbirine, temsilî olarak mü'min ile kâfir, dünya ile âhiret, görünen ve görünmeyen âlemler gibi çeşitli anlamlar yükleyenler de vardır.

54. İnsanı sudan yaratıp,[81] ona soy sop ve akrabalık bağı veren de O'dur. Rabbin her şeye kādirdir.

55. Buna rağmen onlar Allah'ı bırakıp kendilerine bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorlar.[82] Zâten kâfir, Rabbine karşı hep şeytana destek oluyor.

56. Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.[83]

57. De ki: "Hizmetime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben sadece Rabbine giden yolu tutmak isteyene yol gösteriyorum."[84]

58. Sen o ölümsüz hayat sahibi olan Allah'a tevekkül et![85] O'nu hamdederek tesbih et![86] Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması kâfidir![87]

59. Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yaratıp, sonra da Arş üzerine kurulan O'dur.[88] O Rahmân'dır. Sen O'nu bilene sor![89]

وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ مِنَ الْمَٓاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ
نَسَبًا وَصِهْرًاۜ وَكَانَ رَبُّكَ قَدٖيرًا ﴿٥٤﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ
وَلَا يَضُرُّهُمْۜ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهٖيرًا
﴿٥٥﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذٖيرًا
﴿٥٦﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا
مَنْ شَٓاءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبٖيلًا ﴿٥٧﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذٖى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ
بِحَمْدِهٖۜ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبٖيرًاۚ
﴿٥٨﴾ اَلَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى
الْعَرْشِۚ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبٖيرًا ﴿٥٩﴾

---

81 "Kâfirler göklerin ve yerin birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı görmediler mi? Hâlâ mı inanmayacaklar?" (Enbiyâ 21/30).

"Allah hareket eden her canlıyı sudan yaratmıştır." (Nûr 24/45).

"Onun neslini ise değersiz bir suyun özünden yarattı." (Secde 32/8).

"Yoksa o atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi?" (Kıyâmet 75/37).

82 "Onlara şöyle de: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" (En'âm 6/71). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

83 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş, bu konuda bir hadis zikredilmiştir. Ayrıca Şuarâ 26/214 ve Tebbet 111/1'in dipnotlarına bakınız.

84 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En'âm 6/90). Konuyla ilgili diğer âyetlere burada yer verilmiştir.

85 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili âyetler ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Bütün peygamberler yalnız Allah'a tevekkül ettiklerini yani sadece O'na güvenip dayandıklarını belirtmiş, ümmetlerine de bunu tavsiye etmişlerdir:

"Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159). Allah'a tevekkül etmekle ilgili hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

86 Allah'ın her türlü eksiklik, kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu an.

Bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette belirtilmiş olup bunların bir kısmı Ra`d sûresi (13), 13. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler ve bir hadis zikredilmiştir.

87 "Evvel de O'dur, Âhir de. Zâhir de O'dur, Bâtın da. O her şeyi hakkıyla bilendir." (Hadîd 57/3).

88 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır. Şunu iyi bilin ki, her şeyi yaratmak ve yönetmek yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir!" (A`râf 7/54). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş ve geniş açıklama yapılmıştır.

89 Her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah'a sor. O'nun hakkında, ancak O'nun Kitap ve Peygamberi aracılığıyla verdiği haberlere değer ver.

60. Onlara: "Rahmân'a secde edin!" denildiğinde, "Rahmân da neymiş?[90] Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza secde mi edeceğiz?" derler.[91] Ve bu durum onların nefretini artırır.[92]

61. Gökte burçları yaratan[93] ve oraya ışık saçan bir güneş ile[94] aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir![95]

62. Öğüt almak yahut şükretmek isteyen için geceyi gündüzü birbirini takip edecek şekilde yaratan Allah'tır.[96]

63. Rahmân'ın has kulları: yeryüzünde mütevazı bir şekilde yürürler;[97] câhiller kendilerine lâf attığında ise, "Selâmetle!" der geçerler.[98]

64. Geceyi Rablerine secde ederek ve O'nun huzurunda kıyama durarak geçirirler.[99]

65. Ve: "Ey Rabbimiz! Bizi Cehennem azabından uzaklaştır,[100] çünkü onun azabı bitmez tükenmez bir azaptır!" derler.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا
الرَّحْمٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا
(٦٠) تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا
وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا (٦١) وَهُوَ
الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ
أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا (٦٢) وَعِبَادُ
الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا
وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا (٦٣)
وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا
(٦٤) وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا
عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا (٦٥)

---

90 "Onlara şöyle de: "İster Allah diye, ister Rahmân diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur. Sen de namazda sesini pek yükseltme, büsbütün de kısma, ikisinin ortasında bir yol tut." (İsrâ 17/110).

"En güzel isimler Allah'ındır; Siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan ayrılanları kendi hallerine bırakın. Onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir." (A'râf 7/180).

Allah Teâlâ'nın Rahmân isminin geçtiği diğer yerler Fâtiha sûresi (1), 3. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

91 "İşlerin pek zorlaşacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün." (Kalem 68/42). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

"Rükû edin denildiğinde onlar rükû edemezler." (Mürselât 77/48).

92 **Bu âyet secde âyetidir.**

93 "And olsun ki Biz gökyüzünde burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik. Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk." (Hicr 15/16-17). Burçlar için bu âyetin açıklamasına bakınız.

"Biz en yakın semâyı kandillerle donattık. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık; onlara bir de alevli ateş azabı hazırladık." (Mülk 67/5).

94 "Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık." (Nebe' 78/13). Güneş'in aydınlatıcı bir ışık oluşuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

95 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkân'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkân 25/1). Allah'ın şânının yüceliğiyle ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

96 "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini takip edişinde akıl sahipleri için birçok deliller vardır." (Âl-i İmrân 3/190). Geceyle gündüzün birbirini takib edişiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

97 "Yeryüzünde büyüklük taslayarak dolaşma. Çünkü kasılarak yürürken ne yeri yarabilir, ne de dağlar kadar yüce olabilirsin." (İsrâ 17/37). Büyüklük taslamanın kötülüğüyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş, ayrıca konuyla ilgili iki hadis zikredilmiştir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken dinlediğini söyledi: "Kamet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız." (Buhârî, Ezân 20-21, Cum'a 18; Müslim, Mesâcid 151-155).

98 "Boş söz ve lüzumsuz işlerden kaçınırlar." (Mü'minûn 23/3). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş, ayrıca bir hadis de zikredilmiştir.

"Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler." (Kasas 28/55).

99 "Yataklarından kalkıp korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler. Kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Secde 32/16).

"Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer 39/9).

"Geceleri çok az uyurlardı." (Zâriyât 51/17). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir âyet ve bir hadis zikredilmiştir.

Gece namazı anlamına gelen teheccüd namazı hakkındaki hadisler için İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotuna bakınız.

100 "O akıl sahipleri: ayakta iken, otururken ve yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler ve derler ki: "Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın. Sen hikmetsiz bir şey yaratmaktan uzaksın. Bizi Cehennem azabından koru!" derler. Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/191-192).

66. Ne kötü bir durak, ne kötü bir konaktır o Cehennem![101]

67. Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlar,[102] ne de cimrilik ederler.[103] Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar.[104]

68. Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar.[105] Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına, haklı bir gerekçeye dayanmadan kıymazlar.[106] Zina etmezler.[107] Kim bunları yaparsa günahının cezasını görür.

69. Kıyamet gününde o kimsenin azabı katlanacak;[108] ve orada hor hakir olarak sürekli kalacaktır.

70. Ancak tövbe edip iman eden ve sâlih amel yapanlara gelince, Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.[109]

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ
إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ
بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ
مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ
لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا
﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا
صَالِحًا فَأُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ
حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

---

101 "Şüphesiz Biz, zâlimlere, alevleri çepeçevre kendilerini kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş maden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek; Cehennem de ne fena bir yerdir!" (Kehf 18/29). Konuyla ilgili âyetlere bu âyetin dipnotunda yer verilmiştir.

102 "Ey Âdemoğulları! Namaz kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin, için, ama israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez." (A`râf 7/31). İsrafın haram oluşuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

103 "Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180). Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerle cimrilik edenlere dair âyetler burada verilmiştir.

104 "Eli sıkı olma, ancak varını yoğunu da saçıp savurma! Yoksa kınanır, kaybettiklerine pişman olursun." (İsrâ 17/29). Âyette cimrilik yerilmekte, savurganlık kınanmakta, cömertlik övülmektedir. Konuyla ilgili diğer âyet ve hadisler burada verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İktisat eden fakir olmaz." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 447).

Bir diğer hadisinde de: "Sâlih bir hayat tarzı, sâlih bir davranış ve iktisat peygamberliğin yirmi beşte biridir" buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Edeb 2; Tirmizî, Birr 66).

Yine bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: "Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla. Sadakanın hayırlısı ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim iffetli davranıp, insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tok gözlü olursa, Allah onu zengin kılar." (Buhârî, Zekât 18; Müslim, Zekât 94-97, 106).

105 "Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir; sakın Allah ile beraber başka birisine ibâdet etmeyin." (Cin 72/18).

106 "Öldürülmesini Allah'ın yasakladığı canı haklı bir gerekçeye dayanmadan öldürmeyin!" (İsrâ 17/33). Bu ifade En`âm sûresi (6), 151. âyette aynen geçmiş; dipnotunda benzeri bir âyet gösterilmiş ve haklı sebeple öldürme gerekçeleri orada açıklanmıştır.

Abdullah ibni Mes`ûd diyor ki: "Resûl-i Ekrem Efendimize: 'En büyük günah nedir?' diye sordum, Efendimiz de: 'Allah seni yarattığı halde O'na ortak koşmandır' diye cevap verdi. 'Sonra hangisidir?' diye sordum, 'Yemeğine ortak olacak endişesiyle çocuğunu öldürmendir' buyurdu." (Buhârî, Tefsîr 2/3, 25/2, Edeb 20; Müslim, Îmân 141, 142).

107 "Zinaya yaklaşmayın; çünkü o çirkin ve yüz kızartan bir iştir; çok kötü bir yoldur." (İsrâ 17/32). Bu âyetin dipnotunda zinanın yüz kızartıcı ve çok kötü bir davranış olmasıyla ilgili açıklama yapılmış ve zinadan caydırıcı bir hadis zikredilmiştir.

108 "Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. Zâlimlerin cezası işte budur." (Mâide 5/29). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin Cehennem'e!" Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar. Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz." (A`râf 7/38). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"Allah onları yeryüzünde cezalandırmak isterse, onlar yakaları Allah'tan kurtaramazlar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak dostları da olmayacaktır. Azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar gerçeği duymaya da, görmeye de katlanamazlardı." (Hûd 11/20). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

109 "Allah, Kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur." (Nisâ 4/48). Şirkin büyük bir zulüm olduğu, Allah'ın kesinlikle Kendisine şirk koşanları affetmeyeceği, bunun dışındaki günahları ise dilediği kimseler için affedeceği ve Allah'ın son derece bağışlayıcı olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiş, ayrıca konuyla ilgili üç hadis zikredilmiştir.

71. Zâten kim tövbe edip sâlih amel yaparsa, o gerçekten Allah'a tam olarak yönelmiş olur.[110]

72. Rahmân'ın o has kulları yalan yere şâhitlik etmezler.[111] Boş bir söz ve davranışa rastladıklarında ise yüz çevirip ağırbaşlılıkla oradan geçip giderler.[112]

73. Rablerinin âyetleri kendilerine hatırlatıldığında, o âyetler karşısında sağır ve kör gibi davranmazlar.[113]

74. Onlar: "Ey Rabbimiz! Bize göz aydınlığı olacak eşler ve nesiller bağışla[114] ve bizi takvâ sahiplerine önder eyle!" derler.

75. İşte bunlar sabrettikleri[115] için, Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfâtlandırılacak,[116] orada saygı ve selâmla karşılanacaklar.[117]

76. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaktır![118]

77. De ki: "Eğer duanız[119] olmasa Rabbim size ne diye değer versin ki? Çünkü siz gerçeği yalanladınız. Bunun cezası yakanıza yapışacaktır."

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى
اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذٖينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ
وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذٖينَ
اِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا
عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذٖينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا
وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقٖينَ
اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا
صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فٖيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾
خَالِدٖينَ فٖيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا
﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبّٖى لَوْلَا دُعَٓاؤُكُمْ
فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

---

110 "Ama tövbe edip kendilerini düzelten ve gerçeği açıkça söyleyenlere gelince, Ben onların tövbelerini kabul ederim. Çünkü tövbeleri çok kabul eden, sonsuz rahmet sahibi ancak Benim." (Bakara 2/160). Günahlarından vazgeçip tövbe edenleri Allah'ın bağışlayacağına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir. Ayrıca Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda tövbeyle ilgili bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

111 "İşte durum budur. Kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygı gösterirse, bu, Rabbi katında onun için hayırlı olur. Haram olduğu belirtilenler dışındaki hayvanların eti size helâl kılınmıştır. O halde pislik demek olan putlardan uzak durun ve yalan sözden kaçının." (Hac 22/30).

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Bekre Nüfey ibni Hâris şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem Efendimiz: 'Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?' diye üç defa sordu. Biz de: 'Evet yâ Resûlallah' dedik. Resûl-i Ekrem: 'Bunlar Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek' buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve 'İyi dinleyin, bir de yalan söylemek

ve yalancı şâhitlik yapmaktır' buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarladı. Daha fazla üzülmesini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik." (Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbetü'l-mürteddîn 1; Müslim, Îmân 143).

112 "Boş söz ve lüzumsuz işlerden kaçınırlar." (Mü'minûn 23/3). Konuyla ilgili iki âyet ve bir hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

113 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2).

"Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar." (Meryem 19/58).

"Bizim âyetlerimize ancak o kimseler iman eder ki, o âyetlerle kendilerine öğüt verildiğinde hiç büyüklenmeden secdeye kapanırlar ve Rablerini hamdederek tesbih ederler." (Secde 32/15).

114 "Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer. Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" der. "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Seni hoşnut kılacak güzel işler yapmayı bana nasip eyle; soyumdan gelenlere de iyilik ver. Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım." (Ahkāf 46/15). Bu âyetin dipnotlarında ana-babaya iyilik etmekle ilgili âyetler verilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnâdır: Sadaka-i câriye (sürekli sevap getiren iyilik), istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlât." (Müslim, Vasıyyet 14, Ebû Dâvûd, Vesâyâ 14, Tirmizî, Ahkâm 36).

115 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Sabırla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

116 "Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

117 "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri 'Size selâm olsun,' derler. 'Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin.' Onlar: 'Verdiği sözü yerine getiren ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamdolsun,' derler. 'Artık Cennet'in dilediğimiz yerinde otururuz.' Çalışanların mükâfâtı ne güzel!" (Zümer 39/73-74).

118 "Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli Cennet'te kalacaklardır." (Hûd 11/108).

"Orada yorgunluk nedir bilmeyecekler ve oradan hiç çıkarılmayacaklar." (Hicr 15/48). Cennet'teki rahat ve huzuru anlatan hadisler burada verilmiştir.

119 Duanın önemi ve mahiyeti hakkında Bakara 2/186; A'râf 7/55, 205 ve Mü'min 40/60. âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

ŞUARÂ SÛRESİ (26. sûre)

Mekke döneminde, Vâkıa sûresinden sonra inmiştir. 227 âyettir. Adını, 224. âyetinde geçen ve "şairler" anlamına gelen "ve'ş-şuarâ" kelimesinden almıştır. Şuarâ sûresinin konusu bütün Mekkî sûrelerde olduğu gibi: İslâm inancını gönüllere yerleştirmek ve bu inancın esas unsurlarını özetlemektir. Sûrede Hz. Mûsâ ve Firavun, Hz. İbrâhim, Hz. Nûh ve Hz. Hûd'un kıssaları, Sâlih aleyhisselâmın kavmi Semûd'un, Lût aleyhisselâm ve kavminin kıssası ile Eyke ashâbının kıssası anlatılmaktadır. Özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İbrâhim'in kıssaları sûrede oldukça geniş şekilde ele alınmıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Tâ Sîn Mîm[1]

2. Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.[2]

3. Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin.[3]

4. Biz dilesek onlara gökten bir mûcize indiririz, onlar da buna boyun eğmek zorunda kalırlar.[4]

5. Fakat onlara ne zaman Rahmân'dan yeni bir öğüt gelecek olsa, yüz çevirirler.[5]

6. Onlar işte yine yalanladılar, ama alay etmekte oldukları şeylerin haberleri pek yakında kendilerine gelecektir![6]

7. Onlar yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik.[7]

8. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾
لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ
﴿٣﴾ اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً
فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِع۪ينَ ﴿٤﴾ وَمَا
يَأْت۪يهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ
اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِض۪ينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا
فَسَيَأْت۪يهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ
﴿٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا
ف۪يهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَر۪يمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٨﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dip-

notuna bakınız.

2 Yani bu âyetler Allah'tan geldiği belli, mânası açık, hidâyet rehberi olan kitabın âyetleridir. "Bunlar, gerçekleri açıklayan apaçık kitabın âyetleridir" ifadesi Kasas sûresi (28), 2. âyette de geçmektedir. Yûnus sûresi (10), 1. âyetin dipnotunda benzeri ifadelerden söz edilmiştir.

"Biz sana bu kitabı, özellikle anlaşmazlığa düştükleri şeyleri onlara açıklayasın ve iman edenlere rehber ve rahmet olsun diye indirdik." (Nahl 16/64).

"Her ümmete kendi içinden bir şâhit çıkaracağımız kıyamet gününü hatırla! Seni de bu ümmete şâhit tutacağız. Biz sana her şeyi açıklamak, doğru yolu göstermek, rahmet kaynağı olmak, Müslümanlara da müjde vermek üzere bu kitabı indirdik." (Nahl 16/89).

"Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun." (Duhân 44/2).

3 "Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!" (Kehf 18/6). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

4 "Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi." (En'âm 6/149). Bu âyetin dipnotunda, insanların kendi iradeleriyle iman etmelerinin istendiğine dair bilgi verilmiştir.

5 "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (En'âm 6/4). Hiçbir âyete ve mûcizeye inanmayanlarla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda belirtilmiştir.

6 "Kendilerine hak olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri yakında onlara ulaşacaktır." (En'âm 6/5). Alay ettikleri şeyin haberiyle ilgili bir yorum için bu âyetin dipnotuna bakınız.

7 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetler zikredilmiştir.

8 "Zâten onların çoğu iman etmez." (Bakara 2/100). İnsanlardan bir çoğunun iman etmediğini ifade eden diğer âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

Aynı ifade bu sûrenin 67, 103, 121, 139, 158, 174 ve 190. âyetlerinde de geçmektedir.

9. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.[9]

10. Hani Rabbin Mûsâ'ya:"O zâlim topluluğa git!" diye seslenmişti.

11. Firavun'un kavmine git! Onlar Allah'tan korkmayacaklar mı?"

12. Mûsâ: "Ey Rabbim! Doğrusu beni yalanlayacaklar diye korkuyorum."[10]

13. "Kalbim daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârun'u da peygamber olarak gönder!"[11]

14. "Hem onlara göre benim bir suçum var. Bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum" dedi.[12]

15. Allah şöyle buyurdu: "Hayır, korkmayın! Âyetlerimizle ona gidin, Biz de sizinle beraberiz, olup bitenleri işitmekteyiz."[13]

16. "Firavun'a gidin ve: 'Biz Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen elçileriz."

17. 'Bizimle beraber İsrâiloğulları'nı serbest bırak!' deyin."[14]

18. Firavun: "Çocukken seni aramızda büyütmedik mi? İçimizde yıllarca yaşamadın mı?"

19. "Ondan sonra yapacağını yaptın. Sen nankörün birisin!" dedi.

20. Mûsâ dedi ki: "O zaman ben onu yanlışlıkla yaptım."[15]

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٩﴾
وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ
الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَۜ اَلَا يَتَّقُونَ
﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِۜ
﴿١٢﴾ وَيَض۪يقُ صَدْر۪ي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَان۪ي
فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ
فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِۚ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّاۚ فَاذْهَبَا
بِاٰيَاتِنَٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا
فِرْعَوْنَ فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ
﴿١٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿١٧﴾
قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ ف۪ينَا وَل۪يدًا وَلَبِثْتَ ف۪ينَا
مِنْ عُمُرِكَ سِن۪ينَۙ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ
الَّت۪ي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٩﴾
قَالَ فَعَلْتُهَٓا اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّٓالّ۪ينَۜ ﴿٢٠﴾

9 Allah'ın Azîz ve Rahîm isimleri Kur'an'ın 13 âyetinde bir arada geçmektedir: Şuarâ 26/9, 68, 104, 122, 140, 159, 175, 191, 217; Rûm 30/5; Secde 32/6; Yâsîn 36/5; Duhân 44/42.

10 "Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi." (Kasas 28/34).

11 "Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi kolaylaştır. Dilimin düğümünü çöz de, söylediklerimi anlasınlar. Âilemden de bana bir yardımcı ver. Kardeşim Hârun'u." (Tâhâ 20/25-30). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiş ve gerekli açıklama yapılmıştır.

12 "Bir kişiyi yanlışlıkla öldürmüştün de, seni bunun sıkıntısından kurtarmış, sonra da türlü imtihanlarla sınamıştık." (Tâhâ 20/40). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

13 "Onlar dediler ki: "Ey Rabbimiz! Doğrusu onun bize fırsat vermeden saldırmasından ve büsbütün azgınlaşmasından endişe ediyoruz. Allah buyurdu ki: "Korkmayın! Şüphesiz Ben sizinle beraberim; her şeyi işitir ve görürüm." (Tâhâ 20/46).

14 "Ona gidin ve deyin ki: 'Biz Rabbinin elçileriyiz, İsrâiloğulları'nı bizimle beraber gönder artık, onlara işkence etme, biz sana Rabbinden bir mûcize getirdik. Selâm doğru yolu tutanlara olsun!" (Tâhâ 20/47).

15 Yani, o kişiye öldürmek için değil, kavgayı sona erdirmek için vurdum; ama bu, onun ölümüne sebep oldu.

21. "Sonra da sizden korkup kaçtım, ama Rabbim bana hikmet ve nübüvvet verdi ve beni peygamberlerden kıldı."

22. "İşte başıma kaktığın bu iyilik, İsrâiloğulları'nı köleleştirmenin bir sonucu idi" dedi.

23. Firavun: "Resûlü olduğunu söylediğiniz[16] Âlemlerin Rabbi de kimmiş?" diye sordu.

24. Mûsâ da: "O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Eğer kesin olarak inanacaksanız buna inanın!" dedi.[17]

25. Firavun çevresindekilere: "Duymuyor musunuz, neler söylüyor?!" dedi.

26. Mûsâ: "O sizin de, daha önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir!" dedi.[18]

27. Firavun: "Size gönderilen peygamberiniz şüphesiz delinin biridir" dedi.

28. Mûsâ dedi ki: "O, doğunun, batının ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir.[19] Aklınızı kullanırsanız!"

29. Firavun: "Benden başka ilâh edinirsen, şüphen olmasın, seni hapse tıkarım!" dedi.[20]

30. Mûsâ: "Sana apaçık bir mûcize getirmiş olsam da mı?" dedi.[21]

31. Firavun: "Eğer doğru söylüyorsan, getir bakalım onu" dedi.

32. Bunun üzerine Mûsâ, asâsını yere bıraktı; o birden bire kocaman bir yılan oluverdi![22]

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي
حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ
نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَ بَنِي اِسْرَائِيلَ
﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ
﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ
حَوْلَهُ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ
اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ
الَّذِي اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ
رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا
اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ
اِلٰهًا غَيْرِي لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ
﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾
قَالَ فَاْتِ بِهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾
فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿٣٢﴾

16 "Firavun: "Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ?" dedi. Mûsâ: "Rabbimiz, her şeye yaratılışının gereğini veren ve ona nasıl yaşayacağını öğretendir" dedi." (Tâhâ 20/49-50).

17 Bu ifade Duhân sûresi (44), 7. âyette de geçmektedir.

"O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5).

Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

18 Bu ifade Sâffât 37/126'da ve Duhân 44/8'de de geçiyor.

"Kuşkusuz İlyas da peygamber olarak gönderilenlerdendi. O da kavmine demişti ki: "Hiç Allah'tan korkmuyor musunuz? O en güzel Yaratıcıyı, sizin de, daha önce gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l putuna mı tapıyorsunuz?" (Sâffât 37/124-126).

19 Bu sûrenin 26. âyetinin dipnotuna bakınız.

20 "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi." (Nâziât 79/24).

"Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum! Ey Hâmân! Haydi, benim için tuğla ocaklarını tutuştur ve bana bir kule yap; belki oradan Mûsâ'nın ilâhını görürüm. Gerçi ben, onun kesinlikle yalancılardan biri olduğuna inanıyorum." (Kasas 28/38). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 Bu âyetten itibaren 67. âyete kadar ele alınan konu: A`râf 7/103-126 ve Tâhâ 20/56-77 arasında da işlenmektedir.

22 "Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi." (A`râf 7/107). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Mûsâ da onu yere attı, o da hızla kayıp giden bir yılan oluverdi." (Tâhâ 20/20).

33. Elini de koynundan çıkardı; o da bakanların gözünü kamaştıran beyazlıktaydı![23]

34. Firavun çevresindekilere: "Bu gerçekten de usta bir sihirbaz."[24]

35. "Büyüsüyle sizi ülkenizden çıkarmak istiyor, bu durumda ne tavsiye edersiniz?"[25] dedi.

36. Onlar da: "Onu ve kardeşini bir süre alıkoy, şehirlere de tellâllar çıkar."

37. "Bütün usta sihirbazları sana getirsinler" dediler.[26]

38. Belirlenen günün bir vaktinde büyücüler toplandı.[27]

39. Halka da: "Haydi siz de toplansanıza!" denildi.

40. Onlar da: "Umarız galip gelirler de, biz de sihirbazlara uyarız" dediler.

41. Sihirbazlar Firavun'a geldiler: "Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?" dediler.[28]

42. Firavun da: "Evet! Üstelik benim en yakınlarımdan olacaksınız" dedi.[29]

43. Mûsâ onlara: "Haydi, ne atacaksanız atın!" dedi.[30]

44. Onlar da: "Firavun'un izzeti hakkı için kesinlikle biz galip geleceğiz!" diyerek iplerini ve değneklerini attılar.

45. Mûsâ asâsını yere attı; bir de ne görsünler, asâ onların uydurdukları şeyleri yutuyor.[31]

وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾
قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهُ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ
﴿٣٤﴾ يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ
فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ
وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ
بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ
اَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ
كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ
الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ
الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ
مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا
بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى
مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

---

23 Bu âyet A`râf sûresi (7), 108. âyette de aynen geçmektedir. Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

24 "Onu Firavun'a, Hâmân'a ve Kārun'a gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz bir büyücü" dediler." (Mü'min 40/24).

25 "Sizi ülkenizden çıkarmak istiyor." Firavun: "Peki, ne tavsiye edersiniz?" dedi." (A`râf 7/110).

"Ve şöyle dediler: "Bu ikisi, büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve örnek dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer büyücüdür." (Tâhâ 20/63).

26 A`râf sûresi (7), 111-112. âyetler de aynı anlamı ifade etmektedir.

27 "Elbette biz de sana benzer bir büyü ile mutlaka karşılık vereceğiz. O halde aramızda sen, katılmaktan caymayacağımız ve ikimize de uygun bir karşılaşma yeri ve zamanı belirle. Mûsâ dedi ki: "Buluşma zamanımız bayram günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir." (Tâhâ 20/58-59).

28 "Sihirbazlar Firavun'a geldiler: 'Üstün gelen biz olursak, bize mutlaka bir mükâfât var, değil mi?' dediler." (A`râf 7/113).

29 "Firavun da "Evet! Üstelik siz benim en yakınlarımdan olacaksınız" dedi." (A`râf 7/114).

30 "Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?" dediler. O da: "Siz atın!" dedi. Sihirbazlar ellerindekini atınca, halkın gözünü boyayıp onları dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar." (A`râf 7/115-116).

"Sihirbazlar dediler ki: "Mûsâ! Hünerini ya önce sen göster, ya da önce biz gösterelim. Mûsâ: "Hayır, önce hünerinizi siz ortaya koyun!" dedi. Bir de baktı ki, onların ipleri ve sopaları yaptıkları sihirden dolayı ona sanki koşuyorlarmış gibi göründü." (Tâhâ 20/65-66).

31 "Biz de Mûsâ'ya "Asânı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki, asâ büyücülerin uydurduğu şeyleri yalayıp yutuyor!" (A`râf 7/117).

46. Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.[32]

47. "Âlemlerin Rabbine iman ettik!"

48. "Mûsâ ve Hârun'un Rabbine!" dediler.

49. Firavun: "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz öyle mi! Size sihri öğreten ustanız mutlaka bu olmalı! Ama yakında başınıza gelecekleri göreceksiniz! Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim ve hepinizi birden asacağım!" dedi.[33]

50. Sihirbazlar: "Zararı yok, biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz."[34]

51. "İlk iman edenler olduğumuz için, umarız Rabbimiz hatalarımızı bağışlar!" dediler.[35]

52. Biz de Mûsâ'ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü siz takip edileceksiniz" diye vahyettik.[36]

53. Bunun üzerine Firavun da asker toplamak üzere şehirlere tellâllar gönderdi.

54. Ve şöyle dedi: "Şüphesiz İsrâiloğulları üç beş çapulcudan ibârettir."

55. "Bununla beraber bizi öfkelendiriyorlar."

56. "Ama biz de tedbirli ve hazırlıklı bir topluluğuz."

57. Biz de Firavun ve adamlarını o güzelim bahçelerden, pınarlardan,

58. Hazinelerden ve muhteşem konaklardan çıkardık.[37]

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِد۪ينَ ﴿٤٦﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا
بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ
﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ
لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ
خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا
لَا ضَيْرَ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا
نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَٓا اَنْ
كُنَّٓا اَوَّلَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥١﴾ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى
مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَاد۪ٓي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ
﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِر۪ينَ
﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَل۪يلُونَ ﴿٥٤﴾
وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَٓائِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَم۪يعٌ
حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ
وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَر۪يمٍ ﴿٥٨﴾

---

32 Bu âyetler A'râf 7/120 ve Tâhâ 20/70'te de geçmektedir.

33 "Bunun üzerine Firavun: 'Ben size izin vermeden ona iman ettiniz, öyle mi? Bu yaptığınız, halkı kendi memleketinden çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tu-

zaktır. Ama başınıza gelecekleri yakında görüp öğreneceksiniz! Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da topunuzu birden asacağım' dedi." (A'râf 7/123-124).

"Firavun dedi ki: 'Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? Demek, size büyücülüğü öğreten ustanız o imiş! Kesinlikle ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım; böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu göreceksiniz!'" (Tâhâ 20/71).

34 "Onlar da şöyle dediler: 'Biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz! Sen sadece, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam almak istiyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak canımızı al!'" (A'râf 7/125-126).

"Onlar da şöyle dediler: 'Bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi Yaratanı bırakıp da seni kesinlikle tercih edecek değiliz! İstediğin kararı ver, yapmak istediğini yap. Çünkü senin hükmün yalnız bu dünya hayatında geçer.'" (Tâhâ 20/72).

35 "Şüphesiz biz, hatalarımızı ve bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlı, cezası daha süreklidir." (Tâhâ 20/73).

36 "Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık; asânı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavunun ordusu yetişecek diye korkma, denizde boğulacağım diye endişe etme!" (Tâhâ 20/77).

"Mûsâ Rabbine dua ederek "Bunlar bir kâfirler topluluğu" dedi. Allah buyurdu ki: "Kullarımla birlikte gece vakti yola çık; çünkü takip edileceksiniz." (Duhân 44/22-23).

37 "Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar... Çiftlikler, muhteşem konaklar... Safâsını sürdükleri nimetler..." (Duhân 44/25-27).

59. İşte böyle oldu ve o nimetlere İsrâiloğulları'nı mîrasçı kıldık.[38]

60. Firavun ve adamları güneş doğarken onların peşine düştüler.

61. İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın ashâbı: "Şimdi yakalandık!" dediler.

62. Mûsâ: "Hayır, korkmayın! Çünkü Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir" dedi.

63. Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik.[39] O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu.

64. Diğerlerini de[40] oraya yaklaştırdık.

65. Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık.

66. Diğerlerini ise suda boğduk.[41]

67. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.[42]

68. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir[43]

69. Onlara İbrâhim'in kıssasını da anlat![44]

70. Hani o, babasına ve kavmine: "Sizler, nelere tapıyorsunuz?" demişti.[45]

71. Onlar da: "Bir takım putlara tapıyoruz, onlara tapmaya da devam edeceğiz" demişlerdi.

كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ ﴿٥٩﴾
فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقٖينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٓاءَ
الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا
لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِيَ رَبّٖي
سَيَهْدٖينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ
اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ
كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظٖيمِ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ
الْاٰخَرٖينَ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ
اَجْمَعٖينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرٖينَ ﴿٦٦﴾ اِنَّ
فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنٖينَ
﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٦٨﴾
وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهٖيمَۢ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ
لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا
نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ ﴿٧١﴾

38 "Vaktiyle hor görülüp ezilen o kavmi ise, bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti. Firavun ve kavminin özenle yaptığı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik." (A'râf 7/137).

"Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım. Ayrıca onlara yeryüzünde güç-kuvvet vermek; Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk." (Kasas 28/5-6).

"Bütün bunlara Biz başka bir halkı mîrasçı yaptık. Gök ve yer onlara ağlamadı; kendilerine süre de tanınmadı." (Duhân 44/28-29).

39 "Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık; asânı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavunun ordusu yetişecek diye korkma, denizde boğulacağım diye endişe etme!" (Tâhâ 20/77). Konuyla ilgili diğer âyetlere bu âyetin dipnotunda yer verilmiştir.

40 Firavun ve askerlerini de.

41 "Bir de denizi yarıp sizi kurtardığımızı hatırlayın. O zaman Firavun âilesini gözlerinizin önünde boğmuştuk." (Bakara 2/50). Firavun ve adamlarının suda boğulduğunu dile getiren âyetler burada verilmiştir.

42 Aynı âyet için bu sûrenin 8. âyetinin dipnotuna bakınız.

43 Aynı âyet için bu sûrenin 9. âyetinin dipnotuna bakınız.

44 "Kitapta İbrâhim'in kıssasını da anlat! Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi. Hani o babasına: 'Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?' dedi." (Meryem 19/41-42). Hz. İbrâhim ve babasıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir. Ayrıca Tevbe 9/114'e ve dipnotuna bakınız.

Hz. İbrâhim'in kıssası Sâffât 37/83-113. âyetlerde de geçmektedir.

45 "O vakit babasına ve kavmine: "Nedir bu tapmakta olduğunuz heykeller?" diye sormuştu." (Enbiyâ 21/52).

72. İbrâhim: "Peki, ama" dedi. "Siz, kendilerine dua ettiğinizde, onlar sizi duyuyor mu?"

73. "Yahut size fayda, ya da zarar verebiliyorlar mı?"[46]

74. Onlar: "Hayır! Ama biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük" demişlerdi.[47]

75-76. İbrâhim de şöyle dedi: "Sizin ve geçmiş atalarınızın nelere taptığını biraz olsun düşünmüyor musunuz?"[48]

77. "Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur."

78. "Beni yaratan ve bana doğruyu gösteren O'dur."

79. "Beni yedirip içiren O'dur."

80. "Hastalandığımda bana şifâ veren O'dur."

81. "Beni öldürecek, sonra diriltecek O'dur."

82. "Hesap gününde[49] hatalarımı bağışlayacağını umduğum da yine O'dur."

83. "Rabbim! Bana hikmet ver[50] ve beni sâlih kullarının arasına kat!"[51]

84. "Bana, gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle!"[52]

85. "Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl."[53]

86. "Babamı da bağışla, çünkü o yolunu şaşırmışlar arasındadır."[54]

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ اَوْ
يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ
وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ
اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ
وَاٰبَٓاؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لٖٓي
اِلَّا رَبَّ الْعَالَمٖينَ ﴿٧٧﴾ اَلَّذٖي خَلَقَنٖي فَهُوَ
يَهْدٖينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذٖي هُوَ يُطْعِمُنٖي وَيَسْقٖينِ
﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفٖينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذٖي
يُمٖيتُنٖي ثُمَّ يُحْيٖينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذٖٓي اَطْمَعُ اَنْ
يَغْفِرَ لٖي خَطٖٓيـَٔتٖي يَوْمَ الدّٖينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ
هَبْ لٖي حُكْمًا وَاَلْحِقْنٖي بِالصَّالِحٖينَ
﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لٖي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرٖينَ
﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنٖي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعٖيمِ ﴿٨٥﴾
وَاغْفِرْ لِاَبٖٓي اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّٓالّٖينَ ﴿٨٦﴾

46 "Hani o babasına: "Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?" (Meryem 19/42).

47 "Onlar da: "Babalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onlara uyduk" diye karşılık vermişlerdi." (Enbiyâ 21/53).

"Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz. Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/22-23).

48 "İbrâhim: "Andolsun ki siz de babalarınız da apaçık bir sapıklığın içine sürüklenmişsiniz" dedi. Onlar: "Sen ciddi mi söylüyorsun, yoksa bizimle eğleniyor musun?" dediler." (Enbiyâ 21/54-55).

49 "Hesap gününün tek hâkimine." (Fâtiha 1/4). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

50 "Lût'a da hikmet ve ilim verdik." (Enbiyâ 21/74). Bu âyetin dipnotunda hikmetle ilgili açıklama yapılmıştır.

51 Resûl-i Ekrem Efendimiz bir duasında şöyle buyurmuştur: "Allahım! Bizi Müslüman olarak yaşat, Müslüman olarak öldür. Rezil rüsvâ olmadan ve sûretimiz değiştirilmeden bizi sâlih kullarının arasına kat." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 424).

52 "Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır." (Nahl 16/122).

"İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık." (Meryem 19/49-50).

"Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik. Ona dünyada mükâfâtını verdik; şüphesiz âhirette de o, sâlihlerden olacaktır." (Ankebût 29/27).

"Ve kendisinden sonrakiler arasında ona iyi bir nam bıraktık. Selâm olsun İbrâhim'e. İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız." (Sâffât 37/108-110).

53 "Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A'râf 7/43). Konuyla ilgili iki hadis için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız. Yaptıklarınız sayesinde vâris kılındığınız Cennet işte budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır; ondan yersiniz." (Zuhruf 43/71-73).

54 "Kitapta İbrâhim'in kıssasını da anlat! Şüphesiz o, özü sözü doğru bir peygamberdi. Hani o babasına: 'Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası dokunmayan şeylere niçin tapıyorsun?' dedi." (Meryem 19/41-42). Hz. İbrâhim ve babasıyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir. Ayrıca Tevbe 9/114'e ve dipnotuna bakınız.

87. "İnsanların diriltileceği günde beni rezil etme!"[55]

88. "O gün malın da, evlâdın da faydası olmayacak."[56]

89. "Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenlere faydası olacak."

90. O gün Cennet müttakilere yaklaştırılacak.[57]

91. Cehennem de azgınlara açıkça gösterilecek.[58]

92-93. Onlara şöyle denilecek: "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı?[59] Veya kendilerini kurtarabiliyorlar mı?"

94. Onlar da, onlara tapan azgınlar da, tepetaklak Cehennem'e atılacaklar.[60]

95. İblis'in bütün askerleri de.[61]

96. Onlar orada birbirleriyle çekişirken diyecekler ki:[62]

97. "Allah'a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz."

98. "Çünkü sizi Âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk."[63]

99. "Bizi ancak o azgın kâfirler yoldan çıkardı."[64]

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ
مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾
وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ
لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾
فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ
اِبْلِيسَ اَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا
يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿٩٨﴾ وَمَا اَضَلَّنَا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

---

55 Resûl-i Ekrem Efendimizin haber verdiğine göre, Hz. İbrâhim kıyamet gününde, yüzü gözü toz toprak içinde olan babası Âzer ile karşılaşacak ve ona "Ben sana dünyada iken benim dâvetime uy, bana karşı çıkma dememiş miydim?" diye soracak. Babası da ona "İşte bugün sana uyacağım" diyecek. O zaman da Hz. İbrâhim: "Yâ Rabbî! İnsanların diriltileceği günde beni utandırmayacağını bana vaad buyurmuştun. Bugün, babamın Senin rahmetinden uzak olmasından daha utanılacak ne olabilir ki?" diyecek. O zaman Allah Teâlâ: "Ben, Cennet'i kâfirlere haram kıldım" buyuracak. Sonra "Ey İbrâhim! Şu iki ayağının arasındaki

nedir?" diye seslenilecek. İbrâhim eğilip bakınca, babasını kana bulanmış bir sırtlan şeklinde görecek. Bunun üzerine onu ayaklarından tutup Cehennem'e atacaklar." (Buhârî, Enbiyâ 8, Tefsîr 26/1).

56 "Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır." (Kehf 18/46). Mal ve evlâdın dünya hayatının zîneti ve asıl kalıcı olanın sâlih ameller olmasıyla ilgili diğer âyetlere bu âyetin dipnotlarında işâret edilmiş, ayrıca konuyla ilgili bir de hadis zikredilmiştir.

57 "Cennet ise takvâ sahiplerine alabildiğine yaklaştırılmıştır." (Kâf 50/31).

"Cennet yaklaştırıldığında." (Tekvîr 81/13).

58 "Biz o gün Cehennem'e "Doldun mu?" dedikçe, o "Daha yok mu?" der." (Kâf 50/30).

"Gören herkese Cehennem açıkça gösterilir." (Nâziât 79/36).

"Cehennem'i mutlaka göreceksiniz." (Tekâsür 102/6).

59 "Haydi yardımlaşsanıza, size ne oldu?" (Sâffât 37/25).

60 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz." (Enbiyâ 21/98).

61 "Sana haberi geldi mi askerlerin." (Bürûc 85/17). Bu âyetin dipnotunda küfür askerlerinin başına gelen belâ ile ilgili âyetler verilmiştir.

62 "İşte bu anlatılanlar bir gerçektir; Cehennem ehli çekişecektir." (Sâd 38/64).

63 "Yine de kâfirler başkalarını Rablerine denk tutuyorlar." (En'âm 6/1).

"Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışan, âhirete inanmayıp da başka varlıkları Rablerine denk tutan kimselerin arzularına uyma." (En'âm 6/150).

"Doğrusu onlar Rablerini başkalarına denk tutan bir topluluktur." (Neml 27/60).

64 "Kıyamet gününde onların hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara şöyle diyecek: "Doğrusu biz size uyup ardınızdan gitmiştik. Şimdi Allah'ın azabını birazcık olsun üzerimizden kaldırabilecek misiniz?" Onlar da şöyle karşılık verecek: "Allah bizi doğru yola iletseydi, biz de size yol gösterirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü kaçıp sığınacağımız bir yer yok! "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/21-22). Bu âyetlerin, ayrıca Ahzâb sûresi (33), 67. âyetin dipnotlarında, konuyla ilgili diğer âyetlere ve bir de hadîs-i şerîfe yer verilmiştir.

100. "Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim."

101. "Ne de candan bir dostumuz."[65]

102. "Tekrar dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!"[66]

103. Şüphesiz bütün bunlarda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.[67]

104. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.[68]

105. Nûh kavmi de peygamberleri yalanladı.[69]

106. Hani kardeşleri Nûh onlara: "Allah'tan korkmayacak mısınız?"[70]

107. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."

108. "O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin!"

109. "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Âlemlerin Rabbine âittir."[71]

110. "O halde Allah'tan korkun ve ba na itaat edin!" demişti.

111. Onlar da: "Sana hep aşağılık kimseler uyarken, bizim senin peygamberliğine inanmamızı nasıl beklersin?" dediler.[72]

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِع۪ينَۙ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَد۪يقٍ
حَم۪يمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ
الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ
اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٠٦﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٠٧﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٠٨﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ
الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۜ ﴿١١٠﴾
قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَۜ ﴿١١١﴾

65 "Onlar, Kur'an'ın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: "Rabbimizin peygamberleri gerçekten de doğruyu getirmişler. Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu?

Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önceleri yapmadıklarımızı yapsak." Onlar kendilerine yazık etti; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları yüz üstü bırakıp gitti." (A`râf 7/53).

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında da uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18). Bu âyetin dipnotunda zâlimler için ne candan bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi bulunmayacağına dair âyet ve hadisler verilmiştir.

"O gün orada onun için ne bir candan dost vardır; ne de irinden başka yiyeyecek." (Hâkka 69/35-36).

66 "Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/167). Konuyla ilgili diğer âyetlere bu âyetin dipnotunda yer verilmiştir.

"Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar." (En`âm 6/28). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

Burada şu âyeti de hatırlamalıdır:

"Sizin, ne Allah'tan başka bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107). Bu ifadenin geçtiği diğer yerler burada verilmiştir.

67 Bu sûrenin 8. âyetinin dipnotuna bakınız.

68 Bu sûrenin 9. âyetinin dipnotuna bakınız.

69 Nuh kavmi kendi peygamberlerini yalanlamıştı; ama bir peygamberi yalanlayan bütün peygamberleri yalanlamış kabul edilmektedir.

"Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik." (A`râf 7/59).

Hz. Nûh'un kıssası A`râf 7/59-64; Yûnus 10/71-74; Hûd 11/25-48; Mü'minûn 23/23-29; Şuarâ 26/105-122; Ankebût 29/14-15; Sâffât 37/75-83; Kamer 54/9-17 ve Nûh sûresinde verilmektedir.

70 "O da kavmine demişti ki: "Hiç Allah'tan korkmuyor musunuz?" (Sâffât 37/124).

Hûd aleyhisselâm (Şuarâ 26/124), Sâlih aleyhisselâm (Şuarâ 26/142), Lût aleyhisselâm (Şuarâ 26/161), Şuayb aleyhisselâm (Şuarâ 26/177) ve İlyas aleyhisselâm (Sâffât 37/124) da kavimlerine "Allah'tan korkmayacak mısınız" diye hitap etmişlerdir.

71 Bu son beş âyet bu sûrede aynen Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Lût ve Hz. Şuayb için de geçmektedir. Sırasıyla bakınız: 123-140; 141-159; 160-175 ve 176-191. âyetler.

72 "Kavminin önde gelen kâfirleri şöyle dediler: "Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu ve sana sadece bizim en alt seviyede olanlarımızın düşünüp taşınmadan inandığını görüyoruz. Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuza inanıyoruz." (Hûd 11/27).

112. Nûh: "Benim, onların daha önce yaptıklarına dair bilgim yoktur."

113. "Onların hesabı yalnız Rabbime âittir. Biraz düşünseydiniz bunu anlardınız!"

114. "Ben mü'minleri yanımdan kovamam."[73]

115. "Ben sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biriyim" dedi.

116. Dediler ki: "Ey Nûh! Eğer bu işten vazgeçmezsen, mutlaka taşlanıp kovulacaksın."[74]

117. Nûh dedi ki: "Rabbim! Kavmim beni yalanladı."

118. "Artık benimle onlar arasında hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar!"[75]

119. Biz de onu ve onunla beraber olanları dolu bir gemide taşıyarak kurtardık.[76]

120. Onları kurtardıktan sonra geride kalanları suda boğduk.[77]

121. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.

122. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.

123. Âd kavmi de peygamberleri yalanladı.[78]

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٢﴾
اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبّ۪ي لَوْ تَشْعُرُونَۚ
﴿١١٣﴾ وَمَٓا اَنَا۬ بِطَارِدِ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿١١٤﴾ اِنْ
اَنَا۬ اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۜ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ
تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُوم۪ينَۜ
﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْم۪ي كَذَّبُونِۚ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ
بَيْن۪ي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّن۪ي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٨﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ ف۪ي
الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۚ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ
الْبَاق۪ينَۜ ﴿١٢٠﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢١﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ
الرَّح۪يمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌۨ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٢٣﴾

---

73 "Sabah akşam sadece Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından. Öyleyse niçin onları kovup da zâlimlerden olasın!" (En'âm 6/52). Bu âyetin dipnotunda gerekli açıklama yapılmış, ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

"Ey kavmim! Kaldı ki, ben buna karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Allah'a âittir. Ben iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben, sizin câhil bir toplum olduğunuzu görüyorum. Ey kavmim! Eğer onları yanımdan kovarsam beni Allah'ın azabından kim kurtarır? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/29-30).

74 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Konuyla ilgili diğer âyetler burada verilmiştir.

75 "Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Kavmimi gece gündüz imana çağırdım. Fakat ben çağırdıkça onlar daha çok kaçtılar. Senin kendilerini bağışlaman için onları her çağırışımda kulaklarını tıkadılar, elbiselerine büründüler, inat ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler." (Nûh 71/5-7).

"Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma. Bırakacak olursan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar da ancak günahkâr ve nankör evlâtlar yetiştirirler." (Nûh 71/26-27).

76 "Nûh'u da hatırla! Hani o daha önce Bize dua etmiş, Biz de onun duasını kabul etmiş, onu ve âilesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık." (Enbiyâ 21/76).

"Fakat Biz, Nûh'u ve gemide bulunanları kurtardık. Bu olayı âlemlere bir ibret yaptık." (Ankebût 29/15).

"Vaktiyle Nûh da Bize niyazda bulunmuştu; Biz ise ona ne güzel cevap verdik. Onu ve âilesini o büyük felâketten kurtardık." (Sâffât 37/75-76).

77 "Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Çünkü onlar gerçekten kör bir toplumdu." (A'râf 7/64). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

78 "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ Allah'a karşı gelmekten sakınmıyor musunuz? Kavminin önde gelen kâfirleri ona "Gerçekten de biz senin beyinsiz ve düşüncesiz olduğunu görüyor ve kesinlikle yalancının biri olduğunu düşünüyoruz" dediler. O da onlara şu cevabı verdi: "Ey kavmim! Ben akılsız ve düşüncesiz biri değilim. Ben Âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim." (A'râf 7/65-67).

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber gönderdik. O da şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Siz ise Allah'tan başkasını ilâh sayarak O'na iftira edip duruyorsunuz. Ey kavmim! Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım sadece beni yaratana âittir. Aklınızı başınıza almayacak mısınız? Ey kavmim! Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin de size gökten bol yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin. Şöyle dediler: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedin. Senin sözüne bakarak ilâhlarımızı bırakacak değiliz; sana da inanmayız." (Hûd 11/50-53).

124. Hani kardeşleri Hûd onlara: "Allah'tan korkmayacak mısınız?"

125. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."

126. "O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin!"

127. "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Âlemlerin Rabbine âittir."

128. "Siz her yüksek tepeye, ihtiyaç için değil de, eğlenmek için yüksek binalar mı yaparsınız?"

129. "Sanki dünyada ebedî kalacakmış gibi sağlam saraylar mı edinirsiniz?

130. "Yakalayıp cezalandırdığınızda, merhametsiz zorbalar gibi mi cezalandırırsınız?"

131. "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin!"

132. "Bildiğiniz bunca nimetleri size ihsan eden Allah'tan korkun."

133. "O, size sürüler ve evlâtlar verdi."

134. "Bahçeler ve pınarlar ihsan etti."

135. "Doğrusu, sizin için büyük bir günün azabından korkarım" demişti.[79]

136. Onlar da şöyle dediler: "Öğüt versen de, vermesen de, bizim için farketmez!"[80]

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٢٤﴾
اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٢٦﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ
﴿١٢٧﴾ اَتَبْنُونَ بِكُلِّ ر۪يعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَۙ ﴿١٢٨﴾
وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَۚ ﴿١٢٩﴾
وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّار۪ينَۚ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ٓي اَمَدَّكُمْ
بِمَا تَعْلَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿١٣٣﴾
وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿١٣٤﴾ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍۜ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا
اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظ۪ينَۙ ﴿١٣٦﴾

79 "Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey benim kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum."

(A'râf 7/59). Bu âyetin dipnotunda konunun geçtiği diğer yerler gösterilmiştir.

"Ey kavmim! Ben sizin hakkınızda o feryat ve figan gününden korkuyorum." (Mü'min 40/32).

80 "Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler." (Bakara 2/6).

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/96-97).

"Şöyle dediler: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedin. Senin sözüne bakarak ilâhlarımızı bırakacak değiliz; sana da inanmayız." (Hûd 11/53).

137. "Bizim bu yaptıklarımız, bizden öncekilerin yaptıklarıyla aynıdır."

138. "Bu yüzden azaba uğratılacak değiliz."

139. Böylece peygamberleri Hûd'u yalanladılar; Biz de onları helâk ettik. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.[81]

140. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.

141. Semûd kavmi de peygamberleri yalanladı.[82]

142. Hani kardeşleri Sâlih onlara: "Allah'tan korkmayacak mısınız?[83]

143. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."

144. "O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin!"

145. "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Âlemlerin Rabbine âittir."

146. "Siz burada hep güven içinde kendi halinize bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?"

147. "Bağların-bahçelerin, akan pınarların içinde,"

148. "Ekili tarlaların, meyvesi olgunlaşmış hurmalıkların arasında."

149. "Bunun için mi, kayalardan büyük bir ustalıkla görkemli evler oyuyorsunuz?"[84]

اِنْ هٰذَٓا اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ
بِمُعَذَّبٖينَۚ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَهْلَكْنَاهُمْۜ اِنَّ فٖي
ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٣٩﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ۟ ﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ
ثَمُودُ الْمُرْسَلٖينَۚ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ
صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٤٢﴾ اِنّٖي لَكُمْ رَسُولٌ
اَمٖينٌۙ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِۚ ﴿١٤٤﴾
وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ
اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمٖينَۜ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُونَ فٖي
مَا هٰهُنَٓا اٰمِنٖينَۙ ﴿١٤٦﴾ فٖي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ
﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضٖيمٌۚ ﴿١٤٨﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهٖينَۚ ﴿١٤٩﴾

81 "Âd kavmine gelince, onlar da "Bizden daha güçlü kim var?" diyerek yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmüyorlar mıydı? Onlar, âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı." (Fussılet 41/15).

"Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/6-8).

82 "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir belge gelmiştir: İşte Allah'ın şu dişi devesi size gönderilen bir mûcizedir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir fenalık yapmayın, sonra başınıza acı bir azap gelir." (A'râf 7/73). Sâlih aleyhisselâmın kavmiyle olan macerası için bu âyetin dipnotlarına bakınız.

83 Bu sûrenin 106. âyetinin dipnotuna bakınız.

84 "Şunları hatırlayın: Allah sizi Âd kavminden sonra onların yerine getirdi ve yeryüzüne yerleştirdi; orada ovalara saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyordunuz. Öyleyse Allah'ın verdiği nimetleri anın, fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın." (A'râf 7/74). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili iki âyet verilmiştir.

150. "Allah'tan korkun, bana itaat edin."

151. "Haddi aşan kimselerin emrine uymayın."[85]

152. "Onlar yeryüzünde hep fesat çıkarırlar, düzeltmeyi hiç düşünmezler" demişti.[86]

153. Onlar da dediler ki: "Sen gerçekten büyülenmiş birisin!"

154. Sen de bizim gibi sadece bir insansın. Eğer dediğin gibi peygambersen, haydi bize bir mûcize getir."[87]

155. Sâlih: "İşte mûcize, şu dişi devedir![88] Bir gün kuyudan su içme hakkı onun; belli bir gün de sizindir."[89]

156. "Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa dehşetli bir günün azabı sizi yakalar" dedi.[90]

157. Derken onlar deveyi kestiler, fakat pişman oldular.

158. Çünkü azap onları yakalayıvermişti.[91] Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.

159. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.

160. Lût kavmi de peygamberleri yalanladı.[92]

161. Hani kardeşleri Lût onlara: "Allah'tan korkmayacak mısınız?"[93]

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُٓوا
اَمْرَ الْمُسْرِفِينَۙ ﴿١٥١﴾ اَلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي
الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا
اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَۚ ﴿١٥٣﴾ مَٓا اَنْتَ
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۚ فَأْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَهَا
شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍۚ ﴿١٥٥﴾
وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا
نَادِمِينَۙ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُۜ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُۚ ﴿١٥٩﴾
كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٦٠﴾ اِذْ
قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٦١﴾

85 "Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

"Sonra peygamberlere verdiğimiz söze sâdık kaldık. Onları ve onlarla birlikte dilediklerimizi azaptan kurtardık; haddi

aşanları ise helâk ettik." (Enbiyâ 21/9).

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme; onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Ahzâb 33/48).

"Sizin beni çağırdığınız şeylerin, ne dünyada, ne de âhirette yapılan dualara cevap verecek halleri yoktur. Hepimizin dönüşü şüphesiz Allah'adır. Hadlerini aşanlar ise, ateş ehlinin tâ kendileridir." (Mü'min 40/43).

"Onları Firavun'dan kurtardık. Gerçekten o üstünlük taslayan azgın biri idi." (Duhân 44/31).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; onlardan hiçbir günahkâra ve nanköre itaat etme." (İnsan 76/24).

86 "Onlara: "Yeryüzünde bozgunculuk etmeyin" dendiğinde, "Biz ancak düzeltiyoruz" diye cevap verirler." (Bakara 2/11).

"Onlar, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler; Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal ederler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Bakara 2/27).

"Ancak bir işin başına geçince memleketi birbirine katmaya, ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez." (Bakara 2/205).

"Ancak, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, O'nun korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal edenler ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar; işte lânet de bunlar içindir, en kötü yurt olan Cehennem de bunlar içindir." (Ra'd 13/25).

"O şehirde dokuz kişilik bir çete vardı. Bunlar ülkede hep bozgunculuk yapar, iyiliğe bir türlü yanaşmazlardı." (Neml 27/48).

87 "Aramızdan ona mı vahiy verilmiş? Hayır, o şımarık yalancının biridir. Sâlih'e buyurduk ki: "Şımarık yalancının kim olduğunu yarın öğrenecekler Biz onları sınamak için dişi deveyi gönderiyoruz. Sen onların ne yapacağını izle ve sabırlı ol." (Kamer 54/25-27).

88 "Allah'ın elçisi onlara: "İşte bu Allah'ın mûcize olarak yarattığı dişi devesi" dedi. "Onun su içme hakkını gözetin." (Şems 91/13).

89 "Suyun deve ile onlar arasında dönüşümlü olacağını kendilerine haber ver. Herkes su nöbetinde hazır olsun." (Kamer 54/28).

90 "Onlar arkadaşlarını çağırdılar; o da bıçağını çekip deveyi kesti. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım? Onlara tek bir ses gönderdik de ağıla yığılmış çalı çırpıya döndüler." (Kamer 54/29-31).

91 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar. Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı. Şunu iyi bilin, Semûd kavmi Rablerini inkâr etmişti. Ve şunu unutmayın, Semûd kavmi işte böyle yok olup gitti." (Hûd 11/67-68).

92 "Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi." (Sâffât 37/133).

93 Bu sûrenin 106. âyetine ve dipnotuna bakınız.

162. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."

163. "O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

164. "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Âlemlerin Rabbine âittir."

165-166. "Rabbinizin sizin için yarattığı hanımlarınızı bırakıp da, insanlar arasından erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Gerçekten siz haddini aşan bir toplumsunuz!" dedi.[94]

167. Onlar da: "Ey Lût! Eğer bizi ayıplamaktan vazgeçmezsen mutlaka ülkeden çıkarılacaksın!" dediler.[95]

168. Lût onlara dedi ki: "Yaptıklarınızdan nefret ediyorum."

169. "Yâ Rabbî! Beni ve âilemi bunların yaptıklarından kurtar!"

170. Biz de onu ve bütün âilesini koruyup kurtardık.

171. Sadece Lût'un yaşlı karısı, azap edilenler arasında kaldı.[96]

172. Sonra da diğerlerini helâk ettik.

173. Üzerlerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarılmış olup da aldırmayanlar için ne kötü bir cezadır o taş yağmuru![97]

174. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌۙ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٦٣﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۜ
﴿١٦٤﴾ اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَۙ
﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ
اَزْوَاجِكُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾
قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ
مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ اِنِّي لِعَمَلِكُمْ
مِنَ الْقَالِينَۜ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَاَهْلِي مِمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَۙ
﴿١٧٠﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَۚ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ
دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَۚ ﴿١٧٢﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًاۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾

94 "Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız? Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir kavimsiniz. Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: "Bunları ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlardır!" (A'râf 7/80-82). Lût aleyhisselâm ve kavmiyle olan macerası ve kavminin işlediği o çirkin fiil hakkında bu âyetlerin dipnotlarında bilgi verilmiştir.

95 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Bütün kâfirler peygamberleri ve ona inananları ülkelerinden çıkarmak istemişlerdir. Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

96 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A'râf 7/83).

"Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısının ise geride kalıp helâk edilenler arasında olmasını takdir ettik." (Neml 27/57).

97 "Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak, kâfirlerin sonu nasıl oldu!" (A'râf 7/84). Bu âyetin dipnotunda Lût kavminin başına taş yağdırılmasıyla ilgili âyetler verilmiştir.

175. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.

176. Eykeliler de peygamberleri yalanladı.[98]

177. Hani Şuayb onlara şöyle dedi: "Allah'tan korkup, O'na samimi kullukta bulunmayacak mısınız?"[99]

178. "Ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."

179. "O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

180. "Dâvet ve tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Âlemlerin Rabbine âittir."

181. "Ölçüyü tam yapın. Halka haksızlık ederek zarar verenlerden olmayın."

182. "Doğru terazi ile tartın."

183. "İnsanların hakkı olan şeyleri eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."[100]

184. "Sizi de sizden önceki nesilleri de yaratandan korkun!"

185. "Onlar da: "Sen gerçekten büyülenmiş birisin!"[101]

186. "Sen de bizim gibi bir insansın. Biz senin yalancı biri olduğuna inanıyoruz."

187. "Eğer dâvânda samimi isen üzerimize göğü parça parça düşür!" dediler.[102]

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ
اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ
لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ
رَسُولٌ اَم۪ينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ
﴿١٧٩﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ
اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا
الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِر۪ينَ ﴿١٨١﴾
وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا
فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُٓوا
اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّر۪ينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَٓا
اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ
الْكَاذِب۪ينَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ
السَّمَٓاءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١٨٧﴾

98 Çünkü bir peygamberi yalanlamak bütün peygamberleri yalanlamak anlamına gelmektedir. Âyetin devamından da anlaşıldığı gibi, burada sözü edilen peygamber Şuayb aleyhisselâmdır.

99 Bu sûrenin 106. âyetine ve dipnotuna bakınız.

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. İşte size Rabbinizden apaçık bir delil geldi. Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın. Mal ve eşyanın değerini düşürerek kimsenin hakkını yemeyin. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Eğer inanmış kimseler iseniz, sizin için hayırlı olan budur. İman edenleri tehdit etmek, onları Allah'ın yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın. Şunu da unutmayın: Bir zamanlar sayınız pek azdı; Allah sizi çoğalttı. Bakın bakalım, fitne fesat çıkaranların sonu ne olmuş!." (A'râf 7/85-86). Hz. Şuayb'ın ülkesi ve kavmiyle olan macerası hakkında bu âyetlerin dipnotlarında açıklama yapılmıştır.

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Çünkü ben sizin bolluk içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum. Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı âdil bir şekilde tam yapın. İnsanların malını hiçbir şekilde haksız yere almayın. Fitne fesat çıkarıp da memleketi birbirine katmayın. Eğer mü'minseniz, Allah'ın helâlinden kazandırdığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber ben sizin bekçiniz de değilim." (Hûd 11/84-86).

100 "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın." (En'âm 6/152). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

101 Bu sûrenin 153. âyetine bakınız.

102 "Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi." (Enfâl 8/32).

"Ve kâfirler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar çıkarmadıkça sana aslâ inanmayız. Veya aralarından gürül gürül ırmaklar akıttığın hurma bahçelerin ve üzüm bağların olmalı. Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın; oradan bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe senin göğe çıktığına da inanmayız." Sen de onlara şöyle de: "Aman yâ Rabbî! Bu ne biçim söz! Ben, sadece peygamber olarak gönderilen bir insanım?" (İsrâ 17/90-93).

"Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9).

188. Şuayb: "Rabbim, yaptıklarınızı çok iyi biliyor!" dedi.

189. Ama onlar, Şuayb'ı yalanlamayı sürdürdüler. Derken bulutlu bir günün azabı üzerlerine çöktü. O gerçekten büyük bir günün azabı idi.

190. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ama onların birçoğu yine iman etmez.

191. Şüphesiz yalnız senin Rabbin, karşı konulmaz bir kuvvet ve son derece merhamet sahibidir.

192. Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır.[103]

193-194. Uyaranlardan olasın diye senin kalbine onu Rûhulemîn indirmiştir.[104]

195. Apaçık bir Arapça ile.[105]

196. Şüphesiz önceki ümmetlerin kitaplarında da[106] ondan bahsedilmektedir.

197. İsrâiloğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar için yeterli bir delil değil mi?[107]

198. Biz onu Arap olmayan birine indirseydik,

199. O da bunu kendilerine okusaydı, onlar yine inanmazlardı.[108]

200. İşte böylece Biz inkârı kâfirlerin kalplerine soktuk.[109]

201. Onlar acıklı azabı görmedikçe ona iman etmezler.[110]

قَالَ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِۜ اِنَّهُ كَانَ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ
وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٩٠﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٩١﴾ وَاِنَّهُ لَتَنْز۪يلُ رَبِّ
الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَم۪ينُۙ ﴿١٩٣﴾
عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِر۪ينَۙ ﴿١٩٤﴾
بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُب۪ينٍۜ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهُ لَف۪ي زُبُرِ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ
عُلَمٰٓؤُا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَۜ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى
بَعْضِ الْاَعْجَم۪ينَۙ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا
كَانُوا بِه۪ مُؤْمِن۪ينَۜ ﴿١٩٩﴾ كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ
ف۪ي قُلُوبِ الْمُجْرِم۪ينَۜ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ
بِه۪ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَۙ ﴿٢٠١﴾

---

103 "Bu Kur'an ise karşı konulmaz kudret ve sonsuz rahmet sahibi olan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir." (Yâsîn 36/5). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

104 Âyette geçen Rûhulemîn "güvenilir ruh"

anlamında olup bununla Cebrâil aleyhisselâm kastedilmektedir. Nitekim Bakara 2/97'de şöyle buyurulmaktadır: "O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir"

Bazı âyetlerde de Cebrâil'den "Rûhulkudüs" diye söz edilmektedir:

"And olsun Biz Mûsâ'ya kitabı verdik, sonra da birbiri arkasından peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mûcizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile destekledik." (Bakara 2/87). Bu âyetin dipnotunda "Rûhulkudüs" hakkında bilgi verilmiştir.

105 "Onların, 'Kur'an'ı, ona kesinlikle bir insan öğretiyor' dediklerini elbette biliyoruz. Kur'an'ı ona öğrettiğini ileri sürdükleri kimsenin dili yabancıdır, Kur'an ise açık ve anlaşılır bir Arapçadır." (Nahl 16/103).

"Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır." (Fussılet 41/3).

106 Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme indirilen bu Kur'ân-ı Kerîm'den Tevrat ve İncil'de de bahsedilmektedir.

107 "Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz." (Mâide 5/83).

"De ki: Söyleyin bana, bu Kur'an Allah katından gelmişse, siz de onu inkâr etmişseniz, üstelik İsrâiloğulları'ndan bir şâhit de benzeri bir kitaba dayanarak onun doğruluğuna şâhitlik edip ona iman etmiş, ama siz yine ona iman etmeyi kibrinize yedirememişseniz, siz insanların en zâlimi olmaz mısınız? Hiç şüphe yok ki, Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Ahkâf 46/10).

"Meryem oğlu Îsâ da "Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim." Fakat kendilerine apaçık delilller getirdiğinde, "Bu düpedüz büyü" dediler." (Saf 61/6).

108 "Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/96-97). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

109 "Biz de o alaycılığı kâfirlerin kalplerine işte böyle sokarız." (Hicr 15/12). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmış ve bir de âyet verilmiştir.

110 Bu sûrenin 199. âyetinin dipnotuna bakınız.

202. Bu azap da onlara hiç ummadıkları bir anda ansızın geliverir.[111]

203. O zaman da "Bize süre verilecek mi?" derler.[112]

204. Hâlâ azabımızın bir an önce gelmesini istiyorlar mı?[113]

205. Düşün bir kere, Biz onları yıllarca nimetlerimizden faydalandırsak,

206. Sonra da tehdit edildikleri azap başlarına gelse,

207. Nimetlerden bunca yararlanmaları onlara ne fayda verir?[114]

208. Biz hiçbir toplumu uyarmadan önce helâk etmedik.[115]

209. Onlara öğüt verilmiş, hatırlatma yapılmıştır. Biz zâlim değiliz.[116]

210. Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir.[117]

211. Bu onların yapabileceği bir şey değildir; isteseler de buna güçleri yetmez.

212. Zâten onlar vahyi dinlemekten de menedilmişlerdir.[118]

213. O halde Allah'tan başka bir ilâha da yalvarıp yakarma![119] Yoksa azaba uğrayanlardan olursun.

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾
فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ اَفَبِعَذَابِنَا
يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ
سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَٓاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ
﴿٢٠٦﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ
﴿٢٠٧﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا
مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ
﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا
يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ
عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ
اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾

111 "Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti." (A'râf 7/4). İlâhî azabın ansızın gelivermesiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

112 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin yeniden dünyaya dönme istekleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

113 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). İlâhî azabın acele gelmesini isteyenlerle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

114 Enes radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cehennemliklerden olan, dünyada refah içinde hayat yaşayan bir kişi kıyamet gününde getirilip Cehennem'e bir kere daldırılır. Sonra ona `Ey âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu?` denilir. O kişi: `Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim" der. Cennetliklerden olup, dünyada insanların en yoksul olanı getirilir, Cennet'e bir kere daldırılır. Ona da: "Ey âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi?" denilir. O kişi de: "Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim" der." (Müslim, Münâfikîn 55; İbni Mâce, Zühd 38).

115 "Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın." (Nisâ 4/165). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında gösterilmiştir.

116 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir." (Enfâl 8/51). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

"Rabbin, âyetlerimizi kendilerine okuyan bir peygamberi anakentlerine göndermedikçe hiçbir memleketi helâk etmez. Biz, halkı zâlim olmadıkça memleketleri helâk etmeyiz." (Kasas 28/59).

117 "Bu Kur'an, Allah'ın huzurundan kovulmuş şeytanın sözü değildir. Öyleyse nereye gidiyorsunuz? O bütün âlemler için bir öğüttür." (Tekvîr 81/25-27).

"Yemin ederim gördüklerinize, Ve görmediklerinize: Bu Kur'an, çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. "O, bir şair sözü değildir. Fakat pek az inanıyorsunuz O, bir kâhin sözü de değildir. Fakat pek az düşünüyorsunuz. O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı onu kıskıvrak yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi. Şüphesiz bu Kur'an, takvâ sahipleri için bir öğüttür. İçinizde onu yalanlayanların olduğunu biliyoruz. Ama o kâfirler için bir pişmanlıktır." (Hâkka 69/38-50).

118 "And olsun ki Biz gökyüzünde burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik. Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk. Ancak onlardan kulak hırsızlığı yapmak isteyenleri hemen parlak bir alev topu kovalar." (Hicr 15/16-18). Gökyüzünün burçlarla süslenmesi ve şeytanlardan korunmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

119 "Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir; sakın Allah ile beraber başka birisine ibâdet etmeyin." (Cin 72/18).

"Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz." (Mü'minûn 23/117).

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88).

214. En yakınlarını uyar![120]

215. Sana tâbi olan mü'minlere kol kanat ger.[121]

216. Sana karşı gelirlerse, "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de.[122]

217. Ve karşı konulmaz bir güce ve engin bir merhamete sahip olan Allah'a tevekkül et.[123]

218. O, yalnız başına namaza kalktığında da;

219. Cemaatle namaz kılarken eğilip doğrulduğun zaman da seni görmektedir.[124]

وَاَنْذِرْ عَش۪يرَتَكَ الْاَقْرَب۪ينَۙ ﴿٢١٤﴾
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنّ۪ي
بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَۚ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى
الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٢١٧﴾ اَلَّذ۪ي يَرٰيكَ ح۪ينَ
تَقُومُۙ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِد۪ينَ ﴿٢١٩﴾

---

120 "Onlara: "Kimin şâhitliği daha büyüktür?" diye sor, cevap vermezlerse şunu söyle: "Sizinle benim aramda Allah şâhittir. Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi." (En`âm 6/19).

"Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkan ve Allah'tan başka bir dostları ve bir şefaatçileri olmayanları sen bu Kur'an ile uyar. Belki böylece kötülüklerden sakınıp korunurlar" (En`âm 6/51).

"Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin; boş bir inatla direnenleri de onunla uyarasın." (Meryem 19/97).

"Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/6).

"Şehirlerin anası olan Mekke ile onun çevresindekileri uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününden sakındırman için, sana böylece Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın alevlerin içindedir." (Şûrâ 42/7).

Resûl-i Ekrem Efendimiz akrabalarına hitap ederek: "Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Fihr oğulları! Ey Lüey oğulları! Şu dağın eteğinde düşman süvarileri vardır, size saldırmak istiyor diye haber versem,

bana inanır mısınız?" diye sorunca, onlar: "Evet, inanırız" dediler. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi şöyle buyurdu: "İşte ben sizi korkunç bir azap öncesi uyarıyorum." (Buhârî, Tefsîr 34/2; Müslim, Îmân 355).

Ebû Hüreyre radıyallahu anh de şöyle demiştir:

"En yakınlarını uyar!" (Şuarâ 26/214) âyeti nâzil olunca, Resûl-i Ekrem Efendimiz Kureyş kabilesini toplantıya çağırdı. Onlar da geldiler. Akrabasının kimine genel, kimine de özel olarak hitap ederek: "İnsanları tehlikelere karşı uyarmakla görevlendirildiğini" şöyle anlattı: "Ey Abdüşşems oğulları! Ey Kâ`b ibni Lüey oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Hâşim oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi Cehennem'den kurtarınız! Ey Fâtıma! Kendini Cehennem'den kurtar! Çünkü sizi Allah'ın azabından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim." (Müslim, Îmân 348, 351; ayrıca Tebbet sûresine bakınız).

121 "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

"Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma! İman etmiyorlar diye de üzülme! Mü'minlere kol kanat ger!" (Hicr 15/88).

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

"Fakat sana can atarak geleni, üstelik Allah'a saygı duyarak gelmişken, sen ihmal ediyorsun." (Abese 80/8-10).

Resûl-i Ekrem Efendimiz muhtelif hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Nitekim vücudun bir organı hasta olduğu zaman, diğer organlar da bu sebeple uykusuzluğa ve yüksek ateşe mâruz kalır." (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66).

"Allah size yardım edip rızık veriyorsa, bu, aranızdaki zayıflar sayesinde değil midir? (Buhârî, Cihâd 76).

"Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sayesinde Allah'tan yardım görüp rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın." (Ebû Dâvûd, Cihâd 70).

122 "Sizin dininiz size, benim dinim bana." (Kâfirûn 109/6).

123 Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır. "O sırada içinizden iki birlik yılmış, geri çekilmeye niyetlenmişti. Oysa Allah onların dostu ve yardımcısıydı. Mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etmelidirler." (Âl-i İmrân 3/122). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler ve bir hadis verilmiştir.

124 Cebrâil aleyhisselâm, Resûl-i Ekrem Efendimize: "İhsan nedir?" diye sormuş. Resûlullah Efendimiz de: "Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görmektedir" buyurmuştur (Buhârî, Îmân 37, Tefsîr 31/2; Müslim, Îmân 1, 5).

220. Çünkü her şeyi işiten ve bilen sadece O'dur.[125]

221. Şeytanlar kimlere iner, size haber vereyim mi?

222. Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara iner.[126]

223. Onlar hep şeytanlara kulak verirler, birçoğu da yalancıdır.[127]

224. Şairlere ise yoldan çıkmış azgınlar tâbi olurlar.[128]

225. Görmez misin onlar her türlü vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.

226. Ve yapmayacakları şeyleri söylerler.[129]

227. Ancak iman edip, sâlih ameller yapanlar, Allah'ı çok zikreden ve zulme uğradıktan sonra kendini savunanlar bu hükmün dışındadır.[130] Zâlimler, nasıl bir girdaba sürüklendiklerini pek yakında göreceklerdir.

اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ
عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاط۪ينُۜ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى
كُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ
كَاذِبُونَۜ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَٓاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۜنَ ﴿٢٢٤﴾
اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ ف۪ي كُلِّ وَادٍ يَه۪يمُونَۙ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ
يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَۙ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا
وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُواۜ وَسَيَعْلَمُ
الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

125"Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

126"Gerçekte onun iman eden ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktur. Şeytanın zorlayıcı gücü sadece onu dost edinenler ve onun tesiriyle Allah'a ortak koşanlar üzerindedir." (Nahl 16/99-100). Şeytanın zorlayıcı gücünün etkisinde kimlerin kaldığına dair diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

"Sana uyup azgınlaşanlar dışında, elbette senin, kullarım üzerinde zorlayıcı bir gücün yoktur." (Hicr 15/42).

"Yalana düşkün aşırı günahkârların hepsine yazıklar olsun!" (Câsiye 45/7).

"Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye. Durmadan başkasını çekiştirip söz taşıyana. Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana." (Kalem 68/9-12). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Oysa onu, sadece haddini aşan ve günaha dalan kimse yalanlar." (Mutaffifîn 83/12).

127Hicr sûresi (15), 18 ve Bakara sûresi (2), 102. âyetin dipnotlarındaki hadislere bakınız.

128"Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada verilmiştir.

"O, bir şair sözü değildir. Fakat pek az inanıyorsunuz." (Hâkka 69/41).

Peygamber Efendimiz mânevî değerleri yücelten şiirleri tasvip etmiş, şairleri İslâm karşıtları aleyhinde şiir söylemeye teşvik etmiş ve insanın kendini zehirleyecek şeylerle midesini doldurmasını, ruhunu perişan edecek şiirlerle hafızasını doldurmasına tercih etmiştir (Buhârî, Edeb 92; Müslim, Şiir 7-9). Güzel şiiri beğendiğini de şöyle dile getirmiştir: "Beyanın sihirli olanı, şiirin de hikmetli olanı vardır." (Buhârî, Tıb 51; İbni Mâce, Edeb 41).

129Genellikle şairler her sahada söz söyler; ölçüsüzce övgü ve yergiye dalar; bir gün övdüklerini ertesi gün yerer, yerdiklerini de överler.

130"Bir haksızlığa uğradıkları zaman hep birlikte yardımlaşarak kendilerini savunurlar." (Şûrâ 42/39).

NEML SÛRESİ (27. sûre)

Mekke döneminde, Şuarâ sûresinden sonra inmiştir. 93 âyettir. Adını, 18. âyette geçen ve "karıncalar" anlamına gelen "Neml" kelimesinden almıştır. Diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi, Neml sûresinin de esas konusu inanç esaslarıdır. Baş tarafında Hz. Mûsâ'nın kıssasına değinilmekte; ardından, Hz. Davud ve oğlu Süleyman'a yüce Allah'ın vermiş olduğu maddî-mânevî imkânlardan söz edilmekte; Hz. Süleyman ve Sebe' melikesi Belkıs kıssasına yer verilmektedir. Daha sonra Hz. Sâlih ve Lût aleyhisselâmın kavimleriyle ilgili kıssalar nakledilmektedir. Sûrenin son kısmına doğru, Allah'ın varlığı ve birliğine dair deliller serdedilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Tâ Sîn.[1] Bunlar Kur'an'ın ve her şeyi açıklayan apaçık bir kitabın âyetleridir.[2]

2. Mü'minlere doğru yolu gösterir ve onları müjdeler.[3]

3. O mü'minler ki, namazlarını gerektiği şekilde kılarlar,[4] zekâtlarını verirler[5] ve âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar.[6]

4. Âhirete iman etmeyenlere Biz amellerini hoş ve cazip gösterdik.[7] Bu yüzden de onlar şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

5. Onlar için azabın en müthişi vardır. Âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır.[8]

6. Şüphesiz bu Kur'an sana her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah tarafından verilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓ۠ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾
هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ
الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ
هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَۜ
﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَاِنَّكَ
لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ عَل۪يمٍ ﴿٦﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

2 "Elif Lâm Râ. Bunlar kitabın ve her şeyi açıklayan apaçık Kur'an'ın âyetleridir." (Hicr 15/1).

"Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun." (Duhân 44/2).

3 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Bu âyetin dipnotlarında Kur'an'ın öğüt, şifâ, rehber ve rahmet olduğunu belirten diğer âyetler zikredilmiştir.

"Elbette bu Kur'an insanı en doğru yola iletir. Sâlih ameller yapan mü'minlere büyük bir mükâfât verileceğini müjdeler." (İsrâ 17/9).

"Allah bu tutarlı ve dosdoğru kitabı, inanmayanları Kendi katından gelecek şiddetli bir azap ile uyarmak, sâlih ameller işleyen mü'minleri de içlerinde ebedî kalacakları güzel bir mükâfât ile müjdelemek için indirmiştir." (Kehf 18/2-3).

"Biz o Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, mutlaka: "Âyetleri açıklansaydı ya! Araplara yabancı dilde kitap olur mu?" diyeceklerdi. De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır; Kur'an kendilerine kapalıdır. Sanki onlara çok uzak bir yerden sesleniliyor!" (Fussılet 41/44).

4 "O takvâ sahipleri gayba iman ederler, namazı gerektiği şekilde kılarlar." (Bakara 2/3). Namazı gerektiği şekilde kılanlarla ilgili âyetler ve hadisler burada zikredilmiştir.

5 "Ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Bakara 2/3). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onlar namazlarını gerektiği şekilde kılarlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Enfâl 8/3).

6 Âhiret, öldükten sonraki hayatın adıdır. Bütün insanlar kıyamet gününde yeniden diriltilecek, dünyada yaptıklarının hesabını Allah'ın huzurunda verecekler-dir.

"Yine onlar sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilen kitaplara iman ederler; âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar." (Bakara 2/4).

7 "Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor." (Tevbe 9/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Onlar, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler; Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal ederler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Bakara 2/27). En büyük zarara uğrayanlarla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"İşte kendilerine yazık edenler bunlardır; ilâh diye uydurdukları şeyler de onları bırakıp gitti. Kesinlikle âhirette en fazla zarar görecekler de onlardır." (Hûd 11/21-22).

7. Hani bir zamanlar Mûsâ âilesine şöyle demişti: "Ben bir ateş gördüm; size oradan ya bir haber ya da ısınmanız için bir kor parçası getiririm."[9]

8. Oraya varınca kendisine şöyle nidâ edildi: "Bu ateşin bulunduğu yerde olanlar ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan uzaktır."

9. "Ey Mûsâ! O nidâ eden Benim. Ben, karşı konulmaz bir güce sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'ım.[10]

10. "Şimdi asânı yere at!" Mûsâ onu yere atıp, çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. Biz de buyurduk ki: "Ey Mûsâ, Korkma! Çünkü Benim huzurumda peygamberler korkmaz."[11]

11. "Sadece zulmedenler Benden korkar. Ancak onlar da, bir kötülük yaptıktan sonra bir iyilik ortaya koyarlarsa,[12] bilsinler ki, Ben şüphesiz günahları çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibiyim."[13]

12. "Şimdi de elini koynuna sok! O her türlü leke ve hastalıktan arınmış olarak, bembeyaz çıkacaktır.[14] Böylece dokuz mûcize ile Firavun ve kavmine git. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir topluluk haline geldi."[15]

13. Mûcizelerimiz onlara apaçık görülür bir şekilde gelince: "Bu düpedüz bir büyüdür" dediler.

إِذْ قَالَ مُوسٰى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا
سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ
قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهَا
نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ
حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾
يَا مُوسٰى إِنَّهُ أَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
﴿٩﴾ وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا
جَانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسٰى
لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ
﴿١٠﴾ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ
سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ
فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ
فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ
آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾

---

9 "Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine şöyle demişti: "Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki size oradan bir kor parçası getiririm veya orada yol gösterecek bir rehber bulurum." (Tâhâ 20/10). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

10 "Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine şöyle demişti: "Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki size oradan bir kor parçası getiririm veya orada yol gösterecek bir rehber bulurum. Ateşin yanına varınca, kendisine: Ey Mûsâ! diye seslenildi: Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın." (Tâhâ 20/10-12). Konuyla ilgili diğer âyetler Tâhâ sûresi (20), 12. âyetin dipnotunda verilmiştir.

11 "Biz de Mûsâ'ya "Asânı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki, asâ büyücülerin uydurduğu şeyleri yalayıp yutuyor!" (A'râf 7/117).

"Allah: "Ey Mûsâ! Onu yere at!" buyurdu. Mûsâ da onu yere attı, o da hızla kayıp giden bir yılan oluverdi. Allah şöyle buyurdu: "Tut onu, korkma! Biz onu tekrar eski haline getireceğiz." (Tâhâ 20/19-21).

"Sağ elindekini yere at; onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları sihirbaz hîlesidir. Sihirbaz da nerede olsa, ne yapsa başarıya ulaşamaz." (Tâhâ 20/69).

"Asânı yere at!" Mûsâ da asâyı yere atıp onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Mûsâ! Dön, korkma, çünkü sen güvendesin" denildi." (Kasas 28/31).

12 "Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu buyruklar, Allah'ı ananlara bir öğüttür." (Hûd 11/114).

"Ancak tövbe edip iman eden ve sâlih amel yapanlara gelince, onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." (Furkān 25/70).

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir." (Fussılet 41/34).

13 "Hani İsrâiloğulları'na mûcizeler getirdiğin ve onların kâfir olanları "Bu düpedüz büyü" dedikleri zaman onların elinden seni Ben kurtarmıştım." (Mâide 5/110).

"Bununla beraber, tövbe edip, iman ederek sâlih amel işleyeni ve doğru yolda yürüyeni hiç şüphesiz affederim." (Tâhâ 20/82).

14 "Şimdi de elini de koynuna sok, bir başka mûcize olarak kusursuz bir şekilde bembeyaz çıkacaktır. Böylece sana büyük mûcizelerimizden bir kısmını gösterelim." (Tâhâ 20/22-23).

"Elini de koynuna sok, lekesiz olarak bembeyaz bir halde çıksın. Korkuyla açılan kollarını indir. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelen adamlarına göstermen için Rabbin tarafından sana verilmiş iki mûcizedir. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir topluluktur." (Kasas 28/32).

15 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik. İşte sor İsrâiloğulları'na. Mûsâ onlara geldiğinde Firavun: "Mûsâ! Ben senin kesinlikle büyülenmiş biri olduğunu görüyorum" demişti." (İsrâ 17/101). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

Bu dokuz mûcizeden bir kısmı A'râf sûresi (7), 133. âyette şöyle ifade edilmektedir:

"Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular."

14. Vicdanları mûcizelerimizi, kesinlikle kabul ettiği halde; sırf zulüm ve kibirleri yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak işte, fesatçıların sonu ne oldu?[16]

15. Andolsun ki Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik.[17] Onlar da: "Bizi, mü'min kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun!" dediler.

16. Süleyman Davud'a mîrasçı oldu[18] ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve muhtaç olduğumuz her şey verildi. Şüphesiz bunlar, apaçık bir lütuftur."

17. Günün birinde Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen askerleri toplandı; onlar düzenli ordular şeklinde sevk ediliyordu.

18. Nihayet karıncalar vâdisine geldiklerinde, dişi bir karınca:[19] "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve askerleri farkına varmadan sizi çiğnemesin!" dedi.

19. Süleyman, karıncanın bu sözünden dolayı tebessüm etti ve dedi ki: "Ey Rabbim! Bana, ana ve babama lütfettiğin nimete karşı şükretmeyi, râzı olacağın sâlih ameller yapmayı bana nasip eyle ve rahmetinle beni sâlih kulların arasına katarak Cennet'ine koy!"[20]

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَٓا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا
وَعُلُوًّاۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ
﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ وَقَالَا
الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي فَضَّلَنَا عَلٰى كَث۪يرٍ مِنْ عِبَادِهِ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُ۫دَ وَقَالَ
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُو۫ت۪ينَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾
وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى
وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا النَّمْلُ
ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ
وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ
ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ
اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى
وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْن۪ي
بِرَحْمَتِكَ ف۪ي عِبَادِكَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٩﴾

16 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!" (A'râf 7/103).

"Kendilerine tarafımızdan hakikat gelince, "Bu kesinlikle bir büyü" dediler. Mûsâ onlara şöyle dedi: "Size gerçeğin bilgisi gelince hep böyle mi söylüyorsunuz? Şimdi bu bir büyü mü? Oysa, büyücüler aslâ iflâh olmazlar. Onlar da şöyle dediler. "Sen bizi atalarımızın gittiğini gördüğümüz yoldan çevirmek ve kardeşinle bu toprakların yönetimini ele geçirmek için mi geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz." (Yûnus 10/76-78).

17 "Davud ve Süleyman'ı da hatırla! Hani o ikisi, halkın koyunlarının geceleyin girip zarar verdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Biz onların verdikleri hükme şâhit idik. Biz o dâvâyı Süleyman'a iyice öğrettik. Her birine hikmet ve ilim bağışladık. Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onlar Davud'la beraber Allah'ı tesbih ederlerdi. Bütün bunları Biz yaptık. Bir de Davud'a, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için, zırh yapma sanatını öğrettik. Artık Allah'ın nimetlerine şükredersiniz değil mi? Süleyman'ın emrine de onun isteğine göre, kutlu ve bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giden o zorlu rüzgârı verdik. Biz, her şeyi bilmekteyiz. Kendisi için dalgıçlık yapan ve daha başka işler gören şeytanları da Süleyman'a boyun eğdirdik. Biz, onları gözetim altında tutardık." (Enbiyâ 21/78-82).

"Biz Davud'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. 'Ey dağlar ve ey kuşlar, Davud tesbih ettikçe onunla beraber siz de tekrarlayın' dedik. Demiri de onun için yumuşattık." (Sebe' 34/10).

"Süleyman: "Rabbim, beni bağışla" dedi. "Ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın. Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan yalnız Sensin. Biz de rüzgârı onun emrine verdik ki, onun emriyle istediği yöne doğru tatlı tatlı eserdi. Binalar kuran ustaları, dalgıçlık yapanları ve şeytanları, zincirlere vurulmuş daha nice yaratıkları da onun emrine verdik." (Sâd 38/35-38).

18 Buradaki mîras maddî değil, mânevîdir. Devralınan peygamberlik görevidir. Şâyet maddî olsaydı Hz. Davud'un diğer çocukları da buna dâhil edilir, sadece Hz. Süleyman'ın mîrasçı oluşundan söz edilmezdi. Kaldı ki bu konuda Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Biz peygamberler mîras bırakmayız. Bizim geride bıraktıklarımız sadakadır" buyurmuştur. (Buhârî, Farzu'l-humüs 1, Fezâilü ashâbi'n-nebî 12; Müslim, Cihâd 52).

19 Balarısında olduğu gibi, karınca toplumlarında da iş görenler dişilerdir. Âyette de, dikkat çekici bir şekilde, karıncanın dişiliği belirtilmiştir.

20 "Rabbimiz! Doğrusu biz, 'Rabbinize iman edin!' diyerek imana çağıran peygamberi duyduk, derhal iman ettik. Rabbimiz! Büyük günahlarımızı bağışla, küçük günahlarımızı ört. Bize iyilerin ölümünü nasip et." (Âl-i İmrân 3/193).

"Rabbim! Gerçekten de Sen bana mülk ve saltanattan büyük bir nasip verdin, rüya tâbirini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Allahım, dünyada ve âhirette beni koruyup destekleyen Sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Yûsuf 12/101).

"Rabbim! Bana hikmet ve ilim ver ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Şuarâ 26/83).

"Rabbim, beni bağışla" dedi. "Ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın. Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan yalnız Sensin." (Sâd 38/35).

"Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer. Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" dedi. "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Seni hoşnut kılacak güzel işler yapmayı bana nasip eyle; soyumdan gelenlere de iyilik ver. Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım." (Ahkâf 46/15).

20. Bu arada kuşları denetledi. "Niye Hüdhüd'ü göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?" dedi.

21. "Ya bana geçerli bir sebep gösterir; ya da ben onu ağır bir şekilde cezalandırır veya keserim."

22. Derken, çok geçmeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki: "Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe' kavminden, gerçek bir haber getirdim."

23. "Onlara hükümdarlık eden, bir kadın gördüm ki, kendisine her türlü imkân verilmiş ve muhteşem bir tahtı var."

24. "Ancak onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp, Güneş'e secde ettiklerini de gördüm.[21] Belli ki şeytan, onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış,[22] böylece onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden de doğru yolu bulamıyorlar."

25. "Şeytan bunu, onların göklerde ve yerde saklı olanları ortaya çıkaran ve sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilen Allah'a[23] secde etmemeleri için yapmıştır."[24]

26. "Muhteşem Arş'ın sahibi[25] olan Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur."

27. Süleyman da: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancının biri misin, bunu göreceğiz!" dedi.

28. "Şu mektubumu al götür, onlara ulaştır; sonra da bir kenara çekil; nasıl tepki vereceklerine bak."

29. Sebe' melikesi adamlarına şöyle dedi: "Beyler! Bana çok önemli bir mektup gönderildi.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَٓا اَرَى الْهُدْهُدَۘ
اَمْ كَانَ مِنَ الْغَٓائِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا
شَدِيدًا اَوْ لَاَا۬ذْبَحَنَّهُٓ اَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ
بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ
يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ
وَاُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ
﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾
اَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي (السجدة)
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ
وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ
اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ
بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ
فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا
الْمَلَؤُا اِنِّٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

21 "Gece, gündüz, Güneş ve Ay da O'nun varlığını gösteren delilerdendir. Siz Güneş'e de, Ay'a da secde etmeyin; bütün bunları yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk edecekseniz." (Fussılet 41/37).

22 "Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En'âm 6/43). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor. Allah kâfirlere doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/37).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

23 "De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kâdirdir." (Âl-i İmrân 3/29). Bu âyetin dipnotunda da konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59).

"Onlar, Allah'ın kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdar olduğunu, ayrıca O'nun bütün gizlilikleri eksiksiz bildiğini bilmiyorlar mı?" (Tevbe 9/78).

"Sizden birinin gizlice konuşmasıyla açıkça konuşması, geceleyin gizlenmesiyle gündüzün ortaya çıkması arasında O'na göre bir fark yoktur." (Ra'd 13/10).

24 **Bu âyet secde âyetidir.**

25 "Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na tevekkül ettim. O, muhteşem Arş'ın sahibidir." (Tevbe 9/129).

"De ki: "Yedi kat semânın Rabbi ve o yüce Arş'ın sahibi kimdir?" (Mü'minûn 23/86).

30. "Mektup Süleyman'dan geliyor; Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla diye başlıyor."[25/2]

31. "Sakın bana karşı kibirlenip büyüklük taslamayın ve bana Müslüman olarak gelin diye devam ediyor."

32. Melike dedi ki: "Beyler! Ne yapacağım konusunda bana fikrinizi söyleyin. Siz bana fikrinizi söylemeden, ben kesin hükmümü verecek değilim."

33. Onlar: "Biz güçlü ve savaşçı bir milletiz. Ama karar yetkisi senindir. Ne dilersen onu emret, biz uygulamaya hazırız!" dediler.

34. Melike dedi ki: "Doğrusu hükümdarlar bir ülkeye girdikleri zaman oranın düzenini bozar; şerefli kimseleri zelil hale getirirler. Onların âdeti böyledir."

35. "Ben onlara bir hediye göndereceğim ve elçilerin nasıl bir cevapla döneceğine bakacağım."[26]

36. Elçiler gelince, Süleyman onlara dedi ki: "Siz beni mal ile mi etkilemek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdikleri size verdiklerinden daha hayırlıdır. Böyle hediyelere ancak siz sevinirsiniz."

37. "Haydi hediyelerinizi de alıp geri dönün ve onlara şunu bildirin: Biz onların üzerine, karşı koyamayacakları ordularla varacağız; onları hor ve hakir halde ülkelerinden mutlaka çıkaracağız."

38. Süleyman yanındakilere dedi ki: "Efendiler! Kendileri bana Müslüman olup gelmeden önce, hanginiz onun tahtını bana getirir?"

39. Cinlerden bir İfrit,[27] "Daha sen makamından kalkmadan onu sana getiririm. Çünkü ben bu konuda gerçekten güçlü ve güvenilir biriyim" dedi.

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ
الرَّح۪يمِۙ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُون۪ي مُسْلِم۪ينَ ع
﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُون۪ي ف۪ٓي اَمْر۪يۚ مَا
كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ
اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ شَد۪يدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ
فَانْظُر۪ي مَاذَا تَأْمُر۪ينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ
اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُٓوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَٓا
اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ
بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِيَ
اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ
تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ
لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا اَذِلَّةً وَهُمْ
صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ
يَأْت۪ين۪ي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُون۪ي مُسْلِم۪ينَ ﴿٣٨﴾
قَالَ عِفْر۪يتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا۬ اٰت۪يكَ بِه۪ قَبْلَ اَنْ
تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَۚ وَاِنّ۪ي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَم۪ينٌ ﴿٣٩﴾

25/2 Peygamber Efendimiz her işin besmele ile yapılmasını tavsiye etmiştir. Eve girerken besmele çekildiği takdirde oraya şeytanın giremeyeceğini, besmele çekilmeden girildiği takdirde ise, şeytanın kendi adamlarına geceleyin orada ka-

labileceklerini söyleceğini belirtmiştir. (Müslim, Eşribe 103).

Resûlullah Efendimiz yerken, içerken besmele çekme konusunda şöyle buyurmuştur: "Biriniz yemek yerken besmele çeksin. Şayet yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa hatırladığı anda 'Baştan sona bismillâh' desin" (Ebû Dâvûd, Et'ime 15; Tirmizî, Et'ime 47).

Allah'ın Resûlü besmele çekilmeden başlanan yemeğe şeytanın katılmayı pek sevdiğini söylemiştir. (Müslim, Eşribe 102).

Yatarken ne yapılması gerektiğini anlattığı bir Hadîs-i Şerifinde şöyle buyurmuştur:

"Besmele çekerek kapını kapa; besmele çekerek kandilini söndür; besmele çekerek su kabının ağzını bağla; kullandığın kapların ağzını besmele çekerek kapa!" (Buhârî, Bedü'l-halk 11; Müslim, Eşribe 97).

26 İbni Abbas'ın belirttiğine göre Belkıs adamlarına şöyle demiştir: "Eğer Süleyman hediyeyi kabul ederse, o bir kraldır, onunla savaşın; kabul etmezse, o bir peygamberdir, ona uyun." (İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, X, 405).

27 İfrît, "Güçlü, kuvvetli, gözü pek, yaramaz, ele avuca sığmaz kimse" demektir. Sıfat olarak cinler için kullanıldığı gibi insanlar için de kullanılır (Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 3678-3679).

40. Kitaptan bilgisi olan biri ise:[28] "Ben onu sana gözünü açıp kapayıncaya kadar getiririm" dedi. Süleyman, tahtı yanında hazır görünce, "Bu, Rabbimin lütfundandır; nimetine karşı şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınıyor. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur;[29] kim de nankörlük ederse şüphesiz Rabbimin kimseye ihtiyacı yoktur, lütuf ve keremi ise pek çoktur" dedi.[30]

41. Süleyman dedi ki: "Onun tahtını tanınmaz hale sokun; bakalım gerçeğin farkına varacak mı, yoksa varamayacak mı?"

42. Belkıs gelince: "Senin tahtın böyle miydi?" denildi. O da: "Tıpkı o!" dedi. "Zâten bize daha önce bilgi ulaşmış ve biz Müslüman olmuştuk."[31]

43. Allah'ı bırakıp taptığı şeyler, onu Hak dine bağlanmaktan alıkoymuştu; çünkü o inkârcı bir topluluktan idi.

44. Sebe' melikesine: "Buyurun, saraya girin!" denildi.[32] Sarayın zeminini görünce, onu derin ve duru bir su zannetti, eteklerini topladı. Süleyman: "Bu, billurdan yapılmış saydam bir saraydır" dedi. Melike de: "Rabbim! Şüphesiz ben, Senden başbasına kulluk etmekle, gerçekten kendime zulmetmişim, şimdi ise Süleyman ile beraber Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.

قَالَ الَّذٖى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا
اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَۜ فَلَمَّا
رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّٖىۘ
لِيَبْلُوَنٖٓى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُۜ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا
يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّٖى غَنِىٌّ كَرٖيمٌ
﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدٖٓى
اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذٖينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَتْ قٖيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَۚ
وَاُوتٖينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمٖينَ
﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ
اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرٖينَ ﴿٤٣﴾ قٖيلَ لَهَا
ادْخُلِى الصَّرْحَۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً
وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَاۜ قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ
مِنْ قَوَارٖيرَۜ قَالَتْ رَبِّ اِنّٖى ظَلَمْتُ نَفْسٖى
وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٤﴾

28 Âyette sözü edilen bu kişinin kim olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur.

29 "Eğer iyi işler yaparsanız, kendinize iyilik edersiniz; kötülük ederseniz, yine kendinize edersiniz. İkinci fesadınızı cezalandırma zamanı gelince sizi rezil ve perişan etmeleri, ilkinde olduğu gibi yine Beytü'l-makdis'e girmeleri ve ele geçirdikleri her

şeyi yok etmeleri için başka düşmanları başınıza belâ ettik." (İsrâ 17/7).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

30 "Hani Rabbiniz size şunu da bildirmişti: 'Eğer şükrederseniz, elbette size daha çok veririm; ama nankörlük ederseniz, gerçekten de Benim azabım pek çetindir. Mûsâ şunu da söyledi: "Siz ve yeryüzünde bulunanlar, hepiniz birden Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır." (İbrâhim 14/7-8). Bu âyetlerin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

31 Hz. Süleyman'dan mektubun geliş şekli, bu mektubun Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla diye başlaması, elçilerin getirdiği cevap, tahtını orada bulması gibi hâdiseler, oldukça zeki olduğu anlaşılan Belkıs'ı tatmin etmiş ve Hz. Süleyman'ın dünya mülkünde gözü olmayan âdil bir hükümdar olduğu kanaatini onda yerleştirmişti.

32 Süleyman aleyhisselâm, Sebe' melikesi Belkıs'a saltanatının ihtişamını göstermek için sırçadan bir saray yapmıştı.

45. Andolsun Biz Semûd kavmine de, "Allah'a kulluk edin" diye çağrıda bulunmak üzere kardeşleri Sâlih'i peygamber olarak gönderdik,[33] ama insanlar hemen birbiriyle çekişen iki gruba ayrıldılar.[34]

46. Sâlih: "Ey kavmim! İyilik dururken neden hemen kötü olanı istiyorsunuz?[35] Merhametine nâil olmak için Allah'tan affınızı isteseniz ya!" dedi.

47. Onlar: "Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Sâlih de: "Sizin uğursuzluğunuz Allah katında yazılı amellerinizden gelmektedir.[36] Doğrusu siz sınanmakta olan bir topluluksunuz" dedi.[37]

48. O şehirde[38] dokuz kişilik bir çete vardı. Bunlar ülkede hep bozgunculuk yapar, iyiliğe bir türlü yanaşmazlardı.[39]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ
﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ
قَبْلَ الْحَسَنَةِۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ
مَعَكَۜ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ
تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ
يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

---

33 "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir belge gelmiştir: İşte Allah'ın şu dişi devesi size gönderilen bir mûcizedir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Sakın ona bir fenalık yapmayın, sonra başınıza acı bir azap gelir." (A'râf 7/73). A'râf sûresi (7), 73. âyet ve bundan sonraki altı âyetin dipnotunda Sâlih aleyhisselâm ile ilgili âyet ve hadisler gösterilmiştir.

34 İnsanların iki gruba nasıl ayrıldığı şu âyetlerde açıklanmaktadır:

"Kavminin büyüklük taslayan önderleri, kendi kavimlerinden küçümsedikleri mü'minlere "Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin olarak biliyor musunuz?" diye sordular. Onlar da: "Biz ona gönderilen her şeye kesinlikle iman ediyoruz" diye cevap verdiler. Büyüklük taslayanlar ise: "Biz de sizin iman ettiğinizi inkâr ediyoruz" dediler." (A'râf 7/76).

35 "Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini isterler. Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti. Elbette senin Rabbin, bütün zâlimliklerine rağmen insanları bağışlayandır. Ama senin Rabbinin cezası da pek çetindir." (Ra'd 13/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 Çünkü hayır da şer de Allah'ın elindedir. Sizler hayır ve şerle imtihan olunmaktasınız.

"Onlar bir iyiliğe kavuşsalar, "Bu, Allah'tan" derler. Başlarına bir felâket gelse, "Bu da senin yüzünden" derler. Şöyle de: "Nimet de belâ da Allah'tandır." Bu adamlar neden hiçbir sözü anlamıyor? Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir. Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara elçi gönderdik. Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/78-79). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Başlarına bir iyilik gelince, "Bu zâten bizim hakkımızdı" der, bir kötülük gelince de, bunu Mûsâ ve yanındakilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Şunu çok iyi bilin: Onların uğursuzluk saydığı şey, kötü işlerine karşılık Allah'ın verdiği cezadır; ama onların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/131).

"Onlar: "Bize uğursuzluk getirdiniz. Vazgeçmeyecek olursanız sizi taşlarız; başınızı belâya sokarız" dediler. Elçiler de cevâben dediler ki: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verilmesini mi uğursuzluk sayıyorsunuz? Aslında siz haddini aşıp kendinize yazık etmiş bir toplumsunuz." (Yâsîn 36/18-19).

37 "Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de, hayırla da imtihan ediyoruz. Sonunda Bize döneceksiniz." (Enbiyâ 21/35).

38 Sâlih aleyhisselâmın şehri Hicr'de.

39 "Biz onları sınamak için dişi deveyi gönderiyoruz. Sen onların ne yapacağını izle ve sabırlı ol. Suyun deve ile onlar arasında dönüşümlü olacağını kendilerine haber ver. Herkes su nöbetinde hazır olsun. Onlar arkadaşlarını çağırdılar; o da bıçağını çekip deveyi kesti. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım?" (Kamer 54/27-30).

"Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı. Hani onların en bedbahtı baş kaldırmıştı. Allah'ın elçisi onlara: "İşte bu Allah'ın mûcize olarak yarattığı dişi devesi" dedi. "Onun su içme hakkını gözetin. Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden başlarına azap indirip onları yerle bir etti." (Şems 91/11-14).

49. Allah'a yemin ederek birbirlerine dediler ki: "Sâlih'i ve âilesini bir gece baskını ile öldürürüz. Sonra da yakınlarına: Biz, onlar öldürülürken orada değildik; emin olun doğru söylüyoruz, deyiveririz."

50. Onlar bir tuzak kurdu, ama onlar farkında olmadan Biz de bir tuzak kurduk.[40]

51. İşte bak, tuzaklarının sonu ne oldu? Onları da kavimlerini de, hepsini birden helâk ettik.[41]

52. İşte zulümleri yüzünden çökmüş, boş kalmış evleri![42] Şüphesiz bunda bilen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.

53. Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.[43]

54. Lût'u da peygamber olarak gönderdiğimizde,[44] kavmine şöyle demişti: "Sizler göz göre göre, hâlâ o hayâsızlığı yapmaya devam edecek misiniz?[45]

55. Kadınları bırakıp da, erkeklerle mi ilişkiye giriyorsunuz? Doğrusu siz pek câhil bir topluluksunuz!"[46]

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ
لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّه۪ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِه۪ وَاِنَّا
لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا
مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْۙ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ
اَجْمَع۪ينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا
ظَلَمُواۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾
وَاَنْجَيْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾
وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ
تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً
مِنْ دُونِ النِّسَاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

---

40 "Yahudiler, Îsâ'yı gizlice öldürmek için tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Allah, tuzakları bozanların en güçlüsüdür." (Âl-i İmrân 3/54). Kâfirlerin tuzak kurmalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

41 "Bunun üzerine Firavun onları ülkeden sürüp çıkarmak istedi; Biz de onu ve onunla birlikte olanların hepsini denizde boğduk." (İsrâ 17/103).

"İbrâhim'e tuzak kurmak istediler; ama Biz onları daha fazla zarara uğrattık." (Enbiyâ 21/70).

"Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavminden koruduk. Gerçekten de onlar çok kötü bir topluluktu. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk." (Enbiyâ 21/77).

42 "Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir. İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri! Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz." (Kasas 28/58).

"Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir eder." Nitekim öyle bir helâk oldular ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. Kâfirler topluluğunu Biz işte böyle cezalandırırız." (Ahkâf 46/25).

43 "Helâk emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle azaptan ve o günün rezilliğinden kurtardık. Elbette senin Rabbin karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Hûd 11/66).

"Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"İman edenleri, küfür ve şirkten sakınanları da kurtardık." (Fussılet 41/18).

44 "Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi." (Sâffât 37/133).

45 "Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız?" (A'râf 7/80). Bu ve bundan sonraki dört âyette ve dipnotlarında Hz. Lût ve kavmiyle ilgili âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

46 "Elçilerimiz Lût'a varınca, kendisini bir sıkıntı bastı, göğsü daraldı ve "Bugün zor bir gün olacak" dedi. Daha önceden de o çirkin işi yapan kavmi, Lût'a koşarak geldi. O da onlara: "Ey kavmim!" dedi. "İşte kadınlar, onlar benim kızlarımdır. Sizin için en uygun ve en temizi onlarla evlenmektir. Allah'tan korkun ve beni misafirlerime karşı rezil etmeyin! İçinizde hiç aklı başında adam yok mu?" (Hûd 11/77-78).

"Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Hani o kavmine şöyle demişti: "Siz gerçekten, sizden evvel dünyada hiç kimsenin yapmadığı o iğrenç işi yapıyorsunuz! Siz hâlâ erkeklerle ilişkiye girip, yol kesecek ve toplantılarınızda çirkin işler yapacak mısınız? Kavminin ona cevabı ise: "Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını bize getir!" demekten ibâret oldu." (Ankebût 29/28-29).

"Hûd dedi ki: "Azabın ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ben ancak size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz câhillik eden bir toplumsunuz." (Ahkâf 46/23).

56. Kavminin ona cevabı: "Lût âilesini ülkenizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe çok düşkün insanlarmış!" demekten ibâret oldu.[47]

57. Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısının ise geride kalıp helâk edilenler arasında olmasını takdir ettik.[48]

58. Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. Bu yağmur uyarıldıkları halde aldırmayanlar için ne korkunç bir yağmurdur![49]

59. De ki: "Allah'a hamd, seçkin kullarına da selâm olsun![50] Allah mı hayırlı, yoksa onların Allah'a ortak koştukları mı?"[51]

60. Onlar mı hayırlı, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren Allah mı? Biz o suyla, bir ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz, nice güzelliklerle dolu bahçeler yetiştirdik.[52] Allah varken başka bir ilâh öyle mi?[53] Doğrusu onlar Rablerini başkalarına denk tutan bir topluluktur.[54]

61. Onlar mı hayırlı, yoksa yeryüzünü insanların ve canlıların yaşamasına elverişli kılan,[55] içinden yer yer ırmaklar akıtan, üzerinde sağlam dağlar diken[56] ve iki deniz arasına bir engel koyan Allah mı?[57] Allah varken başka bir ilâh öyle mi? Elbette onların pek çoğu bu gerçeği bilmiyor!

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا
أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ
يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ
قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ الْحَمْدُ
لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى آللَّهُ
خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ
لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ
هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ
قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا
رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلَٰهٌ
مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

47 "Kavminin buna cevabı sadece şu oldu: "Bunları ülkenizden çıkarın. Çünkü bunlar temizliğe fazla düşkün insanlardır!" (A'râf 7/82).

48 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A'râf 7/83). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

49 "Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak, kâfirlerin sonu nasıl oldu!" (A'râf 7/84). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

"Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık O taşlar Rabbin tarafından işâretlenmişti. Böyle bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir." (Hûd 11/82-83).

50 "Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı." (Sâd 38/47). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

51 "Allah, Kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur." (Nisâ 4/48). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında verilmiştir.

52 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

53 "Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz." (Mü'minûn 23/117).

54 "Çünkü sizi Âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk." (Şuarâ 26/98). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

55 "O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri, göğü bir tavan yaptı; size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi; hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir." (Mü'min 40/64).

56 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). Allah'ın yeryüzüne sağlam dağlar yerleştirmesi ve ırmaklar akıtmasıyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

57 "İki denizi birbirine salıveren de Allah'tır. İşte şu susuzluğu gideren tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur. O, aralarına karışmalarına engel olan bir sınır koymuştur." (Furkân 25/53). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

62. Onlar mı hayırlı, yoksa Kendisine dua ettiğinde, darda kalmış olanın imdadına yetişip sıkıntısını gideren[58] ve sizi yeryüzünün yöneticileri yapan Allah mı?[59] Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Ne kadar da az düşünüyorsunuz![60]

63. Onlar mı hayırlı, yoksa karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren[61] ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgârları gönderen Allah mı?[62] Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Allah onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden çok yücedir.[63]

64. Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan[64] ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı?[65] Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!"[66]

اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ
السُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْاَرْضِؕ ءَاِلٰهٌ
مَعَ اللّٰهِؕ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَؕ ﴿٦٢﴾ اَمَّنْ
يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ
يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِؕ
ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِؕ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَؕ ﴿٦٣﴾
اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِؕ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِؕ قُلْ
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

---

58 "Denizde başınıza bir tehlike gelince, ilâh diye tapındıklarınızın hepsi kaybolur gider, yalnız O kalır ve siz O'na yalvarıp yakarırsınız. Ama O sizi kurtarıp karaya çıkarınca O'ndan yüz çevirirsiniz. İnsanoğlu çok nankördür." (İsrâ 17/67).

"Sahip olduğunuz ne kadar nimet varsa Allah'tandır; ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl 16/53).

Resûl-i Ekrem Efendimiz: "Yeryüzünde bir Müslüman Allah'tan bir şey dilerse, günah bir şeyi istemediği veya akrabası ile ilgisini kesmeyi arzu etmediği sürece Allah onun dileğini mutlaka yerine getirir veya ona vereceğine eşdeğer bir kötülüğü kendisinden giderir" buyurunca orada bulunanlardan biri: "Biz de Allah'tan çok şey isteriz" deyince, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de: "Allah'ın lütfu, sizin dileklerinizden çok daha geniştir!" buyurdu. (Tirmizî, Daavât 115; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 18).

59 "Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım" deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih edip dururken, orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişler; Allah da onlara: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurmuştu." (Bakara 2/30). Bu âyetin dipnotunda insanın yeryüzüne halife kılınmasıyla ilgili açıklama yapılmış, âyet ve hadisler verilmiştir.

60 "Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost bilip ardından gitmeyin. Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz!" (A'râf 7/3). Bu âyetin dipnotunda "Ne kadar da az düşünüp ders alıyorsunuz!" ifadesinin geçtiği diğer yerler gösterilmiştir.

61 "Karanın ve denizin karanlıklarında gideceğiniz yolu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan O'dur. Gerçekten de Biz, bilen bir topluluk için âyetlerimizi çeşitli şekillerde açıklamış bulunuyoruz." (En'âm 6/97).

"Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti, gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." Bunlardan başka yol gösterecek daha nice işâretler yarattı. Onlar, yıldızlarla da yönlerini bulurlar." (Nahl 16/15-16). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

62 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

63 Bu ve benzeri ifadeler için bk. A'râf 7/190; Yûnus 10/18; Nahl 16/1; Kasas 28/68; Rûm 30/40; Zümer 39/67.

64 "Şöyle de: "İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?" Şöyle de: "Mahlûkatı ilk defa Allah yaratır; sonra yeniden diriltir. O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (Yûnus 10/34). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın her şeyi ilk defa yarattığı ve tekrar dirilteceğine dair âyetler verilmiştir.

"Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir. Sonra da O'nun huzuruna çıkarılırsınız." (Rûm 30/11). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"Önce yaratan da O'dur, sonra diriltecek olan da." (Bürûc 85/13).

65 "De ki: Kimdir sizi göklerden ve yerden rızıklandıran? Cevap veremezlerse de ki: Allah'tır. Ya biz, ya da siz; ikimizden biri doğru yolda, diğeri ise apaçık bir sapıklıktadır." (Sebe' 34/24).

"O Allah ki, size âyetlerini gösterir ve gökten sizin için rızık indirir. Fakat O'na yönelenlerden başkası böyle şeylerden ibret almaz." (Mü'min 40/13). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın insanları rızıklandırmasıyla ilgili âyetler verilmiştir.

66 "Ehl-i kitap "Yahudi veya Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler. Bu onların kendi kuruntuları. Onlara şöyle de: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Bakara 2/111).

65. De ki: "Allah'tan başka, ne göklerde ne de yerde hiç kimse gaybı bilmez.[67] Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler."

66. Hayır, onların âhiret hakkındaki bilgileri yetersizdir! Hatta onlar âhiretin varlığından şüphe etmektedirler. Dahası bu konuda kördürler.[68]

67. Kâfirler dediler ki: "Sahi, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra tekrar diriltilecek miyiz?"[69]

68. "Doğrusu bu tehdit bize de, daha önce atalarımıza da yapılmıştı. Ama bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir!"[70]

69. De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve kâfirlerin sonunun nice olduğunu görün!"[71]

70. Onlar için üzülme, kurdukları tuzaklar yüzünden de canın sıkılmasın.[72]

71. Şöyle diyorlar: "Doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?[73]

72. De ki: "Bir an önce gelmesini istediğiniz o azabın bir kısmı belki de peşinize takılmıştır bile."[74]

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ
يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ
بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ
﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا
وَاٰبَاؤُنَا اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا
اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾
وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا
يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ
رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

---

67 "Gayb" hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotuna bakınız. Ayrıca konuyla ilgili olarak şu âyetler de hatırlanmalı ve dipnotlarına bakılmalıdır:

"Onlara şöyle de: Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımda" veya "Ben gaybı bilirim" demiyorum." (En`âm 6/50).

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir." (En`âm 6/59).

"Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Lokmân 31/34).

Hz. Âişe: "Kim Muhammed aleyhisselâmın, yarın olacak şeyleri haber verdiğini ileri sürerse, Allah'a büyük iftira etmiş olur" dedikten sonra bu âyeti okumuştur (Müslim, Îmân 287; Tirmizî, Tefsîr 6/5).

"Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A`râf 7/187).

68 "Doğrusu sen bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir." (Kâf 50/22).

"Onlar, sıra sıra dizilerek Rabbinin huzuruna çıkarılacak. Andolsun ki Bizim huzurumuza, sizi ilk defa yarattığımız gibi geleceksiniz. Yoksa siz, hesap ve ceza için size belli bir zaman ve mekân tayin etmediğimizi mi sanmıştınız?" (Kehf 18/48).

"Bize gelecekleri günde; neler duyacaklar, neler görecekler! Fakat bugün o zâlimler tam bir sapıklık içindeler." (Meryem 19/38).

69 "Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir." (Ra`d 13/5). Öldükten sonra diriltilmekle ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir. Bu konuda diğer âyetler için Bakara sûresi (2), 28; En`âm sûresi (6), 29; Yûnus sûresi (10), 34 ve Meryem sûresi (19), 66. âyetin dipnotuna bakınız.

70 "Doğrusu biz de, daha önce atalarımız da aynı şeyle tehdit edilip durduk. Fakat bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." (Mü'minûn 23/83). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

71 "Onların üzerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak, kâfirlerin sonu nasıl oldu!" (A`râf 7/84).

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, bakın Allah'ın, mahlûkatı ilk defa nasıl yarattığına? Allah, daha sonra ikinci hayatı da işte böyle var edecektir. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Ankebût 29/20).

"Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?" (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Kâfirler ise ebediyen Cehennem azabındadırlar." (Zuhruf 43/74).

72 "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En`âm 6/33). Bu âyetin dipnotunda ilgili bazı âyetlere işâret edilmektedir.

73 "Şöyle diyorlar: "Şâyet dedikleriniz doğruysa, söyleyin bakalım, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?" (Yûnus 10/48). Konuyla ilgili âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

"Diyorlar ki: "Doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz bu kıyamet ne zaman?" (Sebe' 34/29).

74 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En`âm 6/58). Kâfirlerin, azabın çabuklaştırılmasıyla ilgili isteklerine dair âyetler burada verilmiştir.

73. Doğrusu Rabbin insanlar üzerinde pek büyük bir lütuf sahibidir. Ama onların çoğu şükretmez.[75]

74. Şüphesiz Rabbin onların gönüllerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da bilir.[76]

75. Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki, gerçeği açıklayan apaçık bir kitapta yazılı olmasın.[77]

76. Şüphesiz bu Kur'an, İsrâiloğulları'na üzerinde anlaşmazlığa düştükleri pek çok şeyi anlatmaktadır.[78]

77. Çünkü o, iman edenlere doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir.[79]

78. Şüphesiz Rabbin, onlar arasında hikmet ve adaletiyle hükmedecektir.[80] Karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi bilen yalnız O'dur.

79. O halde Allah'a tevekkül et![81] Çünkü sen, her şeyi apaçık ortaya koyan bir gerçek üzerindesin.[82]

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ
اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ
يَقُصُّ عَلٰى بَنِي اِسْرَاۤئِيلَ اَكْثَرَ الَّذِي هُمْ
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ
بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

---

75 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük nimetleri olduğu, ama onların pek az şükrettiğiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

76 "Yoksa onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?" (Bakara 2/77). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

77 "Her şeyin apaçık yazılı olduğu kitap" ile Levh-i Mahfûz kastedilmektedir.

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği gösteren apaçık bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında verilmiştir.

78 "Îsâ, kıyamet vakti için bir alâmettir; kıyamet hakkında sakın şüpheye düşmeyin ve Benim emir ve yasaklarıma uyun. İşte dosdoğru yol budur. Şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın; o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır. Îsâ onlara apaçık mûcizelerle geldiğinde dedi ki: "Ben size hikmetle ve anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak için geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Benim de, sizin de Rabbimiz yalnız Allah'tır; O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur." (Zuhruf 43/61-64).

"Hakkında şüphelenip anlaşmazlığa düştükleri Meryem oğlu Îsâ işte budur! O, Hakk'ın sözüdür." (Meryem 19/34). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

"Ey iman edenler, Allah'ın yardımcıları olun. Nasıl ki Meryem oğlu Îsâ havârilere "Allah yolunda bana yardım edecek kim var?" diye sormuş, havâriler de "Allah'ın yardımcıları biziz" demişlerdi. Böylece İsrâiloğulları'ndan bir zümre iman etti, bir zümre ise kâfir oldu. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik ve onlar üstün geldiler." (Saf 61/14).

79 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Kur'ân-ı Kerîm'in, mü'minler için bir şifâ, bir rehber ve bir rahmet oluşuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

80 "Yahudiler "Hıristiyanların sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Hıristiyanlar da "Yahudilerin sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Oysa onlar kendilerine inen kitabı okuyup duruyorlar. Bazı câhiller de onların sözlerine benzer şeyler söylediler. Ama Allah, kıyamet gününde, onların anlaşamadıkları konularda hükmünü verecektir." (Bakara 2/113).

"Cumartesi gününe saygı gösterilmesi, sadece o gün hakkında anlaşmazlığa düşenlere emredildi. Senin Rabbin kıyamet gününde, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda elbette hükmünü verecektir." (Nahl 16/124).

"Allah kıyamet günü aranızda ihtilâf etmekte olduğunuz konularda hükmünü verecektir." (Hac 22/69).

"Allah hak ve adaletle hükmeder. Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Her şeyi işiten de, her şeyi gören de, hiç şüphe yok ki o Allah'tır." (Mü'min 40/20).

81 "Sen Allah'a tevekkül et; vekil olarak Allah kâfidir." (Ahzâb 33/3).

"Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesi Mâide 5/11; Tevbe 9/51; İbrâhim 14/11; Mücâdele 58/10; Tegâbün 64/13'te de geçmektedir. Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

"Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

82 "Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Hac 22/67).

80. Şunu iyi bil ki sen, ölülere kesinlikle bir şey duyuramazsın! Arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrını işittiremezsin.[83]

81. Sen, körleri de[84] şaşkınlıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Sen, sesini ancak âyetlerimize inanıp teslim olanlara duyurabilirsin.[85]

82. Kıyamet yaklaşıp onlara verilen azap sözü başlarına geldiğinde[86] onlara yerden bir dâbbe[87] çıkarırız. O da, insanların âyetlerimize gerçek anlamda iman etmediklerini kendilerine söyler.

83. O gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlayanları gruplar halinde toplarız. Onlar bir araya getirilip Allah'ın huzuruna sevk edilirler.[88]

84. Nihayet huzura geldiklerinde Allah onlara şöyle buyurur: "Demek siz âyetlerimi iyice dinleyip anlamadan yalanladınız, öyle mi?[89] Değilse bu yaptığınız neydi?"

85. İşledikleri zulüm yüzünden tehdit edildikleri ceza başlarına gelmiş, artık konuşacak halleri kalmamıştır.[90]

اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ
الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ﴿٨٠﴾ وَمَٓا اَنْتَ
بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا
مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَاِذَا
وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَٓابَّةً مِنَ
الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْۙ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا
يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا
مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاؤُ۫ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَات۪ي وَلَمْ تُح۪يطُوا
بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ
الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

---

83 Bu âyet Rûm sûresi (30), 52. âyette aynen geçmektedir.

"Ancak can kulağıyla dinleyenler senin dâvetini kabul eder." (En'âm 6/36). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama sen sağırlara sesini hiç duyurabilir misin? Üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa!" (Yûnus 10/42). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A'râf 7/198).

"Çünkü Allah katında, canlıların en kötüsü, hakkı duyup anlamayan o sağırlar ve dilsizlerdir." (Enfâl 8/22). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

84 "Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar." (A'râf 7/179).

85 Aynı âyet Rûm sûresi (30), 53. âyette de geçmektedir.

"Onlardan bir kısmı da senin yüzüne bakıp durur. Fakat körlere, üstelik kalp gözleri de görmüyorsa, sen yol gösterebilir misin?" (Yûnus 10/43).

"Sen sağırlara sesini duyurabilir misin? Körlere veya apaçık sapıklıkta olanlara yol gösterebilir misin?" (Zuhruf 43/40).

86 Kıyamet ve kıyamet öncesi meydana gelecek olaylara dair iki hadis En'âm sûresi (6), 158. âyetin dipnotunda verilmiştir.

87 Dâbbe, "hareket eden" anlamını taşıyan bir kelimedir. Mutlaka canlı anlamına gelmese de, genellikle bütün hayvanlar hakkında kullanılır. "Dâbbetü'l-arz" adıyla bilinen bu varlık hakkında çeşitli rivayetler gelmiş ve pek çok yorumlar yapılmıştır. Ancak bu konudaki rivayetlerin müteşâbihât kabilinden olduğu ve doğru bir şekilde yorumlanması gerektiği, daha da ötesi, sağlıklı yorumların, ancak olaylar net bir şekilde geliştikten sonra yapılabileceği unutulmamalıdır. Bu bakımdan, konuyla ilgili olarak girişilen veya girişilecek olan uzun uzadıya tasvirlerin, Kur'an'ın irşadını kavramakta bize yardımcı olmayacağı açıktır. Yalnız, bir hadiste dâbbetü'l-arz için "mü'minin yüzünü parlatıp kâfirin yüzünü de damgalayacağı" haber verilmiş (Tirmizî, Tefsîr 27/1; İbni Mâce, Fiten 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 491), âyette de onun "konuşacağı" bildirilmiş olduğuna göre, bu şeyin bir şekilde mü'min ile kâfiri ayırt edeceği anlaşılmaktadır.

88 "Yerde yürüyen her canlı, havada kanat çırpan her kuş sizin gibi birer topluluktur. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Onların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır." (En'âm 6/38). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir hadis zikredilmiştir.

"Sonra da her topluluktan, Rahmân'a isyanda en ileri gidenleri aralarından çekip çıkaracağız. Sonra Cehennem'e atılmaya en lâyık olanın kim olduğunu en iyi Biz biliriz." (Meryem 19/69-70).

"Onlara: "İşte yalanladığınız hüküm günü!" denilecek. Toplayın o zâlimleri ve kendileri gibilerini ve Allah'tan başka taptıklarını. Hepsine Cehennem'in yolunu gösterin." (Sâffât 37/21-23).

"O gün Allah'ın düşmanları ateşe sevk edilmek üzere bir araya getirilir." (Fussılet 41/19).

"Sûra üfürüldüğü gün bölük bölük gelirsiniz." (Nebe' 78/18).

89 Âyet insanın bilmediği şeye düşman olduğu gerçeğini dile getirmektedir.

"Aslında onlar, ne olduğunu anlayıp kavrayamadıkları ve kendilerine de henüz yorumu gelmeyen bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de peygamberlerini işte böyle yalanlamışlardı. Ama bak o zâlimlerin sonu ne oldu." (Yûnus 10/39).

"Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi." (Kıyâmet 75/31-32).

90 "Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!" (Mürselât 77/35-37).

86. Onlar görmediler mi ki, dinlensinler diye geceyi karanlık, çalışıp kazansınlar diye de gündüzü aydınlık yarattığımızı?[91] Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için nice ibretler vardır.

87. Sûra üfürüldüğü gün[92] Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa dehşete kapılacak; hepsi de başları eğik ve boyunları bükük olarak O'nun huzuruna geleceklerdir.[93]

88. Dağları görür, yerlerinde donmuş zannedersin. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürür giderler.[94] İşte bu, her şeyi sağlam yapan Allah'ın sanatıdır.[95] O, yaptığınız her şeyden haberdardır.

89. Kim huzurumuza bir iyilikle gelirse, ondan daha hayırlısıyla karşılık bulur.[96] Üstelik onlar o günün dehşetinden de güven içindedirler.[97]

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ
اللّٰهُۜ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ
تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِۜ
صُنْعَ اللّٰهِ الَّذٖٓي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍۜ اِنَّهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ
خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾

---

91 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz." (Kasas 28/73).

"Gece uyumanız, gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir." (Rûm 30/23). İnsan hayatında uykunun önemine dair açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmıştır.

92 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar. Eyvah bize!" derler. "Kim kaldırdı bizi kabirlerimizden? İşte bu Rahmân'ın vadettiği şey; demek peygamberler doğru söylüyormuş!" (Yâsîn 36/51-52). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre

yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur. Görülmeyeni de görüleni de bilen O'dur." (En`âm 6/73). Bu âyetin dipnotunda Sûrun ne olduğuna dair bir hadîs-i şerîf zikredilmiş ve Sûra üflenmesiyle ilgili âyetlerin geçtiği yerlere işâret edilmiştir.

93 "Allah sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek hemen emrine uyacaksınız ve dünyada çok az bir süre kaldığınızı sanacaksınız." (İsrâ 17/52).

"Göklerin ve yerin, ilâhî yasayla ayakta durması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Sonra sizi çağırır çağırmaz kabirlerinizden çıkarsınız." (Rûm 30/25).

"De ki: Elbette. Hem siz hem onlar burnunuz yere sürtülerek diriltileceksiniz." (Sâffât 37/18).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

94 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Dağların kıyamet günündeki durumunu anlatan âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Ra`d 13/4 ve Nahl 16/15 ile ilgili açıklamalarda da geçtiği gibi, üzerinde barındığımız yerkabuğu levhalar halinde yaratılmıştır ve bu levhalar sürekli olarak hareket halindedir. Yılda birkaç santim seviyesinde cereyan eden bu hareketlerin sonucunda kıt'alar kayar, dağlar yaratılır, ovalar açılır, yeryüzü biçimlenir. Heybetli dağlar, böylece, kızgın madenlerden meydana gelmiş bir deniz üzerinde bir yandan yüzer, bir yandan da şekilden şekle girer—tıpkı gökteki bulutların hareketi ve şekillenmesi gibi. Şu farkla ki, saatin ibresi birinde dakikaları, diğerinde jeolojik çağları saymaktadır.

95 "Yedi göğü birbiriyle uyum içinde yaratan da O'dur. Rahmân'ın yaratışında hiçbir düzensizlik görmezsin. Haydi, çevir gözünü: Bir çatlak görüyor musun?" (Mülk 67/3).

96 "Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir. Kimseye haksızlık edilmeyecektir." (En`âm 6/160). İyilik ve kötülüğün karşılığıyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve sevabı daha da artmış olarak bulursunuz. Bir de Allah'tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Müzzemmil 73/20).

97 "En büyük korku bile onları üzmeyecek ve melekler onları: "İşte size vadedilen gün bu gündür" diye karşılayacak." (Enbiyâ 21/103).

"Âyetlerimizi inkâr edenler kesinlikle Bize gizli kalmaz. Kıyamet gününde ateşe atılan kimse mi hayırlıdır, yoksa güven içinde huzurumuza gelen mi? Dilediğinizi yapın; hiç şüphe yok ki O sizin bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Fussılet 41/40).

90. Ama kim de kötü amellerle gelirse, yüzükoyun ateşe atılır.[98] Siz sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.[99]

91. De ki: Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan[100] ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek[101] ve Müslümanlardan olmakla emrolundum.[102]

92. Ayrıca Kur'an okumam da bana emredildi. Kim doğru yola girerse kendi iyiliği için girer. Kim de doğru yoldan saparsa de ki:[103] "Ben, sadece bir uyarıcıyım."[104]

93. De ki: "Allah'a hamdolsun! O size âyetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız.[105] Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir!"[106]

وَمَنْ جَاۤءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي
النَّارِۜ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾
اِنَّمَاۤ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ
الَّذ۪ي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَاُمِرْتُ
اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَۙ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَا
الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ
وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَاۤ اَنَا۬ مِنَ الْمُنْذِر۪ينَ ﴿٩٢﴾
وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَتَعْرِفُونَهَاۜ
وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

---

98 Bir önceki âyetin dipnotuna bakınız.

99 "O gün kimseye bir haksızlık yapılmaz; ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz." (Yâsîn 36/54).

"O acı azabı mutlaka tadacaksınız. Yaptıklarınızın cezasından başka bir şey görmeyeceksiniz." (Sâffât 37/39-39).

"O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz." (Câsiye 45/28).

"Girin oraya! Artık ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Çünkü sadece yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz" denilecek." (Tûr 52/16).

"Ey inkâr edenler! Bugün özür beyan etmeyin; ne yaptıysanız onun cezasını çekeceksiniz." (Tahrîm 66/7).

100 Resûl-i Ekrem Efendimiz Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bu şehir, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri saygın kıldığı bir şehirdir. Kıyamete kadar da Allah'ın ona verdiği bu hürmete değer oluşu devam edecektir. Burada savaşmak benden önce kimseye helâl kılınmamıştır. Benden sonra da kimseye helâl kılınmayacaktır. Bana da geçici olarak sadece günün belli saatlerinde helâl kılındı. Bu beldenin dikeni koparılmaz, av hayvanları ürkütülmez, bulduğu eşyayı, etrafa duyurandan başkası alamaz. Otu kesilmez (Buhârî, Cezâü's-sayd 10, Megâzî 53; Müslim, Hac 445).

101 "Yemin ederim bu beldeye, ki sen de bu beldenin sâkinisin." (Beled 90/1-2).

"Onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır." (Kureyş 106/3-4).

102 "Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan yaratan, herkesi besleyip doyuran, ama kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?" Yine şöyle de: "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En'âm 6/14). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

103 "Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur. Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

104 "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek ise Bize âittir." (Ra'd 13/40).

105 "O Allah ki, size âyetlerini gösterir ve gökten sizin için rızık indirir. Fakat O'na yönelenlerden başkası böyle şeylerden ibret almaz." (Mü'min 40/13). Bu âyetin dipnotunda Allah'ın insanlara âyetlerini göstermesiyle ilgili âyetler verilmiştir.

106 "Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kaldığı bir güne ertelemektedir." (İbrâhîm 14/42).

KASAS SÛRESİ (28. sûre)

Mekke devrinin son döneminde, Habeşistan'a hicret ile İsrâ hâdisesi arasında ve Neml sûresinden sonra inmiştir. 88 âyettir. Adını Mûsâ aleyhisselâmın, Şuayb aleyhisselâma anlatmış olduğu kıssadan almıştır. Sûrede Mûsâ aleyhisselâmın Hz. Şuayb'a anlattığı kıssada onun özellikle Firavun'la olan mücâdelesi büyük bir yer işgal etmektedir. Ayrıca sûrenin uzunca bir kısmı Kārun'un servetinden ve kibrinden söz etmekte ve onun kötü âkıbetini anlatmaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Tâ Sîn Mîm.[1]

2. Bunlar, her şeyi açıklayan apaçık kitabın âyetleridir.[2]

3. İman eden bir topluluk için, Biz sana Mûsâ ve Firavun kıssasından bir kısmını gerçek şekliyle anlatacağız.[3]

4. Doğrusu Firavun yeryüzünde iyice azmış, halkını gruplara ayırmıştı:[4] Onlardan bir kısmını; erkek çocuklarını öldürmek, kız çocuklarını sağ bırakmak sûretiyle iyice zayıf düşürmüştü.[5] Çünkü o bozgunculardandı.

5. Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım[6] ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım.

6. Ayrıca onlara yeryüzünde güç-kuvvet vermek; Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾
نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ
وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعاً يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ
يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَيَسْتَحْي۪ نِسَٓاءَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ
مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤﴾ وَنُر۪يدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى
الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ
اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِث۪ينَۙ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ
لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

2 Bu âyet Şuarâ 26/2'de de geçmiştir.

"Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun." (Duhân 44/2).

3 "Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerindendir. Yoksa Yusuf'un kardeşleri bir araya gelip tuzak kurarken sen onların yanında değildin." (Yûsuf 12/102). Farklı kıssaların Kur'an'da anlatıldığına dair âyetler burada verilmiştir.

4 "Şöyle de: "O, size üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye yahut sizi karşı gruplar halinde bölüp birinizin zorbalığını diğerine tattırmaya kādirdir." Onlar iyice anlasınlar diye âyetlerimizi değişik şekillerde nasıl açıklıyoruz bir bak!" (En'âm 6/65). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmış ve iki hadis zikredilmiştir.

5 "Ey İsrâiloğulları! Sizi Firavun âilesinin elinden kurtardığımız zamanı da hatırlayın. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınızın hayatına dokunmuyorlardı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı." (Bakara 2/49). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlerin nerede geçtiğine işâret edilmiştir.

6 "Onlar âyetlerimize kesin bir şekilde iman ederek sabır ve sebat ettiklerinde, kendi içlerinden buyruğumuzla insanlara doğru yolu gösteren önderler tayin ettik." (Secde 32/24).

7 "Vaktiyle hor görülüp ezilen o kavmi ise, bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti. Firavun ve kavminin özenle yaptığı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik." (A'râf 7/137). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

7. Mûsâ'nın annesine: "Onu emzir" diye vahyettik. "Başına bir şey gelmesinden endişelenirsen onu nehre bırak, sakın korkup üzülme! Çünkü Biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri yapacağız."[8]

8. Firavun hânedanı da, sonradan kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak olan Mûsâ'yı bulup aldılar. Doğrusu Firavun da, Hâmân da, askerleri de yanlış yolda idiler.[9]

9. Firavun'un hanımı: "Bu çocuk, benim için de senin için de göz aydınlığıdır. Sakın onu öldürmeyin![10] Umarım bize faydalı olur, ya da onu evlât ediniriz" dedi. Onlar o sırada yaptıkları işin farkında değillerdi.[11]

10. Mûsâ'nın annesi ise, Mûsâ'dan başka bir şey düşünmüyordu. Kendisine yapılan vaatlere[12] inanması için kalbine sebat vermeseydik, neredeyse işi açığa vuracaktı.[13]

11. Annesi Mûsâ'nın ablasına dedi ki: "Onu izle." O da, Firavun'un adamları farkında olmadan, uzaktan uzağa onu gözetliyordu.

12. Biz daha önce onun, sütanneleri emmesine izin vermedik. İşte o sırada ablası dedi ki: "Ona sizin adınıza bakacak ve çok şefkatli davranacak bir âileyi size göstereyim mi?"[14]

13. Böylece Biz, annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin[15] diye onu, annesine kavuşturduk. Ama onların pek çoğu bunu bilmez.

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِع۪يهِۚ فَاِذَا
خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْق۪يهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَاف۪ي
وَلَا تَحْزَن۪يۚ اِنَّا رَٓادُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ
الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ
لَهُمْ عَدُواًّ وَحَزَناًۜ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِـ۪ٔينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ
امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ ل۪ي وَلَكَۜ لَا
تَقْتُلُوهُۗ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً
وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَاَصْبَحَ فُؤٰادُ اُمِّ مُوسٰى
فَارِغاًۜ اِنْ كَادَتْ لَتُبْد۪ي بِه۪ لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا
عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ
لِاُخْتِه۪ قُصّ۪يهِۘ فَبَصُرَتْ بِه۪ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَۙ ﴿١١﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ
فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ
لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّه۪
كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ
اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

8 "O vakit annene ilham edip şöyle demiştik: "Onu bir sandığın içine koy, nehre bırak; nehir onu sahile atsın da, Bana da ona da düşman olan biri onu alsın." Mûsâ! Bir de sana, gözetimimde yetişesin diye Kendimden bir sevimlilik vermiştim." (Tâhâ 20/38-39).

9 Çünkü onlar, ileride helâk edilmelerine sebep olacak olan Mûsâ'yı saraylarında büyütüyorlardı.

"Sana haberi geldi mi askerlerin?" (Bürûc 85/17). Bu âyetin dipnotunda küfür askerlerinin başına gelen belâ ile ilgili âyetler verilmiştir.

10 "İman edenlere örnek olarak da, Allah Firavun'un hanımını gösterdi. Hani o "Rabbim, yüce katından bana Cennet'te bir ev yap" demişti. "Beni Firavun'dan ve onun kötülüğünden koru; bu zâlimler topluluğundan kurtar." (Tahrîm 66/11).

11 İleride başlarına neler geleceğini bilmiyorlardı.

12 "Onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden kılacağız" şeklindeki vaatler.

13 Yani Mûsâ'nın kendi oğlu olduğunu söyleyecekti.

14 "Hani kız kardeşin seni takib ederek gitmiş ve onlara 'Ona bakacak birini size göstereyim mi?' demişti. Böylece Biz, gözü aydın olsun ve üzülmesin diye seni annene kavuşturduk." (Tâhâ 20/40).

15 "Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Fâtır 35/5).

14. Mûsâ olgunluk çağına gelince, Biz ona olayların esasını kavrayıp adaletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik.[16] İşte iyilik eden ve işini güzel yapanları Biz böyle mükâfâtlandırırız.[17]

15. Bir gün Mûsâ, ahâlisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi ve orada biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından iki kişinin birbiriyle kavga ettiğini gördü. Kendi kavminden olan kişi, düşmanına karşı ondan yardım istedi; Mûsâ da ötekine bir yumruk attı, adamın ölümüne sebep oldu.[18] Arkasından: "Bu, şeytanın işidir. Çünkü o gerçekten insanları şaşırtan apaçık bir düşmandır" dedi.[19]

16. "Rabbim! Ben kendime yazık ettim. Beni bağışla!" diye dua etti.[20] Rabbi de onu bağışladı. Şu kesin ki, gerçekten günahları çok bağışlayan ve engin merhamet sahibi olan yalnız O'dur.[21]

17. Dedi ki: "Rabbim! Senin bana lütfettiğin nimetler hakkı için, bir daha suçlulara aslâ arka çıkmayacağım."[22]

18. Şehirde etrafı gözetleyerek endişe içinde sabahladı. Sonra bir de baktı ki, dün kendisinden yardım isteyen adam, yine bağırarak onu yardımına çağırıyor. Mûsâ ona, "Sen belli ki azgının birisin" dedi.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا
وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾
وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا
فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ
شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ
شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى
فَقَضٰى عَلَيْهِۘ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ
اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي
ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُۜ اِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَنْعَمْتَ
عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَه۪يرًا لِلْمُجْرِم۪ينَ
﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ
فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۜ
قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

16 "Yusuf olgunluk çağına girince, Biz, ona olayların esasını kavrayıp adaletle hükmetme gücü ve bilgisi verdik. İyilik eden ve işini güzel yapanlara Biz işte böyle mükâfât veririz." (Yûsuf 12/22).

17 "İşte Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfâtlandırırız." (Sâffât 37/80).

18 "Bir kişiyi yanlışlıkla öldürmüştün de, seni bunun sıkıntısından kurtarmış, sonra da türlü imtihanlarla sınamıştık." (Tâhâ 20/40). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

19 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Şeytanın insanoğlunun apaçık düşmanı olduğu ve onun izinden gitmemek gerektiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

20 "Onlar şöyle dediler: "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz her şeyi kaybedenlerden oluruz." (A'râf 7/23).

21 "Yine o takvâ sahipleri, çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayıp, O'ndan günahlarının affını isterler. Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki? Onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmrân 3/135). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili iki hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

22 "Buna rağmen onlar Allah'ı bırakıp kendilerine bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorlar. Zâten kâfir, Rabbine karşı hep şeytana destek oluyor." (Furkân 25/55).

"Sen aslında bu kitabın sana vahyedileceğini ummuyordun. Ama Rabbinden bir rahmet eseri olarak sana indirildi. O halde sakın kâfirlere arka çıkma." (Kasas 28/86).

19. Bununla beraber Mûsâ, hem kendisinin hem de soydaşının hasmı olan o adamı tutup onları ayırmak isterken, soydaşı; kendisini yakalayacağını sanarak: "Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Belli ki sen insanların arasını düzeltmeye değil, ülkede bir zorba olup çıkmaya niyetlisin" dedi.

20. Derken şehrin öte başından koşarak bir adam geldi ve: "Ey Mûsâ! Firavun'un ileri gelen adamları seni öldürmek için görüşüp duruyorlar. Bana sorarsan sen buradan hemen çık git; Doğrusu ben senin iyiliğini isteyen biriyim" dedi.[23]

21. Mûsâ endişe içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıkıp gitti ve "Rabbim! Beni bu zâlim toplumun zulmünden kurtar!" diye yalvardı.[24]

22. Mûsâ, Medyen tarafına doğru yönelince, "Umarım, Rabbim beni doğru yola iletir" dedi.[25]

23. Medyen kuyularına varınca, orada hayvanlarını sulayan bir toplulukla karşılaştı. Onların biraz uzağında kendi hayvanlarını sudan uzak tutmaya çalışan iki kız gördü. Onlara: "Siz neden hayvanlarınızı sulamıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Çobanlar hayvanlarını sulayıp çekilmeden biz sulayamayız; babamız da çok yaşlı olduğundan iş bize düşüyor!" dediler.

24. Bunun üzerine Mûsâ onların hayvanlarını suladı; sonra da gölgeye çekildi ve "Rabbim! Vereceğin her hayra muhtacım!" dedi.

فَلَمَّٓا اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذ۪ي هُوَ عَدُوٌّ
لَهُمَاۙ قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُر۪يدُ اَنْ تَقْتُلَن۪ي كَمَا
قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِۗ اِنْ تُر۪يدُ اِلَّٓا اَنْ
تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُر۪يدُ اَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِح۪ينَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ رَجُلٌ
مِنْ اَقْصَا الْمَد۪ينَةِ يَسْعٰىۘ قَالَ يَا مُوسٰٓى
اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ
اِنّ۪ي لَكَ مِنَ النَّاصِح۪ينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا
خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُۘ قَالَ رَبِّ نَجِّن۪ي مِنَ الْقَوْمِ
الظَّالِم۪ينَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَٓاءَ مَدْيَنَ قَالَ
عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿٢٢﴾
وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ
النَّاسِ يَسْقُونَۘ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ
تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا لَا نَسْق۪ي
حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَب۪يرٌ ﴿٢٣﴾
فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ
اِنّ۪ي لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾

23 "Firavun âilesinden, imanını gizleyen inanmış bir adam dedi ki: "Siz, 'Rabbim Allah'tır' dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık mûcizeler getirmiştir. Eğer yalancıysa, yalanı kendi zararınadır. Fakat doğru

söylüyorsa, sizi uyardığı şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Çünkü Allah haddini aşan yalancıları amaçlarına ulaştırmaz." (Mü'min 40/28).

24 "Mûsâ şöyle dedi: "Ey kavmim! Eğer Allah'a iman ediyorsanız, yalnız O'na tevekkül edin. Gerçekten Müslüman iseniz. Onlar da şöyle dediler: "Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizi zâlim toplumun elinde perişan etme! Ve bizi merhametinle o kâfir kavimden kurtar." (Yûnus 10/84-86).

25 "İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın ashâbı: "Şimdi yakalandık!" dediler. Hayır, korkmayın! Çünkü Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir" dedi." (Şuarâ 26/61-62).

25. Derken o iki kızdan biri utangaç bir tavırla yürüyerek Mûsâ'nın yanına geldi ve: "Hayvanlarımızı sulama ücretini vermek üzere babam[26] seni çağırıyor!" dedi. Mûsâ, onun yanına gidip başından geçenleri anlatınca o: "Korkma! Zâlimler topluluğundan kurtulmuş bulunuyorsun" dedi.

26. Kızlardan biri şöyle dedi: "Babacığım onu ücretli olarak tut. Çünkü ücretle tutacağın en iyi insan işte bu güçlü ve güvenilir kimsedir."

27. Kızların babası dedi ki: "Sekiz yıl yanımda çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer süreyi on yıla tamamlarsan o da senin ikramın olur. Ama ben sana zorluk çıkarmak istemem. İnşallah benim ahdine sâdık, dürüst bir insan olduğumu göreceksin."

28. Mûsâ dedi ki "Bu, seninle benim aramda bir anlaşmadır. İki süreden hangisini tamamlarsam, bana karşı bir husûmet beslenmeyecek! Söylediklerimize Allah şâhittir."

29. Mûsâ belirlenen süreyi tamamlayıp âilesiyle birlikte yola çıkınca,[27] Tûr dağı tarafında bir ateş gördü. Âilesine dedi ki: "Siz burada biraz bekleyin, ben bir ateş gördüm; belki size oradan yol hakkında bir haber, ya da ateş yakıp ısınmanız için bir kor parçası getiririm."[28]

30. Mûsâ oraya vardığında, mübârek bölgede yer alan vâdinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi "Ey Mûsâ! Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!"[29]

فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشٖي عَلَى اسْتِحْيَٓاءٍۘ قَالَتْ
اِنَّ اَبٖي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَاۜ
فَلَمَّا جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَۙ قَالَ لَا تَخَفْۜ
نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا
يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُۘ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ
الْقَوِيُّ الْاَمٖينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّٖٓي اُرٖيدُ اَنْ اُنْكِحَكَ
اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنٖي ثَمَانِيَ
حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا
اُرٖيدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَۜ سَتَجِدُنٖٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ
مِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنٖي وَبَيْنَكَۜ
اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ ﴿٢٨﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى
الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ
نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّٖٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّٖٓي
اٰتٖيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ
تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ
الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ
يَا مُوسٰٓى اِنّٖٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿٣٠﴾

26 Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu kızların babası Hz. Şuayb'dır.

27 Âilesiyle birlikte Mısır'a doğru giderken.

28 "Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine şöyle demişti: "Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki size oradan bir kor parçası getiririm veya orada yol gösterecek bir rehber bulurum." (Tâhâ 20/10). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

29 "Ateşin yanına varınca, kendisine: 'Ey Mûsâ!' diye seslenildi: 'Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın." (Tâhâ 20/11-12). "Oraya varınca kendisine şöyle nidâ edildi: "Bu ateşin bulunduğu yerde olanlar ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan uzaktır. Ey Mûsâ! O nidâ eden Benim. Ben, karşı konulmaz bir güce sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'ım." (Neml 27/8-9).

31. "Asânı yere at!" Mûsâ da asâyı yere atıp onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Mûsâ! Dön, korkma, çünkü sen güvendesin" denildi.[30]

32. "Elini de koynuna sok, lekesiz olarak bembeyaz bir halde çıksın.[31] Korkuyla açılan kollarını indir. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelen adamlarına göstermen için Rabbin tarafından sana verilmiş iki mûcizedir. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir topluluktur."

33. Mûsâ dedi ki: "Rabbim! Ben onlardan birini öldürdüm. Bu yüzden onların da beni öldürmelerinden korkuyorum."[32]

34. "Kardeşim Hârun'un dili benden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte yardımcı olarak gönder ki, beni tasdik etsin.[33] Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi.[34]

35. Allah buyurdu ki: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz.[35] ve size âyetlerimizle öyle bir güç vereceğiz ki, onlar size aslâ erişemeyecekler. Siz ve size tâbi olanlar mutlaka galip geleceksiniz."[36]

36. Mûsâ onlara apaçık mûcizelerimizle gelince dediler ki: "Bu, uydurulmuş sihirden başka bir şey değildir.[37] Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey duymadık."[38]

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا
جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ
وَلَا تَخَفْۜ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ
يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ
سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ
فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ
رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ
يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَاَخ۪ي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي
لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُن۪يۘ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ
بِاَخ۪يكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَاۚ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا
الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا
بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى
وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٦﴾

30 "Allah: "Ey Mûsâ! Onu yere at!" buyurdu. Mûsâ da onu yere attı, o da hızla kayıp giden bir yılan oluverdi. Allah şöyle buyurdu: "Tut onu, korkma! Biz onu tekrar eski haline getireceğiz." (Tâhâ 20/19-21). Bu âyetlerin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

31 "Şimdi de elini de koynuna sok, bir başka mûcize olarak kusursuz bir şekilde bembeyaz çıkacaktır. Böylece sana büyük mûcizelerimizden bir kısmını gösterelim." (Tâhâ 20/22-23). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

32 "Bir kişiyi yanlışlıkla öldürmüştün de, seni bunun sıkıntısından kurtarmış, sonra da türlü imtihanlarla sınamıştık." (Tâhâ 20/40). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

33 "Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi kolaylaştır. Dilimin düğümünü çöz de, söylediklerimi anlasınlar. Âilemden de bana bir yardımcı ver. Kardeşim Hârun'u. Onunla beni güçlendir." (Tâhâ 20/25-31). Konuyla ilgili âyetler Tâhâ sûresi (20), 30. âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! İstediklerin sana verildi." (Tâhâ 20/36).

34 "Mûsâ: "Ey Rabbim! Doğrusu beni yalanlayacaklar diye korkuyorum." (Şuarâ 26/12).

35 "Biz ona rahmetimizden dolayı, kardeşi Hârun'u bir peygamber olarak kendisine yardımcı verdik." (Meryem 19/53).

"Andolsun ki Biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve kardeşi Hârun'u da kendisine yardımcı tayin ettik." (Furkân 25/35).

36 "Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/116). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir." (Mücâdele 58/21).

37 "Kendilerine tarafımızdan hakikat gelince, "Bu kesinlikle bir büyü" dediler." (Yûnus 10/76). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili iki âyet zikredilmiştir.

"Mûcizelerimiz onlara apaçık görülür bir şekilde gelince: "Bu düpedüz bir büyüdür" dediler." (Neml 27/13).

38 "Kavminin ileri gelen kâfirleri şöyle dedi: Bu da sizin gibi bir insan! Peygamberlik iddiasıyla size üstünlük kurup, başınıza geçmek istiyor. Allah peygamber göndermek isteseydi gökten melekler indirirdi. Üstelik biz, atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (Mü'minûn 23/24).

37. Mûsâ dedi ki: "Kendi katından hak ve hakikati kimin getirdiğini ve dünya hayatı bitince hayırlı sonun kime âit olacağını en iyi Rabbim bilir.[39] Şu kesin ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar."[40]

38. Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum! Ey Hâmân! Haydi, benim için tuğla ocaklarını tutuştur ve bana bir kule yap; belki oradan Mûsâ'nın ilâhını görürüm. Gerçi ben, onun kesinlikle yalancılardan biri olduğuna inanıyorum."[41]

39. Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve hesap için Bize dönmeyeceklerini zannettiler.

40. Biz de onu ve askerlerini yakaladık, denize döktük.[42] Bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu![43]

41. Onları, Cehennem ateşine çağıran öncüler yaptık.[44] Kıyamet gününde de kendilerine yardım edilmeyecektir.

42. Bu dünyada peşlerine bir lânet taktık.[45] Kıyamet gününde daha da çirkinleşecekler.[46]

وَقَالَ مُوسٰى رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى
مِنْ عِنْدِه۪ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا
اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْر۪يۚ
فَاَوْقِدْ ل۪ي يَا هَامَانُ عَلَى الطّ۪ينِ فَاجْعَلْ
ل۪ي صَرْحاً لَعَلّ۪ٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰىۙ وَاِنّ۪ي
لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ
وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا
اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ
وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّۚ فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ
اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا
يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنَاهُمْ ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا
لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوح۪ينَ ﴿٤٢﴾

39 "Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz. Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır." (En'âm 6/135).

40 "Allah adına yalan uyduran yahut O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim var? Şu bir gerçek ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar." (En'âm 6/21). Bu âyetin dipnotunda "Zâlimler aslâ iflâh olmazlar" ifadesinin geçtiği yerler gösterilmiştir.

41 "Firavun: "Benden başka ilâh edinirsen, şüphen olmasın, seni hapse tıkarım!" dedi." (Şuarâ 26/29).

"Onu Firavun'a, Hâmân'a ve Kārun'a gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz bir büyücü" dediler." (Mü'min 40/24).

"Firavun "Ey Hâmân" dedi. "Bana bir kule yap ki yollar bulayım. Göklere giden yollara çıkayım da Mûsâ'nın ilâhına ulaşayım. Çünkü onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum." (Mü'min 40/36-37).

"Firavun halkı topladı ve seslendi "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi." (Nâziât 79/23-24).

42 "Bir de denizi yarıp sizi kurtardığımızı hatırlayın. O zaman Firavun âilesini gözlerinizin önünde boğmuştuk." (Bakara 2/50). Firavun ve adamlarının suda boğulduğunu dile getiren âyetler burada verilmiştir.

"Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır. Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın." (Fâtır 35/43).

43 "Aslında onlar, ne olduğunu anlayıp kavrayamadıkları ve kendilerine de henüz yorumu gelmeyen bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de peygamberlerini işte böyle yalanlamışlardı. Ama bak o zâlimlerin sonu ne oldu." (Yûnus 10/39).

"Sana haberi geldi mi askerlerin?" (Bürûc 85/17). Bu âyetin dipnotunda küfür askerlerinin başına gelen belâ ile ilgili âyetler verilmiştir.

44 "Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Bu müşrik hoşunuza gitse bile, Mü'min bir câriye özgür bir müşrikten hayırlıdır. Müşrik erkekleri de, iman etmedikleri sürece mü'min kadınlarla evlendirmeyin. Mü'min bir köle, özgür bir müşrikten hayırlıdır. Bu müşrik hoşunuza gitse bile. Çünkü onlar insanı Cehennem'e çağırırlar; Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini açıklar." (Bakara 2/221). Bu âyetin dipnotunda müşriklerin insanları ateşe çağırmasıyla ilgili açıklama yapılmış ve iki hadis zikredilmiştir.

"Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir." (Hûd 11/98).

"Ey kavmim, bu nasıl bir hal ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz." (Mü'min 40/41).

45 "Onlar dünyada da âhirette de lânete uğradılar. Onlara verilen ödül, ne kötü!" (Hûd 11/99). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

46 "Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzüstü sürükleyerek toplarız. Onların varacakları yer Cehennem'dir; Cehennem'in alevi azaldıkça, onların alevini artırırız." (İsrâ 17/97). Konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler burada verilmiştir.

"O gün Sûra üfürülecek. Kâfirleri Biz korkudan gözleri göğermiş bir vaziyette biraraya toplayacağız." (Tâhâ 20/102).

43. Biz, önceki nesilleri helâk ettikten sonra,[47] insanların kalbini aydınlatmak, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya o kitabı verdik ki, düşünüp öğüt alsınlar.[48]

44. Biz Mûsâ'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen Tûr'un batı tarafında değildin.[49] Sen bu olaya şâhit olanlardan da değildin!

45. Kaldı ki Biz nice nesiller yarattık ve onların üzerinden uzun seneler geçti. Sen ayrıca Medyen halkı arasında da bulunmadın ki, onlardan öğrenip âyetlerimizi Mekke halkına okuyasın. Fakat seni peygamber olarak gönderip, sana vahyeden Biziz.

46. Biz Mûsâ'ya nidâ ettiğimizde sen Tûr'un yanında da değildin.[50] Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan insanları uyarasın,[51] onlar da öğüt alsınlar diye Biz seni peygamber olarak gönderdik.[52]

47. İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde[53] "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysaydık ve mü'minlerden olsaydık" demesinler diye seni peygamber gönderdik.[54]

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَٓا
اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُو۫لٰى بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ وَمَا
كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى
الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدٖينَۙ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّٓا
اَنْشَأْنَا قُرُوناً فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا
كُنْتَ ثَاوِياً فٖٓي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلٖينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ
بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً
مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْماً مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذٖيرٍ
مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَٓا
اَنْ تُصٖيبَهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ
فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً
فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٧﴾

---

47 "Firavun ile ondan öncekiler ve Lût kavmi de o günahı işledi. Onlar Rablerinin Resûlüne karşı geldiler; Allah da onları şiddetli bir azapla yakaladı." (Hâkka 69/9-10).

48 "Oysa doğru yolu bulsunlar diye Biz Mûsâ'ya Kitabı verdik." (Mü'minûn 23/49).

"Doğrusu, Biz Mûsâ'ya hidâyet rehberini verdik ve İsrâiloğulları'nı kitaba mî-

rasçı kıldık. Akıl sahipleri için o kitap bir hidâyet rehberi ve öğüttür." (Mü'min 40/53-54).

"Bu Kur'an, insanlara gerçeği gösteren delillerden ibârettir; kesin bir bilgiyle iman eden bir topluluk için de bir hidâyet ve rahmettir." (Câsiye 45/20).

49 "İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir." (Hûd 11/49). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

50 "Biz ona Tûr dağının sağ tarafından seslenmiş ve doğrudan konuşması için, onu Kendimize yaklaştırmıştık." (Meryem 19/52).

"Ateşin yanına varınca, kendisine: Ey Mûsâ! diye seslenildi: 'Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın.'" (Tâhâ 20/11-12).

"Mûsâ'nın haberi sana geldi mi? Hani Rabbi ona kutsal vâdi Tuvâ'da şöyle seslenmişti." (Nâziât 79/15-16).

51 "Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52 "Yoksa 'Onu kendisi uydurmuş' mu diyorlar? Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir; umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar." (Secde 32/3).

53 "İşte bu ceza, senin ellerinle işlediğin günah yüzündendir. Yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez." (Hac 22/10). Konuyla ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

54 "Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah karşı konulmaz bir kudret sahibi ve her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/165). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Ey Ehl-i kitap! 'Bize müjde veren ve uyaran biri gelmedi' dememeniz için, hiçbir peygamberin gönderilmediği uzun bir aradan sonra size gerçekleri açıklayan elçimiz geldi. İşte size hem müjde veren hem de uyaran bir Peygamber gelmiştir. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Mâide 5/19).

"Kitap bizden önce yaşayan iki topluluğa indirildi, bizim onların okuduklarından haberimiz yoktu" demeyesiniz diye size de Kitap indirdik. Veya "Bize de kitap indirilseydi onlardan daha doğru bir yolda olurduk" demeyesiniz diye size kitap indirilmiştir. İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet gelmiştir. Allah'ın âyetlerini yalanlamaya kalkışan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlimi olur mu? Âyetlerimizden yüz çeviren ve halkı onlardan alıkoyanları bu tutumları yüzünden azabın en kötüsüyle cezalandıracağız." (En'âm 6/156-157).

48. Ama tarafımızdan kendilerine hak ve hakikat geldiğinde dediler ki: "Mûsâ'ya verilenin bir benzeri ona da[55] verilseydi ya!" Sanki onlar, daha önce Mûsâ'ya verileni inkâr etmediler mi?[56] Ve hatta: "Bu Kur'an ve Tevrat, birbirini destekleyen iki büyüdür. Biz hepsini inkâr ediyoruz!" demediler mi?[57]

49. De ki: "Eğer söylediklerinizde samimi iseniz, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de,[58] ben de ona tâbi olayım!"[59]

50. Eğer sana olumlu cevap vermezlerse, bil ki onlar sadece hevâ-heveslerine uyuyorlar.[60] Allah tarafından gelen bir hidâyet rehberi olmadan sırf kendi hevâ-hevesine uyandan daha sapık kim olabilir ki?[61] Elbette Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez.

51. Gerçek şu ki: Düşünüp öğüt alsınlar diye Biz onlara vahyi birbiri ardınca ulaştırdık.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا
أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسٰى ۚ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا
أُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا
وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا
بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ أَهْدٰى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَمَنْ
أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ ۚ
إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ
وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

---

55 Resûl-i Ekrem'e de.

56 "Kâfirler, "Ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan öncekilere" dediler." (Sebe' 34/31).

57 Yahudiler Tevrat için, Kureyşliler de Kur'an için aynı şeyleri söylemediler mi?

"Kendilerine tarafımızdan hakikat gelince, "Bu kesinlikle bir büyü" dediler. Mûsâ onlara şöyle dedi: "Size gerçeğin bilgisi gelince hep böyle mi söylüyorsunuz? Şimdi bu bir büyü mü? Oysa, büyücüler aslâ iflâh olmazlar." Onlar da şöyle dediler. "Sen bizi atalarımızın gittiğini gördüğümüz yoldan çevirmek ve kardeşinle bu toprakların yönetimini ele geçirmek için mi geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz." (Yûnus 10/76-78).

"Nitekim şöyle dediler: "Şimdi kalkıp da soydaşları bize kölelik edip duran şu bizim gibi iki insana mı inanacağız?" Böylece o ikisini yalanladılar. Kendileri de helâk edilenlerden oldular." (Mü'minûn 23/47-48).

"Düşünüp taşındı, ölçüp biçti. Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti! Yine kahrolası, nasıl da ölçüp biçti! Sonra bakındı. Sonra kaşını çattı, suratını astı. Sonra kibirlenip sırtını döndü. Dedi ki: "Bu öteden beri yapılagelen bir büyü. Bu beşer sözünden başka bir şey değildir." (Müddessir 74/18-25).

58 "Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı." (Sâffât 37/157).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4). Bu âyetin dipnotlarında Allah'a ortak koşanların yanılgılarını dile getiren âyetler zikredilmiştir.

59 "İçinde yol gösteren ve aydınlatan âyetler bulunan Tevrat'ı da şüphesiz Biz indirdik. Hakk'a teslim olmuş peygamberler, Yahudilere onunla hükmederlerdi. Kendilerini Allah'a vermiş kimseler ile âlimler de onunla hükmederlerdi; çünkü hepsi de Allah'ın kitabını korumakla görevliydiler ve onun hak kitap olduğuna şâhit idiler. Siz de insanlardan korkmayın, Benden korkun; bir parça dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir." (Mâide 5/44).

"Sonra yine Biz, iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak, doğruyu göstermek ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya kitabı verdik. Belki böylece onlar Rablerinin huzuruna çıkacaklarına iman ederler. Bu Kur'an da Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır; ona uyun, Allah'ın rahmetine nâil olmak ve rızasını kazanmak için ona aykırı davranmaktan sakının." (En'âm 6/154-155).

"Cinler "Ey kavmimiz!" dediler. "Biz Mûsâ'dan sonra indirilen ve daha önceki kitapları doğrulayıp hakka ve dosdoğru bir yola ileten bir kitap dinledik." (Ahkâf 46/30).

60 "Yoksa 'Kur'an'ı kendisi uydurdu' mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: 'Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hatta bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!' Eğer bu teklifinize olumlu cevap veremezlerse, şunu bilin ki, bu Kur'an ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman olacak mısınız?" (Hûd 11/13-14).

61 "Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur." (Ahkâf 46/5).

52. Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz buna da inanırlar.[62]

53. Onlara Kur'an okunduğu zaman, "Biz buna iman ettik, çünkü o, Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Bundan önce de zâten biz Müslüman idik!" derler.[63]

54. İşte bunlara, sabretmelerinden dolayı mükâfâtları iki kat verilecektir.[64] Bunlar, kötülüğü iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar[65] ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden bir kısmını da başkaları için harcarlar.[66]

55. Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler.[67]

56. Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin.[68] Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir.[69]

اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِه۪ هُمْ بِه۪
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا
بِه۪ٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِه۪
مُسْلِم۪ينَ ﴿٥٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ
بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُ۫نَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ
اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ
اَعْمَالُكُمْۘ سَلَامٌ عَلَيْكُمْۘ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِل۪ينَ
﴿٥٥﴾ اِنَّكَ لَا تَهْد۪ي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿٥٦﴾

---

62 "Ama yine de onların hepsi bir değildir: Ehl-i kitabın arasında geceleyin secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar da vardır. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği teşvik edip, kötülükten sakındırırlar, hayır işlerde birbiriyle yarışırlar. İşte bunlar, sâlih kullardandır." (Âl-i İmrân 3/113-114).

"Gerçekten Ehl-i kitap içinde öyleleri vardır ki; hem Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene -Allah'a büyük bir saygı içerisinde- iman ederler. Allah'ın âyetlerini değersiz dünya menfaati ile değiştirmezler. İşte onların, Rableri katında mükâfâtları vardır. Şüphesiz Allah insanları çok hızlı bir şekilde hesaba çeker." (Âl-i İmrân 3/199).

"Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük taslamazlar. Peygamber'e indirileni dinledikleri zaman, onun gerçeği dile getirdiğini anladıkları için gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi hakka şâhitlik edenlerle beraber yaz. Bütün emelimiz Rabbimizin bizi sâlih kullar arasına ka-

tarak Cennet'e koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!" (Mâide 5/82-84).

"Şöyle de: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın; daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okunduğu zaman, hemen yüzüstü secdeye kapanırlar." (İsrâ 17/107).

63 Âyette Allah'ın gönderdiği bütün dinlerin İslâm, bu dinlere bağlı olanların da Müslüman olduğu ifade edilmektedir.

64 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Üç sınıf insan vardır ki, bunların sevapları iki kat olacaktır: Biri Ehl-i kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed aleyhisselâma iman eden kimse. Diğeri hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle. Üçüncüsü de câriyesini güzelce terbiye eden, ona güzel bir öğretim veren, sonra da onu azat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır." (Buhârî, İlim 31, Itk 16, Nikâh 12; Müslim, Îmân 241).

65 "Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu buyruklar, Allah'ı ananlara bir öğüttür." (Hûd 11/114).

"Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için her sıkıntıya sabreder; namazı gerektiği şekilde kılar; kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice, açıkça bağışta bulunur; kötülüğü, iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar; dünyanın sonunda güzel bir hayat onları beklemektedir." (Ra`d 13/22).

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir. Fakat buna ancak sabredenler erişir. Buna erişenler de büyük bir nasip sahibi olanlardır." (Fussılet 41/34-35).

66 "O takvâ sahipleri gayba iman ederler, namazı gerektiği şekilde kılarlar ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar." (Bakara 2/3). Bu âyetin dipnotunda başkaları için harcamak ve harcanacak miktarla ilgili açıklama yapılmış ve ilgili âyetler verilmiştir.

67 "Boş söz ve lüzumsuz işlerden kaçınırlar." (Mü'minûn 23/3). Konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Onun için, sen çağrını yap. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. De ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir; onun için aramızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır; herkesin dönüşü O'nadır." (Şûrâ 42/15). Câhillerin heveslerine uymamakla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

68 "İnanmaları için ne kadar gayret etsen de, insanların çoğu iman etmez." (Yûsuf 12/103). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

69 "Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (En`âm 6/117). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Bu âyet, Peygamber Efendimizin amcası Ebû Tâlib hakkında nâzil olmuştur. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onun Müslüman olmasını çok istiyordu. Ama o buna yanaşmıyor, "Kureyşliler beni ayıplamasa seni mutlu edecek sözü söylerdim!" diyordu (Müslim, Îmân 41, 42; Tirmizî, Tefsîr 28/1).

57. Onlar:[70] "Eğer seninle birlikte biz de İslâm dinine girecek olursak, yurdumuzdan sökülüp atılırız" dediler. Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi?[71] Fakat onların çoğu bunun farkında değil!

58. Halbuki Biz, nimetlerinin bolluğuyla şımarıp nankörlük etmiş nice memleketi helâk etmişizdir.[72] İşte kendilerinden sonra pek az oturulan meskenleri![73] Bâki kalan gerçek mülk sahibi de yalnız Biziz.[74]

59. Rabbin, âyetlerimizi kendilerine okuyan bir peygamberi anakentlerine göndermedikçe hiçbir memleketi helâk etmez.[75] Biz, halkı zâlim olmadıkça memleketleri helâk etmeyiz.[76]

60. Size verilen her şey, bu dünya hayatının geçici nimeti ve süsüdür.[77] Oysa Allah katında olanlar daha hayırlı ve daha devamlıdır.[78] Bunu düşünemiyor musunuz?

وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ
أَرْضِنَاۜ أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى
إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ
قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَاۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ
لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًاۜ وَكُنَّا
نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ
الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى
إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَٓا أُوتِيتُمْ مِنْ
شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَاۚ وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقٰىۜ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

---

70 Yani Mekke müşrikleri.

71 "Bir de İbrâhim "Rabbim!" demişti. "Burayı güvenli bir şehir yap; halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." (Bakara 2/126). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir. Hz İbrâhim'in duasının tamamı için İbrâhim 14/35-41. âyetlere bakınız.

"Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler? Onlar bâtıla inanıp, Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebût 29/67).

72 "Allah, halkı güven ve huzur içinde yaşayan ve rızıkları her taraftan bol bol gelen bir şehri örnek veriyor: O şehir halkı Allah'ın nimetlerine nankörlük edince, Allah da yaptıklarına karşılık onlara bütün benliklerini kaplayan bir açlığı ve korkuyu tattırdı." (Nahl 16/112).

73 "Azabın bir bulut şeklinde belirip de vâdilerine yöneldiğini gördüklerinde, "Bu bize yağmur yağdıracak bir bulut" dediler. Hûd "Hayır" dedi. "O, bir an önce gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgâr ki, acı bir azap taşır. "Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir eder." Nitekim öyle bir helâk oldular ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. Kâfirler topluluğunu Biz işte böyle cezalandırırız." (Ahkâf 46/24-25).

74 "Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız. Sonunda onlar da Bize döndürülecekler." (Meryem 19/40). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

75 "Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allah'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın." (Nisâ 4/165). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında gösterilmiştir.

76 "Peygamber gönderilmesinin sebebi şudur: Senin Rabbin, halkını uyarmadan, ülkeleri haksız yere aslâ helâk etmez." (En'âm 6/131). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

77 "Kâfirlerin ülke ülke dolaşıp durmaları, ticaret yaparak kazanç sağlamaları seni aldatmasın." (Âl-i İmrân 3/196). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/77).

"Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26).

"Mal ve evlât dünya hayatının süsü ve zînetidir. Asıl kalıcı olan sâlih ameller, yararlı işler ise, Rabbinin katında hem sevap yönünden hem de umut bağlama açısından daha hayırlıdır." (Kehf 18/46).

78 "Ancak Rablerinden korkan ve O'na karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir ikram olmak üzere, içinde ırmaklar akan Cennetler vardır. Allah katında olanlar, iyi kullar için daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân 3/198). Konuyla ilgili bazı âyetler burada verilmiştir.

"Size verilen ne varsa, hep dünya hayatının gelip geçici menfaatidir. Allah katındaki ise, iman eden ve Rabbine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha devamlıdır." (Şûrâ 42/36).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah'a andolsun ki âhirete kıyasla dünya, sizden birinin parmağını denize daldırması gibidir. Parmağını denize daldıran kimse, parmağında ne kadar su kaldığına bir baksın!" (Müslim, Cennet 55).

61. Kendisine güzel bir şey[79] vadettiğimiz ve ona kavuşacak olan kimse; dünya hayatının geçici nimetleriyle nasiplendirdiğimiz, sonra da kıyamet gününde azap için huzurumuza getirilecek kimse gibi olur mu?[80]

62. Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek.[81]

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ
كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ
﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ
شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

---

79 Âyette "güzel bir şey" ifadesiyle Cennet kastedilmektedir.

80 "Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar. İman eden ve sâlih amel işleyenler için Me'vâ cennetleri vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram yeri olarak hazırlanmıştır. Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler." (Secde 32/18-20).

"Sonunda onların hepsi yakalanıp huzurumuzda toplanacaktır." (Yâsîn 36/32).

"Âyetlerimizi inkâr edenler kesinlikle Bize gizli kalmaz. Kıyamet gününde ateşe atılan kimse mi hayırlıdır, yoksa güven içinde huzurumuza gelen mi? Dilediğinizi yapın; hiç şüphe yok ki O sizin bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Fussılet 41/40).

"Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14).

"Yüzüstü sürünen mi emeline daha kolay ulaşır, yoksa dosdoğru bir yolda dümdüz yürüyen mi?" (Mülk 67/22).

"İşte azap böyledir. Âhiret azabı daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı! Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır. Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız? Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle?" (Kalem 68/33-36).

"Sonra dönüp bakar ve onu Cehennem'in ortasında görür. Der ki: "Allah'a yemin olsun, neredeyse beni de helâk edecektin. 'Rabbim lütfetmeseydi, ben de seninle ceza görmek için orada olacaktım. Artık bir daha ölmeyeceğiz, değil mi?'" (Sâffât 37/55-58).

"Bir de Allah ile cinler arasında nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de biliyor ki, bu tür iftirada bulunanlar toplanıp hesap

ve ceza için mutlaka Allah'ın huzuruna sevk edileceklerdir." (Sâffât 37/158).

81 "Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzurumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Hani, Allah'ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allah'a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur." (En'âm 6/94). Bu âyetin dipnotlarında ilgili âyetlerin bir kısmı verilmiştir.

"Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37).

"O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz. Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." (Yûnus 10/29).

"Kıyametin vaktini bilmek O'na mahsustur. O'nun bilgisi dışında ne bir meyve tomurcuğundan çıkar, ne bir dişi hamile kalır veya doğurur. O "Nerede şu bana ortak koştuklarınız?" diye seslendiği gün, müşrikler "Sana arz ederiz ki, buna dair hiçbir şâhidimiz yoktur" derler." (Fussılet 41/47).

63. Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek:[82] "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık.[83] Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı."[84]

64. Onlara: "Bana ortak olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" denilecek. Onlar da tanrılarını çağıracaklar; ama bunlar onlara cevap veremeyecek, karşılarında azabı görecekler.[85] Ne olurdu vaktiyle doğru yolu bulsalardı!

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا
هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا
غَوَيْنَاۚ تَبَرَّأْنَٓا اِلَيْكَ مَا كَانُٓوا اِيَّانَا
يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ
فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا
الْعَذَابَۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

---

82 "Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

83 "Doğru, sizi biz baştan çıkardık; çünkü biz de azmış gitmiştik." (Sâffât 37/32).

84 "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/166-167). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı verilmiştir.

"Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/22).

"Kendilerine üstünlük ve şeref sağlasın diye, Allah'ı bırakıp birtakım ilâhlar edindiler. Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar." (Meryem 19/81-82).

"İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz. Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır." (Ankebût 29/25).

"Melekler "Sen her türlü kusurdan ve ortaktan münezzeh bulunan yüceler yücesisin" derler. "Onlarla bizim hiçbir ilgimiz yok; bizim mevlâmız Sen'sin. Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu." (Sebe' 34/41).

"Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkâf 46/5-6).

85 "Siz onları doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler. Onları çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez. Allah'ı bırakıp yalvardıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara dua edin de size karşılık versinler. Onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri mi var? Görecek gözleri yahut duyacak kulakları mı var? Onlara şöyle de: "İlâh diye taptığınız bütün varlıkları çağırın; sonra da elele verip bana tuzak kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın." (A'râf 7/193-195). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotlarında verilmiştir.

"Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur. Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A'râf 7/197-198). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

"O gün Allah onlara: "Haydi, Benim ortağım olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" buyuracak. Çağıracaklar ama onlar kendilerine cevap veremeyecek. Biz, kâfirlerle taptıkları arasına derin bir uçurum koyduk. Suçlular Cehennem ateşini görecek, oraya düşeceklerini kesinlikle anlayacak, ama oradan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır." (Kehf 18/52-53).

"Onlara yalvarsanız, duanızı işitmezler. İşitseler de size cevap veremezler. Kıyamet gününde ise sizin onlara yakıştırdığınız Allah'a ortaklığı reddederler. Hiç kimse sana, her şeyden haberdar olan Allah gibi bilgi veremez." (Fâtır 35/14).

65. O gün Allah onlara seslenecek ve: "Peygamberlere ne cevap verdiniz?"[86] diye soracak.

66. O gün bütün bilgi kapıları yüzlerine kapanacak, birbirlerine de bir şey soramayacaklar.[87]

67. Ama tövbe edip iman eden ve sâlih amel işleyen kimseler,[88] kurtuluşa erenlerden olacaktır.

68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer.[89] İnsanların bu konuda seçme hakkı yoktur.[90] Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok uzak ve çok yücedir.

69. Rabbin, onların gönüllerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da bilir.[91]

70. O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dünya ve âhirette hamd yalnız O'na mahsustur.[92] Hükmü ancak O verir.[93] Sonunda O'na döneceksiniz.

71. De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah geceyi kıyamete kadar üzerinizde sürekli kılacak olsa, Allah'tan başka, size aydınlık getirecek bir ilâh kimdir? Hâlâ kulak vermeyecek misiniz?"

72. De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah gündüzü kıyamete kadar üzerinizde sürekli kılacak olsa, istirahat edeceğiniz bir geceyi size Allah'tan başka getirecek bir ilâh kimdir? Hâlâ bu gerçeği görmeyecek misiniz?"

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَٓاءُ
يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ
تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ
وَيَخْتَارُۜ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ
وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ
مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ
اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُولٰى
وَالْاٰخِرَةِۘ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ
سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ
يَأْتِيكُمْ بِضِيَٓاءٍۜ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ
اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ
بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِۜ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

---

86 Allah Teâlâ peygamberlerine de, ümmetlerinin kendilerini nasıl karşıladığını soracaktır.

"Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da:

"Bizim bir bilgimiz yok; gaybı sadece Sen bilirsin" diyecekler." (Mâide 5/109). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

87 "Sûra üfürüldüğü zaman aralarındaki akrabalıklar yok olup gidecek ve birbirlerinin halini de sormayacaklar." (Mü'minûn 23/101). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı burada verilmiştir.

"O gün herkese ne kazandıysa onun karşılığı verilir. O gün kimseye haksızlık edilmez. Ve Allah hesabı çok çabuk bitirendir. Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/17-18).

88 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele." (Bakara 2/25). Bu âyetin dipnotunda sâlih amelle ilgili bilgi verilmiştir.

89 "O dilediğini yaratır; çünkü O her şeyi bilir, her şeye kâdirdir." (Rûm 30/54).

90 "Allah ve Resûlü bir konuda hüküm bildirdiği zaman, ne bir mü'min erkeğin, ne de bir mü'min kadının, o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur. Allah'a ve Resûlüne isyan eden ise apaçık bir sapıklığa düşmüştür." (Ahzâb 33/36).

"Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O ne dilerse yaratır. Dilediğine kız çocuklar bağışlar, dilediğine erkek çocuklar bağışlar." (Şûrâ 42/49).

Yaratışta kula bir tercih hakkının tanınmamış olması, Allah'ın kulları üzerindeki en büyük nimetlerinden birisidir. Aksi takdirde, organ ve işlevlerindeki sayısız olasılıklar bir yana dursun, sadece sîmâ konusunda kişilere bir tercih hakkı tanınması halinde insanlık âleminin ne hale gireceğini tasavvur etmek için, bilim-kurgu filmlerindeki hayalî canlıların yüzlerine bakmak yeter! İnsanlığın en yetenekli sanatkârlarının toplam hayal gücü, Allah'ın dilediği gibi yarattığı insan yüzlerinden tek bir tanesiyle bile boy ölçüşemiyor. Hamdolsun Allah'a ki, bize bir tercih hakkı bırakmadan dilediği gibi yaratır ve tercihte bulunur.

91 "Yoksa onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?" (Bakara 2/77). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Sizden birinin gizlice konuşmasıyla açıkça konuşması, geceleyin gizlenmesiyle gündüzün ortaya çıkması arasında O'na göre bir fark yoktur." (Ra'd 13/10).

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O kalplerde olan her şeyi bilir." Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/13-14).

92 "Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (Fâtiha 1/2). Bu âyetin dipnotunda hamd ile ilgili bilgi verilmiştir.

93 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir. Hükmü ancak Allah verir; O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur." (En'âm 6/57). Hükmü yalnız Allah'ın vereceğine dair diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

73. Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allah'ın lütfundan rızkınızı arayıp şükredesiniz.[94]

74. Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hani nerede?" diye soracaktır.[95]

75. Biz her ümmetten bir şâhit çıkaracağız[96] ve diyeceğiz ki: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hakkında delilinizi getirin bakalım."İşte o zaman gerçek ilâhlığın Allah'a âit olduğunu anlayacaklar ve dünyada iken uydurdukları o sahte ilâhlar da kaybolup gidecek.[97]

76. Kārun Mûsâ'nın kavmindendi.[98] Ama onlara haksızlık ediyordu. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını taşımak bile güçlü kuvvetli bir cemaate zor geliyordu. Kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma, çünkü Allah şımaranları sevmez"[99]

77. Allah'ın sana verdikleriyle âhiret yurdunu kazanmaya bak. Dünyadan nasibini unutma.[100] Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de insanlara öylece ihsanda bulun. Ülkede bozgunculuk çıkarmaya kalkma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez.[101]

وَمِنْ رَحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لِتَسْكُنُوا فٖيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ
شُرَكَٓاءِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا
مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهٖيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
فَعَلِمُٓوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى
فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَٓا اِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوءُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ
لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحٖينَ
﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فٖيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
وَلَا تَنْسَ نَصٖيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ
كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي
الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدٖينَ ﴿٧٧﴾

---

94 "Gece uyumanız, gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir. Kulak veren bir topluluk için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/23).

"Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı kılan O'dur." (Furkān 25/47).

95 Bu âyet Kasas 28/62'de aynen ve kısmen benzeri 64'de geçti ve dipnotlarında konuyla ilgili başka âyetler de verildi.

96 "Biz her ümmetten, o ümmetin yaptıklarına bir şâhit getirdiğimizde, seni de bunlara şâhit kıldığımızda halleri nice olacak?" (Nisâ 4/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Atanız İbrâhim'in dinine sarılın. Allah, sizi bundan evvel de, bu Kur'an'da da Müslümanlar diye isimlendirdi. Netice-de, Peygamber size şâhitlik edecek, siz de diğer insanlara şâhitlik edeceksiniz." (Hac 22/78).

97 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37). Allah'ı bırakıp tapılan putların kıyamet gününde insanı terkedip kaybolmalarıyla ilgili bir âyet burada verilmiştir.

"İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır." (Bakara 2/166). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

98 "Onu Firavun'a, Hâmân'a ve Kārun'a gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz bir büyücü" dediler." (Mü'min 40/24).

99 Şımaranların Cehennem'e, mütevazı olanların ise Cennet'e gireceğini şu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz: "Cennet ve Cehennem birbiriyle münakaşa etti. Cehennem dedi ki: 'Zâlimler, zorbalar ve kibirliler bendedir.' Cennet de: 'İnsanların zayıfları ve yoksulları bendedir' dedi. Cenâb-ı Allah aralarında hakem oldu ve Cennet'e: 'Ey Cennet! Sen Benim rahmetimsin, dilediğime seninle rahmet ederim. Ey Cehennem! Sen de Benim azabımsın, dilediğime seninle azap ederim. Her ikinizi de doldurmak Bana düşer' buyurdu." (Müslim, Cennet 34; ayrıca bk. Buhârî, Tefsîr 50/1, Tevhîd 25).

100 Bu ifadeyle, dünyadan âhirete götürülecek olan nasip kastedilmektedir. Çünkü âhiret dünyada kazanılacaktır. Âhirete gittikten sonra bu fırsat bir daha ele geçmeyecektir. Yoksa Kārun gibi nimetler içinde yüzen birisine dünya hayatından nasiplenmesi için öğüt vermenin hiçbir anlamı yoktur. Hatta insanların en dindarı bile bu konuda bir tavsiyeye muhtaç değildir. Mutlaka dünyadaki bir nasipten söz edilecekse, o da, bu âyetin tefsirinde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın dediği gibi, bir kefenden başka bir şey değildir; onu da kimse burada unutup gitmez.

101 "Ancak bir işin başına geçince memleketi birbirine katmaya, ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez." (Bakara 2/205). Allah'ın bozgunculuğu ve bozguncuları sevmediğine dair bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

78. Kārun dedi ki: "Ben bu servete yalnız kendi bilgim sayesinde kavuştum."[102] Ama o, Allah'ın önceki nesillerden, ondan daha güçlü ve daha zengin kimseleri helâk ettiğini bilmiyor muydu? Öyle günahkârlara artık günahları hakkında sual sorulmaz.[103]

79. Derken, bir gün Kārun bütün haşmet ve debdebesiyle kavminin karşısına çıktı. Bu dünya hayatında gözü olanlar: "Keşke Kārun'a verilenin bir benzeri bize de verilseydi; çünkü o büyük bir servete sahiptir!" dediler.

80. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! İman edip sâlih amel işleyenler için Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlıdır.[104] Buna da ancak sabredenler kavuşur"[105]

81. Sonunda Biz, Kārun'u da sarayını da yerin dibine geçirdik.[106] Artık Allah'tan başka ona yardım edecek ne adamları kaldı; ne de kendini kurtaracak durumdaydı.[107]

82. Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler şöyle demeye başladılar: "Hayret! Demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini daraltırmış.[108] Eğer Allah bize lütfetmeseydi, bizi de yerin dibine geçirirdi.[109] Vah vah! Demek ki, kâfirler iflâh olmayacak!"[110]

قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫تٖيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدٖيۜ
اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ
مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ
جَمْعًاۜ وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ
﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فٖي زٖينَتِهٖۜ قَالَ الَّذٖينَ
يُرٖيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَٓا
اُو۫تِيَ قَارُونُۙ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظٖيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ
الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ
لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۚ وَلَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا
الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ
فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرٖينَ ﴿٨١﴾ وَاَصْبَحَ
الَّذٖينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ
وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ
عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُۚ لَوْلَٓا اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا
لَخَسَفَ بِنَاۜ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

102 "Ve dediler ki: "Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız." (Sebe' 34/35). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"İnsan bir sıkıntıya düştüğünde Bize yalvarıp yakarır. Ona tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda ise "Bunu bilgim sayesinde elde ettim" deyiverir. Oysa o bir sınamadır; fakat çokları bunu bilmez." (Zümer 39/49).

"Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır." Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız." (Fussılet 41/50).

103 "Onlar Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir. Bu yüzden de bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Biz, kıyamet gününde onlara hiçbir değer vermeyeceğiz." (Kehf 18/105). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiş ve bir hadis zikredilmiştir.

"O gün ne insanlara, ne de cinlere günahları sorulmaz." (Rahmân 55/39).

104 "Yaptıklarının karşılığında onlar için göz aydınlığı olacak ne gibi mükâfâtların hazırlandığını hiç kimse bilemez." (Secde 32/17). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili hadîs-i şerîfler zikredilmiştir.

105 "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver. Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir. Fakat buna ancak sabredenler erişir. Buna erişenler de büyük bir nasip sahibi olanlardır." (Fussılet 41/34-35).

106 Kārun'un böyle cezalandırılmasının sebebi, yeryüzünde büyüklük taslamasıydı. Büyüklük taslayanlar, ilâhî kanun gereği mutlaka cezalandırılır. Resûl-i Ekrem Efendimizin bir hadîs-i kudsîde anlattığı üzere, Allah Teâlâ yücelik ve kudret ve büyüklüğün, tıpkı bir elbise gibi Kendisini sarıp kuşattığını belirtmiş, bu özellikler kendisinde varmış gibi davranan kimseleri mutlaka cezalandıracağını söylemiştir (Müslim, Birr 136; Ebû Dâvûd, Libâs 26).

107 "Artık ona Allah'tan başka yardım edecek ne birileri vardı, ne de o, kendi başının çâresine bakacak haldeydi." (Kehf 18/43).

108 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

109 "Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9).

110 "Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz." (Mü'minûn 23/117).

83. İşte şu âhiret yurdunu Biz, yeryüzünde büyüklük taslamayan, bozgunculuk yapmak istemeyenlere vereceğiz.[111] Dünya ve âhirette hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir.[112]

84. Kim Allah'ın huzuruna iyi bir davranışla gelirse, onun için bundan daha hayırlısı vardır. Kim de kötü bir davranışla gelirse, kötülük işleyenler yalnızca yaptıklarının karşılığını görecekler-dir.[113]

85. Kur'an'ı sana indirip, onunla amel etmeyi farz kılan Allah seni dönülecek yere tekrar döndürecektir.[114] De ki: "Kimin doğru yolda olup kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu en iyi Rabbim bilir."[115]

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذ۪ينَ لَا
يُر۪يدُونَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَاداًۜ
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ
فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا
يُجْزَى الَّذ۪ينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ي فَرَضَ عَلَيْكَ
الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍۜ قُلْ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ مَنْ
جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٨٥﴾

111 Resûl-i Ekrem Efendimiz bazı hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"Allah bana 'O kadar alçak gönüllü olun ki, kimse kimseye karşı böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin' diye bildirdi." (Müslim, Cennet 64).

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan Cennet'e giremez." Bunun üzerine sahâbîlerden biri: "İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder" deyince, Allah'ın Elçisi şunları söyledi: "Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir." (Müslim, Îmân 147; Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61).

"Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Bunlar katı kalpli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir." (Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre 68/1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47).

112 "Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şunu unutmayın ki, bütün yeryüzü Allah'ındır; onu kullarından dilediğine verir. Hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir." (A`râf 7/128).

"İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir." (Hûd 11/49).

113 "Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir. Kimseye haksızlık edilmeyecektir." (En`âm 6/160). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

114 Bu âyet, Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında, Mekke'ye özlem duyduğu bir sırada gelmiştir. Gerçekten de Resûlullah Efendimiz hicretin sekizinci senesinde Mekke'ye fatih olarak girmiştir (bk. Buhârî, Tefsîr 28/85).

115 "Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da: "Bizim bir bilgimiz yok; gaybı sadece Sen bilirsin" diyecekler." (Mâide 5/109).

"Mûsâ dedi ki: "Kendi katından hak ve hakikati kimin getirdiğini ve dünya hayatı bitince hayırlı sonun kime âit olacağını en iyi Rabbim bilir. Şu kesin ki, zâlimler aslâ kurtulmazlar." (Kasas 28/37).

86. Sen aslında bu kitabın sana vahyedileceğini ummuyordun.[116] Ama Rabbinden bir rahmet eseri olarak sana indirildi. O halde sakın kâfirlere arka çıkma.[117]

87. Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra o kâfirler seni onların gereğini yapmaktan sakın alıkoymasın.[118] Sen insanları Rabbine çağır[119] ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma![120]

88. Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma![121] Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır.[122] Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz.[123]

وَمَا كُنْتَ تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ
اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا
لِلْكَافِرِينَۘ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ
بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَۚ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ
اِلٰهًا اٰخَرَۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ
اِلَّا وَجْهَهُۜ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

116 "Sen, bu Kur'an'dan evvel ne bir kitap okuyordun, ne de onu elinle yazıyordun! Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar şüpheye düşerdi." (Ankebût 29/48).

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).

117 "Dedi ki: "Rabbim! Senin bana lütfettiğin nimetler hakkı için, bir daha suçlulara aslâ arka çıkmayacağım." (Kasas 28/17). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

118 "Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et. Bunu yapmazsan, elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirlere doğru yolu göstermez." (Mâide 5/67). Bu âyetin dipnotunda ilgili hadisler zikredilmiştir.

119 "Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibâdet şekli belirledik. O halde dinî konularda seninle aslâ çekişmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Hac 22/67). İlgili âyetler için buraya bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey eksilmez." (Müslim, Zekât 69; Nesâî, 64).

120 "Gerçek şu ki, sana da, senden öncekilere de, "Allah'a ortak koşacak olursan bütün yaptıkların boşa gider ve mahvolup gidenlerden olursun" diye vahyolunmuştur." (Zümer 39/65).

"Hepiniz O'na yönelin, O'na karşı gelmekten sakının, namazı dosdoğru kılın, Allah'a ortak koşanlardan olmayın." (Rûm 30/31).

121 "Allah'tan başka bir ilâh daha kabul etme! Yoksa kınanır, yapayalnız ve yardımsız kalırsın!" (İsrâ 17/22).

"Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz." (Mü'minûn 23/117).

"O halde Allah'tan başka bir ilâha da yalvarıp yakarma! Yoksa azaba uğrayanlardan olursun." (Şuarâ 26/213).

"Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir; sakın Allah ile beraber başka birisine ibâdet etmeyin." (Cin 72/18). Bu âyetin dipnotunda yalnızca Allah'a dua edilmesiyle ilgili bazı âyetler verilmiştir.

122 "Yeryüzünde olan herkes fânidir. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkī kalacaktır." (Rahmân 55/26-27).

123 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir. Hükmü ancak Allah verir; O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur." (En'âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğine dair diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

ANKEBÛT SÛRESİ (29. sûre)

Ankebût sûresi Mekke döneminde, Rûm sûresinden sonra nâzil olmuştur, 69 âyettir. Mekke'de Müslümanların son ve zor dönemlerinde inmiştir. Bu sebeple sûre, mü'minlerin imanlarını pekiştirmekte ve onlara bu uğurda ödemeleri gereken bazı bedeller olduğunu beyan etmektedir. Bu bedel, birtakım fitnelere mâruz kalmaları, bazı ezâ-cefâ ve tahriklerle imtihan edilmeleri halinde bunlara karşı sabırlı ve metin olmalarıdır. Sûrenin başından on üçüncü âyete kadar olan bölümünde, imandan ve iman yolunda Müslümanların karşı karşıya kalacağı çeşitli fitneler ve imtihanlardan söz edilmektedir. On dördüncü âyetten kırk beşinci âyete kadar olan bölümde ise, Hz. Nûh, İbrâhim, Lût ve Şuayb aleyhisselâmın kıssaları nakledilmektedir. Kırk altıncı âyetten sûrenin sonuna kadar olan bölümde ise, zulüm ve haksızlıktan uzak durdukları takdirde Ehl-i kitap ile güzel bir şekilde tartışma yapılabileceğine işâret edilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.[1]

2. İnsanlar, imtihan edilmeden sadece "İman ettik" demekle serbest bırakılacaklarını mı sandılar?

3. Gerçek şu ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, doğru söyleyenleri ve yalancıları mutlaka birbirinden ayıracaktır.[2]

4. Yoksa kötülükleri işleyip duranlar elimizden kaçıp kurtulacaklarını mı sandılar? Eğer öyle düşünüyorlarsa onlar ne kötü hüküm veriyorlar![3]

5. Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa,[4] güzel işler yapsın,[5] çünkü Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir. Her şeyi işiten, her şeyi bilen yalnız O'dur.

6. Kim cihad ederse, sadece kendisi için cihad etmiş olur.[6] Çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ (١) اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوٓا اَنْ
يَقُولُوٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ (٢) وَلَقَدْ
فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ (٣) اَمْ حَسِبَ
الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا
سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ (٤) مَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ (٥) وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ
لِنَفْسِهٖ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (٦)

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" denilen bu ve benzeri harfler için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

2 "Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın

yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara 2/214). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

"Yoksa siz, aranızdan cihad edenleri ve dâvâsı uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, Cennet'e gireceğinizi mi zannettiniz?" (Âl-i İmrân 3/142). Bu âyetin dipnotunda da konuyla ilgili âyetlere yer verilmiştir.

"Yoksa siz, Cenâb-ı Hak, içinizden cihad edenleri; Allah'tan, Resûlünden ve mü'minlerden başkasını dost edinmeyenleri ortaya çıkarmadıkça; öyle kendi halinize bırakılacağınızı mı sandınız? Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Tevbe 9/16).

"Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?" (Mü'minûn 23/115).

"Allah hiç şüphesiz iman edenleri de ortaya çıkaracak, münafıkları da ortaya çıkaracaktır." (Ankebût 29/11).

"İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?" (Kıyâmet 75/36).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "En şiddetli belâlar peygamberlerin başına, sonra sâlihlerin, daha sonra da onlara benzeyen kimselerin başına gelir. Kişi dinine olan bağlılığına göre belâya uğrar. Dininde ne kadar samimi ise belâ ve musibeti o kadar fazla olur." (Tirmizî, Zühd 56; İbni Mâce, Fiten 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172, 173, 180, 185).

3 "Onlar ne kötü hüküm veriyorlar" ifadesi Nahl 16/59; Câsiye 45/21'de de geçmektedir.

4 "Ben zâten hesaba çekileceğimi biliyordum." (Hâkka 69/20).

5 "O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!" (Kehf 18/110).

"Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Zümer 39/9). Bu âyetin dipnotunda Rabbinin rahmetini umanlarla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

6 "Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

7 "Kim Allah'ın emrini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur." (Âl-i İmrân 3/97).

"Gerçek zengin ve sınırsız merhamet sahibi ancak senin Rabbindir. Dilerse O sizi yok eder ve tıpkı sizi başka insanların soyundan yarattığı gibi, sizden sonra yerinize de dilediğini getirir." (En'âm 6/133).

"Onlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Zâten göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Allah'ın oğlu olduğuna dair elinizde bir deliliniz de aslâ yoktur. Hal böyleyken Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?" (Yûnus 10/68).

"Kim inkâr etmişse, inkârı kendi zararınadır. Sâlih amel işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar." (Rûm 30/44).

"İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat yine de O, kullarının inkârına râzı olmaz. Şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur." (Zümer 39/7). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler verilmiştir.

Bir kudsî hadiste, Allah Teâlâ, sınırsız zenginliğini ve hiçbir şeye muhtaç olmayışını şöyle dile getirmektedir: "Kullarım! Daha önce yaşayanlar, daha sonra yaşayanlar, insan ve cin herkes bir yerde toplanıp benden istekte bulunsalar, Ben de her birine istediğini versem, bu Benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır." (Müslim, Birr 55).

7. İman edip, sâlih ameller yapanların günahlarını örteceğiz ve onları yaptıklarının en güzeliyle mükâfâtlandıracağız.[8]

8. Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik.[9] Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme![10] Dönüşünüz yalnız Bana'dır.[11] Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek haber vereceğim.

9. İman edip sâlih ameller yapanları sâlih kimseler arasına katıp Cennet'e koyarız.[12]

10. İnsanlardan bir kısmı, "Biz Allah'a inandık" derler. Ama Allah'a inandığı için bir ezâ gördüğünde, insanların kendisine yapmış olduğu bu ezayı, Allah'ın azabı gibi sayarlar. Rabbinden sana bir zafer geldiğinde: "Biz de sizinle beraberdik" derler.[13] Bunlar yaptıklarının, Allah'a gizli kalacağını mı zanneder? Allah, insanların kalplerindekini bilmez mi?

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا
الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ
لِتُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ
اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٨﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِح۪ينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُو۫ذِيَ فِي اللّٰهِ
جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِۜ وَلَئِنْ جَٓاءَ
نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْۜ اَوَلَيْسَ
اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا ف۪ي صُدُورِ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٠﴾

---

8 "Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz, sizin küçük günahlarınızı affederiz. Ve sizi çok güzel bir yere yerleştiririz." (Nisâ 4/31). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

"Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!" (Kehf 18/110).

9 "Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın. Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! Onlara merhamet gösterip alçak gönüllü davran ve kendileri için şöyle dua et: 'Rabbim! Onlar beni küçükken nasıl şefkat ve sevgiyle büyüttülerse, Sen de onlara öyle merhamet eyle!'" (İsrâ 17/23-24). Konuyla ilgili bazı âyet ve hadislere burada yer verilmiştir. Ayrıca Bakara sûresi (2), 83. âyetin dipnotuna da bakınız.

"Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer. Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" der. "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Seni hoşnut kılacak güzel işler yapmayı bana nasip eyle; soyumdan gelenlere de iyilik ver. Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım." (Ahkâf 46/15).

10 "Eğer onlar, ilâhlığına dair hiçbir bilgin olmayan şeyleri Bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, o zaman onlara itaat etme. Yine de dünyada onlarla iyi geçin. Sen, Bana yönelenlerin yolunu izle. Sonra dönüşünüz Bana'dır; yapmış olduklarınızı tek tek Ben size bildireceğim." (Lokmân 31/15).

"Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme. Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerinde yapar." (Ahzâb 33/1).

Çünkü Peygamber Efendimiz: "Yaradana isyan olan yerde yaratılana itaat edilmez" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 131, 400, 409; ayrıca bk. Buhârî, Megâzî 58, Ahkâm 4, Ahbâru'l-âhâd 1; Müslim, İmâret 39).

11 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Bu âyetin dipnotunda insanların yalnızca Allah'a döneceklerini ifade eden âyetler verilmiştir.

12 Hz. Yusuf'un bu konudaki duası şöyledir:

"Rabbim! Gerçekten de Sen bana mülk ve saltanattan büyük bir nasip verdin, rüya tâbirini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Allahım, dünyada ve âhirette beni koruyup destekleyen Sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kulların arasına kat!" (Yûsuf 12/101).

Hz. İbrâhim de:

"Rabbim! Bana hikmet ver ve beni sâlih kulların arasına kat!' demişti" (Şuarâ 26/83).

13 "O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

11. Allah hiç şüphesiz iman edenleri de ortaya çıkaracak, münafıkları da ortaya çıkaracaktır.[14]

12. Kâfirler mü'minlere dediler ki: "Siz bizim dinimize uyun, günahlarınızı biz yüklenelim." Halbuki o kâfirler onların günahlarından hiçbir şeyi yüklenmezler. Onlar gerçekten yalan söylüyorlar.[15]

13. Onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceklerdir.[16] Uydurdukları şeylerden dolayı kıyamet gününde sorguya çekileceklerdir.

14. Andolsun ki, Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik;[17] Nûh onların arasında elli yıl eksiğiyle bin sene kaldı.[18] Nûh kavmi zulümlerine devam ederken onları tufan yakaladı.[19]

15. Fakat Biz, Nûh'u ve gemide bulunanları kurtardık. Bu olayı âlemlere bir ibret yaptık.[20]

16. İbrâhim'i de Peygamber olarak gönderdik.[21] Hani o kavmine şöyle demişti: "Allah'a kulluk edin ve O'na karşı gelmekten sakının.[22] Bilirseniz, sizin için hayırlı olan budur."

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ
الْمُنَافِقٖينَ ﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبٖيلَنَا وَلْنَحْمِلْ
خَطَايَاكُمْۜ وَمَا هُمْ بِحَامِلٖينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ
مِنْ شَيْءٍۜ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ
اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَعَ اَثْقَالِهِمْۘ وَلَيُسْـَٔلُنَّ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فٖيهِمْ اَلْفَ
سَنَةٍ اِلَّا خَمْسٖينَ عَامًاۜ فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ
وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ
السَّفٖينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَمٖينَ ﴿١٥﴾
وَاِبْرٰهٖيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُۜ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

---

14 "Allah, kâfiri mü'minden ayırmadıkça, mü'minleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/179).

"Allah böylece pisi temizden ayırt eder; sonra pisleri üst üste yığar ve hepsini Cehennem'e tıkar. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Enfâl 8/37).

"Gerçek şu ki, Biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, doğru söyleyenleri ve yalancıları mutlaka birbirinden ayıracaktır." (Ankebût 29/3).

"Gerçek şu ki, içinizden cihad eden ve sabredenleri ayırt edinceye ve sözlerinizin doğruluğunu meydana çıkarıncaya

kadar Biz sizi sınamaya devam edeceğiz." (Muhammed 47/31).

15 "Herkesin kazancı yalnız kendinedir. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez." (En`âm 6/164). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır bir günahkâr, yükünü taşımak için yardım istese, kendi akrabası da olsa hiç kimse o yükten birazını olsun üstüne almaz. Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin. Arınan, kendisi için arınmış olur. Varış ancak Allah'adır." (Fâtır 35/18).

16 "Daha başka günahlar" aslında yine kendi günahlarıdır. Çünkü başkalarını doğru yoldan uzaklaştırmak sûretiyle yine kendileri günah işlemişlerdir.

"Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. Zâlimlerin cezası işte budur." (Mâide 5/29). Bu âyetin dipnotunda hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenmeyeceğine dair âyet ve hadisler verilmiştir.

17 Hz. Nûh'un kıssası, Nûh sûresinde, A`râf 7/59-64; Hûd 11/25-49; Mü'minûn 23/23-31; Şuarâ 26/105-122; Ankebût 29/14-15; Kamer 54/9-17. âyetlerde verilmektedir.

18 Yani Hz. Nûh kavminin arasında dokuz yüz elli sene kaldı.

19 "Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü mûcize gelse bile, acı azabı görmeden iman etmezler." (Yûnus 10/96-97).

20 "Onlar için Allah'ın birliğine bir delil de, atalarını dolu gemide taşımamızdır. Bunun gibi, binecekleri daha nice şeyleri Biz onlar için yarattık. Dilesek onları batırırız da ne yardımlarına koşan olur, ne bir kurtuluş yolu bulunur. Ancak tarafımızdan bir rahmet ve onları belirli bir zamana kadar yaşatmak başka." (Yâsîn 36/41-44).

"Biz onu geride bir ibret levhası olarak bıraktık. Fakat hani ibret alacak olan?" (Kamer 54/15).

"Nûh zamanında sular taştığında sizin atalarınızı gemiye bindirdik: "Bunu size bir öğüt ve ibret yapalım ve işitecek kulaklar onu iyice bellesin diye." (Hâkka 69/11-12).

21 Hz. İbrâhim'in kıssası: Bakara 2/124-140, 258, 260; Âl-i İmrân 3/33, 65- 68, 84, 95, 97; Nisâ 4/54-55, 125, 163; En`âm 6/74-81, 83-84, 161; Tevbe 9/70, 114; Hûd 11/69-76; Yûsuf 12/6, 38; İbrâhim 14/35-41; Hicr 15/51-58; Nahl 16/ 120-123; Meryem 19/41-50, 58; Enbiyâ 21/51-73; Hac 22/26-27, 43, 78; Şuarâ 26/69-89; Ankebût 29/16-18, 31; Ahzâb 33/7; Sâffât 37/83-113; Sâd 38/45; Şûrâ 42/13; Zuhruf 43/26-28; Zâriyât 51/24-31; Necm 53/37; Hadîd 57/26; Mümtehıne 60/4-6 ve A`lâ 87/19. âyetlerinde geçmektedir.

22 "Allah'a kulluk edin, O'ndan sakının, bana itaat edin ki Allah da sizin günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve belirlenmiş bir vakte kadar ceza vermeksizin sizi ertelesin. Allah'ın takdir ettiği ecel gelecek olursa aslâ ertelenmez. Keşke bunu bilseniz." (Nûh 71/3-4).

17. "Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyorsunuz, bunların ilâh olduğunu iddia ederek yalan uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız size bir rızık veremez.[23] O halde siz rızkınızı Allah katında arayın, O'na kulluk edin ve O'na şükredin.[24] Çünkü sonunda yalnız O'na döndürüleceksiniz."[25]

18. Siz gerçeği yalanlarsanız, şunu bilin ki sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Ancak Peygamber'in görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir.[26]

19. Onlar, Allah'ın mahlûkatı ilk defa nasıl yarattığını görmediler mi? Sonra da onları öldükten sonra tekrar diriltecektir.[27] Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır.

20. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, bakın Allah'ın, mahlûkatı ilk defa nasıl yarattığına?[28] Allah, daha sonra ikinci hayatı da işte böyle var edecektir. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir.

21. Allah dilediğine azap eder, dilediğine de merhamet eder.[29] Neticede yalnız O'na döndürüleceksiniz.[30]

22. Siz, ne yerde ne de gökte Allah'ın elinden kurtulamazsınız.[31] Zâten sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz var, ne de bir yardımcınız![32]

اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ
اِفْكًاۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا
يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ
وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُۜ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾
وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْۜ
وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٨﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ
اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ س۪يرُوا فِي
الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ
يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌۚ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ
مَنْ يَشَٓاءُۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ
بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِۘ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٢٢﴾

23 "Onlar Allah'ı bir yana bırakıp, kendilerine göklerden ve yerden rızık olarak verebilecekleri hiçbir şeyleri olmayan ve zâten buna güçleri de yetmeyen şeylere mi tapıyorlar?" (Nahl 16/73). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

24 "Allahım! Yalnız Sana kulluk eder, yalnız Senden yardım dileriz." (Fâtiha 1/5).

"Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). İnsanların Allah'a şükretmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

25 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

26 "Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Peygamberlerin görevinin yalnız tebliğden ibâret olmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

27 "Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir. Sonra da O'nun huzuruna çıkarılırsınız." (Rûm 30/11). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Yoksa ilk yaratışta Biz âciz mi kaldık? Böyle olmadığını onlar da biliyorlar; fakat yeni bir yaratılıştan hâlâ şüphe ediyorlar." (Kāf 50/15).

28 "Yakında onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde âyetlerimizi göstereceğiz; tâ ki Kur'an'ın tartışılmaz bir gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?" (Fussılet 41/53).

"Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur." (Tûr 52/35-36).

29 "Sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Çünkü Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/284). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

30 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

31 "Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı? Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü. Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak bir şey yoktur. O her şeyi bilir ve her şeye kādirdir." (Fâtır 35/44).

32 "Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Sizin, ne Allah'tan başka bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107). Konuyla ilgili âyetlerin geçtiği diğer yerlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

23. Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler ise, işte onlar rahmetimden ümit kesmişlerdir. Onlar için elem verici bir azap vardır.[33]

24. Kavminin İbrâhim'e cevabı ise sadece: "Onu öldürün veya yakın!" demekten ibâret oldu; ama Allah İbrâhim'i ateşten kurtardı.[34] Bu olayda iman eden bir toplum için nice ibretler vardır.

25. İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz.[35] Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır."

26. Bunun üzerine Lût[36] İbrâhim'e iman etti. İbrâhim dedi ki: "Ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum.[37] Çünkü karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerinde yapan yalnız O'dur."

وَالَّذٖينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِهٖٓ اُو۬لٰٓئِكَ
يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتٖي وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
اَلٖيمٌ ﴿٢٣﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ
قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ
النَّارِۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْثَانًاۙ مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ ثُمَّ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ
بَعْضُكُمْ بَعْضًاۘ وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ
مِنْ نَاصِرٖينَۗ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌۢ وَقَالَ اِنّٖي
مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبّٖيۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٢٦﴾

33 "Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince: Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir." (Yûnus 10/7-8).

"Öldükten sonra Huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar dediler ki: "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" Andolsun ki onlar, kendilerini çok büyük gördüler ve büyük bir taşkınlıkla azdıkça azdılar. Melekleri görecekleri gün kâfirler için hiç de müjdeli bir gün olmayacak. Melekler onlara: "Size her şey yasak, her şeyden mahrumsunuz!" diyecek." (Furkân 25/21-22).

"Ey iman edenler! Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Çünkü mezardakilerin tekrar diriltilmesinden kâfirler nasıl ümit kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece ümitlerini kesmişlerdir." (Mümtehıne 60/13).

34 "Putperestler: "Eğer bir şey yapacaksanız, İbrâhim'i ateşe atıp yakın, böylece ilâhlarınıza yardım edin!" dediler. Biz de dedik ki: "Ey ateş! İbrâhim'e serin ve selâmet ol!" İbrâhim'e tuzak kurmak istediler; ama Biz onları daha fazla zarara uğrattık." (Enbiyâ 21/68-70).

"Onlar ise: "İbrâhim için bir fırın yapın" dediler. "Ve onu ateşe atın." Böylece İbrâhim'e bir tuzak kurmak istediler; Biz ise onları çok sefil bir duruma düşürdük." (Sâffât 37/97-98).

35 "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/166-167). Bu âyetlerin dipnotlarında ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin Cehennem'e!" Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar. Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz." Öncekiler sonrakilere şöyle diyecek: "Sizin bize bir üstünlüğünüz yoktur. Öyleyse yaptıklarınızın cezası olarak tadın azabı!" (A`râf 7/38-39).

"O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne bir zararınız. Zulmedenlere ise "Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın!" buyururuz." (Sebe' 34/42).

"O gün takvâ sahiplerinden başka bütün dostlar birbirine düşman kesilirler." (Zuhruf 43/67).

36 Kendisi de peygamber olan Lût, Hz. İbrâhim'in kardeşinin oğludur. Âyette Hz. İbrâhim'i ilk tasdik edenin Hz. Lût olduğuna işaret edilmektedir.

37 "Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum. Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz" dedi." (Meryem 19/48).

"Sonra İbrâhim onlara: "Ben Rabbime gidiyorum; O bana yol gösterecek" dedi." (Sâffât 37/99).

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." (Mümtehıne 60/4).

27. Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik.[38] Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik.[39] Ona dünyada mükâfâtını verdik; şüphesiz âhirette de o, sâlihlerden olacaktır.[40]

28. Lût'u da peygamber olarak gönderdik.[41] Hani o kavmine şöyle demişti: "Siz gerçekten, sizden evvel dünyada hiç kimsenin yapmadığı o iğrenç işi yapıyorsunuz![42]

29. Siz hâlâ erkeklerle ilişkiye girip, yol kesecek[43] ve toplantılarınızda çirkin işler yapacak mısınız?[44] Kavminin ona cevabı ise: "Eğer doğru söylüyorsan, Allah'ın azabını bize getir!" demekten ibâret oldu.[45]

30. O da: "Rabbim! Şu bozguncular karşı bana yardım et!" diye dua etti.[46]

31. Elçilerimiz İbrâhim'e müjdeyi[47] getirince dediler ki: "Biz bu şehrin halkını yok edeceğiz. Çünkü oranın halkı zulmü âdet haline getirmişlerdir."[48]

32. İbrâhim dedi ki: "O şehirde Lût da vardır!" Onlar da: "Orada kimlerin olduğunu biz çok iyi biliyoruz. Onu ve âilesini mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı azap içinde kalıp helâk olacak!" dediler.[49]

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى
ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِى
الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾
وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِٓ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾
اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ
وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ
جَوَابَ قَوْمِهِٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ
اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ
انْصُرْنِى عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا
جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُٓوا
اِنَّا مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا
كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًا
قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ
وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

38 Hz. Yakub, İshak aleyhisselâmın oğludur.

"Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71).

"İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık." (Meryem 19/49-50).

"İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik. Her birini sâlih insanlar yaptık." (Enbiyâ 21/72).

39 "Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve İmrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir." (Âl-i İmrân 3/33).

40 "Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber yaptık. Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır." (Bakara 2/130).

"Biz İbrâhim'e dünyada iyilik ve güzellik verdik, elbette o âhirette de iyiler arasında olacaktır." (Nahl 16/122).

41 "Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi." (Sâffât 37/133).

42 "Lût'u peygamber olarak gönderdiğimizde, o da kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yaparsınız? Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir kavimsiniz." (A'râf 7/80-81). Bu âyetlerin dipnotlarında Hz. Lût hakkında ve kavminin işlediği o çirkin iş konusunda bilgi verilmektedir.

43 "Yol keseceksiniz" ifadesi, ya erkeklerle ilişki kurmak sûretiyle insan neslinin üreme yolunu kesmek veya gerçekten yol keserek insanları öldürüp, mallarını almak anlamlarına gelebilir.

44 Resûl-i Ekrem Efendimiz "Toplantılarınızda çirkin işler mi yapıyorsunuz?" ifadesinin anlamı sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "Yoldan geçenlere taş atıyorlar, onlarla alay ediyorlar. İşte onların yaptıkları çirkin davranış budur." (Tirmizî, Tefsîr, 29/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 341, 424; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 444. Zehebî bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir).

45 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

46 "Nûh, "Rabbim! Onların beni yalanlamasına karşı bana yardım et!" diye dua etti." (Mü'minûn 23/26).

"Peygamber de: "Rabbim! Onların yalanlamasına karşı bana yardım et!" diye dua etti." (Mü'minûn 23/39).

47 İshak'ın, ondan da Yakub adlı torununun olacağı müjdesi.

48 "İbrâhim'e de elçilerimiz müjdeyi getirip "Sana selâm olsun" dediler. İbrâhim "Size de selâm olsun" dedi ve biraz sonra önlerine kızartılmış bir buzağı getirdi. Fakat yemeğe el uzatmadıklarını görünce onların bu halini beğenmedi ve içine bir korku düştü. Onlar da: "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik" dediler." (Hûd 11/79-80). Bu âyetlerin dipnotlarında ilgili bazı âyetler verilmiş ve açıklama yapılmıştır.

"İbrâhim "Ey elçiler, göreviniz nedir, niçin gönderildiniz?" diye sordu. Dediler ki: "Biz günaha batmış inkârcı bir kavme gönderildik. Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız. O taşlar, haddini aşanlar için Rabbinin katında işâretlenmiştir." (Zâriyât 51/31-34).

49 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A'râf 7/83). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

33. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onları koruyamayacağı endişesiyle üzüldü ve göğsü daraldı. Onlar dediler ki: "Korkma, üzülme! Biz şüphesiz seni ve âileni kurtaracağız. Yalnız karın azap içinde kalıp helâk olacak."[50]

34. "Biz, yoldan çıkmaları yüzünden bu şehrin halkı üzerine gökten korkunç bir azap indireceğiz."

35. Ve bu şehirden geriye, düşünen bir kavim için büyük bir ibret bıraktık.[51]

36. Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününde Allah'ın mükâfâtını umacak işler yapın ve ülkede fesat çıkararak bozgunculuk yapmayın."[52]

37. Fakat kavmi Şuayb'ı yalanladı. Bunun üzerine korkunç bir sarsıntı kendilerini yakaladı da, yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar.[53]

38. Âd ve Semûd'u da helâk ettik.[54] Meskenlerinin hali size bunu açıkça göstermiştir. Şeytan onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuştur. Aslında onlar gerçeği görebilecek kimselerdi.[55]

39. Kārun, Firavun ve Hâmân'ı da yok ettik.[56] Halbuki Mûsâ onlara apaçık mûcizeler getirmişti de;[57] onlar ülkede büyüklük taslamışlardı. Ancak azabımızdan kaçıp kurtulamadılar.[58]

وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سٖٓيءَ بِهِمْ
وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا
تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً
بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ
شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا
الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدٖينَ
﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
فٖي دَارِهِمْ جَاثِمٖينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ
تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبٖيلِ وَكَانُوا
مُسْتَبْصِرٖينَ ﴿٣٨﴾ وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا
فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقٖينَ ﴿٣٩﴾

50 Bu sûrenin 32. âyetinin dipnotuna bakınız.

51 "Sabah akşam onların yurtlarından geçiyorsunuz. Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?" (Sâffât 37/137-138).

52 "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gön-

derdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Çünkü ben sizin bolluk içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum." (Hûd 11/84). Bu âyetin devamındaki âyetlerde Şuayb aleyhisselâmın kavmiyle olan konuşması verilmektedir.

Şuayb aleyhisselâmın kavmi ölçü ve tartıda eksiklik yapıyorlardı. Bu da ülkede fitne ve fesadın yayılması demekti. Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: A'râf 7/85-93; Şuarâ 26/176-190.

53 "Bunun üzerine onları korkunç bir sarsıntı yakalayıverdi ve onlar yurtlarında yüzüstü serilip kaldılar." (A'râf 7/78). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

54 Âd ve Semûd kavimlerinin başlarına gelen ceza için Fussılet 41/13-17 ve Zâriyât 51/41-45. âyetlere bakınız.

"Biz onu ve onun yanında bulunanları merhametimizle kurtardık; âyetlerimizi yalanlayan ve ona iman etmeyenlerin ise kökünü kestik." (A'râf 7/72). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

"O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar. Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı. Şunu iyi bilin, Semûd kavmi Rablerini inkâr etmişti. Ve şunu unutmayın, Semûd kavmi işte böyle yok olup gitti." (Hûd 11/67-68). Bu âyetlerin dipnotlarında Sâlih aleyhisselâmın kavmi Semûd'un helâk edilişiyle ilgili âyetler verilmiştir. Sâlih aleyhisselâmın kavmiyle olan macerası hakkında Hûd 11/61-68'e bakınız.

"Semûd ve Âd kavimleri de o çarpacak felâketi yalanlamıştı. Semûd kavmi o korkunç sesle yok olup gitti Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/4-8).

55 Fakat inat ve kibirlerinden ötürü bir türlü gerçeği göremiyorlardı.

56 "Kārun dedi ki: "Ben bu servete yalnız kendi bilgim sayesinde kavuştum." (Kasas 28/78).

"Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum!" (Kasas 28/38). Benzer anlamlar Mü'min sûresi (40), 36-37. âyetlerde de geçmektedir.

57 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik." (İsrâ 17/101). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

58 "Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır. Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın. Allah'ın kanununda hiçbir sapma da göremezsin." (Fâtır 35/43).

40. Her birini günahıyla yakalayıverdik: Kiminin başına taş yağdırdık. Kimini o korkunç ses yakaladı.[59] Kimini yerin dibine geçirdik;[60] kimini de suda boğduk.[61] Allah onlara kesinlikle zulmetmedi; onlar kendi kendilerine zulmettiler.[62]

41. Allah'ı bırakıp da başkalarını dost ve koruyucu edinenlerin hali;[63] örümceğin haline benzer: Örümcek de kendine bir ev yapmıştır; ama evlerin en zayıfı örümceğin evidir.[64] Keşke bilselerdi!

42. Şüphesiz Allah onların, Kendisini bırakıp da, hangi şeye taptıklarını bilir. Karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan O'dur.[65]

43. İşte bu misalleri Biz insanlara veriyoruz. Ama bunları ancak bilenler düşünüp anlayabilir!

44. Allah gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratmıştır.[66] Şüphesiz bunda iman edenler için büyük bir ibret vardır.

45. Sana kitaptan vahyedileni oku,[67] namazı dosdoğru kıl! Çünkü namaz insanı hayâsızlıktan, dinin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkor.[68] Namaz kılarak Allah'ı zikretmek en büyük ibâdettir.[69] Allah yaptıklarınızı bilir.

فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖۚ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًاۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ
وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَۚ وَمِنْهُمْ مَنْ
اَغْرَقْنَاۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِۚ
اِتَّخَذَتْ بَيْتًاۜ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍۜ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا
لِلنَّاسِۚ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ
اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ اُتْلُ مَٓا اُوحِيَ اِلَيْكَ
مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ
تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ
اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

---

59 Bunlar Âd ve Semûd kavimleridir: 38. âyetin dipnotunda ilgili âyetler verilmiştir.

60 Bunlar, Kārun ve yandaşlarıdır. "Sonunda Biz, Kārun'u da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'tan başka ona yardım edecek ne adamları kaldı; ne de kendini kurtaracak durumdaydı." (Kasas 28/81).

61 "Bir de denizi yarıp sizi kurtardığımızı hatırlayın. O zaman Firavun âilesini gözle-

rinizin önünde boğmuştuk." (Bakara 2/50). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Nûh'a şöyle vahyedildi: "Kavminden şimdiye kadar iman edenlerden başka kimse iman etmeyecek. Artık onların yaptıklarına üzülme. Gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap! Zâlimler hakkında artık Bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır!" (Hûd 11/36-37). Aynı âyet Mü'minûn sûresi (23), 27. âyette geçmektedir.

62 "Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/49). Kimsenin zulme uğramayacağıyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

63 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler." (Zümer 39/3). Bu âyetin dipnotlarında kulluğun yalnız Allah'a olacağına ve O'ndan başka dost edinenlerin haline temas eden âyetler verilmiştir.

64 Örümcek ağı, sığınılacak bir yer olarak pek zayıf düşmekle beraber, âyette geçen beyt kelimesi, mûcizevî bir kinaye ile, örümceğin âile hayatını da çağrıştırmaktadır. Gerçekten, bu açıdan da yuvaların en zayıfı örümceğin yuvasıdır; çünkü örümcek, hayvanlar âleminde, âile bağları en zayıf olan hayvandır. Dişi örümceğin çiftleştikten sonra yaptığı ilk iş, eşini yemektir. Fakat o da uzun bir ömür sürmez; evlâtlarının yumurtadan çıktığını göremeden ölür. Yumurtalardan ilk çıkan ise, henüz çıkmamış olanları yer. Böylece, anne-baba ve evlâtlar arasındaki bütün bağları ölümcül ilişkilerden ibâret bir yuvanın zayıflığını düşünün, düşünebilirseniz! Ve Allah'ın rahmetinden başka sığınacak kapı arayanların içinde bulunduğu durumu bununla karşılaştırın.

65 "Karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur" ifadesi Kur'an'da 16 yerde geçmektedir.

66 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En'âm 6/73). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

67 "Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku!" (Kehf 18/27). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

68 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünden bir dere aksa da, o kimse her gün bu derede beş defa yıkansa, vücudunda hiç kir kalır mı? İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder." (Buhârî, Mevâkît 6; Müslim, Mesâcid 283).

69 "Öyleyse siz Beni anın, Ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nimetlerime nankörlük etmeyin." (Bakara 2/152).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Rabbini zikredenle zikretmeyen arasındaki fark, ölüyle diri arasındaki fark gibidir." (Buhârî, Daavât 65).

46. Zulmedenleri hâriç, Ehl-i kitap ile en güzel bir şekilde tartışın[70] ve onlara deyin ki: "Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık.[71] Bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir.[72] Biz, yalnız O'na boyun eğen Müslümanlarız."[73]

47. Önceki peygamberlere kitap indirdiğimiz gibi sana da bu kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz buna inanırlar.[74] Şunlardan da ona iman edenler vardır.[75] Zâten âyetlerimizi yalnız nankörler inkâr eder.

48. Sen, bu Kur'an'dan evvel ne bir kitap okuyordun, ne de onu elinle yazıyordun![76] Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar şüpheye düşerdi.[77]

49. Gerçekte bu Kur'an, kendilerine ilim verilen kimselerin gönüllerinde yer eden apaçık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi zâlimlerden başkası inkâr etmez.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ
أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا
بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا
وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ
بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا
تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾
بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

---

70 "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış. Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (Nahl 16/125). Bu âyetin dipnotunda güzel şekilde tartışmanın nasıl olacağı anlatılmış ve ilgili bazı âyetler verilmiştir.

71 "Siz şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Mûsâ'ya ve Îsâ'ya verilene; Rablerinden bütün peygamberlere verilene iman ettik. Biz o peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız. Biz sadece Allah'a boyun eğen Müslümanlarız." (Bakara 2/136). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

72 "De ki: "Ey Ehl-i kitap! Gelin aramızdaki ortak olan sözde buluşalım: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım; Allah'ı bırakıp da birbirimizi rab edinmeyelim." Eğer bunu da kabul etmezlerse, onlara: "Şâhid olun ki, bizler Allah'ın emirlerine teslim olmuş Müslümanlarız" deyin." (Âl-i İmrân 3/64).

73 "Yakub son nefesini verirken yoksa siz de orada mıydınız? O sırada Yakub oğullarına: "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormuş, onlar da: "Sadece senin ilâhına, ataların İbrâhim, İsmâil ve İshak'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz. Biz yalnız O'na boyun eğen Müslümanlarız" demişlerdi." (Bakara 2/133).

74 "Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz buna da inanırlar. Onlara

Kur'an okunduğu zaman, "Biz buna iman ettik, çünkü o, Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Bundan önce de zâten biz Müslüman idik!" derler." (Kasas 28/52-53). Bu âyetlerin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

75 Bununla, sayıları az da olsa, Kur'an'a inanan bazı Yahudi ve Hıristiyanlar kastedilmektedir.

76 Çünkü Peygamberimiz ümmî idi; okuma-yazma bilmezdi. Bu durumu teyit eden diğer âyetler şunlardır:

"Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o elçiye, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten sakındırır; iyi ve temiz şeyleri onlara helâl, pis şeyleri ise haram kılar, daha önce üzerlerinde bulunan ağır yükleri indirir, sırtlarındaki zincirleri çözer. Ona iman eden, onu destekleyen, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen nura uyan kimseler, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir. Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allah'a iman edin, Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden o ümmî Peygamber'e de iman edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." (A`râf 7/157-158). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler verilmiştir.

"Şöyle de: "Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okuyamazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Bana vahiy gelmeden önce aranızda bir ömür boyu yaşadım. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (Yûnus 10/16).

"Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." (Şûrâ 42/52).

77 Peygamberimiz okuma-yazma bilseydi, ona karşı olanlar, "Söylediği şeyleri daha önceki kitaplardan öğrendi" diyecek, iyice şüpheye düşeceklerdi. Buna rağmen onların iftiralarına devam ettikleri Kur'an'da şöyle belirtilmektedir:

"Yoksa 'Bunu kendisi uydurdu' mu diyorlar? Şöyle de: 'Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın.' Aslında onlar, ne olduğunu anlayıp kavrayamadıkları ve kendilerine de henüz yorumu gelmeyen bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de peygamberlerini işte böyle yalanlamışlardı. Ama bak o zâlimlerin sonu ne oldu." (Yûnus 10/38-39).

"Onların, "Kur'an'ı, ona kesinlikle bir insan öğretiyor" dediklerini elbette biliyoruz. Kur'an'ı ona öğrettiğini ileri sürdükleri kimsenin dili yabancıdır, Kur'an ise açık ve anlaşılır bir Arapçadır." (Nahl 16/103).

"Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular Dediler ki: "Bu Kur'an, eskilerin masallarıdır. Peygamber onları başkasına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah-akşam okunmaktadır." (Furkân 25/4-5).

50. O kâfirler şöyle dedi: "Ona Rabbinden birtakım mûcizeler verilseydi ya!" De ki: "Mûcizeler ancak Allah katındadır.[78] Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım"[79]

51. Kendilerine okunan bu kitabı sana indirmemiz mûcize olarak onlara yetmedi mi? Hiç şüphesiz bunda iman eden bir toplum için bir rahmet ve öğüt vardır.

52. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter.[80] O, göklerde ve yerde ne varsa bilir.[81] Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler, işte asıl zarara uğrayanlar bunlardır.[82]

53. Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir zamanı olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi. Zâten o, farkına varmadıkları bir sırada onlara ansızın gelecektir.[83]

54. Onlar senden, azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Oysa Cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.[84]

55. O gün azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından sarıverecek ve Allah onlara: "Tadın yaptıklarınızın cezasını!" diyecektir.

وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّه۪ؕ قُلْ
اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِؕ وَاِنَّمَٓا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ
مُب۪ينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ
الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْؕ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَرَحْمَةً
وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفٰى
بِاللّٰهِ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ شَه۪يداًۚ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِؕ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ
وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾
وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِؕ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى
لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُؕ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِؕ
وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُح۪يطَةٌ بِالْكَافِر۪ينَۙ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ
يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ
اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

---

78 "Rabbinden ona bir mûcize indirilse ya" dediler. Şöyle de: "Allah elbette mûcize indirmeye kâdirdir." Fakat onların çoğu bunu bilmez." (En`âm 6/37). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Müşriklerin istediği mûcizeleri göndermeyişimizin tek sebebi, öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine açıkça görülen bir mûcize olarak dişi deveyi verdik, ama onlar bunu inkâr ederek nefislerine yazık ettiler. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutup uyarmak için göndeririz." (İsrâ 17/59). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

79 "Yalnız, ben apaçık bir uyarıcı olduğum için, bunlar bana vahyolunuyor." (Sâd 38/70).

"Sen de de ki: O'nun bilgisi Allah katındadır; ben ise apaçık bir uyarıcıyım." (Mülk 67/26).

80 "Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir. Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara elçi gönderdik. Buna şâhit olarak da Allah yeter." (Nisâ 4/79). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Onlara: "Kimin şâhitliği daha büyüktür?" diye sor, cevap vermezlerse şunu söyle: "Sizinle benim aramda Allah şâhittir. Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi. Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" Ve de ki: "Ama ben şâhitlik etmem." Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En`âm 6/19).

"Kâfirler "Sen peygamber değilsin" diyorlar. Sen de şöyle de: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter!" (Ra`d 13/43).

81 "De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16). Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

82 "Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler? Onlar bâtıla inanıp, Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebût 29/67).

83 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir. Hükmü ancak Allah verir; O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur." Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En`âm 6/58-59). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili bazı âyetler verilmiştir.

"Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini isterler. Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti. Elbette senin Rabbin, bütün zâlimliklerine rağmen insanları bağışlayandır. Ama senin Rabbinin cezası da pek çetindir." (Ra`d 13/6).

"Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi. Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf 18/58).

"Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür." (Fâtır 35/45).

84 "Oysaki Cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır" ifadesi Tevbe 9/49'da da geçmiştir.

56. Ey iman eden kullarım! Şüphesiz Benim arzım geniştir.[85] Dolayısıyla Bana, yalnız Bana kulluk edin.[86]

57. Her nefis ölümü tadacaktır.[87] Sonra yalnız Bize döndürüleceksiniz.[88]

58. İman edip, sâlih ameller işleyenleri, Cennet'te ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz.[89] Sâlih amel yapanların mükâfâtı ne kadar güzeldir![90]

59. Onlar sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden insanlardır.[91]

60. Rızkını taşıyamayan nice canlılar vardır. Onların da sizin de rızkınızı Allah verir.[92] Her şeyi işiten ve her şeyi bilen yalnız O'dur.

61. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı, Güneş'i ve Ay'ı insanların hizmetine kim verdi?" diye sorsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler.[93] O halde nasıl oluyor da, Allah'ın yolundan yüz çeviriyorlar?

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ اَرْضٖي وَاسِعَةٌ
فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ
الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ
الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدٖينَ فٖيهَا نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلٖينَ ﴿٥٨﴾ اَلَّذٖينَ
صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ
دَٓابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ
وَهُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

---

85 "Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir! Ancak hicret etmek için gerçekten bir yol bulamayan, kurtuluş imkânına da sahip olamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar böyle değildir. Şüphesiz Allah onları affeder. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/97-99).

"Tarafımdan onlara şunu söyle: Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada samimi davranıp iyilik yapanlar için güzel bir karşılık vardır. Allah'ın arzı da geniştir. Sabredenlere ise mükâfâtları hesapsız şekilde verilecektir." (Zümer 39/10).

Bu âyetler bize şunu söylemektedir: Bir yerde Allah'a karşı geliniyor, bu yüzden orada Müslümanca yaşama imkânı bulunmuyorsa, oradan daha uygun bir yere hicret edilmelidir.

86 "Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona "Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ 21/25).

"Şüphesiz bu din hepinizin tek dinidir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde Bana kulluk edin." (Enbiyâ 21/92).

87 "Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz verilecektir. Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir. Zâten bu dünya hayatı aldatıcı zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân 3/185). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

88 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

89 "Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

90 "Güzel işler yapanların mükâfâtı ne güzeldir" ifadesi, Âl-i İmrân 3/136; Zümer 39/74'de de geçmektedir.

91 Bu âyet Nahl sûresi (16), 42. âyette de geçmektedir. Tevekkülle ilgili âyetlerin geçtiği yerler için buraya bakılabilir.

92 "Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır." (Tâhâ 20/132). Rızkı verenin yalnız Allah olduğunu belirten âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

93 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten indirdiği yağmurla size rızık olsun diye meyveler, ürünler çıkaran da Allah'tır. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur. Bir düzen içinde hareket eden Güneş ile Ay'ı da sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur." (İbrâhim 14/32-33). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah" diyecekler. Sen "Hamd Allah'a âittir" de. Ancak onların çoğu bunun ne demek olduğunu bilmiyor." (Lokmân 31/25).

62. Allah kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğinin rızkını da daraltır.[94] Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

63. Onlara: "Gökten suyu indiren ve onunla ölmüş olan yeryüzüne hayat veren kimdir?" diye soracak olsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler.[95] De ki: "Hamd Allah'a mahsustur! Ama insanların pek çoğu aklını kullanmıyor!

64. Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve bir oyundan ibârettir.[96] Oysa âhiret yurdu, işte gerçek hayat odur. Keşke bunu bilselerdi!

65. Onlar bir gemiye binip sefere çıktıkları zaman, samimi olarak Allah'a yakarırlar. Fakat Allah, onları denizin korkularından kurtarıp karaya çıkardığında bakarsın ki onlar yine Allah'a ortak koşarlar.[97]

66. Verdiğimiz nimetlere nankörlük edip eğlenedursunlar! Ama pek yakında görecekler![98]

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ
وَيَقْدِرُ لَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٦٢﴾
وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ
﴿٦٣﴾ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ
وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا
اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى
الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا
اٰتَيْنَاهُمْۚ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

94 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Konuyla ilgili bazı âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

95 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında

Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette 'Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

96 "Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

Dünyada her şeyin geçici olduğunu şu hadîs-i şerîf pek güzel ifade etmektedir:

"Dünyada bolluk ve refah içinde yaşayan cehennemlik bir kişi kıyamet gününde getirilip Cehennem'e bir kere daldırılır. Sonra ona 'Ey Âdemoğlu! Sen hiç hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu?' diye sorulur. O adam: 'Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim' der. Bir de dünyada çok yoksul bir şekilde yaşayan cennetliklerden biri getirilir Cennet'e bir kere daldırılır. Ona da: 'Ey Âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi?' diye sorulur. O da: 'Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim' der." (Müslim, Münâfikîn 55; İbni Mâce, Zühd 38).

97 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız sadece kendinize zarar verir. Geçici bir süre dünya hayatından faydalanırsınız; ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (Yûnus 10/22-23). Bu âyetlerin dipnotlarında konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

98 "Sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kendilerine verdiğimiz nimetlere neticede nankörlük ederler. Dünyanın sefasını sürün bakalım; yakında öğreneceksiniz." (Nahl 16/55). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler verilmiştir.

67. Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken,[99] yaşadıkları Mekke'yi, can ve mal emniyeti bakımından güvenilir, muhterem ve mukaddes bir yer yaptığımızı da mı görmediler?[100] Onlar bâtıla inanıp, Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?[101]

68. Allah adına yalan uyduran yahut hak kendisine geldiğinde onu yalanlayandan daha zâlim kim olabilir?[102] Cehennem'de kâfirlere yer mi yok?[103]

69. Uğrumuzda cihad edip, çaba harcayanlara Biz yollarımızı gösteririz.[104] Şüphesiz Allah iyi davranan kimselerle beraberdir.[105]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ
النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ
وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُ اَلَيْسَ فٖي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرٖينَ
﴿٦٨﴾ وَالَّذٖينَ جَاهَدُوا فٖينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ
سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٦٩﴾

---

99 "Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz diye sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı." (Enfâl 8/26).

100 "Onlar: "Eğer seninle birlikte biz de İslâm dinine girecek olursak, yurdumuzdan sökülüp atılırız" dediler. Her çeşit ürünün tarafımızdan bir rızık olarak gelip toplandığı güvenli ve mukaddes bir beldeye onları Biz yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunun farkında değil!" (Kasas 28/57).

101 "Allah kiminize, kiminizden daha fazla rızık verdi. Ama kendilerine bol rızık verilenler, kendileriyle eşit olması için mallarını köle ve hizmetçileriyle paylaşmazlar. Bu böyle iken Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorlar?" (Nahl 16/71).

102 "Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim var?" ifadesi, En'âm 6/93, 144; A'râf 7/37; Yûnus 10/17; Hûd 11/18; Kehf 18/15 ve Saff 61/7'de de geçmektedir.

103 "Cehennem'de kâfirlere yer mi yok" ifadesi Zümer sûresi (39), 32. âyette de geçmektedir.

104 "Kim cihad ederse, sadece kendisi için cihad etmiş olur. Çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur." (Ankebût 29/6).

105 "Allah iyi davrananlarla beraberdir" ifadesi yalnız burada geçiyor; ama "Allah iyi davrananları sever" ifadesi; Bakara 2/195; Âl-i İmrân 3/134; Mâide 5/13, 93'de geçmektedir. Yalnız "İyi davranalar" ifadesi çeşitli üsluplar içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'de 30 yerde geçmektedir.

RÛM SÛRESİ (30. sûre)

Mekke döneminde inmiştir. 60 âyettir. Sûrenin önemli bir kısmı, kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerine ayrılmıştır; bu âyetler, her şeyinden ibretler alınacak ve her şeyiyle bize Allah'ı hatırlatacak bir âlem içinde yaşadığımızı gösterir. İlk âyetlerinde, Romalıların yakın bir gelecekte kazanacakları zaferi mûcizevî bir şekilde bildirmektedir. Sûre de adını buradan almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.[1]

2. Rumlar mağlûp düştüler:[2]

3. Yakın bir yerde, yeryüzünün en aşağısında.[3] Fakat mağlubiyetlerinden sonra onlar tekrar galip gelecekler:

4-5. Üç ile dokuz yıl içinde.[4] Bu mağlubiyetten önce de, sonra da hüküm ve idâre bütünüyle Allah'a âittir.[5] O gün mü'minler Allah'ın yardımıyla sevinecekler. Allah dilediğine zafer nasip eder. Karşı konulmaz kuvvete sahip olan ve rahmeti her şeyi kuşatan yalnız O'dur.[6]

6. Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz;[7] ancak insanların çoğu bunu bilmez.[8]

7. Onlar dünya hayatının sadece maddî yönünü bilirler; âhiretten ise habersizdirler.

8. Onlar kendi yaratılışlarını hiç düşünmediler mi? Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri elbette bir anlam ve amaca göre[9] ve belirlenmiş bir ecel ile yaratmıştır. Fakat insanların birçoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ediyor.[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ ف۪ٓي اَدْنَى الْاَرْضِ
وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ ف۪ي
بِضْعِ سِن۪ينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ
وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ
يَنْصُرُ مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾
وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِراً
مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ
غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ مَا
خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا
اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَاِنَّ كَث۪يراً
مِنَ النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

---

1 Bazı sûrelerin başında yer alan ve "mukattaât" (hurûf-ı mukattaa) adı verilen bu ve benzeri harfler hakkında bilgi için Bakara sûresinin ilk âyeti ile ilgili açıklamaya bakınız.

2 Ehl-i kitap olan Bizans ile ateşe tapan

İranlılar arasındaki savaşta İranlıların galip gelmesi Mekkeli müşrikleri sevindirmiş, Müslümanlar arasında ise üzüntüye yol açmıştı. Konuyla ilgili açıklama 4. âyetin dipnotunda gelecektir.

3 "Edne'l-arz" deyimi hem "yakın bir yerde," hem de "arzın en aşağısında" anlamına gelmektedir ki, anlatılan olay için her iki anlam da geçerlidir. Şam ve Kudüs'ün İranlılara geçmesiyle sonuçlanan savaşın cereyan ettiği Lût Gölü bölgesi Arapların yaşadığı bölgeye yakın bir yer olduğu gibi, karaların en derin noktasını teşkil etmekte ve deniz seviyesinin 395 metre aşağısında yer almaktadır.

4 Âyette geçen "bid`ı sinîn" deyiminin üç ile dokuz yıl arasında bir zaman dilimini ifade ettiği, bu âyetlerin henüz indiği sırada, Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir. Abdullah ibni Abbas'ın belirttiğine göre Mekkeli müşrikler, kendileri gibi putperest olan İranlıların Ehl-i kitap olan Bizanslıları yenmesini istiyordu. Bu arzularını Hz. Ebû Bekir'e söylediler; o da bunu Resûl-i Ekrem Efendimize iletti. Efendimiz ise İranlıların mağlup olacaklarını belirtti. Bunun üzerine müşrikler mağlubiyetin hangi tarihte gerçekleşeceğini sordular, o da "üç ile dokuz yıl içinde" buyurdu. Gerçekten de Bizanslılar bu tarihler arasında İranlıları yendiler (Tirmizî, Tefsîr 30/3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 276, 304).

5 "Sen de onlara: "Bütün karar ve yetki Allah'a âittir" de." (Âl-i İmrân 3/154).

"Şunu iyi bilin ki, her şeyi yaratmak ve yönetmek yalnız O'na mahsustur." (A`râf 7/54).

6 Allah'ın Azîz ve Rahîm isimleri Kur'an'ın 13 âyetinde bir arada geçmektedir: Şuarâ 26/9, 68, 104, 122, 140, 159, 175, 191, 217; Rûm 30/5; Secde 32/6; Yâsîn 36/5; Duhân 44/42.

7 "Allah, verdiği sözden aslâ caymaz." (Ra`d 13/31).

"Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz." (Zümer 39/20).

8 Kur'ân-ı Kerîm'de on bir âyet "İnsanların çoğu bunu bilmez" şeklinde son bulmaktadır: A`râf 7/187; Yûsuf 12/21, 40, 68; Nahl 16/38; Rûm 30/6, 30; Sebe' 34/28, 36; Mü'min 40/57; Câsiye 45/26.

9 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur. Görülmeyeni de görüleni de bilen O'dur. O her şeyi bir anlam ve amaca göre yapan ve her şeyden haberdar olandır." (En`âm 6/73). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

10 Herkesin sonunda Allah'a döneceği gerçeği pek çok âyet-i kerîmede hatırlatılmaktadır. Bunlardan bir kısmına Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda işaret edilmiştir.

9. Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı?[11] Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi.[12] Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı.[13]

10. Sonra o çirkin işi yapanların âkıbetleri pek kötü oldu; çünkü Allah'ın âyetlerini yalanlıyor ve onlarla alay ediyorlardı.

11. Allah mahlûkatı önce yaratır, sonra da hayatınıza son verir ve tekrar diriltir.[14] Sonra da O'nun huzuruna çıkarılırsınız.[15]

12. Kıyametin koptuğu gün kâfirlerin hiçbir ümidi kalmaz.

13. Allah'a ortak koştukları şeylerden hiçbiri onlara şefaatçi olmamış,[16] kendileri de o ortakları reddetmişlerdir.

14. Kıyametin koptuğu gün, inanan ve inkâr edenlerin birbirinden ayrıldıkları gündür.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ
مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ
مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا
السُّوأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ
ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ
يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ
شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ
﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

---

11 "Sizden önceki milletlere nice ilâhî kanunlar uygulanmıştır. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın!" (Âl-i İmrân 3/137).

"Şöyle de: "Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş bakın." (En'âm 6/11).

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi. İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı? Elbette âhiret yurdu, takvâ sahipleri için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Yûsuf 12/109).

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın." (Nahl 16/36).

"Onlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Eğer gezip dolaşsalardı, düşünecek kalplere, duyacak kulaklara sahip olurlardı? Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hac 22/46).

"De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve kâfirlerin sonunun nice olduğunu görün!" (Neml 27/69).

"De ki: Yeryüzünde dolaşın da, daha öncekilerin sonlarının ne olduğuna bir bakın. Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdi." (Rûm 30/42).

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı? Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü. Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak bir şey yoktur. O her şeyi bilir ve her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/44).

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Allah onları günahları yüzünden yakaladı, ama onların kendilerini Allah'ın gazabından koruyacak kimseleri olmadı." (Mü'min 40/21).

"Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha kalabalık ve daha güçlüydüler; ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Yine de bütün bu kazandıkları, onlara bir fayda vermedi." (Mü'min 40/82).

"İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı? Allah onları yerle bir etmişti. Bu kâfirler için de onun benzeri bir âkıbet vardır." (Muhammed 47/10).

12 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

13 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik; "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin" dedik. Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

14 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmına bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

"O, mahlûkatı önce yoktan yaratır; sonra da iman edip sâlih ameller yapanları âdil bir şekilde mükâfâtlandırmak için yeniden diriltir." (Yûnus 10/4).

"Şöyle de: "İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?" Şöyle de: "Mahlûkatı ilk defa Allah yaratır; sonra yeniden diriltir. O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (Yûnus 10/34). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

15 Sonunda herkesin Allah'a döneceğine dair âyetler Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda verilmiştir.

16 İnkâr ehline hiçbir şefaatçinin fayda vermeyeceğine dair âyetler Bakara sûresi 48. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15. İman edip sâlih amel işleyenler, bir Cennet bahçesinde sevinç içinde ağırlanacaklardır.[17]

16. İnkâr eden, âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanlar ise Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır.[18]

17. Akşama erdiğinizde ve sabaha çıktığınızda Allah'ı tesbih edin.[19]

18. Göklerde ve yerde hamd[20] O'na âittir. Gündüzün sonuna doğru ve öğleye eriştiğiniz zaman da O'nu tesbih edin.[21]

19. O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır;[22] yeryüzünü ölümünün ardından diriltir.[23] Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız.[24]

20. Sizi topraktan yaratması da[25] O'nun varlığını gösteren delillerdendir.[26] Sonra siz birer beşer olarak yeryüzüne yayılırsınız.

21. Sizin cinsinizden, kendilerine ısınacağınız eşler yaratması ve aranıza muhabbet ve merhamet koyması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir.[27] Düşünen bir topluluk için bunda ibretler vardır.

فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ
فٖي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾ وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ فَاُو۬لٰٓئِكَ
فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ
حٖينَ تُمْسُونَ وَحٖينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحٖينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا
اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ
خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا
اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ
فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

---

17 "Siz de, eşleriniz de, sevinç içinde girin Cennet'e." (Zuhruf 43/70).

18 "Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için uğraşanlar ise, tutuklanıp Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır." (Sebe' 34/38).

19 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Allah'ı tesbih etme konusunda açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

20 Hamd ile ilgili olarak Fâtiha sûresi (1), 2. âyetin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

21 "Kur'an'da beş vakit namaz var mı?" sorusuna, İbni Abbas bu iki âyeti ve Nûr sûresinin 58. âyetini hatırlatarak cevap

vermiştir: "Akşama erdiğinizde: akşam namazı. Sabaha çıktığınızda: sabah namazı. Gündüzün sonunda: ikindi namazı. Öğleye eriştiğinizde: öğle namazı. Ve 'Yatsı namazından sonra sizin için mahremiyet vaktidir'." (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 445. Zehebî bu hadisin isnâdının sahih olduğunu söylemiştir). Namaz vakitlerini belirten diğer âyetler Hûd sûresi (11), 114. âyetin açıklamasında gösterilmiştir.

22 "Geceyi gündüze, gündüzü geceye katarsın, Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin." (Âl-i İmrân 3/27).

"Tohumu ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah bu! O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (En'âm 6/95). Bu âyetin açıklamasında konu hakkında bilgi verilmiştir.

23 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Size ümit ve korku içinde şimşeği göstermesi ve gökten bir su indirerek onunla ölü toprakları canlandırması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Aklını kullanan bir topluluk için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/24).

"Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Ölü toprağa nasıl can veriyor. İşte, ölüleri diriltecek olan da O'dur. O her şeye kâdirdir." (Rûm 30/50).

"Rüzgârları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar bulutları kaldırır; sonra Biz o bulutları çorak bir beldeye sevk eder ve ölü toprakları onlarla diriltiriz. Ölülerin diriltilmesi de işte böyledir." (Fâtır 35/9).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5).

"Şunu bilin ki ölümünün ardından Allah yeryüzünü bile diriltiyor. Aklınızı kullanmanız için, Biz size Allah'ın varlığını gösteren delilleri böylece açıklamış bulunuyoruz." (Hadîd 57/17).

24 "Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

"Hepsi kullara rızık olsun. Biz o suyla ölü toprağa can verdik. Kabirlerden çıkışınız da işte böyle olacaktır." (Kâf 50/11).

25 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). İnsanın topraktan yaratılmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

26 Bu âyette geçen "deliller" ifadesi "âyetler" karşılığıdır. Âyet Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini, rahmetini, hikmetini, ilmini, iradesini ve sair isim ve sıfatlarını gösteren deliller, işâretler, belgeler, ibretler mânalarına gelmektedir.

27 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

22. Göklerin ve yerin yaratılışı ile[28] dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da[29] O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Bilgi sahibi olanlar için bunda ibretler vardır.[30]

23. Gece uyumanız,[31] gündüz O'nun lütfundan rızkınızı aramanız da Allah'ın varlığını gösteren delillerdendir. Kulak veren bir topluluk için bunda ibretler vardır.

24. Size ümit ve korku içinde şimşeği göstermesi[32] ve gökten bir su indirerek onunla ölü toprakları canlandırması da[33] O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Aklını kullanan bir topluluk için bunda ibretler vardır.

25. Göklerin ve yerin, ilâhî yasayla ayakta durması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Sonra sizi çağırır çağırmaz kabirlerinizden çıkarsınız.

26. Göklerde ve yerde kim ve ne varsa O'nundur. Hepsi de O'na boyun eğmiştir.[34]

27. Mahlûkatı önce yaratan ve öldükten sonra dirilten[35] de O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar Allah'ındır.[36] O, karşı konulmaz bir güce sahiptir, her işi yerli yerince yapandır.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ اِنَّ ف۪ي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪
مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُ۬كُمْ مِنْ
فَضْلِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً
وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪ بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ
﴿٢٤﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ
بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةًۗ مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا
اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ
عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾

28 "Göklerin, yerin ve onlarda yaydığı canlıların yaratılışı da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. O, dilediğinde onların hepsini huzurunda toplamaya da kādirdir." (Şûrâ 42/29).

29 "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da övünmek için değil, birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz en müttaki olanınızdır. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Hucurât 49/13).

30 İnsanın yaratılışına dikkat çekildikten sonra, insanlar arasındaki farklılıklar, Allah'ın

birliğini gösteren bir tevhid delili olarak sunulmaktadır ki, gerçekten de, insanın insan olarak var olabilmesi, vazgeçilmez bir şart olarak, bu farklılıkları gerektirmektedir. Bunlardan ikisi, belki de en önemlisi, bu âyette işâret edilen ses ve sîmâ farklılıklarıdır ki, en geniş ölçekte lisan ve renk şeklinde ortaya çıkan bu farklılıklar, bireylere indikçe daha derinleşmekte ve özelleşmektedir. Her insan bireyinin sesi birbirinden kesin şekilde farklı olduğu gibi, sesleri algılayış biçimi de farklıdır; çünkü sesleri toplayan kulak kıvrımları, herkes için âdetâ ayrı bir ses stüdyosu olarak düzenlenmiş ve bir insanın kulağı diğerinde tekrarlanmamıştır. Konuşma ise, bilimi bütünüyle âciz bırakan bir mûcize olarak belirmektedir ki, bu mûcizenin bir tarafında insanın meramını sözle anlatabilmesi, diğer tarafında da anlatılan sözü dinleyip anlayabilmesi vardır. Farklı sesler, farklı lisanlar, farklı sözlerle bu mûcizenin göz kamaştırıcılığı daha da artmaktadır. Sîmâlardaki farklılığa gelince, bu, çok ince rötuşlardan ibâret, son derece duyarlı ve inceden inceye işlenmiş bir farklılıktır ki, bu farklılığı ayırt etmek için, her insanın beyninde özel bir bölge görevlendirilmiştir. Bu bölge sayesinde insanlar birbirlerinin yüzüne baktıklarında onu diğer insanlardan ayırabilirler. Söz konusu bölgenin hasara uğraması halinde ise "yüz körlüğü" denen hâdise ortaya çıkmaktadır ki, bunun keşfi yirminci yüzyıla rastlar. Kısacası, bir tarafta gökleri ve yeri yaratan ilâhî kudret ve irade, bir tarafta evrendeki tüm eserlerini, diğer tarafta insan cinsinin birbirine benzeyen ve benzemeyen yönlerinden her biriyle ayrı bir mûcize olan eserini gözlerimizin önüne sermekte, böylece, her bir insan bireyinin varlığındaki en gizli köşelerden göklerin en ücra tabakalarına kadar uzanan tevhid delilleri, kâinatı üst üste sarıp sarmalamaktadır.

31 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin açıklamasında zikredilmiştir.

Uyku da sırlarını açıklamakta bilimin âciz kaldığı bir başka mûcize ve bir ilâhî nimettir. Bildiğimiz bir şey varsa, o da, uykunun, başka şekilde telâfi edilmesine imkân bulunmadığıdır. Hiçbir dinlenme şekli veya başkaca bir önlem, uykunun yerini tutmamakta; bu esrarengiz hâdise ise hayatımızın üçte birine varan bir kısmını hergün işgal etmeye devam etmektedir. Bu konuda ayrıca En`âm 6/60'ın açıklamasına da bakınız.

32 "Korku ve ümit içinde bulunasınız diye size şimşeği gösteren ve yağmur yüklü bulutları meydana getiren O'dur." (Ra`d 13/12). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

33 Bu sûrenin 19. âyetinin açıklamasında konu ile ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

34 Benzer âyetlerin listesi Bakara sûresi (2), 116. âyetin dipnotunda verilmiştir.

35 Benzer âyetler 11. âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 Allah bütün eksik sıfatlardan münezzeh olduğu gibi, insan zihninin düşünebileceği en üstün sıfatlardan daha yüce ve yetkin sıfatlarla muttasıftır. O'nun fiilleri ve sıfatları hakkında verilen misaller, yapılan benzetmeler, her ne kadar bizim dünyamızdan alınan ve bizim âşinâ olduğumuz örnekler içeriyorsa da—çünkü bunları insanlara anlatmanın başka bir yolu yoktur—Allah'ın ne zâtında, ne sıfatlarında, ne de fiillerinde hiçbir benzerinin olmadığı da hatırdan aslâ uzak tutulmamalıdır.

28. Allah size kendinizden şöyle bir misal verdi: Elinizin altındaki köle ve hizmetçilerinizden, size verdiğimiz rızka ortak olup da sizinle eşit haklara sahip ve kendilerine birbirinize saygı gösterdiğiniz gibi saygı göstereceğiniz ortaklarınız var mı?[37] Aklını kullanan bir topluluk için âyetleri Biz böyle açıklıyoruz.

29. Zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın, hevâ ve heveslerinin peşine düştüler. Allah'ın saptırdığını kim yola getirebilir?[38] Onların hiçbir yardımcısı da olmaz.

30. Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir:[39] O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır.[40] Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur;[41] lâkin insanların çoğu bilmiyor.

31. Hepiniz O'na yönelin,[42] O'na karşı gelmekten sakının, namazı dosdoğru kılın, Allah'a ortak koşanlardan olmayın.[43]

32. O müşrikler ki, dinlerini parçalayıp bölük pörçük olmuşlardır; her topluluk kendi inancıyla övünür, durur.[44]

33. İnsanlar sıkıntıya uğrayınca Rablerine yönelerek O'na yakarırlar. Sonra Rableri onlara Kendi tarafından bir rahmet tattırdığında, bir de bakarsın, onlardan bir topluluk, Rablerine ortak koşmaya başlamıştır.[45]

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلاً مِنْ اَنْفُسِكُمْۜ هَلْ لَكُمْ
مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ ف۪ي
مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ
كَخ۪يفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا
اَهْوَٓاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ فَمَنْ يَهْد۪ي مَنْ اَضَلَّ
اللّٰهُۜ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ
لِلدّ۪ينِ حَن۪يفاًۜ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ
عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ
الْقَيِّمُۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۙ ﴿٣٠﴾
مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا
د۪ينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعاًۜ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا
رَبَّهُمْ مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ
رَحْمَةً اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾

---

37 "Allah kiminize, kiminizden daha fazla rızık verdi. Ama kendilerine bol rızık verilenler, kendileriyle eşit olması için mallarını köle ve hizmetçileriyle paylaşmazlar. Bu böyle iken Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorlar?" (Nahl 16/71). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Siz hiçbir şeyin yaratıcısı olmadığınız halde, size verilmiş olan ve gerçek sahibi olmadığınız bir malı, tıpkı sizin gibi yaratılmış olan başka insanlarla paylaşmaya râzı olmazsanız, her şeyin yaratıcısı olan Allah, Kendi mülkünü, Kendi yarattıklarıyla paylaşır mı? Kendi kullarının, yine kendileri gibi yaratılmışları yüce zâtına ortak koşmasına ve mülkünü onlar arasında bölüştürmesine râzı olur mu?

38 "Âyetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içinde kalmış birtakım sağır ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru bir yola iletir." (En'âm 6/39). Konuyla ilgili açıklama ve bir hadîs-i kudsî bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

39 "Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim." (En'âm 6/79). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40 Peygamberimiz buyuruyor ki: "Her çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Fakat sonra anne-babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsi yapar. Bu, hayvanların her âzâsı tam olarak yavrulamasına benzer. Siz kesmeden önce, kulağı kesik olarak doğmuş hayvana rastlar mısınız?" Peygamberimiz, daha sonra bu âyeti okumuştur (Buhârî, Cenâiz 79, Tefsîr 30, Kader 3; Müslim, Kader 22-24).

41 Konuyla ilgili âyetler Tevbe sûresi (9), 36. âyetin dipnotunda verilmiştir.

42 "Onun için, başınıza azap gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun; sonra kimseden yardım göremezsiniz." (Zümer 39/54).

43 "Bana şunlar da emredildi: "Allah'ın birliğini tanıyarak yüzünü dosdoğru hak dine çevir; sakın müşriklerden olma!" (Yûnus 10/105).

"Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra o kâfirler seni onların gereğini yapmaktan sakın alıkoymasın. Sen insanları Rabbine çağır ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!" (Kasas 28/87).

44 "Dinlerini parça parça edip de gruplara ayrılanlara gelince, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır; ileride Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecektir." (En'âm 6/159). Dinlerini parçalayanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

45 Konuyla ilgili âyetler Yûnus sûresi (10), 21. âyetin dipnotunda verilmiştir.

34. Kendilerine verdiğimiz nimetlere neticede nankörlük ederler. Dünyanın sefasını sürün bakalım; yakında gerçeği öğreneceksiniz.[46]

35. Yoksa Biz onlara bir kitap indirdik de Rablerine ortak koşmalarını onlara o mu söylüyor?

36. İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda buna seviniverirler. Kendi işledikleri şeyler yüzünden başlarına bir kötülük gelince de[47] ümitsizliğe düşüverirler.[48]

37. Allah'ın dilediğine rızkı bollaştırdığını, dilediğine daralttığını onlar görmedi mi?[49] İman eden bir topluluk için bunda ibretler vardır.

38. Akrabaya,[50] yoksula[51] ve yolda kalmışlara[52] hakkını ver.[53] Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

39. Halkın malından size artış sağlasın diye faizle verdiğiniz şeyler Allah katında artmaz.[54] Allah'ın rızasını gözeterek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince: İşte bunu yapanlar, ödüllerini kat kat arttıranların tâ kendileridir.[55]

40. Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra öldüren, sonra da dirilten Allah'tır. Allah'a ortak koştuklarınız arasında bunlardan herhangi birini yapabilecek birisi var mı?[56] O her kusurdan münezzeh, onların ortak koştuklarından da çok yücedir.

لِيَكْفُرُوا بِمَا اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُوا۠ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا
فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِه۪ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾
وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَاۜ وَاِنْ
تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ اِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى
حَقَّهُ وَالْمِسْك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ
لِلَّذ۪ينَ يُر۪يدُونَ وَجْهَ اللّٰهِۘ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا۟
ف۪ٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِۚ وَمَٓا
اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ تُر۪يدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ
ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْۜ هَلْ
مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ
شَيْءٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ع

46 Bu âyet aynen Nahl sûresi (16), 55. âyette geçmiştir. Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

47 "Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir." (Nisâ 4/79). Konuyla ilgili bazı âyetler

ile bir hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

48 "Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, 'Başımdaki dertler silinip gitti' der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir." (Hûd 11/10). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

49 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

50 Bakara sûresi (2), 83. âyetin açıklamasına bakınız.

51 Bakara sûresi (2), 177. âyetin açıklamasına bakınız.

52 Bakara sûresi (2), 177. âyetin açıklamasına bakınız.

53 Âyetin buraya kadar olan kısmı İsrâ sûresi (17), 26. âyette de geçmiştir.

54 Faizle ilgili olarak inen ilk âyet budur. Aradan yıllar geçecek, İslâm toplumu bağımsız bir toplum halini alacak, gelişip güçlenecek, din kemâle erecek ve en son olarak inen âyetler, yine ilk olarak inen âyetlerin irşadını tamamlayarak bir muhteşem medeniyet örneğini insanların önüne bir ideal olarak koyacaktır. Farklı zamanlarda, birbirine tamamen zıt şartlar altında, uzun zaman aralıkları ile inen âyetlerin böyle bir bütünlük ortaya koyması, Kur'an'ın terbiye yöntemindeki mûcizevî yönü açıkça göstermektedir. Bakara 2/275-279. âyetlere ve açıklamalarına bakınız.

55 "Allah faizli kazançların bereketini giderip mahveder, zekât ve sadakaları ise bereketlendirir. Çünkü Allah, nankörlükte ve günahta ısrarlı olanların hiçbirini sevmez." (Bakara 2/276). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Tevbe sûresi (9), 104. âyetin dipnotunda da konuyla ilgili bir hadis yer almaktadır.

56 "Şöyle de: "İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?" Şöyle de: "Mahlûkatı ilk defa Allah yaratır; sonra yeniden O diriltir. O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" Şöyle sor: "İlâh diye taptıklarınız arasında doğru yola ileten birisi var mı?" Şöyle de: "Doğru yola yalnızca Allah iletir. Öyleyse doğru yola ileten mi Kendisine uyulmaya daha lâyıktır; yoksa yol gösterilmedikçe kendiliğinden yol bulamayan mı? Peki ne oluyor öyleyse size? Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?" (Yûnus 10/34-35).

41. İnsanların kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu.[57] Yaptıklarından bir kısmının kötü sonuçlarını, belki vazgeçerler diye Allah onlara tattırıyor.[58]

42. De ki: Yeryüzünde dolaşın da, daha öncekilerin sonlarının ne olduğuna bir bakın.[59] Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdi.

43. Allah tarafından o geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce yüzünü doğru olan tek dine çevir[60] ki, o gün geldiğinde insanlar zümre zümre ayrılacaklardır.[61]

44. Kim inkâr etmişse, inkârı kendi zararınadır.[62] Sâlih amel işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar.[63]

45. Zira Allah iman edip sâlih ameller işleyenleri lütfuyla mükâfâtlandıracaktır. İnkârcıları ise O hiç sevmez.[64]

46. Rüzgârları müjdeci olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir.[65] Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider[66] ve siz de O'nun lütfundan rızkınızı ararsınız. Ve umulur ki, bütün bunlara şükredersiniz.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ
اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ
لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا
مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾
مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا
فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ
اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ
مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

---

57 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'min ölünce, Allah'ın rahmetine kavuşarak dünyanın eziyet ve sıkıntılarından kurtulur. Günahkâr biri ölünce de insanlar, şehirler, ağaçlar ve hayvanlar onun elinden kurtulup rahata erer." (Buhârî, Rikāk 42; Müslim, Cenâiz 61).

58 Âyet, bir yandan insanlık âleminde görülen her türlü fesadın sebebi olarak insanların kendi elleriyle işledikleri kötülükleri gösterirken, bir yandan da, çevre kirliliğini, sorumluları ve sonuçlarıyla birlikte târif ediyor. "Belki vazgeçerler diye bir kısmını tattırdık" ifadesi ise, insanın önüne bir

dönüş fırsatı sunuyor ve, bu fırsatı değerlendirmediği takdirde, onu hem dünyada, hem de âhirette daha büyük kötülüklerin beklediği konusunda uyarıyor.

59 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

60 "Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur; lâkin insanların çoğu bilmiyor." (Rûm 30/30). Konuyla ilgili açıklama, âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

61 "Siz üç sınıfa ayrılacaksınız. Ashâb-ı Meymene ki onlar ne mutlu kimselerdir. Ashâb-ı Meş'eme ki ne bedbaht kimselerdir. İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir." (Vâkıa 56/7-10). Konuyla ilgili açıklamalar için bu âyetlerin dipnotlarına bakınız.

62 "Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. Çünkü kâfirlerin inkârı, Rableri katında gazaptan başka bir şey arttırmaz. Sonuçta, kâfirlerin inkârı ancak kendi hüsranlarını arttırmış olur." (Fâtır 35/39).

63 "Kim cihad ederse, sadece kendisi için cihad etmiş olur. Çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur." (Ankebût 29/6).

"Biz Lokman'a da hikmet verdik ve "Allah'a şükret" dedik. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de kendi aleyhine nankörlük etmiş olur; çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü de zâten O'na âittir." (Lokmân 31/12).

64 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32).

65 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

66 "Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47. Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik.[67] Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer.[68]

48. O Allah ki, rüzgârları gönderir; o rüzgârlar da bulutları kaldırır; sonra o bulutları gökte dilediği gibi yayar ve parçalara ayırır. Derken bulutların içinden yağmur tanelerinin boşaldığını görürsün. O yağmuru dilediği kullarına gönderdiğinde onlar hemen sevinirler.[69]

49. Oysa onlar, daha önce, üzerlerine yağmur inmesinden iyice ümit kesmişlerdi.[70]

50. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Ölü toprağa nasıl can veriyor.[71] İşte, ölüleri diriltecek olan da O'dur.[72] O her şeye kādirdir.

51. Biz onlara bir rüzgâr göndersek de ekinlerini sararmış görseler, ardından yine nankörlüğe saparlar.[73]

52. Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin.[74]

53. Sen körleri içinde bulundukları sapıklıklarından kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Ancak âyetlerimize inananlara, boyun eğip teslim olanlara sesini duyurabilirsin.[75]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلاً اِلٰى قَوْمِهِمْ
فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذٖينَ
اَجْرَمُواۜ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنٖينَ
(٤٧) اَللّٰهُ الَّذٖى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثٖيرُ سَحَابًا
فَيَبْسُطُهُ فِى السَّمَٓاءِ كَيْفَ يَشَٓاءُ وَيَجْعَلُهُ
كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖۚ فَاِذَٓا
اَصَابَ بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اِذَا هُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ (٤٨) وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ
يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسٖينَ (٤٩) فَانْظُرْ
اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۚ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (٥٠) وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رٖيحًا
فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ
(٥١) فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ
الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرٖينَ (٥٢) وَمَٓا
اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ
اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ (٥٣) ع

67 "Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir. O, inkârcılardan intikam alır." (Âl-i İmrân 3/4). Burada Allah Teâlâ'nın intikam almasıyla ilgili açıklama yapılmıştır.

68 "Sonra Biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Zâten iman edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus 10/103).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Allah, 'Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir." (Mücâdele 58/21).

69 Konuyla ilgili âyetler A'râf sûresi (7), 57. âyetin dipnotunda verilmiştir.

70 "İnsanlar ümitlerini kesmişken yağmuru indiren ve rahmetini yayan da O'dur. O her türlü övgüye lâyık olan gerçek dost ve gözeticidir." (Şûrâ 42/28).

71 Konuyla ilgili âyetler bu sûrenin 19. âyetinin dipnotunda verilmiştir.

72 "Yine O'nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır. O'na can veren, elbette ölüleri diriltenin tâ Kendisidir. Çünkü O her şeye kādirdir." (Fussılet 41/39).

73 "Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur." (Hûd 11/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

74 Bu ifade Neml 27/80'de de geçmiş, ilgili âyetler orada zikredilmiştir.

75 Bu âyet Neml 27/81'de de tekrarlanmaktadır.

54. Sizi güçsüz bir halde yaratan; güçsüzlükten sonra size kuvvet veren; bunun ardından sizi yine bir güçsüzlük ve ihtiyarlık dönemine ulaştıran Allah'tır.[76] O dilediğini yaratır;[77] çünkü O her şeyi bilir, her şeye kādirdir.

55. Kıyametin koptuğu gün, günahkârlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler.[78] Önceden de onların böyle tersleri dönüveriyordu.

56. Kendilerine ilim ve iman verilmiş olanlar ise derler ki: Siz dünyada Allah'ın kitabında yazılı olan diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bugün size anlatılan o diriliş günüdür; ama siz, bunu anlamamakta ısrar ettiniz.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ
بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً
وَشَيْبَةًۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ
﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَۙ
مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍۜ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ
﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ وَالْا۪يمَانَ لَقَدْ
لَبِثْتُمْ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِۘ فَهٰذَا
يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

76 "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz. Sizden bir kısmı henüz çok genç iken ölür, bir kısmı da hayatın en düşkün dönemine kadar yaşatılır

da, evvelce bildiklerini bilmez hale gelir. Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü hale gelmiş görürsün; fakat Biz üzerine suyu indirdiğimizde, kıpırdanıp kabarır ve her türlü güzel bitkileri çıkarır." (Hac 22/5).

"Kime uzun ömür verirsek, onun yaratılışını tersine döndürürüz. Hiç akıl edemiyorlar mı?" (Yâsîn 36/68).

"Sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den, sonra bir aleka'dan yaratan, sonra da ana rahminden bebek olarak çıkaran, olgunluk çağına ve nihayet ihtiyarlığa erişmeniz için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz bundan önce vefat eder; kiminiz de, aklınızı kullanırsınız diye, belirlenmiş bir ecele erişecek kadar yaşatılır." (Mü'min 40/67).

77 "Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. İnsanların bu konuda seçme hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok uzak ve çok yücedir." (Kasas 28/68).

"Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O ne dilerse yaratır. Dilediğine kız çocuklar bağışlar, dilediğine erkek çocuklar bağışlar." (Şûrâ 42/49).

78 "Allah onları huzurunda topladığı gün, onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

57. Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez;[79] artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez.[80]

58. Doğrusu Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermiş bulunuyoruz.[81] Ancak sen kendilerine istedikleri mûcizeyi göstersen bile, inkâr edenler mutlaka: "Siz düzmece iddialarda bulunmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz" derler.

59. Allah, ilim ve gerçeği kabul etmek istemeyenlerin kalplerini işte böyle mühürler.[82]

60. Sabret; Allah'ın vaadi kesindir ve mutlaka doğrudur.[83] Buna tam ve kesin imanı olmayanların tavırları sakın seni endişeye sevketmesin.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ
وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ
فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۜ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا
مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

79 "Bir de diyorlar ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih günü ne zaman?" De ki: "Fetih günü geldiğinde, inkâr edenlere ne o günkü imanları bir fayda verir, ne de kendilerine ek süre tanınır." (Secde 32/28-29).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

"İzin de verilmez ki özür dilesinler. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!" (Mürselât 77/36-37).

80 Konuyla ilgili âyetler Nahl sûresi (16), 84. âyetin dipnotunda verilmiştir.

81 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

82 "Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/7). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

83 "İşte bütün bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son, takvâ sahiplerinindir." (Hûd 11/49).

"Sabret; Allah'ın vaadi gerçektir. Günahın için bağışlanma dile ve akşam sabah Rabbini hamdederek tesbih et." (Mü'min 40/55).

"Sen şimdi sabret; Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. İster onlara vadettiklerimizden bir kısmını sana gösterelim, ister daha önce seni vefat ettirelim, sonunda hepsinin döneceği yer Bizim huzurumuzdur." (Mü'min 40/77).

LOKMÂN SÛRESİ (31. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 34 âyettir. Allah'ın birliğini gösteren deliller ile Hz. Lokman'ın oğluna öğütlerini içermektedir. Hz. Lokman hakkında fazla bilgimiz yoktur; peygamber olup olmadığı konusunda da ihtilâf edilmiştir. Ancak Kur'an'ın ondan naklettiği bilgece öğütler, son derece değerli hayat prensiplerini içermektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.[1]

2. Bunlar hikmetli[2] kitabın âyetleridir.[3]

3. İyilik yapan ve iyi kulluk edenler için[4] doğru yola iletici bir rehber ve bir rahmettir.[5]

4. Onlar namazı gerektiği şekilde kılar,[6] zekâtı verirler;[7] onlar âhirete de tam ve kesin bir şekilde inanırlar.[8]

5. İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır, murada erenler de ancak onlardır.[9]

6. İnsanlar arasında öyleleri vardır ki, halkı bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve dini alaya almak için boş söz ve eğlencelere müşteri olur. Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır.[10]

7. Ona âyetlerimiz okunduğunda, sanki kulağında bir ağırlık varmışçasına, hiç duymamış gibi küstahça arkasını döner. Sen onu acı bir azapla müjdele.[11]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِۙ
﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ينَ
يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى
مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يَشْتَر۪ي لَهْوَ الْحَد۪يثِ لِيُضِلَّ
عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍۗ وَيَتَّخِذَهَا هُزُواًۜ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِراً كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا
كَاَنَّ ف۪ٓي اُذُنَيْهِ وَقْراًۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٧﴾

1 Bazı sûrelerin başında yer alan ve "mukattaât" (hurûf-ı mukattaa) adı verilen bu ve benzeri harfler hakkında bilgi için Bakara sûresinin ilk âyeti ile ilgili açıklamaya bakınız.

2 Hikmet kelimesi Bakara sûresi (2), 129.

âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

3 "Bunlar, hikmet dolu kitabın âyetleridir." (Yûnus 10/1). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotundadır.

4 Bakara 2/195 ve Âl-i İmrân 3/148'in dipnotlarında konu ile ilgili bilgi ve benzer âyetler verilmiştir.

5 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

6 Namazı gerektiği gibi kılma konusunda Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda açıklama yapılmış, ilgili âyet ve hadislerden örnekler verilmiştir.

7 Namaz ve zekât şu âyetlerde beraberce sayılarak kesin bir şekilde emredilmiştir: Bakara 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisâ 4/77, 162; Mâide 5/12, 55; Tevbe 9/5, 11, 18, 71; Meryem 19/31, 55; Enbiyâ 21/73; Hac 22/41, 78; Nur 24/37, 56; Neml 27/3; Lokman 31/4; Ahzâb 33/33; Fussılet 41/7; Mücâdele 58/13; Müzzemmil 73/20; Beyyine 98/5.

8 "Yine onlar sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilen kitaplara iman ederler; âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar." (Bakara 2/4).

"O mü'minler ki, namazlarını gerektiği şekilde kılarlar, zekâtlarını verirler ve âhiretin varlığına da kesin olarak inanırlar." (Neml 27/3).

9 "Bu ifade aynen bu şekilde Bakara sûresi (2), 5. âyette de geçmektedir.

10 "İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz." (Fussılet 41/26).

11 "Kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler de, sonra onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir. Onu acı bir azapla müjdele." (Câsiye 45/8). En'âm 6/25'in açıklamasına da bakınız.

8. İman eden ve sâlih ameller işleyenler için ise, nimetlerle dolu Cennetler vardır.

9. Orada ebediyen kalırlar. Bu Allah'ın verdiği gerçek sözdür.[12] O karşı konulmaz bir güce sahiptir, her işi yerli yerince yapandır.

10. O, gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattı;[13] sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti;[14] orada her türlü canlıyı yaydı.[15] Biz gökten de bir su indirdik ve orada her güzel çiftten bitkiler bitirdik.

11. İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'ndan başkaları ne yarattıysa gösterin bana![16] Doğrusu o zâlimler apaçık bir sapıklık içindeler.

12. Biz Lokman'a da hikmet verdik ve "Allah'a şükret" dedik. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de kendi aleyhine nankörlük etmiş olur; çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü de zâten O'na âittir.

13. Lokman oğluna öğüt verirken dedi ki: "Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür."[17]

14. Biz insana, anne-babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur. Onun için, Bana şükret, anne-babana da teşekkür et. Dönüş ancak Bana'dır.[18]

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ
اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي
الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ
كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا
فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ
فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ
الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا
لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ
فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ
حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا
بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ
﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ
أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ
أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

---

12 Bu ifadenin aynen geçtiği yerler Yûnus sûresi (10), 4. âyetin dipnotunda verilmiştir.

13 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir." (Ra'd 13/2). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

14 "Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti" ifadesi Nahl sûresi (16), 15. âyette de geçmiş ve âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

15 "Allah hareket eden her canlıyı sudan yaratmıştır. Onlardan bir kısmı karnı üzerinde sürünür, bir kısmı iki ayağı üzerinde yürür, bir kısmı da dört ayağı üzerinde yürür. Allah, ne dilerse onu yaratır. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Nûr 24/45).

"Rızkını taşıyamayan nice canlılar vardır. Onların da sizin de rızkınızı Allah verir. Her şeyi işiten ve her şeyi bilen yalnız O'dur." (Ankebût 29/60).

"Göklerin, yerin ve onlarda yaydığı canlıların yaratılışı da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. O, dilediğinde onların hepsini huzurunda toplamaya da kādirdir." (Şûrâ 42/29).

"Gerek sizin yaratılışınızda, gerekse Allah'ın yeryüzüne yaydığı canlılarda, kesin bir bilgiyle iman edecek bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/4).

"Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

16 "De ki: Allah'ın yanına yakıştırdığınız ortakları bana gösterin. Hâşâ! O, karşı konulmaz bir kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tır." (Sebe' 34/27).

"De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

17 "Allah, Kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını affeder. Çünkü Allah'a şirk koşan, büyük günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur." (Nisâ 4/48).

"İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar, işte onlar güven içindedir ve doğru yolu bulan onlardır." (En'âm 6/82). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

18 Anne-babaya iyilik etmekle ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 83, hadisler de İsrâ sûresi (17), 23. âyetin dipnotunda verilmiştir.

15. Eğer onlar, ilâhlığına dair hiçbir bilgin olmayan şeyleri Bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, o zaman onlara itaat etme.[19] Yine de dünyada onlarla iyi geçin. Sen, Bana yönelenlerin yolunu izle. Sonra dönüşünüz Bana'dır; yapmış olduklarınızı tek tek Ben size bildireceğim.[20]

16. "Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır.[21] Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O her şeyden hakkıyla haberdardır."[22]

17. "Yavrum, namazı gerektiği şekilde kıl,[23] iyiliği tavsiye et, kötülükten sakındırıp vazgeçirmeğe çalış,[24] başına gelene sabret.[25] İşte bunlar, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır."[26]

18. "Kibirlenip de insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde böbürlenerek yürüme.[27] Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez."[28]

19. "Yürüyüşünde ölçülü ve dengeli ol; sesini yükseltme. Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."[29]

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا
مَعْرُوفًاۘ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّۚ ثُمَّ اِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾
يَا بُنَيَّ اِنَّهَٓا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ
فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي
الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ
﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ
وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَٓا اَصَابَكَۜ
اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِۚ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ
خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ ﴿١٨﴾
وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَۜ
اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19 "Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme! Dönüşünüz yalnız Bana'dır. Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek

haber vereceğim." (Ankebût 29/8).

20 Herkesin Allah'a döneceğine dair âyetler Yûnus sûresi (10), 56. âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 "Kıyamet gününde Biz adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmeyecek. Yapılan iş hardal tanesi kadar da olsa onu değerlendirmeye alacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz." (Enbiyâ 21/47).

22 Allah'ın gizli ve açık her şeyi bildiğine dair âyetler En`âm 6/59 ile Ra`d 13/10'un dipnotlarında verilmiştir.

23 Namazı gerektiği gibi kılma konusunda Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda açıklama yapılmış, ilgili âyet ve hadislerden örnekler verilmiştir.

24 İyiliği teşvik edip kötülükten sakındırma ile ilgili âyet ve hadisler Âl-i İmrân sûresi (3), 104. âyetin dipnotunda verilmiştir.

25 Sabır konusunda Bakara sûresi (2), 45 ve 155-156. âyetin açıklamalarına bakınız.

26 "Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Âl-i İmrân 3/186).

"Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseleri suçlama imkânı yoktur. Suçlanacak olanlar, halka zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapan kimselerdir. İşte onlar için acı bir azap vardır. Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Şûrâ 42/41-43).

27 "Yeryüzünde büyüklük taslayarak dolaşma. Çünkü kasılarak yürürken ne yeri yarabilir, ne de dağlar kadar yüce olabilirsin." (İsrâ 17/37). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

28 "Allah, büyüklenen ve durmadan kendini metheden kimseleri kesinlikle sevmez." (Nisâ 4/36).

"Kaybettiklerinize üzülmeyin, size verdiklerimizle de şımarmayın diye böyle yaptık. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Hadîd 57/23).

29 Resûl-i Ekrem güzel ahlâkın önemini şöyle ifade buyurmuştur:

"Sizin en hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır." (Buhârî, Menâkıb 23, Edeb, 38-39; Müslim, Fezâil 68).

"Bir mü'min, güzel ahlâkı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır." (Ebû Dâvûd, Edeb 7; Tirmizî, Birr 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 187).

"İmanı en mükemmel mü'minler, en güzel huya sahip olanlardır." (Ebû Dâvûd, Sünne, 15; Tirmizî, Radâ` 11; İbni Mâce, Nikâh 50);

"Mizanda güzel ahlâktan daha ağır gelecek bir şey yoktur." (Ebû Dâvûd, Edeb 7; Tirmizî, Birr 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 442, 446, 448, 451).

"İnsanların Cennet'e girmesini sağlayacak en önemli iki erdem takvâ ve güzel ahlâk; Cehennem'e girmelerine sebep olacak iki organ ise ağız ve cinsel organlarıdır." (Tirmizî, Birr 62; İbni Mâce, Zühd 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 392, 442).

20. Görmediniz mi: Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah onları sizin hizmetinize verdi,[30] açık ve gizli nimetlerini üzerinize yağdırdı. Yine de insanlardan öylesi vardır ki, hiçbir bilgiye, hiçbir rehbere veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan Allah hakkında tartışmaya kalkışır.[31]

21. Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde, onlar "Biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" dediler.[32] Peki, ya şeytan onları alevli ateş azabına çağırıyorsa?[33]

22. Kim tam bir teslimiyetle yüzünü Allah'a döner ve güzelce kullukta bulunursa, sapasağlam bir kulpa yapışmıştır.[34] Zira bütün işlerin sonu Allah'a varır.[35]

23. İnkâr edenlerin inkârı seni üzmesin.[36] Onların dönüşü Bizedir; yaptıklarının sonuçlarını Biz onlara haber veririz. Hiç şüphe yok ki Allah kalplerde olan her şeyi bilir.[37]

24. Onlara kısa bir süre verdiğimiz ömürle hayatın zevkini yaşatır, sonra da ağır bir azaba sürükleriz.[38]

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً
وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ
بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾
وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا
بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا اَوَلَوْ كَانَ
الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾
وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ
فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى وَاِلَى اللّٰهِ
عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ
كُفْرُهُ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ
قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

30 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten indirdiği yağmurla size rızık olsun diye meyveler, ürünler çıkaran da Allah'tır. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur. Bir düzen içinde hareket eden Güneş ile Ay'ı da sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur." (İbrâhim 14/32-33).

"Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı O sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da O'nun emriyle size hizmet etmektedir. Elbette bunda aklını kullanan bir toplumun alacağı dersler vardır." (Nahl 16/12).

"Görmedin mi, Allah yerde olan her şeyi ve Kendi koyduğu yasalarla denizde yüzen gemileri sizin emrinize vermiştir. Gökyüzünü, Kendi izni olmadan yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır. Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir." (Hac 22/65).

"O Allah ki, gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gitsin ve siz de O'nun lütfundan nasibinizi arayıp şükredesiniz diye, denizleri sizin hizmetinize verdi Ayrıca O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini Kendinden bir lütuf olarak sizin hizmetinize verdi. Bütün bunlarda düşünenler için nice ibretler vardır." (Câsiye 45/12-13).

31 "Buna rağmen insanlardan bazısı bir bilgiye, bir rehbere ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan, Allah hakkında tartışır durur." (Hac 22/8).

32 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

33 "Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır: "O kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve çılgın ateşin azabına sürükler." (Hac 22/4).

"Şeytan size gerçekten düşmandır; siz de onu düşman belleyin. O, kendisine tâbi olanları cehennemlik olsunlar diye Allah'a karşı gelmeye çağırır." (Fâtır 35/6).

34 "Bundan böyle şeytanî güçleri inkâr edip Allah'a iman eden, hiç kopmayacak bir kulpa yapışmış olur." (Bakara 2/256).

35 "Allah'ın dinine yardım edenler, kendilerine yeryüzünde güç kuvvet verdiğimizde namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Neticede bütün işlerin değerleneceği yer Allah'ın huzurudur." (Hac 22/41).

36 "İnkârda birbirleriyle yarışanlar seni üzmesin." (Âl-i İmrân 3/176).

"Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla inandık diyenlerden kâfirlikte birbiriyle yarışanlar da, Yahudilerden yalanı can kulağıyla dinleyen ve sana gelmemiş bir topluluk hesabına casusluk edenler de seni üzmesin." (Mâide 5/41).

"İnkârcıların sözü seni üzmesin. Çünkü izzet ve şeref tamamıyla Allah'a âittir. Şüphesiz her şeyi duyan her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (Yûnus 10/65).

"O halde onların sözü seni tasalandırmasın. Biz onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da." (Yâsîn 36/76).

37 Bu ifadenin geçtiği yerler Âl-i İmrân sûresi (3), 119. âyetin dipnotunda verilmiştir.

38 "Ona şöyle denildi: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olanlardan gelecek ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in! Onların soylarından gelecek bazı milletleri dünyada bir süre faydalandıracağız, sonra da onlara tarafımızdan acı bir azap dokunacaktır." (Hûd 11/48).

25. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah" diyecekler.[39] Sen "Hamd Allah'a âittir" de. Ancak onların çoğu bunun ne demek olduğunu bilmiyor.

26. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır.[40] Hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her türlü övgüye lâyık bulunan birisi varsa, o da ancak Allah'tır.[41]

27. Eğer Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, arkasından buna yedi deniz daha eklenseydi, Allah'ın sözleri yine de yazmakla tükenmezdi.[42] Muhakkak ki Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir, her işi de yerli yerince yapar.

28. Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. Muhakkak ki Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

29. Görmedin mi? Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. O Güneş'i ve Ay'ı emrine boyun eğdirmiştir; hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider.[43] Sizin yaptıklarınızdan da Allah hiç şüphesiz haberdardır.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَميدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا
فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ
مِنْ بَعْدِه۪ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ
اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزيزٌ حَكيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ
وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ
سَميعٌ بَصيرٌ ﴿٢٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْر۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ
مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبيرٌ ﴿٢٩﴾

39 "Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı, Güneş'i ve Ay'ı insanların hizmetine kim verdi?" diye sorsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler. O halde nasıl oluyor da, Allah'ın yolundan yüz çeviriyorlar?" (Ankebût 29/61).

"Onlara: "Gökten suyu indiren ve onunla ölmüş olan yeryüzüne hayat veren kimdir?" diye soracak olsan, mutlaka "Allah'tır" diyecekler. De ki: "Hamd Allah'a mahsustur! Ama insanların pek çoğu aklını kullanmıyor!" (Ankebût 29/63).

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, "Allah" diyecekler. De ki: O zaman söyleyin bana, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'tan başka yakardıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya O benim için bir rahmet murad etse, O'nun rahmetine engel olabilirler mi? De ki: Allah bana yeter; tevekkül edecekler O'na tevekkül etsin." (Zümer 39/38).

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, diyecekler ki: "Karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah yarattı." (Zuhruf 43/9).

"Onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, "Allah" derler. Öyleyse nasıl yüz çeviriyorlar?" (Zuhruf 43/87).

40 Göklerde ve yerdeki her şeyin Allah'a âit olduğu pek çok âyette tekrarlanmaktadır. Bu âyetlerin bir kısmına Bakara sûresi (2), 116. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

41 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şu özlü duası Cenâb-ı Hakk'ın "her türlü övgüye lâyık" olduğunu, ancak O'nu lâyık olduğu şekilde övmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir: "Allahım! Ben Seni lâyık olduğun şekilde medh ü senâ edemem. Sen Kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin." (Müslim, Salât 222; ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 147, 148; Nesâî, Tatbîk 71, İstiâze 62). Allah'ın kimseye ihtiyacının bulunmadığını bildiren ifadenin geçtiği âyetler Bakara sûresi (2), 267. âyetin dipnotunda verilmiştir.

42 "De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, hatta bir o kadarını daha getirseydik, Rabbimin sözleri bitmeden, denizler tükenirdi." (Kehf 18/109).

43 "Allah kudret sahibi olduğu için dilediğine böyle yardım eder. O'nun kudretinin en önemli delili: geceyi gündüze, gündüzü de geceye katması ve her şeyi işitip, görmesidir." (Hac 22/61).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"O, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O kalplerde olan her şeyi bilir." (Hadîd 57/6).

30. Bütün bunlar gösterir ki, Allah Hakk'ın tâ kendisidir;[44] O'ndan başka yakardıkları şeyler ise bâtıldır. Her şeyden yüce, her şeyden büyük olan da işte o Allah'tır.

31. Görmez misin ki, Allah'ın lütfuyla gemiler denizde akıp gider.[45] Allah böylece varlığının bir kısım delillerini size göstermek ister. Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır.[46]

32. Dağ gibi dalgalar onları sardığında, sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Onları sağ sâlim karaya çıkardığında ise bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi çok hâin ve nankör olanlardan başkası inkâr etmez.[47]

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ
دُونِهِ الْبَاطِلُۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَب۪يرُ۟
﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْر۪ي فِي الْبَحْرِ
بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ
مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ۟
فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌۜ وَمَا
يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

44 Gerçek; gerçek ilâh; varlığı gerçek ve sâbit olan; zâtında, sıfatlarında, isimlerinde gerçek olan; mutlak adalet sahibi; sözünde doğru, fiillerinde âdil olan.

"Bütün bunlar gösterir ki, Allah Hakk'ın tâ kendisidir, ölüleri O diriltir ve O her şeye kādirdir." (Hac 22/6).

"Bütün bunlar şunu gösterir: Allah Hakk'ın tâ kendisidir; onların Allah'ı bırakıp taptıkları ise bâtılın tâ kendisidir. Allah her şeyden yüce ve her şeyden büyüktür." (Hac 22/62).

"O günde Allah onlara hak ettikleri cezayı eksiksiz verecek, onlar da Allah'ın hakkı ortaya çıkaran gerçek ilâh olduğunu anlayacaklardır." (Nûr 24/25).

"Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez. Nihayet şefaat izni çıkıp da kalplerindeki korku giderilince, şefaat bekleyenler, şefaat edecek olanlara: "Rabbiniz ne buyurdu?" diye sorarlar. Onlar da: "Hakkı buyurdu" derler. "Çünkü O pek yüce, pek büyüktür." (Sebe' 34/23).

"Onlara denir ki: Siz şunun için bu hale düştünüz: Allah'ın birliğine iman etmek için çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyor, O'na ortak koşulunca inanıyordunuz. Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır." (Mü'min 40/12).

45 "Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

46 "Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır" ifadesi şu âyetlerde geçmektedir: İbrâhim 14/5; Sebe' 34/19; Zuhruf 42/33.

47 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar. Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız sadece kendinize zarar verir. Geçici bir süre dünya hayatından faydalanırsınız; ama sonunda dönüşünüz Bizedir; o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (Yûnus 10/22-23). Konuyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

33. Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının.[48] Ve öyle bir günden korkun ki, ne babanın evlâdına en ufak bir faydası dokunur, ne de evlâdın babasına. Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın.[49]

34. Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez.[50] Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.[51]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا
لَا يَجْزٖى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهٖۘ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ
جَازٍ عَنْ وَالِدِهٖ شَيْـًٔاۜ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا
تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاࣞ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ
الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ وَيُنَزِّلُ
الْغَيْثَۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِۜ وَمَا تَدْرٖى
نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًاۜ وَمَا تَدْرٖى نَفْسٌ
بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوتُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿٣٤﴾

---

48 "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının" ifadesi Nisâ 4/1 ve Hac 22/1'de de geçmektedir.

49 Allah'ın affına güvendirerek günaha teşvik etmek, yahut Allah'ın rahmetinden ümit kestirmek gibi yollarla, veyahut Allah hakkında asılsız kuruntular vermek sûretiyle şeytan sizi altdatmasın, demektir.

"Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Fâtır 35/5).

"Fakat siz kendi kendinizi yaktınız. Çünkü bizim başımıza bir şeyler gelmesini bekleyip durdunuz; hep şüphe içinde oldunuz; Allah'ın emri gelinceye kadar kuruntularla avunup durdunuz; o çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldattı." (Hadîd 57/14).

50 Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bir kulun ruhunu bir yerde almak istediğinde, onu oraya bir iş için gönderir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 429).

51 Peygamberimiz "Gaybın anahtarları beştir" buyurmuş ve bu âyeti okumuştur. (Buhârî, Tefsîr 31/2). Âyette sayılanlar, "mugayyebât-ı hams" (beş bilinmeyen) olarak anılır ve Allah'tan başka kimsenin kesin olarak bilemeyeceği şu beş hususu içerir: (1) Kıyametin ne zaman kopacağı. (2) Yağmurun yağma zamanı: Bu olay, güneşin doğuşu ve batışı gibi belirli bir kanuna bağlanmadığı için, belirtileri ortaya çıkıp da artık mesele bir gayb meselesi olmaktan çıkmadıkça, yağmurun nereye, ne zaman, ne kadar yağacağı da kesin olarak bilinemez. (3) Rahimlerde olanlar; yani doğacak olan çocuğun maddî ve mânevî nitelikleri. Bu da, maddî sîmâsından mânevî kişiliğine varıncaya kadar sayısız özellikleri içine alan bir konudur. Bu hususu ancak herkese dilediği gibi şekil veren Allah bilir. (4) Kişinin ileride başına gelecekler ve maddî-mânevî, iyilik ve kötülük olarak kazanıp kaybedeceği şeyler. (5) Kişinin nerede öleceği. Bütün bunlardan herhangi birinin belirtileri ortaya çıkmış ve tahminde bulunmaya elverişli hale gelmişse, o zaman gayb değil, şehâdet âleminden, yani görünen âlemden söz edilmektedir ki, bu takdirde "mugayyebât-ı hams" içinde yer almaz. En`âm sûresi (5), 59. âyetin dipnotuna da bakınız.

SECDE SÛRESİ (32. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 30 âyettir. Sûrenin büyük kısmı âhiretten söz eder. 15. âyette mü'minlerin nitelikleri sayılırken, Rablerinin âyetleri karşısında onların secdeye kapandıkları bildirilmiştir. Sûrenin adı da buradan gelmektedir. Peygamberimizin bu sûre ile Mülk sûresini okumadan uyumadığına dair rivayetler bulunmaktadır.[1] Bazı rivayetlerde Resûl-i Ekrem Efendimizin Cuma günleri sabah namazında Secde sûresi ile İnsan sûresini okuduğu bildirilmektedir.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Elif Lâm Mîm.[3]

2. Bu kitabın, Âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur.[4]

3. Yoksa "Onu kendisi uydurmuş" mu diyorlar?[5] Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir;[6] umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar.

4. O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yaratmış, sonra da Arş üzerine kurulmuştur.[7] O'ndan başka sizin ne bir dostunuz vardır,[8] ne bir şefaatçiniz.[9] Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?

5. Gökten yere kadar her işi O çekip çevirir.[10] Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir.[11]

6. İşte bu, gaybı da, akıl ve duyularla kavranan şeyleri de bilen,[12] kudreti her şeye üstün olan, rahmeti her şeyi kuşatan Allah'tır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ
رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۚ بَلْ
هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ
مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾
اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ
مَا لَكُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَف۪يعٍۜ اَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ
اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ
مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٦﴾

---

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9.

2 Buhârî, Cum`a 10, Sücûdü'l-Kur'ân 2; Müslim, Cum`a 65.

3 Bazı sûrelerin başında bulunan ve "mukattaât" adı verilen bu ve benzeri harfler hakkında bilgi için Bakara sûresinin ilk

âyeti ile ilgili açıklamaya bakınız.

4 "İçinde hiçbir şüphe bulunmayan kitap işte budur. O, takvâ sahiplerine doğru yolu gösterir." (Bakara 2/2).

5 "Yoksa 'Bunu kendisi uydurdu' mu diyorlar? Şöyle de: 'Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın.'" (Yûnus 10/38). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmıştır.

6 "Biz Mûsâ'ya nidâ ettiğimizde sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan insanları uyarasın, onlar da öğüt alsınlar diye Biz seni peygamber olarak gönderdik." (Kasas 28/46).

"Bu Kur'an ise karşı konulmaz kudret ve sonsuz rahmet sahibi olan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir. Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/5-6).

7 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır. Şunu iyi bilin ki, her şeyi yaratmak ve yönetmek yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir!" (A`râf 7/54). "Arş üzerine kurulma"nın açıklaması için bu âyetin dipnotuna bakınız.

8 "Bilmiyor musun ki, göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz, ne de bir yardımcınız vardır." (Bakara 2/107). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Şefaat konusu için Bakara 2/48'in açıklamasına bakınız.

10 Bu cümleye "Emrini gökten yere indirir" anlamı da verilmiştir ki, İbni Abbas'ın ifadesiyle, "Kaza ve kader gökten iner" demektir (Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, XIV, 80).

11 Meâric sûresi (70), 4. âyette de buna benzer bir ifade ile, "meleklerin elli bin yıl tutan bir günde O'na yükselecekleri" bildirilmektedir. Her iki âyet de, bütün işlerin sonucunun Allah'a sunulacağı kıyamet gününü tasvir eder mâhiyettedir. Nitekim birinde bin yıllık, diğerinde elli bin yıllık bir günden söz edilmesi de, kıyamet gününün farklı kimseler tarafından farklı uzunluklarda algılanacağını hatıra getirmektedir. Hac sûresi (22), 47. âyetin açıklamasına da bakınız.

12 Bu ifade En`âm 6/73; Tevbe 9/94, 105; Ra`d 13/9; Mü'minûn 23/92; Zümer 39/46; Haşr 59/22; Teğâbün 64/18'de de geçmektedir.

7. O Allah ki, yarattığı her şeyi güzel yarattı, insanı yaratmaya da çamurdan başladı.[13]

8. Onun neslini ise değersiz bir suyun özünden yarattı.[14]

9. Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi,[15] ve ona Kendi ruhundan üfledi[16] ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az şükrediyorsunuz![17]

10. Bir de dediler ki: "Biz toprağın altında kaybolup gittikten sonra yeniden mi yaratılacağız?"[18] Doğrusu onlar Rablerine kavuşmayı inkâr ediyorlar.

11. De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği sizi öldürür;[19] sonra da Rabbinizin huzuruna çıkarılırsınız.

12. O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! "Yâ Rabbî! Gördük ve işittik" derler. "Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih amel yapalım."[20]

13. Dilesek Biz herkesi gideceği doğru yola iletirdik.[21] Fakat Benim "Cinlerin ve insanların bütün inkârcılarıyla Cehennem'i dolduracağım" şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir.[22]

14. Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz için şimdi tadın azabı! Bu defa da Biz sizi unuttuk;[23] yaptıklarınızdan dolayı sürekli azabı tadın.[24]

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ
الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ
مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ
وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾
وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي
خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ
﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ
بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ
الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا
أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ
هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا
بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ
وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

---

13 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur." (En'âm 6/2). İnsanın topraktan yaratılmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Ayrıca Hicr sûresi (15), 26-28. âyete ve açıklamalarına da bakınız.

14 "Biz sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?" (Mürselât 77/20).

15 "Arkadaşı ona şöyle cevap verdi: "Seni önce topraktan yaratan, sonra nutfe'den var eden, daha sonra da eli-yüzü düzgün bir adam haline getiren Rabbini inkâr mı ettin?" (Kehf 18/37).

"Ey insan, pek lütufkâr olan Rabbine karşı seni aldatan ne? O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi." (İnfitâr 82/6-8).

16 "Ona en uygun şekli verip içine Kendi ruhumdan üflediğim zaman, onun önünde hemen secdeye kapanın." (Hicr 15/29). Bu âyetin açıklamasında da geçtiği gibi, ruhun Allah'a nispet edilmesi, O'na âit oluşu yönüyledir: Allah'ın kulu, Allah'ın işi, Allah'ın eseri gibi. Yoksa O'ndan bir parça anlamına gelmez. Nitekim İsrâ sûresi 17/85'te "Ruh Rabbimin emrindendir" buyurulmuştur.

17 "Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmez halde çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi." (Nahl 16/78). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

18 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin çürümüş kemik, toz ve toprak haline gelen insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili bir kısım âyetler burada zikredilmiştir.

"Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir, onlar boyunlarına zincir vurulanlardır, onlar cehennemliklerdir ve hep orada kalacaklardır." (Ra'd 13/5). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudretine sahiptir. Yaptıklarınızı kaydeden birtakım melekleri size O gönderir. Birinize ölüm gelince elçilerimiz hiç kusur etmeksizin onun canını alırlar." (En'âm 6/61). Konuyla ilgili âyetler ve açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

20 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 O zaman iradelerini inkâr yönünde kullanma gücünü kendilerinde bulamazlardı; iradelerini ellerinden almış ve onları imana zorlamış olurduk. "Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan O'dur. Karşı konulmaz kuvvet sahibi ve günahları çok bağışlayan yalnız O'dur." (Mülk 67/2).

22 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23 "Münafık erkekler ve münafık kadınlar, hepsi birbirinden yanadır. Kötülüğü teşvik edip iyilikten sakındırırlar. Elleri de sıkıdır. Allah'ı unuttukları için Allah da onları unutmuştur. Münafıklar yoldan çıkmışların tâ kendileridir." (Tevbe 9/67). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

24 "Sonra o kendilerine yazık edenlere şöyle denecek: "Sürekli azabı tadın bakalım! Siz sadece vaktiyle yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz." (Yûnus 10/52).

15. Bizim âyetlerimize ancak o kimseler iman eder ki, o âyetlerle kendilerine öğüt verildiğinde[25] hiç büyüklenmeden secdeye kapanırlar ve Rablerini hamdederek tesbih ederler.[26]

16. Yataklarından kalkıp korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler.[27] Kendilerine verdiğimiz nimetlerden başkalarına da harcarlar.

17. Yaptıklarının karşılığında onlar için göz aydınlığı olacak ne gibi mükâfâtların hazırlandığını hiç kimse bilemez.[28]

18. Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana[29] benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar.

19. İman eden ve sâlih ameller işleyenler için Me'vâ cennetleri[30] vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram olarak hazırlanmıştır.

20. Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler.

21. Belki vazgeçerler diye, Biz onlara en büyük azaptan önce, dünyada da bazı azapları tattıracağız.

22. Kendisine Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiğinde ondan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim vardır?[31] Biz o günahkârlardan elbette intikam alırız.[32]

23. Doğrusu, Biz Mûsâ'ya da kitap[33] vermiştik; sana da bir kitap verileceği konusunda bir şüphen olmasın.[34] Biz onu İsrâiloğulları için bir hidâyet rehberi yapmıştık.[35]

(السجدة) اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذٖينَ اِذَا ذُكِّرُوا
بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ
الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا اُخْفِيَ
لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾
اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ
﴿١٨﴾ اَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوٰى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذٖينَ فَسَقُوا فَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ كُلَّمَا
اَرَادُوا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا اُعٖيدُوا فٖيهَا وَقٖيلَ
لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذٖي كُنْتُمْ بِهٖ
تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنُذٖيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى
دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ
عَنْهَا اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمٖينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فٖي مِرْيَةٍ
مِنْ لِقَائِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنٖي اِسْرَاءٖيلَ ﴿٢٣﴾

---

25 "Rablerinin âyetleri kendilerine hatırlatıldığında, o âyetler karşısında sağır ve kör gibi davranmazlar." (Furkān 25/73).

26 **Bu âyet secde âyetidir.**

Secde âyetleriyle ilgili açıklama A'râf

sûresi (7), 206. âyetin dipnotunda yapılmıştır.

27 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "İnsanın gece yarısı kıldığı namaz günahı söndürür" buyurmuş, ardından da Secde sûresinin 16 ve 17. âyetlerini okumuştur (Tirmizî, Îmân 16; İbni Mâce, Fiten 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 231).

"Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir." (İsrâ 17/79). Bu âyetin dipnotlarında konu ile ilgili bilgi verilmiş ve hadîs-i şerîfler zikredilmiştir.

28 Peygamberimiz, Yüce Allah'ın "Ben sâlih kullarıma öyle nimetler hazırladım ki, bunları ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de bunlar bir beşerin hatırına gelmiştir" buyurduğunu bildirmiştir. (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Tefsîr 32/1; Müslim, Cennet 2-5). Bir başka hadisinde ise, Peygamberimiz, Cehennem'den en son çıkacak olan adama Cennet'te dünyanın on misli yer verileceğini bildirdikten sonra, "İşte, cennetliklerin en aşağı seviyesinde bulunan adamın derecesi budur" buyurmuştur. (Buhârî, Rikāk 51, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 308).

29 Bakara sûresi (2), 26. âyetin açıklamasında da geçtiği gibi, "doğru yoldan çıkan" sözünün Kur'an dilindeki karşılığı "fâsık"tır. Fâsık, Allah'a isyan eden kimse anlamına olup bu âyetin devamında fâsıkın belirgin özellikleri sayılmaktadır.

30 "Onun yanında da Me'vâ cenneti vardır." (Necm 53/15).

31 "Kendilerine Rabbinin âyetleri hatırlatılarak öğüt verilen ve bu öğütlerden yüz çeviren, üstelik yapmış olduğu günah ve isyanları unutandan daha zâlim kim olabilir?" (Kehf 18/57). Ayrıca, Bakara sûresi (2), 114. âyetin dipnotunda da "en zâlim" olarak nitelenen kimselerden bahseden âyetlere işâret edilmiştir.

32 "Daha önce, bu kitapları insanları gerçeğe ulaştırmak için, toptan indiren O'dur. Hak ile bâtılı ayıran delilleri de O indirmiştir. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için kuşkusuz şiddetli bir azap vardır. Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir. O, inkârcılardan intikam alır." (Âl-i İmrân 3/4). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

33 Tevrat'ı.

34 Veya: "Mûsâ'nın o kitabı hoşnutlukla karşılayacağından şüphen olmasın".

35 "Biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve o kitabı "Benden başkasına tevekkül etmeyin!" diye İsrâiloğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber yaptık." (İsrâ 17/2). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24. Onlar âyetlerimize kesin bir şekilde iman ederek sabır ve sebat ettiklerinde, kendi içlerinden buyruğumuzla insanlara doğru yolu gösteren önderler tayin ettik.[36]

25. Şüphesiz kıyamet gününde Rabbin, onların anlaşmazlığa düştükleri konularda hükmünü verecektir.[37]

26. Şimdi yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk etmiş olmamız onları hâlâ yola getirmedi mi?[38] Bunda elbette ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?

27. Onlar görmedi mi ki, Biz suyu kupkuru topraklara sevk edip onunla ekinler bitiririz de, hem kendileri, hem hayvanları ondan yerler?[39] Hâlâ gözlerini açmayacaklar mı?

28. Bir de diyorlar ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih günü[40] ne zaman?"

29. De ki: Fetih günü geldiğinde, inkâr edenlere ne o günkü imanları bir fayda verir,[41] ne de kendilerine ek süre tanınır.

30. Şimdi sen onları kendi hallerine bırak ve bekleyedur; zâten onlar da bekliyorlar.[42]

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا
صَبَرُواۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ
اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ
فِي مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا
يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَٓاءَ
اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ
مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْۜ اَفَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ
كَفَرُٓوا اِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

---

36 "Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara, hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi emrettik. Onlar yalnız Bize kulluk ediyorlardı." (Enbiyâ 21/73).

"Doğrusu Firavun yeryüzünde iyice azmış, halkını gruplara ayırmıştı: Onlardan bir kısmını; erkek çocuklarını öldürmek, kız çocuklarını sağ bırakmak sûretiyle iyice zayıf düşürmüştü. Çünkü o bozgunculardandı. Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım." (Kasas 28/4-5).

37 "Yahudiler "Hıristiyanların sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Hıristiyanlar da "Yahudilerin sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Oysa onlar kendilerine inen kitabı okuyup duruyorlar. Bazı câhiller de onların sözlerine benzer şeyler söylediler. Ama Allah, kıyamet gününde, onların anlaşamadıkları konularda hükmünü verecektir." (Bakara 2/113).

"Şüphesiz Allah; mü'minler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve müşrikler arasında kıyamet gününde hükmünü verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir." (Hac 22/17).

38 "Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında dolaştıkları nice milletleri helâk edişimiz onların akıllarını başlarına getirmedi mi? Elbette bunda akıl sahipleri için pek çok dersler vardır." (Tâhâ 20/128).

39 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40 "Fetih günü" ifadesiyle, mü'minlerle kâfirlerin arasının ayrılacağı kıyamet günü kastedilmektedir.

41 "Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez." (En'âm 6/158). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi? Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez. Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de." (En'âm 6/158). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

AHZÂB SÛRESİ (33. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 73 âyettir. Âile ve toplum hayatıyla ilgili konuların ağırlıkta olduğu bu sûrede; Câhiliye döneminden kalma bazı gelenekler kaldırılır, yeni hükümler getirilir. Peygamber Efendimiz ve âilesiyle ilgili konulara, Peygamber'in önemli ve şerefli mevkiine temas edilen, münafıklarla ilgili uyarılara yer verilen sûrede Hendek Savaşı önemli bir yer tutar. Hendek Savaşı sırasında pek çok düşman topluluğu Müslümanlara karşı birleşmiş olduğu için, sûreye "gruplar, topluluklar, birlikler" anlamında "Ahzâb" adı verilmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme.[1] Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerinde yapar.

2. Rabbinden sana vahyedilene uy. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

3. Sen Allah'a tevekkül et; vekil olarak Allah kâfidir.[2]

4. Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır.[3] Zıhar yaptığınız[4] hanımlarınızı hiçbir zaman sizin gerçek anneleriniz hükmünde kılmadığı gibi, evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız hükmünde kılmamıştır.[5] Bunlar sizin ağzınızdan çıkan sözlerden ibârettir. Allah ise hakkı söyler ve doğru yola iletir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ
وَالْمُنَافِق۪ينَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يماً حَك۪يماًۙ
﴿١﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يراًۙ ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلاً ﴿٣﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ
مِنْ قَلْبَيْنِ ف۪ي جَوْفِه۪ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ
الّٰٓـ۪ٔي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْۚ وَمَا جَعَلَ
اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْۜ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْۜ
وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّب۪يلَ ﴿٤﴾

1 Kendilerine itaat edilmemesi gerekenler, muhtelif âyetlerde şöyle sayılmıştır:

"Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

"O halde kâfirlere boyun eğme! Kur'an'ı esas alarak onlara karşı büyük bir gayretle cihad et!" (Furkân 25/52).

"Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme!" (Ankebût 29/8; Lokman 31/15).

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme; onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Ahzâb 33/48).

"Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye." (Kalem 68/10).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; onlardan hiçbir günahkâra ve nankörе itaat etme." (İnsan 76/24).

2 "Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159). Tevekkül etmekle ilgili âyetlerin bir kısmı ve konuyla ilgili hadisler burada verilmiştir.

"O münafıklara bir şey emrettiğin zaman, "Baş üstüne!" derler. Fakat senin yanından ayrılıp gittiklerinde, onlardan bir kısmı, senin söylediğinin aksine geceleyin planlar yapar. Ama Allah onların planlarını kaydetmektedir. Sen onlara aldırma, Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Nisâ 4/81).

"Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse Allah onu üstün kılar. Çünkü Allah karşı konulmaz bir güce sahiptir, yaptığı her işi yerli yerince yapar." (Enfâl 8/49).

"O kâfirler barışa yanaşırsa sen de yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur." (Enfâl 8/61).

"Tevekkül etmek isteyenler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (İbrâhim 14/12).

"O halde Allah'a tevekkül et! Çünkü sen, her şeyi apaçık ortaya koyan bir gerçek üzerindesin." (Neml 27/79).

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme; onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." (Ahzâb 33/48).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter. Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir." (Talâk 65/2-3).

3 Abdullah ibni Abbas radıyallahu anhümâya "Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır" âyetinin anlamını sordular. O da bu âyetin sebeb-i nüzûlünü şöyle anlattı: Bir gün Resûl-i Ekrem namaz kıldırırken aklına bir fikir takıldı. Resûlullah ile namaz kılan münafıklar bunu öğrenince "Baksanıza onun iki kalbi var; biri sizinle diğeri ashabı ile" dediler. Bunun üzerine "Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır" âyeti nâzil oldu (Tirmizî, Tefsîr 33/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 267).

4 Analarınıza benzeterek kendinize haram saydığınız.

5 Câhiliye döneminin âdetlerine göre, bir adam karısına: "Sen benim için artık anamın sırtı gibisin" dediği zaman eşini boşamış sayılırdı. Bu geleneğe göre zıhar yapılan kadın bir başkasıyla da evlenemez, ölünceye kadar o adamın evinde ve tahakkümü altında kalırdı. Âyet, bu çirkin âdetle birlikte, evlâtlıkları kendi nesebine geçirme (tebennî) âdetini de kaldırmaktadır. Yine zıhar konusu ile ilgili olan Mücâdele sûresi (58), 2-4. âyetleri ise, zıharı evlilik bağını sona erdiren bir işlem olarak kabul etmemekte, sadece kefaret gerektiren bir yemin gibi değerlendirerek zıhar yapanlar için kefaret belirlemekte ve onların bu kefareti ödemeden hanımlarına yaklaşmalarını yasaklamaktadır.

5. Evlâtlıklarınızı öz babalarına nispet ederek çağırın;[6] çünkü Allah katında doğru olan budur. Babalarını bilmiyorsanız, zâten onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Bu konuda bilmeyerek yaptığınız hatadan dolayı size bir günah yoktur, ancak bilinçli ve kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

6. Peygamber mü'minlere kendi canlarından daha yakındır;[7] onun eşleri de mü'minlerin anneleridir.[8] Akrabalar ise, birbirlerine, diğer mü'minlerden ve muhacirlerden[9] daha yakındırlar;[10] ancak dostlarınıza bir iyilik yapacak olursanız o başka.[11] Bunlar, kitapta böylece yazılmış bulunmaktadır.

7. Biz vaktiyle peygamberlerden söz almıştık: Senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu Îsâ'dan. Onların hepsinden sağlam bir söz aldık.[12]

8. Allah, sözlerine sâdık kalanlara, sözlerinde durup durmadıklarını sormak için böyle yapmıştır;[13] kâfirlere ise çok acı bir azap hazırlamıştır.

اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِۚ فَاِنْ لَمْ
تَعْلَمُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَمَوَال۪يكُمْۜ
وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ ف۪يمَٓا اَخْطَاْتُمْ بِه۪ وَلٰكِنْ مَا
تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٥﴾
اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِن۪ينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ۬
اُمَّهَاتُهُمْۜ وَاُو۬لُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ
ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُهَاجِر۪ينَ اِلَّٓا
اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفًاۜ كَانَ ذٰلِكَ
فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ
النَّبِيّ۪نَ م۪يثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰه۪يمَ
وَمُوسٰى وَع۪يسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ
م۪يثَاقًا غَل۪يظًاۙ ﴿٧﴾ لِيَسْـَٔلَ الصَّادِق۪ينَ عَنْ
صِدْقِهِمْۚ وَاَعَدَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٨﴾

6 Câhiliye devrinde bir kimse birisini evlât edinirse, halk evlâtlığı onun adıyla anardı. Nitekim Peygamber Efendimiz Zeyd ibni Hârise'yi evlâtlık edinince herkes ona "Muhammed'in oğlu Zeyd" demeye başladı. Bu âdete göre evlâtlık tıpkı oğul gibi o kimsenin mîrasından faydalanırdı. Allah Teâlâ "Evlâtlıklarınızı öz babalarına nispet ederek çağırın; çünkü Allah katında doğru olan budur" (Ahzâb 33/5) âyetini indirince, artık evlâtlıklar kendi babalarının adıyla çağırılmaya başladı (Buhârî, Megâzî 12, Tefsîr 33/1, Nikâh 15; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 62).

7 "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/24).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ben mü'minlere dünyada da, âhirette de insanların en yakınıyım. Hangi mü'min bir mal bırakacak olursa, onun akrabası ona vâris olsun. Kim de arkasında bir borç veya bakıma muhtaç birisini bırakırsa, o da bana gelsin; çünkü ben onun velisiyim." (Buhârî, Tefsîr 33/1; Müslim, Ferâiz 15.) Peygamberimizin bir başka hadisi de şöyledir: "Üç özellik vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını alır: (1) Allah ve Resûlü, kendisine herkesten daha sevgili olmak; (2) sevdiğini Allah için sevmek; (3) Allah onu inkârdan kurtarmışken tekrar inkâra dönmeyi, ateşe atılmak gibi kötü görmek." (Buhârî, Îmân 9; Müslim, Îmân 67). Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'in elini tutmuştu. Hz. Ömer ona "Yâ Resûlallah! Seni canım dışında her şeyden daha çok seviyorum" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi: "Bu yeterli değildir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni canından da ileri tutmadıkça gerçekten sevmiş olamazsın" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Vallahi Yâ Resûlallah! Şu anda sen bana canımdan da ilerisin" deyince, Resûlullah Efendimiz: "Ömer! İşte şimdi oldu" buyurdu (Buhârî, Eymân ve'n-nüzûr 3).

8 Saygı ve sevgi yönüyle; yoksa nesep yönüyle değil. Bir de, onları nikâhlamak Peygamber Efendimizden başkalarına haram kılınmıştır.

9 Allah yolunda hicret edenlerden.

10 Mîras bakımından "Akraba olan Müslümanlar, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir." (Enfâl 8/75).

11 Onlara vasiyet ederek mirasınızdan bir şey bırakabilirsiniz.

12 "Hani Allah peygamberlerden söz alarak: "Ben size kitap ve hikmet verdikten sonra, sahip olduğunuz bu bilgileri tasdik eden bir peygamber size geldiğinde ona mutlaka inanacak ve kesinlikle yardım edeceksiniz" buyurmuş ve şöyle sormuştu: "Bu ahdi kabul edip üstleniyor musunuz?" Onlar da: "Kabul ettik" dediler. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "O halde şâhit olun, Ben de sizinle birlikte şâhit olanlardanım." (Âl-i İmrân 3/81). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadis yer almaktadır.

"Allah Nûh'a emrettiği şeyi sizin için de din olarak yasalaştırdı. Aynı şeyi, "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, sana da vahyettik; İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya da emrettik. Fakat senin kendilerini dâvet ettiğin şey müşriklere ağır geldi. Allah dine dâvet ettirmek için dilediği kimseyi seçer ve Kendisine yönelenleri doğru yola iletir." (Şûrâ 42/13).

Bu âyet ile 42/13'te, Ülü'l-azm peygamberler sayılmaktadır. Ülü'l-azm peygamber, karşılaştığı büyük zorluklara rağmen peygamberlik görevini üstün bir azim ve kararlılıkla, eksiksiz olarak yapan peygamber demektir.

13 "Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da: "Bizim bir bilgimiz yok; gaybı sadece Sen bilirsin" diyecekler." (Mâide 5/109).

"Elbette hem kendilerine peygamber gönderilen kimseleri hesaba çekeceğiz hem de onlara gönderilen peygamberleri sorgulayacağız." (A'râf 7/6). Her iki âyetin dipnotları ile Nisâ sûresi (4), 41. âyetin dipnotunda da konu ile ilgili açıklama yer almaktadır.

9. Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde,[14] Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik.[15] Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu.[16]

10. O sırada düşman üstünüzden ve altınızdan size saldırmıştı da korkudan gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmiş, siz de Allah hakkında olmadık zanlara kapılmıştınız.[17]

11. Mü'minler orada, şiddetli bir sarsıntıya tutulmuş halde sınanıyorlardı.[18]

12. Münafıklar ile kalplerinde hastalık bulunanlar ise, "Meğer Allah ve Resûlü bize sadece kuru vaatlerde bulunmuşlar" diyorlardı.[19]

13. Onlardan bir topluluk da "Ey Medine halkı! Burada tutunamazsınız; dönün" diyordu. İçlerinden bir başka topluluk ise, "Evlerimiz korumasız" diyerek Peygamber'den izin istiyordu. Oysa evleri korumasız değildi; onların bütün istediği savaştan kaçmaktı.

14. Eğer her taraftan Medine'ye girilecek ve kendilerinden de fitne fesat çıkarmaları istenecek olsaydı, çok geçmeden bunun gereğini yaparlardı.

15. And olsun, onlar geri dönmeyeceklerine dair[20] daha önce Allah'a söz vermişlerdi.[21] Allah'a verilen sözün hesabı elbette sorulur.[22]

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ اِذْ جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رٖيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصٖيرًاۚ ﴿٩﴾ اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ
اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ
الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا
﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا
شَدٖيدًا ﴿١١﴾ وَاِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذٖينَ
فٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ
اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ يَٓا
اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُواۚ وَيَسْتَأْذِنُ
فَرٖيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ
وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍۚ اِنْ يُرٖيدُونَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾
وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا
الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَٓا اِلَّا يَسٖيرًا
﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا
يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَۜ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُ۫لًا ﴿١٥﴾

14 Hendek Savaşı'nda.

15 Peygamber Efendimiz, Hendek Gazvesi'nde Allah Teâlâ'nın doğu tarafından gönderdiği son derece soğuk ve şiddetli bir rüzgârla Mekkeli müşriklerin ordugâhını bozup dağıttığını ifade etmek üzere:

"Bana Saba rüzgârıyla zafer nasip edildi. Âd kavmi ise Batı rüzgârıyla (Debûr) helâk edildi" buyurmuştur (Buhârî, İstiskā 26, Bed'ü'l-halk 5, Megāzî 29; Müslim, İstiskā 17).

"O vakit sen mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi?" diyordun. Evet yeter, eğer sabredip, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size saldırsa bile, Rabbiniz sizi özel işâretli beş bin melekle destekleyecektir. Allah bu yardımı ve desteği, sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır." (Âl-i İmrân 3/124-126). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotunda verilmiştir.

16 Müslümanların işini kesin olarak bitirmek niyetiyle hep birlikte harekete geçen Kureyş ve müttefikleri, Medine'de yaşadıkları halde Müslümanlara hıyanet ederek kendilerine katılan Yahudilerle birleşmiş, 12 bin kişilik bir kuvvetle şehri kuşatmıştı. Müslümanların sayısı ise ancak 3 bini buluyordu. Müslümanlar, Arapların hiç alışık olmadıkları bir şekilde, şehrin etrafına hendekler kazarak bunların ardında mevzilendiler. Kuşatma bir ay kadar sürdüyse de, birleşik düşman kuvvetleri hendeği aşamadılar. Bir gün âniden çıkan şiddetli bir fırtına sonunda perişan olan düşman ordusu kuşatmayı kaldırarak geri çekilmek zorunda kaldı.

17 "Bu arada bir kısım insan da kendi derdine düşmüş, Allah hakkında haksız bir şekilde, Câhiliye dönemi insanları gibi gerçek dışı şeyler düşünüyor ve: "Bu konuda bizim fikrimizi mi sordular?" diyorlardı." (Âl-i İmrân 3/154).

"Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6).

"Aslında siz Peygamber'inde, mü'minlerin de bir daha aslâ evlerine geri dönmeyeceklerini sanıyordunuz. Çünkü böylesi gönlünüze hoş gelmiş ve pek kötü bir zanda bulunmuş, böylece helâk olmayı hak eden bir topluluk olup çıkmıştınız." (Fetih 48/12).

18 "Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara 2/214).

19 "Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Bu Müslümanları dinleri aldattı" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse Allah onu üstün kılar. Çünkü Allah karşı konulmaz bir güce sahiptir, yaptığı her işi yerli yerince yapar." (Enfâl 8/49).

20 "Ey mü'minler! Kâfirlerle ordular halinde karşılaştığınızda sakın arkanızı dönüp kaçmayın." (Enfâl 8/15). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 "Mü'minlerden, Allah'a verdiği söze sâdık kalan adamlar da vardır. Onlardan kimi sözünü yerine getirip O'nun yolunda can vermiş, kimi de sırasını beklemektedir. Onlar, verdikleri sözü hiçbir şekilde değiştirmemişlerdir." (Ahzâb 33/23).

22 "Yetişkinlik çağına girinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel bir tarzda yaklaşın. Verdiğiniz sözde durun. Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34).

16. De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size bir faydası olmayacaktır;[23] çünkü dünya nimetlerinden pek kısa süre faydalanacaksınız.

17. De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut size bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir?[24] Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı.

18. İçinizden, savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine "Bize gelin" diyenleri Allah biliyor.[25] Zâten bunların pek azı savaşa gelir.

19. Onlar size karşı pek cimridirler.[26] Korku bastırdığında, üzerine ölüm baygınlığı çöken kimse gibi gözleri yuvalarında dönmüş halde onların sana baktıklarını görürsün. Tehlike geçip korkuları gittiğinde ise, sizin iyiliğinizi çekemeyip, sivri dilleriyle size sataşmaya başlarlar. Onlar iman etmemiş, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.[27] Bu ise Allah için pek kolaydır.

20. Onlar, düşman topluluklarının hiç gitmeyeceklerini sanıyorlardı. Düşman topluluklarının tekrar gelmesi halinde onlar çölde, bedevîler arasında bulunup da sizin haberlerinizi uzaktan uzağa almak isterler. Gerçi sizin aranızda bulunsalar da pek azı dışında savaşan olmaz.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ
الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا
قَل۪يلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَعْصِمُكُمْ مِنَ
اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُٓوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ
رَحْمَةًۜ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا
وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّق۪ينَ
مِنْكُمْ وَالْقَٓائِل۪ينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَاۚ
وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً
عَلَيْكُمْۚ فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ
اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذ۪ي يُغْشٰى عَلَيْهِ
مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ
بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ
يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ
يَذْهَبُواۚ وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ
بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ
وَلَوْ كَانُوا ف۪يكُمْ مَا قَاتَلُٓوا اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٢٠﴾

23 "Nerede olsanız ölüm sizi gelip bulur. İsterseniz sarp ve sağlam kalelerin içinde olun." (Nisâ 4/78).

"De ki: Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip sizi bulacaktır. Sonra da görünür ve görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuru-

na çıkarılacaksınız; yaptıklarınızı O size tek tek bildirecektir." (Cum'a 62/8).

24 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En'âm 6/17). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 Burada, münafıkların Hendek Savaşı sırasında kendi zihniyetlerinde olanlara "Peygamberle birlikte savaşa gitmeyin, bizim yanımıza gelin" dedikleri anlatılmaktadır.

26 "Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180). Cimrilikle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

27 "Çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmamışlar; onun için de Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır." (Muhammed 47/9).

"İşte bu, onların Allah'ı gazaplandıracak şeyin peşine düşmeleri ve O'nun râzı olduğu şeyden de hoşlanmamaları yüzündendir. Onun için, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır." (Muhammed 47/28).

21. Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır.[28]

22. Mü'minler düşman topluluklarını karşılarında gördüklerinde, "İşte Allah ile Resûlünün bize vadettiği zafer; demek ki Allah ve Resûlü doğru söylemiş" dediler; bu durum onların sadece iman ve teslimiyetini arttırmıştı.[29]

23. Mü'minlerden, Allah'a verdiği söze sâdık kalan adamlar da vardır.[30] Onlardan kimi sözünü yerine getirip O'nun yolunda can vermiş, kimi de sırasını beklemektedir.[31] Onlar, verdikleri sözü hiçbir şekilde değiştirmemişlerdir.

24. Allah, verdiği söze sâdık kalanları, sözlerinde durdukları için mükâfâtlandıracak; münafıklara ise dilerse azap edecek, dilerse tövbe nasip edecektir.[32] Gerçekten de Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

25. Allah o kâfirleri, emellerine erişememiş halde, öfkeleriyle yüzüstü bıraktı. Allah savaşta mü'minleri kâfirlere karşı korudu.[33] Çünkü Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ
وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يراًۜ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ
الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُۘ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا ا۪يمَاناً
وَتَسْل۪يماًۜ ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ رِجَالٌ صَدَقُوا
مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى
نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُۘ وَمَا بَدَّلُوا تَبْد۪يلاًۙ
﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِق۪ينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِق۪ينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَح۪يماًۚ ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْراًۜ وَكَفَى اللّٰهُ
الْمُؤْمِن۪ينَ الْقِتَالَۜ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِياًّ عَز۪يزاًۚ ﴿٢٥﴾

---

28 "İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır." (Mümtehıne 60/4).

"Gerçekten, onlarda sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar için güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, muhakkak ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve her türlü övgüye lâyık olan da yalnız O'dur." (Mümtehıne 60/6).

"Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin

hükümlere, içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça, gerçek mü'min olamazlar." (Nisâ 4/65).

"Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik." (Nisâ 4/80).

Hz. Ömer, Peygamber Efendimizin vefatından sonraki yıllarda Hacerülesved'i öpmüş ve Resûlullah'ı kendisine örnek aldığını belirterek ona şöyle hitap etmişti:

"Senin bir taş olduğunu biliyorum; kimseye ne faydan dokunur, ne de zararın. Eğer Resûlullah'ın öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim." (Buhârî, Hac 50, 60; Müslim, Hac 249-251).

29 "Bazıları onlara: "Düşmanlar sizinle savaşmak için ordular topladı, onlardan korkun" demişti de, ancak bu onların imanını artırmış ve şöyle demişlerdi: "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir." (Âl-i İmrân 3/173).

"Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2).

"Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler." (Tevbe 9/124).

30 "And olsun, onlar geri dönmeyeceklerine dair daha önce Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözün hesabı elbette sorulur." (Ahzâb 33/15).

"Sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmiştir. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Ahdini bozan, kendi zararına bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü tutan kimseye ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Fetih 48/10).

31 Kimi Allah'ın Resûlü ile birlikte katıldığı savaşlarda şehit düşmüş, kimi de şehâdet sırasını beklemektedir (bk. Buhârî, Cihâd 12, Tefsîr 33/3; Tirmizî, Tefsîr 33/2-5).

32 "(Resûlüm!) Bu konuda senin yapacağın bir şey yok! Allah'ın, onların tövbelerini kabul etmesine yahut onları kendilerine zulmetmeleri yüzünden cezalandırmasına karar vermek senin işin değildir. Çünkü onlar zâlimlerdir." (Âl-i İmrân 3/128).

"Savaştan geri kalan başka bir grubun işi de Allah'a kalmıştır: İster onlara azap eder, ister tövbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar." (Tevbe 9/106).

33 Peygamber Efendimiz Hendek Gazvesi'nde müşrikler aleyhinde şöyle dua etmişti: "Ey Kur'an'ı indiren, düşmanlarla hesâbı tez olan Allahım! Şu Medine önünde toplananları bozguna uğrat! Onları perişan ve târümâr et!" (Buhârî, Cihâd 98, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 21).

26. Müşrik saldırganlara Ehl-i kitaptan arka çıkanları da Allah kalelerinden indirdi ve kalplerine korku saldı.[34] Siz de onlardan kimini öldürdünüz, kimini esir aldınız.[35]

27. Böylece Allah sizi onların yerlerine, yurtlarına, mallarına hatta henüz ayak bile basmadığınız topraklara vâris kıldı. İşte Allah her şeye kādirdir.

28. Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve onun zînetini istiyorsanız, gelin, boşanma bedellerinizi verip sizi güzellikle boşayayım.

29. "Yok, eğer Allah'ı, Resûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, hiç şüphe yok ki, Allah, sizden iyilik yapan ve iyi kulluk edenlere büyük bir mükâfât hazırlamıştır."[36]

30. Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlıkla huzurumuza gelirse, onun azabı iki kat olur. Bu ise Allah için pek kolaydır.

وَاَنْزَلَ الَّذٖينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ
صَيَاصٖيهِمْ وَقَذَفَ فٖي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرٖيقاً
تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرٖيقاًۚ ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ
وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضاً لَمْ تَطَؤُ۫هَاۜ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيراً ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ
قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزٖينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً
جَمٖيلاً ﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ
مِنْكُنَّ اَجْراً عَظٖيماً ﴿٢٩﴾ يَا نِسَٓاءَ النَّبِيِّ مَنْ
يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيراً ﴿٣٠﴾

34 "Allah'ın hiçbir zaman tapınılmasına müsaade etmeyeceği putları, O'na ortak koşmuş olmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer Cehennem'dir. Zâlimlerin barınacağı yer ne kötüdür!" (Âl-i İmrân 3/151). Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

"Yine hatırlayın! Hani Rabbin meleklere: "Ben sizinle beraberim, öyle ise siz de mü'minlere güç verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine ve her bir parmak uçlarına vurun!" diye vahyediyordu." (Enfâl 8/12).

"Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!" (Haşr 59/2).

35 Hendek'te müttefik düşman kuvvetleri geri çekildikten sonra, Peygamberimiz, Müslümanlara, düşmanla işbirliği yapan Benî Kureyza Yahudilerinin üzerine yürüme emrini verdi. Onlar da bu arada Medine çevresindeki kalelerine çekilmişlerdi. Kuşatma yirmi beş gün kadar sürdükten sonra, Benî Kureyza Yahudileri, Sa`d ibni Muâz'ın hakemliğine râzı olarak kalelerinden indiler. Sa`d ibni Muâz da Tevrat'a göre hüküm vererek, onlardan savaşanların öldürülmesine, diğerlerinin esir edilmesine karar verdi ve bu hüküm uygulandı.

36 İslâm toplumunun gelişip genişlemesi ile birlikte imkânlar da genişleyince, Peygamber hanımları arasında, tabiî olarak, bu imkânlardan yararlanma arzusu doğmuştu. Allah'ın buyruğuna uygun olarak Peygamberimiz onları tercihlerinde serbest bıraktı; onlar da Allah ve Resûlünü seçtiler. (Buhârî, Tefsîr 33/4, 5; Müslim, Talâk 22, 30-35).

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحاً
نُؤْتِهَٓا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَر۪يماً
﴿٣١﴾ يَا نِسَٓاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَٓاءِ
اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذ۪ي
ف۪ي قَلْبِه۪ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاًۚ ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ
ف۪ي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُو۫لٰى
وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰت۪ينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ
اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْه۪يراًۚ ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ
مَا يُتْلٰى ف۪ي بُيُوتِكُنَّ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَط۪يفاً خَب۪يراًۚ ﴿٣٤﴾ اِنَّ الْمُسْلِم۪ينَ
وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِت۪ينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِق۪ينَ وَالصَّادِقَاتِ
وَالصَّابِر۪ينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِع۪ينَ
وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّق۪ينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ
وَالصَّٓائِم۪ينَ وَالصَّٓائِمَاتِ وَالْحَافِظ۪ينَ فُرُوجَهُمْ
وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِر۪ينَ اللّٰهَ كَث۪يراً وَالذَّاكِرَاتِ
اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْراً عَظ۪يماً ﴿٣٥﴾

31. Sizden kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, sâlih amel yaparsa, ona mükâfâtını iki kat veririz. Biz ona güzel bir rızık hazırlamışızdır.[37]

32. Ey Peygamber hanımları, siz başka kadınlar gibi değilsiniz. Eğer takvâya[38] sarılacaksanız, cilveli bir şekilde konuşmayın ki, kalbinde hastalık bulunan kimse bir ümide kapılmasın. Ciddi, düzgün ve ölçülü konuşun.[39]

33. Evlerinizde ağırbaşlılıkla oturun, daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın,[40] namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i beyt,[41] Allah sizden her türlü kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.[42]

34. Evlerinizde size okunan Allah'ın âyetlerini, ilim ve hikmeti düşünün. Şüphesiz ki Allah'ın bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.[43]

35. Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, Allah'ın emirlerine itaat eden erkekler ve Allah'ın emirlerine itaat eden kadınlar, doğruluk sahibi erkekler ve doğruluk sahibi kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, Allah'a karşı saygılı ve alçakgönüllü erkekler ve Allah'a karşı saygılı ve alçakgönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar; işte bunlar için Allah hem bağışlanma hem de pek büyük bir mükâfât hazırlamıştır.

---

37 "İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri katında yüksek dereceler vardır. Allah'ın bağışlaması ve tükenmez bir rızık da onları beklemektedir." (Enfâl 8/4).

"İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler ve onlara kucak açıp yardım

edenler, işte onlar gerçek mü'minlerdir, onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır." (Enfâl 8/74).

"İman edip, sâlih ameller yapanlar için büyük bir bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır." (Hac 22/50).

"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yakışır. Bu temiz insanlar, iftiracıların kendilerine isnat ettikleri suçlardan uzaktır. Onlar için bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır." (Nûr 24/26).

"Tâ ki iman edip sâlih ameller işleyenleri Allah mükâfâtlandırsın. Onlar için bir bağışlanma ve arkası kesilmeyecek bir rızık vardır." (Sebe' 34/4).

38 Takvânın açıklaması için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

39 Mârûf söz, yani uygun, münasip, meşrû, güzel söz anlamlarına gelmektedir. Aşağıdaki âyetler, çeşitli durumlarda bu şekilde konuşmanın özellikle önem kazandığını vurgulamaktadır:

"Vefat iddeti bekleyen kadınlara, herkesin normal göreceği sözleri söylemekte bir sakınca olmamakla beraber onlarla gizli gizli buluşmayın." (Bakara 2/235).

"Tatlı bir söz, başkasının kusurunu örtme, yardım ettikten sonra gönül kırmaktan daha hayırlıdır. Allah'ın böyle yardımlara ihtiyacı yoktur; O, ceza vermekte hiç acele etmeyendir." (Bakara 2/263).

"Allah'ın, hayatınızın dayanağı kıldığı, koruyasınız diye sizin idâre ve emânetinize verdiği yetimlerin mallarını, birtakım aklı ermez, kâr-zarar bilmez kişilere vermeyin; ama bu mallarla onları yedirip içirin ve giydirin. Onlara güzel söz söyleyin." (Nisâ 4/5).

"Mîrasın taksimi sırasında, mîrasçı olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa, onlara da bu mîrastan bir şeyler verin ve onlara güzel söz söyleyin." (Nisâ 4/8).

"İtaat etmek ve güzel söz söylemek. İş ciddileştiğinde Allah'a verdikleri sözde dursalardı, onlar için hayırlı olacaktı." (Muhammed 47/21).

40 Sokağa çıkmanız gerektiğinde açılıp saçılmayın, demektir.

41 Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına Kur'ân-ı Kerîm'e sımsıkı sarılmalarını tavsiye ettikten sonra "Size bir de Ehl-i beytimi bırakıyorum. Allah'tan korkun ve Ehl-i beytime saygılı davranın! Allah'tan korkun ve Ehl-i beytime saygılı davranın!" buyurmuştur. Bu hadisi rivayet eden Zeyd ibni Erkam'a Ehl-i beytin kim olduğu sorulunca cevâben Peygamber Efendimizin hanımları ve onun "sadaka almaları haram olan" yakınları demiş, bunlara Peygamberimizin amca oğulları Hz. Ali, Akîl ve Câfer'in âileleriyle amcası Hz. Abbas'ın âilesini de ilave etmiştir (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 366-367).

42 "Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez, Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister." (Mâide 5/6).

"Hatırlayın, Allah size ihsanda bulunmak için sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, Allah'ın yardımına olan güvenle kalplerinizi güçlendirmek ve ayaklarınızı kaydırmamak için Allah üzerinize gökten su indiriyordu." (Enfâl 8/11).

43 Allah'ın gizli ve açık her şeyi bildiğine dair âyetler En'âm 6/59 ile Ra'd 13/10'un dipnotlarında verilmiştir.

36. Allah ve Resûlü bir konuda hüküm bildirdiği zaman, ne bir mü'min erkeğin, ne de bir mü'min kadının, o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur. Allah'a ve Resûlüne isyan eden ise apaçık bir sapıklığa düşmüştür.[44]

37. Ey Peygamber! Hem Allah'ın nimetine, hem senin iyiliğine erişmiş olan kimseye sen "Allah'tan kork da eşini yanında tut" diyordun. Bunu söylerken, insanlardan çekinerek, Allah'ın daha sonra açığa çıkaracağı bir şeyi gönlünde gizliyordun. Oysa Allah Kendisinden korkmana daha lâyıktır. Sonra Zeyd eşini boşayıp onunla ilişkisini kesince, evlâtlıklarının boşadığı hanımlarla evlenmekte mü'minler için bir günah olmasın diye, Biz onu sana nikâhladık.[45] Böylece Allah'ın emri yerine getirilmiş bulunuyor.[46]

38. Kendisi için Allah'ın takdir ettiği bir şeyi yerine getirmesinde Peygamber'e bir vebal yoktur. Bu, Allah'ın, daha önceki peygamberler hakkında da geçerli olan bir kanunudur. Allah'ın emri ise, mutlaka gerçekleşmek üzere yazılmış bir kaderdir.[47]

39. Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden[48] Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan[49] kimselerdir. Hesap görücü olarak da Allah kâfidir.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ
وَرَسُولُهُٓ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ
اَمْرِهِمْۜ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُب۪ينًاۜ ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذ۪ٓي اَنْعَمَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ
زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْف۪ي ف۪ي نَفْسِكَ مَا
اللّٰهُ مُبْد۪يهِ وَتَخْشَى النَّاسَۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ
اَنْ تَخْشٰيهُۜ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا
زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ
حَرَجٌ ف۪ٓي اَزْوَاجِ اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ
وَطَرًاۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ
عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ ف۪يمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُۜ
سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُۜ وَكَانَ
اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًاۙ ﴿٣٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يُبَلِّغُونَ
رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ
اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَس۪يبًا ﴿٣٩﴾

44 Peygamber'e itaati Allah'a itaat ile eş değerde tutan bu ve benzeri âyetlerle ilgili açıklama için Nisâ sûresi (4), 65. âyetin dipnotuna bakınız.

45 Hz. Zeyneb Peygamber Efendimizin diğer hanımlarına "Sizi Peygamber Efendimizle âileleriniz evlendirdi; beni ise yedi kat semânın üstünden Allah Teâlâ evlen-

dirdi" diye övünürdü (Buhârî, Tefsîr 33/36, Tevhîd 22).

46 Zeyd, Peygamberimizin azat ederek evlâtlık edindiği kölesiydi. Peygamberimiz daha sonra onu halasının kızı Hz. Zeyneb ile evlendirmişti. Böylelikle, Peygamberimiz, azat edilmiş kölelerin horlandığı bir toplumda eşitlik fikrini fiilen yerleştirmeyi amaçlıyordu. Fakat Zeyd ile Zeyneb arasında denklik bulunmadığından, bu evlilik uzun sürmedi. Zeyd bu işin yürümeyeceğini anlayıp da Peygamberimize durumu açtığı zaman, Resûl-i Ekrem ona evliliği devam ettirme tavsiyesinde bulundu. Ancak daha sonra Zeyd eşini boşayıp o da iddetini doldurduğunda, Allah, Peygamberimize Zeyneb ile evlenmesini emretti. Böylece, evlât edinmekle bir nesep bağının doğmadığını bildiren ve bu konudaki Câhiliye anlayışını ortadan kaldıran İslâm dininin uygulaması da, 21. âyetteki "Allah'ın elçisinde sizin için güzel bir örnek vardır" beyanı uyarınca, Peygamberimizin şahsında ortaya konmuş oldu. Hz. Âişe, "Eğer Allah'ın Resûlü Kur'an'dan bir şey gizleyecek olsaydı, bu âyeti gizlerdi" demiştir (Buhârî, Tevhîd 22; Tirmizî, Tefsîr 33/9-16).

47 "Daha önce gelip geçmiş olanlar hakkında da Allah'ın kanunu böyleydi. Sen Allah'ın kanununda bir değişiklik bulamazsın." (Ahzâb 33/62).

"Allah'ın önceden beri geçerli olan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda aslâ değişiklik bulamazsın." (Fetih 48/23).

48 "Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Peygamberlerin tebliğ vazifesi ile ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Size Rabbimin buyruklarını iletiyor, öğüt veriyor ve sizin bilmediklerinizi de Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum." (A'râf 7/62).

"Rabbimin buyruklarını size iletiyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim." (A'râf 7/68).

"Şuayb, arkasını dönüp giderken onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! And olsun ki ben, Rabbimin buyruklarını size iletip güzelce öğüt vermiştim. Şimdi ben kâfir bir kavim için ne diye üzüleyim?" (A'râf 7/93).

"Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A'râf 7/144).

"Bana düşen, Allah tarafından gönderilenleri tebliğ etmekten ibârettir. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, onun için, ebediyen içinde kalmak üzere Cehennem ateşi vardır." (Cin 72/23).

"Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına bekçiler koyar. Tâ ki, peygamberlerin, Rableri tarafından gönderilenleri tastamam ulaştırdıklarını Allah ortaya koysun. Allah, onların her halini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır." (Cin 72/27-28).

49 "Siz de onlardan korkmayın, Benden korkun. Böylece size verdiğim nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız." (Bakara 2/150). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40. Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir.[50] Fakat o, Allah'ın elçisidir ve bütün peygamberlerin sonuncusudur.[51] Allah ise her şeyi hakkıyla bilmektedir.

41. Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin.[52]

42. Sabah akşam O'nu tesbih edin.[53]

43. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için[54] üzerinize O rahmetini indirir; O'nun melekleri de sizin için dua eder.[55] O, mü'minler hakkında pek merhametlidir.[56]

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ
وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَۜ وَكَانَ
اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٤٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثٖيرًاۙ ﴿٤١﴾
وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصٖيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذٖي يُصَلّٖي
عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ
اِلَى النُّورِۜ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنٖينَ رَحٖيمًا ﴿٤٣﴾

---

50 Bu da Kur'an'ın geleceğe âit haberlerinden bir mûcizedir. Peygamberimizin sağ olduğu bir zamanda inen bu âyet, onun arkasında bir erkek evlât bırakmayacağını bildirmektedir. Aynı zamanda, Hz. Zeyneb ile evlenmesini "Evlâtlığının helâli ile evlendi" diyerek dile dolayanlara karşı, bu sûrenin 4. âyetinde geçen "Allah evlâtlıklarınızı öz oğullarınız kılmamıştır" şeklindeki ifadeyle "bir kimseyi evlât edinmekle onun babası olunmaz" hükmü vurgulanmakta ve Peygamber'in bu evliliğindeki önemli bir hikmet ortaya konmaktadır.

51 Veya "mührüdür". Yani, peygamberlik, onun gelişiyle mühürlenmiş ve sona ermiştir ki, bunda da yine aynı anlam vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz son Peygamber oluşuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Benimle diğer peygamberlerin durumu ev yapan bir adama benzer. Adam evini yapıp tamamlamış, onu güzelce süslemiş, yalnızca bir tuğlasını eksik bırakmıştır. Halk binayı gezmeye başlar, o eksik tuğlanın yerini görünce hayret eder ve 'Şu tuğlanın yeri boş kalmasaymış ne güzel olacakmış' der. İşte ben, tıpkı o binada olduğu gibi, peygamberlik binasında yeri boş bırakılan kerpicim; ben peygamberlerin sonuncusuyum." (Buhârî, Menâkıb 18; Müslim, Fezâil 20-23). Bir başka hadisinde de Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş özellik bana verildi: Bir aylık mesafeden düşmanların kalbine korku salmak sûretiyle bana yardım edildi. Yeryüzü benim için hem namaz kılma yeri, hem temizlenme vasıtası kılındı. Benden önce kimseye helâl kılınmadığı halde savaş ganimetleri bana helâl kılındı. Bana şefaat izni de verildi. Bir Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi; ben ise bütün insanlara gönderildim." (Buhârî, Teyemmüm 1, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3).

52 "Öyleyse siz Beni anın, Ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nimetlerime nankörlük etmeyin." (Bakara 2/152). Bu âyetin dipnotunda Allah'ı zikretmenin önemiyle ilgili hadislere yer verilmiştir.

"Arafât'tan büyük kalabalıklar halinde dalga dalga indiğinizde Müzdelife'deki Meş'ar-i Harâm'da Allah'ı zikredin." (Bakara 2/198).

"Hac görevlerinizi yerine getirince, bir zamanlar atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha coşkulu bir şekilde Allah'ı anın. Bazıları "Rabbimiz! Bize kısmetimizi dünyada ver!" der. Öyle kimselerin âhirette hiç nasibi yoktur." (Bakara 2/200).

"Belirli günlerde Allah'ı zikredin." (Bakara 2/203).

"Eğer bir korku ve tehlike söz konusu ise, o zaman namazınızı yürürken veya binek üzerindeyken kılarsınız. Kendinizi emniyette hissettiğiniz zaman da, bilmediklerinizi size öğrettiği şekilde Allah'ı anıp zikredin." (Bakara 2/239).

"Korku halinde kıldığınız namazlarınızı bitirince, ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı zikredin." (Nisâ 4/103).

"Ey iman edenler! Bir düşman birliğiyle karşılaştığınızda sebat edip direnin. Allah'ı çok zikredin ki, başarıya ulaşasınız." (Enfâl 8/45).

"Namaz kılındığında ise yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütfundan rızkınızı arayın. Allah'ı da çok anın ki ebedî kurtuluşa eresiniz." (Cum'a 62/10).

Peygamber Efendimiz ashâbına:

"Size en hayırlı, Allah katında en değerli, derecenizi en fazla yükseltecek, sizin için sadaka olarak altın ve gümüş dağıtmaktan daha kazançlı, düşmanla karşılaşıp da sizin onların boynunu vurmanızdan, onların da sizi öldürmesinden daha çok sevap getirecek amelin ne olduğunu haber vereyim mi?" diye sordu. Onlar da:

"Evet, söyle" dediler. Resûl-i Ekrem de:

"Allah Teâlâ'yı zikretmektir" buyurdu (Tirmizî, Daavât 6; İbni Mâce, Edeb 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 195).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Kulum Beni andığı, dudakları Benim adımı söyleyerek kıpırdadığı zaman Ben kulumla beraber olurum." (İbni Mâce, Edeb 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 540).

53 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

54 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/257). Allah'ın mü'minleri karanlıklardan aydınlığa çıkarması ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

55 "Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler. "Rabbimiz, Senin rahmetin de, ilmin de her şeyi kuşatmıştır. Tövbe edip Senin yolunu izleyenleri bağışla ve Cehennem azabından koru." (Mü'min 40/7).

56 Bir keresinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna, aralarında ayrı düştüğü çocuğuna duyduğu özlemden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadının da bulunduğu bir esir grubunu getirdiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çevresindekilere (o kadını işâretle): "Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?" diye sordu. Sahâbîler: "Aslâ, atmaz!" dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir." (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22).

Âyette, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de "mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametli" olarak vasıflandırılmıştır:

"Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

44. Allah'a kavuştukları gün, "Selâm!" diye karşılanacaklardır.[57] Allah onlar için güzel bir mükâfât hazırlamıştır.[58]

45. Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit,[59] bir müjdeci ve bir uyarıcı,[60]

46. O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi[61] ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik.

47. Mü'minlere de, Allah'tan pek büyük bir lütuf ve ikrama erişeceklerini müjdele.[62]

48. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme;[63] onların eziyetlerine aldırma. Sen Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.[64]

49. Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp onlarla ilişkide bulunmadan kendilerini boşadığınız takdirde, bir iddet dönemi hesaplayıp onları bekletmeye hakkınız yoktur. Yalnız onları gönül alacak bir şeyler vererek memnun edin ve güzellikle boşayın.[65]

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا
كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ
شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا
اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾
وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ
ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ
فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا
فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

---

57 "Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

58 31. âyetin dipnotuna bakınız.

59 "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmıştır.

60 "Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Fetih 48/8).

Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Amr ibni Âs bu âyetin Tevrat'ta da aynen geçtiğini şöyle belirtmiştir:

"Resûl-i Ekrem Kur'ân-ı Kerîm'de de bulunan bazı özellikleriyle Tevrat'ta şöyle anlatılmıştır: "Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Aynı zamanda ümmîlere sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin. Ben sana Mütevekkil adını verdim. Bu Peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşı pazarda bağırıp çağıran biri değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; aksine affeder, bağışlar. Allah doğru yoldan sapan milleti (Arapları) onun yol göstermesiyle 'lâ ilâhe illallah' diyerek doğru yola iletmedikçe onun ruhunu almaz. Allah bu kelime-i tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır." (Buhârî, Büyû' 50, Tefsîr 48/3).

61 "Şöyle de: "İşte benim yolum budur. Ben ve bana tâbi olanlar insanları bilgi ve kesin iman ile Allah'a çağırıyoruz. Allah her türlü noksanlıktan uzaktır ve ben O'na şirk koşanlardan değilim." (Yûsuf 12/108).

"Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve sonunda O'nun huzuruna varacağım." (Ra'd 13/36).

"Ey kavmimiz! Allah'a çağıran bu dâvetçiye uyun ve ona iman edin ki, Allah da günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan kurtarsın. Allah'a çağıran bu dâvetçiye uymayan kimse ise, dünyada Allah'ın azabından kaçıp kurtulamaz; onun için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. Bu dâvetçiye uymayanlar apaçık bir sapıklıktadır." (Ahkâf 46/31-32).

62 "Mü'minlere müjde ver" ifadesi Bakara 2/223; Tevbe 9/112; Yûnus 10/87; Saf 61/13'te de geçmektedir.

63 Kendilerine itaat edilmemesi gereken kimselerle ilgili âyetler için bu sûrenin 1. âyetinin dipnotuna bakınız.

64 Allah'a tevekkül etmeyi emreden âyetler için bu sûrenin 3. âyetinin dipnotuna bakınız.

65 Kendileriyle ilişkide bulunulmadan boşanan kadınlara ödenecek mehir için Bakara sûresi (2), 236-237. âyetlere bakınız.

50. Ey Peygamber! Biz sana mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği câriyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını helâl kıldık. Mehir istemeksizin kendisini Peygamber'e hibe eden mü'min bir kadını da, eğer Peygamber onu nikâhlamak istiyorsa, diğer mü'minlerden farklı olarak sadece sana helâl kıldık. Biz mü'minlere hanımları ve sahip oldukları câriyeleri hakkında hangi kuralları geçerli kıldığımızı bilerek belirlemiş bulunuyoruz.[66] Bütün bunlar,[67] senin gönlüne bir darlık gelmesin diyedir. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

51. Eşlerinden dilediğinin sırasını erteleyip dilediğini yanına alabilirsin.[68] Bir süre uzak durduklarından da istediğini tekrar yanına almakta senin için bir sakınca yoktur. Bu, onların hepsinin mutlu olmaları, tasalanmamaları ve senin kendilerine verdiğine râzı olmaları için daha uygundur.[69] Allah ise gönüllerinizdekini bilir. Allah her şeyi bilen, hatalarınıza karşı da müsamaha gösteren bir ilim ve hilim sahibidir.

52. Bundan sonra, güzellikleri hoşuna da gitse, başka kadınları nikâhlamak veya eşlerini başka hanımlarla değiştirmek sana helâl olmaz;[70] ancak sahip olduğun câriyeler müstesnâ. Allah ise her şeyi görüp gözetmektedir.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰت۪ٓي
اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَم۪ينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ
اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ
مَعَكَۘ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ
اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَاۗ خَالِصَةً لَكَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِن۪ينَۜ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ
ف۪ٓي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا
﴿٥٠﴾ تُرْج۪ي مَنْ تَشَٓاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔو۪ٓي اِلَيْكَ مَنْ
تَشَٓاءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ
وَيَرْضَيْنَ بِمَٓا اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا ف۪ي
قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَل۪يمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ
لَكَ النِّسَٓاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَٓا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ
اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ
يَم۪ينُكَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَق۪يبًا ﴿٥٢﴾

---

66 Mü'minler için eş sayısı dört ile sınırlandırılmıştır; ayrıca mehirlerini vermek ve adaletli davranmak yükümlülüğü de vardır. Nisâ sûresi (4), 3-4. âyetlere bakınız.

67 "Bütün bunlar" ifadesiyle "gerek peygamberlik görevinin özellikleri nedeniyle

sana tanıdığımız haklar; gerekse bunları ve mü'minlerle ilgili hak ve sorumlulukları açıklamış olmamız" kastedilmektedir.

68 Hz. Âişe'nin anlattığına göre, "Eşlerinden dilediğinin sırasını geri bırakıp dilediğini yanına alabilirsin" âyeti Resûl-i Ekrem'e, istediği eşinin yanına sıra gözetmeden gidebilme ve orada kalabilme yetkisi verdiği halde, o böyle durumlarda bile, o gece yanında kalacağı eşinden izin isterdi. Hz. Âişe sözüne devamla diyor ki: "Peygamber aleyhisselâm benden izin isteyince ona 'Ey Allah'ın Elçisi! Eğer izin vermek bana âit bir hak ise, ben senin üzerine hiç kimseyi tercih etmek istemem' derdim." (Buhârî, Tefsîr 33/7; Müslim, Talâk 23).

69 Sıralarını ertelediğin zaman buna Allah'ın izin vermiş olduğunu bilirler; yanına aldığın zaman da bunu mecburiyetle değil, gönülden yaptığını bilerek sevinirler.

70 Bu sûrenin 28 ve 29. âyetleriyle bir tercih karşısında bırakılan Peygamber hanımları, istisnasız bir şekilde, Allah ve Resûlünü dünyaya tercih etmişler ve bu fedâkârlıklarıyla da ebediyen Peygamber Efendimiz ile beraber olmayı hak etmişlerdir.

53. Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine, izinsiz ve yemek vakti dâvetsiz olarak girmeyin; yemek için çağırıldığınızda da dâvet vaktinden önce gidip orada beklemeyin.[71] Yemeğe çağırıldığınız zaman girin; yediğinizde de birbirinizle sohbete dalmadan hemen dağılın. Bu hareketiniz Peygamber'i rahatsız ediyor; ancak o size bunu söylemekten sıkılıyor. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey isteyeceğiniz zaman da onu perde arkasından isteyin.[72] Sizin kalbiniz için de, onların kalpleri için de böylesi daha nezihtir. Peygamber'i üzmek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamak da size ebediyen yasaklanmıştır.[73] Bunları yapmanız Allah katında büyük bir günahtır.

54. Siz bir şeyi ister açığa vurun, ister gizleyin; muhakkak ki Allah her şeyi bilir.[74]

55. Peygamber eşleri için babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, Müslüman kadınlar ve sahip oldukları kölelerle perde olmaksızın görüşmelerinde bir günah yoktur. Ey Peygamber eşleri, Allah'tan korkun. Çünkü Allah her şeyin şâhididir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا
اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرٖينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ
اِذَا دُعٖيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا
وَلَا مُسْتَأْنِسٖينَ لِحَدٖيثٍ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي
النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖي مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيٖي مِنَ
الْحَقِّ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ
وَرَٓاءِ حِجَابٍ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ
وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ
تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ
عِنْدَ اللّٰهِ عَظٖيمًا ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوهُ
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ
عَلَيْهِنَّ فٖٓي اٰبَٓائِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓائِهِنَّ وَلَٓا اِخْوَانِهِنَّ
وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا
نِسَٓائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقٖينَ
اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدًا ﴿٥٥﴾

71 Gelişigüzel bir vakitte gidip de saatlerce yemeğin hazırlanmasını beklemeyin.

72 Hz. Ömer Resûl-i Ekrem Efendimize "Yâ Resûlallah! Huzurunuza hayırlı, hayırsız kimseler giriyor, mü'minlerin anneleri olan hanımlarınıza örtünmelerini emret-

seniz" demiş ve bunun üzerine örtünme âyeti inmişti (Buhârî, Tefsîr 33/8).

Bir başka hadîs-i şerîfe göre Peygamber Efendimiz eşi Zeyneb binti Cahş ile evlendiği zaman sahâbeye evinde düğün yemeği vermiş, yemeğini yiyenler gitmiş, yalnız birkaç kişi oturup sohbete dalmıştı. Resûl-i Ekrem onların da gitmesini sağlamak için kalkıp gidiyormuş gibi yapmış, ancak birkaç sahâbî daha kalkıp gitmekle beraber üç kişi istifini bozmadan sohbete devam etmişti. Allah'ın Resûlü bu arada diğer hanımlarının yanına uğramış, onlar evliliği dolayısıyla kendisini tebrik etmiş, bir süre sonra eve dönen Peygamber aleyhisselâm sohbet edenlerin hâlâ oturmakta olduğunu görünce içeri girmemiş, onların gittiği kendisine haber verilince eve dönmüş ve işte o sırada bu âyet nâzil olmuştur (Buhârî, Tefsîr 33/8, Nikâh 64, 67, Et'ıme 59, İsti'zân 10, 33; Müslim, Nikâh 94, 95).

Bu âyet-i kerîmede genel olarak düğün yemeği (velîme) dâvetine katılmak da tavsiye edilmektedir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz "Biriniz düğün yemeğine dâvet edildiği zaman ona katılsın" buyurmuştur (Buhârî, Nikâh 71; Müslim, Nikâh 96-98).

Esasen düğün yemeği olmasa bile yemek dâvetlerine katılmayı Peygamber Efendimiz tavsiye etmiştir (Buhârî, Nikâh 74; Müslim, Nikâh 100, 102, 105, 106).

73 "Onun eşleri de mü'minlerin anneleridir." (Ahzâb 33/6).

74 "De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/29). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

56. Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle selâm verin.[75]

57. Allah'ı ve Resûlünü incitenleri ise Allah dünyada da, âhirette de lânetlemiş ve onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.[76]

58. Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları işlemedikleri bir günah yüzünden incitenler de bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmişlerdir.[77]

59. Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, örtülerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların iffetli hanımlar olarak tanınmaları ve eziyete uğramamaları için daha uygundur. Allah ise çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.[78]

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۜ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْل۪يماً
﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُه۪يناً
﴿٥٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً
وَاِثْماً مُب۪يناً ﴿٥٨﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ
لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِن۪ينَ يُدْن۪ينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَاب۪يبِهِنَّۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ
فَلَا يُؤْذَيْنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٥٩﴾

---

75 Veya "tam bir teslimiyetle ona teslim olun" anlamına gelmektedir. Peygamber'e Allah'ın salât etmesi, rahmet etmek; meleklerin ve mü'minlerin salât etmesi de onun için rahmet duasında bulunmak anlamına gelir. Onun rahmete erişmesi ise, ümmeti olarak bütün Müslümanların rahmete erişmesi demektir. Çünkü hayatı boyunca görüldüğü gibi, onun bütün kaygısı ümmetinden ibârettir. Bir gece sabaha kadar ümmeti için Rabbine yakardıktan sonra Allah ona Cebrâil aleyhisselâm ile "Biz seni ümmetin hakkında hoşnut edeceğiz ve aslâ üzmeyeceğiz" şeklinde haber göndermiştir (Müslim, Îmân 346). İsrâ sûresinde (17/79) de ona "Övülmüş Makam" (Makām-ı Mahmûd) adıyla şefaat makamının verileceği müjdelenmiştir ki, bu durum, bizi Allah'ın Resûlü ile çok yakın ve sıcak bir ilişki içinde bulunmaya dâvet etmektedir. İşte salâvat, onunla bizim aramızda bu sıcak ilişkiyi kuran, devam ettiren ve pekiştiren en önemli bir vasıtadır. Bu konuda Peygamber Efendimizin birçok hadisi bulunmaktadır ki, bunlardan birkaç tanesi şöyledir:

"Kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Bana salât ve selâm edin. Çünkü nerede olsanız salât ve selâmınız bana ulaşır." (Ebû Dâvûd, Menâsik 97).

"Günlerinizin en üstünü Cuma günüdür. O gün bana çok salât ve selâm getirin. Çünkü sizin salât ve selâmlarınız bana sunulur." Bunun üzerine Sahâbîler "Ey Allah'ın Elçisi" diye sordular. "Sen ölüp de senden bir iz kalmadıktan sonra salât ve selâmlarımız sana nasıl sunulur?" Peygamberimiz buyurdu ki: "Allah, toprağa peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi yasaklamıştır." (Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26; Nesâî, Cum'a 5).

"Kim bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa salât (rahmet) eder." (Müslim, Salât 11; Ebû Dâvûd, Salât 36; Tirmizî, Salât 40; Nesâî, Ezân 37).

Übey ibni Kâ`b bir gün Peygamberimize şöyle sordu: "Ey Allah'ın Elçisi, ben sana çok salâvat getiriyorum. Duamın ne kadarını salâvata ayırayım?" Peygamberimiz "Dilediğin kadarını" buyurdu. Übey yine sordu: "Dörtte birini ayırayım mı?" Peygamberimiz yine "Dilediğin kadarını" buyurdu. "Ama arttırırsan senin için daha iyi olur." Übey "Yarısını?" deyince Peygamberimiz: "Dilediğin kadarını. Ama arttırırsan senin için daha iyi olur" buyurdu. Übeyy'in: "Peki, duamın tamamını salâvata ayırsam?" demesi üzerine Resûlullah: "İşte o zaman Allah senin bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını da bağışlar" buyurdu. (Tirmizî, Kıyâmet 23).

"Yeryüzünde Allah'ın seyyah melekleri vardır; ümmetimin selâmlarını bana ulaştırırlar." (Nesâî, Sehv 46; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 387, 441, 452; Dârimî, Rikāk 58)

Resûl-i Ekrem, "Ey Allah'ın Elçisi, sana selâm vermeyi anlıyoruz; peki, nasıl salât edeceğiz?" sorusu üzerine, namazların teşehhüdlerinde okunmakta olan "Allâhümme salli ve Allâhümme bârik" dualarını öğretmiştir (Buhârî, Tefsîr 33/10; Tirmizî, Tefsîr 33/23).

76 "Onlardan bir kısmı da: "O, her söylenene kulak veriyor" diyerek Peygamber'i incitirler. De ki: "O sizin iyiliğinize olanları dinleyen hayırlı bir kulaktır. O, Allah'a inanır, mü'minlerin sözlerine güvenir. İman edenleriniz için de bir rahmettir." Allah'ın Resûlüne ezâ edip incitenlere pek acı bir azap vardır." (Tevbe 9/61). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir. Resûl-i Ekrem'e nasıl davranılması gerektiği de Hucurât sûresi (49), 1-5. âyetlerde belirtilmektedir.

77 "Kötülüğü aklından geçirmeyen iffetli mü'min kadınlara iftira edenler dünyada ve âhirette lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır." (Nur 24/23).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına "Gıybet nedir, bilir misiniz?" diye sordu. Onlar da: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Peygamber Efendimiz: "Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır" buyurdu. Onlar: "Söylediğim ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz?" diye sorunca da "Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin; yoksa, ona iftira ettin demektir" buyurdu (Müslim, Birr 70; Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 23).

78 "Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar. Zarûrî olarak görünenin dışında zînetlerini göstermesinler. Başörtülerini göğüslerinin üzerine salıversinler. Zînet yerlerini; kocalarından, babalarından, kayınpederlerinden, oğullarından, üvey oğullarından, erkek kardeşlerinden, erkek kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, Müslüman kadınlardan, câriyelerinden, kadınlara ihtiyacı bulunmayan erkek hizmetçilerden veya kadınların mahrem yerlerinden henüz habersiz olan çocuklardan başkasına göstermesinler. Bir de yürürken gizledikleri zînetlerinin farkına varılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler! Hepiniz tövbe ederek Allah'a yöneliniz ki, ebedî kurtuluşa eresiniz." (Nûr 24/31). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

60. Münafıklar ile kalplerinde fesat bulunanlar ve yalan haberlerle şehirde ortalığı karıştıranlar eğer bu hareketlerinden vazgeçmezlerse, Biz seni onların üzerine gönderiririz de, pek azı müstesnâ, artık orada sana komşuluk edemezler.

61. Lânetlenmiş olarak, nerede bulunsalar yakalanıp mutlaka öldürülürler.

62. Daha önce gelip geçmiş olanlar hakkında da Allah'ın kanunu böyleydi. Sen Allah'ın kanununda bir değişiklik bulamazsın.[79]

63. İnsanlar sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Nereden bileceksin, belki de onun vakti çok yaklaşmıştır.[80]

64. Kâfirleri Allah lânetlemiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır.

65. Orada ebediyen kalırlar, hiçbir dost ve yardımcı da bulamazlar.[81]

66. Yüzleri ateşte çevrilip dururken, "Yazık bize!" derler. "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik!"[82]

67. "Rabbimiz!" derler. "Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Onlar da bizi yoldan çıkardılar."[83]

68. "Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden mahrum et!"[84]

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ
بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾
مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا
تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا
مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾
يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا
عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ
قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ
سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ
وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي
النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا
الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا
وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ
ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

79 "Allah'ın kendisi için takdir ettiği bir şeyi yerine getirmesinde Peygamber'e bir vebal yoktur. Bu, Allah'ın, daha önceki peygamberler hakkında da geçerli olan bir kanunudur. Allah'ın emri ise, mutlaka gerçekleşmek üzere yazılmış bir kader-

dir." (Ahzâb 33/38).

"Allah'ın önceden beri geçerli olan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda aslâ değişiklik bulamazsın." (Fetih 48/23).

80 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

81 "O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/173).

"Din ve Peygamber aleyhine olumsuz bir şey söylemedik diye Allah'a yemin ediyorlar; halbuki dinden çıkmalarına sebep olan o kelimeyi söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar kâfir oldular ve ellerinin erişemeyeceği şeye yeltendiler. Onlar, Allah ve Resûlü mü'minleri Allah'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe eriştirdiği için, intikam almaya kalktılar. Tövbe ederlerse kendileri için iyi olur. Etmezlerse Allah onları dünyada ve âhirette acı verici bir azabın içine sokacaktır. Yeryüzünde kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı olacaktır." (Tevbe 9/74).

"De ki: O size bir kötülük dilerse sizi Allah'tan kim koruyabilir, yahut bir rahmet murad ederse buna kim engel olabilir? Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulabilirler, ne de bir yardımcı." (Ahzâb 33/17).

82 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin âhiretteki pişmanlıklarıyla ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

83 "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/166-167). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." (Kasas 28/63).

"O zaman inkâr edenler "Rabbimiz!" derler. "Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağılıklardan olsunlar." (Fussılet 41/29).

84 "Onlar Peygamber'e: "Bizim kalplerimiz örtülüdür" dediler. Aslında hakkı inkâr ettikleri için Allah onlara lânet etmiştir; o yüzden pek azı iman eder. Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah tarafından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir." (Bakara 2/88-89). Lânete uğrayan kimselerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

69. Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı.[85] Onun Allah katında çok değerli bir yeri vardı.

70. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçeği söyleyin.[86]

71. Böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın.[87] Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse,[88] pek büyük bir murada ermiş demektir.

72. Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Onlar buna hâinlik etmekten çekinip korktular;[89] insan ise emânete hâinlik etti. Çünkü o çok zâlim, çok câhildir.[90]

73. Sonunda Allah, münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları cezalandıracak, mü'min erkek ve mü'min kadınlara ise tövbe nasip edecektir. Zira Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ اٰذَوْا
مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُواۜ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ
وَج۪يهاًۜ ﴿٦٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ
وَقُولُوا قَوْلاً سَد۪يداًۙ ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظ۪يماً ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا
الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ
فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْاِنْسَانُۜ اِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاًۙ ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ
اللّٰهُ الْمُنَافِق۪ينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِك۪ينَ
وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٧٣﴾

---

85 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: İsrâiloğulları çıplak olarak ve birbirine bakarak yıkanırlardı. Hz. Mûsâ ise hayâsı sebebiyle yalnız yıkanırdı. Bunun üzerine İsrâiloğulları "Vallahi Mûsâ'nın bizimle beraber yıkanmamasının sebebi, mutlaka derisinde veya vücudunda bir kusur bulunmasıdır. Ya alaca tenlidir yahut kasığı çıkıktır" diyerek onu üzdüler. Allah Teâlâ İsrâiloğulları'nın bu iftiralarından onu aklamak istedi. Yine bir gün Mûsâ aleyhisselâm yıkanmaya gitti. Elbisesini de bir taşın üzerine koydu. Yıkanıp da giyinmek için elbisesine uzanınca, taş elbisesini alıp kaçtı. Mûsâ asâsını kapıp "Aman taş, elbisem! Aman taş, elbisem!" diye taşın ardından koştu. İsrâiloğulları onun endamlı ve kusursuz vücudunu görünce "Vallahi Mûsâ da bir kusur yokmuş" dediler. O zaman taş durdu, Mûsâ da elbisesini alıp giyindi, sonra da elindeki asâsıyla taşı dövmeye başladı. Hadisi rivayet eden Ebû Hüreyre radıyallahu anh, Hz. Mûsâ'nın vurduğu bu taşın üzerinde üç ilâ yedi bere izi oluştuğunu söylemiştir (Buhârî, Gusül 20, Enbiyâ 28; Müslim, Hayz 75).

Peygamber Efendimiz İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'yı üzmelerinden zaman zaman söz etmiştir. Huneyn Savaşı'ndan sonra ganimetleri dağıtırken, yeni Müslüman olan bazılarına kendi hissesinden fazlaca mal vermesi üzerine "Bu taksimde Allah rızası gözetilmemiştir" dendiğini duyunca çok üzülmüş, "Allah ve Resûlü de adalet etmezse, hiç kimse adalet etmez. Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithama mâruz kalmıştı da sabretmişti" buyurmuştur (Buhârî, Farzu'l-humüs 19; Müslim, Zekât 142, 148).

Şu âyetlerde de İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'yı üzmesiyle ilgili misaller vardır:

"Hani bir de "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmeden sana inanacak değiliz" demiştiniz de göz göre göre sizi yıldırım çarpıvermişti." (Bakara 2/55).

"Bir zamanlar siz de "Ey Mûsâ! Tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine bizim için dua et de, yerde yetişen şeylerden sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın" demiştiniz." (Bakara 2/61).

"Onlar yine "Ey Mûsâ!" dediler. "Onlar orada bulundukça biz aslâ o topraklara girmeyiz. Haydi sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın; biz işte burada oturuyoruz." (Mâide 5/24).

86 "Geride çâresiz evlâtlar bıraktıkları takdirde, onların geleceğinden endişe edecek olanlar, aynı endişeyi diğer insanlar için de taşısınlar; Allah'a karşı saygılı davransınlar ve gerçeği söylesinler." (Nisâ 4/9).

Doğru söz ve şâhitlik ile ilgili âyetler Nisâ sûresi (4), 135. âyetin dipnotunda verilmiştir.

87 "Allah yolunda öldürülenlerin ise yaptıklarını O hiçbir zaman boşa çıkarmaz. Onları amaçlarına eriştirir, durumlarını düzeltir. Onları, kendilerine anlattığı Cennet'e koyar." (Muhammed 47/5-6).

88 "İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada ebedî olarak kalırlar. Asıl büyük kurtuluş işte budur." (Nisâ 4/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

89 "Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz." (Haşr 59/21).

90 Göklere, yere ve dağlara emânet teklifinin gerçekten mi cereyan ettiği, yoksa bu ifadelerin birer temsilden mi ibâret olduğu konusunda çok çeşitli yorumlar yapılmıştır. Gerçek şu ki, Kur'an'da, canlı veya cansız olsun, insan dışındaki varlıklara da bilinç izafe eden birçok âyet vardır. Meselâ, Bakara sûresinde (2/74) Allah korkusuyla yuvarlanan taşlardan; Meryem sûresinde (19/90-91) Allah'a evlât yakıştırıldığı için öfkelenen göklerden, yerden ve dağlardan; Fussılet sûresinde (41/11) Allah'ın emrine cevap veren gökler ve yerden; İnşikāk sûresinde (84/1-5) Allah'tan izin isteyen gökler ve yerden; Neml sûresinde (27/18, 22-28) karınca ile hüdhüdün konuşmalarından söz edilmektedir. İsrâ sûresinde (17/44) de bütün varlıkların Allah'ı hamdederek tesbih ettiği, ancak onların dilinden bizim anlamadığımız bildirildiğine göre, bu âlemin, bizim akıl erdiremediğimiz ve yorum yapamayacağımız cinsten birtakım olaylara ve bilinç belirtilerine çok da yabancı olmadığı söylenebilir. Bazı bilginler ise, bu âyette göklerin, yerin ve dağların kendilerine değil, sâkinlerine atıf yapıldığı görüşündedir. Her ne olursa olsun, âyetin temasında, emânetin ağırlığı ve sorumluluğun büyüklüğü vardır; anlaşılması gereken budur.

SEBE' SÛRESİ (34. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 54 âyettir. Allah'ın birliği, Kur'an'ın ve Peygamber'in doğruluğu ve âhiret konuları üzerinde durur. Şükreden kullara örnek olarak Hz. Davud ile Hz. Süleyman'a verilen nimetlerden söz eder; nankörlük edenlerden de Sebe' kavminin başına gelenleri bir ibret numunesi olarak gösterir. Yemen civarında hüküm süren Sebe' kavmi, Neml sûresinde bahsi geçen Melike Belkıs zamanında iman etmiş; fakat daha sonra eriştikleri bolluk yüzünden şımararak azabı hak etmişti. Sûre, adını bu kıssadan almaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hamd[1] bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Âhirette de hamd O'na mahsustur.[2] O her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyden haberdardır.

2. Yere gireni de, yerden çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de O bilir.[3] O çok merhamet edici, çok bağışlayıcıdır.

3. Kâfirler "Kıyamet başımıza gelmez" dediler.[4] De ki: Evet, gaybı[5] bilen Rabbime[6] and olsun ki o sizin başınıza mutlaka gelecek.[7] Ne göklerde ve ne de yerde, zerre[8] ağırlığında bir şey bile O'ndan uzak kalamaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa herşeyi açıklayan apaçık bir kitapta[9] yazılmıştır.[10]

4. Tâ ki iman edip sâlih ameller işleyenleri Allah mükâfâtlandırsın. Onlar için bir bağışlanma ve arkası kesilmeyecek bir rızık vardır.[11]

5. Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için uğraşanlara[12] ise, en kötüsünden, acı bir azap vardır.[13]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ
الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ
مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ
وَهُوَ الرَّح۪يمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُۜ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتَأْتِيَنَّكُمْۙ
عَالِمِ الْغَيْبِۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ
وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَ
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ سَعَوْ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿٥﴾

---

1 Allah'ın övgüye lâyık olduğunu dile getirmek ve O'na minnet ve şükrünü sunmak anlamındaki hamd hakkında bilgi için bk. Fâtiha 1/2.

2 "O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dünya ve âhirette hamd yalnız O'na

mahsustur. Hükmü ancak O verir. Sonunda O'na döneceksiniz." (Kasas 28/70).

"Göklerde ve yerde hamd O'na âittir. Gündüzün sonuna doğru ve öğleye eriştiğiniz zaman da O'nu tesbih edin." (Rûm 30/18).

"Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Her şeyin sahibi O'dur; Hamd O'na mahsustur. O her şeye kâdirdir." (Tegâbün 64/1).

3 "Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine kurulan O'dur. O, yere gireni de, ondan çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de bilir. Nerede olursanız olun O sizinledir. Allah sizin yaptıklarınızı da görür." (Hadîd 57/4).

4 "Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır." Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız." (Fussılet 41/50).

5 "Gayb" hakkında açıklama için Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotuna bakınız.

6 "Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. O, ne kadar güzel görür, ne kadar güzel işitir!" (Kehf 18/26).

7 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En'âm 6/134). Kıyametin mutlaka kopacağıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 Zerre, bütünün özelliklerini taşıyan en küçük parça olarak alındığında, bundan molekül anlaşılır. Ondan daha küçüğü de atom demek olur. Şâyet zerreyi bugünkü anlayışa uygun şekilde atom olarak anlarsak, ondan küçük olan şey de atom-altı parçacıklar olur. Her iki şıkta da, Kur'an'ın "zerreden daha küçük" olarak haber verdiği şeyin altında keşfi geleceğe âit ilmî bir gerçeğin varlığı belli olmaktadır. Ayrıca, "atom ağırlığı" olsun, "molekül ağırlığı" olsun, bunlar birer birim olarak bilimde yer almıştır. Âyetteki "zerre ağırlığı" deyimi, bu açıdan da dikkat çekmektedir. Açıkçası, Kur'an, indirilişinden yüzyıllarca sonra gelecek insanlarla konuşurken onların dilini kullanıyor. Dinliyor ve tasdik ediyoruz.

9 "Apaçık bir kitap" (kitâb-ı mübîn) terimi hakkında En`âm sûresi (6), 59. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

10 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

11 Yüce Allah'ın iman eden kullarına vadettiği "bağışlanma" ve "ardı arkası kesilmeyen rızık" müjdesi, beraberce, şu âyetlerde geçmektedir: Enfâl 8/4, 74; Hac 22/50; Nur 24/26; Sebe' 34/4.

12 "Ama akılları sıra âyetlerimizi etkisiz bırakmak için gayret edip birbirleriyle yarışanlar cehennemliktir." (Hac 22/51).

"Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için uğraşanlar ise, tutuklanıp Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır." (Sebe' 34/38).

13 "Bu Kur'an bir hidâyet rehberidir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenler için ise, en şiddetlisinden acı bir azap vardır." (Câsiye 45/11).

6. Kendilerine ilim verilenler,[14] sana Rabbinden indirilmiş olan kitabın, hakkın tâ kendisi olduğunu[15] ve insanları, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ilettiğini görüyorlar.[16]

7. Yine o kâfirler dediler ki: Size, çürüyüp dağıldıktan sonra yeniden yaratılacağınızı söyleyen bir adam gösterelim mi?[17]

8. O, Allah adına yalan mı uyduruyor,[18] yoksa kendisinde delilik mi var?[19] Doğrusu, âhirete inanmayanlar azapta ve koyu bir aldanış içindeler.

9. Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir,[20] yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz.[21] Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır.[22]

10. Biz Davud'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk.[23] "Ey dağlar ve ey kuşlar, Davud tesbih ettikçe onunla beraber siz de tekrarlayın"[24] dedik. Demiri de onun için yumuşattık.

وَيَرَى الَّذٖينَ اُوتُوا الْعِلْمَ الَّذٖٓى اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّۙ وَيَهْدٖٓى اِلٰى صِرَاطِ
الْعَزٖيزِ الْحَمٖيدِ ﴿٦﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا هَلْ
نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ
مُمَزَّقٍۙ اِنَّكُمْ لَفٖى خَلْقٍ جَدٖيدٍۚ ﴿٧﴾ اَفْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌۜ بَلِ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعٖيدِ ﴿٨﴾
اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ
بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ
السَّمَٓاءِۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنٖيبٍ
﴿٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضْلًاۜ يَا جِبَالُ
اَوِّبٖى مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدٖيدَۙ ﴿١٠﴾

---

14 "Kendilerine ilim verilenler" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetlerde tekrarlanır: Nahl 16/27; İsrâ 17/107; Hac 22/54; Kasas 28/80; Ankebût 29/49; Rûm 30/56;; Muhammed 47/16; Mücâdele 58/11.

15 "Bir de Allah, kendilerine ilim verilenler o Kur'an'ın, sana Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsin; ona iman etsin ve gönülleri de ona karşı saygıyla dolsun diye buna müsaade eder. Şüphe yok ki Allah iman edenleri dosdoğru bir yola iletecektir." (Hac 22/54).

16 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır." (En'âm 6/92). Kur'an'ın nasıl bir kitap olduğunu belirten âyetler için buraya bakınız.

17 "Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir." (Ra'd 13/5). Benzer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

18 "Bu adam sadece, Allah adına yalan uyduran biridir. Biz ona kesinlikle inanmayız!" dediler." (Mü'minûn 23/38).

"Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi." (Şûrâ 42/24).

"Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu kıskıvrak yakalar. Sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi." (Hâkka 69/44-47).

19 "Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Peygamberimizin ve diğer peygamberlerin delilikle suçlanmalarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

20 "Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular?" (Nahl 16/45).

"Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız." (İsrâ 17/68).

"Sonunda Biz, Kārun'u da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'tan başka ona yardım edecek ne adamları kaldı; ne de kendini kurtaracak durumdaydı. Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler şöyle demeye başladılar: "Hayret! Demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini daraltırmış. Eğer Allah bize lütfetmeseydi, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vah vah! Demek ki, kâfirler iflâh olmayacak!" (Kasas 28/81-82).

"Yoksa siz semâdakinin, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız, yer sallanıp duruyor..." (Mülk 67/16).

21 "Kâfirler şöyle dediler: "Ya ileri sürdüğün gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin." (İsrâ 17/92).

"Eğer dâvânda samimi isen üzerimize göğü parça parça düşür!" dediler." (Şuarâ 26/187).

"Onlar gökten düşen bir azap parçasını görecek olsalar, "Bu kümelenmiş buluttur" derler." (Tûr 52/44).

22 "Yeryüzünü de döşedik, üzerinde sağlam dağlar diktik, her güzel çiftten bitkiler yeşerttik: Hakka yönelecek her bir kulun gönül gözünü açsın ve kudretimizi hatırlatsın diye." (Kāf 50/7-8).

23 "Allah, Davud'a hükümdarlık ve hikmet verdi ve dilediği bazı şeyleri öğretti." (Bakara 2/251).

"Andolsun ki Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar da: "Bizi, mü'min kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun!" dediler." (Neml 27/15).

"Davud'a Biz Süleyman'ı armağan ettik. Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, hep Allah'a yönelen bir kimseydi." (Sâd 38/30).

24 "Biz o dâvâyı Süleyman'a iyice öğrettik. Her birine hikmet ve ilim bağışladık. Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik." (Enbiyâ 21/79).

"Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla. O, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi. Dağları Biz onun emrine verdik ki, akşam sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Kuşları da onun emrine verdik; etrafında toplanır, hepsi birden onun emrine itaat ederdi." (Sâd 38/17-19).

11. "Dokusu düzenli, bol zırhlar yap"[25] dedik. "Sâlih amel işlemeye bakın; çünkü Ben sizin yaptıklarınızı görüyorum."[26]

12. Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah bir aylık, öğleden sonra bir aylık yol alırdı.[27] Erimiş bakırı onun için sel gibi akıttık. Cinlerden de, Rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim emrimizden çıksa, ona alevli ateş azabından tattırırdık.[28]

13. Onlar Süleyman'ın isteğine göre kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar, yerlerinden kalkmaz kazanlar yaparlardı. Şükür içinde çalışın, ey Davud hânedanı![29] Doğrusu, kullarımdan gereği gibi şükredenler pek azdır.[30]

14. Süleyman'ın ölümünü takdir edip onun canını aldığımızda, öldüğünü ancak asâsını kemiren bir ağaç kurdu sayesinde anlamışlardı. Cinler durumu ancak Süleyman'ın cesedi yere yıkılınca anladı. Eğer onlar gerçekten gaybı bilmiş olsalardı, kendilerini hor ve zelil eden o aşağılayıcı azaba daha fazla katlanmazlardı.[31]

15. Doğrusu, Sebe' kavminin yurdunda da onlar için bir ibret dersi vardı.[32] Onların meskenleri sağ ve sollarından, iki taraflı bağlarla çevrilmişti. Peygamberleri onlara: "Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin. İşte size tertemiz bir belde ve ziyadesiyle bağışlayıcı bir Rab!" demişti.

اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ
وَاعْمَلُوا صَالِحاًۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ
﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا
شَهْرٌۚ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ
يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّه۪ۜ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ
اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ
لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَار۪يبَ وَتَمَاث۪يلَ وَجِفَانٍ
كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍۜ اِعْمَلُٓوا اٰلَ
دَاوُ۫دَ شُكْراًۜ وَقَل۪يلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ
﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى
مَوْتِه۪ٓ اِلَّا دَٓابَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا
خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُه۪ينِ ﴿١٤﴾
لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ ف۪ي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌۚ جَنَّتَانِ
عَنْ يَم۪ينٍ وَشِمَالٍۜ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُۜ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

25 "Bir de Davud'a, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için, zırh yapma sanatını öğrettik. Artık Allah'ın nimetlerine şükredersiniz değil mi?" (Enbiyâ 21/80).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse el emeğiyle kazandığın-

dan daha hayırlı bir lokma yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud aleyhisselâm da elinin emeğiyle kazandığını yerdi." (Buhârî, Büyû 15).

26 Birçok peygamber mûcizesi gibi, burada sayılanlar da, peygamberlerin, insanlığın ortaya koyduğu medeniyet tarihinde her biri önemli bir yer tutan çeşitli sanat dallarında insanlara öncülük ettiklerini gösteriyor.

27 "Süleyman'ın emrine de onun isteğine göre, kutlu ve bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giden o zorlu rüzgârı verdik. Biz, her şeyi bilmekteyiz." (Enbiyâ 21/81).

"Biz de rüzgârı onun emrine verdik ki, onun emriyle istediği yöne doğru tatlı tatlı eserdi." (Sâd 38/36).

28 "Kendisi için dalgıçlık yapan ve daha başka işler gören şeytanları da Süleyman'a boyun eğdirdik. Biz, onları gözetim altında tutardık." (Enbiyâ 21/82).

"Süleyman yanındakilere dedi ki: "Efendiler! Kendileri bana Müslüman olup gelmeden önce, hanginiz onun tahtını bana getirir?" Cinlerden bir İfrit: "Daha sen makamından kalkmadan onu sana getiririm. Çünkü ben bu konuda gerçekten güçlü ve güvenilir biriyim" dedi." (Neml 27/38-39).

29 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği namaz Davud aleyhisselâmın namazı, Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği oruç da yine Davud aleyhisselâmın orucudur. Davud gecenin ilk yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı." (Buhârî, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, 38; Müslim, Sıyâm 189, 190).

30 "Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). Kulların pek az şükrettiğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

31 Ansızın vefat eden Hz. Süleyman'ın öldüğü sırada asâsına dayanmış olduğu ve bir ağaç kurdunun asâsını iyice kemirinceye kadar bu durumda kaldığı anlaşılıyor. Gaybı bildiklerini iddia eden cinler ise onun öldüğünden habersiz, kendilerine yüklenmiş olan ağır işlerde çalışmaya hâlâ devam ediyorlardı.

32 Sebe' kavminin kıssası için Neml 27/23-44'e bakınız.

16. Fakat onlar haktan yüz çevirdiler. Biz de onların üzerine barajlarını yıkan Arim selini gönderdik ve o iki taraflı ve verimli bağlarını buruk meyveli, acı ılgınlı ve biraz da sedir ağacı bulunan virane iki bahçeye çevirdik.

17. Nankörlükleri yüzünden onları işte böyle cezalandırdık. Yoksa Biz nankörlerden başkasını hiç cezalandırır mıyız?[33]

18. Onların yurduyla bereketli kıldığımız belde arasında sırt sırta vermiş bir çok mamur yerleşim yeri oluşturduk; böylece onlar arasında kolay seyahat edilmesini sağladık. "Oralarda gece gündüz güven içinde gezin" dedik.

19. Fakat onlar: "Rabbimiz, konaklarımızın arasını uzat" dediler ve kendilerine zulmettiler. Biz de onları darmadağın edip dillere düşürdük. Kuşkusuz bunda yeterince sabredip çok şükretmesini bilen herkes için ibretler vardır.[34]

20. Gerçekten de İblis'in onlar hakkındaki zan ve tahmini doğru çıktı,[35] çünkü bazı mü'minler hâriç çoğu ona uyup gittiler.

21. Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu;[36] ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur.[37]

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ
وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ
خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَٰلِكَ
جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا
الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى
الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا
السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾
فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا
أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ
كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ
ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا
لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا
فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

---

33 "Meryem oğlu Îsâ da şöyle dua etti: 'Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, hem bizim için hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve Senin kudretini benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun.

Bizi rızıklandır; çünkü rızık verenlerin en hayırlısı Sensin.' Allah şöyle buyurdu: 'Ben onu size elbette indireceğim. Ama bundan sonra içinizden kim nankörlük ederse, evrende hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim." (Mâide 5/114-115).

"Allah, halkı güven ve huzur içinde yaşayan ve rızıkları her taraftan bol bol gelen bir şehri örnek veriyor: O şehir halkı Allah'ın nimetlerine nankörlük edince, Allah da yaptıklarına karşılık onlara bütün benliklerini kaplayan bir açlığı ve korkuyu tattırdı." (Nahl 16/112).

"Yoksa O'nun sizi tekrar denize döndürüp üzerinize her şeyi kırıp geçiren bir fırtına göndermeyeceğinden ve nankörlüğünüz yüzünden orada sizi boğmayacağından emin mi oldunuz? İşte o zaman Bize karşı sizi kollayacak birini de bulamazsınız." (İsrâ 17/69).

"Şüphesiz Allah, mü'minleri koruyup savunacaktır. Çünkü Allah, hiçbir hâin ve nankörü sevmez." (Hac 22/38).

"İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir. İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız." (Fâtır 35/36).

34 "Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır" ifadesi ayrıca şu âyetlerde geçmektedir: İbrâhim 14/5; Lokman 31/31; Şûra 42/33. Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf, İbrâhim sûresi (14), 5. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

35 "Allah o şeytana lânet etmişti. O da bunun üzerine şöyle demişti: "Senin kullarından bir kısmını tarafıma çekeceğim. "Onları hak yoldan saptıracağım, boş ümitlerle oyalayacağım. Ben onlara emredeceğim, hayvanların kulaklarını yaracaklar. Ben onlara emredeceğim, Allah'ın yarattığı şekli değiştirecekler" demişti. Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse o, apaçık bir ziyana uğramış olur." (Nisâ 4/118-119). Açıklama için bu âyetlerin dipnotlarına bakınız.

"Bunun üzerine şeytan şunları söyledi: "Mâdemki beni azgınlığımdan ötürü suç işlemeye mahkûm ettin, o halde ben de kullarını azdırmak için Senin doğru yolunun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara elbette önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulmayacaksın." (A`râf 7/16-17). Açıklama için bu âyetlerin dipnotlarına bakınız.

36 "Âhirette hesap görme işi bitince şeytan şöyle diyecek: "Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir vaatte bulundum, ama sözümde durmadım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu; ancak ben sizi dâvet ettim, siz de hemen uydunuz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne siz beni kurtarabilirsiniz. Beni ilâh yerine koymanızı daha önce de kabul etmemiştim. Elbette zâlimlere acı bir azap vardır." (İbrâhim 14/22). Şeytanın insan üzerinde zorlayıcı etkisi olmamasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "Eğer yine de yüz çevirirseniz, bilin ki ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize bir başka kavmi getirmek isterse getirir ve siz O'na kesinlikle zarar veremezsiniz. Elbette benim Rabbim her şeyi görüp gözetendir." (Hûd 11/57).

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۚ لَا
يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا
فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا
لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ
عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ
قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَاۙ قَالَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا الْحَقَّۚ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۙ وَاِنَّٓا
اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا
نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا
رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّۜ وَهُوَ الْفَتَّاحُ
الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ
شُرَكَٓاءَ كَلَّاۜ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

22. De ki: Allah'tan başka ilâhlaştırdıklarınıza siz yakaradurun.[38] Onlar ne göklerde, ne de yerde, zerre ağırlığınca bir şeyin bile sahibi değillerdir. Ne göklerde ve yerde onların bir ortaklığı vardır, ne de Allah'ın onlardan bir yardımcıya ihtiyacı.[39]

23. Allah katında, O'nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez.[40] Nihayet şefaat izni çıkıp da kalplerindeki korku giderilince, şefaat bekleyenler, şefaat edecek olanlara: "Rabbiniz ne buyurdu?" diye sorarlar. Onlar da: "Hakkı buyurdu" derler. "Çünkü O pek yüce, pek büyüktür."[41]

24. De ki: Kimdir sizi göklerden ve yerden rızıklandıran?[42] Cevap veremezlerse de ki: Allah'tır. Ya biz, ya da siz; ikimizden biri doğru yolda, diğeri ise apaçık bir sapıklıktadır.[43]

25. De ki: Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu olmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu değiliz.[44]

26. De ki: Rabbimiz hepimizi toplayacak, sonra aramızda hükmünü adaletle verecektir. Çünkü O hakkı ortaya çıkaran ve her şeyi hakkıyla bilendir.

27. De ki: Allah'ın yanına yakıştırdığınız ortakları bana gösterin.[45] Hâşâ! O, karşı konulmaz bir kuvvete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tır.

---

38 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur. Onları doğru yola çağırsanız duymazlar. Sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler." (A'râf 7/197-198). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Şöyle de: "Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptığınız varlıkları çağırın da görün: Onlar başınıza gelen bir sıkıntıyı ne giderebilirler, ne de onu sizden uzaklaştırabilirler." (İsrâ 17/56). Konuyla ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

39 "Ben İblis'i ve soyunu, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şâhit tuttum. İnsanları yoldan çıkaranları Ben kendime yardımcı da yapmış değilim." (Kehf 18/51).

"De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

40 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Şefaat ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Peygamber Efendimizin özel şefaati için de İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotuna bakınız.

41 "O pek yüce, pek büyüktür" anlamına gelen Aliyy ve Kebîr isimlerinin beraberce geçtiği âyetler, Lokman sûresi (31), 30. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Onlara şunu sor: 'Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?' 'Allah' diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: 'Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?'" (Yûnus 10/31). Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Neml 27/64).

"Ey insanlar! Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak, Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır? O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ne diye O'ndan yüz çeviriyorsunuz?" (Fâtır 35/3).

43 "Ey Muhammed de ki: "Herkes beklemekte, siz de bekleyin! Düz yolun yolcuları kimmiş, doğru yolu kim bulmuş, yakında göreceksiniz!" (Tâhâ 20/135).

44 "Onlar bir ümmetti, geçip gittiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Siz onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz." (Bakara 2/134, 141). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

45 "İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'ndan başkaları ne yarattıysa gösterin bana! Doğrusu o zâlimler apaçık bir sapıklık içindeler." (Lokmân 31/11). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

28. Biz seni bütün insanlara[46] bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.[47] Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

29. Diyorlar ki: "Doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz bu kıyamet ne zaman?"[48]

30. De ki: "Sizin için belirlenmiş bir vakit var ki, ondan ne bir saat geri kalabilir, ne de ileri geçebilirsiniz."[49]

31. Kâfirler, "Ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan öncekilere" dediler. Sen o zâlimleri Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen![50] Birbirlerine söz yetiştirmektedirler. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: "Siz olmasaydınız biz mü'min olmuştuk."[51]

32. Büyüklük taslayanlar da güçsüzlere derler ki: "Siz doğru yolu buldunuz da biz mi sizi yoldan çıkardık? Siz zâten suçlu kimselerdiniz."

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ
لَكُمْ مٖيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً
وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَنْ
نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذٖي بَيْنَ يَدَيْهِ
وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذٖينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ
لَكُنَّا مُؤْمِنٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا
لِلَّذٖينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ
الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمٖينَ ﴿٣٢﴾

46 "Onlara de ki: "Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi" (En'âm 6/19). Bu âyetin dipnotunda Resûl-i Ekrem'in bütün insanların peygamberi olduğuna dair bazı âyet ve hadisler zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Daha önceleri hiçbir peygambere verilmeyen şu beş şeyin tamamı bana verilmiştir: Bir aylık yola kadar düşmanlarımın kalbine korku salmak sûretiyle Allah bana yardım etti. Bütün yeryüzü bana hem namaz kılma yeri (mescid) hem de teyemmüm ederek temizlenme vasıtası kılındı. İşte bu sebeple ümmetimden biri namaz vaktine girdiğinde hemen namazını kılsın. Ganimet almak daha önceleri hiçbir peygambere helâl değilken bana helâl kılındı. Ben bütün insanlara peygamber gönderildim. Bana âhirette şefaat etme yetkisi verildi." (Buhârî, Teyemmüm 1, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3).

47 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). "Müjde veren ve uyaran" Peygamber konusundaki âyetler ve bazı hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

48 İnkârcıların kıyametin ne zaman kopacağı konusundaki bu sorusu Kur'an'da çokça tekrarlanmaktadır: (A'râf 7/187; Enbiyâ 21/38; Neml 27/71; Sebe' 34/29, Yâsîn 36/48, Mülk 67/25).

49 "Rabbin gerçekten günahları çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yapmış oldukları günahlar yüzünden onları derhal cezalandıracak olsaydı, azaplarını hemen gönderiverirdi. Ama onların cezası için belli bir vakit vardır. O vakit geldiğinde o azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf 18/58).

"Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

50 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27).

"Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman onların halini bir görsen. Allah onlara: "Nasıl, yeniden dirilmek gerçek değil miymiş?" diye soracak. "Evet, Rabbimize and olsun ki, gerçekmiş" diyecekler. Allah da "Öyleyse, inkâr ettiğiniz için şimdi tadın azabı!" buyuracak." (En'âm 6/30).

"O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! "Yâ Rabbî! Gördük ve işittik" derler. "Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih ameller yapalım." (Secde 32/12).

51 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/165-167). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

33. Güçsüzler ise büyüklük taslayanlara, "Allah'ı inkâr edip de başkalarını O'na denk tutmamızı bize telkin ederken işiniz gece gündüz düzenbazlıktı" derler.[52] Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler.[53] Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir.[54] Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?

34. Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: "Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz."[55]

35. "Bizim malımız da, evlâdımız da sizden daha çok; dolayısıyla biz azaba uğratılmayız."[56]

36. Sen de ki: Rabbim dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini daraltır.[57] Lâkin insanların çoğu bu gerçeği bilmez.[58]

وَقَالَ الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا
بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ
نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ وَاَسَرُّوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۜ وَجَعَلْنَا
الْاَغْلَالَ فٖٓي اَعْنَاقِ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ هَلْ
يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَٓا
اَرْسَلْنَا فٖي قَرْيَةٍ مِنْ نَذٖيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓاۙ
اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ
اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبٖينَ
﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ رَبّٖي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

52 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22). Konuyla ilgili âyetler ve bir hadîs-i şerîf bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

53 "Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder. Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir." (Yûnus 10/54). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

54 "Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir, onlar boyunlarına zincir vurulanlardır, onlar cehennemliklerdir ve hep orada kalacaklardır." (Ra`d 13/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan boyunduruklar geçirdik ki, çenelerine dayanır da başları havaya dikili kalır." (Yâsîn 36/8).

"Onlar kitabı ve elçilerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Yakında gerçeği öğrenecekler. O zaman boyunlarında bukağılar ve zincirlerle sürüklenirler: Kaynar suyun içine! Sonra ateşte yakılırlar.

Sonra da sorulur onlara: Nerede ortak koştuklarınız?" (Mü'min 40/70-73).

"Kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile çılgın alevli bir de ateş hazırladık." (İnsan 76/4).

55 "Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, oranın zengin ve şımarık adamlarına buyruğumuzu göndeririz; ama onlar buna karşı gelerek ilâhî cezayı hak ederler; Biz de orayı yerle bir ederiz." (İsrâ 17/16). Konuyla ilgili âyetler ve açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

56 "Ey münafıklar! Sizin haliniz sizden öncekilerin haline benzemektedir. Ama onlar sizden daha güçlü, mal ve evlâtları daha fazlaydı. Nihayet onlar bu dünyadan nasiplerini aldılar. Sizden öncekiler nasıl nasiplerini aldılarsa, siz de öylece nasibinizi aldınız ve o batağa dalanlar gibi siz de daldınız. Öylelerinin yaptıkları dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Tevbe 9/69).

"Bu adamın başka malı mülkü de vardı. Bu sebeple konuşurken arkadaşına: 'Benim malım mülküm seninkinden daha fazla, adamlarım da seninkilerden daha çok' derdi. İşte gururu ve kibri yüzünden kendisine böylesine yazık eden bu adam: 'Burasının bir gün yok olacağını hiç sanmıyorum' diyerek bağına girdi. Ardından da: 'Kıyametin kopacağını da sanmıyorum; Rabbime döndürülsem bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum' diye ekledi." (Kehf 18/34-36).

"Kārun dedi ki: 'Ben bu servete yalnız kendi bilgim sayesinde kavuştum.' Ama o, Allah'ın önceki nesillerden, ondan daha güçlü ve daha zengin kimseleri helâk ettiğini bilmiyor muydu? Öyle günahkârlara günahları hakkında sual sorulmaz." (Kasas 28/78).

"Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En`âm 6/6). İnkârlarında ısrar eden kâfir toplumların helâk edilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Rûm 30/9). Önceki kavimlerin başlarına gelenlerden ibret almak için yeryüzünde dolaşmayı emreden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha kalabalık ve daha güçlüydüler; ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Yine de bütün bu kazandıkları, onlara bir fayda vermedi." (Mü'min 40/82).

57 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra`d 13/26). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmıştır.

58 Kur'ân-ı Kerîm'de on bir âyet "İnsanların çoğu bunu bilmez" şeklinde son bulmaktadır: A`râf 7/187; Yûsuf 12/21, 40, 68; Nahl 16/38; Rûm 30/6, 30; Sebe' 34/28, 36; Mü'min 40/57; Câsiye 45/26.

37. Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ.[59] Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler.[60]

38. Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için uğraşanlar[61] ise, tutuklanıp Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır.[62]

39. De ki: Rabbim, kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimsenin rızkını da daraltır.[63] Siz hayır için bir şey harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir.[64] Çünkü O en hayırlı rızık vericidir.[65]

40. O gün Allah herkesi huzurunda toplar, sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyordu?" diye sorar.[66]

وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ
عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاًۘ
فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ
فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ
ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ
مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ
﴿٣٩﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَم۪يعاً ثُمَّ يَقُولُ
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

---

59 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil, kalblerinize ve amellerinize bakar." (Müslim, Birr 33-34; İbni Mâce, Zühd 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284-285, 539).

60 "İşte bunlar sabrettikleri için, Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfâtlandırılacak, orada saygı ve selâmla karşılanacaklar." (Furkân 25/75).

"İman edip, sâlih ameller işleyenleri, Cennet'te ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz. Sâlih amel yapanların mükâfâtı ne kadar güzeldir!" (Ankebût 29/58).

"Ama Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, üst üste bina edilmiş köşkler vardır ki, altlarından ırmaklar akar. Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz." (Zümer 39/20).

61 Sebe' 34/5. âyetin dipnotuna bakınız.

62 "Sonunda onların hepsi yakalanıp huzurumuzda toplanacaktır." (Yâsîn 36/32). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

63 Sebe' 34/36. âyetin dipnotuna bakınız.

64 Rızkın hayırlısının hangisi olduğu konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur." (Müslim, Zekât 125; Tirmizî, Zühd 35).

Bir kudsî hadiste de Allah Teâlâ malını harcanması gereken yere verene yenisini vereceğini şöyle müjdelemiştir: "Ey insanoğlu! Sen başkalarına ver, ben de sana vereyim." (Buhârî, Tefsîr 11/2, Nefekât 1; Müslim, Zekât 36-37).

Bir diğer hadis de şöyledir: "Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri: Allahım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de: Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder." (Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57).

"Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmış, rızık hakkında hadisler zikredilmiştir.

65 Allah Teâlâ'nın rızık verenlerin en hayırlısı olduğu Mâide 5/114; Hac 22/58; Mü'minûn 23/72; Sebe' 34/39; Cum'a 62/11'de de geçmektedir.

66 "O, size, "melekleri ve peygamberleri ilâhlar edinin" de diyemez. Siz Müslüman olduktan sonra, hiç o size kalkıp da kâfir olmayı emreder mi?" (Âl-i İmrân 3/80).

"Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır." (Nisâ 4/172).

"Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler." (Nahl 16/49).

41. Melekler: "Sen her türlü kusurdan ve ortaktan münezzeh bulunan yüceler yücesisin" derler.[67] "Onlarla bizim hiçbir ilgimiz yok; bizim mevlâmız Sen'sin. Onlar bize değil, cinlere tapıyordu; çoğu onlara inanıyordu."[68]

42. O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne bir zararınız.[69] Zulmedenlere ise "Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın!" buyururuz.

43. Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğunda, "Bu, atalarınızın taptıklarından sizi çevirmeye çalışan bir adamdan başkası değildir" demişlerdi.[70] Yine demişlerdi ki, "Bu uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değil."[71] Kendilerine hak geldiği zaman, o kâfirler, "Bu düpedüz büyü!" dediler.[72]

44. Oysa Biz onlara ne daha önce ders alacakları bir kitap vermiş, ne de senden önce bir uyarıcı göndermiştik.

45. Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Şimdikilerin gücü ise onlara verdiklerimizin onda birini bulmuyor. Onlar peygamberlerimi yalanladılar. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler![73]

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ
﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا
وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا
عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾
وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا
هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ
يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ
مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَاءَهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَا
آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا
إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ
فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

67 "Allah: "Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'ın yanı sıra birer ilâh kabul edin!' diye sen mi söyledin?" buyurduğu zaman Îsâ der ki: "Hâşâ! Sen her bakımdan kusursuz ve ortağı olmaktan yücesin. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz! Eğer böyle bir şey söyleseydim, elbette Sen onu bilirdin. Sen benim içimden geçeni bilirsin; ama ben Senin zâtında olanı bilemem. Gaybı sadece Sen bilirsin." (Mâide 5/116).

68 "Fakat insanlardan bazı adamlar cinlerden birtakım adamlara sığınıp da onların azgınlığını arttırıyordu." (Cin 72/6).

"O gün Allah, onları ve Allah'ı bırakarak taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: "Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" diye soracaktır. Onlar da: "Sen her türlü kusur ve ortaktan uzaksın! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Sen, bunları ve atalarını çeşitli nimetlerle besledin, ama onlar da Seni anmayı unuttular, böylece helâk olmayı hak etmiş bir toplum haline geldiler" diyecekler." (Furkān 25/17-18).

"Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek. Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." Onlara: "Bana ortak olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!" denilecek. Onlar da tanrılarını çağıracaklar; ama bunlar onlara cevap veremeyecek, karşılarında azabı görecekler. Ne olurdu vaktiyle doğru yolu bulsalardı!" (Kasas 28/62-64).

69 "İbrâhim onlara şunu da söyledi: "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz. Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır." (Ankebût 29/25).

70 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

71 "Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular." (Furkān 25/4).

"İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." Sonra da, Kur'an ile doğru yolu bulamadıkları için, "Bu eski bir uydurma" deyip çıkacaklar." (Ahkāf 46/11).

72 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). İnkâr ehlinin Peygamber'e büyücülük yakıştırmasına dair âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

73 Sebe' 34/35. âyetin dipnotuna bakınız.

46. De ki: Size tek bir öğüdüm var: Allah rızası için hakkı aramak maksadıyla birer ikişer ayağa kalkın, sonra da düşünün! Arkadaşınızda aslâ cinnetten eser yok![74] O, sizi şiddetli bir azaptan önce uyarmaktan başka bir şey yapmıyor!

47. De ki: Sizden istediğim bir ücret varsa o sizin olsun. Benim mükâfâtım Allah'a âittir.[75] O ise her şeye şâhittir.

48. De ki: Hiç şüphesiz, Rabbim bâtılı imhâ ederek hakkı ortaya çıkaracaktır.[76] O bütün gizlilikleri bilir.[77]

49. De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne yeni bir şey ortaya koyabilir, ne de gideni geri getirebilir.[78]

50. De ki: Eğer ben sapmışsam, bunun zararı banadır.[79] Doğru yolu bulmuşsam, o da Rabbimin bana vahyettikleri sayesindedir.[80] Şüphesiz ki O her şeyi işitir, her şeye yakındır.[81]

51. Can derdine düştükleri zaman onları bir görsen![82] Kaçacak hiçbir yer yoktur; azabın çok yakınında yakalanmışlardır.

قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ
مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُواۜ مَا بِصَاحِبِكُمْ
مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ
عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ
اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي
يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَٓاءَ
الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُع۪يدُ ﴿٤٩﴾
قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَٓا اَضِلُّ عَلٰى نَفْس۪يۚ
وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوح۪ٓي اِلَيَّ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ
سَم۪يعٌ قَر۪يبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا
فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَر۪يبٍۙ ﴿٥١﴾

74 "Onlar eskiden beri aralarında yaşayan zâtın aklında bir bozukluk olmadığını hiç düşünmediler mi? O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184).

"Yoksa peygamberlerini tanımıyorlar da, onun için mi inkâr ediyorlar? Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Ama onların pek çoğu gerçeği sevmiyorlar." (Mü'minûn 23/69-70).

"Arkadaşınız ne saptı, ne de şaşırdı." (Necm 53/2).

"Rabbinin nimeti sayesinde, sen bir mecnun değilsin." (Kalem 68/2).

"Arkadaşınız aslâ bir deli değildir." (Tekvîr 81/22).

Ayrıca bu sûrenin 8. âyetinin dipnotuna da bakınız.

75 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En'âm 6/90). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

76 "Bilakis Biz, hakkı bâtılın tepesine öyle bir atarız ki, onun beynini parçalar, bir de görürsün ki bâtıl yok olup gitmiştir. Allah'a yakıştırdığınız o çirkin sıfatlardan dolayı vay halinize!" (Enbiyâ 21/18).

77 "Allah, peygamberleri huzurunda topladığı gün onlara: "Ümmetinizden ne cevap aldınız?" diye soracak. Onlar da: "Bizim bir bilgimiz yok; gaybı sadece Sen bilirsin" diyecekler." (Mâide 5/109). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili bilgi verilmiştir. Gayb ile ilgili bilgi ise Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda geçmiştir. Allah'ın bütün gizlilikleri hakkıyla bildiğini ifade eden Allâmü'l-Guyûb ismi Mâide 5/109, 116 ve Tevbe 9/78'de de geçmektedir.

78 "Şöyle de: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkûmdur." (İsrâ 17/81). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

79 "Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur. Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108).

80 "Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık." (A'râf 7/43).

81 "Kullarım sana Beni sorarlarsa, Ben onlara pek yakınım." (Bakara 2/186). Âyetin dipnotunda konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin ondan başka ilâhınız yoktur. O sizi yeryüzünde yarattı, orada yaşamanızı ve orayı yaşanır hale getirmenizi istedi. Öyleyse O'ndan sizi bağışlamasını dileyin ve tövbe ederek O'na dönün. Çünkü benim Rabbim kullarına yakındır ve onların dualarını kabul eder." (Hûd 11/61).

"And olsun, Biz insanı yarattık; içinden geçenleri de çok iyi biliriz. Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız." (Kâf 50/16).

"Biz ise ona sizden daha yakınız; ama siz göremezsiniz." (Vâkıa 56/85).

82 "Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52. "O'na iman ettik" demektedirler. Ama dünyadan o kadar uzaklaşmışken imana kavuşabilmek ne mümkün?[83]

53. Oysa daha önce hakkı inkâr etmişlerdi; o zaman gayb âlemi hakkında uzaktan uzağa atıp tutuyorlardı.

54. Artık onlarla arzu ettikleri şey arasına bir perde çekilmiştir;[84] tıpkı daha önceki benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar başkalarını da kuşkulandıran bir şüphe içindeydiler.[85]

وَقَالُٓوا اٰمَنَّا بِه۪ۚ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ
بَع۪يدٍۚ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِه۪ مِنْ قَبْلُۚ وَيَقْذِفُونَ
بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٣﴾ وَح۪يلَ بَيْنَهُمْ
وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ
مِنْ قَبْلُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا ف۪ي شَكٍّ مُر۪يبٍ ﴿٥٤﴾

83 Ölüm gelip çattığı veya hesap gününde toplandıkları zaman, artık, azap yakınlaşmış, geçerli bir imanın elde edileceği dünya ise çok uzaklarda kalmıştır.

84 Onların tekrar dünyaya dönmesi ve sâlih amel işlemesi imkânsız hale gelmiştir.

85 "Şöyle dediler: "Ey Sâlih! Sen, bundan önce aramızda kendisine ümit bağladığımız biriydin. Şimdi ise bizi atalarımızın taptığı şeylerden mi vazgeçirmek istiyorsun? Bizi inanmaya çağırdığın konuda derin bir şüphe içindeyiz." (Hûd 11/62; Fussılet 41/45).

"Biz Mûsâ'ya kitabı verdik, fakat onda anlaşmazlığa düşüldü. Eğer Rabbinin, cezanın erteleneceğine dair daha önce verdiği söz olmasaydı, işleri çoktan bitirilirdi. Onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedir." (Hûd 11/110).

"Sizden önce gelip geçenlerin, Nûh, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin haberi size gelmedi mi? Onların sayısını ve başlarına geleni Allah'tan başka kimse bilemez. Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş; ancak onlar ellerini dişleyerek: "Biz, size gönderilen dine kesinlikle inanmıyoruz. Bizi inanmaya çağırdığınız şeyin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" demişlerdi." (İbrâhim 14/9).

"Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14).

FÂTIR SÛRESİ (35. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 45 âyettir. Kâinatın sayfalarını bir kitap gibi gözümüzün önüne serer ve Allah'ın bir olduğunu ifade eden tevhid delillerini okutur; âhiret hâdiselerinden haber verir. İlk âyetinde, Allah'ın isimlerinden "yoktan yaratan" anlamındaki Fâtır ismi geçmektedir ki, sûre de adını bu güzel isimden almıştır. Yine ilk âyetinde meleklerden söz etmekte ve bu nedenle, sûre "Melâike sûresi" olarak da anılmaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hamd[1] bütünüyle o Allah'a mahsustur ki,[2] gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş,[3] melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı[4] elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır.[5] Zira Allah her şeye kādirdir.

2. Allah insanlar için bir rahmet nasip ettiğinde onu engelleyecek kimse yoktur. O'nun engellediği şeyi de O'ndan başka verecek kimse olmaz.[6] O karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ
الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۬ل۪ٓي اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ
وَرُبَاعَۜ يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ
مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَاۚ وَمَا يُمْسِكْۙ فَلَا
مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾

---

1 Allah'ın övgüye lâyık olduğunu dile getirmek ve O'na minnet ve şükrünü sunmak anlamındaki hamd hakkında bilgi için bk Fâtiha 1/2.

2 "Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (Fâtiha 1/2).

"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur." (En'âm 6/1).

"Ve "Bir oğul edinmeyen, mülk ve saltanatında ortağı bulunmayan, âciz olmadığı için bir yardımcıya ihtiyaç duymayan Allah'a hamdolsun" de ve tekbir getirerek O'nun büyüklüğünü ilan et." (İsrâ 17/111).

"Hamd bütünüyle, kuluna kitabı indiren ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermeyen Allah'a âittir." (Kehf 18/1).

"Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Âhirette de hamd O'na mahsustur. O her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyden haberdardır." (Sebe' 34/1).

3 Yüce Allah'ın "hiç yoktan yaratan" anlamındaki Fâtır ismi şu âyetlerde geçmektedir:

"Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan yaratan, herkesi besleyip doyuran, ama kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?" Yine şöyle de: "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En'âm 6/14).

"Ey gökleri ve yeri yoktan var eden Allahım, dünyada ve âhirette beni koruyup destekleyen Sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!" (Yûsuf 12/101).

"Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel gelinceye kadar size süre veriyor." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10).

"De ki: Ey gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46).

"O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. O size kendi cinslerinizden eşler yarattı, hayvanlardan da çiftler yarattı ki, sizi böylece eşlerle çoğaltıp duruyor. Hiçbir şey O'na benzemez. O her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Şûrâ 42/11).

4 Bu âyette geçen ve genellikle "kanat" anlamında kullanılan cenah kelimesinin Arapçadaki diğer anlamları da dikkate alınarak "yön, güç, kuvvet" gibi mânalar da verilmiştir. Bu konuda kesin olarak söylenebilecek tek şey, meleğe izafe olunan kanadın kuş kanadı gibi bir şey olmadığından ibârettir. Çünkü melekler bizim bildiğimiz cinsten maddî varlıklar değildir. İki, üç, dört gibi sayısal niteleme ise kanat sayısına bir sınır getirmemekte, çokluk ifade etmektedir. Nitekim Peygamberimizin Mîrac gecesi Cebrâil'i altı yüz kanatlı olarak gördüğü rivayet edilmiştir (Buhârî, Tefsîr 53/1; Müslim, Îmân 280-282).

5 Dilediğine, dilediği şeyleri dilediği kadar verir; kulları için nimet mertebelerinden dilediği kadarını takdir eder.

6 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En'âm 6/17). Konuyla ilgili diğer âyetler söz konusu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, selâm verip namazını bitirince şu duayı okurdu: "Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O her şeye kādirdir. Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Senin yardımın olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez." (Buhârî, Ezân 155, İ'tisâm 3; Müslim, Mesâcid 137, 138).

7 Yüce Allah'ın "Azîz" ve "Hakîm" isimleri Kur'ân-ı Kerîm'de beraberce 42 yerde geçmektedir.

3. Ey insanlar! Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerini hatırlayın.[8] Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak, Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır?[9] O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ne diye O'ndan yüz çeviriyorsunuz?[10]

4. Eğer seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı.[11] Sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.[12]

5. Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir;[13] sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın.[14]

6. Şeytan size gerçekten düşmandır; siz de onu düşman belleyin.[15] O, kendisine tâbi olanları cehennemlik olsunlar diye Allah'a karşı gelmeye çağırır.[16]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْۜ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ
فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ
كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ﴿٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۗ وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ
لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّاۜ اِنَّمَا يَدْعُوا
حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعٖيرِۜ ﴿٦﴾

---

8 "Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın da Allah'a karşı gelmekten sakının. Şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." (Bakara 2/231).

"Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki şu nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı; O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz. Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

"Allah'ın size verdiği nimetleri ve sizin O'na "Baş üstüne, duyduk ve emrine uyduk" diye verdiğiniz kesin ve bağlayıcı sözü hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Mâide 5/7).

"Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size zarar vermek istemişti de, Allah onların size zarar vermesini önlemişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler." (Mâide 5/11).

"Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Zira O aranızdan peygamberler çıkardı; sizi hükümdarlar yaparak hürriyetinize kavuşturdu ve hiçbir millete vermediğini size verdi." (Mâide 5/20).

"Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size verdiği nimetleri bir düşünün. Hani sizi Firavun âilesinden kurtarmıştı. Onlar size en kötü işkenceleri yapıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınıza dokunmuyorlardı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı." (İbrâhim 14/6).

"Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde, Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu." (Ahzâb 33/9).

9 "Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?" "Allah" diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: "Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?"." (Yûnus 10/31).

"Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk de fa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Neml 27/64).

10 "O halde nasıl oluyor da O'ndan yüz çeviriyorsunuz?" ifadesi En`âm 6/95; Yûnus 10/34; Mü'min 40/62'de de geçmektedir.

11 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

12 "Sonunda bütün işler Allah'a dönecektir" ifadesi şu âyetlerde de tekrarlanmaktadır: Bakara 2/210; Âl-i İmrân 3/109; Enfâl 8/44; Hac 22/76; Hadîd 57/5.

13 Bu ifade şu âyetlerde de tekrarlanmaktadır: Nisâ 4/122; Yûnus 10/4, 55; Kehf 18/21; Kasas 28/13; Rûm 30/60; Lokman 31/9, 33; Mü'min 40/55, 77; Câsiye 45/32; Ahkâf 46/17.

14 "Nasıl olsa Allah affeder" diye günaha teşvik etmek, yahut bütün bütün Allah'ın rahmetinden ümit kestirmek gibi yollarla, Allah hakkında hiçbir bilgiye dayanmayan kuruntularla şeytan sizi aldatmasın. Konuyla ilgili diğer âyetler Lokman sûresi (31), 33. âyetin dipnotunda verilmiştir.

15 Şeytanın insana düşman olduğu, birçok âyette tekrar tekrar hatırlatılmış ve mü'minler bu azılı düşmandan korunmaya dâvet edilmiştir. Şu âyetler bu arada sayılabilir: Bakara 2/168, 208; En`âm 6/142; Kehf 18/50; Yâsîn 36/60; Zuhruf 43/62.

16 "Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır: "O kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve çılgın ateşin azabına sürükler." (Hac 22/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7. İnkâr edenler için şiddetli bir azap,[17] iman edip sâlih ameller işleyenler için ise bir bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır.

8. Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle[18] o mü'minler bir olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir.[19] O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme.[20] Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor.

9. Rüzgârları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar bulutları kaldırır; sonra Biz o bulutları çorak bir beldeye sevk eder ve ölü toprakları onlarla diriltiriz.[21] Ölülerin diriltilmesi de işte böyledir.[22]

10. Kim izzet ve şeref arıyorsa, bilsin ki izzet ve şeref bütünüyle Allah'a âittir.[23] Güzel sözler[24] O'na yükselir; onu da sâlih amel yükseltir.[25] Kötü işler tasarlayanlar için ise şiddetli bir azap vardır. Öylelerinin tuzakları boşa çıkmaya mahkûmdur.[26]

اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ
فَرَاٰهُ حَسَنًا فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ
اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللّٰهُ الَّذِي
اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ
مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذٰلِكَ
النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ
جَمِيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ
الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُولٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

17 "Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar. İman eden ve sâlih amel işleyenler için Me'vâ cennetleri vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram yeri olarak hazırlanmıştır. Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler." (Secde 32/18-20).

"İşte azap böyledir. Âhiret azabı daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı! Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır. "Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız?" (Kalem 68/33-35).

18 "Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En'âm 6/43). Şeytanın kâfirlere yaptıklarını hoş göstermesine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 Allah'ın dilediğine hidâyet nasip etmesi ve dilediğini de saptırması ile ilgili açıklamalar için A'râf sûresinin 7/177-178. âyetlerinin dipnotlarına bakınız.

20 "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En'âm 6/33). Bu âyetin dipnotunda, konu ile ilgili âyetlere atıf yapılmıştır.

21 Konuyla ilgili âyetler A'râf sûresi (7), 57. âyetin dipnotunda verilmiştir.

22 "O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23 "Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmektedirler. Yoksa onlar, kâfirlerin yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir." (Nisâ 4/139). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Görmüyor musun, Allah nasıl bir misal veriyor? Güzel bir sözü kökü sâbit, dalları göğe yükselen güzel bir ağaca benzetiyor. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Düşünüp ders alsınlar diye Allah, insanlara böyle misaller vermektedir Kötü bir söz de, kökü yerden sökülen, artık ayakta durması mümkün olmayan çürük bir ağaç gibidir." (İbrâhim 14/24-26).

25 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sübhânellah, elhamdülillâh, Allâhü ekber, lâilâhe illallah diyerek Cenâb-ı Hakk'ı yücelttiğiniz zikirler, Arş'ın etrafında arı uğultusu gibi bir sesle sizin adınıza Allah'ı zikrederek dönüp dururlar. Allah katında durmadan zikredilmeyi istemez misiniz?" (İbni Mâce, Edeb 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 268).

26 Fâtır 35/43. âyetin dipnotuna bakınız.

11. Allah sizi önce topraktan, sonra bir damla sudan yarattı,[27] sonra da sizi erkek-dişi şeklinde çiftler haline getirdi.[28] O'nun ilmi olmadan bir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur.[29] Bir canlıya ne kadar ömür verildiği de, ömründen neyin eksildiği de bir kitapta yazılıdır.[30] Bu ise Allah'a göre pek kolaydır.

12. İki deniz bir olmaz. İşte şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır; şu da tuzludur, acıdır.[31] Onların her birinden taze et yer, takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Gemilerin de suyu yara yara gittiklerini görürsün. Bunlar, Allah'ın nimetlerinden rızıklarınızı aramanız ve şükretmeniz içindir.[32]

13. O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar.[33] Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider.[34] Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir.

14. Onlara yalvarsanız, duanızı işitmezler. İşitseler de size cevap veremezler.[35] Kıyamet gününde ise sizin onlara yakıştırdığınız Allah'a ortaklığı reddederler.[36] Hiç kimse sana, her şeyden haberdar olan Allah gibi bilgi veremez.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ
جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًاۜ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا
تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا
يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖي كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِۗ هٰذَا
عَذْبٌ فُرَاتٌ سَٓائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌۜ
وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَاۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فٖيهِ مَوَاخِرَ
لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾
يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِۙ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۘ كُلٌّ يَجْرٖي لِاَجَلٍ
مُسَمًّىۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُۜ وَالَّذٖينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمٖيرٍۜ ﴿١٣﴾
اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَٓاءَكُمْۚ وَلَوْ سَمِعُوا
مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْۜ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ
بِشِرْكِكُمْۜ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبٖيرٍ ﴿١٤﴾

27 "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra er-

genlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz." (Hac 22/5). Konunun açıklaması için bu âyetin dipnotuna bakınız.

28 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29 "Allah her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksik, neyi fazla kılacağını bilir. O'nun katında her şeyin bir ölçüsü vardır." (Ra'd 13/8). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

30 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2). İnsanın ömrünün Allah katında belirlenmiş olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Diğer yandan, Allah katında makbul olan bazı işlerin, ömrün uzamasına vesile olabileceğine dair müjdeler de vardır. Bunlardan birini Peygamber aleyhisselâm şöyle dile getirmiştir: "Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetsin." (Buhârî, Edeb 12, Büyû' 13; Müslim, Birr 20, 21).

31 "İki denizi birbirine salıveren de Allah'tır. İşte şu susuzluğu gideren tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur. O, aralarına karışmalarına engel olan bir sınır koymuştur." (Furkân 25/53). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

32 "Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Geceyi gündüze, gündüzü geceye katarsın, Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin." (Âl-i İmrân 3/27).

"Allah kudret sahibi olduğu için dilediğine böyle yardım eder. O'nun kudretinin en önemli delili: geceyi gündüze, gündüzü de geceye katması ve her şeyi işitip, görmesidir." (Hac 22/61).

"Görmedin mi? Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. O Güneş'i ve Ay'ı emrine boyun eğdirmiştir; hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Sizin yaptıklarınızdan da Allah hiç şüphesiz haberdardır." (Lokmân 31/29).

"O, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O kalplerde olan her şeyi bilir." (Hadîd 57/6).

34 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir. Her biri belirli bir zamana kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur. Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza kesin olarak iman etmeniz için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Ra'd 13/2). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

35 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A'râf 7/197). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 "Müşrikler, kendilerine ilâhlık yakıştırıp taptıkları varlıkları gördükleri zaman "Ey Rabbimiz! Seni bırakıp da kendilerine taptığımız işte bunlar" diyecekler. Onlar da: "Siz gerçekten yalancısınız" diye onların sözlerini reddedecekler." (Nahl 16/86). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

15. Ey insanlar! Hepiniz gerçekten Allah'a muhtaçsınız.[37] Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her türlü övgüye lâyık olan birisi varsa, o da Allah'tır.[38]

16. Dilerse O sizi yok eder, yerinize yeni bir nesil getirir.[39]

17. Bunu yapmak Allah'a göre hiç de zor bir şey değildir.

18. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.[40] Yükü ağır bir günahkâr, yükünü taşımak için yardım istese, kendi akrabası da olsa hiç kimse o yükten birazını olsun üstüne almaz.[41] Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin.[42] Arınan, kendisi için arınmış olur.[43] Varış ancak Allah'adır.[44]

19. Ne görmeyenle gören bir olur,[45]

20. Ne karanlıklar ile nur,

21. Ne de gölge ile sıcak.

22. Diriler ile ölüler de bir değildir.[46] Allah dilediğine hakkı işittirir; ama kabirdekilere bir şey duyurmak senin elinde değildir.[47]

23. Sen ancak bir uyarıcısın.[48]

24. Ey Peygamber! Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik.[49] Hiçbir ümmet yoktur ki, onların içlerinden bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.[50]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِۚ وَاللّٰهُ
هُوَ الْغَنِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَد۪يدٍۚ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ بِعَز۪يزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ
وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ
شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۜ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذ۪ينَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ
وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِه۪ۜ وَاِلَى اللّٰهِ
الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُۙ
﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُۙ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ
وَلَا الْحَرُورُۚ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَٓاءُ وَلَا
الْاَمْوَاتُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَٓا
اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ
اِلَّا نَذ۪يرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَش۪يرًا
وَنَذ۪يرًاۜ وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا ف۪يهَا نَذ۪يرٌ ﴿٢٤﴾

---

37 "Siz öyle kimselersiniz ki, Allah yolunda harcamanız istendiğinde, bir kısmınız cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik ederse, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Çünkü gerçekten Allah zengin, siz ise muhtaçsınız. Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed 47/38).

38 Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde "Allah'ın kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı bulunmadığı" belirtilir (Âl-i İmrân 3/97; İbrâhim 14/8; Neml 27/40; Ankebût 29/6; Lokman 31/12; Zümer 39/7; Tegâbün 64/6).

39 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40 Konuyla ilgili açıklama ve bu ifadenin aynen geçtiği diğer âyetler, En'âm sûresi (6), 164. âyetin dipnotunda yer almaktadır.

41 "Kâfirler mü'minlere dediler ki: "Siz bizim dinimize uyun, günahlarınızı biz yüklenelim." Halbuki o kâfirler onların günahlarından hiçbir şeyi yüklenmezler. Onlar gerçekten yalan söylüyorlar." (Ankebût 29/12).

42 "Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylelerini bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek, pek değerli bir mükâfâtla müjdele." (Yâsîn 36/11).

"Sen sadece O'ndan korkanlar için bir uyarıcısın." (Nâziât 79/45).

43 "Kurtuluşa erdi günahlarından arınan." (A'lâ 87/14).

"Nefsini maddî-mânevî kirlerden arındıran kurtulmuştur." (Şems 91/9).

44 "Varış ancak Allah'adır" ifadesi, aynen Âl-i İmrân 3/28 ile Nur 24/42'de de geçmektedir.

45 "Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan bir midir? Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar." (Ra'd 13/19).

46 "Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47 "Ölülere kesinlikle duyuramazsın. Arkalarını dönüp giderlerse çağrını sağırlara da işittiremezsin." (Rûm 30/52). Ayrıca, En'âm sûresi (6), 122. âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

48 Bütün peygamberler kendilerini ümmetlerine "Şüphesiz ben, sizi açıkça uyaran biriyim" diye tanıtmışlardır (Hûd 11/25; Hicr 15/89; Hac 22/49; Şuarâ 26/115; Ankebût 29/50; Sâd 38/70; Ahkāf 46/9; Zâriyât 51/50, 51; Mülk 67/26; Nûh 71/2).

49 Bu cümle aynen Bakara sûresi (2), 119. âyette de yer almaktadır. Orada, konu ile ilgili âyet ve hadisler verilmiştir.

50 "Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir; umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar." (Secde 32/3).

"Bu Kur'an ise karşı konulmaz kudret ve sonsuz rahmet sahibi olan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir. Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın." (Yâsîn 36/5-6).

25. Seni yalanlıyorlarsa üzülme! Çünkü onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı.[51] Oysa peygamberleri onlara apaçık mûcizeler, öğüt dolu sayfalar ve aydınlatıcı kitaplar getirmişlerdi.[52]

26. Sonra Ben o kâfirleri yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler![53]

27. Allah'ın gökten bir su indirdiğini görmedin mi?[54] Onunla Biz rengârenk ürünler çıkardık.[55] Bunun gibi, dağlarda da beyazlı, kırmızılı, kapkara ve daha nice renklerde yollar açtık.

28. İnsanlardan, hayvanlardan, davarlardan da böyle türlü renklerde olanlar vardır.[56] Kulları içinde ancak bilginler Allah'tan korkar. Şüphesiz ki Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve çok bağışlayıcıdır.

29. Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler,[57] hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler.[58]

30. Çünkü Allah onların mükâfâtlarını eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir.[59] Zira O çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir.

31. Kendisinden öncekileri tasdik edici olarak sana vahyettiğimiz kitap, hakkın tâ kendisidir.[60] Şüphesiz ki Allah kullarından haberdardır ve onları görmektedir.

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۚ
جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ
وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ
اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ
مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَاۜ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾
وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَٓابِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ
اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَۜ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ
الْعُلَمَٓاؤُاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً
لَنْ تَبُورَۙ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ
فَضْلِهِۜ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾ وَالَّذِٓي اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

---

51 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda

verilmiştir.

52 "İşte bu ülkelerde olup bitenlerin bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz peygamberleri onlara apaçık deliller getirdi; ama onların daha önce de yalanladıkları şeye inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." (A'râf 7/101). Peygamberlerin kavimlerine apaçık deliller getirdiklerini bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

53 "Medyenliler de yalanlamıştı. Mûsâ da yalanlanmıştı. Ben, o inkârcılara önce süre verdim; sonra da yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Hac 22/44).

"Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Şimdikilerin gücü ise onlara verdiklerimizin onda birini bulmuyor. Onlar peygamberlerimi yalanladılar. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Sebe' 34/45).

"Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!" (Mülk 67/18).

54 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

55 "Yeryüzünde rengârenk yarattığı şeyleri de O sizin hizmetinize verdi. Elbette bunda düşünüp ders alan kimseler için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/13).

"Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir. Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır." (Zümer 39/21).

56 "Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Bilgi sahibi olanlar için bunda ibretler vardır." (Rûm 30/22).

57 "Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıktan hayır yapmak için verenler Rablerinin yanında hakettikleri karşılığı göreceklerdir. Onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/274). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

58 "Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak bir ticaretin yolunu size göstereyim mi? Allah'a ve Resûlüne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Bir bilseniz, sizin hakkınızda bu hayırlıdır. O zaman Allah sizin günahlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere yerleştirir. İşte asıl büyük bahtiyarlık budur." (Saf 61/10-12).

59 "Hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir" ifadesi Nisâ 4/173; Nûr 24/38 ve Şûrâ 42/26'da da geçmektedir.

60 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Ahkāf 46/30.

32. Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mîrasçı kıldık.[61] Onlardan kimi vardır, nefsine zulmeder.[62] Kimi vardır, dengelidir, orta yolu tutar.[63] Kimi de vardır, Allah'ın izniyle hayırda öne geçer.[64] Bu ise pek büyük bir lütuftur.[65]

33. Onların girecekleri yer Adn cennetleridir. Orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler;[66] elbiseleri ise ipektir.[67]

34. "Bütün tasalarımızı gideren Allah'a hamdolsun" derler.[68] "Şüphesiz ki Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir.

35. "O Rabbimiz ki, ebediyen kalınacak bu yurda lütfuyla[69] bizi yerleştirdi. Artık burada ne yorulur, ne de usanırız."[70]

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا
مِنْ عِبَادِنَاۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖۚ وَمِنْهُمْ
مُقْتَصِدٌۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ
اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُۜ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ
عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ
﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓي اَذْهَبَ عَنَّا
الْحَزَنَۜ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌۙ ﴿٣٤﴾ اَلَّذٖٓي
اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖۚ لَا يَمَسُّنَا
فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

---

61 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye Cennet'in yolunu kolaylaştırır. Şüphesiz melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim yolundaki kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü mîras bırakmazlar; sadece ilmi mîras bırakırlar. O mîrası alan kimse, bol nasip ve kısmet elde etmiş olur." (Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbni Mâce, Mukaddime 17).

62 "Kim Allah'ın çizdiği sınırları aşarsa, kendisine yazık etmiş olur." (Talâk 65/1).

63 "Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni uygulasalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nimetlerle besleneceklerdi. Gerçi onlardan orta yolda olanlar da vardır. Fakat birçoğunun yapmakta olduğu ne kötü bir şeydir." (Mâide 5/66).

"Dağ gibi dalgalar onları sardığında, sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetleriyle O'na yalvarırlar. Onları sağ sâlim

karaya çıkardığında ise bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi çok hâin ve nankör olanlardan başkası inkâr etmez." (Lokmân 31/32).

64 "İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir. İşte onlar Allah'a en yakın olanlardır. Nimetlerle dolu cennetlerdedir." (Vâkıa 56/10-12).

65 "Hayırda öne geçenler" sorgusuz sualsiz Cennet'e girenlerdir. "Orta yolu tutanlar" hesabı kolayca görülenlerdir (Bunun için bk. İnşikâk 84/8). "Nefsine zulmedenler" ise mahşerde uzun süre alıkonanlardır. "Bunlar kusurlarını Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle bağışladığı kimseler olup şöyle diyeceklerdir:

"Bütün tasalarımızı gideren Allah'a hamdolsun, Şüphesiz ki Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir. O Rabbimiz ki, ebediyen kalınacak bu yurda lütfuyla bizi yerleştirdi. Artık burada ne yorulur, ne de usanırız." (Fâtır 35/34-35). (Tirmizî, Tefsîr 35/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 78, V, 194, 198, VI, 444).

66 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Mü'minin nuru (zîneti), abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır." (Müslim, Tahâret 40; Nesâî, Tahâret 110; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 371).

67 Peygamber Efendimiz Müslüman erkeklere ipek elbise giymemelerini emrederek: "İpek elbise giymeyiniz. Çünkü ipeği dünyada giyen âhirette giyemez" buyurmuştur (Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11).

68 "Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A'râf 7/43).

"Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10).

"Onlar: "Verdiği sözü yerine getiren ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamdolsun" derler. "Artık Cennet'in dilediğimiz yerinde otururuz." Çalışanların mükâfâtı ne güzel!" (Zümer 39/74).

69 Peygamber Efendimiz "Hiç kimseyi ameli Cennet'e götüremez" buyurunca, sahâbîler "Seni de mi, Yâ Resûlallah?" diye sordular. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem; "Rabbim merhamet ve bağışıyla beni kuşatmasa, beni de amelim Cennet'e götüremez" buyurdu (Buhârî, Merdâ 19; Müslim, Münâfikîn 71-78).

70 "Biz onların kalplerindeki kini çıkarıp atacağız. Karşılıklı tahtlar üzerinde dost ve kardeş olarak oturacaklar. Orada yorgunluk nedir bilmeyecekler ve oradan hiç çıkarılmayacaklar." (Hicr 15/47-48).

36. İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir.[71] İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız.[72]

37. Orada bağrışıp durmaktadırlar, "Rabbimiz, bizi buradan çıkar ki, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih amel yapalım" diye.[73] Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik mi?[74] Üstelik size uyarıcı da geldi.[75] Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur.

38. Allah göklerin ve yerin gaybını bilir.[76] O, gönüllerde saklı olanı da bilendir.[77]

39. Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur.[78] Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur.[79] Çünkü kâfirlerin inkârı, Rableri katında gazaptan başka bir şey arttırmaz. Sonuçta, kâfirlerin inkârı ancak kendi hüsranlarını arttırmış olur.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَۚ لَا يُقْضٰى
عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَاۜ
كَذٰلِكَ نَجْز۪ي كُلَّ كَفُورٍۚ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ
ف۪يهَاۚ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذ۪ي
كُنَّا نَعْمَلُۜ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ ف۪يهِ
مَنْ تَذَكَّرَ وَجَٓاءَكُمُ النَّذ۪يرُۜ فَذُوقُوا فَمَا
لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ نَص۪يرٍۚ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اِنَّهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِي
الْاَرْضِۜ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۜ وَلَا يَز۪يدُ
الْكَافِر۪ينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًاۚ وَلَا
يَز۪يدُ الْكَافِر۪ينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

---

71 "Zâlimler azapla yüz yüze geldiklerinde, artık ne azapları hafifletilir ne de kendilerine süre verilir." (Nahl 16/85).

"Şüphesiz Rabbinin huzuruna kâfir olarak gelen için Cehennem vardır. O orada ne ölür kurtulur, ne de rahat yaşar." (Tâhâ 20/74).

"Kâfirler 'Yâ Mâlik! Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık' diye seslenirler. O da: 'Siz burada sürekli kalıcısınız' der." (Zuhruf 43/77).

"O, en büyük ateşe girecek olandır "Ne ölür, ne de yaşar orada." (A'lâ 87/12-13).

72 "Nankörlükleri yüzünden onları işte böyle cezalandırdık. Yoksa Biz nankörlerden başkasını hiç cezalandırır mıyız?" (Sebe' 34/17). Nankörlerin kurtuluşa ermeyeceklerine dair bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

73 "O günahkârları Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde bir görsen! 'Yâ Rabbî! Gördük ve işittik,' derler. 'Artık şeksiz şüphesiz iman etmiş bulunuyoruz. Şimdi bizi geri gönder de sâlih amel yapalım.'" (Secde 32/12).

"Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman 'Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık' diyecekler." (En'âm 6/27). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

74 Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Allah, kendisine altmış yıl ömür verdiği kişinin bahane ileri sürme imkânını ortadan kaldırmıştır." (Buhârî, Rikâk 5).

Burada Peygamber Efendimizin "Ümmetimin ömrü altmış, yetmiş yaş arasıdır; bunu geçenler ise pek azdır." (Tirmizî, Daavât 102, Zühd 23; İbni Mâce, Zühd 27) şeklinde buyurduğunu dile getiren rivayet de hatırlanmalıdır.

75 "Kâfirler için ise Cehennem azabı vardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası! Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?' 'Evet,' derler. 'Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız.'" (Mülk 67/6-9).

76 Göklerin ve yerin duyular ötesi gerçeklerine "gayb" denilmekte olup Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi verilmiştir.

"Hiç şüphe yok ki, Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah, sizin bütün yaptıklarınızı da görmektedir." (Hucurât 49/18).

77 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği: Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

78 "Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım" deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih edip dururken, orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişler; Allah da onlara: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurmuştu." (Bakara 2/30). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

79 "Kim inkâr etmişse, inkârı kendi zararınadır. Sâlih amel işleyenler de kendileri için iyi bir hazırlık yapmış olmaktadırlar." (Rûm 30/44).

40. De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?[80] Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar?[81] Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar.[82]

41. Gökleri ve yeri yok olmaktan koruyan Allah'tır.[83] Şâyet yok olup gidecek olsalar, and olsun ki, O'ndan başka bunları tutabilecek hiçbir güç yoktur. O ceza vermekte acele etmeyen ve çok bağışlayandır.[84]

42. Kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, başka hiçbir ümmetin erişemeyeceği kadar doğru yolda olacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi.[85] Kendilerine uyarıcı geldiğinde ise, bu onların haktan daha çok uzaklaşmasına yol açtı.[86]

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِۜ اَرُون۪ي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ
اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ
كِتَاباً فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً اِلَّا غُرُوراً ﴿٤٠﴾
اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
اَنْ تَزُولَاۚ وَلَئِنْ زَالَتَٓا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ
اَحَدٍ مِنْ بَعْدِه۪ۜ اِنَّهُ كَانَ حَل۪يماً غَفُوراً ﴿٤١﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَهُمْ
نَذ۪يرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِۚ
فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُوراًۙ ﴿٤٢﴾

---

80 "De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

"Yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratan O'na ortak bazı tanrılar buldular da, bu tanrıların yarattığı varlıkların, Allah'ın yarattığına benzemesi kafalarını mı karıştırdı? (Ra`d 13/16).

"Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur." (Tûr 52/35-36).

81 "Yoksa bu Kur'an'dan önce Biz onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar? Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz." (Zuhruf 43/21-22).

82 "Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik; bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En`âm 6/112).

83 "Görmedin mi, Allah yerde olan her şeyi ve Kendi koyduğu yasalarla denizde yüzen gemileri sizin emrinize vermiştir. Gökyüzünü, Kendi izni olmadan yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır. Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir." (Hac 22/65).

Ebû Mûsâ el-Eş'arî diyor ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkarak bize şu beş şeyi söyledi: "Allah uyumaz, uyuması da düşünülemez. İnsanların amellerini ve erzaklarını ölçtüğü teraziyi yükseltir, alçaltır. Kullarının gündüz yaptığı amellerden önce gece yaptıkları, gece yaptıklarından önce de gündüz yaptıkları O'na arzedilir. O'nun görülmesini engelleyen bir nur vardır. Şâyet o perdeyi açsaydı, azamet ve celâli, gördüğü bütün varlıkları yakıp kül ederdi (Müslim, Îmân 293; İbni Mâce, Mukaddime 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 400, 405).

84 "O ceza vermekte acele etmeyen ve çok bağışlayandır" ifadesi aynen İsrâ sûresi (17), 44. âyette de geçmektedir. Gafûr ve Halîm isimleri, bundan başka, şu âyetlerde de bir arada yer almaktadır: Bakara 2/225, 235; Âl-i İmrân 3/155; Mâide 5/101.

85 "Kendilerine bir mûcize gelirse, ona kesinlikle iman edeceklerine dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara şöyle de: "Mûcizeler Allah'ın elindedir." İstedikleri mûcize gelse bile, ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?" (En`âm 6/109).

"Onlar ise şöyle deyip duruyorlardı: 'Öncekilerin kitapları gibi bizim de bir kitabımız olsaydı, biz de Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullardan olurduk.' Oysa onlara kitap geldi, ama onu inkâr ettiler! Yakında görecekler." (Sâffât 37/167-170).

86 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41).

43. Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor[87] ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı.[88] Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır. Onlar daha öncekiler için geçerli olan ilâhî kanundan başka bir şey mi bekliyorlar?[89] Oysa Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın. Allah'ın kanununda hiçbir sapma da göremezsin.[90]

44. Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı?[91] Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü.[92] Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak ve Allah'ı âciz bırakacak hiçbir şey yoktur.[93] O her şeyi bilir ve her şeye kādirdir.

45. Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı.[94] Fakat Allah belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor.[95] Vadeleri dolduğunda ise, hiç şüphe yok ki, Allah kullarını hakkıyla görür.[96]

اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا
يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهِۜ فَهَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ
تَبْدِيلًاۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾
اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشَدَّ
مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ
فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ اِنَّهُ كَانَ
عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ
بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَٓابَّةٍ
وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ
اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

---

87 "Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve hesap için Bize dönmeyeceklerini zannettiler. Biz de onu ve askerlerini yakaladık, denize döktük. Bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu!" (Kasas 28/39-40).

"Kārun, Firavun ve Hâmân'ı da yok ettik. Halbuki Mûsâ onlara apaçık mûcizeler getirmişti de; onlar ülkede büyüklük taslamışlardı. Ancak azabımızdan kaçıp kurtulamadılar." (Ankebût 29/39).

"Âd kavmine gelince, onlar da "Bizden daha güçlü kim var?" diyerek yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmüyorlar mıydı? Onlar, âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı." (Fussılet 41/15).

"İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz. Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir." (Ahkāf 46/20).

88 "Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; ama Allah onların tuzak kurdukları binalarını temellerinden sarstı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü ve azap onlara hiç beklemedikleri yerden geliverdi." (Nahl 16/26). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

89 "Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir." (Enfâl 8/38). Konuyla ilgili âyetler burada verilmiştir.

90 "Bu, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız bir kanundur. Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın." (İsrâ 17/77).

"Kendisi için Allah'ın takdir ettiği bir şeyi yerine getirmesinde Peygamber'e bir vebal yoktur. Bu, Allah'ın, daha önceki peygamberler hakkında da geçerli olan bir kanunudur. Allah'ın emri ise, mutlaka gerçekleşmek üzere yazılmış bir kaderdir." (Ahzâb 33/38).

"Daha önce gelip geçmiş olanlar hakkında da Allah'ın kanunu böyleydi. Sen Allah'ın kanununda bir değişiklik bulamazsın." (Ahzâb 33/62).

"Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı. Bu, Allah'ın kulları hakkında her zaman geçerli olan kanunudur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır." (Mü'min 40/85).

"Allah'ın önceden beri geçerli olan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda aslâ değişiklik bulamazsın." (Fetih 48/23).

91 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

92 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6).

"Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk ettik." (Meryem 19/74).

"Biz onlardan önce kendilerinden daha güçlü nice nesiller helâk ettik; azabımız başlarına gelince diyar diyar kaçacak delik aradılar. Allah'ın azabından sığınılacak yer mi olur?" (Kāf 50/36).

"Bunlar mı daha üstün, yoksa Tübba' kavmi ile daha öncekiler mi? Biz onları da helâk ettik; çünkü kâfir olup çıkmışlardı." (Duhân 44/37).

93 Bu ifade, yerine göre "Allah'ı âciz bırakamazsınız.", "O'nun elinden kurtulamazsınız.", "O'nun önüne geçemezsiniz." anlamlarında En'âm 6/134; Enfâl 8/59; Tevbe 9/2, 3; Yûnus 10/53; Hûd 11/20, 33; Nahl 16/46; Nur 24/57; Ankebût 29/22; Zümer 39/51; Şûrâ 42/31; Ahkāf 46/32'de de geçmektedir.

94 "Eğer Allah insanları yaptıkları zulümler yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat onları belirlenen zamana kadar erteler. Ecelleri dolunca onu ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler." (Nahl 16/61). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

95 "Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel gelinceye kadar size süre veriyor." (İbrâhim 14/10).

"Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kaldığı bir güne ertelemektedir." (İbrâhim 14/42).

"Çünkü eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü Allah geri bırakacak değildir. Allah bütün yaptıklarınızdan da haberdardır." (Münâfikūn 63/11).

96 "Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

YÂSÎN SÛRESİ (36. sûre)

Mekke döneminde inmiştir. 83 âyettir. Göklerde ve yerde Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerini ve Allah'ın nimetlerini gözler önüne serer. Öldükten sonra dirilişin delillerine dikkat çeker; kıyamet ve âhiret hâdiselerini son derece canlı tasvirlerle anlatır. İman ve inkâr ehlinin durumlarını karşılaştırır. Geçmiş kavimlerden ibretler sunar. Kısacası, Yâsîn sûresi, bir bakıma Kur'an'ın özeti gibidir. Nitekim hadîs-i şerîfte de: "Her şeyin bir kalbi vardır; Kur'an'ın kalbi de Yâsin'dir. Kim Yâsin'i okursa, Allah onun okuyuşuna, Kur'an'ı on defa hatmetmiş gibi sevap yazar" buyurulmuştur.[1] Yine Yâsîn sûresi hakkında Peygamberimiz: "Onu ölülerinize okuyun" buyurmuştur.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yâ Sîn.[3]
2. And olsun hikmetli Kur'an'a.[4]
3. Hiç şüphe yok ki, sen peygamberlerdensin.[5]
4. Dosdoğru bir yol üzerindesin.
5. Bu Kur'an ise karşı konulmaz kudret ve sonsuz rahmet sahibi olan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.[6]
6. Tâ ki, ataları uyarılmadığı için haktan habersiz kalmış bir toplumu uyarasın.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يٰسۤ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ
الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۜ
﴿٤﴾ تَنْز۪يلَ الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ
قَوْمًا مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

---

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 7; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 26.

2 Ebû Dâvûd, Cenâiz 20; İbni Mâce, Cenâiz 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 26.

3 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan bu ve benzeri harfler hakkında Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

4 Bu sûre gibi, Sâd (38), Zuhruf (43), Duhân (44) ve Kāf (50) sûreleri de, hurûf-ı mukattaa ile birlikte Kur'ân-ı Kerîm'e yemin ile başlamaktadır.

5 Peygamberliğin bütün insanlık tarihi boyunca devam eden ve Muhammed aleyhissalâtü vesselâm ile tamamlanıp mühürlenen bir silsile olduğuna, bütün peygamberlerin aynı kaynaktan yetki aldığına ve birbirini desteklediğine işâret etmek üzere, gerek Peygamberimizin, gerekse ondan önce gönderilen peygamberlerin "Allah tarafından gönderilmiş elçilerden" olduğu birçok âyet-i kerîmede vurgulanmıştır. Bu âyetlerden bazıları şunlardır: Bakara 2/252; A'râf 7/77; Furkān 25/20; Şuarâ 26/21; Sâffât 37/123, 133, 139.

6 "O Kur'an, yeri ve o yüce gökleri yaratan tarafından parça parça indirilmiştir." (Tâhâ 20/4).

"Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır." (Şuarâ 26/192).

"Bu kitabın, Âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur." (Secde 32/2).

"Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir." (Zümer 39/1; Mü'min 40/2; Câsiye 45/2; Ahkāf 46/2).

"Bu kitap, Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından parça parça indirilmiştir." (Fussılet 41/2).

"Kur'an'a hiçbir yönden bir noksanlık erişmez. O, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir." (Fussılet 41/42).

"O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir." (Vâkıa 56/80; Hâkka 69/43).

"Şüphesiz Biz Kur'an'ı sana parça parça indirdik." (İnsan 76/23).

7 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır. Âhirete inananlar ona da inanırlar ve onlar namazlarını aksatmadan kılarlar." (En'âm 6/92).

"Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2).

"Biz Mûsâ'ya nidâ ettiğimizde sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan insanları uyarasın, onlar da öğüt alsınlar diye Biz seni peygamber olarak gönderdik." (Kasas 28/46).

"Yoksa "Onu kendisi uydurmuş" mu diyorlar? Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir; umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar." (Secde 32/3).

"Şehirlerin anası olan Mekke ile onun çevresindekileri uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününden sakındırman için, sana böylece Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın alevlerin içindedir." (Şûrâ 42/7).

7. Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler.[8]

8. Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan boyunduruklar geçirdik ki,[9] çenelerine dayanır da başları havaya dikili kalır.[10]

9. Önlerine bir duvar, arkalarına bir duvar çekip onları öyle bir kuşattık ki, bir şey görecek halleri yoktur.

10. Uyarsan da onlar için birdir, uyarmasan da; onlar iman etmezler.[11]

11. Sen ancak Kur'an'a uyan[12] ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin.[13] İşte böylelerini bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek, pek değerli bir mükâfâtla müjdele.

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فٖٓي اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ اِلَى
الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ
اَيْدٖيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ
فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ
اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ
مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ
بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرٖيمٍ ﴿١١﴾

---

8 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A'râf 7/18).

"Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşti." (Yûnus 10/33).

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler." (Yûnus 10/96).

"Ancak Rabbinin merhamet ettikleri anlaşmazlığa düşmeyecektir. Zâten onları bunun için yarattı. Böylece Rabbinin "Cehennem'i cinlerle ve insanlarla tamamen dolduracağım." sözü yerine gelmiş olacaktır." (Hûd 11/119).

"Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." (Kasas 28/63).

"Dilesek Biz herkesi gideceği doğru yola iletirdik. Fakat Benim "Cinlerin ve insanların bütün inkârcılarıyla Cehennem'i dolduracağım" şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir." (Secde 32/13).

"Diri olanı uyarsın ve kâfirler hakkındaki azap hükmü yerini bulsun diye Biz ona Kur'an'ı verdik." (Yâsîn 36/70).

"Artık ne desek boş! Rabbimizin hükmünü hak ettik; günahlarımızın cezasını mutlaka çekeceğiz. Doğru, sizi biz baştan çıkardık; çünkü biz de azmış gitmiştik." O gün hepsi azapta ortaktır." (Sâffât 37/31-33).

"Biz onlara öyle arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları ne varsa hepsini onlara hoş gösterdiler. Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap vaadi onlar için de gerçek oldu. Çünkü öncekiler de bunlar gibi mahvolup gitmişti." (Fussılet 41/25).

9 "Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir, onlar boyunlarına zincir vurulanlardır, onlar cehennemliklerdir ve hep orada kalacaklardır." (Ra'd 13/5).

"Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/33).

"Onlar kitabı ve elçilerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Yakında gerçeği öğrenecekler. O zaman boyunlarında bukağılar ve zincirlerle sürüklenirler: Kaynar suyun içine! Sonra ateşte yakılırlar. Sonra da sorulur onlara: Nerede ortak koştuklarınız?" (Mü'min 40/70-73).

"Kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile çılgın alevli bir de ateş hazırladık." (İnsan 76/4).

10 İnkârları ve kibirleri yüzünden hakka boyun eğmez, etrafına bakınamaz, ıztırap içinde burunlarının dikine gitmekten başka çâre bulamaz hale gelmişlerdir. Bir sonraki âyetin tasvirlerinde de onların bu körlük ve çâresizlik içindeki durumları vurgulanmaktadır.

11 "Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler. Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/6-7). Konuyla ilgili açıklama ve benzer âyetler, bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

12 Orijinal ifadesiyle, "zikre uyan." En meşhur anlamıyla "Kur'an'a uyan" demek olur; bununla birlikte söz konusu ifadenin, öğüt alan, iyice düşünen, delile uyan gibi anlamları da vardır.

13 "O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler." (Enbiyâ 21/49).

"Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin. Arınan, kendisi için arınmış olur. Varış ancak Allah'adır." (Fâtır 35/18).

"İşte size dünyada vadolunan budur. Dâima Allah'a yönelen, O'nun emir ve yasaklarını hatırlayan, görmedikleri halde Rahmân'dan korkan ve O'na yönelmiş bir kalple huzuruna gelen herkes içindir bu vaad." (Kâf 50/32-33).

"Görmedikleri halde Rablerinden korkanlara gelince, onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır." (Mülk 67/12).

12. Ölüleri diriltecek olan Biziz. Onların yaptıkları işleri de, arkada bıraktıkları izleri de[14] yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta kayda geçirmişizdir.[15]

13. Onlara o mâlum şehir halkını misal ver ki, kendilerine elçiler gelmişti.[16]

14. Onlara Biz iki elçi göndermiştik. Onlar ikisini de yalanlayınca Biz üçüncüsüyle o elçileri destekledik. Üçü de "Biz size gönderilmiş elçileriz" dediler.

15. Onlar ise: "Siz de bizim gibi birer beşersiniz" dediler. "Rahmân'ın bir şey indirdiği yok; siz yalan söylüyorsunuz."[17]

16. Elçiler "Rabbimiz biliyor ki" dediler, "biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.

17. "Bize düşen size açıkça tebliğde bulunmaktan ibârettir."[18]

18. Onlar: "Bize uğursuzluk getirdiniz.[19] Vazgeçmeyecek olursanız sizi taşlarız; bizden size acı bir azap dokunur" dediler.

19. Elçiler de cevâben dediler ki: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verilmesini mi uğursuzluk sayıyorsunuz? Aslında siz haddini aşıp kendinize yazık etmiş bir toplumsunuz."

20. Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. "Ey kavmim" dedi. "Bu elçilere uyun!"

اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا
وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ ف۪ٓي اِمَامٍ
مُب۪ينٍ ﴿١٢﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ
الْقَرْيَةِ اِذْ جَٓاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ اِذْ
اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا
بِثَالِثٍ فَقَالُٓوا اِنَّٓا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾
قَالُوا مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَٓا اَنْزَلَ
الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾
قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّٓا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾
وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٧﴾ قَالُٓوا
اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا
طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ
مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَد۪ينَةِ رَجُلٌ
يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٢٠﴾

14 Onlardan geride kalan, iyilik yahut kötülükleri devam ederek onlara sevap veya günah kazandırmaya devam eden işleri, kurumları, eserleri.

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Ancak onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye açtığı kötü çığırın günahı vardır. O kötü yolda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz." (Müslim, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64; İbni Mâce, Mukaddime 14).

15 "Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği gösteren apaçık bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Âyette sözü edilen kitap Levh-i Mahfûz'dur. Levh-i Mahfûz hakkında bilgi ve konu ile ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

16 Âyette sözü geçen şehrin hangisi olduğu hususunda birçok yorumlar yapılmışsa da, Kur'an bu şehri belirtmemiş, sahih rivayetlerde de buna dair bir bilgi gelmemiştir. Bunun anlamı ise, kıssadan alınması gereken dersin böyle ayrıntılarla bir ilgisi olmadığından ibârettir. Anlatılan şehir, sözü edilen elçiler ve şehir halkı neresi ve kimler olursa olsun, her çağda ve her yerde bunların örnekleri yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Kıssada geçen kişilerin rolleri, şu veya bu şekilde, her zaman birileri tarafından icra ediliyor; kimi hakkın tarafında, kimi de onu yalanlayanların tarafında yer alarak bu kıssaların çeşitli numuneleri içinde bizzat yer alıyor. Önemli olan, Kur'an'ın anlattığı bu yaşayan örnekleri, ondan ders alan mü'minin kendi yaşadığı hayata uygulayabilmesi, ondan gerekli olan dersleri çıkarabilmesidir.

17 "Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve belirlenen ecel gelinceye kadar size süre veriyor." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Peygamberlere, beşer oldukları gerekçesiyle karşı çıkan inkârcılarla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

18 "Eğer Müslüman olurlarsa doğruyu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Allah kullarını zâten görüyor." (Âl-i İmrân 3/20). Peygamberlerin sadece tebliğ etmekle vazifeli olduklarını ve muhataplarının iman edip etmemesinden sorumlu bulunmadıklarını bildiren diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

19 "Başlarına bir iyilik gelince, "Bu zâten bizim hakkımızdı" der, bir kötülük gelince de, bunu Mûsâ ve yanındakilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Şunu çok iyi bilin: Onların uğursuzluk saydığı şey, kötü işlerine karşılık Allah'ın verdiği cezadır; ama onların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/131). İnkâr ehlinin peygamberlere uğursuzluk isnad etmesi ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21. "Kendileri doğru yolda olan ve sizden hiçbir karşılık beklemeyen kimselere uyun.[20]

22. "Hem ben niçin beni yoktan yaratana kulluk etmeyeyim? Sonunda siz de O'na döneceksiniz.

23. "Ben hiç O'ndan başka ilâhlar edinebilir miyim? Eğer Rahmân bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz; hiçbiri beni kurtaramaz.[21]

24. "Allah'tan başkasını ilâh edinirsem, o zaman ben apaçık bir aldanış içinde olurum.

25. "Ben sizin Rabbinize iman ettim; gelin beni dinleyin."

26. Ona "Cennet'e gir" dendi. O ise "Keşke" diyordu. "Kavmim bilseydi,

27. "Rabbimin beni bağışladığını ve ikram ettikleri arasında ağırladığını."[22]

اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ
﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ي فَطَـرَن۪ي وَاِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ
الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّ۪ي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنْقِـذُونِۚ ﴿٢٣﴾ اِنّ۪ٓي اِذًا لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ
﴿٢٤﴾ اِنّ۪ٓي اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِۜ ﴿٢٥﴾ ق۪يلَ
ادْخُلِ الْجَنَّةَۜ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْم۪ي يَعْلَمُونَۙ ﴿٢٦﴾
بِمَا غَفَرَ ل۪ي رَبّ۪ي وَجَعَلَن۪ي مِنَ الْمُكْرَم۪ينَ ﴿٢٧﴾

20 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." (En'âm 6/90). Peygamberle-

rin tebliğlerine karşılık bir ücret istemediğine dair âyetler, bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

21 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En'âm 6/17). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "İkram ettikleri arasında ağırladığı" ifadesinden adamın şehit edildiği anlaşılıyor. Dikkat çekici olan, o halde iken bile, bir öfke ve intikam hissiyle değil, insanların derdine derman olmak için çabalayan yüksek ruhlu bir insanın duygularıyla böyle temennilerde bulunmuş olmasıdır.

28. Ondan sonra Biz onun kavmine gökten bir ordu indirmedik; indirmeye gerek de duymadık.[23]

29. Yalnız korkunç bir ses onlara yetti; hepsi bir anda sönüp gittiler.[24]

30. Yazıklar olsun o kullara! Ne zaman kendilerine bir peygamber gelecek olsa mutlaka onu alaya alırlardı.

31. Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Gidenlerin de hiçbiri geri dönmüyor.[25]

32. Sonunda onların hepsi yakalanıp huzurumuzda toplanacaktır.[26]

33. Ölü toprak da onlar için bir ibret delilidir.[27] Biz ona can verdik[28] ve ondan taneler çıkardık ki, yiyip duruyorlar.

34. Biz orada nice hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik; içinden pınarlar fışkırttık:[29]

35. O hurmalıkların ve üzüm bağlarının ürünlerinden yesinler diye. Halbuki bunları onlar yapmadı. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

36. Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır.[30]

﴿الجزء ٢٣﴾ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ
اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِۚ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ
رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ
يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ
اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَم۪يعٌ
لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ
الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا
فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا ف۪يهَا جَنَّاتٍ
مِنْ نَخ۪يلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا ف۪يهَا مِنَ
الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِه۪ وَمَا عَمِلَتْهُ
اَيْد۪يهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذ۪ي
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ
وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

---

23 Onların helâki için bu kadarına gerek olmadığı anlatılıyor.

24 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Bir kısım kavimlerin helâkine sebep olan korkunç ses (sayha) hakkında açıklama ve buna dair âyetler, bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

25 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol

yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Evvelki kavimlerin helâkinden ibret alınması gerektiğine işâret eden âyetlerden bir kısmı, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Kendisine güzel bir şey vadettiğimiz ve ona kavuşacak olan kimse; dünya hayatının geçici nimetleriyle nasiplendirdiğimiz, sonra da kıyamet gününde azap için huzurumuza getirilecek kimse gibi olur mu?" (Kasas 28/61).

27 "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, o müşrikler bunları görürler; ama başlarını öte yana çevirip geçerler." (Yûsuf 12/105).

28 "O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19). Ölmüş yeryüzünün diriltilmesi ve bu hâdisenin ölümden sonraki dirilişe delil teşkil etmesine dair bir kısım âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

29 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Yüce Allah'ın cansız topraktan çıkarıp en güzel renkler, kokular ve tatlar içinde bize sunduğu nimetlere dikkat çeken âyetlerden bir kısmını bu âyetin dipnotunda bulabilirsiniz.

30 İnsanların çift olarak yaratılmış olması, âyetlerde zaman zaman hatırlatılan bir mûcize ve bir ilâhî nimettir. Bitkilerin erkekli ve dişili olarak yaratılmasına da birçok âyette temas edilmiştir. Bu husus, Kur'an'ın indirildiği dönemde henüz insanların sahip olmadığı bir bilgidir (bk. Ra'd 13/3 ve açıklaması; Tâhâ 20/53; Hac 22/5; Lokman 31/10; Fâtır 35/11; Kâf 50/7). Bu âyette ise daha da ileri bir haber verilmekte ve her şeyin çiftler halinde yaratıldığı bildirilmektedir. Gerçekten de, artık bugün, maddenin çiftler halinde yaratıldığını biliyoruz. Bir toz zerresinden yıldızlara kadar bildiğimiz ne varsa, hepsinin yapıtaşlarını teşkil eden atom parçacıkları ve onlardan daha aşağı seviyedeki parçacıklar, yaratılırken dâimâ antimaddeleriyle birlikte karşıt-çift olarak yaratılırlar.

37. Gecenin gelişi de onlar için Allah'ın birliğini gösteren bir delildir.[31] Gündüzü ondan çekip alırız da birden karanlıkta kalıverirler.[32]

38. Güneş de kendisi için belirlenmiş bir kanunla, yörüngesinde akıp gider.[33] Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir.[34]

39. Ay için de menziller belirledik[35] ki, sonunda kuruyup yıllanmış eğik bir hurma dalına döner.[36]

40. Ne Güneş Ay'a yetişebilir, ne gece gündüzü geçebilir. Hepsi bir yörüngede yüzer, gider.[37]

41. Onlar için Allah'ın birliğine bir delil de, atalarını dolu gemide taşımamızdır.[38]

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ
مُظْلِمُونَۙ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْر۪ي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَاۜ
ذٰلِكَ تَقْد۪يرُ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِۜ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ
قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ
الْقَد۪يمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغ۪ي لَهَٓا اَنْ
تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِۜ
وَكُلٌّ ف۪ي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا
حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿٤١﴾

---

31 Kur'ân-ı Kerîm, düzinelerce âyetinde gece ve gündüze dikkatimizi çekmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasıyla ilgili bu âyetler üzerinde düşünmemizi istemektedir. Bu âyetlerin bir kısmına, Yûnus sûresi (10), 67. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

32 Kâinatta esas olan, gecedir. Göklerde ne kadar çok yıldız parlarsa parlasın, onların ışığını dağıtacak bir atmosfer bulunmayan yerde, bir "gündüz" kavramı düşünülemez. Bu yüzden sadece Dünyamızda bulunan ve onu ince bir kabuk gibi kaplayan atmosfer sebebiyle yerkürede gündüzden söz edebiliriz. Dünya'nın kendi etrafındaki dönüşü sırasında, gün ışığı alan bölge, gezegenimizin etrafında ince bir beyaz kabuk şeklinde dolaşır. Dünya döner, beyazlık kayar, yerini karanlık alır. Sanki görünmez bir el, Dünyamızı çevirip durmakta ve onun üzerindeki beyaz kabuğu çevire çevire soymaktadır.

33 Dünya ve gezegenler Güneş etrafında dönerken, Güneş de onlarla birlikte, Samanyolunun merkezi etrafında, 225 milyon senede bir turu tamamlayacak şekilde, saniyede 250 kilometre hızla akar.

"Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir. Her biri belirli bir zamana kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur. Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza kesin olarak iman etmeniz için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Ra`d 13/2).

"Görmedin mi? Allah geceyi gündüze,

gündüzü geceye katar. O Güneş'i ve Ay'ı emrine boyun eğdirmiştir; hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Sizin yaptıklarınızdan da Allah hiç şüphesiz haberdardır." (Lokmân 31/29).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı. O, geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor; Güneş ile Ay'ı da kendi yasalarına itaatkâr kıldı. Onların hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Bilin ki O karşı konulmaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır." (Zümer 39/5).

34 "Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O geceyi dinlenme için, Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (En`âm 6/96).

"Göklerin ve yerin sahibi yalnız O'dur. O hiç oğul edinmemiştir, mülk ve saltanatta O'nun bir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur." (Furkân 25/2).

"Onların hepsini yedi gök olarak iki günde yarattı ve her bir göğe görevlerini bildirdi. Dünya semâsını da kandillerle süsledik ve koruduk. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (Fussılet 41/12).

35 "Güneş'i bir ışık, Ay'ı bir nur yapan ve yılların sayısını ve hesabınızı bilesiniz diye Ay'a menziller takdir eden O'dur. Allah bunları bir anlam ve amaca göre yaratmıştır. O, bilmek isteyenler için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Yûnus 10/5).

36 Âyet bir yandan, kurumuş hurma dalının hilâle benzer şeklini insan hayalinin önüne getirirken, diğer yandan da, Ay'ın Dünya etrafındaki hareketi sırasında çizdiği hattı tasvir ediyor. Zira Ay, Dünya etrafında dönerken, Dünya da Güneş etrafında hareket etmekte, böylece Ay'ın çizgisi Dünya'nın iki tarafında bir zikzak çizerek gidip gelmektedir ki, bu, aynen âyette tasvir edilen kurumuş bir hurma dalı biçimindedir.

37 Gezegenler Güneş'in, Güneş Samanyolunun etrafında döner. Aynı şey diğer bütün yıldızlar için de söz konusudur. Fakat iş Samanyolu ile bitmez. Galaksiler de kümeler kurarlar; kümelerden süper kümeler kurulur; onlar da ortak çekim merkezleri etrafında dönerler. Zerreler âleminde de durum aynıdır. Moleküllerin hareket ve titreşimleri, atomların ve atom parçacıklarının hareketleri, kendileri için belirlenmiş olan yörüngelerde, hiç durmaksızın sürüp giden akışlardır. Ve evrendeki bütün bu akıl almaz varlıklar, olaylar ve hareketler, bir muhteşem düzen teşkil edecek şekilde planlanmıştır ve gerçekleştirilmektedir.

38 Bu ifadeden genellikle anlaşılan mâna Nûh'un gemisi veya bütün gemilerdir. Bundan başka, bu âyetin insanın genetik kodlarını taşıyan erkek ve dişi hücrelerin anne rahminde yaptıkları uzun, zorlu ve maceralı yolculuğa atıfta bulunduğunu ileri süren yorumlar da vardır.

"Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42. Bunun gibi, binecekleri daha nice şeyleri Biz onlar için yarattık.[39]

43. Dilesek onları batırırız da ne yardımlarına koşan olur, ne bir kurtuluş yolu bulunur.

44. Ancak tarafımızdan bir rahmet ve onları belirli bir zamana kadar yaşatmak başka.[40]

45. Onlara: "Hem gelecekte yapacaklarınızdan, hem geçmişte yaptıklarınızdan sakının[41] ki size merhamet edilsin" dendiği zaman yüz çevirirler.

46. Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler.[42]

47. Kendilerine: "Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden bağışta bulunun" dendiği zaman, inkâr edenler iman edenlere şöyle dediler: "Dilediği takdirde Allah'ın doyurabileceği kimseleri biz mi doyuralım? Siz iyice şaşırmışsınız!"

48. Bir de "Eğer doğru söylüyorsanız, bizi tehdit edip durduğunuz bu şey ne zaman gerçekleşecek?" diyorlar.[43]

49. Onların beklediği tek bir sestir ki, birbirleriyle çekişip dururken onları yakalayıverir.

50. O zaman ne bir vasiyet yapmaya fırsat bulurlar, ne de âilelerinin yanına dönebilirler.

51. Ve sûra üfürülür.[44] O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar.[45]

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ
نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ
﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٤٤﴾
وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا
خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ
مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا
اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا
الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ
اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ
﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ
مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾

---

39 Daha sonra ortaya çıkan ve çıkacak olan ulaşım araçlarından söz ediliyor.

40 Kurtulduktan sonra iman eden ve durumunu düzeltenler "bir rahmetle" kurtulmuş, inkârlarına dönenlere ise süre tanınmış demektir.

41 Dünya ve âhiretin, geçmiş ve geleceğin, yaptıklarınızın ve yapacaklarınızın, gizli ve açık şeylerin tehlikelerinden sakının.

"Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9).

42 Bu âyet En`âm 6/4'te aynen geçmiş ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

43 İnkârcıların kıyametin ne zaman kopacağı konusundaki bu sorusu Kur'an'da çokça tekrarlanmaktadır: (Enbiyâ 21/38; Neml 27/71; Sebe' 34/29; Mülk 67/25).

44 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur. Görülmeyeni de görüleni de bilen O'dur. O her şeyi bir anlam ve amaca göre yapan ve her şeyden haberdar olandır." (En`âm 6/73).

"O gün Biz insanları birbiri içerisinde dalgalanır halde bırakacağız. Sûra üfürülecek ve insanların hepsini bir araya getireceğiz." (Kehf 18/99).

"O gün Sûra üfürülecek. Kâfirleri Biz korkudan gözleri göğermiş bir vaziyette biraraya toplayacağız." (Tâhâ 20/102).

"Sûra üfürüldüğü zaman aralarındaki akrabalıklar yok olup gidecek ve birbirlerinin halini de sormayacaklar." (Mü'minûn 23/101).

"Sûra üfürüldüğü gün Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa dehşete kapılacak; hepsi de başları eğik ve boyunları bükük olarak O'nun huzuruna geleceklerdir." (Neml 27/87).

"Sûra üfürülür; Allah'ın dilediklerinden başka göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölür. Sonra sûra bir daha üfürülür; o anda hepsi kalkmış, bakışmaktadır." (Zümer 39/68).

"Ve sûra üfürülür. İşte o tehdit günü budur." (Kâf 50/20).

"Sûra bir defa üfürüldüğünde, yer ve dağlar kaldırılıp tek bir darbeyle parçalandığında, işte o gün olan olmuştur." (Hâkka 69/13-15).

"Sûra üfürüldüğü gün bölük bölük gelirsiniz. Gök açılır, kapı kapı olur. Dağlar yürütülür, bir serap olur." (Nebe' 78/18-20).

45 "O gün, onlar başlarını yukarı dikmiş, kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş, çağırıldıkları yere doğru koşarlar." (İbrâhim 14/43).

"O gün yer yarılır, onlar hızla mahşer yerine koşarlar. Bu Bizim için pek kolay bir toplayıştır." (Kâf 50/44).

"Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/7-8).

"O gün kabirlerinden pek hızlı çıkarlar; sanki karşılarında dikili hedeflere koşar gibidirler. Gözleri baygın düşmüş, kendilerini zillet kaplamıştır. İşte onlara vadedilen gün budur." (Meâric 70/43-44).

52. "Eyvah bize!" derler. "Kim kaldırdı bizi kabirlerimizden? İşte bu Rahmân'ın vadettiği şey; demek peygamberler doğru söylüyormuş!"[46]

53. Tek bir ses duyulur. Onların hepsi huzurumuzda toplanıverir.[47]

54. O gün kimseye bir haksızlık yapılmaz; ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz.[48]

55. Cennet ehli o gün nimetler içinde zevk u safâ sürmektedir.[49]

56. Eşleriyle birlikte[50] gölgelerdeki[51] koltuklara kurulmuşlardır.[52]

57. Orada onlar için her çeşit meyve vardır;[53] canları daha ne isterse vardır.[54]

58. Bir de, rahmeti bol Rabden selâm sözü vardır.[55]

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا
مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ
كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَم۪يعٌ
لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾
اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ ف۪ي شُغُلٍ فَاكِهُونَ
﴿٥٥﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ ف۪ي ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَٓائِكِ
مُتَّكِؤُ۫نَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ ف۪يهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا
يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَح۪يمٍ ﴿٥٨﴾

---

46 "Cennetlikler cehennemliklere şöyle diyecek: "Biz Rabbimizin bize vadettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük. Siz de Rabbinizin başınıza geleceğini söylediği şeylerin gerçekleştiğini gördünüz mü?" Onlar da: "Evet" diyecekler. Aralarında biri şöyle seslenecek: "Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!" (A`râf 7/44).

47 Yâsîn 36/32. âyetin dipnotuna bakınız.

48 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281).

49 "Takvâ sahipleri ise cennetlerde, nimetler içindedir. Rablerinin kendilerine verdikleriyle safâ sürmektedirler. Rableri onları Cehennem azabından da korumuştur." (Tûr 52/17-18).

50 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra`d 13/23).

"Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir. Şüphe yok ki Sen karşı konulmaz kudret sahibisin ve her şeyi yerli yerinde yaparsın." (Mü'min 40/8).

"Ey âyetlerimize iman etmiş ve hakka teslim olmuş kullarım! Ne bir korku vardır bugün size, ne de keder. Siz de, eşleriniz de, sevinç içinde girin Cennet'e." (Zuhruf 43/68-70).

51 "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onları da içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz; orada ebedî olarak kalacaklardır. Ayrıca orada onlar için tertemiz eşler de vardır. Biz onları, serin ve hoş gölgeler altına alacağız." (Nisâ 4/57). Bu âyetin dipnotunda, Cennet'teki bir ağaç ile gölgesi hakkındaki hadîs-i şerîfler yer almaktadır.

"Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin özellikleri şöyledir: İçinde ırmaklar çağlar; meyvesi de gölgesi de devamlıdır. Müttakilerin mutlu sonu işte budur. Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir." (Ra`d 13/35).

"Onlar dikensiz ağaçlar, salkımlarla dolu muz ağaçları arasında, sürekli gölgeler altındadırlar." (Vâkıa 56/28-30).

"Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış, meyveleri ise hemen koparılacak gibi eğilmiştir." (İnsan 76/14).

"Takvâ sahipleri ise gölgelerde, pınar başlarındadır." (Mürselât 77/41).

52 "İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler; tahtlarına kurulacaklardır. Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir makam!" (Kehf 18/31).

"Orada koltuklara kurulur, her çeşit meyve ve içecekten isterler." (Sâd 38/51).

"Sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulmuşlardır. Onları güzel gözlü hûrilerle birleştirmişizdir." (Tûr 52/20).

"Onlar o cennetlerde astarları atlastan döşeklere kurulmuşlardır. İki Cennet'in meyveleri de yanı başlarındadır." (Rahmân 55/54).

"Yeşil yastıklara, güzel döşeklere kurulmuşlardır." (Rahmân 55/76).

"Mücevheratla süslü tahtlara karşılıklı kurulmuşlardır." (Vâkıa 56/15-16).

"Orada koltuklara kurulmuşlardır; ne güneş sıcağı görürler orada, ne dondurucu soğuğu." (İnsan 76/13).

53 "Orada koltuklara kurulur, her çeşit meyve ve içecekten isterler." (Sâd 38/51).

"Orada sizin için bol bol meyveler vardır; ondan yersiniz." (Zuhruf 43/73).

"Orada, güven içinde, her türlü meyveden isterler." (Duhân 44/55).

"Bir de onlara meyveler ve canlarının çektiği etler sunmuşuzdur." (Tûr 52/22).

"O iki Cennet'te her türlü meyveden çifter çifter vardır." (Rahmân 55/52).

"Onlarda nice meyveler, hurmalar, narlar bulunur." (Rahmân 55/68).

"Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur: Pınarlardan doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehlerle. O şaraptan ne başları ağrır, ne sarhoş olurlar. Ve beğendikleri meyvelerle ve canlarının çektiği kuş etleriyle." (Vâkıa 56/17-21).

"Pek çok meyveler arasında yaşarlar." (Vâkıa 56/32).

54 "Onlar, Cehennem'in uğultusunu duymayacak; canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklar." (Enbiyâ 21/102).

"Biz dünya hayatında da, âhirette de size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir." (Fussılet 41/31).

"Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız." (Zuhruf 43/71).

55 "Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10). Cennet ehlinin selâmlaşması ile ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

59. Ayrılın bugün, ey kâfirler!

60. Ben size öğüt vermedim mi, ey Âdem oğulları: "Şeytana kul olmayın; o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır.[56]

61. "Yalnız Bana kulluk edin; dosdoğru yol işte budur" diye?

62. Gerçekten de o sizden nice nesilleri saptırdı.[57] Hiç mi aklınızı kullanmadınız?

63. İşte tehdit edildiğiniz Cehennem!

64. İnkâr edişiniz yüzünden bugün girin oraya.

65. O gün onların ağızlarını mühürleriz de işledikleri günahları Bize elleri söyler, ayakları da şâhitlik eder.[58]

66. Dileseydik, göz çukurlarını siler dümdüz ederdik de öylece yollarda koşuşurlardı. Ancak o zaman nasıl göreceklerdi?[59]

67. Dileseydik, onların şeklini değiştirip dondururduk da oldukları yerde kalır, ne ileri, ne de geri gitmeye güçleri yetmezdi.

68. Kime uzun ömür verirsek, onun yaratılışını tersine döndürürüz.[60] Hiç akıl edemiyorlar mı?

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ اَلَمْ
اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنٖٓي اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا
الشَّيْطَانَۚ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنِ
اعْبُدُونٖيۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقٖيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ
اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثٖيرًاۜ اَفَلَمْ تَكُونُوا
تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتٖي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
﴿٦٤﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَٓا
اَيْدٖيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾
وَلَوْ نَشَٓاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا
اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ
نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِۜ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

56 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Şeytanın insana düşman olduğunu bildiren âyetlerden bazılarına bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir. Ayrıca, A`râf sûresi (7), 11-27. âyetlerde ve dipnotlarında da konu ile ilgili geniş bilgi mevcuttur.

57 "Gerçekten de İblis'in onlar hakkındaki zan ve tahmini doğru çıktı, çünkü bazı mü'minler hâriç çoğu ona uyup gittiler. Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/20-21).

58 "Kötülüğü aklından geçirmeyen iffetli mü'min kadınlara iftira edenler dünya ve âhirette lânetlenmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır. Kıyamet gününde kendi dilleri, elleri ve ayakları onların aleyhlerine şâhitlik edecek ve yaptıklarını anlatacaktır." (Nûr 24/23-24).

"Oraya vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, vaktiyle yaptıklarından dolayı onların aleyhine şâhitlik eder. Derilerine: "Niçin aleyhimizde şâhitlik ettiniz?" derler. Derileri der ki: "Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan da O idi; yine O'na dönüyorsunuz." (Fussılet 41/20-21).

Enes ibni Mâlik radıyallahu anh diyor ki: Bir gün biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanında otururken Allah'ın elçisi güldü, sonra da "Niye güldüğümü biliyor musunuz?" diye sordu. Biz "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şunları söyledi: "Kulun Rabbiyle konuşmasına gülüyorum. Kul, 'Yâ Rabbî! Beni zulümden korumadın mı?' diye sorunca Allah Teâlâ 'Evet, korudum' buyurur. Bunun üzerine kul 'Kendimden bir şâhit getirilmesinden başka bir şeye râzı değilim' der." Allah Teâlâ da "Bugün sana tek şâhit olarak nefsin, çok şâhit olarak da Kirâmen Kâtibîn melekleri yeter" buyurur. Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti: "Kulun ağzı mühürlenir, organlarına da 'konuş' denir. O zaman kendi organları yaptıklarını haber verir. Sonra o kimsenin konuşmasına izin verilir. O da organlarına 'Hadi şurdan! Cehennem'e kadar yolunuz var! Ben sizin için uğraşıyordum' der." (Müslim, Zühd 17).

59 "Ey Ehl-i kitap! Biz birtakım yüzleri tersine çevirip ense gibi dümdüz etmeden ve Cumartesi gününe saygı göstermeyen kimselere lânetlediğimiz gibi sizi de lânetlemeden önce, yanınızdaki Tevrat'ı doğrulamak üzere indirdiğimiz kitaba iman edin. Allah'ın emri, mutlaka yerine gelir." (Nisâ 4/47).

"Onlar Lût'un misafirlerine kötülük etmeye niyetlendiler; Biz de onların gözlerini kör ettik, "Tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu" dedik." (Kamer 54/37).

60 Gücü, kuvveti, sağlığı, yetenekleri ileriye değil, geriye doğru gitmeye başlar.

"Sizi Allah yoktan yarattı, sonra da sizi vefat ettirecektir. İçinizden bir kısmı ömrün en kötü devrine, artık daha önce bildiği şeyleri bilmez olduğu çağa kadar yaşatılır. Elbette Allah, her şeyi bilir ve her şeye kâdirdir." (Nahl 16/70). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

69. Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da.[61] Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve her şeyi açıklayan apaçık bir Kur'an'dır.

70. Diri olanı uyarsın[62] ve kâfirler hakkındaki azap hükmü yerini bulsun[63] diye Biz ona Kur'an'ı verdik.

71. Görmediler mi: Kudretimizin eseri olan mahlûkatımızdan kendileri için kullanıp yararlandıkları hayvanlar yarattık.[64]

72. Biz onları kendilerine tahsis ettik; kimine binerler, kiminden yerler.

73. Bunlarda kendileri için içecekler ve daha başka yararlar da vardır. Hâlâ mı şükretmeyecekler?

74. Bir de, sanki kendilerine bir yardımı dokunacakmış gibi, Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

75. Oysa onların elinden hiçbir yardım gelmez;[65] aksine, kendileri onların hizmetine girmiş askerlerdir.[66]

76. O halde onların sözü seni tasalandırmasın.[67] Biz onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da.[68]

77. Görmedi mi insan: Biz kendisini bir damla sudan yarattık da o Bize açıkça düşman kesiliverdi.[69]

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغٖي لَهُۜ اِنْ هُوَ
اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبٖينٌۙ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ
كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرٖينَ
﴿٧٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا
عَمِلَتْ اَيْدٖينَٓا اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ
﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا
يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فٖيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُۜ
اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَۜ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطٖيعُونَ
نَصْرَهُمْۙ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾
فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۢ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ
وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا
خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصٖيمٌ مُبٖينٌ ﴿٧٧﴾

---

61 "Onlar da: "O Kur'an, karmakarışık rüyalardan ibârettir. Yok, onu kendisi uydurmuştur. Yok, o bir peygamber değil, bir şairdir! Böyle değilse, önceki peygamberler gibi, o da bize bir mûcize getirsin" dediler. Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir kasaba halkı, mûcize geldiğinde, iman etmemişti. Şimdi bunlar mı iman edecek?" (Enbiyâ 21/5-6).

"Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı. "Mecnun bir şairin hatırı için ilâhlarımızı mı terk edelim?" diyorlardı." Halbuki o hakkı getirmiş ve diğer bütün peygamberleri de doğrulamıştı." (Sâffât 37/35-37).

"Yoksa onlar: "O şairin biri; bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar?" (Tûr 52/30).

Şiir ve şairler hakkında açıklama ve hadîs-i şerîfler için, Şuarâ sûresi (26), 224. âyetin dipnotuna bakınız.

"O, bir şair sözü değildir. Fakat pek az inanıyorsunuz." (Hâkka 69/41).

"Onlar da: "O Kur'an, karmakarışık rüyalardan ibârettir. Yok, onu kendisi uydurmuştur. Yok, o bir peygamber değil, bir şairdir! Böyle değilse, önceki peygamberler gibi, o da bize bir mûcize getirsin" dediler." (Enbiyâ 21/5).

62 "Ölüyken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında gideceği yolu bulması için bir nur verdiğimiz kimse, hiç inkâr karanlıkları içinde bocalayıp duran kimse gibi olur mu? Olmaz ama, kâfirlere yaptıkları şeyler işte böyle hoş ve güzel görünür." (En'âm 6/122). Kur'an'a ve Peygamber'in irşadına ancak diri olanların cevap vereceği, mânen ölü olan inkâr ehline bu irşad ve uyarıların bir fayda vermeyeceği konusundaki âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

63 Yâsîn 36/7. âyetin dipnotuna bakınız.

64 "Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz." (Nahl 16/5). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

65 "Sizin Allah'ı bırakıp yalvardıklarınızın ise ne size yardıma güçleri yeter, ne kendilerine bir yardımı dokunur." (A'râf 7/197). Allah'a ortak koşulan şeylerin müşriklere bir faydasının olmayacağını bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

66 "De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

"Size Rahmân'dan başka yardım edecek ordunuz hangisi? Kâfirler apaçık bir aldanış içindeler." (Mülk 67/20).

67 "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En'âm 6/33). Konuyla ilgili bazı âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

68 "Yoksa onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?" (Bakara 2/77). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

69 Bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz avucunu diliyle hafifçe ıslatıp işâret parmağıyla elindeki tükürük zerresini gösterdi ve şunları söyledi: "Azîz ve Celîl olan Allah Teâlâ buyuruyor ki: 'Ey Âdemoğlu! Ben seni şöyle bir şeyden yaratmışken, benim âciz olduğumu nasıl söylersin?' Sonra eliyle boğazını göstererek Cenâb-ı Hakk'ın buyruğunu anlatmaya devam etti: 'Canın şuraya gelince, sadaka veriyorum dersin; o sırada sadaka vermenin ne faydası var?'" (İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 210).

78. Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye.[70]

79. Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek.[71] O her şeyin yaratılışını bilendir.[72]

80. Size yemyeşil ağaçtan ateş çıkaran O'dur; siz de bu sayede ateşinizi tutuşturursunuz.[73]

81. Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratamaz mı?[74] Elbette yaratır. Çünkü O tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[75]

82. Bir şeyin olmasını dilediğinde, ona sadece "Ol!" der; o da hemen oluverir.[76]

83. Her türlü kusurdan ve ortaktan uzaktır o Allah ki, her şeyin egemenliği elindedir;[77] siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz.[78]

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ
الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي
أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ
﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ
نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ
الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى
أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ
﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ
لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ
مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

---

70 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin, çürüyüp toz, toprak olan insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

71 "Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de!" (İsrâ 17/51).

72 "Yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır." (Mülk 67/14).

Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Bir adam yaşamaktan ümidini kesince âilesine şöyle vasiyet etti: 'Ben ölünce çokça odun toplayıp yakın, cesedimi onun içine atın. Yanmış kemiklerimi iyice ezip un haline getirin. Şiddetli rüzgârın

estiği bir gün onu denize savurun.' Âilesi de onun dediklerini yaptı. Allah Teâlâ bu adamın zerrelerini bir araya getirdi ve ona "Niçin böyle yaptın?" diye sordu. Adam "Senin azabından korktuğum için öyle yaptım, yâ Rabbî!" deyince, Cenâb-ı Hak onu bağışladı (Buhârî, Enbiyâ 54, Rikâk 25; Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 27-28).

73 Bu âyette zikredilen ateş örneği başlangıçtan günümüze kadar başlıca üç şekilde yorumlanmıştır: (1) İlk müfessirler, söz konusu âyette geçen ağaç ile Arabistan'ın bazı bölgelerinde bulunan ve yaş iken birbirine sürtülünce ateş çıkaran merh ve afar adlı iki ağacın kastedildiğini düşünmüşlerdir. (2) Çağdaş yorumcular ise, daha çok ağaçlar ile kömür ve petrol arasındaki ilişkiler üzerinde durmaktadırlar. (3) Ağaç ve ateş arasında, çok daha açık olan bir ilişki ise, oksijen ile ilgilidir. Çünkü ateş ancak oksijenle var olur; oksijen ise ağaçlar tarafından üretilir. Üstelik fotosentez yoluyla gerçekleşen bu üretim, ağacın yeşilliğiyle de doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla, bizim tutuşturduğumuz her ateş de, yeşil ağaçtan çıkan oksijenle yanar. Ancak on sekizinci yüzyılın sonlarına kadar insanlığın ne oksijenden haberi vardı, ne de onun veya ateşin bitkilerle ilişkisinden.

74 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kâdir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Göklerin ve yerin yaratılışının insanları yaratmaktan daha zor olduğunu bildirerek bu durumu haşre delil olarak gösteren diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda belirtilmiştir.

75 "Şüphesiz senin Rabbin tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Hicr 15/86).

76 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). Allah'ın her şeyi bir emirle yarattığına dair âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

77 "Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin iyice yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?" (A'râf 7/185).

"De ki: "Her şeyin hâkimiyeti elinde bulunan kimdir? O her şeyi koruyup kollar, ama O'nun azabından kimse kimseyi koruyamaz. Biliyorsanız söyleyin!" (Mü'minûn 23/88).

78 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

SÂFFÂT SÛRESİ (37. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 182 âyettir. Saf saf dizilen melekler veya mü'minlerden söz ederek başladığı için bu isimle anılmıştır. Kıyamet ve âhiret tasvirlerine geniş şekilde yer verir. Hz. İbrâhim başta olmak üzere, Nûh, İsmâil, Mûsâ, Hârun, İlyas, Lût ve Yunus aleyhimüsselâmın kıssalarından söz eder.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun sıra sıra dizilenlere.[1]

2. Sürüp sevk edenlere.[2]

3. Zikri okuyanlara.[3]

4. İlâhınız tek bir ilâhtır.

5. O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi[4] ve doğuların Rabbidir.[5]

6. Biz en yakın semâyı yıldızlarla donattık.

7. Ve onu her türlü isyankâr şeytandan koruduk.[6]

8-9. Onlar yüce âlemleri dinleyemez ve kovulmak için her taraftan taşlanırlar. Onlara bir de sürekli azap vardır.

10. Ancak kulak hırsızlığıyla bir şeyler kapan olursa, onu da delip geçen bir alev topu kovalar.[7]

11. Sor onlara: Kendilerini yaratmak mı daha zor, yoksa diğer yarattıklarımızı mı?[8] Aslında Biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.[9]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراًۙ ﴿٢﴾
فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراًۙ ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ
الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِز۪ينَةٍۨ
الْكَوَاكِبِۙ ﴿٦﴾ وَحِفْظاً مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍۚ
﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ
كُلِّ جَانِبٍۗ ﴿٨﴾ دُحُوراً وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌۙ
﴿٩﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ
ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقاً اَمْ مَنْ
خَلَقْنَاۜ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ ط۪ينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾

1 Burada kastedilen topluluğun, hangi varlık grubu olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bunların Allah'ın emrini almak ve yerine getirmek için saf saf dizilen melekler (Bu sûrenin 165. âyetine bakınız); veya namazda yahut savaşta saf tutan mü'minler olduğu yorumları yapılmıştır. "Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf tutarak Kendi yolunda savaşanları sever." (Saf 61/4).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Biz diğer insanlara üç bakımdan üstün tutulduk: Bizim bağladığımız saflar meleklerin safları gibi değerli bulundu. Bütün yeryüzü bize mescid kılındı. Su bulamadığımız zaman toprak bizim için temizleyici kabul edildi." (Müslim, Mesâcid 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 383).

Yine Resûlullah Efendimiz bir gün ashâbına: "Meleklerin Rableri huzurunda saf bağladığı gibi saf tutsanız ya!" buyurunca, ashâb-ı kirâm "Yâ Resûlallah! Melekler Rableri huzurunda nasıl saf tutarlar?" diye sordular. O da şöyle cevap verdi: "Öndeki safları doldurur, boşluk bırakmayacak şekilde birbirine yakın dururlar." (Müslim, Salât 119; Nesâî, İmâmet 28; İbni Mâce, İkâmet 50).

2 Bunların çeşitli görevleri (bulutları sevk etmek, kötülüklere tahrik eden şeytanları alıkoymak gibi) yerine getiren melekler veya insanlar olduğu yolunda farklı yorumlar vardır.

3 Bu âyete Kur'an'ı okuyanlar, zikir ve tesbih edenler, ilim ve irfan ile meşgul olanlar gibi anlamlar verilmiştir.

4 "O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. O halde O'na kulluk et ve kulluğunda sabret. Sen aynı isimde O'nun bir benzerini tanıyor musun?" (Meryem 19/65).

"Mûsâ da: "O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Eğer kesin olarak inanacaksanız buna inanın!" dedi." (Şuarâ 26/24).

"O göklerin, yerin ve arasındakilerin Rabbidir; O karşı konulmaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır." (Sâd 38/66).

"O göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir—eğer kesin bir bilgiyle inanacaksanız." (Duhân 44/7).

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi olan Rahmân'dır. O'na söz söylemeye kimsenin gücü yetmez." (Nebe' 78/37).

5 Doğuların (ve aynı sebepten batıların) yani gündoğumu ve günbatımı noktalarının çokluğundan söz etmenin bugün için, en az üç ayrı hikmeti bilinmektedir: (1) Güneş her an Dünya'nın bir yerinde doğmaktadır; bu itibarla, her yer için Güneş'in doğduğu bir yer vardır. (2) Yılın her günü için Güneş'in doğacağı bir yer vardır. (3) Güneş Sistemi uzayda sürekli hareket halinde olduğu için, Güneş, Dünya'ya nispetle her an uzayın ayrı bir yerinden doğar.

"Mûsâ dedi ki: "O, doğunun, batının ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Aklınızı kullanırsanız!" (Şuarâ 26/28).

"O iki doğunun ve iki batının Rabbidir." (Rahmân 55/17).

"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, onların yerine daha hayırlılarını getirmeye Biz elbette kādiriz; hiç kimse de Bize engel olamaz." (Meâric 70/40-41).

"O doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Sen de kendine O'nu vekil edin." (Müzzemmil 73/9).

6 "Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk." (Hicr 15/17). Semânın şeytanlardan korunması hakkında açıklama ve bu konu ile ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

7 "Ancak onlardan kulak hırsızlığı yapmak isteyenleri hemen parlak bir alev topu kovalar." (Hicr 15/18). Mele-i a'lâ'dan kulak hırsızlığı yoluyla bilgi çalan şeytanlarla ilgili açıklama ve diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

8 "Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti." (Nâziât 79/27).

9 "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim." (Hac 22/5). İnsanın yaratılış merhaleleri ile ilgili açıklama ve diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

12. Sen Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında hayran kaldın;[10] onlar ise alay ediyorlar.[11]

13. Öğüt verildiğinde düşünüp ibret almıyorlar.

14. Gerçeği gösteren bir mûcize gördüklerinde de alaya alıyorlar.[12]

15. Diyorlar ki: "Bu düpedüz bir büyüdür.[13]

16. "Biz ölüp de toprak ve kemik haline geldikten sonra yeniden mi diriltilecekmişiz?

17. "Üstelik gelip geçmiş atalarımız da, öyle mi?"[14]

18. De ki: Elbette. Hem siz hem onlar burnunuz yere sürtülerek diriltileceksiniz.[15]

19. Bu diriltiliş için bir ses yeter; bir de bakarsın ki hepsi kabirlerinden kalkmış bakınmaktadır.[16]

20. Ancak "Eyvah bize" derler. "Hesap günü gelmiş!"[17]

21. Onlara: "İşte yalanladığınız hüküm günü!"[18] denilecek.

22-23. Toplayın o zâlimleri ve kendileri gibilerini ve Allah'tan başka taptıklarını. Hepsine Cehennem'in yolunu gösterin.[19]

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا
ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا رَاَوْا
اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا
سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَاؤُنَا
الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾
فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ
﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾
هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ
﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ
وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾

10 Sen Allah'ın eserleri karşısında hayran kaldın, demektir.

11 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10; Enbiyâ 21/41) .

"Çünkü kullarımdan bir kısmı: 'Rabbimiz! İman ettik, günahlarımızı bağışla, bize acı; merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin' diyordu. Ama sizler onları alay konusu yapıyordunuz. Sonunda da bu tutumunuz size Beni anmayı unutturdu; çünkü hep onlara gülüp duruyordunuz." (Mü'minûn 23/109-110).

12 "Onlara Rablerinden ne zaman yeni bir uyarı gelse, onu ancak alay ederek dinlerler." (Enbiyâ 21/2).

"Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar. Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır." (Câsiye 45/9).

13 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). Kâfirlerin peygamberleri büyücülükle suçlamalarına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

14 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin, çürüyüp toz, toprak olan insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

15 "Sûra üfürüldüğü gün Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa dehşete kapılacak; hepsi de başları eğik ve boyunları bükük olarak O'nun huzuruna geleceklerdir." (Neml 27/87).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

16 "Bu dönüş için sadece bir ses yeter. Kendilerini bir meydanda bulurlar." (Nâziât 79/13-14).

17 "Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

"Eyvah bize!" derler. "Kim kaldırdı bizi kabirlerimizden? İşte bu Rahmân'ın vadettiği şey; demek peygamberler doğru söylüyormuş!" (Yâsîn 36/52).

18 "Hüküm günü, hepsi için belirlenmiş bir vakittir." (Duhân 44/40).

"Peygamberlerin şâhitlik etme zamanı geldiğinde, size vadolunan gün gelmiştir. Bütün bunlar hangi güne ertelenmiştir? Hüküm gününe. Hüküm günü nedir, bilir misin?" Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!" (Mürselât 77/11-15).

"Bugün hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri toplamışızdır. Bir hîleniz varsa, haydi, yapın Bana hîlenizi!" (Mürselât 77/38-39).

"Hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir. Sûra üfürüldüğü gün bölük bölük gelirsiniz." (Nebe' 78/17-18).

19 "Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz. Eğer bu taptıklarınız gerçekten ilâh olsaydı Cehennem'e girmezlerdi. Oysa hepsi orada ebedî kalacaktır." (Enbiyâ 21/98-99).

24. Tutuklayın onları;[20] çünkü sorguya çekilecekler.[21]

25. Haydi yardımlaşsanıza, size ne oldu?[22]

26. Heyhât! O gün hepsi çâresiz teslimiyet içindedir.

27. Döner, birbirlerini suçlarlar.[23]

28. Tâbî olanlar önderlerine: "Siz iyiliğimizi ister görünüp bizi haktan uzaklaştırıyordunuz" derler.

29. Onlar da: "Siz zâten inanmamıştınız ki" diye cevap verirler.

30. "Sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Aksine, siz azgın bir topluluktunuz.

31. "Artık ne desek boş! Rabbimizin hükmünü hak ettik; günahlarımızın cezasını mutlaka çekeceğiz.

32. "Doğru, sizi biz baştan çıkardık; çünkü biz de azmış gitmiştik."[24]

33. O gün hepsi azapta ortaktır.[25]

34. Biz kâfirlere işte böyle yaparız.[26]

وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُ۫لُونَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا
تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ
﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ
﴿٢٧﴾ قَالُٓوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ
﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَۚ ﴿٢٩﴾ وَمَا
كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍۚ بَلْ كُنْتُمْ
قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَٓا اِنَّا
لَذَٓائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ
﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

20 "Kâfirler, "Ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan öncekilere" dediler. Sen o zâlimleri Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen!" (Sebe' 34/31). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

21 "Elbette hem kendilerine peygamber gönderilen kimseleri hesaba çekeceğiz hem de onlara gönderilen peygamberleri sorgulayacağız." (A'râf 7/6).

"Rabbine yemin olsun ki, elbette Biz onların hepsini hesaba çekeceğiz." (Hicr 15/92).

"Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ama O dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızın hesabını elbette vereceksiniz." (Nahl 16/93).

"Onlar gelmekte olan azabımızı hissedince, derhal oradan kaçmaya başladılar. Kaçmayın! Daha önceki zevk ve lüksünüze, hoşlandığınız konaklarınıza geri dönün ki, önemli meselelerde yine size danışılsın!" (Enbiyâ 21/12-13).

"Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir. Yakında ondan sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf 43/44).

"Ve o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz." (Tekâsür 102/8).

22 "Cehennem de azgınlara açıkça gösterilecek. Onlara şöyle denilecek: "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı? Veya kendilerini kurtarabiliyorlar mı?" (Şuarâ 26/91-93).

23 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/165-167). İnkâr ehlinin kıyamet gününde birbirini suçlaması ile ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

24 "Haklarında azap tehdidi kesinleşmiş olanlar şöyle diyecek: "Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız bunlardır. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Şimdi de onlardan uzaklaşıp Sana geldik. Zâten onlar bize tapmıyorlardı." (Kasas 28/63).

25 "Pişmanlığınız bugün size bir fayda vermez; çünkü hepiniz zulmettiniz. Şimdi azapta da ortaksınız." (Zuhruf 43/39).

26 "Kâfirlere Biz böyle yaparız." (Mürselât 77/18).

35. Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı.[27]

36. "Mecnun bir şairin hatırı için ilâhlarımızı mı terk edelim?" diyorlardı.[28]

37. Halbuki o hakkı getirmiş ve diğer bütün peygamberleri de doğrulamıştı.

38. O acı azabı mutlaka tadacaksınız.

39. Yaptıklarınızın cezasından başka bir şey görmeyeceksiniz.

40. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları yaptıklarının karşılığını fazlasıyla görecekler.[29]

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ
يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا
اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ
وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا
الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

---

27 "Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır. Ama iman edip, sâlih ameller yapanların mükâfâtını Allah eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir. O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/172-173).

"Sen o zâlimlerin can çekiştikleri ve meleklerin onlara ellerini uzatarak "Çıkarın şu canlarınızı! Allah hakkındaki gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün perişan eden azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman onların halini bir görsen!" (En'âm 6/93).

"Âyetlerimizi yalanlayan ve kibirlenip onlardan yüz çevirenlere gelince, işte onlar cehennemliktir, hep ateşte kalacaklardır." (A'râf 7/36).

"Âyetlerimizi yalanlayan ve kibirlenip onlardan yüz çevirenlere elbette gök kapıları açılmaz ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da Cennet'e giremezler. Kâfirleri Biz işte böyle cezalandırırız." (A'râf 7/40).

"A'râftakiler, sîmâlarından tanıdıkları bazı adamlara seslenerek şöyle derler: "Gördünüz ya, o kalabalık taraftarlarınız, hesapsız servetiniz ve kibirli tavırlarınız size bir şey kazandırmadı." (A'râf 7/48).

"Kıyamet gününde onların hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak. Güçsüz olanlar, büyüklük taslayanlara şöyle diyecek: "Doğrusu biz size uyup ardınızdan gitmiştik. Şimdi Allah'ın azabını birazcık olsun üzerimizden kaldırabilecek misiniz?" Onlar da şöyle karşılık verecek: "Allah bizi doğru yola iletseydi, biz de size yol gösterirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü kaçıp sığınacağımız bir yer yok!" (İbrâhim 14/21).

"Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Âhirete iman etmeyenlerin kalbi Allah'ın birliğini inkâr eder, inanmayı kibirlerine yediremezler." (Nahl 16/22).

"Âyetlerim size okunurdu da, arkanızı dönüp giderdiniz. Kâbe'nin sahipleriyiz diye kibirlenerek, geceleri toplanıp âyetlerim hakkında ileri geri konuşurdunuz." (Mü'minûn 23/66-67).

"Öldükten sonra Huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar dediler ki: "Bize elçi olarak melekler indirilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" Andolsun ki onlar, kendilerini çok büyük gördüler ve büyük bir taşkınlıkla azdıkça azdılar." (Furkân 25/21).

"Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın." (Zümer 39/59).

"Kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler de, sonra onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir. Onu acı bir azapla müjdele." (Câsiye 45/8).

"De ki: Söyleyin bana, bu Kur'an Allah katından gelmişse, siz de onu inkâr etmişseniz, üstelik İsrâiloğulları'ndan bir şâhit de benzeri bir kitaba dayanarak onun doğruluğuna şâhitlik edip ona iman etmiş, ama siz yine ona iman etmeyi kibrinize yedirememişseniz, siz insanların en zâlimi olmaz mısınız? Hiç şüphe yok ki, Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez." (Ahkâf 46/10).

"İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz. Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir." (Ahkâf 46/20).

"Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Kavmimi gece gündüz imana çağırdım. Fakat ben çağırdıkça onlar daha çok kaçtılar. Senin kendilerini bağışlaman için onları her çağırışımda kulaklarını tıkadılar, elbiselerine büründüler, inat ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler." (Nûh 71/5-7).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

28 "Mecnun bir şair" sözüyle Peygamberimizi kastediyorlardı. "Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve her şeyi açıklayan apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69).

"Yoksa onlar: "O şairin biri; bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar? De ki: Bekleyedurun; ben de sizinle beraber bekliyorum." (Tûr 52/30-31).

"O, bir şair sözü değildir. Fakat pek az inanıyorsunuz. O, bir kâhin sözü de değildir. Fakat pek az düşünüyorsunuz. O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir." (Hâkka 69/41-43).

29 "İblis şöyle dedi: "Rabbim! Mâdemki beni suç işlemeye yönelttin, öyleyse ben de yeryüzünde günahları onlara çok cazip göstereceğim ve kesinlikle hepsini baştan çıkaracağım. Ancak Sana ihlâsla bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir." (Hicr 15/39-40).

"İblis dedi ki: "İzzetin hakkı için, onların hepsini azdıracağım. Yalnız Sana içtenlikle bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir." (Sâd 38/82-83).

"Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları müstesnâ" ifadesi, bu sûrenin 74, 128 ve 160. âyetlerinde de aynen geçmektedir.

41. Orada onlar için âşinâ rızıklar vardır.[30]

42. Ve meyveler vardır. Sürekli ikram görürler.

43. Nimetlerle dolu cennetlerdedir.[31]

44. Karşılıklı koltuklara kurulmuşlardır.

45. Çevrelerinde pınarlardan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.

46. Bembeyazdır, içenlere pek hoş gelir.

47. Bu kadehlerin içindeki içecek, içenleri ne rahatsız, ne de sarhoş eder.[32]

48. Yanlarında da bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş güzel ve iri gözlü eşler vardır.[33]

49. Saklı inciler gibi.[34]

50. Birbirlerine dönmüş, hal hatır sormaktadırlar.[35]

51. Sohbete katılanlardan biri der ki: "Benim bir arkadaşım vardı."

52. "Derdi ki: Sen de inanıyor musun,"

53. "Ölüp de toprak ve kemik haline geldikten sonra hesaba çekileceğimize?"

54. "Şimdi onun ne halde olduğunu biliyor musunuz?" der.

55. Sonra dönüp bakar ve onu Cehennem'in ortasında görür.

56. Der ki: "Allah'a yemin olsun, neredeyse beni de helâk edecektin.

أُولَٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ
سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾
وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾
كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ
إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ
الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ
مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ
﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾

30 "Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25). Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Eğer Ehl-i kitap olanlar, iman edip Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların günahlarını örter, kendilerini nimetlerle dolu cennetlere koyardık." (Mâide 5/65).

"İman edip sâlih ameller yapanları ise, Rableri, iman ettikleri için doğru yola iletecektir. Onlar, içinde nehirlerin çağlayıp aktığı nimeti bol cennetlerde yaşayacaklardır." (Yûnus 10/9).

"Hâkimiyet o gün bütünüyle Allah'ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir: İman edip sâlih ameller yapanlar, nimetlerle dolu cennetlerde olacaklardır." (Hac 22/56).

"İman eden ve sâlih amel işleyenler için ise, nimetlerle dolu Cennetler vardır." (Lokmân 31/8).

"İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir. İşte onlar Allah'a en yakın olanlardır. Nimetlerle dolu cennetlerdedir." (Vâkıa 56/10-12).

"Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır." (Kalem 68/34).

32 "Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur: Pınarlardan doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehlerle. O şaraptan ne başları ağrır, ne sarhoş olurlar." (Vâkıa 56/17-19).

33 "Yanlarında ise gözlerini sadece eşlerine çevirmiş aynı yaşta dilberler vardır." (Sâd 38/52).

"O cennetlerde, bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş öyle güzeller vardır ki, daha önce onlara hiçbir insan, hiçbir cin eli değmemiştir." (Rahmân 55/56).

34 Orijinal ifade: saklı yumurtalar gibi. Bu ise kum altında saklanarak tozdan, topraktan korunan devekuşu yumurtalarını anlatır ve güzel kadınları tasvir için kullanılır. Ancak aynı kelimelerle tercüme edildiğinde bu anlam çıkmayacağından, aynı anlamı vermek üzere Türkçede yaygın bir teşbihi tercih ettik.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde insanlar diriltildiği zaman kabrinden ilk çıkacak benim. Onlar Rablerinin huzuruna geldiklerinde komutanları ben olacağım. Susup beklediklerinde onlar adına ben konuşacağım. Bir yere gitmekten alıkonulduklarında onlara ben şefaat edeceğim. Kurtulmaktan ümitlerini yitirdikleri zaman onlara ben müjde vereceğim. Kerem (hamd) sancağı benim elimde olacak. Rabbimin yanında Âdemoğlunun en değerlisi ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum. O gün etrafımda, her biri sedefinde saklı inciler gibi bin tane hizmetçi dolaşacaktır (Dârimî, Mukaddime 8; ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 1).

35 "Birbirlerine dönüp hal hatır sorarlar." (Tûr 52/25).

57. "Rabbim lütfetmeseydi, ben de seninle ceza görmek için orada olacaktım."

58. "Artık bir daha ölmeyeceğiz, değil mi?"

59. "Önceki ölümümüzden sonra bize başka ölüm yok.[36] Azaba da uğratılmayacağız."

60. En büyük bahtiyarlık işte budur.[37]

61. Çalışacak olan, böyle bir bahtiyarlık için çalışsın.[38]

62. Bu mu daha iyi bir ikramdır, yoksa zakkum ağacı mı?[39]

63. Biz onu zâlimler için bir belâ ve azap vesilesi yaptık.

64. O, Cehennem'in dibinde biten bir ağaçtır.

65. Meyvesi şeytanların başına benzer.

66. Ondan mutlaka yiyecekler, hem de karınlarını tıka basa dolduracaklar.

67. Üzerine de onlar için kaynar sudan bir içecek var.[40]

68. Sonra dönecekleri yer yine Cehennem'dir.

69. Çünkü onlar atalarını sapıklıkta buldular.

70. Ama yine de onların izlerinde koşup duruyorlar.[41]

71. Onlardan önce gelip geçenlerin de çoğu sapıtmıştı.

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ
﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَۙ ﴿٥٨﴾ اِلَّا مَوْتَتَنَا
الْاُو۫لٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا
لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ
الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ
الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ
﴿٦٣﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي اَصْلِ الْجَحِيمِۙ
﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُ۫سُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَاِنَّهُمْ
لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُ۫نَ مِنْهَا الْبُطُونَۜ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ
اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍۚ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ
اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا
اٰبَاءَهُمْ ضَالِّينَۙ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ
﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِينَۙ ﴿٧١﴾

36 "İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar. Allah onları Cehennem azabından da korumuştur." (Duhân 44/56).

37 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendi-

rilmiştir: Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9.

38 "Bir şarap ki, bittiğinde misk kokar. İmrenip yarışacak olanlar işte buna imrenip yarışsın." (Mutaffifîn 83/26).

39 "Mîrac'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı insanları sadece sınamak için ortaya koyduk." (İsrâ 17/60). Zakkum ağacı hakkında açıklama ve ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Zakkumun bir damlası yeryüzüne düşse, dünyada yaşayanların geçim vâsıtalarını mahvederdi. Ya zakkumdan başka yiyeceği olmayanın hali nice olur?" (Tirmizî, Cehennem 4; İbni Mâce, Zühd 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 300).

40 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70).

41 "Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz." Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/22-23).

72. Biz ise onların içinden de kendilerine uyarıcılar göndermiştik.

73. Şimdi bak, uyarılıp da yola gelmeyenlerin sonu ne oldu?

74. Ancak içlerinden Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullar, peygamberleri dinleyip bu âkıbetten kurtulmuşlardır.[42]

75. Vaktiyle Nûh da Bize niyazda bulunmuştu; Biz ise ona ne güzel cevap verdik.

76. Onu ve âilesini o büyük felâketten kurtardık.[43]

77. Ve yalnız onun neslini yeryüzünde yaşattık.

78. Ardında da insanlar arasında onun için iyi bir nam bıraktık.

79. Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun.

80. İşte Biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfâtlandırırız.[44]

81. Doğrusu, o Bizim mü'min kullarımızdandı.

82. Sonunda ötekilerini sulara gömdük.

83. İbrâhim de Nûh'un izinden gidenlerdendi.

84. Rabbine tertemiz bir kalple gelmişti.[45]

85. Hani o babasına ve kavmine sormuştu: "Nedir bu taptıklarınız?"[46]

86. "Niyetiniz Allah'tan başka ilâhlar uydurmak mı?"

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فٖيهِمْ مُنْذِرٖينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرٖينَۙ ﴿٧٣﴾ اِلَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصٖينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادٰينَا
نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجٖيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ
وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظٖيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا
ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقٖينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي
الْاٰخِرٖينَ ﴿٧٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَمٖينَ
﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنٖينَ
﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ
اَغْرَقْنَا الْاٰخَرٖينَ ﴿٨٢﴾ وَاِنَّ مِنْ شٖيعَتِهٖ
لَاِبْرٰهٖيمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَٓاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلٖيمٍ
﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُونَ
﴿٨٥﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرٖيدُونَ ﴿٨٦﴾

42 Bu sûrenin 40. âyetinin açıklamasına bakınız.

43 "Nûh'u da hatırla! Hani o daha önce Bize dua etmiş, Biz de onun duasını kabul etmiş, onu ve âilesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık." (Enbiyâ 21/76).

44 Bu ifade şu âyetlerde de geçmektedir: En'âm 6/84; Yûsuf 12/22; Kasas 28/14; Sâffât 37/80, 105, 110, 121, 131; Mürselât 77/44.

45 "O gün malın da, evlâdın da faydası olmayacak. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenlere faydası olacak." (Şuarâ 26/88-89).

46 "O vakit babasına ve kavmine: "Nedir bu tapmakta olduğunuz heykeller?" diye sormuştu. Onlar da: "Babalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onlara uyduk" diye karşılık vermişlerdi. İbrâhim: "Andolsun ki siz de babalarınız da apaçık bir sapıklığın içine sürüklenmişsiniz" dedi." (Enbiyâ 21/52-54).

"Hani o, babasına ve kavmine: "Sizler, nelere tapıyorsunuz?" demişti. Onlar da: "Bir takım putlara tapıyoruz, onlara tapmaya da devam edeceğiz" demişlerdi. İbrâhim: "Peki, ama" dedi. "Siz, kendilerine dua ettiğinizde, onlar sizi duyuyor mu? Yahut size fayda, ya da zarar verebiliyorlar mı?" demişti." (Şuarâ 26/70-73).

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ
نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ
﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَى
آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ
لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا
بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ
أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ
وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا
فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا
فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ
إِلَى رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

87. "Ya Âlemlerin Rabbini siz ne sanıyorsunuz?"

88. Sonra yıldızlara bir göz attı.

89. "Ben hastayım" dedi.[47]

90. Onlar da hemen arkalarını dönüp gittiler.

91. İbrâhim ise gizlice onların ilâhlarının yanına sokulup: "Neden bir şeyler yemiyorsunuz?" dedi.

92. "Neyiniz var, niçin konuşmuyorsunuz?"

93. Sonra da üzerlerine yürüyüp var gücüyle onlara vurdu.

94. Derken kavmi öfke içinde İbrâhim'in başına üşüştü.

95. İbrâhim onlara dedi ki: "Kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?

96. "Oysa sizi de, yaptıklarınızı da yaratan Allah'tır."

97. Onlar ise: "İbrâhim için bir fırın yapın" dediler. "Ve onu ateşe atın."

98. Böylece İbrâhim'e bir tuzak kurmak istediler; Biz ise onları çok sefil bir duruma düşürdük.

99. Sonra İbrâhim onlara: "Ben Rabbime gidiyorum;[48] O bana yol gösterecek" dedi.

100. Ve "Yâ Rabbî! Bana sâlih bir evlât bağışla" diye dua etti.

101. Biz de ona yumuşak huylu, uysal bir erkek evlât müjdesi verdik.

---

47 Hz. İbrâhim'in kavmi yıldızlarla kehanette bulunurdu. Hz. İbrâhim'in "Hastayım" sözünü yıldızlara bakarak söylemesi, onların bunu kötüye yorarak yanından uzaklaşmasına yol açmış olabilir. Olayın akışından anlaşıldığına göre, Hz. İbrâhim,

putlar hakkında tasarladığı şeyi gerçekleştirmek için yalnız kalmak istiyordu. Hz. İbrâhim'in kavmi ile tartışmasına ve putları kırmasına dair En`âm 6/74-83, Enbiyâ 21/51-72 ve Şuarâ 26/69-89 ile dipnotlarında bilgi verilmiştir.

48 Allah'ın gösterdiği yere hicret ediyorum.

102. Kendisiyle beraber iş yapacak çağa geldiğinde, İbrâhim oğluna dedi ki: "Yavrucuğum, rüyamda seni kurban ettiğimi görüyorum. Buna ne dersin?" O da: "Babacığım, sana emredileni yap" dedi. "İnşâallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın."[49]

103. İkisi de Allah'ın emrine teslim olup da İbrâhim oğlunu yüzükoyun yere yatırınca:

104. Kendisine Biz "Ey İbrâhim" diye seslendik.

105. "Sen gördüğün rüyanın gereğini yerine getirdin. İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız."[50]

106. Hiç şüphe yok ki bu apaçık bir imtihandı.

107. Oğlunun canına bedel olarak, ona büyük bir kurbanlık verdik.

108. Ve kendisinden sonrakiler arasında ona iyi bir nam bıraktık.

109. Selâm olsun İbrâhim'e.

110. İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız.[51]

111. Doğrusu, o Bizim mü'min kullarımızdandı.

112. Onu, sâlihlerden bir peygamber olarak İshak ile müjdeledik.[52]

113. Onu da, İshak'ı da kutlu ve uğurlu kıldık. İkisinin neslinden de hem iyi kulluk edenler var, hem de kendisine açıkça zulmedenler.[53]

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي اَرٰى
فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى
قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُن۪ٓي
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّٓا
اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَب۪ينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ
يَٓا اِبْرٰه۪يمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا اِنَّا
كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا
لَهُوَ الْبَلَٓؤُا الْمُب۪ينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ
عَظ۪يمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِر۪ينَ
﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ
﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِح۪ينَ
﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ مُب۪ينٌ ﴿١١٣﴾

---

49 Peygamberlerin rüyası da bir tür vahiydir. Burada Peygamber Efendimizin "Peygamberlerin gözleri uyur, fakat kalpleri uyumaz." (Buhârî, Tevhîd 37) hadisini hatırlamalıdır." Büyük tâbiîlerden Ubeydullah ibni Umeyr'in "Peygamberlerin rüyası vahiydir" dedikten sonra, "Rüyamda seni kurban ederken görüyorum" mealindeki bu âyeti okuması da (Buhârî, Vudû' 5) aynı hususu teyit etmektedir.

50 Bu sûrenin 80. âyetinin dipnotuna bakınız.

51 Bu sûrenin 80. âyetinin dipnotuna bakınız.

52 "İbrâhim onlardan ve onların Allah'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; her birini de peygamber yaptık. Ve onlara rahmetimizden bağışta bulunduk, arkalarında güzel bir nam bıraktık." (Meryem 19/49-50).

"İbrâhim'e İshak'ı lütfettik, ayrıca da Yakub'u bahşettik. Her birini sâlih insanlar yaptık. Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara, hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi emrettik. Onlar yalnız Bize kulluk ediyorlardı." (Enbiyâ 21/72-73).

"Biz ona İshak ile Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve vahyi onun soyundan gelenlere nasip ettik. Ona dünyada mükâfâtını verdik; şüphesiz âhirette de o, sâlihlerden olacaktır." (Ankebût 29/27).

53 "Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış, o da bu emirleri yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona "İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım" demişti. İbrâhim de "Yâ Rabbî! Soyumdan da önderler çıkar" deyince "Benim verdiğim bu söz zâlimleri kapsamaz" buyurmuştu." (Bakara 2/124).

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden olup, Âdem'in soyundan, Nûh ile gemide taşıdıklarımızın soyundan; İbrâhim ve İsrâil soyundan, hidâyet yolunu gösterip seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar." (Meryem 19/58).

"Biz Nûh'u ve İbrâhim'i de peygamber olarak gönderdik ve ikisinin nesline de peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan doğru yolu bulanlar da oldu; birçokları ise yoldan çıkmış kimselerdir." (Hadîd 57/26).

114. Biz Mûsâ ile Hârun'a da lütuflarda bulunduk.

115. Her ikisini ve kavimlerini o büyük dertten kurtardık.

116. Onlara yardım ettik de üstün geldiler.[54]

117. Kendilerine, dinlerini açıklayan apaçık kitabı verdik.

118. İkisini de dosdoğru yola ilettik.

119. Ve kendilerinden sonrakiler arasında onlara iyi bir nam bıraktık.

120. Mûsâ ve Hârun'a selâm olsun.

121. İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız.[55]

122. Doğrusu, ikisi de Bizim mü'min kullarımızdandı.

123. Kuşkusuz İlyas da peygamber olarak gönderilenlerdendi.[56]

124. O da kavmine demişti ki: "Hiç Allah'tan korkmuyor musunuz?[57]

125-126. "O en güzel Yaratıcıyı,[58] sizin de, daha önce gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı[59] bırakıp da Ba'l putuna mı tapıyorsunuz?"

127. Fakat onlar İlyas'ı yalanladılar. Bu yüzden hesap gününde yakalanıp huzurumuza getirileceklerdir.

128. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları müstesnâ.[60]

129. İlyas'a da kendisinden sonrakiler arasında iyi bir nam bıraktık.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾
وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ
الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ
الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي
الْاٰخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ
﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾
اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ
اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ
اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ
اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ
اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ
لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ
﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٩﴾

---

54 "Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez. Ama sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde inananlar yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Âl-i İmrân 3/160).

"Kim de Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost bilirse, hiç kuşkusuz üstün gelecek olan, Allah'ın taraftarlarıdır." (Mâide 5/56).

"Allah buyurdu ki: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz. ve size âyetlerimizle öyle bir güç vereceğiz ki, onlar size aslâ erişemeyecekler. Siz ve size tâbi olanlar mutlaka galip geleceksiniz." (Kasas 28/35).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Mücâdele 58/22).

55 80. âyetin dipnotuna bakınız.

56 "Zekeriya, Yahya, Îsâ ve İlyas'ı da doğru yola ilettik. Onların hepsi sâlihlerdendi." (En'âm 6/85).

Abdullah ibni Mes'ûd ve Abdullah ibni Abbas İlyas'ın İdris peygamber olduğunu söylemişlerdir (Buhârî, Enbiyâ 4).

57 Peygamberlerin kavimlerine bu şekilde hitapları, Şuarâ (26) sûresinin 106, 124, 142, 161 ve 177. âyetlerinde de geçmektedir.

58 "Bunun ardından bu nutfe'yi bir aleka, aleka'yı da bir mudga haline getirdik. Mudgayı kemikler haline soktuk ve bu kemiklere et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratışla var edip hayat verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne kadar yücedir!" (Mü'minûn 23/14).

59 "Mûsâ: "O sizin de, daha önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir!" dedi." (Şuarâ 26/26).

60 Sâffât 37/40. âyetin açıklamasına bakınız.

130. Selâm olsun İlyas ve onun yolundan gidenlere.

131. İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız.[61]

132. Doğrusu, o Bizim mü'min kullarımızdandı.

133. Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi.[62]

134. Biz onu da, bütün âilesini de kurtardık.

135. Ancak geride kalanlar arasında bulunan yaşlı kadın müstesnâ.

136. Sonra diğerlerini helâk ettik.

137-138. Sabah akşam onların yurtlarından geçiyorsunuz. Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?

139. Şüphesiz Yunus da peygamber olarak gönderilenlerdendi.[63]

140. Hani o yolcu dolu bir gemiye binip ülkesinden kaçmıştı.

141. Sonra aralarında kur'a çekmişler, o da kur'ada kaybederek denize atılmıştı.

142. Sonra, kendisini kınayıp dururken, onu büyük bir balık yuttu.

143. Eğer Rabbini tesbih edenlerden olmasaydı,

144. İnsanların diriltilecekleri güne kadar o balığın karnında kalacaktı.

145. Sonra onu hasta halde ıssız bir sahile attık.

سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ
﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَۙ ﴿١٣٤﴾
اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا
الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ
مُصْبِحِينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾
وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ
اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ
مِنَ الْمُدْحَضِينَۚ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ
مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَٓا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَۙ
﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَۚ
﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَٓاءِ وَهُوَ سَقِيمٌۚ ﴿١٤٥﴾

61 80. âyetin dipnotuna bakınız.

62 Hz. Lût'un kıssası ile ilgili ayrıntılar için şu âyetlere ve açıklamalarına bakınız: A'râf 7/80-84; Hûd 11/70-83; Hicr 15/58-76; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58; Ankebût 29/28-35.

63 "Azabı gördükten sonra iman eden ve imanlarının faydasını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Ancak Yunus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, Biz de dünya hayatında kendilerini rezil eden azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha dünya nimetlerinden faydalandırdık." (Yûnus 10/98). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Zünnûn'u da hatırla! Hani o, kavmine öfkelenip gitmiş; Bizim kendisini darda bırakmayacağımızı zannetmişti. Sonra da karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur; Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!" diyerek Rabbine yakarmıştı." (Enbiyâ 21/87).

"Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti. Rabbinin nimeti erişmeseydi, o bomboş arâziye kınanmış bir halde atılıp gidecekti. Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı." (Kalem 68/48-50).

Peygamber Efendimiz, Yunus aleyhisselâm hakkında bir hadîs-i şerîfinde şöyle buyurmuştur: "Ben, bir kimse Yunus ibni Mettâ'dan daha üstündür demiyorum. Bir kulun 'Ben Yunus ibni Mettâ'dan daha hayırlıyım' demesi uygun değildir." (Buhârî, Enbiyâ 35; Müslim, Fezâil 166).

146. Üzerine de kabak türünden[64] bir ağaç bitirdik.

147. Ve onu yüz bin, hatta daha fazla kişiye peygamber gönderdik.[65]

148. Onlar iman ettiler; Biz de kendilerini belirli bir vakte kadar nimetlerimizden nasiplendirdik.[66]

149. Sor onlara: Kızlar Rabbinin de oğlanlar onların mı?[67]

150. Yoksa Biz melekleri dişi yaratmışız da onlar buna tanık mı olmuşlar?[68]

151-152. Bilin ki "Allah çocuk sahibi oldu" demeleri de onların kendi uydurmalarındandır.[69] Hiç şüphe yok ki onlar yalancılardır.

153. Allah kızları erkek çocuklara tercih mi etti?

154. Ne oluyor size? Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?[70]

155. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?[71]

156. Yoksa sizin apaçık bir deliliniz mi var?

157. Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı.[72]

158. Bir de Allah ile cinler arasında nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de biliyor ki, bu tür iftirada bulunanlar toplanıp hesap ve ceza için mutlaka Allah'ın huzuruna sevk edileceklerdir.[73]

159. Allah, onların bu asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır.[74]

وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍۚ ﴿١٤٦﴾
وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيدُونَۚ
﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍۜ ﴿١٤٨﴾
فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ
الْبَنُونَۙ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ
لَيَقُولُونَۙ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُۙ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ
﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَۜ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ۠ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَۚ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌۙ
﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًاۜ
وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَۙ
﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَۙ ﴿١٥٩﴾

---

64 Enes ibni Mâlik'in anlattığına göre bir sahâbî Peygamber Efendimizi yemeğe dâvet etmiş ve önüne içinde kabak bulunan bir çorba getirmişti. Olayı anlatan Enes ibni Mâlik, Resûl-i Ekrem'in kabağı severek iştahla yediğini görünce, ka-

bakları onun önüne doğru ittiğini ve o günden itibaren kendisinin de kabaktan hoşlandığını söylemiştir (Buhârî, Büyû 30, Et'ıme 4, 25; Müslim, Eşribe 144, 145).

65 Peygamber Efendimiz bu sayının 120.000 olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Tefsîr 37/2).

66 Bu sûrenin 139. âyetinin dipnotuna bakınız.

67 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar. Oysa onlardan birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelendiği zaman, öfkeden yüzü simsiyah kesiliverir." (Nahl 16/57-58). Konuyla ilgili açıklamalar ve ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında geçmiştir.

68 "Demek Rabbiniz sizi erkek çocuklarla şereflendirdi, Kendisi de meleklerden kız çocukları edindi, öyle mi? Gerçekten de siz çok ağır bir lâf söylüyorsunuz." (İsrâ 17/40).

"Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular? Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır." (Zuhruf 43/19).

69 "O doğurmamış, doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk olmamıştır." (İhlâs 112/3-4).

70 "Ne oluyor size? Nasıl böyle bir hükme varıyorsunuz?" ifadesi şu âyetlerde de geçmektedir: Yûnus 10/35; Kalem 68/36.

71 Düşünüp ders almakla ilgili âyetler, En'âm sûresi (6), 152. âyetin dipnotunda geçmiştir.

72 "De ki: "Eğer söylediklerinizde samimi iseniz, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de, ben de ona tâbi olayım!" (Kasas 28/49).

"Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle? Yoksa bunları öğrendiğiniz bir kitabınız mı var? O kitap "Beğendiğiniz her şey sizin olsun" mu diyor?" (Kalem 68/36-38).

73 "Sonunda onların hepsi yakalanıp huzurumuzda toplanacaktır." (Yâsîn 36/32).

"Tek bir ses duyulur. Onların hepsi huzurumuzda toplanıverir." (Yâsîn 36/53).

74 "Onlar ise, hiçbir şey bilmedikleri halde, Allah'ın yarattığı cinleri O'na ortak koştular, O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzak, çok yücedir." (En'âm 6/100).

"Allah aslâ çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Şâyet olsaydı o zaman her biri kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah onların asılsız yakıştırmalarından çok uzaktır." (Mü'minûn 23/91).

"İzzet sahibi Rabbin, onların yakıştırdıklarından münezzehtir." (Sâffât 37/180).

"De ki: Eğer Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona ibâdet edenlerin ilki ben olurdum. Gökler ile yerin Rabbi ve Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları şeylerden uzaktır." (Zuhruf 43/81-82).

160. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirdiği kulları böylesi tavsiflerde bulunmazlar.

161. Siz de, taptıklarınız da,

162. Allah'a karşı kimseyi fitneye düşürecek bir güce sahip değilsiniz.

163. Siz ancak ille de Cehennem'i boylamak isteyenleri fitneye düşürebilirsiniz.

164. Melekler derler ki: "Her birimizin belirli bir makamı vardır."

165. "Biz sıra sıra dizilenleriz."

166. "Ve biz sadece Allah'ı tesbih edenleriz."

167. Onlar ise şöyle deyip duruyorlardı:

168. "Öncekilerin kitapları gibi bizim de bir kitabımız olsaydı,

169. "Biz de Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullardan olurduk."[75]

170. Oysa onlara kitap geldi, ama onu inkâr ettiler! Yakında görecekler.

171. Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır:

172. Onlara mutlaka yardım erişecektir.[76]

173. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır.[77]

174. Şimdi sen bir süre için onları kendi haline bırak.[78]

175. Ve onların başına geleni gözetleyedur. Onlar da yakında görecekler.

إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ
﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا
مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ
الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ
﴿١٦٦﴾ وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ
عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا
بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ
كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ
لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ
الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ
﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾

---

75 "Veya "Bize de kitap indirilseydi onlardan daha doğru bir yolda olurduk" demeyesiniz diye size kitap indirilmiştir. İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet gelmiştir. Allah'ın âyetlerini yalanlamaya kalkışan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlimi olur mu? Âyetlerimizden yüz çeviren ve halkı onlardan alıkoyanları bu tutumları yüzünden azabın en kötüsüyle cezalandıracağız." (En'âm 6/157).

76 "Sizden önceki mü'minlerin yaşadığı sıkıntıları çekmeden Cennet'e girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öyle yoksulluk ve dayanılmaz acılarla sarsıldılar ki, peygamber ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman?" dediler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara 2/214).

"Senden önce de birçok peygamber yalanlandı. Ama onlar, kendilerine yardımımız yetişinceye kadar bu yalanlamalara ve eziyetlere karşı sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek bir güç yoktur. O peygamberlerin başından geçen bazı olaylar sana da bildirilmiştir." (En'âm 6/34).

"Nihayet o peygamberler kavimleri tarafından yalanlandıklarını kesin olarak anlayıp onlardan büsbütün ümit kestikleri sırada, kendilerine yardımımız yetişmiş ve dilediğimiz kimseler kurtuluşa ermiştir. Ancak azabımız, öyle kâfirlerden geri çevrilmez." (Yûsuf 12/110).

"Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik. Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer." (Rûm 30/47).

"Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/116).

"Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyamet gününde yardım edeceğiz." (Mü'min 40/51).

"Ve şanlı ve şerefli bir zaferle sana yardım edecektir." (Fetih 48/3).

77 "De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

"Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir." (Fetih 48/7).

"Rabbinin ordularını Kendisinden başkası bilemez." (Müddessir 74/31).

116. âyetin dipnotuna da bakınız.

78 "Sen onlara aldırma. Gün gelir, dâvetçi onları görülmedik bir şeye çağırır." (Kamer 54/6).

176. Azabımızın bir an önce gelmesini mi istiyorlar?[79]

177. Fakat bir an önce gelmesini istedikleri azap onların yurduna bir inecek olursa, o önceden uyarılıp da yola gelmeyenlerin sabahı ne kötü olur![80]

178. Sen bir süre için onları kendi haline bırak.[81]

179. Ve onların başına geleni gözetleyedur. Onlar da yakında görecekler.

180. İzzet sahibi Rabbin,[82] onların yakıştırdıklarından münezzehtir.[83]

181. Selâm olsun peygamber olarak gönderilenlere.[84]

182. Ve hamdolsun Âlemlerin Rabbi olan Allah'a.[85]

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ
بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾
وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ
يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

79 "Onlara şöyle de: "Bakın, ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorum; siz ise onu yalanlamaya kalkıyorsunuz. Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde değildir. Hükmü ancak Allah verir; O gerçeği anlatır; doğru ile eğriyi ayırt edenlerin en hayırlısı da O'dur." Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En`âm 6/57-58). Konuyla ilgili diğer âyetler, bu âyetlerin dipnotlarında geçmiştir.

80 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Hayber fethedildiğinde şehre girerken: "Allâhü ekber, Hayber harap oldu. Biz düşman bir kavmin yurduna baskın verip girince, uyarılanların hali yaman olur" buyurdu ve bunu üç kere söyledi (Buhârî, Salât 12, Ezân 6; Müslim, Nikâh 87).

81 174. âyetin dipnotuna bakınız.

82 "İzzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir." (Nisâ 4/139). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

83 159. âyetin dipnotuna bakınız.

84 Meryem sûresi (19), 15 ve 33. âyetleri ile bu sûrenin 79, 109, 120 ve 130. âyetlerinde bazı peygamberlerin ismi zikredilerek onlara "Selâm olsun" dendikten sonra, bu âyette bütün peygamberler Allah tarafından selâmla müjdelenmektedir.

85 "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" veya "Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'a âittir" şeklinde çevirdiğimiz bu ifade şu âyetlerde geçmektedir: Fâtiha 1/2; En`âm 6/42; Yûnus 10/10; Sâffât 37/182; Zümer 39/75; Mü'min 40/65.

SÂD SÛRESİ (38. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 88 âyettir. Allah'ın birliği, Peygamber'in ve Kur'an'ın hak oluşu, âhiret hâdiseleri, sûrenin başlıca konularıdır. Hz. Davud, Süleyman, Eyyub ve Âdem aleyhimüsselâmın kıssalarından bahseder. Sûrenin adı, başındaki sâd harfinden[1] gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Sâd. And olsun şanlı şerefli, öğüt dolu Kur'an'a.[2]

2. Doğrusu, inkâr edenler kibir ve gururları yüzünden[3] muhalefet etmektedir.

3. Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik.[4] O zaman feryad edip durdular, ama kurtuluş vakti geçmişti.[5]

4. Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar[6] ve dediler ki: "Bu yalancı bir sihirbaz.[7]

5. "İlâhları tek bir ilâh mı yapacakmış? Ne tuhaf şey bu böyle?"

6. Onların ileri gelenleri: "Yürüyün, ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen de budur" diyerek harekete geçtiler.[8]

7. "Böyle bir şeyi en son dinde[9] bile işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değil![10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ ح۪ينَ
مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ
مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ
﴿٤﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهاً وَاحِداًۚ اِنَّ هٰذَا
لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ
اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْۚ اِنَّ
هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُۚ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي
الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِۚ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌۚ ﴿٧﴾

1 "Hurûf-ı mukattaa" adı verilen bu harfler için Bakara sûresi (2), 1. âyetin açıklamasına bakınız.

2 "Andolsun ki size, şerefinizi yükseltecek bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?" (Enbiyâ 21/10).

"Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

"Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir. Yakında ondan sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf 43/44).

3 Şu âyet-i kerîme de, kâfir ve münafıkları inkâr ve isyana sevk eden şeyin kibir ve gururları olduğunu göstermektedir:

"Ona "Allah'tan kork!" dendiği zaman kibri ve gururu onu günaha sürükler. Artık onun lâyığı Cehennem'dir. Orası ne fena bir yerdir." (Bakara 2/206).

"O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/173).

"Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Âhirete iman etmeyenlerin kalbi Allah'ın birliğini inkâr eder, inanmayı kibirlerine yediremezler." (Nahl 16/22).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

4 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "Onların refah içinde yüzenlerini azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar. Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz. Âyetlerim size okunurdu da, arkanızı dönüp giderdiniz. Kâbe'nin sahipleriyiz diye kibirlenerek, geceleri toplanıp âyetlerim hakkında ileri geri konuşurdunuz." (Mü'minûn 23/64-67).

6 "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" (A'râf 7/63). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

7 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). İnkâr ehlinin Peygamber'e büyücülük yakıştırmasına dair âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Seni gördüklerinde 'Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?' diye hep alay ediyorlar. 'İlâhlarımıza tapınmakta direnmeseydik, neredeyse bizi onlardan uzaklaştıracaktı!' diyorlar. Pek yakında azabı gördüklerinde; yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler." (Furkân 25/41-42).

"Bir de kendilerine tâbi olanlara dediler ki: 'Sakın ilâhlarınızdan vazgeçmeyin. Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğus'u, Yeûk'u ve Nesr'i aslâ bırakmayın.'" (Nûh 71/23).

9 Hıristiyanlık veya Kureyş'in atalarından görüp sürdürdüğü sapık inanışlarda.

10 "İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." Sonra da, Kur'an ile doğru yolu bulamadıkları için, "Bu eski bir uydurma" deyip çıkacaklar." (Ahkâf 46/11).

8. “Aramızdan ona mı kitap inmiş?” dediler.[11] Doğrusu onlar Benim kitabımdan şüphe içindeler. Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar.[12]

9. Yoksa karşı konulmaz kudret sahibi ve bütün nimetlerin bağışlayıcısı olan Rabbinin rahmet hazineleri onların elinde mi?[13]

10. Veya göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin sahibi onlar mı?[14] Öyleyse sebeplere sarılıp da Arş'a çıksınlar.[15]

11. Nihayet onlar da çeşitli topluluklardan meydana gelmiş,[16] şuracıkta bozguna uğramaya mahkûm bir ordu döküntüsüdür.[17]

12. Onlardan önce Nûh kavmi ile Âd ve güçlü saltanat sahibi Firavun da peygamberlerini yalanlamıştı.

13. Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke ahâlisi de peygamberlerini yalanlamıştı. İşte onlar peygamberlerine karşı güç birliği yapmıştı.[18]

14. Hepsi de peygamberleri kesinlikle yalanladı ve bu yüzden azabımı hak etti.[19]

ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَاۜ بَلْ هُمْ
فٖي شَكٍّ مِنْ ذِكْرٖيۚ بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِۜ
﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزٖيزِ
الْوَهَّابِۚ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي
الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ
الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ
وَاَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِۜ اُو۬لٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾
اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

---

11 “Bir de “Bu Kur'an iki şehirden birindeki büyük bir adama indirilseydi ya” dediler.” (Zuhruf 43/31).

12 Peygamber Efendimizin amcası Ebû Tâlib rahatsızlanmış, Ebû Cehil başta olmak üzere ileri gelen müşrikler onu ziyarete gitmiş, bu sırada Allah'ın Elçisi de aynı maksatla amcasının yanına gelmişti. Müşrikler onu amcasına şikâyet edince Ebû Tâlib: “Yeğenim! Milletinden ne istiyorsun?” diye sordu. O da kendilerinden sadece lâilâhe illallah demelerini istediğini, bunu ikrar ettikleri zaman Arapların onlara boyun eğeceğini, Arap olmayanların da onlara vergi (cizye) vereceğini belirtti. Bunun üzerine müşrikler, bu sûrenin 4-8. âyetlerinde nakledilen sözleri sarfedince, Sâd sûresinin ilk âyetleri indi (Tirmizî, Tefsîr 38/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 277, 362).

13 “Şöyle de: “Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz. İnsan çok cimridir.” (İsrâ 17/100).

“Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yahut kâinata onlar mı hâkim oldular?” (Tûr 52/37).

14 “De ki: Allah'tan başka ilâhlaştırdıklarınıza siz yakaradurun. Onlar ne göklerde, ne de yerde, zerre ağırlığınca bir şeyin bile sahibi değillerdir. Ne göklerde ve yerde onların bir ortaklığı vardır, ne de Allah'ın onlardan bir yardımcıya ihtiyacı.” (Sebe' 34/22).

15 “Kâinatı kendi bildikleri gibi yönetsinler” denmektedir. Farz-ı muhal, böyle bir şeyi yapacak olsalar bile, bunun için, Allah tarafından yaratılmış sebeplere, O'nun koyduğu yasalara yapışmak ve onlardan yardım almak zorunda kalacaklardı. Oysa, Arş'ın sahibi olan Allah, sebeplerin de, yasaların da yaratıcısıdır; onlar var olmak için Allah'a muhtaçtırlar. Sebepler üzerinde söz geçiremeyen ve sebeplere muhtaç olan, kâinatın egemenliğinde nasıl iddia sahibi olabilir? Bu ifadelerde maddecileri ve tabiatçıları da muhatap alan bir istihza göze çarpmaktadır. Âyetin son kısmında bu gibilere âdetâ: “Eğer kâinatı var etmek ve yönetmek sebeplerin işi ise, haydi, siz o sebeplerin hepsini yardımınıza çağırın da kâinatta bir ortaklığınız olsun!” denmektedir.

“Şöyle de: “Eğer dedikleri gibi Allah'la birlikte başka ilâhlar olsaydı, bu ilâhlar da Arş'ın sahibine ulaşmaya çalışırlardı.” (İsrâ 17/42).

16 Sâd 38/13. âyete ve dipnotuna bakınız.

17 “Kâfirlere de ki: sizler yakında mağlup olup Cehennem'e sürüleceksiniz. Cehennem ise ne kötü döşektir!” (Âl-i İmrân 3/12).

“Kâfirler, insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Daha sonra da harcayacaklar. Ama bu harcanan mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup olacaklar. Ve kâfirler toplanıp Cehennem'e sürülecekler.” (Enfâl 8/36).

“Yakında o topluluk da hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.” (Kamer 54/45).

18 “Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'an ile de sevinirler. Ama o vahyin bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır.” (Ra'd 13/36).

“Bunlardan önce Nûh kavmi ile onları izleyen topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Her bir ümmet, peygamberini ele geçirip cezalandırmaya kalktı ve hakkı ortadan kaldırmak için bâtıla sarılarak mücâdele etti. Sonra Ben onları kıskıvrak yakalayıverdim de cezamın nasıl olduğunu gördüler.” (Mü'min 40/5).

“İman eden zât, “Ey kavmim” dedi. “Ben sizin hakkınızda, çeşitli toplulukların başına gelen azap günlerinin benzerinden korkuyorum.” (Mü'min 40/30).

“Sonra birtakım topluluklar Îsâ hakkında birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler. Acıklı bir günün azabından o zulmedenlerin vay haline!” (Zuhruf 43/65).

19 “Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, oranın zengin ve şımarık adamlarına buyruğumuzu göndeririz; ama onlar buna karşı gelerek ilâhî cezayı hak ederler; Biz de orayı yerle bir ederiz.” (İsrâ 17/16).

“Onlardan önce Nûh kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı, Res halkı da, Semûd da.” (Kâf 50/12).

“Eyke halkı ile Tübba' kavmi de. Hepsi de peygamberleri yalanladı ve kendilerini tehdit ettiğim azabı hak ettiler.” (Kâf 50/14).

15. Bunların beklediği de bir an bile gecikmeyecek olan birtek sesten ibârettir.[20]

16. Yine de onlar alayla: "Rabbimiz, hesap gününden önce bize azaptan düşen payımızı hemen ver" dediler.[21]

17. Sen onların söylediklerine sabret[22] ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla.[23] O, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi.[24]

18. Dağları Biz onun emrine verdik ki, akşam sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi.

19. Kuşları da onun emrine verdik; etrafında toplanır, hepsi birden onun emrine itaat ederdi.[25]

20. Biz onun hâkimiyetini güçlendirmiş ve kendisine hem hikmet ve nübüvvet, hem de adaletle hükmetme kabiliyeti vermiştik.

21. Peki, o dâvâcıların haberi sana ulaştı mı? Hani onlar duvardan tırmanarak mâbede girmişlerdi.

22. Yanına girdiklerinde, Davud onlardan korktu. "Korkma" dediler. "Biz birbirimize hakkı geçen iki dâvâlıyız. Aramızda hak ve adaletle hükmet ve bize doğru yolu göster.

23. "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir koyunum var. Buna rağmen 'O tek koyunu da bana ver' dedi ve tartışmada bana baskın çıktı."

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا
لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا
قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلٰى مَا
يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُ۫دَ ذَا الْاَيْدِۚ
اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ
يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِۙ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ
مَحْشُورَةًۜ كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا
مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ
﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا
الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ
مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا
عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ
وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَٓا اَخ۪ي
لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ
فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

---

20 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Zâlim kavimlerin helâkine sebep olan "ses" ile ilgili açıklama ve buna dair âyetler, bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

21 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En'âm 6/58). Kâfirlerin azap istemedeki aceleci tavrı ve Cenâb-ı Hakk'ın onlara verdiği cevapla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

22 İnkâr ehlinin sataşmalarına karşı Peygamberimize ve onun şahsında biz ümmetine sabır tavsiye eden pek çok âyet-i kerîmeden bazıları şunlardır:

"Bunun için sen onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdederek tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün belli vakitlerinde de tesbihine devam et ki, Rabbinin hoşnutluğuna eresin." (Tâhâ 20/130).

"Sen onların söylediklerine sabret; Rabbini güneşin doğuşundan ve batışından önce hamdederek tesbih et." (Kâf 50/39).

"Onların söylediklerine sabret ve güzellikle onlardan uzaklaş." (Müzzemmil 73/10).

23 Davud aleyhisselâmın güçlü oluşuna dair bir hadîs-i şerîf İsrâ 17/55'in açıklamasında geçmiştir. Sebe' 34/10-11'in açıklamalarında ise, Davud aleyhisselâm ile ilgili diğer âyetler zikredilmiştir.

24 Bu sûrenin 30. âyetinde de yine Davud aleyhisselâm için, ayrıca yine bu sûrenin 44. âyetinde Eyyub aleyhisselâm için, "tövbe, zikir ve ibâdet ile Allah'a yönelen" mânasında "evvâb" sıfatı kullanılmaktadır.

25 "Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onlar Davud'la beraber Allah'ı tesbih ederlerdi." (Enbiyâ 21/79).

"Biz Davud'a tarafımızdan bir lütufta bulunmuştuk. "Ey dağlar ve ey kuşlar, Davud tesbih ettikçe onunla beraber siz de tekrarlayın" dedik. Demiri de onun için yumuşattık." (Sebe' 34/10).

24. Davud dedi ki: "Bu adam senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlık etmiş. Doğrusu ortakların birçoğu böyle birbirinin hakkını yer. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Ama onların da sayısı pek azdır." Davud kendisini imtihan ettiğimizi anladı ve Rabbinden bağışlanma diledi; O'na yönelerek secdeye kapandı.[26]

25. Biz de onun bu hatasını bağışladık.[27] Onun katımızda bir değeri ve güzel bir geleceği vardır.[28]

26. Ey Davud, Biz seni yeryüzünde halife yaptık.[29] İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ-hevesine tâbi olma[30] ki seni Allah yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarından dolayı,[31] çetin bir azap vardır.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى
نِعَاجِه۪ۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْۜ وَظَنَّ دَاوُ۫دُ اَنَّمَا
فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ
(٢٤) فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَۜ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى
وَحُسْنَ مَاٰبٍ (٢٥) يَا دَاوُ۫دُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ
خَل۪يفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَب۪يلِ
اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ لَهُمْ
عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ (٢٦)

26 Konuyla ilgili bilgi, Enbiyâ 21/78-79'un açıklamalarında geçmiştir.

Bu âyet, secde âyetidir.

Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anhın naklettiğine göre bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem hutbede iken Sâd sûresini okudu. Secde âyetine gelince minberden inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde ettiler. Bir başka gün yine bu sûreyi okudu. Secde âyetine gelince, cemaat secde etmek üzere hazırlandı. Bunu gören Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Bu secde âyeti, bir peygamberin tövbesinden ibârettir. Ben sizin secde etmeye hazırlandığınızı gördüm, buyurun secde edelim" dedi; yine minberden indi, secde etti; cemaat de secde etti (Ebû Dâvûd, Sücûdü'l-Kur'ân 5; Dârimî, Salât 161).

27 Bu âyetlerde anlatılanlardan çıkarabileceğimiz anlam şudur: Hz. Davud, mescidde Rabbiyle baş başa iken, alışılmışın dışında bir yolla içeri giren iki kişinin bu hali onu ürkütmüştü. Onlardan biri, aralarındaki meseleyi anlatır anlatmaz Hz. Davud kanaatini beyan etti; hâdisenin doğruluğunu araştırmak için daha öte de bir çaba gösterildiğine dair âyette bir ifade göremiyoruz. Fakat Hz. Davud bu olayda kendisinin imtihan edildiğini anlamakta gecikmedi; derhal Rabbine yönelerek bağışlanma istedi. Onun bağışlanma istediği kusurunun ne olduğunu öğrenmek için, âyetin verdiği bilgi bundan ibârettir. Şu da unutulmamalıdır ki, Kur'an, kendisinden önce gelen kitapları hem doğrulayıcı, hem de tashih edicidir; onlara karıştırılmış olan yalan ve iftiraları ayıklar ve kıssaları bize öylece özgünlüğüyle sunar. Buna rağmen, gerek eskilerden, gerekse çağdaş yorumculardan, Yahudi efsanelerinin cazibesinden kurtulamamış niceleri vardır ki, bunlar hâdiseye tamamen ters yönden yaklaşırlar; bu gibiler eski kıssaları Kur'an'a arz edecekleri yerde, Kur'an'ın —hâşâ!— eksik bıraktığını onlarla tamamlamaya çalışır; bu uğurda da aklın, hayalin alamayacağı şekilde üretilmiş ve Peygamberleri tezyif etme kastı taşıdığında hiçbir kuşku bulunmayan senaryolardan medet umarlar. Bu durum, daha Sahâbe döneminden itibaren ümmetin başına dert olmuş bir "kıssacılar" sınıfının üremesine yol açmıştır. Sahâbenin önde gelenlerinin ve Hulefâ-i Râşidîn'in bu konudaki duyarlılıkları meşhurdur. Hz. Ali'nin: "Kim Davud hâdisesini kıssacıların anlattığı gibi anlatırsa ona yüz altmış değnek vururum" dediği bilinmektedir. Nitekim âyet de (38/25) kıssanın sonunda "Onun katımızda bir değeri ve güzel bir geleceği vardır" ifadesiyle, bu tür uydurmaların kapısını kesin bir şekilde kapatmaktadır.

28 "Onun katımızda bir değeri ve güzel bir geleceği vardır" ifadesi, bu sûrenin 40. âyetinde Süleyman aleyhisselâm hakkında da geçmektedir.

29 "Hani Rabbin meleklere "Yeryüzünde bir halife yaratacağım" deyince, onlar "Biz Seni hamdederek tesbih edip dururken, orada bozgunculuk edip kan dökecek birini mi yaratacaksın?" demişler; Allah da onlara: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurmuştu." (Bakara 2/30). Yüce Allah'ın insanı ve bilhassa peygamberleri "halife" olarak vasıflandırması ile ilgili açıklama ve konuyla ilgili diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

30 "Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin." (Nisâ 4/135).

"Sana şunu da bildirdik: Onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzularına uyma. Sakın seni Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından caydırmasınlar." (Mâide 5/49).

"Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Dininizde haktan uzaklaşıp da aşırılığa kaçmayın. Daha önce kendileri azıp sapmış, birçoklarını saptırmış, böylece doğru yoldan uzaklaşmış bir topluluğun istek ve arzularına uymayın." (Mâide 5/77).

"Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışan, âhirete inanmayıp da başka varlıkları Rablerine denk tutan kimselerin arzularına uyma." (En'âm 6/150).

"Onun için, sen çağrını yap. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. De ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir; onun için aramızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır; herkesin dönüşü O'nadır." (Şûrâ 42/15).

"Biz seni uygulayacağın bir şeriatle gönderdik. Öyleyse sen de ona uy; bilmeyenlerin istek ve arzularına uyma." (Câsiye 45/18).

31 "O kâfirler, inanmaları gereken dinle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatına aldanmışlardı. Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz." (A'râf 7/51). Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

27. Biz göğü, yeri ve arasındakileri boşuna yaratmadık.[32] Bu kâfirlerin zannıdır.[33] Cehennem ateşinden dolayı vay haline o kâfirlerin!

28. Biz iman edip sâlih ameller yapanları yeryüzünde bozgunculuk edenlerle bir tutar mıyız? Yahut kötülükten sakınanları yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?[34]

29. Bu mübârek bir kitaptır ki,[35] âyetleri üzerinde iyice düşünsünler,[36] akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz.[37]

30. Davud'a Biz Süleyman'ı armağan ettik. Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, hep Allah'a yönelen bir kimseydi.[38]

31. Hani bir ikindi vakti ona duruşu zarif, koşması çevik mi çevik safkan atlar sunulmuştu.

32. Süleyman, "Ben bu güzel şeyleri Rabbimi hatırlattıkları için severim" dedi ve atlar gözden kayboluncaya kadar onları seyretti.

33. "Onları bana getirin" dedi. Sonra onların boyunlarını ve bacaklarını sıvazlamaya başladı.

34. Biz Süleyman'ı da imtihan etmiş ve tahtına bir ceset bırakmıştık; sonra o, yine Bize döndü:[39]

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
بَاطِلًاۜ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذٖينَ كَفَرُواۚ فَوَيْلٌ لِلَّذٖينَ
كَفَرُوا مِنَ النَّارِۜ ﴿٢٧﴾ اَمْ نَجْعَلُ الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدٖينَ
فِي الْاَرْضِۘ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقٖينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُٓوا
اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ
﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُ۫دَ سُلَيْمٰنَۜ نِعْمَ الْعَبْدُۜ
اِنَّهُٓ اَوَّابٌۜ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ
الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُۙ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنّٖٓي اَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبّٖيۚ حَتّٰى تَوَارَتْ
بِالْحِجَابِۜ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّۜ فَطَفِقَ مَسْحًا
بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ
وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾

32 "O akıl sahipleri: ayakta iken, otururken ve yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler ve derler ki: "Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın. Sen hikmetsiz bir şey yaratmaktan uzaksın. Bizi Cehennem azabından koru!" derler." (Âl-i İmrân 3/191).

"Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur" (En'âm 6/73). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Allah inkâr edenlere: "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar. Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık. Günleri saymakla görevli olanlara sor!" derler. Allah şöyle buyurur: "Doğrusu siz, çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu vaktiyle bilseydiniz!" Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?" (Mü'minûn 23/112-115).

34 "Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!" (Câsiye 45/21).

"Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız?" (Kalem 68/35).

35 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır. Âhirete inananlar ona da inanırlar ve onlar namazlarını aksatmadan kılarlar." (En'âm 6/92). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 "Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82). Konuyla ilgili diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini açıklar." (Bakara 2/221).

"Bu Kur'an, insanların, kendilerini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmaları, Allah'ın tek bir ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sahiplerinin duyup öğüt almaları için bir duyurudur." (İbrâhim 14/52).

"Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41).

"Doğrusu öğüt alsınlar diye Biz o yağmuru insanlar arasında çeşitli şekillerde sürekli olarak evirip çevirmekteyiz. Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte direnmektedir." (Furkân 25/50).

"Gerçek şu ki: Düşünüp öğüt alsınlar diye Biz onlara vahyi birbiri ardınca ulaştırdık." (Kasas 28/51).

"İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermişizdir." (Zümer 39/27).

"Akıl sahipleri için o kitap bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür." (Mü'min 40/54).

"İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirdik ve kolaylaştırdık." (Duhân 44/58).

38 Sâd 38/17. âyetin dipnotuna bakınız.

39 Bu konuda bilgi için Kehf 18/24. âyetin dipnotuna bakınız.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي
لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾
فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ
أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ
﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَذَا
عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ
أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾
ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ
﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً
مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ
بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا
وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ
﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ
وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

35. "Rabbim, beni bağışla" dedi. "Ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın. Şüphesiz bütün nimetleri bağışlayan yalnız Sensin."[40]

36. Biz de rüzgârı onun emrine verdik ki, onun emriyle istediği yöne doğru tatlı tatlı eserdi.[41]

37. Binalar kuran ustaları, dalgıçlık yapanları ve şeytanları,

38. Zincirlere vurulmuş daha nice yaratıkları da onun emrine verdik.[42]

39. Dedik ki: "Bunlar bizim armağanımızdır. İster başkalarına ver, ister tut; hesabı sorulmaz."

40. Doğrusu onun katımızda yüksek bir değeri ve güzel bir geleceği vardır.[43]

41. Kulumuz Eyyub'u da an. Rabbine "Şeytan bana dert ve acı vermektedir" diye serzenişte bulunmuştu.[44]

42. Ona "Ayağını yere vur, işte sana hem yıkanmak, hem de içmek için soğuk bir su" dedik.

43. Tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahipleri için bir öğüt olarak, ona âilesini ve bir o kadarını daha bağışladık.[45]

44. Ona "Eline bir demet sap alıp onunla vur; yeminini bozma" dedik.[46] Gerçekten Biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. Ne güzel bir kuldu o; doğrusu, dâimâ Allah'a yönelen bir kimseydi.[47]

45. Güçlü ve basiretli kullarımız İbrâhim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an.

---

40 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cinlerden bir ifrit dün gece namazımı bozdurmak için bana ansızın saldırdı. Fakat Allah Teâlâ bana onu yenme gücü verdi. Sabahleyin hepinizin onu görmesi için Mescid'in

duvarlarından birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleyman peygamberin: 'Rabbim, beni bağışla, ve bana öyle bir saltanat ver ki, benden başka hiç kimseye nasip olmasın' dediği hatırıma gelince onu köpek gibi kovdum." (Buhârî, Salât 75, Enbiyâ 40, Tefsîr 38/2; Müslim, Mesâcid 39).

41 "Süleyman'ın emrine de onun isteğine göre, kutlu ve bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giden o zorlu rüzgârı verdik." (Enbiyâ 21/81).

"Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Onunla sabah bir aylık, öğleden sonra bir aylık yol alırdı." (Sebe' 34/12).

42 "Kendisi için dalgıçlık yapan ve daha başka işler gören şeytanları da Süleyman'a boyun eğdirdik. Biz, onları gözetim altında tutardık." (Enbiyâ 21/82).

"Cinlerden de, Rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim emrimizden çıksa, ona alevli ateş azabından tattırırdık. Onlar Süleyman'ın isteğine göre kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar, yerlerinden kalkmaz kazanlar yaparlardı." (Sebe' 34/12-13).

43 "Onun için katımızda bir yakınlık ve güzel bir âkıbet vardır" ifadesi, bu sûrenin 25. âyetinde de Davud aleyhisselâm hakkında geçmişti.

44 "Eyyub'u da hatırla! Hani o Rabbine: "Hastalanıp sıkıntıya düştüm; merhametlilerin en merhametlisi Sensin!" diye dua ediyordu. Biz de onun duasını kabul ettik; bütün dertlerini giderdik; katımızdan bir rahmet ve Bize kulluk edenlere bir ders olmak üzere, ona âilesini ve bir o kadarını daha bağışladık." (Enbiyâ 21/83-84).

Hz. Eyyub dert üstüne derde düştükçe sabır ve metanetinden bir şey kaybetmiyordu. Ancak şeytanın bu durumdan yararlanarak onun dostlarına vesvese vermeye çalışmış olması ihtimali üzerinde durulmaktadır. Kur'an ve sahih rivayetler bu konuya açıklık getirmediği için, işin ayrıntısını bilemiyoruz. Açıkça anlaşılacak bir şey varsa, o da üzüntülü ve acılı zamanların, şeytan vesvesesi için elverişli bir zemin teşkil ettiği husususdur.

45 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir gün Eyyub peygamber çıplak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyub da onları toplayıp elbisesine doldurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ: 'Eyyub! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?' diye seslendi. Eyyub da: 'Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben, senin lütfettiğin berekete doyamam' dedi." (Buhârî, Gusül 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35; Nesâî, Gusül 7).

46 Bu konuda ileri sürülen ihtimallerin başında, Hz. Eyyub'un bir sebepten dolayı hanımına yüz değnek vurmaya yemin etmiş olması gelmektedir. Şâyet bu ihtimal doğru ise, hastalığı sırasında eşinin onca cefâsını çeken bir hanımı incitmeyecek bir yolla, yeminini yerine getirmenin çâresi bu şekilde Hz. Eyyub'a gösterilmiş olmalıdır. Böylece burada bir sadakat, vefa, şefkat ve zarafet dersi de verilmektedir.

47 Sâd 38/17. âyetin dipnotuna bakınız.

46. Biz onları, özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kullar kıldık.

47. Hiç şüphesiz, onlar Bizim katımızda seçkin ve hayırlı kullardandı.[48]

48. İsmâil, Elyesa' ve Zülkifl'i de an. Onların hepsi de hayırlı kimselerdendi.[49]

49. Bütün bunlar bir hatırlatmadır. Şüphesiz takvâ sahipleri için[50] varılacak güzel bir yer vardır.

50. Adn cennetleri ki, kapıları onlara ardına kadar açıktır.[51]

51. Orada koltuklara kurulur, her çeşit meyve ve içecekten isterler.

52. Yanlarında ise gözlerini sadece eşlerine çevirmiş aynı yaşta dilberler vardır.[52]

53. İşte hesap günü için size vadedilen budur.

54. Bu Bizim hazırladığımız rızıktır ki, bitmek tükenmek bilmez.[53]

55. Bu sakınanlar içindir; azgınlar için ise varılacak kötü bir yer vardır.

56. Onların gireceği yer Cehennem'dir. Ne kötü bir döşektir o![54]

57. İşte kaynar su ile irin;[55] tatsınlar onu!

58. Bunlara benzer daha nice azaplar var.

إِنَّٓا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِۚ
﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِۜ
﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ إِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا
الْكِفْلِۜ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِۜ ﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌۜ
وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍۙ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ
عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُۚ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ
فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍ وَشَرَابٍ
﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ
﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾
إِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍۚ ﴿٥٤﴾ هٰذَاۜ وَإِنَّ
لِلطَّاغ۪ينَ لَشَرَّ مَاٰبٍۙ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۚ
فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَاۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَم۪يمٌ
وَغَسَّاقٌۙ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِه۪ٓ أَزْوَاجٌۜ ﴿٥٨﴾

48 Peygamberlerin Allah tarafından seçilmiş kullar olduğu hususunu vurgulayan birçok âyet-i kerîme vardır:

"Kendini bilmez beyinsizlerden başka kim İbrâhim'in dinini reddedebilir? Elbette Biz onu dünyada seçip peygamber

yaptık. Âhirette de mutlaka iyiler arasında olacaktır." (Bakara 2/130).

"Şüphesiz yüce Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim âilesini ve Imrân âilesini zamanlarındaki diğer insanlara tercih edip seçmiştir." (Âl-i İmrân 3/33).

"Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A'râf 7/144).

"Demek ki rüyada gördüğün gibi Rabbin seni seçecek, sana rüya tâbirini öğretecek, daha önce ataların İbrâhim'e ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakub oğullarına da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz senin Rabbin her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar." (Yûsuf 12/6).

"Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah her şeyi duyar ve her şeyi görür." (Hac 22/75).

"De ki: "Allah'a hamd, seçkin kullarına da selâm olsun!" (Neml 27/59).

49 "İsmâil, Elyesa', Yunus ve Lût'u da doğru yola ilettik. Onların hepsini diğer insanlara üstün kıldık." (En'âm 6/86).

50 Takvâ hakkında bilgi için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

51 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra'd 13/23). Adn cennetleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

52 "Yanlarında da bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş güzel ve iri gözlü eşler vardır." (Sâffât 37/48).

"O cennetlerde, bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş öyle güzeller vardır ki, daha önce onlara hiçbir insan, hiçbir cin eli değmemiştir." (Rahmân 55/56).

53 "Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikram olarak sürekli Cennet'te kalacaklardır." (Hûd 11/108).

"Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96).

54 Bu ifade İbrâhim 14/29 ile Mücâdele 58/8'de de geçmektedir.

55 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz: "Dünyaya Cehennem ehlinin irininden bir kova dökülecek olsaydı, pis kokusuyla dünya halkını perişan ederdi" buyurmuştur (Tirmizî, Cehennem 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 28, 83).

59. Cehennem bekçileri "İşte şunlar da sizinle beraber Cehennem'e girecek kimselerdir"[56] derler. Kodamanlar da, "Rahat yüzü görmesinler. Onlar da ateşe girecekler" diye cevap verirler.

60. O kodamanlara tâbi olanlar ise "Asıl siz rahat yüzü görmeyin" derler. "Bu âkıbeti siz bize hazırladınız. Ne kötü bir yer burası!"[57]

61. "Rabbimiz, kim bunu başımıza getirdiyse, Sen ona ateşten kat kat azap ver!" derler.[58]

62. Sonra derler ki: "Dünyada iken kendilerini kötü saydığımız adamları niçin burada Cehennem'in içinde göremiyoruz?

63. "Halbuki biz kendileriyle alay eder dururduk. Yoksa onları gözümüzden mi kaçırdık?"[59]

64. İşte bu anlatılanlar bir gerçektir; Cehennem ehli çekişecektir.[60]

65. De ki: Ben sadece bir uyarıcıyım.[61] Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tan[62] başka ilâhınız yoktur.

66. O göklerin, yerin ve arasındakilerin Rabbidir;[63] O karşı konulmaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır.[64]

67. De ki: Benim size şu anlattıklarım büyük bir haberdir.[65]

هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْۜ
اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ
لَا مَرْحَبًا بِكُمْۜ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَاۚ
فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ
لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾
وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ
مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ
زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ
تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا مُنْذِرٌ
وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾

56 Dünyada sizin peşinizden gitmişlerdi; burada da peşinizden ateşe girecekler ve hep beraber azap çekeceksiniz.

57 "Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka varlıkları O'na denk tutar ve onları Allah'ı sever gibi severler. Gerçek mü'minler ise Allah'ı her şeyden çok severler. O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/165-167). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

58 "Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin Cehennem'e!" Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar. Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz." (A'râf 7/38).

59 "Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi. Mü'minleri gördüklerinde ise "İşte bunlar sapıklar" derlerdi. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler: Hem de koltuklara kurulmuş, onları seyrederken! Nasıl, buldu mu o kâfirler ettiklerini?" (Mutaffifîn 83/29-36). İnkâr ehlinin dünya hayatında mü'minlerle alay etmeleri ve âhirette bu alaylarının cezasını bulmaları ile ilgili âyetler, Tevbe sûresi (9), 79. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

60 "Onlar orada birbirleriyle çekişirken diyecekler ki: Allah'a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü sizi Âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk. Bizi ancak o azgın kâfirler yoldan çıkardı. Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim. Ne de candan bir dostumuz. Tekrar dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!" (Şuarâ 26/96-102).

61 "Kâfirler içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştılar da "Bu ne acaip şey!" dediler." (Kâf 50/2).

"Sen kıyametten korkanlar için elbette bir uyarıcısın." (Nâziât 79/45).

62 "Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah" ifadesi Yûsuf 12/39; Ra'd 13/16; İbrâhim 14/48; Zümer 39/4 ve Mü'min 40/16'da da geçmektedir.

63 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). "Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi" ifadesinin aynen geçtiği diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

64 Allah'ın hem karşı konulmaz kudret sahibi ve hem de çok bağışlayıcı olduğunu bildiren "Azîz" ve "Gaffâr" isimleri şu âyetlerde beraberce geçmektedir: Sâd 38/66; Zümer 39/5; Mü'min 40/42. "Azîz" ismi, yine "çok bağışlayıcı" anlamına gelen "Gafûr" ismiyle beraber olarak da Fâtır 35/28 ve Mülk 67/2'de geçmektedir.

65 Nebe' sûresi (78), 2. âyette de kıyamet günü "büyük haber" olarak nitelenmiştir.

68. Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz.[66]

69. Yüce âlemlerin sâkinleri melekler aralarında tartışırlarken nelerin konuşulduğu hakkında benim bir bilgim yoktur.[67]

70. Yalnız, ben apaçık bir uyarıcı olduğum için, bunlar bana vahyolunuyor.

71. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir beşer yaratacağım."[68]

72. "Ben ona güzel ve düzgün bir biçim verip ruhumdan üflediğim[69] zaman, siz de onun önünde secdeye kapanın."

73. Meleklerin hepsi secde etti.

74. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfir olup çıktı.[70]

75. Allah buyurdu: "Ey İblis, Kendi ellerimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü taslıyorsun, yoksa hakikaten yücelerden misin?"

76. İblis: "Ben ondan daha üstünüm" dedi. "Çünkü beni ateşten, onu çamurdan yarattın."[71]

77. Allah: "O halde çık oradan" buyurdu. "Artık kovulmuş birisin."[72]

78. "Hesap gününe kadar lânetim senin üzerindedir."

79. İblis: "Öyleyse Rabbim! İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana yaşama fırsatı ver" dedi.[73]

اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ
بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰى
اِلَيَّ اِلَّا اَنَّمَا اَنَا۬ نَذِيرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ
رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ ط۪ينٍ
﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ
كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اِسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ
مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّۜ
اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ
اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۜ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ
ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۚ
﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَت۪ٓي اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾
قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

---

66 "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (En`âm 6/4; Yâsîn 36/46).

"İşte benimle beraber olanların kitabı, işte benden öncekilerin kitabı! Ama onların çoğu hakkı bilmez, bu sebeple de

haktan yüz çevirirler." (Enbiyâ 21/24).

"Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

"Fakat onlara ne zaman Rahmân'dan yeni bir öğüt gelecek olsa, yüz çevirirler." (Şuarâ 26/5).

67 Meleklerin aralarında tartıştıkları konu, 71. âyetten itibaren anlatılacaktır. Bakara 2/30 ve devamına da bakılabilir.

68 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur." (En`âm 6/2). İnsanın çamurdan yaratılmasıyla ilgili diğer âyetler burada zikredilmiştir. İnsanın yaratılışı ile ilgili olarak bu âyetlerde anlatılanlar, yakın ifadelerle Hicr 15/29-43'te de geçmiştir.

69 "Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindendir. Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir." (İsrâ 17/85). Ruhun Allah'a nispet edilmesi, O'na âit oluşu yönüyledir: Allah'ın kulu, Allah'ın işi, Allah'ın eseri gibi. Yoksa O'ndan bir parça anlamına gelmez.

70 "O zaman meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis'ten başka hepsi derhal secdeye kapandı. İblis ise kibrine yediremeyip direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara 2/34). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Allah ona "Sana secde etmeni emrettiğim halde niçin secde etmedin?" diye sordu. İblis de "Ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi." (A`râf 7/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

72 Bu ifade aynen Hicr sûresi (15), 34. âyette de geçmektedir.

73 Bu âyet A`râf 7/14 ile Hicr 15/36'da da geçmektedir.

80. Allah da şöyle buyurdu: "Tamam, artık sen kendisine yaşama fırsatı verilenlerden birisin."[74]

81. "Bu süre, vakti belirlenmiş bir güne kadardır."

82. İblis dedi ki: "İzzetin hakkı için, onların hepsini azdıracağım."[75]

83. "Yalnız Sana içtenlikle bağlanan kullarını baştan çıkarmam mümkün değildir."[76]

84. Allah buyurdu ki: "İşte bu gerçek. Ben şu gerçeği de söylüyorum:"

85. "Cehennem'i seninle ve sana uyanların hepsiyle birden dolduracağım."[77]

86. De ki: Peygamberlik görevim karşılığında sizden bir ücret istemiyorum.[78] Ben kendiliğimden peygamberlik de taslamıyorum.

87. Bu Kur'an ise, bütün insanlığa sadece bir öğüttür.[79]

88. Onun bildirdiklerinin gerçek olduğunu bir süre sonra siz de öğreneceksiniz.[80]

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ
الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ
لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ
مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ
وَالْحَقَّ اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ
وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ
مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَٓا اَنَا
مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ
لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

---

74 Bu âyet A`râf 7/15 ile Hicr 15/37'de de geçmektedir

75 "Allah o şeytana lânet etmişti. O da bunun üzerine şöyle demişti: "Senin kullarından bir kısmını tarafıma çekeceğim. Onları hak yoldan saptıracağım, boş ümitlerle oyalayacağım. Ben onlara emredeceğim, hayvanların kulaklarını yaracaklar. Ben onlara emredeceğim, Allah'ın yarattığı şekli değiştirecekler" demişti. Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse o, apaçık bir ziyana uğramış olur. Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir." (Nisâ 4/118-120).

"Gerçekten de İblis'in onlar hakkındaki zan ve tahmini doğru çıktı, çünkü bazı mü'minler hâriç çoğu ona uyup gittiler." (Sebe' 34/20).

"Aslında, İblis'in onlar üzerinde hiçbir tesiri yoktu; ama âhirete iman edenlerle ondan şüphe edenleri işte Biz böylece ayırt edeceğiz. Rabbin ise her şeyi gözetip koruyucudur." (Sebe' 34/21).

Konuyla ilgili diğer âyetler ile hadîs-i şerîfler ise A`râf sûresi (7), 16-17. âyetlerin dipnotlarında geçmiştir.

76 Allah tarafından ihlâsa erdirilen kulların şeytanın tuzağından korunmuş olacağını bildiren âyetler, Sâffât 37/40'ın dipnotunda zikredilmiştir.

77 "Allah şöyle buyurdu: "Aşağılanmış ve kovulmuş olarak haydi defol oradan! Yemin olsun, onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehennem'e tıkacağım." (A`râf 7/18). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

78 "İşte o peygamberler Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların yolundan git ve şöyle de: "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum." (En`âm 6/90). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

79 "Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür" âyeti En`âm 6/90; Yûsuf 12/104; Kalem 68/52'de de geçmektedir.

80 "Birbirlerine neyi soruyorlar? O büyük haberi mi? Hani anlaşmazlığa düştükleri o haberi. Hayır, ihtilâfa ne hacet? Yakında öğrenecekler. Evet, elbette yakında öğrenecekler." (Nebe' 78/1-5).

ZÜMER SÛRESİ (39. sûre)

Mekke döneminde inmiştir. 75 âyettir. Kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delilleri ve âhiret hâdiseleri, sûrenin ele aldığı başlıca konulardır. Son derece canlı âhiret tasvirlerinden birinde Cennet ve Cehennem ehlinin zümreler halinde yerlerine sevk edileceğini bildirir. Bu bakımdan sûre, "zümreler" anlamına gelen Zümer adıyla anılmıştır. Hz. Âişe'nin haber verdiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem her gece İsrâ ve Zümer sûrelerini okumadan yatmazdı.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir.[2]

2. Biz sana kitabı gerçeği ortaya koymak üzere indirdik;[3] sen de samimi bir inançla yalnız Allah'a kulluk et.[4]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ
﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۜ ﴿٢﴾

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 21, Daavât 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 122, 189.

2 "Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir" ifa-

desi Câsiye 45/2 ve Ahkāf 46/2'de de geçmektedir.

3 "Biz Kur'an'ı gerçeği ortaya koymak için indirdik ve o da gerçeğin tâ kendisi olarak indi. Biz, seni yalnızca bir müjdeci ve tehlikelerden uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik." (İsrâ 17/105).

4 "De ki: "Ben saf ve samimi bir inançla Allah'a yönelerek O'na kulluk etmekle emrolundum." (Zümer 39/11).

"Oysa onlar sadece bâtıl dinlerden uzaklaşarak saf bir inançla yalnız Allah'a kulluk etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı ki, dosdoğru din de zâten budur." (Beyyine 98/5).

3. Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır.[5] O'ndan başkalarını dost edinenler ise,[6] "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler.[7] Anlaşmazlığa düştükleri şey hakkında Allah onların arasında hükmünü verecektir.[8] Yalancılığı ve nankörlüğü âdet haline getirene Allah doğru yolu göstermez.[9]

4. Allah evlât edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi.[10] Fakat O evlât edinmekten münezzehtir. O, her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tır.[11]

اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا
اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي
مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي
مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ
يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ
سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

5 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Kulluk ve itaat de her zaman sadece O'nadır. Yoksa siz Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?" (Nahl 16/52).

"De ki: "Ben bütün samimiyetimle Allah'a yönelerek O'na kulluk ederim; kulluğum ve itaatim yalnız O'nadır." (Zümer 39/14).

6 "Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost bilip ardından gitmeyin. Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz!" (A'râf 7/3).

"O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri haketti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler, yine de kendilerini doğru yolda sanırlar." (A'râf 7/30).

"O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır; bunlar âhiret hayatını da inkâr edenlerdir." (Hûd 11/19).

"Allah onları yeryüzünde cezalandırmak isterse, onlar yakalarını Allah'tan kurtaramazlar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak dostları da olmayacaktır. Azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar gerçeği duymaya da, görmeye de katlanamazlardı." (Hûd 11/20).

"Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz." (Hûd 11/113).

"Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın." (İsrâ 17/97).

"Hani Biz, meleklere "Âdem'e secde edin" dediğimizde hepsi derhal secdeye kapandı. İblis hâriç. Çünkü o cinlerdendi. Bu yüzden Rabbinin emrine karşı çıktı. Onlar size düşman iken, Beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Zâlimler için bu, ne kötü bir değiştirmedir!" (Kehf 18/50).

"Kâfirler, Beni bırakıp da kullarımı dost edinerek, onlardan yararlanacaklarını mı sandılar? Şüphesiz ki Biz, Cehennem'i kâfirler için konak yeri olarak hazırlamışızdır." (Kehf 18/102).

"O gün Allah, onları ve Allah'ı bırakarak taptıklarını huzurunda toplayacak, sonra da o tapılanlara: 'Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?' diye soracaktır. Onlar da: 'Sen her türlü kusur ve ortaktan uzaksın! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Sen, bunları ve atalarını çeşitli nimetlerle besledin, ama onlar da Seni anmayı unuttular, böylece helâk olmayı hak etmiş bir toplum haline geldiler' diyecekler." (Furkān 25/17-18).

"Allah'ı bırakıp da başkalarını dost ve koruyucu edinenlerin hali; örümceğin haline benzer: Örümcek de kendine bir ev yapmıştır; ama evlerin en zayıfı örümceğin evidir. Keşke bilselerdi!" (Ankebût 29/41).

"Kendisinden başkalarını dost edinenleri Allah görüp gözetlemektedir. Yoksa sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin." (Şûrâ 42/6).

"Onlar Allah'tan başka dost mu edindiler? Oysa asıl dost Allah'tır. Ölüleri O diriltir; O her şeye kādirdir." (Şûrâ 42/9).

"Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz." (Şûrâ 42/46).

"Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir. Ne kazandıkları şeylerin onlara bir faydası olur, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların. Onlar için büyük bir azap vardır." (Câsiye 45/10).

"Allah'a çağıran bu dâvetçiye uymayan kimse ise, dünyada Allah'ın azabından kaçıp kurtulamaz; onun için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. Bu dâvetçiye uymayanlar apaçık bir sapıklıktadır." (Ahkāf 46/32).

7 "Allah'ı bırakıp da kendilerine zarar ve yarar vermeyen şeylere tapıyor ve "Bunlar Allah'ın katında bizim şefaatçilerimiz" diyorlar. Şöyle de: "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18).

"Onların ilâh diye taptığı varlıklar, Rablerinin rızasını elde etmenin yollarını ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılması gereken bir azaptır." (İsrâ 17/57).

8 Zümer 39/46. âyete ve dipnotuna bakınız.

9 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın şu kimselere yol göstermeyeceği bildirilmiştir: Zâlimler, kâfirler, fâsıklar (yoldan çıkanlar), hâinler, doğru yoldan sapanlar, Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, yalancı ve nankörler, ölçüyü aşanlar (müsrifler).

10 "De ki: Eğer Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona ibâdet edenlerin ilki ben olurdum. Gökler ile yerin Rabbi ve Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları şeylerden uzaktır." (Zuhruf 43/81-82).

11 "O, her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tır" ifadesi Yûsuf 12/39; Ra'd 13/16; İbrâhim 14/48; Sâd 38/65 ve Mü'min 40/16'da da geçmektedir.

5. Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı.[12] O, geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor;[13] Güneş ile Ay'ı da Kendi yasalarına itaatkâr kıldı.[14] Onların hepsi de belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider. Bilin ki O karşı konulmaz kudret sahibidir ve çok bağışlayıcıdır.[15]

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۚ يُكَوِّرُ
الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى
الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ كُلٌّ يَجْر۪ي
لِاَجَلٍ مُسَمًّىۜ اَلَا هُوَ الْعَز۪يزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

12 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En'âm 6/73). Konuyla ilgili diğer âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 Âyette geçen fiil, "yuvarlak bir şeyin etrafına sarmak" anlamına gelmektedir ki, burada Dünya'nın küresel biçimi oldukça net bir ifadeyle dile getirilmiş olmaktadır.

14 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir. Her biri belirli bir zamana kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. Bütün işleri düzenleyip yöneten O'dur. Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza kesin olarak iman etmeniz için âyetlerini ayrıntılarıyla açıklar." (Ra'd 13/2). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

15 Allah'ın hem karşı konulmaz kudret sahibi ve hem de çok bağışlayıcı olduğunu bildiren "Azîz" ve "Gaffâr" isimleri şu âyetlerde beraberce geçmektedir: Sâd 38/66; Zümer 39/5; Mü'min 40/42. "Azîz" ismi, yine "çok bağışlayıcı" anlamına gelen "Gafûr" ismiyle beraber olarak da Fâtır 35/28 ve Mülk 67/2'de geçmektedir.

6. O sizi tek bir candan yarattı; ondan da eşini var etti.[16] Sizin yararlanmanız için davarlardan sekiz eş indirdi.[17] Sizi de annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde,[18] bir yaratışın ardından diğerine geçirerek[19] yaratıyor. Rabbiniz olan Allah işte budur;[20] her şeyin sahibi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ
اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقاً مِنْ
بَعْدِ خَلْقٍ ف۪ي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ
لَهُ الْمُلْكُۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

---

16 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının. Adını söyleyerek birbirinizden istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve akrabalarla ilişkiyi kesmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

17 En'âm sûresi (6), 143-144. âyetlerde bunlar koyun, keçi, deve ve sığır olarak sayılmaktadır. Söz konusu ehlî hayvanlar, kılından gübresine kadar her şeyiyle insanlar için bir nimet olarak yaratıldığından, sanki gökten indirilmiş bir nimet gibi "indirdik" buyurulmuştur.

18 Bu âyette geçen "karanlık"lar ya 1) karın duvarı, 2) rahim duvarı, 3) korion ve amnion zarları veya, içten dışa doğru, 1) amnion zarı, 2) korion zarı, 3) doğumdan sonra düşen zar şeklinde yorumlanabilir. Üç ayrı koruma ve besleme duvarının içinde, bir cenin, her türlü tehlikeden uzak; mikroplar, darbeler, sıcak ve soğuk gibi etkilerden korunmuş şekilde; ihtiyacı olan her şeyin yirmi dört saat kesintisiz hizmetle ayağına getirildiği bir güven ortamında yaşatılır ve bir yaratılıştan diğerine geçer.

19 Aşağıdaki âyetlerde ve dipnotlarında bu konunun tafsilâtı geçmiştir:

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz." (Hac 22/5).

"Andolsun ki Biz insanı çamurun özünden yarattık. Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfe haline getirdik. Bunun ardından bu nutfe'yi bir alaka, aleka'yı da bir mudga haline getirdik. Mudgayı kemikler haline soktuk ve bu kemiklere et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratışla var edip hayat verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne kadar yücedir!" (Mü'minûn 23/12-14). Konuyla ilgili âyet ve açıklamalar için bu âyetlerin dipnotlarına bakınız.

20 "Tohumu ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah bu! O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (En'âm 6/95).

"O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz bir şekilde yaratandır. Eşi yokken O'nun çocuğu nasıl olabilir? Her şeyi O yaratmıştır; her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur. Rabbiniz Allah işte O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O her şeyi yaratandır. Öyleyse O'na kulluk edin. Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur." (En'âm 6/101-102).

"Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine kurulan ve her şeyi yöneten Allah'tır. O izin vermeden kimse şefaat edemez. Rabbiniz Allah işte O'dur. Öyleyse O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Yûnus 10/3).

"Onlara şunu sor: 'Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?' 'Allah' diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: 'Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?' İşte gerçek Rabbiniz Allah O'dur. Gerçeğin dışında sapkınlıktan başka ne vardır? O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?" (Yûnus 10/31-32).

"İşte bu, gaybı da, akıl ve duyularla kavranan şeyleri de bilen, kudreti her şeye üstün olan, rahmeti her şeyi kuşatan Allah'tır." (Secde 32/6).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Dinlenmeniz için geceyi, işlerinizi göresiniz diye de gündüzü sizin için var eden Allah'tır. Doğrusu Allah insanlar üzerinde pek büyük lütuf sahibidir; ancak insanların çoğu şükretmiyor." (Mü'min 40/61).

"İşte Rabbiniz olan Allah budur; O her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl oluyor da O'ndan yüz çeviriyorsunuz?" (Mü'min 40/62).

"O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri, göğü bir tavan yaptı; size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi; hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir." (Mü'min 40/64).

"Anlaşmazlığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a âittir. Rabbim olan Allah işte budur. Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum." (Şûrâ 42/10).

7. İnkâr ederseniz bu sizin aleyhinizedir; çünkü Allah'ın size ihtiyacı yoktur.[21] Fakat yine de O, kullarının inkârına râzı olmaz.[22] Şükrederseniz, bu davranışınızdan hoşnut olur.[23] Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.[24] Sonunda döneceğiniz yer Rabbinizin huzurudur; evvelce yapıp ettiklerinizi O size haber verecektir. Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir.[25]

8. İnsan sıkıntıya düştüğünde, Rabbine yönelerek O'na yalvarır.[26] Sonra Rabbi ona Kendi katından bir nimet verdiğinde, önceki yalvarıp yakarışını unutur da, halkı O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar.[27] De ki: İnkârınla biraz oyalanadur; nasıl olsa Cehennem'i boylayacaklardansın.

اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى
لِعِبَادِهِ الْكُفْرَۚ وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْۜ
وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ
مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۜ اِنَّهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً
مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ
وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِۜ قُلْ تَمَتَّعْ
بِكُفْرِكَ قَلِيلًاۗ اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

---

21 "Kim Allah'ın emrini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur." (Âl-i İmrân 3/97).

"Siz ve yeryüzünde bulunanlar, hepiniz birden Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır." (İbrâhim 14/8). Bu âyetin dipnotunda, konu ile ilgili bir hadîs-i kudsî yer almaktadır.

"Kim çaba harcarsa, kendisi için gayret etmiş olur. Çünkü Allah'ın âlemlerden hiçbir şeye ihtiyacı yoktur" (Ankebût 29/6).

"Kim Allah'ın buyruklarından yüz çevirirse şunu bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur; her türlü övgüye lâyık olan da O'dur." (Hadîd 57/24; Mümtehıne 60/6).

"Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de kendi aleyhine nankörlük etmiş olur; çünkü Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü de zâten O'na âittir." (Lokmân 31/12).

"İnkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların imanına Allah'ın ihtiyacı yoktu. Gerçekte Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; her türlü övgüye lâyık olan O'dur." (Tegâbün 64/6).

22 "Allah, yoldan çıkmış kimselerden aslâ hoşnut olmaz." (Tevbe 9/96).

23 "Eğer iman edip şükrederseniz, Allah size niçin azap etsin? Allah şükredenin mükâfâtını veren, her şeyi hakkıyla bilendir." (Nisâ 4/147).

24 "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez" ifadesi En`âm 6/164; İsrâ 17/15; Fâtır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38'de geçmektedir. Konuyla ilgili geniş açıklama için En`âm sûresi (6), 164. âyetin dipnotuna bakınız.

25 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği, Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

26 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: "Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar." (Yûnus 10/22). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

27 "Allah onları bu felâketten kurtarınca, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar." (Yûnus 10/23). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

9. Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak[28] gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse[29] mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl ve iz'an sahipleri düşünüp ders çıkarırlar.[30]

10. Tarafımdan onlara şunu söyle: Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada samimi davranıp iyilik yapanlar için güzel bir karşılık vardır.[31] Allah'ın arzı da geniştir.[32] Sabredenlere ise mükâfâtları hesapsız şekilde verilecektir.[33]

11. De ki: "Ben saf ve samimi bir inançla Allah'a yönelerek O'na kulluk etmekle emrolundum.[34]

12. Ve bana Müslümanların ilki olmam emredildi."[35]

13. De ki: "Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım."[36]

اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَٓائِمًا
يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖۜ قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي الَّذ۪ينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَۜ
اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ
يَا عِبَادِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْۜ لِلَّذ۪ينَ
اَحْسَنُوا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَاَرْضُ
اللّٰهِ وَاسِعَةٌۜ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ
اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّ۪ينَۙ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ
اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٣﴾

---

28 "İman edenler ile Allah yolunda hicret edip savaşanlara gelince, onların, Allah'ın rahmetini ümit etmeye hakları vardır. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/218).

"Onların ilâh diye taptığı varlıklar, Rablerinin rızasını elde etmenin yollarını ararlar. Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılması gereken bir azaptır." (İsrâ 17/57).

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!" (Kehf 18/110).

"Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, güzel işler yapsın, çünkü Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir. Her şeyi işiten, her şeyi bilen yalnız O'dur." (Ankebût 29/5).

"Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır." (Ahzâb 33/21).

"Gerçekten, onlarda sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar için güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, muhakkak ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve her türlü övgüye lâyık olan da yalnız O'dur." (Mümtehıne 60/6).

Resûlullah Efendimiz ölmek üzere olan bir genci ziyaret etti ve ona "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. "Rabbimin rahmetini umuyor, günahlarımdan korkuyorum" cevabını alınca, "Böyle durumlarda bir kulun kalbinde ümit ile korku birleşince, Allah Teâlâ ona umduğunu verir, korktuğundan da emin kılar" buyurdu (Tirmizî, Cenâiz 11; İbni Mâce, Zühd 31).

29 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Bir gecede 100 âyet okuyan kimseye gece boyunca ibâdet etmiş sevabı verilir" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 103; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 29). Bir başka rivayete göre de Resûlullah: "bir gecede on âyet okuyan kimsenin gâfiller arasında yazılmayacağını" söylemiştir (Ebû Dâvûd, Salât 327; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 26).

30 "Ancak aklı olanlar düşünüp ders alırlar" ifadesi Ra`d sûresi (13), 19. âyette de geçmektedir.

31 "İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir." (Âl-i İmrân 3/172). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

32 "Kendilerine yazık edenlerin canlarını alan melekler onlara: "Sizler, ne halde idiniz?" diyordu. Onlar da: "Bizler düşman yurdunda çâresizlik içerisinde bırakılan zayıf insanlardık" diye cevap veriyorlardı. Melekler de onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Orada uygun bir yere hicret etseydiniz ya!" demişlerdi. Onların gideceği yer Cehennem'dir. Cehennem, gidilecek ne kötü bir yerdir!" (Nisâ 4/97).

33 "Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

34 "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En`âm 6/14). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

Ayrıca bu sûrenin 2. âyetinin dipnotuna da bakınız.

35 "O'nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim." (En`âm 6/163).

36 Aynı âyet En`âm sûresi (6), 15. âyette de geçmektedir.

14. De ki: "Ben bütün samimiyetimle Allah'a yönelerek O'na kulluk ederim; kulluğum ve itaatim yalnız O'nadır."[37]

15. Siz O'ndan başka kime isterseniz kulluk ededurun.[38] De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır.[39] Apaçık hüsran işte budur."[40]

16. Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabakaları vardır.[41] Kullarını Allah bununla korkutup uyarıyor. Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının.[42]

17. Şeytanî güçlere[43] kulluk etmekten kaçınıp da Allah'a yönelenler[44] için müjde vardır. Müjdele o kullarımı!

18. Onlar sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar.[45] İşte onlar Allah'ın hidâyete eriştirdiği kimselerdir. İşte gerçek akıl sahipleri bunlardır.

19. Hakkında azap kararı verilmiş olan kimseye gelince, ateşe girmiş olanı sen mi kurtaracaksın?

قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ دٖينٖيۙ ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا
مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهٖۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرٖينَ الَّذٖينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلٖيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَا
ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبٖينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ
ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌۜ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ
اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهُۜ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذٖينَ
اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُٓوا
اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰىۚ فَبَشِّرْ عِبَادِۙ ﴿١٧﴾
اَلَّذٖينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُۜ
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ
اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ
الْعَذَابِۜ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِۚ ﴿١٩﴾

37 "Şöyle de: "Ey insanlar! Şâyet benim dinimden şüphe ediyorsanız; bakın, ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi." (Yûnus 10/104).

"Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve sonunda O'nun huzuruna varacağım." (Ra'd 13/36).

"De ki: Ey kâfirler! Sizin tapmakta olduklarınıza ben tapacak değilim. Benim ibâdet ettiğime de siz ibâdet edecek değilsiniz. Sizin tapıp durduklarınıza da ben hiçbir zaman tapmam. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmezsiniz. Sizin

dininiz size, benim dinim bana." (Kâfirûn 109/1-6).

Zümer 39/3. âyete de bakınız.

38 "Âyetlerimizi inkâr edenler kesinlikle Bize gizli kalmaz. Kıyamet gününde ateşe atılan kimse mi hayırlıdır, yoksa güven içinde huzurumuza gelen mi? Dilediğinizi yapın; hiç şüphe yok ki O sizin bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Fussılet 41/40).

39 "Onlara: 'Göklerde ve yerde olan şeyler kimindir?' diye sor. Onlar gerçeği söylemeseler de sen: 'Allah'ın' diye cevap ver. Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir. Geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde hepinizi elbette bir araya getirecektir. Kendilerine yazık edenler işte buna inanmazlar." (En'âm 6/12).

"Kendilerine ilâhî kitap verdiğimiz kimseler o peygamberi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerine yazık edenler ise iman etmezler." (En'âm 6/20).

"Ateşe sunulduklarında, onları boynu bükük, göz ucuyla bakarken görürsün. İman edenler ise derler ki: "Asıl ziyan edenler, kıyamet günü kendilerini ve yakınlarını mahvedenlerdir." Şunu bilin ki, zâlimler sürekli bir azap içinde olacaktır." (Şûrâ 42/45).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

40 "İnsanlardan bir kısmı da Allah'a iğreti şekilde ibâdet eder: Eğer bir menfaate kavuşursa, dininde sebat eder. Ama başına bir felâket gelirse gerisin geriye eski inancına döner. Böyleleri dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık hüsran budur!" (Hac 22/11).

41 "Onlar için Cehennem ateşinden bir döşek, üstlerine de ateşten örtüler vardır. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız." (A'râf 7/41).

"O gün azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından sarıverecek ve Allah onlara: "Tadın yaptıklarınızın cezasını!" diyecektir." (Ankebût 29/55).

42 "Elinizdeki Tevrat'ı doğrulayan Benim indirdiğim kitaba iman edin. Onu ilk inkâr eden siz olmayın. Küçük bir dünya menfaati için Benim âyetlerimi satıvermeyin. Ve Benden, yalnız Benden sakının." (Bakara 2/41).

"Allah, kullarından dilediğine Kendi tarafından bir vahiyle melekleri indirir ve peygamberlerinden insanları şöyle uyarmalarını ister: "Benden başka ilâh yoktur; Bana karşı gelmekten sakının." (Nahl 16/2).

"Şüphesiz bu din hepinizin dinidir ve tektir. Ben de Rabbinizim. O halde Bana karşı gelmekten sakının." (Mü'minûn 23/52).

43 "Şeytanî güçler" ifadesinin karşılığı "tâğûtlar"dır. Âyette geçen şeytânî güçler anlamındaki tâğût hakkında detaylı açıklama için Bakara sûresi (2), 256. âyetin dipnotuna bakınız.

44 "Onun için, başınıza azap gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun; sonra kimseden yardım göremezsiniz." (Zümer 39/54).

45 "Biz Mûsâ'ya Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık; sonra da şunları söyledik: "Onlara sıkıca sarıl! Kavmine de emret, onun en güzelini alsınlar!" (A'râf 7/145). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili açıklama yer almaktadır.

20. Ama Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, üst üste bina edilmiş köşkler vardır ki,[46] altlarından ırmaklar akar. Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz.[47]

21. Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına[48] yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir.[49] Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır.

22. Bütün insanlar bir midir? Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o kimse Rabbinden bir nur üzerindedir.[50] Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara![51] Onlar apaçık bir sapıklık içindedir.

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا
غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ
تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ
يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِأُولِي
الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ
فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾

---

46 "Peygamber aleyhisselâm "Cennet'te, dışardan bakınca içleri, içerden bakınca dışları görünen köşkler vardır" buyurunca bir bedevî "Yâ Resûlallah! Bu köşkler kimin içindir?" diye sordu. Allah'ın Elçisi de "Tatlı konuşan, yemek yediren, oruç tutmaya devam eden ve herkes uyurken geceleri namaz kılanlar içindir" buyurdu (Tirmizî, Cennet 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 155).

Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi görecekler-dir." Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere âit ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

"Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde

tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11).

47 "Bu Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden aslâ caymaz; ancak insanların çoğu bunu bilmez." (Rûm 30/6). Benzer ifadelerin geçtiği âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

48 Denizlerden buharlaşarak yağmur halinde karalara inen suyun üçte ikisi çeşitli yollardan tekrar denizlere döner. Kalan kısmın büyük çoğunluğu, göl ve akarsular gibi kaynaklara yönelir; bir kısmı da yeraltı kaynaklarına sızar. Yeraltı kaynaklarının, göllerde ve akarsularda bulunan su miktarından binlerce defa daha fazlasını barındırdığı hesaplanmaktadır. Mü'minûn sûresi (23), 18. âyete ve açıklamasına da bakınız.

49 Bu temsilde dünya hayatı anlatılmaktadır. Dünya hayatı ile ilgili diğer âyetler için Ra`d sûresi (13), 26. âyetin dipnotuna bakınız.

50 "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar. Kimi doğru yoldan uzaklaştırmak isterse, sanki gökyüzünde yükseliyormuşçasına onun göğsünü sıktıkça sıkar. Allah, iman etmeyenlere işte böyle bir ceza verir." (En`âm 6/125). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

51 "Ama bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı da taş kesildi, hatta taştan da beter oldu. Çünkü öyle taşlar vardır ki bağrından ırmaklar çağlar. Öylesi de vardır ki çatlayıp arasından sular akar. Bazısı da, Allah korkusundan yuvarlanıp düşer. Sizin yaptıklarınızdan ise Allah habersiz değildir." (Bakara 2/74).

"Verdikleri sözden döndükleri için onları lânetledik, kalplerini de katılaştırdık." (Mâide 5/13).

"Kendilerine azabımız gelince boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi? Ama tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan onları da iyi şeyler yaptıklarına inandırdı." (En`âm 6/43).

"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve hak olarak inen Kur'an'a karşı kalplerinin yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasın ki, üzerlerinden zaman geçince kalpleri katılaşmış ve birçoğu da yoldan çıkmıştı." (Hadîd 57/16).

23. Allah sözün en güzelini, âyetleri birbiriyle uyumlu ve tutarlı,[52] gerçekleri farklı üsluplarla tekrarlayan[53] bir kitabı parça parça indirmiştir.[54] Rablerinden korkanların onu işittiklerinde tüyleri ürperir. Sonra hem tenleri, hem kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar.[55] Bu Allah'ın hidâyet rehberidir ki, dilediğine onunla yol gösterir. Allah'ın şaşırttığını ise doğru yola getirecek yoktur.[56]

24. Kıyamet gününde, zâlimlere "kazandığınız günahların cezasını şimdi tadın bakalım" denilecek. O korkunç azaptan kendisini yüzüyle korumaya çalışan[57] kimsenin hali ile güven içinde olan mü'minin durumu hiç bir olur mu?

25. Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Sonra azap onlara hiç farkında olmadıkları taraftan geliverdi.[58]

26. Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı![59]

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَد۪يثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا
مَثَانِيَۗ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْۚ ثُمَّ تَل۪ينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْد۪ي بِه۪
مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ
﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَتَّق۪ي بِوَجْهِه۪ سُٓوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ وَق۪يلَ لِلظّٰلِم۪ينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ
﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ
وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

---

52 İçerdiği hakikatlerde, belâgatinde, üslubunda, etkisinde birbiriyle uyumlu olan ve hiçbir şekilde çelişkisi bulunmayan, demektir.

53 Hakikatleri çeşitli şekillerde tekrarlayarak zihinlerde ve gönüllerde yerleştiren; okuyanların dilinde sayısız defalar tekrarlanmakta olan, anlamındadır.

"Elbette Biz sana devamlı tekrarlanan yedi âyeti ve şu yüce Kur'an'ı verdik." (Hicr 15/87).

54 Yirmi üç senelik bir zaman dilimi içinde, değişik şartlar altında, farklı olaylar üzerine, başka başka muhataplar karşısında inen binlerce âyetten meydana gelen bir kitabın bu özellikleri taşıması, elbette ki benzeri hayal bile edilemeyecek bir mûcizedir.

55 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2).

"Onlar iman eden ve Allah'ın zikriyle huzura kavuşan kimselerdir. Şunu iyi bilin ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzur bulur." (Ra'd 13/28).

"Onlar, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperen, başlarına gelen felâketlere sabreden, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerin bir kısmını hayır yolunda sarf eden kimselerdir." (Hac 22/35).

56 "Allah kime yol gösterirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de yoldan saptırırsa, işte onlar mahvolup gitmişlerdir." (A'râf 7/178). Allah'ın yoldan saptırdığı kişiye kimsenin yol gösteremeyeceğiyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

57 Yüz, bütün organların en değerlisi ve diğer bütün organlar tarafından korunmaya lâyık iken, kişinin kendisini yüzüyle korumaya kalkması, onun çâresizliğinin derecesini gösteriyor.

58 "Âyetlerimizi yalanlayanları ise, hiç ummadıkları bir yerden yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz." (A'râf 7/182).

59 "Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse şunu bilin ki, içinizden böyle yapanların cezası, dünyada ancak rezillik; kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılmaktır. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 2/85).

"Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasını engelleyen ve ibâdet yerlerinin yıkılmasına çalışandan daha zâlim kim olabilir? Böylelerinin, oralara korku içinde girmekten başka bir hakkı olamaz. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır." (Bakara 2/114).

"Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde fitne fesat çıkarmaya çalışanların cezası ya öldürülmek veya asılmak yahut elleri ve ayakları çaprazlama kesilmek ya da bulundukları yerden sürgün edilmektir. Dünyada onların cezası böyle bir rezilliktir; âhirette de onlar için büyük bir azap vardır." (Mâide 5/33).

"Onlar kitaptaki kelimelerin yerlerini ve anlamlarını değiştirirler ve dindaşlarına "Eğer size şu hüküm verilirse denileni yapın; başka türlü hüküm verilirse kabul etmeyin" derler. Allah birisini fitneye düşürmek isterse, artık sen onu Allah'ın elinden kurtaramazsın. Onlar, kalplerini Allah'ın temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır." (Mâide 5/41).

"Buna rağmen insanlardan bazısı bir bilgiye, bir rehbere ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan, Allah hakkında tartışır durur." (Hac 22/8).

"İnsanları Allah'ın yolundan saptırmak için gururlanıp haktan yüz çevirerek bu tartışmaya devam eder. İşte böyleleri için dünyada bir rezillik vardır. Kıyamet gününde de ona yakıcı Cehennem azabını tattıracağız." (Hac 22/9).

"Âd kavmine gelince, onlar da "Bizden daha güçlü kim var?" diyerek yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmüyorlar mıydı? Onlar, âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı. Biz de, dünya hayatında hor ve hakir edici azabı onlara tattırmak için, üzerlerine o uğursuz günlerde gürültülü bir fırtına gönderdik. Âhiret azabı ise bundan daha da aşağılayıcıdır; kimseden de yardım görmezler." (Fussılet 41/15-16).

27. İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali vermişizdir.[60]

28. O hiçbir tutarsızlığı olmayan[61] Arapça bir Kur'an'dır.[62] Umulur ki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.

29. Allah şu iki adamı misal olarak verdi: Onlardan biri geçimsiz ortakların emrindedir, diğeri ise sadece bir adama âittir. Bu ikisinin hali bir olur mu?[63] Hamd bütünüyle Allah'a mahsustur. Fakat çokları bunu bilemiyor.

30. Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.[64]

31. Kıyamet gününde ise Rabbinizin katında dâvâlaşacaksınız.[65]

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ
مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
غَيْرَ ذ۪ي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ
اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا ف۪يهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍۜ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾
اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَۘ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

---

60 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

61 "Hamd bütünüyle, kuluna kitabı indiren ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermeyen Allah'a âittir." (Kehf 18/1).

62 Kur'an'ın tercüme ve tefsirlerinin, onun yerini alamayacağını açıkça bildiren ifadelerden biri de budur. Konuyla ilgili açıklama ve daha başka âyetler için Yûsuf sûresi (12), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

63 Âyet, bir Allah'a inanan kimseyle O'na ortak koşan kimsenin durumunu mukayese etmektedir.

64 "Muhammed yalnızca bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir. Şâyet o ölür veya öldürülürse, eski dininize geri mi döneceksiniz?" (Âl-i İmrân 3/144).

65 Bu âyet nâzil olunca Zübeyr ibni Avvâm "Yâ Resûlallah! Dünyada hesaplaştıktan sonra âhirette bir daha mı hesaplaşacağız?" diye sordu. Peygamber Efendimiz "Evet, öyle olacak" buyurunca, Zübeyr "O zaman iş pek çetin" dedi (Tirmizî, Tefsîr 39/1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 167).

Burada şu hadis de hatırlanmalıdır: "Kıyamet gününde haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun hakkı boynuzlu koyundan kısas yapılarak alınacaktır" (Müslim, Tahrîmü'z-zulm 60).

32. Allah adına yalan söyleyen ve kendisine hak geldiğinde onu yalanlayan kimseden daha zâlim kimdir?[66] O kâfirler için Cehennem'de yer mi yok?[67]

33. Hakkı getirenlerle onları doğrulayanlar, işte Allah'a karşı gelmekten sakınanlar onlardır.

34. Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır.[68] İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin mükâfâtı işte budur.

35. Allah onların yaptıkları işlerin en kötüsünü bile örtecek, yaptıkları işlerin en değerlisiyle de onları mükâfâtlandıracaktır.[69]

36. Allah kuluna yetmez mi? Onlar ise Allah'tan başkalarıyla seni korkutmak istiyorlar.[70] Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösterecek kimse olmaz.[71]

37. Allah'ın doğru yola ilettiğini de saptıracak kimse yoktur. Allah, inkârcılardan intikam alan karşı konulmaz kudret sahibi değil midir?[72]

38. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, "Allah" diyecekler.[73] De ki: O zaman söyleyin bana, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'tan başka yakardıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya O benim için bir rahmet murad etse, O'nun rahmetine engel olabilirler mi?[74] De ki: Allah bana yeter; tevekkül edecekler sadece O'na tevekkül etsin.[75]

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ
بِالصِّدْقِ اِذْ جَٓاءَهُۜ اَلَيْسَ فٖى جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْكَافِرٖينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذٖى جَٓاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ
بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ
عِنْدَ رَبِّهِمْۜ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنٖينَۚ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ
اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذٖى عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ
اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذٖى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾
اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۜ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذٖينَ
مِنْ دُونِهٖۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍۚ
﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّۜ اَلَيْسَ
اللّٰهُ بِعَزٖيزٍ ذِى انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ
مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ
قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ
اَرَادَنِىَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهٖٓ اَوْ
اَرَادَنٖى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهٖۜ
قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُۜ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

---

66 Benzer ifadelerin geçtiği yerler için Bakara sûresi (2), 144. âyetin dipnotuna bakınız.

67 "Kıyamet gününde, Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerini simsiyah görürsün. Büyüklük taslayanlar için Cehennem'de yer mi yok?" (Zümer 39/60).

68 "İman edip sâlih ameller yapanlar ise Cennet bahçelerinde olacaktır. Rableri katında onlar için istedikleri her şey vardır. İşte bu pek büyük bir lütuftur." (Şûrâ 42/22).

"Orada onların diledikleri her şey var; üstelik, katımızdan daha fazlası da var." (Kâf 50/35).

69 "Çünkü elinizdeki nimetler tükenir, ama Allah'ın katındaki nimetler tükenmez. Sabredenlere mükâfâtlarını, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz. Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/96-97).

70 "Sizi köstekleyen şeytandan başkası değildir. O içinize kendi dostlarının korkusunu yerleştirmeye çalışıyor. Siz, onlardan korkmayın, eğer gerçekten mü'min iseniz Benden korkun." (Âl-i İmrân 3/175).

71 "Allah, dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini doğru yola iletir." (İbrâhim 14/4). Konuyla ilgili açıklama ve benzer âyetler bu âyetin ve En`âm sûresi (6), 39. âyetin dipnotunda geçmiştir.

72 Allah'ın "karşı konulmaz kudret sahibi" anlamına gelen "Azîz" ismi ile "intikam alıcı" anlamına gelen "Zü'ntikam" ismi, şu âyetlerde de birlikte geçmektedir: Âl-i İmrân 3/4; Mâide 5/95; İbrâhim 14/47. Bunlardan Âl-i İmrân sûresi (3), 4. âyetin dipnotunda Allah'ın intikam alıcılığı hakkında bilgi ve ilgili âyetler verilmiştir.

73 "Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah" diyecekler. Sen "Hamd Allah'a âittir" de. Ancak onların çoğu bunun ne demek olduğunu bilmiyor." (Lokmân 31/25).

74 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En`âm 6/17). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz genç sahâbîsi Abdullah ibni Abbas'a verdiği öğütte şöyle buyurmuştur: "Şunu bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda vermeye çalışsa, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı verebilir. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksa, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilir" (Tirmizî, Kıyâmet 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 293).

75 Allah'a tevekkül etmeyi emreden pek çok âyet-i kerîme vardır. Mâide sûresi (5), 23. âyetin dipnotunda bunlardan bir kısmı zikredilmekte ve konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf de yer almaktadır.

39. De ki: "Ey kavmim, siz elinizden geleni yapın; ben de yapıyorum.[76] Yakında öğreneceksiniz:

40. Hor ve hakir edici bir azap kime gelir, kalıcı bir azap kime inermiş!"[77]

41. Biz sana kitabı bütün insanlar için gerçeğin ta kendisi olarak indirdik. Kim doğru yolu tutarsa kendi yararınadır. Kim de yoldan saparsa, kendi zararınadır. Sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin.[78]

42. Ölüm sırasında Allah ruhları alır. Ölmemiş olanların ruhlarını ise uykularında alır; sonra, ölümüne hükmettiği kimsenin ruhunu tutar, diğerlerini de belirlenmiş bir ecele kadar salıverir.[79] Düşünen bir topluluk için bunda dersler vardır.

43. Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: Ellerinden hiçbir şey gelmese, hatta akılları bile olmasa, yine mi onlardan şefaat umacaksınız?

44. De ki: Şefaat bütünüyle Allah'a âittir.[80] Göklerin ve yerin saltanatı O'nundur. Sonunda O'nun huzuruna döneceksiniz.

45. Allah tek ilâh olarak anıldığında,[81] âhirete inanmayanların kalpleri daralır, canları sıkılır. O'ndan başkaları anıldığı zaman hemen seviniverirler.[82]

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ
وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّۚ فَمَنِ اهْتَدٰى
فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٤١﴾ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ
ح۪ينَ مَوْتِهَا وَالَّت۪ي لَمْ تَمُتْ ف۪ي مَنَامِهَاۚ
فَيُمْسِكُ الَّت۪ي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ
الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
شُفَعَٓاءَۜ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَم۪يعاًۜ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾
وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ
الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِۚ وَاِذَا ذُكِرَ
الَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

---

76 "Onlara şöyle de: "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın; elbette ben de görevimi yapacağım. Dünya hayatı bitince, kimin kazançlı çıkacağını siz de öğreneceksiniz. Şüphesiz zâlimler iflâh olmayacaktır." (En'âm 6/135). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

77 "Dünyada rezil ve perişan eden bir azabın kimin başına geleceğini, âhirette devamlı bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz." (Hûd 11/39).

78 "Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur. Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyet ile En'âm sûresi (6), 104. âyetin dipnotunda verilmiştir.

79 "Sizi geceleyin ölü gibi uyutan, gündüzün ne yaptığınızı bilen, sonra belirlenen bir ecel gelinceye kadar sizi gündüzleri yeniden hayata döndüren O'dur. En sonunda hepiniz O'na döneceksiniz, sonra O size neler yaptığınızı bildirecektir." (En'âm 6/60). Uyku ile ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

Peygamber aleyhisselâm yatağa yatılacağı zaman şöyle dua edilmesini tavsiye buyurmuştur: "Rabbim, Senin isminle yatağıma yattım, yine Senin isminle yatağımdan kalkarım. Eğer uykuda canımı alacaksan, bana merhamet edip bağışla! Yok eğer hayatta bırakacaksan, iyi kullarını muhafaza ettiğin gibi beni de fenalıklardan koru!" (Buhârî, Daavât 13, Tevhîd 13; Müslim, Zikir 64).

80 Âhirette, Allah dilemedikçe kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği konusuyla ilgili âyetler için Bakara sûresi (2), 48. âyete, Peygamber Efendimizin özel şefaati için de İsrâ sûresi (17), 79. âyetin açıklamasına bakınız.

81 Müşriklerin yanında: "Allah'tan başka ilâh yoktur" dendiğinde.

82 "Sen Kur'an'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

46. De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım![83] Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin.[84]

47. Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet gününde başlarına gelecek o korkunç azaptan kurtulmak için hepsini fedâ ederlerdi.[85] Çünkü hiç hesaba katmadıkları şey Allah tarafından karşılarına çıkarılacaktır.

48. Yaptıkları kötü işler karşılarına çıkmış ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır.[86]

49. İnsan bir sıkıntıya düştüğünde Bize yalvarıp yakarır.[87] Ona tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda ise "Bunu bilgim sayesinde elde ettim" deyiverir.[88] Oysa o bir sınamadır; fakat çokları bunu bilmez.[89]

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ ف۪يمَا
كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪
مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ
اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٤٨﴾ فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ
اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّاۙ قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫ت۪يتُهُ عَلٰى
عِلْمٍۜ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

---

83 Hz. Ebû Bekir Peygamber Efendimizden sabah, akşam okuyacağı bir dua öğretmesini isteyince, Allah'ın Elçisi ona sabahleyin, akşamleyin ve yatağa yattığı zaman şöyle dua etmesini söyledi:

"Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Ey her şeyin Rabbi ve sahibi! Senden başka ilâh bulunmadığını kesinlikle söylerim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, onun Allah'a şirk koşmaya dâvet etmesinden Sana sığınırım." (Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 14, 95).

84 "Yahudiler "Hıristiyanların sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Hıristiyanlar da "Yahudilerin sağlam ve tutarlı bir dini yok" dediler. Oysa onlar kendilerine inen kitabı okuyup duruyorlar. Bazı câhiller de onların sözlerine benzer şeyler söylediler. Ama Allah, kıyamet gününde, onların anlaşamadıkları konularda hükmünü verecektir." (Bakara 2/113).

"Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey Îsâ! Seni vefat ettirip Kendi katıma yükselteceğim, inkâr edenlerden ve onların çirkin davranışlarından seni uzak tutacağım ve sana tâbi olanları kıyamet gününe kadar inkâr edenlere üstün kılacağım; sonunda hepiniz Bana döneceksiniz; Ben de dünyada iken anlaşamadığınız konularda aranızda hükmümü vereceğim." (Âl-i İmrân 3/55).

"And olsun ki Biz, İsrâiloğulları'nı güzel bir yurda yerleştirdik, onlara iyi ve temiz rızıklar verdik. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler. Elbette Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." (Yûnus 10/93).

"Cumartesi gününe saygı gösterilmesi, sadece o gün hakkında anlaşmazlığa düşenlere emredildi. Senin Rabbin kıyamet gününde, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda elbette hükmünü verecektir." (Nahl 16/124).

"Şüphesiz Allah; mü'minler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve müşrikler arasında kıyamet gününde hükmünü verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir." (Hac 22/17).

"Allah kıyamet günü aranızda ihtilâf etmekte olduğunuz konularda hükmünü verecektir." (Hac 22/69).

"Şüphesiz kıyamet gününde Rabbin, onların anlaşmazlığa düştükleri bütün konulardaki hükmünü verecektir." (Secde 32/25).

"Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler. Anlaşmazlığa düştükleri şey hakkında Allah onların arasında hükmünü verecektir. Yalancılığı ve nankörlüğü âdet haline getirene Allah doğru yolu göstermez." (Zümer 39/3).

"Onlara din konusunda apaçık deliller de vermiştik. Fakat onlar, kendilerine bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." (Câsiye 45/17).

85 "Hayat boyu kâfir olan ve kâfir olarak ölenler, kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir." (Âl-i İmrân 3/91). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

86 "Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı." (En'âm 6/28).

"Kazandıkları günahların çirkinliği onlara aşikâr hale gelmiş ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır." (Câsiye 45/33).

87 "Ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl 16/53). Kâfirlerin sıkıntıya düşünce Allah'a yalvarmalarıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

88 "Kārun dedi ki: "Ben bu servete yalnız kendi bilgim sayesinde kavuştum." Ama o, Allah'ın önceki nesillerden, ondan da ha güçlü ve daha zengin kimseleri helâk ettiğini bilmiyor muydu?" (Kasas 28/78).

89 Başa gelen sıkıntılar birer imtihan olduğu gibi, iyi ve güzel şeyler de yine bir imtihandan ibârettir. Şu âyetler de bu hakikati hatırlatmaktadır:

"Onları siz öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Düşmana bir avuç toprak attığında da sen atmadın, Allah attı. Bunu da, kâfirleri kahretmek; mü'minleri de güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir." (Enfâl 8/17).

"Süleyman, tahtı yanında hazır görünce: "Bu, Rabbimin lütfundandır; nimetine karşı şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınıyor. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse şüphesiz Rabbimin kimseye ihtiyacı yoktur, lütuf ve keremi ise pek çoktur" dedi." (Neml 27/40).

50. Onlardan öncekiler de böyle demişti, fakat kazandıkları kendilerini kurtaramadı.[90]

51. Onlar kazandıkları günahların cezasını çektiler. Şunlardan zulmedenlerin başına da kendi kazandıkları günahların cezası gelecek ve onlar bunu önleyemeyecektir.

52. Onlar bilmiyor mu ki, Allah dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediğininkini de daraltır?[91] İnanan bir topluluk için elbette bunda nice ibretler vardır.

53. De ki: Ey günah işleyerek kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar.[92] Hiç şüphesiz, O çok bağışlayan, çok merhamet edendir.[93]

54. Onun için, başınıza azap gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun; sonra kimseden yardım göremezsiniz.[94]

55. Hiç farkında olmadığınız bir sırada azap ansızın gelip çatmadan önce, Rabbinizden size indirilen en güzel sö ze uyun.[95]

56. Öyle bir gün geldiğinde, kişi: "Allah'a karşı işlediğim kusurlar yüzünden yazıklar olsun bana; ben Allah'ın diniyle alay edenler arasındaydım!" demesin.[96]

57. Veya "Allah beni doğru yola iletseydi ben de sakınanlardan olurdum" demesin.[97]

قَدْ قَالَهَا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا
كَسَبُواۜ وَالَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ سَيُص۪يبُهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٥١﴾
اَوَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيَقْدِرُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾
قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذ۪ينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا
تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
جَم۪يعاًۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٥٣﴾ وَاَن۪يبُٓوا
اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُٓوا اَحْسَنَ
مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَۙ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ
نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ ف۪ي جَنْبِ
اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِر۪ينَۙ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُولَ
لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰين۪ي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٥٧﴾

90 "Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir. Ne kazandıkları şeylerin onlara bir faydası olur, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların. Onlar için büyük bir azap vardır." (Câsiye 45/10).

91 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir. İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Allah'ın rızkı dilediği gibi takdir ettiğine dair diğer âyetlerden bir kısmına bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

92 Peygamber Efendimiz bu âyeti okurken, "Allah bütün günahları bağışlar" cümlesini, "Kimin ne işlediğine bakmadan" şeklinde açıklamıştır. (Tirmizî, Tefsîr 39/2.)

Peygamber Efendimiz, ayrıca, Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu da bizlere müjdelemiştir:

"Kullarım! Siz gece-gündüz günah işlemektesiniz. Bütün günahları affeden de yalnızca Benim. Benden af dileyin ki sizi bağışlayayım" (Müslim, Birr 55).

"Ey Âdemoğlu! Sen Bana dua ettiğin ve Benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen Benden bağışlanmanı dilersen, günahlarını affederim. Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, Bana hiçbir şeyi ortak koşmamış, şirke bulaşmamış olman kaydıyla, Ben de seni yeryüzü dolusu bağışlamayla karşılarım." (Tirmizî, Daavât 98).

93 Allah'ın "çok bağışlayan" ve "çok merhamet eden" anlamındaki Gafûr ve Rahîm isimleri, yetmiş iki yerde birlikte kullanılmıştır. Mü'minler için pek büyük bir mâna ifade eden bu iki ismin bir arada bu kadar çok tekrarlanmasındaki müjdenin büyüklüğünü iyi düşünmek gerekir.

94 Tövbe, istiğfar ve sâlih amel için henüz elde fırsat var iken bunun ziyan edilmemesi hususunda Kur'an'ın pek çok uyarıları vardır. Bunlardan bir kısmına Bakara sûresi (2), 254. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

95 "Biz Mûsâ'ya Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık; sonra da şunları söyledik: "Onlara sıkıca sarıl! Kavmine de emret, onun en güzelini alsınlar!" (A'râf 7/145). Konuyla ilgili açıklama ve diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

96 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bütün cehennemlikler Cennet'teki yerlerini görecek ve: "Ah! Keşke Allah beni doğru yola iletseydi!" diyecek ve yaptıklarına pişman olacaklar. Bütün cennetlikler de Cehennem'deki yerini görecek ve: "Ya Allah beni doğru yola iletmeseydi, halim nice olurdu!" diyecek ve bu söz onun için bir şükür vesilesi olacak. Bunları söyledikten sonra Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, "Öyle bir gün geldiğinde, kişi: 'Allah'a karşı işlediğim kusurlar yüzünden yazıklar olsun bana; ben Allah'ın diniyle alay edenler arasındaydım!' demesin" (Zümer 39/56) âyetini okudu (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 512; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 54).

97 "'Kitap bizden önce yaşayan iki topluluğa indirildi, bizim onların okuduklarından haberimiz yoktu' demeyesiniz diye size de kitap indirdik. Veya 'Bize de kitap indirilseydi onlardan daha doğru bir yolda olurduk' demeyesiniz diye size kitap indirilmiştir. İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet gelmiştir." (En'âm 6/156-157).

58. Veya azabı gördüğünde, "Keşke elime bir fırsat daha geçse de iyilik yapanlardan olsam" demesin.[98]

59. Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın.

60. Kıyamet gününde, Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerini simsiyah görürsün.[99] Büyüklük taslayanlar için Cehennem'de yer mi yok?[100]

61. Müttakileri[101] ise, Allah, muratlarına erdirmek sûretiyle kurtarır.[102] Artık onlara hiçbir kötülük dokunmaz; hiçbir şeye de üzülmezler.

62. Allah her şeyi yaratandır.[103] Ve O her şeyin üzerinde görüp gözetici olan Vekildir.[104]

63. Göklerin ve yerin anahtarları[105] O'na âittir. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise mahvolup gidenlerin tâ kendileridir.

64. De ki: Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz, ey câhiller?[106]

65. Gerçek şu ki, sana da, senden öncekilere de, "Allah'a ortak koşacak olursan bütün yaptıkların boşa gider ve mahvolup gidenlerden olursun" diye vahyolunmuştur.[107]

66. Sen Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.[108]

اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِي
كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ
جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ
وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ
مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ
﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ
لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾
اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُٓونِّي
اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُو۫حِيَ
اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ اَشْرَكْتَ
لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

98 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En`âm 6/27). Kâfirlerin bu tür pişmanlıklarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

99 "O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir." (Âl-i İmrân 3/106). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

100 "Allah adına yalan söyleyen ve kendisine hak geldiğinde onu yalanlayan kimseden daha zâlim kimdir? O kâfirler için Cehennem'de yer mi yok?" (Zümer 39/32).

101 Müttaki, takvâ sahibi, takvâ ise Bakara sûresi (2), 2. âyette açıklandığı gibi, ibâdet ve güzel işler yaparak zarar veren şeylerden kendini korumak demektir.

102 "Sonra Cehennem'e atılmaya en lâyık olanın kim olduğunu en iyi Biz biliriz. Sizden Cehennem'e uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin kesinleşmiş bir hükmüdür. Sonra Biz, müttakileri Cehennem'e düşmekten kurtarır; zâlimleri diz üstü çökmüş halde orada bırakırız." (Meryem 19/70-72).

103 "O her şeyi yaratandır" ifadesi En`âm 6/102; Ra`d 13/16; Mü'min 40/62'de de geçmektedir.

104 "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir." (Âl-i İmrân 3/173).

"Vekil olarak Allah yeter." (Nisâ 4/81, 132, 171; Ahzâb 33/3).

"Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur." (En`âm 6/102).

"Her hususta Kendisine güvenilip dayanılacak olan ise Allah'tır." (Hûd 11/12).

"Biz Mûsâ'ya kitabı verdik ve o kitabı "Benden başkasına tevekkül etmeyin!" diye İsrâiloğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber yaptık." (İsrâ 17/2).

"Vekil olarak Rabbin yeter." (İsrâ 17/65).

"O doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Sen de kendine O'nu vekil edin." (Müzzemmil 73/9).

105 "Göklerin ve yerin anahtarları O'na âittir. O dilediğine rızkı bol, dilediğine sınırlı verir. O her şeyi hakkıyla bilir." (Şûrâ 42/12).

106 "Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan yaratan, herkesi besleyip doyuran, ama kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?" (En`âm 6/14).

"Şöyle de: "Allah her şeyin Rabbi iken ben kendime O'ndan başka Rab mi arayacağım?" (En`âm 6/164).

"Mûsâ sözüne şöyle devam etti: "Allah sizi başka milletlere üstün kılmışken, ben size O'ndan başka ilâh mı arayacakmışım?" (A`râf 7/140).

107 Allah'a ortak koşan ve dininden dönenlerin bütün yaptıklarının boşa çıkacağıyla ilgili birçok âyet-i kerîme vardır: Bakara 2/217; Âl-i İmrân 3/22; Mâide 5/5, 53; En`âm 6/88; A`râf 7/147; Tevbe 9/17, 69; Hûd 11/16; Kehf 18/105; Ahzâb 33/19; Muhammed 47/9, 28, 32.

108 "Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Seni elçi göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir yer verdim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!" (A`râf 7/144).

67. Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler.[109] Oysa kıyamet gününde yeryüzü O'nun avucunda, gökler ise dürülmüş halde elindedir.[110] Hâşâ! O, onların ortak koştukları şeylerden çok uzak, çok yücedir.[111]

68. Sûra üfürülür;[112] Allah'ın dilediklerinden başka göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölür. Sonra sûra bir daha üfürülür; o anda hepsi kalkmış, bakışmaktadır.[113]

69. Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap ortaya konur.[114] Peygamberler ve şâhitler getirilir.[115] Kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hüküm verilir.

70. Herkese yaptığı işin karşılığı tastamam ödenir. Aslında Allah onların yaptıklarını pek iyi bilmektedir.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖۗ وَالْاَرْضُ جَمٖيعاً
قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمٖينِهٖۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ ثُمَّ نُفِخَ فٖيهِ
اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَاَشْرَقَتِ
الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجٖيٓءَ
بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ
مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

---

109 "Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler" ifadesi En'âm 6/91 ve Hac 22/74'te de geçmektedir.

110 Bir gün Yahudi hahamlarından bir âlim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna geldi ve şunları söyledi: "Yâ Muhammed! Biz kitaplarımızda Cenâb-ı Hakk'ın şöyle anlatıldığını görüyoruz: 'Allah gökleri bir parmağında, yer tabakalarını bir parmağında, ağaçları bir parmağında, suları ve toprakları bir parmağında, diğer varlıkları da bir başka parmağında tutarak 'Bütün kâinatın hâkimi Benim' der." Bu sözler üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, hahamın söylediği şeyleri doğrulayarak azı dişleri görününceye kadar güldü; sonra da "Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler" (Zümer 39/67) âyetini sonuna kadar okudu (Buhârî, Tefsîr 39/2, Tevhîd 19, 26, 36; Müslim, Kıyâmet 19).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah Teâlâ yeryüzünü avucuna alacak, gökleri eliyle dürüp katlayacak ve

'Hükümdar Benim, nerede yeryüzünün hükümdarları?' buyuracak" (Buhârî, Tefsîr 39/3, Rikâk 44, Tevhîd 6; Müslim, Münâfikîn 23, 24).

Bu arada şunu da hatırdan uzak tutmamak gerekir ki, bu âyet ve hadislerde Allah Teâlâ hakkındaki bu tür anlatımlar, yerin ve göklerin bütünüyle Allah'ın egemenliği altında olduğunu anlatan ifadelerdir. Ancak bu ifadelerin, insanların bildiği şekilde el, avuç gibi maddî anlam içeren şekilde Allah hakkında düşünülemeyeceği aşikârdır. Nitekim âyetin sonu da, zâten Allah'ı her türlü eksiklik, noksanlık ve maddî tasavvurdan tenzih etmek sûretiyle, bu hususa işâret etmektedir. A'râf 7/54'ün açıklamasına bakınız.

111 "O, onların ortak koştukları şeylerden çok uzak, çok yücedir" ifadesi Yûnus 10/18, Nahl 16/1 ve Rûm 30/40'ta da aynen geçmektedir.

112 "Sûra üflendiği gün de her şeyin sahibi O'dur." (En'âm 6/73). Sûr hakkında bu âyetin dipnotunda bilgi verilmiştir.

113 Sûra üfürülüş ile ilgili âyetler, Yâsîn sûresi (36), 51. âyetin dipnotunda verilmiştir.

Ebû Hüreyre radıyallahu anhden rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sûra iki üfleme arasında kırk vardır."

Ashâb-ı kirâm Ebû Hüreyre'ye:

"Ebû Hüreyre! Kırk gün mü?" diye sordular.

"Bir şey diyemem" dedi. Sahâbîler:

"Kırk yıl mı?" diye sordular.

"Bir şey diyemem" dedi.

"Kırk ay mı?" diye sordular.

"Bir şey diyemem" dedi. Sonra da Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Kuyruk sokumu (acbü'z-zeneb) dışında insanın bütün bedeni çürüyüp yok olur. Yeniden yaratılma işi bundan başlar. Sonra Allah Teâlâ gökten bir (hayat) suyu indirir ve bu sayede ölüler bitkiler gibi yeniden canlanır." (Buhârî, Tefsîr 39/3, 78/1; Müslim, Fiten 141).

114 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

115 "Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek." (Nahl 16/84). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

71. İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır[116] ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelmedi mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler.[117] Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir.[118]

72. Onlara: "Ebediyen kalmak üzere girin Cehennem'in kapılarından" denir. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler.[119] "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin."[120]

74. Onlar: "Verdiği sözü yerine getiren ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamdolsun" derler. "Artık Cennet'in dilediğimiz yerinde otururuz."[121] Çalışanların mükâfâtı ne güzel!

75. Melekleri de görürsün ki, Arş'ın etrafını kuşatmış, Rablerini hamdederek tesbih etmektedirler. Artık aralarında adaletle hükmedilmiş ve "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denmiştir.

وَسٖيقَ الَّذٖينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا
جَٓاؤُ۫هَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا
اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ
رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا بَلٰى
وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرٖينَ
﴿٧١﴾ قٖيلَ ادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَاۚ
فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٧٢﴾ وَسٖيقَ الَّذٖينَ
اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا
وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدٖينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا
الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا
الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُۚ فَنِعْمَ
اَجْرُ الْعَامِلٖينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَٓافّٖينَ مِنْ
حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ
بِالْحَقِّ وَقٖيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٧٥﴾

116"Elbette o azgınların hepsinin buluşma yeri Cehennem'dir. Cehennem'in yedi kapısı vardır. O azgınlardan kimin hangi kapıdan gireceği belirlenmiştir." (Hicr 15/43-44). Cehennem kapılarının adları bu âyetlerin dipnotunda zikredilmiştir.

"Haydi Cehennem'in kapılarından bir daha çıkmamak üzere girin içeri! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!" (Nahl 16/29; Mü'min 40/76).

117"Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" "Evet" derler. "Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: 'Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız.' Keşke dinleseydik" derler. "Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık." (Mülk 67/7-10).

118"Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşti." (Yûnus 10/33).

"İnkâr edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabbinin sözü işte böylece gerçekleşmiştir." (Mü'min 40/6).

119"Melekler de her kapıdan yanlarına sokularak onlara şöyle derler: "Sabrettiğiniz için selâm olsun size. Dünya hayatının en güzel sonucudur bu!" (Ra`d 13/23-24).

"O takvâ sahipleri pırıl pırıl oldukları halde melekler onların canını alırken şöyle derler: "Size selâm olsun; yaptıklarınıza karşılık girin Cennet'e!" (Nahl 16/32).

120Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cennet'e ilk girecek kimselerin yüzleri, dolunay gibi parlak olacak. Onların ardından gireceklerin yüzleri, gökyüzündeki en parlak yıldız gibi aydınlık olacak. Orada insanlar ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de tükürüp sümkürürler. Onların tarakları altındandır. Kokuları mis gibidir. Buhurdanlıklarında tüten hoş koku, Cennet'in hoş kokulu ağacındandır. Eşleri hûrilerdir. Cennetliklerin hepsi de babaları Âdem'in şeklinde yaratılmış olup boyları altmış arşındır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 15).

Yine Resûl-i Ekrem Efendimizin bildirdiğine göre, Cennet ehli Cennet'e girdikten sonra onlara bir nidâ edici şöyle seslenecektir:

"Artık sonsuz bir hayatınız var, aslâ ölmeyeceksiniz. Hep sağlıklı olacaksınız, artık hastalanmayacaksınız. Sonsuz bir gençliğiniz var, aslâ yaşlanmayacaksınız. Hep safâ süreceksiniz, aslâ üzülmeyeceksiniz." (Müslim, Cennet 22).

121"Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A`râf 7/43).

MÜ'MİN SÛRESİ (40. sûre)

Mekke döneminde inmiştir. 85 âyettir. İman esaslarının, özellikle tevhid ve âhiret konularının ağırlıkta bulunduğu bir sûredir. Hz. Mûsâ'nın Firavun'u imana çağırması anlatılırken, kavmin ileri gelenlerinden imanını gizleyen bir kişinin Firavun ve adamlarına yaptığı öğütlere uzun uzun yer verilir. 28. âyette "mü'min adam" deyimiyle bu zâta atıfta bulunulmasından dolayı sûreye bu isim verilmiştir. Sûrenin bir diğer adı da Gāfir'dir. Allah'ın isimlerinden (Esmâ-i hüsnâ'dan) biri olan bu isim de sûrenin 3. âyetinde geçmekte ve "günahları bağışlayan" anlamına gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi bilen Allah tarafından parça parça indirilmiştir.[2]

3. O günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, cezası şiddetli ve lütfu bol olandır.[3] O'ndan başta ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır.

4. Kâfirlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girmez.[4] Onların diyar diyar dolaşması seni aldatmasın.[5]

5. Bunlardan önce Nûh kavmi ile onları izleyen topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Her bir ümmet, peygamberini ele geçirip cezalandırmaya kalktı ve hakkı ortadan kaldırmak için bâtıla sarılarak mücâdele etti.[6] Sonra Ben onları kıskıvrak yakalayıverdim de cezamın nasıl olduğunu gördüler.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ
الْعَل۪يمِۙ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ
شَد۪يدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ
اِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ
﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ
مِنْ بَعْدِهِمْۖ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ
لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِه۪
الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

---

1 Bu sûreden itibaren yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu sebeple "Hâmim'ler" olarak anılmaktadır. Bu sûrenin fazîleti hakkında Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Kim sabaha erişince Âyetü'l-Kürsî ile beraber Mü'min sûresini baştan üçüncü âyetin sonuna kadar okursa, akşama kadar bunlar sayesinde korunur. Kim akşama erdiğinde bunları okuyacak olursa, o da sabaha kadar bunlar sayesinde korunur." (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 2).

2 "Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir." (Zümer 39/1; Câsiye 45/2; Ahkāf 46/2).

3 "Kullarıma, Benim gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğumu bildir! Ancak azabımın da gerçekten pek acı olduğunu söyle!" (Hicr 15/49-50). Âyetin dipnotunda, Allah'ın rahmetinin büyüklüğünü ve azabının şiddetini anlatan bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

4 "İnsanlardan öyleleri var ki, hiçbir bilgisi olmadığı halde, Allah hakkında tartışmaya girer her azgın şeytanın peşine takılır." (Hac 22/3).

"Buna rağmen insanlardan bazısı bir bilgiye, bir rehbere ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan, Allah hakkında tartışır durur." (Hac 22/8).

"Yine de insanlardan öylesi vardır ki, hiçbir bilgiye, hiçbir rehbere veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan Allah hakkında tartışmaya kalkışır." (Lokmân 31/20).

"Onlar, kendilerine ulaşmış hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlardır. Bu ise Allah katında da, iman edenler yanında da büyük bir gazap nedenidir. Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler." (Mü'min 40/35).

"Kendilerine ulaşmış bir delile dayanmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girenlerin gönüllerinde yatan şey, hiçbir zaman erişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden ibârettir. Sen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Mü'min 40/56).

"Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp duranları görmedin mi? Gerçeklere nasıl da sırt çeviriyorlar?" (Mü'min 40/69).

"Âyetlerimiz hakkında tartışanlar da azabımızdan kaçıp sığınacak bir yerlerinin olmadığını bilsinler diye böyle yapar." (Şûrâ 42/35).

5 "Kâfirlerin ülke ülke dolaşıp durmaları, ticaret yaparak kazanç sağlamaları seni aldatmasın." (Âl-i İmrân 3/196). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

6 "Halbuki Biz peygamberleri yalnızca müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. Kâfirler hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele eder, âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar." (Kehf 18/56).

6. İnkâr edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabbinin sözü işte böylece gerçekleşmiştir.[7]

7. Arş'ı taşıyan[8] ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler.[9] "Rabbimiz, Senin rahmetin de, ilmin de her şeyi kuşatmıştır.[10] Tövbe edip Senin yolunu izleyenleri bağışla ve Cehennem azabından koru.

8. "Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir.[11] Şüphe yok ki Sen karşı konulmaz kudret sahibisin ve her şeyi yerli yerinde yaparsın."

9. "Onları kötülüklerden koru. O gün Sen kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmişsindir.[12] Asıl büyük bahtiyarlık da işte budur."[13]

10. İnkâr edenlere gelince, onlara da şöyle seslenilir: "Allah'ın size olan öfkesi, sizin kendinize olan öfkenizden de büyüktür.[14] Çünkü imana çağırıldığınızda siz inkâr ediyordunuz."

11. Onlar ise "Rabbimiz" derler. "Bizi iki kere öldürdün, iki kere dirilttin.[15] Şimdi günahlarımızı itiraf ediyoruz.[16] Bize bir çıkış yolu yok mu?"[17]

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ
كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ۝٦ اَلَّذِينَ
يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِه۪ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ
اٰمَنُواۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ
عَذَابَ الْجَحِيمِ ۝٧ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ
عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ
الْحَك۪يمُۙ ۝٨ وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِۜ وَمَنْ تَقِ
السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُۜ وَذٰلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ۝٩ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ
لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ
تُدْعَوْنَ اِلَى الْا۪يمَانِ فَتَكْفُرُونَ ۝١٠ قَالُوا رَبَّنَٓا
اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا
بِذُنُوبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَب۪يلٍ ۝١١

---

7 "Rabbinin, yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar artık iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşti." (Yûnus 10/33).

"Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7).

"İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelme-

di mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler. Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir." (Zümer 39/71).

8 "Melekler göğün etrafındadır. Rabbinin Arş'ını o gün başlarının üstünde sekiz melek yüklenir." (Hâkka 69/17).

9 Kur'an ve Hadis, meleklerin mü'minlerle olan alâka ve muhabbetine dair pek parlak örneklerle doludur. Fussılet 41/30-31'de, bu durum, meleklerin ağzından, "Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz" şeklinde ifade edilmektedir. Yukarıdaki âyetin bildirdiği durumdan başka, pek çok vesilelerle de meleklerin mü'minler için dua ettiği haber verilmiştir. Hasta ziyaret edenler, namaz için mescidde bekleyenler, namaz kıldığı yerde namazdan sonra bekleyenler, ilim öğrenenler, cömert kimseler, sadaka verenler bunlar arasındadır. Bu, aynı zamanda, mü'minlerin de birbirine dua etmesini teşvik eden bir durumdur ki, bu hususu yine meleklerin duası vesilesiyle dile getiren bir hadîs-i şerîflerinde Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir Müslüman, yanında bulunmayan bir din kardeşi için dua ederse, mutlaka melek ona, 'Âmin. Aynı şeyler sana da verilsin' diye dua eder." (Müslim, Zikir 86-88; Ebû Dâvûd, Vitir 29; Menâsik 5).

10 "Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır." (A'râf 7/156).

"Allah, kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi Kendine ilke edinmiştir." (En'âm 6/12, 54). En'âm sûresi (6), 12. âyetin dipnotunda Cenâb-ı Hakk'ın merhametiyle ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

11 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra'd 13/23). Adn cennetleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

12 "O gün kim o azaptan uzak tutulursa, Allah ona rahmet etmiştir. Bu ise apaçık bir kurtuluştur." (En'âm 6/16).

13 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9).

14 Azabı görünce hem kendilerini, hem de birbirlerini suçlarlar. "Onlar, kendilerine ulaşmış hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlardır. Bu ise Allah katında da, iman edenler yanında da büyük bir gazap nedenidir. Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler." (Mü'min 40/35).

15 Şu âyetler, burada geçen "iki ölüm ve iki diriltme" ile kastedilen mânayı açıklamaktadır:

"Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Bu âyetin dipnotunda, konuyla ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

"Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız." (Tâhâ 20/55).

16 "Keşke dinleseydik" derler. "Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık." Böylece günahlarını itiraf ederler. Uzak olsun ateş ehli Allah'ın rahmetinden!" (Mülk 67/10-11).

17 "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Kâfirlerin âhiretteki pişmanlıklarını anlatan bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12. Onlara denir ki: Siz şunun için bu hale düştünüz: Allah'ın birliğine iman etmek için çağrıldığınızda O'nun birliğini inkâr ediyor, O'na ortak koşulunca inanıyordunuz.[18] Artık hüküm, pek yüce ve pek büyük olan Allah'ındır.

13. O Allah ki, size âyetlerini gösterir[19] ve gökten sizin için rızık indirir.[20] Fakat O'na yönelenlerden başkası böyle şeylerden ibret almaz.

14. Kâfirler hoşlanmasa da, siz bütün samimiyetinizle sadece Allah'a yönelerek O'na yalvarın.[21]

ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ
وَاِنْ يُشْرَكْ بِهٖ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ
الْكَبٖيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذٖي يُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ وَيُنَزِّلُ
لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ
اِلَّا مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ
لَهُ الدّٖينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

18 "Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar." (Yûsuf 12/106).

"Sen Kur'an'da Rabbinden tek ilâh diye söz ettiğinde, onlar nefretle sırtlarını dönüp giderler." (İsrâ 17/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

19 "De ki: "Allah'a hamdolsun! O size âyetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir!" (Neml 27/93).

"Böylece Allah size âyetlerini gösteriyor. Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?" (Mü'min 40/81).

"Yakında onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde âyetlerimizi göstereceğiz; tâ ki Kur'an'ın tartışılmaz bir gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?" (Fussılet 41/53).

20 "Onlara şunu sor: 'Size gökten ve yerden rızık veren kim? Kulakların ve gözlerin sahibi kim? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinatın bütün işlerini yöneten kim?' 'Allah' diye cevap verecekler. O zaman şöyle de: 'Peki, o halde O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?'" (Yûnus 10/31).

"Onlar mı hayırlı, yoksa mahlûkatı ilk defa yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı? Allah varken başka bir ilâh, öyle mi? Onlara şöyle de: Eğer doğru söylüyorsanız, haydi getirin delilinizi!" (Neml 27/64).

"Ey insanlar! Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak, Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır?" (Fâtır 35/3).

"Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/5).

"Gökte ise hem sizin rızkınız, hem de size vadolunan şey vardır." (Zâriyât 51/22).

21 "Şöyle de: "Rabbim adaletli olmayı emretti. Her secde ettiğinizde yüzünüzü dosdoğru O'na çevirin ve sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetinizle O'na yalvarın. Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz." (A'râf 7/29).

"O ezelî hayat sahibidir. O'ndan başka ilâh yoktur; siz de sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetinizle O'na yalvarın. Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (Mü'min 40/65).

Abdullah İbni'z-Zübeyr, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin her namazdan sonra: "Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter. Günahtan kaçacak güç, ibâdet edecek kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir. Allah'tan başka ibâdete lâyık bir ilâh yoktur. Biz yalnız O'na ibâdet ederiz. Sahip olduğumuz nimet ve iyilik O'nundur. Övgülerin en güzeli O'na yakışır. Kâfirler hoşlanmasa bile, bütün samimiyetimizle, Allah'tan başka ilâh yoktur, deriz" anlamındaki şu zikri okuduğunu söylerdi: "La ilâhe illallahü vahdehû la şerike leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve âlâ külli şey'in kadîr; lâ havle velâ kuvvete illâ billâh; la ilâhe illallahü velâ na'büdü illâ iyyâh; lehü'n-ni'metü ve lehü'l-fazlu ve lehü's-senâü'l-hasen; la ilâhe illallahü muhlisine lehü'd-dîne velev kerihe'l-kâfirûn" (Müslim, Mesâcid 139, 140; Ebû Dâvûd, Vitir 25; Nesâî, Sehv 84).

15. Dereceleri yükselten[22] ve Arş'ın[23] sahibi olan Allah, Kendi buyruğu olan vahyi,[24] kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir.

16. O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varırlar;[25] hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz.[26] Mülk ve saltanat o gün kimindir? Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'ın![27]

17. O gün herkese ne kazandıysa onun karşılığı verilir.[28] O gün kimseye haksızlık edilmez.[29] Ve Allah hesabı çok çabuk bitirendir.[30]

18. Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki,[31] o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar.[32] Artık zâlimler için ne candan bir dost bulunur,[33] ne de sözü dinlenir bir şefaatçi.[34]

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ
مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ
يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى
عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ
لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ
نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ
إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

---

22 "Onların Allah yanındaki dereceleri farklı farklıdır. Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Âl-i İmrân 3/163).

"Onlar için Allah katından yüksek dereceler, bir bağışlanma ve bir rahmet vardır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Nisâ 4/96).

"Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz." (En'âm 6/83; Yûsuf 12/76).

"Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur." (En'âm 6/165).

"İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri katında yüksek dereceler vardır. Allah'ın bağışlaması ve tükenmez bir rızık da onları beklemektedir." (Enfâl 8/4).

"İnsanları birbirinden nasıl üstün kıldığımıza baksana! Ama âhiretteki dereceler ve üstünlükler daha büyük olacaktır." (İsrâ 17/21).

"Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, onlar için de yüksek mertebeler vardır." (Tâhâ 20/75).

"Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyor? Oysa dünya hayatında onların geçimlerini Biz bölüştürdük ve bir kısmı diğerlerini yanında çalıştırsın diye kimini ötekinden üstün seviyelere yükselttik. Fakat Rabbinin rahmeti, onların toplayabileceği her şeyden daha hayırlıdır." (Zuhruf 43/32).

"Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Böylece Allah onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak verecek ve onlara zulmedilmeyecektir." (Ahkâf 46/19).

"Ey iman edenler! Topluca oturduğunuz yerlerde "Gelenlere yer açın" dendiği

zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin. Kalkın dendiği zaman da kalkın ki, Allah, sizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltsin. Zira Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Mücâdele 58/11).

23 Arş hakkında açıklama için A'râf sûresi (7), 54. âyetin dipnotuna bakınız.

24 Âyetin metninde vahiy anlamında ruh kelimesi kullanılmıştır. Benzer anlamlarda kullanıldığı daha başka âyetler de vardır. "Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin." (Şûrâ 42/52). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

25 "İşte o gün, yer bir başka yere ve gökler başka göklere dönüşecek, insanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allah'ın huzuruna çıkacaklardır." (İbrâhim 14/48).

26 "Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân 3/5). Allah'ın bütün gizlilikleri bildiğine dair bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

27 Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah Teâlâ yeryüzünü avucuna alacak, gökleri sağ eliyle dürüp katlayacak ve: 'Hükümdar Benim, nerede yeryüzünün hükümdarları?' buyuracak." (Buhârî, Tefsîr 39/3, Rikāk 44, Tevhîd 6; Müslim, Münâfikīn 23, 24).

28 "İman edenleri ve onların nesillerinden iman ederek kendilerine tâbi olanları birbirine kavuşturacak, kimsenin çalışmasından da bir şeyi eksiltmeyeceğiz. Herkes kendi kazancına bağlıdır." (Tûr 52/21).

"Herkes kendi kazancına bağlıdır." (Müddessir 74/38).

29 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

30 "Allah hesabı çok çabuk bitirendir" ifadesi birçok âyette tekrarlanmaktadır (Bakara 2/202; Âl-i İmrân 3/19, 199; Mâide 5/4; Ra'd 13/41; İbrâhim 14/51; Nûr 24/39).

31 "İnsanları, başlarına azabın geleceği kıyamet günü hakkında uyar!" (İbrâhim 14/44).

32 "Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kaldığı bir güne ertelemektedir. O gün, onlar başlarını yukarı dikmiş, kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş, çağırıldıkları yere doğru koşarlar." (İbrâhîm 14/42-43).

33 "Onlar orada birbirleriyle çekişirken diyecekler ki: "Allah'a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü sizi Âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk. Bizi ancak o azgın kâfirler yoldan çıkardı. Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim. Ne de candan bir dostumuz. Tekrar dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!" (Şuarâ 26/96-102).

"O gün orada onun için ne bir candan dost vardır, ne de irinden başka yiyecek. Onu da ancak o büyük günahı işleyenler yer." (Hâkka 69/35-37).

"O gün gök erimiş madene döner. Dağlar atılmış yün gibi olur. Dost dostun halini sormaz." (Meâric 70/8-10).

34 Âhirette, Allah dilemedikçe kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği konusuyla ilgili âyetler Bakara sûresi (2), 48. âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem'in Allah'ın dilemesi üzerine mü'minlere şefaat edeceği konusunda ise sahih hadisler bulunmaktadır (Meselâ bk. Buhârî, Enbiyâ 3, 9, Tefsîr 17/5; Müslim, Îmân 327, 328). Onun âhiretteki özel şefaatinden İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotunda söz edilmiştir.

19. Allah, gözlerin kötü niyetle bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da.[35]

20. Allah hak ve adaletle hükmeder.[36] Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Her şeyi işiten de, her şeyi gören de, hiç şüphe yok ki o Allah'tır.

21. Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı?[37] Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı.[38] Allah onları günahları yüzünden yakaladı,[39] ama onların kendilerini Allah'ın gazabından koruyacak kimseleri olmadı.

22. Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş; onlar ise inkâr etmişlerdi. Bu yüzden Allah onları yakalayıverdi. Gerçekten O güçlüdür, azabı da çok şiddetlidir.[40]

23. Biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle ve apaçık bir delille göndermiştik.[41]

24. Onu Firavun'a, Hâmân'a[42] ve Kārun'a[43] gönderdik; onlar ise "Bu düpedüz yalancı bir sihirbaz" dediler.[44]

يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ
﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْض۪ي بِالْحَقِّۜ وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِه۪ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي
الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذ۪ينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ
مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ
﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْت۪يهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّهُ قَوِيٌّ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

---

35 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği, Âl-i İmrân 3/29, 119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegābün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

Kalplerin sakladığı en gizli şeyleri dahi Allah'ın bilmesi, bir yandan hiçbir kötülüğün karşılıksız bırakılmayacağı yönünde büyük bir uyarı içerirken, bir yandan da, mü'minlere, en gizli bir iyiliğin, hatta kalblerdeki bir niyetin dahi Allah katında büyük bir karşılık göreceği yönünde bir müjde vermektedir. Bu konuyu açıklığa kavuşturan hadîs-i şerîflerden bazıları şöyledir:

"Yapılan işler niyetlere göre değerlenir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1, Îmân 41; Müslim, İmâret 155).

"Bir kimse geceleyin kalkıp ibâdet etmek niyetiyle yatar da, sabaha kadar uyanamazsa, ona niyet ettiği şeyin sevabı yazılır, uykusu da ona Rabbinin bir sadakası olur." (Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 61, 63; İbni Mâce, İkāmet 177).

"Allah Teâlâ iyilik ve kötülükleri takdir edip yazdıktan sonra bunların iyi ve kötü oluşunu şöyle açıkladı: Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb-ı Hak bunu yapılmış tam bir iyilik olarak kaydeder. Şâyet bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar. Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu tam bir iyilik olarak kaydeder. Şâyet insan bir kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar." (Buhârî, Rikāk 31; Müslim, Îmân 207).

36 "Şüphesiz Rabbin, onlar arasında hikmet ve adaletiyle hükmedecektir. Karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi bilen yalnız O'dur." (Neml 27/78).

37 "Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin âkıbetlerine bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güçlüydüler; toprağın altını üstüne getirmişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti. Allah elbette ki onlara bir haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Rûm 30/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

38 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

39 "Kâfirlerin hali tıpkı Firavun hânedanı ile daha öncekilerin hali gibidir: Onlar da, Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı, günahları yüzünden onları da helâk etmiştik." (Enfâl 8/54). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40 Allah'ın çok güçlü ve azabının da çok şiddetli olduğu, Enfâl 8/52'de de aynı şekilde ifade edilmektedir.

41 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik." (A'râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

42 "Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum! Ey Hâmân! Haydi, benim için tuğla ocaklarını tutuştur ve bana bir kule yap; belki oradan Mûsâ'nın ilâhını görürüm. Gerçi ben, onun kesinlikle yalancılardan biri olduğuna inanıyorum." Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve hesap için Bize dönmeyeceklerini zannettiler." (Kasas 28/38–39).

43 "Kārun Mûsâ'nın kavmindendi. Ama onlara haksızlık ediyordu. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını taşımak bile güçlü kuvvetli bir cemaate zor geliyordu. Kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma, çünkü Allah şımaranları sevmez" (Kasas 28/76).

44 "Firavunun kavminin ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, gerçekten de çok usta bir sihirbazmış!" (A'râf 7/109).

"Firavun çevresindekilere: "Bu gerçekten de usta bir sihirbaz." (Şuarâ 26/34).

25. Mûsâ onlara katımızdan hakkı getirdiğinde, "Mûsâ ile beraber iman edenlerin kızlarını sağ bırakıp oğullarını öldürün" dediler.[45] Fakat kâfirlerin hîlesi hep boşa çıkmıştır.

26. Firavun "Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim" dedi. "O da Rabbine yalvarsın bakalım. Çünkü o sizin dininizi değiştirir yahut ülkede bozgunculuk çıkarır diye korkuyorum."

27. Mûsâ dedi ki: "Ben, hesap gününe inanmayan bütün kibirli ve zorbalardan, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığındım."[46]

28. Firavun âilesinden, imanını gizleyen inanmış bir adam dedi ki: "Siz, 'Rabbim Allah'tır' dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık mûcizeler getirmiştir. Eğer yalancıysa, yalanı kendi zararınadır. Fakat doğru söylüyorsa, sizi uyardığı şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Çünkü Allah haddini aşan yalancıları amaçlarına ulaştırmaz.[47]

29. "Ey kavmim! Bugün, bu ülkede üstünlüğü elde tutan kimseler olarak egemenlik sizindir. Ya Allah'ın azabı başımıza gelecek olursa bize kim yardım edecek?" Firavun ise "Ben size ancak kendi görüşümü anlatır, size yalnızca doğru yolu gösteririm" dedi.[48]

30. İman eden zât, "Ey kavmim" dedi. "Ben sizin hakkınızda, çeşitli toplulukların başına gelen azap günlerinin benzerinden korkuyorum.

فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُٓوا
اَبْنَٓاءَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَٓاءَهُمْۜ
وَمَا كَيْدُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ
فِرْعَوْنُ ذَرُون۪ٓي اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُۚ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ د۪ينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي
الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنّ۪ي عُذْتُ
بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ
الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌۗ مِنْ اٰلِ
فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ ا۪يمَانَهُٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ
يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَٓاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ
رَبِّكُمْۜ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُۚ وَاِنْ يَكُ
صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي يَعِدُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ
لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِر۪ينَ فِي الْاَرْضِۘ فَمَنْ
يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَٓاءَنَاۜ قَالَ فِرْعَوْنُ
مَٓا اُر۪يكُمْ اِلَّا مَٓا اَرٰى وَمَٓا اَهْد۪يكُمْ اِلَّا
سَب۪يلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ
اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِۙ ﴿٣٠﴾

45 Firavun'un İsrâiloğulları'na kızlarını sağ bırakıp erkek çocuklarını öldürmek sûretiyle eziyet ettiğine Bakara 2/49, A`râf 7/127, 141, İbrâhim 14/6 ve Kasas 28/4 da temas edilmektedir.

46 "Beni taşa tutmanıza karşı, benim de

Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (Duhân 44/20).

47 "İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, hem Davud'un hem de Meryem oğlu Îsâ'nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi de onların Allah'a isyan etmeleri ve hadlerini aşıp durmalarıydı. Yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler ne kötü şeylerdi." (Mâide 5/78-79). Konuyla ilgili hadîs-i şerîfler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Burada şu hadîs-i şerîfi de hatırlayalım: "Cihadın en fazîletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir." (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13; Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20).

Genç sahâbîlerden Abdullah ibni Zübeyr sahâbenin âlimlerinden Abdullah ibni Amr ibni Âs'a "Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme müşriklerin yaptığı en ağır hakaret nedir?" diye sordu. O da şunu anlattı. "Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Kâbe'nin avlusunda namaz kılarken, Ukbe bin Ebî Muayt geldi, onu omuzlarından tuttu, elbisesini boğazına dolayıp şiddetle sıkmaya başladı. Bunu gören Hz. Ebû Bekir koşup geldi ve 'Siz, 'Rabbim Allah'tır' dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık deliller getirmiştir' (Mü'min 40/28) âyetini okuyarak Ukbe'yi omuzlarından tutup itti." (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 5, Menâkıbü'l-Ensâr 29, Tefsîr 40/1).

48 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Cenâb-ı Hakk'ın, yönetici yaptığı bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse, Allah Teâlâ ona Cennet yüzü göstermez." (Buhârî, Ahkâm 8; Müslim, Îmân 227-228, İmâret 21).

31. "Tıpkı Nûh kavminin, Âd ve Semûd'-un ve daha sonrakilerin başlarına gelenler gibi. Yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmek istemez.[49]

32. "Ey kavmim! Ben sizin hakkınızda o feryat ve figan gününden korkuyorum."[50]

33. "O gün arkanızı dönüp kaçarsınız; oysa sizi Allah'ın elinden kurtaracak birisi yoktur. Allah'ın saptırdığını ise kimse yola getiremez."[51]

34. "Daha önce Yusuf da size apaçık deliller getirmişti. Ama siz onun getirdikleri hakkında hep şüphe edip durdunuz. O öldüğünde ise 'Allah ondan sonra bir daha peygamber göndermez' demiştiniz. Allah, haddini aşan ve dinde şüphe edenleri işte böyle saptırır."

35. Onlar, kendilerine ulaşmış hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlardır.[52] Bu ise Allah katında da, iman edenler yanında da büyük bir gazap nedenidir.[53] Büyüklük taslayan her zorbanın kalbini Allah işte böyle mühürler.[54]

36. Firavun "Ey Hâmân" dedi. "Bana bir kule yap ki yollar bulayım.

37. "Göklere giden yollara çıkayım da Mûsâ'nın ilâhına ulaşayım. Çünkü onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum."[55] Firavun'a yaptığı çirkin iş böylece hoş gösterildi[56] ve yoldan çıkarılmış oldu. Fakat Firavun'un tuzağı hüsrandan başka bir sonuç vermeyecekti.

مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ مِنْ
بَعْدِهِمْ وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا
قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ
تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ
جَٓاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
زِلْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِمَّا جَٓاءَكُمْ بِه۪ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ
قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِه۪ رَسُولًا كَذٰلِكَ
يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذ۪ينَ
يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ
كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ
﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ ل۪ي صَرْحًا
لَعَلّ۪ٓي اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ
فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ كَاذِبًا
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَصُدَّ عَنِ
السَّب۪يلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا ف۪ي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

---

49 "İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Allah, hiç kimseye zulmetmek istemez." (Âl-i İmrân 3/108). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 "Andolsun ki Biz Nûh'u kendi kavmi-

ne peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey benim kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum." (A'râf 7/59).

"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin. O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve erdemli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkarım." (Hûd 11/3).

"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben, sizin için pek acı bir günün azabından korkuyorum." (Hûd 11/26).

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Çünkü ben sizin bolluk içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum." (Hûd 11/84).

"Doğrusu, sizin için büyük bir günün azabından korkarım" demişti." (Şuarâ 26/135).

"İman eden zât, "Ey kavmim" dedi. "Ben sizin hakkınızda, çeşitli toplulukların başına gelen azap günlerinin benzerinden korkuyorum." (Mü'min 40/30).

"Âd kavminin kardeşi Hûd pepgamberi de hatırla. Aslında, ondan önce ve sonra da uyarıcılar gelip geçti. Hani o Ahkāf'taki kavmini, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben, sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan gerçekten korkuyorum" diye uyarmıştı." (Ahkāf 46/21).

51 "Size ne oluyor ki, münafıklar konusunda ikiye ayrılıyorsunuz? Oysa Allah onları, işledikleri günahlar yüzünden tekrar küfre döndürmüştür. Yoksa Allah'ın saptırdıklarını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için sen aslâ bir çıkış yolu bulamazsın." (Nisâ 4/88). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52 Bu sûrenin 4. âyetinin dipnotuna bakınız.

53 "Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. Çünkü kâfirlerin inkârı, Rableri katında gazaptan başka bir şey arttırmaz. Sonuçta, kâfirlerin inkârı ancak kendi hüsranlarını arttırmış olur." (Fâtır 35/39).

"Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazap sebebidir." (Saf 61/3).

54 "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve kalplerimiz örtülüdür, demeleri yüzünden Biz onları cezalandırdık. Aslında Allah, onların kalplerini inkârları yüzünden mühürlemiştir. Pek azı dışında onlar iman etmezler." (Nisâ 4/155). Kendi inkârları yüzünden kâfirlerin kalplerinin mühürlendiğini bildiren bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

55 "Firavun dedi ki: "Efendiler! Şimdiye kadar sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu bilmiyordum! Ey Hâmân! Haydi, benim için tuğla ocaklarını tutuştur ve bana bir kule yap; belki oradan Mûsâ'nın ilâhını görürüm. Gerçi ben, onun kesinlikle yalancılardan biri olduğuna inanıyorum." (Kasas 28/38).

56 "Yaptıkları bu çirkin ameller, onlara güzel görünüyor." (Tevbe 9/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38. İman eden zât, "Ey kavmim, bana uyun ki size doğru yolu göstereyim" dedi.

39. "Ey kavmim, bu dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir.[57] Âhiret ise, ebedî kalınacak yerdir."

40. "Kim bir kötülük işlerse, sadece onun misliyle karşılığını görür.[58] İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler."[59]

41. "Ey kavmim, bu nasıl bir hal ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz."[60]

42. "Beni Allah'ı inkâr etmeye ve hiçbir bilgiye dayanmaksızın O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, karşı konulmaz kudret sahibi ve çok bağışlayıcı olana çağırıyorum."[61]

43. "Sizin beni çağırdığınız şeylerin, ne dünyada, ne de âhirette yapılan dualara cevap verecek halleri yoktur.[62] Hepimizin dönüşü şüphesiz Allah'adır. Hadlerini aşanlar ise, ateş ehlinin tâ kendileridir."

44. "Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Hiç şüphesiz Allah kullarını görmektedir."[63]

45. Allah o iman eden kimseyi, Firavun ehlinin kurdukları tuzağın şerrinden korudu. Firavun âilesini ise korkunç bir azap kuşatıverdi.

وَقَالَ الَّذٖٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ
سَبٖيلَ الرَّشَادِۚ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا مَتَاعٌۘ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ
﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَاۚ
وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ
فٖيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَيَا قَوْمِ مَا لٖٓي
اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنٖٓي اِلَى النَّارِۜ
﴿٤١﴾ تَدْعُونَنٖي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا
لَيْسَ لٖي بِهٖ عِلْمٌۘ وَاَنَا۬ اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزٖيزِ
الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنٖٓي اِلَيْهِ
لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ
وَاَنَّ مَرَدَّنَٓا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفٖينَ هُمْ
اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَٓا
اَقُولُ لَكُمْۜ وَاُفَوِّضُ اَمْرٖٓي اِلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ
بَصٖيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا
مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِۚ ﴿٤٥﴾

57 "İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Dünya hayatının gelip geçici olmasıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

58 "Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaktır." (Nisâ 4/123).

"Bir iyilik eden, on misli iyilik görecektir. Bir kötülük yapan da sadece yaptığının karşılığını görecektir. Kimseye haksızlık edilmeyecektir." (En'âm 6/160).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Sonra hepiniz Rabbinizin huzuruna döneceksiniz." (Câsiye 45/15).

"Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür." (Zilzâl 99/7-8).

59 "Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşatacağız. Onlara mükâfâtlarını da yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz." (Nahl 16/97).

"Mü'min olarak sâlih amel yapan kimse ise, ne bir haksızlığa uğramaktan korkar, ne de sevaplarını eksik almaktan." (Tâhâ 20/112).

"Mü'min olmak şartıyla sâlih amel işleyen hiçbir kimsenin emeği görmezlikten gelinmeyecektir. Çünkü Biz onun işlediklerini yazıyoruz." (Enbiyâ 21/94).

60 "Onları, Cehennem ateşine çağıran öncüler yaptık. Kıyamet gününde de kendilerine yardım edilmeyecektir." (Kasas 28/41).

"Çünkü Müşrikler insanı Cehennem'e çağırırlar; Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini açıklar." (Bakara 2/221).

61 Allah'ın hem karşı konulmaz kudret sahibi ve hem de çok bağışlayıcı olduğunu bildiren "Azîz" ve "Gaffâr" isimleri şu âyetlerde de beraberce geçmektedir: Sâd 38/66; Zümer 39/5. "Azîz" ismi, yine "çok bağışlayıcı" anlamına gelen "Gafûr" ismiyle beraber olarak da Fâtır 35/28 ve Mülk 67/2'de geçmektedir.

62 "Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler." (Ahkâf 46/6).

63 "Allah kullarını görmektedir" ifadesi Âl-i İmrân 3/15 ve 20'de de geçmektedir.

46. Onlar ateşe sunulurlar sabah akşam;[64] kıyamet kopunca da "Atın Firavun ehlini azabın en şiddetlisine!" denir.[65]

47. Ateşte birbiriyle çekişip dururlarken, güçsüz olanlar, dünyada iken büyüklük taslayanlara derler ki: "Biz size uymuştuk. Şimdi bizden ateşin birazını olsun savabiliyor musunuz?"[66]

48. Büyüklük taslayanlar ise: "Hepimiz ateşteyiz" derler. "Artık Allah kulları arasında hükmünü vermiştir."

49. Ateştekiler Cehennem bekçilerine: "Rabbinize dua edin de bir günlüğüne olsun azabımızı hafifletsin" derler.[67]

50. Cehennem bekçileri derler ki: "Peygamberleriniz size apaçık deliller getirmedi mi?"[68] Onlar: "Evet!" diye cevap verirler. Bekçiler de: "Öyleyse yalvarın bakalım" derler. "Ama kâfirlerin yalvarması boşunadır."[69]

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُٓوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ
الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَاِذْ يَتَحَٓاجُّونَ فِي النَّارِ
فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا
لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَص۪يبًا مِنَ
النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُلٌّ ف۪يهَٓا
اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ
عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ
تَأْت۪يكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلٰى قَالُوا
فَادْعُواۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

---

64 Ehl-i sünnet âlimlerine göre bu âyet ile Tevbe 9/101 ve Tûr 52/47 âyetleri kabir azabının gerçekliğine işâret etmektedir. Ayrıca kabir azabı ile ilgili pek çok hadîs-i şerîf vardır. Bu durum, kabir azabının vukuuna ilişkin bilgileri mânevî tevâtür mertebesine çıkarmakta ve inkâr edilmesi caiz olmayan bir niteliğe kavuşturmaktadır. Bu hadislerden birkaç misal:

Peygamber Efendimiz dualarında kabir azabından Allah'a sığınırdı, Müslümanlara da ondan Allah'a sığınmalarını tavsiye ederdi (Buhârî, Ezân 149, Küsûf 7, 12; Müslim, Cennet 67).

"Cenazelerinizi gömmeyi bırakmayacağınızı bilsem, kabir azabından bir miktar size de duyurması için Allah'a dua ederdim" buyururdu (Müslim, Cennet 67; Nesâî, Cenâiz 114).

Hz. Âişe'nin sadaka verdiği bir Yahudi kadın ona "Allah seni kabir azabından korusun" diye dua edince, o da Resûlullah Efendimize kabir azabının olup olmadığını sordu. Allah'ın Elçisi "Evet, kabir azabı vardır" buyurdu. Daha sonra Hz. Âişe şöyle demiştir: "O günden sonra Peygamber aleyhisselâmın her namazdan sonra kabir azabından Allah'a sığındığını gördüm." (Buhârî, Küsûf 7, Cenâiz 86, Daavât 37; Müslim, Mesâcid 125).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanından geçmekte olduğu iki mezar hakkında şöyle buyurdu: "Bu ikisi, hayatta iken küçümseyerek işledikleri birer büyük günahtan dolayı azap görüyorlar. Evet, aslında işledikleri günahlar büyüktür. Biri koğuculuk yapardı. Diğeri ise abdest bozarken idrarından sakınmaz, iyice temizlenmezdi." (Buhârî, Vudû 55, 56, Cenâiz 88, Edeb 49; Müslim, Tahâret 111).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Biriniz öldüğü zaman, sabah akşam ona gideceği yer gösterilir. Eğer cennetlikse Cennet'teki yeri, cehennemlikse Cehennem'deki yeri kendisine gösterilir ve ona 'Allah Teâlâ kıyamet gününde seni oraya gönderinceye kadar işte senin yerin burasıdır' denilir." (Buhârî, Cenâiz 89, Bed'ü'l-halk 8, Rikâk 42; Müslim, Cennet 65, 66).

65 "Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir." (Hûd 11/98).

66 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi. İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/165-167). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

67 "Yâ Mâlik! Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık" diye seslenirler. O da: "Siz burada sürekli kalıcısınız" der." (Zuhruf 43/77).

68 "Allah onlara: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak. Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz" diyecekler. Onları dünya hayatı aldatmıştır; böylece onlar, kendi aleyhlerine şâhitlik ederek kâfir olduklarını itiraf edecekler." (En'âm 6/130).

"İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelmedi mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler. Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir." (Zümer 39/71).

"Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi? Evet" derler. "Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve dedik ki: 'Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız.'" (Mülk 67/7-9).

69 "Gerçek dua ve ibâdet sadece Allah'a yapılır. Onların, O'nu bırakıp tapındıkları şeyler ise kendilerine bir cevap veremez. Onların hali, ağzına su gelsin diye iki avucunu suya doğru uzatıp bekleyen kimse gibidir. Oysa bu şekilde onun ağzına su aslâ gelmeyecektir. Kâfirlerin duası da işte böyle boşa gider." (Ra'd 13/14).

51. Biz elçilerimize de, iman edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı[70] kıyamet gününde yardım edeceğiz.[71]

52. O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz;[72] lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir.[73]

53. Doğrusu, Biz Mûsâ'ya hidâyet rehberini verdik[74] ve İsrâiloğulları'nı kitaba mîrasçı kıldık.

54. Akıl sahipleri için o kitap bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür.

55. Sabret;[75] Allah'ın vaadi gerçektir.[76] Günahın için bağışlanma dile[77] ve akşam sabah Rabbini hamdederek tesbih et.[78]

56. Kendilerine ulaşmış bir delile dayanmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girenlerin gönüllerinde yatan şey, hiçbir zaman erişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden ibârettir.[79] Sen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işiten, her şeyi görendir.[80]

57. Göklerin ve yerin yaratılışı, insanların yaratılışından daha büyük bir iştir; lâkin insanların çoğu bunu bilmez.[81]

58. Ne görmeyenle gören bir olur, ne de iman edip sâlih ameller yapanlarla günahkârlar. Fakat pek az düşünüyorsunuz.[82]

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ
الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ
الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا
بَنِي اِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى
لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ
وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِ
اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ اِنْ فِي صُدُورِهِمْ
اِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى
وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

---

70 "Biz her ümmetten bir şâhit çıkaracağız ve diyeceğiz ki: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz hakkında delilinizi getirin bakalım." İşte o zaman gerçek ilâhlığın Allah'a âit olduğunu anlayacaklar ve dünyada iken uydurdukları o sahte ilâhlar da kaybolup gidecek." (Kasas 28/75). Kıyamet gününde peygamberlerin ümmetleri hakkında şâhitlik edeceğini bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir." (Sâffât 37/171-172). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Her kim Bana kulluk eden bir dostuma düşmanlık ederse, Ben de ona karşı harb ilan ederim." (Buhârî, Rikâk 38).

72 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/35-36).

73 "Ancak, Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, O'nun korunup gözetilmesini emrettiği şeyleri ihmal edenler ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar; işte lânet de bunlar içindir, en kötü yurt olan Cehennem de bunlar içindir." (Ra'd 13/25).

74 En'âm 6/154, İsrâ 17/2, Kasas 28/43, Secde 32/23'te de Tevrat "hidâyet rehberi" olarak nitelenmiştir.

75 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Sabır ile ilgili âyetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

76 Allah'ın verdiği sözün gerçek olduğu şu âyetlerde tekrar edilmektedir: Nisâ 4/122; Yûnus 10/4, 55, Kehf 18/21, Kasas 28/13, Rûm 30/60, Lokman 31/9, 33, Fâtır 35/5, Mü'min 40/55, 77, Câsiye 45/32, Ahkâf 46/17.

77 "Allah'tan günahlarının affını dile. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir." (Nisâ 4/106).

"Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile. Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de." (Muhammed 47/19).

"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, Ve insanları akın akın Allah'ın dinine girerken gördüğünde, Rabbini hamdederek tesbih et ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir." (Nasr 110/1-3).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim." (Buhârî, Daavât 3). Bir başka rivayete göre de şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Allah'a tövbe edip O'ndan af dileyiniz. Zira ben O'na günde yüz defa tövbe ederim." (Müslim, Zikir 42).

78 "Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

79 Bu sûrenin 4. âyetinin dipnotuna bakınız.

80 "Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi bilendir." (A'râf 7/200). Bu âyetin dipnotunda Allah'a sığınma konusunda hadisler yer almaktadır.

"Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." (Nahl 16/98).

"Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Fussılet 41/36).

81 "Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti." (Nâziât 79/27).

82 "Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Hûd 11/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

59. Kıyamet günü mutlaka gelecek; bunda hiçbir şüphe yoktur. Lâkin insanların çoğu buna inanmıyor.[83]

60. Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim.[84] Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir.[85]

61. Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan Allah'tır.[86] Doğrusu Allah insanlar üzerinde pek büyük lütuf sahibidir; ancak insanların çoğu şükretmiyor.[87]

62. İşte Rabbiniz olan Allah budur; O her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl oluyor da O'ndan yüz çeviriyorsunuz?[88]

63. Âyetlerimizi inkâr edenler, işte böyle çevriliyorlar.

إِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي
اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرٖينَ ﴿٦٠﴾
اَللّٰهُ الَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فٖيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ
﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ
الَّذٖينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

---

83 "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

84 "Kullarım sana Beni sorarlarsa, Ben onlara pek yakınım. Bana dua ettiğinde dua edenin duasına karşılık veririm. Öyleyse onlar da Benim dâvetime uysunlar ve Bana iman etsinler ki, doğru yolu bulabilsinler." (Bakara 2/186). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "Dua ibâdettir" buyurmuş, sonra da şu âyeti okumuştur: "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, size cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, hor ve hakir şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60; Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Tefsîr 1/16, Daavât 1).

85 "Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini Kendi huzurunda toplayacaktır. Ama iman edip, sâlih ameller yapanların mükâfâtını Allah eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir. O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/172-173).

86 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

87 "Şu bir gerçektir ki, Allah'ın insanlar üzerinde pek büyük lütuf ve nimeti vardır. Fakat insanların çoğu şükretmez." (Bakara 2/243).

"Elbette sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçim kaynakları yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!" (A'râf 7/10). İnsanların pek az şükretmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

88 "Tohumu ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah bu! O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (En'âm 6/95).

"Rabbiniz Allah işte O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O her şeyi yaratandır. Öyleyse O'na kulluk edin. Her şeyde Kendisine güvenilip dayanılan O'dur." (En'âm 6/102).

"Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine kurulan ve her şeyi yöneten Allah'tır. O izin vermeden kimse şefaat edemez. Rabbiniz Allah işte O'dur. Öyleyse O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?" (Yûnus 10/3).

"İşte gerçek Rabbiniz Allah O'dur. Gerçeğin dışında sapkınlıktan başka ne vardır? O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?" (Yûnus 10/32).

"O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13).

"Rabbiniz olan Allah işte budur; her şeyin sahibi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl olur da doğru yoldan yüz çevirirsiniz?" (Zümer 39/6).

"O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri, göğü bir tavan yaptı; size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi; hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir." (Mü'min 40/64).

"Anlaşmazlığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a âittir. Rabbim olan Allah işte budur. Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum." (Şûrâ 42/10).

64. O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri,[89] göğü bir tavan yaptı;[90] size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi;[91] hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur.[92] Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir.[93]

65. O ezelî hayat sahibidir. O'ndan başka ilâh yoktur; siz de sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetinizle O'na yalvarın.[94] Hamd,[95] Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.[96]

66. De ki: Ben, sizin Allah'tan başka yalvardıklarınıza tapmaktan men olundum.[97] Çünkü bana apaçık deliller geldi ve Âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.[98]

67. Sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den, sonra bir aleka'dan yaratan,[99] sonra da ana rahminden bebek olarak çıkaran, olgunluk çağına ve nihayet ihtiyarlığa erişmeniz için sizi yaşatan O'dur. Kiminiz bundan önce vefat eder; kiminiz de, aklınızı kullanırsınız diye, belirlenmiş bir ecele[100] erişecek kadar yaşatılır.

68. Dirilten de O, öldüren de O'dur.[101] O bir işin olmasına hükmettiğinde sadece "Ol" der; o da oluverir.[102]

69. Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp duranları görmedin mi?[103] Gerçeklere nasıl da sırt çeviriyorlar?

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَٓاءَ
بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ
اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٥﴾ قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ
الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّ۪ي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً
ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخاًۚ
وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُٓوا
اَجَلاً مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ
الَّذ۪ي يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْراً فَاِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ
يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِۜ اَنّٰى يُصْرَفُونَۚ ﴿٦٩﴾

---

89 "Onlar mı hayırlı, yoksa yeryüzünü insanların ve canlıların yaşamasına elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan, üzerinde sağlam dağlar diken ve iki deniz arasına bir engel koyan Allah mı? Allah varken başka bir ilâh öyle mi? Elbette

onların pek çoğu bu gerçeği bilmiyor!" (Neml 27/61).

90 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama ve benzer âyetler yer almaktadır.

91 İnsana sadece belirgin bir sûret verilmekle kalınmamış, aynı zamanda o sûret iradeli bir şekilde güzelleştirilmiştir. Yaratılışının çeşitli aşamalarında, insanın gerek tüm vücudu, gerekse yüzü şekilden şekle girer. Son âna kadar da bu şekiller, insanı ürkütecek şekillerdir. Fakat apaçık bir "güzelleştirme" işlemi ile, bütün organlar birbirine uygun şekilde düzenlenir, kemiklerin üzeri etle, etin üzeri deriyle kaplanır; sîmâ üzerinde kulaklar yaratılır, göz çukurlarına gözler yerleştirilir; gözlerin etrafı kaşlarla ve kirpiklerle, ağzın etrafı dudaklarla süslenir, saçlar bitirilir. Bütün bu işlemlerin sonunda da dünyanın en güzel ve en sevimli varlığı hayata gözünü açar. Yeryüzünü bir karar yeri, göğü de bir tavan yapan Yüce Rabbimizin insan üzerindeki eseri de işte böyle bir lütuftur.

92 Bu sûrenin 62. âyetinin dipnotuna bakınız.

93 "Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı ne yücedir!" ifadesi A`râf sûresi (7), 54. âyette de aynen geçmektedir.

94 "Şöyle de: "Rabbim adaletli olmayı emretti. Her secde ettiğinizde yüzünüzü dosdoğru O'na çevirin ve sadece Allah'a yönelerek bütün samimiyetinizle O'na yalvarın. Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz." (A`râf 7/29). "Kâfirler hoşlanmasa da, siz bütün samimiyetinizle sadece Allah'a yönelerek O'na yalvarın." (Mü'min 40/14).

95 Hamd ile ilgili açıklama için Fâtiha sûresi (1), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

96 "Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" ifadesi Fâtiha 1/2; En`âm 6/45; Yûnus 10/10; Sâffât 37/182 ve Zümer 39/75'te de geçmektedir.

97 "Onlara şunu söyle: "Allah'ı bırakıp da taptığınız şeylere kulluk etmek bana yasaklandı." Ve şunu da söyle: "Ben sizin asılsız görüşlerinize uymam. Uyarsam yolumu şaşırmış olurum, doğru yolda gidenlerden olmam." (En`âm 6/56).

98 "Bana, hakka teslim olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma" buyuruldu." (En`âm 6/14). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

99 Yaratılış aşamaları ile ilgili kelimelerin mânaları için Hac sûresi (22), 5. âyetin açıklamalarına bakınız.

100 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En`âm 6/2). Her şey ve her topluluk için belirlenmiş bir ecelin bulunduğunu bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

101 "Benim Rabbim can veren ve öldürendir." (Bakara 2/258). Konuyla ilgili diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakılabilir.

102 "O, gökleri ve yeri hiç yoktan ve benzersiz biçimde yaratandır. Bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece "Ol!" der, o da oluverir." (Bakara 2/117). Allah'ın her şeyi bir emirle yarattığına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

103 Mü'min 40/4. âyetin dipnotuna bakınız.

70. Onlar kitabı ve elçilerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Yakında gerçeği öğrenecekler.

71. O zaman boyunlarında bukağılar ve zincirlerle sürüklenirler:[104]

72. Kaynar suyun içine![105] Sonra ateşte yakılırlar.

73. Sonra da sorulur onlara: Nerede ortak koştuklarınız?

74. Allah'tan başka taptıklarınız nerede? "Bizi bırakıp kayboldular" derler. "Meğer daha önce yalvarıp yakardıklarımız bir hiçmiş!" Kâfirleri Allah işte böyle şaşırtır.[106]

75. Bütün bunlar, hakkınız olmadığı halde yeryüzünde şımarıp taşkınlık etmeniz yüzündendir.

76. Ebediyen kalmak üzere girin Cehennem'in kapılarından! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür![107]

77. Sen şimdi sabret;[108] Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.[109] İster onlara vadettiklerimizden bir kısmını sana gösterelim, ister daha önce seni vefat ettirelim, sonunda hepsinin döneceği yer Bizim huzurumuzdur.[110]

78. Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise sana söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz.[111] Allah'ın emri[112] geldiğinde ise, adaletle hükmolunmuş ve hakkı boşa çıkarmaya çalışanlar da oracıkta hüsrana uğramış demektir.

اَلَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَٓا اَرْسَلْنَا بِه۪
رُسُلَنَاۜ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَۙ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ
ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُۜ يُسْحَبُونَۙ ﴿٧١﴾ فِي
الْحَم۪يمِۙ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَۚ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ ق۪يلَ
لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَۙ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ
قَبْلُ شَيْـٔاًۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾
ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَۚ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُٓوا
اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّر۪ينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَاِمَّا
نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ
مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَۜ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ
يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ
قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

---

104 "Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan boyunduruklar geçirdik ki, çenelerine dayanır da başları havaya dikili kalır." (Yâsîn 36/8). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

105 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke

sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Konuyla ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

106 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37).

"Kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye O'ndan başka ilâh edindikleri şeyler onlara yardım etseydi ya! Ama onlar kendilerini yüzüstü bırakıp ortadan kayboldular. Sapıtmalarının ve uydurup durdukları şeyin sonucu işte budur." (Ahkâf 46/28).

107 Bu âyet Nahl 16/29 ve Zümer 39/72'de de geçmektedir.

108 Bu sûrenin 55. âyetinin dipnotuna bakınız.

109 Bu sûrenin 55. âyetinin dipnotuna bakınız.

110 "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce senin ruhunu alsak da farketmez, sonunda dönüp yine Bize geleceklerdir. Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Yûnus 10/46). Konuyla ilgili diğer âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

111 "Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik." (Nisâ 4/164).

"Elbette Biz senden önce de peygamberler gönderdik, onlara eşler ve çocuklar verdik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize gösteremez. Allah'ın takdir ettiği her şeyin bir kaydı ve belli bir vakti vardır." (Ra'd 13/38).

"Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik. Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer." (Rûm 30/47).

112 "Allah'ın azap emri gelmiştir; öyleyse artık onun bir an önce gelmesini istemeyin. Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden münezzeh ve yücedir." (Nahl 16/1). "Allah'ın emri" ifadesinde kastedilen mâna ile ilgili olarak bu âyetin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

79. Bir kısmına binesiniz, bir kısmından da yiyesiniz diye hayvanları sizin için yaratan Allah'tır.[113]

80. Onlarda sizin için daha nice faydalar da vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız.[114] Hem onlara, hem de gemilere binersiniz.[115]

81. Böylece Allah size âyetlerini gösteriyor.[116] Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?

82. Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha kalabalık ve daha güçlüydüler; ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Yine de bütün bu kazandıkları, onlara bir fayda vermedi.[117]

83. Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdiğinde, onlar sahip oldukları bilgiyle gururlanmışlardı. Ama sonunda, alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatıverdi.[118]

84. Azabımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik" dediler.[119]

85. Ancak azabımızı gördükten sonra iman etmenin onlara bir faydası olmadı. Bu, Allah'ın kulları hakkında her zaman geçerli olan kanunudur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır.[120]

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ
وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَۜ ﴿٨٠﴾
وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ۗ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ
﴿٨١﴾ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُٓوا
اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ
فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾
فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا
بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا
كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا
بِه۪ مُشْرِك۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ ا۪يمَانُهُمْ
لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَاۜ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ
ف۪ي عِبَادِه۪ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

113 "Eti yenen hayvanları da yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz." (Nahl 16/5). İlgili âyetler burada zikredilmiştir.

114 "Onları akşam ağıla getirirken, sabah otlağa götürürken hoş bir güzellik yaşarsınız. Bin bir güçlükle gidebileceğiniz yerlere yükünüzü onlar taşır. Elbette sizin Rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir. Atları, katırları, merkepleri sizin için binek ve zînet olarak O yarattı; O, bilemediğiniz daha neler yaratır." (Nahl 16/8).

"Görmediler mi: Kudretimizin eseri olan mahlûkatımızdan kendileri için kullanıp yararlandıkları hayvanlar yarattık. Biz onları kendilerine tahsis ettik; kimine binerler, kiminden yerler. Bunlarda kendileri için içecekler ve daha başka yararlar da vardır. Hâlâ mı şükretmeyecekler?" (Yâsîn 36/71-73).

115 "Şüphesiz hayvanlarda sizin için büyük bir ibret vardır. Onların karınlarından çıkan sütlerden size içiririz. Onlarda daha pek çok menfaatiniz vardır. Onlardan bir kısmının etlerini yersiniz. Ayrıca hem onlara hem de gemilere binersiniz." (Mü'minûn 23/21-22).

"Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

116 Allah'ın Kendi varlığının delillerini göstereceğine dair âyetler için bu sûrenin 13. âyetinin dipnotuna bakınız.

117 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

118 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında verilmiştir.

119 "Onlara azabımız geldiğinde, "Biz gerçekten zâlimmişiz" demekten başka sözleri olmamıştı." (A'râf 7/5). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

120 "Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında "Şimdi ben tövbe ediyorum" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tövbeleri kabul edilmeyecektir. Biz, böylelerine elem verici bir azap hazırlamışızdır." (Nisâ 4/18). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

FUSSILET SÛRESİ (41. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 54 âyettir. İnanç esasları üzerinde durur; göklerde ve yerdeki ilâhî sanat eserlerine ve Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerine dikkat çeker. Kâinatın altı gündeki yaratılış aşamalarını anlatır. Sûrenin Kur'an âyetlerinin ayrıntılı bir şekilde açıklandığını bildiren üçüncü âyetindeki fussılet kelimesi, bu sûreye adını vermiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Bu kitap, Rahmân ve Rahîm olan Allah[2] tarafından parça parça indirilmiştir.

3. Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış[3] Arapça bir Kur'an'dır.[4]

4. Hem müjdeleyici, hem de uyarıcı olarak indirilmiştir. Fakat çokları ona sırtlarını döndüler; kulak vermiyorlar.

5. Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtülü; kulaklarımızda ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde var.[5] Artık ne yapacaksan yap; biz de yapacağız."

6. De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim.[6] Ama bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir.[7] O'na yönelerek dostdoğru olun ve O'ndan bağışlanma dileyin. Ortak koşanların ise başlarına gelecek var!

7. Onlar zekât vermezler; âhireti de zâten inkâr etmektedirler.

8. İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾
كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ
اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا
قُلُوبُنَا فٖي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَفٖٓي
اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ
فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا
بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَاحِدٌ فَاسْتَقٖيمُٓوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ
لِلْمُشْرِكٖينَ ﴿٦﴾ اَلَّذٖينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır.

2 Allah'ın Rahmân ve Rahîm isimleri, bes-

meleden başka şu âyetlerde de beraberce geçmektedir: Fâtiha 1/3; Bakara 2/163; Neml 27/30; Haşr 59/22.

3 "Onlara şöyle de: "Allah size bütün gerçekleri apaçık ortaya koyan kitabı göndermişken, doğruyu, yanlışı öğrenmek için Allah'tan başka hakem mi arayacağım?" Kendilerine kitap verdiklerimiz, Kur'an'ın, gerçeğin tâ kendisi olarak Rabbin tarafından indirildiğini bilirler. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!" (En'âm 6/114).

"Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. O kendinden önce gelen kitapları doğrular, her şeyi iyice açıklar, iman eden kimselere de doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir." (Yûsuf 12/111).

4 "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/2). Kur'an'ın Arapça oluşu ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Onlara şöyle de: Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımda" veya "Ben gaybı bilirim" demiyorum. "Ben bir meleğim" de demiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyarım." (En'âm 6/50).

7 "De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!" (Kehf 18/110).

8 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İşlerinizde orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Şunu biliniz ki, hiçbiriniz ameli sayesinde kurtuluşa eremez." Dediler ki: "Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi?" "Evet, ben de kurtulamam. Yalnız Allah rahmet ve keremiyle beni bağışlarsa, o başka!" (Buhârî, Rikâk 18, Merdâ 19; Müslim, Münâfikîn 76, 78).

9. De ki: Siz yeri iki günde[9] yaratanı inkâr edip de başkalarını O'na denk mi tutuyorsunuz?[10] Oysa O Âlemlerin Rabbidir.

10. O, dört günde yerin üstünde sâbit dağlar yarattı,[11] yeryüzünü bereketli hale getirdi ve rızık arayanlar için azıklarını ihtiyaca uygun şekilde takdir etti.[12]

11. Bundan başka, duman halindeki göğe yöneldi ve hem ona, hem de yeryüzüne "İsteseniz de, istemeseniz de gelin" buyurdu. İkisi de "İsteyerek geldik" dedi.[13]

12. Onların hepsini yedi gök[14] olarak iki günde yarattı[15] ve her bir göğe görevlerini bildirdi. Dünya semâsını da kandillerle süsledik ve koruduk.[16] Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir.[17]

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖى خَلَقَ الْاَرْضَ
فٖى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ ذٰلِكَ رَبُّ
الْعَالَمٖينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِىَ مِنْ
فَوْقِهَا وَبَارَكَ فٖيهَا وَقَدَّرَ فٖيهَٓا اَقْوَاتَهَا
فٖٓى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۜ سَوَٓاءً لِلسَّٓائِلٖينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ
اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ
لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًاۜ
قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعٖينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ
سَمٰوَاتٍ فٖى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖى كُلِّ سَمَٓاءٍ
اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابٖيحَۗ
وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾

---

9 A'râf 7/54'ün açıklamasında da geçtiği gibi, göklerin ve yerin yaratılışından söz eden âyetlerdeki "gün" kelimesi, bizim bildiğimiz 24 saatlik zaman dilimini ifade etmez. Bunlar, kâinatın yaratılışındaki çeşitli merhaleleri içine alan çok uzun zaman dilimleridir ki, bu ve bunu izleyen âyetler bu merhalelerden söz etmektedir. Bu sûrenin 12. âyetinin açıklamasına da bakınız.

10 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur." (Ra'd 13/3). Bu âyetin dipnotunda dağlarla ilgili âyetlerin geçtiği yerlere işaret edilmiştir. Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda ise, dağların sağlam bir şekilde yaratılması ile ilgili açıklama vardır.

12 Veya, "Yerin üzerinde sâbit dağlar yarattı, onu bereketli hale getirdi ve azıkları takdir etti. Soranlar için: Bütün bunları dört günde yaptı." Bu, "sâilîn" sözcüğü ile "rızık arayanların" değil de "soranların" kastedilmiş olması durumuna göredir.

13 "Yoksa onlar Allah'ın dininden başka din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde olanların hepsi ister istemez Allah'a boyun eğip teslim olmuşlardır; ve sonunda hepsi O'na döndürüleceklerdir." (Âl-i İmrân 3/83).

"Göklerde ve yerde olanlar, ayrıca bunların gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler." (Ra'd 13/15).

14 "Yedi gök" ile kastedilen mâna hakkında başlıca şu ihtimallerden söz edilebilir: (1) "Yedi, yedi yüz" gibi deyimlerin çokluk ifade etmesi itibarıyla, bu ifade, pek çok semâların mevcudiyetine işâret teşkil etmektedir. (2) "Sema" ile dünya semâsı kastediliyorsa atmosfer tabakalarından; uzay kastediliyorsa Güneş Sistemi, galaksi, galaksi kümeleri gibi çeşitli merhalelerden söz edilebilir. (3) Bir ihtimal de, yüz milyarlarca galaksi ile beraber bildiğimiz bütün göklerin bu "yedi gök"ten sadece bir tanesi olmasıdır ki, bu takdirde, bir parçası olduğumuz bu âlem gibi daha nice âlemlerin varlığı söz konusu olacaktır. Doğrusunu Allah bilir.

15 9. âyetten bu yana anlatılanlar, göklerin ve yerin yaratılışını birlikte tasvir etmekte, her ikisinin de beraberce yaratıldığını açıkça göstermektedir ki, Bakara 2/29 ve Enbiyâ 21/30 gibi daha birçok âyette de bu durum görülmektedir. 11. âyetten, henüz duman (bugünün bilim diliyle gaz ve toz bulutları) halinde bulunan gök ile beraber Dünya'nın da var olduğu anlaşılmaktadır. Bu, ister Güneş Sistemi, isterse galaksiler düzeyinde olsun, ilk yaratılış aşamalarını anlatan bir tasvirdir. Çünkü yıldızların ve gezegenlerin oluşumu, bugün uzayın birçok yerinde gözlenmekte olduğu gibi, "bulutsu" adı verilen gaz ve toz bulutları içinde cereyan etmektedir. Enbiyâ 21/30'da da bu durum dile getirilmiş ve gökler ile yerin bitişik iken sonradan ayrıldığı bildirilmiştir ki, bir bulutsu içinde yaratılan Dünya ile Güneş Sistemindeki diğer gök cisimlerinin birbirinden ayrılışı, bu tabloya uymaktadır. Bu durumda, Dünya'nın iki günde yaratılışı ile göklerin iki günde yaratılışı da birbirine paralel şekilde cereyan eden olaylar şeklinde karşımıza çıkar ki, bu iki günün sonunda, göklerin yedi gök olarak, yerin de bir gezegen olarak yaratılışı tamamlanmış olmaktadır. Bu, bizim zamanımızla, günümüzden 4,5 milyar sene kadar önceki bir vakte isabet eder ki, bildiğimiz kadarıyla galaksilerin de düzenlerini bulduğu, hatta ikinci nesil yıldızlarına kavuştuğu bir dönemdir. Bundan sonra, yerin yaratılışındaki diğer aşamalar devreye girmekte ve sâbit dağlarla (Nahl sûresi (16), 15. âyetin açıklamasına bakınız) yerkabuğu güvenli bir hale getirilmekte, daha sonra hayata gözünü açacak canlıların rızıkları tek tek hazırlanmaktadır. Böylece, göklerin ve yerin yaratılışı toplam altı günde tamamlanmış olmaktadır.

16 "Gökyüzünü korunmuş bir tavan halinde yarattık. Ama onlar gökyüzünün bu âyetlerine aldırmıyorlar." (Enbiyâ 21/32). Gökyüzünün korunmuş bir tavan olarak yaratılması ile ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

17 "Güneş de kendisi için belirlenmiş bir kanunla, yörüngesinde akıp gider. Bütün bunlar karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah'ın takdiridir." (Yâsîn 36/38). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

13. Yüz çevirecek olurlarsa, sen de ki: Ben sizi Âd ve Semûd'un[18] başlarına gelen korkunç azabın benzeri bir azapla uyarmış bulunuyorum.

14. Onlara birbiri ardınca peygamberler gelmiş ve kendilerine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" demişlerdi. Onlar ise "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melekler indirirdi;[19] sizinle gönderileni biz inkâr ediyoruz" dediler.

15. Âd kavmine gelince,[20] onlar da "Bizden daha güçlü kim var?" diyerek yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmüyorlar mıydı? Onlar, âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı.

16. Biz de, dünya hayatında hor ve hakir edici azabı onlara tattırmak için, üzerlerine o uğursuz günlerde gürültülü bir fırtına gönderdik.[21] Âhiret azabı ise bundan daha da aşağılayıcıdır; kimseden de yardım görmezler.

17. Semûd'a da Biz doğru yolu gösterdik; fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler. Onları da kazandıkları günahlar yüzünden aşağılayıcı bir azabın yıldırımı çarpıverdi.[22]

18. İman edenleri, küfür ve şirkten sakınanları da kurtardık.[23]

19. O gün Allah'ın düşmanları ateşe sevk edilmek üzere bir araya getirilir.[24]

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ
صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَۜ ﴿١٣﴾ اِذْ جَٓاءَتْهُمُ الرُّسُلُ
مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُٓوا
اِلَّا اللّٰهَۜ قَالُوا لَوْ شَٓاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً
فَاِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ
فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا
مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةًۜ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
الَّذٖي خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَكَانُوا
بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رٖيحًا صَرْصَرًا فٖٓي اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذٖيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَلَعَذَابُ
الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا
ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى
الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَۚ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ
اَعْدَٓاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

---

18 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi altı defa tekrarlanan Semûd kavminin Sâlih peygamberle olan macerası Hûd sûresi (11), 62-68. âyetlerde anlatılmaktadır

19 "Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi. Eğer peygamberi bir

melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En'âm 6/8-9). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

20 Âd kavminin kıssası, onlara peygamber olarak gönderilen Hûd aleyhisselâmın adıyla anılan 11. sûrede ve Kur'an'ın muhtelif yerlerinde anlatılmıştır

21 "Biz de, uğursuzluğu uzun süre devam eden günlerde onların üzerine gürültülü bir fırtına gönderdik. Bir fırtına ki, insanları kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlerinden koparıp atıyordu." (Kamer 54/20).

"Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?" (Hâkka 69/6-8).

22 "Semûd'da da ibretler vardır. Onlara da "Bir süre için nasiplenedurun" denmişti. Onlar Rablerinin emrine karşı gelip azınca onları da göz göre göre yıldırım çarpıverdi." (Zâriyât 51/43-44).

"Semûd kavmi o korkunç sesle yok olup gitti." (Hâkka 69/5).

23 "Onlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadıkları zaman, Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, yoldan çıktıkları için şiddetli bir azap ile helâk ettik." (A'râf 7/165). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yer almaktadır.

"Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." (Neml 27/53).

24 "O gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlayanları gruplar halinde toplarız. Onlar bir araya getirilip Allah'ın huzuruna sevk edilirler." (Neml 27/83).

20. Oraya vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, vaktiyle yaptıklarından dolayı onların aleyhine şâhitlik eder.[25]

21. Derilerine: "Niçin aleyhimizde şâhitlik ettiniz?" derler. Derileri der ki: "Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan da O idi; yine O'na dönüyorsunuz."

22. Oysa siz daha önce ne kulaklarınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin aleyhinize şâhitliğinden çekinmiyor, üstelik yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz.[26]

23. İşte, Rabbiniz hakkındaki bu yanlış düşünceniz sizi helâke sürükledi de böyle mahvolup gidenlerden oldunuz.[27]

24. Dayanabilirlerse, artık onların yeri ateştir.[28] Allah'ın rızasını kazanmak için yeni bir fırsat isteseler de kendilerine bu fırsat verilmeyecektir.[29]

25. Biz onlara öyle arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları ne varsa hepsini onlara hoş gösterdiler.[30] Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap vaadi onlar için de gerçek oldu.[31] Çünkü öncekiler de bunlar gibi mahvolup gitmişti.[32]

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ
وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاۜ
قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ
وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ
سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ
ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَث۪يرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ
﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذ۪ي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ
يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْۚ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا
فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَب۪ينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَٓاءَ
فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ
عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِۚ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٢٥﴾

25 "O gün onların ağızlarını mühürleriz de işledikleri günahları Bize elleri söyler, ayakları da şâhitlik eder." (Yâsîn 36/65). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

26 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anh diyor ki: "Bir gün Kâbe'nin yanında göbekleri iri, anlayışları kıt üç kişi konuşuyordu. İçlerinden biri 'Ne dersiniz, Allah konuştuklarımızı duyar mı?' dedi. Öteki

'Yüksek sesle konuşursak duyar, gizlice konuşursak duymaz' dedi. Bir diğeri 'Şâyet yüksek sesle konuştuklarımızı duyarsa, gizlice konuştuklarımızı da duyar' dedi. Bunun üzerine 'Oysa siz daha önce ne kulaklarınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin tanıklığından çekinmiyor, Allah'ı ise yaptıklarınızdan birçoğunu bilmez sanıyordunuz' (Fussılet 41/22) âyeti nâzil oldu" (Buhârî Tefsîr 41/2, Tevhîd 41; Müslim, Münâfikîn 5).

27 "Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu, bazılarınızı kendinden geçiren bir uyuklama hali indirdi. Bu arada bir kısım insan da kendi derdine düşmüş, Allah hakkında haksız bir şekilde, Câhiliye dönemi insanları gibi gerçek dışı şeyler düşünüyor ve: "Bu konuda bizim fikrimizi mi sordular?" diyorlardı." (Âl-i İmrân 3/154).

"Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6).

Bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ: "Ben, kulumun Beni düşündüğü gibiyim. Beni andığı her yerde onunlayım (rahmet ve yardımım onunla beraberdir)" buyuruyor (Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Tevbe 1). İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz insanın her zaman Allah Teâlâ'dan güzel beklentiler (hüsnüzan) içerisinde olması gerektiğini tavsiye buyuruyor. Bunu Câbir ibni Abdullah'ın rivayet ettiği şu hadisten öğreniyoruz. Câbir radıyallahu anh diyor ki: "Vefatından üç gün önce Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken dinledim: "Hiç biriniz kesinlikle Allah'a hüsnüzan beslemeden ölmesin!" (Müslim, Cennet 81, 82; Ebû Dâvûd, Cenâiz 13).

28 "O günde Cehennem ateşine itile kakıla atılırlar. Onlara: "İşte budur yalanladığınız ateş! Bu da mı büyü? Yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya! Artık ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Çünkü sadece yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz" denilecek." (Tûr 52/13-16).

29 "Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek." (Nahl 16/84). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

30 "Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde, mallarını insanlara gösteriş için harcayanları da Allah sevmez. Şeytan kime dost ve arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır!" (Nisâ 4/38).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar." (Zuhruf 43/37).

31 "Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "İşte bunlar, kendilerinden önce geçmiş cin ve insan toplulukları içinde azabı hak etmiş kimselerdir. Gerçekten de onlar mahvolup gitmişlerdir." (Ahkâf 46/18).

26. İnkâr edenler, "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken şamata çıkarın" dediler. "Böylelikle iman edenlere üstün gelirsiniz."[33]

27. Biz o kâfirlere şiddetli bir azap tattıracak ve yaptıklarının en kötüsüyle onları cezalandıracağız.

28. İşte Allah düşmanlarının cezası ateştir.[34] Âyetlerimizi bile bile inkâr etmelerine karşılık,[35] orası onların ebediyen kalacakları yurtlarıdır.

29. O zaman inkâr edenler "Rabbimiz!" derler. "Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağılıklardan olsunlar."[36]

30. "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve "Korkmayın ve üzülmeyin" derler. "Size vadedilen Cennet'le sevinin!"[37]

31. "Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz.[38] Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir."

32. "Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır."

33. Allah'a çağıran, sâlih amel yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim var?[39]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ
وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاۤءُ اَعْدَاۤءِ اللّٰهِ
النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاۤءً بِمَا كَانُوا
بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
رَبَّنَا اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ
﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا
تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰۤئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا
تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيَاۤؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي
الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي اَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ
رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ
وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

33 "İnsanlar arasında öyleleri vardır ki, halkı bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve dini alaya almak için boş söz ve eğlencelere müşteri olur. Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır." (Lokmân 31/6).

34 "O gün Allah'ın düşmanları ateşe sevk

edilmek üzere bir araya getirilir." (Fussılet 41/19).

35 "Bizim âyetlerimizi çok hâin ve nankör olanlardan başkası inkâr etmez." (Lokmân 31/32).

36 "Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin Cehennem'e!" Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, en sonra girenler daha önce girenler için "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar. Onlara Cehennem azabını iki kat fazla ver!" diyecekler. Allah şöyle buyuracak: "Hepinize iki kat azap var, ama bunu bilmiyorsunuz." (A`râf 7/38).

37 "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru olanlar için ne bir korku vardır, ne de keder. Onlar cennetliktirler; yaptıklarına karşılık ebediyen orada kalacaklardır." (Ahkâf 46/13-14).

"Öyleyse sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Seninle birlikte tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Aşırılık yapmayın! Elbette Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Hûd 11/112). Bu âyetin dipnotunda, konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

Peygamberimiz "Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin!'" (Fussılet 41/30) âyetini okudu ve şöyle buyurdu: "Herkes 'Rabbimiz Allah'tır' der; sonra da çoğu inkâra sapar. Kim bu söz üzere ölmüşse, işte o dosdoğru olanlardandır." (Tirmizî, Tefsîr 41/3).

Bir gün Peygamber Efendimiz: "Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmayı arzu etmez" buyurunca Hz. Âişe: "Yâ Resûlallah! Ölümü sevmediği için mi kavuşmak istemez? Şâyet öyleyse hiçbirimiz ölümü sevmeyiz" dedi. Resûl-i Ekrem: "Hayır, öyle değil. Mü'mine Allah'ın rahmeti, rızası ve Cennet'i müjdelendiği zaman o, Allah Teâlâ'ya kavuşmak ister; işte o zaman Allah da ona kavuşmayı arzu eder. Kâfire de Allah'ın azabı, gazabı haber verildiği zaman o, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz; Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz" buyurdu (Buhârî, Rikâk 41; Müslim, Zikir 14-17).

38 "Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler." (Mü'min 40/7). Meleklerin iman edenlere dostluğuna dair açıklama ve hadîs-i şerîfler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

39 İnsanların Müslümanca yaşaması ve iyi bir kul olması için gayret sarfeden herkes "Allah'a çağıran" ifadesinin içine girer. Allah'a ibâdet etmeye çağıran müezzinlerin durumu da böyledir. Resûl-i Ekrem Efendimiz onları "Kıyamet günü boyunları en uzun olanlar müezzinlerdir" diye müjdelemiştir (Müslim, Salât 14; İbni Mâce, Ezân 5).

Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anh kendisi gibi sahâbî olan Abdurrahman ibni Ebî Sa`saa'ya şöyle dedi: "Ben senin koyunları ve kır hayatını sevdiğini görüyorum. Koyunlar arasında veya kırda iken, namaz için ezan okuduğunda sesini iyice yükselt. Çünkü müezzinin sesinin ulaştığı yere kadarki alanda olup da onu işiten cin, insan ve her varlık, kıyamet gününde ezan okuyanın lehine şâhitlik yaparlar. Ben bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden işittim" dedi (Buhârî, Ezân 5, Tevhîd 52, Bed'ü'l-halk 12).

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğe en güzel şekilde karşılık ver.[40] Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kişi sanki candan bir dost oluvermiştir.

35. Fakat buna ancak sabredenler erişir.[41] Buna erişenler de büyük bir nasip sahibi olanlardır.

36. Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir.[42]

37. Gece, gündüz, Güneş ve Ay da O'nun varlığını gösteren delilerdendir. Siz Güneş'e de, Ay'a da secde etmeyin;[43] bütün bunları yaratan Allah'a secde edin, eğer sadece O'na kulluk edecekseniz.

38. Eğer onlar bunu kibirlerine yediremeyecek olurlarsa,[44] şu bir gerçek ki, Rabbinin katında bulunanlar gece gündüz usanmaksızın O'nu tesbih ederler.[45]

39. Yine O'nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır.[46] Ona can veren, elbette ölüleri diriltenin tâ Kendisidir. Çünkü O her şeye kādirdir.[47]

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ
بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذ۪ي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ
عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَم۪يمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُواۚ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا ذُو حَظٍّ
عَظ۪يمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ
﴿٣٦﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُۜ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ
وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ
اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ
عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنَّكَ
تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْۜ اِنَّ الَّذ۪ٓي اَحْيَاهَا
لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۜ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

---

40 "Kötülüğü en güzel bir karşılıkla sav. Biz onların senin hakkındaki asılsız yakıştırmalarını pek iyi biliyoruz." (Mü'minûn 23/96). "İyiliğin en güzelini" İbni Abbas, "öfkeliyken sabretmek, kötülüğe mâruz kaldığında bağışlamak" şeklinde açıklamış ve şöyle demiştir: "İnsanlar bunu yaptıkları

zaman Allah onları korur; düşmanları da onların önünde eğilir ve candan bir dost gibi olur." (Buhârî, Tefsîr 41, bab başlığında).

41 "Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! İman edip sâlih amel işleyenler için Allah'ın vereceği mükâfât daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşur" (Kasas 28/80).

42 Bu âyet A'râf sûresi (7), 200. âyette de geçmektedir; orada konu ile ilgili açıklama ve hadîs-i şerîfler yer almıştır. Bu arada, Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anhın haber verdiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin namaza kalktığı zaman önce tekbir getirir, ardından Sübhâneke'yi okur, sonra üç defa "lâilâhe illallah", üç defa "Allâhü ekber" der, sonra da "Eûzü billâhi's-semîi'l-alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm min hemzihî ve nefhıhî ve nefsihî: Kovulmuş şeytanın telkin ettiği vesveselerden, kötü duygulardan ve yanıltmalardan, her şeyi duyan ve bilen Allah'a sığınırım" diye dua ederdi (Ebû Dâvûd, Salât 123; Tirmizî, Salât 179).

43 "Ancak onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp, Güneş'e secde ettiklerini de gördüm. Belli ki şeytan, onları iyi şeyler yaptıklarına inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden de doğru yolu bulamıyorlar." (Neml 27/24).

44 "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

45 "Rabbinin huzurunda bulunanlar, elbette O'na kulluk etmekten kibirlenmezler. O'nu hep tesbih eder, yalnız O'na secde ederler." (A'râf 7/206). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bu âyet secde âyetidir.

46 "Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü hale gelmiş görürsün; fakat Biz üzerine suyu indirdiğimizde, kıpırdanıp kabarır ve her türlü güzel bitkileri çıkarır." (Hac 22/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47 "Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Ölü toprağa nasıl can veriyor. İşte, ölüleri diriltecek olan da O'dur. O her şeye kādirdir." (Rûm 30/50).

40. Âyetlerimizi inkâr edip haktan ayrılanlar[48] kesinlikle Bize gizli kalmaz.[49] Kıyamet gününde ateşe atılan kimse mi hayırlıdır, yoksa güven içinde[50] huzurumuza gelen mi?[51] Dilediğinizi yapın; hiç şüphe yok ki O sizin bütün yaptıklarınızı görmektedir.

41. Kendilerine Kur'an geldiğinde onu inkâr edenler inkârlarının cezasını çekeceklerdir. Çünkü o benzeri olmayan bir kitaptır.

42. Kur'an'a hiçbir yönden bir noksanlık erişmez.[52] O, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.

43. Kâfirlerin sana söyledikleri, senden önceki peygamberlere söylenenden başka bir şey değildir.[53] Rabbin ise hem bağışlaması boldur, hem de elem verici bir cezası vardır.

اِنَّ الَّذٖينَ يُلْحِدُونَ فٖٓي اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ
عَلَيْنَاۜ اَفَمَنْ يُلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَنْ
يَأْتٖٓي اٰمِنًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْۙ
اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا
بِالذِّكْرِ لَمَّا جَٓاءَهُمْۚ وَاِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزٖيزٌۙ
﴿٤١﴾ لَا يَأْتٖيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ
خَلْفِهٖۜ تَنْزٖيلٌ مِنْ حَكٖيمٍ حَمٖيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ
لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قٖيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَۜ اِنَّ
رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٤٣﴾

48 "En güzel isimler Allah'ındır; Siz O'na bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan ayrılanları kendi hallerine bırakın. Onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir." (A'râf 7/180).

49 "Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân 3/5). Allah'ın bütün gizlilikleri bildiğine dair bazı âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

50 "İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar, işte onlar güven içindedir ve doğru yolu bulan onlardır." (En'âm 6/82).

51 "Kendisine güzel bir şey vadettiğimiz ve ona kavuşacak olan kimse; dünya hayatının geçici nimetleriyle nasiplendirdiğimiz, sonra da kıyamet gününde azap için huzurumuza getirilecek kimse gibi olur mu?" (Kasas 28/61). Benzer bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52 "Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına bekçiler koyar. Tâ ki, peygamberlerin, Rableri tarafından gönderilenleri tastamam ulaştırdıklarını Allah ortaya koysun. Allah, onların her halini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır." (Cin 72/28).

53 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

44. Biz o Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik,[54] mutlaka: "Âyetleri açıklansaydı ya! Araplara yabancı dilde kitap olur mu?" diyeceklerdi.[55] De ki: İman edenler için o bir hidâyet ve bir şifâdır.[56] İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır;[57] Kur'an kendilerine kapalıdır. Sanki onlara çok uzak bir yerden sesleniliyor!

45. Biz Mûsâ'ya da kitap verdik; sonra onda anlaşmazlık çıktı. Eğer daha önce Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, işleri çoktan bitirilirdi. Hâlâ onlar bu kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran bir şüphe içindeler.[58]

46. Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır.[59] Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez.[60]

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰناً اَعْجَمِياًّ لَقَالُوا لَوْلَا
فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُۜ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّۜ قُلْ هُوَ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاۤءٌۜ وَالَّذ۪ينَ لَا
يُؤْمِنُونَ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًىۜ
اُو۬لٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٤٤﴾
وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ
ف۪يهِۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ
بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَف۪ي شَكٍّ مِنْهُ مُر۪يبٍ ﴿٤٥﴾
مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِه۪ وَمَنْ اَسَاۤءَ
فَعَلَيْهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِ ﴿٤٦﴾

54 Çünkü müşrikler arasında "Kur'an Arapça olmayan bir lisan ile indirilseydi" diyenler vardı.

55 "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik." (Yûsuf 12/2). Kur'an'ın Arapça oluşu ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

56 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Kur'an'ın mü'minler için şifâ ve hidâyet oluşuna dair âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

57 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

58 Bu âyet aynen Hûd 11/110'da geçmiştir. Konuyla ilgili âyetler ve açıklamalar ise Yûnus 10/19'da yer almaktadır.

59 "Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Sonra hepiniz Rabbinizin huzuruna döneceksiniz." (Câsiye 45/15).

60 "Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzündendir. Yoksa Allah kullarına kesinlikle zulmetmez." (Âl-i İmrân 3/182).

"Bu yakıcı azap, kendi amelleriniz yüzünden ve bir de Allah'ın kullarına aslâ zulmetmemesi sebebiyledir." (Enfâl 8/51). Allah'ın kullarına zulmetmeyeceğine dair bir hadîs-i kudsî bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

"İşte bu ceza, senin ellerinle işlediğin günah yüzündendir. Yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez." (Hac 22/10).

"Benim verdiğim hüküm değişmez; Ben kullarıma kesinlikle zulmetmem." (Kâf 50/29).

47. Kıyametin vaktini bilmek O'na mahsustur.[61] O'nun bilgisi dışında ne bir meyve tomurcuğundan çıkar, ne bir dişi hamile kalır veya doğurur.[62] O "Nerede şu bana ortak koştuklarınız?" diye seslendiği gün,[63] müşrikler "Sana arz ederiz ki, buna dair hiçbir şâhidimiz yoktur" derler.

48. Daha önce yalvarıp yakardıkları şeyler onları öylece bırakıp kaybolmuş; onlar da sığınacak bir yerleri olmadığını anlamışlardır.[64]

49. İnsan iyilik istemekten usanmaz. Kendisine bir kötülük dokunduğunda ise hemen ümitsizliğe düşer, karamsarlaşır.[65]

50. Başına gelen kötülükten sonra ona rahmetimizi tattıracak olsak, bu defa da "Bu zâten benim hakkımdır" deyip şöyle devam eder: "Kıyametin kopacağını da hiç sanmıyorum ya; ama eğer Rabbimin huzuruna çıkarılacak olsam, mutlaka O'nun katında benim için bundan daha güzeli vardır."[66] Biz o kâfirlere yaptıklarını haber verecek ve şiddetli bir azabı onlara tattıracağız.

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِۜ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ
ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ
اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِۜ وَيَوْمَ يُنَاد۪يهِمْ اَيْنَ
شُرَكَٓائ۪يۙ قَالُٓوا اٰذَنَّاكَۙ مَا مِنَّا مِنْ شَه۪يدٍۚ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ ﴿٤٧﴾
وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٤٨﴾ لَا يَسْـَٔمُ
الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ
فَيَؤُ۫سٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ
بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا ل۪يۙ وَمَٓا اَظُنُّ
السَّاعَةَ قَٓائِمَةًۙ وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبّ۪ٓي اِنَّ ل۪ي
عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰىۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِمَا
عَمِلُواۘ وَلَنُذ۪يقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٥٠﴾

61 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir." (A'râf 7/187). Âyetin dipnotunda, konu ile ilgili âyetler ve bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

62 "Allah her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksik, neyi fazla kılacağını bilir. O'nun katında her şeyin bir ölçüsü vardır." (Ra'd 13/8). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

63 "Allah kıyamet gününde onlara seslenecek ve: "Bana ortak olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diyecek." (Kasas 28/62, 74).

64 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37).

"O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz. Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." Orada herkes, daha önce yaptığının hesabını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar, onların ilâh diye uydurdukları şeyler ise kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir." (Yûnus 10/28-30). Konuyla ilgili açıklama, âyet ve hadisler, bu âyetlerin dipnotlarında geçmiştir.

65 "Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar." (Yûnus 10/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, "Başımdaki dertler silinip gitti" der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir." (Hûd 11/10). Hûd 11/9. âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

66 "İşte gururu ve kibri yüzünden kendisine böylesine yazık eden bu adam: "Burasının bir gün yok olacağını hiç sanmıyorum" diyerek bağına girdi. Ardından da: "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum; Rabbime döndürülsem bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum" diye ekledi." (Kehf 18/35-36). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

51. Biz ne zaman insana nimet versek haktan uzaklaşıp yan çizer.[67] Başına bir kötülük gelince de sürekli yalvarıp yakarır.

52. De ki: Söyleyin bana, eğer bu Kur'an Allah katından ise ve siz de onu yalanlamış iseniz, haktan böylesine uzak düşmüş kimseden daha şaşkın kim olabilir?

53. Yakında onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde âyetlerimizi göstereceğiz;[68] tâ ki Kur'an'ın tartışılmaz bir gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?[69]

54. Haberiniz olsun ki, onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler.[70] Ama şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi kuşatmıştır.[71]

وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَا
بِجَانِبِه۪ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَٓاءٍ
عَرٖيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِه۪ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ
فٖي شِقَاقٍ بَعٖيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرٖيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي
الْاٰفَاقِ وَفٖٓي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ
اَنَّهُ الْحَقُّۜ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهٖيدٌ ﴿٥٣﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ فٖي مِرْيَةٍ مِنْ
لِقَٓاءِ رَبِّهِمْۜ اَلَٓا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحٖيطٌ ﴿٥٤﴾

67 "Biz, insana ne zaman nimet versek Allah'tan uzaklaşır. Başına ne zaman kötülük gelse ümitsizliğe düşer." (İsrâ 17/83).

68 "De ki: "Allah'a hamdolsun! O size âyetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz

değildir!" (Neml 27/93).

69 Allah'ın her şeye şâhit olmasının kullara her hususta yeter bir güvence teşkil ettiği, şu âyetlerde de geçmektedir: Nisâ 4/79, 166; Ra'd 13/43; Ankebût 29/52; Fetih 48/28.

70 "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (En'âm 6/31).

"O kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatı da onları aldatmıştır. Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz." (A'râf 7/51). Bu âyetin dipnotunda, konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

"Onlar kendi yaratılışlarını hiç düşünmediler mi? Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri sadece bir anlam ve amaca göre ve belirlenmiş bir ecel ile yaratmıştır. Fakat insanların birçoğu Rablerine kavuşmayı inkâr ediyor." (Rûm 30/8).

71 "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah her şeyi ilmiyle kuşatmıştır." (Nisâ 4/126).

ŞÛRÂ SÛRESİ (42. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 53 âyettir. Mekke'de inen diğer sûreler gibi, daha çok iman hakikatlerine, Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerine, âhiret tasvirlerine yer verir. Bu arada Allah'ın örnek olarak gösterdiği mü'min kulların temel özelliklerini sıralar. Sûre adını, 38. âyetinde anılan ve söz konusu özelliklerden biri olan istişare anlamındaki "şûrâ" kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Ayn Sîn Kâf.[2]

3. Karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyeder.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.[3] Yüce ve büyük olan yalnız O'dur.[4]

5. Allah'ın yüceliğinden, gökler neredeyse üstlerinden çatlayıverecek;[5] melekler hamdederek Rablerini tesbih ediyorlar ve yerdekiler için bağışlanma diliyorlar.[6] Şunu da bilin ki günahları çok bağışlayan, çok merhamet eden yalnız Allah'tır.

6. Kendisinden başkalarını dost edinenleri[7] Allah görüp gözetlemektedir. Yoksa sen onların hidâyetinden sorumlu bir vekil değilsin.[8]

7. Şehirlerin anası olan Mekke ile onun çevresindekileri uyarman ve geleceğinde şüphe bulunmayan toplanma gününden sakındırman için, sana böylece Arapça bir Kur'an[9] vahyettik.[10] O gün insanların bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın alevlerin içindedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾
لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ
الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ
مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَف۪يظٌ عَلَيْهِمْۘ وَمَٓا
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ قُرْاٰناً عَرَبِياًّ لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى
وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ
ف۪يهِۜ فَر۪يقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَر۪يقٌ فِي السَّع۪يرِ ﴿٧﴾

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır.

2 Bazı sûrelerin başında yer alan bu ve

benzeri harflerle ilgili bilgi için Bakara 2/1'in açıklamasına bakınız.

3 Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın olduğu pek çok âyette tekrarlanmaktadır (Meselâ bk. Bakara 2/116, 255, 284; Âl-i İmrân 3/109, 129; Nisâ 4/116, 126, 131, 132, 170, 171; En'âm 6/12; Tevbe 9/116; Yûnus 10/55, 66, 68; İbrâhim 14/2; Nahl 16/52; Tâhâ 20/6; Hac 22/64; Nûr 24/64; Lokmân 31/26; Sebe' 34/1; Necm 53/31).

4 "Yüce ve büyük olan yalnız O'dur" ifadesi, Bakara sûresi (2), 255. âyette de (Âyetü'l-Kürsî) geçmektedir.

5 Allah'ın büyüklük ve yüceliğinin tecellileri karşısında gökler yarılacak hale geldiği gibi, Allah'a evlât yakıştırmak gibi büyük suçlar karşısında da göklerin, yerin ve içindekilerin böyle dehşetli tepkiler verdiği, daha başka âyetlerden de anlaşılmaktadır. Meselâ:

"O müşrikler: "Rahmân, çocuk edindi" dediler. Bunu söylemekle ne kadar çirkin ve korkunç bir iddia ortayaya atmış oldunuz! Bu söz yüzünden, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı." (Meryem 19/88-90).

6 "Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler." (Mü'min 40/7). Konuyla ilgili açıklama ve hadîs-i şerîfler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

7 "Bilin ki, samimi kulluk ve itaat sadece Allah'adır. O'ndan başkalarını dost edinenler ise, "Biz bunlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" derler. Anlaşmazlığa düştükleri şey hakkında Allah onların arasında hükmünü verecektir. Yalancılığı ve nankörlüğü âdet haline getirene Allah doğru yolu göstermez." (Zümer 39/3). Allah'tan başkasını dost edinenler ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Ben sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim" de!" (En'âm 6/66). Benzeri âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

9 Kur'an'ın Arapça olduğunu vurgulayarak onun başka dillerdeki tercüme, meal ve tefsirlerinin Kur'an yerine geçemeyeceğini bildiren birçok âyetten biri de budur. Benzeri âyetler, "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik" mealindeki Yûsuf sûresi (12), 2. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "İşte bu Kur'an, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim indirdiğimiz mübârek bir kitaptır." (En'âm 6/92). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

8. Allah dileseydi, insanların hepsini tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini rahmetine eriştirir.[11] Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı.[12]

9. Onlar Allah'tan başka dost mu edindiler? Oysa asıl dost Allah'tır.[13] Ölüleri O diriltir; O her şeye kādirdir.

10. Anlaşmazlığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a âittir.[14] Rabbim olan Allah işte budur.[15] Ben sadece O'na tevekkül ettim[16] ve yalnız O'na yöneliyorum.[17]

11. O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır.[18] O size kendi cinslerinizden eşler yarattı,[19] hayvanlardan da çiftler yarattı ki,[20] sizi böylece eşlerle çoğaltıp duruyor. Hiçbir şey O'na benzemez.[21] O her şeyi işiten, her şeyi görendir.

12. Göklerin ve yerin anahtarları[22] O'na âittir. O dilediğine rızkı bol, dilediğine sınırlı verir.[23] O her şeyi hakkıyla bilir.

13. Allah Nûh'a emrettiği şeyi sizin için de din olarak yasalaştırdı. Aynı şeyi, "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, sana da vahyettik;[24] İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya da emrettik.[25] Fakat senin kendilerini dâvet ettiğin şey müşriklere ağır geldi. Allah dine dâvet ettirmek için dilediği kimseyi seçer ve Kendisine yönelenleri doğru yola iletir.

وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ
مَنْ يَشَٓاءُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۚ
فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰىۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ ف۪يهِ مِنْ شَيْءٍ
فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبّ۪ي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُۗ
وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً وَمِنَ الْاَنْعَامِ
اَزْوَاجاًۚ يَذْرَؤُ۬كُمْ ف۪يهِۜ لَيْسَ كَمِثْلِه۪ شَيْءٌۚ وَهُوَ
السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَال۪يدُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدّ۪ينِ
مَا وَصّٰى بِه۪ نُوحاً وَالَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
وَمَا وَصَّيْنَا بِه۪ٓ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى وَع۪يسٰٓى اَنْ
اَق۪يمُوا الدّ۪ينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا ف۪يهِۜ كَبُرَ عَلَى
الْمُشْرِك۪ينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَب۪ٓي
اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾

---

11 "Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Ama onların anlaşmazlıkları sürüp gidecektir." (Hûd 11/118). Bu âyetin dipnotunda ilgili âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

12 "Rabbimiz! Sen kimi Cehennem'e sokarsan onu rezil edersin. Zâlimlerin ise hiçbir yardımcısı olmayacaktır." (Âl-i İmrân 3/192).

"Düşünüp de ibret alacak olan kimseye yetecek kadar bir ömrü Biz size vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da geldi. Şimdi tadın azabı; zâlimlerin yardımcısı yoktur." (Fâtır 35/37).

"Onlar Allah'ı bırakıp, haklarında O'nun hiçbir şey bildirmediği ve kendilerinin de bilmediği varlıklara tapmaktadırlar. O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." (Hac 22/71).

13 Bu sûrenin 6. âyetinin açıklamasına bakınız.

14 "Hükmü ancak Allah verir." (En'âm 6/57). Hükmü sadece Allah'ın vereceğini ifade eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "İşte Rabbiniz olan Allah budur; O her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl oluyor da O'ndan yüz çeviriyorsunuz?" (Mü'min 40/62).

16 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Tevekkül ile ilgili açıklama ve bu konuya dair âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

17 "Ben O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yöneliyorum" ifadesi aynen Hûd sûresi (11), 88. âyette de geçmektedir.

18 "Hamd bütünüyle o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan yoktan var etmiş, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapmıştır. O, yarattığı şeyi dilediği gibi arttırır. Zira Allah her şeye kādirdir." (Fâtır 35/1). Allah'ın "yoktan yaratan" anlamına gelen Fâtır isminin geçtiği âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

20 "Allah erkekli, dişili sekiz hayvan yarattı; bir çifti koyundan, bir çifti keçiden. Şöyle de: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerin rahimlerinde bulunan yavrularını mı haram kıldı? Eğer doğru söylüyorsanız, bana bir bilgiye dayanarak cevap verin." Sekiz eşin bir çifti deveden, bir çifti de sığırdandır." (En'âm 6/143-144).

21 Bu âyet ve özellikle bu cümle, "muhkem âyetler" denince ilk olarak akla gelen âyetler arasındadır. Müteşâbih âyetlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında muhkem âyetlere ters düşmemek zorunluluğu vardır. Özellikle Allah'ın isim, sıfat ve fiilleri konusunda, müteşâbih âyetleri incelerken hiçbir zaman dikkatten uzak tutulmayacak olan formül, bu âyetteki "Hiçbir şey O'na benzemez" cümlesidir. Muhkem ve müteşâbih âyetler için Âl-i İmrân 3/7 ile A`râf 7/54 ve açıklamalarına bakınız.

22 Göklerin ve yerin mülkiyeti, egemenliği, rahmet hazineleri, tedbir ve tasarrufu. "Göklerin ve yerin anahtarları O'na âittir. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise mahvolup gidenlerin tâ kendileridir." (Zümer 39/63).

23 "Allah rızkı, dilediğine bol, dilediğine sınırlı verir." (Ra`d 13/26). Konuyla ilgili açıklama ve diğer âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

24 "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin." (Âl-i İmrân 3/103).

"Kendilerine apaçık mûcizeler geldikten sonra anlaşmazlığa düşüp, birbiriyle çekişen kimseler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmrân 3/105).

25 "Biz Nûh'a, Nûh'tan sonraki peygamberlere, İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a, Yakub soyundan gelen peygamberlere, Îsâ'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Hârun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik." (Nisâ 4/163).

14. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler.[26] Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı,[27] aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler.[28]

15. Onun için, sen çağrını yap. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.[29] Onların heveslerine uyma.[30] De ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi.[31] Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir; onun için aramızda tartışılacak bir şey yoktur.[32] Allah hepimizi bir araya toplayacaktır; herkesin dönüşü O'nadır.

16. İnsanlar Allah'ın dâvetini kabul ettikten sonra hâlâ Allah'ın dini hakkında münakaşaya tutuşanların öne sürdükleri delillerin, Rableri katında hiçbir değeri yoktur. Onlara bir gazap ve şiddetli bir azap vardır.

وَمَا تَفَرَّقُوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الَّذٖينَ
اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفٖي شَكٍّ
مِنْهُ مُرٖيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُۚ وَاسْتَقِمْ
كَمَٓا اُمِرْتَۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْۚ وَقُلْ
اٰمَنْتُ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍۚ وَاُمِرْتُ
لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۜ لَنَٓا
اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۜ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَاۚ وَاِلَيْهِ الْمَصٖيرُۜ
﴿١٥﴾ وَالَّذٖينَ يُحَٓاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا
اسْتُجٖيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌ ﴿١٦﴾

26 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra onlar, farklı düşüncelere sahip olmaya başlayınca Allah, müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için o peygamberlere gerçeği içeren kitaplar indirdi. Ancak Ehl-i kitap kendilerine apaçık gerçekler geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Sonra Allah, Kendi iradesiyle, onların anlaşmazlığa düştükleri konuda, iman edenlere doğru yolu gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2/213).

"Şüphesiz Allah katında tek din İslâm'dır. Ehl-i kitab ise, kendilerine, İslâm'ın ve peygamberin hak olduğuna dair bilgi geldikten sonra, aralarında kıskançlık yüzünden ihtilâfa düştüler. Allah'ın âyetlerini kim inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah hesabı çok çabuk bitirendir." (Âl-i İmrân 3/19).

"Onlara din konusunda apaçık deliller de vermiştik. Fakat onlar, kendilerine bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." (Câsiye 45/17).

"Ehl-i kitap, kendilerine delil geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler." (Beyyine 98/4).

27 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi." (Yûnus 10/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

28 "Biz Mûsâ'ya kitabı verdik, fakat onda anlaşmazlığa düşüldü. Eğer Rabbinin, cezanın erteleneceğine dair daha önce verdiği söz olmasaydı, işleri çoktan bitirilirdi. Onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedir." (Hûd 11/110; Fussılet 41/45).

29 "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" ifadesi Hûd 11/112'de de geçmiş ve konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

30 "Hevâ-hevesine tâbi olma ki seni Allah yolundan saptırmasın." (Sâd 38/26). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

31 "Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz nefret, sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Takvâya en uygun olan budur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Mâide 5/8).

"Hüküm verecek olursan, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah âdil olanları sever." (Mâide 5/42).

32 "Onlara şöyle de: "Bizimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Halbuki O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptığımız işler bize, sizin yaptığınız sizedir. Biz O'na gönülden bağlıyız." (Bakara 2/139).

"Lüzumsuz bir söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmez câhillerle düşüp kalkmak istemiyoruz!" derler." (Kasas 28/55).

"De ki: Ey kâfirler! Sizin tapmakta olduklarınıza ben tapacak değilim. Benim ibâdet ettiğime de siz ibâdet edecek değilsiniz. Sizin tapıp durduklarınıza da ben hiçbir zaman tapmam. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmezsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana." (Kâfirûn 109/1-6).

17. Hak ve adalet yerini bulsun diye kitabı ve ölçüyü[33] indiren Allah'tır. Nereden bileceksin, belki de kıyametin vakti yakındır.[34]

18. Kıyamete inanmayanlar, onun bir an önce gelmesini istiyorlar.[35] İman edenler ise onun gerçek olduğunu biliyor ve ondan korkuyorlar.[36] Bilmiş olun ki, kıyamet hakkında tartışanlar, derin bir aldanış içindeler.

19. Allah kullarına karşı lütuf sahibidir;[37] O dilediğini rızıklandırır.[38] O, sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.

20. Kim âhiret kazancını isterse, Biz onun kazancını arttırırız. Dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun âhirette bir nasibi olmaz.[39]

21. Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine din diye ortaya koyan ortakları mı var? Cezanın kıyamet gününe ertelenmesine dair söz olmasaydı, onların aralarında iş çoktan bitirilirdi.[40] Çünkü zâlimlerin hakkı acı bir azaptır.

22. O gün zâlimlerin, dünyada kazandıkları günahlardan korktuklarını görürsün.[41] Oysa korktukları başlarına gelecektir. İman edip sâlih ameller yapanlar ise Cennet bahçelerinde olacaktır. Rableri katında onlar için istedikleri her şey vardır. İşte bu pek büyük bir lütuftur.

اَللّٰهُ الَّذٖٓى اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمٖيزَانَۜ
وَمَا يُدْرٖيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرٖيبٌ ﴿١٧﴾
يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَاۚ وَالَّذٖينَ
اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَاۙ وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّۜ
اَلَٓا اِنَّ الَّذٖينَ يُمَارُونَ فِى السَّاعَةِ لَفٖى
ضَلَالٍ بَعٖيدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطٖيفٌ بِعِبَادِهٖ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزٖيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ
يُرٖيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فٖى حَرْثِهٖۚ وَمَنْ
كَانَ يُرٖيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا
لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصٖيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ
شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدّٖينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ
بِهِ اللّٰهُۜ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْۜ
وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى
الظَّالِمٖينَ مُشْفِقٖينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ
بِهِمْۜ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فٖى رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِۚ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُنَ
عِنْدَ رَبِّهِمْۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبٖيرُ ﴿٢٢﴾

33 Mizan, ölçü, denge, adalet, hukuk demektir. "Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Tâ ki siz de ölçüyü aşmayın. Tartıyı adaletle yapın; terazide bir şey eksiltmeyin." (Rahmân 55/7-9).

"Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle

gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutabilsinler." (Hadîd 57/25).

34 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

35 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

36 "Allah onların geleceğini de geçmişini de bilir. Onlar, sadece Allah'ın râzı olduğu kimselere şefaat edebilirler. Kendileri de O'nun korkusundan tir tir titremektedirler." (Enbiyâ 21/28). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

37 "Şüphesiz Rabbim, dilediğine çok lütufkârdır. O her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen, her şeyi yerli yerince yapandır." (Yûsuf 12/100).

38 "Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr 24/38).

39 "Kim, yaptığı iş karşılığında bu dünyanın nimetlerini isterse, ona istediği dünyalığı veririz; kim de âhiret nimetlerini isterse ona da, istediği nimetleri veririz. Biz şükredenlerin mükâfâtını vereceğiz." (Âl-i İmrân 3/145). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamberimizin bu âyetle ilgili olarak şöyle buyurduğu bildirilmiştir: "Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Âdem oğlu! Kendini Bana kulluğa ver ki gönlünü zenginlikle doldurayım, ihtiyacını gidereyim. Böyle yapmazsan seni faydasız işlerle oyalarım, ihtiyacını da gidermem." (Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme 30; İbni Mâce, Zühd 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 358).

40 "İnsanlar aynı dine inanan tek bir ümmetti. Sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer bu konuda daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi." (Yûnus 10/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

41 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

23. İşte bu, iman eden ve sâlih ameller yapan kullarına Allah'ın müjdelediği şeydir. De ki: Tebliğime karşılık sizden akrabalık sevgisi[42] dışında bir şey istemiyorum.[43] Kim güzel bir iş yaparsa, bu güzel işe karşılık Biz onun güzelliğini daha da arttırırız.[44] Çünkü Allah çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir.

24. Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar?[45] Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi.[46] Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle[47] gerçeği ortaya çıkarır.[48] Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir.[49]

25. Kullarının tövbesini kabul eden,[50] günahları bağışlayan[51] ve sizin ne işlediğinizi bilen de O'dur.

26. O, iman edip sâlih ameller yapanların dualarına cevap verir; Hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir.[52] Kâfirlere ise şiddetli bir azap vardır.

ذٰلِكَ الَّذٖى يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِؕ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰىؕ وَمَنْ يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فٖيهَا حُسْنًاؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۚ
فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَؕ وَيَمْحُ اللّٰهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖؕ اِنَّهُ عَلٖيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذٖى يَقْبَلُ
التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجٖيبُ الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزٖيدُهُمْ مِنْ
فَضْلِهٖؕ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌ ﴿٢٦﴾

---

42 Bu deyim birkaç şekilde yorumlanmıştır: (1) Akrabaya sevgi. (2) İbni Abbas'tan rivayet edilen bir yoruma göre, Allah'a ve güzel davranışlarla O'nun yakınlığına sevgi beslemek. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 268). (3) Peygamber Efendimizin Ehl-i beytini sevmek. (4) Peygamber Efendimiz akrabalarına şöyle demiştir: "Ey Kureyş! Hiç olmazsa aramızdaki akrabalık bağını gözetin." (Buhârî, Tefsîr 42/1; Tirmizî, Tefsîr 42/1.)

43 "Peygamberlik görevime karşılık sizden bir ücret istemiyorum." (En'âm 6/90). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

44 Hem iyiliğine kat kat sevap veririz, hem de bundan daha güzel işler yapmaya onu muvaffak ederiz. "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

45 "Yoksa 'Bunu kendisi uydurdu' mu diyorlar? Şöyle de: 'Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın.'" (Yûnus 10/38).

"Yoksa 'Kur'an'ı kendisi uydurdu' mu diyorlar; sen de onlara şöyle de: 'Öyleyse onun gibi uydurulmuş on sûre ortaya koyun da görelim. Hatta bunu yapmak için, Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın! İddianızda doğru iseniz yapın bunu da görelim!'" (Hûd 11/13).

"Yoksa "Kur'an'ı kendisi uydurdu" mu diyorlar? Şöyle de: "Eğer onu ben uydurmuşsam, günahı banadır. Fakat benim sizin günahlarınızla hiçbir ilgim yoktur." (Hûd 11/35).

""Yoksa "Onu kendisi uydurmuş" mu diyorlar? Doğrusu, bu Rabbinden gelen hakkın tâ kendisidir ki, senden önce kendilerine hiç uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için gönderilmiştir; umulur ki, böylece doğru yolu bulurlar." (Secde 32/3).

"Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Onu ben uydurmuşsam, sizin gücünüz beni Allah'ın azabından kurtarmaya aslâ yetmez. Kaldı ki, O, kendi kitabı hakkında yaptığınız taşkınlıkları pek iyi biliyor; sizinle benim aramda şâhit olarak O yeter. Aynı zamanda O,, günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Ahkâf 46/8).

"Yahut "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? Doğrusu, onlar inanmazlar." (Tûr 52/33).

46 "Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu kıskıvrak yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi." (Hâkka 69/44-47).

47 Vaatleriyle, vahiyleriyle, emirleriyle, kaza ve kaderiyle, hükümleriyle, yasalarıyla.

"Hani Allah size, iki topluluktan birinin sizin olacağını vadediyordu. Sizler ise, silahsız topluluğun elinize düşmesini istiyordunuz. Oysa Allah, peygamberine indirilen âyetlerini teyit için hakkı sağlamlaştırıp yüceltmek, kâfirlerin kökünü ise kesmek istiyordu." (Enfâl 8/7).

"Kâfirler hoşlanmasa da, Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır." (Yûnus 10/82).

48 "Bilakis Biz, hakkı bâtılın tepesine öyle bir atarız ki, onun beynini parçalar, bir de görürsün ki bâtıl yok olup gitmiştir." (Enbiyâ 21/18).

49 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği: Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

50 "Onlar bilmezler mi ki, kullarının tövbelerini kabul eden, sadaka ve zekâtlarını alıp değerlendiren yalnız Allah'tır? Gerçekten tövbeleri kabul eden ve merhameti bol olan yalnız Allah'tır!" (Tevbe 9/104). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

51 "Zâten günahları Allah'tan başka da kim affedebilir ki?" (Âl-i İmrân 3/135).

52 "Hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir" ifadesi Nisâ 4/173; Nur 24/38 ve Fâtır 35/30'da geçmektedir.

27. Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Onun için, Allah rızkı Kendi dilediği bir ölçüde indirir.[53] Şüphesiz ki O kullarından haberdardır ve onların her halini görmektedir.

28. İnsanlar ümitlerini kesmişken yağmuru indiren[54] ve rahmetini yayan da O'dur. O her türlü övgüye lâyık olan gerçek dost ve gözeticidir.

29. Göklerin, yerin ve onlarda yaydığı canlıların yaratılışı da O'nun varlığını gösteren delillerdendir.[55] O, dilediğinde onların hepsini huzurunda toplamaya da kādirdir.

30. Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.[56] Üstelik günahlarınızın birçoğunu da Allah affeder.[57]

31. Siz dünyada Allah'ın elinden[58] kurtulamazsınız.[59] Allah'tan başka da sizin ne bir dostunuz vardır, ne bir yardımcınız.[60]

32. Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun varlığını gösteren delillerdendir.[61]

33. O dilerse rüzgârı durdurur da gemiler denizin üstünde hareketsiz kalıverir. Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için nice ibretler vardır.[62]

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِه۪ لَبَغَوْا فِي
الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ
بِعِبَادِه۪ خَب۪يرٌ بَص۪يرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يُنَزِّلُ
الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُۜ
وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ ف۪يهِمَا مِنْ
دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾
وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ مُص۪يبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ
اَيْد۪يكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ
بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ
يُسْكِنِ الرّ۪يحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِه۪ۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍۙ ﴿٣٣﴾

---

53 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

54 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar

yağmur yüklü bulutları yüklendiğinde, Biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete gönderir, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. Biz, ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp ders alırsınız." (A'râf 7/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Lokmân 31/34).

55 "O, gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattı; sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti; orada her türlü canlıyı yaydı. Biz gökten de bir su indirdik ve orada her güzel çiftten bitkiler bitirdik." (Lokmân 31/10). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

56 "Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de senin kendindendir." (Nisâ 4/79). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

57 Hz. Ali'nin bildirdiğine göre, Peygamberimiz bu âyeti şu şekilde açıklamıştır: "Kim dünyada bir günah işleyip de bunun cezasına uğrarsa, Allah adaleti gereği onu âhirette ikinci defa cezalandırmayacaktır. Kim bir günah işleyip de Allah onu örter ve bağışlarsa, Allah kereminden ötürü, bağışlamış olduğu bu günahı âhirette cezalandırmayacaktır." (İbni Mâce, Hudûd 33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 99, 159).

58 Allah'ın sizin için takdir ettiği kazâ ve kaderden kurtulamazsınız, demektir.

59 Yerine göre "Allah'ı âciz bırakamazsınız", "O'nun elinden kurtulamazsınız", "O'nun önüne geçemezsiniz" ifadesi En'âm 6/134; Yûnus 10/53; Hûd 11/33; Nahl 16/46; Ankebût 29/22'de de geçmektedir.

60 "Allah'tan başka sizin ne bir dostunuz vardır, ne de bir yardımcınız" ifadesi Bakara 2/107; Tevbe 9/116; Ankebût 29/22'de de aynen geçmektedir.

61 "Denizde dağlar gibi yükselmiş, akıp giden gemiler de O'nundur." (Rahmân 55/24). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

62 "Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır" ifadesi ayrıca şu âyetlerde geçmektedir: İbrâhim 14/5; Lokman 31/31; Sebe' 34/19. Konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf, İbrâhim sûresi (14), 5. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

34. Veya insanların işledikleri günahlar yüzünden onları batırır; günahlarının birçoğunu da affeder.[63]

35. Âyetlerimiz hakkında tartışanlar da azabımızdan kaçıp sığınacak bir yerlerinin olmadığını bilsinler diye böyle yapar.

36. Size verilen ne varsa, hep dünya hayatının gelip geçici menfaatidir. Allah katındaki ise, iman eden ve Rabbine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha devamlıdır.[64]

37. Onlar büyük günahlardan[65] ve fuhşiyattan[66] kaçınırlar; öfkelendiklerinde ise kusurları bağışlarlar.[67]

38. Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar[68] ve namazı gerektiği şekilde kılarlar.[69] Aralarındaki işlerini danışarak yaparlar.[70] Onlara rızık olarak verdiğimiz şeylerden de bağışta bulunurlar.

39. Bir haksızlığa uğradıkları zaman hep birlikte yardımlaşarak kendilerini savunurlar.[71]

40. Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim bağışlar ve barış yolunu seçerse, onun mükâfâtı Allah'a âittir.[72] O ise zâlimleri hiç sevmez.

41. Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseleri suçlama imkânı yoktur.

42. Suçlanacak olanlar, halka zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapan kimselerdir. İşte onlar için acı bir azap vardır.

اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثٖيرٍۙ
(٣٤) وَيَعْلَمَ الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓي اٰيَاتِنَاۜ
مَا لَهُمْ مِنْ مَحٖيصٍ (٣٥) فَمَٓا اُوتٖيتُمْ مِنْ
شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَمَا عِنْدَ
اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَۚ (٣٦) وَالَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ
الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ
يَغْفِرُونَۚ (٣٧) وَالَّذٖينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ
وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْۖ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ (٣٨) وَالَّذٖينَ اِذَٓا
اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ (٣٩) وَجَزٰٓؤُا
سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ
فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمٖينَ
(٤٠) وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا
عَلَيْهِمْ مِنْ سَبٖيلٍۜ (٤١) اِنَّمَا السَّبٖيلُ عَلَى
الَّذٖينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ (٤٢)

63 Şûrâ 42/30. âyete ve dipnotuna bakınız.

64 "Size verilen her şey, bu dünya hayatının geçici nimeti ve süsüdür. Oysa Allah katında olanlar daha hayırlı ve daha devamlıdır. Bunu düşünemiyor musunuz?" (Kasas 28/60). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

65 "Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz, sizin küçük günahlarınızı affederiz. Ve sizi çok güzel bir yere yerleştiririz." (Nisâ 4/31). Bu âyetin dipnotunda büyük günahlar açıklanmış ve konu ile ilgili diğer âyetlere temas edilmiştir.

66 Fuhşiyat, genel anlamıyla, çirkinliği aşikâr olan kötü davranışlar demektir. Büyük günahlar, bu kelimenin kapsamına girmekle birlikte, fuhuş yahut fuhşiyat denince ilk akla gelen anlam gayrimeşrû cinsel ilişkilerdir ki, İsrâ 17/32'den de bu anlaşılmaktadır.

67 "O takvâ sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle güzel davrananları sever." (Âl-i İmrân 3/134). Âyetin dipnotunda, konu ile ilgili hadîs-i şerîfler yer almaktadır.

68 "Onlar, savaşta onca yara aldıktan sonra bile, Allah ve Resûlünün tekrar savaşa dâvetine olumlu cevap vermişlerdi. İşte bu güzel davranışlarda bulunanlarla, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten sakınanları âhirette büyük mükâfâtlar beklemektedir." (Âl-i İmrân 3/172).

"Rablerinin emrine uyanlara mükâfâtın en güzeli vardır." (Ra'd 13/18).

69 "Namazı gerektiği şekilde kılma" hususuna açıklık getiren âyet ve hadisler Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

70 "Allah'ın, senin kalbine koyduğu rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Şâyet kaba, katı kalpli olsaydın, insanlar etrafından dağılıp giderlerdi. O halde onları affet, Allah'ın onları bağışlamasını dile. Karara bağlanacak işlerde onlara danış. Kesin kararını verince de, yalnız Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah Kendisine tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân 3/159).

71 Âyet, haksızlığa uğrayan bireyin hakkını zâlimden almayı, bir görev olarak bütün topluma yüklemektedir. "Ancak iman edip, sâlih ameller yapanlar, Allah'ı çok zikreden ve zulme uğradıktan sonra kendini savunanlar bu hükmün dışındadır. Zâlimler, nasıl bir girdaba sürüklendiklerini pek yakında göreceklerdir." (Şuarâ 26/227).

72 "Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kadar karşılık verin. Ama sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl 16/126).

43. Bununla beraber, kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır.[73]

44. Allah kimi saptırırsa, artık onu hidâyete erdirecek dostu olmaz. Zâlimleri de görürsün ki, azabı gördükleri zaman "Geri dönmenin bir yolu yok mu?" demektedirler.[74]

45. Ateşe sunulduklarında, onları boynu bükük, göz ucuyla bakarken görürsün.[75] İman edenler ise derler ki: "Asıl ziyan edenler, kıyamet günü kendilerini ve yakınlarını mahvedenlerdir."[76] Şunu bilin ki, zâlimler sürekli bir azap içinde olacaktır.

46. Allah'tan başka onlara yardım edecek bir dostları yoktur.[77] Allah bir kimseyi saptırdı mı, artık onun için hiçbir çıkış yolu bulunmaz.[78]

47. Allah'ın bir daha geri çevirmeyeceği o dehşetli gün gelmeden önce Rabbinizin çağrısına uyun.[79] Yoksa o gün ne sığınacak bir yeriniz olur, ne de yaptıklarınızı inkâr edebilirsiniz.[80]

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ع
﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهٖۜ
وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ
هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍۚ ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ
عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ
خَفِيٍّۜ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ
خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَٓا اِنَّ
الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ
مِنْ اَوْلِيَٓاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍۜ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِۜ مَا
لَكُمْ مِنْ مَلْجَاٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾

73 "Allah'a andolsun ki, mallarınız ve canlarınızla birtakım imtihanlardan geçeceksiniz ve yine şüphesiz, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden sizi incitici pek çok şey duyacaksınız. Eğer sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, elbette bu davranış, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Âl-i İmrân 3/186).

""Yavrum, namazı gerektiği şekilde kıl, iyiliği tavsiye et, kötülükten sakındırıp vazgeçirmeğe çalış, başına gelene sabret. İşte bunlar, azimli ve kararlı olunması gereken konulardandır." (Lokmân 31/17).

74 "O gün zâlimlerin, dünyada kazandıkları günahlardan korktuklarını görürsün. Oysa korktukları başlarına gelecektir." (Şûrâ 42/22).

"Allah tarafından o geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce yüzünü doğru olan tek dine çevir ki, o gün geldiğinde insanlar zümre zümre ayrılacaklardır." (Rûm 30/43).

"Allah'ın bir daha geri çevirmeyeceği o dehşetli gün gelmeden önce Rabbinizin çağrısına uyun. Yoksa o gün ne sığınacak bir yeriniz olur, ne de yaptıklarınızı inkâr edebilirsiniz." (Şûrâ 42/47).

75 "İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz. Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir." (Ahkâf 46/20).

"Ateşe sunuldukları gün, kâfirlere sorulur: "Bu gerçek miymiş, değil miymiş?" "Evet" derler. "Rabbimize and olsun ki gerçekmiş." Allah buyurur ki: "İnkâr edip durduğunuz için, şimdi tadın azabı!" (Ahkâf 46/34).

76 "Siz O'ndan başka kime isterseniz kulluk ededurun. De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır. Apaçık hüsran işte budur." (Zümer 39/15). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

77 "O zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışanlardır; bunlar âhiret hayatını da inkâr edenlerdir. Allah onları yeryüzünde cezalandırmak isterse, onlar yakalarını Allah'tan kurtaramazlar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak dostları da olmayacaktır. Azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar gerçeği duymaya da, görmeye de katlanamazlardı." (Hûd 11/19-20).

"Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz." (Hûd 11/113).

78 "Size ne oluyor ki, münafıklar konusunda ikiye ayrılıyorsunuz? Oysa Allah onları, işledikleri günahlar yüzünden tekrar küfre döndürmüştür. Yoksa Allah'ın saptırdıklarını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için sen aslâ bir çıkış yolu bulamazsın." (Nisâ 4/88). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

79 Tövbe, istiğfar ve sâlih amel için henüz elde fırsat var iken bunun ziyan edilmemesi hususunda Kur'an'ın pek çok ikazları vardır. Bunlardan bir kısmına Bakara sûresi (2), 254. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

80 Bu sûrenin 44. âyetinin dipnotuna bakınız.

48. Eğer arkalarını dönüp giderlerse, Biz seni onların yaptıklarından sorumlu bir bekçi olarak göndermedik.[81] Sana düşen, tebliğ etmekten ibârettir.[82] Şu bir gerçek ki, Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla şımarır.[83] Kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de insan nankörleşiverir.[84]

49. Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O ne dilerse yaratır.[85] Dilediğine kız çocuklar bağışlar, dilediğine erkek çocuklar bağışlar.

50. Yahut erkekli, kızlı, ikisinden de verir. Dilediğini de kısır bırakır. Çünkü O her şeyi bilir, her şeye kādirdir.

51. Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle veya perde arkasından olur; yahut ona bir elçi gönderir de, Allah'ın izniyle, O'nun dilediği şeyi elçi ona vahyeder.[86] Şüphesiz ki O pek yücedir ve her şeyi yerli yerince yapar.

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَفِيظًاۜ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُۜ وَاِنَّٓا اِذَٓا
اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَاۚ وَاِنْ
تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ فَاِنَّ
الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَۙ ﴿٤٩﴾
اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًاۚ وَيَجْعَلُ
مَنْ يَشَٓاءُ عَقٖيمًاۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٥٠﴾
وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا
اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا
فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكٖيمٌ ﴿٥١﴾

81 "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik." (Nisâ 4/80). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

82 "Kendilerine kitap verilenlere de, verilmeyenlere de: "Siz de teslim oldunuz mu?" diye sor. Eğer Müslüman olurlarsa doğruyu bulmuş olurlar. Müslüman olmayıp, yüz çevirirlerse sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Allah kullarını zâten görüyor." (Âl-i İmrân 3/20). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

83 "Çektikleri bir sıkıntıdan sonra, insanlara biraz rahatlık verdiğimizde, hemen âyetlerimizi inkâra yönelik planlar yaparlar." (Yûnus 10/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

84 "Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur." (Hûd 11/9). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

85 "Allah dilediğini yaratır. Bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/47).

"Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin sahibi Allah'tır. O dilediğini yaratır. Zira Allah her şeye kādirdir." (Mâide 5/17).

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. İnsanların bu konuda seçme hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok uzak ve çok yücedir." (Kasas 28/68).

"Sizi güçsüz bir halde yaratan; güçsüzlükten sonra size kuvvet veren; bunun ardından sizi yine bir güçsüzlük ve ihtiyarlık dönemine ulaştıran Allah'tır. O dilediğini yaratır; çünkü O her şeyi bilir, her şeye kādirdir." (Rûm 30/54).

86 "Allah, kullarından dilediğine Kendi tarafından bir vahiyle melekleri indirir ve peygamberlerinden insanları şöyle uyarmalarını ister: "Benden başka ilâh yoktur; Bana karşı gelmekten sakının." (Nahl 16/2).

52. Daha önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da emrimizden bir ruh[87] vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin.[88] Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun.[89]

53. O Allah'ın yoluna ki, göklerde olan ve yerde olan her şey O'nundur. Bilmiş olun ki, bütün işler sonunda Allah'a döner.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَاۜ
مَا كُنْتَ تَدْر۪ي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْا۪يمَانُ
وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْد۪ي بِه۪ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ
عِبَادِنَاۜ وَاِنَّكَ لَتَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۙ
﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَص۪يرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

87 İfadenin gelişinden de anlaşılacağı gibi, "ruh" ile Kur'an kastedilmektedir. "Ruh" kelimesi bazı âyetlerde de Cebrâil, vahiy, peygamber gibi mânalarda kullanılmıştır ki, böylelikle, bütün bunların, cesede giren bir ruh gibi, insanların din ve dünyasına hayat kattıkları vurgulanmaktadır. Örnekler:

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur." (Nisâ 4/171).

"İnsanlarla kendisi arasına bir perde çekmişti. Derken Biz ona ruhumuzu gönderdik; ruh da ona eli yüzü düzgün bir insan şeklinde göründü." (Meryem 19/17).

"Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır. Senin kalbine onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/192-193).

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi buyruğu olan vahyi, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15).

88 "Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, o insanlardan bir kısmı vereceğin hükümde seni şaşırtmaya yeltenecekti. Onlar ancak kendilerini şaşırtırlar; sana da bir zarar veremezler. Çünkü Allah sana kitabı indirdi, hikmeti verdi ve bilmediklerini öğretti. Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür." (Nisâ 4/113).

"Biz sana vahyettiğimiz bu Kur'an'la kıssaların en güzelini sana anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunları hiç bilmezdin." (Yûsuf 12/3).

Kendisine Kur'an indirilmeden önce, bu hususlarda bilgisi bulunmayan Peygamberimiz, Allah'ın ona öğrettikleriyle, bütün insanlık ve bütün çağlar için bir muallim haline gelmiş ve onlara bilmediklerini öğretmiş, doğru yolu göstermiştir:

"Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, kitabı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir." (Bakara 2/151).

89 "Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibâdet şekli belirledik. O halde dinî konularda seninle aslâ çekişmesinler. Sen onları Rabbine dâvet et. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Hac 22/67).

"Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun." (Mü'minûn 23/73).

"Hiç şüphe yok ki, sen peygamberlerdensin. Dosdoğru bir yol üzerindesin." (Yâsîn 36/3-4).

"O halde sana vahyolunan Kur'an'a sımsıkı sarıl. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Zuhruf 43/43).

ZUHRUF SÛRESİ (43. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 89 âyettir. İman esasları üzerinde durur. Kâinatta Allah'ın bir olduğunu gösteren tevhid delillerine dikkatleri çeker. Bâtıl inançları reddederek tevhid inancına ilişkin dersler verir. Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ ve Hz. Îsâ'dan söz eder. Âhiret hâdiselerine temas eder, Cennet ve Cehennem'den tasvirler sunar. Bu dünyada inkârcıların nasibine düşen servet ve süslerin aldatıcılığını hatırlatan âyetler arasında, altın ve mücevher anlamına gelen zuhruf sözcüğü, sûreye adını vermiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun:[2]

3. Düşünüp anlamanız için Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.[3]

4. O, katımızdaki Ana Kitap'ta[4] bulunan pek yüce ve hikmet dolu bir Kur'an'dır.

5. Siz haddini aşan bir topluluk olup çıktınız diye size öğüt vermekten vaz mı geçelim?

6. Biz daha öncekilere de nice peygamberler gönderdik.

7. Onlara hangi peygamber geldiyse onu alaya aldılar.[5]

8. Bunlardan daha güçlü olanları da Biz helâk ettik. Nitekim öncekilerin kıssaları Kur'an'da geçmiştir.[6]

9. Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, diyecekler ki: "Karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen Allah yarattı."[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِۙ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ
قُرْاٰناً عَرَبِياً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ
ف۪ٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَك۪يمٌۜ ﴿٤﴾
اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحاً اَنْ
كُنْتُمْ قَوْماً مُسْرِف۪ينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا
مِنْ نَبِيٍّ فِي الْاَوَّل۪ينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ
نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَٓا
اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشاً وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّل۪ينَ
﴿٨﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُۙ ﴿٩﴾

---

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır

2 Şu âyetlerde de Kur'an, "hakkı açıklayan apaçık kitap" anlamında "mübîn" sıfatıyla nitelenmektedir: Mâide 5/15; Yûsuf 12/1; Hicr 15/1; Şuarâ 26/2; Neml 27/1; Kasas 28/2; Yâsîn 36/69; Duhân 44/2.

3 Kur'an'ın Arapça olduğunu vurgulayarak onun başka dillerdeki tercüme, meal ve tefsirlerinin Kur'an yerine geçemeyeceğini bildiren birçok âyetten biri de budur. Benzeri âyetler, "Biz onu, anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik" mealindeki Yûsuf sûresi (12), 2. âyetin dipnotunda zikredilmiştir

4 "Ana Kitap" Levh-i Mahfûz demektir. "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Bu âyetin dipnotunda Ana kitap, Levh-i Mahfûz diye de anılan Kitap'la ilgili âyetler zikredilmiştir.

5 "Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10; Enbiyâ 21/41).

6 "Kâfirlere söyle: yaptıklarından vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Ama tekrar inkâra dönecek olurlarsa, ilâhî yasa gereği öncekilerin başına gelenler gözlerinin önündedir." (Enfâl 8/38).

7 "Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah" diyecekler. Sen "Hamd Allah'a âittir" de. Ancak onların çoğu bunun ne demek olduğunu bilmiyor." (Lokmân 31/25). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10. İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı;[8] doğru gitmeniz için onda yollar yarattı.[9]

11. Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik.[10] Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız.[11]

12. Bütün çiftleri yaratan,[12] bindiğiniz gemileri[13] ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur.[14]

13. Bu sayede onların sırtlarına kurulursunuz. Onlara bindiğinizde Rabbinizin nimetini hatırlayıp şöyle dersiniz: "Bunu bizim hizmetimize veren Allah her türlü kusurdan uzaktır. Yoksa bizim buna gücümüz yetmezdi."

14. "Sonunda hepimiz Rabbimize döneceğiz."[15]

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ
لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾
وَٱلَّذِى نَزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ
فَأَنشَرْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ
﴿١١﴾ وَٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُم مِّنَ ٱلْفُلْكِ وَٱلْأَنْعَٰمِ مَا تَرْكَبُونَ
﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُۥا عَلَىٰ ظُهُورِهِۦ ثُمَّ تَذْكُرُوا
نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا ٱسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا
سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ
مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

---

8 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22).

"Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur." (Tâhâ 20/53).

"Biz yeryüzünü bir döşek yapmadık mı?" (Nebe' 78/6).

9 "Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti, gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." (Nahl 16/15). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

11 "O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19).

12 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Bu âyetin dipnotunda çiftler halinde yaratılma konusu açıklanmış ve ilgili âyetler gösterilmiştir.

13 "Gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde... Elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164).

""Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri hizmetinize veren ve sizi ırmaklardan yararlandıran O'dur." (İbrâhim 14/32).

"Taze et yemeniz, takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi hizmetinize veren O'dur. Gemilerin denizde suları yara yara gittiğini görürsün. Bütün bunlar, Rabbinizin nimetinden nasibinizi aramanız, faydalanıp O'na şükretmeniz içindir." (Nahl 16/14).

"Nimetinden faydalanasınız diye denizde sizin için gemileri yüzdüren Rabbinizdir. Şüphesiz O, sizlere pek merhametlidir." (İsrâ 17/66).

"Görmedin mi, Allah yerde olan her şeyi ve Kendi koyduğu yasalarla denizde yüzen gemileri sizin emrinize vermiştir." (Hac 22/65).

"Ayrıca hem onlara hem de gemilere binersiniz." (Mü'minûn 23/22).

"Rüzgârları müjdeci olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider ve siz de O'nun lütfundan rızkınızı ararsınız. Ve umulur ki, bütün bunlara şükredersiniz." (Rûm 30/46).

"Görmez misin ki, Allah'ın lütfuyla gemiler denizde akıp gider. Allah böylece varlığının bir kısım delillerini size göstermek ister. Şüphesiz bunda çok sabreden, hep şükreden kimseler için ibretler vardır." (Lokmân 31/31).

"Gemilerin de suyu yara yara gittiklerini görürsün. Bunlar, Allah'ın nimetlerinden rızıklarınızı aramanız ve şükretmeniz içindir." (Fâtır 35/12).

"Onlar için Allah'ın birliğine bir delil de, atalarını dolu gemide taşımamızdır. Bunun gibi, binecekleri daha nice şeyleri Biz onlar için yarattık." (Yâsîn 36/41-42).

"Onlarda sizin için daha nice faydalar da vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız. Hem onlara, hem de gemilere binersiniz." (Mü'min 40/80).

"O Allah ki, gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gitsin ve siz de O'nun lütfundan nasibinizi arayıp şükredesiniz diye, denizleri sizin hizmetinize verdi." (Câsiye 45/12).

14 "Bin bir güçlükle gidebileceğiniz yerlere yükünüzü onlar taşır. Elbette sizin Rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir. Atları, katırları, merkepleri sizin için binek ve zînet olarak O yarattı; O, bilemediğiniz daha neler yaratır." (Nahl 16/7-8). Konuyla ilgili açıklama ve bir hadis bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

"Ayrıca hem onlara hem de gemilere binersiniz." (Mü'minûn 23/22).

15 Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâdan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir, sonra da şöyle dua ederdi:

"Bunu bizim hizmetimize veren Allah her türlü kusurdan uzaktır. Yoksa bizim buna gücümüz yetmezdi. Sonunda hepimiz Rabbimize döneceğiz." (Zuhruf 43/13-14). Ey Allahım! Biz, bu yolculuğumuzda Senden iyilik ve takvâ, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz. Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et! Ey Allahım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu Sensin. Ey Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten Sana sığınırım."

Ravi diyor ki, Peygamber Efendimiz yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve onlara şu cümleleri de eklerdi: "Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz'e hamd eden kişileriz" (Müslim, Hac 425; Ebû Dâvûd, Cihâd 72; Tirmizî, Daavât 45-46).

15. Fakat onlar, kullarından bir kısmını, Allah'ın bir parçası saydılar.[16] Doğrusu, insan apaçık bir nankördür.

16. Yoksa O yarattıklarından Kendisine kızlar edindi de oğulları size mi ayırdı?[17]

17. Oysa onlardan birine Rahmân'a yakıştırdığı şeyin müjdesi verilince, öfkeye kapılarak yüzü simsiyah kesilir.[18]

18. Süs içinde yetişip de mücâdelede kendisini savunamayanı mı Allah'a yakıştırıyorlar?[19]

19. Rahmân'ın kulları olan melekleri[20] de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışına şâhit mi oldular?[21] Onların bu şâhitliği yazılacak ve kendilerinden hesabı sorulacaktır.[22]

20. Bir de dediler ki: "Rahmân dileseydi biz bunlara tapmazdık." Oysa bu konuda hiçbir bilgileri yoktur; sadece tahmin yürütüyorlar.[23]

21. Yoksa bu Kur'an'dan önce Biz onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?[24]

22. Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz."[25]

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَكَفُورٌ مُب۪ينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ
وَاَصْفٰيكُمْ بِالْبَن۪ينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ
بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا
وَهُوَ كَظ۪يمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ
فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُب۪ينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ
الَّذ۪ينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا اَشَهِدُوا
خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾
وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا
لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ
﴿٢٠﴾ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِه۪ فَهُمْ بِه۪
مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا اِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا
عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

---

16 Bu âyette, müşriklerin, Allah'ın oğulları ve kızları bulunduğunu ileri sürmelerine işâret edilmektedir. Bir sonraki âyete bakınız.

17 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

18 "Oysa onlardan birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelendiği zaman, öfkeden yüzü simsiyah kesiliverir." (Nahl 16/58).

19 Câhiliyet toplumunun gözünde değer taşıyan iki şey, söz ve savaş idi. Bu ikisinde işe yaramayan kız çocuklarını, bu yüzden utanç kaynağı olarak görürlerdi. Böyle

iken, bir yandan Allah'a evlât yakıştırmak gibi bir suçun üzerine, bir de kendi utandıkları şeyi O'na ayırmak gibi ikinci bir suç daha katıyorlardı. Bundan önceki sûrenin sonlarında (Şûrâ 42/49-50) ise, Allah, kız çocuklarını da, erkek çocuklarını da kullarına bağışladığı nimetler arasında saymış ve bir ayırım yapmamıştır. Buradaki ayırım, tamamen Câhiliyet toplumunun değer yargılarını söz konusu etmekte ve onların kendi değerleri içinde de suçlu düştüklerini ortaya koymaktadır.

20 "Göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve melekler büyüklük taslamadan yalnız Allah'a secde ederler." (Nahl 16/49). Konuyla ilgili âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

21 "Ben İblis'i ve soyunu, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şâhit tuttum. İnsanları yoldan çıkaranları Ben Kendime yardımcı da yapmış değilim." (Kehf 18/51).

22 Allah adına yalan söyleyerek çeşitli iddialarda bulunanlar hakkında, bu sözlerinin kaydedildiği ve bunlardan dolayı hesaba çekilecekleri, muhtelif âyetlerde hatırlatılmaktadır:

"Yine kendi akıllarınca "Şu hayvanlar ve ekinler haramdır, onları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şu hayvanlara binilmesi ve sırtlarına yük vurulması haramdır" dediler. Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar. Bütün bunlar, onların Allah adına uydurdukları yalanlardır. Allah da onları uydurup durdukları şeyler yüzünden cezalandıracaktır." (En`âm 6/138).

"Allah fakir, ama biz zenginiz" diyen kimselerin sözlerini Allah elbette duymuştur. Biz onların bu sözünü de, peygamberleri haksız yere öldürmelerini de yazacağız ve onlara: "Yakıcı azabı tadın!" diyeceğiz." (Âl-i İmrân 3/181).

"Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve evlât verilecek diyeni? O, gayb perdesini mi araladı, yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü aldı? Hayır! Biz, onun söylediklerini yazacağız ve azabına azap katacağız." (Meryem 19/77-79).

"Kâfirler mü'minlere dediler ki: "Siz bizim dinimize uyun, günahlarınızı biz yüklenelim." Halbuki o kâfirler onların günahlarından hiçbir şeyi yüklenmezler. Onlar gerçekten yalan söylüyorlar. Onlar kendi günahlarını yüklenecekler, kendi günahlarıyla birlikte daha başka günahlar da yükleneceklerdir. Kıyamet gününde uydurdukları şeylerden dolayı sorguya çekileceklerdir." (Ankebût 29/12-13).

23 "Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En`âm 6/116). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40).

25 "Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyunuz" dendiği zaman, "Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız" derler. Peki, ya ataları aklını kullanamayan ve doğru yolu bulamayan kimseler ise?" (Bakara 2/170). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

23. Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler.[26]

24. Peygamberleri, "Ya ben size atalarınızdan gördüğünüz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" dedi. Onlar ise "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz" dediler.[27]

25. Biz de onlardan intikam aldık.[28] Bir bak, peygamberlerini yalanlayanların sonu ne oldu!

26. Vaktiyle İbrâhim de babasına ve kavmine demişti ki: "Ben sizin taptıklarınızdan uzağım."[29]

27. "Ancak beni yaratana kulluk ederim. O mutlaka bana yol gösterecektir."[30]

28. İnsanlar hakka dönsünler diye, İbrâhim bu sözü ardından geleceklere mîras bıraktı.[31]

29. Doğrusu Ben bunları ve atalarını, kendilerine hak ve onu açıklayıcı peygamber gelinceye kadar nimetlerimden faydalandırdım.

30. Fakat onlara hak geldiğinde "Bu bir büyüdür; biz buna inanmıyoruz" dediler.[32]

31. Bir de "Bu Kur'an iki şehirden birindeki büyük bir adama[33] indirilseydi ya" dediler.[34]

وَكَذٰلِكَ مَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ
نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓاۙ اِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا
عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾
قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ
عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْۜ قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ
بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ
قَالَ اِبْرٰه۪يمُ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ٓ اِنَّن۪ي بَرَٓاءٌ مِمَّا
تَعْبُدُونَۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي فَاِنَّهُ سَيَهْد۪ينِ
﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً ف۪ي عَقِبِه۪ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ
حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٩﴾
وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا
بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا
الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظ۪يمٍ ﴿٣١﴾

---

26 Bundan önceki âyetin dipnotuna bakınız.

27 "Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz.'" (Sebe' 34/34).

"Onlara birbiri ardınca peygamberler gelmiş ve kendilerine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" demişlerdi. Onlar ise "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melekler indirirdi; sizinle gönderileni biz inkâr ediyoruz" dediler." (Fussılet 41/14).

28 "Allah, karşı konulmaz kudret sahibidir. O, inkârcılardan intikam alır." (Âl-i İmrân 3/4). Burada Allah Teâlâ'nın intikam almasıyla ilgili açıklama yapılmıştır.

29 "Babası: "Ey İbrâhim! Yoksa sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vaz geçmezsen seni taşlarım. Şimdi uzunca bir süre benden uzak dur" dedi. İbrâhim de dedi ki: "Sana selâm olsun! Rabbimden seni bağışlamasını dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır." (Meryem 19/46-47).

30 "İbrâhim de şöyle dedi: "Sizin ve geçmiş atalarınızın nelere taptığını biraz olsun düşünmüyor musunuz? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur. Beni yaratan ve bana doğruyu gösteren O'dur. Beni yedirip içiren O'dur. Hastalandığımda bana şifâ veren O'dur. Beni öldürecek, sonra diriltecek O'dur." (Şuarâ 26/75-81).

"Doğrusu ben, tek Allah'a inanan bir kimse olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim." (En`âm 6/79). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle!" (Şuarâ 26/84). İbrâhim aleyhisselâmın bu duasının geçtiği âyetin dipnotunda, onun hayırla yadedildiğini bildiren diğer âyetler de zikredilmiştir.

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." Ancak İbrâhim'in babasına "Senin için Allah'tan af dileyeceğim" demesi bir örnek olmaz. İbrâhim sözüne devamla "Ama sana Allah'tan gelecek hiçbir azaba ben engel olamam" dedi. Onlar şöyle dua ederlerdi: "Rabbimiz! Sana tevekkül ettik, Sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak Sanadır." (Mümtehine 60/4).

32 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En`âm 6/7). Kâfirlerin peygamberleri büyücülükle suçlamalarına dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

33 Mekke veya Tâif'in zenginlerinden birine indirilmesi gerektiğini söylediler.

34 "Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi." (En`âm 6/8). Kâfirlerin bu tür istekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

32. Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyor? Oysa dünya hayatında onların geçimlerini Biz bölüştürdük[35] ve bir kısmı diğerlerini yanında çalıştırsın diye kimini ötekinden üstün seviyelere yükselttik.[36] Fakat Rabbinin rahmeti, onların toplayabileceği her şeyden daha hayırlıdır.[37]

33. Eğer insanlar, kâfirlerin hayatına bakıp da dinsizliğe imrenmeyecek olsalardı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve bastıkları merdivenlerini Biz gümüşten yapardık.[38]

34. Evlerinin kapılarını ve üzerine kuruldukları koltuklarını da gümüşten yapardık.

35. Onları altın zînetlere boğardık.[39] Fakat bunların hepsi dünya hayatının gelip geçici menfaatinden ibârettir.[40] Âhiret ise, Rabbinin katında sadece takvâ sahipleri içindir.

36. Kim Rahmân'ın zikrine[41] karşı körlük ederse,[42] Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur.[43]

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَۜ نَحْنُ قَسَمْنَا
بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّاۜ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ
مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ
اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ
لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا
يَظْهَرُونَۙ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا
عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًاۜ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ
لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ
رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ
الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

---

35 "Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Onun için, Allah rızkı Kendi dilediği bir ölçüde indirir. Şüphesiz ki O kullarından haberdardır ve onların her halini görmektedir." (Şûrâ 42/27).

"Allah'ın, savaşsız, barış yoluyla fethedilen ülkelerin halkından Resûlüne nasip ettiği ganimet malları Allah'a, Resûlüne, Peygamber'in yakın akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolculara âittir. Böylece, o malların, sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir servet halini alması önlenmiş olur. Peygamber size ne verdiyse alın; neyi yasakladıysa ondan da kaçının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın cezası pek çetindir." (Haşr 59/7).

36 "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın, dilediği kullarının derece-

lerini yükselteceğini bildiren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "Allah'ın, bir kısmınıza diğerinden daha fazla verdiği şeylere göz dikip imrenmeyin. Çünkü erkeklerin de kazandıklarından belli bir payı, kadınların da kazandıklarından belli bir payı vardır. Allah'ın tükenmeyen hazinesinden isteyin. Şüphesiz Allah her şeyi bilir." (Nisâ 4/32). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah nasıl rızıklarınızı aranızda bölüştürdüyse, ahlâkınızı da öylece bölüştürdü ve dünyayı sevdiğine ve sevmediğine, dini ise sadece sevdiklerine verdi. Kime Allah din nasip etmişse, onu sevmiş demektir." (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 485. Hâkim gibi Zehebî de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir).

38 "Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor." (Tevbe 9/55). Kâfirlere verilen nimetlerin onlar için bir hayır teşkil etmediğini, bu bakımdan kâfirlerin eriştiği dünya nimetlerine imrenmemek gerektiğini bildiren âyetler burada verilmiştir.

39 Kâfirlerin nimetler içinde yüzmesi, kendilerinin Allah katındaki değerini değil, gelip geçici dünya menfaatinin Allah katındaki değersizliğini gösterir. Aslında onlar geniş imkânlara kavuştukça daha çok gaflet içine sürüklenmekte ve haktan daha da çok uzaklaşarak âkıbetleri hakkında iyice duyarsızlaşmaktadırlar ki, bu durum, A'râf sûresi (7), 183. âyetin açıklamasında da geçtiği gibi, "istidrac" olarak anılır. Belki bu çok daha ileri seviyelerde cereyan edebilir, inkârcılar âyette anlatıldığı gibi iyice lüks içine daldırılabilirlerdi; ancak bu defa insanların büyük çoğunluğu onlara imrenerek onları taklit etmeye kalkar ve kendilerini helâke atarlardı.

40 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem dünyanın gönül bağlamaya değmeyecek kadar değersiz olduğuna muhtelif hadislerinde şöyle işâret buyurmuştur:

"Uyanık olunuz! Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyanın malı da mülkü de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak başkadır." (Tirmizî, Zühd 14; İbni Mâce, Zühd 3; Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, I, 141, nr. 74).

"Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi" (Tirmizî, Zühd 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3; Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, III, 264, nr. 3240).

41 Kur'an'a.

42 "Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz. O der ki: "Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum; beni neden kör olarak dirilttin? Allah şöyle buyurur: "Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın." (Tâhâ 20/124-126).

43 "Görmedin mi, Biz şeytanları kâfirlere musallat ettik, onları durmadan günah ve isyana tahrik etmekteler?" (Meryem 19/83). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar.[44]

38. Sonunda huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı! Sen ne kötü arkadaşsın!" der.[45]

39. Pişmanlığınız bugün size bir fayda vermez;[46] çünkü hepiniz zulmettiniz. Şimdi azapta da ortaksınız.[47]

40. Sen sağırlara sesini duyurabilir misin? Körlere[48] veya apaçık sapıklıkta olanlara yol gösterebilir misin?[49]

41. Biz senin ruhunu alsak bile yine de kendilerinden intikam alırız.[50]

42. Yahut onlara vadettiğimiz şeyi sana da gösteririz.[51] Çünkü onları cezalandırmaya Biz kādiriz.

43. O halde sana vahyolunan Kur'an'a sımsıkı sarıl. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.

44. Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir.[52] Yakında ondan sorguya çekileceksiniz.

45. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?[53]

46. Elbette Biz Mûsâ'yı da Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine mûcizelerimizle gönderdik.[54] Mûsâ, "Ben Âlemlerin Rabbinin elçisiyim" dedi.

47. Onlara mûcizelerimizi getirdiğinde, onlar bunlara güldüler.

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّب۪يلِ وَيَحْسَبُونَ
اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَنَا قَالَ
يَا لَيْتَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ
فَبِئْسَ الْقَر۪ينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ
اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ
وَمَنْ كَانَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ
بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ
الَّذ۪ي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ
﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذ۪ٓي اُوحِيَ اِلَيْكَ اِنَّكَ
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ
لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ
مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَٓا اَجَعَلْنَا
مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪
فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

44 "O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri haketti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler, yine de kendilerini doğru yolda sanırlar." (A'râf 7/30).

"Onlar, iyi bir iş yaptıklarını zannetmelerine rağmen, dünya hayatında yaptıkları çalışmalar boşa giden insanlardır." (Kehf 18/104).

45 "Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde, mallarını insanlara gösteriş için harcayanları da Allah sevmez. Şeytan kime dost ve arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır!" (Nisâ 4/38).

46 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

47 "O gün hepsi azapta ortaktır." (Sâffât 37/33).

48 "Artık onlar sağır, dilsiz ve kördür; tuttukları yanlış yoldan geri dönemezler." (Bakara 2/18). Kâfirlerin sağırlık ve körlükleri ile ilgili açıklama ile konuya dair bazı âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

49 "Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir ve doğru yola girecek olanları da en iyi O bilir." (Kasas 28/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 "Oysa sen içlerinde iken Allah onlara aslâ azap etmez; istiğfar ettikleri sürece de Allah onlara azap edecek değildir." (Enfâl 8/33). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yıldızlar gökyüzünün güvencesidir. Yıldızlar yok olunca gökyüzünün düzeni bozulur. Ben de ashâbımın güvencesiyim. Ben gittim mi, ashâbımın başına vadedilenler gelir. Ashâbım da ümmetimin güvencesidir. Ashâbım gidince de ümmetime vadolunanlar olur." (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 207; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 399).

51 "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce senin ruhunu alsak da farketmez, sonunda dönüp yine Bize geleceklerdir. Allah onların yaptıklarını görmektedir." (Yûnus 10/46). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

52 Âyette geçen kelime "zikir"dir. Kur'ân-ı kerimde bu kelime hem Kur'an mânasında, hem de anma, öğüt, ibret, tefekkür, şeref anlamlarını dile getirecek şekilde kullanılmaktadır.

"Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

53 "Allah'ın hiçbir zaman tapınılmasına müsaade etmeyeceği putları, O'na ortak koşmuş olmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer Cehennem'dir. Zâlimlerin barınacağı yer ne kötüdür!" (Âl-i İmrân 3/151).

"Şöyle de: "Rabbim, gizli ve açık her kötülüğü, her günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, Allah'ın, sağlam bir belgeyle bildirmediği şeylere ilâhlık yakıştırmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." (A'râf 7/33).

54 "Elbette Biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle gönderdik." (Hûd 11/96). Hz. Mûsâ'ya verilen mûcizelerin açıklandığı âyetler burada zikredilmiştir.

48. Onlara gösterdiğimiz hiçbir mûcize yoktur ki, diğerinden daha büyük olmasın. Belki inkârlarından dönerler diye, Biz onları azaba da uğrattık.[55]

49. Onlar ise "Ey büyücü, sana verdiği sözün hatırına bizim için Rabbine dua et; o zaman mutlaka doğru yola geleceğiz" diyorlardı.

50. Fakat azaplarını kaldırır kaldırmaz, onlar yine sözlerinden dönüyorlardı.[56]

51. Derken Firavun halkına hitap ederek şöyle dedi: "Ey kavmim! Mısır'ın egemenliği ve ayaklarımın altından akan şu ırmaklar hep benim değil mi? Görmüyor musunuz?"[57]

52. "Ben neredeyse meramını anlatamayacak haldeki şu zavallıdan[58] daha üstün değil miyim?"

53. "Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!"[59]

54. Firavun böylece halkını küçümseyip kandırdı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Gerçekten onlar yoldan çıkmış bir topluluk idi.[60]

55. Gazabımızı hak ettiklerinde onların hepsini suda boğarak intikam aldık.

56. Ve onları daha sonrakiler için geçmiş bir ibret numunesi yaptık.

57. Meryem oğlu Îsâ'nın yaratılışı misal verilince[61] senin kavmin hemen yaygaraya başladı.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَاۘ
وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾
وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا
عَهِدَ عِنْدَكَۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ
﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فٖي قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ
اَلَيْسَ لٖي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرٖي
مِنْ تَحْتٖيۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَۜ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا خَيْرٌ
مِنْ هٰذَا الَّذٖي هُوَ مَهٖينٌۙ وَلَا يَكَادُ يُبٖينُ
﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ
اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنٖينَ ﴿٥٣﴾
فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا
مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعٖينَۙ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ
سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِرٖينَۜ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ
مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾

55 "Biz de her biri ayrı bir mûcize olarak onların başına tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik; yine de onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve kâfir bir topluluk oldular." (A'râf 7/133).

56 "Sözü edilen felâket başlarına gelince şöyle dediler: "Ey Mûsâ! Sana verdiği söz hürmetine bizim için Rabbine dua et! Eğer başımızdaki bu azabı kaldırırsan sana kesinlikle iman edecek ve İsrâiloğulları'nı seninle göndereceğiz." Belli bir süreye kadar başlarındaki azabı kaldırdığımızda hemen sözlerinden döndüler." (A'râf 7/134-135).

57 "O ise hemen yalanladı ve karşı çıktı. Sonra arkasını döndü, bozgunculuk etmeye koştu. Halkı topladı ve seslendi: "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi. Allah da onu hem dünya, hem âhiret azabıyla cezalandırdı." (Nâziât 79/21-25).

58 Firavun bu sözüyle Hz. Mûsâ'yı kastediyordu.

59 "Ona bir melek indirilseydi ya" dediler. Eğer bir melek indirseydik, işleri hemen bitirilir, kendilerine bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi. Eğer peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şeklinde gönderir ve onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük." (En'âm 6/8-9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

60 "Onu Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik. Ama onlar, Firavun'un emrine tâbi oldular. Oysa Firavun gibilerin işi iflâh olmaz. Kıyamet gününde Firavun, kavminin önüne düşecek, onları alıp Cehennem'e götürecektir. Götüreceği yer, ne kötü yerdir. Onlar dünyada da âhirette de lânete uğradılar. Onlara verilen ödül, ne kötü!" (Hûd 11/97-99).

61 "Allah katında Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan var etti; sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi." (Âl-i İmrân 3/59).

58. Dediler ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha üstün, yoksa o mu?" Bu misali seninle tartışmak için verdiler. Zâten onlar kavgacı bir topluluktur.[62]

59. Nihayet o da bir kuldur ki, Biz onu nimetimize eriştirdik ve İsrâiloğulları'na kudretimizi gösteren bir ibret yaptık.[63]

60. Dileseydik, sizin yerinize melekler yaratırdık ve yeryüzünde sizin yerinizi onlar alırdı.

61. Îsâ, kıyamet vakti için bir alâmettir;[64] kıyamet hakkında sakın şüpheye düşmeyin ve Benim emir ve yasaklarıma uyun. İşte dosdoğru yol budur.

62. Şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın; o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır.[65]

63. Îsâ onlara apaçık mûcizelerle geldiğinde dedi ki: "Ben size hikmetle ve anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak için geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin.[66]

64. "Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz yalnız Allah'tır; O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur."[67]

65. Sonra birtakım topluluklar Îsâ hakkında birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler.[68] Acıklı bir günün azabından o zulmedenlerin vay haline!

وَقَالُٓوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَۜ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ
اِلَّا جَدَلًاۜ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ
اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَن۪ٓي
اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ
مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ
لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِۜ هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَق۪يمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُۚ اِنَّهُ
لَكُمْ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ ع۪يسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ
وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذ۪ي تَخْتَلِفُونَ ف۪يهِۚ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبّ۪ي
وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ
﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْۚ فَوَيْلٌ
لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٦٥﴾

---

62 Peygamber Efendimiz "Bir topluluk erişmiş bulunduğu hidâyetten sonra sapıtırsa, bu ancak rakibi susturmak için yapılan tartışma yüzünden olur" buyurduktan sonra bu âyeti okumuştur (Tirmizî, Tefsîr 43; İbni Mâce, Mukaddime 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 252, 256).

"Andolsun ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her konuyu çeşitli üslup ve örneklerle anlattık. Ama insanoğlu varlıklar arasında tartışmaya en düşkün olanıdır." (Kehf 18/54). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadis yer almaktadır.

Burada Hz. Ömer'in şu uyarısını hatırlamak faydalı olacaktır: "İleride bazı insanlar çıkacak ve size karşı Kur'an'ın değişik şekillerde anlaşılabilecek olan benzer âyetleri ile tartışacaklar. Siz de onlara sünnetlerle karşılık verin. Çünkü hadis âlimleri, Allah'ın kitabını daha iyi bilirler." (Dârimî, Mukaddime 17).

63 "Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. Onun annesi de dürüst ve iffetli bir hanımdı. İkisi de yiyip içerdi. Bir onlara gerçekleri nasıl açıkladığımıza bak, bir de onların nasıl yüz çevirdiklerine!" (Mâide 5/75).

"Bunun üzerine Meryem çocuğu işâret etti. Onlar: "Beşikteki bir sabi ile nasıl konuşabiliriz?" dediler. O sabi dile gelerek: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübârek kıldı ve yaşadığım sürece namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti, beni anneme itaatli kıldı ve beni hayırsız ve zorba biri yapmadı, doğduğum günde, öleceğim günde ve öldükten sonra dirileceğim günde de bana selâm olsun!" dedi. Hakkında şüphelenip anlaşmazlığa düştükleri Meryem oğlu Îsâ işte budur! O, Hakk'ın sözüdür." (Meryem 19/29-34). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

64 "Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce Îsâ'ya inanmış olmasın. Kıyamet gününde Îsâ onlar hakkında şâhitlik edecektir." (Nisâ 4/159). Hz. Îsâ'nın nüzülüne yani kıyamete yakın yeryüzüne ineceğine dair bir hadis bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

Hz. Îsâ'nın gerek doğuşu, gerekse ölüleri diriltme mûcizesi, kıyamete işâret eden birer mûcizedir. İbni Abbas ise bu âyeti Hz. Îsâ'nın kıyamete yakın ortaya çıkışı olarak açıklamıştır (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 488. Zehebî de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Hz. Îsâ'nın kıyamete yakın tekrar ortaya çıkacağıyla ilgili hadislerin bazıları için bk. Müslim, Hac 216, İman 247, Fiten 34, 110, 116; Tirmizî, Fiten 59; İbni Mâce, Fiten 33). Bu haberler, kıyamete yakın bir zamanda Hıristiyanlıkta tevhid inancına bir yöneliş görüleceği şeklinde de yorumlanmaktadır.

65 "Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Bakara 2/168). Şeytanın insana düşmanlığı ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

66 "Allah, Îsâ'ya okuyup yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecektir. Allah, onu İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderecek, o da, onlara şöyle diyecek: "Şüphesiz ben size Rabbinizden büyük bir mûcize getirdim. Size çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp ona üfleyeceğim; o da Allah'ın izniyle derhal kuş olacak; Allah'ın izniyle anadan doğma körleri, alaca hastalarını iyileştireceğim ve yine Allah'ın izniyle ölüleri dirilteceğim; evlerinizde ne yiyip, neleri biriktirdiğinizi size bir bir haber vereceğim. Eğer inanmak isterseniz bunda sizin için büyük bir ibret vardır. Ben size benden önce gönderilen Tevrat'ı tasdik etmek üzere ve daha önce size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim. Size Rabbinizden açık bir mûcize getirdim, O halde Allah'a karşı gelmekten korkun ve bana itaat edin." (Âl-i İmrân 3/48-50).

"O zaman Allah şöyle buyurur: "Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve annenin üzerindeki nimetimi hatırla! Hani seni Rûhulkudüs ile desteklemiştim de hem beşikteyken hem yetişkinlik çağında insanlarla konuşurdun. Hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim." (Mâide 5/110).

67 Bu sûrenin 59. âyetinin dipnotuna bakınız.

68 "Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Tevbe 9/30). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

66. Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyametin ansızın başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?[69]

67. O gün takvâ sahiplerinden başka bütün dostlar birbirine düşman kesilirler.[70]

68-69. Ey âyetlerimize iman etmiş ve hakka teslim olmuş kullarım! Ne bir korku vardır bugün size, ne de keder.[71]

70. Siz de, eşleriniz de, sevinç içinde girin Cennet'e.[72]

71. Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız.[73]

72. Yaptıklarınız sayesinde vâris kılındığınız Cennet işte budur.[74]

73. Orada sizin için bol bol meyveler vardır; ondan yersiniz.

74. Kâfirler ise ebediyen Cehennem azabındadırlar.

75. Azapları hafifletilmez; orada ümitsizdirler.[75]

76. Biz onlara zulmetmedik ki! Onlar kendilerine zulmettiler.[76]

77. O kâfirler "Yâ Mâlik![77] Rabbin bizi öldürsün de işimizi bitirsin artık" diye seslenirler. O da: "Siz burada sürekli kalıcısınız" der.

78. Allah da şöyle buyurur: Biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.[78]

79. Yoksa onlar işlerini sağlama mı aldılar? Biz de işimizi sağlama alıyoruz.[79]

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً
وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ اَلْاَخِلَّٓاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّق۪ينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا
خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾
اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِم۪ينَ ﴿٦٩﴾
اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ
﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ
وَاَكْوَابٍ وَف۪يهَا مَا تَشْتَه۪يهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ
الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ
الْجَنَّةُ الَّت۪ٓي اُو۫رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٧٢﴾ لَكُمْ ف۪يهَا فَاكِهَةٌ كَث۪يرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾
اِنَّ الْمُجْرِم۪ينَ ف۪ي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ
﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ ف۪يهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾
وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِم۪ينَ
﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ
قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ
بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ
﴿٧٨﴾ اَمْ اَبْرَمُٓوا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

---

69 "Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir. Kıyamet âniden başlarına kopuverdiğinde "Dünyada yaptığımız hatalar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler. Günahlarını ise sırtlarına

yüklenmişlerdir. Şunlara bak! Ne kötü bir yük taşıyorlar!" (En'âm 6/31). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

70 "Siz, dünya hayatında aranızda sevgi ve dostluk devam etsin diye, Allah'ı bırakıp kendinize birtakım putlar edindiniz. Ama sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak ve birbirinize lânet edeceksiniz. Sizin barınağınız ateştir, sizi oradan kurtaracak yardımcılarınız da olmayacaktır." (Ankebût 29/25). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

71 "Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38). Korku ve keder görmeyecek Allah dostlarının özelliklerini belirten âyetler bu âyetin dipnotunda özet olarak gösterilmiştir.

72 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). İman ehlinin eşleriyle birlikte Cennet'e gireceklerine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

73 "Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır." (Fussılet 41/32).

74 "Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak, onlar şöyle diyecekler: "Bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize yol göstermeseydi, doğru yolu kendiliğimizden bulamazdık. Şüphesiz Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmişlerdir." Onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız iyi işler sebebiyle kazandığınız Cennet işte budur." (A'râf 7/43). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennet'e sevk edilirler. Oraya vardıklarında Cennet'in kapıları açılır ve bekçileri "Size selâm olsun" derler. "Tertemiz geldiniz. Oraya ebediyen kalmak üzere girin." Onlar: "Verdiği sözü yerine getiren ve bizi buraya yerleştiren Allah'a hamdolsun" derler. "Artık Cennet'in dilediğimiz yerinde otururuz." Çalışanların mükâfâtı ne güzel!" (Zümer 39/73-74). Bu âyetlerin dipnotlarında konu ile ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

75 "İnkâr edenlere gelince, onlar için de Cehennem ateşi vardır. Ne hayatlarına son verilip ölmelerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir. İnkârda ileri giden o nankörlerin hepsini de Biz böyle cezalandırırız." (Fâtır 35/36). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

76 "Bir de üzerinize bulutu gölge yaptık; size kudret helvası ile bıldırcın indirdik; "Size verdiğimiz iyi ve temiz rızıklardan yiyin" dedik. Aslında onlar Bize değil, kendilerine zulmedip duruyorlardı." (Bakara 2/57). Allah'ın kullarına zulmetmediğini, kulların ancak kendi zulümleri sebebiyle cezaya lâyık hale geldiklerini bildiren diğer âyetlerden örnekler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

77 Mâlik, Cehennem bekçisinin adıdır.

78 "Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Ama onların pek çoğu gerçeği sevmiyorlar." (Mü'minûn 23/70).

79 Sağlama almaya çalıştıkları tuzakları kendi başlarına geçecektir.

80. Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar.[80]

81. De ki: Eğer Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona ibâdet edenlerin ilki ben olurdum.[81]

82. Gökler ile yerin Rabbi ve Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları şeylerden uzaktır.

83. Bırak onları, dalsınlar, eğlensinler, tehdit edildikleri azap günlerine kavuşuncaya kadar.[82]

84. Gökte de ilâh O'dur, yerde de ilâh O'dur.[83] O her işi yerli yerince yapar, her şeyi hakkıyla bilir.

85. Şânı ne yücedir O'nun ki,[84] göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkü ve hükümranlığı O'nundur.[85] Kıyamet vaktinin bilgisi O'nun katındadır.[86] Siz de O'nun huzuruna döneceksiniz.

86. Onların Allah'tan başka yalvarıp yakardıkları şeyler ise şefaat yetkisine sahip değillerdir; ancak bilerek hakka şâhitlik edenler bunu yapabileceklerdir.[87]

87. Onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, "Allah" derler. Öyleyse nasıl yüz çeviriyorlar?[88]

88. Peygamber'in "Yâ Rabbî! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir" deyişini de Allah işitiyor.

89. Sen onlara aldırma ve "Size selâm olsun" de.[89] Yakında onlar da görecekler.

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ
بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ اِنْ
كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدٖينَ ﴿٨١﴾
سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ
الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا
وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ
﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذٖى فِى السَّمَٓاءِ اِلٰهٌ وَفِى الْاَرْضِ
اِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْعَلٖيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ
الَّذٖى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَاِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ
دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقٖيلِهٖ يَا
رَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ
عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

---

80 "Göklerde ve yerde Allah O'dur. O sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir; açıkça yaptıklarınızı da, ne yapıp ne kazandığınızı da bilir." (En'âm 6/3). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

81 "Allah evlât edinmek isteseydi, yarattık-

larından dilediğini seçerdi. Fakat O evlât edinmekten münezzehtir. O, her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'tır." (Zümer 39/4).

82 "O kitabı Allah indirmiştir" de; sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Bu âyet ise, aynen Meâric sûresi (70), 42. âyette de geçmektedir.

83 "Göklerde ve yerde Allah O'dur. O sizin gizlice yaptıklarınızı da bilir; açıkça yaptıklarınızı da, ne yapıp ne kazandığınızı da bilir." (En'âm 6/3).

84 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1). Allah'ın şânının yüceliğiyle ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

85 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülk ve saltanatının Allah'a âit olduğu Mâide 5/17 ve 18'de de geçmektedir.

86 "Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Ve hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Lokmân 31/34).

""Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir." (A'râf 7/187). Âyetin dipnotunda, konu ile ilgili âyetler ve bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

87 "O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaat etme yetkisine sahip olamayacaktır." (Meryem 19/87). Şefaat ile ilgili diğer âyet ve hadisler için bu âyetin ve İsrâ sûresi (17), 79. âyetin dipnotuna bakınız. Bakara sûresi (2), 48. âyetin dipnotunda da konu ile ilgili hadîs-i şerîfler yer almaktadır.

88 "Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah" diyecekler. Sen "Hamd Allah'a âittir" de. Ancak onların çoğu bunun ne demek olduğunu bilmiyor." (Lokmân 31/25). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

89 "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

DUHÂN SÛRESİ (44. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 59 âyettir. Kur'an'ın Kadir Gecesinde indirildiğini bildirir. Allah'ın birliği ve âhiret konuları üzerinde durur. Hz. Mûsâ'nın kıssasına temas eder. Göğü kaplayan bir dumandan bahsettiği için, "duman" anlamına gelen bu ismi almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Hakkı açıklayan apaçık kitaba and olsun:[2]

3. Biz onu mübârek bir gecede indirdik.[3] Biz dâimâ insanları uyarıyoruz.[4]

4-6. Her bir hikmetli iş o gecede tarafımızdan bir emirle ayırt edilir. Rabbinden bir rahmet olarak Biz peygamberler göndeririz.[5] Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur.

7. O göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir; eğer kesin bir bilgiyle inanacaksanız.[6]

8. O'ndan başka ilâh yoktur; O diriltir ve öldürür.[7] Sizin Rabbiniz de, gelip geçmiş atalarınızın Rabbi de O'dur.[8]

9. Fakat onlar şüphe içinde, eğleniyorlar.

10. Sen göğün aşikâr bir duman çıkaracağı günde onların halini gözle.[9]

11. O duman her taraftan insanları kaplar. İşte bu acı bir azaptır.

12. "Rabbimiz, bizden azabı kaldır; iman edeceğiz" derler.[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا
اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِر۪ينَ
﴿٣﴾ ف۪يهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَك۪يمٍ ﴿٤﴾
اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَ ﴿٥﴾
رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ
﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
اِنْ كُنْتُمْ مُوقِن۪ينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ي
وَيُم۪يتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ
﴿٨﴾ بَلْ هُمْ ف۪ي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ
يَوْمَ تَأْتِي السَّمَٓاءُ بِدُخَانٍ مُب۪ينٍ ﴿١٠﴾
يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا
اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

---

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır.

2 Zuhruf sûresi (43) de bu iki âyetle başlamaktadır. Ayrıca şu âyetlerde de Kur'an, "hakkı açıklayan apaçık kitap" anlamında "mübîn" sıfatıyla nitelenmiştir: Mâide 5/15; Yûsuf 12/1; Hicr 15/1; Şuarâ 26/2; Neml 27/1; Kasas 28/2; Yâsîn 36/69.

3 "Mübarek bir gece" ile Kadir Gecesi kastedilmiştir. Konuyla ilgili açıklama için Kadir sûresine (97. sûre) bakınız.

4 İnsanları isyan ve inkârları yüzünden karşılaşacakları durumdan sakındırmak için peygamberler ve kitaplar göndermek sûretiyle uyarıyoruz, anlamındadır (bk. Nisâ 4/165; En'âm 6/48; Kehf 18/56).

5 "Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107).

6 "Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi" ifadesinin geçtiği diğer âyetler, Sâffât sûresi (37), 5. âyetin dipnotunda verilmiştir.

7 Yaşatanın da öldürenin de Allah olduğu pek çok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/, 28, 258; Âl-i İmrân 3/156; A'râf 7/158, Tevbe 9/116; Yûnus 10/56; Mü'minûn 23/80; Mü'min 40/68; Hadîd 57/2).

8 "Mûsâ: "O sizin de, daha önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir!" dedi." (Şuarâ 26/26).

"O en güzel Yaratıcıyı, sizin de, daha önce gelip geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l putuna mı tapıyorsunuz?" (Sâffât 37/125-126).

9 Abdullah ibni Mes'ûd âyette geçen "duman" hakkında şunları söylemiştir: "Kureyşliler Müslüman olma konusunda ağır davranınca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onlara beddua ederek 'Allahım, Yusuf peygamberin kavmine verdiğin yedi kıtlık yılı gibi bir kıtlığı da bunların başına vererek bana yardım et!' buyurdu. Bunun üzerine Kureyş'in başına şiddetli bir kıtlık geldi. Birçok kimse açlıktan kırıldı; ölü hayvanları, kemikleri ve leşleri yediler. Gözleri iyice zayıfladığı için yerle gök arasını duman şeklinde görüyorlardı. O zaman Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden Ebû Süfyân Peygamber Efendimize gelerek 'Muhammed!' dedi. 'Sen bize akrabayı koruyup gözetmeyi emrediyorsun, bak senin kavmin helâk oldu. Artık onlar için dua et.' İbni Mes'ûd bunları söyledikten sonra bu sûrenin onuncu âyetinden on altıncı âyetine kadar okudu. Daha sonra sözüne şöyle devam etti: 'Üzerlerinden azap kalktıktan sonra müşrikler yine şirklerine döndüler. Bu dönekliğin cezasını bildiren "O büyük çarpışla onları amansız bir şekilde yakaladığımız gün onlardan intikam almış oluruz" (Duhân 44/16) âyetinde sözü edilen intikam günü Bedir günüdür." (Buhârî, İstiskâ 2, 13, Tefsîr 12/4, 30/1, 38/3, 44/2-5; Müslim, Kıyâmet 39; Tirmizî, Tefsîr 44/1).

Bundan başka Peygamber Efendimiz kıyamet kopmadan önce on büyük alâmet görüleceğini söylemiş ve bu alâmetlerden birinin "duman" olduğunu haber vermiştir (Müslim, Fiten 39-40, 128-129).

10 "Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken onlar sevinirler. Derken bir fırtına patlayıp, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na: 'Bizi bu felâketten kurtarırsan, and olsun ki Sana şükredenlerden olacağız' diye yalvarıp yakarırlar." (Yûnus 10/22). İnkâr ehlinin azapla karşılaştıkları zaman Allah'a yalvardıklarını, kurtulduktan sonra da yine eski hallerine döndüklerini bildiren bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

13. Onlar nerede, öğüt almak nerede? Halbuki onlara her şeyi açıkça bildiren bir peygamber gelmişti.

14. Fakat onlar peygamberden yüz çevirmiş, "Bu peygamber değil, kendisine başkası tarafından bir şeyler belletilmiş[11] delinin biri"[12] demişlerdi.

15. Biz azabı biraz kaldıracağız, ama siz yine inkâra döneceksiniz.

16. Onlar inkâra dönünce, o büyük çarpışla onları amansız bir şekilde yakaladığımız gün onlardan intikam almış oluruz.

17. Onlardan önce Biz Firavun'un kavmini de sınamıştık. Onlara çok şerefli bir peygamber geldi[13] ve dedi ki:

18. "Allah'ın kullarını bana teslim edin. Çünkü ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.[14]

19. "Allah'a karşı büyüklük taslamayın.[15] Ben size apaçık bir delil getirdim.

20. "Beni taşa tutmanıza[16] karşı, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım.[17]

21. "Bana inanmasanız bile, hiç değilse beni kendi halime bırakın."

22. Mûsâ Rabbine dua ederek "Bunlar bir kâfirler topluluğu" dedi.

23. Allah buyurdu ki: "Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü takip edileceksiniz."[18]

24. "Denizi açık ve sâkin halde bırak. Onlar boğulmaya mahkûm bir ordudur."[19]

اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ
مُب۪ينٌۙ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ
مَجْنُونٌۢ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَل۪يلًا
اِنَّكُمْ عَٓائِدُونَۢ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ
الْكُبْرٰىۚ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا
قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَٓاءَهُمْ رَسُولٌ كَر۪يمٌۙ
﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّٓوا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِۜ اِنّ۪ي لَكُمْ
رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٨﴾ وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى
اللّٰهِۚ اِنّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۚ ﴿١٩﴾ وَاِنّ۪ي
عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾
وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا ل۪ي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا
رَبَّهُٓ اَنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ
بِعِبَاد۪ي لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ
الْبَحْرَ رَهْوًاۜ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

11 "Kâfirler: "Bu Kur'an sırf onun uydurduğu bir şeydir; bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir" dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular. Dediler ki: "Bu Kur'an, eskilerin masallarıdır. Peygamber onları başkasına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah-akşam okunmaktadır." (Furkân 25/4-5).

12 "Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Kâfirlerin gerek Peygamber Efendimize, gerekse daha önceki peygamberlere delilik yakıştırdıklarını bildiren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!" (A'râf 7/103). Mûsâ aleyhisselâmın peygamber olarak gönderilişine dair diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Ona gidin ve deyin ki: 'Biz Rabbinin elçileriyiz, İsrâiloğulları'nı bizimle beraber gönder artık, onlara işkence etme..." (Tâhâ 20/47).

"Firavun'a gidin ve: 'Biz Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen elçileriz. 'Bizimle beraber İsrâiloğulları'nı serbest bırak!' deyin." (Şuarâ 26/16-17).

Şuarâ (26) sûresinin 107, 125, 143, 162 ve 178. âyetlerinde de peygamberlerin, ümmetlerine kendilerini güvenilir bir elçi olarak tanıttıkları haber verilmiştir.

15 "Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır. Ama iman edip, sâlih ameller yapanların mükâfâtını Allah eksiksiz verecek, hatta lütfundan onlara daha fazlasını da ihsan edecektir. O'na kulluk etmekten kaçınıp kibirlenenleri ise elem verici bir azapla cezalandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." (Nisâ 4/172-173).

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler ise, perişan şekilde Cehennem'e gireceklerdir." (Mü'min 40/60).

16 Birçok peygamberin taşlanma tehdidiyle karşılaştıkları, daha başka âyetlerden de anlaşılmaktadır:

"Onlar şöyle dediler: "Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz. Ayrıca, senin güçsüz ve âciz biri olduğunu da düşünüyoruz. Kabilen olmasaydı seni taşa tutup öldürürdük. Zâten gözümüzde bir değerin de yok!" (Hûd 11/91).

"Çünkü onlar, sizi yakalarsa, ya taşa tutup öldürürler, ya da kendi dinlerine döndürmeye çalışırlar." (Kehf 18/20).

"Babası: "Ey İbrâhim! Yoksa sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vaz geçmezsen seni taşlarım. Şimdi uzunca bir süre benden uzak dur" dedi." (Meryem 19/46).

"Onlar: "Bize uğursuzluk getirdiniz. Vazgeçmeyecek olursanız sizi taşlarız; başınızı belâya sokarız" dediler." (Yâsîn 36/18).

17 "Mûsâ dedi ki: "Ben, hesap gününe inanmayan bütün kibirli ve zorbalardan, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığındım." (Mü'min 40/27).

18 "Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık; asânı yere vurarak onlara denizde kupkuru bir yol aç. Firavunun ordusu yetişecek diye korkma, denizde boğulacağım diye endişe etme!" (Tâhâ 20/77).

19 "Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her parçası yüce bir dağ gibi oldu. "Diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık. Diğerlerini ise suda boğduk." (Şuarâ 26/63-66).

25. Neler bırakmadılar ki geride: Bahçeler, pınarlar...

26. Çiftlikler, muhteşem konaklar...

27. Safâsını sürdükleri nimetler...

28. İşte böylece onları yurtlarından çıkardık. Bütün bunlara Biz başka bir halkı mîrasçı yaptık.[20]

29. Gök ve yer onlara ağlamadı;[21] kendilerine süre de tanınmadı.

30. Böylece İsrâiloğulları'nı o aşağılayıcı azaptan kurtarmış olduk.

31. Onları Firavun'dan kurtardık. Gerçekten o üstünlük taslayan azgın biri idi.[22]

32. Biz onları bilerek o zamanın diğer milletlerine üstün kıldık.[23]

33. Kendilerine, her birinde aşikâr bir imtihan bulunan mûcizeler verdik.[24]

34. Şimdi bunlar diyor ki:

35. "İlk ölümümüzden sonra hiçbir şeyin olacağı yok; biz tekrar diriltilecek değiliz.

36. "Doğru söylüyorsanız, bize atalarımızı getirin."[25]

37. Bunlar mı daha üstün, yoksa Tübba' kavmi[26] ile daha öncekiler mi? Biz onları da helâk ettik; çünkü kâfir olup çıkmışlardı.

38. Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Biz eğlenmek için yaratmadık.[27]

39. Biz onları elbette bir anlam ve amaca göre yarattık; lâkin çokları bunu bilmez.[28]

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ
وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ
﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا
بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا
مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي اِسْرَائِيلَ مِنَ
الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ كَانَ
عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ
عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ
الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ
لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا
نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ اَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ
﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَٓا
اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

20 "Vaktiyle hor görülüp ezilen o kavmi ise, bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretmelerinin mükâfâtı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece gerçekleşti. Firavun ve kavminin özenle yaptığı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik." (A'râf 7/137).

"Biz de istiyorduk ki, ülkede ezilmekte olan bu insanlara lütufta bulunalım, onları önder yapalım ve kendilerini ezenlerin mülküne mîrasçı kılalım. Ayrıca onlara yeryüzünde güç-kuvvet vermek; Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk." (Kasas 28/5-6).

"Biz de Firavun ve adamlarını o güzelim bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve muhteşem konaklardan çıkardık. İşte böyle oldu ve o nimetlere İsrâiloğulları'nı mîrasçı kıldık." (Şuarâ 26/57-59).

21 Firavun ile ordusu için "Gök ve yer onlara ağlamadı" buyurulması, başkaları için her ikisinin de ağlayabileceğini hatıra getirmektedir. Nitekim hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Her bir mü'min için gökte iki kapı vardır. Bunların birinden onun yaptığı işler yükselir, diğerinden de onun rızkı iner. O mü'min öldüğünde ikisi de onun arkasından ağlar." Peygamberimiz, bunu söyledikten sonra yukarıdaki âyeti okumuştur (Tirmizî, Tefsîr 44/2). Şu kadar var ki, göklerin ve yerin Allah'ı tesbih ettiğini bildirdikten sonra "ama siz onların tesbihini anlayamazsınız" buyuran âyetin (İsrâ 17/44) ifadesi dikkate alınacak olursa, âyet ve hadiste geçen "ağlama" fiilinin de bizim bildiğimizden farklı bir niteliğe sahip olduğu anlaşılır.

22 "Firavun ile yakın çevresinin işkencesinden korktukları için, Mûsâ'ya, kendi kavminden genç bir nesil dışında iman eden olmadı. Çünkü Firavun o ülkede hem üstün bir güce sahipti hem de azgın biriydi." (Yûnus 10/83).

23 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve bir zamanlar sizi bütün milletlere üstün kıldığımı hatırlayın." (Bakara 2/47). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

24 "Andolsun ki Biz, Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize vermiştik." (İsrâ 17/101). Bu âyetin dipnotunda dokuz mûcizeden söz eden âyetler zikredilmiştir.

25 "Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğunda ise bütün iddiaları, "Doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin" demekten ibârettir." (Câsiye 45/25).

26 "Eyke halkı ile Tübba' kavmi de. Hepsi de peygamberleri yalanladı ve kendilerini tehdit ettiğim azabı hak ettiler." (Kâf 50/14).

Peygamber Efendimiz "Tübba'a sövmeyiniz, çünkü o Müslüman idi" buyurmuştur (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 340). Hz. Âişe de şöyle demiştir: "Tübba' sâlih bir kimseydi; baksanıza Allah Teâlâ kavmini zemmettiği halde onu zemmetmemiştir." (Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], II, 488; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 548-549, nr. 2423).

27 "Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasındakileri eğlenmek için yaratmadık." (Enbiyâ 21/16).

28 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En'âm 6/73). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

40. Hüküm günü, hepsi için belirlenmiş bir vakittir.[29]

41. O gün hiçbir dostun dostuna bir faydası olmaz;[30] kimseden de yardım görmezler.

42. Allah'ın rahmet ettikleri müstesnâ. Şüphesiz, karşı konulmaz kuvvet sahibi ve merhameti sonsuz olan yalnız O'dur.[31]

43. Doğrusu zakkum ağacı:[32]

44. O günahkârların yiyeceğidir.

45. Erimiş maden gibi karınlarda kaynar:

46. Kaynar suyun fokurdayışı gibi.[33]

47. Onu tutun, Cehennem'in ortasına sürükleyin.

48. Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün.[34]

49. Tat bakalım; hani sen çok güçlü, şerefli biriydin!

50. İşte şüpheyle karşıladığınız şey budu.[35]

51. Takvâ sahipleri ise güvenli bir yerdedir.

52. Bahçelerde, pınar başlarındadır.[36]

53. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar.[37]

54. Onları böyle mükâfâtlandırır, güzel gözlü eşlerle birleştiririz.[38]

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٤٠﴾
يَوْمَ لَا يُغْن۪ي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا وَلَا
هُمْ يُنْصَرُونَۙ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ هُوَ
الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٤٢﴾ اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِۙ
﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْاَث۪يمِۚ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِۚ يَغْل۪ي فِي
الْبُطُونِۙ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَم۪يمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ
فَاعْتِلُوهُ اِلٰى سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِۗ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا
فَوْقَ رَأْسِه۪ مِنْ عَذَابِ الْحَم۪يمِۜ ﴿٤٨﴾ ذُقْ
اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْكَر۪يمُ ﴿٤٩﴾ اِنَّ هٰذَا
مَا كُنْتُمْ بِه۪ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي
مَقَامٍ اَم۪ينٍۙ ﴿٥١﴾ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿٥٢﴾
يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِل۪ينَۚ
﴿٥٣﴾ كَذٰلِكَۜ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ ع۪ينٍۜ ﴿٥٤﴾

29 "Belirlenmiş olan o mâlum günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız." (Vâkıa 56/50).

"Hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir." (Nebe' 78/17).

30 "Sûra üfürüldüğü zaman aralarındaki akrabalıklar yok olup gidecek ve birbirleri-

nin halini de sormayacaklar." (Mü'minûn 23/101). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 Allah'ın Azîz ve Rahîm isimleri, 9'u Şuarâ (26) sûresinde olmak üzere 13 âyette birlikte geçmektedir

32 "Mîrac'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı insanları sadece sınamak için ortaya koyduk." (İsrâ 17/60). Zakkum ağacı hakkında açıklama ve ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

33 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

34 "İşte bunlar, Rableri hakkında münakaşa eden iki karşıt topluluktur: Kâfirlere ateşten elbiseler biçilecek, başlarının üzerinden de kaynar su dökülecektir." (Hac 22/19).

35 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En'âm 6/2).

36 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir." (Hicr 15/45-46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler; tahtlarına kurulacaklardır. Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir makam!" (Kehf 18/31).

"Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır; bir de gümüş bilezikler takınmışlardır. Ve Rableri onlara tertemiz bir şarap içirir." (İnsan 76/21).

38 "Sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulmuşlardır. Onları güzel gözlü hûrilerle birleştirmişizdir." (Tûr 52/20).

"Bir de güzel gözlü hûriler vardır: Saklı inciler gibi." (Vâkıa 56/22-23).

55. Orada, güven içinde, her türlü meyveden isterler.

56. İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar.[39] Allah onları Cehennem azabından da korumuştur.

57. Bütün bunlar Rablerinden bir lütuftur. Asıl büyük bahtiyarlık işte budur.[40]

58. İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirdik ve kolaylaştırdık.[41]

59. Artık neler olacağını bekle; kuşkusuz onlar da bekliyorlar.[42]

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَۙ ﴿٥٥﴾ لَا
يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُو۫لٰىۚ
وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَح۪يمِۙ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ
رَبِّكَۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

---

39 Cennet ehlinin ölümsüzlüğü ile ilgili olarak A`râf 7/43 ve Meryem 19/39'un dipnotlarında hadîs-i şerîfler yer almaktadır.

40 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9). Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "İşlerinizde orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Biliniz ki, hiçbiriniz ameli sayesinde kurtuluşa eremez." Dediler ki: Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi? "Evet ben de kurtulamam. Şu kadar var ki Allah merhametiyle beni bağışlarsa, o başka!" buyurdu (Müslim, Münâfikîn 76, 78. Ayrıca bk. Buhârî, Rikāk 18, Merdâ 19).

41 "Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin; boş bir inatla direnenleri de onunla uyarasın." (Meryem 19/97). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Ey kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın! Elbette ben de görevimi yapacağım. Kimin başına rezil ve perişan eden bir azabın geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz. Neler olacağını bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim." (Hûd 11/93).

CÂSİYE SÛRESİ (45. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 37 âyettir. Allah'ın birliği ve âhiret inancı başta olmak üzere iman esasları üzerinde durur; kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerine dikkati çeker; mü'minlere öğütler ve müjdeler verir. Sûrenin adı, kıyamet günü bütün ümmetlerin diz çökmüş halde bekleyeceğini anlatan 28. âyette geçen ve "diz çöken" anlamındaki "Câsiye" kelimesinden alınmıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir.[2]

3. İman edenler için göklerde ve yerde nice deliller vardır.[3]

4. Gerek sizin yaratılışınızda, gerekse Allah'ın yeryüzüne yaydığı canlılarda, kesin bir bilgiyle iman edecek bir topluluk için nice deliller vardır.

5. Gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, Allah'ın gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip ölmüş yeryüzünü onunla diriltmesinde ve rüzgârı şekilden şekle sokup estirmesinde aklını kullanan bir topluluk için nice deliller vardır.[4]

6. İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz.[5] Allah'ın sözünden ve âyetlerinden sonra onlar daha hangi söze inanacaklar?[6]

7. Yalana düşkün aşırı günahkârların hepsine yazıklar olsun![7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ
الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِن۪ينَۜ ﴿٣﴾ وَف۪ي خَلْقِكُمْ وَمَا
يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَۙ ﴿٤﴾
وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْر۪يفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ
بِالْحَقِّۚ فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِه۪
يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٧﴾

---

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır.

2 "Kitabın indirilişi, karşı konulmaz kudret

sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafındandır" ifadesi aynen Zümer 39/1; Mü'min 40/2 ve Ahkāf 46/2'de de geçmektedir.

3 Allah'ın varlığını, birliğini, ilmini, hikmetini, kudretini, rahmetini, her şeyi kuşatan egemenliğini, her türlü noksan sıfattan, aczden, kusurdan, ortaktan münezzeh oluşunu gösteren nice deliller vardır.

4 "Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbirini izlemesinde, gemilerin insanlara faydalı yükler taşıyarak denizde yüzüp gidişinde, Allah'ın gökten yağmur indirip ölü toprakları onunla canlandırmasında ve yeryüzünde her türden canlıyı yaymasında, gökle yerin arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş rüzgârları ve bulutları istediği yöne çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır." (Bakara 2/164). Konuyla ilgili diğer âyetlerden bir kısmına, bu âyetin dipnotunda temas edilmiştir.

5 "İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Çünkü sen de peygamberlerden birisin." (Bakara 2/252).

"İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki, sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Allah, hiç kimseye zulmetmek istemez." (Âl-i İmrân 3/108).

6 "Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin iyice yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?" (A'râf 7/185).

"Artık bu Kur'an'a da inanmazlarsa hangi söze inanacaklar?" (Mürselât 77/50).

7 "Şeytanlar kimlere iner, size haber vereyim mi? Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara iner." (Şuarâ 26/221-222).

8. Kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler de, sonra onları hiç işitmemiş gibi, küstahça inkârında direnir.[8] Onu acı bir azapla müjdele.

9. Âyetlerimizden bir şey öğrendiğinde hemen bunları küçümseyip alay konusu yapar.[9] Bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır.

10. Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir.[10] Ne kazandıkları şeylerin onlara bir faydası olur,[11] ne de Allah'tan başka edindikleri dostların.[12] Onlar için büyük bir azap vardır.

11. Bu Kur'an bir hidâyet rehberidir.[13] Rablerinin âyetlerini inkâr edenler için ise, en şiddetlisinden acı bir azap vardır.

12. O Allah ki, gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gitsin ve siz de O'nun lütfundan nasibinizi arayıp şükredesiniz diye, denizleri sizin hizmetinize verdi.[14]

13. Ayrıca O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini Kendinden bir lütuf olarak sizin hizmetinize verdi.[15] Bütün bunlarda düşünenler için nice ibretler vardır.

14. İman edenlere söyle, Allah'ın ceza vereceği günlerin geleceğini[16] ummayanları bağışlasınlar. Çünkü neticede Allah her topluluğa hak ettiklerinin karşılığını verecektir.[17]

يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ
مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا
اتَّخَذَهَا هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌۜ
﴿٩﴾ مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُۚ وَلَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ مَا
كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْلِيَٓاءَۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۜ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًىۚ
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ
رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ
لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا مِنْهُۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ
اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

---

8 Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman inkârcıların gösterdikleri tepkilere temas eden âyetlerden bir kısmı şunlardır: Enfâl 8/31; Yûnus 10/15; Meryem 19/73; Hac 22/72; Lokman 31/7; Sebe' 34/43; Câsiye 45/25; Ahkâf 46/7; Kalem 68/15; Mutaffifîn 83/13.

9 "Sakın Allah'ın âyetleriyle eğlenmeye kalkmayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın da Allah'a karşı gelmekten sakının. Şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." (Bakara 2/231).

"Halbuki Biz peygamberleri yalnızca müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. Kâfirler hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele eder, âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar." (Kehf 18/56).

"İşte inkâr etmeleri, âyetlerimi ve peygamberlerimi alay konusu yapmaları yüzünden onların cezası Cehennem'dir." (Kehf 18/106).

"Onlara denir ki: "Bu gününüze kavuşmayı nasıl unuttuysanız, bugün de Biz sizi unutuyoruz. Kalacağınız yer ateştir; hiçbir yardımcınız da yoktur. "Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz; dünya hayatı da sizi aldatmıştı." O gün ne oradan çıkarılırlar, ne özürleri kabul edilir." (Câsiye 45/35).

10 "Peygamberler kâfirlere karşı Allah'tan yardım istedi, Allah da onlara yardım etti; sonunda bütün inatçı zorbalar perişan olup gitti. Bu perişanlığın ardından Cehennem azabı gelecek; orada onlara kanlı ve irinli su içirilecek." (İbrâhim 14/15-16).

11 "Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi. Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda vermedi." (Hicr 15/83-84). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye O'ndan başka ilâh edindikleri şeyler onlara yardım etseydi ya! Ama onlar kendilerini yüzüstü bırakıp ortadan kayboldular. Sapıtmalarının ve uydurup durdukları şeyin sonucu işte budur." (Ahkâf 46/28).

13 Câsiye 45/20. âyetin dipnotuna bakınız.

14 "Bütün çiftleri yaratan, bindiğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren de O'dur." (Zuhruf 43/12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Görmediniz mi: Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah sizin hizmetinize verdi, açık ve gizli nimetlerini üzerinize yağdırdı." (Lokmân 31/20). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "Allah'ın günleri" tâbirinin anlamı hakkında açıklama için İbrâhim sûresi (14), 5. âyetin dipnotuna bakınız.

17 "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15. Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır.[18] Sonra hepiniz Rabbinizin huzuruna döneceksiniz.

16. Biz İsrâiloğulları'na da kitap, hüküm ve peygamberlik verdik, onları güzel ve temiz nimetlerle rızıklandırdık ve kendilerini o zamanın milletlerine üstün kıldık.[19]

17. Onlara din konusunda apaçık deliller de vermiştik. Fakat onlar, kendilerine bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler.[20] Rabbin, onların anlaşmazlığa düştüğü şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.[21]

18. Biz seni uygulayacağın bir şeriatle gönderdik. Öyleyse sen de ona uy;[22] bilmeyenlerin istek ve arzularına uyma.[23]

19. Çünkü onlar seni Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramazlar.[24] Zâlimler zâten birbirinin dostudur.[25] Takvâ sahiplerinin[26] dostu ise Allah'tır.[27]

20. Bu Kur'an, insanlara gerçeği gösteren delillerden ibârettir;[28] kesin bir bilgiyle iman eden bir topluluk için de bir hidâyet ve rahmettir.[29]

21. Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar![30]

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ اَسَٓاءَ
فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ
بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۙ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ
يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَر۪يعَةٍ مِنَ
الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذ۪ينَ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ
شَيْـٔاًۜ وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۚ
وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ حَسِبَ
الَّذ۪ينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ
كَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ سَوَٓاءً
مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

---

18 Bu ifade aynen Fussılet sûresi (41), 46. âyette de geçmektedir.
"Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46).

19 "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve bir zamanlar sizi bütün milletlere üstün kıldığımı hatırlayın." (Bakara 2/47). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

20 "Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 Bu ifade aynen Yûnus sûresi (10), 93. âyette de geçmektedir.

"De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen Allahım! Anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında, kulların arasında hükmü Sen verirsin." (Zümer 39/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme. Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerinde yapar. Rabbinden sana vahyedilene uy. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Ahzâb 33/1-2).

"O halde sana vahyolunan Kur'an'a sımsıkı sarıl. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın." (Zuhruf 43/43).

23 "Allah, Mûsâ ile Hârun'a şöyle buyurdu: "Duanız kabul edildi. Dosdoğru yolunuza devam edin ve eğriyi doğruyu bilmeyenlerin istek ve arzularına kesinlikle uymayın!" (Yûnus 10/89).

24 "Zâlimlere meyletmeyin; yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız zâten yoktur; sonra hiç kimseden yardım görmezsiniz." (Hûd 11/113).

25 "Kâfirler birbirlerinin dostlarıdır. Eğer sizler de birbirinize dost olmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne çıkar, büyük bir fesat meydana gelir." (Enfâl 8/73).

26 Takvâ sahipleri hakkında Bakara sûresinin (2) ikinci âyetinin dipnotuna bakınız.

27 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/257). Konu hakkında açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmış ve ilgili âyetlerden bir kısmına temas edilmiştir.

28 "Size Rabbinizden gerçeği gösteren deliller gelmiştir. Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse yararı kendisine, kim de gözünü kapayıp görmezse zararı kendisinedir. Ben sizin bekçiniz değilim." (En'âm 6/104).

"Biz, önceki nesilleri helâk ettikten sonra, insanların kalbini aydınlatmak, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya o kitabı verdik ki, düşünüp öğüt alsınlar." (Kasas 28/43).

29 "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdine devâ, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir." (Yûnus 10/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

30 "Biz iman edip sâlih ameller yapanları yeryüzünde bozgunculuk edenlerle bir tutar mıyız?" (Sâd 38/28).

"Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız?" (Kalem 68/35).

22. Allah gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratmıştır.[31] Onun için, herkes ne kazandıysa onun karşılığını görür ve kimseye bir haksızlık yapılmaz.[32]

23. Hevâ-hevesini ilâhlaştıranı gördün mü?[33] Allah onu bilgisine rağmen saptırmış,[34] kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerini de perdelemiştir. Allah'tan sonra artık ona kim yol gösterebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?

24. Dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Yaşarız ve ölürüz.[35] Bizi helâk eden de yalnız zamandır."[36] Oysa onların bu konuda bilgileri yoktur; sadece tahmin yürütüyorlar.

25. Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğunda ise bütün iddiaları, "Doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin" demekten ibârettir.[37]

26. De ki: Sizi Allah yaşatır, sonra öldürür, sonra da geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde toplar.[38] Lâkin insanların çoğu bunu bilmez.[39]

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ
وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ
وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ
وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةًۜ فَمَنْ
يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾
وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ
وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَٓا اِلَّا الدَّهْرُۚ وَمَا لَهُمْ
بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾
وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ
حُجَّتَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا
رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

31 "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir anlam ve amaca göre yarattık. Kıyamet mutlaka kopacaktır. İşte bu sebeple sen, onlara iyi davran." (Hicr 15/85). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Nefsinin hevâ-hevesini kendine ilâh edineni gördün mü? Ama aldırma! Ondan sen mi sorumlu olacaksın?" (Furkān 25/43).

34 Bu ifade iki şekilde yorumlanmıştır: (1) Heveslerini ilâhlaştırdığı için, bilgisi o kimseye bir hidâyet aracı olamamış, tam tersine onu daha da saptırmıştır. Nitekim 17. âyette de kendilerine gelen bilgiden sonra sapanlardan söz edilmiştir. (2) Allah, o kimsede hidâyeti kabul edecek bir hal bulunmadığını bildiği için saptırmıştır. Nitekim şu âyetler de, aynı mânayı desteklemek suretiyle Allah'ın hidâyeti de, dalâleti de, kimin neye lâyık olduğunu bilerek nasip ettiğine işâret etmektedir:

"İman eden kimselere yol göstermek ve rahmet olmak üzere onlara bilerek açıklamalar yaptığımız bir kitap verdik." (A'râf 7/52).

"Biz onları bilerek o zamanın diğer milletlerine üstün kıldık." (Duhân 44/32).

35 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 Peygamber Efendimiz, bir kudsî hadiste Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "İnsan zamana (dehre) söverek Beni üzer. Halbuki zamanı yaratan Benim. Her şey Benim elimdedir. Geceyi, gündüzü Ben idâre ederim" (Buhârî, Tefsîr 45/1; Tevhîd 35; Müslim, Elfâz 1).

37 "Şimdi bunlar diyor ki: "İlk ölümümüzden sonra hiçbir şeyin olacağı yok; biz tekrar diriltilecek değiliz. Doğru söylüyorsanız, bize atalarımızı getirin." (Duhân 44/34-36). Bu sûrenin 8. âyetinin dipnotuna da bakınız.

38 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Konuyla ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

39 Kur'ân-ı Kerîm'de on bir âyet "İnsanların çoğu bunu bilmez" şeklinde son bulmaktadır: A'râf 7/187; Yûsuf 12/21, 40, 68; Nahl 16/38; Rûm 30/6, 30; Sebe' 34/28, 36; Mü'min 40/57; Câsiye 45/26.

27. Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır.[40] Kıyametin koptuğu gün en büyük ziyana uğrayanlar ise, bâtıla saplanıp kalanlardır.[41]

28. O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz.[42]

29. Onlara: "Bu, size gerçeği söyleyen kitabımızdır. Biz sizin bütün yaptıklarınızı kaydediyorduk"[43] denilecek.

30. İman edip sâlih ameller yapanları, Rableri rahmetine alır.[44] İşte apaçık kurtuluş budur.[45]

31. İnkâr edenlere gelince, onlara şöyle denir: Size âyetlerimiz okunmamış mıydı? Oysa siz büyüklük tasladınız[46] ve kâfir bir topluluk olup çıktınız.[47]

32. "Allah'ın vaadi gerçektir; kıyametin geleceğinde de hiçbir kuşku yoktur" dendiğinde, siz dediniz ki:[48] "Kıyamet neymiş, biz bilmeyiz. Biz onu bir tahminden ibâret sanıyoruz; kesin bir bilgi sahibi değiliz."[49]

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَيَوْمَ تَقُومُ
السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى
كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةًۜ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَاۜ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا
كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّا كُنَّا
نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ
فٖي رَحْمَتِهٖۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبٖينُ ﴿٣٠﴾
وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُواۜ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتٖي تُتْلٰى
عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمٖينَ
﴿٣١﴾ وَاِذَا قٖيلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ
لَا رَيْبَ فٖيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرٖي مَا السَّاعَةُ
اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنٖينَ ﴿٣٢﴾

40 Göklerin ve yerin mülk ve hükümranlığının sadece Allah'a âit olduğunu bildiren birçok âyet vardır. Bunların bir kısmına Âl-i İmrân sûresi (3), 189. âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

41 "Allah'ın emri geldiğinde ise, adaletle hükmolunmuş ve hakkı boşa çıkarmaya çalışanlar da oracıkta hüsrana uğramış demektir." (Mü'min 40/78).

"De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır. Apaçık hüsran işte budur." (Zümer 39/15). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 "Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık. Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız. Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/14). Konuyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

43 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/10-12).

44 "Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği Cennet'te olacak ve orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân 3/107).

Allah'ın rahmeti burada "Cenneti" demektir. Nitekim Peygamber Efendimizin haber verdiğine göre Allah Teâlâ Cennet'e hitaben: "Ey Cennet! Sen Benim rahmetimsin, dilediğim kullarıma seninle merhamet ederim" buyurmuş, Cehennem'e de "Ey Cehennem! Sen de Benim azabımsın. Dilediğim kullarıma seninle azap ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım" buyurmuştur (Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîr 50/1, Tevhîd 25).

45 "O gün kim o azaptan uzak tutulursa, Allah ona rahmet etmiştir. Bu ise apaçık bir kurtuluştur." (En'âm 6/16).

46 "Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın." (Zümer 39/59).

47 "O peygamberlerden sonra Mûsâ ile Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik; ama hepsi de büyüklük tasladılar. Zâten onlar kâfir bir toplumdu." (Yûnus 10/75). Firavun ve adamlarının kibirli kimseler olduğuna dair âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

48 "Anne-babasına "Öf be! Benden önce nice nesiller geçip gitmiş ve geri dönmemişken, siz hâlâ beni tekrar diriltilmekle mi korkutuyorsunuz?" diyen kimseye gelince: Anne-babası Allah'tan yardım isteyerek, "Yazık sana! İnadı bırak da imana gel! Allah'ın vaadi gerçektir" demekte, o ise "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" diye cevap vermektedir." (Ahkâf 46/17).

49 "İşte gururu ve kibri yüzünden kendisine böylesine yazık eden bu adam: "Burasının bir gün yok olacağını hiç sanmıyorum" diyerek bağına girdi. Ardından da: "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum; Rabbime döndürülsem bile, hiç şüphesiz orada da bundan daha iyisini bulurum" diye ekledi." (Kehf 18/35-36). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

33. Kazandıkları günahların çirkinliği onlara aşikâr hale gelmiş ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır.[50]

34. Onlara denir ki: "Bu gününüze kavuşmayı nasıl unuttuysanız, bugün de Biz sizi unutuyoruz.[51] Kalacağınız yer ateştir; hiçbir yardımcınız da yoktur.

35. "Çünkü siz Allah'ın âyetleriyle eğlenmiştiniz;[52] dünya hayatı da sizi aldatmıştı."[53] O gün ne oradan çıkarılırlar, ne özürleri kabul edilir.

36. Hamd,[54] göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde büyüklük O'nundur.[55] Karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapan O'dur.[56]

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ
نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا
وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ
﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ
هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا
يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ
الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

50 "Aslında onlar, daha önce gizledikleri günahlar karşılarına çıktığı için böyle söylediler. Dünyaya tekrar gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyi yine yaparlardı." (En`âm 6/28).

"Yeryüzünde ne varsa hepsi, hatta bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet gününde başlarına gelecek o korkunç azaptan kurtulmak için hepsini fedâ ederlerdi. Çünkü hiç hesaba katmadıkları şey Allah tarafından karşılarına çıkarılacaktır. Yaptıkları kötü işler karşılarına çıkmış ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır." (Zümer 39/48).

51 "Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın." (Tâhâ 20/126). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimizin haber verdiğine göre kıyamet gününde Allah Teâlâ bazı kullarına "Benim sana iyiliklerim dokunmadı mı, seni önemli yerlere getirmedim mi, seni ev bark sahibi yapmadım mı, şunları ve şunları senin emrine vermedim mi, seni başa geçirmedim mi?" diye soracak. O da: "Evet, yâ Rabbî, bütün bunları bana verdin" diyecek. "Peki, Benim huzuruma geleceğini hiç düşünmedin mi?" diye sorunca o kul "Hayır, düşünmedim" diyecek. İşte o zaman Cenâb- Hak da ona "Sen Beni nasıl unuttunsa, şimdi Ben de seni unutuyorum" buyuracak (Müslim, Zühd 16).

52 Bu sûrenin 9. âyetinin dipnotuna bakınız.

53 "Dinlerini bir oyun ve eğlence haline getirmiş, dünya hayatına aldanmış kimseleri kendi hallerine bırak! İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek." (En`âm 6/70).

"Allah onlara: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak. Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz" diyecekler. Onları dünya hayatı aldatmıştır; böylece onlar, kendi aleyhlerine şâhitlik ederek kâfir olduklarını itiraf edecekler." (En`âm 6/130).

"O kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatı da onları aldatmıştı. Onlar bugüne ulaşacaklarını nasıl unutup âyetlerimizi inkâr ettilerse, Biz de bugün onları unuturuz." (A`râf 7/51).

"Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın." (Lokmân 31/33; Fâtır 35/5).

54 Allah'ın övgüye lâyık olduğunu dile getirmek ve O'na minnet ve şükrünü sunmak anlamındaki hamd hakkında bilgi için Fâtiha sûresi (1), 2. âyete ve dipnotuna bakınız.

55 Peygamber Efendimiz, bir kudsî hadiste Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Yücelik ve kudret (izzet) Benim elbisem, büyüklük de Benim kıyafetim sayılır. Bunlardan biri kendisinde de varmış gibi davranan olursa, onun cezasını veririm" (Müslim, Birr 136; Ebû Dâvûd, Libâs 26; İbni Mâce, Zühd 16).

56 Yüce Allah'ın "üstün kudret sahibi" ve "her işi yerli yerince yapan" anlamlarına gelen "Azîz" ve "Hakîm" isimleri Kur'ân-ı Kerîm'de 42 yerde beraberce geçmektedir.

AHKĀF SÛRESİ (46. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 35 âyettir. İman esasları, Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiği ve âhiret hayatı sûrenin başlıca konularıdır. Âd kavminden söz ederken, onların bulunduğu yerde rüzgârlarla meydana gelen kum tepelerine temas ettiği için, "kum yığınları" anlamına gelen Ahkāf adını almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Hâ Mîm.[1]

2. Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir.[2]

3. Biz gökleri, yeri ve aralarındakini bir anlam ve amaca göre[3] ve belirlenmiş bir süre için yarattık.[4] İnkâr edenler ise, uyarıldıkları şeye sırtlarını dönüyorlar.

4. De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?[5] Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin.[6]

5. Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan kimselere yalvarıp yakarandan daha şaşkın kim olabilir? O yalvarıp yakardıkları şeylerin, bunların duasından haberi bile yoktur.[7]

6. İnsanlar mahşerde bir araya geldiği zaman, o yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların tapınmalarını reddederler.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي
مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي
السَّمٰوَاتِۜ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا
اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾
وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ
لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ
دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا
لَهُمْ اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

1 Bu sûrenin de içinde bulunduğu yedi sûre mukattaât harflerinden "Hâ mîm" ile başlamakta ve bu yüzden "Hâmim'ler" yahut Arapça çoğulu ile "Havâmîm" olarak anılmaktadır.

2 "Bu kitap, karşı konulmaz kudret sahibi

olan ve her işi yerli yerince yapan Allah tarafından parça parça indirilmiştir" ifadesi aynen Zümer 39/1; Mü'min 40/2 ve Câsiye 45/2'de de geçmektedir.

3 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur." (En`âm 6/73). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

4 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En`âm 6/2). Ecel konusunda açıklama ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

5 "De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "De ki: "Eğer söylediklerinizde samimi iseniz, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de, ben de ona tâbi olayım!" (Kasas 28/49).

"Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı." (Sâffât 37/157).

"Yoksa bu Kur'an'dan önce Biz onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar? Hayır. Sadece diyorlar ki: "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izinden gidiyoruz." (Zuhruf 43/21-22).

"Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle? Yoksa bunları öğrendiğiniz bir kitabınız mı var? O kitap "Beğendiğiniz her şey sizin olsun" mu diyor?" (Kalem 68/36-38).

7 "Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar? Taptıkları şeyler ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir. Siz onları doğru yola çağırsanız arkanıza düşmezler. Onları çağırmanız veya kendileriyle konuşmayıp susmanız bir şeyi değiştirmez. Allah'ı bırakıp yalvardıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi, onlara dua edin de size karşılık versinler." (A`râf 7/191-194). Konuyla ilgili âyetler, bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

8 "Heyhât! Gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapınmalarını reddedecek ve onlara düşman olacaklar." (Meryem 19/82). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7. Gerçek kendilerine geldiği zaman onu inkâr edenler, apaçık âyetlerimiz onlara okunduğu zaman, “Bu düpedüz büyü” dediler.[9]

8. Yoksa “Onu kendisi uydurdu” mu diyorlar?[10] De ki: Onu ben uydurmuşsam, sizin gücünüz beni Allah'ın azabından kurtarmaya aslâ yetmez.[11] Kaldı ki, O, Kendi kitabı hakkında yaptığınız taşkınlıkları pek iyi biliyor;[12] sizinle benim aramda şâhit olarak O yeter.[13] Günahları çok bağışlayan, çok merhamet eden yalnız O'dur.[14]

9. De ki: Peygamberlerin ilki ben değilim.[15] Bana veya size ne yapılacağını da ben bilemem.[16] Ben sadece bana vahyedilene uyarım;[17] çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.[18]

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ
الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ هٰذَا
سِحْرٌ مُبٖينٌۜ ﴿٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ
اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لٖي مِنَ اللّٰهِ
شَيْـٔاًۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفٖيضُونَ فٖيهِۜ كَفٰى بِهٖ
شَهٖيداً بَيْنٖي وَبَيْنَكُمْۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحٖيمُ
﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ وَمَٓا
اَدْرٖي مَا يُفْعَلُ بٖي وَلَا بِكُمْۜ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا
مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ وَمَٓا اَنَا۬ اِلَّا نَذٖيرٌ مُبٖينٌ ﴿٩﴾

---

9 “Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler “Bu kesinlikle bir büyüdür” derlerdi.” (En`âm 6/7). Allah'ın kitabı ve âyetleri hakkında kâfirlerin büyü ithamlarını konu alan âyetlere bu âyetin dipnotunda temas edilmiştir.

10 “Yoksa ‘Bunu kendisi uydurdu’ mu diyorlar? Şöyle de: ‘Eğer doğru söylüyorsanız, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın.’” (Yûnus 10/38). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmıştır.

11 “Yoksa “O Allah adına yalan uydurdu” mu diyorlar? Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi. Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir.” (Şûrâ 42/24).

“Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu kıskıvrak yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi.” (Hâkka 69/44-47).

12 “Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır.” (Yûnus 10/61).

13 “Onlara: “Kimin şâhitliği daha büyüktür?” diye sor, cevap vermezlerse şunu söyle: “Sizinle benim aramda Allah şâhittir. Bu Kur'an, sizi ve kendilerine ulaşan herkesi onunla uyarmam için bana vahyedildi.” (En`âm 6/19). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 Bu ifade Yûnus sûresi (10), 107. âyette de geçmektedir.

15 “Muhammed yalnızca bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir.” (Âl-i İmrân 3/144).

“Bundan önce sana kıssalarını anlattığımız peygamberlere ve kıssalarını sana anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik.” (Nisâ 4/164).

“Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, o ülkelerin halkından kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi.” (Yûsuf 12/109).

“Elbette Biz senden önce de peygamberler gönderdik, onlara eşler ve çocuklar verdik.” (Ra`d 13/38).

“Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, kendilerine vahiy indirdiğimiz adamlardan başkası değildi. Bilmiyorsanız bilenlere sorun.” (Nahl 16/43; Enbiyâ 21/7).

“Biz senden önceki toplumlara da kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar da ümmetlerine apaçık âyetler getirdiler. Bütün bunlara rağmen günaha dalanların cezasını hakkıyla verdik. Mü'minlere yardım etmek ise Bizim üzerimize düşer.” (Rûm 30/47).

“Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki, onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden ise söz etmedik. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mûcize ortaya koyamaz.” (Mü'min 40/78).

“Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de “Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz” dediler.” (Zuhruf 43/23).

“Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor: Biz Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz?” (Zuhruf 43/45).

16 “Onlara şöyle de: Ben size “Allah'ın hazineleri benim yanımda” veya “Ben gaybı bilirim” demiyorum.” (En`âm 6/50). Peygamberlerin ancak kendilerine Allah tarafından bildirilen gayb haberleriyle ilgili âyet ve hadisler ile konu hakkında açıklama bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

17 “Rabbinden sana vahyedilene uy!” (En`âm 6/106; Yûnus 10/109; Ahzâb 33/2).

18 “O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir.” (A`râf 7/184). Bütün peygamberlerin kullandığı bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

10. De ki: Söyleyin bana, bu Kur'an Allah katından gelmişse, siz de onu inkâr etmişseniz,[19] üstelik İsrâiloğulları'ndan bir şâhit de benzeri bir kitaba dayanarak onun doğruluğuna şâhitlik edip ona iman etmiş, ama siz yine ona iman etmeyi kibrinize yedirememişseniz, siz insanların en zâlimi olmaz mısınız?[20] Hiç şüphe yok ki, Allah öyle zâlimlere doğru yolu göstermez.[21]

11. İnkâr edenler iman edenler için dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona uymakta onlar bizi geçemezdi." Sonra da, Kur'an ile doğru yolu bulamadıkları için, "Bu eski bir uydurma" deyip çıkacaklar.

12. Oysa Kur'an'dan önce de, bir rehber ve bir rahmet olarak, Mûsâ'nın kitabı vardı. Kur'an ise, zulmedenleri uyarmak ve iyiliği ilke edinenleri müjdelemek için Arap diliyle indirilmiş,[22] kendisinden öncekileri doğrulayan bir kitaptır.[23]

13. "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru olanlar için[24] ne bir korku vardır, ne de keder.[25]

14. Onlar cennetliktirler; yaptıklarına karşılık ebediyen orada kalacaklardır.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ
بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ عَلٰى
مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا
اِلَيْهِؕ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا
اِفْكٌ قَدٖيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى
اِمَامًا وَرَحْمَةًؕ وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا
عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذٖينَ ظَلَمُوا وَبُشْرٰى
لِلْمُحْسِنٖينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ قَالُوا رَبُّنَا
اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ
خَالِدٖينَ فٖيهَا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

19 "De ki: Söyleyin bana, eğer bu Kur'an Allah katından ise ve siz de onu yalanlamış iseniz, haktan böylesine uzak düşmüş kimseden daha şaşkın kim olabilir?" (Fussılet 41/52).

20 "Heyhât! Sana âyetlerim gelmişti de sen onlara iman etmeyi kibrine yediremeyip yalanlamış ve kâfirlere katılmıştın." (Zümer 39/59).

"İnkâr edenlere gelince, onlara şöyle denir: Size âyetlerimiz okunmamış mıydı? Oysa siz büyüklük tasladınız ve kâfir bir topluluk olup çıktınız." (Câsiye 45/31).

21 Bu ifadenin geçtiği yerler Âl-i İmrân sûresi (3), 86. âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

22 Kur'an'ın Arapça olduğunu, tercüme ve tefsirlerin Kur'an yerini alamayacağını açıkça bildiren ifadelerden biri de budur. Konuyla ilgili açıklama ve daha başka âyetler için Yûsuf sûresi (12), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

23 Kur'an'ın daha önce indirilen kitapları doğruladığına birçok âyet-i kerîmede dikkat çekilmiştir: Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3; Nisâ 4/47; Mâide 5/48; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111; Fâtır 35/31.

24 "'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır.'" (Fussılet 41/30-32). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetlerin dipnotuna bakınız.

25 "Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime uyarsa, onlara artık ne korku vardır ne de keder." (Bakara 2/38). Korku ve keder görmeyecek Allah dostlarının özelliklerini belirten âyetler bu âyetin dipnotunda özet olarak gösterilmiştir.

15. Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını emrettik.[26] Annesi onu nice zahmetlerle taşıdı, nice zahmetlerle doğurdu. Annenin hamileliği ve çocuğun sütten kesilmesi de otuz ay sürer.[27] Nihayet insan kırk yaşına varıp da olgunlaştığında, "Yâ Rabbî!" der, "Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetlerin şükrünü yerine getirmeyi ve Senin hoşlanacağın sâlih ameller yapmayı bana nasip eyle;[28] soyumdan gelenlere de iyilik ver.[29] Ben Senin kapına döndüm ve Sana boyun eğen Müslümanlardanım."

16. Onlar, Cennet ehli içinde olan ve yaptıklarının en güzelini kabul edip günahlarını bağışladığımız kimselerdir. Bu, kendilerine verilmiş olan dosdoğru bir sözdür.

17. Anne-babasına "Öf be![30] Benden önce nice nesiller geçip gitmiş ve geri dönmemişken, siz hâlâ beni tekrar diriltilmekle mi korkutuyorsunuz?" diyen kimseye gelince: Anne-babası Allah'tan yardım isteyerek, "Yazık sana! İnadı bırak da imana gel! Allah'ın vaadi gerçektir" demekte, o ise "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" diye cevap vermektedir.[31]

18. İşte bunlar, kendilerinden önce gelip geçen ve Cehennemlik olan cin ve insan topluluklarıyla birlikte azabı hak etmiş kimselerdir.[32] Gerçekten de onlar mahvolup gitmişlerdir.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًاۜ حَمَلَتْهُ
اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاۜ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ
ثَلٰثُونَ شَهْرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَع۪ينَ
سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ
الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ ل۪ي ف۪ي ذُرِّيَّت۪يۚ اِنّ۪ي تُبْتُ
اِلَيْكَ وَاِنّ۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ
نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ
سَيِّـَٔاتِهِمْ ف۪ٓي اَصْحَابِ الْجَنَّةِۜ وَعْدَ الصِّدْقِ
الَّذ۪ي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذ۪ي قَالَ
لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِن۪ٓي اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ
خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْل۪يۚ وَهُمَا يَسْتَغ۪يثَانِ اللّٰهَ
وَيْلَكَ اٰمِنْۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا
اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَقَّ
عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٨﴾

---

26 "Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Ama onlar seni, hakkında hiç bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşmaya zorlayacak olurlarsa, onlara sakın itaat etme! Dönüşünüz yalnız Bana'dır. Ben de yapmış olduklarınızı size tek tek

haber vereceğim." (Ankebût 29/8). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Anneler, emzirme süresini tamamlatmak isteyen babalar için çocuklarını iki tam yıl emzirirler." (Bakara 2/233).

"Annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşımış; sütten kesilmesi de iki yılı bulmuştur." (Lokmân 31/14).

Yukarıdaki âyetler emzirme süresini iki yıl olarak belirlemekte; bu âyette ise hamileliğin asgarî süresi olarak altı ay da buna eklenerek "Hamileliği ve sütten kesilmesi otuz ay sürdü" buyurulmaktadır.

28 "Süleyman, karıncanın bu sözünden dolayı tebessüm etti ve dedi ki: "Ey Rabbim! Bana, ana ve babama lütfettiğin nimete karşı şükretmeyi, râzı olacağın sâlih ameller yapmayı bana nasip eyle ve rahmetinle beni sâlih kulların arasına katarak Cennet'ine koy!" (Neml 27/19).

29 Kur'an'ın bize öğrettiği dualar arasında, soyumuzdan gelecekler hakkında iyilik istemek de vardır ki, özellikle İbrâhim aleyhisselâmın dualarında bu durum açıkça dikkat çekmektedir:

"Hani bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım emirlerle sınamış, o da bu emirleri yerine getirmişti. Bunun üzerine Rabbi ona "İbrâhim! Seni insanlara önder yapacağım" demişti. İbrâhim de "Yâ Rabbî! Soyumdan da önderler çıkar" deyince "Benim verdiğim bu söz zâlimleri kapsamaz" buyurmuştu." (Bakara 2/124).

"O, çocuğunu dünyaya getirince dedi ki: "Rabbim! Ben kız doğurdum." -Oysa Allah, zâten onun ne doğurduğunu biliyordu- "Erkek kız gibi değildir. Onun adını Meryem koydum. Onu ve soyunu lânetli şeytanın şerrinden Senin himayene emânet ediyorum." (Âl-i İmrân 3/36).

"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelenleri namazı devamlı kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı da kabul buyur!" (İbrâhim 14/40).

"Onlar: "Ey Rabbimiz! Bize göz aydınlığı olacak eşler ve nesiller bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder eyle!" derler." (Furkān 25/74).

"Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine yerleştir. Şüphe yok ki Sen karşı konulmaz kudret sahibisin ve her şeyi yerli yerinde yaparsın." (Mü'min 40/8).

30 "Rabbin şöyle emretti: "Sadece Allah'a kulluk edin, anaya, babaya iyi davranın. Onlardan biri veya her ikisi yaşlanıp eline bakarsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle!" (İsrâ 17/23).

31 "Allah'ın vaadi gerçektir; kıyametin geleceğinde de hiçbir kuşku yoktur" dendiğinde, siz dediniz ki: "Kıyamet neymiş, biz bilmeyiz. Biz onu bir tahminden ibâret sanıyoruz; kesin bir bilgi sahibi değiliz." (Câsiye 45/32).

32 "Biz onlara öyle arkadaşlar musallat ettik ki, bunlar yaptıkları ve yapacakları ne varsa hepsini onlara hoş gösterdiler. Böylece, kendilerinden önceki cin ve insan topluluklarının başına gelen azap vaadi onlar için de gerçek oldu. Çünkü öncekiler de bunlar gibi mahvolup gitmişti." (Fussılet 41/25).

"Onların çoğu için Allah'ın azap sözü bir hak olmuştur; çünkü onlar iman etmeyecekler." (Yâsîn 36/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19. Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır.[33] Böylece Allah onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak verecek ve onlara zulmedilmeyecektir.[34]

20. İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar[35] ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz.[36] Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza[37] ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir.

21. Âd kavminin kardeşi Hûd peygamberi de hatırla. Aslında, ondan önce de sonra da uyarıcılar gelip geçti. Hani o Ahkāf'taki kavmini, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben, sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan gerçekten korkuyorum" diye uyarmıştı.[38]

22. Onlar ise "Sen bizi ilâhlarımızdan vazgeçirmek için mi geldin?" Doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun azabı haydi getir bakalım" dediler.[39]

23. Hûd dedi ki: "Azabın ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ben ancak size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz câhillik eden bir toplumsunuz."[40]

24. Azabın bir bulut şeklinde belirip de vâdilerine yöneldiğini gördüklerinde, "Bu bize yağmur yağdıracak bir bulut" dediler. Hûd "Hayır" dedi. "O, bir an önce gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgâr ki, acı bir azap taşır."

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ
أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ
الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ
فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ
تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ
فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ
﴿٢٠﴾ وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ
بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ
وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا
لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ
وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ
أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ
مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

---

33 "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın, dilediği kullarının derecelerini yükselteceğini bildiren diğer

âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

34 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

35 "Ateşe sunulduklarında, onları boynu bükük, göz ucuyla bakarken görürsün. İman edenler ise derler ki: "Asıl ziyan edenler, kıyamet günü kendilerini ve yakınlarını mahvedenlerdir." Şunu bilin ki, zâlimler sürekli bir azap içinde olacaktır." (Şûrâ 42/45). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 "Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince: Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir." (Yûnus 10/7-8).

"O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

37 "Çünkü yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötülük tuzakları tasarlıyorlardı. Fakat kötü tuzak ancak sahibinin ayağına dolanır." (Fâtır 35/43). Yeryüzünde büyüklük taslayanların âkıbeti ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 Bütün peygamberler kavimlerini bu tür ifadelerle uyarmışlardır. Nûh, Hûd, Sâlih, Şuayb peygamberlerin uyarısına misal olarak bk. A'râf 7/59, 65, 73, 85; Hûd 11/26, 50, 61 84; Mü'minûn 23/23, 32; Şuarâ 26/135. Hûd peygamberin kıssası, kendi adıyla anılan 11. sûrede ve Kur'an'ın muhtelif yerlerinde anlatılmıştır.

39 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti." (En'âm 6/58). Kâfirlerin azap istemedeki aceleci tavrı ve Cenâb-ı Hakk'ın onlara verdiği cevapla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

40 "Ve İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapınıp duran bir kavme rastladılar. "Ey Mûsâ!" dediler. "Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yap!" Mûsâ şunu söyledi: "Siz ne câhil bir milletsiniz!" (A'râf 7/138).

"Ey kavmim! Kaldı ki, ben buna karşılık sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim yalnız Allah'a âittir. Ben iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben, sizin câhil bir toplum olduğunuzu görüyorum." (Hûd 11/29).

"Kadınları bırakıp da, erkeklerle mi ilişkiye giriyorsunuz? Doğrusu siz pek câhil bir topluluksunuz!" (Neml 27/55).

25. "Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir eder." Nitekim öyle bir helâk oldular ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. Kâfirler topluluğunu Biz işte böyle cezalandırırız.

26. And olsun, size vermediğimiz imkânları Biz onlara vermiştik.[41] Onlara kulaklar, gözler ve kalpler de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de kalpleri onlara hiçbir fayda sağlamadı;[42] çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Sonunda, alay edip durdukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.[43]

27. Sizin çevrenizdeki beldelerden de nicelerini Biz helâk ettik. Belki inkâr ve isyandan dönerler diye âyetlerimizi kendilerine çeşitli şekillerde açıkladık.[44]

28. Kendilerini Allah'a yaklaştırsın diye O'ndan başka ilâh edindikleri şeyler onlara yardım etseydi ya![45] Ama onlar kendilerini yüzüstü bırakıp ortadan kayboldular.[46] Sapıtmalarının ve uydurup durdukları şeyin sonucu işte budur.

29. Bir zaman da, Kur'an'ı dinlemeleri için, cinlerden bir topluluğu sana yönlendirmiştik. Onu dinlemek için hazır hale geldiklerinde, birbirlerine: "Susun, dinleyelim!" dediler. Kur'an okunduktan sonra da kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler.[47]

30. "Ey kavmimiz!" dediler. "Biz Mûsâ'dan sonra indirilen ve daha önceki kitapları doğrulayıp hakka ve dosdoğru bir yola ileten bir kitap dinledik."[48]

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا
يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ
الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَٓا اِنْ
مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا
وَاَفْئِدَةً فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَٓا
اَبْصَارُهُمْ وَلَٓا اَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا
يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا
بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ
مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾ وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَرًا
مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُٓوا اَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ
مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا
اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
يَهْدِٓي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾

41 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Bu âyetin dipnotunda daha önce gelip geçmiş güçlü kuvvetli nesillerin neden ve nasıl helâk edildikleriyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

42 "And olsun ki Biz, cinlerden de, insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar. Onlar hayvan sürüsü gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır." (A'râf 7/179). Konuyla ilgili başka âyetlere bu âyetin dipnotlarında temas edilmiştir.

43 İlâhî azabın, Allah'ın vahyi ile alay edenleri nasıl sarıp kuşattığı ayrıca şu âyetlerde haber verilmektedir: En'âm 6/10; Hûd 11/8; Ra'd 13/32; Nahl 16/34; Enbiyâ 21/41; Hac 22/44, 48; Zümer 39/48; Mü'min 40/45, 83; Câsiye 45/33.

44 "Biz onları yeryüzüne bölük bölük dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardır, olmayanlar da. İsyanlarından dönsünler diye onları iyilikle de kötülükle de imtihan ettik." (A'râf 7/168). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

45 "Cehennem de arkalarında, onları beklemektedir. Ne kazandıkları şeylerin onlara bir faydası olur, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların. Onlar için büyük bir azap vardır." (Câsiye 45/10).

46 "Allah adına yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecek. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız ilâhlar nerede?" diye sorarlar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler" derler ve böylece kâfir olduklarına dair kendilerinin aleyhine şâhitlik ederler." (A'râf 7/37).

"O gün onların hepsini huzurumuzda toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz ve ilâh diye taptıklarınız, olduğunuz yerde durun!" diyeceğiz ve onları birbirinden ayıracağız. Kendilerine ilâh diye taptıkları varlıklar onlara şöyle diyecek: "Siz bize tapmıyordunuz. Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." Orada herkes, daha önce yaptığının hesabını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar, onların ilâh diye uydurdukları şeyler ise kendilerini yüzüstü bırakıp gidecektir." (Yûnus 10/28-30). Konuyla ilgili açıklama, âyet ve hadisler, bu âyetlerin dipnotlarında geçmiştir.

47 "De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinlediği ve sonra da şöyle dediği vahyedildi: "Biz harikulâde bir Kur'an dinledik. O doğru yola iletiyor; biz de ona iman ettik. Artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız." (Cin 72/1-2). Bu âyetlerde ve devamında, Kur'an'ı dinleyerek iman eden cinlerin söyledikleri nakledilmektedir. Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bilgi verilmiştir.

48 Bir önceki âyetin dipnotuna bakınız.

31. "Ey kavmimiz! Allah'a çağıran bu dâvetçiye uyun[49] ve ona iman edin ki, Allah da günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan kurtarsın."

32. Allah'a çağıran bu dâvetçiye uymayan kimse ise, dünyada Allah'ın azabından kaçıp kurtulamaz; onun için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. Bu dâvetçiye uymayanlar apaçık bir sapıklıktadır.

33. Onlar görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan ve bundan yorulmayan Allah, ölüleri diriltmeye de kādirdir?[50] Evet, hiç şüphe yok ki, O her şeye kādirdir.

34. Ateşe sunuldukları gün,[51] kâfirlere sorulur: "Bu gerçek miymiş, değil miymiş?" "Evet" derler. "Rabbimize and olsun ki gerçekmiş." Allah buyurur ki: "İnkâr edip durduğunuz için, şimdi tadın azabı!"[52]

35. Azim ve sebat sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret;[53] onlar için acele etme.[54] Kendilerine vadolunan günü gördüklerinde, onlar dünyada gündüzün bir saatinden fazla kalmadıklarını sanırlar.[55] Bu bir duyurudur.[56] Yoldan çıkmışlar topluluğundan başkası mı yok edilir, ne dersiniz?[57]

يَا قَوْمَنَٓا اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِه۪ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ
﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي
الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءُۜ اُو۬لٰٓئِكَ
ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ
بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰىۜ بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا عَلَى النَّارِۜ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا
بَلٰى وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُو۬لُوا الْعَزْمِ
مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْۜ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ
مَا يُوعَدُونَۙ لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍۜ
بَلَاغٌۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

49 "Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a çağıran bir dâvetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik." (Ahzâb 33/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kādir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

51 20. âyetin dipnotuna bakınız.

52 "Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman onların halini bir görsen. Allah onlara: "Nasıl, yeniden dirilmek gerçek değil miymiş?" diye soracak. "Evet, Rabbimize and olsun ki, gerçekmiş" diyecekler. Allah da "Öyleyse, inkâr ettiğiniz için şimdi tadın azabı!" buyuracak." (En'âm 6/30).

53 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Sabır tavsiye eden âyetler burada zikredilmiştir.

54 "O halde sen onların bir an önce ceza görmelerini isteme! Şüphesiz Biz onlar için gün saymaktayız." (Meryem 19/84).

55 "Allah onları huzurunda topladığı gün, onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

56 "Bu Kur'an, insanların, kendilerini bekleyen tehlikelere karşı uyarılmaları, Allah'ın tek bir ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sahiplerinin duyup öğüt almaları için bir duyurudur." (İbrâhim 14/52).

57 "Onlara şöyle de: "Eğer size Allah'ın azabı âniden veya göz göre göre gelecek olsa, zâlimlerden başkası mı yok edilir, ne dersiniz?" (En'âm 6/47).

MUHAMMED SÛRESİ (47. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 38 âyettir. Mü'min, kâfir ve münafıkların özellikleri ile savaş konuları üzerinde durur. Adını, ikinci âyette anılan Peygamberimizin adından almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. İnkâr eden ve halkı Allah yolundan alıkoyanların[1] yaptıklarını Allah boşa çıkarmıştır.[2]

2. İman edip sâlih amel işleyen ve Rablerinden Muhammed'e hakkın tâ kendisi olarak indirilene inanan kimselere gelince: Allah onların günahlarını örtmüş, durumlarını düzeltmiştir.[3]

3. Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtılı izlemeleri,[4] iman edenlerin de Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır.[5] İşte Allah insanlara kendi durumlarını böyle anlatır.

4. Kâfirlerle savaşta karşı karşıya geldiğiniz zaman onların boyunlarını vurun. Onları iyice sindirdiğinizde, aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Esir aldıktan sonra ya onları lütfedip bırakır, yahut fidye alırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar böyle yapın.[6] Allah dileseydi siz savaşmadan onlardan intikam alırdı.[7] Lâkin O sizi birbirinizle sınamak için savaşı emretmiştir. Allah yolunda öldürülenlerin ise yaptıklarını O hiçbir zaman boşa çıkarmaz.[8]

5. Onları amaçlarına eriştirir, durumlarını düzeltir.[9]

6. Onları, kendilerine anlattığı Cennet'e koyar.[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ
اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَاَصْلَحَ
بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا
الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ
رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾
فَاِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى
اِذَٓا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ
وَاِمَّا فِدَٓاءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ
وَلَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا
بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذ۪ينَ قُتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ
فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْد۪يهِمْ وَيُصْلِحُ
بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

1 "İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir." (Nisâ 4/167). İnsanları Allah yolundan alıkoyanlar ile ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

2 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır." (Bakara 2/217). Yaptıkları boşa çıkacak olan kimseleri bildiren âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

3 "Böylece Allah mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarını örter ve onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Bu ise Allah katında pek büyük bir bahtiyarlıktır." (Fetih 48/5).

4 "Kâfirler hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele eder, âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlar." (Kehf 18/56).

"Her bir ümmet, peygamberini ele geçirip cezalandırmaya kalktı ve hakkı ortadan kaldırmak için bâtıla sarılarak mücâdele etti. Sonra Ben onları kıskıvrak yakalayıverdim de cezamın nasıl olduğunu gördüler." (Mü'min 40/5).

5 "Şöyle de: "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse bunu kendi iyiliği için seçmiş; kim de doğru yoldan saparsa kendi zararına tercihte bulunmuş olur. Ben ise sizin hidâyetinizden sorumlu bir vekil değilim." (Yûnus 10/108). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"De ki: Gerçek Rabbinizden gelmiştir: Dileyen iman etsin!" (Kehf 18/29).

6 Sonuna kadar işi sıkı tutun. Veya: Yeryüzünde barış hâkim olup da savaş tehlikesi kalmayıncaya kadar böyle yapmaya devam edersiniz.

7 Sizi savaşa sokmadan da onların cezalarını verirdi.

8 "Bunun üzerine Rableri de onların dualarına şöyle karşılık verdi: "Erkek olsun kadın olsun, sizden çalışan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım. Zira siz biribirinizi tamamlayan parçalarsınız. Hicret edenler, vatanlarından çıkarılanlar, Benim yolumda ezâ-cefâ görenler, hakarete uğrayanlar, savaşıp şehit olanların da günahlarını mutlaka affedeceğim ve onları Allah katından bir mükâfât olmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Zâten güzel mükâfât da ancak Allah katındadır." (Âl-i İmrân 3/195).

9 "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçeği söyleyin. Böylece Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, pek büyük bir murada ermiş demektir." (Ahzâb 33/70-71).

10 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cennetlik mü'minlerden her biri, Cennet'teki yerini, dünyadaki evinden daha iyi bilir" (Buhârî, Mezâlim 1; Rikâk 48).

7. Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz[11] O da size yardım eder ve dayanma gücü verir.[12]

8. İnkâr edenlere gelince, onlar helâk olmuşlardır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.[13]

9. Çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmamışlar;[14] onun için de Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.[15]

10. İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı?[16] Allah onları yerle bir etmişti. Bu kâfirler için de onun benzeri bir âkıbet vardır.

11. Zira Allah iman edenlerin dostudur;[17] kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur.

12. Allah, iman eden ve sâlih amel işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir.[18] İnkâr edenler ise dünya zevklerinin peşine düşerler ve hayvanlar gibi yiyip içerler;[19] oysa onların yurtları ateştir.[20]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ
يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذ۪ينَ
كَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ
﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَلِلْكَافِر۪ينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِر۪ينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ
﴿١١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ
كَمَا تَأْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

---

11 Allah'ın dinine ve yardım edilmesini emrettiği şeylere yardım ederseniz.

12 "Allah size yardım ederse, hiçbir kuvvet sizi yenemez. Ama sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka sizi kim kurtarabilir? O halde inananlar yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Âl-i İmrân 3/160).

"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırıp rezil rüsvâ etsin; onlara karşı size zafer nasip etsin ve mü'minlerin gönüllerini ferahlatsın." (Tevbe 9/14).

"Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutabilsinler. Bir de demiri indirdik ki, onda müthiş bir güç ve insanlar için birçok yararlar vardır. Allah, bütün bunları, görmedikleri halde Kendisine ve peygamberlerine yardım edenleri ortaya çıkarmak için size verdi. Zira Allah, karşı konulmaz kuvvet sahibi ve her şeyin mutlak galibidir." (Hadîd 57/25).

"O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mal-

larından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden muhacirlerin de hakkı vardır. Onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Haşr 59/8).

13 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır." (Bakara 2/217). Yaptıkları boşa çıkacak olan kimseleri bildiren âyetlere bu âyetin dipnotunda işaret edilmiştir.

14 "Doğru yol kendilerine açıkça belli olduktan sonra gerisin geri dönenleri şeytan kışkırtmış ve uzun emellerle oyalamıştır. Buna sebep ise, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara "Bazı işlerde size uyacağız" demiş olmalarıdır. Fakat Allah onların sakladığını biliyor." (Muhammed 47/25-26).

"İşte bu, onların Allah'ı gazaplandıracak şeyin peşine düşmeleri ve O'nun râzı olduğu şeyden de hoşlanmamaları yüzündendir. Onun için, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır." (Muhammed 47/28).

15 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır." (Bakara 2/217). Yaptıkları boşa çıkacak olan kimseleri bildiren âyetlere bu âyetin dipnotunda işaret edilmiştir.

16 Bu uyarı, birbirine çok yakın ifadelerle şu âyetlerde de tekrarlanmıştır: En`âm 6/11; Yûsuf 12/109; Nahl 16/36; Hac 22/46; Neml 27/69; Rûm 30/9, 42; Fâtır 35/44; Mü'min 40/21, 82.

17 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanî güçler olup onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliktir. Orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/257). Konu hakkında açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmış ve ilgili âyetlerden bir kısmına temas edilmiştir.

18 "Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Şüphesiz Allah dilediğini yapar." (Hac 22/14).

"İman edip, sâlih ameller yapanları da Allah, içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Onlar orada altın bilezikler ve incilerle süslenecektir. Onların Cennet'teki elbiseleri de ipekten olacaktır." (Hac 22/23).

19 "And olsun ki Biz, cinlerden de, insanlardan da pek çok cehennemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar. Onlar hayvan sürüsü gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır." (A`râf 7/179).

"Yoksa sen onların çoğunun gerçeği dinlediklerini veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun? Onlar tıpkı hayvan sürüsü gibidir. Hatta daha da şaşkın bir durumdadırlar." (Furkân 25/44).

20 "Onları kendi hallerine bırak, yiyip içsinler, dünyanın safâsını sürsünler, boş ümitler onları aldatıp oyalasın, yakında başlarına gelecekleri öğrenecekler." (Hicr 15/3).

"İnkâr edenler o gün ateşe sunulurlar ve onlara: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tükettiniz. Bugün de, hiç hakkınız olmadığı halde yeryüzünde büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık, hor ve hakir eden bir azapla cezalanırsınız" denir." (Ahkâf 46/20).

13. Seni yurdundan çıkaran[21] bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki,[22] Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı.[23]

14. Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?[24]

15. Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin hali şöyledir:[25] Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır.[26] Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler[27] hiç bir olur mu?

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ
الَّت۪ٓي اَخْرَجَتْكَۚ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ
(١٣) اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه۪ كَمَنْ زُيِّنَ
لَهُ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ (١٤) مَثَلُ
الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ ف۪يهَٓا اَنْهَارٌ مِنْ
مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۚ
وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِب۪ينَۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ
عَسَلٍ مُصَفًّىۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْۜ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ
وَسُقُوا مَٓاءً حَم۪يماً فَقَطَّعَ اَمْعَٓاءَهُمْ (١٥)

---

21 "Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir." (Enfâl 8/30).

"Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin karar veren ve savaşı önce kendileri başlatan bir topluluğa karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, yalnız Allah'tan korkun." (Tevbe 9/13).

"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı." (Tevbe 9/40).

"O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sıkıştırıp duracaklar; ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamazlar." (İsrâ 17/76).

22 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Kâfirlerin peygamberleri yurtlarından çıkarmalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle o mü'minler bir olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme. Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor." (Fâtır 35/8).

"Zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın, hevâ ve heveslerinin peşine düştüler. Allah'ın saptırdığını kim yola getirebilir? Onların hiçbir yardımcısı da olmaz." (Rûm 30/29).

"Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir." (Muhammed 47/16).

25 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25). Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Tûr 52/17-28; Rahmân 55/46-76; Vâkıa 56/12-40; İnsan 76/12-22; Nebe' 78/31-36; Gâşiye 88/10-16.

26 "Rabbinizin sizi bağışlamasına sebep olacak güzel işler yapmak ve genişliği gökler ve yer kadar olup, takvâ sahipleri için hazırlanmış olan Cennet'e girebilmek için yarışın!" (Âl-i İmrân 3/133).

27 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13. Seni yurdundan çıkaran[21] bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki,[22] Biz onları helâk ettik de yardımlarına koşan çıkmadı.[23]

14. Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?[24]

15. Takvâ sahiplerine vadedilen cennetin hali şöyledir:[25] Orada her dem taze olan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için her türlü meyve yanında Rablerinden bir de bağışlanma vardır.[26] Bu nimetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler[27] hiç bir olur mu?

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ
الَّت۪ٓي اَخْرَجَتْكَۚ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ
﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه۪ كَمَنْ زُيِّنَ
لَهُ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ
الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ ف۪يهَٓا اَنْهَارٌ مِنْ
مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۚ
وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِب۪ينَۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ
عَسَلٍ مُصَفًّىۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْۜ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ
وَسُقُوا مَٓاءً حَم۪يمًا فَقَطَّعَ اَمْعَٓاءَهُمْ ﴿١٥﴾

---

21 "Hani kâfirler seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurmaya çalışsınlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Allah tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir." (Enfâl 8/30).

"Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin karar veren ve savaşı önce kendileri başlatan bir topluluğa karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, yalnız Allah'tan korkun." (Tevbe 9/13).

"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı." (Tevbe 9/40).

"O kâfirler seni yurdundan çıkarmak için sıkıştırıp duracaklar; ama sen ayrıldıktan sonra kendileri de orada fazla kalamazlar." (İsrâ 17/76).

22 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." Şuayb da şunları söyledi: "Bunu, biz istemesek de yine yapacak mısınız?" (A'râf 7/88). Kâfirlerin peygamberleri yurtlarından çıkarmalarıyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de artık onu güzel bir iş olarak görmeye başlayan kimseyle o mü'minler bir olur mu? Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O halde inanmıyorlar diye onlar için kendini yiyip bitirme. Allah onların özene bezene yaptıkları işleri çok iyi biliyor." (Fâtır 35/8).

"Zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın, hevâ ve heveslerinin peşine düştüler. Allah'ın saptırdığını kim yola getirebilir? Onların hiçbir yardımcısı da olmaz." (Rûm 30/29).

"Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir." (Muhammed 47/16).

25 "İman edip sâlih ameller yapanlara da içinde ırmaklar akan Cennetler verileceğini müjdele. Her ne zaman kendilerine o Cennet'ten bir meyve sunulsa "Biz bunu daha önce de yemiştik" derler. Çünkü onlara dünyadaki nimetlerin benzerleri ikram edilmiştir. Onlara tertemiz eşler verilecek ve hep orada kalacaklardır." (Bakara 2/25). Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Tûr 52/17-28; Rahmân 55/46-76; Vâkıa 56/12-40; İnsan 76/12-22; Nebe' 78/31-36; Gâşiye 88/10-16.

26 "Rabbinizin sizi bağışlamasına sebep olacak güzel işler yapmak ve genişliği gökler ve yer kadar olup, takvâ sahipleri için hazırlanmış olan Cennet'e girebilmek için yarışın!" (Âl-i İmrân 3/133).

27 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16. Onlardan bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler.[28] Fakat yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara: "Az önce o ne demişti?" derler. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği[29] kimselerdir ki, hevâ-heveslerinin peşine düşmüşlerdir.[30]

17. Doğru yolu bulanların ise Allah iman ve hidâyetlerini arttırmış,[31] onlara kötülükten korunmayı nasip etmiştir.

18. Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?[32] Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?[33]

19. Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile.[34] Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا
مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مَاذَا
قَالَ اٰنِفًاۗ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى
قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذٖينَ
اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةًۚ
فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَاۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَٓاءَتْهُمْ
ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

---

28 "Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine işittiklerini anlamalarına engel bir örtü geçirdik, kulaklarına da bir tıkaç koyduk. Onun için bütün mûcizeleri görseler iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde o kâfirler seninle tartışır ve "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" derler." (En'âm 6/25).

"Müşriklerden bir kısmı senin okuduğun Kur'an'ı dinler. Ama sen sağırlara sesini hiç duyurabilir misin? Üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa!" (Yûnus 10/42).

29 "Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler. Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/6-7). Kâfirlerin kendi inkârları sebebiyle kalblerinin mühürlenmesi konusunda açıklama ve ilgili âyetler için bu âyetlerin dipnotlarına bakınız.

30 Bu sûrenin 14. âyetinin dipnotuna bakınız.

31 "Biz, onların başından geçenleri, bütün gerçeğiyle sana anlatacağız: Şüphesiz onlar, Rablerine iman etmiş gençlerdi.

Biz onların imanlarını daha da güçlendirdik." (Kehf 18/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Onlar, hiç ummadıkları bir sırada kıyametin ansızın başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" (Zuhruf 43/66).

33 "Onlar iman etmek için neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin gelmesini mi veya Rabbinin gelmesini mi yahut Rabbinin göndereceği kıyamet alâmetlerinin gelmesini mi? Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış kimseye, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği gün iman etmesi bir fayda vermez. Onlara: "Bekleyin bakalım, biz de bekliyoruz" de." (En'âm 6/158). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

34 "Mü'minler, Allah'a ve peygamberine iman etmiş kişilerdir. Onlar Peygamberle beraber toplumu ilgilendiren önemli bir iş için biraraya gelmişken, ondan izin almadan ayrılıp gitmezler. Şüphesiz senden izin alanlar, Allah'a ve Resûlüne iman edenlerdir. Bu sebeple şâyet bazı özel işleri için senden izin isterlerse sen uygun gördüklerine izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Nûr 24/62).

"Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, doğurdukları çocuklar hakkında yalan uydurmamak, meşrû olan bir işte sana karşı gelmemek üzere biat etmek istediklerinde, onların biatını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Mümtehıne 60/12).

Bu âyetler, "mü'minler için af dilemek" mânasına gelen şefaati Peygamberimize bir vazife olarak yükledikten başka, şefaatin neticesine de Allah'ın "bağışlayıcı" ve "merhamet edici" isimlerini zikretmek sûretiyle işârette bulunmaktadır. Şu âyette bu husus daha da belirgindir:

"Onlar, nefislerine zulmedince hemen sana gelip Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve sen de Allah'ın Resûlü olarak onlar için mağfiret dileseydin, onlar Allah'ın tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli olduğunu mutlaka görürlerdi." (Nisâ 4/64).

20. İman edenler "Keşke bir sûre indirilse" diyorlar.[35] Fakat anlamı açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışıyla sana baktıklarını görürsün.[36] Onlara düşen ise şudur:

21. İtaat etmek ve güzel söz söylemek. İş ciddileştiğinde Allah'a verdikleri sözde dursalardı, onlar için hayırlı olacaktı.

22. Demek siz iş başına geçecek olsanız, memlekette fitne fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz, öyle mi?[37]

23. İşte onlar, Allah'ın lânetlediği ve kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.[38]

24. Onlar Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı?[39] Yoksa kalplerinin üstünde kilitler mi var?

25. Doğru yol kendilerine açıkça belli olduktan sonra gerisin geri dönenleri[40] şeytan kışkırtmış ve uzun emellerle oyalamıştır.[41]

26. Buna sebep ise, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara[42] "Bazı işlerde size uyacağız" demiş olmalarıdır. Fakat Allah onların sakladığını biliyor.

27. Ya melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırken onların hali ne olacak?[43]

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌۚ
فَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا
الْقِتَالُۙ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ
الْمَوْتِۜ فَاَوْلٰى لَهُمْۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌۜ
فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُۜ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْۚ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا
فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُٓوا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ
﴿٢٣﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ
اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ
لَهُمْۜ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ
كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْاَمْرِۚ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

---

35 Savaş izni veren bir sûre indirilmesini istiyorlar.

36 "Henüz savaş izni çıkmadan önce kendilerine: "Savaştan elinizi çekin, namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin" denilen kimselere bir baksana! İstedikleri savaş kendilerine farz kılınınca, içlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta ondan da fazla insanlardan korkmaya başladığını ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke bize biraz daha süre verseydin!" dediklerini görürsün. Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/77).

"Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?"diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler. Münafıklar her yıl birkaç defa başlarına gelen musibetlerle denendiklerini görmüyorlar mı? Fakat yine de ne tövbe ediyorlar, ne de ibret alıyorlar. Yine bir sûre indirildiği zaman "Sizi gören oldu mu?" diye birbirlerine bakıyor, sonra da sıvışıp gidiyorlar. Anlayışsız kimseler oldukları için Allah onların kalplerini hak ve hayırdan uzaklaştırmıştır." (Tevbe 9/124-127).

37 Kâfirler ve münafıklar için şöyle söylenmiştir:

"Ancak bir işin başına geçince memleketi birbirine katmaya, ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez." (Bakara 2/205).

Mü'minler için de şöyle denmektedir:

"Kendilerine yeryüzünde güç kuvvet verdiğimizde namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Neticede bütün işlerin değerleneceği yer Allah'ın huzurudur." (Hac 22/41).

38 "Bu dünyada gözü kör olan, âhirette de kördür, hatta oradaki şaşkınlığı daha da fazladır." (İsrâ 17/72). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

39 "Onlar Kur'an'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o Kur'an Allah'tan başkasının sözü olsaydı, onda pek çok çelişki bulurlardı." (Nisâ 4/82).

"Onlar Kur'an üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?" (Mü'minûn 23/68).

"Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl ve iz'an sahipleri öğüt alsın diye sana indirmiş bulunuyoruz." (Sâd 38/29).

40 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217).

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur; Onlar Allah yolunda cihad eder ve hiç kimsenin kınamasından korkup çekinmezler. Bu, Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Mâide 5/54).

41 "Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve onları boş ümitlerle oyalar. Zâten şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir." (Nisâ 4/120).

42 Bu sûrenin 9. âyetinin dipnotuna bakınız.

43 "Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28. İşte bu, onların Allah'ı gazaplandıracak şeyin peşine düşmeleri ve O'nun râzı olduğu şeyden de hoşlanmamaları yüzündendir.[44] Onun için, Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.[45]

29. Yoksa, kalplerinde hastalık olan o münafıklar, içlerindeki kinlerini Allah'ın meydana çıkarmayacağını mı sandılar?[46]

30. Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın.[47] Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın.[48] Allah ise bütün işlerinizi bilir.

31. Gerçek şu ki, içinizden cihad eden ve sabredenleri ayırt edinceye ve sözlerinizin doğruluğunu meydana çıkarıncaya kadar Biz sizi sınamaya devam edeceğiz.[49]

32. İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan[50] ve doğru yol kendisine açıkça belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler,[51] Allah'a hiçbir zarar vermiş olmazlar. Allah onların bütün işlerini boşa çıkaracaktır.[52]

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَٓا اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا
رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ اَمْ حَسِبَ
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ
اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ
فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي
لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾
وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ
وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَٓاقُّوا
الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ
يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاً وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

---

44 "Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışan kimse, hiç Allah'a isyan edip gazabına uğrayan ve varacağı yer Cehennem olan kimse gibi olur mu? Cehennem ne kötü bir yerdir!" (Âl-i İmrân 3/162).

"Onların birçoğunun kâfirlerle dost olduklarını görürsün. Kendi elleriyle Allah'ın gazabını dâvet etmeleri ne kötü bir şeydir! Onlar hep azap içinde kalacaklardır." (Mâide 5/80).

45 9. âyetin dipnotuna bakınız.

46 "Münafıklar kalplerindekini yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar; ama yine de alay ediyorlar. De ki: Siz alay etmeye devam edin! Şüphesiz Allah korktuğunuzu başınıza getirecektir." (Tevbe 9/64).

47 "Allah, kâfiri mü'minden ayırmadıkça, mü'minleri şu içinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır. Allah size gaybı da göstermez ki, mü'mini kâfiri ayırabilesiniz. Ancak Allah, bunun için resûllerinden dilediğini seçer. O halde siz Allah'a ve peygamberine iman edin. Eğer iman eder, günahlardan sakınırsanız sizin için büyük bir mükâfât vardır." (Âl-i İmrân 3/179).

"Çevrenizdeki bedevîler arasında münafıklar vardır. Medine halkından bir kısmı da münafıklıkta uzmanlaşmıştır. Onları sen bilmezsin, Biz biliriz! Onlara çifte ceza vereceğiz! Sonra da çok daha büyük bir azabın içine atılacaklardır." (Tevbe 9/101).

48 "Bazı kimselerin dünyayla ilgili sözleri senin hoşuna gider. Üstelik o, pek yaman bir düşman olduğu halde, kalbindekine Allah'ı şâhit de tutar." (Bakara 2/204).

"Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Onlar elbise giydirilmiş keresteler gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakının. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Münâfikûn 63/4).

49 "Yoksa siz, aranızdan cihad edenleri ve dâvâsı uğrunda sabredip direnenleri Allah ortaya çıkarmadan, Cennet'e gireceğinizi mi zannettiniz?" (Âl-i İmrân 3/142). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 Bu sûrenin 1. âyetinin dipnotuna bakınız.

51 "İşte bu azap, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara ise Allah'ın azabı pek şiddetlidir." (Enfâl 8/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

52 "Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır." (Bakara 2/217). Yaptıkları boşa çıkacak olan kimseleri bildiren âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

33. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin de yaptıklarınızı boşa çıkarmayın.[53]

34. İnkâr eden, halkı Allah yolundan alıkoyan[54] ve sonra da kâfir olarak ölenleri[55] Allah aslâ bağışlamayacaktır.

35. Üstün durumda iken gevşeyip de barışa talip olmayın.[56] Allah sizinle beraberdir ve emeklerinizin karşılığını eksiltmeyecektir.[57]

36. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka nedir ki?[58] Eğer siz iman eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O sizi mükâfâtlandırır. Üstelik Allah sizden bütün malınızı da istemiyor.

37. Eğer sizden bütün malınızı isteyip sizi sıkıştırsaydı cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kininizi ortaya dökerdi.[59]

38. Siz öyle kimselersiniz ki, Allah yolunda harcamanız istendiğinde, bir kısmınız cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik ederse, kendi zararına cimrilik etmiş olur.[60] Çünkü gerçekten Allah zengin, siz ise muhtaçsınız.[61] Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar.[62]

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا
الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُٓوا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا
وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا
وَتَدْعُٓوا اِلَى السَّلْمِۗ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَۗ وَاللّٰهُ
مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾
اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ
اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تُدْعَوْنَ
لِتُنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۚ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُۚ
وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِه۪ۜ وَاللّٰهُ
الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْۙ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

53 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Allah'a ve Peygamber'e itaati emreden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

54 Bu sûrenin 1. âyetinin dipnotuna bakınız.

55 "Dinî gerçekleri inkârda ısrar eden ve kâfir olarak ölenler yok mu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir." (Bakara 2/161).

"Hanginiz dininden döner de kâfir olarak ölürse, işte öylelerinin dünya ve âhirete yönelik bütün işleri boşa çıkmıştır. Onlar cehennemliktir ve orada sürekli kalacaklardır." (Bakara 2/217).

"Hayat boyu kâfir olan ve kâfir olarak ölenler, kendilerini kurtarmak için dünya dolusunca altın verseler, yine de kabul edilmeyecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır; onların hiçbir yardımcıları da yoktur." (Âl-i İmrân 3/91).

"Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler." (Tevbe 9/125).

56 "Gevşemeyin ve üzülmeyin! Eğer mü'minseniz en üstün sizsiniz." (Âl-i İmrân 3/139).

"Düşman birliklerini takip etmekte gevşek davranmayın. Çünkü siz acı çekiyorsanız, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar. Ama siz Allah'tan, onların ummadığı şeyleri umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerinde yapandır." (Nisâ 4/104).

57 "Eğer siz Allah'a ve Resûlüne itaat ederseniz, Allah yaptığınız hiçbir şeyi zâyi etmez. Şurası gerçek ki, Allah günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir." (Hucurât 49/14).

58 "İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra'd 13/26). Dünya hayatının aldatıcılığı ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

59 Mala olan sevginiz yüzünden, onu sizden isteyen Allah'a ve Resûlüne karşı kin duyardınız.

60 "Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180). Cimrilikle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

61 "Gerçek zengin ve sınırsız merhamet sahibi ancak senin Rabbindir. Dilerse O sizi yok eder ve tıpkı sizi başka insanların soyundan yarattığı gibi, sizden sonra yerinize de dilediğini getirir." (En'âm 6/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

62 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kâdirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

FETİH SÛRESİ (48. sûre)

Medine devrinde, Mekkelilerle yapılan Hudeybiye Antlaşması'ndan dönerken inmiştir. 29 âyettir. Mü'minlere fetih müjdesi veren bu sûre, içeriğine uygun şekilde böylece adlandırılmıştır. Hudeybiye, Mekke yakınlarında bir mevkiin adıdır. Peygamberimiz, hicretin altıncı yılında kalabalık bir Sahâbî topluluğuyla birlikte umre yapmak üzere yola çıkmış, ancak Mekke'ye girişi engellenince Hudeybiye'de konaklamış, daha sonra burada Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan görüşmelerden sonra bir antlaşma imzalanmıştı. O sene Müslümanlar umre yapmadan geri döndüler. Antlaşma şartları da Müslümanların aleyhine görünüyordu. Ancak antlaşmanın ortaya çıkardığı barış zemini, Müslümanlara çok sayıda insanın katılmasını sağladı. İki sene sonra, çok daha kalabalık bir orduyla Müslümanlar Mekke'yi savaşsız bir şekilde fethettiler. Birçok bilgin, sûrenin başındaki fetih müjdesinin Hudeybiye Antlaşması'na atıfta bulunduğu görüşündedir. Sûrenin sonunda ise, Mekke'nin fethi açıkça müjdelendiği gibi, İslâm'ın bütün dinlere üstün gelecek şekilde yeryüzünde yayılacağı bildirilmektedir. Sûre, Hudeybiye olayının çeşitli aşamalarını ele alır ve mü'minlere peş peşe müjdeler verirken, bir yandan da münafıklarla ilgili uyarılarda bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz ashâbına bu sûrenin indirilişini, "Bu gece bana, üstüne güneş doğan her şeyden daha değerli bir sûre indirildi" buyurmak sûretiyle bildirmiş ve ardından da Fetih sûresini okumuştur.[1]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۙ ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ
اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ
نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۙ
﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي
أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا
إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۙ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık.[2]

2. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak,[3] üzerindeki nimetini tamama erdirecek[4] ve seni dosdoğru bir yola iletecektir.

3. Ve şanlı ve şerefli bir zaferle sana yardım edecektir.

4. İmanlarına iman katmaları için[5] mü'minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O'dur.[6] Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir.[7] Allah ise her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır.

---

1 Buhârî, Tefsîr 48/1.

2 "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, Ve insanları akın akın Allah'ın dinine girerken gördüğünde, Rabbini hamdederek

tesbih et ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir." (Nasr 110/1-3).

Sahâbeden Berâ bin Âzib tâbiînden Ebû İshak es-Sebîî'ye şöyle demiştir: "Sizler 'Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık' âyetindeki fethi Mekke'nin fethi sayarsınız; gerçekten de Mekke'nin fethi önemli bir fetihtir. Ama biz büyük fethin Hudeybiye günündeki Bîatürrıdvân olduğunu kabul ederiz" (Buhârî, Megâzî 35).

3 Âişe radıyallahu anhâdan rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz gece ayakları şişinceye kadar teheccüd namazı kılardı. Hz. Âişe diyor ki: "Niçin kendini bu kadar yoruyorsun, ey Allah'ın Resûlü? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını bağışlamıştır" dedim. Resûl-i Ekrem Efendimiz cevâben: "Şükreden bir kul olmak istemez miyim?" buyurdu. Efendimiz biraz kilo alınca gece namazını oturarak kılmaya başladı. Rükûa varacağı zaman ayağa kalkar, bir süre daha okumaya devam eder, sonra rükû ederdi (Buhârî, Teheccüd 6, Tefsîr 48/2, Rikâk 20; Müslim, Münâfikîn 81).

4 "Bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâmiyet'i seçtim." (Mâide 5/3).

5 "Biz, onların başından geçenleri, bütün gerçeğiyle sana anlatacağız: Şüphesiz onlar, Rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz onların imanlarını daha da güçlendirdik." (Kehf 18/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "O ağacın altında sana biat ettiklerinde, Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi ve onları yakında erişecekleri bir fetihle mükâfâtlandırdı." (Fetih 48/18). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Sonra Allah, Resûlüne ve mü'minlere iç huzuru ve güven duygusu verdi ve göremediğiniz birtakım askerler indirdi, inkârcıları cezalandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur." (Tevbe 9/26).

"Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı." (Tevbe 9/40).

"Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği şu nimetini hatırlayın: Üzerinize düşman orduları geldiğinde, Biz de hemen onların üzerine şiddetli bir rüzgâr ile sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Çünkü Allah sizin ne yaptığınızı çok iyi görüyordu." (Ahzâb 33/9).

"Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

"Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir." (Fetih 48/7).

"Rabbinin ordularını Kendisinden başkası bilemez." (Müddessir 74/31).

5. Böylece Allah mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarını örter ve onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir.[8] Bu ise Allah katında pek büyük bir bahtiyarlıktır.

6. Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır.[9] Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir.[10] Allah karşı konulmaz kudret sahibidir ve her işi yerli yerince yapar.

8. Biz seni bir şâhit,[11] bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik:[12]

9. Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz diye.

10. Sana biat edenler[13] gerçekte Allah'a biat etmiştir. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Ahdini bozan, kendi zararına bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü tutan kimseye[14] ise Allah büyük bir mükâfât verecektir.[15]

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ
عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا
عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّٓانِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ
السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَٓاءَتْ
مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ
شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
وَاَصِيلًا ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا
يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهِ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا
عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

---

8 "İman edip sâlih amel işleyen ve Rablerinden Muhammed'e hakkın tâ kendisi olarak indirilene inanan kimselere gelince: Allah onların günahlarını örtmüş, durumlarını düzeltmiştir." (Muhammed 47/2).

9 "Sonra Allah, bu kederin ardından size bir güven duygusu, bazılarınızı kendinden geçiren bir uyuklama hali indirdi. Bu arada bir kısım insan da kendi derdine düşmüş, Allah hakkında haksız bir şekilde, Câhiliye dönemi insanları gibi gerçek

dışı şeyler düşünüyor ve: "Bu konuda bizim fikrimizi mi sordular?" diyorlardı." (Âl-i İmrân 3/154).

"Kim, Allah'ın dünya ve âhirette Peygamberine yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gökyüzüne bir merdiven uzatsın, sonra oradan gelecek yardımı kessin. Baksın, bulduğu çâre, öfkesini dindirecek mi?" (Hac 22/15).

""İşte, Rabbiniz hakkındaki bu yanlış düşünceniz sizi helâke sürükledi de böyle mahvolup gidenlerden oldunuz." (Fussılet 41/23). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

"Aslında siz Peygamber'in de, mü'minlerin de bir daha aslâ evlerine geri dönmeyeceklerini sanıyordunuz. Çünkü böylesi gönlünüze hoş gelmiş ve pek kötü bir zanda bulunmuş, böylece helâk olmayı hak eden bir topluluk olup çıkmıştınız." (Fetih 48/12).

"Onlar da, sizin zannettiğiniz gibi, Allah kimseyi diriltmeyecek sanıyorlardı." (Cin 72/7).

10 Bu sûrenin 4. âyetinin dipnotuna bakınız.

11 "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Konuyla ilgili açıklama, âyet ve hadisler için, bu âyetin ve Nisâ sûresi (4), 41. âyetin dipnotlarına bakınız.

12 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (Ahzâb 33/45). Bu âyetin Tevrat'ta da geçtiğine dair açıklama âyetin dipnotunda yer almaktadır.

13 Sana yeminle bağlılık sözü verenler, bağlılıklarını bildirenler, demektir.

14 "Mü'minlerden, Allah'a verdiği söze sâdık kalan adamlar da vardır. Onlardan ki mi sözünü yerine getirip O'nun yolunda can vermiş, kimi de sırasını beklemektedir. Onlar, verdikleri sözü hiçbir şekilde değiştirmemişlerdir." (Ahzâb 33/23).

15 "Verdiğiniz sözde durun. Çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir." (İsrâ 17/34). Verilen sözün tutulması ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hudeybiye günü ağaç altında biat edenlerin Cehennem'e girmeyeceklerini bildirmiştir (Tirmizî, Menâkıb 58; Sünnet 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 350).

Ashâb-ı kirâmdan Câbir ibni Abdullah ve Ma'kıl ibni Yesâr Hudeybiye'de 1400 kişi olduklarını ve ölüm üzerine değil, kaçmamak üzere biat ettiklerini söylemişlerdir (Müslim, İmâret 67, 68, 76; Tirmizî, Siyer 34). Seleme bin Ekva' ise Hudeybiye günü iki defa biat ettiğini söylemiş, ne üzerine bîat ettikleri sorulunca da ölüm üzerine biat ettiklerini ifade etmiştir (Buhârî, Cihâd 110, Megâzî 35, Ahkâm 43; Müslim, İmâret 80).

11. Bedevîlerden Hudeybiye seferine katılmayanlar sana gelip "Mallarımız ve âilelerimiz bizi oyaladı; bizim için Allah'tan af dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar.[16] De ki: Allah sizin için bir zarar veya bir yarar murad etse, O'ndan size gelecek olan şeyi kim engelleyebilir?[17] Doğrusu, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

12. Aslında siz Peygamber'in de, mü'minlerin de bir daha aslâ evlerine geri dönmeyeceklerini sanıyordunuz. Çünkü böylesi gönlünüze hoş gelmiş ve pek kötü bir zanda bulunmuş,[18] böylece helâk olmayı hak eden bir topluluk olup çıkmıştınız.

13. Fakat kim Allah'a ve Resûlüne iman etmezse, bilsin ki Biz kâfirler için çılgın bir ateş hazırladık.

14. Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.[19] Bununla beraber, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

15. Seferden geri kalmış olanlar, siz ganimet almaya gittiğiniz zaman[20] "İzin verin, biz de ardınıza düşelim" diyeceklerdir.[21] Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. Sen de ki: "Siz bizim arkamızdan gelmeyeceksiniz; çünkü daha önce Allah böyle buyurdu."[22] Onlar: "Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Gerçekte ise onların pek kıt bir anlayışları var.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ
شَغَلَتْنَٓا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَاۚ
يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْۜ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ
ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًاۜ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ
الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰٓى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ
ذٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِۚ وَكُنْتُمْ
قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا
﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى
مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْۚ يُرِيدُونَ
اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِۜ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ
قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُۚ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَاۜ
بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

16 "Onlara: "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut hiç olmazsa nefsinizi ve malınızı korumak üzere savunmada yer alın" denilmişti de, onlar: "Biz savaş olacağını bilseydik, elbette sizin arkanızdan gelirdik" dediler. Bu tutumlarıyla onlar, o gün

imandan çok inkâra yakındılar: Çünkü kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı. Allah, onların gizlediklerini çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/167).

17 "Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez; sana bir hayır verirse, şüphesiz O her şeye kādirdir." (En'âm 6/17). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

18 "Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. İçinizden geçeni açığa vursanız da, gizleseniz de Allah onun hesabını sizden sorar, sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Çünkü Allah her şeye kādirdir." (Bakara 2/284). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

20 Seninle birlikte umre yapmak için Mekke'ye gitmeyen ve Hudeybiye'de bulunmayanlar, siz Hayber Savaşı'na gittiğiniz zaman.

21 "Sizden öyleleri var ki, pek ağır davranır savaşa gitmez. Savaşta başınıza bir felâket geldiğinde de: "Allah bana yardım etti, iyi ki onlarla beraber savaşa gitmemişim" der. Şâyet Allah size bir zafer ve ganimet ihsan ederse, o zaman da, aranızda daha önce sanki hiçbir tanışıklık yokmuş gibi, "Keşke onlarla beraber olup ben de savaşa katılsaydım da, büyük bir pay elde etseydim" der." (Nisâ 4/73).

"O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

22 "Eğer Allah sana onlardan bir topluluğun yanına dönmeni nasip eder de, o topluluk bir başka savaşa gitmek üzere senden izin isterse, onlara de ki: "Bir daha aslâ benimle cihada çıkamayacak ve benimle birlikte herhangi bir düşmanla da savaşmayacaksınız! Çünkü siz, ilk defasında evinizde oturmayı tercih ettiniz. O halde şimdi de geride kalıp evlerinde oturanlarla beraber oturunuz!" (Tevbe 9/83).

16. Geride kalan bu bedevîlere de ki: Yakında güçlü ve savaşçı bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. O zaman onlar kendiliğinden teslim oluncaya kadar onlarla savaşacaksınız. İtaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfât verir. Daha önce yaptığınız gibi yine geride kalırsanız, bu defa sizi acı bir azapla cezalandıracaktır.

17. Savaşa katılmamakta köre günah yoktur, topala günah yoktur, hastaya günah yoktur.[23] Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir.[24] Kim yüz çevirirse, onu da acı bir azapla cezalandırır.[25]

18. O ağacın altında sana biat ettiklerinde,[26] Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi[27] ve onları yakında erişecekleri bir fetihle[28] mükâfâtlandırdı.

19. Onlara, elde edecekleri pek çok ganimetler de nasip etti.[29] Allah karşı konulmaz kudret sahibidir ve her işi yerli yerince yapar.

20. Allah size, elde edeceğiniz daha pek çok ganimetler vadetti. Ayrıca, mü'minler için Allah ve Resûlünün desteğine bir işâret olsun diye ve sizi dosdoğru bir yola iletmek için, bunu da[30] peşin olarak verdi ve insanların ellerini üzerinizden çekti.

قُلْ لِلْمُخَلَّفٖينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى
قَوْمٍ اُو۬لٖى بَأْسٍ شَدٖيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ
فَاِنْ تُطٖيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا وَاِنْ
تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا
اَلٖيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى
الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرٖيضِ حَرَجٌ وَمَنْ
يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا
اَلٖيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنٖينَ
اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فٖي
قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكٖينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ
فَتْحًا قَرٖيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثٖيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللّٰهُ عَزٖيزًا حَكٖيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ
مَغَانِمَ كَثٖيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ
وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ اٰيَةً
لِلْمُؤْمِنٖينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿٢٠﴾

---

23 "Zayıflara, hastalara ve savaşa hazırlanmak için maddî imkân bulayamayanlara, Allah ve Resûlüne karşı samimi oldukları sürece, savaşa katılmadıkları için hiçbir günah yoktur. Çünkü iyi davranan ve dürüst olanlar bu konuda kınanmaz. Allah, çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir. Kendilerine binek temin etmen için sana geldiklerinde, sen kendilerine: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum." dediğin zaman; maddî imkân bulamadıkları için üzüntülerinden gözyaşları dökerek dönüp gidenlere de herhangi bir sorumluluk yoktur. Ancak, zengin oldukları halde savaşa gitmemek için senden izin isteyenler kınanır. Çünkü onlar, kadınlarla beraber oturup kalmaya râzı olmuşlardır. Allah, onların kalplerini mühürlemiştir. Artık gerçeği bilemezler." (Tevbe 9/91-93).

"Bir mazereti olmadan savaştan geri kalan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar eşit olamaz. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah her birine en güzel mükâfâtı vadetti; ama cihad edenleri, çok büyük bir mükâfât ile, mücâdeleden kaçınıp oturanlara üstün kıldı." (Nisâ 4/95). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

24 "İşte bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada ebedî olarak kalırlar. Asıl büyük kurtuluş işte budur." (Nisâ 4/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Kim de Allah'a ve Resûlüne isyan eder ve O'nun çizdiği sınırları aşarsa, Allah da onu ebedî kalacağı bir ateşin içine sokar. Onun için aşağılayıcı bir azap vardır." (Nisâ 4/14).

26 Peygamberimiz, Hudeybiye'de konakladıktan sonra, Mekke'ye elçi olarak Hz. Osman'ı göndermişti. Müşrikler onu alıkoyunca, Müslümanlara onun öldürüldüğü şeklinde haber ulaştı. Bunun üzerine Peygamberimiz "O kavimle savaşmadan gitmeyeceğiz" buyurarak, herkesi biata çağırdı. Sahâbîler de tek tek gelerek, ölünceye kadar Allah'ın Elçisi'ne bağlı kalacaklarına dair söz verdiler. Bu olay bir ağaç altında cereyan etmişti.

27 "Sonra Allah, Resûlüne ve mü'minlere iç huzuru ve güven duygusu verdi ve göremediğiniz birtakım askerler indirdi, inkârcıları cezalandırdı. İşte kâfirlerin cezası budur." (Tevbe 9/26).

"Eğer Peygamber'e yardım etmezseniz, Allah ona bir zamanlar yardım ettiği gibi yine edecektir. Hani kâfirler onu yurdundan çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken yanındaki arkadaşına: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyordu. Nitekim Allah, ona gönlünü rahatlatan iç huzuru verdi, onu görmediğiniz ordularla destekledi ve kâfirlerin dâvâsını alçalttı. Çünkü yüce olan dâvâ yalnız Allah'ın dâvâsıdır. Allah karşı konulmaz bir kuvvete sahiptir ve her şeyi yerli yerince yapandır." (Tevbe 9/40).

"İmanlarına iman katmaları için mü'minlerin kalplerine güven ve huzur indiren O'dur." (Fetih 48/4).

"İnkâr edenler, câhiliyet taassubundan ibâret olan o kin ve kibri kalplerine taşıyorlardı. Allah da Peygamberine ve mü'minlere güven ve huzur indirdi ve onların takvâ sözüne tutunmalarını nasip etti ki, zâten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah ise her şeyi hakkıyla bilir." (Fetih 48/26).

28 Burada müjdelenen fetih Hayber'in fethidir.

29 "Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir. Allah'tan korkunuz, aranızda anlaşmazlığa yol açan konuları düzeltiniz; eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz." (Enfâl 8/1). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

30 Hayber'in fethiyle ele geçen ganimetleri.

21. Henüz gücünüzün yetmediği, Allah'ın ilmiyle kuşattığı daha başka fetih ve ganimetleri de Allah size vadetmiştir. Zira Allah her şeye kādirdir.

22. O kâfirler sizinle savaşacak olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da bir dost ve yardımcı bulamazlardı.[31]

23. Allah'ın önceden beri geçerli olan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda aslâ değişiklik bulamazsın.[32]

24. Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin ortasında onların elini sizden, sizin elinizi onlardan çeken de O'dur.[33] Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

25. Onlar inkâr eden ve sizi Mescid-i Harâm'dan, yolda bekletilen kurbanlıklarınızı da yerine ulaşmaktan alıkoyanlardır.[34] Eğer orada kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmasaydı, sizin de bilmeden onları ezerek vicdan azabına uğrama ihtimaliniz olmasaydı, Allah savaş izni verirdi. Dilediklerini rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çektirdi. Onlar birbirinden ayırt edilseydi, kâfir olanlarını acı bir azaba uğratırdık.

26. İnkâr edenler, câhiliyet taassubundan ibâret olan o kin ve kibri kalplerine taşıyorlardı.[35] Allah da Peygamberine ve mü'minlere güven ve huzur indirdi[36] ve onların takvâ sözüne[37] tutunmalarını nasip etti ki, zâten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah ise her şeyi hakkıyla bilir.[38]

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ
بِهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ
قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا
يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلُۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًا ﴿٢٣﴾
وَهُوَ الَّذ۪ي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ
بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ
مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُۜ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ
وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُ۫هُمْ
فَتُص۪يبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ
ف۪ي رَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَاءُۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا ف۪ي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ
فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه۪ وَعَلَى
الْمُؤْمِن۪ينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ
بِهَا وَاَهْلَهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا ﴿٢٦﴾

31 "Görmedin mi münafıklık edenleri: Ehl-i kitaptan olan kâfir kardeşlerine: "Şâyet siz yurdunuzdan çıkarılırsanız bilin ki, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde konuşanların sözünü aslâ dinlemeyiz. Size savaş açılırsa yardımınıza geliriz"

diyorlardı. Allah şâhittir ki onlar yalan söylüyorlar. Onlar yurtlarından çıkarılacak olsa, onlarla beraber çıkmazlar. Onlara savaş açılsa yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendileri de kimseden yardım görmezler." (Haşr 59/12).

32 "Allah'ın kanununda aslâ bir değişim bulamazsın. Allah'ın kanununda hiçbir sapma da göremezsin." (Fâtır 35/43). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 Müslümanlar Hudeybiye'de iken Mekkelilerden seksen kişi, sabah namazı vaktinde Resûlullah'ı ve ashâbını gâfil avlayıp öldürmek için Ten'im dağlarından aşağı iniverdiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onları yakaladı, sonra da serbest bıraktı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin ortasında onların elini sizden, sizin elinizi onlardan çeken de O'dur" (Fetih 48/24) âyetini indirdi (Müslim, Cihâd 133; Ebû Dâvûd, Cihâd 120; Tirmizî, Tefsîr 48/3).

34 "Başladığınız haccı ve umreyi Allah rızası için tamamlayın. Eğer bir engel çıkar da tamamlayamazsanız, o zaman maddî durumunuza uygun bir kurban gönderin. O kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin." (Bakara 2/196). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

"Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil olmadıkları halde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken Allah onlara niye azap etmesin? Allah'a karşı gelmekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Harâm'ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez." (Enfâl 8/34).

"Şüphesiz gerçekleri inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan çevirenler ve yerli olsun, yabancı olsun, hepsi için eşit şekilde ibâdet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan onları alıkoyanlar bilsinler ki, kim orada haktan saparak bir zulme yeltenirse âhirette ona elem verici bir azap tattıracağız." (Hac 22/25).

35 "Mü'minler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise şeytanî güçlerin yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşınızı sürdürünüz. Çünkü şeytanın hîlesi pek zayıftır." (Nisâ 4/76).

36 "O ağacın altında sana biat ettiklerinde, Allah mü'minlerden hoşnut oldu. Onların kalplerinde olanı bildiği için, üzerlerine güven ve huzur indirdi ve onları yakında erişecekleri bir fetihle mükâfâtlandırdı." (Fetih 48/18). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 "Takvâ sözü", Lâ ilâhe illallah, yani "Allah'tan başka ilâh yoktur" anlamına gelen kelime-i tevhîddir (Tirmizî, Tefsîr 48/4).

38 Mekkelilerden Müslüman olup Medine'ye Resûlullah'ın yanına gidenler, Hudeybiye Antlaşması gereğince Mekkelilere iade edilecekti. Ebû Basîr Müslüman olup Medine'ye gidince, Mekkeliler iki kişi göndererek onun iadesini istediler. Ebû Basîr onlarla birlikte dönerken ellerinden kurtulup kaçtı. Daha sonra Müslüman olanların kendisine katılmasıyla büyük bir güç oluştu ve onlar Mekkelilerin Suriye'ye giden ticaret kervanlarını vurmaya başladılar. Bundan büyük zarar gören Mekkeliler Resûlullah'a ricacı göndererek Hudeybiye Antlaşması'ndaki bu iade maddesinden vazgeçtiklerini, buna karşılık Ebû Basîr ve adamlarının kendilerine zarar vermemesini istediklerini ilettiler. Peygamber Efendimiz de Ebû Basîr'e mektup göndererek Medine'ye gelmelerini bildirdi. Bunun üzerine Fetih sûresinin 24-26. âyetleri nâzil oldu (Buhârî, Şürût 15).

27. And olsun ki, Allah, Resûlünün rüyasını gerçekleştirerek doğru çıkardı.[39] İnşâallah Mescid-i Harâm'a güven içinde, saçlarınızı tamamen tıraş etmiş veya kısaltmış olarak, kimseden korkmadan gireceksiniz.[40] Allah sizin bilmediğinizi biliyor; onun için, size Mescid-i Harâm'a girmeden önce yakında gerçekleşecek bir başka fetih daha nasip etti.[41]

28. Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur.[42] Buna şâhit olarak Allah yeter.[43]

29. Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun yanında olanlar kâfirlere karşı sert ve tâvizsiz, kendi aralarında merhametlidirler.[44] Onları rükûda, secdede, hep Allah'ın lütuf ve hoşnutluğunu ararken görürsün. Yüzlerinde de secde izi vardır. Bu onların Tevrat'taki tasvirleridir. İncil'deki tasvirlerine gelince: Onlar filiz vermiş, git gide güçlenmiş, kalınlaşmış, nihayet gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer ki, üreticilerin pek hoşuna gider. Allah, mü'minleri böylesine güçlü ve dirençli kılarak, kâfirleri öfkelendirir.[45] İman eden ve sâlih ameller işleyen o kimselere Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfât vadetmiştir.[46]

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنٖينَۙ
مُحَلِّقٖينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّرٖينَۙ لَا تَخَافُونَۜ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ
فَتْحًا قَرٖيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذٖٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ
بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖۜ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهٖيدًاۜ ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِۜ
وَالَّذٖينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ
بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ
اللّٰهِ وَرِضْوَانًاۘ سٖيمَاهُمْ فٖي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ
السُّجُودِۜ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِۚ وَمَثَلُهُمْ فِي
الْاِنْجٖيلِۚ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ
فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغٖيظَ
بِهِمُ الْكُفَّارَۜ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٢٩﴾

39 Hudeybiye seferine çıkmadan önce Peygamberimiz rüyasında Mekke'ye gidip umre yaptıklarını görmüş; ancak umre gerçekleşmeyince Müslümanlar bu duruma üzülmüş, münafıklar da yine fitne kazanını ateşlemişlerdi. Ertesi yıl bu rüya gerçekleşti ve Müslümanlar güven içinde umrelerini yaptılar.

40 "Kur'an'ı sana indirip, onunla amel etmeyi farz kılan Allah seni dönülecek yere tekrar döndürecektir." (Kasas 28/85). Âyetin dipnotunda da belirtildiği gibi, bu müjde, daha Peygamberimiz Medine'ye

hicret etmekte iken, Mekke'ye özlem duyduğu bir sırada indirilmiştir. Her iki âyet de, Kur'an'ın geleceğe dair verdiği haberler cümlesinden bir mûcizeyi içermektedir.

41 Burada sözü edilen fetih, Hudeybiye Barış Antlaşması'dır.

42 "Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın." (Tevbe 9/33; Saf 61/9).

43 "Kâfirler şâhitlik etmese de, Allah sana indirdiği Kur'an ile senin peygamberliğine şâhitlik ediyor. Çünkü Allah onu bilerek indirmiştir. Melekler de şâhitlik ediyor. Zâten şâhit olarak Allah yeter." (Nisâ 4/166). Allah'ın şâhit olarak yeteceği Nisâ 4/79, Yûnus 10/29, Ra`d 13/43 ve İsrâ 17/96'da da belirtilmektedir.

44 "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur; Onlar Allah yolunda cihad eder ve hiç kimsenin kınamasından korkup çekinmezler. Bu, Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Mâide 5/54).

"Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş; onlara karşı sert davran. Onların barınağı Cehennem'dir; orası ne kötü bir yerdir!" (Tevbe 9/73; Tahrîm 66/9).

"Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı müttakilerle beraberdir." (Tevbe 9/123).

"Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

45 "Zira onlar ne zaman Allah yolunda bir susuzluk, yorgunluk ve açlık çekseler; kâfirleri kızdıracak biçimde bir yere ayak basıp orayı ele geçirseler ve bir şekilde düşmana karşı üstünlük sağlasalar, bunların her biri kendilerine mutlaka sâlih birer amel olarak yazılır. Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır." (Tevbe 9/120).

"Kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinde inkâr alâmetlerini okursun. Neredeyse âyetlerimizi kendilerine okuyanların üzerlerine saldıracaklar. De ki: "Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Ateş! Allah onu kâfirlere vadetmiştir. Gidilecek ne kötü yerdir orası!" (Hac 22/72).

"Allah o kâfirleri, emellerine erişememiş halde, öfkeleriyle yüzüstü bıraktı. Allah savaşta mü'minleri kâfirlere karşı korudu. Çünkü Allah karşı konulmaz kudret sahibi ve aslâ yenilmeyendir." (Ahzâb 33/25).

46 "Allah, iman edip sâlih ameller yapanlara günahlarını bağışlayacağını ve onlara büyük mükâfât vereceğini vadetmiştir." (Mâide 5/9). Allah'ın iman eden ve sâlih amel işleyenlere vaatleriyle ilgili bir kısım âyetlere bu âyetin dipnotunda işâret edilmiştir.

HUCURÂT SÛRESİ (49. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 18 âyettir. Peygamber'e saygı ve mü'minler arasındaki ilişkilerle ilgili önemli esasları bildirir. Adını, dördüncü âyette geçen ve "odalar" anlamına gelen kelimeden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey iman edenler! Kendi görüşünüzü Allah'ın ve Resûlünün verdiği hükmün önüne geçirmeyin ve Allah'tan korkun.[1] Çünkü Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.

2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin; birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın.[2] Yoksa yaptığınız iyilikler mahvolur gider de farkına bile varmazsınız.[3]

3. Resûlullah'ın huzurunda seslerini kısanlara gelince: İşte onlar, kalplerini Allah'ın takvâya erişmeleri için samimi kıldığı kimselerdir. Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır.

4. Sana evinin dışından seslenenlerin çoğu yaptıkları kabalığı anlamayan kimselerdir.

5. Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber, Allah günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

6. Ey iman edenler! Eğer fâsıkın[4] biri size bir haber getirecek olursa onu iyice araştırın. Yoksa bilmeden insanları incitir, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ
وَرَسُولِه۪ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ
صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ
بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ
عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ
قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰىۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾
اِنَّ الَّذ۪ينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى
تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ جَٓاءَكُمْ
فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُٓوا اَنْ تُص۪يبُوا قَوْماً
بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ ﴿٦﴾

1 Muâz ibni Cebel radıyallahu anhın tutumu "Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmemenin" güzel bir örneği, Müslümanlar için de ibret vesilesidir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu Yemen'e vali olarak gönderirken kendisine "Önüne bir dâvâ

geldiğinde ne ile hüküm vereceksin?" diye sordu, Muâz "Allah'ın kitabıyla hüküm vereceğim" dedi. Peygamber Efendimizin "Aradığını orada bulamazsan?" sorusuna, Muâz "Resûlullah'ın sünnetiyle" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem "Ya orada da bulamazsan?" buyurunca, "O zaman kendi görüşümle hüküm veririm" dedi. Buna çok memnun olan Peygamber aleyhisselâm Muâz'ın göğsüne vurarak "Resûlullah'ın elçisini, Resûlullah'ı memnun edecek şekilde cevap vermeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun" buyurdu (Ebû Dâvûd, Akdıye 11; Tirmizî, Ahkâm 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 230, 236, 242).

2 "Peygamber'i birbirinizi çağırır gibi çağırmayın! Allah içinizden birbirinin arkasına gizlenerek sıvışıp gidenleri pek iyi biliyor. Peygamber'in emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya elem verici bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nûr 24/63).

3 Hicretin dokuzuncu yılında Resûl-i Ekrem Efendimize Temîm oğullarından bir heyet gelmiş, Hz. Ebû Bekir Peygamber Efendimize "Onlara Ka`ka` bin Mâbed'i emir tayin buyur" tavsiyesinde bulunmuş, Hz. Ömer ise "Hayır, Akra' bin Hâbis'i emir tayin buyur" diyerek farklı bir görüş serdetmiş, bunun üzerine de Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e "Sen mutlaka bana karşı tavır takınıyorsun" demiş, o da "Hayır, sana karşı tavır takınmak istemedim" diye cevap vermiş ve birbiriyle çekişmiş, bu sebeple de Resûlullah'ın huzurunda seslerini yükseltmişlerdi. İşte bunun üzerine "Ey iman edenler! Kendi görüşünüzü Allah'ın ve Resûlünün verdiği hükmün önüne geçirmeyin ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin; birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın. Yoksa yaptığınız iyilikler mahvolur gider de farkına bile varmazsınız" (Hucurât 49/1-2) âyetleri nâzil olmuştur (Buhârî, Megâzî 68, Tefsîr 49/1, 2). Bu sûrenin üçüncü âyetinin de aynı zamanda nâzil olduğu söylenmiştir (Buhârî, İ'tisâm 5). Yine bu rivayetlerde belirtildiğine göre, o günden sonra Hz. Ömer Peygamber Efendimizin yanında fısıltı halinde konuşmaya başladığı için Allah'ın Elçisi'nin onun ne söylediğini anlayamadığı, bu yüzden de zaman zaman ona ne dediğini sormak zorunda kaldığı olmuştur.

Bu âyet nâzil olduğunda, gür sesli sahâbîlerden Sâbit ibni Kays "Ben sesimi Resûlullah'ın sesini bastıracak şekilde yükseltirdim. Bu yüzden de cehennemlik bir adamım. Yaptığım iyilikler de mahvolup gitti" şeklinde düşünerek evine kapandı. Peygamber Efendimiz Sâbit'i göremeyince komşusu Sa`d ibni Muâz'a Sâbit'i kaç zamandır göremediğini söyleyerek, onun hasta olup olmadığını sordu. Sa`d ibni Muâz Sâbit'in evine giderek Resûl-i Ekrem'in kendisini merak ettiğini, niçin mescide gitmediğini sorunca, Sâbit söz konusu âyetten duyduğu endişe sebebiyle evine kapandığını söyledi. Durumu öğrenen Allah'ın Resûlü "O cennetliktir" buyurmak sûretiyle Sâbit'in endişesini giderdi (Müslim, Îmân 187; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 137, 145, 287).

4 Bu âyette fâsık, günahkâr anlamındadır.

7. Şunu da bilin ki, aranızda Allah'ın Resûlü vardır.[5] Eğer birçok işte o size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz.[6] Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi;[7] inkârı, günahı ve isyanı da size çirkin gösterdi.[8] İşte doğru yolda olanlar yalnız bunlardır.

8. Bu Allah tarafından bir lütuf ve nimettir. Allah ise her şeyi bilir, her şeyi yerli yerince yapar.

9. Mü'minlerden iki topluluk birbiriyle çarpışacak olursa hemen aralarını bulun.[9] Onlardan biri diğerine haksızlık ederse, haksızlık eden taraf Allah'ın hükmüne dönünceye kadar onunla savaşın. Dönerlerse, siz de adaletle aralarını bulun.[10] Dâima âdil olun.[11] Çünkü Allah âdil olanları sever.[12]

10. Bütün mü'minler kardeştir;[13] o halde siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki O'nun rahmetine erişesiniz.[14]

وَاعْلَمُوٓا اَنَّ ف۪يكُمْ رَسُولَ اللّٰهِۜ لَوْ يُط۪يعُكُمْ
ف۪ي كَث۪يرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ
اِلَيْكُمُ الْا۪يمَانَ وَزَيَّنَهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَۜ اُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الرَّاشِدُونَۙ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةًۜ وَاللّٰهُ
عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ
اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا
عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّت۪ي تَبْغ۪ي حَتّٰى تَف۪ٓيءَ
اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا
بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ
﴿٩﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ
اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

---

5 "Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, kitabı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir." (Bakara 2/151).

"Allah'ın âyetleri size okunup dururken, üstelik O'nun elçisi de aranızda bulunurken nasıl olur da tekrar inkâra dönersiniz? Allah'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, elbette dosdoğru bir yola iletilmiş olur." (Âl-i İmrân 3/101).

6 "Sana şunu da bildirdik: Onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzularına uyma. Sakın seni Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından caydırmasınlar" (Mâide 5/49).

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En'âm 6/116).

7 "Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki şu nimetini hatırlayın: Hani birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı; O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz. Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

"Mü'minlerin kalplerini birbirine ısındıran da O'dur. Yeryüzündeki bütün imkânları harcamış olsaydın, sen onların

kalplerini birbirine ısındıramazdın; ama Allah onları birbirine sevdirdi. Çünkü O, karşı konulmaz bir güce sahiptir; her şeyi yerli yerinde yapandır." (Enfâl 8/63).

8 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yaptığı iyiliklere sevinen, kötülüklere de üzülen kimse mü'mindir" (Tirmizî, Fiten 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 18).

9 "Karşılıklı anlaşma en iyi yoldur." (Nisâ 4/128).

"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır. Fakat kim bağışlar ve barış yolunu seçerse, onun mükâfâtı Allah'a âittir. O ise zâlimleri hiç sevmez." (Şûrâ 42/40).

10 Resûl-i Ekrem Efendimiz "Din kardeşin zâlim de, mazlum da olsa ona yardım et" buyurdu. Bunun üzerine bir adam "Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse ona nasıl yardım edeyim, söyler misiniz?" diye sordu. Allah'ın Elçisi ona şu cevabı verdi: "Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir" (Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 7; Tirmizî, Fiten 68).

11 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Nisâ 4/135). Adaletle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Verdiği hükümlerde, âilesinin ve halkın yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklar üzerinde otururlar." (Müslim, İmâret 18; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 1).

13 "Hani birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı; O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz. Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

14 Peygamber Efendimiz mü'minlerin kardeş olduğunu birçok hadisinde şöyle dile getirmiştir:

"Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter." (Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58).

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta tıpkı bir vücuda benzerler. Vücudun bir organı hasta olduğu zaman, diğer organlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66).

"Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp küsmeyiniz. Birinizin alışverişi tamamlanmadan diğeri araya girmesin. Ey Allah'ın kulları, böyle davranarak kardeş olunuz. Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. -Peygamberimiz üç defa göğsüne işâret ederek buyurdular ki- Takvâ işte buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı, diğer Müslümana haramdır." (Buhârî, Edeb 57; Müslim, Birr 32).

11. Ey iman edenler! Bir topluluk başka bir topluluğu alaya almasın;[15] belki de o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınları alaya almasın; belki de alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi de ayıplamayın; birbirinize kötü lakaplar takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötü şeydir! Bu tür davranışlardan kim tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.[16]

12. Ey iman edenler! Zandan[17] çok[18] sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır.[19] Birbirinizin kusurunu araştırmayın.[20] Birbirinizin gıybetini yapmayın.[21] Sizden biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ
عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ
نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّۚ وَلَا تَلْمِزُٓوا
اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ
الْفُسُوقُ بَعْدَ الْاٖيمَانِۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
اجْتَنِبُوا كَثٖيرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ
وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ
اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخٖيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحٖيمٌ ﴿١٢﴾

15 "Mü'minlerden gönüllü olarak yüklü miktarda sadaka verenlerle, bir de ancak güçlerinin yettiğinden başka verecek bir şey bulamayan kimselerle alay edenler var ya, Allah da onlarla alay edecektir. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Tevbe 9/79).

"Yazıklar olsun arkadan çekiştirenlere, başkalarıyla eğlenenlere." (Hümeze 104/1).

16 Bu âyet-i kerîmede yasaklanan şeyler, kendini büyük, din kardeşini küçük görmenin bir sonucudur. Onun için Peygamber Efendimiz bize şunları tavsiye etmiştir:

"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse Cennet'e giremez... Kibir, hakkı kabul etmemek ve insanları hor görmektir." (Müslim, Îmân 147; Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61).

"Müslüman kardeşini hor görmesi kişiye kötülük olarak yeter." (Müslim, Birr 32; Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 18; İbni Mâce, Zühd 23).

17 "Zan ve tahmin ise gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez. Allah onların ne yaptığını elbette bilmektedir." (Yûnus 10/36; Necm 53/28).

18 İnsanlar hakkında kötü zan beslemekten sakının.

19 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kötü zandan sakınınız. Çünkü kötü zan, sözlerin en yalanıdır. Başkalarının gizli kapaklı hallerini ve ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı öğünüp böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun" (Buhârî, Edeb 58, Ferâiz 2; Müslim, Birr 28).

20 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İnsanların ayıplarının, gizli hallerinin peşine düşüp araştırmaya kalkışırsan, onların ahlâkını bozarsın veya buna yakın bir şey yapmış olursun." (Ebû Dâvûd, Edeb 37).

Bir gün Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anha birini getirdiler ve "Bu adam, sakalından şarap damlayan falancadır" dediler. O da şunu söyledi: "Biz ayıp ve kusur araştırmaktan menedildik. Eğer kendiliğinden bir kusur veya ayıp ortaya çıkarsa biz onun gereğini yaparız." (Ebû Dâvûd, Edeb 37)

21 Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır. Eğer o söylediğin şey kardeşinde varsa gıybet etmiş, şâyet yoksa ona iftira etmiş olursun." (Müslim, Birr 70; Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Birr 23).

Bir gün Hz. Âişe Peygamber Efendimize, eşlerinden birinin kısa boylu oluşundan söz edince Allah'ın Elçisi bu sözden hiç hoşlanmadı ve şunları söyledi: "Âişe! Öyle bir söz söyledin ki, şâyet o söz denize karışsaydı onun suyunu bozardı." (Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizî, Kıyâmet 51).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mîrac'a çıkarıldığımda bakırdan tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan bir topluluğun yanından geçtim. 'Ey Cebrâil! Bunlar kimlerdir?' diye sordum. 'Bunlar, gıybet etmek sûretiyle insanların etlerini yiyenler ve onların şeref ve namuslarıyla oynayanlardır' cevabını verdi." (Ebû Dâvûd, Edeb 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 224).

13. Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık;[22] sonra da övünmek için değil, birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz en müttaki[23] olanınızdır.[24] Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.

14. Bedevîler "İman ettik" dediler. De ki: Siz daha iman etmediniz. "Boyun eğdik" deyin; çünkü iman henüz kalbinize girmedi.[25] Eğer siz Allah'a ve Resûlüne itaat ederseniz, Allah yaptığınız amellerden hiçbir şeyi zâyi etmez.[26] Şurası gerçek ki, Allah günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

15. Mü'minler o kimselerdir ki,[27] Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmezler; mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ederler.[28] İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir.[29]

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ
اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ
خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا
وَلٰكِنْ قُولُوٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيمَانُ فٖي
قُلُوبِكُمْۜ وَاِنْ تُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ
مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٤﴾
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ
ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

---

22 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Allah da takvâ sahiplerini sever." (Âl-i İmrân 3/76; Tevbe 9/4, 7).

"Allah'a yalnız sizin takvânız ulaşır." (Hac 22/37). Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin açıklamasına bakınız.

24 Bazı sahâbîler Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en hayırlısı, şereflisi kimdir?" dediler. Resûl-i Ekrem Efendimiz de "Allah'tan en çok korkanlarıdır" buyurdu (Buhârî, Enbiyâ 8, 14, 19, Menâkıb 1; Müslim, Fezâil 168).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethedildiği gün bir konuşma yaparak şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah Câhiliyet devrinin kibirlenme ve atalarla övünme âdetini sizden kaldırıp gidermiştir. İnsanlar iki kısımdır: Biri dindar, müttaki ve Allah katında değerli olan, diğeri de günahkâr, isyankâr ve Allah katında değersiz olan kimsedir. İnsanlar Âdem'in oğullarıdır; Allah Âdem'i de topraktan yaratmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey insanlar! Biz sizi bir er-

kekle bir dişiden yarattık; sonra da birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, en ziyade takvâ sahibi olanınızdır. Allah ise her şeyi bilir, her şeyden haberdardır." (Tirmizî, Tefsîr 49/5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 110, 111).

Peygamber Efendimizin dualarından biri şöyleydi: "Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim." (Müslim, Zikir 72).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil, kalblerinize bakar." (Müslim, Birr 33; İbni Mâce, Zühd 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284-285, 539).

25 İman ile İslâm arasında fark bulunduğu bu âyetten anlaşılmakla beraber, söz konusu farkın ne olduğu hususunda değişik yorumlar yapılmıştır. Ancak genel bir ifadeyle, imanın kalp ile ilgili bir özellik olduğu, İslâm'ın ise ibâdet ve davranışlarla dışa yansıyan bir hayat biçimi olduğu söylenebilir. Nitekim birisi hakkında "O mü'mindir" diyen kimseyi, Peygamberimiz "Daha doğrusu, Müslümandır demek lâzım" diyerek düzeltmiştir. Peygamber Efendimizin bu müdahalesi, bizim kalplerde olan şey hakkında değil, ancak davranışlara yansıyan şey hakkında hüküm verebileceğimizi göstermektedir. (Buhârî, Îmân 19; Müslim, Îmân 236, 237).

26 "Üstün durumda iken gevşeyip de barışa talip olmayın. Allah sizinle beraberdir ve emeklerinizin karşılığını eksiltmeyecektir." (Muhammed 47/35).

27 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir; kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır, onlar yalnızca Allah'a tevekkül ederler." (Enfâl 8/2).

28 "Şüphesiz iman edip hicret edenler, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve bunlara kucak açıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır." (Enfâl 8/72).

"İman edip hicret eden ve Allah katında mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerin, Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür. Muradına erenler işte onlardır." (Tevbe 9/20).

"Allah'a ve âhiret gününe inanmış olanlar, mallarıyla canlarıyla cihad ederler; savaşa gitmemek için senden izin istemezler. Allah o takvâ sahiplerini bilir." (Tevbe 9/44).

"Ama Peygamber ve onunla birlikte iman edenler, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ettiler. Bütün hayır ve bereket onlarındır. Kurtuluşa erecekler de ancak onlardır." (Tevbe 9/88).

29 "O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden muhacirlerin de hakkı vardır. Onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Haşr 59/8).

16. De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?[30] Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir.[31] Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

17. Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: Müslümanlığınızı başıma kakmayın. Eğer dediğiniz gibi samimi mü'minseniz, aslında sizi imana kavuşturmakla Allah size iyilik ediyor demektir.[32]

18. Hiç şüphe yok ki, Allah göklerin ve yerin gaybını bilir.[33] Allah, sizin bütün yaptıklarınızı da görmektedir.

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدٖينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا
قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ
عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاٖيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقٖينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

---

30 "Siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir." (Yûnus 10/18).

"Böylece siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" (Ra'd 13/33).

31 "De ki: Gönüllerinizdekini saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/29).

"Kutlu ev olan Kâbe'yi, haram ayları, boyunları gerdanlıklı ve gerdanlıksız kurbanlıkları Allah insanların maddî ve mânevî hayatları için destek yaptı. Böylece siz de şunu biliniz ki, Allah göklerde olanı da bilir yerde olanı da. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Mâide 5/97).

"Gökte ve yerde olan her şeyi Allah'ın bildiğini bilmez misin? Bunların hepsi bir kitapta yazılıdır. Şüphesiz bunu bilmek Allah için pek kolaydır." (Hac 22/70).

"De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler, işte asıl zarara uğrayanlar bunlardır." (Ankebût 29/52).

"Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücâdele 58/7).

""O göklerde ve yerde olanı da bilir, sizin gizlediğinizi ve açığa vurduğunuzu da. Allah, kalplerde olan her şeyi bilir." (Tegābün 64/4).

32 "Allah sizin için kolaylık diler, zorluk çekmenizi istemez; ama O, sayılı günleri oruçlu geçirmenizi, size doğru yolu gösterdiği için de Allah'ın yüceliğini tanımanızı ve Kendisine şükretmenizi ister." (Bakara 2/185).

"O kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Allah'a yalnız sizin takvânız ulaşır. İşte böylece sizi doğru yola ulaştırdığı için O'nun büyüklüğünü anasınız diye, Allah bunları emrinize vermiştir. İyilik eden ve işini güzel yapanları müjdele!" (Hac 22/37).

33 "Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. O, gönüllerde saklı olanı da bilendir." (Fâtır 35/38).

Göklerin ve yerin duyular ötesi gerçeklerine "gayb" denilmekte olup Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotunda bu konuda bilgi verilmiştir.

KĀF SÛRESİ (50. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 45 âyettir. Kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delilleri, Allah'a ve âhirete iman, haşr, hesap, mükâfât, ceza, iyiliği teşvik, kötülükten sakındırma gibi konuları son derece veciz ve etkili bir üslupla ve canlı tasvirlerle anlatır. Âhiret âleminde yaşanacak olayları, apaçık ibret tabloları halinde gözlerimizin önüne serer. Dinin esaslarını kendisinde toplayan kapsamlı bir sûre olduğu için, Peygamberimiz de bu sûreyi ashâbın çoğunlukla birarada bulunduğu Cuma ve bayram namazlarında okurdu.[1] Sûrenin adı, mukattaât harflerinden olan ve ilk âyetin başında yer alan kāf harfinden gelmektedir.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Kāf. Şerefi pek yüce olan Kur'an'a and olsun.

2. Kâfirler içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştılar da "Bu ne acaip şey!" dediler.[3]

3. "Ölüp de toprak olduktan sonra yeniden mi dirilecekmişiz? Ne uzak bir dönüş bu?"[4]

4. Toprağın onlardan neyi eksilttiğini Biz biliriz. Katımızda, her şeyi saklayan bir kitap vardır.[5]

5. Doğrusu, hak olan Kur'an kendilerine geldiğinde onlar bunu da yalanladılar;[6] onun için pek şaşkın bir haldedirler.

6. Nasıl gaflet ettiler, üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina edip süslemişiz ki,[7] hiçbir eksiği gediği yoktur.

7. Yeryüzünü de döşedik,[8] üzerinde sağlam dağlar diktik,[9] her güzel çiftten bitkiler yeşerttik:[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ
جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا
شَيْءٌ عَج۪يبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباًۚ
ذٰلِكَ رَجْعٌ بَع۪يدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ
الْاَرْضُ مِنْهُمْۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَف۪يظٌ
﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ ف۪ٓي
اَمْرٍ مَر۪يجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ
فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ
فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا ف۪يهَا
رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَه۪يجٍۙ ﴿٧﴾

---

1 Müslim, Îdeyn 14; Ebû Dâvûd, Salât 221, 223.

2 Mukattaât için Bakara sûresi (2), 1. âyetin açıklamasına bakınız.

3 "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarmak, günahlardan sakınmanızı ve böylece Allah'ın merhametine kavuşmanızı sağlamak için sizden birine Rabbinizden bir haber ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" (A'râf 7/63). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca Bakara 2/28, Yûnus 10/34, Ra'd 13/5, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

5 "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır; başkası onları bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi gerçeği apaçık gösteren bir kitaptadır." (En'âm 6/59). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadisler gösterilmiş, "apaçık kitap" hakkında bilgi verilmiştir.

Âyet, insanın yeniden yaratılışı için gerekli olan "kayıtlı bilgiden" söz ediyor ki, genetik kodlar bu tanıma uymaktadır. İnsan dâhil olmak üzere, canlıların genetik kodları ise, bütün hücrelerinin çekirdekçiklerine tek tek kopyalanmış ve orada sağlam bir koruma altında saklanmıştır. Bunlar, bir bakıma, Allah katındaki Ana Kitab'a (Levh-i Mahfûz) işâret etmektedir.

6 "Kendilerine hak olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri yakında onlara ulaşacaktır." (En'âm 6/5).

7 "Biz en yakın semâyı yıldızlarla donattık." (Sâffât 37/6). Gökyüzünün yıldızlarla süslenmiş şekilde yaratılışına ibret nazarlarımızı yönelten diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

10 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Bu âyetin dipnotunda çiftler halinde yaratılma konusu açıklanmış ve ilgili âyetler gösterilmiştir.

8. Hakka yönelecek her bir kulun gönül gözünü açsın ve kudretimizi hatırlatsın diye.[11]

9. Gökten de bereketli yağmurlar indirdik; onunla bağlar ve biçilecek taneli ekinler bitirdik.[12]

10. Salkımları üst üste binmiş yüksek hurma ağaçları bitirdik.

11. Hepsi kullara rızık olsun. Biz o suyla ölü toprağa can verdik. Kabirlerden çıkışınız da işte böyle olacaktır.[13]

12. Onlardan önce Nûh kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı, Res halkı da, Semûd da.[14]

13. Âd da, Firavun da, Lût'un kardeşleri de.

14. Eyke halkı[15] ile Tübba' kavmi de.[16] Hepsi de peygamberleri yalanladı ve kendilerini tehdit ettiğim azabı hak ettiler.

15. Yoksa ilk yaratışta Biz âciz mi kaldık?[17] Böyle olmadığını onlar da biliyorlar; fakat yeni bir yaratılıştan hâlâ şüphe ediyorlar.[18]

16. And olsun, Biz insanı yarattık; içinden geçenleri de çok iyi biliriz.[19] Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız.[20]

تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُن۪يبٍ ﴿٨﴾
وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا
بِه۪ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَص۪يدِۙ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ
بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَض۪يدٌۙ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِۙ
وَاَحْيَيْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًاۜ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾
كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ
وَثَمُودُۙ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍۙ
﴿١٣﴾ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍۜ كُلٌّ كَذَّبَ
الرُّسُلَ فَحَقَّ وَع۪يدِ ﴿١٤﴾ اَفَعَي۪ينَا بِالْخَلْقِ
الْاَوَّلِۜ بَلْ هُمْ ف۪ي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَد۪يدٍ ﴿١٥﴾
وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِه۪
نَفْسُهُۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَر۪يدِ ﴿١٦﴾

---

11 "Onlar, kendilerini önlerinden arkalarından ve bütün çevrelerinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek, onları yerin dibine geçirir, yahut başlarına gökten bir parça düşürürüz. Allah'a yönelen her bir kul için bunda açık bir ibret vardır." (Sebe' 34/9).

12 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen de O'dur. Biz gökyüzünden tertemiz bir su indirdik. Böylece onunla ölü bir beldeye hayat vermeyi, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara ondan su içirmeyi istedik." (Furkān 25/48-49).

"O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19).

"Göklerin ve yerin, ilâhî yasayla ayakta durması da O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Sonra sizi çağırır çağırmaz kabirlerinizden çıkarsınız." (Rûm 30/25).

"Gökten bir ölçüye göre su indiren de O'dur ki, ölü bir beldeye Biz o suyla hayat verdik. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Zuhruf 43/11).

14 "Ad kavmini, Semûd kavmini, Res halkını ve bunlar arasında nice nesilleri de helâk ettik." (Furkān 25/38). Bu âyetin dipnotunda da geçtiği gibi, Res "kuyu" anlamına gelmekte, Res halkı hakkında bilinen rivayetler ise bir kesinlik taşımamaktadır.

15 "Eyke kavmi de gerçekten zâlimdi." (Hicr 15/78). Âyetin dipnotunda konu hakkında kısa bir açıklama ve ilgili âyetlere atıflar yer almaktadır.

16 "Bunlar mı daha üstün, yoksa Tübba' kavmi ile daha öncekiler mi? Biz onları da helâk ettik; çünkü kâfir olup çıkmışlardı." (Duhân 44/37). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

17 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kādir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

18 Allah inancının, âhiret inancı olmaksızın hiçbir şekilde makbul bir iman teşkil etmeyeceği burada da açıkça görülüyor.

19 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bedenin istekleriyle ilgili olarak ümmetimin gönlüne gelen duyguları, onları yapmadıkları veya söylemedikleri sürece Allah affedecektir." (Buhârî, Talâk 11, Eymân 15; Müslim, Îmân 201). Bir başka rivayete göre Peygamber Efendimiz, ümmetine kendi hâtırı için Allah Teâlâ'nın böyle davranacağını söylemiştir (Buhârî, İtk 6).

Peygamber Efendimiz bir gece mü'minlerin annesi Safiyye binti Huyey ile evlerine dönerken, karşılaştığı iki Müslümana, yanındaki hanımın eşi Safiyye olduğunu söyledi. Sahâbîlerin, Peygamber aleyhisselâm hakkında kesinlikle kötü bir şey düşünemeyeceklerini belirtmeleri üzerine de şöyle buyurdu: "Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, onun sizin kalbinize bir kötülük, bir şüphe atmasından korktum." (Buhârî, İ'tikâf 11, Bed'ü'l-halk 11, Ahkâm 21; Müslim, Selâm 23-25).

20 "Kullarım sana Beni sorarlarsa, Ben onlara pek yakınım." (Bakara 2/186).

"Bilin ki Allah kişiyle kalbinin arasına girer, neticede hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Enfâl 8/24).

Her iki âyetin de dipnotunda konu ile ilgili hadisler yer almaktadır.

"Biz ise ona sizden daha yakınız; ama siz göremezsiniz." (Vâkıa 56/85).

17. Onun sağında ve solunda oturmuş iki melek her şeyi kaydetmektedir.[21]

18. Yanında onu gözetleyip ağzından çıkan her sözü kaydeden biri vardır.[22]

19. Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten geliverir.[23] İşte buydu kaçıp durduğun şey!

20. Ve sûra üfürülür.[24] İşte o tehdit günü budur.

21. Herkes yanında biri mahşere götüren, diğeri şâhitlik eden iki melekle gelir.

22. Doğrusu sen bunu umursamıyordun.[25] Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık; bugün gözün pek keskindir.[26]

23. Beraberindeki melek de: "İşte, onun defteri yanımda hazır" der.[27]

24. Ve şu emir duyulur: "Atın Cehennem'e her bir inatçı kâfiri!

25. Hayra engel olanı, haddini aşanı, şüphelere dalanı![28]

26. Allah'ın yanısıra başka ilâh edineni![29] Atın onu şiddetli azabın içine!"

27. Arkadaşı[30] der ki: "Rabbimiz, onu ben azdırmadım. O zâten derin bir sapıklıktaydı."[31]

28. Allah buyurur: Huzurumda çekişmeyin. Ben sizi daha önce uyarmıştım.

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ
الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا
لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ
﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾
وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾
لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ
غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ
قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي
جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ
مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا
آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾
قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ
فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا
لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾

---

21 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/10-12).

22 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kul, iyice düşünüp taşınmadan bir söz söyleyiverir de, bu yüzden Cehennem'in, doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine düşer gider." (Buhârî, Rikâk 23; Müslim, Zühd 49, 50).

23 Veya "ölüm sarhoşluğu gerçeği getirmiştir" (bk. Hadid 56/83-95). Hz. Âişe radıyallahu anhânın anlattığına göre Resûl-i Ekrem Efendimiz ölüm döşeğinde iken, yanıbaşındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürüyor ve "Lâilâhe illallah, ölümün de şiddet ve sıkıntıları (sekerâtı) var" buyuruyor (Buhârî, Rikâk 42) ve "Allahım, ölümün şiddet ve sıkıntılarına karşı bana yardım et" diye dua ediyordu (Tirmizî, Cenâiz 8; İbni Mâce, Cenâiz 64).

24 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içerisindeler ve hâlâ inanmıyorlar." (Meryem 19/39).

"İnsanların hesaba çekilme vakti yaklaştı; ama onlar hâlâ gaflet içerisinde; hesab için hazırlanmaktan yüz çeviriyorlar." (Enbiyâ 21/1).

"Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

26 "Suçlular Cehennem ateşini görecek, oraya düşeceklerini kesinlikle anlayacak, ama oradan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır." (Kehf 18/53).

"Bize gelecekleri günde; neler duyacaklar, neler görecekler! Fakat bugün o zâlimler tam bir sapıklık içindeler." (Meryem 19/38).

27 "Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/14).

28 "Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana itaat etme." (Kalem 68/12).

29 "Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" Ve de ki: "Ama ben şâhitlik etmem." Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En'âm 6/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

30 "Şeytan kime dost ve arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır!" (Nisâ 4/38).

"Görmedin mi, Biz şeytanları kâfirlere musallat ettik, onları durmadan günah ve isyana tahrik etmekteler?" (Meryem 19/83).

"Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o kendisine arkadaş olur. Şeytanlar onları yoldan çıkarır; onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar. Sonunda huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramız doğu ile batı arası kadar uzak olsaydı! Sen ne kötü arkadaşsın!" der." (Zuhruf 43/36-38).

31 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi. "İşte o zaman dünyada kendilerine uyulanlar, uyanları tanımazlıktan gelecekler ve azabı gördüklerinde aralarındaki bütün bağlar paramparça olacaktır. Kötülerin arkasından gidenler "Ah! Dünyaya bir daha dönebilsek de onların bizi tanımazlıktan geldiği gibi biz de onları görmezlikten gelsek" diyecekler. Böylece Allah onlara dünyada yaptıklarını üzerlerine çökmüş pişmanlıklar halinde gösterecektir. Artık onlar Cehennem'den çıkmayacaklardır." (Bakara 2/165-167). Konuyla ilgili diğer bazı âyetler bu âyetlerin dipnotlarında verilmiştir.

29. Benim verdiğim hüküm değişmez; Ben kullarıma kesinlikle zulmetmem.[32]

30. Biz o gün Cehennem'e "Doldun mu?" dedikçe, o "Daha yok mu?" der.[33]

31. Cennet ise takvâ sahiplerine alabildiğine yaklaştırılmıştır.[34]

32-33. İşte size dünyada vadolunan budur. Dâima Allah'a yönelen, O'nun emir ve yasaklarını hatırlayan, görmedikleri halde Rahmân'dan korkan[35] ve O'na yönelmiş bir kalple huzuruna gelen herkes içindir bu vaad.[36]

34. Selâmetle girin oraya; bugün sonsuz hayatın başladığı gündür.[37]

35. Orada onların diledikleri her şey var; üstelik, katımızdan daha fazlası da var.[38]

36. Biz onlardan önce kendilerinden daha güçlü nice nesiller helâk ettik; azabımız başlarına gelince diyar diyar kaçacak delik aradılar. Allah'ın azabından sığınılacak yer mi olur?[39]

37. İşte bunda aklı olan, gören, duyan ve kulak veren kimseler için bir hatırlatma vardır.

38. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri en ufak bir yorgunluk bile duymadan altı günde[40] yarattık.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَٓا اَنَا بِظَلَّامٍ
لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ
وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ
لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ
الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَٓاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ
﴿٣٣﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾
لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾ وَكَمْ
اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ
بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ
﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ
قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾

---

32 "Kim sâlih bir amel yaparsa kendi yararınadır. Kim de bir kötülük yaparsa kendi zararınadır. Yoksa Rabbin kullarına kesinlikle zulmetmez." (Fussılet 41/46). Allah'ın kullarına aslâ zulmetmeyeceğini bildiren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Böylece Rabbinin "Cehennem'i cinlerle ve insanlarla tamamen dolduracağım." sözü yerine gelmiş olacaktır." (Hûd 11/119).

"Dilesek Biz herkesi gideceği doğru yola iletirdik. Fakat Benim "Cinlerin ve insanların bütün inkârcılarıyla Cehennem'i

dolduracağım" şeklindeki sözüm mutlaka gerçekleşecektir." (Secde 32/13).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu âyeti şöyle açıklamıştır: "Cehennemlikler oraya atıldıkça Cehennem durmadan 'Daha fazlası yok mu?' diye söylenecek. Nihayet Allah Teâlâ Cehennem'in üzerine basacak, bu defa da 'Artık yetişir, yetişir' diyecek." (Buhârî, Tefsîr 30/1; Eymân 12; Tevhîd 7; Müslim, Cennet 37, 38).

Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Cennet ile Cehennem çekiştiler. Cehennem: 'Bende zorbalar ve kibirliler var' dedi. Cennet de: 'Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti: "Ey Cennet! Sen Benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey Cehennem! Sen de Benim azabımsın. Dilediğime seninle azap ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım." (Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîr 50/1, Tevhîd 25).

34 "O gün Cennet müttakilere yaklaştırılacak." (Şuarâ 26/90).

"Cehennem kızıştırıldığında, Cennet yaklaştırıldığında, her nefis o gün için ne hazırladığını öğrenmiş olur." (Tekvîr 81/12-14).

35 "O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler." (Enbiyâ 21/49). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 Peygamber aleyhisselâm, başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın, yedi sınıf insanı, Arş'ının gölgesinde barındıracağını söylemiş, bunlardan birinin de "Tenhada Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi" olduğunu haber vermiştir (Buhârî, Ezân 36, Rikâk 24; Müslim, Zekât 91).

37 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir." (Hicr 15/45-46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 "İyi işler yapanlara, iman ve ihsan sahibi mü'minlere en güzel mükâfât, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır, ne de zillet. İşte onlar cennetliklerdir. Hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/26). "Bir de fazlası" sözü, Allah'ın bağışlaması ve hoşnut olması diye açıklandığı gibi, O'nun cemâline bakmak diye de yorumlanmıştır. İlgili âyet ve hadisler için En`âm sûresi (6), 103. âyete ve dipnotuna bakınız.

39 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En`âm 6/6). Bu âyetin dipnotunda daha önce gelip geçmiş güçlü kuvvetli nesillerin neden ve nasıl helâk edildikleriyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

40 Göklerin ve yerin altı günde yaratılışı ile ilgili olarak A`râf sûresi (7), 54 ile Fussılet sûresi (41), 9-12. âyetlerin dipnotlarında bilgi verilmiştir.

39. Sen onların söylediklerine sabret;[41] Rabbini güneşin doğuşundan ve batışından önce hamdederek tesbih et.[42]

40. Gecenin bir kısmında ve namazların ardında da O'nu tesbih et.[43]

41. Nidâ edicinin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver.

42. O gün insanlar o sesi[44] gerçekten işitirler. İşte bugün insanların kabirlerinden çıkış günüdür.[45]

43. Biz diriltir, Biz öldürürüz; dönüş de yine Bizedir.[46]

44. O gün yer yarılır, onlar kabirlerinden çıkıp hızla mahşer yerine koşarlar. Bu Bizim için pek kolay bir toplayıştır.[47]

45. Onların ne dediğini Biz pekala biliyoruz.[48] Sen onları inanmaya zorlamakla görevli değilsin.[49] Benim tehdidimden korkanlara sen Kur'an ile öğüt vermeye devam et![50]

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾
وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾
وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرٖيبٍ
﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ
الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمٖيتُ وَاِلَيْنَا
الْمَصٖيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ
سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسٖيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ
اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ
فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعٖيدِ ﴿٤٥﴾

---

41 "Onların söylediklerinin seni çok üzdüğünü Biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar." (En'âm 6/33). İlgili âyetlere burada işâret edilmiştir.

42 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Allah'ı hamdederek tesbih etmeyi emreden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Ashâb-ı kirâmdan Cerîr ibni Abdullah el-Becelî radıyallahu anh şöyle demiştir: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanında idik. Dolunay halindeki aya baktıktan sonra: 'Siz şu ayı güçlük çekmeden gördüğünüz gibi, Rabbinizi de açıkça göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kaçırmamak elinizden geliyorsa, kesinlikle kaçırmayıp kılınız' buyurdu. Ardından da 'Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamdederek tesbih et' âyetini okudu" (Buhârî, Mevâkît 16, Tefsîr 50/2; Müslim, Mesâcid 211).

43 Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi: Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanların fakirleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme gelerek: "Varlıklı Müslümanlar Cennet'teki yüksek dereceleri ve ebedî nimetleri alıp götürdüler" dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem: "Hayrola! Onlar ne yaptılar ki?" diye sordu. Fakir muhacirler: "Bizim kıldığımız namazları onlar da kılıyor, tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz. Köle azat ediyorlar, biz edemiyoruz, dediler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara: "Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar hâriç herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?" diye sordu. "Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her farz namazın sonunda otuz üçer defa sübhânallah, elhamdülillâh, Allâhü ekber dersiniz." Birkaç gün sonra fakir muhacirler Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme tekrar gelerek: "Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız tesbihleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar" dediler. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lütfudur; onu dilediğine verir." (Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142). Konuyla ilgili bir başka hadîs-i şerîf için Tûr sûresi (52), 49. âyetin dipnotuna bakınız.

44 İsrâfil aleyhisselâmın sûra ikinci defa üflemesini.

"Onların beklediği tek bir sestir ki, birbirleriyle çekişip dururken onları yakalayıverir." (Yâsîn 36/49).

45 "Biz o suyla ölü toprağa can verdik. Kabirlerden çıkışınız da işte böyle olacaktır." (Kâf 50/11).

46 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56).

"Elbette yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz. Her şey yok olup gittikten sonra bâkī kalan gerçek mülk sahibi de Biziz." (Hicr 15/23).

47 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

48 "Seni dinlerken niçin dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zâlimlerin "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz." (İsrâ 17/47).

49 "Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi birden iman ederdi. Yoksa sen iman etsinler diye insanları zorlayacak mısın?" (Yûnus 10/99).

50 "Sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kâhinsin, ne de deli." (Tûr 52/29).

"Öğüt fayda verse de, vermese de sen öğüt ver." (A'lâ 87/9).

"Öğüt ver; çünkü sen sadece öğüt vericisin." (Gâşiye 88/21).

ZÂRİYÂT SÛRESİ (51. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 60 âyettir. Âhirete âit tasvir ve uyarıların ağırlıkta bulunduğu bir sûredir. İbrâhim aleyhisselâm başta olmak üzere, bazı peygamberlerin kıssalarına da kısaca temas eder. Adını, ilk âyette geçen zâriyât kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun tozu dumana katıp savuranlara.[1]

2. Yükünü yüklenenlere.[2]

3. Kolayca akıp gidenlere.[3]

4. İşi bölüştürenlere.[4]

5. Size vadolunanlar kesinlikle doğrudur.

6. Ve hesap günü mutlaka gerçekleşecektir.[5]

7. And olsun yol yol olmuş[6] semâya.

8. Siz birbirini tutmayan iddialar peşindesiniz.

9. Ancak haktan döndürülmesi gerekenler hesap gününe iman etmekten saptırılır.

10. Kahrolsun o yalancılar!

11. Onlar ki cehâlete gömülmüş gâfillerdir.

12. "Hesap günü ne zaman?" diye soruyorlar.[7]

13. O gün onların ateş üstünde kavrulacakları gündür.

14. Onlara: "Tadın azabınızı! Bir an önce gelmesini isteyip durduğunuz şey işte budur" denilir.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ
وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًاۙ ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًاۙ
﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًاۙ ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ
اَمْرًاۙ ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌۙ ﴿٥﴾
وَاِنَّ الدّٖينَ لَوَاقِعٌۜ ﴿٦﴾ وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ
الْحُبُكِۙ ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَفٖي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍۙ ﴿٨﴾
يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَۜ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَۙ
﴿١٠﴾ اَلَّذٖينَ هُمْ فٖي غَمْرَةٍ سَاهُونَۙ ﴿١١﴾
يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدّٖينِۜ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ
عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْۜ
هٰذَا الَّذٖي كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

1 Rüzgârlara.

2 Yağmuru yüklenen bulutlara.

3 Bulutlara, gemilere, yıldızlara.

4 Emirleri, nimetleri, rızıkları, görevleri dağıtan meleklere.

5 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka

gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En`âm 6/134). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 Her tarafı yörüngelerle dolmuş. Bu âyete, "Allah'ın varlığına, birliğine ve yüceliğine işâret eden yollarla dolu" anlamı da verilmiştir.

7 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca En`âm 6/29, Yûnus 10/34, Ra`d 13/5, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

8 "O azap gerçekleştiğinde mi O'na inanacaksınız? O zaman size "Şimdi mi inandınız?" denecek. Oysa onun bir an önce gelmesini siz istiyordunuz." (Yûnus 10/51).

15. Takvâ sahipleri ise Cennet bahçelerinde, pınar başlarındadır.[9]

16. Rablerinin kendilerine vereceği her şeyi alacaklardır. Çünkü onlar daha önce iyiliği ilke edinmiş kimselerdi.[10]

17. Geceleri çok az uyurlardı.[11]

18. Seher vakitlerinde Allah'tan af dilerlerdi.[12]

19. Kendilerinden yardım isteyenler ve iffetinden dolayı isteyemeyen yoksullar[13] için onların mallarında belli bir pay vardı.[14]

20. Kesin bir bilgiyle iman edenler ve edecekler için, yeryüzünde pek çok deliller vardır.

21. Kendinizde de nice deliller var;[15] bunları hâlâ görmeyecek misiniz?

22. Gökte ise hem sizin rızkınız,[16] hem de size vadolunan şey[17] vardır.

23. Göğün ve yerin Rabbine and olsun ki, sizin konuşmanız nasıl gerçek ise, size vadolunan şeyler de öyle gerçektir.

اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿١٥﴾
اٰخِذ۪ينَ مَٓا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْؕ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِن۪ينَؕ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَل۪يلًا
مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ
هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَف۪ٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْاَرْضِ
اٰيَاتٌ لِلْمُوقِن۪ينَۙ ﴿٢٠﴾ وَف۪ٓي اَنْفُسِكُمْؕ اَفَلَا
تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَٓاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا
تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ
اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَٓا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

---

9 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir." (Hicr 15/45-46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "İyilik yapan, iyiliği ilke edinen, iyi kulluk-ta bulunan, yaptığı işi iyi yapan" gibi son derece geniş anlamları bulunan "muhsin" kelimesi ile târif edilen mü'minlerle ilgili olarak Bakara 2/195 ve Âl-i İmrân 3/148'in dipnotlarında bilgi verilmiş ve bu konudaki bazı âyetler zikredilmiştir.

11 "Geceyi Rablerine secde ederek ve O'nun huzurunda kıyama durarak geçirirler." (Furkān 25/64). Gecelerini ibâdetle geçiren mü'minlerle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Abdullah İbni Selâm radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: "Ey insanlar! Birbirinize selâm veriniz, yemek yediriniz, akrabanızla ilginizi ve onlara yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken geceleyin namaz kılınız. Böyle yaparsanız selâmetle Cennet'e girersiniz" (Tirmizî, Et`ime 45, Kıyâmet 42; İbni Mâce, İkâmet 174, Et`ime 1).

12 "Bunlar, sabreden, söz ve davranışlarında dürüst olan, Allah'ın emirlerine itaat eden, gereken yerlere infakta bulunan ve seher vakitlerinde Allah'tan affedilmelerini isteyenlerdir." (Âl-i İmrân 3/17). Âyetin dipnotunda, konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

13 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir." (Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101).

14 "Mallarında da belirli bir pay vardır: İsteyen ve utandığından dolayı istemeyen yoksullar için." (Meâric 70/24-25).

15 "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, o müşrikler bunları görürler; ama başlarını öte yana çevirip geçerler." (Yûsuf 12/105).

"Yakında onlara hem dış dünyada, hem de kendi içlerinde âyetlerimizi göstereceğiz; tâ ki Kur'an'ın tartışılmaz bir gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhit olması yetmez mi?" (Fussılet 41/53).

"İman edenler için göklerde ve yerde nice deliller vardır. Gerek sizin yaratılışınızda, gerekse Allah'ın yeryüzüne yaydığı canlılarda, kesin bir bilgiyle iman edecek bir topluluk için nice deliller vardır." (Câsiye 45/3-4).

16 "O Allah ki, size âyetlerini gösterir ve gökten sizin için rızık indirir. Fakat O'na yönelenlerden başkası böyle şeylerden ibret almaz." (Mü'min 40/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 Cennet.

24. İbrâhim'in saygın misafirleriyle ilgili haber sana ulaştı mı?[18]

25. Onun yanına girdiklerinde "Selâm" demişlerdi. O da: "Size de selâm olsun" demiş; ancak içinden "Bunlar hiç tanımadığım kimseler" diye düşünmüştü.

26. Sonra misafirlere sezdirmeden hemen âilesinin yanına vardı, kızartılmış semiz bir buzağıyla döndü.[19]

27. Onu önlerine koydu ve, "Buyurmaz mısınız?" dedi.

28. Sonra içine bir korku düştü.[20] Ama onlar: "Korkma" dediler ve ona bilge bir oğul müjdesi verdiler.[21]

29. Bunun üzerine hanımı çığlık atarak yanlarına geldi ve elini yüzüne vurup "Şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış bir kocakarı mı doğuracak?" dedi.[22]

30. "Rabbin böyle buyurdu" dediler. "Şüphe yok ki her işi yerli yerince yapan, her şeyi hakkıyla bilen yalnız O'dur."

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ ضَيْفِ اِبْرٰه۪يمَ
الْمُكْرَم۪ينَۢ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا
سَلَامًاۜ قَالَ سَلَامٌۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ
اِلٰٓى اَهْلِه۪ فَجَٓاءَ بِعِجْلٍ سَم۪ينٍۙ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُٓ
اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ
خ۪يفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْۜ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَل۪يمٍ
﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ ف۪ي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ
وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَق۪يمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا
كَذٰلِكِۙ قَالَ رَبُّكِۜ اِنَّهُ هُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٠﴾

18 Hz. İbrâhim'in misafirleri, ona insan kıyafetinde gelen meleklerdir. Hz. İbrâhim'in onlarla görüşüp konuşması Hicr 15/51-60. âyetlerde, Hûd 11/69-76 ile bu sûrenin 24-34. âyetlerde anlatılmaktadır.

19 "İbrâhim'e de elçilerimiz müjdeyi getirip "Sana selâm olsun" dediler. İbrâhim "Size de selâm olsun" dedi ve biraz sonra önlerine kızartılmış bir buzağı getirdi." (Hûd 11/69). Kıssanın bu bölümü bu âyet ile devamındaki âyetlerde de geçmektedir.

20 Hz. İbrâhim onların melek olduklarını bilmediğinden yemeğe el sürmediklerine bakarak kötü niyetle geldikleri düşüncesiyle endişelenmişti veya onların melek olduklarını anlamakla beraber, birilerini cezalandırmak üzere geldiklerini düşünerek korkmuştu.

21 "Ayakta onları dinleyen İbrâhim'in hanımı buna güldü. Biz de ona İshak'ı, onun ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd 11/71).

22 İnsanların dünyaya gelişi başlı başına bir muhteşem mûcize teşkil ettiği halde, alışkanlık sebebiyle bu hâdisenin olağanüstülüğü gözlerden kaçmaktadır. Kur'an ise, bunu bütünüyle ilâhî iradeye bağlamakta ve dilediği zaman Yüce Allah'ın bu kanunu "devre dışı bırakarak" alışılmadık şekilde insanlar yarattığını haber vermektedir. Bu konuyla ilgili diğer örnekler:

"Meryem dedi ki: "Rabbim! Bana hiçbir beşer eli değmemişken, benim nasıl çocuğum olabilir?" Yüce Allah da: "İşte öyle; Allah dilediğini yaratır. Bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir" buyurdu." (Âl-i İmrân 3/47).

"Zekeriya: "Ey Rabbim! Karım, şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış, ben de oldukça yaşlanmış biri iken, benim çocuğum nasıl olur?" dedi. Melek "Emir böyledir. Rabbin diyor ki: Bu, Benim için kolaydır. Nitekim daha önce de, sen hiçbir şey değilken seni Ben yaratmıştım!" (Meryem 19/8-9).

"İbrâhim'in eşi de "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, şu kocam da ihtiyar bir adamken, çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!" dedi. Melekler şöyle dedi: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun, ey hâne halkı. Elbette O çok övülmeye lâyıktır ve şânı pek yücedir." (Hûd 11/72-73).

31. İbrâhim “Ey elçiler, göreviniz nedir, niçin gönderildiniz?” diye sordu.[23]

32. Dediler ki: “Biz günaha batmış inkârcı bir kavme[24] gönderildik.”

33. “Üzerlerine pişirilmiş çamurdan taşlar yağdıracağız.”

34. “O taşlar, haddini aşanlar için Rabbinin katında işâretlenmiştir.”[25]

35. Lût kavmini helâk etmek istediğimizde, mü'minlerden kim varsa oradan çıkardık.

36. Gerçi orada Müslümanlardan yalnız bir ev halkı bulduk.

37. Sonra orada, o acı azaptan korkanlar için bir alâmet bıraktık.[26]

38. Mûsâ'nın kıssasında da ibretler vardır. Biz onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik.[27]

39. Firavun ise var gücüyle karşı çıkarak: “Bu Mûsâ ya büyücü, ya da delinin biri” demişti.[28]

40. Biz de hem onu, hem askerlerini yakalayıp denize attık ki, o sırada o kendi kendisini suçluyordu.[29]

41. Âd kavminde de ibretler vardır. Onların üzerine de Biz köklerini kazıyan bir kasırga göndermiştik.[30]

42. Bir kasırga ki, dokunduğu her şeyi küle çeviriyordu.

43. Semûd'da da ibretler vardır. Onlara da “Bir süre için nasiplenedurun” denmişti.

44. Onlar Rablerinin emrine karşı gelip azınca onları da göz göre göre yıldırım çarpıverdi.[31]

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾
قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾
لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً
عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ
كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا
فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا
فِيهَا اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ
﴿٣٧﴾ وَفِي مُوسٰى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ
بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهِ وَقَالَ
سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ
فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي
عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾
مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ
كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ
تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ
رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾

23 Bu ifade Hicr 15/57'de de geçmiştir.

24 Lût kavmine.

25 “Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık. O taşlar Rabbin tarafından işâretlenmişti. Böyle

bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir.” (Hûd 11/82-83). Dipnotunda konu ile ilgili açıklama ve benzer âyetler yer almaktadır.

26 “Şüphesiz bunda görüp anlayabilenler için nice ibretler vardır. O şehrin harabeleri işlek bir yol üzerindedir. Elbette bu kıssalarda mü'minler için büyük bir ders vardır.” (Hicr 15/75-77).

Hz. Lût'un kıssası ile ilgili ayrıntılar için şu âyetlere ve açıklamalarına bakınız: A`râf 7/80-84; Hûd 11/70-83; Hicr 15/58-76; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58; Ankebût 29/28-35.

27 “Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik.” (A`râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

28 “Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler “Bu kesinlikle bir büyüdür” derlerdi.” (En`âm 6/7). İnkâr ehlinin peygamberlere büyücülük yakıştırmasına dair âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29 “İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü. Firavun boğulmak üzere iken: “İsrâiloğulları'nın inandığından başka bir ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de Müslümanlardanım” dedi.” (Yûnus 10/90).

30 “Helâk emrimiz gelince Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk. İşte bu Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini bile bile inkâr ederlerdi; Allah'ın peygamberlerine kafa tutar ve her inatçı zorbanın ardına düşerlerdi. Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânete uğradılar. Dikkat edin, Âd kavmi gerçekten de Rablerini inkâr etmişti. Unutmayın, Hûd'un kavmi Âd işte böyle yok olup gitti.” (Hûd 11/58-60). Âd kavminin helâkiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Bana Saba rüzgârıyla yardım edildi. Âd kavmi de Batı rüzgârıyla (Debûr) helâk edildi” (Buhârî, İstiskâ 26; Müslim, İstiskâ 17).

31 “O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.” (Hûd 11/67). Âyetin dipnotunda Semûd kavminin helâk ediliş biçimi hakkında bilgi ve ilgili âyetlere atıflar yer almaktadır.

45. Ne ayağa kalkabildiler, ne de kimseden yardım gördüler.

46. Daha önce de Nûh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim haline gelmişlerdi.[32]

47. Göğü kudret elimizle Biz bina ettik ve Biz genişletmekteyiz.[33]

48. Yeri de Biz döşedik; ne güzel yayıp düzenliyoruz![34]

49. Düşünüp ibret alırsınız diye her şeyden çifter çifter yarattık.[35]

50. Hepiniz Allah'a koşup sığının. Şüphesiz ben O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.[36]

51. Allah'tan başka bir ilâh daha edinmeyin.[37] Ben O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.

52. Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli.[38]

53. Yoksa peygamberleri yalanlama konusunda birbirlerine akıl mı verdiler? Hayır, onlar bir azgınlar topluluğu da ondan.

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا
مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَاءَ
بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾
وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾
وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ اِنّ۪ي
لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ
اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ
﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ
رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾
اَتَوَاصَوْا بِه۪ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾

32 Hûd 11/40-48. âyetler ile dipnotlarında, Nûh kavminin helâki hakkında bilgi ve ilgili âyetlere atıflar yer almaktadır.

33 Uzak galaksilerin ışık tayfları üzerinde yapılan incelemeler, bu galaksilerin bizden uzaklaşmakta olduğunu, uzaklaşma hızlarının da, aramızdaki mesafe ile orantılı olarak arttığını göstermiştir. Bu da bütün galaksilerin birbirinden uzaklaşmakta olduğunu ortaya çıkarmakta, bu ise evrenin sürekli bir genişleme içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu ve bununla ilgili diğer gözlem ve hesaplara dayanılarak geliştirilen modern teoriler, evrenin bir başlangıcının bulunduğunu ve bu başlangıç ânından itibaren sürek-

li bir genişleme içinde olduğunu kabul etmektedir. Âyetteki "Biz genişletmekteyiz" ifadesi, halen devam etmekte olan bir fiili belirtmektedir ki, bunu, "Hâlâ da genişletiyoruz" şeklinde anlamak mümkündür. Bu âyet, Enbiyâ 21/30 ve 104 ile karşılaştırıldığında da bütün bu tasvirlerin, bir bütünlük içinde, modern teorilere uygun bir kâinat modelini desteklediği ortaya çıkacaktır.

34 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

35 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Bu âyetin dipnotunda çiftler halinde yaratılma konusu açıklanmış ve ilgili âyetler gösterilmiştir.

36 "O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184). Bütün peygamberlerin kullandığı bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

37 "Siz, Allah'tan başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik edebilir misiniz?" Ve de ki: "Ama ben şâhitlik etmem." Şunu da söyle: "O Allah tek bir ilâhtır ve sizin Allah'tan başkalarını ilâh yerine koymanızla benim hiçbir ilgim yoktur." (En'âm 6/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En'âm 6/7). İnkâr ehlinin peygamberlere büyücülük yakıştırmasına dair âyetler, bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

54. Sen onlarla tartışmaktan vazgeç; yola gelmiyorlar diye kınanmazsın.[39]

55. Öğüt vermeye devam et; çünkü öğüt mü'minlere ve iman edecek olanlara fayda verir.[40]

56. Ben cinleri ve insanları yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım.[41]

57. Ben onlardan bir rızık istemiyorum; Beni doyurmalarını da istemiyorum.[42]

58. Bütün rızıkları veren o Allah'tır ki,[43] sarsılmaz ve karşı konulmaz kuvvet sahibidir.

59. O zulmedenlerin de, tıpkı gelip geçmiş arkadaşlarının payına benzer şekilde, azaptan birer payı vardır; onun için azabın bir an önce gelmesini Benden istemesinler.[44]

60. Tehdit edildikleri o günlerin azabından kâfirlerin çekecekleri var![45]

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ
فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا
خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا
اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ
﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ
﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ
اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

---

39 Üzerine düşeni yaptın; senden günah gitti.

40 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

41 "Arş'ı su üzerindeyken, hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur." (Hûd 11/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

42 Ne sizi yaratmakla, ne de sizin ibâdetinizle Allah bir kazanç sağlayacak değildir; çünkü O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Yal-

nız O sizi yaratmakla size lütufta bulunmuştur. İbadetinizin de yararı kendinizedir. Sizi yaratan O olduğu gibi, rızıklandıran ve her türlü ihtiyacınızı karşılayan da O'dur. Onun için, dünyaya âit meşgalelerinizi ve geçim endişesini ibâdetinize bir engel yapmayın, tembelliğinizin mazereti haline getirmeyin.

43 "Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır." (Tâhâ 20/132). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

44 "Onlar kazandıkları günahların cezasını çektiler. Şunlardan zulmedenlerin başına da kendi kazandıkları günahların cezası gelecek ve onlar bunu önleyemeyecektir." (Zümer 39/51).

"İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakıp ibret almıyorlar mı? Allah onları yerle bir etmişti. Bu kâfirler için de onun benzeri bir âkıbet vardır." (Muhammed 47/10).

45 "Bırak onları, dalsınlar, eğlensinler, tehdit edildikleri azap günlerine kavuşuncaya kadar." (Zuhruf 43/83; Meâric 70/42).

"Helâk olacakları günlerine kavuşuncaya kadar sen onları kendi hallerine bırak." (Tûr 52/45).

TÛR SÛRESİ (52. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 49 âyettir. Âhirete dair uyarı ve tasvirlere yer verir; Peygamber'in ve Kur'an'ın doğruluğu üzerinde durur; mü'minlere, inkâr edenlerin davranışlarına aldırmaksızın sabır ve sebat ile görevlerine devam etmeyi öğütler. Hz. Mûsâ'nın Allah'tan gelen hitaba mazhar olduğu Tûr dağına yemin ederek başlar ve adını buradan alır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun Tûr-i Sînâ'ya.[1]

2-3. Ve yayılmış ince deri üzerine yazılmış kitaba.[2]

4. Ve Beyt-i Ma`mûr'a.[3]

5. Ve yükseltilmiş tavana.[4]

6. Ve yakılmış denize.[5]

7. Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir.

8. Onu önleyecek kimse yoktur.[6]

9. O gün gök şiddetle çalkalanacak,[7]

10. Ve dağlar süratle yürüyecektir.[8]

11. O gün gerçeği yalanlayanların vay haline![9]

12. Onlar ki daldıkları boş lâflarla oynayıp duruyorlar.[10]

13. O günde Cehennem ateşine itile kakıla atılırlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالطُّورِۙ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍۙ ﴿٢﴾ ف۪ي
رَقٍّ مَنْشُورٍۙ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِۙ
﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِۙ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ
الْمَسْجُورِۙ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌۙ
﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍۙ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ
السَّمَٓاءُ مَوْراًۙ ﴿٩﴾ وَتَس۪يرُ الْجِبَالُ
سَيْراًۜ ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَۙ
﴿١١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي خَوْضٍ يَلْعَبُونَۢ ﴿١٢﴾
يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّاۜ ﴿١٣﴾

1 Yüce Allah'ın Hz. Mûsâ'ya hitap ettiği Tûr dağı. "Biz ona Tûr dağının sağ tarafından seslenmiş ve doğrudan konuşması için, onu Kendimize yaklaştırmıştık." (Meryem 19/52).

2 Yazılmış kitap, Kur'ân-ı Kerîm veya Levh-i Mahfûz yahut kıyamet gününde herkese dağıtılacak olan amel defterleridir.

"Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız." (İsrâ 17/13).

"İstiyorlar ki, her birine okunmaya hazır açık sayfalar verilsin." (Müddessir 74/52).

"Defterler açıldığında." (Tekvîr 81/10).

3 Şenlendirilmiş eve. Sürekli ziyaret edilen Kâbe. Veya Peygamberimizin Mîrac gecesinde gördüğü, melekler tarafından sürekli ziyaret edilen eve. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mîrac'da yedinci semâya çıktığımızda Beyt-i Ma`mûr'u gördüm ve onu Cebrâil'e sordum, bana şu bilgiyi verdi: Burası Beyt-i Ma`mûr'dur. Orada her gün yetmiş bin melek namaz kılar. Oradan çıkan melek artık bir daha oraya dönmez" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; Müslim, Îmân 265).

4 Gökyüzüne.

5 Bu âyette kıyamet gününde denizlerin tutuşturulup yakılacağı ifade edilmektedir:

"Denizler tutuştuğunda." (Tekvîr 81/6).

Burada, bir sobanın veya fırının yakılması için kullanılan bir fiil kullanılmıştır ki, okyanusların durumunu anlatmaktadır. Tabanlarında magma tabakasından ince bir kabukla ayrılmış bulunan okyanuslar, alttan ısıtılan dev bir kâseye benzetilebilir. Nitekim okyanus tabanlarında sıradağlar şeklinde uzanan volkanik kayalar denizaltı depremleri ve yanardağ patlamalarıyla meydana gelmiştir. Denizlerde bu faaliyetler devam etmekte olup 1000 derecenin üzerindeki sıcaklıklarda magma sızıntılarının suları kaynatması gibi olaylar sık sık gözlenmektedir. Âyette geçen sözcüğün "taşmak" şeklinde bir başka anlamı daha vardır ki, bu da diğer bir açıdan okyanusların durumunu tasvir etmektedir. Zira okyanuslarda depolanmış olan su miktarı karalara taşacak düzeyde olmasına rağmen, önemli miktarda su, halen kutuplarda buzul halinde saklandığı için, bugünkü su seviyesi korunmaktadır. İklimdeki değişikliklerin yıllık 4-5 derece civarında bir ısınmaya yol açması halinde bu buzulların eriyeceği ve deniz seviyesinin yüz metre kadar yükselerek karalara taşacağı hesaplanmaktadır.

6 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En`âm 6/134). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "İşte o gün olan olmuştur. Gök yarılmış, gücünü yitirmiştir." (Hâkka 69/15-16).

"O gün gök erimiş madene döner." (Meâric 70/8).

"O günün, dehşetiyle gök yarılacak ve Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir." (Müzzemmil 73/18).

"Gök yarıldığında." (Mürselât 77/9). Ayrıca bk. İnfitâr 82/1; İnşikāk 84/1.

"Sûra üfürüldüğü gün bölük bölük gelirsiniz. Gök açılır, kapı kapı olur." (Nebe' 78/18-19).

"Gök sıyrıldığında." (Tekvîr 81/11).

8 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Bu ifade Mürselât (77) sûresinde on defa tekrarlanmakta, ayrıca Mutaffifîn sûresi (83), 10. âyette de geçmektedir.

10 "O kitabı Allah indirmiştir" de; sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En`âm 6/91).

"Bırak onları, dalsınlar, eğlensinler, tehdit edildikleri azap günlerine kavuşuncaya kadar." (Zuhruf 43/83; Meâric 70/42).

14. Onlara: "İşte budur yalanladığınız ateş!"[11]

15. "Bu da mı büyü? Yoksa görmüyor musunuz?"

16. "Girin oraya! Artık ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir.[12] Çünkü sadece yaptıklarınızın cezasını çekiyorsunuz" denilecek.

17. Takvâ sahipleri ise cennetlerde, nimetler içindedir.[13]

18. Rablerinin kendilerine verdikleriyle safâ sürmektedirler.[14] Rableri onları Cehennem azabından da korumuştur.[15]

19. Onlara, "Yaptıklarınızın karşılığı olarak âfiyetle yiyin, için" denecek.[16]

20. Sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulmuşlardır. Onları güzel gözlü hûrilerle birleştirmişizdir.[17]

21. İman edenleri ve onların nesillerinden iman ederek kendilerine tâbi olanları birbirine kavuşturacak, kimsenin çalışmasından da bir şeyi eksiltmeyeceğiz.[18] Herkes kendi kazancına bağlıdır.[19]

22. Bir de onlara meyveler ve canlarının çektiği etler sunmuşuzdur.

23. Orada öyle kadehleri birbirlerine ikram ederler ki, içene ne boş söz söyletir, ne onu günaha sokar.

24. Etraflarında da kendilerine özel, sedefinde saklı inciler gibi hizmetçiler dolaşmaktadır.[20]

25. Birbirlerine dönüp hal hatır sorarlar.[21]

هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
اَفَسِحْرٌ هٰذَٓا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا
فَاصْبِرُٓوا اَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ اِنَّمَا
تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ
فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَٓا اٰتٰيهُمْ
رَبُّهُمْ وَوَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾
كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنٖٓيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٩﴾ مُتَّكِٖـينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ
بِحُورٍ عٖينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ
ذُرِّيَّتُهُمْ بِاٖيمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَٓا
اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ
بِمَا كَسَبَ رَهٖينٌ ﴿٢١﴾ وَاَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ
وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فٖيهَا
كَأْسًا لَا لَغْوٌ فٖيهَا وَلَا تَأْثٖيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾
وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٥﴾

11 "Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler." (Secde 32/20).

"O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne bir zararınız. Zulmedenlere ise

"Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın!" buyururuz." (Sebe' 34/42).

"Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline! Haydi, yalanlayıp durduğunuz Cehennem'e gidin." (Mürselât 77/28-29).

"Sonra da Cehennem'e gireceklerdir. Sonra da onlara: "İşte budur yalanladığınız azap!" denecektir." (Mutaffifîn 83/16-17).

12 "Dayanabilirlerse, artık onların yeri ateştir. Allah'ın rızasını kazanmak için yeni bir fırsat isteseler de kendilerine bu fırsat verilmeyecektir." (Fussılet 41/24).

13 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir." (Hicr 15/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Cennet ehli o gün nimetler içinde zevk u safâ sürmektedir." (Yâsîn 36/55).

15 "İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar. Allah onları Cehennem azabından da korumuştur." (Duhân 44/56).

"Allah onları o günün dehşetinden korumuş; yüzlerine aydınlık, gönüllerine sevinç vermiştir." (İnsan 76/11).

16 "Geçmiş günlerde yaptığınız amellerinize karşılık şimdi âfiyetle yiyin ve için." (Hâkka 69/24).

"Onlara, 'Âfiyetle yiyin için, yaptıklarınıza karşılık...' denilir." (Mürselât 77/43).

17 "Onları böyle mükâfâtlandırır, güzel gözlü eşlerle birleştiririz." (Duhân 44/54).

"Bir de güzel gözlü hûriler vardır: Saklı inciler gibi." (Vâkıa 56/22-23).

18 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Cennet'te sâlih kulunun derecesini yükseltir. O kul: 'Yâ Rabbî! Bunu bana hangi sebeple lütfettin?' diye sorduğunda Cenâb-ı Hak 'Çocuğunun senin için istiğfar etmesi sebebiyle' buyurur." (İbni Mâce, Edeb 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 509).

19 Borç karşılığı verilen rehin gibi. İman ederek güzel işler yapanlar borcunu öder ve nefsini kurtarır. Kişinin kurtulması, kendi çalışmasına bağlıdır. "Herkes kendi kazancına bağlıdır." (Müddessir 74/38).

20 Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Bakara 2/25; Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Muhammed 47/15; Rahmân 55/46-76; Vâkıa 56/12-40; İnsan 76/12-22; Nebe' 78/31-36; Gâşiye 88/10-16.

21 "Birbirlerine dönmüş, hal hatır sormaktadırlar." (Sâffât 37/50).

26. Derler ki: "Biz bundan önce âilemizin arasındayken Rabbimizin azabından korkardık.[22]

27. "Rabbimiz bize lütfetti de iliklere kadar işleyen[23] azaptan bizi korudu.

28. "Bundan önce biz O'na dua ederdik. Gerçekten O pek lütufkârdır ve sonsuz merhamet sahibidir."

29. Sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kâhinsin, ne de deli.[24]

30. Yoksa onlar: "O şairin biri;[25] bekleyelim, zaman içinde helâk olur gider" mi diyorlar?

31. De ki: Bekleyedurun; ben de sizinle beraber bekliyorum.[26]

32. Bunu onlara akılları mı söyletiyor, yoksa onlar sırf bir azgınlar topluluğu mu?[27]

33. Yahut "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar?[28] Doğrusu, onlar inanmazlar.

34. Doğru söylüyorlarsa, onun gibi bir söz ortaya koysunlar.

35. Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar?[29]

36. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar?[30] Aslında onların kesin bir inançları yoktur.

قَالُوٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فٖيٓ اَهْلِنَا مُشْفِقٖينَ ﴿٢٦﴾
فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ
﴿٢٧﴾ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ
الرَّحٖيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ
رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍۜ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ
شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ
تَرَبَّصُوا فَاِنّٖي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصٖينَۜ
﴿٣١﴾ اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ
قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۚ بَلْ لَا
يُؤْمِنُونَۚ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدٖيثٍ مِثْلِهٖٓ اِنْ
كَانُوا صَادِقٖينَۜ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ
شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَۜ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ بَلْ لَا يُوقِنُونَۜ ﴿٣٦﴾

---

22 Aşağıdaki âyet-i kerîmelerden de anlaşıldığına göre, bu dünyada iken Rabbinden korkan kimse âhirette güven içinde olacak, Allah korkusundan bu dünyada nasibi olmayanlar ise korkuların en büyüğüyle karşı karşıya kalacaklardır:

"Onlar Rablerinin azabından korkarlar. Zira Rablerinin azabından kimse emin olamaz." (Meâric 70/27-28).

"Amel defteri arkasından verilene gelince: O da helâkini isteyecek ve alevli ateşe girecektir. Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu." (İnşikâk 84/10-14).

23 "Daha önce de cinleri bedenin gözeneklerine işleyen zehirli ateşten yarattık." (Hicr 15/27).

"Bir de Ashâb-ı Şimâl var ki, ne kadar bedbahttır onlar! İliklere işleyen kavurucu bir ateş ve son derece kaynar bir su içindedirler." (Vâkıa 56/41-42).

24 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69). Kâfirlerin Peygamber Efendimize şairlik yakıştırması ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Siz bekleyin bakalım! Biz de sizinle beraber beklemekteyiz." (Tevbe 9/52). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekilere de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya büyücü demişlerdi, veya deli. Yoksa peygamberleri yalanlama konusunda birbirlerine akıl mı verdiler? Hayır, onlar bir azgınlar topluluğu da ondan." (Zâriyât 51/52-53).

28 "Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi. Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir." (Şûrâ 42/24). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29 "Hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar?" (A'râf 7/191). Konuyla ilgili âyetlerden bazıları bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Ashâb-ı kirâmdan Cübeyr ibni Mut'im Bedir Gazvesi'nde esir alındıktan sonra o günlerde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemi bir akşam namazında Tûr sûresini okurken dinlediğini şöyle ifade etmiştir: "Resûl-i Ekrem Tûr sûresini okurken "Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Aslında onların kesin bir inançları yoktur. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yahut kâinata onlar mı hâkim oldular?" (Tûr 52/35-37) âyetlerine gelince, duyduğum heyecan sebebiyle az daha kalbim uçacaktı." (Buhârî, Tefsîr 52/1). Bir başka rivayete göre de: "İşte o anda iman kalbimde yer etmeye başladı" demiştir (Buhârî, Megâzî 12).

30 "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor ve onlar cevap vermezlerse sen "Allah" diye cevap ver. Ve onlara: "Allah'ı bir yana bırakıp da kendilerine bile fayda ve zarar veremeyecek olanları mı dost edindiniz?" diye sor. Onlara: "Hiç, görmeyenle gören bir olur mu? Veya karanlıklarla aydınlık hiç eşit olur mu?" diye de sor. Yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratan O'na ortak bazı tanrılar buldular da, bu tanrıların yarattığı varlıkların, Allah'ın yarattığına benzemesi kafalarını mı karıştırdı? Sen şöyle de: "Allah her şeyi yaratandır. O tektir, her şeyi kudretine boyun eğdirendir." (Ra'd 13/16).

"De ki: Gördünüz mü Allah'tan başka yakardıklarınızı? Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yahut Biz onlara bir kitap verdik de ondan bir delile mi dayanıyorlar? Doğrusu, o zâlimler birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp dururlar." (Fâtır 35/40).

"De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin." (Ahkâf 46/4).

37. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı?[31] Yahut kâinata onlar mı hâkim oldular?

38. Yoksa bir merdivenleri var da onunla çıkıp gökleri mi dinliyorlar? Eğer öyleyse, içlerinden biri, buna dair açık bir delil getirsin.

39. Yoksa kızlar Allah'ın, oğullar sizin mi?[32]

40. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar bunun ağırlığı altında eziliyorlar mı?[33]

41. Yoksa yanlarında gayb bilgisi var da ona bakarak mı yazıyorlar?[34]

42. Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir.[35]

43. Yoksa Allah'tan başka ilâhları mı var? Oysa Allah onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır.

44. Onlar gökten düşen bir azap parçasını görecek olsalar, "Bu kümelenmiş buluttur" derler.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ
الْمُصَيْطِرُونَۜ ﴿٣٧﴾ اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ
فِيهِۚ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍۜ
﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَۜ
﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ
مُثْقَلُونَۜ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ
يَكْتُبُونَۜ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًاۜ فَالَّذِينَ
كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَۜ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ
﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَٓاءِ
سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

31 "Yoksa karşı konulmaz kudret sahibi ve bütün nimetlerin bağışlayıcısı olan Rabbinin rahmet hazineleri onların elinde mi?" (Sâd 38/9).

32 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin vereceği ücret daha hayırlıdır. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Mü'minûn 23/72).

"Yoksa sen onlardan ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altına mı giriyorlar?" (Kalem 68/46).

34 Aynı ifade Kalem sûresi (68), 47. âyette de geçmektedir.

35 "Onlara bir süre mühlet veririm; ama Benim tuzağım pek çetindir." (A'râf 7/183).

"Bu olay Allah'ın mü'minleri sınaması, kâfirlerin tuzağını kırması içindi." (Enfâl 8/18).

"İbrâhim'e tuzak kurmak istediler; ama Biz onları daha fazla zarara uğrattık." (Enbiyâ 21/70).

"Böylece İbrâhim'e bir tuzak kurmak istediler; Biz ise onları çok sefil bir duruma düşürdük." (Sâffât 37/98).

"Mûsâ onlara katımızdan hakkı getirdiğinde, "Mûsâ ile beraber iman edenlerin kızlarını sağ bırakıp oğullarını öldürün" dediler. Fakat kâfirlerin hîlesi hep boşa çıkmıştır." (Mü'min 40/25).

"Firavun'a yaptığı çirkin iş böylece hoş gösterildi ve yoldan çıkarılmış oldu. Fakat Firavun'un tuzağı hüsrandan başka bir sonuç vermeyecekti." (Mü'min 40/37).

"Tuzaklarının o gün onlara bir faydası olmaz; kimseden yardım da görmezler." (Tûr 52/46).

"Ben onlara mühlet veririm; tuzağım ise pek çetindir." (Kalem 68/45).

"Bugün hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri toplamışızdır. Bir hîleniz varsa, haydi, yapın Bana hîlenizi!" (Mürselât 77/38-39).

"Onlar tuzak kurup duruyorlar. Ben de onların tuzaklarına karşı tuzak kuruyorum. Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak." (Târık 86/15-17).

45. Helâk olacakları günlerine kavuşuncaya kadar sen onları kendi hallerine bırak.[36]

46. Tuzaklarının o gün onlara bir faydası olmaz; kimseden yardım da görmezler.[37]

47. Zulmedenler için kıyamet gününden önce bir azap daha vardır;[38] lâkin çoğu bilmiyor.

48. Rabbinin hükmü erişinceye kadar sabret.[39] Sen Bizim gözetimimiz altındasın. Kalktığın zaman Rabbini hamdederek tesbih et.[40]

49. Gecenin bir kısmında ve yıldızlar kaybolurken de O'nu tesbih et.[41]

فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي ف۪يهِ
يُصْعَقُونَۙ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ
شَيْـٔاً وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَۜ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا عَذَاباً دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ
بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ ح۪ينَ تَقُومُۙ
﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

---

36 "Tehdit edildikleri o günlerin azabından kâfirlerin çekecekleri var!" (Zâriyât 51/60). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

37 Bu sûrenin 42. âyetinin dipnotuna bakınız.

38 Kabir azabının gerçek oluşuna işaret eden âyetlerden biri budur. Mü'min sûresi (40), 46. âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyet ve hadîs-i şerîfler yer almaktadır.

39 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

40 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Peygamber Efendimiz geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyarak şöyle dua ederdi: Allahümme bismike emûtü ve ahyâ" Allahım! Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim.

Allah'ın Elçisi uykudan uyandığı zaman da şöyle dua ederdi: "Elhamdülillâhillezî ahyânâ ba'de mâ emâtenâ ve ileyhi'n-nüşûr." Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Kıyamette O'nun huzurunda toplanacağız. (Buhârî, Daavât 7, 8, 16).

41 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir kimse geceleyin uyanır, ardından 'Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Sübhânallahi velhamdülillâhi ve velâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâh' der, sonra da 'Allahım beni bağışla!' diye dua ederse duası kabul olunur; abdest alıp namaz kılarsa o da kabul olunur" (Buhârî, Teheccüd 21; Ebû Dâvûd, Edeb 98, 99; Tirmizî, Daavât 26).

Konuyla ilgili bir başka hadîs-i şerîf için Kâf sûresi (50), 40. âyetin dipnotuna bakınız.

NECM SÛRESİ (53. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 62 âyettir. İsrâ sûresinin (17) girişinde temas edilen Mîrac hâdisesi ile ilgili ayrıntılar içerir. Allah'ın birliğini gösteren tevhid delilleri, Allah'a ve âhirete iman, mü'min ile kâfir arasındaki karşılaştırmalar ele alınan diğer konular arasındadır. Sûre, adını, ilk âyette geçen ve "yıldız" mânasına gelen necm kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun yıldıza battığı zaman.

2. Arkadaşınız[1] ne saptı, ne de şaşırdı.

3. O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz.[2]

4. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir.[3]

5. Kendisine onu muazzam kuvvetlerin sahibi[4] öğretti.[5]

6. Ki o üstün bir akıl ve dirayete sahiptir. Peygamber'e gerçek haliyle göründü.

7. O zaman ufkun en uç noktasında idi.[6]

8. Sonra indi, yaklaştı.

9. İki yay kadar oldu,[7] hatta daha da yakın.

10. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti.[8]

11. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.

12. Onun gördüğü şey hakkında şimdi siz onunla tartışacak mısınız?[9]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ
وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾
اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَد۪يدُ
الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍۜ فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ
بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى
اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ
مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾

---

1 Sizin aranızda bir ömür geçiren, dolayısıyla her halini yakından bildiğiniz Peygamberiniz, demektir.

"Onlar eskiden beri aralarında yaşayan zâtın aklında bir bozukluk olmadığını hiç düşünmediler mi? O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184).

"Yoksa peygamberlerini tanımıyorlar da, onun için mi inkâr ediyorlar? Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Ama onların pek çoğu gerçeği sevmiyorlar." (Mü'minûn 23/69-70).

"De ki: Size tek bir öğüdüm var: Allah için birer ikişer kalkın, sonra da düşünün! Arkadaşınızda aslâ cinnetten eser yok! O, sizi şiddetli bir azaptan önce uyarmaktan başka bir şey yapmıyor!" (Sebe' 34/46).

2 "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan

başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım." (Yûnus 10/15).

"Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu kıskıvrak yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi." (Hâkka 69/44-47).

"Arkadaşınız aslâ bir deli değildir." (Tekvîr 81/22).

3 Abdullah ibni Amr radıyallahu anhümâ şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğum her şeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kureyşliler 'Sen de Resûlullah'tan duyduğun her şeyi yazıyorsun. Halbuki o da bir beşerdir. Kızgın olduğu zaman da konuşur, memnun olduğu zaman da' diyerek yazmamı engellediler. Ben de yazmayı bıraktım ve bu durumu Peygamber Efendimize anlattım. O parmağıyla dudağını göstererek: 'Sen yazmaya bak! Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, buradan sadece hak söz çıkar' buyurdu (Ebû Dâvûd, İlim 3; Dârimî, Mukaddime 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 162, 192).

Yine bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz "Ben sadece hak olanı söylerim" buyurunca, ashâbından biri "Ama Yâ Resûlullah! Sen bizimle şakalaşıyordun" dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz yine "Ben sadece hak olanı söylerim" buyurdu (Tirmizî, Birr 57; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 340).

4 Muazzam kuvvetlerin sahibi Cebrâil aleyhisselâmdır.

"Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş sahibi katında itibarlıdır." (Tekvîr 81/20).

5 "O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir." (Bakara 2/97).

"Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır. Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/192-193).

"Bu Kur'an, çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Hâkka 69/40; Tekvîr 81/19).

6 "And olsun ki, Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü." (Tekvîr 81/23).

7 Aynı oku atmak üzere üst üste konmuş iki yay kadar veya yayın iki ucu kadar oldu.

8 Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh, "İki yay kadar oldu, hatta daha da yakın. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti" âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem Cebrâil'i asıl şekliyle, 600 kanadıyla birlikte görmüştür." (Buhârî, Tefsîr 53/1; Müslim, Îmân 280, 281).

9 Bu âyetlerin sözünü ettiği Mîrac mûcizesi ile ilgili bilgi için, şu âyetlere ve açıklamalarına da bakınız:

"Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i, kendisine bazı mûcizelerimizi göstermek için Mescid-i Harâm'dan alıp çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir. Elbette O her şeyi duyan, her şeyi görendir." (İsrâ 17/1).

"Hani sana: "Rabbin ilim ve kudretiyle insanları elbette çepeçevre kuşatmıştır" diye bildirmiştik. Mîrac'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı insanları sadece sınamak için ortaya koyduk. Biz onları korkutarak uyarıyoruz, ama bu onların azgınlığını daha da artırmaktan başka bir sonuç vermiyor." (İsrâ 17/60).

13. And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü:[10]

14. Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında.[11]

15. Onun yanında da Me'vâ cenneti vardır.[12]

16. O vakit Sidre'yi kaplayan kaplıyordu.[13]

17. Göz ne şaştı, ne de haddinden aştı.[14]

18. And olsun ki Rabbinin varlığını gösteren en büyük delillerden bir kısmını gördü.[15]

19. Şimdi gördünüz mü Lât ile Uzzâ'yı?[16]

20. Ve bir üçüncüleri olan Menât'ı?[17]

21. Erkekler sizin de kızlar Allah'ın mı?[18]

22. Öyleyse bu pek insafsız bir bölüştürme!

23. Bütün bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden ibârettir; yoksa Allah onların ilâhlığı hakkında hiçbir delil indirmemiştir.[19] Onlar ancak bir zan ve tahmine ve canlarının istediği şeye uyuyorlar.[20] Oysa onlara Rablerinden hidâyet rehberi de gelmiştir.

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ
الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىۜ ﴿١٥﴾
اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ
الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ
رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَاَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزّٰىۙ
﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ
الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ
ضِيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَاۤءٌ سَمَّيْتُمُوهَا
اَنْتُمْ وَاٰبَاۤؤُ۬كُمْ مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ
سُلْطَانٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى
الْاَنْفُسُۚ وَلَقَدْ جَاۤءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰىۜ ﴿٢٣﴾

---

10 Abdullah ibni Abbas Resûl-i Ekrem'in Allah Teâlâ'yı kalbiyle iki defa gördüğünü söylemiştir (Müslim, Îmân 284, 285).

Ebû Zer el-Gıfârî Peygamber Efendimize Rabbini gördün mü diye sorduğunu, onun da "Bir nur gördüm" dediğini söylemiştir (Müslim, Îmân 292).

Hz. Âişe ise "Muhammed Rabbini gördü diyen yalan söylemiştir" demiş, ardından da "Gözler O'nu göremez; ama O gözleri görür" (En`âm 6/103) âyetini okumuştur (Buhârî, Tevhîd 4). Kendisine "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü" âyetini okuyarak açıklama bekleyen birine de, o gördüğünün Cebrâil olduğunu ve onu asıl şekliyle gördüğünü söylemiştir (Müslim, Îmân 287). Ebû Hüreyre de "And olsun ki onu başka bir inişinde de gördü" (Necm 53/13) âyetini açıklarken, Resûl-i Ekrem'in Cebrâil'i gördüğünü söylemiştir (Müslim, Îmân 283).

11 Peygamber Efendimiz Mîrac olayını anlatırken Sidretü'l-Müntehâ hakkında şöyle buyurmuştur: "Sonra Cebrâil, beni Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar götürdü. Sidre'yi insanı hayret ve şaşkınlık içinde

bırakan öyle renkler kaplamıştı ki, onların ne olduğunu bilemem." (Buhârî, Salât 1, Hac 76, Enbiyâ 5; Müslim, Îmân 163).

12 "İman eden ve sâlih amel işleyenler için Me'vâ cennetleri vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram yeri olarak hazırlanmıştır." (Secde 32/19).

13 Yer ve Gökler Rabbinin katından gelen Kur'an, bizim görmediğimiz, bilmediğimiz, büyüklüğünü ve güzelliğini hayal bile edemeyeceğimiz âlemleri, sanki bir mahallenin sokaklarını târif edercesine anlatıyor, gayb âlemlerinin haritasını çıkarıyor. Bu âyetlerde adları geçen mevki ve varlıkların neler olduğu konusunda birbirinden çok farklı rivayetler gelmiş, farklı yorumlar yapılmıştır. Burada net olarak söylenebilecek bir şey varsa, o da şu olmalıdır: Mîrac gibi, bizim bir gecelik bir macera gözüyle baktığımız bu esrarengiz yolculuk kimbilir kaç tane kâinat tarihini içinde barındırıyor! Âyetin tasvir ettiği şu muazzam varlık âlemi içinde bizim dünyamız ve çocuksu kavgalarımız ne kadar küçük düşüyor! Ve bu küçük dünya üzerindeki bir anlık ömrümüzden sonra gideceğimiz yerde bizi neler, neler bekliyor!

14 Yukarıdan beri tasvir edilen hâdiseler içinde, Peygamberimizin gördüğü şeyin Allah olduğu yönünde de, Cebrâil olduğu yönünde de rivayet ve yorumlar vardır. Âyetlerin lafızları ise her iki ihtimale de elverişli bulunmaktadır.

15 Abdullah ibni Mes`ûd "And olsun ki Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü" âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, semânın ufkunu kaplayan yeşil bir refref görmüştür" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 7).

16 Lât, Tâif'te Sakîf kabilesine veya Nahle'de Kureyş kabilesine âit taştan yapılmış bir puttu. Uzzâ da bir sakız ağacı olup Gatafan kabilesinin putuydu. Uhud Savaşı'nda Müslümanlar yetmiş şehit verince Ebû Süfyân Müslümanlara: "Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok" diye bağırmıştı. Peygamber Efendimiz de yanındaki Müslümanlara: "Siz de ona 'Allah bizim Mevlâmızdır, sizin ise Mevlâ'nız yok' deyin" buyurmuştu (Buhârî, Megâzî 17).

17 Menât, Hüzeyl ve Huzâa kabilelerinin taştan yapılma putudur.

18 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "Hûd şöyle dedi: "Artık size Rabbinizden bir azap ve gazap inmesini hakettiniz. Onlara tapılacağına dair Allah'ın bir delil indirmediği, adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden ibâret ilâhlarınız hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse o azabı bekleyin, sizinle beraber ben de bekleyeceğim." (A`râf 7/71).

"Siz "Allah'ı bırakıp, ancak adlarını sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım boş isimlere tapıyorsunuz. Allah onlara tapılacağına dair hiçbir delil indirmemiştir." (Yûsuf 12/40).

20 "Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En`âm 6/116). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰىۘ ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ
وَالْاُولٰىۜ ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ
لَا تُغْن۪ي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ
يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ
تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ عِلْمٍۜ
اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْن۪ي
مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔاۚ ﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى
عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ
﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ
اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَب۪يلِه۪ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ
اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِۙ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اَسَٓاؤُ۫ا بِمَا عَمِلُوا
وَيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾

24. Yoksa insan her istediği şeyi elde eder mi?

25. Âhiret de Allah'ındır, dünya da.[21]

26. Göklerde nice melekler var ki, Allah, şefaat edilmesini dilediği ve râzı olduğu kimseler hakkında kendilerine izin vermedikçe, onların şefaati hiçbir fayda vermez.[22]

27. Âhirete inanmayanlar, meleklere dişi isimleri takıyorlar.[23]

28. Oysa onların bu konuda hiçbir bilgisi yoktur; sadece zan ve tahminin peşine takılmış gidiyorlar. Zan ve tahmin ise gerçek karşısında hiçbir şey ifade etmez.[24]

29. Bizim zikrimizden[25] yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şeye önem vermeyenlere[26] aldırma.[27]

30. Onların bildikleri işte bu kadardır.[28] Rabbin, yolundan sapanı çok iyi bilir; doğru yolda olanı en iyi bilen de O'dur.[29]

31. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, kötülük işleyenleri yaptıkları yüzünden cezalandıracak, iyilik yapanlara ise daha da güzeliyle mükâfât verecektir.[30]

---

21 "Âhiret de Bizim, dünya da Bizimdir." (Leyl 92/13).

22 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Âyetin dipnotunda şefaat konusunda bilgi verilmiş ve ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

23 "Kızları Allah'a yakıştırıyorlar; hâşâ O böyle şeylerden yücedir; çok sevdikleri erkek çocukları da kendilerine malediyorlar." (Nahl 16/57). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 Bu ifade aynen Yûnus sûresi (10), 36. âyette da geçmektedir. "Yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyacak olursan onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanlarına göre hareket eder ve yalnız tahmin yürütürler." (En'âm 6/116). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kötü zandan sakınınız. Çünkü kötü zan (sanı), sözlerin en yalan olanıdır. Başkalarının gizli kapaklı hallerini ve ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı öğünüp böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun" (Buhârî, Edeb 58, Ferâiz 2; Müslim, Birr 28).

25 Bizi anmaktan. Veya Kur'an'dan.

26 "Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince: Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir." (Yûnus 10/7-8).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman şu duaları yapmadan bir meclisten kalkmazdı: "Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkundan hisse ver. Bizi, cennetine ulaştıracak kadar tâatini nasib eyle. Dünya musibetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi yaşattığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden öcümüzü Sen al. Düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Bizi dinimizde musibete uğratma. Dünyayı en büyük düşüncemiz ve gayemiz kılma. İlmimizi dünya ile sınırlandırma. Bize acımayanları başımıza belâ etme." (Tirmizî, Daavât 79).

27 "Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

28 Bilgileri dünya hayatından öteye geçemez. Veya bildikleri zandan ibârettir. Veya, dünya hayatını âhirete tercih etmek, bilgilerinin varacağı en son noktadır.

29 "Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (En'âm 6/117). Aynı hakikat Nahl 16/125 ile Kalem 68/7'de de ifade edilmiştir.

30 "Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden sakının. O gün kimse bir haksızlığa uğramayacak; herkese hak ettiği eksiksiz verilecektir." (Bakara 2/281). Benzer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32. Onlar, ufak tefek günahlar dışında, günahın büyüklerinden ve fuhşiyattan[31] kaçınırlar.[32] Rabbinin bağışlaması pek geniştir. Sizi topraktan yarattığında da, annelerinizin karınlarında siz birer cenin halinde iken de sizi en iyi bilen O'dur. O halde siz kendinizi temize çıkarmayın; kimin takvâ sahibi olduğunu en iyi O bilir.[33]

33. Gördün mü Allah'a itaatten ve hakka tâbi olmaktan yüz çevireni?

34. Azıcık verdi, gerisini sımsıkı elinde tuttu.

35. Yoksa kendisinde gayb[34] bilgisi var da görünmeyen âlemleri mi görüyor?[35]

36-37. Yoksa Mûsâ'nın sayfalarında ve çok vefalı İbrâhim'in sayfalarında olanlar ona bildirilmedi mi?[36]

38. Şöyle ki: Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.[37]

39. İnsan için yalnız çalışmasının karşılığı vardır.[38]

40. Çalışmasının karşılığı da yakında kendisine gösterilecektir.

41. Sonra da karşılığı ona eksiksiz ödenecektir.[39]

42. Rabbinedir en son varış.

43. Güldüren de O'dur, ağlatan da.

44. Öldüren de O'dur, dirilten de.[40]

اَلَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ
اِلَّا اللَّمَمَۜ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِۜ هُوَ
اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ
اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فٖي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْۚ فَلَا تُزَكُّٓوا
اَنْفُسَكُمْۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَاَيْتَ
الَّذٖي تَوَلّٰىۙ ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلٖيلًا وَاَكْدٰى
﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾
اَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فٖي صُحُفِ مُوسٰىۙ ﴿٣٦﴾
وَاِبْرٰهٖيمَ الَّذٖي وَفّٰىۙ ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰىۙ ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا
مَا سَعٰىۙ ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾
ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ الْاَوْفٰىۙ ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى
رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ
وَاَبْكٰىۙ ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾

---

31 En`âm 6/151'in açıklamasına bakınız.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Âdemoğluna zinadan nasibi takdir olunmuştur. O buna mutlaka erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası zina yapılacak yere gitmektir. Kalbe gelince o, arzu eder, ister. Üreme organı ise, bunu ya gerçekleştirir, ya da vazgeçirir" (Buhârî, İsti'zân 12, Kader 9; Müslim, Kader 20-21).

32 "Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz, sizin küçük günahlarınızı affederiz. Ve sizi çok güzel bir yere yerleştiririz." (Nisâ 4/31). Âyetin dipnotunda, konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

33 "Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Oysa Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/49).

""Allah'ın indirdiği kitabın bazı kısımlarını gizleyen ve böylece basit çıkarlarını gözetenler yok mu! İşte onlar karınlarına Cehennem ateşi dolduruyorlar. Kıyamet gününde Allah ne onlarla konuşur, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara acı bir azap vardır." (Bakara 2/174).

Sahâbîlerden biri yeni doğan kızına "iyi kadın" anlamında Berre adını vermişti. Peygamber Efendimiz "Kendinizi temize çıkarmayın; Allah sizin iyi olanlarınızı pek âlâ bilir" buyurdu ve çocuğa Zeyneb adının verilmesini tavsiye etti (Müslim, Âdâb 17-19; Ebû Dâvûd, Edeb 62; Tirmizî, Edeb 26).

Peygamber Efendimizin yanında bir adamdan bahsedilmiş ve orada bulunan bir kişi o adamı aşırı şekilde övmüştü. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz: "Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın" buyurdu ve bu sözünü defalarca tekrarladı. Sonra da, "Şâyet biriniz mutlaka arkadaşını methedecekse, eğer söylediği gibi olduğuna da gerçekten inanıyorsa, zannederim o şöyle iyidir, böyle iyidir, desin. Esasen onu hesaba çekecek olan Allah'tır ve Allah'a karşı hiç kimse kesin olarak temize çıkarılamaz" buyurdu (Buhârî, Şehâdât 16, Edeb 54; Müslim, Zühd 65).

34 Gayb hakkında açıklama için Bakara sûresi (2), 3. âyetin dipnotuna bakınız.

35 "Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve evlât verilecek diyeni? O, gayb perdesini mi araladı, yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü aldı?" (Meryem 19/77-78).

"Yoksa yanlarında gayb bilgisi var da ona bakarak mı yazıyorlar?" (Tûr 52/41; Kalem 68/47).

36 "Biz Mûsâ'ya Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık; sonra da şunları söyledik: "Onlara sıkıca sarıl! Kavmine de emret, onun en güzelini alsınlar! Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunun ne hale geldiğini göstereceğim." (A`râf 7/145).

"Bunlar evvelki sayfalarda da vardı: İbrâhim'in ve Mûsâ'nın sayfalarında." (A`lâ 87/18-19).

37 "Herkesin kazancı yalnız kendinedir. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez." (En`âm 6/164). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

38 Resûlullah Efendimiz, insanın çalışıp elde edeceği amellerinden üçünün ona vereceği faydayı şöyle ifade buyurmuştur: "İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i câriye (kalıcı hayır eserleri), kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât." (Müslim, Vasıyyet 14; Ebû Dâvûd, Vesâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vesâyâ 8).

İnsanın kazanacağı bir başka güzel ameli de Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

"İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı kadar sevap verilir. Ona uyanların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez." (Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14).

39 "Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Böylece Allah onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak verecek ve onlara zulmedilmeyecektir." (Ahkâf 46/19).

40 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Hayatın da, ölümün de Allah'tan geldiğine ve herkesin Allah'a döneceğine dair pek çok âyet vardır. Bunlardan bir kısmına, bu âyetin dipnotlarında işâret edilmiştir.

45-46. Rahimlere döküldüğünde bir damla sudan erkekli dişili çiftleri yaratan O'dur.[41]

47. Tekrar yaratılış da yine O'na âittir.[42]

48. İhtiyaçtan kurtaran da O'dur, zengin eden de.[43]

49. Müşriklerin taptığı Şi'râ yıldızının[44] Rabbi de O'dur.

50. Önceki Âd kavmini de O helâk etti.[45]

51. Semûd'u da helâk edip geriye bir şey bırakmadı.

52. Daha önce Nûh kavmini de O helâk etti. Çünkü onlar hem çok zâlim, hem de çok azgındı.[46]

53. Alt üst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi.[47]

54. Onları kaplayan azap öyle bir kapladı ki![48]

55. Şimdi Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edersin?[49]

وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ
﴿٤٥﴾ مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰىۖ ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ عَلَيْهِ
النَّشْاَةَ الْاُخْرٰىۙ ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى
وَاَقْنٰىۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰىۙ
﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُٓ اَهْلَكَ عَادًاِۨ الْاُولٰىۙ ﴿٥٠﴾
وَثَمُودَا۬ فَمَٓا اَبْقٰىۙ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ
قَبْلُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰىۜ ﴿٥٢﴾
وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰىۙ ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا مَا
غَشّٰىۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾

---

41 Âyetten anlaşılan iki nokta vardır: (1) Erkeklik veya dişilikte belirleyici olan, "rahme dökülen bir damla su", yani babadan gelen genetik malzemedir. (2) Ceninin cinsiyeti, döllenme ânında belirlenmektedir. Bugünkü kesin bilgilerimiz her iki hükmü de doğrulamaktadır. Çünkü annenin yumurta hücresindeki cinsiyet kromozomu dâimâ aynıdır; babadan gelen hücrelerin ise yarısı x, yarısı y kromozomu taşır. Yumurta hücresini dölleyen hücre x kromozomu taşıyorsa, döllenen hücre anneden gelen diğer x kromozomu ile birlikte xx kromozomu taşır ki, bu durumda doğacak bebek kız olacak demektir. Babadan gelen kromozomun y olması halinde ise bebeğin cinsiyet kromozomları xy olur ki, bu da onun erkek olması anlamına gelir. Her iki halde de belirleyici olan babadan gelen sudur ve belirleyici an da bu suyun rahme döküldüğü zamandır.

42 "Şöyle de: "İlâh diye taptıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek birisi var mı?" Şöyle de: "Mahlûkatı ilk defa Allah yaratır; sonra yeniden O diriltir. O halde nasıl olur da O'ndan yüz çevirirsiniz?" (Yûnus 10/34).

"Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de!" (İsrâ 17/51).

"Sizi de Allah yerden bitki gibi bitirdi. Sonra oraya sizi geri gönderecek, sonra bir daha çıkaracak." (Nûh 71/17-18).

"Önce yaratan da O'dur, sonra diriltecek olan da." (Bürûc 85/13).

43 "O seni yoksul bulup zengin etmedi mi?" (Duhâ 93/8).

44 Bu yıldızın Sirius olduğu kabul edilmektedir. Gezegenler hâriç tutulursa, gökyüzünün en parlak yıldızı, daha doğrusu, en parlak yıldız sistemidir. Tarih boyunca birçok hurafeye kaynaklık etmiştir ve halen de etmektedir. Başlangıcında yıldıza yemin içeren sûre, burada da yıldızın Rabbinin Allah olduğunu vurgulamak sûretiyle, bir yandan bu muhteşem kudret eserlerinin değerine ve büyüklüğüne dikkat çekerken, bir yandan da onlara olağanüstü güçler yakıştıran her türlü inanç ve davranışı tümüyle reddetmekte, gökyüzüne yıldızları inci taneleri gibi dizenin sıfatlarını yıldızlara mal etmek gibi bir nankörlükten insanları sakındırmaktadır.

45 Bu ifade, başka Âd kavminin de bulunduğunu gösteriyor.

46 "Yoksa senin Rabbin, halkı iyilikleri emredip kötülüklere engel olan ülkeleri haksız yere helâk etmez." (Hûd 11/117).

47 "Onlara daha önce yaşayanların: Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve Lût kavminin haberleri gelmedi mi? O kavimlere peygamberleri apaçık mûcizeler getirmişlerdi. Allah kesinlikle onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Tevbe 9/70).

"Firavun ile ondan öncekiler ve Lût kavmi de o günahı işledi." (Hâkka 69/9).

48 "Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

"Her yeri kaplayan felâketin haberi sana geldi mi?" (Gâşiye 88/1).

49 "Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?" (Rahmân 55/13). Bu âyet Rahmân sûresi boyunca 31 defa tekrar edilmektedir.

56. İşte bu[50] da evvelki uyarıcılardan bir uyarıcıdır.[51]

57. Yaklaşan,[52] artık iyice yaklaştı.[53]

58. Onu Allah'tan başka ortaya çıkaracak yoktur.

59. Siz bu söze mi şaşıyorsunuz?[54]

60. Ağlayacağınıza gülüyorsunuz.[55]

61. Ve hâlâ gaflet içinde eğleniyorsunuz.[56]

62. Artık Allah'a secde edin[57] ve O'na kulluğunuzu yapın.[58]

هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ
الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَد۪يثِ تَعْجَبُونَ
﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ
السجدة سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

---

50 Peygamber veya Kur'an.

51 "De ki: Peygamberlerin ilki ben değilim. Bana veya size ne yapılacağını da ben bilemem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım; çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." (Ahkâf 46/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

52 Kıyamet.

53 "İnsanların hesaba çekilme vakti yaklaştı; ama onlar hâlâ gaflet içerisinde; hesab için hazırlanmaktan yüz çeviriyorlar." (Enbiyâ 21/1).

"Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında; kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır. Onlar: "Yazıklar olsun bize! Biz bu konuda gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!" diyecekler." (Enbiyâ 21/97).

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

"Onlar, kıyametin âniden başlarına gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onun alâmetleri şimdiden gelmiştir. Kıyamet koptuğunda ibret almaları neye yarar?" (Muhammed 47/18).

"Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı." (Kamer 54/1).

54 "Eğer şaşacağın bir şey varsa, asıl şaşılacak şey, onların "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir." (Ra`d 13/5).

55 "Öyleyse kazandıkları günahlar yüzünden az gülsünler, çok ağlasınlar." (Tevbe 9/82).

56 "Sen Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında hayran kaldın; onlar ise alay ediyorlar." (Sâffât 37/12).

57 **Bu âyet secde âyetidir.**

58 Abdullah ibni Mes`ûd'un söylediğine göre bu sûre, içinde secde âyeti olarak inen ilk sûredir. Peygamberimiz Necm sûresini okuduktan sonra secdeye vardığında, Müslümanlarla beraber, onu dinleyen ve kendilerini Kur'an'ın belâgatine kaptırmış bulunan müşrikler de secde etmekten kendilerini alamadılar. Yalnız, kâfir olarak öldürülen Ümeyye bin Halef yerden bir avuç toprak alarak alnına sürdü, "Bu bana yeter" dedi. (Buhârî, Sücûdü'l-Kur'ân 1, 3, Menâkıbü'l-Ensâr 29, Megâzî 8, Tefsîr 53/4; Müslim, Mesâcid 105.) Müşrikler neden sonra yaptıkları işin farkına vardılar ve secdeye kapanmalarını mâzur gösterecek hikâyeler üretmeye çalıştılar.

KAMER SÛRESİ (54. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 55 âyettir. Girişinde Ay'ın yarılması mûcizesinden söz eder; bu sebeple, "Ay" anlamına gelen "Kamer" adını almıştır. Başında ve sonunda kıyamet hakkında uyarılar içerir; ikisi arasında da geçmiş kavimlerin kıssalarını birer ibret tablosu halinde gözler önüne serer.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Kıyamet yaklaştı,[1] Ay yarıldı.[2]

2. Onlar ise ne zaman bir mûcize görseler sırtlarını dönerler ve "Bu sürüp giden bir büyü" derler.[3]

3. Onlar hevâ-heveslerine uyup Peygamber'i yalanladılar.[4] Oysa her işin belirlenmiş bir hedefi vardır.[5]

4. Onlara, kendilerini içinde bulundukları inkârdan vazgeçirecek nice haberler gelmiştir.

5. Bunlar tam bir hikmet timsali haberlerdir. Fakat uyarılar onlara fayda vermiyor.

6. Sen onlara aldırma. Gün gelir, dâvetçi onları görülmedik bir şeye çağırır.[6]

7. Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar.

8. Dâvetçiye doğru koşarlar.[7] Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der.[8]

9. Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı.[9] Onlar kulumuzu yalanladılar, ona deli dediler ve ona engel oldular.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ
يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ
﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ
مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَٓاءِ
مَا ف۪يهِ مُزْدَجَرٌۙ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ
النُّذُرُۙ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْۢ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى
شَيْءٍ نُكُرٍۙ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ
مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌۙ ﴿٧﴾
مُهْطِع۪ينَ اِلَى الدَّاعِۜ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا
يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

1 Peygamber Efendimiz ashâbına kıyametin ne kadar yakın olduğunu anlatmak için şehâdet parmağıyla orta parmağını göstererek şöyle buyurdu: "Benimle kıyametin arası, şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı zamanda ben peygamber olarak gönderildim." (Buhârî, Rikāk 39; Müslim, Cum`a 43, Fiten 133). Kıyametin çok yakın olduğunu bildiren âyetler için Necm 53/57 ile dipnotuna bakınız.

Resul-i Ekrem Efendimiz ashâbına, dünyanın ömrünün iyice azaldığını ve sayılı günleri kaldığını anlatmak için batmak üzere olan güneşi gösterdi ve şöyle buyurdu: "Bugünün geçen saatlerine göre kalan saatleri ne kadar kısa ise, dünyanın geçen ömrüne göre kalan ömrü de o kadar kısadır." (Tirmizî, Fiten 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 133).

Bugün kabul edilen değerler esas alındığında, dünyanın 4,5 milyar yıllık ömrü bir gün olarak kabul edilecek olursa, bütün insanlık, bu günün son saniyesi içinde nefes alıp vermektedir.

2 Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ay ikiye bölündü. Bir parçası dağın üzerinde, diğeri de onun berisindeydi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz 'Şâhit olun!' buyurdu. Mekkeliler ikiye bölünen ayın arasından Hira mağarasını gördüler. Buna rağmen 'Muhammed sizi büyüledi' dediler." (Buhârî, Menâkıb 27, Menâkıbü'l-Ensâr 36, Tefsîr 54/1; Müslim, Sıfatü'l-Münâfikîn 43- 48).

Az sayıdaki bazı yorumcular, âyetin kıyamete yakın gerçekleşecek bir olaydan söz ettiği görüşünü savunuyorlarsa da, bir sonraki âyetin atıfta bulunduğu müşriklerin tepkileri, olayın bu âyetler inmeden önce cereyan etmiş olduğunu açıkça göstermektedir.

3 "İnsanların hesaba çekilme vakti yaklaştı; ama onlar hâlâ gaflet içerisinde; hesab için hazırlanmaktan yüz çeviriyorlar. Onlara Rablerinden ne zaman yeni bir uyarı gelse, onu ancak alay ederek dinlerler." (Enbiyâ 21/1-2).

4 "Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanarak hareket eden kimse, kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve heveslerinin peşine düşmüş kimse gibi olur mu?" (Muhammed 47/14). Heveslerinin peşine düştükleri için kötü âkıbete uğrayanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 Peygamberlerin işi, onların hevesleri gibi gelip geçici şeyler değildir; sürüp gidecek ve belirlenmiş amacına ulaşacaktır.

6 "O gün, herkes hiçbir yere sapmadan kendilerini çağıran dâvetçinin peşine düşecektir." (Tâhâ 20/108).

7 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır." (Furkān 25/26).

"Sûra üfürüldüğünde, işte o gün pek zor bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir." (Müddessir 74/8–10).

9 Nûh aleyhisselâmın kıssasına dair tafsilât A`râf 7/59-64; Hûd 11/25-48; Şuarâ 26/105-120 ile kendi adını taşıyan Nûh sûresinde (71) de yer almaktadır.

10. Nûh "Mağlup düştüm, yardım et" diye Rabbine yakardı.[10]

11. Biz de sağanak sağanak boşalan yağmurla gök kapılarını açtık.

12. Yerden de sular fışkırttık. Her iki su kütlesi, belirlenen iş için buluştu.

13. Nûh'u tahtadan yapılmış, çivilerle tutturulmuş gemiye bindirdik.

14. Kâfirlerin yalanladığı kulumuza mükâfât olarak, o gemi gözetimimiz altında akıp gidiyordu.

15. Biz onu[11] geride bir ibret levhası olarak bıraktık.[12] Fakat hani ibret alacak olan?

16. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım?[13]

17. And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için[14] kolaylaştırdık.[15] Fakat hani ibret alacak olan?[16]

18. Âd kavmi de yalanlamıştı. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım?[17]

19. Biz de, uğursuzluğu uzun süre devam eden günlerde onların üzerine gürültülü bir fırtına gönderdik.

20. Bir fırtına ki, insanları kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlerinden koparıp atıyordu.[18]

21. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım?

22. And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık.[19] Fakat hani ibret alacak olan?

23. Semûd kavmi de kendilerini uyaran peygamberleri yalanladı.[20]

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾
فَفَتَحْنَٓا اَبْوَابَ السَّمَٓاءِ بِمَٓاءٍ مُنْهَمِرٍۘ
﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَٓاءُ
عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَۚ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ
اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾ تَجْر۪ي بِاَعْيُنِنَاۚ جَزَٓاءً
لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَٓا اٰيَةً
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي
وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
ر۪يحًا صَرْصَرًا ف۪ي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّۙ
﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ
مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ
﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

---

10 "Nûh'u da hatırla! Hani o daha önce Bize dua etmiş, Biz de onun duasını kabul etmiş, onu ve âilesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık." (Enbiyâ 21/76).

"Vaktiyle Nûh da Bize niyazda bulunmuştu; Biz ise ona ne güzel cevap verdik. Onu

ve âilesini o büyük felâketten kurtardık. Ve yalnız onun neslini yeryüzünde yaşattık. Ardında da insanlar arasında onun için iyi bir nam bıraktık." (Sâffât 37/75-78).

"Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma. Bırakacak olursan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar da ancak günahkâr ve nankör evlâtlar yetiştirirler. Yâ Rabbî! Beni, annebabamı, mü'min olarak evime girenleri, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimleri ise daha da perişan eyle." (Nûh 71/26-28).

11 O gemiyi veya o geminin kalıntısını yahut Hz. Nûh'tan insanlık âlemine kalan bir hatıra olarak gemileri demektir.

12 "Fakat Biz, Nûh'u ve gemide bulunanları kurtardık. Bu olayı âlemlere bir ibret yaptık." (Ankebût 29/15).

13 Bu ifade, bu sûrenin 18, 21 ve 30. âyetlerinde de tekrarlanmaktadır.

14 Ezberlemek, hatırlamak, düşünmek, öğüt almak için. Zikir sözcüğünün içinde bu anlamların hepsi de mevcuttur.

15 "Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin; boş bir inatla direnenleri de onunla uyarasın." (Meryem 19/97). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 Bu ifade, bu sûrenin 22, 32, 40 ve 51. âyetlerinde de tekrarlanmaktadır.

17 Âd kavminin kıssasına dair tafsilât A`râf 7/65-72; Hûd 11/50-60 ve Şuarâ 26/123-139'da da yer almaktadır.

18 "Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün." (Hâkka 69/7).

19 Bu sûrenin 17. âyetinin dipnotuna bakınız.

20 Semûd kavminin kıssası A`râf 7/73-79; Hûd 11/61-68 ve Şuarâ 26/141-158'de de yer almaktadır.

24. Dediler ki: "İçimizden bir beşere mi uyacağız? O zaman sapıtmış ve çıldırmışız demektir.[21]

25. "Aramızdan ona mı vahiy verilmiş? Hayır, o şımarık yalancının biridir."

26. Sâlih'e buyurduk ki: "Şımarık yalancının kim olduğunu yarın öğrenecekler.

27. "Biz onları sınamak için dişi deveyi gönderiyoruz. Sen onların ne yapacağını izle ve sabırlı ol.

28. "Suyun deve ile onlar arasında dönüşümlü olacağını[22] kendilerine haber ver. Herkes su nöbetinde hazır olsun."

29. Onlar arkadaşlarını çağırdılar; o da bıçağını çekip deveyi kesti.[23]

30. Nasıl oluyormuş uyarılarım ve azabım?

31. Onlara tek bir ses gönderdik de ağıla yığılmış çalı çırpıya döndüler.[24]

32. And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık.[25] Fakat hani ibret alacak olan?

33. Lût kavmi de kendilerini uyaran peygamberleri yalanladı.[26]

34. Biz de onların üstüne taş yağdırdık.[27] Ancak Lût'un âilesi müstesnâ; onları seher vakti kurtardık.

35. Bu ise katımızdan bir nimet idi. İşte şükredeni Biz böyle mükâfâtlandırırız.

36. Lût onları şiddetli azabımız hakkında uyarmıştı; fakat onlar uyarıları şüpheyle karşıladılar.

فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُٓ اِنَّٓا
اِذًا لَفٖى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ
عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾
سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾
اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ
وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَٓاءَ قِسْمَةٌ
بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا
صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ
عَذَابٖى وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ
﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ
﴿٣٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ
لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ
عِنْدِنَا كَذٰلِكَ نَجْزٖى مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ
اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

---

21 "Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın taptıklarından caydırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!" (İbrâhim 14/10). Kâfirlerin peygamberlere beşer oldukları gerekçesiyle karşı çıktıklarını bildiren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "Sâlih: 'İşte mûcize, şu dişi devedir! Bir gün kuyudan su içme hakkı onun; belli bir gün de sizindir.'" (Şuarâ 26/155).

23 "Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı. Hani onların en bedbahtı baş kaldırmıştı. Allah'ın elçisi onlara: "İşte bu Allah'ın mûcize olarak yarattığı dişi devesi" dedi. "Onun su içme hakkını gözetin." Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden başlarına azap indirip onları yerle bir etti." (Şems 91/11-14).

24 "O zâlimleri ise korkunç ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd 11/67). Açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

25 Bu sûrenin 17. âyetinin dipnotuna bakınız.

26 Hz. Lût'un kıssası ile ilgili ayrıntılar için şu âyetlere ve açıklamalarına bakınız: A'râf 7/80-84; Hûd 11/70-83; Hicr 15/58-76; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58; Ankebût 29/28-35.

27 "Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık. O taşlar Rabbin tarafından işaretlenmişti. Böyle bir azap her zaman zâlimlerin tepesindedir." (Hûd 11/83). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetlerin dipnotuna bakınız.

37. Onlar Lût'un misafirlerine kötülük etmeye niyetlendiler; Biz de onların gözlerini kör ettik, "Tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu" dedik.[28]

38. Bir sabah vakti, yakalarını bir daha bırakmayacak bir azap onları yakalayıverdi.

39. Şimdi tadın azabımı ve uyarılarımın sonucunu!

40. And olsun, Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık.[29] Fakat hani ibret alacak olan?

41. Firavun hânedanına da kendilerini uyaran peygamberler gelmişti.[30]

42. Onlar âyetlerimizin hepsini birden yalanladılar. Biz de onları izzetli ve kudretli birine yaraşır biçimde cezalandırdık.

43. Şimdi sizin kâfirleriniz onlardan daha mı üstün?[31] Yoksa semâvî kitaplarda sizin için bir kurtuluş belgesi mi var?[32]

44. Yoksa onlar, "Biz dayanışma içinde, yenilmez bir topluluğuz." mu diyorlar?

45. Yakında o topluluk da hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.[33]

46. Onlara vadolunan asıl ceza kıyamet günüdür. Kıyamet günü ise daha büyük bir belâdır ve daha da acıdır.[34]

47. O gün kâfirler tam bir şaşkınlık ve çılgınlık içindedir.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَٓا
اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾
وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّۚ
﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُۚ ﴿٤١﴾
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ
عَزٖيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ
اُو۬لٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾
اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمٖيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾
سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ
السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ
﴿٤٦﴾ اِنَّ الْمُجْرِمٖينَ فٖي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

---

28 "Lût da "Keşke sizinle baş edecek gücüm olsaydı veya sağlam bir desteğim bulunsaydı" dedi. Elçiler "Ey Lût!" dediler. "Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ el uzatamazlar. Gecenin bir vaktinde âileni alıp yola çık. Hiçbiriniz geri dönüp bakmasın. Ancak, karın hâriç. Kavminin başına gelecek belâ, onun da başına gelecek. Onlar için belirlenen zaman, sabah vaktidir. Zâten sabah da yakın değil mi?" (Hûd 11/80-81).

29 Bu sûrenin 17. âyetinin dipnotuna bakınız.

30 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik; fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, işte fitne fesat çıkaranların sonu ne oldu!" (A'râf 7/103). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Sizin kâfirleriniz" ifadesiyle Mekkeli putperestlere hitap edilmektedir.

"Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6).

"Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk ettik." (Meryem 19/74).

"Bunlardan daha güçlü olanları da Biz helâk ettik. Nitekim öncekilerin kıssaları Kur'an'da geçmiştir." (Zuhruf 43/8).

"Biz onlardan önce kendilerinden daha güçlü nice nesiller helâk ettik; azabımız başlarına gelince diyar diyar kaçacak delik aradılar. Allah'ın azabından sığınılacak yer mi olur?" (Kâf 50/36).

32 "Yoksa sizin apaçık bir deliliniz mi var? Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı." (Sâffât 37/156-157).

"Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle? Yoksa bunları öğrendiğiniz bir kitabınız mı var? O kitap 'Beğendiğiniz her şey sizin olsun' mu diyor? Veya 'Siz neye hükmederseniz o sizin olur' diye, kıyamete kadar geçerli olmak üzere size yeminler mi etmişiz?" (Kalem 68/36-39).

33 "De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

"Nihayet tehdit edildikleri azabı gözleriyle görür ve kimin yardımcısı daha güçsüzmüş, kimin sayısı daha azmış, o zaman anlarlar." (Cin 72/24).

34 "Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı ise daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Zümer 39/26).

"Âhiret azabı ise bundan daha da aşağılayıcıdır; kimseden de yardım görmezler." (Fussılet 41/16).

"İşte azap böyledir. Âhiret azabı daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı!" (Kalem 68/33).

Hz. Âişe, bu âyet nâzil olduğunda Mekke'de henüz oyun çağında bir çocuk olduğunu söylemiştir (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 6). Peygamber Efendimiz Bedir Gazvesi başlamadan önce çadırında "Allahım! Peygamberlerini başarıya ulaştıracağına dair ahdini, bana da zafer nasip edeceğine dair vaadini yerine getirmenin zamanı gelmiştir" diye başlayan uzun duasını bitirdikten sonra zırhını giydi ve "Yakında o topluluk da hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar. Onlara vadolunan asıl ceza kıyamet günüdür. Kıyamet günü ise daha büyük bir belâdır ve daha da acıdır" (Kamer 54/45-46) âyetlerini okuyarak çadırından çıktı (Buhârî, Cihâd 89, Megâzî 4, Tefsîr 54/6, 7).

48. Yüz üstü ateşe sürüklenecekleri gün onlara[35] "Tadın bakalım şimdi, Sekar'ın[36] dokunuşunu!" denilecek.

49. Biz her şeyi bir kaderle yarattık.[37]

50. Ve Bizim emrimiz, gözün bir bakışı gibidir.[38]

51. Biz sizin gibi nice toplumları helâk ettik. Fakat hani ibret alan?[39]

52. Onların yaptığı her şey defterlerde kayıtlıdır.[40]

53. Küçük büyük, hepsi yazılmıştır.[41]

54. Takvâ sahipleri ise Cennet bahçelerinde ve ırmak kenarlarındadır:[42]

55. Hak meclisinde, her şeye kudreti yeten bir Sultanın huzurunda.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْۜ
ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ
بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَٓا اَمْرُنَٓا اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ
بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَٓا اَشْيَاعَكُمْ
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي
الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغٖيرٍ وَكَبٖيرٍ مُسْتَطَرٌ
﴿٥٣﴾ اِنَّ الْمُتَّقٖينَ فٖي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍۙ ﴿٥٤﴾
فٖي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلٖيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

---

35 "Allah kime hidâyet ederse, artık o doğru yolu bulmuştur, kimi de yoldan saptırırsa, artık onu Allah'tan başka koruyan kimseler bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzüstü sürükleyerek toplarız. Onların varacakları yer Cehennem'dir; Cehennem'in alevi azaldıkça, onların alevini artırırız." (İsrâ 17/97). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

36 Sekar, Cehennem'in adlarından biridir.

"Sekar nedir, bilir misin?" Ne içine atılanda bir şey bırakır, ne de tekrar tekrar yakmaktan vazgeçer. O insan derisini kavurup simsiyah yapar. Cehennem'de on dokuz bekçi vardır." (Müddessir 74/27-30).

37 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Bu âyetin dipnotunda Allah Teâlâ'nın her şeyi belli bir ölçüye göre vermesine dair âyetler zikredilmiştir.

"Göklerin ve yerin sahibi yalnız O'dur. O hiç oğul edinmemiştir, mülk ve saltanatta O'nun bir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur." (Furkân 25/2).

"Yüce Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut. O Rabbin ki yarattı, güzel ve düzgün şekilde biçimlendirdi. O Rabbin ki kaderini çizdi, yol gösterdi." (A'lâ 87/1–3).

Ebû Hüreyre radıyallahu anhın haber verdiğine göre Kureyşli müşrikler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kader hakkında tartışmaya geldiklerinde "Yüz üstü ateşe sürüklenecekleri gün onlara: "Tadın bakalım şimdi, Sekar'ın dokunuşunu!" denilecek. Biz her şeyi bir kaderle yarattık" (Kamer 54/48-49) âyetleri nâzil olmuştur (Müslim, Kader 19; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 444).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem

muhtelif hadislerinde şöyle buyurmuştur:

"İman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayrın da şerrin de Allah'tan olduğuna iman etmendir." (Müslim, Îmân 1, 5; Tirmizî, Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâî, Îmân 5, 6; İbni Mâce, Mukaddime, 10).

"Âcizliğe, güçlü ve kuvvetli olmaya varıncaya kadar her şey kaderledir." (Müslim, Kader 18; Mâlik, *Muvatta'*, Kader 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 110).

"Bir kimse dört şeye inanmadıkça mü'min sayılmaz: 1) Allah'ın varlığına, birliğine ve ortağı bulunmadığına. 2) Benim Allah'ın Resûlü olduğuma ve beni hak Peygamber olarak gönderdiğine. 3) Öldükten sonra dirilmeye. 4) Kadere, hayrın da şerrin de Allah'tan olduğuna." (Tirmizî, Kader 10; İbni Mâce, Mukaddime 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 97, 133).

Burada, Peygamber Efendimizin Abdullah ibni Abbas'a yaptığı uzun nasihatteki şu ifadeleri de hatırlamalıdır: "Şunu bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda vermeye çalışsa, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı verebilir. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksa, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilir. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir." (Tirmizî, Kıyâmet 59. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 293, 303, 307).

38 Ol der, olur. O kadar kolay ve çabuktur.

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın elindedir. Kıyametin kopması göz açıp kapayacak kadar, hatta ondan da çabuktur. Şüphesiz Allah her şeye kādirdir." (Nahl 16/77).

39 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik." (En'âm 6/6). Bu âyetin dipnotunda daha önce gelip geçmiş güçlü kuvvetli nesillerin neden ve nasıl helâk edildikleriyle ilgili âyetler zikredilmiştir.

40 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz. Onlara: "Bu, size gerçeği söyleyen kitabımızdır. Biz sizin bütün yaptıklarınızı kaydediyorduk" denilecek." (Câsiye 45/28-29).

"Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir. Her ne yaparsanız bilirler." (İnfitâr 82/10-12).

41 "Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

42 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Onlara: "Oraya âfiyet, huzur ve tam bir güven içinde girin" denir." (Hicr 15/46). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

RAHMÂN SÛRESİ (55. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 78 âyettir. Allah'ın rahmet eserlerini ve mü'min kullarına âhirette hazırladığı nimetleri hatırlatır. Allah'ın Rahmân ismiyle başladığından bu ismi almıştır. Sûre, "Arûsü'l-Kur'ân" (Kur'an'ın gelini) diye de anılır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Rahmân,[1]
2. Kur'an'ı öğretti.
3. İnsanı yarattı,
4. Ona beyanı[2] öğretti.
5. Güneş ve Ay'ın hareketi bir hesaba göredir.[3]
6. Bitkiler ve ağaçlar O'na secde eder.[4]
7. Göğü yükseltti[5] ve ölçüyü koydu.[6]
8. Tâ ki siz de ölçüyü aşmayın.[7]
9. Tartıyı adaletle yapın; terazide bir şey eksiltmeyin.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ
﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ
﴿٦﴾ وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ
﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ ﴿٨﴾ وَاَق۪يمُوا
الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ﴿٩﴾

---

1 "Onlara şöyle de: "İster Allah diye, ister Rahmân diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur. Sen de namazda sesini pek yükseltme, büsbütün de kısma, ikisinin ortasında bir yol tut." (İsrâ 17/110). Rahmân ismi için Fâtiha sûresi (1), 3. âyetin açıklamasına bakınız.

2 Âyetteki "beyan" kavramı konuşmayı ve anlamayı ifade eder. Bunların her ikisi de bilim dünyasını tam anlamıyla acze düşüren birer mûcizeler silsilesidir. Beyanın temelinde, her şeyden önce, düşünce vardır ki, bu başlı başına bir mûcizedir. Konuşmanın ilk adımı ise, düşüncenin kelime dediğimiz sembollere çevrilmesidir. Bu semboller, hafızanın derinliklerinden, sırrına akıl erdiremediğimiz bir mekanizma ile çağrılır, bir cümle içinde peş peşe dizilir. Cümlelere kelimeler, anlamlar, duygular yüklenir. Sonra, vücutta işini bitirmiş ve atık madde olarak ciğerlerden çıkmakta olan hava, ses tellerinde, dilde, dişte, dudaklarda kelimelere dönüşür. Bu arada yüzümüzün 44 tane kası, akıl almaz bir biçimde derimizi şekilden şekle sokarak, ağzımızdan çıkan sözlere kendi yorumuyla eşlik eder. Hava zerreleri bu kelimeleri alır, milyarlarca kopyasını muhatapların kulak zarlarına iletir. Dinleyenin vücut sistemlerinde de, en az konuşanınki kadar olağanüstü işlemler sonucunda bu cümlelerin ve kelimelerin anlamları çözülür, içerdiği duygular anlaşılır. Konuşulanı anlamak da beyan mûcizesinin en az konuşmak kadar önemli bir halkasıdır; aksi takdirde, insan kendi konuşmasını dahi çözemez hale gelir ve saçmalamaya başlar. Fakat bu da kendisini kimin konuşturduğunu bilmeyen yahut bilmek

istemeyen kimsenin saçmalaması yanında o kadar büyütülecek bir şey değildir! Çünkü âyetten de, yaratılışımızdan da kolayca anlaşılacağı gibi, insana beyanın öğretilmesindeki amaç, onu Âlemlerin Rabbine muhatap etmektir. Kendisini bu şereften kendi eliyle yoksun bırakan kimsenin bedbahtlığı yanında her felâket bir hiç mertebesine iner.

3 "Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O geceyi dinlenme için, Güneş ile Ay'ı da birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır." (En'âm 6/96).

"Güneş'i bir ışık, Ay'ı bir nur yapan ve yılların sayısını ve hesabınızı bilesiniz diye Ay'a menziller takdir eden O'dur. Allah bunları bir anlam ve amaca göre yaratmıştır." (Yûnus 10/5).

"Biz geceyi ve gündüzü, Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren iki delil yaptık; Rabbinizin size olan lütfunun peşine düşüp aramanız, yılların sayısını ve hesabınızı bilmeniz için gecenin karanlığını giderip ardından gündüzün aydınlığını getirdik." (İsrâ 17/12).

Bu âyetler, güneşin de, ayın da bir kanunla cereyan ettiğini vurgulu bir şekilde hatırlatıyor. Buna göre, güneşin yarın sabah nerede, ne zaman doğacağı kesin bir şekilde belli olduğu gibi, bundan yüz sene sonraki bir vakitte yeryüzünün belirli bir yerinde ne zaman doğup batacağı da bellidir ve bir hesapladır. Aynı durum, güneşle beraber zikredilen ay için de söz konusudur. Senelerin ve ayların hesabını ayın rüyetine (görülmesine) bağlayan Allah, rüyeti de böylece kesin ve değişmez bir hesaba bağlamış ve bundan yıllarca, hatta asırlarca sonrasının veya öncesinin dahi hesabını çıkarabilecek bir bilgiyi bize bağışlamıştır. Söz konusu âyetler, bu bilgiye erişme ve onu kullanma hususunda açık bir teşvik içermektedir.

4 "Görmedin mi, göklerde olanlar, yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün canlılar ve insanların pek çoğu O'na secde etmektedir? Pek çoğu ise azabı hak etmiştir. Allah'ın zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar." (Hac 22/18).

5 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş, sonra da Arş üzerine kurulmuş, Güneş'i ve Ay'ı emrine baş eğdirmiştir." (Ra'd 13/2). Göğün yükseltilmesi ile ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

6 Göklerin yaratılışında ve düzene konuşundaki dengeye dikkat çekiliyor. Bu denge, çekim kuvveti, elektromanyetik kuvvet, nükleer kuvvet, zayıf kuvvet başta olmak üzere pek çok etkileşmeyi içine alan ve son derece ince ve duyarlı bir hesap üzerine kurulmuştur. Aşağıdaki âyetler ile dipnotlarında zikredilen diğer âyetlerde de, yaratılıştaki ölçünün daha başka yönlerine temas edilmektedir:

"Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21).

"Hak ve adalet yerini bulsun diye kitabı ve ölçüyü indiren Allah'tır. Nereden bileceksin, belki de kıyametin vakti yakındır." (Şûrâ 42/17).

"Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutabilsinler." (Hadîd 57/25).

7 Gerek kâinattaki kanunlara, gerekse dinin emir ve yasaklarına uygun hareket ederek âlemdeki dengeyi gözetin; yaratılışa ters düşmeyin.

8 "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın." (En'âm 6/152). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

10. Yeri de canlılar için hazırladı.[9]

11. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır.

12. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır.

13. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?[10]

14. O, insanı ateşte pişmiş gibi kupkuru çamurdan yarattı.[11]

15. Cinleri de saf bir ateş alevinden yarattı.[12]

16. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?[13]

17. O iki doğunun ve iki batının Rabbidir.[14]

18. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

19. İki denizi salıverdi ki birbirine kavuşurlar.

20. Ama aralarında bir engel vardır; birbirlerine karışmazlar.[15]

21. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

22. O denizlerin ikisinden de inci ve mercan çıkar.

23. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

24. Denizde dağlar gibi yükselmiş, akıp giden gemiler de O'nundur.[16]

25. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

26. Yeryüzünde olan herkes fânidir.[17]

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ
وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ
ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ
صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ
مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ
وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ
﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا
اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي
الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

---

9 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29).

"O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin. Dönüşünüz de yine O'nadır." (Mülk 67/15).

"Ondan sonra yeri yayıp döşedi. Ondan

suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı." (Nâziât 79/30-33).

10 Sûre boyunca 31 defa tekrarlanacak olan bu ifade iki ayrı topluluğa birden hitap etmektedir ki, bunlar insanlar ve cinlerdir. Ancak cümle Türkçeye çevrildiğinde, muhatabın bu iki topluluk olduğu, cümlenin tabiî seyri içinde belli olmamaktadır. Nitekim Peygamberimiz bir gün Ashâbının yanına çıkmış ve onlara Rahmân sûresini başından sonuna kadar okumuştu. Daha sonra şöyle buyurdu: "Cinlerle buluştuğum gece, ben bu sûreyi cinlere de okudum; onlar sizden daha güzel karşıladılar. Ben ne zaman 'Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?' âyetine gelsem, onlar: 'Senin hiçbir nimetini inkâr etmeyiz, ey Rabbimiz, Sana hamdolsun' diyorlardı." (Tirmizî, Tefsîr 55/1; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, V, 183-184, nr. 2150).

11 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur." (En`âm 6/2). İnsanın topraktan yaratılması ile ilgili âyetler bu âyetin açıklamasında zikredilmiştir. Hicr 15/26-28'e ve açıklamalarına da bakınız.

12 "Daha önce de cinleri bedenin gözeneklerine işleyen zehirli ateşten yarattık." (Hicr 15/27).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Melekler nurdan, cinler zehirli ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) yaratılmıştır" (Müslim, Zühd 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 153, 168).

13 "Şimdi Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edersin?" (Necm 53/55).

14 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler için bu âyetin ve Zuhruf 43/38'in dipnotlarına bakınız.

15 "İşte şu susuzluğu gideren tatlı bir su, diğeri de tuzlu ve acı bir sudur. O, aralarına karışmalarına engel olan bir sınır koymuştur." (Furkân 25/53). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

16 "Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun varlığını gösteren delillerdendir." (Şûrâ 42/32). Âyetin metninde lafız olarak "gemi" geçmemekte, yalnız şu özellikler sıralanmaktadır: denizde akıp gitmesi, inşa edilmiş olması, dağlara benzeyişi. Belki bu tanıma uyacak daha başka şeyler de (meselâ buzdağları) düşünülebilir; ancak en yaygın yorum, bu âyette gemilere atıfta bulunulduğu şeklindedir. Çünkü daha başka âyetlerde de hatırlatıldığı gibi, gemilerin yapılması da, denizlerde akıp gitmesi de, Allah'ın verdiği imkânlar sayesinde ve O'nun kevnî yasaları uyarınca cereyan eden işlerdendir. Bunda, bütün insan eserlerinin sonuç itibarıyla Allah'ın birliğini gösteren birer tevhid delili teşkil ettiğine de bir işâret vardır.

17 "Nerede olsanız ölüm sizi gelip bulur. İsterseniz sarp ve sağlam kalelerin içinde olun." (Nisâ 4/78). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkī kalacaktır.[18]

28. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

29. Göklerde ve yerde kim varsa her ihtiyacını O'ndan ister. O her an ayrı bir iştedir.[19]

30. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

31. Ey insanlar ve cinler! Yakında sizin hesabınıza bakacağız.

32. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

33. Ey cinler ve insanlar topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarından çıkıp gitmeye gücünüz yeterse çıkın. Fakat özel bir güç olmadıkça çıkamazsınız.[20]

34. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

35. Üzerinize ateşten saf alevler, bakır eriyiği gibi dumanlar salınır da birbirinize hiçbir yardımınız olmaz.[21]

36. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

37. Gök yarılıp da yağ gibi erimiş kırmızı bir güle döndüğü zaman,[22]

38. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

39. O gün ne insanlara, ne de cinlere günahları sorulmaz.[23]

40. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِۚ
﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾
يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلَّ
يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍۚ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِۚ
﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا
مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ
تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
فَانْفُذُواۜ لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍۚ ﴿٣٣﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا
تَنْتَصِرَانِۚ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَٓاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالدِّهَانِۚ ﴿٣٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْبِه۪ٓ اِنْسٌ وَلَا
جَٓانٌّۚ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

18 "Şüphesiz yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnız Biz kalacağız. Sonunda onlar da Bize döndürülecekler." (Meryem 19/40). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 Peygamber Efendimiz bu âyetin tefsirin-

de: "Bir günahı bağışlamak, bir sıkıntıyı kaldırmak, bir topluluğu yüceltip daha başkalarını alçaltmak O'nun işlerindendir" buyurmuştur. (İbni Mâce, Mukaddime 13). Bu ifade Ebü'd-Derdâ'nın sözü olarak da nakledilmektedir (Buhârî, Tefsîr 55/ sûrenin girişi).

20 Âyet göklerin ve yerin sınırlarını aşma konusunda kapıyı bütünüyle kapatmıyor. Bakara 2/29'un açıklamasında da değinildiği gibi, "yedi gök" kavramına çeşitli açılardan yaklaşmak mümkün olduğu için, bunların her biri hakkında bir sınır söz konusu olabilir: Dünya semâsının, gezegenlerin, Güneş Sisteminin, Samanyolunun, galaksi kümelerinin, ilh. Zamanımız itibarıyla, en azından Güneş Sistemi seviyesinde bir kısım sınırları aşacak güce erişebildiğimizden söz edilebilir.

21 Uzay bu tanımlara uyabilecek pek çok şeyle doludur. Yıldızların nükleer patlamalarında üretilen ışınlar, gaz ve toz bulutları, yıldız ölümleriyle ortaya çıkan milyarlarca derece sıcaklıklar ve binlerce sene boyunca uzayda yayılıp giden bulutlar, dumanlar... Orta çapta bir yıldız olan Güneşimizin alevleri bile zaman zaman milyonlarca Dünya'yı yutacak kadar yüksekliklere erişebiliyor.

22 Bu tasvir de "nova" veya "süpernova" adı verilen yıldız ölümleri ile bunlardan arta kalan bulutsuları hatıra getirmektedir. Bu patlamalar, Güneşimiz gibi, yahut ondan çok daha büyük yıldızların bir infilâk ile parçalandığı vak'alardır ki, öyle zamanlarda ne gökler yarılır, ne güller kızarır!

23 Sorulmaya ihtiyaç bırakmayacak şekilde her şey zâten meydandadır."Onlar Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir. Bu yüzden de bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Biz, kıyamet gününde onlara hiçbir değer vermeyeceğiz." (Kehf 18/105).

"Kārun dedi ki: "Ben bu servete yalnız kendi bilgim sayesinde kavuştum." Ama o, Allah'ın önceki nesillerden, ondan daha güçlü ve daha zengin kimseleri helâk ettiğini bilmiyor muydu? Öyle günahkârlara günahları hakkında sual sorulmaz." (Kasas 28/78).

41. Kâfirler sîmâlarından tanınır; alınlarından ve ayaklarından yakalanıverirler.[24]

42. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

43. İşte o kâfirlerin yalan saydığı Cehennem budur.[25]

44. Onlar Cehennem ateşiyle kaynar su arasında döner dururlar.[26]

45. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

46. Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkan kimseye[27] iki Cennet vardır.[28]

47. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

48. İkisinin de türlü türlü meyveler veren ağaçları vardır.[29]

49. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

50. O iki Cennet'te akıp giden iki pınar vardır.[30]

51. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

52. O iki Cennet'te her türlü meyveden çifter çifter vardır.[31]

53. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

54. Onlar o cennetlerde astarları atlastan döşeklere kurulmuşlardır.[32] İki Cennet'in meyveleri de yanı başlarındadır.

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ
بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِۚ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِي
يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَۢ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ
بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمٖيمٍ اٰنٍۚ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ
مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِۚ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَٓا اَفْنَانٍۚ
﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾
فٖيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِۚ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فٖيهِمَا مِنْ كُلِّ
فَاكِهَةٍ زَوْجَانِۚ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـٖٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَٓائِنُهَا
مِنْ اِسْتَبْرَقٍۜ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍۚ ﴿٥٤﴾

24 "Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa, Allah'ın onu ve yaptıklarını gördüğünü bilmez mi? Hele bir vazgeçmesin, onu alnından yakalarız: O yalancı, günahkâr alnından." (Alak 96/13-16).

25 "Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara "Tadın yalanladığınız ateş azabını!" diye geri çevrilirler." (Secde 32/20).

"O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne bir zararınız. Zulmedenlere ise "Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın!" buyururuz." (Sebe' 34/42).

"O günde Cehennem ateşine itile kakıla atılırlar. Onlara 'İşte budur yalanladığınız ateş! Bu da mı büyü? Yoksa görmüyor musunuz?' denilecek." (Tûr 52/13-15).

"Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline! Haydi, yalanlayıp durduğunuz Cehennem'e gidin." (Mürselât 77/28-29).

"Heyhât! Onlar o gün Rablerini görmekten mahrumdurlar. Sonra da Cehennem'e gireceklerdir. Sonra da onlara 'İşte budur yalanladığınız azap!' denecektir." (Mutaffifîn 83/15-17).

26 "Onu tutun, Cehennem'in ortasına sürükleyin. Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün." (Duhân 44/47-48).

27 "Rableri o peygamberlere şöyle vahyetti: "Biz zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz. Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz. İşte bu vaat, Benim huzurumda hesap vermekten, tehdit ve azabımdan korkanlar içindir." (İbrâhim 14/13-14).

"Kim Rabbinin huzurunda durmaktan korkup da nefsini kötü heveslerden alıkoymuşsa, onun varacağı yer Cennet'tir." (Nâziât 79/41).

28 Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kapları ve eşyaları gümüşten olan iki Cennet vardır. Bunlardan başka iki Cennet daha vardır, onların da kapları ve eşyaları altındandır. Adn cennetindeki cennetlikler ile onların Rablerini görmeleri arasında sadece Cenâb-ı Hakk'ın yüzündeki yücelik ve ululuk (azamet ve kibriyâ) engeli vardır" (Buhârî, Tefsîr 55/1, 2; Tevhîd 24; Müslim, Îmân 296).

29 Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Cennet'te öyle bir ağaç vardır ki, idmanlı bir ata binmiş olan kimse onun bir ucundan öbür ucuna yüz senede varamaz" (Buhârî, Rikâk 51; Müslim, Cennet 8).

30 "Takvâ sahipleri ise elbette Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır." (Hicr 15/45; Zâriyât 51/15).

"Takvâ sahipleri ise güvenli bir yerdedir. Bahçelerde, pınar başlarındadır." (Duhân 44/51-52).

"Takvâ sahipleri ise gölgelerde, pınar başlarındadır." (Mürselât 77/41).

31 "Orada onlar için her çeşit meyve vardır; canları daha ne isterse vardır." (Yâsîn 36/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

55. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

56. O cennetlerde, bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş öyle güzeller vardır ki, daha önce onlara hiçbir insan, hiçbir cin eli değmemiştir.[33]

57. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

58. Sanki onlar birer yakut ve mercandır.[34]

59. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

60. İyiliğin mükâfâtı iyilikten başka nedir ki?[35]

61. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

62. O iki Cennet'ten başka iki Cennet daha var.

63. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

64. Cennetler ki yemyeşil...

65. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

66. O iki Cennet'te de gürül gürül akan iki pınar vardır.[36]

67. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ
قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّۚ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِۚ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُۚ
﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ
جَزَٓاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُۚ ﴿٦٠﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا
جَنَّتَانِۚ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ
﴿٦٣﴾ مُدْهَٓامَّتَانِۚ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِۚ
﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٧﴾

33 "Yanlarında da bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş güzel ve iri gözlü eşler vardır." (Sâffât 37/48).

34 Resûl-i Ekrem Efendimiz Cennet'teki güzellerden söz ederken şöyle buyurmuştur:

"Orada herkese, baldırının iliği etinin üstünden görünecek kadar güzel ikişer eş verilecektir" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8, Enbiyâ 1; Müslim, Cennet 17).

"Cennet hanımlarından biri yeryüzüne şöyle bir bakacak olsa, yerle gök arasını hem güzelliğiyle aydınlatır hem de güzel kokuyla doldurur. Onun başındaki örtü, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır" (Buhârî, Cihâd 6, Rikāk 51; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 263).

35 "Allah da böyle demeleri sebebiyle onlara, içinde ırmaklar akan Cennetler verdi. Orada ebediyen kalacaklardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin göreceği karşılık işte budur." (Mâide 5/85).

"Allah onların yaptıkları işlerin en kötüsünü bile örtecek, yaptıkları işlerin en değerlisiyle de onları mükâfâtlandıracaktır." (Zümer 39/35).

36 Rahmân 55/50. âyetin dipnotuna bakınız.

68. Onlarda nice meyveler, hurmalar, narlar bulunur.[37]

69. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

70. Onlarda iyi huylu güzeller vardır.

71. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

72. Onlar, çadırlarda sadece eşleri için ayrılmış hûrilerdir.[38]

73. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

74. Onlara daha önce hiçbir insan, hiçbir cin eli değmemiştir.

75. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

76. Yeşil yastıklara, güzel döşeklere kurulmuşlardır.[39]

77. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?

78. Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı ne yücedir![40]

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ
حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ
يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى
رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ
اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

---

37 "Orada onlar için her çeşit meyve vardır; canları daha ne isterse vardır." (Yâsîn 36/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

38 Âyette zikredilen çadırı Peygamber Efendimiz tasvir ederken "Mü'min için Cennet'te içi boş inciden altmış mil uzunluğunda bir çadır vardır" buyurmuştur (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Tefsîr 55/2; Müslim, Cennet 23).

39 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

40 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1). Allah'ın şânının yüceliğiyle ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz "Yâ ze'l-celâli ve'l ikrâm: Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Allahım! diye dua etmeyi ihmal etmeyiniz, bunu sık sık söyleyiniz" buyurdu (Tirmizî, Daavât 92; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 177). Kendisi de selâm verip namazdan çıkınca üç defa "Estağfirullah" dedikten sonra "Allâhümme ente's-selâm ve minke's-selâm tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l ikrâm: Allahım selâm Sensin. Selâmet ve esenlik Sendendir. Ey Sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Allahım! Sen hayır ve bereketi çok olansın" derdi (Müslim, Mesâcid 135; Ebû Dâvûd, Vitir 25; Tirmizî, Salât 108; Nesâî, Sehv 81, 82; İbni Mâce, İkâmet 32).

VÂKIA SÛRESİ (56. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 96 âyettir. Ölüme, kıyamet gününe, Cennet ve Cehennem'e ve bunlarda barınanlara âit zengin tasvirler içerir. Kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerinden söz eder, Allah'ın insanlar üzerindeki nimetlerinden örnekler verir, pek büyük bir şeref vesilesi olarak Kur'an'ı hatırlatır. Adını, kıyamet günü ile ilgili olarak ilk âyette geçen ve "gerçekleşen olay" anlamına gelen vâkıa sözcüğünden almıştır. Peygamberimiz "Hûd, Vâkıa, Mürselât, Nebe' ve Tekvîr sûreleri beni ihtiyarlattı" buyurmuştur.[1] Peygamber Efendimiz sabah namazında Vâkıa ve benzeri sûreleri okurdu.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Gerçekleşmesi kesin olan Kıyamet koptuğunda,

2. Artık onun gerçekleşeceğini kimse yalanlayamaz.

3. O kimini alçaltır, kimini yüceltir.[3]

4. Yer şiddetle sarsıldığında,[4]

5. Dağlar paramparça, un ufak olduğunda,[5]

6. Toz olup uçuştuğunda,

7. Ve siz üç sınıfa ayrıldığınızda.

8. Ashâb-ı Meymene[6] ki onlar ne mutlu kimselerdir.

9. Ashâb-ı Meş'eme[7] ki ne bedbaht kimselerdir.

10. İman ve amelde öne geçenler[8] de hepsinden ileridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا
كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾ اِذَا رُجَّتِ
الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ
بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾
وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ
الْمَيْمَنَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَا اَصْحَابُ
الْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾

---

1 Tirmizî, Tefsir 56/6.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 104; İbni Huzeyme, *es-Sahîh* (A'zamî), I, 265; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), V, 131.

3 Bütün iyiliklerin ve kötülüklerin karşılığını bulacağı o günde, herkes, bu dünyadaki ameline göre, derecesi ya yükselecek veya alçalacaktır. Bu durumu tasvir eden pek çok âyet vardır. Bunlardan bazıları:

"O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir." (Âl-i İmrân 3/106).

"Şüphesiz münafıklar, Cehennem'in en aşağı tabakasındadır." (Nisâ 4/145).

"Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, onlar için de yüksek mertebeler vardır." (Tâhâ 20/75).

"Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi buyruğu olan vahyi, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15).

"Yüzler vardır o gün parıl parıl, güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmış, karanlığa bürünmüştür." (Abese 80/38-41). .

"Bir de öyle yüzler var ki, o gün mutludur. Yaptığından hoşnuttur. Yüksek bir Cennet'tedir." (Gâşiye 88/8-10).

4 "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok korkunç bir şeydir." (Hac 22/1).

"Yer o müthiş sarsıntısıyla sarsıldığında ve bütün ağırlıklarını dışarı attığında, ve insan "Ne oluyor buna?" dediğinde, işte o gün, yeryüzü bütün haberlerini anlatır." (Zilzâl 99/1-4).

5 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 Defterleri sağdan verilen uğurlu kimseler. Burada "Ashâb-ı Meymene" olarak geçen bu tâbir, 27, 38, 90 ve 91. âyetlerde de "Ashâb-ı Yemîn" şeklinde geçecektir.

"Herkes kendi kazancına bağlıdır. Ancak defteri sağdan verilen bahtiyarlar başkadır. Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin hâlini sorarlar." (Müddessir 74/38-41).

"Onlar, defterleri sağ taraftan verilecek olan uğurlu kimselerdir." (Beled 90/18).

7 Defterleri soldan verilenler. Burada "Ashâb-ı Meş'eme" olarak geçen bu tâbir, 41. âyette de "Ashâb-ı Şimâl" şeklinde geçecektir.

"Âyetlerimizi inkâr edenler ise, defterleri sol taraftan verilecek olan uğursuz kimselerdir." (Beled 90/19).

8 "Muhacir ve Ensardan İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu samimiyetle izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/100).

"Şüphesiz Rablerinin korkusundan ürperenler, "Rablerinin âyetlerine iman edenler ve Rablerine hiçbir şeyi ortak koşmayanlar, verdiklerini de Rablerinin huzuruna varacaklarının bilinci içinde kalpleri ürpererek verenler var ya, işte onlar, hayırlarda yarışmakta ve öne geçmektedirler." (Mü'minûn 23/57-61).

"Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mîrasçı kıldık. Onlardan kimi vardır, nefsine zulmeder. Kimi vardır, dengelidir, orta yolu tutar. Kimi de vardır, Allah'ın izniyle hayırda öne geçer. Bu ise pek büyük bir lütuftur." (Fâtır 35/32).

"Rabbinizden erişecek bir bağışlanmayı ve öyle bir Cennet'i kazanmak için yarışın ki, genişliği gök ile yerin genişliği kadardır ve Allah ile peygamberlerine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu Allah'ın lütfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Hadîd 57/21).

11. İşte onlar Allah'a en yakın olanlardır.[9]

12. Nimetlerle dolu cennetlerdedir.[10]

13. Onların birçoğu öncekilerdendir.[11]

14. Birazı da sonrakilerdendir.[12]

15-16. Mücevheratla süslü tahtlara karşılıklı kurulmuşlardır.[13]

17. Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur:[14]

18. Pınarlardan doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehlerle.

19. O şaraptan ne başları ağrır, ne sarhoş olurlar.[15]

20. Ve beğendikleri meyvelerle,[16]

21. Ve canlarının çektiği kuş etleriyle.

22. Bir de güzel gözlü hûriler vardır:[17]

23. Saklı inciler gibi.[18]

24. Bütün bunlar, onların yaptıklarına bir mükâfâttır.[19]

25. Orada boş bir lâf, günaha sokan bir söz işitmezler.

أُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَۚ ﴿١١﴾ ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِ
﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٣﴾ وَقَل۪يلٌ مِنَ
الْاٰخِر۪ينَۜ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍۙ ﴿١٥﴾
مُتَّكِـ۪ٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِل۪ينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَۙ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ
وَاَبَار۪يقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَع۪ينٍۙ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ
عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَۙ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا
يَتَخَيَّرُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَۜ
﴿٢١﴾ وَحُورٌ ع۪ينٌۙ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ
الْمَكْنُونِۚ ﴿٢٣﴾ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا وَلَا تَأْث۪يمًاۙ ﴿٢٥﴾

---

9 Bu sûrenin 88. âyetinin açıklamasına bakınız.

10 Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Bakara 2/25; Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Muhammed 47/15; Rahmân 55/46-76; İnsan 76/12-22; Nebe' 78/31-36; Gâşiye 88/10-16.

11 Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: Deriden yapılmış bir çadır içinde kırk kadar kişi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte bulunuyorduk. Peygamber Efendimiz bize: "Siz (Müslümanlar) cennetliklerin dörtte biri olmaya râzı mısınız?" diye sordu. Biz: "Evet" dedik. Peygamber Efendimiz: "Cennetliklerin üçte biri olmaya râzı mısınız?" buyurdu. Biz: "Evet" dedik. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz: "Muhammed'in canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ben, sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım;

çünkü Cennet'e Müslüman olmayan kimse giremez. Siz, müşriklere nisbetle kara öküzün derisindeki beyaz benek ya da beyaz öküzün derisindeki siyah benek gibisiniz" buyurdu (Buhârî, Rikāk 45, Enbiyâ 7, Eymân 3, Tefsîr 22/1; Müslim, Îmân 377).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde şöyle buyurmuştur: "Benim ümmetim yağmur gibidir. Baş tarafı mı hayırlıdır, son tarafı mı, bilinmez" (Tirmizî, Emsâl 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 130, 143; IV, 319).

12 "Onların birçoğu öncekilerdendir. Birçoğu da sonrakilerdendir." (Vâkıa 56/39-40).

13 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur. Onları bir görsen, saçılmış inciler sanırsın." (İnsan 76/19).

15 "Rableri onlara tertemiz bir şarap içirir." (İnsan 76/21).

16 "Orada onlar için her çeşit meyve vardır; canları daha ne isterse vardır." (Yâsîn 36/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 "Onları böyle mükâfâtlandırır, güzel gözlü eşlerle birleştiririz." (Duhân 44/54).

"Sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulmuşlardır. Onları güzel gözlü hûrilerle birleştirmişizdir." (Tûr 52/20).

18 "Sanki onlar birer yakut ve mercandır." (Rahmân 55/58). Bu âyetin dipnotunda hûrilerin güzelliğini dile getiren iki hadis verilmiştir.

19 "Allah da böyle demeleri sebebiyle onlara, içinde ırmaklar akan Cennetler verdi. Orada ebediyen kalacaklardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin göreceği karşılık işte budur." (Mâide 5/85).

"Onlar içinden ırmaklar akan, Adn cennetlerinde ebedî kalacaklardır. Günahlardan arınmaya çalışanların mükâfâtı işte budur." (Tâhâ 20/76).

"De ki: "Bu mu daha hayırlı, yoksa takvâ sahiplerine vadedilen ebedî Cennet mi? Orası onlar için bir mükâfât ve nihâî bir varış yeri olacaktır." (Furkān 25/15).

"Yaptıklarının karşılığında onlar için göz aydınlığı olacak ne gibi mükâfâtların hazırlandığını hiç kimse bilemez." (Secde 32/17).

""Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37).

"Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır. İyilik yapan ve iyi kulluk edenlerin mükâfâtı işte budur." (Zümer 39/34).

"Onlar cennetliktirler; yaptıklarına karşılık ebediyen orada kalacaklardır." (Ahkāf 46/14).

"İşte sizin mükâfâtınız bu; emekleriniz böylece karşılık görmüştür." (İnsan 76/22).

"İşte bu Rabbinden bir mükâfât ve yeterli bir lütuftur." (Nebe' 78/36).

26. İşittikleri tek söz, Selâm, Selâm'dır.[20]

27. Ashâb-ı Yemîn[21] ki onlar ne mutlu kimselerdir.

28. Onlar dikensiz ağaçlar,

29. Salkımlarla dolu muz ağaçları arasındadır.

30. Sürekli gölgeler altında,[22]

31. Çağlayan su başlarında,

32. Pek çok meyveler arasında yaşarlar.[23]

33. Ki ne arkası kesilir, ne de onlardan esirgenir.

34. Yüksek döşekler üstündedirler.[24]

35. Biz o kadınları yeni bir yaratışla yaratmışızdır.[25]

36. Ve onları bakire yapmışızdır:

37. Eşlerine âşık, hep bir yaşta.[26]

38. Bütün bunlar Ashâb-ı Yemîn[27] için.

39. Onların birçoğu öncekilerdendir.

40. Birçoğu da sonrakilerdendir.[28]

41. Bir de Ashâb-ı Şimâl[29] var ki, ne kadar bedbahttır onlar!

42. İliklere işleyen kavurucu bir ateş[30] ve son derece kaynar bir su içindedirler.[31]

43. Kapkara bir dumanın gölgesindedirler.

44. Bir gölge ki ne serinlik verir, ne bir hayrı dokunur.[32]

45. Çünkü onlar evvelce varlık içinde şımarmışlardı.[33]

إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَابُ
الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي
سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ
مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ
كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ
﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ
إِنْشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا
أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ
مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ
﴿٤٠﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ
الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾
وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ
﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾

---

20 "Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 8. âyetin açıklamasına bakınız.

22 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Orada onlar için her çeşit meyve vardır; canları da ne isterse vardır." (Yâsîn 36/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Orada akan pınarlar vardır. Yükseklere kurulmuş tahtlar, önlerine konmuş kâseler, sıra sıra yastıklar, serilmiş halılar vardır." (Gâşiye 88/12-16).

25 Dünyada iken ihtiyarlamış, gözlerinin feri gitmiş kadınlar da bunlar arasındadır. (Tirmizî, Tefsîr 56/5).

26 Peygamber Efendimiz "Cennetlikler otuz veya otuz üçer yaşında olacaklardır" buyurmuştur (Tirmizî, Cennet 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 295, 343, 415, V, 243; Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, III, 491-492, nr. 3698, 3700, 3701).

27 8. âyetin açıklamasına bakınız.

28 "Onların birçoğu öncekilerdendir. Birazı da sonrakilerdendir." (Vâkıa 56/13-14).

29 Bu sûrenin 9. âyetinin açıklamasına bakınız.

30 "Daha önce de cinleri bedenin gözeneklerine işleyen zehirli ateşten yarattık." (Hicr 15/27).

"Rabbimiz lütfetti de iliklere kadar işleyen azaptan bizi korudu." (Tûr 52/27).

31 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Haydi, yalanlayıp durduğunuz Cehennem'e gidin. Üç kola ayrılmış gölgeye girin. Bir gölge ki ne serinlik verir, ne alevden korur. Bina büyüklüğünde kıvılcımlar çıkarır." (Mürselât 77/29-32).

33 "Keşke sizden önceki nesillerin içinde, yeryüzünde fitne fesat çıkarılmasına engel olacak akıllı ve erdemli insanlar bulunsaydı. Ama içlerinden, kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu başarabildi. Zâlimler ise, kendilerine verilen refaha aldanıp yoldan çıkarak günahkâr oldular." (Hûd 11/116).

"Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, oranın zengin ve şımarık adamlarına buyruğumuzu göndeririz; ama onlar buna karşı gelerek ilâhî cezayı hak ederler; Biz de orayı yerle bir ederiz." (İsrâ 17/16).

"Onların refah içinde yüzenlerini azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar." (Mü'minûn 23/64).

"Biz hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek, oranın refah içinde şımarmış ileri gelenleri şöyle dediler: 'Biz, sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz.'" (Sebe' 34/34).

"Bunun gibi, senden önce hangi ülkeye Biz bir peygamber gönderdiysek, oranın refah içindeki ileri gelenleri de "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk; onların izine uymuş gidiyoruz" dediler." (Zuhruf 43/23).

46. O büyük günahta[34] ısrar ediyorlardı.

47. Ve diyorlardı ki: "Biz ölüp de toprak olduktan ve kemik yığınına dönüştükten sonra tekrar mı diriltilecekmişiz?[35]

48. "Ya evvelki atalarımız, onlar da mı?"

49. De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler,

50. Belirlenmiş olan o mâlum günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız.[36]

51. Sonra da, siz ey Haktan uzak düşen ve gerçeği yalanlayanlar!

52. Zakkum ağacından mutlaka yiyeceksiniz.[37]

53. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.

54. Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz.[38]

55. Susamış ama bir türlü suya kanmayan develer gibi içeceksiniz.[39]

56. Onlara hesap gününde verilecek ziyafet işte budur.[40]

57. Sizi Biz yarattık; bunu kabul etmeli değil misiniz?[41]

58. Rahimlere döktüğünüz meniyi biraz olsun düşünüyor musunuz?[42]

59. Ona insan şekli verip siz mi yaratıyorsunuz, yoksa Biz miyiz yaratan?[43]

60-61. Aranızda ölümü takdir eden Biziz.[44] Ne yerinize benzerlerinizi getirmekten, ne de bilmediğiniz bir âlemde ve şekilde sizi tekrar yaratmaktan kimse Bizi alıkoyacak değildir.

وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ
﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾
اَوَاٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِينَ
وَالْاٰخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ
يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّٓالُّونَ
الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ
مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ
﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾
فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ
يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا
تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾
ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾
نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ
بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ
وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

---

34 Allah'a ortak koşmakta.

"Çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokmân 31/13).

35 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En`âm 6/29). Yeniden diriltilmekle

ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca Bakara 2/28; Yûnus 10/34; Ra`d 13/5; Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

36 "Hüküm günü, hepsi için belirlenmiş bir vakittir." (Duhân 44/40).

"Hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir." (Nebe' 78/17).

37 "Mîrac'da sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı insanları sadece sınamak için ortaya koyduk." (İsrâ 17/60). Zakkum ağacı hakkında açıklama ve ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

38 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En`âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

39 Susamış bir deve, bir defada 150 litreye yakın su içebilir.

40 "Onu tutun, Cehennem'in ortasına sürükleyin. Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün. Tat bakalım; hani sen çok güçlü, şerefli biriydin!" (Duhân 44/47-49).

"Ama şâyet o, Allah'ın âyetlerini yalanlayan sapıklardan ise, ona kaynar sudan bir ziyafet ve Cehennem'e atılmak vardır." (Vâkıa 56/92-94).

41 "Onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de! (İsrâ 17/51).

"Görmedi mi insan: Biz kendilerini bir damla sudan yarattık da o Bize açıkça düşman kesiliverdi. Kendi yaratılışını unuttu, Bize misal getirmeye kalktı: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye." (Yâsîn 36/77-78).

42 "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için size gelişme imkânı veririz." (Hac 22/5). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında yer almaktadır.

43 "Yoksa onlar bir yaratan olmadan mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar?" (Tûr 52/35).

44 "Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz." (En`âm 6/2). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

62. İlk yaratılışınızı biliyorsunuz; öyleyse düşünmeniz gerekmez mi?

63. Ektiğiniz tohumu biraz olsun düşünüyor musunuz?

64. Siz mi o ekinleri bitiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz bitiren?[45]

65. Dileseydik onu kupkuru çöp yapardık da[46] şaşar kalırdınız:

66. "Mahvolduk, borca battık."

67. "Biz mahrum kaldık" diye.[47]

68. İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz?[48]

69. Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz indiren?[49]

70. Dileseydik onu acı bir su yapardık; öyleyse niçin hâlâ şükretmezsiniz?[50]

71. Gördünüz mü tutuşturduğunuz ateşi?

72. Onun ağacını[51] siz mi yarattınız, yoksa Biz miyiz yaratan?

73. Biz onu Cehennem ateşini hatırlatıcı bir ibret yaptık ve yolcuların istifadesi için yararlı kıldık.

74. Öyleyse Ulu Rabbinin adının kusurdan çok uzak ve yüce olduğunu söyle.[52]

75. Yemin ederim yıldızların düştüğü yerlere.[53]

76. Bu, bilseniz, pek büyük bir yemindir.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُولٰى فَلَوْلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾
ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ
نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾
اِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾
اَفَرَاَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذٖى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ
اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ
﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا
تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتٖى تُورُونَ
﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَا اَمْ نَحْنُ
الْمُنْشِؤُنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً
وَمَتَاعًا لِلْمُقْوٖينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ
الْعَظٖيمِ ﴿٧٤﴾ فَلَا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ
﴿٧٥﴾ وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظٖيمٌ ﴿٧٦﴾

---

45 "Onlar görmedi mi ki, Biz suyu kupkuru topraklara sevk edip onunla ekinler bitiririz de, hem kendileri, hem hayvanları ondan yerler? Hâlâ gözlerini açmayacaklar mı?" (Secde 32/27).

"İnsan yediklerine bir baksın. Biz bol bol yağmur yağdırdık. Sonra toprağı özel şekilde yardık. Böylece ondan ekinler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, bol ağaçlı bahçeler, meyveler, otlaklar bitirdik: Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir." (Abese 80/24-32).

46 "Görmedin mi: Allah gökten bir su indirir de onu yerin kaynaklarına yerleştirir. Sonra onunla rengârenk ekinler çıkarır. Sonra o ekin kurur ve onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuruyup ufalanan bir çöpe çevirir. Akıl sahipleri için bundan çıkarılacak dersler vardır." (Zümer 39/21).

47 "Onlar uyurken Rabbin tarafından gelen bir âfet o bağı kuşatıverdi. Bağ simsiyah küle döndü. Sabah olduğunda birbirlerine seslendiler: "Devşirecekseniz, erkenden ürününüzün başına gidin." Giderken fısıldaşıyorlardı: "Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye. Erkenden vardılar, yoksula engel olup amaçlarına ulaşmak ellerindeymiş gibi. Ama bağın küle dönmüş halini görünce "Herhalde biz yanlış geldik" dediler. "Yok, yanlış gelmedik; mahrum kaldık." (Kalem 68/19-27).

48 "Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik, gökten yağmur yağdırdık ve onunla size su verdik. O suyu saklayıp koruyan da siz değilsiniz." (Hıcr 15/22). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen de O'dur. Biz gökyüzünden tertemiz bir su indirdik. Böylece onunla ölü bir beldeye hayat vermeyi, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara ondan su içirmeyi istedik." (Furkân 25/48-49).

49 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham haline bir de olgunlaşmış haline bakın. Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplumun alacağı nice dersler vardır." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 "De ki: Suyunuz âniden yerin dibine çekilecek olsa, kim size tatlı bir pınar suyu getirir?" (Mülk 67/30).

51 "Size yemyeşil ağaçtan ateş çıkaran O'dur; siz de bu sayede ateşinizi tutuşturursunuz." (Yâsîn 36/80). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

52 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

53 Modern astronominin "karadelik" olarak adlandırdığı bölgeler, bu tanıma uygun düşmektedir. Karadeliklerin, çok büyük yıldızların ölümleri sırasında süpernova adı verilen patlamalardan arta kalan maddesinin çökmesi ve "teklik" adı verilen noktada sıfır hacim ve sonsuz yoğunluğa erişmesiyle meydana geldiği hesaplanmaktadır. Karadeliğin çekim gücü, belirli bir mesafe içindeki her şeyi yutacak bir seviyede olduğu için, civarındaki her şey, bu arada yıldızlar, karadeliğe düşmekten kurtulamazlar. Bu itibarla, "yıldızların düştüğü yer" şeklindeki bir tanım, bugünkü bilgilerimiz içinde karadeliklere uyar görünmektedir. Şu kadar var ki, karadeliklerin çekim gücünden hiçbir şeyin, hatta ışığın bile kurtulması mümkün olmadığından, bir yıldız veya galaksi tespit eder gibi görülmelerine ve teşhis edilmelerine imkân yoktur. Ancak, karanlık bir bölgenin etrafında cereyan eden birtakım olaylardan—X ışını neşri veya cisimlerin garip davranışları gibi—orada bir karadeliğin bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Bir sonraki âyette gelen "bilseniz" sözü, ileride elde edilecek bazı bilgilere işaret ediyor gibidir.

77. Bu çok şerefli bir Kur'an'dır.[54]

78. O korunmuş bir kitaptadır.[55]

79. Tertemiz olanlardan başkası ona dokunmasın.[56]

80. O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.[57]

81. Şimdi siz bu sözü[58] mü küçümsüyorsunuz?

82. Allah'ın size verdiği nimete teşekkür edecek yerde onu yalanlıyorsunuz.[59]

83. Peki, ya can boğaza gelip dayandığında?[60]

84. O vakit siz bakar, durursunuz.

85. Biz ise ona sizden daha yakınız;[61] ama siz göremezsiniz.

86. Eğer âhirette hesaba çekilmeyecekseniz:

87. Geri çevirin çıkan canı, eğer doğru söylüyorsanız.

88. Fakat o can çekişen kimse Allah'a yakın olanlardan ise,[62]

89. Ölüm onun için huzur, güzel kokulu rızık ve nimetlerle dolu Cennet demektir.[63]

90. Eğer o can çekişen kimse Ashâb-ı Yemîn'den[64] ise,

اِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌۙ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍۙ
﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَۜ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ
اَنْتُمْ مُدْهِنُونَۙ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ
اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ
الْحُلْقُومَۙ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَۙ
﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ
لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ
مَدِينِينَۙ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَۙ
﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾
وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِۙ ﴿٩٠﴾

---

54 "Andolsun ki size, şerefinizi yükseltecek bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?" (Enbiyâ 21/10).

"Aslında Biz onlara şereflerini getirdik; ama onlar şereflerinden yüz çevirdiler." (Mü'minûn 23/71).

"Bu Kur'an senin için de, kavmin için de büyük bir şereftir. Yakında ondan sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf 43/44).

55 Levh-i Mahfûz'dadır.

56 Bu ifadenin hem "dokunamaz" hem de "dokunmasın" şeklinde anlaşılması mümkündür. Bazıları bunu "Tertemiz olan meleklerden başkası, Levh-i Mahfûz'daki Kur'an'a el süremez" şeklinde anlamışlardır. Ancak çoğunluk, bu âyeti, tertemiz olanlardan, yani abdestli olanlardan başkasının mushafa el süremeyeceği şeklinde anlamaktadır. Nitekim dört mezhebin dördünde de hüküm bu şekildedir. Bununla beraber, birinci şık kabul

edilse bile, göktekilerin ancak tertemiz olarak dokunabildikleri şeye karşı yerdekilerden de aynı saygıyı beklemek en doğru davranış olur.

57 Bu ifade Hâkka sûresi (69), 43. âyette de geçmektedir.

"Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/23-24). Bu anlamdaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

58 Kur'an'ı.

59 Veya, onu yalanlamayı kendinize bir geçim vasıtası mı yapıyorsunuz?

60 "Hayır, hayır! Can boğaza dayandığında, yok mu iyileştiren, kurtaran?" dendiğinde, anlar ki artık ayrılık vaktidir. Ayaklar birbirine dolaşır. İşte Rabbinedir o gün sevkiyat." (Kıyâmet 75/26-30).

61 "And olsun, Biz insanı yarattık; içinden geçenleri de çok iyi biliriz. Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız." (Kâf 50/16). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili âyet ve hadislere atıf yapılmıştır.

62 "Hani melekler şöyle demişti: 'Meryem! Şüphesiz Allah sana, Kendinden bir kelime ile meydana gelecek Meryem oğlu Îsâ Mesih'in müjdesini veriyor. O, dünyada da âhirette de itibarlı, Allah'ın, Kendine yakın kıldığı kimselerdendir." (Âl-i İmrân 3/45).

"Ne Îsâ Mesih, ne de Allah'a yakın melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve kibirlenirse, Allah onların hepsini Kendi huzurunda toplayacaktır." (Nisâ 4/172).

"Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37).

"İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir. İşte onlar Allah'a en yakın olanlardır." (Vâkıa 56/10-11).

"İlliyyûn'un ne olduğunu bilir misin? O her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitaptır. Ona, Allah'a yakın olanlar şâhittir." (Mutaffifîn 83/19-21).

"O bir pınardır ki, ondan Allah'a yakın olanlar içer." (Mutaffifîn 83/28).

63 "'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara ise melekler inerler ve 'Korkmayın ve üzülmeyin' derler. 'Size vadedilen Cennet'le sevinin! Biz dünya hayatında da, âhiret hayatında da size dostuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır; orada istediğiniz her şey sizindir. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah'tan bir ikramdır.'" (Fussılet 41/30-32).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'minin ruhu bir kuş olur, öldükten sonra tekrar cesedine iade edilene kadar Cennet'teki ağaçlarda dilediği gibi uçarak yer, içer." (Nesâî, Cenâiz 117; İbni Mâce, Zühd 32; Mâlik, *Muvatta'*, Cenâiz 16).

64 Bu sûrenin 8. âyetinin açıklamasına bakınız.

91. Melekler ona "Selâm olsun sana Ashâb-ı Yemîn'den" derler.[65]

92. Ama şâyet o, Allah'ın âyetlerini yalanlayan sapıklardan ise,

93. Ona kaynar sudan bir ziyafet,[66]

94. Ve Cehennem'e atılmak vardır.

95. İşte bu kesin ve kuşkusuz gerçeğin tâ kendisidir.

96. Öyleyse sen de Yüce Rabbinin adını her türlü kusurdan ve ortaktan tenzih et.[67]

فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَم۪ينِۜ ﴿٩١﴾

وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّب۪ينَ الضَّٓالّ۪ينَۙ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَم۪يمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ

جَح۪يمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَق۪ينِۚ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظ۪يمِ ﴿٩٦﴾

65 Bu sûrenin 8. âyetinin açıklamasına bakınız.

66 "Sonra da, siz ey Haktan uzak düşen ve gerçeği yalanlayanlar! Zakkum ağacından mutlaka yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Susamış ama bir türlü suya kanmayan develer gibi içeceksiniz. Onlara hesap gününde verilecek ziyafet işte budur." (Vâkıa 56/51-56).

67 "O kesin gerçeğin tâ kendisidir. Öyleyse sen de Yüce Rabbinin adını her türlü kusurdan ve ortaktan tenzih et." (Hâkka 69/51-52).

Bu âyette emredilen "sübhânallah" zikrini, Peygamber Efendimiz değişik ifadelerle şöyle tavsiye etmiştir:

"Söylenişi kolay, mizanda ağır ve Rahmân olan Allah'ı hoşnut eden iki cümle vardır: Sübhânallahi ve bi-hamdihî sübhânallahi'l-azîm." (Buhârî, Daavât 65; Müslim, Zikr 31). Bu zikrin anlamı şudur: Ben Allah'ın yüceliğine yakışmayan sıfatların O'nda bulunmayacağını söyler ve O'na hamdederim. Ben yüce Allah'ı yüceliğine yakışmayan sıfatlardan tekrar tenzih ederim.

"Sübhânallahi ve bi-hamdihî zikrini sa-

bah, akşam yüzer defa söyleyen kimse, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna en değerli zikri söylemiş biri olarak çıkar." (Müslim, Zikr 26; Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 61).

"Sübhânallahi ve bi-hamdihî zikri, Allah Teâlâ'nın melekleri ve kulları için seçip uygun gördüğü bir zikirdir." (Müslim, Zikr 84).

"Günde yüz defa 'Sübhânallahi ve bi-hamdihî' diyen kimsenin, deniz köpüğü kadar günahı olsa hepsi bağışlanır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 11; Daavât 64, 65; Müslim, Zikr 28).

HADÎD SÛRESİ (57. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 29 âyettir. Göklerde ve yerde Allah'ın birliğini gösteren tevhid delilleri, Allah'ın kulları üzerindeki nimetleri, Peygamber'in ve Kur'an'ın doğruluğu, münafıkların kıyamet günündeki durumları, dünya hayatı, Allah yolunda harcamanın önemi, Ehl-i kitabın doğru yolda olanları ve olmayanları, sûrenin ele aldığı başlıca konulardır. 25. âyetinde demirden söz edilmekte ve sûre "demir" anlamına gelen adını buradan almaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ
وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذ۪ي
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا
يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْۜ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder.[1] Karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur.

2. Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur.[2] O diriltir ve öldürür.[3] O her şeye kādirdir.

3. Evvel[4] de O'dur, Âhir[5] de. Zâhir[6] de O'dur, Bâtın[7] da. O her şeyi hakkıyla bilendir.

4. Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine kurulan[8] O'dur. O, yere gireni de, ondan çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de bilir.[9] Nerede olursanız olun O sizinledir.[10] Allah sizin yaptıklarınızı da görür.[11]

5. Göklerin ve yerin sahibi sadece O'dur.[12] Bütün işler Allah'a dönecektir.[13]

---

1 "Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu hamdederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. O, ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çok bağışlayandır." (İsrâ 17/44). Kâinatta her şeyin Allah'ı tesbih etmesiyle ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiş, canlı ve cansız varlıkların Allah'ı ne şekilde tesbih ettikleri anlatılmıştır.

2 "Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/189). Benzer âyetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 Yaşatanın da öldürenin de Allah olduğu pek çok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/, 28, 258; Âl-i İmrân 3/156; A`râf 7/158; Tevbe 9/116; Yûnus 10/56; Mü'minûn 23/80; Mü'min 40/68; Duhân 44/8).

4 Her şeyden önce O vardır; başlangıcı yoktur. Her şeyin başlangıcı O'na dayanır.

5 Her şeyden sonra O bâkīdir; O'nun başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur. Her şeyin sonucu O'na âittir.

6 Varlığının, birliğinin, isim ve sıfatlarının eserleri her şeyde apaçık görünür. Her şeyin dış görünüşü ve sanatlı yaratılışı O'nun eseridir.

7 O her şeye her şeyden daha yakındır; varlığı ve birliği aşikâr olmakla beraber, niceliğine ve yüceliğine akıllar ermez. Her şeyin içyüzü ve dile getirdiği anlamlar O'nun eseridir. Peygamber Efendimiz Esmâ-i hüsnâ'dan olan bu dört isimle şöyle dua ederdi: "Ey göklerin, yerin ve muhteşem arşın sahibi olan Allahım. Ey bizim ve her şeyin Rabbi! Ey tohumu ve çekirdeği çatlatan! Ey Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'an'ı indiren! Kaderlerini elinde tuttuğun bütün varlıkların şerrinden Sana sığınırım. Evvel Sensin, Senden önce olan hiçbir şey yoktur. Âhir Sen'sin, Sen'den sonra hiçbir şey yoktur. Zâhir Sen'sin, Sen'den daha açık ve üstün hiçbir şey yoktur. Bâtın Sen'sin, Sen'den daha gizli hiçbir şey yoktur. Bizim adımıza borcumuzu öde! Bizi fakirlikten kurtarıp zengin kıl!" (Müslim, Zikir 61; Ebû Dâvûd, Edeb 97, 98; Tirmizî, Daavât 68).

8 "Altı gün" ve "arş üzerine kurulma" kavramları için A`râf 7/54'ün açıklamalarına bakınız.

9 "Yere gireni de, yerden çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de O bilir. O çok merhamet edici, çok bağışlayıcıdır." (Sebe' 34/2).

10 "Onlar, insanlardan utanıp yaptıklarını gizler de; Allah'tan utanıp gizlemezler. Halbuki onlar, Allah'ın râzı olmadığı sözleri gizlice planlarken Allah onların yanıbaşındaydı ve onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmış bulunuyordu." (Nisâ 4/108).

"Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir. Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücâdele 58/7).

11 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz." (Yûnus 10/61).

Peygamber Efendimize ihsanın ne olduğu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi O'na kulluk etmendir; sen O'nu görmesen de O seni görmektedir." (Buhârî, Îmân 37; Müslim, Îmân 5, 7).

12 "Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Allah her şeye kādirdir." (Âl-i İmrân 3/189). Benzer âyetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir" ifadesi şu âyetlerde tekrarlanmaktadır (Bakara 2/210; Âl-i İmrân 3/109; Enfâl 8/44; Hac 22/76; Fâtır 35/4).

6. O, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar.[14] O kalplerde olan her şeyi bilir.[15]

7. Allah'a ve Resûlüne iman edin;[16] size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır.[17]

8. Peygamber sizi Rabbinize iman etmek için çağırıp dururken size ne oluyor ki Allah'a inanmayacakmışsınız? Üstelik O sizden söz de almıştı.[18] İman edecekseniz ne duruyorsunuz?

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık âyetleri indiren O'dur.[19] Şüphe yok ki Allah size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

10. Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin gerçek sahibi zâten Allah'tır.[20] Fetihten[21] önce Allah yolunda harcama yapan ve savaşanlarınız, başkalarıyla bir olmaz.[22] Onların derecesi, daha sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksek bir mertebededir. Bununla beraber, Allah onların hepsine de en güzel mükâfâtı[23] vadetmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.[24]

يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ
وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ
فِيهِ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُولُ
يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهِ
اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى
النُّورِ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا
لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ
اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا
وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

14 "O, geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Güneş'i ve Ay'ı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belli bir vakte kadar akıp gider. Rabbiniz olan Allah işte budur. Mülk ve hâkimiyet tamamıyla O'na âittir. Sizin O'ndan başka yakardıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile sahip değillerdir." (Fâtır 35/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği: Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

16 "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine ve Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaplara inanmaya devam edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitapları-

nı, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse, o kimse içinden çıkamayacağı bir sapıklık çukuruna düşmüş olur." (Nisâ 4/136).

"Şöyle de: "Ey insanlar! Elbette ben, göklerin ve yerin sahibi olan, Kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allah'a iman edin, Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden o ümmî Peygamber'e de iman edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." (A`râf 7/158).

"Onun için, Allah'a, Resûlüne ve indirmiş olduğumuz nura iman edin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Tegâbün 64/8).

17 "Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir. Allah ise kullarına pek şefkatlidir." (Bakara 2/207). Allah yolunda bağışta bulunanlarla ilgili müjdeler içeren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Yine konuyla ilgili olarak Bakara 2/254 ile Âl-i İmrân 3/92 ve dipnotlarına bakılabilir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kul, malım malım deyip durur. Halbuki malından ona üç şey vardır: Biri yeyip tükettiği, diğeri giyip eskittiği, öteki de sadaka olarak verip âhireti için biriktirdiği. Bunların dışındakileri ise, kendisi gider ve başkalarına bırakır" (Müslim, Zühd 4; Tirmizî, Zühd 31, Tefsîr 102/1; Nesâî, Vesâyâ 1).

18 "Allah'ın size verdiği nimetleri ve sizin O'na "Baş üstüne, duyduk ve emrine uyduk" diye verdiğiniz kesin ve bağlayıcı sözü hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Mâide 5/7). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

19 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20 Gökler ve yer, içlerindekiyle beraber Allah'a âittir. Herkes ve her şey geçer, gider; Allah'ın onlara emânet olarak verdiği mülk yine Allah'a döner. "Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180).

21 Fetihten maksat, Mekke'nin fethi veya Hudeybiye sulh antlaşmasıdır.

22 "Ashâbıma sövmeyiniz! Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, biriniz Allah rızası için Uhud dağı kadar altın verse, onlardan birinin verdiği iki avuç, hatta yarım avuç sadakasına yetişmez." (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 5; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 221-222).

Bir gün Peygamber Efendimiz "Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti" buyurdu. Sahâbîler "Bu nasıl olur?" deyince şöyle buyurdu: "Bir adamın sadece iki dirhemi vardır, onun birini sadaka olarak verir. Bir adam da çok zengindir, o da malından yüz bin dirhemi sadaka olarak dağıtır. İşte elindekinin yarısını veren, ötekini geçmiş olur." (Nesâî, Zekât 49; İbni Hibbân, *es-Sahîh* [Arnaût], VIII, 135. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 379).

23 "En güzel mükâfât" Cennet'tir. Farklı derecelerde bulunmakla birlikte, onların hepsi de Cennet'e girecektir.

24 "Bir mazereti olmadan savaştan geri kalan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar eşit olamaz. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah her birine en güzel mükâfâtı vadetti; ama cihad edenleri, çok büyük bir mükâfât ile, mücâdeleden kaçınıp oturanlara üstün kıldı." (Nisâ 4/95). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

11. Kim Allah'a güzel bir borç verirse, Allah da onu kat kat arttırır.[25] Üstelik ona pek değerli bir mükâfât da vardır.

12. O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır.[26] Onlara: "Bugün sizin müjdeniz, içlerinde ırmaklar akan cennetlerdir; ebediyen orada kalacaksınız. İşte bu çok büyük bir bahtiyarlıktır" denir.[27]

13. O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, mü'minlere "Bizi bekleyin de nurunuzdan istifade edelim" derler. Onlara denir ki: "Arkanıza dönün de orada nur arayın."[28] Derken aralarına bir duvar çekilir ki, onun bir kapısı vardır; içi rahmet, dışı ise azaptır.[29]

14. Mü'minlere "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Mü'minler "Evet" der. "Fakat siz kendi kendinizi yaktınız. Çünkü bizim başımıza bir şeyler gelmesini bekleyip durdunuz;[30] hep şüphe içinde oldunuz;[31] Allah'ın emri gelinceye kadar kuruntularla avunup durdunuz; o çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldattı.[32]

15. Bugün ne sizden, ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmeyecek! Varacağınız yer ateştir ki, size lâyık olan da budur. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

مَنْ ذَا الَّذٖى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا
فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُٓ اَجْرٌ كَرٖيمٌ ﴿١١﴾ يَوْمَ
تَرَى الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى
نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ
الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُۚ ﴿١٢﴾
يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذٖينَ
اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْۚ قٖيلَ
ارْجِعُوا وَرَٓاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًاۜ فَضُرِبَ
بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌۜ بَاطِنُهُ فٖيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُۜ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ
اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْۜ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ
اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْاَمَانِىُّ حَتّٰى جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ
بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ
فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ مَأْوٰيكُمُ
النَّارُۜ هِىَ مَوْلٰيكُمْۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿١٥﴾

25 "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister? Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245). Konu hakkında açıklama ve buna dair âyet ve hadisler

bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

26 "O gün, Allah'ın Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri utandırmayacağı gündür. O gün onların nuru önlerinde ve sağlarında onları aydınlatmaktadır; onlar da "Rabbimiz, nurumuzu tamamla ve bizi bağışla; Sen her şeye kâdirsin" diye dua etmektedirler." (Tahrîm 66/8).

Peygamberimiz buyuruyor ki: "Ben kıyamet gününde secde izni verileceklerin ilkiyim. Secdeden kalkma izni verileceklerin de ilkiyim. Secdeden başımı kaldırdığımda bakarım, önümde, diğer ümmetler arasından ümmetimi tanırım. Sağıma bakar, ümmetimi tanırım. Soluma bakar, ümmetimi tanırım." Ümmetini nasıl tanıyacağını soran kimseye de Peygamberimiz şu cevabı vermiştir: "Abdest aldıkları için parıl parıl parlarlar; onunla tanırım. Kitapları sağdan verilir; onunla tanırım. Yüzlerinde secde izi vardır; onunla tanırım. Bir de önlerindeki ve sağ taraflarındaki nurlarıyla tanırım." Diğer yandan, kıyamet günü insanlar karanlık içindeyken Allah'ın mü'minlere, yaptıkları işlere göre nur göndereceği, bunlardan en büyüğünün dağ kadar olacağı, en küçüğünün ise parmağını aydınlatacak kadar olacağı ve bir sönüp bir yanacağı rivayet edilmiştir (Hâkim, el-Müstedrek [Atâ], II, 520).

27 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9).

28 Dönebilirseniz bir daha dünyaya dönün; çünkü bu nurun kazanılacağı yer orasıdır.

29 "Cennet'le Cehennem arasında bir perde vardır; A`râf'ta da cennetlikleri ve cehennemlikleri yüzlerinden tanıyan adamlar bulunur. Onlar cennetliklere 'Size selâm olsun!' diye seslenirler. Kendileri ise henüz Cennet'e girmemekle beraber, oraya girmeyi ummaktadırlar." (A`râf 7/46).

30 "O münafıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer gelirse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlerin zaferden bir payı olursa, o zaman da onlara yaklaşmak için, "Biz size yardım ederek galip gelmenizi sağlamadık mı, sizi mü'minlerden korumadık mı?" derler. Kıyamet gününde Allah aranızda hüküm verecektir. Allah mü'minler aleyhine kâfirlere kesinlikle fırsat vermeyecektir." (Nisâ 4/141).

31 "Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüpheye mi düştüler? Ya da Allah ve Resûlünün kendilerine zulmetmesinden mi korkuyorlar? Aslında, zulmedenler onların tâ kendileridir." (Nûr 24/50).

32 "Allah'ın vaadi haktır; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah affeder diye aldatmasın." (Lokmân 31/33). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotundadır.

16. İman edenlerin, Allah'ın zikrine[33] ve hak olarak inen Kur'an'a karşı kalplerinin yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasın ki, üzerlerinden uzun bir zaman geçince kalpleri katılaşmış ve birçoğu da yoldan çıkmıştı.[34]

17. Şunu bilin ki ölümünün ardından Allah yeryüzünü bile diriltiyor. Aklınızı kullanmanız için, Biz size Allah'ın varlığını gösteren delilleri böylece açıklamış bulunuyoruz.[35]

18. Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ile Allah'a güzel bir borç verenlere,[36] harcadıkları şey kat kat fazlasıyla geri ödenir; üstelik onlar için bitmez tükenmez bir de mükâfât vardır.

19. Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, Rablerı katında özü sözü doğru olan sıddıklar ve hakka şâhitlik eden kimselerdir.[37] Onların mükâfâtları da vardır, nurları da. İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise Cehennem ehlidir.

20. Şunu bilin ki, dünya hayatı bir oyundan, bir eğlenceden, bir gösterişten, aranızda bir övünmeden, mal ve evlât yarışından ibârettir. O bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider; sonra kuruyuverir de onu sapsarı görürsün. Sonra saman olur gider. Âhirette de çetin bir azap, bir de Allah'tan bağışlanma ve hoşnutluk vardır.[38] Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir.[39]

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ
اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ
الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
١٦ اِعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ١٧
إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللّٰهَ
قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ
١٨ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ أُولٰئِكَ هُمُ
الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ
وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ١٩ اِعْلَمُوا أَنَّمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ
بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ
كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ٢٠

33 Allah'ı anmaya ve Allah'ın kitabına, Kur'an'a.

34 "Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o kimse Rabbinden bir nur üzerindedir. Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara! Onlar apaçık bir

sapıklık içindedir." (Zümer 39/22). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Abdullah ibni Mes`ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Bizim Müslüman olmamızla, Allah Teâlâ'nın bizi, "İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve hak olarak inen Kur'an'a karşı kalplerinin yumuşaması zamanı hâlâ gelmedi mi?" (Hadîd 57/16) diye bu âyetle azarlamasının arasından sadece dört yıl geçmiştir (Müslim, Tefsîr 24; İbni Mâce, Zühd 19).

35 "O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır; yeryüzünü ölümünün ardından diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız." (Rûm 30/19). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36 "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister? Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245). Konu hakkında açıklama ve buna dair âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

37 "Kim, Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!" (Nisâ 4/69).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler, kendilerinden yüksekteki köşklerde oturanları, aralarındaki derece farkı sebebiyle, sizin sabaha karşı doğu veya batı tarafında, gökyüzünün uzak bir noktasında batmak üzere olan parlak ve iri bir yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerdir." Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Yâ Resûlallah! O yerler, peygamberlere âit ve başkalarının ulaşamayacağı köşkler olmalıdır" dediler. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Evet, öyledir. Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o yerler, Allah'a iman edip peygamberlere bütün benlikleriyle inanan kimselerin de yurtlarıdır." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 8; Müslim, Cennet 11).

38 "Kullarıma, Benim gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğumu bildir!" Ancak azabımın da gerçekten pek acı olduğunu söyle!" (Hicr 15/49-50).

39 "İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra`d 13/26). Dünya hayatının aldatıcılığı ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

سَابِقُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ
عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۙ
اُعِدَّتْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۜ
ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢١﴾ مَٓا اَصَابَ مِنْ
مُص۪يبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا ف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا
ف۪ي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌۚ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلٰى مَا
فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَٓا اٰتٰيكُمْۜ وَاللّٰهُ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۙ ﴿٢٣﴾ اَلَّذ۪ينَ
يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِۜ وَمَنْ
يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿٢٤﴾

21. Rabbinizden erişecek bir bağışlanmayı ve öyle bir Cennet'i kazanmak için yarışın[40] ki, genişliği gök ile yerin genişliği kadardır ve Allah ile peygamberlerine iman edenler için hazırlanmıştır.[41] İşte bu Allah'ın lütfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir.[42]

22. İster yeryüzünde meydana gelen bir musibet olsun, ister kendi canlarınızda, onu daha Biz yaratmadan önce o bir kitapta yazılıdır.[43] Bu ise Allah'a göre pek kolaydır.

23. Kaybettiklerinize üzülmeyin, size verdiklerimizle de şımarmayın diye böyle yaptık.[44] Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez.[45]

24. Öyle kimseler hem cimrilik eder, hem de insanlara cimriliği öğütler.[46] Fakat kim Allah'ın buyruklarından yüz çevirirse şunu bilsin ki, Allah'ın hiç kimseye ihtiyacı yoktur; her türlü övgüye lâyık olan da O'dur.[47]

---

40 "İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir." (Vâkıa 56/10). Hayırda yarışan ve öne geçenlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

41 "Rabbinizin sizi bağışlamasına sebep olacak güzel işler yapmak ve genişliği gökler ve yer kadar olup, takvâ sahipleri için hazırlanmış olan Cennet'e girebilmek için yarışın!" (Âl-i İmrân 3/133).

42 Bu sûrenin 29. âyetinin dipnotuna bakınız.

43 "De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa başımıza ancak o gelir. O, bizim mevlâmızdır. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler." (Tevbe 9/51).

"Başa gelen musibet yalnız Allah'ın izniyledir. Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

44 "Unutmayın ki, Allah'ın elçisi arkanızdan size seslenirken, siz hiç kimseye bakmadan savaş meydanından kaçıp uzaklaşıyordunuz. Bunun üzerine Allah, kaçırdığınız zaferin ve başınıza gelenlerin üzüntüsünü unutturmak üzere, size peygamber emrine uymamanın karşılığı olarak keder üstüne keder verdi. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Âl-i İmrân 3/153).

"Onları siz öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Düşmana bir avuç toprak attığında da sen atmadın, Allah attı. Bunu da, kâfirleri kahretmek; mü'minleri de güzel bir sınavdan geçirmek için yaptı. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir." (Enfâl 8/17).

45 "Kibirlenip de insanlardan yüzünü çevirme; yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah büyüklük taslayan ve böbürlenenlerin hiçbirini sevmez." (Lokmân 31/18).

"Elbette Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Şüphesiz O, büyüklük taslayanları sevmez." (Nahl 16/23). Büyüklük taslayanlarla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

46 "Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Âl-i İmrân 3/180). Cimrilikle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

47 "Siz ve yeryüzünde bulunanlar, hepiniz birden Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz, çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır." (İbrâhim 14/8). Bu âyetin dipnotunda, bu ifadenin geçtiği diğer âyetler belirtilmekte ve konu ile ilgili bir hadîs-i kudsî yer almaktadır.

25. Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve ölçüyü indirdik ki,[48] insanlar adaleti ayakta tutabilsinler.[49] Bir de demiri indirdik ki, onda müthiş bir güç ve insanlar için birçok yararlar vardır.[50] Allah, bütün bunları, görmedikleri halde Kendisine ve peygamberlerine yardım edenleri[51] ortaya çıkarmak için size verdi. Zira Allah, sonsuz kudret ve karşı konulmaz kuvvet sahibidir.

26. Biz Nûh'u ve İbrâhim'i de peygamber olarak gönderdik ve ikisinin nesline de peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan doğru yolu bulanlar da oldu; birçokları ise yoldan çıkmış kimselerdir.[52]

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا
مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ
بِالْقِسْطِ وَاَنْزَلْنَا الْحَد۪يدَ ف۪يهِ بَأْسٌ
شَد۪يدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ
يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ
عَز۪يزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰه۪يمَ
وَجَعَلْنَا ف۪ي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَث۪يرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

48 "Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Tâ ki siz de ölçüyü aşmayın. Tartıyı adaletle yapın; terazide bir şey eksiltmeyin." (Rahmân 55/7-9). Bu âyetlerin dipnotlarında konu hakkında açıklama yapılmış ve ilgili âyetlere işâret edilmiştir.

49 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Nisâ 4/135). Adaletle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

50 Bugün bizi ve dünyamızı teşkil eden elementlerin tamamı, vaktiyle gökteki yıldızlardan birinin bir parçasıydı; bu anlamda, sadece demir değil, yeryüzünde ne varsa hepsi gökten indirilmiştir. Çekirdeğinde tek bir proton bulunan hidrojenden yukarıdaki elementler, yıldızların merkezlerindeki nükleer reaksiyonlarda üretilir. Bu reaksiyonlarda önce hidrojenden helyum yapılır, sonra sırasıyla daha ağır elementler inşa edilir. Demir ise bu üretim zincirinde kritik bir aşamayı teşkil etmektedir. Ancak çok büyük yıldızların merkezlerindeki reaksiyonlar demir üretimine kadar ilerler. Bu arada yıldız, defalarca kendi üzerine çöker, defalarca fırın yeniden ateşlenir. Demire ulaşıldığında ise, uzaydaki en büyük yıldızların kütleleriyle ortaya çıkan akıl almaz basınç bile, daha ağır elementlerin üretimine yetmez. Bu defa yıldız kendi üzerine çöker; merkezdeki bütün atom çekirdekleri birbiri içine girer; çekirdek bir nötron yıldızına dönüşür. Yıldızın geri kalan maddesi ise, süpernova adı verilen ve bir defada bir milyar yıldızın enerjisini ortaya çıkaran bir patlamayla uzaya saçılır. İşte demir ile ondan daha yukarıdaki elementler bu patlama sırasında meydana gelen nükleer reaksiyonlarda yaratılır. (Yıldızın merkezindeki demir çoktan nötronlara dönüşmüş ve orada kalmıştır.) Bundan sonrası, bugün uzayın çeşitli yerlerinde gördüğümüz bulutsulardan bir bulutsudur. İçinde, yıldızın sağlığında ve ölümü sırasında üretilen elementleri barındıran bu bulutsular, daha sonra yeni yıldızları ve gezegenleri meydana getirirler. İşte, demirle beraber, gerek onun yaratılışı sırasında, gerekse bizim kullanımımızda ortaya çıkan çetin güç de, onun gökten indirilmiş olması da, âyetin tasviriyle uyumluluk arz etmektedir.

51 "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve dayanma gücü verir." (Muhammed 47/7). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotundadır.

52 "Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni uygulasalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nimetlerle besleneceklerdi. Gerçi onlardan orta yolda olanlar da vardır. Fakat birçoğunun yapmakta olduğu ne kötü bir şeydir." (Mâide 5/66).

"Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mîrasçı kıldık. Onlardan kimi vardır, nefsine zulmeder. Kimi vardır, dengelidir, orta yolu tutar. Kimi de vardır, Allah'ın izniyle hayırda öne geçer. Bu ise pek büyük bir lütuftur." (Fâtır 35/32).

"Onu da, İshak'ı da kutlu ve uğurlu kıldık. İkisinin neslinden de hem iyi kulluk edenler var, hem de kendisine açıkça zulmedenler." (Sâffât 37/113).

27. Sonra onların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Kendisine İncil'i vererek Meryem oğlu Îsâ'yı da arkalarından gönderdik. Onun izinden gidenlerin kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik.[53] Onlar ise, yalnız Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için, kendiliklerinden bir de ruhbanlık[54] icad ettiler ki, Biz onlara bunu farz kılmamıştık. Sonra onun da hakkını vermediler. Onlardan iman edenleri mükâfâtlandırdık; birçoğu ise yoldan çıkmış kimselerdi.[55]

28. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'nun peygamberine inanın ki, rahmetinden size iki kat mükâfât versin, size yolunuzu gösterecek bir nur nasip etsin ve sizi bağışlasın.[56] Çünkü Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir.

29. Ehl-i kitap da şunu bilsin ki, onlar Allah'ın lütfundan hiçbir şey kazanamazlar. Lütuf ve nimet Allah'ın elindedir; onu dilediğine bağışlar. Ve Allah pek büyük lütuf sahibidir.[57]

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا
بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ
وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً
وَرَحْمَةًۜ وَرَهْبَانِيَّةًۨ ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا
عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا
حَقَّ رِعَايَتِهَاۚ فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ
اَجْرَهُمْۚ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِه۪
يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُوراً
تَمْشُونَ بِه۪ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌۙ
﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ
عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

53 "Mü'minlere en fazla düşmanlık besleyenlerin elbette Yahudilerle müşrikler olduğunu göreceksin. Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük taslamazlar." (Mâide 5/82).

54 Ruhbanlık, dünyadan tamamen el etek çekerek manastırlara kapanmayı öngören yaşama tarzıdır.

55 Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisine öğüt vermesini isteyen birine şunları söyledi: "Sana Allah'tan korkmanı tavsiye ederim; çünkü Allah korkusu her şeyin başıdır. Sana cihadı tavsiye ederim; çünkü İslâmiyet'in ruhbanlığı cihaddır. Sana Allah'ı zikretmeni ve Kur'an okumanı tavsiye ederim; çünkü bu senin Allah'ın rahmetini kazanmana, insanlar arasında hayırla anılmana vesiledir" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 82; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 94, nr. 555).

56 "Ey mü'minler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, Allah size hak ile bâtılı birbirinden ayırdedici bir kabiliyet verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir." (Enfâl 8/29).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır" (Talâk 65/2-3).

57 "Ehl-i kitap olsun, müşrikler olsun, kâfirlerin hiçbiri Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine lütfeder. Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Bakara 2/105).

"Yine birbirlerine: "Dininize uyanlardan başkasına sakın güvenmeyin!" derler. Onlar yine birbirlerine: "Size verilenin benzerinin başka birine verildiğine de, Rabbinizin huzurunda o Müslümanların, aleyhinize delil getirip sizi yeneceklerine de inanmayın" derler. Sen de onlara şöyle de: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur. Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın hazinesi geniştir, kime neyi vereceğini bilir." (Âl-i İmrân 3/73).

"Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Mâide 5/54).

"İşte bu Allah'ın lütfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Hadîd 57/21; Cum'a 62/4).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Üç sınıf insan vardır ki, onların sevapları iki kattır: Ehl-i kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme iman eden kimse; hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle; câriyesi bulunan ve bu câriyeyi güzelce terbiye eden, iyice eğitip öğreten, sonra da onu azat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır" (Buhârî, İlim 31, Itk 16, Nikâh 12; Müslim, Îmân 241).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müslümanlarla Yahudi ve Hıristiyanların Allah ve o Peygamber karşısındaki durumu şu misale benzer: Bir kimse, bir topluluğu belli bir ücret karşılığında sabahtan akşama kadar çalıştırmak üzere kiralamıştır. O kimseler öğleye kadar çalıştıktan sonra 'Biz işi bırakıyoruz. Senin vereceğin ücrete de ihtiyacımız yok' dediler. İşveren kimse 'Böyle yapmayın, emeğinize yazık, geri kalan işi tamamlayın da ücretinizi tam olarak alın' diye onları ikna etmeye çalıştıysa da adamlar bunu kabul etmeyip gittiler. İş sahibi bunlardan sonra başkalarını kiraladı ve onlara 'Günün geri kalan zamanında siz çalışın da, o adamlara vadettiğim ücreti size vereyim' dedi. Bunlar çalışmaya başladı, fakat ikindi vakti girince 'Biz işi bırakıyoruz. İş de senin olsun, ücret de' deyip onlar da gittiler. İşveren yine 'Böyle yapmayın, şunun şurasında akşama fazla bir zaman kalmadı, çalışın da ücretinizi vereyim' dediyse de onu dinlemediler. İş veren günün geri kalan saatlerinde çalışmak üzere bir üçüncü grupla daha anlaştı. Onlar güneş batana kadar çalıştılar ve daha önce çalışan iki grubun alacağı ücreti de hak ettiler. İşte bu, Müslümanların ve İslâm nurunu kabul edenlerin durumudur" (Buhârî, Mevâkît 17, İcâre 11).

MÜCÂDELE SÛRESİ (58. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 22 âyettir. Mü'minlerin âile ve toplum hayatıyla ilgili esaslar içerir. Kocası hakkında Peygamberimize ısrarlı bir şekilde başvuran kadının bu tartışmasından söz ederek başladığı için "Mücâdele" adını almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Zâten Allah sizin konuşmalarınızı işitmekteydi. Çünkü Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.[1]

2. Sizden hanımlarına zıhar yapanlarınız bilsin ki, hanımları onların anneleri değildir. Onların anneleri, kendilerini doğurmuş olanlardır.[2] Gerçekte onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Allah ise çok affedici ve çok bağışlayıcıdır.

3. Hanımlarına zıhar yapan, sonra da sözünden vazgeçenler, hanımlarıyla birleşmeden önce bir köle azat etsinler. Size verilen öğüt budur. Allah ise yaptıklarınızdan haberdardır.

4. Köle azat etmek için imkân bulamayanlar, hanımlarıyla birleşmeden önce art arda iki ay oruç tutsunlar. Buna gücü yetmeyen de altmış yoksulu doyursun. Bu kolaylık, Allah ve Resûlüne iman etmeniz sebebiyledir. Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır.[3] İnkâr edenler için ise acı bir azap vardır.

5. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, tıpkı daha öncekilerin aşağılandığı gibi aşağılanıp kahrolacaklar.[4] Çünkü Biz apaçık âyetlerimizi indirmiş bulunuyoruz. Onları inkâr edenler için hor ve hakir edici bir azap vardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا
وَتَشْتَك۪ٓي اِلَى اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَاۜ اِنَّ
اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ
مِنْ نِسَٓائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓئ۪ي
وَلَدْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًاۜ
وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ
نِسَٓائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۜ ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِه۪ۜ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۚ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
فَاِطْعَامُ سِتّ۪ينَ مِسْك۪ينًاۜ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِه۪ۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ
اَل۪يمٌ ﴿٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يُحَٓادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَٓا
اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ مُه۪ينٌۚ ﴿٥﴾

---

1 Peygamberimizin sahâbîlerinden yaşlı Evs ibni Sâmit, karısı Havle (Huveyle) binti Sa`lebe'yi boşamak istemiş, ona zıhar yaparak "Sen bana anamın sırtı gibisin"

demişti ("Zıhar" terimi için Ahzâb sûresi (33), 4. âyetin açıklamasına bakınız). Fakat çok geçmeden bu zât, tekrar eşiyle beraber olmak istemiş, hanımı ise Resûlullah bu konuda hüküm verinceye kadar kendisiyle birleşemeyeceğini söylemiş ve konuyu Peygamber Efendimize götürmüştü. Bu konuda vahiy almadığı için Resûl-i Ekrem Havle'ye kesin bir cevap vermemiş, fakat Havle'nin ısrarla cevap istemesi üzerine çok geçmeden bu sûrenin ilk dört âyeti inmiş, yaptıklarına pişman olan kocaların belli bir ceza ödemek sûretiyle eşlerine dönebilecekleri belli olmuştur (Ebû Dâvûd, Talâk 16, 17; Nesâî, Talâk 33; İbni Mâce, Talâk 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 410-411).

2 "Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır. Zıhar yaptığınız hanımlarınızı hiçbir zaman sizin gerçek anneleriniz hükmünde kılmadığı gibi, evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız hükmünde kılmamıştır. Bunlar sizin ağzınızdan çıkan sözlerden ibârettir. Allah ise hakkı söyler ve doğru yola iletir." (Ahzâb 33/4).

3 "Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır; sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte Allah kötülüklerden sakınıp korunsunlar diye âyetlerini insanlara böyle açıklar." (Bakara 2/187). Âyetin dipnotunda konu hakkında açıklama yapılmış, ilgili âyetlere işâret edilmiş ve bir hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

4 "Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, en aşağılık kimseler arasındadır." (Mücâdele 58/20).

6. Allah onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Çünkü onlar kendi yaptıklarını unutsa da Allah bunları bir bir kaydetmiştir.[5] Zâten Allah her şeye şâhittir.

7. Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir?[6] Ne zaman üç kişi aralarında fısıldaşacak olsa, dördüncüsü mutlaka O'dur; dört kişilerse beşincisi O'dur. Sayıları bundan az olsun, çok olsun, nerede olsalar Allah onlarla beraberdir.[7] Sonra da Allah onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir.[8]

8. Gizlice konuşmaktan men olunan o kimseleri görmedin mi? Yine kendilerine yasaklanan şeye dönüyorlar ve günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşıyorlar.[9] Sana geldiklerinde seni Allah'ın selâmlamadığı bir şekilde selâmlıyorlar. Üstelik birbirlerine: "Söylediğimiz şey yüzünden Allah bizi cezalandırsa ya!" diyorlar.[10] Onları ancak Cehennem paklar. Oraya gireceklerdir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمٖيعاً فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدٌ ﴿٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَٓا اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُواۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَاِذَا جَٓاؤُ۫كَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُۙ وَيَقُولُونَ فٖٓي اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُۜ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُۚ يَصْلَوْنَهَاۚ فَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٨﴾

5 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

"Şüphesiz Allah, onları ilmiyle kuşatmış ve hepsini tek tek kayıt altına almıştır." (Meryem 19/94).

"Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır." (Cin 72/28).

6 "De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16). Allah'ın göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğine dikkat çeken diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Onlar, insanlardan utanıp yaptıklarını gizler de; Allah'tan utanıp gizlemezler. Halbuki onlar, Allah'ın râzı olmadığı sözleri gizlice planlarken Allah onların yanıbaşındaydı ve onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmış bulunuyordu." (Nisâ 4/108).

"Onlar, Allah'ın kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdar olduğunu, ayrıca O'nun bütün gizlilikleri eksiksiz bildiğini bilmiyorlar mı?" (Tevbe 9/78).

"Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine kurulan O'dur. O, yere gireni de, ondan çıkanı da, gökten ineni de, göğe yükseleni de bilir. Nerede olursanız olun O sizinledir. Allah sizin yaptıklarınızı da görür." (Hadîd 57/4).

8 "Haberiniz olsun! Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'a âittir. O sizin ne halde olduğunuzu bilir. Huzuruna dönecekleri günde bütün yaptıklarını kendilerine O bildirecektir. Allah, her şeyi bilir." (Nûr 24/64).

9 "Seni dinlerken niçin dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırken de o zâlimlerin "Siz düpedüz büyülenmiş bir adamın ardından gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz." (İsrâ 17/47).

"O zâlimler gizlice fısıldaşarak dediler ki: Bu da sizin gibi bir beşer değil mi? Göz göre göre büyüye boyun mu eğeceksiniz?" (Enbiyâ 21/3).

10 "Hani bir de onlar: "Allahım! Eğer bu Kur'an, Senin tarafından indirilmiş gerçek bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır yahut ta bize acı bir azap gönder!" demişlerdi. Oysa sen içlerinde iken Allah onlara aslâ azap etmez; istiğfar ettikleri sürece de Allah onlara azap edecek değildir." (Enfâl 8/32-33).

Hz. Âişe şöyle demiştir: Bir grup Yahudi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna girdi ve "Esselâmü aleyküm" diyormuş gibi yaparak, ölüm size olsun anlamında "Essâmü aleyküm" dedi. Ben onların ne dediğini anladım ve kendilerine: "Ölüm de lanet de size olsun!" diye cevap verdim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sâkin ol, Âişe! Allah her işte yumuşak davranılmasını sever" buyurdu. Ben: "Ama ne dediklerini duymadın mı, Yâ Resûlallah!" deyince: "Ben de onlara, o dediğiniz şey size olsun, dedim ya" buyurdu (Buhârî, Cihâd 98, Edeb 35, 38, İsti'zân 22. Daavât 58, 62, İstitâbetü'l-mürteddîn 4; Müslim, Selâm 10-12).

Yine bir defasında Yahudinin biri Resûlullah Efendimizin yanından geçerken ölüm sana olsun anlamında "Essâmü aleyke" dedi. Allah'ın Resûlü de sana olsun anlamında "Ve aleyke" diye cevap verdi. Adam gittikten sonra sahâbîlerine: "Onun ne dediğini duydunuz mu? Bana 'Essâmü aleyke' dedi" buyurdu. Sahâbîler: "Onu öldürelim mi?" deyince de: "Hayır, Ehl-i kitaptan biri size selâm verince 'Ve aleyküm' diye cevap verin" buyurdu (Buhârî, İsti'zân 22, İstitâbetü'l-mürteddîn 4; Müslim, Selâm 6-8).

9. Ey iman edenler! Gizlice konuştuğunuzda, günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için fısıldaşmayın; hayır ve takvâ hakkında konuşup görüşün.[11] Ve huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.

10. O tür gizli konuşmalar şeytandandır; o iman edenleri bununla üzmek ister.[12] Ama Allah'ın izni olmadan şeytan onlara hiçbir zarar veremez.[13] Onun için, mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler.[14]

11. Ey iman edenler! Topluca oturduğunuz yerlerde "Gelenlere yer açın" dendiği zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin.[15] Kalkın dendiği zaman da kalkın ki, Allah, sizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltsin.[16] Zira Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

12. Ey iman edenler! Peygamberle özel olarak konuşacağınız zaman, bu konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temiz bir davranıştır. Ama verecek bir şey bulamazsanız zararı yoktur; çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

13. Gizli konuşmadan önce sadaka vermekten korktunuz mu?[17] Mâdemki siz bunu yapmadığınız halde Allah sizi bağışladı; öyleyse siz de namazı gerektiği gibi kılmaya bakın, zekâtı verin,[18] Allah'a ve Resûlüne itaat edin.[19] Zira Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا
تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
الَّذ۪ٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ
الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَيْسَ بِضَٓارِّهِمْ
شَيْـًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ق۪يلَ
لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ
اللّٰهُ لَكُمْۚ وَاِذَا ق۪يلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ
اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۙ وَالَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ
دَرَجَاتٍۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿١١﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا
بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةًۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ
وَاَطْهَرُۜ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿١٢﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ
صَدَقَاتٍۜ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا
اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

11 "Onların fısıldaşmalarının çoğunda bir hayır yoktur. Ancak bununla sadaka vermeyi veya iyilik yapmayı emreden yahut insanların arasını düzeltmeyi düşünen kimselerin fısıldaşmaları böyle değildir. Bunu Allah rızası için yapana büyük bir

mükâfât vereceğiz." (Nisâ 4/114).

"Bir de iyilik ve takvâda yardımlaşın, kötülükte ve düşmanlıkta birbirinize destek vermeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası pek çetindir." (Mâide 5/2).

12 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Üç kişi bir arada bulunduğunuzda, başkaları gelip aranıza karışıncaya kadar, üçüncü kişiyi yalnız bırakıp birbirinizle fısıldaşmayınız. Çünkü bu yaptığınız ötekini üzer." (Buhârî, İsti'zân 47; Müslim, Selâm 37, 38).

13 "Başa gelen musibet yalnız Allah'ın izniyledir. Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Tegâbün 64/11).

14 "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesi Âl-i İmrân 3/122; Mâide 5/11; Tevbe 9/51; İbrâhim 14/11 ve Tegâbün 64/13'te de geçmektedir. Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

15 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü'minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir (Müslim, Zikr 38).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına oturup kalkma âdâbını da öğretir ve şöyle buyururdu:

"Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletin." (Buhârî, Cum'a 20, İsti'zân 31; Müslim, Selâm 28-29).

"Kendileri izin vermedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz." (Ebû Dâvûd, Edeb 21; Tirmizî, Edeb 11).

Peygamber Efendimiz namaz kılarken de bazı kimselere ön safta yer verilmesini tavsiye eder ve: "İmamlık yapacak durumda olanlarınız benim hemen arkama dursun. Diğerleri onların arkasında sıralansın" buyururdu (Müslim, Salât 123; Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54).

16 "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Allah'ın, dilediği kullarının derecelerini yükselteceğini bildiren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 Peygamberimizle özel olarak görüşme taleplerinin, onu bunaltacak ve mü'minlerin işleriyle meşgul olmaktan alıkoyacak bir seviyeye vardığı anlaşılıyor. Bunun üzerine getirilen önlem amacına ulaşınca bu yükümlülük kaldırılmıştır. Böylelikle, ihtiyaç halinde başvurulabilecek bir çözüm gösterilmiş bulunmaktadır.

18 Namaz ve zekât şu âyetlerde beraberce sayılarak kesin bir şekilde emredilmiştir: Bakara 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisâ 4/77, 162; Mâide 5/12, 55; Tevbe 9/5, 11, 18, 71; Meryem 19/31, 55; Enbiyâ 21/73; Hac 22/41, 78; Nur 24/37, 56; Neml 27/3; Lokman 31/4; Ahzâb 33/33; Fussılet 41/7; Müzzemmil 73/20; Beyyine 98/5.

19 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Allah'a ve Peygamber'e itaati emreden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14. Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi?[20] Onlar ne sizdendir, ne onlardan.[21] Fakat bilerek yalan yere yemin ederler.[22]

15. Allah onlar için çetin bir azap hazırlamıştır. Çünkü onların yaptıkları pek kötü bir şeydir.

16. Onlar yeminleriyle kandırarak[23] insanları Allah yolundan alıkoydular.[24] Artık onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır.

17. Malları da, evlâtları da onları Allah'ın azabından kurtaramayacaktır.[25] Onlar ateş ehlidir ve orada sürekli kalacaklardır.

18. Allah onların hepsini dirilttiği gün, şimdi size yemin ettikleri gibi, Allah'a da yemin ederler ve bununla kendilerine fayda verecek bir şey yaptıklarını sanırlar.[26] İyi bilin, onlar yalancıların tâ kendileridir.

19. Şeytan onları avucunun içine almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur.[27] Onlar şeytanın taraftarlarıdır. Ama bilin ki, şeytanın taraftarları, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.[28]

20. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, en aşağılık kimseler arasındadır.[29]

21. Allah, "Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz" diye yazmıştır.[30] Gerçekten de Allah sonsuz kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ
عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾ اِتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ
عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ
كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلٰى
شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ
عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ أُولٰٓئِكَ
حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ أُولٰٓئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللّٰهُ
لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

---

20 "Ey iman edenler! Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Çünkü mezardakilerin tekrar diriltilmesinden kâfirler nasıl ümit kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece ümitlerini kesmişlerdir." (Mümtehıne 60/13).

21 "Onlar, küfürle iman arasında bocalayıp dururlar. Ne onlara katılırlar, ne de bunlara. Allah'ın saptırdığı kimse için sen bir çıkış yolu bulamazsın." (Nisâ 4/143).

"Görmedin mi münafıklık edenleri: Ehl-i kitaptan olan kâfir kardeşlerine: "Şâyet siz yurdunuzdan çıkarılırsanız bilin ki, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde konuşanların sözünü aslâ dinlemeyiz. Size savaş açılırsa yardımınıza geliriz" diyorlardı. Allah şâhittir ki onlar yalan söylüyorlar. Onlar yurtlarından çıkarılacak olsa, onlarla beraber çıkmazlar. Onlara savaş açılsa yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendileri de kimseden yardım görmezler. Onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Çünkü onlar anlayıştan yoksun bir topluluktur." (Haşr 59/11-13).

22 Münafıkların yeminle mü'minleri kandırmak istediklerini bildiren ve mü'minleri bu konuda uyanık bulunmaya dâvet eden birçok âyet-i kerîme vardır: Nisâ 4/62; Tevbe 9/42, 56, 62, 74, 95, 96; Mücâdele 58/16, 18. Hatta, bu sûrenin 18. âyetinde, onların kıyamet gününde dahi yalan yere yemin ederek—hâşâ—Allah'ı kandırmaya kalkacakları bildirilmiştir.

23 14. âyetin dipnotuna bakınız.

24 "İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir." (Nisâ 4/167). İnsanları Allah yolundan alıkoyanlar ile ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi. Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda vermedi." (Hicr 15/83-84). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 Bu sûrenin 14. âyetinin dipnotuna bakınız.

27 "Elbette şeytan, içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz, değil mi?" (Mâide 5/91).

"Yazıklar olsun Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanlara!" (Zümer 39/22).

28 "En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır." (Bakara 2/27). Âyetin dipnotunda, zarara uğrayanların kimler olduklarını bildiren diğer âyetler zikredilmiştir.

29 "Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlar, tıpkı daha öncekilerin aşağılandığı gibi aşağılanıp kahrolacaklar. Çünkü Biz apaçık âyetlerimizi indirmiş bulunuyoruz. Onları inkâr edenler için hor ve hakir edici bir azap vardır." (Mücâdele 58/5).

"İşte bu azap, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara ise Allah'ın azabı pek şiddetlidir." (Enfâl 8/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

30 "Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

22. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun.[31] Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş[32] ve Kendi katından bir ruh[33] ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar.[34] İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.[35]

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
يُوَٓادُّونَ مَنْ حَٓادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُٓوا
اٰبَٓاءَهُمْ اَوْ اَبْنَٓاءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ
عَش۪يرَتَهُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ كَتَبَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ الْا۪يمَانَ
وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُۜ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ
رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ حِزْبُ
اللّٰهِۜ اَلَٓا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

31 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi; inkârı, günahı ve isyanı da size çirkin gösterdi." (Hucurât 49/7).

33 Onlara hayat verecek şeylerle: ilim, irfan, yardım gibi şeylerle desteklemiştir.

34 "Allah buyurur ki: Bugün, doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda verdiği gündür. Onlara içinde ırmaklar akan Cennetler verilecek, bir daha çıkmamak üzere orada ebediyen kalacaklardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Mâide 5/119).

"Muhacir ve Ensardan İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu samimiyetle izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır.

Orada ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/100).

"İman edip sâlih ameller yapanlar ise yaratılmışların en iyisidir. Onların Rableri katındaki mükâfâtları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnuttur, onlar da Allah'tan. Bu mükâfât, Rabbinden korkan kimse içindir." (Beyyine 98/7-8).

35 "Onlara yardım ettik de üstün geldiler." (Sâffât 37/116). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

HAŞR SÛRESİ (59. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 24 âyettir. Müslümanlarla aralarında tarafsızlık antlaşması bulunan Benî Nadîr Yahudileri, Uhud savaşından sonra bu antlaşmayı bozarak müşriklerle anlaşmışlardı. Bunun üzerine Müslümanlar onları kuşattılar. Onlar Medine'den çıkıp gitmeyi kabul etmişken, münafıkların kışkırtmaları üzerine yine rahat durmadılar. Ancak daha sonra 21 gün süren bir kuşatmayı takiben, münafıklardan da ümitlerini kesince, yanlarına bir miktar eşya alarak yurtlarını terk etmeyi kabul ettiler; kalan eşyalarını ve evlerini de kendi elleriyle tahrip ettiler. Sûre, onların Medine'den sürülmesiyle ilgili hâdiselere temas etmekte ve adını, 2. âyette geçen çeşitli anlamları yanında "sürgün" anlamına da gelen haşr kelimesinden almaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder.[1] O karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapandır.

2. Ehl-i kitaptan kâfir olanları ilk sürgünde[2] yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacağına ihtimal vermemiştiniz; onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onlara hiç ummadıkları bir yerden geldi ve kalplerine korku saldı.[3] Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Öyleyse ey görecek gözü olanlar, bundan ibret alın!

3. Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, onları dünyada yine cezalandıracaktı. Âhirette ise onlar için Cehennem azabı vardır.

4. Çünkü onlar Allah'a ve Resûlüne karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a karşı gelirse, bilsin ki, Allah'ın cezası pek çetindir.[4]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ
وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ٓي اَخْرَجَ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ
لِاَوَّلِ الْحَشْرِۜ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّٓوا
اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ
مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ
الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْد۪يهِمْ وَاَيْدِي
الْمُؤْمِن۪ينَ فَاعْتَبِرُوا يَٓا اُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾
وَلَوْلَٓا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَٓاءَ لَعَذَّبَهُمْ
فِي الدُّنْيَاۜ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ
﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ
يُشَٓاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾

---

1 Dağların, taşların, göklerde ve yerde olan bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette

belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/30; Âl-i İmrân 3/191; A'râf 7/206; Ra'd 13/13; İsrâ 17/44; Enbiyâ 21/20, 33, 79; Nûr 24/36, 41; Yâsîn 36/40; Sâd 38/18; Zümer 39/75; Mü'min 40/7; Şûrâ 42/5; Haşr 59/ 24; Saf 61/1; Cum'a 62/1; Tegâbün 64/1).

2 İlk sürgün için bu sûrenin girişine bakınız.

3 "Allah'ın hiçbir zaman tapınılmasına müsaade etmeyeceği putları, O'na ortak koşmuş olmaları yüzünden kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer Cehennem'dir. Zâlimlerin barınacağı yer ne kötüdür!" (Âl-i İmrân 3/151). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

"Yine hatırlayın! Hani Rabbin meleklere: "Ben sizinle beraberim, öyle ise siz de mü'minlere güç verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine ve her bir parmak uçlarına vurun!" diye vahyediyordu." (Enfâl 8/12).

"Müşrik saldırganlara Ehl-i kitaptan arka çıkanları da Allah kalelerinden indirdi ve kalplerine korku saldı." (Ahzâb 33/26).

4 "İşte bu azap, onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara ise Allah'ın azabı pek şiddetlidir." (Enfâl 8/13). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

5. Onların hurma ağaçlarını kesmeniz de, dikili bırakmanız da Allah'ın izniyle idi ve yoldan çıkanları perişan etmek içindi.[5]

6. Allah'ın onlardan alıp Peygamberine ganimet olarak verdiği malları elde etmek için[6] at veya deve koşturmadınız. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine gönderir. Allah her şeye kādirdir.

7. Allah'ın, savaşsız, barış yoluyla fethedilen ülkelerin halkından Resûlüne nasip ettiği ganimet malları[7] Allah'a, Resûlüne, Peygamber'in yakın akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolculara[8] âittir. Böylece, o malların, sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir servet halini alması önlenmiş olur.[9] Peygamber size ne verdiyse alın; neyi yasakladıysa ondan da kaçının.[10] Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın cezası pek çetindir.

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً
عَلٰى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ
﴿٥﴾ وَمَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا
اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ
مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا
يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا اٰتٰيكُمُ
الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا
وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

---

5 Resûlullah Benî Nadîr Yahudilerini kuşattığı zaman, onların savaş yapılan Büveyre mevkiindeki hurma ağaçlarının yakılmasını ve kesilmesini savaş gereği emretmişti. Müslümanlar hurma ağaçlarının bir kısmını kestiler, bir kısmını da kesmeye kıyamadılar. Ardından da acaba kestiklerimizden dolayı sevabımız, kesmediklerimizden dolayı günahımız var mı, bunu mutlaka Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme sormalıyız, dediler. Bunun üzerine "Hurma ağaçlarını kesmeniz de, dikili bırakmanız da Allah'ın izniyle idi ve yoldan çıkanları perişan etmek içindi" âyeti nâzil oldu (Buhârî, Hars 6, Megāzî 14, Tefsîr 59/2; Müslim, Cihâd 29; Tirmizî, Tefsîr 59/2).

6 "Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlüne âittir. Allah'tan korkunuz, aranızda anlaşmazlığa yol açan konuları düzeltiniz; eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz." (Enfâl 8/1). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 Hz. Ömer şöyle demiştir: "Benî Nadîr Yahudilerinden kalan mallar, Allah'ın sadece Resûlüne verdiği ganimet mallarındandı; Müslümanlar bu malları elde etmek için at ve deve koşturmamışlardı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Benî Nadîr hurmalığından elde edilen hurmaları satar, böylece âilesinin yıllık geçimini sağlar, geri kalanını ise Allah yolunda yapılacak savaş malzemelerini temin etmek için harcardı (Buhârî, Megāzî 14, Nefekât 3, Ferâiz 3, İ'tisâm 5, Cihâd 80, Tefsîr 59/3; Müslim, Cihâd 15).

8 Burada "yolcu" olarak tecüme edilen "ibnü's-sebîl", misafir olan, evinden uzakta bulunan, yolculuk yapan, yurdundan uzakta yaşamak zorunda (sürgün) olan anlamlarına gelmektedir.

9 "Oysa dünya hayatında onların geçimlerini Biz bölüştürdük ve bir kısmı diğerlerini yanında çalıştırsın diye kimini ötekinden üstün seviyelere yükselttik." (Zuhruf 43/32).

10 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Peygamber'e itaatin Allah'a itaat anlamına geldiğini vurgulayan diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Şu olay, sahâbeden tefsir ve fıkıh sahasındaki derin bilgisiyle ünlü Abdullah ibni Mes`ûd'un bu âyeti nasıl anladığını göstermektedir. Bir gün İbni Mes`ûd "Güzel görünmek için döğme yapan ve yaptıran, gereksiz yere yüzden kıl aldıran, güzellik için diş törpületen ve böylece Allah'ın yarattığı şekli değiştirenleri Allah rahmetinden uzaklaştırsın" demişti. Bunu duyan Esedoğulları'ndan Ümmü Yakub adlı bir kadın ona gelerek, bu sözleri neye dayanarak söylediğini sordu. O da Resûlullah'ın lânet ettiğine ben niye lânet etmiyecekmişim. Üstelik bu, Allah'ın kitabında var, deyince Ümmü Yakub itiraz etti: "Vallahi ben bütün Kur'an'ı okudum. Ama bu söylediklerini orada görmedim" dedi. Abdullah ibni Mes`ûd "Kur'an'ı gerçekten okumuşsan, onu mutlaka görmüşsündür, diyerek "Peygamber size ne verdiyse onu alın; size neyi yasakladıysa ondan sakının" âyetini okudu. Ümmü Yakub da ona hak verdi. Fakat bu yaygın âdetlerden birinin mutlaka İbni Mes`ûd'un hanımında da bulunacağını söyleyerek onun evine gitti, fakat umduğunu bulamadı. O zaman Abdullah ibni Mes`ûd ona şunları söyledi: "Eğer Resûlullah'ın yasakladığı şeylerden biri eşimde bulunsaydı, biz onunla bir arada olamazdık." (Buhârî, Tefsîr 59/4; Müslim, Libâs 120).

Resûl-i Ekrem Efendimizin bu konudaki bazı emirleri şöyledir:

"Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle uzak durunuz, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yapınız." (Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Hac 412, Fezâil 130-131).

"Herhangi birinizi, rahat koltuğuna yaslanıp da kendisine benim emrettiğim veya nehyettiğim bir şey geldiği zaman, 'Biz Kur'an'dan başka bir şey bilmeyiz. Allah'ın kitabında ne bulursak ona uyarız' derken kesinlikle bulmayayım." (Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 2).

8. O mallarda, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmış, Allah'ın lütuf ve rızasını arayarak Allah'a ve Resûlüne yardım eden[11] muhacirlerin de hakkı vardır. Onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir.[12]

9. Daha önce Medine'yi kendilerine yurt edinmiş[13] ve imanı benliklerine sindirmiş olanlar, kendi beldelerine hicret edenlere[14] muhabbet beslerler; onlara verilen şeylerden dolayı gönüllerinde bir sıkıntı duymazlar; hatta kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler.[15] Kim nefsinin tutkularından korunmuşsa, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır.[16]

10. Onlardan sonra gelenler de[17] "Ey Rabbimiz" derler. "Bizi ve bizden önce iman etmiş[18] olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde iman edenlere karşı kin bırakma. Rabbimiz, muhakkak ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin."

11. Görmedin mi münafıklık edenleri: Ehl-i kitaptan olan kâfir kardeşlerine: "Şâyet siz yurdunuzdan çıkarılırsanız bilin ki, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde konuşanların sözünü aslâ dinlemeyiz. Size savaş açılırsa yardımınıza geliriz" diyorlardı. Allah şâhittir ki onlar yalan söylüyorlar.[19]

12. Onlar yurtlarından çıkarılacak olsa, onlarla beraber çıkmazlar. Onlara savaş açılsa yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar; sonra kendileri de kimseden yardım görmezler.[20]

لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِر۪ينَ الَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ
وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الصَّادِقُونَۚ ﴿٨﴾ وَالَّذ۪ينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْا۪يمَانَ
مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ
ف۪ي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّٓا اُو۫تُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌۜ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ
نَفْسِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَۚ ﴿٩﴾ وَالَّذ۪ينَ جَٓاؤُ۫
مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا
الَّذ۪ينَ سَبَقُونَا بِالْا۪يمَانِ وَلَا تَجْعَلْ ف۪ي قُلُوبِنَا
غِلًّا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا رَبَّنَٓا اِنَّكَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٠﴾
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ
لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُط۪يعُ ف۪يكُمْ اَحَدًا اَبَدًاۙ
وَاِنْ قُو۫تِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْۜ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ
مَعَهُمْۚ وَلَئِنْ قُو۫تِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْۚ وَلَئِنْ
نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾

---

11 "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve dayanma gücü verir." (Muhammed 47/7). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotundadır.

12 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve

Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmezler; mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15).

13 "Medine'yi kendilerine yurt edinmiş" ifadesiyle Ensar kastedilmektedir.

14 Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirler kastedilmektedir.

15 Ebû Hüreyre radıyallahu anhın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz Ensar ile Muhacirîn'i birbiriyle kardeş ilan ettiğinde, ev sahibi durumunda olan Ensar bu kardeşliği son derece önemsedi. Resûlullah'a başvurarak hurmalıklarını Muhacir kardeşleriyle kendi aralarında paylaştırmasını istedi. Allah'ın Resûlü fedâkârlığın bu kadarını fazla buldu. Hurmalıklarının bakımını üstlenmeleri şartıyla ürünlerini onlarla paylaşmalarını tavsiye etti. Onlar da Muhacir kardeşleriyle bu şartla anlaştılar (Buhârî, Hars 5, Şürût 5, Menâkıbü'l-Ensâr 3).

Bir gün bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme gelerek aç olduğunu söyledi. Allah'ın Resûlü sırayla bütün hanımlarına haber salarak yiyecek bir şey göndermelerini istediği halde hepsi de yemin ederek evde sudan başka bir şey bulunmadığını söylediler. O zaman Resûl-i Ekrem ashâbına dönerek: "Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?" diye sordu. Ensardan biri: "Ben misafir ederim" diyerek o yoksulu alıp evine götürdü. Eve varınca, evde sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey olduğunu öğrenince, hanımına "Öyleyse çocukları oyala. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince de lambayı söndür. Sofrada biz de yiyormuş gibi yapalım" dedi. Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu; onlar da aç yattılar. Sabahleyin o sahâbî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gidince Allah'ın Resûlü ona "Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ memnun oldu" buyurdu. Bunun üzerine "Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler" (Haşr 59/9) âyeti nâzil oldu (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr 10, Tefsîr 59/6; Müslim, Eşribe 172).

16 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir." (Müslim, Birr 56).

17 Bunlar da Peygamberimizin ashâbından sonra gelen Tâbiûn nesli ve kıyamete kadar onların izini takip edenlerdir.

"Muhacir ve Ensardan İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu samimiyetle izleyenlerden Allah râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur." (Tevbe 9/100).

18 "Ve bu iman ile göçmüş" anlamını da içermektedir.

19 Bu sûrenin 16. âyetine ve dipnotuna bakınız.

20 "O kâfirler sizinle savaşacak olsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da bir dost ve yardımcı bulamazlardı. Allah'ın önceden beri geçerli olan kanunu böyledir. Allah'ın kanununda aslâ değişiklik bulamazsın." (Fetih 48/23).

13. Onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir.[21] Çünkü onlar anlayıştan yoksun bir topluluktur.

14. Onlar etrafı sağlam kalelerle çevrilmiş şehirlerde veya surların ardında olmazlarsa sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki çatışmaları ise pek şiddetlidir. Sen onları birlik içinde sanırsın; halbuki kalpleri darmadağınıktır. Çünkü onlar akılları ermeyen bir topluluktur.

15. Onların durumu, kendilerinden az bir zaman önce, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için ayrıca acı bir azap vardır.[22]

16. Şeytanın hali de böyledir. İnsana "Kâfir ol" der. O kâfir olduğunda da "Ben senden uzağım; çünkü ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" deyiverir.[23]

17. Ama ikisinin de sonu, ebediyen kalmak üzere ateştir. Zâlimlerin cezası işte budur.

18. Ey iman edenler, Allah'tan korkun. Herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın.[24] Allah'tan korkun; çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır.[25]

19. O kimseler gibi olmayın ki, onlar Allah'ı unutunca Allah da onlara kendilerini unutturmuştur.[26] Onlar hep yoldan çıkmış kimselerdir.

لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ
اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا
يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا اِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ
اَوْ مِنْ وَرَٓاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ
تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ
لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّي بَرِٓيءٌ
مِنْكَ اِنِّٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾
فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَٓا اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ
فِيهَا وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا
قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا
تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ
فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

21 "İçlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta ondan da fazla insanlardan korkmaya başladığını ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke bize biraz daha süre verseydin!" dediklerini görürsün. Onlara de ki: "Dünya zevki pek kısadır; âhiret ise, Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenler için, çok daha hayırlıdır. Sizlere de zerre kadar zulmedilmez." (Nisâ 4/77).

22 "Daha önceki kâfirlerin başlarına gelenlerden haberiniz olmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. Âhirette de onlar için acı bir azap vardır." (Tegâbün 64/5).

"Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık. Böylece yaptıklarının cezasını tattılar ve işlerinin sonu büyük bir ziyan oldu." (Talâk 65/8-9).

23 "Hatırlayın! Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve "Bugün insanlardan size üstün gelecek kimse yoktur; ben de size yardım edeceğim" demişti. İki ordu karşı karşıya gelince de, "Ben sizden ayrılıyorum, çünkü ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum, Allah'ın azabı çok şiddetlidir" diyerek gerisin geriye dönüp kaçmıştı." (Enfâl 8/48).

24 "Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/110).

"Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve sevabı daha da artmış olarak bulursunuz." (Müzzemmil 73/20).

25 Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna, abalarını delerek başlarından geçirmiş neredeyse çıplak vaziyette bir topluluk çıkageldi. Onları bu derece fakir görünce, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yüzünün rengi değişti. Bilâl'e ezan okumasını emretti. Namaz kıldırdıktan sonra bir konuşma yaptı. Önce Cenâb-ı Hakk'ın insanları tek bir nefisten yarattığını, akraba ile ilgiyi koparmamak gerektiğini dile getiren Nisâ sûresinin birinci âyetini, ardından Haşr sûresinin "Ey iman edenler! Allah'tan korkun, herkes yarın için ne hazırladığına baksın" mealindeki bu âyetini okudu. Sonra: herkesin altın, gümüş, elbise, buğday, hurma vb. nesi varsa ondan sadaka vermesini tavsiye buyurdu. Sahâbîler ellerinden gelen yardımı yaptılar. Sonunda toplanan yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştu. Bu manzarayı görünce Resûl-i Ekrem Efendimizin yüzü güldü ve şöyle buyurdu:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz." (Müslim, Zekât 69; ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64).

26 "Münafık erkekler ve münafık kadınlar, hepsi birbirinden yanadır. Kötülüğü teşvik edip iyilikten sakındırırlar. Elleri de sıkıdır. Allah'ı unuttukları için Allah da onları unutmuştur. Münafıklar yoldan çıkmışların tâ kendileridir." (Tevbe 9/67). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20. Cehennemlikler ile cennetlikler bir olamaz.[27] Cennetlikler, işte onlar muradına ermiş olanlardır.[28]

21. Şâyet Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, sen onu Allah korkusundan baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün.[29] Bu misalleri Biz insanlara tefekkür etsinler diye veriyoruz.

22. O Allah ki O'ndan başka ilâh yoktur. Görüneni de, görünmeyeni de O bilir. O Rahmân'dır, Rahîm'dir.[30]

23. O Allah ki O'ndan başka ilâh yoktur. O Melik'tir; her şeyin mülk ve hükümranlığı O'na âittir. Kuddûs'tür; her türlü eksik ve çirkin sıfatlardan temiz ve münezzehtir. Selâm'dır; bütün eksikliklerden uzak olduğu gibi, bütün esenlik de O'ndan gelir. Mü'min'dir; güven O'ndan gelir, imanı O nasip eder. Müheymin'dir; görüp gözetir. Azîz'dir; karşı konulmaz kudret sahibidir. Cebbâr'dır; iradesine aslâ karşı çıkılmaz. Mütekebbir'dir; büyüklük O'nun hakkıdır. Allah, müşriklerin ortak koştuğu şeylerden uzaktır.

24. O Allah ki, Hâlık'tır; her şeyi O yaratır. Bâri'dir; yarattıklarını, her birine ve her haline lâyık şekilde yaratır. Musavvir'dir; yarattıklarına dilediği gibi şekiller verir. En güzel isimler O'nundur.[31] Göklerde ve yerde ne varsa O'nu tesbih eder.[32] O karşı konulmaz kudret sahibidir, her şeyi yerli yerince yapar.

لَا يَسْتَوٰٓي اَصْحَابُ النَّارِ وَاَصْحَابُ
الْجَنَّةِۜ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَٓائِزُونَ
(٢٠) لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ
لَرَاَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِۜ
وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ (٢١) هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ
الرَّح۪يمُ (٢٢) هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَز۪يزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُۜ
سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ (٢٣) هُوَ اللّٰهُ
الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ
الْحُسْنٰىۜ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ (٢٤)

---

27 "Bu iki topluluğun durumu, görmeyen ve duymayan ile gören ve duyanın durumuna benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi?" (Hûd 11/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 "İman edip hicret eden ve Allah katında mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerin, Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür. Muradına erenler işte onlardır." (Tevbe 9/20).

"Ben de sabrettikleri için bugün onları mükâfâtlandırdım. Çünkü umduklarına kavuşanlar yalnız onlardır." (Mü'minûn 23/111).

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na isyan etmekten sakınırsa, işte bunlar muradına erenlerin tâ kendileridir." (Nûr 24/52).

29 "Öyle taşlar vardır ki bağrından ırmaklar çağlar. Öylesi de vardır ki çatlayıp arasından sular akar. Bazısı da, Allah korkusundan yuvarlanıp düşer. Sizin yaptıklarınızdan ise Allah habersiz değildir." (Bakara 2/74).

"Belirlediğimiz vakitte Mûsâ Tûr'a gelip de Rabbi onunla konuşunca o "Rabbim, Kendini bana göster de Sana bakayım!" dedi. Allah ona "Sen Beni aslâ göremezsin; ama şu dağa bak; eğer o dağ yerinde durabilirse sen de Beni görürsün!" buyurdu. Rabbi Kendini dağa gösterince onu paramparça etti." (A`râf 7/143).

30 Rahmân ve Rahîm isimleri için Fâtiha sûresi (1), 3. âyetin açıklamalarına bakınız.

Bu sûrenin son üç âyeti hakkında Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kim sabaha erdiğinde üç defa Eûzü billâhi's-semîi'l-alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm [Kovulmuş şeytanın şerrinden, her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a sığınırım] der ve ardından da Haşr sûresinin son üç âyetini okursa, Allah akşama kadar onun için rahmet duası etmek üzere 70 bin melek görevlendirir. Bu kimse eğer o gün ölürse, şehit olarak ölür. Kim akşama erdiğinde bunu yaparsa, sabaha kadar yine aynı durumdadır." (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 22; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26)

31 Allah'ın en güzel isimleri demek olan Esmâ-i Hüsnâ için A`râf sûresi (7), 180. âyetin açıklamasına bakınız.

32 Evrendeki her şeyin Allah'ı tesbih ettiğini bildiren âyetler için bu sûrenin 1. âyetinin dipnotuna bakınız.

MÜMTEHINE SÛRESİ (60. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 13 âyettir. Müslümanların gayrimüslimlerle ilişkilerini düzenleyen esaslar ve uyarılar içerir. 10. âyetinde, Hudeybiye Barış Antlaşması'ndan sonra, inkârcı taraftan kaçarak Müslümanlara sığınan kadınların imtihan edilmesi ve Müslüman oldukları anlaşılırsa kâfirlere geri verilmemesi emredilmekte ve sûrenin "imtihan eden" anlamındaki adı da buradan gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey iman edenler! Bana ve size düşman olanları dost edinmeyin.[1] Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz; ama onlar size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir.[2] Üstelik Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar.[3] Eğer siz Benim yolumda cihad etmek ve rızamı kazanmak için yola çıkmışsanız, onlara nasıl sevgi gösterip sır verirsiniz?[4] Sizin gizlediğinizi de Ben bilirim, açığa vurduğunuzu da. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.[5]

2. Onlar sizi ele geçirecek olsalar size olan düşmanlıklarının gereğini yaparlar; ellerini ve dillerini ancak kötülük niyetiyle size uzatırlar ve sizin kâfir olmanızı cân ü gönülden arzu ederler.[6]

3. Kıyamet gününde yakınlarınızın da çocuklarınızın da size bir faydası olmaz.[7] Allah o gün aranızı ayırır.[8] Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ
يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّٖي
وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ
وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّۚ يُخْرِجُونَ
الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْۜ اِنْ
كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فٖي سَبٖيلٖي وَابْتِغَٓاءَ
مَرْضَاتٖي تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِۗ وَاَنَا۬ اَعْلَمُ
بِمَٓا اَخْفَيْتُمْ وَمَٓا اَعْلَنْتُمْۜ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبٖيلِ ﴿١﴾ اِنْ يَثْقَفُوكُمْ
يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَٓاءً وَيَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّٓوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَۜ ﴿٢﴾ لَنْ
تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ
يَفْصِلُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٣﴾

---

1 "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve yardımcı edinmesinler! Kim böyle yaparsa, Allah ile hiçbir ilgisi kalmaz. Ancak onlardan gelecek bir zarardan korkarsanız onlara dostluk gösterebilirsiniz. Ama yine de Allah, Kendi azabından sakındırmaktadır. Sonunda dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân 3/28). Daha geniş bilgi için bu âyetin dipnotuna bakınız.

2 "Ey Mü'minler! Sizden olmayanları sakın, dost ve sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar, size ellerinden gelen fenalığı yapmaktan çekinmezler. Sizin sıkıntıya düşmenizi isterler, size olan kin ve nefretleri ağızlarından taşmaktadır; kalplerinde gizlemiş oldukları düşmanlık ise daha korkunçtur. Aklınızı kullanırsanız, işte size âyetlerimizi tek tek açıklamış bulunuyoruz. Ey Mü'minler! Siz onları seversiniz, oysa onlar, Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inanmanıza rağmen sizi sevmezler. Onlar sizinle karşılaştıklarında: "Biz de inandık" derler; birbirleriyle başbaşa kaldıklarında ise size olan kinleri yüzünden parmaklarını ısırırlar. Onlara: "Kininizden geberin" de. Allah kalplerde olan her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/118-119).

3 "Kendi kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Sen ve sana inananlar ya dinimize döneceksiniz veya hepinizi kesinlikle şehrimizden sürüp çıkaracağız." (A'râf 7/88). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Mücâdele 58/22).

5 Peygamber Efendimiz Mekke'nin fethine hazırlanacağını pek az sahâbîsine söylemişti. Bunlardan biri olan ve âilesini Mekke'de yalnız bırakıp hicret eden Hâtıb ibni Ebî Beltea, Mekkeliler, âilesine bir zarar vermesin düşüncesiyle Resûlullah'ın savaş hazırlığını onlara bildirmek üzere bir mektup yazdı ve Mekke'ye giden bir kadına verdi. Allah Teâlâ bu durumu Resûlüne bildirdi. O da Hz. Ali başkanlığında birkaç sahâbîyi o kadından mektubu alıp getirmekle görevlendirdi; onlar da mektubu alıp getirdiler. Bu olay üzerine, her ne sebeple olursa olsun kâfirleri dost edinmemek gerektiğini bildiren bu âyet indi. Bedir ve Uhud Gazvelerine katılan Hâtıb'ın samimi bir Müslüman olduğunu bilen Peygamber Efendimiz onu cezalandırmayıp hatasını bağışladı (Buhârî, Cihâd 141, 195, Megâzî 9, 46, Tefsîr 60/1, İsti'zân 23, İstitâbetü'l-mürteddîn 9; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 161).

6 "Baksana! Kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olanlar sapıklığı benimsiyorlar ve sizin de yoldan çıkıp küfre düşmenizi istiyorlar." (Nisâ 4/44). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "O gün malın da, evlâdın da faydası olmayacak. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenlere faydası olacak." (Şuarâ 26/88-89).

"Sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız, ne de evlâdınızdır; ancak iman eden ve sâlih amel işleyen kimse müstesnâ. Yaptıkları işlerden dolayı onlara iki kat mükâfât vardır ve onlar Cennet'in yüksek köşklerinde güven içindedirler." (Sebe' 34/37).

"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın. Bunu yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendisidir." (Münâfikûn 63/9).

8 "Ayrılın bugün, ey kâfirler! Ben size öğüt vermedim mi, ey Âdem oğulları: "Şeytana kul olmayın; o sizin gerçekten apaçık düşmanınızdır." (Yâsîn 36/59-60).

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي اِبْرٰهِيمَ
وَالَّذِينَ مَعَهُۚ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا
مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۘ
كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ
وَالْبَغْضَٓاءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ
اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَٓا
اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ رَبَّنَا عَلَيْكَ
تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ
لَنَا رَبَّنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾
لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ
يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَۜ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ
اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللّٰهُ اَنْ
يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ
مَوَدَّةًۜ وَاللّٰهُ قَدِيرٌۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾
لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي
الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ
وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

4. İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." Ancak İbrâhim'in babasına "Senin için Allah'tan af dileyeceğim" demesi bir örnek olmaz. İbrâhim sözüne devamla "Ama sana Allah'tan gelecek hiçbir azaba ben engel olamam" dedi.[9] Onlar şöyle dua ederlerdi: "Rabbimiz! Sana tevekkül ettik, Sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak Sanadır.

5. "Rabbimiz! Bizi kâfirlerin elinde perişan etme.[10] Bizi bağışla. Şüphesiz karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapan ancak Sensin."

6. Gerçekten, onlarda sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar için güzel bir örnek vardır.[11] Kim yüz çevirirse, muhakkak ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve her türlü övgüye lâyık olan da yalnız O'dur.

7. Allah'ın emrettiği şekilde yaşarsanız, bakarsınız, Allah, düşman olduğunuz kimselerle aranızda bir sevgi ortaya çıkarır.[12] Çünkü Allah her şeye kādirdir. Ve Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

8. Allah, sizinle dininizden dolayı savaşmamış ve sizi yurdunuzdan çıkarmamış olanlara iyilik etmenizi[13] ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Aslında Allah, adaletli olanları sever.[14]

---

9 "Ne Peygamber'in, ne de mü'minlerin; yakın akrabaları bile olsa, cehennemlik oldukları açığa çıktıktan sonra, müşriklerin bağışlanmalarını Allah'tan dilemeleri

uygun değildir. İbrâhim'in, babası için Allah'tan af dilemesi ise, sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayıdır. Ancak onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrâhim çok içli, yumuşak tabiatlı biriydi." (Tevbe 9/113-114).

"Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır." (Ahzâb 33/21).

10 Bizi onların eline düşürüp de "Bunların dininde bir hayır olsaydı böyle perişan olmazlardı" diye inkâra daha çok bağlanmalarına, bizim yüzümüzden iman ve İslâm'a dil uzatmalarına meydan verme.

11 Bu sûrenin 4. âyetine ve dipnotuna bakınız.

12 "Allah'ın üzerinizdeki şu nimetini hatırlayın: Hani birbirinize düşman idiniz de, Allah kalplerinizi kaynaştırdı; O'nun ihsanı sayesinde kardeş oldunuz. Cehennem çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oradan kurtardı. Doğru yolu bulasınız diye, Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Âl-i İmrân 3/103).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sevdiğini ölçülü sev, belki bir gün düşmanın olur. Sevmediğine de ölçülü davran, belki bir gün dostun olur." (Tirmizî, Birr 60; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* [Elbânî], s. 481, nr. 1321).

13 Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ radıyallahu anhümâ şöyle dedi: İslâmiyet'i kabul etmemiş olan annem Resûlullah zamanında yanıma gelmişti. Resûlullah'ın görüşünü almak için: "Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim?" diye sordum. Peygamber aleyhisselâm: "Evet, annene iyi davran!" buyurdu (Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 8; Müslim, Zekât 50).

14 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz şüphesiz ki Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir." (Nisâ 4/135). Adaletle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9. Allah, sizinle sırf dininizden dolayı savaşmış, sizi yurdunuzdan çıkarmış ve çıkarılmanıza destek olmuş kimseleri dost edinmekten sizi men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.[15]

10. Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiklerinde, onları imtihan edin. Gerçi Allah onların imanlarını herkesten daha iyi bilir. Siz de onların inanmış kimseler olduklarını anlarsanız, onları müşrik kocalarına geri göndermeyin. Ne onlar o kâfirlere helâldir, ne de o kâfirler onlara.[16] Yalnız, müşrik kocalarının onlara vermiş oldukları mehirleri kendilerine iade edin.[17] Mehirlerini verdiğiniz takdirde mü'min olduklarını bildiğiniz o kadınları nikâhlamanızda hiçbir sakınca yoktur. Kâfir kadınları ise nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri geri isteyin. Kâfirler de mü'min kadınlara verdikleri mehri onlarla evlenen mü'minlerden geri istesinler. İşte Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Çünkü Allah her şeyi bilir, her işi yerli yerince yapar.

11. Eğer sizden birinin eşi dinden dönüp kâfirlere katılır da o kadına verilen mehir size iade edilmezse, siz kendilerinden bir ganimet aldığınız zaman, eşleri gitmiş olanlara, verdikleri mehir kadarını o ganimetten verin. Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının.

اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذٖينَ قَاتَلُوكُمْ فِي
الدّٖينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا
عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُٓوا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ
فَامْتَحِنُوهُنَّۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاٖيمَانِهِنَّۚ فَاِنْ
عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى
الْكُفَّارِۜ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ
لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ
وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقُواۜ
ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِۜ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ
عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٠﴾ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ
اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا
الَّذٖينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَٓا اَنْفَقُواۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

---

15 "Ey iman edenler! Eğer inkârı imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyiniz. İçinizden kim onları dost edinirse onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Tevbe 9/23).

16 Peygamber Efendimiz Hudeybiye'de Mek-

keli müşriklerle antlaşma yaptıktan sonra huzuruna yeni Müslüman olan kadınlar geldi. İşte o zaman bu âyet nâzil oldu ve İslâmiyet'i samimiyetle kabul ettikleri anlaşılan bu hanımların kâfirlere iade edilmemesi gerektiğini bildirdi (Buhârî, Şürût 15).

"Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Bu müşrik hoşunuza gitse bile, Mü'min bir câriye özgür bir müşrikten hayırlıdır. Müşrik erkekleri de, iman etmedikleri sürece mü'min kadınlarla evlendirmeyin. Mü'min bir köle, özgür bir müşrikten hayırlıdır. Bu müşrik hoşunuza gitse bile. Çünkü onlar insanı Cehennem'e çağırırlar; Allah ise izni ve keremiyle Cennet'e ve bağışlamaya çağırır; insanlar düşünüp ders alsınlar diye âyetlerini açıklar." (Bakara 2/221).

17 Bakara sûresi (2), 236. âyetin dipnotunda mehir hakkında bilgi verilmiştir.

12. Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, doğurdukları çocuklar hakkında yalan uydurmamak,[18] meşrû olan bir işte sana karşı gelmemek üzere[19] biat etmek[20] istediklerinde, onların biatını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile.[21] Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

13. Ey iman edenler! Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin.[22] Çünkü mezardakilerin tekrar diriltilmesinden kâfirler nasıl ümit kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece ümitlerini kesmişlerdir.[23]

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ
يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْن۪ينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ
وَلَا يَأْت۪ينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَر۪ينَهُ بَيْنَ اَيْد۪يهِنَّ
وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْص۪ينَكَ ف۪ي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا
يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

---

18 Kocasına âit olmayan çocuğu kocasına isnat etmek, başkasının doğurduğunu kendi doğurduğuyla değiştirmek gibi.

19 "Meşrû olan bir işte sana karşı gelmemek üzere" ifadesini Peygamber Efendimiz Câhiliye devrinde yapıldığı gibi ölüye bağıra, çağıra ağlamamak diye açıklamıştır (İbni Mâce, Cenâiz 51; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 320). Bununla ilgili olarak şu hadisler hatırlanabilir:

Hanım sahâbîlerden Ümmü Atıyye'nin anlattığına göre, kendisinin de aralarında bulunduğu bir grup kadın Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme gelerek biat etti. Peygamber aleyhisselâm onlara bu âyeti okudu ve onlara ölülerin ardından bağıra çağıra ağlamamaları gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kadınlardan biri (ki o kendisidir), biat etmekten elini çekerek: "Yâ Resûlallah! Falan kadın benim yakınımın ölümüne senin yasakladığın şekilde ağlamıştı. Onun benim üzerimde hakkı vardır. Ondan izin almak isterim" dedi. Peygamber Efendimiz ona bir şey söylemedi. Kadın gidip geldikten sonra Resûlullah'a biat etti (Buhârî, Tefsîr 60/3, Ahkâm 49; Müslim, Cenâiz 33).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ölenin arkasından yüzünü gözünü tırmalayan, yakasını paçasını yırtan, Câhiliye insanı gibi bağıra, çağıra ağıt yakıp kendisine beddua eden, bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir." (Buhârî, Cenâiz 36, 38, 39, Menâkıb 8; Müslim, İmân 165).

20 Biat, bağlılık sözü vermek demektir. "Sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmiştir. Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Ahdini bozan, kendi zararına bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü tutan kimseye ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (Fetih 48/10).

21 "Allah'tan başka ilâh olmadığını bil; kendi günahın için ve mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için Allah'tan af dile. Allah sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir, sonunda varacağınız yeri de." (Muhammed 47/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

22 "Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendir, ne onlardan. Fakat bilerek yalan yere yemin ederler." (Mücâdele 58/14).

23 "Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler ise, rahmetimden ümit kesmiş olanlardır. Onlar için elem verici bir azap vardır." (Ankebût 29/23).

SAF SÛRESİ (61. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 14 âyettir. Mü'minleri, Allah'a tam bir iman ve aralarında birlik ve dayanışma ile Allah yolunda cihada çağırır, onlara müjdeler verir. 4. âyetinde, mü'minlerin Allah yolunda saf tutarak savaştıklarını bildirmektedir ki, sûrenin adı da buradan gelmiştir. Ashâb-ı kirâmdan Abdullah ibni Selâm bu sûrenin iniş sebebi hakkında şöyle demiştir: Bir gün sahâbîlerle oturup, Peygamber Efendimize gitsek de, Allah'ın sevdiği en değerli davranışın ne olduğunu sorup öğrensek ve onları yapsak diye konuştuk. Bunun üzerine Saf sûresi nâzil oldu. Resûl-i Ekrem de onun tamamını bize okudu.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder.[2] Karşı konulmaz kudret sahibi ve her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur.

2. Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?[3]

3. Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazap sebebidir.[4]

4. Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf tutarak Kendi yolunda savaşanları sever.[5]

5. Hani Mûsâ kavmine: "Ey kavmim!" demişti. "Benim size Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğumu bile bile niçin bana eziyet ediyorsunuz?"[6] Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini haktan ayırdı.[7] Çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa doğru yolu göstermez.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ
وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِه۪ صَفًّا
كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى
لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي
رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْۜ فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ
قُلُوبَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾

---

1 Tirmizî, Tefsîr 61; Dârimî, Cihâd 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 452.

2 Dağların, taşların, göklerde ve yerde olan bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette

belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/30; Âl-i İmrân 3/191; A'râf 7/206; Ra'd 13/13; İsrâ 17/44; Enbiyâ 21/20, 33, 79; Nûr 24/36, 41; Yâsîn 36/40; Sâd 38/18; Zümer 39/75; Mü'min 40/7; Şûrâ 42/5; Haşr 59/1, 24; Cum'a 62/1; Tegâbün 64/1).

3 "Siz insanlara iyilik yapmayı öğütleyip kendinizi unutuyor musunuz? (Bakara 2/44). Âyetin dipnotunda, konu ile ilgili âyetler ve bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

4 Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanın yapmayacağı şeyi söylemesi konusunda şöyle buyurmuştur:

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emânet edildiğinde ona hıyanet eder." (Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108).

Peygamber Efendimiz, bir hanımın çocuğuna "Gel! Bak sana ne vereceğim!" diye seslendiğini duydu. Ona "Çocuk yanına gelince ne vereceksin?" diye sordu. O hanım da hurma vereceğini söyledi. O zaman Allah'ın sevgili elçisi o hanıma şöyle buyurdu: "Eğer çocuğa bir şey vermeseydin, bu söz defterine bir yalan olarak yazılacaktı." (Ebû Dâvûd, Edeb 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 447).

5 "Ey mü'minler! Kâfirlerle ordular halinde karşılaştığınızda sakın arkanızı dönüp kaçmayın." (Enfâl 8/15). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın ki, Allah onu, hakkında söylenenlerden temize çıkarmıştı. Onun Allah katında çok değerli bir yeri vardı." (Ahzâb 33/69). Konuyla ilgili açıklama ve diğer âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz Huneyn Savaşı'nda elde edilen ganimetleri yeni Müslüman olanlara gönüllerini İslâm'a yatıştırmak için fazla fazla, daha önce Müslüman olanlara daha az vererek taksim etmişti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Müslümanlardan birinin "Bu taksimde âdil davranılmadı, Allah'ın rızası gözetilmedi" dediğini duyunca öfkelendi, yüzünün rengi değişti; ardından da şunları söyledi: "Allah ve Resûlü âdil davranmazsa kim âdil davranır. Allah Mûsâ peygambere rahmet eylesin. O kavminden bundan daha fazla eziyet gördü, ama sabretti." (Buhârî, Farzu'l-humüs 19, Enbiyâ 28, Megâzî 56, Edeb 71, İsti'zân 47, Daavât 19; Müslim, Zekât 141).

7 "Bir toplum kendi içinde bulunduğu iyi hali değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti değiştirmez. Allah, onların söylediklerini işittiği ve yaptıklarını bildiği için onları cezalandırır." (Enfâl 8/53).

"Bir toplum, içinde bulunduğu durumu değiştirmedikçe Allah onun durumunu değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dilerse, artık o geri çevrilmez. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz." (Ra'd 13/11).

8 "Allah yoldan çıkmış topluluğa yol göstermez" ifadesi Mâide 5/108; Tevbe 9/24, 80; Münâfikūn 63/6'da da geçmektedir.

6. Meryem oğlu Îsâ da: "Ey İsrâiloğulları! Ben de size, daha önce indirilen Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed adındaki bir peygamberi müjdelemek üzere Allah tarafından gönderilmiş peygamberim" demişti[9] Fakat kendilerine apaçık deliller getirdiğinde: "Bu düpedüz büyü" dediler.

7. Kendisi İslâm'a çağırıldığı halde olumlu cevap vermediği gibi, bir de Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?[10] Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez.[11]

8. Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah nurunu tamamlayacaktır; kâfirler isterse hoşlanmasın.[12]

9. Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler isterse hoşlanmasın.[13]

10. Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak bir ticaretin yolunu size göstereyim mi?[14]

وَاِذْ قَالَ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
اِنّٖي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ
مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتٖي مِنْ بَعْدِي
اسْمُهُٓ اَحْمَدُ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا
هٰذَا سِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٧﴾ يُرٖيدُونَ لِيُطْفِؤُا
نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهٖ وَلَوْ كَرِهَ
الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذٖٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى
وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ
عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجٖيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿١٠﴾

---

9 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Sadece bana âit olan beş ünlü ismim vardır: Ben Muhammed'im, Ahmed'im. Bir adım Mâhî'dir; Allah Teâlâ inkârcılığı benim elimle mahvedecektir. Bir diğer adım Hâşir'dir; ben peygamber olduktan sonra (veya kıyamet gününde) insanlar benim ardımda toplanacaktır. Bir başka adım da Âkıb'dır; ben son peygamberim." (Buhârî, Menâkıb 17, Tefsîr 61; Müslim, Fezâil 124, 125, 126).

Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize isimlerini sayar ve şöyle buyururdu: Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffî'yim (son peygamberim), Hâşir'im (Ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır), Nebiyyü't-tevbe'yim (Benim vasıtamla birçok Müslüman tövbe edecektir), Nebiyyü'l-melhame'yim (cihad etmekle görevli peygamberim) ve Nebiyyü'r-rahme'yim (rahmet peygamberiyim)." (Müslim, Fezâil 126).

10 "Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasını engelleyen ve ibâdet yerlerinin yıkılmasına çalışandan daha zâlim kim olabilir?" (Bakara 2/114). Kur'ân-ı Kerîm'de "en zâlim" olarak nitelenen kimseler bu âyetin dipnotunda sayılmıştır.

11 "Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez" âyeti, ayrıca şu sûrelerde de geçmektedir: Bakara 2/258; Âl-i İmrân 3/86; Mâide 5/51; En`âm 6/144; Tevbe 9/19; Kasas 28/50; Ahkâf 46/10; Cum`a 62/5.

12 "Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa Allah nurunu mutlaka tamamlamak istiyor; kâfirler isterse hoşlanmasınlar." (Tevbe 9/32).

13 "Resûlünü bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Müşrikler isterse hoşlanmasın." (Tevbe 9/33).

"Resûlünü, bütün dinlere üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şâhit olarak Allah yeter." (Fetih 48/28).

14 "Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler, hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler." (Fâtır 35/29).

11. Allah'a ve Resûlüne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz.[15] Bir bilseniz, sizin hakkınızda bu hayırlıdır.

12. O zaman Allah sizin günahlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere yerleştirir.[16] İşte asıl büyük bahtiyarlık budur.[17]

13. Ve hoşlanacağınız bir şey daha var: Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih! Mü'minlere müjde ver![18]

14. Ey iman edenler, Allah'ın yardımcıları[19] olun. Nasıl ki Meryem oğlu Îsâ havârilere "Allah yolunda bana yardım edecek kim var?" diye sormuş, havâriler de "Allah'ın yardımcıları biziz" demişlerdi.[20] Böylece İsrâiloğulları'ndan bir zümre iman etti, bir zümre ise kâfir oldu. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik ve onlar üstün geldiler.[21]

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتُجَاهِدُونَ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْۜ ذٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۙ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً ف۪ي جَنَّاتِ عَدْنٍۜ
ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُۙ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَاۜ
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَر۪يبٌۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ
﴿١٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُٓوا اَنْصَارَ
اللّٰهِ كَمَا قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّ۪نَ
مَنْ اَنْصَار۪ٓي اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ بَن۪ٓي
اِسْرَٓائ۪يلَ وَكَفَرَتْ طَٓائِفَةٌۚ فَاَيَّدْنَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِر۪ينَ ﴿١٤﴾

15 "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resûlüne iman ederler, sonra da aslâ şüpheye düşmezler; mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar özü sözü doğru olanların tâ kendileridir." (Hucurât 49/15). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

16 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra`d 13/23). Adn cennetleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

17 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72,

100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Tegâbün 64/9).

18 "Mü'minlere müjde ver" ifadesi Bakara 2/223; Tevbe 9/112; Yûnus 10/87; Ahzâb 33/47'de de geçmektedir.

19 "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve dayanma gücü verir." (Muhammed 47/7). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

20 "Îsâ, İsrâiloğulları'nın inkâr edeceğini hissedince: "Allah yoluna dâvet etmede kim bana yardımcı olacak?" diye sordu. Havâriler: "Allah yolunda yardımcın biz olacağız, Allah'a iman ettik. Şâhid ol ki, bizler Müslümanız" diye cevap verdiler." (Âl-i İmrân 3/52).

21 "Doğrusu, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında Bizim geçmişte verdiğimiz şöyle bir söz vardır: Onlara mutlaka yardım erişecektir. Ve sonunda üstün gelen, kesinlikle Bizim ordumuz olacaktır." (Sâffât 37/171-173).

CUM`A SÛRESİ (62. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 11 âyettir. Adını, Cuma namazının farz olduğunu ifade eden 9. âyetten almıştır. Ebû Hüreyre radıyallahu anhın haber verdiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Cuma namazında Cuma ve Münâfikûn sûrelerini okurdu.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi, yegâne mülk ve hükümranlık sahibi olan, her türlü eksiklik ve çirkin sıfattan temiz ve yüce bulunan, karşı konulmaz kuvvet sahibi olan ve her işi yerli yerince yapan Allah'ı tesbih eder.[2]

2. O Allah ki, kitap ehli olmayanlar içinde, onlara âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermiştir.[3] Yoksa onlar daha önce apaçık bir şaşkınlıkta idiler.

3. Allah o peygamberi, henüz bunlara katılmamış, ama daha sonra katılacak olan başkalarına da göndermiştir.[4] O karşı konulmaz kudret sahibi ve her işi yerli yerince yapandır.

4. Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir.[5]

5. Kendilerine Tevrat verildiği halde onun yükümlülüğünü yerine getirmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap yüklenmiş eşeğe benzer.[6] Allah'ın âyetlerini yalanlayan topluluğun hali ne kötüdür! Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ هُوَ
الَّذ۪ي بَعَثَ فِي الْاُمِّيّ۪نَ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِه۪ وَيُزَكّ۪يهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَف۪ي ضَلَالٍ
مُب۪ينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَر۪ينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ
وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ
يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ
﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذ۪ينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ
يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥﴾

---

1 Müslim, Cum`a 61, 64.

2 Dağların, taşların, göklerde ve yerde olan bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/30;

Âl-i İmrân 3/191; A`râf 7/206; Ra`d 13/13; İsrâ 17/44; Enbiyâ 21/20, 33, 79; Nûr 24/36, 41; Yâsîn 36/40; Sâd 38/18; Zümer 39/75; Mü'min 40/7; Şûrâ 42/5; Haşr 59/1, 24; Saf 61/1; Tegâbün 64/1).

3 "Rabbimiz! Onlara içlerinden bir peygamber gönder de kendilerine Senin âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları günahlardan arındırıp tertemiz yapsın. Çünkü karşı konulmaz kudret sahibi, her işi yerli yerince yapan sadece Sensin!" (Bakara 2/129). Konuyla ilgili açıklamalar bu âyetin dipnotlarındadır.

"Nitekim size içinizden bir peygamber gönderdik. O size âyetlerimizi okur, sizi günahlardan arındırır, kitabı ve hikmeti öğretir, bilmediğinizi belletir." (Bakara 2/151).

4 Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle demiştir: Bir defasında biz Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanında otururken ona Cum`a sûresi nâzil oldu. Allah'ın Resûlü "Allah o peygamberi, henüz bunlara katılmamış, ama daha sonra katılacak olan başkalarına da göndermiştir" (Cum`a 62/3) âyetini okuyunca, sahâbîler, kendilerinden söz edilen bu kimselerin kimler olduğunu sordular. Resûlullah Efendimiz cevap vermeyince, soruyu soran kimse sorusunu üç kere tekrarladı. O sırada aramızda Selmân-ı Fârisî de bulunuyordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elini onun omuzuna koydu ve şöyle buyurdu: "Şunlardan öyle yiğitler vardır ki, iman Süreyyâ yıldızının yanında olsa bile, muhakkak ona ulaşırlar" (Buhârî, Tefsîr 62/1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 230, 231).

5 "Ehl-i kitap olsun, müşrikler olsun, kâfirlerin hiçbiri Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine lütfeder. Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Bakara 2/105).

"Yine birbirlerine: "Dininize uyanlardan başkasına sakın güvenmeyin!" derler. Onlar yine birbirlerine: "Size verilenin benzerinin başka birine verildiğine de, Rabbinizin huzurunda o Müslümanların, aleyhinize delil getirip sizi yeneceklerine de inanmayın" derler. Sen de onlara şöyle de: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur. Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın hazinesi geniştir, kime neyi vereceğini bilir." (Âl-i İmrân 3/73).

"Bu, Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir. Allah lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Mâide 5/54).

"İşte bu Allah'ın lütfudur; onu dilediğine verir. Gerçekten de Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Hadîd 57/21).

"Ehl-i kitap da şunu bilsin ki, onlar Allah'ın lütfundan hiçbir şey kazanamazlar. Lütuf ve nimet Allah'ın elindedir; onu dilediğine bağışlar. Ve Allah pek büyük lütuf sahibidir." (Hadîd 57/29).

6 "Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirileni uygulasalardı, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından nimetlerle besleneceklerdi. Gerçi onlardan orta yolda olanlar da vardır. Fakat birçoğunun yapmakta olduğu ne kötü bir şeydir." (Mâide 5/66).

"Şöyle de: "Ey Ehl-i kitap! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni tam olarak uygulamadıkça hiçbir esasa dayanmış olmazsınız." (Mâide 5/68).

7 "Allah öyle zâlimlere doğruyu göstermez" âyeti, ayrıca şu sûrelerde de geçmektedir: Bakara 2/258; Âl-i İmrân 3/86; Mâide 5/51; En`âm 6/144; Tevbe 9/19; Kasas 28/50; Ahkâf 46/10; Saff 61/7.

6. De ki: Ey Yahudiler! Eğer diğer insanların değil de sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsanız, o zaman hemen ölümü isteyin; eğer iddianızda doğru iseniz.

7. Fakat onlar, işledikleri günahlar yüzünden, ölümü aslâ istemezler.[8] Allah ise o zâlimleri bilir.

8. De ki: Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip sizi bulacaktır.[9] Sonra da görünür ve görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız; yaptıklarınızı O size tek tek bildirecektir.

9. Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda, alışverişi bırakıp Allah'ın zikrine koşun. Bilseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.[10]

10. Namaz kılındığında ise yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütfundan rızkınızı arayın. Allah'ı da çok anın ki ebedî kurtuluşa eresiniz.[11]

11. Onlar bir ticaret yahut bir eğlence görünce, oraya koşuşup seni ayakta bırakıverirler.[12] De ki: Allah'ın verecekleri, eğlenceden de, ticaretten de hayırlıdır.[13] Allah ise rızık verenlerin en hayırlısıdır.[14]

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ هَادُوا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ
اَوْلِيَٓاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا
قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٧﴾ قُلْ
اِنَّ الْمَوْتَ الَّذ۪ي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاق۪يكُمْ ثُمَّ
تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ
فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ
اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
﴿١٠﴾ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّٓوا اِلَيْهَا
وَتَرَكُوكَ قَٓائِمًاۜ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ
اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿١١﴾

---

8 "Onlara şöyle de: "Eğer âhiret yurdu başkalarına değil de, Allah katında sadece size âit ise ve siz de bu inancınızda samimi iseniz, hemen ölümü isteyin de görelim." Fakat onlar daha önce işledikleri günahlar yüzünden hiçbir zaman ölümü isteyemezler. Allah ise o zâlimleri iyi bilir. Elbette sen onları, insanların yaşamaya en düşkünü olarak bulursun. Onlardaki hırs müşriklerde bile yoktur. Her biri bin yıl yaşamak ister. Bu kadar yaşamak bile onları azaptan kurtarmaz. Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir." (Bakara 2/94-96).

9 "Sen de onlara şöyle de: "Siz evlerinizde bile olsaydınız, kendilerine ölüm takdir edilmiş olanlar, düşüp ölecekleri yere mutlaka gideceklerdi." (Âl-i İmrân 3/154).

Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 Resûl-i Ekrem Cuma gününün önemini, Cuma namazını terk etmemek gerektiğini, Cuma namazına nasıl hazırlanmak ve gitmek icab ettiğini şöyle anlatmıştır:

"Biz dünyaya en sonra gelen, ama kıyamet gününde en başa geçecek olan kimseleriz. Çünkü diğer milletlere kitapları bizden önce verildi, bize daha sonra verildi. Allah onlara Cuma gününü farz kılmışken onlar anlaşmazlığa düşüp başka günlere saygı gösterdiler; Allah da Cuma gününe saygı göstermeyi bize nasip etti. Artık bu konuda halk bize uymuştur. Yahudilerin ibâdet ve tatil günü yarın (cumartesi), Hıristiyanların ibâdet ve tatil günü de bir sonraki gündür." (Buhârî, Cum`a 1, 12; Müslim, Cum`a 19-23).

"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennet'e konuldu, yine o gün Cennet'ten çıkarıldı. Kıyamet de Cuma günü kopacaktır." (Müslim, Cum`a 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 4, 45).

"Bazı kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gâfillerden olurlar." (Müslim, Cum`a 40; Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, Mesâcid 17).

"Cuma gününde bir zaman vardır ki, şâyet bir Müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir." Resûl-i Ekrem bu anın pek kısa olduğunu eliyle işâret ederek gösterdi (Buhârî, Cum`a 37, Talâk 24, Daavât 61; Müslim, Cum`a 13-15).

"Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın." (Buhârî, Cum`a 2, 5, 12; Müslim, Cum`a 1, 2, 4).

"Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormuş gibi boy abdesti aldıktan sonra erkenden cuma namazına giderse bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. İkinci saatte giderse bir inek, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi sevap kazanır. Dördüncü saatte giderse bir tavuk, beşinci saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap elde eder. İmam minbere çıkınca, melekler okunan hutbeyi dinlemek üzere cemaatin arasına katılır." (Buhârî, Cum`a 4; Müslim, Cum`a 10).

"Günlerinizin en fazîletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokca salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur." (Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26; Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkāmet 79, Cenâiz 65).

11 "Hac mevsiminde alış veriş yaparak Rabbinizden rızık istemeye çalışmanızda hiçbir günah yoktur. Arafât'tan büyük kalabalıklar halinde dalga dalga indiğinizde Müzdelife'deki Meş`ar-i Harâm'da Allah'ı zikredin. Size doğru yolu gösterdiği için O'nu anın." (Bakara 2/198). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmıştır.

12 Bir Cuma Peygamber Efendimiz hutbe okurken, yiyecek maddesi taşıyan bir kervanın geldiği duyuldu. Cemaat kervana gitmek için oradan birer, ikişer ayrıldığı için mescidde Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in de aralarında bulunduğu on iki kişi kaldı. İşte bunun üzerine "Onlar bir ticaret yahut bir eğlence görünce, seni ayakta bırakıp oraya sökün ettiler" âyeti nâzil oldu (Buhârî, Cum`a 38, Büyû' 6, 11, Tefsîr 62/2; Müslim, Cum`a 36; Tirmizî, Tefsîr 62/2).

13 "O evlerde öyle yiğit adamlar vardır ki, ne ticaret, ne de alışveriş, onları Allah'ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkmaktadırlar." (Nûr 24/37).

14 Allah Teâlâ'nın rızık verenlerin en hayırlısı olduğu Mâide 5/114; Hac 22/58; Mü'minûn 23/72; Sebe' 34/39'da da geçmektedir.

MÜNÂFİKŪN SÛRESİ (63. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 11 âyettir. Münafıklardan söz ettiği ve onlar hakkında uyarılar içerdiği için, "münafıklar" anlamına gelen bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Münafıklar sana geldiklerinde "Senin Allah'ın elçisi olduğuna şâhitlik ederiz" dediler. Allah senin Kendi Resûlü olduğunu elbette biliyor. Fakat Allah münafıkların gerçekten yalancı olduklarına da şâhittir.[1]

2. Onlar, halkı Allah yolundan alıkoymak için[2] yalan yere yemin ettiler. Bu yaptıkları, gerçekten pek kötü bir şeydir.[3]

3. Çünkü onlar önce iman etmiş, sonra kâfir olmuşlar, ondan sonra da kalpleri mühürlenmiştir; artık bir şey anlayacak durumda değillerdir.[4]

4. Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin.[5] Onlar elbise giydirilmiş kesteler gibidir. Her gürültüyü aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman onlardır; onlardan sakın. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?[6]

5. Onlara: "Gelin, Allah'ın Resûlü sizin için Allah'tan af dilesin" dendiği zaman başlarını çevirirler; sen onların kasılarak dâvet edildikleri şeyden uzaklaştıklarını görürsün.

6. Onlar için af dilesen de, dilemesen de onlara göre birdir. Allah onları bağışlayacak değildir.[7] Çünkü Allah yoldan çıkmışlara yol göstermez.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ
الْمُنَافِق۪ينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ
جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ
كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾
وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ يَقُولُوا
تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ
كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ
اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُ۫سَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ
اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ
اللّٰهُ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٦﴾

---

1 "Onlardan bir kısmı da Müslümanlara zarar vermek, kâfirleri desteklemek, mü'minlerin arasında ayrılık çıkarmak, daha önce Allah ve Resûlüne karşı savaşmış kimsenin gelişini gözlemek için bir mescid bina etmiş kimselerdir. Üstelik

bunlar, "Biz bu mescidi yaparken iyilikten başka bir şey düşünmedik" diye yemin de ederler. Allah şâhittir ki, onlar yalancıdır." (Tevbe 9/107).

2 "İnkâr eden ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, elbette içinden çıkılmaz bir sapıklığa düşmüşlerdir." (Nisâ 4/167). İnsanları Allah yolundan alıkoyanlar ile ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Onlar yeminleriyle kandırarak insanları Allah yolundan alıkoydular. Artık onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır." (Mücâdele 58/16).

"Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye." (Kalem 68/10).

4 "Önce iman edip sonra inkâr edenlerin; ardından küfürlerini daha da artıranların tövbeleri aslâ kabul edilmeyecektir. Onlar yoldan çıkmışların tâ kendileridir." (Âl-i İmrân 3/90).

"Şüphesiz iman edip sonra kâfir olan, sonra yine iman edip tekrar kâfir olan ve inkârını daha da artıranları Allah kesinlikle affetmeyecek ve onları kurtuluş yoluna iletmeyecektir." (Nisâ 4/137).

Kalblerin mühürlenmesi konusunda açıklama için Bakara sûresi (2), 7. âyetin dipnotuna bakınız.

5 "Bazı kimselerin dünyayla ilgili sözleri senin hoşuna gider. Üstelik o, pek yaman bir düşman olduğu halde, kalbindekine Allah'ı şâhit de tutar." (Bakara 2/204).

"Dileseydik Biz onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Ama sen onları konuşma biçimlerinden de tanırsın. Allah ise bütün işlerinizi bilir." (Muhammed 47/30).

6 "Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar?" (Tevbe 9/30).

7 "O münafıklar için Allah'tan ister af dile, ister dileme! Bir şey değişmez. Onlar için yetmiş defa af dilesen bile Allah onları affetmeyecektir. Çünkü onlar, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmişlerdir. Allah yoldan çıkmış topluluğa doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/80).

8 "Allah yoldan çıkmış topluluğa yol göstermez" ifadesi Mâide 5/108; Tevbe 9/24, 80; Saf 61/5'de de geçmektedir.

7. "Resûlullah'ın yanındakilere bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler" diyen de onlardır. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır;[9] lâkin o münafıklar bunu anlayamıyor.

8. "Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak" diyorlar. Oysa üstünlük ve şeref tümüyle Allah'a, Resûlüne ve mü'minlere âittir;[10] lâkin o münafıklar bunu bilmiyor.[11]

9. Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan sizi alıkoymasın.[12] Bunu yapanlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.[13]

10. Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, ne olurdu ecelimi biraz daha erteleseydin de sadaka verip iyi kullardan olaydım" diye yalvarmadan önce,[14] size rızık olarak verdiğimiz şeylerden hayırda harcayın.[15]

11. Çünkü eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü Allah geri bırakacak değildir.[16] Allah bütün yaptıklarınızdan da haberdardır.[17]

هُمُ الَّذٖينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ
عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا وَلِلّٰهِ خَزَٓائِنُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقٖينَ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَٓا اِلَى
الْمَدٖينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ
وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ وَلٰكِنَّ
الْمُنَافِقٖينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ
ذِكْرِ اللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ
قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَٓا اَخَّرْتَنٖٓي اِلٰٓى اَجَلٍ قَرٖيبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ
مِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا
جَٓاءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

---

9 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21).

10 "Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmektedirler. Yoksa onlar, kâfirlerin yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Boşuna aramasınlar. Çünkü izzet ve şeref tamamiyle Allah'a âittir." (Nisâ 4/139). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 Ashâb-ı kirâmdan Zeyd ibni Erkam Benî Mustalik gazvesinde bulundukları sırada münafıkların reisi Abdullah ibni Übeyy'in, diğer münafıklara, Peygamber'in yanında bulunanlara (bedevîlere) bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler, Medine'ye dönersek, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık kimseleri oradan çıkaracak (Münâfikûn 63/7-8) dediğini duydu ve bunu yakınları vasıtasıyla Resûl-i Ekrem'e iletti. Allah'ın Resûlü önce Zeyd ibni Erkam'ı, sonra onları söyleyen Abdullah ibni Übeyy'i yanına çağırıp dinledi. Fakat münafıkların başı, söylediklerini inkâr etti. Yalancı durumuna düşen Zeyd ibni Erkam buna çok üzülüp evine çekildi. Çok geçmeden bu sûre nâzil oldu. Peygamber Efendimiz onu yanına çağırarak "Allah senin doğru söylediğini ortaya çıkardı" buyurdu (Buhârî, Tefsîr 63/1-4; Müslim, Münâfikîn 1).

12 "Şunu da bilin ki, mallarınız ve evlâtlarınız birer imtihan vesilesidir. Büyük mükâfâtın ise Allah katında olduğunu unutmayın." (Enfâl 8/28). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 En büyük zarara uğrayanların (hâsirûn'un) kimler olduğunu bildiren âyetler, Bakara sûresi (2), 27. âyetin dipnotunda sıralanmıştır.

14 "Ateşin karşısına getirildiklerinde onların halini bir görsen. O zaman "Ne olurdu dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık" diyecekler." (En'âm 6/27). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Ey iman edenler! İçinde hiçbir alış alış verişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan bağışta bulunun. O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Yine konuyla ilgili olarak Bakara 2/207 ile Âl-i İmrân 3/92 ve dipnotlarına da bakılabilir.

16 "Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 "Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır" ifadesi, Âl-i İmrân 3/153; Mâide 5/8; Tevbe 9/16; Nur 24/53; Mücâdele 58/13 ve Haşr 59/18'de de geçmektedir.

TEGĀBÜN SÛRESİ (64. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 18 âyettir. İnkâr ve isyan içinde ömürlerini geçirenlerin, aldandıklarını anlayacakları kıyamet gününden, 9. âyette "tegābün günü", yani "kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gün" olarak söz eder ki, adını bu kelimeden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder.[1] Her şeyin sahibi O'dur; Hamd[2] O'na mahsustur. O her şeye kādirdir.

2. Sizi yaratan O'dur; sonra kiminiz kâfir oluyor, kiminiz mü'min.[3] Allah ise bütün yaptıklarınızı görmektedir.

3. O gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yarattı.[4] Size de bir şekil verdi, sûret ve görünüşünüzü güzelleştirdi.[5] Sonunda dönüş yalnız O'nadır.

4. O göklerde ve yerde olanı da bilir,[6] sizin gizlediğinizi ve açığa vurduğunuzu da. Allah, kalplerde olan her şeyi bilir.[7]

5. Daha önceki kâfirlerin başlarına gelenlerden haberiniz olmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. Âhirette de onlar için acı bir azap vardır.[8]

6. Çünkü peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, onlar da "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" diyerek inkâr edip yüz çevirmişlerdi. Oysa onların imanına Allah'ın ihtiyacı yoktu. Gerçekte Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; her türlü övgüye lâyık olan O'dur.[9]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ
لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ
وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢﴾
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا
تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٤﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُۘ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَل۪يمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَأْت۪يهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَاۘ فَكَفَرُوا
وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿٦﴾

1 Dağların, taşların, göklerde ve yerde olan bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiği yani her türlü kusur ve ortaktan yüce olduğunu belirterek O'nu andığı birçok âyette belirtilmektedir (Meselâ bk. Bakara 2/30; Âl-i İmrân 3/191; A'râf 7/206; Ra'd 13/13; İsrâ

17/44; Enbiyâ 21/20, 33, 79; Nûr 24/36, 41; Yâsîn 36/40; Sâd 38/18; Zümer 39/75; Mü'min 40/7; Şûrâ 42/5; Haşr 59/1, 24; Saf 61/1; Cum'a 62/1).

2 Allah'ın övgüye lâyık olduğunu dile getirmek ve Ona minnet ve şükrünü sunmak anlamındaki hamd hakkında bilgi için bk Fâtiha 1/2.

3 "O, insanların bir kısmına doğru yolu gösterdi, bir kısmı da doğru yoldan sapmayı kendileri hakketti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler, yine de kendilerini doğru yolda sanırlar." (A'râf 7/30). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

"Şüphesiz daha sonra Biz insanı karışık bir nutfe'den yarattık; sınamak için de onu işitir ve görür hale getirdik. Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder." (İnsan 76/2-3).

4 "Gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratan O'dur; "Ol!" dediği gün her şey oluverir." (En'âm 6/73). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "O Allah ki yeryüzünü size bir karar yeri, göğü bir tavan yaptı; size bir sûret verdi, sonra da sûretinizi güzelleştirdi; hoş ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerin yücesidir." (Mü'min 40/64). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotundadır.

6 "De ki: Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hucurât 49/16). Allah'ın göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğine dikkat çeken diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği: Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Mülk 67/13'te de belirtilmektedir.

8 "Onların durumu, kendilerinden az bir zaman önce, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için ayrıca acı bir azap vardır." (Haşr 59/15).

"Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık. Böylece yaptıklarının cezasını tattılar ve işlerinin sonu büyük bir ziyan oldu." (Talâk 65/8-9).

9 "İnkâr edip, nankörlükte bulunursanız bunun Allah'a hiçbir zararı olmaz. Çünkü göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah kimseye muhtaç değildir; her türlü övgü zâten O'na âittir." (Nisâ 4/131). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7. İnkâr edenler, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Evet, Rabbime and olsun, siz kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra da yapmış olduklarınız size bildirilecek. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır.[10]

8. Onun için, Allah'a, Resûlüne ve indirmiş olduğumuz nura[11] iman edin.[12] Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

9. Sizi o büyük toplanma günü için bir araya getireceği zamanı düşünün. O gün kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gündür.[13] Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel yaparsa, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar.[14] Bu ise pek büyük bahtiyarlıktır.[15]

10. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlar ise cehennemliktir ve hep orada kalacaklardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası![16]

11. Başa gelen her musibet yalnız Allah'ın izniyledir.[17] Allah'a iman edenin kalbine Allah hidâyet verir.[18] Allah her şeyi hakkıyla bilir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى
وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ
وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ
الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ
وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا
أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ
بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

---

10 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En`âm 6/29). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca Bakara 2/28, Yûnus 10/34, Ra`d 13/5, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

11 "İndirmiş olduğumuz nur"dan maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir.

12 "Allah'a ve Resûlüne iman edin; size kullanma yetkisi verdiği şeylerden bağışta bulunun. Sizden iman eden ve Allah yolunda harcayanlar için büyük bir mükâfât vardır." (Hadîd 57/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "O gün Biz insanları birbiri içerisinde dalgalanır halde bırakacağız. Sûra üfürülecek ve insanların hepsini bir araya getireceğiz." (Kehf 18/99). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Siz eğer yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz, sizin küçük günahlarınızı affederiz. Ve sizi çok güzel bir yere yerleştiririz." (Nisâ 4/31).

"Ey mü'minler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, Allah size hak ile bâtılı birbirinden ayırdedici bir kabiliyet verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir." (Enfâl 8/29).

"Böylece Allah mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarını örter ve onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Bu ise Allah katında pek büyük bir bahtiyarlıktır." (Fetih 48/5).

"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun günahlarını örter ve mükâfâtını arttırır." (Talâk 65/5).

"Ey iman edenler! İçten ve kesin bir tövbe ile Allah'a dönün. Bakarsınız, Rabbiniz sizin günahlarınızı örter ve sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. O gün, Allah'ın Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri utandırmayacağı gündür." (Tahrîm 66/8).

15 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12).

16 "İnkâr eden, âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanlar ise Cehennem azabı içinde devamlı kalacaklardır." (Rûm 30/16).

"İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise Cehennem ehlidir." (Hadîd 57/19).

17 "De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa başımıza ancak o gelir. O, bizim mevlâmızdır. Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler." (Tevbe 9/51).

"İster yeryüzünde meydana gelen bir musibet olsun, ister kendi canlarınızda, onu daha Biz yaratmadan önce o bir kitapta yazılıdır. Bu ise Allah'a göre pek kolaydır." (Hadîd 57/22).

Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hali kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64).

18 Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde Allah'ın dilediğine hidâyet nasip ettiği bildirilmiştir. Ancak bu, hidâyetin rastgele bir seçim neticesi olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Nitekim bu âyet, konuyu açıklığa kavuşturmakta ve kişinin ancak kendi cüz'î iradesini kullanarak imanı tercih etmesinden sonra Allah'ın hidâyet nasip edeceği bildirilmektedir. Hidâyet ancak Allah'ın eriştirmesiyle, dalâlet de ancak Allah'ın saptırmasıyla gerçekleşir; ancak her ikisinde de anahtar rolünü oynayan şey, kişinin kendi iradesiyle yaptığı tercihtir.

12. Hem Allah'a itaat edin, hem Peygamber'e itaat edin.[19] Yüz çevirecek olursanız bunun zararı sizedir; çünkü elçimize düşen, açıkça bildirmekten ibârettir.[20]

13. Allah, Kendisinden başka ilâh bulunmayan varlıktır; mü'minler de yalnız Allah'a tevekkül etsinler.[21]

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar çıkabilir; onlara karşı dikkatli olun.[22] Fakat affeder, hoş görür ve kusurlarını örterseniz, hiç şüphe yok ki Allah da çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

15. Mallarınız da, çocuklarınız da birer imtihan vesilesidir. Allah katında ise pek büyük bir mükâfât vardır.[23]

16. O halde gücünüz yettiği kadar Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının.[24] Kulak verin; itaat edin; kendi iyiliğiniz için bağışta bulunun.[25] Kim nefsinin tutkularından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.[26]

17. Allah'a güzel bir borç verirseniz,[27] O sizin için bunu kat kat arttırır[28] ve sizi bağışlar. Çünkü O iyiliklerin karşılığını bol bol veren; kullarına sabırla ve yumuşaklıkla muâmele ederek ceza vermekte acele etmeyendir.

18. O görülen ve görülmeyen her şeyi bilen,[29] üstün kudret sahibi olan ve her işi yerli yerince yapandır.

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ
تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُٓوا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا
لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْۚ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا
وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾
اِنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۜ وَاللّٰهُ
عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا
اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا
خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِه۪
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ اِنْ تُقْرِضُوا
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ
لَكُمْۜ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌۙ ﴿١٧﴾ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

---

19 "De ki: Allah'a ve Resûlüne itaat ediniz. Yüz çevirip, inkâr ederseniz, hiç şüphesiz Allah inkâr edenleri sevmez." (Âl-i İmrân 3/32). Allah'a ve Peygamber'e itaati emreden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20 "Allah'a da itaat edin, Peygamber'e de itaat edin ve onlara karşı gelmekten sakının. Eğer itaat etmezseniz şunu bilin ki, elçimizin görevi açıkça tebliğ etmekten ibârettir." (Mâide 5/92). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dip-

notlarında yer almaktadır.

21 "Mü'minler sadece Allah'a tevekkül etsinler" ifadesi Âl-i İmrân 3/122; Mâide 5/11; Tevbe 9/51; İbrâhim 14/11 ve Mücâdele 58/10'da da geçmektedir. Allah'a tevekkül etmek, O'na güvenip dayanmaktır.

22 Bir sonraki âyetin dipnotuna bakınız.

23 "Şunu da bilin ki, mallarınız ve evlâtlarınız birer imtihan vesilesidir. Büyük mükâfâtın ise Allah katında olduğunu unutmayın." (Enfâl 8/28). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bir gün Peygamber Efendimiz minberde konuşma yaparken henüz birer çocuk olan torunları Hasan ve Hüseyin'in kırmızı elbiseleri içinde kendisine doğru düşe kalka geldiklerini görünce, minberden indi, onları kucağına aldı ve onlarla birlikte tekrar minbere çıktı. Ardından, "'Mallarınız da, evlâtlarınız da birer imtihandır' (Tegābün 15) buyuran Allah doğru söylemiştir. Bunları görünce dayanamadım" buyurdu ve konuşmasına devam etti (Ebû Dâvûd, Salât 226, 227; Tirmizî, Menâkıb 30; Nesâî, Cum`a 30; İbni Mâce, Libâs 20).

24 "Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasaklarına gereği gibi saygılı ve duyarlı olun ve yalnız Müslüman olarak can verin." (Âl-i İmrân 3/102).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerinin emir ve yasakları üzerinde tartışmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz" (Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Hac 412, Fezâil 130-131).

25 "Yaptığınız her hayır kendiniz içindir." (Bakara 2/272).

"Ey iman edenler! İçinde hiçbir alış alış verişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan bağışta bulunun. O günü inkâr edenler ise, zâlimlerin tâ kendileridir." (Bakara 2/254). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Yine konuyla ilgili olarak Bakara 2/207 ile Âl-i İmrân 3/92 ve dipnotlarına da bakılabilir.

26 "Kim nefsinin tutkularından korunmuşsa, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır." (Haşr 59/9).

27 "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister? Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245). Konu hakkında açıklama ve buna dair âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

28 "Allah dilediğine kat kat fazlasıyla verir." (Bakara 2/261). Konuyla ilgili açıklama ve hadîs-i şerîfler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

29 Bu ifade En`âm 6/73; Tevbe 9/94, 105; Ra`d 13/9; Mü'minûn 23/92; Secde 32/6; Zümer 39/46; Haşr 59/22'de de geçmektedir

TALÂK SÛRESİ (65. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 12 âyettir. Boşanma ile ilgili hükümlere yer verdiğinden bu adı almıştır. Sûre, bu hükümleri verirken, bir yandan tarafların en küçük haklarını bile dikkate almış, diğer yandan da muhataplarını, karşılıklı haklara riâyet etmenin de ötesinde, erdemli davranışlara yönlendirmiştir. Âyetler dikkatle okunduğu takdirde, bu iki sayfa içinde, bir muhteşem medeniyetin temellerinin atıldığı görülecektir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey Peygamber! Hanımlarınızı boşayacağınız zaman, iddetlerini gözeterek boşayın; iddet günlerini de iyice hesap edin.[1] Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Apaçık bir hayâsızlıkta bulunmadıkça onları evlerinden çıkarmayın; onlar da çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'ın çizdiği sınırları aşarsa, kendisine yazık etmiş olur. Bilemezsin, belki de Allah bundan sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.[2]

2. Onlar bekleme süresini tamamladıklarında, ya onları güzellikle yanınızda tutun veya kendilerinden tatlılıkla ayrılın.[3] Aranızdan adalet sahibi iki kişiyi de şâhit tutun. Şâhitliği Allah için özenle yapın.[4] Allah'a ve âhiret gününe inanan kimseye verilen öğüt budur. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder.[5]

3. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır.[6] Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter.[7] Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Allah, her şey için bir ölçü belirlemiştir.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ
لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ
لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا
اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ
وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا
تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾
فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ
فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ
مِنْكُمْ وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِه۪
مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ
اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًاۙ ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا
يَحْتَسِبُۜ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُۜ اِنَّ
اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِه۪ۜ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

---

1 "Boşanan kadınlar üç âdet süresince bekleyeceklerdir. Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri onlara helâl değildir. Eğer taraflar bu süre içinde barışırlarsa kocalarının onlara dönme önceliği vardır." (Bakara 2/228). Konuyla ilgili açıklama bu âyetin dipnotunda yapılmıştır.

Abdullah ibni Ömer eşi âdet gördüğü sırada onu boşamıştı. Babası Hz. Ömer bunu Resûlullah Efendimize haber verince Allah'ın Resûlü şöyle buyurdu: "Ona söyle karısına dönsün. Kadın temizlenip tekrar âdet görünceye ve tekrar temizleninceye kadar ona dokunmasın. Ondan sonra onu isterse nikâhında tutar; isterse, bir daha ilişkiye girmeden boşar. İşte Allah Teâlâ'nın, kadınları boşarken dikkate alınmasını emrettiği iddet budur." (Buhârî, Tefsîr 1, Talâk 1-3, 44, 45, Ahkâm 13; Müslim, Talâk 1-14).

Bu sûrenin 4. âyetine de bakınız.

2 Belki taraflara anlayış verir veya daha başka bir sebeple yuva yıkılmaktan kurtulur.

3 "Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme süresini tamamladıklarında, onları ya güzellikle yanınızda tutun veya kendilerinden tatlılıkla ayrılın. Onlara haksızlık etmek ve zarar vermek için nikâh altında tutmayın. Bunu yapan kendine yazık etmiş olur. Sakın Allah'ın âyetleriyle eğlenmeye kalkmayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın da Allah'a karşı gelmekten sakının. Şunu da iyi bilin ki, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." (Bakara 2/231). Konuyla ilgili açıklamalar ve ilgili âyetler için bu âyet ile devamındaki âyetlere ve dipnotlarına bakınız.

4 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın." (Nisâ 4/135).

5 "Ey mü'minler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, Allah size hak ile bâtılı birbirinden ayırdedici bir kabiliyet verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir." (Enfâl 8/29).

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'nun peygamberine inanın ki, rahmetinden size iki kat mükâfât versin, size yolunuzu gösterecek bir nur nasip etsin ve sizi bağışlasın. Çünkü Allah bütün günahları bağışlayan, çok merhamet edendir." (Hadîd 57/28).

6 "Âilene namaz kılmalarını emret, sen de onu edâ etmeye devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Hayırlı son, takvâ sahiplerinin olacaktır." (Tâhâ 20/132). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Eğer siz Allah'a gereği gibi tevekkül edip güvenseydiniz, Allah Teâlâ, sabahları boş kursakla çıkıp akşamları dolu kursakla dönen kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı" (Tirmizî, Zühd 33; İbni Mâce, Zühd 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 30, 52). Ayrıca Mâide sûresi (5), 23. âyetin dipnotuna bakınız.

7 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Tevekkül ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4. Âdetten kesilmiş hanımlarınızın iddetinde şüpheye düşerseniz, onların da, henüz âdet görmemiş olanların da iddeti[9] üç aydır. Hamile olanların iddeti de çocuklarını doğurunca sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.[10]

5. İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun günahlarını örter ve mükâfâtını arttırır.[11]

6. Boşadığınız hanımları, iddetlerini tamamlayıncaya kadar imkânınız ölçüsünde evinizin bir bölümünde oturtup geçimlerini sağlayın. Sıkıştırıp da evden çıkmaya zorlamak için onlara zarar vermeyin. Hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Eğer çocuklarınızı emzirirlerse ücretlerini de verin. Aranızda güzellikle anlaşın. Bu size zor gelecek olursa, çocuğu babanın hesabına başka biri emzirsin.[12]

7. Varlıklı kimse, imkânına göre nafaka versin; maddî imkânları dar olan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından versin. Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez.[13] Allah her zorluktan sonra bir kolaylık yaratacaktır.[14]

8. Allah'ın ve Resûlünün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık.[15]

9. Böylece yaptıklarının cezasını tattılar ve işlerinin sonu büyük bir ziyan oldu.[16]

وَالّٰٓـئِ يَئِسْنَ مِنَ الْمَح۪يضِ مِنْ نِسَٓائِكُمْ اِنِ
ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍۙ وَالّٰٓـئِ لَمْ يَحِضْنَۜ
وَاُو۬لَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۜ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِه۪ يُسْراً ﴿٤﴾
ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُٓ اِلَيْكُمْۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ
يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِه۪ وَيُعْظِمْ لَهُٓ اَجْراً ﴿٥﴾
اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا
تُضَٓارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّۜ وَاِنْ كُنَّ اُو۬لَاتِ
حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۚ
فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّۚ وَأْتَمِرُوا
بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُٓ
اُخْرٰىۜ ﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِه۪ۜ وَمَنْ
قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّٓا اٰتٰيهُ اللّٰهُۜ لَا
يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا مَٓا اٰتٰيهَاۜ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ
بَعْدَ عُسْرٍ يُسْراً ﴿٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ
عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِه۪ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَاباً
شَد۪يداًۙ وَعَذَّبْنَاهَا عَذَاباً نُكْراً ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ
وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْراً ﴿٩﴾

---

9 İddet hakkında bilgi için Bakara 2/234 âyetinin dipnotuna bakınız.

10 Bu sûrenin 2. âyetinin dipnotuna bakınız.

11 "Sizi o büyük toplanma günü için bir araya getireceği zamanı düşünün. O gün kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gün-

dür. Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel yaparsa, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Bu ise pek büyük bahtiyarlıktır." (Tegâbün 64/9). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Anneler, emzirme süresini tamamlatmak isteyen babalar için çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Annelerin yiyecek ve giyeceklerini uygun şekilde temin etmek babaya düşer. Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz. Hiçbir anne ve baba çocukları yüzünden zarara uğratılamaz. Babaya mîrasçı olacak kimseye de aynı yükümlülük vardır. Ana ile baba birbirine danışıp anlaşarak iki yıl dolmadan çocuğu memeden kesmeye karar verirlerse, bundan dolayı ikisine de bir günah yoktur. Şâyet çocuklarınızı sütanneye vermek isterseniz, uygun olan ücreti verdikten sonra bunda da size bir günah yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve şunu bilin ki Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/233).

13 "Kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulamaz." (Bakara 2/233). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır. Evet, zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır." (İnşirâh 94/5-6).

15 "Biz, zulmü âdet haline getirmiş nice beldeyi kırdık geçirdik de, sonra yerlerine başka kavimler getirdik." (Enbiyâ 21/11). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "Onların durumu, kendilerinden az bir zaman önce, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için ayrıca acı bir azap vardır." (Haşr 59/15).

"Daha önceki kâfirlerin başlarına gelenlerden haberiniz olmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. Âhirette de onlar için acı bir azap vardır." (Tegâbün 64/5).

10. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onun için Allah'tan korkun, ey iman etmiş akıl sahipleri![17] Allah size de bir öğüt indirmiş bulunuyor.

11. Bir de peygamber gönderdi ki, iman eden ve sâlih ameller yapanları karanlıklardan nura çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okur.[18] Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel işlerse, Allah onu, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah ona gerçekten pek güzel bir rızık nasip etmiştir.[19]

12. Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır.[20] Allah'ın peygamberlere gönderdiği buyrukları göklerle yerler arasında iner durur.[21] Böylece bilmiş olun ki, Allah her şeye kādirdir; ilmiyle de Allah her şeyi kuşatmıştır.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا
اُولِي الْاَلْبَابِ الَّذِينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ
اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ
اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا
قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ
سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ
الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

---

17 "Akıl sahipleri" (ülü'l-elbâb) tâbiri bu âyetten başka şu âyetlerde de geçmektedir: Bakara 2/179, 197, 269; Âl-i İmrân 3/7, 190; Mâide 5/100; Yûsuf 12/111; Ra`d 13/19; İbrâhim 14/52; Sâd 38/29; Zümer 39/9, 18, 21; Mü'min 40/54.

18 "Allah iman edenlerin dostu, yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." (Bakara 2/257). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

19 "Neticede Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfâtlandıracak ve lütfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr 24/38).

"İster erkek, ister kadın, kim inanmış olarak sâlih amel yaparsa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız şekilde nimetlenirler." (Mü'min 40/40).

20 Yedi gök ile yer arasında kurulan benzerlik, benzetme yönü itibarıyla, sayı olarak anlaşılmakta ve bu ifadeden, yedi gök gibi, yedi tane de yer anlamı çıkmaktadır. Bazıları bunu, göğün tabakaları gibi,

yerin de yedi tabakası olarak yorumlamıştır. Ancak âyetin metni, yedi ayrı yer olarak anlaşılmaya daha elverişli görünmektedir. Bununla beraber, "yedi" rakamının, kesin bir rakamdan ziyade, çokluk ifade edebileceği de dikkatten uzak tutulmamalıdır. Şurası bir gerçektir ki, eğer kâinatta gezegen aranacaksa, bunun tespiti çok zor olmakla birlikte, bizim yıldızlarla dolu olarak gördüğümüz uzayın derinliklerinde sayılamayacak kadar çok gezegen vardır. Fakat üzerinde hayat barındıran gezegenlerden söz ediliyorsa, bu konuda şimdilik bizim bir bilgimiz yoktur. Ancak âyet bu konuda kapıyı açık tutmaktadır.

21 O âlemlerde de Allah'ın koyduğu yasalar cereyan eder. "Gökten yere kadar her işi O çekip çevirir. Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir." (Secde 32/5).

TAHRÎM SÛRESİ (66. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 12 âyettir. Sûrenin ilk âyetleri, Peygamberimizle eşleri arasındaki bir hâdise sebebiyle inmiştir. Birinci âyetin dipnotunda bu konu açıklanacaktır. Sûre, "haram kılma" anlamına gelen adını bu hâdiseden almaktadır. Sûrenin sonunda da, kâfirlere ve mü'minlere örnek olarak gösterilen kadınlardan bahsedilir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı bir şeyi, eşlerinin hatırı için neden kendine haram ediyorsun? Halbuki Allah günahları çok bağışlayan, çok merhamet edendir.[1]

2. Yeminlerinizi bozmayı Allah size meşrû kılmıştır.[2] Sizin dostunuz Allah'tır. Her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız O'dur.

3. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Eşi o sözü Peygamber hanımlarından birine haber verince, Allah bu durumu Peygamber'e açıkladı. O da Allah'ın açıkladığı şeyin bir kısmını eşine bildirdi, bir kısmını da hiç yüzüne vurmadı. Ona bu durumu bildirdiğinde, eşi "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de "Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi" diye cevap verdi.

4. Ey Peygamber hanımları! Allah'a tövbe ederseniz bu sizin için hayırlı olur; çünkü kalpleriniz kaymış bulunuyor. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şu bir gerçek ki, onun dostu Allah'tır, Cebrâil'dir, sâlih mü'minlerdir. Bundan başka, melekler de onun yardımcısıdır.[3]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ
تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ
مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ
النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثاًۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ
بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ
عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ
هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَٓا
اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا
عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ وَصَالِحُ
الْمُؤْمِن۪ينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَه۪يرٌ ﴿٤﴾

---

1 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hanımlarından Zeyneb binti Cahş'ın yanında bulunduğu zamanlar Hz. Zeyneb ona bal şerbeti ikram eder, o da onun yanında biraz fazla kalırdı. Bu durumu kıskanan diğer hanımlarından Hz. Âişe ile Hz.

Hafsa (veya Hz. Sevde) Peygamber önce hangimizin yanına gelirse ona, ağzının koktuğunu îmâ etmek için, kendisinin de hiç hoşlanmadığı megâfîr bitkisini yeyip yemediğini soralım diye söz birliği ettiler. Peygamber Efendimiz Hz. Hafsa'nın yanına geldiğinde, o bu sözleri söyledi. Resûl-i Ekrem de megâfîr yemediğini Hz. Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtiğini söyledi. Ardından da, onların kıskanmasına meydan vermemek için bir daha bal şerbeti içmeyeceğine yemin etti ve konuştuklarını kimseye söylememesini tembih etti. Fakat Hz. Hafsa durumu Hz. Âişe'ye iletince, olup bitenleri haber veren bu âyet nâzil oldu (Buhârî, Tefsîr 66/1, Talâk 8, Eymân 25, Hiyel 12; Müslim, Talâk 20, 21).

2 "Kasıtsız yaptığınız yeminler yüzünden Allah sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek edip de sorumluluğu altına girdiğiniz yeminlerin hesabını sizden sorar. Böyle bir yemini bozmanın kefareti, âilenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisiyle on fakiri doyurmak veya giydiğinizin orta hallisiyle giydirmek yahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaktır. Bunları yapamayan kimse üç gün oruç tutar. Bozduğunuz yeminlerin kefareti işte budur. Ettiğiniz yeminlere bağlı kalın. Şükretmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor." (Mâide 5/89). Kasıtsız olarak yapılan ve sorumlululk gerektirmeyen yeminler için ise Bakara 2/225 ile dipnotuna bakınız.

3 Bu âyette sözü edilen Peygamber hanımlarının kim olduğunu Abdullah ibni Abbas Hz. Ömer'e sormuş, o da bunların Hz. Âişe ile Hafsa olduğunu söylemiştir (Buhârî, Tefsîr 66/2; Müslim, Talâk 31-34).

5. O sizi boşayacak olursa, bakarsınız, sizin yerinize Rabbi ona sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, itaatkâr, tövbe eden, ibâdet eden ve orucunu tutan dul ve bakire eşler nasip eder.

6. Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki,[4] yakıtı insanlar ve taşlardır;[5] başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.[6]

7. Ey inkâr edenler! Bugün özür beyan etmeyin; ne yaptıysanız onun cezasını çekeceksiniz.[7]

8. Ey iman edenler! İçten ve kesin bir tövbe ile Allah'a dönün.[8] Bakarsınız, Rabbiniz sizin günahlarınızı örter ve sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar.[9] O gün, Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri Allah'ın utandırmayacağı gündür. O gün onların nuru önlerinde ve sağlarında onları aydınlatmaktadır; onlar da "Rabbimiz, nurumuzu tamamla ve bizi bağışla; Sen her şeye kādirsin" diye dua etmektedirler.[10]

عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهُٓ اَزْوَاجاً خَيْراً
مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَاراً ﴿٥﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْل۪يكُمْ
نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا
مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا
اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحاًۜ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ
يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ
النَّبِيَّ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ
اَيْد۪يهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا
نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَاۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٨﴾

---

4 İnsanın âilesine karşı sorumluluğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek âilesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz." (Buhârî, Cum'a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20).

Çocuk terbiyesiyle ilgili olarak da şöyle buyurmuştur: "Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına bastığı halde kılmazsa, cezalandırınız." (Ebû Dâvûd, Salât 26; Tirmizî, Mevâkīt 182).

Çocuklara ilâhî emirler kadar yasakları da öğretmek gerektir. Peygamber Efendimiz küçücük torunu Hz. Hasan'a, fakirler için toplanan bir hurmayı ağzına atınca, Peygamber âilesinin sadaka alamayacağını öğretmek için "At onu!. Bizim sadaka verilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?" buyurmuştu (Buhârî, Zekât 60, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161).

5 "Yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

"Şüphesiz kâfirleri, ne malları ne de evlâtları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Onlar Cehennem'in yakıtıdırlar." (Âl-i İmrân 3/10).

"Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır." (Zümer 39/15).

6 "Onlar üzerlerinde egemen olan Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar." (Nahl 16/50).

"Onlar, Allah izin vermeden, konuşmazlar ve yalnız O'nun emriyle hareket ederler." (Enbiyâ 21/27).

7 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

"Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/35-36).

8 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Günahlara pişmanlık tövbedir" (İbni Mâce, Zühd 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 376, 422, 423, 433). Tövbe ile ilgili diğer hadisler Bakara sûresi (2), 37. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 "Sizi o büyük toplanma günü için bir araya getireceği zamanı düşünün. O gün kayıp ve kazançların ortaya çıktığı gündür. Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel yaparsa, Allah onun günahlarını örter ve onu, ebediyen kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Bu ise pek büyük bahtiyarlıktır." (Tegâbün 64/9). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağ taraflarında onları aydınlatmaktadır. Onlara: "Bugün sizin müjdeniz, içlerinde ırmaklar akan cennetlerdir; ebediyen orada kalacaksınız. İşte bu çok büyük bir bahtiyarlıktır" denir." (Hadîd 57/12). Âyetin dipnotunda, konuyla ilgili bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

9. Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı savaş; onlara karşı sert davran.[11] Onların yeri Cehennem'dir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

10. Allah kâfirlere örnek olarak Nûh'un karısı[12] ile Lût'un karısını[13] gösterdi. Onlar, sâlih kullarımızdan ikisinin nikâhı altında iken onlara hıyanet etmişlerdi. Ancak Allah'ın elinden onları kocaları da kurtaramadı ve onlara, "Cehennem'e girenlerle beraber siz de ateşe girin" dendi.

11. İman edenlere örnek olarak da, Allah Firavun'un hanımını[14] gösterdi. Hani o "Rabbim, yüce katından bana Cennet'te bir ev yap" demişti. "Beni Firavun'dan ve onun kötülüğünden koru; bu zâlimler topluluğundan kurtar."

12. Bir de İmrân kızı Meryem ki,[15] iffetini korumuş, Biz de ona ruhumuzdan[16] üflemiştik.[17] O Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve Allah'a gönülden itaat eden kimselerdendi.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ
﴿٩﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ
نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ
عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا
عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ
مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَۢ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي
عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ
وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾
وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا
فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ
رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

11 "Ey iman edenler! Size yakın mesafede bulunan kâfirlerle savaşın ki, sizin ne kadar sert ve güçlü olduğunuzu görsünler. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yardımı müttakilerle beraberdir." (Tevbe 9/123). Kâfirlere karşı sertlik gösterilmesini emreden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Emrimiz gelip de sular coşup kaynamaya başlayınca Nûh'a şöyle dedik: "Her canlıdan erkekli, dişili birer çifti ve daha önce suda boğulmasına karar verilenler dışında kalan âileni ve iman edenleri gemiye al." Zâten onunla beraber iman eden pek az insan vardı." (Hûd 11/40).

13 "Biz de Lût'u ve karısı dışındaki âilesini kurtardık; karısı ise geride kalıp helâk edilenlerden oldu." (A'râf 7/83). Lût aleyhisselâmın kıssasından söz eden diğer âyetlerde de, karısının, Lût kavmiyle beraber helâk olduğu bildirilmektedir.

14 "Firavun'un hanımı: "Bu çocuk, benim için de senin için de göz aydınlığıdır. Sakın onu öldürmeyin! Umarım bize faydalı olur, ya da onu evlât ediniriz" dedi. Onlar o sırada yaptıkları işin farkında değillerdi." (Kasas 28/9).

15 "Kitapta Meryem'in kıssasını da an! Hani o âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti." (Meryem 19/16). Hz. Meryem'in kıssası için bu âyetin devamına ve dipnotlarına bakınız.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Meryem hakkında şöyle buyurmuştur: "Erkeklerden birçok kimse fazîlet bakımından olgunluğa erişmiş, kadınlardan ise sadece Firavun'un karısı Âsiye ile İmrân kızı Meryem bu olgunluğa erişmiştir" (Buhârî, Enbiyâ 32, 46; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 70).

16 "Ruh, Rabbimin emrindendir." (İsrâ 17/85). Bu âyetten de anlaşılacağı gibi, ruhun Allah'a nisbet edilmesi, O'nun eseri olması sebebiyledir.

17 "Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin: Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih Allah'ın elçisi ve "ol" emriyle Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir ve O'ndan bir ruhtur." (Nisâ 4/171). Konuyla ilgili olarak bu âyetin dipnotunda açıklama yapılmıştır.

MÜLK SÛRESİ (67. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 30 âyettir. İman esasları üzerinde durur, kâinatta Allah'ın birliğini gösteren tevhid delillerini gözler önüne serer, üzerimizdeki ilâhî lütufları hatırlatır. "Hükümranlık" anlamına gelen adını, ilk âyetinden almıştır. Peygamberimizin Secde sûresi (32) ile beraber bu sûreyi okumadan yatmadığı rivayet edilmiştir.[1]

Hadîs-i şerîflerde Mülk sûresi ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur:

"Kur'an'da otuz âyetlik bir sûre vardır ki, okuyan kimseye şefaat eder ve onun günahı bağışlanır. Bu sûre Tebârekellezî bi-yedihi'l-mülk'tür."[2]

"Mülk sûresi kabir azabına karşı bir engel ve bir kurtarıcıdır; insanı kabir azabından kurtarır."[3]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Şânı ne yücedir o Allah'ın ki her şeyin hükümranlığı O'nun elindedir. O her şeye kādirdir.[4]

2. Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan O'dur.[5] Karşı konulmaz kuvvet sahibi ve günahları çok bağışlayan yalnız O'dur.

3. Yedi göğü birbiriyle uyum içinde yaratan da O'dur.[6] Rahmân'ın yaratışında hiçbir düzensizlik göremezsin. Haydi, çevir gözünü: Bir çatlak görüyor musun?[7]

4. Sonra gözünü bir daha, bir daha çevirip baksan da, aradığı kusuru bulamayan gözün yorgun, bitkin vaziyette sana geri döner.

5. Biz en yakın semâyı kandillerle donattık.[8] Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık;[9] onlara bir de alevli ateş azabı hazırladık.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَارَكَ الَّذ۪ي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ
لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ
الْغَفُورُۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًاۜ
مَا تَرٰى ف۪ي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍۜ
فَارْجِعِ الْبَصَرَۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ
ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَس۪يرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ
الدُّنْيَا بِمَصَاب۪يحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا
لِلشَّيَاط۪ينِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّع۪يرِ ﴿٥﴾

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9.

2 Ebû Dâvûd, Ramazân 10; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9; İbni Mâce, Edeb 52.

3 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 9.

4 "Bütün insanlara ve çağlara bir uyarıcı olsun diye, kuluna Furkān'ı indiren Al-

lah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/1). Allah'ın şânının yüceliğiyle ilgili âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

5 "Arşı su üzerindeyken, hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur." (Hûd 11/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Hem görmediniz mi, yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış?" (Nûh 71/15).

7 "İşte bu, her şeyi sağlam yapan Allah'ın sanatıdır. O, yaptığınız her şeyden haberdardır." (Neml 27/88).

"Nasıl gaflet ettiler, üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina edip süslemişiz ki, hiçbir eksiği gediği yoktur." (Kāf 50/6).

8 "Biz en yakın semâyı yıldızlarla donattık." (Sâffât 37/6). Gökyüzünün yıldızlarla süslenmiş şekilde yaratılışına ibret nazarlarımızı yönelten diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Burada sözü geçen taşların, Hicr sûresi (15), 18. âyetinde zikredilenlerden farklı olduğu anlaşılıyor. Çünkü orada şihâb, burada misbâh sözcükleri kullanılmıştır. Gerçi her ikisinin de bildiğimiz göktaşlarıyla yakın bir ilişkisi bulunduğunu düşünmek zordur. Çünkü çoğunluğu kuyrukluyıldız artığından oluşan göktaşlarının içinden Dünyamızın ne zaman geçeceği ve senenin hangi günlerinde göktaşı yağmurlarının izleneceği, büyük ekseriyetiyle bellidir. Hicr sûresi (15), 18. âyetin açıklamasına da bakınız. Bu konuda bir söz söylemeyi zorlaştıran iki önemli neden vardır: (1) Haberin bir tarafı görünen âlemle ilgili olmasına rağmen, bu konudaki bilgilerimiz daha yeni yeni gelişmekte ve hergün değişmektedir. Meselâ on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar, meteorlar tamamen atmosferik bir olay olarak düşünülüyor ve bunların uzayla bir ilişkisinin olabileceği, kimsenin aklının ucundan bile geçmiyordu. Yirminci yüzyılın başlarında da âlem Samanyolundan ibâret zannediliyordu. Bu bakımdan, konuyla ilgili olarak yapılmış yorumların, ne kadar yaygınlaşmış olursa olsun, büyük çoğunluğuyla, bugünkünden çok farklı bir âlem anlayışının egemen olduğu zamanlardan kalma yorumlar olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. (2) Bu haberlerin diğer tarafı da gayb âlemleriyle ilgilidir. Bizim bu konuda, Kur'an ve Hadisin bildirdiklerinden ötede söyleyecek bir sözümüz olamaz. Fakat Kur'an ve Hadisin bildirdiklerini de çoğu zaman müteşâbihât kabilinden olduğu için, yine kesin bir şey söylemek mümkün olmuyor. Sonuçta, yapılan yorumlar, meçhulümüz olan bir şeyi, yine meçhulümüz olan bir başka şeye kıyaslayarak yapılan yorumlardan ibâret kalıyor ki, kesinlik ifade edemiyor. Yalnız, sınırlayıcı olmamaya özen göstererek şu kadarını söylemekte bir sakınca bulunmasa gerektir: Kendi küçücük dünyasında, küçük kaygıları ve küçük kavgaları içinde boğulmuş olan günümüz insanı, başını kaldırıp da kendi ışıklarının arkasında gizlediği gökkubbenin şu göz kamaştırıcı süslerine bir bakacak ve gerçekte nasıl bir âlem içinde yaşadığını düşünecek olsa, bütün ins ve cin şeytanlarının o kandillerle taşa tutulduğunu ve ilâhî egemenliğin bütün parlaklığıyla gözü önünde belirdiğini görecektir. Diğer yandan, Elmalılı'nın işâret ettiği bir anlam da yabana atılacak gibi değildir: "Şeytanlar için taş" olarak nitelenen bu yıldızlar, "astroloji" adı altında bir "gayb taşlama" âletine dönüşmekte ve "halkı iğfal ve idlâl eden bir şeytanet vesilesi olarak" da kullanılmaktadır. (*Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 5208.)

6. Kâfirler için ise Cehennem azabı vardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

7. Oraya atıldıklarında Cehennem'in gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor.[10]

8. Kâfirlere olan öfkesinden parçalanacak gibi! Her bir bölük oraya atıldıkça, Cehennem bekçileri onlara sorar: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?"[11]

9. "Evet" derler. "Bize bir uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve onlara, 'Allah'ın bir şey indirdiği yok; siz büyük bir şaşkınlıktasınız' dedik."

10. "Keşke onları dinleseydik. Keşke akıl edebilseydik! Şimdi bu çılgın alevlere girenlerin arasında olmazdık."[12]

11. Böylece günahlarını itiraf ederler. Uzak olsun ateş ehli Allah'ın rahmetinden!

12. Görmedikleri halde Rablerinden korkanlara gelince, onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfât vardır.[13]

13. Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun;[14] O kalplerde olan her şeyi bilir.[15]

14. Yaratan yarattığını bilmez mi?[16] O'nun bilgisi her şeyin bütün inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.

15. Yeryüzünü sizin için uysallaştıran O'dur. O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin.[17] Dönüşünüz de yine O'nadır.

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَۜ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ اِذَٓا اُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا
لَهَا شَهِيقاً وَهِيَ تَفُورُۙ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ
مِنَ الْغَيْظِۜ كُلَّمَٓا اُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ
خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلٰى
قَدْ جَٓاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ
اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ
﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا
فِٓي اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْۚ
فَسُحْقاً لِاَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهٖۜ
اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ اَلَا يَعْلَمُ
مَنْ خَلَقَۜ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ
الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي
مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهٖۜ وَاِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

10 "Aslında onlar kıyameti yalanladılar. Biz de kıyameti yalanlayanlara alevli bir ateş hazırlamışızdır. Bu alevli ateş onlara uzak bir mesafeden göründüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu duyacaklar." (Furkān 25/11-12).

11 "Allah onlara: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye soracak. Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz" diyecekler. Onları dünya hayatı aldatmıştır; böylece onlar, kendi aleyhlerine şâhitlik ederek kâfir olduklarını itiraf edecekler." (En'âm 6/130).

"İnkâr edenler bölük bölük Cehennem'e sürülür. Oraya vardıklarında, Cehennem'in kapıları açılır ve bekçileri onlara sorar: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağını söyleyerek sizi uyaran peygamberler size gelmedi mi?" Onlar: "Evet, geldi" derler. Ne çâre ki, kâfirler hakkındaki azap sözü artık gerçekleşmiştir." (Zümer 39/71).

12 "Yüzleri ateşte çevrilip dururken, "Yazık bize!" derler. "Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygamber'e itaat etseydik!" (Ahzâb 33/66).

13 "O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler." (Enbiyâ 21/49). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın Arş'ının gölgesinde özel olarak ikram görecek yedi bahtiyar arasında, Rablerini görmedikleri halde O'ndan korkan şu iki kişiyi de saymıştır: "Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine, 'Ben Allah'tan korkarım' diye yaklaşmayan kimse ile, sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse." (Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikāk 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91).

14 "Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân 3/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 Kalplerde olan her şeyi Allah'ın bildiği, Âl-i İmrân 3/119, 154; Mâide 5/7; Enfâl 8/43; Hûd 11/5; Lokmân 31/23; Fâtır 35/38; Zümer 39/7; Şûrâ 42/24; Hadîd 57/6; Tegâbün 64/4'te de belirtilmektedir.

16 "Şüphesiz senin Rabbin tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Hicr 15/86).

"Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratamaz mı? Elbette yaratır. Çünkü O tam ve mükemmel biçimde yaratan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilendir." (Yâsîn 36/81).

"Şu bir gerçek ki Biz sizin üzerinizde yedi yol yarattık. Şüphesiz ki Biz, yarattıklarımızdan habersiz değiliz." (Mü'minûn 23/17).

17 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29).

"Yeri de canlılar için hazırladı. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?" (Rahmân 55/10-13).

"Ondan sonra yeri yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı." (Nâziât 79/30-33).

16. Yoksa siz semâdakinin,[18] sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz?[19] Bir de bakarsınız, yer sallanıp duruyor...

17. Veya semâdakinin, başınıza taş yağdırmayacağından emin mi oldunuz? Tehdidimin nasıl bir şey olduğunu yakında öğrenirsiniz.

18. Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı.[20] Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!

19. Üstlerinde kanat çırpan kuşları görmediler mi? Onları havada tutan Rahmân'dan başkası değildir. O her şeyi hakkıyla görür.[21]

20. Size Rahmân'dan başka yardım edecek ordunuz hangisi?[22] Kâfirler apaçık bir aldanış içindeler.

21. Ya O size verdiği rızkı kesecek olursa, o zaman sizi rızıklandıracak olan kim?[23] Doğrusu onlar azgınlık içinde ve haktan uzaklaşmakta direnip duruyorlar.

22. Yüzüstü sürünen mi emeline daha kolay ulaşır, yoksa dosdoğru bir yolda dümdüz yürüyen mi?[24]

23. De ki: Sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Fakat çok az şükrediyorsunuz.[25]

24. De ki: Sizi yaratıp yeryüzüne yayan da O'dur; yine O'nun huzurunda toplanacaksınız.[26]

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَٓاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ
الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ مَنْ
فِي السَّمَٓاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا
فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٓافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ
مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ
يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اِنِ الْكَافِرُونَ
اِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ
اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾
اَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهِ اَهْدٰٓى اَمَّنْ
يَمْشِي سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ
الَّذِي اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ
وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي
ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

18 Buna "gökteki melekler" anlamını verenler de olmuştur; ancak çoğunluk, burada Allah'ın kastedildiği düşüncesindedir. Bununla beraber, bu ifade bir yücelik ve münezzehlik ifadesidir; yoksa Allah'a mekân yakıştırma anlamına gelmemektedir. En`âm 6/3'te de buyurulduğu gibi, "Göklerde de, yerde de Allah O'dur."

19 "Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

"Kötü işler çevirenler, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya beklemedikleri yerden başlarına azap gelmeyeceğinden emin mi oldular?" (Nahl 16/45).

"Yoksa O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden veya başınıza taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman sizi koruyup gözetecek bir vekil de bulamazsınız. Yoksa O'nun sizi tekrar denize döndürüp üzerinize her şeyi kırıp geçiren bir fırtına göndermeyeceğinden ve nankörlüğünüz yüzünden orada sizi boğmayacağından emin mi oldunuz? İşte o zaman Bize karşı sizi kollayacak birini de bulamazsınız." (İsrâ 17/68-69).

"Onlar Rablerinin azabından korkarlar. Zira Rablerinin azabından kimse emin olamaz." (Meâric 70/27-28).

20 "Eğer onlar seni yalanlarsa, bil ki senden önce, apaçık mûcizeler, öğüt dolu sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber de kavimleri tarafından yalanlanmıştı." (Âl-i İmrân 3/184). Peygamberlerin yalanlanmasıyla ilgili âyetler için buraya bakınız.

21 "Allah'ın koyduğu kanunlara uyarak havada uçan kuşlara bakıp hiç düşünmüyorlar mı? Onları havada tutan Allah'tan başkası değildir. Şüphesiz iman eden bir toplum için bunda nice ibretler vardır." (Nahl 16/79).

22 "De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

23 "Onlar Allah'ı bir yana bırakıp, kendilerine göklerden ve yerden rızık olarak verebilecekleri hiçbir şeyleri olmayan ve zâten buna güçleri de yetmeyen şeylere mi tapıyorlar?" (Nahl 16/73). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Allah şu iki adamı da örnek veriyor. Onlardan biri dilsizdir, elinden hiçbir şey gelmez ve efendisinin sırtında bir yüktür. Onu nereye gönderse hayırlı bir iş beceremez. Hiç böyle biri, adaleti emreden ve doğru yolu tutan adamla bir olur mu?" (Nahl 16/76).

25 "Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmez halde çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi." (Nahl 16/78). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Sizi yaratıp yeryüzüne dağıtan da O'dur. Yine ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Mü'minûn 23/79).

25. Bir de diyorlar ki: "Doğru söylüyorsanız, bu tehdit ettiğiniz şey ne zaman gerçekleşecek?"[27]

26. Sen de de ki: O'nun bilgisi Allah katındadır; ben ise apaçık bir uyarıcıyım.[28]

27. O azabı yakınlarında gördükleri zaman, kâfirlerin yüzleri simsiyah kesilir.[29] Onlara: "İstediğiniz şey işte bu" denir.

28. De ki: Söyleyin bana, beni ve beraberimdekileri Allah helâk etse veya bize merhamet etse, kâfirleri acı bir azaptan kim kurtaracak?

29. De ki: O Rahmân'dır; O'na inandık ve yalnız O'na tevekkül ettik.[30] Kimin apaçık bir sapıklıkta olduğunu yakında siz de öğrenirsiniz.

30. De ki: Suyunuz âniden yerin dibine çekilecek olsa, kim size tatlı bir pınar suyu getirir?[31]

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ
﴿٢٥﴾ قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِۖ وَاِنَّمَا اَنَا
نَذٖيرٌ مُبٖينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سٖيٓـَٔتْ
وُجُوهُ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَقٖيلَ هٰذَا الَّذٖى كُنْتُمْ
بِهٖ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِىَ اللّٰهُ
وَمَنْ مَعِىَ اَوْ رَحِمَنَاۙ فَمَنْ يُجٖيرُ الْكَافِرٖينَ
مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا
بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَاۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فٖى
ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ
مَٓاؤُ۬كُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتٖيكُمْ بِمَٓاءٍ مَعٖينٍ ﴿٣٠﴾

---

27 İnkârcıların kıyametin ne zaman kopacağı konusundaki bu sorusu Kur'an'da çokça tekrarlanmaktadır: (Yûnus 10/48; Enbiyâ 21/38; Neml 27/71; Sebe' 34/29; Yâsîn 36/48).

28 "O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184). Bütün peygamberlerin kullandığı bu ifadenin geçtiği yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

29 "O zulmedenler azap ile yüz yüze geldikleri anda bütün kudretin gerçekten Allah'a âit olduğunu anlayıp O'nun pek çetin azabını farkedeceklerini keşke şimdiden bilselerdi." (Bakara 2/165).

"Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder. Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir." (Yûnus 10/54).

"De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

"Azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını açıkça ifade etmektedirler. Biz de o kâfirlerin boyunlarına boyundurukları geçirmişizdir. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?" (Sebe' 34/33).

"Zâlimleri de görürsün ki, azabı gördükleri zaman "Geri dönmenin bir yolu yok mu?" demektedirler." (Şûrâ 42/44).

"Azim ve sebat sahibi peygamberler nasıl sabrettiyse, sen de sabret; onlar için acele etme. Kendilerine vadolunan günü gördüklerinde, onlar dünyada gündüzün bir saatinden fazla kalmadıklarını sanırlar." (Ahkâf 46/35).

"O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ya bir gece kalmışlardır, ya da bir kuşluk vakti." (Nâziât 79/46).

30 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Tevekkül ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Bahçene girdiğinde, 'Mâşallah! Güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır' deseydin ya! Sen, her ne kadar beni servet ve evlât yönünden kendinden daha geri görsende. Ben, Rabbimin senin bağından daha hayırlısını bana vereceğini umuyorum. Ayrıca Allah, senin bağına gökten bir âfet gönderebilir; bağın da ekinsiz, ürünsüz kupkuru bir toprak haline gelebilir. Ya da o bahçenin suyu dibe çekiliverir de, senin onu tekrar bulup çıkarmaya gücün yetmez." (Kehf 18/39-41).

"Biz gökten belli bir ölçüde su indirdik, onu yerde dinlendirdik. Onu yok etmeye elbette Biz kādiriz." (Mü'minûn 23/18).

"İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz? Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz indiren? Dileseydik onu acı bir su yapardık; öyleyse niçin hâlâ şükretmezsiniz?" (Vâkıa 56/68-70).

Bu âyeti okuduktan sonra, "Allâhü Rabbü'l-Âlemîn" denir. Böylece, âyetin sualine "Onu ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah getirir" şeklinde cevap vermiş oluruz.

KALEM SÛRESİ (68. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 52 âyettir. İlk olarak inen sûreler arasındadır. Kaleme yemin ederek başlar ve adını buradan alır. İlk âyetlerinde Peygamberimizin ahlâkına dikkat çektikten sonra, sûre boyunca o yüce ahlâkın esaslarını işler.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Nûn.[1] And olsun kaleme ve onunla yazdıklarına.[2]

2. Rabbinin nimeti sayesinde, sen bir mecnun değilsin.[3]

3. Senin için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.

4. Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlâka sahipsin.[4]

5. Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler:

6. Akıldan yoksun olan hanginizmiş?

7. Yolundan sapanları Rabbin çok iyi bilir; doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur.[5]

8. Hakkı yalanlayanlara itaat etme.[6]

9. Onlar kendilerine yumuşak davranmanı isterler, tâ ki onlar da sana yumuşak davransınlar.[7]

10. Uyma sen çok yemin edene,[8] aşağılık kimseye,

11. Durmadan başkasını çekiştirip[9] söz taşıyana,[10]

12. Hayra engel olana, haddini aşana,[11] çok günahkâr olana,[12]

13. Kaba ve katı kalpli olup üstelik bir de soysuz olana.[13]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾ مَٓا اَنْتَ
بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْراً
غَيْرَ مَمْنُونٍۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ
﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَۙ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ
الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ
عَنْ سَب۪يلِه۪ۖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿٧﴾
فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ
فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَه۪ينٍۙ
﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّٓاءٍ بِنَم۪يمٍۙ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ
مُعْتَدٍ اَث۪يمٍۙ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَن۪يمٍۙ ﴿١٣﴾

---

1 Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve "hurûf-ı mukattaa", "mukattaât" diye anılan bu ve benzeri harflerin Kur'an'ın sırlarından olduğu anlaşılmakta, mânaları bilinmemektedir. Daha geniş bilgi için Bakara sûresi (2), 1. âyetin dipnotuna bakınız.

2 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Ona 'Yaz!' buyurdu. Kalem 'Yâ Rabbî! Ne yazayım?' diye sorunca da, 'Kıyamet kopana kadar olacak her şeyin

kaderini yaz!' buyurdu" (Ebû Dâvûd, Kader 16; Tirmizî, Kader 17; Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, III, 147, nr. 4700).

3 "Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 Hz. Âişe, Efendimizin ahlâkından söz ederken: "Onun ahlâkı Kur'an'dan ibâretti" demiştir (Müslim, Müsâfirîn 139).

Enes ibni Mâlik şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem insanların en güzel ahlâklısı idi. Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile 'öf!' demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı 'Niye böyle yaptın?' demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle 'Şöyle yapsan olmaz mıydı?' da demedi." (Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 112; Müslim, Fezâil 82).

5 "Şüphesiz Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur." (En'âm 6/117). Aynı hakikat Nahl 16/125 ile Necm 53/30'da da ifade edilmiştir.

6 "Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme." (Ahzâb 33/1). Kendilerine itaat edilmemesi gereken kimseleri bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Onlar, akıllarınca seni kandıracak, sana vahyettiğimizden başka şeyleri Bize isnat etmeni sağlayacaklardı. Ve işte o zaman seni dost kabul edeceklerdi." (İsrâ 17/73).

8 "Onlar yeminleriyle kandırarak insanları Allah yolundan alıkoydular. Artık onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır." (Mücâdele 58/16).

"Onlar, halkı Allah yolundan alıkoymak için yalan yere yemin ettiler. Bu yaptıkları, gerçekten pek kötü bir şeydir." (Münâfikûn 63/2).

9 "Yazıklar olsun arkadan çekiştirenlere, başkalarıyla eğlenenlere." (Hümeze 104/1).

10 Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Söz taşıyan (koğuculuk yapan) Cennet'e giremez." (Buhârî, Edeb 50; Müslim, Îmân 168-170).

11 "Ve şu emir duyulur: "Atın Cehennem'e her bir inatçı kâfiri! Hayra engel olanı, haddini aşanı, şüphelere dalanı!" (Kâf 50/24-25).

12 "Şeytanlar kimlere iner, size haber vereyim mi? Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara iner." (Şuarâ 26/221-222).

"Doğrusu zakkum ağacı: O günahkârların yiyeceğidir." (Duhân 44/43-44).

"Onlar hesap gününü yalanlıyorlar. Oysa onu, sadece haddini aşan ve günaha dalan kimse yalanlar." (Mutaffifîn 83/11-12).

13 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hem de halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği kimselerdir. Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir." (Buhârî, Tefsîr 68/1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47).

14. Malları, oğulları var diye onlara uyma.[14]

15. Ona âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin efsaneleri" der.[15]

16. Biz onun burnunu sürteceğiz.

17. Onları, tıpkı bağ sahiplerini sınadığımız gibi sınadık.[16] Onlar sabah olur olmaz bağlarının ürününü devşireceklerine yemin etmişlerdi.

18. Onlar "Allah dilerse" diyerek bir istisna da yapmamışlardı.[17]

19. Onlar uyurken Rabbin tarafından gelen bir âfet o bağı kuşatıverdi.

20. Bağ simsiyah küle döndü.

21. Sabah olduğunda birbirlerine seslendiler:

22. "Devşirecekseniz, erkenden ürününüzün başına gidin."

23. Giderken fısıldaşıyorlardı:

24. "Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye.[18]

25. Erkenden vardılar, yoksula engel olup amaçlarına ulaşmak ellerindeymiş gibi.

26. Ama bağın küle dönmüş halini görünce "Herhalde biz yanlış geldik" dediler.[19]

27. "Yok, yanlış gelmedik; mahrum kaldık."[20]

28. İçlerinden en aklı başında olanı "Ben size Allah'ı tesbih edin dememiş miydim?" dedi.

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾
سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ اِنَّا بَلَوْنَاهُمْ
كَمَا بَلَوْنَا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اِذْ اَقْسَمُوا
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ
﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَٓائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ
نَٓائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾
فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ اَنِ اغْدُوا عَلٰى
حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا
وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ اَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا
الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلٰى
حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُٓوا اِنَّا
لَضَٓالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ
اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

14 "Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor." (Tevbe 9/55). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman inkârcıların gösterdikleri tepkilere temas eden âyetlerden bazıları şunlardır: Enfâl 8/31; Yûnus 10/15; Meryem 19/73; Hac 22/72; Lokman 31/7; Sebe' 34/43; Câsiye 45/8, 25; Ahkāf 46/7; Mutaffifîn 83/13.

16 "Onlara şu iki adamı örnek göster: Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş ve bağların çevresini hurma ağaçlarıyla donatmış, aralarına da ekili bir alan yerleştirmiştik." (Kehf 18/32). Bu âyetten başlayarak 44. âyete kadar devam eden kıssada da benzer bir ders yer almaktadır.

17 Veya babalarının yaptığı gibi yoksulların payını ayırmamışlardı.

18 "Zebânilere denir ki: "Tutun, bağlayın onu!" Sonra da Cehennem'e atın. Yetmiş arşın zincire vurun, Cehennem'e sokun onu. Çünkü o ulu Allah'a inanmazdı. Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı." (Hâkka 69/30-34).

"Mücrimlere sorarlar: Sizi Sekar'a sokan nedir?" Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulları doyurmazdık." (Müddessir 74/41-44).

"Hayır, doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz. Birbirinizi yoksulu doyurmaya teşvik etmiyorsunuz." (Fecr 89/17-18).

"Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz." (Mâûn 107/3).

19 "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer. İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler yağmuru emip boy atıp gürleşir. Nihayet yeryüzü süslenip olanca güzelliğiyle göz kamaştırır. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna inandıkları bir sırada, bir gece vakti veya güpe gündüz oraya azap emrimiz gelir, sanki dün orada hiçbir güzellik yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. Düşünenler için âyetleri işte böyle açıklıyoruz." (Yûnus 10/24).

20 "Ektiğiniz tohumu biraz olsun düşünüyor musunuz? Siz mi o ekinleri bitiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz bitiren? Dileseydik onu kupkuru çöp yapardık da şaşar kalırdınız: 'Mahvolduk, borca battık. Biz mahrum kaldık' diye." (Vâkıa 56/63-67).

29. “Rabbimizi tesbih ederiz” dediler. “Doğrusu biz kendimize yazık etmişiz.”[21]

30. Dönüp birbirlerini suçladılar.

31. “Yazıklar olsun bize” dediler. “Gerçekten de biz ne azgınmışız.”

32. “Ama bakarsın, Rabbimiz bunun yerine bize daha iyisini verir. Biz artık Rabbimize yöneliyoruz.”

33. İşte azap böyledir.[22] Âhiret azabı daha da büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı![23]

34. Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır.[24]

35. Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız?[25]

36. Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz böyle?[26]

37. Yoksa bunları öğrendiğiniz bir kitabınız mı var?[27]

38. O kitap “Beğendiğiniz her şey sizin olsun” mu diyor?

39. Veya “Siz neye hükmederseniz o sizin olur” diye, kıyamete kadar geçerli olmak üzere size yeminler mi etmişiz?

40. Sor onlara, buna hangisi kefil?

41. Yoksa onların ortakları mı var? O zaman çağırsınlar ortaklarını, eğer sözlerinde doğru iseler.[28]

42. İşlerin pek zorlaşacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün.[29]

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٢٩﴾
فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا طَاغٖينَ ﴿٣١﴾ عَسٰى
رَبُّنَٓا اَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَٓا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا
رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ
الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾
اِنَّ لِلْمُتَّقٖينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعٖيمِ
﴿٣٤﴾ اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمٖينَ كَالْمُجْرِمٖينَ ﴿٣٥﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ لَكُمْ
كِتَابٌ فٖيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فٖيهِ لَمَا
تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ
﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعٖيمٌ ﴿٤٠﴾ اَمْ لَهُمْ
شُرَكَٓاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ اِنْ كَانُوا
صَادِقٖينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ
وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ ﴿٤٢﴾

21 “Biz nice şehirleri helâk ettik. Azabımız onlara gece yatarken veya gündüz uyurken ansızın gelivermişti. Onlara azabımız geldiğinde, ‘Biz gerçekten zâlimmişiz’ demekten başka sözleri olmamıştı.” (A`râf 7/4-5).

22 Hak edenlerin başına gelecek azap, bu bağ sahiplerinin azabı gibidir.

23 “Onlara vadolunan asıl ceza kıyamet günüdür. Kıyamet günü ise daha büyük bir belâdır ve daha da acıdır.” (Kamer 54/46). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 “İşte şu âhiret yurdunu Biz, yeryüzünde büyüklük taslamayan, bozgunculuk yapmak istemeyenlere vereceğiz. Dünya ve âhirette hayırlı son ise takvâ sahiplerinindir.” (Kasas 28/83). Takvâ için Bakara sûresi (2), 2. âyetin dipnotuna bakınız.

“Ama, takvâ sahipleri için kurtuluş vardır. Muhteşem bahçeler ve bağlar, turunç göğüslü yaşıt güzeller, dolu kadehler vardır.” (Nebe' 78/31-34).

25 “Mü'min olan kimse, yoldan çıkmış olana benzer mi hiç? Onlar bir olmazlar. İman eden ve sâlih ameller işleyenler için Me'vâ cennetleri vardır ki, yaptıklarına karşılık bir ikram yeri olarak hazırlanmıştır. Yoldan çıkmış olanların varacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, onlara “Tadın yalanladığınız ateş azabını!” diye geri çevrilirler.” (Secde 32/18-20).

“Biz iman edip sâlih ameller yapanları yeryüzünde bozgunculuk edenlerle bir tutar mıyız? Yahut kötülükten sakınanları yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?” (Sâd 38/28).

“Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!” (Câsiye 45/21).

26 Allah Teâlâ, “Ne oluyor size? Nasıl bir yargıya varıyorsunuz?” sorusunu, Yûnus 10/35 ve Sâffât 37/154'te de sormaktadır.

27 “De ki: Hadi, Allah'ı bırakıp da taptıklarınızı anlatın bana! Onlar yerde ne yarattıysa gösterin bana. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu Kur'an'dan önceki bir kitabı veya bir bilgi kalıntısını bana getirin.” (Ahkâf 46/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 “Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine din diye ortaya koyan ortakları mı var? Cezanın kıyamet gününe ertelenmesine dair söz olmasaydı, onların aralarında iş çoktan bitirilirdi. Çünkü zâlimlerin hakkı acı bir azaptır.” (Şûrâ 42/21).

29 “Onlara: “Rahmân'a secde edin!” denildiğinde, “Rahmân da neymiş? Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza secde mi edeceğiz?” derler. Ve bu durum onların nefretini artırır.” (Furkân 25/60).

“Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline! Rükû edin denildiğinde onlar rükû edemezler.” (Mürselât 77/47-48).

Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü işler güçleştiği zaman her erkek ve kadın mü'min secde eder. Yalnız dünyada başkaları görsün ve duysun diye secde edenler secde edemez. Esasen onlar da secde etmeye çalışır, ama belkemikleri tek parça olacağı için secde edemezler” (Buhârî, Tefsîr 68/2).

43. Gözleri baygın düşecek, kendilerini zillet kaplayacaktır.[30] Halbuki sapasağlam iken de onlar secdeye çağrılmışlardı.

44. Bu sözü[31] yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız.

45. Ben onlara mühlet veririm; tuzağım ise pek çetindir.[32]

46. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar bunun ağırlığı altında eziliyorlar mı?[33]

47. Yahut yanlarında gayb bilgisi var da ona bakarak mı yazıyorlar?[34]

48. Rabbin hükmedinceye kadar sabret; balığın arkadaşı[35] gibi olma. Hani o gamla dolmuşken Rabbine seslenmişti.[36]

49. Rabbinin nimeti erişmeseydi, o bomboş arâziye kınanmış bir halde atılıp gidecekti.

50. Fakat Rabbi onu seçti ve sâlih kullarına kattı.

51. Kur'an'ı işittiklerinde, o kâfirler neredeyse seni haset ve düşmanlıklarından dolayı gözleriyle yıkacaklardı. "O delinin biri" diyorlardı.[37]

52. Halbuki Kur'an, âlemler[38] için bir öğüttür ve uyarıcıdan başka bir şey değildir.[39]

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ
كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ
﴿٤٣﴾ فَذَرْن۪ي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَد۪يثِ
سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٤٤﴾ وَاُمْل۪ي لَهُمْ اِنَّ كَيْد۪ي مَت۪ينٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ
تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾
اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ
لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ
اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَٓا اَنْ تَدَارَكَهُ
نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّه۪ لَنُبِذَ بِالْعَرَٓاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ
﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ
﴿٥٠﴾ وَاِنْ يَكَادُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ
بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ اِنَّهُ
لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٥٢﴾

---

30 "Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar ceza verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak hiç kimse yoktur. Suratları sanki kap karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir. İşte bunlar da cehennemliktir ve hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/27).

"Gözleri baygın düşmüş, kendilerini zillet kaplamıştır." (Meâric 70/44).

"Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmış, karanlığa bürünmüştür." (Abese 80/40-41).

31 Kur'an'ı.

32 Bu ifade A`râf sûresi (7), 183. âyette de geçmektedir. "İstidraç" adı verilen bu durum söz konusu âyetin dipnotunda açıklanmıştır. Konuyla ilgili diğer âyetler ise Tûr sûresi (52), 42. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin vereceği ücret daha hayırlıdır. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Mü'minûn 23/72).

"Yoksa sen onlardan ücret istiyorsun da onlar bunun ağırlığı altında eziliyorlar mı?" (Tûr 52/40).

34 Aynı ifade Tûr sûresi (52), 41. âyette de geçmektedir.

35 Âyetteki "sahibü'l-hût" ifadesiyle Yunus aleyhisselâm kastedilmektedir. Peygamber Efendimiz üstün tevâzuu sebebiyle "Hiç kimse benim Yunus Peygamber'den daha hayırlı olduğumu kesinlikle söylemesin" buyurmuştur (Buhârî, Enbiyâ 35; Müslim, Fezâil 159).

36 "Azabı gördükten sonra iman eden ve imanlarının faydasını gören hiçbir kasaba halkı olmadı! Ancak Yunus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, Biz de dünya hayatında kendilerini rezil eden azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha dünya nimetlerinden faydalandırdık." (Yûnus 10/98). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Zünnûn'u da hatırla! Hani o, kavmine öfkelenip gitmiş; Bizim kendisini darda bırakmayacağımızı zannetmişti. Sonra da karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur; Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum!" diyerek Rabbine yakarmıştı." (Enbiyâ 21/87).

37 "Kâfirler şöyle dediler: "Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin." (Hicr 15/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bu âyet "göz değmesi" anlamına gelen nazarın hak ve gerçek olduğunu göstermektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz de "Göz değmesi bir gerçektir" (Buhârî, Tıb 36, Libâs 86; Müslim, Tıb 41, 42); "Eğer kaderi geçecek bir şey olsaydı, göz değmesi (nazar) kaderi geçerdi" (Müslim, Tıb 42; Tirmizî, Tıb 17) buyurmuş; Hz. Âişe de "Resûlullah aleyhisselâm göz değmesinden dolayı okunmayı bana emretti" demiştir (Buhârî, Tıb 35; Müslim, Selâm 55, 56). Nazar için Kalem sûresi (68), 51 ve 52. âyetler de okunmalıdır.

Ebû Saîd el-Hûdrî radıyallahu anh şöyle demiştir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cinlerden ve göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Nihayet Muavvizeteyn (Kul eûzü bi-rabbi'l-felak ve Kul eûzü bi-rabbi'n-nâs) nâzil oldu. Ondan sonra Muavvizeteyn ile Allah'a sığınmaya başladı ve diğer duaları bıraktı (Tirmizî, Tıb 16; İbni Mâce, Tıb 33).

38 Bütün insanlar, bütün cinler, bütün toplumlar, bütün çağlar için.

39 "Bu Kur'an, bütün insanlığa bir öğüttür." âyeti En`âm 6/90; Yûsuf 12/104 ve Sâd 38/87'de de geçmektedir.

HÂKKA SÛRESİ (69. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 52 âyettir. Daha önceki kavimlerin başlarına gelenlere dikkat çektikten sonra, kıyametle ilgili canlı tasvirlere yer verir; Kur'an'ın ve Peygamber'in doğruluğu üzerinde durur. Sûrenin girişinde, "el-Hâkka" diye kıyametten mutlaka gerçekleşecek bir hâdise olarak söz ettiği için, adını buradan almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. O kesin gerçek...

2. Nedir o kesin gerçek?

3. Gerçekleşecek olan o kıyameti sana hangi şey bildirdi?

4. Semûd ve Âd kavimleri de o çarpacak felâketi yalanlamıştı.[1]

5. Semûd kavmi o korkunç sesle yok olup gitti.[2]

6. Âd kavmi ise, azgın ve korkunç bir fırtınayla helâk oldu.[3]

7. Allah o fırtınayı onlara yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki, o anda onları, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürdün.[4]

8. Şimdi onlardan bir iz görüyor musun?[5]

9. Firavun ile ondan öncekiler ve Lût kavmi de o günahı işledi.[6]

10. Onlar Rablerinin Resûlüne karşı geldiler; Allah da onları şiddetli bir azapla yakaladı.[7]

11. Nûh zamanında sular taştığında sizin atalarınızı gemiye bindirdik:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَٓاقَّةُۙ ﴿١﴾ مَا الْحَٓاقَّةُۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا
الْحَٓاقَّةُۜ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ
﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾
وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِر۪يحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍۙ
﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ
اَيَّامٍۙ حُسُوماً فَتَرَى الْقَوْمَ ف۪يهَا صَرْعٰىۙ
كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍۚ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى
لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَٓاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ
قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِۚ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا
رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا
لَمَّا طَغَا الْمَٓاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِۙ ﴿١١﴾

---

1 "Ad kavmini, Semûd kavmini, Res halkını ve bunlar arasında nice nesilleri de helâk ettik." (Furkān 25/38).

"Âd ve Semûd'u da helâk ettik. Meskenlerinin hali size bunu açıkça göstermiştir. Şeytan onları iyi şeyler yaptıklarına

inandırmış, böylece onları doğru yoldan alıkoymuştur. Aslında onlar gerçeği görebilecek kimselerdi." (Ankebût 29/38).

2 Semûd kavminin kıssası A'râf 7/73-79; Hûd 11/61-68 ve Şuarâ 26/141-158'de de yer almaktadır.

3 Âd kavminin kıssasına dair tafsilât A'râf 7/65-72; Hûd 11/50-60 ve Şuarâ 26/123-139'da da yer almaktadır.

4 "Biz de, uğursuzluğu uzun süre devam eden günlerde onların üzerine gürültülü bir fırtına gönderdik. Bir fırtına ki, insanları kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlerinden koparıp atıyordu." (Kamer 54/19-20).

5 "Onlardan önce Biz nice kavimleri helâk ettik! Şimdi sen, hiç onlardan herhangi bir kimseyi görüyor veya cılız da olsa bir ses duyuyor musun?" (Meryem 19/98).

6 "Onlara daha önce yaşayanların: Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve Lût kavminin haberleri gelmedi mi? O kavimlere peygamberleri apaçık mûcizeler getirmişlerdi. Allah kesinlikle onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Tevbe 9/70).

"Alt üst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi." (Necm 53/53).

7 "Nûh kavmini de, peygamberleri yalanlayınca, suya gark ettik ve onları insanlara bir ibret yaptık. Zâlimlere elem verici bir azap hazırladık." (Furkān 25/37).

12. Bunu size bir öğüt ve ibret yapalım ve işitecek kulaklar onu iyice bellesin diye.[8]

13. Sûra bir defa üfürüldüğünde,[9]

14. Yer ve dağlar kaldırılıp tek bir darbeyle parçalandığında,[10]

15. İşte o gün olan olmuştur.[11]

16. Gök yarılmış, gücünü yitirmiştir.[12]

17. Melekler göğün etrafındadır. Rabbinin Arş'ını o gün başlarının üstünde sekiz melek yüklenir.[13]

18. O gün Rabbinize sunulursunuz; hiçbir şeyiniz gizli kalmaz.[14]

19. Defteri sağından verilen der ki: "Alın, okuyun kitabımı."[15]

20. "Ben zâten hesaba çekileceğimi biliyordum."[16]

21. Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

22. Yüksek bir Cennet'tedir.[17]

23. O Cennet'in meyveleri hemen yakınındadır.[18]

24. Geçmiş günlerde yaptığınız amellerinize karşılık şimdi âfiyetle yiyin ve için.[19]

25. Defteri solundan verilen ise şöyle der: "Keşke defterim verilmeseydi."

26. "Keşke hesabımın ne olduğunu öğrenmeseydim."

27. "Keşke ölmekle her şey bitseydi."[20]

28. "Malım da bir fayda vermedi."[21]

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَٓا اُذُنٌ
وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ
وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ
فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ
الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَٓاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ
وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَٓائِهَا وَيَحْمِلُ
عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾
يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾
فَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَٓاؤُمُ
اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنّ۪ي ظَنَنْتُ اَنّ۪ي مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ ف۪ي ع۪يشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ ف۪ي
جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا
وَاشْرَبُوا هَن۪يٓـًٔا بِمَٓا اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ
الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ
فَيَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ
الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنّ۪ي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾

---

8 Nûh aleyhisselâmın kıssasına dair tafsilât A'râf 7/59-64; Hûd 11/25-48; Şuarâ 26/105-120; Kamer 54/9-15 ile kendi adını taşıyan Nûh sûresinde (71) yer almaktadır.

9 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabir-

lerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 "Kıyamet koptuğunda, onun gerçekleşeceğini kimse yalanlayamaz." (Vâkıa 56/1-2).

12 "O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan melekler Rablerini hamdederek tesbih eder, O'na iman eder ve mü'minlerin bağışlanmaları için dua ederler. "Rabbimiz, Senin rahmetin de, ilmin de her şeyi kuşatmıştır. Tövbe edip Senin yolunu izleyenleri bağışla ve Cehennem azabından koru." (Mü'min 40/7). Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Arş'ı taşıyan meleklerden biri hakkında konuşmama izin verildi. Onun kulak memesinden omzuna kadar olan mesafe 700 yıllık yoldur." (Ebû Dâvûd, Sünnet 18; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 282-283, nr. 151).

14 "Bütün gizliliklerin ortaya serildiği gün, İnsanın ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı." (Târık 86/9-10).

"Ve kalplerde olanlar ortaya konacak? O gün anlaşılır ki Rableri onların her şeyinden haberdardır." (Âdiyât 100/10-11).

15 "Kıyamet gününde bütün insanları önderleriyle birlikte çağıracağız. Kitabı sağından verilenler kitaplarını okuyacaklar ve onlara zerre kadar zulmedilmeyecek." (İsrâ 17/71).

"Kimin amel defteri sağından verilirse, hesabı kolayca görülecek, yakınlarına sevinçle dönecektir. Amel defteri arkasından verilene gelince: O da helâkini isteyecek ve alevli ateşe girecektir." (İnşikâk 84/7-12).

16 "De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir. O halde kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk ederken hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın!" (Kehf 18/110).

"Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, güzel işler yapsın, çünkü Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir." (Ankebût 29/5).

17 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah yolunda cihad edenler için Allah Teâlâ Cennet'te yüz derece hazırlamıştır. Her derecenin arası yerle gök arası kadardır" (Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22; Nesâî, Cihâd 18).

18 "Onlar o cennetlerde astarları atlastan döşeklere kurulmuşlardır. İki Cennet'in meyveleri de yanı başlarındadır." (Rahmân 55/54).

19 "Onlara 'Yaptıklarınızın karşılığı olarak âfiyetle yiyin, için' denecek." (Tûr 52/19; Mürselât 77/43).

20 "O gün insan kendi elleriyle yaptıklarına bakar; kâfir de 'Keşke toprak olsaydım' der." (Nebe' 78/40).

21 "Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi. Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda vermedi." (Hicr 15/83-84). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29. "İktidarım da yok oldu."

30. Zebânilere denir ki: "Tutun, bağlayın onu!"

31. "Sonra da Cehennem'e atın."

32. "Yetmiş arşın zincire vurun, Cehennem'e sokun onu."[22]

33. Çünkü o ulu Allah'a inanmazdı.

34. Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı.[23]

35. O gün orada onun için ne bir candan dost vardır,[24]

36. Ne de irinden başka yiyecek.[25]

37. Onu da ancak o büyük günahı[26] işleyenler yer.

38. Yemin ederim gördüklerinize,

39. Ve görmediklerinize:

40. Bu Kur'an, çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür.[27]

41. O, bir şair sözü değildir.[28] Fakat pek az inanıyorsunuz.

42. O, bir kâhin sözü de değildir. Fakat pek az düşünüyorsunuz.

43. O Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.[29]

هَلَكَ عَنّ۪ي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾
ثُمَّ الْجَح۪يمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ ف۪ي سِلْسِلَةٍ
ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعاً فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾
اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظ۪يمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا
يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ
لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَم۪يمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا
مِنْ غِسْل۪ينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُٓ اِلَّا الْخَاطِؤُ۫نَ
﴿٣٧﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا
تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَر۪يمٍ ﴿٤٠﴾
وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَل۪يلاً مَا تُؤْمِنُونَ
﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَل۪يلاً مَا تَذَكَّرُونَ
﴿٤٢﴾ تَنْز۪يلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٣﴾

---

22 "O gün Allah'ın vereceği azabı hiç kimse veremez. Onun vuracağı zinciri hiç kimse vuramaz." (Fecr 89/25-26).

23 "Giderken fısıldaşıyorlardı: "Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye." (Kalem 68/23-24). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Ama şimdi ne bir şefaatçimiz var bizim. Ne de candan bir dostumuz. Tekrar dünyaya dönebilsek de, mü'minlerden olsak!" (Şuarâ 26/100-102).

"Onları o yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar ki, o vakit yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Artık zâlimler için ne bir candan dost bulunur, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi." (Mü'min 40/18).

"O gün gök erimiş madene döner. Dağlar atılmış yün gibi olur. Dost dostun halini sormaz." (Meâric 70/8-10).

25 "Bu perişanlığın ardından Cehennem azabı gelecek; orada o Cehennemliğe kanlı ve irinli su içirilecek." (İbrâhim 14/16).

"İşte kaynar su ile irin; tatsınlar onu!" (Sâd 38/57).

"Ne bir serinlik tadarlar, ne bir içecek: "Kaynar suyla irinden başka." (Nebe' 78/24-25).

26 "O büyük günah"tan maksat küfür ve şirk günahıdır.

27 "O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir." (Bakara 2/97).

"Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır. Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/192-193).

"O Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Tekvîr 81/19).

28 "Biz Peygamber'e şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Ona verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsîn 36/69). Kâfirlerin Peygamber'e şairlik yakıştırması ile ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29 "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'ın Allah sözü olduğunda kuşkunuz varsa, onun bir sûresinin benzerini de siz ortaya koyun. Hatta Allah'tan başka güvendiğiniz ne kadar yardımcınız varsa onları da çağırın. Evet, iddianızda samimi iseniz bunu yapın. "Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/23-24). Bu anlamdaki diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

44. Eğer o elçi Bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı,

45. Onu kıskıvrak yakalar,

46. Sonra da can damarını keserdik.

47. Hiçbiriniz de bunu önleyemezdi.[30]

48. Şüphesiz bu Kur'an, takvâ sahipleri için bir öğüttür.[31]

49. İçinizde onu yalanlayanların olduğunu biliyoruz.

50. Ama o kâfirler için bir pişmanlıktır.[32]

51. O kesin gerçeğin tâ kendisidir.[33]

52. Öyleyse sen de Yüce Rabbinin adını her türlü kusurdan ve ortaktan tenzih et.[34]

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوٖيلِۙ ﴿٤٤﴾
لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمٖينِۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتٖينَۘ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ
حَاجِزٖينَ ﴿٤٧﴾ وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقٖينَ
﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبٖينَ ﴿٤٩﴾
وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرٖينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهُ لَحَقُّ
الْيَقٖينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظٖيمِ ﴿٥٢﴾

30 "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar, "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. Onlara şöyle de: "Ben, onu kendiliğimden değiştiremem. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım." (Yûnus 10/15).

"Yoksa "O Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dileseydi senin kalbini mühürlerdi. Allah bâtılı yok eder ve sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O kalplerde olan her şeyi bilir." (Şûrâ 42/24).

"Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Onu ben uydurmuşsam, sizin gücünüz beni Allah'ın azabından kurtarmaya aslâ yetmez." (Ahkâf 46/8).

"O kendi hevâ-hevesine göre de konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir." (Necm 53/3-4).

31 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt olma özelliğiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Biz, Kur'an'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de kaybını artıracak şeyler indirmekteyiz." (İsrâ 17/82).

33 "İşte bu kesin ve kuşkusuz gerçeğin tâ kendisidir." (Vâkıa 56/95).

34 "İşte bu, kesin ve kuşkusuz gerçeğin tâ kendisidir. Öyleyse sen de Yüce Rabbinin adını her türlü kusurdan tenzih et." (Vâkıa 56/95-96).

MEÂRİC SÛRESİ (70. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 44 âyettir. Kıyamet ve âhiretten bahseder; mü'minlerde bulunması gereken özellikleri sayar. Adını, 3. âyette geçen ve yüksek dereceler ve yükselme yolları anlamına gelen "meâric" kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Biri zâten gelecek olan azabın gelmesini istedi.[1]

2. Kâfirler için bir azap ki, onu önleyecek yoktur.[2]

3. O azap, yüksek derecelerin sahibi[3] olan Allah'tandır.

4. Melekler ve Ruh[4] elli bin sene uzunluğundaki bir günde[5] O'na yükselir.[6]

5. O halde sen, güzel bir şekilde sabret.[7]

6. Onlar o cezayı uzak görüyorlar.

7. Biz ise onu yakın görüyoruz.[8]

8. O gün gök erimiş madene döner.[9]

9. Dağlar atılmış yün gibi olur.[10]

10. Dost dostun halini sormaz.[11]

11. Oysa onlar birbirlerine de gösterilirler. Fakat kâfir o günün azabından kurtulmak için oğullarını bile fedâ etmek ister.

12. Daha da eşini ve kardeşini,

13. Kendisini barındıran sülâlesini,

14. Yeryüzünde kim varsa hepsini fedâ edip Cehennem'den kurtulmak ister.[12]

15. Fakat ne mümkün! O alev alev yanan bir ateştir.[13]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ (١) لِلْكَافِرِينَ
لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ (٢) مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ
(٣) تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي
يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ
(٤) فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا (٥) إِنَّهُمْ
يَرَوْنَهُ بَعِيدًا (٦) وَنَرَاهُ قَرِيبًا (٧) يَوْمَ
تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ (٨) وَتَكُونُ
الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ (٩) وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ
حَمِيمًا (١٠) يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ
لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ
(١١) وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ (١٢) وَفَصِيلَتِهِ
الَّتِي تُؤْوِيهِ (١٣) وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
ثُمَّ يُنْجِيهِ (١٤) كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ (١٥)

---

1 "Onlara şöyle de: "Bir an önce gelmesini istediğiniz azap benim elimde olsaydı, sizinle benim aramdaki iş çoktan bitirilmişti. Zâlimleri Allah daha iyi bilir." (En'âm 6/58). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

2 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En'âm 6/134). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Meâric" kelimesi yükselme yolları anlamına da gelir. "Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, Kendi emrinden olan ruhu, kavuşma günü hakkında insanları uyarması için kullarından dilediğine indirir." (Mü'min 40/15). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Ruh"tan maksat Cebrâil aleyhisselâmdır. "Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/193). Cebrâil aleyhisselâmın "Ruh" adıyla anıldığı diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"O gün Ruh ve melekler saf saf olurlar. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz; konuşan da doğruyu söyler." (Nebe' 78/38).

"Melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle her bir iş için, o gecede yeryüzüne iner de iner." (Kadir 97/4).

5 "Gökten yere kadar her işi O çekip çevirir. Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir." (Secde 32/5). Âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmış ve bir hadîs-i şerîf zikredilmiştir.

6 İnsanların elli bin yıl gibi uzun bir zamanda çıkabileceği Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna, melekler kısa zamanda çıkar.

7 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Yine onlar 'Kim bizi tekrar diriltecek?' diyecekler. Sen de onlara 'Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek' de! O vakit seninle alay edip başlarını sallayarak 'Ne zamanmış o?' diyecekler. Sen de onlara 'Belki çok yakında' de." (İsrâ 17/51).

"İnsanlar sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Nereden bileceksin, belki de onun vakti çok yaklaşmıştır." (Ahzâb 33/63).

"Hak ve adalet yerini bulsun diye kitabı ve ölçüyü indiren Allah'tır. Nereden bileceksin, belki de kıyametin vakti yakındır." (Şûrâ 42/17).

"Gerçek şu ki, Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün insan kendi elleriyle yaptıklarına bakar; kâfir de 'Keşke toprak olsaydım' der." (Nebe' 78/40).

9 "O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 "O gün orada onun için ne bir candan dost vardır, Ne de irinden başka yiyecek." (Hâkka 69/36). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Zulmeden herkes, bütün yeryüzüne sahip olsa, o gün canını kurtarmak için hepsini seve seve fedâ eder. Onlar azabı gördüklerinde için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün, kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adaletle hükmedilir." (Yûnus 10/54). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Ben sizi alev saçan bir ateş hakkında uyarmış bulunuyorum." (Leyl 92/14).

16. Derileri yakıp kavurur.

17. Arkasını döneni, haktan yüz çevireni de kendisine çağırır,[14]

18. Servet toplayıp yığanı da.[15]

19. Gerçekten insan hırslı ve tez canlı yaratılmıştır.

20. Kendisine kötülük dokunduğunda sızlanır durur.

21. Hayır eriştiğinde ise iyice cimrileşir.[16]

22. Ancak namaz kılanlar böyle değildir.[17]

23. Onlar namazlarını devamlı kılanlardır.[18]

24. Mallarında da belirli bir pay vardır:

25. İsteyen ve utandığından dolayı istemeyen yoksullar için.[19]

26. Onlar hesap gününün gerçekliğine inanırlar.

27. Onlar Rablerinin azabından korkarlar.[20]

28. Zira Rablerinin azabından kimse emin olamaz.[21]

29. Onlar iffetlerini korurlar.[22]

30. Ancak kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeler hâriç; çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar.

31. Ama bunun ötesine geçmek isteyenler, işte onlar hadlerini aşmış olanlardır.

نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ
وَتَوَلّٰىۙ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ
خُلِقَ هَلُوعاًۙ ﴿١٩﴾ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاًۙ
﴿٢٠﴾ وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعاًۙ ﴿٢١﴾ اِلَّا
الْمُصَلّٖينَۙ ﴿٢٢﴾ اَلَّذٖينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ
دَٓائِمُونَۙ ﴿٢٣﴾ وَالَّذٖينَ فٖٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
مَعْلُومٌۙ ﴿٢٤﴾ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِۙ ﴿٢٥﴾
وَالَّذٖينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدّٖينِۙ ﴿٢٦﴾
وَالَّذٖينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَۚ
﴿٢٧﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾
وَالَّذٖينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَۙ ﴿٢٩﴾ اِلَّا
عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومٖينَۚ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى
وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَۚ ﴿٣١﴾

14 "Şüphesiz bize vahyedildi ki: "Azab, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenleredir." (Tâhâ 20/48). "Ben sizi alev saçan bir ateş hakkında uyarmış bulunuyorum. Oraya bedbaht olandan başkası girmez. O bedbaht, dini

yalanlayan ve Haktan yüz çevirendir." (Leyl 92/14-16).

15 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem baldızı Esmâ binti Ebû Bekir'e şöyle demiştir: "Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir!" Bir rivayet göre de: "İnfak et, sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar." (Buhârî, Zekât 21; Müslim, Zekât 88).

16 "Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, 'Başımdaki dertler silinip gitti' der; o bu sırada pek şımarık pek kibirlidir." (Hûd 11/9-10). 9. âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

17 "Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin hâlini sorarlar: "Sizi Sekar'a sokan nedir?" Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulları doyurmazdık. Bâtıla dalanlarla biz de dalıp gitmiştik. Hesap gününü de yalanlıyorduk. Sonunda kesin bilgi bize ulaştı." (Müddessir 74/40-47).

18 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "İşlerinizde orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Şunu biliniz ki, hiçbiriniz ameli sayesinde kurtuluşa eremez. Allah'ın en sevdiği ameller, az da olsa devamlı yapılanıdır" (Buhârî, Rikāk 18; Müslim, Kıyâmet 78).

Allah'ın Resûlünün en sevdiği nafile namaz, az da olsa devamlı kılınan namazdı. Nafile bir namaza başladığında onu devamlı kılardı (Buhârî, Savm 52; Müslim, Müsâfirîn 139).

19 "Kendilerinden yardım isteyenler ve iffetinden dolayı isteyemeyen yoksullar için onların mallarında belli bir pay vardı." (Zâriyât 51/19).

20 "O takvâ sahipleri ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyametten de tir tir titrerler." (Enbiyâ 21/49). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 "Yoksa siz semâdakinin, sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz?..." (Mülk 67/16). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "Onlar iffetlerini korurlar." (Mü'minûn 23/5). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32. O mü'minler, kendilerine emânet edilene ve verdikleri söze riâyet ederler.[23]

33. Onlar şâhitliklerini dosdoğru yaparlar.[24]

34. Onlar namazlarını gözetir ve korurlar.[25]

35. İşte onlar cennetlerde ikram görürler.

36. O kâfirlere ne oluyor ki sana doğru koşuyorlar,

37. Sağında, solunda bölük bölük oluyorlar?[26]

38. Onlardan her biri, nimetlerle dolu Cennet'e gireceğini mi umuyor?[27]

39. Aslâ! Biz onları da o bildikleri şeyden yarattık.[28]

40-41. Doğuların ve batıların Rabbine[29] yemin ederim ki, onların yerine daha hayırlılarını getirmeye Biz elbette kādiriz; hiç kimse de Bize engel olamaz.[30]

42. Bırak onları, dalsınlar, eğlensinler, vadedilen günlerine kavuşuncaya kadar.[31]

43. O gün kabirlerinden pek hızlı çıkarlar; sanki karşılarında dikili hedeflere koşar gibidirler.[32]

44. Gözleri baygın düşmüş, kendilerini zillet kaplamıştır.[33] İşte onlara vadedilen gün budur.[34]

وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾
وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَٓائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ اُولٰٓئِكَ فِي
جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا
قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ
الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ
اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ
مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ
وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى اَنْ
نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ
﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا
يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ
مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ
يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ
ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

---

23 Bu son dört âyet, Mü'minûn sûresi (23), 5-8. âyetlerde aynı lafızlarla geçmektedir.

24 "Ey iman edenler! Kendi aleyhinize veya ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve

Allah için şâhitlik yapan kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara sizden daha yakındır. Sakın hislerinize uyarak adaleti terk etmeyin." (Nisâ 4/135).

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun." (Mâide 5/8).

25 "Namazlara devam edin, özellikle orta namaza özen gösterin. Allah'ın huzurunda derin bir saygıyla el bağlayıp divan durun." (Bakara 2/238).

26 Etrafında toplanıp seninle ve Müslümanlarla alay ediyorlar.

27 "Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!" (Câsiye 45/21).

28 "İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı." (Nahl 16/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

29 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

30 "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder, yerinize başkalarını getirir. Allah buna kādirdir." (Nisâ 4/133). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Tehdit edildikleri o günlerin azabından kâfirlerin çekecekleri var!" (Zâriyât 51/60). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Gözleri baygın düşecek, kendilerini zillet kaplayacaktır. Halbuki sapasağlam iken de onlar secdeye çağrılmışlardı." (Kalem 68/43). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

34 "İşte bu gerçek olan gündür. Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Nebe' 78/39).

NÛH SÛRESİ (71. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 28 âyettir. Nûh aleyhisselâmın kıssasından bahsettiği için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. "Başlarına acı bir azap gelmeden önce halkını uyar" diye, Biz Nûh'u kavmine gönderdik.[1]

2. Nûh "Ey kavmim!" dedi. "Ben size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım."[2]

3. "Allah'a kulluk edin, O'ndan sakının, bana itaat edin ki,"[3]

4. "Allah da sizin günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve belirlenmiş bir vakte kadar ceza vermeksizin sizi ertelesin. Allah'ın takdir ettiği ecel gelince aslâ ertelenmez. Keşke bunu bilseydiniz."[4]

5. Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Kavmimi gece gündüz imana çağırdım."

6. "Fakat ben çağırdıkça onlar daha çok kaçtılar."

7. "Senin kendilerini bağışlaman için onları her çağırışımda kulaklarını tıkadılar, elbiselerine büründüler,[5] inat ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler."[6]

8. "Derken onları açıkça dâvet ettim."

9. "Sonra hem açıkça, hem de gizliden gizliye çağırdım."

10. "Onlara dedim ki: Rabbinizden sizi bağışlamasını dileyin; çünkü O çok bağışlayandır."[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢﴾ اَنِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَط۪يعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ
ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى اِنَّ اَجَلَ
اللّٰهِ اِذَا جَٓاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾
قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي دَعَوْتُ قَوْم۪ي لَيْلاً وَنَهَاراً ﴿٥﴾
فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓاء۪ٓي اِلَّا فِرَاراً ﴿٦﴾ وَاِنّ۪ي كُلَّمَا
دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُٓوا اَصَابِعَهُمْ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ
وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا
اسْتِكْبَاراً ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنّ۪ي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراً ﴿٨﴾ ثُمَّ
اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَاراً ﴿٩﴾
فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً ﴿١٠﴾

1 Nûh aleyhisselâmın kıssasına dair tafsilât A'râf 7/59-64; Hûd 11/25-48 ve Şuarâ 26/105-120'de de yer almaktadır.

2 "O sadece Allah'ın azabından açıkça uyaran biridir." (A'râf 7/184). Bütün peygamberlerin kullandığı bu ifadenin geçtiği

yerler bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

3 "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik." (Nisâ 4/80).

4 "Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler." (A'râf 7/34). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "Şu hale bakın, onlar sırf Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çevirip kaçıyorlar. Ama onlar örtülerine büründüklerinde bile, Allah onların gönüllerinden geçeni de, açıkça söylediklerini de bilir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi bilir." (Hûd 11/5).

6 "Onlara: "Allah'tan başka ilâh yok" denince büyüklük taslıyorlardı." (Sâffât 37/35). Peygamberlerin dâvetine karşılık büyüklük taslayanlarla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Allah'tan sizi bağışlamasını dileyin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/199).

"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin. O da sizi belirlenmiş bir zamana kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve erdemli kişilere iyi davranışlarının karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkarım." (Hûd 11/3).

"Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tövbe edip O'na yönelin. Çünkü benim Rabbim çok merhamet eden, çok seven ve sevilendir." (Hûd 11/90).

"Bir de Allah'tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir." (Müzzemmil 73/20).

11. "Üzerinize bol bol yağmur yağdırsın."[8]

12. "Size mal ve evlât nasip etsin, bağlar yeşertsin, ırmaklar akıtsın."

13. "Size ne oluyor ki Allah'ın büyüklüğüne inanmıyorsunuz?"[9]

14. "Oysa O sizi halden hale geçirerek yarattı."[10]

15. "Hem görmediniz mi, yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış?"[11]

16. "Ay'ı göklerde bir nur, Güneş'i de bir kandil yapmış."[12]

17. "Sizi de Allah yerden bitki gibi bitirdi."[13]

18. "Sonra oraya sizi geri gönderecek, sonra bir daha çıkaracak."[14]

19. "Yeryüzünü de Allah önünüze yaydı:"

20. "Geniş yollarında yürüyüp gidin diye."[15]

21. Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Bunlar bana isyan ettiler de mal ve evlâdın azdırıp mahvetmiş olduğu kimselerin peşine düştüler."

22. "Ve pek büyük tuzaklar kurdular."

23. "Bir de kendilerine tâbi olanlara dediler ki: 'Sakın ilâhlarınızdan vazgeçmeyin. Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğus'u, Yeûk'u ve Nesr'i[16] aslâ bırakmayın.'"[17]

24. "Gerçekten bunlar pek çoklarını saptırdılar. Sen de zâlimlerin şaşkınlığını daha da arttır!"

يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًاۙ ﴿١١﴾
وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَن۪ينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ
جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًاۜ ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا
تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًاۚ ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا
﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ
طِبَاقًاۙ ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ ف۪يهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ
الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ
الْاَرْضِ نَبَاتًاۙ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُع۪يدُكُمْ ف۪يهَا
وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ بِسَاطًاۙ ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا
فِجَاجًاۚ ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْن۪ي
وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُٓ اِلَّا خَسَارًاۚ
﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًاۚ ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا
تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًاۙ
وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًاۚ ﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوا
كَث۪يرًاۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

8 "Ey kavmim! Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve O'na tövbe edin de size gökten bol yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin." (Hûd 11/52).

9 "İman edenler ile Allah yolunda hicret edip savaşanlara gelince, onların, Allah'ın rahmetini ümit etmeye hakları vardır. Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Bakara 2/218).

"Allah'ın kitabını okuyan, namazlarını gerektiği şekilde kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık bağışta bulunan kimseler, hiç ziyan ihtimali olmayan bir ticareti ümit edebilirler." (Fâtır 35/29).

"Böyle birisi mi, yoksa âhiret azabından sakınıp Rabbinin rahmetini umarak gece saatlerinde secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden kimse mi daha iyidir? De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl ve iz'an sahipleri düşünüp ders çıkarırlar." (Zümer 39/9).

10 Mü'minûn sûresi (23), 12-14. âyetlere bakınız.

11 "Yedi göğü birbiriyle uyum içinde yaratan da O'dur. Rahmân'ın yaratışında hiçbir düzensizlik göremezsin. Haydi, çevir gözünü: Bir çatlak görüyor musun?" (Mülk 67/3).

12 "Güneş'i bir ışık, Ay'ı bir nur yapan ve yılların sayısını ve hesabınızı bilesiniz diye Ay'a menziller takdir eden O'dur." (Yûnus 10/5).

"Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir güneş ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/61).

"Üstünüze yedi sağlam gök kurduk. Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık." (Nebe' 78/12-13).

13 Atanız Âdem'i topraktan yarattı. "Tekrar yaratılış da yine O'na âittir." (Necm 53/47). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Cansızken size hayat veren Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? O, bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi diriltecektir. Eninde sonunda hepiniz O'nun huzuruna çıkarılacaksınız." (Bakara 2/28). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca En'âm 6/29; Yûnus 10/34; Ra'd 13/5; Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

15 "Allah sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti, gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı." (Nahl 16/15).

"Biz, kendilerini sarsmasın diye yeryüzüne sağlam dağlar yerleştirdik ve istedikleri yere ulaşmaları için, o dağlarda geniş yollar ve geçitler açtık." (Enbiyâ 21/31).

"İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı; doğru gitmeniz için onda yollar yarattı." (Zuhruf 43/10).

16 İbni Abbas'ın bildirdiğine göre, bu put isimleri, aslında sâlih kimselere âit idi. Onlar öldükten sonra, Şeytan o kavme, "Toplantı yerlerinizin karşısına bunlar için anıtlar dikin ve onların adlarını verin" diye telkinde bulundu. Önceleri bunlara tapan yoktu; fakat onlar ölüp gittikten sonra, bu isimlerin sahipleri hakkındaki bilgiler de unutuldu ve insanlar onlara tapmaya başladı. (Buhârî, Tefsîr 71/1.)

17 "Seni gördüklerinde 'Allah'ın Peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?' diye hep alay ediyorlar. 'İlâhlarımıza tapınmakta direnmeseydik, neredeyse bizi onlardan uzaklaştıracaktı!' diyorlar. Pek yakında azabı gördüklerinde; yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler." (Furkān 25/41-42).

"Onların ileri gelenleri: "Yürüyün, ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen de budur" diyerek harekete geçtiler." (Sâd 38/6).

25. Böylece günahları yüzünden suda boğuldular, ardından ateşe atıldılar. Kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.

26. Nûh "Yâ Rabbî!" dedi. "Yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma."

27. "Bırakacak olursan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar da ancak günahkâr ve nankör evlâtlar yetiştirirler."[18]

28. "Yâ Rabbî! Beni, anne-babamı, mü'min olarak evime girenleri,[19] mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimleri ise daha da perişan eyle."[20]

مِمَّا خَطِيـَٓاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا
فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا
﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ
مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ
يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا
﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ
بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

---

18 "Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Elbette Sen Firavun'a ve yakın çevresine dünyada büyük bir saltanat ve servet verdin. Ey Rabbimiz! Bunu, insanları Senin yolundan saptırsınlar diye mi yaptın? Ey Rabbimiz! Onların mallarını helâk et! Kalplerini katılaştır ki, o acı azabı görmeden iman etmesinler." (Yûnus 10/88).

19 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Mü'minden başkasını dost edinme, yemeğini de müttakilerden başkası yemesin" (Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 56).

20 "Nûh'u da hatırla! Hani o daha önce Bize dua etmiş, Biz de onun duasını kabul etmiş, onu ve âilesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık." (Enbiyâ 21/76).

"Vaktiyle Nûh da Bize niyazda bulunmuştu; Biz ise ona ne güzel cevap verdik. Onu ve âilesini o büyük felâketten kurtardık. Ve yalnız onun neslini yeryüzünde yaşattık. Ardında da insanlar arasında onun için iyi bir nam bıraktık." (Sâffât 37/78).

"Nûh "Mağlup düştüm, yardım et" diye Rabbine yakardı. Biz de sağanak sağanak boşalan yağmurla gök kapılarını açtık. Yerden de sular fışkırttık. Her iki su kütlesi, belirlenen iş için buluştu." (Kamer 54/10-12).

CİN SÛRESİ (72. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 28 âyettir. Kur'an'ı dinleyen cinlerin bunu hayranlıkla kendi kavimlerine anlatışlarını haber vermekte, adı da buradan gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinlediği ve sonra da şöyle dediği vahyedildi:[1] "Biz harikulâde bir Kur'an dinledik."[2]

2. "O doğru yola iletiyor; biz de ona iman ettik. Artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız."

3. "Rabbimizin şânı çok yücedir; O ne bir eş edinmiştir ne de bir evlat."[3]

4. "Meğer bizim beyinsizlerimiz, Allah hakkında yalan yanlış şeyler söylüyormuş."

5. "Oysa biz ne insanların, ne de cinlerin Allah hakkında yalan söylemeyeceklerini sanırdık."

6. "Fakat insanlardan bazı adamlar cinlerden birtakım adamlara sığınıp da onların azgınlığını arttırıyordu."[4]

7. "Onlar da, sizin zannettiğiniz gibi, Allah kimseyi diriltmeyecek[5] sanıyorlardı."[6]

8. "Biz göğü yokladık; fakat onu güçlü bekçiler ve alevlerle dolu bulduk."

9. "Önceleri, haber dinlemek için orada oturacak yerler bulup otururduk. Şimdi kim bir şey dinlemeye kalksa, kendisini gözetleyen bir alev bulur."[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا
اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًاۙ ﴿١﴾ يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ
فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًاۙ ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ
تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًاۙ
﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَف۪يهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًاۙ
﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۙ ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ
الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ
رَهَقًاۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ
يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًاۙ ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ
فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَد۪يدًا وَشُهُبًاۙ
﴿٨﴾ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِۜ
فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًاۙ ﴿٩﴾

1 Abdullah ibni Abbas'ın haber verdiğine göre, hicretten önceki günlerden birinde, bir sabah vakti Resûl-i Ekrem Efendimiz birkaç sahâbîsi ile Ukâz semtine doğru gidiyordu. O günlerde şeytanların semâdan haber alması engellenmiş,

semâya çıkmak istediklerinde üzerlerine alevler atılmaya başlanmış, bunun üzerine kavimleri onlara: "Semâdan haber almanıza engel olan herhalde yeni bir olay vardır; yeryüzünü dolaşın da, bunun sebebini öğrenin" deyince şeytanlar yeryüzüne dağılmışlardı. Ukâz'dan geçen bir grup şeytan, ashâbına sabah namazı kıldıran Efendimizin okuduğu Kur'an'ı dinleyince, "Semâdan haber almanızı engelleyen işte budur" dediler ve kavimlerinin yanına gidince "De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinlediği ve sonra da şöyle dediği vahyedildi: 'Biz harikulâde bir Kur'an dinledik. O doğru yola iletiyor; biz de ona iman ettik. Artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız'" (Cin 72/1-2) dediler. İşte o zaman Allah Teâlâ da Peygamber aleyhisselâma Cin sûresini inzal buyurdu (Buhârî, Ezân 105, Tefsîr 72/1; Müslim, Salât 149).

2 "Bir zaman da, Kur'an'ı dinlemeleri için, cinlerden bir topluluğu sana yönlendirmiştik. Onu dinlemek için hazır hale geldiklerinde, birbirlerine: "Susun, dinleyelim!" dediler. Kur'an okunduktan sonra da kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler. Ey kavmimiz!" dediler. "Biz Mûsâ'dan sonra indirilen ve daha önceki kitapları doğrulayıp hakka ve dosdoğru bir yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allah'a çağıran bu dâvetçiye uyun ve ona iman edin ki, Allah da günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan kurtarsın." (Ahkâf 46/29-31).

3 "Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Allah'ın eş ve evlât edinmekten münezzeh olduğunu vurgulayan âyetler ve konuyla ilgili bir hadis bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik; bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı; onun için sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak." (En'âm 6/112).

5 Veya kimseyi peygamber olarak göndermeyecek.

6 "Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkekleri ve münafık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezalandırır. Kötülük kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!" (Fetih 48/6). Allah hakkında kötü zan besleyenlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "And olsun ki Biz gökyüzünde burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik. Ve onu kovulmuş her şeytandan koruduk. Ancak onlardan kulak hırsızlığı yapmak isteyenleri hemen parlak bir alev topu kovalar." (Hicr 15/16-18). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Ayrıca Mülk sûresi (67), 5. âyetin dipnotunda da bu konu hakkında açıklama yer almaktadır.

10. "Bununla yeryüzü ahâlisi için bir kötülük mü kastedilmiştir, yoksa Rableri onlar için bir iyilik mi dilemiştir; onu biz bilemeyiz."

11. "İçimizden iyi kimseler de var, iyi olmayanlar da. Biz de bölük bölük olup çeşitli yollar tutmuşuzdur."[8]

12. "Şunu da anlamış bulunuyoruz ki, biz ne dünyada Allah'ı âciz bırakabiliriz, ne de O'ndan kaçıp kurtulabiliriz."[9]

13. "Doğru yolu gösteren Kur'an'ı işitir işitmez biz ona iman ettik.[10] Rabbine iman eden kimse ne ecrinin eksilmesinden[11] korkar, ne zulme uğramaktan."[12]

14. "İçimizden Müslüman olanlar da var, haktan ayrılanlar da. Müslüman olanlar, doğru yolu arayıp bulmuş olanlardır."

15. "Haktan ayrılanlar ise Cehennem'e odun olurlar."[13]

16. Eğer insanlar ve cinler doğru yolda gitselerdi, Biz onları bol bol yağmurla rızıklandırırdık.[14]

وَاَنَّا لَا نَدْرٖٓي اَشَرٌّ اُرٖيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ
اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًاۙ ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا
الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَۜ كُنَّا طَرَٓائِقَ
قِدَدًاۙ ﴿١١﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي
الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًاۙ ﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا
سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖۜ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ
فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًاۙ ﴿١٣﴾ وَاَنَّا مِنَّا
الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَۜ فَمَنْ اَسْلَمَ
فَاُو۬لٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ
فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًاۙ ﴿١٥﴾ وَاَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا
عَلَى الطَّرٖيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَٓاءً غَدَقًاۙ ﴿١٦﴾

---

8 "Onlardan Kur'an'a iman eden de var, iman etmeyen de. Senin Rabbin bozguncuları çok iyi bilir." (Yûnus 10/40).

"Elbette Biz her ümmete "Allah'a ibâdet edin, şeytanî güçlerden uzak durun" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimine doğru yolu nasip etti, kimi de doğru yoldan sapmayı haketti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş, bakın." (Nahl 16/36).

9 "Kâfirler, cezadan kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, Allah'ı aslâ âciz bırakamazlar." (Enfâl 8/59).

"Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş diye bakmadılar mı? Oysa öncekiler onlardan daha da güçlüydü. Ne göklerde, ne de yerde Allah'ın elinden kaçıp kurtulacak bir şey yoktur. O her şeyi bilir ve her şeye kâdirdir." (Fâtır 35/44).

"Siz dünyada Allah'ın elinden kurtulamazsınız. Allah'tan başka da sizin ne bir dostunuz vardır, ne bir yardımcınız." (Şûrâ 42/31).

"Allah'a çağıran bu dâvetçiye uymayan

kimse ise, dünyada Allah'ın azabından kaçıp kurtulamaz; onun için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. Bu dâvetçiye uymayanlar apaçık bir sapıklıktadır." (Ahkâf 46/32).

10 "Rabbimiz! Doğrusu biz, 'Rabbinize iman edin!' diyerek imana çağıran peygamberi duyduk, derhal iman ettik. Rabbimiz! Büyük günahlarımızı bağışla, küçük günahlarımızı ört. Bize iyilerin ölümünü nasip et." (Âl-i İmrân 3/193).

11 "Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı gerektiği şekilde kılanlara gelince: Biz işlerini düzeltmeye çalışanların hak ettiği karşılığı vermeyi ihmal etmeyiz." (A`râf 7/170).

"Şüphesiz Allah iyilik eden ve işini güzel yapanların emeklerini aslâ boşa çıkarmayacaktır." (Tevbe 9/120).

"Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115).

"Ama inanıp, sâlih ameller işleyenlere gelince, Biz güzel davranan kimselere hak ettiği karşılığı vermeyi kesinlikle ihmal etmeyiz." (Kehf 18/30).

12 "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

"Mü'min olmak şartıyla erkek veya kadın, sâlih amel işleyenler Cennet'e girecek ve en ufak bir haksızlığa da uğramayacaktır." (Nisâ 4/124).

"Ancak tövbe edip, iman eden ve sâlih amel işleyenler, Cennet'e girecek ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır." (Meryem 19/60).

"Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Böylece Allah onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak verecek ve onlara zulmedilmeyecektir." (Ahkâf 46/19).

13 "O zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

14 "Eğer onlar iman edip de Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi." (Bakara 2/103).

"Eğer iman edip şükrederseniz, Allah size niçin azap etsin? Allah şükredenin mükâfâtını veren, her şeyi hakkıyla bilendir." (Nisâ 4/147).

"Eğer o ülkelerin halkı iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların üzerine gökten ve yerden bolluk ve bereket kapılarını açardık; fakat onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de yaptıkları kötülükler yüzünden onları yakalayıverdik." (A`râf 7/96).

"Hani Rabbiniz size şunu da bildirmişti: 'Eğer şükrederseniz, elbette size daha çok veririm; ama nankörlük ederseniz, gerçekten de Benim azabım pek çetindir." (İbrâhim 14/7).

"Onlara dedim ki: Rabbinizden sizi bağışlamasını dileyin; çünkü O çok bağışlayandır. Üzerinize bol bol yağmur yağdırsın. Size mal ve evlât nasip etsin, bağlar yeşertsin, ırmaklar akıtsın." (Nûh 71/10-12).

17. Böylece onları nimetlerimizle imtihan ederiz. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Allah onu gittikçe artan bir azaba sokar.[15]

18. Mescidler Allah'a ibâdet etmek içindir; sakın Allah ile beraber başka birisine ibâdet etmeyin.[16]

19. Allah'ın kulu kalkıp da Rabbine dua ve ibâdet etmeye başlayınca, onlar neredeyse birbirini çiğnercesine onun başına üşüştüler.[17]

20. De ki: "Ben yalnız Rabbime yalvarırım; O'na hiç kimseyi ortak koşmam."[18]

21. De ki: "Size ne bir zarar vermeye benim gücüm yeter, ne de iyilik yapmaya."[19]

22. De ki: "Allah'ın elinden beni hiç kimse kurtaramaz. O'ndan başka sığınacak bir yer de bulamam."

23. "Bana düşen, Allah tarafından gönderilenleri tebliğ etmekten ibârettir."[20] Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, onun için, ebediyen içinde kalmak üzere Cehennem ateşi vardır.[21]

لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِۜ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ
رَبِّه۪ يَسْلُكْهُ عَذَاباً صَعَداًۙ ﴿١٧﴾ وَاَنَّ
الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَداًۙ
﴿١٨﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا
يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَداًۜ ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَدْعُوا
رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَداً ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَٓا
اَمْلِكُ لَكُمْ ضَراًّ وَلَا رَشَداً ﴿٢١﴾ قُلْ اِنّ۪ي
لَنْ يُج۪يرَن۪ي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ مِنْ
دُونِه۪ مُلْتَحَداًۙ ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلَاغاً مِنَ اللّٰهِ
وَرِسَالَاتِه۪ۜ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ
لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ ﴿٢٣﴾

15 "Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun dünya hayatı mutlaka sıkıntılı geçecektir. Kıyamet günü de onu kör olarak dirilteceğiz." (Tâhâ 20/124).

16 "Kim, hakkında hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Rabbinin huzurunda mutlaka verecektir. Şüphesiz kâfirler iflâh olmaz." (Mü'minûn 23/117).

"Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha da yalvarmazlar. Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına, haklı bir gerekçeye dayanmadan kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezasını görür." (Furkân 25/68).

"O halde Allah'tan başka bir ilâha da yalvarıp yakarma! Yoksa azaba uğrayanlardan olursun." (Şuarâ 26/213).

"Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnız O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 28/88).

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Biri alın, ikisi eller, ikisi dizler, ikisi de ayak uçları olmak üzere yedi organ üzerine secde etmekle emrolundum" (Buhârî, Ezân 134).

17 Allah'ın Resûlü namaza durunca, onun ibâdetini görmek isteyen cinler merakla etrafını sardılar. Veya, Peygamber (yahut, aynı sebepten, mü'minler) Rabbine yöneldiği zaman, düşmanları da onun çağrısını etkisiz bırakmak için bir araya toplanır, onun başına üşüşür, çeşitli tertiplere girişirler.

18 "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'an ile de sevinirler. Ama o vahyin bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır. Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve sonunda O'nun huzuruna varacağım." (Ra'd 13/36).

"O Allah benim Rabbimdir. Ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam." (Kehf 18/38).

"Sizden de, Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben Rabbime kulluk ediyorum. Umarım, Rabbime dua etmekle ümitlerim boşa çıkmaz" dedi." (Meryem 19/48).

19 "Şöyle de: "Allah dilemedikçe kendime ne bir faydam dokunabilir ne de bir zararım. Eğer gaybı bilseydim elbette bundan çok yararlanırdım ve başıma kötülük de gelmezdi. Ben sadece iman edenleri uyaran ve müjdeleyen biriyim." (A'râf 7/188).

"Sen de onlara şöyle de: "Allah dilemedikçe benim kendime bile ne bir zararım dokunur ne de bir faydam. Her ümmetin bir ömrü vardır. Vâdesi dolunca onu ne bir an geciktirebilir ne de öne alabilirler." (Yûnus 10/49).

20 "Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak da Allah kâfidir." (Ahzâb 33/39).

21 "Kim de Allah'a ve Resûlüne isyan eder ve O'nun çizdiği sınırları aşarsa, Allah da onu ebedî kalacağı bir ateşin içine sokar. Onun için aşağılayıcı bir azap vardır." (Nisâ 4/14).

"Allah ve Resûlü bir konuda hüküm bildirdiği zaman, ne bir mü'min erkeğin, ne de bir mü'min kadının, o konuda başka bir tercihte bulunmaları olmaz. Allah'a ve Resûlüne isyan eden ise apaçık bir sapıklığa düşmüştür." (Ahzâb 33/36).

24. Nihayet tehdit edildikleri azabı gözleriyle görür ve kimin yardımcısı daha güçsüzmüş, kimin sayısı daha azmış, o zaman anlarlar.[22]

25. De ki: "Tehdit edildiğiniz şey yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi tanır; onu da ben bilemem."[23]

26. Gaybı bilen O'dur;[24] hiç kimseye gayb bilgisini açık bir şekilde bildirmez.[25]

27. Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına bekçiler koyar.

28. Tâ ki, peygamberlerin, Rableri tarafından gönderilenleri tastamam ulaştırdıklarını Allah ortaya koysun.[26] Allah, onların her halini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır.[27]

حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ
مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾
قُلْ اِنْ اَدْرٓى اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ
يَجْعَلُ لَهُ رَبّٓى اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ
ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ اَنْ
قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ
بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

22 "De ki: "Sapıklığın içerisine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdid edildikleri dünya veya âhiret azabını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler." (Meryem 19/75).

23 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

24 Gayb hakkında Bakara sûresinin (2) 3. âyetinin dipnotunda bilgi verilmiştir.

25 "Onlara şöyle de: Ben size 'Allah'ın hazineleri benim yanımda' veya 'Ben gaybı bilirim' demiyorum. 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Onlara şunu da söyle: 'Görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?'" (En'âm 6/50). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında geçmiştir.

26 "Biz, senden evvel hiçbir resûl, hiçbir nebî göndermedik ki; onlardan biri bir şey dilediğinde şeytan onun dileğine bir vesvese karıştırmış olmasın. Ama Allah, şeytanın verdiği vesveseyi giderir. Sonra da Kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah her şeyi bilir, her şeyi yerli yerinde yapar." (Hac 22/52).

"Peygamberler, Allah'ın gönderdiklerini eksiksiz olarak tebliğ eden Allah'tan korkan ve O'ndan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak da Allah kâfidir." (Ahzâb 33/39).

"Kendilerine Kur'an geldiğinde onu inkâr edenler mahvolmuşlardır. Çünkü o benzeri olmayan bir kitaptır. Kur'an'a hiçbir yönden bir noksanlık erişmez. O, her işi yerli yerince yapan ve her türlü övgüye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir." (Fussılet 41/41-42).

27 Gerek peygamberlerin, gerekse onlara vahyi iletenlerin ve onları gözetenlerin her halini Allah bilir. Olmuş ve olacak olan her şeyi, bir zerre bile hâriç kalmamak üzere Allah tek tek bilir. O'nun ilmi genel bir bilgiden ibâret değildir; her şeyin bütün inceliklerini ve bütün ayrıntılarını kuşatan ezelî bir bilgidir.

MÜZZEMMİL SÛRESİ (73. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 20 âyettir. Sûrenin "örtüsüne bürünen" anlamındaki adı, ilk âyette geçmekte ve Peygamberimize hitap etmektedir. Peygamberimizin, kendisine ilk olarak vahiy geldikten sonra evine dönüp örtünmesi üzerine bu âyetlerin indiği rivayet edilmiştir. Bununla beraber, bu hitap ile, Peygamberimizin namaz kılmak üzere kalkıp elbisesine bürünmesinin kastedildiği görüşünde olanlar da vardır. "Müzzemmil" kelimesiyle ilgili bir başka yorum ise, bu kelimenin "yüklenen" demek olduğu ve "Ey peygamberlik yükünü yüklenen zât" anlamını ifade ettiği yönündedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey örtüsüne bürünen!

2. Geceleyin kalk, az bir kısmı dışında geceyi ibâdetle geçir.[1]

3. Gecenin yarısını veya daha azını ibâdetle geçir.

4. Yahut biraz daha arttır. Ve Kur'an'ı tane tane oku.[2]

5. Biz sana sorumluluğu ağır bir söz vahyedeceğiz.

6. Muhakkak ki, gece ibâdeti daha etkili, gece okuması ise daha doğru ve daha iyi anlaşılır.

7. Zira gündüz vakti senin uzun uzadıya işlerin olacaktır.

8. Rabbinin adını an[3] ve sadece O'na yönel.

9. O doğunun da batının da Rabbidir.[4] O'ndan başka ilâh yoktur. Sen de kendine O'nu vekil edin.[5]

10. Onların söylediklerine sabret ve güzellikle onlardan uzaklaş.[6]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلاًۙ

﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلاًۙ ﴿٣﴾

اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلاًۜ ﴿٤﴾

اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلاً ثَق۪يلاًۜ ﴿٥﴾ اِنَّ

نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْئاً وَاَقْوَمُ ق۪يلاًۜ

﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحاً طَو۪يلاًۜ ﴿٧﴾

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْت۪يلاًۜ

﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا

هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَك۪يلاً ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا

يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَم۪يلاً ﴿١٠﴾

---

1 "Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir." (İsrâ 17/79). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

2 Resûl-i Ekrem Efendimiz Kur'an okumaktan zevk alan kimselerin bu zevki Cennet'te de devam ettireceklerini ve

Kur'an okudukça derecelerinin artacağını şöyle ifade buyurmuştur: "Her zaman Kur'an okuyan kimseye şöyle denecektir: Oku ve yüksel, dünyada kurallarına tam uyarak (tertîl ile) okuduğun gibi burada da kurallarına tam uyarak (tertîl ile) oku. Şüphesiz senin merteben, okuduğun âyetin son noktasındadır." (Ebû Dâvûd, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 92).

Ve yine bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır." (Buhârî, Tevhîd 52; Müslim, Müsâfirîn 244).

Bu konuda ayrıca İsrâ sûresi (17), 106. âyete ve dipnotuna da bakınız.

3 "Sabah akşam Rabbinin ismini an." (İnsan 76/25).

"Kurtuluşa erdi günahlarından arınan, Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan." (A'lâ 87/14-15).

4 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda geçmiştir.

5 "Mü'min iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." (Mâide 5/23). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11. Nimetler içinde yüzen yalanlayıcılara biraz mühlet ver[7] ve onları sen Bana bırak.[8]

12. Çünkü Bizim katımızda onların ayağına vurulacak nice köstekler, alevler,

13. Boğazdan geçmeyen yiyecekler ve acı bir azap var.

14. O gün yer ve dağlar sarsılır; koca dağlar kum yığınına döner.[9]

15. Tıpkı Firavun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi,[10] size de, hakkınızda şâhitlik edecek bir peygamber gönderdik.[11]

16. Fakat Firavun o peygambere karşı geldi; Biz de onu şiddetli bir azapla yakaladık.

17. İnkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günden nasıl korunacaksınız?[12]

18. O günün, dehşetiyle gök yarılacak ve[13] Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.

19. Bu bir öğüttür; artık kurtulmayı dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.[14]

وَذَرْن۪ي وَالْمُكَذِّب۪ينَ اُو۬لِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ
قَل۪يلًا ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَٓا اَنْكَالًا وَجَح۪يمًاۙ ﴿١٢﴾
وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ
تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ
كَث۪يبًا مَه۪يلًا ﴿١٤﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْكُمْ رَسُولًاۙ
شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ
رَسُولًاؕ ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ
اَخْذًا وَب۪يلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ اِنْ كَفَرْتُمْ
يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ ش۪يبًاۗ ﴿١٧﴾ اَلسَّمَٓاءُ
مُنْفَطِرٌ بِه۪ۜ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِه۪
تَذْكِرَةٌۚ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ سَب۪يلًا ﴿١٩﴾

7 "Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak." (Târık 86/17).

8 "Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız." (Kalem 68/44).

"Tek başına yarattığım o kimseyi Bana bırak." (Müddessir 74/11).

9 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik" (A'râf 7/103). Hz. Mûsâ'nın Firavun'a gönderilmesiyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

11 "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmış, ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

12 "Onu göreceğiniz gün, her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutur, her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Çünkü Allah'ın azabı pek çetindir." (Hac 22/2).

13 "O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt olma özelliğiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20. Rabbin biliyor ki, sen ve beraberindekilerden bir topluluk, gecenin üçte ikisine yakın bir kısmını yahut yarısını veya üçte birini ibâdetle geçiriyorsunuz.[15] Geceyi de, gündüzü de ölçüp biçen Allah'tır.[16] O, sizin bu gece ibâdetini gerektiği gibi yapamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun.[17] Allah şunu da biliyor ki, içinizden hastalar olacak; bir kısmınız Allah'ın lütfundan nasibini aramak için yeryüzünde dolaşacak; bir kısmınız da Allah yolunda savaşa çıkacak. Onun için, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun,[18] namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin[19] ve Allah'a güzel bir borç takdim edin.[20] Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve sevabı daha da artmış olarak bulursunuz.[21] Bir de Allah'tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ
وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذٖينَ مَعَكَۜ وَاللّٰهُ
يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ عَلِمَ اَنْ
سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي
الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ
يُقَاتِلُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۘ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ
وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ
خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ
وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٠﴾

---

15 "Geceyi Rablerine secde ederek ve O'nun huzurunda kıyama durarak geçirirler." (Furkân 25/64). Gece ibâdet edenlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur." (Yûnus 10/67). Gece ve gündüzün yaratılmasıyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 Âyetin bu kısmına: "Gece namazından kolayınıza geldiği kadarını kılın" anlamı verilmiştir. Zira, mü'minlere beş vakit namaz farz olduktan sonra, gece namazı (teheccüd) onlar için zorunlu bir ibâdet olmaktan çıkmış; ancak, İsrâ 17/79'da bildirildiği gibi, teheccüd namazı Peygamberimize mahsus bir namaz olarak devam etmiştir. Namazdan "Kur'an okumak" şeklinde söz edilmesi ise, bunun (kırâatin) namazdan bir rükün olduğunu ve içinde Kur'an okunmayan bir namazın sahih olmayacağını göstermektedir.

18 Bir sahâbî Mescid'de namaz kıldıktan sonra Peygamber Efendimizin yanına geldi ve selâm verdi; Resûl-i Ekrem onun selâmını aldıktan sonra "Dön ve namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın" buyurdu. Bu durum üç defa tekrarlandı, o sahâbî daha iyisini yapamadığını söyledi ve doğrusunu kendisine öğretmesini istedi. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem ona "Namaza durduğun zaman tekbir al, sonra Kur'an'dan kolayına geleni oku, sonra rükûa var, bütün bedenin hareketsiz kalana kadar öylece dur" diye söze başlayarak namazı târif etti ve ona bütün namazları aynı şekilde kılmasını tembih etti (Buhârî, Ezân 95, 122; Eymân 15; İsti'zân 18; Müslim, Salât 45).

19 Bir adam Peygamber Efendimize "İslâm'ın ne olduğunu" sordu. Allah'ın Elçisi de "Bir gün içinde beş vakit namaz kılmaktır" buyurdu. Adam: "Kılmam gereken başka namaz var mı?" deyince, "Hayır yok! Nâfile olarak kılarsan o başka" buyurdu ve hemen ardından "Bir de ramazan orucunu tutmaktır" diye ilave etti. Adamın "Tutmam gereken başka oruç var mı?" diye sorması üzerine: "Hayır yok. Nâfile olarak tutarsan o başka!" buyurdu ve ardından zekât vermesini söyledi. Yine o "Vermem gereken başka sadaka var mı?" deyince "Hayır yok. Nâfile olarak verirsen o başka" buyurdu. Adam giderken "Bu söylediklerinden ne fazla ne eksik yaparım" demesi üzerine Resûlullah Efendimiz "Eğer sözüne sahip çıkarsa, kurtuldu gitti" buyurdu (Buhârî, Îmân 34, Savm 1, Şehâdât 26, Hiyel 3; Müslim, Îmân 8, 9).

Namaz ve zekât şu âyetlerde de beraberce sayılarak kesin bir şekilde emredilmiştir: Bakara 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisâ 4/77, 162; Mâide 5/12, 55; Tevbe 9/5, 11, 18, 71; Meryem 19/31, 55; Enbiyâ 21/73; Hac 22/41, 78; Nur 24/37, 56; Neml 27/3; Lokman 31/4; Ahzâb 33/33; Fussılet 41/7; Mücâdele 58/13; Beyyine 98/5.

20 "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine geri vermesi için kim Allah'a güzel bir borç vermek ister? Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Bakara 2/245). Konu hakkında açıklama ve buna dair âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

21 "Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/110).

"Kim huzurumuza bir iyilikle gelirse, ondan daha hayırlısıyla karşılık bulur." (Neml 27/89).

"Herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın." (Haşr 59/18).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashâbına: "Hanginize mîrasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir?" diye sordu. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Hepimiz malımızı her şeyden fazla severiz" dediler. Peygamber Efendimiz de: "Kişinin kendi malı hayır yaparak önceden gönderdiği, mîrasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!" buyurdu (Buhârî, Rikâk 12).

MÜDDESSİR SÛRESİ (74. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 56 âyettir. Bu sûrenin adı da "örtüsüne bürünen" anlamındadır ve ilk âyette geçmektedir. İlk olarak inen sûrelerdendir ve Peygamberimizi tebliğle görevlendirmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ey örtüsüne bürünen![1]
2. Kalk ve uyar.[2]
3. Rabbinin büyüklüğünü an.[3]
4. Elbiseni tertemiz tut.[4]
5. Maddî-mânevî kirlerden uzak dur.
6. Yaptığını çok görüp de başa kakma.[5]
7. Rabbinin rızası için sabret.[6]
8. Sûra üfürüldüğünde,[7]
9. İşte o gün pek zor bir gündür.
10. Kâfirlere hiç de kolay değildir.[8]
11. Tek başına yarattığım o kimseyi[9] Bana bırak.[10]
12. Ona bol bol servet,
13. Ve dizinin dibinden ayrılmayan evlâtlar verdim.
14. Her şeyi önüne serdim.[11]
15. O daha da vermemi bekliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُۙ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْۙ ﴿٢﴾
وَرَبَّكَ فَكَبِّرْۙ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْۙ ﴿٤﴾
وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْۙ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُۙ
﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْۜ ﴿٧﴾ فَاِذَا نُقِرَ فِي
النَّاقُورِۙ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَس۪يرٌۙ ﴿٩﴾
عَلَى الْكَافِر۪ينَ غَيْرُ يَس۪يرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْن۪ي وَمَنْ
خَلَقْتُ وَح۪يدًاۙ ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا
مَمْدُودًاۙ ﴿١٢﴾ وَبَن۪ينَ شُهُودًاۙ ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ
لَهُ تَمْه۪يدًاۙ ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَز۪يدَۗ ﴿١٥﴾

---

1 Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Bir gün yürürken birden bire gökyüzü tarafından bir ses duydum, başımı kaldırdım, bir de baktım ki, Hira'da bana gelen melek, Cebrâil. Gök ile yer arasında bir kürsüye oturmuş. Çok korktum, eve gidip "Beni örtün, beni örtün!" dedim. Bunun üzerine "Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve uyar. Rabbinin büyüklüğünü an. Elbiseni temiz tut. Maddî-mânevî kirlerden uzak dur" (Müddessir 74/1-5) âyetleri nâzil oldu. Ondan sonra vahyin bir daha arkası kesilmedi (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1/4; Tefsîr 74/5; Müslim, Îmân 256).

2 "Elbette Biz seni, hem insanları müjdelemen hem de uyarman için Hak din ile gönderdik. Cehennemlik olanlardan sen sorumlu değilsin." (Bakara 2/119). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Ve 'Bir oğul edinmeyen, mülk ve saltanatında ortağı bulunmayan, âciz olmadığı için bir yardımcıya ihtiyaç duymayan Allah'a hamdolsun' de ve tekbir getirerek O'nun büyüklüğünü ilan et." (İsrâ 17/111).

4 "Elbette Allah çok tövbe edenleri de, çok temizlenenleri de sever." (Bakara 2/222).

"Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez, Şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak ister." (Mâide 5/6).

"Orada tertemiz olmayı sevenler vardır. Allah da zâten tertemiz olanları sever." (Tevbe 9/108).

"Ey Ehl-i beyt, Allah sizden her türlü kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb 33/33).

5 Bu âyet şöyle de tercüme edilebilir: "Karşılığında daha çok almak için iyilikte bulunma."

6 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "İsrâfil sûru ağzına koymuş, onu üflemekle emrolunacağı ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?" buyurdu. Ashâb-ı kirâmın bu beyandan çok etkilenmesi üzerine Allah'ın Elçisi onlara: "Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, o ne güzel vekildir) deyiniz" tavsiyesinde bulundu (Tirmizî, Kıyâmet 8; Tefsîr 39/7).

8 "İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır." (Furkān 25/26).

"Ürkek bakışlarla, yayılmış çekirgeler gibi mezarlarından çıkarlar. Dâvetçiye doğru koşarlar. Kâfirler "İşte bu zor bir gün" der." (Kamer 54/7-8).

Kıyamet gününe dair âyetlerin tasvir ettiği güçlükler, bu âyette de bildirildiği gibi, kâfirler için dir. Peygamber Efendimiz mü'minler için şöyle buyuruyor: "Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o günün zahmet ve meşakkatleri mü'min için öyle hafifletilir ki, nihayet, dünyada iken kıldığı bir farz namazdan daha hafif gelir." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 75; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, X, 337).

9 Bu ifade ile, Peygamber Efendimize "sihirbaz" diyen ve müşriklerin önde gelenlerinden biri olan Velîd ibni Mugîre kastedilmektedir.

10 "Bu sözü yalanlayanı Bana bırak. Onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke yaklaştıracağız." (Kalem 68/44).

"Nimetler içinde yüzen yalanlayıcılara biraz mühlet ver ve onları sen Bana bırak." (Müzzemmil 73/11).

11 "Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onlara daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntı vermeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor." (Tevbe 9/55). Kâfirlere verilen nimetlere imrenmemek gerektiğiyle ilgili âyetler burada verilmiştir.

16. Aslâ! Çünkü o, âyetlerimize karşı direnip durdu.

17. Ben de onu zorlu, sarp bir yokuşa süreceğim.[12]

18. Düşünüp taşındı, ölçüp biçti.

19. Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti!

20. Yine kahrolası, nasıl da ölçüp biçti!

21. Sonra bakındı.

22. Sonra kaşını çattı, suratını astı.

23. Sonra kibirlenip sırtını döndü.

24. Dedi ki: "Bu öteden beri yapılagelen bir büyü."

25. "Bu beşer sözünden başka bir şey değildir."[13]

26. Ben onu Sekar'a sokacağım.[14]

27. Sekar nedir, bilir misin?

28. Ne içine atılanda bir şey bırakır, ne de tekrar tekrar yakmaktan vazgeçer.

29. O insan derisini kavurup simsiyah yapar.[15]

30. Cehennem'de on dokuz bekçi vardır.[16]

كَلَّاۜ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًاۜ ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ
صَعُودًاۜ ﴿١٧﴾ اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَۙ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ
كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿٢٠﴾
ثُمَّ نَظَرَۙ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَۙ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ
اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَۙ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا
سِحْرٌ يُؤْثَرُۙ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِۜ
﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا
سَقَرُۜ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقٖي وَلَا تَذَرُۚ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ
لِلْبَشَرِۚ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَۜ ﴿٣٠﴾

12 Peygamber Efendimiz bu "zorlu, sarp yokuş"un ateşten bir dağ olduğunu bildirmiş, kâfirin Cehennem'de yetmiş yıl boyunca bu dağa çıkacağını, yetmiş yıl boyunca da oradan aşağı ineceğini ve bu iniş, çıkışın ebediyen sürüp gideceğini haber vermiştir (Tirmizî, Cehennem 2, Tefsîr 74/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 75).

13 "Ama tarafımızdan kendilerine hak ve hakikat geldiğinde dediler ki: "Mûsâ'ya verilenin bir benzeri ona da verilseydi ya!" Sanki onlar, daha önce Mûsâ'ya verileni inkâr etmediler mi? Ve hatta: "Bu Kur'an ve Tevrat, birbirini destekleyen iki büyüdür. Biz hepsini inkâr ediyoruz!" demediler mi?" (Kasas 28/48). Kâfirlerin Kur'an'a büyü yakıştırmalarına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "O gün kâfirler tam bir şaşkınlık ve çılgınlık içindedir. Yüz üstü ateşe sürüklenecekleri gün onlara: "Tadın bakalım şimdi, Sekar'ın dokunuşunu!" denilecek." (Kamer 54/47-48).

15 "O zaman yakıtı insanlar ve taşlardan ibâret olan ve kâfirler için hazırlanan Cehennem ateşinden kendinizi koruyup sakının." (Bakara 2/24).

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır." (Tahrîm 66/6).

"Şüphesiz siz de, Allah'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz Cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz." (Enbiyâ 21/98).

16 Bir sonraki âyetten, bu on dokuz görevlinin Cehennem bekçileri olduğu anlaşılıyor.

31. Biz Cehennem görevlilerini meleklerden seçtik.[17] Onların sayısını da kâfirler için bir imtihan vesilesi yaptık ki, kendilerine kitap verilenler iyice inansın; iman edenlerin imanı artsın;[18] Ehl-i kitap ile mü'minler de şüpheye düşmesin; kalplerinde hastalık bulunanlar ile kâfirler ise "Bu misalle Allah ne anlatmak istedi?" diye sorsunlar.[19] Allah dilediğini böylece saptırır, dilediğine de hidâyet verir.[20] Rabbinin ordularını Kendisinden başkası bilemez.[21] Cehennem ise beşere bir hatırlatmadır.

32. Hayır! Yemin olsun Ay'a.

33. Ve dönüp gittiğinde geceye.

34. Ve ağardığında sabaha.

35. O Sekar denilen Cehennem belâların en büyüklerindendir.

36. İnsanlar için bir uyarıcıdır:

37. Hem hayır ve itaatte ileri gitmek isteyenlerinize, hem geri kalacak olanlarınıza.[22]

38. Herkes kendi kazancına bağlıdır.[23]

39. Ancak defteri sağdan verilen bahtiyarlar[24] başkadır.

40-41. Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin halini sorarlar:

42. "Sizi Sekar'a sokan nedir?"

وَمَا جَعَلْنَٓا اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةًۖ
وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِلَّذ۪ينَ كَفَرُواۙ
لِيَسْتَيْقِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ
الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا ا۪يمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَۙ وَلِيَقُولَ
الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَٓا
اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ
رَبِّكَ اِلَّا هُوَۜ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ
﴿٣١﴾ كَلَّا وَالْقَمَرِۙ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَۙ ﴿٣٣﴾
وَالصُّبْحِ اِذَٓا اَسْفَرَۙ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى
الْكُبَرِۙ ﴿٣٥﴾ نَذ۪يرًا لِلْبَشَرِۙ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَٓاءَ
مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَۜ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ
بِمَا كَسَبَتْ رَه۪ينَةٌۙ ﴿٣٨﴾ اِلَّٓا اَصْحَابَ
الْيَم۪ينِۜ ﴿٣٩﴾ ف۪ي جَنَّاتٍۜ يَتَسَٓاءَلُونَۙ ﴿٤٠﴾ عَنِ
الْمُجْرِم۪ينَۙ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ ف۪ي سَقَرَ ﴿٤٢﴾

17 "Ey iman edenler! Kendinizi ve âilenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır; başında ise hiçbir emrinde Allah'a isyan etmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır." (Tahrîm 66/6).

18 "İlimde derinleşmiş olan kimseler de, "Biz bunlara iman ettik, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler." (Âl-i İmrân 3/7).

19 "Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazısı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" diye alay ederler. Ama bu sûre, inananların imanını artırır ve onlar buna sevinirler. Fakat o indirilen sûre kalplerinde hastalık bulunanların kâfirliğini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler." (Tevbe 9/124-125).

20 "Allah, bir sivri sineği veya daha küçük bir şeyi örnek vermekten çekinmez. İman edenler, bunun Rablerinden gelen isabetli bir benzetme olduğunu bilirler. Kâfirler ise: "Allah bu benzetme ile ne demek istiyor?" derler. Allah bu tür misallerle birçok kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, birçoklarını da bunlarla doğru yola iletir; Aslında, Allah'ın saptırdıkları, zâten yoldan çıkmış olanlardır." (Bakara 2/26).

21 "Göklerin ve yerin orduları Allah'a âittir." (Fetih 48/4). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve biliyorum. Gökyüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde, alnını Allah'a secde için koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah'a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız" (Tirmizî, Zühd 9; İbni Mâce, Zühd 19).

22 "And olsun ki Biz, sizden ileri geçenleri de biliriz, geride kalanları da biliriz." (Hicr 15/24).

23 "İman edenleri ve onların nesillerinden iman ederek kendilerine tâbi olanları birbirine kavuşturacak, kimsenin çalışmasından da bir şeyi eksiltmeyeceğiz. Herkes kendi kazancına bağlıdır." (Tûr 52/21).

24 Burada "Ashâb-ı Yemîn" şeklinde geçen ifade, bazı âyetlerde de "Ashâb-ı Meymene" şeklinde geçmektedir.

"Ashâb-ı Meymene ki onlar ne mutlu kimselerdir." (Vâkıa 56/8). Sûrenin 27, 38, 90 ve 91. âyetlerinde de bu tâbir "Ashâb-ı Yemîn" şeklinde geçmektedir.

"Onlar, defterleri sağ taraftan verilecek olan uğurlu kimselerdir." (Beled 90/18).

43. Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik."[25]

44. "Yoksulları doyurmazdık."[26]

45. "Bâtıla dalanlarla biz de dalıp gitmiştik."[27]

46. "Hesap gününü de yalanlıyorduk."

47. "Sonunda kesin bilgi[28] bize ulaştı."

48. Artık, şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez.[29]

49. Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?[30]

50. Sanki ürkmüş yaban eşekleri gibi.

51. Aslandan kaçıyorlar!

52. Bu öğütle yetinmiyorlar, istiyorlar ki, her birine okunmaya hazır açık sayfalar verilsin.[31]

53. Fakat hayır! Aslında onlar âhiretten korkmuyorlar.

54. Ancak bu Kur'an bir hatırlatma ve bir öğüttür.[32]

55. Dileyen ondan öğüt alır.

56. Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar.[33] Korkulmaya lâyık olan da O'dur, günahları bağışlayacak olan da.[34]

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ
نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ
﴿٤٦﴾ حَتّٰى اَتٰينَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ
شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ
التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُمْ حُمُرٌ
مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ
يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا
مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾
كَلَّا اِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ
﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ
هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

---

25 "Ama bunlardan sonra namazlarını kılmayan, şehvetlerinin arkasına düşen bir nesil geldi. Onlar da yaptıkları bu azgınlığın cezasını görecekler!" (Meryem 19/59). Namazı terk edenlerle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

26 "Giderken fısıldaşıyorlardı: Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye." (Kalem 68/23-24). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Ardından da "O kitabı Allah indirmiştir" de; sonra da onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En`âm 6/91). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

28 Âyetteki "kesin bilgi" ölüm demektir.

"Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!" (Hicr 15/99). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

29 "Hiçbir kimsenin diğerine en küçük bir faydasının dokunmayacağı, hiç kimsenin

şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden bir kurtuluş bedeli alınmayacağı ve hiç kimsenin yardım görmeyeceği günden korkun." (Bakara 2/48). Şefaat hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

30 "Onlar, Rablerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler." (En`âm 6/4). Âyetin dipnotunda, benzer âyetlere atıf yapılmıştır.

31 "Sana kâğıda yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler "Bu kesinlikle bir büyüdür" derlerdi." (En`âm 6/7). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

32 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A`râf 7/2). Kur'an'ın öğüt olma özelliğiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

33 "Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı, karşılarına bütün varlıkları bölük bölük yığsaydık, yine de Allah'ın dilediklerinden başkası inanmayacaktır; lâkin onların çoğu bunu bilmez." (En`âm 6/111).

"Allah dilemedikçe siz bir şey isteyemezsiniz. Doğrusu Allah her şeyi bilen, her işi yerli yerince yapandır." (İnsan 76/30).

"Yoksa, Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz bir şey isteyemezsiniz." (Tekvîr 81/29).

Kulun hidâyeti de, doğru yoldan sapması da, aslında kendi tercihinin sonucudur. Ancak bu sonucun gerçekleşmesi, Allah'ın dilemesine bağlıdır; yani, kimse "Tercihim budur" diye Allah'ı bir şeye zorlayamaz. Âyet kulun iradesini reddetmemekte, ancak onun yapmış olduğu tercihin gerçekleşmesini Allah'ın izin ve iradesine bağlamaktadır. Hidâyete talip olana hidâyeti O verir, rahmet isteyeni rahmetine O eriştirir, sapıklığı tercih edeni O saptırır.

34 Bu âyeti açıklayan bir hadîs-i kudsî şöyledir: "Yüce Allah buyuruyor ki: Korkulmaya lâyık olan Benim. Benden korkan, Benimle beraber başka bir ilâh edinmesin. Onu affetmeye ehil olan da Benim" (Tirmizî, Tefsîr 74/4; İbni Mâce, Zühd 35; Dârimî, Rikâk 16).

KIYÂMET SÛRESİ (75. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 40 âyettir. Kıyamet gününe dair tasvir ve ikazlara yer verir; adını da buradan alır. İnsanın ilk yaratılışına dikkat çekerek, onu yeni bir dirilişin ve bir hesabın beklediğini hatırlatır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yemin ederim kıyamet gününe.

2. Ve yemin ederim kendisini kınayan nefse.

3. İnsan, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?[1]

4. Evet, hem de parmak uçlarına varıncaya kadar Biz onu derleyip toplamaya kādiriz.[2]

5. Buna rağmen insan günahına devam etmek ister.

6. "Ne zamanmış kıyamet günü?" diye sorar.[3]

7. Göz dehşetten kamaştığında,

8. Ay tutulduğunda,

9. Güneş ve Ay bir araya getirildiğinde,

10. İnsan o gün "Kaçacak yer neresi?" der.[4]

11. Hayır, sığınılacak hiçbir yer yoktur.

12. O gün varılacak yer yalnız Rabbinin huzurudur.

13. Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir.[5]

14. Aslında insan kendi kendisinin şâhididir:[6]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ
بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِر۪ينَ عَلٰٓى
اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُر۪يدُ الْاِنْسَانُ
لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ
﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ
﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ
الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا
وَزَرَ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾
يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ
﴿١٣﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِه۪ بَص۪يرَةٌ ﴿١٤﴾

---

1 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En'âm 6/29). Kâfirlerin, çürüyüp toz, toprak olan insanın bir daha dirilmeyeceğine dair sözleriyle ilgili âyetler burada zikredilmiştir.

2 Her insanın ayrı bir parmak izine sahip olduğuna dair bilgi ile insanlık on dokuzuncu yüzyılda tanıştı. Kur'an ise, bu âyetiyle parmak uçlarını işâret ederek orada çok özel bir şeylerin bulunduğuna dikkat çekiyor.

3 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Kıyamet hakkında bilgin varmış gibi sana soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Allah bilir, ama insanların çoğu bunu bilmez." (A'râf 7/187). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler ve hadisler zikredilmiştir.

4 "Güneş dürüldüğünde, Yıldızlar saçıldığında, Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğünde, Gebe develer başıboş kaldığında, Vahşî hayvanlar toplandığında, Denizler tutuştuğunda, Canlar eşleştirildiğinde, Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda: Günahı neydi de öldürüldü? Defterler açıldığında, Gök sıyrıldığında, Cehennem kızıştırıldığında, Cennet yaklaştırıldığında, Her nefis o gün için ne hazırladığını öğrenmiş olur." (Tekvîr 81/1-14).

"Gök yarıldığında, Yıldızlar saçıldığında, Denizler taştığında, Kabirler alt üst olup içindekiler dışarı atıldığında." (İnfitâr 82/1-4).

"Gök yarıldığında, Ve Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde; zâten ona bu yaraşır. Yer dümdüz edildiğinde, İçinde ne varsa atıp boşaldığında, Ve Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde; zâten ona bu yaraşır." (İnşikāk 84/1-5).

"Yer o müthiş sarsıntısıyla sarsıldığında, Ve bütün ağırlıklarını dışarı attığında, Ve insan "Ne oluyor buna?" dediğinde, İşte o gün, yeryüzü bütün haberlerini anlatır. Çünkü Rabbin ona bunu vahyetmiştir. O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük Allah'ın huzuruna çıkarlar." (Zilzâl 99/1-6).

5 "Namazı gerektiği şekilde kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne hayır yaparsanız, mükâfâtını Allah'ın yanında bulacaksınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Bakara 2/110).

"Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık. Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız. Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/13-14).

"Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve sevabı daha da artmış olarak bulursunuz." (Müzzemmil 73/20).

"Her nefis o gün için ne hazırladığını öğrenmiş olur." (Tekvîr 81/14).

"Herkes ne yaptığını, neyi geri bıraktığını öğrenir." (İnfitâr 82/5).

"O gün Cehennem de getirilir. O gün insan her şeyi hatırlar; fakat neye yarar hatırlamak? Eyvah" der. "Keşke bu hayatım için bir hazırlık yapsaydım!" (Fecr 89/23-24).

6 "Ona "Oku şimdi kitabını! Bugün kendi kendini sorgulayacak durumdasın!" denecek." (İsrâ 17/14).

15. Mazeretlerini sayıp dökse bile.[7]

16. Vahyi çabucak ezberlemek için dilini kıpırdatma.[8]

17. Onu toplamak da, okutmak da Bize âittir.[9]

18. Biz onu sana okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle.[10]

19. Sonra onu açıklamak da Bize âittir.

20. Hayır, siz dünyayı seviyorsunuz.

21. Âhireti bırakıyorsunuz.[11]

22. O gün yüzler vardır ışıl ışıl,

23. Rablerinin cemâline bakmaktadır.[12]

24. O gün yine yüzler vardır asılmış,

25. Belini kıracak korkunç bir şeye uğrayacağını bilir.[13]

26. Hayır, hayır! Can boğaza dayandığında,[14]

27. "Yok mu iyileştiren, kurtaran?" dendiğinde,

28. Anlar ki artık ayrılık vaktidir.

29. Ayaklar birbirine dolaşır.

30. İşte Rabbinedir o gün sevkiyat.

31. Oysa o ne Peygamber'i doğruladı,[15] ne namaz kıldı.[16]

وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذ۪يرَهُۜ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِه۪
لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِه۪ۜ ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ
وَقُرْاٰنَهُۚ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهُۚ
﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۜ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ
تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَۙ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَۜ
﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌۙ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا
نَاظِرَةٌۚ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌۙ ﴿٢٤﴾
تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌۜ ﴿٢٥﴾ كَلَّا اِذَا
بَلَغَتِ التَّرَاق۪يَۙ ﴿٢٦﴾ وَق۪يلَ مَنْ رَاقٍۙ
﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُۙ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ
السَّاقُ بِالسَّاقِۙ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ
الْمَسَاقُۜ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰىۙ ﴿٣١﴾

---

7 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

"Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/36).

8 Peygamberimiz vahiy alırken, ondan bir şey kaçırmamak için, büyük bir dikkatle Cebrâil aleyhisselâmı takip ediyor ve bir yandan da onun söylediklerini tekrarlıyordu. Bu ve devamındaki âyetler ise, bu

konuda bir endişeye gerek olmadığını, zira vahyi indirmek kadar, onu korumayı da Allah'ın üstlendiğini bildirmektedir (Buhârî, Tefsîr 75/1-2; Müslim, Salât 147, 148; Tirmizî, Tefsîr 75/1).

9 "Bilen bir topluluk için, âyetleri ayrılıp açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır." (Fussılet 41/3).

10 "Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yüceler yücesidir! Sana vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumada acele etme! "Rabbim! İlmimi artır" de." (Tâhâ 20/114).

11 "O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

"Şunlar önlerindeki korkunç kıyamet gününü bırakıyorlar da geçici dünyaya bağlanıyorlar." (İnsan 76/27).

"Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A'lâ 87/16-17).

12 Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimize: "Yâ Resûlallah! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Efendimiz de: "Sizler, ayın on dördüncü gecesinde, görmeye engel hiçbir bulut yokken hiç ayı görüp görmeyeceğinizden şüphe eder misiniz?" diye sordu. Onlar da: "Hayır, etmeyiz, Yâ Resûlallah!" dediler. Bu defa Allah'ın Elçisi: "Peki, görmeye engel hiçbir bulut yokken güneşi görüp görmeyeceğinizden şüphe eder misiniz?" diye sordu. Onlar yine: "Hayır, onda da şüphe etmeyiz, Yâ Resûlallah!" dediler. Resûlullah Efendimiz: "İşte Rabbinizi de kıyamet gününde öyle ayan beyan göreceksiniz" buyurdu (Buhârî, Ezân 129, Tevhîd 24; Müslim, Îmân 299).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Cennetlikler Cennet'e girince Allah Teâlâ onlara: "Size vermemi istediğiniz bir şey var mı?" diye soracak. Onlar da: "Yâ Rabbî! Yüzlerimizi ak etmedin mi? Bizi Cennet'e koyup Cehennem'den kurtarmadın mı, daha ne isteyelim?" diyecekler. İşte o zaman Allah Teâlâ perdeyi kaldıracak. Onlara verilen en güzel ve en değerli şey Rablerine bakmak olacaktır" (Müslim, Îmân 297; Tirmizî, Tefsîr 10/1).

13 "O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir. Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği Cennet'te olacak ve orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân 3/106-107). Konuyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

14 "Peki, ya can boğaza gelip dayandığında? O vakit siz bakar, durursunuz. Biz ise ona sizden daha yakınız; ama siz göremezsiniz." (Vâkıa 56/83-85).

15 Âyetin bu kısmına "ne sadaka verdi" anlamı da verilmiştir.

16 "Ama bunlardan sonra namazlarını kılmayan, şehvetlerinin arkasına düşen bir nesil geldi. Onlar da yaptıkları bu azgınlığın cezasını görecekler!" (Meryem 19/59). Namazı terk edenlerle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

32. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi.[17]

33. Sonra kasılarak yârânına vardı.[18]

34. Yazık sana, yazık!

35. Yazık ki, ne yazık!

36. İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?[19]

37. Yoksa o atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi?

38. Sonra aleka[20] oldu; derken Allah ona güzel ve düzgün bir biçim verdi.[21]

39. Sonra da ondan erkek ve dişi eşler yarattı.[22]

40. Peki, bütün bunları yapan, ölüleri diriltemez mi?[23]

وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِه۪
يَتَمَطّٰىۜ ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰىۙ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى
لَكَ فَاَوْلٰىۜ ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ
سُدًىۜ ﴿٣٦﴾ اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰىۙ ﴿٣٧﴾
ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰىۙ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۜ ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ
ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

---

17 "Şüphesiz bize vahyedildi ki: "Azab, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenleredir." (Tâhâ 20/48).

"Ben sizi alev saçan bir ateş hakkında uyarmış bulunuyorum. Oraya bedbaht olandan başkası girmez. O bedbaht, dini yalanlayan ve Haktan yüz çevirendir." (Leyl 92/14-16).

"Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa, Allah'ın onu ve yaptıklarını gördüğünü bilmez mi?" (Alak 96/13-14).

18 "Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi." (Mutaffifîn 83/29-31).

"Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu." (İnşikâk 84/13-14).

19 "Bizim sizi boşuna yarattığımızı, sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sandınız?" (Mü'minûn 23/115).

20 "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir nutfe'den sonra bir aleka'dan, sonra belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizi gösterelim. Dilediklerimizi rahimlerde belli bir süreye kadar tutar, sonra sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. Sonra ergenlik çağınıza ulaşmanız için

size gelişme imkânı veririz." (Hac 22/5). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında yer almaktadır.

21 "O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı." (İnfitâr 82/7).

22 "Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır." (Yâsîn 36/36). Bu âyetin dipnotunda çiftler halinde yaratılma konusu açıklanmış ve ilgili âyetler gösterilmiştir.

23 "Yine onlar: "Kim bizi tekrar diriltecek?" diyecekler. Sen de onlara: "Sizi ilk defa yoktan yaratan diriltecek" de!" (İsrâ 17/51).

"Mahlûkatı önce yaratan ve sonra dirilten de O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır." (Rûm 30/27).

"Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/79).

"Rahimlere döküldüğünde bir damla sudan erkekli dişili çiftleri yaratan O'dur. Tekrar yaratılış da yine O'na âittir." (Necm 53/45-47).

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu âyet okunduktan sonra, "Elbette diriltir" anlamında "Belâ" denmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Salât 149, 150; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 249).

İNSÂN SÛRESİ (76. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 31 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen "insan" kelimesinden almaktadır. Bu sûre, aynı âyetteki "dehr" sözcüğü sebebiyle Dehr sûresi olarak da anılmaktadır. Bir önceki sûrenin bıraktığı yerden, insanın yaratılışından başlar; sonra insanın iki yoldan birini seçmek konusunda serbest bırakıldığını bildirir; doğru yolu seçenlerin üstün nitelikleri üzerinde durur; ardından da, bu insanî nitelikleri kazananları bekleyen mükâfâtları tasvir eder.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. İnsanın üzerinden öyle bir zaman gelip geçti ki, o vakit adı anılmaya bile değmez bir şeydi.[1]

2. Şüphesiz daha sonra Biz insanı karışık bir nutfe'den[2] yarattık; sınamak için de onu işitir ve görür hale getirdik.

3. Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik.[3] Artık ister şükreder, ister nankörlük eder.[4]

4. Kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile çılgın alevli bir de ateş hazırladık.[5]

5. Şükreden iyiler ise kâfur katkılı kadehten içerler.[6]

6. Kâfur bir pınardır ki, Allah'ın kulları ondan içer ve onu diledikleri tarafa akıtırlar.

7. Onlar adaklarını yerine getirirler[7] ve dehşeti her yeri kaplayan bir günden korkarlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ
لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَذْكُوراً ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍۗ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ
سَم۪يعاً بَص۪يراً ﴿٢﴾ اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ
اِمَّا شَاكِراً وَاِمَّا كَفُوراً ﴿٣﴾ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا
لِلْكَافِر۪ينَ سَلَاسِلَا۬ وَاَغْلَالاً وَسَع۪يراً ﴿٤﴾ اِنَّ
الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا
كَافُوراًۚ ﴿٥﴾ عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ
يُفَجِّرُونَهَا تَفْج۪يراً ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ
وَيَخَافُونَ يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَط۪يراً ﴿٧﴾

---

1 "Melek "Emir böyledir. Rabbin diyor ki: Bu, Benim için kolaydır. Nitekim daha önce de, sen hiçbir şey değilken seni Ben yaratmıştım!" (Meryem 19/9).

"O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?" (Meryem 19/67).

İnsanın yaratılışı, zamanın akışı içinde bir kısacık an ile tanımlanmaktadır. İster fert olarak, isterse bütün bir insanlık olarak anlaşılsın, sonuç itibarıyla değişen bir şey yoktur. Çünkü, kâinatın, hatta Dünyamızın yaratılışından bugüne kadar geçen zamanı 24 saatlik bir gün ile temsil

edecek olsak, insan neslinin ortaya çıkışı, günün son dakikasına rastlar. Her birimizin üzerinden geçen kısacık anları bu son dakika içinden bulup çıkarabilirsiniz! İnsan, yaratılışının ilk aşamalarında, zaman yönüyle olduğu kadar, cisim yönüyle de anılmaya değmeyecek bir şeydir—hele ilk haftalarda. Fakat o anılmaya değmeyen şey, Rabbinin elinde şekilden şekle girer; sonunda her şeyiyle mükemmel bir insan olup çıkar. Ondan sonra da sorar: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye!

2 "Nutfe" eğer sperm anlamına alınırsa, diğer salgılarla karışık haldeki meni; döllenmiş yumurta hücresi olarak alınırsa erkek ve dişi hücrelerin ve içlerindeki genetik malzemenin karışımından meydana gelen zigot şeklinde anlaşılır.

"İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı." (Nahl 16/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Biz ona iki yolu da gösterdik." (Beled 90/10).

4 "Sizi yaratan O'dur; sonra kiminiz kâfir oluyor, kiminiz mü'min. Allah ise bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Tegâbün 64/2).

Peygamber Efendimiz insanların hergün imtihana tâbi tutulduğunu, kiminin Allah'ın koyduğu ölçülere uyup kiminin uymadığını ifade etmek için şöyle buyurmuştur: "Herkes sabahtan pazara çıkıp nefsini satar; kimi onu azat eder, kimi de helâk eder." (Müslim, Tahâret 1; Tirmizî, Daavât 86).

5 "Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan boyunduruklar geçirdik ki, çenelerine dayanır da başları havaya dikili kalır." (Yâsîn 36/8). Konuyla ilgili bir kısım âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Çevrelerinde pınarlardan doldurulmuş kadehler dolaştırılır. Bembeyazdır, içenlere pek hoş gelir. Bu kadehlerin içindeki içecek, içenleri ne rahatsız, ne de sarhoş eder." (Sâffât 37/45-47).

"Etraflarında altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız." (Zuhruf 43/71).

"Orada öyle kadehleri birbirlerine ikram ederler ki, içene ne boş söz söyletir, ne onu günaha sokar." (Tûr 52/23).

"Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur: Pınarlardan doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehlerle. O şaraptan ne başları ağrır, ne sarhoş olurlar." (Vâkıa 56/17-19).

"Orada onlara zencefil katkılı kadehlerden içirilir." (İnsan 76/17).

"Ama, takvâ sahipleri için kurtuluş vardır. Muhteşem bahçeler ve bağlar, Turunç göğüslü yaşıt güzeller, Dolu kadehler vardır." (Nebe' 78/31-34).

"Onlara mühürlenmiş halis bir şaraptan içirilir. Bir şarap ki, bittiğinde misk kokar. İmrenip yarışacak olanlar işte buna imrenip yarışsın. Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır. O bir pınardır ki, ondan Allah'a yakın olanlar içer." (Mutaffifîn 83/25-28).

7 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a itaat edeceğim diye yemin ederse yeminini yerine getirsin ve Allah'a itaat etsin. Kim de Allah'a isyan edeceğim diye yemin ederse yeminini tutmasın ve Allah'a karşı gelmesin." (Buhârî, Eymân 28, 31; Mâlik, *Muvatta'*, Nüzûr 4).

8. Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler.[8]

9. "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz" derler. "Yoksa sizden ne bir karşılık bekliyoruz, ne de bir teşekkür."[9]

10. "Biz o korkunç ve dehşetli günde Rabbimizden korkarız."[10]

11. Allah onları o günün dehşetinden korumuş;[11] yüzlerine aydınlık, gönüllerine sevinç vermiştir.

12. Sabretmelerinin karşılığında da onları Cennet bahçesi ve ipek elbiselerle mükâfâtlandırmıştır.[12]

13. Orada koltuklara kurulmuşlardır;[13] ne güneş sıcağı görürler orada, ne dondurucu soğuğu.

14. Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış, meyveleri ise hemen koparılacak gibi eğilmiştir.

15. Etraflarında gümüş kadehler ve billur kupalar dolaştırılarak onlara hizmet edilecektir.

16. Gümüşten kadehler ki, hizmet edenler onları Cennet ehlinin iştahlarına göre dolduracaktır.

17. Orada onlara zencefil katkılı kadehlerden içirilir.[14]

18. O bir pınardır ki, adına Selsebil denir.

19. Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur.[15] Onları bir görsen, saçılmış inciler sanırsın.

20. Nereye baksan bir dolu nimet ve bir büyük saltanat görürsün.[16]

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪ مِسْك۪ينًا
وَيَت۪يمًا وَاَس۪يرًا ﴿٨﴾ اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ
اللّٰهِ لَا نُر۪يدُ مِنْكُمْ جَزَٓاءً وَلَا شُكُورًا
﴿٩﴾ اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا
قَمْطَر۪يرًا ﴿١٠﴾ فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ
وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًاۚ ﴿١١﴾ وَجَزٰيهُمْ بِمَا
صَبَرُوا جَنَّةً وَحَر۪يرًاۙ ﴿١٢﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا
عَلَى الْاَرَٓائِكِۚ لَا يَرَوْنَ ف۪يهَا شَمْسًا
وَلَا زَمْهَر۪يرًاۚ ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا
وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْل۪يلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ
بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَار۪يرَاۙ
﴿١٥﴾ قَوَار۪يرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْد۪يرًا
﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ ف۪يهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا
زَنْجَب۪يلًاۚ ﴿١٧﴾ عَيْنًا ف۪يهَا تُسَمّٰى سَلْسَب۪يلًا
﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَۚ اِذَا
رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَاِذَا
رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَع۪يمًا وَمُلْكًا كَب۪يرًا ﴿٢٠﴾

---

8 "Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere inanan; malını sevdiği halde onu akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, ihtiyacından dolayı isteyenlere, bir de esirlere veren; namazı gerektiği şekilde

kılıp zekâtı ödeyen, antlaşma yaptığında sözünde duran; sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında bunlara dayanıp katlanan kimselerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi olanlar işte bunlardır; müttakiler de ancak bunlardır." (Bakara 2/177).

"Sevdiğiniz şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Şüphesiz Allah harcadığınız her şeyi bilir." (Âl-i İmrân 3/92). Âyetin dipnotunda, konuyla ilgili daha başka âyet ve hadisler de yer almaktadır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "Güçlü-kuvvetliyken, sıhhatın yerindeyken, cimriliğin üzerinde ve fakir düşmekten endişe etmekteyken, daha zengin olmayı düşlerken verdiğin sadakanın sevabı daha çoktur. Bu işi can boğaza gelip de 'falana şu kadar', 'filana bu kadar' diye (vasiyete) bırakma. Zâten o mal mîrasçılardan şunun veya bunun olmuştur." (Buhârî, Zekât 11, Vesâyâ 7; Müslim, Zekât 92).

9 "Yaptığınız her hayır kendiniz içindir. Hayrı sadece Allah rızası için yapmalısınız. Yaptığınız her hayrın karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size fazlasıyla ödenecektir." (Bakara 2/272).

10 "Zâlimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma! Allah onların hesabını gözlerin dehşetten dona kalacağı bir güne ertelemektedir. O gün, onlar başlarını yukarı dikmiş, kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş, çağırıldıkları yere doğru koşarlar." (İbrâhim 14/42-43).

"Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkmaktadırlar." (Nûr 24/37).

11 "İlk ölümlerinden sonra, artık orada ölüm tatmazlar. Allah onları Cehennem azabından da korumuştur." (Duhân 44/56).

"Rablerinin kendilerine verdikleriyle safâ sürmektedirler. Rableri onları Cehennem azabından da korumuştur." (Tûr 52/18).

12 Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Bakara 2/25; Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Muhammed 47/15; Rahmân 55/46-76; Vâkıa 56/12-40; Nebe' 78/31-36; Gâşiye 88/10-16.

13 "Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 Bu sûrenin 5. âyetinin dipnotuna bakınız.

15 "Etraflarında hiç yaşlanmayan gençler âdetâ pervane olur." (Vâkıa 56/17).

16 Resûl-i Ekrem Efendimiz Cennet'e en son giren adama Allah Teâlâ'nın "Git, Cennet'e gir, orada senin dünya kadar ve dünyanın on misli" veya "dünyanın on misli büyüklüğünde yerin var" buyuracağını haber vermiştir (Buhârî, Rikâk 51, Tevhîd 36; Müslim, Îmân 308).

21. Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır; bir de gümüş bilezikler takınmışlardır.[17] Ve Rableri onlara tertemiz bir şarap içirir.[18]

22. İşte sizin mükâfâtınız bu; emekleriniz böylece karşılık görmüştür.[19]

23. Şüphesiz Biz Kur'an'ı sana parça parça indirdik.[20]

24. Rabbin hükmedinceye kadar sabret;[21] onlardan hiçbir günahkâra ve nankөre itaat etme.[22]

25. Sabah akşam Rabbinin adını an.[23]

26. Gecenin bir kısmında O'na secde et;[24] geceleyin O'nu uzun uzun tesbih et.[25]

27. Şunlar önlerindeki korkunç kıyamet gününü bırakıyorlar da geçici dünyaya bağlanıyorlar.[26]

28. Onları Biz yarattık ve eklemlerini birbirine sapasağlam bağladık. Dilediğimizde, onları benzerleriyle de değiştiririz.[27]

29. Bu bir hatırlatma ve bir öğüttür; artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.[28]

30. Allah dilemedikçe siz bir şey isteyemezsiniz.[29] Doğrusu Allah her şeyi bilen, her işi yerli yerince yapandır.

31. Allah dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimler için ise O acı bir azap hazırlamıştır.[30]

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌ
وَحُلُّٓوا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍۚ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ
شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَٓاءً
وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا
عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْز۪يلًاۚ ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ
رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًاۚ ﴿٢٤﴾
وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَص۪يلًاۚ ﴿٢٥﴾
وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَو۪يلًا
﴿٢٦﴾ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ
وَرَٓاءَهُمْ يَوْمًا ثَق۪يلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ
وَشَدَدْنَٓا اَسْرَهُمْۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَٓا
اَمْثَالَهُمْ تَبْد۪يلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِه۪ تَذْكِرَةٌۚ فَمَنْ
شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ سَب۪يلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَٓاؤُ۫نَ
اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا
حَك۪يمًاۗ ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ
وَالظَّالِم۪ينَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٣١﴾

---

17 "İşte onlara içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınacaklar, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler; tahtlarına kurulacaklardır. Ne güzel mükâfât! Ne güzel makam!" (Kehf 18/31).

"Takvâ sahipleri ise güvenli bir yerdedir. Bahçelerde, pınar başlarındadır. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinir, karşılıklı otururlar." (Duhân 44/51-53).

18 "O şaraptan ne başları ağrır, ne sarhoş olurlar." (Vâkıa 56/19).

19 "Bütün bunlar, onların yaptıklarına bir mükâfâttır." (Vâkıa 56/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20 "Elbette Kur'an'ı Biz indirdik ve elbette onu Biz koruyacağız." (Hicr 15/9). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 "Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz." (Hûd 11/115). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere de münafıklara da itaat etme." (Ahzâb 33/1). Kendilerine itaat edilmemesi gereken kimseleri bildiren âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Rabbinin adını an ve sadece O'na yönel." (Müzzemmil 73/8).

"Kurtuluşa erdi günahlarından arınan, Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan." (A'lâ 87/14-15).

24 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Gündüzün iki ucunda, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu buyruklar, Allah'ı ananlara bir öğüttür." (Hûd 11/114).

"Gecenin bir kısmında ve namazların ardında da O'nu tesbih et." (Kâf 50/40).

"Gecenin bir kısmında ve yıldızlar kaybolurken de O'nu tesbih et." (Tûr 52/49).

26 "O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

"Hayır, siz dünyayı seviyorsunuz. Âhireti bırakıyorsunuz." (Kıyâmet 75/20-21).

"Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (A'lâ 87/16-17).

27 "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur; Onlar Allah yolunda cihad eder ve hiç kimsenin kınamasından korkup çekinmezler." (Mâide 5/54).

"Eğer topyekûn savaşa gitmezseniz, Allah sizi acıklı bir azap ile cezalandırır ve yerinize itaatkâr bir toplum getirir; siz de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kâdirdir." (Tevbe 9/39).

"Siz yüz çevirirseniz, O sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed 47/38).

28 "Bu bir öğüttür; artık kurtulmayı dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Müzzemmil 73/19).

"İşte bu gerçek olan gündür. Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Nebe' 78/39).

29 "Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar." (Müddessir 74/56). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

30 "Allah dileseydi, insanların hepsini tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı." (Şûrâ 42/8).

MÜRSELÂT SÛRESİ (77. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 50 âyettir. Allah'ın birliğini gösteren tevhid delilleri, kıyamet ve âhiret tasvirleri içerir. "Gönderilenler" anlamındaki adını ilk âyetten almıştır. Peygamber aleyhisselâmın akşam namazlarında okuduğu sûrelerden biri de budur.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun, birbiri ardından gönderilenlere,[2]

2. Esip savuranlara,

3. Ve yaydıkça yayanlara,

4. Ayırdıkça ayıranlara,

5-6. İnsanların özrünü ortadan kaldırmak veya uyarmak için zikri ulaştıranlara,[3]

7. Size vadolunan şey mutlaka gerçekleşecektir.[4]

8. Yıldızlar söndürüldüğünde,

9. Gök yarıldığında,[5]

10. Dağlar savrulduğunda,[6]

11. Peygamberlerin şâhitlik etme zamanı geldiğinde,[7] size vadolunan gün gelmiştir.

12. Bütün bunlar hangi güne ertelenmiştir?

13. Hüküm gününe.[8]

14. Hüküm günü nedir, bilir misin?

15. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline![9]

16. Öncekileri Biz helâk etmedik mi?[10]

17. Sonrakileri de peşlerine takarız.[11]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ
عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا
﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾
وَاِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ
نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾
لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ
﴿١٣﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٧﴾

---

1 Buhârî, Ezân 98; Müslim, Salât 173.

2 Bu âyetler hakkında yapılan yorumlar rahmet müjdesiyle gönderilen rüzgârları veya iyilik için gönderilen melekleri, onların savurup attığı bâtıl veya zararlı şeyleri, yaydıkları bulutları veya tohumları

yahut iyilikleri, hak ile bâtılı ayırmalarını ve bunlar gibi pek çok ihtimali içermektedir.

3 "Kabul eden için özür, inkâr edecek olanlar için bir uyarı olmak üzere vahyi peygamberlere ulaştıranlar" demektir.

4 "Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka gerçekleşecektir; onun önüne geçemezsiniz." (En'âm 6/134). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Böylece, siz bütün insanlara şâhit olasınız, Peygamber de size şâhit olsun diye sizi ölçülü ve dengeli bir ümmet yaptık." (Bakara 2/143). Bu âyetin dipnotunda konu ile ilgili açıklama yapılmış, ilgili âyet ve hadisler zikredilmiştir.

8 "Onlara: "İşte yalanladığınız hüküm günü!" denilecek." (Sâffât 37/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 Bu ifade, bu sûre içinde on defa geçtikten başka, Tûr 52/11 ile Mutaffifîn 83/10'da da geçmektedir.

10 "Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi?" (En'âm 6/6). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 "De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler, Belirlenmiş olan o mâlum günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız." (Vâkıa 56/49-50).

18. İşte Biz kâfirlere böyle yaparız.[12]

19. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

20. Biz sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?[13]

21. Sonra onu sağlam bir yere yerleştirdik:[14]

22. Belirli bir vakte kadar.

23. Biz böylece takdir ettik. Ne güzel takdir ediciyiz![15]

24. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

25. Biz yeryüzünü bir toplanma yeri yapmadık mı:

26. Hem diriler, hem ölüler için?[16]

27. Üstüne de sarsılmaz, sâbit, yüce dağlar diktik;[17] size tatlı bir su içirdik.[18]

28. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

29. Haydi, yalanlayıp durduğunuz Cehennem'e gidin.[19]

30. Üç kola ayrılmış gölgeye girin.

31. Bir gölge ki ne serinlik verir, ne alevden korur.[20]

32. Bina büyüklüğünde kıvılcımlar çıkarır.

33. O kıvılcımlar sanki sarı deve sürüsüdür.

34. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

35. Bugün dillerinin tutulduğu gündür.[21]

كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾ اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَٓاءٍ مَهِينٍ
﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ اِلٰى قَدَرٍ
مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ
الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ اَحْيَٓاءً وَاَمْوَاتًا
﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ
وَاَسْقَيْنَاكُمْ مَٓاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ اِنْطَلِقُٓوا اِلٰى مَا كُنْتُمْ
بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُٓوا اِلٰى ظِلٍّ ذِي
ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ
اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ
﴿٣٢﴾ كَاَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾

---

12 "Biz kâfirlere işte böyle yaparız." (Sâffât 37/34).

"Biz iman edip sâlih ameller yapanları yeryüzünde bozgunculuk edenlerle bir tutar mıyız? Yahut kötülükten sakınanları yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?" (Sâd 38/28).

"Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini iman edip sâlih ameller yapanlarla bir tutacağımızı, hayatlarında ve ölümlerinde hepsini eşit kılacağımızı mı sandılar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!" (Câsiye 45/21).

"Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tu-

tar mıyız?" (Kalem 68/35).

13 "Onun neslini ise değersiz bir suyun özünden yarattı." (Secde 32/8).

14 "Sağlam bir yer" ifadesiyle ana rahmi kastedilmektedir. "Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfe haline getirdik." (Mü'minûn 23/13).

15 "Biz her şeyi bir kaderle yarattık." (Kamer 54/49). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "Orada yaşayacak, orada ölecek ve oradan diriltileceksiniz!" (A'râf 7/25).

"Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız." (Tâhâ 20/55).

"Sizi de Allah yerden bitki gibi bitirdi. Sonra oraya sizi geri gönderecek, sonra bir daha çıkaracak." (Nûh 71/17-18).

17 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kāf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

18 "İçtiğiniz suyu biraz olsun düşünüyor musunuz? Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz, yoksa Biz miyiz indiren? Dileseydik onu acı bir su yapardık; öyleyse niçin hâlâ şükretmezsiniz?" (Vâkıa 56/68-70). Konuyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

19 "İşte o kâfirlerin yalan saydığı Cehennem budur." (Rahmân 55/43). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20 "Kapkara bir dumanın gölgesindedirler. Bir gölge ki ne serinlik verir, ne bir hayrı dokunur." (Vâkıa 56/43-44).

21 "O gün onların ağızlarını mühürleriz de işledikleri günahları Bize elleri söyler, ayakları da şâhitlik eder." (Yâsîn 36/65). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

36. İzin de verilmez ki özür dilesinler.[22]

37. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

38. Bugün hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri toplamışızdır.[23]

39. Bir hîleniz varsa, haydi, yapın Bana hîlenizi![24]

40. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

41. Takvâ sahipleri ise gölgelerde, pınar başlarındadır.[25]

42. Canlarının çektiği meyveler arasındadır.[26]

43. Onlara, "Âfiyetle yiyin için, yaptıklarınıza karşılık."[27]

44. "İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâfâtlandırırız" denilir.[28]

45. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

46. Şimdilik biraz yiyip için, nasiplenedurun; çünkü kâfirlersiniz.[29]

47. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

48. Rükû edin denildiğinde onlar rükû edemezler.[30]

49. Gerçeği yalanlayanların o gün vay haline!

50. Artık bu Kur'an'a da inanmazlarsa hangi söze inanacaklar?[31]

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ
جَمَعْنَاكُمْ وَالْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ
كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ع
﴿٤٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ
﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا
وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾
اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا
قَلِيلًا اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا
لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ
﴿٤٩﴾ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

22 "Zulmedenlere o gün ileri sürdükleri özürleri bir fayda vermez; artık onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler yapmaları da istenmez." (Rûm 30/57).

"O gün zâlimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz; lânet de bunlar için, en kötü yurt da bunlar içindir." (Mü'min 40/52).

"Aslında insan kendi kendisinin şâhididir: Mazeretlerini sayıp dökse bile." (Kıyâmet 75/14-15).

"Ey inkâr edenler! Bugün özür beyan etmeyin; ne yaptıysanız onun cezasını çekeceksiniz." (Tahrîm 66/7).

23 "Onlara: "İşte yalanladığınız hüküm günü!" denilecek." (Sâffât 37/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir." (Tûr 52/42). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimizin uzunca bir hadîs-i kudsîde bildirdiğine göre, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kullarım! Bana zarar vermek elinizden gelmez ki, zarar verebilesiniz. Bana fayda vermeye gücünüz yetmez ki, fayda veresiniz" (Müslim, Birr 55).

25 "O iki Cennet'te akıp giden iki pınar vardır." (Rahmân 55/50). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 "Orada onlar için her çeşit meyve vardır; canları daha ne isterse vardır." (Yâsîn 36/57). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

27 "Onlara, 'Yaptıklarınızın karşılığı olarak âfiyetle yiyin, için' denecek." (Tûr 52/19).

"Geçmiş günlerde yaptığınız amellerinize karşılık şimdi âfiyetle yiyin ve için." (Hâkka 69/24).

28 Bu ifade şu âyetlerde de geçmektedir: En'âm 6/84; Yûsuf 12/22; Kasas 28/14; Sâffât 37/80, 105, 110, 121, 131.

29 "Onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş lâflarla oynayadursunlar." (En'âm 6/91). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

30 "Onlara: "Rahmân'a secde edin!" denildiğinde, "Rahmân da neymiş? Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza secde mi edeceğiz?" derler. Ve bu durum onların nefretini artırır." (Furkân 25/60).

"İşlerin pek zorlaşacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün." (Kalem 68/42).

31 "Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin iyice yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?" (A'râf 7/185).

"İşte bunlar Allah'ın âyetleridir ki sana dosdoğru bir şekilde bildiriyoruz. Allah'ın sözünden ve âyetlerinden sonra onlar daha hangi söze inanacaklar?" (Câsiye 45/6).

Peygamber Efendimiz, bu âyetin okunmasından sonra "Âmennâ billâh" (Allah'a inandık) denmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Salât 149, 150).

NEBE' SÛRESİ (78. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 40 âyettir. Kıyamet ve âhiret hâdiselerinden bahseder. "Haber" anlamına gelen adını, kıyamete dair haberleri soruşturanlardan bahseden ikinci âyetten almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Birbirlerine neyi soruyorlar?

2. O büyük haberi mi?[1]

3. Hani anlaşmazlığa düştükleri o haberi.

4. Hayır, ihtilâfa ne hacet? Yakında öğrenecekler.

5. Evet, elbette yakında öğrenecekler.

6. Biz yeryüzünü bir döşek yapmadık mı?[2]

7. Dağları da yeryüzünün dengesi için birer kazık?[3]

8. Sizi de çift olarak yarattık.[4]

9. Uykunuzu bir dinlenme yaptık.[5]

10. Geceyi örtü yaptık.

11. Gündüzü geçim vakti yaptık.[6]

12. Üstünüze yedi sağlam gök kurduk.[7]

13. Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

عَمَّ يَتَسَٓاءَلُونَۚ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَاِ الْعَظٖيمِۙ ﴿٢﴾
الَّذٖى هُمْ فٖيهِ مُخْتَلِفُونَۜ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَۙ
﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ
الْاَرْضَ مِهَادًاۙ ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ اَوْتَادًاۖ ﴿٧﴾
وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًاۙ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ
سُبَاتًاۙ ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًاۙ ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا
النَّهَارَ مَعَاشًاۖ ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
شِدَادًاۙ ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًاۖ ﴿١٣﴾

---

1 Sâd sûresi (38), 67. âyette Kur'an "büyük haber" olarak şöyle nitelenmiştir:

"De ki: Benim size şu anlattıklarım büyük bir haberdir." (Sâd 38/67).

2 "O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten yağmur yağdırıp size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile kimseyi Allah'a denk tutmayın." (Bakara 2/22).

"Yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren yine O'dur. Allah buyurdu ki: "Biz o su ile her türlü bitkiden çift çift çıkardık." (Tâhâ 20/53).

"İşte o Allah'tır ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı; doğru gitmeniz için onda yollar yarattı." (Zuhruf 43/10).

3 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kāf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

4 "Ey insanlar! Sizi bir tek candan yaratan, ondan da eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizin emrine karşı gelmekten sakının." (Nisâ 4/1). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu bir dinlenme, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı kılan O'dur." (Furkān 25/47).

6 "Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayan bir toplum için bunda ibretler vardır." (Yûnus 10/67). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur. Ayrıca semâya yönelip onu yedi gök halinde düzenlemiştir. Her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (Bakara 2/29).

"Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın peygamberlere gönderdiği buyrukları göklerle yerler arasında iner durur. Böylece bilmiş olun ki, Allah her şeye kādirdir; ilmiyle de Allah her şeyi kuşatmıştır." (Talâk 65/12).

"Yedi göğü birbiriyle uyum içinde yaratan da O'dur." (Mülk 67/3).

"Hem görmediniz mi, yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış?" (Nûh 71/15).

8 "Güneş'i bir ışık, Ay'ı bir nur yapan ve yılların sayısını ve hesabınızı bilesiniz diye Ay'a menziller takdir eden O'dur." (Yûnus 10/5).

"Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir güneş ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!" (Furkān 25/61).

"Hem görmediniz mi, yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış?" "Ay'ı göklerde bir nur, Güneş'i de bir kandil yapmış." (Nûh 71/15-16).

14. Doymuş bulutlardan bol bol su indirdik.[9]

15. Onunla taneler, bitkiler çıkardık.

16. Gür ağaçlı bahçeler yetiştirdik.[10]

17. Hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir.[11]

18. Sûra üfürüldüğü gün[12] bölük bölük gelirsiniz.[13]

19. Gök açılır, kapı kapı olur.[14]

20. Dağlar yürütülür, bir serap olur.[15]

21. Cehennem, azabı hak edenleri gözetlemektedir.

22. Azgınların yeridir.[16]

23. Orada çağlar boyunca kalırlar.

24. Ne bir serinlik tadarlar, ne bir içecek:

25. Kaynar suyla irinden başka.[17]

26. İşte lâyık bir ceza!

27. Doğrusu, onlar hesaba çekilmeyi ummuyorlardı.[18]

28. Âyetlerimizi yalanladıkça yalanlıyorlardı.

29. Biz ise her şeyi tek tek kaydediyorduk.[19]

30. Onlara şöyle denir: "İşte, tadın artık! Bundan sonra size azaptan başka bir şey arttırmayız."[20]

وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَٓاءً ثَجَّاجًاۙ ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَنَبَاتًاۙ ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًاۜ ﴿١٦﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مٖيقَاتًاۙ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ اَفْوَاجًاۙ ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَٓاءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًاۙ ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًاۜ ﴿٢٠﴾ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًاۙ ﴿٢١﴾ لِلطَّاغٖينَ مَاٰبًاۙ ﴿٢٢﴾ لَابِثٖينَ فٖيهَٓا اَحْقَابًاۚ ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فٖيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًاۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا حَمٖيمًا وَغَسَّاقًاۙ ﴿٢٥﴾ جَزَٓاءً وِفَاقًاۜ ﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًاۙ ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًاۜ ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًاۙ ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزٖيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

---

9 "Gökten bir su indiren de O'dur." (En'âm 6/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik." (En'âm 6/99).

"Bu su ile sizin için hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik. Sizin için o bağ ve bahçelerde nice meyveler vardır ki, onlardan yersiniz." (Mü'minûn 23/19).

"Onlar mı hayırlı, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Biz o suyla, bir ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz, nice güzelliklerle dolu bahçeler yetiştirdik. Allah varken başka bir ilâh öyle mi? Doğrusu onlar Rablerini başkalarına denk tutan bir topluluktur." (Neml 27/60).

"Biz bol bol yağmur yağdırdık. Sonra toprağı özel şekilde yardık. Böylece ondan ekinler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, bol ağaçlı bahçeler, meyveler, otlaklar bitirdik: Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir." (Abese 80/25-32).

11 "Onlara: "İşte yalanladığınız hüküm günü!" denilecek." (Sâffât 37/21). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "Sûra iki üfleme arasında kırk vardır" buyurunca ashâb-ı kirâm: "Kırk gün mü?" diye sordular. "Bir şey diyemem" buyurdu."Öyleyse kırk yıl mı?" dediler. Yine "Bir şey diyemem" buyurdu. "Ya kırk ay mı?" diye sorduklarında, aynı şekilde "Bir şey diyemem" buyurdu (Buhârî, Tefsîr 78/1).

13 "O gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlayanları gruplar halinde toplarız. Onlar bir araya getirilip Allah'ın huzuruna sevk edilirler." (Neml 27/83).

14 "O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "Bu sakınanlar içindir; azgınlar için ise varılacak kötü bir yer vardır. Onların gireceği yer Cehennem'dir. Ne kötü bir döşektir o!" (Sâd 38/55-56).

17 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En'âm 6/70). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

18 "Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarından dolayı, çetin bir azap vardır." (Sâd 38/26).

19 "Ölüleri diriltecek olan Biziz. Onların yaptıkları işleri de, arkada bıraktıkları izleri de yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta kayda geçirmişizdir." (Yâsîn 36/12).

20 "Onlar ebediyen lânetli kalırlar. Ne azapları hafifletilir ne de kendilerine göz açtırılır." (Bakara 2/162). Kâfirlerin azaplarının hafifletilmeyeceğiyle ilgili âyetlerin bir kısmı bu âyetin dipnotunda gösterilmiştir.

31. Ama, takvâ sahipleri için kurtuluş vardır.[21]

32. Muhteşem bahçeler ve bağlar,

33. Turunç göğüslü yaşıt güzeller,

34. Dolu kadehler vardır.[22]

35. Orada ne boş bir söz işitirler, ne de bir yalan.[23]

36. İşte bu Rabbinden bir mükâfât[24] ve yeterli bir lütuftur.

37. O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi[25] olan Rahmân'dır. O'na söz söylemeye kimsenin gücü yetmez.

38. O gün Ruh[26] ve melekler saf saf olurlar.[27] Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz;[28] konuşan da doğruyu söyler.

39. İşte bu gerçek olan gündür. Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.[29]

40. Gerçek şu ki, Biz sizi yakın bir azap ile uyardık.[30] O gün insan kendi elleriyle yaptıklarına bakar; kâfir de "Keşke toprak olsaydım" der.[31]

اِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ مَفَازًاۙ ﴿٣١﴾ حَدَٓائِقَ وَاَعْنَابًاۙ
﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ اَتْرَابًاۙ ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًاۜ
﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًاۚ
﴿٣٥﴾ جَزَٓاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَٓاءً حِسَابًاۙ ﴿٣٦﴾
رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًاۚ ﴿٣٧﴾ يَوْمَ
يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّاۜ لَا يَتَكَلَّمُونَ
اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا
﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّۚ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ
اِلٰى رَبِّه۪ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا
قَر۪يبًاۚ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَن۪ي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

---

21 "Takvâ sahipleri için ise, Rablerinin katında, nimetlerle dolu Cennetler vardır." (Kalem 68/34).

22 "Şükreden iyiler ise kâfur katkılı kadehten içerler." (İnsan 76/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

23 "Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Bütün bunlar, onların yaptıklarına bir mükâfâttır." (Vâkıa 56/24). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir." (Sâffât 37/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

26 Bu âyette "Ruh" kelimesiyle Cebrâil aleyhisselâm kastedilmiştir.

"Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/193). Cebrâil aleyhisselâmın "Ruh" adıyla anıldığı diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

27 "Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiğinde, O gün Cehennem de getirilir. O gün insan her şeyi hatırlar; fakat neye yarar hatırlamak?" (Fecr 89/22-23).

28 "O gün geldiğinde, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz." (Hûd 11/105).

"Bugün dillerinin tutulduğu gündür. İzin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselât 77/35-36).

29 "Bu bir öğüttür; artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Müzzemmil 73/19; İnsan 76/29).

30 "Onlar o cezayı uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz." (Meâric 70/6-7). Kıyamet gününün yakınlığına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

31 "Defteri solundan verilen ise şöyle der: 'Keşke defterim verilmeseydi. Keşke hesabımın ne olduğunu öğrenmeseydim. Keşke ölmekle her şey bitseydi.'" (Hâkka 69/25-27).

NÂZİÂT SÛRESİ (79. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 46 âyettir. "Çekip çıkaranlar" anlamındaki adını birinci âyetten almıştır. Ağırlıklı olarak kıyamet ve âhiretten bahseder; Hz. Mûsâ'nın kıssasına temas eder.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun kâfirlerin canını çekip çıkaranlara,[1]

2. Ve mü'minlerin ruhunu yavaşça çekenlere,[2]

3. Ve yüzdükçe yüzenlere,[3]

4. Yarışıp geçenlere,[4]

5. İşleri yürüten meleklere,[5]

6. O gün sarsacak olan bir dehşetle sarsar.

7. Onu da arkadan gelen ikinci bir sarsıntı izler.[6]

8. O gün kalpler titrer,

9. Gözler baygın düşer.

10. Onlar hâlâ diyorlar ki: "O çukurdan, tekrar hayata mı döneriz?

11. "Çürüyüp ufalanmış kemiklere döndükten sonra, öyle mi?"[7]

12. Dediler ki: "Öyleyse bu hüsranlı bir dönüş olur."

13. Bu dönüş için sadece bir ses yeter.

14. Kendilerini bir meydanda bulurlar.[8]

15. Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?[9]

16. Hani Rabbi ona kutsal vâdi Tuvâ'da şöyle seslenmişti:[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًاۙ ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًاۙ
﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًاۙ ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ
سَبْقًاۙ ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًاۘ ﴿٥﴾ يَوْمَ
تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُۙ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُۜ
﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌۙ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا
خَاشِعَةٌۘ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي
الْحَافِرَةِۜ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةًۜ ﴿١١﴾
قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌۘ ﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا
هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌۙ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِۜ
﴿١٤﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰىۢ ﴿١٥﴾ اِذْ
نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًىۚ ﴿١٦﴾

1 Kâfirin ruhunu şiddetle söküp çıkaran melekler.

2 Mü'minin ruhunu yavaşça alan melekler.

3 Mü'minin ruhunu, suda yüzen kimsenin yüzüşü gibi kolayca ve sezdirmeden alan melekler. Yahut gökten yüzer gibi inen melekler.

4 Aldıkları ruhları âit oldukları yere götürmek için yarışan melekler. Yahut hayırda yarışanlar. "İman ve amelde öne geçenler de hepsinden ileridir." (Vâkıa 56/10). Hayırda yarışan ve öne geçenlerle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 Allah'ın emirlerini yerine getiren ve onların uygulanmasını gözeten melekler.

6 Bir defasında gecenin üçte biri geçince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem uyanıp kalktı ve "İnsanlar! Allah'ı zikredin! Yeri yerinden oynatan birinci sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak" buyurdu. Bu hadisi rivayet eden Übey ibni Kâ'b radıyallahu anh der ki: O zaman, "Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-ı şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir?" diye sordum. "Dilediğin kadar" buyurdu. Ardından birkaç defa, "Dualarımın dörtte birini, yarısını, üçte ikisini salâvât-ı şerîfeye ayırsam" diye sordum. Her defasında, "Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için iyi olur" buyurunca, ben de "Öyleyse duaya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât-ı şerîfe getirsem nasıl olur?" diye sordum. "O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar" buyurdu (Tirmizî, Kıyâmet 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 136).

7 "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdi." (En`âm 6/29). Yeniden diriltilmekle ilgili âyetler, bu âyetin dipnotunda, ayrıca Bakara 2/28, Yûnus 10/34, Ra`d 13/5, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

8 "Bu diriltiliş için bir ses yeter; bir de bakarsın ki hepsi kabirlerinden kalkmış bakınmaktadır." (Sâffât 37/19).

9 Mûsâ aleyhisselâmın kıssası başlıca şu sûrelerde tafsilâtlı bir şekilde anlatılmaktadır: A`râf 7/103 vd.; Yûnus 10/75 vd.; Tâhâ 20/24 vd.; Mü'minûn 23/46 vd.; Şuarâ 26/11 vd.; Kasas 28/3 vd.; Mü'min 40/26 vd.; Duhân 44/17 vd.

10 "Mûsâ'nın kıssası sana geldi mi? Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine şöyle demişti: 'Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki size oradan bir kor parçası getiririm veya orada yol gösterecek bir rehber bulurum.' Ateşin yanına varınca, kendisine 'Ey Mûsâ!' diye seslenildi. 'Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vâdi Tuvâ'dasın.'" (Tâhâ 20/10-12).

17. "Firavun'a git; çünkü o çok azdı."

18. "Ona de ki: Arınmaya niyetin var mı?"

19. "Rabbinin yolunu sana göstereyim de O'ndan kork."

20. Ve Mûsâ ona büyük mûcizeyi gösterdi.[11]

21. O ise hemen yalanladı ve karşı çıktı.

22. Sonra arkasını döndü, bozgunculuk etmeye koştu.

23. Halkı topladı ve seslendi:

24. "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi.[12]

25. Allah da onu hem dünya, hem âhiret azabıyla cezalandırdı.

26. Elbette bunda Allah'tan korkan kimse için büyük bir ibret vardır.

27. Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü?[13] Allah göğü bina etti.

28. Boyunu yükseltti, düzene koydu.[14]

29. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlattı.

30. Ondan sonra yeri yayıp döşedi.[15]

31. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.[16]

32. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi.[17]

33. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.[18]

34. O büyük felâket[19] gelip çattığında,[20]

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ
هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى
رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى
﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى
﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ
الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ
وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ
يَخْشٰى ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ
بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ
مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ
اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ
﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾

---

11 "Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!" (A'râf 7/107-108).

12 "Derken Firavun halkına hitap ederek şöyle dedi: 'Ey kavmim! Mısır'ın egemenliği ve ayaklarımın altından akan şu ırmaklar hep benim değil mi? Görmüyor musunuz? Ben neredeyse meramını anlatamayacak haldeki şu zavallıdan daha üstün değil miyim? Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!' Firavun böylece halkını küçümseyip kandırdı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Gerçekten onlar yoldan çıkmış bir topluluk idi." (Zuhruf 43/51-54).

13 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kâdir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiştir." (Ra'd 13/2).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?" (Gâşiye 88/18).

15 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "O Rabbin ki, yerden yeşillikleri çıkardı." (A'lâ 87/4).

17 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kāf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

18 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29).

"Yeri de canlılar için hazırladı. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?" (Rahmân 55/10-13).

"O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin. Dönüşünüz de yine O'nadır." (Mülk 67/15).

19 "Büyük felâket" diye çevrilen "et-Tâmmetü'l-kübrâ" ifadesiyle kıyamet kastedilmektedir.

20 "Çarpacak olan o felâket. Nedir çarpacak olan o felâket? O çarpacak felâketin ne olduğunu bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervanelere döner." (Kāria 101/1-4).

17. "Firavun'a git; çünkü o çok azdı."

18. "Ona de ki: Arınmaya niyetin var mı?"

19. "Rabbinin yolunu sana göstereyim de O'ndan kork."

20. Ve Mûsâ ona büyük mûcizeyi gösterdi.[11]

21. O ise hemen yalanladı ve karşı çıktı.

22. Sonra arkasını döndü, bozgunculuk etmeye koştu.

23. Halkı topladı ve seslendi:

24. "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi.[12]

25. Allah da onu hem dünya, hem âhiret azabıyla cezalandırdı.

26. Elbette bunda Allah'tan korkan kimse için büyük bir ibret vardır.

27. Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü?[13] Allah göğü bina etti.

28. Boyunu yükseltti, düzene koydu.[14]

29. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlattı.

30. Ondan sonra yeri yayıp döşedi.[15]

31. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.[16]

32. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi.[17]

33. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.[18]

34. O büyük felâket[19] gelip çattığında,[20]

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ
هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى
رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى
﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى
﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ
الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ
وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ
يَخْشٰى ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ
بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ
مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ
اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ
﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾

---

11 "Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!" (A'râf 7/107-108).

12 "Derken Firavun halkına hitap ederek şöyle dedi: 'Ey kavmim! Mısır'ın egemenliği ve ayaklarımın altından akan şu ırmaklar hep benim değil mi? Görmüyor musunuz? Ben neredeyse meramını an-

latamayacak haldeki şu zavallıdan daha üstün değil miyim? Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!' Firavun böylece halkını küçümseyip kandırdı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Gerçekten onlar yoldan çıkmış bir topluluk idi." (Zuhruf 43/51-54).

13 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kâdir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiştir." (Ra'd 13/2).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?" (Gâşiye 88/18).

15 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "O Rabbin ki, yerden yeşillikleri çıkardı." (A'lâ 87/4).

17 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kāf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

18 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29).

"Yeri de canlılar için hazırladı. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?" (Rahmân 55/10-13).

"O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin. Dönüşünüz de yine O'nadır." (Mülk 67/15).

19 "Büyük felâket" diye çevrilen "et-Tâmmetü'l-kübrâ" ifadesiyle kıyamet kastedilmektedir.

20 "Çarpacak olan o felâket. Nedir çarpacak olan o felâket? O çarpacak felâketin ne olduğunu bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervanelere döner." (Kāria 101/1-4).

17. "Firavun'a git; çünkü o çok azdı."

18. "Ona de ki: Arınmaya niyetin var mı?"

19. "Rabbinin yolunu sana göstereyim de O'ndan kork."

20. Ve Mûsâ ona büyük mûcizeyi gösterdi.[11]

21. O ise hemen yalanladı ve karşı çıktı.

22. Sonra arkasını döndü, bozgunculuk etmeye koştu.

23. Halkı topladı ve seslendi:

24. "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi.[12]

25. Allah da onu hem dünya, hem âhiret azabıyla cezalandırdı.

26. Elbette bunda Allah'tan korkan kimse için büyük bir ibret vardır.

27. Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü?[13] Allah göğü bina etti.

28. Boyunu yükseltti, düzene koydu.[14]

29. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlattı.

30. Ondan sonra yeri yayıp döşedi.[15]

31. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.[16]

32. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi.[17]

33. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.[18]

34. O büyük felâket[19] gelip çattığında,[20]

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ
هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى
رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى
﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى
﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ
الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ
وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ
يَخْشٰى ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ
بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ
مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ
اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ
﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾

11 "Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Ve elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!" (A'râf 7/107-108).

12 "Derken Firavun halkına hitap ederek şöyle dedi: 'Ey kavmim! Mısır'ın egemenliği ve ayaklarımın altından akan şu ırmaklar hep benim değil mi? Görmüyor musunuz? Ben neredeyse meramını anlatamayacak haldeki şu zavallıdan daha üstün değil miyim? Ona gökten altın bilezikler atılsa, yahut kendisini destekleyen melekler de dizi dizi onunla beraber gelseydi ya!' Firavun böylece halkını küçümseyip kandırdı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Gerçekten onlar yoldan çıkmış bir topluluk idi." (Zuhruf 43/51-54).

13 "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kıyamet gününde kendileri gibisini yaratmaya kâdir olduğunu, ve onlar için geleceğinde kuşku olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Yine de zâlimler inkârcılıktan vazgeçmiyor." (İsrâ 17/99). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiştir." (Ra'd 13/2).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?" (Gāşiye 88/18).

15 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 "O Rabbin ki, yerden yeşillikleri çıkardı." (A'lâ 87/4).

17 Yeryüzünün sarsılmadan durabilmesi için oraya çakılmış gibi duran yüce dağlar yaratıldığı şu âyetlerde belirtilmektedir: Ra'd 13/3; Hicr 15/19; Nahl 16/15; Enbiyâ 21/31; Neml 27/61; Lokman 31/10; Fussılet 41/10; Kāf 50/7; Mürselât 77/27; Nebe' 78/6-7; Nâziât 79/32. Yeryüzünün sarsılmadan durmasında dağların oynadığı rol Nahl sûresi (16), 15. âyetin dipnotunda açıklanmıştır.

18 "Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O'dur." (Bakara 2/29).

"Yeri de canlılar için hazırladı. Onda nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?" (Rahmân 55/10-13).

"O halde yeryüzünün sırtında dolaşın, Allah'ın rızkından yiyin. Dönüşünüz de yine O'nadır." (Mülk 67/15).

19 "Büyük felâket" diye çevrilen "et-Tâmmetü'l-kübrâ" ifadesiyle kıyamet kastedilmektedir.

20 "Çarpacak olan o felâket. Nedir çarpacak olan o felâket? O çarpacak felâketin ne olduğunu bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervanelere döner." (Kāria 101/1-4).

35. İnsan neye çabaladığını o gün hatırlar.[21]

36. Gören herkese Cehennem açıkça gösterilir.[22]

37. Kim azgınlık etmiş,[23]

38. Ve dünya hayatını tercih etmişse,[24]

39. Onun barınacağı yer Cehennem'dir.

40. Kim Rabbinin huzurunda durmaktan korkup da[25] nefsini kötü heveslerden alıkoymuşsa,

41. Onun varacağı yer ise Cennet'tir.

42. Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar.[26]

43. Sen onu nereden bileceksin?

44. Onun nihâî bilgisi sadece Rabbine âittir.[27]

45. Sen kıyametten korkanlar için elbette bir uyarıcısın.[28]

46. O günü gördüklerinde sanırlar ki, dünyada ya bir gece kalmışlardır, ya da bir kuşluk vakti.[29]

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰىۙ ﴿٣٥﴾
وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا
مَنْ طَغٰىۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۙ ﴿٣٨﴾
فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا
مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ
الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٤١﴾
يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ
﴿٤٢﴾ ف۪يمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَاۜ ﴿٤٣﴾ اِلٰى
رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۜ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ
مَنْ يَخْشٰيهَاۜ ﴿٤٥﴾ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا
لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

---

21 "O gün Cehennem de getirilir. O gün insan her şeyi hatırlar; fakat neye yarar hatırlamak?" (Fecr 89/23).

22 "Cehennem'i mutlaka göreceksiniz. Onu gözünüzle göreceksiniz." (Tekâsür 102/6-7).

23 "Bu sakınanlar içindir; azgınlar için ise varılacak kötü bir yer vardır. Onların gireceği yer Cehennem'dir. Ne kötü bir döşektir o!" (Sâd 38/55-56).

"Cehennem, azabı hak edenleri gözetlemektedir. Azgınların yeridir." (Nebe' 78/21-22).

24 "Öldükten sonra huzurumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup onunla kendilerini avutan ve âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince: Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer Cehennem'dir." (Yûnus 10/7-8).

"O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

25 "Bunun üzerine Rableri o peygamberlere şöyle vahyetti: 'Biz zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz. Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz. İşte bu vaad, Benim huzurumda hesap vermekten, tehdit ve azabımdan korkanlar içindir.'" (İbrâhim 14/13-14).

"Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkan kimseye iki Cennet vardır." (Rahmân 55/46).

26 Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şehâdet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek: "Benimle kıyametin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı zamanda ben peygamber olarak gönderildim" buyurdu (Buhârî, Tefsîr 79/1, Talâk 25, Müslim, Cum'a 43).

27 "Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: "Onu sadece Rabbim bilir. Vakti gelince onu sadece O meydana getirecektir. Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir." (A'râf 7/187).

"Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır." (Lokmân 31/34).

"Kıyamet vaktinin bilgisi O'nun katındadır." (Zuhruf 43/85).

28 "Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve namazı dosdoğru kılan kimseleri uyarabilirsin." (Fâtır 35/18).

"Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylelerini bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek, pek değerli bir mükâfâtla müjdele." (Yâsîn 36/11).

29 "Allah onları huzurunda topladığı gün, onlar yeryüzünde, günün bir saatinde birbiriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklardır. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayıp da doğru yolu bulamayanlar gerçekten mahvolup gitmişlerdir." (Yûnus 10/45). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

ABESE SÛRESİ (80. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 42 âyettir. Bu sûrenin ilk on âyeti, âmâ sahâbî Abdullah ibni Ümmi Mektûm hakkında inmiştir. Bu zât bir gün Peygamberimize gelmiş, "Ey Allah'ın Resûlü, beni irşad et" demişti. O sırada Peygamberimizin yanında bazı müşrikler vardı. Peygamberimiz Abdullah ibni Ümmi Mektûm'un ısrarından hoşlanmayarak yüzünü konuşmakta olduğu müşriklere döndü. Bunun üzerine sûrenin âyetleri indi.[1] Sûrenin adı, 1. âyette geçen ve "yüzünü ekşitti" anlamına gelen ilk kelimeden gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yüzünü ekşitti ve döndü:

2. Yanına âmâ geldi diye.

3. Nereden biliyorsun? Belki o günahlarından arınacaktı;

4. Yahut öğüt alacak, öğütten faydalanacaktı.[2]

5. Öğüte ihtiyaç duymayan kimseye gelince:

6. Sen ona yöneliyorsun.

7. Oysa o inkârından arınmadı diye sen sorumlu olmazsın.[3]

8. Fakat sana can atarak geleni,

9. Üstelik Allah'a saygı duyarak gelmişken,

10. Sen ihmal ediyorsun.[4]

11. Bir daha böyle yapma! Çünkü bu Kur'an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür.[5]

12. İsteyen ondan öğüt alır.[6]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾
وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىۙ ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ
فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰىۙ
﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا
يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾ وَهُوَ
يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾ كَلَّٓا اِنَّهَا
تَذْكِرَةٌۚ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَٓاءَ ذَكَرَهُۢ ﴿١٢﴾

---

1 Tirmizî, Tefsîr 80/1; Mâlik, *Muvatta'*, Kur'an 4.

2 "Sabah akşam sadece Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin, onlar da senin

hesabından. Öyleyse niçin onları kovup da zâlimlerden olasın!" (En'âm 6/52). Konuyla ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua ve ibâdet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi hatırlamaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!" (Kehf 18/28).

3 "Eğer arkalarını dönüp giderlerse, Biz seni onların yaptıklarından sorumlu bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen, tebliğ etmekten ibârettir." (Şûrâ 42/48).

4 "Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nimetlerine sakın imrenerek bakma! İman etmiyorlar diye de üzülme! Mü'minlere kol kanat ger!" (Hicr 15/88).

"Sana tâbi olan mü'minlere kol kanat ger." (Şuarâ 26/215).

5 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt olma özelliğiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "De ki: Gerçek Rabbinizden gelmiştir: Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf 18/29).

"Bu bir öğüttür; artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar." (Müzzemmil 73/19; İnsan 76/29).

"Ancak bu Kur'an bir hatırlatma ve bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır." (Müddessir 74/54-55).

"O bütün âlemler için bir öğüttür: İçinizden, dosdoğru bir yol tutmak isteyenler için." (Tekvîr 81/27-28).

13-14. O çok şerefli, yüce, tertemiz sayfalardadır.[7]

15-16. Saygın ve itaatkâr kâtiplerin elleriyle yazılmıştır.[8]

17. Kahrolası insan, ne kadar da nankör!

18. Allah onu hangi şeyden yarattı?

19. Bir damla sudan![9] Onu yarattı, ona biçim verdi.

20. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.[10]

21. Sonra onu öldürüp kabre koydu.

22. Sonra da, dilediği vakit onu tekrar diriltir.[11]

23. Doğrusu insan, Allah'ın, kendisine emrettiklerini yerine getirmedi.

24. İnsan yediklerine bir baksın.

25. Biz bol bol yağmur yağdırdık.

26. Sonra toprağı özel şekilde yardık.

27. Böylece ondan ekinler,

28. Üzümler, sebzeler,

29. Zeytinler, hurmalar,

30. Bol ağaçlı bahçeler,

31. Meyveler, otlaklar bitirdik:[12]

32. Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir.[13]

فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ
﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾
قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ
خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ
السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾
ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا
أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ
﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ
شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا
حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا
وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً
وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

7 "Bu çok şerefli bir Kur'an'dır. O korunmuş bir kitaptadır. Tertemiz olanlardan başkası ona dokunmasın." (Vâkıa 56/77-79).

8 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Kur'an'ı ezberleyerek düzgün bir şekilde okuyan hâfız fazîlet bakımından vahiy getiren melekler gibidir. Hâfız olmadığı halde Kur'an'ı zorlanarak okuyan kimseye ise; biri okumanın, diğeri de zorlanmanın karşılığı olarak iki sevap vardır." (Buhârî, Tefsîr 80; Müslim, Müsâfirîn 244).

9 "İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı." (Nahl 16/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder." (İnsan 76/3).

"Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa, Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse ve en güzel olanı yalanlarsa, ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/5-10).

11 "Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve tekrar oradan çıkaracağız." (Tâhâ 20/55).

12 "Doymuş bulutlardan bol bol su indirdik. Onunla taneler, bitkiler çıkardık. Gür ağaçlı bahçeler yetiştirdik." (Nebe' 78/14-16). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti. Boyunu yükseltti, düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlattı. Ondan sonra yeri yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları da yeryüzüne yerleştirdi. Bütün bunları, sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı." (Nâziât 79/27-33).

33. Kıyametin müthiş sesi kulaklara çarptığında,[14]

34. O gün insan kendi kardeşinden kaçar.

35. Anasından, babasından,

36. Eşinden ve çocuklarından kaçar.[15]

37. O gün herkesin kendisine yetecek bir derdi vardır.[16]

38. Yüzler vardır o gün parıl parıl,[17]

39. Güleçtir, sevinçlidir.

40. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmış,[18]

41. Karanlığa bürünmüştür.

42. İşte bunlar inkârcı günahkârlardır.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ
الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ
يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾
وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا
قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

---

14 "Ve sûra üfürülür. O anda onlar kabirlerinden çıkmış, Rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn 36/51). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Sûra üfürüldüğü zaman aralarındaki akrabalıklar yok olup gidecek ve birbirlerinin halini de sormayacaklar." (Mü'minûn 23/101). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

16 En`âm sûresi (6), 94. âyetin dipnotunda geçen şu hadis konumuzla ilgilidir:

Resûl-i Ekrem kıyamet gününde insanların Allah'ın huzurunda, yalın ayak, vücutları çıplak, ilk yaratıldıkları gibi sünnetsiz olarak toplanacaklarını haber verince Hz. Âişe buna hayret etti ve "Ey Allah'ın elçisi! Erkekler ve kadınlar birbirine bakmaz mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem ona şu cevabı verdi: "O gün herkes başkasıyla ilgilenemeyecek kadar kendi derdine düşecektir." (Buhârî, Enbiyâ 48, Tefsîr 21/2, Rikâk 45; Müslim, Cennet 56; Tirmizî, Tefsîr 80/2).

17 "O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman

ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir. Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği Cennet'te olacak ve orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân 3/106-107). Konuyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

18 "Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar ceza verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak hiç kimse yoktur. Suratları sanki kap karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir. İşte bunlar da cehennemliktir ve hep orada kalacaklardır." (Yûnus 10/27).

"Gözleri baygın düşecek, kendilerini zillet kaplayacaktır." (Kalem 68/43).

TEKVÎR SÛRESİ (81. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 29 âyettir. Sûre, adını 1. âyetinde kıyamet gününü tasvir ederken Güneş'in özelliğini kaybedeceğini bildirmek üzere kullanılan ve "yuvarlayarak dürüp sarmak, dolamak, kör etmek" mânalarına gelen "tekvir" fiilinden almaktadır. Peygamber Efendimiz, "Kıyamet gününü gözüyle görmüş gibi olmaktan hoşlanan kimse Tekvîr, İnfitâr ve İnşikāk sûrelerini okusun" buyurmuştur.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Güneş dürüldüğünde,[2]

2. Yıldızlar saçıldığında,[3]

3. Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğünde,[4]

4. Gebe develer başıboş kaldığında,[5]

5. Vahşî hayvanlar toplandığında,[6]

6. Denizler tutuştuğunda,[7]

7. Canlar eşleştirildiğinde,[8]

8. Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda:

9. Günahı neydi de öldürüldü?[9]

10. Defterler açıldığında,[10]

11. Gök sıyrıldığında,[11]

12. Cehennem kızıştırıldığında,

13. Cennet yaklaştırıldığında,[12]

14. Her nefis o gün için ne hazırladığını öğrenmiş olur.[13]

15. Yemin ederim geri dönenlere,[14]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا النُّجُومُ
انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾
وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَاِذَا الْوُحُوشُ
حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾
وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْؤُ۫دَةُ
سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا
الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ
كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾
وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ
مَٓا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾

---

1 Tirmizî, Tefsîr 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 27.

2 Veya karanlığa gömüldüğünde. Takip eden âyetlerde ve sûrelerde kıyamet günüyle ilgili son derece canlı tasvirler yer almaktadır. Bugünkü bilgilerimiz ışığında bu tasvirleri pek çok şekillerde yorumlamak ve hemen hemen aynı derecede geçerli pek çok senaryo içine yerleştirmek mümkündür. Çünkü Dünya ölçeğinde olsun, yakın semâ veya kâinat ölçeğinde olsun, geleceğinde şüphe olmayan son

günün pek çok ihtimalleri bulunmaktadır. Âyetlerdeki tasvirler ise bu ihtimallerin hepsine de elverişli durumdadır.

"Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve Ay bir araya getirildiğinde, İnsan o gün "Kaçacak yer neresi?" der." (Kıyâmet 75/7-10). Konuyla ilgili diğer âyetler 10. âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 Veya yıldızlar söndürüldüğünde.

4 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 Arapların gözündeki en değerli mal olan gebe develeri bile kimse umursamadığı zaman.

6 Felâketi sezinleyip de toplandıklarında; yahut felâketin büyüklüğü yüzünden, birbirlerinden korkmayı bile unutarak bir araya geldiklerinde.

7 "Denizler taştığında." (İnfitâr 82/3).

8 Bu âyete "herkes kendi benzerleriyle birlikte haşr meydanında toplandığı zaman" yahut "ölüler diriltilip ruhlar yeniden kendi bedenleriyle birleştiğinde" gibi anlamlar verilmiştir.

9 "Kendisine verilen müjdenin utancıyla tanıdıklarından saklanır. Utancına katlanarak onu sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün! Şuna bakın, ne kötü hüküm veriyorlar." (Nahl 16/59). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Her insanın yaptığı işlerin sorumluluğunu onun boynuna taktık. Kıyamet gününde her şeyin yazıldığı bir kitabı onun önüne açacağız." (İsrâ 17/13).

"Amel defterleri önlerine konacak; o zaman günahkârların, o defterde yazılı olan amellerinden dolayı korkuya kapıldığını göreceksin. Onlar derler ki: 'Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki, küçük büyük demeden bütün yaptıklarımızı kaydetmiş!' Yaptıkları her şeyi amel defterlerinde bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf 18/49).

11 Göğün perdesi açılıp da Arş ve ilâhî saltanat bütün ihtişamıyla görülür hale geldiğinde.

"O gün gök şiddetle çalkalanacak." (Tûr 52/9). Göklerin kıyamet günündeki hali ile ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Cennet ise takvâ sahiplerine alabildiğine yaklaştırılmıştır." (Kāf 50/31).

13 "Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 Bu ve bir sonraki âyet hakkında çok sayıda ihtimaller öne sürülmüş ve yorumlar yapılmıştır. En yaygın yorumlardan birine göre, bu âyet gezegenleri tanımlamaktadır ki bu takdirde, "geri dönenler" ifadesinden, dış gezegenlerde görülen gerileme (retrograde) hareketi de anlaşılabilir. Dünya, farklı hızlarda dönen bu gezegenlerden birinin önünden geçtiği zaman, bir süre için o gezegen geriye gidiyormuş gibi görünmekte, sonra tekrar olağan hareketine devam etmektedir.

16. Ve yörüngesinde akıp süpürenlere,[15]

17. Ve kararmaya başlarken geceye,

18. Ve nefes almaya başladığında sabaha.

19. O Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür.[16]

20. Bir elçi ki pek kuvvetli, Arş sahibi katında itibarlıdır.[17]

21. Orada sözü dinlenir, ona güvenilir.[18]

22. Arkadaşınız[19] aslâ bir deli değildir.[20]

23. And olsun ki, Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü.[21]

24. O, kendisine vahyedileni açıklamakta cimrilik etmez.

25. Bu Kur'an, Allah'ın huzurundan kovulmuş şeytanın sözü değildir.[22]

26. Öyleyse nereye gidiyorsunuz?

27. O bütün âlemler için bir öğüttür:[23]

28. İçinizden, dosdoğru bir yol tutmak isteyenler için.[24]

29. Yoksa, Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz bir şey isteyemezsiniz.[25]

اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا
عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾
اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ
عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ
اَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾
وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ
عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ
شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾
اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ
مِنْكُمْ اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ
اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

---

15 Yine gezegenler veya yıldızlar olarak anlaşıldığı takdirde, çekim kuvvetiyle etraflarında bir süpürme işlemi gerçekleştirdikleri düşünülebilir. Nitekim Jüpiter'in büyük kütlesiyle Güneş Sistemi içinde böyle bir işlev gördüğü ve irili ufaklı pek çok asteroidin çok geniş bir alandan "süpürülerek" asteroid kuşağı adıyla bilinen bölgede toplanmasında rol aldığı düşünülmektedir. Diğer bir yoruma göre de âyetin anlamı "Akarak yuvalarına girenlere" olur ki, bunda da gündüz Güneş'in ışığı altında gizlenip gece meydana çıkan yıldızların kastedildiği ifade edilmiştir. Fakat her iki âyetteki tanımların bunlardan çok daha ötede, çok farklı ve kapsamlı anlamları da içerdiğinde şüphe yoktur.

16 "O Yahudilere söyle: Cebrâil'e kim düşmansa şunu iyi bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan ve mü'minlere bir rehber ve müjdeci olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir." (Bakara 2/97).

"Şüphesiz bu Kur'an, Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilen bir kitaptır. Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/192-193).

"Bu Kur'an, çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Hâkka 69/40).

17 "Kendisine onu muazzam kuvvetlerin sahibi öğretti. Ki o üstün bir akıl ve dirayete sahiptir. Peygamber'e gerçek haliyle göründü." (Necm 53/5-6).

18 "Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/193). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetin dipnotuna bakınız.

19 Sizin aranızda yaşayan ve her halini yakından bildiğiniz Peygamber demektir.

"Arkadaşınız ne saptı, ne de şaşırdı." (Necm 53/2). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

20 "Kâfirler şöyle dediler: 'Ey kendisine kitap indirilen! Sen delinin birisin.'" (Hicr 15/6). Kâfirlerin peygamberleri delilikle suçladıklarına dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

21 "O elçi" Cebrâil aleyhisselâmdır. "O zaman ufkun en uç noktasında idi. Sonra indi, yaklaştı. İki yay kadar oldu, hatta daha da yakın. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti." (Necm 53/7-10).

22 "Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir." (Şuarâ 26/210).

23 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A'râf 7/2). Kur'an'ın öğüt olma özelliğiyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

24 "Bir daha böyle yapma! Çünkü bu Kur'an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür. İsteyen ondan öğüt alır." (Abese 80/11-12). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

25 "Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar." (Müddessir 74/56). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almaktadır.

İNFİTÂR SÛRESİ (82. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 19 âyettir. Kıyameti tasvir ederken ilk âyetinde göğün yarılacağını bildirdiğinden, "yarılma" anlamındaki bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Gök yarıldığında,[1]

2. Yıldızlar[2] saçıldığında,

3. Denizler taştığında,[3]

4. Kabirler alt üst olup içindekiler dışarı atıldığında,[4]

5. Herkes ne yaptığını, neyi geri bıraktığını öğrenir.[5]

6. Ey insan, pek lütufkâr olan Rabbine karşı seni aldatan ne?

7. O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi,[6] dengeli ve ölçülü[7] yaptı.

8. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi.[8]

9. Fakat! Bütün bunlara rağmen siz dini, hesap ve ceza gününü yalanlamaya kalkışıyorsunuz.[9]

10. Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var.[10]

11. Onlar Kirâmen Kâtibîn'dir.[11]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْۙ ﴿١﴾ وَاِذَا
الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْۙ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ
فُجِّرَتْۙ ﴿٣﴾ وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْۙ ﴿٤﴾
عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْۜ ﴿٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَر۪يمِۙ
﴿٦﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَۙ ﴿٧﴾
ف۪ٓي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَۜ ﴿٨﴾ كَلَّا
بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدّ۪ينِۙ ﴿٩﴾ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ
لَحَافِظ۪ينَۙ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِب۪ينَۙ ﴿١١﴾

---

1 "Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve Ay bir araya getirildiğinde, insan o gün 'Kaçacak yer neresi?' der." (Kıyâmet 75/7-10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

2 Veya gezegenler.

3 "Denizler tutuştuğunda." (Tekvîr 81/6).

4 "Yine bütün bunlardan şunu da anlayın ki, kıyamet hiç şüphesiz gelecek, Allah kabirdekileri diriltecektir." (Hac 22/7).

"Fakat o bilmiyor mu ki bir gün gelecek, kabirlerde olanlar dışarı atılacak." (Âdiyât 100/9).

5 "Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Yoksa o atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi? Sonra aleka oldu; derken Allah ona güzel ve düzgün bir biçim verdi." (Kıyâmet 75/37-38).

"Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi, kendi ruhundan üfledi ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az şükrediyorsunuz!" (Secde 32/9).

7 "Her şeyin hazinesi sadece Bizim elimizdedir; ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz." (Hicr 15/21). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 İnsanın yaratılışındaki sayısız harikulâdelikler bir yana, sadece sûretindeki mükemmellik dahi, yüzyıllardır bilim, sanat ve felsefe dünyasını kendisine hayran bırakmıştır ve bırakmaya devam etmektedir. Özellikle "altın oran" veya "ilâhî oran" şeklinde bilinen orantı, kaynağını insan bedenindeki orantılardan almıştır ve kâinattaki estetiğin temeli olarak kabul edilmektedir. Bu oran, insan organlarının birbirine uygunluğu ve büyüklüğü akıllara durgunluk verecek bir mükemmellikte kullanılmıştır; insan yüzünde ise, neredeyse sayısız denecek belirtileriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzdendir ki, kâinat estetiğinin kurallarını değiştirmeden—ki bunu Âlemlerin Rabbinden başka yapacak yoktur—bu kâinat içinde insandan daha güzel bir varlık, insan yüzünden daha güzel bir yüz düşünmek mümkün olmamıştır. Bu sûret ve sîmânın her insan için ayrı ayrı takdir edilmiş olması ise, Yer ve Gökler Rabbinin, her insan bireyine karşı çok özel bir lütfudur ki, insanın böyle aşikâr bir kerem karşısında aldanması ve inkâra yönelmesi, gerçekten de bağışlanmayacak bir nankörlük olur. Bu konuda Mü'min sûresi (40), 64. âyetin dipnotuna da bakınız.

9 "Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz." (Mâûn 107/1-3).

10 "İnsanın önünde, ardında Allah'ın emriyle onu izleyen, koruyup gözeten melekler vardır." (Ra'd 13/11). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

11 "Kirâmen kâtibîn" Allah katında şeref ve itibarı yüksek olan kâtip melekler demektir.

12. Her ne yaparsanız bilirler.[12]

13. İyi kullar, nimet içindedir.[13]

14. Günahkârlar da Cehennem'dedir.

15. Hesap gününde oraya girerler.

16. Bir daha da oradan çıkamazlar.[14]

17. Hesap ve ceza gününün ne olduğunu bilir misin?[15]

18. Evet, hesap ve ceza gününün ne olduğunu bilir misin?

19. O, kimsenin kimseye bir faydasının olmadığı gündür.[16] Hüküm o gün Allah'ındır.[17]

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ
لَفٖي نَعٖيمٍ ﴿١٣﴾ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفٖي جَحٖيمٍ
﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدّٖينِ ﴿١٥﴾ وَمَا
هُمْ عَنْهَا بِغَٓائِبٖينَ ﴿١٦﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ
مَا يَوْمُ الدّٖينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَٓا اَدْرٰيكَ مَا
يَوْمُ الدّٖينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ
لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

---

12 "Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarındaki elçilerimiz de yazıyorlar." (Zuhruf 43/80).

"O gün bütün ümmetleri diz çökmüş halde görürsün. Her ümmet, hesap defterinin başına çağırılır. O gün, yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz. Onlara 'Bu, size gerçeği söyleyen kitabımızdır. Biz sizin bütün yaptıklarınızı kaydediyorduk' denilecek." (Câsiye 45/28-29).

"Onun sağında ve solunda oturmuş iki melek her şeyi kaydetmektedir. Yanında onu gözetleyip ağzından çıkan her sözü kaydeden biri vardır." (Kâf 50/17-18).

13 "Ancak Rablerinden korkan ve O'na karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir ikram olmak üzere, içinde ırmaklar akan Cennetler vardır. Allah katında olanlar, iyi kullar için daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân 3/198).

"İyilik ehli olanlar ise kâfur katkılı kadehten içerler." (İnsan 76/5).

"İyiler, nimet içindedir." (Mutaffifîn 83/22).

14 "Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı Cehennem'den çıkmak isteseler, her seferinde bu topuzlarla tekrar oraya itilecekler ve kendilerine: "Tadın bakalım bu yakıcı azabı!" denilecek." (Hac 22/22).

15 "Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. O Rahmân ve Rahîm'e, koruyup gözeten Allah'a. Hesap gününün tek hâkimine." (Fâtiha 1/2-4).

16 "O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne bir zararınız. Zulmedenlere ise "Yalanlayıp durduğunuz ateş azabını tadın!" buyururuz." (Sebe' 34/42).

17 "Hâkimiyet o gün bütünüyle Allah'ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir." (Hac 22/56).

"İşte o gün gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır." (Furkān 25/26).

"O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allah'ın huzuruna varırlar; hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz. Mülk ve saltanat o gün kimindir? Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allah'ın!" (Mü'min 40/16).

MUTAFFİFÎN SÛRESİ (83. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 36 âyettir. Sûrenin adı ilk âyette geçen ve "ölçü ve tartıya hîle karıştıranlar" anlamına gelen kelimeden alınmıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ölçü ve tartıya hîle karıştıranların vay haline![1]

2. Onlar insanlardan bir şey ölçerek aldıklarında tastamam alırlar.

3. Ama kendileri başkalarına bir şey satarken, eksik ölçüp tartarlar.

4. Onlar bir gün diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı?

5. Büyük bir günde,

6. Öyle bir günde ki, insanlar Âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkar.[2]

7. O günahkârların kayıtları Siccîn'dedir.

8. Siccîn'in ne olduğunu bilir misin?

9. O her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitaptır.

10. O gün, gerçeği yalanlayanların vay haline![3]

11. Onlar hesap gününü yalanlıyorlar.[4]

12. Oysa onu, sadece haddini aşan ve günaha dalan kimse[5] yalanlar.

13. Kendisine âyetlerimiz okunduğunda "Bunlar eskilerin efsaneleri" der.[6]

14. Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aslında kazandıkları günahlar onların kalplerini paslandırmıştır.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّف۪ينَۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ اِذَا اكْتَالُوا
عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَۘ ﴿٢﴾ وَاِذَا كَالُوهُمْ
اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ
اُو۬لٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظ۪يمٍۙ
﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿٦﴾
كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَف۪ي سِجّ۪ينٍۜ ﴿٧﴾
وَمَٓا اَدْرٰیكَ مَا سِجّ۪ينٌۜ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌۜ
﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ
يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدّ۪ينِۜ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِه۪ٓ
اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَث۪يمٍۙ ﴿١٢﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ
اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَۜ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ
رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

---

1 "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru yapın." (En'âm 6/152). Konuyla ilgili âyet ve hadisler burada zikredilmiştir.

2 "O gün Ruh ve melekler saf saf olurlar. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz; konuşan da doğruyu söyler." (Nebe' 78/38).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem

"Öyle bir günde ki, insanlar Âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkar" âyetini açıklarken şöyle buyurdu: "İnsanlar hesaba çekilmek üzere Âlemlerin Rabbinin huzuruna çıktıkları günde o kadar bekleyecek ve terleyecekler ki, onlardan bir kısmı kulaklarının yarısına kadar kendi teri içinde kaybolacaktır" (Buhârî, Tefsîr 83; Müslim, Cennet 60).

Yine aynı konudaki hadîs-i şerîflerden birine göre Peygamber Efendimiz: "İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı ayak bileklerine, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine, bazıları da ağız hizasına kadar ter içinde kalırlar" buyurarak eliyle ağzına işâret etti (Müslim, Cennet 62; Tirmizî, Kıyâmet 2).

3 Bu ifade Tûr sûresi (52), 11. âyette de geçmekte, ayrıca Mürselât (77) sûresinde on defa tekrarlanmaktadır.

4 "Onlar da şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulları doyurmazdık. Bâtıla dalanlarla biz de dalıp gitmiştik. Hesap gününü de yalanlıyorduk." (Müddessir 74/43-46).

5 "Şeytanlar kimlere iner, size haber vereyim mi? Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara iner." (Şuarâ 26/221-222).

"Doğrusu zakkum ağacı: O günahkârların yiyeceğidir." (Duhân 44/43-44).

"Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana." (Kalem 68/12).

6 Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman inkârcıların gösterdikleri tepkilere temas eden âyetlerden bir kısmı: Enfâl 8/31; Yûnus 10/15; Meryem 19/73; Hac 22/72; Lokman 31/7; Sebe' 34/43; Câsiye 45/8, 25; Ahkāf 46/7; Kalem 68/15.

7 Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: "Kul bir günah işlediği zaman, kalbinde siyah bir iz belirir. Eğer kul günahtan elini çeker, tövbe edip af dilerse, kalbi cilâlanır ve iz silinir. Günahı işlemeye devam ettiği takdirde ise leke büyür, nihayet kalbi tamamen kaplayacak hale gelir. Allah'ın 'Kazandıkları günahlar onların kalplerini paslandırmıştır' sözüyle kastettiği pas budur" (Tirmizî, Tefsîr 83/1; İbni Mâce, Zühd 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 297).

"Kâfirleri başlarına gelecek azapla uyarsan da uyarmasan da onlar için farketmez; onlar iman etmezler. Bu sebeple Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerine de kalın bir perde inmiştir. Ve onlara büyük bir azap vardır." (Bakara 2/6-7). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

15. Heyhât! Onlar o gün Rablerini görmekten mahrumdurlar.[8]

16. Sonra da Cehennem'e gireceklerdir.

17. Sonra da onlara: "İşte budur yalanladığınız azap!" denecektir.[9]

18. İyi kulların kayıtları ise İlliyyûn'dadır.[10]

19. İlliyyûn'un ne olduğunu bilir misin?

20. O her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitaptır.

21. Ona, Allah'a yakın olanlar[11] şâhittir.

22. İyiler, nimet içindedir.[12]

23. Tahtlarına kurulmuş, etrafı seyretmektedirler.[13]

24. Nimetlerin sevincini yüzlerinden okursun.

25. Onlara mühürlenmiş halis bir şaraptan içirilir.[14]

كَلَّٓا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ
﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَح۪يمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ
يُقَالُ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ
﴿١٧﴾ كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَف۪ي عِلِّيّ۪ينَ
﴿١٨﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ
الْاَبْرَارَ لَف۪ي نَع۪يمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْاَرَٓائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ ف۪ي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ
النَّع۪يمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَح۪يقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾

---

8 Halbuki mü'minler Cennet'te Rablerini göreceklerdir. Kıyamet 75/23 ile açıklamasına bakınız.

9 "İşte o kâfirlerin yalan saydığı Cehennem budur." (Rahmân 55/43). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 Resûl-i Ekrem, Allah'a iman eden ve etmeyen kimselerin canlarının nasıl alınacağını açıkladığı hadîs-i şerîfte, mü'minin canı Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkarıldığında, Âlemlerin Rabbinin "Kulumun amel defterini İlliyyûn'a kaydedin" buyuracağını, iman etmeyenlerin amel defterinin ise Siccîn'e kaydedilmesini emredeceğini ifade buyurmuştur. Bilgi için En`âm sûresi (6), 61. âyetin dipnotuna bakınız.

11 "Fakat o can çekişen kimse Allah'a yakın olanlardan ise, Ölüm onun için huzur, güzel kokulu rızık ve nimetlerle dolu Cennet demektir." (Vâkıa 56/88-89). Allah'a yakın olanlardan söz eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Ancak Rablerinden korkan ve O'na karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir ikram olmak üzere, içinde ırmaklar akan Cennetler vardır. Allah katında olanlar, iyi kullar için daha hayırlıdır." (Âl-i İmrân 3/198).

"Şükreden iyiler ise kâfur katkılı kadehten içerler." (İnsan 76/5).

"İyi kullar, nimet içindedir." (İnfitâr 82/13).

13 "Cennet ehli o gün nimetler içinde zevk u safâ sürmektedir. Eşleriyle birlikte gölgelerdeki koltuklara kurulmuşlardır." (Yâsîn 36/55-56). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 "Şükreden iyiler ise kâfur katkılı kadehten içerler." (İnsan 76/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hangi mü'min (Müslüman) susayan bir mü'mine (Müslümana) su verirse, Allah da ona mühürlenmiş halis bir şaraptan içirir." (Ebû Dâvûd, Zekât 41; Tirmizî, Kıyâmet 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 13-14).

26. Bir şarap ki, bittiğinde misk kokar. İmrenip yarışacak olanlar işte buna imrenip yarışsın.

27. Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.

28. O bir pınardır ki, ondan Allah'a yakın olanlar[15] içer.

29. Dünyada, kâfirler iman edenlere gülüp dururlardı.[16]

30. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı.

31. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi.[17]

32. Mü'minleri gördüklerinde ise: "İşte bunlar sapıklar!" derlerdi.

33. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi.

34. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler:[18]

35. Hem de koltuklara kurulmuş, onları seyrederken!

36. Nasıl, buldu mu o kâfirler ettiklerini?

خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ
﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ اِنَّ
الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا
يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ
﴿٣٠﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا
فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوا اِنَّ هٰؤُلَاءِ
لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ
﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ
يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْاَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾
هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

---

15 21. âyetin dipnotuna bakınız.

16 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10).

17 "Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi. Sonra kasılarak yârânına vardı." (Kıyâmet 75/31-33).

"Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu." (İnşikâk 84/13-14).

18 "Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu." (Hûd 11/38).

خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ
﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا
يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ
﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا
فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ
لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ
﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ
يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾
هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

26. Bir şarap ki, bittiğinde misk kokar. İmrenip yarışacak olanlar işte buna imrenip yarışsın.

27. Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.

28. O bir pınardır ki, ondan Allah'a yakın olanlar[15] içer.

29. Dünyada, kâfirler iman edenlere gülüp dururlardı.[16]

30. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı.

31. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi.[17]

32. Mü'minleri gördüklerinde ise: "İşte bunlar sapıklar!" derlerdi.

33. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi.

34. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler:[18]

35. Hem de koltuklara kurulmuş, onları seyrederken!

36. Nasıl, buldu mu o kâfirler ettiklerini?

---

15 21. âyetin dipnotuna bakınız.

16 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10).

17 "Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi. Sonra kasılarak yârânına vardı." (Kıyâmet 75/31-33).

"Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu." (İnşikâk 84/13-14).

18 "Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu." (Hûd 11/38).

26. Bir şarap ki, bittiğinde misk kokar. İmrenip yarışacak olanlar işte buna imrenip yarışsın.

27. Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.

28. O bir pınardır ki, ondan Allah'a yakın olanlar[15] içer.

29. Dünyada, kâfirler iman edenlere gülüp dururlardı.[16]

30. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı.

31. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi.[17]

32. Mü'minleri gördüklerinde ise: "İşte bunlar sapıklar!" derlerdi.

33. Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmemişlerdi.

34. Bugün de iman edenler o kâfirlere gülerler:[18]

35. Hem de koltuklara kurulmuş, onları seyrederken!

36. Nasıl, buldu mu o kâfirler ettiklerini?

خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ
﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ اِنَّ
الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا
يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ
﴿٣٠﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا
فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوا اِنَّ هٰؤُلَاءِ
لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ
﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ
يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْاَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾
هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

---

15 21. âyetin dipnotuna bakınız.

16 "Dünya hayatı kâfirlere sevimli gösterilmiştir. Onlar iman edenlerle alay edip dururlar. Halbuki takvâ sahipleri kıyamet gününde onlardan üstün olacaklardır. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Bakara 2/212).

"Elbette senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti; fakat alay ettikleri gerçek, alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti." (En'âm 6/10).

17 "Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi. Sonra kasılarak yârânına vardı." (Kıyâmet 75/31-33).

"Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu." (İnşikāk 84/13-14).

18 "Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh da onlara: "Bizimle eğleniyorsanız eğlenin bakalım! Ama bilin ki sizin şimdi bizimle öyle eğlendiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle eğleneceğiz" diyordu." (Hûd 11/38).

İNŞİKĀK SÛRESİ (84. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 25 âyettir. Adını ilk âyetindeki, göğün parçalara ayrılıp yarılmasını ifade eden kelimeden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Gök yarıldığında,[1]

2. Ve Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde; zâten ona bu yaraşır.

3. Yer dümdüz edildiğinde,

4. İçinde ne varsa atıp boşaldığında,

5. Ve Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde; zâten ona bu yaraşır.

6. Ey insan! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalar, sonunda O'na kavuşur ve amelinin karşılığını görürsün.

7. Kimin amel defteri sağından verilirse,[2]

8. Hesabı kolayca görülecek,[3]

9. Yakınlarına sevinçle dönecektir.

10. Amel defteri arkasından verilene gelince:[4]

11. O da helâkini isteyecek,[5]

12. Ve alevli ateşe girecektir.[6]

13. Halbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek keyifliydi.[7]

14. Çünkü Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا
وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾
وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ
لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ
كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا
مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ
يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ إِلَى
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ
وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا
﴿١١﴾ وَيَصْلَى سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾

1 "Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve Ay bir araya getirildiğinde, insan o gün 'Kaçacak yer neresi?' der." (Kıyâmet 75/7-10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

2 "Kıyamet gününde bütün insanları önderleriyle birlikte çağıracağız. Kitabı sağından verilenler kitaplarını okuyacaklar ve onlara zerre kadar zulmedilmeyecek." (İsrâ 17/71).

"Defteri sağından verilen der ki: 'Alın, okuyun kitabımı. Ben zâten hesaba çekileceğimi biliyordum.' Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir." (Hâkka 69/20-21).

3 Peygamber Efendimiz 'hesabı kolayca görülmenin", ince hesaba çekilmeden sonucun bildirilmesi (arz) olarak tanımlamış; yoksa "İnceden inceye hesaba çekilen, azaba uğramış olur" buyurmuştur (Buhârî, İlim 35; Tefsîr 84/1; Müslim, Cennet 79; Tirmizî, Tefsîr 84/1).

4 "Defteri solundan verilen ise şöyle der: "Keşke defterim verilmeseydi. Keşke hesabımın ne olduğunu öğrenmeseydim. Keşke ölmekle her şey bitseydi. Malım da bir fayda vermedi. İktidarım da yok oldu." (Hâkka 69/25-29).

5 "Zincirlere vurulmuş olarak Cehennem'in dar bir yerine tıkıldıkları zaman, oracıkta hemen helâk olmak için can atarlar. Onlara: "Bugün bir defa helâk olmayı istemeyin; birçok defa helâk olmayı isteyin!" denir." (Furkān 25/13-14). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Aslında onlar kıyameti yalanladılar. Biz de kıyameti yalanlayanlara alevli bir ateş hazırlamışızdır. Bu alevli ateş onlara uzak bir mesafeden göründüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu duyacaklar." (Furkān 25/11-12).

"Kâfirleri Allah lânetlemiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır." (Ahzâb 33/64).

"Fakat kim Allah'a ve Resûlüne iman etmezse, bilsin ki Biz kâfirler için çılgın bir ateş hazırladık." (Fetih 48/13).

"Kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile çılgın alevli bir de ateş hazırladık." (İnsan 76/4).

7 "Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi. Sonra kasılarak yârânına vardı." (Kıyâmet 75/31-33).

"Dünyada, kâfirler iman edenlere gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz oynatırlardı. Ahbaplarının yanına dönerken de eğlenerek dönerlerdi." (Mutaffifîn 83/29-31).

8 "Onlar bir gün diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı? Büyük bir günde, Öyle bir günde ki, insanlar Âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkar." (Mutaffifîn 83/4-6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يرًاۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
(السجدة) قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ۩ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

---

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢١﴾ (السجدة)
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يرًاۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ ۩
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

---

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

---

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يرًاۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يرًا ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ السجدة
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

---

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

---

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

15. Aksine, Rabbi onu görüyordu.[9]

16. Yemin ederim akşamın alacakaranlığına,

17. Ve geceye ve barındırdıklarına,[10]

18. Ve dolunay halindeki Ay'a:[11]

19. Siz bir tabakadan diğerine geçeceksiniz.[12]

20. O halde onlara ne oluyor ki inanmıyorlar?[13]

21. Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar?[14]

22. Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor.[15]

23. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor.[16]

24. O halde sen onları acı bir azapla müjdele.

25. Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[17]

بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾
وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ
طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾
بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

9 Allah'ın, kullarının her halini gördüğünü bildiren "Basîr" ismi, 40'tan fazla âyette hatırlatılmaktadır.

10 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

11 "Hayır! Yemin olsun Ay'a. Ve dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha." (Müddessir 74/32-34).

"Ve onu izlediğinde Ay'a." (Şems 91/2).

12 Buna "Gerek fert, gerekse toplum olarak hayatınızın çeşitli dönemlerinde halden hale geçeceksiniz" anlamı verilmiştir. İbni Abbas'a göre ise bu âyet Peygamberimize hitap etmekte ve onun nice hallerden geçerek sonunda zafere erişeceğini bildirmektedir. (Buhârî, Tefsîr 84/2). Bu takdirde, âyetteki bu ifadeyle Peygamber Efendimizin Mîrac'da kat ettiği mertebelerin kastedilmiş olması da söz konusudur. Her iki halde de, onun izinden giden ümmetinin bu hitapta payının

bulunduğunda, onların da Peygamberini izleyerek Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına nâil olacağında kuşku yoktur.

13 "Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviriyorlar?" (Müddessir 74/49).

14 **Bu âyet secde âyetidir.**

15 "İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır." (Bürûc 85/19-20).

16 "Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da." (Mü'min 40/19). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

17 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Tîn 95/6).

BÜRÛC SÛRESİ (85. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 22 âyettir. Adını ilk âyetindeki burçlarla dolu göğe yemin ederek başlayan ve "burçlar" anlamına gelen kelimeden almıştır. Peygamber Efendimiz bu sûreyi öğle, ikindi ve yatsı namazlarında okurdu.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun burçlarla dolu göğe,[2]

2. Ve vadolunan güne,[3]

3. Ve şâhitlik edene ve hakkında şâhitlik edilene.[4]

4. Uhdûd ashâbı kahrolsun![5]

5-6. Tutuşturulmuş ateşle dolu hendeklerin karşısına otururlar,

7. Ve mü'minlere yaptıkları işkenceyi seyrederlerdi.

8. Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, karşı konulmaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman etmelerinden başka bir şey değildi.[6]

9. O Allah ki, göklerin ve yerin sahibidir.[7] Ve Allah her şeye şâhittir.

10. Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tövbe etmemiş[8] olanlar için Cehennem azabı, bir de yakıcı azap[9] vardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِۙ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِۙ
﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍۜ ﴿٣﴾ قُتِلَ اَصْحَابُ
الْاُخْدُودِۙ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِۙ ﴿٥﴾ اِذْ
هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌۙ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ
بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌۜ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ
اِلَّٓا اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿٨﴾
اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌۜ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ فَتَنُوا
الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَر۪يقِۜ ﴿١٠﴾

1 Tirmizî, Salât 229; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 326-327, V, 108.

2 "And olsun ki Biz gökyüzünde burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik." (Hicr 15/16). "Burçlar" ile ilgili açıklama ve bu konudaki diğer âyetler için bu âyetin dipnotlarına bakınız.

3 "Hepiniz yalnız O'na döneceksiniz. Bu, Allah'ın verdiği gerçek bir sözdür." (Yûnus 10/4).

"Tehdit edildikleri o günlerin azabından kâfirlerin çekecekleri var!" (Zâriyât 51/60).

4 "Kendisinden başka gerçek bir ilâh olmadığına bizzat Allah şâhittir; ayrıca melekler ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da kesinlikle Allah'tan başka bir ilâh olmadığına şâhittirler. Allah'tan başka bir ilâh yoktur. Karşı konulmaz bir kudrete sahip olan, her şeyi yerli yerinde yapan yalnız O'dur." (Âl-i İmrân 3/18).

"İşte bu kıssalarda, âhiret azabından korkanlar için bir ders vardır. O gün, bütün insanların toplanacağı bir gündür. O gün, herkesin görüp tanık olacağı bir gündür." (Hûd 11/103).

"Kıyamet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabul edilmeyecek." (Nahl 16/84).

5 Resûl-i Ekrem Efendimiz "Uhdûd ashâbı"yla ilgili olarak anlattığı uzun bir kıssada, Allah'a iman edenleri testereyle ikiye biçen zâlim bir kraldan söz etmekte ve onun, kendini dinlemeyerek Müslüman olan halkını cezalandırmak için sokak başlarına büyük hendekler kazdırdığını, hendekleri ateşle doldurttuğunu ve Müslümanlıktan dönmeyenleri zorla ateşe attırdığını anlatmaktadır (Müslim, Zühd 73).

6 "Onlar da şöyle dediler: 'Biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz! Sen sadece, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam almak istiyorsun.'" (A'râf 7/125-126).

"Onlar, Allah ve Resûlü mü'minleri Allah'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe eriştirdiği için, intikam almaya kalktılar." (Tevbe 9/74).

7 "Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. Allah her şeye kâdirdir." (Âl-i İmrân 3/189). Benzer âyetlerden bir kısmı bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

8 "Kim de yaptığı o zulümden sonra tövbe eder ve kendini düzeltirse, şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder; çünkü Allah çok bağışlayıcı, engin merhamet sahibidir." (Mâide 5/39).

9 "Allah fakir, ama biz zenginiz" diyen kimselerin sözlerini Allah elbette duymuştur. Biz onların bu sözünü de, peygamberleri haksız yere öldürmelerini de yazacağız ve onlara: "Yakıcı azabı tadın!" diyeceğiz." (Âl-i İmrân 3/181).

"Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Cehennem'in yakıcı azabını tadın!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onların halini bir görseydin." (Enfâl 8/50).

"İnsanları Allah'ın yolundan saptırmak için gururlanıp haktan yüz çevirerek bu tartışmaya devam eder. İşte böyleleri için dünyada bir rezillik vardır. Kıyamet gününde de ona yakıcı Cehennem azabını tattıracağız." (Hac 22/9).

"Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı Cehennem'den çıkmak isteseler, her seferinde bu topuzlarla tekrar oraya itilecekler ve kendilerine: "Tadın bakalım bu yakıcı azabı!" denilecek." (Hac 22/22).

11. İman eden ve sâlih ameller yapanlar için ise, içinden ırmaklar akan Cennetler vardır. Asıl büyük bahtiyarlık işte budur.[10]

12. Gerçek şu ki, Rabbinin yakalaması pek şiddetlidir.[11]

13. Önce yaratan da O'dur, sonra diriltecek olan da.[12]

14. O çok bağışlayıcıdır; kullarını seven ve sevilendir.[13]

15. Arş'ın[14] sahibidir, şânı pek yücedir.

16. Dilediğini yapandır.[15]

17. Sana haberi geldi mi askerlerin:[16]

18. Firavun ile Semûd'un?

19. İnkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler.

20. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.[17]

21. Doğrusu, bu şânı pek yüce Kur'an'dır.[18]

22. O Levh-i Mahfûz'da korunmuştur.[19]

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ
لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ
الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ
﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ اَتٰيكَ
حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ
﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾
وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ
قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

10 Birçok âyet-i kerîmede, Allah'ın rızasını elde ederek ebedî Cennet'i kazanmak "en büyük bahtiyarlık" olarak nitelendirilmiştir (Nisâ 4/13; Mâide 5/119; Tevbe 9/72, 100, 111; Yûnus 10/64; Sâffât 37/60; Mü'min 40/9; Duhân 44/57; Hadîd 57/12; Saf 61/12; Tegâbün 64/9).

11 "Onlar inkâra dönünce, o büyük çarpışla onları amansız bir şekilde yakaladığımız gün onlardan intikam almış oluruz." (Duhân 44/16).

12 "Tekrar yaratılış da yine O'na âittir." (Necm 53/47). Konuyla ilgili bazı âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Yeniden diriltilmekle ilgili diğer bazı âyetler de, Bakara sûresi (2), 28. âyetin dipnotunda, ayrıca En'âm 6/29, Yûnus 10/34, Ra'd 13/5, Meryem 19/66'da da topluca verilmiştir.

13 "Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tövbe edip O'na yönelin. Çünkü benim Rabbim çok merha-

met eden, çok seven ve sevilendir." (Hûd 11/90).

14 Arş hakkında açıklama için A'râf sûresi (7), 54. âyetin dipnotuna bakınız

15 "Senin Rabbin, elbette dilediğini yapandır." (Hûd 11/107).

16 "Onlar da, onlara tapan azgınlar da, tepetaklak Cehennem'e atılacaklar. İblis'in bütün askerleri de." (Şuarâ 26/94-95).

"Firavun, Hâmân ve askerlerine de, onların eliyle korktukları şeyleri başlarına getirip göstermek istiyorduk. Mûsâ'nın annesine: "Onu emzir" diye vahyettik. "Başına bir şey gelmesinden endişelenirsen onu nehre bırak, sakın korkup üzülme! Çünkü Biz onu sana tekrar kavuşturacağız ve onu peygamberlerden biri yapacağız. Firavun hânedanı da, sonradan kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak olan Mûsâ'yı bulup aldılar. Doğrusu Firavun da, Hâmân da, askerleri de yanlış yolda idiler." (Kasas 28/6-8).

"Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve hesap için Bize dönmeyeceklerini zannettiler. Biz de onu ve askerlerini yakaladık, denize döktük. Bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu!" (Kasas 28/39-40).

"Biz de hem onu, hem askerlerini yakalayıp denize attık ki, o sırada o kendi kendisini suçluyordu." (Zâriyât 51/40).

17 "Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyor. Allah ise onların kalplerinde neler sakladıklarını pek iyi biliyor." (İnşikâk 84/22-23).

18 "Kâf. Şerefi pek yüce olan Kur'an'a and olsun." (Kâf 50/1).

19 "Bu çok şerefli bir Kur'an'dır. O korunmuş bir kitaptadır." (Vâkıa 56/77-78).

TÂRIK SÛRESİ (86. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 17 âyettir. Adını, ilk âyetlerde tanımlanan yıldızdan almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun göğe ve Târık'a.[1]

2. Târık'ın ne olduğunu bilir misin?

3. O karanlıkları delip geçen yıldızdır.

4. Hiçbir can yoktur ki, üzerinde bir koruyup gözetleyici bulunmasın.[2]

5. İnsan neden yaratıldığına bir baksın![3]

6. O, fışkırıp atılmış bir sudan yaratıldı.[4]

7. Ki omurga ile göğüsler arasından çıkar.[5]

8. Onu yaratan, elbette tekrar diriltmeye de kādirdir.[6]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَٓاءِ وَالطَّارِقِۙ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ
مَا الطَّارِقُۙ ﴿٢﴾ اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُۙ ﴿٣﴾
اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌۜ ﴿٤﴾
فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَۜ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ
مَٓاءٍ دَافِقٍۙ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ
وَالتَّرَٓائِبِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهِ لَقَادِرٌۜ ﴿٨﴾

---

1 Tarık, "vuran" ve "gece konuğu" gibi anlamlara gelmektedir. Üçüncü âyet Tarık'ın yıldız olduğunu gösterdiğine göre, her iki anlam da bir yıldızı yahut yıldız türünü tanımlıyor olmalıdır. Modern yorumlar, daha ziyade, bu kelimeye "vuruşlu yıldız" anlamı yüklemek sûretiyle, onu "pulsar" olarak göstermek eğilimindedir. Pulsarlar, süpernovalardan sonra, büyük yıldızlardan arta kalan ve Dünya'nın bin trilyon katı yoğunluğa erişen, son derece güçlü bir manyetik alana sahip olan ve kendi etrafında büyük bir hızla dönen nötron yıldızlarıdır. Bu dönüşler sırasında, pulsarlar, bir deniz fenerine benzer şekilde, tıpkı nabız atışı gibi radyasyon yayar ve bir "vuruşlu yıldız" görünümü ortaya çıkarırlar.

2 "İnsanın önünde, ardında Allah'ın emriyle onu izleyen, koruyup gözeten melekler vardır." (Ra'd 13/11). Bu âyetin dipnotunda konuyla ilgili âyetler zikredilmiştir.

3 "Allah onu hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan! Onu yarattı, ona biçim verdi. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürüp kabre koydu. Sonra da, dilediği vakit onu tekrar diriltir." (Abese 80/18-22).

4 "İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir düşman olup çıktı." (Nahl 16/4). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 Âyet-i kerîmede geçen, "omurga" veya "sertlik" gibi anlamlara gelen sulb sözcüğüyle baba; "göğüsler" anlamına gelen terâib sözcüğüyle de anne bedenlerinin üremeyle ilgili nahiyelerinin kastedilmiş olabileceği dikkate alınırsa, söz konusu âyette son derece nezih bir ifade ile ve dikkatleri sözün asıl amacına yönlendirecek şekilde, eşler arasındaki cinsel birleşmenin kastedildiği düşünülebilir. Bunun benzeri bir anlatım da, Bakara 2/223'teki "tarla" teşbihinde kullanılmıştır.

6 "Sen de ki: İlk defasında onu kim yarattıysa O diriltecek. O her şeyin yaratılışını bilendir." (Yâsîn 36/79).

9. Bütün gizliliklerin ortaya serildiği gün,[7]

10. İnsanın ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı.

11. And olsun dönüşlü göğe,[8]

12. Ve yarıklarla dolu yere:[9]

13. Bu Kur'an, hiç şüphesiz, hak ile bâtılı ayırt eden bir sözdür.[10]

14. O şaka değildir.

15. Onlar tuzak kurup duruyorlar.

16. Ben de onların tuzaklarına karşı tuzak kuruyorum.[11]

17. Onun için sen o kâfirlere mühlet ver; bir süre onları kendi hallerine bırak.[12]

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ
وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ
﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ
لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾
إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا
﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

---

7 "O gün Rabbinize sunulursunuz; hiçbir şeyiniz gizli kalmaz." (Hâkka 69/18).

"Ve kalplerde olanlar ortaya konacak? O gün anlaşılır ki Rableri onların her şeyinden haberdardır." (Âdiyât 100/10-11).

Resûl-i Ekrem Efendimiz verdiği sözde durmayanların âhirette nasıl teşhir edileceğini şöyle ifade buyurmuştur: "Verdiği sözü bozan herkes için kıyamet günü bir bayrak dikilip bu falanın sözünde durmadığının simgesidir, diye ilan olunacaktır." (Buhârî, Cizye 22, Edeb 99, Hiyel 99; Müslim, Cihâd 11-16).

8 Bu âyetle ilgili yorumların başlıcaları iki noktada toplanmaktadır: (1) Dünya'nın kendi etrafındaki hareketlerinden biri de, 26 bin senede tamamlanan bir harekettir ki, bunun sonucunda Dünya ekseninin uzantısı, gökte bir daire çizecek şekilde yer değiştirmektedir. Bu hareket yüzünden, Kutup Yıldızı, bugün kuzeyi gösterirken, 13 bin sene önce veya sonra güneyi gösterir; 26 bin sene önce veya sonra da döner, tekrar eski yerine gelir. (2) Dünya semâsının uzaydan gelen tehlikeli ışın ve maddeleri uzaya, yeryüzünde kalması gereken ısı ve nem gibi şeyleri de

yere geri çevirecek şekilde düzenlenmiş olması da "dönüşlü gök" tanımına uygun düşen yorumlar arasındadır.

9 Bu konuda en ziyade yaygın olan yorum, toprağın bitkilerle yarılmış olduğu şeklindedir. Fakat âyetin tanımı fay hatlarını da hatıra getirmektedir ki, modern yorumlarda bu noktaya işâret edilmektedir.

10 "Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendisinden önce indirilen kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe olmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır." (Yûnus 10/37). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşenlerin tâ kendileridir." (Tûr 52/42). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Nimetler içinde yüzen yalanlayıcılara biraz mühlet ver ve onları sen Bana bırak." (Müzzemmil 73/11).

A`LÂ SÛRESİ (87. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 19 âyettir. Allah'ın her şeyden yüce olduğunu bildirerek başlar; "çok yüce, en yüce" anlamına gelen adı ilk âyetten alınmıştır. Peygamber Efendimiz kavmine imamlık yapan Muâz ibni Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine A'lâ gibi sûreler okumasını tavsiye etmiş;[1] kendisi de bayram ve cuma namazlarında bu sûreyi okumuştur.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yüce Rabbinin ismini her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut.[3]

2. O Rabbin ki yarattı, güzel ve düzgün şekilde biçimlendirdi.[4]

3. O Rabbin ki kaderini çizdi, yol gösterdi.[5]

4. O Rabbin ki, yerden yeşillikleri çıkardı,[6]

5. Sonra onu kapkara bir curufa çevirdi.[7]

6. Biz sana Kur'an'ı okutacağız; unutmayacaksın:[8]

7. Yalnız, Allah'ın unutmanı dilediği müstesnâ. O açık olanı da bilir, gizli kalanı da.[9]

8. Biz seni en kolay yola ileteceğiz.[10]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي
خَلَقَ فَسَوّٰىۙ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰىۙ
﴿٣﴾ وَالَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الْمَرْعٰىۙ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ
غُثَٓاءً اَحْوٰىۜ ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىۙ
﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ
وَمَا يَخْفٰىۜ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰىۚ ﴿٨﴾

---

1 Buhârî, Ezân 63; Müslim, Salât 178.

2 Müslim, Cum`a 62.

3 Bu âyet nâzil olunca, Peygamber Efendimiz onun namaz kılarken secdede "Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ" şeklinde söylenmesini tavsiye etmiştir. "Fesebbih bismi Rabbike'l-azîm" (Vâkıa 56/74, 96; Hâkka 69/52) âyeti nâzil olunca, onun da rükûda söylenmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Salât 146, 147; İbni Mâce, İkâmet 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 232).

4 "Yoksa o atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi? Sonra aleka oldu; derken Allah ona güzel ve düzgün bir biçim verdi." (Kıyâmet 75/37-38).

"Sonra ona güzel ve düzgün bir biçim verdi, Kendi ruhundan üfledi ve size kulaklar, gözler, kalpler verdi; ne kadar az

şükrediyorsunuz!" (Secde 32/9).

"O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı." (İnfitâr 82/7).

5 Yarattığı her şeye bir ölçü verdi, onların her şeyini belirledi, onları yaratılış amaçlarına ulaştıracak yollara sevk etti. "Biz her şeyi bir kaderle yarattık." (Kamer 54/49). Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Ondan sonra yeri yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı." (Nâziât 79/30-31).

7 Âyetteki bu anlatım, kömür ve petrolü hatıra getiriyor.

8 "Onu toplamak da, okutmak da Bize âittir. Biz onu sana okuduğumuzda, sen okunuşunu izle." (Kıyâmet 75/17-18).

9 "Yerde ve gökte hiçbir şey kesinlikle Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmrân 3/5). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa, Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/5-7).

9. Öğüt fayda verse de, vermese de sen öğüt ver.[11]

10. Çünkü Allah'tan korkan öğüt alır.

11. Bedbaht olan da ondan kaçınır.[12]

12. O, en büyük ateşe girecek olandır.

13. Ne ölür, ne de yaşar orada.[13]

14. Kurtuluşa erdi günahlarından arınan,[14]

15. Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan.[15]

16. Fakat siz dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz.[16]

17. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.[17]

18. Bunlar evvelki sayfalarda da vardı:

19. İbrâhim'in ve Mûsâ'nın sayfalarında.[18]

فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰىۜ ﴿٩﴾
سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰىۙ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا
الْاَشْقَىۙ ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰىۚ ﴿١٢﴾
ثُمَّ لَا يَمُوتُ ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰىۜ ﴿١٣﴾ قَدْ اَفْلَحَ
مَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىۜ ﴿١٥﴾
بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۘ ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ
خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ ﴿١٧﴾ اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ
الْاُولٰىۙ ﴿١٨﴾ صُحُفِ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

---

11 "Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Alacağın tepkiden dolayı içinde bir sıkıntı duymayasın." (A`râf 7/2). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

12 "Düşünüp ders alsınlar diye, Biz bu Kur'an'da gerçekleri çeşitli şekillerde açıkladık; Fakat bu onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı." (İsrâ 17/41). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Tam anlamıyla cehennemlik olanlar, Cehennem'de ne ölür ne de yaşarlar. Bir de günahları, hataları yüzünden cehennemlik olanlar vardır ki, onlar ateşte yanmış ve tamamen ölmüşlerdir. Onlar iyice yanıp kömür haline geldiklerinde, kendileri için şefaat izni verilecek ve bölük bölük getirilip Cennet nehirlerine götürülecekler. Sonra cennetliklere "Ey cennetlikler! Şunların üzerine su serpin!" denilecek. Üzerlerine Cennet nehirlerinden sular döküldükçe, sel yatağında biten otlar gibi yeniden hayat bulacaklar." (Müslim, Îmân 306; İbni Mâce, Zühd 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 11, 20, 78).

14 "Nefsini maddî-mânevî kirlerden arındıran kurtulmuştur." (Şems 91/9).

15 "Rabbinin adını an ve sadece O'na yönel." (Müzzemmil 73/8).

"Sabah akşam Rabbinin adını an." (İnsan 76/25).

16 "İnkârcılar ise dünya hayatına pek sevinip şımarırlar. Oysa âhiret hayatının yanında, dünya hayatı geçici bir avuntudan ibârettir." (Ra`d 13/26). Dünya hayatının aldatıcılığı ile ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 "O kâfirler dünya hayatını âhiret hayatından üstün tutarlar. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymaya, doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim 14/3).

"Hayır, siz dünyayı seviyorsunuz. Âhireti bırakıyorsunuz." (Kıyâmet 75/20-21).

"Şunlar önlerindeki korkunç kıyamet gününü bırakıyorlar da geçici dünyaya bağlanıyorlar." (İnsan 76/27).

18 "Biz Mûsâ'ya Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyi yazdık; sonra da şunları söyledik: "Onlara sıkıca sarıl! Kavmine de emret, onun en güzelini alsınlar! Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunun ne hale geldiğini göstereceğim." (A`râf 7/145).

"Yoksa Mûsâ'nın sayfalarında ve çok vefalı İbrâhim'in sayfalarında olanlar ona bildirilmedi mi?" (Necm 53/36-37).

GĀŞİYE SÛRESİ (88. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 26 âyettir. Bu sûre, "kaplayan" anlamına gelen adını, kıyametten söz eden ilk âyetten almıştır. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin A`lâ sûresi ile bu sûreyi Cuma ve bayram namazlarında okuduğu bilinmektedir.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Her yeri kaplayan felâketin haberi sana geldi mi?[2]

2. Yüzler vardır, o gün yere bakar,

3. Yorulmuştur, bitkindir.[3]

4. Kızgın bir ateşe girerler.[4]

5. Onlara, son derece kaynar su kaynağından içirilir.[5]

6. Dikenden başka yiyecekleri yoktur.

7. O da ne besler, ne açlığı giderir.

8. Bir de öyle yüzler var ki, o gün mutludur.[6]

9. Yaptığından hoşnuttur.

10. Yüksek bir Cennet'tedir.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِۜ ﴿١﴾ وُجُوهٌ
يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌۙ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌۙ
﴿٣﴾ تَصْلٰى نَاراً حَامِيَةًۙ ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ
عَيْنٍ اٰنِيَةٍۜ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا
مِنْ ضَر۪يعٍۙ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ
جُوعٍۜ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌۙ ﴿٨﴾
لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌۙ ﴿٩﴾ ف۪ي جَنَّةٍ عَالِيَةٍۙ ﴿١٠﴾

---

1 Müslim, Cum`a 62, 63; Ebû Dâvûd, Salât 234, 236.

2 "Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyametin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?" (Yûsuf 12/107).

"Alt üst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi. Onları kaplayan azap öyle bir kapladı ki!" (Necm 53/53-54).

3 "O kıyamet gününde, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl parlayacak; birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir. Yüzleri simsiyah kesilenlere: "İman ettikten sonra inkâra mı düştünüz? O halde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azabı!" denilecektir. Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği Cennet'te olacak ve orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân 3/106-107). Konuyla ilgili âyetler bu âyetlerin dipnotlarında zikredilmiştir.

4 "Hâviye'nin ne olduğunu biliyor musun? O kızgın bir ateştir." (Kāria 101/10-11).

5 "Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir; inkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve acı bir azap beklemektedir." (En`âm 6/70). Cehennemliklerin kaynar su içecekleriyle ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 Bu sûrenin 3. âyetinin dipnotuna bakınız.

7 Cennet tasvirleri için şu âyetlere ve dipnotlarına da bakılabilir: Bakara 2/25; Kehf 18/31; Hac 22/23-24; Sâffât 37/40-50; Zümer 39/73-75; Zuhruf 43/67-73; Duhân 44/51-57; Muhammed 47/15; Rahmân 55/46-76; Vâkıa 56/12-40; İnsan 76/12-22; Nebe' 78/31-36.

11. Orada boş bir söz işitmez.[8]

12. Orada akan pınarlar vardır.

13. Yükseklere kurulmuş tahtlar,[9]

14. Önlerine konmuş kâseler,

15. Sıra sıra yastıklar,

16. Serilmiş halılar vardır.

17. Deveye bakmazlar mı, nasıl yaratılmış?

18. Göğe bakmazlar mı, nasıl yükseltilmiş?[10]

19. Dağlara bakmazlar mı, nasıl dikilmiş?

20. Yere bakmazlar mı, nasıl düzlenmiş?[11]

21. Öğüt ver; çünkü sen öğüt vericisin.

22. Yoksa onları zorlayacak değilsin.[12]

23. Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse,[13]

24. Allah onu en büyük azapla cezalandırır.

25. Şüphesiz onların dönüşü Bizedir.[14]

26. Hesaplarını görmek de Bize düşer.[15]

لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ
جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾
وَاَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ
مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ اَفَلَا
يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾
وَاِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَاِلَى
الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَاِلَى الْاَرْضِ
كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ
مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ
﴿٢٢﴾ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ
اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ اِلَيْنَٓا
اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

8 "Onlar Cennet'te: "Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın" diye dua edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise "Selâm!" şeklinde sunacaklardır. Dualarının sonunda da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" diyeceklerdir." (Yûnus 10/10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

9 "Yüksek döşekler üstündedirler." (Vâkıa 56/34).

10 "Allah, gökleri, sizin de gördüğünüz gibi direksiz yükseltmiş." (Ra`d 13/2).

"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu." (Rahmân 55/7).

"Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti. Boyunu yükseltti, düzene koydu." (Nâziât 79/27-28).

11 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur." (Ra`d 13/3). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotlarında zikredilmiştir.

12 "Onların ne dediğini Biz pekala biliyoruz. Sen onları inanmaya zorlamakla görevli değilsin. Benim tehdidimden korkanlara sen Kur'an ile öğüt vermeye devam et!" (Kâf 50/45). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

13 "Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na tevekkül ettim. O, muhteşem Arş'ın sahibidir." (Tevbe 9/129).

14 "Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz yalnız O'na döneceksiniz." (Yûnus 10/56). Herkesin Allah'a döneceğine dair âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

15 "Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefat ettirsek de senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesaba çekmek ise Bize âittir." (Ra`d 13/40).

FECR SÛRESİ (89. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 30 âyettir. Tanyerinin ağarmasına yemin ederek başladığı için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun fecre,

2. Ve on geceye,[1]

3. Ve çift olana ve tek olana,[2]

4. Ve geçip giden geceye.

5. Aklı başında olanlar için, bunlarda bir yemin değeri var, değil mi?

6. Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?

7-8. Beldeler arasında bir benzeri yaratılmamış, yüksek binalarla dolu İrem'e?[3]

9. Ve vâdilerde kayaları oyup yontarak evler yapan Semûd'a?[4]

10. Ve güçlü saltanat sahibi Firavun'a?[5]

11. Onlar ülkelerinde azmışlardı.[6]

12. Oralarda fitne-fesadı arttırmışlardı.

13. Rabbin de onların üzerine azap kamçıları indirdi.

14. Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir.[7]

15. İnsanı sınamak için Rabbi ona nimetler lütfederek ikramda bulunduğunda, o "Rabbim bana değer veriyor" der.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْفَجْرِۙ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ
وَالْوَتْرِۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِۚ ﴿٤﴾ هَلْ ف۪ي
ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذ۪ي حِجْرٍۜ ﴿٥﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ
فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍۙ ﴿٦﴾ اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِۙ
﴿٧﴾ اَلَّت۪ي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِۙ ﴿٨﴾
وَثَمُودَ الَّذ۪ينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِۙ ﴿٩﴾
وَفِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ طَغَوْا
فِي الْبِلَادِۙ ﴿١١﴾ فَاَكْثَرُوا ف۪يهَا الْفَسَادَۙ
﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍۚ
﴿١٣﴾ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِۜ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا
الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهُ فَاَكْرَمَهُ
وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ي اَكْرَمَنِۜ ﴿١٥﴾

---

1 Âyetteki on gece ile Zilhicce'nin Kurban Bayramına kadarki ilk on gecesinin veya Ramazan'ın son on gecesinin, yahut Muharrem'in ilk onunun kastedildiği belirtilmiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Zilhicce'nin ilk on gününe işaret

ederek "Başka günlerin hiçbirinde işlenecek sâlih ameller, şu günlerde işlenen sâlih amellerden Allah'a daha fazîletli değildir" buyurunca Ashâb-ı kirâm: "Allah uğrunda yapılacak cihad da mı üstün değildir, Yâ Resûlallah?" diye sordular. "Evet! Allah yolunda yapılacak cihad da. Ancak malını ve canını tehlikeye atarak cihada çıkan, şehit olup dönmeyen kimsenin cihadı bundan da üstündür" buyurdu (Buhârî, Îdeyn 11; Ebû Dâvûd, Savm 61; Tirmizî, Savm 52; İbni Mâce, Sıyâm 39).

2 Peygamber Efendimize bu âyette geçen "Ve çift olana ve tek olana" ifadesi sorulduğunda "Bunlar namazlardır; onların bazısı çift, bazısı tektir" buyurduğu rivayet edildiği gibi (Tirmizî, Tefsîr 89/1), "on gece"nin, Zilhicce'nin Kurban Bayramına kadarki ilk on gecesi, "tek olanın" Arefe, "çift olanın" da Kurban bayramı günü olduğunu söylediği de rivayet edilmiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 327; Hâkim, *el-Müstedrek* [Atâ], VII, 137).

3 "Helâk emrimiz gelince Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk." (Hûd 11/58). Âd kavminin kıssası için Hûd sûresi (11), 50-60. âyetlerine ve dipnotlarına bakınız.

4 Semûd kavminin kıssası A'râf 7/73-79; Hûd 11/61-68 ve Şuarâ 26/141-159'da da yer almaktadır.

5 "Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun yakın çevresine gönderdik" (A'râf 7/103). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda verilmiştir.

6 "Önceki Âd kavmini de O helâk etti. Semûd'u da helâk edip geriye bir şey bırakmadı. Daha önce Nûh kavmini de O helâk etti. Çünkü onlar hem çok zâlim, hem de çok azgındı. Alt üst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi." (Necm 53/50-53).

7 "Eğer yine de yüz çevirirseniz, bilin ki ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize bir başka kavmi getirmek isterse getirir ve siz O'na kesinlikle zarar veremezsiniz. Elbette benim Rabbim her şeyi görüp gözetendir." (Hûd 11/57).

16. Fakat ne zaman rızkını kısarak onu sınayacak olsa, bu defa da "Rabbim beni aşağıladı" der.[8]

17. Hayır, doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz.[9]

18. Birbirinizi yoksulu doyurmaya teşvik etmiyorsunuz.[10]

19. Mîrası haram helâl demeden yiyorsunuz.[11]

20. Malı ise pek çok seviyorsunuz.[12]

21. Hayır, bu yaptığınız hiç doğru değil! Yeryüzü sarsılıp paramparça olduğunda,

22. Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiğinde,[13]

23. O gün Cehennem de getirilir.[14] O gün insan her şeyi hatırlar; fakat neye yarar hatırlamak?[15]

24. "Eyvah!" der. "Keşke bu hayatım için bir hazırlık yapsaydım!"[16]

25. O gün Allah'ın vereceği azabı hiç kimse veremez.

26. Onun vuracağı zinciri hiç kimse vuramaz.[17]

27. Ey huzura ermiş olan nefis![18]

28. Sen O'ndan hoşnut, O senden hoşnut[19] olarak Rabbine dön.

29. Samimi kullarıma katıl.

30. Ve Cennetim'e gir.

وَاَمَّا اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ
فَيَقُولُ رَبّ۪ٓي اَهَانَنِۚ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا
تُكْرِمُونَ الْيَت۪يمَۙ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٓاضُّونَ عَلٰى
طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۙ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ
اَكْلًا لَمًّاۙ ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا
جَمًّاۜ ﴿٢٠﴾ كَلَّٓا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّاۙ
﴿٢١﴾ وَجَٓاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّاۚ ﴿٢٢﴾
وَج۪ٓيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ
الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ
يَا لَيْتَن۪ي قَدَّمْتُ لِحَيَات۪يۚ ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا
يُعَذِّبُ عَذَابَهُٓ اَحَدٌۙ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُٓ
اَحَدٌۜ ﴿٢٦﴾ يَٓا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُۗ ﴿٢٧﴾
اِرْجِع۪ٓي اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةًۚ ﴿٢٨﴾
فَادْخُل۪ي ف۪ي عِبَاد۪يۙ ﴿٢٩﴾ وَادْخُل۪ي جَنَّت۪ي ﴿٣٠﴾

---

8 "Biz insana bir nimeti tattırdıktan sonra onu elinden geri alacak olsak, iyice ümitsizliğe kapılır, büsbütün nankör olur. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nimeti tattırsak, "Başımdaki dertler silinip gitti" der; o bu sırada pek şımarık pek kibirli-

dir." (Hûd 11/9-10). 9. âyetin dipnotunda konuyla ilgili diğer âyetler zikredilmiş ve açıklama yapılmıştır.

9 "Öyleyse yetime sakın kötü davranma." (Duhâ 93/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

10 "Giderken fısıldaşıyorlardı: "Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye." (Kalem 68/23-24). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 İslâmiyet'ten önce kadınların ve çocukların mîras hakkı yoktu; yetimlerin ve diğer zayıfların haklarını da güçlü olan yerdi. Âyette, mîrasyedilik ve hazıra konma gibi kötü huylar da yerilmektedir.

12 "Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten meydana gelen hazineler dolusu servete, özenle yetiştirilen atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara cazip gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici zevkleridir. Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır." (Âl-i İmrân 3/14).

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakın akrabanız, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret ve sevdiğiniz meskenleriniz size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, yoldan çıkmış topluluğa aslâ doğru yolu göstermez." (Tevbe 9/24).

"Onun mal sevgisi de çok şiddetlidir." (Âdiyât 100/8).

13 "O gün Ruh ve melekler saf saf olurlar. Rahmân'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz; konuşan da doğruyu söyler." (Nebe' 78/38).

14 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hesap gününde Cehennem getirilir. Cehennem'in yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin de melek vardır" (Müslim, Cennet 29; Tirmizî, Cehennem 1).

15 "O büyük felâket gelip çattığında, İnsan neye çabaladığını o gün hatırlar." (Nâziât 79/34-35).

16 "Yaptığı da, yapmadığı da o gün insana bildirilir." (Kıyâmet 75/13). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

17 "Zebânilere denir ki: 'Tutun, bağlayın onu! Sonra da Cehennem'e atın. Yetmiş arşın zincire vurun, Cehennem'e sokun onu.'" (Hâkka 69/30-32).

18 Nefs-i mutmainne: Tam bir teslimiyetle Rabbine yönelmiş, huzurunu O'nun rızasına uygun olarak yaşamakta bulmuş olan nefis anlamına gelmektedir. Âyetten bu tanıma uyanlara ölümleri sırasında böyle hitap edileceği anlaşılmaktadır.

19 "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Bilin ki, Allah'ın taraftarları, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." (Mücâdele 58/22). Allah ile sâlih kulları arasındaki karşılıklı rızayı müjdeleyen diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

BELED SÛRESİ (90. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 20 âyettir. Belde olarak atıfta bulunduğu Mekke'ye yemin ederek başlamakta ve adını buradan almaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1-2. Yemin ederim bu beldeye, ki sen de bu beldenin sâkinisin.[1]

3. Ve babaya ve evlâdına.[2]

4. Biz insanı birtakım zorluk ve sıkıntılara göğüs gerecek şekilde yarattık.[3]

5. Yoksa o, hiçkimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

6. "Ben yığınla mal tükettim" diyor.[4]

7. Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?[5]

8. Biz ona iki göz vermedik mi?

9. Bir dil ile iki dudak vermedik mi?[6]

10. Biz ona iki yolu da gösterdik.[7]

11. Fakat o sarp yokuşu aşamadı.[8]

12. Sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin?

13. O, köle azat etmektir.[9]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّۢ
بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَۙ ﴿٣﴾ لَقَدْ
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍۜ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ
اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌۢ ﴿٥﴾ يَقُولُ
اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًاۜ ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ
لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌۜ ﴿٧﴾ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِۙ
﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِۙ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ
النَّجْدَيْنِۚ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَۘ ﴿١١﴾
وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُۜ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍۙ ﴿١٣﴾

---

1 "De ki: Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek ve Müslümanlardan olmakla emrolundum." (Neml 27/91).

"Ve bu güvenli beldeye." (Tîn 95/3).

"Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için, Kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için, Onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır." (Kureyş 106/1-4).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin önemini şöyle belirtmiştir: "Şüphesiz Allah Teâlâ bu şehri gökleri ve yeri yarattığı gün haram (dokunulmaz) kılmıştır. Allah Teâlâ dokunulmaz kıldığı için de o şehir kıyamet gününe kadar haramdır. Benden önce bu şehirde savaşmak kimseye helâl kılınmamıştır; bana da sadece (Mekke fethi sırasında) günün bir bölümünde savaşmak helâl kılınmıştır" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 22; Müslim, Hac 445).

2 Âyette "Ve babaya ve evlâdına" ifadesiyle Hz. Âdem ve insanlar; yahut Hz. İbrâhim ve nesli; yahut Peygamberimiz ve ümmeti; yahut bütün babalar ve evlâtlar kastedilmektedir.

3 "Ey insan! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalar, sonunda O'na kavuşur ve amelinin karşılığını görürsün." (İnşikâk 84/6).

4 "Şunu bilin ki, dünya hayatı bir oyundan, bir eğlenceden, bir gösterişten, aranızda bir övünmeden, mal ve evlât yarışından ibârettir. O bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider; sonra kuruyuverir de onu sapsarı görürsün. Sonra saman olur gider. Âhirette de çetin bir azap, bir de Allah'tan bağışlanma ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir." (Hadîd 57/20).

5 "Ne durumda olursan ol, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan ne okursan oku, siz de hangi işi yaparsanız yapın, yapmaya koyulduğunuz her işte mutlaka sizi görüp gözetleriz. Ne yerde, ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey bile Rabbinden gizli kalmaz. Bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi istisnasız apaçık bir kitapta yazılmıştır." (Yûnus 10/61).

6 "Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmez halde çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi." (Nahl 16/78). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 "Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder." (İnsan 76/3).

8 Malını Allah yolunda harcayarak âhireti kazanamadı.

9 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim Müslüman bir köleyi azat ederse, Allah Teâlâ onun her uzvuna karşılık azat edenin bir uzvunu Cehennem ateşinden kurtarır." (Buhârî, Keffârât 6; Müslim, Itk 22-23).

14. Yahut kıtlık gününde yemek yedirmektir:[10]

15. Ya bir yetim akrabaya,[11]

16. Veya toza toprağa bulanmış yoksula.[12]

17. Bundan başka, iman etmek ve birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır.[13]

18. Onlar, defterleri sağ taraftan verilecek olan uğurlu kimselerdir.[14]

19. Âyetlerimizi inkâr edenler ise, defterleri sol taraftan verilecek olan uğursuz kimselerdir.[15]

20. Cehennem'in kapıları onların üzerine kilitlenir.[16]

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾
يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا
مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا
وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ
﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ
الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

---

10 "Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler." (İnsan 76/8).

11 Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabıdır." (Tirmizî, Zekât 26; Ebû Dâvûd, Savm 21; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Sıyâm 25).

12 "Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan "Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye kesin söz almıştık. Ama pek azınız hâriç, çoğunuz sözünüzden döndünüz. Hâlâ dönmektesiniz." (Bakara 2/83).

13 "Asra yemin olsun, Gerçekten insanoğlu ziyandadır. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar ve birbirlerine hakkı ve sabrı öğütleyenler müstesnâ." (Asr 103/1-3).

Peygamber aleyhisselâm merhamet etmeyi tavsiye buyurarak şöyle demiştir:

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." (Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65).

"İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez" (Buhârî, Edeb 18, Tevhîd 2; Müslim, Fezâil 66).

14 "Ashâb-ı Meymene ki onlar ne mutlu kimselerdir." (Vâkıa 56/8). Vâkıa sûresinin 27, 38, 90 ve 91. âyetlerinde de bu tâbir "Ashâb-ı Yemîn" şeklinde geçmektedir.

"Herkes kendi kazancına bağlıdır. Ancak defteri sağdan verilen bahtiyarlar başkadır. Onlar cennetlerde, birbirlerine kâfirlerin hâlini sorarlar." (Müddessir 74/40-41).

15 "Ashâb-ı Meş'eme ki ne bedbaht kimselerdir." (Vâkıa 56/9).

16 "Hutame'nin ne olduğunu biliyor musun? Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir. Yüreklere kadar işler. Uzatılmış direklere bağlanarak Cehennem'in kapıları onların üzerine kilitlenir." (Hümeze 104/5-9).

ŞEMS SÛRESİ (91. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 15 âyettir. Adını 1. âyetinde geçen "Güneş" anlamındaki kelimeden almıştır. Peygamber Efendimiz kabilesine imamlık yapan Muâz ibni Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Şems gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun Güneş'e ve onun aydınlığına,

2. Ve onu izlediğinde Ay'a,[2]

3. Ve dünyayı aydınlatan gündüze,

4. Ve onu örten geceye,[3]

5. Ve gökyüzüne ve onu bina edene,[4]

6. Ve yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene,[5]

7. Ve insana ve onu düzgün bir şekilde yaratana,

8. Ona, kötü ve iyi olma kabiliyetini ilham edene:[6]

9. Nefsini maddî-mânevî kirlerden arındıran kurtulmuştur.[7]

10. Onu günaha gömen de ziyana düşmüştür.

11. Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı.[8]

12. Hani onların en bedbahtı baş kaldırmıştı.[9]

13. Allah'ın elçisi onlara: "İşte bu Allah'ın mûcize olarak yarattığı dişi devesi" dedi. "Onun su içme hakkını gözetin."[10]

14. Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden başlarına azap indirip onları yerle bir etti.

15. Allah onları helâk etmesinin sonucundan korkacak değil ya!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَاۙ ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَاۙ
﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَاۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا
يَغْشٰيهَاۙ ﴿٤﴾ وَالسَّمَٓاءِ وَمَا بَنٰيهَاۙ ﴿٥﴾
وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَاۙ ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا
سَوّٰيهَاۙ ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَاۙ ﴿٨﴾
قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَاۙ ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ
دَسّٰيهَاۜ ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَٓاۙ ﴿١١﴾ اِذِ
انْبَعَثَ اَشْقٰيهَاۙ ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ
اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَاۜ ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَعَقَرُوهَاۙ فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ
فَسَوّٰيهَاۙ ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

---

1 Buhârî, Ezân 63; Müslim, Salât 178.

2 Âyet, güneş battıktan sonra yeryüzünü aydınlatmak için ayın doğuşunu ve ışığını da ondan aldığını yansıtmaktadır.

3 "Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan; sonra Arş üzerine kurulan; gündüzü, durmadan kovalayan geceyle örtüp kuşatan; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine baş eğdiren Allah'tır." (A'râf 7/54).

4 "Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah göğü bina etti." (Nâziât 79/27).

5 "Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter. Elbette bunda, düşünen bir toplumun alacağı dersler vardır." (Ra'd 13/3). İlgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 Peygamber Efendimiz zaman zaman şöyle dua ederdi: "Allahım! Nefsime takvâ nasip et ve onu her türlü günahtan temizle; zira onu en iyi temizleyecek olan Sensin. Ona yardım edip eğitecek sadece Sensin. Allahım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan Sana sığınırım" (Müslim, Zikir 73; Nesâî, İstiâze 13, 65).

7 "Kurtuluşa erdi günahlarından arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan." (A'lâ 87/14-15).

8 Peygamber Efendimiz bir gün hutbe okurken Sâlih aleyhisselâmın dişi devesinden ve onu öldüren adamdan bahsederek:

"Hani onların en bedbahtı baş kaldırmıştı" (Şems 91/12) âyetini okudu ve Semûd kavminde gücü kuvveti ile tanınan ve son derece azgın olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı, diye açıkladı (Buhârî, Tefsîr 91/1; Müslim, Cennet 49).

9 "Onlar arkadaşlarını çağırdılar; o da bıçağını çekip deveyi kesti." (Kamer 54/29).

10 "Sâlih: 'İşte mûcize, şu dişi devedir! Bir gün kuyudan su içme hakkı onun; belli bir gün de sizindir. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa dehşetli bir günün azabı sizi yakalar' dedi." (Şuarâ 26/155-156).

LEYL SÛRESİ (92. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 21 âyettir. “Gece” anlamına gelen adını, ilk âyetinde geçen “Leyl” kelimesinden almaktadır. Peygamber Efendimiz kabilesine imamlık yapan Muâz ibni Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Leyl gibi kısa sûreler okumasını tavsiye buyurmuştur.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun etrafı kapladığında geceye,[2]

2. Ve parladığında gündüze,[3]

3. Ve erkeği ve dişiyi yaratana:[4]

4. Sizin gayretiniz türlü türlüdür.[5]

5. Kim bağışta bulunur[6] ve kötülükten sakınırsa,[7]

6. Ve en güzel olanı[8] doğrularsa,

7. Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız.[9]

8. Ama kim cimrilik eder[10] ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse,[11]

9. Ve en güzel olanı yalanlarsa,

10. Ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız.[12]

11. O helâke yuvarlanırken malı kendisine bir fayda vermez.[13]

12. Doğru yola iletmek yalnız Bize âittir.[14]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ
﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾ اِنَّ
سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ
﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ
لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ
﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ
لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُ
اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾ اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾

---

1 Buhârî, Ezân 63; Müslim, Salât 178.

2 “Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerine dağlar yerleştiren ve orada ırmaklar akıtan O'dur. Orada her türlü meyveyi ve ürünü çifter çifter yetiştirir, geceyi gündüzün üzerine örter.” (Ra`d 13/3).

3 “Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur.” (Yûnus 10/67; Neml 27/86; Mü'min 40/61).

4 “Her türlü kusurdan uzaktır o Allah ki, yerin bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler halinde yaratmıştır.” (Yâsîn 36/36).

5 “Şöyle de: “Herkes kendi yapısına göre davranır. Kimin hayat tarzının daha doğru olduğunu Rabbiniz herkesten iyi bilir.” (İsrâ 17/84).

6 “Yaptığınız her hayır kendiniz içindir.

Hayrı sadece Allah rızası için yapmalısınız. Yaptığınız her hayrın karşılığı, hiçbir kaybınız olmadan size fazlasıyla ödenecektir.” (Bakara 2/272).

7 “Ey Âdemoğulları! İçinizden size âyetlerimi anlatan peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır, güzel işler yaparak kendini düzeltirse, onlara ne korku vardır ne de keder.” (A`râf 7/35).

8 Âyetteki “hüsnâ” kelimesi genellikle kelime-i tevhîd, yani “Lâ ilâhe illallah” (Allah'tan başka ilâh yoktur) sözü olarak yorumlanmıştır (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* [Selefî], VII, 120-121).

9 “İman edip sâlih bir amel işleyen kimseye gelince, ona mükâfâtın en güzeli vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz.” (Kehf 18/88).

“Biz seni en kolay yola ileteceğiz.” (A`lâ 87/8).

10 “Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için çok kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki, göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır. Allah yaptığınız her şeyi çok iyi bilmektedir.” (Âl-i İmrân 3/180). Cimrilikle ilgili âyet ve hadisler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

11 “Gerçek şu ki, insan kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşıverir.” (Alak 96/6-7).

12 Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz bir cenazeyi defnederken ashâbına: “İçinizde, Cennet veya Cehennem'deki yeri önceden bilinmeyen kimse yoktur” buyurunca, orada bulunanlar: “Ey Allâh'ın Resûlü! Biz kaderimizdeki yazıya güvenip bir şey yapmayalım mı?” dediler. Peygamber Efendimiz: “Hayır, siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise onu kolayca elde eder” buyurdu, sonra şu âyetleri okudu:

“Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa, ve en güzel olanı doğrularsa, Biz ona iyilik yolunu kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse, ve en güzel olanı yalanlarsa, ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız.” (Leyl 92/5-10).” (Buhârî, Tefsîr 92/3-5, 7, Kader 4, Tevhîd 54; Müslim, Kader 6-9).

13 “Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi. Onca varlıkları kendilerine bir fayda vermedi.” (Hicr 15/83-84). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

14 “Doğru yolu bildirmek Allah'a âittir. Yolun eğrisi de vardır. Eğer O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.” (Nahl 16/9).

13. Âhiret de Bizim, dünya da Bizimdir.[15]

14. Ben sizi alev saçan bir ateş hakkında uyarmış bulunuyorum.[16]

15. Oraya bedbaht olandan başkası girmez.[17]

16. O bedbaht, dini yalanlayan ve Hak-tan yüz çevirendir.[18]

17. Takvâ sahibi ise ondan uzak tutulur.[19]

18. O, malını bağışlayıp da arınan kimsedir.[20]

19. Kimsenin ondan bir alacağı yoktur ki, verirken ona karşılık olarak versin.

20. O ancak yüce Rabbinin rızası için verir.[21]

21. Ve sonunda yaptıklarından dolayı hoşnut olacaktır.[22]

وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُولٰى ﴿١٣﴾
فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰىۚ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰيهَٓا
اِلَّا الْاَشْقٰىۙ ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ
﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقٰىۙ ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي
يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰىۚ ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ
مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰىۙ ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ
رَبِّهِ الْاَعْلٰىۚ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

---

15 "Âhiret de Allah'ındır, dünya da." (Necm 53/25).

16 "Fakat ne mümkün! O alev alev yanan bir ateştir. Derileri yakıp kavurur. Arkasını döneni, haktan yüz çevireni de kendisine çağırır, servet toplayıp yığanı da." (Meâric 70/16-18).

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kıyamet gününde cehennemliklerin azabı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişidir." (Buhârî, Rikāk 51; Müslim, Îmân 362-364).

17 "Çünkü Allah'tan korkan öğüt alır. Bedbaht olan da ondan kaçınır. O, en büyük ateşe girecek olandır." (A'lâ 87/10-12).

18 "Şüphesiz bize vahyedildi ki: "Azab, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenleredir." (Tâhâ 20/48).

"Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi." (Kıyâmet 75/31-32).

"Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa, Allah'ın onu ve yaptıklarını gördüğünü bilmez mi?" (Alak 96/13-14).

Bir gün Resûlullah Efendimiz: "İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı Cennet'e girer" buyurunca, Ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Elçisi, Cennet'e girmeyi kim istemez ki?" dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz: "Bana

itaat edenler Cennet'e girer, bana karşı gelenler Cennet'i istememiş demektir" buyurdu (Buhârî, İ'tisâm 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 361).

19 "Kim Cehennem'den uzaklaştırılır da, Cennet'e konursa, o şüphesiz kurtuluşa ermiş demektir." (Âl-i İmrân 3/185).

"Sonra Biz, müttakileri Cehennem'e düşmekten kurtarır; zâlimleri diz üstü çökmüş halde orada bırakırız." (Meryem 19/72).

20 "Arınan, kendisi için arınmış olur. Varış ancak Allah'adır." (Fâtır 35/18).

21 "Bazı kimseler de Allah'ın rızasını kazanmak için canını bile verir. Allah ise kullarına pek şefkatlidir." (Bakara 2/207). Allah rızası için bağışta bulunanlarla ilgili müjdeler içeren diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

22 "Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar." (Mücâdele 58/22). Allah ile sâlih kulları arasındaki karşılıklı rızayı müjdeleyen diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

DUHÂ SÛRESİ (93. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 11 âyettir. Kuşluk vaktine yeminle başlar; adı da bu anlama gelir. Peygamber Efendimiz kabilesine imamlık yapan Muâz ibni Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Duhâ gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun kuşluk vaktine,

2. Ve sükûna erdiğinde geceye:

3. Rabbinin seni terk ettiği de yok, sana darıldığı da.[2]

4. Senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır.[3]

5. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın.[4]

6. O seni yetim bulup da barındırmadı mı?

7. Sen hidâyeti ararken O sana yol göstermedi mi?

8. O seni yoksul bulup zengin etmedi mi?[5]

9. Öyleyse yetime sakın kötü davranma.[6]

10. İsteyeni[7] azarlama.

11. Rabbinin nimetini ise anlattıkça anlat.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا
وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ
لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْط۪يكَ
رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَت۪يمًا
فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَٓالًّا فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾
وَوَجَدَكَ عَٓائِلًا فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَت۪يمَ
فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ
﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

---

1 Buhârî, Salât 63; Müslim, Salât 178.

2 "Cebrâil demiştir ki: "Biz melekler, ancak Rabbinin emriyle ineriz. Çünkü geleceğimiz, geçmişimiz ve bu ikisi arasındaki her şeyin bilgisi ve tedbiri O'na âittir. Senin Rabbin hiçbir şeyi unutmaz." (Meryem 19/64).

Cebrâil aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'e iki üç gün gelmeyince, müşrikler, "Onun şeytanı gecikti" demişlerdi. Veya Resûlullah Efendimiz rahatsızlığı dolayısıyla iki üç gece teheccüd namazına kalkamadı. Bunu öğrenen müşriklerden bir kadın, Peygamber Efendimize "Muhammed! İki üç gecedir şeytanın gelmediğine göre, umarım o seni terk etmiştir" dedi. İşte bu olay üzerine Duhâ sûresi nâzil oldu (Buhârî, Teheccüd 4, Tefsîr 93/1, 2, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Müslim, Cihâd 114, 115).

3 Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir hasır üzerinde yatıp uyumuştu. Uykudan uyandığında, hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Sahâbîler, "Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek" deyince şöyle buyurdu: "Benim dünya ile ne kadar ilgim var? Ben bu dünyada bir ağacın altında bir süre gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu

gibiyim." (Tirmizî, Zühd 44; İbni Mâce, Zühd 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 391).

4 "Andolsun ki size kendi içinizden bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir." (Tevbe 9/128).

"Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir." (İsrâ 17/79).

Yukarıda meali verilen İsrâ sûresinin 79. âyetinin dipnotunda da geçtiği gibi, hadiste, Makām-ı Mahmûd, şefaat yetkisi olarak açıklanmıştır. Tevbe sûresi 128. âyetinin "size çok düşkün, mü'minlere çok şefkatli ve çok merhametli" olarak vasfettiği Peygamber'i râzı edecek tek şey, bütün hayatının da şehâdetiyle, ümmetini selâmette görmektir. Bu bakımdan, Duhâ sûresinin bu âyeti, Peygamberimizin şahsında, bütün Muhammed ümmeti için çok büyük bir müjde ihtiva etmektedir.

5 "İhtiyaçtan kurtaran da O'dur, zengin eden de." (Necm 53/48).

Gönül zenginliği konusunda da Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur." (Buhârî, Rikāk 15; Müslim, Zekât 120).

"Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur." (Müslim, Zekât 125; Tirmizî, Zühd 35).

6 "Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlarla güzel güzel konuşacaksınız, namazı gerektiği şekilde kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz' diye kesin söz almıştık." (Bakara 2/83). Yoksullara yardım edilmesi Bakara 2/177, 215; Nisâ 4/36; Enfâl 8/41; Tevbe 9/60; Nûr 24/22 ve Haşr 59/7 âyetlerinde de emredilmektedir.

"Canlarının çektiği yemeği yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler." (İnsan 76/8).

"Hayır, doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz." (Fecr 89/17).

"Yahut kıtlık gününde yemek yedirmektir: Ya bir yetim akrabaya veya toza toprağa bulanmış yoksula." (Beled 90/14-16).

"Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar." (Mâûn 107/1-2).

Resûl-i Ekrem Efendimiz yetimlerin gözetilmesi ve onlara haksızlık edilmemesi hususunda şöyle buyurmuştur:

"Ben ve yetimi himaye eden kimse Cennet'te şöylece beraber bulunacağız." Peygamber aleyhisselâm bunu söylerken işâret parmağıyla orta parmağını göstermiştir (Buhârî, Talâk 25, Edeb 24).

"Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum." (İbni Mâce, Edeb 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 439).

Allah'ın Resûlü, "Yedi helâk ediciden kaçının!" diye söze başladığı hadisinde, "yetim malı yemeyi" de bunlar arasında saymıştır (Buhârî, Vesâyâ 23; Müslim, Îmân 145).

7 Veya bir şey sorup öğrenmek isteyeni.

8 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olmaz." (Ebû Dâvûd, Edeb 11; Tirmizî, Birr 35).

"Kendisine iyilik edilen bir kimse o iyiliği yapana 'Allah seni hayırla mükâfâtlandırsın' (cezâkellâhü hayran) derse, ona en iyi şekilde teşekkür etmiş olur." (Tirmizî, Birr 87).

"Kendisine bir nimet verilen kimse, sahip olduğu nimeti başkalarına da söylerse, o nimetin şükrünü yerine getirmiş olur. Sahip olduğu nimeti kimseye söylemezse, o nimete nankörlük etmiş olur." (Ebû Dâvûd, Edeb 11).

İNŞİRÂH SÛRESİ (94. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 8 âyettir. Adı "gönül rahatlığı" anlamına gelmektedir. Bundan önceki sûre gibi, Peygamberimiz ve onun yolunu izleyen ümmeti için teselli ve teşvik içermektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Biz senin gönlünü ferahlatmadık mı?[1]

2-3. Belini büken o ağır yükünü üzerinden kaldırmadık mı?[2]

4. Şânını da yüceltmedik mi?[3]

5. Zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır.

6. Evet, zorlukla beraber şüphesiz bir kolaylık vardır.[4]

7. Öyleyse bir işi bitirince bir başka işe giriş.

8. Ve yalnız Rabbine yönelip yalvar.[5]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۙ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ
وِزْرَكَ ۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ٓي اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۙ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا
لَكَ ذِكْرَكَ ۜ ﴿٤﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۙ
﴿٥﴾ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۜ ﴿٦﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ
فَانْصَبْ ۙ ﴿٧﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

---

1 "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar." (En'âm 6/125).

"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o kimse Rabbinden bir nur üzerindedir." (Zümer 39/22).

2 "Sen, onlar bu Kur'an'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülerek neredeyse kendini helâk edeceksin!" (Kehf 18/6). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sadece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a yükseltir." (İsrâ 17/79).

"Biz seni âlemlere yalnız rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ 21/107).

"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, ve insanları akın akın Allah'ın dinine girerken gördüğünde, Rabbini hamdederek tesbih et ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir." (Nasr 110/1-3).

4 "Allah her zorluktan sonra bir kolaylık yaratacaktır." (Talâk 65/7).

5 "Şöyle de: "Ben Allah'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve sonunda O'nun huzuruna varacağım." (Ra'd 13/36).

TÎN SÛRESİ (95. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 8 âyettir. Allah'ın kudret ve hikmet mûcizelerinden incir ve zeytine yemin ederek başlar. Adı "incir" anlamına gelir. Peygamber Efendimiz, seferde yatsı namazını kıldırırken, iki rekâttan birinde bu sûreyi okumuştur.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun incire ve zeytine,[2]

2. Ve Sînâ Dağı'na,[3]

3. Ve bu güvenli beldeye:[4]

4. Biz insanı en güzel biçimde yarattık.[5]

5. Sonra da onu aşağıların en aşağısına indirdik.[6]

6. Ancak iman eden ve sâlih ameller yapanlar müstesnâ. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır.[7]

7. Bundan sonra, ey insan, dini ve hesaba çekilmeyi yalanlamana yol açan nedir?

8. Allah hüküm verenlerin en âdili değil mi?[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالتّ۪ينِ وَالزَّيْتُونِۙ ﴿١﴾ وَطُورِ س۪ين۪ينَۙ
﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَم۪ينِۙ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ ف۪ٓي اَحْسَنِ تَقْو۪يمٍۘ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ
اَسْفَلَ سَافِل۪ينَۙ ﴿٥﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ
مَمْنُونٍۜ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدّ۪ينِۜ
﴿٧﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨﴾

---

1 Buhârî, Ezân 100; Müslim, Salât 175-177.

2 "Gökten bir su indiren de O'dur. Biz her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik; o bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili başaklar çıkardık. Hurma ağacının tomurcuğundan yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik." (En`âm 6/99).

"Asmalı ve asmasız bağları, çeşitli tatlarda hurma ve ekinleri, zeytinleri ve narları, kimi bakımdan birbirine benzer, kimi bakımdan benzemez şekilde yaratıp yetiştiren Allah'tır." (En`âm 6/141).

"Onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her türden ürünler bitirir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır." (Nahl 16/11).

3 Sînâ Dağı, yüce Allah'ın Hz. Mûsâ'ya hitap ettiği Tûr dağıdır.

"Biz ona Tûr dağının sağ tarafından seslenmiş ve doğrudan konuşması için, onu Kendimize yaklaştırmıştık." (Meryem 19/52). Zeytin ile Sînâ Dağı arasındaki ilişki için, Mü'minûn 23/20 ve açıklamasına bakınız.

4 Âyetteki "Güvenli belde" ifadesiyle Mekke'nin kastedildiği anlaşılmaktadır (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [ivezullah], VII, 360).

"De ki: Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek ve Müslümanlardan olmakla emrolundum." (Neml 27/91).

"Yemin ederim bu beldeye, ki sen de bu beldenin sâkinisin." (Beled 90/1-2).

"Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için, Kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için, Onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır." (Kureyş 106/1-4).

5 "Sizi rahimlerde dilediği biçimde şekillendiren O'dur." (Âl-i İmrân 3/6). Konu hakkında açıklama ve ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda yer almıştır.

6 "Gerçekten insanoğlu ziyandadır. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar ve birbirlerine hakkı ve sabrı öğütleyenler müstesnâ." (Asr 103/2-3).

7 "İman edip sâlih ameller yapanlar için ise, ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (Fussılet 41/8).

"Yalnız iman edip sâlih ameller yapanlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfât vardır." (İnşikâk 84/25).

8 "Nûh Rabbine şöyle yalvardı: "Rabbim! Oğlum benim âilemdendir. Senin vaadin de elbette gerçektir. Ve Sen hüküm verenlerin en âdilisin." (Hûd 11/45).

Peygamber Efendimiz, Tîn sûresi okunduktan sonra "Belâ ve ene alâ zâlike mine'ş-şâhidîn" (Evet, Allah hâkimlerin hâkimidir; ben de buna şâhidim) denmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Salât 149, 150; Tirmizî, Tefsîr 95).

ALAK SÛRESİ (96. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 19 âyettir. Bu sûrenin baş tarafındaki beş âyet, Kur'an'ın ilk inen âyetleridir. Adını, insanın yaratılışına atıfta bulunan ikinci âyetten almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yaratan Rabbinin adıyla oku.[1]

2. O insanı bir kan pıhtısından[2] yarattı.

3. Oku, çünkü Rabbinin lütuf ve cömertliği sonsuzdur.

4. Kalemle yazmayı öğreten O'dur.[3]

5. İnsana bilmediklerini öğreten O'dur.[4]

6-7. Gerçek şu ki, insan kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşıverir.[5]

8. Oysa dönüş yalnız Rabbinedir.

9-10. Gördün mü namaz kılacak olan bir kulu bundan alıkoyanı?[6]

11. Gördün mü o kâfiri? Ya onun engellediği kimse doğru yolda ise?[7]

12. Ya kötülükten sakınmaya teşvik ediyorsa?

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْـرَأْ بِاسْـمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ
الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْـرَأْ وَرَبُّكَ
الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّـمَ بِالْقَلَـمِۙ ﴿٤﴾
عَلَّـمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٥﴾ كَلَّٓا اِنَّ
الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰىۙ ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىۜ ﴿٧﴾
اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰىۜ ﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي
يَنْهٰىۙ ﴿٩﴾ عَبْداً اِذَا صَلّٰىۜ ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ
كَانَ عَلَى الْهُدٰىۙ ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۜ ﴿١٢﴾

---

1 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hira mağarasında bulunduğu sırada kendisine vahyin gelişini şöyle anlatmıştır: "Melek gelip 'Oku!' dedi. 'Ben okuma bilmem' dedim. Melek beni kucakladı, gücüm kesilene kadar sıkıştırdı; sonra beni bıraktı, yine 'Oku!' dedi. Ben yine ona 'Okuma bilmem' dedim. Yine beni ikinci defa gücüm kesilene kadar sıkıştırdı; sonra beni bırakıp yine 'Oku!' dedi. Ben aynı şekilde "Okuma bilmem" dedim. Beni üçüncü defa sıkıştırdıktan sonra bıraktı ve 'Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, çünkü Rabbinin lütuf ve cömertliği sonsuzdur. Kalemle yazmayı öğreten O'dur' dedi." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy 3, Tefsîr 96/1, 3, Ta'bîr 1; Müslim, Îmân 252).

2 Bu kelimenin diğer anlamları için Hac sûresi (22), 5. âyetin açıklamasına bakınız.

3 "Rahmân, Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı, ona beyanı öğretti." (Rahmân 55/1-4). Konuyla ilgili açıklama için bu âyetlerin dipnotuna bakınız.

4 "Melekler 'Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın. Senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Elbette her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen, her işi yerli yerince yapan yalnız Sensin' dediler." (Bakara 2/32).

5 "Ama kim cimrilik eder ve kendisini Allah'a muhtaç görmezse, Ve en güzel olanı yalanlarsa, Ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız." (Leyl 92/8-10).

6 "Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasını engelleyen ve ibâdet yerlerinin yıkılmasına çalışandan daha zâlim kim olabilir? Böylelerinin, oralara korku içinde girmekten başka bir hakkı olamaz. Onlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır." (Bakara 2/114).

7 "Peygamberleri, "Ya ben size atalarınızdan gördüğünüz şeyden daha doğrusunu getirmişsem yine onların izine uyacak mısınız?" dedi. Onlar ise "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz" dediler." (Zuhruf 43/24).

13. Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa,[8]

14. Allah'ın onu ve yaptıklarını gördüğünü bilmez mi?[9]

15. Hele bir vazgeçmesin, onu alnından yakalarız:

16. O yalancı, günahkâr alnından.[10]

17. Çağırsın taraftarlarını![11]

18. Biz de zebânileri çağıracağız.[12]

19. Sakın, sen ona boyun eğme; Rabbine secde et ve O'na yaklaş.[13]

اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ
اللّٰهَ يَرٰىۜ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا
بِالنَّاصِيَةِۙ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ
﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ
السجدة ﴿١٨﴾ كَلَّاۜ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

---

8 "Şüphesiz bize vahyedildi ki: "Azab, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenleredir." (Tâhâ 20/48).

"Oysa o ne Peygamber'i doğruladı, ne namaz kıldı. Yalnız yalanladı, yüz çevirdi." (Kıyâmet 75/31-32).

"Ben sizi alev saçan bir ateş hakkında uyarmış bulunuyorum. Oraya bedbaht olandan başkası girmez. O bedbaht, dini yalanlayan ve Haktan yüz çevirendir." (Leyl 92/14-16).

9 "Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?" (Beled 90/7).

10 "Kâfirler sîmâlarından tanınır; alınlarından ve ayaklarından yakalanıverirler." (Rahmân 55/41).

11 "Nihayet tehdit edildikleri azabı gözleriyle görür ve kimin yardımcısı daha güçsüzmüş, kimin sayısı daha azmış, o zaman anlarlar." (Cin 72/24).

12 Bir defasında Ebû Cehil, "Eğer Muhammed'i Kâbe'nin yanında namaz kılarken görürsem, mutlaka boynuna basacağım" demişti. Bir süre sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin namaz kıldığını gördü ve söylediğini yapmak niyetiyle ona yaklaştı. Fakat birden bire geri döndü ve elleriyle yüzünü ve kendini korumaya çalıştığı görüldü. Kendisine neden öyle yaptığı sorulunca: "Onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir varlık ve birçok kanatlı şeyler vardı. Onun bu sözleri Peygamber Efendimize anlatıldığı zaman, "Eğer bana yaklaşmış olsaydı, melekler onu paramparça edeceklerdi" buyurmuş, bu olay üzerine de Alak sûresinin 6-19. âyetleri nâzil olmuştur (Buhârî, Tefsîr 96/4; Müslim, Münâfikīn 38; Tirmizî, Tefsîr 96/1, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 368).

13 Peygamber Efendimiz, "Kulun Rabbine en yakın olduğu hal, onun secdedeki halidir. Bunun için secdede çok dua edin" buyurmuştur (Müslim, Salât 215).

Bu âyet secde âyetidir.

KADİR SÛRESİ (97. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 5 âyettir. Kadir Gecesinin önem ve değerinden söz eder. Bir defasında Peygamber Efendimize önceki ümmetlerin ömrü gösterilmiş, o da ümmetinin ömrünü bunlara göre kısa bulmuş ve onların sevap kazanmak hususunda diğer ümmetlere yetişemeyeceğinden endişe etmişti. Bunun üzerine Allah ona bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesini verdi.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Biz Kur'an'ı Kadir Gecesinde indirdik.[2]

2. Kadir Gecesinin ne olduğunu bilir misin?

3. Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır.

4. Melekler ve Ruh,[3] Rablerinin izniyle her bir iş için, o gecede yeryüzüne iner de iner.

5. Bir esenliktir o gece, tanyeri ağarıncaya kadar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝١ وَمَٓا
اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝٢ لَيْلَةُ الْقَدْرِ
خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ۝٣ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ
وَالرُّوحُ ف۪يهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ
۝٤ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥

---

1 Mâlik, Muvatta', İ'tikâf 6.

Kadir Gecesiyle ilgili olarak Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Fazîletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesini değerlendiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır." (Buhârî, Îmân 25, Savm 6, Leyletü'l-kadr 1; Müslim, Müsâfirîn 175-176).

Bir grup sahâbî, rüyalarında Kadir Gecesinin Ramazan'ın son yedi gecesinde olduğunu görmüşler ve bunu Peygamber Efendimize bildirmişlerdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Kadir Gecesi ile ilgili rüyalarınızın, Ramazan'ın son yedi gecesi üzerinde toplandığını görüyorum. O halde Kadir Gecesini arayan onu Ramazan'ın son yedi gecesinde arasın!" (Buhârî, Leyletü'l-kadr 2, Ta'bîr 8; Müslim, Sıyâm 205 -206).

"Kadir Gecesini Ramazan'ın son on günü içinde arayınız!" (Buhârî, Leyletü'l-kadr 3; Müslim, Sıyâm 219). Resûl-i Ekrem Efen-

dimiz konuyu biraz daha açarak Kadir Gecesinin Ramazan'ın son dokuzuncu, yedinci, hatta beşinci gecesinde aranmasını tavsiye etmiştir (Buhârî, İ'tikâf 3, 4).

Hz. Âişe, "Ey Allah'ın Resûlü! Kadir Gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl dua edeyim?" diye sorduğunda ona, "'Allahım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni affet!' diye dua et" buyurdu (Tirmizî, Daavât 84; İbni Mâce, Duâ 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 182).

2 "Biz onu mübârek bir gecede indirdik. Biz dâimâ insanları uyarıyoruz. Her bir hikmetli iş o gecede tarafımızdan bir emirle ayırt edilir. Rabbinden bir rahmet olarak Biz peygamberler göndeririz. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen yalnız O'dur." (Duhân 44/3-6).

3 Müfessirlerin çoğunluğuna göre "Ruh" kelimesi ile Cebrâil kastedilmiştir.

"Onu Rûhulemîn indirmiştir." (Şuarâ 26/193). Cebrâil aleyhisselâmın "Ruh" adıyla anıldığı diğer âyetler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

BEYYİNE SÛRESİ (98. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 8 âyettir. Peygamberimizin gelişini bekleyen, o apaçık delillerle geldikten sonra da onu inkâr eden Ehl-i kitap ile ilgili uyarılar içerir; inanan ve güzel işler yapanlara ise müjdeler verir. Adını, ilk âyetinde geçen ve "delil" anlamını ifade eden beyyine kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ehl-i kitaptan kâfir olanlar ile müşrikler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar dinlerinden ayrılacak değillerdi.[1]

2. O delil, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir ki, tertemiz sayfaları okumaktadır.

3. Onun okuduğu sayfalarda dosdoğru hükümler vardır.[2]

4. Ama Ehl-i kitap, kendilerine delil geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler.[3]

5. Oysa onlar bâtıl dinlerden uzaklaşarak saf bir inançla yalnız Allah'a kulluk etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle[4] emrolunmuşlardı ki, dosdoğru din de zâten budur.[5]

6. Ehl-i kitaptan kâfir olanlar ile müşrikler Cehennem ateşindedirler; orada sürekli kalırlar. Onlar, yaratılmışların en kötüsüdür.[6]

7. İman edip sâlih ameller yapanlar ise yaratılmışların en iyisidir.

8. Onların Rableri katındaki mükâfâtları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan Adn cennetleridir.[7] Allah onlardan hoşnuttur, onlar da Allah'tan.[8] Bu mükâfât, Rabbinden korkan kimse içindir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَالْمُشْرِك۪ينَ مُنْفَكّ۪ينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُۙ
﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةًۙ ﴿٢﴾
ف۪يهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌۜ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُۜ ﴿٤﴾
وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ
حُنَفَٓاءَ وَيُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ
د۪ينُ الْقَيِّمَةِۜ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ
الْكِتَابِ وَالْمُشْرِك۪ينَ ف۪ي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِۜ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِۜ ﴿٧﴾
جَزَٓاؤُ۬هُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ رَضِيَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

1 Bu sûrenin 4. âyetinin dipnotuna bakınız.

2 "O çok şerefli, yüce, tertemiz sayfalardadır. Saygın ve itaatkâr kâtiplerin elleriyle yazılmıştır." (Abese 80/13-16).

3 "Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belirlenmiş bir vakte kadar Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilirdi. Onlardan sonra kitaba mîrasçı olanlar ise hâlâ kitap hakkında başkalarını da kuşkulandıran derin bir şüphe içindeler." (Şûrâ 42/14). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Resûl-i Ekrem bu anlaşmazlıktan söz ederek "Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya, Hıristiyanlar da yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardır. Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaklardır" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Sünne 1, Tirmizî, Îmân 18; İbni Mâce, Fiten 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 102; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 402, nr. 203).

4 Namaz ve zekât şu âyetlerde de beraberce sayılarak kesin bir şekilde emredilmiştir: Bakara 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisâ 4/77, 162; Mâide 5/12, 55; Tevbe 9/5, 11, 18, 71; Meryem 19/31, 55; Enbiyâ 21/73; Hac 22/41, 78; Nur 24/37, 56; Neml 27/3; Lokman 31/4; Ahzâb 33/33; Fussılet 41/7; Mücâdele 58/13; Müzzemmil 73/20.

5 "Hüküm verme yetkisi sadece Allah'ındır. O da, Kendisinden başka hiçbir şeye kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur, fakat insanların çoğu bunu bilmez." (Yûsuf 12/40).

"Bütün bâtıl inançlardan uzak şekilde, yüzünü ve özünü hak dine çevir: O fıtrat dinine ki, insanları Allah onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yarattığını değiştirme imkânı yoktur. İşte dosdoğru din budur; lâkin insanların çoğu bilmiyor." (Rûm 30/30).

6 "Şöyle de: "Allah katında cezası daha ağır olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler ve şeytanî güçlere tapanlardır. İşte yerleri en kötü olan ve doğru yoldan en fazla sapan bunlardır." (Mâide 5/60).

"Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Onların geveleyip durduğu bu asılsız sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah kahretsin onları! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar? Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve özellikle de Meryem oğlu Mesih'i Rab edinmişlerdi. Oysaki onlar, Kendisinden başka ilâh olmayan, tek bir Allah'a kulluk etmekle görevli idiler. Allah, onların ilâhlık yakıştırdığı şeylerden çok uzaktır." (Tevbe 9/30-31).

7 "Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir." (Ra'd 13/23). Adn cennetleriyle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir. Konuyla ilgili hadisler için de Tevbe sûresi (9), 72 ve Rahmân sûresi (55), 46. âyetin dipnotlarına bakınız.

8 "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah'a ve Resûlüne karşı çıkanlara sevgi beslediğini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Çünkü Allah onların kalplerine iman nasip etmiş ve Kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Sonra da onları, ebediyen kalmak üzere, içinde ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar." (Mücâdele 58/22). Allah ile sâlih kulları arasındaki karşılıklı rızayı müjdeleyen diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

ZİLZÂL SÛRESİ (99. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 8 âyettir. Kıyamet gününün zelzelesinden bahseder. Sûre, adını ilk âyetinde geçen "deprem, zelzele" anlamındaki kelimeden almıştır. Hadîs-i şerîfte, Zilzâl sûresini okuyan kimsenin, Kur'an'ın yarısını okumuş gibi olacağı bildirilmiştir.[1] Peygamber Efendimiz, kendisine Kur'an'dan bir şeyler öğretmesini isteyen, bazı sûreleri teklif etmesi üzerine de hafızasının yavaşladığını, dilinin ağırlaştığını ileri sürerek içinde her türlü hayrı toplayan bir tek sûre öğretmesini söyleyen bir adama Zilzâl sûresini okuyup öğretti. O adamın çıkıp giderken bu sûreye kesinlikle bir başka sûre daha eklemeyeceğini yeminle söylemesi üzerine, Allah'ın Resûlü iki defa "Adamcağız kurtuldu" buyurdu.[2]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yer o müthiş sarsıntısıyla sarsıldığında,[3]

2. Ve bütün ağırlıklarını dışarı attığında,[4]

3. Ve insan "Ne oluyor buna?" dediğinde,

4. İşte o gün, yeryüzü bütün haberlerini anlatır.[5]

5. Çünkü Rabbin ona bunu vahyetmiştir.

6. O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük Allah'ın huzuruna çıkarlar.

7. Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür.[6]

8. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَاۙ ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ
الْاَرْضُ اَثْقَالَهَاۙ ﴿٢﴾ وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا
لَهَاۚ ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَاۙ ﴿٤﴾
بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَاۜ ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ
النَّاسُ اَشْتَاتاً لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْۜ ﴿٦﴾
فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُۜ ﴿٧﴾
وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَراًّ يَرَهُ ﴿٨﴾

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 10.

2 Ebû Dâvûd, Ramazân 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 169.

3 "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok korkunç bir şeydir." (Hac 22/1).
"Yer şiddetle sarsıldığında, dağlar paramparça, un ufak olduğunda, toz olup uçuştuğunda, siz üç sınıfa ayrılacaksınız." (Vâkıa 56/4-7).

4 "Yer dümdüz edildiğinde, İçinde ne varsa atıp boşaldığında." (İnşikâk 84/3-4).

"Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Yeryüzü içindeki defineleri altın ve gümüşten sütunlar halinde dışarı fırlatacak. Bunun üzerine katil gelecek, işte ben bunlar için adam öldürdüm diyecek. Akrabasıyla ilgisini kesen gelecek, işte ben bunlar için akrabamla ilgimi kopardım, diyecek. Hırsız gelecek, benim elim işte bunun yüzünden kesildi, diyecek. Onlar bu altın ve gümüşü öylece bırakıp içinden hiçbir şey almayacaklar." (Müslim, Zekât 62).

5 Peygamber Efendimiz bu âyeti okuduktan ve "Bu haberler nedir, biliyor musunuz?" dedikten sonra, sözüne şöyle devam etmiştir: "Yeryüzünün haberleri, üzerindeki her bir adamın ve her bir kadının neler yapmış olduğuna yeryüzünün şâhitlik etmesidir. 'O filan gün şunu, şunu yaptı' der; bu onun haberidir." (Tirmizî, Kıyâmet 7, Tefsîr 99; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 374).

"Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve Ay bir araya getirildiğinde, insan o gün 'Kaçacak yer neresi?' der." (Kıyâmet 75/7-10). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

6 "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar zulmetmez. Ama zerre kadar bir iyilik yapılsa onun sevabını kat kat artırır ve ayrıca Kendi yüce katından büyük bir mükâfât verir." (Nisâ 4/40).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem "Kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görür. Kim zerre kadar bir kötülük yapmışsa, o da onu görür" (Zilzâl 99/7-8) âyetlerini, "her türlü hayrı toplayan benzersiz âyetler" şeklinde nitelendirmiştir (Buhârî, Müsâkât 12, Cihâd 48, Tefsîr 99/2; Müslim, Zekât 24).

7 "Allah'ın vaad ettiği bu mükâfât ne sizin kuruntularınıza göredir, ne de Ehl-i kitabın kuruntularına göre. Kötü bir iş yapan, onun cezasını görecek ve Allah'tan başka da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaktır." (Nisâ 4/123).

Peygamber aleyhisselâm hiçbir iyiliğin önemsiz olmadığını, hiçbir günahı basit görmemek gerektiğini şöyle ifade buyurmuştur:

"Yarım hurma vermek sûretiyle de olsa kendinizi Cehennem ateşinden koruyunuz." (Buhârî, Zekât 9, 10, Edeb 34; Müslim, Zekât 66-70).

"Sizden bir şey isteyeni eli boş göndermeyiniz; kızartılmış koyun veya sığır tırnağı bile olsa veriniz." (Mâlik, *Muvatta'*, Sıfatü'n-nebî 5; Nesâî, Zekât 70).

"Ey Müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!" (Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90).

"Âişe! İnsanların küçümsediği günahlardan uzak dur! Çünkü onları da kaydeden görevliler vardır." (İbni Mâce, Zühd 29; Dârimî, Rikâk 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 70, 151).

ÂDİYÂT SÛRESİ (100. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 11 âyettir. "Hızla koşanlar" anlamındaki adını, ilk âyette kendisine yemin edilen kelimeden almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. And olsun nefes nefese koşanlara,
2. Kıvılcımlar saçanlara,
3. Sabah vakti baskın yapanlara,
4. Tozu dumana katanlara,
5. Düşmanın ortasına dalanlara:[1]
6. İnsan Rabbine karşı çok nankördür.[2]
7. Üstelik buna kendisi de şâhittir.
8. Onun mal sevgisi de çok şiddetlidir.[3]
9. Fakat o bilmiyor mu ki bir gün gelecek, kabirlerde olanlar dışarı atılacak,[4]
10. Ve kalplerde olanlar ortaya konacak?[5]
11. O gün Rableri onların her şeyinden haberdardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًاۙ ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ
قَدْحًاۙ ﴿٢﴾ فَالْمُغٖيرَاتِ صُبْحًاۙ ﴿٣﴾ فَاَثَرْنَ بِهٖ
نَقْعًاۙ ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًاۙ ﴿٥﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لِرَبِّهٖ لَكَنُودٌۚ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهٖيدٌۚ ﴿٧﴾
وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدٖيدٌۜ ﴿٨﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ
اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِۙ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي
الصُّدُورِۙ ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبٖيرٌ ﴿١١﴾

---

1 Yorumların çoğunluğu, bu âyetlerin İslâm mücâhidlerinin atlarına atıfta bulunduğu yönündedir. Ancak, bu tanımların, zamana uygun savaş araçlarını şümulüne aldığına da işâret edilmiştir.

2 "O size Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Allah'ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. İnsan gerçekten çok zâlim, çok nankördür." (İbrâhim 14/34).

"Size hayat veren, sonra sizi öldürecek ve daha sonra da diriltecek olan ancak O'dur. İnsan ise doğrusu çok nankördür." (Hac 22/66).

"Fakat onlar, kullarından bir kısmını, Allah'ın bir parçası saydılar. Doğrusu, insan apaçık bir nankördür." (Zuhruf 43/15).

3 "Malı ise pek çok seviyorsunuz." (Fecr 89/20). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 "Yine bütün bunlardan şunu da anlayın ki, kıyamet hiç şüphesiz gelecek, Allah kabirdekileri diriltecektir." (Hac 22/7).

"Kabirler alt üst olup içindekiler dışarı atıldığında, Herkes ne yaptığını, neyi geri bıraktığını öğrenir." (İnfitâr 82/4-5).

5 "O gün Rabbinize sunulursunuz; hiçbir şeyiniz gizli kalmaz." (Hâkka 69/18).

"Bütün gizliliklerin ortaya serildiği gün, İnsanın ne bir gücü olur, ne de bir yardımcısı." (Târık 86/9-10).

KĀRİA SÛRESİ (101. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 11 âyettir. Kıyamet gününü tasvir eder. Sûre, kıyameti niteleyen ve "şiddetle çarpan" anlamındaki adını ilk âyetten almıştır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Çarpacak olan o felâket.[1]

2. Nedir çarpacak olan o felâket?

3. O çarpacak felâketin ne olduğunu bilir misin?

4. O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervanelere döner.

5. Dağlar atılmış yün gibi olur.[2]

6. Terazide kimin iyi amelleri ağır basarsa,

7. O, hoşnut olacağı bir hayattadır.[3]

8. Kimin amelleri de hafif gelirse,

9. Onu kucaklayacak olan Hâviye'dir.[4]

10. Hâviye'nin ne olduğunu biliyor musun?

11. O kızgın bir ateştir.[5]

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ
أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
ٱلنَّاسُ كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾
وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ
﴿٥﴾ فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٦﴾ فَهُوَ
فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَآ
أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

---

1 "O büyük felâket gelip çattığında, İnsan neye çabaladığını o gün hatırlar." (Nâziât 79/34-35).

2 "Dağları yerlerinden söküp yürüttüğümüz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin günü düşün! Biz insanları mahşerde toplayacağız ve hiçbirini geride bırakmayacağız." (Kehf 18/47). Kıyamet gününde dağların halini tasvir eden diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Gerçek tartı o gün olacaktır. Kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar murada erenlerdir." (A`râf 7/8).

4 "Kimin de iyilikleri tartıda hafif çekerse, işte onlar âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerine yazık edenlerdir." (A`râf 7/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

5 "Yüzler vardır, o gün yere bakar, yorulmuştur, bitkindir. Kızgın bir ateşe girerler." (Gâşiye 88/2-4).

Peygamber Efendimiz muhtelif hadislerinde Cehennem ateşinin dehşetini anlatmıştır:

Bir gün "Sizin şu dünyada yaktığınız ateş, Cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır" buyurunca, ashâb-ı kirâm "Yâ Resûlallah! Cezalandırmak için dünya ateşi herhalde kâfidir" dediler. O zaman Allah'ın Resûlü şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi dünya ateşlerinin üzerine altmış dokuz kat fazla kılındı. Bunlardan her birinin sıcaklığı, dünyadaki bütün ateşlerin sıcaklığı gibidir" (Buhârî, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Cennet 30).

"Cehennem, 'Yâ Rabbî! Ben kendi kendimi yedim. Bir nefes almama izin ver' diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, biri kışın, diğeri yazın olmak üzere onun iki defa nefes almasına izin verdi. Kışın hissettiğiniz en acı soğuk ile, yazın hissettiğiniz en aşırı sıcak onun alıp verdiği bu nefes yüzündendir." (Buhârî, Mevâkît 9, Bed'ü'l-halk 10; Müslim, Mesâcid 185-187).

TEKÂSÜR SÛRESİ (102. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 8 âyettir. Mal, evlât ve aşiretinin çokluğuyla övünme anlamına gelen adını birinci âyetten almıştır. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Elhâkümü't-tekâsür" sûresini okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere gönderdiğinden başka malın mı var ki?"[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1-2. Çokluğunuzla övünmek, kabirlere girinceye kadar sizi oyaladı.[2]

3. Hiç de öyle değil! Yakında öğreneceksiniz.

4. Evet, yakında öğreneceksiniz.

5. Ama gerçeği kesin olarak bilseydiniz böyle yapmazdınız.

6. Cehennem'i mutlaka göreceksiniz.[3]

7. Onu gözünüzle göreceksiniz.

8. Ve o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz.[4]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ
﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ
تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَق۪ينِۜ ﴿٥﴾
لَتَرَوُنَّ الْجَح۪يمَۙ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَق۪ينِۙ
﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّع۪يمِ ﴿٨﴾

---

1 Müslim, Zühd 3, 4; Tirmizî, Zühd 31, Tefsîr 102/1; Nesâî, Vesâyâ 1.

2 "Nihayet tehdit edildikleri azabı gözleriyle görür ve kimin yardımcısı daha güçsüzmüş, kimin sayısı daha azmış, o zaman anlarlar." (Cin 72/24).

3 "Cehennem de azgınlara açıkça gösterilecek." (Şuarâ 26/91).

"Gören herkese Cehennem açıkça gösterilir." (Nâziât 79/36).

4 Bir defasında açlık yüzünden evinden dışarı çıkan Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in de aynı sebeple dışarı çıktıklarını öğrenince, onlarla birlikte Ensardan hali vakti yerinde birinin evine gittiler. Bu üç değerli insanla evinin şereflenmesinden son derece mutlu olan sahâbî onlara önce muhtelif hurmaları, ardından kestiği bir koyunu ve yeni getirdiği güzel bir suyu ikram etti. Hepsi yemeğe doyup suya kanınca, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem arkadaşlarına şunları söyledi: "Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz. Sizi evinizden açlık çıkardı, sonra evinize dönmeden şu nimetlere kavuştunuz." (Müslim, Eşribe 140. Ayrıca bk. Nesâî, Vesâyâ 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 351).

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bu konudaki hadislerinden bazısı şöyledir:

"Kıyamet gününde kula nimetlerden sorulacak olan ilk sual, 'Bedenine sağlık vermedik mi, sana soğuk su içirmedik mi?' olacaktır." (Tirmizî, Tefsîr 102/5).

"İki nimet vardır ki, insanların çoğu bunları değerlendirmekte aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit." (Buhârî, Rikâk 1; Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15).

ASR SÛRESİ (103. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 3 âyettir. Ashâb-ı Kirâmdan Ebû Medine Abdullah ibni Hısn'ın haber verdiğine göre, iki sahâbî birbiriyle karşılaştığı zaman, biri diğerine Asr sûresini okumadan birbirinden ayrılmazlardı. Ayrılırken de birbirlerine selâm verirlerdi.[1]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Asra[2] yemin olsun,

2. Gerçekten insanoğlu ziyandadır.

3. Ancak iman edip sâlih ameller yapanlar ve birbirlerine hakkı ve sabrı öğütleyenler müstesnâ.[3]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفٖي خُسْرٍۙ ﴿٢﴾
اِلَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* [İvezullah], V, 215, nr. 5124; Heysemî, *Mecmau'l-bahreyn fî Zevâidi'l-Mu'cemeyn* [Abdülkuddûs], VIII, 272, nr. 5097; Elbânî, *el-Ehâdîsü's-Sahîha*, VI/1, 307-309, nr. 2647.

2 "Asr" sözcüğü, müfessirlere göre zaman, asır, ikindi vakti veya ikindi namazı yahut Peygamberimizin hayatta olduğu dönem (Asr-ı Saadet) anlamlarına gelmektedir.

3 "Bundan başka, iman etmek ve birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır." (Beled 90/17).

HÜMEZE SÛRESİ (104. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 9 âyettir. Adı, "arkadan çekiştirenler" anlamına gelir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Yazıklar olsun arkadan çekiştirenlere,[1] başkalarıyla eğlenenlere.[2]

2. Ki onlar malı biriktirip yığar ve onu sayıp durur.[3]

3. Sanır ki malı onu ebediyen yaşatacak!

4. Heyhât! Hiç şüphesiz, o Hutame'ye atılacaktır.

5. Hutame'nin ne olduğunu biliyor musun?

6. Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.

7. Yüreklere kadar işler.

8-9. Uzatılmış direklere bağlanarak Cehennem'in kapıları onların üzerine kilitlenir:[4]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍۙ ﴿١﴾ اَلَّذٖي جَمَعَ
مَالًا وَعَدَّدَهُۙ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُٓ اَخْلَدَهُۚ
﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِۘ ﴿٤﴾ وَمَٓا
اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُۜ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُۙ
﴿٦﴾ اَلَّتٖي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهَا
عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌۙ ﴿٨﴾ فٖي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

1 "Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye, durmadan başkasını çekiştirip söz taşıyana." (Kalem 68/10-11).

2 "Ey iman edenler! Bir topluluk başka bir topluluğu alaya almasın; belki de o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınları alaya almasın; belki de alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi de ayıplamayın; birbirinize kötü lakaplar takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötü şeydir! Bu tür davranışlardan kim tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir." (Hucurât 49/11).

3 "Altın ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanları pek acı bir azap ile müjdele!" (Tevbe 9/34).

4 "Âyetlerimizi inkâr edenler ise, defterleri sol taraftan verilecek olan uğursuz kimselerdir. Cehennem'in kapıları onların üzerine kilitlenir." (Beled 90/19-20).

FÎL SÛRESİ (105. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 5 âyettir. Peygamberimizin doğumundan az bir zaman önce cereyan eden Fil vak'asına atıfta bulunur. Yemen'in San'a şehrinde büyük bir kilise yaptıran Yemen hükümdarı Ebrehe, insanları Hıristiyanlığa çekmek için Kâbe'yi yıkmak amacıyla büyük bir ordu çıkarmış, önüne de büyük bir fil geçirmişti. Ancak bu ordu, bir kuş sürüsünün attığı taşlarla helâk oldu. İşte sûre, bu tarihî olayı bir ibret vesikası olarak konu edinmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Görmedin mi, fil halkına Rabbin neler etti?

2. Tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?

3. Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.

4. Bu kuşlar onlara pişmiş balçıktan taşlar attı.[1]

5. Böylece Rabbin onları yenilmiş ekin çöplerine çevirdi.[2]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْف۪يلِ
﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ ف۪ي تَضْل۪يلٍ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ
عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَاب۪يلَ ﴿٣﴾ تَرْم۪يهِمْ بِحِجَارَةٍ
مِنْ سِجّ۪يلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

1 "Azap emrimiz gelince o ülkenin altını üstüne getirdik ve başlarına ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık." (Hûd 11/82). Ateşte pişirilmiş taşlarla helâk edilen kavimlerle ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

2 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'yi fethedince, ayağa kalkarak Allah'a hamdü senâdan sonra şöyle bir konuşma yapmıştır: "Allah Teâlâ Fil halkının Mekke'ye girmesine engel olmuştur. Yalnız Mekke halkını, Mekke fethi sırasında bir defaya mahsus olmak üzere Resûlullah ve mü'minler ile cezalandırmıştır. Şunu biliniz ki, Mekke'de savaşmak benden önce hiç kimseye helâl olmadığı gibi, benden sonra da hiç kimseye helâl olmayacaktır (Buhârî, Lukata 7; Müslim, Hac 447, 448).

KUREYŞ SÛRESİ (106. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 4 âyettir. Fîl sûresinin devamı gibidir. Nitekim, söz konusu sûrede Kureyşlilerin Ebrehe'nin saldırısından nasıl korunduğu anlatılırken, bu sûrede Kureyş'e verilen nimetler, güven ve refah dile getirilmektedir. Kureyşliler, Kâbe'ye hizmet ettikleri için dönemin Arap dünyasından büyük bir saygı ve itibar görüyorlar; yazın Suriye, kışın Yemen tarafına yaptıkları ticarî yolculuklarda emniyet ve güven içinde gidip geliyorlardı. Sûrede, Kureyşlilerin ellerindeki bütün maddî imkânlara ve güvenliğe, sadece Allah'ın lütfu ve Kâbe'nin bereketi sâyesinde sahip oldukları hatırlatılmakta, bu vesileyle nimetlere şükür ve Allah'a kulluk etmenin önemine dikkat çekilmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için,

2. Kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için,

3. Onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler.

4. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emin kılmıştır.[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لِا۪يلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ ا۪يلَافِهِمْ رِحْلَةَ
الشِّتَٓاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ
هٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ٓي اَطْعَمَهُمْ
مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

1 "Sonra şunu da unutmayınız: Siz yeryüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi yer yurt sahibi yaptı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz diye sizi iyi ve temiz nimetlerle rızıklandırdı." (Enfâl 8/26).

"De ki: Ben bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine âit olan o beldenin Rabbine, yalnızca O'na kulluk etmek ve Müslümanlardan olmakla emrolundum." (Neml 27/91).

"Yemin ederim bu beldeye, ki sen de bu beldenin sâkinisin." (Beled 90/1-2).

"And olsun incire ve zeytine ve Sînâ Dağı'na ve bu güvenli beldeye." (Tîn 95/1-3).

MÂÛN SÛRESİ (107. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 7 âyettir. Sûrenin adı, genel olarak, "yardımlaşma" anlamına gelmektedir. Özel anlamı hakkında ise çeşitli yorumlar vardır. Bunun komşular arasında ödünç olarak alınıp verilen şeyler yahut zekât demek olduğu bildirilmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Dini, hesap ve cezayı yalanlayanı gördün mü?[1]

2. İşte o, yetimi itip kakar.[2]

3. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz.[3]

4. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki,

5. Namazlarından gâfildirler,[4]

6. Yaptıklarını gösteriş için yaparlar,[5]

7. En ufak bir yardıma[6] bile engel olurlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يُكَذِّبُ بِالدّ۪ينِ

﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذ۪ي يَدُعُّ الْيَت۪يمَ ﴿٢﴾

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِ

﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلّ۪ينَ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ

عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ

يُرَٓاؤُ۫نَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

---

1 "Fakat! Bütün bunlara rağmen siz dini, hesap ve ceza gününü yalanlamaya kalkışıyorsunuz. Oysa üzerinizde sizi koruyup gözetenler var." (İnfitâr 82/9-10).

2 "Öyleyse yetime sakın kötü davranma." (Duhâ 93/9). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

3 "Giderken fısıldaşıyorlardı: "Sakın yanınıza bir yoksul sokulmasın" diye." (Kalem 68/23-24). Konuyla ilgili âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

4 Namazlarına gereken önemi vermezler. "Ama bunlardan sonra namazlarını kılmayan, şehvetlerinin arkasına düşen bir nesil geldi. Onlar da yaptıkları bu azgınlığın cezasını görecekler!" (Meryem 19/59). Konu hakkında açıklama, ilgili âyet ve hadisler için bu âyetin dipnotuna bakınız.

5 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını güneşin batmasına yakın bir zamanda kılanlar için şöyle buyurmuştur: "Böylesi namaz, münafığın namazıdır. O, oturur, oturur, güneşi gözetir, güneş batmak üzere iken (güneş şeytanın iki boynuzu arasında iken) kalkar, tavuğun yemi gagaladığı gibi dört rekât namazı gagalar; o daracık zamanda Allah'ı pek az zikreder (Müslim, Mesâcid 195; Ebû Dâvûd, Salât 5; Mâlik, *Muvatta'*, Kur'an 10).

Resûl-i Ekrem bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Bir kimse insanlar duysun diye ibâdet ederse, Allah Teâlâ onu kıyamet gününde bütün varlıkların duyacağı şekilde küçük düşürüp rezil eder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 162, 195, 212, 223).

6 Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Dine uygun olan her güzel iş sadakadır." (Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53).

KEVSER SÛRESİ (108. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 3 âyettir. Müşriklerin, Peygamberimize "soyu kesik" diyerek dil uzatmaları üzerine indiği rivayet edilmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Şüphesiz Biz sana Kevser'i[1] verdik.

2. Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.[2]

3. Asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ

وَانْحَرْ ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

---

1 Peygamber Efendimiz Kevser Havuzu'nu şöyle anlatmıştır:

"Cennet'te dolaşırken, etrafında inciden yapılmış evlerle çevrili Kevser Irmağı'nı gördüm ve onun hakkında bilgi istedim. Cebrâil bana "O Rabbinin sana verdiği ırmaktır" dedi. İçine elimi soktum, toprağı burcu burcu kokuyordu; içindeki çakıl taşları da incidendi. Kevser havuzunun hem boyu hem eni birer aylık yol kadardır. Cennet'ten çıkan bir su; biri altın, diğeri gümüş iki oluktan, bu havuzun içine gürül gürül akar. Suyu sütten beyaz, kokusu mis kokusundan güzel, kardan soğuk, baldan tatlıdır. Orada, gökyüzündeki yıldızlar kadar bardak vardır. Ben havuz başına sizden önce varacağım ve orada ümmetimi bekleyeceğim. Havuz başına benden sonra gelenler onun suyundan içecek ve bir daha susuzluk çekmeyecektir." (Buhârî, Tefsîr 108/1, Rikâk 53; Müslim, Fezâil 25-45; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 115, 191, 207, 231, 232, 289).

Resûl-i Ekrem bir hadisinde de şöyle buyurmuştur:

"Ben âhirete sizden önce gideceğim ve sizin için hazırlık yapacağım; sizin Allah yolundaki hizmetlerinize şâhitlik edeceğim. Buluşma yerimiz Kevser havuzunun yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum." (Buhârî, Megâzî 17; Müslim, Fezâil 31).

2 Sûrenin bu âyetinde geçen "kurban kes" emrinden dolayı, Kevser sûresi, Nahr sûresi adıyla da anılmaktadır. "Şöyle de: 'Namazım, bütün ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm yalnızca Âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim.'" (En'âm 6/162-163).

KÂFİRÛN SÛRESİ (109. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 6 âyettir. Adı "kâfirler" anlamına gelir. Peygamber Efendimiz, bu sûreyi okuyanın, Kur'an'ın dörtte birini okumuş sayılacağını bildirmiş;[1] bir sahâbîsine yatağına girerken bu sûreyi okumasını, bitirince de uyumasını tavsiye etmiş ve bu sûreyi okumanın şirkten arınmaya sebep olacağını söylemiştir.[2]

Peygamber Efendimizin, sabah ve akşam namazlarının sünnetlerinde zaman zaman Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğu bildirilmektedir.[3]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. De ki: Ey kâfirler!
2. Sizin tapmakta olduklarınıza ben tapacak değilim.
3. Benim ibâdet ettiğime de siz ibâdet edecek değilsiniz.
4. Sizin tapıp durduklarınıza da ben hiçbir zaman tapmam.
5. Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet etmezsiniz.
6. Sizin dininiz size, benim dinim bana.[4]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ
﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾ وَلَٓا
اَنَا۬ عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ
مَٓا اَعْبُدُۜ ﴿٥﴾ لَكُمْ دٖينُكُمْ وَلِيَ دٖينِ ﴿٦﴾

---

1 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 10; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, II, 131-133, nr. 586

2 Ebû Dâvûd, Edeb 97, 98; Tirmizî, Daavât 22; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 23.

3 Müslim, Müsâfirîn 98; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 3; Nesâî, İftitâh 39.

4 "Eğer senin yalan söylediğini iddia ederlerse, onlara şöyle de: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size âittir. Benim yaptıklarımdan siz, sizin yaptıklarınızdan da ben sorumlu değilim." (Yûnus 10/41).

"Sana karşı gelirlerse, "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de." (Şuarâ 26/216).

"De ki: "Ben bütün samimiyetimle Allah'a yönelerek O'na kulluk ederim; kulluğum ve itaatim yalnız O'nadır." Siz O'ndan başka kime isterseniz kulluk ededurun. De ki: "Asıl ziyanda olanlar, kıyamet gününde kendilerine ve âilelerine yazık etmiş olanlardır. Apaçık hüsran işte budur." (Zümer 39/14-15).

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz kesinlikle sizden de sizin Allah'tan başka bütün o taptıklarınızdan da uzağız. Biz sizi ve taptıklarınızı reddediyoruz; sizinle bizim aramıza, siz sadece tek olan Allah'a iman edinceye kadar sürecek bir düşmanlık ve nefret girmiştir." (Mümtehıne 60/4).

NASR SÛRESİ (110. sûre)

Medine devrinde inmiştir. 3 âyettir. Allah'ın yardımını ve Mekke fethini müjdelemektedir. Adı yardım veya zafer anlamına gelir. Bu sûrenin, Kur'ân-ı Kerîm'in tam sûre olarak nâzil olan en son sûresi olduğu kabul edilmektedir.[1]

Hz. Ömer ve İbni Abbas başta olmak üzere bazı Sahâbîler, bu sûreden, Peygamberimizin vefatının yakın olduğu anlamını çıkarmışlar ve bu yorumlarında da haklı çıkmışlardır.[2]

Bazı hadislerde, bu sûrenin, Kur'an'ın dörtte birine denk olduğu bildirilmiştir.[3]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Allah'ın yardımı[4] ve fetih geldiğinde,[5]
2. Ve insanları akın akın Allah'ın dinine girerken gördüğünde,
3. Rabbini hamdederek tesbih et[6] ve O'ndan bağışlanma iste. Çünkü O tövbeleri çok kabul edendir.[7]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

اِذَا جَٓاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُۙ ﴿١﴾
وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فٖي دٖينِ
اللّٰهِ اَفْوَاجاًۙ ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَاسْتَغْفِرْهُۜ اِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً ﴿٣﴾

---

1 Müslim, Tefsîr 21.

2 Buhârî, Menâkıb 25, Megāzî 51, 83, Tefsîr 110/3-4.

3 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 221.

4 "Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır." (Âl-i İmrân 3/126).

5 "Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık." (Fetih 48/1).

6 "Ama sen, Rabbini hamdederek tesbih et ve secde edenlerden ol!" (Hicr 15/98). Allah'ı hamdederek tesbih etmeyi emreden âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

7 Bu sûre nâzil olduktan sonra Peygamber Efendimiz rükû ve secdelerde şu duayı sık sık tekrarlardı: "Sübhâneke Allâhümme rabbenâ ve bi-hamdik. Allâhümm'ağfir lî: Allahım! Yüce Rabbimiz! Senin, Sana yakışmayan her türlü eksik ve noksan sıfatlardan uzak olduğunu belirtir ve Sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla." (Buhârî, Ezân 123, 139, Megāzî 51, Tefsîr 110/1-2; Müslim, Salât 217).

TEBBET SÛRESİ (111. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 5 âyettir. Peygamberimizin öz amcası olduğu halde ona karşı düşmanlığı ve eziyetleriyle tanınan, Câhiliye dönemi Arap toplumunun itibarlı kişilerinden Ebû Leheb ile karısı hakkında inmiştir. "En yakın akrabalarını uyar!" (Şuarâ 26/214) âyeti nâzil olunca, Resûl-i Ekrem Efendimiz Safâ tepesinde yüksekçe bir taşın üzerine çıktı ve "Ey Kureyş kabilesi! Size çok önemli haberim var. Buraya geliniz" diye seslendi. Kureyş kabilesi onun etrafında toplanıp da kendilerini niçin çağırdığını sorunca onlara şöyle dedi: "Söyler misiniz! Şimdi ben size 'Şu dağın arkasında düşman askerleri var; sabah, akşam size baskın verecekler' desem, bana inanır mısınız?" "Evet, inanırız, çünkü sen bize hiç yalan söylemedin" dediler. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi: "Öyleyse ben, başınıza şiddetli bir azap gelmeden önce sizi uyarıyorum" buyurdu. Orada bulunanlar arasındaki Ebû Leheb, bunun üzerine Peygamber Efendimize "Yazıklar olsun sana. Bizi bunu için mi topladın?" diyerek oradan ayrıldı. İşte bu olayın hemen ardından Allah Teâlâ bu sûreyi indirdi.[1] Sûrenin adlarından tebbet "helâk olsun", diğer adı mesed ise "ip" anlamına gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Ebû Leheb'in iki eli de helâk olsun; nitekim oldu da.

2. Ne malı bir fayda verdi ona, ne de kazandıkları.[2]

3. Yakında o alev alev bir ateşe girecek.

4. Karısı da beraber girecek: O odun hamalı olarak,

5. Boynunda liften örülmüş urganıyla.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَّتْ يَدَٓا اَب۪ي لَهَبٍ وَتَبَّۜ ﴿١﴾ مَٓا اَغْنٰى
عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَۜ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى
نَارًا ذَاتَ لَهَبٍۚ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُۜ حَمَّالَةَ
الْحَطَبِۚ ﴿٤﴾ ف۪ي ج۪يدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

1 Buhârî, Zekât 98, Tefsîr 26/2, 34/2, 111/1-3; Müslim, Îmân 208.

2 "Sabaha doğru o korkunç ses onları da yakalayıverdi. Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda vermedi." (Hicr 15/83-84). Konuyla ilgili diğer âyetler bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

İHLÂS SÛRESİ (112. sûre)

Mekke devrinde inmiştir. 4 âyettir. Dosdoğru ve halis bir tevhid inancını özetler. Peygamber Efendimiz bu sûreyi Kur'an'ın üçte birine denk göstermiştir.[1] Hatta bir defasında "Sizden biriniz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz midir?" buyurunca, bu teklif Ashâb-ı kirâma gerçekten zor geldi ve: "Buna hangimizin gücü yeter ki, yâ Resûlallah!" dediler. Bunun üzerine Efendimiz: "Kul hüvellahü ahad Allâhü's-samed, Kur'an'ın üçte biridir" buyurdu.[2]

Bu sûreyi çok sevdiğini söyleyen birisine de Peygamberimiz "Onun sevgisi seni Cennet'e sokar" buyurmuştur.[3] İhlâs sûresini, Rahmân olan Allah'ın özelliklerini anlattığı için sevdiğini söyleyen biri hakkında "Allah'ın da onu sevdiğini kendisine haber veriniz" buyurmuştur.[4]

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. De ki: O Allah birdir.

2. Her şey her halinde o Allah'a muhtaçtır; O hiçbir şeye muhtaç değildir.[5]

3. O doğurmamış,[6] doğmamıştır,[7]

4. Hiçbir şey O'na denk olmamıştır.[8]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

1 Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 13; Müslim, Müsâfirîn 259-262.

2 Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 13; Müslim, Müsâfirîn 259; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 11.

3 Buhârî, Ezân 106; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 11.

4 Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, Müsâfirîn 263.

5 "Şöyle de: "Gökleri ve yeri yoktan yaratan, herkesi besleyip doyuran, ama kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah'tan başkasını mı kendime dost edineyim?" (En'âm 6/14).

6 Baba olmamış.

7 Evlât olmamıştır.

"Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi" dediler. Hâşâ, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Buna ne gerek var, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na saygıyla boyun eğmiştir." (Bakara 2/116). Allah'ın eş ve evlât edinmekten münezzeh olduğunu vurgulayan âyetler ve konuyla ilgili bir hadis bu âyetin dipnotunda zikredilmiştir.

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Hiçbir hakkı olmadığı halde insanoğlu Beni yalanlamaya kalktı; hiçbir hakkı olmadığı halde Bana hakaret etti. Beni yalanlamaya kalkması, 'Allah beni ilk defa yarattığı gibi yeniden yaratamaz' demesidir. Oysa mahlûkatı ilk defa yaratmak, benim için yeniden yaratmaktan daha kolay bir şey değildir. Onun Bana hakaret etmesi ise 'Allah bir oğul edindi' demesidir. Halbuki Ben birim. Hiçbir şeye muhtaç değilim. Kimsenin babası olmadım, kimsenin evlâdı olmadım. Hiçbir şey Bana denk olmamıştır" (Buhârî, Tefsîr 112/1-2. Ayrıca bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk 1).

8 "Onun için hiçbir şeyi Allah'a benzetmeye kalkmayın. Elbette Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Nahl 16/74).

FELAK SÛRESİ (113. sûre)

Medine / Mekke devrinde inmiştir. 5 âyettir. Bu sûre ile bunu izleyen Nâs sûresi, birinci âyetlerinin başında yer alan "eûzü" (sığınırım) kelimelerinden dolayı "Muavvizeteyn" (Allah'a sığındıran iki sûre) olarak anılırlar.[1] Sûrenin adı "sabah" anlamına gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. De ki: Sığınırım sabahın Rabbine,[2]

2. Yarattıklarının şerrinden,

3. Karanlık bastırdığında gecenin şerrinden,[3]

4. Düğümlere üfleyen büyücü kadınların[4] şerrinden,

5. Kıskandığında hasetçinin şerrinden.[5]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا
خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ
﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ
﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

---

1 Peygamber Efendimiz kendisine Muavvizeteyn gibi benzeri görülmemiş iki sûre indirildiğini söylemiştir (Müslim, Müsâfirîn 264-265; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 12; Nesâî, İftitâh 44, İstiâze 1).

Allah'ın Resûlü sahâbîsine Muavvizeteyn ile birlikte İhlâs sûresini okumayı tavsiye eder ve: "Akşama ve sabaha erdiğinde İhlâs ile Muavvizeteyn'i üçer defa okumak, her türlü kötülükten korunman için yeter" buyururdu (Ebû Dâvûd, Edeb 101; Tirmizî, Daavât 116; Nesâî, İstiâze 1). Kendisi ise her gece yatağına yatmadan önce iki elini birleştirir, İhlâs ve Muavvizeteyn'i okuyup ellerine üflerdi; sonra da başından, yüzünden ve vücudunun ön kısmından başlayarak, ellerini yetişebildiği yerlere kadar sürer, vücudunu bu şekilde üç defa meshederdi (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14; Tıb 39; Ebû Dâvûd, Edeb 97, 98; Tirmizî, Daavât 21).

Hz. Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rahatsızlandığı zaman kendisine Muavvizeteyn'i okuyup üflerdi. Rahatsızlığı artınca ona ben okur ve bereketini umarak kendi eliyle onun vücudunu meshederdim." (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 14; Müslim, Selâm 51; Mâlik, Muvatta', Ayn 4). Hz. Âişe, Resûlullah Efendimizin, âilesinden biri hastalandığı zaman da ona Muavvizeteyn'i okuyup üflediğini söylemiştir (Müslim, Selâm 50).

2 "Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi bilendir." (A'râf 7/200). Bu âyetin dipnotunda Allah'a sığınma konusunda hadisler yer almaktadır.

3 "Gecede ve gündüzde barınan ne varsa O'nundur. Her şeyi duyan, her şeyi gerçek mâhiyetiyle bilen O'dur." (En'âm 6/13).

4 Hz. Âişe radıyallahu anhânın anlattığına göre bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimize sihir yapılmış, bu yüzden de yapmadığı bir şeyi yaptığını sanmaya başlamıştı. Allah'ın Elçisi kendine âfiyet vermesi için Cenâb-ı Hakk'a durmadan dua etti. Yine kendisinin ifade buyurduğuna göre bir gün veya bir gece yanına iki kişi geldi (Bunlar Hz. Cebrâil ve Mîkâil idi). Biri başucuna, diğeri ayakucuna oturarak ona sihir yapıldığını konuşmaya başladılar. Bu işi Yahudi asıllı münafıklardan Lebîd ibni A'sam'ın bir tarak, saç, sakal döküntüsü, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile yaptığını ve bunları Benî Zürayk topraklarında bulunan Zîervân (Zervan) kuyusuna attığını söylediler. Peygamber Efendimiz bazı sahâbîleri ile o kuyuya gitti ve kuyunun büsbütün kapatılmasını emretti. Allah Teâlâ da ona tekrar âfiyet verdi (Buhârî, Bed'ü'l-halk 11, Tıb 49, 50, Edeb 56, Daavât 57; Müslim, Tıb 43).

5 Haset, diğer adıyla kıskançlık birinin elindeki nimetin onun elinden çıkıp kendine geçmesini istemektir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi veselllem ümmetini mânevî hastalıklardan sakındırarak şöyle buyurmuştur:

"Birbirinizle ilginizi kesmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz, kin tutmayınız ve haset etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz." (Buhârî, Edeb 57, 58, 62; Müslim, Birr 23, 24, 28, 30-32).

"Haset etmekten sakının. Zira, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir." (Ebû Dâvûd, Edeb 44).

"İnsanlar birbirlerine haset etmediği sürece hayır ve iyilik içinde yaşayıp giderler." (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, VIII, 309).

NÂS SÛRESİ (114. sûre)

Medine / Mekke devrinde inmiştir. 6 âyettir. Sûrenin adı "insanlar" anlamına gelir. Kendisinden önceki sûreyle birlikte "Muavvizeteyn" olarak anılır. Bu sûre ile ilgili hadislerden bazıları bir önceki sûrenin dipnotunda geçmiştir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. De ki: Sığınırım insanların Rabbine,[1]

2. İnsanların Hükümdarına,

3. İnsanların İlâhına:

4-5. İnsanların kalplerine kötülük fısıldayan sinsi şeytanın şerrinden,[2]

6. Cin ve insandan olan bütün şeytanların şerrinden.[3]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ
﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ
الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ ف۪ي صُدُورِ
النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

---

1 "Şeytan seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi duyan, her şeyi bilendir." (A'râf 7/200). Bu âyetin dipnotunda Allah'a sığınma konusunda hadisler yer almaktadır; ayrıca önceki sûrenin 1. âyetiyle ilgili dipnota bakınız.

2 Bir defasında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Her birinizin yanında mutlaka biri cinlerden diğeri meleklerden olmak üzere iki arkadaşı vardır" buyurunca, Ashâb-ı kirâm: "Yâ Resûlallah! Şeytan sana da mı musallat edildi?" diye sordular. O da: "Evet, bana da musallat edilmiştir; ancak Allah ona karşı bana yardım etti de, o teslim oldu. Artık bana sadece hayır telkin ediyor" buyurdu (Müslim, Münâfikīn 69; Dârimî, Rikāk 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 257, 385, 397, 401).

Peygamber Efendimiz bir gece mü'minlerin annesi Safiyye binti Huyey ile birlikte evlerine dönerken, karşılaştığı iki Müslümana, yanındaki hanımın eşi Safiyye olduğunu söyledi. Sahâbîlerin, Peygamber aleyhisselâm hakkında kesinlikle fena bir şey düşünemeyeceklerini, sû-i zanda bulunmayacaklarını belirtmeleri üzerine şöyle buyurdu: "Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır, Onun sizin kalbinize bir kötülük, bir şüphe atmasından korktum." (Buhârî, İ'tikâf 11, Bed'ü'l-halk 11, Ahkâm 21; Müslim, Selâm 23-25).

3 "Her peygambere insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik." (En'âm 6/112).

"O tür gizli konuşmalar şeytandandır; o iman edenleri bununla üzmek ister. Ama Allah'ın izni olmadan şeytan onlara hiçbir zarar veremez. Onun için, mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Mücâdele 58/10).

"Fakat insanlardan bazı adamlar cinlerden birtakım adamlara sığınıp da onların azgınlığını arttırıyordu." (Cin 72/6).

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I-VI, Kahire 1313/1895;
Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl* (nşr. Muhammed Abdullah Nemr ve diğerleri), I-VIII, Riyad 1417/1997;
Buhârî: *Sahîh-i Buhârî*'deki hadisler, kitap ve bab esasına göre verilmiştir;
Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî), I-IV, 1386/1966;
Dârimî: *Sünen-i Dârimî*'deki hadisler, kitap ve bab esasına göre verilmiştir;
Ebû Dâvûd: *Sünen-i Ebî Dâvûd*'daki hadisler, kitap ve bab esasına göre verilmiştir;
Ebû Ya'lâ, *Müsned* (nşr. Hüseyin Selîm Esed), I-XIII, Dımaşk 1412/1992;
Elbânî, *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhîb*, I-III, Riyad 1421/2000;
-----, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, I-III, Riyad 1419/1998;
-----, *Sahîhu Süneni İbni Mâce*, I-II, Beyrut 1407/1986;
-----, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I-VII, Riyad 1415-1422/1995-2002;
Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-VIII, İstanbul 1935-1938;
Hâkim, *el-Müstedrek* (nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ), I-IV, Beyrut 1411/1990;
Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I-X, Beyrut 1967;
-----, *Mecmau'l-bahreyn fî zevâidi'l-Mu'cemeyn* (nşr. Abdülkuddûs ibni Muhammed Nezîr), I-IX, Riyad 1415-1421/1995-2000;
İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, I-IV, Kahire 1328;
İbni Hibbân, *es-Sahîh* (nşr. Şuayb el-Arnaût), I-XVIII, Beyrut 1418/1997;
İbni Huzeyme, *es-Sahîh* (nşr. Muhammed Mustafâ el-A'zamî), I-IV, Beyrut 1390/1970;
İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm* (nşr. Mustafa Seyyid Muhammed ve diğerleri), I-XV, Kahire 1421/2000;
İbni Mâce: *Sünen-i İbni Mâce*'deki hadisler kitap ve bab esasına göre verilmiştir;
İbni Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I-II, Kahire 1395/1975;
İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır);
Mâlik: *Muvatta*'daki hadisler, kitap ve hadis numarası esasına göre verilmiştir;
Müslim: *Sahîh-i Müslim*'deki hadisler, kitap ve hadis numarası esasına göre verilmiştir;
Müttaki el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâli ve'l-ef'âl* (nşr. Bekrî Hayyânî, Saffet es-Sekkâ), I-XVI, Beyrut 1401/1981;
Nesâî: *Sünen-i Nesâî*'deki hadisler, kitap ve bab esasına göre verilmiştir;
Nesefî, *Tefsîr*, I-III, Beyrut 1408/1989;
Saîd ibni Mansûr, *es-Sünen* (nşr. Sa'd ibni Abdullah Âli Humeyyid), I-V, Riyad 1414/1993;
Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Kahire 1358/1940;
Şinkîtî, *Edvâü'l-beyân*, I-X, Beyrut, ts. (Âlemü'l-kütüb);
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (nşr. Hamdî bin Abdülmecîd es-Selefî), I-XXV, Musul 1404/1983;
-----, *el-Mu'cemü'l-evsat* (nşr. Târık bin İvezullah bin Muhammed, Abdülmuhsin bin İbrâhim el-Hüseynî), I-X, Kahire 1415/1995;
Taberî, *Câmiu'l-beyân* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), I-XXIV, Kahire 1420/2000;
Tirmizî: *Sünen-i Tirmizî*'deki hadisler, kitap ve bab esasına göre verilmiştir.

KONU FİHRİSTİ*

* Konu fihristi sadece meal kısmına aittir.